This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Digitized by Google

EXCHANGE

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ROZPRAVY
ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ V PRAZE.

ROČNÍK II. TŘÍDA III. ČÍSLO

SYNTAXIS

SLOŽENÝCH VĚT V GOTŠTIN

SEPSAL

DR. V. E. MOUREK.

PŘEDLOŽENO DNE 31. PROSINCE 1892.

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.
1893.

Digitized by Google

Digitized by Google

ROZPRAVY
ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ V PRAZE.

ROČNÍK II. TŘÍDA III. ČÍSLO 1.

SYNTAXIS
SLOŽENÝCH VĚT V GOTŠTINĚ.

SEPSAL

DR. V. E. MOUREK.

PŘEDLOŽENO DNE 31. PROSINCE 1892.

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.
1893.

Digitized by Google

UNIV. OF
CALIFORNIA

AS142
C444
v.6-8

Tiskem J. Otty v Praze.

Digitized by Google

PŘEDMLUVA.

Povzbuzen byv úspěchem své »Syntaxe gotských předložek«, kterou sl. král. čes. Společnost náuk r. 1890 poctila cenou svého jubilejního fondu a dala nákladem téhož fondu vytisknouti, a kterou prof. dr. R. Heinzel (vídeňský) v Anzeig. f. deut. Alterth. 1891 str. 91. nazval »eine sehr sorgfältige und den stoff erschöpfende arbeit, welche die intimere kenntnis des gotischen überhaupt entschieden fördert« — pokračoval jsem ve studiích gotské syntaxe a vzal po předložkách v úvahu spojky. Pod rukou ze skladby spojek vyvinula se syntaxis složených vět, kterou tímto znalcům podávám.

Jako k syntaxi předložek, tak i tuto všecken material z textů vypsal jsem sám, nespolehaje na glossáře, každý případ o sobě a všecky vespolek bedlivě uvážil a pak výsledky sestavil naprosto samostatně, ovšem neustále pilné zření maje ke všemu, co o věci již dříve kdekoli bylo zapsáno. Bylo toho velmi málo k části I. o parataxi, o něco více k části II. o hypotaxi. — Literaturu níže na str. V. a VI. vyčítám.

Vycházeje od zásady, že doklady mají mluviti samy za sebe, obmezil jsem doprovázející je výklad na míru nejnutnější, bojím se škoro, že snad až příliš skrovnou.

Známost obecných pojmů grammatických ovšem jsem předpokládal a mluvím o nich, leda kde toho nezbytně k označení mého stanoviska bylo potřebí. Že na mnohé zjevy syntaktické s různých možno hleděti stránek a že subjektivné názory mohou velice se lišiti jsouce stejně oprávněny, netřeba vykládati. Ale jsou některé úkazy, jež nejenom různým badatelům mohou se jeviti v různém světle, nýbrž i jednomu a témuž pozorovateli poskytují dle změněného stanoviska jinou a jinou tvář. Zjevy podobné neváhal jsem, kde potřeba kázala, opakovati. Ukazuji zejména ke mnohoznačným větám uvedeným spojkou *ei* po otázkách podivu, k některým dokladům se spojkou *unte* a k j. pod.

Digitized by Google

574582

V jedné příčině rád bych byl učinil více, než objem práce pod rukama nad očekávání se šířící konečně dopustil: rád bych byl k jednotlivým zjevům syntaktickým uvedl parallely ze skladby české. Na snadě bylo jich mnoho zejména ve skládáních prostonárodních, z nichžto hojnost výpisků ochotně zapůjčil mi prof. M. Hattala, jemuž za to povinné díky činím. Přes lákavosť tohoto srovnávání však po bedlivé úvaze musil jsem od něho upustiti, poněvadž rozsah práce jím příliš byl by vzrostl a přece nebylo by dosti učiněno úkolu, jenž sám o sobě zasluhuje výkladu zvláštního.

Jako již při syntaxi předložek, tak i tuto zase, čím podrobněji jsem do textu gotského vnikal, srovnávaje jej s prvopisem řeckým, tím více přesvědčoval jsem se o samostatnosti a neodvislosti jeho. Ulfilas v té příčině hoden jest obdivu nevšedního. Jest sice člověk jako každý jiný chybám podrobený, a povedly se mu leckde doklady toho drastické — jako když na př. I Tim. V. v. 2. řeckou vazbu acc. c. inf. po δεῖ přeložil svým osobním skal nu aipiskaupus wisan, a pak ve v. 6. pokračuje dle řečtiny akkusativem a j. pod. — ale případů takových jest velmi málo — všude jinde pracoval jako nejdovednější překladatel moderní. Vniká všude v ducha svého originalu, přenáší se v situaci, a mateřštinou patrně vládna svrchovaně, převádí myšlénky, ne slova, nezřídka i přesněji a případněji, nežli v samém prvopisu se podařilo. Piety k textu posvátnému proto neruší nikde: zachovává, pokud to po gotsku možno, i pořádek slov i vazby všecky — ale je také všude viděti, že kdekoli obojí dost málo by se bylo příčilo duchu gotštiny, vymyká se z pout a vede si s neobmezenou volností. Nejlepším toho důkazem jest volba modů v různých větách, při nížto Ulfilas naprosto jde vlastní cestou, nic na řecké mody se neohlížeje, a zvláštní jeho záliba ve střídání výrazů souznačných, od řeckého textu stejně neodvislá, která svědčí o velmi značné dovednosti stilistické.

Práce o díle tomto, jakkoli byla lopotná, mi byla poučením i požitkem — kéž je jí popřáno přispěti také (jako o syntaxi předložek bylo prohlášeno) aspoň poněkud k hlubšímu porozumění starobylým textům gotským.

V Praze, 31. prosince 1892.

Dr. V. E. Mourek.

Digitized by Google

LITERATURA.

H. C. Gabelentz et Dr. J. Loebe, Ulfilas I. (1843) II. (1846).

Dr. E. Bernhardt, Vulfila oder die Gotische Bibel mit dem entsprechenden griechischen Text und mit krit. und erkl. Commentar & cet. (1875).

Dr. E. Bernhardt, Die got. Bibel des Vulfila nebst der Skeireins & cet. (1884) (s gloss.).

Dr. M. Heyne, Fr. L. Stamm's Ulfilas & cet. (1885) (s gloss.).

Ernst Schulze, Gothisches Glossar (1847).

Dr. Lorenz Diefenbach, Vergleichendes Wörterbuch der gothischen Sprache I. (1846) II. (1851).

Dr. Sigm. Feist, Grundriss der gotischen Etymologie (1888).

Friedrich Kluge, Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache (1889).

Jak. Grimm, Deutsche Grammatik.

E. Bernhardt, Kurzgefasste gotische Grammatik (1885).

W. Braune, Gotische Grammatik (1887).

L. Tobler, Conjunctionen mit mehrfacher bedeutung. Paul Braune, Beiträge V. (1878.) s. 358.

C. Marold, Über die gotischen Konjunktionen, welche *οὖν* und *γάρ* vertreten (Diss. 1881.).

Ferd. Burckhardt, Der goth. Conjunctiv verglichen mit den entspr. Modis des neutestam. Griech. (1872) (a posudek tohoto pojednání od O. Erdmanna v Zeitschr. f. deutsch. Philol. IV. [1873] str. 455).

Artur Köhler, Der synt. Gebrauch des Optativs im Gothischen (Bartsch Germanist. Studien Bd. I. 77—132) — a posudek této práce od O. Erdmanna v Zeitschr. f. d. Ph. V. (1874) str. 212.

K. Schirmer, Über den synt. Gebrauch des Opt. im Gotischen (Diss 1874).

Digitized by Google

E. Bernhardt, Der gotische Optativ. (Ztft. f. d. Phil. VIII. [1877] str. 1—38).

Jak. Grimm, Über einige Fälle der Attraction. (1858.)

Dr. Ernst Windisch, Untersuch. über. d. Urspr. des Relativpronomens in den indg. Sprachen (G. Curtius, Studien II. [200—410]).

Dr. E. Kölbing, Untersuchungen über den Ausfall des Relativpronomens in den Germ. Sprache (1872) a Zur Entstehung der Relativsätze in den germ. Sprachen. Germania XXI. (1876).

Eug. Eckardt, Über die Syntax des gotischen Relativpronomens (1875).

Hm. Klinghardt, Die Syntax der got. Partikel ei. Ztft f. d. Phil. VIII. (1877).

O. Erdmann, Über got. ei und altd. daz. Ztft. f. d. Phil. IX. (1878).

L. Tobler, Über Auslassung und Vertretung des pron. relat Germania XVII. (1872).

Art. Köhler, Der syntaktische Gebrauch des Infinitivs im Gothischen, Germania XII. (1867).

Hugo Gering, Über den syntaktischen Gebrauch der Participien im Gotischen, Ztft. f. d. Phil. V. (1874).

O. Lücke, Absolute Particip. im Gotischen (1876) — a posudek tohoto pojednání od E. Bernhardta v Ztft f. d. Phil. VIII. (1877) str. 352.

O. Erdmann, Untersuchungen über die Syntax der Sprache Otfrids. I. (1874) II. (1876).

Ed. Weisker, Über die Bedingungssätze im Gothischen (1880).

O. Erdmann, Grundzüge der Deutschen Syntax nach ihrer gesch. Entwicklung I. (1886).

(Jiné pomůcky uvedeny jsou v poznámkách.)

Digitized by Google

OBSAH.

Strana

Úvod 1
Část I. *Parataxis* 6
A) Poměr kopulativný . . . . . —
Jah, str. 7. — -uh 29. — Nih 33. — Ni þatainei — ak jah 36.
B) Poměr disjunktivný 37
þau 38. — Aiþþau 40. — Jaþþe — jaþþe 43.
C) Poměr adversativný 44
Iþ 44. — Aþþan 47. — Ak 48. — Akei 52. — Sweþauh 54.
D) Poměr deduktivný 57
In þis, inuh þis, in þizei 57. — Duþe, duþþe 58. — Eiþan 59. — Nu 59. — þannu 61.
E) Poměr kausalný čili odůvodňovací 62
Auk 62. — Allis 64. — Raihtis 65. — Unte 66.
F) Parataktické spojky v platnosti pokračovací 71
I. Jah 71. — II. -uh 74. — III. Nih 76. — IV. þan 76. — V. Aþþan 77. — VI. Iþ 79. — VII. Nu 80. — VIII. Auk 81. — IX. Allis, raihtis 81. — X. Jah + þan 82. — XI. -uh + þan 83. — XII. -uh + auk 85. — XIII. Auk + þan 85. — XIV. Iþ + -uh 86. — XV. Iþ + þan 86. — XVI. Pokračovací příslovky 86.
G) Modi v parataxi 87
Část II. *Hypotaxis*. Oddíl I. *Věty nominalné* 97
1. Věty vztažné 98
2. Věty spojkové 101
3. Věty tazací 103
A) Věty podmětné 104
1. Zkrácené participiem . . . . . —
» adjektivem 105
» infinitivem 106
2. Úplné relativné 108
3. Úplné spojkové 111
4. Úplné tazací 112
5. Poměry zástupné 113
B) Věty předmětné . . . . . —
1. Zkrácené participiem . . . . . —
» adjektivem 115
» infinitivem 116

Digitized by Google

Strana

2. Úplné relativné 118
3. Úplné spojkové 120
4. Úplné tazací 127
5. Poměry zástupné 128
C) Věty přívlastkové 132
1. Zkrácené infinitivem . . . . . —
» participiem . . . . . —
» adjektivem 133
2. Úplné relativné 134
3. Úplné spojkové 135
4. Poměry zástupné 139
D) Dodatky k nominalným větám po stránce formalné 140
I. Zvláštnosti kongruence . . . . . —
II. 1. Attrakce 141
2. Prolepsis 143
3. Trajekce 144
Modi ve větách nominalných 146
I. Věty tvarem vztažné . . . . . —
II. Věty nominalné spojkové 153
III. Věty nominalné tazací 157
Čas optativu 160
Části II. oddíl II. *Věty příslovečné* 165
Věty místní . . . . . —
Modus vět lokalných 167
Věty temporalné. A) Na otázku kdy? 168
1. Zkrácené I. participiem spojitým . . . . . —
II. participiem nespojitým 171
III. Temporalný poměr v parataxi 175
IV. Úplné temporalné: þan 176. — þande 177. — Biþe 178. — Sunsei 179. — Swe 179. — Afar þatei 180. — Miþþanei 180. — Faurþizei 181
B) Věty časové na otázku jak dlouho? . . . . . —
Korrelace temporalná 183
Modi ve větách časových 184
Věty modalné 186
1. Zkrácené . . . . . —
2. Elliptické 189
3. Úplné 191
A) Srovnavací . . . . . —
1. Komparativné . . . . . —
2. Proportionalné 193
3. Limitativné . . . . . —
4. Modalné otázky 194
B) Výsledné . . . . . —
1. prostým infinitivem . . . . . —
2. úplné po swe, swaswe, swaei 195
3. úplné po ei, þei, þatei 196
Modi vět modalných 197
Příslovečné věty příčinnosti 200
Věty kausalné . . . . . —
1. Zkrácené . . . . . —
2. Úplné uvedené spojkami unte, þande 201
3. Úplné uvedené spojkami þatei, þei, þeei, ei 202

Digitized by Google

4. Úplné uvedené spřežkou in þizei 204
Modi ve větách příčinných 205
Věty účelné 209
1. Zkrácené infinitivem . . . . . —
2. Zkrácené participiem 211
3. Úplné uvedené spojkami ei, þei, þeei 212
Modus vět účelných 213
I. Optativ praesentis . . . . . —
II. Optativ praeteriti 217
Věty účelné po výrazech péče atd. 219
Poměry zástupné 222
Věty podmínečné a připouštěcí 224
A) Podmínečné vztahy ve větách jednoduchých 226
I. Podmínka v prosté části věty (neparticipialné) . . . . . —
II. Podmínka v participii 229
B) Podmínečné vztahy v souvětích souřadných 234
Vlastní hypothetické 234
Koncessivné 239
C) Skutečná souvětí podřadná, podmínečná a přípustková 241
I. Předvětí indikativné 245
a) Za ř. εἰ s indikativem . . . . . —
b) Za ř. ἐάν s konjunktivem 249
c) V závětí optativ 254
II. 1. V předvětí optativ svéprávný . . . . . —
a) Z závětí indikativ 253
b) V závětí imperativ . . . . . —
c) V závětí optativ 254
Střídání modů v předvětích 255
2. V předvětí optativ z assimilace 257
Jaþþe — jaþþe 258
III. Periody irrealné 260
a) Beze spojky . . . . . —
b) Se spojkou 261
c) Závětí indikativné 262
d) Závětí potentialné 262
IV. Podmínečná souvětí kusá 263
D) Souvětí zástupně podmínečná 268
I. Souvětí temporalně hypothetická . . . . . —
II. Souvětí relativně hypothetická 271
1. Za ř. prostou část věty (neparticipialnou) 272
2. Za ř. participium 273
3. Za ř. úplné věty 274
Střídání modů v předvětích 277
III. Souvětí místně podmínečná 279
IV. Souvětí modalně podmínečná . . . . . —
V. Souvětí objektivně hypothetická 280
E) Souvětí přetvořená 282

Digitized by Google

Digitized by Google

UNIV. OF CALIFORNIA

ÚVOD.

§. 1. Ve příčině parataxe a hypotaxe gotský text celkem se srovnává s prvopisem řeckým, věrně převáděje věty přiřaděné zase přiřaděnými, podřaděné zase podřaděnými. Přece však také odchylky jsou dosti hojné, na př. tyto: Mk. VI. 8. 9, faurbauþ im, ei waiht ni nemeina in wig... ak gaskohai suljom: jah ni wasjaiþ twaim paidom *παρήγγειλεν αὐτοῖς, ἵνα μηδὲν αἴρωσιν εἰς ὁδὸν... ἀλλ' ὑποδεδεμένους σανδάλια· καὶ μὴ ἐνδύσασθαι δύο χιτῶνας.* — Mt. IX. 13. gaggaiþ ganimiþ *πορευθέντες μάθετε.*[1])

Mt. XXVII. 57. qam manna gabigs, þizuh namo Josef *ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος... τοὔνομα Ἰωσήφ.* L. II. 37. (widuwo) soh ni afiddja fairra alh (*χήρα*) *ἡ οὐκ ἀφίστατο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ.* — L. XVI. 20. unleds sums was... sah atwaurpans was du daura is *πτωχός τις ἦν... ὃς ἐβέβλητο πρὸς τὸν πυλῶνα αὐτοῦ.* — L. XVII. 12. gamotidedun imma taihun þrutsfillai mans, þaih gastoþun fairraþro *ἀπήντησαν αὐτῷ δέκα λεπροὶ ἄνδρες, οἳ ἔστησαν πόρρωθεν.* — I. Kor. XV. 1. aiwaggeli þatei merida izwis, þatuh jah andnemuþ *τὸ εὐαγγέλιον ὃ εὐηγγελισάμην ὑμῖν, ὃ καὶ παρελάβετε.* — Srv. Filem. 12.[2])

I. Kor. X. 17. ain leik þai managans sium, þaiei auk allai ainis hlaibis... brukjam *ἓν σῶμα οἱ πολλοί ἐσμεν· οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν.* — II. Kor. V. 11. 12. wenja swikunþans wisan uns, ni ei aftra uns silbans uskannjaima izwis *ἐλπίζω... περανερῶσθαι. οὐ γὰρ πάλιν ἑαυτοὺς συνιστάνομεν.* — G. V. 16. qiþa, ei ahmin gaggaiþ jah lustu leikis ni ustiuhaiþ *λέγω δέ· Πνεύματι περιπατεῖτε καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε.* — E. V. 6. ni manna izwis usluto lausaim waurdam, þairh þoei qimiþ hatis guþs *μηδεὶς ὑμᾶς ἀπατάτω κενοῖς λόγοις· διὰ ταῦτα γὰρ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ.*

Kol. IV. 16. (so aipistaule) taujaiþ ei... ussiggwaidau, jah þoei ist us Laudeikaion, jus ussiggwaid (*ἡ ἐπιστολὴ*) *ποιήσατε, ἵνα.... ἀναγνωσθῇ καὶ τὴν ἐκ*

[1]) Srv. podobné rozvedení participia I. Kor. XII. 11. Snad též Mk. IV. 1. J. XII. 14., kde však vydavatelé konjekturami asyndeta odstraňují. V. níže §. 16. 1. b.

[2]) Zdali věty uvedené zmocněným sah, soh, þatuh a časovou spojkou þanuh J. XVI. 25. nenáleží pokládati přece také za relativné, jest otázka. Srv. pozn. 1. §. 68.

Digitized by Google

Λαοδικέων ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀναγνῶτε. — I. Tim. VI. 5. usbalþeins frawardidaize manne ahin, at þaimei gatarniþ ist sunja *διαπαρατριβαὶ διεφθαρμένων ἀνθρώπων τὸν νοῦν καὶ ἀπεστερημένων τῆς ἀληθείας.*

Změněné vazby jsou též J. VI. 50. ei saei þis matjai, ni gadauþnai *ἵνα τίς ἐξ αὐτοῦ φάγῃ καὶ μὴ ἀποθάνῃ.* — L. XVII. 6. jabai habaidedeiþ galaubein swe kaurno sinapis, aiþþau jus jabai qeþeiþ... jah andhausidedi þau izwis *εἰ ἔχετε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐλέγετε ἂν τῇ συκαμίνῳ ταύτῃ... καὶ ὑπήκουσεν ἂν ὑμῖν* (ř. závětí počíná již druhou větou, g. teprve třetí!). — G. IV. 15. 16. jabai mahteig wesi, augona izwara usgrabandans atgebeiþ mis, iþ nu swe fijands izwis warþ *εἰ δυνατόν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορύξαντες ἂν ἐδώκατέ μοι, ὥστε ἐχθρὸς ὑμῖν γέγονα,* srv. Ř. VII. 12. (aþþan nu sweþauh = *ὥστε*). — Ř. X. 6. aþþan sweþauh ni usdraus waurd guþs *οὐχ οἷον δὲ ὅτι ἐκπέπτωκεν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ.* — I. Kor. IV. 5. þannu nu ei faur mel ni stojaiþ *ὥστε μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε.* — II. Kor. V. 15. domjandans þata, þatei ains faur allans gaswalt, þannu allai gaswultun *κρίναντες τοῦτο, ὅτι εἰ εἷς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον.* — J. VII. 9. þatuh þan qaþ du im wisands in Galeilaia *ταῦτα δὲ εἰπὼν αὐτοῖς ἔμεινεν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ.* — Kor. XV. 20. iþ nu þande Xristus urrais us dauþaim, anastodeins gaslepandane waurþans (ist) *νυνὶ δὲ Χριστὸς ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο* (ř. asyndeton, g. perioda temporalná).

Další změněné vazby jsou též Mt. XXVII. 53. Mk. VIII. 10. XIV. 72. L. III. 17. J. III. 3. XV. 6. I. Kor. XV. 6. (přechod z řeči nepřímé do přímé). Srv. dále: Mt. VIII. 4. IX. 30. X. 42. XXVII. 49. Mk. I. 44. II. 21. VIII. 15. IX. 41. 42. X. 23. 38. XI. 13. XV. 36. L. III. 22. IV. 25. V. 6. 14. VI. 37. XVII. 17. J. VI. 50. XIII. 20. 38. XIV. 28. XVI. 17. Ř. XI. 13. XII. 3. XIII. 8. XV. 12. I. Kor. I. 16. VII. 17. X. 28. 17. VII. 11. XV. 1. 2. 20. XVI. 12. II. Kor. V. 11. 12. 15. III. 1. X. 13. G. III. 2. V. 16. E. V. 6. — II. Kor. VI. 16. qiþiþ auk guþ *καθὼς εἶπεν ὁ θεός.*

Sem počítati náleží též hojné případy, ve kterých ř. prostá část věty g. rozvedena jest ve větu samostatnou, zejména vazby infinitivné, jako Mk. IV. 6. jah unte ni habaida waurtins, gaþaursnoda *καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν ἐξηράνθη.* Srv. Mt. XXVII. 1. 12. L. XIX. 15. XX. 7. VIII. 5. 40. 42. IX. 36. 38. 18. 29. 33. 51. Mk. I. 14. II. 15. IV. 4. XIV. 72. L. I. 8. 21. IX. 7. 21. 54. III. 21. II. 6. 21. 26. 27. 4. 43. 42. V. 7. V. 1. 12. XVII. 11. 14. XVIII. 35. II. Kor. III. 13. Filip. III. 21. J. VIII. 58. XIII. 19. XIV. 29. XVII. 5. G. II. 12. IV. 18. Kol. I. 20. 27. IV. 9. II. Th. III. 10. II. Tim. II. 14. Filip. III. 12. X 11. -- II. Kor. II. 3. ni habaida gaweilain ahmin meinamma in þammei ni bigat Teitaun *οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν τῷ πνεύματί μου τῷ μὴ εὑρεῖν με Τίτον.* Srv. Mt. VIII. 28. XXVII. 1. 14. Mk. I. 45. II. 2. III. 14. IV. 32. II. Kor. X. 9. E. I. 4. I. 8. II. 1. II. Th. III. 8. L. IV. 42. II. 27. 22. 3. V. 7. I. Th. III. 2. 4. I. 4. Ř. VII. 3. 4. Kol. IV. 6. a mn. j. — dále, kde participia ř. nahrazena jsou v g. textu úplnými větami, zvláště temporalnými a relativnými, srv. níže §. 69. násl. a §. 143.) Mt. IX. 32. biþe ut usiddjedun eis, sai atberun imma mannan *αὐτῶν δὲ ἐξερχομένων ἰδοὺ προσήνεγκαν αὐτῷ ἄνθρωπον.* Srv. J. VI. 23. Mk. I. 42. IV. 17. V 18. VI. 2. XV. 32. — J. XVIII. 26. qaþ sums þize skalke... sah

Digitized by Google

niþjis was *λέγει εἰς τῶν δούλων . . . συγγενὴς ὤν.* Srv. L. IV. 42. 40. VIII. 23. 43. X. 23. IX. 17. Mt. IX. 10. 18. 32. 33. XXVII. 57. L XIV. 29. XV. 14. XVIII. 29. 40. XIX. 20. 37. J. XVI. 25. VIII. 54. XIII. 30. II. Kor. I. 4. Kol. I. 8. I. Tim. VI. 2. E. V. 4. L. II. 24. VIII. 23. I. Kor. XII. 1.

Veliká volnosť překladu jeví se: II. Kor. XII. 1. ƕopan binah, akei ni batizo ist *καυχᾶσθαι δὴ* (či *δεῖ*) *οὐ συμφέρει.* — Velmi zajímavé nedopatření překladateli se přihodilo: I. Tim. v kap. III. — Ve v. 2. ř. vazbu *δεῖ* s acc. c. infin. přeložil nominativem: *δεῖ τὸν ἐπίσκοπον εἶναι* skal aipiskaupus wisan; ale od v. 6. zapomněl se a pokračuje dle ř. acc. c. inf.: nih niusatidana *μὴ νεόφυτον.* Právě tak v. 7. *δεῖ αὐτὸν ἔχειν* skal haban, a hned v. 8. *διακόρους ὡσαύτως σεμνοὺς . . .* jah swa diakaununs gariudans . . . Srv. ostatně též L. I. 9.

I za ř. apposici nebo vůbec jednotlivé slovo bývá g. celá věta: L. V. 7. bandwidedun gamanam, þoei wesun in anþaramma skipa *κατένευσαν τοῖς μετόχοις, τοῖς ἐν τῷ ἑτέρῳ πλοίῳ.* Srv. I. Tim. I. 11. IV. 15. V. 3. II. Tim. I. 5. 1. Ř. XII. 2. II. Kor. IX. 1. VIII. 23. VII. 12. Mt. X. 32. 33. Mk. VII. 8. L. XVI. 10. E. II. 17. N. V. 15. Kol. I. 24. Filip. I. 17. G V. 24.

§. 2. Poněkud více odchylek vyskytá se v tom, zdali spojka kladena či nekladena, ač tu ovšem bezpečné záruky není, že by original, z něhož Ulfilas sám překládal, vždy na místech nyní odchylných spojky byl měl nebo neměl, ani že by zachovaný text gotský byl dochován tak, jak z ruky Ulfilovy vyšel. V obou příčinách jsou možny odchylky jen písařské. — V textech, jež jsou základem této práce, spozorovali jsme odchylky tyto:

1. Řecké *καὶ* nepřeloženo: I. Kor. VIII. 12. frawaurkjandans wiþra broþruns, slahandans ize gahugd siuka *ἁμαρτάνοντες εἰς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τύπτοντες αὐτῶν τὴν συνείδησιν ἀσθενοῦσαν.* — Filip. IV. 8. jabai ƕo hazeino *εἴ τις ἀρετὴ καὶ εἴ τις ἔπαινος.* — Kol. III 17. all þisƕah þatei taujaiþ *καὶ πᾶν ὅ τι ἂν ποιῆτε . . .* (ibid.) guþa attin *θεῷ καὶ πατρί.* — III. 23. þisƕah þatei taujaiþ *καὶ πᾶν . . .* (ibid.) us saiwalai waurkjaiþ swe fraujin, ni mannam *ἐκ ψυχῆς ἐργάζεσθε ὡς τῷ κυρίῳ καὶ οὐκ ἀνθρώποις.* — II Th. III. 14. ni blandaiþ izwis miþ imma *καὶ μὴ συναναμίγνυσθε αὐτῷ.* — II. Tim. II. 21. wairþiþ kas . . . gaweihaiþ, bruk fraujin *ἔσται σκεῦος ἡγιασμένον καὶ εὔχρηστον τῷ δεσπότῃ.* — Pokračovací *καὶ* ještě vynecháno: L. X. 4. J. VIII. 16. I Kor. I. 22. XIV. 25. G. V. 1. — Gradativné *καὶ* nepřeloženo: L. VII. 49. ƕas ist sa, saei frawaurhtins afletai *τίς οὗτός ἐστιν, ὃς καὶ ἁμαρτίας ἀφίησιν.* — Souvztažné *καὶ* vynecháno: I. Tim. IV. 10. duþþe allis arbaidjam jah idweitjanda *εἰς τοῦτο γὰρ καὶ κοπιῶμεν καὶ ὀνειδιζόμεθα* Srv. Filip. IV. 3. — Auktivné *καὶ* vynecháno: E. I. 13. þammei galaubjandans gasiglidai waurþuþ *ἐν ᾧ καὶ πιστεύσαντες ἐσφραγίσθητε* — IV. 4. swaswe atlaþodai sijuþ *καθὼς καὶ ἐκλήθητε* — IV. 32. swaswe guþ *καθὼς καὶ θεός.* — Filip. III. 12. ei gafahau, in þammei gafahans warþ *εἰ καταλάβω, ἐφ' ᾧ καὶ κατελήφθην.* — Kol. I. 29. du þammei arbaidja *εἰς ὃ καὶ κοπιῶ.* — G. II. 13. miþlitidedun imma þai anþarai Judaieis, swaei Barnabas miþgatauhans warþ *συνυπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ λοιποὶ Ἰουδαῖοι, ὥστε καὶ Βαρνάβας συναπήχθη.* Srv. j. L. I. 35. III. 9. XVII. 24. J. XVII. 1. II. Kor. V. 9. XI. 15. Filip. III. 8. — I. 15. sumai þan in godis wiljins, *τινὲς δὲ καὶ δι' εὐδοκίαν.*

*

Digitized by Google

Naopak v ř. *καὶ* není, g. jah položeno: Mk. XIV. 15. jah jainar manwjaiþ unsis *ἐκεῖ ἑτοιμάσατε ἡμῖν.* — G. II. 21. aiþþau jah Xristus sware gaswalt? *ἄρα Χριστὸς δωρεὰν ἀπέθανεν;* Srv. L. II. 12. VII. 37. — L. XVII. 27. etun jah drugkun, liugaidedun jah liugaidos wesun *ἤσθιον, ἔπινον, ἐγάμουν, ἐξεγαμίζοντο* (g. spojeno po dvojicích, ř. asyndeton!). Srv. v. 28. J. XI. 35. II. Kor. IV. 13. E. VI. 12. I. Tim. IV. 2 — Adversativné jah: Kol. III. 11.

2. Podobně *τέ* nepřeloženo: Mk XV. 36. galagjands ana raus *περιθείς τε καλάμῳ.* — E. III 18. 19. ei mageiþ gafahan... kunnan þo friaþwa *ἵνα ἐξισχύσητε καταλαβέσθαι . . . γνῶναί τε τὴν ἀγάπην.* — II. Kor. X. 8. aþþan sweþauh jabai *ἐάν τε γὰρ καὶ.* — I. Kor. I. 24. Judaie jah þiudo *Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι.* —

Naopak gotskému -uh žádné ř. *τὲ* neodpovídá: Filip. I 23. þanuh lustu habands *τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων* — a tak velmi často. Případů jest příliš mnoho, aby již tuto byly vyčítány. Uvedeny budou níže v textu na svém místě.

3. Pokračovací *δέ* nepřeloženo častěji: Mk. VII. 36. ƕan filu is im anabauþ, mais þamma eis meridedun *ὅσον δὲ αὐτοῖς διεστέλλετο, μᾶλλον περισσότερον ἐκήρυσσον.* — X. 29. andhafjands im qaþ *ἀποκριθεὶς δὲ εἶπεν.* — J. VIII. 50 ik ni sokja hauhein meina *ἐγὼ δὲ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν μου.* — XVI. 20. jus saurgandans wairþiþ *ὑμεῖς δὲ λυπηθήσεσθε.* — I. Kor. X. 30. jabai ik anstai andnima *εἰ δὲ ἐγὼ χάριτι μετέχω.* — XIII 6. (friaþwa) nih faginoþ inwindiþai, miþ faginoþ sunjai *οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ.* Srv. v. 10. 11. — XVI. 15. bidja izwis *παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς.* — II. Kor. IX. 15 awiliud guþa *χάρις δὲ τῷ θεῷ* — G. IV. 13. wituþ *οἴδατε δέ.* Srv. Mk. XII. 23. L. X. 5. J. VII. 12. Ř. XI. 23. G. IV. 25

Naopak řecký text nemá adversativně pokračovací částice, kde gotský má buď iþ: Mt. V. 19 iþ saei nu *ὃς ἐὰν οὖν...* J XIV. 24 iþ saei ni frijoþ mik *ὁ μὴ ἀγαπῶν με.* Srv. VI. 58. X. 10. XV. 5. — Mk. XV. 31. anþarans ganasida, iþ sik silban ni mag ganasjan *ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι.* Srv. J. VII. 23. IX. 9. 25. — Nebo þan: L VII. 8. Jah þan auk ik manna im *καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι.* — E II. 12. unte wesuþ þan *ὅτι ἦτε.* — Nebo aþþan: J. XV. 7. aþþan jabai sijuþ in mis *ἐὰν μείνητε ἐν ἐμοί.* — Nebo ak: E. II. 8. þata ni us izwis, ak guþs giba ist *τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν, θεοῦ τὸ δῶρον.*

4. Odůvodňovací částice *γὰρ* nepřeložena: Ř VII. 15. þatei waurkja, ni fraþja *ὃ γὰρ κατεργάζομαι, οὐ γινώσκω.* — I. Kor. XIII. 9. suman kunnum *ἐκ μέρους γὰρ γινώσκομεν* — v. 12. saihvam nu *βλέπομεν γὰρ ἄρτι.* — XV. 34. unkunþi guþs sumai haband *ἀγνωσίαν γὰρ θεοῦ τινες ἔχουσιν.* — II. Kor. XI. 15. usþulaiþ *ἀνέχεσθε γάρ.* — G. IV. 25 Seina fairguni ist in Arabia *τὸ γὰρ Σινᾶ ὄρος ἐστὶν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ.* — I. Th. V. 3. þan qiþand *ὅταν γὰρ λέγωσιν.* — II. Tim. IV. 3. wairþiþ mel *ἔσται γὰρ καιρός.*

Naopak g. jest částice odůvodňovací, ř jí není: L. VIII. 52. ni gretiþ, unte ni gaswalt ak slepiþ *μὴ κλαίετε· οὐκ ἀπέθανεν ἀλλὰ καθεύδει.* Srv. Ř. IX 19. I. Th. V. 5 — II. Kor. VIII. 21. garedandans auk goda *προνοούμενοι καλά.* Srv. Tit. I. 12. — G. II. 15. weis raihtis Judaieis wisandans *ἡμεῖς*

Digitized by Google

φύσει Ἰουδαῖοι. — Duþþe = εἰς τοῦτο γὰρ καὶ II. Kor. II. 9. — Duþþe jah = καὶ II. Kor. I. 20.

5. Deduktivné οὖν vynecháno: Mk. XII. 23. in þizai usstassai... ƕarjamma ize wairþiþ qens? ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει... τίνος αὐτῶν ἔσται γυνή; — J. X. 31. nemun aftra stainans ἐβάστασαν οὖν πάλιν λίθους. — L. XX. 44. Daweid ina fraujan haitiþ Λαβὶδ οὖν κύριον αὐτὸν καλεῖ. — J. XVII. 33. galaiþ εἰσῆλθεν οὖν. — Ř. XII. 20. jabai gredo fijand þeinana, mat gif imma, iþ jabai þaursjai, dragkei ina ἐὰν οὖν πεινᾷ ὁ ἐχθρός σου, ψώμιζε αὐτὸν, ἐὰν διψᾷ, πότιζε αὐτόν. (Zde οὖν vynecháno, iþ přidáno!) — Ř XIV. 16. ni wajamerjaidau unsar þiuþ μὴ βλασφημεἰσθω οὖν ἡμῶν τὸ ἀγαθόν. — Srv. I. Kor. IX 25. XIV. 23. — II. Kor. XI. 15. nist mikil οὐ μέγα οὖν. — II. Tim. IV. 1. weitwodja διαμαρτυροῦμαι οὖν.

Naopak nu přidáno g.: G. II 20. iþ liba nu ni þanaseiþs ik ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ. — E. VI. 10. þata nu anþar τὸ λοιπόν. Srv. I. Kor. XV. 58. II. Kor. IV. 12. Filip. IV I. I. Th. IV. 18. — þannu přidáno: Mk. XIV. 6 þannu goþ waurstw waurhta bi mis καλὸν ἔργον εἰργάσατο εἰς ἐμέ. Srv. II. Kor. VI. 3 —

Nunu přidáno: Ř. XIV. 15. ni nunu mata þeinamma jainamma fraqistjais μὴ τῷ βρώματί σου ἐκεῖνον ἀπόλλυε. Srv. v. 20. — nunu nu: Filip. IV. 4. nunu nu faginoþ in fraujin sinteino χαίρετε ἐν κυρίῳ πάντοτε.

6. Disjunktivné ἤ nepřeloženo: Mk. VI. 15. praufetes ist swe ains þize praufete προφήτης ἐστὶν ἢ ὡς εἷς τῶν προφητῶν. — I. Kor. IX. 7. ƕas satjiþ weinatriwa jah akran þize ni matjai? ƕas haldiþ aweþi jah miluks þis aweþjis ni matjai? τίς φυτεύει ἀμπελῶνα καὶ ἐκ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ οὐκ ἐσθίει; ἢ τίς ποιμαίνει ποίμνην καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος τῆς ποίμνης οὐκ ἐσθίει;

7. Zdůrazňovací πὲρ vynecháno: J. XII. 43. frijodedun mais hauhein manniska þau hauhein guþs ἠγάπησαν τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἤπερ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. — Naopak raihtis přidáno: L. XVIII. 14. atiddja sa garaihtoza gataihans þau raihtis jains κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος .. ἢ ἐκεῖνος.

Digitized by Google

ČÁSŤ I.

PARATAXIS.

§. 3. V parataxi syntaktičtí členové (buď části jediné věty nebo věty samostatné) kladou se vedle sebe, žádný samostatnosti své nepozbývaje, a to tak, že

A) naznačuje se, že oba (nebo všickni, vahou buď stejnou, buď nestejnou, ale přece) souborem platí — poměr *kopulativný:* nebo

B) dává se takořka na vybranou, kterého ze dvou nebo více členů platnosť chce se uznati — poměr *disjunktivný;* nebo

C) naznačuje se, že členové si některak odporují, staví se proti sobě — poměr *adversativný;* nebo

D) se naznačuje, že jeden jest příčinou, druhý výsledkem — poměr *deduktivný;* nebo

E) že druhý jest důvodem (příčinou) prvního — poměr *kausalný* (odůvodňovací).

Různé tyto poměry leckdy také vespolek se křižují, co je viděti již z toho, že na př. jah, spojka kopulativná, mívá také význam adversativný nebo deduktivný; že prvotně adversativné ak ve spřežce ni þatain(ei) — ak jah vede k výsledku kopulativnému; že kopulativné jah a disjunktivné aiþþau se střídají platností podobnou nebo stejnou a pod., a hlavně

F) že všecky spojky se užívají jako prostředky *pokračovací.*

A) *Poměr kopulativný.*

Prvotnou spojkou kopulativnou bylo asi emfatické uh (ř. *τέ*, l. que), jež ještě dosti zhusta v této platnosti se objevuje.[1]) Toto pak přivěšovalo se k čá-

[1]) Nejpůvodnější stav přiřaďování ovšem byl asyndetický. Sounáležitost vět a jejich vespolný poměr vyplývá z jejich obsahu a označoval se prvotně pouhým přízvukem (větným).

Digitized by Google

sticím affirmativné (ja + h) a negativné (ni + h), které tolikéž úkol spojek na se vzaly; ano jah nabylo většího rozšíření, nežli samo -uh.

Jah

spojuje parataktické členy obyčejně zcela stejné[1]) platnosti; stejní členové tito mohou býti buď v obvodě jedné a téže věty (t. ř. stažené) nebo jsou různé věty samostatné a ty zase buď hlavní, buď vedlejší.

§. 4. I. Poměr kopulativný v obvodě jediné věty týká se:

1. podmětů: Mt. VI. 49. (þarei) malo jah nidwa frawardeiþ (*ὅπου*) *σὴς καὶ βρῶσις ἀφανίζει.* — V. 18. und þatei usleiþiþ himins jah airþa *ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ.* — VIII. 12. jainar wairþiþ grets jah krusts tunþiwe *ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.* — J. XVIII. 18. stoþun skalkos jah andbahtos *εἱστήκεισαν οἱ δοῦλοι καὶ οἱ ὑπηρέται.* — Mk. VII. 27. ni goþ ist niman hlaib barne jah wairpan hundam *οὐ καλόν ἐστι λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.* Srv. Mt. IX. 10. 14. XI. 13. XXVII. 1. 61. 62. Mk. I. 5. II 15 16. 18. III. 21. 31. 32. VII. 1. 3. 5. VIII. 27. X. 35 XI. 18 27. XII. 13. 16. XIII. 22. XIV. 5. 43. 53. 55. XV. 47. XVI. 1. 8. (gradat.?) L. I. 14. 58. II. 33. 43. 48. V. 17. 21. 30. VI. 6. 7. 17. 47. VII. 11. 29. VIII. 19. 20. 21. 22. IX. 13. 30. 54. X. 24. XV. 1. 2. XVI. 16. 17. 18. 22. XIX. 47. XX. 1. 19. J. VII. 32. VIII. 16. IX. 8. X. 1. 8. 30. XI. 47. XIX. 6

2. předmětův akkusativných: Mt. IX. 35. bitauh baurgs allos jah haimos... hailjands allos sauhtins jah alla unhailja *περιῆγεν τὰς πόλεις πάσας καὶ τὰς κώμας... θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν.* — Mt. XXVI. 74. dugann afdomjan jah swaran *ἤρξατο καταναθεματίζειν καὶ ὀμνύειν.* — Mk. VIII 31. uskiusan skulds ist... jah usqiman *δεῖ (τὸν υἱὸν...) ἀποδοκιμασθῆναι... καὶ ἀποκτανθῆναι.* — L. XV. 32. waila wisan jah faginon skuld was *εὐφρανθῆναι καὶ χαρῆναι ἔδει.* Srv. Mt. XXVII. 54. Mk. I. 6. 10. 16. 19. (dvakrát) 32. 45. III. 11 VI. 30. VII. 10 IX. 14. X. 4 19. 47. XI. 15. (dvakrát) XII. 17 XIII 22. XIV. 62. 65. 71. L I. 15. 72. II. 16. 32. IV. 6. 19. V. 7 IX. 1. 16. 32. 59. XIV. 18. XV. 6. 9. 22 25. XVI. 23. XVII. 11. XVIII. 20 XIX. 45. XX. 24. 25. J. VI. 9. 15. 19. 26. 42. XI. 5. 44. XVII. 3. XIX. 5. — Mt. V. 40. þamma wiljandin miþ þus staua jah paida þeina niman *τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι καὶ τὸν χιτωνά σου λαβεῖν.* Srv. L. XVIII. 1. J. VII. 35. VIII. 26.

3. předmětů dativných, genitivných a předložkových: Mt. XI. 22. Tyrim jah Seidonim sutizo wairþiþ *Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται.* — II. Th. I. 8. gibandins fraweit ni kunnandam guþ jah ni ufhausjandam aiwaggeljon *διδόντος ἐκδίκησιν τοῖς μὴ εἰδόσι θεὸν καὶ τοῖς μὴ ὑπακούουσι τῷ εὐαγγελίῳ.*

Asyndeta i v gotickém textu ještě jsou, ale je jich poměrně málo. Některá od ř. odchylná uvedena jsou již výše v §. 2. Srv. zejména Mt. IX. 13. I. Kor. XII. 11. Srvn. též §. 19. 1. §. 20. 3. a §. 52. a násl.

[1]) Odchylky viz níže v §§. 14. 15.

Digitized by Google

Srv. Mt. XXV. 41. XXVII 3. Mk. VI. 22. 22. X. 7. 33. XIII. 17. XVI. 10. L. I. 3. VI. 35. VIII. 24. XX. 20. — Podobně dativů činné osoby při passivu: Mt. XXVII. 12. (miþþanei wrohiþs was) fram þaim gudjam jah sinistam (*ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι αὐτὸν*) *ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων.* (Genitiv.) Mk. VIII. 38. saei skamaiþ sik meina jah waurde meinaize *ὃς ἂν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους.* — L. XX. 35. wairþai sind jainis aiwis niutan jah usstassais (*καταξιωθέντες*) *τοῦ αἰῶνος ἐκείνου τυχεῖν καὶ τῆς ἀναστάσεως.* Srv. II. 40 VIII. 2.

(Předložk) Mk. V. 16. ƕaiwa warþ bi þana wodan jah bi þo sweina *πῶς ἐγένετο τῷ δαιμονιζομένῳ καὶ περὶ τῶν χοίρων.* — X. 41. dugunnun unwerjan bi Jakobu jah Johannen *ἤρξαντο ἀγανακτεῖν περὶ Ἰακ. καὶ Ἰωαν.* — L. XV. 18. frawaurhta mis in himin jah in andwairþja þeinamma *ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου.* Srv. v. 21. — I. Tim. II. 7. laisareis þiudo in galaubeinai jah sunjai *διδάσκαλος ἐθνῶν ἐν πίστει καὶ ἀληθείᾳ.* Srv. Mk. XVI. 7. (du) L. I. 55. (du) II. 34. VII. 21. (af) X. 19. (ufaro) 21. (faura) J. XVIII. 19. (bi).

4. přívlastků: Mt. XI. 16. 17. galeik ist barnam sitandam... jah wopjandam... jah qiþandam *ὁμοία ἐστὶ παιδαρίοις καθημένοις καὶ προσφωνοῦσι καὶ λέγουσιν.* — v. 19. manna afetja jah afdrugkja, motarje frijonds jah frawaurhtaize *ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελωνῶν φίλος καὶ ἁμαρτωλῶν.* — Mk. I. 29. qemun in garda Seimonis, jah Andraiins *ἦλθον εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος καὶ Ἀνδρέου.* Srv. Mk. XV. 21. L. III. 1. 5. V. 17. 29. VII. 34. X. 21. J. XI. 1. — Mk. III. 15. haban waldufni du hailjan sauhtins jah uswairpan unhulþons *ἔχειν ἐξουσίαν θεραπεύειν τὰς νόσους καὶ ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια.* — IV. 8. gaf akran urrinnando, jah wahsjando *ἐδίδου καρπὸν ἀναβαίνοντα καὶ αὐξάνοντα.* Srv. Mk. V. 15. (dvakrát) 33. L. II. 12. 13. 46. VII. 32 IX. 41. — Mk. VI. 20. kunnands ina wair garaihtana jah weihana *εἰδὼς αὐτὸν ἄνδρα δίκαιον καὶ ἅγιον.* — Srv. Mk. VII. 24. 31. VIII. 38. IX. 25. L. VII. 39. XVIII. 2. XIX. 22. J. V. 35. VI. 1. XI. 45. XIII. 13. — 14. jabai nu usþwoh izwis fotuns, frauja jah laisareis *εἰ οὖν ἐγὼ ἔνιψα ὑμῖν τοὺς πόδας, ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος...*

5. příslovečných určení a sice

a) místa: Mt. VI. 2. swaswe þai liutans taujand in gaqumþim jah in garunsim *ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ ποιοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς ῥύμαις.* Srv. v. 5. — Mt. VIII. 11. managai fram urrunsa jah sagqa qimand *πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἥξουσι.* Srv. XI. 21. — Mk. I. 38. gaggam du þaim bisunjane haimom jah baurgim *ἄγωμεν εἰς τὰς ἐχομένας κωμοπόλεις.* — J. XI. 19. gaqemun bi Marþan jah Marjan *ἐληλύθεισαν πρὸς τὰς περὶ Μάρθαν καὶ Μαρίαν.* — Srv. Mk. V. 5. 14. XI. 1. 11. L. I. 71. 79. II. 44. 52. III. 16. VII. 17. 25. VIII. 1. 15. 34. IX. 12. X. 1. 13. 14. XIV. 21. 23. XVII. 31. XIX. 29. J. VII. 42. XVIII. 20.

b) způsobu: Mt. IX. 11. miþ motarjam jah frawaurhtaim matjiþ *μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει.* Srv. v. 10. Mk. I. 32. II. 16. (dvakrát) X 46. L. IV. 36. V. 30. XIV. 43. 48. — Mt. XI. 21. in sakkau jah azgon idreigodedeina *ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ μετενόησαν ἄν.* Srv. L. I. 6. 17. 75. X 13. — Mk. I. 6. wasuþ þan Johannes gawasiþs taglam ulbandaus jah gairda filleina

Digitized by Google

ἦν δὲ Ἰωαν. ἐνδεδυμένος τρίχας καμήλου καὶ ζώνην δερματίνην. Srv. Mk. V. 4. L. II. 37. 52 VIII. 29. IX. 43. XVII. 29. J. III. 5.

c) příčiny a účelu: Mk VI. 26. in þize aiþe jah in þize miþanakumbjandane ni wilda izai ufbrikan *διὰ τοὺς ὅρκους καὶ τοὺς συνανακειμένους οὐκ ἠθέλησεν αὐτὴν ἀθετῆσαι.* Srv. VIII. 35. L. III. 19. — Mt. XI. 1. ushof sik jainþro du laisjan jah merjan *μετέβη ἐκεῖθεν τοῦ διδάσκειν καὶ κηρύσσειν.* — Mk. III. 14. 15 gawaurhta twalif du wisan miþ sis, jah ei insandidedi ins merjan jah haban waldufni *ἐποίησε δώδεκα, ἵνα ὦσι μετ' αὐτοῦ, καὶ ἵνα ἀποστέλλῃ αὐτοὺς κηρύσσειν καὶ ἔχειν ἐξουσίαν.* Srv. Mk. X. 45. L. I. 19. V 15. VI. 18. IX. 2. XIX. 10.

d) příslovečné určení participialné: Mt. IX. 22. gawandjands sik jah gasaihwands þo qaþ *ἐπιστραφεὶς καὶ ἰδὼν αὐτὴν εἶπε* [Srv. VIII. 5. 6. IX. 23. 27. Mk. VIII. 6. 33. IX. 26. X. 17. XV. 29. 36. L. II. 20. IV. 41. VIII. 1. 28. 35. 47. 54. IX. 6. 62. X. 7. XV. 4. XX. 11. J. VII. 28. Dativ absol.: Mk. VI. 22. atgaggandein inn dauhtr Herodiadins jah plinsjandein jah galeikandein... qaþ *εἰσελθούσης τῆς θυγατρὸς... καὶ ὀρχησαμένης καὶ ἀρεσάσης... εἶπεν.* — VIII. 1. at filu managein wisandein jah ni habandam... qaþ *παμπόλλου ὄχλου ὄντος καὶ μὴ ἐχόντων... λέγει.* Srv. L. II. 42. 43. III. 2. 15. 21. VIII. 4. XX. 1. II. Kor. II. 12. Sk. III. a.

6. výrokû: Mt. VI. 19. (þarei) þiubos ufgraband jah hlifand *ὅπου κλέπται διορύσσουσι καὶ κλέπτουσιν.* — Mk. V. 4. unte is ufta eisarnam... gabundans was, jah galausida... jah gabrak (*διὰ τὸ αὐτὸν πολλάκις πέδαις δεδέσθαι καὶ διεσπάσθαι... καὶ συντετρίφθαι*). — L. VI. 11. fullai waurþun unfrodeins, jab rodidedun du sis misso *ἐπλήσθησαν ἀνοίας καὶ διελάλουν πρὸς ἀλλήλους.* Srv. Mt. VII. 19. VIII. 10. 11. 32. 33. IX. 9. XI. 4. XXVI 67. 71. XXVII. 2. 48. (dvakrát) 64 Mk. I. 41. II. 12. (dvakrát) 14. 16. (dvakrát) 18. 26. III. 11. 26. IV. 6. 7. 15. 27. 32. (dvakrát) V. 6. 7. 14. 20. 22. 23. 24. 33. 39. 40. 42. VI. 1. 17. 19. 56 VII. 11. 12. 13. 28. 34. VIII 2. 6. 8. 11. 22. IX. 12. 15. 31. 35. 38. X. 11. 12. 14. 21. 32. 52. XI. 7. 8. 23. XII. 3. 4. 9. 18. 19. XIII. 22. XIV. 45. 46. 61. XV. 43. L. I. 29. 31. 67. 68. 69 80. II. 20. 34. 38. 40. 44. III. 9. 12. IV. 9. 16. 22. 29. 42. V. 7. 18. 27. 30. 33. (dvakrát) VI. 19. VII. 3. 9. 13. 14. 22. VIII. 12. 28. 34. 52. IX. 12. 15. 16. 17. 34. 36. 41. 42. (dvakrát) 49. 54. 55. X. 1. 21. 29. XIV. 16. XV. 4. 8. 18. 20 (třikrát) 25. XVI. 14. 22. XVII. 8. (dvakrát) 20. 26. 27. 28. XVIII. 4. 12. 28. 43. XIX. 5. 6. 13. 14. (výsled ?) XX. 2. 16. 34. J. III. 23. 32. VI. 13. 24. 26. 29. 30. 33. 43. 53 54. 56. 69. VII. 11. 14. 16. 20. 21. 31. 37. 51. 52. VIII 14. 39. 42. 48. 50. 59. IX. 7. 11. 24. 28. 30. 34. 36. X. 24. 36. 38. XI. 2. 26. 28. (dvakrát) 29. 31. 33. 41. 46. XII. 3. 11. 17. 21. 22. 30. 36. 44. 47. XIII. 12. 21 XIV. 3. 21. (dvakrát) 23. (třikrát) 26. 28. XV. 8. 16. XVI. 13. 14. 15. 20. 27. 28. XVIII. 10. 18 25. 30. 29. 38. XIX. 1. 4. 9. — Mt. IX. 36. wesun afdauidai jah frawaurpanai *ἦσαν ἐκλελυμένοι καὶ ἐρριμμένοι.* Srv. Mt. XXV. 43. Mk. II. 25. — Mk. I. 4. was Johannes daupjands jah merjands *ἐγένετο Ἰωάννης βαπτίζων καὶ κηρύσσων.* — J. XVIII. 18. was miþ im Paitrus standands jah warmjands sik *ἦν μετ' αὐτῶν ὁ Πέτρος ἑστὼς καὶ θερμαινόμενος.* Srv. Mk. I. 39. II. 6. V. 5. X. 32. XIV. 54. L. I. 20. II. 8.

Digitized by Google

J. XVIII. 25. — Mk. IX. 35. sijai allaize aftumists jah allaim andbahts *ἔσται πάντων ἔσχατος καὶ πάντων διάκονος*. Srv. L. I. 2. II. 25. V. 15. — Ostatně tyto kopulativně spojené výroky skoro všude lze pokládati už za věty samostatné; mimo ně pak zejména celou řadu dokladů, kde výrokem jest imperativ nebo adhortativ: Mt. V. 29. usstagg ita jah wairp af þus *ἔξελε αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ*. Srv. v. 30. 42. 43. 44. — VI. 6. gagg in heþjon þeina jah ... bidei du attin þeinamma *εἴσελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν σου καὶ ... πρόσευξαι τῷ πατρί σου*. — VIII. 4. þuk silban ataugei gudjin jah atbair giba *σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ καὶ προσένεγκε τὸ δῶρον*. — VI. 17. salbo haubiþ þein jah ludja þeina þwah *ἄλειψαί σου τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι*. Srv. VIII. 13. 22. IX. 5. 6. Mk. I. 25. 44. II. 9. V. 19. 34. VII. 14. 34. IX. 25. 50. X. 14. 21. XI. 23. XIV. 13. 14. 44. L. II. 15. IV. 8. V. 4. 14. 23. 24. VI. 8. 23. 30. — L. VI. 35. þiuþ taujaid jah leihwaid *ἀγαθοποιεῖτε καὶ δανείζετε*. Srv. L. VIII. 39. IX. 4. 23. 60. X. 8. 9. XIV. 21. 23. XV. 22. 23. XVI. 6. 7. XVII. 6. 8. XVIII. 16. 22. XIX. 24. 27. J. VII. 3. 52. XI. 34. 44. XVIII. 31. XIX. 6. — J. VII. 37. jabai hwana þaursjai, gaggai du mis, jah driggkai *ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρός με καὶ πινέτω*.

Pozn. Ráznější spojení kopulativné několikrát pořízeno i dvěma spojkami (-uh — jah nebo naopak jah — -uh): L. VI. 8. is wissuh mitonins ize jah qaþ *αὐτὸς ἤδει τοὺς διαλογισμούς αὐτῶν καὶ εἶπε*. (Jah by se zde ovšem mohlo pokládati za deduktivné!) — J. XVI. 28. uzuhiddja fram attin jah atiddja in þana fairhwu *ἐξῆλθον παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον*. — E. IV. 8. ushanþ hunþ jah atuhgaf gibos *ἠχμαλώτευσεν αἰχμαλωσίαν καὶ ἔδωκε δόματα*.

Takto kopulativné jah částky jediné věty spojuje ještě: Ř. VII. 23. VIII. 2. 3. 6. IX. 2. 22. 28. 33. X. 1. 8. 12. XI. 17. 22. 29. 33. XIV. 19. XV. 4. 5. XVI. 23. (dvakrát) I. Kor. I. 14. 24. IV. 6. V. 4. 8. 10. 12. VII. 5. 8. IX. 4. 6. 27. X. 2. 17. 26. 28. (dvakrát) XI. 22. 26. 27. 28. 29. 30. XIV. 21. XV. 10. 24. (dvakrát) 32. 34. 50. XVI. 9. 16. (dvakrát) 17. (dvakrát) 19. — II. Kor. I. 1. 2. 3. (dvakrát) 6. (dvakrát) 12. 15. 16. 17. 18. 19. (dvakrát) 21. 22. II. 4. 7. 14. 15 III. 2. IV. 14. 16. 17. V. 6. 8. 15. 18. 19. VI. 2. 7. 17. (dvakrát) VII. 2. 3. 15. VIII. 2. 4. 8. 19. 23. 24. (chiasmus) IX. 5. 10. 13. (dvakrát) 14. X. 1. 10. 12. XI. 3. 9. a 12. (různý čas kopulován: fastaida jah fasta *ἐτήρησα καὶ τηρήσω* — tauja jah taujan haba *ποιῶ καὶ ποιήσω*.) — XI. 31. (guþ jah atta *ὁ θεὸς καὶ πατήρ* zde jako několikrát [I. Th. III. 11.] jinde vlastně zastupuje pojem jediný.) XII. 2. 12. 15. 18. 21 (dvakrát) XIII. 2. 11. 13. — G. I. 1. 3. (dvakrát) 4. 7. 21. II. 2. 9. 12. 20. IV. 2. 9. 20. 27. 30. V. 15. 24. VI. 2. 16. (dvakrát) — E. I. 1. 2. (dvakrát) 3. 4. 8. 10. 15. 17. II. 2. 3. 5. 6. 12. (dvakrát) 17. 19. 20. III. 5. 8. 9. 10. 12. 18. IV. 2. 6. 11. 13. 14. 16. (?) 17. 23. 24. (dvakrát) V. 1. 2. (dvakrát) 3. 5. 9. 20. 25. 27. 29. VI. 12. 13. 14. 15. 17. 18. (třikrát) 19. 21. 23. (dvakrát) — Filip. I. 19. 20. 23. 25. II. 1. 3. 25. 26. III. 16. 17. IV. 1. 2. 3. 6. 7. 12. 15. — Kol. I. 9. 10. 11. 13. 21. 24. 26. 28. II. 13. 15. 18. (dvakrát) 19. (dvakrát) 22. 23. III. 12. 13. 16. (dvakrát) IV. 1. 7. 9. 12. 13. 16. 17. — I. Th. II. 10. 11. 12. (dvakrát) 20. III. 2. (dvakrát) 6. (dvakrát) III. 7. 11. 12. (dvakrát) III. 13. IV. 1. (dvakrát) 4. 16. V. 1. 3. 5. 6. 8. (dvakrát) 11. 12. 15. —

Digitized by Google

II. Th. I. 1. 2. (dvakrát) 4. (dvakrát) 8. 9. 10. 11. II. 1. 4. 16. (dvakrát) 17. (dvakrát) III. 1. 5. — I. Tim. I. 1. 2. 5. 9. 14. 15. 17. 19. 20. II. 2. (třikrát) 3. 4. 8. III. 7. 12. 13. 15. IV. 1. 2. 3. 5. 6. 8. 9. 11. 16. V. 4. (dvakrát) 5. 6. 13. 17. 21. 23. VI. 1. 2. (dvakrát) 3. (dvakrát) 4. 8. 12. 13. — II. Tim. I. 2. 5. 7. 9. (dvakrát) 10. 11. 13. 15. II. 17. 20. (dvakrát) 23. III. 8. 13. (dvakrát) 16. IV. 1. (dvakrát) 2. 13. — Tit I 1. 4. (dvakrát) 5. 14. 15 16. (dvakrát) — Filem. 11 — N. VII. 2. (dvakrát) — Sk. I. a. b. c. (dvakrát) d. (dvakrát) II. b. c. (= J. III. 5.) d. III. b. c. IV. a. c. (čtyřikrát) c. a d (třikrát) V. a. b. (dvakrát) c. (dvakrát) VI. a. (= J. V. 36.) c VII. a. b. d. (dvakrát) VIII. a. (dvakrát) c. d. (třikrát) Kalend. (dvakrát) Neap. (čtrnáctkrát) Arezz. (dvakrát).

§. 5. II. Poměr kopulativný místo má mezi členy, z nichžto každý jest větou samostatnou. Podstatného rozdílu od případů sub I. uvedených není, což — mimo samozřejmosť logickou — prakticky viděti také na tom, že většina výroků výše sub I. 6. uvedených by obstála jako věty samostatné, nebo též z toho, že spojena bývají jednotlivá slova (části věty) se stejně platnými úplnými větami: J. X. 12. asneis, jah saei nist hairdeis... bileiþiþ þaim lambam *ὁ μισθωτὸς καὶ οὐκ ὢν ποιμὴν .. ἀφίησι τὰ πρόβατα* — v. 33 stainjam þuk in wajamereins, jah þatei þu manna wisands taujis þuk silban du guþa *λιθάζομέν σε... περὶ βλασφημίας, καὶ ὅτι σὺ ἄνθρωπος ὢν ποιεῖς σεαυτὸν θεόν.* — E. II. 14. saei gatawida þo ba du samin jah miþgardawaddju faþos gatairands *ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἕν καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας.*

Kopulativně spojené věty ostatně mohou býti buď obě hlavní, nebo obě vedlejší (tyto ovšem pak na stejném stupni odvislé).

1. Věty hlavní (při úplně stejné váze bývají někdy také rozmanitě »stažený« nebo jsou každá úplná, čeho v následujícím výčtu nelišíme): Mt. V. 38. augo und augin jah tunþu und tunþau *ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος.* — V. 42 þamma bidjandin þuk gibais jah þamma wiljandin af þus leihwan sis ni uswandjais *τῷ αἰτοῦντί σε δίδου καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι μὴ ἀποστραφῇς.* Srv. v. 24. 43. 44 VI. 25. — VII. 13. braid daur jah rums wigs *πλατεῖα ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδός.* Srv. v. 14 — VIII. 20. fauhons grobos aigun jah fuglos himinis sitlans *αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσι καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις.* — VIII. 34 alla so baurgs usiddja . . jah... (ina)... bedun *πᾶσα ἡ πόλις ἐξῆλθεν... καὶ... (αὐτόν)... παρεκάλεσαν.* — VIII. 17. sa unmahtins unsaros usnam jah sauhtins usbar *αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν.* Srv. IX. 8. — IX. 28. duatiddjedun imma þai blindans jah qaþ im Jesus *προσῆλθον αὐτῷ οἱ τυφλοὶ καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς.* — Srv X. 40. 41. XI. 12. XXVI. 2 69. Mk. I. 5. 6. 7. 9. — 15. usfullnoda þata mel jah atnehwida sik þiudangardi guþs *πεπλήρωται ὁ καιρὸς καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.* Srv. IV. 39. — Mk. VI. 2. hwaþro þamma þata jah hwo so handugeino so gibano imma? *πόθεν τούτῳ ταῦτα καὶ τίς ἡ σοφία ἡ δοθεῖσα αὐτῷ;* — X. 7. 8. bileiþai manna attin seinamma jah aiþein seinai, jah sijaina þo twa du leika samin *καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα... καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.* Srv. dále Mk. V. 21. 29. VI. 1. 30. 33. 35. VIII. 18. 23. 28. IX. 44. 46. 48. 49. 50. XI. 28. 29. XII. 24. 32. XIV. 7.

Digitized by Google

XV. 16. 30. L. I. 7. 18. 19. 32. (dvakrát) 35. 36. 42. 46. 47. 59. 65. II. 9. 14. 48. III. 5. a 6. 11. IV. 1. 8. 35. V. 3. 4. 15. 26 VI. 45. VII. 21. IX. 29. 58. XIV. 11. XV. 24. 27. 28. XVI. 10. 16. 18. XVII. 25. XVIII. 7. (modus!) XIX. 2. 8. 12. 21. 38. XX. 36. J. III. 4. (modus!) 26. VII. 22. VI. 35. 37. 54. 55. 57. VII. 18. 29. 34. 36. VIII. 18. 28. 32. 44. XI. 38. XII. 2. 38. 40. XIII. 31. XIV. 1. 10. 11. 17. 20. XV. 1. 2. 4. 20. XVI. 16. 17. 19. XVII. 23. XVIII. 15. 16. 37. XIX. 10. — Ř. IX. 15. 18. 25. XI. 33. XIII. 14. XIV. 18. XV. 12. — I. Kor. I. 19. VII. 14. 19. XI. 22. XIII. 9. XV. 10. 11. 17. — II. Kor. IX. 2. X. 10. XI. 9. XIII. 2. — Filip. I. 21. 29. III. 15. IV. 7. E. I. 22. — Kol. III. 3. 25. — I. Th. V. 7. II. Th. I 3. II. 16. — I. Tim. III. 10. V. 18. II. Tim. I. 16. II. 20. III. 2. 6. IV. 6. 10. Sk. II. b. c. d. IV. b. (dvakrát) V. c. d. III. b. c. (dvakrát) VII. d.

2. Z vět odvislých kopulativně spojených jsou **a**) substantivné (podmětné): Mt. V. 19. saei nu gatairiþ aina anabusne þizo minnistono, jah laisjai swa mans, minnista haitada... iþ saei taujiþ... jah laisjai swa, sah mikils haitada *ὃς ἐὰν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων καὶ διδάξῃ οὕτω τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος κληθήσεται... ὃς δ' ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται.* — Mt. X. 25. ganah siponi ei wairþai swe laisareis is, jah skalks swe frauja is *ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, καὶ ὁ δοῦλος ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ.* Srv. X. 26. 38. Mk. IX. 42. L. VIII. 17. XVII. 31. (J. VI. 45.?) XV. 5. G. III. 5.

(Předmětné.) Mt. VI. 25. ni maurnaiþ saiwalai izwarai ƕa matjaiþ jah ƕa driggkaiþ *μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε καὶ τί πίητε.* — Mt. X. 27. (dvě souvětí:) þatei qiþa izwis in riqiza, qiþaiþ in liuhada, jah þatei in auso gahauseiþ, merjaiþ ana hrotam *ὃ λέγω ὑμῖν ἐν τῇ σκοτίᾳ, εἴπατε ἐν τῷ φωτί· καὶ ὃ εἰς τὸ οὖς ἀκούετε, κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωμάτων.* Srv. Mk. III. 22. XII. 14. L. VIII. 18. (dativný předmět) XIX. 22 XX. 28. J. VI. 22. 64. VIII. 14. 48. X. 38. XVII. 23 XIX. 10. I. Kor. XVI. 5. E. I. 18. a 19. VI. 9. I. Th. III. 6. II. Tim. III. 15. — (Accus. c. infin.:) I. Kor. VII. 11. anabiuda qenai wisan unliugaida... jah aban qen ni fraletan *παραγγέλλω γυναῖκα... (μενέτω ἄγαμος) καὶ ἄνδρα γυναῖκα μὴ ἀφιέναι.* Srv. XV. 53.

b) Přívlastkové: L. VII. 37. qino sei was frawaurhta jah ufkunnandei *γυνή... ἥτις ἦν ἁμαρτωλὸς ἐπιγνοῦσα.* — G. VI. 14. Jesuis Xristaus, þairh þanei mis fairƕus ushramiþs ist jah ik fairƕau *Ἰησοῦς Χριστὸς δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται κἀγὼ τῷ κόσμῳ* (je přívlastková jen formou, smyslem hlavní, jako ještě I. Tim. VI. 10.). Srv. dále: E. I. 20. Filip. III. 19 II. Th. III. 3. I. Tim. VI. 16. II. Tim. III. 14.

c) Lokalné: Mt. VI. 19. ni huzdjaiþ izwis huzda ana airþai, þarei malo jah nidwa frawardeiþ, jah þarei þiubos ufgraband jah hlifand *μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σὴς καὶ βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται διορύσσουσι καὶ κλέπτουσι.* Srv. L. X. 8. 10.

d) Temporalné: Mk. XVIII. 28. þan... asts þlaqus wairþiþ jah uskeinand laubos, kunnuþ... *ὅταν... ὁ κλάδος ἁπαλὸς γένηται καὶ ἐκφύῃ τὰ φύλλα, γινώσκετε...* — L. III. 21. warþ þan, biþe daupida alla managein, jah at Jesu ufdaupidamma... usluknoda himins *ἐγένετο δὲ ἐν τῷ βαπτισθῆναι ἅπαντα τὸν*

Digitized by Google

λαὸν καὶ Ἰησοῦ βαπτισθέντος ... ἀνεῳχθῆναι τὸν οὐρανόν. — J. IX. 14. wasuh þan sabbato, þan þata fani gawaurhta Jesus, jah uslauk imma augona *ἦν δὲ σάββατον, ὅτε τὸν πηλὸν ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἀνέῳξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς.* — J. XII. 41. þata qaþ Esaeias þan sahv wulþu is jah rodida bi ina *ταῦτα εἶπεν Ἡσαΐας ὅτε εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ.*

e) Modalně (komparativné): J. XVII. 21. (bidja) ei allai ain sijaina, swaswe þu atta in mis, jah ik in þus (*ἐρωτῶ*) *ἵνα πάντες ἓν ὦσι καθὼς σύ, πάτερ, ἐν ἐμοὶ κἀγὼ ἐν σοί.* — (konsekutivné): Ř. XIV. 11. liba ik, þatei mis all kniwe biugiþ jah andhaitiþ all razdo guþa *ζῶ ἐγὼ ὅτι ἐμοὶ κάμψει πᾶν γόνυ καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται τῷ θεῷ.*

f) Kausalné: J. XII. 6. þatuþ-þan qaþ ... unte þiubs was jah arka habaida jah þata inn waurpano bar *εἶπε δὲ τοῦτο ... ὅτι κλέπτης ἦν καὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχε καὶ τὰ βαλλόμενα ἐβάσταζεν.* — I. Kor. XI. 2 hazjuþ-þan izwis, broprjus, þei allata mein gamunandans sijuþ, jas-swaswe anafalh izwis, anabusnins gafastaiþ *ἐπαινῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ὅτι πάντα μου μέμνησθε.*

g) Účelné: Mk. IV. 11. 12. jainaim þaim uta in gajukom allata wairþiþ, ei saihvandans saihvaina jah ni gaumjaina, jah hausjandans hausjaina jah ni fraþjaina *ἐκείνοις τοῖς ἔξω ἐν παραβολαῖς τὰ πάντα γίνεται· ἵνα βλέποντες βλέπωσι, καὶ μὴ ἴδωσι· καὶ ἀκούοντες ἀκούωσι καὶ μὴ συνιῶσι.* Srv. L. VIII. 10. — L. II. 29. brahtedun ina ... atsatjan faura fraujin ... jah ei gebeina fram imma hunsl *ἀνήγαγον αὐτὸν παραστῆσαι τῷ κυρίῳ ... καὶ τοῦ δοῦναι θυσίαν.* Srv. XX. 20. J. IX. 39. XII. 40. XV. 11. XVII. 23. 26. Ř. IX. 17. XI. 14. E. VI. 22. II. 15. 16. Filip. II. 28. III. 8. 9. Kol. IV. 8. I. Th. III 10. IV. 12. II. Th. I. II. 12. III. 2. Sk. V. a. — (Účelně obavné:) Mt. V. 25. sijais waila hugjands andastauin þeinamma ... ibai hvan atgibai þuk sa andastaua stauin, jah sa staua þuk atgibai andbahta, jah in karkara galagjaza *ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου ... μήποτέ σε παραδῷ ὁ ἀντίδικος τῷ κριτῇ καὶ ὁ κριτής σε παραδῷ τῷ ὑπηρέτῃ καὶ εἰς φυλακὴν βληθήσῃ.* Srv. Mk. IV. 12. (po nibai). — L. XIV. 12. ni haitais frijonds ... ibai aufto jah eis aftra haitaina þuk, jah wairþiþ þus usgildan *μὴ φώνει τοὺς φίλους σου ... μήποτε καὶ αὐτοί σε ἀντικαλέσωσι καὶ γένηταί σοι ἀνταπόδομα.* Srv. II. Tim. II. 26.

h) Hypothetické: Mt. V. 23. jabai bairais aibr þein du hunslastada ... jah jainar gamuneis ... aflet jainar þo giba þeina *ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἀκεῖ μνησθῇς ... ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου.* Srv. Mk. XII. 19. J. VI. 44. IX. 31. X. 35. XV. 7. Ř. X. 9. XI. 12. 16. I. Kor. VII. 12. 13. 28. X. 27. XIV 22. E. IV. 21. II. Th. II. 3.

§. 6. III. Je-li členů více nežli dva, parataxe nabývá rázu enumerace: Mt. VI. 13. þeina ist þiudangardi jah mahts jah wulþus in aiwins *σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας.* — VIII. 21. anakumbjand (*ἀνακλιθήσονται*) miþ Abrahama jah Isaka jah Jakoba. Srv. IV. 23 — Mk. III. 35. sa jah broþar meins jah swistar jah aiþei ist *οὗτος ἀδελφός μου καὶ ἀδελφὴ μου καὶ μήτηρ ἐστιν.* Srv. Mt. XXVII. 56. Mk. III. 8. (pětkrát). — Mt. IX. 35. bitauh Jesus baurgs allos jah haimos laisjands in gaqumþim ize, jah merjands aiwaggeljon þiudangardjos, jah hailjands allos sauhtins

Digitized by Google

περιῆγεν ὁ Ἰησοῦς τὰς πόλεις πάσας καὶ τὰς κώμας, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον. Srv. X. 35. 36. (třikrát). — Pěkný je doklad Mt. XI. v. 5. blindai ussaihvand jah haltai gaggand, þrutsfillai hrainjai wairþand jah baudai gahausjand (jah) dauþai urreisand jah unledai wailamerjanda (v. 6.) jah audags ist hvazuh saei ni gamarzjada in mis *τυφλοὶ ἀναβλέπουσι καὶ χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται καὶ κωφοὶ ἀκούουσι· νεκροὶ ἐγείρονται καὶ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται· καὶ μακαριός ἐστιν ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί.* (Ve v. 5. členy spořádány jsou po páru [třetí g. jah ruší symmetrii], verš 6. výčet takořka uzavírá: a zkrátka...) Podobně ah uzavírá výčet polysyndetický L. XV. 22. 23, asyndetický J. XVIII 20. (Srv. Ř. XIII. 9.) ik andaugjo rodida manasedai; ik sinteino laisida in gaqumþai... jah þiubjo ni rodida ni waiht *ἐγὼ παρρησίᾳ ἐλάλησα τῷ κόσμῳ· ἐγὼ πάντοτε ἐδίδαξα ἐν τῇ συναγωγῇ... καὶ ἐν κρύπτῳ οὐδὲν ἐλάλησα* Podobně G. V. 19. 20. 21. vyčteno (asyndeticky) 18 členův a výčet uzavírá: jah þata galeiko þaim *καὶ τὰ ὅμοια τούτοις.* — Podobně Kol. III. 5. dauþeiþ... horinassu, unhrainein, winnon, lustu ubilana jah faihugeigon *νεκρώσατε... πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν.* — Smíšený výčet polysyndetický a asyndetický jest: I. Tim. I. 9. 10. — Jiné doklady enumerace jsou v popisu ukřižování Mt. XXVII. 51. 52. (čtyřikrát) a Mk. XV. 16. 17. 18. 19. 20. (desetkrát), pak pohřbu Spasitelova Mk. XV. 46. (čtyřikrát, kde jsou přiřaděny celé věty). Srv. dále: Mk. I. 40. bidjands... jah knussjands... jah qiþands *παρακαλῶν... καὶ γονυπετῶν... καὶ λέγων.* — Mk. III. 16. 17. 18. 19. (výčet apoštolů) IV. 8. 20. (výčet plodů semene na dobrou půdu padlého). V. 37. 38. 40. VI. 3. 4. 13. 20. VII. 4. (třikrát) 8. (dvakrát) IX. 2. 5. 31. Pěkný doklad je také IX. 18. gawairpiþ ina, jah þatjiþ, jah kriustiþ tunþuns seinans, jah gastaurkniþ *ῥήσσει αὐτόν· καὶ ἀφρίζει καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας καὶ ξηραίνεται.* — Mk. X. 34. (čtyřikrát) 37. — XII. 1. weinagard ussatida manna jah bisatida ina faþom, jah usgrof dal uf mesa, jah gatimrida kelikn jah anafalh ina waurstwjam, jah aflaiþ aljaþ *ἀμπελῶνα ἐφύτευσεν ἄνθρωπος καὶ περιέθηκε φραγμόν, καὶ ὤρυξεν ὑπολήνιον, καὶ ᾠκοδόμησε πύργον καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς καί ἀπεδήμησε.* — Srv. Mk. XII. 26. 30. (přikázání lásky, srv. L. X. 27.) 33. XIII. 25. 26. 27. (pětkrát) XV. 27. L. II. 7. (dvakrát) 28 (třikrát) 51. (čtyřikrát) VI. 4. (třikrát) 14. 15. 16. (dvojice) 17. (třikrát) 22. 38. 48. VII. 8. VIII. 2. 3. 51. (čtyřikrát) IX. 22. 28. 33. 39. (třikrát) XIV 21. 26. XVII. 19. (třikrát) XVIII. 32 33. (čtyřikrát) 34. (třikrát) XIX. 43. 44. (šestkrát) XX. 9. 10. (třikrát) 21. (třikrát) 37 (dvakrát) J. XV. 6. (čtyřikrát) XVI. 8. XVIII. 3. (čtyřikrát) XIX. 2. 3. (čtyřikrát). — V epištolách jsou doklady enumerativného jah tyto: Ř. IX. 4. (pětkrát) 5. XI. 36. (dvakrát) XII. 2. (dvakrát) XIV. 17. (dvakrát) XVI. 21. (třikrát). — I. Kor. IV. 9. 11. a 12. (šestkrát) IX. 5. X. 1—4 (čtyřikrát) 32. (třikrát) XI. 23. 24. XIII. 2. a 3. (šestkrát) XV. 4. a 5. (čtyřikrát). — II. Kor. I. 15. a 16. (čtyřikrát) VI. 16. (třikrát) 17. a 18. (šestkrát) VIII. 7. (čtyřikrát) X. 5. a 6. (třikrát). — G. II. 9. (dvakrát) IV. 18. — E. I. 21. (třikrát) III. 6. 18. (třikrát) IV. 4. 31. V. 19. — Filip. III. 10. — Kol. I. 22. 23. IV. 10. 11. 14. 15. — I. Th. II. 10. 15. (třikrát) IV. 11. (třikrát) — II. Th. I. 1. — I Tim. I. 9. (pětkrát) 13. (dvakrát)

Digitized by Google

VI. 9. 15. — Pak též Esdr. II. 16. 25. 26. 28. 33. 36. 40. 42. Neh. V. 15. 17. (čtyřikrát) VII. 1. Sk. I. d.

Ve 4 dokladech poslední člen připojen je spojkou miþ: E. IV. 31. Alla baitrei jah hatis jah twairhei jah hrops jah wajamereins afwairpaidau af izwis miþ allai unselein *πᾶσα πικρία καὶ θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ κραυγὴ καὶ βλασφημία ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν σὺν πάσῃ κακίᾳ.* — VI. 23. gawairþi jah friaþwa miþ galaubeinai *εἰρήνη καὶ ἀγάπη μετὰ πίστεως.* — Filip. IV. 6. in allai bidai jah aihtronai miþ awiliudom *ἐν παντὶ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει μετὰ εὐχαριστίας.* — I. Tim. II. 15. jabai gastandand in galaubeinai jah friaþwai jah weihiþai miþ gafraþjein *ἐὰν μείνωσιν ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ καὶ ἁγιασμῷ μετὰ σωφροσύνης.*

§. 7. IV. V některých dokladech členové kopulativně spojení buď již sami sebou náležejí k sobě, činíce takořka společnosť (a) nebo se naznačuje, že vespolek ve styk se uvádějí (b) (jah sociativné) Často se v témž smyslu klade předložka miþ.

a) J. XVIII. 1. galaiþ Jesus jah siponjos is *εἰσῆλθεν (αὐτὸς) καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.* — Tak též Mt. IX. 19. a podobně L. VI. 3. — kdežto J. XVIII. 1. a 2. Jesus miþ siponjam seinaim *ὁ Ἰησοῦς σὺν τοῖς μαθηταῖς (μετὰ τῶν μαθητῶν) αὐτοῦ.* — Mt. XXVII. 54. hundafaþs jah þai miþ imma *ἑκατόνταρχος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ.* — L. VIII. 45. IX. 32. Paitrus jah þai miþ imma *ὁ Πέτρος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ.* — Srv. Mk. I. 36. II. 25. V. 40. — J. XVIII. 3. hansa jah sa þusundifaþs jah andbahtos *ἡ σπεῖρα καὶ ὁ χιλίαρχος καὶ οἱ ὑπηρέται.* — v. 35. so þiuda þeina jah gudjans *τὸ ἔθνος τὸ σὸν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς.* — Sem lze počítati také všecky případy, kde se jmenují nepřátelé Spasitelovi, jako Mk. XIV. 43. qam... managei... fram þaim auhumistam gudjam jah bokarjam jah sinistam *παραγίνεται... ὄχλος... παρὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν γραμματέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων.* Srv. v. 53. — Mk. XV. I. þai auhumistans gudjans miþ þaim sinistam jah bokarjam jah alla so gafaurds *οἱ ἀρχιερεῖς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ γραμματέων καὶ ὅλον τὸ συνέδριον.* — G. I. 1. 2. Pawlus... jah þai miþ mis allai broþrjus *Παῦλος... καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ πάντες ἀδελφοί.* — Neh. V. 14. ik jah broþrjus meinai *ἐγὼ καὶ οἱ ἀδελφοί μου.* Sem patrně také náleží Mk. X. 6. gumein jah qinein gatawida guþ *ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς ὁ θεός.*

b) Mt. VIII. 29. Mk. I. 24. ƕa uns jah þus *τί ἡμῖν καὶ σοί;* Srv. Mk. V. 7. L. IV. 34 VIII. 28. — Mt. XXVII. 19. ni waiht þus jah þamma garaihtin *μηδὲν σοὶ καὶ τῷ δικαίῳ ἐκείνῳ.* — Podobně I. Tim. II. 5. midumonds guþs jah manne *μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.*

§. 8. V. V jiných zase dokladech zdá se, že spojkou jah přidružený člen jest výkladem prvního (jah explikativné). Tak jest již ve případech, ve kterých spojeny jsou jen různé názvy pojmu jediného, jako v častém guþ jah atta unsar (na př. Ř. XV. 6.) nebo I. Kor. XI. 5. ain auk ist jah þata samo *ἓν γάρ ἐστι καὶ τὸ αὐτό.* — XII. 11. ains jah sa sama ahma *τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα.* Sk. V. b. ains jah sa sama. — Podobně I. Tim. II. 7. du þammei gasatiþs im ik merjands jah apaustaulus *εἰς ὃ ἐτέθην ἐγὼ κῆρυξ καὶ ἀπόστολος.* — Ještě více, kde druhý pojem jako by přiřaděn byl uvozovacím »a to sice (tak že)«. Jednou takto doloženo jest vskutku: Filip. I. 28. ganistais jah þata fram guþa *σωτηρίας καὶ τοῦτο ἀπὸ τοῦ θεοῦ.* — Ale i jinak

Digitized by Google

často: Mk. XIV. 61. iþ is þahaida jah waiht ni andhof *ὁ δὲ ἐσιώπα καὶ οὐδὲν ἀπεκρίνατο.* — L. X. 25. witodafasteis sums usstoþ fraisands ina jah qiþands: *νομικός τις ἀνέστη ἐκπειράζων αὐτὸν καὶ λέγων.* — J. V. 21. urraiseiþ... jah gataujiþ liban *ἐγείρει... καὶ ζωοποιεῖ.* — VI. 66. managai galiþun siponje is ibukai jah þanaseiþs miþ imma ni iddjedun *πολλοὶ ἀπῆλθον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω καὶ οὐκέτι μετ' αὐτοῦ περιεπάτουν.* — XII. 48. saei frakann mis jah ni andnimiþ waurda meina *ὁ ἀθετῶν ἐμὲ καὶ μὴ λαμβάνων τὰ ῥήματά μου.* — XVI. 29. nu andaugiba rodeis jah gajukono ni ainohun qiþis *νῦν παρρησίᾳ λαλεῖς καὶ παροιμίαν οὐδεμίαν λέγεις.* — E. V. 23. swaswe jah Xristus haubiþ aikklesjons jah is ist nasjands leikis *ὡς καὶ ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας καὶ αὐτός ἐστι σωτὴρ τοῦ σώματος.* (Srv. j. Ř. X. 20. I. Kor. XIV. 27.) — Explikativné jest jah také mezi úplnými větami: II. Kor. III. 12. 13. habandans nu swaleika wen managaizos balþeins brukjaima, jah ni swaswe Moses lagida hulistr ana andawleizn *ἔχοντες οὖν τοιαύτην ἐλπίδα πολλῇ παῤῥησίᾳ χρώμεθα καὶ οὐ καθάπερ Μωσῆς ἐτίθει κάλυμμα ἐπὶ τὸ πρόσωπον.* — Mk. IX. 3. inmaidida sik jah wastjos is waurþun glitmunjandeins *μετεμορφώθη καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο στίλβοντα.* — L. I. 13. andhausida ist bida þeina, jah qens þeina gabairid sunu *εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου καὶ ἡ γυνή σου γεννήσει υἱόν.* — Tamtéž v. 26. 27. insandiþs was aggilus... du magaþai... jah namo þizos magaþais Mariam *ἀπεστάλη ὁ ἄγγελος... πρὸς παρθένον... καὶ τὸ ὄνομα τῆς παρθένου Μαριάμ.* L. III. 20. anaaiauk jah þata ana alla, jah galauk Johannen in karkarai *προσέθηκε καὶ τοῦτο ἐπὶ πᾶσι, καὶ κατέκλεισε τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ.* — Explikace předchází (pořádkem vět takořka obráceným:) G. VI. 2. izwaros misso kauriþos bairiþ jah swa usfulleiþ witoþ Xristaus *ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε καὶ οὕτω ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ.*

§. 9. VI. Celkem jen zřídka k důraznému označení sounáležitosti dvou nebo více stejných členů jah korrelativné u každého z nich jest opakováno.[1]) Praegnantní je doklad: J. XV. 24. nu jah gasehun mik jah fijaidedun jah mik jah attan meinana *ν ν καὶ ἑωράκασι καὶ μεμισήκασι καὶ ἐμὲ καὶ τὸν πατέρα μου.* — Ale i jinde: Mt. IX. 17. Mk. II. 22. jah wein usgutniþ jah (þai) balgeis fraqistnand *καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται.* — IX. 22. ufta ina jah in fon atwarp jah in wato *πολλάκις αὐτὸν καὶ εἰς πῦρ ἔβαλε καὶ εἰς ὕδατα.* — Mk. XII. 33. jah þata du frijon ina... jah þata du frijon nehundjan... managizo ist allaim þaim alabrunstim *καὶ τὸ ἀγαπᾶν αὐτὸν... καὶ τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον... πλεῖόν ἐστι πάντων τῶν ὁλοκαυτωμάτων.* — Mt. X. 28. ogeiþ mais þana magandan jah saiwalai jah leika fraqistjan *φοβηθῆτε μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι .* — L. VIII. 1. jah is jah þai twalib miþ imma *καὶ αὐτὸς καὶ οἱ δώδεκα σὺν αὐτῷ.* — 14. jah af saurgom jah gabein jah gabaurjoþum þizos libainais afhwapnand *καὶ ὑπὸ μεριμνῶν καὶ πλούτου καὶ ἡδονῶν τοῦ βίου συμπνίγονται.* — J. VII. 28. jah mik kunnuþ jah wituþ hwaþro im *κἀμὲ οἴδατε καὶ οἴδατε πόθεν εἰμί.* — IX. 37. jah gasahut ina jah saei rodeiþ miþ þus, sa ist *καὶ ἑώρακας αὐτὸν καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ ἐκεῖνός ἐστιν.* — XII. 28. jah hauhida jah

[1]) Takovéto korrelace spojky kopulativné kladné není v němčině. Srv. Erdmann, Untersuchungen über die Synt. d. Spr. Otfrids I. §. 74. str. 42.

Digitized by Google

aftra hauhja *καὶ ἐδύξασα καὶ πάλιν δοξάσω.* Srv. XVII. 26. I. Kor. IV. 5. Tit. I. 9. — Ř. XIV. 9. (ei) jah qiwaim jah dauþaim fraujinoþ (*ἵνα*) *καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ.* — I. Kor. XVI. 18. gaþrafstidedun jah meinana ahman jah izwarana *ἀνέπαυσαν τὸ ἐμὸν πνεῦμα καὶ τὸ ὑμῶν.* — Filip. IV. 9. jah galaisideduþ izwis jah ganemuþ jah gahausideduþ jah gasehuþ in mis *καὶ ἐμάθετε καὶ παρελάβετε καὶ ἠκούσατε καὶ εἴδετε ἐν ἐμοί.* — I. Tim. IV. 16. jah þuk silban ganasjis jah hausjandans þus *καὶ σεαυτὸν σώσεις καὶ τοὺς ἀκούοντάς σου.* — Kol. III. 15. in þammei jah laþodai wesuþ... jah awiliudondans wairþaiþ *εἰς ἣν καὶ ἐκλήθητε... καὶ εὐχάριστοι γίνεσθε.* — I. Th. III. 4. swaswe jah warþ jah wituþ *καθὼς καὶ ἐγένετο καὶ οἴδατε.* — V. 23. (gaweihai) jah saiwala jah leik *καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα.* — II. Th. III. 4. jah taujiþ jah taujan habaiþ *καὶ ποιεῖτε καὶ ποιήσετε.*

Pozn. Také ju — ju, které jinak spojkou není, může se (na jediném místě) pokládati za korrelativně kopulativné: I. Kor. IV. 8. ju sadai sijuþ ju gabigai waurþuþ *ἤδη κεκορεσμένοι ἐστὲ ἤδη ἐπλουτήσατε.* —

§ 10. VII. Velmi často syntaktičtí členové spojkou jah přiřadění, ač jsou zcela stejné váhy, přece nevážou se prostě kopulativně vespolek, nýbrž vyslovuje se patrně, že druhým k prvému něco přibývá, že jej rozmnožuje: jah auktivné (= i = také). Nejčastěji poměr auktivný místo má mezi jednotlivými členy vět — ač bývají třeba v různých větách — vzácněji mezi celými větami.

Členové vět auktivně spojení jsou zase **1**. Podměty: Mt. VI. 12. aflet uns... swaswe jah weis afletam *ἄφες ἡμῖν... ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν.* Srv. Mk. XI. 25. — Mt. V. 46. niu jah þai þiudo þata samo taujand? *οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι οὕτω ποιοῦσιν;* Srv. v. 47. — Mt. VI. 21. þarei ist huzd izwar, þaruh ist jah hairto izwar *ὅπου ἐστὶν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδία ὑμῶν.* — Mt. VII. 12. swa jah jus taujaiþ im *οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς.* — Takto jah ik Mt. VIII. 9. X. 32. 33. Mk. XI. 29. L. VII. 8. XX. 3. jah þu Mt. XXVI. 69. 73. Mk. XIV. 67. L. XIX. 42. XX. 8. 30. jah sa Mt. XXVI. 71. L. XIX. 9. jah so L. I. 36. jah is L. XIV. 14. jah weis L. III. 14. jah jus Mk. XIII. 29. L. VI. 31. XVII. 10. jah eis L. XIV. 12. jah þai Mt. XXV. 44. — Mt. VII. 12. þata ist witoþ jah praufeteis *οὗτός ἐστιν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται.* — Mt. XXVI. 73. Mk. XIV. 70. jah auk razda þeina bandweiþ þuk *καὶ γὰρ ἡ λαλία σου δηλόν σε ποιεῖ.* — Mt. XXVII. 44. jah þai waidedjans *καὶ οἱ λῃσταί.* — Mk. VIII. 38. jah sunus mans skamaiþ sik is *καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυνθήσεται αὐτόν.* Srv. X. 31. 45. — L. VI. 36. jah atta izwar *καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν.* — Mk. XII. 22. gaswalt jah so qens *ἀπέθανε καὶ ἡ γυνή.* Srv. L. XX. 32. — XV. 31. jah þai auhumistans gudjans *καὶ οἱ ἀρχιερεῖς.* — L. II. 4. Jah Josef. — III. 14. jah þai militondans *καὶ στρατευόμενοι.* — IV. 41. usiddjedun þan jah unhulþons *ἐξήρχετο δὲ καὶ δαιμόνια.* — L. V. 36. jah sa niuja aftaurnid, jah (a vûbec) þamma fairnjin ni gatimid af þamma niujin *καὶ τὸ καινὸν σχίζει καὶ τῷ παλαιῷ οὐ συμφωνεῖ ἐπίβλημα τὸ ἀπὸ τοῦ καινοῦ.* — L. VI. 32. 33. 34. jah þai frawaurhtans *καὶ οἱ ἁμαρτωλοί.* — VI. 47. hazuh sa gaggands du mis jah hausjands waurda meina jah (a také) taujands þo *πᾶς ὁ ἐρχόμενος πρὸς μὲ καὶ ἀκούων μου τῶν λόγων καὶ ποιῶν αὐτούς.* Srv. ještě L. VIII. 36. 42. IX. 54. X. 15. XVI. 9. XVI. 14. jah þai Farei-

Digitized by Google

saieis. — XVI. 21. jah hundos 22. jah sa gabeigs. XVIII. 3. jah widuwo XX. 37. a dále J. V. 21. VI. 67. VII. 3. 56. 57. 47. 52. VIII. 44. 52. IX. 13. 27. 40. XI. 16. 44. XII. 32. XIII. 14. 34. 32. XIV. 3. 12. 23. 21. XVI. 22. XVII. 19. 21. 24. XVIII. 2. 5. 17. 25. — Ř. VII. 4. 12. XI. 1. 16. (dvakrát) 22. 23. 31. (dvakrát) XIV. 7. I. Kor. IV. 8. V. 7. IX. 8. XII. 12. XIV. 23. XV. 14. 17. 18. 48. (dvakrát) XVI. 1. 10. 16. II. Kor. I. 5. 6. (dvakrát) 11. 14. II. 10. IV. 10. 11. 13. V. 13. X. 7. 11. XI. 12. 16. 18. 21. 22. XII. 20. XIII. 4. G. II. 16. 17. IV. 3. III. 6. IV. 7. VI. 1. E. I. 13. 15. II. 1. 3. (dvakrát) 8. (jah þata = a to) 22. IV. 10. 11. 17. V. 2. 23. 25. 28. VI. 9. Filip. II. 8. 24. IV. 15. Kol. I. 9. 16. III. 4. 7. 8. 13. (dvakrát) IV. 1. 16. I. Th. II. 13. 14. III. 5. 6. 12. IV. 5. 14. I. Tim. II. 5. 9. 14. V. 13. 20. 25. II. Tim. II. 10. 12. III. 8. IV. 15. Neh. V. 16. (dvakrát) Sk. III. c. (dvakrát) IV. b. V. b. (= J. V. 21.) V. d. VIII. c. (J. VII. 47.) VIII. d.

2. Předměty: Mt. V. 40. þamma wiljandin... paida þeina niman aflet imma jah wastja *τῷ θέλοντι... τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον.* — V. 39. wandei imma jah þo anþara *στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην.* — Mk. I. 19. gasalv Jakobu... jah Johanne... jah þans manwjandans natja *εἶδεν Ἰάκ.... καὶ Ἰωαν.... καὶ αὐτοὺς καταρτίζοντας τὰ δίκτυα.* Srv. VIII. 7. (dvakrát jah þans) XII. 4. 6. jah þana. — 5. jah jainana afslohun jah managans anþarans *κἀκεῖνον ἀπέκτειναν καὶ πολλοὺς ἄλλους.* — L. III. 18. jah anþar þiuþspilloda *καὶ ἕτερα εὐηγγελίζετο.* — VI. 13. þanzei jah apaustauluns namnida *οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασε.* Srv. v. 14. — VI. 29. galewei imma jah anþara... jah paida ni warjais *πάρεχε καὶ τὴν ἄλλην καὶ τὸν χιτῶνα μὴ κωλύσῃς.* — Srv. X. 1. 27. XVIII. 1. XX. 11. 12. — J. VI. 11. (gadailida) samaleiko jah þize fiske (*διέδωκε*) *ὁμοίως καὶ ἐκ τῶν ὀψαρίων.* — J. VIII. 19. X. 16. XI. 33. XII. 9. 10. XIV. 7. XV. 23. (jah attan). — XV. 30. jabai mis wrekun, jah izwis wrikand *εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν.* Srv. Ř. XIII. 11. I. Kor. XI. 25. XV. 49. XVI. 6. II. Kor. VIII. 6. 11. IX. 10. IV. 14. G. II. 1. E. V. 28. Filip. II. 4. IV. 3. I. Tim. III. 8. V. 7. II. Tim. II. 2. III. 5. IV. 1. Filem. 19. Sk. I. d. VI. d. — (Dativné předměty:) Mt. VI. 14. jabai afletiþ manniam... afletiþ jah izwis atta izwar *ἐὰν ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις... ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν.* — v. 24. ni maguþ guþa skalkinon jah mammonin *οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ.* — Mk. II. 26. gaf jah þaim miþ sis wisandam *ἔδωκε καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ οὖσι.* — L. I. 3. galeikaida jah mis *ἔδοξε κἀμοί.* — L. IV. 43. jah þaim anþaraim baurgim wailamerjan ik skal *καὶ ταῖς ἑτέραις πόλεσιν εὐαγγελίσασθαί με δεῖ.* — VI. 5. frauja ist sa sunus mans jah þamma sabbato daga *κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου.* — Srv. L. XIV. 12. XIX. 19. J. IX. 15. I. Kor. XV. 8. G. II. 8. E. VI. 9. — (Předměty předložkové:) Mt. V. 45. sunnon seina urranneiþ ana ubilans jah godans... rigneiþ ana garaihtans jah inwindans *τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς... βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους.* — II. Kor. V. 2. jah in þamma swogatjam *καὶ ἐν τούτῳ στενάζομεν.* — V. 11. wenja jah in miþwisseim izwaraim swikunþans wisan uns *ἐλπίζω καὶ ἐν ταῖς συνειδήσεσιν ὑμῶν πεφανερῶσθαι.* — Filip. III. 4. habands trauain jah in leika *ἔχων πεποίθησιν καὶ ἐν σαρκί.* Srv. Kol. IV. 3. I. Th. V. 25. II. Th. III. 1. — Enumerativně auktivné jah se opakuje: Filip IV. 12. lais jah haunjan

Digitized by Google

mik, lais jah ufarassu haban; in allamma jah in allaim usþroþiþs im, jah sads wairþan jah gredags, jah ufarassau haban jah þarbos þulan *οἶδα δὲ ταπεινοῦσθαι, οἶδα καὶ περισσεύειν· ἐν παντὶ καὶ ἐν πᾶσι μεμύημαι καὶ χορτάζεσθαι καὶ πεινᾶν καὶ περισσεύειν καὶ ὑστερεῖσθαι.* — I. Th. II. 15. þaiei jah fraujin usqemun Jesua jah swesaim praufetum, jah uns frawrekun, jah guþa ni galeikandans jah allaim mannam andaneiþans sind *τῶν καὶ τὸν κύριον ἀποκτεινάντων Ἰησοῦν καὶ τοὺς ἰδίους προφήτας, καὶ ἡμᾶς ἐκδιωξάντων, καὶ θεῷ μὴ ἀρεσκόντων καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναντίων.*

3. Přívlastky: Mt. XI. 18. (qam Johannes nih matjands nih drigkands) v. 19. qam sa sunus mans matjands jah drigkands (*ἦλθε Ἰωαν. μήτε ἐσθίων μήτε πίνων*)... *ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων.* Srv. L. VII. 34. — L. IX. 1. waldufni ufar allaim unhulþom jah sauhtins gahailjan *ἐξουσίαν ἐπὶ πάντα τὰ δαιμόνια καὶ νόσους θεραπεύειν.* — J. XV. 20. jabai mein waurd fastaidedeina, jah izwar fastaina *εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσιν.* Srv. Ř. VII. 12. II. Kor. VIII. 14. II. Tim. III. 9. Sk. III. b. VII. c.

4. Příslovečná určení: **a**) místa: Mt. VI. 10. wairþai wilja þeins swe in himina jah ana airþai *γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.* — Mk. I. 38. ei jah jainar merjau *ἵνα κἀκεῖ κηρύξω.* — L. IV. 23. tawei jah her *ποίησον καὶ ὧδε.* — II. Kor. X. 14. jah und izwis gasniumidedum *ἄχρι γὰρ καὶ ὑμῶν ἐφθάσαμεν.* Srv. v. 13. — Filip. IV. 16. Kol. I. 16. IV. 16. II. Th. III. 1. II. Tim. I. 5. E. III. 15.

b) času: Mk. V. 5. sinteino nahtam jah dagam was hropjands *διαπαντὸς νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἦν κράζων.* Srv. L. II. 37. XVIII. 7. II. Kor. XI. 25. I. Th. III. 10. I. Tim. V. 5. II. Tim. I. 3. — Mk. X. 30. nu in þamma mela... jah in aiwa þamma anawairþin *νῦν ἐν τῷ καιρῷ... καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ.* — L. XVII. 26. swaswe warþ in dagam Nauelis, swah wairþiþ jah in dagam sunaus mans *καθὼς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Νῶε, οὕτως ἔσται καὶ ἐν ταῖς ἡμέραι τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.* — XVIII. 30. jah in aiwa þamma qimandin libain *καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζωήν.* (Zde však jah auktivné náleží spíše k předmětu libain.) J. XI. 22. jah nu wait *καὶ νῦν οἶδα.* Srv. jah nu ještě G. IV. 29. Filip. I. 20. 30.

c) způsobu: Mt. XXVI. 72. jah aftra afaiaik *καὶ πάλιν ἠρνήσατο.* Srv. J. XII. 22. — L. XVI. 10. saei triggws ist in leitilamma, jah in managamma triggws ist (ještě jednou; ostatně možno tento doklad zařaditi mezi předměty předložkové) *ὁ πιστὸς ἐν ἐλαχίστῳ καὶ ἐν πολλῷ πιστός ἐστιν.* — L. XVII. 28. Samaleiko jah swe warþ in dagam Lodis *καὶ ὡς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Λώτ.* — II. Kor. VIII. 7. ei jah in þizai anstai managnaiþ *ἵνα καὶ ἐν ταύτῃ τῇ χάριτι περισσεύητε.* — II. Kor. XI. 27. in aglom jah arbaidim... in gredau jah þaurstein, in friusa jah naqadein *ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ... ἐν λιμῷ καὶ δίψει... ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι.* Srv. Filip II. 5. Kol. III. 11. Sk. I. b.

d) Příčinná jsou určení příslovečná: Filip. I. 15. sumai raihtis jah in neiþis jah haifstais... Xristu merjand *τινὲς μὲν καὶ διὰ φθόνον καὶ ἔριν... τὸν Χριστὸν κηρύσσουσιν.*

5. Výroky auktivně připojené také jsou doloženy a to skoro vždy zase tak, že již mohou se pokládati za věty samostatné: Mt. VII. 24. saei hauseiþ

Digitized by Google

waurda meina jah taujiþ þo *ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους τούτους καὶ ποιεῖ* (a také koná!) *αὐτούς*. — Mk III. 19. sâei jah galewida ina *ὃς καὶ παρέδωκεν αὐτόν*. Srv. VI. 16. — IV. 20. þaiei hausjand þata waurd jah andnimand jah akran bairand *οἵτινες ἀκούουσι τὸν λόγον καὶ παραδέχονται καὶ καρποφοροῦσιν*. — XII. 22. jah nemun þo samaleiko þai sibun jah ni biliþun (a také nezanechali!) fraiwa *καὶ ἔλαβον αὐτὴν οἱ ἑπτὰ καὶ οὐκ ἀφῆκαν σπέρμα* — L. X. 30. þaiei jah biraubodedun ina *οἱ καὶ ἐκδύσαντες αὐτόν*. — XIV. 27. saei ni bairiþ galgan seinana jah gaggai afar mis *ὅστις οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου*. (Zde jah snad jest i gradativné; aspoň tomu svědčí modus; viz níže §. 66., 258.) — L. XV. 31. þu sinteino miþ mis wast jah is (ř. jinak:) *σὺ πάντοτε μετ' ἐμοῦ εἶ*. — J. VIII. 25. þatei jah rodja du izwis *ὅ τι καὶ λαλῶ ὑμῖν*. — Ř. VIII. 34. saei jah bidjiþ faur uns *ὃς καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν*. — G. V. 25. jabai libam ahmin, ahmin jah gaggam *εἰ ζῶμεν πνεύματι, πνεύματι καὶ στοιχῶμεν*. — J. XI. 25. ik im so usstass jah libains *ἐγώ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή*. Srv. J. VI. 63.; dále ještě L. XX. 31. Ř. IX. 24. XV. 11. I. Kor. XI. 23. XV. 1. 2. XVI. 19. II. Kor. IV. 13. (dvakrát) I. 10. 13. III. 6. IV. 6. V. 5. (dvakrát) IX. 6. (dvakrát) 10. XI. 1. XII. 3. XIII. 9. G. II. 13. V. 12. VI. 8. (dvakrát) E. IV. 9. Filip. IV. 10. Kol. I. 8. II. 12. IV. 3. I. Th. II. 13. IV. 1. 6. V. 11. 24. II. Th. I. 5. 11. I. Tim. V. 24. II. Tim. I. 12. II. 11. 12. Sk. II. a. d.

Pozn. Jednou ve smyslu auktivného jah stojí příslovka temporalná ju: G. V. 21. swe ju fauraqaþ *καθὼς καὶ προεῖπον*.

6. Úplné věty auktivně připojené čteme: **a**) hlavní: Mk. XI. 3. niu þata ist sa timrja... jah niu sind swistrjus is her at unsis? *οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ ἔκτων... καὶ οὐκ εἰσὶν αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ ὧδε πρὸς ἡμᾶς;* — J. XIV. 19. ik liba jah jus libaiþ *ἐγὼ ζῶ καὶ ὑμεῖς ζήσεσθε*. — I. Kor. XV. 21. þairh mannan dauþus jah þairh mannan usstass *δι' ἀνθρώπου ὁ θάνατος καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν*. Srv. L. XV. 31 J. VIII. 33. X. 15. 18. — Úplná souvětí: Mt. V. 32. ƕazuh saei afletiþ qen seina, inuh fairina kalkinassaus, taujiþ þo horinon; jah sa ize afsatida liugaiþ, horinoþ *ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι· καὶ ὃς ἐὰν ἀπολελυμένην γαμήσῃ, μοιχᾶται*.

b) Vedlejší věty (podmětné): Mk. XIV. 9. jah þatei gatawida so, rodjada du gamundai izos *καὶ ὃ ἐποίησεν αὕτη, λαληθήσεται εἰς μνημόσυνον αὐτῆς*. — L. X. 22. ni ƕashun kann... ƕas ist atta, alja sunus, jah þammei wili sunus andhuljan *οὐδεὶς γινώσκει... τίς ἐστιν ὁ πατὴρ, εἰ μὴ ὁ υἱός, καὶ ᾧ ἐὰν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι*. — (Předmětné:) L. VIII. 47. gataih imma in andwairþja allaizos manageins jah ƕaiwa gahailnoda suns *ἀπήγγειλεν αὐτῷ ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ καὶ ὡς ἰάθη παράχρημα*. (Snad jest jah zde jen kopulativné!) — J. IX. 20. witum þatei sa ist sunus unsar jah þatei blinds gabaurans warþ *οἴδαμεν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ἡμῶν καὶ ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη*.

(Věta temporalná): Mk. XV. 41. jah þan was in Galeilaia, jah laistidedun ina *καὶ ὅτε* (i když) *ἦν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ἠκολούθουν αὐτῷ*. — (Účelné:) Mk. III. 14. gawaurhta twalif du wisan miþ sis, jah ei insandidedi ins

Digitized by Google

merjan *ἐποίησε δώδεκα, ἵνα ὦσι μετ' αὐτοῦ καὶ ἵνα ἀποστέλλῃ αὐτοὺς κηρύσσειν.* — J. X. 10. ik qam ei libain aigeina jah managizo aigeina *ἐγὼ ἦλθον ἵνα ζωὴν ἔχωσι καὶ περισσὸν ἔχωσι* (gradat.?). (Hypothetická:) L. XX. jabai ƕis broþar gadauþnai aigands qen, jah sa unbarnahs gadauþnai *ἐάν τινος ἀδελφὸς ἀποθάνῃ ἔχων γυναῖκα, καὶ οὗτος ἄτεκνος ἀποθάνῃ* (jah explikativné?).

Pozn. Auktivná jest také platnost spojky jah při číslech složených: L. II. 37. jere ahtautehund jah fidwor *ἐτῶν ὀγδοηκοντατεσσάρων.* — XV. 4. 7. niuntehund jah niun *ἐννενήκοντα ἐννέα.* — J. VI. 19. spaurde .k. jah .e. *σταδίους εἰκοσιπέντε.* — Podobně L. IV. 25. du jeram þrim jah menoþs saihs *ἐπὶ ἔτη τρία καὶ μῆνας ἕξ.* — II. Kor. III. 1. ana munþa twaddje weitwode jah þrije gastandiþ all waurde *ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων καὶ τριῶν σταθήσεται πᾶν ῥῆμα.* — Filip. IV. 16. jah ainamma sinþa jah twaim *καὶ ἅπαξ καὶ δίς.* Srv. ještě I. Th. II. 18. N. VI. 15.

§. 11. VIII. Ve mnohých případech syntaktický člen spojkou jah přiřaděný jest jaksi výsledkem členu předchozího; jah tuto může se nazvati effektivným a přeložiti se může: »a tak, a pak, a proto, a skutečně«: Mt. V. 15. ... ana lukarnastaþin, jah liuhteiþ allaim (*λύχνον τιθέασι ...*) *ἐπὶ τὴν λυχνίαν καὶ λάμπει πᾶσι.* — VI. 6. bidei du attin þeinamma ... jah atta þeins usgibiþ þus *πρόσευξαι τῷ πατρί σου ... καὶ ὁ πατήρ σου ... ἀποδώσει σοι.* Srv. v. 4. — Mt. VII. 13. 14. braid daur jah rums wigs sa brigganda in fralustai, jah managai sind þai inn galeiþandans þairh þata ... aggwu þata daur jah þraihans wigs sa brigganda in libainai, jah fawai sind þai bigitandans þana *πλατεῖα ἡ πύλη, καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ πολλοί εἰσιν οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς· στενὴ ἡ πύλη, καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωήν, καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὑρίσκοντες αὐτήν.* — VII. 27. qemun ahos jah waiwoun windos jah bistugqun bi jainamma razna, jah gadraus jah was drus is mikils *ἦλθον οἱ ποταμοὶ καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι καὶ προσέκοψαν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ καὶ ἔπεσε καὶ ἦν ἡ πτῶσις αὐτῆς μεγάλη.* Srv. L. VI. 49. — Mt. VIII. 3. attaitok imma qiþands: wiljau, wairþ hrains! jah suns hrain warþ þata þrutsfill is *ἤψατο αὐτοῦ λέγων· θέλω, καθαρίσθητι· καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθη αὐτοῦ ἡ λέπρα.* Srv. IX. 22. 25. Mk. I. 31. 42. L. IV. 39. V. 13. IX. 42. — Mt. VIII. 8. qiþ waurda, jah gahailniþ sa þiumagus meins *εἰπὲ λόγον καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου.* Srv. v. 9. 13. Takto po imperativném prvním členu ještě: Mt. IX. 18. atlagei handu þeina ana ija, jah libaiþ *ἐπίθες τὴν χεῖρά σου ἐπ' αὐτὴν καὶ ζήσεται.* Mk. I. 17. II. 12. III. 5. IV. 39. V. 42. VI. 22. VII. 34. a 35. X. 21. XI. 2. 3. 24. 29. — Mk. XII. 7. usqimam imma, jah unsar wairþiþ þata arbi *ἀποκτείνωμεν αὐτὸν καὶ ἡμῶν ἔσται ἡ κληρονομία.* Srv. Mk. XIV. 13. L. II. 16. IV. 35. V. 25. VI. 10. 35. 37. 38. 42. VII. 7. 8. 15. VIII. 22. 50. 55. IX. 15. X. 28. XIV. 14. XV. 12. XVII. 14. XVIII. 22. 43. XIX. 6. XX. 26. Mt. XXVII. 42. atsteigadau nu af þamma galgin, jah galaubjam imma *καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ πιστεύσομεν αὐτῷ.* — Mt. IX. 16. afnimiþ fullon af þamma snagin, jah wairsiza gataura wairþiþ *αἴρει τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἱματίου, καὶ χεῖρον σχίσμα γίνεται.* Srv. Mk. II. 21. pak Mt. XXVII. 64. Mt. IX. 15. 17. 33. XI. 19. Mk. II. 1. 20. 21. I. 20. 22. 27. L. V. 37. 38. — Mk I. 27. miþ waldufnja jah ahmam þaim unhrainjam anabiudiþ, jah ufhausjand imma *κατ' ἐξουσίαν καὶ*

Digitized by Google

τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτάσσει καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ. — Srv. L. IV. 36. XVIII. 31. XX. 15. — Ř. XIII. 3. þiuþ taujais, jah habais hazein us þamma τὸ ἀγαθὸν ποίει καὶ ἕξεις ἔπαινον. — Mt. XXV. 38. ƕan þuk selƕum gast jah galaþodedum? πότε σε εἴδομεν ξένον καὶ συνηγάγομεν; (ještě jedenkrát a po té zase tak ve v. 39.) — Mk. IV. 12. nibai ƕan gawandjaina sik jah afletaindau im frawaurhteis μήποτε ἐπιστρέψωσι καὶ ἀφεθῇ αὐτοῖς τὰ ἁμαρτήματα. — III. 27. ni manna mag kasa swinþis... wilwan, niba faurþis þana swinþan gabindiþ; jah (þan) þana gard is diswilwai οὐ δύναται οὐδεὶς τὰ σκεύη τοῦ ἰσχυροῦ... διαρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον τὸν ἰσχυρὸν δήσῃ, καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει. — IV. 4. sum raihtis gadraus faur wig, jah qemun fuglos jah fretun þata ὁ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν καὶ ἦλθε τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατέφαγεν αὐτό. Srv. v. 5. 7. 8. 19. 20. — IV. 27. warþ skura windis mikila jah wegos waltidedun in skip γίνεται λαῖλαψ ἀνέμου μεγάλη, τὰ δὲ κύματα ἐπέβαλεν εἰς τὸ πλοῖον (ř. tu má jen pokračovací δὲ; Ulfilas myslil a vyjadřoval určitěji). — Mk. V. 9. frah ina, ƕa namo þein? jah qaþ du imma, namo mein Laigaion ἐπηρώτα αὐτὸν, Τί σοι ὄνομα; καὶ ἀπεκρίθη λέγων, Λεγιὼν ὄνομά μοι. — (12) 13. (bedun ina) jah uslaubida im (παρεκάλεσαν αὐτὸν) καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς. — v. 14. (gataihun in baurg) jah qemun saiƕan (ἀπήγγειλαν εἰς τὴν πόλιν) καὶ ἐξῆλθον ἰδεῖν. — v. 15. (gasaiƕand) jah ohtedun (θεωροῦσιν) καὶ ἐφοβήθησαν. Srv. v. 20. 29. VI. 2. 13. VII. 19. VIII. 6. — VIII. 14. ufarmunodedun niman hlaibans jah niba ainana hlaif ni habaidedun miþ sis ἐπελάθοντο λαβεῖν ἄρτους, καὶ εἰ μὴ ἕνα ἄρτον οὐκ εἶχον μεθ' ἑαυτῶν. — VIII. 25. galagida handuns ana þo augona is... jah aftra gasatiþs warþ jah gasaƕ bairhtaba allans ἐπέθηκε τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ... καὶ ἀποκατεστάθη, καὶ ἐνέβλεψε τηλαυγῶς ἅπαντας. — IX. 20. 26. – 27. (urraisida ina) jah usstoþ (ἤγειρεν αὐτὸν) καὶ ἀνέστη. Srv. XI. 4. 6. XII. 8. 34. XIV. 11. (dvakrát) 47. 62. 72. XV. 32. XVI. 5. 8. L. I. 12. — 22. ni mahta du im rodjan, jah froþun... οὐκ ἠδύνατο λαλῆσαι αὐτοῖς καὶ ἐπέγνωσαν. — (siun gasaƕ) jah was dumbs (ὀπτασίαν ἑώρακεν) καὶ διέμενε κωφός. Srv. I. 57. 58. 63. 64. 65. II. 7. 18. — IV. 2. (ni matida waiht) jah biþe gredags warþ (οὐκ ἔφαγεν οὐδὲν) καὶ ὕστερον ἐπείνασε. Srv. IV. 28. 36. 37. V. 26. VI. 18. VII. 16. 35. 36. 49. VIII. 5. 6. 7. 8. 13. 15. 24. 25. 27. 29. 33. 35. 44. 56. IX. 7. 9. X. 19. 22. XV. 24. XVI. 5. 8. XVII. 27. 29. XX. 3. 7. — O výsledku, jenž by byl nastal: L. XIX. 23. duƕe ni atlagides þata silubr mein du skattjam? jah qimands miþ wokra galausidedjau þata διατί οὐκ ἔδωκας τὸ ἀργύριόν μου ἐπὶ τὴν τράπεζαν, καὶ ἐγὼ ἐλθὼν σὺν τόκῳ ἂν ἔπραξα αὐτό. — J. XII. 5. duƕe þata balsan ni frabauht was in .t. skatte jah fradailiþ wesi þarbam? διατί τοῦτο τὸ μύρον οὐκ ἐπράθη τριακοσίων δηναρίων, καὶ ἐδόθη πτωχοῖς; — v. 40. jah gawandidedeina jah ganasidedjau ins (ἵνα) ἐπιστραφῶσι καὶ ἰάσωμαι αὐτούς. — Ř. XI. 35. ƕas ima fruma gaf, jah fragildaidau imma? τίς προέδωκεν αὐτῷ καὶ ἀνταποδοθήσεται αὐτῷ; —

V ev. sv. Jana jsou doklady effektivného jah ještě tyto: J. VI. 19. 21. 26. 30 40. VII. 15. VIII. 44. 55. 56. IX. 7. 12. 16. 34. 35. 40 X. 12. 13. 14. 15. 16. 20. 28. 29. XI. 44 XII. 9. 16. XIII. 26. XIV. 16. 19. 23. XV. 7. 10. XVI. 10. 16. 17. 19. 22. 24. 32. XVII. 8. 12. 14. XVIII. 10. 16.

Digitized by Google

V epištolách: Ř. VII. 10. 11. IX. 9. I. Kor. XV. 52. II. Kor. II. 16. VI. 17 XI. 33. XII. 4. 21. XIII. 1. G. I. 24. Filip. I. 22. 27. IV. 9. I. Th. III. 1. 2. 5. IV. 16. 17. I. Tim. V. 5. II. Tim. I. 17. II. 18. Neh. V. 18. Sk. I. a. IV. a. (= J. III. 26.) V. a. VI. d.

§ 12. IX. V některých případech s významem výsledným spojen jest vedlejší moment časové souslednosti, při čemž čas sám buď jest, buď není ještě zvláštní příslovkou označen: Mt. VII. 22. managai qiþand mis in jainamma daga *πολλοὶ ἐροῦσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ* a ve v. 23. jah þan andhaita im *καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς.* — IX. 15. atgaggand dagos þan afnimada af im sa bruþfaþs, jah þan fastand *ἐλεύσονται ἡμέραι ὅταν ἀπάρθῃ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν.* — Takto þan položeno výslovně ještě Mk. III. 27. L. VI. 42. — G. VI. 4. waurstw sein silbins kiusai ƕarjizuh, jah þan in sis silbin ƕoftulja habai *τὸ δὲ ἔργον ἑαυτοῦ δοκιμαζέτω ἕκαστος, καὶ τότε εἰς ἑαυτὸν μόνον τὸ καύχημα ἕξει.* — þan není vysloveno, ale doplní se: Mk. X. 21. gagg, swa filu swe habais frabugei jah gif þarbam... jah hiri laistjan mik *ὕπαγε, ὅσα ἔχεις πώλησον καὶ δὸς τοῖς πτωχοῖς... καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι.* — Jen jaksi explikativně temporalný poměr označen spojkou jah: Mk. XV. 25. wasuh þan ƕeila þridjo, jah ushramidedun ina *ἦν δὲ ὥρα τρίτη καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν.*

§. 13. X. Výsledek v jiných dokladech nabývá tvaru logické dedukce: (jah deduktivné:) Mk. IX. 5. goþ ist unsis her wisan, jah gawaurkjam (pročež) hlijans þrins *καλόν ἐστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι· καὶ ποιήσωμεν σκηνὰς τρεῖς.* Srv. L. IX. 33. (jah gawaurkjaima hleiþros þrins). — L. X. 26. iþ eis mais usgeisnodedun qiþandans du sis misso: jah ƕas mag ganisan? *οἱ δὲ περισσῶς ἐξεπλήσσοντο λέγοντες πρὸς ἑαυτούς, καὶ* (je-li tomu tak) *τίς δύναται σωθῆναι;* — IV. 6. (allata mis atgiban ist, jah. . (pročež) þisƕammeh þei wiljau, giba þata *ἐμοὶ παραδέδοται, καὶ ᾧ ἐὰν θέλω, δίδωμι.* — J. XIX. 7. weis witoþ aihum, jah bi þamma witoda skal gaswiltan *ἡμεῖς νόμον ἔχομεν καὶ κατὰ τὸν νόμον ἡμῶν ὀφείλει ἀποθανεῖν.* — G. III. 29. Abrahamis fraiw sijuþ jab-bi gahaitam arbjans *τοῦ Ἀβραὰμ σπέρμα ἐστὲ καὶ κατ' ἐπαγγελίαν κληρονόμοι.*

Deduktivná platnosť přechází přímo v odůvodňovací, jež výslovně naznačena jest přidaným adverbialným duþe: L. XIV. 20. qen liugaida jah duþe ni mag qiman *γυναῖκα ἔγημα καὶ διὰ τοῦτο οὐ δύναμαι ἐλθεῖν.* Na souběžných místech v. 18. a 19. platnosť tuto zastává prosté jah: 18. land bauhta, jah þarf galeiþan jah saiƕan þata *ἀγρὸν ἠγόρασα κἀὶ ἔχω ἀνάγκην ἐξελθεῖν καὶ ἰδεῖν αὐτόν.* — 19. juka auhsne usbauhta fimf jah gagga kausjan þans *ζεύγη βοῶν ἠγόρασα πέντε καὶ πορεύομαι δοκιμάσαι αὐτά.* — Tak též J. XII. 35. gaggiþ þande liuhaþ habaiþ, ei riqiz izwis ni gafahai; jah saei gaggiþ in riqiza, ni wait ƕaþ gaggiþ *περιπατεῖτε ἕως τὸ φῶς ἔχετε, ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς καταλάβῃ. καὶ ὁ περιπατῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει.* — J. XVII. (4.) 5. waurstw ustauh þatei atgaft mis du waurkjan, jah nu hauhei mik *τὸ ἔργον ἐτελείωσα ὃ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω. καὶ νῦν δόξασόν με.* (Deduktivnosť zde výslovně označuje nu = *νῦν.*)

Pozn. Deduktivné jest také -uh: Ř. XI. 36. unte us imma jah þairh ina jah in imma alla; immuh wulþus du aiwam *ὅτι ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας.*

Digitized by Google

§. 14. XI. S auktivným poměrem úzce spřízněn jest gradativný: spojuje se totiž se členem nějakým člen druhý, jenž jest netoliko přídavkem, ale také přídavkem větší váhy, nežli je člen první který ani nemusí býti výslovně položen, ale vždy snadno se domyslí. Zřídka v poměru gradativném objevují se celé věty, obyčejně jsou to jen členové jedné a téže věty, a to zase:

1. podměty: Mt. VIII. 27. hileiks sa ist, ei jah windos jah marei ufhausjand imma *ποταπός ἐστιν οὗτος, ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ.* Srv. Mk. IV. 41. L. X. 17. — Mt. X. 30. izwara jah tagla haubidis alla garaþana sind *ὑμῶν καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠριθμημέναι εἰσίν.* — Mk. III. 28. allata afletada... jah naiteinos *πάντα ἀφεθήσεται... καὶ βλασφημίαι.* — IV. 25. (podmětná věta:) jah þatei habaiþ, afnimada imma *καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.* Srv. L. VII. 18. XIX. 26. — VII. 18. jah jus unwitans sijuþ *καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε;* — 28. jah auk hundos undaro biuda matjand af drauhsnom barne *καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ὑποκάτω τῆς τραπέζης ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν παιδίων.* — XV. 32. jah þai miþushramidans imma idweitidedun imma *καὶ οἱ συνεσταυρωμένοι αὐτῷ ὠνείδιζον αὐτόν.* — L. XX. 42. jah silba Daweid qiþiþ *καὶ αὐτὸς Δαβὶδ λέγει.* — J. VIII. 53. jah praufeteis gadauþnodedun *καὶ οἱ προφῆται ἀπέθανον.* — J. XI. 37. ei jah sa ni gadauþnodedi *ἵνα καὶ οὗτος μὴ ἀποθάνῃ.*

2. Předměty: Mt. XI. 9. jai qiþa izwis: jah managizo praufetau *ναὶ λέγω ὑμῖν· καὶ περισσότερον προφήτου.* Srv. L. VII. 26. — Mt. VII. 37. jah baudans gataujiþ gahausjan, jah unrodjandaus rodjan *καὶ τοὺς κωφοὺς ποιεῖ ἀκούειν καὶ τοὺς ἀλάλους λαλεῖν.* — L. III. 20. anaaiauk jah þata ana alla *προσέθηκε καὶ τοῦτο ἐπὶ πᾶσι.* — VII. 5. jah synagogein is gatimrida unsis *καὶ τὴν συναγωγὴν αὐτὸς ᾠκοδόμησιν ἡμῖν.* — L. IX. 5. jah mulda af fotum izwaraim afhrisjaiþ *καὶ τὸν κονιορτὸν ἀπὸ τῶν ποδῶν ὑμῶν ἀποτινάξατε* = X. 11. — II. Kor. I. 8. swaswe skamaidedeima uns jah liban *ὥστε ἐξαπορηθῆναι ἡμᾶς καὶ τοῦ ζῆν.* — Filip. III. 8. all domja sleiþa wisan... jah domja smarnos wisan allata *ἡγοῦμαι πάντα ζημίαν εἶναι, καὶ ἡγοῦμαι σκύβαλα εἶναι.* Srv. III. 17. — III. 21. mag jah ufhnaiwjan sis alla *δύνασθαι καὶ ὑποτάξαι ἑαυτῷ τὰ πάντα.* — (Předmětný dativ:) Mk. I. 27. miþ waldufnja jah ahmam þaim unhrainjam anabiudiþ *καὶ ἐξουσίαν καὶ τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτάσσει.* Srv. L. VII. 25. — (Předm. předložk.) Filip. III. 4. habands trauain jah in leika *ἔχων πεποίθησιν καὶ ἐν σαρκί.*

3. Přívlastky: L. VII. 12. jah si silbo widowo *καὶ αὕτη χήρα.* — J. XII. 42. jah us þaim reikam managai galaubidedun du imma *καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.* — XIV. 12. þo waurstwa þoei ik tauja, jah is taujiþ jah maizona þaim taujiþ *τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ, κἀκεῖνος ποιήσει καὶ μείζονα αὐτῶν ποιήσει.*

4. Příslovečná určení: **a**) místa: E. IV. 6. ains guþ jah atta allaize saei ufar allaim jah and allans jah in allaim uns *εἷς θεὸς καὶ πατὴρ πάντων ὁ ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσιν ἡμῖν.*

b) Času: G. IV. 10. dagam witaiþ jah menoþum, jah melam jah aþnam *ἡμέρας παρατηρεῖσθε καὶ μῆνας καὶ καιροὺς καὶ ἐνιαυτούς.*

Digitized by Google

c) Způsobu: R. X. 3. unkunnandans auk guþs garaihtein jah seina garaihtein sokjandans stiurjan garaihtein guþs ni ufhausidedun *ἀγνοοῦντες γὰρ τὴν τοῦ θεοῦ δικαιοσύνην καὶ τὴν ἰδίαν δικαιοσύνην ζητοῦντες στῆσαι τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑπετάγησαν.* — Ř. XI. 24. þu us wistai usmaitans þis wilþjins alewabagmis jah aljakuns wisands, intrusgiþs warst in godana alewabagm *σὺ ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἐξεκόπης ἀγριελαίου καὶ παρὰ φύσιν ἐνεκεντρίσθης εἰς καλλιέλαιον.* — II. Kor. VIII. 3. bi mahtai... jah ufar maht silbawiljos wesun *κατὰ δύναμιν καὶ ὑπὲρ δύναμιν αὐθαίρετοι (ἦσαν).* — Filip. III. 18. ufta qaþ izwis, iþ nu jah gretands qiþa *πολλάκις ἔλεγον ὑμῖν, νῦν δὲ καὶ κλαίων λέγω.*

5. Výroky: Mk. IV. 24. mitada izwis jah biaukada izwis *μετρηθήσεται ὑμῖν καὶ προστεθήσεται ὑμῖν.* — Mk. VI. 20. witaida imma, jah hausjands imma manag gatawida *συνετήρει αὐτὸν καὶ ἀκούσας αὐτοῦ πολλὰ ἐποίει*, jah gabaurjaba imma andhausida *καὶ ἡδέως αὐτοῦ ἤκουε.* — L. XV. 2. frawaurhtans andnimiþ jah miþmatjiþ im *ἁμαρτωλοὺς προσδέχεται καὶ συνεσθίει αὐτοῖς.* — J. XIV. 7. kunnuþ ina jah gasaihwiþ ina *γινώσκετε αὐτὸν καὶ ἑωράκατε αὐτόν.* — Ř. XIV. 14. wait jah gatraua *οἶδα καὶ πέπεισμαι.* — Filip. I 25. wisa jah þairhwisa at allaim izwis *μενῶ καὶ συμπαραμενῶ πᾶσιν ὑμῖν.* — II. Th. III. 12. anabiudam jah bidjam *παραγγέλλομεν καὶ παρακαλοῦμεν.* — Sk. VIII. d. sa raihtis Fareisaius was jah ragineis jah ains reike.

6. Věty gradativným jah spojené jsou: Mk. II. 26 (Daweid) hlaibans faurlageinais matida... jah gaf þaim miþ sis wisandam *τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν... καὶ ἔδωκε τοῖς σὺν αὐτῷ οὖσι.* — IV. 13. ni wituþ þo gajukon, jah hwaiwa allos þos gajukons kunneiþ? *οὐκ οἴδατε τὴν παραβολὴν ταύτην; καὶ πῶς πάσας τὰς παραβολὰς γνώσεσθε;* Srv. J. XIV. 5. — Mk. VIII. 8. gamatidedun jah sadai waurþun; jah usnemun laibos gabruko sibun spyreidans *ἔφαγον καὶ ἐχορτάσθησαν· καὶ ἦραν περισσεύματα κλασμάτων ἑπτὰ σπυρίδας.* — X. 39. þana stikl driggkats jah þizai daupeinai þizaiei ik daupjada, daupjanda (*δύνασθε πιεῖν*) *τὸ ποτήριον... καὶ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθῆναι;* — XIII. 19. aglo swaleika swe ni was... jah ni wairþiþ *θλῖψις οἵα οὐ γέγονε... καὶ οὐ μὴ γένηται.* — XIV. 11. hausjandans þatei libaiþ jah gasaihwans warþ *ἀκούσαντες ὅτι ζῇ καὶ ἐθεάθη.* — J. XIII. 32. guþ hauheiþ ina in sis jah suns hauhida ina[1]) *ὁ θεὸς δοξάσει αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ καὶ εὐθὺς δοξάσει αὐτόν.* — J. XVI. 22. faginoþ izwar hairto jah fahed izwara ni ainshun nimiþ af izwis *χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδία καὶ* (= a co více) *τὴν χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς αἴρει ἀφ' ὑμῶν.* — **XVI. 32.** qimiþ hweila jah nu qam *ἔρχεται ὥρα καὶ* (= a co více) *νῦν ἐλήλυθεν.* — I. Kor. IV. 8. inu uns þiudanodeduþ, jah wainei þiudanodedeiþ, ei jah weis izwis miþ þiudanoma *χωρὶς ἡμῶν ἐβασιλεύσατε καὶ ὄφελόν γε ἐβασιλεύσατε, ἵνα καὶ ἡμεῖς ὑμῖν συμβασιλεύσωμεν.*[2]) — II. Kor. II. jabai ik gaurja izwis, jah hwas ist saei gailjai mik, niba sa gaurida us mis? *εἰ ἐγὼ λυπῶ ὑμᾶς, καὶ τίς ἐστιν*

---

[1]) Bernhardt myslí, že tu gotský překladatel se přidržel špatného latinského čtení *clarificavit* místo *clarificabit*; ale mýlí se: perfectum praesentiae o ději už už hotovém je tu velmi významné! Kdyby zde byla chyba, musila by býti také v následujícím dokladě J. XVI. 32.

[2]) Tuto by se jah mohlo pokládati za adversativné!

Digitized by Google

ὁ εὐφραίνων με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ; — Filip. III. 20. unsara bauains in himinam ist, þaþroei jah nasjand usbeidam ἡμῶν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα. — I. Tim. V. 8. galaubein inwidiþ jah ist ungalaubjandin wairsiza τὴν πίστιν ἤρνηται καὶ ἔστιν ἀπίστου χείρων. — Filem. 21. jah ufar þatei qiþa taujis καὶ ὑπὲρ ὃ λέγω ποιήσεις.

Ke gradativné platnosti zná se jah i tam, kde zmocňuje spojku podmínečnou, obracejíc ji takto v koncessivnou. Že tomu tak, viděti z dokladů, kde jah zmocňuje větu participiem zkrácenou, kde gradativná platnosť jest na bíle dni: E. II. 5. jah wisandans uns dauþans frawaurhtim miþgaqiwida uns καὶ ὄντας ἡμᾶς νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι συνεζωοποίησε. — II. Kor. XI. 8. jah wisands at izwis jah ushaista ni ainnohun kaurida καὶ παρὼν πρὸς ὑμᾶς καὶ ὑστερηθεὶς οὐ κατενάρκησα οὐδενός. — Poněkud méně patrně: L. XVIII. 9. qaþ þan du sumaim þaiei silbans trauaidedun sis ei weseina garaihtai jah frakunnandans þaim anþaraim εἶπε δὲ πρός τινας τοὺς πεποιθότας ἐφ' ἑαυτοῖς ὅτι εἰσὶ δίκαιοι καὶ ἐξουθενοῦντας τοὺς λοιπούς. (Ř. text vychází ze stanoviska jiného nežli gotský.) Srv. ještě Ř. XI. 24.

Při jabai stojí jah gradativně a koncessivně: L. XVIII. 4. jabai jah guþ ni og jah mannan ni aista εἰ καὶ τὸν Θεὸν οὐ φοβοῦμαι καὶ ἄνθρωπον οὐκ ἐντρέπομαι. — J. VIII. 14. jah jabai ik weitwodja bi mik κἂν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ. — II. Kor. V. 3. jabai sweþauh jah gawasidai ni naqadai bigitaindau εἴ γε καὶ ἐνδυσάμενοι οὐ γυμνοὶ εὑρεθησόμεθα. — VII. 8. jah jabai idreigoda, nu fagino εἰ καὶ μετεμελόμην, νῦν χαίρω. — XII. 11. jah jabai ni waihts im εἰ καὶ οὐδὲν εἰμί. — XIII. 4. jabai jah ushramiþs was καὶ εἰ ἐστανρώθη.

§. 15. XII. Na velmi četných místech jah odchýlilo se od prvotné platnosti slučovací tak daleko, že přímo označuje protiklad (jah adversativné).[1]) Poučné jsou případy, ve kterých jah se střídá s adversativným iþ: Mt. VI. 24. unte jabai fijaiþ ainana, jah anþarana frijoþ, aiþþau ainamma ufhauseiþ iþ anþaramma frakann (ř. je v obou případech καὶ:) ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ ἑνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. Právě tak na souběžném místě L. XVI. 13. — II. Kor. VI. 8. 9 a 10. swe airzjandans jah sunjeinai, swe unkunþai jah ufkunnaidai, swe gaswiltandaus jah sai libam, swe talzidai jah ni afdauþidai, swe saurgandans, iþ sinteino faginondans, swe unledai, iþ managans gabigjandans, swe ni waiht aihandans jah allata disnimandans ὡς πλάνοι καὶ ἀληθεῖς· ὡς ἀγνοούμενοι καὶ ἐπιγινωσκόμενοι· ὡς ἀποθνήσκοντες καὶ ἰδοὺ ζῶμεν· ὡς παιδευόμενοι καὶ μὴ θανατούμενοι· ὡς λυπούμενοι ἀεὶ δὲ

[1]) Také naše *a* mívá povahu adversativnou, jako na př. v písni prostonárodní: »povídali, že jsem umřel, *a* já ještě nestonal.« Srv. M. Hattala, Brus jaz. česk. § 54. str. 262. 3., kde je uvedeno dokladů více. Tato funkce kopulativné spojky, jež prvotné platnosti její přímo odporuje, jest jako živým důkazem slov Windischových (Curt. Studien II. str. 418): »Man muss aufhören (die Conjunctionen) als jene kleinen Satztyrannen zu betrachten, die mit mysteriöser Macht ausgestattet... regiren. Allerdings sind sie in der entwickelten Sprache allgemeiner Ausdruck der Verhältnisse, in welchen Sätze zu einander stehen; aber das sind sie erst geworden, und die ihnen inwohnende Bedeutung ist erst in sie eingezogen.«

Digitized by Google

χαίροντες· ὡς πτωχοί, πολλοὺς δὲ πλουτίζοντες· ὡς μηδὲν ἔχοντες καὶ πάντα κατέχοντες. Srv. ještě L. X. 16. XVII. 27. a 29. J. XVII. 25

V částech jedné a téže věty adversativné jah doloženo jest: **1.** v podmětech: L. VI. 49. sa hausjands jah ni taujands galeiks ist... *ὁ δὲ ἀκούσας καὶ μὴ ποιήσας ὅμοιός ἐστιν*... L. XVIII. 10. ains Fareisaius jah anþar motareis *ὁ εἷς Φαρισαῖος καὶ ὁ ἕτερος τελώνης.* — Kol. III. 11. þarei nist Kreks jah Judaius, bimait jah faurafilli, barbarus jah Skyþus, skalks jah freis *ὅπου οὐκ ἔνι Ἕλλην καὶ Ἰουδαῖος, περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία, βάρβαρος Σκύθης δοῦλος ἐλεύθερος* (ř. jen dva páry mají *καὶ*, ostatní jsou asyndetické). — Jaksi ráz vzájemnosti (jah reciprocum) má spojka: N. VI. 17. sandidedun aipistulans du Tobeiin jah Tobeias du im *ἐπιστολαὶ ἐπορεύοντο πρὸς Τωβίαν καὶ αἱ Τωβία ἤρχοντο πρὸς αὐτούς.*

2. v předmětech: Mt. IX. 13. armahairtiþa wiljau, jah ni hunsl *ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν.* Srv. I. Kor. X. 21. II. Kor. IX. 5. — L. XVI. 13. ni maguþ guþa skalkinon jah faihuþraihna *οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ.* — I. Kor. X. 20. skohslam saljand jan-ni guþa *δαιμονίοις θύει καὶ οὐ θεῷ.* — L. XVIII. 1. skulun bidjan jah ni wairþan usgrudjans (*τὸ δεῖν*) *προσεύχεσθαι καὶ μὴ ἐκκακεῖν.* — Sk. IV. b. c. stojan jah ni stojan. — I. Kor. X. 21. ni maguþ biudis fraujins fairaihan jab-biudis skohsle (auktiv?) *οὐ δύνασθε τραπέζης κυρίου μετέχειν καὶ τραπέζης δαιμονίων.* — G. VI. 4. in sis silbin hwoftulja habai jah ni in anþaramma *εἰς ἑαυτὸν μόνον τὸ καύχημα ἕξει καὶ οὐκ εἰς τὸν ἕτερον.* — Filip. III. 3. in Xristau Jesu jah ni in leika gatrauam *ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ καὶ οὐκ ἐν σαρκὶ πεποιθότες.*

3. ve přívlastcích: Mk. V. 26. (qinono suma) fraqimandei allamma seinamma jah ni waihtai botida (*γυνή τίς*) *δαπανήσασα τὰ παρ' ἑαυτῆς πάντα, καὶ μηδὲν ὠφεληθεῖσα.* — II. Kor. IV. 7. ei ufarassus sijai mahtais guþs jah ni us unsis *ἵνα ἡ ὑπερβολὴ τῆς δυνάμεως ᾖ τοῦ θεοῦ καὶ μὴ ἐξ ἡμῶν* (výroky?).

4. v příslovečných určeních: **a**) času: Mt. VI. 30. þata hawi haiþjos himma daga wisando jah gistradagis in auhn galagiþ *τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ σήμερον ὄντα καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον.* — G. IV. 18. goþ ist aljanon sinteino jan-ni þatainei in þammei ik sijau andwairþs at izwis *κάλὸν τὸ ζηλοῦσθαι πάντοτε καὶ μὴ μόνον ἐν τῷ παρεῖναί με πρὸς ὑμᾶς.*

b) způsobu: Mt. VII. 29. was laisjands ins swe waldufni habands jah ni swaswe bokarjos *ἦν διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς.* Srv. Mk. I. 22. — Ř. VII. 6. swaei skalkinoma in niujiþai ahmins jah ni fairniþai bokos *ὥστε δουλεύειν ἡμᾶς ἐν καινότητι πνεύματος καὶ οὐ παλαιότητι γράμματος.* — I. Kor. VI. 1. gadars hwas izwara... stojan fram inwindaim jah ni fram (weihaim) *Τολμᾷ τίς ὑμῶν κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων.* Srv. II. Kor. V. 12. G. II. 14. 16. Filip. I. 28. Kol. I. 23. II. Th. III. 6. II. Tim. III. 7.

c) účelu: II Kor. X. 8. (þatei) atgaf frauja unsis du timreinai jah ni du gataurþai (*ἧς*) *ἔδωκεν ὁ κύριος ἡμῖν εἰς οἰκοδομὴν καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν ὑμῶν.* Srv. II. Kor. XIII. 10.

5. ve výrocích: Mt. VII. 26. hwazuh saei hauseiþ waurda meina jah ni taujiþ þo *πᾶς ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους τούτους καὶ μὴ ποιῶν αὐτούς.* — L. III.

Digitized by Google

8. waurkjaiþ... jah ni duginnaiþ qiþan *ποιήσατε... καὶ μὴ ἄρξησθε λέγειν.* — v. 14. ni mannanhun holoþ, ni mannanhun anamahtjaid, jah waldaiþ annom izwaraim *μηδένα διασείσητε, μηδὲ συκοφαντήσητε· καὶ ἀρκεῖσθε τοῖς ὀψωνίοις ὑμῶν.* — J. VI. 49. attans izwarai matidedun manna in auþidai jah gaswultun *οἱ πατέρες ὑμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ἀπέθανον.* Srv. L. VIII. 14. J. II. 15. VI. 58. — Ř. XII. 14. þiuþjaiþ jah ni unþiuþjaiþ *εὐλογεῖτε καὶ μὴ καταρᾶσθε.*

6. Kvalita spojených členů bývá opačna; je-li první kladný, bývá druhý záporný, nebo naopak. Tak se věc má také kde jah adversativné spojuje celé věty. Nejprve apodosis po koncessi vyslovené buď větou hlavní buď skutečně koncessivnou: Mt. VI. 26. ni saiand nih sneiþand nih lisand... jah atta izwar fodeiþ ins *οὐ σπείρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν οὐδὲ συνάγουσι... καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν τρέφει αὐτά.* — Mk. IX. 32. ni froþun þamma waurda jah ohtedun ina fraihnan *ἠγνόουν τὸ ῥῆμα καὶ ἐφοβοῦντο αὐτὸν ἐπερωτῆσαι.* Srv. L. IX. 45. J. VII. 4. — Mt. VII. 25. qemun ahos jah waiwoun windos jah bistugqun bi þamma razna jainamma, jah ni gadraus *ἦλθον οἱ ποταμοὶ καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι καὶ προσέπεσον τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ καὶ οὐκ ἔπεσε.* Srv. L. VI. 48. — Mt. X. 29. niu twai sparwans assarjau bugjanda? jah ains ize ni gadriusiþ ana airþa inuh attins izwaris wiljan *οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ πατρὸς ὑμῶν.* — Mt XI. 17. L. VII. 32. swiglodedun izwis jah ni plinsideduþ, hufum jah ni qainodeduþ *ηὐλήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ὠρχήσασθε· ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ἐκόψασθε.* Srv. Mt. XXV. 42. 43. 44 (šestkrát) Mk. VI. 19. — VII. 24. ni wilda witan mannan, jah ni mahta galaugnjan *οὐδένα ἤθελε γνῶναι καὶ οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν.* Srv. IX. 18. XIV. 49. 55. 56 59. L. II. 43. 50. IV. 26. 27. — VII. 41. ƕa mik haitid frauja, jah ni taujid þatei qiþa *τί με καλεῖτε κύριε καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω;* Srv. IX. 40. X. 24 (dvakrát) 30. XV. 16. XVII. 22. XIX. 3. 23. 48. J. III. 32. VI. 17. 36. VII. 19. 26. 30. 34. 36. VIII. 20. 55 IX. 27. X 25. XIII. 33. XIV. 9. 30. XVI. 5. 32. I. Kor. IX. 7. (dvakrát) XIV. 21. XVI. 21. XVI. 12. E. IV. 26. N. V. 18 — Po koncessivné myšlénce otázka řečnická: Mk. IX. 12. Helias sweþauh qimands faurþis aftra gaboteiþ alla; jah ƕaiwa gameliþ ist? *Ἠλίας μὲν ἐλθὼν πρῶτον ἀποκαθιστᾷ πάντα· καὶ πῶς γέγραπται;* Srv. L. XX. 44. J. VIII. 52. XI. 27. XII. 34. XIV. 9. II. Kor. XI. 29. Koncesse nemusí býti ani přímo patrna (ač implicite zahrnuta bývá skoro vždy): Mk. XI. 13. jah qimands... ni waiht bigat *καὶ ἐλθὼν... οὐδὲν εὗρεν.* Srv. L. I. 24. Mk. XII. 12. — XIV. 58. ik gataira alh... jah bi þrins dagans anþara gatimrja *ἐγὼ καταλύσω τὸν ναὸν... καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν ἄλλον... οἰκοδομήσω.* Pak židé ironicky opakují: XV. 29. o sa gatairands þo alh, jah bi þrins dagans gatimrjands þo *οὐὰ ὁ καταλύων τὸν ναὸν καὶ ἐν τρισὶν ἡμεραῖς οἰκοδομῶν.* — Mt. IX. 24. afletiþ, unte ni gaswalt so mawi, ak slepiþ. Jah bihlohun ina *ἀνεχωρεῖτε· οὐ γὰρ ἀπέθανε τὸ κοράσιον, ἀλλὰ καθεύδει· καὶ κατεγέλων αὐτοῦ* (výsledné jah?). L. VIII. 53. Mt. X. 39. saei bigitiþ saiwala seina, fraqisteiþ izai; jah saei fraqisteiþ saiwalai seinai in meina, bigitiþ þo *ὁ εὑρὼν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτὴν· καὶ ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ εὑρήσει αὐτήν.* Srv. J. XI. 25. — Takto mezi celými komplexy vět ještě: Mk. IV. 25. þisƕammeh saei habaiþ, gibada imma, jah saei ni habaiþ... afnimada af imma *ὃς γὰρ ἂν ἔχῃ, δοθήσεται αὐτῷ, καὶ ὃς οὐκ ἔχει... ἀρθήσεται*

Digitized by Google

ἀπ' αὐτοῦ. Srv. Mt. XI. 18. a 19 Mk. IV. 31. a 32. — VII. 10. Moses raihtis qaþ: swerai attan þeinana jah aiþein þeina; jah saei ubil qiþai attin seinamma, aiþþau aiþein seinai, dauþau afdauþjaidau *Μωσῆς γὰρ εἶπε Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου· καὶ ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτω.* — Další doklady adversativného jah mezi větami jsou: Mk. V. 4. 31. IX. 13 X. 34. L. VIII. 45. — IX. 17. sadai waurþun allai; jah ushafan warþ... gabruko tainjons twalif *ἐχορτάσθησαν πάντες καὶ ἤρθη τὸ περισσεῦσαν αὐτοῖς κλασμάτων κόφινοι δώδεκα.* L. IX. 36. VII. 33. 34. VIII. 13. 19. 29. 43. IX. 36. X. 21. XV. 24. 29. 32. XIV. 22. XVII. 34. 35. XVIII. 4. 13. 33. XX. 11. 12. 19. — J. VI. 70. niu ik izwis .ib. gawalida, jah izwara ains diabaulus ist? *οὐκ ἐγὼ ὑμᾶς τοὺς δώδεκα ἐξελεξάμην καὶ ἐξ ὑμῶν εἷς διάβολός ἐστιν;* J. VII. 21. VIII. 38. 49. — VIII. 57. timf tiguns jere nauh ni habais, jah Abraham saiwt? *πεντήκοντα ἔτη οὔπω ἔχεις, καὶ Ἀβραὰμ ἑώρακας;* J. IX. 30. 34. X. 12. 39. XI. 8. 15. XIV. 24. XVI. 30. Ř. IX. 33. II. Kor. XI. 32. a 33. XII. 8. a 9. 14. G. V. 16. Kol. III. 19. — I. Th. II. 18. wildedum qiman at izwis jah analatida uns satana *ἠθελήσαμεν ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς... καὶ ἐνέκοψεν ἡμᾶς ὁ σατανᾶς.* Srv. IV. 14. I. Tim. IV. 4. V. 16. 25. II. Tim. III. 7.

7. I mezi větami stejně odvislými může býti poměr adversativný a to **a**) substantivnými: Mt. V. 29. batizo ist þus ei fraqistnai ains lipiwe þeinaize jah ni allata leik þein gadriusai in gaiainnan *συμφέρει σοι ἵνα ἀπόληται ἓν τῶν μελῶν σου καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς γέενναν.* Srv. v. 30. — Mk. IX. 39. ni mannahun ist saei taujiþ maht in namin meinamma jah magi sprauto ubilwaurdjan mis *οὐδείς ἐστιν ὃς ποιήσει δύναμιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου καὶ δυνήσεται ταχὺ κακολογῆσαί με.* — J. IX. 18. ni galaubidedun þatei is blinds wesi jah gaselwi *οὐκ ἐπίστευσαν... ὅτι τυφλὸς ἦν καὶ ἀνέβλεψεν.*

b) Příslovečnými: Mk. IV. 12. ei saihwaina jah ni gaumjaina, jah hausjaina jah ni fraþjaina *ἵνα βλέπωσι καὶ μὴ ἴδωσι· καὶ ἀκούωσι καὶ μὴ συνιῶσι.* — Mk. VIII. 36. hwa auk boteiþ mannan, jabai gageigaiþ fairhwu allana, jah gasleiþeiþ saiwalai seinai? *τί γὰρ ὠφελήσει ἄνθρωπον, ἐὰν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ.* Na souběžném místě L. IX. 25., kde jsou předvětí zkrácena přechodníky, místo jah přímo stojí iþ: hwo allis þaurfte gataujiþ sis manna, gageigands þo manased alla, iþ sis silbin fraqistjands aiþþau gasleiþjands? *τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος κερδήσας τὸν κόσμον ὅλον, ἑαυτὸν δὲ ἀπολέσας ἢ ζημιωθείς;* — Mk. XII. 19. jabai hwis broþar bileiþai qenai jah barne ni bileiþai *ἐάν τινος ἀδελφὸς καταλίπῃ γυναῖκα καὶ τέκνα μὴ ἀφῇ.* — L. XIV. 26. jabai hwas gaggiþ du mis jah ni fijaiþ attan seinana *εἴ τις ἔρχεται πρός με, καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα ἑαυτοῦ.*

-uh.

§. 16. 1. Prostě kopulativné -uh odpovídajíc řeckému *καὶ* naprosto stejně jako jah, se kterým i se střídá, celkem doloženo jest jen zřídka a vždy spojuje **a**) pouze části věty, nikoli věty celé: Mk. II. 11. urreis nimuh þata badi þein jah gagg *ἔγειραι καὶ ἆρον τὸν κράββατόν σου καὶ ὕπαγε* (ve v. 9. předchozím položeno bylo v téže platnosti dvakrát jah). — XIV. 13. jah insandida

Digitized by Google

twans siponje seinaize qaþuh du im *καὶ ἀποστέλλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτοῖς.* — J. VII. 32. inuhsandidedun *καὶ ἀπέστειλαν.* — XVII 1. rodida... uzuhhof... jah qaþ *ἐλάλησε... καὶ ἐπῆρε καὶ εἶπε.* — XVIII. 33. galaiþ... jah wopida qaþuh *εἰσῆλθεν οὖν καὶ ἐφώνησεν καὶ εἶπεν.* — L. XIX. 2. sah was fauramaþleis motarje *καὶ αὐτὸς ἦν ἀρχιτελώνης.* L. VIII. 41. — L. II. 38. soh *καὶ αὕτη.* — XVII. 16. sah was Samareites *καὶ αὐτὸς ἦν Σαμαρείτης.* Dle toho pak též odchylkou od řečtiny:[1]) L. XVI. 20. sah atwaurpans was (za relativum) *ὃς ἐβέβλητο.* — XVII. 12. þaih. — II. 37. soh ni afiddja *ἡ οὐκ ἀφίσταto* (za asyndeton) I. 32. II. 37. III. 16. Mk. XVI. 10. — J. VIII. 40. þatuh *τοῦτο.*

b) Touž měrou prostě kopulativné jest -uh ve případech, ve kterých nahrazuje ř. vazbu participialnou: L. XVII. 7. hindarleiþ anuhkumbei *παρελθὼν ἀνάπεσαι.* — J. VI. 5. jah gaumida... qaþuh *καὶ θεασάμενος λέγει.* — 17. jah usstigun iddjedunuh *καὶ ἐμβάντες ἤρχοντο.* — 25. jah bigetun ina... qeþunuh du imma *καὶ εὑρόντες αὐτὸν εἶπον αὐτῷ.* — VIII. 12. rodida qaþuh *ἐλάλησε λέγων.* — IX. 35. jah bigat ina qaþuh *καὶ εὑρὼν αὐτὸν εἶπεν.* — XIII. 25. anakumbida qaþuh *ἐπιπεσὼν λέγει.* — XVIII. 22. gaf slah qaþuh *ἔδωκε ῥάπισμα εἰπών.* — XVIII. 3. nam iddjuh *λαβὼν ἔρχεται.* — L. I. 63. sokjands spilda nam ga-h-melida *αἰτήσας πινακίδιον ἔγραφε.*

§. 17. 2. Velmi často -uh odchylkou od řečtiny v gotském textu je přidáno, a to: **a**) za řecké asyndeton kopulativně: Mk. XVI. 7. gaggiþ qiþiduh *ὑπάγετε εἴπατε.* — Mt. XXVII. 65. gaggiþ witaiduh *ὑπάγετε ἀσφαλίσασθε.* — I. Kor. XVI. 13. wakaiþ standaiduh *γρηγορεῖτε, στήκετε.* — I. Tim. IV. 15. þo sido þus, in-uþ-þaim sijais *ταῦτα μελέτα, ἐν τούτοις ἴσθι.* Srv. výše již vyčtené případy L. I. 32. II. 37. III. 16. Mk. XVI. 10. J. VIII. 40.

b) Jindy -uh má význam zmocňovací (auktivný, gradativný) zejmena v četných případech, ve kterých se připíná k determinativu v korrelaci, a sice *α*) k zájmenu: J. V. 37. (= Sk. VI. a.) saei sandida mik atta, sah weitwodeiþ bi mik *ὁ πέμψας με πατὴρ αὐτὸς μεμαρτύρηκε περὶ ἐμοῦ.* — X. 1. saei inn ni gaggiþ þairh daur, sah hliftus ist *ὁ μὴ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας... ἐκεῖνος κλέπτης ἐστί.* Srv. VII. 18. — L. XX. 17. stains þammei uskusun timrjans, sah warþ du haubida waihstins *λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας.* — J. V. 38. þanei insandida jains, þammuh jus ni galaubeiþ *ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος, τούτῳ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε.* — Mk. VI. 16. þammei ik haubiþ afmaimait Johanne, sa ist: sah urrais us dauþaim *ὃν ἐγὼ ἀπεκεφάλισα Ἰωάννην, οὗτός ἐστιν· αὐτὸς ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν* (formalně tu od ř. textu poněkud odchylka). — G. VI. 7. þatei saiiþ þatuh jah sneiþiþ *ὃ γὰρ ἐὰν σπείρῃ... τοῦτο καὶ θερίσει.* Srv. I. Kor. XV. 1. — Filip. III. 7. þatei was uns gawaurki, þatuh rahnida in Xristaus sleiþa wisan *ἅτινα ἦν μοι κέρδη, ταῦτα ἥγημαι διὰ τὸν Χριστὸν ζημίαν.* — Sk. I. c. Gadob nu was mais þans swesamma wiljin ufhausjandans diabulau du ufargaggan anabusn guþs, þanzuh aftra swesamma wiljin gaqissans wairþan nasjandis laiseinai (decebat igitur potius eos qui sua sponte oboediebant diabolo ad transgrediendam legem dei, hos rursus sua

[1]) Však srovnej níže pozn. 1. k §. 68.

Digitized by Google

voluntate assentiri salvatoris doctrinae). — Podobně Mk. III. 11. swa managai swe habaidedun wundufnjos ... þaih ... drusun du imma *ὅσοι εἶχον μάστιγας ... προσέπιπτον αὐτῷ.* — Mt. XXVII. (57.) 58. (manna gabigs) saei jah silba siponida Jesua; sah baþ þis leikis Jesuis (*ἄνθρωπος πλούσιος*) *ὃς καὶ αὐτὸς ἐμα θήτευσε τῷ Ἰησοῦ· οὗτος ... ἠτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ.*

β) Ke spojce srovnávací. Jest sice dosti případů, ve kterých determinativné swa druží se k relativnému swaswe bez další spojky, jako L. XVII. 24. swaswe lauhmoni lauhatjandei ... swa wairþiþ sunus mans in daga seinamma *ὥσπερ ἡ ἀστραπὴ ἀστράπτουσα ... οὕτως ἔσται καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ.* Ale ř. je položeno auktivné *καὶ*, a jsou také gotské doklady s auktivným jah při determinativném členu korrelace: II. Kor. I. 5. swaswe ufarassus ist þulaine Xristaus in uns, swa jah þairh Xristu ufar filu ist jah gaþrafsteins unsara *καθὼς περισσεύει τὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ εἰς ἡμᾶς, οὕτω διὰ Χρ. περισσεύει καὶ ἡ παράκλησις ἡμῶν* (jah tu odchylně od ř. textu jest i opakováno!) Srv. II. Kor. I. 7. VII. 14. VIII. 11. — I. Kor. I. 14. (swaswe — swaswe jah *καθὼς καὶ — καθάπερ καί*). Z toho patrno, i kdyby kontext sám byl poněkud pochybný, že také -uh v korrelací swaswe — swah bráti sluší za auktivné: J. XV. 9. swaswe frijoda mik atta, swah ik frijoda izwis *καθὼς ἠγάπησέ με ὁ πατήρ, κἀγω ἠγάπησα ὑμᾶς.* — XVII. 18. swaswe mik insandides, swah ik insandida ins in þo manaseþ *καθὼς ἐμὲ ἀπέστειλας ... κἀγὼ ἀπέστειλα αὐτοὺς εἰς τὸν κόσμον.* Srv. I. Kor. XV. 22. II. Kor. VIII. 6. E. V. 24. (*ὥσπερ οὕτω καί*). — Ale -uh přece mělo váhu již slabší (co by se mohlo souditi také už z toho, že se leckdy kladlo, kde řeckého *καὶ* ani nebylo, v. výše 2. a) a proto na jiných místech přidáno k němu ještě jah jako částice vlastně auktivná (nebo nih), jako: L. XVII. 26. swaswe warþ in dagam Nanelis, swah wairþiþ jah in dagam sunaus mans *καθὼς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Νῶε, οὕτως ἔσται καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.* (Swah tu zdá se že jest jen velmi energické *οὕτως!* ale srv. výše uvedený doklad II. Kor. I. 5., kde i jah jest opakováno!) — G. IV. 29. akei þan swaswe sa bi leika gabaurana wrak þana bi ahmin, swah jah nu *ἀλλ' ὥσπερ τότε ὁ κατὰ σάρκα γεννηθεὶς ἐδίωκε τὸν κατὰ πνεῦμα, οὕτω καὶ νῦν.*

Volněji bez předchozího swaswe (t. j. relativná část zastoupena větou hlavní): Mk. XIII. 29. swah jah jus kunneiþ *οὕτω καὶ ὑμεῖς γινώσκετε.* — I. Kor. XI. 25. (nih) J. XV. 4. swe sa weinatains ni mag akran bairan af sis silbin... swah nih jus *καθὼς τὸ κλῆμα οὐ δύναται καρπὸν φέρειν ἀφ' ἑαυτοῦ ... οὕτως οὐδὲ ὑμεῖς.*

γ) Ke spojce časové. J. VIII. 28. þan ushauheiþ þana sunu mans, þanuh ufkunnaiþ *ὅταν ὑψώσητε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε.* — I. Th. V. 3. þan qiþand... þanuh unweniggo ins biqimiþ fralusts *ὅταν λέγωσι... τότε ἀιφνίδιος αὐτοῖς ἐφίσταται ὄλεθρος.*

Zase pro potuchlou váhu částice -uh přidáno ještě jah: Kol. III. 4. þan Xristus swikunþs wairþiþ... þanuh jah jus bairhtai wairþiþ miþ imma *ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε.*

A zase korrelativný člen zastoupen větou hlavní: I. Kor. XIV. 25. þo analaugnjona hairtins is swikunþa wairþand, þanuh driusands ana andawleizn

Digitized by Google

inweitiþ guþ (οὕτω) τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ φανερὰ γίνεται· καὶ οὕτω πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον προσκυνήσει τῷ θεῷ. (Zajímavo, že v ř. není korrelace temporalná, nýbrž modalná!)

δ) Ke spojkám místním: J. XII. 26. þarei im ik, þaruh sa andbahts meins wisan habaiþ [1]) ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔσται. — II. Kor. III. 17. þarei ahma fraujins, þaruh freihals ist οὗ τὸ πνεῦμα κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία. — Zase pro skleslou váhu auktivného -uh přidáno ještě jah: Mt. VI. 21. þarei ist huzd izwar, þaruh ist jah hairto izwar ὅπου ἐστὶν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδία ὑμῶν. — J. XIV. 3. ei þarei im ik, þaruh sijuþ jah jus ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, καὶ ὑμεῖς ἦτε.

§. 18. 3. Z korrelativně auktivné platnosti se vysvětluje, že -uh se jeví odpovídajíc řeckému μὲν — δὲ a sice z pravidla při členu druhém, ale také (patrně působením analogie) při členu prvním, ba konečně při obou: I. Kor. VII. 7. sums swa, sumsuh swa ὃς μὲν οὕτως, ὃς δὲ οὕτως. — J. IX. 16. qeþun sumai... sumaih qeþun ἔλεγον... ἄλλοι ἔλεγον. I. Kor. XII. 10. (?). — J. VII. 41. sumaih qeþun... anþarai qeþun οἱ μὲν ἔλεγον... ἄλλοι δὲ ἔλεγον. — J. VII. 12. sumaih qeþun... sumaih qeþun ἄλλοι ἔλεγον... ἄλλοι δὲ ἔλεγον. Srv. J. IX. 9. — J. IX. 20. 21. qeþunuh managai. . sumaih qeþun ἔλεγον δὲ πολλοὶ... ἄλλοι ἔλεγον. — Ve dvojčlenné otázce: L. XX. 4. daupeins Johannis uzuh himina was þau uzuh mannam? τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ ἦν ἢ ἐξ ἀνθρώπων;

4. Prostě zmocňovací platnosť -uh má: Mk. X. 15. saei ni andnimiþ þiudangardja guþs, ni þauh qimiþ in izai ὃς ἐὰν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ... οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν. — Mk. XII. 9. ƕa nuh taujai frauja? τί οὖν ποιήσει ὁ κύριος;

Ve prostě zmocňovací platnosť pokleslo také v zájmenech sah, soh, þatuh; ƕazuh, ƕoh, ƕah, ƕarjizuh, ƕarjatoh a pod.

Nih.

§. 19. Třetí kopulativná spojka moc svou spojkovou zakládá (jako jah) na enklitickém -uh, jehož působení přeneslo se i na první část slova tak, že po té i prostá negace ni spojkové funkce nabyla. K rozvoji tomuto přispělo ostatně i to, že ni bývalo při několika stejně popřených členech opakováno v asyndetickém seřadění a sounáležitosť členů takto sestavených citem znenáhla se přenesla na ni. Praktický výsledek byl ten, že ni a nih konečně kladeno jest prostě na roveň.

1. Prvotné asyndeton zdá se, že ještě jest zachováno: J. XIV. 27. ni indrobnaina izwara hairtona, ni faurhtjaina μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία μηδὲ δειλιάτω. — Ř. IX. 16. ni wiljandins ni rinnandins, ak armandins guþs οὐ τοῦ θέλοντος οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεοῦντος θεοῦ. G. IV. 14. ni frakunþeduþ ni andspiwuþ οὐκ ἐξουθενήσατε οὐδὲ ἐξεπτύσατε. E. IV. 26. ni frawaurkjaiþ, sunno

[1]) Bernhardt k tomuto místu poznamenává: »þaruh = ἐκεῖ καί — es fehlt καί« ale mýlí se, -uh značí καί, tedy neschází.

Digitized by Google

ni dissigqai ana þwairhein izwara *μὴ ἁμαρτάνετε, ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν.* Srv. I. Tim. II. 12. V. 22.

2. Prostě kopulativné nih (v prvotné platnosti) celkem doloženo jest jen zřídka:

a) v částech jediné věty nejpatrněji prostě kopulativnou platnosť ukazuje asi: I. Th. IV. 6. ei ƕas ni ufargaggai *nih* bifaiho *τὸ μὴ ὑπερβαίνειν καὶ πλεονεκτεῖν.* — Podobně pak: J. VI. 24. Jesus nist jainar, nih siponeis *Ἰησοῦς οὐκ ἔστιν ἐκεῖ οὐδὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.* G. III. 28. nist Judaius nih Kreks, nist skalks nih freis, nist gumakund nih qinakund *οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην· οὐκ ἔνι δοῦλος, οὐδὲ ἐλεύθερο · οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ.* — Mk. XII. 24 airzjai sijuþ ni kunnandans mela nih maht guþs *πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ.* — Mt. VI. 25. ni maurnaiþ saiwalai izwarai... nih ļeika izwaramma *μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν.* — G. I. 1. ni af mannam, nih þairh mannan *οὐκ ἀπ' ἀνθρώπου οὐδὲ δι' ἄνθρωπον.* — II. Th. II. 2. du ni sprauto wagjan izwis ahin nih drobnan *εἰς τὸ μὴ ταχέως σαλευθῆναι ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ νοὸς μήτε θροεῖσθαι.* — Sk. VII. a. hugjands nih andþagkjands. — (Výroky:) Mt. VI. 20. þarei þiubos ni ufgrabaud nih stiland *ὅπου κλέπται οὐδὲ διορύσσουσι οὐδὲ κλέπτουσιν.* — VI. 26. ni saiand nih sneiþand, nih lisand in banstins *οὐ σπείρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας.* — Mk. VI. 11. swa managai swe ni andnimaina izwis nih hausjaina izwis (gradativ?) *ὅσοι ἂν μὴ δέξωνται ὑμᾶς μηδὲ ἀκούσωσιν ὑμῶν.* — Ř. XIII. 9. ni horinos, ni maurþrjais, ni hlifais nih faihugeigais *οὐ μοιχεύσεις, οὐ φονεύσεις οὐ κλέψεις (οὐ ψευδομαρτυρήσεις) οὐκ ἐπιθυμήσεις.* J. XIV. 17. ni saihwiþ ina nih kann ina *οὐ θεωρεῖ αὐτό, οὐδὲ γινώσκει αὐτό.* Srv. L. XVII. 20. 21. 23. J. XVI. 3. Ř. IX. — L. VIII. 17. ni auk ist analaugn... nih fulgin *οὐ γάρ ἐστι κρυπτὸν... οὐδὲ ἀπόκρυφον.* — Sk. I. a. ni ibna nih galeiks. IV. d. ni þe haldis airþeins was nih us airþai rodjands. — II. Kor. IV. 2. ni gaggandans in warein nih galiug taujandans *μὴ περιπατοῦντες ἐν πανουργίᾳ μηδὲ δολοῦντες.*

b) celé věty nih spojuje kopulativně: Mt. X. 24. nist siponeis ufar laisarja, nih skalks ufar fraujin seinamma *οὐκ ἔστι μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον οὐδὲ δοῦλος ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ.* Srv. J. XIII. 16. — Mt. VII. 18. ni mag bagms þiuþeigs akrana ubila gataujan, nih bagms ubils akrana þiuþeiga gataujan *οὐ δύναται δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖν, οὐδὲ δένδρον σαπρὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖν.* II. Th. III. 7. 8. ni ungatewidai wesum nih arwjo hlaib matidedum *οὐκ ἠτακτήσαμεν... οὐδὲ δωρεὰν ἄρτον ἐφάγομεν.*

Už v takovýchto prostě kopulativných případech -uh, které vlastně náleží ke druhému členu, také vniká k prvnímu: Mt. VI. 28. nih arbaidjand nih spinnand *οὐ κοπιᾷ οὐδὲ νήθει* — ano pak nih pouze v prvním členu stojí, ostatní prostým ni se připojují: I. Tim. III. 3. (2. Skal nu aipiskaupus wisan...) nih weinuls ni slahals... ni faihuſriks (*δεῖ οὖν τὸν ἐπίσκοπον... εἶναι*) *μὴ πάροινον μὴ πλήκτην, μὴ αἰσχροκερδῆ.*

Ve v. 8. tamtéž střídá se nih — ni — nih: diakaununs gariudans nih faihufrikans, ni weina filu haftjandans, nih aglaitgastaldans *διακόνους ὡσαύτως σεμνοὺς μὴ διλόγους, μὴ οἴνῳ πολλῷ προσέχοντας μὴ αἰσχροκερδεῖς.*

Digitized by Google

Pozn. Prosté ni zdánlivě i adversativnou funkci vzalo na se, ač tato vlastně spočívá jen v asyndetickém kontextu: II. Kor. V. 3. jabai sweþauh jah gawasidai ni naqadai bigitaindau *εἴ γε καὶ ἐνδυσάμενοι οὐ γυμνοὶ εὑρεθησόμεθα.* — Kol. II. 23. þoei sind sweþauh waurd habandona handugeins þuhtaus in fastubnja jah hauneinai hairtins jah unfreideinai leikis, ni in sweriþo ƕizai du soþa leikis *ἅτινά ἐστι λόγον μὲν ἔχοντα σοφίας ἐν ἐθελοθρησκείᾳ καὶ ταπεινοφροσύνῃ καὶ ἀφειδίᾳ σώματος, οὐκ ἐν τιμῇ τινι πρὸς πλησμονὴν τῆς σαρκός.* — Zajímavo jest, že překladatel několikrát *οὐδὲ* přeložil pokračovacím ni+h+þan (jako prostě pokračovací *δὲ* zhusta převádí svým uh+þan): L. VI. 43. ni auk ist bagms gods taujands akran ubil, nih þan bagms ubils taujands akran god *οὐ γάρ ἐστι δένδρον καλὸν ποιοῦν καρπὸν σαπρὸν οὐδὲ δένδρον σαπρὸν ποιοῦν καρπὸν καλόν* — a hned v. 44. ni auk us þaurnum lisanda smakkans nih þan us aiƕatundjai trudanda weinabasja *οὐ γὰρ ἐξ ἀκανθῶν συλλέγουσι σῦκα οὐδὲ ἐκ βάτου τρογῶσι σταφυλήν.* — Srv. L. IX. 3. J. VIII. 42. — I. Kor. V. 8. dulþjam ni in beista fairnjamma niþþan in beista balwaweseins *ἑορτάζωμεν μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας.* I. Tim. III. 4. ei anþarleiko ni laisjaina niþþan atsaiƕaina *μὴ ἑτεροδιδασκαλεῖν μηδὲ προσέχειν.* — J. XVI. 13. nih þan rodeiþ af sis silbin *οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ.*

§. 20. 3. Častěji ni(h) — ni(h) se klade v řadě členů kopulativně sounáležitých s vědomím a vytčením sounáležitosti korrelativné (*οὔτε — οὔτε, μήτε — μήτε*). Prvotně tu bylo zase na místě asyndeton, jako jest Mk. XII. 25. L. XX. 35. ni liugand, ni liuganda *οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε (ἐκ)γαμίσκονται.* — Mk. VIII. 26. ni in þata weihs gaggais, ni mannhun qiþais in þamma wehsa *μηδὲ εἰς τὴν κώμην εἰσελθῇς, μηδὲ εἴπῃς τινὶ ἐν τῇ κώμῃ.* — Mk. XIV. 68. ni wait ni kann *οὐκ οἶδα οὐδὲ ἐπίσταμαι.* — L. III. 14. ni mannanhun holoþ, ni mannanhun anamahtjaid *μηδένα διασείσητε, μηδὲ συκοφαντήσητε.* — Ř. XIII. 13. garedaba gaggaima, ni gabauram jah drugkaneim, ni ligram jah aglaitjam, ni haifstai jah aljana *εὐσχημόνως περιπατήσωμεν, μὴ κώμοις καὶ μέθαις, μὴ κοίταις καὶ ἀσελγείαις, μὴ ἔριδι καὶ ζήλῳ.* — I. Kor. XII. 16. jabai qiþai auso þatei ni im augo, ni im þis leikis, ni at þamma leika *ἐὰν εἴπῃ τὸ οὖς Ὅτι οὐκ εἰμὶ ὀφθαμός οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ σώματος.*

Zmatením prvotného ni se spojkou nih se děje, že čteme kombinace různé smyslem naprosto stejným: **a**) ni — nih — (nih): J. VIII. 19. ni mik kunnuþ. nih attan *οὔτε ἐμὲ οἴδατε οὔτε τὸν πατέρα μου.* — Mt. V. 34. qiþa izwis ni swaran allis, ni bi himina... nih bi airþai... nih bi Jairusaulymai... nih bi haubida þeinamma swarais *λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως· μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ... μήτε ἐν τῇ γῇ... μήτε εἰς Ἱεροσόλυμα... μήτε ἐν τῇ κεφαλῇ σου ὀμόσῃς.*

b) nih — nih: Mt. VI. 20. þarei nih malo nih nidwa frawardeiþ *ὅπου οὔτε σὴς οὔτε βρῶσις ἀφανίζει* — Mt. XI. 18. L. VII. 33. qam Johannes nih matjands nih drigkands *ἦλθε Ἰωάννης μήτε ἐσθίων μήτε πίνων.* (Srv. v. 19. matjands jah driggkands.) — Mk. IV. 22. nih allis ist ƕa fulginis... nih warþ analaugn *οὐ γάρ ἐστί τι κρυπτὸν... οὐδὲ ἐγένετο.* — J. IX. 3. nih sa frawaurhta nih fadrein is *οὔτε οὗτος ἥμαρτεν οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ.* Srv. G. V. 6. — (Enumerativně:) Mk. VI. 8. jah faurbauþ im, ei waiht ni nemeina in wig... nih matibalg, nih hlaif, nih in gairdos aiz *καὶ παρήγγειλεν αὐτοῖς, ἵνα μηδὲν αἴρωσιν*

Digitized by Google

ιις ὁδὸν ... μὴ πήραν μὴ ἄρτον μὴ εἰς τὴν ζώνην χαλκόν (ř. je asyndeton!). Na souběžném místě: L. IX. 3. ni waiht nimaiþ in wig nih waluns nih matibalg nih hlaib nih skattans, nih þan tweihnos paidos haban *μηδὲν αἴρετε εἰς τὴν ὁδόν· μήτε ῥάβδους, μήτε πήραν μήτε ἄρτον μήτε ἀργύριον μήτε ἀνὰ δύο χιτῶνας ἔχειν* enumerativná platnosť ještě patrněji vystupuje, a poslední člen připojen pokračovacím uh + þan (jako na místě již výše uvedeném L. VI. 43.). — Bez závěrečného þan ještě L. XIV. 12. ni haitais frijonds nih broþruns ... nih niþjans ... nih garaznans *μὴ φώνει τοὺς φίλους σου, μηδὲ τοὺς ἀδελφούς σου, μηδὲ τοὺς συγγενεῖς σου, μηδὲ γείτονας.* Srv. L. X. 4. II. Th. II. 2. I. Tim. I. 7.

c) nih — ni: L. XIV. 35. nih du airþai ni du maihstau fagr ist *οὔτε εἰς γῆν οὔτε εἰς κοπρίαν εὔθετόν ἐστιν.* G. VI. nih bimait waiht ist, ni faurafilli *οὔτε περιτομή τι ἰσχύει οὔτε ἀκροβυστία.* (Na souběžném místě G. V. 6. jest nih — nih.)

d) Praegnantní doklad variace,[1]) které si překladatel hleděl proti jednotvárnému ř. *οὔτε — οὔτε*, podán Ř. VIII. 38.—39. Gatraua auk, þatei ni dauþus ni libains, nih aggilus ni reikja ni mahteis, nih andwairþo nih anawairþo, nih hauhiþa nih diupiþa, nih gaskafts anþara magi uns afskaidan af friaþwai guþs *πέπεισμαι γὰρ ὅτι οὔτε θάνατος οὔτε ζωὴ οὔτε ἄγγελοι οὔτε ἀρχαὶ οὔτε δυνάμεις οὔτε ἐνεστῶτα οὔτε μέλλοντα οὔτε ὕψωμα οὔτε βάθος οὔτε τις κτίσις ἑτέρα δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ.* Zároveň tím podán důkaz nezvratný, že ni a nih effektivně již nikterak se neliší. Podobně I. Kor. XII. 15. ni — ni — nih (ř. jen *οὐκ — οὐκ — οὐκ*). I. Kor. XIII. 4. 5. 6. ni (šestkrát) a nih (dvakrát) (ř. jen *οὐ*).

e) V několika dokladech korrelativně také spojeno jest nih — jah: II. Tim. I. 12. nih skama mik ... jah gatraua *οὐκ ἐπαισχύνομαι ... καὶ πέπεισμαι.* — J. V. 37. 38. (Sk. VI. d) nih stibna is hanhun gahausideduþ nih siun is gasehuþ, jah waurd is ni habaiþ wisando in izwis *οὔτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε πώποτε, οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἑωράκατε καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ οὐκ ἔχετε μένοντα ἐν ὑμῖν.*

§. 21. 4. Auktivná platnosť při nih (= také ne) vyniká na několika místech velmi patrně: Mk. XI. 33. L. XX. 8. nih ik izwis qiþa *οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν.* — J. XV. 4. swa nih jus *οὕτως οὐδὲ ὑμεῖς.* — Mk. VIII. 17. ni nauh fraþjiþ nih wituþ *οὔπω νοεῖτε οὐδὲ συνίετε.* — Zvláště praegnantně II. Th. III. 10. ei jabai þas ni wili waurkjan, nih matjai (aby také nejedl!) *ὅτι εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω.* — I. Kor. IV. 3. mis in minnistin ist, ei fram izwis ussokjaidau ... akei nih mik silban ussokja *ἐμοὶ εἰς ἐλάχιστόν ἐστιν, ἵνα ὑφ' ὑμῶν ἀνακριθῶ ... ἀλλ' οὐδὲ ἐμαυτὸν ἀνακρίνω* (ale také já sám sebe ne ...) — XV. 13. (a 16.) jabai usstass dauþaim nist, nih Xristus urrais *εἰ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἐστιν, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται* (také Kristus z mrtvých nevstal).

(Dvě věty:) I. Kor. XV. 50. leik jah bloþ þiudinassu guþs ganiman ni magun, nih riurei unriureins arbjo wairþiþ *σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν θεοῦ κληρονομῆσαι οὐ δύνανται, οὐδὲ ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν κληρονομεῖ.*

---

[1]) Podobného střídání částic a slov souznačných vůbec Ulfilas pilně dbal všude. Jest to jeden ze mnohých důkazů jeho poměrně veliké neodvislosti od prvopisu a péče o volný, jen smyslem, nikoli otrocky formou, k originalu přiléhající překlad.

Digitized by Google

Prosté ni v témž smyslu auktivném čteme (jako nový důkaz, že prakticky mezi ni a nih rozdílu již není): Ř. XI. 21. þandei guþ þans us gabaurþai astans ni freidida, ibai aufto ni þuk freidjai? *εἰ ὁ θεὸς τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο· μή πως οὐδὲ σοῦ φείσηται* »také tebe neušetří!« Ovšem může se tu ni pokládati též za gradativné: »ani tebe neušetří«. — Podobně v jiných dvou závětích hypothetických period vedle þau (þauh): Mk. XI. 26. jabai jus ni afletiþ, ni þau atta izwar... afletiþ *εἰ ὑμεῖς οὐκ ἀφίετε, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν... ἀφήσει.* Mk. XIII. 20.

5. Nih jest očitě gradativné: **a**) samo o sobě: L. XX. 36. nih gaswiltan magun *οὐδὲ ἀποθανεῖν δύνανται.* Ř. VIII. 7. iþ nih mag *οὐδὲ γὰρ δύνανται.* — Mt. VI. 29. nih Salaumaun gawasida sik swe ains þize *οὐδὲ Σολομὼν περιεβάλετο ὡς ἓν τούτων.* — G II. 3. nih Teitus... baidiþs was bimaitan *οὐδὲ Τίτος... ἠναγκάσθη περιτμηθῆναι.* — E. V. 3. faihufrikei nih namnjaidau in izwis *πλεονεξία μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν.* — **b**) ni — nih: Mk. II. 2. swaswe juþan ni (kvalit. negace) gamostedun nih (kvantit. negace) at daura *ὥστε μηκέτι χωρεῖν μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν.* Srv. III. 20. — L. XVIII. 13. ni wilda nih augona seina ushafjan *οὐκ ἤθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπᾶραι.* — **c**) nih — ni: J. V. 22. nih (þan) atta ni stojiþ ainnohun *οὐδὲ (γὰρ) ὁ πατὴρ κρίνει οὐδένα.* —

d) Prosté ni v témž smyslu gradativném: Mt. VIII. 10. L. VII. 9. ni in Israela swalauda galaubein bigat *οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὗρον.* — Mk. IV. 10. ƕaiwa ni nauh (ani teď ještě!) habaiþ galaubein (ř. bezbarevněji:) *πῶς οὐκ ἔχετε πίστιν;* — Mk. V. 3. (jah) ni naudibandjom eisarneinaim manna mahta ina gabindan *καὶ οὔτε ἁλύσεσιν οὐδεὶς ἠδύνατο αὐτὸν δῆσαι.* — XII. 21. jah ni sa bilaiþ fraiwa *καὶ οὐδὲ αὐτὸς ἀφῆκε σπέρμα.* — Mk. XIV. 59. (a I. Kor. XIV. 21.) ni swa *οὐδὲ οὕτως.* — L. VII. 7. ni mik silban *οὐδὲ ἐμαυτόν.* — J. VII. 5. ni þai broþrjus is galaubidedun imma *οὐδὲ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς αὐτόν.* — I. Kor. V. 11. þamma swaleikaimma ni miþmatjan *τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν.* — Doklady: L. IV. 26. ni du ainaihun, 27. ni ainshun *πρὸς οὐδεμίαν, οὐδείς.* G. II. 5. ni ƕeilohun *οὐδὲ πρὸς ὥραν* jsou en slabě gradativné.

Ni þatainei — ak jah.

§. 22. Kopulativně gradativný poměr, t. j. spojení členů, z nichžto druhý jest mocnější, plnější váhy, označuje se také prostředky adversativnými: stupňování dosahuje se tím, že členové syntaktičtí nestaví se prostě vedle sebe, nýbrž proti sobě. V prvním členu bývá spřežení negativné spojky ni, nih s pojmem jeden, -na, -no, ve druhém ak jah: nih ains, ni ain, ni þatain, (obyčejně zmocněno) ni þatainei — ak jah: **1.** nih ains — ak jah doloženo jen: Sk. VII. a. nih Stains ains ak jah Andraias = nec Petrus solus sed etiam Andreas (třetí člen připojen jinak: samaleiko swe Filippus gasakada = similiter ac Philippus coarguitur). — Sk. VII. c. nih þan ana þaim hlaibam ainaim seinaizos mahtais filusna ustaiknida, ak jah in þaim fiskam (neque enim in panibus solis suae potentiae magnitudinem ostendit, sed etiam in piscibus).

Digitized by Google

Pozn. V obou těchto dokladech nih a ještě více nih þan ukazují také na těsnější spojení s řečí předchozí, t. j. jsou také pokračovací.

2. ni þatain (ne to jedno) — ak jah doloženo nejprve na dvou místech elliptických: Ř. IX. 10. aþþan ni þatain, ak jah Raibaikka us ainamma galigrja habandei Isakis, *οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ Ῥέβεκκα ἐξ ἑνὸς κοίτην ἔχουσα.* — II. Kor. VIII. 19. aþþan ni þatain, ak jah gatewiþs fram aikklesjom miþgasinþa uns *οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ χειροτονηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν συνέκδημος ἡμῶν.* Platnosť neutr. ain (to jedno) tu velmi patrna; proto je Stamm-Heyne oddělují a píší: ni þat — ain. Avšak tato platnosť potuchla, spřežka ni þatain poklesla v částici: I. Tim. V. 13. aþþan ni þatain unwaurstwans ak jah unfaurjos *οὐ μόνον δὲ ἀγραὶ ἀλλὰ καὶ φλύαροι.* Právě tak Sk. I. d. (kde závětí nedochováno).

3. Jako částice pak ni þatain zmocněno jest universalným ei a doloženo často: Ř. IX. 24. laþoda uns ni þatainei us Judaium, ak jah us þiudom *ἐκάλεσεν ἡμᾶς οὐ μόνον ἐκ Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐθνῶν.* — II. Kor. VIII. 10. ni þatainei taujan ak jah wiljan dugunnuþ *οὐ μόνον τὸ ποιῆσαι ἀλλὰ καὶ τὸ θέλειν προενήρξασθε.* Srv. Ř. XII. 17. XIII. 5. II. Kor. VII. 7. VIII. 21. IX. 12. E. I. 21. Filip. I. 29. II. 27. II. Tim. II. 20. IV. 8. Sk. VIII. b.

4. Po ni þatainei stojí pouze ak.: Sk. IV. d. þo nu insakana wesun fram Johanne, ni in þis þatainei, ei fraujins mikilein gakannidedi, ak du gatarhjan jah gasakan þo afgudon haifst Sabailliaus (haec igitur indicabantur a Johanne non ideo tantum, ut domini magnitudinem notam faceret, sed ad notandam et confutandam illam impiam controversiam Sabellii). — V. c. ni auk þatainei namne inmaideins twaddje andwairþje anþarleikein bandweiþ, ak filaus mais waurstwis ustaikneins (neque enim tantum nominum commutatio duarum personarum diversitatem ostendit, sed multo magis operis argumentum). —

Naopak po prostém ni čteme ak jah: Filip. II. 4. ni þo seina hwarjizuh mitondans, ak jah þo anþaraize hwarjizuh *μὴ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστος σκοπεῖτε ἀλλὰ καὶ τὰ ἑτέρων ἕκαστος.*

Pozn. þatainei v příslovečné platnosti (= *μόνον*, pouze) stává také samo o sobě: Mt. V. 47. VIII. 8. IX. 21. X. 28. 42. Mk. V. 36. L. VIII. 50. G. I. 23. II. 10. — spojeno s hveh Filip. I. 27.

Právě tak þatain G. III. 2. — V plné platnosti objektivného akkusativu čte se J. IX. 25 þatain wait *ἓν οἶδα.*

B) *Poměr disjunktivný.*

§. 23. Od kopulativného liší se tím, že ze dvou nebo více seřaděných členů syntaktických takořka dává na vybranou, který z nich čtenář (posluchač řeči) voliti chce, kdežto v kopulativném podávají se oba (všickni) členové souborem. Jak těsně jinak oba tyto tvary parataxe se stýkají, viděti patrně na místech, kde spojky kopulativné s disjunktivnými se střídají bez podstatného rozdílu: E. V. 3. horinassus jah allos unhrainiþos aiþþau faihufrikei nih

Digitized by Google

namnjaidau in izwis ... aiþþau dwalawaurdei aiþþau saldra *πορνεία καὶ πᾶσα ἀκαθαρσία ἢ πλεονεξία μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν καὶ αἰσχρότης καὶ μωρολογία ἢ εὐτραπελία.* (G. text tu pohříchu není úplný.) — Nebo kde řeckému *καὶ* přímo odpovídá aiþþau: L. IX. 26. saei skamaiþ sik meina aiþþau meinaize waurde *ὃς ἂν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους.*

Spojkou disjunktivnou nejobyčejnější jest aiþþau. — Ale aiþþau jest jen zmocněné þau,[1]) což viděti již z toho, že þau i aiþþau stejně převádějí ř. *ἤ* a v stejných funkcích, na př. ve dvojčlenné otázce, srv. L. VI. 9. (þau) Mk. III. 4. (aiþþau), po komparativu: Mt. XI. 22. (þau) Mk. VI. 11. (aiþþau). Přes to v žádné g. grammatice þau mezi spojkami se neuvádí, bezpochyby proto, že se zdá, jakoby ještě nebylo vystoupilo z mezí prostě modalné částice. Ale þau nepochybně jest spojkou aspoň ve dvojčlenných otázkách.[2])

þau.

1. Spojka þau v otázkách dvojčlenných uvádí člen druhý. Vlastní povaha disjunkce, že totiž dává takořka na vybranou, který člen posluchač si chce voliti, zvláště patrně tu na jevo jde. Tázací částice -u(h), ač-li jí vůbec užito, se může opakovati. Otázky jsou buď:

a) slovní: Mt. XXVII. 17. ƕana wileiþ ei fraletau izwis? Barraban þau Jesu? *τίνα θέλετε ἀπολύω ὑμῖν· Βαρραβᾶν ἢ Ἰησοῦν;* — Mk. XI. 30. L. XX. 4. daupeins Johannis uzuh himina was þau uzuh mannam? *τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ ἦν ἢ ἐξ ἀνθρώπων;* — Mt. IX. 5. Mk. II. 9. L. V. 23. ƕaþar ist azetizo qiþan: afletanda þus frawaurhteis, þau qiþan: urreis jah gagg? *τί ἐστιν εὐκοπώτερον εἰπεῖν ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου, ἢ εἰπεῖν ἔγειραι καὶ περιπάτει;* — L. VI. 9 fraihna izwis ƕa skuld ist sabbato dagam þiuþ taujan þau unþiuþ taujan, saiwala ganasjan þau usqistjan[3]) *ἐπερωτήσω ὑμᾶς τί ἔξεστι τοῖς σάββασιν, ἀγαθοποιῆσαι ἢ κακοποιῆσαι, ψυχὴν σῶσαι ἢ ἀπολέσαι;* — J. IX. 2. ƕas frawaurhta, sau þau fadrein is? *τίς ἥμαρτεν, οὗτος ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ;* — Ř. VIII. 35. ƕas uns afskaidai af friaþwai Xristaus? aglo þau aggwiþa? þau wrakja? þau huhrus? þau naqadei? þau sleiþei? þau hairus? *τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλῖψις ἢ στενοχωρία; ἢ διωγμὸς ἢ λιμὸς ἢ γυμνότης ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα;* — G. III. 2. uzu waurstwam witodis ahman nemuþ, þau uzu gahauseinai galaubeinais? *ἐξ ἔργων νόμου τὸ πνεῦμα ἐλάβετε ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως;* Srv. v. 5.

b) otázky větné: Mt. XI. 3. þu is sa qimanda, þau anþarizuh beidaima? *σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;* Srv. L. VII. 19. 20. — Mk. XII. 14. skuldu ist kaisaragild giban kaisara, þau niu gibaima? *ἔξεστι κῆνσον καίσαρι δοῦναι ἢ οὔ; δῶμεν ἢ μὴ δῶμεν;* — Na souběžném místě L. XX. 22. druhý člen jest elliptický: skuldu ist unsis kaisaragild giban þau niu? *ἔξεστιν ἡμῖν καίσαρι φόρον δοῦναι ἢ οὔ;* — J. VII. 17. framuh guþa sijai þau iku fram mis silbin rodja? *πότερον ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστιν ἢ ἐγὼ ἀπ' ἐμαυτοῦ λαλῶ;* — J. XVIII. 34. abu

[1]) Srv. S. Feist, Grundriss der gotischen Etymologie, str. 5. č. 22.
[2]) Srv. ostatně Gabelentz & Loebe, Ulfilas II. str. 260.
[3]) Na souběžném místě Mk. III. 4. jest aiþþau.

Digitized by Google

þus silbin þu þata qiþis, þau anþarai þus gebun bi mik? *ἀφ' ἑαυτοῦ σὺ τοῦτο λέγεις ἢ ἄλλοι σοι εἶπον περὶ ἐμοῦ;* Srv. I. Kor. IX. 6. XI. 22. Ř. IX. 21.

První člen otázky nemusí býti formalně tázací: I. Kor. X. 21. 22. ni maguþ biudis fraujins fairaihan jah-biudis skohsle, þau inaljanom fraujin? *οὐ δύνασθε τραπέζης κυρίου μετέχειν καὶ τραπέζης δαιμονίων. ἢ παραζηλοῦμεν τὸν κύριον;* — II. Kor. XIII. 5. silbans izwis kauseiþ, þauh niu kunnuþ izwis þatei Jesus Xristus in izwis ist? *ἑαυτοὺς δοκιμάζετε. ἢ οὐκ ἐπιγινώσκετε ἑαυτοὺς ὅτι Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν ὑμῖν ἐστι;* — První člen jen se domyslí: Ř. VII. 1. þau niu wituþ? *ἢ ἀγνοεῖτε;*

§. 24. 2. þau jako ř. *ἢ* stojí po komparativu jsouc (po názoru našem) na rozhraní platnosti spojky a částice prostě modalné, t. j. limitativné: dávajíc na vybranou mezi dvěma členy přirozenou měrou vybízí ke srovnávání a odvažování jich. Přechod jest pěkně naznačen ve dvojčlenné otázce spojené se srovnáním: Mt. IX. 5. Mk. II. 9. L. V. 23. ƕaþar ist azetizo qiþan... þau qiþan... *τί ἐστιν εὐκοπώτερον εἰπεῖν... ἢ εἰπεῖν...*

Po komparativu mimo otázku þau stojí: Mt. XI. 22. Seidonim sutizo wairþiþ... þau izwis *Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται... ἢ ὑμῖν.* Srv. v. 24. (Na souběžném místě Mk. VI. 11. stojí aiþþau.) L. X. 12. 14. — Mk. V. 20. nibai managizo wairþiþ izwaraizos garaihteins þau þize bokarje *ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεῖον τῶν γραμματέων.* — Mk. X. 25. azitizo ist ulbandau þairh þair ko neþlos galeiþan þau gabigamma in þiudangardja guþs galeiþan *εὐκοπώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ τῆς τρυμαλιᾶς τῆς ῥαφίδος διελθεῖν ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν.* Srv. L. XVIII. 25. Mk. XIV. 5. in managizo þau þrija hunda skatte *ἐπάνω τριακοσίων δηναρίων.* — L. XVI. 17. azetizo ist himin jah airþa hindarleiþan þau witodis ainana writ gadriusan *εὐκοπώτερόν ἐστι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παρελθεῖν ἢ τοῦ νόμου μίαν κεραίαν πεσεῖν.* — J. XII. 43. frijodedun mais hauhein manniska þau hauhein guþs *ἠγάπησαν τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἤπερ τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ.* Srv. Ř. XII. 3. G. IV. 27. E. III. 20 I. Tim. I. 4. II. Tim. III. 4. — Ř. XIII. 11. unte nu neƕis ist naseins unsara þau þan galaubidedum *νῦν γὰρ ἐγγύτερον ἡμῶν ἡ σωτηρία ἢ ὅτε ἐπιστεύσαμεν.* — I. Kor. XV. 6. managizam þau fimf hundam *ἐπάνω πεντακοσίοις.*

Pěkné potvrzení názoru našeho, že þau dávajíc na vybranou mezi dvěma členy ukazovati může zvláště ke druhému, poskytuje doklad: L. XVIII. 14. atiddja sa garaihtoza gataihans... þau raihtis jains *κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος... ἢ ἐκεῖνος.*

I po positivu stojí þau; ale positiv má patrně smysl komparativu: Mk. IX. 43. goþ þus ist hamfamma in libain galeiþan, þau twos handuns habandin galeiþan in gaiainnan *καλόν σοι ἐστι κολλὸν εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν ἢ τὰς δύο χεῖρας ἔχοντα ἀπελθεῖν εἰς τὴν γέενναν.* Srv. v. 45. 47. — L. XV. 7. swa faheds wairþiþ in himina in ainis þau in niuntehundis jah niune *οὕτω χαρὰ ἔσται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπὶ ἑνὶ... ἢ ἐπὶ ἐνενηκονταεννέα.*

§ 25. 3. þau stojí jen v platnosti limitativné částice:

a) v otázce jednočlenné: L. IX. 46. galaiþ mitons in ins þata ƕarjis þau ize maists wesi *εἰσῆλθε διαλογισμὸς ἐν αὐτοῖς τὸ τίς ἂν εἴη μείζων αὐτῶν;* — J. VII. 41. ibai þau us Galeilaia Xristus qimiþ *μὴ γὰρ ἐκ τῆς Γαλιλαίας ὁ Χριστὸς ἔρχεται;* —

Digitized by Google

I. Kor. XV. 29. 30. duhve þau daupjand faur ins? duhve þau weis bireikjai sijum hvoh? *τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ τῶν νεκρῶν? τί καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν πᾶσαν ὥραν*;

b) v předvětí periody hypothetické: L. IX. 13. niba þau þatei weis gaggandans bugjaima *εἰ μήτι πορευθέντες ἡμεῖς ἀγοράσωμεν.*

c) v závětích period hypothetických a to *α*) realných: Mk. V. 20. nibai managizo wairþiþ izwaraizos garaihteins ... niþau qimiþ in þiudangardjai himine *ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν ... οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.* — Mt. VI. 15. jabai ni afletiþ mannam ... ni þau atta izwar afletiþ missadedins izwaros *ἐὰν μὴ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις ... οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν.*

β) hojněji v irrealných: Mt. IX. 21. iþ waurþeina in Tyre jah Seidone landa mahteis þos waurþanons in izwis, airis þau in sakkau jah azgon idreigodedeina *εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ μετενόησαν.* Srv. L. VII. 39. X. 13. a j. (v. níže § 214.)

Aiþþau.

§ 26. Spojuje **1**. části jedné a téže věty, a to

a) podměty: Mt. V. 18. jota ains aiþþau ains striks ni usleiþiþ *ἰῶτα ἓν ἢ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ.* Srv. Mk. III. 33. IV. 17. XIV. 23. 24. J. VII. 47. = Sk. VIII. c. I. Kor. VII. 15. I. Th. II. 19. — Mk. III. 4. skuldu ist in sabbatim þiuþ taujan aiþþau unþiuþ taujan, saiwala nasjan aiþþau usqistjan *ἔξεστι τοῖς σάββασιν ἀγαθοποιῆσαι ἢ κακοποιῆσαι; ψυχὴν σῶσαι ἢ ἀποκτεῖναι;* [1]) Srv. infinitivný podmět ještě I. Kor. XI. 6.

b) předměty: Mt. V. 17. ni hugjaiþ ei qemjau gataíran witoþ aiþþau praufetuns *μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας.* — X. 37. saei frijoþ attan aiþþau aiþein ufar mik, nist meina wairþs *ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστι μου ἄξιος* (ještě jedenkrát v témž verši). Srv. L. II. 24. XIV. 12. Ř. IX. 11. XIV. 13. I. Tim. V. 4. — J. VI. 19. farjandans swe spaurde ·k· jah ·e· aiþþau ·l· gasaihwand Jesu *ἐληλακότες ὡς σταδίους εἰκοσιπέντε ἢ τριάκοντα θεωροῦσι τὸν Ἰησοῦν.* (Předmět infinitivný:) I. Kor. VII. II. (anabiuda qenai) wisan unliugaida aiþþau ... gagawairþjan (*παραγγέλλω γυναῖκα ... μενέτω ἄγαμος, ἢ τῷ ἀνδρὶ καταλλαγήτω*). — II. Kor. X. 12. ni gadaursam domjan unsis silbans aiþþau gadomjan uns ... *οὐ τολμῶμεν ἐγκρῖναι ἢ συγκρῖναι ἑαυτούς.* — (Předmět dativný:) Mk. VII. 10. saei ubil qiþai attin seinamma aiþþau aiþein seinai, dauþau afdauþjaidau *ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτω.* Srv. v. 11. 12. — VI. 11. sutizo ist Saudaumjam aiþþau Gaumaurjam *ἀνεκτότερον ἔσται Σοδόμοις ἢ Γομόρροις.* (Na souběžném místě Mt. XI. 22. prosté þau.) — I. Kor. V. 10. (ni blandaiþ izwis) ... þaim horam þis fairhvaus aiþþau þaim faihufrikam aiþþau galiugam skalkinondam (*μὴ συναναμίγνυσθαι*) *τοῖς πόρνοις τοῦ κόσμου τούτου; ἢ τοῖς πλεονέκταις ἢ ... εἰδωλολάτραις.*

c) Přívlastky a výrokové doplňky: E. V. 5. hvazuh hors aiþþau unhrains aiþþau faihufriks ni habaiþ arbi *πᾶς πόρνος ἢ ἀκάθαρτος ἢ πλεονέκτης ... οὐκ*

[1]) Na souběžném místě L. VI. 9. jest prosté þau.

Digitized by Google

ἔχει κληρονομίαν. — II. Kor. III. 1. ibai þaurbum anafilhis boko du izwis aiþþau us izwis anafilhis εἰ μὴ χρῄζομεν συστατικῶν ἐπιστολῶν πρὸς ὑμᾶς ἢ ἐξ ὑμῶν συστατικῶν; — Kol. II. 16. in dailai dagis dulþais aiþþau fulliþe aiþþau sabbatum ἐν μέρει ἑορτῆς ἢ νουμηνίας ἢ σαββάτων. — I. Tim. V. 19. in andwairþja twaddje aiþþau þrije weitwode ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων. — Tit. I. 6. barna ... ni in usqissai usstiureins aiþþau ungahwairba τέκνα ... μὴ ἐν κατηγορίᾳ ἀσωτίας ἢ ἀνυπότακτα. — L. XVII. 7. hwas izwara skalk aigands arjandan aiþþau haldandan ... τίς ἐξ ὑμῶν δοῦλον ἔχων ἀροτριῶντα ἢ ποιμαίνοντα ... Mt. V. 36. ni magt ain tagl hweit aiþþau swart gataujan οὐ δύνασαι μίαν τρίχα λευκὴν ἢ μέλαιναν ποιῆσαι. — XXV. 38. hwan þuk selwum gast jah galaþodedum, aiþþau naqadana jah wasidedum? πότε σε εἴδομεν ξένον καὶ συνηγάγομεν; ἢ γυμνὸν καὶ περιεβάλομεν; Srv. v. 39. I. Kor. V. 11. (pětkráte) XIII. 1.

d) příslovečná určení *α*) místa: Mk. IV. 21. ibai lukarn qimiþ duþe ei uf melan satjaidau aiþþau undar ligr? μήτι ὁ λύχνος ἔρχεται ἵνα ὑπὸ τὸν μόδιον τεθῇ ἢ ὑπὸ τὴν κλίνην; Srv. Luk. VIII. 16. — Mk. VI. 56. þishwaduh þadei iddja in haimos aiþþau baurgs aiþþau in weihsa ὅπου ἂν εἰσεπορεύετο εἰς κώμας ἢ πόλεις ἢ ἀγρούς. — Mk. X. 40. þata du sitan af taihswon meinai aiþþau af hleidumein nist mein du giban τὸ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων μου οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι.

β) času: I. Kor. XI. 4. hwazuh abne bidjands aiþþau praufetjands [1]) gahulidamma haubida gaaiwiskoþ haubiþ sein πᾶς ἀνὴρ προσευχόμενος ἢ προφητεύων κατὰ κεφαλῆς ἔχων καταισχύνει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Srv. v 5.

γ) způsobu: L. IX. 25. hwo þaurfte gataujiþ sis manna ... sis silbin fraqistjands aiþþau gasleiþjands τί ὠφελεῖται ἄνθρωπος κερδήσας τὸν κόσμον ὅλον ἑαυτὸν δὲ ἀπολέσας ἢ ζημιωθείς; — II. Kor. IX. 7. ni us trigon aiþþau us nauþai μὴ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης. — Kol. II. 16 ni manna izwis bidomjai in mata aiþþau in dragka aiþþau in dailai μή τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει ἢ ἐν πόσει ἢ ἐν μέρει. — III. 17. all þishwah þatei taujaiþ in waurda aiþþau in waurstwa, all in namin fraujins πᾶν ὅ τι ἂν ποιῆτε ἐν λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ, πάντα ἐν ὀνόματι κυρίου. — Filip. II. 3. ni waiht bi haifstai aiþþau lausai hauheinai μηδὲν κατὰ ἐρίθειαν ἢ κενοδοξίαν. — II. Th. II. 4. sa ufarhafjands sik ufar all qiþanaize guþ aiþþau allata blotinassu ὁ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεὸν ἢ σέβασμα.

e) výroky: Ř. XIV. 4. seinamma fraujin standiþ aiþþau driusiþ τῷ ἰδίῳ κυρίῳ στήκει ἢ πίπτει. — II. Kor. I. 13. þoei anakunnaiþ aiþþau jak ufkunnaiþ ἃ ἀναγινώσκετε ἢ καὶ ἐπιγινώσκετε. — XII. 6. ufar þatei gasaihwiþ aiþþau gahauseiþ hwa us mis ὑπὲρ ὃ βλέπει με ἢ ἀκούει τι ἐξ ἐμοῦ. — G. II. 2. ibai sware rinnau aiþþau runnjau μήπως εἰς κενὸν τρέχω ἢ ἔδραμον. — E. III. 20. taujan maizo þau bidjam aiþþau fraþjam ποιῆσαι ὑπὲρ ἐκ περισσοῦ ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν. — Sk. I. a. saei fraþjai aiþþau sokjai.

f) Je-li členů více, aiþþau nabývá jako jah za stejných poměrů povahy enumerativné: Mt. XXV. 44. hwan þuk selwum gredagana, aiþþau afþaursidana, aiþþau gast, aiþþau naqadana, aiþþau siukan, aiþþau in karkarai, janni andbahtidedum þus? πότε σε εἴδομεν πεινῶντα, ἢ διψῶντα

[1]) Participia ovšem nemusí se tu nezbytně brátí temporalně, jsou vlastně hypothetická.

Digitized by Google

ἢ ξένον, ἢ γυμνὸν, ἢ ἀσθενῆ, ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐ διηκονήσαμέν σοι; Srv. Mk. X. 29. (šestkrát) L. VIII. 29. (čtyřikrát) I. Tim. II. 9. E. V. 27. — Jednou aiþþau zakončuje výčet, odpovídajíc řeckému ἢ καὶ: L. XVIII. 11. ni im swaswe þai anþarai mans, wilwans, inwindans, horos aiþþau swaswe sa motareis οὐκ εἰμὶ ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἅρπαγες, ἄδικοι, μοιχοὶ ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης.

2. Celé věty: Mt. VI. 31. ƕa matjam, aiþþau ƕa drigkam, aiþþau ƕe wasjaima τί φάγωμεν ἢ τί πίωμεν ἢ τί περιβαλλώμεθα — VI. 24. unte jabai fijaiþ ainana jah anþarana frijoþ, aiþþau ainamma ufhauseiþ iþ anþaramma frakann ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ ἑνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. Na souběžném místě L. XVI. 13. jest jediný doklad gotské disjunkce korrelativné, v níž jest druhým členem aiþþau, prvním andizuh: andizuh ainana fijaiþ jah anþarana frijoþ, aiþþau ainamma andtiloþ iþ anþaramma frakann ἢ τὸν ἕνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ ἑνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. (Aiþþau samo korrelativně (= ř. ἢ) — ἢ nikdy se neklade!) — Mt. VII. 16. ibai lisanda af þaurnum weinabasja, aiþþau af wigadeinom smakkans? μήτι συλλέγουσιν ἀπὸ ἀκανθῶν σταφυλὴν ἢ ἀπὸ τριβόλων σῦκα; Srv. I. Kor. VII. 16. IX. 8. X. 19. II. Kor. VI. 14. XI. 7. (V otázkách má aiþþau platnosť slabou, skoro jen pokračovací.) — Srv. dále Mk. IV. 30. VIII. 36. XII. 21. L. VI. 41. 42. XIV. 28 a 31. XV. 8. a 14. XVII. 21. 23. XX. 2. J. IX. 21. Ř. X. 7. 14. XI. 34. 35. XIV. 10. — J. XIII. 29. bugei þizei þaurbeima du dulþai, aiþþau þaim unledam ei ƕa gibau ἀγόρασον ὧν χρείαν ἔχομεν εἰς τὴν ἑορτήν· ἢ τοῖς πτωχοῖς ἵνα τι δῷ. — L. XVII. 6. jabai habaidedeiþ... aiþþau jabai qeþeiþ (ř. j.) εἰ εἴχετε... ἐλέγετε ἄν. Srv. Filem. 18. — I. Kor. XI. 27. ƕazuh saei matjiþ þana hlaif aiþþau driggkai þana stikl ὃς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον τοῦτον ἢ πίνῃ τὸ ποτήριον. — Filip. III. 12. ni þatei ju andnemjau aiþþau ju garaihts gadomiþs sijau οὐχ ὅτι ἤδη ἔλαβον ἢ ἤδη τετελείωμαι.

§. 27. 3. Disjunkce dávajíc více členů na vybranou, na vůli, přirozenou měrou takořka přerušuje pravidelný, klidný, přímý postup myšlének, vyzývajíc jaksi ku přemýšlení, k úvaze, co vybrati. Odtud se vysvětluje, že aiþþau nabylo také platnosti **a**) adversativné: Už Ř. X. 14. II. Kor. VI. 14. ve dvou za sebou jdoucích otázkách aiþþau převádí ř. δὲ. (Srv. co řečeno výše sub 2.) Ř. X. 14. ƕaiwa nu bidjand du þammei ni galaubidedun? aiþþau ƕaiwa galaubjand þammei ni hausidedun πῶς ἐπικαλέσονται εἰς ὃν οὐκ ἤκουσαν; πῶς δὲ πιστεύσουσιν οὗ οὐκ ἤκουσαν; — II. Kor. VI. 14. ƕo dailo garaihtein miþ ungaraihtein, aiþþau ƕo gamainduþe liuhada miþ riqiza? τίς γὰρ μετοχὴ δικαιοσύνῃ καὶ ἀνομίᾳ; τίς δὲ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; Tu však protiklad jest tak slabý, že lze δὲ = aiþþau považovati skoro jen za pokračovací. Mocněji antithese vystupuje: J. XVIII. 23. jabai ubilaba rodida, weitwodei bi þata ubil, aiþþau jabai waila, duƕe mik slahis? εἰ κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ· εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις; — I. Kor. IV. 7. ƕa-uþ-þan habais þatei ni namt? aiþþau jabai andnamt, ƕa ƕopis swe ni nemeis? τί δὲ ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες; εἰ δὲ καὶ ἔλαβες, τί καυχᾶσαι ὡς μὴ λαβών.

Z případů takových vysvětluje se, že aiþþau konečně ellipticky samo mohlo zastupovati antithetické předvětí hypothetické (: »není-li tomu tak,

Digitized by Google

kdyby tomu tak nebylo«). Mt. VI. 1. atsaihwiþ armaion izwara ni taujan in andwairþja manne du saihwan im; aiþþau laun ni habaiþ *προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ θεαθῆναι αὐτοῖς· εἰ δὲ μήγε, μισθὸν οὐκ ἔχετε.* Srv. Mt. IX. 17. L. V. 36. 37. Ř. IX. 11. I. Kor. VII. 10. 11. II. Kor. XI. 15. 16.

Zvláštní zmínky zasluhují I. Kor. VII. 14. XV. 28. 29. a Ř. XI. 22, kde aiþþau zastupuje ř. *ἐπεὶ*, ale zase ve smyslu »kdyby tomu tak nebylo = jinak«. — Ř. XI. 22. ana þus selein, jabai þairhwisis in selein: aiþþau jah þu usmaitaza *ἐπὶ σὲ χρηστότητα, ἐὰν ἐπιμείνῃς ἐν χρηστότητι· ἐπεὶ* (neboť jinak) *καὶ σὺ ἐκκοπήσῃ.* — I. Kor. VII. 14. Weihaida ist qens so ungalaubjandei in abin, jah gaweihaids ist aba sa ungalaubjands in qenai; aiþþau barna izwara unhrainja weseina *ἡγίασται ὁ ἀνὴρ ὁ ἄπιστος ἐν τῇ γυναικὶ, καὶ ἡγίασται ἡ γυνὴ ἡ ἄπιστος ἐν τῷ ἀνδρί· ἐπεὶ ἄρα τὰ τέκνα ὑμῶν ἀκάθαρτά ἐστι.* —

Pozn. Jednou smyslem aiþþau zastupujícího předvětí hypothetické stojí eiþau, a sice hned za předchozím aiþþau, t. j. tedy za příčinou oblíbené Ulfilovi variace: L. XIV. 32. eiþau, jabai nist mahteigs... bidjiþ gawairþjis *εἰ δὲ μήγε, ἔτι αὐτοῦ πόρρω ὄντος... ἐρωτᾷ τὰ πρὸς εἰρήνης.*

b) limitativné (= aspoň), obracejíc pozornosť zvláště ke druhému z členů, jež na vybranou dává — tak po výtce v závětí hypothetických (a koncessivných) period: I. Kor. IX. 2. jabai anþaraim ni im apaustaulus, aiþþau izwis im *εἰ ἄλλοις οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος, ἀλλά γε ὑμῖν εἰμι.* — II. Kor. IV. 16. þauhjabai sa utana unsar manna frawardjada, aiþþau sa innuma ananiujada *εἰ καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρώπος διαφθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσωθεν ἀνακαινοῦται.* — Jednou takovéto aiþþau zmocněno jest adverbiem sweþauh: II. Kor. XII. 12. jah jabai ni waihts im, aiþþau sweþauh taikneis apaustaulaus gatawidos waurþun in izwis *εἰ καὶ οὐδέν εἰμι, τὰ μὲν σημεῖα τοῦ ἀποστόλου κατειργάσθη ἐν ὑμῖν.* — Jednou limitace nabývá významu dedukce (za ř. *ἄρα*. Srv. výše I. Kor. VII. 14. aiþþau = *ἐπεὶ ἄρα*): G. II. 21. jabai þairh witoþ garaihtei, aiþþau jah Xristus sware gaswalt *εἰ διὰ νόμου δικαιοσύνη, ἄρα Χριστὸς δωρεὰν ἀπέθανεν.*

Limitativné jest aiþþau všude, kde místo prostého þau stojí v závětí hypothetické periody irrealné: Mt. XI. 23. jabai in Saudaumjam waurþeina mahteis þos waurþanons in izwis, aiþþau eis weseina und hina dag *εἰ ἐν Σοδόμοις ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν σοὶ, ἔμειναν ἂν μέχρι τῆς σήμερον.* J. XVIII. 36. XV. 19. XIV. 2. 7. 28. L. XVII. 6.

Jaþþe — jaþþe.

§ 28. Disjunktivně korrelativné jest jaþþe — jaþþe, vždy s přibarvením koncessivným. Spojuje buď **1**. ellipticky části věty: **a**) podměty: I. Kor. XII. 13. weis allai du ainamma leika daupidai sijum, jaþþe Judaieis, jaþþe þiudos, jaþþe skalkos, jaþþe frijai *ἡμεῖς πάντες εἰς ἓν σῶμα ἐβαπτίσθημεν εἴτε Ἰουδαῖοι εἴτε Ἕλληνες, εἴτε δοῦλοι, εἴτε ἐλεύθεροι.* Srv. I. Kor. XIII. 8. XV. 11. Kol. I. 16. E. VI. 8.

b) předměty: II. Kor. V. 9. afar þaimei gatawida, jaþþe þiuþ, jaþþe unþiuþ *πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν, εἴτε κακόν.*

Digitized by Google

c) přívlastky: II. Kor. V. 10. inuh þis usdaudjam, jaþþe anahaimjai jaþþe afhaimjai waila galeikan imma *διὸ καὶ φιλοτιμούμεθα εἴτε ἐνδημοῦντες εἴτε ἐκδημοῦντες εὐάρεστοι αὐτῷ εἶναι.* Srv. Kol. I. 20.

d) příslovečná určení: II. Kor. XII. 2. Wait mannan... jaþþe in leika, ni wait, jaþþe inuh leik, ni wait... frawulwanana... und þridjan himin *οἶδα ἄνθρωπον εἴτε ἐν σώματι οὐκ οἶδα, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα, ἁρπαγέντα... ἕως τρίτου οὐρανοῦ.* Srv. v. 3. — VIII. 23. Filip. I. 18. 20. — Sk. IV. c.

2. celé věty (ovšem vždy obě stejně vedlejší, připouštěcí): II. Kor. I. 6. jaþþe þreihanda, in izwaraizos gaþlaihtais... jaþþe gaþrafstjanda, in izwaraizos gaþlaihtais *εἴτε θλιβόμεθα, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως... εἴτε παρακαλούμεθα, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως.* Srv. I. Kor. X. 31. II. Kor. V. 13. I. Kor. XIV. 27. Filip. I. 27. — I. Th. V. 10. (saei gaswalt faur uns) ei jaþþe slepaima, jaþþe wakaima, miþ imma libaima (*τοῦ ἀποθανόντος ὑπὲρ ἡμῶν*) *ἵνα εἴτε γρηγορῶμεν εἴτε καθεύδωμεν ἅμα σὺν αὐτῷ ζήσωμεν.* (Srv. níže §. 231.)

C) *Poměr adversativný.*

§. 29. Spojky adversativné jsou (jah), (þan), iþ, aþþan, ak, akei.

O jah, pokud jest adversativné, v. výše §. 15. str. 26. a násl.

þan vůbec k adversativným se počítá, ale má moc tak slabě protikladnou, že vlastně jest částicí jen pokračovací. V. níže §. 54. Jen L. VIII. 38. þan jest asi přece adversativné: fralailot þan ina Jesus qiþands *ἀπέλυσε δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησ. λέγων.*

Iþ

Spojka iþ (která dle vší pravděpodobnosti etymologicky se srovnává s ř. *ἔτι*, lat. et),[1]) podobně jako þan označuje protiklad jen slabý, a častěji také jest spojkou pouze pokračovací. Přes to adversativná platnosť přece určitěji vystupuje:

1. V částech věty jen zřídka, a to jen tak, že všude lze uznávati věty elliptické. **a**) Podměty proti sobě staví iþ: J. III. 30. jains skal wahsjan, iþ ik minznan *ἐκεῖνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι.* Srv. I Kor. I. 12. (třikráte) — Kol. II. 17. þatei ist skadus þize anawairþane, iþ leik Xristaus *ἅ ἐστι σκιὰ τῶν μελλόντων, τὸ δὲ σῶμα τοῦ Χριστοῦ.* (Všecky 3 doklady lze počítati mezi sdruženiny celých vět, ač elliptických) — **b**) předměty: Mt. X. 28. ni ogeiþ izwis þans usqimandans leika þatainei, iþ saiwalai ni magandans usqiman *μὴ φοβήθητε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι.* II. Kor. IV. 5. merjam Jesu Xristu fraujan, iþ uns skalkans izwarans in Jesuis *κηρύσσομεν Χριστὸν Ἰησοῦν κύριον· ἑαυτοὺς δὲ δούλους ὑμῶν διὰ Ἰησοῦν.* — Srv. Filip. II. 25. — L. VIII. 10. izwis atgiban ist kunnan runos... iþ þaim anþaraim in gajukom *ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ· τοῖς δὲ λοίποις*

[1]) Srv. S. Feist, Grdr. d. g. Etymol. str. 63, č. 318.

Digitized by Google

ἐν παραβολαῖς. Srv. J. XIV. 22. I. Kor. I. 18. 23 a 24. II. Kor. VIII. 13. ni swa auk ei anþaraim iusila, iþ izwis aglo *οὐ γὰρ ἵνα ἄλλοις ἄνεσις, ὑμῖν δὲ θλῖψις.*

c) příslovečná určení: L. IX. 25. ƕo þaurfte gataujiþ sis manna, gageigands þo manased alla, iþ sis silbin fraqistjands? *τί ὠφελεῖται ἄνθρωπος κερδήσας τὸν κόσμον ὅλον, ἑαυτὸν δὲ ἀπολέσας;* Srv. Ř. VII. 9. II. Kor. VI. 10. (dvakráte). — I. Kor. XIII. 12. saiƕam nu þairh skuggwan in frisahtai, iþ þan andwairþi wiþra andwairþi *βλέπομεν ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον.* — II. Kor. I. 12. in anstai guþs usmetum in þamma fairƕau, iþ ufarassau at izwis *ἐν χάριτι θεοῦ ἀνεστράφημεν ἐν τῷ κόσμῳ, περισσοτέρως δὲ πρὸς ὑμᾶς.*

2. Celé věty staví proti sobě iþ: Mt. V. 33. ni ufarswarais, iþ usgibais fraujin aiþans þeinans *οὐκ ἐπιορκήσεις, ἀποδώσεις δὲ τῷ κυρίῳ τοὺς ὅρκους σου.* — J. VII. 7. ni mag so manaseþs fijan izwis, iþ mik fijaiþ *οὐ δύναται ὁ κόσμος μισεῖν ὑμᾶς· ἐμὲ δὲ μισεῖ.* Mt. VI. 14. 15. jabai afletiþ mannam missadedins ize, afletiþ jah izwis atta izwar ... iþ jabai ni afletiþ, ni þau atta izwar afletiþ *ἐὰν ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ... ἐὰν δὲ μὴ ἀφῆτε ... οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει.* Srv. VI. 17. 23. X 33. Mk. XI. 26 — Mt. VI. 19. 20. ni huzdjaiþ izwis huzda ana airþai ... iþ huzdjaiþ izwis huzda in himina *μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς ... θησαυρίζετε δὲ ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ.* Srv. V. 37. — V. 31. 32. qiþanuh-þan ist ... iþ ik qiþa izwis *ἐρρέθη (δὲ) ... ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν.* Srv. V. 38. 39, (kdežto v. 22. 27. 28. a 43. 44. téže ř. *ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν* přeloženo g. aþþan ik qiþa izwis). — Mt. V. 21. ni maurþrjais, iþ soei maurþreiþ, skula wairþiþ stauai *οὐ φονεύσεις, ὃς δ' ἂν φονεύσῃ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει.* Srv. v. 22. — VII. 15. qimand at izwis in wastjom lambe, iþ innaþro sind wulfos wilwandans *ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δέ εἰσι λύκοι ἅρπαγες.* Srv. v. 17. — VIII. 11. 20. — VIII. 24. wegs mikils warþ ... iþ is saislep *σεισμὸς μέγας ἐγένετο ... αὐτὸς δὲ ἐκάθευδεν.* — Srv. Mt. IX. 14. 15. 31. — 37. asans raihtis managa, iþ waurstwjans fawai *ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι.* — X. 28. ni ogeiþ izwis ... iþ ogeiþ mais *μὴ φοβηθῆτε ... φοβηθῆτε δὲ μᾶλλον.* — XI. 11. XXV. 46. (ellip.) XXVI. 70. XXVII. 4. — Mk. I. 8. II. 18. III. 4. IV. 11. 34 (2kráte). — Mk. VII. 6. so managei wairilom mis sweraiþ, iþ hairto ize fairra habaiþ sik mis, iþ sware mik blotand *οὗτος ὁ λαὸς τοῖς χείλεσί με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ· μάτην δὲ σέβονταί με.* Srv. dále Mk. VII. 11. VIII. 35. IX. 50. XI. 17. XII. 7. XIV. 7. XV. 23. L. III. 17. V. 5. 53. VI. 40. 41. 44. VII. 28. 44. 45. 46. 47. IX 9. 58. 59. 60. 61. L. X. 2. (ellip.) 10. 20. XIV. 34. XV. 17. XVI. 15. 17. 20. XVII. 17. XVIII. 7. 14. 39. XIX. 26. 46. XX. 6. 10. 11. 12. 18. 35. J. VII. 27. 29. 31. V. 35. VII. 6. 18. VIII. 14. 45. 55. 59. IX. 21. 28. 29. X. 2. 5. 6. 12. 13. 37. 41. XI. 13. XII. 24. XIII. 20. 36. XIV. 17. 19. XV. 15. XVI. 4. 22. 22. Ř. VI. 23. VII. 3. 8. 10. 14. 16 18. 25. VIII. 5. 6. 7. (iþ nih *οὐδὲ γάρ*) 9. (dvakráte) IX 13. 18. 22. 31. X. 10. 17. 20. 21. XI. 18. 20. XIII. 1. 2. 4. 12. XIV. 10. 15. I. Kor. I 23. IV. 4. 10. (třikráte) (ellipt.) V. 13. VII. 9. 10. 11. 12. 15. 25. 28. IX. 24 25. X. 27. 28. XI. 3. (ellip.) (dvakráte) 5. 6. XII. 20. (ellip.) XIII. 2. 3. 8. XIV. 22. 24. XV. 8. 13. 17. 27. 56. 57. XVI. 1. 6. 11. 12. a podpis v Cod. A. II. Kor. IV. 12. (ellip.) 18. V. 11. 16. VI. 12. VII. 10. X.

Digitized by Google

10. 13. I. Th. V. 8. II. Th. III. 14. I. Tim. II. 12. 14. III. 5. IV. 7. 8. V. 4 6 11. Sk I. d. II. c. III. c. IV. a. (dvakráte) b. VI. a. (třikráte) b. (dvakráte) c. d. VIII. b. d. — II. Kor. III. 6. boka usqimiþ, iþ ahma gaqiujiþ *τὸ γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ.* — Ellipticky na př. L. X. 6. jabai sijai jainar sunus gawairþjis, galƀeilaiþ sik ana imma gawairþi izwar, iþ jabai ni, du izwis gawandjai *ἐὰν μὲν ᾖ ἐκεῖ ὁ υἱὸς εἰρήνης, ἐπαναπάνσεται ἐπ' αὐτὸν ἡ εἰρήνη ὑμῶν· εἰ δὲ μήγε, ἐφ' ὑμᾶς ἀνακάμψει.* Srv. J. XIV. 11.

§ 30. 3. Od řeckého textu odchylně stojí iþ: **a**) za *καὶ* (ovšem také adversativné). Mk. XV. 15. fralaitot im þana Barabban, iþ Jesu atgaf *ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν Βαραββᾶν καὶ παρέδωκε τὸν Ἰησοῦν.* — L. XVI. 13. ainamma andtiloþ, iþ anþaramma frakann *ἑνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει.* Srv. J. XVII. 11. Ř. XIII. 12. XIV 3. I. Kor. I. 22. XII 12. II. Th. I. 7.

b) za řecké *γὲ* (jiný názor!) L. XVIII. 5. jabai jah guþ ni og, jah mannan ni aista, iþ in þizei usþriutiþ mis so widuwo, fraweita þo *εἰ καὶ τὸν θεὸν οὐ φοβοῦμαι καὶ ἄνθρωπον οὐκ ἐντρέπομαι· διά γε τὸ παρέχειν μοι κόπον τὴν χήραν ταύτην, ἐκδικήσω αὐτήν.*

c) za ř. asyndeton: Mk. XV. 31. anþarans ganasida, iþ sik silban ni mag ganasjan *ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι.* — J. VII. 23. iþ mis hatizoþ *ἐμοὶ χολᾶτε.* — VI. 58: iþ saei matjiþ þana hlaif, libaiþ *ὁ τρώγων τοῦτον τὸν ἄρτον ζήσεται.* — Srv. J. X. 10. VIII. 15. 23. (dvakrát) XIV. 24. XV. 5. Ř. XII. 20.

d) Parallelně s akei, ač smyslem pozměněným iþ stojí: J. XVI. 20. qiþa izwis þei gretiþ jah gaunoþ, iþ manaseþs faginoþ; jus saurgandans wairþiþ, akei (avšak přes to, nicméně však) so saurga izwara du fahedai wairþiþ *λέγω ὑμῖν ὅτι κλαύσετε καὶ θρηνήσετε ὑμεῖς, ὁ δὲ κόσμος χαρήσεται· ὑμεῖς δὲ λυπηθήσεσθε, ἀλλ' ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενήσεται.*

Souběžné s ak: II. Kor. VIII. 13. ni swa auk ei anþaraim iusila iþ izwis aglo: ak us ibnassau *οὐ γάρ ἵνα ἄλλοις ἄνεσις ὑμῖν δὲ θλῖψις· ἀλλ' ἐξ ἰσότητος.*

§ 31. 4 Protiklad vystupuje mocněji, kde iþ sloučeno s částicí původně temporalnou nu, jejížto časová platnosť však obyčejně ustupuje v pozadí. Ještě patrně znáti jest: J. IX. 25. blinds was, iþ nu saiƀa *τυφλὸς ὢν ἄρτι βλέπω.* Srv. XVI. 5. XVII. 13. Ř. VII. 6. XI. 30. II. Kor. VIII. 11. G. IV. 9. E. II. 13. Filip. III. 18. Kol. I. 22. 26. III. 8. Filem. 11. — E. V. 8. wesuþ auk suman riqiz, iþ nu liuhaþ in fraujin *ἦτε γάρ ποτε σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν κυρίῳ.* — Skoro úplně setřena jest, stavíc jen skutečnosť proti případu kladenému, zejména v doslovech k závětím irrealným: L. XIX. 42. iþ wissedeis jah þu in þamma daga þeinamma þo du gawairþja þeinamma: iþ nu gafulgin ist faura augam þeinaim *εἰ ἔγνως καὶ σὺ καί γε ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ τὰ πρὸς εἰρήνην σου· νῦν δὲ ἐκρύβη ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου.* — J. VIII. 40. iþ barna Abrahamis weseiþ, waurstwa Abrahamis tawidedeiþ: iþ nu sokeiþ mik usqiman *εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ἐποιεῖτε ἄν· νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι.* — IX. 41. iþ blindai weseiþ. ni þau habaidedeiþ frawaurhtais; iþ nu qiþiþ þatei gasaiƀam *εἰ τυφλοὶ ἦτε, οὐκ ἂν εἴχετε ἁμαρτίαν· νῦν δὲ λέγετε Ὅτι βλέπομεν.* — XV. 22. nih qemjau jah rodidedjau du im, frawaurht ni habaidedeina; iþ nu inilons ni haband *εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ*

Digitized by Google

ἔχουσι. Srv. XV. 24. XVIII. 36. I. Kor. XII. 20. Zcela odchylně od ř.: G. IV. 16. iþ nu swe fijands izwis warþ, sunja gateihands izwis? *ὥστε ἐχθρὸς ὑμῶν γέγονα ἀληθεύων ὑμῖν;* — I. Kor. VII. 14. aiþþau barna izwara unhrainja weseina; iþ nu weiha sind *ἐπεὶ ἄρα τὰ τέκνα ὑμῶν ἀκάθαρτα ἐστι, νῦν δὲ ἅγιά ἐστιν.*

I po periodě realné iþ nu má místo: Ř. VII. 16. 17. jabai þatei ni wiljau þata tauja, gaqiss im witoda þatei goþ: iþ nu ju ni ik waurkja þata, ak so bauandei in mis frawaurhts *εἰ δὲ ὃ οὐ θέλω, τοῦτο ποιῶ, σύμφημι τῷ νόμῳ ὅτι καλός· νυνὶ δὲ οὐκ ἔτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτό, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία.* Srv. I. Kor. XII. 18. XV. 20. — Aspoň smyslem podobné jest: I. Kor. V. 9. 10. 11. Gamelida izwis ...: ni blandaiþ izwis horam, ni þaim horam þis fairhwaus ... iþ nu gamelida izwis ni blandan, jabai hwas broþar namnids sijai hors. *ἔγραψα ὑμῖν ... μὴ συναναμίγνυσθαι πόρνοις· καὶ οὐ πάντως τοῖς πόρνοις τοῦ κόσμου τούτου ... νυνὶ δὲ ἔγραψα ὑμῖν μὴ συναναμίγνυσθαι, ἐάν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ᾖ πόρνος.* — Sk. I. d.

Jednou ve smyslu koncessivném iþ zmocněno jest příslovkou sweþauh: L. XVIII. 8. guþ gawrikiþ ins sprauto: iþ sweþauh sunus mans qimands bi-u-gitai galaubein ana airþai? *ὁ θεὸς ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν ἐν τάχει· πλὴν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν ἆρα εὑρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς;*

Aþþan.

§ 32. 1. Aþþan uvádí protiklad, o něco ač ne o mnoho, mocnější nežli iþ, se kterým se střídá, jak výše (§. 29. 2.) již vytčeno.[1]) Mt. V. 27. 28. hausideduþ þatei qiþan ist, ni horinos: aþþan ik qiþa izwis ... *ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη ... οὐ μοιχεύσεις· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ...* Srv. v. 21. 22. 33. 34. VII. 11. (Sk III. d.) — Mt. X. 29. 30. niu twai sparwans assarjau bugjanda? jah ains ize ni gadriusiþ ana airþa inuh attins izwaris wiljan; aþþan izwara jah tagla haubidis alla garaþana sind. *οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ πατρὸς ὑμῶν· ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠριθμημέναι εἰσί·* Srv. Mt. IX. 6. Mk. II. 10. L. V. 24. — Mk. II. 19. 20. swa lagga hweila swe miþ sis haband bruþfad, ni magun fastan: aþþan atgaggand dagos þan afnimada af imma sa bruþfaþs, jah þan fastand *ὅσον χρόνον μεθ' ἑαυτῶν ἔχουσι τὸν νυμφίον, οὐ δύνανται νηστεύειν· ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν.* Srv. Mk. III. 29. L. V. 35. L. IX. 20. 24. — J. V. 35. 36. (Sk. VI. a.) jaíns was lukarn brinnando jah liuhtjando ... aþþan ik haba weitwodiþa maizein þamma Johanne *ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος καὶ φαίνων ... ἐγὼ δὲ ἔχω τὴν μαρτυρίαν μείζω τοῦ Ἰωάννου.* — J. VIII. 15. 16. jus bi leika stojiþ, iþ ik ni stoja ainnohun; aþþan jabai stoja ik, staua meina sunjeina ist *ἡμεῖς κατὰ τὴν σάρκα κρίνετε· ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα· καὶ ἐὰν κρίνω δὲ ἐγὼ, ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ ἀληθής ἐστιν.* — Srv. J. XI. 10. XIV. 2. XV. 7. Ř. VII. 2. XII. 5. I. Kor. XI. 28. Filip. III. 12. Sk. IV. a. VI. c. — Ř. XIV. 4. (skalks) seinamma fraujin standiþ aiþþau driusiþ; aþþan standiþ *τῷ ἰδίῳ κυρίῳ στήκει*

[1]) Srv. Gabel. & Loebe, Ulfilas, II. str. 257, 8. §. 260. Ale G. & L. rozdíl mezi iþ a aþþan stanoví větší, nežli vskutku jest.

Digitized by Google

ἢ πίπτει· σταθήσεται δέ. Omezovacím smyslem Ř. IX. 30. þiudos þos ni laistjandeins garaihtein gaíaifahun garaihtein, aþþan garaihtein us galaubeinai ἔθνη τὰ μὴ διώκοντα δικαιοσύνην κατέλαβε δικαιοσύνην, δικαιοσύνην δὲ τὴν ἐκ πίστεως.

§ 33. 2. Jako iþ bývá zmocněno adverbiem nu a sweþauh, tak i aþþan — a sice a) při nu temporalná platnosť ještě α) proniká: I. Th. III. 5. 6. Duþþe jah ik ju ni usþulands insandida du ufkunnan galaubein izwara, ibai aufto usfaifraisi izwis sa fraisands, jah sware wairþai arbaiþs unsara: aþþan nu ... gaþrafstidai sijum διὰ τοῦτο κἀγὼ μηκέτι στέγων ἔπεμψα εἰς τὸ γνῶναι τὴν πίστιν ὑμῶν, μή πως ἐπείρασεν ὑμᾶς ὁ πειράζων καὶ εἰς κενὸν γένηται ὁ κόπος ἡμῶν· ἄρτι δὲ ... διὰ τοῦτο παρεκλήθημεν. Srv. II. Kor. VIII. 22.

β) zanikla: I. Kor. IX. 25. 26. ƕazuh saei haifstjan sniwiþ, allis sik gaþarbaiþ .·. aþþan ik nu swa rinna πᾶς ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται ... ἐγὼ τοίνυν οὕτω τρέχω (aþþan mohlo by se zde pokládati jen za pokračovací, nu za deduktivné).

b) L. XIX. 25. 27. aþþan sweþauh fijands meinans briggiþ her πλὴν τοὺς ἐχθρούς μου ἀγάγετε ὧδε. — Ř. IX. 6. aþþan sweþauh ni usdraus waurd guþs οὐχ οἷον δέ, ὅτι ἐκπέπτωκεν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ. Srv. II. Kor. X. 8. — Filip. III. 8. aþþan sweþauh all domja sleiþa wisan ἀλλὰ μενοῦνγε καὶ ἡγοῦμαι πάντα ζημίαν εἶναι. — Srv. III. 14. 16. IV. 14.

c) nu i sweþauh přidáno: Ř. VII. 12. aþþan nu sweþauh witoþ weihata ὥστε ὁ μὲν νόμος ἅγιος. (Srv. iþ za ὥστε G. IV. 16.)

Pozn. Nejčastěji aþþan jest jen pokračovací, o čemž níže viz § 55. Tamtéž § 59. 4. μὲν — δὲ = aþþan — iþ.

A k.

§. 34. Mocný protiklad spojený také s rûznou kvalitou členů označuje ak, které pravidelně stojí po záporu uvozujíc klad (smyslem nýbrž); a to zase:

1. V částech jednoduché věty, a sice a) mezi podměty: Mt. VII. 21. ni ƕazuh saei qiþiþ mis frauja, frauja, inn galeiþiþ in þiudangardja himine, ak sa taujands wiljan attins meinis οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι κύριε, κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου. — IX. 12. ni þaurbun hailai lekeis, ak þai unhaili habandans οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. Srv. Mk. II. 17. L. VII. 31. — Ř. VII. 17. ni ik waurkja þata, ak so bauandei in mis frawaurhts οὐκ ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτό, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία. Srv. v. 20. Ř. IX. 8. — I. Kor. VII. 10. anabiuda ni ik ak frauja παραγγέλλω οὐκ ἐγὼ ἀλλ' ὁ κύριος. Srv. VII. 19. XV. 10. II. Kor. XII. 14. G. V. 6. VI. 15. Kol. III. 11. — Logické podměty (činné osoby při passivu): Mt. VI. 18. ei ni gasaiƕaizau mannam ... ak attin þeinamma ὅπως μὴ φανῇς ἀνθρώποις ... ἀλλὰ τῷ πατρί σου. Srv. G. I. 1. Ř. IX. 12. (kde jest aspoň passivná myšlénka).

b) předměty: Mt. IX. 13. niþ þan qam laþon uswaurhtans ak frawaurhtans οὐ γὰρ ἦλθον καλέσαι δικαίους ἀλλ' ἁμαρτωλούς. Srv. X. 34. Mk. II. 17. — Mk. VIII. 33. ni fraþjis þaim guþs ak þaim manne οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ

Digitized by Google

θεοῦ ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων. Srv. IX. 37. — J. VI. 28. atstaig us himina, nih þeei taujau wiljan meinana, ak wiljan þis sandjandins mik *καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με.* Srv. J. VII. 27. XVIII. 40. I. Kor. X. 24. II. Kor. IV. 5. — II. Kor. IV. 18. ni fairweitjandam þizei gasaihvanane, ak þizei ungasaihvanane *μὴ σκοπούντων ὑμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα.* Srv. II. Kor. XII. 14. I. Th. IV. 8. I. Tim. I. 9. Sk. V. c. — (Předmět infinitivný:) Ř. XII. 3. qiþa izwis... ni mais fraþjan... ak fraþjan *λέγω... μὴ ὑπερφρονεῖν... ἀλλὰ φρονεῖν.* Srv. II. Kor. V. 4. I. Tim. II. 12. II. Tim. II. 24. — (Předmět předložkový:) J. XVII. 9. ni bi þo manaseþ bidja, ak bi þans þanzei atgaft mis *οὐ περὶ τοῦ κόσμου ἐρωτῶ, ἀλλὰ περὶ ὧν δέδωκάς μοι.* Srv. XVII. 20. II. Kor. I. 9. ni trauandans du uns silbam, ak du guþa *μὴ πεποιθότες ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἐπὶ τῷ θεῷ.* — Srv. II. 5. XIII. 8. E. VI. 12. nist izwis brakja wiþra leik jah bloþ, ak wiþra reikja jah waldufnja *οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς πρὸς τὰς ἐξουσίας.*

c) přívlastky: Mk. XII. 27. nist guþ dauþaize, ak qiwaize (ř. jinak: výroky) *οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς νεκρῶν ἀλλὰ θεὸς ζώντων.* Srv. L. XX. 38. — J. VII. 16. so meina laiseins nist meina, ak þis sandjandins mik *ἡ ἐμὴ διδαχὴ οὐκ ἔστιν ἐμή, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με.* Srv. J. XIV. 24. Ř. IX. 16. I. Kor. X. 29. II. Kor. III. 6. — X. 4. wepna unsaris drauhtinassaus ni leikeina, ak mahteiga *τὰ ὅπλα τῆς στρατείας ἡμῶν οὐ σαρκικά, ἀλλὰ δυνατά.* — G. IV. 31. ni sijum þiujós barna, ak frijaizos *οὐκ ἐσμὲν παιδίσκης τέκνα, ἀλλὰ τῆς ἐλευθέρας.* Srv. Filip. III. 9. II. Tim. I 7. Sk. I. a. V. d. (dvakrát).

d) příslovečná určení: *α*) místa: Mk. VII. 19. ni galeiþiþ imma in hairto, ak in wamba *οὐκ εἰσπορεύεται αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν, ἀλλ' εἰς τὴν κοιλίαν.* — (Mt. V. 15.) L. VIII. 16. ni manna lukarn... uf ligr gasatjiþ, ak ana lukarnastaþin *οὐδεὶς λύχνον... ὑποκάτω κλίνης τίθησιν, ἀλλ' ἐπὶ λυχνίας.* — L. VIII. 27. in garda ni gawas, ak in hlaiwasnom *ἐν οἰκίᾳ οὐκ ἔμενεν, ἀλλὰ ἐν τοῖς μνήμασιν.* — J. VII. 22. ni þatei fram Mose sijai, ak us attam *οὐχ ὅτι ἐκ τοῦ Μωσέως ἐστιν, ἀλλ' ἐκ τῶν πατέρων.* — I. Kor. IX. 20. ni wisands silba uf witoda, ak uf anstai (ř jinak: *μὴ ὢν ἄνομος θεῷ ἀλλ' ἔννομος Χριστῷ*). Srv. II. Kor. I. 12. III. 3.

β) způsobu: L. IV. 4. ni bi hlaib ainana libaid manna, ak bi all waurde guþs *οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι θεοῦ.* Srv. II. Kor. XI. 17. — Ř. VIII. 4. þaim ni bi leika gaggandam, ak bi ahmin *τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα.* Srv. v. 1. 9. — IX. 32. — XII. 16. ni hauhaba hugjandans, ak þaim hnaiwam miþgawisandans *μὴ τὰ ὑψηλὰ φρονοῦντες, ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς συναπαγόμενοι.* Srv. II. Kor. IV. 2. V. 12. VI. 4. VIII 8 — I. Kor. V. 8. dulþjam ni in beista fairnjamma... ak in unbeistein *ἑορτάζωμεν μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ... ἀλλ' ἐν ἀζύμοις.* — II. Kor. III. 3. gamelida ni swartizla, ak ahmin *ἐγγεγραμμένη οὐ μέλανι, ἀλλὰ πνεύματι.* — X. 13. weis ni inu mitaþ hvopam, ak bi mitaþ garaideinais *ἡμεῖς οὐχὶ εἰς τὰ ἄμετρα καυχησόμεθα, ἀλλὰ κατὰ τὸ μέτρον τοῦ κανόνος.* Srv. Filip. II. 3. Kol. III. 22. I. Th. II. 13. IV. 7. II. Th. III. 8. 11. I. Tim. II. 10. VI. 4. Filem. 14. 16. Sk. VIII. 6.

Digitized by Google

γ) přičiny: J. X. 33. in godis waurstwis ni stainjam þuk, ak in wajamereins *περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας.* Srv. XII. 9. XIII. 18. -- XII. 30. ni in meina so stibna warþ, ak in izwara *οὐ δι' ἐμὲ αὕτη ἡ φωνὴ γέγονεν, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς.* — II. Kor. VII. 12. jabai melida, ni in þis anamahtjandins, ni in þis anamahtidins, ak du gabairhtjan usdaudein unsara *εἰ καὶ ἔγραψα ὑμῖν, οὐχ εἵνεκεν τοῦ ἀδικήσαντος οὐδὲ εἵνεκεν τοῦ ἀδικηθέντος· ἀλλ' εἵνεκεν τοῦ φανερωθῆναι τὴν σπουδὴν ἡμῶν.*

δ) účelu: Mt. V. 17. ni qam gatairan, ak usfulljan *οὐκ ἦλθον καταλῦσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι.* Srv. L. VII. 32. — Mk. 45. ni qam at andbahtjam, ak andbahtjan *οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι.* — L. IX 56. ni qam saivalom qistjan, ak nasjan *οὐκ ἦλθε ψυχὰς ἀπολέσαι, ἀλλὰ σῶσαι.* — I. Kor. I. 17. niþ þan insandida mik Xristus daupjan, ak wailamerjan *οὐ γὰρ ἀπέστειλέ με Χριστὸς βαπτίζειν, ἀλλ' εὐαγγελίζεσθαι.* — J. XI. 4. so siukei nist du dauþai, ak in hauheinais guþs *αὕτη ἡ ἀσθένεια οὐκ ἔστι πρὸς θάνατον, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ.* Srv. I. Kor. XIV. 22. (dvakrát) II. Kor. V. 15. — I. Th. V. 9 ni satida uns guþ in hatis, ak du gafreideinai ganistais *οὐκ ἔθετο ἡμᾶς ὁ θεὸς εἰς ὀργήν, ἀλλ' εἰς περιποίησιν σωτηρίας.*

ε) výroky: Mk. IX. 24. ni gaswalt so mawi, ak slepiþ *οὐκ ἀπέθανε τὸ κοράσιον, ἀλλὰ καθεύδει.* Srv. V. 39. L. VIII. 52 II. Kor. XII. 16. XIII. 3. - Mk. VII. 5. duhve þai siponjos þeinai ni gaggand... ak unþwahanaim handum matjand hlaif *διατί οἱ μαθηταί σου οὐ περιπατοῦσι... ἀλλὰ ἀνίπτοις χερσὶν ἐσθίουσιν τὸν ἄρτον;* — X. 8. swaswe þanaseiþs ni sind twa, ak leik ain *ὥστε οὐκ ἔτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ μία σάρξ.* Srv. XII. 25. J. VIII. 16. X. 5. — J. X 1. saei inn ni atgaggiþ þairh daur in gardan lambe, ak steigiþ aljaþro, sah hliftus ist *ὁ μὴ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν αὐλὴν τῶν προβάτων, ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν, ἐκεῖνος κλέπτης ἐστί.* Srv. I. Kor. IX. 21. XII. 14. G. IV. 7. Tit. I. 8. Sk. I. b. (dvakrát) III. b. IV. d. — E. II. 8. þata ni us izwis, ak guþs giba ist *τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν, θεοῦ τὸ δῶρον* a hned v 8. odchylně od ř.: ni us waurstwam, ak is sijum tauji *οὐκ ἐξ ἔργων... αὐτοῦ γάρ ἐσμεν ποίημα.* Srv. II. 19. V. 17.

§. 35. 2. V celých větách: a) hlavních: Mt. IX. 17. niþþan giutand wein niujata in balgins fairnjaňs... ak giutand wein juggata in balgins niujans *οὐδὲ βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς... ἀλλὰ βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινούς.* — V. 39. ik qiþa izwis ni andstandan (allis), ak jabai ƕas þuk stautai bi taihswon þeina kinnu, wandei imma jah anþara *ἐγὼ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντιστῆναι (τῷ πονηρῷ), ἀλλ' ὅστις σε ῥαπίσει ἐπὶ τὴν δεξιάν σου σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην.* Srv. XIII. 8. J. IX. 31. — Mt. VI. 13. ni briggais uns in fraistubnjai, ak lausei uns af þamma ubilin *μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.* Srv. (imperativné vazby ještě:) VIII. 4. Mk I. 44. L. V. 14. XIV. 10. 13. J. VII. 24. — Ř. XI. 20. ni hugei hauhaba, ak ogs *μὴ ὑψηλοφρόνει, ἀλλὰ φόβου.* — XII. 2. 19. 21. XIII. 13. a 14. XIV. 13. II. Kor. IV. 2. 16. VII. 5. 14. E. IV. 28. 29. V. 18. Filip. IV. 6. I. Th. V. 6. II. Th. III. 15. I. Tim. IV. 12. V. 1. 23 VI. 2. II. Tim. I. 9. — Propovídací: Mk. III. 26. ni mag gastandan, ak andi habaiþ *οὐ δύναται σταθῆναι, ἀλλὰ τέλος ἔχει.* Srv. III. 29. IV. 17. 22. V. 19. 26. VII. 15. X. 43. XII. 14. XIV. 49.

Digitized by Google

L. VII. 7. XVIII. 13. XX. 21. J. V. 22. (Sk V. b.) VI. 32. VII. 28. VIII. 12. 42. 49. IX. 3. XI. 30. XII. 16. 44 49. XIV. 10. XV. 16. 19. XVI. 13. 25. 27. (ř. *γάρ*) Ř. IX. 18. I. Kor. IX. 27. XII. 22. XV. 10. II. Kor. I. 19. II. 13. 17. (dvakrát, druhé gradativné) III. 14. VIII. 5. X. 12. G. II. 7. E. V. 4. 29. Filip. I. 20. II. 7. II. Tim. I 17. IV. 3. 16. Tit. I. 15. — Věta první zastoupena jen negací: L. I. 60. ne, ak haitaidau Johannes *οὐχί, ἀλλὰ κληθήσεται Ἰωάννης.* — J VII. 12. ne, ak airzeiþ þo managein *οὔ· ἀλλὰ πλανᾷ τὸν ὄχλον.* — Věta první zastoupena řečnickou otázkou (ovšem tedy smyslu záporného): L. XVII. 7. 8. ƕas izwara skalk aigands ... qiþai ..., ak niu qiþiþ du imma? *Τίς ἐξ ὑμῶν δοῦλον ἔχων ... ἐρεῖ ... ἀλλ' οὐχὶ ἐρεῖ αὐτῷ;* Srv. Ř. VII. 7. 13. XI. 11. — (Otázkou obavnou:) G. V. 13. þatainei ibai þana freihals du lewa leikis taujaiþ, ak in friaþwos ahmins skalkinoþ izwis misso *μόνον μὴ τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἀφορμὴν τῇ σαρκί, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις.* Srv. I. Th. VI. 15. — Věta první zastoupena periodou irrealnou: J. VIII. 55. jabai qeþjau þatei ni kunnjau ina, sijau galeiks izwis liugnja, ak kann ina *ἐὰν εἴπω ὅτι οὐκ οἶδα αὐτόν, ἔσομαι ὅμοιος ὑμῶν ψεύστης· ἀλλ' οἶδα αὐτόν.* Srv. J. XV. 21. 25. v. níže sub c.

(Pozn.) Obyčejněji po hypoth. periodě irrealné skutečnosť s ní v odporu stojící uvozuje akei, v. níže.

b) vedlejších: *α*) podmětných: Mk. XI. 23. þiswazuh ei ... ni tuzwerjai .. ak galaubjai þata *ὃς ἐὰν μὴ διακριθῇ ... ἀλλὰ πιστεύσῃ.* — II. Kor X. 18. ni saei sik silban gaswikunþeiþ, jains ist gakusans, ak þanei franja gaswikunþeiþ, *οὐχ ὁ ἑαυτὸν συνιστῶν ἐκεῖνός ἐστι δόκιμος· ἀλλ' ὃν ὁ κύριος συνίστησιν.*

β) předmětných: Mk. VI. 9. faurbauþ im ei waiht ni nemeina in wig ... ak (gaskohai suljom) *παρήγγειλεν αὐτοῖς ἵνα μηδὲν αἴρωσιν εἰς ὁδὸν ... ἀλλ' ὑποδεδεμένους σανδάλια.* — J. VI. 22. (seƕun þatei) ... miþ ni qam siponjam seinaim Jesus ... ak ainai siponjos is galiþun (*ἰδὼν ὅτι*) ... *οὐ συνεισῆλθε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς ... ἀλλὰ μόνοι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπῆλθον.* Srv. VIII. 28. XVII. 15. I. Kor. X. 33. Ř. VII. 15. 19.

γ) příslovečných: Mk. I. 45. swaswe is juþan ni mahta in baurg galeiþan, ak uta ana auþjaim stadim was *ὥστε αὐτὸν μηκέτι δύνασθαι φανερῶς εἰς πόλιν εἰσελθεῖν, ἀλλ' ἔξω ἐν ἐρήμοις τόποις ἦν.* — J. VI. 26. sokeiþ mik ni þatei seƕuþ taiknins jah fauratanja, ak þatei matideduþ þize hlaibe *ζητεῖτέ με οὐχ ὅτι εἴδετε σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων καὶ ἐχορτάσθητε.* Srv. J. XII. 6. 9. XIII. 18. XIV. 31. Ř. IX. 7. I. Kor. X. 20. II. Kor. I. 24. II. 4. III. 5. VII. 9. Filip. IV. 7. II. Th. III. 9. Sk. IV. b. — J. XII. 47. nih þan qam ei stojau manased, ak ei ganasjau manased *οὐ γὰρ ἦλθον ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον.* — J. XVIII. 28. ni iddjedun in praitoria, ei ni bisaulnodedeina, ak matidedeina pasxa *οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ πραιτώριον, ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα.* Srv. II. Kor. XIII. 7. E. V. 27.

c) Za propovědí kladnou ak vyskytá se velmi zřídka. Po hypothetických periodách, v nichžto možno negaci pokládati implicite za obsaženou: Mk. XI. 31. 32. jabai qiþam us himina, qiþiþ ... ak qiþam us mannam, uhtedun þo managein *ἐὰν εἴπωμεν ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ ..* (to však tedy neřekneme:) *ἀλλ' ἐὰν εἴπωμεν ἐξ ἀνθρώπων, ἐφοβοῦντο τὸν λαόν.* — J. XV. 21. jabai mik wrekun,

Digitized by Google

jah izwis wrikand; jabai mein waurd fastaidedeina, jah izwar fastaina. Ak þata allata taujand izwis in namins meinis *εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν· εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσιν. ἀλλὰ ταῦτα πάντα ποιήσουσιν ὑμῖν διὰ τό ὄνομά μου.* — Zde gotská vazba je odchylná: druhá perioda jest formou předvětí neskutečná, zastupuje tudy zápor jako v dokladě už uvedeném sub **a**: J. VIII. 55. a také XV. 24. 25. iþ þo waurstwa ni gatawidedjau in im ... frawaurht ni habaidedeina; iþ nu jah gasehun mik jah fijaidedun mik jah attan meinana. Ak ei usfullnodedi waurd þata gamelido *εἰ τὰ ἔργα μὴ ἐποίησα ἐν αὐτοῖς ... ἁμαρτίαν οὐκ εἴχον· νῦν δὲ καὶ ἑωράκασι καὶ μεμισήκασι καὶ ἐμὲ καὶ τὸν πατέρα μου· ἀλλ' ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος.*

Jinak v případech podobných raději stává akei, leckdy v platnosti pokračovací. — Viz níže §. 36. 2.

Tak také aspoň druhé ak vyložiti bude (ne-li gradativně) II. Kor. II. 17. ni sijum swe sumai maidjandans waurd guþs, ak us hlutriþai, ak swaswe us guþa ... rodjam *οὐκ ἐσμὲν ὡς οἱ πολλοὶ καπηλεύοντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ὡς ἐξ εἰλικρινείας, ἀλλ' ὡς ἐκ θεοῦ ... λαλοῦμεν.*

Akei.

§. 36. Jako ak po záporu, tak akei po kladném členu prvním uvádí mocný protiklad členem druhým a to **1.** po kladné myšlénce připouštěcí: Mt. IX. 18. dauhtar meina nu gaswalt, akei qimands atlagei handu þeina ana ija, jah libaiþ *ἡ θυγάτηρ μου ἄρτι ἐτελεύτησεν· ἀλλὰ ἐλθὼν ἐπίθες τὴν χεῖρά σου ἐπ' αὐτὴν καὶ ζήσεται.* — Mk. X. 27. fram mannam unmahteig ist, akei ni fram guþa *παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατον, ἀλλ' οὐ παρὰ τῷ θεῷ.* — J. VI. 9. (Sk. VII. a.) ist magula ains her, saei habaiþ ·e· hlaibans barizeinans jah ·b· fiskans; akei þata ƕa ist du swa managaim? *ἔστι παιδάριον ἓν ὧδε, ὃ ἔχει πέντε ἄρτους κριθίνους καὶ δύο ὀψάρια· ἀλλὰ ταῦτα τί ἐστιν εἰς τοσούτους;* Srv. J. VI. 64. VII. 27. 44. VIII. 26. 37. X. 26. XI. 42. XII. 42. XVI. 6. 7. 12. 20. 25. 33. — Ř. X. 2. aljan guþs haband, akei ni bi kunþja *ζῆλον θεοῦ ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν.* — I. Kor. VII. 7. 21. — X. 23. all binah, akei ni all daug; all mis binauht ist, akei ni all timreiþ *πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει. πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα οἰκοδομεῖ.* — XIV. 20. ... barniskai sijaiþ, akei fraþjam fullaweisai sijaiþ *μὴ νηπιάζετε, ταῖς δὲ φρεσὶ τέλειοι γίνεσθε.* — Srv. II. Kor. I 9 III. 15. IV. 8. 9. (čtyřikrát) VII. 6. XI. 6. XII. 1. XIII. 4. (dvakrát) G. IV. 2. (po ni v. níže) Filip. II. 27. III. 7. I. Tim. I. 13. II. Tim. I. 12. II. 9. III. 9. Sk. I. b. IV. c. (dvakrát) d. VII. c.

Jednou v tom případě akei zmocněno jest adverbiem sweþauh: G. IV. (6.) 8. (sijuþ jus sunjus guþs ...) akei þan sweþauh ni kunnandans guþ, þaim þaiei wistai ni sind guþa skalkinodeduþ (*ἐστὲ νἱοὶ*) *ἀλλὰ τότε μὲν οὐκ εἰδότες θεὸν ἐδουλεύσατε τοῖς μὴ φύσει οὖσι θεοῖς.*

2. Po hypothetické periodě irrealné akei uvozuje odporující skutečnost: Mk. XIII. 20. ni frauja gamaurgidedi þans dagans, ni þauh ganesi ainhun leike: akei gamaurgida þans dagans *εἰ μὴ κύριος ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σάρξ· ἀλλὰ ... ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας.* — J. XI. 21. 22. frauja, iþ

Digitized by Google

weseis her, ni þau gadauþnodedi broþar meins, akei jah nu wait *κύριε, εἰ ἦς ὧδε, ὁ ἀδελφός μου οὐκ ἂν ἐτεθνήκει· ἀλλὰ καὶ νῦν οἶδα.* (Viz výše ak § 35. c.)

3. V několika dokladech antithetické akei uvozuje (opačnou) dedukci z předchozích myšlének: J. X. 8. allai swa managai swe qemun, þiubos sind jah waidedjans; akei ni hausidedun im þo lamba *πάντες ὅσοι (πρὸ ἐμοῦ) ἦλθον, κλέπται εἰσὶ καὶ λῃσταί· ἀλλ'* (však nebylo jim to platno, právě proto:) *οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν τὰ πρόβατα.* Zejména tak se děje po imperativu, neb optativu adhortativném: Mk. XVI. 6. 7. nist her, urrais, sai þana staþ, þarei galagidedun ina: akei gaggiþ qiþiduh du siponjam is *ἠγέρθη, οὐκ ἔστιν ὧδε, ἴδε ὁ τόπος ὅπου ἔθηκαν αὐτόν. ἀλλ' ὑπάγετε, εἴπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ.* — Mk. IX. 22. ufta ina in fon atwarp jah in wato, ei usqistidedi imma; akei jabai mageis, hilp unsara *πολλάκις αὐτὸν καὶ εἰς τὸ πῦρ ἔβαλε καὶ εἰς ὕδατα, ἵνα ἀπολέσῃ αὐτόν· ἀλλ' εἴ τι δύνασαι, βοήθησον ἡμῖν.* — J. XI. 11. Lazarus frijonds unsar gasaizlep; akei gaggam ei uswakjau ina. (Dle ř. znění doklad tento by patřil výše sub 1.:) *Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται, ἀλλὰ πορεύομαι ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν.*

4. Na témž místě ve v. 15. týmiž slovy mluvící řeč svou přerušuje a vyzývá k něčemu jinému: Lazarus gaswalt, jah fagino in izwara ei galaubjaiþ, unte ni was jainar; akei gaggam du imma *Λάζαρος ἀπέθανε καὶ χαίρω δι' ὑμᾶς, ἵνα πιστεύσητε, ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ· ἀλλ' ἄγωμεν πρὸς αὐτόν.* Podobně přerušení myšlénky a obrat k jiné akei uvádí: J. XII. 27. nu saiwala meina gadrobnoda, jah ƕa qiþau? atta nasei mik us þizai ƕeilai. Akei duþþe qam in þizai ƕeilai *νῦν ἡ ψυχή μου τετάρακται· καὶ τί εἴπω; πάτερ σῶσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης· ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς τὴν ὥραν ταύτην.* — Mk. IX. 11. 12. 13. frehun ina qiþandans: unte qiþand þai bokarjos þatei Helias skuli qiman faurþis? ... Akei qiþa izwis, þatei ju Helias qam *ἐπηρώτων αὐτὸν λέγοντες Ὅτι λέγουσιν οἱ γραμματεῖς ὅτι Ἠλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον ... ἀλλὰ λέγω ὑμῖν ὅτι καὶ Ἠλίας ἐλήλυθε.* Srv. L. VI. 27. J. VI. 36. XVI. 4. Ř. X. 18. 19. — Přerušující námitku akei uvádí: I. Kor. XV. 35. akei qiþiþ sums: ƕaiwa urreisand dauþans? *ἀλλὰ ἐρεῖ τις· πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί;* G. IV. 30. akei ƕa qiþiþ þata gamelido? *ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή;* Srv. Ř. X. 8.

5. Z této přerušovací platnosti vyloží se, že akei značí někdy také skoro jen pokračování, přechod k další řeči: Mk. XIII. 24. akei in jainans dagans afar þo aglon jaina sauil riqizeiþ jah mena ni gibiþ liuhap sein *ἀλλ' ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, μετὰ τὴν θλῖψιν ἐκείνην ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς.* Srv. J. XVI. 4. — Ř. VIII. 37. akei in þaim allaim jiukam þairh þana frijandan uns *ἀλλ' ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς.* — X. 16. akei ni allai ufhausidedun aiwaggeljon *ἀλλ' οὐ πάντες ὑπήκουσαν τῷ εὐαγγελίῳ.* Srv. G. IV. 23. 29. E. V. 24. I. Tim. I. 16. Sk. III. a.

6. Pokračovací akei však nezřídka má přibarvení gradace (jako by řekl: ale co více, ano:) Mt. XI. 7. 8. 9. L. VII. 25. 26. ƕa usiddjeduþ ana auþida saiƕan? .. akei ƕa usiddjeduþ saiƕan? ... akei ƕa usiddjeduþ saiƕan? *τί ἐξήλθετε εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι; .., ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν ... ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν;* — J. XVI. 2. us gaqumþim dreiband izwis; akei qimiþ ƕeila ei saƕazuh izei usqimiþ izwis, þugkeiþ hunsla saljan guþa *ἀποσυναγώγους ποιήσουσιν ὑμᾶς· ἀλλ' ἔρχεται ὥρα ἵνα πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς δόξῃ λατρείαν προσ-*

Digitized by Google

φέρειν τῷ θεῷ. — II. Kor. VII. 11. ƕelauda gatawida izwis usdaudein, akei sunjon, akei unswerein, akei agis, akei gairnein, akei aljan, akei fraweit! πόσην κατειργάσατο ὑμῖν σπουδὴν ἀλλὰ ἀπολογίαν ἀλλὰ ἀγανάκτησιν ἀλλὰ φόβον ἀλλὰ ἐπιπόθησιν ἀλλὰ ζῆλον ἀλλὰ ἐκδίκησιν;

Na několika místech k tomuto akei druží se gradativné jah n. ni(h): L. XVI 21. akei jah hundos... bilaigodedun banjos is ἀλλὰ καὶ οἱ κύνες... ἀπέλειχον τὰ ἕλκη αὐτοῦ. — II. Kor. XI. 1. akei jah usþulaiþ mik ἀλλὰ καὶ ἀνέχεσθέ μου. — Filip. I. 18. jah in þamma fagino, akei jah faginon duginna καὶ ἐν τούτῳ χαίρω ἀλλὰ καὶ χαρήσομαι. — I. Kor. IV. 3. akei nih mik silbin ussokja ἀλλ' οὐδὲ ἐμαυτὸν ἀνακρίνω. — v. 4. nih waiht auk mis silbin miþwait, akei ni in þamma garaihtiþs im οὐδὲν γὰρ ἐμαυτῷ συνοῖδα· ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι (v. 3. 4. nih — nih snad jest korrelativné; druhé akei [ve v. 4.] může spadati výše sub 1.). G. II. 3. akei nih Teitus... baidiþs was bimaitan ἀλλ' οὐδὲ Τίτος ἠναγκάσθη περιτμηθῆναι. Srv. II. 14.

7. Na dvou místech konečně gradativné akei jako ř. ἀλλὰ má význam aspoň: II. Kor. V. 16. jabai ufkunþedum bi leika Xristu, akei nu ni þanaseiþs ni kunnum ina εἰ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστόν, ἀλλὰ νῦν οὐκ ἔτι γινώσκομεν. (I. Th. II. 16.? v. níže.)

8. Ve všech případech dosud uvedených akei stálo za větou kladnou (a mimo II. Kor. VII. 11. vždy připojovalo větu samostatnou; po větě záporné místo má ak — jen jednou přece akei je zastupuje přímo po negaci): G. IV. 2. ni waiht jusiza ist skalka, akei uf raginjam ist οὐδὲν διαφέρει δούλου... ἀλλὰ ὑπὸ ἐπιτρόπους ἐστί — a jednou po větě aspoň smyslem negativné: I. Th. II. 16. warjandans uns du þiudom rodjan ei ganisaina, akei du usfulljan seinos frawaurhtins sinteino κωλυόντων ἡμᾶς τοῖς ἔθνεσιν λαλῆσαι ἵνα σωθῶσιν εἰς τὸ ἀναπληρῶσαι αὐτῶν τὰς ἁμαρτίας πάντοτε.

§. 37. Pozn. 1. Exceptivné alja, které zastupuje zhusta hypothetické předvětí (jako ř. εἰ μὴ a to Mk. X. 18. L. IV. 26. 27. V. 21. VIII. 51. X. 22. J. VI. 22. Ř. XIII. 1. G. I. 7. II. 16. Filip. IV. 15) pro blízkou příbuznosť excepce s protikladem několikrát přímo převádí ř. ἀλλὰ (jako ak po záporu) Mk. IX. 8. ni þanaseiþs ainohun gasehun, alja Jesu ainana οὐκέτι οὐδένα εἶδον, ἀλλὰ τὸν Ἰησοῦν μόνον. — X 40. þata du sitan af taihswon meinai... nist mein du giban, alja þaimei manwiþ was τὸ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου... οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται. — J. VII. 49. (Sk. VIII. c.; zápor zastoupen řečnickou otázkou:) jau ainshun þize reike galaubidedi imma aiþþau Fareisaie? alja so managei... fraqiþanai sind μή τις ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν, ἢ ἐκ τῶν Φαρισαίων; ἀλλ' ὁ ὄχλος οὗτος... ἐπικατάρατοί εἰσιν. — II. Kor. I. 13. ni alja meljam izwis, alja þoei anakunnaiþ οὐκ ἄλλα γράφομεν ὑμῖν ἀλλ' ἢ ἃ ἀναγινώσκετε. — Všude exceptivnou platnosť zcela patrně jest stopovati, a mohlo by ř. všude býti εἰ μή.

Swehauh

§. 38. Ke spojkám počítá E. Bernhardt (Gram. §. 194.) a W. Braune (Got Gram. §. 218.) také swehauh. Jest to částice adversativná, jež místo má ve větách obsahujících některak, buď explicite, neb aspoň implicite, my-

Digitized by Google

šlénku koncessivnou. Stává buď v předvětí, buď v závětí, dodávajíc mu platností svou (jakkoli, přece, immerhin, [so] doch) zvláštní barvy, a to jak se zdá častěji příslovečně; přímo spojkou asi cítilo se málokdy.

1. Patrně adverbiem jest sweþauh o sobě: Mt. VII. 15. atsaiƕiþ sweþauh faura liugnapraufetum þaim, izei qimand at izwis in wastjom lambe *προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται, πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων* (přece se střezte, ač přicházejí v rouše ovčím). — Za ř. *μέν:* Mk. X. 39. sweþauh (immerhin) þana stikl driggkats... iþ þata du sitan af taihswon meinai... nist mein du giban *τὸ μὲν ποτήριον πίεσθε... τὸ δὲ καθίσαι... οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι.* — Ř. VII. 11. 12. frawaurhts lew nimandei þairh anabusn uslutoda mik, aþþan nu sweþauh witoþ weihata jah anabusn weiha *ἡ ἁμαρτία ἀφορμὴν λαβοῦσα διὰ τῆς ἐντολῆς ἐξηπάτησέ με... ὥστε ὁ μὲν νόμος ἅγιος καὶ ἡ ἐντολὴ ἅγια.* — G IV. (7) 8 þande sunus (is) jah arbja guþs þairh Xristu, akei þan sweþauh (ale přece pak)... skalkinodeduþ *εἰ υἱὸς (εἶ) καὶ κληρονόμος θεοῦ διὰ Χριστοῦ· ἀλλὰ τότε μὲν... ἐδουλεύσατε.* — Filip. III. 1. þo samona izwis meljan mis sweþauh ni latei, iþ izwis þwastiþa *τὰ αὐτὰ γράφειν ὑμῖν ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρὸν ὑμῖν δὲ ἀσφαλές.* (Bratří:[1]) »ač stejné mně přece se nestýště psáti, vám pak to bezpečné jest!) Sk. I. b. mahtedi swepauh... galausjan allans... akei was kunnands (potuisset quidem solvere omnes... sed sciebat). — Kol. II. 23. þoei sind sweþauh (sice) waurd habandona handugeins þuhtaus in fastubnja jah hauneinai hairtins jah unfreideinai leikis, ni (t. j. ale nikoli) in sweriþo ƕizai du soþa leikis *ἅτινά ἐστι λόγον μὲν ἔχοντα σοφίας, ἐη ἐθελοθρησκείᾳ καὶ ταπεινοφροσύνῃ καὶ ἀφειδίᾳ σώματος, οὐκ ἐν τιμῇ τινι πρὸς πλησμονὴν τῆς σαρκός.* — II. Kor. XII. 12. ni waihtai mins habaida þaim ufar filu apaustaulum, jah jabai ni waihts im, aiþþau sweþauh taikneis apaustaulans gatawidos waurþun *οὐδὲν ὑστέρησα τῶν ὑπὲρ λίαν ἀποστόλων, εἰ καὶ οὐδέν εἰμι· τὰ μὲν σημεῖα τοῦ ἀποστόλου κατεργάσθη.*

2. Adverbiem jest sweþauh také, kde přistupuje k jiným spojkám je zmocňujíc, a sice obyčejně ku přímo koncessivným.[2])

jabai sweþauh: II. Kor. V. 3. jabai sweþauh jah gawasidai, ni naqadai bigitaindau *εἴ γε καὶ ἐνδυσάμενοι, οὐ γυμνοὶ εὑρεθησόμεθα.* Srv. E. III. 2. IV. 20. 21. Kol. I. 23.

sweþauh jabai: Ř. VIII. 9. iþ jus ni sijuþ in leika, ak in ahmin, sweþauh jabai ahma guþs bauiþ in izwis *ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκὶ ἀλλ' ἐν πνεύματι. εἴπερ πνεῦμα θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν.* Srv. II. Th. I. 6. — II. Kor. X. 8. [aþþan] sweþauh jabai ƕa managizo ƕopam... ni gaaiwiskonda, *ἐάν τε γὰρ καὶ περισσότερόν τι καυχήσωμαι... οὐκ αἰσχυνθήσομαι.*

sweþauh ei: XII. 15. aþþan ik gabaurjaba fraqima jah fraqimada faur saiwalos izwaros, sweþauh ei ufarassau izwis frijonds mins frijoda *ἐγὼ δὲ ἥδιστα δαπανήσω καὶ ἐκδαπανηθήσομαι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, εἰ καὶ περισσοτέρως ὑμᾶς ἀγαπῶν ἧττον ἀγαπῶμαι.*

---

[1]) V biblí Kralické.

[2]) Tyto sice náležejí k hypotaxi, ale pro úplnosť přece zde již o nich se zmiňujeme.

Digitized by Google

Do parataxe náleží:

aþþan sweþauh: L. XIX. 27. aþþan sweþauh fijands meinans jainans... briggiþ her jak usqimiþ faura mis *πλὴν τοὺς ἐχθρούς μου ἐκείνους... ἀγάγετε ὧδε καὶ κατασφάξατε ἔμπροσθέν μου* (jakoby řekl: než jakkoli tomu, přes to přese. všecko). Podobně Ř. IX. 6. Filip. III. 8. 16. IV. 14. — a zcela souběžně iþ sweþauh: L. XVIII. 8. iþ sweþauh (přes to všecko) sunus mans qimands bi-u-gitai galaubein ana airþai? *πλὴν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν ἆρα εὑρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς;*

unte sweþauh: II. Kor. V. 19. unte sweþauh (neboť přece!) guþ was in Xristau manaseþ gafriþonds sis, ni rahnjands im missadedins ize *ὡς ὅτι θεὸς ἦν ἐν Χριστῷ κόσμον καταλλάσσων ἑαυτῷ, μὴ λογιζόμενος αὐτοῖς τὰ παραπτώματα αὐτῶν* (t. j. přes hříchy jejich!). Překlad gotský jest velmi volný, ale těsně ke smyslu, nikoli právě ke slovům přiléhající, jako vůbec všude.

3. Samostatněji (platností spojkovou) sweþauh jeví se v těchto dokladech L. X. 19. 20. atgaf izwis waldufni trudan ufaro waurme... sweþauh þamma ni faginoþ *δίδωμι ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὀφέων καὶ σκορπίων... πλὴν ἐν τούτῳ μὴ χαίρετε.* Srv. v. 11. — J. VII. 12. 13. birodeins mikila was in managein... nih þan ainshun sweþauh balþaba rodida bi ina *γογγυσμὸς πολὺς περὶ αὐτοῦ ἦν ἐν τοῖς ὄχλοις... οὐδεὶς μέντοι παρρησία ἐλάλει περὶ αὐτοῦ.* — G. VI. 13. (þai nauþjand izwis bimaitan)... nih þan sweþauh þai izei bimaitanai sind, witoþ fastand (*οὗτοι ἀναγκάζουσιν ὑμᾶς περιτέμνεσθαι*)... *οὐδὲ γὰρ οἱ περιτεμνόμενοι αὐτοὶ νόμον φυλάσσουσιν.* — J. VII. (39.) 42. (ni mahtedun galaubjan) þanuh þan sweþauh jah us þaim reikam managai galaubidedun du imma (*οὐκ ἠδύναντο πιστεύειν*) *ὅμως μέντοι καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.*

Podobně po hypothetické periodě irrealné: Mt. XI. 20. 21. iþ waurþeina in Tyre jah Seidone landa mahteis þos waurþanons in izwis, airis þau in sakkau gaidreigodedeina (a jako by řekl: to se sice nestalo, ale přes to pravím vám:) sweþauh qiþa izwis *εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ... μετενόησαν· πλὴν λέγω ὑμῖν.* — Právě tak v. (23.) 24. Srv. L. X. 14. — Po trojnásob opakované větě hypothetické L. VI. 35. 32. 33. 34. jabai frijod þans frijondans izwis, ƕa izwis laune ist?... jah jabai þiuþ taujaid þaim þiuþ taujandam izwis, ƕa izwis laune ist?... jah jabai leihƕid, fram þaimei weneid andniman, ƕa izwis laune ist? jah auk þai frawaurhtans þata samo taujand — (to i kdybyste činili, nic není, nýbrž přes to): sweþauh frijod þans fijands izwarans, þiuþ taujaid jah leihƕaid ni waihtais uswenans *εἰ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί;... καὶ ἐὰν ἀγαθοποιῆτε τοὺς ἀγαθοποιοῦντας ὑμᾶς, π. ὑ. χ. ἐ.... καὶ ἐὰν δανείζητε παρ' ὧν ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν, π. ὑ. χ ἐ., καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τὸ αὐτὸ ποιοῦσι... πλὴν ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν καὶ ἀγαθοποιεῖτε καὶ δανείζετε μηδὲν ἀπελπίζοντες.*

Digitized by Google

D) *Poměr deduktivný čili konklusivný.*

§. 39. V poměru deduktivném rozeznávati možno dva případy:

I. První syntaktický člen je skutečně příčinou, druhý následek;

II. první člen je logickým základem, druhý dedukce čili konkluse z něho vyvedená.

I. Ve případech prvního druhu místo spojky zaujímají výrazy praepositionalně zájmenné a sice in s genitivem ukazovacího þata (in þis, inuh þis, in þizei) a du s instrumentalem téhož zájmena (duþe, duþþe).

1. in prosté s genitivem þis doloženo pouze E. III. 14. (12.: in Xristau, in þammei habam atgagg) in þis biuga kniwa meina (*ἐν Χριστῷ... ἐν ᾧ ἔχομεν προσαγωγὴν*) *τούτου χάριν κάμπτω τὰ γόνατά μου.*

Pozn. V platnosti příslovečné in þis stojí Sk. IV. d. þo nu insakana wesun fram Iohanne ni in þis þatainei... ak du gatarhjan jah gasakan þo afgudon haifst (haec igitur indicabantur a Johanne non ideo tantum... sed ad notandam et confutandam illam impiam controversiam).

2. Obyčejně in (þis) bývá zmocněno enklitickým -uh, které pokládati sluší za pokračovací: Mk. X. (6) 7. (af anastodeinai gaskaftais gumein jah qinein gatawida guþ) inuh þis bileiþai manna attin seinamma jah aiþein seinai (*ἀπὸ ἀρχῆς κτίσεως ἄρσεν καί θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς ὁ θεός.*) *ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα.* — Ř. XIII. 6. inuþþis auk jah gilstra ustiuhaiþ *διὰ τοῦτο γὰρ καὶ φόρους τελεῖτε.* Srv. II. Kor. VII. 13 I. Th. III. 7. II. Tim. II. 10. — II. Kor. II. 8. inuh þis bidja izwis tulgjan in imma friaþwa *διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς κυρῶσαι εἰς αὐτὸν ἀγάπην.* — Srv. IV. 16. V. 9. VI. 17. I. Th. V. 11. Sk. I. a. II. a. c. IV. a. b. VI. c. d. — I. Th. IV. 7. 8. ni laþoda uns guþ du unhreiniþai, ak in weihiþa; inuh þis nu saei ufbrikiþ, ni mann ufbrikiþ ak guþa *οὐκ ἐκάλεσεν ἡμᾶς ὁ θεὸς ἐπὶ ἀκαθαρσίᾳ, ἀλλ' ἐν ἁγιασμῷ· τοιγαροῦν ὁ ἀθετῶν οὐκ ἄνθρωπον ἀθετεῖ ἀλλὰ τὸν θεὸν.* Srv. Sk. I. d.

3. Na přechodu od parataxe k hypotaxi jsou případy, ve kterých (in) þis jest zmocněno ukazovacím ei, které pravidelně sice mívá platnosť relativnou, ale prvotně jí nemělo, tak že zhusta věta spřežkou in þizei uvedená ještě se může pokládati za parataktickou. Tak zajisté ve případech, ve kterých in þizei odpovídá řeckému *διό*: Ř. XV. 7. in þizei andnimaiþ izwis misso *διὸ προσλαμβάνεσθε ἀλλήλους.* (Je-li in þizei už relativné, jest tu zajisté jen pro těsnější připojení k předchozímu, jako latinské »quam ob rem, qua ex causa«.) — II. Kor. IV. 13. galaubida, in þizei jah rodida, jah weis galaubjam, in þizei jah rodjam *ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα, καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν.* — Filip. II. 26. gairnjands was allaize izwara, jah unwunands, in þizei hausideduþ ina siukan *ἐπιποθῶν ἦν πάντας ὑμᾶς καὶ ἀδημονῶν, διότι ἠκούσατε ὅτι ἠσθένησε.* Srv. II. Kor. XII. 10. E. III. 13. IV. 8. 25. I. Th. III. 1.

Za to už hypotaktické jest: Mk. IV. 5. suns urrann, in þizei ni habaida diupaizos airþos *εὐθέως ἐξανέτειλε διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς.* Srv. L. VIII. 6.

Digitized by Google

XVIII. 5. Dále všude, kde už ř. je relativum L. IV. 18. *οὗ ἕνεκεν* VII. 47. *οὗ χάριν* XIX. 44. *ἀνθ' ὧν* I. Kor. X. 30. *ὑπὲρ οὗ*. Sk. I. d. III. b. IV. c. VIII. b.

Pozn. 1. Účelné ei zmocňuje: Tit. I. 5. bilaiþ þus in Kretai, in þize ei wanata atgaraihtjais *κατέλιπόν σε ἐν Κρήτῃ, ἵνα τὰ λείποντα ἐπιδιορθώσῃ*. Srv. N. V. 18. Sk. II. b. IV. d.

4. Místo ukazovacího zájmena þis jest po 2 dokladech pro in þizozei waihtais a in þizozei fairinos zase kolísajících na přechodu z parataxe v hypotaxi. Spíše parataktické jest E. III. 1. Tit. I. 5. in þizozei waihtais *τούτου χάριν* — ale II. Tim. I. 6. = *δι' ἣν αἰτίαν* spíše hypotaktické. — Tak též I. Tim. I. 12. in þizozei fairinos *δι' ἣν αἰτίαν*, kdežto Tit. I. 13. totéž patrně jen slouží těsnějšímu spojení myšlének parataktických.

Pozn. 2. Jednou (II. Kor. II. 13.) podobně jako in þizei položeno in þammei, ale relativně, t. j. hypotakticky: ni habaida gaweilain ahmin meinamma, in þammei ni bigat Teitaun *οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν τῷ πνεύματί μου τῷ μὴ εὑρεῖν με Τίτον*.

5. Duþe a duþþe (t. j. du+h+þe) deduktivně kausalně doloženo jest často: Mt. VI. 24. 25. ni maguþ guþa skalkinon jah mammonin: duþþe qiþa izwis *οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ· διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν*. — XXVII. 8. duþþe haitans warþ akrs jains akrs bloþis *διὸ ἐκλήθη ὁ ἀγρὸς ἐκεῖνος ἀγρὸς αἵματος*. Srv. duþ(þ)e = *διὰ τοῦτο* Mk. VI. 14. XI. 24. XII. 24. L. XIV. 20. J. VI. 65. VII. 22. VIII. 47. IX. 23. (duhþe) X. 17. XII. 18. 27. 39. XV. 19. XVI. 15. XIX. 11. Ř. XV. 9. I. Kor. XI. 30. II. Kor. IV. 1. XIII. 10. E. I. 15. V. 17. VI. 13. Kol. I. 9. II. Th. II 13. III. 5. I. Tim. I. 16. Filem. 15. — (= *διό*) Ř. XIII. 5. E. II. 11. L. VII. 7. (duþei) — I. Kor. VIII. 13. (*διόπερ*). Srv. Sk. II. d.

Pozn. Adverbialné jest duþ(þ)e: Mk. I. 38. unte duþe qam *εἰς τοῦτο γὰρ ἐλήλυθα*. — II. Kor. II. 9. L. IV. 43. Také I. Tim. IV. 10. duþþe allis arbaidjam *εἰς τοῦτο γὰρ κοπιῶμεν*.

6. Také duþþe bývá spojeno s deiktickým ei a kolísá se na rozhraní mezi parataxí a hypotaxí. Rozhodně parataktické jest: L. I. 35. ahma weihs atgaggiþ ana þuk ... duþe ei saei gabairada weihs, haitada sunus guþs *πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ ... διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον κληθήσεται υἱὸς θεοῦ*. Obojak bráti se může L. I. 13. ni ogs þus, duþe ei andhausida ist bida þeina *μὴ φόβου, διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου*. Srov. I. Kor. XV. 9.

Za to hypotaktické jest jistě· L. II. 4. urrann Josef in baurg Daweidis ... duþe ei was us garda fadreinais Daweidis *ἀνέβη Ἰωσὴφ εἰς πόλιν Δαβὶδ διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαβίδ*. Pak též Mk. IV. 21. II. Kor. III. 13. E. VI. 22. Kol. IV. 8. — E. III. 4. swe fauragamelida in leitilamma, duþþe ei mageiþ fraþjan *καθὼς προέγραψα ἐν ὀλίγῳ, πρὸς ὃ* (podle čehož) *δύνασθε νοῆσαι* — kde všude uvádí větu finalnou ř. různě vyjádřenou. Taktéž Mk. IV. 21. ibai lukarn qimiþ, duþe ei uf melan satjaidau? *μή τι ὁ λύχνος ἔρχεται, ἵνα ὑπὸ τὸν μόδιον τεθῇ* — II. Kor. III. 13. Moses lagida hulistr ana andawleizn, duþe ei ni fairweitidedeina sunjus Israelis *Μωσῆς ἐτίθει κάλυμμα ἐπὶ τὸ πρόσωπον ἑαυτοῦ πρὸς τὸ μὴ ἀτενίσαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ*. — E. VI. 22. þanei insandida du izwis, duþþe ei kunneiþ, ƕa bi ugk ist *ὃν ἔπεμψα πρὸς ὑμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο,*

Digitized by Google

ἵνα γνῶτε τὰ περὶ ἡμῶν. Zcela shodně s tímto jest Kol. IV. 8. — Duþe by se tu všude mohlo pokládati za prostě adverbialné, jako v posledních dvou dokladech jest ř. *εἰς αὐτὸ τοῦτο.*

§. 40. II. Spojky skutečně deduktivné čili (logicky) konklusivné jsou eiþan, nu, þannu.

Eiþan.

1. Eiþan má dokladů málo: J. IX. 41. iþ blindai weseiþ, ni þau habaidedeiþ frawaurhtais; iþ nu qiþiþ þatei gasaihvam: eiþan (pak ovšem) frawaurhts izwara þairhwisiþ *εἰ τυφλοὶ ἦτε, οὐκ ἂν εἴχετε ἁμαρτίαν· νῦν δὲ λέγετε ὅτι βλέπομεν· ἡ οὖν ἁμαρτία ὑμῶν μένει*

Ve druhém dokladě I. Kor. XI. 27. mohla by se také uznávati hypotaxe, ale není toho třeba. Praemissou je líčení, kterak založena byla svátosť oltářní Spasitelem ve v. 23—26.; načež se praví: eiþan hvazuh saei matjiþ þana hlaif aiþþau drigkai þana stikl fraujins unwairþaba fraujins, skula wairþiþ leikis jah bloþis fraujins *ὥστε ὃς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον τοῦτον ἢ πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ κυρίου ἀναξίως, ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ κυρίου.* Ostatní doklady jsou ve Sk. a sice: III. b. wasuhþan jah frauja þo ahmeinon anafilhands daupein; eiþan garaihtaba warþ bi swiknein sokeins gawagida (commendabat etiam dominus spirituale baptisma, itaque iure est de purificatione quaestio mota) Srv. VI. a. — Sk. IV. a. (eiþan sdruženo s nu) jains skal wahsjan iþ ik minznan: eiþan nu siponjans seinans... laiseiþ (illum oportet crescere, me autem minui; itaque discipulos suos... docet).

Zcela rûzné jest ei þan účelné = aby potom, jako L. XVI. 4. andþahta mik hva taujau, ei þan (biþe afsatjaidau us fauragaggja) andnimaina mik *ἔγνων τί ποιήσω ἵνα, ὅταν μετασταθῶ τῆς οἰκονομίας, δέξωνταί με.* (Srv. I. Kor. XVI. 2. ei ni, biþe qimau, þan gabaur wairþai *ἵνα μὴ ὅταν ἔλθω, τότε λογίαι γένωνται.*) [1] Sk. V. d. skulum nu allai weis ainabaura sunau guþs guþ wisandan kunnan, ei þan galaubjandans sweriþa ju usgibaima (debemus igitur omnes nos... unigenitum filium dei deum agnoscere, ut credentes honorem jam tribuamus).

Nu.

§. 41. 1. Nejhojněji doložená spojka deduktivná jest nu (zhusta v platnosti velmi slabé, jen pokračovací): Mt. VI. 31. þande þata hawi haiþjos... guþ swa wasjiþ, hvaiwa mais izwis leitil galaubjandans? ni maurnaiþ nu qiþandans *εἰ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ... ὁ θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσιν, οὐ πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι; μὴ οὖν μεριμνήσητε λέγοντες.* Srv. Mt. IX. 38. — XXVIII. 64. jains airzjands qaþ nauh libands: afar þrins dagans urreisa. Hait nu witan þamma hlaiwa *ἐκεῖνος ὁ πλάνος εἶπεν ἔτι ζῶν· μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι· κέλευσον οὖν ἀσφαλισθῆναι τὸν τάφον.* — Mk. X. 6. af anastodeinai gaskaftais gumein

[1] Bernhardt, dobře srovnává I. Kor. XVI. 2., ale přece Sk. V. d. píše eiþan dohromady.

Digitized by Google

jah qinein gatawida guþ ... v. 9. þatei nu guþ gawaþ, manna þamma ni skaidai *ἀπὸ ἀρχῆς κτίσεως ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν ὁ θεὸς ... ὃ οὖν ὁ θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.* Srv. L. III. 8. — 9. aþþan ju so aqizi at waurtim bagme ligiþ: all nu bagme unbairandane akran god usmaitada *ἤδη ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται· πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται.* Srv. IV. 7. — VII. 42. baim fragaf; ƕaþar nu þize, qiþ. mais ina frijod? *ἀμφοτέροις ἐχαρίσατο. τίς οὖν αὐτῶν, εἰπέ, πλεῖον αὐτὸν ἀγαπήσει;* Srv. VIII. 18. X. 2. XVI. 11. — XX. 15. ƕa nu taujai im frauja? *τί οὖν ποιήσει αὐτοῖς ὁ κύριος;* — XX. 24. 25. ataugeiþ mis skatt; ƕis habaiþ mannleikan jah ufarmeli? ... kaisaris ... us-nu-gibiþ þo kaisaris kaisara jah þo guþ guþa. *ἐπιδείξατέ μοι δηνάριον· τίνος ἔχει εἰκόνα καὶ ἐπιγραφήν; ... Καίσαρος ... Ἀπόδοτε τοίνυν τὰ καίσαρος καίσαρι καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ.* — J. VI. 45. ist gameliþ ana praufetum: jah wairþand allai laisidai guþs. ƕazuh nu sa gahausjands at attin jah ganam, gaggiþ du mis *ἔστι γεγραμμένον ἐν τοῖς προφήταις· καὶ ἔσονται πάντες διδακτοὶ τοῦ θεοῦ· πᾶς οὖν ὁ ἀκούσας παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ μαθὼν ἔρχεται πρὸς με.* — J. VIII. 35. 36. sunus wisiþ du aiwa; jabai nu sunus izwis frijans briggiþ, bi sunjai frijai sijuþ *ὁ υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα· ἐὰν οὖν ὁ υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, ὄντως ἐλεύθεροι ἔσεσθε.* XVIII. 8. qaþ izwis þatei ik im; jabai nu mik sokeiþ, letiþ þans gaggan *εἶπον ὑμῖν ὅτι ἐγώ εἰμι· εἰ οὖν ἐμὲ ζητεῖτε, ἄφετε τούτους ὑπάγειν.*

2. V argumentativném slohu epištol sv. Pavla nu deduktivné vyskytuje se velmi zhusta; ale obyčejně jest potuchlé v platnosť pouze pokračovací; celkem jen zřídka ještě drží platnosť plnou a to asi v těchto dokladech. Ř. VII. 13. (ironicky) þata nu þiuþeigo warþ mis, dauþus? *τὸ οὖν ἀγαθὸν ἐμοὶ γέγονε, θάνατος;* — VII. 25. awiliudo guþa ... jau nu silba ik skalkino? *εὐχαριστῶ τῷ θεῷ ... ἄρα οὖν αὐτὸς ἐγὼ δουλεύω;* — XIV. 13. ƕarjizuh unsara fram sis raþjon usgibiþ guþa; ni þanamais nu uns misso stojaima *ἕκαστος ἡμῶν περὶ ἑαυτοῦ λόγον δώσει τῷ θεῷ· μηκέτι οὖν ἀλλήλους κρίνωμεν.* Srv. XIII. 7. 10. XII. 19. 20. — I. Kor. XIV. 22. swaei nu razdos du bandwai sind *ὥστε αἱ γλῶσσαι εἰς σημεῖόν εἰσιν.* Srv. XV. 58. XVI. 18. II. Kor. IV. 12. V. 6. 11. Filip. IV. 1. I. Th. IV. 8. — II. Kor. III. 12. habandans nu swaleika wen managaizos balþeins brukjaima *ἔχοντες οὖν τοιαύτην ἐλπίδα, πολλῇ παρρησίᾳ χρώμεθα.* — Srv. VII. 16. — XII. 9. filu gabaurjaba nu mais ƕopa *ἥδιστα οὖν μᾶλλον καυχήσομαι.* — G. IV. 5. ƕileika was nu audagei izwara? *τίς οὖν ὁ μακαρισμὸς ὑμῶν;* — IV. 31. a V. 1. þammei freihalsa uns Xristus frijans brahta, standaiþ nu *τῇ ἐλευθερίᾳ οὖν ᾗ Χριστὸς ἡμᾶς ἠλευθέρωσε, στήκετε.* — E. II. 18. 19. þairh ina habam atgagg bajoþs in ainamma ahmin du attin: sai nu ju ni sijuþ gasteis jah aljakonjai, ak sijuþ gabaurgjans *δι' αὐτοῦ ἔχομεν τὴν προσαγωγὴν οἱ ἀμφότεροι ἐν ἑνὶ πνεύματι πρὸς τὸν πατέρα· ἄρα οὖν οὐκέτι ἐστὲ ξένοι καὶ πάροικοι, ἀλλὰ συμπολῖται.* — Filip. II. 27. 28. siuks was neƕa dauþau, akei guþ ina gaarmaida ... sniumundos nu insandida ina *ἠσθένησε παραπλήσιον θανάτῳ· ἀλλ' ὁ θεὸς αὐτὸν ἠλέησεν ... σπουδαιοτέρως οὖν ἔπεμψα αὐτόν.* Srv. III. 15. Kol. III. 5. 12. Filem. 17. Sk. VI. a.

3. Nepochybně deduktivné jest nu, kde je zmocněno enklitickým -uh; je to třikrát v otázce: Mk. XII. 9. ƕa nuh taujai frauja? *τί οὖν ποιήσει ὁ κύ-*

Digitized by Google

ριος; J. XVIII. 37. an nuh þiudans is þu? *οὐκοῦν βασιλεὺς εἶ σύ;* I. Kor. VII. 16. ƕa nuk-kannt? *τί γὰρ οἶδας;*

4. Stejně nepochybna jest deduktivná platnosť, kde nu je zdvojeno: Mt. X. 25. 26. jabai gardawaldand Baiailzaibul haihaitun, und ƕan filu mais þans innakundans is? ni nunu ogeiþ izwis ins *εἰ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβοὺλ ἐκάλεσαν, πόσῳ μᾶλλον τοὺς οἰκιακοὺς αὐτοῦ; μὴ οὖν φοβηθῆτε αὐτούς.* Srv. v. 31. — II. Tim. I. 8. ni nunu skamai þuk *μὴ οὖν ἐπαισχυνθῇς.* — Dále přes to, že v ř. textu *οὖν* vynecháno, g. nunu dle situace myšlének na třech místech položeno jest: Ř. XIV. 15. ni nunu mata þeinamma jainamma fraqistjais *μὴ τῷ βρώματί σου ἐκεῖνον ἀπόλλυε.* Srv. v. 20. — Filip. IV. 4. dokonce zdvojené nunu ještě zmocněno (pokračovacím) třetím nu: Nunu nu faginoþ (ř. prostě:) *χαίρετε.*

5. Na některých místech deduktivné nu patrně má přibarvení adversativné: Mt. VI. 8. 9. ni galeikoþ þaim: swa nu bidjaiþ jus *μὴ ὁμοιωθῆτε αὐτοῖς... οὕτως οὖν προσεύχεσθε ὑμεῖς.* — Ř. X. 13. 14. ƕazuh saei anahaitiþ bidai namo fraujins, ganisiþ; ƕaiwa nu bidjand du þammei ni galaubidedun? *πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσηται τὸ ὄνομα κυρίου, σωθήσεται. Πῶς οὖν ἐπικαλέσονται εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν;* XIII. 10. friaþwa neƕundjins ubil ni waurkeiþ; usfulleins nu witodis ist friaþwa *ἡ ἀγάπη τῷ πλησίον κακὸν οὐκ ἐργάζεται. πλήρωμα οὖν νόμου ἡ ἀγάπη.* — G. III. 3. anastodjandans ahmin nu leika ustiuhiþ *ἐναρξάμενοι πνεύματι νῦν σαρκὶ ἐπιτελεῖσθε.* (V tomto dokladě prvotně temporalná platnosť spojky nu velmi jasně vyniká.) Srv. ještě Mt. XXVII. 42. 43. Kol. I. 24. — Sk V. b. nih þan atta ni stojiþ ainnohun, ak staua alla atgaf sunau. iþ nu ains jah sa sama wesi .. ƕaiwa stojan jah ni stojan sa sama mahtedi? (neque pater judicat quemquam, sed judicium omne tradidit filio. quodsi unus idemque esset... quomodo judicare et non judicare idem posset?)

6. Jednou deduktivné nu má přibarvení gradativné: J. VI. 61. 62. þata izwis gamarzeiþ? jabai nu gasaiƕiþ sunu mans ussteigan þadei was faurþis? *τοῦτο ὑμᾶς σκανδαλίζει; ἐὰν οὖν θεωρῆτε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα ὅπου ἦν τὸ πρότερον;*

þannu.

§. 42. Kterak þannu nabylo své deduktivné platnosti, pěkně viděti jest: G. III. 29. þande jus Xristaus sijuþ, þannu Abrahamis fraiw *εἰ ὑμεῖς Χριστοῦ, ἄρα τοῦ Ἀβραὰμ σπέρμα ἐστε.* Jest tu v korrelaci a prvotná temporalná platnosť zcela jasně proniká. Aspoň podobné jest G. II. 17. jabai... bigitanai sijum jas silbans frawaurhtai, þannu Xristus frawaurhtais andbahts? *εἰ εὑρέθημεν καὶ αὐτοὶ ἁμαρτωλοί, ἄρα Χριστὸς ἁμαρτίας διάκονος;*

1. Nejčastěji þannu odpovídá ř. *ἄρα* a doloženo jest takto: Mt. VII. 18. 20. ni mag bagms þiuþeigs akrana ubila gataujan, nih bagms ubils akrana þiuþeiga gataujan... þannu bi akranam ize ufkunnaiþ ins *οὐ δύναται δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖν, οὐδὲ δένδρον σαπρὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖν... ἄραγε ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς.* Mk. IV. 41. ƕas þannu sa sijai, unte jah winds jah marei ufhausjand imma? *τίς ἄρα οὗτός ἐστιν, ὅτι καὶ ὁ ἄνεμος καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ;* — XIV. 6. þannu goþ waurstw

Digitized by Google

waurhta bi mis *καλὸν ἔργον εἰργάσατο εἰς ἐμέ*. — Ř. X. 16. 17. Esaias auk qiþiþ: frauja, ƕas galaubida hauseinai unsarai? þannu galaubeins us gahauseinai *Ἡσαΐας γὰρ λέγει, κύριε τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; ἄρα ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς*. — II. Kor. V. 15. ains faur allans gaswalt, þannu allai gaswultun (*εἰ*) *εἷς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον*. — II. Kor. VI. 2. 3. (þannu postpositivně:) Sai nu mel waila andanem, sai nu dags naseinais. ni ainhun þannu in waihtai gibandans bistugqe . . . *ἰδοὺ νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας· μηδεμίαν ἐν μηδενὶ διδόντες προσκοπὴν* . . . G. V. 11. jabai bimait merjau, duƕe þanamais wrikada? þannu gatauran ist marzeins galgins *εἰ περιτομὴν ἔτι κηρύσσω, τί ἔτι διώκομαι; ἄρα κατήργηται τὸ σκάνδαλον τοῦ σταυροῦ*. — Jednou þannu odpovídá ř. *ὥστε*, ale v obyčejném svém smyslu deduktivném: I. Kor. V. 7. 8. paska unsara uſsniþans ist faur uns Xristus: þannu dulþjam *τὸ πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός· ὥστε ἑοράζωμεν*.

2. Na několika místech þannu jest zmocněno opakovaným nu (odpovídajíc ř. *ἄρα νῦν, ἄρα οὖν, μενοῦνγε*): Ř. VIII 1. ni waiht þannu nu wargiþos þaim . . . ni gaggandam *οὐδὲν ἄρα νῦν κατάκριμα τοῖς μὴ περιπατοῦσιν*. — IX. 16. þannu nu ni wiljandins ni rinnandins, ak armandins guþs *ἄρα οὖν οὐ τοῦ θέλοντος οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεοῦντος θεοῦ*. Srv. Ř. XIV. 12. 19. G. VI. 10. I. Th. V. 6. — þannu nu = *ἄρα*: G. IV. 31. þannu nu . . . ni sijum þiujos barna *ἄρα . . . οὐκ ἐσμὲν παιδίσκης τέκνα*. — þannu nu (ei) = *ὥστε*: I. Kor. IV. 5. þannu nu ei faur mel ni stojaiþ *ὥστε μὴ πρὸ καίρου τί κρίνετε*. — þannu nu = *τὸ λοιπὸν οὖν*. I. Th. IV. 1. þannu nu, broþrjus, anahaitam bidai izwis *τὸ λοιπὸν οὖν, ἀδελφοί, ἐρωτῶμεν ὑμᾶς*. — þannu nu ještě zmocněno částicí jai: Ř. IX. 18. þannu nu jai þanei wili armaiþ *ἄρα οὖν ὃν θέλει ἐλεεῖ*. — v. 20. þannu nu jai, manna, þu ƕas is ei andwaurdjais guþa? *μενοῦνγε ὦ ἄνθρωπε, σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ θεῷ;*

3. Jednou konečně þannu zmocněno jest pokračovacím þan: Ř. VII. 2. 3. uf waira qens at libandin abin gabundana ist witoda . . . þannu þan at libandin abin haitada horinondei, jabai wairþiþ waira auþaramma *ὕπανδρος γυνὴ τῷ ζῶντι ἀνδρὶ δέδεται νόμῳ . . . ἄρα οὖν ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς μοιχαλὶς χρηματίσει, ἐὰν γένηται ἀνδρὶ ἑτέρῳ*.

E) *Poměr kausalný čili odůvodňovací.*

§. 43. Poměr kausalný, pokud parataktícky dospívá výrazu, vyjadřuje se spojkami auk, allis, raihtis, unte.

Auk

dle etymologie své stavívá se ke slovesu g. aukan (l. augere), a mělo by tedy značiti také. Avšak skutečná platnosť jeho tomu svědčí málo. Auktivným zdá se auk totiž leda I. Kor. X. 17. ains hlaifs, ain leik þai managans sijum, þaiei auk allai ainis hlaibis jah ainis stiklis brukjam *εἷς ἄρτος, ἓν σῶμα οἱ πολλοί ἐσμεν· οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν* — kde ještě ř. text odporuje.

Digitized by Google

Pravidelně značí auk = neboť a proto pravdě podobnější etymologie jest auk = αὖ γε (jako mik = ἐμέγε). Než i v tomto případě jen z důrazu, který se jím přenáší na druhý člen syntaktický, vysvětluje se platnosť odůvodňovací.

Auk stojí vždy ve větě na druhém nebo třetím místě, jest postpositivné, mimo jediný doklad: J. IX. 30. auk in þamma sildaleik ist *ἐν γὰρ τούτῳ θαυμαστόν ἐστιν.*

Rozeznávati možno při auk, které téměř vždy odpovídá řeckému *γάρ*, případy aspoň dva: 1. auk skutečně uvádí důvod; 2. podává jen výklad (obojí se ovšem úzce stýká). Patrno jest to pěkně: Mk. IX. 6. ni auk (totiž) wissa ƕa rodidedi; wesun auk (neboť byli) usagidai *οὐ γὰρ ᾔδει τί λαλήσῃ· ἦσαν γὰρ ἔκφοβοι.*

1. auk odůvodňovací stojí: **a)** Mt. V. 17. 18. ni qam (praufetuns) gatairan ak usfulljan. Amen auk qiþa izwis, und þatei usleiþiþ himins jah airþa, jota ains aiþþau ains striks ni usleiþiþ af witoda *οὐκ ἦλθον (τοὺς προφήτας) καταλῦσαι ἀλλὰ πληρῶσαι· ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἓν ἢ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου.* Srv. V. 20. X. 23. 35. — V. 29. usstagq ita (augo) jah wairp af þus, batizo ist auk þus ei fraqistnai ains liþiwe þeinaize *ἔξελε αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρει γάρ σοι, ἵνα ἀπόληται ἓν τῶν μελῶν σου.* Srv. V. 30. 46. — Mt. VI. 8. ni galeikoþ nu þaim (þiudom); wait auk atta izwar þizei jus þaurbuþ *μὴ οὖν ὁμοιωθῆτε αὐτοῖς· οἶδε γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὧν χρείαν ἔχετε.* Srv. VI. 21. VII. 12. — VII. 29. biabridedun manageins ana laiseinai is; was auk laisjands ins swe waldufni habands *ἐξεπλήσσοντο οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ· ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων.* Srv. Mt X. 26. XI. 10. XXVI. 73. Mk. VII. 21. 28. VIII. 36. IX. 39 X. 27. 45. XI. 23. XII. 14. XIII. 19. XIV. 7. L. I. 30. 76. III. 8. VI. 38. 48. VIII. 46. X. 7. 24. XIV. 14. XVI. 2. XVII. 21. XIX. 5. 10 21. 48. XX. 6. 36. 38. J. V. 21. (= Sk. V. b.) 36. 46. VI. 55. XIII. 14. Ř. VII. 1. XII. 20. XIII. 4. (vedle unte) 6. (inuh þis auk) XIV. 3. 4. I. Kor. V. 7. XI. 5. G. VI. 5. I. Tim. IV. 5. 16. V. 4. II. Tim. II. 7. IV. 15 Filem. 22. Sk. I. b. c. d. II. c. (dvakrát) V. c. VI. b VII. c. VIII. a. b.

b) Nezřídka auk je spojeno s auktivným jah: Mk. VII. 28. jai frauja; jah auk hundos undaro biuda matjand af drauhsnom barne *ναὶ κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ὑποκάτω τῆς τραπέζης ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν παιδίων.* Srv. X. 45. XIV. 70. Mt VIII. 9. XXVI. 73. L. VI. 32. 33. 34. VII. 8. Ř. VII. 2. II. Kor. VII. 5. Filip. II. 27. I. Th. III. 4. IV. 10. II. Th III. 10.

c) Podobně s ni: J. VII. (3.) 5. qeþun du imma broþrjus is... ni auk þai broþrjus is galaubidedun du imma *εἶπον πρὸς αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ... οὐδὲ γὰρ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς αὐτόν.* — nih: J. VIII. 42. jabai guþ atta izwar wesi, friodedeiþ þau mik... nih þan auk fram mis silbin ni qam, ak is mik insandida *εἰ ὁ θεὸς πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἠγαπᾶτε ἂν ἐμέ· ... οὐδὲ γὰρ ἀπ' ἐμαυτοῦ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἐκεῖνός με ἀπέστειλε.*

d) Velmi důrazné odůvodnění asi ve smyslu č. vždyť pak přece n. pod. auk obsahuje: Mt. XXVII. 43. trauaida du guþa; lausjadau nu ina, jabai wili ina; qaþ auk þatei guþs im sunus *πέποιθεν ἐπὶ τὸν θεόν· ῥυσάσθω νῦν αὐτόν, εἰ θέλει αὐτόν· εἶπε γὰρ ὅτι θεοῦ εἰμι υἱός.* — Mk. 12. 23. in þizai usstassai,

Digitized by Google

þan usstandand, ƕarjamma iza wairþiþ qens? þai auk sibun aihtedun þo du qenai. *ἐν τῇ ἀναστάσει ὅταν ἀναστῶσι, τίνος αὐτῶν ἔσται γυνή; οἱ γὰρ ἑπτὰ ἔσχον αὐτὴν γυναῖκα.* Srv. v. 36. (hned v. 37. raihtis = *οὖν*) XIV. 5. L. IV. 10. XX. 33. J. VII. 4. Ř. XIV. 10.

§. 44. 2. Auk explikativné také hojně jest doloženo: Mt. VI. 7. bidjandans ni filuwaurdjaiþ swaswe þai þiudo; þugkeiþ im auk, ei in filuwaurdein seinai andhausjaindau *προσευχόμενοι μὴ βαττολογήσητε, ὥσπερ οἱ ἐθνικοί· δοκοῦσι γὰρ ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται.* Srv. VI. 16. 32. VIII. 9. X. 13. — XXVII. 18. qaþ im Peilatus, ƕana wileiþ ei fraletau izwis? Barraban þau Jesu? ... wissa auk þatei in neiþis atgebun ina *εἶπεν αὐτοῖς ὁ Πιλάτος Τίνα θέλετε ἀπολύσω ὑμῖν, Βαρραβᾶν ἢ Ἰησοῦν; ... ᾔδει γὰρ ὅτι διὰ φθόνον παρέδωκαν αὐτόν.* Srv. Mk. XIV. 10. — Mk. I. 16. gasaƕ Seimonu jah Andraian broþar is wairpandans nati in marein; wesun auk fiskjans *εἶδε Σίμωνα καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ βάλλοντας ἀμφίβληστρον ἐν τῇ θαλάσσῃ· ἦσαν γὰρ ἁλιεῖς.* — Srv. Mk. II. 15. III. 10. 21. IV. 28. VI. 18. IX. 36. — X. 22. iþ is ganipnands in þis waurdis galaiþ gaurs; was auk habands faihu manag *ὁ δὲ στυγνάσας ἐπὶ τῷ λόγῳ ἀπῆλθε λυπούμενος· ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά.* Srv. XI. 13. 18. 32. XIV. 56. XVI. 4. 8. L. I. 15. V. 9. — V. 39. ainshun driggkandane fairni, ni suns wili jugg; qiþiþ auk: þata fairnjo batizo ist *οὐδεὶς πιὼν παλαιὸν εὐθέως θέλει νέον· λέγει γάρ, ὁ παλαιὸς χρηστότερός ἐστιν.* Srv. dále VI. 23. 43. VIII. 17. 29. IX. 14. XVIII. 23. — XVIII. 31. 32. ustiuhada all þata gamelido þairh praufetuns bi sunu mans: atgibada auk þiudom jah bilaikada *τελεσθήσεται πάντα τὰ γεγραμμένα διὰ τῶν προφητῶν τῷ υἱῷ τοῦ ἀνθρώπου· παραδοθήσεται γὰρ τοῖς ἔθνεσι καὶ ἐμπαιχθήσεται.* Srv. XX. 19. J. VI. 33. 71. VII. 1. VIII. 24. IX. 22. XI. 39. XII. 43. XIII. 15. XVIII. 13.

V argumentací epištol sv. Pavla auk vyskytá se velmi často v platnosti explikativné, zhusta tak slabé, že klesá ve spojku pokračovací, a proto také často převádí ř. *δὲ, καὶ, οὖν.* Zde uvádíme jen případy, ve kterých odpovídá ř. *γάρ*: Ř. VI. 23. VII. 5. 14. 18. 22. VIII. 38. IX. 3. 6. 9. 15. 17. 28. X. 2. 3. 4. 5. 10. 11. 12. (dvakrát) 13. 16. XI. 1. 13. 15. 23. 24. 29. 32. 34. XII. 3. 19. XIII. 3. 9. XIV. 11. 17. 18. XV. 4. — I. Kor. I. 19. IV. 4. 7. 9. VII. 9. 22. VIII. 10. IX. 9. 26. 28. 29. XI. 22. 26. 29. XII 13. XV. 3. 9. 16. 21. 25. 26. 52. 53. XVI. 5. 7. 9. 11. 18. — II. Kor. III. 9. V. 1. 4. VI. 2. VII. 3 8. 9. 11. VIII 12. 13. X. 3. 14. XI. 2. 5. XII. 13. 14. XIII. 4. 8. G. III. 27. IV. 15. 22. 24. 27. V. 13. VI. 7. E. II. 14. V. 5. 8. 29. Filip. I. 18. II. 5. Kol. IV. 13. I. Th. II. 14. 19. 20. III. 3 9. IV. 2. 3. V. 18. II. Th. III. 2. 7. 11. I. Tim. II. 13. III. 13. V. 18. VI. 7. Tit. I. 10. 12. Filem. 15. N. VI. 18.

Allis.

§. 45. Spojka tato s auk je zcela souznačná. Makavě dokázáno jest to L. VI. 23. a 26., kde jedna a táž věta řecká *κατὰ ταῦτα γὰρ ἐποίουν ... οἱ πατέρες αὐτῶν* přeložena jest jednou se spojkou allis, podruhé s auk: 23. biþamma auk tawidedun attans ize. 26. samaleiko allis tawidedun attans ize.

Digitized by Google

Také postavením ve větě allis shoduje se s auk: stává pravidelně na druhém, třetím místě, jen Mk. XII. 25. zaujímá místo první: allis þan usstandand, ni liugand, ni liuganda *ὅταν γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀναστῶσιν, οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίσκονται.*

Platnosť jest zase: **1.** skutečně odůvodňovací: Mk. III. 34. 35. sai aiþei meina jah þai broþrjus meinai; saei allis waurkeiþ wiljan guþs, sa jah broþar meins jah swistar jah aiþei ist *Ἴδε ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου. ὃς γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, οὗτος ἀδελφός μου καὶ ἀδελφὴ μου καὶ μήτηρ ἐστί.* — IV. 22. nih allis ist ƕa fulginis þatei ni gabairhtjaidau *οὐ γὰρ ἐστί τι κρυπτόν, ὃ ἐὰν μὴ φανερωθῇ.* — Nih allis též L. XX. 36. — Mk. VI. 14. gahausida þiudans Herodes, swikunþ allis warþ namo is *ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης, φανερὸν γὰρ ἐγένετο τὸ ὄνομα αὐτοῦ.* Srv. Mk. XII. 25. L. VI. 26. — L. IX. 24. saei allis wili saiwala seina nasjan, fraqisteiþ izai *ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν.* Srv. v. 26. — J. V. 45. 46. ist saei wrohida izwis Moses . . . jabai allis Mose galaubidedeiþ, ga-þau-laubidedeiþ mis *ἔστιν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν Μωσῆς . . . εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωσῇ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί.*

§. 46. 2. jen explikativná (a zdůrazňovací): Mk. XV. 14. ƕa allis ubilis gatawida? *τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν;* Srv. L. IX. 25. — L. I. 48. insaƕ du hnaiweinai þiujos seinaizos; sai allis fram þamma nu audagjand mik alla kunnja *ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης αὐτοῦ. ἰδοὺ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί.* — L. VI. 45. ubils manna us-ubilamma huzda hairtins seinis usbairid ubil: uzuh allis ufarfullein hairtins rodeiþ munþs is. *ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ πονηρόν· ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας λαλεῖ τὸ στόμα αὐτοῦ.* Srv. L. VII. 28. XIV. 24. XIX. 26. — L. XVIII. 25. ƕaiwa agluba þai faihu habandans inngaleiþand in þiudangardja guþs: raþizo allis ist ulbandau þairh þairko neþlos þairhleiþan *πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰσελεύσονται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. εὐκοπώτερον γάρ ἐστι κάμηλον διὰ τρυμαλιᾶς ῥαφίδος εἰσελθεῖν.* — Srv. I. Tim. II. 5.

Jednou položeno auk allis: Mk. IX. 40. 41. saei nist wiþra izwis, faur ¡zwis ist: saei auk allis gadragkjai izwis stikla watins . . . ni fraqisteiþ mizdon seinai *ὃς γὰρ οὐκ ἔστι καθ' ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν ἐστιν. ὃς γὰρ ἂν ποτίσῃ ὑμᾶς ποτήριον . . . οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.* Odůvodňovací zdá se, že tu jest vlastně auk, které allis zdůrazňuje. Podobně duþe allis: I. Tim. IV. 10. duþþe allis arbaidjam *εἰς τοῦτο γὰρ κοπιῶμεν.*

Raihtis.

§. 47. Raihtis zase spojce auk po všech stránkách se podobá. Jen jednou stojí v čele věty: Ř. X. 18. raihtis and alla airþa galaiþ drunjus ize *μενοῦνγε εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθην ὁ φθόγγος αὐτῶν* — jinde všude na druhém, třetím místě. — S auk také se střídá: Mk. XII. 36. silba auk Daweid qaþ *αὐτὸς γὰρ Δαβὶδ εἶπεν,* a hned v. 37. silba raihtis Daweid qiþiþ *αὐτὸς οὖν Δαβὶδ λέγει.*

Raihtis jako auk jest buď **1.** odůvodňovací: Mk. VII. 24. (ni mahta galaugnjan) gahausjandei raihtis qino bi ina . . . qimandei draus du fotum is (*οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν*) *ἀκούσασα γὰρ γυνὴ περὶ αὐτοῦ . . . ἐλθοῦσα προσέπεσε πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ.* — L. VI. 44. ni auk ist bagms gods taujands akran ubil . . .

Digitized by Google

ƕarjizuh raihtis bagme us swesaⁿmma akrana uskunþs ist *οὐ γάρ ἐστι δένδρον καλὸν ποιοῦν καρπὸν σαπρὸν ... ἕκαστον γὰρ δένδρον ἐκ τοῦ ἰδίου κάρπου γινώσκεται.* — L. XVII. 24. ni galeiþaiþ nih laistjaiþ, swaswe raihtis lauhmoni ... skeiniþ, swa wairþiþ jah in dagam sunaus mans *μὴ ἀπέλθητε, μηδὲ διώξητε· ὥσπερ γὰρ ἡ ἀστραπὴ ... λάμπει, οὕτως ἔσται καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ.* Srv. Sk. II. d.

2. explikativné: Mk. VII. 6. 8. waila praufetida Esaias bi izwis þans liutans: afletandans raihtis anabusn guþs habaiþ þatei anafulhun mannans *καλῶς προεφήτευσεν Ἡσαΐας περὶ ὑμῶν τῶν ὑποκριτῶν· ἀφέντες γὰρ τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ κρατεῖτε τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων.* — VIII. 3. ufligand ana wiga, sumai raihtis ize faírraþro qemun *ἐκλυθήσονται ἐν τῇ ὁδῷ· τινὲς γὰρ αὐτῶν μακρόθεν ἥκουσι.* Srv. XII. 37. — L. I. 18. biƕe kunnum þata? ik raihtis im sineigs jah qens meina framaldrozei in dagam seinaim *κατὰ τί γνώσομαι τοῦτο; ἐγὼ γάρ εἰμι πρεσβύτης καὶ ἡ γυνή μου προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς.* Srv. L. VII. 33. Mt. XI. 18. Ř. X. 18. — G. II. 15. weis raihtis Judaieis wisandans *ἡμεῖς φύσει Ἰουδαῖοι.* — I. Th. II. 18. ik raihtis Pawlus *ἐγὼ μὲν Παῦλος.*

3. raihtis jest zmocňovací čili zdůrazňovací: **a**) při otázkách: Mt. IX. 5. duƕe jus mitoþ ubila in hairtam izwaraim: ƕaþar ist raihtis azetizo qiþan ... *ἵνα τί ὑμεῖς ἐνθυμεῖσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; τί γάρ ἐστιν εὐκοπώτερον εἰπεῖν.* L. XIV. 28. izwara ƕas raihtis wiljands kelikn timbrjan niu frumist rahneiþ *τίς γὰρ ἐξ ὑμῶν θέλων πύργον οἰκοδομῆσαι οὐχὶ πρῶτον ... ψηφίζει;*

b) při částicích srovnávacích: Ř. XI. 30. swaswe raihtis jus suman ni galaubideduþ ... swa jah þai nu ni galaubidedun *ὥσπερ γὰρ καὶ ὑμεῖς ποτε ἠπειθήσατε ... οὕτω καὶ οὗτοι νῦν ἠπείθησαν.* Srv. XII. 4. (swaswe raihtis — swa) I. Kor. XII. 12. (swe raihtis — swe jah) II. Kor. VIII. 7. (swe raihtis — jah). — Podobně ve druhém členu srovnání (po komparativu:) L. XVIII. 14. atiddja sa garaihtoza gataihans du garda seinamma, þau raihtis jains *κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἢ ἐκεῖνος.*

c) Zmocňovací jest raihtis zajisté také na dvou místech, kde se druží k odůvodňovacímu auk: Mk. VI. 17. Sa auk raihtis Herodes gahabaida Johannen *αὐτὸς γὰρ ὁ Ἡρῴδης ἐκράτησε τὸν Ἰωάννην.* — VII. 10. Moses auk raihtis qaþ *Μωσῆς γὰρ εἶπε.*

Unte.

§. 48. Na přechodu z parataxe k hypotaxi jest unte. Původem jsouc částicí (lokalně-)temporalnou ukazuje k tomu, že asi spíše bylo hypotaktické, a že parataktické moci došlo asi jen analogií k auk, allis, raihtis. Jak z lokalně-temporalné platnosti vzejíti mohla odůvodňovací, ukazuje naše pokud, něm. (in)soweit, (in)soferne, která jsouce prvotně lokalná, kladou se temporalně i kausalně.

Pěkně tento prvotný význam i gotsky vystupuje L. I. 7. ni was im barne, unte (insoferne als) was Aileisabaiþ stairro *οὐκ ἦν αὐτοῖς τέκνον, καθότι ἡ Ἐλισάβετ ἦν στεῖρα.* Srv. L. XIX. 9. — I lokalný význam proniká: Mk. XIV. 54.

Digitized by Google

Paitrus fairraþro laistida afar imma, unte qam in garda *ὁ Πέτρος ἀπὸ μακρόθεν ἠκολούθησεν αὐτῷ ἕως ἔσω εἰς τὴν αὐλήν.*

Za parataktické unte může se pokládati skoro na jisto všude, kde jím Ulfilas převádí ř. *γάρ*. A na těch místech (jako auk, allis, raihtis) unte jest buď přímo odůvodňovací (nejčastěji) nebo jen explikativné.

1. Mt. VII. 25. ni gadraus (þata razn) unte gasuliþ was ana staina *οὐκ ἔπεσε (ἡ οἰκία ἐκείνη)· τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν.* — IX. 24. afleitiþ, unte ni gaswalt so mawi ak slepiþ *ἀναχωρεῖτε· οὐ γὰρ ἀπέθανε τὸ κοράσιον ἀλλὰ καθεύδει.* Srv. XXV. 42. — Mk. I. 22. usfilmans waurþun... unte was laisjands ins swe waldufni habands *ἐξεπλήσσοντο... ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων.* Srv. I. 38. V. 8. 28. VI. 10. 40. VII. 27. VIII. 38. — X. 14. letiþ þo barna gaggan du mis jah ni warjiþ þo, unte þize ist þiudangardi guþs *ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρός με καὶ μὴ κωλύετε αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.* Srv. L. XVIII. 16. — Mk. XII. 22. — L. II. 10. ni ogeiþ, unte sai spillo izwis faheid mikila *μὴ φοβεῖσθε, ἰδοὺ γὰρ εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην.* Srv. VI. 23. VII. 5. 6. VIII. 52. IX. 7. 50. J. VIII. 42. X. 26. XVI. — Srv. ještě J. XVI. 7. batizo ist izwis ei ik galeiþau; unte, jabai ik ni galeiþa, parakletus ni qimiþ at izwis *συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω, ἐὰν γὰρ μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς.* — Zajímavý jest doklad J. VII. 39. þatuh þan qaþ bi ahman þanei skuldedun niman þai galaubjandans du imma; unte ni nauhþanuh was ahma sa weiha ana im, unte Jesus nauhþanuh ni hauhiþs was *τοῦτο δὲ εἶπε περὶ τοῦ πνεύματος οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν· οὔπω γὰρ ἦν πνεῦμα ἅγιον, ὅτι ὁ Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη.* Druhá věta (uvedená ř. spojkou *ὅτι*) odůvodňuje první též odůvodňovací (v. níže Ř. XIII. 4.).

V epištolách zase unte (jako auk) velmi zhusta jest kladeno, ale větším dílem ve slabší platnosti explikativné nebo dokonce jen pokračovací (což viděti z toho, že řecky bývá jen *δὲ* nebo žádná spojka). Přece však také někdy plnou mocí odůvodňuje, na př. Ř. VII. 7. frawaurht ni ufkunþedjau nih þairh witoþ, unte lustu ni ufkunþedjau, nih witoþ qeþi: ni gairnjais *τὴν ἁμαρτίαν οὐκ ἔγνων, εἰ μὴ διὰ νόμου· τήν τε γὰρ ἐπιθυμίαν οὐκ ἤδειν, εἰ μὴ ὁ νόμος ἔλεγεν· οὐκ ἐπιθυμήσεις.* — Ř. XIII. 4. (střídá se s auk) jabai ubil taujis, ogs, unte ni sware þana hairu bairiþ, guþs auk andbahts ist *ἐὰν τὸ κακὸν ποιῇς, φοβοῦ· οὐ γὰρ εἰκῇ τὴν μάχαιραν φορεῖ· θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστιν.* Srv. v. 6. 8. I. Kor. XV. 32. II. Kor. VI. 14. 16. X. 14. XII. 6. 9.

2. Mt. VI. 24. ni manna mag twaim fraujam skalkinon; unte jabai fijaiþ ainana jah anþarana frijoþ *οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει.* Srv. Mt. IX. 16. L. IX. 44. 48. VIII. 18. — Mk. V. 3. 4. ni naudibandjom eisarneinaim manna mahta ina gabindan, unte is ufta... naudibandjom eisarneinaim gabundans was, jah galausida af sis þos naudibandjos *οὔτε ἁλύσεσιν οὐδεὶς ἠδύνατο αὐτὸν δῆσαι διὰ τὸ αὐτὸν πολλάκις ἁλύσεσιν δεδέσθαι καὶ διεσπάσθαι ὑπ' αὐτοῦ τὰς ἁλύσεις.* — L. VIII. 27. 29. gamotida imma wair sums us baurg, saei habaida unhulþon mela lagga... gasaihwands þan Jesu jah ufhropjands draus du imma... unte anabaud ahmin þamma unhrainjin usgaggan af þamma mann *ὑπήντησεν αὐτῷ ἀνήρ τις ἐκ τῆς πόλεως, ὃς εἶχε δαιμόνια ἐκ χρόνων ἱκανῶν... ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν καὶ ἀνακράξας*

Digitized by Google

προσέπεσεν αὐτῷ . . . παρήγγειλε γὰρ τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου.

V epištolách unte jest explikativné: Ř. VII. 8. 11. 15 18 19. XIII. 1. 4. 11. I. Kor. IX. 2. XVI 10. II. Kor. I. 24. II. 11. III. 6. 14. IV. 18. V. 7. VIII. 10. IX. 7. XI. 14. Kol. III. 20. 24. I. Th. IV. 6. II Tim. I. 12. III. 9. IV. 11. Sk. III. b. V. d. VI. b. d.

3. Ještě na jiných místech i explikativná platnosť spojky unte jest tak slaba, že prostředkuje skoro jen pokračování. Charakteristický je doklad I. Kor. XVI. 7. ni wiljau auk izwis nu þairhleiþands saiƕan; unte wenja mik ƕo ƕeilo saljan at izwis οὐ θέλω γὰρ ὑμᾶς ἄρτι ἐν παρόδῳ ἰδεῖν· ἐλπίζω δὲ χρόνον τινὰ ἐπιμεῖναι πρὸς ὑμᾶς. (ř. text má jen pokračovací δὲ, ale slabá platnosť explikativná »totiž« přece se stopuje). — Mt. VI. 14. Unte jabai afletiþ mannam missadedins ize, afletiþ jah izwis atta izwar sa ufar himinam ἐὰν γὰρ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος. Srv. Mk. IV. 25. IX. 31. L. IX. 56. — Ř. VIII. 2. 35. IX. 19. I. Kor. I. 18. XI. 6. 23. XV. 22. II. Kor. I. 8. 12. 13. 19. II. 2. 17. IV. 17. V. 2. 10. 13. 14. 21. VII. 10. VIII. 9. IX. 2. X. 4. 12. 18. XI. 2. 9. 13. 19. XII. 20. XIII. 3. G. II. 8. 12. 18. 19. V. 14. 17. VI. 15. E. II. 8. Filip. I 19. III. 18. Kol. III. 3. I. Th. IV. 7. 14. V. 2. 7. II. Tim. I. 7. III. 6. IV. 10.

§. 49. 4. Ve případech mnohem četnějších unte odpovídá řeckému ὅτι, ale tak, že větším dílem pochybno zůstává, zda je překladatel mínil paratakticky či hypotakticky, poněvadž možno bývá obojí. Praví-li se Mt V. 8. audagai þai hrainjahairtans, unte þai guþ gasaiƕand μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται, patrno, že vykládati se může »neboť« boha zříti budou ale také »protože« boha zříti budou. Podobně Mt. V. 34. qiþa izwis ni swaran allis, ni bi himina, unte stols ist guþs λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως· μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ θεοῦ, zase možno říci »neboť trůn boží jest« i »protože trůn boží jest«. Však větším dílem přece spíše asi unte cítilo se paratakticky přes ř. ὅτι. Nepochybně tak na př. Mt. VI. 13. v dodatku k otčenáši: unte þeina ist þiudangardi ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία. Jen kde věta s unte předchází, jednodušeji vyloží se za podřízenou: L. XIX. 17. unte in leitilamma wast triggws, sijais waldufni habands ὅτι ἐν ἐλαχίστῳ πιστὸς ἐγένου, ἴσθι ἐξουσίαν ἔχων. — J. XV. 19. unte us þamma fairƕau ni sijuþ . . . duþþe fijaid izwis so manaseþs ὅτι ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστὲ . . . διὰ τοῦτο μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος. Srv. J. X. 17. XII. 18. (Zde také korrelativné duþþe ukazuje na hypotaxi.) Podobně duƕe: Ř. IX. 32.: Duƕe unte ni us galaubeinai, ak us waurstwam witodis διατί; ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως, ἀλλ' ὡς ἐξ ἔργων νόμου.

J. XVI. 6. unte þata rodida du izwis, gauriþa gadaubida izwar hairto ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν. — Řeckému ἐπεί (δήπερ) odpovídá unte: L. I. 1. Unte raihtis managai dugunnun meljan . . . galeikaida jah mis . . . gahahjo þus meljan ἐπειδήπερ πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι διήγησιν . . . ἔδοξε κἀμοὶ . . . καθεξῆς σοι γράψαι. — Mk. XV. 42. unte was paraskaiwe . . . qimands Josef . . . baþ þis leikis Jesuis ἐπεὶ ἦν παρασκευή . . . ἦλθεν Ἰωσὴφ . . . καὶ ᾐτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. — II. Kor. XI. 18. unte managai ƕopand bi leika, jah ik ƕopa ἐπεὶ πολλοὶ καυχῶνται κατὰ τὴν σάρκα, κἀγὼ καυ-

Digitized by Google

χήσομαι. Patrně hypotaktické je unte, kde odůvodňovací auk je ještě přidáno: I. Kor. I. 21. unte auk in handugein guþs ni ufkunnaida sa fairhvus þairh handugein guþ, galeikaida guþa... ganasjan þans galaubjandans. *ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ θεοῦ οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τὸν θεὸν, εὐδόκησεν ὁ θεὸς... σῶσαι τοὺς πιστεύοντας.* Právě tak I. Kor. XV. 21. unte auk þairh mannan dauþus jah þairh mannan usstass dauþaize *ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀνθρώπου ὁ θάνατος καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν.* Srv. I. Kor. I. 22. Filip. II 26.

5. Pochybné jsou ostatní doklady, kde unte odpovídá ř. *ἐπεὶ*: Mt. XXVII. 6. ni skuld ist lagjan þans in kaurbanaun, unte andawairþi bloþis ist *οὐκ ἔξεστι βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν κορβανᾶν, ἐπεὶ τιμὴ αἵματός ἐστι.* J. XIII. 29 sumai mundedun ei, unte arka habaida Judas, þatei qeþi imma Jesus *τινὲς ἐδόκουν, ἐπεὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχεν ὁ Ἰούδας, ὅτι λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς.* Srv. I. Kor. V. 10.

Ostatní více méně pochybné doklady pro unte jsou: Mt. V. 45. VI. 5. VII. 13. IX. 36. XI. 21. 23. Mk. I. 34. III. 30. IV. 29. V. 9. VI. 17. VII. 19. VIII. 2. 16. 17. 33. IX. 11. 38. 41. XI. 18. L. I. 7. (*καθότι*) taktéž XIX. 9. II. 7. (*διότι*) I. 37. 48. 49. 58. 68. IV. 6. 32. 41. 43. (unte duþe *ὅτι εἰς τοῦτο*). Srv. Mk. I. 38. (unte duþe *εἰς τοῦτο γάρ*) V. 48. (*ὅτι*) VI. 19. 20. 21. (dvakrát) 24. 25. (dvakrát) 35. VII. 47. VIII. 18. 30. 37. 42. IX. 12. 38. 49. 53. X. 13. 21. (dvakrát) XIV. 11. 14. 17. XV. 9. 24. 27. 32. XVI. 8. (dvakrát) 15. XVII. 10. XVIII. 14. XIX. 3. 4. 21. J. VI. 2. 38. VII. 1. 7. 8. 23. 29. 30. 39. VIII. 14. 16. 20. 29. 37. 43. 44. 47. X. 4. 5. 13. XI. 9. 10. 15. XII. 11. 49 XIV. 12. 28. XV. 15. (dvakrát) 21. 27. XVI. 3. 14. 16. 21. (dvakrát) 27. 32. XVII. 8. 9. 24. XVIII. 18. XIX. 7. Ř. VII. 21. VIII. 7. IX. 28. XI. 25. 36. I. Kor. I. 25. IV. 9. X. 17. XV. 15. XVI. 17. II. Kor. I. 5. 14. II. 15. III. 14. IV. 6. V. 19. (unte sweþauh *ὡς ὅτι*) VII. 8. 13. 14. 16. VIII. 3. 17. IX. 2. 12. X. 10. XI. 10. G. II. 11. 16. IV. 12. 20. 27. VI. 8. E. II. 12. 18. III. 3. IV. 25. V. 23. VI. 12. Filip. I. 20. 29. (konjekt) II. 30. III. 21. IV. 10 16. Kol. I. 16. 19. I. Th. II. 13. 14. (18 *διό*) III. 8 IV. 6. (*διότι*) 16. V. 9. II. Th. I. 10. II. 3. III. 7. I. Tim. I. 13. IV. 4. VI. 2. (dvakrát) II. Tim. I. 16. Neh. VI. 18. VII. 2. (Sk. VI. d Mt. V. 8)

6. Mnohem spíše hypotaktický nežli parataktický poměr vládne ještě v těchto dokladech: J. XIX. 22. þata qeþun þai fadrein is, unte ohtedun sis Judaiuns *ταῦτα εἶπον οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ὅτι ἐφοβοῦντο τοὺς Ἰουδαίους.* — X. 36. jus qiþiþ þatei wajamerjau, unte qaþ *ὑμεῖς λέγετε ὅτι βλασφημεῖς, ὅτι εἶπον.* — XIV. 17. ahma sunjos þanei so manaseiþs ni mag niman, unte ni saihviþ ina... iþ jus kunnuþ ina, unte is miþ izwis wisiþ *τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτό... ὑμεῖς δὲ γινώσκετε αὐτό, ὅτι παρ' ὑμῖν μένει.* Srv. XVI. 4. XVII. 14. — II. Kor. VII. 9. nu fagino, ni unte gauridai wesuþ, ak unte gauridai wesuþ du idreigai. *νῦν χαίρω οὐχ ὅτι ἐλυπήθητε, ἀλλ' ὅτι ἐλυπήθητε εἰς μετάνοιαν.* (Jindy místo ni unte říká se pravidelně ni þatei.) — XI. 11. in hvis? unte ni frijo izwis? guþ wait *διατί; ὅτι οὐκ ἀγαπῶ ὑμᾶς; ὁ θεὸς οἶδεν.*

7. Objektivnému þatei unte velmi podobá se v několika zajímavých dokladech: Mk. IV. 41. hvas þannu sa sijai, unte (že, dle toho že) jah winds

Digitized by Google

jah marei uſhausjand imma? *τίς ἄρα οὗτός ἐστιν, ὅτι καὶ ὁ ἄνεμος καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ.* (Na místech souběžných jest objektivně výsledné ei.)

L. XVII. 9. iba þank þus fairhaitis skalka jainamma, unte (za to, že...) gatawida þatei anabudan was *μὴ χάριν ἔχει τῷ δούλῳ ἐκείνῳ, ὅτι ἐποίησε τὰ διαταχθέντα αὐτῷ.* L. XVIII. 11. awiliudo þus, unte (za to, že) ni im swaswe þai anþarai mans *εὐχαριστῶ σοι, ὅτι οὐκ εἰμὶ ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων.* Při awiliudon ještě J. XI. 41. II. Th. I. 3. I. Tim. I. 12. — J. XI. 15. fagino in izwara unte (z toho, že) ni was jainar *χαίρω δι' ὑμᾶς... ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ.* — II. Kor. XI. 7. ibai frawaurht tawida mik silban haunjands ei jus ushauhjaindau, unte (tím, že) arwjo guþs aiwaggeljon merida izwis? *ἢ ἁμαρτίαν ἐποίησα ἐμαυτὸν ταπεινῶν, ἵνα ὑμεῖς ὑψωθῆτε, ὅτι δωρεὰν τὸ τοῦ Θεοῦ εὐαγγέλιον εὐηγγελισάμην ὑμῖν;* (Také Mt. XI. 20. kde je konjekturou þatei, podobnější jest, že v textu stálo unte.)

Že unte skutečně mělo platnosť objektivnou, viděti z toho, že skoro jen jako uvozovací þatei čte se před přímou řečí: Ř. IX. 17. qiþiþ þata gamelido du Faraona: unte du þamma silbin urraisida þuk *λέγει ἡ γραφὴ τῷ Φαραὼ ὅτι εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐξήγειρά σε.* — II. Kor. I. 8. ni wileima izwis unweisans, broþrjus, bi aglon unsara þo waurþanon in Asiai, unte (že totiž) ufarassau kauridai wesum *οὐ θέλομεν ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὑπὲρ τῆς θλίψεω ἡμῶν τῆς γενομένης ἡμῖν ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὅτι καθ' ὑπερβολὴν ἐβαρήθημεν.* Taktéž Ř. XI. 25. ni wileima izwis unweisans, broþrjus, þizos runos, unte daubei bi sumata Israela warþ *οὐ γὰρ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, τὸ μυστήριον τοῦτο... ὅτι* (že totiž) *πώρωσις ἀπὸ μέρους τοῦ Ἰσραὴλ γέγονεν.* — L. I. 58. hausidedun bisitands jah ganiþjos izos, unte gamikilida frauja armahairtein seina bi izai, jah miþfaginodedun izai *ἤκουσαν οἱ περίοικοι καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτῆς, ὅτι ἐμεγάλυνε κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ μετ' αὐτῆς· καὶ συνέχαιρον αὐτῇ.*

Pozn. 1. Snad zde unte vzniklo anticipací jako důvod k větě doložené *καὶ συνέχαιρον αὐτῇ.* Podobně odůvodňovací může býti také: Mk. IX. 11. frehun ina qiþandans, unte qiþand bokarjos þatei Helias skuli qiman faurþis *ἐπηρώτων αὐτὸν λέγοντες, ὅτι λέγουσιν οἱ γραμματεῖς ὅτι Ἠλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον.* Na první pohled jeví se zde zase uvozovacím; ale může býti důvodem k tomu proč učenníci, jak ve v. 10. pověděno »þata waurd habaidedun du sis misso, sokjandans« *τὸν λόγον ἐκράτησαν πρὸς ἑαυτούς συζητοῦντες* — unte značí tedy asi: vždyť pak přece říkají zákonníci.

Pozn. 2. Na jisto unte uvozovací není, ač je Bernhardt tak vykládá: Mk. VIII. 16. — Spasitel ve v. 15. řekl: saihviþ ei atsaihviþ izwis þis beistis Fareisaie jah beistis Herodis *ὁρᾶτε βλέπετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ τῆς ζύμης Ἡρῴδου* — a pak se pokračuje v. 16. jah þahtedun miþ sis misso qiþandans: unte hlaibans ni habam *καὶ διελογίζοντο πρὸς ἀλλήλους, ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχομεν.* Patrno, že unte nezávisí na qiþandans, nýbrž uvádí přímo důvod, proč učenníci myslili, že je Spasitel napomíná, aby se střehli kvasu Fariseů: (»to proto říká, že nemáme chlebů«).

Srv. ostatně níže věty předmětné a příčinné.

Digitized by Google

F) *Parataktické spojky v platnosti pokračovací.*

§ 50. Podle povahy textu novozákonného písma, jejž gotské památky podávají, poměr parataktický velmi zhusta slouží jen výrazu prostého pokračování buď výpravy (v evangeliích) nebo argumentace (v epištolách a ve výkladě ev. sv. Jana). Pokračování toto dosti často jest asyndetické,[1]) ale stejně často syndetické, a všecky druhy spojek v něm se vyskytají: kopulativné, disjunktivné, adversativné, deduktivné i kausalné, všecky ovšem v platnostech uslabených. Už v řeckém prvopise po této stránce jsou v různých částech písma rozdíly: v evangelii Matoušově a Lukášově nejhojněji pokračování uvedeno jest slabě adversativným *δὲ*, někdy korrelativným *μὲν — δὲ*, méně často kopulativným *καί*, u Marka převahu má *καὶ* nad *δὲ*, v evangelii Janově množství jest pokračovacích *οὖν*, v epištolách argumentativný sloh podmiňuje mnoho *γάρ*, *οὖν*, *δέ*. — Ulfilas ještě mnohem více střídá a tím mimo mnoho jiného zase osvědčuje volnosť a neodvislosť svého překladu. Nejprve neváže se na druh spojky řecké, t. j. nepřekládá kopulativnou vždy zase kopulativnou, adversativnou zase adversativnou atd., nýbrž, jak se mu dle situace a okamžité nálady uzdá, třeba kopulativné *καὶ* přeloží adversativným þan, adversativné *δέ* kopulativným jah, -uh a pod. — Za druhé i v obvodu jediného druhu snaží se o variaci: za *δὲ* klade iþ, þan, aþþan, uh-þan a pilně je střídá; za *γὰρ* auk, allis, raihtis, unte: za *οὖν* nu, nunu, þannu, þaruh, þanuh.

Příklad poskytuje Mt. V., kde v ř. textu ve v. 21. 22. je čtyřikrát *δέ*, g. dvakrát iþ, dvakrát aþþan; v. 31. za ř. *δὲ* g. uh-þan; v. 32. a 34. ř. stejně začínají: *ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν* — g. 32. iþ ik qiþa izwis, 34. aþþan ik qiþa izwis; v. 37. ř. zase *ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν*, g. sijaiþ-þan waurd izwar.

K tomu přistupuje, že leckdy za ř. asyndeton g. překlad má spojku nebo naopak, konečně za jedinou pokračovací spojku v prvopise překladatel užil dvou (jako jah þan, uh-þan a pod.)

Jsou pak případy pokračovacích spojek v g. textu tyto:

I. Jah:

§. 51. Kopulativné jah odpovídá 1. řeckému *καὶ*: Mt. V. 29. 30. jabai augo þein þata taihswo marzjai þuk, usstagg ita jah wairp af þus ... jah jabai taihswo þeina handus marzjai þuk, afmait þo jah wairp af þus *εἰ ὁ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ ... καὶ εἰ ἡ δεξιά σου χεὶρ σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτὴν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ.* — Srv. v. 40. 41. 47. VI. 5. 12. 13. 28. VII. 26. 28. VIII. 2. 3. 4. 7. 8. 9. (třikrát) 13. 14. 15. (čtyřikrát) 16. 19. 20. 23. 24. 25. 26. 28. 29. 32. 34. IX. 1. (dvakrát) 2. 3. 4. 7. 9. 10. 11. 15. 19. 20. 23 26. 27. 30. (dvakrát) 33. 35. X. 1. 28. 37. 38. 39. 42. XI. 1. 4. 14. 23. XXV. 40. 46. XXVI. 1. 74. 75. (dvakrát) XXVII. 2. 5. (dvakrát) 9. 10. 11. 12. 14. 48. 53. 59. 62. (dvakrát) — Mk I. 5. 9. 10. 11.

[1]) Na počátcích veršů, jež snad částečně dle tohoto znaku byly odděleny (?).

Digitized by Google

12. 13. (třikrát) 17. 18. 19. 20. 21. (dvakrát) 23. (dvakrát) 25. 26. (dvakrát) 29. 30. 31. 33. 34. (třikrát) 35. (třikrát) 36. 37. 38. 39. 40. 42. 43. 44. II. 1. 2. (dvakrát) 3 4 8. 13. (třikrát) 14. (dvakrát) 15. (dvakrát) 16. 17. 18. (dvakrát) 19. 23. (dvakrát) 24. 25. 27. III. 1. (dvakrát) 2. 3. 5. 6 7. (dvakrát) 9. 11. 12. — 13. (třikrát: jah usstaig in fairguni jah athaihait þanzei wilda is, jah galiþun du imma *καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος, καὶ προσκαλεῖται οὓς ἤθελεν αὐτός· καὶ ἀπῆλθον πρὸς αὐτόν.* — 14. 16. 17. 20. (dvakrát) 21. 22. 23. 24. 25. 26. 32. 33 34. IV. 1. (třikrát) 2. (dvakrát) 4. 7. 8. 9. 11. 12. 13. 16. 17. 18. 20. 21. 24. 26. 27. (dvakrát) 30. 32. 33. 35. 36. (dvakrát) 37. 38. (dvakrát) 39. 40. 41. (dvakrát) V. 1. 2. 5. 9. (dvakrát) 10. 12. 13. (čtyřikrát) 15. (dvakrát) 16. 17. 18 20. (dvakrát) 21. (dvakrát) 22. (dvakrát) 23. 24. (dvakrát) 25 26. 29. 30. 31. 32. 37. 39. 40. 41. 43 (třikrát) VI. 1. 2. 5. 6. (dvakrát) 7. (třikrát) 8. 10. 11. 12. 13. (dvakrát) 14. 21. 22. 23. 25. 26. 27. 28. (třikrát) 29. (třikrát) 30. (dvakrát) 53. 54. 56. (dvakrát) VII. 1 2. 4. (dvakrát) 9. 14. 17. 18. 24. 26. 29. 30. 31. 32. (dvakrát) 33. 34. 35. 36. 37. VIII. 3. 4. 5. 6. (dvakrát) 7. 9. 10. (dvakrát) 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 21. 22 (dvakrát) 23. (dvakrát) 24. 26. 27. (dvakrát) 29. 30. 31. 32. (dvakrát) 34. IX. 1. 2. (třikrát) 4. (dvakrát) 5. 7. (dvakrát) 8. 10. 11. 14. 15. 16. 17. 18. (dvakrát) 20 (dvakrát) 21. 24. 26. (dvakrát) 28. 29. 30. (dvakrát) 33 (dvakrát) 35. 36. (dvakrát) 37. 42. 43. 45. 47. X. 1 (třikrát) 2. 5. 10. 11. 12 16. 17. 23. 32. (dvakrát) 33. (dvakrát) 35. 41. 44. 46. (dvakrát) 47. 48. 49. (dvakrát) 51. XI. 1. 2. 3. 4 5. 7. (dvakrát) 9. 11. (dvakrát) 12. 13. 14. (dvakrát) 15. (třikrát) 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 25 27. (dvakrát) 28. 31. 33. (dvakrát) XII. 1. 2. 4. 5. 12. (dvakrát) 13. 16. 17. 18. 20. (dvakrát) 21. 22. 24. 28. 30 31. 32. 33. 34. 35. 37. 38. XIII. 20. 21. XIV. 5. 10. 12. 13. 15. (dvakrát) 16. 43. 45. 48. 50. 51. (dvakrát) 53. (dvakrát) 54. (dvakrát) 57. 60. 65. (třikrát) 66. 67. 68. (dvakrát) 69. 70. 72. (třikrát) XV. 1. 2. 3. 8. 20. 21. 22. 23. 24. 26. 27. 28. (dvakrát) 29. 34. 35. 38. (výsledné?) 42. 44. 45. 46. XVI. 1. 2. 3. 4. 5. 8. 11.

L. I. 5. (dvakrát) Was in dagam Herodes þiudanis Judaias gudja namin Zakarias us afar Abiins, jah qeins is us dauhtrum Aharons, jah namo izos Aileisabaiþ *ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡρῴδου τοῦ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας ἱερεύς τις ὀνόματι Ζαχαρίας, ἐξ ἐφημερίας Ἀβιά· καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἐκ τῶν θυγατέρων Ἀαρών, καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς Ἐλισάβετ.* Srv. L. I. 7. 10. 13. (dvakrát) 14. (dvakrát) 15. (dvakrát) 16. 17. (dvakrát) 18. 19. 20. 21. (dvakrát) 23. 28. 30. 31. 35. 36. 38. 40. (dvakrát) 41. (dvakrát) 43. 45. 46. 49. 50. 52. 53. 56. 58. 59. 60. 61. 66. 67. 76. 80. II. 3. 8. 10. 12. 13. 15. (dvakrát) 21. 22. 25. (dvakrát) 26. 27. (dvakrát) 33. 34. 35. 39. 40. 41. 42. 45. 46. 48. 49. 52. III. 1. (dvakrát) 3. 10. 14. 22. (dvakrát) 23. IV. 2. 3. 4. 5. 6. 8. 12. 13. 14. (dvakrát) 15. 16. 17. (dvakrát) 20. (dvakrát) 22. 23. 27. 29. 31. (dvakrát) 32. 33. (dvakrát) 35. 38. 39. 41. 42. 44. V. 1. 2. 5. 6. 7. 10. 11. 12 (dvakrát) 13. 14. 17. (třikrát) 18. (dvakrát) 19. 20. 21. 27. 28. 29. (dvakrát) 30. 31. 37. 39. VI. 1. (dvakrát) 3. 5. 10. 12. 13. (dvakrát) 17. 19. 20. 29. 31. 33. 34. 37. VII. 10. 11. (dvakrát) 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 22. 23. 29. 31. 38. (čtyřikrát) 40. 44. VIII. 1. 5. (dvakrát) 6. 7. 8. 20. 22. 23. 26. 31. 32. (dvakrát) 33. 35.

Digitized by Google

(dvakrát) 37. 39. 41 (dvakrát) 43. 45. 55. IX. 2. 3. 4. 5. 9. 10. (dvakrát) 11. (dvakrát) 17. 18. (dvakrát) 35. 36. 39. (dvakrát) 40. 48. (dvakrát) 50. 51. 52. (dvakrát) 53. 56. 58. X. 6. 8. 15. 22. 23. 25. 30. (dvakrát) XIV. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 25. 27. XV. 2. 5. 6. 9. 12. 13. (třikrát) 15. (dvakrát) 16. 20. 25. 26 XVI. 1. 2. 6. 7. 12. 15. 21. 23. 24. XVII. 4. (skoro gradativné) 5. 8. 11. 12. 13. 14. 16. 19. 23. 26. 36. XVIII. 3. 18. 39. 42. XIX. 1. 2. 3. 4. 5. 7. 11. 15. 17. 18. 20. 24. 25. 28. 35. (dvakrát) 39. 40. 41. 45. 47. XX. 1. 19. 20. 21. 29. 30. 31. 34. — J. III. 32. V. 37. 38. VI 2. 3. 17. 25. 35. 42 45. 65. 69. VII. 1. 12. 28. VIII. 21. (dvakrát) 23. 25. 26. 29. 55. IX. 1. 6. (třikrát) 12. (třikrát) 15. (dvakrát) 19. 38. 39. 40. X. 3. (třikrát) 4. (dvakrát) 9. (třikrát) 10. (dvakrát) 16. 22. (dvakrát) 23. 27. 28. (pětkrát) 40. (dvakrát) 41. (dvakrát) 42. XI. 11. 19. 26. 28. 35. 43. XII. 13. (dvakrát) 26. (dvakrát) 45. 47. XIV. 4. (dvakrát) 13. 16. 29. 31. XVI. 3. 8. 22. 26. XVII. 6. (dvakrát) 10. (třikrát) 19. 22. 25. XVIII. 12. 13. 27. 38. XIX. 2. 5. 9.

V epištolách prostě pokračovací jah jest vzácné, ale přece v těchto případech: Ř. IX. 25. 26. 29. (v citatech!) XI. 17. 26. 27. XV. 10. 11. 12. — I. Kor. VII. 13. 17. IX. 20. XII. 13. (dvakrát), ač-li nejsou to korrelativné spojky) XV. 16. 49. — II. Kor. I. 16. II. 3. V. 4. VII. 15. VIII. 5. 10. XI. 14. XII. 7. — G. II. 9. IV. 14. VI. 16. — E. I. 22. II. 17. IV. 30. V. 11. 18. VI. 17. Filip I. 18. 25. — Kol. I. 17. 18 20. 21. II. 13. 14. III. 10. IV. 16. — I. Th. V. 23. — II Th. III. 15. — I. Tim. I. 12. III. 16. II. Tim. I. 18. II. 2. 17. 19. — Pak ještě Neh. V. 13. (třikrát) 14. (dvakrát) 15. (dvakrát) 16. (dvakrát) 18. (třikrát) VI. 15. 16. (čtyřikrát) 17. 19. (třikrát) VII. 1. (třikrát) 2. 3. Sk. IV. c. VI. e. (J. V. 37.) VII. b. c. VIII. d.

Enumerativnou povahu má pokračování *καὶ* Mt. VII. 22. 25. 27. VIII. 9. 15. a j.

2. Pokračovací jah nadbytně stojí i za větou participiem zkrácenou: Mt. VIII. 14. jah qimands Jesus in garda Paitraus jah gasalv *καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν Πέτρου, εἶδε.* — XXVII. 53. innatgaggandans in þo weihon baurg jah ataugidedun sik managaim *εἰσῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς.* — Mk. XIV. 66. jah wisandin Paitrau in rohsnai dalaþa jah atiddja aina þiujo *καὶ ὄντος τοῦ Πέτρου ἐν τῇ αὐλῇ κάτω ἔρχεται μία τῶν παιδισκῶν.* — L. III. 17. habands winþiskauron in handau seinai jah gahraineiþ gaþrask sein (ř. jiná vazba:) *οὗ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἅλωνα αὐτοῦ.* Právě tak také -uh þo participii nadbytkem stává (v. níže §. 52. 5.). — Příkladem k tomu snad byly vazby, ve kterých po jah warþ — jah nadbytkem jest opakováno, a to buď shodně s řec. nebo odchylně: Mk. II. 15. jah warþ... jah managai *καὶ ἐγένετο... καὶ* Srv. L. II. 15. V. 12. 17. VIII. 1 XVII. 11. XIX. 15 — nebo po warþ þan — jah položeno L. V. 1. VIII. 22. IX. 51.

Pozn. 1. Bez druhého jah frase tato doložena častěji. Mk. I. 9. jah warþ — qam *καὶ ἐγένετο... ἦλθεν.* Srv. Mt. XI. 1. XXVI. 1. L. I. 23. 41. 59. II. 46. VII. 11. IX. 18. 33. XVIII. 35. XIX. 29. XX. 1. — L. I. 8. 9. warþ þan... hlauts imma urrann *ἐγένετο... ἔλαχε* Srv. L. II. 1. 6. III. 21. VIII. 40. IX. 37. 57. XVIII. 35.

Digitized by Google

Pozn. 2. Jinak má se věc Mk. II. 23. jah warþ þairhgaggan imma þairh attisk, jah dugunnun siponjos is skewjandans raupjan ahsa *καὶ ἐγένετο παραπορεύεσθαι αὐτὸν διὰ τῶν σπορίμων, καὶ ἤρξαντο οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὁδὸν ποιεῖν τίλλοντες τοὺς στάχυας.* Zde jest druhé jah správně (nikoli nadbytně) pokračovací, jako též Mk. IX. 7. L. VI. 1. 6.

Nadbytně druhým jah závětí připojeno též po několika předvětích temporalných. Mt. XV. 41. jah þan was in Galeilaia jah laistidedun ina jah andbahtidedun imma (možno sice jah — jah při závětí pokládati za korrelativné, ale ř. ho není) *καὶ ὅτε ἦν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ἠκολούθουν αὐτῷ καὶ διηκόνουν αὐτῷ.* — L. II. 21. jah biþe usfullnodedun dagos ahtau du bimaitan ina, jah haitan was namo is Jesus (ř. shodně:) *καὶ ὅτε ἐνεπλήσθησαν ἡμέραι ὀκτὼ τοῦ περιτεμεῖν τὸ παιδίον, καὶ ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦς.* — 27. 28. jah miþþanei inn attauhun berusjos þata barn Jesu ... jah is andnam ina ana armins seinans *καὶ ἐν τῷ εἰσαγαγεῖν τοὺς γονεῖς τὸ παιδίον Ἰησοῦν ... καὶ αὐτὸς ἐδέξατο αὐτὸ εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ.*

3. Pokračovací jah odpovídá ř. *δὲ*: Mt. VI. 30. jah þande þata hawi haiþjos ... guþ swa wasjiþ, ƕaiwa mais izwis? *εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ ... ὁ θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσιν, οὐ πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς;* Srv. Mk. 1. 16. V. 14. 19. XV. 33. L. VI. 1. 12. VII. 6. XV. 20. XIX. 22. Ř. XI. 17.

4. Za ř. *γὰρ* stojí jah: II. Tim. III. 2. jah wairþand mannans sik friondans *ἔσονται γὰρ οἱ ἄνθρωποι φίλαυτοι ..*

II. -uh

§. 52. Pokračovací -uh místo má: **1.** za řecké *καί* zřídka; jen J. XIV. 8. þatuh ganah unsis *καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν.* **2.** za řecké *δέ*: Mt. XXVII. 44. þatuh samo *τὸ δ' αὐτό.* — J. X. 20. geþunuh managai ize *ἔλεγον δὲ πολλοί.* — E. IV. 32. wairþaiduh miþ izwis misso seljai *γίνεσθε δὲ εἰς ἀλλήλους χρηστοί* — II. Th. III. 12. þaimuh swaleikaim anabiudam *τοῖς δὲ τοιούτοις παραγγέλλομεν.* — Sk. V. d. þammuh samin haidau.

3. za ř. *οὖν*: J. XVI. 18. qeþunuh *ἔλεγον οὖν.*

4. Velmi zhusta za ř. asyndeton a to: **a**) po předložkách: J. XIX. 12. framuh þamma *ἐκ τούτου* — Mt. XI. 25. inuh jainamina mela *ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ* — L. X. 21. inuh þizai ƕeilai *ἐν αὐτῇ ὥρᾳ* — Všecky případy inuh þis *ἕνεκεν τούτου* Mk. X. 7. aj. (v. §. 39. I. 2.) — J. VI. 66. uzuh þamma mela managai galiþun ibukai *ἐκ τούτου πολλοὶ ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω* — Sk. V. a. anduh þana laist (secundum hoc vestigium)

b) při demonstrativě: J. X. 3. þammuh daurawards uslukiþ *τούτῳ ὁ θυρωρός ἀνοίγει* — J. XVIII. 26. sah niþjis was *συγγενὴς ὧν* — Filem. 12. þanuh insandida *ὃν ἀπέπεμψα* — J. X. 21. sumaih qeþun *ἄλλοι ἔλεγον.* — Podobně při slovese: J. IX 17. qeþunuh du þamma blindin *λέγουσι τῷ τυφλῷ.*

c) při adverbiích prvotně lokalných þaþro, þar, a při prv. tempor. þan.

α) þaþro stojí asyndeticky: G. I. 21. þaþro qam ana ƕera Saurais jah Kileikiais *ἔπειτα ἦλθον εἰς τὰ κλίματα τῆς Συρίας καὶ τῆς Κιλικίας.* — II. 1. þaþro bi fidwortaihun jera usiddja aftra, *ἔπειτα διὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν πάλιν ἀνέβην.*

Digitized by Google

Zmocněné þaþroh čte se: Mk. IV. 17. þaþroh suns gamarzjanda *εἶτα εὐθέως σκανδαλίζεται.* — 28. (části věty, enumerativně:) frumist gras, þaþroh ahs, þaþroh fulleiþ kaurnis in þamma ahsa *πρῶτον χόρτον, εἶτα στάχυν, εἶτα πλήρη σῖτον.* — VIII 25. þaþroh aftra galagida handuns ana þo augona is *εἶτα πάλιν ἐπέθηκε τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ.* — L XVI. 16. þaþroh þiudangardi guþs wailamerjada *ἀπὸ τότε ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ εὐαγγελλίζεται.* — Srv. I. Tim. II. 13. — II. Tim. IV. 8. þaþroh galagiþs ist mis waips *λοιπὸν ἀπόκειταί μοι ὁ στέφανος.*

Že þaþroh skutečně jest pouze pokračovací, viděti pěkně ze dvou dokladů, kde odpovídá pokračovacímu *καί*: L. IV. 9. þaþroh gatauh ina in Jairusalem *καὶ ἤγαγεν αὐτὸν εἰς Ἱερ.* — I. Kor. XV. 6. þaþroh gasaihvans ist *καὶ* (*ὅτι*) *ὤφθη.* (Odchylkou od ř. jest tu přechod z řeči nepřímé do přímé.)

β) Tvary þaruh, þanuh jež vyskytají se velmi často, Braune (G. Gram. §. 218.) uvádí mezi konklusivnými spojkami. Vskutku jimi ř. *οὖν* jest leckdy přeloženo, ale jen v ev. Janově, kde *οὖν* je často pouze pokračovací; jinak hojněji převádějí ř. *δέ*, tak že i v těch případech, kde odpovídají ř. *οὖν*, lépe jest je pokládati jen za pokračovací. Výminkou je na pohled Mt. IX. 18. þaruh reiks ains qimands inwait ina *ἰδοὺ ἄρχων ἐλθὼν προσεκύνει αὐτῷ* — ale tu i adv. *ἰδοὺ* jest jen pokračovací, a taktéž L. II. 25. þaruh was manna in Jairusalem *καὶ ἰδοὺ ἦν ἄνθρωπος ἐν Ἱερ.* — Mt. IX 3. þaruh sumai qeþun *καὶ ἰδού... τινὲς εἶπον.* — L. VII. 12. 37. i g. þaruh sai = *καὶ ἰδού* také jest jen pokračovací.

þaruh = *δὲ*: Mk. X. 20. þaruh andhafjands qaþ *ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν.* — 24. þaruh aftra andhatjands qaþ *ὁ δὲ πάλιν ἀποκριθεὶς λέγει.* Srv. Mk. XIV. 64. XVI. 6. L. III. 13. IV. 43. V. 34. VI. 8. 10. VII. 43. VIII. 30. 46. 52. IX. 42. X. 26. XIV. 16. XV. 27 29. 31. XVI. 6. J. VI. 14. 20. XVIII. 15. 18.

þaruh = *καὶ*: J. III. 23. þaruh qemun jah daupidai wesun *καὶ παρεγίνοντο καὶ ἐβαπτίζοντο.* J. VII. 45. IX. 2. (L. VII. 12. 37.)

þaruh = *οὖν*: J. VI. 5. þaruh uzhof augona *ἐπάρας οὖν τοὺς ὀφθαλμοὺς.* — v. 10. þaruh anakumbidedun *ἀνέπεσον οὖν.* Srv. v. 19. 21. 28. 32. 53. 67. VII. 6. 35. VIII. 25. XI. 36. XII. 2. XVI. 17. XVIII. 6. 11. 12. 16. 17. 25. 27. 29. 31. 37. XIX. 5. 6. 10. — J. VI. 24. þaruh þan gasaihv managei *ὅτε οὖν εἶδεν ὁ ὄχλος.*

þaruh za asyndeton: Mk. XVI. 7. þaruh ina gasaihviþ *ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε.* Zde ještě prvotná lokalná platnosť jest patrna, ale jinde úplně potuchla: J. XVI. 29. þaruh qeþun *λέγουσιν.* Srv. XVIII. 5. XIX. 5. 9. 22. XIII. 37. Sk. III. a. = J. III. 23. 24. Sk. VIII. a = J. VII. 45. 46.

Zcela souběžné platnosti má þanuh:

þanuh = *δὲ*: Mt. IX. 25. þanuh, þan usdribana warþ so managei... habaida handu izos *ὅτε δὲ ἐξεβλήθη ὁ ὄχλος... ἐκράτησε τῆς χειρὸς αὐτῆς.* — IX. 32. þanuh biþe ut usidjedun eis *αὐτῶν δὲ ἐξερχομένων.* (Souběžný v. 33. má jah biþe = *καὶ* s partic.) Srv. Mk. IV. . 29. I. Kor. XIV. 28.

(þanuh biþe = *ὅταν δέ*). — L. VIII. 54. IX 12. 13. XV. 28. X. 28. J. VI. 12. (Sk. VII. d.) J. XVIII. 28.

Digitized by Google

þanuh = *καὶ*: Mk. X. 13. þanuh atberun du imma barna *καὶ προσέφερον αὐτῷ παιδία*. Srv. I Kor. XIV. 25.

þanuh = *καὶ ἰδού*: Mt. IX 2. þanuh atberun du imma usliþan *καὶ ἰδοὺ προσέφερον αὐτῷ παραλυτικόν*.

þanuh = *οὖν*: Mk. XII. 6. þanuh nauhþanuh ainana sunu aigands ... insandida *ἔτι οὖν ἕνα υἱὸν ἔχων ... ἀπέστειλε*. — J. VI. 13 þanuh galesun *συνήγαγον οὖν*. — Srv VI. 34. 52. 60. 68. VII. 3. 11. 33. 43. VIII. 13. 21. 31. 41. 52. 57. 59. IX 8. 10 25. 28. X. 7 19. 24. XI. 12. 16. 21. 33. 38. 45. XII. 19. XIII. 22. XIX 13.

þanuh za asyndeton: Mt. VIII. 26. þanuh urreisands gasok windam *τότε ἐγερθεὶς ἐπετίμησε τοῖς ἀνέμοις*. Zde zase původní temporalná platnosť patrna (jako relativně: J. XVI. 25. qimiþ hweila, þanuh izwis ni þanaseiþs in gajukom rodja *ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὐκ ἔτι ἐν παροιμίαις λαλήσω ὑμῖν*).

Poněkud ostatně časová moc adverbialná proniká i v ostatních dokladech, ač velmi slabě: Mt. IX. 6. 14. 29. 37. XI. 20. XXV. 41. 44. 45. XXVI. 3. 67. 74. XXVII. 3. 9. 13. 58. J. XII. 16. XIII. 36. XVIII. 38. 24. L. XIV. 10. 21.

5. Jako jah nadbytkem přidáno po vazbě participialné, tak také -uh. Mk. III. 1. athaitands siponjans qaþuh du im *προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς λέγει αὐτοῖς*. — L. XV. 26. jah athaitands sumana magiwe frahuh *καὶ προσκαλεσάμενος ἕνα τῶν παιδῶν ἐπυνθάνετο*. — I. Tim. VI. 8. habandans þaimuh ganohidai sijaima *ἔχοντες τούτοις ἀρκεσθησόμεθα*. — Sk. I. b. c. diabulau nauþjandin þatuh wesi.

III. Nih.

§. 53. Kopulativné nih také někdy možno pokládati jen za pokračovací: Mt. X. 34. nih ahjaiþ þatei qemjau lagjan gawairþi ana airþa (ř. asyndeton:) *μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν*. — Mk. XII. 10. nih þata gamelido ussuggwuþ *οὐδὲ τὴν γραφὴν ταύτην ἀνέγνωτε*. — Ř. IX. 7. niþ þai sijaina fraiwa Abrahamis, allai barna *οὐδ' ὅτι εἰσὶ σπέρμα Ἀβραάμ, πάντες τέκνα*. — II. Kor. I. 19. nih warþ ja jah ne (ř. asyndeton:) *οὐκ ἐγένετο ναὶ καὶ οὔ*. — I. Tim. III. 6. nih niujasatidana (ř. asynd.) *μὴ νεόφυτον*. Srv. Sk. I. b. VII. c. Snad též Ř. VII. 7. ni ufkunþedjau, nih þairh witoþ ... nih kunþedjau, nih witoþ qeþi *οὐκ ἔγνων, εἰ μὴ διὰ νόμου ... οὐκ ᾔδειν, εἰ μὴ ὁ νόμος ἔλεγεν* (ač tu — přes ř. asyndeton — je nih skoro gradativné!)

Jednou i prosté ni zastupuje ř. *οὐ ... γάρ*: J. III. 24. ni nauhþanuh galagiþs was in karkarai Johannes. *οὔπω γὰρ ἦν βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν ὁ Ἰωάννης*. (Ale místo toto zachováno pouze ve Sk. a není tudy zcela spolehlivé.)

IV. þan.

§. 54. Adversativné þan pokračování velmi často naznačuje jako ř. *δέ* a sice nejčastěji tomuto odpovídajíc a pro variaci s iþ, aþþan se střídajíc. Ale také stává za jiné spojky pokračovací a několikrát i za asyndeton.

Digitized by Google

1. þan = *δέ*: Mt. VIII. 1. dalaþ þan atgaggandin imma af fairgunja, laistidedun afar imma iumjons managos *καταβάντι δὲ αὐτῷ ἀπὸ τοῦ ὄρους ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί.* Srv. v. 9. 16. 18. IX. 28 36. XI 7. XXVI. 71. 73. XXVII. 1. 7. 15. 19. 45. 62. Mk. II. 5. III. 32. IV. 6. 36. V. 6. VI. 4. 15. (dvakrát) 16. VIII. 8. 29. IX. 9. 25. 38. X. 14. XI. 8. XV. 36. 39. XVI. 9. L. I. 8. 11. 22. 34. 38 39. 56. 62. 64. II. 1. 4. 6. 17. 47. III 3. 11. 12. 14. 15. 21. IV. 21. 24. 38. (dvakrát) 39. 40. 41. 42. V. 3. 4. 8. 15. 22. VI. 48. VII. 1. 2. 3. 9. 16. 20. 24. 36. 39. 42. 43. VIII. 4. 9. 19. 24. 25. 27. 28. 30. 33. 34. 35. 36. 38. (dvakrát) 40. 45. 47. 51. 52. IX. 1. 6. 7. 8. 12. 14. 16. 19. 20 (dvakrát) 23. (dvakrát) 28. 32. 34. 37. 41. 43. (dvakrát) 44. (ř. jiný text) 46. 49. 51. 54. 55. 57. 59. 60. 61. 62. X. 17. 18. 30. XIV. 15. 25. XV. 3. 14. 17. 22. XVI. 3. 14. 22. (dvakrát) XVII. 6. 7. 17. 20. 22. XVIII. 6. 9. 15. (dvakrát) 19. 22. 24. 26. 28. 31. 35. 36. 37. 40. (dvakrát) XIX. 8. 9 11. 13. 16. 19. 32. 33. 36. 37. XX. 3. 9. 13. 14. 17. 23. 24. 27. 31. 39. 41. 45. J. VI. 3. 23. IX. 37. X. 22. XI. 37. XII. 14. XIII. 25. — I. Kor. IV. 6. II. Kor. VIII. 22. — I. Tim. V. 24. Sk. II. b. VI. d. VIII. a. (J. VII. 45. 46.) Postavením je zajímavé: L. XVIII. 40. biþe neƕa was þan *ἐγγίσαντος δέ.*

2. þan = *οὖν*: Mt. XXVII. 17. gaqumanaim þan im qaþ im Peilatus *συνηγμένων οὖν αὐτῶν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Πιλάτος.* Srv. L. III. 7. VI. 9. XIX. 12. Nejhojněji v evangelii Janově, kde v prvopise *κατ' ἐξοχήν* pokračovacím jest *οὖν*: J. VI. 41. 43. VII. 28. 30. 40. 45. 47. VIII. 19. 22. 48. IX. 12. 15. 16. 18. 24. XI. 3. 17. 25. 31. 41. 47. XII. 4. 7 9. 17. 28. 29. 35.

3. þan = *καί*: L. VIII. 22. warþ þan *καὶ ἐγένετο.* — Mk. X. 28. dugann þan Paitrus qiþan *καὶ ἤρξατο ὁ Πέτρος λέγειν.*

4. þan = *γάρ*: G. VI. 13. nih þan sweþauh þai izei bimaitanai sind witoþ fastand *οὐδὲ γὰρ οἱ περιτεμνόμενοι αὐτοὶ νόμον φυλάσσουσιν.* (Srv. níže sweþauh.)

5. þan = *ἄρα*: I. Kor. V. 10. unte skuldedeiþ þan us þamma fairƕau usgaggan *ἐπεὶ ὀφείλετε ἄρα ἐκ τοῦ κόσμου ἐξελθεῖν.*

6. þan za asyndeton ř. textu: Mt. III. 11. sah þan izwis daupeiþ *αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει.* — Mk. IV. 35. (jah þan?) jah qaþ du im in jainamma daga at andanahtja þan waurþanamma *καὶ λέγει αὐτοῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ὀψίας γενομένης.* — Mk. VIII. 1. in jainaim þan dagam *ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.* Srv. L. II. 2. 42. III. 16. VIII. 8. 49. (nauhþan = *ἔτι*). — I. Th. IV. 17. I. Tim. V. 25. J. VII. 16. 32. IX. 20. XI. 25.

V. Aþþan.

§. 55. Aþþan je obyčejně skutečnou spojkou adversativnou, ale přece také uvozuje jen pokračování, střídajíc se s iþ (a þan) jako na př. Mt. V. 22. iþ saei qiþiþ broþr seinamma raka, skula wairþiþ gaqumþai; aþþan saei qiþiþ dwala, skula wairþiþ in gaiainnan funins *ὃς δ' ἂν εἴπῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ῥακά, ἔνοχος ἔσται τῷ συνεδρίῳ· ὃς δ' ἂν εἴπῃ μωρέ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πύρος.*

Digitized by Google

1. Nejčastěji aþþan = *δέ*. Mt. VI. 16. aþþan biþe fastaiþ *ὅταν δὲ νηστεύητε*. — VIII. 11. aþþan qiþa izwis *λέγω δὲ ὑμῖν*. Srv. IX. 13. 16. Mk. IV. 15. VIII. 20. 29. (?) X. 31. XII. 26. XIII. 17. 18. 28. L. III. 9. IV. 25. VI. 41. 46. VIII. 11. 16. XVI. 7. 19. XVII. 25. XX. 37. 38. J. XV. 19. 26. XVI. 7. XVII. 20.

V epištolách mnohem hojněji se vyskytá: Ř. VII. 23. VIII. 8. IX. 1. 10. XIII. 3. — I. Kor. IV. 3. VII. 8. 15. 25. 28. XV. 1. 10. (dvakrát) 14. 23. 56. XVI. 3. 5. 10. 12. 17. 26. — II. Kor. I. 13. 18. 21. 23. II. 1. 5. 10. 12. 14. III. 4. 7. 16. 17. (dvakrát) 18. IV. 3. 7. V. 5. 11. 18. VI. 13. VII. 7. 13. VIII. 1. 16. 19. IX. 3. 8. 10. X. 1. 2. 15. 17. XI. 3. 6. (= *ἀλλά*) XII. 1. 5. 16. XIII. 6. 7. — G. I. 20. II. 4. 6. 11. 17. 20. III. 29. IV. 1. 6. 18. 20. 28. V. 3. 10. 11. 16. 18. 19. VI. 6. 9. — E. III. 20. V. 3. VI. 21. — Filip I. 24. II. 24. 25. 27. III. 12. IV. 10. (dvakrát) 15. — Kol. III. 24. — I. Th. II. 16. 17. III. 11. 12. IV. 9. 10. 13. V. 1. 4. 12. 23. — II. Th. II. 1. 16. III. 3. 4. 6. 13. 16. — I. Tim. I. 5. 8. 17. III. 15. IV. 1. V. 5. 8. 13. (dvakrát) VI. 2. 6. 8. 9. — II. Tim. II. 20. 22. III. 1. 8. IV. 8. 12.

2. aþþan = *μέντοι* II. Tim. II. 19.; aþþan tulgus grunduwaddjus guþs standiþ *ὁ μέντοι στερεὸς θεμέλιος τοῦ θεοῦ ἕστηκεν*.

3. aþþan = *καὶ*: II. Tim. IV. 4. aþþan af sunjai hausein afwandjand, iþ du spillam gawandjand sik *καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοὴν ἀποστρέψουσιν, ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους ἐκτραπήσονται*. — Podobně: L. VI. 24. 'Aþþan wai izwis þaim gabeigam *πλὴν οὐαὶ ὑμῖν τοῖς πλουσίοις*.

4. aþþan = *οὖν*, častěji, zejména v otázce: Mk. XI. 31. = L. XX. 5. aþþan duhve ni galaubideduþ imma? *διατί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ;* -- L. XX. 17. aþþan hva ist þata gamelido? *τί οὖν ἐστι τὸ γεγραμμένον* — J. VI. 30. aþþan hva taujis þu taikne? *τί οὖν ποιεῖς σὺ σημεῖον;* Ale i mimo otázku: Mk. XII. 27. aþþan jus filu airzjai sijuþ *ὑμεῖς οὖν πολὺ πλανᾶσθε*. Srv. II. Kor. VIII. 24. II. Tim. II. 21.

5. aþþan = *γάρ* (v epištolách častěji:) Ř. VIII. 6. aþþan fraþi leikis dauþus, iþ fraþi ahmins libains jah gawairþi *τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκὸς θάνατος· τὸ δὲ φρόνημα τοῦ πνεύματος ζωὴ καὶ εἰρήνη*. Srv. IX. 11. II. Kor. I. 4. IV. 5. IX. 1. (= *μέν γὰρ*) XII. 6. 11. XIII. 4. 9 — G. II. 6. V. 5. — E. V. 9. — Filip I. 21. 23. III. 3. I. Tim. IV. 8. II. Tim. IV. 6.

6. aþþan = *ἄρα*: II. Kor. VII. 12. aþþan jabai melida, ni in þis anamahtjandins ni in þis anamahtidins, ak du gabairhtjan usdaudein unsara *ἄρα εἰ καὶ ἔγραψα ὑμῖν, οὐχ εἵνεκεν τοῦ ἀδικήσαντος οὐδὲ εἵνεκεν τοῦ ἀδικηθέντος· ἀλλ' εἵνεκεν τοῦ φανερωθῆναι τὴν σπουδὴν ἡμῶν*.

7. aþþan = *γέ καί*: G. III. 4. swa filu gawunnuþ sware? aþþan jabai sware! *τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῇ; εἴ γε καὶ εἰκῇ*.

8. aþþan za řecké asyndeton: L. XVII. 22. aþþan qimand dagos *ἐλεύσονται ἡμέραι* — XVIII. 8. aþþan qiþa izwis *λέγω ὑμῖν* — Ř. IX. 19. aþþan hva nauh faianda *τί ἔτι μέμφεται* — Srv. G. I. 16. IV. 12. I. Th. V. 21.

Digitized by Google

VI. Iþ

§. 56. 1. Iþ s aþþan se střídajíc překládá nejprve korrelativné ř. *μὲν* — *δὲ*: Mt. III. 11. aþþan ik in watin izwis daupja; iþ sa afar mis gagganda swinþoza mis ist *ἐγὼ μὲν βαπτίζω ὑμᾶς ἐν ὕδατι . . . ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός μου ἐστίν* — Srv. Mk. I. 8. — Ř. XI. 22. aþþan ana þaim . . . ƕassein, iþ ana þus selein *ἐπὶ μὲν τοὺς . . . ἀποτομίαν, ἐπὶ δὲ σὲ χρηστότητα.* Srv. Ř. XI. 28. — I. Kor. IX. 25. aþþan eis . . . iþ weis *ἐκεῖνοι μὲν οὖν . . . ἡμεῖς δὲ* — Srv. Tit. I. 15. II. Tim. IV. 4. 15.

Pozn. 1. První člen (*μὲν*) zastoupen bývá též jinými adversativnými spojkami, jež tuto pokládati sluší také jen za pokračovací, a sice: G. IV. 24. akei þan sa us þiujai bi leika gabaurans was, iþ sa us frijai bi gahaita *ἀλλ' ὁ μὲν ἐκ τῆς παιδίσκης κατὰ σάρκα γεγέννηται· ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλευθέρας, διὰ τῆς ἐπαγγελίας.* —

sweþauh: Mk. X. 39. sweþauh þana stikl drigkats . . . iþ þata du sitan . . . nist mein du giban *τὸ μὲν ποτήριον πίεσθε . . . τὸ δὲ καθίσαι . . . οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι.* — Filip III. 1. uns sweþauh ni latei, iþ izwis þwastiþa *ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρὸν ὑμῖν δὲ ἀσφαλές.* — Sweþauh = *μὲν* může se pokládati za pokračovací ještě: Mk. IX. 12. Kol. I. 23. II. 23. Sk. I. b Mt. VII. 15. (= *δὲ*) Viz výše §. 38.

Pozn. 2. Jinak za *μὲν* v prvním členu bývá některá spojka deduktivná — v. níže §. 59.

2. O sobě pokračovací iþ vyskytuje se dosti často, a to: a) iþ = *δέ*: Mt. V. 19. iþ saei nu gatairiþ aina anabusne . . . minnista haitada . . . iþ saei taujiþ . . . sah mikils haitada *ὃς ἐὰν οὖν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν . . . ἐλάχιστος κληθήσεται . . . ὃς δ' ἂν ποιήσῃ . . . οὗτος μέγας κληθήσεται* — Mt. V 29. iþ jabai augo þein . . . marzjai þuk, usstagg ita *εἰ δὲ ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτόν.* Srv. Mt. VI. 3. 6. 27. VIII. 22. 27. 31. 32. 33. IX. 12. 22. 34. XI. 2. XXVI. 66. 69. XXVII. 6. 11. (dvakrát) 47. 49. 50. 54. 66. — Mk. I. 14. — I. 30. iþ swaihro Seimonis lag in brinnon *ἡ δὲ πενθερὰ Σίμωνος κατέκειτο πυρέσσουσα.* Srv. Mk. I. 41. 45. V. 33. 34. 36. 40. VI. 3. 19. 24. 27. VII. 6. (dvakrát) 27. 28. VIII. 5. 28. 33. IX. 12. 19. 21. 23. 27. 32. 34. 39. X 3. 4 6. 13. 18. 21. 22. 24. 26. 36. 37. 38. 39. (dvakrát) 42. 43. 48. 50. 51. 52. XI. 6. 29. XII. 23. 29. XIII. 3. 14. 15. 16. (dvakrát) XIV. 6. 11. 46. 47. 52. 55. 61. 63. 68. 70. 71. XV. 2. 4. 5. 6. 9. 11. 14. (dvakrát) 15. 16. 37. 44. 47. —

L. I. 29. iþ. si gasaiƕandei gaþlahsnoda bi innatgahtai is *ἡ δὲ ἰδοῦσα διεταράχθη ἐπὶ (τῷ λόγῳ) αὐτοῦ.* Srv. I. 57. 80. II. 19. 40 III. 19. IV. 1. 30. 40. V. 2. 16 33. VI. 2. 8. 11. VII. 4. 14. 30. 40 41. VIII. 10. 12. 13. 14. 15. 21. 24. 37. 48. 50. 56. IX. 11. 13. 19. 43. 45. 47. X. 2. 6. 10. 20. 27. 29. XIV. 34. XV. 30. XVI 7. XVII. 15. 37. XVIII. 16. 23. 27. 41. XIX. 14. 34. 47. XX. 5. 17. — J. VI. 10. 16 61. VII. 10. 14. 37. IX. 11. 15. XI. 4. 20. 41. XII. 2. 3 8. 23 44 XVIII. 7. 16. 22. 25. 39. XIX. 6. 12. — Ř. X. 14. 15. XI. 12. XIV. 1. XV. 5. 9 13 — I. Kor X. 28. XI. 3. (dvakrát)

Digitized by Google

5. 6. — II. Kor. XI. 12 — G. IV. 25. V. 24. VI. 4 — II. Kor. I. 12. III 6. IV. 5 18. V. 11. 16. VI 10. (dvakrát) 12. VII. 10. X. 10. 13. — Filip I. 22. 28. III. 14. E II. 4. IV. 7. 15. 20. — II. Th. III. 5. I. Tim. I. 14. 15. IV. 7. V. 20. VI. 4. 11. II. Tim. I. 10. II. 16. 22. 23. 24 III. 5. 10. 13. 14. IV. 5. Tit. I. 1. 3. 16. II. 1. Filem. 12. 14. 16. 18 — Sk. IV. c. (dvakrát) V. a. VII. a. b

b) iþ = *καὶ* (*τέ*) J. XVIII. 28. iþ eis ni iddjedun in praitoria *καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ πραιτώριον.* — Mk. X. 42. iþ þai mikilai ize gawaldand im *καὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν.* Srv. Ř. XIII 12. XIV. 3 — (*τέ*) J. VI. 18. iþ marei winda mikilamma waiandin urraisida was *ἥ τε θάλασσα ἀνέμου μεγάλου πνέοντος διηγείρετο.*

c) iþ = *οὖν*: L XV. 28. iþ atta is... bad ina *ὁ οὖν πατὴρ αὐτοῦ... παρεκάλει αὐτόν* J. XVIII. 28. iþ eis tauhun Jesu *ἄγουσιν οὖν τὸν Ἰησοῦν.* Srv. XVIII. 3. 4. 10. 19. 40 VI. 15. XI. 20. 32. XII. 3. I. Kor. XV. 11.

d) iþ = *γάρ*: Mk VII. 3. iþ Fareisaieis jah allai Judaieis niba ufta þwahand handuns, ni matjand *οἱ γὰρ Φαρισαῖοι καὶ πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, ἐὰν μὴ πυγμῇ νίψωνται τὰς χεῖρας, οὐκ ἐσθίουσιν.* — J XIX. 6 iþ ik fairina in imma ni bigita *ἐγὼ γὰρ οὐχ εὑρίσκω ἐν αὐτῷ αἰτίαν* Srv J. VI. 6 XII 8. I. Kor. VII. 7. XI. 31. G. VI. 3. Filip III. 20

e) iþ za asyndeton: J. VII. 8. jus galeiþiþ in dulþ þo, iþ ik ni nauh galeiþa *ὑμεῖς ἀνάβητε εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην· ἐγὼ οὔπω ἀναβαίνω.* — XVIII. 17. iþ is qaþ *λέγει ἐκεῖνος.* Srv. v. 25. XI. 29. IX. 12. Ř. XII. 20.

VII. Nu.

Deduktivné nu dosti zhusta jest jen pokračovací (jako v evang. Janově *οὖν*, které však samo obyčejněji převádějí þanuh, þaruh neb jiné, méně často nu!)

1. nu = *οὖν*: Mt. V. 19. saei nu gatairiþ aina anabusne... minnista haitada *ὃς ἐὰν οὖν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν... ἐλάχιστος κληθήσεται.* — VI. 8. ni galeikoþ nu *μὴ οὖν ὁμοιωθῆτε.* Srv. VI. 2. 22. 23. X. 32. L. XIV. 33. XVI. 11. XX. 29. 33. J. III. 29. VIII. 24. Ř. VII. 7. IX. 30. XI. 1. 19. 22. — XII. 1. bidja nu izwis *παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς.* — I. Kor. VII. 26. X. 19. 31. XIV. 26. II. Kor. IX. 5. XI. 4. G. III. 5. E. IV. 1. 17. V. 1. 7. VI. 14. Filip. II. 1. 23. Kol. II. 16. III. 1. I. Tim. II. 1. V. 14. II. Tim. II. 1. 3. — I. Tim. III. 1. 2. triggw þata waurd: jabai ƕas aipiskaupeins gairneiþ, godis waurstwis gairneiþ. Skal nu aipiskaupus ungafairinoþs wisan... *πιστὸς ὁ λόγος, Εἴ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται, καλοῦ ἔργου ἐπιθυμεῖ· δεῖ οὖν τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι...*

2. nu = *δέ*: J. V. 47. þande nu jainis melam ni galaubeiþ, ƕaiwa meinaim waurdam galaubjaiþ *εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύσετε;*

Právě tak þande nu = *εἰ δέ* I. Kor. XV. 12. — II. Kor. IV. 13. habandans nu... *ἔχοντες δέ...* G. V. 17. þo nu sis misso andstandand *ταῦτα δὲ ἀντίκειται ἀλλήλοις.* Srv. Sk. I. a. IV. a. (J. III. 29. 30.) d. V. c.

Digitized by Google

3. Za (korrelativně) pokračovací může se nu — nu pokládati také J. XII. 31. nu staua ist þizai manasedai, nu reiks þis fairhvaus uswairpada ut *νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου, νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω.* — Jednou nu — iþ = *μὲν — δέ*: II. Kor. IV. 12 swaei nu dauþus in uns waurkeiþ, iþ libains in izwis *ὥστε ὁ μὲν θάνατος ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖται, ἡ δὲ ζωὴ ἐν ὑμῖν.*

4. Za ř. asyndeton nu stojí: J. XIII 32. jabai nu guþ hauhiþs ist in imma, jah guþ hauheiþ ina in sis *εἰ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, καὶ ὁ θεὸς δοξάσει αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ.*

VIII. Auk.

§. 58. 1. Auk v uslabené platnosti pokračovací = *γάρ*: Mk. VI. 18. qaþ auk Johannes *ἔλεγε γὰρ ὁ Ἰωάννης.* — II. Th. III. 7. silbans auk kunnuþ hvaiwa skuld ist galeikon unsis *αὐτοὶ γὰρ οἴδατε πῶς δεῖ μιμεῖσθαι ἡμᾶς.*

2. auk = *δέ*: Ř. VIII. 10. jabai auk Xristus in izwis *εἰ δὲ Χριστὸς ἐν ὑμῖν*... Srv. I. Kor. I. 16. XV. 8. 50. X. 1. (?) 20. — Kol. III. 25. sa auk skaþula andnimiþ þatei skoþ *ὁ δὲ ἀδικῶν κομιεῖται ὃ ἠδίκησε.*

3. auk = *καὶ*: I. Kor. VIII. 11. fraqistniþ auk sa unmahteiga ana þeinamma witubnja broþar *καὶ ἀπολεῖται ὁ ἀσθενῶν ἀδελφὸς ἐπὶ τῇ σῇ γνώσει.*

4. auk — iþ (aþþan) = *μὲν — δέ*: I. Kor. XV. 51. allai auk ni gaswiltam, iþ allai inmaidjanda *πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα· πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα·* — II. Kor. II. 16. sumaim auk dauns dauþaus du dauþau, sumaim aþþan dauns us libainai du libainai *οἷς μὲν ὀσμὴ θανάτου εἰς θάνατον· οἷς δὲ ὀσμὴ ζωῆς εἰς ζωήν·*

5. auk za ř. asyndeton: Mk. V. 42. was auk jere twalibe *ἦν ἐτῶν δώδεκα.*

IX. Allis, raihtis.

§. 59. Tyto dvě deduktivné spojky v pokračovací platnosti jeví se jen v korrelaci s nějakou adversativnou, odpovídajíce ř. *μὲν — δέ.*

1. allis — iþ pouze L. III. 16. ik allis izwis watin daupja, iþ gaggiþ swinþoza mis *ἐγὼ μὲν ὕδατι βαπτίζω ὑμᾶς, ἔρχεται δὲ ὁ ἰσχυρότερός μου.*

2. raihtis — iþ častěji: Mt. IX. 37. asans raihtis managa, iþ waurstwjans fawai *ὁ μὲν θερισμὸς πολύς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι.* — J. XVI. 9. bi frawaurht raihtis... iþ bi garaihtiþa... iþ bi staua *περὶ ἁμαρτίας μὲν... περὶ δικαιοσύνης δὲ... περὶ δὲ κρίσεως.* (Ve v. 8. předchází korrelativně enumerativné jah: gasakiþ þo manaseþ bi frawaurht jah bi garaihtiþa, jah bi staua *ἐλέγξει τὸν κόσμον περὶ ἁμαρτίας καὶ περὶ δικαιοσύνης καὶ περὶ κρίσεως.*) — Ř. VIII. X. (lacuna). — Ř. XIV. 2. sums raihtis galaubeiþ matjan allata; iþ saei unmahteigs ist, gras matjiþ *ὃς μὲν πιστεύει φαγεῖν πάντα· ὁ δὲ ἀσθενῶν λάχανα ἐσθίει.* Srv. v. 5. (ale zase lacuna). — G. IV. 24. aina raihtis... 26. iþ so *μία μὲν... ἡ δέ.* — II. Kor. X. 10. unte þos raihtis bokos, qiþand, kaurjos sind jah swinþos, iþ qums leikis lasiws jah waurd frakunþ *ὅτι αἱ μὲν ἐπιστολαί, φησί, βαρεῖαι καὶ ἰσχυραί, ἡ δὲ παρουσία τοῦ σώματος ἀσθενὴς καὶ ὁ λόγος ἐξουθενημένος.* Srv. ještě II. Tim. I. 10. Sk. III. d.

Digitized by Google

3. raihtis — þan: Filip. I. 15. sumai raihtis jah in neiþis jah haifstais, sumai þan in godis wiljins Xristu merjand, sumai þan us friaþwai *Τινὲς μὲν καὶ διὰ φθόνον καὶ ἔριν, τινὲς δὲ καὶ δι' εὐδοκίαν τὸν Χριστὸν κηρύσσουσιν ... οἱ δὲ ἐξ ἀγάπης.*

4. raihtis — aþþan: II. Kor. X. 1. ikei ana andaugi raihtis hauns im in izwis, aþþan aljar wisands gatraua in izwis *ὃς κατὰ πρόσωπον μὲν ταπεινὸς ἐν ὑμῖν, ἀπὼν δὲ θαῤῥῶ εἰς ὑμᾶς.* — VIII. 17. unte raihtis bida andnam, aþþan silba wiljands galaiþ du izwis *ὅτι τὴν μὲν παράκλησιν ἐδέξατο, σπουδαιότερος δὲ ὑπάρχων αὐθαίρετος ἐξῆλθε πρὸς ὑμᾶς.*

5. raihtis — uh + þan: Mk. IV. 4. sum raihtis gadraus faur wig, 5. anþar uþþan gadraus ana stainahamma *ὁ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν, ἄλλο δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὸ πετρῶδες.* Srv. Sk. V. a.

6. raihtis — ak: Sk. V. c. anþarana raihtis ni ainnohun stojandan, ak fragibandan sunau stauos waldufni (alterum quidem neminem judicantem, sed tradentem filio judicii potestatem).

7. raihtis — jah: Ř. X. 1. sa raihtis wilja meinis hairtins jah bida *ἡ μὲν εὐδοκία τῆς ἐμῆς καρδίας καὶ ἡ δέησις.* — Sk. II. d. jah þata raihtis anasiunjo wato, jah þana andaþahtan ahman (et visibilem aquam et praeditum ratione spiritum).

Dvè spojky pokračovací.

§. 60. Ulfilas zhusta na místo jediné spojky pokračovací klade dvě. Zřídka jsou to spojky stejnorodé, buď obě kopulativné: jako jah — uh: L. IX. 4. þar saljiþ jah þaþroh usgaggaiþ *ἐκεῖ μένετε καὶ ἐκεῖθεν ἐξέρχεσθε,* nebo obě adversativné iþ — þan. Obyčejně však různorodé: kopulativné jah, -uh s adversativným þan; kopul. -uh s deduktivným auk; adversativné iþ s kopul. -uh; deduktivné auk s adversativným þan.

X. Jah — þan.

Vyloučiti třeba případy, ve kterých þan je temporalné, jako L. V. 35. jah þan = *τότε*; J. XIII. 27. I. Kor. IV. = *καὶ τότε*; Mk. IV 15. *καὶ ὅταν.*

Pokračovací jah þan buď **1.** odpovídá už dvěma řeckým spojkám:

a) jah þan = *καὶ δέ*: L. II. 35. jah þan saiwala þeina silbons þairhgaggiþ hairus *καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία.* — J. VI. 51. jah þan sa hlaifs ... leik mein ist *καὶ ὁ ἄρτος δὲ ... ἡ σάρξ μου ἐστιν.* Srv. J. VIII. 17. XV. 27. I. Tim. III. 10. II. Tim. III. 12.

b) jah þan = *δὲ καί*: L. VI. 6. jah warþ þan galeiþan imma *ἐγένετο δὲ καὶ ... εἰσελθεῖν αὐτὸν.* — II. Kor. VI. 1. gawaurstwons jah þan bidjandans *συνεργοῦντες δὲ καὶ παρακαλοῦμεν.* Srv. I. Kor. VI. 4 II. Tim. II. 5

c) jah þan = *καὶ μέν*: I. Kor. XI. 21. jah þan sums gredags sumzuþþan drugkans ist *καὶ ὃς μὲν πεινᾷ ὃς δὲ μεθύει.*

Digitized by Google

d) jah þan = *καὶ γάρ*: II. Kor. II. 10. jah þan ik .. fragiba *καὶ γὰρ ἐγὼ κεχάρισμαι.* — I. Kor. XII 14. jaþ þan leik nist ains liþus *καὶ γὰρ τὸ σῶμα οὐκ ἔστιν ἓν μέλος.*

e) Aspoň dvě částice jsou též: Mt. XXVII. 51 jah þan faurhah alhs diskritnoda in twa *καὶ ἰδοὺ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο.* — Filip. III. 4. jah þan ik habands trauain jah in leika *καίπερ ἐγὼ ἔχων πεποίθησιν καὶ ἐν σαρκί.*

2. Pokračovací jah þan odpovídá ř. částici jen jedné:

a) prostému *καί*: Mk. III. 6, jah gaggandans þan Fareisaieis *καὶ ἐξελθόντες οἱ Φαρισαῖοι.* — L. I. 66. jah þan handus fraujins was miþ imma *καὶ χεὶρ κυρίου ἦν μετ' αὐτοῦ.* — Srv. L XVI. 23. XVII. 3. J. XIV. 3. 7. VII. 33. Kol. III. 15. — Sem počísti také náleží dva doklady, v nichžto po jah þan následuje auk v plné své platnosti deduktivné: L. VII. 8. jah þan auk ik manna im uf waldufnja gasatids *καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν τασσόμενος.* — J. XVI. 22. jah þan jus auk nu saurga habaiþ *καὶ ὑμεῖς οὖν λύπην μὲν νῦν ἔχετε.* — V obou těchto dokladech ostatně ještě velmi patrně na jevo jde auktivná platnosť spojky jah.

b) prostému *δέ*: J. XI. 42. Jah þan ik wissa *ἐγὼ δὲ ἤδειν.* — XIV. 21. jah þan saei frijoþ mik, frijoda *ὁ δὲ ἀγαπῶν με ἀγαπηθήσεται.* — XVIII. 18. jah þan was miþ im Paitrus *ἦν δὲ μετ' αὐτῶν ὁ Πέτρος.*

c) prostému *γάρ*: II. Kor. XII. 1. ƕopan binah, akei ni batizo ist, jah þan qima in siunins jah andhuleinins fraujins *καυχᾶσθαι δὴ οὐ συμφέρει μοι· ἐλεύσομαι γὰρ εἰς ὀπτασίας καὶ ἀποκαλύψεις κυρίου.*

d) prostému *οὖν*: Mk. III. 31. jah qemun þan aiþei is jah broþrjus *ἔρχονται οὖν οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ.*

XI. -uh + þan.

§. 61. Nad míru hojně doloženo jest pokračovací -uh + þan a sice

1. obyčejně za řec. *δὲ*: Mt. VI. 7. bidjandansuþ-þan ni filuwaurdjaiþ *προσευχόμενοι δὲ μὴ βαττολογήσητε.* (Ulfilas užívá uh-þan pro variaci, střídaje je s þan, iþ, aþþan, kde ř. text má všude *δέ*. Srv. Mt. VI. 3. 6. 7.) — V. 31. qiþanuh-þan ist *ἐρρέθη δέ.* — VI. 29. qiþuh-þan izwis *λέγω δὲ ὑμῖν.* — Srv. V. 37. VIII. 5. 21. 30. XI. 12. XXV. 38. 39. XXVI. 67. XXVII. 55. 61. — Mk. I. 6. wasuþ-þan Johannes gawasiþs *ἦν δὲ Ἰωάννης ἐνδεδυμένος.* Srv. II. 6. V. 11. 13. VII. 20. 26. VIII. 9. 28. X. 32. XII. 5. (*μὲν — δὲ* = 0 — uhþan) XIV. 44. XV. 7. 25. XVI. 8. — L I. 6. III. 1. V. 10. 36 VI. 7. 39. VII. 48. VIII. 23. 32. IX. 8. 27. X. 2. 7. XIV. 12. XV. 1. 11. 20. 25. XVIII. 1. 3. J. VI. 4. 6. 10. 11. 64. 71. VII. 2. 9. 39. 44. VIII. 35. J. IX. 14. 31. XI. 1. 2. 5. 13. 18. 38. 46. XII. 6. 16. 20. 33. XIII. 23. 28. 30. XVII. 3. XVIII. 2. 5. 10. 14. 15. 40. — Ř. IX. 21. (jako Mk. XII. 5. *μὲν — δὲ* = 0 — uhþan:) niu habaiþ kasja waldufni þahons us þamma samin daiga taujan sum du galaubamma kasa, sumuþ-þan du ungalaubamma? *οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ὁ κεραμεὺς τοῦ πηλοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ φυράματος ποιῆσαι ὃ μὲν εἰς τιμὴν σκεῦος, ὃ δὲ εἰς ἀτιμίαν;* Srv. Ř. XII. 4. I. Kor. IV. 7. VII. 6. IX. 23. X. 29. XI. 2. 3. —

Digitized by Google

XI. 21. jah þan sums gredags, sumzuþþan drugkans ist *ὃς μὲν πεινᾷ, ὃς δὲ μεθύει.* — Srv. I. Kor. VIII. 12. XII. 11. 12. XIV. 23. XV. 23. 24. XVI. 8. Velmi pěkná variace jest: I. Kor. IV. 10. weis dwalai in Xristaus, iþ jus frodai in Xristau; weizuþ-þan unmahteigai, iþ jus swinþai; juz-uþ-þan wulþagai, iþ weis unswerai (A—iþ—B; -uþþan C—iþ—D; -uþþan E—iþ—F; ale -uþþan je za ř. asyndeton!) *ἡμεῖς μωροὶ διὰ Χριστόν, ὑμεῖς δὲ φρόνιμοι ἐν Χριστῷ· ἡμεῖς ἀσθενεῖς, ὑμεῖς δὲ ἰσχυροί· ὑμεῖς ἔνδοξοι, ἡμεῖς δὲ ἄτιμοι.*

Při korrelaci temporalné: I. Kor. XV. 54. þanuþþan þata diwano gawasjada undiwanein, þanuh wairþiþ waurd *ὅταν δὲ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσηται ἀφθαρσίαν . . . τότε γενήσεται ὁ λόγος.*

Tuto jest -uþþan ve větě vedlejší; naopak ve větě hlavní: I. Kor. XV. 28. þanuh biþe alla gakunnun sik faura imma, þanuþþan is silba sunus gakann sik faura þamma ufhnaiwjandin uf ina þo alla *ὅταν δὲ ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα, τότε καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα.* — Srv. dále pro -uh-þan = *δέ*: II. Kor. VIII. 18. IX. 6. VI. 15. hwouhþan samaqisse *τίς δὲ συγκατάθεσις.* srv. VI. 16. XII. 19. — G I. 22. II. 2. IV. 9. E. IV. 9. 11. (sumans-sumanzuþþan = *μὲν — δὲ* třikrát) IV. 23. I. Th. V. V. 14. II. Tim. II. 20. suma — sumuþþan *ἃ μὲν — ἃ δέ*) I. Tim. I. 5. Filem. 22. Sk. II. b. d. III. a. (J. III. 25.) b. c. V. a. (třikrát) VI. c. VII. c. VIII. a. b. c.

Kterak potuchla prvotná temporalná platnosť částice þan v tomto spojení, je zejména jasně viděti ve výrazech temporalných, jež vždy ještě mají určení časové, někdy i samo þan: L. I. 26. þanuh þan in menoþ saihstin insandiþs was aggilus *ἐν δὲ τῷ μηνὶ τῷ ἕκτῳ ἀπεστάλη ὁ ἄγγελος.* — J. XI. 6. þanuh þan salida *τότε μὲν ἔμεινεν.* — Mk. VII. 5. þaþroh þan frehun ina *ἔπειτα ἐπερωτῶσιν αὐτόν.* Srv. J. XI. 7. L. XVI. 7. I. Kor. XV. 7. — L. I. 24. afaruh þan þans dagans *μετὰ δὲ ταύτας τὰς ἡμέρας.* — Mk. XVI. 12. afaruh þan þata *μετὰ δὲ ταῦτα.* Srv. L. X. 1. XVIII. 1. — L. VII. 21. inuh þan þizai hveilai *ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ὥρᾳ.* — VII. 12. biþeh þan neha was *ὡς δὲ ἤγγισεν.* — Jediné místo, kde þan přece zdá se ještě míti něco platnosti temporalné jest: Mt. XXVII. 16. habaidedunuh-þan bandwjan *εἶχον δὲ τότε δέσμιον.*

2. Za ř. *δὲ καί*: Mk. XV. 40. wesunuþþan qinons *ἦσαν δὲ καὶ γυναῖκες.* — L. XIV. 26. jabai hvas gaggiþ du mis, jah ni fijaiþ attan seinana jah aiþein jah qen, jah barna jah broþruns jah swistruns, nauhuþþan seina silbins saiwala, ni mag meins siponeis wisan *εἴ τις ἔρχεται πρός με, καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα ἑαυτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὰς ἀδελφάς, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν, οὐ δύναταί μου μαθήτης εἶναι.* Srv. L. XVI. 1. — I. Kor. XV. 6. sumaiþþan gasaizlepun *τινὲς δὲ καὶ ἐκοιμήθησαν.* — XV. 15. biþ-þan-gitanda galiugaweitwods guþs *εὑρισκόμεθα δὲ καὶ ψευδομάρτυρες τοῦ θεοῦ.*

3. za prosté *καί*: I. Kor. VII. 5. þaþroþ-þan samaþ gawandjaiþ *καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθε.* — II. Kor. VIII. 5. þaþroh þan uns *καὶ ἡμῖν.*

4. za prosté *γάρ*: Mt. VI. 32. waituh þan atta izwar *οἶδε γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν.* — II. Kor. IV. 15. þatuh þan allata in izwara *τὰ γὰρ πάντα δι' ὑμᾶς.* Srv. I. Th. IV. 15. I. Tim. II. 3. Tit. I. 7.

Digitized by Google

5. za prosté *οὖν*: J. XIX 1. þanuþþan nam Peilatus Jesu *τότε οὖν ἔλαβεν ὁ Πιλάτος τὸν Ἰησοῦν.* — XVIII 7. þaþroh þan ins aftra frah *πάλιν οὖν αὐτοὺς ἐπηρώτησεν.* — III. 23. þaþroh þan warþ sokeins *ἐγένετο οὖν ζήτησις.* — XIII. 12. biþeh þan *ὅτε οὖν* 24. bandwiduh þan *νεύει οὖν.* — VII. 25. qeþunuh þan sumai *ἔλεγον οὖν τίνες.* — II. Kor. I. 17. þatuþ-þan nu mitonds *ταῦτα οὖν βουλευόμενος.* (Zde prosté *οὖν* nahrazeno třemi částicemi -uh+þan+nu.)

6. za řecké *μέντοι*: J. XII. 42. þanuh þan sweþauh jah us þaim reikam managai galaubidedun du imma *ὅμως μέντοι καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.*

7. za ř. *μὲν οὖν*: L. III. 18. manag uþþan jah anþar þiuþ spilloda *πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἕτερα εὐηγγελίζετο.*

8. za ř. asyndeton (mimo případ již výše sub 1. uvedený) ještě Mt. IX. 17. biþeh þan jah wein usgutniþ jah balgeis fraqistnand *καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται.* (jah — jah, *καὶ — καὶ* korrelat. kopulativně spojuje oba syntaktické členy, biþeh þan značí pokračování.) — L. II. 2. soh þan gilstrameleins *αὕτη ἡ ἀπογραφή.* — E. IV. 26. þwairhaiþ þan sijaiþ *ὀργίζεσθε.* — I. Th. V. 25. bidjaiþ-uþ-þan bi uns *προσεύχεσθε περὶ ἡμῶν.*

9. Také k ni připíná se -uhþan smyslem pokračovacím: Mt. IX. 13. armahairtiþa wiljau jah ni hunsl, niþ-þan qam laþon uswaurhtans ak frawaurhtans *ἔλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν· οὐ γὰρ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλ' ἁμαρτωλούς.* Srv. IX. 17. (= *οὐδέ*). L. VI. 43. (= *οὐδέ*) = 44. — XX. 40. niþþan þanaseiþs *οὐκ ἔτι δέ.* — J. V. 22 *οὐδέ.* — VII. 13. nih þan ainshun sweþauh *οὐδείς μέντοι.* — XI. 30. nih þan nauhþanuh *οὔπω δέ.* — XII. 47. nih þan *οὐ γάρ.* — I. Kor. I. 17. niþþan *οὐ γάρ.* V. 8. *μηδέ.* XII. 21. *οὐ — δέ.* — G. VI. 13. nih þan sweþauh *οὐδὲ γάρ.* — I. Tim. I. 4. *μηδέ.* — Sk. V. b. (= J. V. 22)

XII. -uh — auk.

§. 62. Pokračovací -uh — auk stojí **1.** za řecké *γάρ*: Mt. IX. 21. qaþuh auk in sis *ἔλεγε γάρ ἐν ἑαυτῇ.* — J. VI. 27. þanuh auk atta gasiglida *τοῦτον γὰρ ὁ πατὴρ ἐσφράγισεν.* — Srv Ř. XIII. 6. — I. Kor. XV. 26. alluh auk *πάντα γάρ.* — IV. 4. nih waiht auk mis silbin miþwait *οὐδὲν γὰρ ἐμαυτῷ σύνοιδα.* — I. Tim. IV. 16. þatuh auk taujands jah þuk silban ganasjis jah hausjandans þus *τοῦτο γὰρ ποιῶν καὶ σεαυτὸν σώσεις καὶ τοὺς ἀκούοντας σου.*

2. za řecké *δέ*: II. Kor. XIII. 9. þizuh auk jah bidjam *τοῦτο δὲ καὶ εὐχόμεθα.*

XIII. Auk þan

pokračovací doloženo jest pouze jednou: Sk. VI. d. audagai auk þan, qaþ, þai hrainjahairtans (beati enim, inquit, mundi corde.)

Digitized by Google

XIV. Iþ — uh

doloženo jest

1. za řecké *δέ*: Mk. X. 38. iþ Jesus qaþuh du im *ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς.* — Srv. XIV. 62. L. XVIII. 21. 29. XX. 25. J. IX. 17. 38. XIV. 8. — L. VII. 6. iþ Jesus iddjuh miþ im *ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπορεύετο σὺν αὐτοῖς.* — J. XI. 41. iþ Jesus uzuhhof augona *ὁ δὲ Ἰησοῦς ἦρε τοὺς ὀφθαλμούς.*

2. za řecké *καὶ*: L. XVIII. 38. iþ is ub-uh-wopida *καὶ ἐβόησε.*

3. za řecké *οὖν*: J. XVI. 19. iþ Jesus wissuh jah qaþ *ἔγνω οὖν ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν.* — J. XVIII. 31. iþ eis qeþunuh *εἶπον οὖν.*

Z dokladů patrno, že iþ — uh místo má skoro jen v utkvělých formulích.

XV. Iþ — þan

je patrně jen zmocněné þan (nebo zmocněné iþ), je doloženo jen čtyřikrát a všude převádí ř. *δέ*: Mt. XXVII. 46. iþ þan bi hveila niundon ufhropida Jesus *περὶ δὲ τὴν ἐνάτην ὥραν ἀνεβόησεν ὁ Ἰησοῦς.* — L. VII. 50. iþ is qaþ þan du þizai qinon *εἶπε δὲ πρὸς τὴν γυναῖκα.* — IX. 21. iþ is þan faurbauþ *ὁ δὲ παρήγγειλε.* — J. VIII. 59. iþ Jesus þan gafalh sik *Ἰησοῦς δὲ ἐκρύβη.*

Pozn. Rozeznávati sluší případy, kde þan je temporalnou spojkou: Mt. XXVII. 57. iþ þan seiþu warþ *ὀψίας δὲ γενομένης.* — J. XVI. 13. iþ þan qimiþ jains *ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος.*

XVI. Také některá příslovce možno v jistých případech pokládati jen za prostředky pokračovací; na př.:

Aftra: Mt. V. 33. aftra hausideduþ *πάλιν ἠκούσατε.* — II. Kor. XII. 19. aftra þugkeiþ *πάλιν δοκεῖτε.*

þata anþar: Filip. III. 1. þata anþar, broþrjus meinai, faginoþ in fraujin *τὸ λοιπόν, ἀδελφοί μου, χαίρετε ἐν κυρίῳ.* Srv. IV. 8. — II. Th. III. þata anþar, gabidjaiþ jah bi unsis, broþrjus *τὸ λοιπόν, προσεύχεσθε, ἀδελφοί, περὶ ἡμῶν.*

Snad též samaleiko: I. Kor. VII. 22. samaleiko saei freis haitada, skalks ist Xristaus *ὁμοίως καὶ ὁ ἐλεύθερος κληθεὶς δοῦλός ἐστι Χριστοῦ.* Srv. L. XX. 31. Jah þridja nam þo samaleiko; samaleiko þan jah þai sibun *καὶ ὁ τρίτος ἔλαβεν αὐτήν· ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἑπτά.*

Digitized by Google

Modi v parataxi.

§. 63. Poněvadž v parataxi věty každá podržují úplnou samostatnosť, patrno, že také každá má modus taký, jaký vlastní její povaha žádá. I nebylo by proč o tom se šířiti, kdyby nebylo se vyskytlo domnění, že v některých dokladech objevuje se ve druhém členu právě a pouze jen následkem parataxe jako formalný index její optativ.

Mínění toto vyslovil O. Erdmann (Ztft. f. d. Ph. V. 1874. str. 212—216) v posudku o pojednání Art. Köhlera »Der syntaktische Gebrauch des Optativs im Gothischen« (Bartsch, Germanistische Studien I. 1872) a sice na str. 214. slovy: »Mně zdá se, že výklad tohoto zarážejícího přechodu v optativ v tom hledati sluší, že druhý děj prostě proto, že vyslovuje se ve spojení s tím co dříve bylo řečeno, a že se myslí, jakoby vznik jeho prvním členem byl určován čili na něm závislý — čili abych tak řekl, že (druhý děj) sice ne absolutně, ale relativně, t. j. proto, že pouze vztahem k jistému ději se vyslovuje, menší platnosť má nežli děj první, který prostě zůstává indikativným. Takovouto měrou právě optativ nabývá významu formalného jako znak, a tudy také vědomě užívaný prostředek spojování vět. A právě germanským jazykům takovéto užívání optativu ve druhé prostě kopulativně nebo disjunktivně přiřaděné větě zdá se býti vlastní, jakož se také nejen v gotštině, ale i v severštině při ok a enda, a ve staré horní němčině u Otfrida vyskytuje, aniž proto obě věty patrně se liší.« [1])

[1]) »Ich glaube, dass die erklärung dieses auffallenden überganges in den optativ... darin zu suchen ist, dass das zweite ereignis einfach deshalb, weil es im anschluss an das vorher erwähnte ausgesagt wird, auch in seinem eintreten durch dasselbe bestimmt, von dem eintreten jenes abhängig gedacht wird oder, wie ich es ausdrücken möchte, zwar nicht absolut, aber relativ, d. h. dadurch, dass es nur mit beziehung auf ein anderes ausgesagt wird, geringere geltung als jenes hat, das einfach im indicativ bleibt. Auf diese weise gewint der optativ eben eine formelle bedeutung als kenzeichen und dann auch be-

Digitized by Google

Za doklady svého mínění O. Erdmann na dotčeném místě uvádí jen citaty z textu číselné, které zde hned klademe plným zněním: L. VI. 10. nist siponeis ufar laisari seinana; iþ gamanwids ƕarjizuh wairþai swe laisareis is *οὐκ ἔστι μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ· κατηρτισμένος δὲ πᾶς ἔσται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ.* — Po té prý »všecky v §. 4. a. u Köhlera str. 102. a 103. uvedené příklady« (které zase hned per extensum klademe:) Mk. III. 27. ni manna mag kasa swinþis galeiþands in gard is wilwan, niba faurþis þana swinþan gabindiþ; jah þan þana gard is diswilwai *οὐ δύναται οὐδεὶς τὰ σκεύη τοῦ ἰσχυροῦ, εἰσελθὼν εἰς οἰκίαν αὐτοῦ, διαρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον τὸν ἰσχυρὸν δήσῃ, καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει.* — Ř. XI. 35. ƕas imma fruma gaf jah fragildaidau imma? *τίς προέδωκεν αὐτῷ καὶ ἀνταποδοθήσεται αὐτῷ;* — G. V. 10. ik gatraua in izwis in fraujin, þatei ni waiht aljis hugjiþ; aþþan sa drobjands izwis sa bairai þo wargiþa *ἐγὼ πέποιθα εἰς ὑμᾶς ἐν κυρίῳ, ὅτι οὐδὲν ἄλλο φρονήσετε· ὁ δὲ ταράσσων ὑμᾶς βαστάσει τὸ κρῖμα.* — G. VI. 4. waurstw sein silbins kiusai ƕarjizuh, jah þan in sis silbin ƕoftulja habai *τὸ δὲ ἔργον ἑαυτοῦ δοκιμαζέτω ἕκαστος καὶ τότε εἰς ἑαυτὸν τὸ καύχημα ἕξει.* — II. Kor. IX. 10. sa andstaldands fraiwa þana saiandan jah hlaiba du mata andstaldiþ, jah managjai fraiw izwar jah wahsjan gataujai akrana uswaurhtais izwaraizos *ὁ ἐπιχορηγῶν σπέρμα τῷ σπείροντι καὶ ἄρτον εἰς βρῶσιν χορηγήσαι καὶ πληθύναι τὸν σπόρον ὑμῶν καὶ αὐξήσαι τὰ γεννήματα τῆς δικαιοσύνης ὑμῶν.*

»Mimo to,« prý, »řada jiných, ve kterých také při souřadném připojení vět spojkami jah nebo aiþþau modus přechází z indikativu v optativ; tak mnoho vět tazacích str. 93. 95. 96. 97.; podmínečných str. 119., vztažných str. 130.« Köhler na těchto stránkách má doklady tyto: Mt. VI. 31. ƕa matjam, aiþþau ƕa driggkam, aiþþau ƕe wasjaima? *τί φάγωμεν, ἢ τί πίωμεν, ἢ τί περιβαλώμεθα;* — XI. 3. þu is sa qimanda, þau anþarizuh beidaima? *σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;* Srv. L. VII. 19. 22. — Mk. XII. 14. skuldu ist kaisaragild giban, þau niu gibaima? *ἔξεστι κῆνσον καίσαρι δοῦναι ἢ οὔ; δῶμεν ἢ μὴ δῶμεν;* — J. XII. 27. nu saiwala meina gadrobnoda, jah ƕa qiþau? *νῦν ἡ ψυχή μου τετάρακται· καὶ τί εἴπω;* — J. III. 4. (Sk. II. b. c.) ibai mag in wamba aiþeins seinaizos aftra galeiþan jag gabairaidau? *μὴ δύναται εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ δεύτερον εἰσελθεῖν καὶ γεννηθῆναι;* — I. Kor. I. 13. ibai Pawlus ushramiþs was in izwara, aiþþau in namin Pawlaus daupidai weseiþ? *μὴ Παῦλος ἐσταυρώθη ὑπὲρ ὑμῶν, ἢ εἰς τὸ ὄνομα Παύλου ἐβαπτίσθητε;* — I. Kor. IX. 7. ƕas satjiþ weinatriwa, jah akrana þize ni matjai? ƕas haldiþ aweþi jah miluks þis aweþjis ni matjai? *τίς φυτεύει ἀμπελῶνα καὶ ἐκ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ οὐκ ἐσθίει; ἢ τίς ποιμαίνει ποίμνην, καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος τῆς ποίμνης οὐκ ἐσθίει;* — II. Kor. XI. 29. ƕas siukiþ jah ni siukau? ƕas afmarzjada, jah ik ni tundnau? *τίς ἀσθενεῖ καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;* — Mt. XXV. 44. ƕan þuk seƕum gredagana aiþþau

---

wust angewendetes mittel der satzverbindung; und gerade germanischen sprachen scheint eine solche verwendung des optativs im zweiten, einfach copulativ oder disjunctiv angereihten satze eigentümlich, wie er sich denn nicht nur im gotischen, sondern auch im altnordischen bei *ok* und *enda* ... und im althochdeutschen bei Otfrid ... ohne merkliche verschiedenheit des inhaltes beider sätze findet.«

Digitized by Google

afþaursidana ... janni andbahtidedeima þus? *πότε σε εἴδομεν πεινῶντα ἢ διψῶντα ... καὶ οὐ διηκονήσαμέν σοι;* — J. XII. 5. duhve þata balsan ni frabauht was in .t. skatte jah fradailiþ wesi þarbam? *διατί τοῦτο τὸ μύρον οὐκ ἐπράθη τριακοσίων δηναρίων, καὶ ἐδόθη πτωχοῖς;* — Ř. IX. 11. aþþan nauhþanuh ni gabauranai wesun, aiþþau tawidedeina ƕa þiuþis aiþþau unþiuþis *μήπω γεννηθέντων μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθὸν ἢ κακόν;* — I. Kor. XIV. 24. jabai allai praufetjand, iþ innatgaggai ƕas ungalaubjands aiþþau unweis, gasakada fram allaim *ἐὰν πάντες προφητεύωσιν, εἰσέλθῃ δέ τις ἄπιστος ἢ ἰδιώτης, ἐλέγχεται ὑπὸ πάντων.* — II. Th. II. 3. nibai qimiþ afstass faurþis jah andhuliþs wairþai manna frawaurhtais *ἐὰν μὴ ἔλθῃ ἡ ἀποστασία πρῶτον καὶ ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας.* (Závětí zde třeba domysliti z verše předchozího.) — J. VI. 53. nibai matjiþ leik þis sunaus mans, jah drigkaiþ is bloþ, ni habaiþ libain in izwis silbam *ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς.*

Věty vztažné: Mt. V. 19. saei nu gatairiþ aina anabusne þizo minnistono, jah laisjai swa mans, minnista haitada in þiudangardjai himine; iþ saei taujiþ jah laisjai swa, sah mikils haitada *ὃς ἐὰν οὖν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, καὶ διδάξῃ οὕτω τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· ὃς δ' ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται.* — V. 31. qiþanuh þan ist þatei ƕazuh saei afletai qen, gibai izai afstassais bokos; iþ ik qiþa izwis þatei ƕazuh saei afletiþ qen seina inuh fairina kalkinassaus, taujiþ þo horinon *ἐρρέθη δὲ ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, δότω αὐτῇ ἀποστάσιον. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι.*

Tento poslední doklad už svědčí proti domnění Erdmannovu: optativ zde předchází, indikativ následuje. Ostatně jsou oba modi rozděleny na zcela samostatná souvětí.

Mt. X. 38. saei ni nimiþ galgan seina jah laistjai afar mis, nist meina wairþs *ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος.* — L. XIV. 27. saei ni bairiþ galgan seinana jah gaggai afar mis, ni mag wisan meins siponeis *ὅστις οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής.* — I. Kor. XI. 27. ƕazuh saei matjiþ þana hlaif aiþþau drigkai þana stikl fraujins unwairþaba fraujins, skula wairþiþ leikis jah bloþis fraujins *ὃς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον τοῦτον ἢ πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ κυρίου ἀναξίως, ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ κυρίου.* — K těmto od Köhlera sebraným dokladům přidává Erdmann ještě L. X VII. 9. biþe gamatjis jah gadrigkais þu. *καὶ μετὰ ταῦτα φάγεσαι καὶ πίεσαι σύ.*

§. 64. Köhler sám výklad tohoto střídání podobný Erdmannovu má na mysli (ač ne pro všecka místa uvedená), když praví: »(l. c. 96.) I. Kor. IX. 7. máme vždy dvojčlenné otázky, jejichžto každý druhý člen jest následkem toho, co řečeno v prvním; místo vedlejší věty výsledné ... zaujímá přiřaděná věta hlavní v optativě« .. a dále: »správně co se předpokládá, vysloveno indikativem, co z toho pochází (vyplývá) postaveno za pochybné« Právě (str. 97.) tak II. Kor. XI. 29. Mt. XXV. 44.: »přesné pochopení prozrazuje Vulfila, převáděje místo tak, že výsledný smysl druhého členu jasně vystupuje na jevo ..

Digitized by Google

Druhá otázka obsahuje to, co by se bylo mohlo státi, předpokládajíc nastoupení děje v prvním členu otázky vyslovenćho«. — Také ad Ř. IX. 11. Köhler (str. 98.) praví: »Každým způsobem druhý člen optativem má vyjadřovati to, co by se bylo stalo předpokládajíc děj prvního členu.« Podobně ad I. Kor. XIV. 23. 24.: str. 118. »předpokládaný obecný stav vyjadřuje se indikativem, případ jediný vedle toho se vyskytující optativem« a konečně (str. 130. 131.) ad Mt. X. 38. L. XIV. 27. »druhý člen označuje to, co by se stalo předpokládajíc nastoupení děje prvního, t. j. co by bylo jeho následkem«.[1]) Výklad tento Erdmannovu se podobá tím, že také druhý děj pokládá za jaksi závislý na prvním; ale přece zas liší se tím, že více hledí k obsahu vět a logickému poměru mezi původem a následkem, kdežto Erdmann optativ ve druhém členu pokládá spíše jen za formalný výraz sounáležitosti členů parataktických.

Köhlerovi ostatně názor jeho nepostačuje k výkladu všech míst uvedených; on praví totiž také na str. 119.: »Nevysvětlitelno jest... střídání modů, J. VI. 53.... zde bezpochyby uznati jest chybu písařskou« a na str. 130.: »několikrát objevuje se střídání modů, aniž lze poznati oprávněný k němu důvod... zvláště zaráží bezvýznamnosť tohoto střídání I. Kor. XI. 27.«[2])

Zase Erdmannovu podobný výklad jest Bernhardtův (Zft. f. d. Ph. VIII. 1877, str. 9.) »Zvláště pozoruhodny jsou dvojčlenné otázky, při nichžto druhý člen vyjadřuje děj vzdálenější, prvním členem podmíněný a to optativem.« V dokladech má o jeden více: II. Kor. I. 17. þatuþþan mitonds ibai aufto leihtis bruhta, aiþþau þatei mito, bi leika þagkjau? *τοῦτο οὖν βουλευόμενος μή τι ἄρα τῇ ἐλαφρίᾳ ἐχρησάμην· ἢ ἃ βουλεύομαι κατὰ σάρκα βουλεύομαι;* — Méně určitě Bernhardt praví l. c. na str. 25. »v několika nečetných případech ze dvou za sebou jdoucích vět podmínečných druhá má optativ, na označenou

---

[1]) Str. 96. »I. Cor. 9, 7 finden sich zwei zweigliedrige Fragen, deren zweites Glied allemal die Folge von dem ausdrückt, was im ersten ausgesagt ist; statt eines consecutiven Nebensatzes... tritt ein coordinierter Hauptsatz mit dem Opt. ein...«

»richtig (ist)... das Vorausgesetzte... im Ind. ausgedrückt, das daraus sich Ergebende... als zweifelhaft hingestellt«.

Str. 97. »Mit feinem Verständnis gibt Vulfila die Stelle so wieder, dass der consecutive Sinn des zweiten Fragegliedes deutlich wird...«

»Die zweite Frage enthält das, was unter Voraussetzung des Eintritts des im ersten Frageglied ausgesagten hätte eintreten können.«

Str. 98. »Jedesfalls soll das zweite Glied durch den Opt. das ausdrücken, was unter Voraussetzung des im ersten Gliede Ausgesagten eingetreten sein würde.«

Str. 118. »Der vorausgesetzte allgemeine Zustand wird durch den Indic. ausgedrückt, der hiebei sich ereignende besondere Fall... durch den Opt.«

Str. 130, 131. »Das zweite Glied bezeichnet das, was unter Voraussetzung des Eintritts des ersten geschehen würde, was die Folge desselben wäre.«

[2]) Str. 119. »Unerklärlich ist der Wechsel des Modus Joh. 6, 53 ... hier musz doch wohl ein Schreibfehler angenommen werden...«

Str. 130. »Mehrfach begegnet ein Wechsel des Modus, ohne dass ein dazu berechtigender Grund sich erkennen liesze... Ganz besonders auffallend ist die Bedeutungslosigkeit dieses Wechsels I. Cor. 11, 27.«

Digitized by Google

děje vzdálenějšího« a po té zase určitěji na str. 32. »optativ potentialný nejprve ve větě vztažné právě jako v hlavní a podmínečné může označovati děj vzdálenější, jiným podmíněný«.[1]) Zase však i Bernhardt patrně myslí na podmíněnosť obsahem a nikoli na odvislosť pouze formalnou Erdmann sám o domnění svém průběhem času nabýval názoru jiného. Ve I. sv. svých »Untersuchungen über die Syntax der Sprache Otfrids«, vydaném r. 1874. už praví v §. 132. na str. 79.: »Toto střídání odůvodněno jest zajisté nejprve rozdílem obsahu obou vět« (rozuměj o sobě); »indikativem děj se prostě propovídá, konjunktivem se zpodobuje jako možný, a řeč postupuje od prosté skutečnosti k domněnce z ní vyplývající, od vypravování události k líčení jejích následků, a stává se tímto dalším rozváděním víc a více subjektivnou. Nicméně vedle této absolutné platnosti obou vět« (tedy už jen vedle!) »ve formě souběžného přiřadění patrně také jejich relativná platnosť nabývá významu, a druhý konjunktivem vyjádřený člen béře se za podmíněný prvním, indikativným, t. j. za závislý na něm. Proto věty tyto častěji mohou se nahrazovati výslednými nebo účelnými«.[2])

Ještě dále postoupil Erdmann v díle »Grundzüge der deut. Syntax nach ihrer geschichtl. Entwicklung dargestellt« vydaném r. 1886., kde v §. 164 na str. 121. praví: »(Optativu) nikdy neužívá se pouze pro spojení vět, nýbrž vždy se zřením na zvláštní platnosť, kterou výpověď každé věty o sobě míti má«.[3]) Přes to nevymanil se zcela ze svého předpojatého mínění (jak je vyložil r. 1873. Ztft. f. d. Ph.) pravě Grdzüge v §. 166. sub. c. na str. 123. ovšem zcela neurčitě, že se optativu praes. v gotštině užívalo »bei Fortführung eines indicativischen Satzes durch jah und aiþþau« dokládaje se mimo L. XVII. 8. II. a Kor. IX. 10. již výše uvedené, také Filip IV. 9. þata taujaiþ (co není indikativ nýbrž adhortativ!!) jah guþ gawairþeis sijai miþ izwis ταῦτα πράσσετε καὶ ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν. A podobně o optativu

[1]) Str. 9. »Besonders bemerkenswert sind die zweigliedrigen fragen, bei denen das zweite glied eine entferntere, vom ersten gliede bedingte handlung ausdrückt und im optativ steht.«

Str. 25. »In einigen wenigen fällen steht von zwei auf einander folgenden bedingungssätzen der zweite im optativ, um die entferntere handlung zu bezeichnen.«

Str. 32. »Der optativ (potentialis) kann zunächst im relativsatze, gerade wie im haupt- und bedingungssatze, die entferntere, von einer anderen bedingte handlung bezeichnen.«

[2]) »Dieser Wechsel hat gewiss zunächst in der Verschiedenheit des Inhaltes beider Sätze seinen Grund; im Indicativ wird ein Ereignis einfach ausgesagt, im Conjunctiv als möglich vorgestellt, und es schreitet die Rede vom einfach tatsächlichen zu der sich daran knüpfenden Vermutung, von Erzählung eines Ereignisses zur Ausmalung seiner Folgen vor und gestaltet sich bei dieser weiteren Ausführung immer subjectiver. Doch kommt neben dieser absoluten Geltung beider Sätze offenbar auch in der Form der parallelen Anfügung ihre relative in Betracht, und das zweite, im Conj. ausgedrückte Ereignis wird in seinem Eintreten als von dem ersten, indicativischen bedingt, d. h. von ihm abhängig gefasst. Daher können diese Sätze öfters durch consecutive oder finale wiedergegeben werden.«

[3]) »Derselbe ist niemals bloss der Verbindung der Sätze wegen, vielmehr immer mit Rücksicht auf die eigentümliche Geltung, welche die Aussage eines jeden Satzes für sich betrachtet haben soll, gesetzt.«

*

Digitized by Google

prý praet. §. 168. str. 124.: »bei Fortführung mit jah: Ř. XII. 35. ƕas gaf jah fragildaida imma? *τίς προέδωκεν καὶ ἀνταποδοθήσεται αὐτῷ;* (Citat obsahuje dvě chyby: místo je v kap. XI. a nikoli XII., tvar je fragildaidau, nikoli fragildaida; než to jsou chyby tisku — ale není chyba tisku, že to není optativ praeteriti, nýbrž optativ praesentis passivi!)

§. 65. Kdyby možno bylo Erdmannovu mínění přisvědčiti, že optativ ve druhém členu parataxe vskutku jest jen formalným indexem sounáležitosti obou členů, byl by tím naznačen zajímavý přechod od parataxe k hypotaxi a podán takořka střední stupeň rozvoje, kterým od souřadně sestavených, stejně platných členů znenáhla se dospělo k podřadění členu druhého — rozvoje, jejž všeliká hypotaxe předpokládá. Nicméně, jakkoli lákavé by bylo, takovýto střední stupeň rozvoje konstatovati takměř očividně, přece proti němu svědčí příliš vážné důvody a sice tyto:

1. Dokladů pro přechod od indikativu k optativu jest přece jen příliš málo proti hojnosti případů, ve kterých druhý člen parataxe opravdu logicky do jisté míry jest závislý na prvním, jsa jeho výsledkem (nebo protivou) a přes to přece oba členové vyjádřeni jsou indikativem. (Srv. výše §. 11. 13. a §. 15. doklady pro jah výsledné a adversativné!) Kdyby optativ skutečně za doby Ulfilovy byl se již cítil jako prostředek označení závislosti, bylo by dokladů k němu zajisté mnohem více, poněvadž k němu bylo hojně příležitosti.

2. Jsou případy (skoro, ne zcela stejně) četné, ve kterých ze členů parataktických nikoli druhý, nýbrž právě naopak první jest vysloven optativem, druhý indikativem. Erdmann Zeitschr. f. d. Ph. V. str. 214. uvádí jeden, ovšem prý jen jako příklad, t. j. neupíraje, že je jich více, ale přece tvrdě, že jsou jen »vereinzelt«: J. VII. 17. jabai ƕas wili wiljan is taujan, ufkunnaiþ bi þo laisein, framuh guþa sijai, þau iku fram mis silbin rodja. *ἐάν τις θέλῃ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιεῖν, γνώσεται περὶ τῆς διδαχῆς, πότερον ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστιν, ἢ ἐγὼ ἀπ' ἐμαυτοῦ λαλῶ.* — Ale nejsou nikterak ojedinělé, nebot uvésti náleží ještě tyto: L. XVIII. 7. guþ niu gawrikai þans gawalidans seinans þans wopjandans du sis dagam jah nahtam, jah usbeidands ist ana im? *ὁ θεὸς οὐ μὴ ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν ἡμέρας καὶ νύκτας, καὶ μακροθυμῶν ἐπ' αὐτοῖς;* — Mt. V. 25. ibai ƕan atgibai þuk sa andastaua stauin jah sa staua þuk atgibai andbahta, jah in karkara galagjaza *μήποτέ σε παραδῷ ὁ ἀντίδικος τῷ κριτῇ καὶ ὁ κριτής σε παραδῷ τῷ ὑπηρέτῃ καὶ εἰς φυλακὴν βληθήσῃ.* — XXVII. 64. ibai ufto qimandans þai siponjos is binimaina ina jah qiþaina du managein ... jah ist so speidizei airziþa wairsizei þizai frumein *μήποτε ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ κλέψωσιν αὐτὸν καὶ εἴπωσι τῷ λαῷ ... καὶ ἔσται ἡ ἐσχάτη πλάνη χείρων τῆς πρώτης.* — Mk. II. 21. ibai afnimai fullon af þamma sa niuja þamma fairnjin, jah wairsiza gataira wairþiþ a v. 22. ibai aufto distairai wein þata niujo þans balgins, jah wein usgutniþ jah þai balgeis fraqistnand. (Řecky obě tato souvětí jsou jinak vázána: *εἰ δὲ μή, αἴρει τὸ πλήρωμα αὐτοῦ τὸ καινὸν τοῦ παλαιοῦ, καὶ χεῖρον σχίσμα γίνεται ... εἰ δὲ μή, ῥήσσει ὁ οἶνος ὁ νέος τοὺς ἀσκοὺς καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται.*) — L. XIV. 12. ibai aufto

Digitized by Google

jah eis aftra haitaina þuk jah wairþiþ þus usguldan *μήποτε καὶ αὐτοί σε ἀντικαλέσωσι καὶ γένηται σοι ἀνταπόδομα.*

Ve všech těchto případech vždy druhý indikativný člen jest patrně následkem členu optativného! — I. Kor. VII. 12. jabai ƕas broþar qen aigi ungalaubjandein, jas so gawilja ist bauan miþ imma, ni afletai þo qen *εἴ τις ἀδελφὸς γυναῖκα ἔχει ἄπιστον, καὶ αὕτη συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτοῦ, μὴ ἀφιέτω αὐτήν.* (Tento doklad Köhler uvádí a skoro správně vykládá) — I. Kor. X. 31. jaþþe nu matjaiþ jaþþe drigkaiþ, jaþþe ƕa taujiþ, allata du wulþau guþs taujaiþ *εἴτε οὖν ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν θεοῦ ποιεῖτε.* (Tento případ uvádí Bernhardt a vykládá jej nesprávně [Ztft. f. d. Phil. VIII. str. 27] »ob im gegebenen falle essen und trinken stattfinde, ist zweifelhaft; dass irgend ein tun stattfindet, gewiss«.)

I. Kor. XI. 6. jabai ni huljai sik qino, skabaidau; iþ jabai agl ist qinon du kapillon aiþþau skaban, gahuljai *εἰ οὐ κατακαλύπτεται γυνή, καὶ κειράσθω, εἰ αἰσχρὸν γυναικὶ τὸ κείρασθαι ἢ ξυρᾶσθαι, κατακαλυπτέσθω.* — II. Kor. XIII. 5. izwis silbans fraisiþ sijaidu in galaubeinai; silbans izwis kauseiþ þauh niu kunnuþ izwis þatei Jesus Xristus in izwis ist? *ἑαυτοὺς πειράζετε εἰ ἐστὲ ἐν τῇ πίστει, ἑαυτοὺς δοκιμάζετε· ἢ οὐκ ἐπιγινώσκετε ἑαυτούς ὅτι Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν ὑμῖν ἔστιν;*

Méně průkazné jsou, ale přece ještě uvésti se mohou některé jiné doklady, v nichžto modi rozděleny jsou na souvětí zcela různá. Jeden uvádí už Köhler sám: Mt. V. 31., nač výše už ukázáno. Dále I. Tim. V. 4. jabai ƕo widuwono barna aiþþau barne barna habai... ō. aþþan soei bi sunjai widuwo ist jah ainakla *εἴ τις χήρα τέκνα ἢ ἔκγονα ἔχει ... ἡ δὲ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμένη.* — Mk. XI. 23. þisƕazuh ei qiþai ... 24. þisƕah þei bidjandans sokeiþ *ὃς ἂν εἴπῃ ... πάντα ὅσα ἂν προσευχόμενοι αἰτεῖσθε.* — L. I. 29. þahta sis ƕeleika wesi so goleins þatei swa þiuþida izai (ř. text kratší.) *διελογίζετο ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος.* — druhá věta g. þatei swa þiuþida izai jest prý z Italy: »quod sic benedixisset eam«. [1]) — L. VI. 32. 33 34. Při zcela stejném závětí hned za sebou střídavý modus v předvětí zase jinak stejném: jabai frijoþ (indik. či opt.?) þans frijondans izwis, ƕa izwis laune ist? jabai þiuþ taujaid þaim þiuþ taujandam izwis, ƕa izwis laune ist? jabai leiƕid fram þaimei weneid andniman, ƕa izwis laune ist? *εἰ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; ... ἐὰν ἀγαθοποιῆτε τοὺς ἀγαθοποιοῦντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; ... ἐὰν δανείζητε παρ' ὧν ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν, ποία ὑμῖν χάριν ἐστί;* — Podobně L. IV. 3. a 9. jabai sunus sijais guþs *εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ* a v. 7. jabai inweitis mik *ἐὰν προσκυνήσῃς ἐνώπιόν μου.* — Mk. I. 27. ƕa nu sijai þata? ƕo so laiseino so niujo? *τί ἐστι τοῦτο; τίς ἡ διδαχὴ ἡ καινὴ αὕτη.* (Podle míst souběžných Mt. VIII. 27. L. IV. 36. VI. 2. VIII. 25. XI. 28. v ellipsi druhé věty pravděpodobněji doplní se ist, nežli sijai.) — Ř. XII. 19. mis fraweit leitaidau, ik fragilda *ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω.*

§. 66. 3. Výklad i těch míst, na něž Erdmann (a Bernhardt) domnění své postavil, pořídití možno přirozený i bez uznání jakékoli formalné závislosti

[1]) Srv. Bernhardtovu poznámku (ve velkém kritickém vydání) k tomuto místu.

Digitized by Google

druhého členu na prvním, a to jen z podstaty a prvotné platnosti indikativu a optativu.

Indikativem se vyslovuje děj skutečný, ale objektivně, t. j. mluvící neprozrazuje nikterak, že by na skutečnosti nebo neskutečnosti děje měl jaký svůj zvláštní osobní zájem, než jen chladně konstatuje, čili klade skutečnosť.

Při optativu, jak Bernhardt v Ztft f. d. Ph. VIII. str. 2. pěkně a případně dí, »jest vždy subjektivné účastenství mluvícího větší menší síly, kterým se výpověď objevuje jako přání, rozkaz, domněnka nebo klad (za pravdu vzetí)«, nebo ještě určitěji l. c. na str. 8.: »potentialis a adhortativus, jakož i optativ euktivný označují subjektivné vzrušení a účastenství mluvícího s obsahem věty; toto při adhortativu a při přání záleží ve snaze po uskutečnění; při potentialu je seslabeno v reflexi (uvažování) o skutečnosti, což zase liší se v různé druhy jiné: obsah věty může se jeviti pravdě podobným, možným, pochybným, nebo prostým pomyslem odporujícím skutečnosti.«[1])

Kde tedy je přechod od indikativu k optativu (nebo naopak) repraesentuje takořka postup od chladné objektivity k sympathisující (t. j. ve smyslu právě vyloženém sympathisující) subjektivnosti — čili gradaci a nic jiného, zejména ne podřizování druhého členu pod první: oba členové naopak podržují úplnou svou formalnou neodvislosť, jež právě činí podstatu parataxe.

S toho stanoviska všecky doklady, Erdmannem a Köhlerem uvedené, a některé jiné, jichžto oni neuvádějí a které níže označujeme *, snadno jest vyložiti. Rozpadají se v několik kategorií.

I. Obě věty jsou hlavní: **1.** První obsahuje chladně objektivný indikativ, druhá optativ minulé už možnosti t. j. neskutečnosti. Mimo Mt. XXV. 44. J. XII. 5. Ř. IX. 11. (u Erdm. a Köhl.) ještě: *L. XIX. 23. duhve ni atlagides þata silubr mein du skattjam? jah qimands miþ wokra galausidedjau þata *διατί οὐκ ἔδωκας τὸ ἀργύριόν μου ἐπὶ τὴν τράπεζαν, καὶ ἐγὼ ἐλθὼν σὺν τόκῳ ἂν ἔπραξα αὐτό;* *I. Kor. VII. 14. weihaida ist qens so ungalaubjandei in abin, jah gaweihaids ist aba sa ungalaubjands in qenai; aiþþau barna izwara unhrainjai weseina *ἡγίασται ἡ γυνὴ ἡ ἄπιστος ἐν τῷ ἀνδρί, καὶ ἡγίασται ὁ ἀνὴρ ὁ ἄπιστος ἐν τῇ γυναικί· ἐπεὶ ἄρα τὰ τέκνα ὑμῶν ἀκάθαρτά (ἐστι).* — V těch dokladech optativ formalně tak málo závisí na předchozím indikativu, že k němu z onoho indikativu třeba jest domysliti si zcela zvláštní člen střední ve formě předvětí irrealného: Mt. XXV. 44. kdybychom tě byli viděli ... J. XII. 5. kdyby se byla prodala ... Ř. IX. 11. kdyby už byli zrozeni bý-

[1]) Str. 2. »Es findet ein subjectiver anteil des redenden von grösserer oder geringerer stärke statt, durch welchen sich die aussage als wunsch, geheiss, vermutung, oder annahme darstellt.«

Str. 8. »Potentialis und adhortativ, sowie der optativ des wunsches bezeichnen eine subjective erregung und eine teilname des redenden am inhalte des satzes; während dieselbe beim adhortativ und beim wunsche im begehren nach verwirklichung besteht, ist sie beim potentialis zur reflexion über die wirklichkeit abgeschwächt, die sich wieder in verschiedene unterarten gliedert: der inhalt des satzes kann erscheinen als wahrscheinlich, als möglich, als zweifelhaft, als rein gedacht und im gegensatze zur wirklichkeit stehend.«

Digitized by Google

vali ... L. XIX. 23. kdybys byl na úroky uložil ... I. Kor. VII. 14. kdyby nebyli rodiče vespolek posvěceni ...

2. Obě věty (neb aspoň druhá) obsahuje otázku: gradace od chladného indikativu k sympathisujícímu optativu plnému obavy, pochybnosti, jest velmi patrna. Mimo doklady Erdmann-Köhlerovy Mt VI. 31 XI. 3. Mk. XII. 14. L VII. 19. 22. Ř. XI. 35. I. Kor. IX. 7. II. Kor. I. 17. XI. 29. J. III. 4. (= Sk. II. b c.) ještě: *Mk IV. 13. ni wituþ þo gajukon? jah ƕaiwa allos þos gajukons kunneiþ? *οὐκ οἴδατε τὴν παραβολὴν ταύτην; καὶ πῶς πάσας τὰς παραβολὰς γνώσεσθε;* J. XVI. 17. ƕa ist þata þatei qiþiþ? 18. þata ƕa sijai þatei qiþiþ *τί ἐστι τοῦτο ὃ λέγει ... τοῦτο τί ἐστιν ὃ λέγει.* J. VII. 47. a 48. ibai jah jus afairzidai sijuþ? sai jau ainshun þize reike galaubidedi imma aiþþau Fareisaie? *μὴ καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε; μή τις ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν, ἢ ἐκ τῶν Φαρισαίων;* Ve druhé větě tuto jest optativ praeteriti o pochybném ději minulém, jako v dokladě (Erd. Köhl.) I. Kor. I. 13. ibai Pawlus ushramiþs warþ in izwara, aiþþau in namin Pawlaus Daupidai weseiþ? *μὴ Παῦλος ἐσταυρώθη ὑπὲρ ὑμῶν, ἢ εἰς τὸ ὄνομα Παύλου ἐβαπτίσθητε;*

Jen druhá věta jest tazací J. XII. 27. Nu saiwala meina gadrobnoda, jah ƕa qiþau? *νῦν ἡ ψυχή μου τετάρακται· καὶ τί εἴπω.* Dubitativ otázky ovšem logicky lze uvésti na příčinu »*τετάρακται*« v I. větě, ale formalně věta druhá zůstává přece naprosto neodvislou.

Přechod z indikativu v optativ záleží jen na subjektivné, okamžité náladě mluvícího; v situaci nic není, co by ho nezbytně vymáhalo; proto nelze se diviti, že v přemnohých dokladech jiných přes logickou souvislosť výslednou (nexus consecutivus) přece i druhá věta indikativ podržuje, jako na př.: Mk. IV. 30. ƕe galeikom þiudangardja guþs aiþþau in ƕileikai gajukon gabairam þo?[1]) *τίνι ὁμοιώσωμεν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ἢ ἐν ποίᾳ παραβολῇ παραβάλωμεν αὐτήν;* Srv. v. 40. L. X. 26. J. VI. 70. niu ik izwis .ib. gawalida jah izwara ains diabaulus ist? *οὐκ ἐγὼ ὑμᾶς τοὺς δώδεκα ἐξελεξάμην καὶ ἐξ ὑμῶν εἷς διάβολός ἐστιν;* — Ř. IX. 20. 21. X. 14. 15. (čtyři otázky za sebou všecky indikativné) XIV. 10. II. Kor. III. 1. — (Mt. XXV. 38. 39.)

3. Obě věty jsou propovídací. Charakteristický jest doklad Erdmannův L. XVII. 8. andbahtei mis, unte matja jak drigka, jah biþe gamatjis jah gadrigkais þu *διακόνει μοι, ἕως φάγω καὶ πίω· καὶ μετὰ ταῦτα φάγεσαι καὶ πίεσαι σύ.* Gradace tu zcela patrna: »pojíš ano i popíješ si sám«. Právě tak II. Kor. IX. 10. Místo jah biþe položeno podobně jah þan Mk. III. 27. G. VI. 4. (výše už uvedené per extensum), ale podivno jest mluviti v obou případech o formalné závislosti (logická ovšem existuje v obou případech). Ostatně Mk. III. 27. není ani prostá parataxe, G. VI. 4. má už v prvním členu nikoliv indikativ, nýbrž optativ adhortativný.

Rovně podivné jest mluviti o formalné závislosti druhých členů adversativných: L. VI. 40. nist siponeis ufar laisari seinana; iþ gamanwids

---

[1]) Na místě souběžném Sk. VII. 31. jsou (snad) obě otázky optativné: ƕe nu galeiko þans mans þis kunjis, jak ƕe sijaina galeikai? *τίνι οὖν ὁμοιώσω τοὺς ἀνθρώπους τῆς γενεᾶς ταύτης; καὶ τίνι εἰσὶν ὅμοιοι;* ale galeiko může býti i indikativ.

Digitized by Google

ƕarjizuh wairþai swe laisaris is *οὐκ ἔστι μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ· κατηρτισμένος δὲ πᾶς ἔσται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ.* — G. V. 10. (aþþan). Protiklad sám jest v přímém odporu s jakoukoli formalnou závislostí, když i logická záleží jen v tom, že druhý člen s prvním se nesrovnává. Ostatně i L. VI. 40. i G. V. 10. optativ (za ř. futurum) má přibarvení hortativné (jaké by bylo také L. IX. 33. X. 6. a j.) a G. V. 10. není ani přímé parataxe.

II. Obě věty jsou odvislé, a sice **1.** buď podmínečné I. Kor. XIV. 24. II. Th. II. 3. J. VI. 53. a *J. XV. 20. jabai mik wrekun jah izwis wrikand; jabai mein waurd fastaidedeina, jah izwar fastaina *εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν καὶ ὑμᾶς διώξουσιν· εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσιν.* — nebo **2.** relativné (jež větším dílem mají smysl podmínečný:) Mk. V. 19. X. 38. L. XIV. 27. I. Kor. XI. 27. a pak ještě *Mk. IX. 39. ni mannahun auk ist saei taujiþ maht in namin meinamma jah magi sprauto ubilwaurdjan mis *οὐδεὶς γάρ ἐστιν ὃς ποιήσει δύναμιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου καὶ δυνήσεται ταχὺ κακολογῆσαί με.* (Mk. X. 29. v podobném spojení čteme oba optativy: ni ƕashun ist, saei aflailoti gard... saei ni andnimai .r. falþ *οὐδείς ἐστιν ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν... ἐὰν μὴ λάβῃ ἑκατονταπλασίονα.*) *J. V. 36. þo waurstwa þoei atgaf mis atta... þo waurstwa þoei ik taujau, weitwodjand bi mik *τὰ ἔργα ἃ ἔδωκέ μοι ὁ πατήρ... τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ, μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ.* — *II. Th. III. 3. triggws frauja saei gatulgeiþ izwis, jah galausjai izwis af þama ubilin *πιστός ἐστιν ὁ κύριος ὃς στηρίξει ὑμᾶς καὶ φυλάξει ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.* — Jednou **3.** také objektivné: *I. Kor. VII. 16. ƕa kannt, qino, ei aban ganasjis? aiþþan ƕa kannt guma, þatei qen þeina ganasjais? *τί οἶδας, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; ἢ τί οἶδας, ἄνερ, εἰ τὴν γυναῖκα σώσεις;*

I v obvodu těchto odvislých vět na výklad přechodu z indikativu v optativ zcela dobře vystačí se s gradací od chladného kladu objektivného k sympathisujícímu zájmu subjektivnému. Podrobný rozbor však odtud odkládáme níže na místa, kde bude řeč o větách objektivných, relativných a hypothetických.

Jedno z dokladů uvedených vychází na jevo zcela nepochybně: Ulfilas zvláště ve volbě modů jest naprosto neodvislý od prvopisu!

Digitized by Google

ČÁSŤ II.

HYPOTAXIS.

§. 67. Věty podřaděné lišíme ve dvě hlavní kategorie.

1. Věty *nominalné*, t. j. které zastupují některou jmennou část věty hlavní (podmět, jmenný výrok, předmět, přívlastek).

2. Věty *adverbialné*, t. j. které zastupují příslovečná určení věty řídící (urč. místa, času, způsobu, příčiny).

Hypotaxis je výsledek už pokročilého umění stilistického. Parataxis všude předcházela. Dle souvislosti logické vázány jsou věty obsahem sounáležité nejprve jen přízvukem v celky, později i formalnými prostředky vnějšími. Jedné větě připadl úkol řídící, druhé nebo druhým úkol podřízenosti, a to tak, že věta podřízená jest vždy integrující částí věty hlavní, právě tak, jako části její prosté, ve které nezřídka jeví se, jak se obyčejně říká, i zkráceny.[1])

Oddíl I.

Věty nominalné.

Dle způsobu, jakým věty nominalné jsou uvedeny, čili s hlavní větou spojeny, liší se ve trojí druh:

1. věty *vztažné,* jež uvedeny jsou vztažným zájmenem (nebo vztažnou částicí);[2])

2. věty *spojkové,* jež k hlavní větě připíná nějaká spojka;

3. *odvislé otázky*, jež uvádí tazací zájmeno nebo tazací částice.

---

[1]) Skutečný postup ovšem nelze si mysliti tak, že by věty vedlejší už vyvinuté se byly zase krátily, nýbrž spíše naopak, z částí věty hlavní mohly vzniknouti celé věty vedlejší. Proto také o větách tak řečených zkrácených pojednáme vždy na místě prvním.

[2]) Věty vztažné, pokud v textech gotských jsou doloženy, po jejich stránce formalné rozebrali po Gabelentzovi & Loebovi (Ulfilas II. §. 208., §. 264.—266.) hlavně Eug. Eckardt,

Digitized by Google

1. *Věty vztažné.*

§. 68. a) Uvedeny jsou věty vztažné z větší části zájmenem složeným s relativnou částicí ei, jež měla prvotně význam ukazovací.[1]) Tento zdá se býti ještě zachován při saei E. IV. 6., při þaiei Kol. IV. 9. v. níže.

Zájmeno samo jest buď osobné: ikei (I. Tim. I. 13. I. Kor. XV. 9. II. Kor. X. 1.) þuei (Ř. XIV. 4.) (in) þuzei (Mk. I. 11. L III. 22.) þukei (jen ve glosse k Mk. I. 11.) juzei (L. XVI. 15. II. Kor. VIII. 10. G. V. 4. E II. 13. 17. I. Th. II. 13.) izwizei (G. III. 1.) (sei v. níže) izei (L. VIII. 13. za pl.; za sgl. J. VIII. 40. XII. 4. XV. 26. XVI. 2. XIX. 12. I. Kor. XV. 57. II. Kor. I. 10. III. 6. VIII. 16. G. I. 1. 4. E. I. 3. 14. IV. 15. — zmocněno ukazovacím sa (sa izei:) Mt. V. 32. J. XI. 37. [þana ize] I. Kor. XV. 27. II.

Über die Synt. des Got. Relativpronomens. Inauguraldissertation Halle 1875 a H. Klinghardt, Die Syntax der gotischen partikel ei, Ztft. f. d. Philologie VIII. B 1877 str. 303. násl. Proto v této rozpravě přihlížíme více ke platnosti jejich ve větě hlavní.

[1]) Nesnadnou otázku o vzniku relativných zájmen a relat. vět řešiti se snaží: E. Windisch, Untersuchungen über den Ursprung des Relativpron. in den indg. Sprachen (Curtius, Studien II. [1869] 202.—419.) Eug. Kölbing, Untersuchungen über den Ausfall des Relativpronomens in den germ. Sprachen. Strassburg 1872. L. Tobler, Über Auslassung und Vertretung des Pronomen relat. (Germania 1872 sv. 17. str. 257.—294.) a pak v posudku Kölbingovy práce Germania sv. 18., str. 243. násl. Jul. Jolly, Ein Kapitel vergleichender Syntax (München 1872) a Die einfachste Form der Hypotaxis im Indogermanischen (Curtius, Studien VI. 215.—246.). Osk. Erdman, Untersuchungen über die Synt. der Sprache Otfrids I. (1872) §. 70.—130. a v předmluvě k témuž dílu z r. 1874. str. V. násl. Dále H. Klinghardt l. c. str. 303. násl. Eug. Kölbing, Zur Entsteh. des Relativsätze in den germ. Sprachen. Germania XXI. (1876.) Al. Maurer, Die Wiederholung als Princip der Bildung von Relativsätzen im Altd. (Genf. 1880). Konečně Osk. Erdmann v díle Grundzüge der deutchen Syntax (1886) §. 95.–100., str. 49. násl. — Ze všech výkladů nejvíce se zamlouvá Erdmannův, že zájmeno tak řeč. vztažné (v gotštině saei, soei, þatei) bylo skutečné demonstrativum, jež prvotně náleželo do věty hlavní, ale pro věty vedlejší, které se k němu připínaly (prvotně bez vlastní uvozovky) znenáhla nabylo prostě formalné platnosti uvozovací, s ní takto srostlo a po té i vazbě její se »podrobilo« (Unters. I. str. 51). Částice ei, jež prvotně sama měla význam (aspoň anaforicky) demonstrativný, k demonstrativu tomuto vztažně užívanému přidána byla na rozlišenou (zur Differenzierung) od prostého demonstrativa v ukazovací platnosti kladeného. S tohoto stanoviska lze i věty, ve kterých proti ř. relativu (ὅς, ἥ, ὅ) gotsky se čte sah, soh, þatuh (v. výše §. 1.), počítati skutečně za relativné, poněvadž v nich jen na místo (anaforicky) demonstrativné částice ei rozlišení relativa pořízeno jest emfatickým — uh. (Jsou to místa: L. II. 37. XVI. 20. XVII. 12. Filem. 12.) Zcela nerozlišené bylo by demonstrativné relativum L. IX. 31. (Moses jah Helias) þai... qeþun *Μωσῆς καὶ Ἠλίας, οἵ... ἔλεγον*, Srv. Ř. IX. 26., ale je tu možno uznati prostou parataxi. Teprve, když relativně demonstrativné saei, soei, þatei bylo ustáleno — tak zdá se aspoň nám! — utvořena jsou analogicky také relativně osobná zájmena ikei, þuei, juzei, sei izei (ač o těchto dvou posledních jiné mínění vykládá Klinghardt l. c. str. 137. 323.) a konečně i samo ei (a þei), jakožto právě relativně rozlišující prostředek na označení relace postačilo. (Srv. E. Kölbing, Untersuchungen üb. d. Ausf. atd. str. 46. a násl.) S těmito prostředky pak sluší za to míti, že gotština volně na-

Digitized by Google

Kor. V. 21. za plural [þai izei] Mk. IX. 1. L. VIII. 15. G. VI. 13. [þaim izei] Mt. VII. 15. E. II. 17. I. Tim. I. 16.)

Nejhojněji však objevuje se ukazovací zájmeno sa, so, þata složené s ei a sice ve všech pádech svých. — Femininum v nom. má tvary dva: soei (L. VIII. 43. I. Tim. V. 5.) a sei (L. I. 26. 36. II. 4. 5. 10. J. VI. 22. L. XV. 12. VIII. 2. VII. 37. 39. G. IV. 24. 26. E. I. 23. III. 2. Filip III. 6. 9. Kol I. 23. 26. III. 5. 14. I. Tim. V. 9. IV. 4. I. 11.)

Ale mimo tato zájmena v relativné platnosti kladou se také pojmy kolikosti (neurčitá zájmena či číslovky) swa managai swe (G. III 27. VI. 12. 16. Filip. III. 15. I. Tim. VI. 1. L. IX. 5. Mk. III. 11. 28) allai swa managai swe (L. IV. 40. J. X. 8.) swa filu swe (Ř. XV. 4. Mk. VI. 30. IX. 13. X. 21. L. IX. 10. J. VI. 11. XVI. 13. Sk. VII. c.).

b) Velmi zhusta při větách vztažných vystupuje na jevo korrelace, t. j. ve větě hlavní obsaženo jest zájmeno demonstrativné (determinativum) označujíc (dle Windische l. c str. 416.) pojem oběma větám společný (Srv. Klinghardt l. c. str. 305.), k němuž se relativum druží. Pravidelně determinativum předchází, relativum následuje (*α*), ale také bývá někdy poměr obrácen (*β*).

α) ik — saei J. VIII. 18. ik — ikei I. Kor. XV. 9. II. Kor. X. 1. — þu — þuei Ř. XIV. 4. — þu — in þuzei Mk. I. 11. L. III. 22. — jus — juzei L. XVI. 15. E. II. 13. izwis — juzei II. Kor. VIII. 10. E II. 17. I. Th. II. 13. — izwis — izwizei G. III. 1. — sa — izei Mt. V. 32. J. XI. 37. — sa — saei J. VI. 33. 58. J IX. 8. Mt. XI. 14. L. V. 21. VII. 49. VIII. 38. — sa — þammei J. VII. 25. XIII. 26. sa — bi þanei Mt. XI. 10. (sa vynecháno L. X. 22. VII. 47. J. XI. 3.) — ƕazuh — saei Mt. V. 28. 31. 32. VII. 21. 24. 26. XI. 6. L. XIV. 11. XX. 18. J VI. 40. VIII. 34. XI. 26. XII. 46. XVIII. 37. I. Kor. IX. 25 XI. 27. II. Tim. II. 19. — saƕazuh — saei Mt. X. 32. Mk. IX. 42 X. 11. 43. L. VII. 23. IX. 48. XVIII. 14. — saƕazuh — izei J. XVI. 2. XIX. 12. — þisƕa noh — saei — (ina) Mt. X. 33 — ni mannahun — saei Mk. IX. 39. ni ƕashun — saei Mk. X. 29. ni ainshun — saei L. XVIII. 29. 30. ƕas — saei J. VI. 64. L. XX. 2. XVII. 7. II. Kor. II. 2. þai — ize G. VI. 13. L VIII. 15. Mk. IX. 1. — þai — þaiei Mk. IV. 20. L. VIII. 13. 14. 15. — sumai — þaiei L IX. 27. J. VI. 64. allai — þaiei II. Tim. III. 12. allai — swa managai swe L. IV. 40. J. X. 8. swa managai swe — þai G. VI. 12. swa managai swe — im Mk. VI. 11. so managei —

---

kládalá zcela tak, jako řečtina svým ὅς, ἥ, ὅ (které náleží témuž kmeni jako g. ei) a jako latina svým qui, quae, quod (které dle Kvíčaly, Untersuchungen auf dem Gebiete d. Pron. str. 79. relativnou platnosť vyvinulo z indefinitné), t. j., že relativné věty vyvinula ve stejnou dokonalosť jako řeč. i lat., zejména také ve příčině těsnějšího jejich přilnutí k větě hlavní, jak se jeví v attrakci, prolepsi a přesmyku (co Erdmann Untersuchung I. Úvod. str. VI. popírá).

Zajímavou parallelu poskytuje také naše jenž, které rovně obsahuje demonstrativum (téhož kmene s got. ei) »rozlišené« emfatickým že. — Srv. Hattala Brus jazyka českého str. 170. a násl.

*

Digitized by Google

þaiei J. VII. 49. þai anþarai — þaiei I Th. IV. 13. — þata — þatei Filip. II. 5 I. Tim. I. 15. all — patei J. VI. 37. XVII. 2. allata — þatei J. X. 40 ni waihts þatei Mk. VII. 15. ƕa — patei Mk. II. 16. IV. 22. L. II. 49. J. X. 6. ƕa — þizei — niba þatei II. Kor. XII. 13. E. IV. 9. alla — þoei J. XVII. 7.

V objektivném poměru: þana — þanei J. XIII. 20. — Mk. V. 15. XIV. 7. ina — izei E. IV. 15. þana — izei I. Kor. XV. 27. II. Kor. V. 21. ina þana, izei J. IX. 13. — þans, þaiei I. Th. IV. 14. Kol. III. 5. II. Tim. II. 19. jainans — þaiei L. XIX. 27. bi þans, þaiei Kol. IV. 13. bi þans — þanzei J. XVII. 9. ins — þanzei J. XVII. 11. — þata — þatei L. VI. 2. ƕa — þatei Mk. II. 24. L. VI. 2. I. Kor. IV. 7. all — þatei L. XVIII. 22. J. XV. 15. I. Kor. X. 25. 27. þisƕah, þatei Kol. III. 23. þisƕah þatei — þata G. V. 17. Filip. IV. 8. all þisƕah þatei Kol. III. 17. þisƕah þei J. XI. 22. XVI. 23. Mk. VI. 23. allata þisƕah þei Mk. XI. 24. þataƕah þei J. XV. 7. 16. þisƕizuh þei Mk. VI. 22. þisƕammeh þei L. IV. 6. — þo — þoei Ř. VIII. 5. (dvakrát) alla þoei J. XVIII. 4. ni alja — alja þoei II. Kor. I. 13. — þo waurstwa — þoei J. V. 36. — jainamma — faur þanei Ř XIV 15. — in þamma — ei J. XV. 8. — þaim — þaiei L. VIII. 4. IX. 61. þaim — þoei (neutr.) G. IV. 8. Kol. III. 1. allaim — þaiei II. Tim. III. 8. ana þaim — þaiei Ř. XI. 22. ana þaim — þoei L. II. 33. du þaim — þaiei I. Th. IV. 12. du þaim — þoei Filip. III. 14. — þaim — þatei G. V. 21. þairh ƕana — þizeei II. Kor. XII. 17. — þizai samon — þizaiei L. VI. 38.

Při větách přívlastkových vlastně jest těsnější korrelace vždy, poněvadž se přívlastek vždycky druží k určitému substantivu.

Zajímavé korrelace zájmen obou ukazovacích jsou: L. VIII. 21. aiþei meina jah broprjus meinai þai sind þai waurd quþs gahausjandans jah taujandans *μήτηρ μου καὶ ἀδελφοί μου οὗτοί εἰσιν οἱ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ ἀκούοντες καὶ ποιοῦντες αὐτόν*. — Ř. IX. 26. ni managei meina jus, þai haitanda sunjus guþs libandins *οὐ λαός μου ὑμεῖς, ἐκεῖ κληθήσονται υἱοὶ θεοῦ ζῶντος*. — Není-li na druhém z míst těchto þai pouze přepsáno za þar, jest doklad zajímavým zase svědectvím, kterak prosté ukazovací zájmeno mohlo nabyti významu relativného. Srv. L. IX. 31.[1])

§. 69. *β*) Dokladů pro korrelaci relativa předeslaného k determinativu teprve následujícímu jest celkem méně; ale přece tyto: 1) v poměru podmětném: Mt. V. 19. saei taujiþ jah laisjai swa, sah mikils haitada Srv. J. VII. 18 X. 1. V. 37. — Mk. III. 35. saei waurkeiþ wiljan guþs, sa jah broþar meins ist. Srv. J. XV. 5. IX. 37. VI. 46. E. IV. 10. — J. III. 26. saei waȥ miþ þus hindar Jaurdanau, þammei þu weitwodides, sai sa daupeiþ. — Mk. VI. 16. þammei ik haubiþ afmaimait Johanne, sa ist, sah urrais us dauþaim. Srv. XIV. 44. — L. IX. 26. saei allis skamaiþ sik meina aiþþau meinaize waurde, þizuh sunus mans skamaiþ sik — J. VII 38. saei galaubeiþ du mis, aƕos us wambai is rinnand. —

[1]) Viz výše pozn. 1.

Digitized by Google

UNIV. OF CALIFORNIA

Relativa dvě táhnou se k determinativu mezi oběma stojícímu: J. XIV. 21. saei habaid anabusnins meinos jah fastaiþ þos, sa ist saei frijoþ mik Srv. E. IV. 10. — II. Kor. X. 18. ni saei sik silban gaswikunþeiþ, jains ist, ak þanei frauja gaswikunþeiþ. —

Pozn. Lišiti třeba případy, ve kterých jsou dvě věty relativné souběžné: Ř. VIII. 34. (lacuna) saei ist in taihswon guþs, saei jah bidjiþ faur uns (*Χριστὸς*) *ὃς καὶ ἔστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ, ὃς καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν.* — Srv. I. Th. V. 24. II. Kor. V. 5. saei jah gamanwida uns du þamma guþ, saei jah gaf uns wadi *ὁ κατεργασάμενος ἡμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο θεὸς, ὁ καὶ δοὺς ἡμῖν τὸν ἀρραβῶνα.*

V tomto posledním dokladě však velmi lákavo jest druhé saei pokládati za determinativum; t. j. saei by mělo ještě platnosť prostě ukazovací, jako zdá se nepochybna E. IV. 6. ains guþ jah atta allaize, saei ufar allaim *εἷς θεὸς καὶ πατὴρ πάντων ὁ ἐπὶ πάντων* — (a? Kol. IV. 9. Tykeikus ... miþ Aunisimau ... þaiei all izwis gakannjand *Τυχικὸς ... σὺν Ὀνησίμῳ πάντα ὑμῖν γνωριοῦσι τὰ ὧδε.*).

2. V poměru objektivném: Mk. IV. 25. þisƕammeh saei habaiþ, gibada imma *ὃς γὰρ ἂν ἔχῃ, δοθήσεται αὐτῷ.* — Srv. L. VIII. 18. (dvakrát) J. XVIII. 9. þanzei atgaft mis, ni fraqistida ize ainummehun *οὓς δέδωκας μοι, οὐκ ἀπώλεσα ἐξ αὐτῶν οὐδένα.* — I. Kor. XVI. 3. þanzei gakiusiþ þairh bokos, þans sandja *οὓς ἐὰν δοκιμάσητε δι' ἐπιστολῶν, τούτους πέμψω.* — L. IX. 5. swa managai swe — ana im. — Mk. XI. 23. þisƕazuh ei — imma. — Mk. X. 9. þatei guþ gawaþ, manna þamma ni skaidai *ὃ θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.* — J. III. 32. þatei gasaƕ jag gahausida, þata weitwodeiþ *ὃ ἑώρακε καὶ ἤκουσε, τοῦτο μαρτυρεῖ.* Srv. J. VIII. 26. G. II. 18. V. 17. VI. 7. Filip. IV. 9. Sk. V. a. — J. XIV. 13. þatei ƕa- þata. — VIII. 28. swaswe — þata. — Filip. III. 7. þatei was mis gawaurki, þatuh rahnida *ἅτινα ἦν μοι κέρδη, ταῦτα ἥγημαι.* — J. V. 38. þanei insandida jains, þammuh jus ni galaubeiþ *ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος, τούτῳ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε.* — I. Kor. VII. 24. ƕarjizuh in þammei atlaþoþs was, in þamma gastandai *ἕκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἐν τούτῳ μενέτω.* — Mk. IV. 25. þisƕammeh saei — imma. — II. Tim. II. 2. þoei hausides at mis waurda guþs, þo anafilh *ἃ ἤκουσας παρ' ἐμοῦ ... ταῦτα παράθου.* — L. IX. 4. in þanei gard gaggaiþ, þar saljaiþ *εἰς ἣν ἂν οἰκίαν εἰσέλθητε, ἐκεῖ μένετε.*

2. *Věty spojkové.*

§. 70. a) Spojky, jež uvozují věty nominalné, jsou ei, þatei, þei[1]) a v některých případech unte.[2]) Nejobecnější jest ei, původem svým nějaký ztrnulý pád ukazovacího kmene *jo — bezpochyby asi akkusativ neutr.,

[1]) Že spojka ei náleží ke kmeni *jo, vůbec se uznává (jinak ovšem Brugmann II. §. 410.), ač není jednoty v názorech, kterým asi ji sluší pokládati pádem. Vývoj významů jejích přehledně dobře načrtl Eckardt l. c. strana 15: 1) původní demonstrativná platnosť ještě prokmitává, kde ei jest zmocněním částic v obvodu věty hlavní. (Eckardt jmenuje akei, wainei þatainei; Klinghardt [l. str. 145] nazývá tuto platnosť urgierend, už ji odvozuje ze stupně druhého a shledává ji mimo tyto částice také při sa, so, þata, a to

Digitized by Google

k němuž ukazuje nepochybný akkus. neutr þatei, jenž se zcela souznačně klade, a dle něhož i þei, jež vyskytuje se celkem zřídka, za zkomolený akk. neutr. pokládati sluší.

b) I při spojkách bývá korrelace, poněvadž ve hlavní větě místo mí[1] může determinativum, které patrně svědčí, že spojková platnosť tvarů þatei, ei, þei vyvinula se souběžně s rozvojem relativné: J. IX. 30. in þamma sildaleik ist, þatei jus ni wituþ *ἐν τούτῳ θαυμαστόν ἐστιν, ὅτι ὑμεῖς οὐκ οἴδατε.* — L. I. 43. ƕaþro mis þata, ei qemi aiþei fraujins meinis at mis *πόθεν μοι τοῦτο, ἵνα ἔλθῃ ἡ μήτηρ τοῦ κυρίου μου πρός με.* Srv. (þata — ei) J XVI. 12. VI. 29. — J. VI. 40. þatuh þan ist wilja þis sandjandins mik, ei ƕazuh ... aigi libain aiweinon *τοῦτο δέ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶς ... ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον.* Srv. Sk. I. c. — J. XVII. 3. soh ist so aiweino libains, ei kunneina þuk *αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωή, ἵνα γινώσκωσί σε.* — E. V. 5. þata auk witeiþ kunnandans, þatei ƕazu(h) hors ... ni habaiþ arbi *τοῦτο γάρ ἐστε γινώσκοντες ὅτι πᾶς πόρνος οὐκ ἔχει κληρονομίαν.* Srv. II. Kor. X. 11. L. X. 11. J. XVI. 19. I. Th. IV. 15. — J. XVI. 4. ei gamuneiþ þize, þatei ik qaþ izwis *ἵνα μνημονεύητε αὐτῶν, ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν.* — J. IX. 25. þatain wait, ei blinds was jah nu saiƕa *ἓν οἶδα, ὅτι τυφλὸς ὢν ἄρτι βλέπω.* — II. Tim. III. 1. þata kunneis, ei ... atgaggand jera *τοῦτο γίνωσκε ὅτι ... ἐνστήσονται καιροί.* Srv. Ř. XIV. 13. II. Kor. II. 1.

Tit. I. 5. in þizozei waihtais [těsnější připojení hlavní věty k předchozímu] in þize(i) — I. Kor. X. 28. þatei galiugam gasaliþ ist, [jež lze však dle našeho názoru vykládati odchylkou od řečtiny prostě objektivně]. I. Kor. X. 17. ain leik þai managans sium, þaiei auk allai ainis hlaibis brukjam [možno vyložiti relativně] Filip. I. 17. iþ þaiei *οἱ δέ*, snad prý i I. Kor. XV. l. þatei aiwaggeli, þatei merida — dále při waitei, a také při jabaiei J. VII. 31. [které vydavatelé Massmann, Heyne, Bernhardt odstraňují přestavením v čelo řeči přímé], ano dle poznámky 2. ke str. 150 i při ni ei: I. Kor. VII. 17; ale Klinghardt nesouhlasí s Bezzenbergrem, který [Got. adverb. und part. str. 61,] i v druhotvarech hidrei, ƕadrei, jaindrei vedle hidre, ƕadre, jaindre, a v unte, þande(i) přivěšené ei shledával) 2) Z prvotně demonstrativné platnosti ei přešlo ve slabší anaforickou, t. j. ukazující nazpět k něčemu, o čem v řeči již byla zmínka (tak mimo jiné v explikativném þatei ist *τοῦτ' ἔστιν* (l. c. str. 26. §. 22.) a pod. — 3) Z této nazpět ukazující vyvinula se prý relativná (nejprve ve spojení s demonstrativem sa, so, þata, pak vůbec) a z této konečně 4) obecně spojovací čili určitěji podřizovací (i ve větách předmětných, výsledných, příčinných, účelných). Klinghardt zabíhá příliš daleko, nazývaje ei v této poslední funkci částicí více méně pouze expletivnou (l. c. str. 158 a j.).

Vznik spojky þatei sluší pokládati za zcela souběžný se vznikem relativa saei, soei, þatei, a to tím spíše, že ještě i prostě demonstrativná platnosť jeho patrně zachována jest tam, kde (jako ř. *ὅτι*) uvozuje řeč přímou; viz níže §. 88. (Srv. Erdmann Untersuchung. I. §. 97., 98. Klinghardt, l. c. str. 158 násl. zvl. 165, 166., ač oba v podrobnostech si odporují.) Prvotně stálo þatei v tomto tvaru jistě jen v poměrech nominativném nebo akkusativném (v jiných se sklánělo na př. du þammei a pod.), ale jakmile skleslo v pouhý prostředek spojení vět, rozšířilo se užívání jeho i na poměry jiné, na př. kausalné a pod. Srv. níže §. 93., 94.

O spojce þei, jež syntakticky zcela je totožna s ei, viz Leo Meyer, Die goth. Sprache §. 470., Klinghardt l. c. str. 167, 8. a Eckardt l. c. str. 17.

[2]) Viz výše §. 49, 7. Ostatně Marold, Üb. d. got. konjunk. str. 17. a násl. popírá tuto platnosť spojky unte, vykládaje ji všude za kausalnou.

Digitized by Google

3. *Věty tazací.*

§. 71. a) Uvedeny jsou buď tazacími zájmeny: ƕas (Mt. XXVI. 68. Mk I. 24. L. IV. 34. X. 22. XIX. 3. J. VI. 64. IX. 21. XIII. 22.) ƕis (Mk. X. 38. L 55) ƕa (Mt. XXVI. 70. VI 25. IX. 13. Mk. II 25. IV. 24. V. 14. VIII. 1. 2. IX. 6. XIV. 60. 68. L I. 21 VI 9. 11. VIII 9. IX. 33. XV. 26. XVI. 4. XVII. 8. XVIII. 6. 36. XIX. 48. J. VII. 51. X. 6. XIII. 12. XV. 15. XVI. 18. XVIII. 21. E. I. 18. 19. III. 18. V. 17. VI. 21. 22. Filip. II. 23. 28. Kol. IV. 8. 1. Tim I. 7.)

ƕamma (II. Tim. I. 12.) at ƕamma (II. Tim. III. 14.) in ƕamma (Mk. XI. 29. 33. L. XX. 2. 8.) — in ƕo (I. Kor. XV. 2.) ƕarjis (Mk. IX. 34.) bi ƕarjana (J. XIII. 22.) ƕarjai (J. VI. 64.) ƕarjans (J. XIII. 18.) ƕarjos (I. Th. IV. 2.) ƕaþar (Filip. I. 22. Sk. III. a.) ƕileika (E. I. 18. L. I. 29. II. Tim. III. 11.) ƕileikamma (J. XII. 33. XVIII. 32.) ƕileikos (II. Tim. III. 11.) ƕileikai (G. II 6.) ƕileikaim (G. VI. 11.) ƕelauda (II. Kor. VII. 11.) — ƕe (Mt. VI. 25.) ƕo jah ƕileiko (L. VII. 39) ƕarjizuh ƕa (Mk. XV. 24.) ƕa ƕarjizuh (L. XIX. 15.) — u-ƕa (Mk. VIII. 23.) — ibai ƕas (II. Kor. VIII. 20.) ibai ƕas ƕamma (I. Th. V. 15.) — Nebo tazacím adverbiem zase buď zájmenným nebo jiným: ƕaiwa (Mt. VI. 28. Mk. XI. 18. XII. 26. XIV. 11. V. 16. X. 23. L. V. 18. 19. VI 4. VIII. 18. 36. 47. J. IX. 15 21. I. Th. II. 10. 11. IV. 1. II. Th. III. 7. I. Tim. III. 15. II. Tim. I. 3. Kol. IV. 6.) — ƕan filu (Mt. XXVII. 13. Mk. V. 19. 20. III 8. XV. 4. L. IV. 23. VIII. 39.) — ƕar (Mt VIII. 20. Mk. XIV. 12 XV. 47. L. IX. 58) ƕaþ (J. VIII. 14. XII. 35. XIV. 5) ƕaþro (J. VII. 27. 28. VIII. 14. IX 30.) þadei (J. XIV. 4.) -u (Mt. XXVII. 49. Mk. XV. 36 II. 2. VIII. 23. X. 2. L. VI. 7. XIV. 28. 31. II Kor. II. 9. XIII. 5. G. III. 2. I. Tim. V. 10 J. VII. 17. dvojčl.) ibai (G. II 2. II. Kor. VIII. 20. I. Th. V. 15. G. IV. 11. V. 15. VI. 1.) ibai aufto (II. Kor. XI 3. XII. 20. I. Th. III. 5.) niu aufto (L. III. 15.) jabai (J. IX 25.)

b) Korrelaci pozorujeme při otázce: L. I. 62. gabandwidedun attin is þata, ƕaiwa wildedi haitan ina *ἐνένευον τῷ πατρὶ αὐτοῦ τὸ τί ἂν θέλοι καλεῖσθαι αὐτόν.* — II. Kor. VIII. 20. biwandjandans þata, ibai ƕas uns fairinodedi *στελλόμενοι τοῦτο, μή τις ἡμᾶς μωμήσηται.* — (ř) G. III. 2. þatain wiljau witan fram izwis, uzu waurstwam witodis ahman nemuþ þau uzu gahauseinai galaubeinais? (ř. je parataxe.) *τοῦτο μόνον θέλω μαθεῖν ἀφ' ὑμῶν· ἐξ ἔργων νόμου τὸ πνεῦμα ἐλάβετε, ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως;*

§ 72. Dle úkolu, jejž věty jmenné plní ve větě hlavní, jsou **A**) podmětné, **B**) předmětné, **C**) přívlastkové.

Digitized by Google

A) *Věty podmětné.*

1. Kterak věta podmětná jest integrující částí své věty řídící, viděti zejména v těch případech, kdy nenabyla ještě úplné samostatnosti, nýbrž jeví se v podobě (obyčejně t. ř.) zkrácené a to:

a) participiem:[1]) Mt. X. 40. (41.) sa andnimands izwis mik andnimiþ *ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται* (ještě třikrát) — XXVI. 73 þai standandans qeþun *οἱ ἑστῶτες εἶπον.* — XVI. 68. ƕas ist sa slahands þuk *τίς ἐστιν ὁ παίσας σε;* — I. Tim. V. 6. so wizondei in azetjam jah libandei dauþa ist *ἡ σπαταλῶσα ζῶσα τέθνηκε.* Srv. Mt. VII. 13 14. 23. VIII. 9. 26. 33. XXV. 41. L. I. 45. 66. II. 47. III. 11. VII. 14. 25. 49 VIII. 12. 14. 15. 16. 21. 34. 36. XIV. 29. XVIII. 24. 39. J. III. 31. (dvakrát) VI. 64. VII. 39. VIII. 47. IX. 8. 39. 40. XII. 13. XIX. 11. Ř. VIII. 5. 8. IX. 33. XI. 26. XII. 8. (dvakrát) XIII. 1. 2. XIV. 3 XV. 12. I. Kor. VII. 15. IX. 24. X. 18. XV. 18. 29. II. Kor. I. 21. 22. IV. 11. 14. V. 15. IX. 10. X. 17. XI. 4. G. I. 7. II. 6. V. 10. 12. 21. IV. 21. E. I. 12. I. Th. III. 5. IV. 15. N. V. 17. Sk. III. d. (J. I. 27.)

Mk. IV. 3. (14.) urrann sa saiands du saian *ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι.* — VII. 15. þata inngaggando... þata utgaggando, þata ist þata gamainjando mannan (*τὸ*) *εἰσπορευόμενον... τὰ ἐκπορευόμενα ἀπ' αὐτοῦ ἐκεῖνά ἐστι τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον.* Srv. v. 18.—20. Mk. IV. 18. 20. V. 14. X. 23. XI. 9. (dvakrát) XV. 29. (dvakrát).

Participia praeteriti stejně: Mt. XXV. 41. gaggiþ fairra mis jus fraqiþanans *πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι.* — Mt. VIII. 17. ei usfullnodedi þata gamelido *ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθέν.* — Mk. IV. 16. sind þai saianans *εἰσὶν οἱ σπειρόμενοι.* — V. 14. ƕa wesi þata waurþano *τί ἐστι τὸ γεγονός.* Srv. Mk. XV. 28. L. VI. 18. XVII. 17. XVIII. 31. J. XIII. 18. III. 31. (= Sk. IV. b) II. Kor. III. 11. IV. 18. G. IV. 29. VI. 6. Kol. I. 16. I. Tim. III. 13. V. 25.

Analogicky i tam, kde vazbou věty logický podmět přešel v jiný pád, jako 1) v dativ činné osoby při passivu: Ř. X. 20. bigitans warþ þaim mik ni sokjandam *εὑρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν.* — Ř. IX 12. us þamma laþondin qiþan ist izai *ἐκ τοῦ καλοῦντος ἐρρέθη αὐτῇ*, nebo 2) při pojmech kolikosti v genitiv partitivný: L. V. 39. ainshun driggkandane fairni ni suns wili jugg *οὐδεὶς πιὼν παλαιὸν εὐθέως θέλει νέον.* Srv. J. XII. 2. 20. XIII. 28. I. Kor. X. 27.

Pozn. Tyto věty a zejména podobné, ve kterých při pojmech kolikosti (alls, ƕazuh a j.) jest participium v nominativě, mohly by se pokládati též za zkrácené přívlastkové, na př. L. II. 18. allai þai gahausjandans sildaleikidedun *πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν.* — II. 23. ƕazuh gumakundaize

---

[1]) Srv. Hugo Gering, Über den syntaktischen Gebrauch der Participia im Gotischen Ztft. f. d. Philol. V. sv. 1874., str. 294 násl. a 393 násl.

Digitized by Google

uslukands qiþu weiha fraujins haitada *πᾶν ἄρσεν διανοῖγον μήτραν ἅγιον τῷ κυρίῳ κληθήσεται.* Srv. L. VI. 47. [1]) V. níže věty přívlastkové.

§ 73. b) Mimo participia i jiná slova (adjektiva) leckdy lze pokládati už za subjektivnou větu zkrácenou. Pěkně to dokazují případy, kde ř. participiu odpovídá g. adjektivum, na př. Mt. IX. 12. ni þaurbun hailai lekeis, ak þai unhaili habandans *οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες.* — Týž ř. text Mk. II. 17. g. zní: ni þaurbun swinþai lekeis ak þai ubilaba habandans. — Mt. V. 22. ƕazuh modags broþr seinamma sware skula wairþiþ stauai *πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῇ ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει.* Nebo naopak proti ř. adj. g jest partic.: Mk. I 40. qam at imma þrutsfill habands *ἔρχεται πρὸς αὐτὸν λεπρός.* — Potom souhlasně v obou textech adjektiva: Mt. XI. 11. sa minniza in þiudangardjai himine maiza imma ist *ὁ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μείζων αὐτοῦ ἐστιν.* Srv. L. VII. 28. XVI. 15. — XVIII. 27. þata unmahteigo at mannam mahteig ist at guþa *τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀνθρώποις δυνατά ἐστι παρὰ τῷ θεῷ.*

Participia a adjektiva se střídají L. VI. 20. 21. 24. 25.

c) Velmi patrný jest poměr tento ve velmi hojných případech, kde ř. particip. podmětné g. přímo převedeno jest úplnou větou: Mt. X. 37. saei frijoþ attan aiþþau aiþein ufar mik, nist meina wairþs *ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστι μοῦ ἄξιος* (ještě jedenkrát) — v. 39. saei bigitiþ saiwala seina fraqisteiþ izai *ὁ εὑρὼν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν.* Srv. X. 39. (ještě jedenkrát) XI. 8. Mk. IV. 9. V. 16. 18. VII. 10. X. 42. L. I. 2. 35. III. 11. VI. 3. VIII. 8. X. 16. XIV. 10. 35. XX. 35. J. VI. 46. 47. 54. 57. 58. VII. 18. 28. 38. VIII 12. IX. 37. X. 1. 12. XI. 25. XII. 25 (jedenkrát) 35. 44. 45. XIII. 18. 20. (dvakrát) 48. XIV 9. 12. 30. XV. 5. 6. 23. Ř. XIII. 8. XIV. 2. 18. I Kor. IV. 4. VII 22. II. Kor. V. 5 VIII. 15. IX. 6. (dvakrát) X. 18. G. I. 23. II. 8. III. 5 V. 24. VI 8. E. IV. 10. 28. V. 4. 28. I. Th. IV. 8. V. 7. (dvakrát) 24. II. Tim III. 6. Se zmocněným relativem: Mt. V. 28 ƕazuh saei saiƕiþ qinon du luston izos, ju gahorinoda izai *πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν.* Srv. VII. 21. L. XIV. 11. XX. 18. J. VI 40. VIII. 34. XI. 26. XII. 46. XVIII. 37. I. Kor. IX. 25. XI. 27. II. Tim. II. 19. — J. XIX. 12. saƕazuh izei þiudan sik silban taujid, andstandiþ kaisara *πᾶς ὁ βασιλέα αὐτὸν ποιῶν ἀντιλέγει τῷ καίσαρι.*

Ze mnoha těchto rozvedených participií souditi třeba, že překladatel participialné vazbě, kde mohl, raději se vyhnul. [2])

d) V některých případech také věty zkrácené a nezkrácené stojí hned vedle sebe (a to i neodvisle od ř. textu:) L. XVI. 18. ƕazuh sa afletands qen seina jah liugands anþara horinoþ, jah ƕazuh saei afleitana liugaiþ horinoþ *πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμῶν ἑτέραν μοιχεύει, καὶ πᾶς ὁ ἀπολελυμένην ἀπ' ἀνδρὸς γαμῶν μοιχεύει.* — J. X. 1. saei inn ni atgaggiþ þairh

[1]) Ale možno tyto pojmy kolikosti bráti také jen za zmocnění relativa (to ovšem nikoli po stránce formalné), jakož viděti z případů, kde ƕazuh saei položeno za řecké prosté *ὅς*, na př. Mt. V. 31. Mk. X. 11. a j.

[2]) To tím spíše, že opačný případ, t. j. gotské participium za řeckou plnou větu vztažnou, vyskytuje se jen dvakrát L. III. 16/17 XVIII. 29. Srv. Eckardt, l. c. str. 2.

Digitized by Google

daur . . sah hliftus ist *ὁ μὴ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας ... ἐκεῖνος κλέπτης ἐστίν.* — hned v. 2. sa inngaggands þairh daur hairdeis ist lambe *ὁ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας ποιμήν ἐστι τῶν προβάτων.* — Ř. X. 11. ƕazuh sa galaubjands du imma ni gaaiwiskoda *πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ καταισχυνθήσεται* — hned v. 13. ƕazuh saei andhaitiþ bidai, namo fraujins, ganisiþ *πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσηται τὸ ὄνομα κυρίου, σωθήσεται.*

Zvláště dobrodružně vypadá anakoluth: J. VI. 45. ƕazuh sa gahausjands at attin jah ganam gaggiþ du mis *πᾶς ὁ ἀκούσας παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ μαθὼν ἔρχεται πρός με.*

Velmi zajímavý jest také doklad L. XVI. 10. saei triggws ist in leitilamma, jah in managamma triggws ist, jah sa in leitilamma untriggwa jah in managamma untriggws ist *ὁ πιστὸς ἐν ἐλαχίστῳ καὶ ἐν πολλῷ πιστός ἐστι· καὶ ὁ ἐν ἐλαχίστῳ ἄδικος καὶ ἐν πολλῷ ἄδικός ἐστιν.* — řec prosté adjektivum, (k němuž se ovšem partic. *ὤν* snadno domyslí), got. na prvním místě rozvedeno jest v celou větu. Srv. I. Kor. XIII. 10. biþe qimiþ þatei ustauhan ist *ὅταν ἔλθῃ τὸ τέλειον.*

§. 74. *α*) Také ve mnohých případech, kde podmět vysloven infinitivem, možno tento pokládati už za zkrácenou větu podmětnou.[1])

α) Prostý infinitiv sice jen zřídka možno takto bráti; ale přece asi: Mk. II. 9. ƕaþar ist azetizo du qiþan ... þau qiþan? *τί ἐστιν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν ... ἢ εἰπεῖν;* — IX. 10. ƕa ist þata us dauþaim usstandan? *τί ἐστι τὸ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι;* — X. 40. þata du sitan ... nist mein du giban *τὸ καθίσαι ... οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι.* — XII. 33. þata du frijon ... managizo ist *τὸ ἀγαπᾶν πλεῖόν ἐστιν.* — Mk. IV. 11. (L. VIII. 10.) izwis atgiban ist kunnan runa (L. runos) *ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὸ μυστήριον* (*τὰ μυστήρια*).

β) Už patrněji zkrácenou větou jest L. II. 26 was imma gataihan ... ni saiƕan dauþu *ἦν αὐτῷ κεχρηματισμένον ... μὴ ἰδεῖν θάνατον.* Ještě patrněji při rčeních mel ist, maht ist, garaiht ist, skuld ist: Ř. XIII. 11. mel ist uns ju us slepa urreisan *ὥρα ἡμᾶς ἤδη ἐξ ὕπνου ἐγερθῆναι.* — Mk. XIV. 5. maht wesi þata balsan frabugjan *ἠδύνατο τοῦτο πραθῆναι.* Srv. J. X. 35. Sk. VI. b.[2]) – Mt. XXVII. 6. ni skuld ist lagjan þans in kaurbanaun *οὐκ ἔξεστι βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν κορβανᾶν.* Srv. Mk. III. 4. XII. 14. L. XX. 22. J. XVIII. 31. — II. Th. 1. 6. jabai garaiht ist at guþa usgildan *εἴπερ δίκαιον παρὰ θεῷ ἀνταποδοῦναι.*

---

[1]) Srv. Artur Köhler, Der syntaktische Gebrauch des Infinitivs im Gothischen. Germania XII. (1867) str. 421. Dokladů, v nichžto podmět infinitivný nikterak nelze vykládati za substantivnou větu zkrácenou, neuvádíme, odkazujíce k tomuto pojednání Köhlerovu.

[2]) Dle Art. Köhlera, Der synt. Gebrauch des Inf. im Gothischen (Germania XII. 1867) str. 425. jest tato vazba nomin. c. infinitiv., a maht výrokový přímětek k þata balsan jako na př. prý L. VIII. 43. ni mahta was galeikinon *οὐκ ἴσχυσεν θεραπευθῆναι* nebo J. III. 4. (Sk. II. c) ƕaiwa mahts ist manna gabairan *πῶς δύναται ἄνθρωπος γεννηθῆναι.* Srv. II. Tim V. 25. Výklad tento jest zajisté možný; ale analogie ke garaiht ist svědčí také možnosti našeho výkladu. V každém případě ostatně věta zůstává zkrácenou podmětnou.

Digitized by Google

Také v osobní vazbě skulds im: II. Kor. XII. ik skulds was fram izwis gakannjan *ἐγὼ ὤφειλον ὑφ' ὑμῶν συνίστασθαι.* — L. IX. 44. sunus mans skulds ist atgiban in handuns manne *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει παραδίδοσθαι* Srv. J. XII. 34. — I. Kor. XV. 53. skuld ist þata riurjo gahamon unriurein *δεῖ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν.* II. Kor. V. 10. allai weis ataugjan skuldai sijum *τοὺς πάντας ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ* — infinitiv možno pokládati za nominativný a tudy za zkrácenou větu podmětnou; ale také je možné (a vskutku obyčejnější) ponětí akkusativné, (tedy za větu předmětnou), které přirozenějším se jeví při skulan, na př. II. Kor. XII. 14. ni skulun barna fadreinam huzdjan ak fadreina barnam *οὐκ ὀφείλει τὰ τέκνα τοῖς γονεῦσι θησαυρίζειν ἀλλ' οἱ γονεῖς τοῖς τέκνοις.* Srv II. Tim. II. 6 Sk. I. d. V. c.

Ale ne vždy, jakož patrno z vazeb infinitivi cum nominativo I. Tim. III. 2. (Tit. I. 7.) skal nu aipiskaupus ungafairinoþs wisan *δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι.* (Srv. také I. Tim. III. 7., ač ve v. 8. a 11. jest nedůsledný přechod v acc c. infinitivo.) — II. Tim. II. 24. skalks fraujins skal qairrus wisan *δοῦλον κυρίου δεῖ ἤπιον εἶναι.*

γ) Nominativem cum infinitivo věty podmětné jeví se zkráceny: G. II. 9. Paitrus jah Jakobus jah Johannes, þaiei þuhtedun sauleis wisan, *Π. καὶ Ἰακ. καὶ Ἰωαν. οἱ δοκοῦντες στύλοι εἶναι.* — G. VI. 3. jabai þugkeiþ hvas hva wisan *εἰ δοκεῖ τις εἶναί τι.* Srv podpis I. Kor. (Cod. A.) Du Kaurinþium frume mais þugkeiþ melida wisan us Asiai. — I. Tim. I. 7. wiljandans wisan witodalaisarjos *θέλοντες εἶναι νομοδιδάσκαλοι.*

Při slovech passivných: L. XVII. 18. ni bigitanai waurþun giban wulþu guþa *οὐχ εὑρέθησαν δοῦναι δόξαν τῷ θεῷ.* Srv. Ř. VII. 10. — Filip. IV. 12. usþroþiþs im jah sads wairþan jah gredags *μεμύημαι καὶ χορτάζεσθαι καὶ πεινᾶν.* — Analogicky: Filip. IV. 11. ik galaisida mik ganohiþs wisan *ἐγὼ ἔμαθον αὐταρκὴς εἶναι.*

§ 75. *δ*) Jinak podmět infinitivu zastupujícího větu podmětnou vyjádřen jest buď:

αα) akkusativem: L. XVI. 17. azetizo ist himin jah airþa hindarleiþan þau witodis ainana writ gadriusan *εὐκοπώτερόν ἐστι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παρελθεῖν ἢ τοῦ νόμου μίαν κεραίαν πεσεῖν.* — J. XVIII. 14. batizo ist ainana mannan fraqistjan faura managein *συμφέρει ἕνα ἄνθρωπον ἀπολέσθαι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ.* — Sk I. c. gadob was mais þans ufhausjandans ... gaqissans wairþan (decebat potius eos qui oboediebant assentiri). (Srv. Ř XIII. 11. už výše citov.)

ββ) hojněji dativem (vždy s přibarvením commodi n. incommodi neb aspoň pojmu dotčené osoby): Mk. II. 23. warþ þairhgaggan imma *ἐγένετο παραπορευθῆναι αὐτόν.* — X. 24. hvaiwa aglu ist þaim hugjandam afar faihau in þiudangardja guþs galeiþan *πῶς δύσκολόν ἐστι τοὺς πεποιθότας ἐπὶ τοῖς χρήμασιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν.* Srv. v. 25. L. XVIII 25. — Mk. IX. 43. (45 47.) goþ ist þus hamfamma (haltamma, haihamma) galeiþan in libaín, þau twos handuns (twans fotuns, twa augona) habandin galeiþan (gawairpan, atwairpan) in gaiainnan *καλόν σοι ἐστὶ κυλλὸν (χωλὸν, μονόφθαλμον),*

Digitized by Google

εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν ἢ τὰς δύο χεῖρας (τοὺς δύο πόδας, δύο ὀφθαλμούς) ἔχοντα ἀπελθεῖν (βληθῆναι) εἰς τὴν γέενναν. — L. XVI. 22. warþ gaswiltan þamma unledin ἐγένετο ἀποθανεῖν τὸν πτωχόν. Srv. J. XVIII. 31. (už výše citov.) I. Kor. VII. 26.

§. **76.** ε) Zajímavé jsou vazby nominativi cum participio, také zastupující věty podmětné: Ř. VII. 13. ei uskunþa waurþi frawaurhts þairh þata þiuþeigo mis gawaurkjandei dauþu ἵνα φανῇ ἁμαρτία διὰ τοῦ ἀγαθοῦ μοι κατεργαζομένη θάνατον. — II. Kor. X. 9. ei ni þugkjaima (weis) swe þlahsjandans izwis þairh bokos ἵνα μὴ δόξω ὡς ἂν ἐκφοβεῖν ὑμᾶς διὰ τῶν ἐπιστολῶν. — Sk. VII. a. Filippus gasakada ni waiht mikilis hugjands (Philippus coarguitur nihil magni sensisse). II. Kor. V. 3. jabai sweþauh jah gawasidai ni naqadai bigitaindau εἴ γε καὶ ἐνδυσάμενοι οὐ γυμνοὶ εὑρεθησόμεθα. — Filip. III. 9. ei bigitaidau (ik) in imma ni habands meina garaihtein ἵνα εὑρεθῶ ἐν αὐτῷ μὴ ἔχων ἐμὴν δικαιοσύνην. — Snad též: L. IX. 36. bigitans warþ Jesus ains εὑρέθη ὁ Ἰησοῦς μόνος. I. Kor. IV. 2. ei þas triggws bigitaidau ἵνα τις πιστὸς εὑρεθῇ. — G. II. 17. bigitanai sijum jas-silbans frawaurhtai εὑρέθημεν καὶ αὐτοὶ ἁμαρτωλοί — poněvadž všude ὤν se snadno domyslí, ač se může domysliti také wisan, jako jest vskutku doloženo L. XVII 8. Ř. VII. 10.

§. **77. 2.** Úplné věty podmětné

relativné

a) obyčejně zastupují podmět osobní a sice zájmeno samo pravidelně jest v nominativě jsouc své větě (odvislé) podmětem:

Mt. V. 19. saei nu gatairiþ aina anabusne ... jah laisjai swa mans, minnista haitada in þiudangardjai himine; iþ saei taujiþ jah laisjai swa, sah mikils haitada ὃς ἐὰν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων ... καὶ διδάξῃ οὕτω τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· ὃς δ' ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται. Srv. 21. 22. X. 38. 42. Mk. III. 29. 35. VIII. 34. 35. 38. IX. 37. 40. 41. L. IX. 24. 26. 50. XIV. 15. 27. XVII. 31. 33. XVIII. 17. J. III. 3. (Sk. II. a. c) 5. 26. Ř. VIII. 34. Dále z g. úplných vět za ř. participia podmětná už výše vytčených: Mt. X. 37. 39. Mk. IV. 9. V. 18. VII. 10. X. 15. L. I 35. III. 11. VIII. 8 X. 16. XIV. 35. J. VII. 18. (dvakrát) 28. 38. VIII. 12 16. 18. 26. 29. IX. 37. X. 12. XII. 25. 35. 48. XIII. 18. 20. XIV. 9. 12. 21. 30. XV. 5. 6. 23. Ř. XIII. 8. XIV. 2. 18. I. Kor. IV. 4. VII. 22. XI. 29. II. Kor. V. 5. VIII. 15. (ellips.) IX. 6. X. 18. G. I. 23. II. 8. III. 5. VI. 8. E. IV. 10. 28. V. 28. I. Th. IV. 8. V. 24.

(První osoba plur.:) I. Kor. X. 17. ain leik þai managans sium, þaiei auk allai ainis hlaibis brukjam ἓν σῶμα οἱ πολλοί ἐσμεν, οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν. (Ř. je parataxe; g. věta vedlejší by se mohla také pokládati za přívlastkovou k þai managans.).

(Druhá osoba plur.:) G. V. 4. lausai sijuþ ... juzei in witoda garaihtans qiþiþ izwis κατηργήθητε ... οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε.

L. IX. 27. sind sumai, þaiei ni kausjand dauþau εἰσί τινες ... οἳ οὐ μὴ γεύσονται θανάτου. Z vět úplných za ř. participium sem náleží: Mt. XI. 8.

Digitized by Google

Mk. V. 16. L. I. 2. VI. 3. XX. 35. G. V. 24 I. Th. V. 7. VI. 9. I. Tim. VI. 2. II. Tim. III. 6. 12. — G. VI. 13. þai izei bimaitanai sind, witoþ fastand *οἱ περιτεμνόμενοι αὐτῶν νόμον φυλάσσουσιν* — Brachylogie: Filip. I. 17. þaiei us haifstai Xristu merjand, ni swiknaba *οἱ μὲν ἐξ ἐριθείας τὸν Χριστὸν καταγγέλλουσιν, οὐχ ἁγνως.*

Zmocněné relativum: Mt. V. 31. ƕazuh saei afletai qen, gibai izai afstassais bokos *ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, δότω αὐτῇ ἀποστάσιον.* Srv. V. 32. VII. 26. XI. 6. A za ř. participium úplné věty uvedené spřežkou ƕazuh saei: Mt. V. 28. VII. 21. L. XIV. 11. XX. 18. J. VI. 40. VIII. 34. XI. 26. XII. 46. XVIII. 37. I. Kor. IX. 25. XI. 27. II. Tim. II. 19. —

Mk. X. 11. saƕazuh saei afletiþ qen seina jah liugaiþ anþara, horinoþ du þizai *ὃς ἐὰν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμήσῃ ἄλλην, μοιχᾶται ἐπ' αὐτήν.* Srv. v. 43. (44.) L. VII. 23. XVIII. 14. (Saƕazuh izei:) J. XVI. 2. XIX. 12. — L. XIV. 33. ƕarjizuh izwara, saei ni afqiþiþ allamma aigina seinamma, ni mag wisan meins siponeis *πᾶς ἐξ ὑμῶν, ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητής.* (I tato věta mohla by se pokládati za přívlastkovou.)

Číselné relativum: Filip. III. 15. swa managai swe sijaima fullawitans, þata hugjaima *ὅσοι τέλειοι, τοῦτο φρονῶμεν* — G. III. 27. swa managai swe in Xristau daupidai wesuþ, Xristau gahamodai sijuþ *ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε* — Mk. III. 11. swa managai swe habaidedun wundufnjos... drusun du imma *ὅσοι εἶχον μάστιγας... προσέπιπτον αὐτῷ.* Srv. G. VI. 12. 16. I. Tim. VI. 1. — L. IV. 40. allai swa managai swe habaidedun siukans... brahtedun ins at imma *πάντες ὅσοι εἶχον ἀσθενοῦντας... ἤγαγον αὐτοὺς πρὸς αὐτὸν.* Srv. J. X. 8. — Ř. XV. 4. swa filu swe fauragameliþ warþ, du unsarai laiseinai gameliþ warþ *ὅσα προεγράφη, εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν προεγράφη.*

§. 78. b) Podmět věcný (větším dílem souhrnný): Mk. IV. 25. jah þatei habaiþ, afnimada imma *καὶ ὃ ἔχει, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.* Srv. L. VIII. 18. XIX. 26. — Mk. XIV. 9. jah þatei gatawida so, rodjada *καὶ ὃ ἐποίησεν αὕτη, λαληθήσεται.* — J. XVI.; 17. ƕa ist þata þatei qiþiþ *τί ἐστι τοῦτο ὃ λέγει.* — (S odchylkou od ř. textu:) J. X. 29. atta meins *þatei* fragaf mis, maizo allaim ist *ὁ πατήρ μου ὃ ς δέδωκέ μοι, μείζων πάντων ἐστιν.* — I. Tim. IV. 15. ei þatei þeihais þu, swikunþ sijai allaim *ἵνα σου ἡ προκοπὴ φανερὰ ᾖ ἐν πᾶσιν.* — E. V. 4. þoei du þaurftai ni fairrinnand *τὰ οὐκ ἀνήκοντα.*

c) Jen zřídka zájmeno vztažné jest v pádu jiném dle vazby své (podřízené) věty ač s ní representuje podmět věty řídící. Jsou to vlastně přívlastkové věty ke korrelativnému zájmenu a věta řídící sama míti má demonstrativum za podmět, které buď *α*) skutečně ještě jest zachováno, nebo *β*) již opomenuto: *α*) Mk. VI. 16. þammei ik haubiþ afmaimait Johanne. sa ist *ὃν ἐγὼ ἀπεκεφάλισα Ἰωάννην, οὗτός ἐστιν.* — XIV. 44. þammei kukjau, sa ist *ὃν ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστιν.* — J. III 26. þammei þu weitwodides... sai sa daupeiþ *ᾧ σὺ μεμαρτύρηκας ἴδε οὗτος βαπτίζει.* — VII. 25. niu sa ist þammei sokjand usqiman? *οὐχ οὗτός ἐστιν ὃν ζητοῦσιν ἀποκτεῖναι;* — XIII.

Digitized by Google

26. sa ist, þammei ik þana hlaif giba *ἐκεῖνός ἐστιν, ᾧ ἐγὼ τὸ ψωμίον ἐπιδώσω.*

β) L. VII. 47. þammei leitil fraletada, leitil frijod *ᾧ ὀλίγον ἀφίεται, ὀλίγον ἀγαπᾷ* — X. 22. ni ƕashun kann ... alja sunus jah þammei wili sunus andhuljan *οὐδείς γινώσκει ... εἰ μὴ ὁ υἱὸς καὶ ᾧ ἐὰν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκάλυψαι* — I. Kor. VII. 17. ƕarjammeh swaswe gadailida guþ; ainƕarjatoh swaswe galaþoda guþ, swa gaggai *ἑκάστῳ ὡς ἐμέρισεν ὁ θεός, ἕκαστον ὡς κέκληκεν ὁ κύριος, οὕτω περιπατείτω.* — (Accus.:) J. X. 36. þanei atta gaweihaida, ... sunus guþs im *ὃν ὁ πατὴρ ἡγίασε ... υἱὸς τοῦ θεοῦ εἰμι.* XI. 3. þanei frijos, siuks ist *ὃν φιλεῖς, ἀσθενεῖ.*

§. 79. *δ)* Sem přiřaditi náleží případy vazeb anakoluthických, ve kterých věta vztažná začíná jakoby byla podmětnou, ale v nadřízené větě pak proveden obrat, kterým se z podmětné věty stává předmětná Mt. VII. 24. ƕazuh saei hauseiþ waurda meina, galeiko ina *πᾶς ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους ... ὁμοιώσω αὐτόν.* — Mt. X. 32. saƕazuh saei andhaitiþ mik ... andhaita jah ik imma *πᾶς ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοί ... ὁμολογήσω κἀγὼ ἐν αὐτῷ.* — Mk. VI. 11. swa managai swe ni andnimaina izwis, ushrisjaiþ mulda ... du weitwodiþai im *ὅσοι ἂν μὴ δέξωνται ὑμᾶς ... ἐκτινάξατε τὸν χοῦν ... εἰς μαρτύριον αὐτοῖς* — IX. 42. saƕazuh saei gamarzjai ainana þize leitilane ... goþ ist imma mais *ὃς ἂν σκανδαλίζῃ ἕνα τῶν μικρῶν ... καλόν ἐστιν αὐτῷ μᾶλλον.*[1])

Už přímo přívlastková věta jest podobná: Mt. X. 33. þisƕanoh, saei afaikiþ mik, afaika jah ik ina *ὅστις ἂν ἀρνήσηταί με ... ἀρνήσομαι κἀγώ.* Srv. Mk. XI. 23.

ε) Od podmětných vět ničím neliší se relativné, které zastupují substantivný výrok, a které se proto leckdy také nazývají výrokovými. Obyčejně však nesnadno jest říci, zdali právě zdánlivý podmět není vlastně výrokem, a věta t. ř. výroková přece jen není podmětnou. Doklady vět patrněji výrokových jsou: J. VIII. 18. ik im saei weitwodja bi mik silban *ἐγώ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμαυτοῦ.* — J. V. 45. ist saei wrohida izwis Moses *ἐστὶν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν Μωσῆς.* — VI. 63. ahma ist, saei liban taujiþ *τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιοῦν* — VIII. 50. ist saei sokeiþ jah stojiþ *ἔστιν ὁ ζητῶν καὶ κρινῶν* — VIII. 54. ist atta meins, saei hauheiþ mik *ἔστιν ὁ πατήρ μου ὁ δοξάζων με.* — J. XIV. 21. sa ist saei frijoþ mik *ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με.* — L. VII. 27. sa ist, bi þanei gameliþ ist *οὗτός ἐστι περὶ οὗ γέγραπται.* — VIII. 14. þai sind þaiei afƕapnand *οὗτοί εἰσιν οἱ συμπνίγοντες.* Srv. v 15. Mk. IV. 20. J. VI. 64. — L. IX. 9. ƕas ist sa, bi þanei ik hausja swaleik? *τίς ἐστιν οὗτος, περὶ οὗ ἐγὼ ἀκούω τοιαῦτα*; Srv. J. IX. 8.; (přívlastková?) — XVI. 15. jus sijuþ juzei garaihtans domeiþ izwis silbans *ὑμεῖς ἐστε οἱ δικαιοῦντες ἑαυτούς.* — Ř. XIV. 4. þu ƕas is þuei stojis? *σὺ τίς εἶ ὁ κρίνων;* — I. Kor. XV. 10. im saei im *εἰμὶ ὅ εἰμι.* E. IV. 10. saei atstaig, sa ist jah saei usstaig *ὁ καταβὰς αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβάς.* II. Kor. II. 2. ƕas ist saei gailjai mik niba sa gaurida us mis *τίς ἐστιν ὁ εὐφραίνων*

[1]) Odchylka od řeckého znění jest: XI. 23. þisƕah ei qiþai ... wairþiþ imma *ὃς ἐὰν εἴπῃ ... ἔσται αὐτῷ.*

Digitized by Google

με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ; Srv. L. VII. 49. XVII. 7. V. 21. XX. 2. — Sk. I. a (sijaiu) saei fraþjai aiþþau sokjai guþ (si est intelligens aut requirens deum). – Kol. I. 7. 8. ganemuþ at Aipafrin saei ist... saei jah gakannida. *ἐμάθετε ἀπὸ Ἐπαφρᾶ... ὃς ἐστι... ὁ καὶ δηλώσας.*

3. *Věty podmětné spojkové.*

§. 80. a) Přechod od relativných označují ty, jež uvádí spojka þatei, ztrnulé ukazovací zájmeno opatřené rozlišovacím ei (jako relativa. Srv. *ὅτι*, quod. dass, že:) L. XIX. 43. gafulgin ist faura augam þeinaim, þatei qimand dagos ana þuk *ἐκρύβη ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου, ὅτι ἥξουσιν ἡμέραι ἐπί σε.* — J. IX. 32. ni gahausiþ was, þatei uslukiþ ƕas augona *οὐκ ἠκούσθη, ὅτι ἤνοιξέ τις ὀφθαλμούς.* — IX. 30. in þamma sildaleik ist, þatei jus ni wituþ ƕaþro ist *ἐν τούτῳ θαυμαστόν ἐστιν, ὅτι ὑμεῖς οὐκ οἴδατε πόθεν ἐστίν.* — (I. Kor. XIII. 10. biþe qimiþ þatei (relat!) ustauhan ist *ὅταν ἔλθῃ τὸ τέλειον.*) — XV. 12. Xristus merjada þatei urrais *Χριστὸς κηρύσσεται ὅτι ἐγήγερται.* — XV. 27. bairht þatei alla ufhnaiwida sind *δῆλον ὅτι πάντα ὑποτέταχται.* — II. Kor. III. 3. swikunþ þatei sijuþ *φανερούμενοι ὅτι ἐστέ.* — I. Th. VI. 7. bi sunjai þatei ni usbairan ƕa magum *δῆλον ὅτι οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα.* — I. Tim. I. 15. triggw þata waurd, þatei Jesus Xristus qam *πιστὸς ὁ λόγος ὅτι Χρ. Ἰησ. ἦλθεν* (přívlastková?). — Mk. XI. 17. niu gameliþ ist, þatei razn mein razn bido haitada? *οὐ γέγραπται, ὅτι ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται*; Srv. L. IV. 4. 10. a 11. (IV. 8 při gamelid ist jest parataxis!) J. VIII. 17. I. Kor. XIV. 21 G. IV. 22. — Mk. II. 16. ƕa ist þatei miþ motarjam matjiþ? *τί ὅτι μετὰ τῶν τελωνῶν ἐσθίει*; — Řecká ellipsa napodobena; L. II. 49. ƕa þatei sokideduþ mik? *τί ὅτι ἐζητεῖτέ με;*

Exceptivně podmětné: II. Kor. XII. 13. ƕa ist þize wanai weseiþ, niba þatei ik silba 'ni kaurida izwis? *τί ἐστιν ὃ ἡττήθητε, εἰ μὴ ὅτι αὐτὸς ἐγὼ οὐ κατενάρκησα ὑμῶν*; — E. IV. 9 ƕa ist, niba þatei jah atstaig faurþis? *τι ἐστιν εἰ μὴ ὅτι καὶ κατέβη πρῶτον.*

§. 81. b) Při spojce ei čistě podmětné věty jsou jen ty, ve kterých jest indikativ nebo optativ potentialný; ty, jež mají optativ desideratívný, jsou vlastně účelné, ač podmět zastupují:

α) L. VI. 12. jah warþ, ei usiddja Jesus (ř. parataxe *ἐγένετο ἐξῆλθεν...*) právě tak L. VIII. 1. — Jinak J. XIV. 22. ƕa warþ, ei unsis munais gabairhtjan þuk silban? *τί γέγονεν, ὅτι ἡμῖν μέλλεις ἐμφανίζειν σεαυτόν*; (Tvar munais může býti indikativ i optativ; věta po ei má přibarvení konsekutivné!)

Pozn. Jinde po warþ jako v řeč. druhá věta jest parataktická, a sice připojena jsouc buď asyndeticky: Mt. XI. 1. XXVI. 1. Mk. I. 9. L. I. 3 8. 9. 41. 59. II. 1. 6. 46. III. 21. VII. 11. VIII. 40 IX. 18. 33. 37. 57. XVIII. 35. XIX. 29. XX. 1. — nebo spojkou jah: Mk. II. 15. L. II. 15. V. 1. 12. 17. VI. 1. 6. VIII. 22. IX. 51. XVII. 11.

Sem bezpochyby také přičísti náleží elliptické J. XVI. 17. leitil ei ni saihviþ nik, jah aftra leitil jah gasaihviþ mik *μικρὸν καὶ οὐ θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με.*

Digitized by Google

β) Mt. VI. 7. þugkeiþ im auk, ei in filuwaurdein seinai andhausjaindau *δοκοῦσι γὰρ, ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται.* Srv. L. XIX. 11.·II. Kor. XII. 19. — Mk. IX. 12. ƕaiwa gameliþ ist bi sunu mans, ei manag winnai jah frakunþs wairþai? *πῶς γέγραπται ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα πολλὰ πάθῃ καὶ ἐξουδενωθῇ;* I. Th. III. 1. galeikaida uns ei biliþanai weseima *εὐδοκήσαμεν καταλειφθῆναι.* — L. I. 43. ƕaþro mis þata, ei qemi aiþei fraujins meinis at mis? *πόθεν μοι τοῦτο, ἵνα ἔλθῃ ἡ μήτηρ τοῦ κυρίου μου πρός με;* Sk. I. c. þatuh wesi wiþra þata gadob, ei frauja... þana galausidedi (hoc fuisset contra ac decebat, dominum... eum solvere).

γ) (Účelně podmětné:) Mk. IX. 42 goþ ist imma mais, ei galagjaidau asiluquairnus ana halsaggan is jah frawaurpans wesi in marein *καλόν ἐστιν αὐτῷ μᾶλλον, εἰ περίκειται λίθος μυλικὸς περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ βέβληται εἰς τὴν θάλασσαν.* — Mt. V. 29. batizo ist þus, ei fraqistnai ains liþiwe þeinaize jah ni allata leik þein gadriusai in gaiainnan *συμφέρει σοι, ἵνα ἀπόληται ἓν τῶν μελῶν σου καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς γέενναν.* — Srv. Mt. V. 30. J. XVI. 7. — I. Kor. IV. 3. mis in minnistin ist, ei fram izwis ussokjaidau *ἐμοὶ εἰς ἐλάχιστόν ἐστιν, ἵνα ὑφ' ὑμῶν ἀνακριθῶ.* — Mt. X. 25. ganah siponi, ei wairþai swe laisareis is *ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ, ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ.*

δ) V některých dokladech věta podmětná jest zároveň explikativnou: J. VI. 29. þat- ist waurstw guþs, ei galaubjaiþ *τοῦτό ἐστιν τὸ ἔργον θεοῦ, ἵνα πιστεύητε.* — v. 40. þatuh-þan ist wilja [1]) þis sandjandins mik, ei ƕazuh aigi libain aiweinon *τοῦτο δέ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶς ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον.* — v. 50. sa ist hlaifs... ei saei þis matjai, ni gadauþnai (ř. odchylně) *οὗτός ἐστιν ἄρτος... ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγῃ, καὶ μὴ ἀποθάνῃ.* — XV. 12. þata ist anabusns [1]) meina, ei frijoþ izwis misso *αὕτη ἐστιν ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμή, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους.* — J. XVII. 3. Soh ist so aiweino libains, ei kunneina þuk *αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε.* — XVIII. 39. 'ist biuhti izwis, ei ainana izwis fraletau *ἐστὶ συνήθεια ὑμῖν, ἵνα ἕνα ὑμῖν ἀπολύσω.*

Pozn. V poměru objektivném podobnou explikativnou větu substantivnou čteme J. XV. 8. in þamma hauhiþs ist atta meins, ei akran manag bairaiþ, jah wairþaiþ meinai siponjos *ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ πατήρ μου, ἵνα καρπὸν πολὺν φέρητε.* — Podobně v přívlastku: J. XV. 13. maizein þizai friaþwai manna ni habaiþ, ei ƕas saiwala seina lagjiþ faur frijonds seinans *μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ.*

4. *Věty podmětné nepřímou otázkou.*

§. 82. Doloženy jsou jen dvě: G II. 2. þaimei þuhta, ibai sware rinnau, aiþþau runnjau *τοῖς δοκοῦσι μή πως εἰς κενὸν τρέχω ἢ ἔδραμον.* — G. II. 6. ƕileikai simle wesun, ni waiht mis wulþris ist *ὁποῖοί ποτε ἦσαν, οὐδέν μοι διαφέρει.*

[1]) Po slovech wilja a anabusns může se věta po ei pokládati také za předmětnou, v. níže §. 93.

Digitized by Google

Pozn. První z těchto dokladů jest vlastně věta obavná, a mohla by se zařaditi mezi věty příslovečné účelné.

5. *Poměry zástupné.*

§. 83. Logický poměr vět vedlejších k řídícím hlavním není vždy totožný s poměrem jejich formalným.

1. Tak z vyčtených vět podmětných **a**) mnohé vztažné (jako relativné věty vůbec) zastupují předvětí periody podmínečné, v. níže §. 280. a násl.

b) Ty, jež uvedeny jsou zmocněným zájmenem číselným: swa managai swe (Filip. III. 15. G. III. 27. VI. 12. 16. Mk. III. 11. VI. 11.) allai swa managai swe (L. IV. 40. J. X. 8.) swa filu swe (Ř. XV. 4.) þiswah ei (Mk. XI. 23.) þiswazuh saei (Mt. X. 33.) þiswazuh ei (Mk. XI. 23) mají velmi patrné přibarvení koncessivné.

c) Věty podmětné, uvedené spojkou ei po rčeních goþ ist, batizo ist, ganah a pod. (v. výše §. 81. *γ*) velmi se blíží k větám účelným; podobně též výše uvedený doklad G. II. 2. s tazacím ibai.

2. Naopak věty podmětné jsou zastoupeny:

a) větami podmínečnými: I. Kor. VII. 8. goþ ist im, jabai sind swe ik *καλὸν αὐτοῖς ἐστιν, ἐὰν μείνωσιν ὡς ἐγώ.* — II. Kor. XI. 15. nist mikil, jabai andbahtos is gagaleikond sis *οὐ μέγα, εἰ καὶ οἱ διάκονοι αὐτοῦ μετασχηματίζονται.* — II. Tim. II. 21. jabai þas gahraineiþ sik þizei, wairþiþ kas du sweriþai gaweihaiþ *ἐάν τις ἐκκαθάρῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τούτων, ἔσται σκεῦος εἰς τιμὴν ἡγιασμένον.*

b) větami modalnými: Mt. VIII. 13. swaswe galaubides, wairþai þus *ὡς ἐπίστευσας, γενηθήτω σοι* — L. XIV. 22. warþ swe anabaust *γέγονεν ὡς ἐπέταξας.* — (Spíše v přívlastkové nežli v podmětné platnosti:) J. VI. 52. sa ist hlaifs saei us himina atstaig. ni swaswe matidedun attans izwarai, manna *οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, οὐ καθὼς ἔφαγον οἱ πατέρες ὑμῶν τὸ μάννα.*

B) *Věty předmětné.*

§. 84. Předmětem rozumíme objekt činnosti slovesné (n. adjektiva) v širším smyslu, ať vysloven jest akkusativem nebo dativem, genitivem, nebo výrazem předložkovým.

Poměry vět předmětných jsou analogické s podmětnými.

1. V částech rozšířené věty jednoduché skrývají se t. řeč. věty zkrácené a to:

a) participiem prostým celkem vzácněji nežli věty podmětné. Mt. V. 44. þiuþjaiþ þans wrikandans izwis, waila taujaiþ þaim hatjandam izwis jah bidjaiþ bi þans usþriutandans izwis *εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοὺς μισοῦντας ὑμᾶς καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς.* — L. VI. 27.—30. frijod þans hatandans izwis; waila taujaid þaim fijandam izwis; þiuþjaid þans fraqiþandans izwis; bidjaiþ fram þaim anamaht-

Digitized by Google

jandam izwis; þamma stautandiñ þuk bi kinnu galewei imma jah anþara... jah af þamma nimandin þein ni lausei *ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμῖν καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς· τῷ τύπτοντί σε ἐπὶ τὴν σιαγόνα πάρεχε καὶ τὴν ἄλλην... καὶ ἀπὸ τοῦ αἴροντος τὰ σὰ μὴ ἀπαίτει.*

(Akkus.:) Mt. X. 40. andnimiþ þana sandjandan mik *δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με.* — Srv. (akk part. praes. ještě:) Mt. VII. 16. X. 28. Mk. I. 32. 34. V. 36. L. VI. 32. XVII. 10. XVIII. 7. XIX. 45. J. VI. 37. XII. 45. 48. XIII. 20. XVIII. 21. Ř. XII. 14. XIV. 3. I. Kor. V. 3. XI. 22. II. Kor. V. 14. 15. IX. 10. Filip. III. 17. Kol. I. 20. (anakol.) I. Th. V. 12. II. Tim. II. 25. Tit. I. 9. Sk. III. c. V. a — J. VI. 35. (logický podmět formalně předmětem:) þana gaggandan du mis ni huggreiþ jah þana galaubjandan du mis ni þaurseiþ *ὁ ἐρχόμενος πρός με οὐ μὴ πεινάσῃ καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ διψήσῃ.*

(Akkus. part. praeteriti:) Mt. XXVII. 54. gasaiwandans þo waurþanona *ἰδόντες τὰ γενόμενα.* — L. XVIII. 34. ni wissedun þo qiþanona *οὐκ ἐγίνωσκον τὰ λεγόμενα.* Srv. L. VIII. 56. IX. 7. X. 8. Sk. V. a. I. Kor. VIII. 10.

(Dativ participii praes.:) L. VI. 4. gaf þaim miþ sis wisandam *ἔδωκε τοῖς μετ' αὐτοῦ.* — III. 11. sa habands twos paidos gibai þamma unhabandin *ὁ ἔχων δύο χιτῶνας μεταδότω τῷ μὴ ἔχοντι.* Srv. Mt. V. 40. 42. 44. L. I 50. 79. VI. 27. 29. 30. 33. X. 16. XIV. 12. 17. 31. XIX. 24. 26. J. V. 21. Ř. VII. 14. 21. VIII. 1 X. 4. XII. 3. XIII. 4. XIV. 3. I. Kor. I. 18. (dvakrát) XIV. 22. XVI. 16. II. Kor. V. 14. 15. VI. 14. 15. XIII. 2. G. VI. 6. E. IV. 28. 29. II. Th. I. 6. 7. 8. I. Tim. IV. 3. 12. II. Tim. II. 14. Sk. III. c. V. b. c. VI. b.

(Dativ partic. praeter.:) Tit. I. 15. bisaulidaim ni waiht hrain *τοῖς μεμιασμένοις οὐδὲν καθαρόν.*

(Genitiv jen:) II. Kor. IV. 18. ni fairwaitjandam þizei gasaiwanane ak þizei ungasaiwanane *μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα.* — L. I 45. ustauhts þize rodidane izai *τελείωσις τοῖς λελαλημένοις* (přívlastková?)

(Předměty předložkové): af: L. XIX. 26. af þamma unhabandin afnimada *ἀπὸ τοῦ μὴ ἔχοντος ἀρθήσεται.*

afar: L. XV. 4. niu gaggiþ afar þamma fralusanin? *οὐ... πορεύεται ἐπὶ τὸ ἀπολωλός;*

bi: L. II. 18. allai þai gahausjandans sildaleikidedun bi þo rodidona *πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν περὶ τῶν λαληθέντων.* Srv. J. XVII. 20.

du: J. VII. 33. XVI. 5. gagga du þamma sandjandin mik *ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με.* Srv. XII. 44. Ř. IX. 20. II. Kor. X. 12.

faur: I. Th. IV. 15. ni bisniwam faur þans anaslepandans *οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας.*

faura: I. Kor. XV. 28. is silba sunus gakann sik faura þamma ufhnaiwjandin uf ina þo alla *καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα.*

Digitized by Google

fram: I. Tim. II. 2. (bidjan) fram allaim þaim in ufarassau wisandam (*ποιεῖσθαι δεήσεις*) *ὑπὲρ πάντων τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων*

in (s akk.:) Ř. X. 12. gabigs in allans þans bidjandans sik *πλουτῶν εἰς πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτόν.* (S dat.:) E. I. 19. in uns þaim galaubjandam *εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας.*

miþ: II. Tim. II. 22. gawairþi miþ þaim bidai anahaitandam fraujan *εἰρήνην μετὰ τῶν ἐπικαλουμένων τὸν κύριον.*

wiþra: I. Kor. IX. 3 meina andahafts wiþra þans mik ussokjandans þat-ist *ἡ ἐμὴ ἀπολογία τοῖς ἐμὲ ἀνακρίνουσιν αὕτη ἐστίν.*

b) I adjektiva možno pokládati za věty zkrácené: L. I. 51. distahida mikilþuhtans gahugdai *διεσκόρπισεν ὑπερηφάνους διανοίᾳ.* — X 9. lekinoþ þans in izai siukans *θεραπεύετε τοὺς ἐν αὐτῇ ἀσθενεῖς.*

(G. adjektiva za ř. participia:) Ř. XIV. 1. umahteigana galaubeinai andnimiþ *τὸν ἀσθενοῦντα τῇ πίστει προσλαμβάνεσθε.* (Naopak ač už dativ:) Tit. I 15. ungalaubjandam ni waiht hrain *ἀπίστοις οὐδὲν καθαρόν.* Srv. I. Tim. I. 9. 10.

§. 85. c) Participiem cum accusativo po slovesech uznamenání, projevu, účinku (verb. sentiendi, declarandi, effectus:) Mk. V. 15. gasailvand þana wodan sitandan jah gawasidana jah fraþjandan *θεωροῦσιν τὸν δαιμονιζόμενον καθήμενον καὶ ἱματισμένον καὶ σωφρονοῦντα.* Srv. Mt. VIII. 14. IX. 9. 23. Mk. I. 10. 16. 19. II. 14. 16. V. 31. 32. VII. 2. IH. 1. 38. XIII. 26. XIV. 62. 67. XVI. 5. L. V. 2. 27. VII. 24. 25. IE. 49. X. 18. VIII. 34. 35. J. VI. 19. X. 12. XI. 33. (dvakrát) I. Kor. VIII. 10.

(Adjekt. místo partic.:) Mk. XI. 20. gaselvun þana smakkabagm þaursjana us waurtim *εἶδον τὴν συκῆν ἐξηραμμένην ἐκ ῥιζῶν.*

Mk. V. 36. gahausjands þata waurd rodiþ *ἀκούσας τὸν λόγον λαλούμενον.* Srv. XII. 28. XIV. 58. L. IV. 23. XVIII. 24. 36. J. VII. 32. II. Th. III. 11

Mk. V. 30. Jesus ufkunþa in sis silbin þo us sis maht ussgaggandein *ὁ Ἰησοῦς ἐπιγνοὺς ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐξ αὐτοῦ δύναμιν ἐξελθοῦσαν.* Srv. L. VIII. 46.

L. II. 12. bigitid þata barn biwundan jah galagid *εὑρήσετε βρέφος ἐσπαργανωμένον κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ.* Srv. II. 16. 46. VIII. 35. XIX. 30. J. XI. 17. II. Kor. IX. 4. Mk. VII. 30. XI. 2 4.

II Kor. X. 2. wait mannan frawulwanana *οἶδα ἄνθρωπον ἁρπαγέντα.*

II. Kor. VIII 22. þanei gakannidedum usdaudana wisandan *ὃν ἐδοκιμάσαμεν σπουδαῖον ὄντα.* Srv. Sk. IV. b.

II. Kor. X. 2. þans munandans uns swe bi leika gaggandans *τοὺς λογιζομένους ἡμᾶς ὡς κατὰ σάρκα περιπατοῦντας.* — II. Tim II. 8. gamuneis Xristu Jesu urrisanana *μνημόνευε Ἰησοῦν Χριστὸν ἐγηγερμένον.*

Ř. XV. 8. qiþa Xristu Jesu andbaht waurþanana *λέγω Ἰησ. Χρ. διάκονον γεγενῆσθαι.* Srv. II. Tim. II. 18. Sk. IV. b.

G. II. 18. missataujandan mik silban ustaiknja *παραβάτην ἐμαυτὸν συνίστημι.*

II. Tim. III. 6. frahunþana tiuhand qineina *αἰχμαλωτεύοντες τὰ γυναικάρια.*

*

Digitized by Google

J. V. 38. waurd is ni habaiþ wisando in izwis *τὸν λόγον αὐτοῦ οὐκ ἔχετε μένοντα ἐν ὑμῖν.* — L. XIV. 18. a 19. habai mik faurqiþanana *ἔχε με παρητημένον.* — II. Tim. II. 15. usdaudei þuk silban gakusanana usgiban guþa (waurstwjan unaiwiskana, raihtaba raidjandan waurd sunjos) *σπούδασον σεαυτὸν δόκιμον παραστῆσαι τῷ θεῷ, (ἐργάτην ἀνεπαίσχυντον, ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας)* Srv. I. Tim. V. 13.

V posledních dokladech (po slovesech účinku) ovšem jest poněkud strojeno, accus. c. participio vykládati za zkrácenou větu; snad jest participium jen praedikativným přímětkem jako na př.: L. VII. 10. bigetun þana siukan skalk hailana *εὗρον τὸν ἀσθενοῦντα δοῦλον ὑγιαίνοντα.* — L. X 29. wiljands uswaurhtana sik domjan *θέλων δικαιοῦν ἑαυτόν.* Srv. VII. 29. I. Kor. I. 20. — Ř. VIII. 2. witoþ frijana brahta mik *ὁ νόμος ἠλευθέρωσέ με.* — Mk. X. 18. a L. XVIII. 24. ƕa mik qiþis þiuþeigana? *τί με λέγεις ἀγαθόν;* Srv. J. XV. 15. XIX. 7. sik silban guþs sunu gatawida *ἑαυτὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἐποίησεν.* Srv. XIX. 12. — J. XIV. 18 ni leta izwis widuwairnans *οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς.* Srv. Mk. VIII. 3.

§. 86. d) Prostý infinitiv jest patrně zkrácenou větou předmětnou: Mt. VI. 1. atsaihviþ armaion izwara ni taujan in andwairþja manne *προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων.* — L XV. 16 gairnida sat itan haurne *ἐπεθύμει γεμίσαι τὴν κοιλίαν ἀπὸ τῶν κεράτίων.* Srv. XVI. 21. — II. Kor. X. 15. wen habam in izwis mikilnan *ἐλπίδα ἔχοντες . . . ἐν ὑμῖν μεγαλυνθῆναι.*

e) Obyčejněji logický podmět infinitivu také vyjádřen jest a sice: *α)* akkusativem po slovech uznamenání a projevu, vůle a účinku: I. Kor. VII. 26. man þata goþ wisan (hned následuje věta úplná) þatei goþ ist mann swa wisan *νομίζω τοῦτο καλὸν ὑπάρχειν (ὅτι καλὸν ἀνθρώπῳ τὸ οὕτως εἶναι).* Srv. II. Kor. XI. 5. Ř. XIV. 14. Filip. I. 17. II. 25. III. 13. — L. XX 6. galaubjand allai Johannen praufetu wisan *(πεπεισμένος ἐστιν ὁ λαὸς) Ἰωάννην προφήτην εἶναι.* — L. IV. 41. wissedun silban Xristu ina wisan *ᾔδεισαν τὸν Χν αὐτὸν εἶναι.* — Mk. IV. 64. allai gadomidedun ina skulan wisan dauþau *πάντες κατέκριναν αὐτὸν εἶναι ἔνοχον θανάτου.* Srv. Filip. III. 7. — Filip. III. 7. þatuh rahnida sleiþa wisan *ταῦτα ἥγημαι ζημίαν.* Srv. II. 6. Sk. VIII. b. — I. Tim. VI. 5. hugjandane faihugawaurki wisan gagudein *νομιζόντων πορισμὸν εἶναι εὐσέβειαν.* — I. Kor. XVI. 7. wenja mik ƕo ƕeilo saljan at izwis *ἐλπίζω χρόνον τινὰ ἐπιμεῖναι πρὸς ὑμᾶς.* Srv. II. Kor. V. 11. — II. Kor. X. 7. jabai ƕas gatrauaiþ sik silban Xristaus wisan *εἴ τις πέποιθεν ἑαυτῷ Χριστοῦ εἶναι.*

Mk. VIII. 27. (29.) L. IX. 18. (20.) ƕana mik qiþand wisan? *τίνα με λέγουσιν εἶναι.* Srv. Mk. XII. 18. L. XX. 27. 41. J. XII. 29. Sk. II. b. — Sk. VII. d. anþarans gamaudida gaumjan (alios commenefecit intelligere.)

Mk. VII. 24. ni wilda witan mannan *οὐδένα ἤθελε γνῶναι.* Srv. Mk. X. 36. XV. 9. L XIX 14. I. Kor. VII. 7. X. 20. I. Tim. II. 4. 8 V. 14. — II. Kor. IV. 6. saei qaþ (rozkázal!) ur-riqiza liuhaþ skeinan *ὁ εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς λάμψαι.* — Mk. V. 17. dugunnun bidjan ina galeiþan hindar markos seinos *ἤρξαντο παρακαλεῖν αὐτὸν ἀπελθεῖν ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν.* Srv. L.

Digitized by Google

IX. 38 (hned v. 40. věta úplná: baþ siponjans, ei usdribeina ina). Ř. XII. 1. II. Kor. VI. 1. VIII. 4. E. IV. 1. Filip. IV. 2. I. Th. IV. 10. V. 12. II. Th. II. 1. 2. I. Tim I. 3. II. 1. — Ř. IX. 3. usbida anaþaima wisan *ηὐχόμην ἀνάθεμα εἶναι.* — Mk. X. 49. haihait atwopjan ina *εἶπεν αὐτὸν φωνηθῆναι.* Mk. V. 43. Srv. L. V. 3. XVIII. 40. XIX. 14. — Mk. VI. 27. anabauþ briggan haubiþ is *ἐπέταξεν ἐνεχθῆναι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.* Srv. L. VIII. 51. I. Kor. VII. 11. I. Tim. VI. 13. 14. — G. II 14. ƕaiwa þiudos baideis iudaiwiskon *τί τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις ἰουδαΐζειν.* — VI. 12. þai nauþjand izwis bimaitan *οὗτοι ἀναγκάζουσιν ὑμᾶς περιτέμνεσθαι.* — Mk. VII. 27. let faurþis sada wairþan barna *ἄφες πρῶτον χορτασθῆναι τὰ τέκνα.* — Srv. Mk. X. 14. XVIII. 16. L. IX 60. J. XVIII. 8. — Mk. VII. 12. ni fraletiþ ina ni waiht taujan *οὐκέτι ἀφίετε αὐτὸν οὐδὲν ποιῆσαι.* Srv. L. VIII. 51.

J. VI. 10. Sk. VII. b. waurkeiþ þans mans anakumbjan *ποιήσατε τοὺς ἀνθρώπους ἀναπεσεῖν.* Srv. L. IX. 14. (ale dativ c. infinit.) — L. V. 34. ni magud sununs bruþfadis gataujan fastan *μὴ δύνασθε τοὺς υἱοὺς τοῦ νυμφῶνος ποιῆσαι νηστεύειν.* Srv L. IX. 15. J. V. 21. II. Kor. IX. 10. I. Th. III. 12. Sk. VII. b. c. — Sk. VII. c. swa filu gamanwida ins wairþan (tantum paravit eos fieri). Srv. II. Kor. IX. 5.

G. III. 1. ƕas izwis afhugida sunjai ni ufhausjan? *τίς ὑμᾶς ἐβάσκανε τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι;* — G. V. 7. ƕas izwis galatida sunjai ni ufhausjan? *τίς ὑμᾶς ἀνέκοψε τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι;* — J. VII. 4. sokeiþ sik uskunþana wisan *ζητεῖ αὐτὸς ἐν παῤῥησίᾳ εἶναι.* — II. Kor. VII. 11. in allamma ustaiknideduþ izwis hlutrans wisan *ἐν παντὶ συνεστήσατε ἑαυτοὺς ἁγνοὺς εἶναι.* Srv. L. XX. 20.

Leckdy infinitiv g. není výslovně položen a vazba velice podobá se jen spojení dvou akkusativů (předmětného a výrokového), ale buď ř. je infinitiv, nebo jinak intence akkus. c. infin. přece se prozrazuje: Ř. XI. 25. ni wiljau izwis unweisans *οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν* = I. Kor. X. I. ni wiljau izwis unwitans. — II. Kor. XI. 16. ibai ƕas mik muni unfrodana *μή τίς με δόξῃ ἄφρονα εἶναι.* — Mk. VI. 20. kunnands ina wair garaihtana jah weihana *εἰδὼς αὐτὸν ἄνδρα δίκαιον καὶ ἅγιον.* — Sk. IV. d. ainana anananþidedun qiþan attan jah sunu (unum ausi sunt dicere [esse] patrem et filium.)

β) Celkem vzácněji podmět infinitivu vyjádřen jest dativem (vždy s patrným přibarvením commodi, incommodi, neb aspoň pojmu dotčené osoby:) L. IX. 14. gawaurkeiþ im anakumbjan kubituns *κατακλίνατε αὐτοὺς κλισίας.* Mt. XXVII. 64. hait nu witan þamma hlaiwa *κέλευσον ἀσφαλισθῆναι τὸν τάφον.* — E. III. 16. ei gibai izwis mahtai gaswinþnan *ἵνα δῴη ὑμῖν δυνάμει κραταιωθῆναι* — Obyčejně možno (jako již v posledním dokladě) dativ táhnouti těsněji ke slovesu hlavní věty, a zkrácení věty předmětné shledávati v prostém infinitivu; tak zejména při slovesech rozkazu a svolení: Mt. V. 34. ik qiþa izwis ni swaran allis *ἐγὼ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως.* Srv. V. 39. Ř. XII. 3. — Mk. VIII 6. anabauþ þizai managein anakumbjan *παρήγγειλε τῷ ὄχλῳ ἀναπεσεῖν.* Srv. L. VIII. 29. 31. 32. I Kor. VII. 10. (tuto hned v. 11. následuje acc. c. infin.) — I. Kor. V. 11. gamelida izwis ni blandan ... ni miþmatjan *ἔγραψα ὑμῖν μὴ συναναμίγνυσθαι ... μηδὲ συνεσθίειν.* — Mt. VIII.

Digitized by Google

21. uslaubei mis frumist galeiþan jah gafilhan attan meinana *ἐπίτρεψόν μοι πρῶτον ἀπελθεῖν καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου.* Srv. Mk. X. 4. L. IX 59. I. Tim. II. 12. (ač tuto tvar qinon může býti též akk)

2. *Úplné věty relativné.*

§. 87. a) Relativum samo nejčastěji jest v pádě předmětném: J. XIII. 20. saei andnimiþ þana, þanei ik insandja *ὁ λαμβάνων, ἐάν τινα πέμψω.* Srv. Ř. IX. 15. — Mk. III. 13. athaihait þanzei wilda is *προσκαλεῖται οὓς ἤθελεν αὐτός.* Srv. J. V. 21. XVII. 11. 12. XVIII. 9. I. Kor. XVI. 3. — Mt. X. 27. þatei qiþa izwis in riqiza, qiþaiþ in liuhada, jah þatei in auso gahauseiþ, merjaiþ ana hrotam *ὃ λέγω ὑμῖν ἐν τῇ σκοτίᾳ, εἴπατε ἐν τῷ φωτί. καὶ ὃ εἰς τὸ οὖς ἀκούετε, κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωμάτων.* Srv. Mt. VI. 12. XI. 4. Mk. I. 44. VII. 8. IX. 9. X. 9. L V. 14. VII. 22. VI. 46. X. 24. (dvakrát) J. III. 22. (Sk. IV. c.) VIII. 26. XVII. 24. I. Kor. IV. 7. X. 15. 20. XVI. 2. II Kor. I. 17. XI. 17. G II. 18. VI. 7. E. V. 10. Filip. III. 7. IV. 9 Kol. II. 18. III. 25. IV. 7. — Při taujan (na př. Mk. XIV. 8. þatei habaida, so gatawida *ὃ εἶχεν, αὕτη ἐποίησεν*). Srv. L. VI. 2. XVII. 9. 10. J. VIII. 29. XIII. 27. XIV. 13. XV. 14. Ř. VII. 15. 16. 19. 20. Filem. 21. II. Th. III. 4. — Při jiných slovesech ještě: J. VIII. 38. (dvakrát) L. XIX. 21. 22. I. Kor. X. 33. XV. 3. I. Th. V. 21. G. I. 20. — L. X. 23. augona þoei saihvand, þoei jus saihviþ *οἱ βλέποντες ἃ βλέπετε.* — II. Kor. I. 13. ni alja meljam izwis alja þoei anakunnuþ *οὐκ ἄλλα γράφομεν ὑμῖν ἀλλ' ἢ ἃ ἀναγινώσκετε.*

Zmocněné relativum: Mk. VI. 30. gataihun imma allata, swa filu swe gatawidedun *ἀπήγγειλαν αὐτῷ πάντα καὶ ὅσα ἐποίησαν.* Srv. IX. 13. X. 21. L. IX. 10. J. VI. 11. XVI. 13. Sk. VII. c.

L. XVIII. 22. all þatei habais, frabugei *πάντα ὅσα ἔχεις, πώλησον.* Srv. J. XV. 15. I. Kor. X. 25. 27. Kol. IV. 9.

Filip. IV. 8. þisvah þatei ist sunjein, þisvah þatei gariud, þisvah þatei garaiht, þisvah þatei weih, þisvah þatei liubaleik, þisvah þatei wailamer... þata mitoþ *ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἁγνά, ὅσα προσφιλῆ, ὅσα εὔφημα... ταῦτα λογίζεσθε.* Srv. G. V. 17. Kol. III. 23. — Kol. III. 17. all þisvah þatei taujaiþ... all in namin fraujins *πᾶν ὅτι ἂν ποιῆτε... πάντα ἐν ὀνόματι κυρίου.* — J. XV. 16. þatavah þei bidjaiþ attan, gibiþ izwis *ὅ τι ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα... δῷ ὑμῖν.* Srv. XV. 7. — J. XVI. 23. þisvah þei bidjiþ attan in namin meinamma, gibiþ izwis *ὅσα ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δώσει ὑμῖν.* Srv. Mk VI. 26. J XI. 22.

(Dativný předmět:) Mk. X. 40. du giban þaimei manwiþ was *δοῦναι οἷς ἡτοίμασται.* [1]) II. Tim. II. 4. ei galeikai þammei drauhtinoþ *ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ.* G. II. 2. ussok im... iþ sundro þaimei þuhta *ἀνεθέ-*

[1]) L. VI. 29. (s attrakcí) ei galaubjaiþ þammei insandida jains *ἵνα πιστεύσητε εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος.* (Attrakce neprovedena) J. V. 38. þanei insandida jains, þammuh jus ni galaubeiþ *ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος, τούτῳ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε.* (O pojmu attrakce v. níže pozn. k §. 109.)

Digitized by Google

μην αὐτοῖς, κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς δοκοῦσιν. Srv. II. Kor. II. 10. Ř. XIII. 7. (ellipt. čtyřikrát). L. VII. 43 —

L. IV. 6. þisƕammeh þei wiljau, giba þata ᾧ ἐὰν θέλω, δίδωμι αὐτήν.

Dativně předmětná věta jest též L. VII. 4. wairþs ist, þammei fragibis þata ἄξιός ἐστιν, ᾧ παρέξει τοῦτο. (Jinak při wairþs bývá ei, nebo infinitiv.)

(Genitivný předmět:) Mt. VI. 8 wait auk atta izwar þizei jus þaurbuþ οἶδε γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὧν χρείαν ἔχετε. Srv. J. XIII. 29. (Mt. VI. 32. je þatei þaurbuþ, ale þatei je spojkou = že). Mk. VI. 22. bidei mik þisƕizuh þei wileis αἴτησόν με ὃ ἐὰν θέλῃς.

§. 88. b) V jiném nežli předmětném pádě t. j. v nominativě relativum dle vazby ve větě odvislé celkem jest zřídka, ale přece několikrát. Pravidelně bývá ve větě hlavní determinativum v pádě nepřímém: II. Tim. II. 19. kunþa frauja þans, þaiei sind is ἔγνω κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ. — III. 8. allaim þaiei frijond qum is πᾶσι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. (— L. VIII. 4. gaqumanaim ... þaim, þaiei us baurgim gaiddjedun du imma τῶν κατὰ πόλιν ἐπιπορευομένων πρὸς αὐτόν jest věta podmětná.) — I. Tim. 1. 16 du frisahtai þaim ize anawairþai wesun du galaubjan πρὸς ὑποτύπωσιν τῶν μελλόντων πιστεύειν. Srv. L. IX 61. — J. XVIII. 4. witands alla þoei qemun ana ina εἰδὼς πάντα τὰ ἐρχόμενα ἐπ' αὐτόν. — Ř. VIII. 5. þo þoei leikis sind, mitond τὰ τῆς σαρκὸς φρονοῦσιν. G. IV. 8. þaim þoei wistai ni sind guþa, skalkinodeduþ ἐδουλεύσατε τοῖς μὴ φύσει οὖσι θεοῖς. Srv. Kol. III. 2 — Mk. IV. 25. þiƕammeh saei habaiþ, gibada imma ὃς γὰρ ἔχῃ, δοθήσεται αὐτῷ. — J. IX. 13. gatiuhand ina du Fareisaium þana, saei was blinds ἄγουσιν αὐτὸν πρὸς τοὺς Φαρισαίους τόν ποτε τυφλόν.

Ale jedno zájmeno také bývá vynecháno.[1]) Kol. IV. 16. þoei ist us Laudeikaion, ei jus ussiggwaid τὴν ἐκ Λαοδικείας ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀνάγνωτε. — Mk. X. 32. dugann im qiþan, þoei habaidedun ina gadaban ἤρξατο λέγειν τὰ μέλλοντα αὐτῷ συμβαίνειν. Srv. Ř. XIV. 19. Kol. III. 1. Tim. V. 13.

Při předmětných větách závislých na předložce také determinativum buď výslovně bývá položeno: L II. 33. sildaleikjandona ana þaim, þoei rodida wesun θαυμάζοντες ἐπὶ τοῖς λαλουμένοις. — Ř. XI. 22. ana þaim, þaiei gadrusun ƕassein ἐπὶ τοὺς πεσόντας ἀποτομίαν.

J. XVII. 9. bidja bi þans, þanzei atgaft mis ἐρωτῶ περὶ ὧν δέδωκάς μοι. Srv. L. IX. 43. — Kol. IV. 13. aljan bi þans, þaiei sind in Laudeikaia ζῆλον ὑπὲρ τῶν ἐν Λαοδικείᾳ. —

Filip. III. 14. du þaim, þoei faura sind mik ufþanjands τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος. Srv. I. Th IV. 12.

Nebo determinativum bývá opominuto a hned následuje relativum v pádě, jejž předložka řídí:

L V. 25. usbaþjands, ana þammei lag, galaiþ ἄρας ἐφ' ᾧ κατέκειτο, ἀπῆλθεν. — II. Kor. V. 4. (kauridai) ana þammei ni wileima afhamon (βαρούμενοι) ἐφ' ᾧ οὐ θέλομεν ἐκδύσασθαι. — Ř. X. 14. ƕaiwa nu bidjand

[1]) Viz výše §. 78., c, a níže poznámku k §. 109.

Digitized by Google

du þammei ni galaubidedun *πῶς ἐπικαλέσονται εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν.* Srv. Filip. III. 16 — II. Kor. II. 3. ei saurga ni habau fram þaimei skulda faginon *ἵνα μὴ λύπην ἔχω ἀφ' ὧν ἔδει με χαίρειν.* Srv. L. VI. 34. — II. Kor. XI. 21. in þammei ƕe ƕas anananþeiþ, gadars jah ik *ἐν ᾧ ἄν τις τολμᾷ, τολμῶ κἀγώ.* — Filip. IV. 11. ik galaisida mik in þaimei im, ganohiþs wisan *ἐγὼ ἔμαθον ἐν οἷς εἰμι, αὐτάρκης εἶναι.* — L. VIII. 47. in þizei attaitok imma, gataih imma *δι' ἣν αἰτίαν ἥψατο αὐτοῦ, ἀπήγγειλεν αὐτῷ.*

Anakoluthem předmětné věty některé nabyly tvaru nominativného, jako by byly podmětné. (Srv. výše §. 79. *δ.* str. 110.) L. VIII. 18. saei habaiþ, gibada imma, jah saei ni habaiþ, afnimada af imma *ὃς γὰρ ἂν ἔχῃ, δοθήσεται αὐτῷ· καὶ ὃς ἂν μὴ ἔχῃ, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.* Srv. Mk. IV. 25. — Mk. XI. 23. þisƕazuh ei qiþai... jah ni tuzwerjai... ak galaubjai... wairþiþ imma þisƕah þei qiþiþ *ὃς ἐὰν εἴπῃ... καὶ μὴ διακριθῇ... ἀλλὰ πιστεύσῃ.. ἔσται αὐτῷ ὃ ἐὰν εἴπῃ.* — L. IX. 5. swa managai swe ni andnimaina izwis... mulda af fotum izwaraim afhrisjaiþ du weitwodiþai ana im *ὅσοι ἂν μὴ δέξωνται ὑμᾶς... τὸν κονιορτὸν ἀπὸ τῶν ποδῶν ὑμῶν ἀποτινάξατε εἰς μαρτύριον ἐπ' αὐτούς.*

3. *Věty předmětné spojkové.*

§. 89. Spojky, jež uvozují věty předmětné, jsou þatei, þei, ei, (unte.)

a) Na přechodu od relativných jsou ty, ve kterých prvotná demonstrativně relativná platnosť ztrnulého později þatei (že) prozrazuje se attrakcí, t. j. tím, že místo þatei zaujato pádem přizpůsobeným požadavku slovesa řídícího[1]) a to: genitivem: Mk. IV. 38. niu kara þuk þizei fraqistnam? (m. þatei fraqistnam.) *οὐ μέλει σοι, ὅτι ἀπολλύμεθα.*

(Dativem hojněji:) Mk. VII. 18. ni fraþjiþ þammei all þata utaþro inngaggando in mannan ni mag ina gamainjain? *οὐ νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ ἔξωθεν εἰσπορευόμενον εἰς τὸν ἄνθρωπον οὐ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι;* Srv. L. I. 22. Kol. III. 2. — Mt. XVI. 4 gaumidedun þammei afwalwiþs ist sa stains *θεωροῦσιν ὅτι ἀποκεκύλισται ὁ λίθος.* Srv. L. XVII. 15. J. VI. 5. — Filip. II. 24. gatraua þammei jah silba sprauto qima *πέποιθα ὅτι καὶ αὐτὸς ταχέως ἐλεύσομαι.* Srv. II. Tim. I. 12.

b) Nejhojněji věty předmětné jsou uvedeny spojkou þatei = že, a to:

α) po slovech uznamenání (vnějšího smysly i vniterného myslí): Mt. XXVII. 3. gasaiƕands ina, þatei du stauai gatauhans warþ *ἰδὼν αὐτὸν, ὅτι κατεκρίθη.* Srv. Mk. IX. 25. XII. 28. 34. XV. 39. L. VIII. 47. 53. J. VI. 22. 24. VII. 52. IX. 8. XI. 31. 45. XII. 19. II. Kor. VI. 8. G. II. 7. 14. Sk. II. c. VIII. d = J. VII. 52.

---

[1]) Souhlasně s větami relativnými, v nichžto demonstrativná část vztažného zájmena by se mohla těsněji spojovati s hlavní větou tak, že by relace spadala jen na vrub universelního ei (v. níže pozn. k §. 109.), mohlo by se i v těchto případech děliti þis, ei, þamm-ei, totiž zase demonstrativná součástka bráti ke větě hlavní, a relaci všecku skládati na ei. Ale právě tyto případy attrakce spojky svědčí zase opaku, že totiž i při relativech nelze těsnější splynutí věty vedlejší se hlavní, t. j. skutečnou attrakcí popírati!

Digitized by Google

Mt. V. 21. hausideduþ, þatei qiþan ist þaim airizam *ἠκούσατε, ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις.* Srv. v. 27. 33 38 43 Mk. X. 47. XVI 11. J. IX 35. XI. 6. 20 XII 12 34 Filip. I. 27. — J. VI. 15. kunnands, þatei munaidedun usgaggan *γνοὺς, ὅτι μέλλουσιν ἔρχεσθαι.* Srv. Mk. XIII. 28. 29. J. XVII. 23. I. Kor. VII. 16. (ei... þatei) II. Kor. VIII. 9. XIII. 5. 6. Sk. I. b. — Mk V. 29. ufkunþa ana leika, þatei gahailnoda af þamma slaha *ἔγνω τῷ σώματι, ὅτι ἴαται ἀπὸ τῆς μάστιγος.* Srv. II 8. J. VI. 69. VII. 26. VIII. 28. 52. XIV. 20. 31. XVII. 7. 25. L. VII. 37. 39. XIII 35. N. VI. 16. — Mk. XII. 26. bi dauþans þatei urreisand, niu gakunnaideduþ ana bokom Mozesis: *περὶ τῶν νεκρῶν, ὅτι ἐγείρονται οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῇ βίβλῳ Μωσέως;*

Sk VII. d. gaumjan, þatei is was sa sama (intelligere se esse eundem).

Mk. XII. 12. froþun, þatei du im þo gajukon qaþ *ἔγνωσαν, ὅτι πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν εἶπε.* Srv. L. XX. 19. J. VIII. 27. Ř. VII. 15. II. Tim. II. 7. Sk. VIII. a.

J. XII. 9. fanþ manageins filu, þatei Jesus jainar ist *ἔγνω ὄχλος πολύς, ὅτι ἐκεῖ ἐστιν.*

J. XVII. 8. nemun bi sunjai, þatei fram þus urrann *ἔγνωσαν ἀληθῶς, ὅτι παρὰ σοῦ ἐξῆλθον.* Srv. I. Kor. XI. 23. (andnam, þatei) Mk. II. 1. gafrehun, þatei in garda ist (ř. jin.) *ἠκούσθη, ὅτι εἰς οἶκόν ἐστιν.*

Mt. XXVI. 2. wituþ, þatei afar twans dagans paska wairþiþ *οἴδατε, ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ πάσχα γίνεται.* Srv. XXVII. 18. Mk. II. 10. V. 35. X. 42. XII. 14 XV. 10. L II. 49. V. 24. X. 11. XIX. 22. XX. 21. J. VI. 6. 61. VIII. 37 IX. 20. 24. 29. 31. XI. 24. 42. XVI. 18 XVIII. 2. 21. XIX 4. 10 Ř. VII 1 14 18. XIII. 11. XIV. 14. I. Kor. V. 6. IX. 24. X. 1. XI. 3. XV. 58. XVI. 15 II Kor. I. 7. IV. 14 V. 1. (þatei... ei) V. 6. XI. 12. 31. XII. 3. 4. G. II. 16. IV. 13. E. V. 5. VI. 9. Filip. I. 8. 16. 19. 25. IV. 15. Kol. III. 24. IV. 1. I. Th. III 3. V. 2. I Tim. I. 8. 9. II. Tim. I. 15. II. 23. III. 15. Filem. 21.

I. Kor. XVI. 6. at izwis waitei[1]) salja *πρὸς ὑμᾶς τυχὸν παραμενῶ.* Srv. J. XVIII. 35.

J. XI. 13. jainai hugidedun, þatei is bi slep qeþi *ἐκεῖνοι ἔδοξαν, ὅτι περὶ κοιμήσεως τοῦ ὕπνου λέγει.* — Mt. X. 34. nih ahjaiþ, þatei qemjau lagjan gawairþi ana airþa *μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν.* Srv. J. V. 45 (ač řídící sloveso v lacuně) — Mk. XI. 22. habaidedun Johannen, þatei bi sunjai praufetes was *εἶχον τὸν Ἰωάννην, ὅτι ὄντως προφήτης ἦν.*

II. Kor. X. 11. þata þagkjai sa swaleika, þatei hwileikai sijum *τοῦτο λογιζέσθω ὁ τοιοῦτος, ὅτι οἷοί ἐσμεν.*

Mt. IX. galaubjats, þatei magjau þata taujan? *πιστεύετε, ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι;* Srv. L. I. 45. J. VIII. 24. IX. 18. X. 38. XI. 27. 42. XIV. 10. 11. XVI. 27. XVII. 8. 21. Ř. X. 9. I. Th IV. 14. — Ř. VIII. 38. gatraua, þatei ni dauþus ni libains... magi uns afskaidan af friaþwai guþs *πέ-*

[1]) Záhadné waitei zdá se, že správně vykládá Klinghardt (l. c. str. 149.) jako ztrnulé »vím, že« a pokleslé v částici »domyslu, domněnky«.

Digitized by Google

πεισμαι ὁτι οὔτε θάνατος οὔτε ζωὴ ... δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ. Srv. II. Kor. II. 3. V. 10. II. Tim. I. 3.

Mt. V. 23. jabai gamuneis ... þatei broþar þeins habaiþ ƕa bi þuk *ἐὰν μνησθῇς ... ὁτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατά σου.* Srv. XXVII. 63. J XII. 16. XVI. 4. E. II. 11. — II. Kor. V. 15. domjandans þata, þatei ains faur allans gaswalt *κρίναντες τοῦτο ὁτι (εἰ) εἷς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν.*

§. 90. *β*) po slovesech projevu: Mt. VIII. 11. qiþa izwis, þatei managai fram urrunsa jah saggqa qimand *λέγω ὑμῖν, ὁτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἥξουσι.* Tak oblíbené qiþa izwis ještě Mk. III. 28. IX. 1. 13. L. III. 8. IV. 24. 25. X. 12. J. VI. 36. XIII. 21. XVI. 23. XVIII. 8. 29. — qaþ þus J. XI. 40. Filem. 19. Ale i jinak po qiþan často: Mk. IX. 11. 26. XVI. 7. XII. 32. 35. L. XIX. 26. 40. J. VI. 65 VII. 42. VIII. 24. 34. 48. 55. IX. 17. 19. X. 7. 36. 41. XI. 31. 46. XII. 34. Ř. IX. 2. I. Kor. I. 15. X. 19. (dvakrát) 28. XIV. 23. XV. 12. II. Kor. XI. 21. G. V. 2 I. Th. IV. 15. I. Tim. IV. 1. Sk. V. d.

Snad jen uvozovací jest þatei po qiþan: L. VII. 4. 16. VIII. 49. IX. 7. 8. 19. 22. X. 24. XIV. 24. XV. 2. 7. 27. (v. níže §. 92.)

II. Kor. VII. 3. fauraqaþ, þatei in hairtam unsaraim sijuþ *προειρηκα, ὁτι ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἐστε.* Srv. I. Th. III. 4. — L. XVIII. 37. gataihun imma, þatei Jesus Nazoraius þairhgaggiþ *ἀπήγγειλαν αὐτῷ, ὁτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος παρέρχεται.* Srv. L. VII. 22. I. Kor. XIV. 25. I. Th. III. 6. — I. Kor. XV. 1. kannja izwis, þatei aiwaggeli skuluþ gamunan (ř. jin.) *γνωρίζω ὑμῖν τὸ εὐαγγέλιον.* Srv. II. Kor. VIII. 2. — Mk. VIII. 31. dugann laisjan ins, þatei skal sunus mans filu winnan *ἤρξατο διδάσκειν αὐτοὺς, ὁτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν.* Srv. Tit. I. 11. — J. XVIII. 14. saei garaginoda Judaium, þatei batizo ist *ὁ συμβουλεύσας τοῖς Ἰουδαίοις, ὁτι συμφέρει.* — J. V. 36. weitwodjand bi mik, þatei atta mik sandida *μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ, ὁτι ὁ πατήρ με ἀπέσταλκε.* Srv. VII. 7. Ř. X. 2. I. Kor. XV. 15. G. IV. 5. V. 3. Kol. IV. 13. Sk. VI. 6. — II. Kor. XIII. 2. melja, þatei aftra ni freidja *γράφω, ὁτι οὐ φείσομαι.* — L. XX. 37. þatei urreisand dauþans, jah Moses bandwida *ὁτι ἐγείρονται οἱ νεκροί, καὶ Μωσῆς ἐμήνυσεν.* Srv. I. Kor. XVI. 12. Sk. VI. c.

I. Kor. XV. 3. atgaf izwis, ei Xristus gaswalt jah þatei ganawistroþs was, jaþ-þatei urrais, jaþ-þatei ataugids ist Kefin *παρέδωκα ὑμῖν, ὁτι ὁ Χρ. ἀπέθανεν καὶ ὁτι ἐτάφη ... καὶ ὁτι ἐγήγερται καὶ ὁτι ὤφθη Κηφᾷ.*

J. XVI. 19. bi þata sokeiþ miþ izwis misso, þatei qaþ *περὶ τούτου ζητεῖτε μετ' ἀλλήλων, ὁτι εἶπον.*

Sk. III. d. fragibands im, þatei sunjus þiudangardjos wairþaina (donans iis, ut filii regni fiant).

Ř. XIII. 8. Ni ainummehun waihtais skulans sijaiþ, niba þatei izwis misso frijoþ *μηδενὶ μηδὲν ὀφείλετε, εἰ μὴ τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους.*

c) Méně hojně doložena jest spojka þei smyslem totožná s þatei: J. XVI. 10. qiþa izwis, þei greitiþ *λέγω ὑμῖν, ὁτι κλαύσετε.* Srv. v. 26. — I. Kor. IV. 9. man, þei guþ uns apaustauluns spedistans ustaiknida

Digitized by Google

δοκῶ, ὁ ὁ θεὸς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν. Srv. J. XIII. 38. I. Kor. XV. 50.

Pozn. Několikrát þei doloženo v platnosti relativné, v. výše §. 87.

§. 91. d) Hojněji zase ei doloženo jest v platnosti prostě objektivné po slovesech sentiendi a declarandi:

Mk. VI. 55. þadei hausidedun, ei is wesi *ὅπου ἤκουον, ὅτι ἐκεῖ ἐστιν.* Srv. J. XII. 18. XIV. 28.

J. XV. 18. kunneiþ, ei mik fruman izwis fijaida *γινώσκετε, ὅτι ἐμὲ πρῶτον ὑμῶν μεμίσηκεν.* Srv. I. Kor. VII. 16. II. Tim. III. 1.

J. XI. 22. wait, ei ... gibiþ þus guþ *οἶδα, ὅτι δώσει σοι ὁ θεός.* Srv. J. XVI. 30. I. Kor. I. 16 II. Kor. V. 1. (þatei ... ei).

Mt. V. 17. ni hugjaiþ, ei qemjau gatairan witoþ *μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον.* — J. XIII. 29. sumai mundedun, ei ... þatei qeþi *τινὲς ἐδόκουν, ὅτι λέγει* (poněvadž mezivětím odděleno, spojka opakována ale pro střídání širší). Srv. XII. 10.

II. Kor. XIII. V. 6. wenja, ei kunneiþ, þatei *ἐλπίζω, ὅτι γνώσεσθε ὅτι* (zase pro střídání ei ... þatei ...) Srv. II. Kor. I. 10. 13. Filem. 22.

L. XVIII. 9. þaiei silbans trauaidedun sis, ei weseina garaihtai *τοὺς πεποιθότας ἐφ' ἑαυτούς, ὅτι εἰσὶ δίκαιοι.*

Ř. XIV. 13. þata stojaiþ mais, ei ni satjaiþ bistugq broþr *τοῦτο κρίνατε μᾶλλον τό μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ.* Srv. II. Kor. II. 1. — Mt. X. 42. amen qiþa izwis, ei ni fraqisteiþ mizdon seinai *ἀμὴν λέγω ὑμῖν· οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.* Srv. Mk. IX. 41. J. XVIII. 37. Mt. X. 23.

L. I. 73. aiþis þanei swor ... ei gebi unsis unagein *ὅρκον ὃν ὤμοσε ... τοῦ δοῦναι ἡμῖν, ἀφόβως ...* (ř. *τοῦ δοῦναι* ovšem svědčí spíše účelné platnosti!) — II. Kor. I. 23. ik weitwod guþ anahaita ... ei ni qam *ἐγὼ μάρτυρα τὸν θεὸν ἐπικαλοῦμαι ... ὅτι οὐκέτι ἦλθον.* — Podobné zaříkání bez slovesa dicendi: G. I. 20. þatei melja izwis, sai, in andwairþja guþs, ei ni liuga *ἃ γράφω ὑμῖν ἰδοὺ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ὅτι οὐ ψεύδομαι.* Srv. E. IV. 17. I. Tim. V. 21.

Sk. II. a. gaswikunþjands, ei ni afwandida sik (manifestans se non defecisse). — III. a. aiwaggelista ataugida, ei so garehsns bi ina neha andja was (indicavit dispensationem de eo prope finem fuisse). — VIII. c. liugandans, ei ni ainshun reike galaubidedi imma (mentientes neminem principum credidisse ei). — E. IV. 21. (uslaisidai sijuþ) ei aflagjaiþ þana fairnjan mannan (*ἐδιδάχθητε*) *ἀποθέσθαι ὑμᾶς ... τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον.*

Za prostě objektivné třeba pokládati ei také v podivné vazbě anakoluthické: Mk. X. 38. magutsu ... driggkan ... jah ei daupjaindau *δύνασθε ... πιεῖν τὸ ποτήριον ... καὶ βαπτισθῆναι.*

e) Na několika místech unte na pohled jeví se v platnosti objektivné, ač skoro všecka připouštějí také výklad jiný: L. I. 58. hausidedun bisitands ... unte gamikilida frauja armahairtein seina bi izai *ἤκουσαν οἱ περίοικοι ... ὅτι ἐμεγάλυνε κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ μετ' αὐτῆς.*

Ř. XI. 25. ni wiljau izwis unweisans ... þizos runos ... unte daubei bi sumata Israela warþ *οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν τὸ μυστήριον τοῦτο, ὅτι πώρωσις ἀπὸ μέρους τῷ Ἰσραὴλ γέγονεν.* — L. X. 21. (jest patrně kausalné) andhaita þus ...

Digitized by Google

unte affalht þo faura snutraim *ἐξομολογοῦμαί σοι ... ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν.* — Též Mk. VIII. 16 þahtedun miþ sis misso »unte hlaibans ni habam« *διελογίζοντο πρὸς ἀλλήλους λέγοντες ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχομεν* apoštolové praví, vykládajíce si jakožto důvod k tomu, že Spasitel ve v. 15. je varoval: atsaihviþ izwis Fareisaie *ὁρᾶτε βλέπετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων.* Spasitel pak slovně jejich tajné rozumování zase opakuje ve v. 17. (a to bez přesunutí osoby:) ƕa þagkeiþ: »unte hlaibans ni habam« *τί διαλογίζεσθε, ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχετε.* (V. výše §. 49. 7.)

Bezpochyby podobně unte je odůvodňovací a slovně přejaté z tajného rozumování učeníků: Mk. IX. 11 frehun ina qiþandans: unte qiþand þai bokarjos *ἐπηρώτων αὐτὸν λέγοντες ὅτι λέγουσιν οἱ γραμματεῖς.* — O Ř. IX. 17. v. násled. pozn. sub e.

§. 92. Pozn Jako řecké *ὅτι* po slovesech dicendi leckdy má ještě prvotnou platnosť prostě ukazovací (= toto, že:) t j. uvozuje řeč přímou (asi jako dvojtečka!) tak také v gotském textu předmětné spojky dosti často pouze uvozovací takovouto platností se kladou [1])

a) Nejčastěji þatei: Mt. XXVII. 43 qaþ þatei guþs im sunus *εἶπε ὅτι θεοῦ εἰμὶ υἱός.* Srv. IX. 18 V. 20. 22. 28. 31. 32. VI. 29. VII. 23. XXVII. 47. Mk. I. 15. 37. 40. II. 12 III. 11. 21. 22. (dvakrát) V. 28 35 VI. 4. 14. 15 16 18. 23. VII. 6. 20. IX. 23. 31. XI. 3. 17. (?) XII. 6. 7. 19. 29. XIV. 14. 58. 69. 71. 72. L. I. 25. 61. II. 23. IV. 4. 10. 11. 12. 21. 41 43. V. 26. 36 VI. 5. XVII 10. XVIII. 37. XIX. 7. 9 31. 42. XX. 5. J. VI. 14. 42. VIII. 33. IX. 9. (třikrát) 19. 23 41 X 36. XVIII. 6. Ř. VIII. 36. IX. 12. 30. X. 5. I Kor. XII. 15. 16. XIV. 21. II. Kor. VI 16. G. I. 23. 21. Sk. VIII. a.

Uvozovací þatei stojí, i kde ř. text *ὅτι* nemá: L. VIII. 20. XVII. 34. XIX. 46. J. XVI. 17. (vedle þata, ač tu může býti relativné:) ƕa ist þata, þatei qiþiþ unsis *τί ἐστι τοῦτο, ὃ λέγει ἡμῖν.* Také kde ř. *ὅτι* je patrně objektivné: J. VIII. 54. ist atta meins, saei hauheiþ mik, þanei jus qiþiþ, þatei guþ unsar ist *ἐστὶν ὁ πατήρ μου ὁ δοξάζων με, ὃν ὑμεῖς λέγετε, ὅτι θεὸς ὑμῶν ἐστι.*

b) Prosté þata ukazovací čteme: L. I 62. gabandwidedun þan attin is þata ƕaiwa wildedi haitan ina *ἐνένευον δὲ τῷ πατρὶ αὐτοῦ τὸ τί ἂν θέλοι καλεῖσθαι αὐτόν.* — IX. 46. galaiþ þan mitons in ins þata ƕarjis þau ize maists wesi *εἰσῆλθε δὲ διαλογισμὸς ἐν αὐτοῖς τὸ τίς ἂν εἴη μείζων αὐτῶν.*

c) þei v uvozovací platnosti doloženo jest jen jednou: Ř. X. 9. (waurd galaubeinais þatei merjam;) þei jabai andhaitis in munþa þeinamma fraujin Jesu jah galaubeis in hairtin þeinamma þatei guþ ina urraisida us dauþaim, ganisis (*τὸ ῥῆμα τῆς πίστεως ὃ κηρύσσομεν·*) *ὅτι ἐὰν ὁμολογήσῃς ἐν τῷ στόματί σου ὅτι ὁ θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, σωθήσῃ.*

d) ei prostě uvozovací jest celkem také vzácné. Na jednom místě je pořídili jen vydavatelé, přesunuvše ei, jež Cod. A. má při tazacím ibai, v čelo

[1]) Platnosť tuto pokládati možno za přímý důkaz theorie Erdmannovy, že také v relativném saei, soei, þatei drží se skutečné deiktické demonstrativum, a že nikterak není ztenčeno v nějakou jen »anaforickou« funkci. — Uvozovací þatei ukazuje vždy k tomu, co následuje takořka na očích. Strojeno bylo by říkati, že uvedená řeč přímá již od referenta musila býti dříve slyšena.

Digitized by Google

věty odvislé: J. VII. 31. qeþun ei Xristus þan qimiþ, ibai managizeins taiknins taujai? *ἔλεγον ὅτι ὁ Χριστὸς ὅταν ἔλθῃ, μήτι πλείονα σημεῖα τούτων ποιήσει;* Druhé J. XIII. 33. může býti skutečnou spojkou že, ale uvozovací jsou jistě J. XV. 25 XVIII. 9. Sk V. d

e) Unte za prostě uvozovací Bernhardt pokládá na 3 místech: Mk. VIII. 16. IX. 11. Ř. IX. 17. Ale na dvou prvních unte. jak výše vyloženo, jest (ellipticky) odůvodňovací, jen jedno skutečně vypadá jako prostě uvozovací: Ř. IX. 17. qiþiþ þata gamelido: unte du þamma silbin urraisida þuk *λέγει ἡ γραφὴ ... ὅτι εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐξήγειρά σε.* Ale možno, že unte stálo na místě uvedeném zde z Exod. IX. 16. (Srv. Bernhardt, glossář sub. v. unte.)

§. 93. f) V hojných případech po slovesech vůle nebo projevu vůle, přičinění a opaku věta objektivná uvedená spojkou ei (þei, þatei) a vyslovená optativem (prvotně desideravním) má patrně přibarvení účelné:

Mt XXVII. 17. þana wileiþ, ei fraletau izwis? *τίνα θέλετε ἀπολύσω ὑμῖν;* Srv. Mk. VI. 25. IX. 30. X. 35. (36. jest pouhý infinitiv) X. 50. (dvakrát) XIV. 12. XV. 12. L VI. 31. IX. 54. XVIII. 41. J. XVII. 24. XVIII. 39. Ř. XIII. 3. — J. VIII. 56. Abraham sifaida, ei gasehi dag meinana *Ἀβραὰμ ἠγαλλιάσατο, ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν ἐμήν.* — Podobně po subst. wilja: I. Kor. XVI. 12. jah aufto ni was wilja, ei nu qemi *καὶ πάντως οὐκ ἦν θέλημα, ἵνα νῦν ἔλθῃ.*

Projev vůle: Mk. VIII. 7. qaþ, ei atlagidedeina jah þans *εἶπε παραθεῖναι καὶ αὐτά.* (Srv. v. 6. atgaf siponjam, ei atlagidedeina faur *ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα παραθῶσι* — věta čistě účelná, ač obsahuje také rozkaz!) L IV. 3. qiþ þamma staina, ei wairþai hlaibs *εἰπὲ τῷ λίθῳ τούτῳ, ἵνα γένηται ἄρτος.* Srv. G. V. 16. Mk. IX. 19. III. 9. — E. IV. 17. qiþa jah weitwodja ... ei ni gaggaiþ *λέγω καὶ μαρτύρομαι μηκέτι ὑμᾶς περιπατεῖν.*

Pozn. L. IX. 54. po qiþan·ei jest vynecháno: wileizu ei qiþaima fon atgaggai us himina jah fraqimai im? *θέλεις εἴπωμεν πῦρ καταβῆναι καὶ ἀναλῶσαι αὐτούς;* Povaha optativu jakožto desideravu tu velmi jasně vystupuje na jevo.

Mk. VI. 12. meridedun, ei idreigodedeina *ἐκήρυσσον, ἵνα μετανοήσωσιν.*

L. V. 7. bandwidedun gamanam, ei atiddjedeina hilpan ize *κατένευσαν τοῖς μετόχοις τοῦ ἐλθόντας συλλαβέσθαι αὐτοῖς.*

Projev vůle slovem prosby nebo rozkazu: Mt. IX. 38. bidjiþ fraujan asanis, ei ussandjai waurstwjans *δεήθητε τὸν κύριον τοῦ θερισμοῦ, ὅπως ἐκβάλῃ ἐργάτας.* Srv. Mk. V. 10. 18. 23. VI. 55. VII. 26. 32. VIII. 22. XIII. 18. L. VII. 3. 36. VIII. 31. 32. (ve v 28. jest parataxe!) 38. (37. 41. pouze infinitiv!) X. 1. J. XVII. 15. I. Kor. XVI. 12. II. Kor. VIII. 6. IX. 5. X. 2. XII. 8. XIII 7. Kol. IV. 3. I. Th. III. 10. IV. 1. II. Th. I. 11 III. 1. (dvakrát).

Energičtější prosba: I. Th. V. 27. biswara izwis in fraujin, ei ussigwaidau so aipistaule *ὁρκίζω ὑμᾶς τὸν κύριον ἀναγνωσθῆναι τὴν ἐπιστολήν.* I. Tim. V. 21. weitwodja in andwairþja guþs ... ei þata fastais *διαμαρτύρομαι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ... ἵνα ταῦτα φυλάξῃς.*

Mk. V. 43. anabauþ im filu, ei manna ni funþi þata *διεστείλατο αὐτοῖς πολλά, ἵνα μηθεὶς γνῷ τοῦτο.* Srv. VII. 36. IX. 9. J. XV. 17. I. Th. IV. 11. II. Th. III. 6. 10. 12. I. Tim. V. 7. N. V. 14.

Digitized by Google

E. IV. 21. uslaisidai sijuþ . . ei aflagjaiþ ... þana fairnjan mannan *ἐδιδάχθητε ... ἀποθέσθαι ὑμᾶς ... τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον.*

Po substantivě anabusns: J. XIII. 34. anabusn niuja giba izwis, ei frijoþ izwis misso ... þei jah jus frijoþ misso izwis *ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους ... ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀγαπᾶτε ἀλλήλους* (ei ... þei pro střídání). Srv. I. Tim. V. 7.

(Rozkaz písemný:) L. XX. 28. Moses gamelida uns ... ei nimai broþar is þo qen *Μωσῆς ἔγραψεν ἡμῖν ... ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα.*

(Rozkaz důraznější:) Mk. 48. ƕotidedun imma, ei gaþahaidedi *ἐπετίμων αὐτῷ, ἵνα σιωπήσῃ.* — L. XVIII. 39. andbitun ina, ei þahaidedi *ἐπετίμων αὐτῷ, ἵνα σιωπήσῃ.* Srv. Mk. III. 12. — Mk. XV. 11. þai auhumistans gudjans inwagidedun þo managein, ei mais Barraban fralailoti im *οἱ ἀρχιερεῖς ἀνέσεισαν τὸν ὄχλον, ἵνα μᾶλλον τὸν Βαρραβᾶν ἀπολύσῃ αὐτοῖς.* (Velmi patrná platnosť účelná!)

(Zápověď:) Mk. VI. 8. faurbauþ im, ei waiht ni nemeina in wig *παρήγγειλεν αὐτοῖς, ἵνα μηδὲν αἴρωσιν εἰς ὁδόν.* Srv. VIII. 30. L. V. 14. VIII. 56. IX. 21. I. Tim. I. 3.

(Dovolení:) Mt. XXVII. 49. Mk. XV. 36. let ei saiƕam *ἄφες; ἴδωμεν.* Srv. Mk. XI. 16.[1]) — X. 37. fragif ugkis, ei ... sitaiwa *δὸς ἡμῖν, ἵνα ... καθίσωμεν.* Srv. Sk. III. d. (ale m. ei = þatei).

Projev vůle skutkem: Mt. XXVII. 1. runa nemun allai gudjans ... bi Jesu, ei afdauþidedeina ina *συμβούλιον ἔλαβον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς ... κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, ὥστε θανατῶσαι αὐτόν.* (Zde a na souběžných místech Mk. III. 6. garuni gatawidedun ... ei *συμβούλιον ἐποίουν ... ἵνα ...* J. IX. 22. gaqeþun sis ... ei *συνετέθειντο ... ἵνα* zase barva účelná velmi vyniká.)

(Projev vůle přičiněním:) Mt. VIII. 4. saiƕ, ei mann ni qiþais *ὅρα μηδενὶ εἴπῃς.* Srv. IX. 30. Mk. I. 44. VIII. 15. I. Kor XVI. 10. Kol. IV. 7. — J. XVIII. 36. andbahtos meinai usdaudidedeina, ei ni galewiþs wesjau *οἱ ὑπηρέται ἂν οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο, ἵνα μὴ παραδοθῶ.* — G. II 17. sokjandans, ei garaihtai domjaindau *ζητοῦντες δικαιωθῆναι.* — Kol. IV. 16. taujaiþ, ei jah in Laudikaion aikklesjon ussiggwaidau *ποιήσατε, ἵνα καὶ ἐν τῇ Λαοδικέων ἐκκλησίᾳ ἀναγνωσθῇ.* Srv. J. XI. 37.

Aspoň žádostí po splnění jsouc podobno také þaurban vymáhá ei s optativem: J. XVI. 30. ni þarft ei þuk ƕas fraihnai *οὐ χρείαν ἔχεις ἵνα τίς σε ἐρωτᾷ.* Srv. I. Th. V. 1.

Konečně účelně objektivně ei místo má při adjekt. wairþs: Mt. VIII. 8. ni im wairþs, ei uf hrot mein inn gaggais *οὐκ εἰμὶ ἱκανός, ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς.* Srv. Mt. III. 11. (Sk. III. d.) L. VII. 6. XV. 19. 21. I. Kor. XV. 9.

Pozn. Při wairþs (jako v latině při dignus) také jednou jest relativná věta (ale s indikativem). L. VII. 4. wairþs ist, þammei fragibis þata *ἀξιός ἐστιν, ᾧ παρέξει τοῦτο.* Třikráte infinitiv: L. VII. 7 ni mik silban wairþana rahnida at þus qiman *οὐδὲ ἐμαυτὸν ἠξίωσα πρὸς σὲ ἐλθεῖν.* Srv. Mk. I. 7. L. III. 16.

---

[1]) O modu těchto dvou dokladů viz níž §. 123. na konci.

Digitized by Google

4. *Předmětné věty otázkou.*

§. 94. Předmětné věty mají tvar nepřímé otázky zase po slovesech sentiendi a declarandi: Mt. XXVII. 49. Mk XV. 36. saihwam, qimaiu Helias nasjan (athatjan) ina *ἴδωμεν, εἰ ἔρχεται Ἠλίας σώσων (καθελεῖν αὐτόν)*. Srv. Mk. IV. 24. V. 14. XV. 47. L. VIII. 18. II. Kor. VII. 11. Filip. II. 23. Analogicky též po sai: Mk. II. 24. sai hwa taujand siponjos þeinai sabbatim *ἴδε τί ποιοῦσιν ἐν τοῖς σάββασιν*. Srv. X 23. XV. 4. G. VI. 11. Avšak větu po sai možno pokládati za zcela samostatnou, jakož Mk. X. 23. řecky *ἴδε* také ani nestojí v textu.

Mt. XXVII. 13. niu hauseis, hwan filu ana þuk weitwodjand? *οὐκ ἀκούεις, πόσα σου καταμαρτυροῦσι;* Srv. Mk. III 8. L. XVIII. 6. — J. VII. 17. ufkunnaiþ bi þo laisein, framuh guþa sijai, þau iku fram mis silbin rodja *γνώσεται περὶ τῆς διδαχῆς, πότερον ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστιν, ἢ ἐγὼ ἀπ' ἐμαυτοῦ λαλῶ;* Srv. L. VII. 39. J. VII. 51. II. Kor. II. 9. Filip. II. 28. — Mt. VI. 28. gakunnaiþ blomans haiþjos, hwaiwa wahsjand *καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ, πῶς αὐξάνει*. Srv. L. XIX. 15. — Th. IV. 1. andnemuþ at uns, hwaiwa skuluþ gaggan *παρελάβετε παρ' ἡμῶν τὸ πῶς δεῖ ὑμᾶς περιπατεῖν*. Srv. Mt. IX. 13.

E. III. 18. ei mageiþ gafahan, hwa sijai braidei *ἵνα ἐξισχύσητε καταλαβέσθαι, τί τὸ πλάτος*.

J. X. 6. ni froþun, hwa was *οὐκ ἔγνωσαν, τίνα ἦν*. Srv. E. V. 17. I. Tim. I. 7.

L XIX. 48. ni bigetun, hwa gatawidedeina *οὐχ εὕρισκον τὸ τί ποιήσωσιν*. Srv. L. V. 19.

Mk. II. 25. niu ussuggwuþ aiw, hwa gatawida Daweid? *οὐδέποτε ἀνέγνωτε, τί ἐποίησε Δαβίδ;* Srv. L. VI. 4. Mk. XII. 26. (gakunnaideduþ = *ἀνέγνωτε*).

Mk. VIII. 23. frah ina, gauhwaselwi *ἐπηρώτα αὐτόν, εἴ τι βλέπει*. Srv. X. 2. Mk. XV. 44. L. VI. 9. VIII. 9. XV. 26. XVIII 36. J. IX. 15. XIII. 24. XVIII. 21.

Mk. III. 2. witaidedun imma, hailidediu sabbato daga *παρετήρουν αὐτόν, εἰ τοῖς σάββασι θεραπεύσει*. Srv. L. VI. 7. — II. Kor. XIII. 5. izwis silbans fraisiþ, sijaidu in galaubeinai *ἑαυτοὺς πειράζετε, εἰ ἐστὲ ἐν τῇ πίστει*. — Ř. XII. 2. du gakiusan, hwa sijai wilja guþs *εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς, τί τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ*. — Mk. XI. 18. sokidedun, hwaiwa imma usqistidedeina *ἐζήτουν πῶς αὐτὸν ἀπολέσωσιν*. Srv. Mk. XIV. 11. L V. 18. XIX. 3. — L. XIV. 28. niu rahneiþ, manwiþo habaiu du ustiuhan *οὐχὶ ψηφίζει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει τὰ πρὸς ἀπαρτισμόν*. Srv. v. 31.

Analogicky (snaha po uznamenání naznačena:) Mk XV. 24. disdailjand wastjos is wairpandans hlauta ana þos, hwarjizuh hwa nemi *διεμέριζον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον ἐπ' αὐτά, τίς τί ἄρῃ* — L. I. 21. sildaleikidedun hwa latidedi ina (zcela volný a pěkný překlad řeckého:) *ἐθαύμαζον ἐν τῷ χρονίζειν αὐτόν*. — Mt VI. 25. ni maurnaiþ saiwalai izwarai, hwa matjaiþ jah hwa drigkaiþ, nih leika izwaramma, hwe wasjaiþ *μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ*

Digitized by Google

ὑμῶν, τί φάγητε καὶ τί πίητε, μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν, τί ἐνδύσησθε. — Mt. VI. 3. ni witi hleidumei þeina, ƕa taujiþ taihswo þeina *μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου, τί ποιεῖ ἡ δεξιά σου.* Srv. XXVI 70. Mk. IX. 6. X. 38. XIV. 68. L. IX. 33. 55. J. VI. 64. VIII. 14. (dvakrát) IX. 21. (dvakrát) 25. 30. XII. 35. XVI. 18. XIII. 12. 18. 28. XIV. 5. XV. 15. G. III. 2. E. I. 18. 19. VI. 21. Kol. IV. 6. I Th. IV. 2. I. Tim. III. 15 II. Tim I. 12. III. 14. — J. XIII. 22. þagkjandans, bi ƕarjana qeþi *ἀπορούμενοι, περὶ τίνος λέγει.* Srv. L. I. 29. III. 15. — I. Kor. XV. 2. in ƕo sauþo wailamerida ïzwis, skuluþ gamunan *τίνι λόγῳ εὐηγγελισάμην ὑμῖν (εἰ) κατέχετε).* — L. XVI. 4. andþahta mis, ƕa taujau *ἔγνων τί ποιήσω.* — Mk. I. 24. kann þuk, ƕas þu is *οἶδά σε τίς εἶ.* Srv. Mk. XIV. 68. L IV. 34. IX. 29. X. 22. J. VII. 27 XIV. 4. E. VI. 22. Filip I. 22. Kol. IV. 8. II. Th III. 7. Sk. III. a.

Analogicky: II. Tim. I. 3. gahugdai, ƕaiwa unsweibando haba bi þuk gaminþi *συνειδήσει ὡς ἀδιάλειπτον ἔχω τὴν περὶ σοῦ μνείαν.*

§. 95. Při slovesech dicendi: Mk. XI. 29 qiþa izwis, in ƕamma waldufnje þata tauja *ἐρῶ ὑμῖν, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.* Srv. v. 33 L. XX. 2. 8. — Mk. XIV. 60. niu andhafjis waiht, ƕa ana þuk weitwodjand? *οὐκ ἀποκρίνῃ οὐδέν; τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν;* (Otázka mohla by se pokládati za parataktickou!)

L. VI. XI. rodidedun du sis misso, ƕa tawidedeina þamma Jesua = *διελάλουν πρὸς ἀλλήλους, τί ἂν ποιήσειαν τῷ Ἰησοῦ.* — Mk. IX. 34 du sis misso andrunnun ƕarjis maists wesi *πρὸς ἀλλήλους διελέχθησαν, τίς μείζων.* — Mk. V. 19. gateih im, ƕan filu þus frauja gatawida *ἀνάγγειλον αὐτοῖς, ὅσα σοι ὁ κύριος ἐποίησεν.* Srv. L. VIII. 36. 47. — Mk. V. 16. spillodedun im, ƕaiwa warþ bi þana wodan *διηγήσαντο αὐτοῖς, πῶς ἐγένετο τῷ δαιμονιζομένῳ.* Srv. L. VIII. 39. — V. 20. dugann merjan, ƕan filu gatawida imma Jesus *ἤρξατο κηρύσσειν, ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς.* Srv. L. VIII. 39. — L. I. 62. gabandwidedun attin is, þata ƕaiwa wildedi haitan ina *ἐνένευον τῷ πατρὶ αὐτοῦ τὸ τί ἂν θέλοι καλεῖσθαι αὐτόν.* Srv. J. XII. 33. XVIII. 32. — Mt. XXVI. 68. praufetei unsis, Xristu, ƕas ist sa slahands þuk? *προφήτευσον ἡμῖν, Χριστέ, τίς ἔστιν ὁ παίσας σε;* — I. Tim. V. 10. weitwodiþa habandei, jau barna fodidedi (ještě čtyřikrát) *μαρτυρουμένη, εἰ ἐτεκνοφόρησεν.* Srv. I. Th. II. 10. (lacuna).

Po slovesech účinku (zřídka): L. XVII. 8. manwei ƕa du naht matjau *ἑτοίμασον τί δειπνήσω.* — L. IV. 23. ƕan filu hausidedum waurþan in Kafarnaum, tawei jah her *ὅσα ἠκούσαμεν γενόμενα ἐν τῇ Καπερναούμ, ποίησον καὶ ὧδε.* — Mk. VIII. 2. ni haband, ƕa matjaina *οὐκ ἔχουσι τί φάγωσιν.* Srv. VIII. I. L. IX. 58. Mt. VIII. 20.

5. *Poměry zástupné.*

§. 96. a) Už předmětné věty po výrazech vůle a projevu vůlę mají přibarvení účelné a mnohdy se přímo k účelným počítají. Viz výše §. 93.

b) S účelnými také úzce stýkají se věty předmětné po výrazech bázně a péče, majíce jako onyno tvar nepřímé otázky uvedené opačně tazacím ibai

Digitized by Google

zmocn. ibai aufto. (Opačně tazacím, t. j. předpokládajícím k otázce kladné odpověď zápornou, k otázce záporné odpověď kladnou:) G. IV. 11. og izwis, ibai sware arbaididedjau in izwis φοβοῦμαι ὑμᾶς, μή πως εἰκῇ κεκοπίακα εἰς ὑμᾶς. Srv. II. Kor. XI. 3. XII. 20. (og ibai aufto). — G. V. 15. saihwiþ, ibai þram izwis misso fraqimaindau βλέπετε μὴ ὑπὸ ἀλλήλων ἀναλωθῆτε. Srv. I. Th. V. 15. — G. VI. 1. atsaihwands þuk silban, ibai jah þu fraisaizau σκοπῶν σεαυτόν, μὴ καὶ σὺ πειρασθῇς. — II. Kor. VIII. 20. biwandjandans þata, ibai hwas uns fairinodedi στελλόμενοι τοῦτο, μή τις ἡμᾶς μωμήσηται.

Čistě účelná jest věta I. Th. III. 5. v. níže §. 183.

c) Za prostě předmětnou stojí věta modalná: L. XIX. 32. bigetun swaswe qaþ du im εὗρον καθὼς εἶπεν. — J. VIII. 28. swaswe laisida mik atta meins, þata rodja καθὼς ἐδίδαξέ με ὁ πατήρ μου, ταῦτα λαλῶ. Srv. Mk. XV. 8. II. Kor. IX. 7. E. IV. 21. VI 20.

Pozn. 1. I předmětné tazací věty uvedené částicí hwaiwa jsou vlastně modalné. V. výše § 94. a 95.

Naopak předmětné věty, zvláště jsou-li uvedeny předložkovými spřežkami, zastupují věty modalné: L. III. 13. ni waiht ufar þatei garaid sijai izwis lausjaiþ μηδὲν πλέον παρὰ τὸ διατεταγμένον ὑμῖν πράσσετε. Srv. II. Kor. XII. 6. I. Kor. IV. 6. — Mk. VII. 5 duhwe þai siponjos þeinai ni gaggand bi þammei anafulhun þai sinistans? διὰ τί οἱ μαθηταί σου οὐ περιπατοῦσι κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων; — II. Kor. V. 10. ei ganimai hwarjizuh þo swesona leikis afar þaimei gatawida ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν. — I. Tim. II. 10. ni in flahtom ak þatei gadob ist qinom μὴ ἐν πλέγμασιν ἀλλ' ὃ πρέπει γυναιξίν. — J. XV. 8. in þamma hauhiþs ist atta meins, meins, ei akran manag bairaiþ ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ πατήρ μου, ἵνα καρπὸν πολὺν φέρητε. —

(S lokalným přibarvením:) I. Kor. VII. 24. hwarjizuh in þammei atlaþoþs was, in þamma gastandai ἕκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἐν τούτῳ μενέτω. — II. Tim. III. 14. wisais in þaimei galaisides þuk jah gatrauaida sind þus μένε ἐν οἷς ἔμαθες καὶ ἐπιστώθης. — II. Kor. XI. 12. ei in þammei hwopand bigitaindau ἵνα ἐν ᾧ καυχῶνται εὑρεθῶσι. — Filip. III. 12. ei gafahau in þammei gafahans warþ εἰ καὶ καταλάβω ἐφ' ᾧ καὶ κατελήφθην.

d) Za předmětnou větu stojí hypothetická. Velmi poučný doklad jest v této příčině Filip. IV. 8., kde vedle 6 vět relativně předmětných stojí zcela souznačně 2 hypotheticky předmětné: þishwah þatei ist sunjein, þishwah þatei gariud, þishwah . . ., jabai hwo godeino, jabai hwo hazeino, þata mitoþ ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα . . . εἴ τις ἀρετὴ καὶ εἴ τις ἔπαινος, ταῦτα λογίζεσθε. Srv. Mk. XI. 25. J. IX. 31. II. Kor. XI. 20. Filip. III. 15. II. Th. III. 14. I. Tim. I. 10. VI 3. Filem. 18.

§ 97. e) Věta formou předmětná zastupuje modalnou explikativnou nebo limitativnou: Mk. VIII. 24. gasaihwa mans, þatei (potud že . . .) swe bagmans gasaihwa gaggandans βλέπω τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι ὡς δένδρα ὁρῶ περιπατοῦντας. — L. I. 29. þahta sis hweleika wesi so goleins, þatei (totiž že . . .) swa þiuþida izai (řečt. explikativného dodatku nemá, je prý, jak Bernhard dí, dle Italy »quod sic benedixisset eam«.) διελογίζετο ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος. —

Digitized by Google

J. XV. 13. maizein þizai friaþwai manna ni habaiþ, ei (totiž nežli že ...) ƕas saiwala lagjiþ faur frijonds seinans *μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ.* — G. II. 20. þatei nu liba in leika, in galaubeinai liba ô (co se toho dotkne, že ...) *νῦν ζῶ ἐν σαρκὶ ἐν πίστει ζῶ.* — Sk. V. a. þatei raihtis ... qiþiþ, þatuh þan insok (quod vero ... dicit, hoc vero indicavit.)

Opačným poměrem věta explikativná zastupuje předmětnou: Mt. XXV. 40. jah þanei tawideduþ ainamma þize minnistane broþre meinaize, mis tawideduþ *ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε.* Srv. v. 45. [1])

f) Věta formou předmětná zastupuje větu (modalně) výslednou (s přibarvením příčinným) po otázkách podivení vyjadřujících: Mt. VIII. 27. ƕileiks ist sa, ei jah windos jah marei ufhausjand imma? *ποταπός ἐστιν οὗτος, ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ;* Srv. L. VIII. 25. — Výsledná jest věta, poněvadž otázku lze nahraditi větou »jest tak mocný, že i větry i moře ho poslouchají« — a příčinné přibarvení má odůvodňujíc, proč lidé vůbec otázku tuto postavili, jakoby řekli, »musíme se ptáti, jaký jest, protože ho větry i moře poslouchají«. — Mk. I. 27. ƕo so laiseino so niujo, ei miþ waldufnja jah ahmam þaim unhrainjam anabiudiþ jah ufhausjand imma? *τίς ἡ διδαχὴ ἡ καινὴ αὕτη, ὅτι κατ' ἐξουσίαν καὶ τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτάσσει καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ;* Srv. L. IV. 36. — VI. 2. ƕaþro þamma þata jah ƕo so handugeino so gibano imma, ei mahteis swaleikos þairh handuns is wairþand? *πόθεν τούτῳ ταῦτα καὶ τίς ἡ σοφία ἡ δοθεῖσα αὐτῷ, ὅτι καὶ δυνάμεις τοιαῦται διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ γίνονται;* — XI 28. jah ƕas þus þata waldufni atgaf, ei þata taujis? *τίς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἔδωκεν, ἵνα ταῦτα ποιῇς;* (Ř. text má názor jiný — účelný — ale tím se překladatel másti nedal, překládal přesněji dle situace, nežli mluví original) — J. VIII. 22. nibai usqimai sis silbin, ei qiþiþ? ... *μήτι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν, ὅτι λέγει;* — J. IX. 2. ƕas frawaurhta, — ei blinds gabaurans warþ? *τίς ἥμαρτεν — ἵνα τυφλὸς γενηθῇ*; Srv. II. Kor. I. 18. — Ř. IX. 20. þu ƕas is, ei andwaurdjais guþa? *σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ Θεῷ;* — J. VII. 35. ƕadre sa skuli gaggan, þei weis ni bigitaima ina? *ποῦ οὗτος μέλλει πορεύεσθαι, ὅτι ἡμεῖς οὐχ εὑρήσομεν αὐτόν.*

Snad i tyto věty sem přiřaditi možno: J. XIV. 22. ƕa warþ, ei unsis munais gabairhtjan þuk silban, iþ þizai manasedai ni? *τί γέγονεν, ὅτι ἡμῖν μέλλεις ἐμφανίζειν σεαυτόν, καὶ οὐχὶ τῷ κόσμῳ;* — Mt. II. 16. ƕa ist, þatei miþ motarjam matjiþ *τί ὅτι μετὰ τῶν τελωνῶν ἐσθίει;* L. II. 49. ƕa, þatei sokideduþ mik? *τί ὅτι ἐζητεῖτέ με:* — J. IX. 17. þu ƕa qiþis bi þana, ei uslauk þus augona? *σὺ τί λέγεις περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἤνοιξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς?*

§. 98 g) Věta předmětná stojí za příčinnou: J. VIII. 45. þatei sunja rodida, ni galaubeiþ mis *ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετέ μοι.* Tak zejména při slovesech affektu (při nichžto předmět affektu jest zároveň jeho příčinou): II. Th. III. 4. gatrauam in fraujin in izwis, ei jah taujiþ jah taujan ha-

[1]) Částice þanei jest prvotně temporalně vztažná. Srv. Klinghardt l. c. str. 326.

Digitized by Google

baiþ *πεποίθαμεν ἐν κυρίῳ ἐφ' ὑμᾶς, ὅτι καὶ ποιεῖτε καὶ ποιήσετε.* — L. X. 20. þamma ni faginoþ,[1]) ei þai ahmans izwis ufhausjand *ἐν τούτῳ μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ πνεύματα ὑμῖν ὑποτάσσεται.*

I. Kor. I. 14. awiliudo guþa, ei ainnohun izwara ni daupida *εὐχαριστῶ τῷ θεῷ, ὅτι οὐδένα ὑμῶν ἐβάπτισα.*

Mk. XV. 44. sildaleikida, ei is juþan gaswalt *ἐθαύμασεν, εἰ ἤδη τέθνηκεν.* — G. I. 6. sildaleikja, ei swa sprauto afwandjanda *θαυμάζω, ὅτι οὕτω ταχέως μετατίθεσθε.*

Pojem obdivu též obsažen ve slovese insaihwan: Mt. VI. 26. insaihwiþ du fuglam himinis, þei ni saiand nih sneiþand, nih lisand in banstins *ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπείρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας.* II. Tk. II. 2. (bidjam izwis) du ni sprauto wagjan izwis ahin nih drobnan... þatei instandai dags Xristaus (*ἐρωτῶμεν ὑμᾶς*) *εἰς τὸ μὴ ταχέως σαλευθῆναι ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ νοὸς μήτε θροεῖσθαι ὡς ὅτι ἐνέστηκεν ἡ ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ.*

Při slovesech chvály, výčitky, žaloby (při nichžto předmět zase jest zároveň příčinou): I. Kor. XI. 2. hazja izwis, þei allata mein gamunandans sijuþ *ἐπαινῶ ὑμᾶς, ὅτι πάντα μου μέμνησθε.* — Mt. XI. 20. dugann idweitjan baurgim, þatei ni idreigodedun sik *ἤρξατο ὀνειδίζειν τὰς πόλεις, ὅτι οὐ μετενόησαν.* J. XVI. 8—11. qimands is gasakiþ þo manaseþ bi frawaurht jah bi garaihtiþa, jah bi staua: bi frawaurht raihtis, þata þatei ni galaubjand du mis; iþ bi garaihtiþa, þatei du attin meinamma gagga... iþ bi staua, þatei sa reiks þis fairhwaus afdomiþs warþ *ἐλθὼν ἐκεῖνος ἐλέγξει τὸν κόσμον περὶ ἁμαρτίας καὶ περὶ δικαιοσύνης καὶ περὶ κρίσεως· περὶ ἁμαρτίας μέν, ὅτι οὐ πιστεύουσιν εἰς ἐμέ, περὶ δικαιοσύνης δέ, ὅτι πρὸς τὸν πατέρα μου ὑπάγω... περὶ δὲ κρίσεως, ὅτι ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέκριται.* — L. XVI. 1. frawrohiþs was du imma, ei distahidedi aigin is *διεβλήθη αὐτῷ ὡς διασκορπίζων τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ.*

Pozn. Z takovýchto předmětně příčinných vazeb vyloží se, že þatei konečně nabylo přímo platnosti prostě příčinné, jako na př. J. X. 33. stainjam þuk... þatei þu manna wisands taujis þuk silban du guþa *λιθάζομέν σε... ὅτι σὺ ἄνθρωπος ὢν ποιεῖς σεαυτὸν θεόν.* Srv. G. IV. 6. þatei sijuþ jus sunjus guþs, insandida guþ ahman *ὅτι ἔστε υἱοί, ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα.*

h) Konečně věty substantivné uvozené výrazem předložkovým zastupují věty příčinné: L. III 19. gasakans bi alla, þoei gawaurhta ubila *ἐλεγχόμενος περὶ πάντων ὧν ἐποίησεν πονηρῶν* (přívlastková?) — II. Kor. II. 13. ni habaida gahweilain, in þammei ni bigat Teitaun *οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν... τῷ μὴ εὑρεῖν Τίτον.* — Ř. VII. 6. gadauþnandans, in þammei gahabaidai wesun *ἀποθανόντες ἐν ᾧ κατειχόμεθα.* I. Kor X. 30. duhve anaqiþaidau in þize ik awi-

[1]) Faginon má vazby také jiné: unte L. XV. 9. II. Kor. VII. 9. 16., Filip IV. 10. — Předmětné ještě: L. X. 20 faginoþ in þammei namna izwara gamelida sind in himinam *χαίρετε, ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς.* — L. XV. 6. faginoþ miþ mis þammei bigat lamb mein *συνχάρητέ μοι ὅτι εὗρον τὸ πρόβατόν μου.* — Také po awiliudon jinou vazbou následuje unte II. Th. I. 3.

Digitized by Google

liudo *τί βλασφημοῦμαι ὑπὲρ οὗ ἐγὼ εὐχαριστῶ;* (Věta účelná:) L. XVIII. 1. gaþ gajukon im du þammei sinteino skulun bidjan *ἔλεγε παραβολὴν αὐτοῖς πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι.*

i) Mnoho vět předmětných vztažných zastupuje předvětí hypothetická, o čem v. níže §. 250. a násl.

k) Věty uvedené vztažnými zájmeny kolikosti obecnými mají přibarvení koncessivné.

C) *Věty přívlastkové.*

§. 99. 1. Zkrácené věty přívlastkové jsou dvojího druhu, dle toho zastupují-li přívlastek substantivný čili adjektivný.

a) Prvních je celkem málo a prostředkem krácení jest infinitiv buď prostý Mt. IX. 6. waldufni habaiþ sa sunus mans ana airþai afleitan frawaurhtins *ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας.* Srv. Mk. II. 10. L. V. 24. I. Kor. IX. 4. 5. J. X. 18. XIX. 10. Ř IX. 21. — L. IX. 1. atgaf im maht jah waldufni ... sauhtins gahailjan *ἔδωκεν αὐτοῖς δύναμιν καὶ ἐξουσίαν ... νόσους θεραπεύειν.* Srv. L. X. 19. Sk. I. b. [1]) Ř. XIII. 11. mel ist uns ju us slepa urreisan *ὥρα ἡμᾶς ἤδη ἐξ ὕπνου ἐγερθῆναι* (podmětný akk. s inf.? v. §. 70.).

Nebo infinitiv opřený předložkou du, ve kterém případě věta má přibarvení účelné: Mk. III. 15. gawaurhta twalif du wisan miþ sis ... jah haban waldufni du hailjan sauhtins *ἐποίησε δώδεκα ἵνα ὦσι μετ' αὐτοῦ ... καὶ ἔχειν ἐξουσίαν θεραπεύειν τὰς νόσους.* Srv. I. Kor. IX. 6. — L. V. 17. mahts fraujin was du hailjan ins *δύναμις κυρίου ἦν εἰς τὸ ἰᾶσθαι αὐτούς.* — II. Kor. VIII. 11. muns du wiljan swa jah du ustiuhan *προθυμία τοῦ θέλειν οὕτω καὶ τὸ ἐπιτελέσαι.* — L. I. 57. Aileisabaiþ usfullnoda mel du bairan *τῇ Ἐλισάβετ ἐπλήσθη ὁ χρόνος τοῦ τεκεῖν αὐτήν.* — II 6. usfullnodedun dagos du bairan izai *ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν αὐτήν.* — I. 9. hlauts imma urrann du saljan *ἔλαχε τοῦ θυμιᾶσαι.* — II. Th. I. 5. taikn garaihtaizos stauos guþs du wairþans briggan izwis *ἔνδειγμα τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ θεοῦ εἰς τὸ καταξιωθῆναι ὑμᾶς.*

§ 100. b) Velmi hojné jsou zkrácené věty přívlastkové adjektivné; prostředkem krácení jest participium praesentis i praeteriti. (Při nominativu:) Mt. VII. 13. rums wigs sa brigganda in fralustai ... jah þraihans wigs sa brigganda in libainai *εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν ... καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωήν.* — VII. 10. a L. III. 9. all bagme ni taujandane akran god usmaitada *πᾶν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται.* — Mk. XI. 10. þiuþido so qimandei þiudangardi *εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία.* — Mt. VI. 30. þata hawi haiþjos himma daga wisando jah gistradagis in auhn galagiþ *τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ σήμερον ὄντα καὶ αὔριον εἰς*

[1]) Srv. A. Köhler, Der syntaktische Gebrauch des Infinitiv im Gothischen, Germania XII. (1867) str. 426.

Digitized by Google

κλίβανον βαλλόμενον. — Mt. IX. 36. wesun frawaurpanai swe lamba ni habandona hairdeis ἦσαν ἐῤῥιμμένοι ὡσεὶ πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα. — IX. 20. qino bloþarinnandei γυνὴ αἱμαῤῥοοῦσα. Mk V. 11. wasuh þan jainar hairda sweine haldana at þamma fairgunja ἦν δὲ ἐκεῖ πρὸς τὰ ὄρη ἀγέλη χοίρων μεγάλη βοσκομένη. — Srv. Mt. XI. 18. 19. 23. (dvakrát) VIII. 9. 17. 28. 30. XXVII. 3. 47. Mk. III. 1. 22. VII. 15. IX. 42. XIV. 47 XV. 7. L. I 11. 19. 71. II. 13. 15. 21. 23. VI. 43. VII. 2. 33. 34. VIII 7. 32. 43. IX. 27. 62. X. 15. XIV. 15. 24. XV. 6. 8. XVI. 14. 20. XVII 24. XVIII. 2. 29. XIX. 2. 38. XX. 28. J. V 35. VI. 41. 51. IX. 11. XI. 27. 31. XII. 24. XIV. 24. XV. 2. 25 XVIII. 2. 5. — Ř. VII. 13. 17. 23. IX. 30. 31. X. 5. XVI. 22. I. Kor. XI. 24. XIII. 1. II. Kor. III. 2. 3. 7. IV. 15. VII. 6. X 5. XI. 9. XII. 21. G. III. 1. IV. 24. (hned v. 26. nezkrácená věta) IV. 27. E. II. 11. Filip. III. 3. 6. (obě by se mohly bráti za podmětné) Kol. II 19. II. Th. II 7. I. Tim. II. (5.) 6. IV. 1 4. II. Tim. II. 21. III. 6. (hned vedle věta nezkr.) 7. Filem. 23. Sk. VI. b.

(Při akkusativu:) Mt. IX. 8. mikilidedun guþ þana gibandan waldufni swaleikata mannam ἐδόξασαν τὸν θεὸν τὸν δόντα ἐξουσίαν τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις. — L. I. 17. manwjan fraujin managein gafahrida ἑτοιμάσαι κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον (proleptický přímětek výrokový: lid, který by byl připravený.) — Mk. VII. 16. jabai hvas habai ausona hausjandona, gahausjai (ř. jinak: εἴ τις ἔχει ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω). Srv. Mt. XI. 7. 8. XXV. 41. Mk. IV. 8. 15. IX. 17. 43. 45. XI. 13. XV. 21. L. I. 1. IV. 22. IX. 32. X. 11. XV. 23. 27. 30. XVII. 7. XX. 20. J. VI. 27. Ř. VIII. 37. X. 19. 21. I. Kor. VII. 12. 13. 14. II. Kor. V. 1. 12. VIII. 1. X. 2. 13. IX. 5. G. II. 9. IV. 4. 6. E. II. 1. V. 27. VI. 12. Filip. I. 14. Kol. II. 13. (předmět?) II. Th. II. 4. I. Tim. III. 4. II. Tim. III. 15. Sk. II. a. VI. d. VIII. b.

(Při dativu:) Mt. XI. 16. galeik ist barnam sitandam in garunsai jah wopjandam ... jah qiþandam ὁμοία ἐστὶ παιδαρίοις ἐν ἀγοραῖς καθημένοις καὶ προσφωνοῦσι ... καὶ λέγουσιν. Srv. Mk. III. 3. VII. 2. 5. XVI. 10. XV. 7. L. I. 3. 65. 73. 74. II. 5. VI. 4. 48. VII. 9. 32. XIV. 10. XVII. 7. XVIII. 30. XX. 46. J. VIII. 31. IX. 1. 32. XIII. 16. Ř. VIII. 4. IX. 22. XIII. 1. II. Kor. I. 1. (dvakrát) 9. V. 18. VIII. 19. 20. XI. 5. II. 14. G. V. 3. E. II. 7. 11. III. 7. 9. 20. IV. 24. Filip. IV. 13. I. Th. II. 10. (doplňk.?) 14. II. Th. III. 6. I. Tim. I. 4. 12. 18. II. 10. V. 18. Sk. III. b. IV. a.

(Při genitivu:) Mt. XXVI. 75. gamunda waurdis Jesuis qiþanis du sis (ř. jiná kongruence:) ἐμνήσθη τοῦ ῥήματος τοῦ Ἰησοῦ εἰρηκότος. — L. III. 4. stibna wopjandins in auþidai φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ. — J. IX. 4. waurstwa þis sandjandins mik τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντός με. Srv. L. IX. 10. XV. 7. XVI. 21. J. VI. 38. 40. VII. 16. X. 21. Ř. IX. 16. X. 15. (dvakrát) XV. 3. I. Kor. VIII. 10 X. 29. XV 20. II. Kor. III. 7. 13. IV. 4. IX. 15. XI. 12. E. I. 11. 21. 23. II. 2. III. 9 I. Th. I. 7. 8. I. Tim. IV. 2. 3. 10. V. 21. VI. 5. 13. 15. II. Tim. I. 9. 10. Tit. I. 14. Sk. III. b. VI. b. (dvakrát) VIII. b.

§. 101. Některá gotská participia v řeckém textu zastoupena jsou jen adjektivem jako Mt. VIII. 2. manna þrutsfill habands λεπρός, nebo jiným přívlastkem, jako pravidelně Ἰωάννης ὁ βαπτιστής přeloženo Johannes sa daup-

Digitized by Google

jands (Mt. XI. 11. 12. Mk. VI. 14. 25. VIII. 28. L. VII. 20. 28. 33. IX. 19.) — Srv. ještě L. XV. 13. aflaiþ in land fairra wisando *ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακράν.*

Naopak ř. participiu odpovídá g. slóvo jiné: Mt. IX. 32. atberun imma mannan baudana daimonari *προσήνεγκαν αὐτῷ ἄνθρωπον κωφὸν δαιμονιζόμενον.* — II. Kor. I. 6. naseinais þizos waurstweigons *σωτηρίας τῆς ἐνεργουμένης.* — II. Tim. III. 7. 15. mahteigs *δυνάμενος.* Srv. E. III. 20.

Ano participium gotské i zcela přidáno: II. Kor. IV. 4. frisahts guþs ungasaihvanins[1]) *εἰκὼν τοῦ θεοῦ* (Cod. B.) (Srv. Kol. I. 15)

Při některých participiích může býti pochybnosť, nemají-li se pokládati spíše za zástupce věty modalné nebo i hlavní: Mt. VIII. 5. 6. duatiddja imma hundafaþs bidjands ina jah qiþands *προσῆλθεν αὐτῷ ἑκατόνταρχος παρακαλῶν αὐτὸν καὶ λέγων* (přistoupil a prosil pravě, n. který prosil a pravil!) Jsou to přívlastky t. zv. rozšiřovací čili deklarativné. Srv. Mt. IX. 27. L. VII. 8. X. 25.

Jiná participia při slovesech wisan a wairþan mohou se vykládati buď za doplňky výroku nebo, hledí-li se na slovesa tato jako na verba existentiae, také za přívlastky: L. II. 8. hairdjos wesun þairhwakandans jah witandans *ποιμένες ἦσαν ... ἀγραυλοῦντες καὶ φυλάσσοντες* (byli nocujíce a hlídajíce, nebo byli pastýři, kteří nocovali a hlídali). L. III. 22. stibna warþ us himina qiþandei (*φωνὴν ἐξ οὐρανοῦ γενέσθαι, λέγουσαν*) — (ř. text svědčí přívlastku: »hlas, který pravil«; gotsky možno obojí). — II. Tim. III. 2. wairþand mannans sik friondans atd. (srv. v. 4. 5.) *ἔσονται ἄνθρωποι φίλαυτοι ...*

Zase jiná mohou se stejně vykládati za přívlastková jako za temporalná nebo i příčinná: J. VII. 40. managai þizos manageins hausjandans (kteří slyšeli, nebo když slyšeli, protože slyšeli) qeþun *πολλοὶ ἀκούσαντες ἔλεγον.* — Srv. J. XVIII. 18. — Ř. VII. 4. ei wairþaiþ anþaramma, þamma us dauþaim urreisandin *εἰς τὸ γενέσθαι ὑμᾶς ἑτέρῳ τῷ ἐκ νεκρῶν ἐγερθέντι.*

§. 102. 2. Přívlastkové věty úplné skoro vesměs mají tvar relativný.

a) Mnohé v gotském textu úplné jsou rozvedeny ze zkrácených v originale a to při podmětě: Mt. VI. 4. atta þeins, saei saihviþ in fulhsnja, usgibiþ þus in bairhtein *ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, αὐτὸς ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ.* Srv. v. 6. 18. — Mt. XI. 14. sa ist Helias, saei skulda qiman *αὐτός ἐστιν Ἠλίας ὁ μέλλων ἐρχεσθαι.* — J. VI. 44 atta saei sandida mik *ὁ πατὴρ ὁ πέμψας με.* — VI. 33. sa hlaifs guþs ist, saei atstaig us himina *ὁ ἄρτος τοῦ θεοῦ ἐστιν ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.* — L. X. 13. mahteis, þozei waurþun in izwis *αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν.* Srv. X. 23. — VII. 49. so managei, þaiei ni kunnun witoþ *ὁ ὄχλος οὗτος ὁ μὴ γινώσκων νόμον.* Srv. VII. 50. XI. 16. 37. XII. 17. 29. 49. Ř. VII. 20. sei bauiþ in mis frawaurhts *ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία.* Srv. Ř. IX. 5. XII. 2. I. Kor. XII. 22. þaiei þugkjand liþiwe leikis lasiwostai wisan *τὰ δοκοῦντα μέλη τοῦ σώματος ἀσθενέστερα ὑπάρχειν.* II. Kor. I. 4. 19. IV. 6. (vedle úplné!)

[1]) Bernhardt je ovšem pokládá za pozdější přípisek.

Digitized by Google

G. I. 7. II. 9. Filip. IV. 7. Kol. IV. 11. (dvakrát) I. Th. III. 9. IV. 13. I. Tim. V. 5. 9.

Při předmětě: Mt. XXVII. 17. wileiþ ei fraletau izwis ... Jesu, saei haitada Xristus? *θέλετε ἀπολύσω ὑμῖν ... Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον Χριστόν;* — Mk. V. 15. gasailwand þana wodan ... þana saei habaida laigaion *θεωροῦσι τὸν δαιμονιζόμενον τὸν ἐσχηκότα τὸν λεγεῶνα.* L. XV. 12. gif mis sei undrinnai mik dail aiginis *δός μοι τὸ ἐπίβαλλον μέρος τῆς οὐσίας.* — (Dativ:) L. I. 36. izai sei haitada stairo *αὐτῇ τῇ καλουμένῃ στείρᾳ.* — XVIII. 9. qaþ du sumaim, þaiei trauaidedun sis *εἶπε πρός τινας τοὺς πεποιθότας ἐφ' ἑαυτούς.* (Hned vedle ř. i g. věta úplná!) — (Genitiv:) E. III. 2. anstais, sei gibana ist mis *τῆς χάριτος τῆς δοθείσης μοι.* — Kol. III. 10. du frisahtai þis, saei gaskop ina *κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν.* Srv. I. Th. II. 12. 13. 15. IV. 8. I. Tim. I. 13. II. Tim. II. 26.

Předmět předložkový: Ř. XII. 13. þairh anst guþs, sei gibana ist mis *διὰ τῆς χάριτος τῆς δοθείσης μοι.* — I. Kor. XV. 27. inu þana ize ufhnaiwida uf ina þo alla *ἐκτὸς τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα.* Srv. G. I. 1. 4. I. Th. V. (9.) 10.

b) Věta gotsky úplná relativná opisuje prostou apposici řeckou: Mt. X. 32. attins meinis, saei in himinam ist *τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.* — Ř. VII. 10. anabusns, sei was du libainai *ἡ ἐντολὴ ἡ εἰς ζωήν.* — II. Kor. IX. 1. bi andbahti, þatei rahtoda du weihaim *περὶ τῆς διακονίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους* — I. Tim. V. 5 soei bi sunjai widuwo ist *ἡ ὄντως χήρα* (podmět?) — Filip. III. 9. þo, sei us guþa ist, garaihtei *τὴν ἐκ θεοῦ δικαιοσύνην* — Kol. I. 10 in allamma, þatei galeikai *εἰς πᾶσαν ἀρέσκειαν.* Srv. II. Tim. I 5. 15.

Řec. i got. ellipsa: E. II. 17. gawairþi izwis, juzei fairra jah gawairþi þaim, izei nehwa *εἰρήνην ὑμῖν τοῖς μακρὰν καὶ τοῖς ἐγγύς.* — Mt. XXVII. 57. manna, þizuh namo Josef *ἄνθρωπος τοὔνομα Ἰωσήφ.* — E. IV. 6. ains guþ jah atta allaize, saei ufar allaim *εἷς θεὸς καὶ πατὴρ πάντων ὁ ἐπὶ πάντων.*

Pozn. V tomto dokladě zdá se saei býti prostě ukazovací a nikoli ještě relativné. (Srv. výše §. 68. a. na str. 98.)

§. 103. c) Gotsky i řecky jest úplná věta přívlastková a to zase při podmětu: Mt. XI. 10. sa ist, bi þanei gameliþ ist *οὗτός ἐστιν, περὶ οὗ γέγραπται* (výroková?) XXVII. 55. qinons, þozei laistidedun afar Jesua *γυναῖκες, αἵτινες ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ.* 56. in þaimei was Marja *ἐν αἷς ἦν Μαρία.* — 57. manna, saei jah siponida Jesua *ἄνθρωπος, ὃς καὶ αὐτὸς ἐμαθήτευσε.* — Mk. I. 7. qimiþ swinþoza sa afar mis, þizei ik ni im wairþs ... *ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου ὀπίσω μοῦ, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανός* ... I. 11. þu is sunus meins sa liuba, in þuzei waila galeikaida (= L. III. 22.) *σὺ εἶ ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα.* — VII. 4. anþar ist manag, þatei andnemun du haban *ἄλλα πολλά ἐστιν, ἃ παρέλαβον κρατεῖν.* Srv. Mk. IV. 31. V. 3. VII. 11. 25. IX. 1. (þai ize) XI. 21. XII. 10. 18. XV. 41. 42. 43. L. I. 61. II. 10. 11. 25. III. 16. V. 17. 21. VI. 18. 48. VII 27. 37. 39. (dvakrát) VIII. 2. (dvakrát) 3. 27. 38. 41. 43. IX. 9. 16. XIV. 33. XVI. 1. XX. 17. 27. J. I. 29. = Sk. I. 6. V. 36. 45. VI. 9. 21. 42. 50. 51. 58. 63. 64. VII. 28. 36. 49. (= Sk. VIII. c.) VIII. 54. X. 25. XI. 2. XII. 1. 4. 38. 48. XIII. 23. 24.

Digitized by Google

XIV. 17. 24 26. XV. 26. (dvakrát) XVII. 26. XVIII. 1. 9. 14. 16. 32. Ř. X. 8. I. Kor. IV. 5. VII. 13. VIII. 11. X. 16. (dvakrát) XV. 9. 23. XVI. 19. II. Kor. IV. 6. X. 1. XI. 15. G. IV. 19 (při vokativu) 26. V. 19. E. I. 3. II. 13. 14. IV. 19. VI. 21. Filip. III. 18. Kol. I. 24. (ř. parataxe) 28. IV. 7. 8. 9. 10. 11. II. Th. II. 16 III. 3. 17. — I. Tim. I. 20. III. 16. VI. 10. 16. II. Tim. I. 15. II. 17. IV. 8. Tit. I. 10. 11. Neh. V. 15. VI. 17. Sk. VII. a. (dvakrát) c. d.

Zajímavá vazba *κατὰ σύνεσιν* čte se Kol. II. 14. afswairbands þos ana uns wadjabokos raginam seinaim, þatei was andaneiþo uns, jah þata usnam ... ganagljands ita *ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τοῖς δόγμασιν, ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν, καὶ αὐτὸ ἦρκεν ... προσηλώσας αὐτό.* — (Buď je neutrum [þatei, þata, ita] přímo dle řeckého *χειρόγραφον* z pozapomenutí překladatele, jaké se mu leckde jinde, ač zřídka, také přihodilo, nebo, snad lépe, táhne se k »zápisu« v těch »wadjabokos« »*co* tam zapsáno, *co* bylo proti nám«.) — Aspoň k logickému podmětu (dativu činné osoby při passivu) přívlastková věta náleží: Mk. XVI. 9. ataugida frumist Marjin þizai Magdalene, af þizaiei uswarp sibun unhulþons *ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ, ἀφ' ἧς ἐκβεβλήκει ἑπτὰ δαιμόνια* Srv. I. Kor. XV. 6. Filip. II. 6.

K přívlastkovým větám sluší počítati také relativné, které vznikly jen litotetickým (emfatickým) rozvedením jediné myšlénky ve dvě věty. Mk IX. 39 ni mannahun ist, saei taujiþ maht in namin meinamma jah magi sprauto ubilwaurdjan mis *οὐδείς ἐστιν, ὃς ποιήσει δύναμιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου καὶ δυνήσεται ταχὺ κακολογῆσαί με.* Srv. X. 29. L. IX. 50. XVIII. 29. 30. — Mt. X. 26. ni waiht ist gahuliþ, þatei ni andhuljaidau jah fulgin, þatei ni ufkunnaidau *οὐδέν ἐστι κεκαλυμμένον, ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται καὶ κρυπτόν, ὃ οὐκ γνωσθήσεται* Srv. Mk. IV. 22. VII. 15. L. VIII. 17.

§. 104. Při předmětě přívlastkové věty jsou stejně hojné: (Akkus). Mt. XXVII. 15. biuht was sa kindins fraletan ainana þizai managein bandjan, þanei wildedun *εἰώθει ὁ ἡγεμὼν ἀπολύειν ἕνα τῷ ὄχλῳ δέσμιον, ὃν ἤθελον.* — Mk. I. 2. insandja aggilu meinana faura þus, saei gamanweiþ wig þeinana faura þus *ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου.* — II. 26. hlaibans faurlageinais matida, þanzei ni skuld ist matjan *τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἔξεστι φαγεῖν.* — Mt VIII. 4. atbair giba, þoei anabauþ Moses *προσένεγκε τὸ δῶρον, ὃ προσέταξε Μωσῆς.* — Mt. XXVII. 9 andawairþi þis wairþodins, þatei garahnidedun (ř. jiná kongruence:) *τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου, ὃν ἐτιμήσαντο.* J. VI. 14 gasaihwandans þoei gatawida taikn *ἰδόντες ὃ ἐποίησεν σημεῖον.* (Pojem kolikosti:) Mk. III. 28. naiteinos swa managos swaswe wajamerjand *βλασφημίας ὅσας ἂν βλασφημήσωσιν.* Srv. Mt. XI. 10. Mk. III. 19. IX. 38. X. 38 39. XI. 2. XIV. 71. XV. 6. L. II. 15 30. 31 V. 10. 18. VI. 4. VII. 3. 43. VIII. 35. IX. 36. XV. 9. XVIII. 12. XIX. 15. 20. 27. 30. J. VI. 2. 23. 27 VII. 3 31. VIII. 40. (dvakrát) IX 24. X. 12. 16 35. XII. 9. XIV. 10. 12. XV. 20. XVII. 3. 4. 22. 24. XVIII. 11. Ř. VIII. 3. I. Kor. XV. 1. (čtyřikrát) 15. II. Kor. II. 4. VII 12. VIII. 18. 22. IX. 2. XI. 4. XII. 4. G. I. 23. II. 2. 4. E. I. 13. 22. a 23. IV. 30. VI. 16. 17. 19. Filip. I. 30. III.

Digitized by Google

19. 20. IV. 3. Kol. I. 26. 27. II. 19. III. 5. (dvakrát) 6. 7. 14. 15. IV. 3. 17. I. Th. II. 13. I. Tim. I. 15. 19. V. 3. VI. 9. 12. II. Tim. I. 6. II. 2. 10. III. 6. IV. 13. Sk. I. a. b. IV. d. VII. b.

(Při dativu:) Mt. VII. 24. galeiko ina waira frodamma, saei gatimrida razn *ὁμοιώσω αὐτὸν ἀνδρὶ φρονίμῳ, ὅστις ᾠκοδόμησε τὴν οἰκίαν.* Srv. v. 26. — Mk. X. 38. (39.) daupeinai, þizaiei ik daupjada *τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι.* Srv. L. I. 27. II. 50. V. 7. 29. VI. 48. J. XVII. 6. XVIII. 13. Ř. XIV. 15. I. Kor. XV. 57. II. Kor. VII. 10. VIII. 16. G. V. 21. E. I. 14. Kol. I. 12 13. 27. II. Th. I. 9. I. Tim. I (10) 11. II. Tim. I. 3. II. 2.

(Při genitivu:) L. I. 4. þize, bi þoei galaisiþs is, waurde *περὶ ὧν κατηχήθης λόγων.* — J. XV. 20. gamuneiþ þis waurdis, þatei ik qaþ du izwis *μνημονεύετε τοῦ λόγου οὗ ἐγὼ εἶπον ὑμῖν.* — XVIII. 26. qaþ sums þize skalke... sah[1]) niþjis was *λέγει εἷς ἐκ τῶν δούλων... συγγενὴς ὧν...* Srv. L. I. 73. V. 9. XV. 7. 16. J. VI. 13. XIV. 26. II. Kor. I. 6. IV. 4. XIII. 3. G. I. 5. E. I. 6. 8. IV. 1. Kol. I. 14. 15. 23. (dvakrát) 25 II. 12. II. Th. I. 5. I. Tim. I. 4. II. 4. IV. 3. 6. 14. VI. 5. II. Tim. I. 1. 5. 13. IV. 1. Tit. 1. 2. N. VI. 14. Sk. IV. a.

(Při doplňku předložkovém:) Mt. VII. 15. atsaihviþ faura liugnapraufetum þaim, izei qimand at izwis in wastjom lambe *προσέχετε ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων.* Srv. E. IV. 15. 16. VI. 24. Kol. I. 24. I. Th. III. 9. I. Tim. IV. 10.

§. 105 Při substantivech v příslovečných určeních: (místa:) Mt. XXVII. 60. in hlaiwa, þatei ushuloda ana staina *ἐν μνημείῳ ὃ ἐλατόμησεν ἐν τῇ πέτρᾳ.* Srv. Mk. XV. 46 L. I. 26. II. 4. IV. 29. V. 30. VIII. 26. IX. 4 X. 5. 8. 10. XIX. 29. 30. J. XI. 6. Tropicky lokalně (vl. modalně:) I. Kor. VII. 20. in laþonai, þizaiei laþoþs was, in þizai sijai *ἐν τῇ κλήσει ᾗ ἐκλήθη, ἐν ταύτῃ μενέτω.* — II. Kor. III. 6. us guþa, izei wairþans brahta uns andbahtans *ἐκ τοῦ θεοῦ, ὃς καὶ ἱκάνωσεν ἡμᾶς διακόνους.* Srv. E. II. 3. III 12. 14. Kol. II. 12. I Tim. I. 5. 6. Tit. I. 3.

(Času:) Mt. XXVII. 62. iftumin daga, saei ist afar paraskaiwein *τῇ ἐπαύριον, ἥτις ἐστὶ μετὰ τὴν παρασκευήν.* Srv. L. VIII. 4. XVII. 27. 29. J. VI. 21. I. Kor. XI. 23 I. Tim. VI. 15.

(Způsobu:) Mk. IV. 24. in þizaiei mitaþ mitiþ, mitada izwis *ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, μετρηθήσεται ὑμῖν.* Srv. L. I. 25. II. 17. VI. 38. X. 30. XVIII. 9. J. VII. 39. Ř. IX. 4. 23. 24. II. Kor. I. 4. 10. G. VI. 14 I. Kor. IV. 6. II. Kor. VII. 7. IX. 11. X. 2. 13. XII. 17. XIII. 10. E. I. (19.) 20. II. 4. 10. II. 21. 22. III. 11. Filip. IV. 3. Kol. I. 25. 29. II. 22. 23. II. Th. III. 6. II. Tim. III. 11. (dvakrát) — (Limitace) Filip. III. 6. bi garaihtein þizai, sei in witoda ist, wisands usfairina *κατὰ δικαιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ γενόμενος ἄμεμπτος.* (Nástroj:) Mk. VII. 13. blauþjandans waurd guþs þizai anabusnai izwarai, þoei anafulhuþ *ἀκυροῦντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ τῇ παραδόσει ὑμῶν ᾗ παρεδώκατε.* — Srv. J. XVII. 5. E. I. 9. 11. 13. II. 2. V. 6. 18. II. Tim. I. 9. — (Společnost:) Mk. XV. 7. Barabbas miþ þaim... þaiei in auhjodau maurþr

[1]) Sah ovšem jest relativem pouze ve smyslu poznámky na str. 98.

Digitized by Google

gatawidedun *Βαραββᾶς μετὰ τῶν... οἵτινες ἐν τῇ στάσει φόνον πεποιήκεισαν.* Srv. L. II. 5.

(Příčina:) Mk. XIII. 20. in þize gawalidane, þanzei gawalida *διὰ τοὺς ἐκλέκτους, οὓς ἐξελέξατο.* Srv. L. I. 78. II. 20 XIX 37. J. XV. 3. I. Kor. XV. 31. II. Kor. VIII. 23. X. 8. G. II. 4. 5. E. I. 7. III. 7. Filip. III. 8. II. Th. I. 4. I. Tim. VI. 4. II. Tim. I. 11. 14. II. 9. Sk. VII. a.

V některých případech věta přívlastková jako přístavek táhne se k celé větě předchozí. Jest tomu tak nejprve v těch případech, ve kterých větou přívlastkovou se podává vysvětlení k cizojazyčným slovům: Mt. XXVII. 46. helei, helei, lima, sibakþani, þatei [1]) ist: guþ meins, guþ meins, duhe mis bilaist? *Ἠλὶ Ἠλὶ λαμὰ σαβαχθανί; τοῦτ' ἐστι, θεέ μου, θεέ μου, ἱνατί με ἐγκατέλιπες;* — Mk. VII. 34. aiffaþa, þatei ist uslukn *ἐφφαθά, ὅ ἐστι διανοίχθητι.* Srv. III. 17. VII. 11. XV. 16. — V. 41. taleiþa kumei, þatei ist gaskeiriþ *ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον.* Srv. XV. 22. 34. — J. IX. 7. Siloamis, þatei gaskeirjada: insandiþs *τοῦ Σιλωάμ, ὃ ἑρμηνεύεται Ἀπεσταλμένος.*

Ale i jinak věta relativem neutralným þatei uvedená řadí se k celé větě: J. VIII. 25. anastodeins (im) þatei jah rodja izwis (ř. jiný názor či attrakce?) *τὴν ἀρχήν, ὅ τι καὶ λαλῶ ὑμῖν.* — G. II. 10. þizei unledane ei gamuncima, þatei usdaudida þata silbo taujan *τῶν πτωχῶν ἵνα μνημονεύωμεν, ὃ καὶ ἐσπούδασα αὐτὸ τοῦτο ποιῆσαι.* — G. IV. 23. 24. sa us þiujai bi leika gabaurans was, iþ sa us frijai bi gahaita: þatei sind aljaleikodos *ὁ μὲν ἐκ τῆς παιδίσκης κατὰ σάρκα γεγέννηται· ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλευθέρας διὰ τῆς ἐπαγγελίας. ἅτινά ἐστιν ἀλληγορούμενα.* — E. III. 13. (bidja) ni wairþaiþ usgrudjans in aglom meinaim faur izwis, þatei ist wulþus izwar (*αἰτοῦμαι*) *μὴ ἐκκακεῖν ἐν ταῖς θλίψεσί μου ὑπὲρ ὑμῶν, ἥτις ἐστὶ δόξα ὑμῶν.* Srv. V. 5. Filip. I. 28. Kol. II. 17. 22. (dvakrát) Ř. XII. 2. (elliptické).

Pozoruhodno jest, že tu relativum vždy jest neutr. sg, třeba i řecky byla kongruence jiná (E. III. 13. *ἥτις ἐστίν* V. 5. *ὅς ἐστιν*).

Pozn. Někdy ř. *τοῦτ' ἐστι* také bývá přeloženo demonstrativně: þat' ist: Mk. VII. 2. Ř. VII. 18. IX. 8. 9. X. 6. 7. 8. Filem. 12. Proto by také þatei ist skutečně mohlo se pokládati za prostě demonstrativné.

Přívlastkové věty spojkové.

§. 106. 3. Přívlastkové věty některé spojkovými jsou jen na pohled; ostatně spojkou ei, která však jistě jen zastupuje relativum v platnosti obyčejné relativné [2]) věta přívlastková uvedena jest jen zřídka, a skoro jen při slovech, jež značí dobu: Mk. IX. 21. þan lang mel ist, ei þata warþ imma? *πόσος*

---

[1]) Toto þatei ovšem Eckardt nepokládá za vztažné, nýbrž za ukazovací, viz výše pozn. (k §. 70. a. str. 102.), čemu svědčí ostatně též prosté þat' ist v témž smyslu obvyklé. Viz níže.

[2]) Klinghardt (l. c. str. 177, 8. a níže str. 319.) uvádí věty tyto také i mezi spojkovými (appositionssätze) i mezi vztažnými, výslovně vytýkaje dvojznačnou jejich povahu.

Digitized by Google

χρόνος ἐστίν, ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ; — L. I. 20. sijais þahands und þana dag, ei wairþai þata *ἕσῃ σιωπῶν ... ἄχρι ἧς ἡμέρας γένηται ταῦτα.* Srv. XVII. 30. Kol. I. 9 Neh. V. 14. — J. XII. 23. qam ƕeila, ei sweraidau sunus mans *ἐλήλυθεν ὥρα, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.* Srv. XVI. 2. 32. — II. Tim. III. 8. þamma haidau, ei Jannis jah Mambres andstoþun Moseza *ὃν τρόπον Ἰ. κ. Μ. ἀντέστησαν Μωϋσεῖ.*

Však i doklady, ve kterých ei vysvětluje nějaký pojem hlavní věty, jež jsme vyčetli výše: J. VI. 29. 40. XVI. 12. XVII. 3. XVIII. 39 Sk. I. c., mohly by se pokládati za věty přívlastkové — a také I. Th. IV. 3. þata ist wilja guþs, ei gahabaiþ izwis ... ei witi ƕarjizuh... 6. ei ƕas ni ufargaggi *τοῦτό ἐστι τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, ἀπέχεσθαι ὑμᾶς ... εἰδέναι ἕκαστον ... τὸ μὴ ὑπερβαίνειν* (ač tyto věty g. mohou býti i předmětně účelné po wilja t. j. výrazu vůle!) — Přívlastkovou může se vykládati také: I. Tim. I. 15 triggw þata waurd, þatei Jesus Xristus qam *πιστὸς ὁ λόγος, ὅτι Ἰησ. Χρ. ἦλθεν.*

4. *Poměry zástupné.*

§. 107. a) Přívlastková věta zastoupena jest temporalnou, ale skoro jen po slovech, jež sama značí dobu. Mt. IX. 15. atgaggand dagos, þan afnimada af im sa bruþfaþs *ἐλεύσονται ἡμέραι, ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νύμφιος.* Srv. Mk. II. 20. L V. 35. XVII. 22. [1])

J. IX. 4. qimiþ nahts, þanei ni manna mag waurkjan *ἔρχεται νύξ, ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι.*

Pozn. Na dvou místech toto þanei prvotně temporalné má význam limitativně-předmětný: Mt. XXV. 40. a 45. jah þanei (ni) tawideduþ ainamma þize minnistane, (þize leitilane) mis tawideduþ *ἐφ' ὅσον (οὐκ) ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε.*

J. XVI. 25. qimiþ ƕeila, þanuh [2]) izwis ni þanaseiþs in gajukom rodja *ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὐκέτι ἐν παροιμίαις λαλήσω ὑμῖν.* — II. Tim. IV. 13. wairþiþ mel, þan haila laisein ni usþuland *ἔσται καιρός, ὅτε τῆς ὑγιαινούσης διδασκαλίας οὐκ ἀνέξονται.*

Pozn. Naopak temporalnou platnosť má věta substantivná: G. IV. 18. goþ ist aljanon in godamma sinteino, jan-ni þatainei in þammei ik sijau andwairþs at izwis *καλὸν τὸ ζηλοῦσθαι ἐν καλῷ πάντοτε, καὶ μὴ μόνον ἐν τῷ παρεῖναί με πρὸς ὑμᾶς.*

b) Také některé věty místní lze pokládati za přívlastkové (jakož věty lokalné formou velmi zhusta jsou relativné): Mk. XVI. 6. sai þana staþ, þarei galagidedun ina *ἴδε ὁ τόπος, ὅπου ἔθηκαν αὐτόν.* Srv. L. IV. 17. J. VI.

---

[1]) L. XIX. 43 větu přívlastkovou zastupuje hlavní parataktická: qimand dagos ana þus, jah bigraband fijands þeinai grabai þuk *ἥξουσιν ἡμέραι ἐπὶ σὲ καὶ περιβαλοῦσιν οἱ ἐχθροί σου χάρακά σοι.*

[2]) **Má vztažný smysl zase jen dle poznámky k §. 68. str. 98.**

*

Digitized by Google

23. X. 40. XI. 30. — L. X. 1. insandida ins in all baurge jah stade, þadei munaida inn gaggan *ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον, οὗ ἔμελλεν αὐτὸς ἔρχεσθαι.* — L. IV. 16. qam in Nazaraiþ, þarei was fodiþs *ἦλθεν εἰς τὴν Ναζαρέτ, οὗ ἦν τεθραμμένος.* — J. VII. 42. us Beþlaihaim weihsa, þarei was Daweid, Xristus qimiþ? *ἀπὸ Βηθλεὲμ τῆς κώμης, ὅπου ἦν Δαβίδ, ὁ Χριστὸς ἔρχεται;* Srv. XII. 1. — Filip. III. 20 in himinam, þaþroei jah nasjand usbeidam *ἐν οὐρανοῖς, ἐξ οὗ καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα.*

c) Modalná věta zastupuje přívlastkovou: Mk. XIV. 72. gamunda Paitrus þata waurd, swe qaþ imma Jesus *ἀνεμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ ῥήματος οὗ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς* Dle toho snad také L. XX. 37. Moses bandwida ana aiwatundjai, swe qiþiþ *Μωσῆς ἐμήνυσεν ἐπὶ τῆς βάτου, ὡς λέγει.*

d) V některých případech přívlastková věta jest jen formalně odvislou, vedlejší, skutečně však hlavní, ale těsněji připojenou.[1]) Celkem jest dokladů tohoto těsnějšího spojení jen málo, poněvadž i v prvopise nemnoho jest případů podobných. Ostatně všude možno i podřízenosť věty uznati a každým způsobem doklady tyto ukazují, kterak z parataktických poměrů vyvinula se hypotaxis relativná: Mk. IV. 6. sind samaleiko þai ana stainahamma saianans, þaiei þan hausjand þata waurd ... nimand *οὗτοί εἰσιν ὁμοίως οἱ ἐπὶ τὰ πετρώδη σπειρόμενοι, οἳ ὅταν ἀκούσωσι τὸν λόγον ... λαμβάνουσιν.* — L. VI. 13. gawaljands us im twalib, þanzei jah apaustauluns namnida *ἐκλεξάμενος ἀπ' αὐτῶν δώδεκα, οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασε.* Srv. VI. 14. 16. IX. 30. 31. I. Kor. XV. 9. II. Kor. X. 1. G. IV. 31. a V. 1. — Filip. IV. 10. Kol. I. 18. II. Th. I. 11. I. Tim. II. 7. II. Tim. II. 17. Filem. 12. 13. Sk. VIII. c.

Gotsky těsněji spojeno, nikoli řecky: E. III. 1. in þizozei waihtais *τούτου χάριν.* — Právě tak Tit. I. 5. in þizozei waihtais bilaiþ þus in Kretai *τούτου χάριν κατέλιπόν σε ἐν Κρήτῃ.*

D) *Dodatky k nominalným větám po stránce jejich formalné.*

I. Zvláštnosti kongruence.

§. 108. 1. Vazby *κατὰ σύνεσιν* numeri jsou vzácné, ale jedna z nich odchylna od ř. textu: J. VII. 49 (= Sk. VIII. c.) so managei þaiei ni kunnun witoþ *ὁ ὄχλος οὗτος ὁ μὴ γινώσκων νόμον.* — To svědčí, že takovéto vazby dle smyslu byly i gotsky zcela obvyklé. — Druhý doklad je shodný v obou textech: L. VI. 18. hansa mikila manageins, þaiei qemun hausjan imma *πλῆθος πολὺ τοῦ λαοῦ, οἳ ἦλθον ἀκοῦσαι αὐτοῦ.*

2. Synesis generis doložena jest hojněji. Velmi charakteristická jest odchylka od ř. textu: I. Tim. III. 18 mikils ist runa, saei gabairhtiþs warþ *μέγα ἐστὶ τὸ μυστήριον ... θεὸς ἐφανερώθη.* Ulfilas slovo *θεὸς* ani nepřeložil, Boha-Spasitele přímo nazval runa (*μυστήριον*) a jakkoli toto slovo je femininum,

[1]) Jsou to věty, jež Windisch l. c. 416. nazval nenutné; Klinghardt l. c. 305 nazývá je »relative hauptsätze«.

Digitized by Google

přidal k němu attribut (mikils) i attributivnou větu (saei gabairhtiþs was) přímo v rodu mužském.

Několikrát k podmětu mužského n. ženského rodu druží se zájmeno vztažné rodu středního, vybírajíc ze slova řídícího takořka jen pojem, jádro neutrem þatei: Mk. VII. 11. þatei ist maiþms, þiswah þatei us mis gabatnis *ὅ ἐστι δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς.* — J. VI. 13. gafullidedun .ib. tainjons gabruko, þatei aflifnoda þaim matjandam *ἐγέμισαν δώδεκα κοφίνους κλασμάτων, ἃ ἐπερίσσευσε τοῖς βεβρωκόσιν.* Srv. Sk. VII. c. — II. Th. III. 17. so goleins meinai handau ... þatei ist bandwo *ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρί ... ὅ ἐστι σημεῖον.* — Kol. II 14. þos ana uns wadjabokos, þatei was andaneiþo uns *τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον, ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῶν.* — Kol. I. 27. (gabein), þatei ist Xristus (*ὁ πλοῦτος*) *ὅς ἐστι Χριστός.* — J. VIII. 25. anastodeins, þatei jah rodja du izwis *τὴν ἀρχήν, ὅ τι καὶ λαλῶ ὑμῖν.*

Sem vlastně náležejí také všecky případy, ve kterých þatei táhne se k celé větě, poněvadž jím se naznačuje, že celá věta řídící takořka za jediný pojem se pokládá. Srv. zvl. G. II. 10. V. 19. (tuto þatei ist před enumerací) IV. 24. E. III. 5. 13. Kol. III. 17.

O sobě zcela shodný ale od řeckého textu se lišící vztah pozorujeme: Mt. XXVII. 9. andawairþi þis wairþodins, þatei garahnidedun *τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου, ὃν ἐτιμήσαντο.* — J. X. 29. atta meins, þatei fragaf mis, maizo allaim ist (ř. v některých rukopisech shodně) *ὁ πατήρ μου, ὃ δέδωκέ μοι, μεῖζον πάντων ἐστὶ* (v jiných) *ὃς δέδωκέ μοι, μείζων π. ἐστί.*

II. Attrakce (assimilace pádů), prolepsis a trajekce.

§. 109. Obyčejně věty nominalné, ačkoli podřízeny jsou větě řídící, přece jinak podržely úplně svou samostatnosť vazby. Ale v některých případech a to dosti hojných, přece vyvinulo se ještě těsnější spojení jejich s větou hlavní, nežli při ostatních druzích podřaděné věty jest obvyklé, a to:

1. *Attrakcí*

čili assimilisací pádů, která záleží v tom, že relativum (nebo spojka) není v pádu, který mu náleží podle vazby věty vedlejší, nýbrž že spravuje se rekcí věty hlavní.[1]) Předpokládati se musí korrelace, a to determinativum v rekci

[1]) Eckard l. c. §. 24.—28. a Klinghardt l. c. str. 319. násl. ovšem ve větách podobných demonstrativnou část relativa samu pokládají za samostatnou a relaci dle nich opatřuje samo ei. — Klinghardt proto též dělí Kol. IV. 16 þo, ei ist, »onu (epištolu) co jest«. Při nestejnosti pádů věty hlavní a vedlejší pak ovšem Eckard i Klinghardt (a s nimi Erdmann, Kölbing) neuznávají v gotštině attrakce pádu, pokládajíce determinativum přímo za integrující část hlavní věty — v. níže v textu. Že však přece nelze těsnější splynutí obou vět popírati, viděti jest z dokladu níže uvedeného: L. V. 25 ushafjands ana þammei lag galaiþ, poněvadž tu þamm-ei nelze děliti a þamm' přímo vtělovati do věty hlavní, nýbrž z něho vybrati náleží ke hlavní větě akk. þata. Podobně nelze přímo do hlavní věty bráti: L. VIII. 47 in þizei attaitok imma, gataih imma, a těsnějšímu spojení svědčí hlavně také atrakce spojky þatei. V. §. 89. a.

Digitized by Google

věty řídící, relativum v rekci věty podřízené. Attrakce vzniká tím, že determinativum obyčejně, ač ne vždy, se opomíjí, ale relativum vždy přechází v jeho pád. Že vazby tyto byly i gotštině vlastní, že nejsou jen napodobeny podle řečtiny, viděti z toho, že leckde jich gotsky užito, kde jich ř. prvopis nemá, nebo řecký text má t. ř attrakci obrácenou, ač ovšem i naopak leckteré řecké attrakce g. jsou opominuty.

a) Mk. XV. 12. ƕa nu wileiþ ei taujau þammei (t j. þamma, þanei) qiþiþ þiudan Judaie? *τί θέλετε ποιήσω ὃν λέγετε βασιλέα τῶν Ἰουδαίων;* L. VI. 29 ei galaubjaiþ þammei (t. j. þamma, þanei) insandida jains *ἵνα πιστεύσητε εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος.* — L. XVIII. 12 afdailja taihundon dail allis þizei gastalda *ἀποδεκατῶ πάντα ὅσα κτῶμαι* (ř. attrak. není). — IX. 36. mann ni gataihun ni waiht þizei gasehun *οὐδενὶ ἀπήγγειλαν οὐδὲν ὧν ἑωράκασιν.* — J. VII. 31 ibai managizeins taiknins taujai þaimei sa tawida? *μήτι πλείονα σημεῖα τούτων ποιήσει, ὧν οὗτος ἐποίησεν* — II. Kor. XII. 17. ibai þairh ƕana þizeei insandida du izwis, bifaihoda izwis? *μή τινα ὧν ἀπέσταλκα πρὸς ὑμᾶς, δι' αὐτοῦ ἐπλεονέκτησα ὑμᾶς;* — J. XVIII. sa niþjis was þammei (t. j þis, þammei) afmaimait Paitrus auso *συγγενὴς ὧν οὗ ἀπέκοψε Πέτρος τὸ ὠτίον.*

Pozn. Pouze determinativum vynecháno beze změny rekce: Srv L. V. 25. ushafjands ana þammei lag *ἄρας ἐφ' ᾧ κατέκειτο.*

Attrakci obrácenou, kde totiž hlavní věta přijímá rekci věty vedlejší, doloženu čteme jen jednou při větě modalné: I. Kor. VIII. 17. ƕarjammeh swaswe gadailida guþ, ainƕarjatoh swaswe galaþoda guþ, swa gaggai *ἑκάστῳ ὡς ἐμέρισεν ὁ θεός, ἕκαστον ὡς κέκληκεν ὁ Κύριος, οὕτω περιπατείτω*

Pozn. 1. Assimilace pádu opominuta jest g., ač ř text ji má: Mk. XII. 10. L. IX. 43. XIX. 37 XX. 17. J. XVII 9. bidja bi þans, þanzei atgaft mis *ἐρωτῶ περὶ ὧν δέδωκάς μοι* J. XVII. 5 II. Kor. I. 6. Kol. I. 9. II. Tim. III. 8. V. 14.

Pozn. 2. Zvláštní jest assimilace přístavku nominalného, jenž se podrobil rekci přívlastkové věty: J. XV. 26. parakletus þanei ik insandja ... ahman sunjos, izei fram attin urrinniþ *παράκλητος ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν ... τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται.* (Řecké *τὸ πνεῦμα* neutrum může býti nominativ i akkusativ; řeckým textem tedy g. attrakce způsobena nebyla.)

b) Při spojce þatei attrakce jest ve případech již výše (§. 89.) uvedených. Poučný jest zvláště doklad Kol. III. 2., poněvadž na tomto místě assimilovaná vazba jest vedle úplné korrelace: þaimei jupa sind, fraþjaiþ, ni þaim, þoei ana airþai sind (ř. není attr. vůbec) *τὰ ἄνω φρονεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς.* Ostatní jsou Mk. VII. 18. ni fraþjiþ þammei (t. j. þamma, þatei) all þata utaþro inngaggando in mannan ni mag ina gamainjan? *οὐ νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ ἔξωθεν εἰσπορευόμενον εἰς τὸν ἄνδρωπον οὐ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι;* Srv. L. I. 22.— Filip. II. 24. gatraua þammei jah silba sprauto qima *πέποιθα ὅτι καὶ αὐτὸς ταχέως ἐλεύσομαι.* Srv. II. Tim. I. 12. — L. XVII. 5. gaumjands þammei hrains warþ *ἰδὼν ὅτι ἰάθη.* Srv Mk. XVI. 4. J. VI. 5. — Mk. IV. 38. niu kara þuk þizei (t. j. þis, þatei) fraqistnam? *οὐ μέλει σοι ὅτι ἀπολλύμεθα;*

Digitized by Google

2. *Prolepsis.*

§. 110. a) Prolepsis místo má ve větách spojkových a tazacích a záleží v tom, že podmět věty nominalné (při otázkách také předmět) předjímá se do věty řídící, kde se podrobuje její rekci, stávaje se jejím předmětem (v passivné vazbě také podmětem). Jak vazba tato vznikla, ukazuje J. XIV. 19. saihiþ mik, þatei ik liba *θεωρεῖτέ με, ὅτι ἐγὼ ζῶ.* Srv. J. IX 8. Kol IV. 17. (Zde totiž předmět i podmět, o něž jde, ještě výslovně oba jsou položeny; ale už nejsou tak:) Mt XXVII. 3. gasaihwands ina, þatei du stauai gatauhans warþ *ἰδὼν αὐτὸν ὅτι κατεκρίθη.* — I. Kor. XVI 15. wituþ gard Staifanaus, þatei sind anastodeins Akaije *οἴδατε τὴν οἰκίαν Στεφανᾶ, ὅτι ἐστὶν ἀπαρχὴ τῆς Ἀχαΐας.* Srv. II. Kor. XII. 3. 4. Ale není prolepse J. XVIII. 2. — Mk. XI. 32. habaidedun Johannen, þatei bi sunjai praufetes was *εἶχον τὸν Ἰωάννην, ὅτι ὄντως προφήτης ἦν.* — J. VIII. 54 (atta meins)... þanei jus qiþiþ, þatei guþ unsar ist *ὁ πατήρ μου ... ὃν ὑμεῖς λέγετε, ὅτι Θεὸς ὑμῶν ἐστιν.* Srv. J. IX. 19. — II. Kor. VIII. 9. kunnuþ anst fraujins unsaris, þatei gaunledida sik gabigs wisands *γινώσκετε γὰρ τὴν χάριν τοῦ κυρίου ἡμῶν, ὅτι ἐπτώχευσε πλούσιος ὤν* — Mt. X. 25. ganah siponi, ei wairþai swe laisareis is *ἄρκετον τῷ μαθητῇ, ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ.* — I. Th. III. 1. galeikaida uns, ei biliþanai weseima (*εὐδοκήσαμεν καταλειφθῆναι*). — Kol. IV. 13. weitwodja imma þatei habaiþ manag aljan *μαρτυρῶ αὐτῷ ὅτι ἔχει ζῆλον.* Srv. G. IV. 15. V. 3.

Mk. IX. 12. hwaiwa gameliþ ist bi sunu mans, ei manag winnai jah frakunþs wairþai? *πῶς γέγραπται ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα πολλὰ πάθῃ καὶ ἐξουδενωθῇ;* — Filip. I. 27. ei gahausjau bi izwis, þatei standiþ *ἵνα ἀκούσω τὰ περὶ ὑμῶν, ὅτι στήκετε.* Srv. J. IX. 18. — Mk. XII. 26. bi dauþans þatei urreisand, niu gakunnaideduþ? *περὶ τῶν νεκρῶν, ὅτι ἐγείρονται, οὐκ ἀνέγνωτε;* — I. Kor. XV. 15. weitwodidedum bi guþ, þatei urraisida Xristu *ἐμαρτυρήσαμεν κατὰ τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἤγειρε τὸν Χριστόν,* Srv. J. V. 36. Sk. VI. b. (J. VII. 7. není prolepse: weitwodja bi ins, þatei waurstwa ize ubila sind *μαρτυρῶ περὶ αὐτοῦ, ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρά ἐστιν.* Srv. Mt. XXVII. 1. Mk. V. 29. III. 6. I. Kor. XVI. 12. I. Th. V. 1.)

II. Kor. XII. 8. bi þatei þrim sinþam fraujan baþ, ei afstoþi af mis *ὑπὲρ τούτου τρὶς τὸν κύριον παρεκάλεσα, ἵνα ἀποστῇ ἀπ' ἐμοῦ.* Srv. II. Th. I. 11.

II. Kor. I. 10. du þammei wenidedum, ei galauseiþ *εἰς ὃν ἠλπίκαμεν, ὅτι ῥύσεται.* — G. V. 10. ik gatraua in izwis, þatei ni waiht aljis hugjiþ *ἐγὼ πέποιθα εἰς ὑμᾶς, ὅτι οὐδὲν ἄλλο φρονήσετε.* Srv. II. Kor. II. 3.

Passivná vazba věty, v níž podmět věty podřízené i v prolepsi zůstává nominativem, doložena jednou: I. Kor. XV. 12. Xristus merjada, þatei urrais *Χριστὸς κηρύσσεται, ὅτι ἐγήγερται.*

Předmět věty vedlejší předjímá se a zůstává v prolepsi předmětem: G. I. 20. þatei melja izwis, sai in andwairþja guþs, ei ni liuga *ἃ γράφω ὑμῖν, ἰδοὺ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅτι οὐ ψεύδομαι.*

§. 111. b) Týká-li se prolepsis nominalných vět tvaru otázkového, předjímá se buď podmět α) nebo předmět β).

Digitized by Google

α) Mk. II. 2. witaidedun imma, hailidediu sabbato daga *παρετήρουν αὐτόν, εἰ τοῖς σάββασι θεραπεύσει.* — Mt. VI. 28. gakunnaiþ blomans haiþjos, ƕaiwa wahsjand *καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ, πῶς αὐξάνει;* — II. Kor. II. 9. ei ufkunnau kustu izwarana, sijaidu in allamma uthausjandans *ἵνα γνῶ τὴν δοκιμὴν ὑμῶν, εἰ εἰς πάντα ὑπήκοοί ἐστε.* — II. Kor. VII. 11. saiƕ silbo þata bi guþ saurgan izwis, ƕelauda gatawida izwis usdaudein *ἰδοὺ αὐτὸ τοῦτο τὸ κατὰ θεὸν λυπηθῆναι ὑμᾶς, πόσην κατειργάσατο ὑμῖν σπουδήν.* (Zde ovšem akk. c. inf. může se pokládati přímo za podmět otázky). — J. VII. 17 utkunnaiþ bi þo laisein, framuh guþa sijai *γνώσεται περὶ τῆς διδαχῆς, πότερον ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστιν.*

Zajímavá brachylogie s prolepsí spojená jest: L. VII. 39. ufkunþedi þau, ƕo jah ƕileika so qino ... þatei frawaurhta ist *ἐγίνωσκεν ἄν, τίς καὶ ποταπὴ ἡ γυνὴ ... ὅτι ἁμαρτωλός ἐστιν.*

J. IX. 29. þana ni kunnum, ƕaþro ist *τοῦτον οὐκ οἴδαμεν, πόθεν ἐστίν.* Srv. J. VII. 27. Mk. I. 24. = L. IV. 34. kann þuk ƕas is? *οἶδά σε τίς εἶ.* — L. XIX. 3. sokida gasaiƕan Jesu, ƕas wesi *ἐζήτει ἰδεῖν τὸν Ἰησοῦν τίς ἐστιν.*

β) L. XVIII. 39. ƕa þus wileis, ei taujau? *τί σοι θέλεις ποιήσω*; Srv. Mk. X. 50. XV. 12. - Mt. XXVII. 17. ƕana wileiþ, ei fraletau izwis? *τίνα θέλετε ἀπολύσω ὑμῖν;* — J. XIII. 28. þatuh þan ainshun ni wissa ... duƕe qaþ imma *τοῦτο δὲ οὐδεὶς ἔγνω ... πρὸς τί εἶπεν αὐτῷ.* — L. XIV. 28. niu rahneiþ manwiþo habaiu du ustiuhan? *οὐχὶ ψηφίζει τὴν δαπάνην εἰ ἔχει τὰ πρὸς ἀπαρτισμόν*; (Řecký text tuto ovšem na prolepsi neukazuje; ale gotský text je jiný.)

Proleptickým vazbám velmi se podobají: Mk. XIV. 12. ƕar wileis, ei galeiþandans manwjaima? *ποῦ θέλεις ἀπελθόντες ἑτοιμάσωμεν;* — J. XVIII. 2. wissuh þan jah Judas þana stad, þatei ufta gaiddja Jesus jainar *ᾔδει δὲ καὶ Ἰούδας τὸν τόπον, ὅτι πολλάκις συνήχθη ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖ.* — Mk. VI. 55. þadei hausidedun, ei is wesi *ὅπου ἤκουον, ὅτι ἐκεῖ ἐστιν.*

Sotva prolepsí lze nazvati: Mk. X. 37. fragif ukgis ... ei sitaiwa *δὸς ἡμῖν ... ἵνα καθίσωμεν.* Srv. Sk. III. d. — L. IX. 2. faurbauþ im, ei mann ni qeþeina. Srv. V. 14. VIII 56. Mk. VI. 8. VIII. 30. I. Tim. I. 3. — L. V. 7. bandwidedun gamanam, ei atiddjedeina hilpan ize — a všecky doklady ke slovesům projevu vůle a pod., kde všude nepřímý pád jest lépe vyložiti za vlastní předmět slovesa řídícího, a z něho vybéře se snadno dle smyslu podmět vedlejší věty.

3. *Trajekce (přesmyk)*

§. 112. záleží v úkaze proti prolepsi opačném: prolepsis totiž předjímá podmět věty vedlejší do věty hlavní, při trajekci slovo, k němuž nominalná věta se táhne, béře se do věty vedlejší.[1]) Jak patrno, místo má trajekce pouze při větách přívlastkových.

[1]) Erdmann, Unters. I. v předmluvě na str. VI. i proti přesmykům (jež nazývá »verschränkung«) se ohrazuje, tvrdě, že není potřebí jich uznávati; ale po našem soudě ne-

Digitized by Google

J. IV. 14. gasaihwandans þoei gatawida taikn *ἰδόντες ὃ ἐποίησεν σημεῖον.* — Mk. VI. 16. þammei ik haubiþ afmaimait Johanne, sa ist *ὃν ἐγὼ ἀπεκεφάλισα Ἰωάννην, οὗτός ἐστι.* — J. VIII. 16. (a 18.) XII. 49. ik jah saei sandida mik atta *ἐγὼ καὶ ὁ πέμψας με πατήρ.* — Mk. IV. 20. in þizaiei mitaþ mitiþ, mitada izwis *ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, μετρηθήσεται ὑμῖν.* — L. I. 4. þize, bi þoei galaisiþs is, waurde *περὶ ὧν κατηχήθης λόγων.* — (Zde jen ř. je trajekce, v g. textu jest jen intraposice věty vedlejší.) — L. II. 5. miþ Mariin sei in fragibtim was imma qens *σὺν Μαριὰμ τῇ μεμνηστευμένῃ αὐτῷ γυναικί.* (Zde zase g. je trajekce, ř. není.)

L. XVII. 27. und þanei dag Nauel galaiþ in arka *ἄχρι ἧς ἡμέρας εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν.* — XVII. 29. þammei daga usiddja Lod us Saudaumim *ᾗ ἡμέρᾳ ἐξῆλθε Λὼτ ἀπὸ Σοδόμων* (lhned v. 30. bez přesmyku, ač ř. jest.) — L. XV. 12. gif mis, sei undrinnai mik, dail aiginis *δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας.* (G. zase jen intraposice věty vedlejší.)

X. 5. in þanei garde inn gaggaiþ, frumist qiþaiþ *εἰς ἣν οἰκίαν ἂν εἰσέρχησθε, πρῶτον λέγετε.* Srv. v. 8. 10. L. IX. 4. — J. XI. 6. salida in þammei was stada twans dagans *ἔμεινεν ἐν ᾧ ἦν τόπῳ δύο ἡμέρας.* — XVII. 3. ei kunneina þuk ... jah þanei insandides Xristu *ἵνα γινώσκωσί σε καὶ ὃν ἀπέστειλας Χριστόν.* — Ř. VII. 20. sei bauiþ in mis frawaurhts *ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία.* — IX. 24. þanzei jah laþoda uns *οὓς καὶ ἐκάλεσεν ἡμᾶς.* — I. Kor. XI. 23. in þizaiei naht galewiþs was (ř. není trajekce) *ἐν τῇ νυκτὶ, ᾗ παρεδίδοτο.* — I. Kor. XII. 22. þaiei þugkjand liþiwe leikis laisiwostai wisan, þaurftai sind *τὰ δοκοῦντα μέλη τοῦ σώματος ἀσθενέστερα ὑπάρχειν, ἀναγκαιά ἐστιν.* — VII. 22. saei in fraujin haitans ist skalks, fralets fraujins ist *ὁ ἐν Κυρίῳ κληθεὶς δοῦλος ἀπελεύθερος κυρίου ἐστίν.* — II. Kor. V. 5. saei jah gamanwida uns du þamma guþ, saei jah gaf uns wadi *ὁ κατεργασάμενος ἡμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο θεός, ὁ καὶ δοὺς ἡμῖν τὸν ἀρραβῶνα.* — Filip. III. 9. þo, sei us guþa ist, garaihtei *τὴν ἐκ θεοῦ δικαιοσύνην* (jako L. I. 4. g. jen intraposice). — I. Tim. V. 5. soei bi sunjai widuwo ist jah ainakla *ἡ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμένη.* — II. Tim. I. 5. gamaudein þizos sei ist in þus unliutons galaubeinais *ὑπόμνησιν τῆς ἐν σοὶ ἀνυποκρίτου πίστεως* (jen intraposice). — III. 11. hileikos wrakos usþulaida *οἵους διωγμοὺς ὑπήνεγκα* (dle kontextu obsahuje tato věta přesmyk, ač sama o sobě tak nevypadá). — Sk. I. a. b. gasaihwands þo, sei ustauhana habaida wairþan, ... garehsn (videns id quod perficiendum erat ... consilium — jen intraposice jako L. I. 4. Filip. III. 9.)

---

právem, neboť zvláště doklady jako Mk. IV. 20, VI. 16, L. II. 5, XVII. 27 a j. bez uznání přesmyku dopouštěly by výklad jen příliš strojený. Relativum bylo, jak nám se zdá, vyvinuto gotsky po všech stránkách dokonale a schopno bylo všech vazeb umělejších, jaké obvyklé byly v řečtině a latině. V tom snášíme se s tím, co praví E. Kölbing v Germ. XX. (1876) str. 31.: »trotz der Unterschiede, die Herr E. zwischen den rel. Fügungen im Griech., Scr. und Zend. einerseits und dem Deutschen andrerseits an und für sich ganz richtig geltend macht (§. 83. ff.), halte ich doch die daraus gezogenen Consequenzen nicht für zwingend.«

Digitized by Google

Pozn. 1. Jen epanalepse jest (bez přesmyku:) I. Kor. VII. 20. ƕarjizuh in laþonai, þizaiei laþoþs was, in þizai sijai ἕκαστος ἐν τῇ κλήσει, ᾗ ἐκλήθη, ἐν ταύτῃ μενέτω. — L. XIX. 20. sai skatts þeins, þanei habaida, galagida ina in fanin ἰδοὺ ἡ μνᾶ σου, ἣν εἶχον ἀποκειμένην ἐν σουδαρίῳ. — G. IV. 11. og izwis, ibai sware arbaididedjau in izwis φοβοῦμαι ὑμᾶς, μή πως εἰκῇ κεκοπίακα εἰς ὑμᾶς.

Pozn. 2. I při participii čteme zajímavý přesmyk: II. Kor. VII. 6. sa gaþlaihands hnaiwidaim gaþrafstida uns guþ ὁ παρακαλῶν τοὺς ταπεινοὺς παρεκάλεσεν ἡμᾶς ὁ θεός.

E) *Modi ve větách nominalných.*

§. 113. Jako ve větách neodvislých, tak i v nominalných místo má indikativ a optativ. Kdy kterého užito, rozhodnuto povahou odvislé věty samé, t. j jaký by modus měla, kdyby byla samostatnou, takový má i v odvislosti. Tvrdilo se sice,[1]) že i věta řídící působívá v modus věty vedlejší, a to tak, že v ní vymáhá optativ, je-li sama tazací, rozkazovací, záporná, podmínečná, nebo je-li sama v optativu; avšak toto pravidlo nemá podstaty! Jen optativ věty řídící osvědčuje jistou obmezenou moc assimilující, t. j. jen potud, že po řídícím optativě i věta odvislá ráda optativem se vyslovuje, ač-li tento jinak dle vlastních okolností jejích je stejně možný jako indikativ.

Pozn. Imperativ místo má jen ve 3 dokladech nominalných vět spojkových. (V. níže §. 123.)

I. *Věty tvarem vztažné.*

Věty relativné mají indikativ z pravidla, podávají-li prosté opsání pojmu neb vysvětlení jeho podrobnější.

Tak s nečetnými výjimkami všecky, jež zastupují participium prvopisu: Mt. X. 37. saei frijoþ attan aiþþau aiþein ufar mik, nist meina wairþs ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος (ještě IX. tamtéž). Srv. Mt. V. 28. VII. 21. 26. X. 39. XI. 8. Mk. V. 16. 18. L. I. 2. 35. X. 16 XIV.

[1]) Tvrdil takto hlavně Erdmann Zft. f. d. Phil. IV. (1872) str. 455—458. v posudku F. Burckhardtova pojednání »Der goth. Conjunctiv verglichen mit den entsprechenden Modis des neutestamentlichen Griechisch« (Zschopau 1872) — pak v Ztfr. f. d. Phil. V. (1873) str. 212.—216. v posudku pojednání Art. Köhlera »Der syntaktische Gebrauch des Optativs im Gothischen (Bartsch, German. Studien, Wien 1872 I. str. 77.—133.) — uveden byv k názoru svému studiemi o staro-horn.-něm. syntaxi (Untersuch. üb. d. Synt. der Sprache Otfr. I. 1874, II. 1876) a trvá při něm podstatou i v díle Grundzüge der deutschen Syntax nach ihrer geschichtlichen Entwicklung I. 1886. — S ním srovnává se podstatou i E. Bernhardt v pojednání »Der gotische Optativ« Ztft. f. d. Philol. VIII. 1877 str. 1.—38. a ve své Kurzgef. Got. Gramm. 1885.

Názory tyto podrobně jsme vyvrátili již v pojednání »Über den Einfluss des Hauptsatzes auf den Modus des Nebensatzes im Gotischen« ve Věstníku král. české Společnosti nauk (tř. filos. histor.) na r. 1892 na str. 263—296.

Digitized by Google

11. XVI. 15. XVIII. 14. XX. 18. 35. J. VI. 45. 46. 47. 54. 58. 63. V. 37. 45. VII 18. (dvakrát) 38. VIII. 12. 16 18. 26. 34. 50. — J. VIII. 54. ist atta meins. saei hauheiþ mik *ἐστὶν ὁ πατήρ μου ὁ δοξάζων με.* — Srv. IX. 37. X. 1. 2. 25 26. XII. 25. 35. 44. 45. 48. XIV. 2. 4. 9. 12. 21. 24. 30. XIII. 18. 20. XV. 5. 23. XVIII. 37. XIX. 12. Ř XIII. 8. XIV. 18. I. Kor. IV. 4. VII. 22. IX. 25. XI. 29. — G. II. 9. Paitrus jah Jakobus jah Johannes, þaiei þuhtedun sauleis wisan *Π. καὶ Ι. καί Ἰωαν. οἱ δοκοῦντες στύλοι εἶναι·* Srv. II. Kor. V. 5. X. 6. (dvakrát) 18. (dvakrát) G. I. 23. II. 8. III. 5 VI. 8. 13 E. IV. 10. (dvakrát) V. 28. I. Th. IV. 8. V. 7. 24. VI. 9. I. Tim. VI. 2. II. Tim. III. 6. — L. IX. 17. ushafan warþ, þatei aflifnoda im gabruko *ἤρθη τὸ περισσεῦσαν αὐτοῖς κλασμάτων.*

(Po otázce:) J. VI. 64. ƕas ist, saei galeweiþ ina? *τίς ἐστιν ὁ παραδώσων αὐτόν;* — L. XX. 2. ƕas ist, saei gaf þus þata waldufni? *τίς ἐστιν ὁ δούς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην;* — Ř. XIV. 4. þu ƕas is, þuei stojis? *σὺ τίς εἶ ὁ κρίνων;* (Negat. otázka:) L. VI. 3. ni þata ussuggwud, þatei gatawida Daweid ... silba jah þaiei miþ imma wesun? *οὐδὲ τοῦτο ἀνέγνωτε, ὃ ἐποίησε Δαβὶδ ... αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ὄντες;* — J. IX. 8 niu sa ist, saei sat aihtronds? *οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ καθήμενος καὶ προσαιτῶν;* — I. Kor. X. 19. ƕa nu qiþam? ... þatei galiugam saljada ƕa sijai? *τί οὖν φημι; ... ὅτι εἰδωλόθυτόν τι ἐστιν;* — (Po optat.:) L. XIV. 10. biþe qimai, saei haihait þuk *ὅταν ἔλθῃ ὁ κεκληκώς σε.* — J. VI. 40 ist wilja þis sandjandins mik, ei ƕazuh saei saiƕiþ þana sunu, jah galaubeiþ du imma, aigi libain aiweinon *ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν υἱὸν καὶ πιστεύων εἰς αὐτὸν ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον.*

Ale J. XII. 46. jest v stejných poměrech optativ, poněvadž smyslem podmětné věty jest odůvodněn: ik liuhad in þamma fairƕau qam, ei ƕazuh saei galaubjai (opt. euktivus) du mis, in riqiza ni wisai *ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ μείνῃ.*

Indikativné jsou věty i když opisují podmět neparticipialný. (L. VI. 3.) — L. XVI. 10. saei triggws ist in leitilamma, jah in managamma triggws ist; *ὁ πιστὸς ἐν ἐλαχίστῳ καὶ ἐν πολλῷ πιστός ἐστιν.* — I. Kor XIII. 10. biþe qimiþ, þatei ustauhan ist *ὅταν ἔλθῃ τὸ τέλειον.* — G. V. 24. þaiei sind Xristaus, leik sein ushramidedun *οἱ τοῦ Χριστοῦ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν.*

Ale i kde relativná věta got. odpovídá už řec. úplné relativné, má přece indikativ, pokud jen opisuje pojem: L. IX. 27. sind sumai, þaiei ni kausjand dauþau *εἰσί τινες οἳ οὐ μὴ γεύσονται θανάτου.* Srv. L. VII. 47. J. III. 26. VII. 25. X. 36. XI. 3. Mk. VI. 16. Ř. VIII. 34. — Th. V. 24. triggws saei laþoda izwis, saei jah taujiþ *πιστὸς ὁ καλῶν ὑμᾶς, ὃς καὶ ποιήσει.* — G. III. 27. swa managai swe in Xristau daupidai wesuþ, Xristau gahamodai sijuþ *ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε.* Srv. VI. 16. — G. V. 4. lausai sijuþ ... juzei in witoda garaihtans qiþiþ izwis *κατηργήθητε ... οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε.* — Mk. IV. 25. jah þatei habaiþ, afnimada af imma *καὶ ὃ ἔχει, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.* Srv. L. VIII. 18. XIX. 26. Mk. XIV. 9 J. X. 6. 29. 41. XVII. 7. (Výroková:) J. XIII. 26. sa ist þammei ik þana hlaif giba *ἐκεῖνός ἐστιν, ᾧ ἐγὼ τὸ ψωμίον ἐπιδώσω.* Srv. J. VIII. 50. Mk. IV. 20. L. VIII.

Digitized by Google

13. 14. 15. I. Kor. XV. 10. Filip. I. 17 — Ř. XV. 4 swa filu swe fauragameliþ warþ, du unsarai laiseinai gameliþ warþ *ὅσα προεγράφη, εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν προεγράφη.* Srv. G. III. 27. I. Kor. VII. 17.

§. 114. Z vět předmětných právě tak: Mk. VII. 8. habaiþ þatei anafulhun mannans *κρατεῖτε τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων.* — J. IX. 13. gatiuhand ina du Fareisaium þana, saei was blinds *ἄγουσιν αὐτὸν πρὸς τοὺς Φαρισαίους τόν ποτε τυφλόν.* — I. Th IV. 14. guþ þans, þaiei anasaislepun, tiuhiþ miþ imma *ὁ θεὸς τοὺς κοιμηθέντας ἄξει σὺν αὐτῷ.* — II. Tim. II. 19. kunþa frauja þans, þaiei sind is *ἔγνω κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ.* Srv. J. XVII. 11. 12. (Po optativu:) Kol. IV. 16. þoei ist us Laudeikaion, (ei) jus ussiggwaid *τὴν ἐκ Λαοδικείας ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀναγνῶτε* Srv. Mk. X. 35 — Mk. III. 13. athaihait þanzei wilda *προσκαλεῖται οὓς ἤθελεν αὐτός.* — J. XVIII. 9. þanzei atgaft mis, ni fraqistida ize ainummehun *οὓς ἔδωκάς μοι, οὐκ ἀπώλεσα ἐξ αὐτῶν οὐδένα.* — V. 38. þanei insandida jains, þammuh jus ni galaubeiþ *ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος, τούτῳ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε.* — (Po optat.) J. VI. 29. ei galaubjaiþ þammei insandida jains *ἵνα πιστεύητε εἰς ὃν ἀπέστειλε ἐκεῖνος.* — Mk. IX. 9. ei ni spillodedeina þatei gasehun *ἵνα μηδενὶ διηγήσωνται ἃ εἶδον.* Srv. II. Kor. II. 3. II. Th. III. 3. II. Tim. II. 4. — Mt. VI 8. wait atta izwar, þizei jus þaurbuþ *οἶδε ὁ πατὴρ ὑμῶν, ὧν χρείαν ἔχετε.*

(Po adhortativu.) Mt. X. 27. þatei qiþa izwis in riqiza, qiþaiþ in liuhada, jah þatei in auso gahauseiþ, merjaiþ ana hrotam *ὃ λέγω ὑμῖν ἐν τῇ σκοτίᾳ, εἴπατε ἐν τῷ φωτί· καὶ ὃ εἰς τὸ οὖς ἀκούετε, κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωμάτων.* — Ř. XIV. 19. þoei gawairþjis sind laistjaima, jah þoei timreinais sind. *τὰ τῆς εἰρήνης διώκωμεν καὶ τὰ τῆς οἰκοδομῆς.* Srv. Mk. I. 44. X. 9. L. V. 14. I. Kor. X. 15. XI. 23. J. XI. 46. XIII. 27. VIII. 26. Tit. I. 10. II. 1. G. I. 20. — Mk. X. 32 dugann im rodjan, þoei habaidedun ina gadaban *ἤρξατο αὐτοῖς λέγειν τὰ μέλλοντα αὐτῷ συμβαίνειν.* — J. III. 32. þatei gasahu jag gahausida, þata weitwodeiþ *ὃ ἑώρακε καὶ ἤκουσε, τοῦτο μαρτυρεῖ.* Srv. Mk. XIV. 8. L. X. 24. J. XIV 13 XV. 14. 15. Filip. IV. 9. Sk. V. a. IV. c. L. X. 23. XVII. 9. 10. J. VI. 14. VIII. 1. 38. XVIII. 4. 29. II. Kor. I. 13. XI. 12. 17. XV. 3. I. Kor. X. 15. 20. Ř. VII. 15. 16. 19. 20. VIII. 5. XIII. 7. (čtyřikrát) Kol. III. 15 IV. 25. I. Tim. V. 13. II. Tim. II. 17. G. IV. 8.

Mk. VI. 30 gataihun imma allata jah swa filu swe gatawidedun *ἀπήγγειλαν αὐτῷ πάντα καὶ ὅσα ἐποίησαν.* Srv. IX. 13. J. VI. 11. XVI. 13. L. IX. 10 Kol. IV. 7. 9. II. Kor. II. 10. Sk. VII. c.

§. 115. (Předmět předložkový:) Kol. I. 24. fagino in þaimei winna faur izwis *χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου ὑπὲρ ὑμῶν.* — Filip IV. 11. ik galaisida mik in þaimei im, ganohiþs wisan *ἐγὼ ἔμαθον ἐν οἷς εἰμι, αὐτάρκης εἶναι.* — (Po otázce:) Ř. X. 14. hwaiwa nu bidjand du þammei ni galaubidedun? *πῶς ἐπικαλέσονται εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν;* Srv. Filip. III. 14. 16. I. Th. IV. 12. — J. XVII 9. bidja bi þans, þanzei atgaft mis *ἐρωτῶ περὶ ὧν δέδωκάς μοι.* Srv. Kol. IV. 13. — L. IX. 43. sildaleikjandam bi alla, þoei gatawida Jesus; *θαυμαζόντων ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς.* — Srv. L. II. 33. V. 25. Ř. XI. 22.

I kde předložkový doplněk zastupuje příslovečné určení, vazby ovšem jsou stejné, a sice poněvadž větou z pravidla opsán jest pojem, nejčastěji

Digitized by Google

indikativné: L. XVIII. 1. qaþ gajukon im du þammei sinteino skulun bidjan *ἔλεγε παραβολὴν αὐτοῖς πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι.* Srv. Ř. VII. 6. II. Kor. II. 13. XI. 21.

(Po otázce:) Mk. VII. 5. duhve þai siponjos þeinai ni gaggand bi þammei anafulhun þai sinistans? *διατί οἱ μαθηταί σου οὐ περιπατοῦσι κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων;* (Pochybné jest: I. Kor. X. 30. duhve anaqiþaidau in þize ik awiliudo? *τί βλασφημοῦμαι ὑπὲρ οὗ ἐγὼ εὐχαριστῶ;* proto že awiliudo může tvarem býti indik. i optat.). — (Po hortativu:) II. Kor VII. 24. ƕarjizuh in þammei atlaþoþs was, in þamma gastandai *ἕκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἐν τούτῳ μενέτω.* (Po optativu:) Filip III. 12. ei gafahau in þammei gafahans warþ *εἰ καὶ καταλάβω ἐφ' ᾧ καὶ κατελήφθην.* Srv. II. Kor. V. 10. XI. 12. — II. Kor. XII. 6. ibai ƕas in mis ƕa muni ufar þatei gasaiƕiþ *μή τις ἐμὲ λογίσηται ὑπὲρ ὃ βλέπει με.* Srv. II. Tim. II. 10. III. 14.

§. 116. Z vět přívlastkových indikativ mají zase všecky, které obsahují přímětek či vysvětlivku faktickou: tak všecky, jež jsou rozvedením řeckého participia nebo jiného přívlastku a vůbec skoro všecky věty přívlastkové bez rozdílu, jakákoli jest věta řídící, na př. (i po otázce): J. VII. 31. nibai managizeins taiknins taujai, þaimei sa tawida? *μήτι πλείονα σημεῖα τούτων ποιήσει, ὧν οὗτος ἐποίησεν;* Srv. J. XIII. 24. II. Kor. XII. 17. — (i po hortativu:) I. Kor. VII. 20. in laþonai þizaiei laþoþs was, in þizai sijai *ἐν τῇ κλήσει ᾗ ἐκλήθη, ἐν ταύτῃ μενέτω.* Srv. J. XV. 20. Filip. IV. 3. II. Tim. II. 2 — (i po optat.) J. XVII. 3. ei kunneina þuk, jah þanei insandides Jesu Xristu *ἵνα γινώσκωσί σε καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν.*

Pozn. 1. Velké množství vět relativných zastupuje protase hypothetické, a indikativ v nich značí podmínku skutečnou, ale objektivně, chladně, bez zvláštního účastenství mluvícího položenou, kterému na ten okamžik více sejde na výsledku, obsaženém v závětí. Podrobnější výklad, a úplný výčet podobných vět zástupných v. níže při podmínečných větách v §. 250. a násl.

Pozn. 2. Proti pravidlům Erdmannovým a Bernhardtovým svědčí **1.** to, že indikativ ve větě relativné doložen jest

a) při závětí hortativném: Mt. VI. 19. 20. X. 9. X. 27. XI. 4. Mk. I. 44. X. 9. XIII. 29. L. V. 14. VII. 22. J. XIII. 27. Ř. XI. 22. XIV. 19. I. Kor. VII. 13. VII. 20. X. 15. II. Kor. VII. 24. G. VI. 16. Filip. IV. 3. (dvakrát) 8. Kol. III. 1. 5. I. Tim. VI. 2. II. Tim. II. 2. 7. III. 14. Tit. II. 1.

b) při závětí tazacím: Mk. VII. 5. L. VI. 3. 46. XX. 2. J. VI. 64. 25. VII. 31. IX. 8. X. 6. XIII. 24. Ř. X. 14. XIV. 4. I. Kor. IV. 7. X. 19. II. Kor. XII. 17. G. III 5.

c) při závětí finalném (optativném): Mk. IX. 9. X. 35. J. V. 36. VI. 29. 40. J. XVII. 3. 24. I. Kor. IV. 6. II. Kor. II. 3. XII. 6. I. Th. IV. 12. Kol. IV. 16. I. Tim. I. 16 II. Tim. II. 4.

d) při závětí hypothetickém: L. VI. 34. J. VI. 62. XV. 14. G. II. 18.

2) také to, že optativ, kdekoli ve vztažné větě se vyskytuje, vždy z vlastních okolností této věty, beze všeho zření k větě nadřízené možno přirozeně a nenuceně vyložiti.

Digitized by Google

§ 117. Optativ ve větě vedlejší vůbec (jako v hlavní) vždy značí živé nějaké účastenství mluvícího s dějem, buď že si přeje, aby se splnil (optativ euktivný, desiderativný [finalný] adhortativný), buď že jej pokládá za možný a pravdě podobný (opt. potentialný), nebo že o něm pochybuje (opt. dubitativný),[1]) nebo že možnosť jeho přímo prohlašuje za minulou (opt. irrealný). — Na povaze věty nadřízené nesejde leda potud, že je-li v ní optativ, a věta podřízená o sobě již z některé příčiny právě uvedené k optativu se chýlí (ač by třeba jinak také indikativ míti mohla), tím spíše optativem se vyslovuje. Někdy optativ možno vyložiti rozličně (jako euktiv na př. i jako potential a pod.).

1. Z vět podmětných mají optativ při indikativném závětí kladném: Mk. IX. 42. saƕazuh saei gamarzjai (potent., což se může státi) ainana þize leitilane... goþ ist imma *ὃς ἂν σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν... καλόν ἐστιν αὐτῷ μᾶλλον.* — 41. saei gadragkjai (potent.!) izwis... amen qiþa izwis, ei ni fraqisteiþ mizdon seinai *ὃς ἄν ποτίσῃ ὑμᾶς... ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.* — XIV. 44. þammei kukjau, sa ist *ὃν ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστι* (Některého asi políbím!) — Při hortativném závětí: Mt. V. 31. qiþan ist þatei saei afletai qen, (potent., což se může státi) gibai izai afstassais bokos *ἐρρέθη ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, δότω αὐτῇ ἀποστάσιον.*

Pozn. Hned v. násl. 32. ik qiþa izwis þatei ƕazuh saei afletiþ qen inuh fairina kalkinassaus (kladu případ; propustí-li či nepropustí, nerozhoduji, to jest jeho věc; ale propustí-li, pak jistě): taujiþ þo horinon *ἐγὼ λέγω ὑμῖν, ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι.*

Mk. IV. 9. L. VIII. 8. XIV. 35. saei habai (ironické očekávání, potent) ausona hausjandona, gahausjai *ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω.* — Mk. VII. 10. saei ubil qiþai (potent.) attin seinamma, dauþau afdauþjaidau *ὁ κακολογῶν πατέρα θανάτῳ τελευτάτω.* — L. III. 11. Saei habai (potent.) matins, samaleiko taujai *ὁ ἔχων βρώματα ὁμοίως ποιείτω.* — L. XVII. 31. saei sijai (potent.) ana hrota... ni atsteigai dalaþ *ὃς ἔσται ἐπὶ τοῦ δώματος, μὴ καταβάτω.* Srv. E. IV. 28. — II. Tim. II. 19. afstandai af unselein ƕazuh, saei namnjai (potent.) namo fraujins *ἀποστήτω ἀπὸ ἀδικίας πᾶς ὁ ὀνομάζων τὸ ὄνομα Χριστοῦ.* Srv. Mk. VI. 11. I. Tim. VI. 1. E. IV. 29. — E. IV. 28. saei hlefi (kdo snad kradl, což je možno) þanaseiþs ni hlifai *ὁ κλέπτων μὴ κλεπτέτω.* — II. Kor. II. 2. ƕas ist saei gailjai mik? (potent) *τίς ἐστιν ὁ εὐφραίνων με;* — XII. ƕa ist þize wanai weseiþ (iron. potent. či irreal?) *τί ἐστιν ὃ ἡττήθητε;*

(Euktiv se spolupůsobením assimilace:) Filip. III. 15. swa managai swe sijaima fullawitans, þata hugjaima *ὅσοι τέλειοι, τοῦτο φρονῶμεν.* — J. XII. 46. (zase tak:) qam, ei ƕazuh saei galaubjai du mis, in riqiza ni wisai *ἐλήλυθα, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ μείνῃ* Při řídící větě tazací: L. VII. 49. ƕas sa ist, saei frawaurhtins fraletai? (dubitativ) *τίς οὗτος ἐστιν, ὃς καὶ ἁμαρτίας ἀφίησιν;*

[1]) Slovo dubitativný béřeme zde ve smyslu širším o pochybnosti vůbec, ne jak se ho obyčejně užívá pouze o deliberativných otázkách.

Digitized by Google

Pozn. Poučný parallelný doklad čteme: L. V. 21. ƕas ist sa, saei rodeiþ naiteinins? *τίς ἐστιν οὗτος, ὃς λαλεῖ βλασφημίας*; — V obou dokladech je větou řídící táž otázka »ƕas ist sa?« a přece jednou následuje optativ fraletai, protože židé rouhavě pochybují, že by Spasitel mohl odpouštěti hříchy, ale podruhé indik. rodeiþ, protože nepochybují pranic, že mluví rouhání!

Podobná parallela jest mezi větou vztažnou Ř. XIV. 4. þu ƕas is, þuei stojis (skutečně soudíš) framaþjana skalk *σὺ τίς εἶ ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην*; a větou spojkovou Ř. IX. 30. þu ƕas is, ei andwaurdjais (že bys se opovážiti mohl odpovídati) guþa? *σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ θεῷ*; Zase řídící jsou stejné otázky »þu ƕas is?« a přece následují věty nestejných modů z čeho patrno, že věta hlavní na modus věty odvislé vlivu nemá.

L. XVIII. 7. ƕas izwara... saei qiþai (dubitativ) *τίς ἐξ ὑμῶν... ὃς ἐρεῖ*. — Sk. I. a. sijaiu saei fraþjai aiþþau sokjai guþ (dubitativ) si est intelligens aut requirens deum. —

Věty, ve kterých jsou tvary optativného wiljau-eis-i, vylučujeme tuto i v následujících statích z úvahy, poněvadž ničeho nedokazují. Jsou Mk. VIII. 34. 35. X. 43. 44. L. IX. 24. X. 22. G. VI. 12. II. Tim. III. 12.

Rovně nic nerozhoduje brachylogie: Filip. II. 5. þata fraþjaidau in izwis þatei jah in Xristau *τοῦτο φρονείσθω ἐν ὑμῖν ὃ καὶ ἐν Χριστῷ* (bezpochyby že doplniti jest indikativ).

§. 118. 2. Z vět předmětných mají optativ při indikativném závětí kladném: Mk. VI. 22. þisƕah þei bidjais mik (potent.: a že prositi budeš, očekávám jako možné; nebo: očkoli tě napadnouti může, abys prosil) giba þus *ὃ ἐάν με αἰτήσῃς, δώσω σοι*. — Mk. XI. 23. þisƕazuh ei qiþai... jah ni tuzwerjai, ak galaubjai (jakož mu připadnouti může:) wairþiþ imma *ὃς ἂν εἴπῃ... καὶ μὴ διακριθῇ, ἀλλὰ πιστεύσῃ... ἔσται αὐτῷ*. — J. XV. 16. þataƕah þei bidjaiþ attan, gibiþ izwis *ὅτι ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα... δῷ ὑμῖν*.

(Ale Mk. XI. 24. J. XVI. 23. XI. 22. ve stejných předvětích indikativ jakožto prostý chladně objektivný klad: prosí-li kdo [zda ano či ne, jest jeho věc; ale prosí-li, pak jistě:] vezme.)

I. Kor. X. 33. leika ni sokjands þatei mis bruk sijai *ἀρέσκω μὴ ζητῶν τὸ ἐμαυτοῦ συμφέρον*.

Při závětí hortativném: L. IX. 5. swa managai swe ni andnimaina izwis (potential: může se to přihoditi) mulda af fotum izwaraim afhrisjaiþ du weitwodiþai ana ins *ὅσοι ἂν μὴ δέξωνται ὑμᾶς... τὸν κονιορτὸν ἀπὸ τῶν ποδῶν ὑμῶν ἀποτινάξατε εἰς μαρτύριον ἐπ' αὐτούς*. — J. XIII. 29. bugei þizei þaurbeima (potent. nebo dubit.) *ἀγόρασον ὧν χρείαν ἔχομεν*. — L. III. 13. ni waiht ufar þatei garaid sijai (potent. nebo dubit.) izwis lausjaiþ *μηδὲν πλέον παρὰ τὸ διατεταγμένον ὑμῖν πράσσετε* — I. Kor. X. 20. all þatei at skiljam frabugjaidau, (potent.) matjaiþ *πᾶν τὸ ἐν μακέλλῳ πωλούμενον ἐσθίετε*. Srv. v. 27. — Kol. III. 17. all þisƕah þatei taujaiþ (potent.)... all in namin fraujins *πᾶν ὅ τι ἂν ποιῆτε, πάντα ἐν ὀνόματι κυρίου*. Srv. v. 23. — I. Th. V. 21. þatei goþ sijai (potent.) gahabaiþ *τὸ καλὸν κατέχετε*. — Dubitativný jest optativ: E. V. 10. (gaggaiþ) gakiusandans, þatei sijai wailagaleikaiþ fraujin *δοκιμάζοντες τί ἐστιν εὐάρεστον τῷ κυρίῳ*.

Digitized by Google

Pozn. Neurčité doklady jsou pro wiljau: Mk. VI. 22. L. IV. 6. J. V. 21. XV. 7. Ř. IX. 18. II. Kor. V. 4. G. V. 17. — pro nejasné tvary: Mk. X. 21. swa filu swe habais (ind.? opt.?) frabugei *ὅσα ἔχεις, πώλησον.* Srv. L. XVIII. 22. II. Kor. I. 17. þatei mito (opt.? indik.?) bi leika þagkjau *ἃ βουλεύομαι κατὰ σάρκα βουλεύομαι.*

3 Z přívlastkových vět optativné jsou nejprve některé při indikativné ale záporné řídící větě, pročež Bernhardt a Erdmann optativ jejich svádějí na tento zápor věty hlavní. Mk. X. 29. ni ainshun ist saei aflailoti gard... saei ni andnimai .r. falþ *ο δεὶς ἐστιν ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν ... ἐὰν μὴ λάβῃ ἑκατονταπλασίονα* Srv. Mk. IX. 39. L. I. 61. XVIII. 29. IX. 50.

Mt. X. 26. ni waiht ist gahuliþ, þatei ni andhuljaidau *οὐδέν ἐστιν κεκαλυμμένον, ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται.* Srv. L. VIII. 17. Mk. IV. 22. VII. 15. — Ale všecky věty tyto mají jeden ráz zvláštní: rozvádějí totiž jedinou myšlénku emfaticky ve dvě věty; hlavní váha vždy spadá na větu druhou, přívlastkovou, a negace náleží právě této větě, pročež zase jen věta vedlejší sama rozhoduje nad svým modem, a nikoli věta jen pro emfasi přitvořená. Optativ všude vyloží se také zcela přirozeně jako potentialný, mimo L. I. 61. ni ainshun ist in kunnja þeinamma, saei haitaidau þamma namin *οὐδείς ἐστιν ἐν τῇ συγγενείᾳ σου, ὃς καλεῖται τῷ ὀνόματι τούτῳ,* kde opt. spíše asi jest dubitativný: »nikdo z tvého rodu se asi tak nejmenuje«. — Nadbytkem dokazuje nemožnost této theorie: Mk. IX. 39. ni mannahun ist, saei taujiþ maht in namin meinamma jah magi sprauto ubilwaurdjan mis *οὐδείς ἐστιν, ὃς ποιήσει δύναμιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου καὶ δυνήσεται ταχὺ κακολογῆσαί με.* První věta tu opisuje pojem: »konatel moci jmenem mým« zápor náleží jen druhé větě, v níž to optativ jest dubitativný.

Ostatní optativné věty přívlastkové jsou při závětí hortativném: L. IX. 4. in þanei gard gaggaiþ (potent.) þar saljiþ *εἰς ἣν ἂν οἰκίαν εἰσέλθητε, ἐκεῖ μένετε.* Srv. X. 5. 8. 10. Mk. VI. 10. — L. XV. 12. gif mis sei undrinnai (potent.) mik dail aiginis *δός μοι τὸ ἐπίβαλλον μέρος τῆς οὐσίας.* — II. Tim. II. 2. þo anafilh triggwaim mannam, þaiei wairþai sijaina *ταῦτα παράθου πιστοῖς ἀνθρώποις, οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται.* Srv I. Tim. V. 3. 9. — Kol I. 10. ei gaggaiþ wairþaba fraujins in allamma, þatei galeikai *περιπατῆσαι ὑμᾶς ἀξίως τοῦ κυρίου εἰς πᾶσαν ἀρέσκειαν.*

Neurčité doklady jsou pro wiljau G. IV. 9. I Tim. II. 4.

§. 119. Pozn. V některých větách vztažných paratakticky vespolek spojených jeví se přechod od indikativu k optativu. Z nich doklad Mk. IX. 39. právě výše byl vyložen; jiné čtyři Mt. V. 19. X. 38. L. XIV. 27. I. Kor. XI. 27. mají věty relativné zástupné za hypothetické a podrobněji vyloženy budou níže při větách podmínečných. Zde jest třeba zmíniti se ještě o J. V. 36. þo waurstwa þoei atgaf mis atta, ei ik taujau þo, þo waurstwa, þoei ik taujau, weitwodjand bi mis *τὰ ἔργα, ἃ ἔδωκέ μοι ὁ πατήρ, ἵνα τελειώσω αὐτά, αὐτὰ τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ.* Od prostě konstatujícího indikativu (þoei atgaf mik atta) k optativu osobní zájem (zde nejlépe asi jakožto euktiv) prozrazujícímu jest zajímavé stupňování (jako v protasích hypothetických, kterého ř text nezná).

Digitized by Google

Jednou zdá se, že ve větě vztažné jest také položen imperativ: II. Tim. IV. 14. a 15. Alaiksandrus aizasmiþa managa mis unþiuþa ustaiknida ... þammei jah þu witai *Ἀλέξανδρος ὁ χαλκεὺς πολλά μοι κακὰ ἐνεδείξατο ... ὃν καὶ σὺ φυλάσσου.* Avšak zde relativum, (ač-li vůbec jest relativem, a ne raději ještě původní demonstrativum!) slouží jen těsnějšímu spojení vět, a druhá věta tedy smyslem jest přece jen hlavní.

II. *Věty nominalné spojkové.*

§. 120. Indikativem vyjadřují se (jako vztažné) tenkráte, opisují-li prostě pojem a to zase beze všeho zření ku povaze věty řídící.

1. Z podmětných příkladem buďtež: Mk. XI. 17. niu gameliþ ist, þatei razn mein razn bido haitada? *οὐ γέγραπται, ὅτι ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται;* (Mk. IX. 12. v podobném spojení má optativ, poněvadž tam o sobě jest odůvodněn!) Tak při gameliþ ist ještě L. IV. 4. 10. 11. (ve v. IV. 8. jest parataxe!) J. VIII. 17. I. Kor. XIV. 21. G. IV. 22. — L. XIX. 43. gafulgin ist faura augam þeinaim, þatei qimand dagos ana þuk *ἐκρύβη ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου ὅτι ἥξουσιν ἡμέραι.* — J. IX. 32. ni gahausiþ was, þatei uslukiþ ƕas augona *οὐκ ἠκούσθη ὅτι ἤνοιξέ τις ὀφθαλμούς.* — J. IX. 30. in þamma sildaleik ist, þatei jus ni wituþ ƕaþro ist *ἐν τούτῳ θαυμαστόν ἐστιν, ὅτι ὑμεῖς οὐκ οἴδατε πόθεν ἐστίν.* Srv. I. Kor. XV. 27. (bairht þatei) II. Kor. III. 3. (swikunþ þatei) I. Th. VI. 7. (þi sunjai þatei) — I. Kor. XV. 12. Xristus merjada þatei urrais *Χριστὸς κηρύσσεται ὅτι ἐγήγερται.* — I. Tim. I. 15. triggw þata waurd, þatei Jesus Xristus qam *πιστὸς ὁ λόγος ὅτι Χρ. Ἰη. ἦλθεν.* — L. VI. 12. jah warþ ... ei usiddja Jesus (ř. parataxe: *ἐγένετο ... ἐξῆλθεν*). Srv. L. VIII. 1. J. XVI. 17.

Nejisté jest: J. XIV. 22. ƕa warþ ei unsis munais gabairhtjan þuk silban? *τί γέγονεν ὅτι ἡμῖν μέλλεις ἐμφανίζειν σεαυτόν*; poněvadž munais může býti optativ i indikativ, a věta mimo to jest spíše výsledná, jako také J. XVI. 17. leitil ei ni saiƕiþ mik *μικρὸν καὶ οὐ θεωρεῖτέ με.*

2. Také z vět předmětných spojkových veliká většina má indikativ. Opomíjejíce případy vět podobných při závětí indikativném uvedeme zde jen ty, ve kterých dle pravidel Erdmannových měl by býti optativ, ale není, totiž

a) při závětí tazacím: Mk. IV. 38. niu kara þuk, þizei fraqistnam? *οὐ μέλει σοι, ὅτι ἀπολλύμεθα;* — VII. 18. ni fraþjiþ, þammei all þata utaþro inngaggando in mannam ni mag ina gamainjan? *οὐ νοεῖτε, ὅτι πᾶν τὸ ἔξωθεν εἰσπορευόμενον εἰς τὸν ἄνθρωπον οὐ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι;* — VIII 17. ƕa þagkeiþ, unte hlaibans ni habam? *τί διαλογίζεσθε ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχετε;* — XII. 35. ƕaiwa qiþand þai bokarjos, þatei Xristus sunus ist Daweidis? *πῶς λέγουσιν οἱ γραμματεῖς, ὅτι ὁ Χριστὸς υἱός ἐστι Δαβίδ;* — L. II. 49. niu wisseduþ, þatei in þaim attins meinis skulda wisan? *οὐκ ᾔδειτε, ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρός μου δεῖ εἶναί με;* Srv. J. XIX. 10. Ř. VII. 1. I. Kor. V. 6. — J. VIII. 48. niu waila qiþam weis, þatei Samaraites is þu? *οὐ καλῶς λέγομεν ἡμεῖς ὅτι Σαμαρείτης εἶ σύ*; XI. 40. niu qaþ þus, þatei gasaihwis wulþu guþs? *οὐκ εἶπόν σοι ... ὅτι ὄψει τὴν*

Digitized by Google

δόξαν τοῦ θεοῦ; — XII. 34. ƕaiwa þu qiþis, þatei skulds ist ushauhjan? πῶς σὺ λέγεις ὅτι δεῖ ὑψωθῆναι; — I. Kor. XV. 12. ƕaiwa qiþand sumai ... þatei usstass dauþaim nist? πῶς λέγουσί τινες, ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν; — II. Kor. XIII. 5. niu kunnuþ izwis, þatei Xristus in izwis ist? οὐκ ἐπιγινώσκετε ὅτι Ἰησ. Χριστὸς ἐν ὑμῖν ἐστιν;

b) při závětí hortativném: Mk. XVI. 7. qiþiduh du siponjam is ... þatei faurbigaggiþ izwis in Galeilaian εἴπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ὅτι προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν. — L. X. 11. þata witeiþ, þatei atneƕida sik ana izwis þiudangardi guþs τοῦτο γινώσκετε, ὅτι ἤγγικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. — J. VII. 52. saiƕ þatei praufetus us Galeilaia ni urreisiþ ἴδε ὅτι προφήτης ἐκ τῆς Γαλιλαίας οὐκ ἐγήγερται. — II. Kor. X. 11. þata þagkjai sa swaleiks, þatei ƕileikai sijum waurda ... swaleikai jah andwairþai waurstwa τοῦτο λογίζεσθω ὁ τοιοῦτος, ὅτι οἷοί ἐσμεν τῷ λόγῳ ... τοιοῦτοι καὶ παρόντες τῷ ἔργῳ. — E. II. 11. gamuneiþ, þatei wesuþ μεμνονεύετε, ὅτι ἦτε. — II. Tim. III. 1. þata kunneis, ei in spedistam dagam atgaggand jera sleidja τοῦτο γίνωσκε, ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί.

c) při řídící větě účelné: Mk. II. 10. ei witeiþ, þatei waldufni habaiþ sunus mans ἵνα εἰδῆτε, ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. — J. XVI. 4. ei gamuneiþ þize, þatei ik qaþ izwis ἵνα μνημονεύητε αὐτῶν, ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν. — XVI. 31. ni ufkunnai so manaseþs, þatei ik frijoda attan ἵνα γνῷ ὁ κόσμος, ὅτι ἀγαπῶ τὸν πατέρα. Srv. XVII. 21. 23. — XIX. 4. ei witeiþ, þatei in imma ni ainnohun fairino bigat ἵνα γνῶτε, ὅτι ἐν αὐτῷ οὐδεμίαν αἰτίαν εὑρίσκω. — II. Kor. XIII. 6. wenja ei kunneiþ, þatei weis ni sijum ungakusanai ἐλπίζω, ὅτι γνώσεσθε, ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἐσμὲν ἀδόκιμοι. — Filip. I. 27. ei gahausjau bi izwis, þatei standiþ in ainamma ahmin ἵνα ἀκούσω τὰ περὶ ὑμῶν, ὅτι στήκετε ἐν ἑνὶ πνεύματι. — Filem. 19. ei ni qiþau þus, þatei jah þuk silban mis skula is ἵνα μὴ λέγω σοι, ὅτι καὶ σεαυτόν μοι προσοφείλεις.

d) po hypothetické řídící větě: J. VI. 62. jabai gasaiƕiþ sunu mans ussteigan, þadei was faurþis ἐὰν θεωρῆτε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα, ὅπου ἦν τὸ πρότερον. — VIII. 24. jabai ni galaubeiþ, þatei ik im ἐὰν μὴ πιστεύσητε, ὅτι ἐγὼ εἰμί. — I. Kor. X. 28. jabai ƕas qiþai, þatei galiugam gasaliþ ist ἐάν τις εἴπῃ· τοῦτο εἰδωλοθυτόν ἐστιν. — I. Th. IV. 14. jabai galaubjam, þatei Jesus gaswalt jah usstoþ εἰ πιστεύομεν, ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη.

e) po negativné větě řídící: J. VIII. 27 ni froþun, þatei attan qaþ οὐκ ἔγνωσαν, ὅτι τὸν πατέρα ἔλεγεν. — I. Kor. X. 1. ni wiljau izwis unwitans, þatei attans unsarai allai uf milhmin wesun — οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν. Srv. Ř. XI. 25. J. IX. 32. II. Kor. XII. 6. (po ibai), jež má smysl záporný. I limitativné þatei (J. VIII. 45. G. II. 20. IV 6.) a þanei Mt. XXV. 40. 45. uvozuje pouze indikativ.

3. Z vět přívlastkových skoro všecky, jež uvedeny jsou jen relativným ei, mají indikativ, a to i po otázce: Mk. IX. 21. ƕan lang mel ist, ei þata warþ imma? πόσος χρόνος ἐστὶν ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ; i po negaci Kol. I. 9. fram þamma daga ei hausidedum, ni ƕeilaidedum, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἠκούσαμεν, οὐ παυόμεθα. Srv. N. 5. 14.

Digitized by Google

§. 121. Optativ v nominalných větách spojkových jest 1. velmi často dubitativný, t. j. mluvící jím naznačuje, že pochybuje o výpovědi buď své vlastní, nebo (obyčejně) cizí, — 2. v některých případech také potentialný, a 3. zase velmi často euktivný (desideratívný, hortativný, finalný), obsahuje-li hlavní věta buď výslovně nebo jen implicite výraz vůle, žádosti, úmyslu. Ani v tomto posledním případě však nelze připustiti přímý vliv hlavní věty na volbu modu, leda potud, že výrazem vůle (chtění, úmyslu) již napřed jaksi povaha následující věty se oznamuje.

1. (Z vět podmětných:) Mt. VI. 7. þugkeiþ im auk, ei in filuwaurdein seinai andhausjaindau *δοκοῦσι γάρ, ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται* Srv. L. XIX. 11. II. Kor. XII. 19. — G. II. 2. þaimei þuhta, ibai sware rinnau, aiþþau runnjau *τοῖς δοκοῦσι μή πως εἰς κενὸν τρέχω ἢ ἔδραμον.* — Mk. IX. 12. ƕaiwa gameliþ ist bi sunu mans, ei manag winnai jah frakunþs wairþai? *πῶς γέγραπται ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα πολλὰ πάθῃ καὶ ἐξουδενωθῇ;* — L. I. 43. ƕaþro mis þata, ei qemi aiþei fraujins meinis at mis.?[1]) *πόθεν μοι τοῦτο, ἵνα ἔλθῃ ἡ μήτηρ τοῦ κυρίου μου πρός με;*

(Z vět předmětných:) Mt. V. 23. jabai gamuneis, þatei broþar þeins habai ƕa bi þuk *ἐὰν μνησθῇς, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατά σου.* (Zde lze připustiti assimilaci modů.) — Mt. V. 17. ni hugjaiþ, ei qemjau gatairan witoþ *μὴ νομίσητε, ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον.* — X. 34. nih ahjaiþ, þatei qemjau lagjan gawairþi ana airþa *μὴ νομίσητε, ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν.* Srv. J. V. 45. — J. XI. 13 jainai hugidedun, þatei is bi slep qeþi, *ἐκεῖνοι ἔδοξαν, ὅτι περὶ τῆς κοιμήσεως ὕπνου λέγει.* Srv. J. XIII. 29. — Mk. IX. 11. qiþandˇ þai bokarjos, þatei Helias skuli qiman faurþis *λέγουσιν οἱ γραμματεῖς, ὅτι Ἠλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον.* Srv. J. X. 36. XVI. 26. I. Kor. X. 19. — J. IX. 18. ni galaubidedun bi ina, þatei is blinds wesi *οὐκ ἐπίστευσαν περὶ αὐτοῦ, ὅτι τυφλὸς ἦν* — J. IX. 19. sau ist sa sunus izwar, þanei jus qiþiþ, þatei blinds gabaurans waurþi? *οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ὑμῶν, ὃν ὑμεῖς λέγετε, ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη;* (V souznačné větě J. VIII. 54. užito indikativu, ale tam je þatei jen uvozovací.) — Mk. VI. 55. þadei hausidedun, ei is wesi *ὅπου ἤκουον, ὅτι ἐκεῖ ἐστιν.* Srv. J. XII. 18. — L. XVIII. 9. þaiei silbans trauaidedun sis, ei weseina garaihtai *τοὺς πεποιθότας ἐφ' ἑαυτούς, ὅτι εἰσὶ δίκαιοι.* I. Kor. I. 16. ni wait, ei ainnohun daupidedjau *οὐκ οἶδα εἴ τινα ἄλλον ἐβάπτισα.* — Pochybnosť až v zápor skutečnosti stupňovaná jeví se: L. XX. 7. andhofun, ei in wissedeina *ἀπεκρίθησαν μὴ εἰδέναι.* — Srv. L. XVI. 1. II. Th. II. 2. — Sk. VIII. c. liugandans, ei ni ainshun reike galaubidedi imma (mentientes neminem principum credidisse ei) I. b. was kunnands, þatei ... nauþs ustaiknida wesi (sciebat futurum fuisse ut necessitas exhiberetur.) — I. Kor. I. 15. ei ƕas ni qiþai, þatei in meinamma namin daupidedjau *ἵνα μή τις εἴπῃ ὅτι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα ἐβάπτισα* — II. Kor. XI. 21. bi unsweriþai qiþa swe þatei weis siukai weseima *κατὰ ἀτιμίαν λέγω ὡς ὅτι ἡμεῖς ἠσθενήσαμεν* — J. VIII. 55. jabai qeþjau þatei ni kunnjau ina, sijau galeiks izwis liugnja *ἐὰν εἴπω*

[1]) **Velmi pěkný doklad optativu dubitativného: Alžběta takořka ani očím svým věřiti nechce, že by ji máti Páně byla přišla navštívit!**

Digitized by Google

ὅτι οὐκ οἶδα αὐτόν, ἔσομαι ὅμοιος ὑμῶν ψεύστης. (Zde se může zase připustiti assimilace.) Celá perioda hypoth. irrealná jest předmětně odvislá: G. IV. 15. weitwodja izwis, þatei jabai mahteig wesi, augona izwara usgrabandans atgebeiþ mis *μαρτυρῶ ὑμῖν ὅτι, εἰ δυνατόν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορύξαντες ἂν ἐδώκατέ μοι.*

Pozn Nejisté jsou doklady, kde slovesný tvar může býti indik. i optativ (habaiþ I Th. III. 6., dwalmoþ I Kor. XIV. 23.) pak brachylogie po þatei J. X. 38. II. Tim. I. 5.

§. **122. 2.** Potentialný optativ (ale vždy přece s přibarvením dubitativným) čteme: Mt. IX. 28. gaulaubjats þatei magjau þata taujan? *πιστεύετε, ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιεῖν;* — Mk. X. 38 magutsu driggkan stikl þanei ik driggka, jah daupeinai þizaiei ik daupjada ei daupjaindau? *δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω, καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθῆναι;*[1]) I. Kor. VII. 16. ƕa kannt qino, ei aban ganasjis? *τί οἶδας, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις;* aiþþau ƕa kannt, guma, þatei qen þeina ganasjais? *ἢ τί οἶδας, ἄνερ, εἰ τὴν γυναῖκα σώσεις.* Snad též, ač tu pochybování velmi jasně vystupuje na jevo: Filem. 22. wenja, ei þairh bidos izwaros fragibaidau izwis *ἐλπίζω, ὅτι διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν χαρισθήσομαι ὑμῖν.* Srv. Kor. I. 10. 13. XIII. 6. — Ř. VIII. 38. gatraua, þatei ni dauþus ni libains... magi uns afskaidan af friaþwai guþs *πέπεισμαι ὅτι οὔτε θάνατος οὔτε ζωὴ... δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγαπῆς τοῦ θεοῦ.*

3. Doklady optativů desiderativných po slovesech, jež značí vůli nebo projev vůle, vyčteny jsou již výše §. 93. a není třeba je tuto opakovati. Ale žádosť, požadavek nějaký nebo snaha také může pouze býti implicite ve větě hlavní obsažena, a optativ pak ve větě nominalné (podmětné a přívlastkové) rovně dlužno pokládati za euktivný čili desiderativný (finalný): Mt. V. 29. batizo ist þus, ei fraqistnai ains liþiwe þeinaize jah ni allata leik þein gadriusai in gaiainnan *συμφέρει σοι, ἵνα ἀπόληται ἓν τῶν μελῶν σου καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς γέενναν.* Srv. v. 30. J. XVI. 7. Mk. IX. 42. goþ ist imma mais, ei galagjaidau asiluqairnus ana halsaggan is *καλόν ἐστιν αὐτῷ μᾶλλον, εἰ περίκειται λίθος μυλικὸς περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ.* — I. Kor. IV. 3. mis in minnistin ist, ei fram izwis ussokjaidau *ἐμοὶ εἰς ἐλάχιστόν ἐστιν, ἵνα ὑφ' ὑμῶν ἀνακριθῶ.* — Mt. X. 25. ganah siponi, ei wairþai swe laisareis is *ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ, ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ.* — I. Th. III. 1. galeikaida uns, ei biliþanai weseima *εὐδοκήσαμεν καταλειφθῆναι.*

J. VI. 40. þatuhþan ist wilja þis sandjandins mik, ei... ƕazuh... aigi libain aiweinon *τοῦτο δέ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶς... ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον.* — XV. 12. þata ist anabusns meina, ei frijoþ izwis misso *αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμή, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους.*

---

[1]) Zajímavý anakoluth tento již všelijak byl vykládán. Bernhardt (l. c. str. 19.) domnívá se, že ei daupjaindau opisuje infinitiv jako jindy substantiva; Köhler soudí, že stalo se tak proto, že gotština nemá passivného infinitivu. Ale zdá se, že jen veliká pochybnosť mluvícího o možnosti onoho *βαπτισθῆναι* tento dubitativně potentialný optativ způsobila. V. níže sub 3.

Digitized by Google

(Wilja i anabusns jsou samy výrazy vůle; ale analogicky pak desiderativný optativ místo má též:) J. XVIII. 39. ist biuhti izwis (zvyk vyžadující:) ei ainana izwis fraletau *ἐστὶ συνήθεια ὑμῖν, ἵνα ἕνα ὑμῖν ἀπολύσω.* — VI. 29. þat ist waurstw guþs, ei galaubjaiþ *τοῦτό ἐστι τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ, ἵνα πιστεύσητε* — VI. 50. sa ist hlaifs... ei saei þis matjai, ni gadauþnai *οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος... ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγῃ καὶ μὴ ἀποθάνῃ* — XVII. 3. soh ist so aiweino libains, (t. j. požadavek věčného životal) ei kunneina þuk *αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωή, ἵνα γινώσκωσί σε.* Sk. I. c. þatuh wesi wiþra þata gadob, ei frauja... þana galausidedi (hoc fuisset contra ac decebat dominum eum solvere. Věta tato ostatně jest přetvořená hypothetická minulé možnosti t. j. neskutečnosti.)

§. 123. Analogicky také při þaurban jest desiderativ, neboť nedostatek zahrnuje žádosť po předmětě: J. XVI. 30. ni þarft, ei þuk þus fraihnai *οὐ χρείαν ἔχεις ἵνα τίς σε ἐρωτᾷ* Srv. I. Th. V. 1. — pak též po wairþs Mt. III. 11. — Sk. III. d. L. III. 16. — Mt. VIII. 8. L. VII. 6. XV. 19. 21. I. Kor. XV. 9.

Podivno poněkud jest, že L. VII. 4 ve větě relativné po wairþs jest indikativ: wairþs ist, þammei fragibis þata *ἄξιός ἐστιν ᾧ παρέξει τοῦτο.* — Mluvící patrně — aspoň tak Ulfilas na to se díval — prosbu setníkovu pokládali už za splněnu: »hoden jest ten, kterému to prokážeš (učiníš)« — Vyzvání také opsáno jest: J. XV. 8. in þamma hauhiþs ist atta meins, ei akran manag bairaiþ *ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ πατήρ μου, ἵνα καρπὸν πολὺν φέρητε.*

Konečně také ve dvou přívlastkových větách předložkových obsažen jest optativ desiderativný: L. I. 20. sijais þahands und þana dag, ei wairþai þata *ἔσῃ σιωπῶν ἄχρι ἧς ἡμέρας γένηται ταῦτα.* — J. XII. 23 qam þeila ei sweraidau sunus mans *ἐλήλυθεν ὥρα ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.*

Právě se stanoviska tohoto desiderativného optativu ve větě nominalné vysvětluje se snadno, že ve 3 dokladech i rozkazovací způsob je ve větě předmětné: Mt. XXVII. 49. a Mk. XV. 36. let, ei saihvam *ἄφετε ἴδωμεν.* Mk. VIII 15. saihviþ ei atsaihviþ izwis þis beistis Fareisaie *ὁρᾶτε, βλέπετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων.*[1]) — Dle tohoto *ὁρᾶτε, βλέπετε* nejlépe se také *ἄφετε, ἴδωμεν* vezme za asyndetickou parataxi. V g. ei má platnosť ještě prostě ukazovací a doklady tyto jsou vzácným prostředkem poznání, kterak věty desiderativné znenáhla z parataxe přešly v hypotaxi.

III. *Věty nominalné tazací*

§. 124. co do modův úplně se shodují se spojkovými. Mají tedy **1.** indikativ, uvádějí-li prostě faktum nebo opisují-li pojem a to beze všeho zření ku povaze věty hlavní. Po otázkové větě řídící doložen indikativ: Mt.

[1]) Něco podobného patrně na mysli má také Bernhardt, když l. c. str. 22. praví »Dies auffordernde ei scheint so formelhaft geworden zu sein, dass es sogar dem imperativ vorgesetzt ward.«

Jinak po saihvan jakožto projevu vůle stojí ei s desiderat. optativem (Mt. VIII. 4. IX., 30 Mk. I. 44. I. Kor. XVI. 10.).

Digitized by Google

XXVII. 13. niu hauseis, ƕan filu ana þuk weitwodjand? *οὐκ ἀκούεις, πόσα σου καταμαρτυροῦσι;* Mk. XIV. 60. niu andhafjis waiht, ƕa þai ana þuk weitwodjand? *οὐκ ἀποκρίνῃ οὐδέν, τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν;* — Mk. II. 25. niu ussuggwuþ aiw, ƕa gatawida Daweid? *οὐδέποτε ἀνέγνωτε, τί ἐποίησε Δαβίδ;* Srv. L. VI. 4. — Mk. XII. 26. niu gakunnaideduþ ana bokom Mosezis, ƕaiwa imma qaþ guþ? *οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῇ βίβλῳ Μωσέως, ὡς εἶπεν αὐτῷ ὁ θεός;* — L. IX. 55. niu wituþ, ƕis ahmane sijuþ? *οὐκ οἴδατε, οἵου πνεύματός ἐστε ὑμεῖς;* — J. XIII. 12. witudu, ƕa gatawida izwis? *γινώσκετε τί πεποίηκα ὑμῖν;* —

Po hortativné větě: Mt. VI. 3 ni witi hleidumei þeina, ƕa taujiþ taihswo þeina *μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου, τί ποιεῖ ἡ δεξιά σου.* — XXVI. 68. praufetei unsis, Xristu, ƕas ist sa slahands þuk? *προφήτευσον ἡμῖν, Χριστέ, τίς ἐστιν ὁ παίσας σε;* (Snad tuto lépe jest uznati parataxi.)

Mk. IV. 24. saiƕiþ, ƕa hauseiþ *βλέπετε τί ἀκούετε.* Srv. L. VIII. 18.

Mk. V. 19. gateih im, ƕan filu þus frauja gatawida *ἀνάγγειλον αὐτοῖς, ὅσα σοι ὁ κύριος ἐποίησεν.* Srv. L. VIII. 39. — L. IV. 23. ƕan filu hausidedum waurþan in Kafarnaum, tawei jah her *ὅσα ἠκούσαμεν γενόμενα ἐν Καπερναούμ, ποιήσον καὶ ὧδε.* — L. XVIII. 6. hauseiþ, ƕa staua inwindiþos qiþiþ *ἀκούσατε τί ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας λέγει.* — XX. 2. qiþ unsis, in ƕamma waldufnje þata taujis? *εἰπὲ ἡμῖν, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς;* — Mt. VI. 28. gakunnaiþ blomans haiþjos, ƕaiwa wahsjand *καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ, πῶς αὐξάνει;* — II. Kor. VII. 11. saiƕ auk silbo þata bi guþ saurgan, ƕelauda gatawida izwis usdaudein *ἰδοὺ γὰρ αὐτὸ τοῦτο τὸ κατὰ θεὸν λυπηθῆναι ὑμᾶς, πόσην κατειργάσατο ὑμῖν σπουδήν.* Tak analogicky i po sai = *ἴδε*: Mk. II. 24. sai ƕa taujand *ἴδε τι ποιοῦσιν;* Srv. X. 23. XV. 4. G. VI. a po větě přací: G. III. 2. þatain wiljau witan fram izwis, uzu waurstwam witodis ahman nemuþ? *τοῦτο μόνον θέλω μαθεῖν ἀφ' ὑμῶν, ἐξ ἔργων νόμου τὸ πνεῦμα ἐλάβετε;* (Věty tyto ovšem možno pokládati za parataktické.) Srv. I. Th. II. 10. —

Po účelné větě: J. XIV. 3. ei þarei im ik, þaruh sijuþ jah jus *ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγώ, καὶ ὑμεῖς ἦτε.* — XVII. 24. wiljau ei þarei im ik, jah þai sijaina *θέλω ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγώ, κἀκεῖνοι ὦσι.* — E. I. 18. ei witeiþ jus, ƕa ist wens laþonais is *εἰς τὸ εἰδέναι ὑμᾶς, τίς ἐστιν ἡ ἐλπὶς τῆς κλήσεως αὐτοῦ.* Srv. VI. 21. I. Tim. III. 15. — VI. 22. ei kunneiþ, ƕa bi ugk ist *ἵνα γνῶτε τὰ περὶ ἡμῶν.*

Po větě hypothetické: J. VI. 62. jabai gasaiƕiþ sunu mans ussteigan, þadei was faurþis *ἐὰν θεωρῆτε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα ὅπου ἦν τὸ πρότερον.*

Po záporné větě: (podmětná:) G. II. 6. ƕileikai simle wesun, ni waiht mis wulþris ist *ὁποῖοί ποτε ἦσαν* (někdejší stav jejich) *οὐδέν μοι διαφέρει.* (Předmětné:) Mt XXVI. 70. ni wait, ƕa qiþis *οὐκ οἶδα τι λέγεις.* Srv. Mk. X. 38. XIV. 68. L. VIII. 47. IX. 33. X. 22 XX. 2. 8. J. IX. 21. 25. 29. 30. X. 6. XII. 35. XIII. 28. XIV. 5. I. Tim I. 7.

§. 125. 2. Optativ v odvislých větách tazacích dle povahy své jest nejvíce **a**) dubitativný, vzácněji **b**) potentialný a **c**) desideratívný.

a) Mt. IX. 13. ganimiþ, ƕa sijai *μάθετε τί ἐστιν.* — XXVII. 49. a Mk. XV. 36. let ei saiƕam, qimaiu Helias (nasjan) athafjan ina *ἄφετε ἴδωμεν εἰ ἔρχεται Ἠλίας καθελεῖν αὐτόν.* — Mk. V. 14. qemun saiƕan, ƕa wesi þata

Digitized by Google

waurþano *ἐξῆλθον ἰδεῖν τί ἐστι τὸ γεγονὸς.* Srv. XV. 47. — E. V. 17. fraþjandans, ƕa sijai wilja fraujins *συνιέντες τὸ θελημα τοῦ κυρίου.* — III. 18. ei mageiþ gafahan, ... ƕa sijai braidei *ἵνα ἐξισχύσητε καταλαβέσθαι τί τὸ πλάτος.* — L. XIX. 48 — V. 19. ni bigitandans, ƕaiwa ina inn atbereina *μὴ εὑρόντες, διὰ ποίας εἰσενέγκωσιν αὐτόν* (potent.?) — L. XIX. 15. ei gakunnaidedi, ƕa ƕarjizuh gawaurhtedi *ἵνα γνῷ, τίς τι διεπραγματεύσατο.* Srv. L. XIX. 15. J. VII. 51. II. Kor. II. 9. — Filip. I. 22. ƕaþar waljau, ni kann *τί αἱρήσομαι οὐ γνωρίζω.* Srv. Sk. III. a. — Mk. IX. 6. ni wissa, ƕa rodidedi *οὐκ ᾔδει, τί λαλήσῃ.* Srv. Kol. IV. 6.

Mk. VIII. 23. frah ina, gauƕaseƕi *ἐπηρώτα αὐτὸν, εἴ τι βλέπει;* Srv. Mk. X. 2. XV. 44. L. VIII. 9. XV. 26. XVIII. 36. J. XIII. 24. XVIII. 21. — J. XIII. 22. þagkjandans, bi ƕarjana qeþi *ἀπορούμενοι, περὶ τίνος λέγει.* Srv. L. I. 29. III. 15. XIV. 31. XVI. 4. — L. IX. 46. galaiþ þan mitons in ins þata, ƕarjis þau ize maists wesi *εἰσῆλθε δὲ διαλογισμὸς ἐν αὐτοῖς τὸ τίς ἂν εἴη μείζων αὐτῶν.* — Mk. II. 2. witaidedun imma, ƕailidediu sabbato daga *παρετήρουν αὐτόν, εἰ τοῖς σάββασιν θεραπεύσει.* Srv. L. VI. 7. — Mk. XI. 18. sokidedun, ƕaiwa imma usqistedeina (potent.) *ἐζήτουν πῶς αὐτὸν ἀπολέσουσιν.* Srv. XIV. 11. L V. 18. XIX. 3. — II. Kor. XIII. 5. izwis silbans fraisiþ, sijaidu in galaubeinai *ἑαυτοὺς πειράζετε, εἰ ἐστὲ ἐν τῇ πίστει.* Srv. Ř. XII. 2. — L. XIV. 28. niu frumist rahneiþ ... manwiþo habaiu du ustiuhan *οὐχὶ ψηφίζει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει τὰ πρὸς ἀπαρτισμόν;* Srv. v. 31. — Mt. VI. 25. ni maurnaiþ saiwalai izwarai, ƕa matjaiþ jah ƕa driggkaiþ, nih leika izwaramma, ƕe wasjaiþ *μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε καὶ τί πίητε, μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν, τί ἐνδύσησθε.* — Mk. XV 24. disdailjand wastjos is wairpandans hlauta ana þos, ƕarjizuh ƕa nemi *διεμέριζον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ βάλλοντες κλῆρον ἐπ' αὐτὰ, τίς τί ἄρῃ.* — L. I. 21. sildaleikidedun, ƕa latidedi ina (*ἐθαύμαζον ἐν τῷ χρονίζειν αὐτόν*). — L. VI. 11. rodidedun du sis misso, ƕa tawidedeina (potent.) þamma Jesua *διελάλουν πρὸς ἀλλήλους, τί ἂν ποιήσειαν τῷ Ἰησοῦ.* Srv. Mk. IX. 34. L. I. 62. — I. Tim. V. 10. weitwodiþa habandei, jau barna fodidedi jau gastins andnemi, jau weihaim fotuns þwohi, jau aglons winnandam andbahtidedi, jau allamma waurstwe godaize afarlaistidedi *μαρτυρουμένη, εἰ ἐτεκνοφόρησεν, εἰ ἐξενοδόχησεν, εἰ ἁγίων πόδας ἔνιψεν, εἰ θλιβομένοις ἐπήρκεσεν, εἰ παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ ἐπηκολούθησεν.*

§. 126. b) Již mnohý z uvedených dokladů připouští také ponětí optativu potentialného, jako L. VI. 11. Mk. XI. 18. L. V. 19. a j., zvláště pak J. VII. 17. ufkunnaiþ bi þo laisein, framuh guþa sijai, þau iku fram mis silbin rodja *γνώσεται περὶ τῆς διδαχῆς, πότερον ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστιν, ἢ ἐγὼ ἀπ' ἐμαυτοῦ λαλῶ.*

Pozn. Střídání modů v tomto dokladě pěkně dokazuje, že věta řídící nemá vlivu na modus věty odvislé, než jen této vlastní okolnosti že rozhodují. Že by učení Spasitelovo mohlo býti z Boha, židé vůbec pochybovali (proto sijai), ale vůbec tvrdili za jisté, že sám ze sebe mluví (rodjai).

c) Optativ desiderativný (finalný) jest asi v otázkách *α)* prostých těchto: Mt. VIII. 20. sunus mans ni habaiþ, ƕar haubiþ sein anahnaiwjai *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει, ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ.* Srv. L. Iƕ. 58. — Mk. VIII. 1.

Digitized by Google

ni habandam, ƕa matidedeina *μὴ ἐχόντων, τί φάγωσι.* — v. 2. ni haband, ƕa matjaina *οὐκ ἔχουσι, τί φάγωσι.* — L. XVII. 8. manwei, ƕa du naht matjau *ἑτοίμασον τί δειπνήσω.*

β) Skoro vesměs optativem vysloveny jsou otázky obavně účelné, uvedené spojkou ibai: G. V. 15. saiƕiþ, ibai fram izwis misso fraqimaindau *βλέπετε, μὴ ὑπὸ ἀλλήλων ἀναλωθῆτε.* Srv. G. VI. 1. I. Th. V. 15.

II. Kor. VIII. 20. biwandjandans þata, ibai ƕas uns fairinodedi *στελλόμενοι τοῦτο, μή τις ἡμᾶς μωμήσηται.* — I. Th. III. 5. insandida du ufkunnan galaubein izwara, ibai aufto usfaifraisi izwis sa fraisands, jah sware wairþai arbaiþs unsara *ἔπεμψα εἰς τὸ γνῶναι τὴν πίστιν ὑμῶν, μή πως ἐπείρασεν ὑμᾶς ὁ πειράζων καὶ εἰς κενὸν γένηται ὁ κόπος ἡμῶν.* — II. Kor. XII. 6. freidja, ibai ƕas in mis ƕa muni *φείδομαι, μή τις εἰς ἐμὲ λογίσηται...* — II. Kor. XI. 3. og, ibai aufto... riurja wairþaina fraþja izwara *φοβοῦμαι μή πως φθαρῇ τὰ νοήματα ὑμῶν.* Srv. XII. 20. G. VI. 11.

Pozn. S indikativem ibai jest na př. II. Kor. XII. 17. ibai þairh ƕana þizeei insandida du izwis bifaihoda izwis *μή τινα ὧν ἀπέσταλκα πρὸς ὑμᾶς, δι' αὐτοῦ ἐπλεονέκτησα ὑμᾶς.* Srv. v. 18 a j.

Čas optativu

§. 127. Co se dotkne času optativu, platí základní pravidlo, že optativ praesentis označuje děj žádaný, možný, pochybný v přítomnosti a budoucnosti; optativ praeteriti děj žádaný, možný, pochybný v minulosti nebo také děj, jehož možnosť už minula, t. j. děj neskutečný.

Z toho jde, že ve větách nominalných, pokud jsou optativné,

I. přítomný optativ jeví se z pravidla vedle praesenta ve hlavní větě, značě děj **1.** skutečně také přítomný, nebo **2.** obecně pro všecky doby platný, nebo **3.** děj se stanoviska mluvící osoby teprve budoucí. Který z těchto tří určitě, leckdy ani nelze udati, poněvadž každý optativ s futurem má příbuznosť. Děj žádaný, možný, pochybný totiž ještě není přítomně skutečný, nýbrž jím pouze býti může. (Proto následující roztřídění platí jen z většího a mohlo by — dle subjektivných různých názorů — také dopadnouti jinak.)

1. (Z vět podmětných:) L. VII. 49. ƕas ist sa, saei frawaurhtins fraletai *τίς οὗτός ἐστιν, ὃς καὶ ἁμαρτίας ἀφίησιν.* Srv. Mt. III. 11. (Sk. III. d. L. III. 16. J. I. 27.) Mt. VI. 7. I. Tim. VI. 1. Sk. I. a. — (Z vět předmětných spojkových:) Mt. VI. 12. aflet uns, þatei skulans sijaima *ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν.* — I. Kor. X. 19. ƕa nu qiþamƕ þatei... sijainaƕ *τί οὖν φημι; ὅτι... ἐστιν;* (dvakrát) Srv. X. 25. 27. 33. XV. 9. Mt. VIII. 8. Mk. X. 38. VI. 25. XV. 12. L. III. 13. IV. 3. VI. 31. VII. 6. IX. 54. XV. 21. J. XIII. 29. XVI. 26. 30. X. 36. G. II. 17. V. 16. I. Th. V. 1. — (Z tazacích:) Mt. VIII. 20. sunus mans ni habaiþ, ƕar haubiþ sein anahnaiwjai *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει, ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ.* Srv. IX. 13. Mk. VIII. 2. L. IX. 58. XVII. 8. II. Kor. XIII. 5. E. III. 18. Filip. I. 22. — (Z přívlastkových:)

Digitized by Google

L. XV. 12. gif mis sei undrimai mik dail aiginis *δός μοι τὸ ἐπίβαλλον μέρος τῆς οὐσίας.*

2. Mk. IV. 9. saei habai ausona hausjandona, gahausjai *ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω.* Srv. Mt. V. 19. 29. X. 25. 38. Mk. VII. 10. IX. 42. L. III. 11. VIII. 8. XIV. 27. J. VI. 29. 50. XVI. 7. XVIII. 39. I. Kor. XI. 27. E. IV. 29. Filip. III. 15. II. Tim. II. 19. (Z předmětných:) Mk. XI. 23. þisƕazuh ei qiþai ... jah ni tuzwerjai, ak galaubjai ... wairþiþ imma *ὃς ἐὰν εἴπῃ ... καὶ μὴ διακριθῇ ... ἀλλὰ πιστεύσῃ, ἔσται αὐτῷ.* Srv. v. 24. V. 23. X. 35. L. X. 2. J. XV. 16. XVII. 15. II. Kor. IX. 5. X. 2. XIII. 7. E. IV. 17. Kol. III. 17. 23. I. Th. V. 21. II. Th. I. 11. I. Tim. V. 21. (Z nepřímých otázek:) L. XIV. 28. ƕas ... niu frumist gasitands rahneiþ ... manwiþo habaiu du ustiuhan *τίς ... οὐχὶ πρῶτον καθίσας ψηφίζει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει τὰ πρὸς ἀπαρτισμόν;* Srv. XIV. 31. G. V. 15. VI. 1. I. Th. V. 15. (Z přívlastkových:) I. Tim. V. 3. widuwons swerai, þozei bi sunjai sijaina widuwons *χήρας τίμα τὰς ὄντως χήρας.* Srv. II. 2. 4. V. 9. I. Th. IV. 3. 6. L. I. 61. IX. 50.

3. (Z podmětných:) Mk. XIV. 44. þammei kukjau, sa ist *ὃν ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστι.* Srv. Mt. V. 31. X. 26. Mk. IV. 22. VI. 11. 23. IX. 41. L. VIII. 17. XVII. 7. 31. XVIII. 29. 30. II. Kor. XII. 19. — (Z předmětných:) Filem 22. wenja, ei þairh bidos izwaros fragibaidau izwis *ἐλπίζω ὅτι χαρισθήσομαι ὑμῖν.* Srv. Mt. VIII. 4. IX. 38. XXVII. 17. Mk. I. 44. X. 37. 50. XIII. 18. XIV. 12. L. IX. 5. XVIII. 41. J. XIII. 34. XV. 17. XVII. 24. XVIII. 39. Ř. XIV. 13. I. Kor. VII. 16. (dvakrát) XVI. 10. E. V. 10. Kol. IV. 3. 16. 17. I. Th. III. 10. IV. 1. V. 27. II. Th. III. 1. 6. 12. I. Tim. I. 3. 18. V. 7. Sk. III. d.

(Z otázek:) XXVII. 49. let ei saiƕam qimaiu Helias nasjan ina *ἄφες ἴδωμεν εἰ ἔρχεται Ἠλίας σώσων αὐτόν.* Srv. Mt. VI. 25. Mk. XV. 36. J. VII. 17 51. II. Kor. II. 9. XI. 3. XII. 20. (Z přívlastkových:) L. IX. 4. in þanei gard gaggaiþ. þar saljiþ *εἰς ἣν ἂν οἰκίαν εἰσέλθητε, ἐκεῖ μένετε.* Srv. v. 5. 8. 10. I. 10. J. V. 36.

§. 128. 1. V obor přítomnosti ovšem také spadá perfectum praesentiae (absolutum) a proto při něm optativ praesentis nikterak nezaráží. Zdali ř. už také bylo perfectum či aorist, pranic nerozhoduje, než jen obecná situace myšlénky: Mk. IX. 12. ƕaiwa gameliþ ist bi sunu mans, ei manag winnai jah frakunþs wairþai? *πῶς γέγραπται ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα πολλὰ πάθῃ καὶ ἐξουδενωθῇ;* Srv. Mk. XII. 19. — J. XII. 46. ik liuhaþ in þamma fairƕau qam, ei ƕazuh saei galaubjai du mis, in riqiza ni wairþai *ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ μείνῃ.* II. Kor. II. 1. gastauida þata silbo at mis, ei aftra in saurgai ni qimau *ἔκρινα ἐμαυτῷ τοῦτο τὸ μὴ πάλιν ἐλθεῖν ἐν λύπῃ πρὸς ὑμᾶς.* — I. Th. IV. 11. izwis anabudum, ei gaggaiþ gafehaba *ὑμῖν παρηγγείλαμεν, ἵνα περιπατῆτε εὐσχημόνως.* — E. IV. 17. uslaisidai sijuþ, ei aflagjaiþ þana fairnjan mannan *ἐμάθετε ἀποθέσθαι ὑμᾶς τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον.* — L. XVI. 4. andþahta mik, ƕa taujau *ἔγνων, τί ποιήσω.* — J. XV. 8. in þamma hauhiþs ist atta meins, ei akran manag

Digitized by Google

bairaiþ *ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ πατήρ μου, ἵνα καρπὸν πολὺν φέρητε.* Srv. L. XX. 28. J. XIV. 22. I. Th. III. 10.

Z předmětných ještě: J. IX. 22. gaqeþun sis Judaieis, ei jabai ƕas ina andhaihaiti Xristu, utana synagogais wairþai (úmluva platila na stálo!) Podobně J. VIII. 55. jabai qeþjau þatei ni kunnjau ina, sijau galeiks izwis liugnja *ἐὰν εἴπω ὅτι οὐκ οἶδα αὐτὸν, ἔσομαι ὅμοιος ὑμῶν ψεύστης.* Srv. J. XII. 34.

Z vět tazacích: Mk. X. 2. frehun ina, skuldu sijai mann qen afsatjan? *ἐπηρώτησαν αὐτὸν εἰ ἔξεστιν ἀνδρὶ γυναῖκα ἀπολῦσαι;* L. VIII. 9. Srv. Mk. X. 2. L. VIII. 9.

Z přívlastkových: J. XII. 23. qam ƕeila, ei sweraidau sunus mans *ἐλήλυθεν ὥρα, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.*

Pozn. Praesentním ovšem také jest optativ praeterito-praesentní: tak výše kunnjau J. VIII. 55. a dále Mk. VII. 15. ni waihts ist... þatei magi ina gamainjan *οὐδέν ἐστιν... ὃ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι.* Srv. IX. 39. Mt. IX. 28. Ř. VIII. 5. — J. VI. 40. þatuh þan ist wilja þis sandjandins mik, ei ƕazuh... aigi libain aiweinon. *τοῦτό ἐστι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶς... ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον.* — XVII 3. soh ist so aiweino libains, ei kunneina þuk *αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωή, ἵνα γινώσκωσί σε.* Srv. II. Kor. XIII. 6. — Mt. IX. 30. saihƕats, ei manna ni witi *ὁρᾶτε μηδεὶς γινωσκέτω.* — Mk. IX. 11. qiþand þai bokarjos þatei Helias skuli qiman faurþis *λέγουσι οἱ γραμματεῖς ὅτι Ἠλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον.* — Srv. Kol. IV. 6. — Ř. XIII. 3. wileis ei ni ogeis *θέλεις μὴ φοβεῖσθαι.*

§. 129. II. Optativ praeteriti značí 1. žádaný, možný, pochybný děj minulý, a to

a) i při praesentě věty nadřízené. Poučné jsou případy, kde optativ praes. i praeter. s patrným rozdílem časovým stojí vedle sebe: Mk. X. 29. ni ƕashun ist, saei aflailoti gard... saei ni andnimai *οὐδείς ἐστιν, ὃς ἀφῆκεν* (opustil dříve) *οἰκίαν, ἐὰν μὴ λάβῃ* (vezme později!) — G. II. 2. þaimei þuhta (perf. praes.) ibai sware rinnau (běžím) aiþþau runnjau (běžel) *τοῖς δοκοῦσι, μή πως εἰς κενὸν τρέχω ἢ ἔδραμον.*

Tak při praesentě opt praeteriti o minulosti čteme ještě (ve větách podmětných). L. I. 43. ƕaþro mis þata, ei qemi (že by byla přišla) aiþei fraujins meinis at mis? *πόθεν μοι τοῦτο, ἵνα ἔλθῃ ἡ μήτηρ τοῦ κυρίου μου πρός με;* — E. IV. 28. saei hlefi (kdo snad kradl) þanaseiþs ni hlifai (ř. jinak *ὁ κλέπτων* (krade ze zvyku!) *μηκέτι κλεπτέτω.* (Ve větách předmětných:) Mt. V. 17. ni hugjaiþ, ei qemjau (bych byl přišel) gatairan witoþ *μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον.* Srv. X. 34. — J. IX. 19. sau ist sa sunus izwar, þanei jus qiþiþ, þatei blinds gabaurans waurþi? *οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ὑμῶν, ὃν ὑμεῖς λέγετε, ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη;* — I. Kor. I. 16. ni wait, ei ainnohun daupidedjau *οὐκ οἶδα, εἴ τινα ἄλλον ἐβάπτισα.* Srv. v. 15. (V tazacích:) J. XVIII. 21. fraihn þans hausjandans, ƕa rodidedjau du im? *ἐπηρώτησον τοὺς ἀκηκοότας, τί ἐλάλησα αὐτοῖς;* — I. Tim. V. 10. weitwodiþa habandei, jau barna fodidedi, jau gastins andnemi, jau weihaim fotuns þwohi, jau aglons winnandam andbahtidedi, jau allamma waurstwe godaize afarlaistidedi *μαρτυ-*

Digitized by Google

ρουμένη, εἰ ἐτεκνοτρόφησεν, εἰ ἐξενοδόχησεν, εἰ ἁγίων πόδας ἔνιψεν, εἰ θλιβομένοις ἐπήρκεσεν, εἰ παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ ἐπηκολούθησεν. — G. IV. 11. og izwis, ibai sware arbaididedjau in izwis *φοβοῦμαι ὑμᾶς, μή πως εἰκῇ κεκοπίακα εἰς ὑμᾶς.*

b) Obyčejně při praeteritě věty hlavní, (a to i proti řečtině), poněvadž se jím děj celého komplexu vět sounáležitých posouvá v dobu minulou [1]) L. XIX. (bi þatei) þuhta im, ei suns skulda wesi þiudangardi guþs gaswikunþjan (*διὰ τὸ δοκεῖν αὐτοὺς, ὅτι παραχρῆμα μέλλει ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀναφαίνεσθαι.* — I. Th. III. 1. galeikaida uns, ei biliþanai weseima *εὐδοκήσαμεν καταλειφθῆναι.* — (Z vět předmětných:) L. XVIII. 9. þaiei silbans trauaidedun sis, ei weseina garaihtans *τοὺς πεποιθότας ἐφ' ἑαυτούς, ὅτι εἰσὶ δίκαιοι.* — J. IX. 18. ni galaubidedun bi ina, þatei is blinds *wesi* (toto vlastně za plsqmprfct.!) *οὐκ ἐπίστευσαν περὶ αὐτοῦ, ὅτι τυφλὸς ἦν* — XI. 13. jainai hugidedun, þatei is bi slep qeþi *ἐκεῖνοι ἔδοξαν ὅτι περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ ὕπνου λέγει.* Srv. XIII. 29. Mt. XXVII. 1. runa nemun allai gudjans... bi Jesu, ei afdauþidedeina ina *συμβούλιον ἔλαβον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς... κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, ὥστε θανατῶσαι αὐτόν.* Srv. Mk. III. 6. — Mk. III. 9. qaþ þaim siponjam seinaim, ei skip habaiþ wesi at imma *εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα πλοιάριον προσκαρτερῇ αὐτῷ.* — Srv. 11. V. 10. 18. 43. VI. 8. 12. 55. (dvakrát) VII. 26. 32. 36. VIII. 6. 7. 22. 30. IX. 9. 19. 30. X. 48. XI. 16. XV. 11. L. I. 73. V. 7. 14. VII. 3. 36. VIII. 31. 38. 56. IX. 21. 40. XVIII. 39. XIX. 48. XX. 7. J. VIII. 56. XI. 37. XII. 10 18 I. Kor. XVI. 12. (dvakrát) II. Kor. XII. 8. N. V. 14. Sk. I. b. VIII. c. (Z tazacích:) Mk. III. 2. witaidedun imma, hailidediu sabbato daga, *παρετήρουν αὐτόν, εἰ τοῖς σάββασιν θεραπεύσει.* Srv. V. 14. qemun saihvan, hva wesi þata waurþano *ἐξῆλθον ἰδεῖν τί ἐστι τὸ γεγονός.* — L. V. 18. sokidedun hvaiwa ina innatbereina jah galagidedeina in andwairþja is *ἐζήτουν αὐτὸν εἰσενεγκεῖν καὶ θεῖναι ἐνώπιον αὐτοῦ.* — J. XIII. 24. bandwiduh þan þamma Seimon Paitrus du fraihnan hvas wesi, bi þanei qaþ *νεύει οὖν τούτῳ Σίμ. Πέτ. πυθέσθαι τίς ἂν εἴη περὶ οὗ λέγει.* — I. Th. III. 5. insandida du utkunnan galaubein izwara, ibai aufto usfaifraisi izwis sa fraisands *ἔπεμψα εἰς τὸ γνῶναι τὴν πίστιν ὑμῶν, μή πως ἐπείρασεν ὑμᾶς ὁ πειράζων.* (Věta po ibai ovšem může se také bráti za účelnou.) Srv. VIII. 1. 23. IX. 6. 34. XI. 18. XIV. 11. XV. 47. L. I. 29. 62. III. 15. V. 19. VI. 7. 11. XV. 26. XVIII. 36. XIX. 3. 15. J. XIII. 22. (Po praes. histor.:) Mk. XV. 24. disdailjand wastjos is wairpandans hlauta ana þos, hvarjizuh hva nemi *διαμερίζονται τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον ἐπ' αὐτά, τίς τί ἄρῃ.* — (Po part. praes. závislém na histor času také:) II. Kor. VIII. 20. biwandjandans þata, ibai hvas uns fairinodedi *στελλόμενοι τοῦτο, μή τις ἡμᾶς μωμήσηται.* — (Z vět přívlastkových:) L. IX. 46 galaiþ mitons in ins þata, hvarjis þau ize maists wesi *εἰσῆλθε διαλογισμὸς ἐν αὐτοῖς τὸ τίς ἂν εἴη μείζων αὐτῶν.*

§. 130. 2. Optativ praeteriti značí také minulost možnosti t. j. prakticky čirou *neskutečnost*, při níž pak dalším rozvojem už ani na určitou dobu se

[1]) Jako na př. po anglicku věta naše »řekl mi, že jest zdráv« nevyjadřuje se »he told me (that) he is well«, nýbrž he told me, he was well, t. j. oběma minulostmi; nebo »řekl mi, že už přichází«, nikoli »he told me, he is coming«, nýbrž »he told me he was coming already«.

Digitized by Google

nepomýšlí, tak že tento optativ neskutečnosti ovšem státi může **a**) o neskutečnosti přítomné, nebo **b**) o neskutečnosti minulé:

a) II. Kor. XII. 13. ƕa ist, þize wanai weseiþ (byste byli zkráceni, ale nejste!) niba þatei ik silba ni kaurida izwis *τί ἐστιν ὃ ἡττήθητε, εἰ μὴ ὅτι αὐτὸς ἐγὼ οὐ κατενάρκησα ὑμῶν;* — XI. 21. bi unsweriþai qiþa, swe þatei weis siukai weseima (jako bychom nemocni byli, ale nejsme!) *κατὰ ἀτιμίαν λέγω ὡς ὅτι ἡμεῖς ἠσθενήσαμεν.* — J. V. 45. (verb. finitum nedochováno; snad ni hugjaiþ jako Mt. V. 17.) þatei ik wrohidedjau izwis *μὴ δοκεῖτε ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν* (ř. jiný názor!).

b) G. IV. 15. weitwodja izwis, þatei jabai mahteig wesi, augona izwara usgrabandans atgebeiþ mis *μαρτυρῶ ὑμῖν, ὅτι, εἰ δυνατόν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορύξαντες ἂν ἐδώκατέ μοι.* — Sk. I. c. þatuh wesi wiþra þata gadob, ei frauja... þana galausidedi (hoc fuisset contra ac decebat, dominum... eum solvere).

Pozn. Zdali myšlénka skutečně spadá do minulosti, prozraditi musí kontext. V tom jest gotština proti řečtině chudší, že jedním a týmže opt. praeteriti vyjadřovati musí neskutečnosť minulou i přítomnou. Viz o tom více při souvětích hypothetických.

Digitized by Google

Části II. Oddíl II.

Věty příslovečné.

Věty místní.

§. 131. Vět místních v textu gotském jest poměrně málo.

Určení místa a tudy také věta lokalná odpovídá buď k otázce kde? nebo odkud? nebo kam?

Tvarem jsou věty místní buď relativné, buď nepřímé otázky a takto velmi těsně se stýkají s větami nominalnými; mnohé také přímo nominalné věty zastupují.

I. K otázce kde? jich odpovídá ještě nejvíce a sice jsou:

1. *Korrelativné:* Mt. VI. 21. þarei [1]) ist huzd izwar, þaruh ist jah hairto izwar *ὅπου ἐστιν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ ἐστι καὶ ἡ καρδία ὑμῶν.* Srv. J. XII. 26. XIV. 3. XVII. 27. II. Kor. III. 17. — L. XVII. 37. þarei leik, jaindre galisand sik arans *ὅπου τὸ σῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἀετοί.* — Mk. XIV. 14. ƕar sind saliþwos, þarei paska miþ siponjam meinaim matjau? *ποῦ ἐστι τὸ κατάλυμα, ὅπου τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω;*

Pozn. Korrelativné není, ač na pohled takým se zdá: J. VII. 35. ƕadre sa skuli gaggan, þei weis ni bigitaima ina? *ποῦ οὗτος μέλλει πορεύεσθαι, ὅτι ἡμεῖς οὐχ εὑρήσομεν αὐτόν;* Druhá věta jest výsledná.

2. Relativně lokalné (bez determinativa zájmenného, ač determinativný pojem jiný [substantivum n. j.] obyčejně bývá vyjádřen, tak že věta lokalná vlastně jest přívlastkovou): Mk. XVI. 6. sai þana stad, þarei galagidedun

[1]) Vztažná platnosť částic þarei, þadei, þaþroei vyvinula se z původní demonstrativné (a demonstrativně anaforické) zcela souběžně jako při zájmenech relativných saei, soei, þatei a při spojce þatei.

Digitized by Google

ina *ἴδε ὁ τόπος, ὅπου ἔθηκαν αὐτόν.* Srv. II. 4. IV. 5. 15. IX. 44 46. 48. L. IV. 16. 17. J. VI. 23. VII. 42. X. 40. XI. 30. 41. XII. 1. XVIII. 1. 20. Ř. IX. 26. — Mt. VI. 19. ni huzdjaiþ izwis huzda ana airþai, þarei malo jah nidwa frawardeiþ *μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σὴς καὶ βρῶσις ἀφανίζει.* Srv. v. 20. — Mk. V. 40. galaiþ inn, þarei was þata barn ligando *εἰσπορεύεται, ὅπου ἦν τὸ παιδίον ἀνακείμενον.* — J. VII. 34. þarei im ik, jus ni maguþ qiman *ὅπου εἰμὶ ἐγώ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν.* Srv. v. 36. XI. 32. XVII. 24. — Kol. III. 1. þoei iupa sind sokeiþ, þarei Xristus ist *τὰ ἄνω ζητεῖτε, οὗ ὁ Χριστός ἐστιν.*

· Přibarvení koncessivné mají: Mk. IX. 18. þisƕaruh þei ina gafahiþ, gawairpiþ ina *ὅπου ἂν αὐτὸν καταλάβῃ, ῥήσσει αὐτόν.* — XIV. 9. þisƕaruh þei merjada so aiwaggeljo... jah þatei gatawida so, merjada *ὅπου ἂν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο... καὶ ὃ ἐποίησεν αὕτη, λαληθήσεται.*

3. Přímo a prostě relativné, ale lokalného smyslu jsou: J. XI. 6. salida in þammei was stada *ἔμεινεν ἐν ᾧ ἦν τόπῳ* — a ve smyslu přeneseně lokalném: Kol. I. 14. sunaus, in þammei habam frabauht *υἱοῦ ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν.* Srv. E. I. 6. 11. 13. II. 2. 3. 21. 22. III. 12. IV. 30. Filip. III. 12. Kol. II. 12. III. 7. 15. II. Tim. IV. 4. II. Kor. XI. 21.

4. Nepřímo tazací (tedy vlastně platnosti předmětné): Mt. VIII. 20. sunus mans ni habaiþ, ƕar haubiþ sein anahnaiwjai *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει, ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ.* Srv. L. IX. 58. — Mk. XV. 47. seƕun, ƕar galagiþs wesi *ἐθεώρουν ποῦ τίθεται.* — Prolepticky lokalně tazací ƕar vzato do věty hlavní: Mk. XIV. 12. ƕar wileis ei galeiþandans manwjaima? *ποῦ θέλεις ἀπελθόντες ἑτοιμάσωμεν;*

5. Zástupně lokalná jest věta způsobová: L. XX. 27. Moses bandwida ana aiƕatundjai, swe qiþiþ *Μωσῆς ἐμήνυσεν ἐπὶ τῆς βάτου, ὡς λέγει* (ač ovšem se může swe qiþiþ těsněji spojovati s výrokem bandwida čistě modalně).

§. 132. II. K otázce odkud? odpovídá jen málo vět a sice:

1. relativná (přívlastková): Filip. III. 20. unsara bauains in himina ist, þaþroei jah nasjand usbeidam *ἡμῶν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα.*

2. nepřímo tazací (předmětná): J. VII. 27. (s prolepsí) þana kunnum ƕaþro ist, iþ Xristus biþe qimiþ, ni manna wait ƕaþro ist *τοῦτον οἴδαμεν πόθεν ἐστίν, ὁ δὲ Χρ. ὅταν ἔρχηται, οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστίν.* Srv. VII. 28. VIII. 14. (dvakrát) IX. 29. 30.

III. Na otázku kam? zase jest dokladů více a sice:

1. relativné (přívlastkové): L. X. 1. insandida ins... in all baurge jah stade, þadei munaida gaggan *ἀπέστειλεν αὐτοὺς... εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον, οὗ ἤμελλεν αὐτὸς πορεύεσθαι.* — (Čistě lokalně:) Mk. XIV. 14. þadei inn galeiþai, qiþaits þamma heiwafraujin *ὅπου ἐὰν εἰσέλθῃ, εἴπατε τῷ οἰκοδεσπότῃ.* — J. VIII. 21. þadei ik gagga, jus ni maguþ qiman *ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν.* Srv. XIII. 33. XIV. 4.

2. Přibarvení koncessivné mají: L. IX. 57. a Mt. VIII. 19. laistja þuk, þisƕaduh þadei gaggis *ἀκολουθήσω σοι, ὅπου ἂν ἀπέρχῃ.* Srv. Mk. VI. 10.

Digitized by Google

56. — I. Kor. XVI. 6. ei jus mik gasandjaiþ, þiswaduh þei ik wrato *ἵνα ὑμεῖς με προπέμψητε, οὗ ἐὰν πορεύωμαι.*

3. Zajímavou attrakcí a vzájemností pojmů kam a kde þadei dvakrát odpovídá k otázce kde? řadíc se ke slovesu pohybu v řídící větě, ač sloveso věty podřízené vymáhá určení klidu. Oba případy odchylují se od ř. prvopisu: J. VI. 62. jabai gasaiwiþ sunu mans ussteigan þadei was faurþis? *ἐὰν θεωρῆτε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα, ὅπου ἦν πρότερον.* — Mk. VI. 55. dugunnun þans ubil habandans bairan þadei hausidedun ei is wesi *ἤρξαντο τοὺς κακῶς ἔχοντας περιφέρειν, ὅπου ἤκουον ὅτι ἐκεῖ ἐστι.*

4. Prostě relativné věty ale smyslu lokalného jsou: L. IX. 4. in þanei gard gaggaiþ, þar saljiþ jah þaþroh usgaggaiþ *εἰς ἣν ἂν οἰκίαν εἰσέλθητε, ἐκεῖ μένετε καὶ ἐκεῖθεν ἐξέρχεσθε.* Srv. v. 5. 8. 10.

5. Nepřímé otázky (předmětné v.): J. XII. 35. ni wait, hwaþ gaggiþ *οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει.* Sr. VIII. 14. (dvakrát) XIV. 5.

Modus vět lokalných

§. 133. jest větším dílem indikativ a to i po imperativu (kladném) Kol. III. 1. (negativném) Mt. VI 19. 20. — i po ei s optat. účelným: J. XVII. 24. (wiljau, ei þarei im ik, jah þai sijaina) po ei výsledném J. XIV. 3. — i po větě hypothetické: J. VI. 62. (jabai gasaiwiþ sunu mans ussteigan þadei was faurþis? — i po negaci: J. XIV. 5. (ni witum, hwaþ gaggis) VII. 27. 34. 36. VIII. 14. 21. IX. 29. 30. XII. 35. XIII. 33. 36.

Optativných vět lokalných mimo prostě relativné (výše sub I. 3. II. 4. uvedené) jest pouze sedm, osmá jest pochybna (I. Kor. XVI. 6. kde wrato může býti indikativ i optativ).

Optativ pak v nich jest **1.** desiderativný: Mk. XIV. 14. hwar sind saliþwos, þarei paska miþ siponjam meinaim matjau? — J. VII. 35. (výsledně lokalná:) hwadre sa skuli gaggan, þei weis ni bigitaima ina? (V obou případech optativ může se bráti též za potentialný.)

2. Potentialný: Mt. VIII. 20. sunus mans ni habaiþ, hwar haubiþ sein anahnaiwjai (desiderativ?). Mk. XIV. 14. þadei inn galeiþai, qiþaits þamma heiwafraujin. — VI. 10. þiswaduh þei gaggaiþ in gard, þar saljaiþ *ὅπου ἐὰν εἰσέλθητε εἰς οἰκίαν, ἐκεῖ μένετε.*

3. Optativ vyjadřuje pochybnosť: Mk. VI. 55. dugunnun þans ubil habandans bairan þadei hausidedun ei is wesi. — XV. 47. sehwun, hwar galagiþs wesi (dívaly se, kam by asi ho položili).

Digitized by Google

Věty temporalné.

§. **134**. Určení času a tudy též věty temporalné odpovídají buď na otázku *kdy?* nebo na otázku *jak dlouho?* Při určeních prvního druhu hleděti jest také k tomu, zdali děj časové věty jest s dějem řídící věty **1**. současný, či **2**. před ním předcházející, či **3**. po něm následující.

A) *Věty na otázku kdy?*

1. Hojně jeví se věty časové ve stavu ještě nerozvinutém t. j. tak řeč. zkrácené. Krácení děje se participiem, a to jest zase buď spojité čili úplně vsuté ve vazbu věty řídící, a jí přizpůsobené, nebo nespojité ve vazbách t. ř. absolutných, které už mají značnou míru samostatnosti.

I. Participia temporalná spojitá obsahují *α*) děj s hlavní větou současný: Mt. VI. 7. bidjandans ni filuwaurdjaiþ *προσευχόμενοι μὴ βαττολογήσητε*. — v. 17. þu fastands salbo haubiþ þein *σὺ νηστεύων ἄλειψαί σου τὴν κεφαλήν*. — XXVII. 63. jains airzjands qaþ nauh libands *ἐκεῖνος ὁ πλάνος εἶπεν ἔτι ζῶν*. — Mk. I. 16. = II. 14. ƕarbonds gasaƕ *περιπατῶν εἶδε*. — VI. 55. birinnandans all þata gawi dugunnun... bairan *περιδραμόντες ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην, ἤρξαντο περιφέρειν*. — XI. 20. fauragaggandans gaseƕun *παραπορευόμενοι εἶδον*. — L. II. 38. atstandandei rodida *ἐπιστᾶσα ἀνθωμολογεῖτο*. — V. 6. þata taujandans galukun *τοῦτο ποιήσαντες συνέκλεισαν*. Srv. VII. 2. J. VII. 9. VIII. 20. IX. 1. XIII. 22. XIV. 25. XVIII. 32. I. Kor. VI. 6. XI. 4. 5. 29. XIV. 25. II. Kor. V. 4. X. 1. 11. XI. 7. G. II. 17. III. 3. E. II. 3. IV. 2. 3. Filip. IV. 14. I. Th. II. 16. III. 10. I. Tim. I. 7. (dvakrát) 9. II. Tim. I. 4. 5.

β) Děj vedlejší věty předchází před dějem věty hlavní, a sice *αα*) nejčastěji tak, že oba spadají do minulosti: Mt. VIII. 2. durinnands inwait ina *ἐλθὼν προσεκύνει αὐτῷ*. — v. 2. ufrakjands handu attaitok imma *ἐκτείνας τὴν*

Digitized by Google

χεῖρα ἥψατο αὐτοῦ. Srv. v. 10. 14. 18. 19 25. 26. 32. 33. 34. IX. 1. 2. 7. 9. (dvakrát) 10. 11. 12. 18. 19. 20. 22. (dvakrát) 23. (dvakrát) 25. 31. 36. X. 1. XI. 2. (dvakrát) XXVI. 73. 75. XXVII. 2. 3. (dvakrát) 5. (dvakrát) 6. 7. 47. 48. 50. 53. (dvakrát) 54. 58. 59. (dvakrát) 66. (dvakrát) Mk. I. 10. 18. 19. 20. 21. 26. 29. 31. 37. 41. (dvakrát) 43. 45. II. 4. 5. 8. 12. 14. 16. 17. III. 5. 6. 8. 21. 23. 34. IV. 1. 36. 39. V. 6. 7. 13. 22. 27. (dvakrát) 29. 54. VII. 1. 2. 14. 24. (dvakrát) 25. (dvakrát) IV. 30. 39. 40. VI. 2. 5. 12. 16. 17. 24. 25. 26. 27. (dvakrát) VII. 30. 31. 33. (dvakrát) 34. VIII. 1. 6. (dvakrát) 7. 12. 13. (dvakrát) 17. 23. (třikrát) 24. 32. 33. (dvakrát) 34. IX. 8. 12. 14. 15. (dvakrát) 20. (dvakrát) 25. 27. 30. 35. 36. (dvakrát) X. 1. 2. 14. 16. (dvakrát) 17. (dvakrát) 21. 22. 23. 27. 32. 41. 42. 47. 49. 50. (dvakrát) XI. 11. 13. (dvakrát) 15. 21. XII. 3. 4. 5. (dvakrát) 8. 12. 14. 15. 20. 28. (třikrát) 34. XIV. 11. 45. (dvakrát) 47. 50. 52. 57. 60. 63. 67. (dvakrát) 69. XV. 1. (dvakrát) 8. 15. 17. 24. 35. 36. (třikrát) 37. 39. 43. 44. 45. 46. (dvakrát) XVI. 4. 5. 8. 9. 10. 11. L. I. 12. 22. 28. 29. 39. 54. 63. II. 17. 36. 45. 48. IV. 5. 13. 17. 20. 29 30. 35. (dvakrát) 38. 39. (dvakrát) 41. 42. V. 2. 3. 8. 11. (dvakrát) 12. (dvakrát) 13. 19. (dvakrát) 20. 22. 25. (dvakrát) 28. (dvakrát) VI. 8. 10. 13. 17. 20. VII. 3. 4. 9. (dvakrát) 10. 13. 14. 19. 20. 29. 36. 37. (dvakrát) 39. 44. VIII. 7. 14. 15. 24. (dvakrát) 29. 33. 34. 37. 44. 47. 50. 51. 53. 54 (dvakrát) IX. 1. 6. 10. (dvakrát) 11. (dvakrát) 12. 16. (dvakrát) 21. 28. 32. 47. (dvakrát) 52. 54. 55. XIV. 15. 21. 25. XV. 15. 17. 20. (dvakrát) 25. 26. 28. XVI. 2. 5. 21. 23. 24. XVII. 14. 15. XVIII. 11. 15. 16. 22. 23. 24. 31. 36. 40. 43. XIX. 1. 4. 5. 7. 8. 11. 13. 15. 23. 28. (dvakrát) 32. 35. 41. 45. XX. 10. 11. (dvakrát) 12. 14. 15. 16. 17. 20. 23. 26. 27. 29. J VI. 11. 14. 15. 19. 60. 61. VII. 40. IX. 6. 11. XI. 4. 17. 28. 31. 32. 43. XII. 12. 24. XIII. 21. 26. XVI. 8. XVIII. 1. 4. 38. XIX. 13. Ř. VII. 6. 8. 11. 13. VIII. 3. I. Kor. XI. 24. XV. 31. II. Kor. II. 12. 13. XI. 8. 9. G. II. 1. 7. 9. IV. 8. 9. 16. E. I. 13. (dvakrát) 15. 16. 20. II. 14. 15. IV. 8. Filip. II. 7. 8. 30. III. 6. (dvakrát) Kol. I. 21. II. 13. (dvakrát) 14. (dvakrát) 15. (dvakrát) I. Th. II. 13. III. 1. 5. I. Tim. I. 3. 12. 19. VI. 10. II. Tim. I. 17. Sk. I. a. (dvakrát) c. II. a. b. c. (= J. III. 4.) III. a. V. d. VII. b. VIII. d.

Participia praeteriti v témž smyslu: L. X. 22. gawandiþs qaþ *στραφεὶς εἶπε*. Srv. v. 23. I. 74. III. 9. XVII. 20. XVIII. 14. J. XI. 38. II. Kor. XVIII. 19. G. IV. 9. VI. 9. E. I. 11. II. 10. III. 18. (dvakrát) Kol. II. 12. 18. I. Th. II. 17. I. Tim. I. 6. — Nepřechodné: Mk. IX. 33. in garda qumans þrah ins *ἐν τῇ οἰκίᾳ γενόμενος ἐπηρώτα αὐτούς*, — VI. 26. gaurs waurþans ni wilda izai ufbrikan *περίλυπος γενόμενος . . . οὐκ ἠθέλησεν αὐτὴν ἀθετῆσαι*. Srv. G. IV. 4. (dvakrát) Filip. II. 7. 8.

ββ) někdy oba děje spadají v dobu budoucí: Mt. VI. 6. galukands haurdai bidei *κλείσας τὴν θύραν σου πρόσευξαι*. — IX. 6. urreisands nim *ἔγειραι καὶ περιπάτει*. — 18. qimands aflagei *ἐλθὼν ἐπίθες*. — XI. 4 gaggandans gateihiþ *πορευθέντες ἀπαγγείλατε*. — Mt. VIII. 7. ik qimands gahailja ina *ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτόν*, — XXVII. 64. ibai qimandans . . . binimaina ina *μήποτε ἐλθόντες . . . κλέψωσιν αὐτόν*. — Mk. III. 27. ni manna mag . . . galei-

Digitized by Google

þands... wilwan *οὐ δύναται οὐδεὶς ... εἰσελθὼν ... διαρπάσαι.* — V. 23. ei qimands lagjais *ἵνα ἔλθὼν ἐπιθῇς.* — L. I. 9. (nedopatřením překladatele participium dle ř. textu zůstalo, ač vazba hlavní věty byla změněna, či má se souditi, že to už participium absolutní, jaké v moderních jazycích zavládlo?[1]) hlauts imma urrann du saljan atgaggands in alh fraujins *ἔλαχε τοῦ θυμιᾶσαι εἰσελθὼν εἰς τὸν ναόν.* — L. X. 25. ƕa taujands... arbja wairþa? *τί ποιήσας ... κληρονομήσω.* Srv. ještě Mk. VI. 11. XI. 22. L V. 24. VII. 22. VIII. 16. IX. 5. 12. 13. X. 10. XIV. 10. 28. 31. 32. XV. 23. 4. (dvakrát) 5. 6. 9. 18. XVI. 1. 6. XVII. 8. 14. 19. XVIII. 8. 18. 33. XIX. 30. XX. 13. J. XIII. 26. II. Kor. II. 3. (dvakrát) XII. 20. 21. IV. 15. G. VI. 1. 9. E. II. 17. III. 4. V. 10. 19. (dvakrát) 20. 21. 26. VI. 16. Kol. II. 19. III. 9. 13. (dvakrát) 16. (dvakrát) 24. I. Tim. III. 6. IV. 6. 16. VI. 8. II. Tim. IV. 11. 13.

Participia praeteriti: Mk. IX. 31. usqistiþs þridjin daga usstandiþ *ἀποκτανθεὶς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.* — Mk. VII. 19. in urrunsa usgaggiþ[2]) gahraineiþ allans matins *εἰς τὸν ἀφεδρῶνα ἐκπορεύεται καθαρίζον πάντα τὰ βρώματα.* — II. Tim. III. 17. ei ustauhans sijai manna guþs du allamma waurstwe godaize gamanwiþs *ἵνα ἄρτιος ᾖ ὁ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρτισμένος.*

§. 135. Pozn. 1. Mnohá z těchto participií mohou se také vykládati jinak, na př. jako modalná: Mt. XXVII. 48. 66. Mk. V. 7. VI. 17. VII. 34. IX. 26. X. 17. 23. XII. 4. 5. (dvakrát) XV. 36. L. IV. 30. 40. V. 6. 13. 19. VII. 38. XIV. 32. XIX. 5. 11. J. XVIII. 32. Ř. VII. 6. 8. 11. I. Kor. XV. 31. II. Kor. XI. 7. 8. G. VI. 9. E II. 3. III. 18. IV. 2. 3. V 10. 19. VI. 16. Filip. II. 7. 8. Kol. III. 9. 16. I. Th. III. 10. I. Tim. II. 8. 9. VI. 10. II. Tim. I. 4. 5.

Nebo jako kausalná: Mt. XXVII. 54. Mk. I. 41. II. 5. 8. 16. 17. III. 8. X. 14 22 41. XII. 15. 34. L. II. 45. V. 19. 22. VIII. 34. 47. 53. IX. 47. XV. 17. XVIII. 23. 43. XIX. 41. J. VI. 15. 61. XII. 12. I. Kor. XI. 29. G. IV. 8. E. II. 10. Filip. III. 6. Kol. III. 24. I. Th. II. 16. III. 1. 5. II. Tim. I. 7.

Nebo jako koncessivná: Mt. VI. 27. Mk. VI. 26. XVI. 11. L. VIII. 14. G. II. 17. III. 3. IV. 16. I. Th. II. 17.

Nebo jako hypothetická: L. XIV. 28. I. Kor. VI. 6. XI. 5. II. Kor. X. 1. G. VI. 1. I. Tim. IV. 6. 16.

---

[1]) Viz níže § 136. pozn.

[2]) Místo toto vykládáno jest dosud jako asyndetické spojení dvou stejných výroků ve 3 os. sgl. t. j. usgaggiþ = *ἐκπορεύεται*, gahraineiþ = *καθαρίζει.* Ale ř. je vazba participialná, (ač partic. na druhém místě *καθάριζον.*) Jest tedy o sobě pravdě podobno, že Ulfilas také myslil participialně a usgaggiþ bylo by zajímavým (vedle gaggida L. XIX. 12. druhým) slabým tvarem slovesa gaggan. (Tvar usgaggiþ má se ke gaggida jako nasiþs, nasida, nasiþ k praet. nasida.) Aktivný význam part. praet. slovesa subjektivného jest zcela obyčejný (Srv. H. Gering Ztf. f. d. Phil. V. 1874 str. 301. Grimm, Gr. IV. 69.) a má mimo to i při usgaggan doklad přímý Mk. VII. 30. bigat unhulþon usgaggana *εὗρε τὸ δαιμόνιον ἐξεληλυθός.*

Digitized by Google

Pozn. 2. Při některých participiích, ač celkem zřídka, poměr časový přesněji označen jest zvláštním supplementem; a sice **a**) o současnosti: nauh: Mt. XXVII. 63. jains airzjands qaþ nauh libands *ἐκεῖνος ὁ πλάνος εἶπεν ἔτι ζῶν.* — Sk. II. b. unkunnands auk nauh wisands in tweifl atdraus. — Sk. IV. a. allai gaggand du imma nauh unkunnandans. (Srv. Sk. VIII. a. při dativu absolutním) — nauh miþþan: Sk. II. a. nasjands nauh miþþan anastodjands ustaiknida wig (salvator etiam tum simul incipiens indicavit viam). — swe miþþan: Sk. II. c. gaskeirands imma swe miþþan unkunnandin (interpretatus est ei ut etiam tum ignaro).

b) O bezprostředném, okamžitém následování dějů za sebou sunsaiw: Mk. V. 36. Jesus sunsaiw gahausjands þata waurd rodiþ, qaþ *ὁ Ἰησοῦς εὐθέως ἀκούσας τὸν λόγον λαλούμενον λέγει.* — VI. 54. sunsaiw ufkunnandans inadugunnun *εὐθέως ἐπιγνόντες αὐτὸν ἤρξαντο.* — IX. 15. Jah sunsaiw alla managei gasaihwandans ina usgeisnodedun *καὶ εὐθέως πᾶς ὁ ὄχλος ἰδὼν αὐτὸν ἐξεθαμβήθη.* — 24. sunsaiw ufhropjands qaþ *εὐθέως κράξας ἔλεγε.* Srv. Mk. XI. 2. XV. 1. — L. IV. 39. Sunsaiw þan usstandandei andbahtida im *παραχρῆμα δὲ ἀναστᾶσα διηκόνει αὐτοῖς.* Srv. V. 25. — Ale všude se sunsaiw také může pokládati za prosté obyčejné adverbium, jako na jisto jest: Mk. VI. 25. atgaggandei sunsaiw sniumundo baþ *εἰσελθοῦσα εὐθέως μετὰ σπουδῆς ... ἠτήσατο.* Srv. III. 6. V. 29 30. VII. 35. VIII. 10. IX. 20. X. 52. XI. 3. XIV. 43. 45. J. VI. 21.

Pozn. 3. Pozoruhodno jest, že v evangelii sv. Jana a v epištolách jest poměrně málo časových participií, jako vůbec poměrně málo vět temporalných.

§. 136. II. Participium nespojité:[1]) Není-li ve větě hlavní slova, k němuž by se vedlejší zkrácená přímo připínala, místo má vazba tak řeč. absolutná. Pády jsou možny tři (ne-li všecky čtyři).

1. Nominativ absolutný doložen jest pouze dvakrát: Mk. VI. 21. a Sk. II. d.:

Na prvním z těchto míst jest velmi zajímavé střídání vazeb: po nominativě absolutném následuje úplná věta temporalná, po ní dativ absolutný, a po něm teprve závětí: waurþans dags gatils, þan Herodis nahtamat waurhta, jah atgaggandein inn dauhtr jah plinsjandein, qaþ þiudans *γενομένης ἡμέρας εὐκαίρου, ὅτε Ἡρῴδης ... δεῖπνον ἐποίει ... καὶ εἰσελθούσης τῆς θυγατρὸς ... καὶ ὀρχησαμένης ... εἶπεν ὁ βασιλεύς.*

Také na druhém místě nom. absol. jest vedle dativu: at raihtis mann us missaleikom wistim ussatidamma, jah anþar þize anasiun wisando ... duþþe gatemiba ... jah twos ganamnida waihts (nam homine e diversis naturis fabricato, cumque alterum ex his visibile sit ... ideo convenienter etiam duas nominavit res).

Pozn. Že i L. I. 9. hlauts imma urrann du saljan, atgaggands in alh fraujins, jest participium nespojité v nomin., již výše vytčeno; ale tam patrně

[1]) Srv. O. Lücke, Absolute Participia im Gotischen (1876) a posudek dissertace této od E. Bernhardta v Ztft. f. d. Philol. VIII. (1877) str. 352—4.

Digitized by Google

spíše jest jen nedopatření způsobené řeckým textem, jenž má vazbu osobní *ἔλαχε τοῦ θυμιᾶσαι εἰσελθὼν εἰς τὸν ναὸν τοῦ κυρίου.*

(Podobná nedůslednosť, přechod z nom. c. infin. v acc. c. infin. dle řecké vazby jest I. Tim. III. 2. 6. a 8.)

2. Na jediném místě (ale nepochybně porušeném a tudy zcela nejistém) někteří vydavatelé konjekturou pořídili genitiv absolutný: Mk. XVI. 1. inwisandins sabbate dagis Maria ... jah Salome usbauhtedun aromata *διαγενομένου τοῦ σαββάτου Μαρία ... καὶ Σαλώμη ἠγόρασαν ἀρώματα.*

3. Na 3 místech řecký genitiv absolutný nahrazen g. akkusativem: Mt. VI. 3. þuk taujandan armaion ni witi hleidumei þeina, ƕa taujiþ taihswo þeina *σοῦ ποιοῦντος ἐλεημοσύνην μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά. σου, τί ποιεῖ ἡ δεξιά σου.* — Mk. V. 18. inn gaggandan ina in skip baþ ina *ἐμβάντος αὐτοῦ εἰς τὸ πλοῖον παρεκάλει αὐτόν.* — L. XV. 20. nauhþanuh þan fairra wisandan gasaƕ ina atta *ἔτι δὲ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος εἶδεν αὐτὸν ὁ πατήρ.* — Poslední doklad jest však g. patrně vazba spojitá; ve druhém snad jest jen epanalepse předmětu, jako skutečně jest ř. i g.: Mt. XXVI. 7. usgaggandan ina in daur, gasaƕ ina anþara *ἐξελθόντα αὐτὸν εἰς τὸν πυλῶνα εἶδεν αὐτὸν ἄλλη.* Mk. IX. 28. galeiþandan ina in gard siponjos is frehun ina sundro *εἰσελθόντα αὐτὸν εἰς οἶκον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπηρώτων.* — I první doklad mohl by se vyložiti tak, že akkus. þuk taujandan armaion jakousi prolepsí jest přímo odvislý na witi, které by pak mělo dva předměty osobní (þuk taujandan armaion a věcný (větou tazací ƕa taujiþ taihswo þeina).

Pozn. 1. Jednou doložen jest akk. časový s předložkou at: Mt. XXVII. 1. at maurgin þan waurþanana runa nemun allai gudjans *πρωΐας γενομένης συμβούλιον ἔλαβον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς.* Uznává-li se vazba dativu participialného s předložkou at za absolutnou, měl by se i tento akkus. part s at také pokládati za absolutný.

Pozn. 2. V rukopise (C. Arg.) také Mk. VI. 22. jest psáno atgaggandein inn dauhtar *εἰσελθούσης τῆς θυγατρός*, což by byl akk. absol. Poněvadž však absol. akk. jest vzácný, vydavatelé souhlasně konjekturují dauhtr t. j. mění v dat. absolutný. Vzácnosť vazby příčinou ke změně — ač velmi na snadě jsoucí — není podstatnou ani dostatečnou! Bylo by tedy dokladů akk. absol. ne-li 5, aspoň 4.

§. 137. 4. Velmi hojně jest užito absolutného dativu participia, a to buď prostého, buď opřeného předložkou at, která svědčí, že temporalná platnosť jeho zakládá se — jako ostatně temporalné určení skoro vždy — na původnější lokalné, a vysvětluje, proč ne všecky dat. absol. mají platnosť temporalnou. Jeť v nich naznačeno prvotně, že *při* ději v participii obsaženém vyvíjí se děj hlavní věty; z tohoto při však plyne nejen současnosť, nýbrž může vyplývati také poměr příčinnosti, a to causa, conditio i concessio, jakož vskutku někdy vyplývá.

Také dativné vazby participialné ostatně leckdy nejsou najisto absolutné, nýbrž spíše spojité s epanalepsí dativu ve hlavní větě; a to **a)** shodně s prvopisem: Mt. VIII. 1. dalaþ atgaggandin imma af fairgunja laistidedun afar imma iumjons managos *καταβάντι αὐτῷ ἀπὸ τοῦ ὄρους ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι*

Digitized by Google

πολλοί — v. 5. inn atgaggandin imma duatiddja imma *εἰσελθόντι τῷ Ἰησοῦ προσῆλθεν αὐτῷ*. Srv. v. 23. 28. IX. 27. 28. Mk. V. 2. L VIII. 27. Ř. VII. 2. 21. —

b) odchylně od prvopisu: Mt. XXVII. 17. gaqumanaim þan im, qaþ im Peilatus *συνηγμένων οὖν αὐτῶν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Πιλάτος* — v. 19. sitandin þan imma ana stauastola, insandida du imma qens is *καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ βήματος ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν ἡ γυνὴ αὐτοῦ*. — Mk. IX. 9. dalaþ þan atgaggandin im af fairgunja anabauþ im *καταβαινόντων δὲ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους διεστείλατο αὐτοῖς*. — XI. 27. in alh ƕarbondin imma atiddjedun du imma *ἐν τῷ ἱερῷ περιπατοῦντος αὐτοῦ ἔρχονται πρὸς αὐτόν*. Srv. Mk. V. 21. L. VII. 6. VIII. 49. XVII. 12. XIX. 13. 36. J. VIII. 30. — Kor. IV. 17. 18. bi ufarassau aiweinis wulþaus kaurei waurkjada unsis ni fairweitjandam þizei gasaiƕanane ak þizei ungasaiƕanane *καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν, μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα*. (Zde g. patrně vazba spojitá.) Vedle ř. parataxe g. vazba spojitá: L. VII. 44. atgaggandin in gard þeinana wato mis ana fotuns ni gaft *εἰσῆλθόν σου εἰς τὴν οἰκίαν, ὕδωρ ἐπὶ τοὺς πόδας μου οὐκ ἔδωκας*. — Také Ř. VII. 2. bezpochyby asi pokládati jest za spojitou vazbu: uf waira qens at libandin abin gabundana ist *ὕπανδρος γυνὴ τῷ ζῶντι ἀνδρὶ δέδεται*, ač následuje hned ve v. 3. nepochybný dativ absolutný.

Pro úplnosť hned také zde i níže *ne*temporalné doklady přidáváme. Koncessivný význam mají: J. XII. 37. swa filu imma taikne gataujandin... ni galaubidedun imma *τοσαῦτα αὐτοῦ σημεῖα πεποιηκότος... οὐκ ἐπίστευον εἰς αὐτόν*. — J. XVIII. 22. þata qiþandin imma sums andbahts gaf slah lofin Jesua *ταῦτα δὲ αὐτοῦ εἰπόντος εἷς τῶν ὑπηρετῶν ἔδωκε ῥάπισμα τῷ Ἰη.*

Zdali v těchto vyčtených případech překladatel vazbu cítil absolutně, jest pochybno, ale není to nemožno. Zejména ve případech, kde dativ hlavní věty v epanalepsi se jeví s předložkou jako Mk. V. 21. XI. 27. L. VIII. 49. J. VIII. 30. a j. skoro se zdá prostějším výklad jako vazby absolutní.

§. 138. c) Než i když se všecky tyto vazby odpočtou, zbývá ještě hojnosť dokladů nepochybně absolutných, a sice *α*) prostých (bez at.:): Mk. I. 32. andanahtja þan waurþanamma berun du imma allans þans ubil habandans *ὀψίας δὲ γενομένης.. ἔφερον πρὸς αὐτὸν πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας* — V. 35. Nauhþanuh imma rodjandin qemun fram þamma synagogafada *ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος ἔρχονται ἀπό τοῦ ἀρχισυναγώγου.*[1]) — VI. 54. usgaggandam im us skipa... dugunnum þans ubil habandans bairan *ἐξελθόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ πλοίου... ἤρξαντο τοὺς κακῶς ἔχοντας περιφέρειν*. — X. 17. usgaggandin imma in wig... ains baþ ina *ἐκπορευομένου αὐτοῦ εἰς ὁδόν... εἷς ἐπηρώτα αὐτόν*. — X. 46. usgaggandin imma jainþro sunus Teimaiaus sat faur wig *ἐκπορευομένου αὐτοῦ... υἱὸς Τιμαίου ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδόν*. — XI. 12. usstandandam im us Beþaniin, gredags was *ἐξελθόντων αὐτῶν ἐπείνασε*. —

[1]) Dle L. VIII. 49. i tuto mohla by se spatřovati vazba spojitá; imma rodjandin ovšem musilo by se pokládati za dativ cíle, nebo aspoň za dativ dotčené osoby, což obojí jest příliš strojené.

Digitized by Google

XIV. 66. wisandin Paitrau in rohsnai dalaþa jah atiddja aina þiujo *ὄντος τοῦ Πέτρου ἐν τῇ αὐλῇ κάτω ἔρχεται μία τῶν παιδισκῶν.*

L. III. 1. raginondin Puntiau Peilatau... jah fidurraginja... Herodis, at auhumistam gudjam Annin jah Kajafin warþ waurd guþs at Johannen *ἡγεμονεύοντος Ποντίου Πιλάτου... καὶ τετραρχοῦντος... Ἡρῴδου... ἐπ' ἀρχιερέων Ἄννα καὶ Καϊάφα.* (Tu zase je variace časových určení: dtv. absol. úplný; dtv. absol. elliptický [fidurraginja s vysutým wisandin]; předložkový výraz.) — LVIII. 4. gaqumanaim þan hiuhmam managaim jah þaim[1]) þaiei us baurgim gaiddjedun du imma, qaþ þairh gajukon *συνίοντος δὲ ὄχλου πολλοῦ καὶ τῶν κατὰ πόλιν ἐπιπορευομένων πρὸς αὐτόν, εἶπε διὰ παραβολῆς.* — L. VIII. 45. Laugnjandam þan allaim qaþ Paitrus *ἀρνουμένων δὲ πάντων εἶπεν ὁ Π.* — IX. 34. þata imma qiþandin warþ milhma *ταῦτα αὐτοῦ λέγοντος ἐγένετο νεφελή.* — 37. dalaþ atgaggandam im... gamotida imma manageins filu *κατελθόντων αὐτῶν συνήντησεν αὐτῷ ὄχλος πολύς.* Srv. v. 42. 57. — XIV. 32. nauhþanuh fairra imma wisandin[2]) insandjands airu bidjiþ gawairþjis *ἔτι αὐτοῦ πόρρω ὄντος πρεσβείαν ἀποστείλας ἐρωτᾷ τὰ πρὸς εἰρήνην.* Ř. VII. 9. qimandein anabusnai[3]) frawaurhts gaqiunoda *ἐλθούσης τῆς ἐντολῆς ἡ ἁμαρτία ἀνέζησεν.* Ř. IX. 1. sunja qiþa, ni waiht liuga miþ weitwodjandein mis miþwissein meinai *ἀλήθειαν λέγω, οὐ ψεύδομαι, συμμαρτυρούσης μοι τῆς συνειδήσεως μου.* — II. Kor. VII. 5. qimandam unsis in Makidonjai ni waiht habaida galveilains leik unsar. *ἐλθόντων ἡμῶν εἰς Μακεδονίαν οὐδεμίαν ἔσχηκεν ἄνεσιν ἡ σὰρξ ἡμῶν.«*[4]) — Sk. VI. c. þaim swa waurþanaim hardizo þizei ungalaubjandane warþ hairto (his ita factis durius incredulorum fiebat cor.).

Vzácný příklad zkrácené protase hypothetické poskytuje: Sk. I. b. c. jabai auk diabulau fram anastodeinai nih nauþjandin, ak uslutondin mannan jah þairh liugn galvatjandin ufargaggan anabusn, þatuh wesi wiþra þata gadob. Však Bernhardtovi zdá se pravdě nepodobným, pročež místo jabai konjekturuje sunjaba a překládá: profecto enim diabolo ab initio non cogente sed decipiente hominem et per mendacium incitante ad transgrediendam legem, hoc fuisset contra ac decebat. (V. níže §. 139. pozn.)

§. 139. *β*) Dativ absolutný s předložkou at: Mt. VIII. 16. at andanahtja þan waurþanamma atberun du imma daimonarjans *ὀψίας δὲ γενομένης προσήνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζομένους* (Srv. bez at Mk. I. 32. a zase s at Mk. IV. 35. XI. 11. XV. 42.) — Mt. XI. 7. at þaim afgaggandam dugann Jesus qiþan *τούτων πορευομένων ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς λέγειν.* (Svědčí absolutné platnosti výše uvedeného dokladu L. VIII. 45.) — Mk IV. 6. at sunnin urrinnandin ufbrann *ἡλίου ἀνατείλαντος ἐκαυματίσθη.* — (Kausal.:) Mk. VIII. 1. at filu managai managein wisandein, jah ni habandam... qaþ *παμ-*

[1]) Dativ obojí by se zde mohl pokládati za přímo závislý na slovese qaþ; ale dle násl. dokladu přece asi lépe jest, jej bráti za absolutný.

[2]) Dativ by se mohl pokládati za přímo odvislý na insandjands.

[3]) Dativ by se mohl pokládati za instrumentalný — spojitý.

[4]) Zde *řecká* vazba by se mohla pokládati za spojitou s epanalepsí zájmena *ἡμῶν*; však zajisté nikomu by ani na mysl nepřipadlo takto strojeně vykládati. Proto také přirozenější jest, ve výše označených případech i g. uznati vazby absolutné.

Digitized by Google

πόλλον ὄχλον ὄντος καὶ μὴ ἐχόντων... λέγει. — XIV. 43. sunsaiw nauhþanuh at imma rodjandin qam Judas *εὐθέως ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος παραγίνεται Ἰούδας.* —

L. II. 2. soh gilstrameleins frumista warþ at wisandin kindina Syrias Kyreinaiau *αὕτη ἡ ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου.* Srv. j. L. III. 15. 21. VI. 48. VII. 24. IX. 43. XIX. 11. XX. 1. 45. — III. 2. at ustauhanaim þaim dagam biþe gredags warþ *συντελεσθείσων αὐτῶν ὕστερον ἐπείνασε.* (Adverbialné biþe svědčí čistě temporalné platnosti absol. dativu.) — Ř. VII. 3. þannu þan at libandin abin haitada horinondei *ἄρα οὖν ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς μοιχαλὶς χρηματίσει* (hned před tím v. 2. jest at libandin abin spojité).

Původní »při« pěkně na jevo vystupuje E. II. 20. sijuþ anatimridai ana grunduwaddjau apaustaule jah praufete, at wisandin (při čemž jest) auhumistin waihstastaina silbin Xristau Jesu (*ἐστὲ*) *ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰη. Χρ.*

Ostatní doklady nejsou prostě temporalné, nýbrž

1. hypothetické: II. Kor. I. 10. 11. izei uns galausida jah galauseiþ.. at hilpandam jah izwis bi uns bidai *ὃς ἐῤῥύσατο ἡμᾶς καὶ ῥύεται... συνυπουργούντων καὶ ὑμῶν ὑπὲρ ἡμῶν τῇ δεήσει.* Srv. II. Kor. X. 15. Sk. VIII. c.

2. Koncessivné: II. Kor. II. 12. 13. at haurdai mis uslukanai in fraujin ni habaida gaƕeilain ahmin meinamma *θύρας μοι ἀνεῳγμένης ἐν κυρίῳ οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν τῷ πνεύματί μου.* Srv. Sk. VII. 6.

3. Kausalné: II. Kor. V. 20. faur Xristu nu airinom swe at guþa gaþlaihandin þairh uns *ὑπὲρ Χρ. οὖν πρεσβεύομεν ὡς τοῦ θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν.* Srv. I. Th. III. 6. 7. Sk. II. d. (vedle nom. absol.) III. a. V. c. VII. (vedle koncessivného) VIII. a. c. d.

Pozn. Jako prosté participium temporalné bývá přesněji určeno supplementem, tak i dativ absolutný a sice: nauhþanuh (Mk. V. 53. L. XIV. 32.) nauhþan (L. VIII. 49. IX. 42.) sunsaiw nauhþanuh (Mk. XIV. 43.) juþan (Mk. XV. 42.)

Zvláště důležité jest auk: Sk. VIII. a (ni ains)hun uslagida ana ina handuns at weihai auk is mahtai unanasiuniba unselein ize nauh disskaidandein (nemo imposuit in illum manus, sancta scilicet eius potentia invisibiliter nequitiam eorum etiam tum dissolvente). Podobně, ač ne zcela stejně Sk. II. d. stojí raihtis, ale náleží k celému souvětí. Může-li auk odůvodňovací býti supplementem participia, snad přece také proti Bernhardtovu domnění lze Sk. I. b. c. uznati jabai jakožto supplementum hypothetické.

Povahu supplementa mají také adverbia přidaná k větě hlavní: L. III. 2. biþe I. Th. III. 6. (7.) inuh þis Sk. II. d. duþþe. (Srv. u. Herodota často užívané *οὕτως*, i v attické prose *ὅμως* a pod.)

§. 140. III. Nezřídka poměr temporalný vyjádřen tvarem původní parataxe. Ukázkou uvádíme jen tyto významné doklady: Mt. XXV. 42. gredags was, janni gebuþ mis matjan *ἐπείνασα καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν.* Srv. v. 42. 43. (j. čtyřikrát) — XXV. 38. ƕan þuk seƕum gast, jah galaþodedum? *πότε σε εἴδομεν ξένον καὶ ξυνηγάγομεν;* ještě dvakrát a pak v. 44. — Mk. XV. 25. wasuhþan ƕeila þridjo, jah ushramidedun ina *ἦν δὲ ὥρα τρίτη καὶ*

Digitized by Google

ἐσταύρωσαν αὐτόν — L. V. 35. qimand dagos jah þan afnimada af im sa bruþfads, jah þan fastand *ἐλεύσονται ἡμέραι καὶ ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νύμφιος τότε νηστεύουσιν* — L. XIX. 43. qimand dagos ana þus jah bigraband fijands þeinai grabai þuk *ἥξουσιν ἡμέραι ἐπὶ σὲ καὶ περιβαλοῦσιν οἱ ἐχθροί σου χάρακά σοι* — J. XVI. 16. leitil nauh jah ni saihiþ mik, jah aftra leitil, jah gasaihiþ mik *μικρὸν καὶ οὐ θεωρεῖτε με, καὶ πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με.*

§. 141. IV. Úplné věty temporalné dle toho, odpovídají-li na otázku kdy? či na otázku jak dlouho? rozpadají se ve dvě kategorie. První uvedeny bývají spojkami þan, þanei, þandei, biþe, (ei) sunsei, swe, afar þatei; miþþanei; faurþizei; druhé spojkami unte, und þatei, und þata hweilos þei; swa lagga hweila swe a pod. výrazy složenými

þan

jest nejhojnější spojka časová a má významy různé: **1.** značí děj předcházející před dějem věty hlavní a to **a**) když oba děje jsou minulé: Za ř vazbu participialnou jen jednou: Mt. XXVII. 57. þan seiþu warþ, qam manna *ὀψίας γενομένης ἦλθεν ἄνθρωπος.* Jinde i v ř. věta temporalná: Mt. VII. 28. warþ, þan ustauh Jesus þo waurda, *ἐγένετο, ὅτε συνετέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους* — IX. 25. þanuh, þan usdribana warþ so managei... habaida handu izos *ὅτε δὲ ἐξεβλήθη ὁ ὄχλος, ἐκράτησε τῆς χειρὸς αὐτῆς.* Srv. Mk. I. 32. II. 25. III. 11. VII. 17. VIII. 19. 20. L. XV. 30. J. VI. 24. XII. 17. G. II. 11. IV. 3. Filip. IV. 15. I. Th. III. 4. II. Th. III. 10.

b) oba děje spadají do budoucnosti; děj hlavní věty nastupuje hned po ději věty časové, aniž se ovšem ruší pojem předčasnosti: Mk. IV. 15. þan gahausjand unkarjans, suns qimiþ satanas *ὅταν ἀκούσωσιν, εὐθέως ἔρχεται σατανᾶς.* IV. 16. þan hausjand þata waurd, suns miþ fahedai nimand ita *ὅταν ἀκούσωσι τὸν λόγον, εὐθέως μετὰ χαρᾶς λαμβάνουσιν αὐτόν.* Srv. Mk. VIII. 38. XII. 23. 25. XIII. 28. 29. L. V. 35. VIII 35. — LIV. 10. þan haitaizau..., anakumbei ana þamma aftumistin stada *ὅταν κληθῇς... ἀνάπεσον εἰς τὸν ἔσχατον τόπον.* Srv. L. XVI. 9. XVII. 10 — J. VII. 31. Xristus þan qimiþ, ibai managizeins taiknins taujai *ὁ Χριστὸς ὅταν ἔλθῃ, μήτι πλείονα σημεῖα ποιήσει;* Srv. J. VIII. 28. XV. 26. XVI. 13. Ř. XI. 27. — I. Kor. XIV. 26. þan samaþ garinnaiþ, hwarjizuh izwara psalmon habaiþ *ὅταν συνέρχησθε, ἕκαστος ὑμῶν ψαλμὸν ἔχει* — XVI. 5. qima at izwis, þan Makidonja usleiþa *ἐλεύσομαι πρὸς ὑμᾶς, ὅταν Μακεδονίαν διέλθω.* Srv. I. Kor. XV. 24., 54. II. Kor. X. 6. — Kol. III. 4. þan Xristus swikunþs wairþiþ, þanuh jah jus bairhtai wairþiþ miþ imma *ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε.* Srv. IV. 16. I. Th. V. 3. — II. Th. I. 9. 10. þaiei fraweit andnimand, þan qimiþ (frauja) *οἵτινες δίκην τίσουσιν, ὅταν ἔλθῃ* (*ὁ κύριος.*)

2. Děj vedlejší věty je současný s dějem věty řídící:

a) v minulosti: Mk. XIV. 12. þan paska salidedun..., qeþun du imma *ὅτε τὸ πάσχα ἔθυον..., λέγουσιν αὐτῷ.* — L. IV. 25. managos widuwons

Digitized by Google

wesun in dagam Heleiins, þan galuknoda himins *πολλαὶ χῆραι ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις Ἠλίου, ... ὅτε ἐκλείσθη ὁ οὐρανός.* Srv. J. IX. 14. XIII. 30. Sk. V. d.

Pozn. Mnohdy při poměru tomto proniká po þan také pojem trvání děje, takže věta časová přesunuje se do druhé kategorie, odpovídajíc na otázku jak dlouho? Mk. XV. 41. þan was in Galeilaia, laistidedun ina *ὅτε ἦν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ἠκολούθουν αὐτῷ.* Srv. L. VI 3. 22. 26. J. XVII. 12. I. Kor. XIII. 11. II. Kor. XII. 10. XIII. 9. — J IX. 5. þan in þamma fairhwau im, liuhaþ im þis fairhwaus *ὅταν ἐν τῷ κόσμῳ ὦ, φῶς εἰμι τοῦ κόσμου.* — Ř. VII. 5. þan auk wesum in leika, winnons... waurhtedun in liþum unsaraim *ὅτε γὰρ ἦμεν ἐν τῇ σαρκί, τὰ παθήματα ... ἐνεργεῖτο ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν.* — J XVI. 21. qino þan bairiþ, saurga habaiþ *ἡ γυνή, ὅταν τίκτῃ, λύπην ἔχει.*

b) v přítomnosti (nebo obecně:) Mt. VI. 2. þan nu taujais amaion, ni haurnjais faura þus *ὅταν οὖν ποιῇς ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσῃς ἔμπροσθέν σου.* Srv. VI. 5. 6. Mk. XI. 25. L. XIV. 12. — Mk. IV. 31. þan saiada ana airþa, minnist allaize fraiwe ist *ὅταν σπαρῇ ἐπὶ τῆς γῆς, μικρότερος πάντων τῶν σπερμάτων ἐστίν.* Srv. 32. — XIV. 7. þan wileiþ, maguþ im waila taujan *ὅταν θέλητε, δύνασθε αὐτοὺς εὖ ποιῆσαι.* — J. VIII. 44. þan rodeiþ liugn, us seinaim rodeiþ *ὅταν λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ.* Srv. J. X. 4.

c) v budoucnosti: Mt. IX. 15 atgaggand dagos, þan afnimada af im sa bruþfaþs *ἐλεύσονται ἡμέραι, ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νύμφιος.* Srv. Mk. II. 20. L. XVIII. 22. II. Tim. IV. 3. (mel, þan). — J. IX. 4. qimiþ nahts, þanei[1]) ni manna mag waurkjan *ἔρχεται νύξ, ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι.* — J. XVI. 25. qimiþ hweila, þanuh[1]) izwis ni þanaseiþs in gajukom rodja *ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὐκ ἔτι ἐν παροιμίαις λαλήσω ὑμῖν.*

þande.

§. 142. Prvotně temporalné bylo také þandei, jak viděti z dokladů: J. XII. 35. gaggiþ, þande liuhaþ habaiþ *περιπατεῖτε, ἕως τὸ φῶς ἔχετε.* Srv. XII. 36. — G. VI. 10. þandei mel habam, waurkjam þiuþ *ὡς καιρὸν ἔχομεν, ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθόν.*

Ale ostatní doklady svědčí, že þandei označuje poměr příčinnosti a sice obyčejně s přibarvením hypothetickým (jako když, pokud, něm. wenn) pře-

[1]) Poněvadž þan uvádějíc věty temporalné vedlejší jest podstatou také částicí vztažnou, očekávalo by se, že »pro rozlišení« (zur differenzierung od demonstrativné příslovky (þan = tehdy) také aspoň větším dílem opatřeno bude vztažným ei (nebo aspoň emfatickým -uh); ale jediný doklad, ve kterém þan temporalné jest »rozlišeno« vztažným ei, jest výše uvedený J. IX. 4., a hned za tímto vytčený J. XVI. 25. má þanuh v téže platnosti také jediný, což je spolu sice důkazem, že ei připojené k částicím a zájmenům, aby je činilo vztažnými, má platnosť podobnou jako -uh, totiž v první řadě zmocňovací, pak vůbec jen pozměňovací, t. j. obrací takořka pozornosť k tomu, že v té funkci zájmeno n. částice má platnosť jinou, nežli kde stojí sama bez ei; ale také, že ho potřeba nezbytná nebyla. (Srv. Klinghardt l. c. str. 326.) þanei ostatně na dvou jiných místech Mt. XXV. 40. 45. má platnosť temporalně omezovací. Zato ei jest vždy připojeno ve spřežce miþþanei.

Digitized by Google

kládajíc přímo řec. *εἰ* jako Mt. VI. 30. J. V. 47. XIII. 17. (tuto hned vedle jabai = *ἐάν*) Ř. XI. 16, I. Kor. XV. 12. G. III. 29. IV. 7. Jinde více proniká platnosť prostě příčinná, jako L. I. 34. (= *ἐπεί*) II. 30. (= *ὅτι*) = XVI. 3. J. V. 38. VIII. 46. IX. 16. — Za řec. asyndeton: I. Kor. XV. 20., za ř. *πλὴν* (= jen pokud) Filip. I. 18. Podrobnější výklad vět spojkou þande uvedených v. níže při větách hypothetických.

Biþe.

§. 143. Velmi hojně vyskytuje se biþe, souznačné s þan, se kterým leckdy se střídá jen pro variaci Ulfilovi oblíbenou a to i odchylkou od řečtiny. J. XVI. 21. qino, þan bairiþ, saurga habaiþ; iþ biþe gabauran ist barn, ni þanaseiþs ni gaman þizos aglons *ἡ γυνή, ὅταν τίκτῃ, λύπην ἔχει· ὅταν δὲ γεννήσῃ τὸ παιδίον, οὐκ ἔτι μνημονεύει τῆς θλίψεως.* — I. Kor. XIII. 11. þan was niuklahs, swe niuklahs rodida ... biþe warþ wair, barniskeins aflagida *ὅτε ἤμην νήπιος, ὡς νήπιος ἐλάλουν ... ὅτε δὲ γέγονα ἀνήρ, κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου.* G. IV. 3. 4. þan wesum barniskai, uf stabim þis fairhwaus wesum skalkinondans; iþ biþe qam usfulleins melis, insandida guþ sunu seinana *ὅτε ἦμεν νήπιοι, ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου ἦμεν δεδουλωμένοι· ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ;*

Že v těchto dokladech þan uvádí děj současný trvalý, biþe okamžitý předčasný, není příčinou variace, ač by se tak zdáti mohlo; protože þan jinde často také značí děj okamžitý, předčasný, a naopak biþe také děj současný trvalý. Mimo to L. XIV. 10. þan haitaizau, atgaggands anakumbei ana þamma aftumistin stada, ei biþe qimai, saei haihait þuk, qiþai du þus *ὅταν κληθῇς, πορευθεὶς ἀνάπεσον εἰς τὸν ἔσχατον τόπον, ἵνα, ὅταν ἔλθῃ ὁ κεκληκώς σε, εἴπῃ σοι* — þan i biþe stejně značí děj okamžitý předčasný.

Doloženo pak jest biþe nejprve (hojněji nežli þan) rozvádějíc ř. participia větším dílem vazby absolutní: Mt. IX. 33. biþe usdribans warþ unhulþo, rodida sa dumba *ἐκβληθέντος τοῦ δαιμονίου ἐλάλησεν ὁ κωφός.* Srv. IX. 10. Mk. I. 42. IV. 17. VI. 2. XV. 33. L. IV. 42. XIV. 29. XV. 14. XVIII. 40. XIX. 37. J. XIII 30. (za participium spojité). — L. VIII. 23. za genit. absol. stojí modalné swe!

Ale i jinak biþe stojí **1.** o ději předčasném **a**) při minulosti: Mt. XI. 1. warþ, biþe usfullida Jesus anabiudands *ἐγένετο, ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς διατάσσων.* Srv. IX. 10 XXVI 1. — Mk I. 42. biþe qaþ þata Jesus, suns þata þrutsfill aflaiþ af imma *εἰπόντος αὐτοῦ εὐθέως ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ ἡ λέπρα.* Srv. Mk. IV. 10. (17.) VI 2. XI. 1. 19. XV. 20. 33. L. I. 23. II. 15. 21. 22. II. 39. III. 21. IV. 42. V. 4. VI. 13. VII. 1. XV. 14. XVIII. 40. XIX. 5. 15. 29. J. VI. 12 (= Sk. VII. d.) VII. 10. XII. 16. XIII. 12 30. XIX. 6. 8. I. Kor. XIII. 11. G. II. 12. 14. IV. 4.

b) při přítomnosti (nebo ději obecném:) Mk. IV. 29. biþe atgibada akran, suns insandeiþ gilþa *ὅταν παραδῷ ὁ καρπός, εὐθέως ἀποστέλλει τὸ δρέπανον.* (Ve v. 31. 32. *ὅταν* = þan). — Mk. IV. 17. biþe qimiþ aglo, suns

Digitized by Google

gamarzjanda *γενομένης θλιψεως εὐθέως σκανδαλίζονται* (v. 15. *ὅταν* = þan). Srv. J. XVI. 21. I. Kor. XV. 27. 28.

c) při budoucnosti: Mk. IX. 9. anabauþ im, ei mannhun ni spillodedeina, niba biþe sunus mans us dauþaim usstoþi *διεστείλατο αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ διηγήσωνται ... εἰ μὴ ὅταν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ.* — L. IX. 26. þizuh sunus mans skamaid sik, biþe qimiþ *τοῦτον ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυνθήσεται, ὅταν ἔλθῃ.* — L. XIV. 10. 29. XVI. 4. — J. VII. 27. Xristus biþe qimiþ, ni manna wait, ƕaþro ist *Χριστὸς ὅταν ἔρχηται, οὐδεὶς γινώσκει, πόθεν ἐστίν.* — J. XIII. 19. XIV. 29 XVI 4. I. Kor. XIII. 10 XVI. 2. 3. 12. Filip. II. 23.

2. o ději současném: **a**) v minulosti: Mt. IX. 10 warþ, biþe is anakumbida in garda *ἐγένετο αὐτοῦ ἀνακειμένου ἐν τῇ οἰκίᾳ.* Srv. Mt IX. 32. Mk. II. 15. — L. VII. 12. biþeh þan neƕa was daura, þaruh sai utbaurans was naus (ř. předčasně:) *ὡς δὲ ἤγγισε τῇ πύλῃ ... καὶ ἰδοὺ ἐξεκομίζετο τεθνηκώς.* — Srv. L XVIII. 40. — L. XIX 37. biþe þan is neƕa was, dugunnun *ἐγγίζοντος δὲ αὐτοῦ ἤρξαντο.*

b) v přítomnosti nebo obecně: Mt VI. 16 biþe fastaiþ, ni wairþaiþ swaswe þai liutans gaurai *ὅταν νηστεύητε, μὴ γίνεσθε ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ σκυθρωποί.* —

Pozn. **1.** Trvání děje současného poněkud jasněji vyniká pouze v prvním dokladě výše sub a) uvedeném Mt. IX. 10.

Pozn. **2.** Zajímavé střídání vazeb temporalných vykazuje L. II. 42. 43. biþe warþ twalibwintrus, usgaggandam þan im ... jah ustiuhandam þans dagans, miþþane gawandidedun sik aftra, gastoþ Jesus sa magus in Jairusalem *ὅτε ἐγένετο ἐτῶν δώδεκα, ἀναβάντων αὐτῶν ... καὶ τελειωσάντων τὰς ἡμέρας, ἐν τῷ ὑποστρέφειν αὐτοὺς ὑπέμεινεν Ἰησοῦς ὁ παῖς ἐν Ἰερουσαλήμ.*

Jiné příklady v. výše §. 136.

§. 144. Méně často užito spojek jiných:

Sunsei

o ději předčasném, za nímž hned následoval děj věty hlavní: L. I. 44. sunsei warþ stibna goleinais þeinaizos in ausam meinaim, lailaik þata barn ... in wambai meinai *ὡς ἐγένετο ἡ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ σου εἰς τὰ ὦτά μου, ἐσκίρτησε τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ μου.* — L. XIX. 41. sunsei neƕa was, gaigrot *ὡς ἤγγισεν ... ἔκλαυσεν.* — J. XI 20. Marþa sunsei hausida, þatei Jesus qimiþ, wiþraiddja ina *Μάρθα ὡς ἤκουσεν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἔρχεται, ὑπήντησεν αὐτῷ.* Srv. v. 29. 32. 33.

Sunsei tuto převádí ř. *ὡς*, jež jest vlastně modalné. — I v gotštině modalné

Swe

zastupuje spojku časovou, ale uvodí nejen **1.** děj předčasný: L. I. 41. warþ, swe hausida Aileisabaiþ golein Mariins, lailaik barn in qiþau izos *ἐγένετο, ὡς ἤκουσεν ἡ Ἐλ. τὸν ἀσπασμὸν τῆς Μαρ., ἐσκίρτησε τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς.* —

Digitized by Google

J. VI. 16. swe seiþu warþ, atiddjedun siponjos is ana marein *ὡς ὀψία ἐγένετο, κατέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπὶ τὴν θάλασσαν.* — J. XI. 6 swe hausida, þatei siuks was, þanuh-þan salida in þammei was stada, twans dagans *ὡς ἤκουσεν, ὅτι ἀσθενεῖ, τότε μὲν ἔμεινεν ἐν ᾧ ἦν τόπῳ δύο ἡμέρας* (Swe snad jest tu spíše koncessivné [jako naše jak] a þanuh-þan *τότε μέν* řečeno se zřením k tomu, že Spasitel teprve později šel do Bethanie, jak dí v. 7. þaþroh-þan afar þata *ἔπειτα μετὰ τοῦτο.*) Srv. ještě N. VI. 16. VII. 1.

2. Ale jednou také děj současný: L. VIII. 23 þaruh þan, swe faridedun, anasaislep *πλεόντων δὲ αὐτῶν ἀφύπνωσε.*

Pozn. L. XX. 37. *ὡς* = swe nemusí býti temporalné, ale může se tak brátí: Moses bandwida ana aihvatundjai, swe qiþiþ (jak = když praví) *Μωσῆς ἐμήνυσεν ἐπὶ τῆς βάτου, ὡς λέγει.*

Děj předčasný značí též spřežka

Afar þatei.

Mk. I. 14. afar þatei atgibans warþ Johannes, qam Jesus in Galeilaia *μετὰ τὸ παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην, ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαίαν.* — Sk. VII. c. afar þatei matida so managei, bigitan was (posteaquam coenavit multitudo, inventum est).

Pro děj současný o sobě trvalý, ale beze zření k délce trvání (tedy vždy ještě na otázku kdy?) gotština má spřežkovou spojku

Miþþane(i).

§. 145. Obyčejně nahrazuje řeckou vazbu infinitivnou (c. acc.), řídčeji genitiv absolutný: Mt. IX. 18. miþþanei is rodida þata du im, þaruh reiks ains qimands inwait ina *ταῦτα λαλοῦντος αὐτοῦ ἰδοὺ ἄρχων ἐλθὼν προσεκύνει αὐτῷ.* — L. IV. 40. miþþanei sagq sunno, allai brahtedun *δύοντος τοῦ ἡλίου πάντες ἤγαγον.* — Mt. XXVII. 12. miþþanei wrohiþs was, ... ni waiht andhof *ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι αὐτὸν ... οὐδὲν ἀπεκρίνατο.* Srv. Mk. IV. 4. L. I. 8. II. 6. 27. 43. VIII. 5. 42. IX. 36. V. 1. 12. VIII. 40. IX. 18. 29. 33. XVII. 11. 14. XVIII. 35.

II. Kor. III. 15. (děj současný s dějem obecně platným) miþþanei siggwada Moses, hulistr ligiþ ana hairtin ize; aþþan miþþanei gawandeiþ du fraujin, afnimada þata hulistr *ἡνίκα ἀναγινώσκεται Μωσῆς, κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται, ἡνίκα δ' ἂν ἐπιστρέψῃ πρὸς κύριον, περιαιρεῖται τὸ κάλυμμα.*

Pozn. Porůznu věty časové na otázku kdy? také uvedeny jsou jinak, zejména: **a**) spojkou ei relativně: þamma daga, ei v §. 106. — **b**) přímo relativem: L. XVII. 29. þammei daga usiddja Lod ... rignida swibla jah funin *ᾗ ἡμέρᾳ ἐξῆλθε Λὼτ ... ἔβρεξε πῦρ καὶ θεῖον.* — IX. 51. warþ þan, in þammei usfullnodedun dagos andanumtais is *ἐγένετο δὲ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὰς ἡμέρας τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ.* — G. IV. 18. goþ ist aljanon sinteino, jan ni þatainei in þammei ik sijau andwairþs at izwis *καλὸν τὸ ζηλοῦσθαι πάντοτε, καὶ μὴ μόνον ἐν τῷ παρεῖναί με πρὸς ὑμᾶς.*

Digitized by Google

§. 146. Předčasnosť děje věty hlavní a následování věty vedlejší naznačuje se spojkami faurþizei a unte; prvním vytýká se vůbec doba, před kterou děj hlavní věty nastupuje, druhým obyčejně bod časový, až po který děj hlavní věty trvá (t. j. unte převádí už ke větám druhé kategorie, odpovídající na otázku jak dlouho?)

Faurþizei

doloženo celkem jen devětkrát a to: **a**) o obou dějích budoucích: Mk. IV. 12. faurþizei hana hrukjai twaim sinþam, inwidis mik þrim sinþam *πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι δίς, ἀπαρνήσῃ με τρίς.* — L. II 26. was imma gataihan ni saihvan dauþu, faurþize selvi Xristu fraujins *ἦν αὐτῷ κεχρηματισμένον μὴ ἰδεῖν θάνατον, πρὶν ἢ ἴδῃ τὸν Χρ. κυρίου.*

b) hlavní děj jest přítomný: Mt. VI. 8. wait atta izwar þizei jus þaurbuþ, faurþizei jus bidjaiþ ina *οἶδε ὁ πατὴρ ὑμῶν ὧν χρείαν ἔχετε πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν.* — J. XIII. 19 fram himma qiþa izwis, faurþizei waurþi *ἀπ' ἄρτι λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι.* — XIV. 29. nu qaþ (perf. praes.) izwis, faurþizei waurþi *νῦν εἴρηκα ὑμῖν πρὶν γενέσθαι.*

c) hlavní děj jest minulý: L. II. 21. haitan was namo is Jesus þata qiþano fram aggilau, faurþizei ganumans wesi in wamba *ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦς τὸ κληθὲν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου πρὸ τοῦ συλληφθῆναι αὐτὸν ἐν τῇ κοιλίᾳ.* — J. VIII. 58. faurþizei Abraham waurþi, ik im (praesens perfectum!) *πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι ἐγώ εἰμι.* — XVII. 5. þamma wulþau þanei habaida at þus, faurþizei sa fairhvus wesi *τῇ δοξῃ ᾗ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι.* — G. II. 12. faurþizei qemeina sumai fram Jakobau, miþ þiudom matida *πρὸ τοῦ ἐλθεῖν τινας ἀπὸ Ἰακώβου, μετὰ τῶν ἐθνῶν συνήσθιεν.*

Pozn. Jen smyslem časová, formalně hypothetická jest věta: J. VII. 52. ibai witoþ unsar stojiþ mannan, nibai faurþis hauseiþ fram imma? *μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ πρότερον;*

§. 147. Věty časové druhé kategorie, odpovídající na otázku jak dlouho? zase liší se dle toho, spadá-li v souvětí hlavní váha na trvání věty nadřízené, či na trvání věty odvislé.

První druh těsněji souvisí s větami kategorie na otázku kdy? Spojkou jest **1.** nejhojněji unte, kterým se vystihuje bod (časový), až po nějž děj hlavní věty trvá (věta vedlejší jest tedy sousledná, pozdější).

Děj hlavní věty sám jest buď

a) minulý: Mk. XIV. 54. Paitrus fairraþro laistida afar imma, unte qam in garda (ř. jinak: *ἕως ἔσω εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως*). — J. IX. 18. ni galaubidedun Judaieis... unte atwopidedun fadrein is *οὐκ ἐπίστευσαν οἱ Ἰουδαῖοι... ἕως ὅτου ἐφώνησαν τοὺς γονεῖς αὐτοῦ.* (Perfect. praes.:) E. IV. 13. (silba gaf sumans apaustauluns)... unte garinnaima allai[1]) in ainamundiþa

[1]) **Věta tato jest snad spíše účelná, v. níže § 174. Tak i některé z vět sub b. a 2. uvedených, zejména G. IV. 19. L. I. 20 XIX. 3. Ř. XI, 25. Srv. též § 151.**

Digitized by Google

galaubeinais (*ἔδωκε τοὺς μὲν ἀποστόλους*) ... *μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως*. Srv. I. Kor. XI. 26.

b) přítomný: Mk. VI. 10. þar saljaiþ, unte usgaggiþ jainþro *ἐκεῖ μένετε, ἕως ἂν ἐξέλθητε ἐκεῖθεν*. — Mk. XII. 36. = L. XX. 43. sit af taihswon meinai, unte ik galagja fijands þeinans fotubaurd fotiwe þeinaize *κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου*. — G. IV. 19. barnilona meina, þanzei aftra fita, unte gabairhtjaidau Christus in izwis *τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῇ Χρ. ἐν ὑμῖν*. — L. XV. 4. gaggiþ afar þamma fralusanin, unte bigitiþ þata *πορεύεται ἐπὶ τὸ ἀπολωλός, ἕως εὕρῃ αὐτό*. Srv. v. 8. — XIX. 13. kaupoþ, unte ik qimau *πραγματεύσασθε, ἕως ἔρχομαι*. — Srv. I. Kor. IV. 5. XI 26. I Tim. IV. 13. — II. Kor. III. 14. und hina dag þata samo hulistr in anakunnainai þizos fairnjons triggwos wisiþ unandhuliþ, unte in Xristau gatairada *ἄρχι τῆς σήμερον τὸ αὐτὸ κάλυμμα ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς παλαιᾶς διαθήκης μένει μὴ ἀνακαλυπτόμενον, ὅτι ἐν Χριστῷ καταργεῖται*. (Ř. *ὅτι* tuto ukazuje na větu odůvodňovací, ale *ὅτι* může býti přepsáno za *ὅτε* — und hina dag a všecka situace svědčí ponětí časovému, které tedy aspoň není nemožné!)

c) budoucí: Mt. V. 18. jota ains ni usleiþiþ af þamma witoda, unte allata wairþiþ *ἰῶτα ἓν ... οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται*. — V. 26. ni usgaggis jainþro, unte usgibis minnistan kintu *οὐ μή ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν, ἕως ἂν ἀποδῷς τὸν ἔσχατον κοδράντην*. — X. 23 ni ustiuhiþ baurgs Israelis, unte qimiþ sa sunus mans *οὐ μὴ τελέσητε τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραήλ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου*. — Mk. IX 1. ni kausjand dauþaus, unte gasailvand þiudinassu guþs *οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ*. Srv. L. IX 27. — J. XIII. 38. hana ni hrukeiþ, unte þu mik afaikis kunnan *οὐ μὴ ἀλέκτωρ φωνήσει, ἕως οὗ ἀπαρνήσῃ με*.

Pozn. Unte zdá se býti ještě prostě adverbiem: Mk. VIII. 17. ni nauh fraþjiþ nih wituþ: unte daubata habaiþ hairto izwar? *οὔπω νοεῖτε; οὐδὲ συνίετε; ἔτι πεπωρωμένην ἔχετε τὴν καρδίαν ὑμῶν;*

2. Místo unte bývá předložkový výraz: und þatei: Mt. V. 18. und þatei usleiþiþ himins jah airþa, jota ains aiþþau ains striks ni usleiþiþ af witoda *ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἓν ἢ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου*. — N. VII. 3. — Ř. XI. 25. daubei bi sumata Israela warþ, und þatei fullo þiudo inn galeiþai *πώρωσις ἀπὸ μέρους τῷ Ἰσραὴλ γέγονεν, ἄχρις οὗ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ* Srv. I Kor. XV. 25. — und þana dag, ei (und þanei dag): L. I. 20. sijais þahands und þana dag, ei wairþai þata *ἔσῃ σιωπῶν ἄχρι ἧς ἡμέρας γένηται ταῦτα*. — L. XVII. 27. etun jah drugkun und þanei dag galaiþ Nauel in arka *ἤσθιον ἔπινον ... ἄχρι ἧς ἡμέρας εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν*.

Pozn. Naopak východiště, od kterého děj hlavní věty trval, označeno L. VII. 45. si fram þammei innatiddja, ni swaif bikukjan fotuns meinans *αὕτη ἀφ' ἧς εἰσῆλθον, οὐ διέλιπε καταφιλοῦσά μου τοὺς πόδας*. Mk. IX. 21. hvan lagg mel ist, ei þata warþ imma? *πόσος χρόνος ἐστὶν ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ;* —

Digitized by Google

§. 148. Nejurčitěji ke druhé kategorii vět časových (na otázku jak dlouho?) náležejí ty, v nichžto hlavní váha spadá na trvání děje vedlejší věty. Ty pak uvozuje:

1. Zase unte: L. V. 34. ni magud sununs bruþfadis, unte sa bruþfads miþ im ist, gataujan fastan *μὴ δύνασθε τοὺς υἱοὺς τοῦ νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ νύμφιος μετ' αὐτῶν ἐστι, ποιῆσαι νηστεύειν.* — L. XVII. 8. andbahtei mis, unte matja jah drigka *διακόνει μοι, ἕως φάγω καὶ πίω.* — J. IX. 4. ik skal waurkjan, unte dags ist *ἐμὲ δεῖ ἐργάζεσθαι, ἕως ἡμέρα ἐστίν.* — J. XVI. 4. þata izwis fram fruma ni qaþ, unte miþ izwis was *ταῦτα ὑμῖν ἐξ ἀρχῆς οὐκ εἶπον, ὅτι μεθ' ὑμῶν ἤμην.* (Zase pěkný doklad pro označení přechodu z platnosti temporalné ke kausalné! *ὅτι* může býti přepsáno m. *ὅτε.*)

2. und þatei: Mt. V. 25 sijais waila hugjands andastauin þeinamma sprauto, und þatei is in wiga miþ imma *ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου ταχύ, ἕως ὅτου εἶ ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ.* — Mk. II. 19. ibai magun sunjus bruþfadis, und þatei miþ im ist bruþfaþs, fastan? *μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστι, νηστεύειν;*

3. jiné výrazy složité (zvláště modalné:) Mt. IX. 15. ibai magun sunjus bruþfadis qainon, und þata ƕeilos þei miþ im ist bruþfaþs? *μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος πενθεῖν, ἐφ' ὅσον μετ' αὐτῶν ἐστιν ὁ νυμφίος;* — Mk. II. 19. swa lagga ƕeila swe miþ sis haband bruþfad, ni magun fastan *ὅσον χρόνον μεθ' ἑαυτῶν ἔχουσι τὸν νυμφίον, οὐ δύνανται νηστεύειν.* — Ř. VII. 1. witoþ fraujinoþ mann, swa lagga ƕeila swe libaiþ *ὁ νόμος κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου, ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ.*

(Ellipticky:) Ř. XI 13. swa lagga (!) swe ik im þiudo apaustaulus, andbahti mein mikilja *ἐφ' ὅσον μέν εἰμι ἐγὼ ἐθνῶν ἀπόστολος, τὴν διακονίαν μου δοξάζω.*

G. IV. 1. swalaud melis swe arbinumja niuklahs ist, ni und waiht iusiza ist skalka *ἐφ' ὅσον χρόνον ὁ κληρόνομος νήπιός ἐστιν, οὐδὲν διαφέρει δούλου.*

Pozn. Ne sice trvaní, ale opakování děje vysloveno spřežkou swa ufta swe: I. Kor. XI. 25. þata waurkjaiþ swa ufta swe drigkaiþ, du meinai gamundai *τοῦτο ποιεῖτε ὁσάκις ἂν πίνητε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.* — v. 26. swa ufta swe matjaiþ þana hlaif jah þana stikl driggkaiþ, dauþau fraujins gakannjaiþ *ὁσάκις ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ κυρίου καταγγέλλετε.* (Tuto jest velmi patrné přibarvení modalné.)

§. 149. I v souvětích temporalných bývá korrelace vyjádřena zvláštním determinativem, k němuž se částice časová táhne. Mimo naposled vytčené případy s modalnou korrelací (swa — swe) I. Kor XI. 25. 26. G. IV. 1. Ř. XI. 13. VII. 1. Mk. II. 19. jsou ještě: und þata ƕeilos-þei Mt. IX. 15. — und þana dag, ei L. I. 20. — ƕan lagg mel, ei Mk. IX. 21. — þan — þan II. Kor. XII. 10. — þan — þanuh Kol. III. 4. I. Th. V. 3. J. VIII. 28. — (þanuh o sobě J. XVI. 25. vztahem k ƕeila) — þan — jah þan Mk. II. 20. — þan — suns Mk. IV. 15. 16. — jah þan — jah þan

Digitized by Google

L. V. 35. — biþe — þan I. Kor. XVI. 2. — biþe — þanuh J. VII. 10. XII. 16. — biþe — þanuh þan I. Kor. XV. 28. — þanuh — biþe J. VI. 12. Sk VII. d. = biþe — suns Mk. I. 42. IV. 17. 29. J. XIII 30. — biþe — þaruh L. VII. 12. — biþe — jah L. II 21. — swe — þanuh þan J. XI. 6. — þaþroh þan — þan I. Kor. XV. 24. — miþþanei — þaruh Mt. IX. 18. — miþþanei — jah L. II. 17.

Modi ve větách časových.

§. 150. I. Pravidelný modus vět časových jest indikativ a to nejen vět prostě časových (pokud uvádějí skutečné určení časové), nýbrž i takových, které smyslem zastupují předvětí hypothetické periody realné (o čem v. níže při větách podmínečných).

Abychom se vyhnuli opakování, vyčteme zde jen ty, které dle theorie Erdmannovy a Bernhardtovy[1]) by měly míti optativ, jsouce závislé:

1. na větě tazací: Mk. II. 25. ƕa gatawida Daweid, þan þaurfta jah gredags warþ? *τί ἐποίησε Δαβίδ, ὅτε χρείαν ἔσχε καὶ ἐπείνασεν;* Srv. Mk. VIII. 19. 20. L. VI. 3. — J. VII. 31. Xristus þan qimiþ, ibai managizeins taiknins taujai? *ὁ Χριστὸς ὅταν ἔλθῃ, μήτι πλείονα σημεῖα τούτων ποιήσει;* — Mk. XII. 23. in þizai ustassai þan usstandand, ƕarjamma ize wairþiþ qens? *ἐν τῇ ἀναστάσει ὅταν ἀναστῶσι, τίνος αὐτῶν ἔσται γυνή;* — Mt. IX. 15 ibai magun sunjus bruþfadis qainon, und þata ƕeilos þei miþ im ist bruþfaþs? *μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος πενθεῖν, ἐφ' ὅσον μετ' αὐτῶν ἐστιν ὁ νύμφιος;* Srv. Mk. II. 19. — L XV. 4. niu gaggiþ afar þamma fralusanin, unte bigitiþ þata? *οὐ πορεύεται ἐπὶ τὸ ἀπολωλός, ἕως εὕρῃ αὐτό;* Srv. v. 8.

2. na větě rozkazovací: Mk. XIII. 29. swah jah jus, þan gasaihƕiþ þata wairþan, kunneiþ þatei neƕa sijuþ *οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ταῦτα ἴδητε γινόμενα, γινώσκετε.* — Mk. XII. 36. = L XX. 43 sit af taihswon meinai, unte ik galagja fijands þeinans fotubaurd fotiwe þeinaize *κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.* — L. XVII. 8. andbahtei mis, unte matja jah driggka *διακόνει μοι, ἕως φάγω καὶ πίω.* — I. Tim. IV. 13. unte qima, gaumei saggwa boko *ἕως ἔρχομαι, πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει.* — Mt. V. 26. ni usgaggis jainþro, unte usgibis þana minnistan kintu *οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν, ἕως ἂν ἀποδῷς τὸν ἔσχατον κοδράντην.* — X. 23. ni ustiuhiþ baurgs Israelis, unte qimiþ sa sunus mans *οὐ μὴ τελέσητε τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραήλ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.* — V. 25. sijais waila hugjands andastauin þeinamma sprauto, und þatei is in wiga miþ imma *ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου ταχύ, ἕως ὅτου εἶ ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ.*

3. po záporné větě: Mt. XII. 25. þan usstandand, ni liugand, ni liuganda *ὅταν ἀναστῶσιν, οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίσκονται* — XXVII. 12. miþþanei wrohiþs was... ni waiht andhof *ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι αὐτὸν οὐδὲν ἀπεκρίνατο.* —

[1]) Erdmann v Ztft. f. d. Philol. IV. (1872) str. 458. — Bernhardt Ztft. für d. Philol. VIII. (1877) str. 37.

Digitized by Google

J. XVI. 21. qino... biþe gabauran ist barn, ni þanaseiþs ni gaman þizos aglons *ἡ γυνὴ ... ὅταν γεννήσῃ τὸ παιδίον, οὐκ ἔτι μνημονεύει τῆς θλίψεως.* Srv. J. VII. 27. XVI. 4. — Mt. V. 18. iota ains ni usleiþiþ af witoda, unte allata wairþiþ *ἰῶτα ἓν οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται.* Srv Mk. II. 19. IX. 27. J. XIII. 38. L. 5. 34. — J. IX. 18. ni galaubidedun... unte atwopidedun fadrein is *οὐκ ἐπίστευσαν ... ἕως ὅτου ἐφώνησαν τοὺς γονεῖς αὐτοῦ.* — G. IV. 1. swalaud melis swe arbinumja niuklahs ist, ni und waiht iusiza ist skalka *ἐφ' ὅσον χρόνον ὁ κληρόνομος νήπιός ἐστιν, οὐδὲν διαφέρει δούλου.* — L. VII. 45. si fram þammei inn atiddja, ni swaif bikukjan fotuns meinans[1]) *αὕτη ἀφ' ἧς εἰσῆλθεν, οὐ διέλιπε καταφιλοῦσά μου τοὺς πόδας.*

§ 151. II. Optativ ve větě temporalné stojí, je-li děj její o sobě buď žádaný, buď možný, buď pochybný, buď minule možný, t. j. už neskutečný. Věta hlavní pražádného rozhodujícího vlivu nemá, leda že lze připustiti jisté assimilující působení, totiž tak, že optativ její i ve větě odvislé rozhodne pro volbu optativu, je-li tam optativ z vlastních okolností stejně možný jako indikativ.

1. Optativ praesentis jest ve větě časové **a)** žádací (optat. euktivus):[2]) L. I 20. sijais þahands und þana dag, ei wairþai þata *ἔσῃ σιωπῶν, ἄχρι ἧς ἡμέρας γένηται ταῦτα.* — I. Kor. IV. 5. ni stojaiþ, unte qimai frauja *μή τι κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος.* — XI. 26. swa ufta swe matjaiþ þana hlaif..., dauþau fraujins gakannjaiþ *ὁσάκις ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, τὸν θάνατον τοῦ κυρίου καταγγέλλετε.* Srv. G. IV. 19. — E. IV. 13. sumans apaustauluns... unte garinnaima allai in ainamundiþa galaubeinais *ἔδωκε τοὺς μὲν ἀποστόλους; ... μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως.*

b) potentialný: Mt. VI. 2. þan taujais armaion, ni haurnjais faura þus *ὅταν ποιῇς ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσῃς ἔμπροσθέν σου.* Srv. v 5. 6. — Mk. XI. 25. þan standaiþ bidjandans, afletaiþ... *ὅταν στήκητε προσευχόμενοι, ἀφίετε.* Srv. L. XIV. 10. 12. — L. XIV. 13. þan waurkjais nahtamat, hait unledans *ὅταν ποιῇς δοχήν, κάλει πτωχούς.* Srv. L. XVII. 10. I. Kor. XIV. 26. Kol. IV. 16.

Mt. VI. 16. biþe fastaiþ, ni wairþaiþ swaswe þai liutans gaurai *ὅταν νηστεύητε, μὴ γίνεσθε ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ σκυθρωποί* — G. IV. 18. goþ ist aljanon sinteino janni þatainei, in þammei ik sijau andwairþs at izwis *καλὸν τὸ ζηλοῦσθαι πάντοτε, καὶ μὴ μόνον ἐν τῷ παρεῖναί με πρὸς ὑμᾶς.* — Srv. I. Kor. XI. 25. þata waurkjaiþ, swa ufta swe driggkaiþ, du meinai gamundai *τοῦτο ποιεῖτε, ὁσάκις ἂν πίνητε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.* Srv. v. 26. — L. XIX. 3. kanþoþ, unte ik qimau *πραγματεύσασθε, ἕως ἔρχομαι.* Srv. Mk. VI. 10. — N. VII. 3. ni uslukaindau daurons Jairusalems, und þatei urrinnai sunno *οὐκ ἀνοιγήσονται πύλαι Ἱερουσαλὴμ ἕως ἅμα τῷ ἡλίῳ.* — Mt. VI 8. wait atta izwar þizei

[1]) Některé věty tyto vší povahou jsouce faktické, skutečné, naprosto ani nemohou míti optativu na př. MK. II. 25. XII. 23. J. VII. 31. 27.; ale jistě mohly by jej míti ostatní — a všecky stejně svědčí, že kvalita řídící věty nestačí na to nikterak, aby setřela faktický ráz věty vedlejší.

[2]) Všecky doklady tuto uvedené blíží se platnosti účelné.

Digitized by Google

jus þaurbuþ, faurþizei jus bidjaiþ ina οἶδε ὁ πατὴρ ὑμῶν ὧν χρείαν ἔχετε πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν. Srv. Mk. XIV. 72.

Při spojce unte mohlo by se pomýšleti na platnosť účelnou, optativ pak — také z okolností jen věty odvislé vysvětlitelný — bylo by uznati za euktivný či desiderativný. Kde je ve hlavní větě optativ, možno uznati assimilující jeho vliv. Tak zejména ještě v následujících případech, kde věta časová jest závislá na účelné (uvedené spojkou ei) — ač i v těchto všude optativ i v situaci věty temporalné o sobě dobře jest oprávněn jako potentialný: L. XIV. 10. anakumbei ana þamma aftumistin stada, ei, biþe qimai saei haihait þuk, qiþai du þus ἀνάπεσον εἰς τὸν ἔσχατον τόπον, ἵνα ὅταν ἔλθῃ ὁ κεκληκώς σε, εἴπῃ σοι. — L. XVI. 4. andþahta mik (perf. praes.) ƕa taujau, ei þan, biþe afsatjaidau us fauragaggja, andnimaina mik ἔγνων τί ποιήσω, ἵνα ὅταν μετασταθῶ τῆς οἰκονομίας, δέξωνταί με. — Srv. J. XIII. 19. J. XIV. 29. XVI. 4. (po perf. praes. qaþ, rodida) I. Kor. XVI. 2. — L. XVI. 9. taujaiþ izwis frijonds.. ei, þan ufligaiþ, andnimaina izwis ποιήσατε ἑαυτοῖς φίλους... ἵνα ὅταν ἐκλίπητε, δέξωνται ὑμᾶς.

§. 152. 2. Optativu prateriti užito jednak a) kde větou řídící celek myšlénky posunut do minulosti: Mk. IX. 9. anabauþ im. ei mannhun ni spillodedeina þatei gasehƿun, niba biþe sunus mans us dauþaim usstoþi διεστείλατο αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ διηγήσωνται, εἰ μὴ ὅταν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ — II. 21. haitan was namo is Jesus þata qipano fram aggilau, faurþizei ganumans wesi ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦς τὸ κληθὲν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου πρὸ τοῦ συλληφθῆναι αὐτόν. — II. 26. was imma gataihan ni saihƿan dauþu, faurþizei seƕi Xristu fraujins ἦν αὐτῷ κεχρηματισμένον μὴ ἰδεῖν θάνατον, πρὶν ἢ ἴδῃ τὸν Χριστὸν κυρίου. — G. II. 12. faurþizei qemeina sumai fram Jakobau, miþ þiudom matida πρὸ τοῦ ἐλθεῖν τινας ἀπὸ Ἰακώβου, μετὰ τῶν ἐθνῶν συνήσθιεν. Tak také J. VIII. 58. faurþizei Abraham waurþi, im ik πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι ἐγώ εἰμι — XVII. 5. hauhei mik þamma wulþau, þanei habaida at þus, faurþizei sa fairƕus wesi δόξασόν με τῇ δόξῃ ᾗ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί — celá skupina myšlének posunuta jest v dobu minulou.

b) Optativ praeteriti se klade o patrné neskutečnosti, (t. j. když sama možnosť se jeví minulou) L. XIV. 28 29. ƕas wiljands kelikn timbrjan, niu frumist gasitands rahneiþ manwiþo habaiu du ustiuhan, ibai auſto, biþe gasatidedi grunduwaddju jah ni mahtedi ustiuhan, allai duginnaina bilaikan ina τίς θέλων πύργον οἰκοδομῆσαι οὐχὶ πρῶτον καθίσας ψηφίζει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει τὰ πρὸς ἀπαρτισμόν; ἵνα μήποτε, θέντος αὐτοῦ θεμέλιον καὶ μὴ ἰσχύοντος ἐκτελέσαι, πάντες ἄρξωνται ἐμπαίζειν αὐτῷ (»kdyby základy položil a nemohl dokončiti«; ale ještě jich vůbec nepoložil!) J. XIII. 9. fram himma qiþa izwis, faurþizei waurþi (»dříve než by se stalo«, ale ještě se nestalo!) ἀπ' ἄρτι λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι. Srv. XIV. 29. nu qaþ (perf. praes.!) izwis, faurþizei waurþi νῦν εἴρηκα ὑμῖν πρὶν γενέσθαι —

Pozn. Faurþizei na všech (9) doložených místech sdruženo jest s optativem. Soudí se z toho, že se vůbec vždy vázalo s optativem, a je to nejen možno, nýbrž i pravdě podobno, ale nikterak ještě nepochybno.

Digitized by Google

Věty modalné.

§. 153. 1. Hojně zastoupeny jsou věty způsobové již ve formě zkrácené a to participiem odpovídajíce prostě na otázku jak:

a) participiem praesentis: Mk. I. 7. merida qiþands *ἐκήρυσσε λέγων* — a tak qiþands a qiþandans velmi často při jiném slovese dicendi. Srv. Mt. VIII. 2. 3. 25. 27. 29. 31. IX. 14. 18. 27. 29. 30. 33 XXVI. 68. 69. 70. XVII. 4. 11. 19. 46. 54. 63. Mk. III. 11. V. 12. 23. 35. VI. 2. 25. VII. 37. XVIII. 16. 27. 33. IX. 11. 25. X. 17. 26. 49. XI. 9. 14. 17. 31. XII. 6. 18. XIV. 44. 57. 68. XV. 4. 9. 36. L. I. 24. 66. Ano Mk. XII. 26. i qaþ guþ qiþands *εἶπεν ὁ Θεὸς λέγων*, Srv. L. XV. 3 XX. 2.

Podobně jiná dvě verba dicendi bývají spřežena: Mt XXVI. 72. afaiaik swarands *ἠρνήσατο μεθ' ὅρκου*. — Mk. V. 7. hropjands qaþ *κράξας εἶπε*. — L. I. 64. rodida þiuþjands *ἐλάλει εὐλογῶν*. — Mk. IX. 24 ufhropjands qaþ *κράξας ἔλεγε*. — IX. 10. þata waurd habaidedun sokjandans *τόν λόγον ἐκράτησαν συζητοῦντες*. — Nad míru hojně opakuje se formule andhafjands qaþ Mt. VIII. 8. (*ἀποκριθείς ἔφη*) XI. 4. 25 XXV. 40. XXVI. 66. Mk. VII. 6. VIII. 29. IX. 12. 19. X. 3 5. 24. 29. 51 XI. 22. 29. XII. 17. 24. 35. XIV. 48. XV. 2. 12. L. I. 19. 35 60. III. 11. IV. 8. 12. V. 5. 31. VI. 3. VII. 22. 40. VIII. 21. IX. 20 49. XV. 29. XVII. 17. XIX. 40. XX. 3. 24. 34. 39. J. XVIII. 37. (Jan má obyčejně: andhof jah qaþ: VI. 29. 43. VII. 16. 20. 21. 52. VIII 14 39. 48. IX. 9. 20. 30. 34. 36. XII. 30. 44. XIV. 23 XVIII. 30) Naopak andhafjiþ qiþands: Mt. XXV. 45. andhafjand qiþandans Mt. XXV. 44. Mk. IX. 38 L. III. 16. VIII. 50. J. XII. 23. — Neb aspoň jeden člen obsahuje sloveso dicendi: Mt. IX. 27. laistidedun hropjandans jah qiþandans *ἠκολούθησαν κράζοντες καὶ λέγοντες*. — v. 35. bitauh haimos laisjands... jah merjands... jah hailjands *περιῆγεν... διδάσκων καὶ κηρύσσων... καὶ θεραπεύων*. Srv. Mk. VI. 6. — Mk. I. 14. qam merjands, qiþands *ἦλθεν κη-*

Digitized by Google

ρίσσων καὶ λέγων. — v. 26. hropjands usiddja κράξαν ἐξῆλθεν. — II. 12. (hauhidedun) mikiljandans guþ qiþandans (δοξάζειν) λέγοντας. Srv. III. 31. — Mt. VIII. 5. 6. duatiddja bidjands jah qiþands προσῆλθεν παρακαλῶν καὶ λέγων. Srv. Mk. I. 40. — Mk. I. 5. daupidai wesun andhaitandans frawaurhtim seinaim ἐβαπτίζοντο ... ἐξομολογούμενοι ἁμαρτίας αὐτῶν. — XV. 31. bilaikandans ina qeþun ἐμπαίζοντες ἔλεγον.

§. **154.** Ale i jiná participia (mimo slovesa legendi) zastupují věty modalné, ač nezřídka dopouštějí také výklad jiný (jako participia temporalná, kausalná a j. v. výše §. 135.).

a) participia praesentis: Mt. III. 11. þizei ik ni im wairþs andhneiwands andbindan skaudaraip skohis is οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς τὰ ὑποδήματα βαστάσαι. — Mt. VI. 5. frijond in gaqumþim... standandans bidjan φιλοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς ... ἑστῶτες προσεύχεσθαι. — XXVII. 4. frawaurhta mis galewjands bloþ swikn ἥμαρτον παραδοὺς αἷμα ἀθῶον. — 55. laistidedun andbahtjandeins ἠκολούθησαν διακονοῦσαι. — v. 66. galukun faursigljandans ἠσφαλίσαντο σφραγίσαντες. — Mk. I. 27. afslauþnodedun sildaleikjandans (ř. jen) ἐθαμβήθησαν (tedy g. part. přidáno jen k označení velikosti podivu). — Mk. I. 31. urraisida þo undgreipands handu izos ἤγειρεν αὐτὴν κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς. Srv. IX. 27. — II. 3. qemun bairandans ἔρχονται φέροντες. — II 23. dugunnun skewjandans raupjan ahsa ἤρξαντο τίλλοντες τοὺς στάχυας. Srv. IV. 19. V. 27. — 33. ogandei jah reirandei qam φοβηθεῖσα καὶ τρέμουσα ἦλθε. Srv VI. 55 — VII. 1. gaqemun sik qimandans συνάγονται ἐλθόντες. VII. 7. 13. — VIII. 11. dugunnun miþsokjan imma sokjandans... fraisandans ina ἤρξαντο συζητεῖν αὐτῷ ζητοῦντες ... πειράζοντες αὐτόν. — IX. 20. walwisoda ƕaþjands ἐκυλίετο ἀφρίζων. — IX. 26. X. 2 16. XII. 12. — XI. 5. ƕa taujats andbindandans þana fulan? τί ποιεῖτε λύοντες τὸν πῶλον; — XII. 4. stainam wairpandans gaaiwiskodedun λιθοβολήσαντες ἐκεφαλαίωσαν. — XV. 19. lagjandans kniwa inwitun ina τιθέντες τὰ γόνατα προσεκύνουν αὐτῷ — 24. disdailjand wastjos is wairpandans hlauta διεμέριζον τὰ ἱματία αὐτοῦ βάλλοντες κλῆρον. — v. 29. wajameridedun ina wiþondans haubida seina jah qiþandans ἐβλασφήμουν αὐτὸν κινοῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν καὶ λέγοντες. — L. I. 11. warþ imma in siunai aggilus standands ὤφθη αὐτῷ ἄγγελος κυρίου ἑστώς (přívlast.?). — II. 16. qemun suiumjandans ἦλθον σπεύσαντες. Srv. 19. 20. 25 37. 48. III. 3. 10. 14. 17. 18. IV. 34. 35. 41. V. 12. 13. 21. 25. 30. VI. 1. VII. 3. 4. 6. 8. 16. 39. VIII. 1. 8. 9. 25. 30. 39. 47. 49. 54. IX. 6. 18. 22. 38. 52. X. 7. XIV. 17. 25. 30 32. XV. 2. 5. 6. 9 23. 25. XVI. 21. XVII. 4. 13. 15. 16. XVIII. 3. 5. XIX. 6. 7. 11. 14. 20. 18. 16. 30 38. 46. XX 5. 14. 21. 28. — L. II. 40. swinþnoda ahmins fullnands ἐκραταιοῦτο πνεύματι πληρούμενον. — IV. 30. þairhleiþands iddja διελθὼν ἐπορεύετο. — VII. 38. standandei greitandei στᾶσα ... κλαίουσα. — XIX. 5 6. sniumjands atsteig (-aig) σπεύσας κατάβηθι (κατέβη). — XIX. 28. iddja usgaggands ἐπορεύετο ἀναβαίνων

Srv. J. VI. 6. 52. 59. VII. 28. 37. VIII. 20. 59. IX. 8. 19. XI. 3. 28. 31. 32. XII. 15. 21. 23 XVIII. 32. 37. 40. XIX. 5. 6. 12. Ř. IX. 22. 28. X. 3. XII. 9.—13. (desetkrát) 16. (třikrát) 17. (dvakrát) 18. 19. 20. XIII. 4. 6. I. Kor. VII. 6. VIII. 12. IX. 26. X. 33. XI. 4. 5. XIV. 25. XV. 31. 58. (dva-

Digitized by Google

krát) II. Kor. I 17. 23. II. 3. IV. 2. (třikrát) 7.—10. (desetkrát) 13. 14. V. 2. 6. 11. 12. 15. 19. VI. 1. 3. 4. VII. 1. VIII. 4 20. 21. 24. IX. 11. 13. 14. X. 5 6. 12. 15. XI. 7. 8 XIII 11. G V. 26. VI. 9. E. I. 13. 16. II. 3. 4. 15. 16. IV. 2. 3. 8. 15. 18. 25. 28. V. 19. 20. 21. VI. 9. 16. 18. Filip. I. 16. 17. 27. 30. II. 3. 4. 7. 8. 30. III. 14. 18. IV. 14. Kol. I. 9. (dvakrát) 10. (dvakrát) 12. 20. 28. (dvakrát) 29 II. 13. 14. 15. (dvakrát) 18. (dvakrát) 19. (dvakrát) III. 9. 13. (dvakrát) 16. (třikrát) 17. 22. (třikrát) 24. IV. 1. 5. 23. I. Th. II 11 (dvakrát) 13. 16. III. 1. 6. 10. V. 8. 17. II. Th. III 8. (dvakrát) 11. 12. 13. I. Tim. I. 7. (dvakrát) 9. 12. 13. 19. II. 8. 9. IV. 6. 16. V. 13. (dvakrát) 21. II. Tim. I. 4. (dvakrát) 5 II. 14. 18. 19. 25. III. 7. 13 14. IV. 3. 11 Tit. I. 11. 14. 16. (dvakrát) Sk. I. a. (dvakrát) c. II. a. (čtyřikrát) c. III. a. d. (třikrát) IV. a. (šestkrát) c. (třikrát) V. b. VI. a. b. d. VII. a. (dvakrát) VIII. a. b. d. (dvakrát).

§. 155. b) Méně často participia praeteriti: Mt. VIII. 6. þiumagus meins ligiþ in garda usliþa, harduba balwiþs *ὁ παῖς μου βέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ παραλυτικός, δεινῶς βασανιζόμενος.* — L. IV. 2. (was) in auþidai, fraisans fram diabulau *πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ διαβόλου.* — v. 15. laisida in gaqumþim ize, mikilids fram allaim *ἐδίδασκεν ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν δοξαζόμενος ὑπὸ πάντων.* — XVII. 8. bigaurdans andbahtei mis *περιζωσάμενος διακόνει μοι* — J. XI. 44. urrann gabundans *ἐξῆλθεν δεδεμένος.* Srv. I. Kor. VII. 25. XV. 58. E. I. 11. II. 21. III. 18. IV. 16. — VI. 14 standaiþ nu, ufgaurdanai hupins izwarans sunjai jah gapaidodai brunjon garaihteins *στῆτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης.* Srv. Filip II. 8. Kol. I. 11. 29. I. Th. V. 8. II. Tim. III. 17

c) Leckdy k modalnému participii přidáno supplementum: Mk. 22. Mt. VII. 29. was laisjands ins swe waldufni habands *ἦν διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων.* — I. Kor. VII. 25. ragin giba swe gaarmaiþs fram fraujin *γνώμην δίδωμι ὡς ἠλεημένος ὑπὸ κυρίου.* — IX. 26. swa jiuka ni swe luftu bliggwands *οὕτω πυκτεύω ὡς οὐκ ἀέρα δέρων.* — II. Kor. V. 20. faur Xristu airinom swe at guþa gaþlaihandin þairh uns *ὑπὲρ Χριστοῦ πρεσβεύομεν ὡς τοῦ θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν.* — VI. 8. swe airzjandans jah sunjeinai, swe unkunþai jah ufkunnaidai *ὡς πλάνοι καὶ ἀληθεῖς, ὡς ἀγνοούμενοι καὶ ἐπιγινωσκόμενοι* (ještě pětkrát tak). — X. 9. ei ni þugkjaima swe þlahsjandans izwis *ἵνα μὴ δόξω ὡς ἂν ἐκφοβεῖν ὑμᾶς.* — Kol. III. 22. swe mannam samjandans *ὡς ἀνθρωπάρεσκοι.* — Kol. III. 12. gahamoþ izwis nu swe gawalidai guþs *ἐνδύσασθε οὖν ὡς ἐκλεκτοὶ τοῦ θεοῦ.* Srv. analogický doklad při adj swe qiwai, doplň wisandans ř. *ὡς ζῶντες.* — II. Kor. VIII. 8. ni swaswe fraujinonds qiþa izwis (*οὐ κατ' ἐπιταγὴν λέγω*). — X. 14 ni auk swaswe ni fairrinnandans und izwis ufarassau ufþanjam uns *οὐ γὰρ ὡς μὴ ἐφικνούμενοι εἰς ὑμᾶς ὑπερεκτείνομεν ἑαυτούς.* — XIII. 2. (při adj. swaswe andwairþs, ale wisands se domyslí snadno, ř. *ὡς παρών*). Srv. XI. 23. swaswe unwita, ř. jen *παραφρονῶν*

§. 156. 2. Za elliptické věty modalné mohou se pokládati vazby srovnavací:

a) (swe): Mt. VI. 29. nih Saulaumon in allamma wulþau seinamma gawasida sik swe ains þize (domysli: gawasida sik) *οὐδὲ Σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ*

Digitized by Google

δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἓν τούτων (t. j. περιεβάλετο). — IX. 36. wesun frawaurpanai swe lamba ni habandona hairdeis ἦσαν ἐῤῥιμμένοι ὡσεὶ πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα. — X. 25. ganah siponi ei wairþai swe laisareis is jah skalks swe frauja is (t. j. ist) ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, καὶ ὁ δοῦλος ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ. — Mk VI. 15. praufetes ist swe ains þize praufete (ř. jinak) προφήτης ἐστὶν ἢ ὡς εἷς τῶν προφητῶν. — Mk. IX. 26. warþ swe dauþs ἐγένετο ὡσεὶ νεκρός. Srv. IV. 31. — IX. 3. wastjos is waurþun glitmunjandeins, ƕeitos swe snaiws τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο στίλβοντα, λευκὰ λίαν ὡς χιών. — Mk. XII. 31. a L. X. 27 frijos neƕundjan þeinana swe þuk silban (dom. frijos) ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Srv. v. 33. — Mk. XIV. 48. swe du waidedjin (t. j. urrinnand) urrunnuþ ὡς ἐπὶ λῃστήν (t. j. ἐξέρχουσιν) ἐξήλθετε. Srv. I. Tim. V. 1. — L. XVIII. 17. saei ni andnimiþ þiudangardja guþs swe barn ὃς ἐὰν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ὡς παιδίον. — I. Kor IX. 20. warþ Judaium swe Judaius... þaim uf witoda swe uf witoda... þaim witodalausaim swe witodalaus ... was þaim unmahteigam swe unmahteigs ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, ἵνα Ἰουδαίους κερδήσω, ... τοῖς ὑπὸ νόμον ὡς ὑπὸ νόμον ... τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος ... ἐγενόμην τοῖς ἀσθενέσιν ὡς ἀσθενής Srv. (podměty) ještě L. III. 22. J. XV. 6. Ř. IX. 29. II. Kor. III. 1. II. 17. XI. 15. E V. 1. 8. I. Kor. XIII. 11. V. 3. G. IV. 12. 16. I. Th. II. 11. IV. 13. V. 6 2 4. II. Tim. II. 3. 9. 17. Tit I. 7. Sk. VI b. VII. a. — Mk. I. 10 gasaƕ ahman swe ahak atgaggandan ana ina εἶδε τὸ πνεῦμα ὡσεὶ περιστερὰν καταβαῖνον ἐπ' αὐτόν. — VIII. 24. swe bagmans gasaiƕa gaggandans ὡς δένδρα ὁρῶ περιπατοῦντας. Srv. (předměty) ještě: L. XV. 19. I. Kor. VII. 7. II. Kor. XI. 16. G. IV. 14 E. V. 28. Filem. 17. — Filip. II. 22. swe attin barn miþ skalkinoda mis ὡς πατρὶ τέκνον σὺν ἐμοὶ ἐδούλευσεν. — I. Kor. IX. 20. swa rinna ni swe dụ unwisamma οὕτω τρέχω ὡς οὐκ ἄδηλος. — L. VI. 22. uswairpand namin izwaramma swe ubilamma (ἐκβάλωσι) τὸ ὄνομα ὑμῶν ὡς πονηρόν. Srv. I. Th. IV. 17. — Sk. VII. b. swe at mikilamma nahtamata anakumbjandans wesun.

b) Také důraznější swaswe uvádí elliptické věty (podmětem): Mt. VI. 5. ni sijaiþ swaswe þai liutans (t. j. sind) οὐκ ἔσῃ ὥσπερ οἱ ὑποκριταί. Srv. 7. 16. Mk. I 22. — L. XVIII. 11. ni im swaswe þai anþarai mans ... aiþþau swaswe sa motareis οὐκ εἰμὶ ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων ... ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης.

Zajímavá parallela věty elliptické jest: J. XVII. 11. a *ne*elliptické: J. XVII 22.: fastai ins ... ei sijaina ain swaswe wit τήρησον αὐτοὺς ... ἵνα ὦσιν ἕν, καθὼς ἡμεῖς — wulþu gaf im, ei sijaina ain swaswe wit ain siju τὴν δόξαν δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα ὦσιν ἕν, καθὼς ἡμεῖς ἕν ἐσμεν. — II. Kor I. 14. ƕoftuli izwara sijum swaswe jah jus unsara καύχημα ὑμῶν ἐσμεν καθάπερ καὶ ὑμεῖς ἡμῶν. Srv. J. XVII. 21. VII. 46. Ř. IX. 27. I. Kor. IX. 5. XI. 1. XVI. 10. II. Kor. X. 7. XI. 12. E. II. 3. V. 29. I. Th. II 14. III. 6. 12 IV. 5. V. 3.

(Předmětem:) II. Th. III. 15. ni swaswe fijand ina rahnjaid ak talzjaiþ swe broþar μὴ ὡς ἐχθρὸν ἡγεῖσθε ἀλλὰ νουθετεῖτε ὡς ἀδελφόν. Srv. Filem. 16. — G. II. 7. gatrauida was mis aiwaggeljo faurafilljis swaswe Paitrau bimaitis πεπίστευμαι τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἀκροβυστίας καθὼς Πέτρος τῆς περιτομῆς. —

Digitized by Google

E. V. 22. qenes seinaim abnam ufhausjaina swaswe fraujin *αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ὑποτάσσεσθε ὡς τῷ κυρίῳ.* — II. Kor. III. 18. þo samon frisaht ingaleikonda af wulþau in wulþu, swaswe af fraujins ahmin *τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ κυρίου πνεύματος.* — II. Th. III. 1. gabidjaiþ jah bi unsis, broþrjus, ei waurd fraujins þragjai jah mikiljaidau, swaswe jah at izwis *προσεύχεσθε, ἀδελφοί, περὶ ἡμῶν, ἵνα ὁ λόγος τοῦ κυρίου τρέχῃ καὶ δοξάζηται καθὼς καὶ πρὸς ὑμᾶς.*

c) Leckdy je swe, swaswe nikoli pouze přirovnavací, nýbrž omezovací (limitativné) značíc, že výrok jen v mezích jím vytčených, nebo vůbec jen do jisté míry platí: J. VII. 10. galaiþ in dulþ ni audaugjo, ak swe (takořka jako) analaugniba *ἀνέβη εἰς τὴν ἑορτὴν οὐ φανερῶς, ἀλλ' ὡς ἐν κρυπτῷ.* — II. Kor. VI. 13. swe frastim qiþa *ὡς τέκνοις λέγω.* — X. 2. þans munandans uns swe bi leika gaggan *τοὺς λογιζομένους ἡμᾶς ὡς κατὰ σάρκα περιπατοῦντας* — XI. 17. þatei rodja, ni rodja bi fraujan, ak swe in unfrodein *ὃ λαλῶ, οὐ λαλῶ κατὰ κύριον, ἀλλ' ὡς ἐν ἀφροσύνῃ.* — II. Kor II. 17. swaswe us guþa... rodjam *ὡς ἐκ θεοῦ λαλοῦμεν.* — I. Kor. IV. 9. guþ uns apaustauluns spedistans ustaiknida swaswe dauþubljans *ὁ θεὸς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν ὡς ἐπιθανατίους.* — II Kor. III 5. ni þatei wairþai sijaima þagkjan ƕa af uns silbam swaswe af uns silbam *οὐχ ὅτι ἱκανοί ἐσμεν ἀφ' ἑαυτῶν λογίσασθαί τι ὡς ἐξ ἑαυτῶν.* Srv. I. Kor. XV. 8. II. Kor. IX. 5. I. Th. II. 13. Filem. 14.

Pozn. 1. Limitativné jest patrně také swe, swaswe, které omezuje číslo na počet přibližný: L. I. 56. gastoþ Mariam miþ izai swe menoþs þrins *ἔμεινε Μαριὰμ σὺν αὐτῇ ὡσεὶ μῆνας τρεῖς.* Srv L. III. 23. VIII. 42. J. VI. 19. — J. VI. 10. wairos raþjon swaswe fimf þusundjos *ἄνδρες τὸν ἀριθμὸν ὡσεὶ πεντακισχίλιοι.*

Pozn. 2. Swe pouze formalně přirovnavací, vskutku korrelativně enumerativné jest: Mt. VI. 10. wairþai wilja þeins swe in himinam jah ana airþai *γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.* II. Th. II. 2. (bidjam izwis) du ni sprauto wagjan izwis ahin nih drobnan, nih þairh ahman nih þairh waurda nih þairh aipistaulein swe þairh uns (*ἐρωτῶμεν ὑμᾶς*) *εἰς τὸ μὴ ταχέως σαλευθῆναι ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ νοὸς μητὲ θροεῖσθαι, μήτε διὰ πνεύματος, μήτε διὰ λόγου, μήτε δι' ἐπιστολῆς ὡς δι' ἡμῶν.*

Ale srovnavací jest swe: Filip. I. 20. swe sinteino, jah nu mikiljada Xristus *ὡς πάντοτε, καὶ νῦν μεγαλυνθήσεται Χριστός.*

§ 157. 3. Úplné věty modalné jsou buď **A)** srovnavací, nebo **B)** výsledné. —

A) Srovnavací zase jsou buď **1.** vlastně komparativné, nebo **2.** proportionalné, nebo **3.** limitativné, nebo **4.** modalné otázky.

1. Věty komparativné uvedeny jsou spojkami swe n. swaswe, které větším dílem korrelativně druží se k determinativným swa, swah, swa filu, swaleiks.

a) Bez korrelace jsou: Mk. IV. 27. þata fraiw keiniþ jah liudiþ swe ni wait is *ὁ σπόρος βλαστάνει καὶ μηκύνεται ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός.* — 36. andnemun ina swe was in skipa *παραλαμβάνουσιν αὐτὸν ὡς ἦν ἐν τῷ πλοίῳ.* — X. 1. swe

Digitized by Google

biuhts, aftra laisida ins *ὡς εἰώθει, πάλιν ἐδίδασκεν αὐτούς.* — XIV. 72 gamunda Paitrus þata waurd swe qaþ imma Jesus, þatei ... *ἀνεμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ ῥήματος, οὗ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ὅτι ...* — L. IX. 54 wileizu ei qiþaima ... swe jah Heleias gatawida? *θέλεις εἴπωμεν ... ὡς καὶ Ἠλίας ἐποίησεν;* — L. XIV. 22. warþ swe anabaust *γέγονεν ὡς ἐπέταξας.* — Srv. L. XVII. 28. XX. 37. Moses bandwida ana aiƕatundjai, swe qiþiþ *Μωσῆς ἐμήνυσεν ἐπὶ τῆς βάτου ὡς λέγει.* [1]) — E. III. 3. gakannida was mis so runa, swe fauragamelida in leitilamma *ἐγνώρισέ μοι τὸ μυστήριον καθὼς προέγραψα ἐν ὀλίγῳ.* Srv. E. VI. 20. Kol. III. 18. Sk. VI. a.

b) Korrelativné vazby: swe – swa: I. Kor. XII. 12. swe leik ain ist, swa jah Xristus *καθάπερ τὸ σῶμα ἓν ἐστι ... οὕτω καὶ ὁ Χριστός.*

swe — swah: J. XV. 4. swe sa weinateins ni mag akran bairan af sis silbin, swah nih jus *καθὼς τὸ κλῆμα οὐ δύναται καρπὸν φέρειν ἀφ' ἑαυτοῦ, οὕτως οὐδὲ ὑμεῖς.*

swe — (þ)ei jah: II. Kor. VIII. 7. swe in allamma managniþ ... ei jah in þizai anstai managnaiþ *ὥσπερ ἐν παντὶ περισσεύετε ... ἵνα καὶ ἐν ταύτῃ τῇ χάριτι περισσεύητε.* — J. III. 34. swe ik frijoda izwis — þei jah jus frijoþ misso izwis *καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς, ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀγαπᾶτε ἀλλήλους.*

swaleiks — swe: Mt. IX. 3. wastjos swaleikos swe wullareis ... ni mag gaƕeitjan (*ἱμάτια*) *οἷα γναφεὺς .. οὐ δύναται λευκᾶναι* — Mk. XIII. 19. aglo swaleika, swe ni was swaleika fram anaistodeinai gaskaftais *θλῖψις, οἵα οὐ γέγονε τοιαύτη ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως.* Srv. II. Kor. XII. 20. (dvakrát).

swa filu — swe: Mk. IX 13. gatawidedun imma swa filu swe wildedun *ἐποίησαν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν* — J. XVI. 13. Ř. XV. 4. Sk. VII. c. (třikrát).

swaswe (bez korrelace:) Mt. 5. 48. sijaiþ nu jus fullatojai, swaswe atta izwar in himinam fullatojis ist *ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὥσπερ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστιν.* — VI. 2. ni haurnjais faura þus, swaswe þai liutaus taujand *μὴ σαλπίσῃς ἔμπροσθέν σου, ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ ποιοῦσιν.* Srv. VI. 12. VIII. 13. XXVII. 65. Mk. XI. 6. XV. 8. XVI. 7. L. I. 2. 54. 55. 70. XIX. 22. J. V. 23. (= Sk V. c.) VI. 58. VIII. 28. XIV. 27. XV. 10. 12. XVII. 23. (= Sk. V. d) XVII. 2. 4. 16. Ř IX. 29. XII 3 I. Kor. V. 7. VII. 17 X. 32 a 33. XI. 2. XII. 11. 18. II. Kor. I. 13. III. 13. VII. 17. VIII. 5. 12. (dvakrát) IX. 3. 7. XI. 3. G. III. 6. E. I. 4. III. 5. IV. 4. 21. 32 V. 3. Kol. I 7. IV. 4. I. Th. II. 11. 13. II. Th. I. 3. I. Tim. I. 3. Tit. I. 5 Sk III. c.

L. II. 23. brahtedun ina in Jairusalem atsatjan faura fraujin, swaswe gamelid ist in witoda fraujins *ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα παραστῆσαι τῷ κυρίῳ, καθὼς γέγραπται ἐν νόμῳ κυρίου* — swaswe gameliþ ist *ὡς γέγραπται* opakuje se častěji: L. III. 4. J. VI. 31. XII. 14. Ř. VIII. 36. IX. 33. X. 15. XI. 26. XV. 9. II. Kor. VIII. 15. IX. 9.

Podobně: L. II. 24. swaswe qiþan ist in witoda fraujins (ř. zkráceno) *κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν νόμῳ κυρίου.* — J. VII. 38. swaswe qaþ gameleins

[1]) Tato věta ovšem může se vykládati též jako (zástupně) lokalná nebo temporalná.

Digitized by Google

καθὼς εἶπεν ἡ γραφή. — Zmocněno jest swaswe jah: L. VI. 36. wairþaid bleiþjandans, swaswe jah atta izwar bleiþs ist *γίνεσθε οἰκτίρμονες, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν οἰκτίρμων ἐστιν* Srv. Ř. IX 25. XV. 7. I. Kor. XVI. 10. E. IV. 17. V. 2. 23. 25. I. Th. III. 4. IV. 1. 6. 11. V. 1. III Tim. III. 19.

Je-li jah postaveno ke druhému členu, již jest pořízena korrelace: swaswe — jah: L. VI. 31. swaswe wileid ei taujaina izwis mans, jah jus taujaid im samaleiko *καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως.* — Srv. J. VI. 57. X. 15. XIII. 33. — I. Th. IV. 1. — II. Kor. I. 7. swaswe gadailans þulaine sijuþ, jah gaþlaihtais wairþiþ *ὥσπερ κοινωνοί ἐστε τῶν παθημάτων, οὕτω καὶ τῆς παρακλήσεως.*

swaswe — swa: L. XVII. 24 swaswe lauhmoni lauhatjandei skeiniþ, swa wairþiþ sunus mans *ὥσπερ ἡ ἀστραπὴ ἡ ἀστράπτουσα... λάμπει, οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.* Srv. J. XIII. 15. XIV. 31. Ř. XII. 4. 5. — Naopak swa — swaswe: Mk. IV. 26. swa ist þiudangardi guþs, swaswe jabai manna wairpiþ fraiwa ana airþa *οὕτως ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, ὡς ἐὰν ἄνθρωπος βάλῃ τὸν σπόρον ἐπὶ τῆς γῆς.* Srv. Mk. II. 28. Ř. XI. 26. Filip. III. 17.

swaswe — swa jah: J. V. 21. (= Sk. V. b.) swaswe atta urreisiþ dauþans jah liban gataujiþ, swa jah sunus, þanzei wili, liban gataujiþ *ὥσπερ ὁ πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καί ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ υἱὸς, οὓς θέλει, ζωοποιεῖ.* Srv. Ř. XI. 30. I. Kor. XV. 49. XVI. 1. II. Kor. I. 5. VII. 14. VIII. 11.

swaswe — swah: J. XV. 9. swaswe frijoda mik atta, swah ik frijoda izwis *καθὼς ἠγάπησέ με ὁ πατήρ, κἀγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς.* Srv. XVII. 18 II. Kor. VIII. 6. E. V. 25

swaswe — swah jah: L. VII 27. swaswe waírþ in dagam Nauelis, swah wairþiþ jah in dagam sunaus mans *καθὼς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Νῶε, οὕτως ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.* Srv. I. Kor. XV. 22. G. IV. 29.

swaswe jah — swa jah: Kol. III. 13. swaswe jah Xristus fragaf izwis, swa jah jus taujaiþ *καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο ὑμῖν, οὕτω καὶ ὑμεῖς.*

swa managos — swaswe: Mk. III. 28. naiteinos swa managos swaswe wajamerjand *βλασφημίαι ὅσας ἂν βλασφημήσωσιν.*

Zvláštní brachylogická vazba srovnavací jest L. III. 13. swaei sunus munds was Josefis *ὢν ὡς ἐνομίζετο υἱὸς Ἰωσήφ.* —

§. 158. 2. Proportionalná věta vyskytá se v textu g. pouze jedna: Mk. VII. 36. Iwan filu is im anabauþ, mais þamma eis meridedun *ὅσον αὐτὸς αὐτοῖς διεστέλλετο, μᾶλλον περισσότερον ἐκήρυσσον.*

3. Také limitativné jsou vzácné: Mk. IV. 33. swaleikam managaim gajukom rodida du im þata waurd, swaswe (þokud, jakož) mahtedun hausjan *τοιαύταις παραβολαῖς πολλαῖς ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον, καθὼς ἠδύναντο ἀκούειν.* — II. Kor. IV. 1. swaswe (jakož) gaarmaidai waurþum, ni wairþaima usgrudjans *καθὼς ἠλεήθημεν, οὐκ ἐκκακοῦμεν* — XI. 21. bi unsweriþai qiþa, swe þatei weis siukai weseima *κατὰ ἀτιμίαν λέγω, ὡς ὅτι ἡμεῖς ἠσθενήσαμεν.*

Digitized by Google

Pozn. Z této limitativné platnosti srovnavací spojky tuším nejsnáze také vyloží se swe temporalné L. I 41. VIII. 23. J. VI. 16. XI. 6. Neh. VI. 16. VII. 1. a swe lokalné L. XX. 37. —

4. Modalné otázky vlastně spadají do kategorie vět nominalných, nejvíce předmětných, mezi nimiž už byly uvedeny. Jsou to otázky uvedené modalným hwaiwa Mt. VI. 28. gakunnaiþ blomans haiþjos, hwaiwa wahsjand *καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ πῶς αὐξάνει.* Srv. Mk. XIV. 11. L. V. 18. 19. VI. 4 VIII. 18. 36. J IX. 21. XI. 36. Kol. IV. 6. I. Th. II. 10. 11. II. Th. III. 7. I. Tim. III. 15. II. Tim. I. 3.

hwileiks: L. I 29. þahta sis, hweleika wesi so goleins *διελογίζετο ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος.* Srv. J. XII. 33. E. III. 9. II. Tim. III. 11. (dvakrát). K těmto řadí se však skutečně komparativná: II. Kor. X. 11 hwileikai sijum waurda þairh bokos, swaleikai jah andwairþai waurstwa *οἷοί ἐσμεν τῷ λόγῳ δι' ἐπιστολῶν . . . τοιοῦτοι καὶ παρόντες τῷ ἔργῳ.*

hwelauds: II. Kor. VII 11. saihw silbo þata bi guþ saurgan izwis, hwelauda gatawida izwis usdaudein *ἰδοὺ αὐτὸ τοῦτο τὸ κατὰ θεὸν λυπηθῆναι ὑμᾶς, πόσην κατειργάσατο ὑμῖν σπουδήν.*

hwan filu: L. IV. 23. hwan filu hausidedum waurþan in Kafarnaum, tawei jah her *ὅσα ἠκούσαμεν γενόμενα ἐν τῇ Καπερναούμ, ποίησον καὶ ὧδε.* Srv. L. VIII. 39. IX. 10.

5. Zástupně modalné jsou také jiné věty nominalné, jako přívlastková: II. Tim. III. 8. þamma haidau ei Jannis jah Mambres andstoþun Moseza, swa jah þai andstandand sunjai *ὃν τρόπον Ἰαννῆς καὶ Ἰαμβρῆς ἀντέστησαν Μωυσεῖ, οὕτως καὶ οὗτοι ἀνθίστανται τῇ ἀληθείᾳ* — (Substantivné:) Mk. VIII. 5. duhwe þai siponjos þeinai ni gaggand bi þammei anafulhun þai sinistans? *διατί οἱ μαθηταί σου οὐ περιπατοῦσι κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων;* — II. Kor V. 10. ei ganimai hwarjizuh þo swesona leikis, afar þaimei gatawida *ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν.* — II. Kor. XII. 6. ufar þatei. — Ř. VII. 6. VIII. 3. IX. 13. II. Kor. II. 13. E. II. 21. 22. III. 12. in þammei, které jest spíše modalně limitativné = pokud.

6. Zástupně modalné jsou i dvě věty hypothetické: J. XIII. 35. bi þamma utkunnand allai, þei meinai siponjos sijuþ jabai friaþwa habaiþ miþ izwis misso *ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις.* Pochybnější jest modálný ráz: J. XV. 20. jabai mik wrekun, jah izwis wrikand *εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν* (jestliže = tak jako že?)

§. 159. B) Věty modalné jsou výsledné a uvedeny nejčastěji spojkami swe, swaswe, swaei, vzácněji objektivnými ei, þei þatei.

1. První tři spojky po způsobě řeckého *ὥστε* vázány jsou také někdy s infinitivem. Dokladů je celkem málo a předesíláme je všecky: Mt. VII. 24. wegs mikils warþ in marein, swaswe þata skip gahuliþ wairþan fram wegim *σεισμὸς μέγας ἐγένετο ἐν τῇ θαλάσσῃ, ὥστε τὸ πλοῖον καλύπτεσθαι ὑπὸ τῶν κυμάτων* — Mk. IV. 1. galesun sik du imma manageins filu, swaswe ina galeiþandan in skip gasitan in marein *συνήχθη πρὸς αὐτὸν ὄχλος πολύς, ὥστε αὐτὸν*

Digitized by Google

ἐμβάντα εἰς τὸ πλοῖον καθῆσθαι ἐν τῇ θαλάσσῃ — L. IX. 52. galiþun in haim Samareite, swe manwjan imma *εἰσῆλθον εἰς κώμην Σαμαρειτῶν ὥστε ἑτοιμάσαι αὐτῷ.* — II. Kor. II. 6. 7. ganah þamma swaleikamma andabeit þata fram managizam, swaei þata andaneiþo izwis mais fragiban jah gaþlaihan *ἱκανὸν τῷ τοιούτῳ ἡ ἐπιτιμία αὕτη ἡ ὑπὸ τῶν πλειόνων, ὥστε τοὐναντίον μᾶλλον ὑμᾶς χαρίσασθαι καὶ παρακαλέσαι* — II. Th. II. 4. swaei ina in alh guþs gasitan *ὥστε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ καθίσαι.*

Jinak všude věta výsledná má určitý modus, třeba řecky bylo *ὥστε* s infinitivem, z čeho souditi se může, že gotsky takovýto výsledný infinitiv nebyl hrubě v obyčeji, ale nikterak že by byl vznikl pouze z napodobení. Ulfilas, jenž všude osvědčil se překladatalem obratným a neodvislým, nebyl by se vázal na řecký způsob mluvení, kdyby byl přímo odpíral zvykům jeho mateřštiny.

2. Úplné věty výsledné uvedeny jsou

a) spojkou swe: L. IV. 25. galuknoda himins, swe warþ huhrus mikils *ἐκλείσθη ὁ οὐρανὸς ... ὡς ἐγένετο λιμὸς μέγας.* — V. 6. galukun managein fiske filu, swe natja dishnupnodedun ize *συνέκλεισαν ἰχθύων πλῆθος πολύ· διερρήγνυτο δὲ τὸ δίκτυον αὐτῶν.* — 7. gafullidedun ba þo skipa, swe sugqun *ἔπλησαν ἀμφότερα τὰ πλοῖα ὥστε βυθίζεσθαι αὐτά.*

b) spojkou swaswe: Mt. VIII. 28. twai daimonarjos ... sleidjai filu, swaswe ni mahta manna usleiþan þairh þana wig jainana *δύο δαιμονιζόμενοι ... χαλεποὶ λίαν, ὥστε μὴ ἰσχύειν τινὰ παρελθεῖν διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης.* Tak swaswe s modem určitým za *ὥστε* s infinitivem ještě Mt. XXVII. 4 Mk. I. 45. II. 2. 12. III. 10. 20. IV. 32. 37. IX 26. XV. 5. I. Kor. XIII. 2. II. Kor. I. 8. — Ale Mk. X. 8. sijaina þo twa du leika samin, swaswe þanaseiþs ni sind twa, ak leik ain *ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν, ὥστε οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ μία σάρξ* také ř. je verbum finitum.

c) swaei: Mk. I. 27. afslauþnodedun allai sildaleikjandans, swaei sokidedun miþ sis misso *ἐθάμβησαν πάντες ὥστε συζητεῖν πρὸς αὐτούς.* Tak za *ὥστε* s infinitivem ještě Ř. VII. 6. II. Kor. III 7. VII. 7. II. Th. I. 4. — Ale G. II. 13. miþlitidedun imma þai anþarai Judaieis, swaei Barnabas miþ gatauhans warþ *συνυπεκρίθησαν αὐτῷ καὶ οἱ λοιποὶ Ἰουδαῖοι, ὥστε καὶ Βαρνάβας συναπήχθη.* Také Sk VIII. c. a III. b. (ač toto jen konjekturou Bernhardtovou, ovšem velmi pravděpodobnou) mají výsledné swaei.

Účelné přibarvení pozoruje se: II, Kor. VIII. 6. swaei bedeima Teitaun *εἰς τὸ παρακαλέσαι ἡμᾶς Τίτον* a v elliptické vazbě G. II. 9 swaei weis du þiudom, iþ eis du bimaita *ἵνα ἡμεῖς εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομήν.*

Pozn. Několikrát swaei stojí v čele věty zcela samostatné, hlavní, uvozujíc důsledky z předcházející argumentace [1]) Mk. II. 28. swaei frauja ist sa sunus mans jah þamma sabbato *ὥστε κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου.* Srv. ještě Ř. VII. 4 XIII. 2. I. Kor. XIV. 22. XV. 58. II. Kor. II. 7. IV. 12. V. 16. 17. G. IV. 7. Filip. IV. 1. I. Th. IV. 18. Sk. III. d.

[1]) V takovýchto případech ei osvědčuje zbytek své prvotné platnosti demonstrativné.

Digitized by Google

§. 160. 3. V řadě vět výsledných uvozovací spojkou jest ei, þei, þatei. Jsou to věty objektivně výsledné, jejichžto mnohoznačnosť rozmnožena ještě tím, že některé mohou také pokládati se za příčinné [1])

Tak zejména **a**) věty objektivně výsledné při otázkách udávají zároveň také důvod, z něhož vůbec otázka vznikla, nač ukazuje zvláště to, že jednou přímo užito jest odůvodňovacího unte:

Mk. IV. 41. ƕas þannu nu sa sijai, unte jah winds jah marei ufhausjand imma? *τίς ἄρα οὗτός ἐστιν, ὅτι καὶ ὁ ἄνεμος καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ*; — Jinde všude jest ei, (þei, þatei): Mt. VIII 27. ƕileiks ist sa, ei jah windos jah marei ufhausjand imma? *ποταπός ἐστιν οὗτος, ὅτι καὶ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ* (jaký jest, že [výsledně; nebo příčinně]: ptám se proto jaký jest, že ...) Srv. Mk. I. 27. L. VIII. 25 — Mk VI. 2. ƕo so handugei so gibano imma, ei mahteis swaleikos þairh handuns is wairþand? *τίς ἡ σοφία ἡ δοθεῖσα αὐτῷ, ὅτι καὶ δυνάμεις τοιαῦται διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ γίνονται*; — Mk. XI. 28. ƕas þus þata waldufni atgaf, ei þata taujis? *τίς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἔδωκεν, ἵνα ταῦτα ποιῇς*; — J. IX. 2 ƕas frawaurhta, ei blinds gabaurans warþ? *τίς ἥμαρτεν ... ἵνα τυφλὸς γεννηθῇ*; (Pozn. Řec. text ukazuje v těchto posledních dvou dokladech na přibarvení účelné, které v g. překladě úplně jest pominuto!) — Ř IX. 20. þu ƕas is, ei andwaurdjais guþa? *σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ θεῷ*; — L. IV. 36. ƕa waurde þata, þatei miþ waldufnja jah mahtai anabiudiþ þaim unhrainjam ahmam jah usgaggand? *τίς ὁ λόγος οὗτος, ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ καὶ δυνάμει ἐπιτάσσει τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασι καὶ ἐξέρχονται*; Srv. ještě J. XIV. 22.

Ve třech případech po takové otázce věta prostě relativná má smysl výsledný: L. V. 21. ƕas ist sa, saei rodeiþ naiteinins? *τίς ἐστιν οὗτος, ὃς λαλεῖ βλασφημίας*; — VII. 49. ƕas sa ist, saei frawaurhtins fraletai? *τίς οὗτός ἐστιν, ὃς καὶ ἁμαρτίας ἀφίησιν*; — Ř. XIV. 4. þu ƕas is, þuei stojis framaþjana skalk? *σὺ τίς εἶ ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην*;

b) Po větě propovídací ei (þatei) místo má nčkolikrát, označujíc důsledek z důvodu nějakého plynoucí: J. XIV 3. franima izwis du mis silbin, ei þarei im ik, sijuþ jah jus *παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἐμαυτόν, ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγώ, καὶ ὑμεῖς ἦτε*. (Pozn. Řec. přibarvení účelné zas úplně se ztratilo; Ulfilas nepřekládá »abyste byli«, nýbrž »tak že budete!«) Srv. J. XV. 16. — II. Kor. I. 18. triggws guþ, ei þata waurd unsar du izwis nist ja jah ne *πιστὸς ὁ θεός, ὅτι ὁ λόγος ἡμῶν ὁ πρὸς ὑμᾶς οὐκ ἐγένετο ναὶ καὶ οὔ*. — Ř. XIV. 11. liba ik, þatei mis all kniwe biugiþ *ζῶ ἐγώ, ὅτι ἐμοὶ κάμψει πᾶν γονύ*. Srv Ř. XIV. 9. G. V. 17. (Pozn. Oba poslední doklady zase možno by bylo bráti za příčinné věty. Však ve smyslu »pročež« obyčejně jest got. duþe ei uvozující větu hlavní, na př. L. I. 35.)

---

[1]) Uvedli jsme je sice již mezi zástupnými předmětnými, ale právě pro mnohoznačnost jejich a pro úplnost výčtu vět výsledných znovu je tuto klademe.

Digitized by Google

Modi vět modalných.

§. **161.** **I.** Pravidelný modus vět způsobových a to komparativných i konsekutivných jest indikativ.

Z dokladův, abychom vyhnuli se opakování, uvedeme jen ty, ve kterých dle theorie Erdmannovy mohlo by se mysliti, že by měl býti optativ.[1]) (Opomineme všecky otázky modalné, věty modalně temporalné a objektivně výsledné, poněvadž o nich již v předešlých statích promluveno.)

Z vět srovnavacích mají indikativ **1.** i po imperativu (hortativu) věty hlavní: Mt. VIII. 13. gagg jah swaswe galaubides, wairþai þus *ὡς ἐπίστευσας γενηθήτω σοι.* — Kol. III. 13. swaswe jah Xristus fragaf izwis, swa jah jus taujaiþ *καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο ὑμῖν, οὕτω καὶ ὑμεῖς.* Srv. Ř. XII. 3. XV. 7. II. Kor. IV. 1. Kol. III. 18. I. Kor. VII. 17. E. IV. 32. V. 2. 3. I. Kor. XI. 2. XVI. 1. XV. 49. Mt. V. 48. VI. 2. 12. XVIII. 65. L. VI. 36.

2. po větě finalné: J. V. 23. (= Sk. V. c.) ei allai sweraina sunu, swaswe swerand attan *ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν υἱὸν, καθῶς τιμῶσι τὸν πατέρα.* — Tit. I. 5. ei gasatjais and baurgs praizbytairein, swaswe ik þus garaidida *ἵνα καταστήσῃς κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους, ὡς ἐγώ σοι διεταξάμην.* — I. Th. IV. 1. (bidjam ei swaswe andnemuþ at uns ... jah gaaukaiþ mais (*παρακαλοῦμεν*) *καθὼς παρελάβετε παρ' ἡμῶν ... ἵνα περισσεύητε μᾶλλον.* Srv. L. IX. 54. J. V. 23. XIII. 15. 34. XV. 12. XVII. 11 II. Kor. I. 13. VIII. 6. 7. IX. 3. E. I. 4. IV. 17. — II. Kor. XI. 3. og ibai aufto, swaswe waurms Aiwwan uslutoda ... riurja wairþaina fraþja izwara *φοβοῦμαι μή πως, ὡς ὁ ὄφις Εὔαν ἐξηπάτησεν ... οὕτω φθαρῇ τὰ νοήματα ὑμῶν.*

3. po záporu: J. XIV. 27. ni swaswe so manaseþs gibiþ, ik giba izwis *οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν.* — XV. 4. swaswe sa weinatains ni mag akran bairan af sis silbin, swah nih jus *καθὼς τὸ κλῆμα οὐ δύναται καρπὸν φέρειν ἀφ ἑαυτοῦ, οὕτως οὐδὲ ὑμεῖς.* — E III. 5. anþaraim aldim ni kunþ was sunum manne, swaswe nu andhuliþ ist þaim weiham *ἐν ἑτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις.* Srv. J. XVII. 14. II. Kor. III. 13. VIII. 5. 8. IX. 7.

§. **162.** Z vět výsledných mají indikativ **1.** po hortativu: Mk. X. 8. sijaina þo twa du leika samin, swaswe þanaseiþs ni sind twa, ak leik ain *ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν, ὥστε οὐκ ἔτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ μία σάρξ.*

2. ve větě finalně výsledné: J. XIV. 3. franima izwis du mis silbin, ei þarei im ik, þaruh sijuþ jah jus *παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἐαυτόν, ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγώ, καὶ ὑμεῖς ἦτε.*

3. Po otázkách všecky objektivně výsledné věty bez rozdílu Mt. VIII. 27. Mk. I. 27. IV. 41. VI. 2. XI. 28. L. IV. 36. J. IX. 2. A to i po opta-

[1]) Nesluší zamlčeti, že vět srovnavacích Erdmann na žádném z míst dotčených výslovně pravidlu svému nepodřizuje, ale ovšem výsledné: Ztft. f. d. Phil. IV. (1872) str. 458. — Grundzüge str. 153 zřejmě uvádí ze srovnavacích vět gotských dva doklady — Kor. IV. 7. & II., Kor. XI. 21, v nichž optativ odůvodněn srovnáním s případem neskutečným. O 8 jiných s optativem potentialným (v. níže §. 163. II. 1.) se nezmiňuje.

Digitized by Google

tivné otázce: L. VIII. 25. ƕas siai sa, ei jah windam faurbiudiþ jah watnam, jah ufhausjand imma? *τίς ἄρα οὗτός ἐστιν, ὅτι καὶ τοῖς ἀνέμοις ἐπιτάσσει καὶ τῷ ὕδατι, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ;* I v relativně výsledné větě po otázce jest indikativ: Ř. XIV. 4. þu ƕas is, þuei stojis þana framaþjana skalk? *σὺ τίς εἶ ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην;* (Méně patrný jest výsledný ráz L V 12. ƕas ist sa, saei rodeiþ naiteinins? *τίς ἐστιν οὗτος, ὃς λαλεῖ βλασφημίας;*)

5. po záporu: Mt. XXII. 14. ni andhof imma wiþra ni ainhun waurde, swaswe sildaleikida sa kindins filu *οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ πρὸς οὐδὲ ἓν ῥῆμα, ὥστε θαυμάζειν τὸν ἡγεμόνα λίαν.*

§. 163. II. Zcela nepatrný jest počet vět modalných, ve kterých jest optativ, jenžto vždy jen z okolností věty odvislé samé snadno se vysvětluje; a to:

1. V pěti větách komparativných: II. Kor. VIII. 12. jabai auk wilja in gagreiftai ist: swaswe habai, waila andanem ist, ni swaswe ni habai *εἰ γὰρ προθυμία προκεῖται· καθὸ ἐὰν ἔχῃ τις, εὐπρόσδεκτος, οὐ καθὸ οὐκ ἔχει.* Bratří překládají: jest-liť vůle hotová: podlé toho, což kdo má, vzácna jest, ne podlé toho, čehož nemá — Luther: Denn so einer willig ist: so ist er angenehm nachdem er hat, nicht nachdem er nicht hat. [1]) (Obojí habai značí možnosť, »co asi kdo má; jak je možno že má«) — E. VI. 20. ei in izai gadaursjau, swe skuljau rodjan *ἵνα ἐν αὐτῷ παῤῥησιάσωμαι, ὡς δεῖ με λαλῆσαι,* a Kol. IV. 4. ei gabairhtjau þo, swaswe skuljau rodjan *ἵνα φανερώσω αὐτὸ ὡς δεῖ με λαλῆσαι.* Oba optativy značí »jak bych asi mluviti měl«, t. j. jsou o sobě potentialné, ale možno připustiti assimilující vliv předcházejících optativů nadřízených.

Ve dvou případech jest optativ neskutečnosti: I. Kor. IV. 7. jabai andnamt, ƕa ƕopis, swe ni nemeis? *εἰ ἔλαβες, τί καυχᾶσαι ὡς μὴ λαβών;* — II. Kor. XI. bi unsweriþai qiþa, swe þatei weis siukai weseima *κατὰ ἀτιμίαν λέγω ὡς ὅτι ἡμεῖς ἠσθενήσαμεν.*

Pozn. V šesté větě srovnavací optativné: I. Kor. V. 7. ushraineiþ þata fairnjo beist, ei sijaiþ niujis daigs, swaswe sijaiþ unbeistjodai *ἐκκαθάρατε τὴν παλαιὰν ζύμην, ἵνα ἦτε νέον φύραμα, καθώς ἐστε ἄζυμοι* pokládáme i druhý optativ za přímo závislý na ei, t. j (attrakcí myšlének!) také za účelný — ale lze doznati, že i tuto jen působila assimilace modů (t. j. že druhá věta srovnavacím rčením zůstává).

2. V osmi větách výsledných: z nich tři mají optativ desiderativný (finalný): Ř. VII. 6. andbundanai waurþum af witoda gadauþnandans, in þammei gahailidai wesum, swaei skalkinoma in niujiþai ahmins *κατηργήθημεν ἀπὸ τοῦ νόμου ἀποθανόντες ἐν ᾧ κατειχόμεθα, ὥστε δουλεύειν ἡμᾶς ἐν καινότ-*

[1]) Bernhardt l. c. str. 88. optativ v těchto větách nazývá »auffallend« a poukazuje k výkladu A. Köhlera, který l. c. str. 116 — po názoru našem zcela správně — praví, že tu optativ jest »um das Haben und Nichthaben als gleich möglich zu bezeichnen«. Köhler na témž místě dobře podotýká, že I. Kor. XII. 11 swaswe wili *καθὼς βούλεται* nic nedokazuje nejen proto, že jest to opt. wili, nýbrž proto, že označuje skutečný případ, právě jako níže ve v. 18. swaswe wilda *καθὼς ἠθέλησεν.*

Digitized by Google

τηι πνεύματος. Bratří překládají »tak abychom sloužili« Luther »also dass wir dienen sollen«. — (Nejlépe tedy bráti optativ za desiderativ, ačkoli by konečně i jako potential »tak že bychom dobře mohli sloužiti« byl pěkně odůvodněn.) Zcela podobný jest doklad Sk. III. b. (ač tuto swaei pochází z konjektury Bernhardtovy, ovšem velmi pravdě podobné): warþ sokeins us siponjam Johannes miþ Judaium bi swiknein, in þizei ju jah leikis hraineino inmaidiþs was sidus, jah so bi guþ hrainei anabudana was, swaei ni þanaseiþs judaiwiskom ufarranneinim jah sinteino daupeinim brukjan usdaudaina (tak že aby už se nepřičiňovali; Bernhardt překládá: facta est quaestio a discipulis Johannis cum Judaeis de purificatione, propterea quod jam etiam corporis purgationum mutatus erat mos et divina puritas imperata erat, ne postea iudaicis aspersionibus et baptismatis perpetuo uti solliciti essent.) — II. Kor. VIII. 5. 6 sik silbans atgebun frumist fraujin, þaþroh þan uns ... swaei bedeima Teitaun, ei swaswe faura dustodida, swah ustiuhai *ἑαυτοὺς ἔδωκαν πρῶτον τῷ κυρίῳ, καὶ ἡμῖν ... εἰς τὸ παρακαλέσαι ἡμᾶς Τίτον, ἵνα καθὼς προενήρξατο, οὕτω καὶ ἐπιτελέσῃ.* — Řecké *εἰς τὸ παρακαλέσαι* ukazuje zase k tomu, že »dali sebe nejprve Pánu i nám« k tomu účelu neb aspoň, že to jako »k tomu účelu« bylo pojato, »abychom napomenuli« Tita atd.

Dvakrát jest optativ ve výsledné větě modem neskutečnosti: II. Kor. I. 8. ufarassau kauridai wesum ufar maht, swaswe (Cod. A) afswaggwidai weseima jalliban (Cod. B.) swaswe skamaidedeima uns jah liban *καθ' ὑπερβολὴν ἐβαρήθημεν ὑπὲρ δύναμιν, ὥστε ἐξαπορηθῆναι ἡμᾶς καὶ τοῦ ζῆν.* Ulfilas patrně říci chtěl »tak že bychom málem se byli styděli žíti, ale přece ještě jsme se nestyděli«. Také Bratří překládají: tak že jsme již i o životu svém byli pochybili« — Právě tak: II. Kor. III. 7. jabai andbahti dauþaus, in gameleinim gafrisahtiþ in stainam, warþ wulþag, swaei ni mahtedeina sunjus Israelis fairweitjan du wlita Mosezis ... þaiwa nei mais andbaht ahmins wairþai in wulþau? *εἰ ἡ διακονία τοῦ θανάτου ἐν γράμμασιν ἐντετυπωμένη ἐν λίθοις, ἐγενήθη ἐν δόξῃ, ὥστε μὴ δύνασθαι ἀτενίσαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰς τὸ πρόσωπον Μωσέως ... πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης ἐν δόξῃ;* Zase Ulfilas říci chtěl, »žeby byli nemohli patřiti«.

V jednom dokladě jest optativ potentialný: I. Kor. XIII. 2. jabai habau alla galaubein, swaswe fairgunja miþsatjau, iþ friaþwa ni habau, ni waihts im »že bych mohl hory přenášeti«. — (Spolupůsobení assimilace optativu habau možno připustiti.)

Ostatní dvě jsou jedna relativně výsledná, jedna objektivně výsledná. L. VII. 49. má optativ vyjadřující pochybnost: þas sa ist, saei frawaurhtins fraletai? *τίς οὗτός ἐστιν ὃς καὶ ἁμαρτίας ἀφίησιν;* Pěknou protivu k tomu činí L. V. 21. þas ist sa, saei rodeiþ naiteinins? *τίς ἐστιν οὗτος, ὃς λαλεῖ βλασφημίας;* O tom, že Spasitel bohu se rouhá, židé nepochybují (proto rodeiþ); ale ovšem pochybují, že by mohl odpouštěti hříchy (proto afletai).

Zcela podobný jest případ poslední: Ř. IX. 20. þu þas is, ei andwaurdjais guþa? *σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ θεῷ;* (dubitativně i potentialně: že bys se opovážiti mohl odpovídati bohu?). Zase je poučný doklad souběžný: Ř. XIV. 4. þu þas is, þuei stojis framaþjana skalk *σὺ τίς εἶ ὁ κρίνων ἀλλό-*

Digitized by Google

τριον οἰκέτην. Posuzování cizího sluhy Ulfilas s apoštolem klade za skutek (proto stojis), ale že by se člověk odvážil odpovídati bohu, zdá se mu pochybno, že by bylo možno (proto andwaurdjais). Otázky »ƕas sa ist?« »þu ƕas is?« jsou po obojíkrát stejně nadřízeny indikativu i optativu, t. j. po obojíkrát pranic nerozhodují.

Příslovečné věty příčinnosti.

§. 164. Do kategorie příčinnosti spadají věty vlastní kausalné, věty finalné a věty konditionalné s koncessivnými.

Věty kausalné.

1. Příčinné věty celkem vzácněji nežli jiné vystupují v podobě zkrácené a to participiem, v němžto ještě leckdy, jak vytčeno výše v §. 135., jen stýká se platnosť příčinná s časovou nebo modalnou nebo i jinou.

a) Najisto příčinné jest participium: Mk. II. 4. ni magandans neƕa qiman faura managein, andhulidedun hrot, þarei was Jesus *μὴ δυνάμενοι προσεγγίσαι αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον, ἀπεστέγασαν τὴν στέγην, ὅπου ἦν.* — L. VII. 29. 30. alla managei ... jah motarjos garaihtana domidedun guþ, ufdaupidai daupeinai (toto: pokud byli křtěni; limitativně?) iþ Fareisaieis jah witodafastjos runa guþs fraqeþun and sik, ni daupidai fram imma (poněvadž nebyli křtěni!) *πᾶς ὁ λαὸς ... καὶ οἱ τελῶναι ἐδικαίωσαν τὸν θεὸν βαπτισθέντες τὸ βάπτισμα ... οἱ δὲ Φαρισαῖοι καὶ οἱ νομικοὶ τὴν βουλὴν τοῦ θεοῦ ἠθέτησαν εἰς ἑαυτοὺς, μὴ βαπτισθέντες ὑπ' αὐτοῦ.* — Mk. XII. 24. niu duþe airzjai sijuþ, ni kunnandans mela nih maht guþs? *οὐ διὰ τοῦτο πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ;* — Sk. VI. b. þo weihona waurstwa, unandsakana wisandona, gaswikunþjand þis waurkjandins dom (sancta opera, cum irrefutata sint, manifestant operantis destinationem.)

Mt. IX. 4. witands Jesus þos ize mitonins qaþ *εἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐπιθυμήσεις αὐτῶν, εἶπεν.* — L. II. 44. hugjandona in gasinþjam ina wisan qemun dagis wig *νομίσαντες αὐτὸν ἐν τῇ συνοδίᾳ εἶναι ἦλθον ἡμέρας ὁδόν.* — 45. ni bigitandona ina gawandidedun sik (už poněkud také temporalné!) *μὴ εὑρόντες αὐτόν, ὑπέστρεψαν.* — E. VI. 9 jus fraujans þata samo taujaiþ wiþra ins ... witandans, þatei im jah izwis sama frauja ist *οἱ κύριοι τὰ αὐτὰ ποιεῖτε πρὸς αὐτοὺς ... εἰδότες ὅτι καὶ ὑμῶν αὐτῶν ὁ κύριός ἐστιν.* Srv. ještě I. Tim. IV. 8 II. Tim II. 23. III. 14 IV. 10. Filip. I. 17. Filem. 21. Sk. II. b V. b. VIII. **d.** (dvakrát)

b) Za to s temporalnou sloučena jest kausalná platnosť často v participiích sloves scntiendi, jako na př. Mt. VIII. 18. gasaiƕands Jesus managans hiuhmans bi sik, haihait galeiþan siponjans hindar marein *ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς πολλοὺς ὄχλους περὶ αὐτόν, ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν εἰς τὸ πέραν.* Srv. IX. 2. 8. XXVII. 54. Mk. II. 5. 16. IX. 25 L. II. 18. 48. VIII. 34. 47. 53 IX. 47. 54. J. XI. 45. Sk. I. a.

Digitized by Google

Mk. II. 17. gahausjands Jesus qaþ du im *ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς.* Srv. Mk. III. 8. 12. J. XIII. 12. — Mk. II. 8. ufkunnands Jesus ahmin seinamma . . qaþ du im *ἐπιγνοὺς ὁ Ἰησοῦς τῷ πνεύματι αὐτοῦ . . . εἶπεν αὐτοῖς.* Srv. L. V. 22. J. VI. 15 Sk. II. b. III. a. IV a. V. a. — Ale i v jiných participiích (mimo verba sentiendi): Mt. XXVII. 3. Judas idreigonds gawandida þans þrins tiguns silubreinaize *Ἰούδας μεταμεληθεὶς ἀπέστρεψε τὰ τριάκοντα ἀργύρια.* — Mk. I. 41. Jesus infeinands, ufrakjands handu seina attaitok imma *Ἰησ. σπλαγχνισθεὶς ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἥψατο αὐτοῦ.* — L. XX. 26. sildaleikjandans andawaurde is þahaidedun *θαυμάσαντες ἐπὶ τῇ ἀποκρίσει αὐτοῦ ἐσίγησαν.* — I. Th. III. 5. duþþe jah ik ju ni usþulands insandida du ufkunnan galaubein izwara *διὰ τοῦτο κἀγὼ μηκέτι στέγων ἔπεμψα εἰς τὸ γνῶναι τὴν πίστιν ὑμῶν.*

c) S modalným významem sloučená platnosť příčinná jest na př.: L. XX. 36. sunjus sind guþs, ustassais sunjus wisandans *υἱοί εἰσι τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀναστάσεως υἱοὶ ὄντες,* — I. Th. II. 16. guþa ni galeikandans jah allaim mannam andaneiþans sind, warjandans uns du þiudom rodjan *θεῷ μὴ ἀρεσκόντων καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναντίων, κωλυόντων ἡμᾶς τοῖς ἔθνεσι λαλῆσαι.* — I. Tim. IV. 10. waurts allaize ubilaize ist faihugeigo, þizozei sumai gairnjandans afairzidai waurþun af galaubeinai *ῥίζα πάντων τῶν κακῶν ἐστιν ἡ φιλαργυρία· ἧς τινες ὀρεγόμενοι ἀπεπλανήθησαν ἀπὸ τῆς πίστεως.* — II. Tim. II. 18. — III. 13. ubilai mannans jah liutai þeihand du wairsizin, airzjai jah airzjandans *πονηροὶ ἄνθρωποι καὶ γόητες προκόψουσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι.* — Tit. I. 16. guþ . . . inwidand andasetjai wisandans jah ungalaubjandans jah du allamma waurstwe godaize uskusanai *Θεὸν . . . ἀρνοῦνται βδελυκτοὶ ὄντες καὶ ἀπειθεῖς καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμοι.*

d) S přívlastkovým se stýká kausalné participium: L. XIX. 22. wisseis þatei ik manna hardus im nimands þatei ni lagida, jah sneiþands þatei ni saiso *ᾔδεις ὅτι ἐγὼ ἄνθρωπος αὐστηρός εἰμι αἴρων ὃ οὐκ ἔθηκα καὶ θερίζων ὃ οὐκ ἔσπειρα.*

e) Že některé dativi absoluti a jeden nomin. absolutus má význam časověpříčinný, pověděno již výše §. 139. Charakteristický jest doklad Sk. II. b. at raihtis mann us missaleikaim wistim ussatidamma, us saiwalai raihtis jah leika, jah anþar þize anasiun wisando anþar-uh-þan ahmein, duþþe gatemiba and þana þize laist jah twos ganamnida waihtins.

§. 165. 2. Úplné věty kausalné uvádějí se **a**) spojkami prvotně temporalnými unte, þande(i).

Věty příčinné za spojkou unte uvedeny jsou již výše v §. 49. (4.)

Unte nabývá také významu objektivného, bezpochyby z vazeb při slovesech affektu II. Kor. VII. 9. nu fagino, ni unte gauridai wesuþ, ak unte gauridai wesuþ du idreigai *νῦν χαίρω οὐχ ὅτι ἐλυπήθητε, ἀλλ' ὅτι ἐλυπήθητε εἰς μετάνοιαν.* Srv. v. 16. Filip. IV. 10. II Th. I. 3. awiliudon skulum guþa sinteino in izwara . . . unte ufarwahseiþ galaubeins izwara *εὐχαριστεῖν ὀφείλομεν τῷ Θεῷ πάντοτε περὶ ὑμῶν . . . ὅτι ὑπεραυξάνει ἡ πίστις ὑμῶν.* Příčina hnutí mysli jest také jeho předmětem, jakož faginon i awiliudon vskutku také vážou se s předmětnou spojkou ei, v. níže §. 166. Podobně jest: Mk. IV.

Digitized by Google

41. ƕas þannu sa sijai, unte jah winds jah marei ufhausjand imma? *τίς ἄρα οὗτός ἐστιν, ὅτι καὶ ὁ ἄνεμος καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ;* Zde sloveso hnutí mysli (podivení) ukryto jest v otázce. Jinde po otázkách podobných zase stává objektivně výsledné ei jako Mk. I. 27. VI. 31. L. IV. 36. a j. v. níže §. 166. a výše §. 160.

Takto na rozhraní mezi příčinou a předmětem unte stojí ještě Mt. VI. 5. ni sijaiþ swaswe þai liutans, unte frijond ... (že totiž rádi činí) *οὐκ ἔσῃ ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ, ὅτι φιλοῦσιν* ... L. IX. 44. lagjiþ jus in ausona izwara þo waurda, unte sunus mans skulds ist atgiban in handuns manne (že totiž syn člověka ...) *θέσθε ὑμεῖς εἰς τὰ ὦτα ὑμῶν τοὺς λόγους τούτους· ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων.* — L. X. 21. andhaita þus ... unte (že totiž) affalht þo faura suntraim *ἐξομολογοῦμαί σοι ... ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν.* — XVII. 9. iba þank þus fairhaitis skalka ... unte (za to že ...) gatawida *μὴ χάριν ἔχει τῷ δούλῳ ὅτι ἐποίησε.* — II. Kor. IX. 2. wait gairnein izwara ... unte (že totiž) Achaia gamanwida ist *οἶδα τὴν προθυμίαν ὑμῶν ... ὅτι Ἀχαΐα παρεσκεύασται.* — XI. 7. ibai frawaurht tawida ... unte (tím že) arwjo guþs aiwaggeljon merida izwis? *ἁμαρτίαν ἐποίησα; ὅτι δωρεὰν τὸ τοῦ Θεοῦ εὐαγγέλιον εὐηγγελισάμην ὑμῖν;* — II. Th. III. 7. silbans kunnuþ ƕaiwa skuld ist galeikan unsis, unte ni ungatewidai wesum *αὐτοὶ οἴδατε πῶς δεῖ μιμεῖσθαι ἡμᾶς, ὅτι οὐκ ἠτακτήσαμεν.*

Že unte na pohled i prostě objektivné, ano jen uvozovacím jest, o tom v. §. 49. (7) 91, e 92, e.

b) Věty uvedené spojkou þandei vyčteny jsou výše v §. 142. a níže v §. 245. 6. Z platnosti čistě temporalné, k níž se záhy přimísila kausalná, přešly také v hypothetickou. Poučný jest doklad: J. XIII. 17. þande þata wituþ, audagai sijuþ, jabai taujiþ þata (řeck. obojí stejně hypoth.) *εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε, ἐὰν ποιῆτε αὐτά.* — Ostatní jsou Mt. VI. 30. L. I. 34. II. 30. XVI. 3. J. V. 38. 47. VIII. 46. IX. 16. XII. 35. 36. Ř. XI. 16. 21. I. Kor. XV. 12. 20. G. III. 29. IV. 7. VI. 10. Filip. I. 18.

c) K těmto temporalně kausalným větám přirozeně řadí se také lokalně kausalné, uvedené předložkami s relativem: L. IX. 34. faurhtidedun in þammei jainai qemun in þamma milhmin *ἐφοβήθησαν ἐν τῷ ἐκείνους εἰσελθεῖν εἰς τὴν νεφελήν.* — X. 20. faginod in þammei namna izwara gamelida sind in himinam *χαίρετε, ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς.* — II. Kor. II. 13. ni habaida gaƕeilain ahmin meinamma, in þammei ni bigat Teitaun *οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν τῷ πνεύματί μου τῷ μὴ εὑρεῖν Τίτον.* Snad též II. Kor. V. 4. (kauridai) ana þammei ni wileima afhamon (*βαρούμενοι*) *ἐφ' ᾧ οὐ θέλομεν ἐκδύσασθαι.* — II. Kor. II. 3. ei saurga ni habau fram þaimei skulda faginon *ἵνα μὴ λύπην ἔχω ἀφ' ὧν ἔδει με χαίρειν.*

§. 166. 3. Úplné věty příčinné uvedeny jsou spojkami předmětnými þatei, þei, þeei, ei, při čemž substantivná platnosť věty vždy také zřetelně proniká:

a) þatei: Mk. XI. 20. dugann idweitjan baurgim, þatei ni idreigodedun sik *ἤρξατο ὀνειδίζειν* (vytýkati co = výčitky dělati proč) *τὰς πόλεις, ὅτι οὐ μετε-*

Digitized by Google

νόησαν. — L. I. 29. þahta sis ƕeleika wesi so goleins, þatei swa þiuþida izai διελογίζετο ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος (quod sic benedixisset eam. Ital.) Mk. II. 16. ƕa ist, þatei miþ motarjam jah frawaurhtaim matjiþ jah drigkiþ? τί ὅτι μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει καὶ πίνει; Dle tohoto dokladu též elliptickou vazbu L. II. 49. třeba vyložiti: ƕa þatei sokideduþ mik? τί ὅτι ἐζητεῖτέ με. Snad také J. VII. 36. ƕa sijai þata waurd, þatei qaþ? (ač řec. ukazuje na větu prostě přívlastkovou:) τίς ἐστιν ὁ λόγος, ὃν εἶπε. Srv. podobné: J. XVI. 17. 18. — J. VIII. 45. iþ ik, þatei sunja rodida, ni galaubeiþ mis ἐγὼ δέ, ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετέ μοι. — IX. 30. auk in þamma sildaleik ist, þatei jus ni wituþ, ƕaþro ist ἐν γὰρ τούτῳ θαυμαστόν ἐστιν, ὅτι ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, πόθεν ἐστίν. (Snad jest tato věta prostě podmětná.) J. X. 33. (stainjam þuk) þatei þu manna wisands taujis þuk silban du guþa (λιθάζομέν σε) ὅτι σὺ ἄνθρωπος ὢν ποιεῖς σεαυτὸν θεόν. — J. XV. 5. saei wisiþ in mis jah ik in imma, sa bairiþ akran manag, þatei inuh mik ni maguþ taujan ni waiht ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν (či je věta po þatei výslednáʔ) — J. XVI. 8—11. qimands is gasakiþ þo manaseþ bi frawaurht, jah bi garaihtiþa, jah bi staua: bi frawaurht raihtis, þata þatei ni galaubjand du mis; jah bi garaihtiþa, þatei du attin meinamma gagga ... iþ bi staua þatei sa reiks þis fairƕaus afdomiþs warþ ἐλθὼν ἐκεῖνος ἐλέγξει τὸν κόσμον περὶ ἁμαρτίας καὶ περὶ δικαιοσύνης καὶ περὶ κρίσεως· περὶ ἁμαρτίας μέν, ὅτι οὐ πιστεύουσιν εἰς ἐμέ, περὶ δικαιοσύνης δέ, ὅτι πρὸς τὸν πατέρα μου ὑπάγω ... περὶ δὲ κρίσεως, ὅτι ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέκριται. — XVI. 19. bi þata sokeiþ miþ izwis misso, þatei qaþ? περὶ τούτου ζητεῖτε μετ' ἀλλήλων, ὅτι εἶπον; — G. IV. 6. þatei sijuþ jus sunjus guþs, insandida guþ ahman sunaus seinis in hairtona izwara ὅτι ἐστὲ υἱοί, ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν. — II. Th. II. (1.) 2. (bidjam izwis) du ni sprauto wagjan izwis ahin, nih drobnan þatei instandai dags Xristaus (ἐρωτῶμεν ὑμᾶς) εἰς τὸ μὴ ταχέως σαλευθῆναι ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ νοὸς μήτε θροεῖσθαι, ὡς ὅτι ἐνέστηκεν ἡ ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ.

§. 167. b) V několika případech spojkou þatei (þeei, þei) s negací uvedena jest příčina, která účinku neměla, a obyčejně přidána hned druhá, která měla účinek. Spojka þatei buď se opakuje výslovně (nebo za ní unte), buď ve druhé větě, větším dílem elliptické, jen se domyslí: J. VI. 26. sokeiþ mik, ni þatei seƕuþ taiknins jah fauratanja, ak þatei matideduþ jah sadai waurþuþ ζητεῖτέ με, οὐχ ὅτι εἴδετε σημεῖα ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων καὶ ἐχορτάσθητε. (Srv. II. Kor. VII. 9. ni unte — ak unte). — J. XII. 6. þatuþ - þan qaþ, ni þeei ina þize þarbane kara wesi, ak unte þiubs was εἶπε δὲ τοῦτο οὐχ ὅτι περὶ τῶν πτωχῶν ἔμελεν αὐτῷ, ἀλλ' ὅτι κλέπτης ἦν. — II. Th. III 8. 9. nih arwjo hlaib matidedum at ƕamma ... ni þatei habaidedeima waldufni, ak ei uns silbans du frisahtai gebeima οὐδὲ δωρεὰν ἄρτον ἐφάγομεν παρά τινος ... οὐχ ὅτι οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἵνα ἑαυτοὺς τύπον δῶμεν ὑμῖν. (Zde druhá věta nabyla tvaru účelného; zcela účelné jsou obě věty J. VI. 38. II. Kor. II. 12.) — V některých dokladech při ni þatei platnosť kausalná blíží se prostě objektivné: J. VI. 46. ƕazuh sa gahausjands at attin ... gaggiþ du mis; ni þatei attan seƕi ƕas πᾶς ὁ ἀκούσας παρὰ τοῦ πατρὸς ...

Digitized by Google

ἔρχεται πρός με. οὐχ ὅτι τὸν πατέρα τις ἑώρακεν. — Srv. VII. 22. I. Kor. IX. 9. X. 20. II. Kor. I. 24. III. 5. Filip. III. 12. IV. 11. 17. Sk. IV. c.[1])

c) þei: J. VII. 35. ƕadre sa skuli gaggan, þei weis ni bigitaima ina? *ποῦ μέλλει οὗτος πορεύεσθαι, ὅτι ἡμεῖς οὐχ εὑρήσομεν αὐτόν* (Výsledná?) — I. Kor. XV. 50. þata... qiþa, þei... leik jah bloþ þiudinassu guþs ganiman ni magun *τοῦτό φημι, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν θεοῦ κληρονομῆσαι οὐ δύνανται.* — Více účel nežli příčina vyslovena: J. VI. 38. atstaig us himina, nih þeei taujau wiljan meinana, ak wiljan þis sandjandins mik *καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με.*

§. 168. d) ei kausalné stojí *α*) jednak korrelativně po duþþe: L. I. 13. ni ogs þus, duþe ei andhausida ist bida þeina *μὴ φόβου, διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου.* Srv. I. 20. 35. (ač tuto jest spřežkou duþe ei uvedena spíše věta hlavní!) II. 4. duþe ei was *διὰ τὸ εἶναι.* —

β) jednak sama o sobě: J. IX. 17. þū ƕa qiþis bi þana, ei uslauk þus augona? *σὺ τί λέγεις περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἤνοιξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς;* (Po slovesech affektu:) L. X. 20. þamma ni faginoþ, ei þai ahmans izwis ufhausjand *ἐν τούτῳ μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ πνεύματα ὑμῖν ὑποτάσσεται.* Srv. J. 28.[2]) I. Kor. I. 14. awiliudo guþa, ei ainnohun izwara ni daupida *εὐχαριστῶ τῷ θεῷ, ὅτι οὐδένα ὑμῶν ἐβάπτισα.* — G. I. 6. sildaleikja, ei swa sprauto afwandjanda. *θαυμάζω ὅτι οὕτω ταχέως μετατίθεσθε.* — L. XVI. 1. frawrohiþs was du imma, ei distahidedi aigin is *διεβλήθη αὐτῷ, ὡς διασκορπίζων τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ.*

Že po některých otázkách ei má platnost objektivně výslednou, jež by se také jako kausalná vykládati mohla, pověděno již výše několikrát.

4. Příčinné věty uvedeny jsou spřežkou in þizei (= proto, že): Mk. IV. 5. suns urrann, in þizei ni habaida diupaizos airþos *εὐθέως ἐξανέτειλε διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς.* — L. VIII. 6. gaþaursnoda, in þizei ni habaida qrammiþa *ἐξηράνθη διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἰκμάδα* — XVIII. 5. in þizei usþriutiþ mis so widuwo, fraweita þo *διά γε τὸ παρέχειν μοι κόπον τὴν χήραν ταύτην, ἐκδικήσω αὐτήν.* Srv. Sk. III. b. IV. c. VI. c. VIII. b. — L. VIII. 47. in þizei attaitok imma, gataih imma *δι' ἣν αἰτίαν ἥψατο αὐτοῦ, ἀπήγγειλεν αὐτῷ.* — L. IV. 18. ahma fraujins ana mik, in þizei gasalboda mik *πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ*

---

[1]) Věty tyto rozmanitě jsou vykládány. Burckhardt pohlížel na ně, jako na věty předmětné oznamovací, a připojil je na str. 11. sv. pojednání k nepřímé řeči, co Erdmann Zft. f. d. Ph. IV. 458 nazývá podivným. A. Köhler jedná o nich při větách příčinných, jako už Gabelentz & Löbe Ulf. II. § 278. 4. — Erdmann Ztft. f. d. Ph. V. 215. podotýká, že počítati je k větám příčinným »asi sotva je správno.« Sám je tamtéž (IV. 458 i V. 215.), nazývá výslednými, co dle našeho názoru asi nejméně je správno. E. Bernhardt Ztft. f. d. Philol. VIII. 14. odděluje jeden případ J. VI. 26, jejž počítá ke kausalným větám a ostatní zase vykládá jako věty předmětné oznamovací. Nejsprávnějším zdá se, že přece jest bráti všecky za příčinné, ovšem některé s přibarvením předmětným, jakéž i jiné věty příčinné (v. výše § 165. i 166.) zhusta mívají. Takto se také nejsnáze vyloží, proč v jediném dokladě (J. VI. 26.) po ni þatei následuje indikativ (poněvadž totiž uvádí příčinu skutečnou, ač výsledku neměla) a ve všech ostatních optativ, poněvadž uvádí příčinu neskutečnou.

[2]) Pozn. L. X. 20. (podruhé) po faginon stojí in þammei, L. XV. 6. jen þammei L. XV. 9. unte.

Digitized by Google

ἕνεκεν ἔχρισέ με. — XIX. 44 ni letand in þus stain ana staina, in þizei ni ufkunþes þata mel niuhseinais þeinaizos *οὐκ ἀφήσουσιν ἐν σοὶ λίθον ἐπὶ λίθῳ, ἀνθ' ὧν οὐκ ἔγνως τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς σου.*

Pozn. Věty hlavní, jen těsněji připojené jsou: Tit. I 5. in þizozei waihtais bilaiþ þus in Kreitai, in þize ei waurstwa atgaraihtjais *τούτου χάριν ἀπέλιπόν σε ἐν Κρήτῃ, ἵνα τὰ λείποντα ἐπιδιορθώσῃ.* — v. 13. in þizozei fairinos gasak ins ƕassaba, *δι' ἣν αἰτίαν ἔλεγχε αὐτοὺς ἀποτόμως.*

Modi ve větách příčinných.

§. 169. Pravidelný modus o důvodu nepochybném, objektivném jest indikativ, který také jeví se u většině dokladů. Optativ doložen jen výjimečně a to o důvodu pochybné váhy (subjektivném). Povaha věty řídící zase pranic nerozhoduje, věta příčinná spravuje se vždy jen svými vlastními okolnostmi. Z indikativných uvádíme opět jen ty, které by dle obvyklých domněnek měly míti a přec nemají optativ.[1]) Věty po unte předesíláme připomínajíce, že ve všech skoro případech nesmí se zapomínati, že věta po unte může býti paratakticky odůvodňovací (v. výše §. 48. a násl.) a tudy vlastně vždy jest málo nebo nic odvislá. Proto jsou také mimo tři případy všecky spojkou unte uvedené věty indikativné a to:

a) po hortativu: Mt. VII. 13. inn gaggaiþ þairh aggwu daur, unte ... managai sind *εἰσέλθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης, ὅτι ... πολλοί εἰσιν ...* L XIX. 17. waila, goda skalk, unte in leitilamma wast triggws, sijais waldufni habands ufar taihun baurgim *εὖ, ἀγαθὲ δοῦλε, ὅτι ἐν ἐλαχίστῳ πιστὸς ἐγένου, ἴσθι ἐξουσίαν ἔχων ἐπάνω δέκα πόλεων.* Srv. L V. 8 IX. 14. XIV. 17. XV. 9. 24. G. IV. 12. 27. (obě ellipt.) E. IV. 25. V. 23. Filip. II. 30. I. Th. V. 9. II Tim. I. 16. Po imperativu negativném: Mt. VI. 5. ni sijaiþ swaswe þai liutans, unte frijond in gaqumþim ... bidjan *οὐκ ἔσῃ ὥσπερ οἱ ὑποκριταί, ὅτι φιλοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς ... προσεύχεσθαι.* — Srv. I. Tim. VI. 2. — Po imperativu a ei s optativem: Mt V. 44. 45. bidjaiþ bi þans usþriutandans izwis ..., ei wairþaiþ sunjus attins izwaris þis in himinam, unte sunnon seina urranneiþ ana ubilans jah godans *προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς ... ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθούς.* Srv. L. IX. 12. E. VI. 12.

b) Jen po větě finalné s ei: L. XIX. 4. usstaig ana smakkabagm, ei gaselƕi ina, unte is and þata munaida þairhgaggan *ἀνέβη ἐπὶ συκομορέαν, ἵνα ἴδῃ αὐτόν, ὅτι δι' ἐκείνης ἤμελλε διέρχεσθαι.* Srv. J. XI. 15. XVII. 24. Ř. XI. 25. I. Th. IV. 6.

c) Po otázce optativné: Mk. IV. 41. ƕas þannu nu sijai, unte jah winds jah marei ufhausjand imma? *τίς ἄρα οὗτός ἐστιν, ὅτι καὶ ὁ ἄνεμος καὶ*

[1]) Zase nesmíme zamlčeti, že Erdmann vět příčinných svému pravidlu nikde nepodřizuje, mimo ony, jež uvádí ni þatei (Ztft. f. d. Phil. IV. 457. V. 215.), které však on počítá k výsledným. Přes to nezdálo se zbytečným ukázati, že povaha věty řídící ani v těchto větách nikterak nerozhoduje o modu věty podřízené.

Digitized by Google

ἡ θάλασσα ὑπακούουσίν αὐτῷ; (Srv. ei L. VIII. 25). Po otázce prosté: J. VII. 23. — Po otázce záporné: Mk. VII. 19. ni fraþjiþ þammei all þata utaþro inngaggando in mannan ni mag ina gamainjain, unte ni galeiþiþ imma in hairto? οὐ νοεῖτε, ὅτι πᾶν τὸ ἔξωθεν εἰσπορευόμενον εἰς τὸν ἄνθρωπον οὐ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι; ὅτι οὐκ εἰσπορεύεται αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν; Srv. J. VIII. 43. II. Kor. XI 11. — L. XVII 9. iba þank þus fairhaitis skalka jainamma, unte gatawida þatei anabudan was μὴ χάριν ἔχει τῷ δούλῳ ἐκείνῳ, ὅτι ἐποίησε τὰ διαταχθέντα αὐτῷ.[1]) II. Kor. XI. 7. ibai frawaurht tawida mik silban haunjands, ei jus ushauhjaindau, unte arwjo guþs aiwaggeljon merida izwis? ἢ ἁμαρτίαν ἐποίησα, ἐμαυτὸν ταπεινῶν, ἵνα ὑμεῖς ὑψωθῆτε, ὅτι δωρεὰν τὸ τοῦ θεοῦ εὐαγγέλιον εὐηγγελισάμην ὑμῖν;

d) po optativu nepřímé řeči: J. X 36. jus qiþiþ, þatei wajamerjau, unte qaþ: sunus guþs im ὑμεῖς λέγετε ὅτι βλασφημεῖς ὅτι εἶπον, υἱὸς τοῦ θεοῦ εἰμι; — XIII. 29. sumai mundedun ei unte arka habaida Judas, þatei qeþi imma Jesus τινὲς ἐδόκουν, ἐπεὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχεν ὁ Ἰούδας, ὅτι λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησ. — Po hypothetické periodě neskutečnosti: J. XIV. 28. jabai frijodedeiþ mik, aiþþau jus faginodedeiþ, ei ik gagga du attin: unte atta meins maiza mis ist εἰ ἠγαπᾶτε με, ἐχάρητε ἄν ὅτι εἶπον, Πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα· ὅτι ὁ πατήρ μου μείζων μου ἐστίν. —

e) Po negativné větě: Mt. V. 34. qiþa izwis ni swaran allis, ni bi himina, unte stols ist guþs, nih bi airþai, unie fotubaurd ist fotiwe is, nih bi Jairusaulymai, unte baurgs ist þis mikilins þiudanis; nih bi haubida þeinamma swarais, unte ni magt ain tagl hweit aiþþau swart gataujan λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως· μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστι τοῦ θεοῦ· μήτε ἐν τῇ γῇ, ὅτι ὑποπόδιον ἐστι τῶν ποδῶν αὐτοῦ· μήτε εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅτι πόλις ἐστὶ τοῦ μεγάλου βασιλέως· μήτε ἐν τῇ κεφαλῇ σου ὀμόσῃς, ὅτι οὐ δύνασαι μίαν τρίχα λευκὴν ἢ μέλαιναν ποιῆσαι. Srv. XXVII. 6. Mk. I. 34. L. I. 7. IX. 53. XIX. 3 J. VII. 1. 8. 30. 39. VIII. 20. 29. 44. 47. X. 26. XI. 9. XIV. 17. XV. 15. XVI. 4. 21. 32. II. Kor. I. 8.

V žádném z těchto případů nižádná kvalita věty řídící nestačila na to, aby změnila ráz věty kausalné, jež po unte vždycky obsahuje důvod nebo příčinu nepochybně skutkovou.

Vůbec po unte jen třikrát čte se optativ a to, kde za ním následuje perioda hypothetická

1. neskutečnosti: Mt. XI. 23. unte jabai in Saudaumjam waurþeina mahteis þos waurþanons in izwis, aiþþau eis weseina und hina dag ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν σοί, ἔμειναν ἂν μέχρι τῆς σήμερον. Srv. L. X 13.

2. potentialná: I Kor. XI. 6. unte jabai ni huljai sik qino, skabaidau εἰ γὰρ οὐ κατακαλύπτεται γυνή, καὶ κειράσθω. — Ve všech těchto případech však unte není hypotaktické, nýbrž parataktické.

O modech ve větách spojkou þandei uvedených v. níže §. 246.

[1]) Zde by mohl, ba i měl býti optativ a přece není, poněvadž se případ klade za skutečný!

Digitized by Google

§. 170. Z ostatních vět příčinných indikativ mají přes

a) hortativ ve větě nadřízené: L. X. 20. þamma ni faginod, ei þai ahmans izwis ufhausjand: iþ faginod in þammei namna izwara gamelida sind in himinam *ἐν τούτῳ μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ πνεύματα ὑμῖν ὑποτάσσεται· χαίρετε δὲ μᾶλλον, ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς.* Srv. L. I. 13. XV. 6. 9.

b) přes otázkovou větu hlavní: Mk II. 16. ƕa ist, þatei miþ frawaurhtaim matjiþ jah drigkiþ? *τί ὅτι μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει καὶ πίνει;* Srv. L. II. 49. J. IX. 17. XIV. 22. XVI 17. — (Po otázce optativné:) J. XVI. 18. þata ƕa sijai, þatei qiþiþ? *τοῦτο τί ἐστιν ὃ λέγει;* Srv. VII. 36. (Po otázce odvislé a optativné:) L. I. 29. þahta sis, ƕeleika wesi so goleins, þatei swa þiuþida izai? *διελογίζετο, ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος* (a to při textu Italy: quod sic benedixisset eam!)

c) Po optativu neskutečnosti: J. XIV. 28. aiþþau jus faginodedeiþ ei ik gagga du attin *ἐχάρητε ἄν, ὅτι εἶπον πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα.*

d) po negaci: II. Kor. II. 13. ni habaida galƕeilain ahmin meinamma, in þammei ni bigat Teitaun *οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν τῷ πνεύματί μου τῷ μὴ εὑρεῖν με Τίτον.* — Srv. L. XIX. 44. J. VIII. 45.

Doklady optativu ve větách příčinných jsou jen tyto:

1. Po ni þatei mimo jediný případ, jejž třeba předeslati: J. VI. 26. sokeiþ mik ni þatei seƕuþ taiknins jah fauratanja, ak þatei matideduþ þize hlaibe jah sadai waurþuþ *ζητεῖτέ με οὐχ ὅτι εἴδετε σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων καὶ ἐχορτάσθητε.* — Zcela souběžný doklad s jinou spojkou jest: II. Kor. VII. 9. nu fagino ni unte gauridai wesuþ, ak unte gauridai wesuþ du idreiga *νῦν χαίρω οὐχ ὅτι ἐλυπήθητε, ἀλλ' ὅτι ἐλυπήθητε εἰς μετάνοιαν.* Z obou těchto dokladů patrně viděti, že nikterak nerozhoduje kvalita řídící věty, nýbrž jen povaha myšlénky ve vedlejší větě samé. Příčiny o sobě samy nejsou pochybny: židé zázraky viděli a korinthští zarmouceni byli: proto indikativy, ač se hlavními větami účinky příčin popírají.

Naproti tomu v ostatních případech při ni þatei (ni þeei) jest optativ, poněvadž příčiny samy o sobě jsou pochybny: J. XII. 6. þatuþ þan qaþ, ni þeei ina þize þarbane kara wesi, ak unte þiubs was *εἶπε δὲ τοῦτο οὐχ ὅτι περὶ τῶν πτωχῶν ἔμελεν αὐτῷ, ἀλλ' ὅτι κλέπτης ἦν.* Srv. II. Th. III. 8. 9.

Ostatní doklady mají mnoho příbuznosti s větami předmětnými (oznamovacími), ale optativ v nich vždy označuje rozhodnou pochybnost: I. Kor. X. 20. ni þatei þo galiugaguda waihts sijaina (ani mi to nepřipadne tvrditi) ak þatei saljand þiudos, skohslam saljand jan-ni guþa (ř. text je poněkud odchylný). — II. Kor. I. 24· ni þatei fraujinoma izwarai galaubeinai, ak gawaurstwans sijum *οὐχ ὅτι κυριεύομεν ὑμῶν τῆς πίστεως, ἀλλὰ συνεργοί ἐσμεν.* Srv. J. VI. 46. VII. 22. I. Kor. IX. 9. II. Kor. III. 5. Filip. III. 12. IV. 11. 17. Sk. IV. c.

Pozn J. VI. 38. a II. Kor. II. 4. při ni þeei jsou věty čistě účelné; taktéž při ni ei II. Kor. V. 12.

Digitized by Google

2. I v ostatních dokladech optativu — jsou celkem jen tři! — patrně běží o příčiny pochybné, nebo přímo neskutečné: L. XVI. 1. frawrohiþs was du imma, ei distahidedi aigin is *διεβλήθη αὐτῷ* (ale on tomu hned ještě neuvěřil!) *ὡς διασκορπίζων τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ*. — II. Th. II. (1.) 2. (bidjam izwis) du ni sprauto wagjan izwis ahin nih drobnan ... þatei instandai dags Xristaus (*ἐρωτῶμεν ὑμᾶς εἰς τὸ μὴ ταχέως σαλευθῆναι ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ νοὸς, μήτε θροεῖσθαι ... ὡς ὅτι ἐνέστηκεν* (nebude to pravda!) *ἡ ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ*. Řecky v obou těchto případech pochybnosť příčiny naznačena supplementem *ὡς*, Ulfilas ji pěkně naznačil optativem. — J. VII. 35. hvadre sa skuli gaggan, þei weis ni bigitaima ina? *ποῦ μέλλει οὗτος πορεύεσθαι, ὅτι ἡμεῖς οὐχ εὑρήσομεν αὐτόν*; — Věta po þei jest stejnou měrou výsledná jako příčinná (odůvodňuje jen podivení a proč otázka byla položena), ale optativ patrně vyjadřuje pochybující nevěru.

Digitized by Google

Věty účelné.

§. 171. 1. Zkráceně účel označen jest

a) obyčejně (při slovesech pohybu) infinitivem a to buď prostým, buď opřeným předložkou du:

α) Mt. V. 17. ni hugjaiþ, ei qemjau gatairan witoþ *μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον*. Srv. tamtéž ještě dvakrát, a v. 24. VIII. 29. IX. 13. — X. 34. nih ahjaiþ, þatei qemjau lagjan gawairþi ana airþa, ni qam lagjan gawairþi ak hairu *μὴ νομίσητε, ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν· οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν*. Srv. v. 35. — XI. 7. ƕa usiddjeduþ ana auþida saihvan? *τί ἐξήλθετε εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι*; Srv. v. 8. 9. L. VII. 24. 25. 26. Mk. I. 24. 44. II. 17. III. 21. V. 14. 32. — L. I. 17. 59. 71.(?) 72.(?) — I. 76. faura-gaggis faura andwairþja fraujins, manwjan wigans imma *προπορεύσῃ πρὸ προσώπου κυρίου, ἑτοιμάσαι ὁδοὺς αὐτοῦ*. — Srv. II. 1.(?) 5. 22. III. 7. IV. 16. 19. (třikrát) 34. V. 7. 15. (dvakrát) 32. VI. 18. (dvakrát) VIII. 35. IX. 3.(?) 13.(?) 28. 56. (dvakrát) XIV. 17. 19. XV. 1. XVIII. 10. XIX. 7. 10. 12. J. IX. 7. 11. XII. 18. XIV. 2. I. Kor. I. 17. V. 5. VII. 5. XVI. 3. II. Kor. IX. 5. XII. 14. E. III. 8. 9. VI. 19. I. 9. 10. III. 6. 8. 9. G. II. 4. N. VI. 19. Sk. I. a. — Analogicky: Mk. X. 21. L. XVIII. 22. hiri laistjan mik *δεῦρο, ἀκολούθει μοι*. — X. 45. sunus mans ni qam at andbahtjam, ak andbahtjan jah giban saiwala seina *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι ἀλλὰ διακονῆσαι καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ*. — Při jiných slovesech celkem zřídka: Mt. XXV. 42. ni gebuþ mis matjan *οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν*. Srv. Mk. V. 43. L. I. 73. IX. 13. II. Tim. I. 18. E III. 16. VI. 19. Ř. XV. 5. — Mk. XV. 23. gebun imma drigkan wein *ἐδίδουν αὐτῷ πιεῖν οἶνον*.[1])

[1]) Srv. Art. Köhler, Der syntakt. Gebrauch des Infin. im Got. (Germania XII. 1867. str. 435. násl.) Uvádíme jen infinitivy, které možno pokládati za zkrácené věty účelné. Už výše uvedené při giban jsou spíše jen prostě předmětné.

Digitized by Google

β) S předložkou du [1]) infinitiv velmi často zastupuje větu účelnou, a sice 1. při slovesech pohybu, klidu a stavu. Zvláště zajímavý jest doklad, v němžto prostý infinitiv s předložkovým se střídají: L. I. 76—79. fauragaggis manwjan wigans imma, du giban kunþi, gabairhtjan þaim... sitandam, du garaihtjan fotuns unsarans *προπορεύση ἑτοιμάσαι ὁδοὺς αὐτοῦ· τοῦ δοῦναι γνῶσιν ... ἐπιφᾶναι τοῖς καθημένοις, τοῦ κατευθῦναι τοὺς πόδας ἡμῶν* — (du odpovídá ř. *τοῦ* [členu] ovšem ne slovně a přímo, ale přece platností podpory infinitivu). — Mk. IV. 3. urrann sa saiands du saian *ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι.* Srv. L. VIII. 5. Ř. XI. 26. — Mt. XI. 1. ushof sik Jesus jainþro du laisjan *μετέβη ἐκεῖθεν τοῦ διδάσκειν.*

(Tropický pohyb:) I. Kor. XI. 21. faursniwiþ du matjan (*τὸ δεῖπνον*) *προλαμβάνει ἐν τῷ φαγεῖν.* — Filip. IV. 10. gaþaihuþ du faur mik fraþjan *ἀνεθάλετε τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ φρονεῖν.* — L. XVIII. 35. blinda sums sat faur wig du aihtron *τυφλός τις ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν.* Srv. Mk. X. 46. — II. Kor. VII 3. in hairtam unsaraim sijuþ du miþgaswiltan *ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἐστε εἰς τὸ συναποθανεῖν.* — L. XIX. 48 managei alakjo hahaida du hausjan imma *ὁ λαὸς ἅπας ἐξεκρέματο αὐτοῦ ἀκούων.* — L. I. 9. hlauts imma urrann du saljan *ἔλαχε τοῦ θυμιᾶσαι* — Ř. XI. 11. warþ ganists þiudom du in aljana briggan ins *ἡ σωτηρία τοῖς ἔθνεσι εἰς τὸ παραζηλῶσαι αὐτούς.* — Ř. XII. 2. inmaidjaiþ du gakiusan, ƕa sijai wilja guþs *μεταμορφοῦσθε εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς, τί τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ.* Srv. Filip. III. 10. — Ř. XV. 8. andbaht waurþanana ... du gatulgjan gahaita *διάκονον γεγενῆσθαι εἰς τὸ βεβαιῶσαι τὰς ἐπαγγελίας.* — I. Kor. VIII. 10. niu miþwissei timrjada du galiugagudam gasaliþ matjan? *οὐχὶ ἡ συνείδησις οἰκοδομήσεται εἰς τὸ τὰ εἰδωλόθυτα ἐσθίειν;* — Ř. VII. 5. (winnons) waurhtedun du akran bairan *τὰ παθήματα ἐνηργεῖτο εἰς τὸ καρποφορῆσαι.*

§. 172. 2. při slovesech přechodných podobného rázu: Mt. XXVI. 2. sa sunus mans atgibada du ushramjan *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς τὸ σταυρωθῆναι.* — J. VI. 31. hlaif us himina gaf im du matjan *ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς φαγεῖν.* Srv. Mk. XIII. 22. L. IX. 16. J. VI. 52. XVII. 4. Kol. I. 25. II. Th. III. 9. — Mk. VII. 4. anþar ist manag, þatei andnemun du haban *ἄλλα πολλά ἐστιν, ἃ παρέλαβον κρατεῖν.* — L. IV. 18. insandida mik du ganasjan *ἀπέσταλκε με ἰάσασθαι.* Srv. I. Th. III. 5. — L. IV. 29. brahtedun ina und auhumisto þis fairgunjis du afdrausjan ina *ἤγαγον αὐτὸν ἕως τῆς ὀφρύος τοῦ ὄρους εἰς τὸ κατακρημνίσαι αὐτόν.* — L. V. 4. athahiþ þo natja izwara du fiskon *χαλάσατε τὰ δίκτυα ὑμῶν εἰς ἄγραν.* — L. IX. 51. andwairþi seinata gatulgida du gaggan in Jairusalem *τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐστήριξε τοῦ πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλήμ.* — I Th. IV. 17 frawilwanda du gamotjan fraujin *ἁρπαγησόμεθα εἰς ἀπάντησιν τοῦ κυρίου.* — L. IV. 18. gasalboda mik du wailamerjan *ἔχρισέ με εὐαγγελίζεσθαι.* — I. Tim. IV. 13. þanzei guþ gaskop du andniman *ἃ ὁ θεὸς ἔκτισεν εἰς μετάληψιν.* — J. XII. 4. izei skaftida sik du galewjan ina *ὁ μέλλων αὐτὸν παραδιδόναι.* — Kol. I. 22. (gafriþodai) du atsatjan izwis weihans (*ἀποκατήλλαξεν*) *παραστῆσαι ὑμᾶς ἁγίους.* — Mk. III. 14.

[1]) Srvn. naši Syntaxis gotských předložek str. 84. a násl.

Digitized by Google

gawaurhta twalif du wisan miþ sis *ἐποίησε δώδεκα, ἵνα ὦσι μετ' αὐτοῦ.* — L. V. I. miþþanei managei anatramp ina du hausjan waurd *ἐν τῷ τὸν ὄχλον ἐπισχεῖσθαι αὐτῷ τοῦ ἀκούειν τὸν λόγον.* — Mk. XIV. 55. sokidedun weitwodiþa du afdauþjan ina *ἐζήτουν μαρτυρίαν εἰς τὸ θανατῶσαι αὐτόν.* — Mt. XXVII. 7. usbauhtedun akr du usfilhan ana gastim *ἠγόρασαν τὸν ἀγρὸν εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις.* — Kol. IV. 3. ei guþ uslukai unsis haurd waurdis du rodjan runa Xristaus *ἵνα ὁ θεὸς ἀνοίξῃ ἡμῖν θύραν τοῦ λόγου λαλῆσαι τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ.* Srv. I. Th. II. 16. — I. Th. III. 13. izwis frauja ganohnan gataujai friaþwa ... du tulgjan hairtona izwara *ὑμᾶς ὁ κύριος περισσεύσαι τῇ ἀγάπῃ ... εἰς τὸ στηρίξαι ὑμῶν τὰς καρδίας.* — I. Kor. VII. 25. gaarmaiþs fram fraujin du triggws wisan *ἠλεημένος ὑπὸ κυρίου πιστὸς εἶναι.* — L. VIII. 8. saei habai ausona du hausjan, gahausjai *ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.* — L. XIV. 28 rahneiþ manwiþo habaiu du ustiuhan *ψηφίζει τὴν δαπανὴν, εἰ ἔχει τὰ πρὸς ἀπαρτισμόν.* Srv. I. Kor. XI. 22. — II. Kor. VII. 12 melida du gabairhtjan usdaudein unsara *ἔγραψα εἵνεκεν τοῦ φανερωθῆναι τὴν σπουδὴν ἡμῶν.* Srv. Sk. IV. d. — Mt. V. 28. saei saihviþ qinon du luston izos *ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς.* — Mt. VI. 1. atsaihviþ armaion izwara ni taujan du saihvan im *προσέχεσθε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν πρὸς τὸ θεαθῆναι αὐτοῖς.* — Ř. XII. 3. (qiþa) fraþjan du waila fraþjan (*λέγω*) *φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν.* Srv. Sk. II. c. d. I. d.

§. 173. b) Participiem věta účelná zkrácena se jeví jen zřídka, na př. G IV. 6. insandida guþ ahman sunaus seinis in hairtona izwara hropjandan *ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν, κράζον.* H. Gering Ztft. f. d. Ph. V. 378., 9. uvádí dokladů více; obyčejně však jest v nich možný také výklad jiný; tak kausalný: J. VI. 6. þatuh þan qaþ fraisands ina *τοῦτο δὲ ἔλεγε πειράζων αὐτόν.* — II. Kor. XI. 12. fauramaþleis þiudos witaida baurg gafahan mik wiljands *ὁ ἐθνάρχης ἐφρούρει τὴν πόλιν πιάσαι με θέλων.*

Na místo ř. infinitivu: II. Kor. X. 13. weis ni inu mitaþ ƕopam, ak bi mitaþ garaideinais þoei gamat unsis guþ, mitaþ fairrinnandein und jah izwis, *ἡμεῖς οὐκ εἰς τὰ ἄμετρα καυχησόμεθα, ἀλλὰ κατὰ τὸ μέτρον τοῦ κανόνος, οὗ ἐμέρισεν ἡμῖν ὁ θεὸς μέτρου ἐφικέσθαι ἄχρι καὶ ὑμῶν.* (Ale Ulfilas, zdá se, že fairrinnandein přece spíše pokládal za prostý přívlastek ke slovu mitaþ.) L. I. 54. gamunands armahairteins *μνησθῆναι ἐλέους* (jest spíše modalná věta!).

Naopak řecké participium přeloženo infinitivem účelným nejen Mk. X. 46. (jež uvádí Gering l. c. 397.), nýbrž i L. VIII. 35. XIX. 48. a ř. substantivum s předložkou *εἰς*: L. V. 4. I. Th. IV. 13. 17. Mt. XXVII. 7. (*πρὸς*) L. XIV. 28.

c) Někdy věta zkrácená střídá se s úplnou a to zcela neodvisle od ř. textu: Mk. III. 14. gawaurhta twalif du wisan miþ sis jah ei insandidedi ins merjan *ἐποίησε δώδεκα, ἵνα ὦσι μετ' αὐτοῦ καὶ ἵνα ἀποστέλλῃ αὐτοὺς κηρύσσειν.* — L. II. 22. brahtedun ina in Jairusalem atsatjan faura fraujin ... 24. jah ei gebeina fram imma hunsl *ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα παραστῆσαι τῷ κυρίῳ ... καὶ τοῦ δοῦναι θυσίαν.* — Podobně (ovšem bez ř. textu souběžného) Sk. IV.

Digitized by Google

d. þo insakana wesun fram Johanne ni in þis þatainei ei fraujins mikilein gakannidedi, ak du gatarhjan jah gasakan þo afgudon haifst.

Gering l. c. str. 396. 7. uvádí doklad, v němž se střídá participium finalné s úplnou větou: II. Kor. V. 11. 12. wenja jah in miþwisseim izwaraim swikunþans wisan uns, ni ei aftra uns silbans uskannjaima izwis, ak lew gibandans izwis ƕoftuljos fram uns *ἐλπίζω δὲ καὶ ἐν ταῖς συνειδήσεσιν ὑμῶν πεφανερῶσθαι, οὐ γὰρ πάλιν ἑαυτοὺς συνιστάνομεν ὑμῖν, ἀλλὰ ἀφορμὴν διδόντες ὑμῖν καυχήματος ὑπὲρ ἡμῶν.* — Tento výklad nesnadného místa jest velmi pravdě podobný. Luther také překládá: »dass wir uns nicht abermal loben, sondern euch eine ursach geben zu rühmen von uns.« Bratří věrněji dle řeckého: »neboť ne sami sebe opět vám chválíme, ale příčinu vám dáváme, abyste se chlubili námi.«

§. 174. 2. Úplné věty účelné uvádějí se:

a) Obyčejně prostým ei: Mk. X. 17. ƕa taujau, ei libainais aiweinons arbja wairþau? *τί ποιήσω, ἵνα ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;*

Někdy, zřídka, ve hlavní větě bývá determinativum, k němuž se ei korrelativně táhne, a to:

α) duþþe-ei: Mk. IV. 21. ibai lukarn qimiþ duþe, ei uf melan satjaidau? *μήτι ὁ λύχνος ἔρχεται, ἵνα ὑπὸ μόδιον τεθῇ;* Srv. II. Kor. III. 13. E. III. 3. VI. 22. Kol. IV. 8. I. Tim. I. 16. Filem. 15.

β) in þize-ei: Tit. I. 5. bilaiþ þus in Kretai in þize, ei wanata atgaraihtjais *τούτου χάριν κατέλιπόν σε ἐν Κρήτῃ, ἵνα τὰ λείποντα ἐπιδιορθώσῃ.*

γ) in þis-ei: N. V. 18. hlaif fauramaþleis meinis ni sokida, in þis ei ni kauridedjau þo managein *ἄρτον τῆς ἡγεμονίας μου οὐκ ἐζήτησα* (*ὅτι βαρεῖα ἡ δουλεία ἐπὶ τὸν λαόν.*) Srv. Sk. IV. d.

δ) du þamma-ei: J. XVIII. 37. ik du þamma gabaurans im jah du þamma qam in þamma fairƕau, ei weitwodjau sunjai *ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι, καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ.* Srv. Ř. IX. 17. — (Jen obměnou toho jest du þammei: Kol. I. 28. 29. ei atsatjaima all manne fullawitan in Xristau Jesu, du þammei arbaidja usdaudjands *ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χρ. Ἰησ.· εἰς ὃ καὶ κοπιῶ ἀγωνιζόμενος.* Srv. I. Tim. II. 7.)

b) Vzácněji þei, þeei: J. VI. 12. galisiþ þos aflifnandeins drauhsnos, þei waihtai ni fraqistnai *συναγάγετε τὰ περισσεύσαντα κλάσματα, ἵνα μή τι ἀπόληται.* Srv. v. 7. 38. (þeei) XVI. 33. II. Kor. II. 4.

c) Několikrát také za časovým unte věta má zcela patrně význam finalný, v. výše §. 147. 151.; zvl. patrně tak: I. Kor. XI. 26. Swa ufta swe matjaiþ þana hlaif jaþ þana stikl drigkaiþ, dauþau fraujins gakannjaiþ, unte qimai *ὁσάκις ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρις οὗ ἂν ἔλθῃ.* — E. IV. (11.) 13. gaf sumans apaustauluns ... unte garinnaima allai in ainamundiþa galaubeinais *ἔδωκε τοὺς μὲν ἀποστόλους ... μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως.*

Digitized by Google

Modus vět účelných.

§. 175. Modus vět účelných jest bez výjimky optativ, a sice euktivný (desiderativný) poněvadž s pojmem účelu vždy spojena jest snaha po jeho splnění.[1])

Účel, na jehož splnění podmětu dosud záleží (ve chvíli kdy mluví), vyjadřuje se optativem praesentis; účel, na jehož vyplnění už nezáleží, nebo je-li splnění nemožné, optativem praeteriti. Proto přirozenou měrou optativ praesentis místo má po indikativu, imperativu a optativu praesentis, optativ praeteriti po praeteritě věty hlavní, kterou se celý komplex větný přenáší v minulosť.

Ale mluvící může naznačovati i při praeteritě řídící věty, že mu dosud (ve chvíli kdy mluví) na splnění záleží, a skutečně často potkáváme se s optat. praesentis i po praeteritech, která sice často, ale nikoli vždycky lze pokládati za perfecta praesentiae. — Naopak i při praesentě hlavní věty může se ukazovati na účel už minulý, takořka na dobro odbytý, z čeho se vysvětluje optativ praeteriti přes nadřízené praesens.

§. 176. I. Čteme tedy optativ praesentis ve větě účelné:

1. po optativu dubitativném: Mk. X. 17. ƕa taujau, ei libainais aiweinons arbja wairþau? *τί ποιήσω, ἵνα ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;* J. VI. 28. ƕa taujaima, ei waurkjaima waurstwa guþs? *τί ποιῶμεν, ἵνα ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ;* — II. Kor. I. 17. bi leika þagkjau, ei sijai? *κατὰ σάρκα βουλεύομαι, ἵνα ᾖ...* Po indikativu dubitativném, t. j. po otázce nejistoty: J. VI. 5. ƕaþro bugjam hlaibans, ei matjaina þai? *πόθεν ἀγοράσομεν ἄρτους, ἵνα φάγωσιν οὗτοι;* — Podobně po optativu potentialném: I. Kor. XIII. 3. jabai atgibau leik mein, ei gabrannjaidau *ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου, ἵνα καυθήσωμαι.*

2. po optativu hortativném a desiderativném: Mt. V. 16. swa liuhtjai liuhaþ izwar in andwairþja manne, ei gasaiƕaina izwara goda waurstwa *οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα.* — V. 44. 45. bidjaiþ bi þans usþriutandans izwis... ei wairþaiþ sunjus attins izwaris þis in himinam *προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς... ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς.* Srv. VI. (3.) 4. Mk. XI. 25. L. XVI. 9. J. X. 38. I. Kor. VII. 5. IX. 24. XVI. 2. 11. II. Kor. VIII. 11. (ellipticky) 13. X. 7. E. VI. 19. 20. IV. 28. 29. Filip. I. 27. Kol. III. 21. IV. 6. II. Th. III. 14. — Ř. XV. 5. guþ gibai... ei hauhjaiþ *ὁ θεὸς δώῃ, ἵνα δοξάζητε.* Srv. I. Tim. VI. 1.

3. po imperativu a) výslovně položeném: Mt. I. 38. gaggam... ei merjau *ἄγωμεν ἵνα κηρύξω.* Srv. J. XI. 11. 16. — L. XX. 14. afslaham ina, ei uns wairþai þata arbi, *ἀποκτείνωμεν αὐτόν, ἵνα ἡμῶν γένηται ἡ κληρονομία.* — Mt. VI 17. 18. ludja þein þwah, ei ni gasaiƕaizau mannam fastands *τὸ*

[1]) Spojka ei (þei, þeei) původně byla jen podporou čili spíše jen obecným znakem souvislosti věty o sobě desiderativné s větou nadřízenou. Teprve zvykem na ni přenesena platnosť účelná.

Digitized by Google

πρόσωπόν σου νίψαι, ὅπως μὴ φανῇς τοῖς ἀνθρώποις νηστεύων. Srv. Mk. V. 12. L. IX. 12. XIV. 10. 23. J. VII. 3. XVII 1. 11. — I. Tim. IV. 15. þo sido þus, inuþ-þaim sijais, ei þatei þeihais þu, swikunþ sijai allaim *ταῦτα μελέτα, ἐν τούτοις ἴσθι· ἵνα σου ἡ προκοπὴ φανερὰ ᾖ ἐν πᾶσιν.* Srv V. 16. 20. Tit. I. 13. — Mk. XXVII. 42. = Mk. XV. 32. atsteigadau nu af þamma galgin, ei gasaihwaima *καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἵνα ἴδωμεν.* — Mk XII. 15. atbairiþ mis skatt, ei gasaihwau *φέρετέ μοι δηνάριον, ἵνα ἴδω.* — J. XII. 35. gaggiþ... ei riqiz izwis ni gafahai *περιπατεῖτε... ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς καταλάβῃ.* Srv. v. 36. J. VI. 12. (þei = Sk. VII. d., ale ei). — E. VI. 11. gahamoþ izwis sarwam guþs, ei mageiþ standan *ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ, πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς στῆναι.* Srv. v. 13. — L. VI. 37. ni stojid, ei ni stojaindau *μὴ κρίνετε καὶ οὐ μὴ κριθῆτε.* Srv. I. Kor. V. 7. VII. 5.

b) Imperativ nemusí býti výslovně položen ve větě řídící, než jen implicite v ní obsažen: Mk. XIV. 2. hwar wileis ei galeiþandans manwjaima, ei matjais paska, *ποῦ θέλεις ἀπελθόντες ἑτοιμάσωμεν, ἵνα φάγῃς τὸ πάσχα;* Srv. J. XVII. 24. II. Th. II. 12. — Takto se děje pak, že sama věta účelná (ei s optativem) zastupuje imperativ; řídící sloveso buď z věty předchozí, nebo vůbec z okolností snadno se domyslí: Mk. V. 23. ei qimands lagjais ana þo handuns, ei ganisai jah libai *ἵνα ἐλθὼν ἐπιθῇς αὐτῇ τὰς χεῖρας, ὅπως σωθῇ καὶ ζήσεται* (Předchází baþ ina filu, z čeho domyslí se: bidja þuk). Zcela podobně II. Th. I. 12.

J. XIII. 29. bugei þizei þaurbeima du dulþai, aiþþau þaim unledam ei hwa gibau *ἀγόρασον ὧν χρείαν ἔχομεν εἰς τὴν ἑορτήν· ἢ τοῖς πτωχοῖς ἵνα τι δῷ* — I. Kor. IV. 5. þannu nu ei faur mel ni stojaiþ *ὥστε μὴ πρὸ τοῦ καιροῦ τί κρίνετε.* — VII. ni ei, hwarjammeh swaswe gadailida guþ..., swa gaggai *εἰ μὴ ἑκάστῳ ὡς ἐμέρισεν ὁ θεὸς... οὕτω περιπατείτω.* — XVI. 16. ei nu jah jus ufhausjaiþ *ἵνα καὶ ὑμεῖς ὑποτάσσησθε.* — II. Kor. VIII. 7. ei jah in þizai anstai managnaiþ *ἵνα καὶ ἐν ταύτῃ τῇ χάριτι περισσεύητε* (tato věta však může býti také prostě účelná). — G. II. 10. þatainei þize unledane ei gamuneima *μόνον τῶν πτωχῶν ἵνα μνημονεύωμεν.*

Pozn. O imperativu po ei (Mt. XXVII. 49. let ei saihwam), v. výše §. 123.

§. 177. 4. Po indikativu praesentis: Mt. VI. 2. taujand (armaion) in gaqumþim jah garunsim, ei hauhjaindau fram mannam *ποιοῦσιν ἐλεημοσύνην ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς ῥύμαις, ὅπως δοξασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων.* Srv. v. 5. 16. — Mk. IV. 11. 12. jainaim þaim uta in gajukom allata wairþiþ, ei saihwandans saihwaina jah ni gaumjaina *ἐκείνοις τοῖς ἔξω ἐν παραβολαῖς τὰ πάντα γίνεται, ἵνα βλέποντες βλέπωσι καὶ μὴ ἴδωσι* — v. 21. ibai lukarn qimiþ, ei uf melan satjaidau, aiþþau undar ligr? niu ei ana lukarnastaþan satjaidau? *μήτι ὁ λύχνος ἔρχεται, ἵνα ὑπὸ μόδιον τεθῇ ἢ ὑπὸ τὴν κλίνην; οὐχ ἵνα ἐπὶ τὴν λυχνίαν ἐπιτεθῇ;* Srv. Mk. VII. 9. L. VI. 34. VIII. 12. 16. J. VI. 7. (þei) 30. VII. 23. — IX. 36. an hwas ist, ei galaubjau du imma? *τίς ἐστιν, ἵνα πιστεύσω εἰς αὐτόν;* — X. 10. 17. XI. 4. 15. 31. XII. 13. 19. 20. XIII. 19. XIV. 13. 31. XV. 2 XIX. 4. — Ř. VII. 3. frija ist þis witodis, ei ni sijai horinondei *ἐλεύθερα ἐστὶν ἀπὸ τοῦ νόμου, τοῦ μὴ εἶναι αὐτὴν μοιχαλίδα.* Srv. XI. 25. I. Kor I. 15. IV. 2. VIII. 13. IX. 23. 25. X. 33. II. Kor. IV. 7. 10. 11.

Digitized by Google

15. V. 4. 10. 11. 12. VI. 3. IX. 8. XI. 12. 16. XII. 9. XIII. 7. (třikrát) 10. G. IV. 13 VI. 13. V. 17. VI. 12. E. I. 16. 17. 18. III. 14. 16. 18. 19 IV. 17. Filip. III. 8. 9. Kol. I. 18. 28. I. Th. IV. 13. V. 4. I. Tim. II. 2. III. 7. 15. II. Tim. I. 4. II. 4. 10. III. 17. Tit. I. 8. 9.

(futuralně:) L. II. 35. þeina silbons saiwala þairhgaggiþ hairus, ei andhuljaindau... mitoneis, *σοῦ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία, ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν... διαλογισμοί.* — IV. 11. ana handum þuk ufhaband, ei ƕan ni gastagqjais bi staina fotu þeinana *ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου* — J. XIV. 16. anþarana parakletu gibiþ izwis, ei sijai miþ izwis du aiwa *ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένῃ μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα.* — XVI. 24. bidjaiþ jah nimiþ, ei faheþs izwara sijai usfullida *αἰτεῖτε καὶ λήψεσθε, ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν ᾖ πεπληρωμένη.* — II. Kor. X. (8.) 9. (ni gaaiwiskonda) ei ni þugkjaima *οὐκ αἰσχυνθήσομαι, ἵνα μὴ δόξω* — Srv. J. XVII. 26. I. Kor. XV. 28. XVI. 6. E. VI. 21. Filip. I. 25. 26. — Parenthetické »ne dicam« II. Kor. IX. 4. ei ni qiþau jus *ἵνα μὴ λέγωπεν ὑμεῖς.* Srv. Filem. 19.

Pozn. Mt. IX. 6. Mk. II. 10. L. V. 24. »ei witeiþ« není odvislé, jak se na pohled zdá, od qaþ, nýbrž od přítomnosti qiþa, která také Mk. II. 10. a L. V. 24. skutečně výslovně je podána a Mt. IX. 6. se domyslí.

§. 178. 5. Po perfektě praesentiae, při čemž nerozhoduje, je-li ř. už perfektum čili aorist, než jen to, zdali situace svědčí perfektu absolutnému: L. I. 3. galeikaida mis (dospěl jsem k úmyslu, jejž mám) þus meljan, ei gakunnais *ἔδοξέ μοι... σοι γράψαι, ἵνα ἐπιγνῷς.* — VIII. 10. (atgiban ist) þaim anþaraim in gajukom, ei saihvandans ni gasaihvaina, jah gahausjandans ni fraþjaina (*δέδοται*) *τοῖς λοιποῖς ἐν παραβολαῖς, ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσι, καὶ ἀκούοντες μὴ συνιῶσιν.* — XVI. 4. andþahta mik ƕa taujau, ei þan, biþe afsatjaidau us fauragaggja, andnimaina mik in gardins seinans *ἔγνων τι ποιήσω, ἵνα ὅταν μετασταθῶ τῆς οἰκονομίας, δέξωνταί με εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν.* — J. V. 22. 23. (= Sk. V. c. d.) staua alla atgaf sunau, ei allai sweiraina sunu *τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ, ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν υἱόν.* Srv. v 36. Sk. VI. 6. waurstwa þoei atgaf mis atta, ei ik taujau þo *ἔργα ἃ ἔδωκέ μοι ὁ πατήρ, ἵνα τελειώσω αὐτά.* Srv. J. XIII. 15. XVII. 2. 22. 23. (dvakrát) 26. Sk. V. d. — J. VI. 38. atstaig us himina, nih þeei taujau wiljan meinana *καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν.* — IX. 39. du stauai ik in þamma fairhvau qam, ei þai unsaihvandans saihvaina *εἰς κρῖμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέπωσι.* Srv. X. 10. XII. 46. 47. XVIII. 37. — XI. 42. in manageins þizos bistandandeins qaþ (proslovil jsem a slova má dosud platí), ei galaubjaina *διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιεστῶτα εἶπον, ἵνα πιστεύσωσιν.* — Srv. XIV. 29. — XV. 11. þata rodida izwis, ei faheþs meina in izwis sijai, jah faheds izwara usfulljaidau *ταῦτα λελάληκα ὑμῖν* (a co jsem řekl, dosud platí!) *ἵνα ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ ἐν ὑμῖν μείνῃ καὶ ἡ χαρὰ ὑμῶν πληρωθῇ.* Srv. XVI. 1. 4. 33. — XV. 16. ik gawalida izwis, ei jus sniwaiþ jah akran bairaiþ, jah akran izwar du aiwa sijai *ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς, ἵνα ὑμεῖς ὑπάγητε καὶ καρπὸν φέρητε, καὶ ὁ καρπὸς ὑμῶν μένῃ.* – Srv. E. I. 4. — Ř. VII. 4. afdauþidai waurþuþ, ei wairþaiþ anþaramma *ἐθανατώθητε... εἰς τὸ γενέσθαι ὑμᾶς ἑτέρῳ.* — (Perfectum

Digitized by Google

praesentiae ukryto v partic :) Ř. VII. 4. þamma us dauþaim urreisandin, ei akran bairaima guþa τῷ ἐγερθέντι, ἵνα καρποφορήσωμεν. — VIII. 3. 4. bi frawaurht gawargida frawaurht in leika, ei garaihtei witodis usfulljaidau in uns περὶ ἁμαρτίας κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν. — IX. 17. du þamma silbin urraisida þuk, ei gabairhtjau εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐξήγειρά σε, ὅπως ἐνδείξωμαι. — XI. 19. usbruknodedun astos, ei ik intrusgjaidau ἐξεκλάσθησαν οἱ κλάδοι, ἵνα ἐγὼ ἐγκεντρισθῶ. — 32. galauk guþ allans ungalaubeinai, ei allans gaarmai συνέκλεισε ὁ θεὸς τοὺς πάντας εἰς ἀπείθειαν, ἵνα τοὺς πάντας ἐλεήσῃ. — XV. 4. gameliþ warþ... ei wen habaima προεγράφη, ἵνα ἐλπίδα ἔχωμεν — I. Kor. I. 17. ni insandida mik, ei ni lausjaidau galga Xristaus οὐκ ἀπέστειλέ με, ἵνα μὴ κενωθῇ ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ. Srv. E. VI. 22. Filip. II. 28. Kol. IV. 8. I. Th. III. 2. — I Kor. V. (3.) 5. (gastauida) atgiban þana swaleikana... ei ahma ganisai (κέκρικα) παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ. — II. Kor. I. 4. gaþrafstida uns... ei mageima weis gaþrafstjan (ὁ παρακαλῶν) ἡμᾶς εἰς τὸ δύνασθαι ἡμᾶς παρακαλεῖν. v. 9. habaidedum... ei ni sijaima ἐσχήκαμεν.. ἵνα μὴ ὦμεν. — II. 4. gamelida izwis ni þeei saurgaiþ, ak ei friaþwa kunneiþ ἔγραψα ὑμῖν (a psaní máte) οὐχ ἵνα λυπηθῆτε, ἀλλὰ τὴν ἀγάπην ἵνα γνῶτε. Srv. II. 9. E. III. 3. — II. 5. ni mik gaurida, ak bi sum ain, ei ni anakaurjau allans izwis οὐκ ἐμὲ λελύπηκεν ἀλλ' ἀπὸ μέρους, ἵνα μὴ ἐπιβαρῶ πάντας ὑμᾶς — IV. 4. gablindida fraþja þize ungalaubjandane, ei ni liuhtjai im ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων εἰς τὸ μὴ αὐγάσαι αὐτοῖς. — V. 15. faur allans gaswalt, ei libaina ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα ζῶσιν. Srv. G. II. 19. I. Th. V. 10. — II. Kor. VIII. 9. gaunledida sik, ei jus gabeigai wairþaiþ ἐπτώχευσε, ἵνα ὑμεῖς πλουτήσητε — G. II. 16. galaubidedum (uvěřili jsme, a věříme) ei garaihtai wairþaima ἐπιστεύσαμεν, ἵνα δικαιωθῶμεν. — E. I. 11. 12. gasatidai wesum... ei sijaima ἐκληρώθημεν... εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς — II. 5. 7. miþgaqiwida uns,. . miþurraisida... jah miþgasatida... ei ataugjai συνεζωοποίησε... καὶ συνήγειρε... καὶ συνεκάθισε... ἵνα ἐνδείξηται. — II. (8) 9 (sijuþ ganasidai ἐστὲ σεσωσμένοι) ni us waurstwam, ei ƕas ƕopai οὐκ ἐξ ἔργων, ἵνα μή τις καυχήσηται — 10. fauragamanwida... ei in þaim gaggaima προητοίμασεν... ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν. — Filip. II. 27. guþ ina gaarmaida, ei gaurein ana gaurein ni habau ὁ θεὸς αὐτὸν ἠλέησεν, ἵνα μὴ λύπην ἐπὶ λύπῃ σχῶ. — Kol. IV. 3. 4. gabundans im, ei gabairhtjau δέδεμαι, ἵνα φανερώσω. — I. Tim. I. 20. þanzei anafalh satanin, ei gatalzjaindau ni wajamerjan οὓς παρέδωκα τῷ σατανᾷ, ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν — Tit. I. 5. bilaiþ þus in Kretai in þize, ei wanata atgaraihtjais κατέλιπόν σε ἐν Κρήτῃ, ἵνα τὰ λείποντα ἐπιδιορθώσῃ — Sk. I. d. leik mans andnam, ei laisareis uns wairþai (corpus hóminis sumpsit, ut praeceptor nobis fieret).

§. 179. 6. I po praeteritě významu skutečně minulého, má-li se označiti, že na splnění účelu i dále záleží, místo má optativ praesentis: Ř. XI. 31. swa jah þai nu ni galaubidedun izwarai armaion, ei jah eis gaarmaindau οὕτω καὶ οὗτοι νῦν ἀπείθησαν τῷ ὑμετέρῳ ἐλέει, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐλεηθῶσι (τὸ ἔλεος působí dále přes jejich nevěru!) — I. Kor. IV. 6. þo þan, broþrjus, þairhgaleikoda in mis jah Apaullon in izwara, ei in ugkis ganimaiþ. . ei ains...

Digitized by Google

ufblesans ni sijai *ταῦτα δὲ, ἀδελφοί, μετεσχημάτισα εἰς ἐμαυτὸν καὶ Ἀπολλὼ δι' ὑμᾶς, ἵνα ἐν ἡμῖν μάθητε ... ἵνα μὴ εἷς ... φυσιοῦσθε.* — II. Kor. VII. 9. saurgaideduþ auk bi guþ, ei in waihtai ni gasleiþjaindau us unsis *ἐλυπήθητε γὰρ κατὰ θεὸν, ἵνα ἐν μηδενὶ ζημιωθῆτε ἐξ ἡμῶν.* — XI. 7. ibai frawaurht tawida mik silban haunjands, ei jus ushauhjaindau? *ἢ ἁμαρτίαν ἐποίησα ἐμαυτὸν ταπεινῶν, ἵνα ὑμεῖς ὑψωθῆτε;* (zde může rozhodovati také praesens v part. *ταπεινῶν* obsažené, neboť apoštol pokořuje se ještě stále) — G. II. 5. ni ƕeilohun gakunþedum ufhnaiwein, ei sunja aiwaggeljons gastandai at izwis *οὐδὲ πρὸς ὥραν εἴξαμεν τῇ ὑποταγῇ, ἵνα ἡ ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου διαμείνῃ πρὸς ὑμᾶς.* — Filip. III. 10. 11. miþ kauriþs was dauþau, ei ƕaiwa gaqimau (*συμμορφούμενος*) *τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, εἴ πως καταντήσω.*

Velmi praegnantní doklad pro patrné praeteritum historické a přece praes. optativ děje, na jehož vyplnění dosud záleží, poskytuje Filem. 15. aufto auk duþe afgaf sik du ƕeilai, ei aiweinana ina andnimais *τάχα γὰρ διὰ τοῦτο ἐχωρίσθη πρὸς ὥραν, ἵνα αἰώνιον αὐτὸν ἀπέχῃς.* — Sk. V. a. þatuh þan insok, ei galaisjaina sik (hoc vero indicavit, ut discant).

7. I po optativu neskutečnosti takto účel může býti vyjádřen optativem praesentis, aby se naznačilo, že na splnění jeho stále záleží: Ř. IX. 11. nauhþanuh ni gabauranai wesun, aiþþau tawidedeina ƕa þiuþis aiþþau unþiuþis, ei bi gawaleinai muns guþs wisai (ř. jinak:) *μήπω γεννηθέντων μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἵνα ἡ τοῦ θεοῦ πρόθεσις μένῃ.* — I. Kor. IV. 8. wainei þiudanodedeiþ, ei jah weis izwis miþ þiudanoma *ὄφελόν γε ἐβασιλεύσατε, ἵνα καὶ ἡμεῖς ὑμῖν συμβασιλεύσωμεν.*

§. 180. II. Naproti tomu optativ praeteriti pravidelně místo má po

1. praeteritě vypravovacím (historickém), kterým celý komplex myšlének posunut jest v obor minulosti: Mt. VIII. 16. 17. allans þans ubil habandans gahailida, ei usfullnodedi þata gamelido *πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντα ἐθεράπευσεν, ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθέν.* Srv. J. XV. 24. 25. XVIII. 9. 32. — Mt. XXVII. 1. runa nemun allai gudjans ... ei afdauþidedeina ina *συμβούλιον ἔλαβον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς, ὥστε ... θανατῶσαι αὐτόν.* Srv. Mk. III. 6. XV. 11. — (Ale tyto tři věty mohou se také pokládati jen za předmětné.) —

Mk. III. 2. witaidedun imma ... ei wrohidedeina ina *παρετήρουν αὐτὸν ... ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ.* Srv. L. VI. 7. — Mk. III. 9. qaþ þaim siponjam seinaim, ei skip habaiþ wesi ... ei ni þraiheina ina *εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα πλοιάριον προσκαρτερῇ ... ἵνα μὴ θλίβωσιν αὐτόν.* — III. 10. drusun ana ina, ei imma attaitokeina (*ὥστε ἐπιπίπτειν αὐτῷ, ἵνα αὐτοῦ ἅψωνται.* Srv. X. 13. L. XVIII. 15. — Mk. III. 14. gawaurhta twalif ... ei insandidedi ins merjan *ἐποίησε δώδεκα ... ἵνα ἀποστέλλῃ αὐτοὺς κηρύσσειν.* — VIII. 6. atgaf ... ei aflagidedeina *ἐδίδου ... ἵνα παραθῶσι.* Srv. XV. 15. L XV. 29. — Mk. IX. 22. ufta ina in fon atwarp jah in wato, ei usqistidedi imma *πολλάκις αὐτὸν εἰς πῦρ ἔβαλε καὶ εἰς ὕδατα, ἵνα ἀπολέσῃ αὐτόν.* Srv. XI. 13. XII. 2. 13. XIV. 10. 49. XV. 20. 21. XVI. 1. L. II. 24. 27. IV. 42. XIX. 4. 15. XX. 9. 20. J. VI. 15 VII. 32. VIII. 56. (objektivná?) 59. X. 31. XI. 19. XII. 9. 20. 37. 38. 40. XVIII. 28. Ř. VII. 13. X. 22. 23.

Digitized by Google

XI. 11. II. Kor. I. 15 III. 13. V. 21. G II. 4. Filip. II. 30. II. Th. III. 8. I. Tim. I. 16. Filem. 13. N. V. 18. Sk. IV. d. V. b.

Optativ praeteriti passivi opsaný se jeví už Mk. III. 9. (habaiþ wesi) dále: XV. 15. Jesu atgaf... ei ushramiþs wesi *παρέδωκε τὸν Ἰησοῦν, ἵνα σταυρωθῇ.* — L. II. 3. iddjedun allai, ei melidai weseina *ἐπορεύοντο πάντες ἀπογράφεσθαι.* — J. XII. 42. ni andhaihaitun, ei ni uswaurpanai waurþeina *οὐχ ὡμολόγουν, ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται.* — XVII. 12. ainshun us im ni fraqistnoda... ei þata gamelido usfulliþ waurþi *οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο ... ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ.* — Ř. VII. 13. frawaurhts warþ, ei uskunþa waurþi frawaurhts *ἡ ἁμαρτία γέγονε, ἵνα φανῇ ἁμαρτία.* — Srv. J. XVIII. 36. E. III. 8.

2. Po opsaném praeteritě passivi: L. IX. 45. was gahuliþ faura im, ei ni froþeina imma *ἦν παρακεκαλυμμένον ἀπ' αὐτῶν, ἵνα μὴ αἴσθωνται αὐτό.* — V elliptické vazbě: J. IX. 3. nih sa frawaurhta, nih fadrein is, ak (domysli: stalo se) ei bairhta waurþeina waurstwa guþs ana imma *οὔτε οὗτος ἥμαρτεν οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ ἐν αὐτῷ.*

3. Po optativu neskutečnosti: J. XVIII. 36. andbahtos meinai usdaudidedeina, ei ni galewiþs wesjau *οἱ ὑπηρέται ἂν οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο, ἵνα μὴ παραδοθῶ.*

§. 181. 4. I po praeteritě na oko praesentickém (jako v lat. po praes. historickém možny jsou pobočné časy přítomnosti i minulosti) optativ praeteriti má místo, když mluvící na ně pohlížel jako na minulosť: G. I. 4. izei gaf sik silban faur frawaurhtins unsaros, ei uslausidedi uns *τοῦ δόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ὅπως ἐξέληται ἡμᾶς.* (Apoštol v tu chvíli patrně myslí [t. j. Ulfilas to tak béře, jakoby myslil] na historickou událost oběti Kristovy.) — E. II. 14. 15. 16. saei gatawida þo ba du samin ... ei þans twans gaskopi in sis silbin du ainamma niujamma mann... jah gafriþodedi þans bans in ainamma leika *ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἕν ... ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ ἐν ἑαυτῷ εἰς ἕνα καινὸν ἄνθρωπον ... καὶ ἀποκαταλλάξῃ τοὺς ἀμφοτέρους ἐν ἑνὶ σώματι.* — III. 8. mis atgibana was ansts so... 10. ei kanniþ wesi *ἐμοὶ ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη ... ἵνα γνωρισθῇ.* — IV. 10. sa ist jah saei usstaig ufar allans himinans, ei usfullidedi allata *αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβὰς ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα.* — Sk. I. a. qam nasjands, ei gawaurhtedi uslunein (venit salvator, ut operaretur redemptionem).

Všude mluvící patrně se staví na minulé stanovisko, t. j. v dobu, kdy děj v přítomnosti dokonaný začal. A z takovéhoto přenesení se v mysli do doby minulé vysvětlí se také J. XIII. 18., kde optativ praeteriti stojí na pohled i za praesentem: Ni bi allans izwis qiþa. Ik *wait* þarjans gawalida, ak (doplň tuto »ale učinil jsem to tenkrát, když jsem volil«, proto:) ei usfulliþ waurþi þata gamelido = *οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω· ἐγὼ οἶδα οὓς ἐξελεξάμην· ἀλλ' ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ.*

§. 182. 5. Poněkud překvapující střídání optativu praesentis s optativem minulosti čte se na pěti místech epištol: I. Kor. IX. 19. (po lacuně) ei managizans gageigaidedjau (*ἐμαυτὸν ἐδούλωσα*) *ἵνα τοὺς πλείονας κερδήσω.* — v. 20. jah warþ Judaium swe Judaius, ei Judaiuns gageigaidedjau *καὶ ἐγενόμην*

Digitized by Google

τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, ἵνα Ἰουδαίους κερδήσω. — Tak ještě dvakrát (v. 20. 22.) gageigaidedjau; ale mezi tím uprostřed v. 21. ei gageigau witodalausans ἵνα κερδήσω ἀνόμους a pak (v. 22.) celek zavírá: allaim was all, ei ƕaiwa sumans ganasjau τοῖς πᾶσι γέγονα τὰ πάντα, ἵνα πάντως τινὰς σώσω. Výkladem tu musí býti to, že tvary warþ a was třeba vzíti za perfektum praesentiae (čemu svědčí i ř. γέγονα na posledním místě), po němž jsou dle výkladu právě sub 4. podaného oba optativy možny. Ostatně jest pochopitelný také přechod od gageigaidedjau, jež vzniká vzpomínkou na »historické« chvíle, kdy apoštol všelijak okolnostem se musil přizpůsobovati, ke gageigau, ganasjau, jež způsobeny jsou stálou jeho snahou o blaho věřících — a překladatel získal variaci ve stejných výrazech, kterou všude miluje.

II. Kor. XII. 7. ei ni ushafnau, atgibana ist mis hnuto leika meinamma, ei mik kaupastedi, ei ni ufarhugjau ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι, ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκὶ, ἵνα με κολαφίζῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι. Zase atgibana ist mis jest perfectum praesentiae, ei ni ushafnau, ei ni ufarhugjau jsou účely stálé; ei mik kaupastedi řečeno se stanoviska chvíle, kdy osten tělu dán byl; ono »zašijkování« (kaupatjan) děje se dle potřeby jednou (n.) opětovaně, ale účinky jeho jsou stálé.

II. Kor. IX. 3. ƒauragasandida broþruns, ei ƕoftuli unsara so fram izwis ni waurþi lausa in þizai halbai, ei swaswe qaþ, gamanwidai sijaiþ ἔπεμψα τοὺς ἀδελφοὺς, ἵνα μὴ τὸ καύχημα ἡμῶν τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κενωθῇ ἐν τῷ μέρει τούτῳ· ἵνα καθὼς ἔλεγον, παρεσκευασμένοι ἦτε. Fauragasandida zase perf. praes.; waurþi řečeno se stanoviska chvíle, kdy poslání se stalo; ei gamanwidai sijaiþ jest účel stálý, trvalý. — Právě tak věc se má G. IV. 4. 5. insandida (perf. praes.) guþ sunu seinana... ei þans uf witoda usbauhtedi, ei suniwe sibja andnimaina ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ... ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υἱοθεσίαν ἀπολάβωμεν — a právě tak zase: E. V. 25. sik silban atgaf (perf. praes.) faur þo... ei þo gaweihaidedi, ei ustauhi silba sis wulþaga aikklesjon, ni habandein wamme... ak ei sijai weiha jah unwamma ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς... ἵνα αὐτὴν ἁγιάσῃ... ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἔνδοξον... μὴ ἔχουσαν σπίλον... ἀλλ' ἵνα ᾖ ἁγία καὶ ἄμωμος.

§. 183. 6. Věty účelné po výrazech péče, přičinění, starosti nebo strachu oč, mají podobu odvislé otázky.

Jak blízko účel v takovém případě se stýká se starostlivou otázkou, viděti z dokladů, kde řecká otázka podána gotsky větou účelnou: Mk. XI. 13. gasaiƕands smakkabagm atiddja, ei aufto bigeti ƕa ana imma ἰδὼν συκὴν ἦλθεν, εἰ ἄρα εὑρήσει τι ἐν αὐτῇ (ř. zdali by nalezl, g. aby nalezl). — Filip. III. 12. afargagga, ei gafahau διώκω, εἰ καταλάβω (ř. zase: zdali bych dosáhl, g. abych dosáhl). — III. 10. 11. miþkauriþ was dauþau is, ei ƕaiwa gaqimau in usstassai συμμορφούμενος τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, εἴ πως καταντήσω εἰς τὴν ἐξανάστασιν. — Ř. XI. 13. andbahti mein mikilja, ei ƕaiwa in aljana briggau leik mein τὴν διακονίαν μου δοξάζω, εἴ πως παραζηλώσω μου τὴν σάρκα.

Jako tuto řecké otázky převedeny jsou gotskými účelnými větami, tak naopak ř. účelné (uvedené obyčejně částicí μή buď prostou, buď sdruženou s jiným slovem μήτι, μήποτε, μήπως) přeloženy jsou gotskými otázkami.

Digitized by Google

a) Zajímavo jest, že jen jediná takováto účelná otázka uvedena jest tazacím niu: II. Tim. II. 24.—26. skalks fraujins ni skal sakan, ak qairrus wisan ... in qairrein talzjands þans andstandands, niu ƕan gibai im guþ idreiga du ufkunþja sunjos, jah uskawjaindau us unhulþins wruggon *δοῦλον κυρίου δεῖ ἤπιον εἶναι... ἐν πραΰτητι παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, μήποτε δῷ αὐτοῖς ὁ θεὸς μετάνοιαν καὶ ἀνανήψωσι ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος.*

A jediná také exceptivně tazacím nibai: Mk. IV. (11.) 12. jainaim þaim uta in gajukom allata wairþiþ, ei saiƕandans saiƕaina, jah ni gaumjaina, jah hausjandans hausjaina, jah ni fraþjaina, nibai ƕan gawandjaina sik, jah afletaindau im frawaurhteis *ἐκείνοις τοῖς ἔξω ἐν παραβολαῖς τὰ πάντα γίνεται· ἵνα βλέποντες βλέπωσι καὶ μὴ ἴδωσι, καὶ ἀκούοντες ἀκούωσι καὶ μὴ συνιῶσι· μήποτε ἐπιστρέψωσι καὶ ἀφεθῇ αὐτοῖς τὰ ἁμαρτήματα.* Tuto se však zdá, že překladatel větu po nibai pokládal prostě za exceptivně hypothetickou (leda že by se obrátili), ač řecký text ukazuje na ironicky obavnou. Bratří překládají slovně: »aby se snad *ne*obrátili, a byli by jim odpuštěni hříchové«. Tento smysl by gotsky vymáhal nikoli nibai nýbrž ibai! Také Luther převádí slovně: »auf dass sie sich nicht dermaleinst bekehren, und ihre sünden vergeben werden.«

b) Ostatní obavně účelné věty všecky uvedeny jsou částicí ibai, která sama jsouc kladnou, i prosté otázce, i větě obavně účelné dodává rázu záporného (jako naopak zápor ni, niu ukazuje na očekávanou odpověď kladnou).[1])

---

[1]) Pěkně vedle sebe otázky různého druhu položeny jsou: II. Kor. XII. 18. ibai, bifaihoda izwis Teitus? (ne!) niu þamma samin ahmin iddjedum, niu þaim samam laistim *μή τι ἐπλεονέκτησεν ὑμᾶς Τίτος; οὐ τῷ αὐτῷ πνεύματι περιεπατήσαμεν.*

Otázky záporného rázu v textu g. jsou tyto: Mt. VII. 16. ibai lisanda af þaurnum weinabasja? *μήτι συλλέγουσιν ἀπὸ ἀκανθῶν σταφυλήν*; Srv. IX. 15. Mk. II. 19. IV. 21. — L. XVII. 9. iba þank þus fairhaitis skalka jainamma? (Odpověď hned následuje:) ni man *μὴ χάριν ἔχει τῷ δούλῳ ἐκείνῳ; οὐ δοκῶ.* J. III. 4. (Sk. II. b) ibai mag in wamba aiþeins seinaizos galeiþan jaggabairaidau? *μὴ δύναται εἰς κοιλίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ δεύτερον εἰσελθεῖν καὶ γεννηθῆναι*; Srv. J. IX. 27. 40. VII. 31. 47. Sk. VIII. C = 51. 52 (= Sk. VIII. d.) X. 21. Ř. IX. 20. XI. 1. I. Kor. IX. 8. X. 22. II. Kor. III. 1. XI. 7. XII. 17. 18. — (ibai aùfto) J. VII. 26, Ř. XI. 21. II. Kor. I. 17.

Má-li otázka po ibai přece nabyti kladného rázu, t. j. ukazovati na kladnou odpověď, přistupuje

1. negace ni ke slovesu: Ř. X. 18. ibai ni hausidedun *μὴ οὐκ ἤκουσαν* — 19. ibai Israel ni fanþ *μὴ οὐκ ἔγνω Ἰσραήλ*; — I. Kor. IX. 4. 5. ibai ni habam waldufni *μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν*; — XI. 22. ibai auk gardins ni habaiþ du matjan jah drigkan? *μὴ γὰρ οἰκίας οὐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν.*

(Jinak Ř. XI. 21. ibai aufto ni þuk freidjai? *μή πως οὐδὲ σοῦ φείσηται*; ni = ani náleží pouze ke slovu þuk!)

2. negace přistupuje přímo k ibai: J. VII. 35. nibai in distahein þiudo skuli gaggan? *μὴ εἰς τὴν διασπορὰν τῶν Ἑλλήνων μέλλει πορεύεσθαι* (»snad nechce jíti,« nebo exceptivně »leda snad, že by šel.«) — J. VIII. 22. nibai usqimai sis silbin ei qiþiþ *μήτι ἀποκτενεῖ ἑαυτὸν ὅτι λέγει* (»snad se sám nezabije?« nebo exceptivně: »leda že snad sám se chce zabiti«).

Dle těchto nibai třeba právě vyložiti také nibai ve větě obavné Mk. IV. 12. ukázkou ke kladu!

Digitized by Google

§. 184. V některých případech obavně účelné ibai má více ráz objektivný nežli vskutku účelný. Ty již jsou vytčeny výše v §. 96. b. a sice po ogan: II. Kor. XI. 3. XII. 20. 21. G. IV. 11. — po biwandjan: II. Kor. VIII. 20. — po saiƕan: G. V. 15. I. Th. V. 15. — po atsaiƕan: G. VI. 1. (a formalně podmětná věta po þugkjan: G. II. 2.)

V ostatních dokladech však patrněji vyniká účelná platnosť, ač jakési objektivné přibarvení všude se pojí ke tvaru odvislé otázky: Mt. V. 25. sijais waila hugjands andastauin þeinamma sprauto, ibai ƕan atgibai þuk sa andastaua stauin, jah sa staua þuk atgibai andbahta, jah in karkara galagjaza *ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου ταχύ ... μή ποτέ σε παραδῷ ὁ ἀντίδικος τῷ κριτῇ καὶ ὁ κριτής σε παραδῷ τῷ ὑπηρέτῃ· καὶ εἰς φυλακὴν βληθήσῃ.*

XXVII. 64. hait witan þamma hlaiwa und þana þridjan dag, ibai aufto qimandans þai siponjos is binimaina ina jah qiþaina *κέλευσον ἀσφαλισθῆναι τὸν τάφον ἕως τῆς τρίτης ἡμέρας· μήποτε ἐλθόντες οἱ μαθηταί αὐτοῦ κλέψωσιν αὐτὸν καὶ εἴπωσι ...*

Mk. II. 21. ni manna plat fanins niujis siujiþ ana snagan fairnjana, ibai afnimai fullon af þamma sa niuja þamma fairnjin, jah wairsiza gataura wairþiþ (ř. jinak:) *οὐδεὶς ἐπίβλημα ῥάκους ἀγνάφου ἐπιῤῥάπτει ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ, εἰ δὲ μή, αἴρει τὸ πλήρωμα αὐτοῦ τὸ καινὸν τοῦ παλαιοῦ, καὶ χεῖρον σχίσμα γίνεται.* — II. 22. ni manna giutiþ wein juggata in balgins fairnjans; ibai aufto distairai wein þata niujo þans balgins, jah wein usgutniþ *οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς· εἰ δὲ μή, ῥήσσει ὁ οἶνος ὁ νέος τοὺς ἀσκοὺς καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται.* — L. XIV. 12. ni haitais frijonds þeinans ... ibai aufto jah eis haitaina þuk jah wairþiþ þus usguldan *μὴ φώνει τοὺς φίλους σου, μήποτε καὶ αὐτοί σε ἀντικαλέσωσι καὶ γένηταί σοι ἀνταπόδομα.* — XIV. 28. 29. izwara ƕas wiljands kelikn timbrjan niu frumist gasitands rahneiþ manwiþo habaiu du ustiuhan, ibai aufto, biþe gasatidedi grunduwaddju jah ni mahtedi ustiuhan, allai þai gasaiƕandans duginnaina bilaikan ina? *τίς ἐξ ὑμῶν θέλων πύργον οἰκοδομῆσαι, οὐχὶ πρῶτον καθίσας ψηφίζει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει τὰ πρὸς ἀπαρτισμόν; ἵνα μήποτε, θέντος αὐτοῦ θεμέλιον καὶ μὴ ἰσχύοντος ἐκτελέσαι, πάντες οἱ θεωροῦντες ἄρξωνται ἐμπαίζειν αὐτῷ;* — L. XVIII. 5. fraweita þo, ibai und andi qimandei usagljai mik *ἐκδικήσω αὐτήν, ἵνα μὴ εἰς τέλος ἐρχομένη ὑπωπιάζῃ με.* — I. Kor. IX. 27. leik mein wlizja jah anaþiwa, ibai anþaraim merjands silba uskusans wairþau *ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καί δουλαγωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι.* — II. Kor. II. 7. swaei þata andaneiþo izwis mais fragiban jah ga-

---

Jednou zdá se, že prosté ibai má už smysl exceptivný: II. Kor. III. 1. ibai þaurbum swe sumai anafilhis boko du izwis — (ř. aspoň stojí) *εἰ μὴ χρήζομεν ὥς τινες συστατικῶν ἐπιστολῶν πρὸς ὑμᾶς.* — Ale obyčejným výkladem (že totiž otázkou napovídá se odpověď: nepotřebujeme) také se tu vystačí.

Zcela jinak vypadá otázka rázu kladného, jen s pochybností sloučeného: L. III. 15. þagkjandam allaim niu aufto sa wesi Xristus? *διαλογιζομένων πάντων μήποτε αὐτὸς εἴη ὁ Χριστός* (Byli naklonění věřiti, že ano, jenže měli pochybnosť!)

Důraznou negací (ne, nei) ukazuje se na rozhodnou odpověď kladnou: II. Kor. III. 8. ƕaiwa nei mais andbahti ahmins wairþai in wulþau? *πῶς οὐχί μᾶλλον ἡ διακονία τοῦ πνεύματος ἔσται ἐν δόξῃ;* — Sk. (38.) I. c (prosté ne.)

Digitized by Google

þlaihan, ibai aufto managizein saurgai gasigqai sa swaleiks *ὥστε τουναντίον μᾶλλον ὑμᾶς χαρίσασθαι καὶ παρακαλέσαι, μήπως τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῇ ὁ τοιοῦτος.* — XI. 16. aftra qiþa, ibai ƕas mik muni unfrodana *πάλιν λέγω, μή τίς με δόξῃ ἄφρονα εἶναι.* — XII. 6. freidja ibai ƕas in mis ƕa muni *φείδομαι μή τις εἰς ἐμὲ λογίσηται.* — I. Th. III. 5. insandida du ufkunnan galaubein izwara, ibai aufto usfaifraisi izwis sa fraisands *ἔπεμψα εἰς τὸ γνῶναι τὴν πίστιν ὑμῶν, μήπως ἐπείρασεν ὑμᾶς ὁ πειράζων.*

Nad míru zajímavá vazba jest: G. V. 13. jus auk du freihalsa laþodai sijuþ, broþrjus; þatainei ibai þana freihals du lewa leikis taujaiþ; ak in friaþwos ahmins skalkinoþ izwis misso *ὑμεῖς γὰρ ἐπ' ἐλευθερίᾳ ἐκλήθητε, ἀδελφοί· μόνον μὴ τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἀφορμὴν τῇ σαρκί, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις.* — Ibai s optativem zastupuje záporný adhortativ; což patrně vyvinulo se teprve na základě platnosti účelné; teprve když tato pro ibai (= aby ne) se ustálila, mohlo se ho užiti k elliptickému opsání negativného hortativu, jako se positivného ei užívalo k opsaní hortativu kladného (v. §. 176. 3. b.)

7. Modus po účelném ibai jest (jako po ei) vždy optativ a sice ve všech dokladech optativ praesentis mimo čtyři, ve kterých vztah k minulosti jest zcela očitý. Jsou to G. II. 2. (velmi poučné místo, poněvadž tu opt. praes. o přítomnosti a optativ praet. o minulosti stojí vedle sebe:) ussok aiwaggeli, iþ sundro þaimei þuhta, ibai sware rinnau aiþþau runnjau (*ἀνεθέμην εὐαγγέλιον*) *κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς δοκοῦσι, μή πως εἰς κενὸν τρέχω ἢ ἔδραμον.* — II. Kor. VIII. 20. ibai ƕas uns fairinodedi *μή τις ἡμᾶς μωμήσηται* — závisí vlastně na v. 18. gaþþanmiþsandidedum, kterým celý komplex myšlének se posouvá v minulosť. Srv. I. Th. III. 5. — G. IV. 11. og izwis, ibai sware arbaididedjau in izwis *φοβοῦμαι ὑμᾶς μὴ πως εἰκῇ κεκοπίακα εἰς ὑμᾶς.*

V některých souřadných vícečlenných větách po ibai jeví se přechod od optativu k indikativu (Mt. V. 25. XXVII. 64. Mk. II. 21. 22. L. XIV. 12.) O těch řeč byla již v parataxi v §. 65. 2.[1]) Mohlo by se za to míti, že v nich jest přechod od věty hypotaktické k samostatné, ale brání tomu doklady jiné, ve kterých na tento přechod nelze mysliti, zejména: L. XIV. 12. snad i Mk II. 21. 22

Poměry zástupné.

§. 185. 1. Věty účelné úzce stýkají se s předmětnými a výslednými. Všecky věty po výrazech vůle a projevu vůle (§. 93 a 96. a.) jsou tvarem vlastně účelné, a optativ v nich jako v účelných prvotnou platností žádací.

Že naopak věty obavně účelné po ibai jsou buď přímo objektivní, neb aspoň objektivné přibarvení podržují, právě pověděno.

Však i jiné věty kolísají se mezi platností účelnou a předmětnou: Mk X. 38. magutsu driggkan stikl ... jah daupeinai ei daupjaindau *δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον*

[1]) A. Köhler l. c. 86. vykládá dosti správně, že tu indikativem označuje se nutný následek, jenž by nastati musil, kdyby se nezabránilo tomu, co jest vysloveno optativem.

Digitized by Google

ριον ... καὶ τὸ βάπτισμα ... βαπτισθῆναι; (opt. dubitativný). — II. Kor. II. 1. gastauida þata silbo at mis ... ei ni qimau ἔκρινα ἐμαυτῷ τοῦτο τό μὴ πάλιν ἐλθεῖν. — v. 3. gamelida ... ei ni habau, ἔγραψα ... ἵνα μὴ ἔχω. — 10. 11. fragiba ... ei ni gaaiginondau fram satanin κεχάρισμαι ... ἵνα μὴ πλεονεκτηθῶμεν ὑπὸ τοῦ σατανᾶ. — Ř. XIV. 13. þata stojaiþ mais, ei ni satjaiþ bistugq broþr τοῦτο κρίνατε μᾶλλον τὸ μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ. — Mk. VII. 9. waila inwidiþ anabusn guþs, ei (tím, že) þata anafulhano izwar fastaiþ καλῶς ἀθετεῖτε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ, ἵνα τὴν παράδοσιν ὑμῶν τηρήσητε. — Filip. II. 2. usfulleiþ meina fahed, ei þata samo hugjaiþ πληρώσατέ μου τὴν χαράν, ἵνα (tím, že) τὸ αὐτὸ φρονῆτε. — Filip. III. 16. du þammei gasnewum, ei samo hugjaima εἰς ὃ ἐφθάσαμεν τὸ αὐτὸ φρονεῖν. — Sk. VIII. c. in þammei liugandans bigitanda, ei ni ainshun reike aiþþau Fareisaie galaubidedi (qua in re mentientes inveniuntur ... neminem principum credidisse ei). — V těchto posledních dokladech ei má platnosť jen jaksi explikativnou, jako též I. Th. IV. 3. þata ist wilja guþs ei ... J. VI. 29. þatist waurstw guþs ei ... Srv. VI. 40. 50. XV. 8. a j., jež vyčteny jsou již výše.

2. Výsledné jsou nejprve všecky (nečetné) doklady, ve kterých proti ř. ἵνα stojí g. ei s indikativem. (v. výše §. 160. a. b.) Mk. XI. 28. J. IX. 2. XIV. 3. Ř. XIV. 9. XV. 16. G. V. 17.

Mimo tyto i jiné mají barvu výslednou: I. Kor. XI. 27. ei þan ƕazuh saei matjiþ þana hlaif aiþþau drigkai þana stikl fraujins unwairþaba fraujins, skula wairþiþ leikis jah bloþis fraujins ὥστε ὃς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον τοῦτον ἢ πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ κυρίου ἀναξίως, ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ κυρίου. (eiþan tuto, jako swaei častěji, uvodí větu vlastně samostatnou; (viz výše §. 159. 2. c. pozn.)

II. Kor. XII. 15. ik gabaurjaba fraqima jah fraqimada faur saiwalos izwaros, sweþauh ei (jakkoli že) ufarassau izwis frijonds mins frijoda ἐγὼ ἥδιστα δαπανήσω καὶ ἐκδαπανηθήσομαι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, εἰ καὶ περισσοτέρως ὑμᾶς ἀγαπῶν ἧττον ἀγαπῶμαι.

3. Že věta účelná může zastupovati závětí hypoth. periody, ukázáno níže. (v. §. 264. 265.)

4. Naopak jiné věty zastupují účelnou, a to časové s unte (v. §. 147. 151. 174.) nebo lokalná: Mt. VIII. 20. Sunus mans ni habaiþ ƕar haubiþ sein anahnaiwjai ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει, ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ — nebo substantivná: L. XVIII. 1. qaþ gajukon im du þammei sinteino skulun bidjan ἔλεγε παραβολὴν αὐτοῖς πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι.

Digitized by Google

Věty podmínečné a připustkové.

§. 186. Logický vztah podmínky a výsledku ve mluvě jeví se způsobem dvojím dle toho, zdali pravíme, že z podmínky nějaké (kladné nebo záporné) výsledek nějaký (kladný nebo záporný)

1. skutečně následuje, na př. J. XI. 12. jabai slepiþ, hails wairþiþ *εἰ κεκοίμηται, σωθήσεται*, spí-liť (Lazar), zdráv bude. — I. Kor. XV. 13. jabai usstass dauþaim nist, nih Xristus urrais *εἰ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ Χρ. ἐγήγερται*, není-liť z mrtvých vstání, anižť Kr. z mrtvých vstal; — či

2. nenásleduje, neb aspoň nenásleduje tak, jak by dle podmínky měl, na př. II. Kor. VII. 8. jabai gaurida izwis in þaim bokom, ni idreigo mik *εἰ καὶ ἐλύπησα ὑμᾶς ἐν τῇ ἐπιστολῇ, οὐ μεταμέλομαι*, ačkoli zarmoutil jsem vás listem, nelituji toho. — I. Kor. IX. 2. jabai anþaraim ni im apaustaulus, aiþþau izwis im *εἰ ἄλλοις οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος, ἀλλά γε ὑμῖν εἰμι*, bychť pak jiným nebyl apoštolem, tedy vám jsem.

Poměr prvního rázu označujeme jako vlastně podmínečný (hypothetický), druhý nazýváme připouštěcím (koncessivným); ale že jsou totožné podstatou, viděti jest nejpatrněji z toho, že se vyjadřují zcela stejnými vazbami.

Kdyby třeba bylo ještě dalšího svědectví,[1]) podáno jest takořka makavě dvěma doklady z I. Kor. XIII. 2. 3., kde vždy jedno a téže předvětí skládá se ze členů koncessivných a hypothetických zcela na roveň postavených. (Koncess.:) jah jabai habau praufetjans, jah witjau allaize runos jah all kunþi, jah habau alla galaubein; (hypoth.:) iþ friaþwa ni habau: ni waihts im *καὶ*

[1]) Srovnej též, co praví A. Köhler, »Der synt. Gebr. des Opt. im Gothischen« na str. 116. Bei der völlig gleichen Behandlung in Betreff des Modus je nach der obwaltenden Auffassung habe ich es für zulässig erachtet Bedingungs- und Einräumungssätze nicht zu trennen: »Folge gesonderter Behandlung beider Arten von Sätzen würde nur eine lästige Wiederholung gewesen sein.«

Digitized by Google

ἐὰν ἔχω προφητείαν, καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν ... ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδέν εἰμι. Právě tak v. 3. (koncess.): jah jabai fraatjau allos aihtins meinos, jah jabai atgibau leik mein ei gabrannjaidau; (hypoth.:) iþ friaþwa ni habau: ni waiht botos mis taujau *καὶ ἐὰν ψωμίζω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου, ἵνα καυθήσωμαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι.*

§. 187. Podmínka i výsledek mohou zase obsaženy býti už v obvodu jednoduché věty (zkrácené n. stažené). Praví-li se: II. Kor. IX. 7. hlasana giband frijoþ guþ *ἱλαρὸν δότην ἀγαπᾷ ὁ θεὸς*, patrno, že logicky lze rozvésti propověď v souvětí: dárce, je-li ochotný, miluje bůh.

Častěji podmínka vyslovena jest větou jednou, výsledek větou druhou. Ale věty tyto zase mohou býti **1.** souřadné, na př. I. Kor. VII. 27. gabundans is qenai, ni sokei lausjan; galausiþs is qenai, ni sokei qen *δέδεσαι γυναικί, μὴ ζήτει λύσιν· λέλυσαι ἀπὸ γυναικός, μὴ ζήτει γυναῖκα.*

2. podřadné, jako v příkladech výše již uvedených J. XI. 12. I. Kor. IX. 2. XV. 13. II. Kor. VII. 8.

Z podřadných vět celé skupiny jsou po výtce k tomu, aby vyjadřovaly podmínku nebo přípustku, uvozují se zvláštními spojkami podmínečnými nebo připouštěcími (v. níže §. 213.) a nazývají se hypothetickými nebo koncessivnými.

§. 188. Avšak poměr podmínky a výsledku místo mívá také v souvětích, která nejsou formalně hypothetická nebo koncessivná, nýbrž podmínka obsažena jest také ve větě tvarem buď

1. časové, na př. J. XVI. 21. qino þan bairiþ, saurga habaiþ *ἡ γυνὴ ὅταν τίκτῃ, λύπην ἔχει*, »když rodí« řečeno místo »rodí-li«; — nebo

2. vztažné, na př. Mt X. 42. saei gadragkeiþ ainana þize minnistane, ni fraqisteiþ mizdon seinai *ὃς ἐὰν ποτίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν ἑαυτοῦ*, »kdo napojí«, řečeno místo »napojí-li kdo«; nebo

3. místní, na př. Mk. XIV. 9. þiswaruh þei merjada so aiwaggeljo, jah þatei gatawida so, rodjada du gamundai izos *ὅπου ἂν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο, καὶ ὃ ἐποίησε αὕτη, λαληθήσεται εἰς μνημόσυνον αὐτῆς*, »kdekoli se bude hlásati« řečeno místo »bude-li se kde hlásati«; nebo

4. způsobová, na př. I. Kor. XV. 49. swaswe berum mannleikan þis airþeinins, swa bairaima jah frisaht þis himinakundins *καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσομεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου*, »jakož jsme nesli« řečeno místo »nesli-li jsme«; nebo

5. předmětně výslednou, na př. Mk. I. 27. ƕo so laiseino so niujo, ei miþ waldufnja jah ahmam þaim unhrainjam anabiudiþ jah ufhausjand imma? *τίς ἡ διδαχὴ ἡ καινὴ αὕτη, ὅτι κατ' ἐξουσίαν καὶ τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτάσσει καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ;* »že mocně rozkazuje« řečeno místo »mocně-li rozkazuje«.

Pravidelně v souvětí podřadném podmínka místo má ve větě vedlejší, výsledek ve větě hlavní,[1]) ale jsou též případy, ve kterých věc se má naopak

[1]) Přirozenou měrou podmínka jakožto logické prius předchází před výsledkem, a věty podmínečné, náležejíce (dle Delbrücka Syntakt. Forsch. I. str. 72.) ke priori-

Digitized by Google

Souvětí souřadné »podej mi vody, napiji se« a podřadně hypothetické »podáš-li mi vody, napiji se«, při stejném vztahu logickém snadno se přetvoří v souvětí »podej mi vody, abych se napil«. Tak se děje, že podmínka umístěna ve větě hlavní, výsledek v podřaděné účelné; na př. J. XVII. hauhei þeinana sunu, ei sunus þeins hauhjai þuk *δόξασόν σου τὸν υἱόν, ἵνα καὶ ὁ υἱός σου δοξάσῃ σέ*, »oslaviž syna, aby i syn oslavil tebe« řečeno místo »oslavíš-li syna, i syn oslaví tebe«.

A) *Podmínečné vztahy ve větách jednoduchých.*

§. 189. I. Ve větě jednoduché logický poměr podmínky a výsledku stopovati lze dosti hojně. Gotský text v té příčině větším dílem zachovává se přesně podle řeckého, leda že leckteré řecké participium převádí adjektivem nebo naopak. Podmínka takto může se skrývati **1.** v *podmětu*, je-li výpověď určitě jen na obvod pojmu jeho obmezena. Doklady jsou (hypothetické): L. V. 31. ni þaurbun hailai (jsou-li zdrávi) leikeis, ak þai unhailans (jsou-li nezdrávi) *οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες*. Srv. Mk. II. 17. — Mt. V. 8. (Sk. VI. d.) audagai þai hrainjahairtans *μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ*. Srv. L. VI. 20. — Mt. XI. 5. blindai ussaihvand jah haltai gaggand *τυφλοὶ ἀναβλέπουσι καὶ χωλοὶ περιπατοῦσι*. Srv. L VII. 22. násl. — Mk. X. 42. þai mikilans ize gawaldand im *οἱ μεγάλοι αὐτῶν κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν*. — J. X. 12. iþ asneis afþliuhiþ *ὁ δὲ μισθωτὸς φεύγει*. — L. XV. 31. all þata mein þein ist *πάντα τὰ ἐμὰ σά ἐστιν*. — Kol. III. 25. sa skaþula andnimiþ þatei skoþ *ὁ ἀδικῶν κομιεῖται ἃ ἠδίκησε*. — Logický podmět: L. XVIII. 25 raþizo ist ulbandau þairh þairko neþlos þairhleiþan þau gabigamma (je-li bohat) in þiudangardja guþs galeiþan *εὐκοπώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ τρυμαλιᾶς ῥαφίδος εἰσελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν*.

V infinitivném podmětu: Filip. I. 21. aþþan mis liban (jsem-li živ) Xristus ist, jah gaswiltan gawaurki *ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν Χριστὸς καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος*. Srv. Sk. I. c. — Fil. I. 24. du wisan in leika þaurftozo in izwara *τὸ ἐπιμένειν ἐν τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς*. Srv. VI. Kor. IX. 1. — Jeden infinitiv podmínkou druhého: Mk. XIV. 5. maht wesi þata balsan frabugjan (kdyby se prodal) jah giban unledaim *ἠδύνατο γὰρ τοῦτο πραθῆναι καὶ δοθῆναι τοῖς πτωχοῖς*. Srv. II. Kor. II. 16.

Zvláště zajímavé jsou dva doklady, kde podmínka skrývá se ve vokativu (jejž možno do jisté míry pokládati za podmět imperativu): L. IV. 23. þu leiki (jsi-li lékař) hailei þuk silban *ἰατρέ, θεράπευσον σεαυτόν*. — I. Tim. VI. 11. iþ þu, jai manna guþs, (jsi-li muž boží) þata þliuhais *σὺ δέ, ὦ ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, ταῦτα φεῦγε*.

---

stickým t. ř., pravidelně mají místo před závětím. Ale zhusta přece také apodosis předchází, protasis teprve následuje. Je to *ὕστερον πρότερον*, které má význam jen » aestheticky stilistický« nikoli syntaktický. (Srv. Delbrück, Synt. Forsch. I. str. 35.)

Digitized by Google

Zcela podobná jest vazba, ač vokativ zastoupen nominativem: Mk. XV. 32. sa Xristus, sa þiudans Israelis, atsteigadau nu af þamma galgin *ὁ Χρ. ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ, καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ.*

(Koncess.) Mt. XI. 11. sa minniza in þiudangardjai himine maiza imma ist *ὁ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μείζων αὐτοῦ ἐστιν.* — G. V. 9. leitil beistis allana daig distairiþ *μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ.* — Logický podmět: Mk. IX. 43. goþ þus ist hamfamma in libain galeiþan *καλόν σοι ἐστὶ κυλλὸν εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν.* Srv. v. 45. 47.

2. Jednou i ve *výroku* ukrývá se podmínka: Filip. I. 25. wisa jah þairhwisa at allaim izwis du izwarai framgahtai *μενῶ καὶ συμπαραμενῶ πᾶσιν ὑμῖν εἰς τὴν ὑμῶν προκοπήν* (t. j. pozůstanu-li s vámi, bude to k vašemu prospěchu).

§. 190. 3. V předmětu (akkus.): L. IX. 11. þans þarbans (byli-li potřebni) leikinassaus gahailida *τοὺς χρείαν ἔχοντας θεραπείας ἰᾶτο.* — J. X. 5. framaþjana (je-li cizí) ni laistjand *ἀλλοτρίῳ οὐ μὴ ἀκολουθήσωσι.* — Ř. XIV. 1. unmahteigana galaubeinai andnimaiþ *τὸν ἀσθενοῦντα τῇ πίστει προσλαμβάνεσθε.* — I. Kor. V. 13. usnimiþ þana ubilan uz izwis silbam *ἐξαρεῖτε τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν* — I. Th. IV. 14. talzjaiþ þans ungatassans *νουθετεῖτε τοὺς ἀτάκτους.* — I. Kor. V. 12. ƕa mik jah þans uta stojan? *τί γάρ μοι καὶ τοὺς ἔξω κρίνειν;* — II. Kor. I. 4. ei mageima weis gaþrafstjan þans in allaim aglom *εἰς τὸ δύνασθαι ἡμᾶς παρακαλεῖν τοὺς ἐν πάσῃ θλίψει.* — X. 7. þo bi andwairþja saihviþ *τὰ κατὰ πρόσωπον βλέπετε.*

V předmětě dativném nebo genitivném: Mk. XIII. 17. wai þaim qiþuhaftom (budou-li těhotné) jah daddjandeim in jainaim dagam *οὐαὶ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.* Srv. L. VI. 24. I. Th. V. 3. — J. IX. 31. gup frawaurhtaim ni andhauseiþ *ἁμαρτωλῶν* (jsou-li hříšníci) *ὁ θεὸς οὐκ ἀκούει.* — I. Kor. VII. 8. qiþa þaim unqenidaim jah widuwom *λέγω τοῖς ἀγάμοις καὶ ταῖς χήραις.* Srv. VII. 8. — Tit. I. 15. all hrain hrainjaim *πάντα καθαρὰ τοῖς καθαροῖς* — L. VII. 21. blindaim managaim fragaf siun *τυφλοῖς πολλοῖς ἐχαρίσατο τὸ βλέπειν.* — I. Tim. I. 9. garaihtamma witoþ nist satiþ ak witodalausaim *δικαίῳ νόμος οὐ κεῖται, ἀνόμοις δέ...* (ještě dvanáctkrát taktéž) — I. Kor. IX. 20. (warþ) þaim uf witoda swe uf witoda *ἐγενόμην τοῖς ὑπὸ νόμον ὡς ὑπὸ νόμον.*

(Koncess.) Ř. IX. 25. — Ř. IX. 25. haita þo unmanagein managein meina jah þo unliubon liubon *καλέσω τὸν οὐ-λαόν μου λαόν μου· καὶ τὴν οὐκ ἠγαπημένην ἠγαπήμενην.* — L. VI. 35. frijod þans fijands (byť byli nepřátelé) izwarans *ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν.*

Mk. VI 56. bedun ina, ei þau[1]) skauta (byť i jen podolka) wastjos is attaitokeina *παρεκαλοῦν αὐτόν, ἵνα κἂν τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ ἅψωνται.*

§. 191. 4. V *přívlastku* velmi často, a to v adjektivném i v apposicí nominalné i prostě pádové i předložkové: J. IX. ƕaiwa mag manna frawaurhts (je-li hříšný) swaleikos taiknins taujan? *πῶς δύναται ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν;* — L. VI. 43. ni auk ist bagms gods (je-li dobrý) taujands akran ubil, nih þan bagms ubils taujands akran god *οὐ γάρ ἐστι*

[1]) Viz níže §. 198 a §. 214.

Digitized by Google

δένδρον καλὸν ποιοῦν καρπὸν σαπρόν· οὐδὲ δένδρον σαπρὸν ποιοῦν καρπὸν καλόν. — J. X. 11. hairdeis sa goda (je-li dobrý) saiwala seina lagjiþ faur lamba *ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων.* — Mt. V. 22. ƕazuh modags... skula wairþiþ *πᾶς ὁ ὀργιζόμενος... ἔνοχος ἔσται.* E. V. 5. ƕazuh hors aiþþau unhrains aiþþau faihufriks... ni habaiþ arbi in þiudangardjai Xristaus [1]) *πᾶς πόρνος ἢ ἀκάθαρτος ἢ πλεονέκτης οὐκ ἔχει κληρονομίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χρ.* — Srv. II. Kor. II. 7. XI. 9. I3. G. IV. 27. E. IV. 22. I. Tim. IV. 8. V. 11. 14. 20. II. Tim. II. 20. 23. III. 13. — II. Kor. XIII. I. ana munþa twaddje (jsou-li dva) weitwode jah þrije gastandiþ all waurde *ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων καὶ τριῶν σταθήσεται πᾶν ῥῆμα.*

V apposici: I. Tim. V. 8. jabai ƕas swesaim, þishun ingardjam ni gaþlaihiþ *εἴ τις τῶν ἰδίων καὶ μάλιστα τῶν οἰκείων οὐ προνοεῖ...* V přívlastku pádovém: I. Kor. I. 19. fraqistja suntrein þize snutrane jah frodein þize frodane uskiusa *ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω.* — Srv. Ř. VI. 23. IX. 9. II. Kor. VII. 10. I. Tim. V. 9. Sk. III. b. — V přívlastku praepositionalném: II. Kor. II. 6. ganah þamma swaleikamma andabeit þata fram managizam *ἱκανὸν τῷ τοιούτῳ ἡ ἐπιτιμία αὕτη ἡ ὑπὸ τῶν πλειόνων.* — II. Kor. VII. 10. so bi guþ saurga idreiga ustiuhada *ἡ κατὰ θεὸν λύπη μετάνοιαν κατεργάζεται.* Srv. Sk. III. b. — I. Tim. VI. 6. ist gawaurki mikil gagudei miþ ganauhim *ἐστὶ πορισμὸς μέγας ἡ εὐσεβεία μετὰ αὐταρκείας.* — I. 5. andeis ist anabusnais friaþwa us hrainjamma hairtin *τὸ τέλος τῆς παραγγελίας ἐστὶν ἀγάπη ἐκ καθαρᾶς καρδίας.* Srv. ještě L. VIII. 12. 13. 14. 15. Ř. IX. 6. Tit. I. 10.

(Koncess.:) II. Kor. VIII. 2. in managamma kustau (ač zkouška byla veliká) aglons managduþs fahedais ize usmanagnoda *ἐν πολλῇ δοκιμῇ θλίψεως ἡ περισσεία τῆς χαρᾶς αὐτῶν ἐπερίσσευσεν.* — E. VI. 16. maguþ allos arƕaznos þis unseljins funiskos (ač jsou ohnivé) afƕapjan *δυνήσεσθε πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ πεπυρωμένα σβέσαι.* — Sk. VII. b. swa managai ganohjands ins wailawiznai (tantulo satians eos victu. Bern.)

V apposici: J. XIII. 14. usþwoh izwis fotuns, frauja jah laisareis (ač jsem pán a učitel) *ἔνιψα ὑμῶν τοὺς πόδας ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος.* — E. III. 8. mis, þamma undarleijin allaize þize weihane, atgibana warþ ansts so *ἐμοὶ τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων τῶν ἁγίων ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη.*

V přívlastku pádovém: J. VI. 7. twaim hundam skatte hlaibos ni ganohai sind þaim *διακοσίων δηναρίων ἄρτοι οὐκ ἀρκοῦσιν αὐτοῖς.*

§. 192. 5. V přímětku výrokovém: II. Kor. XIII. 10. ei andwairþs (byl-li bych přítomen) hardƕa ni taujau *ἵνα παρὼν μὴ ἀποτόμως χρήσωμαι.* Srv. X. 2. — Mk. X. 31. Managai wairþand frumans (byli-li první) aftumans, jah aftumans (byli-li poslední) frumans *πολλοὶ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι.* — Ř. XV. 5. ei gawiljai hauhjaiþ guþ *ἵνα ὁμοθυμαδὸν δοξάζητε τὸν θεὸν.*

(Koncess.) L. VI. 35. þiuþ taujaid jah leihwaid ni waihtais uswenans *ἀγαθοποιεῖτε καὶ δανείζετε μηδὲν ἀπελπίζοντες.*

---

[1]) Doklad tento mohl by se vřaditi také již výše sub 1.

Digitized by Google

6. V příslovečných určeních (nejvíce vazbami předložkovými vyjádřených:) Mt. X. 29. ains ize ni gadriusiþ ana airþa inuh attins izwaris wiljan (není-li v tom vůle) ἓν ἐξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τῆν γῆν ἄνευ τοῦ πατρὸς ὑμῶν. — J. XV. 5. inuh mik ni maguþ taujan ni waiht χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν. — Ř. VII. 8. inu witoþ frawaurhts naus was χωρὶς νόμου ἁμαρτία νεκρά. — Filem. 14. iþ inu þein ragin ni waiht wilda taujan χωρὶς δὲ τῆς σῆς γνώμης οὐδὲν ἠθέλησα ποιῆσαι. — Kol. II. 16. ni manna izwis bidomjai in mata aiþþau in dragka (běží-li o jídlo neb pití) μή τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει ἢ ἐν πόσει. — Mt. X. 41. sa andnimands praufetu in namin praufetaus mizdon praufetis nimiþ ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου μισθὸν προφήτου λήψεται. In ještě Mt. X. 42. II. Kor. III. 14. VI. 2. 4. VII. 5. IX. 4. X. 16. E. III. 12. I. Tim. II. 19. L. XX. 33.

I Tim. II. 9. (qino) ganisiþ þairh barne gabaurþ (bude-li roditi děti) (ἡ γυνὴ) σωθήσεται διὰ τῆς τεκνογονίας. Srv. Ř. XV. 4. — II. Kor. X. 1. ikei ana andaugi hauns im ὃς κατὰ πρόσωπον ταπεινός. — Ř. VII. 22. gawizneigs im witoda guþs bi þamma innumin mann συνήδομαι τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον (t. j. hledí-li se ke vnitř. člov.) — Mk. X. 27. fram mannam unmahteig ist παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατον (třikrát) — L. XVIII. 27. þata unmahteigo at mannam mahteig ist at guþa τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀνθρώποις δυνατά ἐστι παρὰ τῷ θεῷ. — II. Kor. X. 16. du manwjaim ƕopan εἰς τὰ ἑτοιμα καυχήσασθαι. — G. VI. waurkjam þiuþ wiþra allans, þishun wiþra swesans galaubeinai ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας, μάλιστα δὲ πρὸς τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως. — G. V. 23. wiþra þo swaleika nist witoþ κατὰ τῶν τοιούτων οὐκ ἔστι νόμος.

(Koncess.) L. VIII. 49. (so qino) in þizei attaitok imma, gataih imma in andwairþja (ač to bylo vůči ...) allaizos manageins ἡ γυνὴ δι' ἣν αἰτίαν ἥψατο αὐτοῦ, ἀπήγγειλεν αὐτῷ ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ. — I. Th. III. 7. gaþraf-stidai sijum ana allai nauþai jah aglon unsarai παρεκλήθημεν ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει καὶ ἀνάγκῃ ἡμῶν. (Srv. čes. přes.)

7. Zvláštní jest případ: I. Kor. I. 23. weis merjam Jesu ushramidana, Judaium gamarzein, iþ þiudom dwaliþa κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρώμενον, Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, Ἕλλησι δὲ μωρίαν. Věta jest jako podmínkou ke přístavkům: zvěstujeme-li Krista, jest to Židům pohoršení, Řekům zpozdilosť.

§. 193. II. Úplně stejně jako na tyto případy, ve kterých podmínka platnosti výroku obsažena jest v některé části věty prosté, pohlížeti sluší také na hojná participia, jež zastupují podmínečná nebo připouštěcí předvětí, poněvadž participia místo měla ve větě jako prostá adjektiva nebo substantiva. Kdyby třeba bylo důkazu, byl by podán již tím, že řecké participium nezřídka jest přeloženo gotským adjektivem, jako Mt. V. 22. ƕazuh modags πᾶς ὁ ὀργιζόμενος. — Mk. XIII. 17. þaim qiþuhaftom ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις, L. V. 31. þai unhailans οἱ κακῶς ἔχοντες, VI. 21. gredagans πεινῶντες, IX. 11. þans þarbans τοὺς χρείαν ἔχοντας, Ř. IX. 25. þo unliubon liubon τὴν οὐκ ἠγαπημένην ἠγαπημένην, XIV. 1. unmahteigana τὸν ἀσθενοῦντα, II. Kor. III. 10. þata wulþago τὸ δεδοξασμένον, G. V. 6. waurstweiga ἐνεργουμένη, Kol. III. 25. sa skaþula ὁ ἀδικῶν, I. Tim. I. 10. hailon ὑγιαινούσῃ a j. —

Digitized by Google

nebo naopak řecké adjektivum nebo substantivum přeloženo gotským participiem: L. VI. 27. þans hatandans izwis *τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν*, XVIII. 7. þans gawalidans *τῶν ἐκλεκτῶν*, Ř. VII. 7. horinondei *μοιχαλίς*, X 19. in þiudai unfraþjandein *ἐπὶ ἔθνει ἀσυνέτῳ*, I. Kor. VII. 13. (14. 15.) ungalaubjands *ἄπιστος*, II. Kor. VI 8. airzjandans *πλάνοι*, I. Tim. IV. 10. galaubjandam *πιστῶν*, Tit. I. 1. gawalidaize *ἐκλεκτῶν* a j.

Dle toho participium ve všech případech jako adjektivum nebo substantivum může obsahovati logickou podmínku propovědi; nejčastěji ovšem děje se tak, je-li participium určovacím přímětkem výrokovým, méně často, je-li attributivné, zřídka, ale přece také, je-li samo podmětem nebo předmětem věty.

§. 194. 1. Participium podmětem: Mt. X. 40. sa andnimands izwis (přijímá-li vás) mik andnimiþ *ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται*. Srv. X 41. Mk. II. 17. VII. 15. 20. X. 23. L. VI. 21. VIII. 14. 16. XVIII. 24. — J. III. 31. sa iupaþro qimands ufaro allaim ist *ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν*. Srv. J. VII. 39. VIII. 47. IX. 39. X. 2. Ř. VIII. 5. X. 5. XII. 3. 8. XIII. 1. 2. I. Kor X 18. niu þai matjandans hunsla gamainjandans hunslastada sind? *οὐχὶ οἱ ἐσθίοντες τὰς θυσίας κοινωνοὶ τοῦ θυσιαστηρίου εἰσί;* Srv. IX. 24. — Ř. XIV. 3. sa matjands (jí-li kdo) þamma ni matjandin ni frakunni, iþ sa ni matjands þana matjandan ni stojai *ὁ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἐξουθενείτω, καὶ ὁ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω*. — II. Kor. IX. 10. sa andstaldands fraiwa þana saiandan jah hlaiba du mata andstaldiþ *ὁ ἐπιχορηγῶν σπέρμα τῷ σπείροντι καὶ ἄρτον εἰς βρῶσιν χορηγήσαι*. — G. VI. 6. gamainjai sa laisida waurda þamma laisjandin *κοινωνείτω ὁ κατηχούμενος τὸν λόγον τῷ κατηχοῦντι*. — L. VIII. 21. broþrjus meinai þai sind þai waurd guþs gahausjandans jah taujandans *ἀδελφοί μου οὗτοί εἰσιν οἱ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ ἀκούοντες καὶ ποιοῦντες αὐτόν*.[1]) Srv. ještě II. Kor. V. 15. I. 21. 22. II. 2. III. 11. X. 17. XI 4. G. II. 6. IV. 27. V. 10. 12. 22. I. Tim. V. 6. 25. III. 13. L. III. 9.

Logický podmět: Mk. IX. 23. allata mahteig þamma galaubjandin (věří-li) *πάντα δύνατα τῷ πιστεύοντι*. Srv. X. 24. I. Kor. I. 18. X. 5. Ř. X. 4.

Vokativ obsahuje podmínku: Mk. XV. 29. 30. o sa gatairands þo alh jah bi þrins dagans gatimrjands þo (strhoval-lis chrám a stavěl-lis jej), nasei þuk silban *οὐὰ ὁ καταλύων τὸν ναὸν καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν, σῶσον σεαυτόν*.

(Koncess.) L. IX. 48. sa minnista wisands (byť byl nejmenší) in allaim izwis sa wairþiþ mikils *ὁ μικρότερος ἐν πᾶσιν ὑμῖν ὑπάρχων οὗτος ἔσται μέγας*. — II. Kor. IV. 11. sinteino weis libandans (ač žijeme) in dauþu atgibanda *ἀεὶ ἡμεῖς οἱ ζῶντες εἰς θάνατον παραδιδόμεθα*. — G. IV. 21. qiþiþ mis jus uf witoda wiljandans wisan, þata witoþ niu hauseiþ? *λέγετέ μοι οἱ ὑπὸ νόμον θέλοντες εἶναι, τὸν νόμον οὐκ ἀκούετε;*

§. 195. 2. Participium předmětem: L. VI. 27. frijod þans hatandans izwis (nenávidí-li vás) *ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν* (ještě šestkrát tak). Srv. v. 35. 37. — L. X. 8. matjaiþ þata faurlagido izwis *ἐσθίετε τὰ παρατιθέμενα*

[1]) Participia mohla by se pokládati zde vlastně za výrok.

Digitized by Google

ἡμῖν. — L. XVIII. 7. guþ niu wrikai þans gawalidans seinans þans wopjandans (budou-li volati) du sis? Θεὸς οὐ μὴ ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ, τῶν βοώντων πρὸς αὐτόν; Srv. J. VI. 35. 37. Ř. XII. 3. I. Kor. V. 3. VIII. 10. II. Kor. XI. 21. — I. Kor. IX. 9. (I. Tim. V. 18.) ni faurmuljais auhsan þriskandan οὐ φιμώσεις βοῦν ἀλοῶντα.

Předmět dativný: L. VI. 29. þamma stautandin þuk (tepe-li tě) bi kinnu, galewei imma jah anþara τῷ τύπτοντί σε ἐπὶ τὴν σιαγόνα πάρεχε καὶ τὴν ἄλλην. Srv. Mt. V. 40. 42. Mk. XIII. 17. L. VI. 48. VII. 32. J. VIII. 31. Ř. XII. 3. I. Kor. I. 21. II. Kor. II. 14. XIII. 2.

Předmět předložkový: L. XIX. 26. af þamma unhabandin (nemá-li kdo) aínimada ἀπὸ τοῦ μὴ ἔχοντος ... ἀρθήσεται. Srv. G. II. 6. — Ř X. 12. gabigs in allans þans bidjandans sik πλουτῶν εἰς πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτόν. Srv. II. Kor. X. 12. (du.)

(Koncess.) E. II. 1. 5. Kol. II. 13. izwis dauþans wisandans (ač jste byli mrtvi) miþ gaqiwida ὑμᾶς νεκροὺς ὄντας συνεζωοποιήσε.

§. **196. 3.** Participium přívlastkem: L. XVII. 24. swaswe lauhmoni lauhatjandei (osvěcuje-li se) skeiniþ ὥσπερ ἡ ἀστραπὴ ἡ ἀστράπτουσα λάμπει. — J. VI. 45. hazuh nu sa gahausjands at attin gaggiþ du mis πᾶς οὖν ὁ ἀκούσας παρὰ τοῦ πατρὸς ἔρχεται πρός με. Srv. L. VI. 47. XVI. 18. Ř. IX. 33. X. 11. — E. II. 21. in þammei alla gatimrjo gagatiloda wahseiþ ἐν ᾧ πᾶσα ἡ οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη αὔξει. — L. III. 9. all nu bagme unbairandane (nenesou-li) akran gód usmaitada πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται. Srv. Mt. VII. 19. J. XV. 2. — II. Kor. X. 5. all hauhiþos ushafanaizos πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον. Srv. G. V. 3. I. Tim. II. 2. III. 6 VI. 5. — L. V. 39. ainshun drigkandane fairni ni suns wili jugg οὐδεὶς πίων παλαιὸν εὐθέως θέλει νέον. Srv. L. XVIII 29. Ř. X. 15 XV. 3. I. Kor. X. 27. 28. II. Kor. III. 13. IV. 4. XII. 21. — Mt. IX. 36. wesun frawaurpanai swe lamba ni habandona (nemají-li) hairdeis ἦσαν ἐρριμμένοι ὡσεὶ πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα. — Mk. VII. 15. ni waihts ist utaþro mans inngaggando in ina, þatei magi ina gamainjan οὐδέν ἐστιν ἔξωθεν τοῦ ἀνθρώπου εἰσπορευόμενον εἰς αὐτόν, ὃ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι. Srv. VII. 18. — Ř. XIII. 1. all saiwalo waldufnjam ufarwisandam ufhausjai πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω. — Ř. XII. 19. in þiudai unfraþjandein in þwairhein izwis brigga ἐπὶ ἔθνει ἀσυνέτῳ παροργιῶ ὑμᾶς. — (Koncess.:) I. Kor. VII. 14. weihaida ist qens so ungalaubjandei (byť byla nevěřící) in abin ἡγίασται ἡ γυνὴ ἡ ἄπιστος ἐν τῷ ἀνδρί. Srv. v. 13. 15. — R. IX. 22. usbeidands bi kasam gamanwidaim du fralustai ἤνεγκεν σκεύη ὀργῆς κατηρτισμένα εἰς ἀπώλειαν. — IX. 30. þiudos þos, ni laistjandeins garaihtein, gafaifahun garaihtein ἔθνη τὰ μὴ διώκοντα δικαιοσύνην κατέλαβε δικαιοσύνην. — X. 21. usbraidida handuns meinos du managein ungalaubjandein (ač jest nevěřící) jah andstandandein ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα. — L. X. 15 þu Kafarnaum, þu und himin ushauhido, und halja gadrausjaza σὺ Καπερναούμ, ἡ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθεῖσα, ἕως ᾅδου καταβιβασθήσῃ. [1])

[1]) Tato participia v §§. 194.–196. uvedená všecka mohla by se rozvésti ve věty relativné, které by zastupovaly podmínečné právě tak jako všecky níže v §. 250. a násl. vytčené.

Digitized by Google

§. 197. 4. Participium přísudkovým určením: L. X. 25. ƕa taujands libainais aiweinons arbja wairþa? *τί ποιήσα; ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;* — Ř. XII. 20. þata taujands (toto-li učiníš) haurja funins rikis ana haubiþ is *τοῦτο ποιῶν ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.* Srv. G. VI. 9. I. Tim. IV. 16. — L. XV. 4. ƕas manna aigands (má-li) taihuntehund lambe, jah fraliusands (ztratí-li) ainamma niu bileiþiþ þo niuntehund jah niun? *τίς ἄνθρωπος ἔχων ἑκατὸν πρόβατα καὶ ἀπολέσας ἓν οὐ καταλείπει τὰ ἐννενήκοντα ἐννέα;* Srv. v. 5. 6. 9. — L. XV. 7. 10. swa faheds wairþiþ in himina in ainis frawaurhtis idreigondins *οὕτω χαρὰ ἔσται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι.* — L. VIII. 16. ni manna lukarn tandjands (rozžehne-li) dishuljiþ ita kasa *οὐδεὶς λύχνον ἅψας καλύπτει αὐτὸν σκεύει.* — Mt. VI. 17. þu fastands (postíš-li se) salbo haubiþ þein *σὺ νηστεύων ἄλειψαί σου τὴν κεφαλήν.* Srv. v. 7. — Mk. VII. 7. sware mik blotand laisjandans laiseinins *μάτην σέβονταί με διδάσκοντες διδασκαλίας.* — Srv. L. IX. 62. XVII. 7. XVIII. 8. 18. XIX. 30. XX. 13. 36. J. XII. 24. XVI. 8. Ř. VII. 3. VIII. 1. 4. XIII. 11. I. Kor. VI. 1. — I. Kor. VIII. 12 swaþ-þan frawaurkjandans wiþra broþruns jah slahandans du Xristau frawaurkeiþ *οὕτω δὲ ἁμαρτάνοντες εἰς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τύπτοντες . . . εἰς Χρ. ἁμαρτάνετε.* Srv. XI. 4. 5. XIV. 22. II. Kor. II. 15. 17. III. 12. 18. IV. 1. 2. V. 11. 12. VI. 3. 4. VII. 1. 15. X. 5. 6. 11. XI. 13. 19 XII. 20. G. IV. 16. E. III. 4. Kol. II. 18 — I. Tim. VI. 8. habandans (máme-li) usfodein jah gaskadwein þaimuh ganohidai sijaima *ἔχοντες διατροφὰς καὶ σκεπάσματα τούτους ἀρκεθησόμεθα.* Srv. VI. 4. 10. I. 9. 19. II. 9. 10. — I. Tim. III. 10. jas swa andbahtjaina ungafairinodai wisandans (budou-li) *εἶτα διακονείτωσαν ἀνέγκλητοι ὄντες.* — E. III. 18. ei in friaþwai gawaurhtai jah gasulidai mageiþ gafahan *ἐν ἀγάπῃ ἐρριζωμένοι καὶ τεθεμελιωμένοι ἵνα ἐξισχύσητε καταλαβέσθαι.* — Ř. X. 14. ƕaiwa hausjand inu merjandan (nebude-li hlásajícího) *πῶς ἀκούσουσι χωρὶς κηρύσσοντος;* — II. Kor. I. 17. þatuþ-þan mitonds ibai aufto leihtis bruhta? *τοῦτο οὖν βουλευόμενος μή τι ἄρα τῇ ἐλαφρίᾳ ἐχρησάμην.*

[Srv. ještě participia hypothetická: E. I. 12. 13. 19. II. 3. 15. 16. IV. 2. 14. 15. 16. 18. 19. 24. VI. 9. 16. 18. Filip. I. 27. 28. 30. II. 2. 3. 4. 28. III. 17. IV. 13. Kol. I. 16. I. Th. II. 13. IV. 15. 17. II. Th. I. 6. 8. I. Tim. IV. 1. 2. 3. 4. 6. V. 8. 10 II. Tim II. 14. 22. 25. III 6. 13. — Tit. I. 9. 11. 14. 16. Sk. I. c. III. a. b. c. VI. b. d.]

(Koncess.) Mk. VIII. 18. augona habandans (ač máte oči) ni gasaiƕiþ jah ausona habandans ni gahauseiþ *ὀφθαλμοὺς ἔχοντες οὐ βλέπετε καὶ ὦτα ἔχοντες οὐκ ἀκούετε.* Srv. L. VIII 10. 12. 14. — L. V. alla naht þairharbaidjandans (ač jsme pracovali) waiht ni nemum *δι' ὅλης νυκτὸς κοπιάσαντες οὐδὲν ἐλάβομεν.* — L. VI. 42. ƕaiwa magt qiþan: broþar let, ik uswairþa gramsta þamma in augin þeinamma, silba in augin þeinamma anza ni gaumjands *πῶς δύνασαι λέγειν, ἄδελφε ἄφες, ἐκβάλω τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου, αὐτὸς τὴν ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου δοκὸν οὐ βλέπων;* Srv. L. IX. 25. Ř. IX. 30. XI. 17. 27. I. Kor. IX. 20. 21. — II. Kor. VI. 8. swe airzjandans jah sunjeinai, swe unkunþai, jah utkunnaidai *ὡς πλάνοι καὶ ἀληθεῖς, ὡς ἀγνοούμενοι καὶ ἐπιγινωσκόμενοι* (ještě pětkrát; dvakrát iþ, třikrát jah) II. Kor. VIII. 9. in izwara gaunledida sik gabigs wisands *δι' ὑμᾶς ἐπτώχευσε πλούσιος ὤν.* Srv. X.

Digitized by Google

1. XI. 8. G. II. 3. 14. 17. IV. 1. VI. 3. Filip. II. 6. Kol. I. 21. Sk. VI. b. c. II. b. c. (J. III. 4.) — II. Kor. X. 3. in leika gaggandans ni in leika drauhtinom *ἐν σαρκὶ περιπατοῦντες οὐ κατὰ σάρκα στρατευόμεθα.* — G. III. 3. anastodjandans (ač jste začali) ahmin nu leika ustiuhiþ? *ἐναρξάμενοι πνεύματι νῦν σαρκὶ ἐπιτελεῖσθε.* Srv. Sk. II. a. — G. IV. 9. ufkunnandans guþ, maizuþ-þan gakunnaidai fram guþa ƕaiwa gawandidedub izwis? *γνόντες θεόν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ θεοῦ πῶς ἐπιστρέφετε;* Srv. ještě I. Th. III. 10. I. Tim. I. 6. — Anakoluthické vazby jsou: I. Kor. XII. 12. liþjus allai managai wisandans ain ist leik *πάντα τὰ μέλη πολλὰ ὄντα ἓν ἐστι σῶμα.* Srv. Filip. I. 23.

§. 198. Koncessivná povaha participia bývá někdy, ač celkem zřídka, naznačena zvláštními supplementy,[1]) jako v řečtině při koncess. participii stává *καί, καίπερ*, v češtině ač, ačkoli, jakkoli a pod. Jednou i při substantivu touž platností stojí þau: Mk. VI. 56. bedun ina ei þau (aspoň, byť i jen) skauta wastjos is attaitokeina *παρεκάλουν αὐτόν, ἵνα κἂν τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ ἅψωνται.*

Při participiích supplementa jsou doložena tato: Filip. III. 3. 4 ni in leika gatrauam jah þan ik habands trauain jah in leika (*ἡμεῖς ἐσμεν*) *οὐκ ἐν σαρκὶ πεποιθότες καίπερ ἐγὼ ἔχων πεποίθησιν καὶ ἐν σαρκί.* — Kol. II. 23. þoei sind sweþauh waurd habandona handugeins... ni in sweriþo ƕizai du soþa leikis *ἅτινα ἐστι λόγον μὲν ἔχοντα σοφίας.. οὐκ ἐν τιμῇ τινι πρὸς πλησμονὴν τῆς σαρκός.* —

Zajímavé jsou také doklady, kde mezi dvěma parataktickými participii jest poměr připouštěcí a sice tak, že první obsahuje koncess. podmínku ke druhému; vztah jejich pak jest označen buď spojkou jah nebo adversativným iþ, akei: II. Tim. III. 7. sinteino laisjandona (ač se učí) sik jah ni aiw ƕanhun in ufkunþja sunjos qiman mahteiga *πάντοτε μανθάνοντα καὶ μηδέποτε εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν δυνάμενα.* — II. Kor. IV. 8. in allamma þraihanai, akei ni gaaggwidai, andbitanai, akei ni afslauþidai, wrikanai, akei ni biliþanai, gadrausidai akei ni fraqistidai *ἐν παντὶ θλιβόμενοι, ἀλλ' οὐ στενοχωρούμενοι· ἀπορούμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι, διωκόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐγκαταλειπόμενοι· καταβαλλόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἀπολλύμενοι.*[2])

§ 199. 5. Již výše v § 137. a 139. (1. 2.) pověděno, že i vazbami participia absolutného se zastávají předvětí podmínečná a připouštěcí. Hypothetická jsou: **a**) absol. akkusativ: Mt. VI. 3. þuk taujandan armaion (dáváš-li almužnu) ni witi hleidumei þeina ƕa taujiþ taihswo þeina *σοῦ ποιοῦντος ἐλεημοσύνην μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιά σου.* **b**) Hojnější jsou dativy absolut.: II. Kor. X. 15. wen habam at wahsjandein galaubeinai izwarai (poroste-li víra vaše) in izwis mikilman *ἐλπίδα ἔχοντες αὐξανομένης τῆς πίστεως ὑμῶν ἐν ὑμῖν μεγαλυνθῆναι.* Srv Ř. VII. 2. 3. 9. I. Kor. V. 4. II. Kor.

[1]) O jediném pochybném případě supplementa při participii prostě podmínečném viz výše §. 138., str. 171.

[2]) Snad by správnější bylo počítati tyto poslední tři doklady již ke s'ati násl. B... Řadí se k nim též I. Kor. X. 21. II. Kor. VI. 8., kde podobný poměr částí jednoduché věty, ač ne participii vyjádřených, označen také spojkou jah.

Digitized by Google

I. 11. IV. 18. — Podobná, ač ne absolutná, ale gotsky přece anakoluthická vazba jest: J. XV. 2. all taine in mis unbairandane akran goþ (nenesou-li ovoce dobré) (atta meins) usnimiþ ita, jah all akran bairandane gahraineiþ ita *πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ μὴ φέρον καρπὸν (ὁ πατήρ μου) αἴρει αὐτό. καὶ πᾶν τὸ καρπὸν φέρον καθαίρει αὐτό.*

Koncessivná jsou: J. XII. 37. swa filu imma taikne gataujandin (ač mnohá znamení činil) ni galaubidedun imma, *τοσαῦτα αὐτοῦ σημεῖα πεποιηκότος οὐκ ἐπίστευον αὐτῷ.* — II. Kor. II. 12. at haurdai mis uslukanai... ni habaida galveilain *θύρας μοι ἀνεῳγμένης οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν.* Srv. VII. 5. Ř. VII. 3. Sk. VII. 6. at ni wisandein aljai waihtai ufar þans fimf hlaibans jah twans fiskans (ač nebylo po ruce nic mimo 5 chlebův a 2 ryby). Srv. Sk. VIII. c. d.

B) *Podmínečné vztahy v souvětích souřadných.*

§. 200. V souvětích souřadných podmínečný poměr mezi předvětím a závětím vyskytá se dosti zhusta. Předvětí mohou býti buď propovídací, buď tazací, buď rozkazovací se závětím zase buď propovídacím, buď tazacím nebo rozkazovacím. Přiřaděny jsou buď asyndeticky, buď spojkou, kterou při prostě podmínečném poměru jest nejčastěji *jah*, vzácněji iþ; jen jednou naskytá se též — (v. §. 201.) inuh þis; při koncessivném poměru též jah, obyčejněji adversativné iþ, þan, aþþan, ak, akei. — Ráznějšímu vytčení koncessivného poměru slouží adverbium sweþauh = přece, které buď k předvětí nebo závětí se přidává, ano v některých případech před závětím i samo spojku nahrazuje. Prostě hypothetický vztah není vždy stejně patrný.

1. Obě věty propovídací asyndetické:

L. XVII. 34. twai wairþand ana ligra samin (budou-li dva na loži jednom) ains usnimada jah anþar bileiþada *ἔσονται δύο ἐπὶ κλίνης μιᾶς· ὁ εἷς παραληφθήσεται καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται.* — II. Kor. IX. 9. tahida, gaf unledaim: (rozsypal-li a dal chudým:) uswaurhts is wisiþ du aiwa *ἐσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησιν· ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα.* Srv. L. VII. 40. Ř. VIII. 13. II. Kor. XI. 22. 23. XII. 19. Gal. II. 20. I. Tim. VI. 7. — J. VIII. 13. þu bi þuk silban weitwodeis: (svědčíš-li o sobě sám:) so weitwodiþa þeina nist sunjeina *σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς· ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής.*

Podmínka obsažena jest ve druhé větě v těchto třech dokladech: L. II. 12. þata izwis taikns: bigitid barn biwundan jah galagid in uzetin *τοῦτο ὑμῖν τὸ σημεῖον· εὑρήσετε βρέφος ἐσπαργανωμένον κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ* (t. j. bude vám znamením, naleznete-li atd.) — Mk. VII. 37. waila allata gatawida, jah baudans gataujiþ gahausjan *καλῶς πάντα πεποίηκε· καὶ τοὺς κωφοὺς ποιεῖ ἀκούειν.* Srv. J. XII. 19.

Předvětí propovídací, závětí imperativné nebo adhortativné (asyndetické): L. XVII. 23. qiþand izwis (řeknou-li vám) sai her aiþþau sai jainar; ni galeiþaiþ nih laistjaiþ *ἐροῦσιν ὑμῖν ἰδοὺ ὧδε ἢ ἰδοὺ ἐκεῖ· μὴ ἀπέλθητε μηδὲ διώξητε.* — E. V. 8. wesuþ auk suman riqiz, iþ nu liuhaþ in fraujin; swe barna

Digitized by Google

liuhadis gaggaiþ *ἢτέ ποτε σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν κυρίῳ· ὡς τέκνα φωτὸς περιπατεῖτε.* — Ř. XI. 19. qiþis nu ... waila ... ni hugei hauhaba, ak ogs *ἐρεῖς οὖν ... καλῶς ... μὴ ὑψηλοφρόνει, ἀλλὰ φοβοῦ.* — Ř. XIII. 3. wileis ei ni ogeis waldufni: þiuþ taujais (jah habais hazein us þamma)[1] *θέλεις μὴ φοβεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν· τὸ ἀγαθὸν ποιεῖ (καὶ ἕξεις ἔπαινον ἐξ αὐτῆς).*

I. Kor. VII. 18. bimaitans galaþods warþ ƕas, ni ufrakjai; miþ faurafillja galaþoþs warþ ƕas, ni bimaitai *περιτετμημένος τις ἐκλήθη, μὴ ἐπισπάσθω· ἐν ἀκροβυστίᾳ τις ἐκλήθη, μὴ περιτεμνέσθω.* Srv. VII. 21. — I. Kor. VII. 27. gabundans is qenai, ni sokei lausjan; galausiþs is qenai, ni sokei qen *δέδεσαι γυναικί, μὴ ζήτει λύσιν· λέλυσαι ἀπὸ γυναικός, μὴ ζήτει γυναῖκα.*

(Koncess.) G. V. 7. runnuþ (ač jste dobře běželi) waila; ƕas izwis galatida sunjai ni ufhausjan? *ἐτρέχετε καλῶς· τίς ὑμᾶς ἀνέκοψε τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι;* — Ř. IX. 26. ni managei meina jus, þai haitanda sunus guþs *οὐ λαός μου ὑμεῖς· (ἐκεῖ) κληθήσονται υἱοὶ θεοῦ.*

(Anakoluth.) IX. 11. nauhþanuh ni gabauranai wesun ... (ač ještě nebyli zrozeni) qiþan ist izai þatei sa maiza skalkinoþ þamma minnizin *μήπω γεννηθέντων ... ἐρρέθη αὐτῇ ὅτι ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι.*

§. 201. 2. Obě propovídací věty přiřaděny spojkou: Mt. VIII. 9. (L. VII. 8.) qiþa du þamma (řeknu-li tomu): gagg, jah gaggiþ *λέγω τούτῳ πορεύθητι, καὶ πορεύεται.* — Mk. XII. 29. 30. frauja guþ unsar frauja ains ist, jah frijos fraujan guþ þeinana *κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν κύριος εἷς ἐστι· καὶ ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου.* — J. XIV. 16. ik bidja (poprosím-li) attan jah anþarana parakletu gibiþ izwis *ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν.* — J. X. 12. asneis þliuhiþ, jah sa wulfs distaliþ þo lamba, *ὁ μισθωτὸς φεύγει καὶ ὁ λύκος σκορπίζει τὰ πρόβατα.* — J. VII. 4. ni manna in analaugnein ƕa taujiþ jah sokeiþ sik uskunþana wisan *οὐδεὶς ἐν κρυπτῷ τι ποιεῖ καὶ ζητεῖ αὐτὸς ἐν παρρησίᾳ εἶναι.* — I. Kor. XV. 52. þuthaurneiþ auk (zatroubí-li), jah dauþans usstandand *σαλπίσει γὰρ καὶ οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται.* Srv. ještě (jah:) Mt. IX. 16. 17. XI. 18. 19. Mk. III. 13. IV. 4. 7. 8. X. 34 XIV. 15. 58 L. V. 38. VII. 32. 33. VI. 48. 49. VIII. 5. 6. 7. 8. XX. 3. J. VII. 34. 36. VIII. 21. X. 16. XIII. 33. XVII. 4. 5. I. Th. IV. 16.

Je-li spojkou iþ, blíží se smysl koncessivnému: J. VIII. 23. jus us þaim dalaþro sijuþ, iþ ik us þaim iupaþro im *ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ, ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί.* — Srv. Mk. I. 8. L. III. 16. 17. J. XVI. 20. I. Kor. IV. 10. — Výsledné spojení jest: Mk. X. 6. 8. af anastodeinai gaskaftais gumein jah qinein gatawida guþ; inuh þis sijaina þo twa du leika samin *ἀπὸ ἀρχῆς κτίσεως ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς ὁ θεὸς· ἕνεκεν τούτου ... ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.*

§. 202. 3. Předvětí otázka, závětí propovídací (neb imperativné): Mk. XVI. 6. Jesu sokeiþ þana Nazoraiu, þana ushramidan? nist her, urrais (hledáte-li Ježíše? není ho tuto) *Ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν Ναζαρηνὸν τὸν ἐσταυρωμένον; ἠγέρθη, οὐκ ἔστιν ὧδε.* — L. IV. 34. qamt fraqistjan unsis? kann þuk ƕas is.

[1] Závětí zde zase obsahuje poměr hypothetický, jenž však řadí se ke případům, uvedeným níže sub 8.

Digitized by Google

ἦλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς; οἶδά σε τίς εἶ. — L. IV. 23 24. aufto qiþiþ mis þo gajukon? amen qiþa izwis *πάντως ἐρεῖτέ μοι τὴν παραβολὴν ταύτην; ... ἀμὴν λέγω ὑμῖν.* Srv. VII. 31. 32. — L. VII. 26. ƕa usiddjeduþ sailƕan? praufetu? jai, qiþa izwis, jah mais praufetu *τί ἐξεληλύθατε θεάσασθαι; προφήτην; καὶ λέγω ὑμῖν καὶ περισσότερον προφήτου.* Srv. v. 24. 25. — L. XIX. 23 duƕe ni atlagides þata silubr mein du skattjam? jah qimands miþ wokra galausidedjau þata *διατί οὐκ ἔδωκας τὸ ἀργύριόν μου ἐπὶ τὴν τραπέζαν; καὶ ἐγὼ ἐλθὼν σὺν τόκῳ ἂν ἐπραξα αὐτό.* [1])

Méně patrný jest vztah hypothetický v těchto případech: J. VIII. 48. 49. niu waila qiþam weis þatei þu unhulþon habais? ik unhulþon ni haba *οὐ καλῶς λέγομεν ἡμεῖς ὅτι δαιμόνιον ἔχεις; ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω* (Jakoby řekl: pravíte-li, že ďábelství mám, já pravím, že nemám.) — J. VII 52. (Sk. VIII d.) ibai jah þu us Galilaia is? ussokei jah saiƕ. *μὴ καὶ σὺ ἐκ τῆς Γαλιλαίας εἶ; ἐρεύνησον καὶ ἴδε.* Srv. 41. 47. VI. 67. — J. XVIII. 17. ibai jah þu þize siponje is þis mans? ... ni im. *μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν εἶ τοῦ ἀνθρώπου τούτου; οὐκ εἰμί.* Srv. v. 25. 26 (a ještě bez závětí) J III. 4. VIII. 53. IX. 27. 40. — L. VII. 31. 32. ƕe nu galeiko þans mans þis kunjis? jah ƕe sijaina galeikai? galeikai sind barnam. *τίνι οὖν ὁμοιώσω τοὺς ἀνθρώπους τῆς γενεᾶς ταύτης; καὶ τίνι εἰσὶν ὅμοιοι; ὅμοιοί εἰσι παιδίοις.*

Předvětí tazací na druhém místě: G. III. 1. O unfrodans Galateis, ƕas izwis afhugida sunjai ni ufhausjan? *ὦ ἀνόητοι Γάλαται, τίς ὑμᾶς ἐβάσκανε τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι;* (nemoudří jste, zmámil-li vás kdo.)

§. 203. 4. Předvětí propovídací, závětí otázka: Mk. V. 35. dauhtar þeina gaswalt; ƕa þanamais draibeis þana laisari? (umřela-li, proč ještě zaměstnáváš?) *ἡ θυγάτηρ σου ἀπέθανε· τί ἔτι σκύλλεις τὸν διδάσκαλον;* Srv. XII. 35. 36. 37. — L. XX. 44. Daweid ina fraujan haitiþ, jak ƕaiwa sunus imma ist? *Δαβὶδ κύριον αὐτὸν καλεῖ, καὶ πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστιν;* — J. X. 20. unhulþon habaiþ jah dwalmoþ: ƕa þamma hauseiþ? *δαιμόνιον ἔχει καὶ μαίνεται· τί αὐτοῦ ἀκούετε;* Srv. Mk. V. 35. — J. XIV. 5. ni witum ƕaþ gaggis, jah ƕaiwa magum þana wig kunnan? *οὐκ οἴδαμεν ποῦ ὑπάγεις· καὶ πῶς δυνάμεθα τὴν ὁδὸν εἰδέναι;* Srv. Mk. IV. 3. IX. 12. — L. XX. 13. sandja sunu meinana þana liuban, aufto þana aistand? *πέμψω τὸν υἱόν μου τὸν ἀγαπητόν· ἴσως τοῦτον ἐντραπήσονται;*

§. 204. 5. Předvětí i závětí samostatné otázky: L. VI. 39. ibai mag blinds blindana tiuhan? niu bai in dal gadriusand? (vede-li slepý slepého, oba do jámy padnou) *μήτι δύναται τυφλὸς τυφλὸν ὁδηγεῖν; οὐχὶ ἀμφότεροι εἰς βόθυνον πεσοῦνται;* — L. VI. 46. ƕa mik haitid frauja, frauja, jah nih taujid, þatei qiþa? *τί με καλεῖτε κύριε, κύριε; καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω;* — J. VI. 42. niu sa ist Jesus, sa sunus Josefis? ƕaiwa nu qiþiþ sa þatei us himina atstaig? *οὐχ οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ υἱὸς Ἰωσήφ; πῶς οὖν λέγει οὗτος ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα;* [2]) — J. IX. 19. sau ist sa sunus izwar (þanei jus qiþiþ þatei blinds gabaurans waurþi)? ƕaiwa nu saiƕiþ? *οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ὑμῶν (ὃν ὑμεῖς λέγετε ὅτι τυφλὸς*

[1]) Zajímavá parataxe tato zastupuje podmínečné závěti neskutečnosti: »Kdybys byl dal stříbro mé peněžníkům, já přijda s užitkem byl bych je vzal.« Srv. Mk. XIV. 5.

[2]) Tento a předešlý doklad mohly by se počítati též ke koncessivným.

Digitized by Google

ἐγεννήθη); πῶς οὖν ἄρτι βλέπει; — J. VII. 35. ƕadre sa skuli gaggan? nibai in distahein þiudo skuli gaggan? *ποῦ οὗτος μέλλει πορεύεσθαι; μὴ εἰς τὴν διασπορὰν τῶν Ἑλλήνων μέλλει πορεύεσθαι;* Srv. L. II. 49. XIV. 28. 29. I. Th II. 19.

Přípustka ve druhé větě: J. XIX. 10. du mis ni rodeis? niu waist þatei waldufni aih ushramjan þuk? *ἐμοὶ οὐ λαλεῖς; οὐκ οἶδας ὅτι ἐξουσίαν ἔχω σταυρῶσαί σε;*

Zajímavé jsou některé doklady, v nichžto za otázkou indikativnou, v níž se skrývá předvětí, následuje optativná a to vesměs odchylkou od řečtiny. Mohl by se v tom (dle našeho výkladu výše §. 65.) [1]) spatřovati první krok k těsnějšímu, t. j. hypotaktickému spojení obou členů souvětí. Ale optativ i o sobě jest oprávněn, a sice **a**) jakožto výraz pochybnosti (opt. praes.) Ř. XI. 35. ƕas imma fruma gaf, jah fragildaidau imma? *τίς προέδωκεν αὐτῷ καὶ ἀνταποδοθήσεται αὐτῷ;* — I. Kor. IX. 7. ƕas satjiþ weinatriwa jah akran þize ni matjai? ƕas haldiþ aweþi jah miluks þis aweþjis ni matjai? *τίς φυτεύει ἀμπελῶνα καὶ ἐκ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ οὐκ ἐσθίει; ἢ τίς ποιμαίνει ποίμνην καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος τῆς ποίμνης οὐκ ἐσθίει;* — II. Kor. XI. 29. ƕas siukiþ jah ni siukau? ƕas afmarzjada jah ik ni tundnau? *τίς ἀσθενεῖ καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;* — J. III. 4. (Sk. II. b. c.) ibai mag in wamba aiþeins seinaizos aftra galeiþan jaggabairaidau? *μὴ δύναται εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ δεύτερον εἰσελθεῖν καὶ γεννηθῆναι;*

b) jako výraz minulého přání (opt. praeter.) t. j. neskutečnosti: J. XII. 5. duƕe þata balsan ni frabauht was, ...jah fradailiþ wesi þarbam? *διατί τοῦτο τὸ μύρον οὐκ ἐπράθη καὶ ἐδόθη πτωχοῖς;* Mt. XXV. 44. ƕan þuk seƕum gredagana aiþþau afþaursidana... jan-ni andbahtidedeima þus? [2]) *πότε σε εἴδομεν πεινῶντα ἢ διψῶντα... καὶ οὐ διηκονήσαμέν σοι;*

§. 205. 6. Předvětí přací, závětí imperativné a sice **a**) optat. praes. (o přání splnitelném) jen Filem. 20. jai broþar, ik þeina niutau in fraujin; anaþrafstei meinos brusts in Xristau *ναὶ ἀδελφέ, ἐγώ σου ὀναίμην ἐν κυρίῳ· ἀνάπαυσόν μου τὰ σπλάγχνα ἐν κυρίῳ.*

Ještě jednou vyskytá se podobné předvětí přací, ale bez závětí: G. V. 12. wainei jah usmaitaindau þai drobjandans izwis *ὄφελον καὶ ἀποκόψονται οἱ ἀναστατοῦντες ὑμᾶς.*

b) Wainei s optat. praeteriti o přání nesplnitelném doloženo dvakrát, a sice jednou zase bez závětí: II XI. 1. wainei usþulaidedeiþ meinaizos leitil ƕa unfrodeins *ὄφελον ἠνείχεσθέ μου μικρόν τι τῆς ἀφροσύνης.*

Podruhé má sice závětí, ale přetvořené ve větu účelnou (spadá tedy níže pod E. 2.): I. Kor. IV. 8. wainei þiudanodedeiþ, ei jah weis izwis miþþiudanoma *ὄφελόν γε ἐβασιλεύσατε, ἵνα καὶ ἡμεῖς ὑμῖν συμβασιλεύσωμεν.*

---

[1]) Srv. též J. Jolly, Ein Kapitel vergleichender Syntax. Der Conjunctiv und Optativ und die Nebensätze im Zend & cet, str. 63.

[2]) Srv. Köhler (l. c. str. 96, 97): Es »finden sich zweigliedrige Fragen, deren zweites Glied allemal die Folge von dem ausdrückt, was im ersten ausgesagt ist. Ale Köhler myslí pak mylně, že »statt eines consecutiven Nebensatzes oder aber eines Relativsatzes mit dem Opt. tritt ein coordinierter Hauptsatz ein.« Jednodušeji uzná se parataxe tato zástupkyní periody hypothetické.

Digitized by Google

7. Hypothetický poměr místo může míti ovšem i ve větách stejně odvislých od věty třetí: L. XX. 20. insandidedun ferjans, ei gafaifaheina is waurdei jah atgebeina ina reikja *ἀπέστειλαν ἐγκαθέτους, ἵνα ἐπιλάβωνται αὐτοῦ λόγου εἰς τὸ παραδοῦναι αὐτὸν τῇ ἀρχῇ* (aby, polapí-li ho, odevzdali jej). — Mk. XV. 32. atsteigadau nu af þamma galgin, ei gasaihvaima jah galaubjaima (abychom uvidíme-li, uvěřili) *καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμεν.*

(Koncess.) J. XII. 40 gablindida ize augona, ei ni gaumidedeina augam, jah ganasidedjau ins *τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμούς, ἵνα μὴ ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ ἰάσωμαι αὐτούς* (abych je zahojil, ač by neviděli).

§. 206. 8. Předvětí zastoupeno větou imperativnou nebo adhortativnou dosti často [1]) Závětí pak jest buď

a) indikativné: Mt. VIII. 8. L. VII. 7. qiþ waurda (řekneš-li slovo, uzdraví se) jah gahailnid sa þiumagus meins *εἰπὲ λόγῳ καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου.* — Mk. XI. 3. qiþaits, jah sunsaiw ina insandeiþ hidre *εἴπατε, καὶ εὐθέως αὐτὸν ἀποστελεῖ ὧδε.* — XI. 24. galaubeiþ, jah wairþiþ izwis *πιστεύετε, καὶ ἔσται ὑμῖν.* Srv. XI. 2. 29. — L. VIII. 50 þatainei galaubei, jah ganasjada *μόνον πίστευε καὶ σωθήσεται.* — J. XVI. 24. bidjaiþ jah nimiþ *αἰτεῖσθε καὶ λήψεσθε.* Srv. Mk. VI. 22. XIV. 13. L. III. 4. 5. 6. XIV. 13. 14 XIX. 30. — J. XIV. 8. augei unsis þana attan, þatuh ganah unsis *δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν.* — Mk. I. 17. hirjats afar mis, jah gatauja igqis wairþan nutans manne *δεῦτε ὀπίσω μου καὶ ποιήσω ὑμᾶς γενέσθαι ἁλιεῖς ἀνθρώπων.* — XII. 7 hirjiþ, usqimam imma, jah unsar wairþiþ þata arbi *δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτὸν καὶ ἡμῶν ἔσται ἡ κληρονομία.* — Ř. X. 6. ni qiþais in hairtin þeinamma (hvas ussteigiþ in himin), þatist Xristu dalaþ attiuhan *μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου (τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν) τοῦτ' ἔστι Χριστὸν καταγαγεῖν.* — II. Kor. VI. 17. unhrainjamma ni attekaiþ, jah ik andnima izwis *ἀκάθαρτον μὴ ἅπτεσθε, κἀγὼ ἐκδέξομαι ὑμᾶς.* Srv. II. Kor. XIII. 11.

Předvětí imperativné postaveno na druhé místo: G. V. 14. all witoþ in izwis in ainamma waurda usfulljada, in þamma: frijos nehvundjan þeinana swe þuk silban (budeš-li milovati, splněn bude všechen zákon) *ὁ πᾶς νόμος ἐν ἑνὶ λόγῳ πληροῦται, ἐν τῷ, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.*

§. 207. b) Závětí optativné odpovídá ve všech dokladech řec. futuru (ale gotsky se futurum nenahrazuje optativem leda tam, kde tento jakožto potentialný nebo dubitativný nebo subjektivně propovídací jest i o sobě možný): L. VI. 42. liuta, uswairp faurþis þamma anza us augin þeinamma, jah þan gaumjais uswairpan gramsta þamma in augin broþrs þeinis *ὑποκριτά, ἔκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τότε διαβλέψεις ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου.* — X. 28. þata tawei, jah libais [2]) *τοῦτο ποίει καὶ ζήσεις.* Srv. L. XVIII. 22. — Mk. X. 21. gagg, swa filu swe habais frabugei jah gif þarbam, jah habais huzd in himinam *ὕπαγε, ὅσα ἔχεις πώλησον*

[1]) Srv. naše: »Čiň čertu dobře, peklem se ti odslouží« a pod. (Hattala, Srv. ml. §. 60. str. 78.)

[2]) Libais tvarem může ovšem také býti indicativ; tak i habais v dokladech nejblíže uvedených.

Digitized by Google

καὶ δὸς τοῖς πτωχοῖς καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ. — Ř. XIII. 3. þiuþ taujais jah habais hazein *τὸ ἀγαθὸν ποίει καὶ ἕξεις ἔπαινον.*

J. IX. 21. ina fraihniþ, silba bi sik rodjai *αὐτὸν ἐρωτήσατε, αὐτὸς περὶ αὐτοῦ λαλήσει.* — Gal VI. 4. waurstw sein kiusai ƕarjizuh jah þan in sis silbin ƕoftulja habai *τὸ δὲ ἔργον ἑαυτοῦ δοκιμαζέτω ἕκαστος καὶ τότε εἰς ἑαυτὸν μόνον τὸ καύχημα ἕξει.* Srv. Filip. IV. 9.

c) Závětí zase imperativné neb adhortativné: J. XI. 34. Frauja hiri jah saiƕ *κύριε, ἔρχου καὶ ἴδε.* Srv. L. VIII. 39. — Gal. VI. 2. izwaros misso kauriþos bairaiþ, jah swa usfulleiþ witoþ Xristaus *ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ.*

Pozn. II. Tim. I. 13. proti řeckým oběma imperativům gotsky v předvětí jest participium: frisaht habands hailaize waurde þata godo anafilh fastai *ὑποτύπωσιν ἔχε ὑγιαινόντων λόγων, τὴν καλὴν παραταθήκην φύλαξον.*

§. 208. a) (Koncessiv.) Věty přiřaděné spojkou jah: *α)* propovídací: Mt. XI. 17. swiglodedum izwis, jah ni plinsideduþ, hufum, jah ni qainodeduþ *ηὐλήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ὠρχήσασθε· ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ἐκόψασθε.* Srv. Mk. V. 4. — Mk XIV. 49 daga ƕammeh was at izwis jah ni gripuþ mik *καθ' ἡμέραν ἤμην πρὸς ὑμᾶς καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με.* Srv. v. 55. 56. 59. — L. IV. 25. 26. managos widuwons wesun in Israela... jah ni du ainaihun þizo insandiþs was Helias *πολλαὶ χῆραι ἦσαν ἐν τῷ Ἰσραὴλ καὶ πρὸς οὐδεμίαν αὐτῶν ἐπέμφθη Ἠλίας.* Srv. v. 27. — VIII. 29. 43 (ve větě relativné). 45. IX. 17. — L. IX. 40 baþ siponjans þeinans, ei usdribeina imma, jah ni mahtedun *ἐδυνήθησαν* τῶν μαθητῶν σοῦ, ἵνα ἐκβάλλωσιν αὐτό, καὶ οὐκ Srv. L. X. 24. XIV. 30. XV. 16. 24. 32. — L. XV. 29. swa filu jere skalkinoda þus, jah mis ni aiw atgaft gaitein *τοσαῦτα ἔτη δουλεύω σοι καὶ ἐμοὶ οὐδέποτε ἔδωκας ἐριφον.* Srv. L. XVII. 27. XX. 19. J. VI. 17. 36. VII. 21. 30. VIII. 52. IX. 27. X 12. 25. 39 XIV. 9. XV. 24. XVI. 5. XVII. 14. 25. II. Kor. XI. 32. 33. XII. 14. I. Th. II. 18. II. Tim. III. 11. G. IV. 13. 14 — I Kor. XIV. 21. in anþaraim razdom jah wairilom anþaraim rodja managein þizai, jan-ni swa andhausjand mis *ἐν ἑτερογλώσσοις καὶ ἐν χείλεσι ἑτέροις λαλήσω τῷ λαῷ τούτῳ καὶ οὐδ' οὕτως εἰσακούσονταί μου.* —

Předvětí postaveno na druhé místo: J. IX. 30. jus ni wituþ ƕaþro ist, jah uslauk mis augona (ač mi otevřel oči), *ὑμεῖς οὐκ οἴδατε πόθεν ἐστὶ καὶ ἀνέῳξέ μου τοὺς ὀφθαλμούς.* —

β) Závětí otázkou: J. XI. 8. rabbei, nu sokidedun þuk afwairpan stainam Judaieis, jah aftra gaggis jaind? *Ραββί, νῦν ἐζήτουν σε λιθάσαι οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ πάλιν ὑπάγεις ἐκεῖ;* J. VIII. fimf tiguns jere nauh ni habais, jah Abrahama sahv? *πεντήκοντα ἔτη οὔπω ἔχεις καὶ Ἀβραὰμ ἑώρακας;* Srv. IX. 34.

γ) Předvětí i závětí tazací: J. VI. 70. niu ik izwis twalif gawalida, jah izwara ains diabaulus ist? *οὐκ ἐγὼ ὑμᾶς τοὺς δώδεκα ἐξελεξάμην· καὶ ἐξ ὑμῶν εἷς διάβολός ἐστιν;* — VII. 19. niu Moses gaf izwis witoþ? jah ni ainshun izwara taujiþ þata witoþ? *οὐ Μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν νόμον, καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ποιεῖ τὸν νόμον;* Srv. v. 25. 26 —

δ) Obě věty imperativné: E. IV. 26. þwairhaiþ-þan sijaiþ, jah ni fraƕaurkjaiþ *ὀργίζεσθε καὶ μὴ ἁμαρτάνετε.* —

Digitized by Google

§. 209. b) Věty přiřaděné spojkou iþ: *α)* propovídací Mk. VII. 6. so managei wairilom mik sweraiþ, iþ hairto ize fairra habaiþ sik mis *οὗτος ὁ λαὸς τοῖς χείλεσί με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ.* Srv. XV. 23. 31. L. VII. 44. 45. 46. IX. 58. – L. X. 2. asans managa, iþ waurstwjans fawai *ὁ μὲν θερισμὸς πολύς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι.* Srv. XVI. 15. XVII. 28. 29. J. IX. 25. XVI. 22. Ř. XI. 30. I. Kor. VII. 25. IX 24. XII. 12. 20. XV. 51. II. Kor. X. 10. XII. 5. E. V. 8. Kol. I. 26. Tit I. 15. Neh. V. 14. 15. Sk. VI. a. —

Koncesse obsažena jest ve druhé větě: J. XIX. 6 nimiþ ina jus jah hramjiþ; iþ ik fairina in imma ni bigita *λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς καὶ σταυρώσατε· ἐγὼ γὰρ οὐχ εὑρίσκω ἐν αὐτῷ αἰτίαν.*

Zmocněn jest vztah koncessivný částicí sweþauh, a sice v předvětí: Mk. X. 39. sweþauh þana stikl þanei ik drigka, driggkats... iþ þata du sitan aſ taihswon meinai nist mein du giban *τὸ μὲν ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω, πίεσθε· τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου... οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι.* — V závětí (tazacím): L. XVIII. 8. gawrikiþ ins sprauto; iþ sweþauh sunus mans qimands bi-u-gitai galaubein ana airþai? *ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν ἐν τάχει· πλὴν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν ἆρα εὑρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς;*

β) Protasis otázkou: Mk. XI. 17. niu gameliþ ist, þatei razn mein razn bido haitada? iþ jus gatawideduþ ita du filigrja waidedjane *οὐ γέγραπται ὅτι ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται; ὑμεῖς δὲ ἐποιήσατε αὐτὸν σπήλαιον λῃστῶν.*

γ) Obě věty otázky: L. XVII. 17. niu taihun þai gahrainidai waurþun? iþ þai niun ƕar? *οὐχὶ οἱ δέκα ἐκαθαρίσθησαν; οἱ δὲ ἐννέα ποῦ;*

(Koncesse ve druhé větě:) L. VI. 41. ƕa gaumeis gramsta in augin broþrs þeinis, iþ anza in þeinamma augin ni gaumeis? *τί βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ δοκὸν τὴν ἐν τῷ ἰδίῳ ὀφθαλμῷ οὐ κατανοεῖς;*

§. 210. c) Věty přiřaděné spojkou þan, aþþan: Ř. XII. 45. swaswe raihtis in ainamma leika liþuns managans habam, þaiþ-þan liþjus allai ni þata samo taui haband, swa managai ain leik sijum in Xristau, aþþan ainƕarjizuh anþar (anþaris liþjus) *καθάπερ γὰρ ἐν ἑνὶ σώματι μέλη πολλὰ ἔχομεν, τὰ δὲ μέλη πάντα οὐ τὴν αὐτὴν ἔχει πρᾶξιν· οὕτως οἱ πολλοὶ ἓν σῶμά ἐσμεν ἐν Χριστῷ, ὁ δὲ καθ' εἷς ἀλλήλων μέλη.* Srv. Ř. IX. 30. Filip. IV. 10.

Zmocněno jest aþþan příslovkou sweþauh: Filip. IV. 13. 14. all mag in þamma inswinþjandin mik Xristau; aþþan sweþauh waila gatawideduþ gamainja briggandans meina aglon *πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ· πλὴν καλῶς ἐποιήσατε συγκοινωνήσαντές μου τῇ θλίψει.* Srv. III. 13. 14 16.

d) Věty přiřaděny jsou spojkami ak neb akei: II. Kor. XII. 16. ik ni kaurida izwis, ak wisands aufto listeigs hindarweisein izwis nam *ἐγὼ οὐ κατεβάρησα ὑμᾶς, ἀλλ' ὑπάρχων πανοῦργος, δόλῳ ὑμᾶς ἔλαβον.* Srv. I. Tim. IV. 12. — II. Kor. XII. 1. ƕopan binah, akei ni batizo ist (řec. odchylně) *καυχᾶσθαι δὴ οὐ συμφέρει.* — XIII. 4. jah weis siukam in imma, akei libam miþ imma [1])

[1]) Doklad zajímavý tím, že jest přiřaděn zcela stejnou platností k souvětí i formalně koncessivnému v témž verši: Jabai jah ushramiþs was us siukein, akei libaiþ us mahtai guþs *καὶ εἰ ἐσταυρώθη ἐξ ἀσθενείας, ἀλλὰ ζῇ ἐκ δυνάμεως θεοῦ.*

Digitized by Google

καὶ ἡμεῖς ἀσθενοῦμεν ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ ζησόμεθα σὺν αὐτῷ. Srv. J. VI. 9. VII. 44. VIII. 26. 37. XI. 42. Ř. X. 2. I. Kor. X. 23. Filip. II. 27. II. Tim. II. 9. — Předvětí zmocněno částicí swеþauh: J. XII. 42. swеþauh jah us þaim reikam managai galaubidedun du imma, akei faura Fareisaium ni andhaihaitun *ὅμως καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν· ἀλλὰ διὰ τοὺς Φαρισαίους οὐχ ὡμολόγουν.*

e) Závětí přiřaděno prostým swеþauh: L. X. 19. 20. atgaf izwis waldufni trudan ufaro waurme ... swеþauh þamma ni faginoþ *δίδωμι ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφεων ... πλὴν ἐν τούτῳ μὴ χαίρετε.* Srv. X. 10.

Zvláštní jest spojení: Mk. XVI. 4. gaumidedun þammei afwalwiþs ist sa stains; was auk mikils abraba *θεωροῦσιν ὅτι ἀποκεκύλισται ὁ λίθος· ἦν γὰρ μέγας σφόδρα.* Koncessivná podmínka postavena na druhé místo tvarem věty odůvodňovací, ač jako »důvod« místo by měla jen, rozumí-li se slovům gaumidedun *θεωροῦσιν* smyslem: »pozorují s podivením« nebo vyloží-li se jako opozděný důvod k obavě jejich vyslovené už o verš výše: »kdo nám odvalí kámen«? —

C) *Skutečná souvětí podřadná, podmínečná a přípustková.*

§. 211. Ve skutečných podřadných souvětích hypothetických a koncessivných gotský překlad jeví naprostou neodvislosť od řeckého prvopisu. *Κοινή*, kterou Nový Zákon jest psán, proti klassické řečtině má již málo rozmanitosti ve tvarech period hypothetických, protože se optativných obratů naprosto vzdala [1]) Gotština ač na pohled vládne ještě obmezenějšími prostředky výrazu, nemajíc vůbec žádného konjunktivu, než jen optativ, přece vystihuje i subtilné rozdíly názorů celkem určitěji, nežli novozákonní řečtina, a podává velmi vážný důkaz toho, že Ulfilas všude snažil se vmysliti v okolnosti každého případu, a nepřekládal otrocky slova, nýbrž skutečně myšlénkové jádro svého originalu.

1. V periodě hypothetické hlavně a předně sejde na tom, kterak se pronáší podmínka: I. Může vyslovena býti jako prostý klad případu (dejme tomu že ..., jestliže . .) při čemž mluvící nerozhoduje ani že tak jest, ani že není, nebo že tak býti může nebo nemůže, aniž očekává nebo pochybuje, že by tak bylo nebo nebylo, než jen objektivně, takořka chladně a bez osobního vlastního zájmu klade, čili na ten čas za pravdu bere jistý případ a udává, že z něho nějaký plyne následek, na němž mu pro tu chvíli více záleží, na nějž klade větší váhu, nežli na podmínku. [2]) Takovýto prostý klad

[1]) Jediné optativné závětí periody N. Z. jest ve Skut. apoštol. VIII. 31. jejichžto překlad gotský se nezachoval. Srv. Winer, Gramm. des neutestamentl. Sprachidioms 7. Aufl. bes. von Prof. Lünemann 1867.

[2]) V několika případech předvětí indikativné není jen »kladem«, nýbrž dovolává se nepochybného fakta, na př. J. XIII. 14. jabai usþwoh izwis fotuns, frauja jah laisareis, jah jus skuluþ izwis misso þwahan fotuns *εἰ ἐγὼ ἔνιψα ὑμῶν τοὺς πόδας, ὁ κύριος καὶ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας.* Podobně J. XV. 20. 1. Kor.

Digitized by Google

vyjadřuje se gotsky vždy indikativem (času, kteréhokoli povaha děje vymáhá). Indikativ tento odpovídá nejen řeckému indikativu, nýbrž v četných případech také vazbě *ἐάν* s konjunktivem.

II. Podmínku mluvící pronáší se stanoviska subjektivného, na jevo dávaje svůj osobní zájem,[1]) buď že si přeje, aby nadešla, nebo že chce naznačiti, že ji pokládá za možnou, nebo že o ní pochybuje, že je závislá na všelikých okolnostech, zkrátka nemá se sám k ní chladně, prozrazuje vlastní interes. Pokud se v tom případě hned z předu nevyhlašuje podmínka za neskutečnou, pronáší se optativem praesentis.

V řeckém textu novozákonním obyčejně, ale ne vždy, bývá *ἐάν* s konjunktivem; v klassické řečtině by spíše bylo *εἰ* s prostým optativem.

Se závislostí na okolnostech shoduje se také to, že je-li celé souvětí hypothetické závislé na jiné větě optativné, předvětí mívá optativ z assimilace, ačkoli právě hypothetické periody nejméně náchylny jsou vzdávati se svého rázu a přizpůsobovati se větě řídící.

III. Podmínka vyslovuje se hned a priori za neskutečnou, což děje se velmi vhodně optativem praeteriti, poněvadž přání minulé aspoň obyčejně jest už marné, možnosť, pochybnosť minulá právě již minulostí označena za neskutečnou. (V řeckém textu *εἰ* s indikativem historického času.)

§. 212. 2. Forma závětí jen do jisté míry na předvětí závisí. Jestliže už v řečtině, kde periody hypothetické nejurčitěji vyvinuly se v pevné typy, »oba členy výminečného souvětí nejsou tak závislé na sobě, aby nutně jeden určité formy druhého požadoval«,[2]) jest volnosť v gotštině zajisté ještě větší, ano lze tvrditi přímo, že závětí zásadně za každým předvětím může míti všecky tvary hlavní věty zcela samostatné a to: propovídací, tazací, rozkazovací a přací. I bude v závětí tedy míti místo indikativ o skutečnosti, imperativ v rozkazu, optativ praesentis ve přání splnitelném (optativ euktivný) ve výzvě

XI. 6. XV. 32. I. Th. IV. 14. L. XIX. 8. a j. V tom případě jest věta jen formalně hypothetická, logicky spíše příčinná, ale pravidlu výše vyslovenému neodporuje, poněvadž indikativné předvětí skutečnosť podmínky ani netvrdí ani neupírá, nýbrž prostě klade, a sice klade za faktum, kterým skutečně býti může, ač nemusí. Ano naopak případy podobné právě rozhodně svědčí našemu výkladu, neboť volí-li mluvící pro nepochybné faktum, jež mohl vysloviti větou příčinnou, přece formu hypothetickou, naznačuje tím jasně, že od jeho skutečnosti či neskutečnosti na tu chvíli zcela abstrahuje a hlavní zření obrací k jejímu nepochybnému následku!

S výkladem tímto srovnává se podstatou též Bernhardt (Zft. f. d. Philolog. VIII. str. 28.), jenže věty dovolávající se fakta uznává za zvláštní kategorii.

[1]) To plyne z prvotné platnosti optativu, jenž jest modus přání. Pěkně jádro významu optativného označil Bernhardt Zft. f. d. Philol. VIII. (1877) str. 2. slovy »es findet (beim optativ) ein subjectiver anteil des redenden von grösserer oder geringerer stärke statt, durch welchen sich die aussage als wunsch, geheiss, vermutung oder annahme darstellt.« Tím podivnější jest, že pak dále v pojednání svém dospěv k optativu ve větách podmínečných (na str. 24.) zapomněl, co pověděl dříve, a napsati mohl: »Folgt auf jabai der optativ des praesens, so wird die bedingung als eine rein gedachte bezeichnet; ob sie sich verwirklichen kann oder wird, kommt nicht in betracht!«

[2]) Srv. Curtius-Vaníček, Řecká Ml. §. 549.

Digitized by Google

(opt. adhortativný), o možnosti (optativ potentialný), o pochybnosti (optativ dubitativný) a přípustce (optativ koncessivný),[1]) konečně optativ praeteriti o přání nesplnitelném čili neskutečnosti. Texty gotské poskytují doklady ke všem těmto možnostem.

Ovšem z povahy indikativné podmínky nejpřirozeněji vyplývá také výsledek skutečný, a ještě stáleji podmínka neskutečná v zápětí má i výsledek neskutečný, a tak se děje, že aspoň t. ř. perioda reálná (v předvětí i závětí indikativ) a irrealná (v předv. i záv. optativ praeteriti) z většího dílu s řeckým stavem se shoduje. Ale odchylky jsou i v těch přece tak hojné, že o naprosté neodvislosti gotštiny nelze pochybovati.

§. 213. 3. Spojky hypothetické, kterými předvětí se uvádějí, jsou kladné jabai, záporné, náleží-li zápor k celé podmínce, niba, nibai; pakli náleží jen k jednotlivému slovu, jabai ni. Jsou to vlastně částice tazací (jako řecké *ει*, české -li),[2]) jejichžto etymologie dosud zcela na jisto postavena není.[3]) Syntakticky o prvotné jejich platnosti tazací není pochybnosti proto, že niba, nibai skutečně také zhusta uvádějí (záporné) otázky přímé i nepřímé. V kladné otázce jabai doloženo jest jen jednou[4]) (J. IX. 25. jabai frawaurhts ist, ik ni wait *ει ἁμαρτωλός ἐστιν, οὐκ οἶδα*), jinak klade se iba, ibai. Ale i bez tohoto dokladu již z toho, že niba, nibai (t. j ni + iba, ni + ibai) mají plat-

---

[1]) O druzích optativu ve větě neodvislé srv., co praví Köhler, Bernhardt, Schirmer v pojednáních častěji citovaných. O koncessivném nikdo z nich se nezmiňuje. Však nepochybný koncessiv čteme I. Kor. VII. 15. jabai sa ungalaubjands skaidiþ sik, skaidai *εἰ ὁ ἄπιστος χωρίζεται, χωριζέσθω*.

[2]) Srv. M. Hattala, Srovnávací mluvnice jazyka česk. a slov. §. 48. 60. str. 65. 78.

[3]) K. Hildebrand v dissertaci Über die Conditionalsätze und ihre Conjuctionen in der älteren Edda (Leipzig 1871.) sestavuje a uvažuje názory o etymologii spojek iba(i) jabai, sev. ei do té doby vzniklé. Uvádí, co o nich praví Graff, (Sprachsch. I, 75), Benfey Griech. Wurzellex I. 401.) Holmboe (Om pronom. relat. et ctr. str. 6.) Bopp, (Vergleichende Gram. § 383. 992[2]), Uppström (Cod. Arg. ad J. XI. 25.) Leo Mayer (Got. Spr. § 68. 392, 500). Scherer (Z. Gesch. d. d. Spr. [278, 305[1]] 402, 430[1]) Curtius (Grundzüge der Griech. Etymol. 368[4]) Dieffenbach Wb. d. Got. Spr. I. 90, 113). Windisch (v Curtiových Studien II. 213), kteří všickni tvrdí, že jsou to tvary pronominalního kmene nebo kmenů (i- ja) demonstr. (resp. relativného), kdežto J. Grimm, jenž první postavil tuto otázku (Gr. II. 50, III. 110. 284, 760), Wackernagel (Wtb. 1842 a 1861), Fick (Indogerm. Wb. 340. 700[2]) uznávají iba(i) za tvary substantiva (iba, pochybnost), jež v substantivné platnosti ještě ve staré horní němčině žilo. (Jabai Grimm vykládal jako ja + ibai, čemu opřel se zvláště Uppström ad J. XI. 25. ukazuje k tomu, že by ja + ibai musilo dáti jibai.) — Hildebrand sám přidává se k názoru Grimmovu (o tom, že jabai jednou také uvádí nepřímou otázku, neví; srv. str. 14), jehož přidržuje se ještě A. Bezzenberger Untersuchungen über die gotischen Adverbien und Partikeln (Halle 1873) a E. Weisker (Über die Bedigungsätze im Got. Freiburg 1880). — Feist (Grundr. der got. Etymol. 1888) iba(i) neuvádí, poněvadž dle str. VIII, XIX. úvodu pojal v obor práce své jen etymologie zcela jisté, o jabai praví pod č. 319 »wohl eine Ableitung des idg. Pron. St. jo-: scr. yá-, gr. ὅς welcher.« Brugmann (Grundr. 1890 II. str. 771 § 410), nazývá jabai adverbiem k pronom. kmeni *io — jenž byl »seit uridg. Zeit als Relativpronomen im Gebrauch« a o jehož »Identität mit dem anaphorischen *io- und *i-,« nelze pochybovati.

[4]) Weisker (str. 5.) myslí, že tu Ulfilas nerozuměl řecké otázce a přeložil ji předvětím hypothetickým!

Digitized by Google

nosť i tazací i hypothetickou, bylo by patrno, že také jabai syntakticky od iba, ibai se neliší a že bylo prvotně také tazací.

Jabai a niba(i) uvádějí z pravidla předvětí I. a II. způsobu, jež bez nich ani býti nemohou. Jabai v několika dokladech pro rázné vytčení podmínky zmocněno jest částicí swepauh. Niba bývá zřídka modifikováno příslovkou þau L. IX. 13., 1. Kor. VII. 5. nebo ƕan Mk. IV. 11. 12. nebo aufto II. Kor. XIII. 5. Předvětí neskutečnosti však mívá sice také jabai n. niba v čele, ale může býti také beze spojky vlastně hypothetické, [1]) a to buď je-li záporné, ve kterémžto případě negace ni, nih na pohled zastává spojku (jako v řečtině a latině ve větách účelných μή a ne!) nebo jsou-li v souvislosti antithetické, kde úkol podmínečné spojky spadá zdánlivě na adversativné iþ.[2]) Nedostatek vlastní hypothetické spojky sluší pokládati za prvotnější, použití spojek prvotně tazacích (jabai, niba) za podružné, analogií ke tvarům I. a II. vzniklé, poněvadž prostý optativ praeteriti zajisté stačil vysloviti přání nesplnitelné.

Koncessivná předvětí, která podstatou úplně se shodují s prostě podmiňovacími, také buď uvedena jsou prostým jabai, niba, nebo zmocněným o některou z částic jah, þauh.

§. 214. Závětí v periodách prostě podmiňovacích I. a II způsobu obyčejně ke protasi přidruženo jest bez jakékoli další spojky. Jen výjimkou na několika nečetných místech (L. XVII. 6. při þau) připíná je k předvětí jah (Filip. I. 18. 22.[3]) II. Kor. 2.) nebo (Mk. IV. 26, L. XIX. 31. I. Th. IV. 14.) modalné swa. Jednou emfatické sai: II. Kor. V. 17. Závětí neskutečnosti mívá však pravidelně ještě omezovací částici þau (jah þau, þauh), nebo aiþþau, která odpovídá řeckému ἄν. — Toto þau ostatně přistupuje v ně-

---

[1]) Jako v češtině; srv. přísloví: By nebylo příhody, byl by svět co hody By kůň o své síle věděl, žádný by na něm neoseděl. Srv. Hattala l. c. str. 78. — Koncess.: By mi hráli sto hodin, já se už neobudím; by mi hráli dvě sta let, už nepřijdu na ten svět l. c. §. 61., str. 79.

[2]) Tento pravý stav věcí poznal již Art. Köhler v pojednání Der synt. Gebrauch des Optativs im Gothischen (Bartsch Germ. St. I. 1872) na str. 122, kde praví: Weit häufiger sind die Fälle, wo keine Conjuction den Vordersatz im Goth. einleitet; mehrfach steht an Stelle einer Conditionalconjunction das eingentlich adversative iþ.« Přes to Bernhardt který Köhlerovo pojednání znal, ve své práci »Der gotische Optativ« (Ztft. f. d. Philol. VIII. 1877) na str. 28. praví přece: »Wie iþ, sonst = δέ oder ἀλλά, dazu kommt im bedingungsatze verwandt zu werden, weiss ich nicht zu erklären.« — Již z protivy ke skutečnosti, která těmito periodami se vyslovuje, lze tuto zvláštní platnosť adversativného iþ pochopiti. Ostatně možno připustiti, že na iþ zvykem později skutečně byla přenesena platnosť hypothetické spojky v souvětích irrealných.

[3]) V těchto dvou dokladech (Filip I. 18, 22.) jest vlastně směs hypotaxe s parataxí, t. j. závětí s jah jsou závětí k celým už periodám složeným z předvětí i závětí (a:A):B skoro úplně samostatná: Fil. 1. 18. þandei allaim haidum, jaþþe inilon, jaþþe sunjai, Xristus merjada: jah in þamma fagino πλὴν παντὶ τρόπῳ, εἴτε προφάσει εἴτε ἀληθείᾳ, Χριστὸς καταγγέλλεται. καὶ ἐν τούτῳ χαίρω. (Jah má zde také povahu auktivnou: »i v tom se radují.«) Ještě patrněji poměr tento na jevo jde: I. 21. Aþþan mis liban Xristus ist, jah gaswiltan gawaurki. 22. iþ jabai liban in leika, þata mis akran waurstwis ist: jah ƕaþar waljau ni kann ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν, Χριστός. καὶ τὸ ἀποθανεῖν, κέρδος. εἰ δὲ τὸ ζῆν ἐν σαρκί, τοῦτό μοι καρπὸς ἔργου, καὶ τί αἱρήσομαι, οὐ γνωρίζω. (jah zde má asi smysl: a tak et cet.)

Digitized by Google

kolika případech (zase nečetných) také k závětí po protasi způsobu I. a II. (ano Mk. VI. 56. jeví se i ve větě jednoduché). Srv. zejména Mt. V. 20. Mt. VI. 15. Mk. XI. 26. I. Kor. XV. 14. II. Kor. XI. 16.

Závětí period koncessivných pravidelně uvodí se buď adversativným iþ, akei, aþþan nebo slabšími aiþþau, þannu, sweþauh koncessivný ráz souvětí nezřídka v předvětí i závětí bývá zvláště označen.

Ve výčtu doložených gotských souvětí podmínečných předešleme ty, jež odpovídají řeckým »realným« (*εἰ* s indik., závětí indik. nebo imperativ).

§. 215. I. a) V předvětí i závětí indikativ a sice:

α) závětí propovídací: Mt. VI. 24. jabai fijaiþ ainana, jah[1]) anþarana frijoþ (řec. odchylně parataxe:) *τὸν ἕνα μισήσει, τὸν ἕτερον ἀγαπήσει.* — Mk. III. 26. jabai satana usstoþ ana sik silban jah gadailiþs warþ, ni mag gastandan *εἰ ὁ σατανᾶς ἀνέστη ἐφ' ἑαυτὸν καὶ μεμέρισται, οὐ δύναται σταθῆναι.* — L. XIV. 26. jabai ƕas gaggiþ du mis jah ni fijaiþ attan seinana, ni mag meins siponeis wisan *εἴ τις ἔρχεται πρός με καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα ἑαυτοῦ . . ., οὐ δύναταί μου μαθητὴς εἶναι.* — Mk. XI. 26. jabai jus ni afletiþ, ni þau atta izwar afletiþ izwis missadedins izwaros *εἰ ὑμεῖς οὐκ ἀφίετε, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν.* — L. XIX. 8. jabai ƕis ƕa afholoda, fidurfalþ fragilda *εἴ τινός τι ἐσυκοφάντησα, ἀποδίδωμι τετραπλοῦν* — J. XI. 12. jabai slepiþ, hails wairþiþ *εἰ κεκοίμηται, σωθήσεται.* Srv. J. X. 35. 36. — J. XIII. 14. jabai usþwoh izwis fotuns, frauja jah laisareis, jah[2]) jus skuluþ izwis misso þwahan fotuns *εἰ ἐγὼ ἔνιψα ὑμῶν τοὺς πόδας, ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας.* — J. XIII. 32. jabai nu guþ hauhiþs ist in imma, jah[2]) guþ hauheiþ ina *εἰ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, καὶ ὁ θεὸς δοξάσει αὐτόν.* — Ř. XIII. 9. jabai ƕo anþaraizo anabusne ist, in þamma waurda usfulljada *εἴ τις ἑτέρα ἐντολή, ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ ἀνακεφαλαιοῦται.* — XIV. 15. jabai in matis broþar þeins gaurjada, ju ni bi friaþwai gaggis *εἰ διὰ βρῶμα ὁ ἀδελφός σου λυπεῖται, οὐκ ἔτι κατὰ ἀγάπην περιπατεῖς.* Srv. I. Kor. VIII. 13. (s odchylkou od řečtiny v závětí). — Ř. VII. 16. jabai þata tauja, gaqiss im witoda *εἰ τοῦτο ποιῶ, σύμφημι τῷ νόμῳ.* Srv. v. 20. — VIII. 9. jabai ƕas ahman Xristaus ni habaiþ, sa nist is *εἴ τις πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ.* Srv. v. 10. X. 9. XI. 18. — I. Kor. XV. 13. 14. jabai usstass dauþaim nist, nih Xristus urrais; aiþþau jabai Xristus ni urrais, sware þau jas-so mereins unsara *εἰ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται· εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, κενὸν ἄρα τὸ κήρυγμα ἡμῶν.* Srv. v. 16. 17. — XV. 19. jabai in þizai libainai wenjandans sijum þatainei, armostai sijum allaize manne *εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἠλπικότες ἐσμὲν μόνον, ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν.* — II. Kor. II. 5. jabai ƕas gaurida, ni mik gaurida *εἴ τις λελύπηκεν, οὐκ ἐμὲ λελύπηκεν.* — II. 10. jabai ƕa fragiba, fragiba in izwara (ř. odchyl) *εἴ τι κεχάρισμαι ᾧ κεχαρίσμαι, δι' ὑμᾶς.* — VII. 14. jabai ƕa imma fram izwis ƕaiƕop, ni gaaiwiskoþs warþ *εἴ τι αὐτῷ ὑπὲρ ὑμῶν κεκαύχημαι, οὐ*

[1]) Jah zde nespojuje věty, nýbrž jest auktivné a náleží těsněji pouze ke slovu anþarana.

[2]) V obou případech jah auktivné náleží zase jen k jedinému slovu.

Digitized by Google

κατησχύνθην. — XI. 4. jabai nu sa qimanda anþarana Jesu mereiþ ... aiþþau ahman anþarana nimiþ ... waila usþulaideduþ *εἰ μὲν γὰρ ὁ ἐρχόμενος ἄλλον Ἰησοῦν κηρύσσει ... ἢ πνεῦμα ἕτερον λαμβάνετε ... καλῶς ἠνείχεσθε.* — G. II. 18. jabai þatei gatar, þata aftra timrja, missataujandan mik silban ustaiknja *εἰ ἃ κατέλυσα, ταῦτα πάλιν οἰκοδομῶ, παραβάτην ἐμαυτὸν συνίστημι.* — V. 25. jabai libam ahmin, ahmin jah gaggam *εἰ ζῶμεν πνεύματι, πνεύματι καὶ στοιχῶμεν.* — VI. 3. jabai þugkeiþ hwas hwa wisan ni waiht wisands, sis silbin fraþjamarzeins ist *εἰ δοκεῖ τις εἶναί τι μηδὲν ὤν, ἑαυτὸν φρεναπατᾷ.* — V. 18. jabai ahmin tiuhanda, ni sijuþ uf witoda *εἰ πνεύματι ἄγεσθε, οὐκ ἐστὲ ὑπὸ νόμον.* — I Th. IV. 14. jabai galaubjam, þatei Jesus gaswalt jah usstoþ, swa jah guþ þans þaiei anasaislepun þairh Jesu tiuhiþ miþ imma[1]) *εἰ γὰρ πιστεύομεν ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, οὕτω καὶ ὁ θεὸς τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτῷ.* — II. Kor. V. 17. jabai hwo in Xristau niuja gaskafts, þo alþjona usliþun, sai waurþun niuja alla *εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις, τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε καινὰ τὰ πάντα.* — I. Tim. III. 1. jabai hwas aipiskaupeins gairneiþ, godis waurstwis gairneiþ *εἴ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται, καλοῦ ἔργου ἐπιθυμεῖ.* Srv. V. 8. — II. Tim. II. 10. jabai miþ gadauþnodedum, jah[2]) miþlibam *εἰ συναπεθάνομεν, καὶ συζήσομεν* (ještě dvakrát).

Elliptické ale přece zcela patrně indikativné jsou doklady:

Mt. X. 25. jabai gardawaldand Baialzaibul haihaitun, und hwan filu mais þans innakundans is? *εἰ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβοὺλ ἐκάλεσαν, πόσῳ μᾶλλον τοὺς οἰκιακοὺς αὐτοῦ*; Srv. II. Kor. III. 9. — G. III. 4. swa filu gawunnuþ sware, aiþþau jabai sware *τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῇ· εἴ γε καὶ εἰκῇ.* — Filip. III. 4. jabai hwas anþar þugkeiþ trauan in leika, ik mais *εἴ τις δοκεῖ ἄλλος πεποιθέναι ἐν σαρκί, ἐγὼ μᾶλλον.*

§. 216. *β*) Závětí tazací: L. XVI. 11. jabai in inwindamma faihuþraihna triggwai ni waurþuþ, þata sunjeino hwas izwis galaubeiþ? *εἰ ἐν τῷ ἀδίκῳ μαμωνᾷ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ἀληθινὸν τίς ὑμῖν πιστεύσει.* Srv. v. 12. VI. 32. 34. — Ř. XI. 24. jabai þu intrusgiþs warst, hwan filu mais þai bi ina intrusgjanda *εἰ σὺ ἐνεκεντρίσθης, πόσῳ μᾶλλον οὗτοι οἱ κατὰ φύσιν ἐγκεντρισθήσονται.* — I. Kor. IV. 7. jabai andnamþ, hwa hwopis? *εἰ ἔλαβες, τί καυχᾶσαι;* — II. Kor. II. 2. jabai ik gaurja izwis, jah[3]) hwas ist saei gailjai mik? *εἰ ἐγὼ λυπῶ ὑμᾶς, καὶ τίς ἐστιν ὁ εὐφραίνων με;* — Kol. II. 20. jabai gaswultuþ miþ Xristau, hwa þanaseiþs swe qiwai urrediþ? *εἰ ἀπεθάνετε σὺν τῷ Χριστῷ, τί ὡς ζῶντες; δογματίζεσθε;* — I. Tim. III. 5. jabai hwas seinamma garda fauragaggan ni mag, hwaiwa aikklesjon guþs gakaroþ? *εἴ τις τοῦ ἰδίου οἴκου προστῆναι οὐκ οἶδε, πῶς ἐκκλησίας θεοῦ ἐπιμελήσεται;* — G. II. 13. jabai þu þiudisko libais,[4]) hwaiwa þiudos baideis iudaiwiskon? *εἰ ἐθνικῶς ζῇς, τί τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις ἰουδαΐζειν;*

---

[1]) Závětí přetvořeno, jako by protasis byla modalná; srv. Mk. IV. 26, kde i při jabai jest korrelatívné swaswe.

[2]) Jah jest jen auktivné a náleží jen k jednomu slovu.

[3]) Zde jah připojuje celé závětí.

[4]) Libais tvarem sice by mohl býti také optativ, ale jest to dovolávání se fakta, tedy nepochybný indikativ.

Digitized by Google

Podmínka na druhém místě: I. Kor. XV. 29. (32.) ƕa waurkjand þai daupjandans ſaur dauþans, jabai allis dauþans ni urreisand? *τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται;*

Elliptické věty jsou: Ř. XI. 12. jabai missadeds ize gabei fairƕau,... ƕan mais fullo ize? *εἰ τὸ παράπτωμα αὐτῶν πλοῦτος κόσμου, πόσῳ μᾶλλον τὸ πλήρωμα αὐτῶν;* — XI. 15. jabai uswaurpa ize gabei fairƕaus, ƕa so andanumts? *εἰ ἡ ἀποβολὴ αὐτῶν καταλλαγὴ κόσμου, τίς ἡ πρόσληψις;*

S negativným niba jen jeden doklad sem náleží, a to místo, na kterém Ulfilas od řeckého textu se odchýlil: I. Kor. XV. 1. 2. aiwaggeli skuluþ gamunan, niba sware galaubidedun *τὸ εὐαγγέλιον... εἰ κατέχετε, ἐκτὸς εἰ μὴ εἰκῇ ἐπιστεύσατε.*

§. 217. *γ*) Závětí jest imperativné nebo adhortativné na těchto místech:[1]) Mt. VIII. 31. jabai uswairpis uns, uslaubei uns galeiþan in þo hairda sweine *εἰ ἐκβάλλεις ἡμᾶς, ἐπίτρεψον ἡμῖν ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων.* — XXVII. 42. jabai þiudans Israelis ist, atsteigadau nu af þamma galgin, *εἰ βασιλεὺς Ἰσραήλ ἐστι, καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ.* — J. VII. 4. jabai þata taujis, bairhtei þuk silban. Srv. XVIII. 8. — J. XVIII. 23. jabai ubilaba rodida, weitwodei bi þata ubil, (aiþþau jabai waila, duƕe mik slahis?) *εἰ κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ κακοῦ.* (*εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις;*)

Filem. 17. 18. jabai nu mik habais[2]) du gamana, andnim þana swe mik, iþ jabai ƕa gaskoþ þus aiþþau skula ist, þata mis rahnei *εἰ οὖν ἐμὲ ἔχεις κοινωνόν, προσλάβου αὐτὸν ὡς ἐμέ· εἰ δὲ τι ἠδίκησέ σε ἢ ὀφείλει, τοῦτο ἐμοὶ ἐλλόγει.*

Takovéto dilemmatické periody jako J. XVIII. 23. a Filem. 17. 18. zvláště pěkně svědčí našemu pravidlu, že podmínka, na níž mluvícímu na tu chvíli méně záleží, nežli na výsledku, pronáší se jako prostý klad indikativem. V dilemmatě totiž kontrastující podmínky stejně platně vedle sebe se kladou, ač se vzájemně vylučují. Mluvící právě především chce ukázati na různé výsledky:

Nedilemmatické ještě jsou: Ř. XI. 17. jabai sumai þize aste usbruknodedun, ni ƕop ana þans astans *εἴ τινες τῶν κλάδων ἐξεκλάσθησαν, μὴ κατακαυχῶ τῶν κλάδων.* — I. Kor. VII. 15. jabai sa ungalaubjands skaidiþ sik, skaidai[3]) *εἰ ὁ ἄπιστος, χωρίζεται, χωριζέσθω.* — II. Kor. X. 7. jabai ƕas gatrauaiþ sik silban Xristaus wisan, þata þagkjai *εἴ τις πέποιθεν ἑαυτῷ Χριστοῦ, εἶναι, τοῦτο λογιζέσθω.* —

II. Kor. XI. 20 usþulaiþ. jabai ƕas izwis gaþiwaiþ, jabas ƕas fraitiþ, jabai ƕas usnimiþ, (ještě dvakrát) *ἀνέχεσθε, εἴ τις ὑμᾶς καταδουλοῖ, εἴ τις κατεσθίει, εἴ τις λαμβάνει...*

G. V. 15. jabai izwis misso beitiþ jah fairinoþ, saiƕiþ... *εἰ ἀλλήλους δάκνετε καὶ κατεσθίετε, βλέπετε* . Kol. III. I. jabai nu miþurrisuþ Xristau, þei iupa sind sokeiþ *εἰ οὖν συνηγέρθητε τῷ Χριστῷ, τὰ ἄνω ζητεῖτε.*

---

[1]) Předvětí přes to má indikativ proti pravidlu Bernhardtovu a Erdmannovu.

[2]) Habais ovšem co do tvaru může býti i optativ, ale dle násl. gaskoþ není pochybnosti, že míněno jest indikativně.

[3]) Zde optativ má ráz koncessivný, »nechť se odděluje«.

Digitized by Google

Ellipticky: Filip. II. 1. jabai nu ƕo gaþrafsteino (ještě třikrát) usfulleiþ meina fahed *εἴ τις οὖν παράκλησις ... πληρώσατέ μου τὴν χαράν.* — I. Kor. XVI. 22. jabai ƕas ni frijoþ fraujan Jesu Xristu, anaþaima: maran aþa *εἴ τις οὐ φιλεῖ τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ἤτω ἀνάθεμα, μαρὰν ἀθά.*

(nibai:) II. Kor. XIII. 5. silbans izwis kauseiþ, nibai aufto ungakusanai sijuþ *ἑαυτοὺς δοκιμάζετε· εἰ μή τι ἀδόκιμοί ἐστε.*

Sem přičísti náleží, ač ze tvaru o sobě nelze rozhodnouti, byl-li míněn jako indikativ či optativ, také: Mk. XI. 25. afletaiþ jabai ƕa habaiþ wiþra ƕana *ἀφίετε εἴ τι ἔχετε κατά τινος.* —

§. 218. Koncessivná souvětí sem (sub I. a.) náležející jsou skoro všecka s indikativem v předvětí i v závětí, jen jedno se závětím tazacím, jedno s imperativným. Doporučuje se tedy pro přehled seskupiti je dle toho, jak koncessivná povaha jejich jest označena. Jsou totiž *α*) bez zvláštního znaku koncessivného, a to odchylkou od řečtiny, kde vždy aspoň přidáno *καί*: II. Kor. IV. 3. jabai ist gahulida aiwaggeljo unsara, in þaim fralusnandam ist gahulida *εἰ καὶ ἔστι κεκαλυμμένον τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν, ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις ἐστὶ κεκαλυμμένον.* — VII. 8. jabai gaurida izwis in þaim bokom, ni idreigo mik *εἰ καὶ ἐλύπησα ὑμᾶς ἐν τῇ ἐπιστολῇ, οὐ μεταμέλομαι* (a pokračuje:) jah jabai idreigoda... nu fagino *εἰ καὶ μετεμελόμην... νῦν χαίρω* (a v této druhé periodě vložena jest brachylogická třetí parenthetická:) so aipistaule jaina, jabai du leitilai ƕeilai, gaurida izwis *ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη, εἰ καὶ πρὸς ὥραν ἐλύπησεν ὑμᾶς.*

Elliptické jest též souvětí: II. Kor. VII. 12. jabai melida, ni in þis anamahtjandins ni in þis anamahtidins *εἰ καὶ ἔγραψα, οὐχ εἵνεκεν τοῦ ἀδικήσαντος, οὐδὲ εἵνεκεν τοῦ ἀδικηθέντος.* — II. Kor. XI. 15. nist mikil, jabai andbahtos is gagaleikond sik swe andbahtos garaihteins *οὐ μέγα, εἰ καὶ οἱ διάκονοι αὐτοῦ μετασχηματίζονται ὡς διάκονοι δικαιοσύνης.*

§. 219. *β*) Koncessivný ráz jest označen zvláště: (jabai: akei) II. Kor. V. 16. jabai ufkunþedum bi leika Xristu, akei nu ni þanaseiþs ni kunnum ina *εἰ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστόν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν.* — XI. 6. jabai unhrains im waurda, akei ni kunþja *εἰ καὶ ἰδιώτης τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐ τῇ γνώσει.* — Sk. IV. c. sa us himina qumana jabai in leika wisan þuhta, akei ufaro allaim ist (qui ex coelo venit, etiamsi in corpore esse videbatur, tamen super omnes est.).

(jah jabai: —) I. Tim. I. 9. 10. garaihtamma witoþ nist satiþ, ak witodalausaim... jah jabai ƕa aljis þizai hailon laiseinai andstandiþ[1]) *δικαίῳ νόμος οὐ κεῖται, ἀνόμοις δὲ... καὶ εἴ τι ἕτερον τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ ἀντίκειται.*

(jabai jah — akei:) II. Kor. XIII. 4. jabai jah ushramiþs was us siukein, akei libaiþ us mahtai *καὶ εἰ ἐστανρώθη ἐξ ἀσθενείας, ἀλλὰ ζῇ ἐκ δυνάμεως* (hned po té jen parataxe s akei).

(jabai — aiþþau:) I. Kor. IX. 2. jabai anþaraim ni im apaustaulus, aiþþau izwis im *εἰ ἄλλοις οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος, ἀλλά γε ὑμῖν εἰμι.*

---

[1]) Věta jest jen formalně hypothetická, skutečně substantivná, předmětná, proto stojí na druhém místě.

Digitized by Google

(jabai jah — þannu:) (při tazacím závětí) G. II. 17. jabai bigitanai sijum jas - silbans frawaurhtai, þannu Xristus frawaurhtais andbahts? *εἰ εὑρέθημεν καὶ αὐτοὶ ἁμαρτωλοί, ἆρα Χριστὸς ἁμαρτίας διάκονος;*

(jabai jah — iþ:) L. XVIII. 4. jabai jah guþ ni og jah mannan ni aista, iþ in þizei usþriutiþ mis so widuwo, fraweita þo *εἰ καὶ τὸν θεὸν οὐ φοβοῦμαι καὶ ἄνθρωπον οὐκ ἐντρέπομαι· διά γε τὸ παρέχειν μοι κόπον τὴν χήραν ταύτην ἐκδικήσω αὐτήν.*

(jah jabai — jah:) Filip. III. 15. jah jabai ƕa aljaleikos hugjiþ, jah þata izwis guþ andhuljiþ *καὶ εἴ τι ἑτέρως φρονεῖτε, καὶ τοῦτο ὁ θεὸς ὑμῖν ἀποκαλύψει.*

(ni waihtai mins — jah jabai — aiþþau sweþauh:) II. Kor. XII. 11. 12. ni waihtai mins habaida þaim ufar filu apaustaulum, jah jabai ni waihts im; aiþþau sweþauh taikneis apaustaulaus gatawidos waurþun *οὐδὲν ὑστέρησα τῶν ὑπὲρ λίαν ἀποστόλων, εἰ καὶ οὐδέν εἰμι· τὰ μὲν σημεῖα τοῦ ἀποστόλου κατειργάσθη ἐν ὑμῖν.* (Souvětí má tvar: A, a, B.)

(þauhjabai —:) (při závětí imperativném) I. Kor. VII. 21. þauhjabai magt freis wisan, mais brukei *εἰ καὶ δύνασαι ἐλεύθερος γενέσθαι, μᾶλλον χρῆσαι.*

(þauhjabai — aiþþau.) II Kor. IV. 16. þauhjabai sa utana unsar manna frawardjada, aiþþau sa innuma ananiujada *εἰ καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσωθεν ἀνακαινοῦται.*

(þauhjabai — akei:) Sk. IV. c. d. þauhjabai us himina ana airþai qam, akei ni þe haldis airþeina was (Etsi e coelo in terram venit, tamen non idcirco terrester fuit).

§. 220. Od koncessivných předvětí rozeznávati třeba několik případů, ve kterých k podmínečné spojce přistupuje zmocňovací sweþauh jen s tím účinkem, že podmínka se zvláštním důrazem se pronáší: Ř. VIII. 9. jus ni sijuþ in leika ak in ahmin, sweþauh jabai ahma guþs bauiþ in izwis *ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκὶ ἀλλ' ἐν πνεύματι, εἴπερ πνεῦμα θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν.* — II. Th. I. 5. 6. taikn garaihtaizos stauos guþs du wairþans briggan izwis þiudangardjos guþs... sweþauh jabai garaiht ist at guþa usgildan þaim gaþreihandam izwis aggwiþa *ἔνδειγμα τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ θεοῦ εἰς τὸ καταξιωθῆναι ὑμᾶς τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ... εἴπερ δίκαιον παρὰ θεῷ ἀνταποδοῦναι τοῖς θλίβουσιν ὑμᾶς θλῖψιν.* — E. IV. 20. 21. jus ni swa ganemuþ Xristu, jabai sweþauh ina hausideduþ jah in imma uslaisidai sijuþ *ὑμεῖς οὐχ οὕτως ἐμάθετε τὸν Χριστόν, εἴγε αὐτὸν ἠκούσατε καὶ ἐν αὐτῷ ἐδιδάχθητε.* — Kol. I. 23. nu gafriþodai (sijuþ), jabai sweþauh þairhwisiþ in galaubeinai gaþwastidai (*νυνὶ δὲ ἀποκατήλλαξεν ὑμᾶς*) *εἴγε ἐπιμένετε τῇ πίστει τεθεμελιωμένοι.*

Pozoruhodno jest, že mluvící patrně (mimo E. IV. 20. 21., kde se dovolává fakta) přes toto důrazné vytčení podmínky přece nerozhoduje, zdali jest skutkem či není, než jen ji klade a z ní důrazně výsledek vyvozuje. S optativem jabai sweþauh stojí II. Kor. V. 3.

§. 221. I. b) V předvětí indikativ za řecké *ἐάν* s konjunktivem.

Dokladů jest hojně a ty zvláště svědčí o neodvislosti gotštiny od řeckého textu, poněvadž překladatel, kdyby *ἐάν* s konjunktivem byl chtěl těsně na-

Digitized by Google

podobiti, měl po ruce svůj optativ.[1]) Ale vmýšleje se patrně vždy určitě v situaci, a vyciťuje v ní poměr »realný«, zůstal při svém indikativu. Pěkně tento stav věcí ukazuje doklad dilemmatický: Mk. XI. 31. 32. jabai qiþam, us himina, qiþiþ: aþþan duhe ni galaubideduþ imma? ak qiþam, us mannam: (uhtedun þo managein)[2]) *ἐὰν εἴπωμεν ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ, διατί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ; ἀλλ' ἐὰν εἴπωμεν ἐξ ἀνθρώπων* (*ἐφοβοῦντο τὸν λαόν*). Srv L. XX. 5. 6. — Ulfilas myšlénku vycítil správněji, nežli jest i v řeckém textu, neboť dilemmatická povaha podmínky ukazuje, že je skutečně prostým kladem, jenž subjektivně přibarven ani býti nemá. — Podobně Mt. VI. 22. 23. jabai augo þein ainfalþ ist, allata leik þein liuhadein wairþiþ; iþ jabai augo þein unsel ist, allata leik þein riqizein wairþiþ. Jabai nu liuhaþ þata in þus riqiz ist, þata riqiz hvan filu! *ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου ἁπλοῦς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν ἔσται· ἐὰν δὲ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρὸς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου σκοτεινὸν ἔσται· εἰ οὖν τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος ἐστί, τὸ σκότος πόσον;* a právě tak Mk. III. 24. 25. 26. — Řecky je (na obou místech) ve dvou případech *ἐὰν* s konj. o případě očekávaném, ve třetím *εἰ* s indikativem (jako o dovolávání se fakta): Ulfilas ve všech třech předvětích má prostý indikativný klad, vmysliv se v dilemmatickou situaci jinak a jakkoli tuto ne právě lépe, přece stejně dobře. — Podobně dilemmatické periody jsou ještě: Mt. V. 46. 47. jabai frijoþ þans frijondans izwis ainans, hvo mizdono habaiþ? jah jabai goleiþ þans frijonds izwarans þatainei, hve managizo taujiþ? *ἐὰν ἀγαπήσητε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, τίνα μισθὸν ἔχετε; καὶ ἐὰν ἀσπάσησθε τοὺς ἀδελφοὺς ὑμῶν μόνον, τί περισσὸν ποιεῖτε;* — Mt. VI. 14. 15. jabai afletiþ mannam missadedins ize, afletiþ jah izwis atta izwar ... iþ jabai ni afletiþ mannam missadedins ize, ni þau atta izwar afletiþ missadedins izwaros *ἐὰν ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατήρ ... ἐὰν δὲ μὴ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν.* Srv. J. XII. 24.

(Dilemmatická:) J. XII. 24. nibai kaurno hvaiteis gadriusando in airþa gaswiltiþ, silbo ainata aflifniþ; iþ jabai gaswiltiþ, manag akran bairiþ *ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει.*

§. 222. Další doklady[3]) jsou: Mt. IX. 21. jabai þatainei atteka wastjai is, ganisa *ἐὰν μόνον ἅψωμαι τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, σωθήσομαι.* — Mk. IV. 26. swa ist þiudangardi guþs, swaswe jabai manna wairpiþ fraiwa ana airþa[4]) *οὕτως ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, ὡς ἐὰν ἄνθρωπος βάλῃ τὸν σπόρον ἐπὶ τῆς γῆς.* — VIII. 3 jabai fraleta ins lausiqiþrans, ufligand ana wiga *ἐὰν ἀπολύσω αὐτοὺς νήστεις, ἐκλυθήσονται ἐν τῇ ὁδῷ.* — VIII. 36. hva boteiþ mannan, jabai gageigaiþ þana fairhvu allana jah gasleiþeiþ sik saiwalai seinai? *τί γὰρ ὠφελήσει*

[1]) Srv. Gab. & Loebe, § 280.

[2]) Závětí anakoluthem přetvořeno.

[3]) Protože z výčtu případů výše sub. Ia. *α*), *β*), *γ*) uvedených již jest patrno, že propovídací, tazací i rozkazovací závětí stejně řadí se k předvětí indikativnému, žádného rozdílu nečiníce, nelišíme jich odtud ve zvláštní skupiny.

[4]) Jest to vlastně věta modalná, srv. I. Th. IV. 14., kde však předvětí je bez swaswe korrelativného.

Digitized by Google

ἄνθρωπόν, ἐὰν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ; — IX. 50. jabai salt unsaltan wairþiþ, hve supuda? *ἐὰν τὸ ἅλας ἄναλον γένηται, ἐν τίνι αὐτὸ ἀρτύσετε.* L. XIV. 34. — Mk. X. 12. jabai qino afletiþ aban seinana jah liugada anþaramma, horinoþ *ἐὰν γυνὴ ἀπολύσῃ τὸν ἄνδρα αὕτης καὶ γαμηθῇ ἄλλῳ, μοιχᾶται.* — L. IV. 6. 7. þu nu jabai inweitis[1]) mik..., wairþiþ þein all *σὺ οὖν ἐὰν προσκυνήσῃς ἐνώπιόν μου, ἔσται σου πάντα.* — L. XV. 8. qino jabai fraliusiþ drakmin ainamma, niu tandeiþ lukarn? *γυνὴ ἐὰν ἀπολέσῃ δραχμὴν μίαν, οὐχὶ ἅπτει λύχνον;* — XIX. 40. jabai þai slawand, stainos hropjand *ἐὰν οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι κεκράξονται.* — J. VI. 51. jabai ƕas matjiþ þis hlaibis, libaiþ in ajukduþ *ἐάν τις φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα.* Srv. futuralné věty ještě: J. VIII. 24. 31. 36. X. 9. XI. 40. XII. 32. XIV. 14. XV. 10. I. Kor. XVI. 4. II. Kor. XIII. 2. I. Tim. II. 15. — J. VIII. 16. jabai stoja ik, staua meina sunjeina ist *ἐὰν κρίνω ἐγώ, ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ ἀληθής ἐστιν.* — J. VIII. 54. jabai ik hauhja mik silban, so hauheins meina ni waihts ist *ἐὰν ἐγὼ δοξάζω ἐμαυτόν, ἡ δόξα μου οὐδέν ἐστιν.* — J. IX. 31. jabai ƕas guþblostreis ist, jah wiljan is taujiþ, þamma hauseiþ *ἐάν τις θεοσεβὴς ᾖ καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῇ, τούτου ἀκούει.*

Dvojčlenné předvětí ještě také XI. 9. 10. XIV. 3. 23. XVI. 7. — J. XIII. 17. audagai sijuþ, jabai taujiþ þata *μακάριοί ἐστε, ἐὰν ποιῆτε ταῦτα.* Srv. XIII. 35. XV. 14. XIX. 12. — J. XIV. 15. jabai mik frijoþ, anabusnins meinos fastaid *ἐὰν ἀγαπᾶτέ με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσατε.* Srv. XV. 7. — Ř. XIII. 4. jabai ubil taujis, ogs, *ἐὰν τὸ κακὸν ποιῇς, φόβου.* — Srv. (elliptickou větu) Ř. XI. 22. — Ř. VII. 2. 3. jabai gaswiltiþ aba, galausjada *ἐὰν ἀποθάνῃ ὁ ἀνήρ, κατήργηται* (dvakrát) — I. Kor. XVI. 7. wenja mik ƕo ƕeilo saljan at izwis, jabai frauja fraletiþ *ἐλπίζω χρόνον τινὰ ἐπιμεῖναι πρὸς ὑμᾶς, ἐὰν ὁ κύριος ἐπιτρέπῃ.* Srv. VIII. 10. (závětí tazací). — G. V. 2. jabai bimaitiþ, Xristus izwis nist du botai *ἐὰν περιτέμνησθε, Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει.* Srv. I. Th. III. 8. I. Tim. I. 8.

§. 223. Předvětí záporná: Mt. V. 20. nibai managizo wairþiþ izwaraizos garaihteins þau þize bokarje... ni þau qimiþ in þiudangardjai himine *ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεῖον τῶν γραμματέων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.* — Mk. III. 27. ni manna mag kasa swinþis wilwan, niba faurþis þana swinþan gabindiþ *οὐ δύναται οὐδεὶς τὰ σκεύη τοῦ ἰσχυροῦ διαρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον τὸν ἰσχυρὸν δήσῃ.* — VII. 3. allai Judaieis niba ufta þwahand handuns, ni matjand *πάντες οἱ Ἰουδαῖοι ἐὰν μὴ πυγμῇ νίψωνται τὰς χεῖρας, οὐκ ἐσθίουσιν.* Srv. VII. 4. — J. VI. 44. ni manna mag qiman at mis, nibai atta atþinsiþ ina *οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρός με, ἐὰν μὴ ὁ πατὴρ ἑλκύσῃ αὐτόν.* Srv. VI. 65. XV. 4. — J. VII. 51. ibai witoþ unsar stojiþ manan, nibai faurþis hauseiþ fram imma jah ufkunnaiþ ƕa taujai? *μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ πρότερον καὶ γνῷ τί ποιεῖ;* — Ř. X. 45. ƕaiwa merjand, niba insandjanda? *πῶς κηρύξουσιν, ἐὰν μὴ ἀποσταλῶσι;* Srv. XI. 23. II. Tim. II. 5.

---

[1]) Viz níže §. 229.

Digitized by Google

Koncessivná souvětí sem spadající jsou:

(jabai: —) I. Kor. VII. 28. jabai nimis qen, ni frawaurhtes, jah jabai liugada mawi, ni frawaurhta *ἐὰν καὶ γήμῃς, οὐχ ἥμαρτες, καὶ ἐὰν γήμῃ ἡ πάρθενος, οὐχ ἥμαρτε.*

(jah jabai: —) J. VIII. 14. jah jabai ik weitwodja bi mik silban, sunja ist so weitwodiþa meina *κἂν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία μου.* Srv. II. Tim. II. 5.

(sweþauh jabai: —) II. Kor. X. 8. sweþauh jabai ƕa managizo ƕopam, ni gaaiwiskonda *ἐὰν καὶ περισσότερόν τι καυχήσωμαι, οὐκ αἰσχυνθήσομαι.*

(þauh -ba-: —) J. XI. 25. þauh ga-ba-dauþniþ, libaid *κἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται.*

§. 224. I. c) K indikativnému předvětí družiti se může závětí optativné, a to zásadně ve všech platnostech, které optativ ve hlavní větě mívá. Z povahy věci plyne, že dokladů jest málo, ale přece jest jich dosti, aby věc sama byla povýšena nade všecku pochybnost. Více dokladů se nahledá, vezmou-li se v úvahu také předvětí jen smyslem podmíněná, formou buď temporalná buď relativná (o kterých v. níže).

1. Závětí s adhortativným optativem již uvedeno výše: II. Kor. X. 7. jabai ƕas gatrauaiþ sik silban Xristaus wisan, þata þagkjai *εἴ τις πέποιθεν ἑαυτῷ Χριστοῦ εἶναι, τοῦτο λογιζέσθω.* Též Mk. XI. 25. afletaiþ, jabai ƕa habaiþ wiþra ƕana *ἀφίετε, εἴ τι ἔχετε κατά τινος.*

2. Tamtéž (str. 247.) uveden optativ koncessivný: I. Kor. VII. 15. jabai sa ungalaubjands skaidiþ sik, skaidai *εἰ ὁ ἄπιστος χωρίζεται, χωριζέσθω.* —

3. Optativ dubitativný: I. Kor. X. 30. jabai ik anstai andnima, duƕe anaqiþaidau? *εἰ ἐγὼ χάριτι μετέχω, τί βλασφημοῦμαι;* — II. Kor. III. 7. 8. jabai andbahti dauþaus warþ wulþag ... ƕaiwa nei mais andbahti ahmins wairþai in wulþau? *εἰ ἡ διακονία τοῦ θανάτου ἐγενήθη ἐν δόξῃ ... πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἡ διακονία τοῦ πνεύματος ἔσται ἐν δόξῃ;* V posledním dokladě předvětí dovolává se fakta, v závětí optativem přeloženo řec. futurum, ale Ulfilas futurum může vyjádřiti také prostým nebo praefigovaným tvarem praesentního indikativu a optativu užívá právě jen, kde modus tento v některé své platnosti neodvislé jest oprávněn.

§. 225. II. Při optativných předvětích rozeznávati náleží dle výkladu v §. 211. II. uvedeného případy dva:

1. Optativ je svéprávný tam, kde perioda hypothetická není závislá jinak; **2.** optativ předvětí jest assimilovaný k optativu závětí, je-li všecka perioda závislá na větě nadřízené.

1. V prvním případě optativ předvětí značí vždycky, že mluvící subjektivně podmínkou více se zajímá, nežli prostým kladem; závětí zase může míti a mívá všecky tvary neodvislé věty hlavní, a zajisté pozoruhodno jest, že ačkoli dle potentialné neb dubitativné povahy předvětí by bylo pochopitelno, kdyby i v závětí modus nejistoty, pochybnosti, měl převahu, přece optativných závětí jest proti indikativným nepoměrně málo. V řečtině v před-

Digitized by Google

větí bývá buď *ἐὰν* s konj. nebo *εἰ* s indik.; ale překladatel patrně spravoval se jen svým názorem na situaci.

II. a) V předvětí optativ, v závětí indikativ: J. XII. 47. jabai hvas meinaim hausjai waurdam jah ni galaubjai, ik ni stoja ina *ἐάν τίς μου ἀκούσῃ τῶν ῥημάτων καὶ μὴ πιστεύσῃ, ἐγὼ οὐ κρίνω αὐτόν.* — II. Tim. II. 21. jabai hvas gahrainjai sik þize, wairþiþ kas du sweriþai gaweihaiþ *ἐάν τις ἐκκαθάρῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τούτων, ἔσται σκεῦος εἰς τιμὴν ἡγιασμένον.* — II. Kor. V. 3. in þamma swogatjam. jabai sweþauh[1]) jah gawasidai, ni naqadai bigitaindau *ἐν τούτῳ στενάζομεν... εἴγε καὶ ἐνδυσάμενοι, οὐ γυμνοὶ εὑρεθησόμεθα.* (Ve všech těchto třech dokladech optativ jest patrně euktivný.) — I. Kor. XII. 15. jabai qiþai fotus (ni im þis leikis) nist us þamma leika? *ἐὰν εἴπῃ ὁ πούς (οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ σώματος) οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σώματος;* Tu jest předvětí ironicky pochybující; noha to říci ani nemůže; týž ráz ironicky dubitativný mají elliptická souvětí: I. Kor. XII. 17. jabai all leik augo, hvar hliuma? jabai all hliuma, hvar dauns? *εἰ ὅλον τὸ σῶμα ὀφθαλμός, ποῦ ἡ ἀκοή; εἰ ὅλον ἀκοή, ποῦ ἡ ὄσφρησις;* a L. IX. 13. nist hindar uns maizo fimf hlaibam jah fiskos twai, niba þau þatei weis gaggandans bugjaima matins *οὐκ εἰσὶν ἡμῖν πλεῖον ἢ πέντε ἄρτοι καὶ δύο ἰχθύες, εἰ μήτι πορευθέντες ἡμεῖς ἀγοράσωμεν βρώματα.* (Za to potentialný jest optativ): Mk. VII. 11. jabai qiþai manna attin seinamma kaurban... ni fraletiþ ina ni waiht taujan *ἐὰν εἴπῃ ἄνθρωπος τῷ πατρὶ κορβᾶν... οὐκ ἔτι ἀφίετε αὐτὸν οὐδὲν ποιῆσαι.* — G. V. 11. jabai bimait merjau, duhve þanamais wrikada? *εἰ περιτομὴν ἔτι κηρύσσω, τί ἔτι διώκομαι.*

§. 226 II. b) V předvětí optativ, v závětí imperativ nebo adhortativ. K dokladům dosti četným sem spadajícím Bernhardt[2]) tvrdí, že optativné předvětí způsobeno jen odvislostí na svém imperativném závětí; ale v tom se zajisté mýlí, 1. poněvadž často před imperativným závětím jest předvětí přece indikativné (celkem asi ve dvaceti případech výše již uvedených),[3]) 2. poněvadž někdy před imperativným závětím optativ s indikativem se střídají; 3. poněvadž optativ stojí i před indikativným závětím, 4. poněvadž optativ vždy lze vyložiti jako ze živého zájmu mluvícího vzniklý.[4])

[1]) O jabai sweþauh viz výše § 220.

[2]) Der Got. Optativ (Ztft. f. d. Philologie VIII. (1877) na str. 26.

[3]) Aby podvrátil váhu těchto vážných svědků proti svému pravidlu, Bernhardt ukazuje k tomu, že v některých indikativných předvětích podmínka jest »zweifellos tatsächlich« (čili dle naší terminologie mluvící dovolává se fakta), ale o některých jím jakožto »zweifellos tatsächlich« uvedených případech, zejména Ř. XI. 17. Kor. X. 31. snad i Filem. 18. lze o »skutečnosti« velmi vážně pochybovati«, a kdyby ani toho nebylo, Bernhardt dokládá sám: »Die tatsächlichkeit der bedingung kann auch für den augenblick fingiert sein« (J. VII. 4. XVIII. 23.), (co nazýváme prostým kladem) a dále ještě více: »Drei stellen lassen eine solche auslegung nicht zu, und der indicativ beruht hier, wie es scheint, nur auf einer nachlässigkeit des übersetzers, wenn nicht auf unrichtiger überlieferung: Ř. XIII. 4. I. Kor. VII. 12. II. Kor. X. 7. — O Mt. XXVII. 42. II. Kor. XI. 20. XIII. 15. G. V. 15. Kol. III. 1. (koncess:) I. Kor. VII. 21. (J. XIV. 15.) Bernh. se ani nezmiňuje. Při našem výkladě není třeba se domýšleti nedbalosti překladatelovy ani nesprávnosti textu. Srvn. ostatně naše pojednání Über den Einfluss des Hauptsatzes auf den Modus des Nebensatzes.

[4]) Na nejvýš při optativném závětí bylo by možno připustiti moc assimilující.

Digitized by Google

Jest pak v předvětí: α) optativ euktivný (či skromně, prosebně potentialný:) Mk. IX. 22. jabai mageis, hilp unsara *εἴ τι δύνασαι, βοήθησον ἡμῖν.*

Anakoluth jest Ř. XII. 18. jabai magi wairþan us izwis, miþ allaim mannam gawairþi (habandans) *εἰ δύνατον τὸ ἐξ ὑμῶν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων (εἰρηνεύοντες).*

β) optativ dubitativný: J. X. 24. jabai þu sijais Xristus, qiþ unsis audaugiba *εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός, εἰπὲ ἡμῖν παρρησίᾳ* (Srv. L. IV. 3 9. v. níže).

γ) optativ potentialný: Mt. V. 29. jabai augo þein marzjai þuk, usstagq ita *εἰ ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτόν.* Srv. V. 30. 39. Mk. IX. 43. 45. 47. — Mt. V. 41. jabai ƕas þuk ananauþjai rasta aina, gaggais miþ imma twos *ὅστις σε ἀγγαρεύσει μίλιον ἕν, ὕπαγε μετ' αὐτοῦ δύο.* — Mk. IV. 23. a VII. 16. jabai ƕas habai[1]) ausona hausjandona, gahausjai *εἴ τις ἔχει ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.* — Mk. XI. 3. jabai ƕas igqis qiþai... qiþaits *ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ ... εἴπατε.* Srv. L. XIX. 31. — L. X. 6. jabai sijai jainar sunus gawairþjis, galƕelaiþ sik ana imma gawairþi izwar,[2]) iþ jabai ni, du izwis gawandjai *ἐὰν μὲν ᾖ ἐκεῖ ὁ υἱὸς εἰρήνης, ἐπαναπαύσεται ἐπ' αὐτόν· εἰ δὲ μήγε, ἐφ' ὑμᾶς ἀνακάμψει* (Řecké futurum v závětí má zde patrně smysl adhortativný). — J. VII. 37. jabai ƕana þaursjai, gaggai du mis jah driggkai *ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρός με, καὶ πινέτω.* — J. XV. 8. jabai so manaseds izwis fijai, kunneiþ... *εἰ ὁ κόσμος ὑμᾶς μισεῖ, γινώσκετε ...* — J. X. 37. niba taujau waurstwa attins meinis, ni galaubeiþ mis; iþ jabai taujau, þaim waurstwam galaubjaiþ *εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πατρός μου, μὴ πιστεύετε μοι· εἰ δὲ ποιῶ, τοῖς ἔργοις πιστεύσατε.* (Toto předvětí jest dilemmatické, a mohlo by míti [jako řecky má] indikativ, ale překladatel cítil a chtěl vyjádřiti, že by tu prostý chladný klad špatně svědčil horlivosti božského mistra.) — Ř. XII. 20. jabai gredo fijand þeinana, mat gif imma; iþ jabai þaursjai, dragkei ina *ἐὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρός σου, ψώμιζε αὐτόν, ἐὰν διψᾷ, πότιζε αὐτόν.* (I zde v dilemmatě optativ plyne ze živého zájmu mluvícího.) I. Kor. X. 27. jabai ƕas laþo izwis, all matjaiþ *εἴ τις καλεῖ ὑμᾶς, πᾶν ἐσθίετε.* Srv. v. 28. XVI. 10. II. Th. III. 14. I. Tim. V. 4.

II. c) Optativ v předvětí, závětí tolikéž s potentialným optativem: II. Kor. XI. 30. jabai ƕopan skuld sijai, þaim siukeins meinaizos ƕopau *εἰ καυχᾶσθαι δεῖ, τὰ τῆς ἀσθενείας μου καυχήσομαι.*

§. 227. Koncessivných předvětí optativných celkem doloženo jest jen pět. To souvisí zajisté s povahou přípustkového poměru: když totiž z podmínky výsledek nenásleduje, má mluvící jen zřídka proč na jevo dávati své zvláštní účastenství. Závětí však i v těch pěti dokladech ukazuje zajímavé střídání. Jednou jest indikativné: I. Kor. XIII. 2. jabai habau praufetjans, jah witjau allaize runos... jah habau alla galaubein... iþ friaþwa ni habau, ni waihts

---

[1]) Ironicky potentialně řečeno: »má-li kdo uši, jako že asi má, kterak by neměl?« Srv. souznačné věty vztažné níže v § 252.

[2]) Zde ostatně v prvním závětí jest indikativ (galƕeilaiþ); druhé zase má protasi elliptickou a »gawandjai« by tedy musilo (přes indikativ) působiti zpět, až na předvětí první periody.

Digitized by Google

im ἐὰν ἔχω προφητείαν καὶ εἰδω τὰ μυστήρια πάντα ... καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν ... ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδέν εἰμι — jednou (skromně) potentialné na témž místě v nejbližším verši I. Kor. XIII. 3. jah jabai fraatjau allos aihtins meinos, jah jabai atgibau leik mein, ei gabrannjaidau, iþ friaþwa ni habau, ni waiht botos mis taujau[1]) *ἐὰν ψωμίζω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου, ἵνα καυθήσωμαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι.* — Ostatní tři jsou adhortativná: G. VI. 1. jabai gafahaidau manna in ƕizai missadede, gaþwastjaiþ þana swaleikana *ἐὰν καὶ προληφθῇ ἄνθρωπος ἔν τινι παραπτώματι, ὑμεῖς καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον.* — I. Kor. VII. 11. (závětí parafrasticky adhortativné) jabai gaskaidnai, (anabiuda) wisan unliugaida *ἐὰν καὶ χωρισθῇ (γυνὴ) μενέτω ἄγαμος,* — J. X. 38. niba mis galaubjaiþ, þaim waurstwam galaubjaiþ *κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις πιστεύσατε.*

Pozoruhodno jest, že v žádném z těchto dokladů koncessivná povaha předvětí gotsky nikterak zvláště označena není.

§. 228. Rozdíl v poměru mluvícího k podmínce živě vystupuje na jevo zvláště tam, kde v situacích na pohled stejných přece indikativ s optativem v předvětích se střídají. Poučné jest místo v J. VIII v. 51. a 52. Ve v. 51. totiž Spasitel praví: jabai ƕas waurd mein fastaiþ, dauþu ni gasaihviþ *ἐάν τις τὸν λόγον τὸν ἐμὸν τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ* t. j. klade prostě případ, a označuje jeho výsledek neomylně jistý, oboje indikativem; židé však odmlouvajíce mu, hned prozrazují svou subjektivnou rouhavou pochybnost o pravdě jeho slov optativem: þu qiþis: jabai ƕas mein[2]) waurd fastai, ni kausjai dauþu, ač řecky stejně jako dříve řečeno zase: *εάν τις τὸν λόγον μου τηρήσῃ, οὐ μὴ γεύσεται θανάτου.* Patrno, že překladatel mnohem přesněji vystihl situaci, než označena jest v originale.

Než i ve vícečlenných předvětích indikativ s optativem se střídají odchylkou od prvopisu. Bernhardt[3]) myslí, že je-li předvětí dvojčlenné, zejména druhý člen, jakožto prý podmínka vzdálenější, mívá optativ; a uvádí případy dva: I. Kor. XIV. 24. jabai allai praufetjand, iþ innatgaggai ƕas ungalaubjands, gasakada fram allaim[4]) *ἐὰν δὲ πάντες προφητεύωσιν, εἰσέλθῃ δέ τις ἄπιστος ἢ ἰδιώτης, ἐλέγχεται ὑπὸ πάντων.* — II. Th. II. 3. unte niba qimiþ afstass faurþis jah andhulids wairþai manna frawaurhtais (závětí třeba doplniti z verše 2. þatei instandai dags fraujins) *ἐὰν μὴ ἔλθῃ ἡ ἀποστασία πρῶτον καὶ ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας (ὅτι ἐνέστηκεν ἡ ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ).* Mohl uvésti ještě J. VI. 53. nibai matjiþ leik þis sunaus mans jah driggkaiþ is bloþ, ni habaiþ libain[5]) *ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίητε*

[1]) O povaze těchto dvou dokladů viz výše §. 186.

[2]) V řeči nepřímé nepřesunuta osoba, jako vždycky přesouvati se nemusí. Srv. Delbrück, Syntakt. Forsch. I. 74. násl.

[3]) L. c. str. 25. — Srv. výše §. 63.—66.

[4]) Lichý jest též výklad, jejž k tomuto místu podává Köhler (Der synt. Gebr. d. Opt. im Goth. str. 118—119), že prý indikativ značí »předpokládaný obecný stav, optativ zvláštní případ, jenž se při tom přihodil«.

[5]) Případ tento Köhler (l. c. str. 119) nazývá »unerklärlich« a dokládá: »Hier muss wohl ein Schreibfehler angenommen werden«, ale zajisté neprávem, rostoucí zájem mluvícího s dostatek vysvětluje střídání. Viz níže § 229.

Digitized by Google

αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωήν — a také I Kor. VII. 8. q. goþ ist im, jabai sind swe ik, iþ jabai ni gahabaina sik, liugandau καλὸν αὐτοῖς ἐστιν, ἐὰν μείνωσιν ὡς κἀγώ· εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν, neboť jsou tu sice dvě souvětí různá v poměru adversativném a ve druhé protasi dle Bernhardtova názoru »optativ způsoben imperativným závětím«, ale »vzdálenější« podmínka její jest tak patrna, jako v jeho uvedených příkladech. Mohl také uvésti věty relativné s podobnými vazbami (v. níže v §. 258.). Avšak Bernhardt se u věci této zcela patrně mýlí. Názoru jeho odpírá celá řada dokladů (již výše uvedených sub I. a.), ve kterých ve předvětích vícečlenných za sebou jdou samé indikativy; odpírá zejména to, že těsně před prvním dokladem jeho z I. Kor. XIV. 24. t. j. ve v. 23. jdou tři indikativy za sebou: jabai gaqimiþ alla aikklesjo samana, jah rodjand razdom allai, at-uþþan-gaggand inn jah unweisai, niu qiþand, þatei dwalmoþ? ἐὰν οὖν συνέλθῃ ἡ ἐκκλησία ὅλη ἐπὶ τὸ αὐτό, καὶ πάντες γλώσσαις λαλῶσιν, εἰσέλθωσι δὲ ἰδιῶται, οὐκ ἐροῦσιν ὅτι μαίνεσθε; (Tento doklad B. sám uvádí bez poznámky.) Odpírají mu konečně také případy, ve kterých optativ předchází, a za ním teprve jde indikativ. — I. Kor. VII. 12.[1]) jabai ƕas qen aigi ungalaubjandein, jas so gawilja ist bauan miþ imma, ni afletai þo qen εἴ τις γυναῖκα ἔχει ἄπιστον, καὶ αὕτη συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτοῦ, μὴ ἀφίετω αὐτήν. — J. XII. 26. jabai mis ƕas andbahtjai, mik laistjai... jah jabai ƕas mis andbahteiþ, sweraiþ ina atta ἐὰν ἐμοί διακονῇ τις, ἐμοὶ ἀκολουθείτω... καὶ ἐάν τις ἐμοὶ διακονῇ, τιμήσει αὐτόν ὁ πατήρ. — I. Kor. XI. 6. jabai ni huljai sik qino, skabaidau, iþ jabai agl ist qinon du kapillon aiþþau skaban, gahuljai εἰ οὐ κατακαλύπτεται γυνή, καὶ κειράσθω· εἰ δὲ αἰσχρὸν γυναικὶ τὸ κείρασθαι ἢ ξυρᾶσθαι, κατακαλυπτέσθω. Doklady tyto nejen odpírají pravidlům Bernhardtovým, ale také jasně ukazují úplnou neodvislosť gotského textu od originalu. Optativem vyslovena tu všude možnosť kladeného případu, indikativem dvou prvních míst prostý klad podmínky, na třetím místě indikativem »jabai agl ist« dovolává se mluvící fakta: »pakli jest mrzká věc ženě oholiti se neb ostřihati«, jako že jest mrzká věc!

§. 229. Ještě patrněji tento poměr na jevo jde z L. IV. 3. 9. a 7., kde v trojnásobném pokušení ďáblově na 1. a 3. místě optativ předvětí označuje úmyslnou, rouhavou ďáblovu pochybnosť: v. 3. jabai sunaus sijais guþs, qiþ þamma staina, ei wairþai hlaibs εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, εἰπὲ τῷ λίθῳ τούτῳ, ἵνα γένηται ἄρτος — v. 9. jabai sunus sijais guþs, wairp þuk þaþro dalaþ εἰ ὁ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, βάλε σεαυτὸν ἐντεῦθεν κάτω. — kdežto na 2 místě uprostřed mezi oběma optativy jest indikativný prostý klad podmínky: v. 7. jabai inweitis mik, wairþiþ þein all ἐὰν προσκυνήσῃς, ἔσται σου πάντα. — Podobně věc se má L. VI. 32. 34. jabai frijod þans frijondans izwis, ƕa izwis laune ist ... jah jabai þiuþ taujaid þaim þiuþ taujandam izwis, ƕa izwis laune ist?... jah jabai leihvid þaim fram þaimei weneid andniman, ƕa izwis laune

[1]) Správně vykládá aspoň první člen Köhler (l. c. 119) »Angenommen, dass ein Bruder ein heidnisches Weib hat — und das kann ja rechtwohl der Fall sein — und sie hat wirklich die ernste Absicht & cet.« A tento výklad E. Weisker, Über die Bedingungsätze im Gotischen, str. 12. nazývá »doch etwas zu gesucht« a myslí, že prý pro to »lässt sich keine befriedigende Erklärung finden!«

Digitized by Google

ist? *εἰ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί;* ... *καὶ ἐὰν ἀγαθοποιῆτε τοὺς ἀγαθοποιοῦντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί;* ... *καὶ ἐὰν δανείζητε παρ' ὧν ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί;*

Frijod ovšem může býti tvarem indikativ i optativ, a nelze rozhodnouti, kterak je překladatel cítil; ale taujaid jest patrný optativ, a sice, jak se zdá, zde nejspíš euktivný, leiƕid patrný indikativ o podmínce prostě kladené.

Podivné poněkud jest střídání modu J. VI. 53. nibai matjiþ leik þis sunaus mans jah drigkaiþ is bloþ, ni habaiþ libain[1]) *ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωήν*, podivné, poněvadž podmínky zdají se zcela totožné; ale přece není třeba domnívati se s Köhlerem, že na místě tom jest písařská chyba; překladateli, právě jen co přecházel od jedné ke druhé, připadlo, jak asi posluchači žasli nad takovým požadavkem, a vyslovil druhý člen s tím větším projevem interessu řečníkova. Je v tom zajímavá gradace, jakážto jeví se též v některých relativných větách, jež hypothetické zastupují; v. níže §. 252.

§. 230. 2. Je-li celé souvětí hypothetické závislé na větě nadřízené, a v předvětí jeho objeví se optativ, nelze upříti, že odvislosť tato aspoň spolupůsobila k tomu, aby optativ byl volen. Tak zvláště děje se v souvětích, jejichžto apodosis má formu věty účelné, v níž optativ v gotštině jest modem vůbec obvyklým.[2]) Mk. XVII. 19. a L. XX. 28. Moses gamelida unsis (þatei) jabai ƕis broþar gadauþnai... ei nimai broþar is þo qen is *Μωσῆς ἔγραψεν ἡμῖν (ὅτι) ἐάν τινος ἀδελφὸς ἀποθάνῃ ... ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ.* — Kol. IV. 10. bi þanei nemuþ anabusnins, ei, jabai qimai at izwis, andnimaiþ ina *περὶ οὗ ἐλάβετε ἐντολάς· ἐὰν ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς, δέξασθε αὐτόν.* — I. Tim. III. 14. 15. þata þus melja, jabai sainjau, ei witeis *ταῦτά σοι γράφω, ... ἐὰν βραδύνω, ἵνα εἰδῇς.*

Povaha věci se nemění, je-li závětí (účelné) zkráceno a to buď infinitivem: Mk. XIII. 22. giband taiknins jah fauratanja du afairzjan, jabai mahteig sijai, jah þans gawalidans *δώσουσι σημεῖα καὶ τέρατα πρὸς τὸ ἀποπλανᾶν, εἰ δύνατον, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς.* — I. Kor. V. 11. gamelida izwis ni blandan, jabai ƕas broþar namnids sijai hors ... þamma swaleikamma ni miþmatjan *ἔγραψα ὑμῖν μὴ συναναμίγνυσθαι, ἐάν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ᾖ πόρνος, τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν,*

---

[1]) Srovnej zcela souběžné souvětí s protasí relativnou I. Kor. XI. 27. Viz níže § 258.

[2]) Sem by náleželo přičísti také: Mk. IV. 11. 12. iþ jainaim in gajukom allata wairþiþ, ei saiƕandans saiƕaina jah ni gaumjaina, jah hausjandans hausjaina jah ni fraþjaina, nibai ƕan (leda, že by!) gawandjaina sik jah afletaindau im frawaurhteis. *ἐκείνοις δὲ ἐν παραβολαῖς τὰ πάντα γίνεται, ἵνα βλέποντες βλέπωσι καὶ μὴ ἴδωσι, καὶ ἀκούοντες ἀκούωσι καὶ μὴ συνίωσι, μήποτε ἐπιστρέψωσι καὶ ἀφεθῇ αὐτοῖς τὰ ἁμαρτήματα.* Věta tato dle § 183. a. spíše náleží k obavným, jakéž kladně mívají ibai aufto! a má optativ jako všecky podobné věty, jež vazbou s účelnými se srovnávají. Tak ji vykládá také Löbe, jenž k místu tomu praví: »male vertunt viri docti: nisi quando, pro: (timeo) ne quando« — Ovšem třeba pak obavu tuto bráti ironicky. Köhler (l. c. 86), tvrdí, že jest čistě účelná a předpokládá ellipsi slov asi těchto: »aby se splnilo«, což jest nucení pravdě nepodobné.

Digitized by Google

nebo participiem: Kol. III. (12.) 13. (gahamoþ izwis nu swe gawalidai guþs) fragibandans silbam, jabai ƕas wiþra anþarana ƕana habai fairina, (*ἐνδύσασθε ὡς ἐκλεκτοὶ τοῦ θεοῦ...*) *χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, ἐάν τις πρός τινα ἔχῃ μομφήν.* —

Avšak všude optativ i ze situace věty samé lze vysvětliti, a že možno mluviti nanejvýš o assimilaci modův a nikoliv o úplné odvislosti, viděti jest z toho, že povaha věty řídící nemůže změniti postulovanou způsobu věty odvislé, jako J. IX. 22. gaqeþun sis, ei, jabai ƕas ina andhaihaitǐ Xristu, utana synagogais wairþai *συνετέθειντο ἵνα, ἐάν τις αὐτὸν ὁμολογήσῃ Χριστόν, ἀποσυνάγωγος γένηται* — kde v předvětí podržen optativ neskutečnosti při závětí s optativem účelným;[1]) a svědčí tomu to, že jsou doklady i takové, ve kterých přes odvislosť závětí (účelného s ei) přece protasis podržuje indikativ: II. Kor. IX. 4. ei gamanwidai sijaiþ, ibai, jabai qimand[2]) miþ mís Makidoneis jah bigitand izwis unmanwjans, gaaiwiskondau weis *ἵνα παρεσκευασμένοι ἦτε, μή πως, ἐὰν ἔλθωσι σὺν ἐμοὶ Μακεδόνες καὶ εὕρωσιν ὑμᾶς ἀπαρασκευάστους, καταισχυνθῶμεν ἡμεῖς.* — Tit. I 6. ei gasatjais praizbytairein, jabai ƕas ist ungafairinonds *ἵνα καταστήσῃς πρεσβυτέρους, εἴ τις ἐστὶν ἀνέγκλητος.* — II. Kor. V. 1. Witum þatei, jabai sa airþeina unsar gards gatairada, ei gatimrjon us guþa habam *οἴδαμεν ὅτι, ἐὰν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία καταλυθῇ, οἰκοδομὴν ἐκ θεοῦ ἔχομεν.*

§. 231. Dilemmatické disjunkce, jež uvádí spojka jaþþe — jaþþe, blízky jsou větám koncessivným Nejčastěji jeví se brachylogicky beze slovesa určitého, tak že nesnadno jest rozhodnouti, jaký modus se má doplniti. Dle dilemmatické povahy může se nejčastěji souditi na indikativ, vzácněji na optativ. Že však skutečně obojí modus byl možný, a že zase rozhodovala situace dle překladatelova subjektivného názoru neodvisle od řečtiny, dokazuje makavě: I. Kor. X. 31. jaþþe nu matjaiþ, jaþþe driggkaiþ, jaþþe ƕa taujiþ, allata du wulþau guþs taujaiþ. Řecky jsou stejně indikativy *εἴτε οὖν ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν θεοῦ ποιεῖτε.* Překladatel však jakoby říci chtěl, ať-si snad jíte, ať snad pijete (což obojí pokládám za možné), zkrátka dělejte co dělejte (»i t. j. cokoli vůbec, do toho mi už nic není): vše ke slávě boží dělejte.[3])

S indikativem ač brachylogicky čteme jaþþe — jaþþe ještě: II. Kor. I. 6. jaþþe þreihanda, in izwaraizos gaþlaihtais jah naseinais (doplň: þreihanda); jaþþe gaþrafstjanda, in izwaraizos gaþlaihtais jah naseinais (doplň: ga-

---

[1]) Bernhardt (l. c. str. 27.) ovšem myslí, že optativ praeteriti andhaihaiti tu jest »unter der einwirkung des tempus im hauptsatze«. Avšak cítě dobře, že by působením času hlavní věty přece nejdříve ve větě přímo odvislé, totiž po ei měl býti optativ praeteriti waurþi, kdežto tam stojí opt. praes. wairþai, pomohl si už na str. 21. zase pohodlnou výmluvou: »dagegen beruht J. IX. 22. der opt. praesentis wol nur auf einer flüchtigkeit des übersetzers!«

[2]) Indikativ tento Bernhardt l. c. str. 27. zase klade na vrub buď nedbalosti překladatelovy nebo porušení textu!

[3]) Bernhardt l. c. str. 27. vykládá místo toto zase nuceně: »ob im gegebnen falle essen und trinken statt finde, ist zweifelhaft, dass isgend ein tun statt findet, gewiss!

Digitized by Google

þrafstjanda) εἴτε θλιβόμεθα, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως καὶ σωτηρίας ... εἴτε παρακαλούμεθα, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως καὶ σωτηρίας (doplň θλιβόμεθα, παρακαλούμεθα). Zcela podobně V. 13. jaþþe usgeisnodedum, guþa (doplň usgeisnodedum), jaþþe fullafraþjam, izwis (doplň fullafraþjam) εἴτε ἐξέστημεν, θεῷ· εἴτε σωφρονοῦμεν, ὑμῖν.

Ellipticky, beze slovesa určitého jaþþe — jaþþe máme: I. Kor XII. 13. weis allai du ainamma leika daupidai sijum, jaþþe Judaieis, jaþþe þiudos, jaþþe skalkos, jaþþe frijai ἡμεῖς πάντες εἰς ἓν σῶμα ἐβαπτίσθημεν εἴτε Ἰουδαῖοι, εἴτε Ἕλληνες, εἴτε δοῦλοι, εἴτε ἐλεύθεροι a právě tak I. Kor. III. 8. XV. 11. II. Kor. V. 9. 10. VIII. 23. (místo už řecky velmi nejasné!) XII. 2. 3. Kol. I. 16. 20. E. VI. 8. Filip. I. 18. 20.

S optativem jaþþe vázáno jest třikrát: jednou na místě pohříchu kusém, jehož pokračování nedochováno, pročež také jediné jaþþe stojí osamělé: I. Kor. XIV. 27. jaþþe razdai ƕas rodjai, bi twans aiþþau maist þrins ... εἴτε γλώσσῃ τις λαλεῖ, κατὰ δύο ἢ τὸ πλεῖστον τρεῖς ... I řecky musí se doplniti λαλείτω (tedy gotsky rodjai) a pak následuje anakoluthem vazba jiná ἐὰν δὲ μὴ ᾖ atd. Optativ zde po jaþþe dobře se vyloží jako potentialný. — Na druhém místě optativ vznikl z assimilace k účelnému závětí: I. Th. V. 10. (saei gaswalt faur uns) ei jaþþe slepaima, jaþþe wakaima, miþ imma libaima (τοῦ ἀποθανόντος ὑπὲρ ἡμῶν) ἵνα εἴτε γρηγορῶμεν εἴτε καθεύδωμεν ἅμα σὺν αὐτῷ ζήσωμεν. (I řecky jest zde assimilace t. j. po εἴτε — εἴτε konjunktivy místo pravidelných indikativů; avšak gotské optativy slepaima, wakaima zcela dobře by obstály také jako potentialné.)

Na třetím místě jest vazba gotsky proti řecké přetvořena tak, že předvětí i závětí přímo visí na účelném ei: Filip. I. 27. wairþaba usmitaiþ, ei jaþþe qimau jah gasaiƕau izwis, jaþþe aljaþro gahausjau bi izwis, þatei standiþ in ainamma ahmin ἀξίως πολιτεύεσθε, ἵνα εἴτε ἐλθὼν καὶ ἰδὼν ὑμᾶς εἴτε ἀπὼν ἀκούσω τὰ περὶ ὑμῶν, ὅτι στήκετε ἐν ἑνὶ πνεύματι (gotsky vázáno: abych buď přišel a uviděl vás, buď odjinud uslyšel o vás).[1])

§. 232. Pozn. 1. Jednou jaþþe — jaþþe přistupuje jako supplement i k hypotheticky (koncessivnému) participii: Sk. IV. c. jaþþe weihs jaþþe praufetus wisands ... akei us airþai was, (sive sanctus sive propheta erat, attamen ex terra fuit).

Pozn. 2. Doklady, v nichžto v předvětí nebo závětí vyskytuje se defektivný optativ wiljau, wileis, wili, vylučujeme z úvahy, poněvadž wiljau zastupuje také indikativ a doklady tedy ničeho nedokazují. Jsou ostatně tyto: Mt. VIII. 2. Mk I 40. L. V. 12. jabai wileis, magt mik gahrainjan ἐὰν θέλῃς, δύνασαί με καθαρίσαι. — Mt. XXVII. 42. lausjadau nu ina, jabai wili ῥυσάσθω νῦν αὐτόν, εἰ θέλει. — Mk. IX. 35. jabai ƕas wili frumists wisan, sijai allaize aftumists εἴ τις θέλει πρῶτος εἶναι, ἔσται πάντων ἔσχατος. — L. IX. 23. jabai

[1]) Zbytečno jest tudy (i kdyby bylo pravdě podobno, což není) Bernhardtovo umělůstkování s interpunkcí na tomto místě. On totiž ve svém vydání po aljaþro dělá čárku, a v pojednání o optativu l. c. str. 27. výslovně naznačuje, že aljaþro má odpovídati řeckému ἀπὼν samostatně; protasí tedy že jest: jaþþe qimau jah gasaiƕau izwis, jaþþe aljaþro, závětí: ei gahausjau.

Digitized by Google

ƕas wili afar mis gaggan, afaikai sik silban *εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν.* Srv. J. VII. 17. — II. Kor. XII. 6. jabai wiljau ƕopan, ni sijau unwita *ἐὰν θελήσω καυχήσασθαι, οὐκ ἔσομαι ἄφρων.* — II. Th. III. 10. þata izwis anabudum, ei jabai ƕas ni wili waurkjan, nih matjai *τοῦτο παρηγγέλλομεν ὑμῖν, ὅτι εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέσθω.*

§. 233. III. Prohlašuje-li se podmínka hned z předu za neskutečnou, vyslovuje se optativem praeteriti, t. j. jako přání minulé (možnosť minulá). K neskutečné podmínce řadí se z pravidla také neskutečný výsledek zase propovědený optativem praeteriti. Řecký tvar irrealné periody má v předvětí *εἰ* s indikativem historického času, v závětí historický indikativ s *ἄν*, jež však biblická *κοινὴ* leckdy také pomíjí. Gotsky *ἄν* bývá z pravidla naznačeno částicí þau nebo zmocněným þauh, aiþþau, které též není nezbytné, a všude jest opominuto, kde v prvopise *ἄν* není. Ale ono nepoloženo také několikrát i tam, kde prvopis *ἄν* má.

Přání v minulosti už vyskytlé může zůstávati přáním i do přítomnosti a proto splnění jeho samo sebou ještě není vyloučeno, a tudy také není vyloučena možnosť závětí indikativného nebo potentialného, jakož skutečně v několika dokladech gotských se objevuje.

Je-li neskutečnosť sama ještě přítomná či už minulá, t. j. spadá-li celé souvětí hypothetické v obor přítomnosti či v obor minulosti, jediným gotským practeritem označiti nelze, a v tom tedy gotština jest v nevýhodě proti řečtině, kde neskutečnosť přítomnou vyjadřuje v předvětí i závětí imperfekt, neskutečnosť minulou v předvětí i závětí aorist nebo plusqamperfekt. Ale kontext celkový nikde o tom pochybnosti neponechává. Doklady jsou:

§. 234. III. a) beze spojky hypothetické: Mk. XIII. 20. ni frauja gamaurgidedi þans dagans, ni þauh ganesi ainhun leike *εἰ μὴ κύριος ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σάρξ* — Pěkně dodána zde protiva: akei gamaurgida þans dagans *ἀλλὰ ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας*, a neskutečnosť periody hypothetické tím postavena ve světlo tím jasnější. — J. XIX. 11. ni aihtedeis waldufnje ainhun ana mik, nih wesi þus atgiban iupaþro *οὐκ εἶχες* (bez *ἄν*) *ἐξουσίαν οὐδεμίαν κατ' ἐμοῦ, εἰ μὴ ἦν σοι δεδομένον ἄνωθεν.* — J. XV. 22. nih qemjau jah rodidedjau du im, frawaurht ni habaidedeina *εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον* (bez *ἄν*). A pěkně hned ve verši 24. po té antithetické iþ jeví se patrně ne jako hypothetická, nýbrž jen adversativná spojka: iþ: þo waurstwa ni gatawidedjau, frawaurht ni habaidedeina *εἰ τὰ ἔργα μὴ ἐποίησα, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον* (zase bez *ἄν*.) — J. IX. 34. nih wesi sa fram guþa, ni mahtedi taujan ni waiht *εἰ μὴ ἦν οὗτος παρὰ θεοῦ, οὐκ ἠδύνατο* (zase bez *ἄν*) *ποιεῖν οὐδέν.* — J. XVIII. 30. nih wesi sa ubiltojis, ni þau weis atgebeima þus ina *εἰ μὴ ἦν οὗτος κακοποιός, οὐκ ἄν σοι παρεδώκαμεν αὐτόν.* — Ř. IX. 29. nih frauja Sabaoþ biliþi unsis fraiwa, swe Saudauma þau waurþeima, jah swe Gaumaurra þau waurþeima *εἰ μὴ κύριος Σαβαὼθ ἐγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα, ὡς Σόδομα ἂν ἐγενήθημεν καὶ ὡς Γόμορρα ἂν ὡμοιώθημεν.* — Ř. VII. 7. lustu ni kunþedjau, nih witoþ qeþi *τὴν ἐπιθυμίαν οὐκ ᾔδειν* (bez *ἄν*) *εἰ μή ὁ νόμος ἔλεγεν.*

Digitized by Google

§. 235. Spojku zastupuje iþ: Mt. XI. 21. iþ waurþeina in Tyre... þanda mahteis þos waurþanons in izwis, airis þau in sakkau jah azgon idreigodedeina *εἰ ἐν Τύρῳ ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ μετενόησαν.* Srv. L. X. 13. — L. VII. 39. sa iþ[1]) wesi praufetus, ufkunþedi þau ƕo jah ƕileiko so qino *οὗτος εἰ ἦν προφήτης, ἐγίνωσκεν ἂν τίς καὶ ποταπὴ ἡ γυνή.* — J. VIII. 19. iþ mik kuuþedeiþ, jah þau attan meinana kunþedeiþ *εἰ ἐμὲ ᾔδειτε, καὶ τὸν πατέρα μου ᾔδειτε ἄν.* Srv. XIV. 7. (jen místo þau silnější aiþþau za *ἄν*). — VIII. 39. iþ barna Abrahamis weseiþ, waurstwa Abrahamis tawidedeiþ *εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ἐποιεῖτε ἄν* (gotsky bez þau!) — IX. 41. iþ blindai weseiþ, ni þau habaidedeiþ frawaurhtais *εἰ τυφλοὶ ἦτε, οὐκ ἂν εἴχετε ἁμαρτίαν.* — XI. 21. (a 32.) iþ weseis her, ni þauh gadauþnodedi broþar meins *εἰ ἦς ὧδε, ὁ ἀδελφός μου οὐκ ἂν ἐτεθνήκει* (32. *ἀπέθανε* gaswulti). -- XVIII. 36. iþ us þamma fairƕau wesi meina þiudangardi, aiþþau andbahtos meinai usdaudidedeina *εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμή, οἱ ὑπηρέται ἂν οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο.* — Sk. V. b. c iþ nu ains jah sa sama wesi... ƕaiwa stojan jah ni stojan sa sama mahtedi? (*Quod*si unus idemque esset, quomodo iudicare et non iudicare idem posset)

§. 236. III. b) se spojkou hypothetickou: Mt. XI. 23. jabai in Saudaumjam waurþeina mahteis þos waurþanons in izwis, aiþþau eis weseina und hina dag *εἰ ἐν Σοδόμοις ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν σοί, ἔμειναν ἂν μεχρὶ τῆς σήμερον.* — L. XVII. 6. jabai habaidedeiþ galaubein swe kaurno sinapis, aiþþau jus [jabai][2]) qiþeiþ du bairabagma þamma: uslausei þuk us waurtim... jah andhausidedi þau izwis *εἰ εἴχετε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐλέγετε ἂν τῇ συκαμίνῳ ταύτῃ ἐκριζώθητι καὶ ὑπήκουσεν ἂν ὑμῖν.* — J. V. 46. jabai allis Mose galaubidedeiþ, ga-þau-laubidedeiþ mis *εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωσῇ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί.* — VIII. 42 jabai guþ atta izwar wesi, friodedeiþ þau mik *εἰ ὁ θεὸς πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἠγαπᾶτε ἂν ἐμέ.* — XIV. 28. jabai frijodedeiþ mik, aiþþau faginodedeiþ *εἰ ἠγαπᾶτέ με, ἐχάρητε ἄν.* — XV. 19. jabai þis fairƕaus weseiþ, aiþþau so manaseds swesans frijodedi *εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει.* I. Kor. XI. 31. jabai silbans uns stauidedeima, ni þau (stauidai weseima[3]) *εἰ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν, οὐκ ἂν (ἐκρινόμεθα)* — J. XIV. 2. niba weseina, aiþþau qeþjau du izwis *εἰ δὲ μή, εἶπον ἂν ὑμῖν.* —

Perioda neskutečnosti ovšem i když celá závisí na čase hlavním, podržuje své tvary optativi praeteriti a svědčí tomu, že v gotštině jako jinde odvislosť podmínečného souvětí jest jen nepatrná: G. IV. 15. weitwodja izwis þatei, jabai mahteig wesi, augona izwara usgrabandans atgebeiþ mis *μαρτυρῶ ὑμῖν ὅτι εἰ δυνατόν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορύξαντες ἂν ἐδώκατε μοι* (gotsky bez þau!)

---

[1]) Jediný případ, v němžto iþ nestojí na prvním místě věty.

[2]) Toto druhé jabai zbytečně se pokládá (už od Loebe a pak též od Heyne, Bernhardta, Köhlera) za glossema; jím se jen formalně poměr předvětí a závětí poněkud přesunuje, myšlénka se nemění; jah v závětí nepřekáží; zmocňuje þau, jako -h v þauh, nebo připíná nadbytkem závětí k předvětí (jako II. Kor. II. 2. Filip. I. 18.).

[3]) Slova v závorce nejsou v rukopisu zachována, ale nepochybně tak a ne jinak zněla.

Digitized by Google

§. 237. III. c) Závětí indikativné za protasí neskutečnosti doloženo jest v těchto případech: Mt. XI. 14. jabai wildededeiþ miþniman, sa ist Helias *εἰ θέλετε δέξασθαι, αὐτός ἐστιν Ἠλίας.* Ulfilas tu zase přesněji vystihuje situaci nežli řecký text (a dle něho Bratří i Luther!) neboť že řečník chce říci, že toho židé nechtějí uznati, jest zcela patrno, ale rovně nepochybnou pravdou jest závětí.

(Koncessivně:) Ř. IX. 27. jabai wesi raþjo suniwe Israelis swaswe malma mareins, laibos ganisand *ἐὰν ᾖ ὁ ἀριθμὸς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης, τὸ κατάλειμμα σωθήσεται.* I zde protiva k předvětí »jako že není«, a jistota závětí jest samozřejma.

V I. Kor. XII. 19. iþ weseina þo alla ains liþus, hwar leik? *εἰ δὲ ἦν τὰ πάντα ἓν μέλος, ποῦ τὸ σῶμα;* závětí jest sice elliptické, ale dle předchozích v. 15. 16. (17.) kde všude jest indikativ, i zde nutně musí se doplniti »ist?«

III. d) Závětí potentialné také ne sice hojně, ale přece tak doloženo jest, že možnosť jeho po protasi irrealné jest nade všecku pochybnosť povznesena: J. VIII. 55. jabai qeþjau þatei ni kunnjau ina, sijau galeiks izwis liugnja *ἐὰν εἴπω ὅτι οὐκ οἶδα αὐτόν, ἔσομαι ὅμοιος ὑμῶν ψεύστης* (t. j. kdybych řekl, jako že neřeknu, nemohu říci, že ho neznám atd.) — J. XV. 20. jabai mein waurd fastaidedeina (ale toho oni právě neučinili!) [1]) jah izwar fastaina *εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσι.* V obou případech zase překlad vystihuje situaci přesněji, nežli sám original.[2])

A k těmto dvěma dokladům řadí se přirozeně také zcela podobné souvětí odvislé: J. IX. 22. gaqeþun sis ei, jabai hwas ina andhaihaiti Xristu, utana synagogais wairþai *συνετέθειντο ἵνα, ἐάν τις αὐτὸν ὁμολογήσῃ Χριστόν, ἀποσυνάγωγος γένηται.* Židům totiž, kteří se tak umluvili, s jejich stanoviska zdálo se, že po té hrozbě ani není možná, aby kdo Ježíše Kristem býti přiznal.

§. 238. Pozn. Zcela zvláštní vazbou ve Sk. I. b. předvětí neskutečnosti jeví se zkráceno absolutným participiem, ač při něm jabai jako supplement jest ponecháno, kdežto závětí má tvar pravidelný: jabai auk diabulau fram anastodeinai nih nauþjandin ak uslutondin mannan... þatuh wesi wiþra þata gadob.

Doklad tento zcela ojedinělý Vollmerovi a Bernhardtovi zdá se býti příliš dobrodružným, aby mohl býti authentickým; opravují tedy: sunjaba

---

[1]) Köhler (l c. 123.) mýlí se tvrdě, že zde prý nebylo žádné nutnosti pro optativ praeteriti. Pravda jest, že tato perioda těsně přiřaděna jsouc k indikativné, odchyluje se od řecké vazby v obou případech stejné: jabai mik wrekun, jah izwis wrikand, jabai mein waurd fastaidedeina, jah izwar fastaina *εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν, εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσιν.* Ale Ulfilas právě myslil určitěji!

[2]) Bernhardt (l. c. str. 31.) myslí, že oba tyto optat. praes. v závětí (po protasi neskutečnosti) způsobila řecká futura (sijau = *ἔσομαι*; fastaina *τηρήσουσιν*); ale tím není pranic řečeno, poněvadž jisto jest, že optativ za futurum se klade jen, kde sám o sobě jest oprávněn. Srv. m. j. O. Erdmann, Ztft. f. d. Phil. V. 1874. str. 212. (v posudku Köhlerova pojednání Der synt. Gebr. d. Opt. im Goth.) a Köhler (l. c.) str. 94. 102. 132. — Köhlerův vlastní výklad těchto dvou míst jest zbytečně kroucený.

Digitized by Google

auk atd. a B. překládá »profecto enim diabolo ab initio non cogente, sed decipiente hominem, hoc fuisset contra ac decebat«. Konjektura tato dosti se zamlouvá; avšak uvážíme-li, že v řečtině *καίπερ*, české ač, ačkoli, ano i něm. obwohl při participii stávají jako supplementy k označení koncessivné platnosti, a dále, že i gotsky jaþþe, jaþþe ano i auk jako supplement participia nepochybně jest doloženo, (v. výše §. 138. a 139.) není přece proč jabai při participii naprosto zamítati. Stamm-Heyne je proto právem také podrželi.

IV. *Podmínečná souvětí kusá.*

§. 239. 1. Pokud kde jen indikativný tvar slovesa určitého a sice verb. subst. (ist, sind a pod.) jest vynechán a snadno se doplní, uvedena jsou elliptická souvětí hypothetická již výše, každé na svém místě. Poněkud méně samozřejmé jsou ellipsy podobného rázu ještě tyto: G. II. 21. jabai þairh witoþ garaihtei, aiþþau jah Xristus sware gaswalt *εἰ διὰ νόμου δικαιοσύνη, ἄρα Χριστὸς δωρεὰν ἀπέθανεν.* V předvětí třeba dle souvislosti doplniti wesi a souvětí tedy náleží sub **III. c**), t. j. má závětí indikativné k protasi irrealné. — II. Kor. III. 11. jabai auk þata gataurnando þairh wulþu, und filu mais þata wisando in wulþau *εἰ γὰρ τὸ καταργούμενον διὰ δόξης, πολλῷ μᾶλλον τὸ μένον ἐν δόξῃ* — srozumitelno jen na základě v. 9. také elliptického: jabai auk andbahti wargiþos wulþus (rozuměj ist) und filu mais ufarist andbahti garaihteins us wulþau *εἰ γὰρ ἡ διακονία τῆς κατακρίσεως δόξα, πολλῷ μᾶλλον περισσεύει ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης ἐν δόξῃ.* Odtud i předvětí v. 11. doplniti jest: jabai auk þata gataurnando þairh wulþu wulþus ist

Mk. IX. 22. obsahuje dvě souvětí; ve druhém celá apodosis nahrazena pouhým þata, ale doplní se snadno z apodose periody první: jabai mageis, hilp unsara... iþ Jesus qaþ du imma: þata, jabai mageis galaubjan *εἴ τι δύνασαι, βοήθησον ἡμῖν... ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ Τό* (tak, t. j. učiním, pomohu) *εἰ δύνασαι πιστεῦσαι.*[1])

Také ř. IX. 22., kde závětí od protase odděleno osmi verši, a porozumění již tím značně znesnadněno, ve předvětí ještě jest výpustka verba substantiva was: v. 22. jabai wiljands guþ... usbeidands (dolož was) ... v. 30. ƕa nu qiþam? *εἰ θέλων ὁ θεὸς ... ἤνεγκεν ἐν πολλῇ μακροθυμίᾳ ... τί οὖν ἐροῦμεν;*

§. 240. 2. Smělejší jsou ellipsy, ve kterých jen předvětí jest úplné, závětí jen ze situace, nebo ze sousedních vět celé třeba domysliti: Mk. VIII. 12. ufswogjands ahmin seinamma qaþ: ƕa þata kunni taikn sokeiþ? amen qiþa izwis, jabai gibaidau kunnja þamma taikne — *ἀναστενάξας τῷ πνεύματι αὐτοῦ λέγει· τί ἡ γενεὰ αὕτη σημεῖον ἐπιζητεῖ; ἀμὴν λέγω ὑμῖν· εἰ δοθήσεται τῇ γενεᾷ ταύτῃ σημεῖον.* — Spasitel tu ve spravedlivém rozhořčení na farizeje, znamení s nebes rouhavě se dovolávající, se odmlčel, nedokončil věty. Bratří, Luther

[1]) þata ovšem dle §. 92. b. str. 124. mohlo by se snad také pokládati za prostě uvozovací.

Digitized by Google

a Angl. biblí předvětí toto přetvořili v prostou negaci (patrně dle souběžného místa L. XI. 29.): »Nebude dáno znamení pokolení tomuto.« Ale aposiopése zajisté značí více nežli jednoduchý zápor.

Průzračnější jest: J. VI. (61.) 62. (þata izwis gamarzeiþ?) jabai nu gasaihwiþ sunu mans ussteigan þadei was faurþis? (*τοῦτο ὑμᾶς σκανδαλίζει;*) *ἐὰν οὖν θεωρῆτε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα, ὅπου ἦν τὸ πρότερον;* (t. j. co řeknete teprve, uzříte-li atd.)

J. VII. 23. jabai bimait nimiþ manna in sabbato, ei ni gatairaidau witoþ þata Mosezis; iþ mis hatizoþ, unte allana mannan hailana gatawida in sabbato? *εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ, ἵνα μὴ λυθῇ ὁ νόμος Μωσέως, ἐμοὶ χολᾶτε ὅτι ὅλον ἄνθρωπον ὑγιῆ ἐποίησα ἐν σαββάτῳ;* Řecký text ukazuje k tomu, že věta tazací »mis hatizoþ?« *ἐμοὶ χολᾶτε* (místo »nemáte se také na mne hněvati«) položena byla přímo za apodosi k předvětí *εἰ περιτ. λαμβ.* —; ale Ulfilas vloživ své adversativné iþ (kterému v originale nic neodpovídá), patrně myslil si věc ellipticky: »obřezává-li se člověk v sobotu, aby nebyl rušen zákon Mojžíšův — (t. j. proti tomu nic nemáte); ale na mne se hněváte, že jsem celého člověka uzdravil v sobotu?« Jest ovšem možno také, iþ vykládati ve smyslu *ἔτι* (s nímž etymologicky jest totožné) [1]) t. j. prostě adverbielně »ještě«, a pak není potřebí mysliti na výpustku; nebo též celek jako souvětí koncessivné, v němž iþ pak značilo by přece, a rovnalo by se L. XVIII. 4. kde jest poměr jabai jah : iþ.

E. III. 2. jabai sweþauh hausideduþ fauragaggi guþs... *εἴγε ἠκούσατε τὴν οἰκονομίαν τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ*... nemá patrného závětí, které v anakoluthickém (i řecky velmi nejasném) textu teprve u v. 8. zdá se býti vysloveno: mis þamma undarleijin allaize þize weihane atgibana warþ ansts so *ἐμοὶ τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων τῶν ἁγίων ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη.*

II. Th. II. 3 ni hwashun izwis usluto hwamma haidau, unte, niba qimiþ afstass faurþis *μή τις ὑμᾶς ἐξαπατήσῃ κατὰ μηδένα τρόπον, ὅτι, ἐὰν μὴ ἔλθῃ ἡ ἀποστασία πρῶτον.* Tuto jen z kontextu, zejména ze závěrečných slov předchozího verše 2. »þatei instandai dags Xristaus *ὡς ὅτι ἐνέστηκεν ἡ ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ* možno se domysliti, že za unte má se položiti závětí k niba...: »neboť nenastane, nepřijde-li dříve« atd.

L. XIX. 42. obsahuje bez apodose předvětí neskutečnosti (ještě zcela patrné přání nesplnitelné): [2]) iþ wissedeis jah þu in þamma daga þeinamma þo du gawairþja þeinamma *εἰ ἔγνως καὶ σὺ καί γε ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ τὰ πρὸς εἰρήνην σου.* Závětí bylo by asi: »byla by ti pomoc«. Protiva ke skutečnosti pak vyjádřena jest výslovně: iþ nu gafulgin ist faura augam þeinaim *νῦν δὲ ἐκρύβη ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου.*

Podobno aspoň jest místo: J: IX. 7. a 10., kde za parataktickým, imperativným předvětím není přímé apodose: gagg (af)þwahan in swumfsl Siloamis

---

[1]) Srv. Feist, Grundriss d. got. Etym. sub. 318. (str. 63).

[2]) Bernhardt (l. c. str. 30) praví o tom zcela převráceně: Der nachsatz fehlt L. XIX. 42... wodurch der bedingungssatz zum wunsche geworden ist. Přání větou samostatnou přece předcházelo!

Digitized by Google

ὕπαγε, νίψαι εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλοάμ. Úplné souvětí by bylo: »jdi se umyt a uvidíš (prohlédneš«) Apodosis následuje však větami samostatnými: iþ ik galaiþ, jah biþwahands ussalv *ἀπελθὼν δὲ καὶ νιψάμενος ἀνέβλεψα.*

§. 241. 3. Méně nesnází působí hojnější případy, ve kterých z textu předchozího, nebo ze situace vůbec vyvozuje se výsledek, jenž se jeví jako závětí k domyšlené protasi: »je-li tomu tak... Mk. VIII. 15. Spasitel apoštoly varoval, aby se »šetřili kvasu farisejského«. Oni nevědomí »přemyšlovali«, že proto, že »zapomenuli s sebou vzíti chlebů«. I připomíná jim Spasitel, kterak »pět chlebů lámal mezi pět tisíců« a zase »sedm chlebů mezi čtyři tisíce« a ještě že sebrali plné koše drobtů, načež dí ve v. 22. (je-li tomu tak,) hwaiwa ni nauh fraþjiþ? *πῶς οὐ συνίετε;* »kterakž nerozumíte?«

Podobně věc se má: Mk. X. 25. 26. azetizo ist ulbandau þairh þairko neþlos galeiþan, þau gabigamma in þiudangardja guþs galeiþan; iþ eis mais usgeisnodedun qiþandans du sis misso: (je-li tomu tak,) jah hwas mag ganisan? *εὐκοπώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ τῆς τρυμαλιᾶς τῆς ῥαφίδος διελθεῖν ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν. οἱ δὲ περισσῶς ἐξεπλήσσοντο λέγοντες πρὸς ἑαυτούς, καὶ τίς δύναται σωθῆναι;* Srv. ještě Mk. XI. 33. XII. 17. 27. 34. XV. 39. L. VII. 43. XIV. 10. 35. XVI. 5. 7. 13. XIX. 17. 19. XX. 8. 25. J. IX. 39. XVIII. 5. 8. I. Kor. XV. 58. E. II. 19. I. Th. IV. 18.

§. 242. Třeba-li domysliti si v takových případech předvětí koncessivné, bývá závětí opatřeno částicí swеþauh: L. X. 14. swеþauh Tyrai jah Seidonai sutizo wairþiþ in daga stauos þau izwis *πλὴν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν τῇ κρίσει ἢ ὑμῖν.* Srv. L. XIX. 27. — J. VII. 13. nih þan ainshun swеþauh balþaba rodida bi ina *οὐδεὶς μέντοι παρρησίᾳ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ.* — J. XII. 42. þanuh þan swеþauh jah us þaim reikam managai galaubidedun du imma *ὅμως μέντοι καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ ἐπίστευόν εἰς αὐτόν.* Srv. Ř. IX. 6. G. IV. 8. Filip. III. 8.

Na třech místech podobných jest závětí patrně irrealné, a to dvakrát prostě podmínečné: Mk. XIV. maht wesi auk þata balsan frabugjan *ἠδύνατο γὰρ τοῦτο πραθῆναι.* (Předvětí vězí v předchozí [gotsky pohříchu neúplně zachované] otázce). I. Kor. V. 9. gamelida izwis, ni blandaiþ izwis horam, ni þaim horam þis fairhwaus, aiþþau þaim faihufrikam jah wilwam aiþþau galiugam skalkinondam, unte skuldedeiþ þau us þamma fairhwau usgaggan *ἔγραψα ὑμῖν μὴ συναναμίγνυσθαι πόρνοις· καὶ οὐ πάντως τοῖς πόρνοις τοῦ κόσμου τούτου ἢ... τοῖς πλεονέκταις, ἢ ἅρπαξιν, ἢ εἰδωλολάτραις· ἐπεὶ* (kdybych to byl psal) *ὀφείλετε ἄρα ἐκ τοῦ κόσμου ἐξελθεῖν* — jednou koncessivné: Sk. I. b. mahtedi swеþauh galausjan allans us diabulaus anamahtai (akei was kunnands...) (potuisset quidem solvere omnes ex diaboli dominatione [sed sciebat]...)

Pochybnější jsou místa: J. VII. 47. 48. (Sk. VIII. c) a Ř. IX. 11. obě od řeckého originalu zcela odchylná. J. VII. 47. 48.: ibai jah jus afairzidai sijuþ? sai, jau ainshun þize reike galaubidedi imma? *μὴ καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε; μή τις ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν;* Ulfilas zdá se, že si myslil druhou otázku jako rhetorickou a závětím hypothetické periody neskutečnosti: »což byl by mu nikdo z knížat neuvěřil, (kdyby patrně nebyl svůdcem?) — Ř. IX. 11. nauhþanuh ni gabauranai wesun, aiþþau tawidedeina hwa þiuþi;

Digitized by Google

aiþþau unþiuþis, (ei bi gawaleinai muns guþs wisai, ni us waurstwam ak us þamma laþondin) qiþan ist izai þatei sa maiza skalkinoþ þamma minnizin *μήπω γεννηθέντων μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθὸν ἢ κακόν, (ἵνα ἡ κατ' ἐκλογὴν τοῦ θεοῦ πρόθεσις μένῃ, οὐκ ἐξ ἔργων ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦντος) ἐρρέθη αὐτῇ ὅτι ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι.* Bratří překládají: »Ještě před narozením a prvé než co dobrého neb zlého učinili (aby uložení boží, kteréž jest podlé vyvolení, ne z skutků, ale z toho, kterýž povolává, pevné bylo) řečeno jest jí: Větší sloužiti bude menším«. Ulfilas buď měl před sebou poněkud jiné čtení originalu, nebo říci chtěl asi toto: »ještě nebyli zrozeni (Jakub a Esau), jinak t. j. (kdyby zrozeni bývali) by byli učinili co dobrého neb zlého« a delším mezivětím »aby uložení boží... pevné bylo« sveden byl k anakoluthickému závětí »řečeno jest jí atd.« Aiþþau pak bráti jest za zástupce předvětí tak, jako se objevuje častěji a jak doložíme v § 244. sub. c.

§. 243. 4. Výpustkou konečně vyloží se, že spojky hypothetické leckdy v platnosti se otřely a že se kladou skoro jen jako adverbia. Překlad gotský v té příčině ovšem mnoho zvláštností nemá a větším dílem jen napodobí text řecký, ale přece i tuto objevují se po různu důkazy samostatného přemýšlení. Poučné jsou případy, kde Ulfilas proti řecké ellipsi položil protasi celou: L. XIV. 32. eiþan jabai nist mahteigs... bidjiþ gawairþjis *εἰ δὲ μήγε, ἐρωτᾷ τὰ πρὸς εἰρήνην.* — J. XIV. 2. niba weseina, aiþþau qeþjau du izwis *εἰ δὲ μή, εἶπον ἂν ὑμῖν.*

a) nejčastěji v otřelé platnosti adverbialné, smyslem rovnajíc se předložce mimo, leda, leč, vyjma, vyjmouc, pročež také exceptivným slove, klade se niba, nibai a sice

α) před částí věty jednoduché: Mk. II. 7. ƕas mag afletan frawaurhtins niba ains guþ? *τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας εἰ μὴ εἷς, ὁ θεός;* Srv. II. 26. V. 37. (nibai) VI. 4. VI. 8. VIII. 14. IX. 29. L. VI. 4. IX. 43. (nibai) XVII. 18. XVIII. 19. J. XIV. 6. XVII. 12. Ř. XI. 15. (nibai) XIV. 14. I. Kor. I. 14. II. Kor. II. 2. (nibai) XII. 5. G VI. 14. I. Tim. V. 19. II. Tim. II. 14.

Modifikovaně niba þau: I. Kor. VII. 5. (Lacuna: *μὴ ἀποστερεῖτε*) izwara misso niba þau us gaqissai ƕo ƕeilo *μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφόνου πρὸς καιρόν.*

β) Před následující větou vedlejší, ale ne hypothetickou. Mk. IX 9. anabauþ im, ei mannhun ni spillodedeina þatei gasehun, niba biþe sunus mans us dauþaim usstoþi *διεστείλατο αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ διηγήσωνται ἃ εἶδον, εἰ μὴ ὅταν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ.* — J. X. 10. þiubs ni qimiþ, nibai ei stilai *ὁ κλέπτης οὐκ ἔρχεται εἰ μή ἵνα κλέψῃ.* — Ř. XIII. 8. ni ainummehun waihtais skulans sijaiþ, niba þatei izwis misso frijoþ *μηδενὶ μηδὲν ὀφείλετε εἰ μὴ τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους.* Srv. E. IV. 9.

Zajímavé závětí neskutečnosti k výpustkovému niba þatei jest: II. Kor. XII. 13. ƕa auk ist, þize wanai weseiþ... niba þatei ik silba ni kaurida izwis *τί γάρ ἐστιν, ὃ ἡττήθητε εἰ μὴ ὅτι αὐτὸς ἐγὼ οὐ κατενάρκησα ὑμῶν.* (Br. nebo co jest, čeho byste vy méně měli...) — J. VI. 46. nibai saei was fram attin, sa sah attan *εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ θεοῦ, οὗτος ἑώρακε τὸν πα-*

Digitized by Google

τίρα. — J. XV. 6. niba saei wisiþ in mis, uswairpada ut ἐὰν μή τις μείνῃ ἐν ἐμοί, ἐβλήθη ἔξω. Srv. J. III. 3. 5. (Sk. II. a. c.)

Prosté niba smyslem niba þatei čte se Mk. VI. 5. ni mahta jainar ainohun mahte gataujan, niba fawaim siukaim handuns galagjands gahailida οὐκ ἠδύνατο ἐκεῖ οὐδεμίαν δύναμιν ποιῆσαι, εἰ μὴ ὀλίγοις ἀρρώστοις ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας ἐθεράπευσε.

Jednou čte se též elliptické jabai ni: J. XIV. 11. galaubeiþ mis ... iþ jabai ni, in þize waurstwe galaubeiþ mis πιστεύετέ μοι ... εἰ δὲ μή, διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεύετέ μοι. (Vznik elliptické vlastnosti tu zvláště jest patrný.) — Jednou dokonce pouhé ni: I. Kor. VII. 16. 17. ƕa nuk-kannt, qino, ei aban ganasjis? aiþþau ƕa kannt, guma, þatei qen þeina ganasjais? Ni ei, ƕarjammeh swaswe gadailida guþ ... swa gaggai τί γὰρ οἶδας, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; ἢ τί οἶδας, ἄνερ, εἰ τὴν γυναῖκα σώσεις; εἰ μή, ἑκάστῳ ὡς ἐμέρισεν ὁ θεὸς ... οὕτω περιπατείτω.

§. 244. b) Zcela stejným způsobem jako niba klade se též alja, které nejsouc jinak nikdy spojkou hypothetickou nejlépe svědčí tomu, že i niba v podobných případech má už jen platnosť příslovečnou: Mk. X. 18. ni ƕashun þiuþeigs, alja ains guþ οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς ὁ θεός. Srv. L. IV. 26. 27. V. 21. VIII. 51. X. 22. J. VI. 22. Ř. XIII. 1. G. II. 16. Filip. IV. 15. — I řecky stojí ἀλλὰ: Mk. IX. 8. ni þanaseiþs ainohun gasehun alja Jesu ainana miþ sis οὐκέτι οὐδένα εἶδον ἀλλὰ τὸν Ἰησοῦν μόνον μεθ' ἑαυτῶν.

Jako niba Mk. VI. 5. tak i alja jednou uvádí celou větu (místo alja þatei) G. I. 7. þatei nist anþar, alja sumai sind þai drobjandans izwis ὃ οὐκ ἔστιν ἄλλο εἰ μὴ τινές εἰσιν οἱ ταράσσοντες ὑμᾶς.

c) Konečně touž platností gotsky klade se aiþþau: Mt. VI. 1. atsaihwiþ armaion izwara ni taujan in andwairþja manne du saihwan im; aiþþau laun ni habaiþ προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ θεαθῆναι αὐτοῖς· εἰ δὲ μήγε, μισθὸν οὐκ ἔχετε. Srv. Mt. IX. 17. (dvakrát); L. V. 36. 37.

Pozoruhodný jest doklad: I. Kor. VII. 14. weihaida ist qens so ungalaubjandei in abin, jah gaweihaids ist aba sa ungalaubjands in qenai; aiþþau barna izwara unhrainja weseina; iþ nu weiha sind. ἡγίασται ὁ ἀνὴρ ὁ ἄπιστος ἐν τῇ γυναικὶ καὶ ἡγίασται ἡ γυνὴ ἡ ἄπιστος ἐν τῷ ἀνδρί· ἐπεὶ ἄρα τὰ τέκνα ὑμῶν ἀκάθαρτά ἐστι, νῦν δὲ ἁγιά ἐστιν.

Zde překladatel (mimo to že převrátil pořádek členů v úvodní větě) po aiþþau položil, jak toho situace vymáhá, spravnější závětí neskutečnosti (weseina) proti řec. indikativu ἐστὶ, který přímo odpírá dodatku νῦν δὲ ἁγιά ἐστιν — zase tedy myslil a psal Ulfilas od originalu přesněji.

Jednou po aiþþau položeno ještě modalné þau: II. Kor. XI. 15. aftra qiþa ibai ƕas mik muni unfrodana; aiþþau waila þau swe unfrodana nimaiþ mik πάλιν λέγω μή τίς με δόξῃ ἄφρονα εἶναι· εἰ δὲ μήγε, κἂν ὡς ἄφρονα δέξασθέ με. V tomto aiþþau ostatně vězí předvětí připouštěcí, a právě tak také: I. Kor. VII. 10. 11. (anabiuda ... qenai ... ni skaidan, iþ jabai gaskaidnai, wisan unliugaida) aiþþau du abin seinamma aftra gagawairþnan παραγγέλλω ... γυναῖκα μὴ χωρισθῆναι· ἐὰν δὲ καὶ χωρισθῇ, μενέτω ἄγαμος) ἢ τῷ ἀνδρὶ καταλλαγήτω.

*

Digitized by Google

D) *Souvětí zástupně podmínečná.*

I. Souvěti temporalně hypothetická.

§. 245. 1. Už i v parataxi temporalného smyslu stopuje se vztah hypothetický (koncessivný): Mt. XXV. 38. hvanuh þan þuk selvum gast jah galaþodedum? *πότε δέ σε εἴδομεν ξένον καὶ συνηγάγομεν;* Srv. v. 39. — XXV. 42. gredags was janni gebuþ mis matjan *ἐπείνασα καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν* (ještě čtyřikrát).

Se závětím neskutečnosti (s odchylkou od řečtiny): Mt. XXV. 44. hvan þuk selvum gredagana janni andbahtidedeima þus? *πότε σε εἴδομεν πεινῶντα καὶ οὐ διηκονήσαμέν σοι;* Gotsky zase určitěji označeno stanovisko tazatelů, kteří chtěli říci: »kdybychom tě byli viděli, byli bychom ti posloužili«.

2. Z podřadných souvětí časových s přibarvením hypothetickým první místo náleží těm, v nichžto protasis uvedena jest spojkou þande, þandei. Jednou þandei dokonce úplně postaveno na roveň s jabai: Ř. XI 16. þandei ufarskafts weiha, jah daigs, jah jabai waurts weiha, jah astos. *εἰ δὲ ἡ ἀπαρχὴ ἁγία, καὶ τὸ φύραμα· καὶ εἰ ἡ ῥίζα ἁγία, καὶ οἱ κλάδοι·* Proto je Gabelentz a Loebe přímo počítají ke spojkám hypothetickým. Ale ono jest prvotně temporalné (jako něm. wenn, české když[1]) a jako tato) nabývá dle okolností významu hypothetického (nebo také, poněvadž se vždy dovolává fakta, kausalného).

Mimo þandei nejčastěji úkol spojek temporalně hypothetických konají þan, biþe (odpovídajíce obyčejně řeckému *ὅταν* nebo jiné spojce s *ἄν* sdružené): J. XVI. 21. qino þan bairiþ (rodí-li) saurga habaiþ, iþ biþe gabauran ist barn (je li zrozeno) ni þanaseiþs ni gaman þizos aglons *ἡ γυνὴ ὅταν τίκτῃ, λύπην ἔχει· ὅταν δὲ γεννήσῃ τὸ παιδίον, οὐκ ἔτι μνημονεύει τῆς θλίψεως.*

Při jiných spojkách časových, hypothetické přibarvení bývá méně patrné; avšak přece níže některé doklady bude lze uvésti.

Závětí připojeno buď bez další spojky, buď (zřídka) spojkou jah, (někdy) adverbiem þannu (tehdy) jah þan, þanuh.

Co se dotkne modů, temporalná předvětí zastupujíce podmínku jako věty přímo hypothetické jsou buď indikativná, buď optativná a sice za podmínek stejných a s významem zcela souběžným; i pro závětí ovšem jest lhostejno, stojí-li za protasí čistě hypothetickou, či jen zástupně podmínečnou.

§. 246. *α)* J. XIII. 7· þande þata wituþ, audagai sijuþ *εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε.* — G. III. 29. þande jus Xristaus, þannu Abrahamis fraiw sijuþ *εἰ ὑμεῖς Χριστοῦ, ἄρα τοῦ Ἀβραὰμ σπέρμα ἐστέ.* Srv. IV. 7. — Mt. VI. 30. þande þata hawi guþ swa wasjiþ, hvaiwa mais izwis leitil galaubjandans? *εἰ τὸν χόρτον ὁ Θεὸς οὕτω; ἀμφιέννυσιν, οὐ πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι;* — J. VIII. 46. þande sunja qiþa, duhve ni galaubeiþ mis? *εἰ ἀλήθειαν λέγω, διατί ὑμεῖς οὐ πιστεύετέ μοι;* — I. Kor. XV. 12. þande nu Xristus merjada,

[1]) Hattala, Srv. mluvnice § 60. str. 78.

Digitized by Google

þatei urrais, hwaiwa qiþand sumai in izwis, þatei usstass dauþaim nist? *εἰ Χριστὸς κηρύσσεται ὅτι ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, πῶς λέγουσί τινες ἐν ὑμῖν ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν;*

β) Řecky už bývá *ὅτι*, kde patrno jest přibarvení kausalné, ale prvotný vztah podmiňovací všude se ještě vycituje: J. IX. 16. sa manna nist fram guþa, þande sabbate daga ni witaiþ *οὗτος ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστι παρὰ τοῦ θεοῦ, ὅτι τὸ σάββατον οὐ τηρεῖ.* Srv. J. V. 38

Zcela odchylně od řečtiny řečeno gotsky (s přibarvením koncessivným): Fil. I. 18. þandei allaim haidum Xristus merjada, jah in þamma fagino *πλὴν παντὶ τρόπῳ Χριστὸς καταγγέλλεται καὶ ἐν τούτῳ χαίρω*, a ellipticky bez slovesa určitého v závětí: I. Kor. XV. 20. iþ nu þande Xristus urrais us dauþaim anastodeins gaslepandane waurþans *νυνὶ δὲ Χριστὸς ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο.*

γ) Temporalná platnosť více vyniká ve třech dokladech se závětím imperativným, ale i tu přece ještě hypothetický ráz vystupuje: J. XII. 35. gaggiþ þande liuhaþ habaiþ *περιπατεῖτε, ἕως τὸ φῶς ἔχετε* a hned po té ve v. 36. þande liuhaþ habaiþ, galaubeiþ du liuhada *ἕως τὸ φῶς ἔχετε, πιστεύετε εἰς τὸ φῶς.* — G. VI. 10. þandei mel habam[1]), waurkjam þiuþ *ὡς καιρὸν ἔχομεν, ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθόν.*

δ) Optativné závětí a sice euktivné jest: L. II. 29. 30. nu fraletais skalk þeinana, þande selwun augona meina nasein þeina *νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου.*

Dubitativné: L. XVI. 3. hwa taujau, þandei frauja meins afnimiþ fauragaggi at mis? *τί ποιήσω, ὅτι ὁ κύριός μου ἀφαιρεῖται τὴν οἰκονομίαν ἀπ' ἐμοῦ;* — J. V. 38. þande nu jainis melam ni galaubeiþ, hwaiwa meinaim waurdam galaubjaiþ? *εἰ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύσετε;* — Ř. IX. 21. þandei guþ þans us gabaurþai astans ni freidida, ibai aufto ni þuk freidjai?[2]) *εἰ ὁ θεὸς τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο· μή πως οὐδὲ σοῦ φείσηται;*

Potentialné: L. I. 34. hwaiwa sijai þata, þandei aban ni kann? *πῶς ἔσται τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;*

§. 247. þan s indikativem při indikativném závětí čte se smyslem hypothetickým: Mt. IX. 15. (atgaggand dagos) þan afnimada at im sa bruþfaþs, (jah) þan fastand *ἐλεύσονται ἡμέραι ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νύμφιος, καὶ τότε νηστεύσουσιν.* Srv. Mk. II. 20. III. 11. IV. 15. 16. 31. 32 XII. 25. XIII. 28. 29. L. V. 35. VI. 22. 26. VIII. 13. J. VIII. 28. 44. IX. 5. X. 4. XVI. 13. Ř. VII. 5. XI. 27. 1. Kor. XV. 24. XVI. 5. II. Kor. X. 6. XII. 10. XIII. 9. Kol. III. 4. 7. I. Th. V. 3. II. Th I. 9. a 10. Sk. V. d. — Mk. XII. 23. þan usstandand, hwarjamma ize wairþiþ qens? *ὅταν ἀναστῶσι, τίνος αὐτῶν ἔσται γυνή;* Srv. J. VII. 31.

---

[1]) Aspoň tento poslední doklad zase jasně odporuje pravidlu Bernhardtovu, že by při imperativném závětí předvětí bylo optativné.

[2]) Předvětí spojkou þande(i) uvedené i v dokladech tuto vytčených vždy »dovolává se fakta«, a proto má více méně barvy kausalné (jako zejména L. II. 29. 30. kde hypothetický smysl skoro docela ustupuje v pozadí).

Digitized by Google

Zmocněné þan: I. Kor. XV. 54 þanuþ-þan þata diwano gawasjada undiwanein, þanuh wairþiþ waurd þata gamelido: (ufsagqiþs warþ dauþus in sigis). *ὅταν δὲ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσηται ἀφθαρσίαν... τότε γενήσεται ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος*, (*κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νῖκος*).

Biþe s indikativem smyslu hypothetického: Mk. IV. 17. biþe qimiþ aglo aiþþau wrakja in þis waurdis, suns gamarzjanda (řec. genit. absol.) *γενομένης θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον, εὐθέως σκανδαλίζονται.* — IV. 29. þanuh biþe atgibada akran, suns insandeiþ gilþa *ὅταν δὲ παραδῷ ὁ καρπός, εὐθέως ἀποστέλλει τὸ δρέπανον.* Srv. L. IX. 26. J. VII. 27. I. Kor. XIII. 10. XV. 27. 28. XVI. 3. 12. Fil. II. 23.

V závětí adhortativ: Mt. VI. 16. biþe fastaiþ,[1]) ni wairþaiþ swaswe þai liutans, gaurai *ὅταν νηστεύητε, μὴ γίνεσθε ὥσπερ οἱ ὑποκριταί, σκυθρωποί.*

§. 248. Indikativná předvětí s jinými spojkami temporalnými, pokud v nich vedlejší platnosť hypothetickou ještě lze stopovati, jsou tyto: Mt. XI. 15. ibai magun sunjus bruþfadis qainon, und þata ƕeilos þei miþ im ist bruþfaþs? *μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος πένθειν, ἐφ' ὅσον μετ' αὐτῶν ὁ νύμφιος;* Na souběžném místě ev. Markova II. 19. spojkou jest jednou und þatei (*ἐν ᾧ*), po druhé swa lagga ƕeila swe (*ὅσον χρόνον*) v ev. Luk. V. 34. unte (*ἐν ᾧ*). Podobně G. IV. 1. swalaud melis swe arbinumja niuklahs ist, ni und waiht iusiza ist skalka *ἐφ' ὅσον χρόνον ὁ κληρόνομος νήπιός ἐστιν, οὐδὲν διαφέρει δούλου.*

L. IX. 27. ni kausjand dauþau, unte gasaiƕand (až jestli uvidí) þiudinassau guþs *οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.* — I. Kor. XV. 24. skal auk is þiudanon und þatei galagjiþ guþ allans fijands is uf fotuns imma *δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν ἄχρις οὗ ἂν θῇ πάντας τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ.* — II. Kor. III. 15. miþþanei siggwada (čte-li se) Moses, hulistr ligiþ ana hairtin ize *ἡνίκα ἀναγινώσκεται Μωσῆς, κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται* — v. 16. aþþan miþþanei gawandeiþ du fraujin, afnimada þata hulistr (také indikativem, ač řecky:) *ἡνίκα δ' ἂν ἐπιστρέψῃ πρὸς κύριον, περιαιρεῖται τὸ κάλυμμα.*

§. 249. Optativ v předvětích temporalně hypothetických zcela se srovnává se subjektivným (nebo assimilovaným) optativem v protasích i formalně podmínečných; þande dle povahy své, dovolávající se vždy fakta, s optativem doloženo vůbec není.

Pro þan texty podávají doklady tyto: Mt. VI. 2. þan nu taujais (činíš-li) armaion, ni haurnjais faura þus *ὅταν οὖν ποιῇς ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσῃς ἔμπροσθέν σου.* Srv. v. 5. 6. — Mk. XI. 25. þan standaiþ (stojíte-li) bidjandans, afletaiþ *ὅταν στήκητε προσευχόμενοι, ἀφίετε* .. . — L. XIV. 10. þan haitaizau (jsi-li pozván), anakumbei *ὅταν κληθῇς, ἀνάπεσον.* Srv. L. XIV. 12. 13. XVII. 10. Kol. IV. 16.

Ve všech těchto případech závětí jest adhortativné; že však nikoli jen proto v předvětí jest optativ, viděti z I. Kor. XIV. 26. þan samaþ garinnaiþ, ƕarjizuh izwara psalmon habaiþ *ὅταν συνέρχησθε, ἕκαστος ὑμῶν ψαλμὸν*

[1]) fastaiþ tvarem by mohlo býti ovšem také optativem.

Digitized by Google

ἐχει, a G. IV. 18. goþ ist aljanon sinteino, janni þatainei in þamma ik sijau andwairþs at izwis καλὸν τὸ ζηλοῦσθαι πάντοτε, καὶ μὴ μόνον ἐν τῷ παρεῖναί με πρὸς ὑμᾶς, kde přes indikativné závětí protasis přece má optativ, poněvadž se případ se stanoviska mluvícího pokládá za možný nebo i očekávaný. A táž příčina způsobila zajisté sama o sobě též optativ na všech místech uvedených a také následujícím, kde uvozovací spojka jest jiná: I. Kor. XI. 25. þata waurkjaiþ, swa ufta swe drigkaiþ, du meinai gamundai τοῦτο ποιεῖτε ὁσάκις ἂν πίνητε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Srv. v. 26.

Optativ z assimilace místo má hlavně při závětí účelném. Náhodou jen v jednom dokladu uvozovací spojkou protase jest þan, jinde všude biþe: L. XVI. 9. taujaiþ izwis frijonds, ei þan ufligaiþ, andnimaina izwis ποιήσατε ἑαυτοῖς φίλους, ἵνα ὅταν ἐκλίπητε, δέξωνται ὑμᾶς. — L. XVI. 4. andþahta mik ƕa taujau, ei þan, biþe afsatjaidau us fauragaggja, andnimaina mik ἔγνων τί ποιήσω, ἵνα ὅταν μετασταθῶ τῆς οἰκονομίας, δέξωνταί με. Srv. L. XIV. 10. J. XIII. 19. XIV. 29. XVI. 4. I. Kor. XVI. 2. — Však i v těchto případech všech optativ mohl by i svým právem jakožto potentialný obstáti a že assimilace má celkem jen podřízenou moc, viděti z toho, že nestačí, aby praesentní optativ věty účelné přizpůsobila k optativu praeteriti, vyjadřujícímu neskutečnosť v protasi temporalně hypothetické: L. XIV. 29. ...ibai aufto, biþe gasatidedi grunduwaddju jah ni mahtedi ustiuhan, allai duginnaina bilaikan ina ἵνα μήποτε θέντος αὐτοῦ θεμέλιον καὶ μὴ ἰσχύοντος ἐπιτελέσαι, πάντες ἄρξωνται ἐμπαίζειν αὐτῷ.

Pozn. 1. Tento případ jest ostatně jediným dokladem pro optativ neskutečnosti v protasi časově podmínečné.

Pozn. 2. Pochybný, zdali má se počítati k indikativným či optativným, jest doklad s defekt. wiljau: Mk. XIV. 7. þan wileiþ, maguþ ὅταν θέλητε, δύνασθε.

II. Souvětí relativně hypothetická.

§. **250.** Úkol protase hypothetické zastává velmi často věta vztažná, a sice v gotském textu tím hojněji, že Ulfilas velmi zhusta i kde prvopis podmínku naznačil jen částí věty jednoduché, a hlavně participiem, raději volil větu relativnou, na důkaz, že nejen se přičiňoval vniknouti v ducha originalu a převáděti nikoli slova nýbrž myšlénky, ale i vynasnažil se býti co možná jasným a srozumitelným Kterak snadno relativnou větou se vyjadřovala podmínka, viděti nejpatrněji z toho, že někdy řecké předvětí hypothetické přímo přeloženo větou vztažnou, nebo také naopak: E. IV. 29. ainhun waurde ubilaize us munþa izwaramma ni usgaggai, ak þatei goþ sijai πᾶς λόγος σαπρὸς ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν μὴ ἐκπορευέσθω, ἀλλ' εἴ τις ἀγαθός. — Mt. V. 39. jabai ƕas þuk stautai bi taihswon þeina kinnu, wandei imma jah þo anþara ὅστις σε ῥαπίσει ἐπὶ τὴν δεξιὰν σιαγόνα σου, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην.

Nebo kde stejnou platností vztažné a přímo podmínečné protase jsou vedle sebe: Mk. VII. 10 saei ubil qiþai attin seinamma, dauþau afdauþ-

Digitized by Google

jaidau *ὁ κακολογῶν πατέρα... θανάτῳ τελευτάτω* a hned v. 11. jabai qiþai manna attin seinamma kaurban... ni fraletiþ ina ni waiht taujan *ἐὰν εἴπῃ ἄνθρωπος τῷ πατρὶ κορβᾶν... οὐκέτι ἀφίετε αὐτὸν οὐδὲν ποιῆσαι.* — Mk. X. 11. saiwazuh saei afletiþ qen seina, jah liugaiþ anþara, horinoþ du izai *ὃς ἐὰν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμήσῃ ἄλλην, μοιχᾶται ἐπ' αὐτήν,* a hned v. 12. jah jabai qino afletiþ aban seinana jah liugada anþaramma, horinoþ *καὶ ἐὰν γυνὴ ἀπολύσῃ τὸν ἄνδρα αὐτῆς καὶ γαμηθῇ ἄλλῳ, μοιχᾶται.* — L XIV. 26. jabai ƕas gaggiþ du mis jah ni fijaiþ attan seinana... ni mag meins siponeis wisan *εἴ τις ἔρχεται πρός με καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα ἑαυτοῦ... οὐ δύναταί μου μαθητὴς εἶναι,* a hned v. 27. saei ni bairiþ galgan seinana jah gaggai afar mis, ni mag wisan meins siponeis *ὅστις οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθήτης.* — J. XIV. 24. saei ni frioþ mik, þo waurda meina ni fastaiþ, *ὁ μὴ ἀγαπῶν με τοὺς λόγους μου οὐ τηρεῖ,* hned před tím v. 23. jabai ƕas mik frijoþ, jah waurd mein fastaiþ, jah atta meins frijoþ ina *ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτόν.* — I. Kor. VII. 12. jabai ƕas broþar qen aigi ungalaubjandein... ni afletai þo qen *εἴ τις γυναῖκα ἔχει ἄπιστον... μὴ ἀφιέτω αὐτήν,* a hned v. 13. jah qens, soei aig aban ungalaubjandan..., ni afletai þana aban *γυνὴ ἥτις ἔχει ἄνδρα ἄπιστον... μὴ ἀφιέτω αὐτόν.* — II. Kor. II. 10. þammei ƕa fragibiþ, jah ik, *ᾧ τι χαρίζεσθε, καὶ ἐγώ,* a hned v témž v. jabai ƕa fragiba, fragiba in izwara *εἴ τι κεχάρισμαι ᾧ κεχάρισμαι, δι' ὑμᾶς.*

Relativum a jabai dokonce střídá se i v jediném předvětí vícečlenném: Fil. IV. 8. þiswah þatei ist sunjein, þiswah þatei gariud, þiswah þatei garaiht, þiswah þatei weih, þiswah þatei liubaleik, þiswah þatei wailamer, jabai ƕo godeino, jabai ƕo hazeino, þata mitoþ *ὅσα ἐστιν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἁγνά, ὅσα προσφιλῆ, ὅσα εὔφημα, εἴ τις ἀρετὴ καὶ εἴ τις ἔπαινος, ταῦτα λογίζεσθε.*

§. 251. 1. Věty vztažné hypothetické za řeckou prostou část jednoduché věty (celkem 14), a to

a) *indikativné* (podmětné a předmětné): L. XVI. 10. saei triggws ist (je-li kdo) in leitilamma, jah in managamma triggws ist *ὁ πιστὸς ἐν ἐλαχίστῳ καὶ ἐν πολλῷ πιστός ἐστι.* Srv. II. Kor. VIII. 15. (elliptická) G. V. 24. — J. VIII. 29. ik þatei leikaiþ imma (líbí-li se), tauja sinteino *ἐγὼ τὰ ἀρεστὰ αὐτῷ ποιῶ πάντοτε* — Kol. I. 24. fagino in þammei winna (trpím-li) faur izwis *χαίρω ἐν τοῖς παθήμασι μου ὑπὲρ ὑμῶν.* Srv. I. Th. IV. 12. (po ei přece indikativ). II. Kor. VIII. 11. (pochybný modus habaiþ).

(Attributivné): Tit. I. 1. sunjos, sei bi gagudein ist *ἀληθείας τῆς κατ' εὐσέβειαν.* Srv. I. Tim. I. 11. V. 5. Kol. III. 1. 2. 5.

b) *optativné:* (za podmět) I. Tim. IV. 15. in uþ-þaim sijais, ei þatei þeihais þu (prospíváš-li) swikunþ sijai allaim *ἐν τούτοις ἴσθι· ἵνα σου ἡ προκοπὴ φανερὰ ᾖ ἐν πᾶσιν.* — (za předm.) Mt. VI. 12. aflet uns þatei skulans sijaima (jsme-li co dlužni) *ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν.* — I. Th. V. 21. þatei goþ sijai (je-li co dobré), gahabaiþ *τὸ καλὸν κατέχετε.*

(Za attribut): I. Tim. V. 3. widuwons swerai þozei bi sunjai sijaina (jsou-li opravdu) widuwons *χήρας τίμα τὰς ὄντως χήρας.*

Digitized by Google

V žádném z těchto dokladů není vztahu přípustkového.

Modi jak patrno shodují se s větami i formou hypothetickými: indikativ stojí o prostém kladu; optativ Mt. VI. 12. I. Th. V. 21. potentialný I. Tim V. 3., dubitativný; I Tim. IV. 15. assimilovaný k závětí s ei, ač I. Th. IV. 12. i přes ei — indikativ podržen.

§. 252. 2. věty vztažné hypothetické za řecká participia, a to zas

a) *indikativné:* (podmětné a předmětné): J. X. 12. iþ asneis, jah saei mist hairdeis (není-li pastýř), þliuhiþ *ὁ μισθωτὸς δὲ καὶ οὐκ ὢν ποιμὴν, φεύγει.* — Mt. X 39. saei bigitiþ saiwala seina, fraqisteiþ izai *ὁ εὑρὼν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν.* Srv. X. 37. Mk. X. 42. L. X. 16. (třikrát) XX. 35. J. VI. 47. 54. 56. 57. 58. VII. 18. 38. VIII. 12. X. 1. XI. 25 37. XII. 25. 35. 44. 45. 48. XIII. 20. XIV. 9. 12. 21. 24. XV. 5. 23. Ř. XIII. 8. XIV. 18. I. Kor. IV. 4. VII. 22. (dvakrát) II. Kor. IX. 6. (dvakrát) X. 18. (dvakrát). G. II. 8. III. 5. (závětí elliptické tazací) VI. 8. E. V. 28. Fil. III. 18. I. Th. IV. 8. 14. V. 7. I. Tim. V. 13. — VI. 9. þaiei wileina gabigai wairþan, gadriusand in fraistubnja *οἱ βουλόμενοι πλουτεῖν ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμόν.* — II. Tim. II. 19. III. 6. IV. 8 — 12.: allai þaiei wileina gagudaba liban, wrakos winnand. *πάντες οἱ θέλοντες εὐσεβῶς ζῆν διωχθήσονται.*

Se závětím optativným: I. Kor. X. 19. þatei galiugam saljada, ƕa sijai. *εἰδωλόθυτον τί ἐστιν.* — I. Tim. VI 2. þaiei galaubjandans haband fraujans, ni frakunneina *οἱ πιστοὺς ἔχοντες δεσπότας μὴ καταφρονείτωσαν.* — Ř. XIV. 19. þannu nu þoei gawairþjis sind, laistjaima? *ἄρα οὖν τὰ τῆς εἰρήνης διώκωμεν;*

Se závětím imperativným: Ř. XI. 22. (ellipt.) ana þaim þaiei gadrusun, ƕassein *ἐπὶ μὲν τοὺς πεσόντας ἀποτομίαν.* — I zajímavý od řeckého textu odchylný anakoluth: J. VI. 45. ƕazuh sa gahausjands at attin, jah ganam, gaggiþ du mis *πᾶς ὁ ἀκούσας παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ μαθὼν ἔρχεται πρός με* má smysl hypothetický.

Indikativ přes odvislosť od ei: I. Tim. I. 16. duþe gaarmaiþs was, ei in mis ataugidedi Xristaus Jesus alla usbeisnein du frisahtai þaim ize anawairþai wesun du galaubjan imma *διὰ τοῦτο ἠλεήθην, ἵνα ἐν ἐμοὶ ἐνδείξηται Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν πᾶσαν μακροθυμίαν πρὸς ὑποτύπωσιν τῶν μελλόντων πιστεύειν ἐπ' αὐτῷ.* II. Tim. II. 4. ei galeikai þammei drauhtinoþ (slouží-li) *ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ.*

(Koncessivné:) J. XIII. 18 saei matida miþ mis hlaib (ač jedl se mnou) ushof ana mik fairzna seina *ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρναν αὐτοῦ.* — G. VI. 13. nih þan sweþauh þai ize bimatainai sind (ač se obřezávají) witoþ fastand *οὐδὲ γὰρ οἱ περιτεμνόμενοι αὐτοὶ νόμον φυλάσσουσιν* — G. IV. 8. þaim þoei wistai ni sind (ač nejsou) guþa, skalkinodeduþ *τοῖς μὴ φύσει οὖσι θεοῖς ἐδουλεύσατε.*

(Attributivné) Mt. V. 28. ƕazuh saei saihviþ (dívá-li se) qinon du luston izos, ju gahorinoda du izai *πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν.* Srv. VII. 21. L. X. 23. XIV. 11. (dvakrát) XVI. 18. XVIII. 14. XX. 18. J. VI. 51. VIII. 34. XI. 26. XVIII. 37. XIX. 12. IX. 25. XII. 22. I. Tim. VI. 5. II. Tim. III. 6.

Digitized by Google

(Koncessivné:) E. II. 13. jus, juzei simle wesuþ (ač jste byli) fairra, waurþuþ neƕa in bloþa Xristaus *ὑμεῖς οἱ ποτὲ ὄντες μακράν, ἐγγὺς ἐγενήθητε ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ.*

Se závětím optativným: I. Kor. VII. 20. ƕarjizuh in laþonai þizaiei laþoþs was, in þizai sijai *ἕκαστος ἐν τῇ κλήσει ᾗ ἐκλήθη, ἐν ταύτῃ μενέτω.*

Přes odvislosť od ei: J. VI. 40. ei, ƕazuh saei saiƕiþ... jah galaubeiþ, aigi libain aiweinon. *ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν... καὶ πιστεύων... ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον.* — Dokonce i po ei (ale více konsekutivném nežli účelném!) jest indikativ J. XVI. 2. qimiþ ƕeila, ei saƕazuh izei usqimiþ izwis, þuggkeiþ hunsla saljan guþa *ἔρχεται ὥρα, ἵνα πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς δόξῃ λατρείαν προσφέρειν τῷ θεῷ.*

b) *optativné*: (podmětné a předmětné): Mt XI. 15. Mk. IV. 9. L. VIII. 8. XIV. 35. saei habai ausona gahausjandona, gahausjai *ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω.*[1]) — Mk. VII. 10 saei ubil qiþai attin seinamma... dauþau afdauþjaidau *ὁ κακολογῶν πατέρα θανάτῳ τελευτάτω* — L. III. 11. saei habai matins, samaleiko taujai *ὁ ἔχων βρώματα ὁμοίως ποιείτω* — I. Kor. X. 25. all þatei at skiljam frabugjaidau, matjaiþ *πᾶν τὸ ἐν μακέλλῳ πωλούμενον ἐσθίετε.* Srv. v. 27. — L. III. 13. ni waiht ufar þatei garaid sijai izwis lausjaiþ *μηδὲν πλέον παρὰ τὸ διατεταγμένον ὑμῖν πράσσετε.*

Při indikativném závětí: I. Kor. X. 33. ik allaim all leika ni sokjands þatei mis bruk sijai *ἐγὼ πάντα πᾶσιν ἀρέσκω μὴ ζητῶν τὸ ἐμαυτοῦ σύμφερον.* — II. Kor. II. 2. ƕas ist, saei gailjai mik *τίς ἐστιν ὁ εὐφραίνων με;*

(Attributivné:) L. XV. 12. atta, gif mis, sei undrinnai mik dail aiginis *πάτερ, δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας.* — I. Tim. V. 9. widuwo gawaljaidau, sei wesi[2]) ainis abins qens *χήρα καταλεγέσθω γεγονυῖα ἐνὸς ἀνδρὸς γυνή.* — II. Tim. II. 19 afstandai af unselein ƕazuh saei namnjai namo fraujins *ἀποστήτω ἀπὸ ἀδικίας πᾶς ὁ ὀνομάζων τὸ ὄνομα Χριστοῦ.* Odvislý od ei: J. XII. 46. ei ƕazuh saei galaubjai du mis, in riqiza ni wisai *ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ μείνῃ.*

Většina těchto optativných vět vztažných druží se k imperativným neb adhortativným závětím, ale všude optativ dobře vyložiti se může jako potentialný.

§. 253. 3. Věty vztažně hypothetické odpovídající vztažným již v řeckém textu jsou zase:

a) *indikativné* (podmětné a předmětné): Mt. X. 42. saei gadragkeiþ (napojí-li) ainana þize minnistane, ni fraqisteiþ mizdon seinai *ὃς ἐὰν ποτίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν ἑαυτοῦ.* Srv. Mt. V. 21. 22. Mk. III. 29. 35. VIII. 38. IX 37. 40. X. 15. (závětí má þauh) XI. 23. L. VII. 47. IX. 26. 50. XIV. 33. XVII. 33. XVIII. 17. Ř. IX. 4. G. V. 4. Filip I. 17.

Řecky bývá buď *ὅς ἄν* nebo *ὅς ἐὰν* s konjunktivem, ale také indikativ. Překlad v tom jest zcela neodvislý od originalu a spravuje se jen svým ná-

[1]) Srv. souznačné souvětí uvedené s jabai výše v § 226.

[2]) Optativus praeteriti praesentiae?

Digitized by Google

zorem na situaci. Sem zařaditi mohou se i doklady, ve kterých gotský text má defektivné wiljau-eis-i-. Aspoň Mk. VIII. 35. (wili vedle indikativu fraqisteiþ:) Saei allis wili saiwala seina ganasjan, fraqisteiþ izai; iþ saei fraqisteiþ saiwalai seinai in meina . . , ganasjiþ þo; *ὃς ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, οὗτος σώσει αὐτήν.* — Srv. Lk. IX. 24. J. V. 21. Sk. V. b. Ř. VII. 19. IX. 18.

Koncessivné přibarvení mají všecky věty vztažné uvedené zmocněnými relativy, jako: Mk. VI 56. swa managai swe attaitokun imma, ganesun *ὅσοι ἂν ἥπτοντο αὐτοῦ, ἐσώζοντο.* Srv. G. VI. 12. III. 27. L. IV. 40. — J. XVI. 13. swa filu swe hauseiþ, rodeiþ *ὅσα ἂν ἀκούσῃ, λαλήσει.* Srv. L. IV. 24. Sk. VII. c. — Mk. IX. 13. gatawidedun imma swa filu swe wildedun *ἐποίησαν αὐτῷ, ὅσα ἠθέλησαν.* — Ř. XV. 4. swa filu swe faura-gameliþ warþ, du unsarai laiseinai gameliþ warþ *ὅσα προεγράφη, εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν προεγράφη.* V. výše §§ 83. b. 98. k.

Další doklady indikativné: I. Kor. X. 20. þatei saljand þiudos, skohslam saljand *ἃ θύει τὰ ἔθνη, δαιμονίοις θύει.* Srv. Ř. VII. 15. IX. 15. I. Kor. XVI. 3. II. Kor. XI. 17. L. XX. 18. J. VIII. 38. XI. 22. XIV. 13. XV. 14 15. (dvakrát) XVI. 23. Filip. III. 7. Kol. III. 25. Tit. II. 1. Sk. IV. c. — L. VIII 18. saei habaiþ (má-li kdo), gibada imma *ὃς ἂν ἔχῃ, δοθήσεται αὐτῷ* (ještě jedenkrát). Srv. Mk IV. 25. — II. Kor. II. 10. þammei ƕa fragibiþ, jah ik *ᾧ τι χαρίζεσθε, καὶ ἐγώ.* Ellipticky též Ř. XIII. 7. — Mk. IV. 38. laisari, niu kara þuk þizei fraqistnam *διδάσκαλε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἀπολλύμεθα;* — II. Kor. XI. 21. in þammei ƕe ƕas anananþeiþ, gadars jah ik *ἐν ᾧ ἄν τις τολμᾷ, τολμῶ κἀγώ.* — L. XIX. 21. nimis þatei ni lagides (ač jsi nepoložil), jah sneiþis þatei ni saisost (ač jsi nerozsíval) *αἴρεις ὃ οὐκ ἔθηκας καὶ θερίζεις ὃ οὐκ ἔσπειρας.* Srv. v. 22. — Filem. 13. (þu ina andnim) þanei ik wilda (ač jsem chtěl) at mis gahaban (*σὺ αὐτὸν προσλαβοῦ*) *ὃν ἐγὼ ἐβουλόμην πρὸς ἐμαυτὸν κατέχειν.*

§. 254. Indikativ v protasi zase drží se také při závětí adhortativném nebo imperativném:[1]) Mk. X. 9. þatei guþ gawaþ, manna þamma ni skaidai *ὃ ὁ θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.* — Mt X. 27. þatei in auso gahauseiþ, merjaiþ ana hrotam *ὃ εἰς τὸ οὖς ἀκούετε, κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωμάτων.* — J. XIII. 27. þatei taujis, tawei sprauto *ὃ ποιεῖς, ποίησον τάχιον* — Filip. IV. 8. 9. þisƕah þatei ist sunjein (ještě pětkrát)... þata mitoþ; þatei jah galaisideduþ izwis jah ganemuþ, jah gahausideduþ jah gaseƕuþ in mis, þata taujaiþ· *ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ... ταῦτα λογίζεσθε· ἃ καὶ ἐμάθετε καὶ παρελάβετε καὶ ἠκούσατε καὶ εἴδετε ἐν ἐμοί, ταῦτα πράσσετε.* Oba poslední doklady podávají praegnantní svědectví pro to, že indikativem vynáší se prostý klad věci, která jinak mluvícímu jest poměrně lhostejna: »ať je to cokoli« důležitější jest (na ten čas) výsledek. Odtud to, že i při odvislém závětí zase přece protase podržuje indikativ, značí-li »cokoli«. Mk. X. 35. wileima

[1]) Zase na odpor pravidlu Bernhardtovu, který (l. c. str. 26.) výslovně tvrdí »dasselbe gesetz gilt auch von den relativ und temporalsätzen«. Ale níže (l. c. str. 33) připouští: »doch ist wahrzunehmen, dass die regel nicht ganz so streng durchgeführt ist, wie beim bedingungssatze«.

Digitized by Google

ei, þatei þuk *bidjos*, taujais ugkis *θέλομεν ἵνα, ὃ ἐὰν αἰτήσωμεν, ποιήσῃς ἡμῖν.* Však i jinak přes odvislosť od ei ve vztažné větě indikativ zůstává: — I. Kor IV. 6. ei in ugkis ganimaiþ ni ufar þatei gameliþ ist fraþjan *ἵνα ἐν ἡμῖν μάθητε τὸ μὴ ὑπὲρ ὃ γέγραπται φρονεῖν.* — II. Kor. XII. 6. freidja, ibai ƕas in mis ƕa muni ufar þatei gasaihviþ *φείδομαι, μή τις εἰς ἐμὲ λογίσηται ὑπὲρ ὃ βλέπει.*

Podobně při odvislosti od infinitivu Filip. IV. 11. ik galaisida mik, in þammei im, ganohiþs wisan *ἐγὼ ἔμαθον, ἐν οἷς εἰμι, αὐτάρκης εἶναι.*

§. 255. (Attributivné při indikativném závětí:) Mt. VII. 24. ƕazuh saei hauseiþ (slyší-li) waurda meina jah taujiþ þo, galeika ina waira frodamma *πᾶς ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους τούτους καὶ ποιεῖ αὐτούς, ὁμοιώσω αὐτὸν ἀνδρὶ φρονίμῳ.* Srv. V. 32. VII. 26. X 32 33. XI. 6. Mk. X. 10. L VII. 23 IX. 48. XIV. 33. J. XIV. 26. XV 26. Ř. X. 13. — L. VI 38. þizai auk samon mitadjon, þizaiei mitid, mitada izwis *τῷ γὰρ αὐτῷ μέτρῳ, ᾧ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν.* Srv. Mk. VII. 11 XI. 24. J. VI. 33. 37. Tit. I. 10. E. IV. 1.

(Koncessivně:) Mk. III. 28. allata afletada sunum manne jah naiteinos swa managos swaswe wajamerjand (byť i se mnoho rouhali) *πάντα ἀφεθήσεται τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων καὶ βλασφημίαι ὅσας ἂν βλασφημήσωσιν.* Srv. J. X. 8. II. Kor. I. 20. — J. VIII. 40. nu sokeiþ mik usqiman, mannan izei sunja rodida (ač jsem pravdu mluvil) izwis: *νῦν ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα.* Srv. G. III 1.

(Při závětí adhortativném:) I. Kor. VII. 13. qens soei aig aban ungalaubjandan, jah sa gawilja ist bauan miþ izai, ni afletai þana aban, *γυνὴ ἥτις ἔχει ἄνδρα ἄπιστον, καὶ αὐτὸς συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτῆς, μὴ ἀφιέτω αὐτόν.* — Kol. III. 5. dauþeiþ liþuns izwarans, þans þaiei sind ana airþai *νεκρώσατε τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς.*

§. 256. b) *optativné* a sice (podmětné a předmětné při závětí indikativném:) Mk. IX. 41. saei gadragkjai (napojí-li) izwis stikla watins, ni fraqisteiþ mizdon seinai *ὃς ἂν ποτίσῃ ὑμᾶς ποτήριον ὕδατος, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν ἑαυτοῦ.* Srv. v. 42. — Mk. XIV. 44 þammei kukjau (políbím-li), sa ist *ὃν ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστι.* Srv. Sk. I. a.

(Logickou inversi vět čteme:) L. VIII. 17. ni auk ist analaugn þatei swikunþ ni wairþai, nih fulgin þatei ni gakunnaidau[1]) *οὐ γάρ ἐστι κρυπτόν ὃ οὐ φανερὸν γενήσεται· οὐδὲ ἀπόκρυφον ὃ οὐ γνωσθήσεται.* Srv. Mt. X. 26.

(S ellipsí:) Ř. IX. 7. niþ þaiei sijaina fraiw Abrahamis, allai barna (ř. odchylně:) *οὐδ' ὅτι εἰσὶ σπέρμα Ἀβραάμ, πάντες τέκνα.*

(Při závětí imperativném nebo dubitativném, potentialném:) L. XVIII 31. saei sijai ana hrota, ni atsteigai dalaþ *ὃς ἔσται ἐπὶ τοῦ δώματος, μὴ καταβάτω.* — J. XIII. 29. bugei þizei þaurbeima du dulþai *ἀγόρασον ὧν χρείαν ἔχομεν εἰς τὴν ἑορτήν.* Srv. Mt. VII. 12. I. Kor. XVI. 2. Kol. III. 17. — II. Kor. I. 17. aiþþau þatei mito, bi leika þagkjau *ἢ ἃ βουλεύομαι, κατὰ σάρκα βουλεύομαι.*

[1]) Smysl jest: Je-li co tajno, bude zjeveno, je-li co ukryto, vyjde na světlo.

Digitized by Google

(S koncessivným přibarvením:) Mk. VI. 23 þisłwah þei bidjais mik, giba þus *ὃ ἐάν με αἰτήσῃς, δώσω σοι.* — Mk. XI. 23. þisłwazuh ei qiþai ... jah ni tuzwerjai . . ak galaubjai ... wairþiþ imma *ὃς ἂν εἴπῃ ... καὶ μὴ διακριθῇ ... ἀλλὰ πιστεύσῃ ... ἔσται αὐτῷ.* — G. V. 10. sa drobjands izwis bairai þo wargiþa, saiwazuh saei sijai *ὁ ταράσσων ὑμᾶς βαστάσει τὸ κρῖμα· ὅστις ἂν ᾖ.* — Filip. III. 15. swa managai nu swe sijaima fullawitans, þata hugjaima *ὅσοι τέλειοι, τοῦτο φρονῶμεν.* Srv. Mk. VI. 11. L. IX. 5. I. Tim. VI. 1. — Kol. III 23. þisłwah þatei taujaiþ, us saiwalai waurkjaiþ *πᾶν ὅτι ἐὰν ποιῆτε, ἐκ ψυχῆς ἐργάζεσθε.*

Nejisté jsou věty (s defektivným wiljau:) J. XV. 7. þatałwah þei wileiþ, bidjiþ jah wairþiþ izwis *ὃ ἐὰν θέλητε, αἰτήσεσθε καὶ γενήσεται ὑμῖν.* — Srv. Mk. VIII. 34. G. V. 17. VI. 16. I. IV. 6. — Též Mk. X. 21. swa filu swe habais, frabugei *ὅσα ἔχεις, πώλησον.*

(Při závětí odvislém:) J. VI. 50. (hlaifs us himina atstaig) ei saei þis matjai, ni gadauþnai: *ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγῃ καὶ μὴ ἀποθάνῃ.*

Pěkným však dokladem samostatnosti gotských modů zase jest J. XV. 16. ik gawalida izwis ... ei þatałwah þei bidjaiþ attan, gibiþ izwis *ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ... ἵνα ὅτι ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα, δῷ ὑμῖν.*

V relat. větě optativ, proti účelnému *ἵνα* ei s indikativem.

(Attributivné:) (S indikativným závětím:) J. V. 36 þo waurstwa, þoei ik taujau, weitwodjand bi mik *τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ.* Srv. Mk. X. 29. 30. L. IX. 50. — (S adhortativným závětím:) Mt. V. 31. łwazuh saei afletai qen, gibai izai afstassais bokos *ὃς ἐὰν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, δότω αὐτῇ ἀποστάσιον.* Srv Mk. X. 43 44. II. Tim. II. 2 — E. IV. 29. ainhun waurde ubilaize us munþa izwaramma ni usgaggai, ak þatei goþ sijai *πᾶς λόγος σαπρὸς ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν μὴ ἐκπορευέσθω, ἀλλ' εἴ τις ἀγαθός.* — L. X. 5. in þanei garde inngaggaiþ, frumist qiþaiþ *εἰς ἣν δ' ἂν οἰκίαν εἰσέρχησθε, πρῶτον λέγετε.* Srv. v. 8. 10. IX. 4.

§. 257. Jako v protasích i formalně hypothetických leckdy indikativ s optativem se střídá, tak děje se po různu i v relativné větě, jež podmínečnou zastupuje a jako tam, tak i tuto viděti jest, že indikativem pronáší se pouhý klad, optativem podmínka, při které podmět má vyslovený zájem a účastenství.[1]) Mt. V. 19. saei nu gatairiþ aina anabusne þizo minnistono, jah laisjai swa mans, minnista haitada in þiudangardjai himine; iþ saei taujiþ jah laisjai swa, sah mikils haitada *ὃς ἐὰν οὖν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων καὶ διδάξῃ οὕτω τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· ὃς δ' ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται.*

Od indikativného prostého kladu, jenž mluvícího nechává poměrně lhostejným, k optativu, který prozrazuje vřelejší jeho interes (ruší-li kdo zákon, nebo dokonce kdyby snad i tak učil, co by mne velice rmoutilo ...) jest patrná gradace, které v řeckých stejných všude konjunktivech není. Právě taká gradace zjevna též: Mt. X. 38. saei ni nimiþ galgan seinana, jah

[1]) Köhler l. c. str. 130, zase tvrdí, že modi leckde se střídají »ohne dass ein dazu berechtigender Grund sich erkennen liesze« — ovšem neprávem.

Digitized by Google

laistjai afar mis, nist meina wairþs ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. — L. XIV. 27. saei ni bairiþ galgan seinana jah gaggai afar mis, ni mag wisan meins siponeis ὅστις οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής.

Ovšem gradace tato záleží na subjektivném okamžitém rozpoložení mysli řečníkovy, neplyne nikterak nutně ze situace samy, jak viděti zřejmě na místě zcela podobném: J. XII. 48. saei frakann mis jah ni andnimiþ waurda meina, habaid þana stojandan sik ὁ ἀθετῶν ἐμὲ καὶ μὴ λαμβάνων τὰ ῥήματά μου, ἔχει τὸν κρίνοντα αὐτόν. Gradace by tu byla právě tak možna, jako v případech výše doložených, ale překladateli (řečníku) v tu chvíli se takou nejevila, učinil z druhého členu takořka jen explikaci prvního, udávaje v čem τὸ ἀθετεῖν záleží, totiž v μὴ λαμβάνειν τὰ ῥήματα, a přes oba členy s poměrnou stejnou chladností přecházeje, hlavní váhu položil na závětí. Ostatně tyto tři doklady pěkně také svědčí samostatnosti překladatelově, poněvadž řecky v prvním případě jest ὃς ἄν s konjunktivem, ve druhém ὅς s indikativem, ve třetím vazba participialná.

§. 258. Indikativ s optativem také střídá se: I. Kor. XI. 27. ƕazuh saei matjiþ þana hlaif, aiþþau driggkai þana stikl fraujins unwairþaba fraujins, skula wairþiþ leikis jah bloþis fraujins ὃς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον τοῦτον ἢ πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ κυρίου ἀναξίως, ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ κυρίου. Jest to doklad zcela souběžný s hypothetickou periodou, uvedenou výše v §. 228. na str. 255. a zároveň důkaz, že nemožno na místě onom předpokládati písařskou chybu. Překladateli píti krev jen zdálo se ještě pochybnějším, nežli jísti tělo — ovšem zas jen v ten okamžik, neboť hned po té: I. Kor. XI. 29. ve větě souznačné jsou oba indikativy: saei auk matjiþ jah drigkiþ unwairþaba, staua sis silbin matjiþ ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει (καὶ πίνει). Snad proto tak, že zde slov leik a bloþ už není a podivnosť požadavku toho už nevyniká tak živě.

Střídání také jest: Mk. IX. 39. ni mannahun auk ist, saei taujiþ maht in namin meinamma, jah magi sprauto ubilwaurdjan mis οὐδεὶς γάρ ἐστιν ὃς ποιήσει δύναμιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου καὶ δυνήσεται ταχὺ κακολογῆσαί με. Zde patrně překladatel optativem magi chtěl označiti naprostou pochybnosť případu pomyšleného. Ostatně pěkně tento doklad svědčí, že řecké futurum nepřekládá Ulfilas jen maně optativem, poněvadž taujai zcela dobře byl by mohl říci, zvláště v sousedství druhého optativu magi, nýbrž jen kde toho situace vymáhala.

Zajímavé střídání, ale z příčiny jiné čteme též J. XII. 44. a 46. (44.) Saei galaubeiþ du mis, ni galaubeiþ du mis, ak du þamma sandjandin mik ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ πιστεύει εἰς ἐμέ, ἀλλ' εἰς τὸν πέμψαντά με. Pak se souvětí stává odvislým a protasis má optativ z assimilace: (46.) ik liuhad in þamma fairƕau qam, ei ƕazuh saei galaubjai du mis, in riqiza ni wisai ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ μείνῃ.

Zvláštní zmínku třeba učiniti o dvou případech, ve kterých věta hypotheticky vztažná vykazuje optativ praeteriti, jenž však není výrazem neskutečnosti, nýbrž potentialem minulosti: Mk. X. 29. 30. ni ƕashun ist saei

Digitized by Google

aflailoti gard (opustil-li dům) aiþþau broþruns ... saei ni andnimai .r. falþ *οὐδεις ἐστιν ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν ἢ ἀδελφοὺς ... ἐὰν μὴ λάβῃ ἑκατονταπλασίονα.* — E. IV. 28. saei hlefi, þanaseiþs ni hlifai *ὁ κλέπτων μηκέτι κλεπτέτω* (jako by řekl: kdo-li snad kradl, nekraď více!)

III. Souvětí místně podmínečná

§. 259. 1. I v relativných větách místních leckdy lze stopovati poměr podmínečný. Jsou zase

a) *indikativné:* J. VIII. 21. 22. XIII. 36. XIV. 4. þadei ik gagga (půjdu-li) jus ni maguþ qiman *ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν.* — Mk. VI. 55. dugunnun þans ubil habandans bairan, þadei hausidedun ei is wesi (slyšeli-li že by kde byl) *ἤρξαντο τοὺς κακῶς ἔχοντας περιφέρειν, ὅπου ἤκουον ὅτι ἐκεῖ ἐστι.* — L. XVIII. 37. þarei leik (je-li kde tělo) jaindre galisand sik arans *ὅπου τὸ σῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἀετοί.* Srv. J. XII. 26. II. Kor. III. 17.

S přibarvením koncessivným: Mt. VIII. 19. laisari, laistja þuk, þisḥvaduh þadei gaggis *διδάσκαλε, ἀκολουθήσω σοι, ὅπου ἐὰν ἀπέρχῃ.* Srv. Mk. VI. 56. L. IX. 57. — Mk. IX. 18. þisḥvaruh þei ina gafahiþ (ač-li jej pochopí), gawairpiþ ina *ὅπου ἂν αὐτὸν καταλάβῃ, ῥήσσει αὐτόν.* — XIV. 9. þisḥvaruh þei merjada so aiwaggeljo, jah þatei gatawida so, rodjada du gamundai izos *ὅπου ἂν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο, καὶ ὃ ἐποίησε αὕτη, λαληθήσεται εἰς μνημόσυνον αὐτῆς.*

I v odvislosti na ei indikativ podržen J. XIV 3. ei þarei im ik, þaruh sijuþ jah jus *ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγώ, καὶ ὑμεῖς ἦτε.*

b) *optativné* (při závětí adhortativném): Mk. VI. 10 þisḥvaduh þei gaggaiþ in gard, þar saljaiþ *ὅπου ἐὰν εἰσέλθητε εἰς οἰκίαν, ἐκεῖ μένετε.* — Mk. XIV. 14. þadei inn galeiþai, qiþaits *ὅπου ἐὰν εἰσέλθῃ, εἴπατε.* — (Odvislé od ei:) I. Kor. XVI. 6. ei jus mik gasandjaiþ, þisḥvaduh þei ik wrato *ἵνα ὑμεῖς με προπέμψητε, οὗ ἐὰν πορεύωμαι.* (Wrato tvarem může sice býti také indikativ!)

IV. Souvětí modalně podmínečná.

§. 260. V modalných větách hypothetický nebo koncessivný poměr pozoruje se zřídka. Poněkud přece v těchto: Mk. IV. 33. swaleikaim managaim gajukom rodida du im þata waurd, swaswe mahtedun hausjan *τοιαύταις παραβολαῖς πολλαῖς ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον, καθὼς ἠδύναντο ἀκούειν* (t. j. pokud mohli, mohli-li slyšeti, porozuměti).

Podobně ač optativem II. Kor. VIII. 12. (vloženo v indikativnou periodu i formalně hypothetickou: jabai auk wilja in gagreiftai ist, swaswe habai (pokud má, má-li) waila andanem ist, ni swaswe ni habai (nikoli pokud nemá, nemá-li) *εἰ γὰρ ἡ προθυμία πρόκειται καθὸ ἐὰν ἔχῃ τις, εὐπρόσδεκτος, οὐ καθὸ οὐκ ἔχει.* — I Kor. XV. 49 swaswe berum mannleikan þis airþeinins, swa bairaima jah frisaht þis himinakundis *καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ*

Digitized by Google

χοϊκοῦ, φορέσομεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου (nesli-li jsme obraz atd.) Srv. II. Kor. I. 5. 7. X. 7. — Kol. III. 13. Swaswe jah Xristus fragaf izwis, swa jah jus taujaiþ *καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο ὑμῖν, οὕτω καὶ ὑμεῖς.*

Koncessivně: Mk. VII. 36. ƕan filu is im anabauþ (ačkoli jim mnoho přikazoval), mais þamma eis meridedun *ὅσον δὲ αὐτὸς αὐτοῖς διεστέλλετο, μᾶλλον περισσότερον ἐκήρυσσον.*

V. Souvětí objektivně (kausalně a finalně) hypothetická.

§. 261. Dosti hojné jsou případy, ve kterých předvětí logicky hypothetické ve skutečnosti má tvar věty uvedené částicí ei nebo unte. Na několika místech gotským ei přímo přeloženo ř. *εἰ*, jako by s ním bylo totožné, (což, syntakticky aspoň, zajisté není) a to: Mk. XV. 44. Peilatus sildaleikida, ei is juþan gaswalt *Πιλάτος ἐθαύμασεν, εἰ ἤδη τέθνηκε.* — I. Kor. I. 16. ni wait, ei ainnohun daupidedjau? *οὐκ οἶδα, εἴ τινα ἄλλον ἐβάπτισα.* — I. Kor. VII. 16. ƕa nuk-kannt, qino, ei aban ganasjis? aiþþau ƕa kannt, guma, þatei qen þeina ganasjais? *τί γὰρ οἶδας, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; ἢ τί οἶδας, ἄνερ, εἰ τὴν γυναῖκα σώσεις;* — Ř. XI. 13. 14. andbahti mein mikilja, ei ƕaiwa in aljana briggau leik mein *τὴν διακονίαν μου δοξάζω, εἴ πως παραζηλώσω μου τὴν σάρκα.* — Filip. III. 10 miþkauriþs was dauþau is, ei ƕaiwa gaqimau in ustassai us dauþaim *συμμορφούμενος τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, εἴ πως καταντήσω εἰς τὴν ἐξανάστασιν τῶν νεκρῶν.* — v. 12. afargagga, ei gafahau *διώκω, εἰ καὶ καταλάβω.* — Mk. XI. 13. atiddja, ei aufto bigeti ƕa ana imma *ἦλθεν, εἰ ἄρα τι εὑρήσει ἐν αὐτῷ.*

Jednou ve smyslu připouštěcím: II. Kor. XII. 15. ik gabaurjaba fraqima jah fraqimada faur saiwalos izwaros, sweþauh ei ufarassau izwis frijonds mins frijoda *ἐγὼ ἥδιστα δαπανήσω καὶ ἐκδαπανηθήσομαι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν· εἰ καὶ περισσοτέρως ὑμᾶς ἀγαπῶν ἧττον ἀγαπῶμαι.* (Ulfilas závětí obrátil ze tvaru »ačkoli velmi vás miluje málo jsem milován«, ve formu »jako že velmi v. m., m. js. milov.«).

§. 262. Však doklady tyto patrně jsou dvojího druhu, jednak ei jest spojka předmětná, smyslem našeho že (a to Mk. XV. 44. I. Kor. I. 16. VII. 16), jednak spojka účelná, smyslem našeho aby (a to Ř. XI. 13. 14. Filip. III. 10. 12. Mk. XI. 13.). I mimo I. K VII. 16. širší předmětná spojka þatei na pohled zastupuje ř. *εἰ* a to: II. Kor. V. 15. domjandans þata: þatei ains faur allans gaswalt, þannu allai gaswultun *κρίναντας τοῦτο, ὅτι, εἰ εἷς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον.* Ale spíše se zdá, že þatei tu jest tautologické opakování předchozího þata (jako ř. *ὅτι* vedle *τοῦτο*), věty pak následující jsou parataktické, *εἰ* nepřeloženo, a hypothetický vztah se skrývá v parataxi jako v hojných případech uvedených výše sub **B) 1.**

Dle toho pak také ei překládá skutečně **a)** jednak řecké *ὅτι* **b)** jednak ř. *ἵνα* v souvětích, v nichžto jako ve výše uvedených lze stopovati logický vztah hypothetický: **a)** Mk. I. 27. ƕa sijai þata, ƕo so laiseino so niujo, ei miþ walduſnja jah ahmam þaim unhrainjam anabiudiþ (rozkazuje-li) jah

Digitized by Google

ufhausjand imma? *Τί ἐστι τοῦτο; τίς ἡ διδαχὴ ἡ καινὴ αὕτη, ὅτι κατ' ἐξουσίαν καὶ τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτάσσει καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ.* Srv. L. IV. 34. VIII. 25. J. XIV. 22. Ř IX. 20. (za ř. participium) — L. X. 20 þamma ni faginoþ, ei þai ahmans izwis ufhausjand (poslouchají-li) *ἐν τούτῳ μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ πνεύματα ὑμῖν ὑποτάσσεται.* Srv. II. Kor. I. 18.

Podobná, ač více limitativná věta zastupující hypothetickou čte se Mt. XXV. 40. jah þanei tawideduþ ainamma þize minnistane broþre mcinaize, mis tawideduþ (učinili-li jste co...) *ἐφ ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε.* Srv. XXV. 45.

I perioda neskutečnosti takto jeví se přetvořena: Sk. I. c. þatuh wesi wiþra þata gadob, ei frauja qimands mahtai gudiskai jah waldufnja þana galausidedi (hoc fuisset contra ac decebat, dominum venientem vi divina ac potestate eum solvere.)

Vazba podobná blíží se větě připouštěcí: II. Th. III. 8. 9. nih arwjo hlaib matidedum at ƕamma, ni þatei ni habaidedeima waldufni, ak ei uns silbans du frisahta gebeima *οὐδὲ δωρεὰν ἄρτον ἐφάγομεν παρά τινος... οὐχ ὅτι οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἵνα ἑαυτοὺς τύπον δῶμεν.* (»ačkoli bychom byli měli moc« — aspoň potud je příbuznosť s koncessí nepochybna, že tu jmenována příčina, ze které výsledku nebylo).

b) Mt. V. 29. batizo ist þus, ei fraqistnai (zahyne-li) ains lipiwe þeinaize jah ni allata leik þein gadriuzai in gaiainnan *συμφέρει σοι, ἵνα ἀπόληται ἓν τῶν μελῶν σου καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς γέενναν.* Srv. V. 30. J. XVI. 7. I. Kor. IV. 3. — Mt. X. 25. ganah siponi, ei wairþai swe laisareis is *ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ, ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ.* — J. VI. 29. þatist waurstw guþs, ei galaubjaiþ (uvěříte-li) þammei insandida jains *τοῦτό ἐστι τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ, ἵνα πιστεύσητε εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος.* — Srv. J. XVII. 3. — Filip. III. 8 domja smarnos wisan allata, ei Xristau du gawaurkja habau *ἡγοῦμαι σκύβαλα εἶναι (πάντα) ἵνα Χριστὸν κερδήσω.* — J. XIV. 8. In þamma hauhiþs ist atta meins, ei akran manag bairaiþ *ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ πατήρ μου, ἵνα καρπὸν πολὺν φέρητε.* — Mk. VII. 9. waila inwidiþ anabusn guþs, ei þata anafulhano izwar fastaiþ *καλῶς ἀθετεῖτε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ, ἵνα τὴν παράδοσιν ὑμῶν τηρήσητε.* Ano i Mk. XI. 16. ni lailot ei ƕas þairhberi kas þairh þo alh *οὐκ ἤφιεν ἵνα τις διενέγκῃ σκεῦος διὰ τοῦ ἱεροῦ* logicky se předpokládati může poměr hypothetický, protože zajisté pokusy pronášeti nádoby chrámem předcházely a smysl tedy jest: »chtěl-li kdo pronésti... Spasitel nedovoloval«. Dvakrát proti řeckému *ἵνα* s konj. čte se ei s indikativem, t. j. překladatel je asi patrně cítil se smyslu ř. *ὅτι*: Mk. XI. 28. ƕas þus þata waldufni atgaf, ei þata taujis *τίς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἔδωκεν, ἵνα ταῦτα ποιῇς;* — J. XV. 13. maizein þizai friaþwai manna ni habaiþ, ei ƕas saiwala seina lagjiþ faur frijonds seinans *μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ.*

§. 263. Někdy předvětí hypothetické mívá tvar věty odůvodňovací nebo příčinné se spojkou unte. Poučný jest v té příčině doklad: Mk. IV. 41. ƕas þannu sa sijai, unte jah winds jah marei ufhausjand (poslouchají li) imma? *τίς ἄρα οὗτός ἐστιν, ὅτι καὶ ὁ ἄνεμος καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ?*

Digitized by Google

Dle míst již výše vytčených Mk. I. 27. a XI. 28. jest tu spojka unte zcela souznačná s ei. Podobně II. Kor XI. 7. aiþþau ibai frawaurht tawida mik silban haunjands... unte arwjo guþs aiwaggeljon merida izwis? *ἢ ἁμαρτίαν ἐποίησα ἐμαυτὸν ταπεινῶν... ὅτι δωρεὰν τὸ τοῦ θεοῦ εὐαγγέλιον εὐηγγελισάμην;* Srv. II. Kor. VII. 13. a 16. — II. Th. I. 3 awiliudon skulum guþa sinteino in izwara, unte ufarwahseiþ galaubeins izwara *εὐχαριστεῖν ὀφείλομεν τῷ θεῷ πάντοτε περὶ ὑμῶν, ὅτι ὑπεραυξάνει ἡ πίστις ὑμῶν.*

Méně patrně, ale přece poněkud hypothetický poměr se jeví: L. I. 1. unte raihtis managai dugunnun meljan insaht... galeikaida jah mis gahahjo þus meljan *ἐπειδήπερ πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι διήγησιν ... ἔδοξε κἀμοὶ καθεξῆς σοι γράψαι.* — II. Kor. XI. 18. unte managai ƕopand (chlubí-li se) bi leika, jah ik ƕopa *ἐπεὶ πολλοὶ καυχῶνται κατὰ τὴν σάρκα, κἀγὼ καυχήσομαι.*

V obou těchto dokladech unte má aspoň tolik moci hypotheticky odůvodňovací jako þande.

Koncessivné přibarvení má věta týmž unte uvedená: L. XVII. 9. iba þank þus fairhaitis skalka jainamma, unte gatawida þatei anabudan was? *μὴ χάριν ἔχει τῷ δούλῳ ἐκείνῳ, ὅτι ἐποίησε τὰ διαταχθέντα αὐτῷ;* Smysl zajisté jest: nebudeš přece děkovati sluhovi, ačkoli učinil to, co mu bylo rozkázáno!

E) *Souvětí přetvořená.*

§. 264. Dosti často hypothetický poměr místo má v souvětích, jejichžto protasis jest věta hlavní, apodosis věta účelná. Vznik jejich předpokládá stupeň parataxe, z níž jen jiným směrem, ač logicky souznačně, vzešla hypotaxe jiného druhu, nežli formalně podmínečná. Z parataxe: »podej mi vody, napiji se« může se vyvinouti buď »podáš-li mi vody, napiji se«, nebo »podej mi vody, abych se napil«. V dokladech, jež gotský text (podle řeckého, s nemnohými odchylkami) skytá, protasis nejčastěji jest imperativná, ale také žadací (přací), propovídací nebo tazací, nebo dubitativná.

Poučné jest místo, na němž jedno tvarem účelné závětí střídá se s několika prostě propovídacími a to odchylkou od řečtiny, která má všudy stejně propovídací závětí: L. VI. 37. ni stojid, ei ni stojaindau, ni afdomjaid jah ni afdomjanda, fraletaid jah fraletanda, gibaid jah gibada izwis *μὴ κρίνετε καὶ οὐ μὴ κριθῆτε, μὴ καταδικάζεσθε καὶ οὐ μὴ καταδικασθῆτε, ἀπολύετε καὶ ἀπολυθήσεσθε, δίδοτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν.*

1. Protasis imperativná (n. adhortativná:) Mk. XV. 32. atsteigadau nu at þamma galgin, ei gasaiƕaima jah galaubjaima *καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμεν* (jakoby řekli: sestoupí-li s kříže, uvěříme). — J. XVII. 1. hauhei þeinana sunu, ei sunus þeins hauhjai þuk *δόξασόν σου τὸν υἱὸν ἵνα καὶ ὁ υἱός σου δοξάσῃ σε.* Srv. Mk. V. 12. J. VII. 3. 12. (Sk. VII. d.) J. XI. 16. — E. VI. 11. gahamoþ izwis sarwam guþs, ei mageiþ standan wiþra listins diabulaus *ἐνδύσασθε τὴν παναπλίαν τοῦ θεοῦ πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς στῆναι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου.* Srv. v. 13. — L. XVI. 9. taujaiþ izwis

Digitized by Google

frijonds, ei andnimaina izwis *ποιήσατε ἑαυτοῖς φίλους, ἵνα δέξωνται ὑμᾶς.* Srv. Kol. III. 21. IV. 6. 17. Filip. II. 2. I. Kor. V. 7. Tit. I. 13. I. Tim. IV. 15. V. 20. — L. XX. 14. afslaham ina, ei uns wairþai þata arbi. *ἀποκτείνωμεν αὐτόν, ἵνα ἡμῶν γένηται ἡ κληρονομία.* Srv. II. Kor. XI. 16. II. Th. III. 1. 14. I. Tim. VI. 1.

Adhortativ opsán jest slovesem bidjan: (s infinitivem) I. Th. IV. 11. bidjam izwis biarbaidjan, anasilan jah taujan swesa jah waurkjan, ei gaggaiþ gafehaba *παρακαλοῦμεν ὑμᾶς φιλοτιμεῖσθαι, ἡσυχάζειν καὶ πράσσειν τὰ ἴδια καὶ ἐργάζεσθαι... ἵνα περιπατῆτε εὐσχημόνως.* Srv. I. Tim. II. 1. — (S větou předmětnou:) II. Th. I. 11. 12. bidjam ei izwis wairþans briggai þizos laþonais guþ unsar... ei ushauhnai namo fraujins unsaris *προσευχόμεθα ἵνα ὑμᾶς ἀξιώσῃ τῆς κλήσεως ὁ Θεὸς ἡμῶν... ὅπως ἐνδοξασθῇ τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ἡμῶν.* —

§ 265. 2. Protasis euktivná: I. Th. III. 12. 13. izwis frauja managjai... du tulgjan hairtona izwara usfairinona *ὑμᾶς ὁ κύριος πλεονάσαι... εἰς τὸ στηρίξαι ὑμῶν τὰς καρδίας ἀμέμπτους.* (Přání je tu splnitelné, závětí účelné zkráceno infinitivem.) — I. Kor. IV. 8. wainei þiudanodedeiþ, ei jah weis izwis miþþiudanoma *ὄφελόν γε ἐβασιλεύσατε, ἵνα καὶ ἡμεῖς ὑμῖν συμβασιλεύσωμεν.* (Protasis obsahuje přání nesplnitelné, t. j. náběh jest na periodu neskutečnosti; ale závětí přece má optativ praesentis jakožto účel (a přání) splnitelné.

3. Protasis propovídací: J. X. 17. ik lagja saiwala meina, ei aftra nimau þo *ἐγὼ τίθημι τὴν ψυχήν μου, ἵνα πάλιν λάβω αὐτήν.* Srv. XI. 31. II. Kor. I. 15. I. Th. V. 4. — L. IV. 11. ana handum þuk ufhaband, ei ƕan ni gastagqjais bi staina fotu þeinana *ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου.*

4. Protasis tazací: L. IX. 54. wileizu ei qiþaima (fon atgaggai us himina jah fraqimai im?) *θέλεις εἴπωμεν (πῦρ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀναλῶσαι αὐτούς;)* — Srv. J. XVIII. 39. — J. VI. 5. ƕaþro bugjam hlaibans, ei matjaina þai? *πόθεν ἀγοράσομεν ἄρτους, ἵνα φάγωσι οὗτοι;* Srv. J. IX. 2. 36. Ř. IX. 20. Mk. XIV. 12. XV. 12. — Mk. IV. 21. ibai lukarn qimiþ, duþe ei uf melan satjaidau? aiþþau undar ligr? *μήτι ὁ λύχνος ἔρχεται, ἵνα ὑπὸ τὸν μόδιον τεθῇ, ἢ ὑπὸ τὴν κλίνην;*

5. protasis otázka dubitativná: Mk. X. 17. ƕa taujau, ei libainais aiweinons arbja wairþau? *τί ποιήσω, ἵνα ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;* — J. VI. 28. ƕa taujaima, ei waurkjaima waurstwa guþs? *τί ποιῶμεν, ἵνα ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ;*

Pozn. Týž tvar větný, ale s indikativem, logicky má zcela jiný smysl hned o dva verše níže: J. VI. 30. ƕa taujis þu taikne, ei saiƕaima jah galaubjaima þus? ƕa waurkeis? *τί ποιεῖς σὺ σημεῖον, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμέν σοι; τί ἐργάζει;*

Anakoluthem předvětí i závětí má tvar účelný: Mk. V. 23. baþ ina filu qiþands þatei dauhtar meina aftumist habaiþ, ei qimands lagjais ana þo

Digitized by Google

handuns, ei ganisai jah libai *παρεκάλει αὐτὸν πολλὰ λέγων ὅτι τὸ θυγάτριόν μου ἐσχάτως ἔχει, ἵνα ἐλθὼν ἐπιθῇς αὐτῇ τὰς χεῖρας, ὅπως σωθῇ καὶ ζήσεται.* Celek tu učiněn odvislým od baþ, ač v řeči nepřímé neprovedeno pak přesunutí osob. [1])

[1]) Srv. Delbrück, Synt. Forsch. I. 79 násl.

Nedopatřením při korrektuře, mnohostranně rozdělenou pozornosť vymáhající, opominuty jsou některé poznámky, jež tuto dodatkem uvádíme:

K §. 41. 1. (str. 59.) C. Marold v diss. Über die got. Konjunktionen, welche *οὖν* und *γάρ* vertreten — na str. 8. neprávem popírá, že by nu bylo kde položeno jen v platnosti pokračcvací.

K §. 62. (str. 62.) Marold, Úb. got. Konj. na str. 19. a násl. všecky platnosti spojky auk vyvozuje z auktivné; ale výklad jeho, jakkoli velmi ostrovtipný, odpírá skutečnosti.

K §. 67. (str. 97. dodati k pozn. 1.) Srv. Delbrück Synt. Forsch. I. 12: Als Grundlage aller Untersuchungen über Satzlehre darf man wie einen rocher de bronze die Behauptung hinstellen, dass der einfache Satz älter sei, als der zusammengesetzte. Es hat also eine Periode der idg. Sprache gegeben, in welcher sie nur einfache, unabhängige Sätze kannte. Alle Über-, Unter- und Nebenordnung im Satzgefüge ist aus dem älteren Zustand der einfachen Parataxis entstanden. (Srv. též Erdmann, Ztft. f. d. Ph. V. str. 213.)

K §. 68. a) (str. 99.) Sei obyčejně pokládá se za si + ei a počítá se mezi vztažné osobné (Braune, Got. Gramm. §. 10. pozn. 2., §. 157. pozn. 3.). Jiný výklad podává Klinghardt l. c. str. 324., kde také izei neuznává za osobné relativum, nýbrž za částici *is (= sev er) zmocněnou relat. ei.

K §. 68. b) (str. 99.) Hojné doklady bez korrelace vykládá Eckardt l. c. §. 24—29. (str. 30—37) a také Klinghardt l. c. 319 násl. tak, že v nich demonstrativní část relativa náleží ještě docela větě hlavní, a pouze ei spadá těsněji ve větu vedlejší na př.: Mt. V. 19. iþ sa, ei (is qui) gatairiþ ..., minnista haitada *ὃς ἐὰν λύσῃ ... ἐλάχιστος κληθήσεται* nebo J. VII. 31. ibai managizeins taiknins taujai þaim, ei (his quae) sa tawida? *μήτι πλείονα σημεῖα ποιήσει ὧν οὗτος ἐποίησεν;* nebo J. VI. 29. ei galaubjaiþ þamm', ei (illi, quem) insandida jains *ἵνα πιστεύσητε εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος.*

Svědčí tomu špatně tvary splynulé þammei, þanei, þatei, zvláště když se srovnávají příklady skutečné korrelace þata, ei L. I. 43. J. VI. 29. XVI. 12. — též sei, izei i za plural m. eiz-ei) o analogii řečtiny ani nemluvíc.

Mimo to Eckardt v pozn. k §. 30. na str. 37. připouští, že tyto případy bez korrelace vyvinuly se teprve potom, když vazby korrelativné byly zcela obvyklé a Klinghardtovi povedla se na místě vytčeném zdánlivá kontradikce: »Relative nebensätze, in welchen der gemeinschaftliche begriff nicht ausgedrückt ist. — a) der gemeinschaftliche begriff ist im hauptsatze durch ein substantiv widergegeben... str. 320.: der gem. begriff ist im hauptsatze durch ein pronomen (sa, so, þata) widergegeben. — On ovšem klade váhu na to, že »společný pojem« není vyjádřen ve větě vedlejší, nýbrž ve hlavní.

K §. 97. f) (str. 130.) Z takovýchto předmětně výsledných vazeb se vysvětluje, že pak i prostě výsledné věty po větě propovídací uvozuje ei: J. XIV. 3. XV. 16. II. Kor. I. 18. — þatei J. XV. 5. Ř. XIV. 11. v níže.

Digitized by Google

AUSZUG

AUS DER VORSTEHENDEN ABHANDLUNG.

Digitized by Google

Digitized by Google

Syntax der mehrfachen sätze im Gotischen.

Die ganze darstellung geht von dem grundsatze aus, dass die belege für sich selbst sprechen sollen. Der begleitende erklärende text ist absichtlich auf das knappste masz beschränkt. Nur dieser soll hier auszugsweise deutsch wiederholt werden, da die belege leicht nachzuschlagen sind.

Einleitung.

§. 1. (pag. 1.—3.) In bezug auf die vertheilung der parataxis und hypotaxis stimmt der gotische text im ganzen mit dem originale überein, indem beigeordnete sätze treu wieder durch beigeordnete, untergeordnete wieder durch untergeordnete übersetzt sind. Doch gibt es auch ziemlich zahlreiche abweichungen (von denen die wichtigsten aufgezählt werden. Anm. 2. Ob die mit dem verstärkten sah, soh, þatuh und mit dem temporalen þanuh [J. XVI. 25.] eingeleiteten sätze nicht doch als relativsätze anzusehen sind, ist nach anmerk. 1. zu §. 68. fraglich).

§. 2. (p. 3.—5.) Noch zahlreicher sind die abweichungen in bezug auf setzung oder nichtsetzung der conjunction, obzwar keine bürgschaft vorliegt, dass Ulfilas' original immer an den jetzt abweichenden stellen die conjunction gehabt oder nicht gehabt hätte, noch auch, dass der überlieferte gotische text wirklich so erhalten ist, wie er aus der hand des übersetzers hervorgegangen. Wir verzeichnen die abweichungen in den unserer darstellung zugrunde liegenden texten, und zwar 1. wo das griechische *καί* unübersetzt und umgekehrt g. jah hinzugesetzt erscheint; 2. dasselbe bei gr. *τέ*, 3. bei *δέ*, 4. bei *γάρ*, 5. bei *οὖν*, 6. bei *ἤ*, 7. bei dem emphatischen *πέρ*.

I. Theil.

Parataxis.

§. 3. (p. 6.) In der parataxis unterscheidet man A) das copulative, B) das disjunctive, C) das adversative, D) das deductive, E) das causale verhältnis.

Digitized by Google

Diese verschiedenen verhältnisse kreuzen sich manchmal gegenseitig, was schon daraus zu ersehen ist, dass z. b. das copulative jah unter umständen auch adversative oder deductive bedeutung hat; dass das ursprünglich adversative ak in verbindung mit ni þatain(ei) zu copulativem ergebnisse führt; dass copulatives jah mit disjunctivem aiþþau in gleicher oder ähnlicher geltung zusammentreffen, u. ähn. m. — endlich hauptsächlich daraus, dass F) alle (coordinierenden) conjunctionen als blosse fortsetzungsmittel (übergangspartikeln) gebraucht werden.

A) *Copulatives verhältnis.*

Ursprüngliche copulativconjunction dürfte das emphatische -uh gewesen sein, welches noch ziemlich häufig in dieser geltung auftritt. (Anm. 1. Das allerursprünglichste war natürlich das asyndeton. Die zusammengehörigkeit der sätze und ihr gegenseitiges verhältnis ergab sich aus ihrem inhalte und wurde zunächst nur durch die [satz]betonung angedeutet. Asyndeta gibt es auch noch im gotischen texte, aber verhältnismässig in geringer anzahl.) -uh trat dann an die affirmative (já + h) und negative (ni + h) partikel an und beide bekamen dadurch ebenfalls conjunctionelle function; ja jah übernahm ein viel breiteres gebiet, als -uh selbst.

Jah

verbindet parataktische glieder von gewöhnlich ganz gleicher geltung. (Die ausnahmen davon s. §. 14. 15.) Diese gleichen glieder können innerhalb eines und desselben (sogen. zusammengezogenen) satzes vorliegen, oder verschiedene selbständige sätze, und diese wieder haupt- oder nebensätze sein.

§. 4. (pag. 7.) I. Das copulative verhältnis trifft innerhalb des zusammengezogenen satzes 1. subjecte, 2. accusativobjecte, 3. objecte im dativ, genitiv und im praepositionalcasus; (pag. 8.) 4. attribute, 5. adverbialbestimmungen a) des ortes, b) der art, (pag. 9) c) des grundes und der absicht, d) appositionale participien; 6. praedicate.

Anm. (pag 10.) Einer energischeren copulativen verbindung dienen in einigen fällen zwei gleichartige conjunctionen (-uh — jah oder jah — -uh).

§. 5. (pag. 11.) II. Das copulative verhältnis trifft gleichwertige sätze. Ein wesentlicher unterschied zwischen diesen und den sub I. angeführten fällen besteht nicht, was praktisch schon daraus ersichtlich ist, dass man die meisten sub I. 6. aufgezählten praedicate als selbständige sätze auffassen könnte, oder auch daraus, dass einzelne satzglieder mit gleichwertigen ganzen sätzen verbunden erscheinen.

Die copulativ verbundenen sätze können entweder sämmtlich hauptsätze (1.), oder auf gleicher stufe abhängige sätze sein (2, pag. 12).

Die lezteren sind wieder a) substantiv- (subjectsätze, objectsätze) oder b) attributivsätze, c) locale, d) temporale, e) (p. 13.) modale (comparativ- und consecutivsätze), f) causale, g) finale, h) conditionale sätze.

§. 6. (p. 13.) III. Bei mehr als zwei syntaktischen gliedern gewinnt die parataxis das gepräge der enumeration, wobei manchmal jah die auf-

Digitized by Google

zählung auch nur abschlieszt (pag. 14.) Statt dieses abschlieszenden jah tritt in 4 belegen die praeposition miþ ein (p. 15. oben.)

§. 7. (p. 15.) IV. In einigen fällen verbindet jah glieder, die entweder an sich schon zusammengehören oder erst durch die zusammenstellung in ein verhältnis der zusammengehörigkeit gebracht werden (sociatives jah). Auch hier wird jah öfters durch miþ vertreten.

§. 8. (p. 15.) V. Wieder in anderen fällen bietet das durch jah angereihte glied gleichsam eine erläuterung des vorangehenden (jah explicativum) im sinne von: und zwar.

§. 9. (p. 16.) VI. Nur selten wird zur bezeichnung der zusammengehörigkeit jah bei zwei oder mehreren gliedern correlativ wiederholt (Anm. Im deutschen gibt es nach Erdmann, Unters. I. §. 74. s 42. keine solche »correspondion« des positiv copulativen jah).

In einem falle kann auch ju- ju, das sonst nicht als conjunction auftritt, als correlativ-copulativ angesehen werden (p. 17.)

§. 10. (p. 17.) VII. Sehr oft werden sonst gleichwertige glieder durch jah so verbunden, dass durch das zweite glied sich eine vermehrung, ein zuwachs zum ersten ergibt. Dies trifft meistens innerhalb eines (zusammengezogenen) satzes ein, u. zw. 1. im subjecte, 2. (p. 18.) im objecte, 3. (p. 19.) im attribute, 4. in adverbialen bestimmungen a) des ortes, b) der zeit, c) der art, d) des grundes, 5. im praedicate, wobei meist die einzelnen glieder wieder auch als selbständige sätze aufgefasst werden können. — Einmal hat auch ju die function eines auctiven *καί* (p. 20).

6. Auch unzweifelhaft vollständige sätze erscheinen auctiv verbunden (p. 20) und zwar sowohl a) hauptsätze, als auch b) gleichstufige nebensätze.

Auctive geltung hat jah auch bei zusammengesetzten zahlen (pag. 21. oben).

§. 11. (pag. 21.) VIII. In vielen fällen ist das mittelst jah angereihte glied gewissermaszen das ergebnis des vorangehenden (effectives jah = und so, und dann, und deshalb, und wirklich).

§. 12. (pag. 23.) IX. In manchen fällen tritt bei dem effectiven jah der nebenbegriff der zeitlichen nachfolge hervor, wobei die zeit selbst entweder ausdrücklich noch durch ein adverb bestimmt oder auch nicht bestimmt ist.

§. 13. (pag. 23.) X. In anderen belegen gestaltet sich das ergebnis zur logischen deduction — und diese übergeht in den begriff der begründung, der durch ein hinzugesetztes duþe zum ausdruck gelangt.

Deductiv ist einmal auch — uh.

§. 14. (pag. 24.) XI. Mit dem auctiven verhältnisse ist das gradative nahe verwandt: das zweite glied stellt nicht nur einen zuwachs dar, sondern einen zuwachs von viel gröszerem gewichte; das erste glied muss, wenn es leicht hinzugedacht wird, nicht ausdrücklich gesetzt sein. Selten erscheinen im gradativen verhältnisse ganze sätze; gewöhnlich sind es nur einzelne satzglieder, u. zw. 1. subjecte, 2. objecte, 3. attribute, 4. adverbialbestimmungen a) des

Digitized by Google

ortes, b) der zeit, c) (p. 25.) der art, 5. praedicate. 6. Ganze sätze (so weit sie belegt sind).

Gradativ ist jah (p. 26.) auch dort, wo es die hypothetische conjunction verstärkt und sie dadurch zur concessiven macht. Dass dies der fall ist, sieht man zunächst namentlich bei verkürzten concessivsätzen, wo die gradative geltung des jah beim participium besonders klar hervortritt — Darnach ist es dann auch bei jabai zu beurtheilen.

§. 15. (pag. 26.) XII. In vielen fällen ist jah von seiner ursprünglichen copulativen geltung so weit abgewichen, dass es direct einen gegensatz bezeichnet (adversatives jah) — (Anm. Auch das böhmische *a* pflegt adversativ angewandt zu werden, und diese function ist sozusagen ein lebendiger beweis der wahrheit, die Windisch [Curt. Stud. II. s. 418.] ausgesprochen, dass die conjunctionen an sich keine macht haben, zu »regieren«). Belehrend sind belege, in denen jah mit adversativem iþ wechselt. — Das adversative jah ist belegt zunächst innerhalb zusammengezogener sätze und zw. (pag. 27.) 1. zwischen subjecten, 2. objecten, 3. attributen, 4. adverbialbestimmungen a) der zeit, b) der art, c) der absicht, 5. zwischen praedicaten, 6. (p. 28.) zw. selbständigen sätzen namentlich vor der apodosis der concessiven perioden; aber auch wo der vordersatz kein ausdrücklich concessives gepraege hat (obzwar dasselbe implicite fast immer vorhanden ist); endlich 7. (pag. 29.) auch zwischen gleichstufigen abhängigen sätzen, u. zw. a) zwischen substantivsätzen b) zwischen adverbialsätzen.

-uh

§. 16. (pag. 29.) 1. Das rein copulative -uh entspricht dem griech. *καί* eben so genau wie jah, mit welchem es auch wechselt; doch ist es nur selten belegt und verbindet nur einzelne satzglieder, nicht ganze sätze und zw. a) genau dem griech entsprechend, oder b) (pag. 30) griechische participialconstruction vertretend.

§. 17. (pag. 30.) 2. Sehr oft ist -uh abweichend vom griech. hinzugesetzt u. zw. für griech. asyndeton copulativ, oder b) auctiv und gradativ; dies namentlich in der correlation, in welcher es an das determinativum antritt, sei es, dass dies *α*) ein fürwort, oder *β*) eine comparativpartikel, oder *γ*) eine temporal- oder *δ*) eine localconjunction ist.

§. 18. (pag. 32.) Aus der correlativ auctiven geltung ist es erklärlich, dass -uh dem griech. (*μέν*—) *δέ* entspricht und regelmäszig bei dem zweiten gliede, aber durch die wirkung der analogie auch beim ersten, und endlich selbst auch bei beiden erscheint.

4. Rein nur verstärkend tritt -uh Mk. X. 15, XII. 9. u. bei den pronom. sah, soh, þatuh; hwazuh, hwoh, hwah, hwarjizuh, hwarjatoh u. ähn. auf.

Nih.

§. 19. (pag. 32.) Die dritte copulative conjunction leitet (wie jah) ihre conjunctionelle function von dem enklitischen -uh ab, dessen wirkung auf den

Digitized by Google

ersten theil des wortes übertragen wurde, so dass dann selbst die einfache negation ni conjunctionell gebraucht werden konnte.

Zu dieser entwicklung trug übrigens auch der umstand bei, dass ni bei einigen gleich verneinten gliedern in asyndetischer anordnung wiederholt zu werden pflegte, und die zusammengehörigkeit der so beigeordneten glieder durch das gefühl allmälig auf ni übertragen wurde. Das praktische ergebnis davon war das, dass man ni und nih endlich in vollkommen gleicher weise setzte.

1. Das ursprüngliche asyndeton scheint in einigen fällen erhalten zu sein.

2. (pag. 33.) Das rein copulative nih in ursprünglicher geltung ist im ganzen nur selten belegt, a) zwischen satzgliedern, b) zwischen ganzen sätzen.

Schon in diesen rein copulativen fällen dringt -uh, welches eigentlich nur zum zweiten gliede gehört, auch in das erste, und (I. Tim. III. 8.) wechselt nih — ni — nih.

(Pag. 34) Das einfache ni hat scheinbar auch adversative function, obzwar der gegensatz eigentlich im asyndetischen contexte steckt.

§. 20. (pag. 34.) 3. Öfter steht ni(h) — ni(h) in einer reihe copulativ zusammengehöriger glieder mit dem bewusstsein und der hervorhebung der correlativen zusammengehörigkeit (οὔτε — οὔτε, μήτε — μήτε). In folge der verwechslung des ursprünglichen ni mit der conjunction nih erscheinen die mannigfaltigsten combinationen: a) ni — nih — (nih), b) nih — nih (dies auch enumerativ), c) (p. 35.) nih — ni, d) ni — ni, nih, ni, ni, nih, nih, nih — nih —

e) in einigen fällen auch nih — jah.

§. 21. (pag. 35.) 4. An einigen stellen tritt bei nih auch auctive geltung hervor, welche (pag. 36. oben) selbst das einfache ni haben kann.

5. (pag. 36.) Nih ist augenscheinlich gradativ u. zw. a) an sich allein, b) ni — nih, e) nih — ni, d) ni an sich.

Ni þatainei — ak jah.

§. 22. (pag. 36) Das copulativ gradative verhältnis wird auch durch adversative mittel bezeichnet; die steigerung wird dadurch erreicht, dass die syntaktischen glieder nicht einfach neben einander, sondern gegen einander gestellt werden. Im ersten gliede pflegt eine verbindung der negativen conjunction ni, nih mit dem begriffe einer, e, es, im zweiten ak jah zu stehen: nih ains, ni ain, ni þatain (gewöhnlich verstärkt) ni þatainei — ak jah.

1. nih ains — ak jah ist nur Sk. VII. a und VII c. belegt; (Anm. p. 37. oben) in beiden fällen ist nih zugleich fortsetzungspartikel.

2. ni þatain (= nicht das eine allein) — ak jah steht zunächst in zwei elliptischen fällen, wo die geltung des neutr. ain besonders deutlich hervortritt (Ř. X. 10. II. Kor. VIII. 14.), dann in rein conjunctioneller function I. Tim. V. 13. Sk. I. d.

3. Das verstärkte ni þatainei — ak jah ist sehr oft belegt.

4. Auf ni þatainei folgt bloss ak Sk. IV. d; umgekehrt folgt auf blosses ni im zweiten gliede ak jah Filip. II. 4.

Digitized by Google

Anm. þatainei steht als adverb (= μόνον) auch allein; ebenso þatain welch lezteres einmal (J. IX. 25.) auch als objectsaccusativ erscheint.

B. *Disjunctives verhältnis.*

§. 23. (pag. 37.) Dies unterscheidet sich vom copulativen dadurch, dass in demselben dem leser (zuhörer) gleichsam die wahl gelassen wird, welches von zwei oder mehreren syntaktischen gliedern er wählen will, während im copulativen verhältnisse beide (alle) zusammengefasst geboten werden. Wie enge diese beiden formen der parataxis zusammenhängen, sieht man augenscheinlich an stellen, wo copulative conjunctionen mit disjunctiven ohne wesentlichen unterschied wechseln.

(Pag. 38.) Die gewöhnlichste disjunctive conjunction ist aiþþau; dies ist jedoch nur verstärktes þau, was schon daraus ersichtlich ist, dass beide in gleicher weise das griechische ἤ übertragen. Trotzdem wird in keiner grammatik þau unter den disjunctiven conjunctionen angeführt, wahrscheinlich deshalb, weil es noch nicht aus den grenzen einer modalpartikel herausgetreten zu sein scheint. Aber þau ist unzweifelhaft conjunction, wenigstens in zweigliedrigen fragen.

þau.

1. þau führt in zweigliedrigen fragen das zweite glied ein. Der eigentliche charakter der disjunction, dass nämlich dem zuhörer gleichsam freigestellt wird, welches glied er wählen will, tritt dabei besonders deutlich zu tage. Die fragepartikel — u(h), wenn sie überhaupt zur anwendung kam, kann wiederholt werden; und zwar

a) in wortfragen, b) in satzfragen. Das erste glied muss nicht formell fragend sein (p. 39. oben) oder es kann auch nur hinzugedacht werden.

§. 24. (pag. 39.) 2. þau (tritt wie gr. ἤ) nach dem comparativ ein, wobei es nach unserer ansicht auf der scheidelinie zwischen conjunction und modal- d. h. limitativpartikel steht. Indem es die wahl zwischen zwei gliedern freistellt, fordert es natürlicher weise zur vergleichung und abwägung derselben auf. Der übergang ist schön angedeutet in zweigliedriger frage, die mit comparation verbunden ist. (Mt. IX. 5, u. s. f.) Nach dem comparativ steht es auszerhalb der frage (Mt. XI. 22. u. s. f.).

Auch nach dem positiv tritt es ein, wenn dieser einen comparativbegriff enthält (Mt, IX. 43. u. s. f.).

§. 25. (pag. 39.) 3. þau ist blosse limitativpartikel a) in eingliedriger frage, b) (pag. 40.) in der protasis der hypothetischen periode, c) in der apodosis hypothetischer perioden α) der wirklichkeit, β) häufiger der nichtwirklichkeit.

Aiþþau.

§. 26. (pag. 40.) 1. Aiþþau verbindet einzelne satzglieder und zwar: a) subjecte, b) objecte, c) attribute und praedicatsergänzungen, d) (pag. 41.)

Digitized by Google

adverbialbestimmungen α) des ortes, β) der zeit, γ) der art, e) praedicate. — f) Bei mehr als zwei gliedern bekommt aiþþau, wie jah unter gleichen verhältnissen, enumerativen charakter; einmal (pag. 42.) schlieszt es die aufzählung ab.

2. (pag. 42.) Aiþþau verbindet ganze sätze — ein einzigesmal (L. XVI, 13.) in correlativer beziehung zu andizuh.

§. 27. (pag. 42.) 3. Indem die disjunction die wahl zwischen mehreren gliedern freistellt, unterbricht sie natürlich den ruhigen gedankengang und fordert zur überlegung, abwägung derselben auf. Daraus ist zu erklären, dass es auch a) adversative, b) limitative geltung bekam. Mit der adversativen hängt es zusammen (wie aus den belegen ersichtlich), dass aiþþau an sich (einmal L. XIV. 32. zur abwechslung eiþau) die antithetische protasis einer conditionalperiode vertreten kann.

Limitativ (pag. 43.) bedeutet es wenigstens und steht hauptsächlich in der apodosis hypothetischer (namentlich irrealer) perioden.

Jaþþe — jaþþe.

§. 28. (pag. 43.) ist disjunctiv correlativ, immer mit concessiver färbung. Es verbindet entweder 1. elliptisch einzelne satzglieder und zwar a) subjecte, b) objecte, c) (p. 44.) attribute, d) adverbialbestimmungen; oder 2. ganze sätze (die natürlich immer auf gleicher stufe abhängig, concessiv sind).

C. *Adversatives verhältnis.*

§. 29. (pag. 44.) Adversative conjunctionen sind (jah) (þan), iþ, aþþan, ak, akei. Über jah so weit es adversativ ist, s. §. 15. — þan wird regelmäszig zu den adversativen partikeln gezählt, aber seine gegensätzliche kraft ist so gering, dass es eigentlich nur übergangspartikel ist (mit einziger ausnahme L. VIII. 38.).

Iþ

(etymologisch wahrscheinlich mit ἔτι lat. et zusammenhängend) bezeichnet wie þan einen nur schwachen gegensatz und ist öfters auch nur übergangspartikel. Trotzdem tritt die adversative kraft doch bestimmter hervor.

1. Zwischen einzelnen satzgliedern nur selten und immer so, dass man überall elliptische sätze annehmen kann. Es stellt a) subjecte, b) objecte, c) (pag. 45.) adverbialbestimmungen;

2. ganze sätze gegenüber.

§. 30. (pag. 46.) 3. Vom griechischen texte abweichend steht iþ adversativ a) für καί, b) für γέ, c) für gr. asyndeton, d) parallel mit akei und mit ak (mit modificiertem sinn).

§. 31. (pag. 46.) 4. Der gegensatz tritt kräftiger hervor, wo iþ mit der ursprünglich temporalen partikel nu verbunden ist, deren zeitliche geltung manchmal noch durchschimmert, meist jedoch ganz verwischst ist, so dass sie

Digitized by Google

nur die wirklichkeit dem gedachten falle gegenüberstellt. Meist ist dies der fall im nachworte zu irrealen, aber manchmal auch zu realen (p. 47.) conditionalperioden. In concessivem sinne erscheint iþ durch sweþauh verstärkt.

Aþþan.

§. 32. (pag. 47.) 1. Aþþan ist stärker adversativ als iþ, mit welchem es auch wechselt. (Anm. Der unterschied ist jedoch nicht so grosz, als ihn Gabelentz & Loebe II. §. 260. statuieren wollen.)

§. 33. (pag. 48.) 2. Wie iþ, so pflegt auch aþþan mit nu und sweþauh verstärkt zu sein. a) bei nu ist die zeitliche geltung *α*) noch erhalten, *β*) verwischt. b) Belege für aþþan sweþauh, c) aþþan nu sweþauh.

Anm. Am häufigsten ist auch aþþan nur übergangspartikel, und entspricht mit iþ dem gr. *μέν — δέ*.

Ak.

§. 34. (pag. 48.) Einen starken gegensatz von gliedern verschiedener qualität bezeichnet ak, welches meist nach einer negation das positive satzglied (im sinne von sondern) einleitet, und zwar

1. innerhalb des zusammengezogenen satzes in bezug auf *a*) subjecte, *b*) objecte, *c*) (pag. 49.) attribute, *d*) adverbialbestimmungen *α*) des ortes, *β*) des art, *γ*) des grundes, *δ*) der absicht, *e*) praedicate.

§. 35. (pag. 50.) Ak steht zwischen ganzen sätzen, und zwar *a*) zwischen hauptsätzen, *b*) (pag. 51.) zwischen nebensätzen: *α*) subject-, *β*) object-, *γ*) adverbialsätzen.

c) (pag. 51.) Einem positiven satze folgt ak selten; einigemal nach hypothetischer periode, in welcher man die negation als implicite enthalten annehmen kann. Sonst steht in diesem falle lieber akei.

Akei.

§. 36. (pag. 52.) Sowie ak nach negativem, so führt akei nach positivem vordergliede einen kräftigen gegensatz ein, und zwar

1. nach positivem concessivgedanken — einmal durch sweþauh verstärkt;

2. nach irrealer conditionalperiode leitet akei die entgegengesetzte wirklichkeit ein.

3. (pag. 53.) In einigen belegen führt akei eine gegensätzliche deduction aus vorangehenden praemissen ein.

4 Es unterbricht die rede und fordert zu anderem auf — einigemal an der spitze eines unterbrechenden einwandes. (I. Kor. XV. 35.)

5. Die unterbrechung gestaltet sich manchmal zu blossem übergange, und dieser nimmt 6. nicht selten die färbung der gradation an, in welcher geltung akei manchmal (pag. 54.) durch jah oder ni(h) gestützt erscheint.

7. An zwei stellen hat akei die bedeutung wenigstens.

Digitized by Google

8. Einmal steht akei (für ak) nach ausdrücklich, einmal nach implicite negativem satze

§. 37. (pag. 54.) Anm. Das exceptive alja, welches oft hypothetische vordersätze vertritt, überträgt manchmal direct gr. *ἀλλά*.

Swepauh.

§. 38. (pag. 54.) Bernhardt und Braune zählen swepauh zu den conjunctionen. Es ist eine adversativpartikel, die in sätzen auftritt, welche explicite oder implicite einen concessiven gedanken enthalten; sie steht entweder im vordersatze, oder im nachsatze und verleiht ihnen seine besondere färbung; direct als conjunction dürfte es wahrscheinlich selten gefühlt worden sein.

1. (pag. 55.) Offenbar noch reines adverbium ist swepauh an sich; oder

2. wo es andere (meist direct concessive) conjunctionen verstärkt.

3. (pag. 56.) Selbständiger (in conjunctioneller geltung) tritt es auf (L. X. 19. 20. u. s. f.) namentlich nach irrealer hypothetischer periode. (Mt. XI. 20. 21.)

D. *Deductives oder conclusives verhältnis.*

§. 39. (pag. 57.) Im deductiven verhältnisse sind zwei fälle zu unterscheiden: I. Das erste syntaktische glied ist wirkliche ursache, das zweite die folge;

II. Das erste glied ist die logische grundlage (praemisse), das zweite die sich daraus ergebende deduction oder conclusion.

I. In fällen der ersten art nehmen die stelle der conjunctionen praeposionale pronominalausdrücke ein (in þis, inuh þis, in þizei; duþe, duþþe).

1. in þis nur E. III. 12., 14. (in adverbialer geltung auch Sk. IV. *d*).

2. inuh þis (wobei das -uh als fortsetzungspartikel anzusehen ist) ziemlich oft.

3. Den übergang von der parataxis zur hypotaxis bezeichnet in þizei (weil in dem angehängten ei die ursprünglich demonstrative kraft noch nachwirken kann, wenn auch nicht muss).

4. (pag. 58.) In je zwei fällen ist das demonstrative þis durch in þizozei waihtais und in þizozei fairinos vertreten.

Anm. Einmal steht wie in þizei auch in þammei, aber relativ, d. h. hypotaktisch.

5. Duþ(þ)e ist oft belegt in deductiv causalem sinne.

Anm. Einigemal ist es adverbial.

6. Auch duþþe schwankt, wenn es mit deiktischem ei verbunden ist, zwischen parataxis und hypotaxis.

§. 40. (pag. 59.) II. Logisch deductive (conclusive) conjunctionen sind eiþan, nu, þannu.

Eiþan

ist nur selten belegt. An einer stelle (I. Kor. XI. 27.) könnte man es für hypotaktisch halten.

Digitized by Google

Genau zu unterscheiden ist das finale ei þan (damit dann) L. XVI. 4. Sk. V. d.

Nu.

§. 41. (pag. 59.) Die am häufigsten belegte deductivconjunction ist nu, welches oft nur in sehr schwacher, fortsetzender geltung auftritt. (Anm. Diese schwache geltung des nu als übergangspartikel wird von Marold, Got. Konj. seite 6. unbegründeter weise geläugnet.)

2. (pag. 60.) In dem argumentativen stil der paulinischen episteln ist nu sehr oft belegt, aber gewöhnlich nur in verblasster geltung; die wirklich noch deductiven fälle werden aufgezählt.

3. Unzweifelhaft deductiv ist nu, wenn es durch -uh verstärkt ist.

4. (pag. 61.) Ebenso unzweifelhaft ist die deductive geltung, wo nu verdoppelt erscheint. — Einmal schlieszt sich an das verdoppelte deductive nunu ein drittes fortsetzendes nu.

5. In einigen fällen hat das deductive nu offenbar adversative färbung.

6. Einmal ist das deductive nu gradativ gefärbt.

þannu.

§. 42. (pag. 61.) Wie þannu zu seiner deductiven geltung kam, zeigt sich sehr klar G. III. wo, es in correlation mit þande deutlich seinen ursprünglich temporalen sinn hält.

1. (pag. 61.) Am häufigsten entspricht þannu dem griechischen ἄρα.

2. (pag. 62.) An einigen stellen ist þannu durch ein wiederholtes nu verstärkt (= ἆρα νῦν, ἄρα οὖν, μενοῦνγε) — an zwei noch durch ein weiteres jai;

3. einmal endlich durch fortsetzendes þan.

E. *Causales oder begründendes verhältnis.*

§. 43. (pag. 62.) Soweit das causale verhältnis überhaupt parataktisch zum ausdruck gelangt, wird es durch die conjunctionen auk, allis, raihtis, unte bezeichnet.

Auk

wird etymologisch gewöhnlich zu aukan, augere gestellt und sollte also einfach auch (in vermehrendem sinne) bedeuten. Aber die wirkliche syntaktische geltung entspricht in nur geringem masze. Auctiv erscheint nämlich auk höchstens I. Kor. X. 17. und da noch abweichend vom griechischen texte. Regelmässig bedeutet auk = denn und deshalb ist es wahrscheinlicher mit αὖ γε zusammenzustellen (-k = γε wie in mik = ἐμέγε). Aber (pag. 63.) auch in diesem falle erklärt sich seine begründende kraft nur aus dem nachdrucke, der durch dasselbe auf das zweite syntaktische glied übertragen wird. (Anm. Marold, Got. Konjunct. s. 20. ff. leitet alle begründende macht des auk aus der auctiven

Digitized by Google

ab, aber so scharfsinnig seine deductionen sind, so widersprechen sie doch den thatsachen.)

Auk steht immer an zweiter oder dritter stelle des satzes, mit der einzigen ausnahme von J. IX. 30., wo es an der spitze erscheint.

Zwei fälle sind bei auk, das fast immer griechischem γάρ entspricht, doch zu unterscheiden: 1. es führt eine wirkliche begründung ein, 2. es bietet nur eine erklärung. Beides berührt einander natürlich enge, wie es praegnant z. b. Mk. IX. 6. zu sehen ist.

1. Das begründende auk steht a) allein, b) in verbindung mit auctivem jah, c) mit ni, d) mit besonderer emphase (= ja doch).

§. 44. (pag. 64.) Das explicative auk ist sehr häufig belegt. Namentlich oft in der argumentation der paulinischen episteln, wo es oft zu einfacher fortsetzungspartikel herabsinkt.

Allis.

§. 45. (pag. 64) Diese conjunction ist mit auk völlig gleichwertig. Greifbar beweist dies L. VI. 23. und 26. Auch in bezug auf die stellung im satze stimmt allis mit auk überein: es steht regelmäszig an zweiter oder dritter stelle, nur Mk. XII. 25. nimmt es den ersten platz ein. Die geltung ist wieder 1. wirklich begründend.

§. 46. (pag. 65.) 2. nur explicativ (und emphatisch).

Einmal ist auk allis, einmal duþþe allis verbunden.

Raihtis.

§. 47. (pag. 65.) Raihtis stimmt wieder in allen stücken mit auk überein. Nur einmal steht es an erster stelle des satzes, sonst immer an zweiter, dritter. Mit auk wechselt es auch.

Es ist wie auk 1. begründend, 2. (pag. 66.) explicativ, 3. emphatisch, und zwar a) bei fragen, b) bei comparativpartikeln, c) in verbindung mit auk.

Unte.

§. 48. (pag. 66.) Unte steht auf der scheidelinie zwischen der parataxis und der hypotaxis. Ursprünglich ein (locales u.) temporales adverb, scheint es eher hypotaktisch gewesen zu sein, und die parataktische bedeutung erst durch die analogie von auk, allis, raihtis gewonnen zu haben. Wie sich aus der localtemporalen bedeutung die begründende entwickeln konnte, zeigt recht anschaulich das böhm. pokud, das deutsche (in)soweit, (in)soferne, die ebenfalls von ursprünglich localer geltung zu temporaler und causaler fortgeschritten sind. Auch gotisch lässt sich diese geltung noch verfolgen L. I. 7. Mk. XIV. 54.

(Pag. 67.) Für parataktisch kann unte überall dort angesehen werden, wo es das gr. γάρ übersetzt; es ist dann (wie auk, allis, raihtis) entweder 1. begründend oder 2. nur explicativ. 3. In den episteln und auch sonst oft nur fortsetzend (pag. 68.).

Digitized by Google

§. 49. (pag. 68.) 4. In viel zahlreicheren fällen entspricht unte griechischem ὅτι und zwar so, dass es meist zweifelhaft bleibt, ob es der übersetzer parataktisch oder hypotaktisch dachte — beides pflegt möglich zu sein: unte = denn und unte = weil.

5. und 6. (pag. 69.) Zweifelhaft sind viele anderen belege, wo unte griech. ἐπεί entspricht und auch sonst.

7. (pag. 69.) An einigen interessanten stellen kommt unte objectivem þatei sehr nahe. Dass man versucht sein kann, beide wirklich gleichzustellen, ergeben (pag. 70.) Ř. IX. 17. II. K. I. 8, Ř. XI. 25. L. I. 58., wo unte augenscheinlich nur wie griech. einleitendes ὅτι (auch got. þatei oft) vor direct angeführter fremder rede steht. Doch kann es (Anm. 1.) L. I. 58. (und Mk. IX. 11.) auch nur aposiopetisch begründend sein, wie es (Anm. 2.) ganz sicher Mk. VIII. 8. nur den grund angibt, warum die jünger des Heilands dachten, dass derselbe sie ermahne sich vor dem sauerteig der pharisäer zu hüten.

F. *Parataktische conjunctionen in fortsetzender geltung.*

Die fortsetzung der erzählung (in den evangelien) und der argumentation (in den episteln) geschieht zuweilen asyndetisch (Anm. namentlich an den anfängen der verse, die vielleicht, wenigstens theilweise, darnach abgesetzt zu sein scheinen?) aber ebenso oft syndetisch, und alle kategorien der parataktischen conjunctionen sind gleichmäszig dabei betheiligt. Schon im gr. originale herrschen übrigens in dieser beziehung gewisse unterschiede: Im Mathäus- und Lucasevangelium herrscht das schwach adversative δέ (manchmal in correlation μὲν — δέ) vor, bei Marcus hat καὶ entschiedenes übergewicht über δέ, bei Johannes gibt es eine menge von fortsetzenden οὖν, der argumentative stil der episteln bedingt viele γάρ, οὖν, δέ

Ulfilas hat eine noch viel mannigfaltigere abwechslung und beweist dadurch — neben vielem anderen — wieder die freiheit und selbständigkeit seiner übersetztung.

Zunächst hält er sich gar nicht ängstlich an die art der griechischen partikel, d. h übersetzt eine copulative nicht immer mit einer copulativen, eine adversative mit einer adversativen u. s. f, sondern wie es ihm nach der situation und augenblicklichen stimmung gut dünkt, mitunter copulatives καὶ durch adversatives þan, adversatives δέ durch copulatives jah, -uh und ähnl. — Zweitens ist er auch innerhalb der einen kategorie auf abwechslung bedacht: für δέ setzt er iþ, þan, aþþan, -uh-þan und wechselt damit fleiszig; für γάρ auk, allis, raihtis, unte; für οὖν nu, nunu, þannu, þaruh, þanuh. Ein instructives beispiel bietet Mt. V. 22 — 37. — Dazu kommt, dass für gr. asyndeton gotisch oft eine partikel eintritt und umgekehrt, endlich dass der übersetzer für eine partikel im originale zwei (jah þan, -uh-þan und andere) setzt.

Die fortsetzenden conjunctionen sind im got. texte folgendermaszen belegt:

Digitized by Google

I. Jah.

§. 51. (pag. 71) entspricht 1. meist gr. *καί*; in den episteln ist es selten, (pag. 73); einigemale hat es enumerativen charakter;

2. (pag. 73) es steht pleonastisch nach einem participialsatze, vielleicht in folge der analogie von jah warþ — jah oder warþ þan — jah. — Anm 1. Ohne folgendes jah steht jah warþ öfters.

Anm. 2. (pag. 74.) Nicht pleonastisch ist jah nach jah warþ auch einigemal richtig fortsetzend.

Wieder pleonastisch steht jah auch einigemal nach temporalem vordersatze.

3. Fortsetzendes jah entspricht griechischem *δέ*.

4. Es steht für griechisches *γάρ*.

II. -uh.

§ 52. (pag. 74) Fortsetzendes -uh tritt ein: 1. für gr. *καί* nur einmal 2. für gr. *δέ*, 3. für gr. *οὖν*;

4. sehr oft für griech. asyndeton und zwar a) nach praepositionen, b) beim demonstrativum, c) bei den ursprünglich localen adverbien þaþro, þar, und bei dem ursprünglich temporalen þan.

α) þaþro steht auch asyndetisch; oder aber (pag. 75) verstärkt als þaþroh (welches zweimal auch einfach fortsetzendem *καί* entspricht).

β) Die formen þaruh, þanuh sind sehr oft belegt und Braune führt sie direct unter den conclusiven conjunctionen an; sie stehen wirklich oft für *οὖν*, aber nur wo dies fortsetzend ist, und noch häufiger für *δέ*, so dass sie besser nur als übergangspartikeln anzusehen sind — þaruh steht für *ἰδού*, *καὶ ἰδού*, *δέ*, *καί*, *οὖν* und fürs asyndeton; þanuh für *δέ*, (pag. 76.) *καί*, *καὶ ἰδού*, *οὖν*, fürs asyndeton.

In manchen belegen schimmert die ursprüngliche temporale geltung des þan-uh noch durch.

5. (pag. 76.) -uh steht (wie jah) pleonastisch nach participialer construction.

III. Nih.

§. 53. (pag. 76.) Sowol nih, als (einmal) auch das einfache ni können in einigen belegen für nur fortsetzend angesehen werden.

IV. þan.

§. 54. (pag. 76.) þan bezeichnet die fortsetzung sehr oft wie gr. *δέ* und wechselt in dieser geltung mit iþ, aþþan; und zwar 1. (p. 77.) þan = *δέ*, 2. þan = *οὖν*, 3. þan = *καί*, 4. þan = *γάρ*, 5. þan = *ἄρα*, 6. þan für griech. asyndeton

Digitized by Google

V. Aþþan.

§ 55. (pag. 77.) Aþþan ist öfters wirkliche conjunction, aber doch auch fortsetzungspartikel u. zw. 1. (pag. 78.) aþþan = δέ (namentlich häufig in den episteln), 2. aþþan = μέντοι, 3. aþþan = καί, 4. aþþan = οὖν, 5. aþþan = γάρ (häufig in den episteln). 6. aþþan = ἄρα, 7. aþþan = γέ καί, 8. aþþan für griech. asyndeton.

VI. Iþ.

§. 56. (pag. 79.) 1. Mit aþþan wechselnd entspricht iþ gr. μέν — δέ.

Das erste glied (μέν) ist manchmal auch durch andere adversativpartikeln gegeben (akei þan, sweþauh).

Anm. Öfters entspricht dem gr. μέν eine deductive conjunction.

2. (pag. 79.) Auch an sich allein kommt fortsetzendes iþ oft vor: a) iþ = δέ, b) (p. 80.) iþ = καί (τέ), c) iþ = οὖν, d) iþ = γάρ, e) iþ für griech. asyndeton.

VII. Nu.

§. 57. (pag. 80.) Das deductive nu ist sehr oft nur fortsetzend (wie das griech. οὖν im ev. Johan., welches aber gerade dort öfters durch þanuh, þaruh, seltener durch nu gegeben ist).

1. nu = οὖν, 2. nu = δέ, 3. (pag. 81.) nu — nu correlativ = νῦν — νῦν; nu — iþ = μέν — δέ, 4. nu für gr. asyndeton.

VIII. Auk.

§. 58. (pag. 81.) 1. auk = γάρ (aber bloss fortsetzend!) 2 auk = δέ, 3. auk = καί, 4. auk — iþ (aþþan) = μέν — δέ, 5. auk für gr. asyndeton.

IX. Allis, raihtis.

§. 59. (pag. 81) Diese zwei deductiven conjunctionen erscheinen fortsetzend nur in der correlation mit einer adversativpartikel (= μέν — δέ).

1. allis — iþ nur einmal, 2. raihtis — iþ öfter, 3. (pag. 82.) raihtis — þan, 4. raihtis — aþþan, 5. raihtis — uh-þan, 6. raihtis — ak, 7. raihtis — jah.

§. 62. (pag. 82.) Zwei übergangspartikeln setzt Ulfilas häufig für eine griechische. Selten sind sie gleichartig, entweder beide copulativ (jah — -uh) oder beide adversativ (iþ — þan); gewöhnlich sind sie ungleichartig:

X. Jah — þan.

Fälle, in denen þan temporal ist, sind auszuschlieszen. Fortsetzend entspricht jah þan 1. auch griechischen zwei übergangspartikeln: a) jah þan

Digitized by Google

= καὶ δέ, b) jah þan = δὲ καί, c) jah þan = καὶ μέν, d) (pag. 83.) jah þan = καὶ γάρ, e) jah þan = καὶ ἰδού, καίπερ.

2. nur einer gr. partikel: a) jah þan = καί, b) jah þan = δέ, c) jah þan = γάρ, d) jah þan = οὖν.

XI. -uh + þan.

§. 61. (pag. 83.) Überaus häufig ist -uh-þan belegt und zwar 1. gewöhnlich für gr. δέ. — (Pag. 84.) Oft in temporalen verhältnissen, wobei die zeitliche bedeutung des -uh-þan selbst so sehr verblasst ist, dass meist eine andere zeitpartikel (manchmal ein zweites þan) eintreten musste.

2. für gr. δὲ καί, 3. für einfaches καί, 4. für einfaches γάρ, 5. (pag. 85.) für einfaches οὖν, 6. für gr. μέντοι, 7. für gr. μὲν οὖν, 8. für gr. asyndeton. 9. Ach an ni tritt -uh-þan in fortsetzendem sinne an.

XII. -uh — auk.

§. 62. (pag. 85.) Diese doppelpartikel steht 1. für γάρ, 2. für δέ.

XIII. Auk þan

ist fortsetzend nur einmal belegt Sk. VI. d

XIV. iþ — uh.

(pag. 86.) entspricht 1. gr. δέ, 2. gr. καί, 3. gr. οὖν, und zwar wie die belege beweisen, fast nur in erstarrten formelhaften ausdrücken.

XV. iþ — þan.

ist offenbar nur verstärkte übergangspartikel und hat nur vier belege. Die fälle, wo þan temporalconjunction ist, sind auszuscheiden.

XIV. Auch einzelne adverbien können in gewissen fällen als fortsetzungspartikeln angesehen werden; so z. b. aftra, þata anþar, vielleicht auch samaleiko.

Die Modi in der Parataxis.

§. 63. (pag. 87.) Weil in der parataxis jeder satz seine volle selbständigkeit behauptet, ist es offenbar, dass auch jeder denjenigen modus behält, den sein eigener charakter verlangt. Und es wäre überflüssig sich darüber zu verbreiten, wenn nicht die meinung aufgetaucht wäre, dass in einigen belegen an zweiter stelle eben nur in folge der parataxis der optativ als ihr formaler index eintritt.

Diese meinung hat zuerst O. Erdmann (Ztft. f. d. Ph. V. st. 212.—16.) in der anzeige von Art. Köhlers abhandlung »Der synt. Gebr. des Optativs im Gothischen« (Bartsch, Germ. Studien I.) ausgesprochen und zwar auf seite 214. (Der Wortlaut ist in der anm. 1. deutsch beigeschlossen.) Erdmann stützt seine meinung auf belege, die wir (pag. 88.—89.) per extensum

Digitized by Google

anführen. (Die von ihm ebenfalls angezogene stelle Mt. V. 31. widerspricht bereits seiner ansicht, weil dort der optativ vorangeht, der indicativ folgt)

§. 64. (pag. 89.) Auch Köhler selbst hat übrigens eine ähnliche erklärung des moduswechsels im sinne — wenn auch nicht für alle belege — indem er sich über denselben an verschiedenen stellen seiner abhandlung so ausspricht, wie in anm. 1. zu pag. 90. wörtlich angeführt ist. Aber einige fälle bleiben ihm doch unerklärlich (s. anm. 2. zu pag 90.).

Auch Bernhardt äuszert sich Ztft. f. d. Ph. VIII 25. 32. über den moduswechsel in ähnlichem sinne (s. anm. 1. zu pag. 91).

Erdmann modificiert seine ansicht im laufe der zeit. In seinen »Untersuchungen über die Synt. der Spr. Otfrids« spricht er bereits auf s. 79. viel vorsichtiger (s. anm. 2. zu pag 91.) und noch weiter geht er in den Grundzügen der deut. Synt. s. 121. (s. anm. 3. zu pag. 91). Trotzdem hat er seine vorgefasste meinung nicht ganz aufgegeben, indem er noch in den Grundzügen § 166. sub c) s. 123., freilich ganz unbestimmt, behauptet, dass man den optat. im gotischen »bei Fortführung eines indicativischen Satzes durch jah und aiþþau« gebraucht. (Vgl. auch Jolly, Ein Kapitel vgl. Syntax, s. 63.)

§. 65. (pag. 92.) Wenn man der meinung Erdmanns zustimmen könnte, so wäre dadurch ein interessanter übergang von der parataxis zur hypotaxis bezeichnet und gleichsam eine mittelstufe zwischen beiden statuiert.

Aber so sehr es verlockend wäre dies anzunehmen, so stellen sich doch gar gewichtige gründe entgegen, und zwar:

1. Die belege für den übergang vom indicativ zum optativ sind bei der menge der fälle, wo das zweite glied der parataxe logisch wirklich bis zu einem gewissen grade von dem ersten abhängig ist — als dessen resultat oder gegensatz — und wo trotzdem beide im indicativ bleiben, denn doch zu wenig zahlreich. (Vgl. §. 11., 13. und 15. die belege für effectives und adversatives jah.)

Wenn der optativ zu Ulfilas zeiten wirklich bereits als mittel zur bezeichnung der abhängigkeit gefühlt worden wäre, müsste es für ihn viel mehr belegstellen geben, weil dazu reichlich gelegenheit war.

2. Es gibt (beinahe, nicht ganz gleich) zahlreiche fälle, wo von den parataktischen gliedern nicht das zweite, sondern gerade umgekehrt das erste im optativ steht. Erdmann selbst führt Ztf. f. d. Ph. V. s. 214. einen solchen fall an, freilich wie er sagt, als beispiel, d. h. ohne in abrede zu stellen, dass es ihrer mehr gibt; aber er behauptet doch, dass sie vereinzelt sind. Sie sind jedoch gar nicht vereinzelt (und folgen in unserer darstellung per extensum).

§. 66. (pag. 93.) 3. Auch die stellen, auf welchen Erdmann seine meinung aufgebaut hat, lassen sich ganz natürlich und ohne anerkennung irgend welcher formaler abhängigkeit erklären, und zwar nur aus dem wesen und der ursprünglichen geltung des indicativs und des optativs.

Durch den indicativ wird eine wirkliche handlung ausgedrückt, aber objectiv, d. h. der redende verräth auf keinerlei weise, dass er an der wirklichkeit oder nichtwirklichkeit derselben irgend ein besonderes persönliches

Digitized by Google

interesse hätte, sondern er constatiert kühl, oder wie man zu sagen pflegt, er setzt die wirklichkeit.

Beim optativ »findet«, wie Bernhardt Ztf. f. d. Ph. VIII. s. 2. schön und treffend sagt, »ein subjectiver anteil des redenden von gröszerer oder geringerer stärke statt, durch welchen sich die aussage als wunsch, geheisz. vermutung, oder annahme darstellt«. Noch bestimmter ist Bernhardts charakteristik des optativs l. c. s. 8. gegeben (Anm. 1. pag. 94.) — Wo also ein übergang vom indicativ zum optativ (oder auch umgekehrt) vorliegt, repraesentiert. er sozusagen das fortschreiten von kühler objectivität zur sympathisierenden subjectivität, oder eine gradation und nichts anderes, namentlich keine unterordnung des zweiten gliedes unter das erste: beide glieder behalten umgekehrt ihre völlige formale unabhängigkeit, die eben das wesen der parataxis ausmacht.

Von diesem standpunkte aus sind alle von Erdmann und Köhler angeführten belege und einige andere, welche sie nicht erwähnen und die wir mit einem * bezeichnen, leicht zu erklären. Sie zerfallen in einige kategorien:

I. (pag. 94.) Beide sätze sind hauptsätze. 1. Der erste enthält den kühl objectiven indicativ, der zweite den optativ der bereits vergangenen möglichkeit, d. h. der nichtwirklichkeit. — Hier hängt der optativ formell so wenig von dem vorangehenden indicativ ab, dass man zu demselben aus jenem indicativ ein ganz besonderes mittelglied in form einer irrealen protasis hinzudenken muss.

2. (pag. 95.) Beide sätze (oder wenigstens der zweite) enthalten fragen Die gradation vom objectiven indicativ zum sympathisierenden optativ tritt besonders klar zutage

Der übergang vom indicativ zum optativ beruht nur auf der subjectiven, augenblicklichen stimmung des redenden; in der situation ist nichts, was ihn unumgänglich fordern würde; deshalb ist es nicht zu verwundern, dass in so vielen belegen trotz des logischen consecutivnexus doch der zweite satz den indicativ behält.

3. Beide sätze sind aussagesätze. Ganz besonders charakteristisch ist Erdmanns beleg L. XVII. 8, wo die gradation »du wirst dann selbst essen, ja sogar auch trinken können« in die augen springt. (Das *ga*matjis jah *ga*drigkais, das im deutschen geradezu unnachahmlich ist, während es durch das böhmische »*po*jíš [ano] i *po*piješ si sám« haarscharf wiedergegeben ist, lässt die steigerung noch praegnanter hervortreten; etwa »du wirst dir im [beim] essen, ja auch beim trinken gütlich thun, du wirst dir zum essen, ja auch zum trinken zeit lassen können«.)

In diesen fällen von formaler abhängigkeit zu reden ist überraschend (die logische besteht freilich) — noch mehr so, wenn die zweiten glieder adversativ sind. Der gegensatz widerstreitet direct jeder formalen abhängigkeit, da doch selbst die logische nur darin besteht, dass das zweite glied mit dem ersten nicht übereinstimmt.

II. (pag. 96.) Beide sätze sind abhängig, und zwar 1. hypothetisch, oder 2. relativ (aber grösztentheils wieder mit conditionalem sinne), einmal 3 auch

Digitized by Google

objectiv. Auch innerhalb dieser abhängigen sätze kommt man zur erklärung des moduswechsels mit der gradation von der kühl objectiven setzung des falles zum sympathisierenden subjectiven interesse recht wohl aus. Die eingehendere erklärung der belege folgt weiter unten bei den einzelnen kategorien abhängiger sätze.

Eins ergibt sich aus den angeführten belegen ganz unzweifelhaft: Ulfilas ist besonders in der wahl des modus völlig unabhängig von seinem originale!

II. Theil.

Hypotaxis.

§. 67. (pag. 97.) Die untergeordneten sätze theilen wir in zwei hauptarten: 1. in nominalsätze, die irgend einen nominalen bestandtheil des hauptsatzes (subject, nominales praedicat, object oder attribut) vertreten; 2. in adverbialsätze (des ortes, der zeit, der art und der ursächlichkeit).

Die hypotaxis ist ein product schon fortgeschrittener stilistischer kunst. Die parataxis gieng überall voraus. Nach dem logischen zusammenhange wurden inhaltlich zusammengehörige sätze zunächst nur durch die betonung zu grösseren complexen verbunden, später auch durch äuszere formale mittel. Dem einen satze fiel die leitende rolle zu, dem oder den anderen die der unterordnung und zwar so, dass die untergeordneten sätze immer integrierende bestandtheile des hauptsatzes sind, genau so wie seine einfachen glieder, in welche sie nicht selten, wie man zu sagen pflegt, auch verkürzt erscheinen. (Anm. Die wirkliche entwicklung darf man sich natürlich nicht so vorstellen, als ob bereits vollkommene nebensätze wieder verkürzt worden wären, sondern eher noch umgekehrt, dass aus einfachen gliedern des hauptsatzes ganze nebensätze entstehen konnten. Deshalb behandeln wir auch die sogenannten verkürzten sätze immer an erster stelle.)

I. Abschnitt.

Nominalsätze.

Je nachdem die nominalsätze eingeleitet (oder je nachdem sie mit dem hauptsatze verbunden sind) zerfallen sie 1. in relativsätze, 2. in conjunctionalsätze, 3. in indirecte fragen.

1. *Relativsätze.*

Wir behandeln sie hauptsächlich nach ihrer geltung im hauptsatze, weil sie nach ihrer formalen seite hin bereits von Eckhardt und Klinghardt ausführlich erörtert worden sind — (anm. 2. zu pag. 97)

§. 63. a) (pag. 98) Eingeleitet sind die relativsätze durch ein pronomen, welches mit der relativpartikel ei zusammengesetzt ist, die ursprünglich auch demonstrative bedeutung hatte, und dieselbe noch E. IV. 6. und Kol. IV. 9. erhalten zu haben scheint.

Digitized by Google

In der anm. werden die verschiedenen forscher aufgezählt, die sich mit der schwierigen frage über die entstehung der relativ-pronomina und sätze beschäftigt haben. Von den darüber herrschenden ansichten wird diejenige Erdmanns als die annehmbarste erklärt, dass das sog. relativum anfänglich als wirkliches demonstrativum bestandtheil des hauptsatzes war, aber für die nebensätze, die sich (ursprünglich ohne eigenes einleitungswort) daran knüpften, allmälig rein formale einleitende kraft bekam, mit ihnen als solche verwuchs und sich dann auch ihrer construction unterwarf (Erdmann Untersuch. I. 51.) Die partikel ei, die ursprünglich selbst (wenigstens anaphorisch) demonstrative kraft hatte, wurde dem demonstrativum angehängt »zur differenzierung« dieses relativen gebrauches von dem eigenen demonstrativen. (Erdmann, Grundzüge §. 100. a) — Von diesem standpunkte aus (setzen wir hinzu) kann man auch sah, soh, þatuh, wo sie für gr. ὅς, ἥ, ὅ erscheinen, als wirkliche relativa ansehen, weil in denselben nur die »differenzierung« durch -uh (statt ei) bewirkt ist. Ja auch ganz »undifferenziertes« demonstrativum in relativer geltung könnte man annehmen L. IX. 31. Ř. IX. 26. vielleicht auch im anakoluth J. VI. 45. (obzwar an diesen stellen auch nur reine parataxis vorliegen könnte).

Wir setzen weiter hinzu, dass wahrscheinlich erst nachdem saei, soei, þatei in relativer geltung fest haftete, analogisch auch ikei, þuei, juzei et cet. gebildet und relativ gebraucht wurden, bis endlich auch ei selbst als das eben relativ-differenzierende mittel zur bezeichnung des relativen verhältnisses ausreichte. Die so gewonnenen relativen fürwörter hat das gotische ganz frei und ebenso verwendet, wie das griechische sein ὅς, ἥ, ὅ und das lateinische sein qui, quae, quod, d. h. es hat die relativsätze zu völlig gleicher vollkommenheit entwickelt, wie das griech. und lat. namentlich auch in bezug auf attraction, prolepsis und trajection (was Erdmann Unters. I. Einl. pag. VI. läugnet.). Eine interessante parallele bietet übrigens das böhm. jenž, das ebenfalls ein demonstrativum enthält, welches durch das emphatische že »differenziert« ist.

b. (pag. 99.) Sehr oft erscheint in relativen satzfügungen die correlation, indem im hauptsatze ein determinativum (nach Windisch und Klinghardt der beiden sätzen gemeinschaftliche begriff) steht, an welches sich das relativum anschlieszt. Regelmäszig geht das determinativum voran, das relativum folgt, α) aber manchmal ist das verhältnis auch umgekehrt (β).

(Pag. 100.) Bei attributivsätzen besteht eigentlich eine innigere correlation immer, weil das relativum immer zu einem bestimmten substantivum gehört.

Interessante corresponsionen zweier demonstrative liegen vor L. VIII. 21. IX. 31. Ř. IX. 26.

§. 69. (pag. 100.) Belege für die umgekehrte correlation (β.)

2. *Conjunctionale Sätze.*

§. 70. (pag. 101.) a) Conjunctionen, welche nominale sätze einleiten, sind ei, þatei, þei, manchmal unte. (Anm. 1. Entwickelung der bedeutung des ei nach Eckardt l. c. 15.)

Digitized by Google

þatei entwickelte sich genau parallel mit saei, soei, þatei. Seine rein demonstrative geltung ist noch oft erhalten, wo es wie griech. ὅτι die directe rede einleitet. — Es stand ursprünglich nur im nom. oder accus., erst nachdem es in diesen geltungen fest war, entwickelte es sich weiter zu allgemein satzbindender function.

b) (pag. 102.) Auch bei conjunctionen gibt es fälle der correlation.

3. *Fragesätze.*

§. 71. (pag. 103.) a) Die formen ihrer einleitung durch fragende pronomina oder adverbien (meist wieder pronominalen ursprunges).

b) Fälle der correlation bei fragen.

* * *

§. 72. (pag. 103.) Nach der rolle, welche den nominalen sätzen innerhalb des hauptsatzes zufällt, sind dieselben, A) Subjectsätze, B) Objectsätze, C) Attributsätze.

A) *Subjectsätze.*

1. (pag. 104.) Wie sehr der subjectsatz ein integrierender bestandtheil seines übergeordneten satzes ist, ersieht man am besten in den fällen, wo er noch nicht zu voller selbständigkeit entwickelt ist, sondern in der gewöhnlich sogenannten verkürzten form erscheint, u. zw.

a) durchs participium (praesentis und praeteriti). Analogisch auch dort, wo das logische subject des satzes durch die construction in einen anderen casus verwandelt erscheint, entweder 1. im dativ (der thätigen person beim passivum) oder 2. bei quantitätsbegriffen im genitiv.

Anm. Die sätze bei quantitätsbegriffen (namentlich bei alls, wazuh und ähnl.) könnte man auch als attributive auffassen.

§. 73. (pag. 105.) b) Auszer participien kann man auch andere worte (adjectiva) manchmal schon als verkürzte subjectsätze auffassen. Schön beweisen dies fälle, wo einem gr. particip im got. ein adjectiv entspricht oder umgekehrt, oder wo participien und adjectiva wechseln.

c) Sehr deutlich tritt dies verhältnis hervor, wo ein gr. subjectsparticip gotisch direct in einen vollständigen satz aufgelöst ist. Aus den zahlreichen belegen dieser erscheinung (und aus dem umstande, dass der umgekehrte fall nur zweimal begegnet) kann man schlieszen, dass der übersetzer die participialconstruction, wo er konnte, lieber vermied.

d) In einzelnen fällen stehen verkürzte und unverkürzte sätze neben einander und zwar unabhängig vom gr. texte. — Besonders abenteuerlich sieht (pag. 106.) das anakoluth J. VI. 45. aus.

§. 74. (pag. 106.) e) Auch viele fälle, wo das subject durch den infinitiv ausgedrückt ist, kann man schon als verkürzte subjectsätze ansehen.

α) Den blossen infinitiv etwas seltener — β) Offenbarer so schon weitere fälle — γ) (pag. 107.) Den nomin. cum infinitivo.

Digitized by Google

§. 75. (pag. 107.) δ) Sonst ist das subject des einen subjectsatz vertretenden infinitivs ausgedrückt:

αα) entweder im accusativ; häufiger,

ββ) im dativ (immer mit der färbung eines dat. commodi, incommodi, oder wenigstens der betroffenen person).

§. 76. (pag. 108.) ε) Interessant sind constructionen nominativi c. participio, die ebenfalls subjectsätze vertreten.

§. 77. (pag. 108.) 2. Die vollständigen subjectsätze als relativsätze vertreten a) gewöhnlich ein personalsubject, wobei das pronomen regelmäszig im nominativ und im eigenen (abhängigen) satze als subject erscheint.

§. 78. (pag. 109.) b) Ein sachliches (gewöhnlich collectives) subject ebenso.

c) Nur selten steht das relativum in einem anderen casus nach der construction des eigenen (abhängigen) satzes, obzwar es mit ihm das subject des hauptsatzes repraesentiert. In diesem falle sind die relativsätze eigentlich attributiv zu fassen, und als subject des hauptsatzes fungiert das bezügl. determinativum, das entweder α) ausdrücklich gesetzt, oder β) auch nicht gesetzt ist.

§. 79. (pag. 110.) d) Hieher gehören auch anakoluthe, in denen der relativsatz als subjectsatz anhebt, aber durch eine wendung des übergeordneten satzes in ein objectives verhältnis gebracht wird.

e) Von eigentlichen subjectsätzen unterscheiden sich im wesen gar nicht diejenigen, welche ein praedicatssubstantiv vertreten und deshalb mitunter auch praedicatsätze genannt werden. Gewöhnlich ist es nicht leicht zu sagen, ob das scheinbare subject nicht eigentlich praedicat ist.

3. *Conjunctionale Subjectsätze.*

§. 80. (pag. 111.) a) Den übergang von den relativsätzen bezeichnen diejenigen, welche durch das erstarrte þatei eingeleitet sind.

§. 81. (pag. 111.) b) Bei der conjunction ei sind reine subjectsätze nur diejenigen, die den indicativ (α) oder den potentialen optativ (β) enthalten; jene, weche den desiderativen optativ (γ) aufweisen, sind eigentlich absichtsätze, obzwar sie subjecte vertreten.

δ) (pag. 112.) In einigen fällen ist der subjectsatz zugleich explicativ. (Anm. Nach wilja und anabusns können die betreffenden sätze auch als objecte angesehen werden.)

4. *Fragende Subjectsätze.*

§. 82. (pag. 112.) sind nur in zwei belegen vorhanden. Der eine G. II. 2. ist eigentlich ein befürchtungssatz und könnte unter die adverbialen absichtssätze eingereiht werden.

Digitized by Google

5. *Vertretungsverhältnisse.*

§. 83. (pag. 113.) Die logische beziehung der nebensätze zu den übergeordneten hauptsätzen ist nicht immer identisch mit ihrem formalen verhältnisse.

1. So vertreten von den aufgezählten subjectsätzen a) viele relativsätze den vordersatz hypothetischer perioden (s. §. 250. ff.).

b) Die durch die verstärkten numeralpronomina swa managai swe, allai swa managai swe, swa fila swe, þishvazuh (sa)ei eingeleiteten sätze haben eine sehr deutlich hervortretende concessive färbung.

c) Die nach goþ ist, batizo ist, ganah u. ähnl. durch ei eingeführten sätze nähern sich absichtsätzen, ebenso der beleg mit ibai G. II. 2.

2. Umgekehrt sind subjectsätze vertreten: a) durch hypothetische, b) durch modalsätze.

B. *Objectsätze.*

§. 84. (pag. 113.) Die verhältnisse der objectsätze sind mit denen der subjectsätze analog:

1. Innerhalb des erweiterten einfachen satzes liegen die sog. verkürzten sätze vor: a) einfache participialkürzungen im ganzen seltener als bei subjectsätzen. — b) Auch adjectiva können als verkürzte objectsätze angesehen werden.

§. 85. (pag. 115.) c) Participia c. accusativo vertreten objectsätze nach den verbis sentiendi, declarandi, effectus. — (pag. 116.) In einigen fällen kann man freilich das particip nur als ergänzenden praedicatsaccusativ ansehen.

§. 86. (pag. 116.) d) Der blosse infinitiv erscheint als verkürzter objectsatz; aber e) gewöhnlicher ist sein logisches subject mit ausgedrückt u. zw. α) im accus. bei verbis sentiendi und declarandi, des wollens u. des effectes. — In einigen fällen (pag. 117.) ist der infinitiv auch nur zu ergänzen.

β) (pag. 117.) Seltener steht das log. subject des infinitivs im dativ (immer mit offenbarer färbung commodi, incommodi oder wenigstens des begriffes der betroffenen person).

2. *Vollständige Relativsätze.*

§. 87. (pag. 118.) a) Das relativum selbst ist meist in objectivem casus;

§. 88. (pag. 119.) seltener im nominativ, wobei im hauptsatze gewöhnlich ein determinativum im objectiven casus steht, aber auch nicht stehen muss. — Dasselbe ist der fall bei praepositionalen objecten, wo von der praeposition entweder zunächst ein determinativum, oder gleich das relativum selbst abhängt.

Im anakoluth (pag. 120.) haben einige objectsätze nominativform.

Digitized by Google

3. *Conjunctionale Objectsätze.*

§. 89. (pag. 120.) Objective conjunctionen sind þatei, þei, ei, (unte).

a) Den übergang von den relativsätzen bezeichnen jene, in denen die ursprünglich relative natur des erstarrten þatei sich noch durch casus-attraction verräth.

b) Die meisten objectsätze sind durch þatei eingeleitet, u. zw.

α) nach verbis sentiendi — §. 90. (pag. 122.) β) nach verbis declarandi.

c) Weniger häufig ist das mit þatei völlig gleichbedeutende þei belegt.

§. 91. (pag. 123.) d) Häufiger erscheint wieder ei in einfach objectiver geltung nach verbis sentiendi und declarandi.

e) An einigen stellen sieht sich auch unte als objective conjunction an, obzwar alle belege auch eine andere erklärung zulassen. (S. oben §. 49. 7.)

§. 92. (pag. 124.) Wie das griechische ὅτι nach verbis dicendi noch rein hinweisende kraft hat, indem es die directe rede einführt (Anm. rein deiktisch, nicht zurückweisend, da es gekünstelt wäre zu sagen, dass die directe rede vom referenten bereits gehört worden sein musste — und das ist mit ein beweis, dass, wie Erdmann behauptet, im relativum saei, soei, þatei sich ein wirklich deiktisches demonstrativum hält.), so führen auch gotisch die objectiven conjunctionen ziemlich oft die directe rede ein; am häufigsten þatei, zweimal þata, einmal þei, einigemal ei — Unte (pag. 125.) hält Bernhard an 3 stellen für bloss anführend, aber an zwei stellen (Mk VIII. 16. IX. 11.) ist es sicher, an einer (Ř. IX. 17. ein citat aus Exod. IX. 16!) wahrscheinlich aposiopetisch begründend.

§. 93. (pag. 125.) f) In zahlreichen fällen, nach verbis des willens und der willensäuszerung, der bemühung und des gegentheils, hat der durch ei (þei, þatei) eingeleitete objectsatz den (ursprünglich desiderativen) optativ und eine offenbar finale färbung.

4. *Objective Fragesätze.*

§. 94. (pag. 127.) Die objectsätze haben die form indirecter frage wieder nach verbis sentiendi und declarandi;

§. 95. (pag 128.) auch nach verbis dicendi, und (seltener) nach verbis effectus.

5. *Vertretungsverhältnisse.*

§. 96. (pag. 128.) a) Die sätze nach verbis des wollens und der willensäuszerung haben, wie oben (§. 93.) bemerkt, finale färbung und werden oft direct zu den absichtsätzen gezählt.

b) Mit den absichtsätzen haben auch objectsätze nach verbis der furcht und sorge viele berührungen, indem sie wie jene die form abhängiger frage mit dem e contrario fragenden ibai haben. (E contrario, weil es auf eine positive frage negative antwort, auf eine negative frage positive antwort voraussetzt.)

Digitized by Google

c) (pag. 129.) für den objectsatz tritt ein modalsatz ein und umgekehrt.

d) Den objectsatz vertritt ein hypothetischer.

§. 97. (pag. 129.) e) Ein formell objectiver satz vertritt einen (modal) explicativen oder limitativen.

f) (pag. 130.) Ein formell objectiver satz vertritt einen (modal) consecutiven (mit causaler färbung) nach fragen der verwunderung.

§. 98. (pag. 130.) g) Ein objectsatz vertritt einen rein causalen bei verbis des affectes — das object des affectes ist zugleich seine ursache — und (pag. 131.) bei verbis des lobes, tadels und der klage.

Aus solchen constructionen ist zu erklären, dass þatei endlich direct causale bedeutung gewann.

h) Mit praepositionalausdrücken eingeleitete substantivsätze vertreten ebenfalls causalsätze.

i) (pag. 132.) Relative objectsätze stehen oft für hypothetische vordersätze.

k) Mit quantitätsfürwörtern eingeleitete objectsätze haben concessive färbung.

C. *Attributsätze.*

§. 99. (pag. 132.) 1. Von verkürzten attributsätzen gibt es zwei arten, je nachdem sie substantivische oder adjectivische attribute vertreten.

a) Die ersteren sind wenig zahlreich, und als kürzungsmittel dient der infinitiv entweder an sich, oder gestüzt durch die praeposition du, die ihm finale färbung verleiht.

§. 100. (pag. 132.) b) Sehr zahlreich sind adjectivsätze, deren kürzungsmittel das particip ist.

§. 101. (pag. 133.) Manche got. participia sind im gr. texte nur durch adjectiva oder andere attribute vertreten; (pag 134) auch der umgekehrte fall kommt vor, und einmal ist gotisch das particip auch selbständig hinzugesetzt.

Bei einigen participien kann zweifel obwalten, ob sie nicht lieber als vertreter eines modal-, temporal- oder causalsatzes anzusehen sind; bei wisan und wairþan kann man sie auch für praedicative ergänzungen halten.

§. 102. (pag. 134.) 2. Die vollständigen attributivsätze haben fast durchgängig relative form.

a) Viele gotisch vollständigen sätze sind auflösungen griechischer participien; oder b) (pag. 135.) griechischer appositionen.

§. 103. (pag. 135.) Got. und griech. liegen vollständige attributsätze vor (beim subjecte) darunter [pag. 136.] einige interessante constructionen *κατὰ σύνεσιν*, und einige litotetisch emphatische bildungen.

§. 104. (pag. 136.) Attributivsätze beim objecte;

§. 105. (pag. 137.) bei substantivis in der adverbialbestimmung.

(pag. 138.) In manchen fällen gehört der attributivsatz als apposition zu einem ganzen satze, zunächst dort, wo fremdsprachige worte erklärt werden, dann auch sonst, wobei das relativum immer im neutrum erscheint, wenn auch griech. eine andere congruenz vorlag.

Digitized by Google

3. *Conjunctionale Attributsätze.*

§. 106. (pag. 138.) Conjunctional sind einige attributsätze nur zum scheine, und diese nicht zahlreich, beinahe nur bei worten, welche selbst eine zeitangabe enthalten; die conjunction ei vertritt dabei das relativum.

Auch die fälle, wo ei einen begriff des hauptsatzes explicativ ergänzt, können hieher gezählt werden.

4. *Vertretungsverhältnisse.*

§. 107. (pag. 139.) a) Der attributivsatz ist (beinahe nur bei zeitangaben) durch temporalsätze vertreten.

b) Auch einige localsätze können als attributivsätze angesehen werden.

c) Ein modalsatz vertritt den attributivsatz.

d) In einigen fällen ist der attributivsatz nur formell abhängig, in wirklichkeit ein hauptsatz, nur mit dem vorangehenden enger verknüpft.

§. 108. (pag. 140.) D. Ergänzungen zu den nominalsätzen in bezug auf ihre form.

I. *Eigentümlichkeiten der Congruenz.*

1) Constructionen *κατὰ σύνεσιν* numeri sind selten, eine jedoch abweichend vom griechischen.

2. Häufiger sind die belege für die synesis generis.

II. *Attraction, Prolepsis, Trajection.*

§. 109. (pag. 141.) Die nominalsätze erscheinen in ziemlich zahlreichen fällen in einer engeren verschmelzung mit dem hauptsatze, als dies sonst bei anderen arten untergeordneter sätze der fall ist; u. zw. durch:

I. *Attraction.*

oder assimilation der casus, die darin besteht, dass das relativ (die conjunction) nicht in dem casus erscheint, welcher ihm nach der construction des abhängigen satzes zukommt, sondern sich nach der rection des hauptsatzes richtet. (Anm. Eckardt, Klinghardt, Erdmann wollen keine attraction anerkennen, indem sie den demonstrativen theil des relativs direct in den hauptsatz ziehen, und die relation als durch das angehängte ei allein besorgt ansehen; [Eckardt will auch getrennt schreiben þamm', ei u. ähn.] aber sie irren offenbar, wie L. V. 25. VIII. 47. und namentlich die attraction des conjunctionellen þatei [§. 89. a)] beweist.) Freilich muss eine correlation, u. zw. des determinativs in der rection des hauptsatzes und des relativs in der rection des nebensatzes vorausgesetzt werden; die attraction entsteht dadurch, dass das determinativ gewöhnlich (nicht immer) ausgelassen, das relativ immer in seinen casus versetzt wird. Dass solche constructionen nicht bloss nach-

Digitized by Google

geahmt, sondern auch dem gotischen eigentümlich waren, ersieht man daraus, dass sie got. auch unabhängig vom griech. belegt sind (L XVIII. 12. Kol. III. 2.) obzwar freilich auch mehrere gr. attractionen nicht nachgeahmt sind. Es folgen die belege der attraction a) beim relativum, b) bei þatei.

2. *Prolepsis.*

§. 110. (pag. 143.) Die prolepsis erscheint in conjunctionalen und in fragesätzen, und besteht darin, dass das subject des nominalsatzes in den regierenden satz vorausgenommen wird. Wie die construction entstanden ist, ersieht man an stellen (wie J. XIV. 19.), in denen das betreffende wort doppelt gesetzt erscheint. Es folgen die belege a) in conjunctionalsätzen (§ 111.), b) in fragesätzen.

3. *Trajection.*

§. 112. (pag. 144.) Während bei der prolepsis das subject des untergeordneten satzes in den hauptsatz vorausgenommen wird, wird bei der trajection umgekehrt das bezugswort aus dem hauptsatze in den nebensatz versetzt; dies findet selbstredend nur in attributivsätzen statt.

E. *Die Modi in Nominalsätzen.*

§. 113. (pag. 146.) Wie in hauptsätzen, so erscheint auch in nebensätzen der indicativ und der optativ. Welcher modus in jedem besonderen falle angewandt ist, ist nur durch den charakter des abhängigen satzes selbst bestimmt, d. h. der satz hat genau denjenigen modus, den er hätte, wenn er ganz unabhängig wäre. Man hat zwar behauptet (Erdmann und Bernhardt), dass auch der übergeordnete satz den modus des nebensatzes beeinflusst, und zwar so, dass er den optativ veranlasst, wenn er selbst fragend, befehlend, negativ, hypothetisch oder optativisch ist, aber diese regel wird durch die thatsächlichen verhältnisse nicht bestätigt. Nur der optativ des regierenden satzes äuszert eine gewisse beschränkte assimilierende kraft, insoferne als nach regierendem optativ auch der abhängige satz gerne in den optativ tritt, wenn dieser modus nach den eigenen umständen desselben ebenso möglich ist wie der indicativ. (In der anm. hinweis auf unsere abhandlung »Über den Einfluss des Hauptsatzes auf den Modus des Nebensatzes im Gotischen. Sitzgsber. der kön. böhm. Gesellsch. der Wissenschaften 1892. s. 263—296.)

I. Relativsätze

haben den indicativ, wenn sie die blosse paraphrase eines begriffes oder dessen nähere erklärung enthalten. So mit wenigen ausnahmen alle, die ein particip des originals (oder ein anderes wort) umschreiben — aber auch viele, die schon gr. relativsätzen entsprechen. (Die belege sind nach den kategorien der subjectsätze [§. 114 und 115. pag. 148.], der objectsätze [§. 116. pag. 149.], und der attributivsätze getrennt anfgezählt.)

Digitized by Google

Anm. 1. (pag. 149.) Viele indicativischen relativsätze vertreten reale hypothetische perioden und werden ausführlicher erst §. 250. ff. besprochen.

Anm. 2. Erdmanns und Bernhardts regeln widerspricht 1. die thatsache, dass der indicativ auch a) bei hortativem, b) fragendem, c) finalem, d) hypothetischem nachsatze erscheint. 2. auch das, dass der optativ, wo immer er auftritt, durch die eigenen verhältnisse des nebensatzes, ohne jegliche rücksicht auf den übergeordneten satz, natürlich und ungezwungen erklärt werden kann.

§. 117. (pag. 150.) Der optativ bezeichnet wie im hauptsatze immer ein lebhaftes subjectives interesse des redenden an der handlung, sei es dass er ihr eintreten wünscht (opt. euktivus, desiderativus, finalis, adhortativus) oder dass er sie für möglich oder wahrscheinlich hält (opt. potentialis) oder dass er sie bezweifelt (opt. dubitativus) oder dass er ihre möglichkeit selbst für vergangen erklärt (opt. irrealis). Manchmal lässt sich ein und derselbe optativ verschieden auffassen (als euktiv zum beispiel und zugleich als potential und ähnl.).

1. Belege optativischer subjectivsätze. Anm. (pag. 151.) Belehrend sind die parallelen: L. VII. 49. und L. V. 21., ferner Ř. IX. 30. und Ř. XIV. 4., wo bei ganz gleichen übergeordneten fragen je einmal der indicativ und einmal der optativ erscheint.

Sätze mit dem defectiven wiljau, eis, i sind von der erörterung ausgeschlossen, weil sie nichts beweisen. Eben so die brachylogie Fil. II. 5.

§. 118. (pag. 151.) 2. Belege optativischer objectsätze.

3 (pag. 152.) Belege optativischer attributsätze.

§. 119. (pag. 152.) In einigen parataktischen (d. h. auf gleicher stufe abhängigen) relativsätzen erscheint ein interessanter moduswechsel, der sich überall als gradation vom kühl objectiv constatierenden indicativ zum subjectiv sympathisierenden optativ erklären lässt.

(Pag. 159.) An einer stelle begegnet in einem relativsatze auch der imperativ; aber der relativsatz ist logisch ein nur enge angeknüpfter hauptsatz. (In der form þammei könnte man übrigens auch noch die ursprüngliche demonstrative kraft annehmen.)

II. Conjunctionale Nominalsätze.

§. 120. (pag. 153.) Auch diese haben den indicativ, wenn sie einfach einen begriff umschreiben, und zwar wieder ohne rücksicht auf den charakter des übergeordneten satzes Belege 1. von subjectsätzen, 2. von objectsätzen, 3. (pag. 154.) von attributsätzen.

§. 121. (pag. 154.) Optativische sätze 1. mit dem dubitativ; §. 122. (pag 156.) 2. mit dem potential; 3 mit dem desirativ. — §. 123. (pag. 157.) Die analogischen constructionen (mit dem desiderativ) bei þaurban und wairþs.

In drei belegen steht nach ei der imperativ. Man kann ei am besten als einfach deiktisch (und die directe rede einleitend) ansehen.

Digitized by Google

III. Nominale Fragesätze.

§. 124. (pag. 157.) Auch diese stimmen im modus mit den conjunctionalen überein. Sie haben daher 1 den indicativ, wenn sie ein factum anführen oder einen begriff umschreiben. Indicativische belege nach fragenden, hortativen, finalen, hypothetischen und negativen übergeordneten sätzen.

§. 125. (pag. 158.) Die optativischen belege enthalten wieder a) den dubitativ, b) den potential, c) den desiderativ.

Die Zeit des Optativs.

§. 127. (pag. 160.) Grundregel ist, dass der optativus praesentis eine verlangte, mögliche, zweifelhafte handlung in der gegenwart und zukunft; der optativus praeteriti eine verlangte mögliche, zweifelhafte handlung in der vergangenheit, oder auch eine solche bezeichnet, deren möglichkeit selbst bereits vergangen ist, d. h. eine nichtwirkliche.

Daraus folgt, dass in nominalsätzen I. der optativus praesentis regelmäszig neben dem praesens des hauptsatzes erscheint um 1. eine ebenfalls gegenwärtige, oder 2. eine für alle zeiten giltige, oder 3. eine futurische handlung zu bezeichnen. Welche von diesen drei, lässt sich oft nicht genau sagen, weil der optativ mit dem futur überhaupt viele ähnlichkeit hat. Eine verlangte mögliche, zweifelhafte handlung ist eben gegenwärtig noch nicht wirklich, sondern kann es nur sein. Die folgende eintheilung der belege ist deshalb nur im groszen und ganzen giltig und könnte je nach dem subjectiven standpunkte auch anders ausfallen

§. 128. (pag. 161.) In das gebiet der gegenwart gehört natürlich auch das perfectum praesentiae, und deshalb kann der optativ praesentis neben demselben nicht auffallen. Ob der griechische text ebenfalls schon das perfectum, oder einen aorist aufweist, entscheidet gar nichts, sondern nur die allgemeine situation des gedankens.

Anm. (pag. 162.) Als praesentisch sind natürlich auch die optative der praeteritopraesentia anzusehen.

§. 129. II. Der opt. praeteriti bezeichnet 1. eine verlangte, mögliche, zweifelhafte handlung in der vergangenheit, und zwar

a) auch bei übergeordnetem praesens. Belehrend sind beispiele, wo der opt. praes. und praeter. mit offenbarem zeitunterschiede neben einander stehen (Mk. X. 29. G. II. 2.). Aber auch sonst steht der opt. praes. neben dem regierenden praesens vor der vergangenheit.

b) Gewöhnlich bei übergeordnetem praeteritum (dies auch gegen den griech. text), weil durch dasselbe der ganze gedankencomplex in die vergangenheit versetzt wird (Anm. Wie im englischen: he told me he was well, he told me he was coming already.)

2. Der optativ praeteriti bezeichnet die vergangenheit der möglichkeit, d. h. praktisch reine nichtwirklichkeit, wobei man dann in weiterer entwicklung an keine bestimmte zeitsphäre mehr denkt, so dass dieser irreale

Digitized by Google

optativ factisch (pag. 164.) entweder a) eine gegenwärtige, oder b) eine vergangene nichtwirklichkeit ausdrücken kann — welche von beiden, muss der context entscheiden.

In dieser beziehung ist das gotische ärmer als das griechische. Siehe darüber mehr bei den hypothetischen perioden.

Des II. Theiles II. Abschnitt.

Adverbialsätze.

Localsätze.

§. 131. (pag. 165.) Localsätze sind im gotischen texte verhältnismäszig selten. Sie stehen entweder auf die frage wo? oder woher? oder wohin?

Der form nach sind sie entweder relativsätze oder indirecte fragen, und haben demnach die engste berührung mit den nominalsätzen; viele vertreten auch direct nominalsätze.

I. Auf die frage wo? antworten noch die meisten und sind 1. correlativ; 2. relativ local ([pag. 166.] einige mit concessiver färbung); 3. direct und einfach relativ (obwohl mit localem sinne); 4. indirecte fragen (also eigentlich objectiv); 5. stellvertretend local ist der modalsatz L XX. 27.

§. 132. (pag. 166.) II. Auf die frage woher? gibt es nur wenige belege, und zwar 1. einen relativsatz; 2. einige indirecte fragen.

III. Auf die frage wohin? haben wir wieder etwas zahlreichere belege: 1. relativsätze; 2. mit concessiver färbung; 3. (pag. 167.) zwei stellen mit interessanter attraction der begriffe wohin und wo; 4 einfach relative sätze; 5. indirecte fragen.

Der Modus der Localsätze.

§. 133. (pag. 167.) Der regelmäszige modus ist der indicativ und zwar auch nach einem imperativ, nach finalem ei, nach hypothetischem satze und nach der negation.

Optative localsätze gibt es, abgesehen von den direct relativen nur 7 (der achte I. Kor. XVI. 6 ist zweifelhaft). Der optativ ist entweder 1. desiderativ, oder 2. potential, oder 3. dubitativ.

Temporalsätze.

§. 134. (pag 168.) Zeitbestimmungen und dem gemäsz auch temporalsätze antworten auf die frage wann? oder wie lange? Bei den ersteren ist auch darauf zu achten, ob die handlung des temporalsatzes mit der handlung des hauptsatzes 1. gleichzeitig ist, oder ob sie derselben 2. vorangeht, oder 3. nachfolgt.

Digitized by Google

A. *Sätze auf die Frage wann?*

1. Temporalsätze erscheinen oft in unentwickeltem resp. verkürztem zustande. Die kürzung geschieht durch das particip, das entweder in die construction des hauptsatzes eingefügt, oder von derselben losgelöst, als sog. absoluter casus auftritt.

I. Temporalparticipien der ersteren gattung enthalten *α*) eine mit dem hauptsatze gleichzeitige, *β*) eine vorzeitige handlung, *αα*) in der vergangenheit *ββ*) (pag. 169.) in der zukunft. (Mk. VII. 19. in urrunsa usgaggiþ gahraineiþ allans matins erklären wir als participialconstruction; usgaggiþ als partic. praet. zu gaggida wie nasiþ zu nasida.)

§. 135. (pag. 170.) Anm. 1. Viele von den angeführten participien lassen auch eine andere erklärung zu, z. b. als modale, causale, concessive, hypothetische bestimmungen.

Anm. 2. (pag. 171) Einige participien haben zur genaueren bezeichnung des zeitverhältnisses besondere supplemente, u. zw. *a*) von der gleichzeitigkeit nauh, nauh miþþan, swe miþþan; *b*) von der unmittelbaren nachfolge sunsaiw.

Anm. 3. Im evangel. Joh. und in den episteln gibt es verhältnismäszig wenige temporale participien, wie überhaupt wenige temporalsätze.

§. 136. (pag. 171.) II Absolute participien:

1. Absoluter nominativ — zwei belege, in beiden liegt interressanter wechsel zeitbestimmender constructionen vor.

2. (pag. 172.) Absoluter genitiv — nur Mk. XVI. 1. durch conjectur hergestellt, also völlig zweifelhaft.

3. Absoluter accusativ — an drei stellen für griech. genitivus absolutus: Mt. VI. 3. Mk. V. 18. L. XV. 20. Aber der letzte beleg ist offenbar nicht absolute participialconstruction; auch Mk. V. 18. kann als nicht absolut angesehen werden, nur mit epanalepsis des objectes, wie sie got. und griech. wirklich vorliegt: Mt. XXVI 71. Mk. IX. 28. — und so könnte schlieszlich auch in Mt. VI. 3. der accus. þuk taujandan armaion als direct von ni witi abhängig erklärt werden.

Anm. 1. Die Stelle Mt. XXVII. 1. at maurgin waurþanana könnte mit gleichem rechte für einen absoluten casus angesehen werden, wie man at c. dat. participii für absolut ansieht.

Anm. 2. Im Cod. A. ist auch Mk. VI. 22. atgaggandein dauhtar geschrieben (also acc absol.). Die herausgeber ändern in dauhtr zwar sehr wahrscheinlich, aber ganz und gar nicht sicher, weil die seltenheit einer construction keinen hinreichenden grund zur änderung derselben in eine häufigere abgeben kann.

§. 137. (pag. 172.) 4. Sehr oft ist der absolute dativ angewendet u. zw entweder an sich, oder in verbindung mit der praeposition at, welche beweist, dass die temporale geltung — wie der temporalbegriff überhaupt — auf localer grundbedeutung beruht; zugleich erklärt sich daraus, warum nicht alle absol dative wirklich temporale geltung haben. Es wird durch sie

Digitized by Google

zunächst ausgedrückt, dass *bei* der im particip enthaltenen handlung sich die handlung des hauptsatzes entwickelt; aus diesem bei folgt aber nicht nur das verhältnis der gleichzeitigkeit, sondern es kann auch das der ursächlichkeit folgen, u. zw. als causa, conditio, und concessio, wie es in der that belegt ist.

Übrigens sind die dativischen participialconstructionen nicht immer sicher als absolut zu nehmen, sie können auch nicht absolut sein mit epanalepsis des dativs im hauptsatze u. zw. *a*) übereinstimmend mit dem griech. texte, *b*) (pag. 173) abweichend vom griechischen texte. Ob der übersetzer diese participia als absolute gefühlt hat, ist zweifelhaft, aber nicht unmöglich. — Namentlich wo der epanaleptische dativ im hauptsatze mit einer praeposition verbunden ist, scheint die absolute auffassung beinahe natürlicher zu sein.

§. 138 (pag. 173.) *c*) Aber selbst nach abzug aller erwähnten stellen bleiben noch sehr zahlreiche belege unzweifelhaft absoluter construction übrig; *a*) ohne at; (darunter II. Kor. VII. 5. [anm. 4. pag. 174.] wo man die griechische construction als nicht absolut mit epanalepsis des genitivs auffassen könnte, aber es gewiss nie thun wird! So dass auch die gotischen scheinbar epanaleptischen fälle doch wohl lieber und natürlicher für absolut anzusehen sein dürften!)

§. 139. (pag. 174.) Mit der praeposition at. — Davon (pag. 175) einige nicht temporal, sondern 1. hypothetisch, 2. concessiv, 3. causal.

Das ursprüngliche bei, wobei, tritt sehr deutlich in den vordergrund E. II. 20.

Anm. Supplemente des absol. particips sind nauhþanuh, nauhþan, sunsaiw nauhþanuh; namentlich wichtig ist auk (Sk. VIII. a.), nach dessen analogie man auch das zu Sk. I. b. c. von Bernhardt bestrittene jabai als supplem. des hypoth. partic. absol. annehmen könnte.

§. 140. (pag. 175) III. Temporales verhältnis zwischen hauptsätzen.

§. 141. (pag. 176.) IV. Vollständige (abhängige) temporalsätze auf die frage wann sind eingeleitet durch þan, þanei, þandei, biþe, (ei) sunsei, swe, afar þatei, miþþanei, faurþizei — diejenigen auf die frage wie lange? durch unte, und þatei, und þata ƕeilos þei u. ähnl. ausdrücke.

þan

ist die häufigste temporalconjunction und bezeichnet

1. eine vorzeitige handlung *a*) in der vergangenheit; *b*) in der zukunft.

2. eine gleichzeitige handlung *a*) in der vergangenheit, wobei (anm. pag. 177.) manchmal auch der begriff der dauer hervortritt und die sätze in die zweite kategorie (wie lange?) hinübergleiten.

b) in der gegenwart; *c*) in der zukunft. Hier sind zwei belege mitangeführt, wo das sonst auffallend trotz seiner relativen, geltung nicht »differenzierte« þan doch auch »differenziert« erscheint, u. zw. als þanei nur J. IX. 4., als þanuh nur J. XVI. 25.

Digitized by Google

þande.

§. 142. (pag. 177.) Dass þande ursprünglich temporal war, beweisen die belege J. XII. 35 36. und G. VI. 10.; aber die übrigen belegstellen sprechen für causale bedeutung mit hypothetischer färbung, weshalb die nähere besprechung erst bei den hypothetischen sätzen folgt.

Biþe.

§. 143. (pag. 178.). Sehr häufig belegt ist biþe, welches mit þan mitunter, auch abweichend vom griech., wechselt. In den an erster stelle angeführten belegen bezeichnet þan eine dauernde, biþe die eintretende handlung, aber das ist nur zufall, denn es finden sich auch umgekehrt für biþe belege der dauernden und für þan belege der eintretenden handlung.

Biþe dient öfter als þan zur auflösung einer griechischen participialconstruction (meist einer absoluten). — Aber auch sonst steht es 1. bei einer vorzeitigen handlung a) in der vergangenheit, b) in der gegenwart (oder von allgemein giltigen vorkommnissen), c) (pag. 179.) in der zukunft; 2. bei einer gleichzeitigen handlung a) in der vergangenheit, b) in der gegenwart.

Anm. 1. Die dauer der handlung tritt hier auffallender nur Mt. IX. 10. hervor.

Anm. 2. Eine interessante abwechslung temporaler constructionen bietet L. II. 42. 43.

§. 144. (pag. 179.) Weniger gebräuchliche temporale conjunctionen sind Sunsei von vorzeitiger handlung bei alsogleich folgender haupthandlung.

Das modale swe nicht nur 1. von vorzeitiger, 2. sondern einmal auch von gleichzeitiger handlung.

Anm. L. XX. 37. kann swe temporal aufgefasst werden, aber es ist nicht unumgänglich notwendig.

Eine vorzeitige handlung bezeichnet auch der praepositionalausdruck afar þatei.

§. 145. (pag. 180.) Für eine gleichzeitige, an sich dauernde handlung, jedoch ohne berücksichtigung der länge der dauer, hat das gotische die conjunction

Miþþane(i),

welche gewöhnlich einen griech. infinitivausdruck, seltener einen absol. genitiv vertritt.

Anm. Hie und da sind temporalsätze auf die frage wann? auch anders eingeleitet: a) durch ei relativ; b) direct durch ein relativpronomen. —

§. 146. (pag. 181) Die vorzeitigkeit der handlung des hauptsatzes und die nachfolge der nebenhandlung bezeichnen die conjunctionen faurþizei und unte, aber bei unte wird auch die dauer der handlung betont, so dass die damit eingeleiteten sätze zur zweiten kategorie (auf die frage wie lange?) gehören.

Digitized by Google

Faurþizei

ist im ganzen nur neunmal belegt, und zw a) beide handlungen sind zukünftig, b) die haupthandlung fällt in die gegenwart, c) die haupthandlung ist vergangen.

B. *Sätze auf die Frage wie lange?*

§. 147. (pag. 181) Je nachdem das hauptgewicht der dauerbezeichnung auf den hauptsatz, oder auf den nebensatz fällt, sind zwei kategorien zu unterscheiden.

1. Bei der ersten ist der zusammenhang mit den sätzen auf die frage wann? noch ziemlich enge. Conjunction ist unte, durch welche der zeitpunkt bezeichnet wird, bis zu welchem die handlung des hauptsatzes andauert. Diese handlung selbst ist entweder a) vergangen, oder b) (pag. 182.) gegenwärtig, oder c) zukünftig.

Anm. Unte scheint noch adverb zu sein Mk. VIII. 17.

2. Statt unte pflegt auch der praepositionalausdruck und þatei einzutreten. —

Anm. Der ausgangspunkt der handlung ist näher bezeichnet durch fram þammei L. VII. 45 — (ähnlich Mk. IX. 21. durch ei.)

§. 148. (pag. 183.) Sätze der zweiten kategorie, in welchen die dauerbezeichnung die handlung des nebensatzes trifft, sind eingeleitet 1. wieder durch unte, 2. durch und þatei, 3. durch andere zusammengesetzte ausdrücke.

Anm. Nicht die dauer, aber die wiederholung der handlung bezeichnet swa ufta swe.

§. 149. (pag. 183.) Auch in temporalen satzgefügen pflegen correlationen einzutreten.

Die Modi in Temporalsätzen.

§. 150. (pag. 184.) I. Der regelmäszige modus der temporalsätze ist der indicativ und zw. gegen Erdmanns und Bernhardts regeln auch 1. nach fragesätzen, 2. nach imperativsätzen, 3. nach der negation.

§. 151. (pag. 185.) II. Der optativ steht im temporalsatze, wenn seine handlung an sich entweder verlangt. oder möglich, oder zweifelhaft, oder vergangen möglich, d. h. nicht wirklich ist. Der hauptsatz hat (auszer der [facultativ] assimilierenden wirkung seines optativs) keinen entscheidenden einfluss.

1. Der optativ praesentis steht a) als euktivus, b) als potential. Nach unte [pag. 186.] vielleicht auch final, d. h. wieder desiderativ; nach ei cum optativo ist er vielleicht durch assimilation veranlasst, obzwar er auch in diesen belegen überall aus den eigenen umständen des nebensatzes erklärlich ist.

§. 152. (pag. 186.) 2. Der optativ praeteriti findet sich a) wo durch den übergeordneten satz der ganze gedankencomplex in die vergangenheit versetzt ist; b) von vergangener möglichkeit, d h. von nichtwirklichkeit.

Digitized by Google

Anm. Faurþizei ist an allen belegstellen mit dem optativ verbunden. Man schliesst daraus mit vieler wahrscheinlichkeit, wenn auch nicht mit absoluter sicherheit, dass es überhaupt nur den optativ nach sich duldete.

Modalsätze.

§. 153. (pag. 187.) 1. Modalsätze sind sehr häufig in verkürzter form belegt u. zw. *a*) durch das participium praesentis der verba dicendi; — §. 154. (pag. 188.) *b*) auch anderer verba im praesentialen, §. 155. (pag. 189.), seltener im praeteritalen particip.

c) Manchmal hat das modale particip ein supplement (swe, swaswe) bei sich.

§. 156. (pag. 180.) 2 Als elliptische modalsätze können vergleichende ausdrücke angesehen werden.

a) mit swe, b) (pag. 190.) mit dem energischeren swaswe.

Eine interessante parallele eines elliptischen und eines nichtelliptischen satzes bieten J XVII. 11. und 22. —

c) (pag. 191.) Manchmal sind swe und swaswe nicht einfach vergleichend, sondern limitativ. —

Anm. 1. Limitativ sind sie auch bei annähernden zahlausdrücken.

Anm. 2. Swe ist correlativ und enumerativ. —

§. 157. (pag. 191.) Die vollständigen modalsätze sind entweder A) comparativ, oder B) consecutiv.

A) Die ersteren sind wieder 1. eigentlich comparativ, 2. proportional, 3. limitativ, 3. modale fragen.

1. Die comparativsätze sind eingeleitet durch swe oder swaswe a) ohne correlation, b) (pag. 192) mit correlation.

§. 158. (pag. 193.) 2. Proportional ist der modalsatz in einem einzigen belege.

3. Auch die limitativen sätze sind selten.

4. Die modalen fragen (pag. 194.) gehören eigentlich in die kategorie der nominalsätze, wo sie bereits vorgeführt sind. Sie werden eingeleitet durch hwaiwa, hwileiks, hwelauds, hwan filu.

5. Stellvertretend modal sind andere nominalsätze, und 6. auch zwei hypothetische sätze.

§. 159. (pag. 194.) B) Die consecutivsätze werden eingeleitet durch swe, swaswe, swaei, seltener durch ei, þei, þatei.

1. Die ersten drei sind wie auch gr. ὥστε manchmal nur mit dem infinitiv verbunden. Diese construction ist im ganzen selten, darf aber (pag. 195.) deshalb doch nicht als blosse nachahmung des griechischen angesehen werden, weil der sonst überall gewandte und unabhängige übersetzer sich gewiss durch die griechische construction nicht für gebunden erachtet hätte, wenn der blosse infinitiv dem gotischen sprachgebrauche völlig fremd gewesen wäre

2. (pag. 195.) Es folgen die belege der vollständigen consecutivsätze a) mit swe, b) mit swaswe, c) mit swaei —

Digitized by Google

Finale färbung verrathen II. Kor. VIII. 6. und G. II. 9.

Anm. Einigemal leitet swaei einen hauptsatz ein, wobei ei einen rest seiner ursprünglich demonstrativen kraft bethätigt.

§. 160. (pag. 196.) 3. Mit ei, þei, þatei sind consecutivsätze eingeleitet a) bei verwunderungsfragen, wobei der nebensatz mit auch den grund der fragestellung andeutet; b) nach aussagesätzen

Die Modi der Modalsätze.

§. 161. (pag. 197.) I. Der regelmäszige modus der modalsätze ist der indicativ, und zwar auch in solchen fällen, wo man nach Erdmanns theorie den optativ erwarten könnte. (Anm. Erdmann selbst subsumiert die comparativsätze seiner theorie nicht!)

Der indicativ steht 1. nach dem imperativ, 2. nach einem finalsatze, 3. nach der negation.

§. 162. (pag. 197.) Auch in consecutivsätzen 1. nach dem hortativ, 2. nach einem finalsatze, 3. nach fragesätzen, 4. nach der negation.

§. 163. (pag. 198.) II. Ganz unbedeutend ist die zahl der optativischen modalsätze, u. zw. ist der optativ 1. von fünf comparativsätzen in drei belegen potential, in zwei irreal.

Anm. In einem sechsten comparativsatze (I. Kor. V. 7.) ist der optativ durch directe modusattraction an das übergeordnete ei entstanden.

2. Von acht consecutivsätzen ist der optativ in drei desiderativ, in zwei irreal (pag 199.), in einem potential — in zwei relativ-consecutiven sätzen dubitativ.

Diese letzteren L. VII. 49. und R. IX. 20. haben interessante parallelen in L. V. 21. resp. in R. XIV. 4. — Überall ist ein fragesatz übergeordnet, und doch folgen, durch die eigenen umstände der nebensätze veranlasst, einmal dubitative optative, das anderemal indicative der sicheren annahme. Die frageform des übergeordneten satzes entscheidet eben gar nichts.

Adverbialsätze der Ursächlichkeit.

§. 164. (pag. 200.) In die kategorie der ursächlichkeit gehören causale, finale, hypothetische und concessivsätze.

Causalsätze.

1. Causalsätze treten verhältnismäszig selten verkürzt auf — und zwar in participialer form, in welcher manchmal die causale geltung mit der temporalen, modalen oder einer anderen vermischt ist.

a) Rein causale participien; b) causal temporale participien; c) (pag. 201.) modal causale participien; d) attributiv causale belege; e) participia absoluta.

§. 165. (pag. 201.) 2. die vollständigen causalsätze werden eingeleitet:

a) durch die ursprünglich temporalen conjunctionen unte und þande(i). Die mit unte sind bereits §. 49. (4.) angeführt.

Digitized by Google

Aus der verbindung mit verbis des affectes gewann unte auch objective bedeutung, ja es dient nach §. 49. (7.) 91 e. 92 e. scheinbar auch nur zur einleitung der indirecten rede.

b) (pag. 202.) Die mit þande eingeleiteten sätze sind §. 142. und dann wieder §. 245. besprochen.

c) An die temporal causalen sätze reihen sich natürlicher weise auch einige local causale, deren einleitung durch pronominale praepositionalausdrücke besorgt wird.

§. 166. (pag. 202.) 3. Die mit den objectiven conjunctionen þatei, þei, þeei, ei eingeleiteten causalsätze haben immer auch deutliche substantivische färbung.

Belege a) für þatei; b) für ni þatei; c) (pag. 204.) für þei — §. 168. (pag. 204.) für ei *α.* correlativ nach duþþe, *β.* ei an sich.

4. Causalsätze sind öfters auch durch in þizei eingeführt.

Anm. (pag. 205.) Nur enger verbundene hauptsätze liegen vor Tit. I. 5. 13.

Die Modi in Causalsätzen.

§. 169. (pag. 205.) Für die objective ursache ist regelmäsziger modus der indicativ, der in den meisten belegen auftritt.

Der optativ erscheint nur ausnahmsweise von einem zweifelhaften (subjectiven) grunde. Der charakter des hauptsatzes entscheidet gar nichts. Von den belegen folgen nur diejenigen, die nach Erdmanns theorie den optativ haben sollten (obzwar Erdmann wieder die causalen sätze nirgends seinen regeln subsumiert, mit ausnahme jener nach ni þatei, die er jedoch für consecutiv hält).

Die belege nach unte sind vorangestellt (mit ausdrücklichem hinweise darauf, dass nach §. 48. die meisten auch für parataktisch gelten können) u. zw. a) nach dem hortativ, b) nach finalem ei; c) nach optativischer frage; d) (pag. 206.) nach optativischer indirecter rede, e) nach negativen sätzen.

Überhaupt steht nach unte nur dreimal der optativ, immer in hypothet. periode: 1. der nichtwirklichkeit, 2. der möglichkeit.

§. 170. (pag. 207.) Auch die anderen causalsätze haben den indicativ a) bei hortativem, b) bei fragendem, c) bei irrealem, d) bei negativem übergeordneten satze.

Der optativ steht in causalsätzen 1. nach ni þatei, immer, mit einziger ausnahme: J. VI. 26., wo eine thatsächliche ursache angeführt wird, die ohne erfolg bleibt. — Sonst wird immer eine an sich zweifelhafte ursache im optativ angeführt, u. zw. rein causal in drei belegen; mit annäherung an objective geltung in 10 belegen.

Anm. Einige sätze nach ni þeei sind rein final.

2. (pag. 208.) Sonst sind nur drei fälle causaler sätze mit dem optativ zu verzeichnen, überall zweifelhafte ursachen vorführend.

Digitized by Google

Absichtsätze.

§. 171. (pag. 209.) 1. Verkürzt sind die absichtsätze a) gewöhnlich bei verbis der bewegung durch den infinitiv α) ohne du, β) (pag. 210.) mit du; so auch

§. 172. (pag. 210.) bei transitiven verbis ähnlichen sinnes.

§. 173. (pag. 211.) Durch das participp sind absichtsätze nur selten verkürzt. Viele von den stellen, die Hugo Gering Ztft. f. d. Ph. V. 378., 9. als finale participien anführt, lassen auch eine andere erklärung zu.

c) Manchmal wechselt unabhängig vom griech. texte verkürzter absichtsatz mit unverkürztem. (Pag. 212.) Interessant ist dieser wechsel an der von Gering angeführten stelle II. Kor. V. 11. 12.

§. 174. (pag. 212.) 2. Die vollständigen finalsätze werden eingeleitet a) durch ei ohne, und mit correlation; b) seltener durch þei, þeei; c) einigemal hat auch das temporale unte ganz deutlich finale färbung.

Die Modi in Finalsätzen.

§. 175. (pag. 213.) Der modus des finalsatzes ist ausnahmslos der optativ und zwar ursprünglich als euktivus oder desiderativus. Eine absicht, an deren verwirklichung dem sprechenden im augenblicke der rede noch gelegen ist, steht im opt. praesentis; eine absicht, an deren verwirklichung nicht mehr gelegen, oder deren verwirklichung unmöglich ist, im optat. praeteriti. In folge dessen hat der optativ praesentis statt bei übergeordnetem indicativ, imperativ und optativ praesentis, der optativ praeteriti nach einem praeteritum im hauptsatze, durch welches der ganze gedankencomplex in die vergangenheit versetzt wird. — Aber der sprechende kann auch bei einem praeteritum des übergeordneten satzes durch den opt. praesentis eine absicht als noch fortbestehend bezeichnen, und umgekehrt kann bei einem praesens im übergeordneten satze eine absicht als bereits abgethan gelten, woraus sich dann der opt. praeteriti auch nach einem praesens erklären lässt.

§. 176. I. Wir lesen sonach den optativus praesentis im finalsatze 1. nach dubitativem, 2. nach hortativem und desiderativem optativ, 3. nach dem imperativ wenn er a) ausdrücklich gesetzt, oder b) (pag. 214.) auch nur implicite im hauptsatze enthalten ist;

§. 177. (pag. 214.) 4. nach dem indicativ praesentis;

§. 178. (pag. 215.) 5. bei einem perfectum praesentiae, wobei es nicht ins gewicht fällt, ob griechisch bereits ein perfectum oder der aorist vorlag, wenn nur die situation einer vollendeten handlung in der gegenwart entspricht;

§. 179. (pag. 216.) 6. auch nach einem praeteritum wirklich vergangener bedeutung, wenn die absicht als fortbestehend bezeichnet wird, ja sogar

7. (pag. 217.) nach einem irrealen optativ, wenn ausgedrückt werden soll, dass an der verwirklichung der absicht noch immer gelegen ist.

§. 180. (pag. 217.) II. Dementgegegen steht der optativ praeteriti

1. nach erzählendem praeteritum, durch welches der ganze gedankencomplex in die sphäre der vergangenheit versetzt wird;

Digitized by Google

2. (pag. 218.) nach umschriebenem praeteritum passivi;

3. nach irrealem optativ;

§. 181. (pag. 218.) 4. offenbar auch nach dem perfectum praesentiae (wie im latein nach einem praesens historicum die nebenzeiten sowohl der haupt- als auch der historischen zeiten möglich sind!), wenn der redende das vergangene moment desselben im auge hat. — So denkt G. I. 4. izei gaf sik silban faur frawaurhtins unsaros, ei uslausidedi uns — der apostel in dem momente der rede an das historische ereignis der opferung Christi! d. h. er versetzt sich in die zeit, wo die in der gegenwart vollendete handlung ihren anfang nahm.

So kann der opt. praeteriti sogar nach einem praesens stehen: J. XIII. 18.

§. 182. (pag. 218.) Einigermaszen überraschend wechselt der optativ praes. und praeter. an fünf stellen der episteln: es ist jedoch immer nach einem perfectum praesens, nach welchem beide optative möglich sind, und beim opt. praeter. lässt sich immer das zurückdenken an das (historische) moment des eintretens der handlung herausfühlen, während der opt. praesentis die fortbestehende absicht betont. — Nebstdem gewinnt Ulfilas so auch die bei ihm so sehr beliebte abwechslung.

§. 183. (pag. 219.) 6. Die absichtsätze nach den ausdrücken der sorge, bemühung und furcht haben die form abhängiger fragen.

Wie nahe sich die absicht mit einer besorgten frage berührt, sieht man an stellen, wo eine griechische frage gotisch durch einen absichtsatz gegeben ist: Mk. XI. 13. Filip III. 12. III. 10. 11. Ř. XI. 13. — Wie hier griech. fragen got. durch absichtsätze, so sind umgekehrt griech. absichtsätze (nach μή, μήτι, μήποτε, μήπως) got. durch fragen übersetzt, u. zw.

a) (pag. 220.) je einmal durch niu und durch das exceptive nibai (obzwar letzteres auch einfach exceptiv-hypothetisch aufgefasst werden kann);

b) sonst immer durch ibai, welches, selbst positiv, eine negative antwort voraussetzt.

(In der anm. die belege für fragesätze nach ibai — Wenn die antwort nach ibai doch positiv vorausgesetzt wird, so muss im fragesatze selbst noch die negation entweder beim verbum oder direct bei ibai [also nibai] stehen.)

§. 184. (pag. 221.) Die belege für finales ibai und zw. zunächst die mit objectiver färbung. dann die rein finalen.

(Pag. 222.) G. V. 13. liegt nach ibai (negativer) hortativ vor, der nur aus bereits fest entwickelter finalgeltung des ibai begreiflich ist

7. Der modus ist nach finalem ibai stets der optativ und zw. meist der optativ praesentis. Nur 4 belege haben den optativ praeteriti mit offenbarem bezuge auf die vergangenheit.

In einigen mehrgliedrigen sätzen erscheint nach ibai der übergang vom optativ zum indicativ, der bereits §. 65. v 2. erörtert wurde.

Digitized by Google

Vertretungsverhältnisse.

§. 185. (pag. 222.) 1. Die absichtsätze berühren sich enge mit objectiven;
2. (pag. 223.) mit consecutiven sätzen.
3. Absichtsätze können die apodosis hypothetischer perioden vertreten (§. 264. 265).
4. Absichtsätze sind manchmal durch temporalsätze nach unte, einmal durch einen localsatz, einmal durch einen substantivsatz vertreten.

Hypothetische und concessive Sätze.

§. 186. (pag. 224.) Beide kategorien sind wesentlich gleich, und unterscheiden sich nur dadurch, dass in hypothetischen die bedingung eine folge hat, in concessiven keine folge hat, oder doch eine andere, als man erwartet hätte. Greifbar beweisen dies stellen, wo in einer und derselben protasis hypothesis und concession syntaktisch gleichwertig verbunden sind.

§. 187. (pag. 225.) Bedingung und folge können innerhalb eines einzigen satzes enthalten sein, oder sind auf zwei sätze vertheilt, die wieder parataktisch oder hypotaktisch sein können.

§. 188. (pag 225) Die bedingung kann auch in einem formal 1. temporalen, 2. relativen, 3. localen, 4. modalen. 5. objectiv consecutiven satze zum ausdruck kommen. — Regelmäszig steht de bedingung in einem nebensatze (der [anm.] als prioristisch meist voransteht), die folge in einem unabhängigen satze; aber auch dies ist nicht unumgänglich notwendig, da (pag. 226.) der parataktische satz: »reiche mir wasser, ich werde trinken,« oder in hypotaktischer form »wenn du mir wasser reichst, werde ich trinken« leicht in folgender art umformt werden kann: »reiche mir wasser, damit ich trinke« Cf. J. XVII. 1.

A. *Hypothetische Beziehungen innerhalb einfacher Sätze.*

§. 189. (pag 226.) Die bedingung kann stecken 1. im subjecte, wenn die aussage bestimmt nur auf dessen umfang beschränkt wird — zweimal auch im vocativ. —
2. (pag. 227.) einmal selbst im praedicate;
§. 190. (pag. 227.) 3. oft im objecte;
§. 191. (pag. 227.) 4 sehr oft im attribute und in der apposition.
§. 192. (pag. 228.) 5. im praedicatsnomen;
6. (pag 229) in adverbialbestimmungen.
7. In I. Kor. I 23. ist der ganze satz bedingung zu den appositionen.

§. 193. II. Gerade so wie alle diese belege, sind die fälle zu beurtheilen, wo die bedingung in einem particip enthalten ist, was am besten aus den stellen zu ersehen ist, an welchen griech. participien durch got. adjective gegeben sind oder umgekehrt.

§. 194. (pag. 230) Das hypothetische particip ist entweder 1. subject, oder §. 195. 2. object; oder §. 196. (pag. 231.) attribut.

Digitized by Google

Anm. Alle diese participien könnten in relativsätze verwandelt werden, die eine hypothetische protasis obenso vertreten könnten, wie die wirklich in in diesem sinne gebrauchten relativsätze (§. 250. ff)

§. 197. (pag. 232) 4. Das particip ist praedicatsbestimmung.

§. 198. (pag. 233.) Supplemente concessiver participien.

§. 199. (pag. 233.) Absolute participialconstructionen in hypothetischem oder concessivem sinne.

B. *Hypothetische Beziehungen in parataktischen Sätzen.*

§. 200. (pag. 234.) 1. Beide sätze sind asyndetisch angereiht — dreimal ist die bedingung im zweiten satze enthalten.

§. 201. (pag. 235.) 2. Beide sätze sind aussagesätze und durch eine conjunction verbunden.

§. 202. (pag. 235.) 3. Der vordersatz fragend, der nachsatz aussagend oder imperativ.

§. 203. (pag. 236.) 4. Der vordersatz aussagend, der nachsatz fragend.

§ 204. (pag. 236.) 5. Vordersatz und nachsatz sind selbstständige fragen; darunter (pag. 237.) einige mit moduswechsel (der schon § 65. besprochen ist).

§. 205. (pag. 237.) 6. Der vordersatz euktiv, der nachsatz imperativ.

7. Hypothetische beziehungen zwischen gleichstufig abhängigen sätzen.

§. 206. (pag. 238.) Der vordersatz im imperativ; dazu der nachsatz a) im indicativ;

§. 207. (pag. 238.) b) der nachsatz optativisch; oder c) imperativisch.

§. 208. (pag. 239) a) concessive sätze verbunden durch jah — α) beide aussagend; β) der nachsatz fragend; γ) beide sätze fragend; δ) beide imperativ.

§. 209. (pag. 240.) b) concessive sätze verbunden durch iþ· α) beide aussagend; β) die protasis fragend, γ) beide sätze fragend.

§. 210. (pag. 240.) c) concessivsätze verbunden durch þan, aþþan;

d) durch ak, akei;

e) (pag. 241.) durch swеþauh.

C. *Wirkliche hypothetische und concessive Satzgefüge.*

§. 211. (pag. 241.) Die gotische übersetzung ist in bezug auf diese sätze ganz unabhängig vom griechischen texte, und erreicht mit scheinbar ärmeren mitteln im ganzen doch eine genauere ausdrucksweise, als selbst das neutestamentliche griechisch.

1. Zunächst kommt es darauf an, wie der vordersatz ausgedrückt wird, und zwar:

I. als objectiv kühle, uninteressirte setzung eines falles wird die bedingung durch den indicativ ausgedrückt. Das hauptgewicht fällt auf die folge. (Anm. In einigen belegen ist die bedingung keine blosse setzung, sondern berufung auf ein factum. Der satz ist dann nur formal hypothetisch, in wirklichkeit causal. Aber das bestätigt nur unsere theorie. Wenn der redende

Digitized by Google

eine thatsächliche ursache in hypothetischer form setzt, so deutet er damit ganz unzweifelhaft an, dass er von der wirklichkeit oder nichtwirklichkeit derselben für den augenblick absichtlich abstrahiert, und die aufmerksamkeit hauptsächlich auf die folge lenken will!)

Diesem got. indicativ entspricht griech. *εἰ* cum. indic. und oft auch *ἐάν* cum conjunctivo.

II. (pag. 242.) Der redende spricht die bedingung vom stiindpunkte seines subjectiven interesses aus, sei es, dass er ihr eintreten wünscht, oder es als möglich oder als zweifelhaft oder als von verschiedenen umständen abhängig betrachtet; er verhält sich selbst nicht kühl zu derselben, sondern ist an deren eintreten oder nichteintreten persönlich lebhaft interessiert. So weit die bedingung nicht von vornhinein für nichtwirklich ausgegeben wird, findet sie ihren ausdruck im optativ praesentis. — Im griech. texte steht oft, aber nicht immer *ἐάν* mit dem conjunctiv; im klassischen griechisch stünde eher *εἰ* mit dem blossen optativ.

Anm. 1. Bernhardt widerspricht seiner eigenen theorie von der bedeutung des optativs, wenn er Zft. f d. Ph. VIII. s. 24. sagt, dass es bei optativischer protasis nicht in betracht kommt, ob sich die bedingung verwirklichen kann oder nicht.

Mit der abhängigkeit von umständen stimmt es überein, dass bei unterordnung der ganzen hypoth. periode unter einen anderen optativ auch die protasis sich leicht assimiliert, obzwar gerade die hypothetischen perioden am wenigstens geneigt sind, ihren eigenen charakter aufzugeben und sich dem regierenden satze anzugleichen.

III. Die bedingung wird von vornehinein als nicht wirklich ausgesprochen, u. zw. passend durch den optativ praeteriti, weil vergangener wunsch, vergangene möglichkeit eben durch die vergangenheit als nicht realisierbar bezeichnet wird.

§. 212. (pag. 242) 2. Die form des nachsatzes ist nur in einem beschränkten masse von der protasis abhängig — dies schon im griechischen, und noch mehr im gotischen, wo man geradezu behaupten kann, dass bei jeder protasis der nachsatz principiell alle formen des selbstständigen hauptsatzes annehmen kann. — Freilich folgt (pag. 243.) aus der natur der indicativischen protasis am selbstverständlichsten auch indicativische apodosis, und noch constanter auf irreale bedingung auch irreale folge, und so entsprechen einander got. und griech. die realen und irrealen perioden ziemlich genau; aber die abweichungen sind doch so zahlreich, dass man an der absoluten unabhängigkeit des gotischen nicht zweifeln kann.

§. 213. (pag. 243.) Die hypothetischen conjunctionen sind: positiv jabai; negativ, wenn die negation die ganze bedingung trifft, niba, nibai, wenn sie nur zu einzelnwörtern gehört, jabai ni — Es sind eigentlich fragepartikeln. (Anm. Übersicht der bisherigen ansichten über die etymologie des jabai.) — Auch jabai ist J IX. 25. in der frage belegt, sonst steht dafür positiv immer das nicht hypothetische iba, ibai — dementgegen aber negativ fragend wie hypothetisch immer niba, nibai.

Digitized by Google

(Pag. 244.) Die perioden I. und II. kategorie müssen immer diese einleitenden conjunctionen haben. — (Jabai ist manchmal durch swepauh, niba durch þau, hvan, aufto verstärkt und modificiert.) Die irreale periode erscheint dagegen oft ohne conjunction, welche entweder durch die negation ni, oder durch die den gegensatz zur wirklichkeit treffend bezeichnende adversative partikel iþ vertreten ist. — Die conjunctionslose form dieser periode ist als das ursprünglichere, die anwendung von jabai, nibai als erst durch die analogie der I. und II. art entstanden anzusehen.

Die concessiven vordersätze sind ebenfalls durch jabai, niba eingeleitet. die manchmal durch jah oder þauh verstärkt sind.

§. 214. (pag. 244.) Der nachsatz der I und II. kategorie ist meist ohne weitere conjunctionen angeschlossen; nur ausnahmsweise findet sich noch jah, swa und sai. — Die irreale apodosis enthält jedoch regelmäszig das limitative þau (jah þau, þauh) oder aiþþau, welches dem griech. ἄν entspricht, und einigemal auch nach vordersätzen der I u. II. art eintritt. — Die apodosis der concessivperioden ist entweder durch adversatives iþ, akei, aþþan eingeleitet oder der concessive charakter ist durch die schwächeren partikeln aiþþau, þannu, swepauh nicht selten sowohl in der protasis als auch in der apodosis bezeichnet.

In der aufzählung der belege schicken wir diejenigen voraus, die den griech. realen (im vordersatze εἰ mit dem indicativ, im nachsatze indic. oder imperativ) entsprechen

§. 215. (pag 245.) I. a) Vordersatz und nachsatz im indicativ u. zw.

α) Die apodosis ein aussagesatz (darunter einige elliptisch, pag. 246.)

§. 216. (pag. 246.) β) Die apodosis ein fragesatz (im vordersatz der indicativ trotz Erdmanns und Bernhardts regeln!)

§. 217. (pag. 247) Der nachsatz ein imperativsatz (im vordersatz trotzdem wieder der indicativ!) — J. XVIII. 23. und Filem. 17. 18. sind besonders hervorzuheben, weil sie durch ihren dilemmatischen charakter wieder unsere theorie bestätigen. Im dilemma schlieszen einander nämlich die contrastierenden bedingungen aus, und doch werden sie gleich indicativisch »gesetzt«, weil es dem sprechenden eben mehr auf die verschiedenen folgen ankommt.

§. 218. (pag. 248) Concessive belege zu I. a. u. zw. α) ohne besondere bezeichnung des concessiven charakters;

§. 219. (pag. 248.) mit besonderer bezeichnung desselben.

§. 220. (pag. 249.) Von concessivperioden sind einige satzgefüge zu unterscheiden, in denen swepauh nur eine energische hervorhebung der bedingung bezeichnet, also bei jabai rein nur verstärkend ist.

§. 221. (pag. 249.) I. b. Im vordersatze der indicativ für griech. ἐάν mit dem conjunctiv. Die belege sind zahlreich, und sie beweisen ganz ausnehmend die selbständigkeit des gotischen, weil der übersetzer, wenn er ἐάν c. conj. enge hätte nachahmen wollen, seinen optativ zur verfügung hatte. Aber er versetzte sich offenbar sehr genau in die situation und blieb bei seinem indicativ, wo immer er ein »reales« verhältnis herausfühlte. Sehr gut ersieht man diesen stand der dinge in einigen dilemmatischen belegen.

Digitized by Google

§. 222. (pag. 250.) Aufzählung der weiteren belege.

§. 223. (pag. 251.) Negative vordersätze (hypothetische und [pag. 252.] concessive).

§. 224. (pag. 252.) I. c. Indicativische vordersätze bei optativischem nachsatze sind im ganzen nicht zahlreich, aber doch oft genug belegt, um ihre möglichkeit über jeden zweifel zu erheben. Die zahl derselben stellt sich gröszer heraus, wenn man auch die vertretend-hypothetischen (d. h. relativen oder temporalen) sätze in betracht zieht. Der optativ im nachsatze ist entweder 1. adhortativ, oder 2. concessiv, oder 3. dubitativ.

§. 225. (pag. 252.) II. In optativischer protasis ist der modus (nach § 211. II.) 1. entweder selbstberechtigt, oder 2. assimiliert.

1. Im ersteren falle bedeutet der optativ immer ein lebhaftes interesse des redenden an dem eintreten der bedingung; der nachsatz kann wieder alle formen des unabhängigen hauptsatzes haben, und es ist gewiss bemerkenswert, dass die optativischen nachsätze trotz des optativs in der protasis, gegenüber den indicativischen in der minderheit sind. Im griechischen steht entweder ἐάν mit dem conj. oder εἰ mit dem indicativ; aber der übersetzer richtete sich offenbar nur nach seiner auffassung der situation.

II. a) (pag. 253.) Im vordersatz der optativ, im nachsatz der indicativ.

§. 226. (pag. 253.) II. b) Im vordersatz der optativ, im nachsatz der adhortativ. — Bernhardt sieht den hortativ der apodosis als grund des optativs in der protasis an, aber er irrt gewiss, weil 1. vor imperativischer apodosis doch die protasis etwa in 20 fällen den indicativ hat (Anm. Hinweis auf unsere abhandlung: Über den Einfluss des Hauptsatzes auf den Modus des Nebensatzes im Gotischen); 2. weil in gleichem falle einigemal der modus der protasis wechselt; 3. weil der optativ auch vor indicativischer apodosis steht; 4. weil der optativ überall einzig aus dem lebendigen interesse des sprechenden leicht zu erklären ist.

(Pag. 254.) Der optativ ist im vordersatze α) euktiv, β) dubitativ, γ) potential.

II. c) Im vordersatz und nachsatz potentialer optativ.

§. 227. (pag. 254.) Concessive belege dieser kategorie gibt es im ganzen nur fünf. Das hängt mit der natur des concessiven verhältnisses zusammen: wenn nämlich eine bedingung keine folge hat, so hat der redende nur selten ursache, ein besonderes interesse an derselben an den tag zu legen.

Die concessive eigenart ist übrigens in keinem dieser belege durch ein besonderes mittel bezeichnet.

§. 228. (pag. 255.) Der unterschied im interesse des redenden an der bedingung tritt besonders dort lebhaft zutage, wo unter augenscheinlich gleichen verhältnissen ein moduswechsel platz greift. Belehrend ist J. VIII. 51., wo der Heiland einen fall einfach setzt und seine sichere folge andeutet, während gleich im v. 52. die juden ihre gotteslästerischen zweifel an seinen worten durch den optativ ausdrücken.

In mehrgliedrigen vordersätzen ist der übergang vom indicativ zum optativ nicht, wie Bernhardt meint, dadurch veranlasst, dass die »entferntere« be-

Digitized by Google

dingung optativisch geworden wäre, weil in vielen belegen mehrgliedrige vordersätze lauter indicative aufweisen (z. b. I. Kor. XIV. 23., was Bernhardt selbst ohne bemerkung anführt) und weil in anderen der optativ (der möglichkeit) vorangeht und der indicativ der blossen setzung nachfolgt.

§. 229. (pag. 256.) Noch klarer tritt die sache L. IV. 3. 9. und 7. hervor, in der dreifachen versuchung des Heilandes durch den teufel, welcher zweimal v. 3. und 9. durch jabai sunus sijais guþs seinen zweifel ausdrückt, und in der mitte zwischen diesen beiden optativen den indicativ der kühlen setzung anwendet. Ähnlich verhält sich die Sache L. VI. 32. 34.

In J. VI. 53. (und I. Kor. XI. 27.) liegt eine steigerung (von der objectiv kühlen setzung) zum sympathisierenden optativ vor.

§. 230. (pag. 257.) 2. Bei abhängigkeit der ganzen hypothetischen periode von ei kann man den optativ des vordersatzes wohl als durch den übergeordneten optativ beeinflusst anerkennen, u. zw. auch wenn statt ei c. opt. eine kürzung durch den infinitiv, oder (pag. 258.) durch das particip vorliegt. Aber überall lässt sich der optativ auch aus der situation der protasis allein erklären; und dass die assimilierende kraft des übergeordneten optativs an sich nicht hinreichte, die postulierte gestalt des vordersatzes zu ändern, ersieht man klar aus den weiter ausgeführten belegen für den optativ der nichtwirklichkeit (J. IX. 22.) und für den indicativ trotz der potentialen apodosis.

§. 231. (pag. 258.) Die dilemmatischen disjunctionen mit jaþþe-jaþþe haben concessive bedeutung. Sie sind meist elliptisch, und es ist nicht leicht zu entscheiden, welcher modus zu ergänzen ist. Nach dem dilemmatischen charakter kann man meist auf den indicativ schlieszen; aber der optativ war möglich und wurde (auch ganz unabhängig vom griechischen texte mit dem indicativ wechselnd!) angewandt.

I. Kor. X. 31. steht zweimal der potential, einmal der indicativ der allgemeinen setzung!

Es folgen die belege für den indicativ nach jaþþe-jaþþe — dann (pag. 259.) die drei belege für den optativ, wovon der erste leider unvollständig überliefert ist, der dritte abweichend vom griechischen eigentlich alle drei optative direct von ei abhängig macht. (Anm. Bernhardts interpunction dieser stelle [komma nach aljaþro!] ist gekünstelt.)

§. 232 (pag. 259.) Anm. 1. Einmal ist jaþþe-jaþþe supplement beim participium.

Anm. 2. Die belege mit dem defectiven optativ wiljau beweisen nichts und sind deshalb nicht in betracht gezogen worden.

§. 233. (pag. 260.) III. Die nichtwirkliche bedingung wird sehr passend durch den optat. praeteriti ausgedrückt; der nachsatz ist regelmäszig wieder nichtwirklich, d. h. abermals im opt. praeter. Das griech. hat im vodersatz *εἰ* mit dem hist. indicativ, im nachsatz den hist. indicativ mit *ἄν*. Dieses pflegt in der neutestamentlichen *κοινή* auch zu fehlen. — Gotisch ist es durch þau, (verstärkt þauh, aiþþau) nachgeahmt, das ebenfalls nicht unumgänglich

Digitized by Google

notwendig ist, und nicht nur überall wo ἄν fehlt, sondern auch an einigen anderen stellen nicht gesetzt ist.

Bei irrealer protasis ist auch indicativische oder potentiale apodosis möglich und wirklich belegt.

Ob die nichtwirklichkeit selbst in die gegenwart oder in die vergangenheit fällt, kann im gotischen nicht ausgedrückt werden und in dieser beziehung ist das griechische im vorteile. Doch lässt der context nirgends einen zweifel entstehen. Es folgen die belege:

§. 234. (pag. 260.) III. a) für irreale perioden ohne conjunction (mit der negation).

§. 235. (pag. 261.) Die conjunction ist durch iþ vertreten, welches ein einzigesmal (L. VII. 39.) an zweiter stelle steht.

§. 236. (pag. 261.) III. b) Irreale perioden mit conjunctionen. (In G. IV. 15. bleibt die periode natürlich auch nach einem übergeordneten praesens irreal.) —

§. 237. (pag. 262.) III. c) Potentiale apodosis bei irrealer protasis ist im ganzen dreimal belegt, darunter einmal in der abhängigkeit

§. 238. (pag. 262.) Sk. I. 6. enthält eine durchs participium verkürzte irreale protasis, bei welcher jabai als supplement des particips fungiert. Vollmer und Bernhardt conjecturieren wahrscheinlich genug sunjaba für jabai, doch ist die möglichkeit der überlieferung nicht völlig zu bestreiten.

IV. Unvollständige hypothetische Perioden.

§. 239. (pag. 263.) 1. Die fälle, wo leicht zu ergänzende formen des verb. substantivum (ist, sind und ähn) ausgelassen sind, werden hier nicht besonders vorgeführt. -- Aber wesi ist zu ergänzen G. II. 21. — wulþus ist II. Kor. III. 11. — Die ganze apodosis ist vertreten durch þata Mk. IX. 22. (obzwar man þata auch als die directe rede einführend auffassen könnte nach §. 92. b).

§. 240 (pag. 263.) 2. Die ganze apodosis ist zu ergänzen Mk. VIII. 12. J. VI. 62. — So auch J. VII. 23., wenigstens nach dem gotischen wortlaute, der ein iþ mehr hat, als das griechische. Freilich könnte man iþ nach seiner etymologie als = ἐπί ansehen, d. h. als reines adverb — oder auch die periode nicht hypothetisch, sondern concessiv auffassen. — Die apodosis fehlt auch: E. III. 2. (obzwar sie hier vielleicht doch folgt, aber erst im v. 8.) dann II. Th. II. 3. L. XIX, 42. J. IX. 7. 10.

§. 241. (pag. 265.) 3. Weniger schwierigkeiten bieten zahlreichere stellen, an denen aus dem vorangehenden texte oder überhaupt aus der situation ein schluss gezogen wird, der als nachsatz zu einer hinzugedachten protasis »wenn sich die sache so verhält, dann...!« gelten kann.

§. 242. (pag. 265.) Wenn in einem solchen falle eine concessive protasis vorausgesetzt wird, so pflegt die apodosis mit der partikel swebauh versehen zu sein.

*

Digitized by Google

An drei ähnlichen stellen liegt offenbar eine irreale apodosis vor. Mk. XIV. 5. I. Kor. V. 9. Sk. I. b

Etwas zweifelhafter sind zwei vom griech. texte ganz abweichende stellen J. VII. 47. 48. und R. IX. 11.

§. 243. (pag. 266.) 4. Aus ellipsen erklärt sich endlich der umstand, dass hypothetische conjunctionen in abgeschwächter geltung beinahe nur als adverbien fungieren, d. h. die ganze protasis vertreten. Belehrend sind fälle, wo Ulfilas statt der griech. ellipse den vollständigen vordersatz einfügt (L. XIV. 32. J. XIV. 2.).

a) Am öftesten erscheint elliptisch niba = auszer dass, (deshalb auch exceptiv genannt): α) vor einem einfachen satzgliede; β) vor nachfolgendem (nicht hypothetischem) nebensatze.

Öfters verbunden mit þatei; dann (pag. 267.) auch blosses niba für niba þatei; einmal jabai ni, und einmal blosses ni.

§. 244. (pag. 267.) b) Ganz wie niba erscheint auch alja, und da dieses sonst nirgends als hypothetische conjunction fungiert, so liefert es zugleich den beweis, dass auch niba in gleicher lage nur mehr in adverbieller geltung gefühlt wurde.

c) Endlich erscheint in gleicher geltung aiþþau (welches einmal noch mit modalem þau verbunden, einmal auch allein, concessiven sinn enthält).

D. *Vertretungsverhältnisse.*

I. Temporalhypothetische Satzgefüge.

§. 245. (pag. 268.) 1. Schon in der parataxis temporaler bedeutung kann man ein hypothetisches oder concessives verhältnis herausfühlen.

2. Unter den hypotaktisch temporalen satzgefügen conditionaler färbung stehen obenan die sätze mit þande(i), welches R. XI. 16. direct dem jabai gleichgestellt ist und deshalb auch von Gabelentz und Loebe wirklich unter den conditionalen conjunctionen angeführt wird.

Auszer þande haben auch þan und biþe oft, die übrigen temporalen conjunctionen seltener hypothetischen sinn.

In bezug auf die modi verhalten sich temporalhypothetische gefüge genau so, wie die rein hypothetischen.

§. 246. (pag. 268.) α) Belege für indicativische vordersätze mit þande(i), β) (pag. 269.) ähnliche mit causaler, γ) mit mehr temporaler färbung; δ) optativische belege.

§. 247. (pag. 269.) Indicativische belege für þan und biþe;

§. 248. (pag. 270.) für die übrigen temporalen conjunctionen.

§. 249. (pag. 270.) Optativische belege temporalhypothetischer sätze — (darunter [pag. 271.] ein einziger für den irrealen optativ: L. XIV. 29.).

II. Relativhypothetische Satzgefüge.

§. 250. (pag. 271.) Relativsätze übernehmen die hypothetische function sehr oft; dies schon deshalb, weil Ulfilas viele hypothetischen participien (und

Digitized by Google

ähnliche einfache satzglieder) lieber auflöst, um nicht nur in den geist des originals genauer einzudringen, sondern auch um möglichst klar und verständlich zu dolmetschen.

Wie leicht übrigens durch den relativsatz eine bedingung zum ausdruck kam, ersieht man am deutlichsten daraus, dass got. relativsätze direct griech. conditionalsätze vertreten und umgekehrt; oder dass relative formen mit hypothetischen in gleicher geltung neben einander stehen, ja (pag. 272.) sogar innerhalb einer und derselben mehrgliedrigen protasis relativa mit jabai wechseln.

§. 251. (pag. 272.) Relativhypothetische sätze für griechische einfache (nicht participiale) satzglieder gibt es im ganzen 14. Keiner davon ist concessiv — Die modi stimmen mit gewöhnlichen hypoth. sätzen überein.

§. 252. (pag. 273.) Relativhypothetische sätze für griechische participien sind a) indicativisch (mit indicativischem, optativischem, imperativischem nachsatze, und trotz der abhängigkeit von ei...) darunter mehrere concessiv.

b) (pag. 274.) b) optativisch (bei indicativischem und hortativem nachsatze.)

§. 253. (pag. 274.) Relativhypothetische sätze für griech. vollständige relativsätze u. zw. wieder a) (subject- und objectsätze) indicativisch beim indicativ im nachsatze (darunter mehrere concessive).

§. 254. (pag. 275.) Der indicativ der protasis hält sich auch beim adhortativ oder imperativ der apodosis.

§. 255. (pag. 276.) Attributivsätze gleicher art.

§. 256. (pag. 276.) Ähnliche sätze optativisch.

§. 257. (pag. 277.) Wie in formal hypothetischen sätzen der indicativ mit dem optativ wechselt, so geschieht es auch in relativhypothetischen sätzen und hier wie dort sieht man, dass durch den indicativ die blosse (kühle) setzung des falles, durch den optativ aber eine bedingung zum ausdruck gelangt, an welcher das subject ein ausgesprochenes interesse hat. — Es liegt eine gradation darin, die dem griechischen fremd ist. — Da sie jedoch (pag. 278.) zugleich nur auf der augenblicklichen subjectiven stimmung des redenden beruht, ohne sich unumgänglich aus der situation zu ergeben, so gibt es auch belege, wo sie nicht zum durchbruch gelangte.

§. 258. (pag. 278.) Weitere belegstellen für den moduswechsel — J. XII. 44. und 46. weist eine andere ursache des übergangs auf, nämlich die eintretende abhängigkeit der ganzen periode: der optativ ist assimiliert.

In Mk. X. 29. 30. und E. IV. 28 ist der optativ ein auf die vergangenheit bezogener potential.

III. Localhypothetische Sätze.

§. 259. (pag. 279.) Auch in einigen localen relativsätzen kann man das hypothetische verhältnis verfolgen — Dieselben sind wieder a) indicativisch, darunter einige concessiv; oder b) optativisch.

Digitized by Google

IV Modalhypothetische Sätze.

§. 260. (pag. 279.) In modalsätzen treten hypothetische oder concessive beziehungen nur selten hervor; doch kann man dieselben einigen stellen unterlegen.

V. Objectiv hypothetische Sätze.

§. 261. (pag. 280.) Die fälle, in denen eine logisch hypothetische protasis in wirklichkeit die form eines mit ei oder unte eingeleiteten satzes aufweist, sind ziemlich zahlreich. An einigen stellen entspricht gotisches ei direct griechischem *εἰ*, als ob es mit demselben identisch wäre, was. syntaktisch wenigstens, gewiss nicht der fall ist Unter den belegen ist einer mit concessivem sinne.

§. 262. (pag. 280.) Aber die vorgeführten stellen scheiden sich offenbar in zwei kategorien, in einer ist ei objectiv (= dass), in der anderen final (= damit).

In II. Kor. V. 15, wo statt ei auch þatei in gleichem sinne zu stehen scheint, ist es doch lieber als tautologisch mit dem vorangehenden þata (wie das entsprechende griech. *τοῦτο, ὅτι*) und die sätze für parataktische hauptsätze anzusehen.

Nach analogie obiger fälle kann man dann in einigen perioden mit ei, obzwar es a) gr. *ὅτι*, b) gr. *ἵνα* übersetzt, doch logisch eine hypothetische wechselbeziehung verfolgen.

§. 263. (pag. 181.) enthält die gleichartigen belege für unte.

E. *Umgestaltete Satzgefüge.*

§. 264. (pag. 282.) Ziemlich häufig liegt hypothetische wechselbeziehung in satzgefügen vor, deren protasis ein hauptsatz, die apodosis ein finalsatz ist. Sie setzen die stufe der parataxis voraus, aus welcher nur in einer anderen richtung, obzwar logisch gleichbedeutend, eine hypotaxis anderer art als die formell conditionale hervorgegangen ist. Aus der parataxis »reiche mir wasser, ich werde trinken« kann sich entweder »wenn du mir wasser reichst, werde ich trinken,« oder »reiche mir wasser, damit ich trinke« entwickeln.

In den belegen, welche der gotische text nach dem griechischen (mit wenigen abweichungen) bietet, ist die protasis meist imperativisch, aber auch euktiv, fragend, aussagend oder dubitativ.

Belehrend ist L. VI. 37., wo abweichend vom griechischen eine formell finale apodosis mit einigen einfach aussagenden hauptsätzen wechselt.

1. Die protasis imperativisch — Der hortativ (pag. 283.) ist einigemal durch bidjan mit dem infinitiv umschrieben.

§. 265. (pag. 283). 2. Die protasis euktiv; 3. aussagend; 4 fragend; 5. dubitativ.

Vordersatz und nachsatz sind (anakoluthisch) final: Mk. V. 23.

* * *

Auf s. 284. sind einige bei der correctur übersehene anmerkungen nachgetragen.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ROZPRAVY
ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠK
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ V

ROČNÍK III. TŘÍDA III.

BADÁNÍ
V OBORU SKL
JAZYKŮV INDOEVROPSK

PODÁVÁ

Dr. J. KVÍČALA.

ČÁST I.

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIS
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.
1894.

Digitized by Google

Digitized by Google

ROZPRAVY
ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ V PRAZE.

ROČNÍK III. TŘÍDA III. ČÍSLO 1.

BADÁNÍ
V OBORU SKLADBY
JAZYKŮV INDOEVROPSKÝCH.

PODÁVÁ

DR. J. KVÍČALA.

ČÁST I.

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.
1894.

Digitized by Google

PŘEDLOŽENO DNE 11. ČERVENCE 1898.

TISKEM J. OTTY V PRAZE

Digitized by Google

PŘEDMLUVA.

Od počátku své činnosti akademické pěstoval jsem vždy se zvláštní zálibou studia syntaktická. Hlavní výsledky těchto studií podávám posluchačům svým v akademických čteních již od r. 1860. V rozličných publikacích uveřejnil jsem část těchto výsledků, ale jen skrovnou část. Nyní však z některých příčin odhodlal jsem se k uveřejnění těchto studií byť i ne soustavnému, předce obšírnějšímu.

Vede mne k tomu hlavně snaha, abych přispěl, pokud mi to možno, k horlivějšímu a bedlivějšímu pěstování syntaktických studií, která jsem vždy za *nejdůležitější* část jazykovědy pokládal a kterým posud *poměrně* málo péče bylo věnováno, tak že novým pracovníkům zbývá mnoho látky.

Vědecká skladba nemůže býti jiná než *historická*. Badatelé musí se snažiti, aby vyskoumali, pokud to vůbec možno, *původní* syntaktický význam tvarů a vazeb, aneb aspoň tu syntaktickou platnost, kterou dle památek zachovaných a dle vědecké kombinace za *nejstarší* sluší pokládati. Na tom základě pak musí badatelé další vývoj historickým způsobem sledovati.

Mnohé velmi důležité příspěvky jsou v tomto směru podány dříve od Boppa, Potta, Kühnera a j., v novější době zvláště od Delbrücka, Brugmanna a j.

Avšak největší část práce ještě zbývá. Tak na př. řecká a latinská skladba, co se praktické stránky týká, jest v mnohých soustavných dílech i monografiích velmi důkladně spracována. Ale každý, kdo v oboru řecké a latinské skladby sám podniká samostatné práce vědecké, jest si toho vědom, že nesčíslné množství otázek syntaktických v těchto jazycích posud není *historickým* způsobem objasněno.

Digitized by Google

Co se germanských jazyků týká, jest velmi drahocenným základem syntaktických studií IV. část velikolepého grammatického díla Grimmova. Jakub Grimm snažil se *historický* vývoj zjevů syntaktických vyložiti a objasniti, a to na mnoze se zdarem zřejmým. Avšak na újmu bylo badáním Grimmovým, že srovnávání germanštiny s jinými jazyky indoeuropskými, ačkoli se nezřídka v díle Grimmově vyskytuje, předce není tak rozsáhlé a všestranné, jak toho jest potřebí.

Velmi důležité příspěvky k vědecké skladbě gotštiny, a sice také k historickému skoumání skladby podal kollega a přítel můj prof. Mourek; výsledků jeho badání svým časem v dalším pokračování svých studií syntaktických rozsáhlou měrou užiji.

V oboru slovanštiny skladbě posud poměrně skrovného pěstování se dostalo. Miklosichova veliká práce syntaktická (IV. svazek Srovnávací grammatiky) jest velmi záslužná; ale srovnávání slovanštiny s ostatními jazyky indoeuropskými jest v tomto znamenitém díle předce jen nedostatečně provedeno. Miklosich podal cenné a důležité příspěvky ku poznání historického vývoje skladby slovanských jazyků; avšak že hojné otázky, jež se v této příčině položiti musí, od Miklosiche rozřešeny nejsou, o tom se každý, kdo syntaktická badání v tomto směru podniká, přesvědčiti může. Na mnoze podává Miklosichova práce syntaktická jen material, ne soustavné a vědecké spracování. Zvláště co se skladby českého jazyka týká, není Miklosichovo dílo dostatečné. Jeví se to již v tom, že Miklosich při sbírce materialu českého nepočínal si samostatně, nýbrž že spolehal na sbírky cizí, které jsou zajisté záslužné, ale nejsou vždycky na základě přísně vědeckém založeny. Není tuším potřebí podotknouti, že tím, co zde řečeno, nikterak nechci zlehčovati a snižovati zásluhy skutečně převeliké díla Miklosichova.

Cenné a důležité příspěvky k české a vůbec slovanské skladbě podány jsou od rozličných badatelů, mezi nimiž zvláště připomenouti sluší prof. M. Hattalu a školního radu Fr. Bartoše. Ale celkem jest zajisté oprávněno tvrzení, že skladbě slovanštiny a zvláště češtiny nedostalo se posud náležitého spracování, při čemž ovšem míním spracování *skutečně vědecké,* které dle mého přesvědčení musí míti ráz *historický.* Pouhá konstrukce skladby, utvořená *jenom* na základě pravidel logiky, jest *prakticky* užitečná, je-li obratně provedena, ale nevyhovuje požadavkům přísné vědy. Bylo by velmi

Digitized by Google

žádoucno, kdyby u nás syntaktickým studiím větší píle a pozornost byla věnována.

Podávám zde příspěvky, ne soustavnou práci; ale míním předce, že formalným upravením těchto příspěvků a jich pořadem hlavní rysy toho naznačeny jsou, jaký ráz a směr by soustavná práce míti měla.

V příspěvcích těch budu pokračovati, a podám příště nejdříve v II. části dodatečné příspěvky k nauce o zájmenech. V těchto dodatcích zvláště obsaženy budou nové důvody, kterými výklad svůj o vzniku a původním významu zájmena zvratného odůvodniti hodlám. Mezi tiskem této práce konal jsem o zájmenech další studia a sbírky, na jichž základě jsem již do této I. části některé výsledky vložil, největší část výsledků musil jsem však odložiti do II. části. — Hlavně však v II. části podány budou syntaktické příspěvky k nauce o *jméně*.

Při této I. části laskavou ochotou zvláště pánů professorů Hattaly, Mourka, Ant. Truhláře, Alfr. Ludwiga dostalo se mi podpory a rady, za kterou veřejné díky vzdáti jsem povinen Příspěvků, kterýchž mi tito badatelé poskytli, bude také ještě v II. části v dodatcích užito. Taktéž vzdávám díky p. prof. Zubatému, který radou svou v leckterých věcech se vzácnou ochotou mi byl nápomocen a také na tiskové chyby mne upozornil.

Rejstříky k této I. části pořídil kollega Dr. Vysoký, a to se vzornou pečlivostí a s ochotou přátelskou.

Jak rozsáhlou měrou jsem badání Brugmannových a Delbrückových použil a jak cenným základem tato badání při mých studiích byla, o tom podává sice práce tato sama všude zřejmé svědectví; ale pokládám předce za svou povinnost, i v předmluvě vděčně připomenouti, jakého neocenitelného poučení se mi z prací těchto badatelů dostalo.

Dr. *J. Kvíčala.*

Digitized by Google

Opravy.

Na	str.	1	v	ř.	17	sh.	čti *αὐτήν* místo *αὐτήν*
»	»	2	»	»	22	sh.	» přidaným m. přídavným
»	»	9	»	»	5	zd.	» *μῆνα*
»	»	10	»	»	5	sh.	» *αὖθι*
»	»	11	»	»	6	sh.	» *ἐχόμην*
»	»	11	»	»	9	sh.	» *ἰδόντας*
»	»	15	»	»	20	zd.	» śikǎayasi
»	»	20	»	»	16	sh.	» bálam
»	»	23	»	»	15	zd.	» *φὼς ἓν ἐστί*
»	»	23	»	»	4	zd.	» *δοθῆναι*
»	»	28	»	»	22	sh.	» śikǎayasi
»	»	29	»	»	4	sh.	» aojaṅha
»	»	31	»	»	16	sh.	» Brugmanna
»	»	31	»	»	20	sh.	» *ἦμιν*
»	»	36	»	»	13	zd.	» sebě
»	»	37	»	»	4	sh.	» prědъ místo předь
»	»	37	»	»	14	zd.	» *sobě* (si) sám místo *sobě* samému
»	»	44	»	»	4	zd.	» otъ
»	»	45	»	»	13	zd.	» inter vos amatis
»	»	46	»	»	18	sh.	» osculationes
»	»	46	»	»	21	sh.	» otьrivati
»	»	52	»	»	13	sh.	» vъzьmъše
»	»	52	»	»	16	sh.	» donьdeže
»	»	52	»	»	18	zd.	» rěčь
»	»	52	»	»	3	zd.	» svoimъ językomъ vъskriča
»	»	52	»	»	1	zd.	» imъ
»	»	53	»	»	3	sh.	» tvorьca
»	»	53	»	»	4	sh.	» vьsěmъ
»	»	53	»	»	5	sh.	» kъde Avelь
»	»	56	»	»	8	zd.	» *ἐμοί*
»	»	58	»	»	18	sh.	» bližьnjuumu
»	»	60	»	»	11	zd.	» Cist. IV, 2, 8
»	»	68	»	»	12	sh.	» = místo —
»	»	68	»	»	18	zd.	» jednotnému m. množnému
»	»	69	»	»	12	zd.	» tyto uvádí
»	»	71	»	»	8	sh.	» otьčьstvije
»	»	71	»	»	9	sh.	» posadimь na svojemь
»	»	71	»	»	15	sh.	» sъključišę
»	»	71	»	»	12	zd.	» *κεῖται*

Digitized by Google

Na str.	72	v ř.	22	sh.	čti	ὅτε
»	83	»	15	sh.	»	teď
»	84	»	16	zd.	»	δεύτερόν σε
»	87	»	3	zd.	»	sь místo sв
»	88	»	5	zd.	»	čiž, vlastně číš (přehlas. z čúš)
»	92	»	20	zd.	»	εἴσεαι
»	104	»	14	sh.	»	ἐστί
»	105	»	20	sh.	»	Platon Pol.
»	110	»	10	zd.	»	ἡμεῖς
»	117	»	10	zd.	»	sá, sā
»	119	»	6	sh.	»	sa, sā
»	119	»	11	sh.	»	tế, tấs, tấni
»	119	»	17	sh.	»	hō, hā
»	119	»	5	zd.	»	sbírky I.
»	120	»	16	sh.	»	proethnické
»	126	»	23	sh.	»	οὗτος
»	129	»	10	zd.	»	οὗτός γ'
»	133	»	2	zd.	»	křivánek
»	133	»	11	sh.	»	παρὰ
»	145	»	17	sh.	»	Δ 163
»	152	»	20	sh.	»	jъ
»	161	»	11	zd.	»	B 80
»	174	»	6	zd.	»	(s přízvukem)
»	186	»	1	zd.	»	ô
»	186	»	2	zd.	»	ô

Digitized by Google

Digitized by Google

Zájmena osobná.

Kdy se užívá nominativu zájmen osobných v řečtině a v latině a kdy ne? Proč v němčině nominativ zájmen osobných se klade, i kde není důrazu?

V řečtině a latině kladou se nominativy zájmen osobných za příčinou naznačení podmětu věty z pravidla jen tehdáž, pronášejí-li se se zvláštním důrazem, což zvláště při protivách se děje. Není-li takového důrazu, nenaznačuje se podmět zájmenem osobným, nýbrž postačuje pouhý tvar slovesný, v kterém zároveň dostatečné označení podmětu obsaženo.*) Tedy na př. Hom. Ξ 5 násl. praví Nestor Machaonovi: *ἀλλὰ σὺ μὲν νῦν πῖνε καθήμενος αἴθοπα οἶνον... αὐτὰρ ἐγὼν ἐλθὼν τάχα εἴσομαι ἐς περιωπήν.* ι 43 násl. *ἔνθ' ἤτοι μὲν ἐγὼ διερῷ ποδὶ φευγέμεν ἡμέας | ἠνώγεα, τοὶ δὲ μέγα νήπιοι οὐκ ἐπίθοντο.* κ 307 násl. *Ἑρμείας μὲν ἔπειτ' ἀπέβη πρὸς μακρὸν Ὄλυμπον | νῆσον ἀν' ὑλήεσσαν, ἐγὼ δ' ἐς δώματα Κίρκης | ἦια, πολλὰ δέ μοι κραδίη πόρφυρε κιόντι.* κ 336 *ὣς ἔφατ', αὐτὰρ ἐγώ μιν ἀμειβόμενος προσέειπον.* ν 297 násl. *σὺ μέν ἐσσι βροτῶν ὄχ' ἄριστος ἁπάντων | βουλῇ καὶ μύθοισιν, ἐγὼ δ' ἐν πᾶσι θεοῖσιν | μήτι τε κλέομαι καὶ κέρδεσιν.* Nebo Xen. Kyr. V, 1, 7 *ἀλλὰ πάντως καὶ σὺ ὄψει αὐτήν.* Plaut. Most. I, 3, 147 *Tu* me amas, *ego* te amo. Hor. Ep. I, 10, 6 *tu* nidum servas, *ego* laudo ruris amoeni rivos. Cic Phil. 2, 21 Et *tu* apud patres conscriptos contra me dicere ausus es?

Naproti tomu není však zájmeno položeno na př. v těchto větách: Hom. ι 32 *ἔνθεν δ' ἐννῆμαρ φερόμην ὀλοοῖς ἀνέμοισιν.* κ 70 *ὣς ἐφάμην μαλακοῖσι καθαπτόμενος ἐπέεσσιν.*

Veni, vidi, vici. Řečník praví na konci své řeči: Dixi (ne ego dixi).

Co se týká neužívání zájmen osobných v těchto případech, shodují se s řečtinou a latinou slovanské jazyky; na př. Sil jsem proso na souvrati (Erben, proston. písně 201). Slyšel jsem, viděl jsem | koníčky řejchtati (Erben 457). Nic nedbám, jen když mám | pod okny zahrádku (Erben 140).

*) Mylně se v této příčině někdy říká, že se zájmeno osobné *vynechává*, kterýž výraz vznikl přihlížením k německému jazyku. Správně má se říci, že se neuznává za potřebné, užiti k naznačení podmětu *ještě také zájmena osobného.*

Digitized by Google

Naproti tomu v němčině podmět musí zájmenem osobným se naznačiti i v těch případech, *kde není žádného důrazu.* Na př. svrchu uvedené Hom. *κ* 70 *ὡς ἐφάμην musí* býti přeloženo: So *sprach ich. Veni* musí se přeložiti: Ich kam, a jen to jest možno, že při takovém proslovení, jako veni, vidi, vici může se v němčině podmět *ich* jen při *prvním* slovese naznačiti a *nemusí* býti při druhých slovesech opakován (ale může), tedy: Ich kam, sah, siegte.

Příčina tohoto rozdílu mezi řečtinou, latinou, slovanštinou s jedné a němčinou s druhé strany jest zajisté ta, že v němčině záhy jednotlivé tvary slovesné naznačující rozličné osoby *rozmanitým porušením vespolek splynuly, pročež jazyk, aby vyhověl požadavku jasnosti, musil užiti k rozlišení osob toho prostředku, že osobu naznačoval zájmenem osobným i tu, kde není žádného důrazu.**)

Již v gotštině na př. nam, habaida jest = cepi, cepit, habebam, habebat. V trpném rodě pak, pro který gotština ještě má tvar zvláštní, haitada jest vocor i vocatur, a v množném čísle dokonce haitanda = vocamur, vocamini, vocantur. V němčině pak na př. bindet jest = ligat, ligatis, ligate; binden = ligamus, ligant, ligare; sprach = dixi, dixit atd.

Naproti tomu v řečtině, latině, slovanštině a v jiných jazycích indoevropských nezakusily tvary slovesné tak velikého porušení a zůstaly slovným svým zněním více od sebe odděleny, pročež nebyla tou měrou, jako v němčině, pociťována potřeba, osobu, která beztoho již tvarem slovesným naznačena jest, ještě také nadbytkem naznačiti přídavným zájmenem osobným.**)

Že tento výklad správný jest, vychází z gotštiny a němčiny na jevo.

V gotštině platilo totéž pravidlo, jako v řečtině, latině, slovanštině, poněvadž pouhé slovesné tvary byly za dostatečné k naznačení osob cítěny a pokládány, protože tehdáž nebylo ještě tak značného porušení a smíšení rozličných tvarů slovesných, ačkoliv ovšem toto porušení již začínalo, jak dokazují svrchu uvedené příklady (nam = cepi, cepit; haitada = vocor, vocatur; haitanda = vocamur, vocamini, vocantur). Ulfilas všude řecké *λέγω* překládá *qvitha*, *καθεύδει* slêpith, *εἴδομεν* sêhvum, *ἠκούσατε* háusidêduth, *φιλοῦσι* frijônd. Jest to v gotštině tak běžné a obyčejné, že neuznal Grimm ani za nutné, pro toto neužívání zájmen osobných zvláštní citáty uvésti. Naopak uvádí jen doklady připojení zájmen osobných k tvarům slovesným. Ve větší části těchto od Grimma uvedených příkladů jest ovšem již v řeckém originálu zájmeno osobné, jako Ulf. Matth. 5, 22 *ik* qvitha = *ἐγὼ λέγω*; II. Cor. 12, 15 *ik* fraqvima = *ἐγὼ δαπανήσω*; Eph. 6, 21 *ik* táuja = *ἐγὼ πράσσω*. Důležitější jsou ty příklady, v kterých v gotštině osobné zájmeno se vyskytuje, ačkoliv v originálu není, jako Marc. 14, 63 thaúrbum *veis* = *χρείαν ἔχομεν*; Eph. 6, 21 *ik* táuja = *πράσσω*. Mezi 17 od Grimma uvedenými příklady jsou tyto dva jediné tohoto druhu. Takové příklady však se i v řečtině, latině, slovanštině vyskytují.

---

*) Taktéž v románských jazycích nastala z též příčiny nutnost, přidávati k tvarům slovesným zájmena osobná, jako v italštině, ve franštině atd., kde není již možno říci amo, parle, nýbrž musí se říci *io amo, je parle.*

**) Ovšem předce vyskytuje se i v těchto jazycích nominativ zájmen osobných za příčinou naznačení podmětu, kde by toho potřebí nebylo. Srv. str. 9—14.

Digitized by Google

O staré horní němčině praví Grimm: »In der ahd. sprache, bei noch scharf genug geprägter Verbalflexion, sehen wir gleichwol die einschaltung des pron. schon zur regel, sein wegbleiben zur ausnahme geworden« (IV, str. 203). V nejstarších staroněmeckých pramenech jest, jak Grimm na str. 210 praví, týž poměr jako v gotštině, zvláště u K quidu iu (dicam vobis) 17b, niwillu (nolo) 18b, ni kiparac (non abscondi) 20b atd.; ale předce také ni kêanc *ih* (non ambulavi) 26a, *ih* suîgêta (tacui). Ale na str. 212 praví Grimm: »Dass die verwendung des pron. im fortschritt begriffen ist, leuchtet ein; N. und W., aus welchen ich belege zu geben für überflüssig hielt, entrathen seiner selten.«

V středoněmčině jest, jak Grimm IV, 215 násl. vykládá, užívání indikativu *bez osobného zájmena* ještě mnohem více obmezeno, a jsou jen jisté případy, v nichž může slovesný tvar indikativu býti bez zájmena osobného.*)

V nové němčině jest vlastně možnost užívání slovesného tvaru bez zájmena osobného obmezena jen na ten případ, když spojena jsou dvě slovesa nebo více spojkou (obyčejně spojkou *und*), jako v příkladě již svrchu uvedeném: ich kam, sah, siegte, nebo: ich sehe und höre nichts, du gehst und kommst nicht wieder. Grimm dokládá, že kromě tohoto případu jen v jistých formulích může slovesný tvar I. osoby býti bez zájmena osobného, jako: bitte, danke, geschweige; dále praví: »auch im kaufmännischen stil: anbei *übersende*, inhalt *habe* empfangen« (str. 218). Avšak tyto doklady z kupeckého obyčeje vzaté nemají pražádné váhy a důležitosti v příčině historického postupu jazykového. To zajisté nejsou zbytky starého způsobu, nýbrž to jsou **nové** skráceniny, v jakých si libuje nejen sloh kupecký, nýbrž také konversace. Tak se vytvořil teprv za naší paměti konversační výraz, »habe die Ehre« místo »ich habe die Ehre«, což nemá na prosto žádné historické ceny, nebo »küss' die Hand«. Na otázku »wirst du schon kommen?« odpovídá se často skráceným »komm' schon«. Takovéto skráceniny vznikají stále takřka pod očima *za příčinou pohodlnosti*. Stereotypní rčení, kterých se stokrát a tisíckrát užívá, skracují se až na nejmenší míru. Tak se skrátilo naše »dobré jitro« v »dobrýtro«, tak se u nás v mluvě uliční slýchá v nejnovější době »tě Bůh«, což jest ellipse místo »pozdrav tě Bůh«, tak se v němčině slýchá nyní místo »guten Morgen« jen pouhé »Morgen«, i mohly by nesčíslné takové *nové* skráceniny uvedeny býti.

Někdy i také v ušlechtilejší mluvě vznikají takové skráceniny, které nesmíme pokládati za zbytky staré mluvy. Zajímavý toho doklad jest německé *sprachs* (dixit), o čemž Grimm praví: »doch hat die *neuere* poesie, in edlem feierlichen ton, eingeführt: *sprachs* (dixit), wobei aber das oblique *es* nicht wegbleiben darf.« Také toto *sprachs* nesmí býti pokládáno za historický zbytek starobylý, nýbrž jest to *nový pokus*, jak také Grimm uznává. Domnívám se, že toto *sprachs* vzniklo snahou německých překladatelů homerských básní, kteří epické ἦ (vece) chtěli co nejstručněji přeložiti.

O staronordické Eddě praví Grimm (str. 219), že není náchylna k vynechání osobného zájmena, naopak že libuje si v opětování zájmena I. osoby

*) Grimm rozděluje, co se indikativu týká, všechny příklady na sedmero kategorií.

Digitized by Google

jednotného čísla, poněvadž klade toto zájmeno často nejprv samostatné a pak ještě jednou v příponě, jako Saem 83[b] thô *ec* einn um komc.

V angličině a danštině, v kterýchžto jazycích rozeznávání slovesných tvarů zmizelo, jest naprosto nutno, osoby rozeznávati připojením zájmen osobných.

Ze všeho toho, co Grimm o germánských jazycích vyložil, vycházejí tyto výsledky:

a) Za nejstarších dob postačovaly obyčejně tu, kde žádného důrazu není, pouhé tvary slovesné bez osobného zájmena.

b) Avšak již za nejstarších dob jeví se vedle toho také příklady užívání osobného zájmena i tu, kde není důrazu.

c) Užívání osobných zájmen se v historickém postupu vzmáhalo, čehož příčinou jest to, že přesné rozeznávání tvarů slovesných znenáhla mizelo a snaha po jasnosti rozsáhlejšího užívání osobných zájmen vyžadovala.

d) Nelze však v této příčině jistou určitou progressi naznačiti, nýbrž lze jen všeobecně tvrditi, že mizení rozdílu slovesných tvarů mělo za následek stále hojnější užívání zájmen osobných, tak že konečně v těch jazycích germánských, v nichž rozdíly tvarů slovesných docela aneb téměř docela zmizely, užívání zájmen osobných stalo se nutným požadavkem jasnosti mluvy.

* * *

Při této příležitosti uvádím z češtiny dva zajímavé doklady toho, jak lid usiluje o jasné rozeznávání osob tvary slovesnými naznačených. Jsou to případy, v kterých lid veden jsa snahou po jasnosti za příčinou rozeznávání **chybné** tvary vytvořil. Správné tvary 3. osoby mn. č. jsou: mluví, sedí, chodí; avšak poněvadž se tu neliší 3. osoba množného čísla od 3. osoby jedn. čísla, říká lid náš: mluvějí, sedějí, chodějí nebo mluvěj', seděj', choděj', aby se tvar poněkud nepohodlný skrátil. Ovšem čtením správných tvarů v knihách a časopisech také do lidu vniklo již užívání tvarů mluví (dicunt), sedí (sedent), ale předce ještě často slýchati lze tvary chybné, které však mají výhodu jasnosti. Z též snahy po jasnosti ani vzdělaní lidé, kteří dobře znají tvary správné a kteří *píšíce* výhradně jen tvarů správných užívají, *v mluvě obyčejné* neštítí se užiti oněch tvarů chybných.

Druhý příklad jest tvar *bys* místo správného *by*. Dobrovský Gram. 309: »In secunda persona rectius olim *by* e. g. Čemu by ty nerozkázal. Br. Moudr. 11, 25 — non bys ty. Neměl by (ty) nade mnou moci nižádné Jan 9, 11. Recentiores ambiguitatem vitaturi ponunt *bys*.«

Tento tvar *bys* pak nabyl takového rozšíření, že správný tvar 2. osoby *by*, protože se rovná 3. osobě a tedy nevyhovuje požadavku jasnosti, *nyní* úplně zanikl.

Nepřímé pády zájmen osobných.

Co se nepřímých pádů týká, rozeznávati sluší také v této příčině dva případy, totiž a) je-li důraz na zájmeně osobném, což zvláště se vyskytuje při protivách, a to buďto zřejmě a výslovně naznačených (na př. bratr dal tu

Digitized by Google

knihu *mně* a ne *tobě*), nebo kde protivu doplniti lze (na př. *i tobě* se to může státi = ne jen *mně*, nýbrž *i tobě* se to může státi), b) není-li žádného takového důrazu.

V tomto druhém případě není ovšem z pravidla v žádném jazyku možno, vynechati zájmeno osobné, ačkoli není žádného důrazu v něm; neboť vynecháním by jasnosti, která jest hlavním požadavkem mluvy, újma se stala. Má-li se na př. říci »dal jsem ti knihu«, kde na zájmeně »ti« není pražádného důrazu, nemůže se předce v žádném jazyku toto bezpřízvučné »ti« vynechati, poněvadž by se nevědělo, *komu* jsem knihu dal.

Avšak řečtina předce i v této příčině rozlišuje svrchu uvedené dva případy i v nepřímých pádech, a sice u zájmena 1. osoby nejen přízvukem, nýbrž i tvarem (*ἐμοῦ* opp. *μου*, *ἐμοί* opp. *μοι*, *ἐμέ* opp. *με*), u zájmena 2. osoby a u zájmena *οὑ* přízvukem; užívať v prvním případě tvarů přízvučných a u 1. osoby také plnějších, v druhém případě tvarů enklitických.

* * *

Velmi zajímavá shoda vyskytuje se tu mezi řečtinou a slovanštinou.

V starobulharštině vedle plnějších a důraznějších tvarů dat. **мънѣ**, **тебѣ**, **себѣ** jsou tvary příklonné **ми**, **ти**, **си**; vedle acc. **мене**, **тебе**, **себе**, kteréž tvary vlastně jsou genetivy, jsou slabší tvary, jež vlastně jsou pravými akkusativy, **ма**, **та**, **са**. V dativě množného čísla vedle tvarů **намъ**, **вамъ** jsou tvary **ны**, **вы**, v akkusativě množného čísla vedle **насъ**, **васъ** tvary **ны**, **вы**. K tomu přichází, že v akkusativě 3. osoby masc. (eum) vedle sebe jsou tvary **его** (vlastně genetiv) a **и**.

V češtině vedle sebe jsou dat. mně, tobě, sobě a slabší mi, ti, si; akk. mne, tebe, sebe a příklonné mě, tě, se. Dále v češtině jeho, jemu a vedle těchto tvarů ho, mu. Tvary z jiných živých jazyků slovanských a hojné citáty jakožto doklady ze starobulharštiny a z živých jazyků slovanských uvádí Miklosich, Vergleichende Gramm. der slav. Sprachen. IV, str. 72 násl.

* * *

Velmi hojné a důležité příspěvky k nauce o užívání tvarů důrazových a slabších (bezpřízvučných) v nářečích a různořečích moravských podává Bartoš v »Dialektologii moravské«. 1886.

Uvádím z tohoto díla některé zjevy, k nimž své úvahy připojuji.

1. V různořečí zlinském vyskytuje se v akkusativě a v genetivě zájmena 1. osoby nyní jen *mne*. O tvarech *mňa* a *ňa*, které se na př. v nářečí valašském vyskytují, praví Bartoš: »Tvarů *mňa* a *ňa* již ani od nejstarších lidí neslyšeti, ale v písních se často vyskytují.«

V dativě zlinského různořečí jsou tvary *mi*, *mne*; ale v užívání těchto tvarů není toho rozdílu, který v češtině jest mezi *mně*, *mi* (dal *mně* to, ne *tobě* = *ἔδωκε τοῦτο ἐμοί, οὐ σοί;* dal *mi* knihu = *ἔδωκέ μοι τὸ βιβλίον*), nýbrž vyvinul se rozdíl jiný; *v dativě bez předložky* klade se vždy *mi*, i ve významu

Digitized by Google

důrazovém (*ἐμοί*); v dativě předložkovém však *mne*. Jest to patrně pozdější porušení. V různořečí zlinském zanikla snaha a potřeba rozlišovati u zájmena 1. osoby tvary plnější a slabší tím způsobem, jako to starobulharština a čeština činí, i zřeklo se nyní dokonce toto podřečí dvojitosti tvaru v akkusativě a genetivě, a podrželo jen tvar jeden, *mne*.

V dativě se udržely dva tvary, *mi, mne*; poněvadž pak zaniklo vědomí, že tvary ty se liší jako *μοι*, *ἐμοί*, vytvořil lid *jiný rozdíl*, a sice dle toho, stojí-li dativ sám o sobě aneb ve spojení s předložkou. Jeví se v tom jakási šetrnost jazyková, pro kterou četné příklady v mluvě lidské se naskytují. Vyskytuje-li se dvojitost tvarů, snaží se jazyk tyto dva tvary nějak rozlišiti; sice by jeden z obou tvarů byl zbytečný. Zanikne-li kde snaha rozlišovací, tu také jeden z obou pokusů odumíra, čehož jest poučným příkladem zlinské různořečí, v kterém *ňa* v akk. a gen. zaniklo, a jen *mne* zůstalo. Někdy po zaniknutí staršího rozlišování vzniká nové rozlišování na jiném základě; a také toho zajímavým dokladem jest zlinské různořečí vzhledem k užívání dativných tvarů *mne, mi*.

Ostatně v tomto podřečí zbytek rozlišování staršího se jeví; neboť u zájmena 2. osoby v genetivě a akkusativě naznačuje se důraz tvarem plnějším tebe (*tebe* sa nebójím), bez důrazu klade se ťa.

Co se spojení s předložkami týká, jest tu nestejnost a nedůslednost. Po předložce *do* klade se gen. *ťa*, po ostatních předložkách gen. *tebe*. V akkusativě jest obyčejně ťa, jako: za ťa, pro ťa, o ťa.

Zajímavo by bylo věděti, zdali v zlinském různořečí v dativě tvary *tobě, ti* jsou tak rozlišeny jako v češtině a zdali se tedy zde starý způsob zachoval, čili nastalo zde také již to rozlišení, jaké se v 1. osobě u dativu *mne, mi* jeví. O tom ovšem nemohu na ten čas určitě se vyjádřiti, poněvadž neznám z vlastního pozorování jemnějších zvláštností tohoto různořečí.

2. V témž různořečí tvaru *jeho* užívá se jen po předložkách (od něho); jinak užívá se tvaru *ho* i v důrazném smyslu: *ho* sa já nic nebójím. V dativě jest tvar *jem* předložkový (přišla k něm stařenka) i bezpředložkový (Pambů jem odpusť). Jak se druhého tvaru dativu *mu* užívá, Bartoš nepraví. Také zde jeví se v užívání tvaru *ho, jeho* porušení totéž, jako v užívání tvarů *mi, mne*.

* * *

Také v sanskrtě vyskytují se u zájmen osobných vedle sebe tvary silnější a slabší, a sice v akk. sing. *mâm, tvâm* a *mâ, tvâ*; v dat. sing. *mahjam, tubhjam* a *mê, tê*; v gen. sing. *mama, tava* a *mê, tê*; v akk. plur. *asmân, jušmân* a *nas, vas;* v dat. plur, *asmabhjam, jušmabhjam* a *nas, vas;* v gen. plur. *asmâkam, jušmâkam* a *nas, vas;* v acc. dual. *âvâm, juvâm* a *nau, vâm;* v gen. dual. *âvajôs, juvajôs* a *nau, vâm;* v dat. dual. *âvâbhjâm, juvâbhjâm* a *nau, vâm*. Není mi však známo z dotyčné literatury vědecké, zdali také v sanskrtě rozdíl proveden jest, aspoň částečně takovým způsobem, jako v řečtině a v slovanštině.

* * *

Digitized by Google

V latině jsou též vedle sebe tvary silnější a slabší, a sice v gen. sing. *mei, tui, sui* a *mis, tis, sis,* na př. Plaut. Mil. gl. IV, 2, 42 quia *tis* egeat; Trin. II, 2, 63 ne *tis* alios misereat.

Avšak latina nepoužila této rozdílnosti tvarů k dosažení podobného výsledku, jaký se v řečtině a v slovanštině jeví. V latině byly tvary mis, tis, sis starší; ještě za doby trvání těchto tvarů vznikly pozdější tvary mei, tui, sui; ale ač obojí tvary po nějakou dobu současně vedle sebe byly, nepoužilo se jich k naznačení takového rozdílu, jako v řečtině, nýbrž starší tvary ustupovaly, až docela zanikly. Dle svědectví Quintilianova VIII, 3, 25 užíval prý Vergil tvaru *mis,* kteréž zprávě dle mého mínění sluší věřiti, poněvadž Vergilius vůbec liboval si v užívání archaických tvarů, jimiž veršům svým chtěl dodati vážnosti a důstojnosti. Kromě toho Vergilius dosti rozsáhlou měrou napodobil Ennia, jenž tohoto tvaru zajisté častěji užíval, ač jen jeden příklad zachován: ingens cura mis cum concordibus aequiperare (u Prisciana 955, viz L. Müllera sbírku v. 145). Avšak v rukopisech Vergiliových nemáme žádné podpory a proto nelze nikde pokus učiniti, aby tento tvar do textu Vergiliova byl uveden. Nepřímo pak lze ze svědectví Quintilianova, jež *pouze* Vergilia se týká, souditi, že za doby Augustovy Vergilius *jediný* ono archaické a již odumřelé *mis* převzal.

V dativě sing. jest vedle *mihi* skrácený a slabší tvar *mi*. V užívání tohoto tvaru jeví se zcela zřejmě, že latina neměla žádné náklonnosti k tomu, aby současné existence dvojího tvaru užívala k naznačení formalného rozdílu. *Mi* vyskytuje se v latině od doby Enniovy a Plautovy a zdá se, že byl tento tvar v mluvě všední oblíben, neboť nalézá se často u Plauta, Terentia, v Horatiových satirách, v listech Ciceronových a v jiných listech, ale ničím nelze dokázati, že by snad jevily se aspoň stopy podobného rozdílu, jaký jest v řečtině mezi ἐμοί a μοι. Probral jsem za tou příčinou zlomky Enniovy, v kterých se tvar *mi* 9krát, *mihi* 13krát vyskytuje. Tu přichází na jevo toto: Ve verši Enniově *mi* soli caeli maxima porta patet jest *mi* s *důrazem* řečeno, což dokázáno přídavkem *soli* a předcházejícím veršem si fas endo plagas caelestum ascendere cuiquamst. — Dále dokazuje zlomek z Enniova Thyesta u Cicerona Tusc. III, 19, 44 pol *mihi* fortuna magi' nunc defit quam genus; namque regnum suppetebat *mi*, že tu Ennius *mihi, mi* promiscue užil. — V zlomku *mi* ausculta, nate, pueros comburi iube (u Nonia 246, 11) jest *mi* na začátku věty, a tedy *důrazně* položeno. Konečně také v slavném verši Enniově nec *mi* aurum posco nec *mi* pretium dederitis (Cic. de off. I, 12, 38) jest, jak myslím, *mi* důrazně řečeno; neboť Pyrrhus zde *svůj* obyčej rozeznává od způsobů *jiných* vojevůdců, kteří kořistiti chtí berouce výkupné za propuštění zajatců. Tedy ze všech 9 míst, na nichž se vůbec u Ennia *mi* vyskytuje, 4 jeví důrazné užívání tvaru *mi* a na jednom místě jest *mi* promiscue vedle mihi položeno. Tím jest podán důkaz svrchu vysloveného tvrzení, že latina neměla ani nejmenší náchylnosti k takovému rozlišování, jaké se v řečtině a slovanštině jeví.

Digitized by Google

Výjimky v řečtině.

Výjimky od pravidel svrchu vytčených v řečtině se sice vyskytují, avšak nejvíce a obyčejně v jistých utkvělých rčeních, v nichž důraznost tvarů *ἐγώ*, *ἐμοί* atd. během dob a působením častého užívání se oslabila. Velmi často jsou však výjimky jen zdánlivé, čehož několik příkladů zde budiž uvedeno.

a) Hom. *A* 207 násl. praví Athene Achilleovi

ἦλθον ἐγὼ παύσουσα τὸ σὸν μένος, αἴ κε πίθηαι,
οὐρανόθεν· πρὸ δέ μ' ἧκε θεὰ λευκώλενος Ἥρη.

Poněvadž se Achilleus ve verši 202 tázal *τίπτ' αὖτ', αἰγιόχοιο Διὸς τέκος, εἰλήλουθας;* očekáváme jen odpověď *ἦλθον*; neboť Achilleus se tázal, proč Athene *přišla*, ne proč právě *Athene* přišla. Avšak Homer uznal za vhodné, důrazně vytknouti protivu mezi Athenou, jež byla vyslána, a Herou, která vlastně Athenu vyslala: *πρὸ δέ μ' ἧκε θεὰ λευκώλενος Ἥρη* (srv. verš 195, v kterém také již praveno *πρὸ γὰρ ἧκε Θ. λ. Ἥ.*); a proto přidáno výslovně *ἐγώ*.

V Odyssei *κ* 56 násl. vypravuje Odysseus:

ἔνθα δ' ἐπ' ἠπείρου βῆμεν καὶ ἀφυσσάμεθ' ὕδωρ,
αἶψα δὲ δεῖπνον ἕλοντο θοῇς παρὰ νηυσὶν ἑταῖροι.
αὐτὰρ ἐπεὶ σίτοιό τ' ἐπασσάμεθ' ἠδὲ ποτῆτος,
δὴ τότ' ἐγὼ κήρυκά τ' ὀπασσάμενος καὶ ἑταῖρον
βῆν εἰς Αἰόλου κλυτὰ δώματα·

Mohlo by se zdáti, že zde ve verši 59 *ἐγώ* zbytečně položeno; avšak při bedlivějším pozorování přichází na jevo, že Odysseus chtěl důrazně vytknouti protivu mezi soudruhy svými (*ἑταῖροι*) a sebou samým jakožto *náčelníkem*. Mezi tím, co soudruhové (*ἑταῖροι*) odpočívali, uznal Odysseus za nutné, aby *on sám* vezma si s sebou hlasatele a jednoho soudruha k obydlí Aiolovu šel.

b) Hom. *ϑ* 487 násl. praví Odysseus k Demodokovi

Δημόδοκ', ἔξοχα δή σε βροτῶν αἰνίζομ' ἁπάντων·
ἢ σέ γε μοῦσ' ἐδίδαξε Διὸς παῖς, ἢ σέ γ' Ἀπόλλων

Zde nejen důrazný tvar *σέ* položen, nýbrž k tomu ještě *γε* přidáno za účelem *zvýšení důrazu*, a zřejmo jest, že Odysseus Demodoka, jenž tak výborně pěje, klade naproti jiným pěvcům.

Y 179 násl.

Αἰνεία, τί σὺ τόσσον ὁμίλου πολλὸν ἐπελθὼν
ἕστης; ἦ σέ γε θυμὸς ἐμοὶ μαχέσασθαι ἀνώγει.

t. j. *tebe* zajisté mysl pudí, abys se mnou bojoval; *jiní* neodvažují se toho, aby se mi vstříc postavili.

Her. VII, 10, 8 Artabanos praví Mardoniovi: *ἀκούσεσθαί τινά φημι τῶν αὐτοῦ τῇδε ὑπολειπομένων Μαρδόνιον ... ὑπὸ κυνῶν τε καὶ ὀρνίθων διαφορεύμενον ἢ κου ἐν γῇ τῇ Ἀθηναίων ἢ σέ γε ἐν τῇ Λακεδαιμονίων, εἰ μὴ ἄρα καὶ πρότερον καθ' ὁδόν·*

Σέ γε řečeno ve smyslu asi »*ty zajisté*, jenž způsobíš nesmírné zlo Peršanům«. V přechodu vazby od 3. osoby *Μαρδόνιον* k 2. osobě *σέ γε* jeví se prudké pohnutí mysli Artabanovy.

Digitized by Google

Opačného druhu výjimky často jen zdánlivé jsou:

a) Nominativ zájmena osobného, jejž očekáváme, není položen, na př. Sof. Oid. Kol. 726

καὶ γὰρ εἰ γέρων κυρῶ,
τὸ τῆσδε χώρας οὐ γεγήρακε σθένος.

Na první pohled jest zde protiva mezi *Oidipem* a *zemí attickou*, a proto snad leckdo by očekával *εἰ γέρων ἐγὼ κυρῶ*. Avšak s druhé strany třeba vytknouti, že jest zde důrazná protiva mezi *γέρων* a *οὐ γεγήρακε*. Tu pak každý pozná, že by tato protiva se seslabila, kdyby zároveň měla býti druhá protiva *ἐγώ* a *τὸ τῆσδε χώρας σθένος*. Nejlépe se o tom přesvědčíme, pokusíme-li se o to, abychom v této *poměrně krátké* větě *dvojí* protivu, tedy *čtyři* výrazy s důrazným slovným přízvukem pronesli: *καὶ γὰρ εἰ γέρων ἐγὼ κυρῶ, τὸ τῆσδε χώρας οὐ γεγήρακε σθένος.*

b) Eur. Med. 464 *καὶ γὰρ εἰ σύ με στυγεῖς, οὐκ ἂν δυναίμην σοι κακῶς φρονεῖν ποτε.* Očekává-li zde kdo protivu mezi *σύ* a *με*, musí se říci, že jest zde zajisté protiva velmi účinná *στυγεῖς* a *οὐκ ἂν δυναίμην κακῶς φρονεῖν*. Před touto protivou důležitou ustupuje v pozadí druhá protiva; platí zde opět důvod svrchu o Sof. Oid. Kol. 726 pronesený, že by tato poměrně krátká věta toho nesnesla, aby *čtyři* výrazy byly proti sobě položeny tak, aby *dvojí* protiva byla vytčena.

* * *

Avšak, ačkoli důrazně k tomu musím poukázati, že *mnohé* výjimky od pravidel vytčených jsou jen *zdánlivé* a že při bedlivějším pozorování jeví se platnost pravidel svrchu vytčených, předce nelze neuznati, že i v řečtině nominativ zájmen osobných leckdy se vyskytuje, kde žádného důrazu není; ze slovanských jazyků pak lze velmi četné toho doklady uvésti.

Hom. Odyss. *ι* 39 násl. vypravuje Odysseus

Ἰλιόθεν με φέρων ἄνεμος Κικόνεσσι πέλασσεν,
Ἰσμάρῳ. ἔνθα δ' ἐγὼ πόλιν ἔπραθον, ὤλεσα δ' αὐτούς·

Zde nebylo potřebí, podmět naznačiti ještě také zájmenem osobným *ἐγὼ*; *ἔπραθον* samo o sobě by úplně dostačovalo, tak jako na př. *μ* 294 násl. čteme

ὣς ἔφατ' Εὐρύλοχος, ἐπὶ δ' ἤνεον ἄλλοι ἑταῖροι.
Καὶ τότε δὴ γίγνωσκον, ὃ δὴ κακὰ μήδετο δαίμων,
καί μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδων.

Odyss. *κ* 13 násl. vypravuje Odysseus

καὶ μὲν τῶν ἱκόμεσθα πόλιν καὶ δώματα καλά.
μῆνα δὲ πάντα φίλει με, καὶ ἐξερέεινεν ἕκαστα,
Ἴλιον Ἀργείων τε νέας καὶ νόστον Ἀχαιῶν·
Καὶ μὲν ἐγὼ τῷ πάντα κατὰ μοῖραν κατέλεξα.

Mohlo by se ovšem zde říci, že *ἐγώ* ve verši 16 jest položeno *naproti tázajícímu se Aiolovi;* ale nezdá se, že básník zamýšlel *tuto protivu* naznačiti.

Digitized by Google

Protiva, kterou básník skutečně naznačiti chtěl, jest patrně protiva *slovesa* ἐξερέεινεν ἕκαστα a κατὰ μοῖραν κατέλεξα.

Žádného důrazu není κ 164 násl.

τῷ (totiž ἐλάφῳ) δ' ἐγὼ ἐμβαίνων δόρυ χάλκεον ἐξ ὠτειλῆς
εἴρυσάμην. τὸ μὲν αὖθι κατακλίνας ἐπὶ γαίῃ
εἶασ'. αὐτὰρ ἐγώ σπασάμην ῥῶπάς τε λύγους τε,

nebo λ 55 τὸν μὲν ἐγὼ δάκρυσα ἰδὼν ἐλέησά τε θυμῷ,
καί μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδων,

neb λ 84 násl. ἦλθε δ' ἐπὶ ψυχὴ μητρὸς κατατεθνηυίης,
Ἀὐτολύκου θυγάτηρ μεγαλήτορος Ἀντίκλεια,
τὴν ζωὴν κατέλειπον ἰὼν εἰς Ἴλιον ἱρήν.
τὴν μὲν ἐγὼ δάκρυσα ἰδὼν ἐλέησά τε θυμῷ.

Na těchto místech nelze pomýšleti na protivu osob; takový výklad by byl strojený a svědčí proti takovému výkladu to faktum, že verš tento jest sterotypním rčením; srv. na př.

λ 345 τὸν μὲν ἐγὼ δάκρυσα ἰδὼν ἐλέησά τε θυμῷ.

λ 328 πάσας δ' οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι οὐδ' ὀνομήνω

a pod. λ 517 πάντας δ' οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι οὐδ' ὀνομήνω

λ 528 násl. κεῖνον δ' οὔ ποτε πάμπαν ἐγὼν ἴδον ὀφθαλμοῖσιν
οὔτ' ὠχρήσαντα χρόα κάλλιμον οὔτε παρειῶν
δάκρυ ὀμορξάμενον

λ 543 násl. οἵη δ' Αἴαντος ψυχὴ Τελαμωνιάδαο
νόσφιν ἀφεστήκει κεχολωμένη εἵνεκα νίκης,
τήν μιν ἐγὼ νίκησα δικιζόμενος παρὰ νηυσὶν
τεύχεσιν ἀμφ' Ἀχιλῆος.

ν 271 násl. αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ τόν γε κατέκτανον ὀξέι χαλκῷ,
αὐτίκ' ἐγὼν ἐπὶ νῆα κιὼν Φοίνικας ἀγαυοὺς
ἐλλισάμην, καί σφιν μενοεικέα λήϊδα δῶκα.

ν 349 násl. τοῦτο δέ τοι σπέος ἐστὶ κατηρεφές, ἔνθα σὺ πολλὰς
ἕρδεσκες νύμφῃσι τελήεσσας ἑκατόμβας.*)

---

*) Ovšem jest při tom třeba veliké opatrnosti. Na mnohých místech, kde se na první pohled nezdá býti žádný důraz, předce při bedlivějším uvážení kontextu se jeví, že zájmeno osobné není bez příčiny položeno. Srv. na př. tato místa:

Odyss. κ 142 násl. ἔνθα τότ' ἐκβάντες δύο τ' ἤματα καὶ δύο νύκτας
κείμεθ', ὁμοῦ καμάτῳ τε καὶ ἄλγεσι θυμὸν ἔδοντες.
ἀλλ' ὅτε δὴ τρίτον ἦμαρ ἐυπλόκαμος τέλεσ' Ἠώς,
καὶ τότ' ἐγὼν ἐμὸν ἔγχος ἑλὼν καὶ φάσγανον ὀξὺ
καρπαλίμως παρὰ νηὸς ἀνήιον ἐς περιωπήν.

Ἐγών jest zde položeno naproti soudruhům Odysseovým. *Vůdce stará se o své lidi a jedná za ně.*

Podobná příčina jest Odyss. ι 171 a κ 188, kde se tento verš vyskytuje: καὶ τότ' ἐγὼν ἀγορὴν θέμενος μετὰ πᾶσιν ἔειπον.

Digitized by Google

Zvláště často vyskytuje se *ἐγώ* v jistých pevných a určitých rčeních, jako ve spojení *αὐτὰρ ἐγώ* nebo *δή τότ' ἐγώ* nebo *καὶ τότ' ἐγώ*. Srov. *μ* 206 násl. *αὐτὰρ ἐγὼ διὰ νηὸς ἰὼν ὤτρυνον ἑταίρους* *μ* 228 *αὐτὰρ ἐγὼ καταδὺς κλυτὰ τεύχεα καί δύο δοῦρε μάκρ' ἐν χερσὶν ἑλὼν εἰς ἴκρια νηὸς ἔβαινον;* *μ* 420 *αὐτὰρ ἐγὼ διὰ νηὸς ἐφοίτων*, *μ* 432 *αὐτὰρ ἐγὼ ποτὶ μακρὸν ἐρινεὸν ὑψόσ' ἀερθεὶς τῷ προσφὺς ἐχόμην ὡς νυκτερίς*, *μ* 9 *δὴ τότ' ἐγὼν ἑτάρους προΐειν ἐς δώματα Κίρκης*, *μ* 153 *δὴ τότ' ἐγὼν ἑτάροισι μετηύδων ἀχνύμενος κῆρ*, *μ* 264 *δὴ τότ ἐγὼν ἔτι πύντῳ ἐὼν ἐν νηὶ μελαίνῃ μυκηθμοῦ τ' ἴκουσα βοῶν*, *μ* 270 = 153, *μ* 333 *δὴ τότ' ἐγὼν ἀνὰ νῆσον ἀπέστιχον*, *ι* 88 *δή τότ' ἐγὼν ἑτάρους προΐειν πεύθεσθαι ἰόντας*, *ι* 171 *καὶ τότ' ἐγὼν ἀγορήν θέμενος μετὰ πᾶσιν ἔειπον*, *ι* 375 *καὶ τότ' ἐγὼ τὸν μοχλὸν ὑπὸ σποδοῦ ἴλασα πολλῆς*, *ι* 380 *καὶ τὸτ' ἐγὼν ἄσσον φέρον ἐκ πυρός*. Ale vedle takovýchto rčení vyskytují se předce také příklady bez zájmena osobného, a sice u *δή τότε* v Odyssei celkem dva *λ* 44 *δὴ τότ' ἔπειθ' ἑτάροισιν ἐποτρύνας ἐκέλευσα* *ι* 193 *δὴ τότε τοὺς ἄλλους κελόμην ἐρίηρας ἑταίρους αὐτοῦ πὰρ νηί τε μένειν καὶ νῆα ἐρύσθαι.*

V těchto epických rčeních původně zajisté *ἐγώ* nebylo bez příčiny položeno, nýbrž s tím úmyslem, aby se osoba důrazně vytkla naproti jiným; avšak když rčení tato se stala obvyklými a stereotypními formulemi epickými, užíváno jich bez ohledu na kontext příslušný, a tedy také tu, kde nezamýšlel básník protivu nějakou naznačiti.

Že usus veliký vliv měl i v této příčině, jako vůbec obyčej jest vládcem jazyka, patrno z těchto fakt, která při této příležitosti připomínám vzhledem k epické formuli *δὴ τότε*.

a) Toto *δὴ τότε* vyskytuje se jen na začátku verše. Srv. kromě příkladů svrchu uvedených o *δὴ τότ' ἐγὼν* ještě příklady, v nichž není I. osoba sing.,

---

Odyss. *κ* 202 násl. *ἀλλ' οὐ γάρ τις πρῆξις ἐγίγνετο μυρομένοισιν.*
αὐτὰρ ἐγὼ δίχα πάντας ἐυκνήμιδας ἑταίρους
ἠρίθμεον, ἀρχὸν δὲ μετ' ἀμφοτέροισιν ὄπασσα.

λ 380 násl. *εἰ δ' ἔτ' ἀκουέμεναί γε λιλαίεαι, οὐκ ἂν ἐγώ γε*
τούτων σοὶ φθονέοιμι καὶ οἰκτρότερ' ἄλλ' ἀγορεύειν,
κήδε' ἐμῶν ἑτάρων, οἳ δὴ μετόπισθεν ὄλοντο.

Jest zde ovšem důraz na *ἀκουέμεναί γε λιλαίεαι*, a dále na *οὐκ ἂν φθονέοιμι ἀγορεύειν*; ale vedle toho chtěl Odysseus také to vytknouti, že *on a právě on* má povinnost vděčnosti k Alkinoovi a že za jeho laskavost chce ochotně jeho přání vyhověti. Že se tímto výkladem nepodkládá básníkovi myšlénka cizí, nýbrž že to básník skutečně zamýšlel, jest patrno z toho, že k zájmenu *ἐγώ* ještě jest připojena částice *γε*, kteroužto osoba důrazně se vytýká.

Podobně se často *γε* osobným zájmenům přidává, a tu ovšem nemůžeme neuznati důrazné vytčení osoby, i když se nám to zdá býti nápadným. Srv. *μ* 379 násl.

οἳ μεν βοῦς ἔκτειναν ὑπέρβιον, ᾗσιν ἐγώ γε
χαίρεσκον μὲν ἰὼν εἰς οὐρανὸν ἀστερόεντα
ἠδ' ὁπότ' ἄψ ἐπὶ γαῖαν ἀπ' οὐρανόθεν προτραποίμην.

μ 105 násl. *τρὶς μὲν γάρ τ' ἀνίησιν ἐπ' ἤματι, τρὶς δ' ἀναρυιβδεῖ*
δεινόν. μὴ σύ γε κεῖθι τύχοις, ὅτε ῥοιβδήσειεν.

ν 299 násl. *οὐδὲ σύ γ' ἔγνως*
Παλλάδ' Ἀθηναίην, κούρην Διός, ἥ τέ τοι αἰεὶ
ἐν πάντεσσι πόνοισι παρίσταμαι ἠδὲ φυλάσσω.

Digitized by Google

jako Odyss. ι 169 *δὴ τότε κοιμήθημεν ἐπὶ ῥηγμῖνι θαλάσσης* 559 κ 186, 531, μ 405, ξ 237, 288, 363, ο 144, 228.

b) Je-li I. osoba sing. naznačena zájmenem osobným, vyskytuje se z pravidla *δὴ τότ' ἐγών*. Probral jsem za tou příčinou čtyři zpěvy Odyssey, ke kterýmž tu sluší přihlížeti, totiž IX., X., XI., XII.. v nichž Odysseus o osudech svých vypravuje. V těchto čtyřech zpěvích vyskytuje se formule *δὴ τότ' ἐγών* (právě s tímto starým tvarem osobního zájmena *ἐγών*) 7krát, a sice ι 88; κ 100; μ 9, 153, 264, 270, 333,*) *δὴ τότ' ἐγώ* jen jednou, a sice κ 59 *δὴ τότ' ἐγώ κήρυκά τ' ὀπασσάμενος καὶ ἑταῖρον βῆν εἰς Αἰόλου κλυτὰ δώματα.*

Že v pozdější době ještě častěji zájmena osobná k tvarům slovesným se přidávají i tu, kde není důrazu, jest pochopitelno. Není zajisté potřebí zde příklady uváděti; podotýkám jen, že o tom způsobem velmi výmluvným svědčí formule *οἶδ' ἐγώ*,

Vedle parenthetických výrazů *οἶμαι, οἶδα* vyskytuje se také spojení těchto výrazů s *ἐγώ*, právě tak jako u nás v mluvě konversační se vyskytuje *jářku*,

Sof. Oid. Kol. 1197 *κἂν κεῖνα λεύσσῃς, οἶδ' ἐγώ, γνώσῃ κακοῦ θυμοῦ τελευτήν.*

Srovnejme nyní češtinu. Naproti pravidlu svrchu vytčenému sluší konstatovati, že dosti často zájmena osobná *já, ty, my, vy,* a rovněž tak *on* bez důrazu k tvarům slovesným se přidávají. Tak na př. vedle *řeknu ti to* užíváme často bez důrazu *já ti to řeknu.* Na otázku *víš, jak se to stalo*, odpovídáme nejen *nevím*, ale také často *já nevím.* Užíváme výrazů *já se tomu divím, já se na tě hněvám* a pod, vedle *divím se tomu, hněvám se na tebe* atd. Výrazu *jářku* užíváme jakožto stereotypní formule, nepomýšlejíce ani dost málo na důrazné vytčení I. osoby.

Velmi poučné jest v této příčině srovnání písní národních. Pokládal jsem za nutné, za příčinou syntaktických studií Erbenovu sbírku prostonárodních českých písní prozkoumati, i přihlížel jsem také k tomu, jak se v těchto písních užívání zájmen osobných jeví. V této příčině shledáváme, že pravidlo všeobecné se zachovává, ale vedle tohoto pravidla shledávají se *četné* výjimky svědčící o tom, že často zájmeno osobné k tvaru slovesnému *i bez důrazu* se připojuje.**) Uvádím z Erbenovy sbírky aspoň část těch příkladů, jež jsem sebral.

Erben str. 38 (č. 5): *já* jsem přišel k vám, | abych řekl vám, | že je dnes koleda; tamtéž: *já* se na něj zamračím, str. 38 (č. 7) *já* jdu na koledu, | nesu si pytel,***) str. 99 (č. 8) když jsem *já* k vám chodívával, str. 99 to si, mámo, nemyslete, | že si vezmu, co vy chcete: | *já* si vezmu, co budu

*) K těmto příkladům sluší ještě připočísti κ 126, kde místo *δὴ τότε* se nalezá *τόφρα δέ*, ale také *ἐγών*: *τόφρα δ' ἐγὼν ἄορ ὀξὺ ἐρυσσάμενος παρὰ μηροῦ | τῷ ἀπὸ πείσματ' ἔκοψα νεὸς κυανοπρῴροιο.*

**) Často ovšem, jak i zde opět připomínám, při bedlivějším uvažování shledává se, že zájmeno osobné není *bez příčiny* položeno. Tak na př. Erben str. 180 až *já* odtud pryč pojedu, bude pro mě velkej pláč. V tomto případě, a v jiných podobných, lze říci, že předce mluvící osoba o sobě *důrazně* mluví, jakoby chtěla říci: až *já, takový jundák*, odtud pryč pojedu, bude pro mě velkej pláč. Takovéto příklady však vylučuji.

***) Ale naproti tomu str. 39 (č. 11) jdu k vám na koledu (bez já).

Digitized by Google

chtít, | já s tím musím do smrti být,*) str. 110 kdybych já moh býti, | kde je mé myšlení, str. 108 co se to tam svítí? | *já* tam poběhnu; | je-li to kvítečko, | *já* ho utrhnu, str. 133 *já* bych šel za milou, | *já* nesmím, str. 139 vezmu *já* si upřímnou dívčici, | třeba měla jen jednu kytlici, str. 193 (č. 376) *já* bych z toho srdce ráda, | kdyby panímáma dala, str. 250 (č. 604) ale že jsi nanic, nestojím *já* o tě víc, str. 289 děkuju vám, | ruce líbám, | že jste mi daly | a vychovaly, | co *já* rád mám, str. 292 když jsem *já* pod okny stál, | nesměl jsem vejíti dál, str. 303 inčko vám děkuju, | pane páter, | že jste vy mě dali, | co jsem *já* chtěl. | Dali jste mně ženu | Kateřinu, str. 327 co *já* se navolám,**) navohlížím: | *já* vás, má mamičko, | přec nevidím, str. 327 *já* jsem se se všemi | rozlúčila: | mamičku nikde jsem | neviděla, str. 327 já smutná nevěsta, | *já* bych si posteskla, | nemám komu, str. 333 proč bych *já* ti votvírala, | dyť *já* nejsem tvoje milá,***) str. 340 *já* tu sedím uprostřed | zarmoucena všecka, str. 343 dej si pozor na družičku; | jest-li *ty* si pozor nedáš, | přijdeš o ni, než se nadáš, str. 370 ach synu, synu! co pak *ty* děláš? | jen pořád piješ a nic nedbáš, str. 380 když jsem *já* sloužil | to první léto atd. str. 446 třebas *já* tě nevidím, | jen když *já* tě uslyším.

Totéž platí také o užívání zájmena *on*.†) Také tímto zájmenem naznačuje se často podmět, ačkoli by pouhý slovesný tvar postačil. Srv. Erben, str. 471 byl myslivec na Táboře, | procházel se po oboře; | pásal *on* tam jeleny, | měl klobouček zelený, str. 472 a ten řemenář, | jak to uslyšel, | *on* se rozhněval | a do světa šel, str. 472 a ten řemenář, | jak to uslyšel, | *on* se rozstonal, | třetí den umřel, str. 397 šel jest Jíra | na kvíčaly: | *ony* se mu všecky | rozlítaly, str. 397 mysliveček tu | pospíchá k lesu, | že *on* si ji chytí | pro její krásu, str. 494 můj milý na vojnu jede, | a co *on* mně přikazuje?

* * *

Zvláště zajímavé jsou ty české vazby, v nichž *já, my* spojeno jest s příčestím činným. Vazby tyto rovnají se imperfektu nebo perfektu latinskému, kterýž rozdíl záleží v tom, je-li sloveso trvací (opětovací) čili končící.††) *Já tam byl až do večera* = eram ibi usque ad vesperum. *Já zpíval celou hodinu* = cantabam totam horam. *Já přišel v čas* = adveni tempori (vlastně doslovně ἐγὼ προσεληλυθὼς ἐν καιρῷ). *My utekli* = aufugimus (vlastně doslovně

*) Mohlo by se sice mysliti, že jest zde protiva mezi *vy* a *já*. Ale že spíše zamýšlena jest protiva jiná, jde z toho na jevo, že u slov *že si vesmu* není *já*, a že schází *já* také u slov *co budu chtít*.

**) Ale na př. str. 329 (č. 108) co jsem se nažála (bez *já*).

***) Mohlo by se ovšem také vyložiti: *Já* ti neotevru, dej si otevříti od *jiné*, která jest tvou milou, *já* nejsem tvoje milá.

†) Zájmeno *on* můžeme jako lat. *is*, německé *er* nazvati také zájmenem osobným III. osoby, ačkoli s druhé strany lze toto zájmeno také vřaditi mezi zájmena ukazovací.

††) Některá slovesa znamenají ovšem v přítomném čase čin trvací, avšak v minulém čase mají někdy význam perfektní, ne imperfektní; na př. *viděti, slyšeti* a j. *Já to viděl* = vidi id (ovšem také videbam id). *Já to slyšel* = audivi (jako = já jsem to uslyšel), ale také = audiebam.

Digitized by Google

ἡμεῖς πεφευγότες). Tyto vazby vznikly skrácením z vazeb úplných *já jsem tam byl, já jsem zpíval, já jsem přišel v čas* (doslovně *ἐγώ εἰμι προσεληλυθώς ἐν καιρῷ* nebo *ἐγώ εἰμι προσελθών*), *my jsme utekli* (doslovně *ἡμεῖς ἐσμεν πεφευγότες* nebo *ἡμεῖς ἐσμεν φυγόντες*).

Osoba ženského pohlaví musí, jak se samo sebou rozumí říci: *já utekla* (doslovně *ἐγὼ πεφευγυῖα*) = aufugi; *my utekly* doslovně = *ἡμεῖς πεφευγυῖαι*.

V těchto skrácených vazbách často *já, my* nemá pražádného důrazu, tak že na př. *já plakal* (doslovně *ἐγὼ δεδακρυκώς*) znamená jen *ἐδάκρυον*, lacrimabam; *já křičel* (doslovně *ἐγὼ κεκραγώς*) znamená jen clamabam atd. Uvádím opět z Erbenovy sbírky několik příkladů: Str. 99 já mu házel z kapsy kůrky, str. 125 já přišel pro lásku, str. 133 děvčátko usnulo, já taky spal, str. 135 já mu dal kůrčičku, jen aby mlčel, str. 141 a já pořád prosil, klobouk v ruce nosil, str. 145 já byla ve mlejně, str. 155 já mu pěkně dala pozdravení, str. 160 já jí koupil pentli barvy proměňavé, tamt. já jí koupil jinou, str. 161 já měla milého, str. 162 já byla upřímná, str. 190 já k vám chodil, str. 292 já nesměl do světnice str., 401 já ho viděl, on se styděl.

Toto *já, my* jest v těchto vazbách jakousi oporou příčestí a nemůže býti vynecháno,*) poněvadž by pouhé příčestí *házel* znamenalo *iaciebat, přišel pro lásku* = venit amoris causa, *pořád prosil* = semper rogabat.

Táž vazba totiž, jako u I. osoby (já plakal, my plakali), vyskytuje se také v III. osobě jednotného i množného čísla. Místo tvaru slovesného klade se, a to nejen v mluvě lidové, nýbrž i ve spisovném jazyku**) k naznačení

---

*) Kdyby se mělo *já, my* vynechati, musilo by se ihned přidati sloveso *jsem*, tedy: *házel jsem mu* z kapsy kůrky, *přišel jsem* pro lásku, *byla jsem* ve mlejně, *koupil jsem* jí pentli.

**) Vazeb lidových *já plakal, já plakala, my viděli, my viděly* se bedlivější spisovatelé posud obyčejně štítí a užívají plných vazeb *já jsem plakal, my jsme viděli* atd. Ale co se III. osoby jednotného i množného čísla týká, jest známo, že i ve spisovném jazyku užívají spisovatelé obyčejně: otec mi to dal = *ὁ πατήρ μοι τοῦτο ἔδωκε* (vlastně však doslovně = *ὁ πατήρ μοι τοῦτο δεδωκώς*). Vazba úplná *otec mi to dal jest* (*δεδωκώς ἐστι*) pokládá se již všeobecně za příliš vážnou a těžkopádnou. Nemluví a nepíše se již: *Přítel mi toto řekl jest* (doslovně *ὁ φίλος μοι τόδε εἰρηκώς ἐστι*), nýbrž jen: přítel mi toto *řekl* (*εἰρηκώς*). Nemluví a nepíše se již: *nepřátelé utekli jsou* (doslovně *οἱ πολέμιοι πεφευγότες εἰσί*), nýbrž: *nepřátelé utekli* (doslovně *οἱ πολέμιοι πεφευγότες*). *Jen v mluvě velebné, v písních náboženských* a dosti často také v písních prostonárodních zachovala se stará úplná vazba, jako na př.: Vstalť jest této chvíle. Ve sbírce Erbenově vyskytuje se dosti značný počet příkladů této vazby, větší počet, než by se snad kdo domníval. Srv. str. 314 *vstala jest* Anička v bílej den, str. 315 koupala se má panenka | v vodě studený, | přijel *je* k ní mládeneček, str. 346 křepelka za družičku, | ta *jest* věnce *vila*, str. 346 zlatohlavý strnádek, | ten *jest byl* za družbu, str. 350 což je byla velká rosa, str. 379 *poslala je* pro kej, str. 384 *přišel je* k nám jeden pán, | říkají mu kvardyán, str. 389 *šel jest* Franta mezi Franty, str. 397 *šel jest* Jíra na kvíčaly, str. 451 *dal jest* mě na vojnu vzíti, str. 266 klášterská hospoda | pěkně malovaná: kdož *je* ji *maloval*? str. 297 co k libosti bylo, | to mě opustilo; | v dalekých šírých krajinách | mne *je sanechalo*, str. 345 poslechněte, lidi, málo, | co se *je* před léty *dálo*, str. 410 kdy *je přijel* mezi vraty, str. 416 když *je byl* bílej den, str. 432 kdy *je* všechno *savoral*, str. 437 už *jsou* mi o vojně | povídali, str. 441 což *je* mi *bývalo* | veselo vyjíti, str. 485 *byl jest* jeden zeman, str. 487 *byla jest* jedna matička, str. 488 *sabil jest* Matoušek, | zabil Majdalenku, str. 493 ach, *zdál je* mi se v noci sen, str. 500 *šel jest* pán Bůh, šel do ráje, str. 500

Digitized by Google

minulého činu při III. osobě pouhé příčestí, kteréž se cítí v platnosti a ve významu výroku. Erben str. 89 naše paní říkávala, str. 119 plakala tam má panenka, str. 149 žalo děvče, žalo trávu, str. 159 letěla husička, letěla přes pole, str. 159 vletěla husička, do dvora vletěla, str. 157 seděla tam pod ní má Ančička, str. 157 přiletěl slavíček, | nese psaní, | podal ho Andulce | s pravé strany, str. 113 šla panenka pro vodu, str. 415 koně vešly do žita, str. 419 naši už mlátili, já ještě ležel; | voni šli k snídaní, | já taky běžel.

I stává se často, že *pouhé příčestí* klade se jakožto výrok a že tedy příčestí celou větu zastupuje; neboť v kontextu, je-li podmět již z dřívější věty znám, nemusí se *on, ona, oni* klásti, kdežto při I. osobě *já, my* nemůže se vynechati. Na př. Erben str. 120 Honza slyšel hubování, | ... *utíkal, pospíchal,* | by ho starej nedostal, str. 120 ona jen se tomu smála, | na sluníčku přece *stála* | str. 120 zas do chládku radš *chodila*, str. 121 seděla pod borovičkou (t. dívka), str. 126 hluboce si vzdychal, | smutně si naříkal, | sed si za stoleček.

Zvratné zájmeno.

O vzniku zvratného zájmena v řečtině a v latině.

V staroindském jazyku není zvratného zájmena rovnajícího se řeckému a latinskému reflexivu *οὗ*, sui. V pozdější době vyskytuje se zvratné zájmeno, ale zřídka. Böhtlingk v slovníku praví: »*Sva* m. n. *die eigene Person, das Selbst, das Ich;* in den obliquen Kasus als Pron. refl. verwendet, auch mit Zurückbeziehung auf Unbelebtes.« Böhtlingk uvádí příklady *svaṃ ca brahma ca* ein Ich und Brahma, na svaṃ šikṣayasi svayam selbst belehrst du dich nicht, svaṃ nindantaḥ sich selbst tadelnd. Toto zájmeno, jak Delbrück (str. 477) právem podotýká, není na rovni (ein Gegenbild) se zájmenem zvratným řeckým a latinským, nýbrž vytvořilo se teprv na zvláštní domácí půdě sanskrtské; *) jest to substantivovaný tvar adjektivného *sva* a znamená »vlastní, své«.

Někteří badatelé jsou však toho mínění, že ojedinělý tvar prákritský *sē* patří ke kmenu *svo*. Delbrück str. 478: »Während man darüber einig ist, dass ein aus der Urzeit fortgeleitetes substantivisches Reflexivpronomen im Sanskrit nicht vorhanden ist, rechnet man dahin gewöhnlich eine vereinzelte Prakritform, nämlich *sē*, welche im Sinne des tonlosen *asya, asyās* erscheint und wie dieses den Satzanfang durchaus meidet.« Že *sē* ke kmenu *svo* patří, tvrdil první Bopp (Vergleich. Gramm. 2, 216). Delbrück namítá proti tomu, že *sē* nikdy nemá zvratného významu, nýbrž že jest význam toho tvaru jen anaforický.

---

přišel je k ní anděl Páně, str. 504 *byla jest* louka zelená, str. 505 *byla jest* jedna ctná paní, str. 108 co *jsou* nám Hosiňáci | *dokázali,* | co *jsou* nám Hosiňáci | *dověděli,* str. 132 vždyť *jsou* mi to lidé *povídali*, str. 187 zrušila jsem ji pro lidské řeči: že *jsou* mi *nepřáli.*

*) Delbrück: eine erst im Laufe der Sonderentwicklung des Sanskrit entstandene Substantivierung des Adj. *svá*, bedeutet also eigentlich »das Eigene«.

Digitized by Google

Věc tato jest posud nejista. Já přihlížeje k řečtině a latině míním, že toto prákritské *sĕ* jest = *svê*, ale ovšem se zdá, že se u tohoto *sĕ* nevyvinul zvratný význam a že tedy prákritské *sĕ* setrvalo při původním významu, který také v řečtině pokládám za starý význam tvarů *οἑ*, *οἱ*, *ἑ*.

Také o staroperském jazyku tvrdí Delbrück, že není zde zvratného zájmena po způsobu řečtiny a latiny: »Aus der Darstellung bei Caland § 108 folgt, dass das Avestische so wenig wie das Altindische ein subst. Refl. nach Art der klassischen Sprachen besitzt.«

V řečtině vyskytuje se u tvarů *οἑ*, *οἱ*, *ἑ*, *σφίν*, *σϙέ* dílem anaforický význam eius, ei, eum atd., dílem zvratný význam.*) O tvarech počínajících souhláskami *σφ* praví Delbrück, že jest vznik tohoto kmene temný: »Die Kasus des Dualis und Pluralis sind aus dem mit *σφ* beginnenden Stamme gebildet, dessen Entstehung uns noch dunkel ist.« Proti tomu podotýkám, že tvary *σφιν*, *σϙε* atd., jako také přivlastňovací zájmeno zvratné *σφέτερος*, *musí* souviseti s kmenem *sva*, a že tedy nezbývá nic jiného, než uznati, že řečtina měla dvojí cestu. Nemohouc podržeti *sve* mohla vytvořiti z toho *Fε* (*ἑ*) anebo *σφε*, aby udržela *σ*. Poněvadž digamma bylo hláskou slabou a k zaniknutí velmi náchylnou, musilo se proměniti v hlásku důraznější a trvalou, a tu zdálo se býti ϙ nejbližší příbuznou a spolu trvalou hláskou.

Nestálost hlásky *F* jest zřejmá z toho, že na několika místech homerských u zájmena *Fοι* digamma se nejeví, jako

E 338 *ἀμβροσίου διὰ πέπλου, ὅν οἱ Χάριτες κάμον αὐταί*
Z 101 *μαίνεται, οὐδέ τίς οἱ δύναται μένος ἰσοφαρίζειν*
Z 289 *ἔνθ' ἔσαν οἱ πέπλοι παμποίκιλοι, ἔργα γυναικῶν κτλ.*
Ψ 865 *ὄρνιθος μὲν ἄμαρτε· μέγηρε γάρ οἱ τό γ' Ἀπόλλων*
o 105 *ἔνθ' ἔσαν οἱ πέπλοι παμποίκιλοι, οὓς κάμεν αὐτή*

*) O tvaru *οἱ* tvrdí Delbrück (str. 481), že jest to dativ i *genitiv*. Dovolává se při tom místa Hom. *Π* 531 *Γλαῦκος δ' ἔγνω ἧσιν ἐνὶ φρεσὶ γήθησέν τε, ὅττι οἱ ὦκ' ἤκουσε μέγας Θεὸς εὐξαμένοιο*, kdež prý jest zcela přirozeno, spojiti *οἱ* s *εὐξαμένοιο*, pročež Nauck se svého stanoviska specificky řeckého (von seinem speziell griechischen Standpunkt aus) navrhl změnu *οἱ* v *εὖ*. Dále praví Delbrück: »Ferner in den Stellen, wo ich mir zwei Dative nicht erklären kann, da die bekannte Figur, in welcher das Ganze und die Theile in dem gleichen Kasus stehen, nicht vorliegt: *ἃ οἱ θεοὶ οὐρανίωνες πατρὶ φίλῳ ἔπορον P* 195, vgl. *Δ* 219, *δ* 771, *οὐδέ σφωε ἰδών ἐχολώσατο θυμῷ, ὅττι οἱ ὦκα ἔπεσσι φίλης ἀλόχοιο πιθέσθην O* 156, und gewiss noch in manchen anderen Stellen.« Ale toto užívání dativu *οἱ* vysvětlení zcela snadného dochází tím, když se uzná, co se uznati musí, že dativ *οἱ* vyskytuje se co *dativ přivlastňovací* také v poměru přívlastkovém. Tak na místě od Delbrücka uvedeném *Δ* 219 *αἷμ' ἐκμυζήσας ἐπ' ἄρ' ἤπια φάρμακα εἰδὼς πάσσε, τά οἱ ποτε πατρὶ φίλα φρονέων πόρε Χείρων* jest *οἱ πατρὶ* = *πατρὶ αὐτοῦ*. Zvláště zřejmo to jest *P* 195, které místo též Delbrück uvádí, kde *οἱ πατρὶ* = *πατρὶ αὐτοῦ*. Uvádím dále *K* 257 *ἀμφὶ δέ οἱ κυνέην κεφαλῇφιν ἔθηκε*, *Σ* 205, *ϑ* 569. U Herodota jeví se dosti značný počet nepochybných dokladů toho, jako I 31 *οἱ δέ σφι βόες ἐκ τοῦ ἀγροῦ οὐ παρεγίνοντο ἐν ὥρῃ*, kde slovosled *οἱ δέ σφι βόες* patrně tomu nasvědčuje, že *σφι* jest dativem přivlastňovacím, který attributivným způsobem podstatnému jménu *βόες* přidán jest. Podobně Her. I 82 *τῶν οἱ συλλοχιτέων*, III, 3 *τῶν δέ οἱ παίδων*, IV 202 *τῶν δέ σφι γυναικῶν* atd. Na jiných místech tento dativ naznačuje, v *čí* prospěch nebo neprospěch něco se děje, jako *M* 334 *ὅστις οἱ ἀρὴν ἐτάροισιν ἀμύναι*, kde *οἱ* právě tak jest položeno, jako *μοι β* 50 *μητέρι μοι μνηστῆρες ἐπέχραον οὐκ ἐθελούσῃ*. Zajisté pak lze tvrditi, že smělá hypothese Delbrückova není ničím odůvodněna.

Digitized by Google

Mínění, že v řeckých tvarech *σφιν*, *σφε* atd. φ jest náhradou za ϝ, dochází stvrzení svého tím, že také v slovanských jazycích při témž zájmenu jeví se v některých pádech naproti *v* důraznější souhláska *b*. Srv. české *svůj*, ale naproti tomu české *sebe* (gen. akk.), *sobě* (dativ, lokativ), *sebou* (instrum.). Právě tak také u zájmena osobného II. osoby *tebe, tobě, tebou.*

Dříve převládalo mínění, že v řečtině zvratný význam jest původní a že anaforická platnost nějakým způsobem z tohoto významu se vyvinula. Naproti tomu mínění Windisch (v Curtiových studiích II, 329) tvrdil, že oba významy ze staršího významu *totožnosti* kmenu *svo* přináležejícího se vyvinuly, jeden obmezením, druhý seslabením původního významu. Brugmann však (Ein Problem str. 83 násl.) ujal se starší hypothese o původním zvratném významu. Delbrück (str. 483) vyslovuje mínění, že snad anaforické zájmeno jest jen zdánlivě totožné se zájmenem zvratným a že smíšený význam (zvratný a anaforický) tvaru *οἷ* atd. má příčinu v tom, že se tvary původně rozdílné **soi* a **svoi* smísily; i dokládá, že toto smíšení v dativě snad také na jiné pády jednotného a množného čísla působilo.

Tato hypothese zdá se mi býti neodůvodněnou a pravdě nepodobnou. V řečtině význam anaforický pokládám za původní, význam zvratný za pozdější a vzniklý z významu anaforického.

Dříve však než vyložím důvody, které tomu tvrzení nasvědčují, uvedu příklady, a sice z básní homerských a hesiodských. U Homera vyskytuje se dle Krügera (Dial. § 51. 1. A. 9) *ἕ* asi 72krát (»etwa an sechs Dutzend Stellen«) ve významu *eum* atd., často také *ἕο, ἕθεν, εὗ, οἱ* ve významu *is*, řídeji *ἑός* = eius (na př. *δ* 618 *δθ' ἑὸς δόμος ἀμφεκάλυψεν κεῖσέ με νοστήσαντα*).

A 509 násl *τόφρα δ' ἐπὶ Τρώεσσι τίθει κράτος, ὄφρ' ἂν Ἀχαιοὶ*
υἱὸν ἑὸν τίσωσιν, ὀφέλλωσίν τέ ἑ τιμῇ

B 197 *τιμὴ δ' ἐκ Διός ἐστι, φιλεῖ δέ ἑ μητίετα Ζεύς*

E 103 *βέβληται γὰρ ἄριστος Ἀχαιῶν, οὐδέ ἕ φημι*
δήθ' ἀνσχήσεσθαι κρατερὸν βέλος

Θ 301 *βαλέειν δέ ἑ ἵετο θυμός* (rovněž tak *Θ* 310)

M 300 *κέλεται δέ ἑ θυμός ἀγήνωρ*

α 321 *ὑπέμνησέν τέ ἑ πατρός*

ζ 133 *κέλεται δέ ἑ γαστήρ*

ρ 243 *ὡς ἔλθοι μὲν ἀνήρ, ἀγάγοι δέ ἑ δαίμων*

A 72 *ἣν διὰ μαντοσύνην, τήν οἱ πόρε Φοῖβος Ἀπόλλων*

A 291 *τοὔνεκά οἱ προθέουσιν ὀνείδεα μυθήσασθαι*

A 251 *οἵ οἱ πρόσθεν ἅμα τράφεν ἠδ' ἐγένοντο*

A 321 *τώ οἱ ἔσαν κήρυκε καὶ ὀτρηρὼ θεράποντε*

I 377 *ἐκ γάρ εὗ φρένας εἵλετο μητίετα Ζεύς*

O 165 *ἐπεί εὖ φημι βίῃ πολὺ φέρτερος εἶναι*

Ξ 427 *τῶν δ' ἄλλων οὔ τίς εὐ ἀκήδεσεν*

A 114 *καὶ γὰρ ῥα Κλυταιμνήστρης προβέβουλα,*
κουριδίης ἀλόχου, ἐπεὶ οὔ ἑθέν ἐστι χερείων

Digitized by Google

I 419 = 686 *μάλα γάρ ἑθεν εὐρύοπα Ζεὺς*
χεῖρα ἑὴν ὑπερέσχε, τεθαρσήκασι δὲ λαοὶ

Co se Hesioda týká, podávám výsledky na základě úplné sbírky vlastní. Nejčastěji se vyskytuje u Hesioda dativ *οἱ*, a sice ve významu *ei*. Místa dotyčná jsou Theog. 97 *γλυκερὴ οἱ ἀπὸ στόματος ῥέει αὐδή*, 301 *ἔνθα δέ οἱ σπέος ἐστὶ κάτω κοίλη ὑπὸ πέτρῃ*, 303 *ἔνθ' ἄρα οἱ δάσσαντο θεοὶ κλυτὰ δώματα ναίειν*, 412, 418, 420, 464, 475, 479, 488, 503, 509, 520, 523, 576, 578, 824, 826, 892, 900, 916, 949, 961, 974; Erga 76, 77, 86, 527; Aspis 11, 15, 20, 22, 68, 69, 116, 125, 390, 423, 435, 439. Celkem tedy 40 míst.

Ve významu zvratném vyskytuje se *οἱ* pouze jednou, avšak i tu ne samo, nýbrž s přídavkem *αὐτῷ*, totiž Erga 265 *οἵ τ' αὐτῷ κακὰ τεύχει ἀνὴρ ἄλλῳ κακὰ τεύχων*. Akkusativ *ἕ* vyskytuje se u Hesioda pouze na 4 místech, a to vždycky ve významu *eum*, totiž Theog. 332 *ἀλλά ἑ ἷς ἐδάμασσε βίης Ἡρακληείης*, 482 *κρύψεν δέ ἑ χερσὶ λαβοῦσα*, Erga 268 *καί νυ τάδ', αἴ κ' ἐθέλῃσ', ἐπιδέρκεται, οὐδέ ἑ λήθει*, Aspis 359 *ἤδη μέν τέ ἕ φημι καὶ ἄλλοτε πειρηθῆναι ἔγχεος ἠμετέρου*.

Příklady genetivu vyskytují se jen 2, a sice Th. 392 *εἶπε δ', ὃς ἂν μετὰ εἷο θεῶν Τιτῆσι μάχοιτο, μή τιν' ἀπορραίσειν γεράων*, 400 násl. *αὐτὴν μὲν γὰρ ἔθηκε θεῶν μέγαν ἔμμεναι ὅρκον, παῖδας δ' ἤματα πάντα ἑοῦ μεταναιέτας εἶναι*. Na obou místech jest zvratný význam, avšak možno, že na druhém místě má se čísti *ἑοὺς μεταναιέτας*, ačkoli v nejlepších rukopisech se nalezá *ἑοῦ*.

Důvody, které nasvědčují tvrzení o dřívější ukazovací platnosti zájmena *sva* v řečtině, vyložil jsem v »Untersuchungen auf dem Geb. der Pron.« (str. 47 násl.). Nebude snad od místa, tyto důvody opakovati, poněvadž hodlám nyní některé *nové* důvody přidati a zdá se mi žádoucným, všechny důvody v jeden seznam zahrnouti.

a) Již a priori jest pravdě podobno, že starší platnost jest význam ukazovací *eum* atd. a že z tohoto významu se zvratná platnost vyvinula, ne naopak. Vznik zvratného významu zdá se býti již výsledkem bedlivějšího uvažování, i jest přirozeno, že se význam komplikovanější vyvinul z jednoduchého významu *is**), ne naopak z významu abstraktnějšího, jenž svědčí o pokročilém přemýšlení, význam jednoduchý. Mimo to zdá se býti zcela nepochopitelným, jakým způsobem by se proměna zvratného zájmena v zájmeno *is* byla mohla státi. »Wenn die ursprüngliche Geltung die reflexive (sei es nun eine speciell reflexive der 3. Person oder eine allgemein reflexive) gewesen wäre, so begreift man nicht, wie aus dieser Beschränkung heraus sich die Bezeichnung der 3. Person *ohne Reflexion* hätte entwickeln können. Durch welchen Vorgang hätte z. B *φιλέει δέ ἑ μητίετα Ζεύς* von der angeblich ursprünglichen Bedeutung »er liebt *sich*« zu der Bedeutung »er liebt *ihn*« gelangen sollen?« (Kvíčala st. 48.)

*) »Wohl aber begreift man leicht, dass sich mit dem fortschreitenden Denken, mit der genaueren Wahrnehmung des Verhältnisses aus der Function »is« die reflexive entwickeln konnte.« (Kvíčala str. 48.)

Digitized by Google

b) Vývoj významu *is* ze zvratného významu *sui* byl zcela zbytečný, poněvadž jazyk řecký pro nereflexivné označení 3. osoby měl již dosti tvarů, jako *ó, τόν, αὐτὸς, κεῖνος*. Naproti tomu jest přirozeno a pochopitelno, že řečtina jeden z těch tvarů, které sloužily k označení 3. osoby, zvolila za výraz k naznačení zvratného vztahu. Často pozorujeme v mluvě ten zjev, že během dob významy slov, která vlastně totéž označovala, se rozlišily.

c) Velmi důležitý důvod, jenž ode mne v »Untersuchungen auf dem Geb. d. Pron.« uveden nebyl, můžeme čerpati ze zvratného užívání zájmena osobného 1. 2. osoby. Homer užívá tvarů *ἐμέ* atd. také při vztahu zvratném, jako *H* 198 *ἐπεὶ οὐδ' ἐμὲ νήιδά γ' οὕτως ἔλπομαι ἐν Σαλαμῖνι γενέσθαι τε τραφέμεν τε*, *K* 378 *ἐγὼν ἐμὲ λύσομαι*, *N* 269 *οὐδ' ἐμέ φημι λελασμένον ἔμμεναι ἀλκῆς*, *T* 361 *οὔ μέ τί φημι μεθησέμεν*. *Θ* 221 *τῶν δ' ἄλλων ἐμέ φημι πολὺ προφερέστερον εἶναι*.

Někdy přistupuje u Homera za příčinou důrazu *αὐτός*, jako Hom. *ε* 188 *ἀλλὰ τὰ μὲν καὶ φράσσομαι, ἅσσ' ἂν ἐμοί περ αὐτῇ μηδοίμην*; ale zvratného zájmena *ἐμαυτοῦ, σαυτοῦ* Homer ještě neznal. Tehdáž postačovalo ještě i při vztahu zvratném *ἐγώ, σύ*, ke kterýmž zájmenům někdy *αὐτός* volně přistoupilo, ale nemusilo býti přidáno.

Dle výkladu, jejž odporučuji, jest úplná souměrnost v užívání všech tří zájmen, totiž 1. 2. 3. osoby. Původně i také při zvratném užívání postačovalo zájmeno 3. osoby *οὗ* (eius), tak jako zájmeno 1. osoby a zájmeno 2. osoby, čili jinak řečeno, původně poměr zvratný nenaznačoval se žádným zvláštním prostředkem. »Wer dieser »*er*« ist, der z. B. in dem Satze *ὁ πατὴρ ἔπληξέν ἑ* als das Object des *πλήσσειν* bezeichnet wird, das ist sprachlich unbestimmt; es konnte eine andere Person als das Subjekt *πατήρ* sein »der Vater schlug *ihn*« (die bereits erwähnte oder bekannte Person); es konnte aber *ἑ* auch auf die durch *πατήρ* bezeichnete Person sich beziehen »der Vater schlug ihn, d. i. den Vater d. i. *sich*« (Kvíčala Untersuchungen str. 48).

d) Další důvod shledáváme v užívání zájmena *μίν*. Toto zájmeno zajisté původně znamenalo *eum, eam*. Zvratné užívání, které se také u *μίν* vyskytuje, vzniklo tedy zajisté z významu *eum, eam*. Srv. Herod. *I*, 11 *ὁ δὲ Γύγης τέως μὲν ἀπεθωύμαζε τὰ λεγόμενα, μετὰ δὲ ἱκέτευε μή μιν ἀναγκαίῃ ἐνδεῖν διακρῖναι τοιαύτην αἵρεσιν*. *I*, 45 *στὰς δὲ οὗτος πρὸ τοῦ νεκροῦ παρεδίδου ἑωυτὸν Κροίσῳ . . . ἐπικατασφάξαι μιν κελεύων τῷ νεκρῷ*.

e) Také *αὐτός* vyskytuje se při zvratném poměru, a zajisté nebude chtíti nikdo tvrditi, že toto zvratné užívání jest starší. Srv. Hom. *β* 125 *μέγα μὲν κλέος αὐτῇ ποιεῖτ', αὐτὰρ σοί γε ποθὴν πολέος βιότοιο*. *δ* 247 *ἄλλῳ δ' αὐτὸν φωτὶ κατακρύπτων ἤισκεν*. Viz Krüger Di. 51, 2, 4.

f) Při názoru, že zvratný význam zájmena *οὗ* se vyvinul teprv z významu *is*, pochopuje se také velmi dobře vznik pozdějšího zvratného zájmena *ἑαυτοῦ*. Poněvadž *οὗ* znamenalo vlastně *eius*, jest pochopitelno, že, když tento *is* jest totožný s podmětem věty, pociťována byla potřeba, přídavkem *αὐτός* (ipse) tento poměr určitěji a jasněji naznačiti. Z toho pak vyvinulo se během času užívání složeného zvratného zájmena *ἑαυτοῦ*. Lze tedy v této příčině rozeznávati tři stadia:

Digitized by Google

α) Pouhého *οὗ*, kteréž původně znamenalo *eius*, užito bylo také při poměru zvratném, na př. Hom. *E* 343 *ἡ δὲ μέγα ἰάχουσα ἀπὸ ἕο κάββαλεν υἱόν*. Srv. *K* 378 *ἐγὼν ἐμὲ λύσομαι*.

β) Pociťována často potřeba, určitěji naznačiti, že osoba naznačená zájmenem *οὗ* jest totožná s podmětem věty. Za tím účelem přidáno *αὐτός*.

Právě tak přídavek *αὐτός* se vyskytuje, když zvratný poměr zájmenem osobným *ἐγώ*, *σύ* naznačen. Srv. Hom. *ε* 188 *ἀλλά τὰ μὲν καὶ φράσσομαι, ἅσσ' ἂν ἐμοί περ αὐτῇ μηδοίμην*.

γ) Konečně vzniklo užívání složeného zájmena zvratného *ἑαυτοῦ*, jako *ἐμαυτοῦ*, *σαυτοῦ*.*)

g) Mínění tomu, že zvratné užívání zájmena *οὗ* v řečtině není původní, nasvědčuje také to, že v jazyku staroindském a staroperském není zvratného zájmena po způsobu řečtiny a latiny. Ve Vedách a v klassické sanskritě naznačován zvratný poměr způsobem, který se zdá se stanoviska řečtiny a latiny velmi primitivním; užíváno totiž podstatných jmen *tanú* (tělo) a ātmán (duše). Srv. příklady uvedené od Delbrücka (Vergl. Syntax str. 477): bálam dádhāna ātmáni sílu v sebe sama klada RV. 9, 113, 1, ātmánam ēvá téna punītē tím čistí on sebe sama.

h) U Herodota vyskytuje se, jako u Homera, v dativě množného čísla dvojí tvar, totiž důraznější *σφίσι*, a slabší a enklitický *σφιν*, *σφι*. Jeví se tu však ten rozdíl, že *σφιν*, *σφι* znamená *eis*, *σφίσι sibi ipsis*.**) Zajisté jest i zde

---

*) Někdy i u těchto složených zvratných zájmen byla ještě pociťována potřeba přídavku *αὐτός*. Srv. Sof. Ant. 1177 (*Λίμων ὅλωλεν*) *αὐτὸς πρὸς αὑτοῦ*. Platon Faid. 94 *E οὔτε γὰρ ἂν Ὁμήρῳ ὁμολογοῖμεν, οὔτ' αὐτοὶ ἡμῖν αὐτοῖς*. Isokr. Paneg. 35 *τὰς μεγίστας τῶν πόλεων μὴ αὐτὰς ἑαυτῶν ἐᾶν εἶναι κυρίας*. Zvláště se tato důrazná vazba vyskytuje u komparativu: Her. II, 25 *ὁ δὲ Νεῖλος τοῦτον τὸν χρόνον αὐτὸς ἑωυτοῦ ῥέει πολλοῦ ὑποδεέστερος ἢ τοῦ θέρεος*. VIII, 137 *διπλήσιος ἐγένετο αὐτὸς ἑωυτοῦ*. Thuk. III, 11 *δυνατώτεροι αὐτοὶ αὑτῶν ἐγίγνοντο*.

**) Jeví se také v této příčině jakási šetrná oekonomie jazyka. Jazyk netrpívá toho, aby byly dva tvary s úplně týmž významem, nýbrž on rozlišuje významy. Ve svých čteních o skladbě řeckého a latinského jazyka již od r. 1860 při četných příležitostech na toto důležité faktum upozorňuji, i podotkl jsem při tom nejednou, že by bylo vděčnou látkou pro monografii, kdyby doklady toho v rozličných jazycích se vyskytující byly soustavně sebrány a vyloženy. Také v této rozpravě poukazuji k tomu leckde na příslušném místě a podám o tom v dalším pokračování leckteré doklady. Velmi vhodně také Brugmann ve svém spise »Ein Problem der homerischen Textkritik und der vergleichenden Sprachwissenschaft 1876« na str. 12 praví: »Das Griechische zeigt vielfach in derselben Weise wie seine Idg. Schwestern das Bestreben, gleichbedeutende Gebilde von verschiedener Lautgestaltung so zu verwerten, dass eine Seite des Begriffs sich vorzugsweise an die eine, eine andere an die andere ansetzt, wodurch dann allmählich eine völlige Differenzierung der Bedeutung herbeigeführt wird, und wie danach z. B. im Lateinischen von den beiden im Grunde identischen Accusativen *partim* und *partem* der erstere die adverbiale Function übernahm, während der andere die reine Declinationsform blieb, so neigte in ähnlicher Weise die griechische Sprache dazu, die mit dem spiritus asper beginnenden Formen, z. B. *ἵν* und *ἕ*, als *Singularformen*, die mit *σφ* anlautenden, *σφίν* und *σφέ*, als *Pluralformen* festzusetzen.« — Taktéž na str. 27 násl. Brugmann praví: »Es kommt häufig vor, dass Wortbildungen, wenn sie neben den den allgemeinen Kategorien folgenden Gebrauchsweisen noch eine spezielle Sonderbedeutung entwickelt haben und nun der Einwirkung eines neu auf-

Digitized by Google

oprávněno mínění, že tvar *σφιν*, *σφι* jest *starší* a že také *starší* význam se zachoval v tomto starším tvaru.

Souhlasím v této příčině úplně s Brugmannem, jenž na str. 14 svého spisu »Ein Problem der hom. Textkritik« atd. tvrdí, že tvary *σφωίν*, *σφωέ*, *σφείων*, *σφῶν*, *σφίσι*, *σφέας*, *σφᾶς*, *σφάς* a *σφεῖς* jsou poměrně velmi pozdní a že vznikly vlivem příslušných tvarů zájmena 1. a 2. osoby. »Alle diese Formen sind relativ sehr jungen Ursprungs und haben ihre Endungen von den entsprechenden Formen der ersten und zweiten Person erborgt, so dass z. B. *σφείων* nach Analogie von *ἡμείων* und *ὑμείων* sich gebildet hat.« Rovněž tak souhlasím s dalším tvrzením Brugmannovým: »Nur die Dativform *σφίσι* ist, da man von *ἕμιν* oder *ἡμῖν* aus zu keiner deutlich als pluralische Form ausgeprägten Bildung gelangen konnte, auf eine etwas andere Weise erzielt worden. Sie hat ihre Endung *-σι* von den Nominalstämmen entlehnt und ist *insofern* eine ganz und gar irreguläre Formation, weil jene Casusendung auf eine selbst schon eine Casusendung tragende Form (*σφι*[*ν*]) aufgepfropft wurde.« Při tom zajisté právem zamítá Brugmann Curtiovu domněnku, že *σφίσι* vzniklo ze **σφέ-σι* (Curtius, Grundrüge 702. 4. vydání).

Co se zajímavého rozlišení tvarů *σφι* a *σφίσι* u Herodota týká, naskytuje se při vykládání tohoto rozlišení alternativa:

α) Možná jest domněnka, že jazyk oba tyto tvary, mající *původně* stejný význam (jak se to v homerském nářečí jeví) a lišící se jen formou, rozlíšil vzhledem k významu tím způsobem, že přiřkl tvaru formou důraznějšímu (*σφίσι*) také důraznější význam, t. j. význam zvratný a tvaru formálně slabšímu (*σφιν*, *σφι*) význam slabší *eis*. Srv. Brugmannovu poznámku (Ein Problem atd. str. 13): »Dass die Vertheilung an die verschiedenen Numeri gerade in dieser Weise und nicht in der umgekehrten vor sich ging, mag darin seinen Grund haben, dass ein dunkles Gefühl *die lautvollere und kräftigere Form* eben wegen dieses Lautcharakters auf die Mehrzahl bezog und entsprechend die schwächere Form wegen ihrer leichteren Gestalt auf die Einzahl.«

β) Avšak druhá možnost jest tato: Starý tvar *σφι* měl starý a původní význam *eis* tak jako *οὖ* původně znamenalo *ei*. Když však vzniklo později zvratné užívání těchto tvarů a vedle *σφι* pozdější tvar *σφίσι* byl vytvořen, ponechalo novoionské nářečí *starému tvaru* také *starý význam* a přeneslo *nový význam* zvratný na *novější trar σφίσι*. Myslím, že toto druhé mínění jest pravděpodobnější.

i) V řečtině vyskytuje se značný počet tvarů zájmenných, počínajících hláskami *σφ*. Tyto tvary mají *z největší části* význam *is*; jen v attické prose jeví se opak toho.

---

tretenden Lautgesetzes verfallen, in zwei besondere Wörter auseinandergehen, indem für die abseits liegende Bedeutung die alte Form bestehen bleibt. So behauptete im Lateinischen *partim* in der adverbiellen Geltung das alte *i*, während der rein casuelle Accusativ der allgemeinen Heerstrasse folgte und *e* annahm. So bewahrte auch unser deutsches *heiland* in der substantivischen Geltung das alte *a*, während *heilend* sich der allgemeinen Regel fügte.«

Digitized by Google

U Homera vyskytují se tyto tvary hláskami *σφ* počínající:*)

α) *σφωε* akk. dvojného čísla (= je oba) nalezá se *A* 8, *K* 546, *Λ* 751, *Ρ* 531, *ϑ* 317, tedy celkem 5krát. Zvratného významu nemá *σφωε* nikde.

β) *σφωιν* (= jim oběma) nalezá se *A* 338, *Θ* 402, *Λ* 628, *O* 155, *Ψ* 281, *δ* 28, *λ* 319, *ν* 327, tedy celkem 8krát, nikdy ve významu zvratném.

γ) *σφιν*, *σφι* nalezá se na těchto místech: *A* 73, 110, 253; *B* 78, 251, 283, 612, 614, 670, 687; *Γ* 300, 302, 454; *Δ* 166, 245, 331, 444, 510; *E* 195, 592; *Z* 367, 438; *H* 326, 367, 478; *Θ* 4, 412, 551; *I* 90, 95, 236, 303, 424; *K* 127, 152, 422, 435, 471, 473, 559, 574; *Λ* 75, 116, 336, 638, 709, 734, 807; *M* 7, 79, 91, 200, 348; *N* 82, 86, 304, 658, 704, 713; *Ξ* 3, 25, 38, 58, 134, 205, 210, 384; *O* 8, 274, 285, 388, 669; *Π* 470, 552, 838; *P* 38, 118, 238, 268, 437, 736; *Σ* 234, 253, 375, 516, 578, 604; *Φ* 386; *X* 435, 507; *Ψ* 14, 283, 687, 810; *Ω* 27, 96, 283, 319, 423; *α* 142, 339; *β* 160, 169, 173, 228, 284; *γ* 118, 216, 440; *δ* 17, 58, 65, 352, 569, 623, 784; *ε* 109; *ζ* 121, 266, *η* 158; *ϑ* 5, 300, 373, 562, 576; *ι* 48, 70, 93, 111, 130, 176, 358; *κ* 9, 234. 355, 394; *λ* 556; *μ* 200; *ν* 27, 152, 158, 202, 254, 273; *ξ* 86, 105, 108, 355, 449, 455; *ο* 57, 302, 333, 523; *π* 252, 280, 326, 356, 360, 399; *ρ* 172, 173; *τ* 537; *υ* 173; *φ* 145; *χ* 33; *ω* 9, 53, 89, 182, 439, 452, 465. Tato sbírka, která 173 příkladů obsahuje, není úplná; ale to jest jisto, *že tvar σφιν, σφι u Homera nikdy ve významu zvratném se nevyskytuje.*

δ) Tvar *σφίσιν* nalezá se u Homera ve významu *eis* *B* 93; *Δ* 2; *Θ* 204, 504, 554; *I* 99, 425; *K* 186; *M* 416; *O* 594; *Π* 549; *P* 213, 234, 395, 495; *Σ* 66, 510, 520; *X* 288; *Ψ* 138, 447; *β* 398; *γ* 150; *ζ* 155; *η* 35, 110, 205; *ϑ* 371, 506; *κ* 415; *ξ* 300; *ο* 163, 317, 412; *ρ* 262, 371, 531; *τ* 464; *υ* 162; *ψ* 144. Celkem 40 příkladů.

U tohoto tvaru vyskytuje se také zvratné užívání: *E* 368 *δάσσαντο μετὰ σφίσιν*, *K* 208 *ἅσσα τε μητιόωσι μετὰ σφίσιν* = 409, 311 *φύξιν βουλεύουσι μετὰ σφίσιν* = 398, *Λ* 413 *μετὰ σφίσι πῆμα τιθέντες*, *M* 148 *περὶ σφίσιν ἄγνυτον ὕλην*; *X* 474 *αἳ ἑ μετὰ σφίσιν εἶχον*; *Ψ* 698 *κὰδ δ' ἀλλοφρονέοντα μετὰ σφίσιν εἶσαν ἄγοντες*, 703 *τὸν δὲ δυωδεκάβοιον ἐνὶ σφίσι τῖον Ἀχαιοί*. Zdali také na takových místech, jako *δ* 683 *ἢ εἰπέμεναι δμωῇσιν Ὀδυσσῆος θείοιο ἔργων παύσασθαι, σφίσι δ' αὐτοῖς δαῖτα πένεσθαι* nebo *ν* 213 *τὰς δ' ἄλλοι με κέλονται ἀγινέμεναι σφίσιν αὐτοῖς ἔδμεναι*, má se *σφίσι* také ve smyslu zvratném vyložiti, jest pochybno. Já ovšem (zvláště vzhledem k tomu, že *αὐτοῖς* připojeno jest) souhlasím s tímto výkladem.

ε) Tvar *σφέας* ve významu *is*: *B* 96, 704; *Δ* 284, 337; *E* 751; *K* 140, 191; *Λ* 128; *O* 145; *P* 278; *ϑ* 315, 480; *μ* 40; *ν* 213, 276; *π* 228, 475; *ρ* 212, 261; *υ* 188; *χ* 415; *ψ* 66; *ω* 386, 440. Ve sbírce Ebelingově 24 příkladů.

Zvratný význam nalézá se *B* 366 *κατὰ σφέας γὰρ μαχέονται*, *M* 43 *οἳ δέ τε πυργηδὸν σφέας αὐτοὺς ἀρτύναντες ἀντίοι ἵσταντο*, *M* 86 *οἳ δὲ διαστάντες, σφέας αὐτοὺς ἀρτύναντες*, *N* 152 = *M* 43, *μ* 225 *ἐντὸς δὲ πυκάζοιεν σφέας αὐτούς*.

*) Doklady tuto uvedené vzaty jsou z Ebelingova »Lexicon Homericum«, kde ovšem není sbírka úplná.

Digitized by Google

ζ) Tvar *σφε* = eos *Δ* 111, 115; *T* 265; *Θ* 271; *φ* 192, 206. Nikdy ve zvratném významu.

η) Genetiv *σφείων, σφεων, σφῶν Δ* 535 *οἵ ἑ .... ὧσαν ἀπὸ σφείων* = *E* 626 = *N* 148 = 688 (*ὧσαι ἀπὸ σφείων*), *M* 155 *ἀμυνόμενοι σφῶν τ' αὐτῶν καὶ κλισιάων*, *T* 301 násl. *ἐπὶ δὲ στενάχοντο γυναῖκες, Πάτροκλον πρόφασιν, σφῶν δ' αὐτῶν κήδε' ἑκάστη*. V těchto příkladech jeví se zvratný význam.

Naproti tomu nalezáme význam *is Σ* 311 *ἐκ γάρ σφεων φρένας εἵλετο Παλλὰς Ἀθήνη*, *γ* 134 *τῷ σφεων πολέες κακὸν οἶτον ἐπέσπον*, *ν* 348 *ὅσσε δ' ἄρα σφέων δακρυόφιν πίμπλαντο*, *ω* 381 *τῷ κε σφέων γούνατ' ἔλυσα πολλῶν ἐν μεγάροισι.**)

Srovnejme nyní s těmito hojnými důkazy svědčícími o významu *is* příklady zvratného užívání. Při tom vychází na jevo toto:

1. V nejstarší době (v homerských básních a u Hesioda) rozhodně převládá u zájmena *οὗ* užívání ve významu *is*. Zvratné užívání u Homera není sice právě řídkým zjevem; ale úplná sbírka těchto příkladů a příkladů anaforického užívání by zajisté dokázala, že počet těch míst, na nichž tyto tvary mají význam *is*, jest *mnohonásobně větší*. Příklady zvratného užívání *B* 366 *κατὰ σφέας γὰρ μαχέονται*. Srv. *Δ* 535 *οἵ γε μέγαν περ ἐόντα ὧσαν ἀπὸ σφείων*, *E* 96 *τὸν δ' ὡς οὖν ἐνόησε Λυκάονος ἀγλαὸς υἱὸς ... πρὸ ἕθεν κλονέοντα φάλαγγας*, *E* 343 *ἣ δὲ μέγα ἰάχουσα ἀπὸ ἕο κάββαλεν υἱόν*. *M* 148 *περὶ σφίσιν ἄγνυτον ὕλην*, *Ψ* 203 *κάλεόν τέ μιν εἰς ἓ ἕκαστος*. *η* 39 násl. *τὸν δ' ἄρα Φαίηκες νανσικλυτοὶ οὐκ ἐνόησαν ἐρχόμενον κατὰ ἄστυ διὰ σφέας*. *ρ* 330 *ὦκα δ' ἔπειτα νεῦσ' ἐπὶ οἱ καλέσας*. *χ* 435 násl. *αὐτὰρ ὁ Τηλέμαχον .... εἰς ἑ καλεσσάμενος ἔπεα πτερόεντα προσηύδα*.

Mezi těmi příklady, kteréž se jako svědectví zvratného užívání uvádějí, vyskytují se však leckteré, v nichž není nemožno, *οὗ* také ve významu *is* vyložiti; aspoň tolik lze zajisté říci, že v leckterých příkladech téměř před sebou vidíme přechod od významu *is* k užívání zvratnému. Na př. *B* 239 *ὃς καὶ νῦν Ἀχιλῆα, ἕο μεγ' ἀμείνονα φῶτα, ἠτίμησεν*. Ovšem soudí se se stanoviska latinského jazyka (qui Achillem, virum *se* multo meliorem, contumelia affecit); ale snad jest mínění to mylné. Uvažme, kdyby místo *ἕο μέγ' ἀμείνονα φῶτα* věty vztažné se užilo a kdyby se v této větě vztažné po homerském způsobu *ἕο* položilo, že by zajisté *ὃς μέγ' ἀμείνων φως ἕο ἐστι* znamenalo qui multo melior vir **eo** est, a uvažme dále, že v řečtině ve velmi hojných případech i v pozdější době *αὐτός* naproti latinskému *sui, sibi, se* se vyskytuje:**)

---

*) Pochybná jsou místa jako *E* 566 násl. *περὶ γὰρ δίε ποιμένι λαῶν, μή τι πάθοι, μέγα δέ σφας ἀποσφήλειε πόνοιο*, *M* 5 násl. *ἀμφὶ δὲ τάφρον ἤλασαν ... ὄφρα σφιν νῆας ... ῥύοιτο*. Neboť v takovýchto případech, v nichž se tvar zájmenný vztahuje k podmětu jiné věty (věty řídící), může *σφας, σφιν* atd. také ve významu *eos, eis* se vyložiti, a já tento výklad aspoň v starých básních epických pokládám za pravděpodobnější. Srv. str. 23 násl. Při druhém výkladě přihlíží se snad příliš k užívání latinského zvratného zájmena *sui, sibi, se*.

**) Srv. na př. Xen. Anab. I, 5, 12 *Κλέαρχος ἀφιππεύει ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ σκηνὴν διὰ τοῦ Μένωνος στρατεύματος σὺν ὀλίγοις τοῖς περὶ αὐτόν* = cum paucis *se* comitantibus. II, 3, 25 *Τισσαφέρνης ἔλεγεν, ὅτι διαπεπραγμένος ἥκοι παρὰ βασιλέως δοδῆναι αὐτῷ σώζειν τοὺς Ἕλληνας* = *sibi* esse datum. Kyr. I, 4, 19 *οἱ πολέμιοι εὐθὺς ἀφήσουσι τὴν λείαν, ἐπειδὰν ἴδωσί τινας ἐπ' αὐτοὺς ἐλαύνοντας* = contra se progredientes. II, 1, 1 *προσηύξαντο θεοῖς ἵλεως δέχεσθαι αὐτούς* = ut *se* propitii reciperent. Apol. 23 *Σωκράτης ἔγωγε τοῦ ἔτι ζῆν τὸ*

Digitized by Google

pak myslím, bez váhání u Homera na místě svrchu uvedeném *B* 239 slova *ἓο μέγ' ἀμείνονα φῶτα* vyložíme = *eo* multo meliorem virum. To, co však zde o *B* 239 praveno, platí o značném počtu míst homerských, jako *E* 800 *ἢ ὀλίγον οἱ παῖδα ἐοικότα γείνατο Τυδεύς*.

Vyloučíme-li takováto místa z počtu dokladů pro zvratné užívání zájmena *οἷ*, jeví se výsledek, že v homerských básních *velice převládá* užívání zájmena *οἷ* ve významu *is*.

2. Také v ostatní básnické literatuře nesmírně převládá užívání ve významu *is*.

Tak na př. *u Aischyla* σφε vyskytuje se celkem 14krát, a to ve významu *eum* 7krát, *eam* jednou, *eos* 5krát, *eas* jednou; *σφίσιν iis* (1), *σφίν iis* (5), *σφιν ei* (1), *σφάς eos* (1). *Nikdy* nevyskytují se tyto tvary ve významu zvratném. Tvary, které nepočínají souhláskami σφ, jsou u Aischyla velmi řídké. *Οὗ* se u něho nikde nevyskytuje, *ἕθεν* jednou, a sice ve významu zvratném, Hik. 67 dle konjektury Porsonovy *ὤλετο πρὸς χειρὸς ἕθεν* (*M ἓο εν*). Dativ *οἱ ei* vyskytuje se jednou Ag. 1146 *περιβάλοντό οἱ πτεροφόρον δέμας θεοί*. Akkusativ *ἕ* nevyskytuje se u Aischyla nikde, jakož se také u jiných tragických básníků nenalezá. Akkusativ tento vytlačen byl z užívání tvarem *ιν*, jenž se u Aischyla 48krát vyskytuje, a sice *eum* (33), *eam* (12), *id* (1), *eos* (1), *ea* (1).

U *Sofoklea* nalézá se v tragoediích zachovaných σφε 22krát, a sice ve významu *αὐτόν* 12krát, totiž Aias 51, 74, Ant. 44, 516, 1226, OR. 761, OC 40, Trach. 121, 166, 234, 804, 831; ve významu *αὐτήν* 6krát, a sice Ant. 772, Trach. 463, 878, 912, 1133, Phil 200; ve významu *αὐτοὺς, αὐτάς* 4krát, a sice Ai. 1389, OR 1505, OC 605, 1669.

Dativ *σφίν* (*σφί*) nalézá se ve významu *αὐτοῖς* 4krát a sice *σφίν* Ai. 570, OC 444, 451; *σφι* OC 421.

Tvar *σφίσιν* vyskytuje se dvakrát a sice OC 58 násl. *οἱ δὲ πλησίοι γύαι τὸν ἱππότην Κολωνὸν εὔχονται σφίσιν ἀρχηγὸν εἶναι*, kde Genthe praví, že znamená *αὐτοῖς*. Avšak zde *σφίσιν* = sibi. El. 1070 rukopisné podání jest *ὅτι σφίσιν ἤδη*

τεθνάναι αὐτῷ κρεῖττον εἶναι (jiní čtou *αὐτῷ*). Thuk. II, 65 *ἐπειρᾶτο τοὺς Ἀθηναίους τῆς ἐπ' αὐτὸν ὀργῆς παραλύειν*. VI, 16 *οἶδα τοὺς τοιούτους ἐν τῷ κατ' αὐτοὺς βίῳ λυπηροὺς ὄντας*. — Také v latině se někdy v podobných případech *is* vyskytuje místo *sui*, ale mnohem řídčeji. Srv. Sall. Jug. 96, 2. Cic. Verr. I, 34, 86 Verres Milesios navem poposcit, quae eum praesidii causa Myndum prosequeretur. Caes. B. C. III, 30 Pompeius ignes fieri prohibuit, quo occultior esset *eius* adventus. Cic. Att. X, 4, 5 a Curione mihi nuntiatum est, *eum* ad me venire. Ovšem vyskytuje se v latině tato vazba *příklad*, kdežto v řečtině počet příkladů takových jest velmi hojný. Ba v řečtině nelze ani říci, že by v případě naznačeném v Kühnerově obš. gramm. str. 437 § 455. 3 bylo užívání zájmena *αὐτός výjimkou*. V některých vazbách v § 455. 3 naznačených vyskytuje se asi *αὐτός stejně často* jako zvratné zájmeno, a v některých případech, a sice ve vedlejších větách, zvláště v indikativných, jest dokonce *αὐτός* pravidelnou vazbou naproti obyčejné latinské vazbě *sui, sibi, se*. Xen. Anab. I, 1, 5 *ἐπεμελεῖτο, ὡς εὐνοϊκῶς ἔχοιεν αὐτῷ*. III, 4, 1 *ἐφοβοῦντο, μὴ ἐπιθοίντο αὐτοῖς οἱ πολέμιοι*. Thuk. VI, 34 *διὰ φόβου εἰσί, μή ποτε Ἀθηναῖοι αὐτοῖς ἐπὶ τὴν πόλιν ἔλθωσι*. Xen. Apomn. II, 1, 22 *ἐπισκοπεῖν δέ καί, εἴ τις ἄλλος αὐτήν θεᾶται*. Anab. VII, 2, 15 *ἐθύετο, εἰ προεῖεν αὐτῷ οἱ θεοὶ πειρᾶσθαι πρὸς Σεύθην ἄγειν τὸ στράτευμα*.

Digitized by Google

τὰ μὲν ἐκ δόμων νοσεῖ, ale *σφίσιν* bezpochyby právem mění se ve *σφι*. Třetí doklad uvádí Suidas: *σφίν; αὐτοῖς. καί ἀντὶ τῆς οἱ ἀντωνυμίας παρὰ Σοφοκλεῖ. ἔδει γὰρ τελεσφόρον χάριν δοῦναι σφίσιν. οἱ αὐτῷ*. Ale zde všeobecně se uznává, že musí se čísti *σφιν* místo *σφίσιν*, a dále jest zřejmo, že místo, které Suidas cituje, jest OC 1489 násl. *ἀνθ' ὧν ἔπασχον εὖ, τελεσφόρον χάριν δοῦναι σφιν, ἥπερ τυγχάνων ὑπεσχόμην*.

Na tomto místě se obyčejně *σφιν* vykládá = *αὐτῷ*, totiž Theseovi; a kontext tomu výkladu nasvědčuje. Neboť Oidipus pravil již 1475 násl. *ἀλλ' ὡς τάχιστά μοι μολὼν ἄνακτα χώρας τῆσδέ τις πορευσάτω;* na to se Oidipus 1486 násl. tázal *ἆρ' ἐγγὺς ἀνήρ; ἆρ' ἔτ' ἐμψύχου, τέκνα, κιχήσεταί μου καὶ κατορθοῦντος φρένα;* a když Antigone pak klade otázku *τί δ' ἂν θέλοις τὸ πιστὸν ἐμῷ φρενί*; odpovídá Oidipus *ἀνθ' ὧν ἔπασχον εὖ, τελεσφόρον χάριν δοῦναί σφιν, ἥπερ τυγχάνων ὑπεσχόμην*. Ovšem mohlo by se naproti tomu namítnouti, že *σφιν* předce může býti = *eis* a vztahovati se k Atheňanům, jakož chor 1496 násl. praví *ὁ γὰρ ξένος σε καὶ πόλισμα καὶ φίλους ἐπαξιοῖ δικαίαν χάριν παρασχεῖν παθών*. Také praví Oidipus 1508 násl. *καί σ' ἅπερ ξυνήνεσα θέλω πόλιν τε τήνδε μὴ ψεύσας θανεῖν* a tak ještě několikrát Oidipus v řeči své 1518 násl. nejen prospěch Theseův, nýbrž také prospěch *celé země attické* naznačuje.

Avšak poněvadž vyskytují se doklady, ovšem jen velmi řídké, toho, že někdy tvaru *σφιν* také ve významu *ei* bylo užito, pokládám předce u Sofoklea OC 1489 *σφιν* = *αὐτῷ* za výklad jednodušší a pravdě podobnější. Ovšem jsou to příklady velmi řídké, a když Brugmann (Ein Problem str. 16) praví: »*Σφίν* und *σφέ* finden wir *öfters* singularisch bei den Tragikern, z. B. Sophokles O. C. 1490«, musí naproti tomu podotknuto býti, že toto *öfters* jen o *σφέ* platí, ale ne o *σφίν*; neboť v tragické dikci se kromě tohoto Sofokleova místa *σφιν* = *αὐτῷ* jen ještě *jednou* vyskytuje, a sice u Aischyla v Peršanech 759 *τοιγάρ σφιν ἔργον ἐστὶν ἐξειργασμένον*.*)

Akkusativ *σφας* vyskytuje se u Sofoklea Ant. 128 *καί σφας* (eos) *ἐσιδὼν*, Aias 839 *καί σφας* (eos) *κακοὺς κάκιστα καὶ πανωλέθρους ξυναρπάσειαν*, OR 1469 násl. *χερσί τἄν θιγὼν δοκοῖμ' ἔχειν σφᾶς* (eas), *ὥσπερ ἡνίκ' ἔβλεπον*, OC. 486 *ὡς σφας* (eas) *καλοῦμεν Εὐμενίδας*.

Co se tvarů *οὗ, οἷ, ἕ* týká, vyskytují se u Sofoklea jen tyto doklady:

οὗ OR 1255 násl.

φοιτᾷ γὰρ ἡμᾶς ἔγχος ἑξαιτῶν πορεῖν,
γυναῖκά τ' οὐ γυναῖκα, μητρῷαν δ' ὅπου
κίχοι διπλῆν ἄρουραν οὗ τε καὶ τέκνων

kde *οὗ* jest zvratné zájmeno.

---

*) Kromě těchto dvou míst jest ještě v řecké literatuře jen *jeden zjištěný* doklad, a sice v homerském hymnu XIX, 19 *σὺν δέ σφιν τότε Νύμφαι ὀρεστιάδες λιγύμολποι φοιτῶσαι πύκα ποσσὶν ἐπὶ κρήνῃ μελανύδρῳ μέλπονται*, kde *σφιν* = *αὐτῷ* a k Panovi se vztahuje. Ovšem Ilgen vyložil = *σὺν ἀλλήλοις*, ale mylně. V hymnu homerském XXX, 9 *βρίθει μέν σφιν ἄρουρα φερέσβιος* jest *σφιν* = *αὐτοῖς*, nikoliv *αὐτῷ*, jak Buttmann v Lexilogu mínil. — U Hesioda Aspis 111 násl. *ἀλλά μιν οἵω φεύξεσθαι δύο παῖδας ἀμύμονος Ἀλκείδαο, οἳ δή σφι σχεδὸν εἶσι λιλαιόμενοι πολέμοιο φυλόπιδα στήσειν, τά σφιν πολὺ φέρτερα θοίνης* někteří *σφι* o Areovi vykládají; avšak *σφι* může k Areovi i *Kykenovi* se vztahovati.

Digitized by Google

οἵ nalézá se OC 1630 násl.

ὁ δ' ὡς ἐπῄσθετ' ἐκ θεοῦ καλούμενος,
αὐδᾷ μολεῖν οἱ γῆς ἄνακτα Θησέα

Zde *οἵ* ve zvratném významu = sibi vykládám. Trach. 650 *ἃ δέ οἱ φίλα δάμαρ πάγκλαυστος αἰὲν ὤλλυτο* jest *οἱ* = ei, rovněž tak Aias 906 *ἐν γάρ οἱ χθονὶ πηκτὸν τόδ' ἔγχος περιπετὲς κατηγορεῖ*. El. 196 musí se čísti *ὅτε οἱ* (= ei) *ὡρμάθη πλαγά*, kde v rukopisech mylné podání *σοί* se nalézá.

3. V nářečí novoionském, dorském, aiolském převládá rozhodně význam *is*.

U Herodota, jak svrchu podotčeno, *σφι* = eis, *σφίσι* = sibi.

V nářečí aiolském:

Fέθεν Alk. *ὥστε θέων μηδὲν Ὀλυμπίων λῦσαι ἄτερ Fέθεν*

Foι Sappho *φαίνεταί Foι κῆνος* (Apoll. de pron. 366 A)

ἄσφι Sap. *ὄππατα* (dle konjektury Bergkovy) *πάννυχος ἄσφι κατάγρει* (Apoll. de pron. 386 B)

ἄσφε Alk. *ὅτ' ἄσφ' ἀπολλυμένοις σάωσεν* (Apollon. de pron. 388 B)

4. Naproti tomu v attické prose *zvratné* užívání jest hojnější než u básníků tragických a lyrických a v nářečích novoionském, dorském, aiolském.

Thuk. IV, 8 *καὶ ἐπὶ τὰς ἐν τῇ Κερκύρᾳ ναῦς σφῶν τὰς ἑξήκοντα ἔπεμψαν*. Tamtéž *σφεῖς δὲ ἄιευ τε ναυμαχίας καὶ κινδύνου ἐκπολιορκήσειν τὸ χωρίον κατὰ τὸ εἰκός*. IV, 28 na konci *λογιζομένοις δυοῖν ἀγαθοῖν τοῦ ἑτέρου τεύξεσθαι, ἢ Κλέωνος ἀπαλλαγήσεσθαι, ὃ μᾶλλον ἤλπιζον ἢ σφαλεῖσι γνώμης Λακεδαιμονίους σφίσι χειρώσασθαι*. IV, 60 *εἰκός, ὅταν γνῶσιν ἡμᾶς τετρυχωμένους, καὶ πλέονί ποτε στόλῳ ἐλθόντας αὐτοὺς τάδε πάντα πειράσασθαι ὑπὸ σφᾶς ποιεῖσθαι*. IV, 103, 4 *ἔπραξάν τε ἐκ πλείονος πρὸς τοῦς ἐμπολιτεύοντας σφῶν ἐκεῖ ὅπως ἐνδοθήσεται ἡ πόλις*, VI, 76, 4 *καὶ οὐ περὶ τῆς ἐλευθερίας ἄρα οὔτε οὗτοι τῶν Ἑλλήνων οὔθ' οἱ Ἕλληνες τῆς ἑαυτῶν τῷ Μήδῳ ἀντέστησαν, περὶ δὲ οἱ μὲν σφίσιν ἀλλὰ μὴ ἐκείνῳ καταδουλώσεως, οἱ δ' ἐπὶ δεσπότου μεταβολῇ οὐκ ἀξυνετωτέρου κακοξυνετωτέρου δέ*. VII, 5, 1 *τοῖς λίθοις χρώμενος, οὓς οἱ Ἀθηναῖοι προπαρεβάλοντο σφίσιν*. VIII, 10, 2 *τὰς γὰρ τῶν Χίων ἑπτὰ ναῦς ἐν τῷ ἀριθμῷ μετὰ σφῶν ἔχοντες οὐ πιστὰς ἐνόμιζον*, VIII, 90, 1 *ὁρῶντες τούς τε πολλοὺς καὶ σφῶν τοὺς δοκοῦντας πρότερον πιστοὺς εἶναι μεταβαλλομένους*. VIII, 105 *γνόντες δὲ οἱ περὶ τὸν Θρασύβουλον τὰς ἐπὶ σφίσι ναῦς ἐπεχούσας*. Xen. Hier. 2. 9 *ἀσφάλειαν σφίσιν ἡγοῦνται εἶναι*. Antifon 6, 35 *ἡγήσαντο ταύτην σφίσιν ἔσεσθαι σωτηρίαν*. Andok. III, 27 *κελεύουσιν ἡμὰς κοινῇ μετὰ σφῶν πολεμεῖν*. Platon. Symp. 175 C *μετὰ ταῦτα ἔφη σφᾶς δειπνεῖν*. Příklady jednotného čísla *οὗ* jsou vůbec řídké. Srv. Kühner II, str. 492 pozn. 9. Na př. Plat. Symp. 175 A *καὶ ἓ μέν ἐφη ἀπονίζειν τὸν παῖδα*. 223 B *ἄλλους τινὰς ἔφη ὁ Ἀριστόδημος οἴχεσθαι ἀπιόντας, ἓ δὲ* (t. j. Aristodema), *ὕπνον λαβεῖν*, Symp. 174 E *οἵ μὲν γὰρ εὐθὺς παῖδά τινα ἔνδοθεν ἀπαντήσαντα ἄγειν*. Xen. Anab. I, 2, 8 *λέγεται Ἀπόλλων ἐκδεῖραι Μαρσύαν νικήσας ἐρίζοντά οἱ περὶ σοφίας*.

Je-li v attické prose hojnější užívání ve smyslu zvratném čili ve významu *is*, není možno rozhodnouti, *poněvadž by k tomu bylo potřebí úplných sbírek*

Digitized by Google

statistických. Ovšem tvrdí badatelé,*) že v attické prose jen zcela ojedinělé doklady významu *is* se vyskytují, jako Xen. Anab. III, 1, 5 *ὁ Σωκράτης ὑποπτεύσας, μή τι πρὸς τῆς πόλεως οἱ* (totiž Xenofontovi) *ἐπαίτιον εἴη Κύρῳ φίλον γενέσθαι,* Kyr. III, 2, 26 *συνέφασάν οἱ* (= ei), Hell. VI. 5, 35 *ὅτι σφίσιν* (totiž Thebanům) *ἐμποδὼν γένοιντο,* Thuk. V, 49 *φάσκοντες σφᾶς* (eos) *ὅπλα ἐπενεγκεῖν,* VI, 61 *δι' ἐκείνου πεισθῆναι σφᾶς ξυστρατεύειν.*

Ale při bedlivějším zkoumání shledáme, že také v dosti četných jiných případech, v nichž se obyčejně zvratný význam předpokládá, není tento výklad zjištěn, nýbrž naopak pravděpodobnější jest význam *is.* Srv. na př. Thuk. III, 3 *τὰς τῶν Μυτιληναίων τριήρεις, αἳ ἔτυχον βοηθοῖ παρὰ σφᾶς παροῦσαι κατέσχον οἱ Ἀθηναῖοι,* V, 44 *τῶν πρέσβεων, οἳ σφίσι περὶ σπονδῶν ἔτυχον ἀπόντες, ἠμέλουν,* V, 73 *οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς* (totiž Agis) *παρῆλθε καὶ ἐξέκλινεν ἀπὸ σφῶν τὸ στράτευμα, καθ' ἡσυχίαν ἐσώθησαν.* V těchto a podobných příkladech vykladatelé často srovnávajíce užívání latinského zvratného zájmena *sui, sibi, se* sváděni jsou k tomu, že také v řečtině *zvratný význam* předpokládají. Avšak že toho není potřebí, dokazují příklady takové, jako Xen. Anab. V, 4, 33 *ἐζήτουν ταῖς ἑταίραις αἷς ἦγον οἱ Ἕλληνες ἐμφανῶς ξυγγίνεσθαι· νόμος γάρ ἦν οὗτος σφίσι* (= *αὐτοῖς*). Hell. I, 7, 5 *οἱ στρατηγοὶ βραχέα ἕκαστος ἀπελογήσατο· οὐ γὰρ προὐτέθη σφίσι* (= eis) *λόγος κατὰ τὸν νόμον.*

K tomuto opatrnému a od latiny neodvislému posuzování vede, jak již svrchu bylo podotčeno, zvláště to, že v řečtině v případech *velmi hojných* vyskytuje se zájmeno *αὐτός,* kde by v latině klassické užilo se zvratného zájmena. Thuk. VI, 34 *διὰ φόβου εἰσί, μή ποτε· Ἀθηναῖοι αὐτοῖς ἐπὶ τὴν πόλιν ἔλθωσιν.* V přesné latině by zde bylo *sibi.* II, 65 *ἐπειρᾶτο τοὺς Ἀθηναίους τῆς ἐπ' αὐτὸν ὀργῆς παραλύειν.* Xen. Anab. I, 5, 12 *Κλέαρχος ἀφιππεύει ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ σκηνὴν διὰ τοῦ Μένωνος στρατεύματος σὺν ὀλίγοις τοῖς περὶ αὐτόν.* Kyr. I, 4, 19 *εὐθὺς ἀφήσουσι* (totiž nepřátelé) *τὴν λείαν, ἐπειδὰν ἴδωσί τινας ἐπ' αὐτοὺς ἐλαύνοντας,* kde by v přesné latině zajisté se užilo vazby *contra se.* Anab. II, 3, 25 *ἔλεγεν* (Tissafernes), *ὅτι διαπεπραγμένος ἥκοι παρὰ βασιλέως βοηθῆναι αὐτῷ σώζειν τοὺς Ἕλληνας* (v latině *sibi*), VII, 2, 15 *ἐθύετο, εἰ προεῖεν αὐτῷ* (sibi) *οἱ θεοὶ πειρᾶσθαι πρὸς Σεύθην ἄγειν τὸ στράτευμα.* III, 4, 1 *ἐφοβοῦντο, μὴ ἐπιθοῖντο αὐτοῖς οἱ πολέμιοι.*

Z celého tohoto výkladu přicházejí dle mého mínění na jevo tyto výsledky:

1. *A priori jest pravděpodobno, že zvratný význam, který předpokládá jakési pokročilejší stanovisko, není původní, nýbrž že tento význam teprv později se vyvinul, jakož to u zájmena první a druhé osoby jest zcela na jevě.*

2. *Také v památkách literatury řecké se jeví rozhodné převládání významu is; jen attická prosa činí snad výjimku.* Ale i kdyby úplnou a přesnou sbírkou dokladů se dokázalo, což posud přesně dokázáno není, že v attické prose zvratný význam převládá, bylo by to jen důkazem toho, že **později** zvratné užívání se rozšířilo. Při tom jest velmi důležité to faktum, že v době

*) Srv. Arndt de pron. refl. usu apud Graecos observ. str. 31 násl. Kühner Gr. Gramm. § 155.5 pozn. 8.

Digitized by Google

attické v památkách současných jeví se významný rozdíl v poesii a prose. V básnictví attickém rozhodně převládá anaforické užívání, v prose attické *snad* převládá užívání zvratné. Avšak známo jest a lze velmi hojnými příklady to dokázati, že v básnictví se často starobylé tvary i vazby udržely a zachovaly, kdežto v současné prose nové proměny mnohem větší platnosti a většího rozšíření došly. To neplatí snad jen o attické poesii a prose, nýbrž má platnost všeobecnou, kterou lze v literatuře všech národů dokázati.

Užívání zvratného zájmena III. osoby místo zájmena I. a II. osoby.

V jazycích indoevropských vyskytují se rozmanité toho důkazy, že zájmeno zvratné III. osoby *sva* nebylo obmezeno na obor III. osoby, nýbrž že bylo jeho i také o I. a II. osobě užíváno, což platí i o zvratném zájmeně substantivním i o přivlastňovacím zájmeně zvratném. Hodlaje podati o tomto v příčině syntaktické velmi zajímavém zjevu výklad uvedu nejprv ukázky z dotyčného materialu nám zachovaného.

Jazyk staroindský.

Jak již svrchu (str. 15) řečeno, není v staroindském jazyku zvratného zájmena rovnajícího se řeckému a latinskému reflexivu *οὗ*, sui. Teprv v pozdější době vyskytuje se zvratné zájmeno, ale zřídka, a Delbrück správně tvrdí, že toto *svam* jest substantivovaný tvar adjektivného *sva*, jenž znamenal »vlastní, své«.

Užívání tohoto zájmena o jiných osobách než o III. vyskytuje se, jak dokazuje příklad uvedený od Böhtlingka na *svaṃ* śikṣayasi svayam = *sebe* sám nepoučuješ.

Adjektivné zájmeno zvratné *svá*:*)

Se vztahem k I. osobě na př. RV. 10, 124, 2 *svát* sakhyā́d áraṇīṃ nā́bhim ēmi od *svého* (vlastního) přátelstva jdu k cizímu rodu.

Ale naproti tomu RV. 10, 42, 10 vayáṃ rā́jabhiḥ prathamā́ dhánāny asmā́kēna vṛjanēnā́ jayēma, což překládá Delbrück: wir möchten durch die Fürsten die ersten Preise, durch unsere Gemeinde sie erwerben, t j. »*naší* obcí«, kde my dle svého obyčeje bychom řekli »*svou* obcí«.

Se vztahem k II. osobě na př. RV. 8, 11, 10 *svā́m* čāgnē tanvàṃ pipráyasvāsmábhyaṃ ča sā́ubhagam ā́ yajasva *své* tělo, o Agnis, obveseluj a nám vyzískej obětí štěstí. 7, 21, 6 *svéna* hí vṛtráṃ śávasā jaghántha neboť *svou* silou jsi Vrtru porazil. 10, 54, 3 yán mātáraṃ ča pitáram ča sākám ájanayathās tanvàḥ *svā́yāḥ* když jsi otce i matku spolu ze *svého* těla zplodil. 1, 108, 7 yád indrāgnī mádathaḥ *své* durōṇé když se vy, Indro a Agnis, veselíte v *svém* domě. 10, 13, 2 ā́ sīdataṃ *svám* u lōkáṃ vídānē sedněte si *své* místo znajíce.

Ale naproti tomu na př. RV. 1, 53, 10 *tvám* āvitha suśrávasaṃ távōtíbhiḥ *tvými* pomocmi Suśravasovi jsi pomohl. 4, 3, 14 rakšā ṇō agnē *táva* rakšaṇēbhiḥ chraň nás, Agnise, *tvou* ochranou atd.

*) Uvádím příklady z Delbrückova díla str. 489 násl.

Digitized by Google

Jazyk staroperský.

Také o staroperském jazyku tvrdí Delbrück dle Calanda, že v tomto jazyku není substantivného zvratného zájmena (srv. str. 16).

Přivlastňovací zájmeno zvratné na př. y 9, 25 ušta tē yō *xwā* aojapha vasōxšaþrō ahi blaze tobě, jenž *svou* mocí neobmezeně vládneš. y 59, 28 yazamaidē *haom* urvānem ctíme *svou* duši. y 71, 11 māvōya *havāi* urunē zbayēmi za *svou* duši prosím.

Naproti tomu na př. y 32, 9 tā uxdā manyēuš *mahyā* mazdā ašāičā yūšmaibyā gerezē tato slova *mého* ducha pronáším k vám oběma, Mazdo a Ašo.

Jazyk řecký.

Co se substantivného zájmena zvratného týká, jeví se nám v řečtině toto:

1. Jednoduché zvratné zájmeno vyskytuje se se vztahem k jiné než III. osobě v starém básnictví epickém snad jen jednou, a sice Hom. *K* 400. O tomto místě podává Brugmann (Ein Problem str. 41 násl.) obšírný výklad, kterýmž dochází toho výsledku, »dass das substantivische Reflexivum *οὗ* in der altepischen Sprache, so lange diese von den Sängern noch mit wahrhaft lebendigem Sprachgefühl gehandhabt wurde, nur von der *dritten* Person gebraucht werden konnte, so dass in diesen Zeiten ein *σφίσι* = *ὑμῖν* nicht möglich war. Es hängt demgemäss die Entscheidung über unsere Stelle von der Frage ab, in welcher Zeit die Doloneia entstand. Möglicher Weise war das Sprachgefühl dem Verfasser derselben schon in dem Masse erlahmt, dass er, was nur beim adjektivischen Reflexivum sprachgemäss war, fälschlich auf das Substantivum übertrug. Anderenfalls muss angenommen werden, dass *βουλεύοιτε* eine spätere, aber immerhin noch voralexandrinische Correctur von *βουλεύουσι* ist, die das Anstössige, was die dritte Person in der Stelle hat, beseitigen sollte.«

Slova tato, jakož celý výklad Brugmannův, svědčí o veliké opatrnosti a obezřelosti, kterou vynikající tento badatel všude osvědčuje; avšak s výsledkem, jejž tuto položil, nemohu souhlasiti.

Záleží mi na tom, abych dokázal, že aspoň na tomto jediném místě*) *ze starší doby* užívání jednoduchého zvratného zájmena se vztahem k *druhé* osobě dosvědčeno jest.

U Homera *K* 394 násl. praví Dolon:

> *ἠνώγει* (totiž Hektor) *δέ μ' ἰόντα θοὴν διὰ νύκτα μέλαιναν*
> *ἀνδρῶν δυσμενέων σχεδὸν ἐλθέμεν, ἔκ τε πυθέσθαι,*
> *ἠέ φυλάσσονται νῆες θοαὶ ὡς τὸ πάρος περ,*

*) Co se týká druhého místa, které M. Schmidt, commentatio de pron. Graeco et Latino 1832, p. 22 uvádí, totiž Hes. Erga 56 násl., souhlasím úplně s přesvědčivým výkladem Brugmannovým (Ein Problem str. 44), že zde musí se zachovati rukopisné čtení *σοὶ δ' αὐτῷ*, a že Schmidtova domněnka, že se zde má čísti *σφὶν δ' αὐτῷ* ve významu *tibi ipsi*, jest mylná.

Digitized by Google

ἦ ἤδη χείρεσσιν ὑφ' ἡμετέρῃσι δαμέντες
φύξιν βουλεύοιτε μετὰ σφίσιν, οὐδ' ἐθέλοιτε
νύκτα φυλασσέμεναι καμάτῳ ἀδηκότες αἰνῷ.

Čteme-li takto — a já čtení to za přesné uznávám — jest zde *μετὰ σφίσιν* = *μεθ' ὑμῖν αὐτοῖς*. Mně nezdá se býti nikterak pochybným, že se musí ve verši 398 čísti *βουλεύοιτε* a *ἐθέλοιτε* *podle nejlepšího rukopisného podání.* Aristarch neuznal správnost tohoto čtení, poněvadž neuznával užívání zájmena *σφίσιν* se vztahem k jiné než III. osobě.

Verše 395—399 jsou ovšem opakováním veršů 308 – 312 Doloneie, v nichž jest *βουλεύουσι, ἐθέλουσι.*

Hektor svolal předáky Troův (*Τρώων ἡγήτορες ἠδὲ μέδοντες* K 301) a prohlásil, že dá odměnu tomu,

307 *ὅς τίς κε πλαίῃ, οἵ τ' αὐτῷ κῦδος ἄροιτο,*
308 *νηῶν ὠκυπόρων σχεδὸν ἐλθέμεν ἔκ τε πυθέσθαι,*
309 *ἦέ φυλάσσονται νῆες θοαὶ ὡς τὸ πάρος περ,*
310 *ἦ ἤδη χείρεσσιν ὑφ' ἡμετέρῃσι δαμέντες*
311 *φύξιν βουλεύουσι μετὰ σφίσιν, οὐδ' ἐθέλουσι*
312 *νύκτα φυλασσέμεναι, καμάτῳ ἀδηκότες αἰνῷ.*

Avšak tato III. osoba *βουλεύουσι, ἐθέλουσι* nalezající se v řeči *Hektorově* **musila** v řeči *Dolonově* změněna býti v II. osobu *βουλεύοιτε, ἐθέλοιτε.* Hektor mluvil k *předákům Troů*, Dolon opakuje táž slova mluví k *Odysseovi a Diomedovi.**) A nejlepší rukopisné podání potvrzuje přesnost čtení *βουλεύοιτε, ἐθέλοιτε*, při kterémž čtení by *μετὰ σφίσιν* bylo ve významu *μεθ' ὑμῖν*. Aby se to nemusilo uznati, změnili Aristarchos a jeho přívrženci *νηῶν ὠκυπόρων* (308) v *ἀνδρῶν δυσμενέων* (395), poněvadž myslili, že pak *βούλευουσι* a *ἐθέλουσι* (398) snáze lze vysvětliti.

Tato věc zdá se mi při uvažování o celé této otázce býti zvláště důležitou. Proč Aristarch nepodržel ve verši 395 *νηῶν ὠκυπόρων* (308)? Poněvadž pak by *βουλεύουσι, ἐθέλουσι* nemělo pražádného vztahu a bylo by zcela nesrozumitelné. Protože však *βουλεύοιτε, ἐθέλοιτε* uznati nechtěl z té příčiny, že by

---

*) Jest zde podobná nutnost změny, jako v II. knize Iliady 28—32 naproti veršům 11—15. Zeus dal Oneirovi rozkaz, aby odebral se k Agamemnonovi a jemu toto sdělil

11 *Θωρῆξαί ἑ κέλευε κάρη κομόωντας Ἀχαιοὺς*
12 *πανσυδίῃ· νῦν γάρ κεν ἕλοι πόλιν εὐρυάγυιαν*
13 *Τρώων· οὐ γὰρ ἔτ' ἀμφὶς Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες*
ἀθάνατοι φράζονται· ἐπέγναμψεν γὰρ ἅπαντας
Ἥρη λισσομένη, Τρώεσσι δὲ κήδε' ἐφῆπται.

Když pak Oneiros přišel k Agamemnonovi, praví mu totéž, ale s nutnými změnami osob

28 *Θωρῆξαί σ' ἐκέλευσε κάρη κομόωντας Ἀχαιοὺς*
29 *πανσυδίῃ· νῦν γάρ κεν ἕλοις πόλιν εὐρυάγυιαν*
30 *Τρώων· οὐ γὰρ ἔτ' ἀμφὶς Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες*
31 *ἀθάνατοι φράζονται· ἐπέγναμψεν γὰρ ἅπαντας*
32 *Ἥρη λισσομένη, Τρώεσσι δὲ κήδε' ἐφῆπται.*

Digitized by Google

pak *μετὰ σφίσιν* musilo býti uznáno ve významu *μεθ' ὑμῖν*, změnil také slova *νηῶν ὠκυπόρων* v *ἀνδρῶν δυσμενέων*.

Soudím tedy, že se má nejen Hom. *K* 398 čísti *βουλεύουσι μετὰ σφίσιν, οὐδ' ἐθέλουσι*, nýbrž zároveň také ve verši 395 *νηῶν ὠκυπόρων* místo *ἀνδρῶν δυσμενέων*.

Ovšem jest toto místo jediné, které dosvědčuje užívání toto v básních homerských. Ale nápomocno jest při tom, že u Hesioda Erga 2 zájmeno přivlastňovací *σφέτερος* místo *ὑμέτερος* se nalézá

δεῦτε δὴ ἐννέπετε σφέτερον πατέρ' ὑμνείουσαι

(*svého* otce velebíce, t. j. *vestrum* patrem celebrantes).

Kromě toho pokládám domněnku Brugmannovu (str. 42) za pravděpodobnou, že Apollonios Rhodský III, 909 *ὄφρα τὰ μὲν δασόμεσθα μετὰ σφίσιν* (mezi sebou, inter nos) a II, 1278 *ὥρη δ' ἡμιν ἐνὶ σφίσι μητιάασθαι* (= *ἐν ἡμῖν αὐτοῖς*) napodobil ono Homerovo *μετὰ σφίσιν K* 398.

2. U pozdějších básníkův epických vyskytuje se jednoduché zájmeno *οἱ* se vztahem k I., II. osobě častěji Uvádím doklady dle Brugmanan (Ein Problem str. 80).

Apoll. II, 635 *αὐτὰρ ἔγωγε | εἷο μὲν οὐδ' ἠβαιὸν ἀτύζομαι* (*εἷο* = *ἐμοῦ*). III, 99 *μετέπειτά γ' ἀτεμβοίμην ἑοῖ αὐτῇ* (*ἑοῖ* = *ἐμοί*), I, 893 *ῥηιδίως δ' ἄν ἑοῖ καὶ ἀπείρονα λαὸν ἀγείραις | ἄλλων ἐκ πολίων**) II. 1278 *ὥρη δ' ἡμῖν ἐνὶ σφίσι μητιάασθαι* (= *ἡμῖν*); III, 909 *ὄφρα τὰ μὲν δασόμεσθα μετὰ σφίσιν* (= *ἡμῖν*).

U Quinta Smyrnského nalezá se jednou *οἱ* = *σοί*, a sice *ν* 533 *ὤ μοι ἐγὼ δύστηνος, ἐπεὶ θάνες οὔτι δαϊχθεὶς | δυσμενέων παλάμῃσιν ἀνὰ μόθον, ἀλλὰ οἱ αὐτῷ*. Spitzner chtěl místo *οἱ* čísti *σοί*. Ale nesprávnost tohoto tvrzení dokázal přesvědčivě Brugmann (Ein Problem str. 82).

Theokrit XXVII, 44 *δεῖξον ἐμοὶ ἔθεν ἄλσος*.

3. Užívání složeného zájmena zvratného *ἑαυτοῦ* místo zájmena zvratného I., II. osoby jest zaručeno příklady ne sice hojnými, ale předce na počet ne nepatrnými.

U Aischyla jsou tyto příklady: Ch. 221 *αὐτὸς καθ' αὑτοῦ τᾶρα μηχανορραφῶ*, 1014 *νῦν αὐτὸν* (Hermann místo *αὐτόν*) *αἰνῶ, νῦν ἀποιμώζω παρών*. Sept. 194 *αὐτοὶ δ' ὑφ' αὑτῶν ἔνδοθεν πορθούμεθα*. Fragm. 129 *τάδ' οὐχ ὑπ' ἄλλων, ἀλλὰ τοῖς αὑτῶν πτεροῖς ἁλισκόμεσθα*. Agam. 1142 *ἀμφὶ δ' αὑτᾶς θροεῖς νόμον ἄνομον*. 1297 *εἰ δ' ἐτητύμως μόρον τὸν αὑτῆς οἶσθα*. 1544 *ἦ σὺ τόδ' ἔρξαι τλήσει, κτείνας' ἄνδρα τὸν αὑτῆς;* Cho. 111 *πρῶτον μὲν αὐτὴν χῶστις Αἴγισθον στυγεῖ*. Tedy u Aischyla celkem 8 příkladů (mezi 26).

U Sofokla: OR. 138 *ὑπὲρ γὰρ οὐχὶ τῶν ἀπωτέρω φίλων, ἀλλ' αὐτὸς αὑτοῦ, τοῦτ' ἀποσκεδῶ μύσος*. OC. 966 *ἐπεί καθ' αὑτόν γ' οὐκ ἂν ἐξεύροις ἐμοὶ ἁμαρτίας ὄνειδος οὐδέν*. El. 285 *κλάω αὐτὴ πρὸς αὐτήν*. Ai. 1132 *τούς γ' αὐτὸς αὑτοῦ πολεμίους* (*οὐκ ἐῶ θάπτειν*). OC. 857 *αὐτὸς αὑτὸν οὔτε νῦν καλὰ δρᾷς*. OC. 930 *σὺ δ' αἰσχύνεις πόλιν τὴν αὐτὸς αὑτοῦ*. 1356 *τὸν αὐτὸς αὑτοῦ πατέρα τόνδ' ἀπήλασας*. Trach. 451 *εἰ δ' αὐτὸς αὑτὸν ὧδε παιδεύεις*. Celkem 7 příkladů (mezi 50).

---

*) Souhlasím s Brugmannem, jenž praví, že čtení *τοι* nad *ἑοῖ* se nalézající, jest nesprávnou interpolací (str. 80).

Digitized by Google

Také v prosaické literatuře vyskytují se doklady toho. Ovšem jeví se v této příčině leckdy v rukopisech varianty, a často vydavatelé na takovýchto místech ἑαυτοῦ zavrhují. Ale přese všechno kolísání rukopisného podání a přese všechny pochybnosti zbývají předce i v prose doklady zcela nepochybné. Na př.

u Herodota V, 92, 1 αὐτοὶ πρῶτοι τύραννον καταστησάμενοι παρὰ σφίσι αὐτοῖσι οὕτω καὶ τοῖσι ἄλλοισι δίζησθε κατιστάναι.*) V, 20 τάς τε ἑωυτῶν μητέρας καὶ τὰς ἀδελφεὰς ἐπιδαψιλευόμεθα ὑμῖν.

u Thukydida I, 82 καὶ τὰ αὐτῶν ἅμα ἐκπορίζώμεθα**) Classen chtěl ovšem tento doklad odstraniti a přijal τὰ αὐτῶν, t. j. τῶν ξυμμάχων. Myslím, že kontext toho nedovoluje a že musíme čísti τὰ αὑτῶν ve smyslu τὰ ἡμέτερα αὐτῶν.

Hojnou sbírku příkladův uvádí Kühner § 455. 7, b (str. 496), a sice

z Xenofonta Anab. VI, 6, 15; Mem. I, 4, 9; II, 1, 30; II, 1, 31; II, 6, 35; Hell. I, 7, 19; Kyr. I, 6, 44; V, 1, 21.

z Platona Faid. 78 B, 91 C, Laches 200 B, Pseudoplat. Alk. II. 140 C.

z attických řečníků: Antif. 3, δ, 1; 5, 60; Andok. 1, 114; 2, 8; Lykurg. 91; Isokr. 4, 106; 15, 145; Dem. 18, 163; Aisch. 3, 163; 3, 39

Ovšem vydavatelé na několika z těchto míst přijímají v text variantu, byť i méně byla rukopisným podáním zaručena; ba někteří i proti souhlasnému rukopisnému podání některá místa mění. Jest to, tuším, odvážné počínání, poněvadž a priori není pravděpodobné, že by obyčejné a pravidelné ἐμαυτοῦ, σεαυτοῦ atd. bylo od někoho změněno v ἑαυτοῦ. Naopak jest pravděpodobno, že leckde asi ustoupilo původní ἑαυτοῦ a zatlačeno bylo vazbou obyčejnou. Zcela správně tvrdí o této věci Brugmann (Ein Problem str. 40): »Die Beispiele für die ursprüngliche***) freiere Verwendung unserer Reflexiva der dritten Person wären bei den Altgriechischen Schriftstellern sicherlich weit zahlreicher, als sie uns jetzt vorliegen, hätte nicht der unselige Wahn, als habe man es mit einem Missbrauch, einer Verirrung der Sprache zu thun, alte und neue Grammatiker und Textkritiker und zum guten Theil wol auch die Abschreiber beherrscht. Von vielen Stellen lässt sich noch evident nachweisen, dass sie auf Grund dieser irrigen Anschauung gemassregelt und verfälscht worden sind.« Při tom poukazuje Brugmann k výkladu Maetznerovu k Antifontovi str. 181 násl. a k výkladu, jejž podává Bremi k Demosthenově první řeči filippické str. 52, 16. Odkažuji kromě toho k velmi dobré poznámce Kühnerově ke Xenofontovým Pamětem I, 4, 10. Vyskytují se sice ještě i nyní u leckterých vydavatelů, kteří jazykozpytných badání M. Schmidtových, Miklosichových, Windischových, Brugmannových a j. si nevšímají, ty názory za-

*) K tomu místu poznamenal Stein: »σφίσι αὐτοῖσι, nach einem mehr den Attikern geläufigen, bei Herodot aber, wie es scheint, sonst unbekannten *Missbrauche* (!) der 3. Person des reflexiven Pronomens für die 2. und 1.« Avšak Stein sám uvádí ještě druhé místo Herodotovo, a sice V, 20.

**) U Thukydida jest prý to, jak aspoň Boehme tvrdí, jediný doklad.

***) S tímto výrazem ovšem nesouhlasím, jak z pozdějšího mého výkladu patrno.

Digitized by Google

staralé a převrácené, které Bernhardy,*) Krüger **) a j. vyslovili. Avšak lze doufati, že novější názory správné předce za nedlouho rozhodné převahy nabudou, k čemuž zvláště porovnání slovanských jazyků nápomocno bude. Velmi čestnou výjimkou mezi grammatiky let třicátých a čtyřicátých jest Kühner, jenž hned v I. vydání své »Obšírné grammatiky řeckého jazyka« (1834) jednaje o těchto řeckých vazbách poukázal k obdobě *slovanských* jazyků.

Brugmannovi přisvědčuji také v tom, že »v mluvě lidové toto užívání bezpochyby bylo rozšířenější než v jazyku spisovném, zvláště v pozdější době«. (Ein Problem str. 39).

V době alexandrijské velmi se rozšířilo toto užívání (srv. C. F. G. Arndt, de pron, refl. usu apud Graecos observat.). Zajímavé svědectví o tom podává Apollonios *περὶ συντ.* 3, 2, 3: »*οὐ γάρ φαμεν ἑαυτὸν ὕβρισα ἢ ἑαυτὸν ὕβρισας, ἑαυτοὺς δὲ ὑβρίσαμεν*«. Není sice toto tvrzení zcela správné, poněvadž v době alexandrijské i v *jednotném* čísle toto užívání se vyskytuje, ale zajisté bylo dle tohoto svědectví Apolloniova mnohem více rozšířeno v *množném* čísle. Příčinu toho již Bernhardy (Wiss. Synt. str. 272) dobře naznačil: »Allein als ein festes reflexivum *ἑαυτοῦ* bei den Attikern in Umlauf kam, theilte man ihm die Bedeutung der ersten und zweiten Person im Plural zu, *wozu die Leichtigkeit der kürzeren Form berechtigte*, nicht aber im Singular, der keinen Grund zu solchem Umtausch darbot«.

Co se přivlastňovacího zájmena zvratného týká, odkazuji na výklad v tomto díle níže podaný a na důkladnou práci Brugmannovu »Ein Problem der homerischen Textkritik und der vergleichenden Sprachwissenschaft«; zvláště srv. str. 45 násl.

Jazyk latinský, umbrický, oscický.

Z latiny lze v příčině užívání zájmena zvratného *se* o 1. a 2. osobě pouze ***) tvoření tak zvaného passiva uvésti, které vlastně *medium* jest a jakožto medium

*) Bernhardy, Wiss Syntax d. gr. Spr. str. 272: »Doch ergibt sich bei genauer Betrachtung, dass die einen aus Verderbung herrühren, die anderen aus irrigen Ansichten der Herausgeber (da man zuweilen eine Eleganz der Rede hierin sah), die meisten aber, nach den vorhandenen Texten zu urtheilen, in die sinkende Gräcität fallen.« Dále praví Bernhardy, že doklady u tragických básníků se nalézající mají prý se odstraniti proměnou ostrého přídechu v spiritus lenis (tedy na př. Sof. Oid. Tyr. 1138 změnou slov *ἀλλ' αὐτὸς αὑτοῦ* v slova *ἀλλ' αὐτὸς αὐτοῦ*), že u Herodota IV, 97 a Platona (Protag 312 A, Lach. 200 B, Faid. 91 C.) rovněž tak porušení rukopisného podání uznati se má, a tak přichází k tomuto výsledku: »daher der *Solöcismus* (!) erst mit Isocr. ad Nicocl. p. 22. Antid. 145 und Xenophon beginnt.«

**) Krüger, Griech. Sprachl. § 51, 2, Anm. 15: »*Missbräuchlich* (!) erscheint *ἑαυτοῦ* usw. für die Reflexiva der ersten und zweiten Person; auch im Singular, selbst in der attischen Prosa.« Tato poznámka Krügerova znamená však předce naproti Bernhardyovi jakýsi pokrok, poněvadž Krüger *uznal* aspoň, že *skutečně se vyskytují*, a to i v attické prose, doklady užívání zájmena *ἑαυτοῦ* se vztahem k 1. a 2. osobě, kdežto Bernhardy téměř všechny tyto doklady odstraniti chtěl a jen v době úpadku graecity je uznal, kteréhož úpadku začátky ovšem prý již u Isokrata a Xenofonta se jeví. Krüger také poukázal k důkladnému programmu Arndtovu (programmu z r. 1836).

***) Rčení *sui iuris*, které se také o jiné, než 3. osobě, vyskytuje, nelze zde za doklad obdobný pokládati, poněvadž jest to technická *frase utkvělá*, jako na př. v němčině *seiner*

Digitized by Google

se také ještě u četných sloves jeví, na př. *laetor, delector, proficiscor.**) Již Bopp (Vergl. Gramm.), Pott (Etymol. Forschungen I, 32 a Neue Jahrb. f. Phil. LXVIII, 357 násl.) dokázali nezvratně, že latinské passivum nebo medium jest složení activa se zájmenem zvratným *se*, tedy *miror* = *miro se*, *miratur* = *mirat se*, *mirantur* = *mirant se* atd. Jen 2. osoba množného čísla *miramini* činí výjimku.**)

V jazyku umbrickém a oskickém rovněž tak passivum se tvořilo jako v latině. Umbrické *emantur* = lat. *emantur*, umbr. *terkantur* = lat. *tergeantur*. Oskické *sakarater* = lat. *sacratur*; sabellské *ferenter* = lat. *ferentur* nebo *feruntur*.

Ze staré latiny zachovány jsou zbytky také podobných tvarů passivných v časích, které na základě perfektního kmene utvořeny jsou. Corssen (Über Aussprache atd. II, 38) uvádí 4 takové příklady, a sice *faxitur*, *nancsitor*, *renancsitur*, *turbassitur*.

U Livia XXII, 10, 6 čteme v starém zákoně o *ver sacrum* toto: *si antidea senatus populusque iusserit fieri ac faxitur, eo populus solutus liber esto. Faxitur* = *factum erit* jest utvořeno z *faxit se*.

Festus p. 166: *Nancitor in XII 'nactus erit', 'praenderit'. Item in foedere Latino 'pecuniam quis nancitor, habeto', et 'si quid pignoris nasciscitur, sibi habeto'.* O. Müller správně rukopisné *nancitor*, *nasciscitur* změnil v *nancsitor*.

Fest. p. 227: *renancitur Verrius significare ait 'reprehenderit'. Unde adhuc nos dicimus 'nanciscitur' et 'nactus' id est 'adeptus'.* Místo rukopisného *renancitur* musí se čísti *renancsitur*.

Cic. Legg. III, 4, 11 v starém zákoně: *ast quid turbassitur in agendo fraus auctoris esto. Turbassitur* = *turbatum erit.*

Na základě těchto zbytků soudí pak Corssen: »Diese vier Formen *faxitur*, *nancsitor*, *renancsitur*, *turbassitur* beweisen, dass in alten Zeiten die Lateinische Sprache sich durchgehends der Passivbildung *mittelst Anfügung des reflexiven Pronomens se* bediente, auch in den Perfekten und den davon

---

Zeit. Srv. Paul. Dig. 46, 2, 20: Novare possumus aut ipsi, *si sui iuris sumus*, aut per alios, qui voluntate nostra stipulantur. Co se německého *seiner Zeit* týká, velmi dobře Brugmann (Ein Problem str. 120) podotýká, že původní vazby jsou takové, jako na př.: »Er ist *seiner Zeit* (d. h. als seine Zeit war) ein tüchtiger Schauspieler gewesen,« nebo: »Ich werde dies *seiner Zeit* mittheilen«, v které větě nesmíme *seiner Zeit* ve významu *meo tempore* vyložiti, nýbrž *seiner* vztahuje se zde k *dies* a věta tedy znamená: »bis *seine*, d. i. dieses Dinges Zeit gekommen sein wird«. Ale jakožto ztuhlá a utkvělá frase vyskytuje se seiner Zeit také se vztahem k jiné osobě, jako Brugmann na př. z Hackländra uvádí: Die Jugend ist unternehmend, wir sind es *seiner* (t. j. unserer) *Zeit* auch gewesen.

*) *Laetor* jest *laeto se* = *laetum reddo se* = *laetum reddo me*. Srv. české *veselím se* = *veselým činím sebe*. Také *proficiscor* jest = proficisco se (me), jakož v staré latině skutečně *aktivum proficisco* se vyskytovalo. *Proficio* znamenalo = ku předu (pro) něco vésti, a tedy *proficiscor* = *beru se ku předu*. Velmi zajímavé příklady vyskytují se v této příčině v češtině, jako *starám se* vlastně = *činím se starým*, což se na tom zakládá, že péče a strasti způsobují stárnutí předčasné (starost = *senectus*, ale také *cura*).

**) *Lavamini* (totiž *estis*) jest nominativ množného čísla tvaru participialného, tedy = λουόμενοι. Jest to latinská parallela k těm českým vazbám, které jsem svrchu (str. 13 násl.) uvedl, jako *přišel* (vlastně ἐληλυθώς, profectus) = προσεληλυθε.

Digitized by Google

abgeleiteten Tempusformen, dass die Umschreibung des Perfekts durch das Participium mit dem Hilfsverbum *esse* zur Bezeichnung der passiven Bedeutung nicht von jeher in der Sprache herrschend war, dass zu Zeiten der Decemviralgesetzgebung die alte Passivbildung noch gebräuchlich war, dass sie aber in der Zeit, wo die auf uns gekommenen Lateinischen Schriftdenkmäler beginnen, schon aus der lebendigen Sprache verschwunden war, mochte sie auch in einzelnen Gesetzesformeln nach herkömmlicher Weise vielleicht später noch geschrieben werden. Wann die umschreibenden Perfektformen wie *factum est*, *nanctum est* u. a. angefangen haben in der Sprache Platz zu greifen, lässt sich nicht ermessen.

Slovanština.

Nikde však užívání zvratného zájmena III. osoby o všech třech osobách není provedeno způsobem tak rozsáhlým a pronikavým, jako v slovanských jazycích.

Slovanština má rozličné prostředky, kterými se *trpný rod* sloves naznačuje. Mezi těmito prostředky jest také užívání *media přímého* č. *zvratného*. Tohoto výrazu vhodného lze totiž užiti pro čin, jehožto předmětem jest táž osoba, která čin koná. Tedy *λούομαι* = *myji se* = lavor (= lavo se), *ἀπέχομαι* = *zdržuji se*, *φοβοῦμαι* = *bojím se* (naproti *φοβῶ αὐτόν* = uvádím v strach jej). Tohoto media užilo se jak v řečtině, tak také v slovanštině i ve smyslu trpném. Při tomto medium a passivum platí v slovanštině totéž pravidlo, jako v latině, že *se* ve všech osobách a číslech se vyskytuje, tedy *myji se* doslovně *lavo se*, *myješ se* = lavas se, *myje se* = lavat se; *myjeme se* = lavamus se *myjete se* = lavatis se, *myjí se* = lavant se.

Kromě toho platí však vůbec v slovanštině pravidlo, že při zvratném vztahu v též větě užívá se ve všech osobách a číslech *se*, na př. v češtině: To jsem *si* nemyslil = das habe ich *mir* (v češtině = *sich*) nicht gedacht. Ty musíš sám *sebou* pohrdati = du musst *dich* (v češtině = *sich*) selbst verachten. My jsme sami proti *sobě* = wir sind selbst gegen *uns* (v češtině = *sich*), vy tu chybu také na *sobě* shledáte = ihr werdet diesen Fehler auch an *euch* (v češtině = sich) selbst wahrnehmen.

Totéž pravidlo platí v slovanských jazycích také o užívání přivlastňovacího zájmena *svůj* (suus). Tedy v češtině: Dal jsem ti *svou* knihu = dedi tibi, *meum* (ale v češtině = *suum*) librum. Přiznej *svou* vinu = confitere *tuam* (vlastně *suam*) culpam. My *svým* slibům dostojíme = nos *nostris* (vlastně *suis*) promissis stabimus. Vy jste *své* spojence zradili = vos *vestros* (v češtině *suos*) socios prodidistis.

Od tohoto pravidla uchyluje se však čeština předce někdy. Nepřihlížíme při tom ovšem k takovým příkladům, které lze za *chyby* pokládati, poněvadž se zakládají buď na nedostatečné zběhlosti nebo na nedbalosti. U lidí, kteří češtině teprv se přiučují, lze často slyšeti takovéto chyby, poněvadž nemají ještě dostatečné zběhlosti jazykové. Ovšem také u rozených Čechů v hovoru a i leckdy u spisovatelů českých shledávají se úchylky od pravidla, úchylky,

Digitized by Google

které nezakládají se na neznalosti, nýbrž spíše na nedbalosti a netečnosti. Vliv německého jazyka v této příčině zajisté někdy působí.

Ale naproti tomu přece třeba konstatovati, že i v národních písních, v nichž vliv němčiny nelze předpokládati, takovéto úchylky se vyskytují.

Podávám zde několik příkladů, jež jsem z Erbenovy sbírky prostonár. českých písní vybral, při čemž podotýkám, že sbírka tato není úplná. Srv. str. 74 naše královna bosa chodí, | své bílé nožičky v rose brodí: | prosíme, žádáme | *naší* chudé královně (= pro *svou* chudou královnu), str. 252 (č. 628) však já *mou* Marjánku znám (v Plzensku, Hradecku), str. 255 (č. 636) a já vždycky pláču | pro *moji* Kačenku, | a já vždycky pláču | pro *mou* Káču (v Berounsku), str. 255 (č. 639) já celá ztrápená | pro *mého* Hermana | já celá ztrápená | pro milého, str. 298 (č. 28) doufám, že nám ten *váš* poklad dáte (v Domažlicku), str. 398 (č. 81) ztratila jsem já myslivce *mého,* | myslivce *mého* roztomilého (v Budějovicku).

Poněvadž užívání zájmena *svůj*, kde se k podmětu věty vztahuje, v jazykovém citu českého lidu hluboce jest zakořeněno*) a poněvadž vliv němčiny nelze zde přepokládati, musí jiný výklad se hledati. Myslím, že lidovým našim pěvcům živě tanulo na mysli milostné oslovení, kterého milující tak často užívá »*má* Marjánko, *moje* Kačenko, *můj* Hermane«, anebo láskyplné výroky takové, jako »Marjánka je *má*« atd. a že z tohoto *stereotypního* oslovení anebo z takových výroků přenášeno bylo zájmeno *můj* i do těchto vět »já *mou* Marjánku znám«. Podobně lze »doufám, že nám ten váš poklad dáte« vysvětliti; neboť družba, jenž tato slova k družkám i ženám okolo nevěsty shromážděným mluví, před tím pravil: »jezdili jsme přes hory a doliny, | přes pole a křoviny, | všude se ptajíce, | všude hledajíce | jistého vzácného pokladu; | až nám dobří lidé dali radu, | že by se nacházel v tomto příbytku | a zvláště v tomto pokojíčku; | okolo něho pak samy | že jsou jenom krásné panny .... | toho pokladu ostříhajíce. — Při oslovení dalším jest pak přirozeno, že družba praví »doufám, že nám ten *váš* poklad dáte.«

V starobulharštině není to řídkým zjevem, že *moj*, *tvoj*, *našь*, *vašь* k podmětu věty se vztahují. Miklosich IV, str. 101 násl. uvádí tyto příklady: niže imamь duše *mojee* čьstьny sobě *οὐδὲ ἔχω τὴν ψυχήν μου τιμίαν ἐμαυτῷ*, vьzdaždь vyšьnjumu oběty *tvoję*, ostavljajemъ dlъžьnikomъ *našimъ*, obratite srьdьca *vaša* kъ čędomъ svoimъ. Miklosich podotýká: »Von dieser Regel (totiž od pravidelného užívání zájmena *svůj*) wird hinsichtlich des *svoj* häufig abgewichen«. Taktéž Delbrück (Vergl. Syntax der indogerm. Sprachen 1893, I, str. 493) praví: »Im Altkirchenslavischen ist die Ausdrucksweise durch *meus* und *tuus* recht häufig«. Uvádí pak tyto příklady dle cod. Mar. a dle Zog. Matth. 5, 23, 24 *ἐὰν οὖν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, κἀκεῖ μνησθῇς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν*

*) V lidu zajisté nikdo neuslyší: »Miluj *tvého* bližního«, »dej si pozor na *tvůj* jazyk«, »mám mého bratra rád«, »dáme to *našim* přátelům«, »vy se vašim rodičům špatně odměňujete«, nýbrž jen »miluj *svého* (suum) bližního«, »dej si pozor na *svůj* (suam) jazyk«, »mám *svého* bratra rád«, »dáme to *svým* přátelům«, »vy se *svým* rodičům špatně odměňujete«.

Digitized by Google

τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ὕπαγε πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου přeloženo v cod. Mar.: ašte ubo prineseši darъ *tvojь* (Zog. *svojь*) kъ oltarju i tu poměneši jako bratъ tvojь imatъ něšto na tę, ostavi tu darъ *tvojь* predъ oltъtaremъ i šedъ prěžde sъmiri sę sъ bratromъ *svojimъ* (Zog. *tvojimъ*) i togda prišedъ prinesi darъ *tvojь* (Zog. *svojь*). V bibli Kralické jest: obětoval-li bys dar *svůj* na oltář, a tu bys se rozpomenul, že bratr tvůj má něco proti tobě: nechejž tu daru *svého* před oltářem a odejdi; prvé smiř se s bratrem *svým,* a potom přijda obětuj dar *svůj.* Matth. 9, 6 ἆρόν σου τὴν κλίνην καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου vozьmi lože *tvoje* i idi vъ domъ svojь (Zog. tvojь). V bibli Kralické: Vezmi na sebe lože *své* a jdi do domu *svého.* Matt. 6, 17 σὺ δὲ νηστεύων ἄλειψαί σου τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι ty že postę sę pomaži glavą *svoją* i lice *tvoje* umyji. Zde jest pozoruhodno, že vedle sebe promiscue jest *svoją* a *tvoje.* V bibli Kralické: Ty pak, když se postíš, pomaž hlavy *své* a tvář *svou* umej. Matth. 6, 6 σὺ δὲ ὅταν προσεύχῃ, εἴσελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν σου καὶ κλείσας τὴν θύραν σου πρόσευξαι τῷ πατρί σου ty že jegda moliši sę, vъnidi vъ klětь *tvoją* i zatvori dvьri *tvoję* pomoli sę otьcju *tvojemu.* V českém překladě: Ale ty když bys se modlil, vejdi do pokojíka *svého,* a zavra dvéře *své,* modliž se otci *svému.* Matth. 5, 45 ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν da bądete synove otьca *vašego.* V českém překladě: abyste byli synové otce *svého.* Joh. 5, 43 ἐγὼ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρός μου azъ pridъ vъ imę otьca *mojego.* V českém překladě: Já jsem přišel ve jménu otce *svého.* Mark. 10, 20 ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου vьsě si sъchranichъ otъ junosti *mojeję.* V českém překladě: toho všeho jsem ostříhal od *své* mladosti. Delbrück podotýká, že na všech těchto místech v srbštině jest *svoj.*

Litevština.

Litevština jest v úplné shodě se slovanštinou. V litevštině a lotyštině zvratné zájmeno nejen k 3. osobě, nýbrž také k 1. a 2. se vztahuje. Srv. Schleicher Lit. Gramm. str. 120 dabař tù *sáv* pàts jëszkókis maistą teď ty *sobě* samému hledej potravy. V litevštině se říká: *aš* turiu *savo* kurpes; *mes* turim *savo* kurpes; *tu* turi *savo* kurpes; *jus* turit *savo* kurpes (Schleicher Lit. Gr. 299).

Co se užívání přivlastňovacího zájmena týká, praví Delbrück (str. 492), že v *nynější* litevštině a lotyštině *meus, tuus* bylo zapuzeno v těch případech, kde zájmeno 1. nebo 2. osoby jest podmětem věty; na př. *lit.* pardůk tù mán *sãvo**) súnų prodej ty mně *svého* syna (Schleicher, Lit. Lesebuch und Glossar 1857 str. 121); aš stóviu añt *sãvo* žẽmės já stojím na *své* zemi Schleicher, Lit. Les. str. 138). *Lot.* dîws, dûd man *sawu* garu Bože, dej mi *svého* ducha; kápéz jûs *sawu* mâti ne kûpjat proč vy *svou* matku neošetřujete? Jiný doklad, kterého Delbrück neuvádí, jest u Bielensteina Lettische Grammatik 327: njem tu *savu* dału, es njemšu *savu* = vezmi ty *svůj* díl, a já

*) V litevštině staré adjektivné zájmeno nesklonným sãvo zastoupeno; v lotyštině však ještě adjektivný tvar sklonný žije (Delbrück 492).

Digitized by Google

vezmu *svůj*. — Delbrück dokládá, že ovšem někdy také při tomto zvratném vztahu k 2. osobě se vyskytuje zájmeno 2. osoby jako na př. tai tù apredýk tą̃ kū̃lą sù tãvo drebùžiais pak oblekni kūl *tvými* šaty (Schleicher Lit. Lès. 123). *Zvláště se to vyskytuje v starší litevštině*, jak Bezzenberger (Beiträge zur Geschichte der Litauischen Sprache 1877, str. 254) praví. Delbrück při této příležitosti připojuje *důležitou*, ale *nesnadnou* otázku: »*Ob darin nun der Rest eines älteren Zustandes* (vgl. das Slavische) *oder etwa ein Germanismus vôrliegt, vermag ich nicht zu entscheiden.*«

Jako v latině tak i v litevštině medium se tvoří připojením zvratného zájmena, které se slovesem splývá v jeden tvar. Srv. Schleicher str. 232. *linksminûs* (vzniklo z *linksminu sí*), *linksminës* (z *linksmini si*), *linksminas* (z *linksmina si*) atd.

Němčina.

V germánských jazycích vyskytují se také doklady tohoto užívání, ovšem v poměru k slovanštině a litevštině počtem skrovné. Již Grimm (Deutsche Gramm. IV, str. 319) při výkladě dotyčném upozornil na rozsáhlé provedení toho v slovanštině a doložil vzhledem k řečtině: »Unverkennbare analogie hat die nur weniger durchgedrungene construction des gr. *ἑαυτοῦ* für das pronomen der beiden ersten personen.« Grimm poukazuje k výrazům v mluvě německého lidu sem tam se vyskytujícím, jako: wir freuen *sich* (místo: wir freuen *uns*). Na st. 36 praví Grimm: »Merkwürdig ist noch ein andrer zug der gemeinen volkssprache: sie pflegt gern das reflexive *sich* auf die erste und zweite person des plur. zu erstrecken, d. h. für *uns* und *euch* zu brauchen, z. b. wir bedanken *sich*, wir haben *sich* gefreut, ihr habt *sich* gewundert; vielleicht auch für *mich* und *dich*, doch wol seltner«. Na str. 319 uvádí Grimm, že se slýchá v mluvě: ich gehe *hinter sich;* du musst nicht *unter sich* sehen. Také z literatury uvádí Grimm doklady, jako: ich sahe *undersich* Phil. v Sittew, 1677 p. 127; wan ich *hintersich* sech H. Sachs III, 1, 6[d], u kteréhož se to častěji vyskytuje; ich fiel *fürsich*, fieng ich an *nidsich* gehen; da ich *nidsich* möchte laufen, wold ich *hintersich* Platers leben p. 22, 28, 29, 23. Grimm vzhledem k těmto předložkovým výrazům klade pak (str. 320) otázku: »oder sind alle jene beispiele nichts als adverbiale verhärtungen, deren *sich*, an der dritten person entsprungen, hernach ungefühlt mit der präp. auf andere fälle erstreckt wurde?« Brugmann, jenž také tato slova Grimmova cituje (Ein Problem str. 119), odpovídá na tuto otázku: »In der That ist dem so.« Také já souhlasím s tímto názorem, jenž jest velmi na snadě a dochází podpory četnými analogiemi. Ale zbývají pak ještě příklady ostatní, a sice dílem výrazy lidové svrchu uvedené, dílem doklady z literatury. Brugmann pojednávaje o těchto litterárních dokladech praví (str. 121), že nejstarší jemu známý příklad toho jest *wir woln sich wern* v jisté slezské velikonoční hře XIV. století (Kehrein III, § 101), pak že ve třech následujících stoletích se to rozšířilo, a že jest to velmi rozsáhlé užívání v Grimmelshausenově Simplicissimus, na př. I, 282, 20 Kellerova vydání *nachdem wir sich* auff die Erde gesetzt hatten; II, 948, 23 hatten *wir* nicht das Hertz, *sich* ins Wasser zu legen, načež uvádí

Digitized by Google

ze Simplicissima ještě 7 jiných dokladů, vedle kterých se však ještě jiné nalezají. Také poukazuje k tomu, že toto volnější užívání zájmena *sich* v mnohých nynějších nářečích se vyskytuje. Grimm (IV, 319) uvádí ze Schweinichena 1, 268: gehe ich in IFG zimmer, *sich* (místo *mich*) mit IFG zu unterreden.

Weinhold (Bair. Gramm. str. 369) uznával možnost vlivu slovanštiny. Proti této domněnce svědčí však to, že se, jak Brugmann podotýká, tento způsob také i v západním Německu a na Rýně vyskytuje.

Také není pravdě podobno, že užíváním výrazů podobných jako *hintersich* cit pro význam zájmena *sich* tak otupěl, že odtud užívání tohoto zájmena bez ohledu na osobu se rozšířilo.*) Brugman sám proti tomu namítá, že prý tu tato nesnáz se vyskytuje: »Warum setzte sich denn — so fragt man — *sich* nicht auch an die Stelle des *mich* und *dich*?« Tato námitka Brugmannova není, myslím, odůvodněna. Když se *für sich*, *undersich*, *nidsich* místo *für mich* atd. vyskytují, což doklady svrchu z Grimmovy grammatiky (IV, 319) uvedené dokazují, proč by nebylo možné užívání zájmena *sich* místo *mich* také v jiných případech. A skutečně Grimm také připouští (na str. 36), že *sich* také »snad (vielleicht) místo *mich* a *dich* se vyskytuje, avšak asi řídčeji (doch wol seltner)«. Ale jiný důvod lze dle mého mínění právem proti té hypothesi uvésti, totiž že užívání výrazů *fürsich*, *hintersich* atd. jest vzhledem k *celkovému* užívání zájmenných tvarů *uns*, *euch*, *sich* zjevem poměrně tak nepatrným, že takový vliv těchto *poměrně* předce zřídka se vyskytujících rčení na užívání zájmena *sich* místo *uns*, *euch* (ale také, ač řídčeji, místo *mich*, *dich*) nelze za pravděpodobný pokládati. Druhý důvod proti té hypothesi pak jest ten, že *fürsich*, *hintersich*, *undersich* atd. jsou výrazy takřka *strnulé a zkamenělé*, v nichž právě pro tuto strnulost zájmeno zvratné nebylo již živě cítěno, a proto nelze uznati, že by toto v *undersich* atd. již takřka odumřelé *sich* bylo mělo s druhé strany zase tu moc a sílu, aby užívání tvarů oprávněných *uns* atd. zatlačilo a porušilo.

Ještě mnohem pravdě nepodobnější jest hypothese, že v těchto případech užívání zvratného *sich* z prastaré doby se zachovalo. Brugmann užívá tohoto formulování: »Was ihre Erklärung anlangt, so ist es zunächst ganz und gar unwahrscheinlich, dass in ihr noch die uralte allgemeine Geltung des Reflexivstammes *sva* durchblicke.« Já k tomu musím podotknouti, že neuznávám tuto *prastarou všeobecnou* platnost zvratného kmene *sva*, i pokusím se níže o to, abych toto své tvrzení dokázal. Ale v tom, že Brugmann starobylost těchto zjevů popírá, úplně mu dávám za pravdu.

Na zvláštní výklad připadl Brugmann (Ein Problem str. 122 násl.). On praví na str. 121: »ale (užívání zájmena *sich* místo příslušných zájmen prvních dvou osob), *pokud vím*, jen v množném čísle a tu *skoro* jen na místě *první* osoby nastalo« (so viel ich weiss, nur in der Mehrzahl und hier *fast* nur an die Stelle der *ersten* Person). Podobně na str. 122: »Ich bemerkte, *fast* nur

*) Brugmann (Ein Problem str. 122): »Eher liesse sich denken, dass sie (totiž: diese Spracherscheinung) an jenen adverbialen Ausdrücken wie *hintersich* entsprang, indem an diesen sich das Gefühl für die Bedeutung des *sich* überhaupt leicht abstumpfen konnte, so dass man von hier aus das an keine Person gebundene *sich* weiter verbreitete«.

Digitized by Google

uns sei von *sich* verdrängt worden; *euch* hat dieses Schicksal, so viel ich weiss, nur in einigen heutigen Mundarten erfahren.« Na tomto velmi slabém základě pak domněnku svou založil, že z akkusativného tvaru *unsih* (*unsich*), který v staré horní němčině měl všeobecnou platnost a pro který také dále v střední horní němčině až do začátku 13. století lze doklady uvésti, zkomolením vzniklo *sich*. Výklad tento jest zajisté velmi násilný a pravdě nepodobný. Právě opačné jest naproti tomuto hypothetickému skomolení, jehož jiné doklady pranikde se nejeví, skomolení *skutečné a dokázané*, totiž že naopak staré *unsih* skráceno v *uns*. Dále lze namítnouti proti této domněnce, že v střední horní němčině starý tvar *unsih* již byl neobyčejný a že lze tento tvar jen do začátku 13. století stopovati. Avšak ono užívání zájmena *sich* místo zájmen 1. a 2. osoby jest poměrně pozdní. Brugmann sám praví, že nejstarší jemu známý příklad jest ze XIV. století. Ale v té době staré *unsih*, které již v dřívějších stoletích velmi řídké jest a které jen do začátku XIII. století lze stopovati, již neexistovalo. Ostatně ono »*fast*«, které se u Brugmanna nalezá, poukazuje zřejmě k slabé stránce celé jeho argumentace.

Nezbývá tedy po zamítnutí všech těchto hypothesí nic jiného, než uznati, že *později* také v němčině, *neodvisle od jiných jazyků*, vyskytlo se užívání zájmena *sich* o 1. a 2. osobě, a sice z též příčiny, která také v jiných jazycích svou moc a působivost osvědčila a kterou níže naznačiti se pokusím. Není zde tedy ani žádné *souvislosti se starobylostí ani žádné odvislosti od slovanštiny*. Není to zajisté řídkým zjevem, že v rozličných jazycích samostatně a neodvisle týchž prostředků se někdy užilo. Věc ta jeví se býti přirozenou a pochopitelnou, uvážíme-li, že *lidský* duch všude a v každém jazyku působí; a proto mnohé podobnosti, v jazycích se vyskytující, jež nemají zajisté původu v nějaké starobylé historické společnosti a spojitosti, lze vysvětliti ze všelidské jednotnosti ducha. Často, jak známo, jazykozpytci skoumajíce jazykové zjevy pozdní a nové shledávají, že podobny jsou prastarým, s nimiž zajisté v žádné historické souvislosti nejsou. I jazykozpytec může tu často zvolati: Nil novi sub sole!

* * *

Že v germanštině užívání zájmena zvratného III. osoby místo zájmena I. II. osoby jest zjevem pozdním, soudil Grimm právem, dovolávaje se při tom gotštiny. Ulfilas zajisté i tu, kde v řeckém textu ἑαυτοῦ místo ἐμαυτοῦ nebo σεαυτοῦ jest, klade zájmeno I. a II. osoby, což svědčí nezvratně o tom, že tehdáž užití vazby gotské, která by se s řeckým ἑαυτοῦ úplně srovnávala, bylo cítěno a pokládáno *za nemožné a že té vazby vůbec v gotštině nebylo*. Neboť jak by byl Ulfilas, jenž řecký text dle možnosti věrně napodoboval, mohl úmyslně od řeckého ἑαυτοῦ se odchýliti, kdyby tehdáž v gotštině bylo možno bývalo, podobné vazby užiti? Budiž však zde dotyčný výklad Grimmův (IV, 320) pro svou důležitost uveden: »Unserer ältesten sprache indessen lässt sich durchaus noch keine neigung zu solcher verwendung des reflexivs für die beiden ersten personen beimessen, da Ulfilas selbst wo ein gr. ἑαυτοῦ die stelle von ἐμαυτοῦ oder σεαυτοῦ vertritt, das got. pron. erster und zweiter person

Digitized by Google

setzt, keineswegs aber mit dem reflexiv der dritten vorschreitet. so wird II Cor. 1, 9 ἐφ' ἑαυτοῦς verdeutscht du *uns* silbam; I Cor. 11, 31 ἑαυτούς silbans *uns*; II Cor. 10, 12 das doppelte ἑαυτούς sehr wol unterschieden in *unsis* silbans und *sik* silbans; Joh. 18, 34 ἀφ' ἑαυτοῦ gegeben abu *thus* silbin, Col. 3, 16 ἑαυτοὺς *izvis* silbans.«

* * *

Dalším dokladem sem patřícím jest staronordické Medium.

Za nejstarší způsob pokládá Grimm ten, který jenom v Eddě se vyskytuje a pouze k první osobě se vztahuje. Jest to připojení zájmena I. osoby *mik* ve skrácené formě *mk, mc* k I. osobě slovesa, kteréžto připojení pomocí samohlásky *o* se děje: *ôumk* (bojím se, vlastně bojím mne), což smyslem se rovná gotskému *ôg mis; hoelomc* = chlubím se; *siamc* = ohlížím se, bojím se (vlastně ohlížím mne). V těchto případech jest tedy *mik* (mne) ve zvratném významu připojeno.

Co se II. osoby týká, praví Grimm, že nezná přípony, která by se se zájmenem *thik, yckr* nebo *ydhr* stýkala.

Při třetí osobě přidává se *sc*, které ze *sik* vzniklo. Již v nejstarších rukopisech vyskytuje se místo *sc, zc* skrácené *z*. O tomto *sc* nebo *z* praví Grimm, že v Eddě sotva se vztahem k první osobě se vyskytuje, kde jest *omc*.

Ale během času toto *sc* nebo *z* vniklo i do jiných osob. Již v Eddě vyskytuje se také při II. osobě, jak Grimm praví, »vermutlich am platz einer älteren, verdrängten, deren charakter *th* war;« na př. *thû thickiz* (videris), *thikkiz er* (videmini), *minztu* (recordaris). A i do první osoby to vniklo, v které příčině Grimm praví, že zná ovšem jen jediný doklad: *ek minniz* (recordor).

V islandském jazyku pokročilo toto užívání zájmena III. osoby velmi výbojně. V tomto jazyku *omc* docela zmizelo, a *sc* (nebo *z*) proměniviši se v *st* připojuje se bez rozdílu ke *všem* osobám, tedy na př. *tekst* = capior, *tekst* = caperis, *tekst* = capitur, *tökumst* = capimur, *takizt* = capimini, *takast* = capiuntur.

Ve švédštině a dánštině místo islandského *st* pouhé *s* se vyskytuje, a to již v staršvédštině a starodánštině. Švédské *tages* = capior, caperis, capitur; *tagas* = capimur, *tagens* = capimini, *tagas* = capiuntur. V dánštině *tages* = capior, caperis, capitur, capimur, capimini, capiuntur.

Z celého výkladu Grimmova přichází na jevo výsledek, že užívání zvratného zájmena III. osoby v staroseverštině na místě I. a II. osoby jest pozdějším útvarem naproti starému *reflexivnému* užívání zájmena I. a II. osoby a že toto užívání během času velmi se rozšířilo a zájmena I. a II. osoby zatlačilo.

* * *

Uvedl jsem material z rozličných jazyků, a to úmyslně material dosti hojný, poněvadž mi tím poskytnuta jest možnost, abych své mínění o původnosti či nepůvodnosti zvratného zájmena v jazycích indoevropských odůvodnil.

Digitized by Google

Často pokládá se zvratné užívání za společné všem arským jazykům a tedy za vazbu, která již před rozvětvením těchto jazyků existovala. Tak na př. Miklosich IV, 99 praví rozhodně: »Diese verwendung (t. zvratné užívání) des stamnes svъ, einst allen arischen sprachen gemeinsam, ist gegenwärtig als regel auf die slavischen sprachen und auf die litauische und lettische eingeschränkt«. Také Brugmann (Ein Problem str. 37) mluví o zvratném užívání tím způsobem, jako by zvratné užívání kmene *sva* (a *sava*) o *všech* osobách od prvopočátku bylo existovalo. »Dass die Stämme *sva* — und *sava* — von Haus aus nichts an sich haben, was nur einen Bezug auf die *dritte* Person ermöglichte, dass sie vielmehr überall von Anfang an allgemeine Reflexiva waren und in der substantivischen Geltung die Bedeutung »selbst«, in der adjectivischen die Bedeutung »eigen« hatten, ist eine durch die vergleichende Sprachwissenschaft sicher erwiesene Thatsache«. Podám o této věci v »Dodatcích« obšírný výklad. Uznávám totiž za nutné, kromě těch důvodů, kterými jsem ve spise »Untersuchungen auf d. Geb. der Pron.« a také v tomto spise (str. 15 násl.) snažil se *původní anaforický* význam zájmena *ov* = *eius* dokázati, uvésti ještě nové důvody, na které jsem při opětné revisi této nynější své práce přišel. Při té příležitosti chci celou otázku týkající se zvratného zájmena soustavně rozebrati a zvláště také tu otázku, bylo-li *všeobecné* reflexivné užívání zájmena *sva* o *všech* osobách starší, čili reflexivné užívání obmezené na III. osobu.

Zájmeno vespolné (pronomen reciprocum) a vazby vespolnost naznačující.

Nevztahuje-li se čin od podmětu vycházející zase k témuž podmětu, který tedy zároveň jest předmětem činu (vztah zvratný), nýbrž je-li předmětem činu vycházejícího od některého podmětu jiný podmět, patřící k témuž celku vícečlennému, objevuje se vztah *vzájemný* čili *vespolný*.*)

K naznačení vespolnosti jen řečtina vytvořila zvláštní zájmeno vespolné ἀλλήλων. Vyskytují se ovšem také v jiných jazycích podobné výrazy, jako v latině *alius alium, alii alios,* v slovanštině *jeden druhého* a pod., v němčině *einander*; avšak naproti těmto a jiným výrazům, jichž se v rozličných jazycích k naznačení vespolného vztahu užívá, vyniká řecké ἀλλήλων svou rozšířeností a oblíbeností, tak že lze říci: V každém jazyku vyskytují se rozmanité způsoby, jimiž se vespolný vztah naznačuje, ale *jen v řečtině* vytvořeno zvláštní zájmeno vespolné; v řečtině pociťována zvláště živě potřeba přesnějšího naznačení vztahu vespolného, který se v jiných jazycích nesčíslněkráte (a také v řečtině někdy) pouze zvratným zájmenem naznačuje.

*) U starých grammatiků latinských vyskytuje se výraz »pronomen reciprocum« k naznačení významu *zvratného*, a týmž způsobem také Laur. Valla, Sanctius, Scaliger, a ještě i v novější době Bröder, Ramshorn, Reisig a j. výrazu »reciprocum« užívali. Toto užívání samo sebou není nevhodné, avšak poněvadž v řečtině pro přesné naznačení vespolného významu zvláštní zájmeno vytvořeno (ἀλλήλων), záhodno jest rozdíl vztahu zvratného a vespolného také rozdílnými výrazy naznačiti.

Digitized by Google

Ἀλλήλων, ἀλλήλοις, ἀλλήλους vzniklo z *ἄλλοι ἄλλων, ἄλλοι ἄλλοις, ἄλλοι ἄλλους*, ale ve skutečném užívání jeví se rozdíl mezi *ἄλλοι ἄλλων* a *ἀλλήλων*. Ve větě Thuk. III, 81 *οἱ πολλοὶ τῶν ἱκετῶν διέφθειραν αὐτοῦ ἐν τῷ ἱερῷ ἀλλήλους* znamená *διέφθειραν ἀλλήλους* usmrtili se vespolek, a předpokládá se při tom, že tito prosebníci činí jeden celek, zástup skládající se z prosebníků spojených. Naproti tomu znamená *ἄλλοι ἄλλους διέφθειραν* alii alios interfecerunt, při čemž *nemusí se předpokládati*, že osoby činné (podmět) a osoby trpné (předmět) činí spolek jakýsi. Pravím *nemusí se předpokládati*, ale ovšem *může*; a právě tím, že se při užívání výrazu *ἀλλήλους διέφθειραν* přidružilo ponětí celku, že se přidružilo předpokládání, že osoby činné i trpné patří k jednomu celku, vyvinulo se užívání zájmena vespolného. Tímto vznikem zájmena vespolného nabyla řečtina značné výhody; mohlat snadným, jasným a vkusným způsobem poměr vespolnosti naznačiti. Výhoda tato jest zvláště tu zřejmá, kde vedle sebe a proti sobě ponětí reflexivnosti a vespolnosti jsou položena; na př. Plat. Faidr. 237 C *οὔτε γὰρ ἑαυτοῖς οὔτε ἀλλήλοις ὁμολογοῦσιν*, 263 A *ἀμφισβητοῦμεν ἀλλήλοις τε καὶ ἡμῖν αὐτοῖς*, Gorg. 451 C *τὰ μὲν ἄλλα καθάπερ ἡ ἀριθμητικὴ ἡ λογιστικὴ ἔχει· περὶ τὸ αὐτὸ γάρ ἐστι, τό τε ἄρτιον καὶ τὸ περιττόν· διαφέρει δὲ τοσοῦτον, ὅτι καὶ πρὸς αὑτὰ καὶ πρὸς ἄλληλα πῶς ἔχει πλήθους ἐπισκοπεῖ τὸ περιττὸν καὶ τὸ ἄρτιον ἡ λογιστική.* Isokr. IV, 16 *μᾶλλον χαίρουσιν ἐπὶ τοῖς ἀλλήλων κακοῖς ἢ τοῖς αὑτῶν ἰδίοις ἀγαθοῖς.*

Rozumí se samo sebou, že zájmeno vespolné, které ovšem již v nejstarších památkách shledáváme, vzniklo teprv později a že dříve také Řekům jako jiným národům postačovalo užívání zájmena zvratného i ve významu vespolném. Souditi to musíme z toho, že tvar zcela shodný s řeckým *ἀλλήλους se v jiných jazycích nevyskytuje*, dále z toho, že v jiných jazycích užívání zájmena zvratného (pouhého aneb s rozličnými přídavky) ve významu vespolném se vyskytuje, a konečně z toho, že i po vzniku vespolného zájmena vyskytuje se v řečtině užíváni zvratného zájmena ve významu vespolném.*) Srv. na př. Hes. Štít Her. 402 násl.

ὡς δὲ λέοντε δύω ἀμφὶ κταμένης ἐλάφοιο
ἀλλήλοις κοτέοντες ἐπὶ σφέας ὁρμήσωσι
. . . . . .
ὣς οἳ κεκλήγοντες ἐπ' ἀλλήλοισιν ὄρουσαν.

Patrno jest zde, že by užití téhož zájmena vespolného *ἀλλήλους* vedle *ἀλλήλοις* v témž verši činilo dojem nelibý, a tu básník rád užil lehčího a pohodlnějšího *σφέας*, a to tím spíše, poněvadž možnost dvojsmyslu jest vyloučena.

*) Avšak že nemůže naopak místo zvratného zájmena zájmeno vespolné se klásti, rozumí se samo sebou. Kdyby se někde nějaký toho příklad nalezal, musila by se taková vazba za chybu, za hrubé zneužívání pokládati, které by jen v otupělosti jazykového citu mělo příčinu. Ale nevyskytují se takové příklady. U Thukydida III, 81 neznamená *διέφθειραν ἀλλήλους* sebevraždu, nýbrž vespolné usmrcení. Thuk. II, 70 *καί τινες καὶ ἀλλήλων ἐγένευντο* má *ἀλλήλων* přesný význam vespolný. Rovněž tak Eur. Hiket. 698 *καὶ συμπατάξαντ' ἐς μέσον πάντα στρατὸν | ἔκτεινον, ἐκτείνοντο, καὶ παρηγγύων | κελευσμὸν ἀλλήλοισι σὺν πολλῇ βοῇ.*

Digitized by Google

Jako na tomto místě vespolné a zvratné zájmeno promiscue položeno, tak u Xenofonta Apomn. II, 6, 20 *φθονοῦντες ἑαυτοῖς μισοῦσιν ἀλλήλους*. Plat. Lys. 221 *Ε ὑμεῖς, εἰ φίλοι ἐστὸν ἀλλήλοις, φύσει πη οἰκεῖοί ἐσθ' ὑμῖν αὐτοῖς*.

Sof. Ant. 145 *πατρὸς ἐτὸς μητρός τε μιᾶς φύντε καθ' αὑτοῖν δικρατεῖς λόγχας στήσαντ' ἔχετον κοινοῦ θανάτου μέρος*. *Καθ' αὑτοῖν* mohlo by ovšem v jiném kontextu sebevraždu znamenati; zde jest tato možnost dvojsmyslu kontextem vyloučena. Ostatně se zdá, že básníkovi při slovech *καθ' αὑτοῖν* tanula na mysli protiva *καὶ οὐ κατ' ἄλλων*. Básník chtěl tím nepřirozenou věc, že bratří ne proti *jiným* kopí napřáhli, nýbrž vespolně proti sobě samým, důrazněji naznačiti; a v té příčině nelze ovšem neuznati, že vhodnější a důraznější protivou vzhledem k *jiným* jest zvratné zájmeno, než vespolné *ἀλλήλων*.

Dem. IV, 10 *ἢ βούλεσθε περιόντες αὑτῶν πυνθάνεσθαι* (*αὑτῶν* = *ὑμῶν αὐτῶν* = *ἀλλήλων*), Xen. Apomn. III, 5, 16 *φθονοῦσιν ἑαυτοῖς μᾶλλον ἢ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις*. Lys. VIII, 19 *πρὸς ὑμᾶς αὐτοὺς τρέψεσθε κἄπειτα καθ' ἕνα ἕκαστον ὑμῖν αὐτοῖς ἀπεχθήσεσθε*.

Zvláště pak oblíbeno jest užívání zvratného zájmena při naznačení vespolnosti tehdáž, když protiva *ἄλλοι* jest vytčena aneb zamýšlena. Viz výklad svrchu o Sof. Ant. 145 podaný. To již Kühner (Griech. Gramm. str. 498*) dobře naznačil, při čemž mezi jinými příklady tyto uvedl: Isokr. IV, 15 *χρὴ διαλυσαμένους τὰς πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ἔχθρας ἐπὶ τὸν βάρβαρον τραπέσθαι*. XVIII, 30 *τίνας πίστεις πρὸς τοὺς ἄλλους εὑρήσομεν, εἰ τὰς πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς γεγενημένας οὕτως εἰκῇ λύσομεν*; Lys. XIV, 42 *οἱ δὲ εἰς ἅπασαν τὴν πόλιν ἡμαρτήκασιν ἀδίκως καὶ παρανόμως καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους διακείμενοι καὶ πρὸς σφᾶς αὐτοὺς πολιτευόμενοι*. Isokr. XII, 226 *ἐκεῖνοι σφίσιν αὐτοῖς ὁμονοοῦντες τοὺς ἄλλους ἀπολλύουσιν*. — Co se týká druhé skupiny příkladů, v nichž protiva *ἄλλοι* není výslovně vytčena, nýbrž jen zamýšlena, nejsou všechny příklady, jež Kühner uvádí, správné. Správně uveden citát Sof. Ant. 145 nebo Isokr. VIII, 118 *οἱ μὲν* (totiž Thessalové) *σφίσιν αὐτοῖς πολεμοῦσιν* (mezi sebou, ne proti cizím nepřátelům); ale Demosthenes IV, 10 *ἢ βούλεσθε περιόντες αὑτῶν* (= *ὑμῶν αὐτῶν*) *πυνθάνεσθαι* nepomýšlel na takovou protivu.

Vedle zájmena *ἀλλήλων* a zájmena zvratného může se také v řečtině při vztahu vespolném užiti pouze zájmena osobného, jako v latině, tedy *φιλοῦμεν ἡμᾶς* = *φιλοῦμεν ἀλλήλους*. To zakládá se na tom, že místo zvratného zájmena může také býti pouhé zájmeno osobné, a tudy ovšem může zájmeno osobné které má význam zvratný, položeno býti také místo zájmena vespolného.

Rovněž tak vyskytuje se v latině užívání zájmena zvratného *se* a zájmena osobného ve smyslu vespolném.

V slovanštině velmi často při naznačení činu vespolného užívá se *pouze* zvratného zájmena bez nějakého zvláštního přídavku, kde zvratné zájmeno samo o sobě dosti jasné jest a možnost dvojsmyslu kontextem vyloučena. Srv. příklady od Miklosiche str. 108 násl. uvedené, na př. starobulh. besědovasta kъ sebě, kъ sebě glagoljušte, ěko otьděliti sę ima otь sebe *ὥστε ἀποχωρισθῆναι αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων*; ašte sebe gryzajete i snědajete *εἰ ἀλλήλους δάκνετε καὶ κατεσθίετε*; maloruské: žyjuť s sobov jak pes s skotom; obyjmały śa; polské: bądźmy sobie przyjaciele. Co se českých příkladů týká, přidávám k citátům od

Digitized by Google

Miklosiche uvedeným, že zvláště u sloves hádku, svár, zápas, radění se, spílání znamenajících se toto užívání často vyskytuje; na př. ti dva stále *se hádají*, se perou, se sváří, se škorpí, se potýkají; soudcové již hodinu se radí; nebo ti dva stále si spílají, si nadávají.*)

Ale také u jiných sloves nezřídka pouhé zvratné zájmeno vespolnost naznačuje, není-li nedorozumění možné. Tak se velmi často vyskytuje *milují se* ve smyslu lat. *inter se amant*. Erben str. 11 milovali jsme se jako dvě hrdličky; 165 (č. 294) milovali jsme se jako holubičky, rozloučili jsme se jako vlašťovičky. Jiné příklady jsou: líbati se, my se známe.

Avšak často pouhé zvratné zájmeno není dosti jasným a určitým výrazem při naznačování poměru vespolného, a touha po jasnosti vedla k užívání rozličných výrazů určitějších.

Miklosich str. 108 násl. uvádí *tři* takové způsoby a sice a) spojení předložky *meždu* se zvratným zájmenem, b) užívání dvojitého *drugъ*, c) opakování podmětu.

a) Sup. 361. 10 prěrěkajeta meždu sobojǫ; Luk. 13. 12 bysta si druga Pilatъ že i Irodъ sъ soboą ἐγένοντο φίλοι μετ' ἀλλήλων. Slovinské: ljubite se med seboj; chorvátské: da se ubijaju sami meju sobom. České: milují se mezi sebou. Nerozumějí si mezi sebou.

Zvláště pozoruhodny jsou ty příklady, které se známé latinské vazbě inter se amant podobají, jako ruské Bus. 2, 120 oba plemeni vraždovali meždu soboju; české: o tom tížete mezi sebou.

V latině vyskytují se nejen příklady takové, jako Plaut. Cist. I, 1, 28 amicitiam ut colunt atque ut eam iunctam bene habent inter sese, nebo Ter. Ad. V, 3, 17 vetus verbum hoc quidemst, communia esse amicorum inter se omnia; nýbrž i tu, kde sloveso dle obyčejné vazby vyžaduje akkusativu předmětného, vyskytuje se *inter se* bez akkusativu *se*. Plaut. Capt. II, 3, 60 videas corde amare inter se. Stich. V, 4, 47 haec facetiast, amare inter se rivalis duos. Mil. gl. 1433 nil cessarunt ilico osculari atque amplexari inter se. Nep. XVIII, 4, 2 cum inter se complexi in terram ex equis decidissent. Cic Att. VI, 1, 12 Ciceronis pueri amant inter se. De orat. II, 3, 13 inter se consalutare. Rovněž tak inter nos amamus, inter nos amatis.

Tato vazba zdá se se stanoviska novějších jazyků nápadnou; my nemáme vazby: oni milují mezi sebou (bez akk. se). Vysvětliti sluší vazbu tu tím, že sloveso *amare* zde absolutně položeno ve významu »lásku míti, milujícím býti.« Tak také v češtině »milovati« může absolutně se klásti. Srv. na př. *A.* proč je Jeník tak smuten? *B.* On *miluje* a není milován. Osculari inter se (Plaut. Mil. 1433) = hubičky dávati mezi sebou.

*) Jest pozoruhodno, že v řečtině mnohdy s českým mediem, jako hádati se, potýkati se srovnává se medium, které můžeme *vespolným* nazvati. Srv. ἀγωνίζεσθαι, μάχεσθαι, διαφέρεσθαι τινι; vedle toho také διαλέγεσθαι τινι, βουλεύεσθαι τινι. Jsou to slovesa naznačující takový čin, k jehož vykonání jest vespolné činnosti nejméně dvou osob potřebí. V němčině: sich streiten, sich hadern, sich raufen, sich besprechen (διαλέγεσθαι), sich berathen (βουλεύεσθαι), sich schlagen (se battre).

Digitized by Google

Výklad tento podpory dochází tím, že při užívání výrazu vespolnosti *inter se*, *inter nos* často sloveso má zřejmý význam absolutný, jako colloquimur inter nos (Cic. de orat. I, 8, 32), hoc mirabilius, quod vos inter vos risum tenere possitis (Cic. N. D. I, 26, 71). Dále sluší uvážiti, že vazba *se inter se*, *nos inter nos* jest opakováním zájmena nemilá. Tyto příčiny, že se často sloveso absolutné při výraze *inter se, inter nos* vyskytuje na př. (colloqui risum tenere), dále že *se inter se, nos inter nos* není eufonické, vedly k tomu, že se užilo také při *amare* a jiných podobných slovesech, která ovšem *obyčejně* s akkusativem předmětným se spojují, té vazby, která byla *možná*, t. j. absolutného užívání slovesa *amare* a pod.

V češtině zajisté *mohla* se také tato vazba vyvinouti. Že se nevyvinula, k tomu přispělo to, že v češtině neopakuje se *týž pád*, nýbrž praví se: milují *se mezi sebou*. Není zde tedy té kakofonie, která v latině vedla k vazbě *inter se amare*.

Výklad svrchu podaný o absolutném užívání slovesa *amare* a pod. dochází svého stvrzení slovanskými příklady, které Miklosich str. 109 uvádí, jako starobulh. cêlovanija, jaže meždu sobovъ imamo (to by bylo = osculationen habere inter se, osculari inter se); veliku ljubovь imušti meždu soboju; vražьdu imêti meždu soboju; nebo ruské: oba plemeni vraždovali meždu soboju.

b) Starobulh. ljubite drugъ druga ἀγαπᾶτε ἀλλήλους; jakože otъ rivati drugъ druga ut alius alium truderet; oba susъ svoe estьstvo drugъ otъ druga mutimo prokuždaeta τὴν οἰκείαν φύσιν ἑκάτερον παρὰ θάτερον θολούμενον διαφθείρει. Slovinské: pomagajte eden drugemu. Srbské: ljubite drug druga; maloruské: každyj povynen budět odyn druhoho pozyvaty. Ruské: drugъ druga by ljubili. České: Alex. tu druh druhu málo věří. Dalem. 6 druh od druha se brachu.

Srv. latinské příklady: Ter. Phorm. 800 uterque utriquest cordi. Sall. Jug. 79 Carthaginienses et Cyrenenses alteri alteros aliquantum attriverant. Liv. V, 11, 6 noxii ambo alter in alterum causam conferunt. Cic. Off. I, 7, 22 placet Stoicis homines hominum causa esse generatos, ut ipsi inter alii aliis prodesse possent.

c) Vespolnost naznačuje se opakováním podstatného jména. Řecké příklady: *Χεῖρ χεῖρα νίζει.* Hom. *Λ* 472 *ἀνὴρ δ' ἄνδρ' ἐδνοπάλιζεν.* *Υ* 355 *ἀλλ' ἄγ' ἀνὴρ ἀντ' ἀνδρὸς ἴτω.* *Ο* 328 *ἔνθα δ' ἀνὴρ ἕλεν ἄνδρα κεδασθείσης ὑσμίνης.* *Π* 306. *Ν* 128 násl. *οἱ γὰρ ἄριστοι | κριθέντες Τρῶάς τε καὶ Ἕκτορα δῖον ἔμιμνον, | φράξαντες δόρυ δουρί, σάκος σάκεϊ προθελύμνῳ· ἀσπὶς ἄρ' ἀσπίδ' ἔρεισε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ,* kteréž místo napodobil Tyrtaios 11, 31 násl. *καὶ πόδα παρ ποδὶ θεὶς καὶ ἐπ' ἀσπίδος ἀσπίδ' ἐρείσας, | ἐν δὲ λόφον τε λόφῳ καὶ κυνέην κυνέῃ | καὶ στέρνον στέρνῳ πεπλημένος ἀνδρὶ μαχέσθω.*

Latinské příklady: *Manus manum* lavat. Ennius Annal. 498 (Mueller) et pede pes premitur atque armis arma teruntur. Ter. Phorm. 800 *uterque utriquest* cordi. Verg. Aen. XI, 632 legitque *virum vir* (srv. Hom. *Λ* 472 *ἀνὴρ δ' ἄνδρ' ἐδνοπάλιζεν*). Ovid. Met. IX, 43 eratque | cum *pede pes* iunctus; totoque ego pectore pronus | et *digitos digitis*, et *frontem fronte* premebam. Liv. IX,

Digitized by Google

39 cum *vir virum* legisset, X, 38 eis dictum, ut *vir virum* legerent. Cic. Mil. 21, 55 nisi ut *virum* a *viro* lectum esse diceres.

Slovanské příklady:

Miklosich (str. 111) uvádí: Starobulh. bratъ brata ubivati imajetъ. Slovinské: rôka rôko umije (manus manum lavat). Bulh.: garvan na garvan oči te ne vadi. Srbské: vrana vrani očiju ne vadi; klin klin izbija (cuneus cuneum trudit). České: kmotra kmotře šepce atd.

Kromě příkladů od Miklosiche z češtiny uvedených srv. ještě: Doba doby hledá, Kott, Slovník s. v. doba I, str. 252; doba dobu nachází, Kott tamtéž; doba k době, rovni k sobě, Kott tamtéž; Vrána vráně neublíží, Kott, Slovník s. v. vrána IV, 806, vrána vedle vrány sedá, Kott tamtéž, vrána vráně oka nevykline (nevyklube), Kott tamtéž, zloděj zloději, šibal šibalu neuškodí, Kott tamtéž. Druh od druha se brachu Dal. 6.

Kromě těchto tří způsobů od Miklosiche uvedených vyskytují se však ještě leckteré jiné prostředky, jichž se k naznačení vespolnosti užívá. Miklosich sám na str. 110 při příležitosti uvádí ještě české *vespolek*, *spolu*, latinské invicem, mutuus, francouzské ils se louent mutuellement.

V latině jest *invicem* velmi oblíbeným výrazem vespolnosti. Amant se invicem = milují se střídavě, t. j. první druhého a druhý prvního. Tac. Ann. XIV, 17 oppidana lascivia invicem incessentes probra. Plin. Epist. III, 7, 15 cum invicem se exacuunt.

V češtině: Uvádím příklady z Kottova slovníku.

Spolu: Kott III. 576 však si to hned spolu povíme. Mají spolu škejru. Jsou spolu na škejře. Jsou spolu na nože. Chtěli spolu i nechtěli. Rozmlouvali spolu o tom. Tak se spolu uradili. Pravdu sobě mluvme a dobře spolu buďme.

Vespolek (= ve spolek): Kott III, 575 milovati se vespolek. Láskou vespolek k sobě hořeti. Ve spolek se napomínají. Efez. 4, 32 ale buďte k sobě vespolek dobrotiví, milosrdní, odpouštějíce sobě vespolek. Efez. 5, 19 mluvíce sobě vespolek v žalmích. Kol. 3, 13 odpouštějíce sobě vespolek.

Vzájem: Kott IV, 1206 obě strany drží se na vzájem v rovnováze. By na vzájem o tom družné řeči vedli. Nechtí se opouštěti vzájem.

Vzájemně: Kott IV, 1206 trojí tito pramenové doplňují se vzájemně. Vzájemně se milovať, vzájemně si všetko dobre priať, vzájemně si pomáhať (Lípa 288).

Kromě těchto výrazů vyskytuje se však v češtině v mluvě lidové ještě *dohromady*, t. j. do hromady = in societatem. Jest to výraz smyslem zcela podobný výrazu *vespolek* = ve spolek = in societatem. Původní význam výrazu *dohromady* shledáváme ve větách jako: sešli se dohromady = convenerunt in societatem. Avšak také tu, kde o společné *schůzi*, *o shromáždění se* není řeči, vyskytuje se *dohromady*; na př. slýchá se v obecné mluvě: Perou se dohromady. Nadávají si dohromady (λοιδοροῦνται ἀλλήλοις; srv. Platon Charm. 154 A.).

Digitized by Google

Zájmena přivlastňovací.

A. Užívání zájmen přivlastňovacích v řečtině a latině omezeno.

Přivlastňovacích zájmen užívá se v řečtině a v latině poměrně mnohem řídčeji než v novějších jazycích. Kdežto v češtině a v němčině často zájmeno přivlastňovací se klade, kde není ho nezbytně potřebí*), klade se v latině a v řečtině pravidelně jen, kde s důrazem se pronáší, tedy zvláště v protivách určitě vyjádřených nebo zamýšlených, aneb kde za příčinou jasnosti jest zájmena přivlastňovacího potřebí. Známo jest, že sv. Augustin překlad vulgaty *extendit manum suam* káral: Hanc locutionem Hebraeam puto; nam utique sufficeret *extendit manum.*

V řečtině často příslušný vztah jen členem se naznačuje; na př. *ἐβοήθησας τῷ ἀδελφῷ* (přispěl jsi na pomoc svému bratrovi), *τίμα τὸν πατέρα* (cti otce svého), Plat. Faidr. 227 B *ἦ δῆλον, ὅτι τῶν λόγων ὑμᾶς Λυσίας εἱστία* (že vás Lysias svými řečmi častoval), Xen. Anab. I, 8, 3 *Κῦρος καταπηδήσας ἀπὸ τοῦ ἅρματος τὸν θώρακα* (svůj pancéř) *ἐνέδυ καὶ ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον τὰ παλτὰ εἰς τὰς χεῖρας ἔλαβε.*

Ale za starých dob (a to zůstalo také i za pozdějších dob často v mluvě básnické) pouhé podstatné jméno postačovalo, na př. Hom. *A* 12 násl. *ὁ γὰρ ἦλθε θοὰς ἐπὶ νῆας Ἀχαιῶν λυσόμενός τε θύγατρα* (přišel vykoupit své dcery, er kam, um seine Tochter loszukaufen), *A* 189 násl. *μερμήριξεν, ἢ ὅγε φάσγανον ὀξὺ ἐρυσσάμενος παρὰ μηροῦ τοὺς μὲν ἀναστήσειεν, ὃ δ' Ἀτρείδην ἐναρίζοι, ἠὲ χόλον* (svůj hněv) *παύσειεν ἐρητύσειέ τε θυμόν* (svou mysl), *A* 351 *ἠρήσατο χεῖρας ὀρεγνύς, A* 357 *τοῦ δ' ἔκλυε πότνια μήτηρ* (seine erhabene Mutter). Že i také v pozdější době v rozličných případech, zvláště pak u slov znamenajících svazek příbuzenský, jako *πατήρ, μήτηρ, υἱός, ἀδελφός, παῖς, ἀνήρ* (choť), *γυνή* (manželka) člen často se nekladl, o tom srv. na př. Kühnerovu Ausführl. Gramm. 2, II, str. 521 násl.

B. Neobyčejnější tvary zájmen přivlastňovacích.

V rozličných slovanských jazycích vyvinuly se vedle běžných a obyčejných zájmen přivlastňovacích můj, tvůj, svůj, náš, váš ještě rozmanité jiné tvary přivlastňovací, jichž základem jsou zájmena ukazovací nebo jiná zájmena.

Miklosich uvádí tyto příklady: V starobulharštině nalezá se, ale jen v pozdějších pramenech, onogovъ, jegovъ, segovъ, togovъ, jeinъ (*αὐτῆς*).

*) My můžeme ovšem také říci: Ty podporuješ bratra. Vy jste zradili přítele. Ale často připojuje se předce zájmeno přivlastňovací: Ty podporuješ svého bratra Vy jste zradili přítele svého. Mnohem více však v němčině se nyní užívá, čili vlastně zneužívá přivlastňovacího zájmena. Du unterstützest den Bruder, ihr habet den Freund verrathen není již téměř ani možno říci, nýbrž říká se »deinen Bruder, euren Freund«. Velmi často se říká »er richtet seinen Blick (místo den Blick) auf den Gegenstand« nebo »der Sohn liebt seinen Vater«, kde v řečtině jen *τὸν πατέρα*, v latině jen *patrem* se klade.

Digitized by Google

Rozmanité takové tvary vyskytují se v různých jazycích slovanských, jako:

v bulharštině nejen, nejdzin, nejzin (= αὐτῆς), negov; nihъn, nivъn, tehen, tehna, tehno (eorum),

v chorvatštině njih, njiha, njiho (eorum),

v srbštině njegov, njezin,

v ruštině v mluvě lidové evonyj, evojnyj, evonovъ (od evo) atd.

Srv. Miklosich IV, 71 násl.

Zajímavé jest, jak známo, naše české *její*. Původně jest to genetiv ženského rodu = eius, a zůstávalo tedy vždy nesklonným. I nyní ještě snaží se někteří spisovatelé tento starý způsob vzkřísiti, píšíce na př. dal jsem knihu bratru její = dedi librum fratri eius (fem.), šel jsem se synem její = ibam cum filio eius (fem.). Avšak vazba tato jest již odumřelá a v mluvě lidové slýchá se jen: bratru jejímu, se synem jejím. Touhou po jasném a určitém vyjadřování byl lid k tomu veden, aby s tvarem *její* jako s adjektivem nakládal; a k tomu přispělo to, že *její* podobá se zněním svým četným adjektivům na -í, jako: první, cizí, dnešní, a komparativům větší, lepší, jasnější atd. Toto skloňování tvaru *její* dle adjektiv první atd. vyskytuje se od 15. století počínajíc a zatlačilo nyní v živé mluvě nesklonné užívání docela.*)

V mluvě našeho lidu vyskytují se sem tam aspoň pokusy, také s genetivem přivlastňovacím *jejich* nakládati jako s adjektivem. Slýchá se u lidu na př. *jejichho* vůdce jsem neviděl = eorum ducem non vidi; *jejichmu* pánovi to řekni = eorum domino hoc dic.**)

Že tyto chybné tvary nemohou tak proniknouti, jako chybné tvary jejího, jejímu, způsobeno jest tím, že tvar *jejich* nepodobá se zněním svým adjektivu a nemá, oč by se opíral tím způsobem, jako se *její* opírá o adjektiva první, dnešní, lepší atd.

Že se podobné tvary také v jiných jazycích slovanských nalézají, dokazují příklady od Miklosiche IV, 71 násl. uvedené, z nichž jsem některé svrchu vytkl.

* * *

V latině vyskytuje se také přivlastňovací zájmeno, utvořené od zájmena tázacího a vztažného: quoius, cuius, podobně jako naše její, jejího utvořeno na základě genetivu *jejie*.

a) Tázací quoius, cuius: Plaut. Rud. II, 3, 2 quoia ad auris vox mi advolavit? (čí hlas). Bacch. IV, 9, 55 quoianam vox (čí pak hlas) prope me

*) Srv. latinské quoius -a -um, cuius -a -um, které také na základě genetivu quoius, cuius vzniklo.

**) Z Bartošovy Dialektologie moravské seznávám, že také na Moravě, a sice v různořečí stráňském a lipovském, tvary *jejichho, jejichmu* se vyskytují: jejichho syna, jejichmu synovi (str. 37). — Velmi zajímavo jest, co Bartoš na str. 25 sděluje, že v různořečí zlínském místo *její* užívá se *jejin, jejina, jejino*, gen. *jejiného, jejinéj* atd. Tu učiněn jiný pokus k dosažení téhož cíle, kterého jazyk skloňováním *jejího, jejímu* atd. dosáhl Tu i tam jeví se touha po určitosti a jasnosti.

Digitized by Google

sonat? Curc. I, 2, 18 quoia vox sonat procul? II, 1, 14 quoiam vocem ego audio? Merc. IV, 3, 21 quoia illa mulier intust? Verg. Buc. III, 1 dic mihi, Damoeta, cuium pecus, an Meliboei?

b) Vztažné quoius, cuius; Plaut. Rud. III, 4, 40 argentum ego pro istisce ambabus, quoiae erant, domino dedi. Plaut. Bacch. IV, 9, 24 is Helenam abduxit, quoia caussa nunc facio opsidium Ilio.

Latinskému quoius, cuius rovná se významem naše *čí* (jen tázací). V užívání latinském i českém jeví se také ta podobnost, že obojí tvary jsou dosti obmezeny. V latině vyskytují se jen příklady nominativu a akkusativu (kromě cuia refert), a snad se jiných pádů neužívalo. Také naše *čí* jest v mluvě lidu obmezeno obyčejně na tvar *čí*, tedy čí syn (cuius filius), čí dcera (cuia filia), čí stádo (cuium pecus), a rovněž tak v nominativě množného čísla: čí hoši, čí dcery, čí pole to jsou? Dále lid ještě v akkusativě a v jiných pádech užívá tohoto tvaru *čí*, kde může právě *čí* zůstati nezměněno: čí řeč jsi slyšel? čí radou jsi se řídil? Kromě *čí* ještě se v lidu někdy *čích* vyskytuje (v čích rukou to je?) a některé ojedinělé tvary jiné. Ale lid se štítí říci na př.: Čího syna jsi viděl? cuium filium vidisti? čímu slovu se diviš? cuium verbum miraris? čím rozkazem? cuius iusso? Jen spisovatelé aneb lidé, kteří při ústní řeči dle jazyka spisovného mluví, užívají, avšak také celkem zřídka, těchto tvarů. Nikdo však posud snad neužil ani ve spisovném jazyku: v čím domě, in cuius domo, na čím poli in cuius campo, nebo gen. množného čích atd.

C. Rozličné způsoby, kterými se naznačuje vlastnictví.

Čeština se shoduje s latinou v tom, že neužívá genetivu osobných zájmen ve smyslu přivlastňovacím (genetivus possessivus), nýbrž že vlastníka jen zájmenem přivlastňovacím naznačuje. Nepraví se tedy otec mne, pater mei, matka tebe, mater tui, nýbrž otec můj, pater meus, matka tvá, mater tua.*)

*) V češtině to provedeno důsledně i v těch případech, kde by vlastník genitivem podstatného jména měl býti naznačen. Nemá-li totiž podstatné jméno žádného přívlastku (kniha otce mého), nýbrž měl-li by vlastník pouhým podstatným jménem naznačen býti, klade se přídavné jméno přivlastňovací, ne genitiv přivlastňovací, tedy: kniha otcova (liber paternus), ruka matčina (manus materna), a ne kniha otce, ruka matky. V latině a v řečtině vyskytují se podobné příklady užívání adjektiv poměrně zřídka, a to obyčejně jen v básnické mluvě aneb u takových prosaických spisovatelů, jichž sloh v mnohých věcech básnické mluvě se přibližuje. Srov. Hom. *B* 54 *Νεστορέῃ παρὰ νηί*, *B* 658 *βίῃ Ἡρακληείῃ* (= *Λ* 690, *λ* 601), *E* 638 *βίην Ἡρακληείην*, *λ* 296 *βίῃ Ἰφικληείῃ*, *γ* 190 *Φιλοκτήτην Ποιάντιον ἀγλαὸν υἱόν*, *E* 741 *Γοργείῃ κεφαλῇ*, *λ* 634 *Γοργείην κεφαλήν*; Aisch. Agam. 1499 *Ἀγαμεμνονίαν ... ἄλοχον*, Ch. 861 *Ἀγαμεμνονίων οἴκων*, Pers. 8 *ἀμφὶ δὲ νόστῳ τῷ βασιλείῳ*, kde *βασίλειος* není = *královský*, nýbrž *králův*. Sem patří *Διος* (= Iovialis), kteréž se u Aischyla osmkrát nalezá, na př. Prom. 619 *βούλευμα μὲν τὸ Διον, Ἡφαίστ.υ δὲ χείρ. Πατρῷος* u tragických básníků znamená nejen *otcovský*, nýbrž i *otcův*, na př. Aisch. Ch. 284 *ἐκ τῶν πατρῴων αἱμάτων τελουμένας*, Eum. 760 *πατρῷον αἰδεσθεὶς μόρον. Μητρῷος* Aisch. Eum. 84 *κτανεῖν σ' ἔπεισα μητρῷων δέμας*, 230 *ἄγει γὰρ αἷμα μητρῷον*. — U Sofoklea *πατρῷος* na př. Trach. 1223 *πατρῴων ὁρκίων μεμνημένος*, Ant. 1176 *πότερα πατρῴας, ἢ πρὸς οἰκείας χερός;*

Digitized by Google

Jinak jest v řečtině. Tu nejen *ὁ ἐμός πατήρ* se říká, nýbrž i *μου ὁ πατήρ* nebo *ὁ πατήρ μου*. Slovosled tento vysvětluje se tím, že položení mezi členem a podstatným jmenem bylo pokládáno za důrazné. Tak na př. *ὁ τῶν Ἀθηναίων δῆμος* jest řečeno naproti *ὁ τῶν Λακεδαιμονίων δῆμος* nebo *ὁ τῶν Θηβαίων δῆμος* atd., kdežto vazbou *τῶν Ἀθηναίων ὁ δῆμος* naznačuje se protiva mezi *ὁ δῆμος* a jinými činiteli, na př. aristokraty. Podobně také *ὁ ἐμὸς πατήρ* naznačuje *mého* otce (naproti tvému, vašemu atd.) Proto *ὁ μου πατήρ* nebylo možné, poněvadž slabý a enklitický tvar *μου* nemůže naznačovati protivu a nemůže býti na místě důrazném a protivu naznačujícím kladen.

D. Latinské suus sibi.

V staré latině vyskytuje se dosti často vedle zájmena přivlastňovacího *suus* ještě dativ *sibi*. Plaut. Poen. prol. 97 hic adulescens perit suam sibi cognatam imprudens. Capt. prol. 5 quo pacto serviat suo sibi patri; tamtéž 50 ita nunc ignorans suo sibi servit patri; tamtéž 46 inscientes sua sibi fallacia ita conpararunt dolum; Pers. I, 3, 1 omnem rem inveni, ut sua sibi pecunia hodie illam faciat leno libertam suam; Capt. I, 1, 13 cochleae suo sibi succo vivunt. Trin. I, 2, 119 nunc si ille huc salvos revenit, reddam suum sibi. Amph. I, 1, 113 atque telo suo sibi hunc malitia a foribus pellere; Asin. IV, 2, 16 cum suo sibi gnato unam ad amicam de die potare. Terent. Ad. V, 8, 35 suo sibi gladio hunc iugulo. Gell. N. A. V, 10, 16 sic ab adulescente discipulo magister eloquentiae inclutus *suo sibi* argumento confutatus est. Ale některé příklady, jež bývají leckdys uváděny, nejsou vhodné a nepatří sem, jako na př. Cic. Verr. III, 28, 69 hic illi flentes rogare atque orare coeperunt, ut sibi suas segetes fructusque omnes arationesque vacuas Apronio tradere liceret, kde sibi souvisí s liceret; ostatně zde již slovosled *sibi suas* (ne *suas sibi*) poukazuje k tomu, že *sibi* není dativem přivlastňovacím. — Pochybno jest, co máme souditi o Cic. Lael 3, 11. Také u *meus*, *tuus* vyskytuje se někdy, avšak velmi zřídka dativ *mihi, tibi*. Srv. Plaut. Truc. III, 2, 30 ubi male accipiar mea mihi pecunia. Bacch. IV, 9, 71 tuus tibi servos tuo arbitratu serviat.

Oid. Kol. 990 *ἐμφορεῖς σύ μοι φόνους πατρῴους* (srv. Lexicon Soph. Ellendt-Genthe s. v. *πατρῷος*). Oid. Tyr. 267 *τῷ Λαβδακείῳ παιδί*, 1226 *τῶν Λαβδακείων δωμάτων*, 451 *φόνον τὸν Λαΐειον*, Pel. fragm. 434 D. *Πηλέα τὸν Αἰάκειον*, Aias 134 *Τελαμώνιε παῖ*; Eur. Iph. Taur. 5 *τῆς Τυνδαρείας θυγατρός*, Med. 404 *τοῖς Σισυφείοις τοῖς τ' Ἰάσονος γάμοις*. V prose na př. Her. VII 105 *τοῖς Μασκαμείοισι ἐκγόνοισι* Plat. Faidr. 227 B *οἰκίᾳ τῇ Μορυχίᾳ*. — *V latině:* Verg. Aen. I, 200 Scyllaeam rabiem, IV, 471 Agamemnonius Orestes, X, 123 Hicetaoniusque Thymoetes, X, 749 Lycaoniumque Ericeten; často se u Vergilia vyskytuje *Saturnia Juno* (a vedle toho ovšem také samostatné *Saturnia*). Hor. Carm. II, 20, 13 iam Daedaleo ocior Icaro, Ovid. Met. II, 545 ales sensit adulterium Phoebeius, X, 3 Orpheā nequicquam voce vocatur, XI, 155 ausus Apollineos prae se contemnere cantus; vedle toho také samostatně, na př. Cephisius Met. III, 351 = Narcissus, XIII, 321 Telamonius. Nejen *paternus*, nýbrž někdy i *patrius* u básníků = otcův, na př. Verg. Aen. I, 643 neque enim patrius consistere mentem passus amor, VI, 33 bis patriae cecidere manus, XII, 736 conscendebat equos patrio mucrone relicto.

Digitized by Google

O tomto dativě někteří vykladatelé soudili, že jest to dativ ethický nebo dativ prospěchu; a ovšem některá místa mohla by tímto způsobem býti vyložena; avšak srovnáme-li to veliké množství příkladů, které Miklosich*) (Vergleichende Syntax der slavischen Sprachen, str. 107 násl.) ze slovanských jazyků uvádí, v nichž se zřejmě užívání *dativu přivlastňovacího* jeví, nemůžeme ani dost málo býti v pochybnosti, že také latinské příklady zcela týmž způsobem musí býti vyloženy.

Dle výkladu Miklosichova připojuje se v slovanštině nezřídka k přivlastňovacímu zájmenu *svoj* dativ zájmena sъ, nebo genetiv nebo dativ zájmena jь, a sice ve třech případech.

a) Když *svoj* položeno samostatně, t. j. bez podstatného jména, v kterémž případě se rovná německému *der seinige*, francouzskému *le sien*, *le leur*, na př. sup. 401. 13 togo vъzęmъše *svoi jemu* prinesošę kъ svętuumu hunc consanguinei eius sumserunt et attulerunt ad sanctum. *Svoi jemu* jest vlastně doslovně = sui ei = sui, qui ei (dativus possessivus) erant; tamtéž 196. 3 do nьdeže pridętъ *svoi imъ*. Miklosich praví, že v těchto případech prý jest svoi imъ *nutné*, s kterým tvrzením nesouhlasím, poněvadž by zajisté také *svoi* postačilo. Přivlastňovací dativ jest jen za příčinou větší jasnosti nebo většího důrazu připojen.

b) »wenn der gen. oder dat. von jь stehen sollte, jedoch wegen der diesen worten mangelnden congruenz und der dadurch entstehenden undeutlichkeit vermieden werden will. *asl.* svoimъ imъ językomъ vъskriča eorum lingua exclamavit. sup. 19, 16... hier wäre językomъ ihъ nicht unzulässig, durch das hinzugetretene, der congruenz unterliegende svoj wird jedoch die rede deutlicher« (Miklosich str. 105—106).**)

c) »in einigen fällen, wo es weder notwendig ist noch die deutlichkeit fördert, wo *si, jego, jemu* der verstärkung wegen angefügt scheinen. asl. pisahą *svoją si* rěčь scribebant suam linguam. Chrabr. 90.« (Miklosich str. 106.)

Latinským příkladům svrchu uvedeným podobají se slovanské příklady, jako sup. 311. 15 svojego si syna pusti suum filium misit, nebo pogubi svoju si dušu perdidit suam animam; ale Miklosich přispěl platně k výkladu této vazby tím, že také sebral příklady, v nichž k zájmenu *svoj* připojen dativ nebo genetiv zájmena jь; neboť tato vazba má týž základ jako svoj si (suus sibi), a právě touto vazbou přichází zřejmě na jevo, že dativ tento jest *přivlastňovací*.

Dativ přivlastňovací nevyskytuje se totiž jen ve vazbě výrokové ve spojení s *esse*, jako Hom. ι 366 *Οὖτις ἐμοίγ' ὄνομα*, nomen mihi est, nýbrž také ve spojení přívlastkovém, jako Her. I, 31 *οἱ δέ σφι βόες ἐκ τοῦ ἀγροῦ οὐ παρεγίνοντο ἐν ὥρῃ*. Srv. výklad o dativu. V starobulharštině bylo toto užívání

*) Miklosich také sám již poukázal na to, že v latině podobná vazba se vyskytuje a uvedl při tom příklady z Plautových veseloher.

**) Výklad Miklosichův nezdá se mi zde býti správným. Kdyby bylo psáno pouze svoimъ językomъ vъskriča, bylo by to dvojsmyslné, poněvadž by to také mohlo znamenati *sua* lingua exclamavit. Protože však překladatel chtěl jasně *eorum* lingua exclamavit přeložiti, přidal ještě imъ, čímž jest dvojsmysl odstraněn.

Digitized by Google

dativu přivlastňovacího ve spojení přívlastkovém velmi rozšířeno, jak vychází na jevo z četných příkladů od Miklosiche (Vergl. Syntax der slav. Spr. str. 605 násl.) sebraných, jako sup. 20. 25 boga tvorьca nebu i zemi i morju i vьsěmъ, iže sątъ vъ nihъ creatorem coeli et terrae et maris et omnium, quae sunt in iis, sup. 224. 27 kъ de Avelь bratъ ti? ubi est Abel, frater tuus? Nejen vazba latinská, která tu jest přeložena, nasvědčuje tomu, že *ti* jest přivlastňovací dativ spojený přívlastkovým způsobem s bratъ, nýbrž svědčí o tom také položení slov bratъ ti. Tato slova znamenají frater, qui tibi est.

E. Genetivy zájmena osobného mei, tui, sui, nostri, vestri jsou původem svým tvary přivlastňovacích zájmen.

Že genetivy zájmena osobného v latině mei, tui, sui, nostri, vestri jsou vlastně genetivy jednotného čísla od nominativu středního rodu meum, tuum, suum, nostrum, vestrum, jest již dávno poznáno. Avšak mylně soudí někteří, že tento výklad tím dochází stvrzení, že k těmto genetivům genetiv gerundiva videndi, conservandi atd. i tehdáž se připojuje, když zájmenem slovo ženského rodu se naznačuje aneb když sui, nostri, vestri mnohost naznačují;*) na př. Plaut. Truc. II, 4, 19 *tui videndi* est copia (tui vztahuje se k puella), Ovid. Her. 20, 74 copia *placandi* sit modo parva *tui* (totiž o Cydippa), Cic. Div. II, 17, 39 doleo tantam Stoicos Epicureis irridendi sui facultatem dedisse. Cic. Nat. d. II, 48, 124 tantam ingenuit animantibus *conservandi sui* natura custodiam.

Avšak že tento výklad mylný jest a že na videndi, placandi, irridendi, conservandi neměly vlivu genetivy tui, sui, patrno jest z toho, že také *v jiných* případech s genetivem k ženskému rodu se vztahujícím anebo s genetivem množného čísla spojeny jsou singulary videndi, conservandi atd. Srv. na př. Ter. Hec. III, 3, 12 *eius* (totiž Philumenae) *videndi* cupidus. Plaut. Capt. VI, 2, 72 *nominandi istorum* tibi erit magis quam edundi copia. tamtéž V, 4, 11 quia mi item ut parentes *lucis* das *tuendi* copiam, Ter. Heaut. prol. 29 *novarum* qui *spectandi* faciunt copiam. Z těchto a jiných podobných příkladů jest patrno, že také v příkladech svrchu uvedených *tui videndi*, *placandi tui, irridendi sui, conservandi sui* jest *videndi, placandi* atd. *gerundium, nikoli gerundivum a že tyto vazby vznikly sloučením dvou vazeb.* Jako nominandi istorum tibi erit copia vzniklo z dvou vazeb nominandi erit copia, istorum erit copia, tak i tui videndi est copia vzniklo sloučením dvou vazeb tui est copia, videndi est copia.

---

*) Tak praví Kühner, ausführl. Gramm. der lat. Spr. I str. 379: »Die späteren Genetivformen mei, tui, sui, wie nostri, vestri sind als der Genitiv des Singulars vom Neutrum meum, tuum, suum, nostrum, vestrum anzusehen; **daher**(?) wird mit diesen Genetivformen der Genetiv des Gerundivs auf -i auch dann verbunden, wenn die Pronomina auf ein Feminin bezogen werden, als: *tui* o puella, *videndi* est copia, sowie auch, wenn die Pronomina nostri, vestri, sui auf einen Plural bezogen werden, als: venimus *nostri purgandi* gratia.

Digitized by Google

V staré latině vyskytuje se u zájmen osobných také genetiv mis, tis; Ennius Ann. 145 (L. Müller) ingens cura *mis* cum concordibus aequiperare. Plaut. Mil. 1033 quia *tis* egeat. Trin. 343 ne *tis* alios misereat. I Vergil prý ještě užil tvaru *mis*, jak tvrdí Quintilian Inst. or. VIII, 3, 25, a ovšem zpráva tato není pravdě nepodobna, uváží-li se, že Vergil také jiné zastaralé tvary se zálibou vyhledal a užíváním jich veršům svým ráz starobylosti a velebnosti chtěl dáti. Ale v rukopisném podání se u Vergilia *mis* nikde nevyskytuje. *Sis* není žádným skutečným příkladem doloženo, ale není pochybnosti, že Priscian správně dle obdoby genetivů *mis*, *tis* také *sis* předpokládá.

Pravděpodobno jest, že původně v staré latině jen tvary *mis, tis, sis* byly, že pak později vedle těchto starých tvarů vznikly genetivy *mei, tui, sui*,*) a že konečně staré tvary byly pozdějšími zatlačeny. Bezpochyby nejdříve vznikly tvary nostri, vestri, neboť o zvláštních tvarech osobného zájmena v množném čísle není v latině již ani stopy. Dle obdoby tvarů nostri, vestri vznikly pak tvary mei, tui, sui; a poněvadž v množném čísle tvary personální záhy docela byly zmizely, přispělo toto faktum také k zatlačení tvarů mis, tis, sis.

Naskytuje se však nyní otázka, jak bylo možno, aby na místo osobného zájmena zájmeno přivlastňovací nastoupilo. Vhodnou odpověď na tuto otázku dává užívání výrazů *τὸ ἐμόν, τὸ ἡμέτερον* atd. na místě očekávaného *ἐγώ, ἡμεῖς* atd. Srv. Plat. Rep. VII, 533 A *τό γ' ἐμὸν οὐδέν ἂν προθυμίας ἀπολείποι*, Theait. 161 E *τὸ δὲ δή ἐμόν τε καὶ τῆς ἐμῆς τέχνης σιγῶ*. Tim. 27 D *τὸ δ' ἡμέτερον παρακλητέον, ᾗ ῥᾷστ' ἂν ὑμεῖς μάθοιτε, ἐγὼ δὲ ᾗ διανοοῦμαι μάλιστ' ἂν περὶ τῶν προκειμένων ἐνδειξαίμην*. Legg. VI, 778 D *τὸ δ' ἡμέτερον ἔτι πρὸς τούτοις γέλωτ' ἂν δικαίως πάμπολυν ὄφλοι*. Herod. VIII, 140 *ἢν μὴ τὸ ὑμέτερον ἀντίον γένηται*.

V těchto příkladech výrazy *τὸ ἐμόν* atd. naznačují věci a poměry příslušné osoby nebo celé její počínání a místo těchto výrazů mohlo by také pouhé zájmeno osobné *ἐγώ* atd. se položiti. Tyto výrazy podávají nám vysvětlení toho, na jakém základě genetiv mei, nostri atd. t. j. *τοῦ ἐμοῦ, τοῦ ἡμετέρου* ve významu *ἐμοῦ, ἡμῶν* vyvinouti se mohl.

Rozhlédneme-li pak se bedlivěji, shledáme, že i leckteré jiné výrazy na témž názoru se zakládají.

Tak na př. *τὰ φίλτατα* znamená miláčka, jako Sof. Fil. 434 *Πάτροκλος, ὅς σου πατρὸς ἦν τὰ φίλτατα; τὰ πρῶτα* znamená předáka, jako Herod. IX, 77 *Λάμπων ὁ Πύθεω, Αἰγινητέων τὰ πρῶτα*. U Theokrita XV, 142 nalezá se *Ἄργεος ἄκρα, Πελασγοί. Τὰ παιδικά* znamená miláčka. *Τὰ πράγματα* znamená někdy *obec*, vlastně *záležitosti, poměry, moc obce*, na př. Her. VII, 236 *τὰ πρήγματα τῶν Ἑλλήνων*, III, 137 *τὰ Περσικὰ πρήγματα;* Aisch. Pers. 711

*) V jisté době obojí tvary promiscue vedle sebe se vyskytovaly, čehož důkazem jest Plautovo místo Pseud. I, 1, 3 násl.:

duorum labori ego hominum parsissem lubens:
mei te rogandi et *tis* respondendi mihi.

Že tvary zájmena přivlastňovacího také v jiných jazycích vnikly v obor zájmen osobných, je známo.

Digitized by Google

διαπεπόρθηται τὰ Περσῶν πράγματα. U řečníkův attických *τὰ τῆς πόλεως πράγματα = πόλις.*

V latině *res, res summa,* nebo *res publica* znamená obec, stát, říši.

V latině také *haec* vyskytuje se co výraz naznačující poměry, stav obce a tedy obec samu.

* * *

V genetivě množného čísla vyskytuje se vedle *nostri, vestri* tvar *nostrum, vestrum,* kteréhož tvaru hlavně co genetivu partitivního se užívalo. O těchto tvarech soudí mnozí, že jsou skrácením genetivů *nostrorum, nostrarum, vestrorum, vestrarum,* poněvadž v týchž vazbách, v kterých nostrum, vestrum se vyskytuje, v staré latině také nostrorum, nostrarum, vestrorum, vestrarum se objevuje. Na př. Plaut. Most. I, 3, 123 verum illut esse maxuma adeo pars vostrorum intellegit. Amph. prol. 4 rationes vostrorum omnium; Terent. Hec. II, 1, 43 nam vostrarum nulla est, quin gnatum velit ducere uxorem; Plaut. Poen. III, 1, 37 nemo nostrorum, Truc. II, 1, 40 ubi quamque nostrarum videt, Pseud. 186 ne quaepiam vostrarum mihi neget. Nemo nostrorum znamená vlastně »nikdo z našich, nikdo z našinců«, a jest velmi přirozeno a pochopitelno, že takového výrazu mohlo se užiti ve významu »nikdo z nás«. Že se to zajisté státi mohlo, pochopíme snadno, uvážíme-li, jak často se v jiných rozmanitých případech výraz »naši, vaši« vyskytuje, kde by se také »my, vy« říci mohlo. *Naši vyhráli* říkáme míníce, že při tom *my* jsme vyhráli. V obor těch osob, které výrazem »my« naznačujeme, patří také *naši lidé,* kterým nějaký úkol byl svěřen a kteří s *námi* jsou *solidární.* Míním, že tímto výrazem *solidárnosti* nejstručněji a nejvhodněji lze tento grammatický zjev vysvětliti. — Srv. ještě Liv. VIII, 9, 6 divi, quorum est potestas *nostrorum* hostiumque. Zde ovšem Livius *nostrorum* vzal přísně ve významu »našich vojínů«; ale s těmito vojíny našimi zároveň jsou solidární všichni občané, a Livius byl by také mohl genetivu zájmena osobného zde užiti.

Avšak jako s jedné strany nemůže býti pochybnosti o tom, že nostrum, vestrum jest rovněž tak genetivem přivlastňovacího zájmena, jako nostrorum, vestrorum, tak se zdá býti s druhé strany jistým, že nostrum, vestrum nevzniklo z nostrorum, vestrorum, nýbrž že tvary nostrum, vestrum jsou *starší* tvary genetivů, právě tak jako deûm, divom, equom jsou *starší* tvary, které nevznikly z deorum, divorum, equorum.*)

---

*) V Kühnerově grammatice, jejíž záslužnost já velmi ochotně uznávám, jest v té příčině veliký odpor. Na str. 177 praví (nesprávně): »Die Endungen -ā-rŭm und -ō-rŭm wurden in der Dichtersprache, vereinzelt auch in der Prosa, und in gewissen Klassen von Wörtern nach Ausstossung des *r* auch in *-ûm* kontrahirt, als agricolûm poet. st. agricolarûm liberûm (der Kinder) st. liberō-rum u. s. w.; in Inschriften kommen auch die Formen -ôm und ô vor, als: Romanôm und Romanô statt Romano-rum. Ale na str. 290 (§ 103, 20) praví (správně): »Der Genetiv des Plurals ging im Lateinischen ursprünglich wie in den Italischen Mundarten auf -o-m aus, das mit dem Charaktervokal *o* verschmolz, also *o-om* wurde *-om*, als: Romanom C. 1 (vor 264 v. Chr.); nach *v* und *qu* erhielt sich *-om* bis in die klassische Zeit, z. B. divom, equom bei Vergil« atd.

Digitized by Google

Nesmí nás másti to, že archaické nostrorum, nostrarum, vostrorum, vostrarum znamenající totéž, co nostrum, vestrum později zaniklo. Neníť vždycky to, co u archaických spisovatelů se vyskytuje a později zaniklo, starší a původnější. Zde zajisté starší jest nostrum, vestrum; později vzniklo v témž smyslu v archaické době nostrorum, vostrorum; ale poněvadž se *často* užívati musilo genetivu množného zájmen osobných, byly tyto delší a těžkopádné tvary při hojném užívání nepohodlné a proto ustoupily zase tvarům stručnějším a pohodlnějším nostrum, vestrum. Jeví se velmi zhusta v jazyku, že při výrazech, jichž se velmi často musí užívati, nastává za účelem pohodlnosti skrácení. Tak právě v genetivě množném shledáváme u slov znamenajících peníze nebo míru v obyčejném užívání kratší tvary. Nummum, denarium, sestertium, talentum, jugerum, modium jsou běžné a obyčejné tvary; zřídka se vyskytuje denariorum, modiorum atd.

F. Rozmanité významy latinských zájmen přivlastňovacích.

V žádném jazyku, pokud mi známo, nevyvinulo se u zájmen přivlastňovacích tolik a tak rozmanitých významů vedlejších, jako v latině. Rozumí se samo sebou, že nemíním, že by skutečně tyto významy byly *z původního významu* vznikly, nýbrž já pravím, že se na zájmena přivlastňovací **přenášejí** odstíny, které **v kontextu** obsaženy jsou, nebo které na základě daných poměrů *dle zkušenosti nabyté* se vyskytují.

Nalezají se sice také v jiných jazycích leckteré obdobné zjevy a uvedu je v následujícím výkladě při příležitosti, každý na svém místě; ale zároveň vyjde na jevo, že nejhojnější rozvětvení významů v latině se vyskytuje a že lze to skutečně za *charakteristickou* vlastnost jazyka latinského pokládati. Myslím, že soustavné seřadění těchto významů spolu s připojením výkladu a s připojením obdob vyskytujících se v jiných jazycích nebude neužitečné.

1. Vlastní význam přivlastňovací (jako liber meus, t. j. kniha, jejímž vlastníkem já jsem) jeví se v latině velmi často v substantivném užívání zájmen přivlastňovacích. Tak znamená *mei* = moji lidé, moji příbuzní atd., *sui* = jeho přátelé, přívrženci atd., *meum* = můj majetek.

Srv. Verg. Aen. II, 431 Iliaci cineres et flamma extrema *meorum*. Cic. Att. XIV, 12 Octavianum, quem quidem *sui* Caesarem salutabant. Plaut. Bacch. I, 1, 65 facere sumptum de tuo (= z tvého t. j. z tvého jmění). Caes. B. G. I, 11 se suaque omnia. B. G. I, 43 sui nihil perdere.

V řečtině *οἱ ἐμοί* = moji příbuzní, *τὰ ἐμά* = moje jmění. Sof. Fil. 658.

U Homera I, 619 *νεώμεθ' ἐφ ἡμέτερα*, Ψ 85 násl. *εἴτέ με τυτθὸν ἐόντα Μενοίτιος ἐξ Ὀπόεντος | ἤγαγεν ὑμέτερόνδ'* (do vašeho, t. j. do vašeho domu), *ο* 88 *βούλομαι ἤδη νεῖσθαι ἐφ' ἡμέτερ'*, *η* 301 *ἐς ἡμέτερον*, *θ* 39 *ἡμετερόνδ' ἐλθόντες*. Na všech těchto místech znamenají zájmena tato *náš, váš dům, příbytek*. Pozoruhodno jest, že nikdy u Homera nevyskytuje se v takovém smyslu *ἐμόν, σόν*. Nápadná jest vazba u Herodota se nalezající *ἐν ἡμετέρου*, která znamená »v našem domě, u nás«. Her. I. 35 *ἀνδρῶν τε φίλων τυγχάνεις ἔκγονος ἐὼν καὶ ἐλήλυθας*

Digitized by Google

εἰς φίλους, ἔνθα ἀμηχανήσεις χρήματος οὐδενὸς μέτων ἐν ἡμετέρου, VII, 8 *δώσω οἱ δῶρα, τὰ τιμιώτατα νομίζεται εἶναι ἐν ἡμετέρου*. U Homera se tato vazba nevyskytuje; jen v homerském hymnu na Herma jest ve verši

ἦλθεν ἐς ἡμετέρου διζήμενος εἰλίποδας βοῦς

Vazba správná by byla *ἐν ἡμετέρῳ* (v našem = u nás), *ἐς ἡμέτερον* (do našeho = k nám), anebo *ἐν ἡμῶν*, *εἰς ἡμῶν*, jako Her. I, 108 *φέρων δὲ ἐς σεωυτοῦ ἀπόκτεινον*; IV, 5 *καί μιν ἐκεῖνον κομίσαι ἐς ἑωυτοῦ*. Arist. Lys. 1211 *ἴτω εἰς ἐμοῦ*. Plat. Hipp. vět. 304 D *ἐπειδὰν οὖν εἰσέλθω οἴκαδε εἰς ἐμαυτοῦ*. *Není to žádná ellipse*, nýbrž jako *εἰς Ἥρας* znamená »do toho, co jest Heřino, do Heřina chrámu« (*εἰς Ἡραῖον*), podobně *εἰς ἡμῶν* a jiné vazby slouží vysvětliti. Jak se vznik vazby *ἐν* (*ἐς*) *ἡμετέρου* vyložiti má, jest pochybno. Střední rod *ἡμέτερον*, *ἐμόν* vyskytuje se (srv. str. 54) místo zájmena osobného *ἡμεῖς*, *ἐγώ* a vyložil jsem takto vniknutí tvarů zájmena *přivlastňovacího* do deklinace zájmena *osobného*. Máme tedy snad také zde říci, že na tomto základě místo *ἐν ἡμῶν* vzniklo *ἐν ἡμετέρου* (*ἡμέτερον* = *ἡμεῖς*)? Ale výklad ten zdá se zde býti poněkud strojeným. Či máme říci, že *ἐν ἡμετέρου* proto bylo možné, poněvadž to znamená »v tom, co patří k našemu, t. j. k našemu sídlu, příbytku atd.«, právě tak jako *ἐν ἡμῶν* = v tom, co náleží nám? Ale také tento výklad jest snad příliš umělý, a lze proti němu namítnouti: Proč pak místo »v tom, co patří k našemu« nebylo raději hned řečeno »v našem« (*ἐν ἡμετέρῳ*)? Snad jest nejjednodušší ten výklad, že chybnou obdobou (jak to v mluvě lidské často bývá) dle vazeb oprávněných *ἐν ἑαυτοῦ*, *εἰς ἐμοῦ*, *ἐν* (*εἰς*) *διδασκάλου*, *ἐν* (*εἰς*) *Ἅιδου* atd. vznikla také vazba *ἐν ἡμετέρου* místo *ἐν ἡμετέρῳ*. Přispěla k tomu snad převeliká hojnost oněch příkladů, v nichž se *genetivu* k naznačeni obydlí užívalo.

*

Četné příklady podobné vyskytují se v češtině: mezi svými býti (inter suos esse), naši vyhráli, svůj k svému. Jdi k svým do domu svého. Br. Byl ve svém, nemusil býti u cizích lidí. Us. (Kott III, 822) Mezi své přišel a svoji ho nepřijali. Br. Po tom hesle svoji se poznávají. Vel. V mluvě lidu nesčíslněkráte se slýchá: *můj* = můj manžel, *moje* = moje žena. My jsme již svoji (manželé). Ze svého dáti. — Kromě toho jsou v češtině rozličná rčení, v nichž ponětí vlastnictví jakési změny zakusilo, jako: na svém státi (auf seinem Standpunkt, auf seiner Meinung verharren). Zvláštní výraz, který vyžaduje vysvětlení, jest: za své vzíti.

Velmi oblíben jest v latině výraz meum est, tuum est atd., kterýmž se jednak zvyk, obyčej, jednak také povinnost naznačuje. Který význam výrazy tyto mají, o tom rozhoduje kontext. Meum est znamená samo o sobě jen vlastnictví, a to může dle kontextu býti buďto vlastní zvyk nebo také povinnost. Že se o povinnosti často užívá výrazů, které vlastně znamenají vlastnictví, jest známo. Srv. *προσήκει τινι*, přísluší někomu, náleží někomu. Německá slova zukommen, gehörig, gebühren atd. mají též obojí význam.

a) Zvyk, obyčej, přirozená povaha: Ter. Heaut. III, 2, 38 non est mentiri meum.

Digitized by Google

b) Povinnost: Ter. Andr. IV, 1, 54 tuomst, siquid praeter spem evenit, mi ignoscere. Cic. Att. XII, 28 fuit meum quidem iam pridem rem publicam lugere. Mur. 38, 83 his tantis in rebus tuum est .... videre, quid agatur.

Tyto vazby jsou totožné s užíváním genetivu ve větách jako:

a) zvyk, obyčej Cic. de or. II, 27, 117 tardi ingenii est, rivulos consectari, fontes rerum non videre. Tusc. VI, 18, 43 constat virorum esse fortium toleranter dolorem pati. Phil. XII, 2, 5 cuiusvis hominis est errare, nullius nisi insipientis in errore perseverare.

b) Povinnost: Cic. pro Cluent. 58 sapientis iudicis est, semper non quid ipse velit, sed quid lex et religio cogat, cogitare.

V řečtině podobně *ἐμόν, σόν ἐστι* atd. Srv. El. 1470 násl. *αὐτὸς σὺ βάστασ᾽. οὐκ ἐμὸν τόδ᾽, ἀλλὰ σόν, | τὸ ταῦθ᾽ ὁρᾶν τε καὶ προσηγορεῖν φίλως* (kde ovšem *ἐμόν, σόν* dvojsmyslně položeno).

Řídké, velmi řídké příklady užívání genetivu v tomto smyslu vyskytují se ve slovanštině; dokonce pak žádných skutečných dokladů nemám po ruce pro vazbu meum, tuum est s infinitivem. Co se vazby první týká, uvádí Miklosich (Vergl. Syntax str. 470) pouze dva příklady, jeden ze starobulharštiny: se jestъ blagaago ježe bližьnjuumu, smotriti a druhý z češtiny, a sice ze Zikmundovy skladby 388 dítek jest ctíti a milovati své rodiče. Za zvláště důležité svědectví v této příčině pokládám, že Bartoš ve svém pojednání o genetivě (programm gymn. v Brně) ani jediného příkladu této vazby neuvádí; a v tomto cenném pojednání jest zajisté látka velmi bedlivě a úplně sebrána.

Ale dejme tomu, že se ještě několik takovýchto příkladů u spisovatelů slovanských nalezne, dvě věci zdají se mi býti jistými a) počet těchto příkladů zajisté není značný, b) příklady tyto nemají opory v mluvě lidové. Nelze sice popříti, že se *mohly* v slovanštině v mluvě lidové u genetivu a rovněž tak u zájmen přivlastňovacích takové vazby vyvinouti, ale nevyvinuly se ve skutečnosti. O češtině tvrdím to rozhodně; ale také v ruštině, polštině, slovenštině, pokud mi známo, nevyvinuly se v mluvě lidové, a od mužů, kteří lépe znají tyto jazyky než já, na dotazy mé došla odpověď, jež mínění mé stvrzuje. Tvrdím tedy, že tyto vazby, kdekoliv se v slovanštině u spisovatelů vyskytují, jsou napodobením latiny.

2. Často se v latině zájmenem přivlastňovacím *důrazně* vlastnictví naznačuje; zájmeno přívlastňovací tu znamená = můj vlastní, tvůj vlastní, svůj vlastní atd. Tak se v latině říká, jak známo, hoc *mea manu* scripsi, ne manu propria, jak nyní jest běžná frase. Plaut. Curc. III, 61 meus hic est (už ho mám!), hamum vorat. Ov. Met. IV, 356 vicimus, en meus est, exclamat Nais. Plaut. Mil. II, 5, 21 perscrutari hoc volo, Sceledre, nos nostri an alieni simus a pak ve verši 23 certe equidem noster sum. Cic. Tusc. I, 29, 71 quae est ei (totiž animo) natura? Propria, puto, et *sua* (ne cizí).

Srv. české výrazy: na svých nohách choditi (Velesl.), svou rukou = vlastnoručně, má svou hlavu.

V latině patří sem ty příklady, v nichž *suus* znamená = *jeho vlastní* a tedy suus místo *eius* zdá se býti položeno, jako v zlomku Naeviově (u Gell.

Digitized by Google

N. A. VI, 8 eum *suus* pater (vlastní jeho otec) cum pallio uno ab amica abduxit. Cato R. R. 157 qui sic purgatus erit, diutina valetudine utetur neque ullus morbus veniet, nisi *sua* culpa (než jeho vlastní vinou, ne cizí). Cic. pro Sest. 68 Hannibalem *sui* cives e civitate eiecerunt (jeho vlastní spoluobčané).

3. S ponětím vlastnictví souvisí ponětí *ovládání*; neboť s tím, co máme, co jest naším majetkem, můžeme nakládati dle své libosti a vůle.

Plaut.: Pers. IV, 3, 3 *mea* ancilla quae fuit hodie, *sua* nunc est (= jest svá = jest svobodna). Cic. Leg. II, 7 nisi plane esse vellem *meus* (= neodvislý). Ulp. Dig. 42, 4, 7 furiosus suus non est.

Srv. řecké příklady, jako zvláště důležitá slova Haimonova k otci Kreontovi pronešená v Sof. Ant. 635 *πάτερ, σός εἰμί.*

V češtině na př.: ten je *náš* (t. j. my můžeme na něho spoléhati a jeho užiti k svým účelům, jak chceme). Kom. Lab.: ne svoji, ale boží jsme. Srv. doklady, které Kott III, str. 823 uvádí, jako: Br. Nejste sami svoji. Kmp. kdo ničeho nežádá a nikoho se nebojí, ten jest svůj. Žer. III, 14 země tato není sama svá, ani tak svobodná, aby nemusila zření ku pánu svému míti. Ezp. 1107 kdyžto můžeš sám svůj býti, neroď jinému sloužiti.

Komenský také utvořil výraz *samosvojnost* v tomto smyslu k naznačení neodvislosti od cizí vůle.

4. S ponětím pod číslem 3. naznačeným souvisí význam duševní vlády nad sebou samým; i znamená tedy v latině zájmeno přivlastňovací někdy člověka, jenž jest, jak říkáme, při sobě = mentis compos. Ov. Met. VIII, 35 vix *sua*, vix sanae virgo Niseia compos mentis erat. Meus sum = jsem při sobě; srv. Ov. Met. III, 688 pavidum gelidumque vixque *meum* firmat deus: Excute, dicens, corde metum.

Nemám po ruce podobných příkladů z češtiny. Br. Přísl. 18, 1 kdož se s jinými nesrovnává, ale sám *svůj* jest, znamená něco jiného, totiž = kdo své vlastní mínění má. U Štítného: neníť tovařišný, jest jakýs sám svój = člověk, jenž k jiným se nepřidružuje. Srovnati můžeme však výrazy »býti při sobě, on přišel k sobě«, které mají aspoň základ podobný.

5. Často znamená v latině zájmeno přivlastňovací příslušnost, vhodnost, náležitost. Souvislost se základným ponětím vlastnictví jest tu na snadě a nepotřebuje žádného vysvětlení.

Sem patří zvláště výraz takřka technický *suo anno*, suo tempore o úředníku, jenž v tom roce úřadu dosáhl, kdy dle zákona nejprve to možno bylo. Cic. Lael. 3, 11 factus est consul bis, primum ante tempus,*) iterum suo sibi tempore. Cic. Verr. Act. sec. V, 51, 133 quod certe non fecisset, si *suum* numerum naves haberent (= plný počet, die volle Ladung).

Srv. české příklady: Har. Na svém místě (= na příslušném místě) o tom zmínku učiním. Svým časem (seinerzeit) se to stane. Jest to v své míře. *Jg.* umřel svou smrtí (t. j. přirozenou smrtí, ne násilnou).

*) Tempus často v latině, tak jako v jiných jazycích, mívá praegnantní význam příslušného, příhodného času; srv. tempori, temperi, tempore = v pravý čas. Rovněž tak my říkáme před časem = před pravým, ustanoveným časem. V němčině: vorzeitig.

Digitized by Google

6. Často v latině zájmena přivlastňovací znamenají to, co dle poměrů jest *příznivé*. Ponětí toto souvisí s ponětím příslušnosti, vhodnosti.

Srv. Plaut. Mil. III, 1, 20 quis homo sit magis *meus* quam tute's t. j. kdo by mohl více mé věci prospěti než ty? Cic. Quinct. 7, 29 Alphenus utebatur populo sane suo. Cic. Fam. X, 4, 4 (v listě Plankově) ne inter aliena vitia hae gentes nostra mala suam putent occasionem. Ov. Met. IV, 373 vota *suos* habuere deos. Liv. XXXVIII, 45 loco aequo, tempore *tuo* pugnasti. Liv. IX, 19 numquam aequis, utique numquam *nostris* locis laboravimus. Liv. XLII, 55 si et loco suo et tempore obstitisset rex. Hor. Epod. 9, 30 ventis iturus non *suis*. Tib. III, 3, 28 audiat aversa non *meus* aure deus. Ovid. Trist. III, 5, 4 nave mea vento forsan eunte *suo*. Sen. ep. 71, 3 ignoranti, quem portum petat, nullus suus ventus est. Verg. Aen. II, 396 vadimus non numine *nostro*. Ter. Phorm. IV, 1, 21 nam ego meorum solus sum *meus*. Zde jest zajímavá hříčka slovní v užívání slov *meorum, meus*. Meorum vztahuje se ke všem členům rodiny, ale z těchto všech *mých* jsem já jediný svůj (meus) t. j. já jediný jsem sobě příznivý, já jediný skutečným svým přítelem; druzí jsou *mei*, ale v jistém smyslu nejsou mei. Sall. Jug. 54, 8 qui *sua* loca defendere nequiverat, in alienis bellum gerere. Jug. 61 neque Iugurtham nisi ex insidiis aut *suo* loco pugnam facere. Liv. XXII, 39 neque occasioni *tuae* (= tibi opportunae) desis neque *suam* occasionem hosti des (suam = hosti opportunam). Liv. I. 56, 8 Bruti quoque haud abnuit cognomen, ut sub eius obtentu cognominis liberator ille populi Romani animus latens opperiretur *sua* tempora (= aby čekal na *svůj* čas), IV, 7, 6 si Ardeates *sua* tempora expectare velint, IV, 58, 2 tantum afuit, ut ex incommodo alieno sua occasio peteretur. IX, 19 numquam nostris locis laboravimus. XLII, 43 cum Perseus . . . *suo* maxime tempore atque *alieno* hostibus incipere bellum posset. Curtius IV, 6, 13 cunctationem hostium suam fore occasionem rati; VIII, 13, 26.

7. Často v důvěrné mluvě *meus* se vyskytuje v jakémsi významu srdečném = můj milý. Že tento způsob byl oblíben v mluvě obecné, patrno jest z toho, že se to vyskytuje zvláště u Plauta, Terentia a v listech Ciceronových, které v mnohých případech jsou svědectvím o mluvě konversační. Srv. Plaut. list. IV, 2, 8 Mi homines, mi spectatores (= milí lidé). Ter. Ad. III, 1, 2 mea tu (ty má milá). Cic. Fam. XIII, 64 Nero meus mirificas apud me tibi gratias egit.

Podobně *můj* v češtině. *Synu můj, dcero má* jest srdečným oslovením. Tak se děti naše často od rodičů učí tomu, aby nazývaly *mým* to, co se jim líbí, co mají rády. *Můj milý* spojuje se jako »mein lieber«, ale v latině postačuje meus a neříká se meus carus.

8. Avšak stává se někdy, že srdečnost ustupuje ironii. S humorem někdy dobromyslným, někdy však také s ironií užívá se zájmena *meus*; zvláště pak se přihlouplost dotyčné osoby naznačuje. Srv. Catull. 17, 21 meus stupor, což člověka hloupého, tulpasa naznačuje. Phaedr. 5, 7 homo meus se in pul-

Digitized by Google

pito totum prosternit. Tak i my vypravujíce, že Vašek upadl, můžeme říci na př. »tu můj milý Vašek natáhl se, jak byl dlouhý.« Srv. můj milý chlapík, mein lieber Hans Jörgel.

* * *

Poznámka. Při této příležitosti budiž o tom zmínka učiněna, že pozorujeme v jazyku dosti zhusta, že výrazy, které obyčejně mají význam dobrý, příznivý, ve skutečném užívání změňují se humoristickým nebo sarkastickým způsobem a nabývají významu nepříznivého; zvláště ponětí pošetilosti nebo aspoň přihlouplosti se rádo k leckterým výrazům, jež vlastně obsahují chválu, přidružuje.

Tak se vyskytuje *bonus* ve významu ironickém. *Bonus homo* nebo *bonus vir* vyskytuje se v tomto smyslu často, jako Plaut. Pseud. IV, 7, 46; Curc. V, 2, 12; Pers. V, 2, 11. U Plauta Bacch. IV, 6, 6 jest *bone**) serve salve. Cic. Verr. II, 5, 6 quid ais, *bone* custos defensorque provinciae?

Podobně *dobrý, dobrák,* der gute Mann, ein guter Kerl. I také *boží,* vyskytuje se v podobném užívání. Srv. dobrá kopa (o člověku prohnaném). Boží dárek (člověk k ničemu). Dále *hodný*: Tys hodný hoch.

V řečtině *ἀγαθὸς, χρηστός* ironicky se vyskytují. Tak oslovení *ὦ ᾽γαθέ* mívá leckdy ironický ráz. Srv. dále Sof. Ant. 31 násl. *τοιαῦτά φασι τὸν ἀγαθὸν Κρέοντα σοὶ κἀμοί... κηρύξαντ᾽ ἔχειν*, Phil. 873 *ἀγαθοὶ στρατηλάται*. Také *χρηστός* ironicky se vyskytuje, jako Plat. Theait. 161 A *φιλολόγος γ᾽ εἶ ἀτεχνῶς καὶ χρηστὸς, ὦ Θεόδωρε*, tamtéž 116 A *οὗτος δὴ ὁ Σωκράτης ὁ χρηστός*, Phaidr. 264 C *χρηστὸς εἶ, ὅτι μὲ ἡγεῖ ἱκανὸν εἶναι τὰ ἐκείνου οὕτως ἀκριβῶς διιδεῖν.*

Pozoruhodné doklady pro přidružování se ironie jsou řecké výrazy *σεμνός, εὐήθης*. Srv. Sof. Aias 1107 *τὰ σέμν᾽ ἔπη κόλαζ᾽ ἐκείνους*. Oid. Tyr. 953 *τὰ σέμν᾽ ἴν᾽ ἥκει τοῦ θεοῦ μαντεύματα*, kde scholiasta podotýká *εἰρωνικῶς, ἀντὶ τοῦ τὰ μάτην τιμώμενα*. Photios praví 506, 15 *σεμνόν, ἐπὶ τοῦ ἀξιωματικοῦ λέγουσιν. ὅπου δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπερηφάνου τιθέασιν.*

Velmi mnoho záleží při takovémto proměňování významu na tonu, s jakým se slova pronášejí. Ironickým tonem a posměšným vyslovením mění se význam každého slova, a dává se na jevo, že se má mysliti pravý opak. Tak říkáme na př.: No to je *krásné* nadělení! To's *krásně* obstaral! To je *pěkný* přítel! To je *čistá* věc! V němčině: Ein *sauberer* Geselle! Ein *netter* Kerl! Das ist eine *schöne* Bescherung!

Naopak může se slovům, která vlastně jsou nepěkná, tónem a celým způsobem vyslovení dáti význam dobrý a příznivý. Kdož by nevěděl, že v každém jazyku můžeme při lichotivém mluvení, na př. zvláště při tak zvaném mazlení se s dětmi i takových výrazů užiti *hypokoristicky,* kterých jinak jakožto ošklivých se užívá.

Tak na př. *μιαρός*, kteréž slovo člověka hanebností pokáleného znamená, vyskytuje se v Platonových rozmluvách jako výraz žertovně přátelský, na př. Faidr. 236 E *ὦ μιαρέ* (ty šelmo!).

*) Pozoruhodno jest, že v této příčině *bonus* pravidelně *před* podstatným jménem se klade; naproti tomu *vir bonus* znamená vždy *řádného, hodného* muže.

Digitized by Google

V češtině výrazů: darebák, darebáček, lotr, kluk, klučina, klouček, ničema, šelma a četných jiných v důvěrné mluvě často užívá se hypokoristicky.

G Subjektivný a objektivný význam zájmen přivlastňovacích.

Apollonios nazval de pron. 280 zájmena přivlastňovací *ἀνωνυμίαι διπρόσωποι* (zájmena dvoulícná), poněvadž ve spojení s mnohými podstatnými jmény poměr jimi naznačený jest buď *činný,* nebo *trpný. Ἐμὸς πόθος* jest buď *touha, kterou mám, cítím* nebo *touha, kterou jiní mají po mně.* Osoba, naznačená zájmenem přivlastňovacím může býti *podmětem* touhy nebo *předmětem* touhy; i lze tedy také užiti výrazů: užívání podmětné (subjektivné) a užívání předmětné (objektivné).

Nevyskytuje se tato dvojí povaha však jen u zájmen přivlastňovacích, nýbrž rovněž tak u *genetivu,* který dle kontextu může býti subjektivným nebo objektivným. Sof. Ant. 11 násl. *ἐμοὶ μὲν οὐδεὶς μῦθος, Ἀντιγόνη, φίλων οὔθ' ἡδὺς οὔτ' ἀλγεινὸς ἵκετ'* (zvěst o přátelích), ale v jiném kontextu by slova ta znamenati mohla = řeč přátel. *Τίσις Ἀτρείδαο* může znamenati »pomsta, kterou Atreovec koná«, ale Hom. *α* 40 znamenají slova ta »pomsta od Oresta pro usmrcení Atreovce vykonaná«. U Thukydida I, 140 jest *τὸ Μεγαρέων ψήφισμα* = usnešení o Megařanech učiněné (jakož skutečně I, 139 se nalezá *τὸ περὶ Μεγαρέων ψήφισμα*).

Podobně jest v latině. *Amor patriae* může býti láska, kterou vlast výtečným mužům na jevo dává; ale rovněž tak *láska k vlasti. Hominum opinio* jest mínění lidí, ale na př. u Cicerona Tusc. I, 13, 30 nemo omnium tam sit immanis, cuius mentem non imbuerit *deorum opinio* znamená *deorum opinio* = mínění o jsoucnosti bohů. Že měla latina v té příčině velikou volnost, dokazují příklady, v nichž s týmž jmenem podstatným spojeny jsou dva genetivy, jeden subjektivný, druhý objektivný; srv. Caes. B. G. I, 30 pro veteribus *Helvctiorum* iniuriis *populi Romani.*

Lét. Troj. 314 Dyomedes odejde, jsa milostí Bryseidy náramně zapálen. Suš. Mat. 77 láska nepřátel jest zvláštní křesťanská ctnota. Har. II, 84 pro strach Arabů (genet. object.) puštěni jsme nebyli. Prot. 18 arcibiskup Miliče do žaláře vsadil, po tom však *pro strach lidu* zase vypustil.

* * *

Uvedu nyní nejprve příklady *řecké* o objektivném užívání zájmen přivlastňovacích, rozdělené dle literatury básnické a prosaické.

Hom. *T* 321 *αὐτὰρ ἐμὸν κῆρ ἄκμηνον πόσιος καὶ ἐδητύος, ἔνδον ἐόντων, σῇ ποθῇ* (srv. *A* 240 *ἦ ποτ' Ἀχιλλῆος ποθὴ ἵξεται υἷας Ἀχαιῶν* nebo *Z* 362 *οἳ μέγ' ἐμεῖο ποθὴν ἀπεόντος ἔχουσιν*), *λ* 201 násl. *ἀλλά με σός τε πόθος σά τε μήδεα, φαίδιμ' Ὀδυσσεῦ, σή τ' ἀγαροφροσύνη μελιηδέα θυμὸν ἀπηύρα. T* 336 násl. *καὶ ἐμὴν ποτιδέγμενον αἰεὶ λυγρὴν ἀγγελίην.*

Aischylos: Pers. 700 *εἰπὲ . . . τὴν ἐμὴν αἰδῶ μεθείς.*

Digitized by Google

Sofokles: El. 343 *ἅπαντα γάρ σοι τἀμὰ νουθετήματα κείνης διδακτά.* Oid. Kol. 332 Oidipus: *τέκνον, τί δ' ἦλθες; ΙΣ. σῇ, πάτερ, προμηθίᾳ.* 1711 *τὸ σὸν ... ἄχος*). Fil. 1413 *τὴν σὴν δ' ἥκω χάριν* (srv. Trach. 485).

Euripides: Hik. 20 *κοινὸν δὲ φόρτον ταῖσδ' ἔχων χρείας ἐμῆς Ἄδραστος ... κεῖται.*

Hel. 364 *τὰ δ' ἐμὰ δῶρα Κύπριδος ἔτεκε πολὺ μέν αἷμα, πολὺ δὲ δάκρυον.* Tato vazba jest velmi smělá, poněvadž *τὰ ἐμὰ δῶρα* znamená = že jsem já byla od Afrodity darem (odměnou) dána Alexandrovi.

Avšak Eur. Foin. 364 násl. nepatří sem, *ἓν δέ μ' ὠφελεῖ, σπονδαί τε καὶ σὴ πίστις, ἣ μ' εἰσήγαγε τείχη πατρῷα;* neboť *πίστις* nemusí zde znamenati *důvěru* a nemusí se tedy vykládati »důvěra k tobě«, nýbrž *πίστις* má také význam »záruka, závazek věrnosti, který někdo na se béře«, a jest tedy *σὴ πίστις* (jako v latině »tua fides« = tvá záruka = pignus a te datum = slib od Eteoklea daný, že Polyneikes bezpečně může do města přijíti).

Antifon 5, 41 *χάριτι τῇ ἐμῇ*, 6, 41 *διὰ τὴν ἐμὴν σπουδήν.* Thuk. I, 33 *οὐκ αἰσθάνεται Λακεδαιμονίους φόβῳ τῷ ὑμετέρῳ πολεμησείοντας.* Tamtéž *καὶ προκαταλαμβάνοντας ἡμᾶς νῦν ἐς τὴν ὑμετέραν ἐπιχείρησιν* = ad *invadendum in vos.* Thuk. I, 69, 5 *ἐπεὶ αἵ γε ὑμέτεραι ἐλπίδες* (= de vestris auxiliis spes) *ἤδη τινάς που καὶ ἀπαρασκεύους διὰ τὸ πιστεῦσαι ἔφθειραν.* Thuk. I, 77 *τάχ' ἂν τὴν εὔνοιαν, ἣν διὰ τὸ ἡμέτερον δέος εἰλήφατε, μεταβάλοιτε.* I, 137, 4 *διωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν σὴν φιλίαν.* Lys. 11, 10 *τὴν ὑμετέραν εὔνοιαν.* Lys. 13, 20 *εὐνοίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ.* Plat. Gorg. 486 A *εὐνοίᾳ γὰρ ἐρῶ τῇ σῇ.* Apol. 20 E *ψεύδεταί τε καὶ ἐπὶ διαβολῇ τῇ ἐμῇ λέγει.* Xen. Kyr. III, 1, 28 *εὐνοίᾳ καὶ φιλίᾳ τῇ ἐμῇ.* Kyr. VIII, 3, 32 *τῆς ἐμῆς δωρειᾶς* = doni mihi dati. Anab. VII, 7, 29 *οὐ φιλίᾳ τῇ σῇ ἐπείσθησαν ὑπὸ σοῦ ἄρχεσθαι.*

Výsledky, kterýchž při zkoumání tohoto užívání zájmen přivlastňovacích v řečtině jsem došel, jsou tyto:

Užívání toto v řečtině lze sice doložiti ne nepatrným počtem příkladů, ale s druhé strany jest jisto, že vazba tato jest *poměrně řídká*; zajisté jest počet příkladův opačných mnohonásobně větší, a úplná sbírka statistická by snad dokázala, že na *sto* neb ještě více příkladů obyčejného užívání zájmen přivlastňovacích přichází *jeden* příklad užívání objektivného. Co se Homera, Hesioda, Aischyla, Sofoklea týká, mohu tvrditi toto:

U *Homera* nalezají se naproti několika stům příkladův obyčejného užívání jen 3 příklady, v nichž zájmeno přivlastňovací ve smyslu objektivném položeno, a sice *T* 321, 336, λ 201.

Co se *Hesioda* týká, mám po ruce *úplnou* sbírku všech míst, na nichž se vůbec některé zájmeno přivlastňovací vyskytuje. Jsou to tato místa:

---

*) Fil. 1251 *ξὺν τῷ δικαίῳ τὸν σὸν οὐ ταρβῶ φόβον* nepojímám do sbírky, poněvadž zde *φόβος σός* neznamená »strach před tebou«. Místo to musí se jinak vyložiti. Odysseus pravil 1250 *στρατὸν δ' Ἀχαιῶν οὐ φοβεῖ, πράσσων τάδε*; Tato slova jsou *výhrůžkou*, a za výhrůžku je pokládá Neptolemos, jenž ve své odpovědi ovšem *φόβον* praví s ironickým vztahem k Odysseovu *φοβεῖ*. *Τὸν σὸν φόβον* atd. znamená, »toho, *čím ty mne strašíš*, se neděsím«. *Φόβος* je tedy v podobném významu, jako Oid. Tyr. 917 *εἰ φόβους λέγοι.* Srv. v latině *metus, terror,* jako Cic. Att. II, 23, 3 non mediocres terrores iacit atque denuntiat; viz str. 64.

Digitized by Google

ἐμός 5krát, a sice Th. 164; Erga 55, 633, 683; Aspis 362.
σός 7krát, a sice Th. 658; Erga 107, 274, 633; Aspis 89, 104, 107.
τεός 6krát, a sice Erga 27, 301, 341, 374, 627, 695.
ἑός 16krát, a sice Th. 464, 467, 472, 487, 489, 496, 687, 853, 890, 899; Erga 58, 328; Aspis 9, 45, 385, 454.
ὅς 15krát, a sice Th. 71, 495, 819, 914, 928; Erga 47, 131, 358, 381; Aspis 18, 38, 40, 59, 87, 93.
ἡμέτερος 3krát, a sice Th. 172, 653; Erga 298.
ὑμέτερος nikdy.
σφέτερος 6krát, a sice Th. 155, 599; Erga 2 σφέτερον (= vestrum); Aspis 90 σφέτερον a σφετέρους (vztahuje se k *jedné* osobě), Aspis 247.
σφός (suus v množném čísle) jednou, totiž Th. 398.

Celkem jest tedy u Hesioda 59 příkladů, a ***nikdy*** nevyskytuje se význam objektivný.

U *Aischyla* jest pouze jeden příklad objektivného užívání.

U *Sofoklea* nalezají se naproti četným dokladům obyčejného užívání pouze 3 doklady užívání trpného.

O něco častěji, jak se zdá, vyskytuje se objektivné užívání zájmen přivlastňovacích u spisovatelů prosaických, ale také v prose jest i bez úplných sbírek statistických každému patrno, že objektivné užívání zájmen přivlastňovacích jest *poměrně řídkým* zjevem.

*Příklady latinské.**)

Plaut. Bacch. IV, 4, 100 *mea fiducia* opus conduxi et meo periculo rem gero. III, 3, 9 nunc propter te *tuamque* pravus factus est *fiduciam.*

---

*) Některé příklady, jež vykladatelé a grammatikové uvádějí, musí se vyloučiti, jako na př. Plaut. Amph. V, 1, 14 exsurgite, inquit, qui *terrore meo* occidistis prae metu. Vykládá-li se »ze strachu přede mnou«, patřil by ovšem příklad do této sbírky. Ale myslím, že *terror* musí se zde vyložiti v *činném* smyslu; *terror meus* jest = *strach, postrach se mne jdoucí.* V tomto významu se *terror, timor, metus* často vyskytuje, tak že tato slova i předmět, z něhož hrůza jde, naznačují. Srv. Cic. de imp. P. 6, 15 saepe totius anni fructus uno rumore periculi atque uno belli terrore (válečnou hrůzou, Kriegsschrecken) amittitur. Cic. Rep. I, 47 cum tu duobus huius urbis *terroribus* depulsis in omne tempus ei prospexeris. Také Velleius Paterculus nazývá města Carthaginu a Numantii *terrores rei publicae.* Cic. ad Att. II, 23, 3 non mediocres terrores iacit atque denunciat. *Timor* takto na př. Ovid. Fast. I, 551 Cacus Aventinae timor atque infamia silvae; Met. III, 291.

Metus Statius Theb. XII, 606 ipsa metus Libycos servatricemque Medusam pectoris, incussa movit Tritonia parma. *Formido* = strašák Seneca de ira 2, 12; Verg. Aen. XII, 750; Lucan IV, 437.

Je-li výklad ten pravý, jest u Plauta Amph. V. 1, 14 terrore meo ne místo genetivu objektivného, nýbrž místo genetivu subjectivného, čili genetivu auctoris, při čemž ovšem výsledek jest totožný. Strach ode mne jdoucí jest = strach přede mnou.

Pravost tohoto výkladu dotvrzuje se tím, že by jinak, kdyby totiž *terrore meo* znamenalo = ze strachu přede mnou, byl nesnesitelný pleonasmus terrore meo, prae metu.

Podobně u skladatele Bell. Afr. 32, 1 Scipio concione advocata de *terrore suo* desperationeque exercitus Caesaris verba facit. Zde jest *de terrore suo* řečeno o strachu, který

Digitized by Google

Ter. Phorm. 1016 neque *neglegentia tua* neque *odio* id fecit *tuo*. Srv. Liv. V, 51 neglegentia deorum. Hec. 788 scio pol eis fore *meum conspectum* invisum. Heaut. 307 ut facile scias *desiderio* id fieri *tuo*.

Propert. IV, 3, 28 diceris et macie voltum tenuasse; sed opto | e desiderio sit color ille meo. Ovid. A. A. III, 682.

Cic. Inv. I, 54 quartus decimus locus est, per quem petimus ab eis, qui audiunt, ut ad suas res *nostras iniurias* referant. Cic. Verr. I, 48, 126 debere eum aiebat *suam* quoque *rationem* ducere. III, 28, 68 iste *formidinem* illam *suam* miseris Agyrinensibus iniciebat. V, 68, 176 ea, quae faciebat, *tua* se *fiducia* facere dicebat. Planc. 1, 2 *vester*, iudices, *conspectus* et consessus iste reficit et recreat mentem meam. pro Sest. 56, 121 cum verbis poetae et studio actoris et *expectationi nostrae* plauderetur. pro Flacco 40, 100 quodsi provinciarum vos ratio magis movet quam *vestra*. Balb. 14, 32 a *cognitione sua*. Cat. I, 7, 17 patria te nihil iudicat nisi de *parricidio suo* cogitare. Offic. I, 39, 139 non *sua* solum ratio habenda est, sed etiam aliorum. Cic. fam. X, 24, 1 (v listě Plankově) quodsi mihi vita contigerit, omnes gratas amicitias atque etiam pias propinquitates in *tua observantia* ... vincam.

Sall. Cat. 51, 11 non ita est, neque cuiquam mortalium *iniuriae suae**) parvae videntur. Jug. 14, 8 vos in *mea iniuria* despecti estis. 14, 23 tuasne iniurias persequar. 24, 6 quae sane fuerint *nostrae iniuriae*. 82, 3 nobis satis cognitum est illum magis honore Mari quam *iniuria sua* excruciatum. 20, 4 existumans Adherbalem dolore permotum *iniurias suas* manu vindicaturum. Hist. I, 48 (oratio Philippi § 10) non pro sua aut quorum simulat iniuria.

Liv. II, 55, 10 queruntur iniurias suas. Liv. II, 61 plenus *suarum*, plenus paternarum *irarum*. XXIX, 9, 9 neglectam ab Scipione et nimis leviter latam *suam iniuriam* ratus. XLI, 23 cum ferae bestiae cibum ad *fraudem suam* positum plerumque aspernentur.

Tac. Ann. II, 71. Tac. Ann. III, 16 Caesar *suam invidiam* conquestus.

Sbírka příkladů latinských zde uvedená jest ovšem velmi neúplná. Celkem, jak myslím, vysloveno může býti tvrzení, že v latině v starší době a vůbec v básnické mluvě bylo užívání zájmen přivlastňovacích v objektivném významu velmi obmezeno; mnohem více rozšířilo se toto užívání v prose. Avšak zajisté i v latině počet těchto příkladů činí jen nepatrný zlomek naproti obyčejnému užívání zájmen přivlastňovacích ve smyslu genetivu subjektivného a possessivného.**) Naproti řečtině ovšem lze tvrditi, že se v latině poměrně častěji

---

Scipio, jak myslil, způsobil To ovšem co do smyslu jest = terror, quem Scipio hostibus se iniecisse putabat, ale tážeme-li se, jaký vlastně význam slova *terrore suo* mají, musí se dle mého mínění *terror* podobně vyložiti jako u Plauta Amph. V, 1, 14.

*) O spojení slova *iniuria* se zájmenem přivlastňovacím podotýká Jacobs, že v této příčině u Sallustia zájmeno má *vždy* význam objektivného genetivu, jakož i také že genetiv s *iniuria* spojený *vždy* jest objektivný. To ostatně již před Jacobsem Haase v poznámce 540 k Reisigovým čtením podotkl: »Dagegen wird wohl immer gesagt iniuria mea, nicht mei,« při čemž uvádí příklady nejen Sallustiovy, nýbrž také jiných spisovatelů.

**) V této příčině lze uvésti svědectví Gelliovo, tedy svědectví pocházející od spisovatele v této příčině zvláště kompetentního, který N. A. IX, 12, 13 určitě praví, že jest »usitatius« říci »metus Pompei« o strachu, jejž Pompeius pociťuje, než o strachu, jejž působí.

Digitized by Google

zájmen přivlastňovacích ve smyslu objektivném užívalo. Zvláště důležitým svědectvím jest v této příčině dikce Sallustiova; neboť u tohoto spisovatele vyskytuje se poměrně značný počet příkladů, a ve spojení s *iniuria* má u něho pron. poss. vždy význam objektivný.

Bratr. připadl na nás strach váš.*) Bratr. nepřátelé k vyplenění mému valí se. Bratr. nepravím toho ku potupě vaší. Velesl. velicí páni svých křivd náhle mstívají.

Při výkladě sluší přidržeti se toho názoru, že zájmeno přivlastňovací také v těchto případech, v kterých se význam trpný pociťuje, vlastně znamená majitele nebo původce. Avšak přihlíží-li se k těmto příkladům se stanoviska toho, jak později vazbám těmto bylo rozuměno, tu ovšem osoba naznačená zájmenem přivlastňovacím objevuje se co *předmět* činu; a s tohoto stanoviska mluví se o objektivném nebo trpném užívání těchto zájmen.

Rovněž tak genetiv tak zvaný předmětný *původem* svým neliší se od genetivu podmětného, nelo od genetivu přivlastňovacího. Výborně hodí se k odůvodnění tohoto tvrzení na př. slova *iniuria, amor. Iniuria Caesaris* jest vlastně jen *křivda Caesarova.* Ale jaký *určitější* význam slova ta mají, vychází na jevo z kontextu nebo ze známých poměrů. Může to býti křivda, která od Caesara pochází a jiným učiněna jest (gen. původce, gen. subiectivus), ale může to také býti křivda Caesarovi učiněná, křivda, které Caesar zakusil, které se mu dostalo a *kterou tedy následkem toho má.* Tato vazba neliší se podstatně od výrazů *vulnus Caesaris, vulneratio Caesaris*, které znamenají vulnus, quod Caesari illatum est, a tedy, jak také můžeme říci: vulnus, quod Caesar habet. Tedy

$$\left\{\begin{array}{l} \text{Vulnus Caesaris} = \text{vulnus, quod Caesari illatum est} = \text{quod C. habet.} \\ \text{Iniuria Caesaris} = \text{quae Caesari illata est} \quad = \text{quam C. habet.} \end{array}\right\}$$

Srv. Val. Max. III, 2 fin. caedes sua.

Amor patriae jest buďto láska, kterou vlast má k zasloužilým občanům aneb láska, kterou občané cítí vzhledem k vlasti; láska, kterou občané vlasti věnují; láska, kterou vlast od jiných obdařena jest. Také o této lásce lze říci, že ji vlast **má**.**)

---

*) Podobně některá adjektiva mají někdy také význam, jak se říkává, objektivný, na př. *židovský, Boží, páně, hospodinův.* Srv. Jan 19, 38 kterýž byl učedlník Ježíšův, ale tajný, *pro strach Židovský*, Jan 20, 19 a dvéře byly zavřiny, kdež byli učedlníci shromážděni, *pro strach Židovský* = že se strachovali Židů. Strach Hospodinův = timor domini. Did. 121 přední věc jest, uvozovati v srdce lidská známost a bázeň Boží. Št. kn. š. 11 v boží bázni. Efez. 5, 21 poddáni jsouce jedni druhým v bázni Boží. Mark. 11, 22 mějte víru Boží.

Podobné příklady vyskytují se v latině, jako Liv. III, 43 per invidiam decemviralem. XXI, 63 consularibus aliis impedimentis = překážkami, které by konsulům, aby byli zdrženi, mohly činěny býti. XXII, 26, 4 haud parum callide auram favoris popularis ex dictatoria invidia petiit. Srv. o tom ostatně Naegelsbachovu stilistiku str. 52.

**) Srv. Bartošovy »Příspěvky k české skladbě« (programm gymnasia v Brně 1873) str. 10: »Poměr genitivu podmětného a předmětného rovná se co do grammatické platnosti úplně genitivu přisvojovacímu. Řekneme-li láska vlasti (amor patriae), naznačujeme tím, že láska jest majetkem vlasti, při čemž grammaticky jednostejné jest, vychází-li láska od vlasti (vlasť miluje, gen. subiectivus), čili k ní odjinud se nese (milujeme vlasť, gen. obiectivus).«

Digitized by Google

Zcela týmž způsobem vyložiti se musí *iniuria mea*, *amor meus*, *adspectus meus* ve významu předmětném. *Adspectus meus* jest buďto *pohled můj*, *když na jiné pohlížím* (cum adspicio) nebo *když jiní na mne pohlížejí* (cum adspicior). *Strach váš* může býti = strach, jejž vy máte; ale také = postrach, jejž vy takřka při sobě, na sobě máte a od sebe vydáváte, tak že jiné zastihne. Dobře Gellius Noct. att. IX, 12, 13 násl. praví:

»*Metus* quoque et *iniuria* atque alia quaedam id genus sic utroqueversum dici possunt: nam *metus hostium* recte dicitur, et cum timent hostes et cum timentur. Itaque Sallustius in historia prima *'metum Pompei'* dixit, non quo Pompeius metueret, quod est usitatius, sed quod metueretur. Verba haec Sallusti sunt: *Id bellum excitabat metus Pompei victoris, Hiempsalem in regnum restituentis.* Item alio in loco: *Postquam remoto metu Punico simultates exercere vacuum fuit. Iniurias* itidem dicimus tam illorum qui patiuntur, quam qui faciunt, quarum dictionum exempla sunt facilia inventu. Illud etiam dictum a Vergilio eandem habet formam communicatae ultro et citro significationis: *Et vulnere*, inquit, tardus Ulixi, cum diceret vulnus, non quod accepisset Ulixes, sed quod dedisset.«

Vůbec jest celá tato kapitola dvanáctá IX. knihy Gelliových »Noctes Atticae«, která jedná o jmenech podstatných a přídavných »quae in utramque partem significatione adversa et reciproca dicuntur« velmi zajímavá. Jeví se zde jasné o tom vědomí, že jest celá řada takových jmen, která bychom mohli nazvati »dvoulícnými« v témž smyslu, v kterém Apollonios o zájmenech přivlastňovacích toho výrazu užil.

H. V užívání zájmen přivlastňovacích vyskytují se v řečtině rozmanité záměny.

V řečtině vyskytují se leckdy zájmena přivlastňovací v *jiném* významu, než který jim *z pravidla* přísluší. V této příčině vyskytují se v řečtině velmi rozmanité záměny zájmen přivlastňovacích, které v přiměřeném roztřídění a v přehledném seznamu uvésti a, kde toho potřebí, výkladem opatřiti nebude zajisté nemístné.

Ἡμέτερος = ἐμός.

Právě tak jako ἡμεῖς se místo ἐγώ vyskytuje, tak i ἡμέτερος místo ἐμός. Ovšem přihledneme-li bedlivěji k místům dotyčným, shledáme, že ἡμεῖς proto položeno, poněvadž mluvící osoba také jiné osoby v obor svůj zahrnuje, když na př. mluvící osoba (já) něco jménem jiných stejně smýšlejících anebo v podobném postavení se nalézajících praví atd.*) Z též příčiny a v podobných

*) Tak na př. když v Odyssei α, 10 básník praví τῶν ἁμόθεν γε, θεὰ θύγατερ Διός, εἰπὲ καὶ ἡμῖν, míní zájmenem ἡμῖν nejen sama sebe, nýbrž i jiné osoby, které mají píseň jeho slyšeti. V tomto smyslu vykládám toto místo. Ale i kdybychom uznali za pravý jiný výklad, totiž že pěvec míní jiné pěvce, své soudruhy, jest výsledek ten, že množné číslo správně položeno.

Digitized by Google

případech také *ἡμέτερος* místo *ἐμός* se vyskytuje. Hom. *Π* 242 násl. *ὄφρα καὶ Ἕκτωρ | εἴσεται, ἦ ῥα καὶ οἷο ἐπίσταται πολεμίζειν | ἡμέτερος θεράπων*. Achilleus mluví zde jakožto *vůdce Myrmidonů*, a vzhledem k tomu mohl říci *ἡμέτερος θεράπων*. Nápadnější příklady vyskytují se v pozdější době, jako Theokr. 8, 75 *ἀλλὰ κάτω βλέψας τὰν ἀμετέραν ὁδὸν εἶρπον*.

Ὑμέτερος = *σός*.

Také zde platí totéž co o *ἡμέτερος* řečeno. Výjimka jest jen *zdánlivá* a *ὑμέτερος* klade se místo očekávaného *σός* zvláště pro to, že vedle druhé osoby pomýšlí se spolu také na osoby náležející k též rodině, k témuž rodu, k též společnosti atd. Solon u Plut. Sol. 26 *τὴν πόλιν εὖ ναίοις καὶ γένος ὑμέτερον*. Nonnos. Dion. VI, 304 *πρὸς Παφίης λίτομαί σε καὶ ὑμετέρου Πολυφήμου*.

Σφέτερος — *ός, ός*.

Vedle obyčejného významu, dle kterého *σφέτερος* jest zájmenem přivlastňovacím III. osoby mn. č., vyskytuje se také, a ne právě zřídka, význam *ός*. Nejstarší toho příklad jest Hes. Asp. 89 násl.

τοῦ μέν φρένας ἐξέλετο Ζεύς,
ὅς προλιπὼν σφέτερόν τε δόμον σφετέρους τε τοκῆας
ᾤχετο τιμήσων ἀλιτήμενον Εὐρυσθῆα.

Častěji vyskytuje se to u Pindara, na př. Isthm. 5, 33 *Ἡρακλέης σφετέρας οὐ φείσατο νευρᾶς*. U Aischyla vyskytuje se *σφέτερος* celkem pouze dvakrát, i jest velmi pozoruhodno, že na obou těchto místech *σφέτερος* vztahuje se k množnému číslu. Aisch. Pers. 897 násl. *καὶ τὰς εὐκτεάνους κατὰ κλῆρον Ἰάονιον πολυάνδρους | Ἑλλάνων ἐκράτυνε σφετέραις φρεσίν* (o Dareiovi). Agam. 760 *τὸ δυσσεβὲς γὰρ ἔργον μετὰ μὲν πλείονα τίκτει, σφετέρᾳ δ' εἰκότα γέννᾳ*. Z toho souditi lze, že za doby Aischylovy nebylo toto užívání tak neobyčejným, jako se to některým býti zdá. Podpory docházelo toto užívání tím, že se mohlo zdáti, jakoby *σφέτερος* souviselo nejen s tvary pluralnými *σφέων, σφῶν, σφίσι, σφί, σφέας*, nýbrž také s tvary *jednotného* čísla. *Σφέ* neznamená jen eos, eas, nýbrž také eum, eam; a tu jest opět pozoruhodno, že u Aischyla *σφέ* 8krát znamená eum nebo eam (Pers. 198, Sept. 469.615.617.1028, Agam. 1642. Eum. 234.610), ale jen 6krát (Suppl. 507. Sept. 630.739.788. 1002. Sept. 864) eos nebo eas. — Také *σφίν* vyskytuje se nejen ve významu *αὐτοῖς*, nýbrž také ve významu *αὐτῷ*, ovšem jen zřídka; srv. Aisch. Pers. 759. kdež scholiasta mylně *τοιγὰρ σφιν ἔργον ἐστὶν ἐξειργασμένον* vykládá *τοῖς προτρεψαμένοις*. Sof. O. K. 1419 *ἀνθ' ὧν ἔπασχον εὖ τελεσφόρον χάριν δοῦναί σφιν*, kde scholiasta podotýká *ὅτι ἡ σφίν ἀντὶ τῆς οἱ ἀντωνυμίας κεῖται*.

Právě tak jako *σφέτερος* leckdy = *ός*, tak se s druhé strany vyskytuje *ός* = *σφέτερος*, ovšem jen zřídka. Sloučení obou významů jeví se v latině a slovanštině; srv. lat. suus, české svůj, kteráž zájmena znamenají *ός* i *σφέτερος*.

Digitized by Google

U Apollonia Rhodského vyskytují se tyto příklady *σφέτερος* = *ἑός*: I 167; II 1040; III 302, 622, 643, 817; IV 1493. U Quinta Smyrnského se (dle Brugmanna, Ein Problem str. 34) v prvních 5 knihách vyskytuje 5 takových příkladů, a sice I 246, 709; II 90; IV 453; V 523. Z ostatních kněh Quintových uvádí Brugmann, jehož sbírek vůbec zde používám, VII 92; XI 449, 452; XIV 111; tuto druhou sbírku nevydává však za úplnou. — U Musaia jest jeden doklad toho, totiž 195. — Orfická Argonautika mají 1 doklad, 731; Orfická Lithika vykazují 4 doklady: 306, 623, 639, 663.

Že v tvaru *σφέτερος* převládalo ponětí »vlastní«, vychází z toho na jevo, že *σφετερίζειν* a *σφετερίζεσθαι*, kteréž slovo nejen u Platona, Demosthena a pozdějších spisovatelů, nýbrž již také u Aischyla (Suppl. 39) se vyskytuje, znamená vůbec »osvojovati si«, jako *ἰδιάζεσθαι* u pozdních spisovatelů řeckých.

Σφός = *ἑός*.

Ze staré literatury básnické jest jen jeden doklad, totiž Hes. Theog. 397 násl.

ἦλθε δ' ἄρα πρώτη Στὺξ ἄφθιτος Οὐλυμπόνδε
σὺν σφοῖσιν παίδεσσι φίλου διὰ μήδεα πατρός.

U Apollonia Rhodského nevyskytuje se žádný doklad. Avšak v pozdní době také pro toto užívání jest více dokladů. Z *Quintovy* básně podává Brugmann doklady I 785; II 302; III 517; VII 61; IX 526; X 435, kteráž sbírka co se kněh VI—XIV týká, není úplná.

Orfická Argonautika: 583, 868, 945, 1312.

Ἑός (*ὅς*) = *σφέτερος*.

Hes. Erga 58 násl.

τοῖς δ' ἐγὼ ἀντὶ πυρὸς δώσω κακόν, ᾧ κεν ἅπαντες
τέρπωνται κατὰ θυμὸν ἑὸν κακὸν ἀμφαγαπῶντες.

Kromě tohoto zcela zjištěného dokladu ze staré doby Brugmann ještě tyto

A 75 násl. čtou vydavatelé

οἱ δ' ἄλλοι οὔ σφιν πάρεσαν θεοί, ἀλλὰ ἕκηλοι
σφοῖσιν ἐνὶ μεγάροισι καθέλατο ...

Ale *G L S* mají *οἷσιν*, v *A* jest *γρ. οἷσιν*, což Brugmann (str. 143 »Nachträge«) za správné čtení pokládá. Toto mínění zdá se mi býti velmi pravděpodobným.

Σ 230 násl. četl Aristarchos

ἔνθα δὲ καὶ τότ' ὄλοντο δυώδεκα φῶτες ἄριστοι
ἀμφὶ σφοῖς ὀχέεσσι καὶ ἔγχεσιν.

Místo toto jest velmi nesnadné. Grashof (Das Fuhrwesen bei Homer und Hesiod str. 27) dochází toho výsledku, že se má čísti *ἀμφὶς οἷς ὀχέεσσι καὶ*

Digitized by Google

ἔγχεσιν »zwölf Edle kamen ringsum, der eine hier, der andere dort durch ihre (d. h. Troische) Wagen und Speere um, von den ersteren überfahren, von den letzteren gespiesst«. Brugmann, jenž o tomto místě obšírný výklad podává (str. 30 násl.), souhlasí s tímto míněním a dokládá jen, že by se mohlo také čísti ἀμφὶς ἑοῖς. Avšak místo toto zůstává i po výkladě Grashofově a Brugmannově pochybným.

Hes. Theog. 71 násl.

ἐρατὸς δὲ ποδῶν ὕπο δοῦπος ὀρώρει,
νισσομένων πατέρ' εἰς ὅν (o Musách).

Scheer (Rhein. Mus. XXIII, 685) navrhl πατέρα σφόν místo πατέρ' εἰς ὅν, což Schoemann schválil. Myslím, že rukopisné podání jest správné.

Srv. suus, svůj. U pozdějších básníků epických, jako na př. u Apollonia Rhodského, vyskytuje se toto užívání častěji.

U *Apollonia Rhodského* ἑός = σφέτερος I 617; II 36, 452, 513; III 167, 327, 591, 1375; IV 235, 484, 1089, 1113, 1209, 1301.

Mezi těmito příklady jest důležitý III 1375. Když Iason mezi obry zemězrozence kamenem hodil, tu

οἱ δ' ὥστε θοοὶ κύνες ἀμφιθορόντες
ἀλλήλους βρυχηδὸν ἐπήϊον· οἱ δ' ἐπὶ γαῖαν
μητέρα πῖπτον ἑοῖς ὑπὸ δούρασιν.

Zde ἑοῖς jest ve významu *vespolném* položeno, což bylo právě tak možné u přivlastňovacího zájmena, jako také *zvratné zájmeno místo vespolného* se vyskytuje (str. 44 násl.).

Ὅς u *Apollonia Rhodského* = σφέτερος I 384, 805; II 132, 145, 559 III 170; IV 1071.

U *Quinta Smyrnského* ἑός = σφέτερος I 349, 527; II 65, 367, 463; III 195, 222, 342, 764; IV 15, 343; V 27; VI 325; VII 530; VIII 36; X 255; XI 432; XIII 163; XIV 64, 543.

Ὅς = σφέτερος u Quinta I 670; VIII 377; XIV 12.

U *Tryfiodora* 138 ἐὸν κακὸν ἀμφαγαπῶντες (což převzato jest z Hesiodovy básně Erga 58), pak 612.

Orfická Argonautika: ἑός = σφέτερος 358, 441, 1292.

Orfické hymny: ἑός = σφέτερος 42.

Ἑός (ὅς) = ἐμός nebo σός.

V slovanštině platí nejen v tomto případě, nýbrž *vůbec* pravidlo, že se klade zájmeno přivlastňovací *svůj* nejen o třetí osobě jednotného i množného čísla, nýbrž i se vztahem k 1. a 2. osobě jednotného i množného čísla, má-li se zájmenem přivlastňovacím naznačiti osoba, která jest spolu podmětem věty; tedy miluji *svého* otce = amo *meum* patrem;
miluješ *svého* otce = amas *tuum* patrem;
milujeme *svého* otce = amamus *nostrum* patrem;
milujete *svého* otce = amatis *vestrum* patrem.

Digitized by Google

V češtině, jak známo, jest zachovávání tohoto pravidla velmi přísné, a to nejen ve spisovném jazyce, nýbrž také v živé mluvě lidu. Kdo by na př. řekl miluješ *tvého* otce, nemluví dle českého citu jazykového, a poznáváme z takové jeho chyby, že čeština není jeho mateřštinou, i když jinak tvary české důkladně si osvojil. Avšak srv. výjimky (str. 36).

Toto pravidlo nemělo však stejně rozsáhlé platnosti také v starobulharštině. Jeví se sice toto pravidlo v příkladech od Miklosiche IV, 102 uvedených, jako sim. I. 19 vьzvrati me vь otьčьstvije *svoje* reduc me in patriam meam. cyr. 9 da te posadimь na *svoemь* činu ut te constituamus in dignitate *tua*. Ale naproti tomu srv. příklady uvedené na str. 36 násl.

V starobulharštině jest toto pravidlo ovšem v jisté příčině mnohem obsáhlejší, poněvadž se tu zájmena *svoj* i tehdáž užívalo, když jest vztah ne k podmětu grammatickému, nýbrž k podmětu pouze logickému, který není nominativem naznačen. Na př. obličiše te *svoja* usta, ne azъ accusavit te *tuum* os, non ego. sъključiše nasъ grěsi *svoi* coarctarunt nos peccata *nostra*. V těchto případech musíme v češtině říci obvinila tě *tvá* ústa, sklíčily nás *naše* hříchy.

V slovanštině má toto pravidlo, jež zájmena přivlastňovacího se týká, základ svůj v tom, že také místo zájmena *osobného* 1. a 2. osoby jednotného a množného čísla klade se zájmeno zvratné sebe, sobě (si), sebe (se), sebou je-li osoba těmito tvary zájmennými naznačená totožná s podmětem věty. Tedy: já chválím sebe = ego laudo me; ty chválíš sebe = tu laudas te; způsobili jsme *si* veliké neštěstí = effecimus *nobis* (ale v češtině *si* = *sibi*) magnam calamitatem. A tak již v starobulharštině. Srv. příklady, které Miklosich IV, 76 uvádí, jako proučaj sebe *γύμναζε σεαυτόν*.

Řečtina neprovedla toho pravidla přísně, jako slovanština; ale ze srovnání řeckých příkladů se slovanštinou přichází na jevo, že, kde se v řečtině podobné užívání zájmena přivlastňovacího *ἑός**) vyskytuje, nesmí se to pokládati za zneužívání,**) nýbrž za oprávněné a odůvodněné užívání zájmena *ἑός* nebo *σφέτερος*, kterému se v těchto případech přikládá širší význam vlastnictví (vlastní, *ἴδιος*).

Důležité doklady toho jsou u Homera, a sice *α* 400 násl.

Τηλέμαχ', ἦ τοι ταῦτα θεῶν ἐν γούνασι κεῖ αι,
ὅττις ἐν ἀμφιάλῳ Ἰθάκῃ βασιλεύσει Ἀχαιῶν·
Κτήματα δ' αὐτὸς ἔχοις καὶ δώμασιν οἷσιν ἀνάσσοις

δώμασιν οἷσιν = v *svém* domě.

V rukopisech B D E H K L jest *δώμασιν οἷσιν*, rovněž tak v nejstarším rukopise Odyssey, Laurentianus X. století. V dřívějších vydáních čtení *οἷσιν* bylo podrženo. Bekker, Düntzer, La Roche, Hentze a j. mylně psali *σοῖσιν*. To odporuje hlavní zásadě kritické, že čtení neobyčejnější, ač je-li jinak odůvodněno, má se hájiti, poněvadž při opisování vždy převládala snaha, čtení

---

*) Nebo *σφέτερος*. Platí zajisté o užívání zájmena *σφέτερος* vzhledem k 1. a 2. osobě totéž, jako o *ἑός*.

**) Tak soudil mylně na př. Krüger § 51, 2, pozn. 15.

Digitized by Google

neobyčejné a řídké zatlačiti a jednotvárnost jakousi pravidelnou zavésti. Poněvadž pak musí býti uznáno jeho faktum nezvratné, že i v řečtině, jako v slovanštině, zájmena zvratného 3. osoby, a taktéž příslušného zájmena přivlastňovacího někdy o 1. a 2. osobě jednotného i množného čísla bylo užito (na př. Hom. *ν*, 320, kde nelze *ἧσιν* konjekturou změniti v *ἐμῇσιν*), radno jest i v těch případech, kde by změna konjekturální byla snadnější, hájiti čtení neobyčejnější, je-li rukopisným podáním aneb svědectvími starověkými zaručeno.

ν 320 násl.

ἀλλ' αἰεὶ φρεσὶν ἧσιν ἔχων δεδαϊγμένον ἦτορ
ἠλώμην, εἰῶς με θεοὶ κακότητος ἔλυσαν·
πρίν γ' ὅτε Φαιήκων ἀνθρῶν ἐν πίονι δήμῳ
θάρσυνάς τ' ἐπέεσσι καὶ ἐς πόλιν ἤγαγες αὐτή.

φρεσὶν ἧσιν = v svém nitru.

Ovšem staří kritikové tyto verše zavrhli. Schol. H Q C k verši 320: *νοθεύονται δ' στίχοι. ὁ μὲν πρῶτος ὅτι ἀντὶ τοῦ ἐμῇσιν ἔχει τὸ ἧσιν, ὅπερ ἐστὶ τρίτου προσώπου, τηροῦντος ἀεὶ τοῦ ποιητοῦ τὴν ἐν τούτοις διαφοράν· ὁ δὲ δεύτερος ὅτι Ἀθηνᾶς παρούσης θεοῖς ἀνατίθησι τὴν σωτηρίαν· ὁ δὲ τρίτος καὶ τέταρτος ὅτι* atd. Apollonios Dysk. *περὶ ἀντων.* 399 B praví: *τὸ μέντοι ἀλλ' αἰεὶ φρεσὶν ἧσιν ἔχων ἀντὶ τοῦ ἐμαῖς εὐλόγως ὑπ' Ἀριστάρχου ὑπωπτεύετο ὡς νόθον, καθὸ ἀδιάπτωτος ἐν ἀντωνυμίαις·* Souhlasím zde úplně s Brugmanovým míněním (Ein Problem str. 69), že verše *ν* 322 . 323 původně nebyly ve spojení s verši 320 . 321, jak patrno z toho, že *πρίν γ'ὅτε* nemůže obstáti vedle *εἰῶς* (*ἧος*) . . . *ἔλυσαν*, a že verše 322 . 323 jsou interpolovány, ale verše 320 . 321 že jsou přesné a že jen z liché pochybnosti proti *ἧσιν* = *ἐμῇσιν* byly spolu s verši 322 . 323 v podezření uvedeny. Dokládám k tomu, že i v tom případě, kdybychom *per inconcessum* verše 320 . 321 za interpolované pokládali, zůstalo by předce to nepopíratelné faktum, že kdysi, a to zajisté za staré doby, *ἧσιν* místo *ἐμῇσιν* bylo možné.

δ 190 násl. *Ἀτρεΐδη, περὶ μέν σε βροτῶν πεπνυμένον εἶναι*
Νέστωρ φάσχ' ὁ γέρων, ὅτ' ἐπιμνησαίμεθα σεῖο
οἵσιν ἐν μεγάροισι καὶ ἀλλήλους ἐρέοιμεν.

Také tento verš byl od Aristarcha zavržen. *Οἵσιν ἐν μεγάροισιν* nevykládám však in *eius* domo, jako činí někteří vykladatelé, nýbrž in *nostra* domo, v svém domě.*)

T 171 násl. *ἀλλ' ἄγε λαὸν μὲν σκέδασον καὶ δεῖπνον ἄνωχθι*
δπλεσθαι. τὰ δέ δῶρα ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων
οἰσέτω ἐς μέσσην ἀγορήν, ἵνα πάντες Ἀχαιοὶ
ὀφθαλμοῖσιν ἴδωσι, σὶ δὲ φρεσί ἧσιν ἰανθῇς

*) Souhlasím tedy úplně s Brugmannovým výkladem (Ein Problem str. 68): »es bleibt nur noch eine, die *einsig ungeswungene* und übrigens nächstliegende Interpretation übrig, wonach *οἷσιν* auf das Subject des Satzes geht und somit gleich *ἡμετέροισιν* ist. Aristarch konnte diese Auffassung nicht zugeben, eine Abänderung der Stelle war nicht möglich, daher die Athetese.«

Digitized by Google

Ve všech vídenských rukopisech nalezá se toto čtení ἦσιν, což také ve starších vydáních se vyskytuje. Ovšem novější vydavatelé píší σῆσιν.

Toto φρεσὶ ἦσιν bylo, jak se zdá, vůbec oblíbenou epickou formulí, a já úplně sdílím mínění Brugmannovo, že bezpochyby ještě na leckterých jiných místech ἦσιν jest původní přesné čtení. Srv. Brugmann, Ein Problem str. 68 násl., 75 násl., 111, a zvláště soubornou úvahu, obsahující také statistická data, kterou Brugmann str. 112 násl. podává. Za důležitý základ právem Brugmann pokládá to, že ϝ 320 a také Hes. Erga 381 ἦσιν nezvratně jest zajištěno. K tomu přichází faktum, že na 7 místech homerských v jednotlivých rukopisech ἦσιν se vyskytuje. Ovšem musí uznáno býti, že tyto rukopisné varianty jsou *pochybným* důvodem. Neboť jakož lze s jedné strany říci, že neobyčejnější čtení, je-li jinak možné, má býti dle známé zásady kritické hájeno, a jakož lze říci, že staří grammatikové, zdálo-li se jim něco býti závadným a neshodovalo-li se to s jejich zásadními názory, snažili se ty závady odstraniti a podání »*opraviti*«: tak s druhé strany nelze popříti možnost, že *pozdějším šířením se zájmena ἑός nastalým na úkor zájmena přivlastňovacího I. a II. osoby leckdes i do rukopisů později vniklo ἑός, ὅς, které nebylo původní.* Proto, ačkoli *celkem* míním, že bezpochyby ještě na leckterých jiných místech kromě Hom. ϝ 320 a Hes. Erga 381 původně bylo ἦσιν, nezdá se mi býti předce radným v těch případech, kde ἦσιν rukopisným podáním (aneb svědectvími jinými) jen slabě jest zaručeno aneb dokonce vůbec se nikde v rukopisném podání nenalezá, tuto formu ve vydání do textu přijmouti. Nemohu totiž souhlasiti s výsledkem, kterého Brugmann na str. 114 dochází, uznávaje při tom ovšem sám bez obalu *nespolehlivost rukopisných stop na oněch 7 místech homerských*: »Wenn wir nun, trotz der Unsicherheit der handschriftlichen Spuren an den erwähnten sieben Homerstellen,*) es für wahrscheinlicher halten, dass auch bei Beziehung auf die *zweite* Person Sing. ursprünglich *überall* das Possessivum der dritten gestanden hat, so bestimmt uns dazu ausser der Unanfechtbarkeit von ϝ 320 und der hohen handschriftlichen Gewähr für ἧσι in der Hesiodstelle besonders noch der Umstand, dass das Eindringen eines unursprünglichen σῆσι in unserem Falle nicht nur leicht erklärlich, sondern fast möchte man sagen selbstverständlich gewesen wäre. Nach dem Schwinden des ϝ von ϝῆσι machte sich das Bestreben geltend den Hiatus auszufüllen. Da war es ganz natürlich, dass man, namentlich bei der Formel σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο ἦσι, zu σῆσι griff, welches Pronomen sich hier und sonst den späteren Griechen um so eher aufdrängen mochte, weil ihnen σός geläufig war, jenes ὅς aber *fremdartig* (?) klingen musste.«

Připouštím ochotně, že tato argumentace, která zajisté jest důmyslná, má ráz *možnosti*, ale nic více. Že užívání zvratného zájmena substantivného o 1. a 2. osobě v době alexandrijské nejen nebylo na menší míru obmezeno naproti staré době, nýbrž že se naopak velmi rozšířilo, jest nepopíratelné faktum. Také o zájmeně přivlastňovacím ἑός, ὅς nelze tvrditi, že v pozdější době užívání tohoto zájmena o 1. a 2. osobě na menší míru bylo uvedeno; na opak

*) Jsou to tato místa *T* 174, *B* 33, ε 206, ξ 180, ο 111, ϝ 362, ω 357.

Digitized by Google

spíše můžeme souditi, že toto užívání *parallelně* s užíváním zájmena *οἷ, ἑαυτοῦ* o 1. a 2. osobě *se ještě více rozšířilo*; neboť oba tyto zjevy jsou v souvislosti; i nelze tedy slova Brugmannova svrchu uvedená, že pozdějším Řekům ono *ὅς* ve formuli *σύ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο ἦσι* musilo se zdáti *cizím*, za odůvodněná uznati

Poukazuje-li se k tomu, že u Homera *ani jednou* se nevyskytuje *ἐμῇσιν ἐνὶ φρεσί* anebo něco podobného, slouží s druhé strany zase poukázati k tomu, že *φρεσὶν ἦσιν o I. osobě* ovšem se vyskytuje, ale *jen jednou*, totiž ν 320. Domněnka Brugmannova »Zudem könnte immerhin noch hie und da ein auf die erste Person weisendes *ἦσι* bei *φρεσὶ* in geschickter Weise ausgemerzt worden sein« není, jak se samo sebou rozumí, nemožná,*) ale zůstává předce jen *domněnkou*.

Důležitějším mohl by se zdáti Brugmannův důvod, že ve *φρεσὶ σῇσι* jest přídavek *σῇσι* bezvýznamný a zbytečný a že se u Homera dativ *φρεσί* bez zájmena přivlastňovacího v 102 případech se vztahem k singularu nalezá, kde by *dle smyslu* zájmeno přivlastňovací bylo mohlo se připojiti, a sice přichází 22 případů na první, 22 na druhou, 58 na třetí osobu. Naproti tomu *φρεσὶ σῇσι* vyskytuje se 31krát, kteréžto počet však ve skutečnosti obmezuje se na 9, poněvadž ve 14 případech stálá formule *ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο σῇσι* se vyskytuje a také v jiných případech utkvělé epické frase se opakují. Jest pravda, že by námitka *bezvýznamnosti* (»Bedeutungslosigkeit«) odpadla, kdyby ve spojení *φρεσὶ σῇσι* místo *σῇσι* se psalo *ἦσι*, poněvadž v tomto případě, jak Brugmann praví, *ὅς* by znamenalo »vlastní«, což ovšem není »bezvýznamné«, poněvadž jest to důrazné.

Avšak naproti tomu lze namítnouti,

a) že mezi těmi 18 místy, na nichž *φρεσὶν ἦσι* (nebo *ἦσι φρεσί, ἦσιν ἐν φρεσί*) se vyskytuje, jest většina případů, v nichž *ἦσι nemůže míti významu »vlastní«*, poněvadž by toto důrazné vytčení bylo nemístné. Srv. *B* 213 o Thersitovi *ὅς ῥ' ἔπεα φρεσὶν ἦσιν ἄκοσμά τε πολλά τε ἧδη* (*ἦσιν* zde zbytečným přídavkem). *Λ* 794 násl. *εἰ δέ τινα φρεσὶν ἦσι θεοπροπίην ἀλεείνει*. *N* 558 (o Antilochovi) *τιτύσκετο δὲ φρεσὶν ἦσιν | ἢ τεν ἀκοντίσσαι, ἠὲ σχεδὸν ὁρμηθῆναι* (bylo by zde zcela nemístné, v *ἦσιν* vyhledávati význam »vlastní«). *N* 609 *ὃ* (Peisandros) *δὲ φρεσὶν ἦσι χάρη καὶ ἐέλπετο νίκην* (nelze na to pomýšleti, že by *ἦσι* mohlo znamenati »vlastní«, nýbrž jest to zbytečný přídavek, a na mnohých jiných místech v podobných případech jest *φρεσί, θυμῷ* atd. *bez přivlastňovacího zájmena*). Totéž platí o *ε* 73 násl. *ἔνθα κ' ἔπειτα καὶ ἀθάνατός περ ἐπελθὼν θηήσαιτο ἰδὼν καὶ τερφθείη φρεσὶν ἦσιν*.

Musíme-li tedy uznati, že *ὅς* ve formuli *φρεσὶν ἦσι* také tu, kde k III. osobě se vztahuje, bývá bezvýznamným a zbytečným přídavkem, proč bychom nechtěli to uznati a připustiti také ve formuli *φρεσὶ σῇσι*?

*) Není nemožná, pravím, poněvadž zajisté podařilo se Brugmannovi dokázati, že Aristarchos a Aristarchovci tuto snahu měli, z homerských básní doklady užívání zájmena III. osoby o I. a II. osobě vymýtiti. Ale *kde* a *kolikrát* se to stalo, o tom s jistotou nelze nic tvrditi.

Digitized by Google

b) Lze dokázati, že by také ἦσι, kdybychom toto zájmeno dle Brugmannovy hypothese chtěli místo σῇσι do textu vložiti, bylo leckde, ba ve většině míst, bezvýznamné a zbytečné. Tak na př. *A* 297 *ἄλλο δέ τοι ἐρέω, σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο ἦσι* by nemohlo znamenati »ty pak do *vlastní* mysli to vlož«, poněvadž není pražádné příčiny k tomu, aby tento moment zde byl tak důrazně vytčen Musili bychom tedy přestati na tom výkladu, že ἦσι má *slabý* význam *svůj* (místo tvůj) a že by to bylo asi tak řečeno, jako když my pravíme: »Ulož to v mysli své« nezamýšlejíce při tom žádného důrazu. Tedy *bezvýznamnost* v jednom i v druhém případě, nechť podržíme rukopisné σῇσι čili čteme ἦσι. Rovněž tak *Δ* 39. Totéž platí o *Ξ* 220 násl. *οὐδέ σέ φημι | ἄπρηκτόν γε νέεσθαι, ὅτι φρεσὶ σῇσι μενοινᾷς.* Také *Π* 36 násl. bylo by nápadné, kdybychom čtli ἦσι ve významu »vlastní«: *εἰ δέ τινα φρεσὶ ἦσι θεοπροπίην ἀλεείνεις, | καί τινά τοι πὰρ Ζηνὸς ἐπέφραδε πότνια μήτηρ, | ἀλλ' ἐμέ περ πρόες ὤχ', ἅμα δ' ἄλλον λαὸν ὄπασσον | Μυρμιδόνων, ἵν πού τι φόως Δαναοῖσι γένωμαι.* »*Ve vlastní mysli*« dalo by se zde na př. v tom případě ospravedlniti, kdyby Achilleus byl samoten znal nějakou věštbu, jiným neznámou, kterou před jinými tajil. Ale verše *Π* 36—45 = *Δ* 794—803 (s příslušnými změnami), a již Nestor pravil Patroklovi *εἰ δέ τινα φρέσιν ἦσι θεοπροπίην ἀλεείνει* atd. Nestor narážel těmi slovy patrně na touž věštbu, o níž Achilleus *I* 410 násl. se zmiňuje: *μήτηρ γάρ τέ μέ φησι, θεὰ Θέτις ἀργυρόπεζα, | διχθαδίας κῆρας φερέμεν θανάτοιο τέλοσδε. | εἰ μέν κ' αὖθι μένων Τρώων πόλιν ἀμφιμάχωμαι, | ὤλετο μέν μοι νόστος* atd. Věštba ta nebyla tedy od Achillea tajena, byla Achaiům známa, a proto by *φρεσὶ ἦσι* nemohlo znamenati »ve *vlastní* mysli«, nýbrž ἦσι by zase musilo míti význam slabý, a bylo by tedy tak *bezvýznamné* jako σῇσι.

ι 21 násl. praví Odysseus

ναιετάω δ' Ἰθάκην εὐδείελον· ἐν δ' ὄρος αὐτῇ,
Νήριτον εἰνοσίφυλλον ἀριπρεπές· ἀμφὶ δέ νῆσοι
πολλαὶ ναιετάουσι μάλα σχεδὸν ἀλλήλῃσιν,
Δουλίχιόν τε Σάμη τε καὶ ὑλήεσσα Ζάκυνθος.
αὐτὴ δὲ χθαμαλὴ πανυπερτάτη εἰν ἁλὶ κεῖται
πρὸς ζόφον, αἱ δέ τ' ἄνευθε πρὸς ἠῶ τ' ἠέλιόν τε,
τρηχεῖ', ἀλλ' ἀγαθὴ κουροτρόφος· οὔ τοι ἐγώ γε
ἧς γαίης δύναμαι γλυκερώτερον ἄλλο ἰδέσθαι

Toto místo nikdo kromě Düntzera*) nepokládá za porušené nebo interpolované; ale ovšem obyčejně vykladatelé *ἧς γαίης* vykládají »vlastní země, vlasť,« aby nemusili uznati, že *ἧς* zde = *ἐμῆς*. Já uznávám, že ve verši 34 násl.

ὡς οὐδὲν γλύκιον ἧς πατρίδος οὐδὲ τοκήων
γίγνεται, εἴπερ καί τις ἀπόπροθι πίονα οἶκον
γαίῃ ἐν ἀλλοδαπῇ ναίει ἀπάνευθε τοκήων

ἧς πατρίδος jest *všeobecně* řečeno o *domovině*; avšak ve verši 28 nemůžeme *ἧς γαίης* takto vykládati, poněvadž tomu výkladu brání jednak sloveso *ἰδέσθαι*,

*) Düntzer ve svém školním vydání píše *τῆς γαίης* = *ταύτης*, což právem Brugmann (Ein Problem, str. 65) trpce kárá.

Digitized by Google

jednak celý kontext. *Ἰδέσθαι* znamená, »uzříti«, a nemůže tedy býti zde myšlénka všeobecná, asi tohoto způsobu »já nemohu shledati nic sladšího pro člověka než vlasť«; nýbrž *ἧς γαίης* znamená určitou vlasť. Tomu také nasvědčují předcházející verše, kteréž jsem proto úmyslně uvedl.

Hes. Erga 381 *σοὶ δ' εἰ πλούτου θυμὸς ἐέλδεται ἐν φρεσὶν ἦσιν, ὥδ' ἔρδειν*

Příklady z pozdější doby jsou ještě hojnější. Srv. na př.

Apoll. Rhod. IV, 10, 14 násl.

γουνοῦμαι, βασίλεια· σὺ δ' ἵλαθι, μηδέ με Κόλχοις
*ἐκδῴης ᾧ πατρὶ κομιζέμεν**)

Apoll. Rhod. IV, 1036 násl.

ἦδ' ἐγώ, ἣ πάτρην τε καὶ οὓς ὤλεσσα τοκῆας

Theokr. 10, 1 násl.

ἐργατίνα βουκαῖε, τί νῦν ᾠζυρὲ πέπονθεις;
οὔθ' ἑὸν ὄγμον ἄγειν ὀρθὸν δύνᾳ, ὡς τὸ πρὶν ἀγες.

Theokr. 17, 50

ἐς ναὸν κατέθηκας, ἑᾶς δ' ἀπεδάσσαο τιμᾶς

Theokr. 22, 173

*Ἴδας μὲν καὶ ὅμαιμος ἑός,***) *κρατερὸς Πολυδεύκης,*
χεῖρας ἐρωήσουσιν ἀποσχομένω ὑσμίνης

Theokr. 24, 35 násl.

ἄνσταθ' Ἀμφιτρύων· ἐμὲ γὰρ δέος ἴσχει ὀκνηρόν·
*ἄνστα, μηδὲ πόδεσσιν ἑοῖς ὑπὸ σάνδαλα θείης.****)

Apoll. Rh. II, 633 násl.

σὺ δ' εὐμαρέως ἀγορεύεις,
οἷον ἑῆς ψυχῆς ἀλέγων ὕπερ

Apoll. Rh. III, 140

ἀτὰρ εἴ μιν ἔασ ἐνὶ χερσὶ βάλοιο

Apoll. Rh. III, 1041

οὐδ' αὐτὸς κατὰ κόσμον ἑοῖς ἑτάροισι πελάσσῃς

Srv. dále ještě tato místa:

ἑός nebo *ὅς* = *ἐμός* Kallim. hymn. in Dian. 103, Apoll. Rhod. II, 226, 776; IV, 1015, 1036. U pozdních básníkův epických: Quint. Smyrn. VIII, 440.

---

*) Zde jest *ᾧ πατρί* = mému otci. Tato vazba jde, abych tak řekl, ještě dále než vazba česká; neboť *ᾧ* nevztahuje se zde k podmětu obsaženému v slovese *ἐκδῴης* (není to = *tuo* patri), nýbrž k I. osobě *με*.

**) Také zde jest vazba velmi neobyčejná.

***) Že se jevila snaha, toto užívání zajmena *ἑός* místo zájmena první nebo druhé osoby změniti ve vazbu obyčejnou, jest důležitou podporou Brugmannova mínění, že leckteré doklady této vazby zanikly. Tak na př. na tomto místě jest místo *ἑοῖς* vulgata *σοῖς*. U Theokrita 22, 173 jest místo *ἑός* vulgata *ἐμός*. U Theokrita 17, 50 jest varianta *σᾶς* místo *ἑᾶς* atd. Téměř všude vyskytují se pokusy, odstraniti vazbu *nepohodlnou*.

Digitized by Google

ἑός nebo ὅς = σός Apoll. Rh. II, 634; III, 140, 511, 1041. U pozdních básníkův epických: Quint. Smyrn. II, 609; III, 634; VII, 294; IX, 18, 55; VII. 305.

Ἑός = ἡμέτερος nebo ὑμέτερος

U Homera vyskytuje se pouze jeden zjištěný příklad, totiž δ 190 násl., kde Peisistratos, syn Nestorův, praví

> Ἀτρεΐδη, περὶ μὲν σὲ βροτῶν πεπνυμένον εἶναι
> Νέστωρ φάσχ' ὁ γέρων, ὅτ' ἐπιμνησαίμεθα σεῖο
> οἵσιν ἐνὶ μεγάροισι καὶ ἀλλήλους ἐρέοιμεν.

Zde οἵσιν = nostris; srv. str. 72. Kromě toho domnívá se Brugmann, že ještě na dvou místech má se ὅς = ἡμέτερος v text uvésti, a na jednom místě ὅς = ὑμέτερος.

β 205 násl. čte se
> ἡμεῖς δ' αὖ ποτιδέγμενοι ἤματα πάντα
> εἵνεκα τῆς ἀρετῆς ἐριδαίνομεν, οὐδὲ μετ' ἄλλας
> ἐρχόμεθ', ἃς ἐπιεικὲς ὀπυιέμεν ἐστὶν ἑκάστῳ.

Scholia HMQR: ὁ Ἀρίσταρχος λείπειν φησὶ τὸ ἄρθρον, ἵν' ᾖ εἵνεκα τῆς ταύτης ἀρετῆς. Ἰακὸν δέ τὸ ἔθος εἶναι. Ἀριστοφάνης δὲ ὑπώπτευε τὸν στίχον, νεωτερικὸν λέγων ὄνομα τὸ τῆς ἀρετῆς. πιθανὸν δὲ συναθετεῖν αὐτῷ καὶ τὸν πρὸ αὐτοῦ καὶ τὸν μετ' αὐτόν Schol. S. ἕνεκα τῶν ἀρετῶν αὐτῆς ἐρίζομεν. τὰ κοσμοῦντα αὐτὴν πάντως λέγει. Novější vykladatelé přidržují se zde obyčejné mínění Aristarchova a uvádějí jakožto doklady *I* 133 μετὰ δ' ἔσσεται ἣν τότ' ἀπηύρων, | κούρη Βρισῆος· ἐπὶ δὲ μέγαν ὅρκον ὀμοῦμαι | μή ποτε τῆς εὐνῆς ἐπιβήμεναι ἠδὲ μιγῆναι. | Zde a rovněž tak *T* 176 (= *I* 133 a 275) jest zcela zřejmo, že τῆς = ταύτης. Avšak právem podotýká Brugmann (str. 51), že tato místa se liší od β 206; neboť β 206 není pravděpodobný výklad τῆς = ταύτης, poněvadž předchází předložka εἵνεκα. Já souhlasím s Brugmannem, že se τῆς má změniti v ἧς, ale nemohu toto ἧς s Brugmannem vyložiti ve smyslu εἵνεκα ἡμετέρης ἀρετῆς. Výklad Brugmannův »wir bleiben weiter und erheben Ansprüche kraft *unserer* ἀρετή und werben nicht um andere, wie sie für jeden zu haben wären« zdá se mi býti nemožným, poněvadž *kontext* patrně jest ten, že záletníci za příčinou vynikajících vlastností Penelopiných nevyhledávají jiného sňatku, nýbrž právě o *Penelopu* se ucházejí. Tuto ἀρετή důraznými slovy Telemachos připomíná φ 107 násl. οἵη νῦν οὐκ ἔστι γυνὴ κατ' Ἀχαιΐδα γαῖαν, | οὔτε Πύλου ἱερῆς οὔτ' Ἄργεος οὔτε Μυκήνης. | καὶ δ' αὐτοὶ τό γε ἴστε· τί με χρὴ μητέρος αἶνον; | Já přijímaje ἧς místo τῆς myslím, že toto ἧς vztahuje se k Penelopě = *eius*, poněvadž Aristarchos tomu, čeho kontext zde vyžaduje, zajisté dobře porozuměl.

Brugmann (str. 47) dále míní, že π 149 násl místo τοῦ má se čísti οὑ = ἡμετέρου:

> εἰ γάρ πως εἴη αὐτάγρετα πάντα βροτοῖσιν,
> πρῶτόν κεν τοῦ πατρὸς ἑλοίμεθα νόστιμον ἦμαρ.

Že se zde nemůže τοῦ vyložiti praeparativně *eius*, sc. *patris*, jak někteří vykladatelé se domýšlejí, pokládám za jisté. Také nemůže τοῦ býti členem.

Digitized by Google

Ale také Brugmannova změna *σΰ* a výklad *ὑμετέρου* se mi nezamlouvá. Myslím, že místo *τοῦ* má se čísti *τοι*.

A 142, kde Agamemnon synům Antimachovým praví

νῦν μὲν δὴ τοῦ πατρὸς ἀεικέα τίσετε λώβην

pokládám Zenodotovo čtení *οὗ* (= *ὑμετέρου*) místo *τοῦ* za správné. Aristonikos *ἡ διπλῆ, ὅτι Ζηνόδοτος γράφει οὗ πατρός.*

Apoll. Rh. IV, 202 násl.

νῦν δ' ἐνὶ χερσὶν
παῖδας ἑοῦς (nostros) *πάτρην τε φίλην γεραρούς τε τοκῆας*
ἴσχομεν

Apoll. Rh. II 332 násl.

ἀλλ' εὖ καρτύναντες ἑαῖς (vestris) *ἐνὶ χερσὶν ἐρετμὰ,*
τέμνεθ' ἁλὸς στεινωπόν.

Apoll. Rh. III 265 násl.

τί δέ κεν πόλιν Ὀρχομενοῖο,
ὅστις ὅδ' Ὀρχομενός, κτεάνων Ἀθάμαντος ἔκητι
μητέρ' ἐὴν (vestram) *ἀχέουσαν ἀποπρολιπόντες ἴκοισθε;*

Srv. Apoll. IV, 1384 *ὅς* = *ὑμέτερος*. Qu. Smyrn. II, 28, 49; VIII, 455; XIII, 344; I, 468; XIII, 282, 507. Orf. Arg. 894, 943.

Σφέτερος = *ἐμός.*

Theokr. 25, 162 násl.

ξεῖνε, πάλαι τινὰ πάγχυ σέθεν πέρι μῦθον ἄκουσας
ὡσεί περ σφετέρῃσιν ἐνὶ φρεσὶ βάλλομαι ἄρτι

Σφέτερος = *σός.*

Theokr. 22, 67 *πὶξ διατεινάμενος σφετέρῃς μὴ φείδεο τέχνης* (nešetř *svého* umění).

Σφέτερος = *ἡμέτερος.*

Apoll. Rh. IV, 1353 násl. *θεαί μ' ἐκέλοντο*
αὐτόν τ' ἐγρέσθαι ἀνά θ' ὑμέας ὄρσαι ἰόντα·
μητέρι δὲ σφετέρῃ μενοεικέα τῖσαι ἀμοιβήν,
ὧν ἔκαμεν δηρὸν κατὰ νηδύος ἄμμε φέρουσα.

Srv. *σφεός* = *ἡμέτερος* Apoll. Rh. I, 872; *σφός* = *ἡμέτερος* Orf. Arg. 1149

Σφέτερος = *ὑμέτερος.*

Hes. Erga 1 násl.

Μοῦσαι Πιερίηθεν ἀοιδῇσι κλείουσαι,
δεῦτε, Διὶ ἐννέπετε σφέτερον πατέρ' ὑμνείουσαι

svého otce velebíce.

Digitized by Google

Apoll. Rh. 1327 násl. praví bohyně:

δή ῥα τότε σφετέρῃ ἀπὸ μητέρι τίνετ' ἀμοιβήν,
ὥν ἕκαμεν θηρὸν κατὰ νηδύος ὕμμε φέρουσα.

své matce odměňte se; srv. verš 1353 násl., které se k těmto vztahují; tam *μητέρι σφετέρῃ* = matri nostrae.

Σφωΐτερος.

Nejstarší doklad tohoto zájmena přivlastňovacího nalezá se v Iliadě *A* 216.

χρὴ μὲν σφωΐτερόν γε θεὰ ἔπος εἰρύσσασθαι.

Zde znamená *σφωΐτερος* »co vám oběma patří«. V pozdější době však *σφωΐτερος* vyskytuje se také ve významu »*co jim oběma* patří«. Apollon. de pronom. *καὶ ἀπ' αὐτῆς* (totiž od zájmena *σφῶϊν*) *κτητικὴν παρ' Ἀντιμάχῳ εἰρῆσθαι ἐπὶ Τυδέως καὶ Πολυνείκους τὸ »σφωϊτέρην οἰζύν« καὶ διὰ τῆς δευτέρας Ἐτεοκλέους καὶ Πολυνείκους τὸ »σφωΐτερον μῦθον« ἑαυτοῖς ἐναντιοῦται.* — Nevím, zdali sluší toto užívání nazvati *zneužíváním;* neboť ačkoli homerské *σφωΐτερος* jest zájménem přivlastňovacím *druhé* osoby dvojného čísla, může předce také od dualu třetí osoby též utvořeno býti *σφωΐτερος*; neboť *οἵ* v dualu má genetiv a dativ *σφῶϊν*, akkusativ *σφωέ*, jako dual druhé osoby jest *σφώ σφῶϊν.*

Naproti tomu ovšem jeví se rozhodné zneužívání na nedorozumění se zakládající, když v pozdější době se nalezá

σφωΐτερος = *ἑός*
σφωΐτερος = *σός.*

Apoll. Rh. I, 643

Αἰθαλίδην, τῷπερ τε μέλεσθαι
ἀγγελίας καὶ σκῆπτρον ἐπέτρεπον Ἑρμείαο
σφωϊτέροιο τοκῆος

nebo Apoll. Rh. II, 544 *σφωϊτέρους ἐνόησε δόμους* myslil na svůj dům.

Theokr. 25, 55 *ὧδε γὰρ Αὐγείης σφωϊτέρῳ σὺν παιδὶ χθιζὸς εἱλήλουθεν.*

Apoll. Rh. III. 395 Iason praví Aietovi:

πρόφρονές εἰμεν Ἄρηϊ θοὴν ἀποτῖσαι ἀμοιβήν,
εἴτ' οὖν Σαυρομάτας γε λιλαίεαι, εἴτε τιν' ἄλλον
δῆμον σφωϊτέροισιν ὑπὸ σκήπτροισι δαμάσσαι.

Alexandrijští básníci leckdy starých epických tvarů užívali nerozumějíce jim dostatečně; do sbírky dokladů tohoto zjevu patří toto chybné užívání zájmena *σφωΐτερος*. To se mohlo tím spíše státi, poněvadž nejen tento tvar *σφωΐτερος* byl již mrtvým slovem, nýbrž vůbec dual v době alexandrijské zmizel. Analogie toho objevuje se nám v pozdní době také na př. u tvaru *τῶιν*. Poněvadž dual zmizel, mohlo se státi a stalo se skutečně, že pozdější spisovatelé, když mrtvých tvarů dvojného čísla užívali, leckdy nesprávně jich užívali, jako Quintus Smyrnaeus dualu *νωϊν* chybně užil ve smyslu *ἡμῖν*.

Digitized by Google

Srv. I, 212 násl.

τίς δὴ Τρῶας ἄγειρε μεθ' Ἕκτορα δηωθέντα,
οὓς φαμὲν οὐκέτι νῶϊν ὑπαντιάσειν μεμαῶτας;

kde zcela chybně νῶιν místo ἡμῖν jest položeno.

Podobně u téhož Quinta I, 366 násl.

καί μιν ὅτω
σήμερον Ἀργείοισι φόνον στονόεντα βαλέσθαι,
νῆάς τ' ἐμπρήσειν ὁλοῷ πυρί, τῇσι πάροιθεν
ἦλυθον ἐς Τροίην, νῶιν κακὰ πολλὰ φέροντες.

Zcela chybně jest také zde νῶιν místo ἡμῖν.

Zájmena ukazovací.

Rozdílné užívání zájmen hic, iste, ille v latině.

Rozdíl tří zájmen ukazovacích *hic, iste, ille* jest v latině způsobem velmi krásným a jasným vyznačen. Při rozlišování významu těchto tří zájmen latinských lze říci, že *hic* jest zájmenem ukazovacím *první* osoby, *iste* zájmenem ukazovacím *druhé* osoby, *ille* zájmenem ukazovacím *třetí* osoby. *Hic* poukazuje totiž k předmětům, které jsou v oboru mluvící osoby, v oboru *mém* anebo které *já*, osoba mluvící, v obor svůj zahrnuji. *Iste* naznačuje předměty v oboru druhé osoby se nalezající aneb v tento obor potahované. *Ille* pak naznačuje předměty, které ani v oboru 1. osoby, ani v oboru 2. osoby se nenalezají, nýbrž které v obor třetí, cizí osoby patří.

Rozsáhlost oboru těchto zájmen ukazovacích jest ovšem velmi měnivá. Tak na př. *já, osoba mluvící*, mohu dle své vůle, dle svého názoru obor 1. osoby zúžiti nebo rozšířiti. *Já* mohu zájmenem *hic* naznačiti údy svého těla nebo věci, které v rukou držím, nebo věci, které jsou u mne, přede mnou v menší neb větší vzdálenosti, ale které v svůj obor potahuji. Mohu užiti zájmena *hic* o místnosti, v které se nalezám, ale také o městě, v kterém bydlím (o zdejším městě), nebo také o vlasti, v které žiji, ba o celé Evropě anebo i o celé zemi.

Naproti tomu latinské *iste* aspoň v přesné latině vždycky se vztahem k 2. osobě se klade, jak jsem se snažil dokázati ve svých »Untersuchungen auf dem Gebiete der Pronomina, besonders der lateinischen« v dubnovém sešitu 1870 zasedacích zpráv cís. Akademie věd (zvláštní otisk str. 55 násl.).

Že *ille* o třetí osobě se klade, uznává se všeobecně. Předmět zájmenem ille naznačený pokládá osoba mluvící za vzdálený, nenalezající se ani v oboru 1., ani v oboru 2. osoby. Ovšem rozhoduje zde opět libovůle a subjektivný názor mluvící osoby o tom, má-li se co za vzdálené pokládati. Ve skutečnosti může se něco, co v mnohem větší vzdálenosti jest, naznačiti zájmenem *hic*, a něco, co ve skutečnosti mnohem bližší jest, zájmenem *ille*.

Digitized by Google

Doklady toho, že v latině význam těchto tří zájmen ukazovacích souvisí s vymezením oboru 1., 2., 3. osoby jsou velmi hojné.

Hic.

a) Často mluvící osoba sebe samu naznačuje zájmenem *hic*. Plaut. Curc. II, 1, 33 vah, solus *hic homost* qui sciat divinitus. Trin. V, 1, 1 *hic homost* (= ego) omnium hominum praecipuos. Ter. Heaut. II, 3, 115 hic si quid nobis forte adversi evenerit, tibi erunt parata verba, *huic homini* (= mihi) verbera. Andr. II, 1, 10 tu si *hic* sis, aliter sentias. Ad. V, 7, 8 vin' tu huic seni auscultare? Horat. Sat. I, 9, 47. Ovid. Met. V, 221 násl. nihil, o fortissime, praeter *hanc* animam concede mihi; tua cetera sunto.*)

b) Mluvící osoba naznačuje zájmenem hic údy svého těla, nebo věci, které má na sobě, při sobě, před sebou atd., zkrátka věci, které potahuje v obor svůj, nebo to, nač osoba mluvící poukazuje. Haec manus jest = tato má ruka, haec domus = tento můj dům nebo = tento dům, na který ukazuji. Plaut. Most. II, 2, 23 hasce ambas foris.

Sem patří také známé *hoc habet* o ráně, kterou gladiator protivníkovi svému zasadí. Plaut. Rud. IV, 4, 99 *hoc habet*: solutust. Srv. naše: *Tu máš*. V přeneseném smyslu Plaut. Most. III, 2, 26 tempus nunc est senem hunc alloqui mihi; *hoc habet;* repperi qui senem ducerem. Také u Vergilia Aen. XII, 296 desuper altus equo graviter ferit atque ita fatur: *Hoc habet.*

Dále sem patří deiktické *huius*. Ter. Ad. II, 1, 9 tu quod te posterius purgas, hanc iniuriam mihi nolle factum esse, *huius* non faciam = ani *tolik* toho si nevážím (což jest provázeno posunkem, jako lusknutím prstů a znamená = nauci, flocci hoc faciam).

c) Rovněž tak jest vztah k 1. osobě v hojných případech zřejmý ve významu *časovém*. *Hic dies* = tento den, kdy já mluvím = dnešní den. *Hodie* = dnes, heute; v českém i v německém slově jest rovněž tak jako v latině zájmeno ukazovací vztahující se k 1. osobě obsaženo.

Plaut. Trin. II, 4, 83 coena *hac annona* est sine sacris hereditas = při této drahotě, která jest v době, kdy já tato slova pronáším. Varro R. R. I, 13, 6 si potius ad *antiquorum* diligentiam quam ad *horum* luxuriam dirigas aedificationem. Naproti *starým* jsou položeni *hi,* t. j. lidé žijící v *této* době, v době, kdy mluvící osoba žije. Plaut. Pers. 712 ne *hic* tibi dies inluxit lucrificabilis.

Zvláště hojné doklady tohoto významu časového (*hoc* = to co *nyní*, *za naší doby* jest a jak to za našich dnů jest) vyskytují se u Livia, kterýž spisovatel vůbec v v hojném užívání zájmena *hic* si liboval. Srv. I, 5 iam tum in Palatino monte *Lupercal hoc* fuisse ludicrum ferunt; I, 42 tum classes

*) Tak také zajisté správné jest čtení u Ovidia Met. V, 27 nunc sine, qui petiit, per quem *haec* non orba senectus, ferre (toto moje stáří), kde někteří kritikové *haec* vyloučiti chtěli; ale toto *haec* dodává slovům větší jakousi dojemnost.

Digitized by Google

centuriasque et *hunc* ordinem ex censu descripsit (hunc ordinem = qui nunc est) I, 55 summam pecuniae... nullius ne *horum* quidem magnificentiae operum fundamenta non exsuperaturam.

Iste.

Dle výkladu, jejž jsem podal ve spise svrchu zmíněném (Untersuchungen auf dem Gebiete der Pronomina atd.) str. 55 násl. lze v latině doby staré a doby klassické vždycky vztah jakýsi k 2. osobě vystihnouti. Tento vztah jest ovšem leckdy poněkud zakryt; ale při bedlivém pozorování kontextu lze tento vztah předce poznati. Proto vyslovil jsem na str. 61 zmíněného svého spisu mínění, že druhá část zájmena iste nesouvisí se zájmenem ukazovacím 3. osoby *ta*, nýbrž se zájmenem *druhé* osoby, jako ono *te*, které se nalezá v *tute*.

Za základ musí se při úvaze o významu zájmena *iste* položiti příklady, v nichž vztah k 2 osobě jest zcela zřejmý a nepopíratelný. Srv. význam příslovce *istic*, které znamená = tam, kde ty jsi, *istinc* = odtud, kde ty jsi. Srv. dále Plaut. Pseud. V, 2, 8 quae *istaec* audaciast, te sic interdius cum corolla ebrium incedere? (= tato tvá smělost). Curc. 419 *istum* quem quaeris, ego sum. Bacch. III, 6, 32 quid *istuc* est = co ty pravíš.

Že také v době Ciceronově tento vztah k 2. osobě velmi živě cítěn byl, dokazují *nesčíslné* příklady v Ciceronových spisech se nalezající, jako Fin. V, 26, 76 nonne meministi mihi licere probare *ista*, quae sunt *a te* dicta? Zvláště důležitá jest v této příčině obvyklá formule *sunt ista* = jest tomu tak, jak *ty* pravíš; na př. Cic. Acad. I, 3 tum ego: sunt, inquam, *ista*, Varro.

Na základě takových zcela zřejmých a důrazných dokladů jsme oprávněni také v jiných případech, kde tento vztah k 2. osobě není hned na první pohled na jevě, kontext zkoumati a z tohoto kontextu úsudek si utvořiti. A v této příčině jsem ve spise svrchu uvedeném celou řadu příkladů poučných uvedl. Tak jsem vyložil Cic. Brut. 33, 125, de orat. II, 56, 227, Cat. II, 8, 18 atd.

Ille.

Že Římané při užívání tohoto zájmena vztah k třetí, cizí osobě a ponětí vzdálenosti za věc podstatnou a důležitou pokládali, a že tedy zájmena toho v tom významu užívali, který našemu zájmenu *onen* přísluší, jest všude zřejmo. Ovšem také zde zase záleží mnoho na subjektivném názoru a na libovůli mluvící osoby nebo na porovnání s předmětem bližším. Předmět, který ve skutečnosti místem nebo časem není velmi vzdálen, může předce zájmenem *ille* naznačen býti, není-li od osoby mluvící ani v obor 1. osoby ani 2. osoby potahován. Tak na př. u Plauta Trin. prol. 6 nunc igitur primum quae ego sim et quae *illaec* siet, huc quae abiit intro, dicam. *Illaec* naproti *ego*.

a) *Ille* o tom, co místem jest vzdáleno; na př. Plaut. Most. II, 1, 51 ita *ille* faxit Juppiter. Bacch. IV, 4, 48 si tu *illum* solem sibi solem esse dixeris,

Digitized by Google

se illum lunam credere esse. *Haec urbs* = toto město, zdejší město; *ista urbs* = to město, v kterém ty bydlíš; *illa urbs* = ono město.

b) o tom, co časem jest vzdáleno, na př. ille Socrates, ille Epaminondas, při čemž se často přidružuje ponětí »známý, slavný, na slovo vzatý«, o čemž níže bude jednáno.

c) Rozdíl mezi *hic* a *ille* přichází zvláště v těch případech důrazně na jevo, kde se obě zájmena vedle sebe nalezají. Verg. Aen. IV, 675 *hoc illud*, germana, fuit? = tento účel, který se *nyní* objevuje, měly tedy ony *dřívější* přípravy? Verg. Aen. VII, 255 *hunc illum* fatis externa ab sede profectum | portendi generum paribusque in regna vocari | auspiciis. Již *dříve* znameními a věštbami hlásáno bylo, že přijde cizí zeť; *nyní* se to naplňuje a tento jest onen. Ter. Andr. I, 1, 98 atat *hoc illud* est, *hinc illae* lacrimae, *haec illast* misericordia.

V řečtině Arist. Ach. 41 *τοῦτ' ἐκεῖνο οὐ'γὼ 'λέγον*. Eur. Med. 98 *τόδ' ἐκεῖνο, φίλοι παῖδες, μήτηρ κινεῖ καρδίαν* = *ted* je tu to, čeho jsem se *dříve* stále obávala.

V češtině také lze říci: *to bylo ono* (v mluvě lidu: to bylo vono, ale také se praví: *to* je *ta* moudrost, *to* je *to*). — Zvláště pozoru zasluhuje, že rčení »*to* je *to*, *to* jsou *ty* věci« v mluvě lidové se užívá, když naznačují se překážky, které záměru překážejí. Mysleme si na př. rozmluvu: A. Rád bych mu půjčil, kdybych sám měl peníze. B. *To* je *to* (*to* jsou *ty* věci).

d) Rovněž tak zřejma jest protiva mezi minulostí, zájmenem *ille* naznačenou a mezi přítomností v těchto případech, v nichž *ille* spojeno se zájmenem *ego, tu*. Ovid. Trist. V, 7, 55 *ille ego* Romanus vates, ignoscite Musae, Sarmatico cogor plurima more loqui, protiva minulosti, v které Ovidius v Římě básnil, a smutné přítomnosti.

e) Důležité jest pravidlo (kteréž ovšem není bez výjimek), že v řeči nepřímé *ille* tu se klade, kde by v řeči přímé *hic* musilo býti. U Sallustia Jug. 49 čteme v řeči nepřímé, že Jugurtha svým vojínům pravil: proinde parati intentique essent signo dato Romanos invadere: *illum* diem aut omnis labores et victorias confirmaturum aut maxumarum aerumnarum initium fore. Utvoříme-li si z této oratio obliqua řeč přímou, jak ji Jugurtha sám proslovil, zněla by slova Jugurthova: proinde parati intentique este signo dato Romanos invadere; *hic dies* aut omnis labores et victorias confirmabit aut maxumarum aerumnarum initium erit. *Hic dies* jest přítomný den, kdy Jugurtha mluvil. Avšak když o tom vypravuje dějepisec Sallustius jakožto o věci *minulé*, nastupuje právem na místo zájmena přítomnosti *hic* zájmeno minulosti *ille*. Liv. III, 61 consul... Romanos meminisse iubebat *illo* die primum liberos pro libera urbe Romana pugnare; V, 21 Veientes ignari... se ultimum *illum* diem agere.

Také *is* se někdy v řeči nepřímé vyskytuje tu, kde by v řeči přímé *hic* bylo. Liv. XXII, 30, 9 nam biennio ante adeo et duces Romanos et milites spreverant, ut vix cum eadem gente bellum esse crederent, cuius terribilem *eam* famam a patribus accepissent. Výrok Poenův přímý by byl: Eademne

Digitized by Google

gens est, cuius terribilem *hanc* famam a patribus accepimus?*) XXVI, 27, 11 publicas inimicitias... futuras, quoad *eo* animo esse erga populum Romanum sciret. Caes. B. Gall. I, 20, 4

f) Také ve spojení *hic et ille* jest na jevě, že Římané v zájmeně ille ponětí vzdálenosti živě cítili, jako my ve spojení *ten a onen*, Němci ve spojení *der und jener*. Cic. Verr. Act. II, 1. 20, 53 non dicam illinc *hoc* signum ablatum esse *et illud;* hoc dico, nullum te Aspendi signum, Verres, reliquisse. *Hic et ille* znamená = ten a onen, leckteří. *Při tom se dvěma krajními body naznačuje*, že jest více předmětů než jeden. Béře se tu nejbližší předmět, *hic*, a pak vzdálený předmět, *ille*, a takovýmto přeskakováním jaksi symbolicky se naznačuje »leckteří, několik, různí«. Srv. Byl. Math. předml. 8: Častokrát mnozí velice se tomu diví, proč *tato aneb ona* bylina nepůsobí díla a skutku svého.

Užívání zájmen ukazovacích ὅδε, οὗτος, ἐκεῖνος v řečtině.

V řečtině není rozdělení ukazovacích zájmen ὅδε, οὗτος, ἐκεῖνος na tři skupiny dle vztahu k 1., 2., 3. osobě tak důrazně a důsledně provedeno, jako v latině. Rozdíl zřejmý a důrazný jest mezi ὅδε, οὗτος s jedné a ἐκεῖνος s druhé strany; ὅδε i οὗτος naznačuje to, co jest blízké aneb co subjektivně za blízké se pokládá; ἐκεῖνος pak má v sobě ponětí vzdálenosti, jako latinské *ille*. Ale mezi ὅδε a οὗτος není *obyčejně* rozdílu takového jako mezi *hic* a *iste*, nýbrž lze říci, že často ὅδε i οὗτος shodují se s latinským *hic*.

Ὅδε ovšem často, ba převahou naznačuje vztah k 1. osobě; ale u zájmena οὗτος lze určitý takový vztah k 2. osobě, jaký jest u lat. *iste*, jen v případech poměrně řídkých dokázati. Tak na př. při oslovení 2. osoby Sof. Ai. 71 násl. οὗτος, σὲ τὸν τὰς αἰχμαλωτίδας χέρας | δεσμοῖς ἀπευθύνοντα προσμολεῖν καλῶ· | Αἴαντα φωνῶ· στεῖχε δωμάτων πάρος, pak tamtéž 89 ὦ οὗτος, Αἴας, δεύτερον σε προσκαλῶ.

Podobný vztah k 2. osobě, jaký *iste* často naznačuje, lze někdy u οὗτος pozorovati v příkladech podobných jako Plat. Gorg. 489 B οὗτοσὶ ἀνὴρ οὐ παύσεται φλυαρῶν. Tato slova Kallikleova vztahují se k Sokratovi přítomnému, s nímž Kallikles rozmlouvá. I mohl zajisté Kallikles Sokrata také zájmenem ὅδε naznačiti. Ale Kallikles obrací se zde k ostatním osobám přítomným a mluví s pohrdáním o Sokratovi jako o 3. osobě, kterou však osoby od Kalliklea oslovené (2. osoby) před sebou mají a jehož slova od Kalliklea za pouhé tlachání pokládaná slyší = ten člověk, kterého tu před sebou vidíte a který před vámi mluví, nepřestane žvastati.

Také můžeme ještě v několika jiných případech, o nichž níže se zmíním, οὗτος s *iste* srovnati, ale všech těch příkladů jest předce *poměrně jen malý počet*.

Naproti tomu velmi důrazně a rozhodně v řečtině vystupuje v popředí tento rozdíl zájmen ὅδε a οὗτος.

---

*) Není tedy potřebí, *eam* konjekturou měniti, jako Perizonius navrhoval *tam* terribilem famam, nepřihlížeje k rozdílu řeči nepřímé a přímé.

Digitized by Google

a) ὅδε a rovněž tak příslovce τῇδε, ἐνθάδε naznačuje předmět, který jest můj nebo který patří v můj obor nebo na který já ukazuji, nebo v časovém významu ukazuje v před na to, co následuje a jest v nejbližší budoucnosti, která s přítomností takřka souvisí.

b) οὗτος (a rovněž tak příslovce ἐνταῦθα) ukazuje zpět na to, co bylo dříve připomenuto a co jest z dřívějšího připomenutí známo.

Τῇδε nebo ἐνθάδε znamená *zde*, ταύτῃ nebo ἐνταῦθα = *tam t. j. na místě dříve připomenutém a známém;* ἐκεῖ v *oné* krajině; také znamená ἐκεῖ = na *onom* světě; srv. na př. Plat. Apol. 40 E, 41 A.

Zvláště ostře přichází na jevo rozdíl mezi ὅδε a οὗτος na těch místech, kde obě zájmena vedle sebe jsou anebo tu, kde řeč následující uvedena jest zájmenem τάδε, po řeči pak poukazuje se vzpět na řeč právě uvedenou. Platon Men. 93 B εἰ διδακτόν ἐστιν ἀρετή, πάλαι σκοποῦμεν. τοῦτο δὲ σκοποῦντες τόδε σκοποῦμεν, ἆρα atd.

Nemůže zajisté býti poučnějšího místa než jest toto a jemu podobná. Jaký je obsah a význam zájmena τοῦτο, jest známo z předcházejícího uvažování (πάλαι σκοποῦμεν); jest to otázka, zdali ctnost jest učitelná. Ale τόδε poukazuje k *následujícímu* výkladu o tom, jaký vlastně význam ta otázka má, čemu se vlastně otázka ta rovná.

Graficky mohli bychom to naznačiti rovnicí

τοῦτο = τόδε

Znamení rovnosti naznačuje, že předmět naznačený oběma zájmeny jest totožný. Jde jen o rozličné formulování otázky. Formule již známá εἰ διδακτόν ἐστιν ἀρετή naznačena jest zájmenem τοῦτο položeným před znamením rovnosti; τόδε položené za znamením rovnosti uvádí formulování posud neznámé, které teprv následujícími slovy podati se má.

V Herodotově díle často řeč něčí *oznamuje a uvádí se* slovy εἶπε τάδε a po uvedení celé řeči poukazuje se zase k ní vzpět slovy ταῦτα εἶπε.

Podrobnější výklad o latinských zájmenech ukazovacích.

V latině není tento rozdíl v naznačování toho, co teprv následovati má, a toho, co již dříve uvedeno a tedy známo jest, tak přísně proveden, kdežto naproti tomu latina rozeznávání tří oborů dle tří osob byla bedliva. V latině sice řeč, která teprv následovati má, uvádí se zájmenem *hic**), ale to, co z dřívějšího výkladu již známo a k čemu se tedy vzpět ukazuje, rovněž tak se často naznačuje zájmenem *hic*, ne jenom zájmenem *is*.

---

*) Cicero *hanc* orationem habuit = Cicero proslovil *tuto* řeč. Nyní říká se také: Cicero proslovil *následující* řeč. Ale to se děje vlivem němčiny: Cicero hielt *folgende* Rede, právě tak jako ti novější spisovatelé, kteří píšíce latinsky užili takovýchto výrazů jako Cicero *sequentem* oratiorem habuit, učinili to dle němčiny. Ovšem také v latině mohlo se vyvinouti užívání příčestí *sequens* = *hic*. Neboť také v latině praví se na př Cic. N. D. II, 32 ac de prima quidem parte satis dictum est. *Sequitur*, ut doceam atd. Nebo Plin. N. H. II, 63, 68 haec sint dicta de aere. *Sequitur* terra, cui atd. Také v řečtině vyskytuje se ἕπεσθαι o tom, co ve výkladě následuje.

Digitized by Google

Hic.

Holtze uvádí (Syntaxis prisc. script. lat. I, 369) zajímavé faktum, že v Catonově knize de re rustica často výrazem *haec* nebo *haec omnia* zahrnuje se to, co dříve bylo uvedeno, jako cap. 8 sub urbe hortum omne genus, coronamenta omne genus, bullos megaricos, murtum coniugulum et album et nigrum, laurum Delphicam et Cypricam et silvaticam, nuces calvas, avellanas, Praenestinas et graecas, *haec* facito uti serantur. cap. 37 hordeum, foenum graecum, ervum, *haec omnia* segetem exsugunt. cap. 73 eam pellem et far et salem et serpullum, *haec omnia* una conterito, cum vino dato bubus bibant omnibus.

Is.

Ennius Euh fr. (Müller str. 78) initio primus in terris imperium summum Caelus habuit; *is id* regnum una cum fratribus suis instituit atque paravit. Ter. Andr. I, 3, 16 násl. fuit olim hinc quidam senex mercator; navem *is* fregit apud Andrum insulam; *is* obiit mortem.

Rozdíl mezi oběma vazbami jest ten, že zájmeno *is* jenom poukazuje vzpět k předmětu dříve uvedenému (srv. αὐτός, naše *on*); naproti tomu zájmenem *hic* naznačuje se předmět, který není před rukama, jako přítomný; zmínkou, kterou spisovatel o předmětu tom učinil, předvádí předmět takřka před duševní zrak čtenářův. Nejen ty předměty, které před našima očima jsou a na které pohlížíme a ukázati můžeme, naznačují se zájmenem *hic*, nýbrž i ty, které před duševním naším zrakem jsou. To patrně chtěl také Priscian naznačiti slovy. XVII, 58 *hic* non solum de praesente, verum etiam de absente possumus dicere, *ad intellectum referentes demonstrationem.*

Že *hic* v těchto případech jest důraznější vazba než *is*, jest na jevě, a že právě u Catona nalezají se četné doklady zájmena *hic* místo *is*, vysvětluje se známou snahou Catonovou po pádnosti a důraznosti.

Vazby *hic qui*, *is qui.*

Při této příležitosti budiž obšírněji o vazbách *hic*, *qui* a *is*, *qui* a jich rozdíle pojednáno, poněvadž o této otázce dle mého mínění nepodává se vždy výklad jasný a správný.

Při spojování zájmena *hic* s *qui* rozeznávati sluší rozličné případy:

a) Ve spojení *hic*, *qui* podržuje *hic* svou důraznou platnost, t. j. naznačuje deikticky něco přítomného. Věta vztažná jest tu pouhým přídavkem epexegetickým, kterého není nezbytně potřebí. Tedy hic, qui sapiens est, est beatus může znamenati *tento* člověk, o kterém mimochodem pravím, že jest moudrý, jest šťasten. Cic. Qu. fr. I, 1, 15, 43 non est tibi *his**) solis utendum existima-

*) Ačkoli zde není *horum*, *qui*, uvádím předce tento příklad zde, poněvadž jest jinak velmi poučný.

Digitized by Google

tionibus ac iudiciis, qui nunc sunt, hominum, sed *iis* etiam, qui futuri sunt. Zde by také mohlo pouze býti non est tibi *horum* solum utendum existimationibus bez přídavku qui nunc sunt, poněvadž již samo *hi* znamená *nynější lidi.**) Bylo by to ovšem poněkud nejasné, ale z nouze by postačilo.

Cic. Rep. I, 22 neque *his* contentus sum, quae de ista consultatione scripta nobis summi ex Graecia homines reliquerunt, neque *ea*, quae mihi videntur (= meas sententias) anteferre illis audeo.

Naproti tomu *is, qui* sapiens est, est beatus má význam všeobecný = *ten*, kdo moudrý jest, jest šťasten t. j. každý, o kterém platí sapiens, jest také beatus.

Z toho jde, že *is* může vynecháno býti bez újmy smyslu (qui sapiens est, est beatus), ale nikoliv *hic*. Při vazbě *hic, qui* naopak bývá často věta vztažná vedlejším přídavkem.

Ea, quae importantur jsou předměty, které se dovážejí (Einfuhrsartikel), ale *haec, quae* importantur = *toto* zboží dovozné (*diese* Einfuhrsartikel).

b) Poněvadž však *hic,* jak svrchu řečeno bylo, může také vzpět se vztahovati (srv. str. 85 násl.), může *hic, qui* také v tomto smyslu se jeviti. Cic. Leg. I. 9, 27 hunc locum satis in *his* libris, quos legistis, expressit Scipio.

c) Zvláště oblíbena jest vazba ta, v které věta vztažná *předchází*, věta s hic pak následuje. Cic. Tusc. I, 18, 41 quam quisque norit artem, in *hac* se exerceat. Plaut. Most. IV, 2, 2 servi qui cum culpa carent, tamen malum metuunt, *hi* solent esse heris utibiles. V těchto větách, které mají smysl všeobecný, mohlo by také býti zájmeno *is*.

Že se v latině *is, qui* vyskytuje, jest vlastně proti obyčejnému užívání zájmena *is*, které pravidelně ukazuje vzpět ku předmětu dříve uvedenému.

Ale v starší latině bylo *praeparativné* užívání zájmena *is* dosti běžné. Srv. Ter. Ad. V, 3, 21 principio si *id* te mordet, sumptum filii quem faciunt. Eun. IV, 4, 56 *id* modo dic, abisse Dorum.

Zde zajisté *is* v důraznějším smyslu položeno, než když is vzpět ukazuje; a my musíme vůbec předpokládati, že v starší latině důrazné užívání zájmena *is* bylo mnohem více rozšířeno než později. Z této starší doby se také vazba *is, qui* zachovala.

Důraznější význam zájmena *is* jest zvláště tu zřejmý, kde zájmeno to o vlastnosti se klade = eiusmodi. Cic. Fam. V, 12 neque enim tu *is* es, qui, quid sis, nescias. Att. VII, 8 itaque ego *is* in illum sum, quem tu me esse vis.

Zájmena ukazovací v češtině.

V češtině nejdůležitější jest rozdíl zájmen *tento, ten, onen.* Jest to celkem týž rozdíl, který v řečtině u zájmen *ὅδε, οὗτος, ἐκεῖνος* se jeví.

V staré češtině vyskytuje se jakožto zájmeno ukazovací vztahující se k I. osobě a jejímu oboru *sěn, sen* (starobulh. masc. *сь*, fem. *si*, neutr. *se*).

---

*) Srv. Varrona R. R. I, 13, 6 si potius ad *antiquorum* diligentiam, quam ad *horum* luxuriam dirigas aedificationem.

Digitized by Google

Srv. 1 Par. 4, 43 až do *sieho* dne = usque ad hunc diem; Lom. kup. stř. 42 do sýž chvíle (= do této chvíle); tamtéž 136 od sýž chvíle; Martim. f. 7 po když až do sież doby mnoho boyov se stalo; Let. Troj. 12, 1 až do sie chvíle (v 2. vydání až do se chvíle); Dal. sých i oniech obyczeyov. Tak se vyskytuje ještě na př. na si stranu (= na tuto stranu, kde já jsem), na sěm světě (= in hoc mundo) atd. Příklady tyto vzaty jsou z Jungmannova slovníku, kdež více dokladů uvedeno. Z této sbírky přichází na jevo, že nejčastěji zájmeno toto se vyskytuje v jistých běžných rčeních, jako do sie chvíle, do sieho dne, na si stranu, sen i onen atd. Z toho lze souditi, že již v staré češtině toto zájmeno v obyčejném užívání mizelo a ustupovalo zájmenu *ten*.

Některé podrobnosti z užívání zájmen ukazovacích hic, iste, ille, ὅδε, οὗτος, ἐκεῖνος.

V latině vyskytuje se při vysvětlování ve smyslu našeho *to jest* buďto *hoc est* nebo *id est*, a sice asi stejně často. Cic. Sull. 17, 49 cum honos agebatur amplissimus familiae vestrae, *hoc est*, consulatus parentis tui. Fam. V, 12, 8 quod si a te non impetro, *hoc est*, si quae te res impedierit. Sarkasticky praví Cicero Mil. 9, 24 ut haberet Clodius ad praeturam gerendam, *hoc est*, ad evertendam rem publicam plenum annum.

Vedle toho: Cic. Brut. 46, 172 sed domum redeamus, *id est* ad nostros revertamur. Acad. I, 2, 6 si Epicurum, *id est* si Democritum probarem. Tusc. III, 13, 27 ut aegritudine opprimatur, *id est* miseria.

Že v tomto případě *hoc* nemůže býti vyloženo ve smyslu praeparativném, nýbrž že právě tak ukazuje vzpět, jako *id*, nemůže býti pochybno.

Pozoruhodno jest, že *id est* i *hoc est* často tu se klade, kde důrazně se upozorňuje, v jakém vlastně smyslu tomu, co dříve řečeno bylo, má se rozuměti. To není již jen pouhé vysvětlení, nýbrž jest to jakási oprava, která k tomu poukazuje, že má to, co dříve připomenuto, hlubší a dalekosáhlejší význam. Srv. Liv. XXI, 10, 8 sed Tarento, *id est* Italia, non abstinueramus ex foedere, sicut nunc Sagunto non abstinemus. XXXIV, 3 hanc (legem) ut abrogetis, *id est* ut unam tollendo legem ceteras infirmetis. Bude-li tento jeden zákon zrušen, má to význam dalekosáhlejší, že ostatní zákony budou oslabeny. XLI, 23 cogitare iubet, quo modo in reliquum hoc munere non egeamus, *hoc est*, ut decretum, quo arcentur Peloponneso Macedones, tollamus.

V řečtině vyskytuje se jenom τουτέστι, ne τόδ' ἐστι, jakož také v češtině nelze říci *toto jest*, nýbrž jen *to jest*; v němčině *das ist*, ne *dies ist*, *das heisst*, ne *dies heisst*.

V češtině také v tomto smyslu užíváme *totiž*; v staré češtině také *tiž*, *ciž*.

Svrchu uvedeny jsou příklady, v nichž *hic* a *ille* vedle sebe se nalezají, ale tím způsobem, že jedno zájmeno jest podmětem, druhé výrokem.*) Ale

*) Často se *hic* za podmět, *ille* za výrok pokládá. Ale myslím, že opačné mínění jest správné. Se stanoviska logického nelze zajisté o tom pochybovati, že na př. u Vergilia

Digitized by Google

nevím, může-li se tímto způsobem vyložiti Cato R. R. 132 prastará modlitební formule: macte *hac illace* dape pollucenda esto.

Ille.

Latinské *ille* tak jako řecké *κεῖνος*, *ἐκεῖνος* a naše *onen* naznačuje často osobu nebo věc známou, pověstnou, a sice obyčejně pověstnou v dobrém smyslu, tedy na slovo vzatou, proslulou, ale někdy také zlopověstnou.

Cic. Fam. V, 12, 5 quem nostrum *ille* moriens apud Mantineam Epaminondas non cum quadam miseratione delectat? Fam. V, 12, 3 a qua (totiž gratia) te flecti non magis potuisse demonstras, quam Herculem Xenophontium *illum* a voluptate. Corn. Nep. Arist. 1, 2 Aristides a Themistocle collabefactus testula *illa* exilio decem annorum multatus est. Cic. Cat. mai. 14, 50 honestum *illud* Solonis est, quod ait versiculo quodam, senescere se multa in dies addiscentem. — Ale také Cic. Manil. § 22 ut ex eodem Ponto Medea *illa* quondam profugisse dicitur. Mil. § 51 Clodius ille. O Catilinovi užívá Cicero často zájmena *ille*.

Arist. Ach. 708 *ἐκεῖνος ἡνίκ' ἦν Θουκυδίδης*. Thesm. 161 *Ἴβυκος ἐκεῖνος*. Oblaky 534 *Ἡλέκτραν κατ' ἐκείνην*, Ekkl. 167 *δι' Ἐπίγονόν γ' ἐκεινονί*.

Háj. 10 Ona Cyrces, která. Ros. slyšte onen předivný onoho nejsilnějšího krále Alexandra příklad. Kom. prot. 129 oním sv Augustina: Věř a již jsi jedl, se potěšuje.

Avšak v češtině, jak se zdá, toto užívání vzniklo napodobením latinské vazby, což zejména dokazuje citát z Komenského: *oním sv. Augustina,* což jest zřejmým napodobením latinské vazby *illud sancti Augustini.* Ale také jiné příklady, které se vyskytují, nemají v mluvě lidové žádné opory. Mluva lidová, chce-li osobu nebo věc *známou* naznačiti, užívá raději zájmena *ten.* Naproti tomu v řečtině zajisté vyskytovalo se toto užívání v mluvě lidové, jak dokazuje to faktum, že zvláště u Aristofana *ἐκεῖνος* v tomto významu častěji se vyskytuje.

Jak se má tento praegnantní význam zájmena *ille*, *ἐκεῖνος* vysvětliti? Billroth (v mluvnici jazyka lat.) podal výklad, že osoba mluvíci osobu slavnou ze skromnosti jako daleko nad sebou stojící si představuje. Že tento výklad jest strojený, hned na první pohled se jeví. Svědčí však proti němu také to, že *ille* i o osobách zlopověstných se vyskytuje. Tu by musilo snad zase užiti se výkladu, že si odstranění, vzdálení zlopověstné osoby přejeme. Skutečně užil Reisig (Vorlesungen über lat. Sprachw. str. 359) tohoto výkladu: »Cicero pro Mil. § 51 Clodius ille, weil man *dies entfernt wünscht.*«

Já myslím, že za základ při vysvětlování tohoto způsobu musí se vzíti to faktum nezvratné, že zájmen ille, *ἐκεῖνος* se zvláštní zálibou užíváno bylo

---

Aen. IV, 675 slova *hoc illud,* germana, fuit znamenají: *Tento význam a účel tedy mělo ono* tvoje dílo. Ale také se stanoviska grammatického jest tento výklad pravdě podobnější, což na př. tím se jeví, že u Terentia Andr. I, 1, 98 vedle *hoc illud* est se nalezá hinc illae lacrimae. Z toho, že zde *hinc* se nalezá, zřejmě přichází na jevo, že také předcházející a korresondující *hoc* jest výrokem.

Digitized by Google

o předmětech takových, které jsou místem nebo **časem** vzdáleny.*) Vlastně původně to, co do dávné, vzdálené minulosti patří, zájmeny těmi se naznačuje, při čemž ovšem opět třeba podotknouti, že závisí od libovůle a od subjektivného názoru osoby mluvící, chce-li něco co dávno minulé si představovati. Jaká jest však toho příčina, že o osobách a věcech do dávné minulosti patřících osoba mluvící se opět zmiňuje? Touto příčinou jest důležitost a významnost, v dobrém nebo zlém smyslu. O věcech minulých se mluvívá tehdáž, když budí pozornost; co jest nepatrné a všední, upadá v zapomenutí. Tvrdím tedy, že zájmen *ille*, *ἐκεῖνος* užívalo se o tom, co do dávné doby patří, o čem se *ode dávna a často* mluví nebo píše, a to jsou jen osoby a věci *nevšední* (v dobrém nebo zlém smyslu). Epaminondas ille jest = onen Epaminondas, o němž ode dávna často se mluví a píše; ale také bylo možno Clodius ille o člověku, o kterém již dávno a stále jest řeč, ovšem nechvalná. Objasniti lze dobře význam »pověstný« zájmen těch naším velmi významným a takřka plastickým výrazem »na slovo vzatý, na slovo braný«. *Illud Solonis* jest nejen výrok Solonův do dávné minulosti patřící, nýbrž také výrok, o kterém se *ode dávna* mluví, který se ode dávna a často cituje. Prostředním a prostředkujícím členem mezi »tím, co jest dobou vzdáleno a staré« a »tím, co jest pověstno« jest »to, o čem se stále ještě mluví, ač to jest staré«.

Zajímavé jest užívání středního rodu *illud* ve významu opravném. Plaut. Mil. III, 2, 7. Sorbet dormiens. Quid, sorbet. *Illud* stertit volui dicere. Cic. de Orat: II, 88, 361 habetis sermonem bene longum hominis utinam non impudentis, *illud* quidem certe non nimis verecundi.

Myslím, že se toto *illud* vyložiti musí o tom, co jsme *již dříve* mohli a měli říci, co jsme však *dříve* opominuli říci a co teprv nyní dodatkem pravíme.

Jiný základ má naše *to to*, kterého výrazu v hovoru obecném často užíváme chtíce naznačiti, že to, co bylo uvedeno, není správné a že na místě toho správné jest, co nyní uvádíme. Srv. na př. tuto rozmluvu: A. Bratr snad ještě spí? B. *To, to!* již dvě hodiny jest vzhůru. *To, to* (= co si to myslíš?) Nikoliv, nýbrž atd. Nebo A. Ten ti jistě dal hodně mnoho! B. *To, to!* Takový lakomec aby někomu něco dal!

Tento náš výraz podobá se latinskému opravnému *illud* jen tím, že i po latinském *illud* i po českém *to, to* následuje to, co jest správné naproti dřívějšímu mylnému nebo nepřiměřenému tvrzení. Ale rozdíl jest při tom značný. *Illud* vztahuie se k tomu, co jest správné a co jsme již *dříve* říci měli, ale opominuli říci a co nyní uvádíme. Naproti tomu *to, to* vztahuje se k tomu, co bylo nesprávně řečeno a co se následujícím výrokem opravuje. *To, to*, což vyslovujeme s jakýmsi úštěpačným a ironickým tonem, obsahuje v sobě jakousi kritiku toho, co bylo dříve řečeno, kteroužto se naznačuje mínění o nesprávnosti toho dřívějšího výroku.

Také řečtina má podobnou opravovací formuli, totiž *τὸ δέ*, která leckdy nedochází náležitého povšimnutí, tak že v některých grammatikách ani není uvedena. Plat. Apol. 23 A *οἴονται γάρ με ἑκάστοτε οἱ παρόντες ταῦτα αὐτὸν εἶναι*

*) Proto také *olim* (vlastně *za onoho času*) znamená = před dávnou dobou.

Digitized by Google

σοφόν, ἃ ἂν ἄλλον ἐξελέγξω· τὸ δὲ κινδυνεύει τῷ ὄντι ὁ θεὸς σοφός εἶναι. *Naproti mylnému mínění* lidí, že Sokrates jest moudrý v tom, v čem jiného usvědčí, klade se *správný názor*, že jen bůh jest moudrý. Plat. Polit. I, 340 C λέγωμεν τῷ ῥήματι οὕτως, ὅτι ὁ ἰατρὸς ἐξήμαρτε καὶ ὁ λογιστὴς ἐξήμαρτε· τὸ δ', οἶμαι, ἕκαστος τούτων, καθ' ὅσον τοῦτ' ἔστιν, ὃ προσαγορεύομεν αὐτόν, οὐδέποτε ἐξαμαρτάνει. Menon 97 D καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ νῦν δὴ παρελείπομεν ἐν τῇ περὶ τῆς ἀρετῆς σκέψει, ὁποῖόν τι εἴη, λέγοντες ὅτι φρόνησις μόνον ἡγεῖται τοῦ ὀρθῶς πράττειν· τὸ δὲ ἄρα καὶ δόξα ἦν ἀληθής. Theait. 157 AB ὥστε ἐξ ἁπάντων τούτων, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἐλέγομεν, οὐδὲν εἶναι ἓν αὐτὸ καθ' αὑτό, ἀλλά τινι ἀεὶ γίγνεσθαι, τὸ δ' εἶναι πανταχόθεν ἐξαιρετέον, οὐχ ὅτι ἡμεῖς πολλὰ καὶ ἄρτι ἠναγκάσμεθα ὑπὸ συνηθείας καὶ ἀνεπιστημοσύνης χρῆσθαι αὐτῷ· τὸ δ' οὐ δεῖ, ὡς ὁ τῶν σοφῶν λόγος.

Stallbaum připomíná, že místo τὸ δέ také se nalezá τὸ δὲ ἀληθές, jako Plat. Tim. 86 D τὸ δὲ ἀληθές, ἡ περὶ τὰ ἀφροδίσια ἀκολασία κατὰ τὸ πολὺ μέρος διὰ τὴν ἑνὸς γένους ἕξιν ὑπὸ μανότητος ὀστῶν ἐν σώματι ῥυώδη καὶ ὑγραίνουσαν νόσος ψυχῆς γέγονε.

Výklad může býti dvojí:

a) Buďto má zde τό význam vzpět poukazující = τοῦτο, tak že by na př. Plat. Apol. 23 A τὸ δὲ κινδυνεύει atd. = τοῦτο δὲ τόδε ἐστὶν nebo ὧδε ἔχει· κινδυνεύει atd. Τό = τοῦτο vztahovalo by se k slovům οἴονταί με ταῦτα αὐτὸν εἶναι σοφόν, ἃ ἂν ἄλλον ἐξελέγξω. Stran doplnění slov τόδε ἐστὶν nebo ὧδε ἔχει srv. výrazy τεκμήριον δέ, μαρτύριον δέ, σημεῖον δέ, κεφάλαιον δέ, μέγιστον δέ a pod.

b) Nebo τό má důraznější význam τόδε a ukazuje na to, co teprv následuje, tak že by τὸ δέ znamenalo = τόδε δὲ ἔστιν = *toto však (naproti tomu, co dříve řečeno) jest* nebo *toto však má platnost* (po německu: dagegen findet vielmehr dieses statt).

Myslím, že tento druhý výklad jest přirozenější a jednodušší.

Vztah zájmena ὅδε k 1. osobě.

Vztah zájmena ὅδε k 1. osobě nebo k tomu, co v obor 1. osoby se zahrnuje, lze velmi často dokázati, a sice i ve významu místném i časovém.

Ve významu místném: Sof. Ant. 43 εἰ τὸν νεκρὸν σὺν τῇδε κουφιεῖς χερί (= spolu s touto mou rukou, což, jak přirozeno, provázeno jest přiměřeným pohybem pravice). U tragických básníků často zájmeno toto = ἐγώ. Sof. Trach. 304 τῆσδέ (= ἐμοῦ) γε ζώσης ἔτι. Fil. 1036 ὀλεῖσθε δ' ἠδικηκότες τὸν ἄνδρα τόνδε praví Filoktet o sobě. Srv. v latině hic, hic homo atd. (str. 81).

Při bedlivějším pozorování bude možno tento vztah i leckde, kde na první pohled zřejmý není, seznati; na př. ve formuli od nejstarších dob užívané οὐ τάδ' ἐστιν. Srv. Hom. α 226 οὐκ ἔρανος τάδε γ' ἐστιν t. j. to, co zde přede mnou jest, co zde před sebou vidím, není ἔρανος. Eur. Androm. 168 οὐ γάρ ἐσθ' Ἕκτωρ τάδε, οὐ Πρίαμος, οὐδὲ χρυσός, ἀλλ' Ἑλλὰς πόλις = to, co zde mám, není Hektor, ne Priamos atd. Kykl. 63 οὐ τάδε Βρόμιος, οὐ τάδε χοροί. Thuk. VI, 77 οὐκ Ἴωνες τάδε εἰσίν οὐδὲ Πελοποννήσιοι. Starý nápis u Strabona III, 171 τάδ' (tato naše země) οὐχὶ Πελοπόννησος, ἀλλ' Ἰωνία.

Digitized by Google

Ve významu časovém: ἥδε ἡ ἡμέρα = tento (můj) den, t. j. tento den, kdy tato slova pronáším. Sof. Oid. Kol. 1608 τῇδ' ἐν ἡμέρᾳ, Her. VII, 104 τὰ νῦν τάδε. Τἀπὸ τοῦδε, ἐκ τοῦδε = od nynějška.

Zájmeno οὗτος. Vztah jeho k 2. osobě.

Naproti tomu vztah zájmena οὗτος k 2. osobě, jak svrchu (str. 84) řečeno, jen v případech poměrně řídkých jest *jasný* a *zjevný*. Snad výkladem, který tuto podávám, poněkud k tomu přispěji, aby se uznalo, že původně tento vztah k 2. osobě byl rozšířenější. Za tou příčinou uznávám za vhodné, všechny kategorie tohoto užívání, pokud jsou zjištěny *aneb aspoň pravděpodobny*, vytknouti.

a) Nejvíce jest tento vztah k 2. osobě na jevě v takových příkladech jako Sof. Ai. 71 násl., 89, které již svrchu (str. 84) jsou uvedeny. Jiné toho druhu příklady jsou Arist. Plut. 439 ὦ οὗτος τί δρᾷς; Thesm. 610 αὕτη σύ, ποῖ στρέψει; Sof. Oid. Tyr. 532 Oidipus ke Kreontovi οὗτος σύ, πῶς δεῦρ' ἦλθες;*) Oid. Tyr. 1122 Oidipus k služebníku: οὗτος σὺ, πρέσβυ, δεῦρό μοι φώνει βλέπων. Plat. Sympos na začátku: ὁ Φαληρεὺς οὗτος Ἀπολλόδωρος, οὐ περιμένεις;**) Eur. Med. 922 αὕτη, τί χλωροῖς δακρύοις τέγγεις κόρας; Or. 1567 násl. οὗτος σύ, κλήθρων τῶνδε μὴ ψαύσῃς χερί, Μενέλαον εἶπον, ὃς πεπύργωσαι θράσει,***) Alk. 773 οὗτος, τί σεμνὸν καὶ πεφροντικὸς βλέπεις;

b) Zájmeno οὗτος naznačuje 3. osobu, avšak se vztahem podobným k 2. os., jako často u lat. *iste* se shledává. Takový příklad byl svrchu (str. 84) uveden z Platonova Gorgia 489 B οὑτοσὶ ἀνὴρ οὐ παύσεται φλυαρῶν = ten člověk, kterého tu před sebou vidíte a který před vámi mluví, tento *váš* Sokrates.

Nejstarší tomu podobné příklady nalezají se již u Homera, jako Odyss. β 40 ὦ γέρον, οὐχ ἑκὰς οὗτος ἀνήρ, τάχα εἴσεται αὐτὸς, ὃς λαὸν ἄγειρα. Aigyptios se tázal β 28, *kdo* svolal shromáždění lidu, a na tuto otázku odpovídá

---

*) Naproti tomu praví Oidipus *o sobě samém:* φονεὺς ὢν τοῦδε τἀνδρὸς ἐμφανῶς λῃστής τ' ἐναργὴς τῆς ἐμῆς τυραννίδος.

**) Čtu οὐ περιμένεις, což téměř ve všech rukopisech (a zvláště v nejlepších) se vyskytuje. Stephanus přijal περιμενεῖς, a také novější vydavatelé obyčejně přijímají περιμενεῖς. Ve věcech přízvuku se týkajících není ovšem autorita rukopisů spolehlivým základem; ale vnitřní důvod nasvědčuje zde rukopisnému podání. Musíme celé místo v souvislosti uvážiti. Apollodoros vypravuje: τῶν οὖν γνωρίμων τις ὄπισθεν κατιδών με πόρρωθεν ἐκάλεσε καὶ παίζων ἅμα τῇ κλήσει, Ὦ Φαληρεύς, ἔφη, οὗτος Ἀπολλόδωρος, οὐ περιμένεις; Vykladatelé vyhledávali žert, o kterém se slovem παίζων zmínka činí, buď ve Φαληρεύς nebo v Ἀπολλόδωρος; ale poznámky dotyčné svědčí zřejmě o nepřirozenosti výkladu. Žert (παίζειν) jest právě v *přítomném* čase obsažen. »Ty nečekáš«, t. j. »ty utíkáš« volá Glaukon žertovně na Apollodora, který nemohl viděti, kdo za ním (ὄπισθεν) z daleka (πόρρωθεν) jde.

***) Tento příklad, jako jiné podobné, dokazuje, že vztah zájmena οὗτος k *druhé* osobě potřeboval někdy doplňku a že nebyl tedy sám o sobě vždy zcela jasný. Zde jest tento doplněk *Μενέλαον εἶπον*. U Sof. Ai. 71 jest k οὗτος přidáno: σὲ τὸν τὰς αἰχμαλωτίδας χέρας; δεσμοῖς ἀπευθύνοντα πρῳσμολεῖν καλῶ· Αἴαντα φωνῶ. Tamtéž 89 přidáno k slovům ὦ οὗτος ještě Αἴας. V Platonově symposiu na zač. přidáno k zájmenu οὗτος ještě ὁ Φαληρεὺς Ἀπολλόδωρος.

Digitized by Google

Telemachos: *ten muž, po kterém ty se ptáš, jest zde na blízku.* η 48 násl. *οὗτος δή τοι, ξεῖνε πάτερ, δόμος, ὃν με κελεύεις πεφραδέμεν.* Slova ta vztahují se k žádosti Odysseově η 22 násl. *ὦ τέκος, οὐκ ἄν μοι δόμον ἀνέρος ἠγήσαιο, Ἀλκινόου;* Jest tedy *οὗτος δόμος* = to jest ten dům, po kterém jsi se ptal.

X 484 násl. *πάις δ' ἔτι νήπιος αὔτως,*
ὃν τέκομεν σύ τ' ἐγώ τε δυσάμμοροι· οὔτε σὺ τούτῳ
ἔσσεαι Ἕκτορ ὄνειαρ, ἐπεὶ θάνες, οὔτε σοὶ οὗτος.

τούτῳ = isti, *οὗτος* = iste.

Π 29 násl. *σὺ δ' ἀμήχανος ἔπλευ Ἀχιλλεῦ.*
μὴ ἐμέ γ' οὖν οὗτός γε λάβοι χόλος, ὃν σὺ φυλάσσεις.

οὗτος χόλος = ista ira.

ζ 199 násl. *στῆτέ μοι, ἀμφίπολοι· πόσε φεύγετε φῶτα ἰδοῦσαι;*
ἦ μή πού τινα δυσμενέων φάσθ' ἔμμεναι ἀνδρῶν;
οὐκ ἔσθ' οὗτος ἀνὴρ διερὸς βροτός, οὐδὲ γένηται,
ὅς κεν Φαιήκων ἀνδρῶν ἐς γαῖαν ἵκηται
δηιοτῆτα φέρων· μάλα γὰρ φίλοι ἀθανάτοισιν.

Ameis: »*οὗτος* mit Gestus auf die angeredeten Jungfrauen: *euer flüchtiger Sterblicher*, den ihr euch einbildet als einen feindselig nacheilenden«. Naproti tomu Hentze: »nicht existiert der Mann als ein lebender Sterblicher, noch wird überhaupt der erstehen, der als Feind käme.« Pokládám oba výklady za příliš strojené a myslím, že se má jednoduše vyložiti: »Ten muž (kterého tu vidíte, iste vir), není strašlivým smrtelníkem, a vůbec nezrodí se, kdo by do země Faieků přišel nepřátelství přinášeje.« Ostatně srv. Dodatky.

Γ 178 násl. *τοῦτο δέ τοι ἐρέω, ὅ μ' ἀνείρεαι ἠδὲ μεταλλᾷς·*
οὗτός γ' Ἀτρεΐδης, εὐρυκρείων Ἀγαμέμνων

τοῦτο κτλ. = istud, quod me interrogas. Také *οὗτος* = iste.

δ 347 násl. praví Menelaos odpovídaje Telemachovi:
ταῦτα δ' ἅ μ' εἰρωτᾷς καὶ λίσσεαι, οὐκ ἄν ἔγωγε
ἄλλα παρὲξ εἴποιμι παρακλιδόν, οὐδ' ἀπατήσω,
ἀλλὰ τὰ μέν μοι ἔειπε γέρων ἅλιος νημερτής,
τῶν οὐδέν τοι ἐγὼ κρύψω ἔπος οὐδ' ἐπικεύσω.

ταῦτα vztahuje se vzpět k slovům, kterými Telemachos ve verších 316 násl. Menelaa žádal, aby mu plnou pravdu o Odysseovi sdělil.

Λ 612 násl. vyzývá Achilleus Patrokla, aby k Nestorovi šel a se ho otázal:

ὄφρα τοῦτον ἄγει βεβλημένον ἐκ πολέμοιο.

Při tom okazuje Achilleus Patroklovi toho muže, jenž ze zadu Machaonovi se podobá, jehož tváře však neviděl; a poněvadž okazuje jej Achilleus Patroklovi (2. osobě), proto *τοῦτον* = istum.

Λ 650 táž slova (se změnou *ἄγεις*) pronáší Patroklos k Nestorovi *ὄφρα τοῦτον ἄγεις βεβλημένον*, a také tu jest vztah k oslovené osobě.

Digitized by Google

Plat. Gorg. 505 C Kallikles *οὐκ οἶδ', ἅττα λέγεις, ὦ Σώκρατες, ἀλλ' ἄλλον τινὰ ἐρώτα.* Sokrates *οὗτος ἀνὴρ οὐχ ὑπομένει ὠφελούμενος.**)

c) V rozmluvě znamená odpověď *τοῦτο, ταῦτα* přisvědčování, jako naše *ano*. Arist. Vosy 1008 *ἀλλ' εἰσίωμεν. — Ταῦτα νῦν γ', εἴπερ δοκεῖς.* tamtéž 142 Bde. *σὺ δὲ τῇ θύρᾳ πρόσκεισο.* Xan. *ταῦτ', ὦ δέσποτα.* Ryt. 109 násl. Dem. *τοὺς χρησμοὺς ταχύ κλέψας ἤνεγκε τοῦ Παφλαγόνος ἔνδοθεν, ἕως καθεύδει.* Nik. *ταῦτ'.* Mír 275 Pol. *οὔκουν ἕτερόν γέ τιν' ἐκ Λακεδαίμονος μέτει ἀνύσας τι;* Kyd. *ταῦτ', ὦ δέσποθ'.* Ach. 816 Dik. *ὠνήσομαι σοι· περίμεν' αὐτοῦ.* Meg. *ταῦτα δή.* Platon Phaid. 65 C *ἔστι ταῦτα.* Polit. IV, 422 B. *ἐὰν δέῃ μάχεσθαι, ἆρ' οὐ πλουσίοις ἀνδράσι μαχοῦνται; Ναί, τοῦτό γε.*

Zcela na snadě jest zde porovnání s latinským *est istud, sunt ista* (srv. str. 82 a můj spis Untersuchungen auf dem Gebiete des Pron. str. 55).

Poněvadž vzhledem k lat. est istud, sunt ista jest *dokázáno*, že tyto formule znamenají: jest tomu tak, jak *ty* pravíš, můžeme souditi, že také v řečtině v těchto odpovědích, které patrně mají týž význam, zájmeno *τοῦτο, ταῦτα* také vztah *k 2. osobě*, přisvědčování k tvrzení druhé osoby naznačovalo.

* * *

V češtině jeví se podobnost jakási v užívání přisvědčujícího *ano*.

Ano vzniklo, jak známo, z *a ono* (an = a on). Jest to výraz rovněž tak elliptický = *a ono jest*, jako řecké *τοῦτό γε, ταῦτα δή* = *τοῦτό γ' ἔστι, ταῦτα δὴ ἐστι.***) Srv. *est istud, sunt ista*. Spojka *a* jest v tomto spojení *a ono* stvrzovací, přisvědčovací. O této platnosti praví Kott (Slovník I, 8 s. v. A: »*Když se odpovědi k otázce přivazují* a spolu ke skutečnosti učiněné odpovědi se ukazuje.***) Prosím, pojď také. Kterýžto odpověděl: A já půjdu. Br.«

Podobně také v řečtině v odpovědi často *καί* se shledává, jako na př. Plat. Faidr. 258 B Sokr. *οὐκοῦν ἐὰν μὲν οὕτος ἐμμένῃ, γεγηθὼς ἀπέρχεται ἐκ τοῦ θεάτρου ὁ ποιητής* .... Faidr. *καὶ μάλα.* 263 A Sokr. *ὅταν τίς ὄνομα εἴπῃ σιδήρου ἢ ἀργύρου, ἆρ' οὐ τὸ αὐτὸ πάντες διενοήθημεν;* Faid. *καὶ μάλα.* 272 C Sokr. *λέγεται γοῦν, ὦ Φαῖδρε, δίκαιον εἶναι καὶ τὸ τοῦ λύκου εἰπεῖν.* Faidr. *καὶ σύ γε οὕτω ποίει.* 274 B Sokr. *ἀλλὰ καὶ ἐπιχειροῦντί τοι τοῖς καλοῖς καλὸν καὶ πάσχειν ὅτι ἄν τῳ ξυμβῇ παθεῖν.* Faidr. *καὶ μάλα.*

Xen. Mem. II, 2, 1 *εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ παῖ, οἶσθά τινας ἀνθρώπους ἀχαρίστους καλουμένους; Καὶ μάλα, ἔφη ὁ νεανίσκος.* III, 4, 8 *οὐκοῦν, ἔφη, τὸ μὲν τοὺς ἀρχομένους κατηκόους τε καὶ εὐπειθεῖς ἑαυτοῖς παρασκευάζειν ἀμφοτέρων ἐστὶν ἔργον; Καὶ μάλα, ἔφη.*

---

*) Tato Sokratova slova jsou ironickou odvetou vzhledem k urážlivým slovům Kallikleovým 489 B *οὗτοσὶ ἀνὴρ οὐ παύσεται φλυαρῶν.* Při tomto zřejmém vztahu vespolném jest snad lépe místo *ὑπομένει* čísti *ὑπομενεῖ*, aby byla úplná formálná shoda mezi futury *οὐ παύσεται, οὐχ ὑπομενεῖ.*

**) Srv. Plat. Faid. 65 C, kde se *ἔστι* skutečně nalézá: *ἔστι ταῦτα.*

***) Lépe by snad se řeklo »a spolu k tomu se ukazuje, že to, čeho se otázka nebo žádost týkala, se uskutečnilo nebo se uskuteční.«

Digitized by Google

Ve stvrzovací platnosti »a zajisté, a věru« se naše *a* nesčíslněkrát vyskytuje v hovoru obecném, jako na př. říkáme: Slíbil nám, že přijde. *A* přišel. — Bál jsem se, že nepřijde. *A* nepřišel. — Prosil jsem ho o pomoc. *A* pomohl mi.

Zcela podobným způsobem počíná si latina, a pokládá se v latině tento, jak se obyčejně říká, praegnantní význam spojek *et (a skutečně), nec (a skutečně ne)* za vkusnost slohovou. Srv. na př. Liv. IX, 16 inde ad triumphum decessisse Romam Papirium Cursorem scribunt.... *Et fuit* vir haud dubie dignus omni bellica laude. II, 11, 6 Valerius consul.... edicit suis, postero die frequentes porta Esquilina, quae aversissima ab hoste erat, expellerent pecus, *scituros* id hostes ratus.... *Et sciere* perfugae indicio. XXIV, 34, 1 *et habuisset* tanto impetu coepta res fortunam, XXIV, 32, 4. Obyčejně sloveso v tomto případě hned po *et* následuje. Podobně také *nec* klade se ve významu *»a skutečně ne«*; srv. Liv. I, 16; II, 23.

d) *οὗτος* naznačuje osoby nebo věci známé, o nichž často se mluvívá; jsou-li to osoby nebo věci slavné čili zlopověstné,*) o tom rozhoduje kontext a skutečnost, která musí býti odjinud známa.

Kühner praví (Ausführl. Gramm. d. griech. Spr. II. vyd. str. 556): »Auch *οὗτος* wird häufig von dem gebraucht, was der Redende *vor sich sieht, mit seinen Sinnen wahrnimmt;* aber die Auffassung ist alsdann weniger scharf und lebhaft.« Kdyby tomu tak bylo, nebylo by žádného rozdílu mezi *οὗτος* a *ὅδε;* neboť *ὅδε* jsouc zájmenem ukazovacím 1. osoby naznačuje to, co osoba mluvící před sebou vidí (was der Redende vor sich sieht), svými smysly znamená. Já připouštím sice, že vlastní platnost zájmen *ὅδε* a *οὗτος* nebyla vždy živě cítěna, a že se těchto dvou zájmen leckdy promiscue užívalo.**) Také my užíváme někdy zájmen ukazovacích méně přesně, a sice *tento* místo *ten* nebo naopak. Ale tak jako vzhledem k češtině nemůžeme neuznati platnost jistých pravidel, tak musíme i o řečtině to mínění míti, že úchylky leckteré a nepřesnosti neruší pravidla platného. Kdybychom však Kühnerův svrchu uvedený výklad schválili, spadal by *převeliký počet* příkladů do oboru *nepřesnosti* a *libovolného zaměňování.* A myslím, že není toho nikterak potřebí. Že za starodávna byla veliká náklonnost k užívání zájmena *οὗτος* se vztahem k 2. os. (= iste), jest jisto, poněvadž básně homerské nám to dokazují. Proč by nebylo mohlo na tomto základě významu *iste* se vyvinouti ponětí *»tobě, vám známý, o kterém často mluvíš nebo mluvíte?«* Mně se tento výklad zdá býti mnohem pravdě podobnějším, než výklad takový, dle kterého by vlastně zájmena *ὅδε* a *οὗτος* takřka úplně splynula. Vím ovšem, že ve skutečném užívání ty meze, které grammatika ustanovuje, nezachovávají se přesně; ale rovněž tak myslím, že na základě přemnohých důkazů musí uznáno býti, že na př. za doby

*) Zájmeno *οὗτος* styká se zde se zájmenem *ἐκεῖνος*; srv. str. 89. Není to nic neobyčejného, že mluva vycházejíc s *rozličného* stanoviska k *témuž* cíli a výsledku přichází.

**) Musím to připustiti z té příčiny, že někdy zájmena tato vedle sebe, patrně v témž významu, se nalézají. Srv. Sof. Ant. 295 násl. *τοῦτο καὶ πόλεις πορθεῖ, τόδ' ἄνδρας ἐξανίστησιν δόμων.* 673 násl. *ἀναρχίας δὲ μεῖζον οὐκ ἔστιν κακόν. αὕτη πόλεις τ' ὄλλυσιν, ἥδ' ἀναστάτους οἴκους τίθησιν.* Elektra 981 *τούτῳ φιλεῖν χρή, τῷδε χρὴ πάντας σέβειν.*

Digitized by Google

attické byla v užívání zájmen ὅδε, οὗτος, ἐκεῖνος jistá pravidla, kterých se *celkem a obyčejně* šetřilo.

e) Je-li tento výklad sub d) podaný správný, tu by *nejrozšířenější* užívání zájmena οὗτος připojovalo se také k těm funkcím, jichž základem jest vztah k 2. osobě. Míním to užívání, dle kteréhož οὗτος vztahuje se vzpět k předmětu, o němž dříve zmínka učiněna a který tedy z dřívějšího vypravování jest znám.

Mohla by snad vyslovena býti domněnka, že každá pozdější zmínka o předmětu již dříve připomenutém může býti vykládána tím způsobem, že řečník nebo spisovatel (1. osoba) naznačuje předmět posluchači nebo čtenáři (2. osobě) již známý a že proto οὗτος položeno se vztahem k 2. osobě, jako se v latině *iste* klade. Nechci užiti toho výkladu, *aspoň ne nyní, poněvadž se mi nezdá býti tato hypothese dostatečně zjištěnou.* Proto přestávám na té hypothesi, že toto, jak jsem svrchu pravil, nejrozšířenější užívání zájmena οὗτος jen *nepřímo* souvisí s těmi příklady, v nichž se jeví vztah k 2. osobě. Zahrnuji tedy prozatím výsledky svého zkoumání takto:

1. Zájmeno οὗτος mělo již v staré době určitý vztah k 2. osobě = *ty tam.*

2. Zájmeno οὗτος pak znamenalo předmět nalezající se v oboru 2. osoby, předmět, který 2. osoba před sebou má a pozoruje, předmět 2. osobě *známý.*

3. Ponětí vztahu k 2. osobě *zaniklo* a zbyl jen význam ten, že předmět jest *znám*, poněvadž o něm ve vypravování dřívějším stala se zmínka.

Poznámka. Mezi tím, co práce tato se tiskne, shledal jsem tyto zvláště důležité doklady toho, že za starých dob vztah zájmena οὗτος k druhé osobě byl velmi živě cítěn. V »Teichoskopii« táže se Priamos třikrát Heleny, jak se ten a onen rek jmenuje. Při tom Priamos vždycky užívá zájmena ὅδε Ale Helena odpovídajíc naznačuje toho reka vždycky zájmenem οὗτος, tak že zde zcela zřejmě οὗτος znamená »ten, na nějž se tážeš«. Γ 166 násl.

ὥς μοι καὶ τόνδ' ἄνδρα πελώριον ἐξονομήνης,
ὅς τις ὅδ' ἐστὶν Ἀχαιὸς ἀνὴρ ἠύς τε μέγας τε.

Helena pak odpovídá Γ 177 násl.

τοῦτο δέ τοι ἐρέω, ὅ μ' ἀνείρεαι ἠδὲ μεταλλᾷς.
οὗτος γ' Ἀτρείδης, εὐρυκρείων Ἀγαμέμνων.

Dále táže se Priamos Γ 192

εἶπ' ἄγε μοι καὶ τόνδε, φίλον τέκος, ὅς τις ὅδ' ἐστί.

Helena odpovídá 200

οὗτος δ' αὖ Λαερτιάδης, πολύμητις Ὀδυσσεύς.

Po třetí se ptá Priamos 226

τίς τ' ἄρ' ὅδ' ἄλλος Ἀχαιὸς ἀνὴρ ἠύς τε μέγας τε;

Helena odpovídá 229

οὗτος δ' Αἴας ἐστὶ πελώριος, ἕρκος Ἀχαιῶν.

Digitized by Google

Zdali οὗτος také ukazuje na to, co následuje?

Svrchu (str. 85) uvedl jsem příklady, z nichž na jevo přichází, že v době attické v užívání zájmen ὅδε a οὗτος velmi živě cítěn byl ten rozdíl, že οὗτος vztahuje se vzpět k tomu, co dříve připomenuto, ale ὅδε k tomu, co teprv následuje, jako Platon Men. 93 B *εἰ διδακτόν ἐστιν ἀρετή, πάλαι σκοποῦμεν. τοῦτο δὲ σκοποῦντες τόδε σκοποῦμεν, ἆρα* atd.

K tomu sluší podotknouti, že mnohé výjimky, které se často vzhledem k užívání zájmena οὗτος uvádějí, jsou jen zdánlivé. Při bedlivějším pozorování shledává se, že *často* mylně vyslovuje se domněnka, že οὗτος vztahuje se k tomu, co teprv následuje a že tedy jest toto zájmeno položeno ve významu pravidelného ὅδε.

Objasním toto své tvrzení několika doklady.

V Odyssei β 306 násl. praví Antinoos Telemachovi:

> *ταῦτα δέ τοι μάλα πάντα τελευτήσουσιν Ἀχαιοί,*
> *νῆα καὶ ἐξαίτους ἑρετάς, ἵνα θᾶσσον ἵκηαι*
> *ἐς Πύλον* atd.

Zdá se, že ταῦτα jest zde položeno praeparativně a že obsah tohoto ταῦτα *teprv* vyložen následujícími slovy νῆα καὶ ἐξαίτους ἑρετάς. Ale *již ve verších 212 násl.* Telemachos předložil nápadníkům matky své tento požadavek:

> *ἀλλ' ἄγε μοι δότε νῆα θοὴν καὶ εἴκοσ' ἑταίρους,*
> *οἵ κέ μοι ἔνθα καὶ ἔνθα διαπρήσσωσι κέλευθον.*

I jest tedy zřejmo, že ταῦτα v odpovědi Antinoově znamená »*to, co ty žádáš* a co nám známo jest z tvého požadavku« (212 násl.). Bylo by tedy β 306 ταῦτα již samo sebou *srozumitelné*; ale aby věc byla jasnější, přidána jest nadbytkem apposice νῆα καὶ ἐξαίτους ἑρετάς.

V Iliadě *N* 374 násl. oslovuje uštěpačně Idomeneus usmrceného Othryonea, jemuž Priamos svou dceru Kassandru byl zaslíbil, takto:

> *Ὀθρυονεῦ, περὶ δή σε βροτῶν αἰνίζομ' ἁπάντων,*
> *εἰ ἐτεὸν δὴ πάντα τελευτήσεις, ὅσ' ὑπέστης*
> *Δαρδανίδῃ Πριάμῳ· ὁ δ' ὑπέσχετο θυγατέρα ἣν.*
> *Καί κέ τοι ἡμεῖς ταῦτά γ' ὑποσχόμενοι τελέσαιμεν·*
> *δοῖμεν δ' Ἀτρεΐδαο θυγατρῶν εἶδος ἀρίστην.*

Bylo by zde docela mylné, vykládati, že ταῦτα teprv následujícími slovy δοῖμεν δ' Ἀτρεΐδαο θυγατρῶν εἶδος ἀρίστην dochází svého vysvětlení. Ταῦτα vztahuje se vzpět k tomu, že Priamos Othryoneovi zaslíbil dceru svou; a to připomenuto nejen ve verši 376, nýbrž také již ve verších 365 násl.

> *ἤτεε δὲ Πριάμοιο θυγατρῶν εἶδος ἀρίστην,*
> *Κασσάνδρην, ἀνάεδνον, ὑπέσχετο δὲ μέγα ἔργον,*
> *ἐκ Τροίης ἀέκοντας ἀπωσέμεν υἷας Ἀχαιῶν.*
> *τῷ δ' ὁ γέρων Πρίαμος ὑπό τ ἔσχετο καὶ κατένευσε*
> *δωσέμεναι·*

Digitized by Google

V Ebelingově »Lexicon Homericum« jsou s. v. *οὗτος* uvedena na str. 116 dosti hojná místa, o nichž vyřčeno: »Ad res, *quae sequuntur*, spectare videtur *οὗτος*.« Avšak při bedlivějším skoumání objevuje se zcela jiný výsledek, a pokládám toto bedlivější skoumání za příspěvek ne neužitečný k interpretaci homerské mluvy.

Z 150 násl. praví Glaukos Diomedovi

εἰ δ' ἐθέλεις, καὶ ταῦτα δαήμεναι, ὄφρ' εὖ εἰδῇς
ἡμετέρην γενεήν, πολλοὶ δέ μιν ἄνδρες ἴσασιν

Ale toto *ταῦτα* zřejmě *vztahuje se vzpět* k otázce Diomedově 123 násl. *τίς δὲ σύ ἐσσι φέριστε καταθνητῶν ἀνθρώπων;* i jest tedy dle toho *ταῦτα* již *samo o sobě* srozumitelné, a slova *ἡμετέρην γενεήν* jsou nadbytečnou exegetickou přistávkou.

M 69 násl. *ἦ τ' ἂν ἐγώ γ' ἐθέλοιμι καὶ αὐτίκα τοῦτο γενέσθαι,*
νωνύμνους ἀπολέσθαι ἀπ' Ἄργεος ἐνθάδ' Ἀχαιούς

Ale zde *předcházejí* tato slova Pulydamantova

67 *εἰ μὲν γὰρ τοὺς πάγχυ κακὰ φρονέων ἀλαπάζει*
Ζεὺς ὑψιβρεμέτης, Τρώεσσι δὲ ἴστ' ἀρήγειν

a v těchto slovech jasně naznačena nepřízeň Zevova k Achaiům a přízeň Troům prokazovaná, a tedy *τοῦτο* ve verši 69 má platnost vzpětnou.

α 169 násl. *ἀλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπὲ καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον·*
τίς πόθεν εἰς ἀνδρῶν; πόθι τοι πόλις ἠδὲ τοκῆες;
ὁππποίης τ' ἐπὶ νηὸς ἀφίκεο. πῶς δέ σε ναῦται
ἤγαγον εἰς Ἰθάκην; τίνες ἔμμεναι εὐχετόωντο;
οὐ μὲν γάρ τί σε πεζὸν ὀίομαι ἐνθάδ' ἱκέσθαι,
καί μοι τοῦτ' ἀγόρευσον ἐτήτυμον, ὄφρ' ἐὺ εἰδῶ,
ἠὲ νέον μεθέπεις, ἦ καί πατρώιος ἐσσὶ
ξεῖνος, ἐπεὶ πολλοὶ ἴσαν ἀνέρες ἡμέτερον δῶ

Mylně se v slovníku Ebelingově soudí, že *τοῦτο* ve verši 174 jest praeparativně položeno a dochází teprv ve verších 175 násl. vysvětlení. *Τοῦτ'* (174) znamená »a řekni mi *to* pravdivě, po čem jsem se tázal« slovy *τίς πόθεν εἰς ἀνδρῶν* atd. (170 násl.). Slova *ἠὲ νέον μεθέπεις* atd. (175 násl.) souvisí s větou účelnou *ὄφρ' εὖ εἰδῶ* a netýkají se nikterak zájmena *τοῦτ'*.

δ 642 násl. *νημερτές μοι ἔνισπε, πότ' ᾤχετο, καὶ τίνες αὐτῷ*
κοῦροι ἕποντ'; Ἰθάκης ἐξαίρετοι, ἦ ἑοὶ αὐτοῦ
θῆτές τε δμῶές τε; δύναιτό κε καὶ τὸ τελέσσαι.
καί μοι τοῦτ' ἀγόρευσον ἐτήτυμον, ὄφρ' ἐὺ εἰδῶ,
ἦ σε βίῃ ἀέκοντος ἀπηύρα νῆα μέλαιναν,
ἦε ἑκὼν οἱ δῶκας, ἐπεὶ προσπτύξατο μύθῳ.

Τοῦτ' ve verši 645 vztahuje se vzpět k otázkám položeným ve verších 642—644.

ω 256 násl. *ἀλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπὲ καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον·*
τεῦ δμῶς εἰς ἀνδρῶν; τεῦ δ' ὄρχατον ἀμφιπολεύεις;

Digitized by Google

καί μοι τοῦτ' ἀγόρευσον ἐτήτυμον, ὄφρ' ἐὺ εἰδῶ,
εἰ ἐτεόν γ' Ἰθάκην τήνδ' ικόμεθ', ὥς μοι ἔειπεν
οὗτος ἀνήρ νῦν δὴ ξυμβλήμενος ἐνθάδ' ιόντι

Τοῦτ' vztahuje se vzpět k otázce ve verši 257 položené.

ε 23 násl. *οὐ γὰρ δὴ τοῦτον μὲν ἐβούλευσας νόον αὐτή,*
ὡς ἤτοι κείνους Ὀδυσεὺς ἀποτίσεται ἐλθών;
Τηλέμαχον δὲ σὺ πέμψον ἐπισταμένως, δύνασαι γάρ,
ὥς κε μάλ' ἀσκηθὴς ἣν πατρίδα γαῖαν ἵκηται,
μνηστῆρες δ' ἐν νηὶ παλιμπετὲς ἀπονέωνται.

Ebeling uvádí toto místo jako doklad toho, že οὗτος také někdy poukazuje k *následujícímu* výkladu. Správnost toho tvrzení rozhodně popírám. Ale rovněž tak nemohu souhlasiti s názorem, jejž na př. Ameis vyslovil, že *τοῦτον νόον* dochází vysvětlení svého z α 87.91.*)

Místo toto jest důležité ne snad jen v příčině syntaktické, nýbrž také v příčině *celé veliké otázky homerské.*

Rozhodně tvrdím, že *τοῦτον μὲν ἐβούλευσας νόον αὐτή ukazuje vzpět.* Ale v první knize Odyssey shledáváme v řeči Athenině jen toto: Athene praví v řeči své α 81 násl., v které se Odyssea ujímá, toto: »Je-li bohům to milo, aby Odysseus se navrátil domů,

84 *Ἑρμείαν μὲν ἔπειτα διάκτορον ἀργειφόντην*
νῆσον ἐς Ὠγυγίην ὀτρύνομεν, ὄφρα τάχιστα
νύμφῃ ἐυπλοκάμῳ εἴπῃ νημερτέα βουλήν,
νόστον Ὀδυσσῆος ταλασίφρονος, ὥς κε νέηται.
αὐτὰρ ἐγὼν Ἰθάκηνδ' ἐσελεύσομαι, ὄφρα οἱ υἱὸν
μᾶλλον ἐποτρύνω καί οἱ μένος ἐν φρεσὶ θείω,
εἰς ἀγορὴν καλέσαντα καρηκομόωντας Ἀχαιοὺς
πᾶσι μνηστήρεσσιν ἀπειπέμεν, οἵ τέ οἱ αἰεὶ
μῆλ' ἀδινὰ σφάζουσι καὶ εἰλίποδας ἕλικας βοῦς.

Uvedl jsem zde úmyslně celý kontext řeči Atheniny, aby bylo zjevno, že v této řeči *nic se nenalézá, čím by bylo odůvodněno* tvrzení Zevovo v páté knize Odyssey 23 násl. *οὐ γὰρ δὴ τοῦτον μὲν ἐβούλευσας νόον αὐτή, | ὡς ἤτοι κείνους Ὀδυσσεὺς ἀποτίσεται ἐλθών.* Tato slova *κείνους Ὀδυσσεὺς ἀποτίσεται ἐλθών* naznačují krvavou pomstu, kterou Odysseus proti nápadníkům Penelopiným vykonal, která však v první knize není dostatečně naznačena. Myslím, že by nebyla platna námitka, *že se samo sebou rozumí*, že Odysseus navrátiv se do vlasti *musí vykonati pomstu proti nápadníkům.* Abych stručně své mínění naznačil, pravím, že shoda mezi pátou a první knihou Odyssey jest jen zdánlivá a že ve skutečnosti skladatel páté knihy a skladatel první knihy Odyssey není totožný.

*) Ameis: „*τοῦτον νόον,*“ *diesen Gedanken,* ergibt sich aus α 87.91.

Digitized by Google

ν 314 násl. praví Odysseus

τοῦτο δ' ἐγὼν εὖ οἶδ', ὅτι μοι πάρος ἠπίη ἦσθα,
εἵως ἐν Τροίῃ πολεμίζομεν υἷες Ἀχαιῶν.

Toto *τοῦτο* vztahuje se vzpět k veršům 299 násl.

Podobným způsobem lze vztah vzpětný dokázati κ 431, α 267, η 299, μ 112, φ 200, τ 576.

Naproti tomu zbývají místa *O* 217, ν 232, ξ 186, ω 297 (pochybné místo!), ω 403, ξ 273. Na těchto místech ovšem nelze dle mého mínění bez násilné interpretace *οὗτος* vyložiti ve významu vzpětném, a zdá se mi býti výklad přirozený a jednoduchý, že *οὗτος* jest praeparativně položeno.

Jest tedy vzhledem k místům, která Ebeling jakožto doklady užívání praeparativného zájmena *οὗτος* uvádí, výsledek ten, že z těchto 19 míst, která Ebeling uvádí, 13 nesprávně uvedeno, poněvadž na těchto místech vztah vzpětný lze dokázati, i zbývá tedy pouze 6 míst, která nasvědčují výjimce. Jest to ovšem počet skrovný, uváží-li se, že *v přehojných jiných případech, jež tuto uvedeny nejsou,* *οὗτος* má vztah vzpětný; ale předce jest z toho patrno, že již za nejstarších dob přesného a bezvýminečného rozlišení zájmena *οὗτος* a *ὅδε* nebylo.

Platon Apol. 36 E praví Sokrates: *εἰ οὖν δεῖ με κατὰ τὸ δίκαιον τῆς ἀξίας τιμᾶσθαι, τοῦτον τιμῶμαι, τῆς ἐν πρυτανείῳ σιτήσεως.* I zdá se, jak mnozí vykladatelé myslí, že zde *τούτου* položeno praeparativně a že vyložen význam zájmena *τούτου následujícími* slovy *τῆς ἐν πρυτανείῳ σιτήσεως*, a že by tedy dle pravidla mělo zde místo *τούτου* býti *τοῦδε*. Ale velmi snadno jest zde dokázati, že tato domněnka jest zcela mylná. Neboť již 36 D pravil Sokrates, že takový muž, jakým jest on, zasluhuje toho, aby byl na obecní útraty živen v Prytaneiu. Z toho jest zřejmo, že *τούτου* vztahuje se vzpět k tomu, co bylo dříve připomenuto = prohlašuji, že jsem hoden toho, co jsem dříve řekl, totiž abych byl v Prytaneiu živen. Postačila by tedy pro bedlivého posluchače slova Sokratova *τούτου τιμῶμαι* (totiž »co jsem dříve řekl«), ale aby věc byla jasnější, přidává Sokrates vysvětlení opětné: *τῆς ἐν πρυτανείῳ σιτήσεως.*

Ale připouštím výjimky.

Myslím na př. že v Aischylových Peršanech 328 násl. nelze u zájmena *τοῦτο* vzpětný vztah dokázati a že tedy zde skutečně *τοῦτο* místo přesného *τόδε* jest položeno.

ἀτὰρ φράσον μοι τοῦτ' ἀναστρέψας πάλιν,
πόσον δὲ πλῆθος ἦν νεῶν Ἑλληνίδων.

Zde naprosto nic nepředchází v kontextu, k čemu by se *τοῦτ'* vztahovalo. Otázka tato *πόσον δὲ πλῆθος ἦν νεῶν Ἑλληνίδων* jest zcela nová.

Οὗτος ἐκεῖνος. Hic—ille.

Jsou-li dva předměty vedle sebe nebo proti sobě položeny za příčinou srovnání nebo za jakoukoli jinou příčinou, a naznačuje-li se v dalším výkladu vztah k těmto dvěma předmětům, užívá se z pravidla k naznačení onoho

Digitized by Google

předmětu. který byl dříve na prvním místě uveden a tedy jest pak mluvící osobě vzdálenější, zájmena ἐκεῖνος, *ille, onen;* naproti tomu ten předmět, který byl uveden na druhém místě a jest tedy mluvící osobě bližší, naznačuje se zájmenem οὗτος, *hic, ten.* Na př. Sall. Cat. 54 Caesar beneficiis atque munificentia magnus habebatur, integritate vitae Cato. *Ille* mansuetudine et misericordia clarus factus, *huic* severitas dignitatem addiderat.

Avšak v řečtině i v latině vyskytují se úchylky od tohoto pravidla, a sice toho způsobu, že předmět *hlavní*, na němž vlastně mluvící osobě záleží, zájmenem οὗτος, *hic* se naznačuje, předmět vedlejší, méně důležitý zájmenem ἐκεῖνος *ille.*

Dem. VIII, 72 καὶ δεῖ τὸ βέλτιστον ἀεὶ, μὴ τὸ ῥᾷστον ἅπαντας λέγειν· ἐπ' ἐκεῖνο (totiž ἐπὶ τὸ ῥᾷστον) μὲν γὰρ ἡ φύσις αὐτὴ βαδιεῖται, ἐπὶ τοῦτο (totiž ἐπὶ τὸ βέλτιστον) δὲ τῷ λόγῳ δεῖ προάγεσθαι διδάσκοντα τὸν ἀγαθὸν πολίτην. Liv. XXX, 30 praví Hannibal Scipionovi: melior tutiorque est certa pax quam sperata victoria; *haec* (totiž pax) in tua, *illa* (totiž victoria) in deorum potestate est. Předměty, které jsou v těchto dvou citátech zájmeny οὗτος, *hic* naznačeny, totiž τὸ βέλτιστον, *pax,* jsou předměty hlavní, na jichž uskutečnění vlastně řečníkovi záleží. Lze tedy o těchto předmětech říci, že, ačkoli jsou náhodou*) *v příčině stilistické* vzdálenější, jsou předce duši řečníkově bližší. Demosthenes pokládá to za povinnost, aby řečník občany vedl *k nejlepšímu* a chce tedy způsobiti a uskutečniti τὸ βέλτιστον. Hannibal přimlouvá se za uskutečnění *míru.* Nejlépe poznáme příčinu toho, že tyto hlavní předměty naznačeny jsou zájmeny οὗτος, *hic,* z toho, že lze druhý (vedlejší) předmět, který jen mimochodem za příčinou srovnání uveden jest, zcela vynechati, a předce podstata myšlénky tím neutrpí. Lze na př. *podstatný* obsah takto naznačiti: δεῖ τὸ βέλτιστον ἀεὶ λέγειν· ἐπὶ τοῦτο γὰρ πολλάκις ἡ φύσις αὐτὴ οὐ βαδίζει, ἀλλὰ δεῖ τῷ λόγῳ προάγεσθαι διδάσκοντα τὸν ἀγαθὸν πολίτην.

Ale rozumí se samo sebou, že nesmíme chtíti snad dokazovati, že nebylo ani možno řečníkovi v těchto příkladech hlavní věc zájmenem ἐκεῖνος, *ille* naznačiti. *Možno* bylo zajisté také říci καὶ δεῖ τὸ βέλτιστον ἀεὶ, μὴ τὸ ῥᾷστον ἅπαντας λέγειν· ἐπὶ τοῦτο (totiž ἐπὶ τὸ ῥᾷστον) μὲν γὰρ ἡ φύσις αὐτὴ βαδιεῖται, ἐπ' ἐκεῖνο δὲ (totiž ἐπὶ τὸ βέλτιστον) τῷ λόγῳ δεῖ προάγεσθαί διδάσκοντα τὸν ἀγαθὸν πολίτην. Při tomto znění a při tomto pořádku slov by se přihlíželo jen k tomu, který z obou předmětů v příčině stilistické bližším jest.

Uvádím zde ještě sbírku příkladů řeckých i latinských.

Příklady řecké: Xen. Apomn. I, 3, 13 οὐκ οἶσθ', ὅτι τοῦτο τὸ θηρίον, ὃ καλοῦσι καλὸν καὶ ὡραῖον, τοσούτῳ δεινότερόν ἐστι τῶν φαλαγγίων, ὅσῳ ἐκεῖνα μὲν ἁψάμενα, τοῦτο δὲ οὐδ' ἁπτόμενον, ἐὰν δέ τις αὐτὸ θεᾶται, ἐνίησί τι καὶ πάνυ πρόσωθεν τοιοῦτον, ὥστε μαίνεσθαι ποιεῖν; Plat. Faidr. 232 D ὅσοι δὲ μὴ ἐρῶντες

*) Pravím: *ndhodou.* Bylo totiž také možno pořádek změniti a říci: καὶ δεῖ οὐ τὸ ῥᾷστον ἅπαντας λέγειν, ἀλλὰ τὸ βέλτιστον· ἐπ' ἐκεῖνο μὲν γὰρ ἡ φύσις αὐτὴ βαδιεῖται, ἐπὶ τοῦτο δὲ τῷ λόγῳ δεῖ προάγεσθαι διδ. τ. ἀγ. πολ. Bylo možno říci: Tuta est non sperata victoria, sed certa pax; *haec* in tua, *illa* in deorum potestate est.

Digitized by Google

*ἔτυχον, ἀλλὰ δι' ἀρετὴν ἔπραξαν ὧν ἐδέοντο, οὐκ ἂν τοῖς συνοῦσι φθονοῖεν, ἀλλὰ τοὺς μὴ ἐθέλοντας μισοῖεν, ἡγούμενοι ὑπ' ἐκείνων μὲν ὑπερορᾶσθαι, ὑπὸ τῶν συνόντων δὲ ὠφελεῖσθαι.**) Xen. Mem. IV, 3, 10 *τί γὰρ ἄλλο ζῶον αἰγῶν τε καὶ ὀΐων καὶ ἵππων καὶ βοῶν καὶ ὄνων καὶ τῶν ἄλλων ζώων τοσαῦτα ἀγαθὰ ἀπολαύει, ὅσα ἄνθρωποι; ἐμοὶ μὲν γὰρ δοκεῖ πλείω τῶν φυτῶν· τρέφονται γοῦν καὶ χρηματίζονται οὐδὲν ἧττον ἀπὸ τούτων* (totiž *ζώων*) *ἢ ἀπ' ἐκείνων* (totiž *φυτῶν*).

Příklady latinské: Cic. pro Mur. § 19 haec fides atque haec ratio pecuniarum, quae Romae, quae in foro versatur, implicita est cum illis pecuniis Asiaticis et cohaeret; ruere *illa* non possunt, ut *haec* (totiž: co v Římě jest) non eodem labefactata motu concidant. Tamtéž § 31 atqui ex veterum rerum monumentis vel maximum bellum populum Romanum cum Antiocho gessisse vides, cuius belli victor L. Scipio, parta cum Publio fratre gloria, quam laudem *ille* Africa oppressa cognomine ipso prae se ferebat, eandem *hic* sibi ex Asiae nomine assumpsit. Cic. Sen. 19, 68 at senex ne quod speret quidem habet. at est eo meliore condicione quam adulescens, quod id, quod *ille* sperat, consecutus est; *ille* vult diu vivere, *hic* diu vixit. Lael. 2, 10 quam ob rem cave Catoni anteponas ne istum quidem ipsum, quem Apollo, ut ais, sapientissimum iudicavit; *huius* enim facta, *illius* dicta laudantur, Tusc. I, 49, 117 quod si fiat, melior Enni quam Solonis oratio. *Hic* enim noster: Nemo me lacrumis ....; at vero *ille* sapiens atd. Tusc. II, 21, 49 Pacuvius hoc melius quam Sophocles; apud *illum* (totiž u Sofoklea) perquam flebiliter Ulixes lamentatur in vulnere. Nedobře zde Kühner v kommentáři praví: »Quem quis improbat, eum quasi removet cogitatione.« Náhodou zde skutečně Cicero s líčením Sofokleovým nesouhlasí; ale to není ta příčina, pro kterou Cicero Sofoklea zájmenem *ille* naznačuje, nýbrž příčina jest ta, že Cicero o Sofokleovi jen mimochodem a při příležitosti se zmiňuje. Liv. XXIV, 29, 3 et mittentibus et missis ea laeta expeditio fuit; nam et *illis,* quod iam diu cupiebant, novandi res occasio data est, et *hi* sentinam quandam urbis rati exhaustam laetabantur.

Tak zvaná assimilace u zájmen ukazovacích.

Střední rod zájmen ukazovacích.

Grammatikové němečtí dávají často toto pravidlo: »Mělo-li by v řečtině a v latině zájmeno ukazovací v středním rodě podmětem věty býti a je-li výrokem podstatné jméno, řídí se podmět (t. j. zájmeno ukazovací), co se rodu týká, rodem podstatného jména, které jest výrokem.« Proto nazývá se tato vazba často *assimilací* nebo *attrakcí.* Při tom se tedy předpokládá, že

---

*) Uvádím zde také tento příklad, ačkoli se poněkud liší od ostatních; není zde po *ἐκείνων* zájmeno *οὗτος* nebo *ὅδε*, nýbrž místo toho jest opakován výraz *οἱ συνόντες*. Tato slova *ὑπὸ τῶν συνόντων* (vzhledem k *τοῖς συνοῦσι*) jsou velmi poučná, poněvadž jimi se zřejmě dokazuje důležitost právě této myšlénky. I jest tedy tento příklad podporou výkladu svrchu podaného.

Digitized by Google

byla *původní* vazba taková jako německá: »Das ist die wahre Freundschaft«, tedy: *τοῦτό ἐστιν ἀληθὴς φιλία*, hoc est vera amicitia, a že teprv vlivem podstatného jména *φιλία*, amicitia vzniklo připodobnění *αὕτη ἐστὶν ἀληθὴς φιλία*, ea vera est amicitia.*)

Názor tento jest naprosto mylný Snadno se sice často užívá takových výrazů, jako *assimilace*, *attrakce*; ale bývá to často jen mechanický výklad. Položí-li se zde otázka, byla-li takováto assimilační proměna vůbec možná a uváží-li se otázka tato přesně a bedlivě, sezná tuším každý, že jest to pouhá mechanická frase, praví-li se: Vlivem podstatného jména, které jest výrokem, změnil se rod ukazovacího zájmena, které jest podmětem, a připodobnilo se ukazovací zájmeno rodem podstatnému jménu.

Vazba tato není assimilací, nýbrž brachylogií, jejíž příklady, byť i méně četné, také v novějších jazycích máme.

Sall. Cat. 20, 4 nam idem velle atque idem nolle, *ea demum firma amicitia est* = ea amicitia firma amicitia est. Xen. Kyr. VIII, 7, 24 *παρὰ τῶν προγεγενημένων μανθάνετε· αὕτη γὰρ ἀρίστη διδασκαλία* = *αὕτη ἡ διδασκαλία ἐστὶν ἀρίστη διδασκαλία.*

Že v těchto a *podobných* příkladech tento výklad jest správný, o tom poučí každého vlastní cit, srovná-li s řeckou a latinskou vazbou takovéto české příklady: *Ta* jest pravá láska rodičů k dětem, vésti je ke ctnosti = ta láska jest pravá láska atd., jiná tak zvaná láska není pravou láskou. Hájek: Ta jest byla nejprvnější příčina zlého = ta příčina byla nejprvnější příčina.

I v němčině jest možno této vazby užiti, jako: Diese ist die wahre Freundschaft, und keine andere = diese Freundschaft ist die wahre Freundschaft.

Z tohoto výkladu jest patrno, že nemůže v řečtině a v latině všude, kde my užíváme středního rodu zájmena, této tak zvané assimilace býti užito, poněvadž to není assimilace, nýbrž brachylogie. I může tedy jen v takových případech tato vazba se vyskytovati, v nichž skutečně podstatné jméno dle smyslu také k zájmenu může býti připojeno. Idem velle atque idem nolle, ea demum firma amicitia est jest u Sallustia velmi dobře řečeno, poněvadž *ea amicitia* jest proti jiným poměrům a způsobům položeno, k jichž naznačení také užíváme výrazu *amicitia*, které však nezasluhují názvu *firma amicitia*; jen idem velle atque idem nolle jest pevným přátelstvím, jiné přátelství ne.

---

*) Tak praví Kühner (Griech. Gramm. str. 66): »Wenn ein demonstratives oder relatives oder interrogatives Pronomen als Prädikat mittelst der Kopula *εἶναι* oder der kopulaartigen Verben auf ein Substantiv bezogen wird, so wenden wir im Deutschen das Neutrum an, als: *das* ist die Quelle aller herrlichen Thaten, indem wir den Begriff des Pronomens ohne Rücksicht auf das Substantiv als etwas *Allgemeines* und *Unbestimmtes* auffassen... Die griechische Sprache hingegen lässt wie die lateinische mittelst einer *Attraktion* oder *Assimilation* das Pronomen im Genus und Numerus mit dem dazu gehörigen Substantiv kongruiren.« — V tomto výkladě nalézá se vedle mylného mínění, že vazba ta jest assimilací, také ten omyl, že Kühner *zájmeno za výrok* a podstatné jméno za podmět pokládá. Svrchu podaný výklad okazuje, že vazba jest právě opačná.

Digitized by Google

Αὕτη γὰρ ἀρίστη διδασκαλία praví Xenofon zcela přiměřeně, poněvadž pomýšlel při tom také na jiné způsoby učení se; ale toto učení (totiž učiti se od předků) jest nejlepším učením.

Ale když na př. Antifon 1, 5 praví *νομίζει τοῦτο εὐσέβειαν εἶναι, τὸ τὴν μητέρα μὴ προδοῦναι*, nemůže se říci *ταύτην*; neboť *ταύτην* (*τὴν εὐσέβειαν*) *εὐσέβειαν εἶναι* by znamenalo, že ta *εὐσέβεια* (totiž nezraditi matky) jest *εὐσέβεια* v pravém a vlastním smyslu slova toho. Ale to by bylo nesmyslné; neboť vedle této *εὐσέβεια*, která se jeví *ἐν τῷ τὴν μητέρα μὴ προδοῦναι*, jsou ještě jiné způsoby *τῆς εὐσεβείας*. Slova Antifontova znamenají: on míní, že *το* (totiž *τὸ τὴν μητέρα μὴ προδοῦναι*) jest *εὐσέβεια* (výrok). Vazba tato smyslem neliší se od vazby *τοῦτο* (*τὸ τὴν μητέρα μὴ προδοῦναι*) *εὐσεβές ἐστι*. Rovněž tak Demosthenova slova XVIII, 16 *ὑπερβολὴ γὰρ ἀδικίας τοῦτό γε* znamenají: *το* (t. j. takové počínání) jest vrcholem nespravedlivosti. Také zde nemohlo by se říci: *αὕτη γὰρ ὑπερβολὴ ἀδικίας ἐστι*, poněvadž tato slova by znamenala *αὕτη ἡ ὑπερβολὴ ὑπερβολὴ ἀδικίας ἐστί*. — Když Ovidius Met. II, 263 násl. praví

> et mare contrahitur, siccaeque est campus arenae,
> *quod* modo pontus erat

není nikterak možno říci *qui* modo pontus erat, poněvadž jen na jedno moře se pomýšlí. Seneca de tranqu. II, 4 musil říci *id* tranquillitas erit, poněvadž se mu zde o ponětí a o definici klidnosti jednalo. Platon praví Faid. 67 D *τοῦτό γε θάνατος ὀνομάζεται*, poněvadž podává definici smrti. *Οὗτός γε θάνατος ὀνομάζεται* ve smyslu *οὗτος ὁ θάνατος θάνατος ὀνομάζεται* jest nemožné.*)

Ovšem nikterak nechci tím tvrditi, že by v těch příkladech, ve kterých jest střední rod *τοῦτο* atd., nemohla býti nikdy druhá vazba, jakož také netvrdím, že by naopak ve větách, v kterých ona brachylogie se nalezá, nemohl býti střední rod. — Že v té příčině dosti značnou volnost spisovatel má, dokazuje porovnání Platonových slov Faidr. 245 C *μόνον δὴ τὸ αὐτὸ κινοῦν οὔποτε λήγει κινούμενον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις, ὅσα κινεῖται, τοῦτο***) *πηγὴ καὶ ἀρχὴ κινήσεως* s překladem Ciceronovým Tusc. I, 53 solum igitur, quod se ipsum movet, nunquam ne moveri quidem desinit, quin etiam ceteris, quae moventur, *hic fons, hoc principium* est movendi. Ovšem jest zde rozdíl vazeb. U Platona jest *τοῦτο* podmětem, *πηγὴ καὶ ἀρχὴ κινήσεως* výrokem. V Ciceronově překladě jest fons, principium podmětem, a zájmena *hic*, *hoc* jsou ve vztahu výrokovém.

U Xenofonta v Kyropaedii V, 2, 19 čteme *ἀλλὰ τοῦτο νομίζειν ἡδίστην εὐωχίαν εἶναι, τοὺς συμμάχεσθαι μέλλοντας ὅτι βελτίστους παρασκευάζειν*. Zde by zajisté mohlo zcela správně se říci také *ταύτην δεῖ νομίζειν ἡδίστην εὐωχίαν εἶναι, τοὺς συμμάχεσθαι μέλλοντας ὅτι βελτίστους παρασκευάζειν*.

Nesmíme však všechny příklady, které grammatikové a vykladatelé uvádějí, za stejné s příklady svrchu uvedenými ea demum firma amicitia est, *αὕτη γὰρ ἀρίστη διδασκαλία* pokládati.

---

*) Takováto vazba jako *οὗτός γε θάνατος ὀνομάζεται* jest jen tehdáž možná, když naopak zájmeno není podmětem, nýbrž výrokem. O tom viz v textu další výklad.

**) Ovšem není zde *τοῦτο* položeno tím způsobem, jako na př. u Platona Faid. 67 D *τοῦτό γε θάνατος ὀνομάζεται*, nýbrž vztahuje se zpět k *τὸ αὐτὸ κινοῦν*.

Digitized by Google

V mnohých příkladech jest vazba opačná. Plat. Faidr. 245 E *ταύτης οὔσης φύσεως ψυχῆς* nemůžeme ovšem vyložiti *ταύτης τῆς φύσεως οὔσης φύσεως ψυχῆς*. Ale rovněž tak pokládám za jisté, že *ταύτης* není místo *τούτου* per assimilationem položeno, nýbrž *ταύτης* jest v praedikativném poměru k *φύσεως*.

Jest však ještě třetí skupina příkladů, jako Plaut. Trin. 697 *is est honos* homini pudico, meminisse officium suum. Tento příklad, myslím, nemá se vyložiti ani is honos est honos homini pudico, ani tím způsobem, že by *is* bylo ve vztahu výrokovém k honos, nýbrž *is honos* činí jeden celek, ale *est* jest zde ve smyslu důrazném položeno. Tento výklad odporučuje se tím, že dativ homini pudico jest přivlastňovací. Tedy smysl jest: homini pudico is honos est, totiž meminisse officium suum.

Ovšem vyskytuje se také v řečtině a latině střední rod zájmena, a sice tehdáž, má-li se naznačiti podstata něčeho nebo má-li se definice podati, jako v příkladě již svrchu uvedeném. Sen. de tranqu. II, 4 id tranquillitas erit.

Nejsou však ani při této vazbě všechny příklady, jež se uvádějí, téhož druhu. Příklady dělí se na dvě skupiny dle toho, je-li zájmeno předmětem či výrokem.

a) Zájmeno jest podmětem, jako v příkladě již svrchu uvedeném Xen. Kyr. V, 2, 19. Antif. I, 5 *νομίζει τοῦτο εὐσέβειαν εἶναι, τὸ τὴν μητέρα μὴ προδοῦναι.* Platon 432 B *τοῦτό ἐστι δικαιοσύνη*, ibid. 344 A, *ἔστι δὲ τοῦτο τυραννίς*, Faidr. 249 C *τοῦτο δέ ἐστιν ἀναμνησις*, Apol. 29 A *τοῦτο πῶς οὐκ ἀμαθία ἐστίν;* Ter. Andr. I, 5, 2 si *hoc* non contumeliast. Ovid. Her. 2, 56 nec moveor, quod te iuvi portuque locoque; debuit *hoc* meriti summa fuisse mei. Hoc vztahuje se vzpět k slovům te iuvi portuque locoque a zahrnuje v sobě myšlénku těmito slovy naznačenou. — Tac. Agr. 43 per omnem valetudinem eius crebrius quam ex more principatus, per nuntios visentis, et libertorum primi et medicorum intimi venere sive cura *illud*, sive inquisitio erat. Verg. Aen. III, 173 nec sopor *illud* erat.

b) Střední rod zájmena jest výrokem. — Tážeme-li se na př. *τί ἐστιν ἀνδρεία;* quid est fortitudo? chceme zvěděti definici mužnosti, a *τί*, *quid* jest tedy výrokem.

Plat. Krat. 390 C *τὸν δὲ ἐρωτᾶν καὶ ἀποκρίνεσθαι ἐπιστάμενον ἄλλο τι σὺ καλεῖς ἢ διαλεκτικόν.* Tak jako *διαλεκτικόν* praedikativně zde položeno, rovněž tak *ἄλλο τι*. Gorg 478 C *οὐ τοῦτ' ἦν εὐδαιμονία, ὡς ἔοικε, κακοῦ ἀπαλλαγή**)

Cic. fin. II, 4, 11 *idem* voluptas est, *quod* indolentia. Tac. Germ. 6 centeni ex singulis pagis sunt, *idque ipsum* inter suos vocantur.

Srovnáme-li řečtinu a latinu s češtinou (aneb vůbec s novějšími jazyky), shledáme zjevný rozdíl v tom, že v češtině mnohem a mnohem častěji středního rodu se užívá; ba v novější mluvě užívání středního rodu tou měrou

*) Slova tato ovšem také poskytují smyslu, uzná-li se *τοῦτο* za podmět a *εὐδαιμονία* za výrok = není to (totiž *κακοῦ ἀπαλλαγή*) blažeností. Ale uváží-li se, že v celé této části jedná se o definici blaženosti, musíme naopak *εὐδαιμονία* za podmět, *τοῦτο* (i se svým epexegetickým přídavkem *κακοῦ ἀπαλλαγή*) za výrok pokládati. Ostatně se *τοῦτο* vztahuje vzpět k tomu, co již dříve bylo tvrzeno.

Digitized by Google

převládá, že již se zdají býti nápadnými takové vazby jako: Ta jest pravá ctnost, ten jest nejmocnější toho důvod.

V češtině (a vůbec v novějších jazycích) vyskytuje se také nesčíslněkrát střední rod zájmen při vztahu k *osobám,* kde se v řečtině a latině nemůže středního rodu užiti. My říkáme: Kdo *to* jest? *To* jsem já. *To* jsi ty. *To* jsou oni.

V řečtině a latině nelze v těchto případech říci: *Τίς τοῦτό ἐστι; Τοῦτό εἰμι ἐγώ.* Quis hoc est? Quis id est? Hoc sum ego.

V latině a řečtině jen takové příklady se vyskytují, jako jsou tyto: Aisch. *περὶ παραπρ.* 50 *ταῦτ' ἔστιν ὁ προδότης.* Dem. proti Eubulidovi § 34 *τοῦτο γάρ ἐστιν ὁ συκοφάντης.*

Liv. XXX, 30, 12 *quod ego* fui ad Trasimenum, *id tu* hodie es

Faedrus 5, 10, 9 *quod* fuimus, lauda, si iam damnas, *quod* sumus. Ovid. Her. 9, 106 quod tu non esses iure, vir illa fuit. Gell. N. A. XVIII, 13, 5 *quod* homo est, *hoc* non est equus. tamtéž 8 *quod ego* sum, *id tu* non es.

V řečtině na př. Hom. *Z* 460 násl. *καί ποτέ τις εἴπῃσι ἰδὼν κατὰ δάκρυ χέουσαν· Ἕκτορος ἥδε γυνή* = *to* jest Hektorova žena,*) *K* 82 *τίς δ' οὗτος κατὰ νῆας ἀνὰ στρατὸν ἔρχεαι οἶος* = kdo *to* kráčí (vlastně: kráčíš) samoten. Sof. Fil. 1 *ἀκτὴ μὲν ἥδε τῆς περιῤῥύτου χθονὸς | Λήμνου,* Sof. El. 1346 *τίς οὗτός ἐστ', ἀδελφέ;* = kdo *to* jest, bratře? tamtéž 1351 *ἦ κεῖνος οὗτος, ὃν ποτ' ἐκ πολλῶν ἐγὼ | μόνον προσηῦρον πιστὸν ἐν πατρὸς φόνῳ;*

To vyskytuje se v češtině však také ve spojení s jinými pády, nejen s nominativem. Zeptej se Nestora, *koho to* vede = Hom. *Λ* 612 násl. *Νέστορ' ἔρειο, ὅντινα τοῦτον ἄγει.* Vazba v řečtině jest ta, že s akkusativem předmětným *τοῦτον* spojen jest akkusativ praedikativný *ὅντινα.* Srovnání řecké vazby s českou vede k tomu poznání, že také ve větě *koho to vede* akkusativ *koho* vlastně byl původně v praedikativném spojení s akkusativem předmětu *to.* Vazba česká rovnala by se řecké, kdyby zněla: koho *toho* vede. Avšak zde zase místo příslušného rodu jest střední rod. Hom *ι* 348 *ὄφρ' εἰδῇς, οἷόν τι ποτὸν τόδε νηῦς ἐκεκεύθει ἡμετέρη* = abys věděl, *jaký to nápoj* loď naše v sobě chová = jaký to nápoj jest, jejž loď naše chová.

Ale ovšem sluší k tomu dodati, že toto *to* cítí se v češtině již jen v jakémsi významu *příslovečném.* My necítíme více ve větě *kdo jest to?* že *to* jest vlastně podmětem, s kterým *kdo* ve spojení praedikativném jest, nýbrž pokládáme *to* za výraz adverbialný. Ještě více ustoupil původní význam v pozadí ve větě koho's *to* viděl?

Dokonce pak ustoupil původní význam významu příslovečnému, když *to* i s jinými pády než s nominativem a akkusativem jest spojeno (jako: Komu

---

*) Často překládáme řecké zájmeno příslovcem místním. Hom. *α* 76 *ἀλλ' ἄγεθ', ἡμεῖς οἵδε περιφραζώμεθ' ἅπαντες* = nuže my všichni, *jak zde jsme,* raďme se. *α* 186 *νηῦς δέ μοι ἥδ' ἕστηκεν ἐπ' ἀγροῦ νόσφι πόληος* = loď mi *zde* stojí. *Τ* 344 *κεῖνος ὄγε ἥσται ὀδυρόμενος ἕταρον* = *tam* sedí on. Arist. Obl. 214 Str. *ἀλλ' ἡ Λακεδαίμων ποῦ 'στιν;* Žák Sokr. *ὅπου 'στίν;* αὐτηΐ = ty se ptáš, kde jest? Zde.

Digitized by Google

se *to* směješ = kdo jest to, jemuž se směješ? S kým jsi *to* šel = kdo jest to, s kým jsi šel?) anebo v takovýchto příkladech: *To* jsem viděl krásného jelena. *To* se to špatně vydařilo. *Ono* se to snadno řekne, ale těžce vykoná.

Spojení zájmena tázacího nebo vztažného s ukazovacím v řečtině.

Velikou výhodu má řečtina, že pomocí praedikativného spojení zájmena tázacího nebo vztažného se zájmenem ukazovacím v jednu větu zahrnouti může myšlénky, které v novějších jazycích dvěma větami, a sice větou tázací a vztažnou se naznačují. Dává-li se v této příčině někdy pravidlo v tom znění, že v řečtině se slučují v jednu větu dvě věty, z nichž by jedna zájmeno tázací a sloveso *εἶναι* měla obsahovati, druhá pak by měla býti větou vztažnou: jest to jen mechanické znázornění toho, co se při porovnání řecké a moderní vazby jeví. Bylo by to však velikým omylem, domnívati se, že snad historický vývoj řecké vazby byl ten, že tato vazba *vznikla* z vazby dřívější, v které byly dvě věty podobným způsobem, jako v moderní mluvě. V řečtině vznikla vazba ta z té veliké snadnosti, s kterou Řekové od nejstarších dob praedikativné vazby v rozmanitých případech užívali. V řečtině s touž snadností, s kterou se užívalo vazby *τίς* (praedikativně) *οὗτός* (podmět) *ἐστιν*, říkalo se také nejen *τίς οὗτος ἔρχεται*, nýbrž i *τίνα* (praedikativně) *τοῦτον* (předmět) *ἄγει*, což by v doslovném překladě českém znělo: Koho toho vede? Ale této vazby my vedle vazby *kdo jest ten?* neužíváme, a my také ani vazby *kdo jde ten* (*τίς οὗτος ἔρχεται*) neužíváme. Ba i vazba *kdo jest ten?*, ač jest možná, není předce tak oblíbena jako *kdo jest to?* Srv. německou vazbu: Wer ist *das*?

Předce však, jak již svrchu bylo podotčeno, můžeme s řeckou vazbou *τίνα τοῦτον ἄγει;* srovnati poněkud českou vazbu: Koho *to* vede?, a to proto, poněvadž *původně* zajisté v této vazbě *to* bylo předmětem, tak jako ve větě *kdo to jest* bylo *to* podmětem, a *koho* bylo v praedikativném spojení s tím.

Že se *osoba* naznačovala středním rodem zájmena, není zvláště ve slovanštině nikterak nápadné. Zvláště v mluvě lidu často, když jen čin nějaký znám jest, ale není známo, od kterého činitele tento čin vychází, užívá se středního rodu k naznačení podmětu, kterého neznáme anebo nechceme určitěji naznačiti. Tak na př. říká se: Co se to tam hýbá? Co to tu vzdychá? Co se to sem valí? (o četných lidech hrnoucích se blíže). Tak na př. ve vypravování o člověku tonoucím ve vodě často lze v mluvě obecné slyšeti takové výrazy, jako: Najednou ho *to* stáhlo dolů pod vodu (*es* zog ihn herunter).

Řečtina vazbou *τίνα τοῦτον ἄγει;* a podobnými nabyla, jak již svrchu řečeno, veliké výhody; jeví se v této stručnosti také vkusnost. Srovnejme na př. řeckou vazbu Hom. ι 348 *ὄφρ' εἰδῇς, οἷόν τι ποτὸν τόδε νηῦς ἐκεκεύθει ἡμετέρη* a vazbu *abys věděl, jaký to nápoj jest, jejž loď tato v sobě chová,* nebo řeckou vazbu Sof. El. 1216 *εἴπερ γ' Ὀρέστου σῶμα βαστάζω τόδε* a vazbu *je-li to tělo Orestovo, jež tuto v rukou držím.* Ovšem my můžeme také kratší vazby užiti, a sice *to*, nebo příslovce *zde, tam;* na př. jestliže Orestovo tělo *zde* v rukou

Digitized by Google

držím; abys věděl, jaký to zde nápoj loď naše v sobě chová. Ale tyto vazby nevystihují úplně toho, co řeckou vazbou praedikativnou stručně a vkusně naznačeno.

Zájmeno ὅ, ἥ, τό.

Vznik užívání členu řeckého.

Že řecké ὅ, ἥ, τό etymologicky úplně se shoduje se staroindským *sá, sā́ tád*, se staroperským *hō, hā, taθ*, s gotským *sa, so, thata*, jest zřejmo. Ve starobulharštině naproti tomu *t* ve všech třech rodech se jeví: *tъ, ta, to*, rovněž tak v litevštině *tàs, tà, tai*.

Mně záleží na tomto místě hlavně na tom, abych vznik a vývoj členu řeckého objasnil. Za tou příčinou uznávám za vhodné, nejprv hojnými příklady dokázati, jak se v nejstarších památkách, totiž u Homera a Hesioda, užívání zájmena *ta* jeví a jakou měrou v těchto památkách člen se vyskytuje. I probral jsem za tímto účelem prvních šest zpěvů Iliady a dále Hesiodovy básně, a podán zde výsledek této úplné sbírky. Nebylo mi možno, *celou* Iliadu a Odysseu za tímto účelem probrati, avšak myslím, že celkem asi v ostatních knihách Iliady a v Odyssei týž výsledek by se objevil. Sbírka, kterou tuto podávám, bude, jak myslím, užitečným základem celé rozpravy, jež se této otázky týká. Podotýkám při tom, že uvádím také částice, které po příslušných zájmenných tvarech následují anebo někdy před nimi položeny jsou. Míním totiž, že tyto částice byly důležitým přídavkem, o nějž se tvary zájmena *ta* opíraly.

I.

Jakožto substantivné zájmeno ukazovací vyskytuje se zájmeno ὅ, ἥ, τό v prvních šesti knihách Iliady takto:

ὅ = *A* 253; *B* 78, 283; *Z* 201 (ἥ τοι ὅ). | αὐτὰρ ὅ = *A* 333, 488, 597; *B* 50, 107, 224, 402; *Γ* 18, 379; *Δ* 116, 231, 329, 385; *E* 142, 398, 619, 806, 449, 585, 849; *Z* 171, 214, 474. | ὅ γὰρ = *A* 9, 12, 404, 581; *B* 481, 555, 769. | ὅ γε (nebo elidované ὅ γ') = *A* 65, 68, 93, 97, 101, 320, 342; *B* 3, 55, 76, 109, 170, 207, 314, 420, 664, 667, 694, 724, 753; *Γ* 391; *Δ* 250, 293, 357, 389; *E* 155, 185, 321, 622, 677, 434 (ὅ γ' ἄρ), 673; *Z* 168, 192, 504. | ὅ μέν = *A* 536; *B* 70, 721, 771; *Δ* 537 (následuje ὁ δέ); *E* 245, 657, 842, 847; *Z* 404. | ὅ δέ (ὅ δ') = *A* 446, 473; *B* 182, 266, 268 (ὅ δ' ἄρ'), 515, 707; *Γ* 120 (ὅ δ' ἄρ'), 360; *Δ* 482, 491, 498, 522, 524, 535, 537 (předchází ὅ μέν); *E* 12, 17, 148, 153, 304, 330, 390, 581, 625, 836 (ὅ δ' ἄρ'); *Z* 62, 64, 154 240, 510. | τοῦ *Δ* 109. | τοιό τε *Δ* 28; *Z* 283. | τοῦ μέν *Δ* 491; *E* 139. | τοῦ περ δὴ (θυγάτηρ) *Z* 398. | τοῦ γὰρ = *B* 118. | τοῦ δέ (τοῦ δ') = *A* 43, 357, 457, 562; *B* 700; *Δ* 77, 214, 489, 494; *E* 18, 121, 292, 296. | τοῦ κεν δή *Δ* 97. | τῷ *B* 22, 109; *Δ* 78, 230, 531; *E* 797. | τῷ γάρ = *A* 55. | τῷ μέν *Δ* 197, 207; *Z* 138. | τῷ ῥα *E* 676. | τῷ δέ (τῷ δ') = *A* 250; *B* 222, 244, 534, 542, 545, 554, 556, 602, 630, 637, 644, 645, 737, 749, 759, 796; *Γ* 79; *Δ* 10, 104, 208 (τῷ δ' ἄρα), 277; *E* 101, 283, 401, 900, 603; *Z* 51, 156, 160,

Digitized by Google

188. | τόν = *A* 199, *Γ* 322 (po předcházející vztažné větě); *E* 276, 631, 301 (následuje vztažná věta), 447; *Z* 122, 161, 273, 517. | τόν γε (τόν γ') = *A* 401, 582; *Γ* 393. | τὸν δέ (τὸν δ') = *A* 84, 121, 130, 148, 172, 206, 285, 292, 329, 413, 428, 551; *B* 18, 35, 189, 369, 396, 701; *Γ* 21, 30, 38, 58, 171, 181, 199, 228, 380; *Δ* 50, 183, 188, 200, 265, 317, 349, 356, 401, 403, 411, 461, 463, 503, 526, 527; *E* 27, 82, 89, 95, 106, 166, 179, 217, 229, 251, 286, 565, 596, 647, 659, 689, 696, 825, 888, 905; *Z* 11, 63, 144, 166, 321, 325, 332, 342, 343, 381, 520. | τὸν μέν *B* 318; *Δ* 311, 368, 470; *E* 27, 36, 45, 48, 65, 72, 79, 145, 344, 578, 844. | τόν ῥα = *B* 742; *Δ* 459, 501; *E* 537, 615; *Z* 9. | τὸν καὶ (ὑπέδεισαν) = *A* 406. | οἵ *Z* 316 (po předcházející vztažné větě) | οἳ μὲν = *A* 312, 318, 607; *B* 52, 444: *Γ* 326; *E* 84, 274, 431, 626; *Z* 422. | οἵ γε (οἵ γ') = *A* 485, *B* 686. | οἳ δέ (οἳ δ') = *A* 314, 432, 472, 480; *B* 85, 94, 270, 778, 780, 788; *Γ* 8, 15, 84, 95, 111, 154, 340; *Δ* 222, 252, 333, 378, 380, 382, 446, 471; *E* 13, 489, 497, 506, 520, 573, 630, 850; *Z* 106, 121, 218. | οὐδ' οἳ *Γ* 190. | τοί *Δ* 220. | τοὶ δέ (τοὶ δ') = *A* 447; *B* 52, 149, 151, 444; *Γ* 74, 78, 257, 260; *Δ* 3; *E* 514; *Z* 189. | οἳ δὴ *Γ* 134 (po vztažném zájmenu οἵ 132). | τῶν *B* 91, 149, 457, 464, 512, 540, 553, 563, 576, 587, 601, 609, 618, 620, 627, 650, 657, 678, 685, 698, 713, 718, 731, 736, 740, 784, 826, 830, 837, 842; *Γ* 13; *Δ* 237; *E* 270, 475, 724; *Z* 27, 49, 57, 293. | τῶν δ' = *B* 459, 806; *E* 834. | τῶν γε = *Z* 16. | τῶν μέν *B* 509, 636, 758, 870 (τῶν μὲν ἄρ'); *E* 656. | τῶν ῥα *E* 543.*) | τῶν, οἵ (eorum, qui) = *A* 272; *B* 841. | τοῖσιν *B* 805; *E* 150 (τοῖς). | τοῖς ἄρα = *B* 433. | τοῖσι δέ (τοῖσι δ'), τοῖσιν δέ (τοῖσιν δ') = *A* 58, 101, 247, 450, 479, 571; *B* 76, 142, 336, 411, 453, 516, 524, 565, 568, 652, 680, 733, 747; *Γ* 96, 275, 303, 455; *Δ* 153, 270; *E* 420, 777. | καὶ τοῖσιν *Δ* 396. | καὶ μὲν τοῖσιν = *A* 269. | τούς = *A* 55; *B* 476, 681 τούς, ὅσσοι; *Δ* 233, 241; *E* 163. | τοὺς μὲν = *A* 191; *Γ* 293; *Δ* 227, 283, 292, 364, 439; *E* 148. | τοὺς γάρ *Δ* 301. | τοὺς δέ (δ') *B* 474, 744; *Γ* 207, 243; *Δ* 255, 336, 439; *E* 241, 519, 590, 862 (τοὺς δ' ἄρ'). | τώ *E* 11, 223, 559. | τὼ μέν = *A* 331; *Γ* 313, 484 (τὼ μὲν ἄρ'), *E* 12, 233, 550, 557, 568, 574. | τὼ δὲ (τὼ δ') = *A* 327, 338, 347; *B* 833; *Γ* 263, *Δ* 274; *E* 366, 768; *Z* 19. | τώ γε (τώ γ') = *A* 304, 531; *Δ* 536. | τὼ γάρ *B* 221. | τώ γε (akkus.) = *A* 330. | τὼ δὲ *E* 272, 553, 561, 610. | ἥ *E* 881. | ἥ γε = *A* 496; *Z* 373. | ἥ γάρ *E* 511. | ἥ δὲ (δ') = *A* 483, 520; *Γ* 125; *Δ* 87, 502; *E* 343, 352, 357, 364, 371, 538, 736; *Z* 26, 87, 163, 180, 196, 199, 286; *Z* 149, 202 (ἥ δ' ἄρα), 483 (ἥ δ' ἄρα). | ἥ μέν *Δ* 487; *E* 133, 318, 593, 720; *Z* 149, 388. | τῆς = *A* 448; *B* 694. | τῆς δὲ *E* 281. | καὶ τῆς *Δ* 138. | τῇ = *A* 558; *Γ* 389, 395 (τῇ δ' ἄρα), 424 (τῇ δ' ἄρα); *E* 858 (τῇ ῥα) τῇ δ' *E* 347, 363 (τῇ δ' ἄρα). | τῇ γε *Z* 435 (adverb.). | τήν *Z* 426, 427. | τὴν μὲν = *A* 183, 389, 440; *Γ* 377; *Δ* 485; *E* 353, 893; *Z* 183, 473. | τὴν γάρ *Z* 300. | τήν γε *E* 132, 821; *Z* 185. | τὴν δέ (δ') = *A* 29, 215, 364, 367, 391, 435, 511, 517, 534, 560; *B* 183, 316; *Γ* 125, 203, 383, 413, 437; *Δ* 30; *E* 375, 381, 764, 814; *Z* 205, 263, 359, 440. | αἳ μέν τ' — αἳ δέ τ' *B* 90. | αἳ μέν *E* 141; *Z* 312 (αἳ μέν ῥα), 500. | αἳ δέ *Γ* 421; *E* 778; *Z* 133, 287, 301. | ταί *Δ* 9 (ἀλλ' ἤ τοι ταί). | ταί γε =

*) Nepokládám τῶν za vztažné zájmeno.

Digitized by Google

Γ 5, 7. | *αἳ δ'* *Γ* 421. | *ταὶ δ'* *Z* 287. | *τάων* *Δ* 46, 54. | *τῇσι* *Z* 298. | *τῇσιν δ'* *Z* 499. | *τὰς* *Δ* 53. | *τὸ* = *Δ* 325; *Γ* 41 (*καί κε τὸ βουλοίμην*), *Γ* 176 (*τὸ καὶ κλαίουσα τέτηκα*). | *τὸ γάρ* *Δ* 49*) = 323. | *τό γε* (*γ'*) = *Δ* 116. | *τὸ δὲ* (*δ'*) = *Δ* 212, 228, 563; *B* 257. | *τῷ* *E* 305. | *τό γε* (akkus.) = *Δ* 120; *Γ* 308; *E* 853; *Z* 167, 417. | *τὸ μέν* *Δ* 112. | *τὰ* = *Δ* 125 (po předchozím relat. *τὰ μὲν πολίων ἐξεπράθομεν*); *B* 330 (*τὰ δὴ νῦν πάντα τελεῖται*); *Z* 70 (*καὶ τά*). | *τὰ δέ* *E* 140, 205 | *τά γε* *Γ* 176. | *τῶν* = *Δ* 160, 300, 407. | *τά* (akk.) *B* 36 *τὰ φρονέοντ'* (následuje vztažné zájmeno *ἅ*), 38 *οὐδὲ τὰ ᾔδη* (následuje vztažné zájmeno *ἅ*); *E* 564 (*τὰ φρονέων ἵνα*). | *τὰ μέν* (akkus.) = *Δ* 368; *B* 425; *Γ* 114; *Δ* 110, 168; *Z* 147 *τὰ μέν... ἄλλα δέ*). | *τὰ γάρ* *Δ* 361. | *τὰ δέ* *Δ* 363; *Z* 526.

Adverbialný výraz *τῷ*, jejž někteří píší *τῶ* = *Δ* 418; *B* 250, 254, 296, 354, 373; *Δ* 290, 410; *E* 129, 410, 816, 894; *Z* 224, 353.

II.

Zájmeno *ta* v adjektivném spojení v Iliadě *A*—*Z*:

Δ 239 *ὃ δέ τοι μέγας ἔσσεται ὅρκος*;**) *B* 16 *τὸν μῦθον*, 351 *ἤματι τῷ, ὅτε* = 743; *Γ* 54 *τά τε δῶρ'*, 55 *ἥ τε κομὴ τό τε εἶδος*, 189 *ἤματι τῷ*; *Δ* 25 *ποῖον τὸν μῦθον ἔειπες*, 40 násl. *πόλιν... τήν, ὅθι*, 399 *τόν υἱόν*; *E* 184 *ὅ γ' ἀνήρ*, 210 *ἤματι τῷ*, 265 *τῆς γὰρ τοι γενεῆς*, 268 *τῆς γενεῆς*, 308 *αὐτὰρ ὅ γ' ἥρως* = 327, 319 *συνθεσιάων τάων* (následuje *ἅς*), 331 *συνθεσιάων τάων, αἵ τ'*; *Z* 291 *τὴν ὁδόν, ἦν*, 345 *ἤματι τῷ, ὅτε*.

III.

Ve vztažné platnosti vyskytuje se zájmeno *ta* v *A* — *Z* takto:

Δ 36 *τόν*, 72 *τήν*, 125 *τὰ μὲν*, 234 *τὸ μέν*, 249 *τοῦ καί ἀπὸ γλώσσης*, 319 *τήν*, 321 *τώ*, 392 *τήν*, 470 *τήν*; *B* 21 *τόν*, 101 *τὸ μὲν*, 262 *τά τ'*, 309 *τόν*, 659 *τὴν*, 690 *τήν*, 714 *τόν*, 728 *τόν*, 741 *τόν*, 764 *τάς*, 813 *τήν*, 820 *τόν*, 865 *τώ*; *Γ* 87 *τοῦ*, 123 *τήν*, 238 *τώ*, 351 *ὅ*, 354 *ὅ*, 375 *ἥ*; *Δ* 187 *τὴν*, 216 *τήν*, 218 *τά*, 432 *τά*, 468 *τά*; *E* 52 *τά τε*, 192 *τῶν*, 423 *τούς*, 481 *τά τ' ἔλδεται*, 589 *τούς*,***) 746 *τῷ δάμνησι*, 747 *τοῖσίν τε*, 750 *τῆς*, 783 *τῶν τε*, 795 *τό*; *Z* 153 *ὅ*,†) 290 *τάς*, 315 *τά ῥ'*, 402 *τόν ῥ'*, 493 *τοί*.

IV.

Ta jeví se v platnosti členu v následujících případech. Při tom podotýkám, že ovšem mnohé z těchto příkladů jsou jaksi na rozhraní mezi zájmenem a členem, což jest přirozeno, poněvadž člen vznikl ze zájmena.

---

*) *τὸ γὰρ λάχομεν γέρας ἡμεῖς* = neboť to jsme obdrželi *za poctu* (praedik.) my. Bylo by ovšem také možno spojiti *τό γέρας* = *tuto poctu*; ale lepším zdá se první výklad.

**) Vykládám zde vazbu: *ὃ δὲ ὅρκος μέγας ἔσσεται ὅρκος* = ta ti bude veliká přísaha = ta ti bude velikou přísahou (srv. str. 103).

***) La Roche pochybuje, že dřívější vulgata *τοὺς δ'* jest dobře zaručena, a čte právem *τούς*.

†) Celé místo zní: *ἔνθα δὲ Σίσυφος ἔσκεν, ὃ κέρδιστος γένετ' ἀνδρῶν, Σίσυφος Αἰολίδης· ὃ δ' ἄρα Γλαῦκον τέκεθ' υἱόν*. Mohlo by ovšem zde *ὃ* také vykládáno býti ve významu *ten*; ale není to pravdě podobno, poněvadž opakování *Σίσυφος Αἰολίδης* nasvědčuje tomu, že vše, co předchází, jest jen *jedna* (složená) věta.

Digitized by Google

A 6 *τὰ πρῶτα* (adverb.), 11 *τὸν Χρύσην*, 20 *τά τ' ἄποινα*, 33 *ὁ γέρων* = 380 = 462, 36 *ὁ γεραιός*, 54 *τῇ δεκάτῃ*, 70 *ὃς ἤδη τά τ' ἐόντα τά τ' ἐσσόμενα πρό τ' ἐόντα*, 106 *οὔ πώ ποτέ μοι τὸ κρήγυον εἶπας*, 107 *αἰεί τοι τὰ κάκ' ἐστὶ φίλα φρεσὶ μαντεύσθαι*, 165 *τὸ μὲν πλεῖον πολυάικος πολέμοιο*, 167 *σοὶ τὸ γέρας πολὺ μείζον*, 185 *τὸ σὸν γέρας*, 198 *τῶν δ' ἄλλων οὔ τις ὁρᾶτο*, 207 *τὸ σὸν μένος*, 300 *τῶν δ' ἄλλων*, *ἅ μοί ἐστι θοὴ παρὰ νηὶ μελαίνῃ*, 340 *πρὸς τοῦ βασιλῆος ἀπηνέος*, 342 *τοῖς ἄλλοις*, 576 *τὰ χερείονα*, 597 *τοῖς ἄλλοισι θεοῖς*.

B 80 *τὸν ὄνειρον*, 217 *τὼ δέ οἱ ὦμω*, 278 *ὣς φάσαν ἡ πληθύς*, 281 *οἱ πρῶτοί τε καὶ ὕστατοι υἷες Ἀχαιῶν*, 329 *τῷ δεκάτῳ* (totiž *ἔτει*), 623 *τῶν δὲ τετάρτων*, 674 *τῶν ἄλλων Δαναῶν*.

Γ 73 *οἱ δ' ἄλλοι* = 94, 109 *ὁ γέρων*, 138 *τῷ δὲ νικήσαντι* = 255, 225 *τὸ τρίτον*, 225 *ὁ γεραιός*, 256 *οἱ δ' ἄλλοι*, 259 *ὁ γέρων*.

Δ 1 *οἱ δὲ θεοί*, 42 *τὸν ἐμὸν χόλον*, 260 *Ἀργείων οἱ ἄριστοι*, 308 *οἱ πρότεροι*, 310 *ὁ γέρων*, 429 *οἱ δ' ἄλλοι*.

E 54 *τὸ πρίν γ'*, 146 *τὸν δ' ἕτερον*, 150 *ὁ γέρων*, 271 *τοὺς μὲν τέσσαρας*, 272 *τὼ δὲ δύ'*, 321 *τοὺς μέν ἑοὺς ἠρύκακε μώνυχας ἵππους*, 414 *τὸν ἄριστον Ἀχαιῶν*, 806 *τὸ πάρος περ*, 819 násl. *μαχάρεσσι θεοῖς ἀντικρὺ μάχεσθαι τοῖς ἄλλοις*.

Z 41 *οἱ ἄλλοι*, 125 *τὸ πρίν*, 186 *τὸ τρίτον*, 391 *τὴν αὐτὴν ὁδόν*, 402 *οἱ ἄλλοι*, 407 *τὸ σὸν μένος*, 435 *οἱ ἄριστοι*, 467 *ὁ πάις*, 489 *τὰ πρῶτα*, 490 *τὰ σ' αὐτῆς ἔργα κόμιζε* (= *α* 356, *φ* 350), 523 *τὸ δ' ἐμὸν κῆρ*.

V.

Spojení zájmena *ta* s předložkami. Příklady v Iliadě *A*—*Z* se vyskytující jsou tyto:

σὺν τῷ B 47, 187, 450; *ἅμα τῷ γε B* 745, 817, 822; *ἅμα τῇ γε Γ* 143; *ἅμα τοῖσι A* 348; *μετὰ τοῖσιν Γ* 188; *τοῦ δ' ἐξ E* 729; *ἐκ τοῦ Z* 206.

VI.

Zvláštního povšimnutí zasluhují ty příklady, v nichž nejprv osoba naznačena zájmenem *ta*, načež pak následuje jakožto přístávka epexegetická jméno. Dříve mylně vykládaly se tyto příklady v ten smysl, že *člen ὁ, τῷ* atd. od příslušného jména jest oddělen. Pro důležitost této vazby uvádím dotyčné příklady z *A*—*Z* i v textu:

A 348 *ἣ δ' ἀέκουσ' ἅμα τοῖσι γυνὴ κίεν*.

A 383 *τὰ δ' ἐπῴχετο κῆλα θεοῖο*.*)

A 409 *τοὺς δὲ κατὰ πρύμνας τε καὶ ἀμφ' ἅλα ἕλσαι Ἀχαιούς*.

B 104 násl. *Ἑρμείας δὲ ἄναξ δῶκεν Πέλοπι πληξίππῳ,*
αὐτὰρ ὃ αὖτε Πέλοψ δῶκ' Ἀτρέι, ποιμένι λαῶν

B 278 *ὣς φάσαν ἡ πληθύς· ἀνὰ δ' ὃ*** *πτολίπορθος Ὀδυσσεὺς*
ἔστη σκῆπτρον ἔχων.

---

*) Připouštím zde možnost výkladu *ty pak střely*, dle čehož by místo to patřilo do sbírky II.

**) Souhlasím s La Rochem, že se nemá čísti zde *ἀνὰ δὲ πτ. Ὀδ.*, ale myslím, že by nebylo správné *ὁ πτ. Ὀδ.*, nýbrž že i zde jest *ὃ* praeparativně položeno.

Digitized by Google

B 445 οἳ δ' ἀμφ' Ἀτρεΐωνα διοτρεφέες βασιλῆες
Θῦνον κρίνοντες
Γ 81 αὐτὰρ ὃ μακρὸν ἄυσεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων
Γ 118 αὐτὰρ ὃ Ταλθύβιον προΐει κρείων Ἀγαμέμνων.
Γ 146 οἳ δ' ἀμφὶ Πρίαμον καὶ Πάνθοον ἠδὲ Θυμοίτην
Λάμπον τε Κλυτίον θ' Ἱκετάονά τ' ὄζον Ἄρηος,
Οὐκαλέγων τε καὶ Ἀντήνωρ, πεπνυμένω ἄμφω,
εἵατο δημογέροντες ἐπὶ Σκαιῇσι πύλῃσιν.
Γ 328 αὐτὰρ ὃ γ' ἀμφ' ὤμοισιν ἐδύσετο τεύχεα καλὰ
δῖος Ἀλέξανδρος, Ἑλένης πόσις ἠυκόμοιο
Γ 349 ὃ δὲ δεύτερος ὦρνυτο χαλκῷ
Ἀτρεΐδης Μενέλαος ἐπευξάμενος Διὶ πατρί
Γ 423 ἣ δ' εἰς ὑψόροφον θάλαμον κίε δῖα γυναικῶν
Δ 20 ὣς ἔφαθ', αἳ δ' ἐπέμυξαν Ἀθηναίη τε καὶ Ἥρη
Δ 212 ὃ δ' ἐν μέσσοισι παρίστατο ἰσόθεος φώς.
Δ 391 οἳ δὲ χολωσάμενοι Καδμεῖοι, κέντορες ἵππων
E 66 ἣ δὲ διὰ πρὸ
ἀντικρὺ κατὰ κύστιν ὑπ' ὀστέον ἦλυθ' ἀκωκή,
E 302 ὃ δὲ χερμάδιον λάβε χειρὶ
Τυδείδης, μέγα ἔργον
E 370 ἣ δ' ἐν γούνασι πίπτε Διώνης δῖ' Ἀφροδίτη
E 418 αἳ δ' αὖτ' εἰσορόωσαι Ἀθηναίη τε καὶ Ἥρη
κερτομίοις ἐπέεσσι Δία Κρονίδην ἐρέθιζον
E 424 τῶν τινα καρρίζουσα Ἀχαιιάδων ἐυπέπλων
E 499 ὡς δ' ἄνεμος ἄχνας φορέει ἱερὰς κατ' ἀλωάς
ἀνδρῶν λικμώντων, ὅτε τε ξανθὴ Δημήτηρ
κρίνῃ ἐπειγομένων ἀνέμων καρπόν τε καὶ ἄχνας.
αἳ δ' ὑπολευκαίνονται ἀχυρμιαί.
E 508 τοῦ δ' ἐκραίαινεν ἐφετμὰς
Φοίβου Ἀπόλλωνος χρυσαόρου
E 617 ὃ δ' ἐπέδραμε φαίδιμος Αἴας
E 655 ὃ δ' ἀνέσχετο μείλινον ἔγχος
Τληπόλεμος.
E 657 ὃ μὲν βάλεν αὐχένα μέσσον
Σαρπηδών
E 692 οἳ μὲν ἄρ' ἀντίθεον Σαρπηδόνα δῖοι ἑταῖροι
εἶσαν ὑπ' αἰγιόχοιο Διὸς περικαλλεῖ φηγῷ
E 712 τοὺς δ' ὡς οὖν ἐνόησε θεὰ λευκώλενος Ἥρη
Ἀργείους ὀλέκοντας ἐνὶ κρατερῇ ὑσμίνῃ
E 794 εὗρε δὲ τόν γε*) ἄνακτα παρ' ἵπποισιν καὶ ὄχεσφιν
E 837 ἣ δ' ἐς δίφρον ἔβαινε παραὶ Διομήδεα δῖον
ἐμμεμαυῖα θεά.

---

*) Také zde mohlo by se vyložiti τὸν ἄνακτα = *toho* vládce, při čemž by však τόν zůstalo zájmenem, ovšem adjektivně položeným.

Digitized by Google

E 859 *ὃ δ' ἔβραχε χάλκεος Ἄρης.*
E 907 *αἳ δ' αἵτις πρὸς δῶμα Διὸς μεγάλοιο νέοντο*
Ἥρη τ' Ἀργείη καὶ Ἀλαλκομενηὶς Ἀθήνη
Z 390 *ὃ δ' ἀπέσσυτο δώματος Ἕκτωρ.*

Celkem tedy v prvních šesti knihách Iliady 32 příkladů, z nichž celá polovice přichází na pátou knihu.

VII.

Záhodno jest nyní k tomu přihlédnouti, jak naproti užívání zájmena *ta* poměrně řídké jest užívání ostatních zájmen ukazovacích.

Ὅδε vyskytuje se *A—Z substantivně*: *A* 127 *τήνδε*, 134 *τήνδ'*; *B* 236 *τόνδε*, 274 *τόδε*, 301 *τόδε*, 346 *τούσδε*; *Γ* 192 *τόνδε*, 192 *ὅδ'*; *Δ* 17 *τόδε*; *E* 228 *τόνδε*, 238 *τόνδε*; *Z* 100 *δδε*, 230 *οἵδε*, 447 *τόδε*, 479 *πατρός γ' ὅδε πολλὸν ἀμείνων* = celkem 15krát. *V adjektivném spojení*: *A* 41 *τόδε μοι κρήηνον ἐέλδωρ*, 214 *ὕβριος εἵνεκα τῆσδε*, 257 *τάδε πάντα*, 287 *δδ' ἀνήρ*, 455 *τόδ' ἐπικρήηνον ἐέλδωρ*, 573 *ἔργα τάδ'*; *B* 5 *ἥδε δέ οἱ κατὰ θυμὸν ἀρίστη φαίνετο βουλή*, 252 *τάδε ἔργα*, 324 *τόδ' ἔφης τέρας*; *Γ* 167 *ὅστις ὅδ' ἐστὶν Ἀχαιὸς ἀνήρ*, 226 *τίς τ' ἄρ' ὅδ' ἄλλος Ἀχαιὸς ἀνήρ*; *Δ* 14 *τάδε ἔργα*, 168 *τῆσδ' ἀπάτης*, 309 *τόνδε νόον*; *E* 174 *τῷδ' ... ἀνδρί*, 215 *τάδε τύξα*, 219 *ἐπὶ τῷδ' ἀνδρί*, 261 *τούσδε μὲν ὠκέας ἵππους*, 457 *τόνδ' ἄνδρα*; *Z* 326 *χόλον τόνδ'*, 329 *ἄστυ τόδ'*, 348 *τάδε ἔργα*, 349 *τάδε ... κακά*, 460 *ἥδε γυνή*, 476 *τόνδε ... παῖδ' ἐμόν* = celkem 25krát. Příslovce *ὧδε* vyskytuje se v knihách *A—Z* 18krát, a sice *A* 181, 574; *B* 258, 271, 439, 802; *Γ* 224, 297, 300, 319, 442; *Δ* 81, 176, 308; *Z* 99, 338, 349, 478. Úhrnem 58 dokladů.

Οὗτος substantivně: *A* 193 *ταῦθ'*, 286 *ταῦτά γε*, 525 *τοῦτο*, 550 *ταῦτα*; *B* 326 *οὗτος*, 760 *οὗτοι*; *Γ* 177 *τοῦτο*, 178 *οὗτος*, 200 *οὗτος*, 229 *οὗτος*, 399 *ταῦτα*; *Δ* 355 *ταῦτα*, 415 *τούτῳ*, 417 *τούτῳ*; *E* 187 *τούτου*, 257 *τούτῳ*, 273 *τούτῳ*, 879 *ταύτην*; *Z* 150 *ταῦτα*, 352 *τούτῳ*, 363 *τοῦτον* = celkem 21krát. — K tomu ještě příslušné adverbium 13krát, a sice *A* 564; *B* 120, 158, 174; *Γ* 42, 169, 170; *Δ* 178, 189; *E* 218, 249, 717; *Z* 55. Celkem 34 dokladů.

V adjektivném spojení: *Γ* 204 *τοῦτο ἔπος*, *Δ* 37 *τοῦτό γε νεῖκος*, *Z* 211 *ταύτης τοι γενεῆς* = celkem 3krát.

Κεῖνος A 271 *κείνοισι*, *B* 37 *ἥματι κείνῳ*, *Γ* 408 *περὶ κεῖνον*, 411 *κείνου*, 440 *κεῖνον*, *Δ* 410 *κεῖνοι*, 543 *ἥματι κείνῳ*, *E* 790 *κείνου*, *Z* 200 *κεῖνος*, 284 *κεῖνον*. Celkem 10krát. — K tomu ještě adverbia *Γ* 402 *κεῖθι*, 410 *κεῖσε*.

Poměrně častěji než *ὅδε*, *οὗτος*, *κεῖνος* vyskytuje se *αὐτός*, a sice *A—Z*: *A* 4 *αὐτοὺς δέ* (naproti *ψυχάς*), 47 *αὐτοῦ κινηθέντος*, 133, 137, 161 *αὐτός*, 143 *αὐτὴν Χρυσηίδα*, 246 *ἕζετο δ' αὐτός*, 270 *καλέσαντο γὰρ αὐτοί*, 271 *κατ' ἔμ' αὐτόν*, 338 *τὼ δ' αὖτω*, 356 a 507 *αὐτὸς ἀπούρας*, 420 *αὐτή*, 437 *αὐτοί*, 461 *ἐπ' αὐτῶν*, 463 *παρ' αὐτόν*, 577 *καὶ αὐτῇ περ νοεούσῃ*; *B* 185, 191, 233, 578, 588, 642 *αὐτὸς*, 240 *αὐτὸς ἀποίρας* (= *A* 356, 507), 270 *ἐπ' αὐτῷ*, 317 *καὶ αὐτήν*, 347 *αὐτῶν*, 424 *ἐπ' αὐτῶν*, 466 *αὐτῶν τε καὶ ἵππων*, 597 *αὐταὶ Μοῦσαι*, 762 *αὐτῶν ἰδ' ἵππων*; *Γ* 25 *αὐτόν*, 52 *σοὶ αὐτῷ*, 66 *αὐτοί*, 90 *αὐτὸν*, 106 *αὐτός*, 282 *αὐτός*, 301 *αὐτῶν καὶ τέκνων*, 333 *αὐτῷ*, 362 *ἀμφὶ δ' ἄρ' αὐτῇ*, 383 *αὐτή*, 406 *παρ' αὐτόν*, 436 *ὑπ' αὐτοῦ*, 458 *ἄμ' αὐτῇ*; *Δ* 11 *αὐτοῦ*, 132 *αὐτή*, 150 *αὐτός*, 211 *περὶ δ' αὐτόν*,

Digitized by Google

287 *αὐτώ* (ultro); *E* 17 *αὐτόν*, 22 *αὐτός*, 42, 58, 294, 540 *ἀραβησε δὲ τεύχε' ἐπ' αὐτῷ*, 51 *Ἄρτεμις αὐτή*, 64 *οἵ τ' αὐτῷ**), 93 *ὑπ' αὐτοῦ*, 236 *αὐτώ*, 237 *αὐτός*, 299 *ἀμφὶ δ' ἄρ' αὐτῷ*, 396 *ὠὐτὸς ἀνήρ*, 433 *αὐτὸς .... Ἀπόλλων*, 450 *αὐτῷ τ' Αἰνείᾳ*, 459 a 884 *αὐτῷ μοι*, 460 *αὐτός*, 512 *αὐτός*, 520 *αὐτοί*, 575 *αὐτώ*, 590 *ὦρτο δ' ἐπ' αὐτούς*, 752 *δι' αὐτάων*, 822 *αὐτός*; *Z* 18 *αὐτὸν καὶ θεράποντα*, 40 *αὐτώ*, 42 *αὐτός*, 243 *ἐν αὐτῷ*, 288 *αὐτή*, 290 *αὐτὸς .... Ἀλέξανδρος*, 306 *αὐτόν*, 314 *αὐτός*, 338 *δοκέει δέ μοι καὶ αὐτῷ*, 363 *αὐτός*, 439 *αὐτῶν* (opp. *θεοί*), 451 *οὔτ' αὐτῆς Ἐκάβης*. Celkem 85 příkladů. K tomu ještě adverbia: *αὐτῆμαρ A* 81, *αὐτοῦ* (na témž místě) *A* 428, *B* 35, 237, 332, *E* 886, *Z* 80, 192, 431; *αὖθι* (na témž místě) *A* 492, *B* 328, 435, *Γ* 244, 291, *E* 296, 553; *Z* 84, 281; *αὐτόθι* (na témž místě) *Γ* 428, *E* 847; *αὐτίκα A* 118, 199, 386, 583; *B* 322, 442, 662; *Γ* 29, 267; *Δ* 5, 69, 105, 140, 160, 172, 213, 256; *E* 494, 713, 840; *Z* 103, 472**) *αὖτως A* 133, 520; *B* 138, 342; *Γ* 220, 339 (*ὣς δ' αὖτως*), *E* 255 *Z* 400. Celkem 50 dokladů. Úhrnem tedy 135 dokladů.

* * *

Podávám dále *úplnou* sbírku z Hesiodových básní, rozdělenou na tytéž skupiny:

I.

αὐτὰρ ὅ Erga 89, Th. 912 | *ὃ γὰρ* Aspis 354 | *ὃ μέν* Th. 284 (*χὠ μέν*) | *ὅ γε* Erga 206, 246, 322, 357, 375, 731, 732; Th. 102, 330, 523, 553, 583, 605, 837; Aspis 12, 14, 21, 39 | *ὃ δὲ* Erga 297 (*ὃ δ' αὖτ'*) 363, 408, 469; Th. 71, 86, 96, 178, 283, 491, 885; Aspis 135, 222, 435, 442 | *τοῦ κε* Erga 33, *τοῦ καὶ* Aspis 146 | *τοῦ δέ* Erga 284, 445; Th. 84, 210 (*τοῖο δ'*), 704, 764; Aspis 477 | *τοῦ γάρ* Aspis 356 | *τοῖό γ'* Th. 615, 687 (*τοῦ γε*), Aspis 429 (*τοῦ γ'*) | *τοῦ μέν* Aspis 89 | *τοῖο* Aspis 332 *καὶ τεύχεα τοῖο*, 337 *τεύχεα τοῖο* | *τῷ* Erga 538, Th. 222 (*τῷ ... ὅστις*), Aspis 369, 392 | *τῷ μέν* Erga 281, Th. 83, 282, 538 | *τῷ δέ* Erga 303, 741, Th. 540, 609, Aspis 23, 323, 463 | *τῷ δή* Aspis 440, Erga 333 (*τῷ δή τοι*) | *τόν* Erga 554, Th. 487, 988 (*τόν ῥα*), Aspis 349 | *τὸν δέ* Erga 53, 343 (následuje *ὅς*), Th. 395, 546, 558, 654, 974, Aspis 51, 56, 102, 458 | *τὸν μὲν* Erga 658, Th. 289, 479, 498, 526, Aspis 51 (násl. *τὸν δέ*), 53, 55, 256, 332, 424 | *ἥ γε* Th. 1000, Aspis 259 | *ἥ μέν* Erga 14, 775 (*ἥ μέν—ἥ δ'*), Th. 277 (násl. *αἵ δ'*), 746 (násl. *ἥ δέ*), 756 (násl. *ἥ δ'*), Aspis 258 | *ἥ δέ* Erga 13, 205, 222, 256 (*ἥ δέ τ'*), Th. 60, 79, 131, 266, 295, 304, 308, 319, 322, 326, 411, 414, 431, 509, 746, 753, 756, 922, 961, Aspis 9, 48, 93, 268 | *ἥ γάρ* Th. 80 | *τῆς* Th. 321, Aspis 7 (*τῆς καί*), 267 | *τῆς δέ* Erga 220 (gen. abs.), Th.

---

*) La Roche právem tvrdí, že se zde musí *οἵ τ' αὐτῷ* psáti, ne *οἵ τ' αὐτῷ*, poněvadž *οἱ* = *ei*, ne *sibi*.

**) Vedle *αὐτίκα* vyskytují se v epické mluvě homerské velmi často výrazy stejnovýznamné, jako *αἶψα* na př. *E* 97, 329, 367; *Z* 370, 497, 514 a j., nebo *τάχα*, *ὦκα*, *μάλ' ὦκα* (na př. *B* 52, 244), *καρπαλίμως* (na př. *E* 868). Sbírka úplná všech míst, na kterýchž se u Homera výrazy naznačující bezprostřední a rychlé následování nějakého děje vyskytují, dokázala by velmi jasně, jak oblíbeným a *takřka technickým prostředkem* v mluvě homerské užívání těchto výrazů jest.

Digitized by Google

280 | *τῆς γάρ* Th. 591 | *τὴν μέν* Th. 704 (násl. *τοῦ δέ*) | *τῇ γάρ* Erga 771, 777 | *τῇ δ'* Erga 779, 795, Th. 201, 306 | *τῇ* Aspis 198 | *τήν* Erga 539, 570, Th. 793 | *τὴν μέν* Erga 12, Th. 316, 325 | *τὴν δέ* Erga 206, 700 (následuje *ἥτις*), Th. 195, 399, 949 | *τήν γε* Erga 15, 74 | *τό γε* Erga 360, 455 | *τὸ μέν* Erga 50, Aspis 320 | *τὸ γάρ* Erga 759 | *τὸ δέ* Th. 524, 806 | *καὶ τό* Erga 362 | *οἵ* Th. 503, 674, Aspis 379, 412 | *οἵ δή τοι* Th. 142 | *οἳ μὲν* Erga 111, Th. 632, Aspis 310 | *οἳ δέ* Erga 69, 118. 400, Th. 142, 370 *οἳ δέ* (následuje vztažné *οἵ*), 474, 598, 633, 686, 713 (*οἳ δ' ἄρ'*), Aspis 174, 237, 291 (*οἳ δ' ἄρ'*), 292, 293 (*οἳ δ' αἶτ'* = 296), 301, 304, 315, 382, 410 | *οἵ γε* Erga 187, Th. 621, 871, Aspis 288, 301 | *οἵ ῥα* Th. 635, 715 | *τοί γε* Aspis 282, 283, 299 | *τοὶ μὲν* Erga 122, 141, 152, 170, Aspis 239, 273 (*τοὶ μὲν γάρ*), 278 | *τοὶ δ'* Aspis 176, 240, 248, 285, 301, 302, 341, 345 | *τῶν* Th. 150, 369, 386, 671, 762, 910, Aspis 21, 347, 373 (*τῶν – σευομένων*) | *τῶν γε* Erga 246, Aspis 170 | *τῶν μέν* Erga 335, Th. 156 | *τῶν δέ* Erga 150 | *τῶν γάρ* Erga 437 | *τῶν καί* Erga 513, Aspis 151, 164, 170 | *καὶ τῶν* Erga 513 | *τοῖσιν* Erga 117, 227, 232, Th. 643 (*δὴ τότε τοῖς*), 732, Aspis 26 | *καὶ τοῖσιν* Erga 142, 172, Th. 436, 440 (násl. vztažné *οἵ*) | *τοῖς δ'* Erga 57, 167, 232, 242, 441, Aspis 312 | *τούς* Erga 186, Th. 997 | *τοὺς μέν* Erga 137, 161, 162 (následuje 164 *τοὺς δέ*), 166, Th. 459, 717 | *τοὺς δέ* Erga 164, Th. 167 (*τοὺς δ' ἄρα*), 207, 696 | *αἵ* Th. 68 | *αἵ δέ* Th 43, 277, 878, Aspis 255, 280 | *αἵ δή τοι* Erga 385, Th. 873 *αἵ νύ ποθ'* Theog. 21 | *αἵ μέν τε* Th. 596 | *ταὶ δέ* Aspis 229, 276 | *τάων* Erga 826, Aspis 6 (násl. *ἅς*) | *τῶν δ'* Th. 39 | *τῆσιν δέ* Aspis 277 | *τὰ* Th. 461 (*τὰ φρονέων, ἵνα*) | *τὰ μέν* Th. 182 | *καὶ τά* Erga 684, 756 | *τῶν* Erga 457, Th. 583 | *τοῖς* Th. 506 | *καὶ τοῖς* Erga 749 | *τώ* Erga 438 | *τώ γ'* Erga 439, Aspis 235 | 255 Úhrnem 295 dokladů.

II.

Erga 326 *ἀνέρι τῷ;* Theog. 291 *ἤματι τῷ, ὅτ'*, 390 *ἤματι τῷ, ὅτε*, 845 *ἀπὸ τοῖο πελώρου*, 859 *τοῖο ἄνακτος*. Celkem 5 dokladů.

III.

Erga 32 *βίος; . . . τὸν γαῖα φέρει*, 169 *τοῖσιν*, 172 *τοῖσιν**), 293 násl. *πάντα . . . τά κ' ἔπειτα καὶ ἐς τέλος ἦσιν ἀμείνω*, 501 *τῷ μὴ βίος ἄρχιος εἴη*, 638 *κακὴν πενίην, τὴν Ζεὺς ἀνδρεσσι δίδωσι*, 804 *Ὄρκον . . . τὸν Ἔριδες τέκε πῆμ' ἐπιόρκοις*, 808 *νήιά τε ξύλα πολλά, τά τ' ἄρμενα νηυσὶ πέλονται;* Theog. 36 *Μουσάων . . . ταὶ Διὶ πατρὶ ὑμνεῦσαι τέρπουσι μέγαν τόον*, 53 *τὰς*, 271 *τὰς δή*, 328 *τόν ῥ'*, 368 *τούς*, 373 *τοί*,

*) Někteří pokládají zde *τοῖσιν* za ukazovací zájmeno a čtou *καί τοὶ μὲν ναίουσιν ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες | ἐν μακάρων νήσοισι παρ' Ὠκεανὸν βαθυδίνην, ὄλβιοι ἥρωες· τοῖσιν μελιηδέα καρπὸν τρὶς ἔτεος θάλλοντα φέρει ζείδωρος ἄρουρα*. Avšak lépe jest, položiti po *ἥρωες* čárku a *τοῖσιν* vyložiti = quibus, a to z dvou příčin. Věta »jimž medosladké ovoce třikrát do roka vydává žírná země« jest odůvodněním výroku *ὄλβιοι ἥρωες* a proto jest *užší spojení, tedy vztažné*, výhodnější a přiměřenější, než nová věta *τοῖσιν* (eis) atd. V tomto případě by ostatně básník zde byl bezpochyby užil *τοῖσιν γάρ* nebo *τοῖσιν δή*. Dalším důkazem jsou parallely. Na místech zcela podobných užil básník vztažného zájmena: Erga 143 násl. *Ζεύς . . . τρίτον ἄλλο γένος . . . ποίησ' . . . ἐκ μελιῶν, δεινόν τε καὶ ὄμβριμον, οἷσιν Ἄρηος ἔργ' ἔμελε*, 159 násl. *ἀνδρῶν ἡρώων θεῖον γένος, οἳ καλέονται ἡμίθεοι*.

Digitized by Google

382 *τά τ'*, 411 *τήν*, 458 *τοῦ*, 490 *ὅ*, 552 *τὰ καί*, 579 *τήν*, 640 *τά περ*, 645 *τά*, 739 *τά τε* = 810, 864 *ὅ περ*, 917 *τῆσιν ἄδον*, 982 *τόν*, 995 *τοὺς πολλοὺς ἐπέτελλε* (quos multos imponebat) 1001 *τόν*; Aspis 79 *τοί*, 114 *τά*, 162 *ταί*, 399 *τούς τε*. Celkem 33 dokladů.

IV.

Erga 17 *τὴν δ' ἑτέρην*, 184 *τὸ πάρος περ*, 193 *ὁ κακὸς τὸν ἀρείονα φῶτα*, 217 *ἐς τὰ δίκαια*, 266 *ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη*, 280 *τὰ δίκαια*, 287 *τὴν μέν τοι κακότητα*, 289 *τῆς δ' ἀρετῆς*, 341 *τὸν τεόν* (totiž *κλῆρον*), 342 *τὸν φιλέοντ'* | *τὸν δ' ἐχθρόν*, 353 *τὸν φιλέοντα τῷ προσιόντι*, 358 *τῷ δώρῳ*, 364 *τό γ' εἰν οἴκῳ κατακείμενον*, 365 *τὸ θύρηφιν*, 387 *τὰ πρῶτα*, 394 *τὰ μέταζε*, 409 *ἡ δ' ὥρη*, 440 *τὸ δὲ ἔργον*, 467 *τὰ πρῶτ'*, 487 *τὸ πρῶτον*, 596 *τὸ δὲ τέτρατον*, 615 *τό τε σθένος Ὠρίωνος*, 655 *τὰ δὲ ... ἀθλ'*, 659 a 679 *τὸ πρῶτον*, 690 *τὰ δὲ μείονα*, 698 *ἡ δὲ γυνή*, 703 *τὴς ἀγαθῆς*, 703 *τῆς δ' αὖτε κακῆς*, 776 *ἡ δὲ δυωδεκάτη τῆς ἑνδεκάτης*, 782 *ἕκτη δ' ἡ μέσση*, 785 *ἡ πρώτη ἕκτη*, 810 *εἰνὰς δ' ἡ μέσση*, 823 *αἱ δ' ἄλλαι*; Theog. 32 *τά τ' ἐσσόμενα πρό τ' ἐόντα*, 38 *τά τ' ἐόντα τά τ' ἐσσόμενα πρό τ' ἐόντα*, 84 *οἱ δέ' ἦν λαοί*, 108 a 113 *τὰ πρῶτα*, 142 *τὰ μὲν ἄλλα*, 188 *τὸ πρῶτον*, 202 *τὰ πρῶτα*, 278 *αἱ δύο*, *τῇ δὲ μιῇ*, 313 *τὸ τρίτον*, 394 *τὸ πάρος γε*, 425 *τὸ πρῶτον*, 470 *τοὺς αὐτῆς*, 505 *τὸ πρίν*, 531 *τὸ πάροιθεν*, 666 *τὸ πάροιθε*, 690 *οἱ δὲ κιρανοί*, 792 *ἡ δὲ μί'*, 872 *αἱ δ' ἄλλαι*, 973 *τῷ δὲ τυχόντι*; Aspis 127 *τὸ πρῶτον*, 165 *τὰ δὲ δαίετο θαυμαστὰ ἔργα*, 242 *αἱ δὲ γυναῖκες*, 260 *τῶν γε μὲν ἀλλάων*, 272 *τοὶ δ' ἄνδρες*, 286 *οἱ δ' ἀρητῆρες*, 363 *τὸ δὲ τέτρατον*, 401 *τὴν ὥρην*. Celkem 68 dokladů.

V.

Erga 568 *τὸν δὲ μέτ'*, 669 *ἐν τοῖς*, 754 *ἐπὶ καὶ τῷ*; Theog. 137 a 381 *τοὺς δὲ μέτ'*, 191 *τῷ δ' ἐνὶ*, 224 *μετὰ τὴν δέ*, 556 *ἐκ τοῦ*, 581 *τῇ δ' ἐνί*, 590 *ἐκ τῆς γάρ*, 726 *τὸν πέρι*, 746 *τῶν πρόσθ'*, 894 *ἐκ γὰρ τῆς*. Celkem 13 dokladů.

VI.

Erga 200 *τὰ δὲ λείψεται ἄλγεα λυγρά*; Theog. 159 *ἡ δ' ἐντὸς στοναχίζετο Γαῖα πελώρη*, 485 *τῷ δὴ σπαργανίσασα μέγαν λίθον ἐγγυάλιξεν Οὐρανίδῃ*; Aspis 248 *αἳ δὲ μετ' αὐτοὺς Κῆρες κυάνεαι*, 308 *τὰ δ' ἐπικροτέοντα πέτοντο ἅρματα*, 438 *ἡ δέ τε ἠχὴ ἔρχεται*. Celkem 6 dokladů.

VII.

Ὅδε. Erga 24 *Ἔρις ἥδε*, 39 *τήνδε δίκην*, 80 *τήνδε γυναῖκα*, 249 *τήνδε δίκην*, 268 *τάδ'*, 269 *τήνδε δίκην*, 276 *τόνδε νόμον*, 485 *τόδε φάρμακον*, 688 *τάδε πάντα*, 769 *αἵδε γὰρ ἡμέραι*, 812 *ἥδε*, 822 *αἵδε ἡμέραι*, 826 *τάδε πάντα*; Theog. 24 *τόνδε ... μῦθον*, 549 *τῶνδ' ἔλευ*; Aspis 106 *τόνδε βροτόν*, 300 *αἵδε*. Celkem 17 příkladů. K tomu ještě adverbia Erga 35, 382, 473, 760 *ὧδε*, 635 *καὶ τῇδ'* (sem).

Οὗτος. Erga 27 *ταῦτα*, 121 *τοῦτο γένος*, 126 *τοῦτο γέρας*, 140 a 156 a 180 *τοῦτο γένος*, 263 a 274 *ταῦτα*, 293 *οὗτος*, 362 *τοῦτ'*, 388 *οὗτος νόμος*, 505 *τοῦτον*, 531 *τοῦτο*, 551 *μείς ... οὗτος*, 561 *ταῦτα*, 682 *οὗτος πλόος*, 752 *καὶ τοῦτο*; Theog.

Digitized by Google

35, 75, 114, 532 *ταῦτα*, 170 *τοῦτο . . . ἔργον*, 203, *ταύτην . . . τιμήν*, 263 *αὗται*, 336 *τοῦτο . . . γένος*, 348 *ταύτην . . . μοῖραν*, 362 *αὗται*, 422 *τούτων*, 520 *ταύτην . . . μοῖραν*, 562 *ἐκ τούτου*, 744 *τοῦτο τέρας*, 1019 *αὗται*. Celkem 32 příkladů. K tomu adverbium *οὕτως* (*οὕτω*) Erga 105, 424, 490 Theog. 252, 448, 452. Pozoruhodno jest, že v celé »Aspis« není žádného příkladu *οἵτος* nebo *οὕτως*.

Κεῖνος, ἐκεῖνος. Erga 295 *κἀκεῖνος*; Theog. 628 *σὺν κείνοισι*, 639 *κείνοισι*, 836 *ἵματι κείνῳ*; Aspis 72 *ἐκείνῳ*, 75 *κείνων*. Celkem 6 příkladů.

Αὐτός. Erga 202 *καὶ αὐτοῖς*, 215 *ὑπ' αὐτῆς*, 227 *ἐν αὐτῇ*, 228 *αὐτοῖς*, 248 *καὶ αὐτοί*, 265 *οἵ τ' αὐτῷ*, 270 *μήτ' αὐτός*, 278 *ἐν αὐτοῖς*, 290 *ἐς αὐτήν*, 293 *αὐτῷ* (sibi ipsi), 296 *αὐτῷ*, 350 *αὐτῷ τῷ μέτρῳ*, 359 *αὐτός*, 721 *αὐτός*, 745 *ἐπ' αὐτῷ*, 764 *καὶ αὐτή*; Theog. 34 *σφᾶς δ' αὐτάς*, 64 *παρ δ' αὐτῆς*, 72 *αὐτούς*, 85 *ἐς αὐτὸν ὁρῶσι*, 115 *αὐτῶν*, 167 *αὐτῶν*, 208 *αὐτός*, 400 *αὐτὴν μέν*, 403 *αὐτὸς δέ*, 470 *τοὺς αὐτῆς*, 579 *αὐτὸς . . . Ἀμφιγυήεις*, 627 *αὐτὴ γάρ*, 759 *αὐτούς*, 924 *αὐτός δ'*; Aspis 35 *αὐτῇ μὲν γάρ νυκτί*, 69 *αὐτός*, 139 *αὐτό*, 152 *αὐτῶν*, 192 *αὐτὸς . . . Ἄρης*, 209 *αὐτοῦ*, 217 *οὔθ' ἑκὰς αὐτοῦ*, 228 *αὐτὸς δέ*, 229 *μετ' αὐτὸν*, 248 *μετ' αὐτούς*, 253 *ἀμφὶ μὲν αὐτῷ*, 305 *παρ δ' αὐτοῖς*, 315 *κατ' αὐτόν*, 333 *αὐτὸς δέ*, 355 *καὶ αὐτός*, 377 *ὑπ' αὐτῶν*, 409 *αὐτός*, 425 *αὐτὸς δέ*, 431 *αὐτόν*. Celkem 49 dokladů. K tomu ještě *αὐτίκα* Erga 70, 219, 295,*) *αὖτως* Theog. 702.**) Úhrnem 53 dokladů.

* * *

Z těchto posud podaných sbírek, týkajících se básní Homerových a Hesiodových, přicházejí na jevo důležité výsledky.

Sbírky homerské týkají se ovšem jen prvních šesti knih Iliady; ale lze mi zajisté říci, že v ostatních částech Iliady a pak v Odyssei výsledky *celkové* nelišily by se valně od výsledků zde podaných. Abych si tuto věc zjistil, probral jsem mezi tím, co se práce tato tiskla, ještě jiné části, a sice tím způsobem, že jsem z několika ostatních knih Iliady, totiž z 9, 12, 16, 24, pak z 5, 6, 9, 10, 11, 12, 13 knihy Odyssey sbírky částečné si učinil, při čemž jsem z každé z těchto knih asi 200 veršů probral. Výsledky při tom nabyté shodovaly se *celkem* s výsledky sbírek svrchu podaných.

Než však k zjištění výsledků syntaktických přejdu, chci ještě o tvaroslovné stránce mínění své vyložiti.

Obyčejné mínění jest, že tvary *ὅ, ἥ, τό* jsou z téhož kmene, jako v sanskrtě *sá, sá, tád*, v staroperštině *hō, hā, taθ*, v gotštině *sa, so, thata*.

Dle tohoto mínění stala se ve dvou svrchu jmenovaných jazycích (totiž v sanskrtě a gotštině) v mužském a ženském rodě proměna původní souhlásky

---

*) Vedle *αὐτίκα* vyskytuje se *αἶψα* Theog. 102, 161; Erga 45; Aspis 465, 469; *καρπαλίμως* Theog. 492.

**) Na tomto místě ovšem jest ve všech rukopisech, vyjma jediný, *αὖτως*; avšak nicméně myslím, že předce nelze v této staré památce připustiti tento pozdější tvar, a že se musí čísti *αὖτως*, což ovšem vyložiti sluší ve významu *totožnosti*, jako *ϑ* 107 *ἦρχε δὲ τῷ αὐτὴν ὁδόν, ἦνπερ οἱ ἄλλοι Φαιήκων, π* 138 *εἰπέ, ἦ καὶ Λαέρτῃ αὐτὴν ὁδὸν ἄγγελος ἔλθω*, anebo jako *αὖθι* u Homera často znamená = na témž místě.

Digitized by Google

t v *s*, v druhých dvou jazycích (v staré perštině a v řečtině) pak nastala ještě další proměna tím, že *s* seslabeno v *h*.

Naproti tomu mohla by ovšem také domněnka vyslovena býti, že snad *sa (ha)* v mužském a ženském rodě jest kmen různý, který již *původně* od kmene *ta* se lišil a že *sa* (staroperské hō, řecké ὅ), není zvukoslovnou obměnou původního *ta*. Jinak řečeno, mohlo by se domnění vysloviti, že řecké schema, ὅ, ἥ, τό jest pozdějším smíšením dvou *původně různých* kmenů.

Ku podpoře této domněnky mohlo by se uvésti, že v staré latině vyskytuje se ukazovací zájmeno *so*, z kterého pochází *si* (*sei*), *si-c*. V staré latině vyskytuje se ještě několik dokladů tohoto zájmena, na př. ve zlomcích Enniových Letopisů 224 (vydání Müllerova) nec quisquam sophiam, sapientia quae perhibetur, in somnis vidit priu' quam *sam* discere coepit, 406 quo res *sapsa* loco sese ostentatque iubetque, 102 virgnes iam sibi quisque domi Romanus habet sas, 99 astu, non vi *sum* summam servare decet rem, 144 at sese, *sum* quae dederat in luminis oras, 23 constitit inde loci propter *sos* dia dearum, 153 circum *sos* quae sunt magnae gentes opulentae, 236 dum censent terrere min's, hortantur ibei *sos*, 380 contendunt Graios Graeci, memorare solent *sos* atd. Srv. Festův slovník 301 *sos* pro *eos* antiqui dicebant, ut Ennius atd.

O tomto kmeni *so* mám posud to přesvědčení, které jsem již ve svých »Untersuchungen auf dem Gebiete der Pronomina« (1870) vyslovil, že totiž tvary *sum*, *sam*, *sos*, *si* atd. pozbyly *v*, jako *sibi* jest *svi-bi*, *se* = *sve* (σφε), a že tedy, co se původu týká, tvary *sum*, *sam*, *si*, *sic*, jsou totožné se *sui*, *sibi*, *se*. Zvláště dovolávám se toho, že Festus 351 uvádí starolatinské *suad* a praví, že Verrius Flaccus toto *suad* vykládá = *sic*: *suad ted* idem ait esse *sic te*.

Také v starobulharštině vyskytuje se ukazovací *sъ*, o kterém Miklosich (Vergleich. Syntax der slav. Sprachen str. 111 násl.) praví, že srovnává se významem svým s řeckým οὗτος, řídčeji s řeckým αὐτός, na př. postavi mę srьdь polja, se že bьaše plъno kostij = καὶ τοῦτο. Posud se v češtině tento kmen ukazovací zachoval v slovech *dne-s*, *leto-s*.

Ale ovšem předce se mi posud obyčejné mínění, které již Bopp vyslovil, zdá býti pravděpodobnějším, poněvadž v syntaktickém užívání *v týchž* případech, v kterých v mužském a ženském rodě *sa* se jeví, objevuje se nejen v středním rodě, nýbrž (což se mi zdá býti závažným důvodem) také v pádech nepřímých mužského a ženského rodu forma *ta*. Srovnejme na př. *A* 9 ὃ γὰρ βασιλῆι χολωθεὶς νοῦσον... ὦρσε κακήν s *A* 55 τῷ γὰρ ἐπὶ φρεσὶ θῆκε θεὰ λευκώλενος Ἥρη, nebo *A* 446 ὃ δ' ἐδέξατο χαίρων παῖδα φίλην s *A* 84 τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς. Uvažme dále, že ve platnosti vztažné v nominativě sing. ὅ se vyskytuje, na př. *Γ* 351 Ζεῦ ἄνα, δὸς τίσασθαι ὅ με πρότερος κάκ' ἔοργεν; ale v nepřímých pádech tvary s τ, na př. *A* 36 τὸν ἠύκομος τέκε Λητώ, nebo *B* 21 Νέστορι, τόν ῥα μάλιστα γερόντων τῖ' Ἀγαμέμνων.

Zvláště pak srovnejme ty příklady, v nichž u Homera nominativ ὅ praeparativně položen, a zcela stejným způsobem τοῦ, τῷ, τὸν atd. Na př. *Γ* 81 αὐτὰρ ὃ μακρὸν ἄυσεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων s *E* 508 τοῦ δ' ἐκραίαινεν ἐφετμὰς Φοίβου Ἀπόλλωνος nebo *E* 712 τοὺς δ' ὡς οὖν ἐνόησε θεὰ λευκώλενος Ἥρη Ἀργείους ὀλέκοντας.

Digitized by Google

Přidržuji se tedy, aspoň prozatím, obyčejného mínění, že ὅ, ἥ, τό patří k sobě a že se stala v řečtině proměna souhlásky *t*, ovšem prostřednictvím hlásky *s*, v *h*.

S tohoto stanoviska tedy vycházejí tyto důsledky:

a) Již v době proethnické (abych užil výrazu Delbrückova) ustavilo se schema *sa, sō, tat*. Souhlas čtyř jazyků indoevropských (sanskrty, staroperštiny, řečtiny, gotštiny) tomu nasvědčuje.

b) V slovanštině (*tъ, ta, to*) a v litevštině (tàs, tà, taí) vniklo *dodatečně* dle obdoby a vlivem středního rodu a ostatních pádů *t* také do nominativu mužského a ženského rodu.

c) V množném čísle jest v sanskrtě *tē, tās, táni*, v gotštině *thai, thôs, thô*. Také v staroperštině počínají dotyčné tvary souhláskou *t*. Naproti tomu v řečtině *οἵ, αἵ, τά*. To zdá se býti jen řeckou *zvláštností*; obdoba tvarů ὅ, ἥ působila také na množné číslo *οἵ, αἵ*. K tomuto mínění vede nás to faktum, že v sanskrtě, staroperštině a gotštině tvary množného čísla mužského a ženského rodu souhlasně počínají souhláskou *t**), ačkoli nomin. sing. jest sá, sā; *hō, ha; sa, so*.

d) V řečtině vyskytuje se však v nominativě množného čísla také *τοί, ταί*, a sice co samostatné zájmeno ukazovací, jak ze sbírek svrchu podaných (I) zjevno, v prvních šesti knihách Iliady *τοί Δ* 220, *Λ* 447, *Β* 52, 149, 151, 444, *Γ* 74, 78, 257, 360, *Δ* 3, *Ε* 514, *Ζ* 189 (tedy třináctkrát, naproti tomu *οἵ* dvaapadesátkrát), *ταί Δ* 9, *Γ* 5, 7, *Ζ* 287 (tedy čtyrykrát, naproti tomu *αἵ* jedenáctkrát).

U Hesioda nalézá se ve sbírce I *οἵ* šestatřicetkrát, *αἵ* desetkrát, tvar *τοί* osmnáctkrát, *ταί* dvakrát.

Naskytuje se tu otázka, máme-li v řečtině *τοί, ταί* za starší tvary pokládati, než *οἵ, αἵ*? Obé mínění lze hájiti, a na první pohled zdá se býti mínění o větší starobylosti tvarů *τοί, ταί* pravděpodobnějším, poněvadž se zdá, že tomu nasvědčuje sanskrta, staroperština, gotština. Avšak veliká pochybnost o správnosti tohoto mínění musí vzniknouti, *uváží-li* se, kde hlavně se v řečtině tyto tvary vyskytují. V Homerových básních se *τοί, ταί* mnohem řídčeji vyskytuje, a sice v prvních šesti knihách *οἵ, αἵ* 63krát, *τοί, ταί* jen 17krát. V básních Hesiodových (tedy *později*) ovšem také tvary počínající souhláskou *τ* jsou v menšině, ale počet dokladů tu předce nápadně vzrostl; *οἵ* nalézá se u Hesioda 36krát, *τοί 18krát!***) Zvláště důležitým zdá se mi však býti to, že všech těch 18 dokladů nalézá se výhradně ve »*Štítě*« (tedy v básni, mající patrně

---

*) Že také v starobulharštině nomin. plur. masc. a fem. jest *ti, ty*, v litevštině *tẽ, tòs*, mohlo by se zdáti méně závažným, poněvadž v těchto dvou jazycích jeví se *t* také již v nomin. sing. mask. a fem.. *tъ, ta; tàs, tà*. Svrchu pak řečeno, že v těchto dvou jazycích *t* později vlivem ostatních pádů také do nominativu vniklo.

**) K tomu ještě přichází, že se v prvních šesti knihách Iliady kromě sbírky III. tvar *τοί* jen jednou vyskytuje, a sice Z 493 v platnosti vztažné. Naproti tomu se u Hesioda *τοί, ταί* v platnosti vztažné čtyřikrát nalézá, a sice Theog. 36 *ταί*, 373 *τοί*; Aspis 79 *τοί*, 162 *ταί*. Konečně podotýkám, že *jednou*, totiž Aspis 272 nalézá se také *τοὶ δ' ἄνδρες*, kde *τοί* členem jest.

Digitized by Google

známky *značně pozdější doby*. Nelze, myslím, ani připustiti mínění, že právě tato poměrně pozdní báseň zachovala samojediná z Hesiodových básní tak značný počet starobylých tvarů, nýbrž podobá se mnohem více pravdě, že *později* vlivem ostatních pádů *τοί, ταί* vniklo do nominativu množného, a zapudilo tvary *οἵ, αἵ*, které ***na půdě řecké*** *starší* jsou než *τοί, ταί*.

Myslím také, že nelze domněnku vysloviti, že hojné objevování se tvaru *τοί* ve »Štítě« jest nějakou *dialektickou* zvlášt ostí té krajiny, v které tato báseň vznikla; neboť nalézá se v této básni skoro tolikéž dokladů tvaru *οἵ*, totiž 16.

Docházím tedy po těchto úvahách toho výsledku, že v řečtině v jednotném čísle bylo *ὅ, ἥ, τό (δ)*, a že *ὅ, ἥ* jest obměnou kmene *ta*, pocházející již z doby proethnické.

V množném čísle byl však tvar proethnický mužského a ženského rodu se souhláskou *t*, jak zvláště se shody sanskrty, staroperštiny a gotštiny souditi sluší.

V řečtině v době hellenské proethnicke *τοί, ταί* proměněno v *οἱ, αἱ* vlivem nominativu jednotného čísla, což sluší pokládati za zvláštnost řeckou.

Později však vlivem ostatních pádů také do nominativu množného čísla vniklo *τοί, ταί*, ale starší tvary *οἵ, αἵ* nezanikly, nýbrž obojí tvary vedle sebe se vyskytovaly; starší tvary *οἱ, αἱ* měly však rozhodnou převahu, což se nejen u Homera a Hesioda jeví, nýbrž i v tom, že i v době pozdní *οἳ μέν, οἳ δέ* jest pravidelným výrazem. Že pak tento výraz znamená *ti s jedné strany, ti s druhé strany*, o tom nelze pochybovati a jest patrno, že se zde ukazovací zájmenná platnost zachovala.

Že by velmi klamné bylo, souditi z tvarů *τοί, (ταί)* zvláště u Hesioda (v Štítě) se vyskytujících, že to byly tvary starobylejší než *οἵ, αἵ*, toho poučným příkladem jest to faktum, že i v době alexandrijské, ba i v pozdní době po Kristově narození *τοί, ταί* velmi zhusta se vyskytuje. Tak při probírání Apolloniových Argonautik (z 3. století před Kristem), nebo Nonnových Dionysiak (z 5. století po Kristu), nebo básně Quinta Smyrnského (z 5. století po Kristu), shledáme velmi hojné užívání tvaru *τοί, ταί*. Na př. u Apollonia Rhodského I, 292 *ταὶ δὲ γυναῖκες*, 383 *τοὶ δὲ παρᾶσσον ᾧ κράτεϊ βρίσαντες ἰῇ συνφέλιξαν ἐρωῇ*, 404 *ὦκα δὲ τοί γε φιτροὺς ἀζαλέης στόρεσαν καθύπερθεν ἐλαίης*, 513 *τοὶ δ'*, 572 *τοὶ δὲ βαθείης ἰχθύες ἀΐσσοντες ὕπερθ' ἁλός*, 578 *ὣς ἄρα τοί γε*, 585 *ἔνθ' ἄρα τοίγε ... ἑσπέριοι ... ἔκελσαν*. To jsou příklady jen z jedné části první knihy Apolloniovy básně sebrané.

U Quinta Smyrnského vyskytují se v první knize tyto doklady: I 220 *τοὶ δέ*, 262 *τοὶ δ'*, 278 *τοὶ δ' ἄρα*, 345 *τοὶ δέ*, 475 *ταὶ δ' ἐπίθοντο*, 563 *τοὶ δ' ἐγέλασσαν*, 637 *τοὶ δέ*.

Patrno jest, že tito básníci těchto tvarů jen napodobením tvarů neobyčejných, které u Homera shledali, užívali. A já soudím také o básníku »Štítu Herakleova«, který nápadným způsobem v užívání tvaru *τοί* si liboval, že jen jakési libůstce se oddával a že, jak to napodobitelé často činívají, tvaru u Homera poměrně *zřídka* se vyskytujícího často užil.

* * *

I.

Digitized by Google

Ve spojení s touto otázkou jest další sporná věc, zdali ukazovací ὡς (tak) souvisí také s ukazovacím kmenem *ta* a zdali tedy ὡς vzniklo z τώς. Schleicher (Compendium d. vergl. Gramm. II. vyd. str. 633) pokládal to za věc dokázanou, že zájmeno ukazovací ὅς pochází z téhož kmene *ta* jako ὅ, a že taktéž ὡς (tak) = τώς.

Záhodno jest také zde z nejstarších památek doklady uvésti, i podávám zase sbírku z prvních šesti kněh Iliady, a pak úplnou sbírku z básní Hesiodových.

ὡς (tak) v prvních šesti knihách Iliady:

Nejčastěji vyskytuje se ὡς ve významu ukazovacím v jistých stálých formulích, kteréž tuto dle rozličných skupin uvádím Kromě těchto určitých a často se opakujících utkvělých formulí vyskytuje se ὡς ještě v několika různých případech, jichž počet jest poměrně malý.

ὡς φάτο*) *A* 188, 245, 345, 357, 511, 595; *B* 16, 142, 182, 243; *Γ* 181, 243, 259, 395; *Δ* 104, 208, 401, 514; *E* 363, 426, 443, 493, 655, 689, 899; *Z* 51, 166, 212, 342 = 29 příkladů.

ὡς ἔφατ' (nebo ὡς ἔφαθ') *A* 457, 568; *B* 166, 333, 394, 419, 441, 807; *Γ* 76, 84, 95, 111, 418, 461; *Δ* 20, 68, 198, 272, 326; *E* 106, 121, 352; *Z* 102, 286, 311 = 25 příkladů.

Podobná rčení: ὡς ἄρ' ἔφη *A* 584, *B* 265, *E* 111, 607 | ὡς φάσαν *B* 278 | ὡς ἄρ' ἔφαν *Γ* 161, 324 | ὡς ἔφαν *Γ* 301 | ὡς ἄρα τις εἶπεσκεν *Δ* 85 | ὡς . . . ἀγόρευον *E* 374, 431 | ὡς ποτέ τις ἐρέει *Δ* 182, *Z* 462 = 13 příkladů.

ὡς ve spojení s příčestími sloves dicendi εἰπών, εἰποῦσα, φωνήσας atd.: ὡς εἰπών *A* 68, 101, 326, 446; *B* 70, 76; *Δ* 73, 292, 364; *E* 460, 470; *Z* 61, 72, 466, 482 | ὡς εἰποῦσα *Γ* 139, *E* 35, 792 | ὡς φάμενος *E* 290 | ὡς φαμένη *E* 835 | ὡς ἄρα φωνήσας *B* 84, *Z* 116, 369, 494 | ὡς ἄρα φωνήσασα *A* 428, *B* 35 | ὡς ἄρα φωνήσαντες *E* 239 | ὡς ἄρα φωνήσαντε *Z* 232 | ὡς ve spojení s příčestím jiných sloves: *A* 304 ὡς τώ γ' ἀντιβίοισι μαχεσαμένω ἐπέεσσιν, *A* 531 ὡς βουλεύσαντε, *B* 207 ὡς ὅ γε κοιρανέων δίεπε στρατόν, *Δ* 250 ὡς ὅ γε κοιρανέων ἐπεπωλεῖτο στίχας ἀνδρῶν = 32 příkladů.

ὡς v závětí přirovnávacího souvětí: *B* 91 (ὡς τῶν ἔθνεα πολλά), 149 (ὡς τῶν πᾶσ' ἀγορὴ κινήθη), 328 (ὡς ἡμεῖς . . . πτολεμίξομεν), 457 (ὡς τῶν ἐρχομένων), 464 (ὡς τῶν ἔθνεα πολλά), 476 (ὡς τοὺς ἡγεμόνες διεκόσμεον), 784 (ὡς ἄρα τῶν ὑπὸ ποσσί) = *Γ* 13, *Γ* 27 (ὡς ἐχάρη Μενέλαος), 36 (ὡς αὖτις καθ' ὅμιλον ἔδυ), 63 ὡς σοί . . . ἀτάρβητος νόος ἐστί, *Δ* 314 (ὦ γέρον, εἴθ', ὡς θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισιν, ὡς τοι γούναθ' ἕποιτο), 427 (ὡς po předchozím ὡς), 436 (ὡς po ὡς), 456 (rovněž tak), *E* 93, 143, 163, 502, 527, 600, 904; *Z* 149, 512 = 24 příkladů.

Různé jiné příklady: *A* 217 ὡς γὰρ ἄμεινον, 318 ὡς οἱ μὲν τὰ πίνοντο, 513 (ἥτις δ' ὡς ἥψατο γούνων, ὡς ἔχετ' ἐμπεφυυῖα, 601 ὡς τότε μὲν . . . δαίνυντ'; *B* 364 εἰ δέ κεν ὡς ἔρξῃς, *A* 182, 310 ὡς ὁ γέρων ὤτρυνε, 470 ὡς τὸν μὲν λίπε θυμός,

*) Obyčejně vyskytuje se plné ὡς φάτο. Elise ὡς φάτ' jen *Δ* 104 (ὡς φάτ' Ἀθηναίη), 514 ὡς φάτ' ἀπὸ πτόλιος a *B* 182 ὡς φάθ', ὅ δέ.

Digitized by Google

536 *ὣς τώ γ' ἐν κονίῃσι . . . τετάσθην*, *E* 84 *ὣς οἵ μέν ποτέοντο*, 204 *ὣς λίπον*, 627 (= 84), *Z* 312 *ὣς αἵ μέν ῥ' εὔχοντο* *) = 13 příkladů.

Zvláštní důrazné užívání příslovce *ὥς*, kteréž mnozí vydavatelé dle pokynu starých grammatiků naznačují přízvukem *ὡς*, vyskytuje se v těchto šesti knihách čtyřikrát, a sice *ἀλλὰ καὶ ὡς A* 116, *Γ* 159, *Δ* 322, *E* 482.

Zvláštní zmínky zasluhuje místo *Δ* 319 *Ἀτρεΐδη, μάλα μέν κεν ἐγὼν ἐθέλοιμι καὶ αὐτὸς | ὡς ἔμεν, ὡς ὅτε δῖον Ἐρευθαλίωνα κατέκταν* a *Γ* 339 *ὡς δ' αὔτως*.

Vyskytuje se tedy v prvních šesti knihách Iliady *ὡς* ve významu ukazovacím 142krát. K těmto dokladům sluší ještě přidati *τώς B* 330, *Γ* 415. Připomenouti sluší, že v celém tak zvaném »Katalogu lodí«, t. j. v části *B* 484 až 877 *ὡς* jen 2krát se vyskytuje, totiž 784 v závětí podobenství *ὡς ἄρα τῶν ὑπὸ ποσσὶ μέγα στεναχίζετο γαῖα* a 807 *ὡς ἔφαθ'*. Příčinou toho, proč jinde v této téměř 400 veršů obrahující části *ὡς* se nevyskytuje, jest povaha této části. Obsahuje tato část téměř jen vypočítávání lodí a mužstva i vůdců s poznámkami při příležitosti připojenými; avšak není zde řečí (vyjma jednu), po kterých tak zhusta ono typické *ὡς φάτο* nebo *ὡς ἔφατ'* následuje. Po té jediné řeči, která se tu nalézá, 796—806, skutečně *ὡς ἔφαθ'* se vyskytuje. Dále bývá často *ὡς* v závětí podobenství. A také co se podobenství týká, jest zde jen jedno, t. 781—785, a tu zase *ὡς* se skutečně nalézá.

Naproti těmto četným dokladům příslovce *ὡς* vyskytuje se v knihách *A—Z ὧδε* jen 18krát, a *οὕτως* (*οὕτω*) 13krát.

U *Hesioda* vyskytuje se *ὡς* v těchto případech:

ὡς φάτο Theog. 167, 173, 545, 561, 654, 664; Aspis 115 | *ὡς ἔφατ'* Erga 59, 69, 212; Aspis 368, 450 | *ὡς ἔφασαν* Th. 29 | *ὡς εἰπών* Aspis 122 | *ὡς εἰποῦσ'* Aspis 338**) | *ὡς γὰρ ἄμεινον* Erga 570 | *ὡς γάρ οἱ διέκειτο* Asp. 20 | Theog. 190 *ὡς . . . κάββαλ' . . . ὣς φέρετ' ἄμ πέλαγος* | Asp. 119 násl. *ὡς πάρος ἦσθα δαΐφρων, ὡς καὶ νῦν μέγαν ἵππον Ἀρείονα . . . πάντῃ ἀναστρωφᾶν* | Th. 389 *ὡς γὰρ ἐβούλευσε Στύξ* | Th. 613 *ὡς οὐκ ἔστι Διὸς κλέψαι νόον* | 684 *ὡς ἄρ' ἐπ' ἀλλήλοις ἴεσαν βιλέα* | Erga 377 *ὡς γὰρ πλοῦτος ἀέξεται* | *ὡς δ' αὔτως* Th. 402, 600. — V závětí srovnávacího souvětí Th. 867, Asp. 44, 379, 412, 423. — *καὶ ὥς'* Erga 661 (*ἀλλὰ καὶ ὡς*), Asp. 9, *ἦ δὲ καὶ ὡς*. — Celkem tedy 32krát. Tvar *τώς* nalézá se Th. 892, Asp. 219, 478 (tedy třikrát).

Naproti tomu *οὕτω* jen čtyřikrát (a sice Th. 448, 452; Erga 105, 490) a rovněž tak *ὧδε* čtyřikrát (Erga 35, 382, 473, 760).

---

*) Z 109 vylučuji z těchto příkladů. Myslím, že zde jest správné čtení: *οἱ δ' ἐλελίχθησαν καὶ ἐναντίοι ἔσταν Ἀχαιῶν· | Ἀργεῖοι δ' ὑπεχώρησαν, λῆξαν δὲ φόνοιο, | φάν δέ τιν' ἀθνάτων ἐξ οὐρανοῦ ἀστερόεντος | Τρωσὶν ἀλεξήσοντα κατελθέμεν, ὡς ἐλέλιχθεν* = *ὅτι οὕτως ἐλέλιχθεν*. Rovná se tedy tato vazba příkladům *οἷον ἔειπες P* 173, *οἳ' ἀγορεύεις δ* 611 a podobným. Čtení *ὣς ἐλέλιχθεν*, při kterém by tato dvě slova činila samostatnou větu, není pravdě podobno. Tato úsečnost nesrovnává se se slohem epickým. Podobně jako zde jest *ὣς* položeno *Δ* 157: *θάνατόν νύ τοι ὅρκι' ἔταμνον, οἷον προστήσας πρὸ Ἀχαιῶν Ἴρωσὶ μάχεσθαι, ὥς σ' ἔβαλον Τρῶες* = *ὅτι οὕτως ἔβαλον*, ve smyslu odůvodňovacím.

**) Nápadné jest, že toto spojení *ὡς* s příčestím *εἰπών* aneb s jinými příčestími, které v homerských básních velmi oblíbeno jest (v Iliadě *A—Z* 32krát se vyskytuje), u Hesioda pouze dvakrát se nalézá, a sice Aspis 122, 138.

Digitized by Google

Jaké obtíže se při otázce o vespolném poměru tvarů ὡς a τώς, jakož také o poměru zájmen ὅ a ὅς vyskytují, dokazuje nejlépe Brugmannova poznámka (Griechische Grammatik § 203 v textu i pod textem, v Handbuch der klass. Alterthumswissenschaft, herausg. von Dr. Iwan v. Müller).

Delbrück (Vergleich. Syntax der indogerm. Sprachen) praví str. 559 násl. »τώς kommt bei Homer zweimal bei einem Verbum vor, nämlich κεῖνος τὼς ἀγόρευε *B* 330, τὼς δέ σ' ἀπεχθήρω ὡς νῦν ἔκπαγλα φίλησα *Γ* 415 (vgl. *tấd* und *yấd* im Ai.), und einmal bei einem Adjektivum: τὼς μὲν ἔην μαλακός τ 234. Auf die Entwicklung der Partikel ὡς einzugehen, ist hier nicht der Ort. Dass ὡς mit *yấd* identisch sei, folgt aus der oben erwähnten gleichen Verwendung vor dem Superlativ, ferner lässt sich nicht bezweifeln, dass aus derselben Quelle die Verwendung von ὡς im relativen Satzgefüge folgt. Ausser diesem ὡς gleich *yấd* giebt es ein wahrscheinlich erst im Griechischen entstandenes ὥς, welches sich zu ὁ und ὅς (in ἥ δ' ὅς) so verhält wie οὕτως zu οὗτος. Ferner nimmt man an, dass ein drittes besonderes Wort in dem einzelne Begriffe vergleichendem ὡς (z. B. θεὸς ὥς) vorliege, welches aus *σFως zu erklären sei. Ich habe mir darüber keine Ansicht gebildet.«

Také z těchto zdrželivých slov vynikajícího badatele přichází na jevo nesnadnost této otázky.

Na první pohled zdá se ovšem, poněvadž se vedle ὥς (tak) vyskytuje τώς, že oba tvary jsou totožné, tak jako ὅ (ten) pokládáme za totožné s pády nepřímými τόν (toho), τῷ (tomu) atd. Že se vyvinula vztažná platnost ὡς = jak, nebylo by tomu mínění na překážku, poněvadž také tvary ὅ, τόν, τοῦ, τῷ atd. nabyly platnosti vztažné a poněvadž jest to vůbec důležitým zákonem syntaktickým, že vztažný význam z ukazovacího se vyvinul. — Ale ovšem pochybnosti proti tomu vzbuzuje to faktum, že se v řečtině vyskytuje také ὅς ve významu ukazovacím *ten**) a že rovněž tak obyčejné zájmeno vztažné jest ὅς. Totožnost zájmena ukazovacího ὅς a vztažného ὅς nelze snad popírati, a rovněž tak zdá se býti na snadě, že ukazovací ὥς (tak) a vztažné ὡς (jak) jest původem totožné. Pokládati však ὅς za obměnu původního *τος, a důsledně ὥς za obměnu původního τώς nezdá se býti naprosto pravděpodobným. Domněnce takové odporuje zvláště to, že se vyskytuje θεὸς ὥς ve významu »*jako bůh*«, v kteréžto zajisté prastaré formuli druhá slabika slova θεός *posící* délky nabyla. Nelze si však mysliti, že by toto prodloužení slabiky druhé slova θεός pocházelo ještě z doby, kdy ὥς bylo τώς. Jsem spíše o tom přesvědčen, že θεὸς ὥς jest θεὸς Fώς.

Odloučiti však toto ὥς ve spojení θεὸς ὥς od ὥς = *tak* a od ὡς = *jak* není dle mého mínění pravděpodobno.

Tvar τώς nemá, jak myslím, žádné důležitosti při řešení této otázky. Tento tvar vyskytuje se, jak Delbrück praví, u Homera pouze třikrát, a já k tomu

*) Srv. na př. Z 59 μηδ' ὅς φύγοι, Φ 198 ἀλλὰ καὶ ὅς δείδοικε Διὸς μεγάλοιο κεραυνόν, *X* 201 ὥς ὃ τὸν οὐ δύνατο μάρψαι ποσίν, οὐδ' ὅς ἀλύξαι, α 286 ὅς γὰρ δεύτατος ἦλθεν, ρ 172 καὶ τότε δή σφιν ἔειπε Μέδων· ὅς γάρ ῥα μάλιστα ἥνδανε κηρύκων. V pozdější době vyskytuje se zvláště v Platonových rozmluvách formule ἥ δ' ὅς, kteráž zajisté jest *prastará* a kterou Platon převzal z obecné mluvy.

Digitized by Google

dokládám, že také u Hesioda jen třikrát se nalézá, a sice Theog. 892, Asp. 219, 478. Domnívám se, že toto *τώς* vzniklo později obdobou a vlivem nepřímých pádů *τοῦ*, *τῷ*, *τόν* atd., jakož jsem svrchu (str. 120) podotkl, že tvar nominativu množného *τοί*, *ταί* vznikl teprv na půdě řecké vlivem a obdobou tvarů *τοῦ*, *τῷ*, *τόν*, *τῶν*, *τοῖς*, *τούς* atd.

Zájmeno ukazovací *ὅς* pokládám za tvar kmene zájmenného *sva*. Toto zájmeno zachovalo se v původní své ukazovací platnosti v řečtině jen v řídkých případech. Vztažné zájmeno *ὅς* jest totožné s tímto ukazovacím *ὅς*. Nesouhlasím totiž, jak jsem již v »Untersuchungen auf dem Geb. der Pron.« str. 51 násl. vyložil, s míněním, že *ὅς* srovnává se se sanskrtským *jas* Proti tomuto mínění uvedl velmi závažné důvody Savelsberg (v časopise Kuhnově 8, 401 násl. a 10, 75). Tyto důvody čerpal Savelsberg z četných homerských míst, pak z lokrického nápisu od Rossa roku 1854 uveřejněného, na kterémž *ϝοτι* se nalézá, a z Hesychiovy glossy *Βαλικιώτης*, *συνέφηβος*. *Κρῆτες*. Ale srovnávaje se s výsledky Savelsbergovými v příčině záporné nesouhlasím s jeho vlastním názorem, že ono *Fός*, ke kterému poukazuje *θεὸς ὥς*, lokrické *Fότι* a Hesychiova glossa *βαλικιώτης*, vzniklo ze starého *κFος* (lat. quo-), nýbrž pokládám za správnou Lottnerovu domněnku (v Kuhnově časopise 9, 320) vyslovenou, že *ὅς* = *Fος* = *svos* z kmene *sva*. Za zvláště důležitou podporu tohoto mínění pokládám tato fakta:

a) Homerské *φή* jest = *σφη*, jako lakonské *φίν* = *σφίν*, a srovnává se s gotským *svê*. Poněvadž pak *φή* má *vtažnou* platnost *jak*, nabývá tím mínění, že řecké vztažné zájmeno *ὅς* pochází z kmene *sva*, podpory.

b) Tvary *οὗ*, *οἵ*, *ἕ*, *ἕο*, *ἕθεν*, *εὖ* pocházejí zajisté z kmene *sva*, a tyto tvary měly původně ***ukazovací*** platnost *eius*, *ei*, *eum* (srvn. Kvíčala, Untersuchungen str. 47 násl.)

c) Vedle starolatinského ukazovacího *suad* = *sic* svrchu (str. 118) připomenutého vyskytuje se v jazyku oskickém vztažná platnost ve spojce *svai* n. *suae*, v umbrickém *sve*. Jest tedy také latinské *sci*, *si* = svei.

Jsem tedy toho mínění, že řecké *ὥς* jest původní *σFως* = tak. Ve formulích jako *θεὸς ὥς* mělo *ὥς* také původně význam *tak*, a proto jest toto *ὥς* *přízvučné*. Tak na př. Hom. O 579 *Ἀντίλοχος δ' ἐπόρουσε κύων ὥς* znamenalo *původně*: Antilochos vyřítil se, *pes tak* se řítí. *Γ* 2 *Τρῶες μὲν κλαγγῇ τ' ἐνοπῇ τ' ἴσαν ὄρνιθες ὥς* znamenalo původně: Troové s hlukem a křikem kráčeli, *ptáci tak* (se ženou).

Z ukazovací platnosti *tak* vyvinula se platnost vztažná *jak*, a při této proměně významu pozbylo *ὡς* svého přízvuku.

Že *ὡς* (jak) jest původem svým totožné s *ὥς* (tak), tomu nasvědčují hojné příklady homerské, v nichž v předvětí jest *ὡς*, v závětí *ὥς*. Srv. na př. *A* 512 násl. *Θέτις δ' ὡς ἥψατο γούνων*, *ὡς ἔχετ' ἐμπεφυυῖα*, *Ξ* 294 *ὡς δ' ἴδεν*, *ὥς μιν ἔρως πυκινὰς φρένας ἀμφεκάλυψεν*, *T* 16 *αὐτὰς Ἀχιλλεὺς ὡς*, *εἶδ'*, *ὥς μιν μᾶλλον ἔδυ χόλος*, *B* 459 násl. *τῶν δ'*, *ὥς τ' ὀρνίθων πετεηνῶν ἔθνεα πολλά . . . ὡς τῶν ἔθνεα πολλὰ νεῶν ἄπο καὶ κλισιάων ἐς πεδίον προχέοντο Σκαμάνδριον*. To jest táž vazba jako *A* 125 *ἀλλὰ τὰ μὲν πολίων ἐξεπράθομεν, τὰ δέδασται*. Také zde *původně* na obou místech *τά* bylo ukazovacím zájmenem: *to* jsme z měst vykořistili, *to* jest rozděleno.

Digitized by Google

Zcela týmž postupem, jako zde *τά* ve větě, která se stala podřízenou, vedlejší, proměněno ve vztažné zájmeno *co*, tak *ὡς* bylo *původně* *ὡς* = *tak* a proměněno teprv později v *jak*.

V nejstarších památkách řeckých jest ze všech zájmen ukazovacích nejrozšířenější *ὅ, ἥ, τό,* Svrchu (na str. 108—110) uvedená sbírka I. vykazuje z prvních šesti knih Iliady 638 příkladů samostatného užívání zájmena *ta*. K tomu přicházejí ještě předložkové výrazy ze sbírky V = 11 příkladů, dále doklady ze sbírky VI. počtem 32. Úhrnná summa všech příkladů nalézajících se ve sbírce I, V, VI jest tedy 681, a připočtou-li se doklady adjektivného spojení ze sbírky II. (počtem 20), jest všech příkladů ukazovací platnosti zájmena *ta* 701. Tento počet však se ještě zvyšuje, připočtou-li se také příklady užívání slov *τότε* a *τοὔνεκα*. *Τότε* vyskytuje se v prvních šesti knihách Iliady *A* 92, 100, 241, 426, 476, 478, 494, 589, 601; *B* 699; *Γ* 187, 224, 452; *Δ* 36, 182; *E* 53, 114, 136, 394, 454, 502, 600; *Z* 18, 176, 314. Tedy 25 dokladů.

Τοὔνεκα *A* 96, *Γ* 405, *Δ* 291, 477; *E* 342, 822; *Z* 334. Sedm dokladů. Jest tedy pak úhrnný počet 733.

Naproti tomu vyskytuje se v týchž šesti prvních knihách Iliady zájmeno *ὅδε* a příslovce *ὧδε* celkem 41krát, *οὗτος* a *οὕτω* celkem 34krát, *κεῖνος* a příslovce *κεῖθι, κεῖσε,* celkem 12krát. Všechna tato tři zájmena dohromady a s příslušnými příslovci vyskytují se tedy v dotyčné části Iliady jen 87krát.

Poměrně častěji než *ὅδε, οὗτος, κεῖνος* vyskytuje se ovšem *αὐτός*, totiž 85krát v prvních šesti knihách Iliady; adverbia příslušná k *αὐτός* vyskytují se v též části 50krát. Úhrnem jest tedy 135 dokladů.

Avšak připočteme-li všechny tyto doklady k summě dříve uvedené 87, vychází jen 222 jakožto úhrnná summa všech dokladů zájmen *ὅδε, οὗτος, κεῖνος, αὐτός* i s příslušnými příslovci. I jest tu zcela zřejmo, jak velikou převahu v památkách homerských má zájmeno *ta* (733 dokladů).

V básních Hesiodových jest summa I. sbírky (str. 114 násl.) 295, V. sbírky 13, VI. sbírky 6, dohromady tedy 314 dokladů, a se sbírkou II. dohromady 319 dokladů. K tomu ještě přicházejí různá adverbia, která ve sbírkách svrchu uvedených nejsou obsažena.

Τότε Theog. 469, 487, 536, 542, 643, 674, 883, 889; Erga 197, 417, 452, 529, 533, 565, 572, 588, 611, 616, 621, 622, 631, 681; Aspis 340, 370. Tedy 24 dokladů.

Τοὔνεκα jen jednou se vyskytuje, totiž Erga 49. *Τῇ καὶ τῇ* Aspis 210.

Všech dokladů úhrnná summa jest 346.

Naproti tomu *ὅδε* a adverbia celkem 22krát; *οὗτος* a adverbium celkem 38krát; *κεῖνος* 6krát. Všechna tato zájmena i adverbia tedy 66krát. Připočteme-li pak *αὐτός, αὐτίκα, αὖτως* k tomu (53 dokladů), objeví se celková summa dokladů *všech* ostatních ukazovacích zájmen 119 naproti summě dokladů zájmena *ta* 346.

Užívání zájmena ukazovacího *ta* jest *proethnické*.

To dokázáno nejen tím, že toto zájmeno v sanskrtě, v zendštině, v řečtině slovanštině, litevštině se vyskytuje, nýbrž se v těchto jazycích i v syn-

Digitized by Google

taktickém užívání leckteré shody jeví, o nichž Delbrück jedná Vergleich. Syntax str. 499 násl. a o nichž také já níže pojednám.

Nápadně liší se od ostatních jazyků latina a vůbec italština. V jazycích. italských zvláštního zájmena ukazovacího *ta* není. Avšak zaniknutí tohoto zájmena nastalo teprv na půdě italské. Že také latina dříve měla zájmeno *ta*, dokazují slova *tam*, *tantus*, *talis* (naproti *quam*, *quantus*, *qualis*). Schleicher, Brugmann (Griech. Gramm. 346) počítají sem také *is-te, is-ta, is-tud.* Já o tomto zájmeně vzhledem k tomu, že naznačuje nepopíratelně *vztah k druhé osobě*, vyslovil jsem jiné mínění (Untersuchungen auf d. Geb. der Pronom. str. 61 násl.), totiž že druhá část tohoto zájmena také etymologicky souvisí se zájmenem druhé osoby.

Také starolatinské *topper*, které Brugmann za **tod-per* pokládá, nepatří dle mého mínění sem, nýbrž vzniklo skomolením z *toto opere.**)

Snad lze však uznati, že se zájmenný kmen *ta* v latině jeví také ve formě změněné *do*, a sice v *dum*, *donec*, *quando, quidam.* *D* místo *t* vyskytuje se v latině v quadraginta, quadriduum (naproti quatuor), ovšem zde vlivem souhlásky *r.* Ale na nápisech se někdy vyskytuje *quodannis* (místo quotannis), na př. CIL 2, 1174, nebo imudavit CIL 2, 462 (místo immutavit). Na konci slov pak jest veliké kolísání souhlásek *t*, *d.* Srvn. *aput*, *apud; haud*, *haut; sed*, *set* atd.

Že v řečtině deiktické δε v ὅδε, οἰκόνδε atd. s ukazovacím zájmenem *ta* souvisí, pokládám za pravděpodobné.

Naproti proethnickému *ta* vyvinula se ukazovací zájmena ὅδε, αὗτος, κεῖνος, αὐτός teprv na půdě řecké. Ovšem živly, nalézající se v těchto zájmenech, vyskytují se také v jiných jazycích, při čemž ovšem ledacos jest sporné a pochybné; ale hotová zájmena, která by se oněm řeckým zájmenům rovnala, nenalézají se v jiných jazycích.

Také μιν, které ukazovací platnost má, jest na půdě řecké vytvořeno.**)

Vedle zájmena *ta* vyskytuje se s ukazovací platností v homerských památkách a v básních Hesiodových nejčastěji οὗ, οἵ, ἕ, σφίν atd. Jest to druhý prostředek, kterým se v proethnické době ukazovací naznačení dělo; neboť toto užívání kmene *sva* v platnosti ukazovacího *is* nevyvinulo se teprv na půdě řecké, nýbrž patří do doby proethnické.

---

*) Quint. Inst. I, 6, 40 »ab ultimis et iam oblitteratis repetita temporibus, qualia sunt *topper* et *antigerio*. Pauli (v Kuhnově časopise XVIII, 37) vyložil *topper* z tod-per ve významu *todper momentum* = hoc ipso temporis momento = *ihned*. *Per* pokládá za totožné v slovech *sem-per*, *nuper*. Výklad významu zdá se mi zde býti velmi strojeným a nevhodným. Také myslím, že v překladě Livia Andronica »vires quoi sunt magnae, topper confringent importunae undae« význam »ihned« se nehodí. Ovšem Festus praví 352: *topper* significare ait Artorius cito«, při čemž uvádí zlomek Naeviův: topper capesset flamma Volcani. Ale to jest mylná domněnka. Římané sami neměli jistého a určitého vědomí o významu tohoto slova, a hádali mylně. Mně se v uvedeném zlomku Liviově více zamlouvá výklad = prorsus, a přidržuji se mínění, že *topper* = *toto opere*. Srv. magnopere, tantopere, summopere.

**) Tento tvar, který se v prvních šesti knihách Iliady 79krát, u Hesioda 22krát vyskytuje, jest posud zcela záhadný. Thumbův pokus (Jahrb. f. Phil. 1887, str. 641 násl.), že totiž μίν vzniklo ze *σμ-ιν (částice σμ = sanskr. sma), zdá se mi býti nezdařilým.

Digitized by Google

V prvních šesti knihách Iliady vyskytuje se toto zájmeno celkem 136krát ve významu ukazovacím, a sice:

Gen. sing. *εἷο B* 239, *εἵο Δ* 400, *ἕθεν A* 114, *Γ* 128.

Dat. sing. *οἷ A* 72, 79, 104, 188, 200, 251, 325, 344, 381; *B* 184, 186, 215, 217, 238, 255, 266, 392, 408, 419, 515, 675, 833, 863; *Γ* 106, 195, 338, 312, 348, 372, 375, 387; *Δ* 91, 138, 152, 198, 202, 215, 219, 254, 390, 466, 468, 478, 484, 493, 500, 529; *E* 4, 7, 10, 12, 24, 53, 64, 188, 248, 270, 295, 300, 307, 315, 326, 338, 365, 411, 433, 437, 446, 604, 670, 682, 709; *Z* 16, 38, 43, 90, 91, 93, 101, 157, 159, 177, 193, 194, 203, 251, 253, 274, 289, 316, 399, 405, 406. Celkem 93krát.

Accus. sing. *A* 236, 510; *B* 11, 197; *Γ* 408; *Δ* 534, 541; *E* 102, 391, 613, 615, 766; *Z* 24, 511. Celkem 14krát.

Dativ plur. *σφίσι B* 93, 206; *Δ* 2 | *σφίν, σφί B* 251, 283, 612, 614, 670; *Γ* 302, 454; *Δ* 166, 245, 331, 444, 510; *E* 195, 592; *Z* 367, 438. Celkem 19 dokladů.

Acc. plur. *σφέας, σφας B* 96, 704; *Δ* 284, 337; *E* 151, 567; tedy 6 příkladů.

Všech příkladů užívání zájmena *οἷ, οἱ, ἑ, σφίσι, σφίν, σφέας* ve významu ukazovacím *is* jest tedy v prvních šesti knihách Iliady 136.

U Hesioda nalézá se, jak již svrchu (str. 18) podotčeno, celkem 44 příkladů ukazovací platnosti zájmena *οἷ, ἑ*.

Docházíme tedy toho výsledku, že Řekové z doby proethnické zdědili ukazovací zájmena *ta, sva*, že však již za dob starých nuceni byli, nová zájmena s ukazovací platností utvořiti. Co se kmene zájmenného *sva* týká, vedlo Řeky k tomu to faktum, že zájmeno toto mělo také význam zvratného zájmena. Že také zájmeno *ta* začalo se oslabovati, dokazuje to faktum, že na půdě řecké vyvinula se u tohoto kmene platnost *členu*, kterou již u Homera musíme uznati. A toto faktické seslabení významu zájmena *ta* vedlo k snaze, nalezti jiné, silnější prostředky, aby platnost demonstrativná jasněji mohla se označovati.

* * *

Velmi důležitým zjevem při této otázce jest, že ve veliké většině příkladů nejeví se již v Homerových a Hesiodových básních zájmeno *ὅ samo o sobě* jakožto zájmeno ukazovací samostatné, nýbrž že se vyskytuje ve spojení s částicemi, které byly patrně zájmenu tomu jakousi oporou. Vznikla rozličná stereotypní spojení, v kterých se *ὅ* snáze udrželo, jako to často bývá.*)

Vznik zájmen ukazovacích *ὅδε, οὗτος, κεῖνος, αὐτός* (kteráž ovšem jsou v básních Homerových a Hesiodových v menšině naproti zájmenu *ta*) poukazuje k tomu, že již nezřídka staré jednoduché zájmeno *ta* nebylo pokládáno za dostatečné a že byla pociťována potřeba výrazu silnějšího a určitěj-

*) Tak na př. v latině staré jednoduché zájmeno neurčité *quis, qui* zachovalo se ve spojení se spojkami *si, nisi, ne, num* aneb v jistých jiných obvyklých rčeních. Rovněž tak naše jednoduché zájmeno neurčité *kdo*, na př.: Praví-li to *kdo*, chybuje Ukřivdil-li jsi *komu*, naprav to. Kdo *komu* jámu kopá, sám do ní padá!

Digitized by Google

šího. Nejsnáze udrželo se jednoduché zájmeno ukazovací *ta* v těch případech, kde s rozličnými částicemi takřka v celek srostlo.

Ze sbírky I., svrchu na str. 108 násl. uvedené, přichází na jevo, že se v prvních šesti knihách Iliady rozličné tvary zájmena ὅ vyskytují

ve spojení s δέ	*320krát*
ve spojení s μέν	89krát
ve spojení s γέ	60krát
ve spojení s γάρ	16krát
ve spojení s předcházejícím αὐτάρ .	23krát
ve spojení s jinými částicemi . . .	20krát
Úhrnem .	528krát

Zbývá tedy z celkového počtu 624 příkladů samostatného užívání zájmena ὅ v I. sbírce obsažených na ostatní případy, v nichž není částice nějaká oporou, pouze 96 příkladů, tedy jen málo víc, než 15 %. Z těchto 96 příkladů připadá na gen. plur. 39.

V básních Hesiodových jest 255 příkladů (z celkového počtu 295 v I. sbírce str. 114 násl. uvedených), v nichž zájmeno ὅ o nějakou částici se opírá. Zbývá tedy pro ostatní případy jen 40 dokladů, t. j. jen 13—14 %.

Že také v pozdější době ὅ jakožto ukazovací zájmeno se udrželo jenom pomocí jistých částic, o něž se opíralo, a v jistých stereotypních spojeních, jest známo, a tím dochází podpory to mínění, že již za doby homerské, ba již před dobou homerskou, stav tento počal se vyvíjeti. V pozdější době jest to hlavně spojení ὁ μέν, ὁ δέ, v kterém se původní ukazovací platnost *ten* zachovala = *ten s jedné strany, ten pak s druhé strany*. Že by se i u pozdějších autorů v těch případech, v kterých ὅ ještě co ukazovací zájmeno se jeví, mělo psáti ὅ, rozumí se samo sebou, a bylo by záhodno, od zděděného, ale mylného zvyku ὁ μέν upustiti, tak jako již někteří vydavatelé homerských básní přijali způsob psaní ὅ μέν.

Také v ostatních případech, v nichž ukazovací platnost do pozdější doby se zachovala, sluší to přičísti jen konservativnímu vlivu, jejž jistá utkvělá rčení mají, při čemž hlavně spojení s částicemi jest důležitým zachovávacím prostředkem. Tak na př. γάρ jest takovou oporou; srv. Aisch. Hik. 358 τῶν γὰρ οὐ δεῖται πόλις, 970 τοῦ γὰρ προτέρα μῆτις ὅπου χρὴ δώματα ναίειν.

Ochranou, které poskytují stereotypní formule, zachovalo se také, abychom jiného příkladu užili, zájmeno ὅς (svas) v původní své ukazovací platnosti. Srv. stereotypní ἦ δ' ὅς, καὶ ὅς,*) kdežto jinak již byla všeobecná platnost tohoto zájmena vztažná.

* * *

Delbrück (Vergl. Synt. str. 499) praví: »So viel ich sehe, wird **to* im Indischen und Avestischen niemals eigentlich deiktisch gebraucht, sondern

*) καὶ ὅς na př. u Herodota VII, 18; ale také u Xenofonta, na př. Mem. I, 4, 2; III, 1, 5. Nejstarší příklady toho jsou již u Homera, jako Φ 198 ἀλλὰ καὶ ὅς δείδοικε Διὸς μεγάλοιο κεραυνόν.

Digitized by Google

stets*) etwas Erwähntes oder sonst Bekanntes aufnehmend, und im Griechischen dürfte es nicht anders liegen. Zwar giebt es homerische Stellen, in welchen es gleich ὅδε verwendet zu sein scheint, z. B. οὐκ ἄν τοι χραίσμῃ κίθαρις τά τε δῶρ' Ἀφροδίτης, ἥ τε κόμη τό τε εἶδος Γ 54. Indessen kann man auch übersetzen: die bekannten Gaben, deine (berühmte) Schönheit.«

Nechci a nemohu, co se týká sanskrty a zendu Delbrückovi odporovati, nemaje dostatečného materialu po ruce. Avšak je-li výrok Delbrückův vzhledem k těmto dvěma jazykům oprávněn, musili bychom nutně souditi, že v těchto dvou jazycích *původní* platnost zanikla a že se již v památkách literarních nejeví. Neboť jaká pak by měla *původní* platnost ukazovacího zájmena *ta* býti, než *deiktická*? Že *ta* ve skutečném užívání naznačuje jednak to, co již dříve bylo připomenuto a uvedeno a co tedy z tohoto dřívějšího připomenutí jest známo, jednak to, co teprv ve výkladě následujícím se má uvésti, čili jinak řečeno, že **ta** *i zpět ukazuje, i také ku předu poukazuje* — to nelze jinak vysvětliti než z toho, že původně *ta* mělo vůbec *všeobecnou deiktickou* platnost. Proto mohlo tímto zájmenem ukazováno býti i na to, co *za* námi jest (ve smyslu místném), nebo co již dříve připomenuto bylo a jest tedy *za námi* ve smyslu časovém, i na to, co jest *před námi* (ve smyslu místním), a co jest ještě před námi čili v budoucnosti (ve smyslu časovém).

Naproti tomuto jednoduchému výkladu, který docela na snadě jest, jest Delbrückův výklad, že poukazování k následujícímu vyvinulo se z té platnosti, dle které *ta* něco již připomenutého a tedy známého naznačuje, příliš strojený a pravdě nepodobný. Myslím, že nemají žádné přesvědčivosti slova Delbrückova, jimiž učiněn pokus, aby vznik platnosti poukazující k následujícímu (Hinweisung auf etwas folgendes) byl vysvětlen: »Dasjenige, was sogleich bekannt werden wird, schwebt schon als ein Bekanntes vor.«

Co se řečtiny týká, nemohu přisvědčiti tvrzení Delbrückovu, že asi v řečtině není jinak, než v staroindském a avestském jazyku, totiž že také v řečtině *ta* nemá nikde vlastně deiktické platnosti. Avšak i příklad, jejž Delbrück uvádí, Hom. Γ 54, skutečně jeví vlastní deiktickou platnost.**) Kromě toho mohu však z Homerových básní počet ne nepatrný takových míst uvésti, na nichž ὅ má skutečnou deiktickou platnost, jako ὅδε, οὗτος.

Ovšem to musí se přiznati, že ὅ jakožto *samostatné* zájmeno *velmi zřídka* v plné deiktické platnosti se objevuje. Tak na př. nemůže Γ 167 v slovech ὅς τις ὅδ' ἐστὶν Ἀχαιὸς ἀνὴρ místo ὅδε býti ὅ. Rovněž tak nemůžeme si Γ 178 místo οὗτος γ' Ἀτρεΐδης mysliti ὅ. Γ 192 čteme εἶπ' ἄγε μοι καὶ τόνδε φίλον

*) S tímto výrokem nesrovnává se, co Delbrück sám na str. 506 v § 219 uznává, že totiž *ta* v staroindském a avestickém jazyku také poukazuje k tomu, co teprv *následuje*. Delbrück snaží se ovšem spor tento vyrovnati slovy: »Dasjenige, was sogleich bekannt werden wird, schwebt schon als ein Bekanntes vor.« Avšak tento pokus není správný.

**) Nesrovnávám se s výkladem Delbrückovým »Die *bekannten* Gaben, deine *(berühmte)* Schönheit«, nýbrž vykládám τὰ δῶρ' Ἀφροδίτης »ty dary« (které ti Afrodite dala), ἡ κομή = *ty kadeře* (které ty máš), τὸ εἶδος = *tvá postava*. Vazba tato, kterou jsem ovšem také já svrchu (na str. 110) do II. sbírky zařadil, jest jaksi na rozhraní mezi platností ukazovacího zájmena a členu; ale deiktickou platnost nelze popříti.

Digitized by Google

τέκος, ὅς τις ὅδ' ἐστί. Tamtéž 200 οὗτος δ' αὖ Λαερτιάδης, 228 οὗτος δ' Αἴας ἐστὶ πελώριος. *A* 275 μήτε σὺ τόνδ', ἀγαθός περ ἐών, ἀποαίρεο κούρην. *Z* 460 Ἕκτορος ἥδε γυνή, *δ* 26 ξείνῳ δή τινε τώδε. Na těchto a jiných podobných místech nemůže ani u Homera místo ὅδε nebo οὗτος jednoduché zájmeno deiktické ὅ položeno býti. Jeví se zde, že již za dob homerských ono jednoduché zájmeno ὅ nemělo dosti deiktické síly a důrazu, a proto právě utvořena na půdě řecké nová ukazovací zájmena ὅδε, οὗτος.

Avšak přece vyskytuje se někdy, ovšem jen velmi pořídku, i samostatné ὅ v deiktické platnosti. Srv. *A* 280 násl. εἰ δὲ σὺ κάρτερός ἐσσι, θεὰ δέ σε γείνατο μήτηρ, ἀλλ' ὅ γε φέρτερός ἐστιν. Ovšem také zde není pouhé ὅ, nýbrž uznáno za nutné, důraz zájmena zvýšiti přidanou částicí γε. Jinak jest *T* 342 násl., kdež Zeus Atheně praví:

ἦ νύ τοι οὐκέτι πάγχυ μετὰ φρεσὶ μέμβλετ' Ἀχιλλεύς;
κεῖνος ὅ γε προπάροιθε νεῶν ὀρθοκραιράων
ἥσται ὀδυρόμενος ἕταρον φίλον.

Zde jest κεῖνος deikticky položeno, a sice dle známé vazby řecké místo příslovce, které my očekáváme, = illic. Poněvadž však κεῖνος zde deikticky položeno a posunkem příslušným provázeno, nemůže ὅ γε býti v deiktické platnosti, nýbrž zde ὅ poukazuje zpět k Achilleovi, jenž ve verši předcházejícím byl připomenut. Také *Γ* 391 musí se týmž způsobem vyložiti. Afrodite praví k Heleně:

δεῦρ' ἴθ'· Ἀλέξανδρός σε καλεῖ οἰκόνδε νέεσθαι.
κεῖνος δ' γ' ἐν θαλάμῳ καὶ δινωτοῖσι λέχεσσι

Také zde κεῖνος deikticky položeno. Afrodite ukazuje v tu stranu, kde Alexandros se nalézá = *tam;* ὅ pak vztahuje se k Alexandrovi připomenutému v dřívějším verši.

Jest tedy ovšem deiktické užívání samostatného zájmena ὅ velmi řídké; avšak předce snad kromě příkladu *A* 280, jejž jsem svrchu uvedl, bude možno jiné doklady v homerských básních nalézti. Myslím na př., že zcela vhodně ve formuli τοῦ γὰρ κράτος ἔστ' ἐνὶ οἴκῳ a podobných τοῦ jest deikticky položeno se vztahem k 1. osobě a že jest provázeno dotyčným pohybem ruky. Ὅ jest zde tedy právě tak, jako ὅδε často = ἐγώ. Dotyčná místa jsou α 358 násl. μῦθος δ' ἄνδρεσσι μελήσει πᾶσι, μάλιστα δ' ἐμοί, τοῦ γὰρ κράτος ἔστ' ἐνὶ οἴκῳ; λ 353 πομπὴ δ' ἄνδρεσσι μελήσει πᾶσι, μάλιστα δ' ἐμοί· τοῦ γὰρ κράτος ἔστ' ἐνὶ οἴκῳ.

Častěji vyskytuje se τα v deiktické platnosti v adjektivném spojení s podstatnými jmény. Při tom sluší rozeznávati dva případy:

a) Zájmeno τα spojeno s pouhým podstatným jménem. Ovšem i tu často nepostačovalo jednoduché zájmeno τα, nýbrž užito zájmena ὅδε, οὗτος. Tak na př. *A* 234 ναὶ μὰ τόδε σκῆπτρον se nalézá, a příliš slabé, ačkoli nikterak nemožné, bylo by τὸ σκῆπτρον.

Deiktickou platnost, pro kterou Delbrück doklady pohřešuje, má ὅ na př. *A* 20 τά τ' ἄποινα δέχεσθαι. Kněz Chryses ukazuje při tom na výkupné, které služebníci jeho nesli. Jiný příklad jest *θ* 388 ὁ ξεῖνος μάλα μοι δοκέει πεπνυμένος

Digitized by Google

εἶναι. Zajisté ukazuje při tom Alkinoos na přítomného Odyssea, a ὁ má zde podobnou platnost, jako οὗτος, lat. *iste* = ten host, jejž zde vidíte. Připouštím, že tato vazba jest na rozhraní zájmena ukazovacího a členu, ale nepochybuji, že za dob homerských toto ὁ, jež nyní bez přízvuku píšeme, bylo přízvučné.

b) Častěji vyskytuje se deiktická platnost ve spojení zájmena *ta* s podstatným jménem a adjektivem nebo přivlastňovacím zájmenem. Tak na př. Λ 608 δῖε Μενοιτιάδη, τῷ ἐμῷ κεχαρισμένε θυμῷ znamená zajisté »*této mé duši*« a jest při tom zcela přirozený deiktický pohyb ruky. U pozdějších autorů ovšem by τῷ ἐμῷ θυμῷ nebylo tak důraznou vazbou, nýbrž τῷ bylo by členem, kterého se v takových vazbách později užívalo; ale u Homera nemůžeme tuto pozdější bezvýznamnost připustiti. Týž výraz τῷ ἐμῷ κεχαρισμένε θυμῷ nalezá se také δ 71. Ovšem na jiných místech nalézá se ἐμῷ κεχαρισμένε θτμῷ bez τῷ, jako *E* 243, 826, *K* 234. Ale bylo by dle mého mínění zcela mylné stotožňovati obojí vazbu. V těchto posléze uvedených případech není právě onoho deiktického důrazu. Podobně souditi musíme o *I* 654 ἀμφὶ δέ τοι τῇ ἐμῇ κλισίῃ καὶ νηὶ μελαίνῃ Ἕκτορα καὶ μεμαῶτα μάχης σχήσεσθαι ὀΐω. Dále sem patří τ 482 násl. μαῖα, τίη μ' ἐθέλεις ὀλέσαι; σὺ δέ μ' ἔτρεφες αὐτῇ τῷ σῷ ἐπὶ μαζῷ.

Při uvažování o této otázce jest důležité to faktum, že v gotštině často zcela zřejmě *sa, so, thata*, kteréž tvary jsou totožné s řeckými ὅ, ἥ, τό, v deiktickém významu se jeví. To uznává také Delbrück (str. 499): »Im Gotischen freilich giebt *sa, so, thata* so oft das griechische οὗτος wieder, dass man an seinem auch deiktischen Sinne nicht zweifeln kann. Ob nun darin etwas Ursprüngliches oder eine gotische Ausdehnung zu erkennen sei, wage ich nicht zu entscheiden.« Myslím, že by Delbrück toto deiktické užívání byl rozhodně za *původní* (etwas Ursprüngliches) uznal, a ne za zvláštnost gotskou, kdyby byl uvážil, že také u Homera v případech svrchu uvedených ὅ v deiktické platnosti se vyskytuje.

Příklady užívání gotského *sa, so, thata* uvádí Grimm (Deutsche Gramm. IV, str. 445). Grimm praví: »In der goth. Sprache wird das gr. οὗτος, αὕτη, τοῦτο durch *sah, sôh, thatuh* gegeben, oft aber auch mit *sa, sô, thata* dafür ausgeholfen: vôpeith *sa* φωνεῖ οὗτος Matth. 27, 47; ist *sa* ἦν οὗτος Matth. 27, 54; jah *sa* mênôths καὶ οὗτος μήν Luc. 1, 36 ... galeithand thái ἀπελεύσονται οὗτοι.« Také v gotštině patrně mnohdy jednoduché zájmeno ukazovací *sa* bylo pokládáno za slabý výraz deiktický, a proto utvořeno složené *sah, sôh, thatuh;* avšak *starší* způsob předce se ještě v některých, a to dosti hojných případech zachoval.

Jeví se tedy v této věci zajímavá a poučná shoda mezi řečtinou a gotštinou.

* * *

Nejobyčejnější platnost ukazovacího zájmena *ta* u Homera a Hesioda jest ovšem, jak právem Delbrück (na str. 499 násl.) tvrdí, ta, že ukazuje na to, co již dříve připomenuto bylo a co proto známo jest. Rovněž tak jest

Digitized by Google

tato anaforická*) platnost v jazyku staroindském nejrozšířenější ze všech. Delbrück (str. 499): »In diesem altüberlieferten Sinne (totiž ve smyslu anaforickém) ercheint unser Pronomen *(ta)* häufig im Altindischen, einen bereits erwähnten Begriff aufnehmend, und so die Erzählung weiter führend, z. B. (um aus einer *unendlichen* Masse Einzelnes herauszugreifen) agníḥ pūrvébhir ŕšibhir ídyō nūtanāir utá, *sá* dēvắn éhá vakšati = Agni ist von alten Sängern zu preisen und auch von neuen, er (lépe snad: *der*) bringe die Götter hierher R V. 1, 1, 2; imé sómā áramkrtāh, téšam pāhi = hier sind die zurechtgemachten Somatränke, von ihnen (lépe snad: von diesen) trinke 1, 2, 1« atd.

Že toto anaforické užívání jest proethnické, právem tvrdí Delbrück a nemůže o tom býti ani nejmenší pochybnosti: neboť zde jest v jazycích indoevropských shoda všeobecná. Tato anaforická platnost vyplývá zajisté z původní deiktické platnosti tohoto zájmena. Věc tato jest sama o sobě a priori zřejma; neboť *anaforická* platnost, dle které se poukazuje k něčemu připomenutému, známému, nemůže býti původní. Rovněž tak u zájmena řeckého *οὗτος*, které původně mělo deiktickou platnost, vyvinula se z této deiktické platnosti anaforická, dle které toto zájmeno k věci z dřívějšího připomenutí známé poukazuje.

V řečtině jest počet příkladů anaforického užívání zájmena *ta* nesmírný což nejlépe objasňuje toto faktum.

Ve sbírce I. svrchu z prvních šesti knih Iliady na str. 108 násl. uvedené nalézá se 624 příkladů samostatného ukazovacího zájmena *ta*. Z těchto 624 příkladů pouze 5 nejeví platnosti vzpětné (anaforické), a sice

A 271 násl. *κείνοισι δ' ἂν οὔ τις*
τῶν οἳ νῦν βροτοί εἰσιν ἐπιχθόνιοι μαχέοιτο.
B 35 násl. *τὸν δὲ λίπ' αὐτοῦ*
τὰ φρονέοντ' ἀνὰ θυμὸν ἃ ῥ' οὐ τελέεσθαι ἔμελλον.
B 38 *νήπιος, οὐδὲ τὰ ἤδη ἃ ῥα Ζεὺς μήδετο ἔργα*
B 681 *νῦν αὖ τοὺς ὅσσοι τὸ Πελασγικὸν Ἄργος ἔναιον*
E 300 násl. *πρόσθε δέ οἱ δόρυ τ' ἔσχε καὶ ἀσπίδα πάντοσ' ἐίσην*
τὸν κτάμεναι μεμαώς, ὅς τις τοῦ γ' ἀντίος ἐλθοι

Tedy jen asi 0·8 % činí výjimku z anaforického užívání, a všech těch pět příkladů vykazuje spojení zájmena ukazovacího s následujícím zájmenem vztažným. Připouštím možnost, že jsem snad při tom některý příklad neanaforického, t. j. praeparativného užívání přehledl, ale omyl takový nemůže býti značný a nemění podstatně výsledku zde naznačeného.

Ovšem výsledek tento dochází jakési modifikace, přihlížíme-li ještě ke sbírce II. (str. 110) a ke sbírce VI. (str. 111 násl.).

Ve sbírce II. totiž z 20 příkladů tam zaznamenaných 10 jeví praeparativnou platnost (ve spojení se vztažnou větou následující), a sice *B* 351 *ἥματι τῷ, ὅτε* = *B* 745 = *Γ* 189 = *E* 210 = *Z* 345, *Δ* 40 *πόλιν τήν, ὅθι*, *E* 265 *τῆς*

*) Výrazu tohoto k naznačení vzpětného ukazování užívá zvláště Delbrück; také my leckde tohoto stručného a pohodlného výrazu užíváme.

Digitized by Google

γάρ τοι γενεῆς, ἥς, 319 *συνθεσιάων τάων, ἅς*, 331 *συνθεσιάων τάων, αἵ τ'*, *Z* 291 *τὴν ὁδὸν, ἣν.*

Ve sbírce VI. pak obsahující 32 příkladů jeví se ovšem zájmeno ukazovací *ὅ* většinou v platnosti připravovací, a ne anaforické.

Tak na př. *B* 278 násl.

ὣς φάσαν ἡ πληθύς· ἀνὰ δ' ὃ πτολίπορθος Ὀδυσσεύς
ἔστη σκῆπτρον ἔχων
nebo *Γ* 81 *αὐτὰρ ὃ μακρὸν ἄυσεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων*
nebo *Γ* 118 *αὐτὰρ ὃ Ταλθύβιον προίει κρείων Ἀγαμέμνων*

jest patrno, že *ὅ* nepoukazuje k předcházejícím veršům, nýbrž jest praeparativně položeno,*) tedy ve smyslu: povstal pak *ten*, městoborný Odysseus; ale *on (ten)* hlasně zvolal, vládce mužů Agamemnon; ale *ten* Talthybia vyslal, vládce Agamemnon.

Z 32 příkladů ve sbírce VI. podaných jeví 29 platnost praeparativnou; ve třech případech však *ὅ* nepotřebuje výkladu obsaženého v následujících slovech, nýbrž osoba nebo věc naznačená zájmenem *τα* jest již známa ze slov předcházejících.

Tyto tři příklady jsou:

Δ 348 *ἣ δ' ἀέκουσ' ἅμα τοῖσι γυνὴ κίεν*

Zde předcházejí verše 345 násl.

ὣς φάτο, Πάτροκλος δὲ φίλῳ ἐπεπείθεθ' ἑταίρῳ,
ἐκ δ' ἄγαγε κλισίης Βρισηίδα καλλιπάρῃον,
δῶκε δ' ἄγειν. τὼ δ' αὖτις ἴτην παρὰ νῆας Ἀχαιῶν·

I jest tedy zřejmo, že v následujícím verši 348 *ἥ* znamená Briseidu, a nebylo tedy vlastně potřebí, přidati ještě přistávku *γυνή*; apposice tato jest jen za příčinou větší jasnosti přidána.

Druhý příklad jest *B* 104 násl.

Ἑρμείας δὲ ἄναξ δῶκεν Πέλοπι πληξίππῳ,
αὐτὰρ ὃ αὖτε Πέλοψ δῶκ' Ἀτρέι, ποιμένι λαῶν.

Také zde by *ὅ* samo o sobě bylo již úplně srozumitelné, poněvadž již ve verši 104 Pelops jest připomenut.

Třetí místo pak jest *E* 499 násl.

ὡς δ' ἄνεμος ἄχνας φορέει ἱερὰς κατ' ἀλωάς
ἀνδρῶν λικμώντων, ὅτε τε ξανθὴ Δημήτηρ
κρίνῃ ἐπειγομένων ἀνέμων καρπόν τε καὶ ἄχνας.
αἱ δ' ὑπολευκαίνονται ἀχυρμιαί.

Zájmenu *αἵ* každý bez dalšího přídavku porozumí, poněvadž se toto *αἱ* vztahuje k předcházejícímu *ἄχνας* dvakrát položenému. I nejeví se také zde přísná platnost připravovací, nýbrž vedle ní také platnost *anaforická*.

*) Srv. příklady podobné v češtině, jako u Erbena, Prostonárodní české písně str. 237 (č. 541) potkal *on* ji Vavřina, str. 409 *on* Křivánek neseje. Jiné doklady, zvláště ze starších památek českých, budou níže podány.

Digitized by Google

Sečteme-li však všechna místa ze sbírek I. II. VI. jevící platnost anaforickou, shledáme 637 příkladů, a naproti tomu 44 příkladů platnosti praeparativné. Jest tedy výsledek, že něco méně než 6·5 % jeví platnost praeparativnou naproti převládající platnosti anaforické.

Naskytuje se tu otázka, jak se tento nápadný nepoměr vysvětliti má? Což skutečně nebylo více příležitosti v básních Homerových, poukazovati k tomu, co následuje?

Na tuto otázku musíme skutečně odpověděti, že v básni *vypravovací* zajisté mnohonásobně častější příležitost byla, poukázati k tomu, *co ve vypravování již dříve bylo připomenuto.* Platnost *připravovací* mohla se, nepřihlížíme-li totiž k příkladům připravovací platnosti, obsaženým v VI. sbírce, jeviti hlavně a z pravidla v *řečech.* Řeči však zaujímají v 1. knize 372 veršů (z 611), v 2. knize 293 (z 877 veršů), v 3. knize 239 veršů (z 461), v 4. knize 233 veršů (z 544 veršů), v 5. knize 324 veršů (z 909), v 6. knize 323 (z 529). Celkem tedy v prvních šesti knihách zaujímají 1784 veršů, naproti tomu části vypravovací 2147 veršů.

V řečech však vyskytuje se v připravovací platnosti raději nové důraznější zájmeno *ὅδε*, poněvadž tato připravovací platnost jest důraznější, než anaforická. Již za dob homerských jevila se patrná náklonnost k seslabování významu jednoduchého zájmena *ὁ* (kterážto náklonnost v užívání členu vrcholu svého došla); i jest pochopitelno, že již v básních homerských *ὁ* mnohem a mnohem častěji vyskytuje se ve slabší platnosti anaforické, než v důrazné platnosti poukazující k tomu, co teprve následuje. Ostatně i také v anaforické platnosti, jak svrchu podotčeno, *ὁ* objevuje se velmi často ve spojení s *γε* a s jinými částicemi, o které se opírá, tak že ve skutečnosti vlastně mezi *ὁ γε* a *ὅδε* velikého rozdílu není a nebylo by neoprávněno psáti *ὅγε* místo *ὁ γε* jako se píše *ὅδε* (které z *ὁ* a z deiktické částice *δέ* = *tu* vzniklo) a jako píšeme *ἔγωγε.*

Ὅδε vyskytuje se v prvních šesti knihách Iliady (srov. sbírku VII. na str. 113) 40krát, a příslovce *ὧδε* 18krát, celkem tedy 58krát.

Mezi těmito 58 doklady jeví se deiktická platnost zájmena *ὅδε* v 33 případech (12krát v samostatném užívání, 20krát v adjektivném), příslovce *ὧδε* v 10 případech. Praeparativná platnost vyskytuje se u zájmena *ὅδε* 7krát (ve dvou případech u samostatného *ὅδε*, v pěti případech při adjektivném spojení), u příslovce *ὧδε* 8krát.

O přesné připravovací platnosti zájmena *ta* může jen tehdy se mluviti, když teprv z *následujícího* výrazu se poprvé dovídáme, který předmět zájmenem *ta* jest naznačen. Jenom *sdánlivá* praeparativná platnost jeví se v takových případech, v nichž po zájmeně *ta* sice následuje jméno vlastní nebo i jiné jméno podstatné, avšak nebylo takového přídavku nutně potřebí, poněvadž již z předcházejícího výkladu bylo známo, *co* zájmenem *ta* naznačeno. Ve sbírce VI. svrchu podané jest takovýto příklad *Γ* 81 *αὐτὰρ ὁ μακρὸν ἄνσιν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων.* Zde ovšem v předcházejícím vypravování nic se nenalézá, z čeho bychom věděli, *kdo* zájmenem *ὁ* míněn jest, a že to byl Agamemnon, dovídáme se teprv z následující přistávky *ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων.* Ale takovýchto příkladů jest málo. Obyčejně vztahuje se *ta* vzpět k něčemu,

Digitized by Google

co již z dřívějšího výkladu známo, jako na př. *A* 20 *ὣς ἔφαθ', αἳ δ' ἐπέμυξαν Ἀθηναίη τε καὶ Ἥρη*. Zde již z toho, že Zeus ve své řeči o Heře a Atheně mluvil 7 násl. *δοιαὶ μὲν Μενελάῳ ἀρηγόνες εἰσὶ θεάων, Ἥρη τ' Ἀργείη καὶ Ἀλαλκομενὶς Ἀθήνη*, víme dostatečně, kdo zájmenen *αἵ* míněn jest. A takovýchto příkladů (totiž podobných těm, které svrchu ve sbírce VI. z prvních šesti knih Iliady uvedeny jsou) jest u Homera převeliká většina.

Tato vazba rovná se tedy v podstatě vazbě, o níž na str. 97 násl. jednáno. Tam uvedeny jsou příklady homerské, v nichž na první pohled mohlo by se zdáti, že *οὗτος* ukazuje na to, co následuje, jako na př. v Odyssei *β* 306 násl. Avšak že zde *ταῦτα* nedochází teprv svého vysvětlení *následujícími* slovy *νῆα καὶ ἑξαίτους ἑταίρους*, nýbrž že tomuto zájmenu rozumíme již dle *předcházejícího* výkladu, patrno z veršů 212 násl.

Připravovací platnost zájmena *ta* jeví se v řečtině nejčastěji ve spojení s větou vztažnou.

Mylně praví se o této vazbě v Ebelingově slovníku homerském s. v. *ὁ* II B: »pronomen relativum post demonstrativum. quod ita a natura sua quasi recedit, cum soleat ad antecedentia referri, sic vero ad sequentia spectet.« Není to žádné uchylování se od přirozené povahy (a natura sua), nýbrž jest to druhá z těch dvou platností, které se přirozeným způsobem z původní deiktické platnosti vyvinouti mohly a skutečně vyvinuly, z nichž jedna poukazuje vzpět, druhá ku předu a k tomu, co následuje.

Při tomto spojení s větou vztažnou lze rozeznávati tyto skupiny příkladů:

a) Zájmeno ukazovací jest samo o sobě (substantivně) položeno.

A 271 násl. *κείνοισι δ' ἂν οὔ τις*
τῶν οἳ νῦν βροτοί εἰσιν ἐπιχθόνιοι μαχέοιτο

A 685 násl. *κήρυκες δ' ἐλίγαινον ἅμ' ἠοῖ φαινομένηφι*
τοὺς ἴμεν, οἵσι χρεῖος ὀφείλετ' ἐν Ἴλιδι δίῃ

H 186 násl. *ἀλλ' ὅτε δὴ τὸν ἵκανε φέρων ἀν' ὅμιλον ἁπάντῃ,*
ὅς μιν ἐπιγράψας κυνέῃ βάλε, φαίδιμος Αἴας

I 615 *καλόν τοι σὺν ἐμοὶ τὸν κήδειν, ὅς κ' ἐμὲ κήδῃ*

T 109 násl. *ἦ μὲν τὸν πάντεσσι περικτιόνεσσιν ἀνάξειν,*
ὅς κεν ἐπ' ἤματι τῷδε πέσῃ μετὰ ποσσὶ γυναικός

T 228 násl. *ἀλλὰ χρὴ τὸν μὲν καταθάπτειν, ὅς κε θάνῃσι*

δ 821 *ἦ ὅ γε τῶν ἐνὶ δήμῳ, ἵν' οἴχεται*

σ 289 *πρίν γέ σε τῷ γήμασθαι Ἀχαιῶν ὅς τις ἄριστος*

Ve slovníku Ebelingově uvádí se na str. 12 celkem 70 příkladů spojení samostatného zájmena ukazovacího *ta* se vztažným zájmenem. Sbírka tato není však úplná, a s druhé strany vyskytují se v této sbírce některé příklady, v nichž *ὅ* vztahuje se k něčemu předcházejícímu. Tak na př. *ξ* 227

αὐτὰρ ἐμοὶ τὰ φίλ' ἔσχε, τά ποτ Θιὸς ἐν φρεσὶ θῆκεν

mohlo by se zdáti, že ukazovací *τά* vysvětluje se teprv následující vztažnou větou. Avšak již dříve pravil Odysseus 222 násl.

Digitized by Google

τοῖος ἔα ἐν πολέμῳ· ἔργον δέ μοι οὐ φίλον ἔσκεν
οὐδ' οἰκωφελίη, ἥ τε τρέφει ἀγλαὰ τέκνα,
ἀλλὰ μοὶ αἰεὶ νῆες ἐπήρετμοι φίλαι ἦσαν
καὶ πόλεμοι καὶ ἄκοντες ἐύξεστοι καὶ ὀιστοί,
λυγρά, τά τ' ἄλλοισίν γε καταριγηλὰ πέλονται.

Již dle těchto předcházejících slov zná každý, co τά ve slovech αὐταρ ἐμοὶ τά φίλ' ἔσκε znamená.

Zvláštní zmínky zasluhuje vazba, v níž střední rod zájmena ukazovacího vysvětluje se následující vztažnou větou, jako

E 406 násl. νήπιος, οὐδέ τὸ οἶδε κατὰ φρένα Τυδέος υἱός,
ὅττι μάλ' οὐ δηναιὸς ὃς ἀθανάτοισι μάχηται

A 120 λεύσσετε γὰρ τό γε πάντες, ὃ μοι γέρας ἔρχεται ἄλλῃ

Θ 362 násl. οὐδέ τι τῶν μέμνηται, ὅ οἱ μάλα πολλάκις υἱὸν
τειρόμενον σώεσκον ὑπ' Εὐρυσθῆος ἀέθλων

I 493 τὰ φρονέων, ὅ μοι οὔ τι θεοὶ γόνον ἐξετέλειον

ι 442 násl. τὸ δὲ νήπιος οὐκ ἐνόησεν,
ὥς οἱ ὑπ' εἰροπόκων ὀίων στέρνοισι δέδεντο

τ 229 násl. τὸ δὲ θαυμάζεσκον ἅπαντες,
ὡς οἱ χρύσεοι ἐόντες ὃ μὲν λάε νεβρὸν ἀπάγχων,
αὐτὰρ ὃ ἐκφυγέειν μεμαὼς ἴσπαιρε πόδεσσιν.

Takovýchto příkladů uvedeno v slovníku Ebelingově na str. 18 celkem 27.

Naproti tomu má ovšem ὅ v těch případech, kde vztažná věta *předchází*, platnost anaforickou; neboť následující ὅ naznačuje v těchto případech předmět v předcházejícím výkladě připomenutý a tedy již známý. Srvn. *A* 125.

ἀλλὰ τὰ μὲν πολίων ἐξεπράθομεν, τὰ δέδασται.

A 548 ἀλλ' ὃν μέν κ' ἐπιεικὲς ἀκουέμεν, οὔ τις ἔπειτα
οὔτε θεῶν πρότερος τόν γ' εἴσεται οὔτ' ἀνθρώπων.

B 512 násl. οἳ δ' Ἀσπληδόνα ναῖον ἰδ' Ὀρχομενὸν Μινύειον,
τῶν ἦρχ' Ἀσκάλαφος καὶ Ἰάλμενος, υἷες Ἄρηος.*)

Λ 409 násl. ὃς δέ κ' ἀριστεύῃσι μάχῃ ἔνι, τὸν δὲ μάλα χρεώ
ἑστάμεναι κρατερῶς, ἤ τ' ἔβλητ' ἤ τ' ἔβαλ' ἄλλον.

Ψ 857 násl. ὃς δέ κε μηρίνθοιο τύχῃ, ὄρνιθος ἁμαρτών,
(ἥσσων γὰρ δὴ κεῖνος) ὃ δ' οἴσεται ἡμιπέλεκκα.

Celkem uvedeno ve sbírce Ebelingově na str. 12 takovýchto příkladů 56.

b) Zájmeno ὅ spojeno jest s podstatným jménem. V této příčině opět sluší rozeznávati dva případy,

α) ὅ předchází před jménem podstatným.

Z 292 τὴν ὁδόν ἣν Ἑλένην περ ἀνήγαγεν εὐπατέρειαν.

K 322 násl. ἦ μὲν τοὺς ἵππους τε καὶ ἅρματα ποικίλα χαλκῷ
δωσέμεν, οἳ φορέουσιν ἀμύμονα Πηλείωνα.

---

*) Zcela táž vazba vyskytuje se v katalogu lodí ještě častěji, a sice 536 násl., 546 násl., 559 násl., 569 násl., 581 násl., 591 násl., 603 násl., 615 násl., 625 násl., 676 násl., 682 násl., 695 násl., 711 násl., 716 násl., 729 násl, 734 násl., 738 násl., 824 násl., 828 násl., 885 násl.

Digitized by Google

T 105 *τῶν ἀνδρῶν γενεῆς, οἵ θ' αἵματος ἐξ ἐμεῦ εἰσι.*
γ 318 násl. *κεῖνος γὰρ νέον ἄλλοθεν εἰλήλουθεν,*
ἐκ τῶν ἀνθρώπων, ὅθεν οὐκ ἔλποιτό γε θυμῷ
ἐλθέμεν.

β) ὅ následuje po jméně podstatném.

Δ 40 násl. *ὁππότε κὲν καὶ ἐγὼ μεμαὼς πόλιν ἐξαλαπάξαι,*
τὴν ἐθέλω, ὅθι τοι φίλοι ἀνέρες ἐγγεγάασι.
E 319 násl. *οὐδ' υἱὸς Καπανῆος ἐλήθετο συνθεσιάων*
τάων, ἃς ἐπέτελλε βοὴν ἀγαθὸς Διομήδης.
I 630 násl. *σχέτλιος, οὐδὲ μετατρέπεται φιλότητος ἑταίρων*
τῆς ἧ μιν παρα νηυσὶν ἐτίομεν ἔξοχον ἄλλων.
N 593 násl. *Ἀτρεΐδης δ' ἄρα χεῖρα, βοὴν ἀγαθὸς Μενέλαος,*
τὴν βάλεν, ἧ ῥ' ἔχε τόξον ἐΰξοον.

Nejčastěji vyskytuje se tato vazba v oblíbeném epickém spojení *ἥματι τῷ ὅτε:*

B 351 *ἥματι τῷ, ὅτε νηυσὶν ἐν ὠκυπόροισιν ἔβαινον*
Ἀργεῖοι Τρώεσσι φόνον καὶ κῆρα φέροντες.
B 743 *ἥματι τῷ, ὅτε φῆρας ἐτίσατο λαχνήεντας.*

Srvn. totéž stereotypní rčení *Γ* 189, *E* 210, *Z* 345, *Θ* 475, *I* 253, 439, *Λ* 766, *M* 279, *N* 335, *Ξ* 250, *O* 76, *Σ* 85, *T* 60, 89, 98, *Φ* 77, *X* 359, 471, *Ψ* 87, *ε* 309, *ν* 19, *ψ* 252.

Kromě těchto případů vyskytuje se zájmeno ὅ v platnosti praeparativné někdy také tím způsobem, že po tomto zájmeně následuje *asyndeticky* věta, která vysvětlení zájmena ὅ podává.

Delbrück (Vergl. Syntax str. 506) uvádí z řečtiny jeden takový příklad, a sice *δ* 655 *ἀλλὰ τὸ θαυμάζω· ἴδον ἐνθάδε Μέντορα δῖον.* Vazba taková jest již u Homera velmi řídká. Snad jest podobný příklad

Ξ 44 násl. *οὔτε τι δήμιον ἄλλο πιφαύσκομαι οὐδ' ἀγορεύω,*
ἀλλ' ἐμὸν αὐτοῦ χρεῖος, ὅ μοι κακὸν ἔμπεσεν οἴκῳ
δοιά· τὸ μέν πατέρ' ἐσθλὸν ἀπώλεσα, ὅς ποτ' ἐν ὑμῖν
τοῖσδεσσιν βασίλευε, πατὴρ δ' ὡς ἤπιος ἦεν·
νῦν δ' αὖ καὶ πολὺ μεῖζον, ὃ δὴ τάχα οἶκον ἅπαντα
πάγχυ διαρραίσει.

Mně se zdá býti pravděpodobným výklad, že *τὸ μὲν* = *to jest, jedno jest*, naproti čemu druhá pohroma pak naznačena slovy *νῦν δ' αὖ* (48). Připouštím však možnost, že *τὸ μὲν* jest akkusativem a že výraz tento v adverbialné platnosti znamená *jednak, s jedné strany.*

Nemám po ruce jiného příkladu homerského. Že tato vazba již za dob nejstarších tak zřídka se vyskytuje, jest pochopitelno. V této vazbě ukazovací platnost zájmena *velmi důrazně* se jeví. Avšak jednoduché zájmeno ὅ již za nejstarších dob podrobeno bylo značnému seslabení svého významu, a dřívějším výkladem svým jsem dokázal, že důraznost ukazovací tohoto zájmena již za nejstarších dob hlavně tu byla chráněna, kde jisté částice zájmenu tomu

Digitized by Google

jakési opory poskytovaly, a v jistých stereotypních rčeních. Zde však takové opory nebylo, a proto nastoupilo v této příčině nové, důraznější zájmeno *ὅδε*.

Ὅδε se v tomto případě u Homera velmi často vyskytuje, na př.

B 301 *εὖ γὰρ δὴ τόδε ἴδμεν ἐνὶ φρεσίν.*
Δ 163 = *Z* 447 *εὖ γὰρ ἐγὼ τόδε οἶδα κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν,*
ἔσσεται ἦμαρ, ὅτ' ἂν ποτ' ὀλωλῇ Ἴλιος ἱρή.
O 36 *ἴστω νῦν τόδε γαῖα καὶ οὐρανὸς εὐρὺς ὑπερθε.*
T 192 *σοὶ δ' αὐτῷ τόδ' ἐγὼν ἐπιτέλλομαι ἠδὲ κελεύω.*
o 211 *εὖ γὰρ ἐγὼ τόδε οἶδα κατὰ φρένα καί κατὰ θυμόν.*
α 169 násl. *ἀλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπὲ καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον*
τίς πόθεν εἶς ἀνδρῶν; πόθι τοι πόλις ἠδὲ τοκῆες.

Tato formule, která *α* 169 se nalézá, jest velmi oblíbeným stereotypním rčením v básních homerských. Vyskytuje se na př. *K* 384, 405, *Ω* 380, 656, *α* 206, 224, *δ* 486, *θ* 572, *λ* 140, 170, 370, 457, *o* 383, *π* 137, *ω* 256, 287.

Rovněž tak ve spojení adjektivném nastoupilo místo jednoduchého zájmena *ὅ*, kde mělo býti *k následujícím* slovům poukázáno, zájmeno složené a důraznější *ὅδε*, na př.

Δ 41 násl. *τόδε μοι κρήηνον ἐέλδωρ·*
*τίσειαν Δαναοὶ ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλεσσιν.**)

Tato formule se v též podobě aneb se skrovnými modifikacemi vysky tuje častěji, jako:

Δ 455 násl. *ἠδ' ἔτι καὶ νῦν μοι τόδ' ἐπικρήηνον ἐέλδωρ.*
ἤδη νῦν Δαναοῖσιν ἀεικέα λοιγὸν ἄμυνον.
Δ 504 *τόδε μοι κρήηνον ἐέλδωρ.*
τίμησόν μοι υἱόν, ὅς ὠκυμορώτατος ἄλλων
ἔπλετ'.
Θ 242 násl. *ἀλλὰ Ζεῦ, τόδε πέρ μοι ἐπικρήηνον ἐέλδωρ·*
αὐτοὺς δή περ ἔασον ὑπεκφυγέειν καὶ ἀλύξαι.
Π 238 *ἠδ' ἔτι καὶ νῦν μοι τόδ' ἐπικρήηνον ἐέλδωρ.*

Musíme však ještě upozorniti na jednu vazbu, v které připravovací platnost zájmena *ta* jeví se v homerských básních důrazným způsobem, a to ne právě zřídka. Míníme vazbu, v které po středním rodě zájmena *τό* následuje infinitiv nebo accusativus cum infinitivo.

---

*) Faesi píše zde *τὸ δέ* a poznamenává: „*τὸ δέ. δέ* im Nachsatz wie das deutsche *dann, so*; vgl. *A* 58, 137, 194, 280 und zu *B* 189. Andere schreiben *τόδε* zusammen, welches unnöthig ist, denn *τό* (diesen) ist ebenfalls hinweisendes Pronomen.« Ovšem jest *τό* ukazovacím zájmenem, a já zajisté, kde jen mohu, tuto platnost hájím a uznávám. Ale sunt certi denique fines. Jisto jest, že v mnohých případech již za doby homerské *ὅ* bylo pokládáno za nedostatečné a že proto zájmena nová, důraznější *ὅδε*, *οὗτος* (někdy i *κεῖνος*) nastoupila. Ostatně jest, myslím, závažným důkazem to, že *A* 455, *Θ* 242, *Π* 238 Faesi sám píše a ovšem psáti *musí τόδε*, poněvadž na těchto místech není takového souvětí jako *A* 41 nebo *A* 501. My jsme však oprávněni souditi, že na *všech* svrchu v textu uvedených místech jest *táž stereotypní* formule, která se musí *všude stejně psáti*.

Digitized by Google

Myslím, že zcela správně již Nägelsbach *v* 52 *ἀνίη καὶ τό, φυλάσσειν πάρνυχον ἐγρήσσοντα* vyložil *ἀνίη καὶ τοῦτο* (lépe by byl *τόδε* řekl), *φυλάσσειν;* neboť že by byl Homer substantivování infinitivu pomocí členu *τὸ φυλάσσειν* užil, odporuje naprosto epické mluvě; to by byla pozdní vazba attická.

Že Nägelsbachův výklad podaný o homerském místě *v* 52 jest nepopíratelně správný, dokazuje na př. *α* 370 násl.:

ἐπεὶ τό γε καλὸν ἀκουέμεν ἐστὶν ἀοιδοῦ
τοιοῦδ' οἷος δδ' ἐστί, θεοῖς ἐναλίγκιος αὐδήν.

Neboť zde jest patrně nemožno spojiti *τὸ ἀκουέμεν* po způsobě členu. Příklady této vazby jsou u Homera:

E 665 násl. *τὸ μὲν οὔ τις ἐπεφράσατ' οὐδ' ἐνόησε,*
μηροῦ ἐξερύσαι δόρυ μείλινον, ὀφρ' ἐπιβαίη.

O 599 *τὸ γὰρ μένε μητιέτα Ζεύς,*
νηὸς καιομένης σέλας ὀφθαλμοῖσιν ἰδέσθαι

λ 363 násl. *ὦ Ὀδυσεῦ, τὸ μὲν οὔ τί σ' εἰσκομεν εἰσορόωντες,*
ἠπεροπῆά τ' ἔμεν καὶ ἐπίκλοπον.

τ 283 násl. *ἀλλ' ἄρα οἱ τό γε κέρδιον εἵσατο θυμῷ,*
χρήματ' ἀγυρτάζειν πολλὴν ἐπὶ γαῖαν ἰόντι.

φ 126 *ἐπιελπόμενος τό γε θυμῷ,*
νευρὴν ἐντανύσειν διοϊστεύσειν τε σιδήρου.

P 406 násl. *ἐπεὶ οὐδὲ τὸ ἔλπετο πάμπαν,*
*ἐκπέρσειν πτολίεθρον ἄνευ ἔθεν, οὐδὲ σὺν αὐτῷ.**)

Těmto vazbám zcela se podobají vazby, v nichž důraznější *τόδε* nastoupilo, jako:

B 119 násl. *αἰσχρὸν γὰρ τόδε γ' ἐστὶ καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι,*
μᾶψ οὕτω τοιόνδε τοσόνδε τε λαὸν Ἀχαιῶν
ἄπρηκτον πόλεμον πολεμίζειν ἠδὲ μάχεσθαι

ι 31 *ἦ τοι μὲν τόδε καλὸν ἀκουέμεν ἐστὶν ἀοιδοῦ.*

α 376 násl. *εἰ δ' ὑμῖν δοκέει τόδε λωίτερον καὶ ἄμεινον*
ἔμμεναι, ἀνδρὸς ἑνὸς βίοτον νήποινον ὀλέσθαι.

η 159 násl. *Ἀλκίνο', οὐ μέν τοι τόδε κάλλιον, οὐδὲ ἔοικεν,*
ξεῖνον μὲν χαμαὶ ἧσθαι ἐπ' ἐσχάρῃ ἐν κονίῃσιν.

* * *

Delbrück (na str. 506) uvádí příklady, které jsou podobny onomu homerskému *δ* 655 *ἀλλὰ τὸ θαυμάζω· ἴδον ἐνθάδε Μέντορα δῖον* a *O* 207 *ἐσθλὸν καὶ τὸ τέτυκται, ὅτ' ἄγγελος αἴσιμα εἰδῇ*, ze sanskrty, z Avesty, z němčiny, na př. začátek písně o Hildebrandovi: ik gihōrta *dhat* seggen, *dhat* sih urhēttun atd.

V starobulharštině shodují se v užívání s řeckým *ὅ* dva kmeny ukazovací, totiž *sь* a *tь*. V starobulharštině vyvinul se mezi oběma zájmeny, jak se zdá, ten rozdíl, že *sь* jest zájmenem ukazovacím 1. osoby a znamená tedy to, co v oboru mluvící osoby se nalézá (srv. užívání lat. *hic* str. 81 a *ὅδε* str. 85),

*) Taktéž zajisté musíme vyložiti *P* 401 násl. *τό μιν οὔ ποτε ἔλπετο θυμῷ τεθνάμεν.* Nesprávný jest výklad, že *τό* zde znamená *διὰ τοῦτο.*

Digitized by Google

naproti tomu *tъ* jakýsi všeobecný ukazovací význam má a řeckému *οὗτος* nebo *αὐτός* nebo i *ἐκεῖνος* se rovná.*)

Že v starobulharštině skutečně sь ve významu svrchu naznačeném bylo cítěno, dokazuje příklad od Miklosiche uvedený učitelь *se* jestь *ὁ διδάσκαλος πάρεστιν*, kde *se* znamená, že učitel *zde*, t. j. přede mnou, osobou mluvící, jest. Vůbec rovná se starobulharské *se* řeckému *ἰδού*, latinskému *ecce* a jeví tedy zřejmě deiktickou platnost vztahující se k oboru 1. osoby. Miklosich uvádí i *se* pooblačilo sę nebo et *ecce* coelum nubibus obductum est**) (Vita Theodos.). Srv. další příklady od Miklosiche (str. 112 násl.) ze starobulharštiny a z ostatních slovanských jazyků uvedené a náš výklad svrchu (str. 87 násl.) podaný. Naše *zde*, jež z toho kořene pochází, znamená »na tomto místě, kde já, mluvící osoba, se nalézám« = *ἐνθάδε, τῇδε*. V maloruském jazyce rozdíl mezi *sь* a *tь* obyčejně se zachovává, jako na př. ve rčení: to *śak*, to *tak*, nebo *śim i tam* = zde i tam; po *sej* storoni, po *tam toj* storoni = po této straně, po tamté straně. Poněvadž v češtině zájmeno *sjen*, *sen* již není v živém užívání, nýbrž jenom v jistém obmezeném počtu výrazů starých a utkvělých nebo dialektických***) se vyskytuje, byla čeština přinucena k tomu, ztrátu tu nějak nahraditi. Tato náhrada stala se v češtině tím, že na místo *sjen*, *sen* nastoupilo dílem zájmeno ukazovací *ten*, dílem *tento*. Ve spojení *ten a onen* a v protivách *ten-onen* (= hic-ille) naznačuje *ten* předmět, který osobě mluvící bližším jest, *onen* předmět vzdálenější, což také v jiných jazycích slovanských, které zájmena sь pozbyly, se jeví.†)

* * *

*) Miklosich (Vergleich. Syntax str. 113): »Der Stamm tъ entspricht dem griech. *ἐκεῖνος*, lat. ille, wenn er auch manchmal einem anderen griech. pronomen, namentlich *αὐτός*, gegenübersteht«.

**) Toto *se* má zde podobnou platnost, jako *hoc* v latinském rčení *lucet hoc*. Tato frase, která patrně byla v obecné mluvě oblíbena, zachována u Plauta a Terentia. Plaut. Mil. gl. 217 vigila, inquam, expergiscere inquam; *lucescit hoc iam;* Curc. 182 *hoc—luce lucebit*. Ter. Heaut. 410 lucescit *hoc* iam. Toto *hoc* původně bylo podmětem věty a znamenalo »toto svítí, svítá«. Co to jest, co světlo dává, bylo neurčitě výrazem *hoc* naznačováno, jako v německém »es regnet, es blitzt, es donnert«. Také v naší mluvě obecné vyskytuje se: »To prší, ono (vono) prší; to hřmí, vono hřmí.« Tento střední rod také v češtině a němčině původně vlastně naznačoval podmět, od něhož pršení, hřmění atd. pochází. A tomu zcela podobné jest ono starobulharské *se*. Ovšem během času se stalo, že tyto výrazy *hoc*, *to*, *ono*, *es* nabyly významu adverbialného a že vědomí o původním významu (že to jest *podmět*) zaniklo. Těchto dokladů (kromě jiných důkazů) užívám ve svých akademických čteních o skladbě řecké, abych dokázal, že také v řečtině u tak zvaných neosobných sloves, naznačujících zjevy přírodní, za podmět musíme si mysliti »to, ono«, a že z výrazů se vyskytujících *Ζεὺς ὕει, Ζεὺς ἀστράπτει* a pod. nesmíme souditi, že *ὕει, ἀστράπτει* také vzniklo ellipsí z vazeb *Ζεὺς ὕει, Ζεὺς ἀστράπτει*. V češtině již v 16. století vznikl v lidu obyčej, užívati středního rodu (který jest vlastně podmětem věty). Zikmund praví, že v Knihách Svědomí často se tato lidová vazba vyskytuje, i uvádí za příklad: Šla sem husím dávat, a *ono* na střechu buchá. A *ono* se peněz nenašlo žádných.

***) Jako na př. *dnes*, *letos*, nebo dialektické *na sí stranu*. Podobně v řečtině *σήμερον* (dnes), *σῆτες* (letos), místo kterých starých výrazů v attičině *τήμερον, τῆτες* nastoupilo.

†) Miklosich (Vergl. Synt. str. 114): »tъ ist in den slavischen Sprachen, welchen sь abhanden gekommen, das demonstrativum für den näheren gegenstand.« Srv. doklady od Miklosiche uvedené.

Digitized by Google

V češtině ovšem obyčejně *ten* má platnost anaforickou, a sice v těchto případech:

a) *Ten* poukazuje zpět ku předmětu v dřívější větě samostatné naznačenému. RK*) str. 50, 202 (vyd. Prus.) věhlasno *to* v súkromí mluviti (vztahuje se k slovům Vojmírovým 199, 200); str. 52, 3 násl. (Ludiše a L.) bieše druhdy kněz zálabský, kněz slavný, bohatý, dobrý; *ten* imieše dceř jedinu; Jarosl. v. 10 na nohy *tu* skoči junóv deseť (t. když Kublajevna otpravi sě poznat nravóv cuzích). Příklady z Alexandreidy: 5 *ten* však čtveru věc vyčítá (srv. 1 jenž ze jmene byl věhlasný, t. Šalomoun), 226 násl. aspiš slove hádek jeden, *ten* jest tak velmi nezbeden, 608 násl.), 741 a *ty* zlaté jablko jmiechu (t. bohyně svrchu jmenované), 784 *tu* dal jednomu kněžici (Hesionu), 1550 *ten* jmieše na helmě kámen pyrop; Harant str. 17 nad předními dveřmi stojí čtyři koňové pozlacení... *Ti* byli císaři Vespasianovi... ku poctivosti v Římě děláni; str. 22 *to* (t. co až posud vyloženo jest) až potud o zevnitřním způsobu města (srv. lat. sed haec hactenus).

b) *ten* poukazuje ku předmětu, dříve již naznačenému ve vedlejší větě téhož souvětí. RK (Jaroslav v. 195) *komu* zdravie, komu drah živótek, *tomu* v Taterech milosti ždáti; Alex. 36 násl. kdaž kto co učiní v nově, *v tom* řiedko vynde z příslovíe; 53 ktož kak umíe, *ten* tak pěje; 61 proto, ktož chce, *ten* pochválí; 141, 495 násl., 497 násl., 520 násl., 620 násl., 685 násl., 794 násl., 915 násl., 1542; Štítný (O obecn. věc. křesť.) 9, 1 ktož umře v smrtedlném hřieše, *ten* nezbude věčné smrti; podobně 11, 29; 11, 36. Rovněž tak patří sem vazba, v které *ten* adjektivně položeno. Kott uvádí s. v. který

*) V básních rukopisu Kralodvorského jest velmi oblíbeným zájmenem také v anaforickém smyslu *sien*, kteréž i tu často se vyskytuje, kde v jiných památkách obyčejně *ten* se čte. Na př. Jaroslav v. 36 když *sie* slyše Kublaj. Zvláště ve spojení s podstatným jménem; na př. Jar. a Bol. v. 3. sedm *sich* vladyk (srv. 4 kamo sě *vladyky* sněchu); v. 6 *sie* chasa mu bieše na sto chlapóv (srv. 5 se všú chasú); Jaroslav v. 16 násl. uslyše, že *vlasti* na záchodě, v *siech* že vlastech luda mnoho žive; 107 by je spásal *sich* Tatar zlostivých (srv. 101); 122 i u povodniu *sich* Tatar ljútých; 148 násl. pozdviže sě vešken *tábor* vrahóv; *tábor sien* bě strašný; 215 smrť *sie* bude Bohem zaměřena (vztahuje se zpět k v. 214 pohynem-li žížňú). Naproti těmto příkladům srv. Jarosl. v. 214 pohynem-li žížňú na *siem* chlumce; neboť v řeči Vratislavově znamená *siem* deikticky = na tomto chlumci, kde my teď jsme = in *hoc* colle. — Ale takovéto příklady užívání zájmena *sien* v epickém vypravování vyskytují se také, byť i ne poměrně tak často, v Alexandreidě. V této básni obyčejně *sien* se vyskytuje jako zájmeno ukazovací vztahující se k 1. osobě, tedy = ὅδε, hic, tento; na př. v běžném rčení *seho světa* 68, 127, 543, 739, 904 (vyd. Prus.), které v *řeči* nějaké se nalézá. Avšak ve verších 1390 násl. jest *sen* několikrát ve *vypravování* místo obyčejného *ten* (naproti *on, onen*): on Radvana, *sen* Mladotu a sen Jana, on Radotu; on spalníeť již na sě vleče a *sen* potřebuje meče; na 'nom již železa brníe a *sen* teprv usýpá brně; některý již vzpíná pláty a *sen* již drží štít zlatý. Velmi vhodná analogie k užívání zájmena *sien* v RK vyskytuje se v užívání lat. *hic*. Svrchu (str. 85 násl.) vyloženo, že také to, co z dřívějšího výkladu známo a k čemu se tedy zpět poukazuje, často zájmenem *hic* se naznačuje. »Zájmenem *hic* naznačuje se předmět, který není před rukama, jako přítomný; zmínkou, kterou spisovatel o předmětu tom učinil, předvádí předmět takřka před duševní zrak čtenářův. Nejen ty předměty, které před našima očima jsou a na které pohlížíme a ukázati můžeme, naznačují se zájmenem *hic*, nýbrž i ty, které před duševním naším zrakem jsou« (str. 86).

Digitized by Google

(dle Jungmannova slovníku) z Komenského: Vlna, *kterou barvu* nejprve chytí, *tu* drží. Kott podotýká: »Zhusta (?) se subst. do věty přídavné překládá a tu zájmeno s ním i v pádu se srovnává.« Že by se tato vazba v češtině *zhusta* vyskytovala, o tom pochybuji. Mohlo by se snad mysliti, že vazba ta jest napodobením latinské vazby. V latině takováto vazba jest velmi oblíbena; srv. Cic. Tusc. I, 18, 41 bene illo proverbio Graecorum praecipitur: Quam quisque novit artem, in *hac* se exerceat. Řecké přísloví příslušné jest u Aristofana Vosy 1431 *ἔρδοι τις ἣν ἕκαστος εἰδείη τέχνην*. V latině také v opačném případě, kde totiž věta vztažná *následuje*, toto spojení podstatného jména se vztažným zájmenem se vyskytuje; na př. Cic. Leg. III, 5, 12 haec est enim quam Scipio laudat in libris et quam maxime probat temperationem reipublicae. Z češtiny srv. ještě příklad, jejž Zikmund uvádí: Mudr. Kterou komu přirození živnost uložilo, na *té* maje dosti tou se obchoď netáhna se výše. — Ale poněvadž se vazba taková také v prostonárodních písních vyskytuje, nemusí se za latinismus pokládati. Srv. Erben, Proston. písně 297 (č. 27): *kterou* jsem *pannu* miloval, *tu* opustit musím.

Někdy se podstatné jméno vyskytuje i ve větě vztažné, i u zájmena ukazovacího, jako u Haranta 276 *v kterém domě* šestinedělka jest, *z toho domu* žádný do kostela nesmí. Tato vazba snad také nemusí býti pokládána za latinismus. Vyskytují se sice dosti hojné příklady spojování *podobného* (ale ne *stejného*) u Cicerona, ještě hojnější však u Caesara, u něhož tato vazba, jak známo, jest charakteristickou. Cic. pro Sulla 15, 43 itaque dico *locum* in orbe terrarum esse nullum, *quo in loco* populi Romani nomen sit, quin atd., pro Mil. 20, 53 ante *fundum* Clodii, *quo in fundo* ... hominum mille versabatur valentium. Caes. B. Gall. I, 6, 1 erant omnino *itinera* duo, *quibus itineribus* domo exire possent. Ale latinské příklady ty liší se všechny od české věty svrchu uvedené (Harant 276) tím, že v latině vztažná věta vždy *následuje*, a dále také tím, že v latinských příkladech není ukazovacího zájmena.

Z Erbenovy sbírky: str. 276 že by mě bívala (t. žena), doma zavírala, *toho* se bojím; 297 co k libosti bylo, *to* mě opustilo; 304 co jsem chtěla, už *to* mám, už se *tomu* neschovám; 514 kdo v Boha doufá, *ten* sobě nezoufá 480 jak ponejprv zavolala, *tu* se hora zelenala.

c) *ten* poukazuje rekapitulujícím způsobem ku předmětu, který dříve, ale *v též větě*, byl naznačen. RK str. 34, 5 násl. (vyd. Prusíkovo 1886) *ve vlasti*, kdě Olomúc vévodí, jesti *tamo* hora nevysoká. Alex. 62 nepřietel, *ten* sě oddálí; 645 i také jich čtyři ženy *ty* jsú potopy zbaveny. Byl. předml. 7 hlína zpečetěná, kteráž jinak terra Lemnia slove, *ta* zvředování měchýře uzdravuje. Háj. XX. houfové dívek se za ní valili; ale úzkost brány u mostu *ta* jest je zdržovala. Velmi často vyskytuje se tato vazba v národních písních.

Erben str. 285 (č. 818) postel, ta je rozbořena; 324 můj zlatej tatíček, *ten* po dvoře chodí. Má zlatá matička, *ta* v kuchyni stojí. 346 (č. 170) zlatohlavý strnádek, ten jest byl za družbu; 474 ženich, ten nám doma zůstal. Zcela podobně příslovce *tam*. Srv. Bartošovy Nár. písně mor. str. 12 u téj svatéj Kateřiny je *tam* klašter malovaný.

Digitized by Google

Podobně se způsobem rekapitulujícím vyskytuje *on.* Erben str. 355 (č. 207) má žena falešná, *ona* mi odešla; 416 (č. 182) ti valaši Filipkovi, *voni* se přes noci pásávali. Bartoš Nár. p. mor. 33 Fraštacký rybnikár hodnú *on* céru má.

Podotýkám při této příležitosti, že také v řečtině a v latině tato vazba dosti zhusta se vyskytuje, a to buďto za příčinou důrazného vytčení nebo za příčinou jasnosti; někde snad lze vazbu tu za zbytek zachovaný z mluvy obecné pokládati. Her. VII, 221 *τὸν μάντιν, ὃς εἵπετο τῇ στρατιῇ ταύτῃ, Μεγιστίην τὸν Ἀκαρνᾶνα, λεγόμενον εἶναι ἀνέκαθεν ἀπὸ Μελάμποδος, τοῦτον . . . φανερός ἐστι Λεωτίδης ἀποπέμπων.* Zde zajisté zřejmo, že jasnost opětného vytčení zmíněného věstce pomocí zájmena *τοῦτον* vyžadovala, poněvadž předmět slovesa *ἀπομέμπων*, t. *τὸν μάντιν* a *Μεγιστίην* příliš vzdálen jest od *ἀποπέμπων.* Při takovémto přerušení slov souvislých *τὸν μάντιν φανερός ἐστι Λ. ἀποπέμπων* jest *opětné* vytčení pomocí zájmena *τοῦτον* za příčinou jasnosti pochopitelno. Thuk. VIII, 61 *Λέοντά τε, ἄνδρα Σπαρτιάτην, ὃς Ἀντισθένει ἐπιβάτης ξυνεξῆλθε, τοῦτον κεκομισμένοι.* Xen. Kyr. I, 3, 15 *πειράσομαι τῷ πάππῳ ἀγαθῶν ἱππέων κράτιστος ὢν ἱππεύς, συμμαχεῖν αὐτῷ.* — U Homera vyskytuje se tato vazba nesčíslněkrát při podobenstvích, a to za příčinou jasnosti. Na př. *B* 474 násl. *τοὺς δ', ὥστ' αἰπόλια πλατέ' αἰγῶν αἰπόλοι ἄνδρες ῥεῖα διακρίνωσιν, ἐπεί κε νομῷ μιγέωσιν· ὡς τοὺς ἡγεμόνες διεκόσμεον ἔνθα καὶ ἔνθα.* Přesná vazba by vlastně vyžadovala *τοὺς δέ, ὥστ' αἰπόλια πλ. αἰγ. αἴπ. ἄ. ῥ. δ., ἐπεί κε ν. μ., ἡγεμόνες διεκόσμεον ἔνθα καὶ ἔνθα*, tedy bez *ὡς τούς*, při čemž by všechna slova od *τοὺς δ'* až ke *καὶ ἔνθα* byla souvětím souvislým; ale takovéto souvětí by bylo velmi nejasné a odporovalo by homerské jednoduchosti a slohu lidovému. Poněkud jiného druhu, ale předce v podstatě totožná jest vazba Hom. *π* 78 *ἀλλ' ἦτοι τὸν ξεῖνον, ἐπεὶ τεὸν ἵκετο δῶμα, ἕσσω μιν χλαῖνάν τε χιτῶνά τε εἵματα καλά.*

Za příčinou důrazu vyskytuje se tato vazba snad již u Homera *A* 300 *τῶν δ' ἄλλων, ἅ μοί ἐστι θοῇ παρὰ νηὶ μελαίνῃ, τῶν οὐκ ἄν τι φέροις.* Srv. dále Sof. Oid. Tyr. 386 *εἰ τῇσδέ γ' ἀρχῆς οὔνεχ', ἣν ἐμοὶ πόλις . . . εἰσεχείρισεν, ταύτης λρίων ἐκβαλεῖν ἱμείρεται.* Ale ovšem také zde zároveň jasnost se tím podporuje. Thuk. IV, 69 *αἱ οἰκίαι τοῦ προαστείου ἐπάλξεις λαμβάνουσαι, αὗται ὑπῆρχον ἔρυμα.* Plat. Apol. 19 *Α ἐπιχειρητέον ὑμῶν ἐξελέσθαι τὴν διαβολήν, ἣν ὑμεῖς ἐν πολλῷ χρόνῳ ἔχετε, ταύτην ἐν οὑτωσὶν ὀλίγῳ χρόνῳ.* Xen. Kyr. VI, 1, 17 *ὑμεῖς δὲ τὰ πρόσορα ὑμῖν αὐτοῖς τῆς Ἀσσυρίας, ἐκεῖνα κτᾶσθε καὶ ἐργάζεσθε.*

Srv. podobné příklady v latině. Cato R. R. 5 *amicos* domini, *eos* habeto sibi amicos. 157 *cancer* ater, *is* olet, a tak v tomto Catonově spise často. Také u Plauta často; srv. Poen. prol. 34 *ille*, qui adoptavit hunc sibi pro filio, *is* illi Poeno huiusce patri hospes fuit. Men. IV, 3, 4 immo edepol *pallam illam*, amabo te, quam tibi dudum dedi, mihi *eam* redde. Asin. III, 1, 24 *illos* qui dant *eos* derides. Cic. Divin. I, 34, 74 Thebis in templo Herculis *arma*, quae fixa in parietibus fuerant, *ea* sunt humi inventa. Mil. 26, 70 quis hoc credat, *Cn. Pompeium*, cum senatus ei commiserit . . . *hunc* exercitu, *hunc* delectu dato iudicium exspectaturum fuisse in eius consiliis vindicandis, qui vi iudicia ipsa tolleret? Liv. I, 19, 1 *urbem novam*, conditam vi et armis, iure *eam* legibusque ac moribus de integro condere parat.

Digitized by Google

d) *ten* ve spojení s podstatným jménem poukazuje ku předmětu z dřívějších slov již známému. RK (Čstimír a Vlaslav v. 199) trudno nám váleti s *těmi vrahy* (srv. 193 násl.); Ludiše a L. v. 7 *ta dci* na div sličnа bíeše (srv. v. 5 ten imíeše *dceř* jedinu); Alex. 455 před *tiem městem* sě položi (t. j. před Thebami, v. 440), 458 *to město* by v taký mysli, 334 bě obyčej *časa toho* = 1271; Štítný 12, 39 čtvrtá věc jest, že *ten* Kristus trpěl jest pod Ponským Pilátem; 26, 4 tociš věři, že *ten kostel* obecný, ježto jest divně sebrán v jednotu duchem svatým ... jest svatý. A *ten* kostel jest všech svatých obec. A v *tom* kostele jest odpuštěnie hřiechóm. Erben str. 10. byl jeden domeček, v *tom* domečku stoleček, na stolečku mistička, na mističce vodička, v *té* vodičce rybička. Kde je *ta* ryba? atd.

Ale předce někdy *ten* poukazuje k tomu, co následuje, a sice:

a) následuje-li věta vztažná: Alex. 98 a *ten*, jenž ji provodíeše, Pauzoniáš, 404 násl. v *ten* den, Alexander kdyže na vojnu sě s mocí zdviže, 513 násl. netolik s *tiem* bojevati, jenž jeho zemi ochudil, 564, 566, 761 násl. Štítný (O obecných věc. křesť. vyd. Erbenovo 1852) str. 1, ř. 8 aby mohli s sebú užitečně pomlúvati *o tom, což* k spasení slušie, aneb i *s těmi*, s kým se budete obierati; 8, 10 *ti* mají neplnú vieru, ktož nevěrie. Vazba ta rovněž tak vyskytuje se v jiných jazycích.

b) V starších památkách tato připravovací platnost jeví se také ne právě zřídka i *v jiných souvětích*, jako na př. ve spojení s větami předmětnými. Alex. 629 násl. *to* mi také z písma známo, *jež* (= že) bylo v téj straně tamo Babylon, město veliké.*) 564 *tu řěč* králi pravě, že již achské země znáti, 823 násl. *to* také písmo vykládá, 'ž toho města čstná ohrada desět let plně hořala, 1185 vždy sě *toho* domňavaje, *zda by* to Dariuš zvěda potkal jej v horách předjeda, 1348 násl. až přiteče z řěckých vojí posel, pravě *ty noviny*, že již vše řecské hrdiny ... za sě běžíe dnem i nocí, 1429 uzřev *to*, že jest oblúzen. Štítný 9, 20 než *to* slušie také věděti, že Bóh ustavil jest rozličná lékařstvie; 175, 35, *toť* zevná věc, žej' to užitek převelmě zlý. Harant str. 10 nebo *ten* jest obyčej v zemích vlaských a jiných okolních, že, když v kterém městě aneb vesnici dosti opodál mor jest, tedy žádného jinde bez kundšaftu ... k sobě nepustí; str. 244 když *to* skutkem poznávali, že jim zemí a království ... přibývalo, 270 Xerxes král *tím* úmyslem sebral lidu do patnáctikrát sto tisíc ... aby je (t. Řeky) pod svou moc přivedl; 271 *toho* toliko dotknu, že ... potomkové jejich dali se v mnohé sváry; 287 naposledy *toho* o nich doložím, že ... ženy a dcery své po turecku a saracensku uzavírané a v bázni přísně

---

*) Podstatného původního rozdílu mezi takovýmito větami a vztažnými ovšem nebylo, poněvadž spojka *že* (ježe, jež) jest *středním rodem zájmena vztažného*. Také *ὅτι* (na př. *ἤγγειλεν, ὅτι Ἀθηναῖοι ἐνίκησαν*) jest střední rod zájmena vztažného *ὅστις*. V staré době také pouhé *ὅ* (t. j. vlastně *quod*) ve významu *že* postačovalo; srv. Hom. *Θ* 140 *ἦ οὐ γιγνώσκεις, ὅ τοι ἐκ Διὸς οὐχ ἕπετ' ἀλκή*. Že *ὅ* jako vztažné zájmeno vztahovalo se k ukazovacímu zájmenu, jest velmi pěkně dokázáno takovými příklady, jako *A* 120 *λεύσσετε γὰρ τό γε πάντες, ὅ μοι γέρας ἔρχεται ἄλλῃ*.

Digitized by Google

chovají. Erben 327 (č. 92) Bětuška nic nepláče, není jí *to* líto, že ji odtud povezou.*)

Také *on* vyskytuje se v prostonárodních písních často tímto připravovacím (pleonastickým) způsobem. Erben 155 (č. 264) *ono* tam voralo, *me pachole;* 233 (č. 518) *ono* se tam procházelo, *mé potěšení;* 271 (č. 735) náš pan Matěj | vyšel na frej, | šel je skrze kuchyni: | a *vony* ho | celičkýho | *děvečky* tam polily; 237 (č. 541) potkal *on* ji *Vavřina;* 409 (č. 138) buď, sedláče, hodně vesel, | třebas ani zrna nesel: | *on křivánek* neseje.

U Homera, jak svrchu vyloženo, vyskytuje se připravovací platnost zájmena ὅ často v příkladech, jaké jsou svrchu (ve sbírce VI.) uvedeny: *αὐτὰρ ὁ μαχὸν ἄνσεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων.* Ale, jak již dotčeno, v leckterých případech již u Homera nejeví se jednoduché zájmeno *ta* v připravovací platnosti, nýbrž raději se užívá zájmena ὅδε.

a) Velmi zhusta vyloženo to, k čemu ὅδε s připravovací platností poukazuje, ve zvláštní následující větě:

α) τόδε, τάδε substantivně položeno. *B* 301 *εὖ γὰρ δὴ τόδε ἴδμεν ἐνὶ φρεσίν* (výklad počíná 303 násl.); *Δ εὖ γὰρ ἐγὼν τόδε οἶδα κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν· ἔσσεται ἦμαρ κτλ·* (podobně Z 447, *o* 211), *K* 384 *ἀλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπὲ καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον*, a podobně *K* 405,**) Ω 380, 656, *α* 169, 224; *λ* 140, 170, *ω* 256, 287; *O* 36, *T* 192. Dále *O* 286 *ἦ μέγα θαῦμα τόδ' ὀφθαλμοῖσιν ὁρῶμαι*, a podobně *T* 344, *Φ* 54, *τ* 36. Dále srv. *δ* 242 = 271, *π* 470, *υ* 41, 217, *β* 162 = *ρ* 7, *ψ* 361.

β) ὅδε spojeno s podstatným jménem. *Δ* 41 *τόδε μοι κρήηνον ἐέλδωρ· τίσειαν Δαναοὶ ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλεσσιν.* Podobná místa tomuto jsou *Δ* 455 násl., 501 násl. *Π* 238 násl., *Θ* 242 násl. Srv. dále *ι* 318 násl. *ἥδε δέ μοι κατὰ θυμὸν ἀρίστη φαίνετο βουλή*, což se následujícím vypravováním vysvětluje. Zcela tomu podobné místo (424 = 318) jest *ι* 424 násl. Dále *Θ* 147 násl. *ἀλλὰ τόδ' αἰνὸν ἄχος κραδίην καὶ θυμὸν ἱκάνει. Ἕκτωρ γάρ ποτε φήσει κτλ.* Tomu podobá se místo *σ* 274 násl. Dále I 527 násl. *μέμνημαι τόδε ἔργον ἐγὼ πάλαι, οὔ τι νέον γε* s následujícím vypravováním. *K* 303 násl.

Sem počítám také některé příklady, v nichž vykladatelé obyčejně za větu vedlejší pokládají větu, která dle mého mínění za samostatnou musí býti pokládána.

Tak na př. má se dle mého mínění psáti *Δ* 819 násl.

ἀλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπὲ διοτρεφὲς Εὐρύπυλ' ἥρως·
ἦ ῥ' ἔτι που σχήσουσι πελώριον Ἕκτορ' Ἀχαιοί,
ἦ ἤδη φθίσονται ὑπ' αὐτοῦ δουρὶ δαμέντες.

*) V tomto příkladě však, jako v mnohých jiných, pozorujeme, jak se význam zájmena již seslabil. Přihlédneme-li ke kontextu, jest patrno, že *to* nabývá svého vysvětlení teprv z *následujících* slov »že ji odtud povezou«; ale předce nevyslovuje se *to* zde přízvučně, a mohlo by bez poškození smyslu i vynecháno býti.

**) Také zde jeví se velmi důrazně rozdíl mezi ὅδε a οὗτος. Odysseus vyzývá Dolona 405 *ἀλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπὲ καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον.* Dolon odpovídá 413 *τοιγὰρ ἐγώ τοι ταῦτα μάλ' ἀτρεκέως καταλέξω.* Zde ταῦτα = to, co *ty* zvěděti chceš. Srv. výklad svrchu (str. 96) o verších *Γ* 166 násl. podaný. Podobný poměr mezi *α* 169 (τόδε) a 179 (ταῦτα), mezi *α* 206 a 214, mezi *α* 224 a 230.

Digitized by Google

Otázky tyto jsou u Homera zajisté samostatné a nemá se tedy po ἧρως klásti čárka. To platí rovněž tak o Ω 380 násl., δ 486 násl., ο 383 násl., π 137 násl.

b) Rovněž tak velmi zhusta vztahuje se připravovací platnost zájmena ὅδε k tomu, co následuje ne ve zvláštní samostatné větě, nýbrž v části tétéž věty aneb souvětí; vysvětlení zájmena ὅδε tedy podáno buďto infinitivem nebo nějakou vedlejší větou, nebo ještě jinak. Vyskytují se zde velmi rozmanité případy:

α) Praeparativné zájmeno τόδε vysvětluje se následujícím infinitivem, na př. Φ 373 násl. ἐγὼ δ' ἐπὶ καὶ τόδ' ὀμοῦμαι μή ποτ' ἐπὶ Τρώεσσιν ἀλεξήσειν κακὸν ἦμαρ; α 370 ἐπεὶ τόδε καλὸν ἀκουέμεν ἐστὶν ἀοιδοῦ = ι 3.

β) následuje accusativus cum infinitivo, na př. B 119 αἰσχρὸν γὰρ τόδε γ' ἐστὶ καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι, μάψ οὕτω τοιόνδε τοσόνδε τε λαὸν Ἀχαιῶν... μάχεσθαι; α 376 násl. εἰ δ' ὑμῖν δοκέει τόδε λωίτερον καὶ ἄμεινον ἔμμεναι, ἀνδρὸς ἑνὸς βίοτον νήποινον ὀλέσθαι = β 141. 142; N 99 násl. ἦ μέγα θαῦμα τόδ' ὀφθαλμοῖσιν ὁρῶμαι,... Τρῶας ἐφ' ἡμετέρας ἰέναι τέας*); ε 184 násl. ἴστω νῦν τόδε γαῖα καὶ οὐρανός... μή τι σοὶ αὐτῷ πῆμα κακὸν βουλευσέμεν ἄλλο.**) P 336 násl. αἰδὼς μὲν νῦν ἥδε γ', ἀρηιφίλων ὑπ' Ἀχαιῶν Ἴλιον εἰσαναβῆναι ἀναλκείῃσι δαμέντας.

γ) následuje vedlejší věta s ὅτι, na př. O 226 násl. ἀλλὰ τόδ' ἡμὲν ἐμοὶ πολὺ κέρδιον ἠδέ οἱ αὐτῷ ἔπλετο, ὅττι ὑπόειξε; ν 333 násl.

δ) následuje vedlejší věta s ὡς, na př. γ 225, χ 350 násl. καί κεν Τηλέμαχος τάδε γ' εἴποι... ὡς ἐγὼ οὔ τι ἑκὼν ἐς σὸν δόμον, οὐδε χατίζων πωλεύμην.

ε) následuje vedlejší věta s ὅππως, na př. ν 38 násl. ἀλλὰ τί μοι τόδε θυμὸς ἐνὶ φρεσὶ μερμηρίζει, ὅππως δὴ μνηστῆρσιν ἀναιδέσι χεῖρας ἐφήσω.

ζ) následuje věta vedlejší s ὅππη, jako Θ 572 násl. ἀλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπέ.... ὅππη ἀπεπλάγχθης τε καὶ ἅς τινας ἵκεο χώρας.

η) následuje věta vedlejší s ὁππότε, O 208 ἀλλὰ τὸδ' αἰνὸν ἄχος κραδίην καὶ θυμὸν ἱκάνει, ὁππότ' ἂν ἰσόμορον.... νεικείειν ἐθέλῃσι; Π 52 násl. ἀλλὰ τόδ' αἰνὸν ἄχος κραδίην καὶ θυμὸν ἱκάνει, ὁππότε δὴ τὸν ὁμοῖον ἀνὴρ ἐθέλῃσιν ἀμέρσαι.

θ) následuje vedlejší věta s εἰ: α 206 násl. ἀλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπὲ καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον, εἰ δὴ ἐξ αὐτοῖο τόσος παῖς εἰς Ὀδυσῆος; λ 370 násl. ἀλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπέ... εἴ τινας ἀντιθέων ἑτάρων ἴδες; 457 násl. ἀλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπέ... εἴ που ἔτι ζώοντος ἀκούετε παιδὸς ἐμοῖο.

ι) následuje vedlejší věta s εἴ κε: H 375 násl. καὶ δὲ τόδ' εἰπέμεναι πυκινὸν ἔπος, αἴ κ' ἐθέλωσι παύσασθαι πολέμοιο δυσηχέος; Π 394 násl. καὶ δὲ τόδ' ἠπύγεον εἰπεῖν ἔπος, αἴ κ' ἐθέλητε παύσασθαι πολέμοιο.

κ) následuje vedlejší věta se vztažným zájmenem. V této příčině musí se však bedlivě rozeznávati dvojí případ:

α') někdy skutečně zájmeno ὅδε praeparativně položeno a dochází svého vysvětlení teprv následující větou vztažnou. Ale těchto příkladů jest u Homera poměrně málo. A 110 násl. ὡς δὴ τοῦδ' ἕνεκά σφιν ἑκηβόλος ἄλγεα τεύχει, οὕνεκ'

---

*) Zde jest μέγα θαῦμα v praedikativném spojení s τόδε; k tomuto připravovacímu τόδε pak přistupuje vysvětlující epexegese, naznačená accusativem cum infinitivo.

**) Doplniti se zde musí ἐμέ; neboť vazba nemůže zde žádná jiná býti, než acc. c. inf.

Digitized by Google

ἐγὼ κούρης Χρ ἀγλαὰ ἄποινα οὐκ ἐθελον δέξασθαι. I 104 *οὐ γάρ τις νόον ἄλλος ἀμείνονα τοῦδε νοήσει, οἷον ἐγὼ νοέω, ἠμὲν πάλαι ἠδ' ἔτι καὶ νῦν.* Ale i zde předce *ὅδε* jest s jakýmsi vztahem k 1. osobě položeno. Jinde však, kde se na první pohled *ὅδε* zdá míti platnost připravovací, objeví se při bedlivější úvaze opak toho, na př. *B* 346 *τούσδε δ' ἔα φθινύθειν, ἕνα καὶ δύο, τοί κεν Ἀχαιῶν νόσφιν βουλεύωσ'.* Zde Nestor na ty Achajské, které míní, posunkem ukazuje. Telemachos praví *β* 82 *πρῆξις δ' ἥδ' ἰδίη, οὐ δήμιος, ἣν ἀγορεύω.* Nestor se tázal Telemacha 72 *ἦ τι κατὰ πρῆξιν ἢ μαψιδίως; ἀλάλησθε;* a Telemach vzhledem k tomu odpovídá: i tato má *πρῆξις* jest soukromá.

Také *ζ* 283 *τούσδε* deikticky řečeno.

β') Obyčejně (jak již právě naznačeno) *ὅδε* jest samo o sobě srozumitelné a není praeparativně položeno, ačkoli následuje věta vztažná. Na př. *ρ* 22 *ἀλλ' ἔοχεν, ἐμὲ δ' ἄξει ἀνὴρ ὅδε, τὸν σὺ κελεύεις.* Zde *ὅδε* samo o sobě by postačovalo, poněvadž Telemachos přikázal *pastevci* ve verši 9 násl. *ἀτὰρ σοί γ' ὧδ' ἐπιτέλλω. τὸν ξεῖνον δύστηνον ἄγ' ἐς πόλιν. I* 688 praví Odysseus *εἰσὶ καὶ οἵδε τάδ' εἰπέμεν, οἵ μοι ἕποντο, Αἴας καὶ κήρυκε δύω.* Také zde deiktické *οἵδε* samo o sobě již postačuje, a ve skutečnosti nepotřeboval Odysseus zajisté, když ukázal na Aianta a na oba hlasatele, nic více přidati. Přídavek *οἵ μοι ἕποντο* jest připojen, poněvadž řeč Odysseova nalézá se v epické básni, ve vypravování. *A* 234 násl. *ναὶ μὰ τόδε σκῆπτρον, τὸ μὲν οὔ ποτε φύλλα καὶ ὄζους φύσει* zajisté *τόδε* deikticky praví Achilleus, ukazuje na žezlo, jež v rukou drží. Věta vztažná není vysvětlením nutným. Jiná taková místa, na nichž zájmeno *ὅδε* samo o sobě postačuje, jsou *Φ* 81, 155, *X* 102, *Ω* 765, *η* 148, *ξ* 443, *τ* 571, *ω* 309.

λ) Zvláštní vazby: *η* 317 násl. *πομπὴν δ' ἐς τόδ' ἐγὼ τεκμαίρομαι, ὄφρ' εὖ εἰδῇς, αὔριον ἔς.* Zde *ἐς τόδε* vysvětluje se následujícím přídavkem *αὔριον ἔς.* Hom. *ϑ* 544 násl. *εἵνεκα γὰρ ξείνοιο τάδ' αἰδοίοιο τέτυκται, πομπὴ καὶ φίλα δῶρα, τά οἱ δίδυμεν φιλέοντες.* Zde však vlastně *τάδε* jest deikticky řečeno, a Alkinoos ukazuje při tom na bednu, v které dary byly uloženy; srv. *ϑ* 438 násl. *τόφρα δ' ἄρ' Ἀρήτη ξείνῳ περικαλλέα κηλὸν ἐξέφερεν ϑαλάμοιο, τίϑει δ' ἐνὶ κάλλιμα δῶρα, ἐσθῆτα χρυσόν τε, τά οἱ Φαίηκες ἔδωκαν.*

O 509 násl. čteme:

ἡμῖν δ οὔ τις τοῦδε νόος καὶ μῆτις ἀμείνων,
ἢ αὐτοσχεδίῃ μῖξαι χεῖράς τε μένος τε.

Někteří vykladatelé pokládají vazbu tu za nápadnou, poněvadž míní, že infinitiv jest vysvětlujícím přídavkem a že *τοῦδε* praeparativně položeno.*) Tato vazba by byla nesprávná, a není toho výkladu potřebí. Význam slova *τοῦδε* jest znám již z předcházejících slov Aiantových, zvláště z verše 502 násl. *νῦν ἄρκιον ἢ ἀπολέσθαι ἠὲ σαωθῆναι καὶ ἀπώσασθαι κακὰ νηῶν* a z verše 508 *οὐ μὲν ἔς γε χορὸν κέλετ' ἔλθέμεν, ἀλλὰ μάχεσθαι.* Jest tedy *τοῦδε—ἤ* = než tento úmysl, k němuž vás vybízím, totiž než bojovati. Zcela tak musí se vyložiti *ζ* 182 násl., kde jednoduché zájmeno *τό γε* položeno, *οὐ μὲν γὰρ τοῦ γε κρεῖσσον καὶ ἄρειον,*

*) La Roche k *O* 509: »*τοῦδε* = *ἢ ὅδε*, wobei das *ἤ* bei dem erklärenden Infinitiv nochmals wiederholt ist, wie *ζ* 182.«

Digitized by Google

ἢ ὅθ' ὁμοφρονέοντε νοήμασιν οἶκον ἔχητον ἀνὴρ ἠδὲ γυνή. *Τοῦ γε* nenabývá svého objasnění *teprv následujícími* slovy *ἢ ὅθ' κτλ.*, nýbrž *τό γε* jest anaforicky položeno a smysl tohoto zájmena jest znám již z předcházejících slov Odysseových *σοὶ δὲ θεοὶ τόσα δοῖεν, ὅσα φρεσὶ σῇσι μενοινᾷς, ἄνδρα τε καὶ οἶκον, καὶ ὁμοφροσύνην ὀπάσειαν ἐσθλήν.**)

Jak oblíbeno bylo připravovací užívání zájmena *ὅδε* v době pohomerské, známo jest z nesčíslných dokladů.

Nejhlavnější případy jsou: a) Následuje-li jako vysvětlení podstatné jméno, b) infinitiv nebo accusativus cum infinitivo, c) celá věta samostatná, d) rozmanité věty vedlejší.

* * *

Jako v řečtině, tak také ve slovanštině nastalo seslabení významu zájmena *ta*.

Jen v anaforické platnosti vyskytuje se zájmeno to jakožto oblíbený a rozšířený výraz ve všech slovanských jazycích. Ale v deiktické a v připravovací platnosti zájmeno jednoduché *ta* nepostačovalo, právě tak jako v řečtině v týchž případech místo jednoduchého *ὅ*, *τόν* atd. nastoupilo *ὅδε*, *τόνδε* atd.

V češtině utvořilo se za tímto účelem zájmeno *tento*. *Tento* = *ten to* mělo zajisté původně deiktický význam = *ten zde*, *ten tu*. *To* jest střední rod v adverbialném významu místním, jako *ὅδε* vzniklo z *ὁ δέ*, při čemž původně *δέ* bylo deiktickou částicí znamenající místo. Vedle místného významu vyvinul se však také význam časový (*δέ* = tu, tehdáž).**)

Miklosich neuvádí sice ze starobulharštiny žádného příkladu, kterým by význam místný adverbialného výrazu *to* (= zde, tu) byl dotvrzen; avšak v starobulharštině *to* spojuje závětí s předvětím (Miklosich Vergl. Synt. 113 násl.), v kterémž případě ovšem *to* má význam anaforický a poukazuje k tomu, co předvětím bylo naznačeno***) (*tu*, srv. homerské *δέ* in apodosi, *ἐνταῦθα*, *τότε* v závětí). Jsme však oprávněni, z tohoto výrazu *to* souditi, že starší význam byl deiktický = *zde*. Srv. příklady od Miklosiche uvedené sup. 48 ašte svojeję vьry ne sъhrani, *to* ni našeję imatъ sъhraniti (to = tu, tak); assem. iže ne

*) Rovněž tak sluší vysvětliti místa, jež La Roche jako parallely k Hom. *O* 509 uvádí, jako Eur. Med. 553 *τί τοῦδ' ἂν εὕρημ' εὗρον εὐτυχέστερον, ἢ παῖδα γῆμαι βασιλέως.* Co *τοῦδ'* zde znamená, ví každý již z *předcházejících* slov Iasonových 547 *ἃ δ' εἰς γάμους μοι βασιλικοὺς ὠνείδισας*, a proto jest *ἢ παῖδα γῆμαι βασ.* epexegesí ne nutnou, nýbrž nadbytečnou. Rovněž tak sluší vyložiti Eur. Hiket. 1120. Pochybným místem zdá se býti Eur. Herakleid. 297. Buď jest místo to porušeno anebo zde skutečně vazby, která jest u Homera a u Euripida Med. 553 a Hiket. 1120 správná, užito méně správně. U Platona Krit. 44 C jest zcela zřejmý vztah vzpětný, poněvadž na tomto místě užito zájmena *οὗτος: καίτοι τίς ἂν αἰσχίων εἴη ταύτης δόξα ἢ δοκεῖν χρήματα περὶ πλείονος ποιεῖσθαι ἢ φίλους.* Ale zde *před tím* praví Kriton, že mnozí budou mysliti, že on (Kriton) moha Sokrata zachrániti, kdyby byl chtěl peníze obětovati, to opominul.

**) Totéž *δέ*, které se jeví v *ὅδε*, *ὧδε*, *τοιόσδε* atd., shledáváme také v *οἰκόνδε*, *οὐρανόνδε* (do domu zde, do domu tu, do nebe tam). Částice *δέ*, které se v řečtině nesčíslněkrát ve smyslu pokračovacím, odporovacím atd. užívá, jest původně totožná s onou deiktickou částicí *δέ*.

***) Srv. dialektické *tož*, které zvláště na Moravě jest oblíbeno.

Digitized by Google

imetъ very, *to* osąždenъ bądetъ. Miklosich zde, jak myslím, mylně praví: »*to* wohl für tъ.«

Ale také starobulharské *to prъvo* = nunc primum (ruské topervo, tepervo) musíme tím způsobem vysvětliti, že původně *to* mělo deiktický význam adverbialný; ve smyslu časovém jest to = nunc, ale zajisté můžeme předpokládati místný význam = *hic, zde,* ἐνθάδε.

Srv. ruské *tožno* = to že no, *tošto* = to že to (tum), *togda to, tuto ležitъ* (hic iacet) kto-to. Dále srv. příklady, které Miklosich (str. 116) z ruské mluvy lidové uvádí, jako *parenъ to, svatьi-to, otecъ-to ljubitъ, da mačecha to zla* nebo: *poiskatь sobъ-to rodu plemeni;* nebo maloruské: *tobi ja zaspivaju, tobi-to.*

Avšak i kdyby takovýchto dokladů z jiných jazyků slovanských nebylo, nemohli bychom zajisté o vzniku zájmena českého *tento* jinak souditi, než že výraz tento, když byl utvořen, znamenal = *ten zde,* ὅδε. Utvořen pak byl tento výraz, jak již několikrát svrchu bylo podotčeno, z té příčiny, že jednoduché zájmeno *ten* v citu lidu českého tak bylo oslabeno, že k naznačení *důraznější* platnosti deiktické a připravovací již obyčejně*) nepostačovalo.

Seslabení významu zájmena *ten* nejlépe cítíme nyní v tom případě, má-li se *následující* řeč připravovacím způsobem označiti. Svrchu (str. 85) bylo k tomu poukázáno, že v Herodotově díle často řeč něčí oznamuje a uvádí se slovy εἶπε τάδε a po uvedení celé řeči poukazuje se zase k ní vzpět slovy ταῦτα εἶπε. V této příčině ustálil se nyní u nás ten obyčej, že εἶπε τάδε musíme přeložiti »pravil *toto*«; naproti tomu ταῦτα εἶπε »*to* pravil«. Tak na př. u Herodota VII, 10 Ἀρτάβανος ... εἶπε τάδε nemůžeme přeložiti: Artabanos pravil *to,* nýbrž musíme říci: *toto.* V kap. 11. pak, kde se k řeči Artabanově zpět poukazuje slovy Ἀρτάβανος δὲ ταῦτα εἶπε, překládáme ovšem: Artabanos *to* pravil.

Rovněž tak, kde v řečtině jest protiva ἐκεῖνος — οὗτος, v latině ille — hic, u nás nepostačuje již při překládání zájmena οὗτος, hic naše *ten,* nýbrž užíváme *tento.* To jest tím poučnější, poněvadž s řeckým οὗτος velmi často se shoduje *ten.*

Uvedu nyní doklady z literarních našich památek. V Rukopise Kralodvorském se *tento* nevyskytuje, nýbrž v deiktickém významu nalézáme staré *sien.* Tak na př. v Jaroslavu v. 214 násl. pohynem-li žížňú na *siem* chlumce, smrť *sie* bude Bohem zaměřěna. Nyní bychom řekli: *na tomto chlumci, tato smrť.*

V Alexandreidě vyskytuje se *tento,* ale poměrně velmi zřídka**), na př. 748 daj, který chceš, jablko *toto* = τόδε τὸ μῆλον, 995 *tento* míeč sie znamenaje, 1001 *tento* měšec to vykládá.

---

*) Pravím »obyčejně«, poněvadž předce důraznější platnost zájmena *ten* nevyhynula ani nyní docela. Musíme při tom míti na mysli, že často v jazycích shledáváme vedle sebe *zbytky doby starší* a *převládající vazby nové.* Lze zajisté předpověděti, že v budoucnosti *deiktická a připravovací* platnost zájmena *ten,* která nyní ještě nevyhynula, ale jest v pozadí zatlačena, docela vymizí. Vždyť nyní již i v *anaforické* platnosti (která jest slabší) vyskytuje se často *tento* místo *ten,* o čemž svrchu v textu výklad podán

**) Důležito však jest, že v Alexandreidě někdy připojeno *to* podobným způsobem, jako v ruštině. Srv. Alex. 219 a pakli sě *kdy-to* udá vztazovati tobě súda. Srv. ruské какій-то nějaký, кто-то někdo, které příklady Prusík uvádí.

Digitized by Google

Naproti tomu *v prose* již ve starších památkách *tento* dosti často se objevuje. Na důkaz toho uvádím doklady ze Štítného. V knížkách šesterých o obecných věcech křesť. nalézají se na začátku (na str. 1—27) tyto doklady: 1, 19 i psalť sem vám knihy dvoje i *tyto* prvé; 1, 25 ale *tyto* prvé; 3, 10 *tohoto* světa*); 10, 22 zbudu práce *této* neb *této;* 13, 34 *tuto* vieru; 14, 20 a viera křesťanská *toto* jest, abychom (praeparativně); 15, 28 *totot* jest viera křesťanská; 21, 30 svět *tento;* 21, 34 neb neostal jest v *tomto*, ale v onom; 22, 10 blahoslavenstvie *tohoto* světa; 22, 12 *toto* pole; 27, 18 *tento* svat nenie, *tento* jest hřiešný; nemóž *tento* papež neb biskup, farář neb třiedník hřiechy boží mocí odpustiti.

U Haranta z Polžic jest však užívání zájmena *tento* již naproti mluvě Štítného *nesmírně* rozšířeno. U Haranta čteme nejen *světa tohoto* (předmluva XXIII), *z tohoto* bídného do onoho věčného života (I, 1), a to *tímto* u nás a jinde neobyčejným způsobem (I, 3), a to *tímto* způsobem (I, 4 praepar.), nebo II, 7 naposledy maje dosti příčin *tohoto* druhého dílu buď dokonce zanechati atd. II, 13 *těchto* časův (t. j. za nynějších časů) pobořené leží; I, 267 té jejich volné hotovosti k pozdvižení máme příklad mimo jiné *tento;* I, 279 k víře křesťanské přišli příčinou jedné ženy pobožné *tímto* způsobem; II, 36 také *tuto* (praepar.) vlastnost divnou má, že se nedá žádné tíži tak snadně snížiti a skloniti; I, 280 *tuto***) doložím starého a divného někdy u nich obyčeje; II, 53 *tuto* krátce o tom poznamenám.

Ale u Haranta již také nezřídka zájmeno *tento* shledává se ve významu anaforickém = οὗτος. Srv. na př:: I. 223 *tato* zkáza Jerusaléma (αὕτη), což se vztahuje zpět ke zkáze připomenuté; I, 246 *tento* slavný řád (t. j. řád zlatého rouna, dříve dotčený). Na to následuje: zakladatele *toho* řádu; I, 268 žádajíce z *těchto* (t. j. dříve uvedených) krajin proti Turkům veřejného tažení; I, 283 mrtvých na způsob Řekův pláčí, a ještě více nežli oni. Neb *tito* vstanouce ráno s houfem chodí na krchov; I, 286 ale *tento* národ (t. j. dříve jmenovaný) z většího dílu jest lenivý.

Také my nyní nesčíslněkrát v anaforickém významu místo *ten* užíváme důraznějšího *tento*. Každý to ví, poněvadž my všichni nyní velmi často tak mluvíme. Ale uvedu předce některé doklady skutečně v písemnictví našem se vyskytující. Vezměme za příklad Erbenův »život Tomáše ze Štítného«. Tu čteme na str. III hlavní díl víry *této* (t. j. víry dříve připomenuté); tamtéž: a *takto* (místo *tak*) by se bylo stalo; tamtéž: první počátek životopisu muže *tohoto* (místo *toho*) učiněn jest od Fr. Palackého; str. IV. a kterak potom i Štítnému mnoho záleželo na *tomto* (místo *tom*) způsobu vychování rodiny jeho; str. V jisté jest, že měl dvě sestry .... *Toto* (místo *to*) se aspoň souditi dá z toho, co v posledním pořízení svém vzkazuje dětem; str. VI položiv *toto* (místo *to*) napřed o soukromých svazcích rodinných Tomáše ze Štítného, obrátím se nyní k veřejnému jeho životu; str. VI—VII když l. 1348 universita

*) V Alexandreidě toto velmi běžné rčení nikdy nevyskytuje se v této formě, nýbrž vždy *seho světa* nebo *světa seho* (68, 127, 543. 739, 904 atd.).

**) Harant užívá vůbec nesčíslněkrát příslovce *tuto* = *zde*.

Digitized by Google

Pražská byla založena, tehdáž byl Štítný již dospělý jinoch .... Odebrav se podlé jiných na *toto* (místo: *to*) nové učení atd. str. IX. také vinili z toho Waldhausera i Miliče, že nechtí dovoliti duchovním, aby měli co svého vlastního. *Toto* (místo: *to, τοῦτο*) se dotýče zvláště duchovních klášterských; str. XIII práce *tato* (t. j. překlad spisku sv. Augustina de conflictu vitiorum et virtutum, *dříve* připomenutý, tedy = ten) způsobena jest okolo l. 1370; tamtéž: již z toho se může souditi, že *tento* překlad, jakož vůbec všecky překlady Tomáše ze Štítného, není žádné prosté přenášení slov z jazyka jednoho v druhý. — A tak nesčíslněkrát!

Poměrně velmi zřídka vyskytuje se *tento* nebo příslovce *tuto* v básních prostonárodních. Probral jsem za tou příčinou část značnou Erbenovy sbírky, totiž str. 1—200, tedy skoro $^2/_5$ celé sbírky, a shledal jsem v této části jenom tyto doklady: str. 2 hladí mu čelíčko, řkouc: *Tuto* jest oltářiček.*) Str. 41 co vám povím *tuto* chvíli,**) str. 63 vstaň jest *této* chvíle, str. 42 na *této* poušti, str. 134 (č. 167) já jsem ti byl říkal *tyto* slova, 182 na *tomto* bídném světě. Celkem tedy v té značné části Erbenovy sbírky vyskytuje se jen 6 dokladů zájmena *tento*, nebo příslovce *tuto*.***)

Místo toho vyskytuje se v českých národních písních v deiktickém významu

a) jednoduché *ten* nebo příslovce *tu,* na př. str. 27 (č. 1) kterej je to mezi námi, co si zalez do ty slámy: *ten*, *ten* nebo *ten,* vyhoďme ho z kola ven. str. 42 na *ten* svět, str. 62 (č. 6) dej Bůh štěstí *tomu* domu (*τῷδε τῷ οἴκῳ*). Velmi často v českých písních vyskytuje se *tu* = zde,†) tuto. Na př. Erben str. 92 my tě *tu* už mezi sebou netrpíme víc; str. 97 *tu* ho máš, babko, 157 *tu* máš, má panenko, nelekej se, nesu ti psaníčko, potěšíš se; 167 (č. 300) *tu* máš, můj holečku, naši věrnou lásku; 195 *tu* máš klíč; 124 já domů nepudu, já *tu* ještě budu; 166 (č. 300) nesu tobě, nesu *tu* synáčka tvého; 182 ptám se já vás, červené růžičky, je-li *tu* hrob mé milé.

b) Mnohem oblíbenější jest však v Národních písních českých připojování slůvka *hle* (ecce) k zájmenu ten, a k příslovcím *tu*, *tam, tak*. Jeví se v tomto případě, že i v národních písních často jednoduché *ten* bylo pokládáno za nedostatečné. Srv. Erben str. 4 *tak hle* jedou mladí páni, *tak hle* jedou starší páni, *tak hle* jedou husaři; str. 193 (č. 372) *tamhle* je háječek, *tamhle* je jaloveček, *tamhle* je černý les; tamtéž: *tuhle* máš, má panenko, *tuhle* máš groš; 144 *tamhle* za vodou dvě holky s trávy jdou.

* * *

Velmi důležitým zjevem syntaktickým jest v každém jazyku, že původní jednoduché výrazy hojným užíváním se seslabily a později byly pokládány

*) Ale v též písni v ostatních slokách v témž významu deiktickém se stále *to*, *tu* vyskytuje, jako: *To* jsou světýlka, *to* jsou polštářičky, *tu* je zvoneček, *tu* jsou ministranti, *tu* je kaplička, a *tu* jsou varhánky.

**) Ale v témž smyslu str. 40 (č. 17): poslyšte nás *tu* chvíli.

***) Také v Národních písních moravských (vydaných od Bartoše 1889) poměrně zřídka vyskytuje se *tento*. Srv. str. 101 *toto* je ten chodníček... *toto* je ten šáteček, co mně milá dávala.

†) Příslovce *zde* v písních prostonárodních poměrně velmi zřídka se nalézá.

Digitized by Google

za nedostatečné a že za týmž účelem, ke kterému dříve jednoduché výrazy postačovaly, během času musily býti voleny výrazy složené a silnější. V lidském životě vše, čeho se často užívá, se opotřebuje a nastává pak potřeba, voliti prostředky silnější a důraznější.

Z předcházejícího výkladu přišlo na jevo, že původní jednoduché ukazovací zájmeno *ta* tak sevšednělo a se opotřebovalo, že v řečtině místo něho musilo nastoupiti dílem *ὅδε*, dílem *οὗτος*. Rovněž tak ve slovanštině, ač se u zájmena *ten* užívání deiktické a praeparativné ještě až do naší doby v jednotlivých příkladech zachovalo, předce často nastoupilo *tento*, *ten hle*.

Ohlédneme-li se po analogiích, shledáme četné doklady takového seslabení původního významu. Tak na př. německé *derselbe* znamenalo důrazné stotožňování. Ale toto »derselbe« (idem) v užívání tak seslabeno, že se nesčíslněkráte klade v němčině tu, kde není úmyslu, *totožnost* důrazně naznačiti, nýbrž kde zájmeno *derselbe* rovná se jen latinskému *is*. Srv. na př. Dies Buch bietet mir die angenehmste Lecture. Dasselbe ist so anziehend atd. V latině hic liber, ale v druhé větě by nikterak nesmělo býti *idem*. V tomto případě by se vůbec v latině žádné zájmeno nekladlo.

Také české *týž* vyskytuje se někdy v témž seslabeném významu, a bylo by zajisté mylné, všude takovéto užívání pokládati za germanismus.

Zájmeno *jь*, které má původní platnost ukazovací, stalo se v slovanštině také zájmenem vztažným. Miklosich (Vergl. Syntax str. 83) praví: »*jь* ist relativ: doch ist diese anwendung des jь ohne *že* eine ausnahmweise und beschränkt sich meist auf die ableitungen, wie jakъ, jelikъ, jelišti, ide etc.« Ale že *původně* pouhé *jь* k naznačení vztažné platnosti postačovalo, rozumí se samo sebou.*) Ale ovšem zájmeno to bylo pokládáno za nedostatečné, a sesíleno přidanou částicí *že*, a tu ovšem jest pravdivé tvrzení, že v památkách literárních relativum *jь* jen *výjimkou* se vyskytuje. Avšak *jakъ*, *jelikъ* atd. dokazuje, že přídavku *že* původně nebylo potřebí. — Později k *jenž* i *to* ještě přistoupilo za účelem ještě důraznějšího naznačení (*jenžto*). V češtině zvláště *ježto* (acc. sing. neutr. quod, ὅτι) stalo se oblíbeným výrazem: Bratr. nebo jsem se bál tebe, *ježto* jsi člověk přísný. My spojky *ježto* nemůžeme bez přídavku *to* užiti.

V řečtině jednoduché zvratné zájmeno *οὗ***) později obyčejně nepostačovalo, a bylo pravidelně užíváno složeného *ἑαυτοῦ*.

Rovněž tak původně zájmen *ἐμοῦ*, *σοῦ* také užíváno při vztahu zvratném, ale později užívalo se složených zájmen *ἐμαυτοῦ*, *σαυτοῦ*.

---

*) Miklosich (str. 83) uvádí ze starobulharštiny za nje = quia, za ne, io = ὅτι, rizy, ěcěhъ (jacěhъ) ne možetь gnafej tako uběliti vestes, quales (quas) non potest fullo ita candidas reddere. Ale i v jiných jazycích slovanských se doklady pouhého *jen* v relativné platnosti vyskytují. Tak v ruštině izv. 610 iskušenije, *jego* sja jesi bojal (tentatio, quam timuisti), a zvláště v polštině: duch, *jen* by zrovnal rozum moj; wnuk, *jen* był w opiece Kazimirovi; ten, *jego* obviniła = is, quem accusavit. — Z češtiny neuvádí Miklosich dokladů.

**) Ovšem původní význam zájmena *oů* dle našeho mínění nebyl zvratný, nýbrž ukazovací, a sice anaforický.

Digitized by Google

Také v latině k zájmenu zvratnému *se* často přidáváno *ipse*, ovšem nebyl tento přídavek v latině nikdy za tak nutný pokládán, jako řecké *αὐτός* v *ἑαυτοῦ* atd.

V latině původní neurčité zájmeno *quis, qui* se v pozdější době obyčejně jen v jistých utkvělých vazbách (si quis, ne quis atd.) udržovalo; jinak bylo v obyčejném užívání potřebi složeného důraznějšího *aliquis, aliqui*.

Podobně v češtině (a v slovanštině vůbec) původní jednoduché zájmeno neurčité *kdo* obmezeno na jistý počet běžných a utkvělých vazeb a rčení.

Jak složitých prostředků se někdy v pozdější době užívalo naproti starším jednoduchým výrazům, toho dokladem poučným jest francouzské *même*, kteréž jest = semet ipsissimum.*)

A tak by možno bylo ještě velmi hojné doklady z oboru zájmen uvésti ke stvrzení toho výroku, že každý jazyk nucen byl k tomu, aby během času místo zájmen užíváním již opotřebovaných a seslabených utvořil výrazy nové, složité, důraznější. To, co dříve možno bylo prostředky jednoduchými docíliti, musilo později umělejším a silnějším způsobem se naznačovati.

Totéž jeví se ve všech ostatních oborech skladby. Byla by to zajisté vděčná látka pro vědeckou monografii, sledovati ve všech jazycích indoevropských tento historický postup a vyložiti při tom, že jednak v rozličných jazycích indoevropských stejné nebo podobné, jednak rozdílné prostředky byly voleny.

Zvláště v nauce o pádech jmen podstatných jeví se nesčíslněkrát to historické faktum, že původně *pád sám o sobě* postačoval úplně k naznačení *téhož* vztahu, kdežto později bylo pravidelně potřebí, k naznačení *téhož* vztahu užívati vazby složené, totiž *pádu s předložkou*, kterážto předložka původně byla příslovcem, a jen prostředkem podávajícím bližší vysvětlení a určení.

* * *

Delbrück (Vergleich. Synt. str. 499) praví: »Dem Indischen eigenthümlich ist die Verbindung auch mit Pronominibus erster und zweiter Person, z. B. *tám mā, tébhyō nas, sá tvám* u. s. w, (SF. 5, 211).« Já jsem Delbrückovi velmi povděčen za tyto doklady sanskrtské, kterých jsem dříve neznal; musím však podotknouti, že nenalézá se tato vazba jenom výhradně v sanskrtě, nýbrž že zajímavé doklady nalézají se také *v řečtině*.

O této vazbě praví Apollonios: *περὶ ἀντ.* 15 A B *οὔτε αἱ ἀσύναρθροι* (tot. *ἀντωνυμίαι*) *ἐκτός εἰσιν ἄρθρων. Ἀττικοὶ γοῦν τὸν ἐμέ. Καλλίμαχος ναὶ μὰ τὸν αὐτὸν ἐμέ· καὶ τὸν σὲ Κροτωπιάδην· καὶ Μένανδρος ἐν Ὑμνίδι* (Mein. com. gr. IV, 210) *νῦν δὲ κατὰ πόλιν εὗρη τὸν ἕτερον. τὸν σέ, τὸν ἐμὲ τουτονί. ἀλλ' εἰ καὶ ταῦτα παράλογον ἔχει τὴν σύνταξιν, ἀλλ' οὖν γε τοῖς ὑποτακτικοῖς συντάσσονται, ἐγὼ ὃς ἔγραψα, ἐμὲ ὃν ἐτίμησας* atd. Apollonios na tomto místě vykládá, že rozdíl, jejž někteří činí, rozeznávajíce zájmena s členem spojovaná a bezčlenná (*σύναρθροι, ἀσύναρθροι ἀντωνυμίαι*), jest »směšný«; neboť i tak zvaná »členová« zájmena vyskytují se bez členu, jako *ἐμοῦ εἶ, ἡμέτερος*

* Příklad tento uvádí Max Müller.

Digitized by Google

εἶ, i tak zvaná bezčlenná zájmena vyskytují se s členem, jako *τὸν ἐμέ*. Dále, aby onu »směšnost« rozeznávání dvou skupin ještě více vytkl, uvádí Apollonios, že zájmena osobná také s větou vztažnou (a tedy se zájmenem vztažným) se spojují, jako *ἐγὼ ὃς ἔγραψα*.

V Bekkerových Anecd. II, 923: *Ἀττικοὶ γὰρ τὸν ἐμέ φασιν, ὡς καὶ Καλλίμαχος· ναὶ μὰ τὸν αὐτὸν ἐμέ· καὶ τὸν σὲ Κροτωπιάδην· καὶ Μένανδρος· τὸν ἐμὲ τουτονί.*

V Platonových rozmluvách vyskytují se dosti hojné a zajímavé doklady této vazby. Plat. Theait. 166 A *οὗτος δὴ ὁ Σωκράτης... γέλωτα δὴ τὸν ἐμὲ ἐν τοῖς λόγοις ἀπέδειξε.* Fileb. 20 A *δεινὸν μὲν τοίνυν προσδοκᾶν οὐδὲν δεῖ τὸν ἐμέ, ἐπειδὴ τοῦθ' οὕτως εἶπες.* Faidr. 258 A *ἔδοξέ πού φησι τῇ βουλῇ ἢ τῷ δήμῳ ἢ ἀμφοτέροις· καὶ ὃς εἶπε, τὸν ἑαυτὸν δὴ λέγων μάλα σεμνῶς καὶ ἐγκωμιάζων, ὁ συγγραφεύς.* Fileb. 59 B *τὸν μὲν δὴ σὲ καὶ ἐμὲ καὶ Γοργίαν καὶ Φίληβον χρὴ συχνὰ χαίρειν ἐᾶν.* Sof. 239 B *τὸν μὲν τοίνυν ἐμέ γε ἔτι τί τις ἂν λέγοι;* Fileb. 14 D *ὅταν τις ἐμὲ φῇ Πρώταρχον, ἵνα γεγονότα φύσει, πολλοὺς εἶναι πάλιν, τοὺς ἐμὲ καὶ ἐναντίους ἀλλήλοις τιθέμενος.* Lys. 203 B *δεῦρο δή, ἦ δ' ὅς, εὐθὺ ἡμῶν... Ποῖ, ἔφην ἐγώ, λέγεις καὶ παρὰ τίνας τοὺς ὑμᾶς.*

Smysl těchto vazeb*) jest zajisté ten, že se *osobnost* důrazněji a s jakousi hrdostí vytýká. Na př. Plat. Theait. 166 A *τὸν ἐμέ* = *tu mou osobnost*. Kühner (Ausf. Gramm.[2] II, str. 539), Plat. Faidr. 258 A *τὸν ἑαυτόν* vykládá = *seine wichtige Person*, Fil. 20 B *τὸν ἐμέ* = *meine Person*.

Ale zač máme *τόν, τούς* v těchto vazbách pokládati? Vykladatelé obyčejně soudí, že jest to člen. Také Kühner (str. 539) praví: »Zu den persönlichen Substantivpronomen im Akkusative tritt bisweilen der Artikel, wenn entweder statt der blossen Person die *Persönlichkeit* mit Nachdruck hervorgehoben, oder — und dies ist der häufigere Fall — auf eine *vorher erwähnte Person zurückgewiesen* wird.«

Ale nemyslím, že tento názor jest správný. Neboť také *v sanskrtě* se táž vazba vyskytuje. Avšak i také se stanoviska pouhé klassické filologie bylo možno toho výsledku dojíti, poněvadž vyskytují se v latině vazby, v nichž spojení osobního zájmena *ego* s ukazovacím zájmenem jest na jevě. Taková vazba jest ve známých verších *ille ego*, qui quondam gracili modulatus avena carmen, et egressus silvis vicina coegi**)..... Podobně Ovidius Met. I, 757 ille ego liber, ille ferox tacui. Plin. Epist. I, 6, 1 ego ille, quem nosti.

Na těchto místech nelze totiž dle mého mínění *ille ego* od sebe odděliti v ten smysl, že by vazba byla praedikativná, nýbrž *ille ego* jest zde *once já, ona má osobnost*.***)

---

*) Pozoruhodno jest, že vazba ta pouze *v akkusativě* se vyskytuje. Jakou příčinu toto omezení v řečtině má, byla-li vůbec jaká toho příčina, o tom nemohu ani domněnku pronesti, neřku-li abych mohl něco tvrditi. V sanskrtě zajisté, jak příklady od Delbrücka uvedené dokazují, toho omezení není.

**) Verše ty, nepocházejí-li od Vergilia samého, jsou předce z doby Vergiliovy, poněvadž Donatus a Servius sdělují, že od Tukky a Varia verše ty byly vyloučeny.

***) Vykladatelé směšují zde, jako často, různé příklady. Tak na př. Forbiger k onomu prooemiu Aeneidy uvádí Ovidia Met. IV. 226 *ille ego sum*, dixit, qui longum metior annum; ale zde jest *ille* v praedikativném spojení s *ego*; rovněž tak Ov. Fasti III, 505 illa ego sum, cui tu solitus promittere caelum.

Digitized by Google

Vazba *ille ego* poskytuje nám vhodnou analogii pro vazbu *τὸν ἐμέ* a zároveň jest tato vazba dokladem, že ve vazbě *τὸν ἐμέ* musíme *τόν* za zájmeno pokládati, ne za člen.

Na *všech**) místech svrchu uvedených jest zřejmo, že *τόν, τούς* položeno v *anaforické* platnosti; *všude* lze dokládati, že *osoba,* která zájmenem *ἐμέ, σέ, ὑμᾶς* naznačena jest, byla již dříve připomenuta, a že tedy *τόν, τούς* poukazuje zpět k této osobě. Ovšem také člen řecký má anaforickou platnost, i mohlo by se s tohoto stanoviska říci, že také na základě tomto lze příklady ony vysvětliti. Ale obdoba sanskrty a latiny má zajisté velikou váhu. Kromě toho pak lze ve prospěch toho názoru, že *τόν, τούς* ve vazbách svrchu zmíněných má důraznější platnost zájmennou, ještě uvésti toto:

a) Kdyby *τόν, τούς* bylo se pokládalo za pouhý člen, byly by doklady této vazby v řečtině bezpochyby četnější.

b) V germanštině, v které se člen vyvinul právě tak hojným a rozmanitým způsobem, jako v řečtině, nevyskytují se žádné doklady spojení členu s ostatními zájmeny.

Může se ovšem proti našemu názoru namítnouti, že nejstarší doklady pro spojení *τόν, τούς* se zájmenem osobným pocházejí teprv z doby Platonovy, a že v této době užívání zájmena jednoduchého *ta* bylo již velmi obmezeno, a sice obmezeno na jistá určitá rčení, která ze starší doby zbyla, na př. *ὃ μέν, ὃ δέ* atd.

Závažnost této námitky ovšem uznávám, ale já myslím, že k těmto zbytkům ukazovací platnosti patří také tato vazba *τὸν ἐμέ* atd., a já podporuji toto mínění tím, že vyskytování se této vazby v Platonových rozmluvách dovoluje nám souditi, že převzata jest z obecné mluvy, právě tak, jako na př. důležitý zbytek starověký *ἦ δ' ὅς*, jenž se zachoval u Platona, zajisté z obecné mluvy pochází. V obecné mluvě však zachováno jest u každého národa mnoho zbytků starověkých. Může tedy *τὸν ἐμέ* atd. pocházeti ještě z doby starší, kdy platnost ukazovací zájmena *ta* byla ještě mnohem více rozšířena, než to v době attických spisovatelů pozorujeme.

Podotýkám na konci tohoto výkladu, že již Bernhardy (Wissenschaftl. Syntax der griech. Sprache 1829) popíral, že v těchto vazbách *τόν, τούς* jest členem, ovšem na jiném základě. Bernhardy (str. 274) pravil: »Die selbständige Demonstration der Personalien duldet vermöge ihrer Unmittelbarkeit *keine Verbindung mit dem Artikel*, der wesentlich auf eine mittelbare *ἀναφορά* zurückgeht. Zwar hat Apollonios de Pron. p. 275, indem er dies aus dem Begriff erweist, Stellen des Callimachus erwähnt ...., wozu noch der Platonische Gebrauch hinzukommt .... während spätere Prosaiker höchst selten dergleichen anwandten; allein er selbst giebt die Erklärung, dass in solcher Zusammenstellung vielmehr der Artikel auf ein Substantiv oder auf die frühere Rede zurückbezogen werde, wodurch das Pronomen eine Bezeichnung früher besprochener Personen wird.«

---

*) Pravím »na *všech* místech«, čímž odporuji Kühnerovi, jenž toliko v *jedné* kategorii případů tento anaforický vztah uznával.

Digitized by Google

Ostatně dobře vím a bude to v dalším výkladě rozhodně podotčeno, že anaforické užívání *zájmena ta* a anaforické užívání *členu ta* často splývá tak, že ani není možno, všude rozhraní přesně vymeziti, poněvadž *člen anaforický* vyvinul se ze zájmena anaforického *ta*. Pokusím se níže takové rozhraní přibližně vytknouti, a s tohoto svého stanoviska míním, že v případech, o nichž zde se jedná, *τόν, τούς* není tak seslabeno, aby se to mohlo za pouhý člen pokládati.

* * *

Delbrück (Vergl. Syntax str. 501) praví: »Auch darin gleicht der ältere griechische Sprachgebrauch, wie er bei Homer und Herodot vorliegt, noch dem altindischen, dass ὁ auch das Subjekt des unmittelbar vorhergehenden Satzes aufnehmen kann, z. B. *τοῦ μὲν ἅμαρθ', ὃ δέ Λεῦκον Ὀδυσσέος ἐσθλὸν ἑταῖρον βεβλήκει Λ* 491; *Θέτις δ' οὐ λήθετ' ἐφετμέων παιδὸς ἑοῦ, ἀλλ' ἥ γ' ἀνεδύσετο* A 495 und sonst!«

Tato vazba, o které zde Delbrück zmínku činí, jest v řečtině, ovšem jen u Homera a Herodota, velmi rozšířena a důležita. Ovšem nejsou dle mého mínění všechny příklady, které se často bez přesnějšího rozeznávání uvádějí, totožné. Myslím, že zde sluší rozeznávati dva případy.

a) Často osoba, která zdánlivě zbytečně zájmenem naznačena jest, důrazně se vytýká, a potřebí jest, dle kontextu nebo dle známých poměrů příčinu tohoto důrazného vytčení vyhledati. Důkazem toho, že často důrazné vytčení se zamýšlí, jest to, že k zájmenu ὅ aneb k zájmenu osobnému σύ částice γέ se přidává, která důrazné vytčení jasně naznačuje. Toto důrazné vytčení lze shledati na leckterých místech dosti jasně, na př. Hom. *A* 318 násl. *οὐδ' Ἀγαμέμνων λῆγ' ἔριδος, τὴν πρῶτον ἐπηπείλησ' Ἀχιλῆι, ἀλλ' ὅ γε Ταλθύβιόν τε καὶ Εὐρυβάτην προσέειπε* (Agamemnon neupustil od sváru, nýbrž *ten,* jak bylo možno od něho očekávati, pokračoval v nepřátelství svém proti Achilleovi a oslovil Talthybia). *B* 2 násl.: Druzí bohové a mužové spali celou noc, ale Zeus ne, *ἀλλ' ὅ γε μερμήριζε κατὰ φρένα, ὡς Ἀχιλῆα τιμήσῃ* = nýbrž *ten,* jak ovšem pochopitelno, poněvadž učinil Thetidě slib, přemýšlel, jak by Achilleovi poctu zjednal. *Δ* 387 násl. *ἔνθ' οὐδὲ ξεῖνός περ ἐὼν ἱππηλάτα Τυδεὺς τάρβει, μοῦνος ἐὼν πολέσιν μετὰ Καδμείοισιν, ἀλλ' ὅ γ' ἀεθλεύειν προκαλίζετο.* Zvláště na jevě jest takové důrazné vytčení *μ* 186 násl. Sireny pějí: *οὐ γάρ πώ τις τῇδε παρήλασε νηὶ μελαίνῃ πρίν γ' ἡμέων μελίγηρυν ἀπὸ στομάτων ὄπ' ἀκοῦσαι, ἀλλ' ὅ γε τερψάμενος νεῖται καὶ πλείονα εἰδώς* = *ten zajisté* rozkoše zaživ vrátí se. *Θ* 487 násl. *Δημόδοκ', ἔξοχα δή σε βροτῶν αἰνίζομ' ἁπάντων. ἢ σέ γε μοῦσ' ἐδίδαξε Διὸς παῖς ἢ σέ γ' Ἀπόλλων* = *tebe* zajisté, jenž jsi tak znamenitým pěvcem, naučila tomu buď Musa nebo Apollon. Také Ameis vyložil *σέ γε* = *σὲ τὸν τοιόνδε ἐόντα.*

b) Avšak často toto důrazné vytčení, které zajisté při *ὅ γε, σύ γε* předpokládati musíme, zmizelo a zdá se nám zájmeno býti zbytečně položeno, poněvadž není na dotyčných místech protivy mezi osobami, nýbrž osoba jest táž, ale připisují se jí rozličné činy. Na př. *β* 327 *ἦ τινας ἐκ Πύλου ἄξει . . . ἢ ὅγε καὶ Σπάρτηθεν. Α* 190 *μερμήριξεν* (t. Achilleus), *ἦ ὅ γε φάσγανον ὀξὺ*

Digitized by Google

ὠρτσάμενος παρὰ μηροῦ τοὺς μὲν ἀναστήσειεν, ὃ δ' Ἀτρείδην ἐναρίζοι. Zde ὅ γε zdá se býti zbytečným přídavkem, poněvadž zde není protivy; naproti tomu ὃ δ' ovšem naznačuje protivu vzhledem k τοὺς μέν.

Více ovšem ještě, než při ὅ γε, jest toto seslabení pochopitelno při ὅ δέ, na př. Θ 320 násl. αὐτὸς δ' ἐκ δίφροιο χαμαὶ θόρε παμφανόωντος σμερδαλέα ἰάχων· ὃ δὲ (týž) χερμάδιον λάβε χειρί, χ 85 násl. κάππεσεν ἰδνωθείς, ἀπὸ δ' εἴδατα χεῦεν ἔραζε καὶ δέπας ἀμφικύπελλον. ὃ δὲ χθόνα τύπτε μετώπῳ θυμῷ ἀνιάζων. Zde by úplně postačovalo αὐτὸς δ' ἐκ δίφροιο χαμαὶ θόρε . . ., λάβε δὲ χερμάδιον nebo κάππεσεν ἰδνωθείς, ἀπὸ δ' εἴδατα χεῦεν ἔραζε, τύπτε δὲ χθόνα μετώπῳ.

Jak se má tato věc vysvětliti? Zajisté pochází to z doby prastaré, z doby proethnické, kdy věty tímto primitivním prostředkem jednotvárně se seřaďovaly. Doklady staroindské toho uvádí Delbrück str. 500 z hymnů Rigvedských a z Taittirîya-Samhitâ, jako RV. 1, 145, 1 *tám* prčhatā *sá* jagāmā *sá* vēda *sá* čikitvắn īyatē *sắ* nv īyatē, *tásmin* santi praśišas *tásminu* ištáyah, *sá* vā́jasya śavasaḥ śušmíṇas pátiḥ = *toho* proste, *ten* přišel, *ten* ví, *ten* moudrý žádán jest, *ten* nyní žádán jest, *v tom* jsou řády, *v tom* oběti, *ten* jest majitelem kořisti a mohutné síly. Z prosy uvádí Delbrück TS 2, 3, 5, 1: »prajắpatēs trā́yastriśad duhitára āsan, *táḥ* sómāya rā́jnē dadāt, *tásām* rōhiṇím úpāit, *tá* íršyantīḥ púnar agačhan, *tắ* ánv āit, *tắḥ* púnar ayāčata, *tắ* asmāi ná púnar adadāt, sō 'bravīt: rtám amīšva yáthā samāvaččhá upāišyắmi, átha tē púnar dāsyāmíti. *sá* rtám āmīt, *tắ* asmāi púnar adadāt, *tásāṃ* rōhiṇím ēvópāit, táṃ yákšma ārčhat = Prajapati třicet dcer bylo, *ty* Somovi králi dal, z těch Rohini navštěvoval, *ty* (t. ty druhé) žárlivé zase se vrátily, za *těmi* šel, *ty* zase si vyžadoval, *ty* jemu nedal zpět, *ten* (t. otec) pravil: přísahej přísahu, že je po řadě chceš navštěvovati, pak ti zase je vrátím. *Ten* přísahu složil, *ty* mu zase dal, *z těch* Rohini zase jen navštěvoval, *toho* chřadnutí jalo.«*)

To jest starý, prostý, neumělý způsob spojování vět. V řečtině stal se však naproti tomu pokrok tím, že k zájmenu ὅ připojovány částice, zvláště γέ, δέ, jichž hojným užíváním řečtina od starodávna vynikala.

Avšak často se, jak Delbrück praví, opakované *ta* v staroindštině vztahuje *k též* osobě. TS. 2, 3, 2, 6: índras tváštuḥ sómam abhīšáhāpibat, *sá* víšvaṅ vy ārčhat, sá indriyéṇa sōmapīthéna vy ārdhayata, *sá* yád ūrdhvám udávamīt tế śyāmắkā abhavan, *sá* prajắpatim úpādhāvat = Indra Tvaštův Soma násilně vypil, *ten* otevřel se na obě strany, *ten* své síly, Somského nápoje, zbaven byl. To, co nahoře vyvrhl, stalo se prosem, *ten* k Prajāpati se obrátil. — To jest příklad velmi poučný pří posuzování řeckých vazeb. Důležito jest také to, že tento nominativ *sá,* poněvadž se tak často při seřaďování vět vyskytuje, v S'B (The Çatapatha-Brâhmaṇa, ed. by A. Weber) cítěn byl za

*) Delbrück k tomu podotýká: »Wir heben nicht in derselben Weise die Nominalbegriffe hervor, wie es hier durch *tá* geschieht, sondern lieben es, die Satzgedanken durch Partikeln in Beziehung zu setzen. Wir müssen also unter Anwendung von 'da' und ähnlichen Wörtern uns vielfach anders ausdrücken ... Auf welche Person sich *tá* bezieht, lässt sich nach einem äusserlichen Merkmal nicht angeben. Die Beziehung muss aus dem Sinne erschlossen werden.«

Digitized by Google

holou částici. »Der Nominativ *sá*, welcher sehr häufig in dieser Anwendung, also wie eine überleitende Partikel ercheint, ist im S'B. zu einer solchen Partikel geworden.« (Delbrück str. 501.)

Zdá se mi, že na základě porovnání příkladův staroindských a homerských můžeme vzhledem k historickému vývoji tato tři stadia vytknouti:

a) Původně pokračovalo se ve vypravování způsobem zcela prostým, a sice tak, že stále zájmeno *ta* se opakovalo. Při tom ze souvislosti musilo býti rozuměno, *kdo* jest zájmenem *ta* míněn. Na tom stanovisku jsou příklady staroindské svrchu uvedené.

b) V řečtině však již v nejstarší době básnictví přidružovaly se k zájmenu *ta* různé částice (zvláště *γέ, δέ, δ' ἄρα* atd.), v jichž užívání si řečtina tak velice libovala, které řečtině homerské vzácnou významnost a půvabnost dávají. — Kromě epického básnictví zachovaly se tyto staré vazby u Herodota a někdy, avšak jen v řídkých případech, u tragických básníků. Faktum toto jest ve shodě s tím zjevem všeobecným, že v mluvě Herodotově a u básníků tragických *) se leckteré zbytky starobylosti zachovaly. Srv. Herod. II, 173 *λάθοι ἂν ἤτοι μαιεὺς ἢ ὅ γε ἀπόπληκτος γενόμενος*. Her. I, 66 *ταῦτα ὡς ἀπενειχθέντα ἤκουσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι, Ἀρκάδων μὲν τῶν ἄλλων ἀπείχοντο, οἳ δὲ πέδας φερόμενοι ἐπὶ Τεγεήτας ἐστρατεύοντο*. I, 17 *ὡς δὲ ἐς τὴν Μιλησίην ἀπίκοιτο, οἰκήματα μὲν τὰ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν οὔτε κατέβαλλε οὔτε ἐνεπίμπρη οὔτε θύρας ἀπέσπα, ἓα δὲ κατὰ χώρην ἑστάναι· ὅ δὲ τά τε δένδρεα καὶ τὸν καρπὸν τὸν ἐν τῇ γῇ ὅκως διαφθείρωσι, ἀπαλλάσσετο ὀπίσω*. I, 107 *μετὰ δὲ τὴν Μανδάνην ταύτην ἐοῦσαν ἤδη ἀνδρὸς ὡραίην Μήδων μὲν τῶν ἐωυτοῦ ἀξίων οὐδενὶ διδοῖ γυναῖκα, δεδοικὼς τὴν ὄψιν· ὃ δὲ Πέρσῃ διδοῖ*.

Co se mluvy tragických básníků týká, vyskytuje se vazba ta jen zřídka, a to téměř jen v částech lyrických. Srv. Sof. Fil. 1118 násl. *πότμος πότμος σε δαιμόνων τάδ', οὐδὲ σέ γε δόλος ἔσχ' ὑπὸ χειρὸς ἐμᾶς*. Zde jest ovšem *σέ γε*, ale vazba jest v podstatě táž, jako u *ὅ γε*. El. 448 *ἀλλὰ ταῦτα μὲν μέθες· σὺ δὲ τεμοῦσα κρατὸς βοστρύχων ἄκρας φόβας . . . δὸς αὐτῷ*. Zdali se u tragických básníků také *ὅ γε, ὃ δέ* v této vazbě vyskytuje, pokládá se za pochybné. U Euripida Orest. 34 násl. čtou sice někteří *ἐντεῦθεν ἀγρίᾳ συντακεὶς νόσῳ νοσεῖ τλήμων Ὀρέστης· ὁ δὲ πεσὼν ἐν δεμνίοις κεῖται*. Ale čtení to není pravdě podobno, i schvaluji také já domněnku, že se má po *πεσών* vložiti *τ'* nebo *δ'* a tedy čísti *νοσεῖ τλήμων Ὀρέστης ὅδε, πεσών τ' ἐν δεμνίοις κεῖται*. Zde jest poukázání na Oresta *přítomného* právě tak vhodné jako ve verši 74 *τλήμων Ὀρέστης . . . ὅδε*. Rovněž tak v prologu ve verši 46 zájmenem *ὅδε* na krajinu, v které se Elektra nalézá, se poukazuje: *ἔδοξε δ' Ἄργει τῷδε κτλ.* Ve verši 23 Elektra na sebe samu důrazně poukazuje slovy *Ἠλέκτρα τ' ἐγώ*.

Také u jiných básníků vyskytují se takové vazby, na př. Theokr. I, 124 *αἴτ' ἐσσὶ καὶ' ὦρεα μακρὰ Λυκαίω, αἴτε τύ γ' ἀμφιπολεῖς μέγα Μαίναλον*; X, 34 *τὼς αὐλὼς μὲν ἔχοισα, καὶ ἢ ῥόδον, ἢ τύ γα μᾶλον*.

---

*) Tak na př. starobylá epická vazba *ὅ* s následujícím jmenem vlastním nebo appellativným vyskytuje se také v tragoedii. Srv. Sof. Ai. 780 *ὃ δ' εὐθὺς ἐξ ἕδρας πέμπει με σοὶ φέροντα τάσδ' ἐπιστολὰς Τεύκρος*; Fil. 371 *ὃ δ' εἶπ' Ὀδυσσεύς*; Oid. Tyr. 1171 *ἣ δ' ἔσω κάλλιστ' ἂν εἴποι σὴ γυνή*.

Digitized by Google

Také v prose někdy, ale celkem zřídka, podobné vazby se vyskytují, jako na př. Plat. Gorg. 527 CD *καὶ ἔασόν τινά σου καταφρονῆσαι ὡς ἀνοήτου καὶ προπηλακίσαι, ἐὰν βούληται, καὶ ναὶ μὰ Δία σύ γε θαρρῶν παπάξαι τὴν ἄτιμον ταύτην πληγήν.*

c) Konečně v řečtině ustoupilo zájmeno *ὅ* docela a užíváno jen částic a spojek *δέ, γέ, ἀλλά* a jiných prostředků spojovacích, a sice podobných, jakých se vůbec později také v jiných jazycích užívá.

Užívání seslabené zájmena *ὅ*, o kterém zde se jedná, můžeme zcela vhodně srovnati s tím, že užívání anaforického *adjektivného zájmena ta* během času proměnilo se v užívání anaforického členu. Tak na př. nelze o tom pochybovati, že u Homera *A* 33 *ἔδεισεν δ' ὁ γέρων* nebylo ještě pouhým členem, nýbrž že slovo to mělo ještě zájmennou platnost »*ten* kmet, který dříve připomenut byl«. *A* 340 *καὶ πρὸς τοῦ βασιλῆος ἀπηνέος* znamenalo za staré doby »a u *toho* krále krutého«. Ale *tytéž* výrazy v pozdější řečtině cítěny byly v seslabené platnosti členu, a kdyby byl attický spisovatel totéž vypravoval *týmiž* slovy, bylo by *ἔδεισε δ' ὁ γέρων* znamenalo, abych za příčinou praktického znázornění užil německého překladu, »der (pouhý bezpřízvučný člen) Greis aber erschrak«, kdežto u Homera slova ta znamenala »*der* Greis erschrak«. Ještě více hodí se k vytčení toho rozdílu druhý příklad. *Τοῦ βασιλῆος ἀπηνέος* u Homera zajisté znamenalo »*des* (= dieses) harten Königs«; ale kdyby byl attický spisovatel týchž slov užil, znamenala by »des (bezpřízvučný člen) harten Königs.«

Z latiny lze s řeckými vazbami svrchu připomenutými *ὅγε, ὃ δέ* atd. srovnati užívání zdánlivě zbytečného zájmena *ille* v těchto případech: Verg. Aen. I, 2 násl. qui ... Italiam fato profugus Laviniaque venit littora, multum *ille* et terris iactatus et alto; V, 457 nunc dextra ingeminans ictus, nunc *ille* sinistra;*) VI. 592 násl. at pater omnipotens densa inter nubila telum contorsit, non *ille* faces nec fumea taedis lumina; IX, 477 násl. evolat infelix... atque agmina cursu prima petit, non *illa* virum, non *illa* pericli telorumque memor; IX, 795 násl. nec tendere contra ille quidem hoc cupiens potis est per tela virosque; X, 384 násl. quem non superoccupat Hisbo, ille quidem hoc sperans; XI, 492 násl. qualis ubi abruptis fugit praesepia vinclis tandem liber equus campoque potitus aperto aut *ille* in pastus armentaque tendit equarum; Hor. Carm. I, 9, 15 násl. nec dulces amores sperne puer neque *tu* choreas; Epist. I, 2, 63 hunc frenis, hunc *tu* compesce catena. Lucan. II, 627 nec Pharnacis arma relinquas admoneo, nec *tu* populos utraque vagantes Armenia. Juven. VI, 172 parce, precor, Paean, et *tu* depone sagittas. — V některých z těchto příkladů a také jinde klade se zajisté zájmeno za příčinou

*) Ovšem rukopisy *Mm* mají zde *deinde* místo *ille*, a jeden Vídenský rukopis *inde*, což Hoffmann v časopise pro rak. gymn. 1865, 477 za správné čtení pokládal. Ale vazba *ille* jest zaručena nejen velikou převahou rukopisů, nýbrž také Serviovým svědectvím k tomuto místu, k Aen. I, 3 a k Aen. VI, 183, dále také Donatovým svědectvím k Ter. Ad. III, 2, 8.

Digitized by Google

důrazu.*) Na př. Aen. VI, 592 násl. zajisté non *ille* faces s velikým důrazem řečeno = *onen*, nejmocnější všech bohů, ovšem nemrštil *faces*, nýbrž smrtonosný blesk. Také Hor. Carm. I, 9, 15, můžeme neque *tu* choreas vyložiti = *ty* zajisté, dokud jsi mlád a můžeš z takových věcí se těšiti, donec virenti canities abest morosa, jak básník sám praví. I Aen V, 457 lze nunc *ille* sinistra takto vyložiti, totiž že *onen*, Entellus, měl způsobilost řídkou, že také *levicí* mohl zápasiti stejně. Ale na několika místech nelze pomýšleti na důrazné vytčení, nýbrž tu musíme vazbu tu za rčení utkvělé pokládati. Na př. Aen. XI, 492 násl. a na jiných místech zdál by se podobný výklad, při kterém by se důrazně vytčení vyhledávalo, příliš strojeným.

Naproti tomu sluší zajisté v tom případě, když k zájmenům *ille* (řídčeji *is*), *ego*, *tu* důrazová částice *quidem* se připojuje, pravidelně souditi, že spisovatel *důrazné vytčení zamýšlel.* Cic. Tusc. I, 3, 6 Democritum, magnum *quidem illum* virum, sed levibus et rotundis corpusculis efficientem animum concursu quodam fortuito, omittamus. Fam. XII, 30, 3 o hominem semper *illum quidem* mihi aptum, nunc vero etiam suavem. Lael. 12, 40 Ti. Gracchus regnum occupare conatus est, vel regnavit *is quidem* paucos annos. Att. VIII, 2, 2 quod me hortaris ad memoriam factorum meorum, facis amice *tu quidem* mihique gratissimum; sed mihi videris aliud tu honestum neque dignum in hac causa iudicare, atque ego existimem. Na tomto posledním místě jest zajisté zcela zřejmo, že slova *facis amice tu quidem* jsou důrazně a spolu zdvořile proslovena = *o tobě* zajisté dle tvé povahy a dle tvého poměru ke mně jisto jest, že ty to činíš *přátelsky;* u *jiného* by snad mohla býti o tom pochybnost.

* * *

Zájmeno *ta* spojuje se v anaforické platnosti s podstatnými jmény ve všech jazycích indoevropských, a objevuje se tedy v této příčině jako adjektivný přívlastek. Příklady staroindské uvádí Delbrück na str. 502. RV. 1, 180, 8: prá yád váhēthē mahiná ráthasya = když ku předu jedete velebností vozu; na to pak 9 *tám* vāṃ *ráthaṃ* vayám adyá huvēma = *ten* váš vůz chtěli bychom dnes přivolati. S'B 1, 1, 4, 13 ve vypravování o Manuovi a býku: tásminn asuraghní sapatnaghní *vák* pravištāsa v něm obýval hlas Asury a nepřátele smrtící — dále pak tásyálabdhasya *sá vág* ápa čakrāma když byl obětován, *ten* hlas uprchl. Z Avesty uvádí yazata berezata vača obětoval silným hlasem; dále následuje *hō vākš ten* hlas. Z gotštiny uvádí Delbrück Mat. 8, 14, 15 gasahv svaihron is ligandein in *heitom*, jah attaitok handau izos jah aflailot ija *so heito* uzřel švegruši jeho, ana leží, a má zimnici (doslovně *v zimnici*); i dotekl se ruky její, a přestala jí zimnice (doslovně *ta zimnice*). Četné takové příklady uvádí Grimm IV, 386, jenž ovšem zájmeno v těchto případech za člen pokládá: »Für die gewöhnlichen, des artikels fähigen substantiva kommt nun der natürliche grundsatz in anwendung, dass

*) »interdum etiam vim exhortationis auget in membro altero« praví Orelli-Baiter k Hor. Carm. I, 9, 15.

Digitized by Google

sie das erstemal *ohne artikel eingeführt*, dann aber *durch ihn bestimmt* werden.« Luk. 2, 25 tharuh vas *manna* in Iaírusalêm, thizei namô Symáiôn, jah *sa manna* vas garaíhts a aj, byl *člověk* v Jerusalémě, jemuž jméno Simeon. A *člověk ten* byl spravedlivý. Luk. 1, 11 *aggilus*, ale 1, 13 *sa aggilus;* Jan 10, 1 garda lambê, pak 10, 3 thô lamba, 10, 7 thizê lambê; Mat. 8, 30 *haírda*, ale 8, 31 in *thô* haírda (do *toho* stáda); Jan 7, 32 fareisáieis, ale pak *thái* fareisáieis.

Avšak v těchto případech v gotštině dle mého mínění nevyskytuje se *člen,* nýbrž *zájmeno* anaforické. O tom však bude níže jednáno, kdež důvody svého mínění podám.

Z řečtiny uvádí Delbrück jakožto příklad podobný příkladům staroindským svrchu uvedeným Θ 133 násl. *βροντήσας δ' ἄρα δεινὸν ἀφῆκ' ἀργῆτα κεραυνόν, καὶ δὲ πρόσθ' ἵππων Διομήδεος ἦκε χαμᾶζε· δεινὴ δὲ φλὸξ ὦρτο θείου καιομένοιο, τὼ δ' ἵππω δείσαντε καταπτήτην ὑπ' ὄχεσφι.**) Příklad tento jest správně uveden; avšak mezi staroindštinou a mezi řečtinou jest v této příčině značný rozdíl.

Především musíme rozeznávati v řečtině *starý* a *pozdější* způsob.

V starých památkách neplatí to pravidlo, které Delbrück ustanovuje: »Unser Pronomen wird seit alter Zeit mit Substantivis verbunden, und zwar gilt für alle betheiligten Sprachen die Regel, dass bei der ersten Erwähnung das Substantivum allein steht, bei der zweiten mit dem Pronomen.«

To patrno již z toho, že u Homera vůbec spojování podstatného jména se zájmenem anaforickým *ta* poměrně zřídka se vyskytuje. Svrchu na str. 110 uvedeno z prvních šesti knih Iliady pouze 20 dokladů pro spojení adjektivné zájmena *ta vůbec* Z těchto 20 dokladů však jeví *anaforickou* platnost pouze *A* 239, *B* 16, *Δ* 25, *E* 308 a 327, tedy jen *pět.* V ostatních případech jest *ta* buď praeparativně, neb deikticky položeno.

Připouštím ovšem při opětném zkoumání, že několik příkladů, které jsem do sbírky IV. jako doklady užívání členu u Homera vřadil, snad vhodněji do sbírky II. jako doklady anaforického zájmena přívlastkového by se mohly vřaditi. Jest vůbec velmi nesnadno, ba vlastně nemožno, *všude* přísnou hranici mezi sbírkou II. a IV. vytknouti, poněvadž užívání členu vyvinulo se z oné anaforické adjektivné platnosti. Ale i kdybychom chtěli **všechny** ty doklady, které jsou na tomto rozhraní, ze sbírky IV. přenésti do sbírky II., byla by to pouze tato místa: *A* 340 *πρὸς τοῦ βασιλῆος ἀπηνέος*, kteréž jsem ovšem měl do sbírky II. vřaditi, *B τὸν ὄνειρον*, *Z* 467 *ὁ πάις*, pak ta místa, v nichž se *ὁ γέρων***) nebo *ὁ γεραιός* se vztahem k předcházejícím slovům vyskytuje, t. j. *A* 33, 35, 380, 462, *Γ* 225, 259, *Δ* 310, *E* 150.***) Celkem by tedy

---

*) Druhý příklad *I* 50 násl. není tuším od Delbrücka správně uveden; *ὣς ἔφαθ', οἳ δ' ἄρα πάντες ἐπίαχον υἷες Ἀχαιῶν* vztahuje se ovšem vzpět k verši 30 *δὴν δ' ἄνεῳ ἦσαν τετιηότες υἷες Ἀχαιῶν*, ale verš 50 musí se správně vyložiti v ten smysl, že jen *οἳ (ti)* poukazuje zpět k *υἷες Ἀχαιῶν* ve verši 30; *υἷες Ἀχαιῶν* pak ve verši 50 jest *appositi* k *οἳ*.

**) Ale *Γ* 109 *οἷς δ' ὁ γέρων μετέῃσιν* jest *ὁ* členem druhovým a patří tedy zajisté do sbírky IV.

***) Výraz *ὁ γέρων* zdá se ostatně býti tak jako *ὁ γεραιός* jakýmsi *stereotypním* výrazem, jehož se také z příčin metrických velmi pohodlně užívalo.

Digitized by Google

bylo v *nejkrajnějším* případě v prvních šesti knihách Iliady jen 16 dokladů tohoto anaforického užívání.

Avšak počet těch případů, v nichž by *pravidlo* od Delbrücka také pro řečtinu vyslovené bylo *mohlo* platnosti dojíti, byl by *mnohonásobně větší;* a z toho právě přichází na jevo, že *pravidlo* to pro básně homerské neplatí. Obmezím se jen na první knihu Iliady. Anaforické zájmeno (dle pravidla Delbrückova) *mohlo* býti*) *A* 9 *βασιλῆι*, 22 *ἱερῆα*, 22 *ἄποινα*, 33 *μύθῳ*, 49 *ἀργυρέοιο βιοῖο*, 53 *κῆλα*,**) 75 *μῆνιν*, 82 *κότον*, 85 *θεοπρόπιον*, 92 *μάντις*, 94 *ἀρητῆρος*, 95 *θύγατρα*, 95 *ἄποινα*, 97 *λοιγόν*, 98 *κούρην*, 102 *ἥρως*, 127 *θεῷ*, 161 *γέρας*, 192 *χόλον*, 210 *ἔριδος*, 221 *μύθῳ*, 224 *χόλοιο*, 245 *σκῆπτρον*, 275 *κούρην*, 277 *βασιλῆι*, 298 *κούρης*, 319 *ἔριδος*, 372 *θύγατρα*, 377 *ἱερῆα*, 377 *ἄποινα*, 386 *θεόν*, 390 *ἄνακτι*, 401 *δεσμῶν*, 410 *βασιλῆος*, 439 *νηός*, 443 *παῖδα*, 467 *πόνου*, 469 *πόσιος καὶ ἐδητύος*, 472 *θεόν*, 485 *νῆα*, 495 *ἐφετμέων*, 505 *υἱόν*, 506 *ἄναξ*, 507 *γέρας*, 579 *δαῖτα* (srv. 575 *δαιτός*), 597 *κύπελλον* (srv. 584 *ἀμφικύπελλον*). Tedy v 46 případech *mohlo* v první knize Iliady anaforické zájmeno *ta* ve spojení s podstatným jmenem se jeviti, kdyby Delbrückovo pravidlo také pro řečtinu platilo; avšak ve skutečnosti vyskytuje se (nepřihlížíme-li ke čtyřem příkladům *ὁ γέρων*, *ὁ γεραιός*) v první knize Iliady jen dvakrát (*A* 239, 340), a počítáme-li i *ὁ γέρων*, *ὁ γεραιός*, tedy předce celkem jen šestkrát. V prvních šesti knihách Iliady jest, jak svrchu podotčeno, *v nejkrajnějším* případě jen 16 dokladů tohoto anaforického užívání; avšak všech případů, v kterých mohlo v těch prvních šesti knihách se jeviti, jest zajisté ke třem stům.

Ale ovšem v *pozdější* řečtině se aspoň částečně ono pravidlo jeví u *členu* při užívání *vlastních jmen*. Dává se totiž, jak známo, pravidlo, že jména vlastní osob nepřijímají členu, poněvadž tato jména již sama o sobě určité jednotlivé osoby naznačují, ale když se opět o nich zmínka činí, že se na dotyčné osoby jako již dříve připomenuté a známé členem poukazuje. Na př. Dem. proti Makart. § 19. *Βούσελος γὰρ ἦν ἐξ Οἴου ... καὶ τούτῳ ἐγένοντο πέντε υἱεῖς, Ἀγνίας καὶ Εὐβουλίδης καὶ Στρατίος καὶ Ἄβρων καὶ Κλεόκριτος. καὶ οὗτοι ἅπαντες οἱ τοῦ Βουσέλου υἱεῖς ἀνδρες ἐγένοντο, καὶ διένειμεν αὐτοῖς τὴν οὐσίαν ὁ πατὴρ ὁ Βούσελος ... περὶ μὲν οὖν τῶν τριῶν ἀδελφῶν τῶν τοῦ Βουσέλου υἱέων* atd. § 48 *τίνος ὢν πατρός; Θεοπόμπου. μητρὸς δὲ τίνος; Ἀπολήξιδος θυγατρὸς Προσπαλτίου, ἀδελφῆς δὲ Μαχαρτάτου Προσπαλτίου. ὁ δὲ Θεόπομπος τίνος ἦν πατρός; Χαριδήμου. ὁ δὲ Χαρίδημος τίνος; Στρατίου. ὁ δὲ Στρατίος τίνος; Βουσέλου.* V Platonově rozmluvě Protagoru 347 *B καὶ ὁ Ἱππίας ...* ἔφη a pak *καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης, Ναί,* ἔφη, *ὦ Ἱππία, εἰσαῦθις γε*, poněvadž Hippias i Alkibiades byli již dříve připomenuti. Avšak v této příčině jest v řečtině veliká libovolnost a tohoto pravidla se často nedbá. Ostatně může ovšem býti zde, jako i v jiných případech, pochybnost, máme-li *ὁ* za člen čili za anaforické zájmeno pokládati.

* * *

*) Zájmena vlastní a patronymica vylučuji. Kdybych i tyto případy počítal, bylo by to velmi v neprospěch Delbrückova tvrzení.

**) *A* 383 se skutečně v podobném případě nalezá *τὰ δ' ἐπώχετο κῆλα θεοῖο*.

Digitized by Google

Delbrück na str. 503 jedná o otázce, je-li správné mínění, že adjektivné spojení anaforického zájmena s podstatným jmenem vzniklo tím způsobem, že podstatné jméno k zájmenu se přidružilo jako apposice. I míní, že ovšem tomu nasvědčuje to, že v staroindštině často mezi zájmeno a podstatné jméno jiná slova se vkládají, jako na př. S'B 14, 5, 4, 1 násl. v rozmluvě, kterou spolu mají Māitrēyī a Yājnavalkya, střídavě se vyskytuje: sā́ hōvāča māitrēyī, a pak sá hōvāča yājnavalkyaḥ. Z Homera uvádí (dle Monro² § 258) *Δ* 20 *ὣς ἔφατ', αἱ δ' ἐπέμυξαν Ἀθηναίη τε καὶ Ἥρη.* Takovéto příklady jsou u Homera hojné. Svrchu (na str. 111—113) v VI. sbírce uvedeno jich z prvních šesti kněh Iliady 32. — Delbrück pak podotýká: »Ich will gegen die Anschauung, dass in solchen Sätzen sich der ursprüngliche Typus zeige, gewiss nicht streiten. Nur wolle man bedenken, dass die Verbindung von Pronomen und Substantivum uralt ist und dass Sätze wie der eben angeführte homerische (t. j *Δ* 20) immer wieder neu entstehen konnten, weil ja der substantivische Gebrauch von *ὁ, ἡ, τό* dem Sprechenden noch geläufig war.« Jsem v této věci jiného mínění. Myslím totiž, že o nějakém *původním typu* ve vazbách jako *Δ* 20 naproti vazbě *Θ* 133 násl. *βροντήσας δὲ δεινὸν ἀφῆκ' ἀργῆτα κεραυνόν, κὰδ δὲ πρόσθ' ἵππων Διομήδεος ἶκε χαμᾶζε ... τὼ δ' ἵππω δείσαντε καταπτήτην ὑπ' ὄχεσφιν* nemůže býti mluveno, t j. z takových vazeb jako *Δ* 348 *ἡ δ'* (ta však) *ἀέκουσ' ἅμα τοῖσι γυνὴ κίεν* nevznikla historicky vazba *ἡ γυνή* = ta žena, nýbrž tato druhá vazba jest *neodvislá* od první.

Spojení přívlastkové zájmena ukazovacího s podstatným jmenem jest právě tak přirozené a staré, jako spojení každého *jména přídavného* se substantivem. Tak jako jest prastaré a, chceme-li říci, původní spojení *δῖος Ἀχιλλεύς* a všeliká jiná spojení přívlastková, jest i vazba *τὼ ἵππω* (ti oři) prastará, a nebylo zajisté ke vzniku této vazby nikterak potřebí vazby zprostředkující *τώ, ἵππω* (ti, totiž oři).

Tato otázka týká se ostatně nejen spojení anaforického zájmena přívlastkového s podstatným jmenem, nýbrž i spojení *členu* s podstatným jmenem. Zcela mylné by bylo mínění, že užívání členu *ὁ ἀνήρ* vzniklo historicky přímo z vazby appositivné *ὅ, ἀνήρ* (ten, totiž muž), nýbrž vazba členu *ὁ ἀνήρ* (der Mann) vznikly historicky zajisté z vazby *ὁ ἀνήρ* (*dér* Mann).

Že se mezi zájmeno a substantivum v staroindštině a rovněž tak v řečtině vkládají jiná slova, nerozhoduje v této otázce nic. Že v staroindštině se vyskytuje sá hōvāča māitrēyi, to jest jen příkladem vazby appositivné, jako jsou u Homera doklady této vazby ty příklady, které svrchu v VI. sbírce na str. 111—113 jsou uvedeny. Naproti tomu vkládání *částic δέ* a jiných u Homera mezi zájmeno a substantivum, jako v příkladě *Θ* 133 *τὼ δ' ἵππω*, neruší nikterak souvislosti *τὼ ἵππω* (ti oři), poněvadž částice *δέ* a jiné těsně se opírají o zájmeno *ὅ* a splývají s ním v celek. Ostatně byl slovosled v řečtině mnohem volnější. Dále sluší podotknouti, že v řečtině i v době pozdější, kdy užívání *členu* již mocně se rozšířilo, takové lehké částice jako *δέ, γέ, τέ*, stále vkládaly se mezi člen a substantivum a nebyly tomuto spojení na závadu.

* * *

Digitized by Google

Delbrück na str. 503: »Diesem Falle, dass das Pronomen ein vorher bereits erwähntes Wort bei dessen zweiter Erwähnung einführt, steht so zu sagen als anderer Endpunkt der Linie der Fall gegenüber, dass das Pronomen etwas nicht Erwähntes, wohl aber allgemein Bekanntes bezeichnet. Derartiges habe ich SF. 5, 210 aus dem Veda angeführt, z. B. tā vāṃ víśvasya gōpā euch beide berühmte Hüter des All RV. 8, 25, 1, und dasselbe führt Caland § 3 a aus dem Avesta an, z B. tā mainyū das bekannte Geisterpaar, die beiden Geister. Ob gerade diese Verwendung auch in den anderen Sprachen vorliegt, lasse ich dahingestellt, jedenfalls aber giebt es überall solche Fälle, welche zwischen den beiden genannten Endpolen in der Mitte liegen.«

V řečtině vyskytují se též takové příklady. Nejznámější jest *A* 11 *οὕνεκα τὸν Χρύσην ἠτίμησ' ἀρητῆρα* = toho Chrysa, t. j. známého Chrysa. V pověstech trojských bylo jméno *Chryses* hojně uváděno, poněvadž urážka, která jemu od Agamemnona byla učiněna, byla hlavním a rozhodujícím momentem v epických bájích o sporu Achillea a Agamemnona a o hněvu Achilleově. Myslím, že také podobným způsobem musí se vyložiti *μ* 125 *τῆς Σκύλλης*, i také *B* 595 *Θάμυριν τὸν Θρήικα* (ten známý Thrak), hymn. Apoll. 201 *αὐτὰρ ὁ Φοῖβος Ἀπόλλων*. Četnější toho doklady jsou v pozdějších památkách. Velmi důležitý příklad jest v Platonově Faidru 229 *B ἀπὸ τοῦ Πλίσσου λέγεται ὁ Βορέας τὴν Ὠρείθυιαν ἁρπάσαι*. Podobně, jak myslím, musí se vyložiti zlomek Telesillin u Hefaistiona 6: *ἁ δ'* (tak čtu, ne *ἃδ'*) *Ἄρτεμις, ὦ κόραι, φεύγουσα τὸν Ἀλφεόν*. Zde všechny členy poukazují k báji často vypravované a známé Xen. Anab. VI, 2, 2 *ἔνθα ὁ Ἡρακλῆς ἐπὶ τὸν Κέρβερον κύνα καταβῆναι* (Herakles z bájí vůbec, a z této báje všeobecně rozšířeně známý).

S cizími těmito doklady shodují se nesčíslné příklady v našich národních písních, a srovnáním domácích dokladů přispěje se zajisté nejlépe k tomu, abychom úplně porozuměli příkladům cizím. V našich národních písních nesčíslněkráte zájmenem *ten* poukazuje se k tomu, co není v písni samé dříve připomenuto, ale co jest ze života a z pověstí kolujících všeobecně známo.

Tato platnost úzce souvisí s tou, dle které zájmeno *ta* v anaforické platnosti poukazuje k tomu, co dříve bylo připomenuto a odtud *známo* jest. Je-li však něco známo z pověstí kolujících, z vypravování všeobecného, může právem také užito býti tohoto zájmena. Jestiť při tom, abych tak řekl, jednostejné, *odkud* tato známost pochází. Zmínka o předmětu nějakém obsažená v národní písni nemusí výlučně poukazovati k tomu, co v písni samé dříve řečeno, nýbrž může také se táhnouti k tomu, co jest živým zdrojem a základem písně národní, totiž k pověsti aneb k hovoru lidu.

Buďtež zde některé doklady uvedeny:

Z Erbenovy sbírky: str. 112 (č. 69) *ty* Zvikovské zahrady | pěkně se zelenají; str. 117 (č. 92) za *tím* naším háječkem | zraje pěkny žito; str. 118 (č. 96) v *tom* háječku při měsíčku zpíval tam slavíček; str. 119 (č. 101) za *tou* naší stodoličkou | za *tou* naší stodolou | plakala tam má panenka; 119 (č. 103) před *tím* naším okenečkem | stojí lípa zelená; 122 (č. 120) pod *ten* pražský most | teče vodička; 129 (č. 148) *ty* Kláštersky zvony; 140 (č. 198) na *tom* mostě | travička zelená, | na *tom* našem mostě | tráva roste; 167

Digitized by Google

(č. 301) *ten* Zbirovský zámek | dokola klenutý; 168 (č. 302) *ten* Krumlovskej zámek | na zelenejch lukách; 226 (č. 493) *ta* mlynářka zlá | hezkou dceru má; 230 (č. 508) *ten* nepřítel Turek se pozveduje; 242 (č. 568) *ta* Máře krejčojic | velká parádnice; 243 (č. 573) *ty* Cekovské krávy | mají málo trávy; 363 (č. 31) v *tom* klášteře | je tam pivovárek, | v *tom* klášteře je tam pivovar; 367 (č. 54) tak *ta* bába říkávala.

Z Bartošovy sbírky Národních písní moravských (1889): str. 8 *ty* Velické zvony pěkně vyzváňajú; str. 10 šla Kačenka na procházku | nade mlýnem na *tú* hrázku; str. 12 u *téj* svatéj Kateřiny | je tam klášter malovaný; str. 19 brodil Janko koně | v *téj* hlubokéj vodě; str. 20 plavil Janek koně | v *téj* Dunajskéj vodě; str. 32 na *tych* Raškových dolach | pěkny plamenek hora; str. 34 jede, jede vývoda | po *téj* lúce zelené; str. 40 v *tem* Trnavském poli; str. 94 dyž sem slúžíl na *téj* faře; str. 109 *ta* moravská brána,*) | pěkná, malovaná; str. 175 *ty* hodiny Nitranské, | šak sú ony cigánské; str. 217 za horama za lese | v *tem* Líšenským hájko; str. 352 *ti* Petrovčí úřadkové | tvrdého srdečka. str. 353 *ti* Tvrdonščí úřadové | na vojnu verbují; str. 353 *ten* Sebranský kostelíček, | kolem něho černý les; str. 359 v *tem* Lišenským kanceláři | verbujó tam dva hosaři.

Ve všech těchto příkladech, vzatých ze sbírky Erbenovy a Bartošovy, v textu písní samých nic nepředchází, k čemu by se zájmeno *ten* vztahovalo; téměř ve všech těch příkladech jest to *začátek* písně, jenž tu uveden.

Některé písně mají tu podobu, jakoby byly přímo ze života vzaty; písně ty, jež zde míním, uvádějí nás takřka in medias res; a tu ovšem, poněvadž taková píseň jest takřka jen *pokračováním* toho, co v životě samém se děje, může v zájmeně *ten* shledávati se vztah ku předcházejícímu; nepředchází to sice v textu písně samé, ale předchází to v řeči lidské, kterou si v mysli představiti můžeme. Srv. na př. v Bartošově sbírce str. 359 já na *tú* vojnu nepůjdu, | německy neumím. Jest to, jakoby mladík, který má býti odveden, *odpovídal* na vyzvání. V Erbenově sbírce str. 426 *ti* sedláci ubozí, | což oni se navozí | kamene | křemene: | bodejž pány čert veme! | *Ten* purkrabí parukář, | sám největší pletichář, | bije nás | jako ras. To zní tak, jako by to byly stesky zase jednou, ale ne ponejprv, nýbrž po kolikáté vyslovené.

Takové doklady, jež se v našich národních písních nalezají, jsou dle mého mínění vhodnou pomůckou k vysvětlení toho, že zájmeno *ten* ku předmětu známému ze života skutečného se vztahuje; neboť v příkladech uvedených téměř vidíme, jak se před našima očima tento význam tvoří a vyvíjí.

V řečtině později vedle zájmena ὅ v témž smyslu, t. j. o něčem, co ze života jest vůbec známo, užíváno zájmena důraznějšího οὗτος, a sice i o tom, co chvalně známo, i o tom, co zlopověstno jest. Platon Hipp. větší 282 B *Γοργίας τε γὰρ οὗτος ὁ Λεοντῖνος σοφιστὴς δεῦρο ἀφίκετο*, 282 C *εἰ δὲ βούλει, ὁ ἡμέτερος ἑταῖρος Πρόδικος οὗτος*, Menon. 76 A *οἷον ταῦτα τὰ ἐν ταῖς γεωμετρίαις* (= ty známé věci), 80 A *καὶ δοκεῖς μοι παντελῶς, εἰ δεῖ τι καὶ σκῶψαι,*

*) V Hradecku a Berounsku: Ta Strahovská brána pěkně malována; srv. Erbenovu sbírku str. 444.

Digitized by Google

ὁμοιότατος εἶναι τό τε εἶδος· καὶ τἆλλα ταύτῃ τῇ πλατείᾳ νάρκῃ τῇ θαλαττίᾳ. Faidon 69 C *καὶ κινδυνεύουσι καὶ οἱ τὰς τελετὰς ἡμῖν οὗτοι καταστήσαντες οὐ φαῦλοί τινες εἶναι,* Nomoi III, 677 A *νοήσωμεν μίαν τῶν πολλῶν ταύτην τὴν τῷ κατακλυσμῷ ποτὲ γενομένην,* Xen. Anab. I, 5, 8 *ἔχοντες τούτους τε τοὺς πολιτελεῖς χιτῶνα, καὶ τὰς ποικίλας ἀναξυρίδας,* Hell. VII, 3, 8 *ἱερὰ μεστὰ καὶ χρυσῶν τούτων καὶ ἀργυρῶν ἀναθημάτων.* — S opovržením *οὗτος* položeno na př. u Platona Kriton 45 A *ἔπειτα οὐχ ὁρᾷς τούτους τοὺς συκοφάντας ὡς εὐτελεῖς.* Symp. 181 E *χρὴν δὲ καὶ τούτους τοὺς πανδήμους ἐραστὰς προσαναγκάζειν τὸ τοιοῦτον.* Srovn. Aristof. Žáby 428 násl. *καὶ Καλλίαν γέ φασι τοῦτον τὸν Ἱπποβίου κύσθῳ λεοντῆν ναυμαχεῖν ἐνημμένον.* Scholiasta zde podotýká velmi dobře *ὃν πάντες ἴσασιν δηλονότι.*

* * *

Zbytky užívání zájmena ukazovacího ta v řečtině po době Homerově.

Co se básní Hesiodových týká, uvedeny jsou svrchu (na str. 114 násl.) všechny doklady ze tří básní pod jmenem Hesiodovým zachovaných mimo zlomky. Z těchto sbírek jest patrno, že celkem básně Hesiodovy v této příčině básním Homerským se podobají. Kühner, Ausführl. Gramm. d. griech. Spr.[2] II, str. 505 uvádí jenom velmi skrovný počet dokladů demonstrativného užívání zájmena *ta* a praví pak: »Aber auffallend ist es, dass das Pronomen *nirgends* (?) als eigentlicher Artikel erscheint«. Výrok tento jest patrně jen *z nedopatření* položen; neboť sbírka naše svrchu (na str. 116) podaná uvádí 68 dokladů. Není také ani a priori možno, u Homera užívání členu uznávati (a Kühner uznává toto užívání na str. 503 násl. v případech dosti hojných) a u Hesioda toto užívání popírati. O mluvě Homerově praví Kühner na str. 102 zcela správně: »Obwol nun das Pronomen *ὁ, ἡ, τό* bei Homer in der Regel demonstrative Bedeutung hat, und daher an unzähligen Stellen Substantive ohne Artikel auftreten, wo ihn die attische Prosa setzen würde... so finden sich doch schon bei demselben mehrere deutliche Spuren nicht bloss einer Annäherung dieses Pronomens an den attischen Gebrauch des Artikels, sondern auch einer völligen Übereinstimmung mit demselben, indem seine demonstrative Kraft so abgeschwächt erscheint, dass es gleichsam nur die Bedeutung einer *grammatischen Form* hat, deren sich der Redende bedient, um einen substantivischen Begriff zu individualisiren. d. h. ihn aus seiner Allgemeinheit herauszuheben und als einen *bestimmten* zu bezeichnen.«

Správně tvrdí Kühner, že pozdější básníci epičtí celkem následovali Homera, což i pozdější básníci jako Apollonios Rhodský činili. Užívání členu jeví se u nich poměrně zřídka.

Také u básníků lyrických a tragických jeví se velmi často, že mnohá podstatná jména, která v prose se členem se spojují, položena jsou bez členu V této *negativné* stránce lyrické a tragické básnictví často se starým básnictvím epickým se shoduje.

Vznešený sloh básnický nelibuje si v tom přesném určování logickém, které ve střízlivé a důkladné prose se jeví; již ta rozvláčnost, která ze snahy

Digitized by Google

po zevrubnosti prosaické vyplývá, odporuje básnickému způsobu. Naproti tomu v komickém básnictví, které mnohem bližší jest mluvě obecné a prose, užívání členu jest mnohem hojnější a celkem totéž, jako v prose.

Ovšem s druhé strany nejeví se u lyrických a tragických básníků ὅ, ἥ, τό tak často v platnosti zájmena ukazovacího, jako u Homera a Hesioda. Zájmena důraznější ὅδε, οὗτος, která již u Homera a Hesioda se vyskytují, nabyla později ještě většího rozšíření a větší obliby; ale předce jest u básníků lyrických a tragických počet těch příkladů, v nichž ὅ, ἥ, τό jako zájmeno ukazovací se jeví, hojnější než v prose.

Příklady z lyrického básnictví:*) Tyrt. 10, 7 *ἐχθρὸς μὲν γὰρ τοῖσι μετέσσεται, οὓς κεν ἵκηται*, tamt. 26 *αἰσχρὰ τά γ' ὀφθαλμοῖς καὶ νεμεσητὸν ἰδεῖν*, Mimn. 2, 3 *τοῖς ἥκελοι . . . ἄνθεσιν ἥβης τερπόμεθα;* 14, 5 *τοῦ μὲν ἄρ' οὔποτε πάμπαν ἐμέμψατο Παλλὰς Ἀθήνη δριμὺ μένος κραδίης*, Solon 5, 3 násl. *οἳ δ' εἶχον δύναμιν . . ., καὶ τοῖς ἐφρασάμην μηδὲν ἀεικὲς ἔχειν;* 13, 58 *καὶ τοῖς οὐδὲν ἔπεστι τέλος;* 37, 5 *τῶν οὕνεκ'*, Xenofanes 1, 23 *τοῖς οὐδὲν χρηστὸν ἔνεστιν*, 2, 20 *σμικρὸν δ' ἄν τι πόλει χάρμα γένοιτ' ἐπὶ τῷ, εἴ τις ἀεθλεύων νικῷ;* Theognis verš 33 *μετὰ τοῖσιν πῖνε καὶ ἔσθιε, καὶ μετὰ τοῖσιν ἵζε καί ἄνδανε τοῖς, ὧν μεγάλη δύναμις*, 104 *οὐδέ κεν ἐσθλὸν ἔχων τοῦ μεταδοῦν ἐθέλοι*, 349 *τῶν εἴη μέλαν αἷμα πιεῖν*, 398 *χρὴ τά τε καὶ τὰ φέρειν*, 723 *ὅταν δέ κε τῶν ἀφίκηται ὥρη*, 883 *τοῦ πίνων ἀπὸ μὲν χαλεπὰς σκεδάσεις μελεδώνας*, 1096 *τῶν μοι πρόσθε χάριν τίθεσο*, 1240 *τῶν δὲ σὺ μὴ ξυνίει;* Archilochos 74, 5 *ἐκ δὲ τοῦ καὶ πιστὰ πάντα κἀπίελπτα γίγνεται;* Erinna 5 *εἶπατε καὶ τόˑ χὤτι* (nebo snad spíše *εἶπατε καὶ τό, ὅττι* atd.); Alkaios 15, 7 *τῶν οὐκ ἔστι λάθεσθ'*; Stesichoros 42 *τᾷ δὲ δράκων ἐδόκησε μολεῖν . . . ἐκ δ' ἄρα τοῦ βασιλεὺς Πλεισθενίδας ἐφάνη;* Simonides Kejský 40 *τοῦ καί ἀπειρέσιοι πωτῶντ' ὄρνιθες ὑπὲρ κεφαλᾶς* (ač nebylo-li *τοῦ* v kontextu zde vztažným zájmenem), 135, 4 *τῶν ἵππους δικάτην Παλλάδι τάσδ' ἔθεσαν*, 150, 9 *τῶν ἐχορήγησεν κύκλον;* Pindaros Olymp. 1, 25 *τοῦ* (ač není-li to spíše vztažné zájmeno) *μεγασθενὴς ἐράσσατο Γαιάοχος*, tamt. 2, 53 *ὁ μὲν πλοῦτος ἀρεταῖς διδαιδαλμένος φέρει τῶν τε καὶ τῶν καιρόν*, tamt. 78 *Πηλεύς τε καὶ Κάδμος ἐν τοῖσιν ἀλέγονται*, tamt. 3, 36 *τοῖς γὰρ ἐπέτραπεν*, tamt. 6, 17 *τὸ καὶ ἀνδρὶ κώμου δεσπότᾳ πάρεστι Συρακουσίῳ;* Pyth. 4, 41 *τῶν δ' ἐλάθοντο φρένες*, tamt. 5, 55 *ὁ Βάττου δ' ἕπεται παλαιὸς ὄλβος ἔμπαν τὰ καὶ τὰ νέμων*, tamt. 7, 18 násl. *φαντί γε μὰν οὕτω κεν ἀνδρὶ παρμονίμαν θάλλοισαν εὐδαιμονίαν τὰ καὶ τὰ φέρεσθαι*, Nem. 1, 30 *σέο δ' ἀμφὶ τρόπῳ τῶν τε καὶ τῶν χρήσιες*, tamt. 7, 54 násl. *φυᾷ δ' ἕκαστος διαφέρομεν βιοτὰν λαχόντες, ὁ μὲν τά, τὰ δ' ἄλλοι;* Isthm. 5, 52 *Ζεὺς τά τε καὶ τὰ νέμει.*

Příklady z tragického básnictví: Sept. 197 *ἀνὴρ γυνή τε χὤτι τῶν μεταίχμιον*, 385 *ὑπ' ἀσπίδος δὲ τῷ χαλκήλατοι ἀλάζονσι κώδωνες φόβον*, 509 *ἐχθρὸς γὰρ ἀνὴρ ἀνδρὶ τῷ ξυστήσεται*, 912 *σιδαρόπλακτοι δὲ τοὺς μένουσι*, 1064 *τίς ἂν οὖν τὰ*

*) Podotýkám, že zde, a rovněž tak ve sbírce z tragického básnictví, neuvádím takových dokladů, které se také v prose attické vyskytují v hojnějším počtu, jako *ὁ μέν, ὁ δέ* (má se vlastně psáti *ὅ μέν, ὅ δέ*) na př. u Kallina zlom.: 1, 16 *ἀλλ' ὁ μὲν οὐκ ἔμπας δήμῳ φίλος . . . τὸν δ' ὀλίγος στενάχει καὶ μέγας.* Uvádím tedy zde pouze doklady, které se v attické prose nevyskytují, aneb jen zřídka.

Digitized by Google

πίθοιτο; Agam. 1478 *ἐκ τοῦ γὰρ ἔρως ... τρέφεται*, Eum. 2 *ἐκ δὲ τῆς Θέμιν*, 137 *αἱματηρὸν πνεῖμ' ἐπουρίσασα τῷ*, 174 *καὶ τὸν οὐκ ἐκλύσεται*, 338 *τοῖς ὁμαρτεῖν*, 784 a 815 *ἐκ δὲ τοῦ*, Hiket. 358 *τῶν γὰρ οὐ δεῖται πόλις*, 439 *ἢ τοῖσιν ἢ τοῖς πόλεμον αἴρεσθαι μέγαν πᾶσ' ἐστ' ἀνάγκη*, 970 *τοῦ γὰρ προτέρα μῆτις*, 1047 *τὸ γένοιτ' ἄν*, Prom. 237 *τῷ τοι τοιαῖσδε πημοναῖσι κάμπτομαι*. Tyto příklady uvádí Dindorf v lexicon Aeschyleum jako doklady zájmenného užívání, a kromě nich ještě Prom. 234, Eum. 693, Ag. 7. Dále vyskytuje se u Aischyla dvakrát *ἥ* ve významu ukazovacího zájmena, a sice Sept. 17 *ἥ γὰρ νέους ἔρποντας ... ἐθρέψατο* a Eum. 7 *δίδωσι δ' ἥ γενέθλιον δόσιν Φοίβῳ*, Na obou těchto místech jest *ἥ* psáno s přízvukem, a to patrně, jak Dindorf podotýká, dle pravidla od starých grammatiků stanoveného. — Dindorf neuvádí dále na tomto místě Agam. 1204 *πρὸ τοῦ μὲν αἰδὼς ἦν ἐμοὶ λέγειν τάδε* a Eum. 462 *τὸν πρὸ τοῦ φεύγων χρόνον*, a pak ty četné příklady, v nichž *ὃ μέν, ὃ δέ*, anebo pouhé *ὃ δέ*, nebo pouhé *ὃ μέν* v demonstrativné platnosti se vyskytuje. Dindorf píše ovšem dle starého zvyku *ὁ μέν, ὁ δέ* a užívá všude mylné stilisace, na př. »*articulus* praepositivus pronominis demonstrativi significationem habens«, kdežto měl říci, že v těchto případech *ὅ* není ještě členem, nýbrž vyskytuje se v starém významu zájmenném.

U Sofoklea vyskytují se *kromě* těch příkladů zájmenného užívání, které také v prose se objevují,*) tyto: El. 45 *παρ' ἀνδρὸς Φανοτέως ἦκον· ὃ γὰρ μέγιστος αὐτοῖς τυγχάνει δορυξένων*. Oid. Tyr. 1082 *τῆς γὰρ πέφυκα μητρός*, Oid. Tyr. 1102 *τῷ γὰρ πλάκες ἀγρόνομοι πᾶσαι φίλαι*, Oid. Tyr. 200 *τόν, ὦ τᾶν πυρφόρων ἀστραπῶν κράτη νέμων, φθίσον*, Oid. Kol. 1699 *ὁπότε γε καὶ τὸν ἐν χεροῖν κατεῖχον*, tamt. 1575 *τὸν κατεύχομαι ἐν καθαρῷ βῆναι* (ač není-li *τόν* zde vztažným zájmenem), Fil. 154 *τὸ γάρ μοι μαθεῖν οὐκ ἀποκαίριον*, Oid. Kol. 742 *ἐκ δὲ τῶν μάλιστ' ἐγώ*, Fil. 142 *τό μοι ἔννεπε τί σοι χρεὼν ὑπουργεῖν***), Oid. Tyr. 510 *τῷ ἀπ' ἐμᾶς φρενὸς οὔποτ' ὀφλήσει κακίαν*, Oid. Kol. 161 *τῷ****), *ξένε πάμμορ', εὖ φυλάξαι*, tamt. 1712 *τῷ μὴ γᾶς ἐπὶ ξένας θανεῖν ἔχρῃζες*.†)

U Sofoklea vyskytují se také příklady podobné těm homerským příkladům, jež svrchu (str. 111 násl.) uvedeny jsou, a sice Fil. 371 *ὃ δ' εἶπ' Ὀδυσσεύς*, Aias 780 *ὃ δ' εὐθὺς ἐξ ἕδρας πέμπει με σοὶ φέροντα τάσδ' ἐπιστολὰς Τεύκρος*, Oid. Tyr. 1171 *ἦ δ' ἔσω κάλλιστ' ἂν εἴποι σὴ γυνή*.

Velmi zřídka jeví se u Euripida doklady zájmenné platnosti, vyjímaje ovšem ty četné příklady *ὃ μέν — ὃ δέ*, aneb také pouhé *ὃ δέ*, nebo i pouhé

*) K těm počítám také takové, jako El. 736 *ὃ δ' ὡς ὁρᾷ μόνον νιν ἐλλελειμμένον*.

**) Slova ta vykládají se dvojím způsobem, a sice buďto *τό* ve významu příčinném se béře = *proto*, nebo co akkusativ předmětu, závislý na *ἔννεπε*. První výklad zdánlivě se více zamlouvá. Ale zcela mylná jest zajisté poznámka Dindorfova: »*τό*] *Quamobrem*, quod plerumque dativo *τῷ* dicitur, cui *τό* praetulit Sophocles metri causa, ut Homerus Il. 16, 404 *τό μιν οὔποτε ἔλπετο θυμῷ τεθνάμεν*, qui alibi non raro *τῷ* dixit.« Takovéto vysvětlování »metri causa« jest i zde, jako obyčejně, mylné.

***) Rukopisné podání jest *τῶν, ξένε πάμμορ', εὖ φύλαξαι, μετάσταθ', ἀπόβαθι*. Při tom se musí *εὖ φύλαξαι* za parenthesi pokládati, tak že *τῶν* visí na *μετάσταθι, ἀπόβαθι*. Já schvaluji konjekturu Brunckovu *τῷ*.

†) Místo toto jest v příčině kritické velmi nesnadné. Já pokládám emendaci Hermannovu za pravděpodobnou.

Digitized by Google

ὅ μέν, jež se i v prose nalezají. Řídké případy jsou Hiket. 207 *πρὸς δὲ τοῖσι*, Herakl. 291 *ἐπὶ τοῖσι δὲ δὴ μᾶλλον*, Alk. 264 *οἰκτρὰν φίλοισιν, ἐκ δὲ τῶν μάλιστ' ἐμοί.*

U *Herodota* jeví se doklady zájmenného užívání mnohem častěji než v básnictví pohomerském. Mluva Herodotova také v této příčině, jako v mnohých jiných, podobá se mluvě homerské. Tak na př. nalezá se u Herodota i vazba *εἰ ἐθέλοι κατεσπουδάσθαι αἰεί* (t. člověk), *λάθοι ἂν ἤτοι μανεὶς ἢ ὅ γε ἀπόπληκτος γενόμενος*, což jest známá vazba homerská; srv. *β* 326 *ἤ τινας ἐκ Πύλου ἄξει ἀμύντορας ἠμαθοέντος, ἢ ὅγε καὶ Σπάρτηθεν.* Také se u Herodota často vyskytuje starobylá vazba homerská, o které svrchu jednáno, dle které i při totožnosti podmětu v druhé větě *ὁ δέ* se klade.*) Na př. I, 17 *ὡς δὲ ἐς τὴν Μιλησίην ἀπίκοιτο, οἰκήματα μὲν τὰ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν οὔτε κατέβαλλε οὔτε ἐνεπίμπρη ... ὃ δὲ τά τε δένδρεα καὶ τὸν καρπὸν τὸν ἐν τῇ γῇ ὅκως διαφθείρειε, ἀπαλλάσσετο ὀπίσω.* I, 48 *τῶν μὲν δὴ οὐδὲν προσίετό μιν. ὃ δὲ ὡς τὸ ἐκ Δελφῶν ἴκουσε, αὐτίκα προσεύχετο;* I, 66 *ταῦτα ὡς ἀπενειχθέντα ἤκουσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι, Ἀρκάδων μὲν τῶν ἄλλων ἀπείχοντο, οἳ δὲ πέδας φερόμενοι ἐπὶ Τεγεήτας ἐστρατεύοντο;* I, 107 *μετὰ δὲ τὴν Μανδάνην ... Μήδων μὲν τῶν ἑωυτοῦ ἀξίων οὐδενὶ διδοῖ γυναῖκα ... ὃ δὲ Πέρση διδοῖ, τῷ οὔνομα ἦν Καμβύσης;* I, 171 *τὸ γὰρ παλαιὸν ἐόντες Μίνω τε κατήκοοι καὶ καλεόμενοι Λέλεγες εἶχον τὰς νήσους, φόρον μὲν οὐδένα ὑποτελέοντες ... οἳ δὲ, ὅκως Μίνως δέοιτο, ἐπλήρουν οἱ τὰς νέας.* A podobně I, 123, 163, 196; II, 131; VII, 6, 13, 125, 156, 159 a velmi často jinde. Jest to zcela táž vazba, jako u zájmena osobného, na př. Her. VII, 10, § 8 *εἰ δὲ ταῦτα μὲν ὑποδύνειν οὐκ ἐθελήσεις, σὺ δὲ πάντως στράτευμα ἀνάξεις ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα.*

Dále vyskytuje se u Herodota často zájmeno ὅ po spojce *καί*, a sice nejen *καὶ τόν* (což i v attické prose se nalezá), nýbrž také v jiných pádech. Srv. I, 24 *καὶ τοῖσι ἐσελθεῖν γὰρ ἡδονήν*, tamtéž *καὶ τοὺς ἐκπλαγέντας οὐκ ἔχειν ἔτι ἐλεγχομένους ἀρνέεσθαι;* I, 86 *καὶ τοὺς προσελθόντας ἐπειρωτᾶν;* II, 162 *καὶ τῷ οὔ κως ἀεκούσιον ἐγίνετο τὸ ποιεύμενον, ὡς διεδείκνυε;* IV, 5 *καὶ τῶν ἰδόντα πρῶτον τὸν πρεσβύτατον ἄσσον ἰέναι;* IV, 9 *καὶ τὸν κομισάμενον ἐθέλειν ἀπαλλάσσεσθαι;* V, 92 *καὶ τὸν φρασθέντα τοῦτο οἰκτός τις ἴσχει ἀποκτεῖναι.* A tak často jinde.

Dále *ὃ γάρ*. Her. I, 172 *τοῖσι γὰρ κάλλιστόν ἐστι;* II, 124 *τῆς γὰρ μήκος μέν εἰσι πέντε σταδιοι;* II, 148 *τοῦ γὰρ δυώδεκα μέν εἰσι αὐλαὶ κατάστεγοι*, a jinde.

Dále před vztažnou větou, jako III, 131 *καὶ ἔχων οὐδὲν τῶν ὅσα περὶ τὴν τέχνην ἐστὶ ἐργαλήϊα;* III, 133 *διήσεσθαι δὲ οὐδενὸς τῶν ὅσα ἐς αἰσχύνην ἐστὶ φέροντα;* VIII, 133 *τῶν οἷά τε ἦν σφι ἀποπειρήσασθαι.*

---

*) Abicht o té vazbě praví k Her. VII, 6: »Treten zwei Handlungen *desselben Subjects* in Gegensatz, so denkt sich der Grieche, dass auch das handelnde Subject mit sich in Gegensatz trete, und gebraucht daher *ὁ δέ*, obwol dasselbe Subject bleibt.« Výklad tento jest jen zdánlivě správný, totiž se stanoviska logiky. Ale nelze nikterak na to pomýšleti, že Řekové za doby Herodotovy touto úvahou byli vedeni, nýbrž krajané Herodotovi užívali starobylé této vazby neznajíce jejího původu. A původ ten musí se, jak svrchu vyloženo, vysvětliti se stanoviska *historického*, ne se stanoviska logiky.

Digitized by Google

Dále rozličné předložkové výrazy, a sice nejčastěji *πρὸ τοῦ*, jako I, 103, 122; III, 62, 99; V, 55, 75, 83. — *Ἐκ τοῦ* = od té doby VI, 84*) *ἐκ τε τοῦ... ἐπεὰν ζωρότερον βούλωνται πιεῖν, Ἐπισκύθισον λέγουσι.* I, 51 *καὶ τάδε ἄλλα ἅμα τοῖσι.* V, 97 *ταῦτά τε δὴ ἔλεγε καὶ πρὸς τοῖσι τάδε.*

I v *attické prose* jeví se zbytky starého zájmenného užívání, a sice v následujících případech *velmi často*:

a) *ὃ μέν — ὃ δέ, οἳ μὲν — οἳ δέ* atd. Příklady nesčíslné vyskytují se u každého autora všude.

Místo *ὃ δέ* následuje v druhé části často jiná protiva, jako na př. Xen. Anab. 7, 2, 14 *ὃ δὲ ἀκούσας ταῦτα τοὺς μὲν προπέμπεται, αὐτὸς δὲ εἶπεν ὅτι θῦσαί τι βούλοιτο.* Dem. 2, 3 *ὃ μὲν γὰρ ὅσῳ πλείονα ὑπὲρ τὴν ἀξίαν πεποίηκε τὴν αὑτοῦ, τοσούτῳ θαυμαστότερος παρὰ πᾶσι νομίζεται· ὑμεῖς δ' ὅσῳ χεῖρον ἢ προσῆκε κέχρησθε τοῖς πράγμασι, τοσούτῳ πλείονα αἰσχύνην ὠφλήκατε.*

Podobné příklady jsou u Aischyla Hiket. 1055 *τὸ μὲν ἂν βέλτιστον εἴη, σὺ δὲ θέλγοις ἄν ἄθελκτον*, Agam. 1630 *ὃ μὲν γὰρ ἦγε πάντ' ἀπὸ ῥᾳθυμίας χαρᾷ, σὺ δ' ἐξορίας νηπίοις ἐλάγμασιν ἄξῃ*, Sept. 511 *ὃ μὲν γὰρ πύρπτουν Τυφῶν' ἔχει, Ὑπερβίῳ δὲ Ζεὺς πατὴρ ἐπ' ἀσπίδος σταδαῖος ἵστατι.*

Nebo u Sofoklea Oid. Kol. 345 *ἡ μὲν γερονταγωγεῖ ... σὺ δὲ ἑξίκου*, Oid. Tyr. 1135 *ὃ μὲν διπλοῖσι ποιμνίοις, ἐγὼ δ' ἑνί*, El. 999 *δαίμων δὲ τοῖς μὲν εὐτυχής ... ἡμῖν δ' ἀπορρεῖ.* — Opačné příklady jsou Aisch. Agam. 1250 *σὺ μὲν κατεύχει, τοῖς δ' ἀποκτείνειν μέλει*, Eum. 603 *σὺ μὲν ζῆς, ἡ δ' ἐλευθέρα πόνου.*

b) Také *ὃ δέ* bez předcházejícího *μέν* se často vyskytuje, na př. Plat. Faidr. 228 *B ὃ δὲ ἐπείθετο προθύμως. τῷ δὲ οὐδὲ ταῦτα ἦν ἱκανά*, Xen. Anab. V, 7, 16 *οἳ δέ τινες καὶ εἰς Κερασοῦντα αὐτῶν ἀποχωροῦσι.* Plat. Prot. 315 C *ἐφαίνοντο δὲ περὶ φύσεώς τε καὶ τῶν μετεώρων ἀστρονομικὰ ἅττα διερωτᾶν τὸν Ἱππίαν, ὃ δ' ἐν θρόνῳ καθήμενος ἑκάστοις αὐτῶν διέκρινε.*

c) K vazbám často v attické prose se vyskytujícím můžeme také počítati užívání zájmena *ta* před vztažnou větou, počínající zájmenem vztažným *ὅς* nebo slovy vztažnými *οἷος, ὅσος*. Kühner Ausf. Gramm.[2] II, 507 uvádí z Platonových rozmluv 8 dokladů, na př. Prot. 320 D *ἐκ γῆς καὶ πυρὸς μίξαντες καὶ τῶν, ὅσα πυρὶ καὶ γῇ κεράννυται*, Faidr. 247 E *τὴν ἐν τῷ ὅ ἐστιν ὄν ὄντως ἐπιστήμην.* Avšak počet těchto dokladů u Platona se nalezajících jest mnohem větší; vůbec pak se tato vazba u žádného attického spisovatele nevyskytuje tak často, jako u Platona. K příkladům, které Kühner uvádí, přidej na př. ještě Fileb. 37 B *καὶ τό γε ὦ τὸ ἡδόμενον ἥδεται;* Polit. IV, 442 C *τῷ σμικρῷ μέρει, τῷ ὃ ἦρχέ τ' ἐν αὐτῷ.*

U jiných attických spisovatelů vyskytuje se vazba ta řídčeji. Kühner uvádí Lys. 23, 8 *τόν τε Εὐθύκριτον καὶ τόν, ὃς ἔφη δεσπότης τούτου εἶναι*, Dem. 22, 64 *καὶ μισεῖν τούς, οἱόσπερ οὗτος*, 18, 146 *τοὺς ὁποιουσδήποθ' ὑμεῖς ἐξεπέμπετε στρατηγούς.*

---

*) Ale tamtéž dvakrát *ἐκ τούτου* znamená *příčinu Σκύθῃσι δὲ ὁμιλήσαντά μιν ἀκρητοπότην γενέσθαι καὶ ἐκ τούτου μανῆναι*, a dále *ἐκ τούτου δὲ μανῆναί μιν νομίζουσι Σπαρτιῆται.*

Digitized by Google

Naproti tomu jsou případy řídčeji se vyskytující

a) *καὶ τὸν* nebo *καὶ τήν*. Plat. Symp. 174 A *καὶ τὸν εἰπεῖν*, Xen. Kyr. I 3, 9 *καὶ τὸν κελεῦσαι δοῦναι*.*)

b) *τὸν καὶ τόν, τὸ καὶ τό, τὰ καὶ τά*. Plat. Nom. 784 C *ὁμόσαντες ἢ μὴν ἀδυνατεῖν τὸν καὶ τὸν βελτίω ποιεῖν*, Lysias 19, 59 *καί μοι κάλει τὸν καὶ τόν*, Dem. 9, 68 *ἔδει γὰρ τὸ καὶ τὸ ποιῆσαι καὶ τὸ μὴ ποιῆσαι*, 21, 141 *τί δὴ τὰ καὶ τὰ πεπονθὼς ὁ δεῖνα οὐκ ἐλάμβανε δίκην παρ' ἐμοῦ;* Řídčeji ve spojení adjektivném, jako u Platona Nom. 721 B *ζημιοῦσθαι χρήμασί τε καὶ ἀτιμίᾳ, χρήμασι μὲν τόσοις, τῇ καὶ τῇ δὲ ἀτιμίᾳ*.

c) *τὸ δέ* ve smyslu opravovacím. Vazba ta vyložena svrchu na str. 90 násl.

d) *τῷ*, kteréž u Homera často se vyskytuje ve významu »proto«, nalezá se v prose attické jen u Platona, a sice pouze na dvou místech: Soph. 230 B *τῷ τοι ταύτης τῆς δόξης ἐπὶ ἐμβολὴν ἄλλῳ τρόπῳ στέλλονται*,**) Theait. 179 D *τῷ τοι, ὦ φίλε Θεόδωρε, μᾶλλον σκεπτέον καὶ ἐξ ἀρχῆς, ὥσπερ αὐτοὶ ὑποτείνονται*.

e) Zdali se *τό γε* v attické prose vyskytuje, jest velmi pochybno. U Platona Polit. 291 A musí se (ačkoli všechny rukopisy kromě dvou *τό γε* mají) čísti *ἀλλὰ μὲν τόδε εὖ οἶδα, ὅτι* ... A také Politik. 305 C musí se (zde dle nejlepších rukopisů) čísti *τόδε* (ne *τό γε*) *δὴ κατανοητέον ἰδόντι ξυναπάσας τὰς εἰρημένας ἐπιστήμας*.

Ὁ γάρ, kteréž spojení se u tragických básníkův a také u Herodota vyskytuje, v attické prose snad se nenalezá.

f) Konečně vyskytují se leckteré předložkové výrazy, v nichž *ὅ* má význam demonstrativný. Nejčastěji nalezá se u attických prosaiků *πρὸ τοῦ* *před tím* (vordem), kteréž ovšem také u Herodota a tragických básníků shledáváme. Thuk. I, 103 *ἦν δέ τι καὶ χρηστήριον τοῖς Λακεδαιμονίοις Πυθικὸν πρὸ τοῦ τὸν ἱκέτην τοῦ Διὸς ἀφιέναι;* I, 118 Lakedaimonští *ἡσύχαζον τὸ πλέον τοῦ χρόνου, ὄντες καὶ πρὸ τοῦ μὴ ταχεῖς ἰέναι ἐς τοὺς πολέμους*. Plat. Symp. 173 A *ἀφ' οὗ δ' ἐγὼ Σωκράτει συνδιατρίβω, οὐδέπω τρία ἔτη ἐστιν· πρὸ τοῦ δέ* atd.

Obyčejně vyskytuje se toto *πρὸ τοῦ* o době, která předchází před určitou dobou připomenutou; v té příčině *πρὸ τοῦ* = *πρὸ τούτου*. Někdy však znamená *πρὸ τοῦ* minulost naproti přítomné době, tedy = *πρὸ τοῦδε*.

Jiné spojení předložkové jest *ἐν τοῖς*. Plat. Euthyd. 303 C *πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα οἱ λόγοι ὑμῶν καλὰ ἔχουσιν, ἐν δὲ τοῖς καὶ τοῦτο μεγαλοπρεπέστατον*. Musíme zde *ἐν τοῖς* za střední rod pokládati.

Při tom naskytuje se otázka, jak se *ἐν τοῖς*, kterýžto výraz se ve spojení se superlativem vyskytuje a za stupňovací formuli pokládá, vyložiti má. Nechci zde obšírněji o této dosti nesnadné otázce jednati, což při jiné příležitosti učiním, nýbrž podám jen výsledky, kterých jsem došel.

---

*) Avšak v nominativě jest *καὶ ὅς, ἥ δ' ὅς* jiné zájmeno ukazovací, ne *ta*.

**) Myslím, že Stallbaum zde právem hájí čtení rukopisným podáním nejlépe zaručené *τῷ τοι* atd. naproti čtení *καὶ γάρ τοι*, které se v starých vydáních vyskytuje. Postup argumentace vyžaduje *τῷ τοι* = proto.

Digitized by Google

Dobře rozeznává Kühner místo svrchu uvedené Plat. Euthyd. 303 C od těch míst, na nichž *ἐν τοῖς* jest v užším spojení se superlativem.

Avšak tato místa se často bez náležitého rozeznávání směšují, ačkoli sluší dvě skupiny rozlišovati.

a) Některé příklady jsou elliptické a musí se z kontextu patřičné doplnění státi. Sem patří Plat. Symp. 173 B *Σωκράτους ἐραστὴς ὢν ἐν τοῖς μάλιστα τῶν τότε.* Zde plný výraz by byl *ἐν τοῖς μάλιστα ἐραστοῖς οὖσι τῶν τότε ἐραστῶν ὄντων.* To není žádné *stupňování* superlativu, nýbrž jest to perifrase superlativu podobná, jaké se v latině často vyskytují. Cic. Fam. V, 2, 6 *tam* sum amicus reipublicae, *quam qui maxime.* Sull. 31, 87 *tam* sum mitis, *quam qui lenissimus.* Fam. XIII, 3 *tam gratum* id mihi erit, *quam quod gratissimum.* Phil. V, 16, 45 Caesar sit pro praetore eo iure, quo qui optimo = quo is, qui optimo iure est.

Plat. Kriton 43 C *ἦν* (totiž *ἀγγελίαν*) *ἐγὼ ... ἐν τοῖς βαρύτατ' ἂν ἐνέγκαιμι.* Úplná vazba by byla *ἐν τοῖς βαρύτατα φέρουσιν ἂν ἐνέγκαιμι.* Také Krit. 52 A *ἐν τοῖς μάλιστα* (t. *ἐνεχομένοις*) *Ἀθηναίων ἐγὼ αὐτοῖς ὡμολογηκὼς τυγχάνω ταύτην τὴν ὁμολογίαν* musíme podobně vyložiti. V těchto příkladech tedy není *τοῖς* v původní zájmenné platnosti, nýbrž jest členem.

b) Do druhé skupiny patří příklady jako Thuk. I, 6 *ἐν τοῖς πρῶτοι δὲ Ἀθηναῖοι τὸν σίδηρον κατέθεντο.* VII, 24 *μέγιστον δὲ καὶ ἐν τοῖς πρῶτον ἐκάκωσε τὸ στράτευμα τῶν Ἀθηναίων ἡ τοῦ Πλημμυρίου λῆψις.* Plat. Symp. 178 C *ὁμολογεῖται ὁ Ἔρως ἐν τοῖς πρεσβύτατος εἶναι.* Jenom u Thukydída nalezá se toto spojení u jména ženského rodu; Thuk. III, 17 *ἐν τοῖς πλεῖσται δὴ νῆες ἅμ' αὐτοῖς ἐνεργοὶ κάλλει ἐγένοντο;* III, 81 *οὕτως ὠμὴ στάσις προυχώρησεν, καὶ ἔδοξε μᾶλλον, διότι ἐν τοῖς πρώτη ἐγένετο.*

Nejstarší toho druhu doklad jest u Herodota VII, 137 *τοῦτό μοι ἐν τοῖσι θειότατον φαίνεται γίγνεσθαι.*

V těchto příkladech jest *τοῖς* v původní zájmenné platnosti, a sice jest to *střední rod.* *Ἐν τοῖς* znamenalo zde původně »in his, mezi tím«; *ἐν τοῖς* bylo zde všeobecným neurčitým výrazem, a celá věta znamenala, že mezi tím vším, o čemž jest řeč, něco nebo někdo nejvíce vynikalo (vynikal).

K tomuto výkladu nuceni jsme tím, že *ἐν τοῖς* také ve spojení se superlativem ženského rodu se vyskytuje. Není zajisté naprosto možno, *ἐν τοῖς* ve spojení se superlativem mužského rodu jinak vykládati, než na př. Thuk. III, 81 (*στάσις*) *ἐν τοῖς πρώτη ἐγένετο.* Kühner jen v těch příkladech, kde se superlativ ženského rodu vyskytuje, *ἐν τοῖς* za střední rod pokládá, a Thuk. I, 16 *ἐν τοῖς πρῶτοι δὲ Ἀθηναῖοι τὸν σίδηρον κατέθεντο* jinak vykládá. Já naproti tomu tvrdím, že *všechna* ta místa jednostejně musí vyložena býti.

Jiná spojení předložková v attické prose jen velmi zřídka se vyskytují.

* * *

Digitized by Google

Člen.

První otázka, jež se zde naskytuje, jest, zdali začátek vývoje členu již do doby proethnické klásti sluší. Mohlo by se snad zdáti, že tomu nasvědčuje to faktum, že v řečtině a gotštině *totéž* zájmeno, *ŏ — sa*, platnosti členu nabylo. Také k tomu by se mohlo poukázati, že i v jiných jazycích indoevropských, v nichž se obyčejně užívání členu neuznává, předce ledakdys vyskytují se vazby, jež se řeckému členu zcela podobají. O litevštině praví Schleicher (Lit. Grammatik na str. 260): »in manchen gegenden hat sich aber in die gewöhnliche rede *vëns* als unbestimter, ja sogar *tàs* als bestimter artikel schon zimlich ein gedrängt (germanismus)«. A v glossáři praví Schleicher na str. 237: »*tàs*, f. *tà*, der, die; in der vulgärsprache fast als artikel gebraucht.« Dle mého mínění Schleicher tvrdil neprávem, že to za germanismus sluší pokládati; a myslím, že Bezzenberger (Beiträge zur Geschichte der Litauischen Sprache 1877, na str. 235) právem opak toho tvrdí. Také v lotyštině vyskytuje se užívání, jež se řeckému členu velmi podobá (srovnej Bielenstein, die Lettische Sprache nach ihren Lauten atd., na str. 255 násl.). Já mínění Schleicherovu o germanismu v litevštině tím více odporuji, poněvadž také v slovanských jazycích vyskytuje se, a to ne právě zřídka, užívání zájmena *ten* ve smyslu řeckého členu individuálného; a toto užívání zajisté nevzniklo vlivem němčiny, nýbrž nastal tu vývoj zcela přirozený z anaforického zájmena právě tak, jako v řečtině. O tom bude níže podán výklad.

Nicméně souhlasím předce s míněním, že užívání členu nepatří do doby proethnické, nýbrž že se vyvinulo v každém z těch jazykův indoevropských, v nichž se toto užívání větší neb menší měrou jeví, na základě domácím. Že se takovýto vývoj *později* státi mohl, dokazuje porovnání romanských jazyků s latinou. V latině nejen není ani nejmenších zárodků členu druhového, nýbrž ani nelze o zárodcích členu individuálného mluviti. Anaforické užívání zájmen *is, ille, hic* ve spojení s podstatnými jmeny*) nestalo se v latině zárodkem a základem *členu* anaforického. Staří grammatikové jenom, aby *rozdíl rodu* naznačili, užívají výrazu *hic vir, haec femina.* Ale to není žádný člen. Ale v pozdní latině v řeči vulgární užívání zájmena *ille* tak se rozšířilo a spolu toto zájmeno *ille* tou měrou se seslabilo, že v romanských jazycích na tomto *pozdním* základě vzniklo užívání členu, a sice nejprv anaforického (individuálného), a pak i druhového.

Další otázka jest, jakým způsobem užívání členu ze zájmenného užívání vzniklo, zdali z vazby původně appositivné, čili z vazby přívlastkové. Ledacos mohlo by se uvésti ve prospěch prvního mínění. Tak na př. pamětihodná vazba u Herodota se nalezající τῶν τινα Ἀνδῶν (I, 84), τῶν τις Περσέων (I, 85) a j. poukazuje k té době, kdy τῶν bylo zájmenem a Ἀνδῶν, Περσέων apposicí

*) Mínim takové příklady, jako Plaut. Rud. prol. 41 *is eam* huc Cyrenas *leno* advexit virginem, Amph. prol. 100 *is* nunc *Amphitruo* praefectust legionibus; Cato R. R. 6 ubi ager crassus et laetus est sine arboribus, *eum agrum* frumentarium esse oportet.

Digitized by Google

vysvětlující. Jest to táž vazba jako Hom. A 488 *αὐτὰρ ὃ μήνιε ... διογενὴς Πηλέος υἱός, πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς.*

Nejstarší doklad této vazby jest u Homera *E* 424 násl. *τῶν τινα καρρέζουσα Ἀχαιιάδων ἐνπέπλων πρὸς χρυσείῃ περόνῃ καταμύξατο χεῖρα ἀραιήν.*

Nemůže tuším o tom býti pochybováno, že zde *τῶν* nemůže býti členem, nýbrž *τῶν* jako zájmeno anaforické poukazuje zpět k verši 422 *ἦ μάλα δή τινα Κύπρις Ἀχαιιάδων ἀνιεῖσα*, v kterém již Achaianky byly připomenuty; tudy by *τῶν* samo o sobě úplně bylo srozumitelné a dostatečné, a jenom jaksi nadbytkem za účelem větší jasnosti přidána jest apposice *Ἀχαιιάδων ἐνπέπλων.*

Obdobný zjev jeví se také v užívání slova *ἄλλος*. Srv. *α* 132 *παρ' δ' αὐτὸς κλισμὸν ὑέτο ποικίλον ἔκτοθεν ἄλλων μνηστήρων* bylo původně *ἔκτοθεν ἄλλων, μνηστήρων* mimo ostatní, totiž nápadníky. Ale Řekové sami zajisté již za doby Homerovy cítili *ἄλλων μνηστήρων* ve spojení přívlastkovém. *β* 412 *μήτηρ οὔτι πέπνυται οὐδ' ἄλλαι δμωαί, θ* 367 *αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς τέρπετο ... ἠδὲ καὶ ἄλλοι φαίηκες.* Taktéž později *οἱ ἄλλοι* dle citu řeckého splynulo s následujícím podstatným jménem v celek, ačkoli původně bylo apposicí. Xen. Hell. II, 4, 6 *ὁπλίτας καὶ τοὺς ἄλλους ἱππέας.*

Dále také příklady svrchu obsažené ve sbírce VI. lze uvésti, poněvadž také v těchto *ὅ* bylo zájmenem samostatným a jméno podstatné *Ἀχιλλεύς* atd. apposicí.

Nicméně však, ačkoli *jednotlivé* takové důvody ve prospěch mínění toho uvésti lze, nasvědčuje předce *celkový* vývoj členu mínění druhému. Nelze zajisté vznik členu deiktického individuálného odloučiti od přívlastkového anaforického užívání zájmena *ὅ*. A bylo již svrchu (str. 163) vyloženo, že toto užívání přívlastkového zájmena *ὅ* nevzniklo z vazby appositivné.

Původně zajisté podstatná jména sama o sobě úplně postačovala, a nebylo *potřebí* na substantiva dříve již uvedená a tedy známá zpět poukazovati anaforickým zájmenem. Na tomto stanovisku jsou *z pravidla* básně homerské. *Někdy* však předce použito přívlastkového anaforického zájmena, ale, jak již svrchu (na str. 161) podotčeno, poměrně zřídka. A seslabením této vazby vznikalo a rozšiřovalo se znenáhla užívání členu.

Proti mínění, že by člen byl z vazby appositivné vznikl, svědčí také užívání členu postpositivného, jež se v některých jazycích vyvinulo.

Člen vznikl seslabením ze zájmena anaforického. Toto seslabení *významu* bylo zároveň spojeno se změnou přízvuku. Z *ὁ ἄνθρωπος* (ten člověk, *der* Mensch) stalo se *ὁ ἄνθρωπος* der (bezpřízvučné) *Ménsch.* Myslím, že také v ostatních pádech by vlastně správné bylo, psáti člen *bez přízvuku.* Neboť pokládati lze za věc jistou, že člen *ve všech pádech* bez přízvuku se vyslovoval, právě tak jako německý člen. Kdyby se skutečně bylo vyslovovalo *τὸν* (s přízvukem *ἄνθρωπον*, nebyl by to již pouhý člen býval, nýbrž anaforické zájmeno = *dén* Menschen. Hledí-li se tedy na tuto věc se stanoviska zcela přesného, totiž že označování nebo neoznačování přízvukem v písmě má se shodovati se skutečným vyslovováním, jest nynější obyčej mylný.

Důkaz toho můžeme podati také z češtiny a každý se lépe z živé řeči než z mrtvé litery o pravdivosti přesvědčí. V našich písních národních, ve

Digitized by Google

slohu pohádkovém a vůbec v prostém slohu vypravovacím nesčíslněkrát užívá se zájmena přívlastkového *ten*, kterýmž se poukazuje zpět na předmět dříve již připomenutý. Avšak význam tohoto zájmena se tak seslabil, že se již *vyslovuje bezpřízvučně*. Jest to vazba, která jest na rozhraní mezi zájmenem a členem. Vlastně však podobá se v těchto případech užívání zájmena *ten* docela řeckému členu deiktickému, jímž se na předmět dříve připomenutý zpět ukazuje. Uvedu nyní z češtiny doklady, a sice poněkud hojnější, proto že tuto změnu přízvuku kteráž spolu jest výrazem a označením seslabení významu, pokládám v této otázce za věc zvláště důležitou.

Tak se na př. v pohádce vypravuje často tímto způsobem: Byl jednou jeden hrad.*) Kolem toho (bezpřízvučně!) hradu byla veliká a krásná zahrada, a kolem té (bezpřízvučně!) zahrady tekla řeka atd.

Ze sbírky Erbenovy písní prostonárodních: str. 12 stojí, stojí dub | a na tom dubě | dvanáct větví atd.; str. 17 (č. 63) stojí, stojí hůlka, | na tej hůlce kulka, | a v tej kulce | na tisíce; str. 39 (č. 14) zelená se louka, | na tej louce chvojka; str. 54 leží, leží kláda, | na tej kládě vrána; | až ta vrána vzlítne, | píšťalka se svlíkne; str. 64 Co nám chtěla paní naše? | Poslala nás pro sekýrku. | Co s tou sekýrkou dělat budem? | Budeme s ní dříví sekat. | Co s tím dřívím dělat budem? | Budem z něho housle dělat. | Co s houslema dělat budem?**), tamtéž: V tom královém dvoře, | v té zlaté komoře | lůžko stojí, | na tom zlatém lůžku | panna leží, | na té panně bílá ruka, | na té ruce zlatý prsten, | skrz ten prsten tráva roste: | kdo tu trávu žíti bude, | ten tu pannu míti bude; str. 88 Klofám, klofám jamčičku. | Co s tou jamčičkou? | Ohníček rozdělávat. | Co s tím ohníčkem? | Vodičku hřát. | Co s tou vodičkou? Str. 97 v známé hře Kuca-Baba: Kuca-Babo, kam tě vedem? | Do kouta | Co v tom koutě? | Kohouta. | Co v tom kohoutu? | Zlaté klubko. | Co v tom klubku? | Zlatá jehla. | Co v té jehle? | Zlatá nit; str. 151 k Pažežnici cesta húzká, | celá trníčkem porostlá; | to trníčko bíle kvete; str. 164 na kobelí hůře | náš synáček voře | ... ta kobelí hůra | celá pošlapaná.

Podobně lze hojné příklady uvésti ze sbírky Sušilovy a Bartošovy. Na př. Suš. str. 744 strunka, strunka, strunka, | zelená se louka, | na tej louce pastýřové. Bartoš str. 71 V Nechvalíně krajní dům, | je tam děvčátko, Bože můj. | Já to děvče musím mět; str. 124 nedaleko jezera | stoji linda zelená, | na téj lindě na pěknéj zelenéj | tré ptáčkové zpívajú.

* * *

*) Jest to zcela podobné seslabení významu a změna přízvuku, jako při slově *jeden* ve slohu pohádkovém a vůbec v prostém slohu. V němčině vznikl tímto způsobem neurčitý člen »ein« z číslovky »*éin*« (*éin* Mann — ein Mann). V češtině nesmíme toto užívání slova *jeden* za germanismus pokládati. Nejen v litevštině vyskytuje se podobně *věns* jako neurčitý člen, nýbrž také v latině. Srv. Plaut. Pseud. IV, 1, 3 una aderit mulier lepida. Ter. Andr. I, 1, 91 forte unam aspicio adulescentulam. Cic. de orat. I, 29, 138 sicut unus paterfamilias his de rebus loquor.

*) Každý tu cítí, že se musí vysloviti »Co s tou (bezpřízvučně) *sekýrkou* (s přízvukem)« a dále »Co s tím (bezpřízvučně) *dřívím* 'na tomto slově jest přízvuk)«. Že tohoto zájmena není nezbytně potřebí, zřejmo z toho, že pak následuje »s houslema« bez zájmena.

Digitized by Google

Často jednáno bylo o otázce, zdali užívání členu již v básních homerských se vyskytuje. Jaká rozdílnost mínění v té příčině se naskytuje, objeví se nejlépe, uvedeme-li dvě krajní mínění. Bernhardy (Wiss. Syntax der griech. Sprache na str. 305) tvrdil: »Homer selbst war noch unbekannt mit dem Artikel, oder einer Form, welche sich ausschliesslich als eine logische Auszeichnung und Charakteristik des Substantivbegriffs mit dem Namen verbinden sollte: wie auch die genaueren Grammatiker des Alterthums nach Aristarchus Vorgang mit geringen Abweichungen vom Dichter urtheilten. Ohne Zweifel mit Recht; denn so viele Beispiele immer die neuere Sprachforschung bemüht war für den Homerischen Artikel nachzuweisen, so lassen sie doch sämmtlich (?) die Erklärung eines *ἀναφορικόν* zu, welches auf bekanntes und vergegenwärtigtes flüchtig hindeutet und den Sinn einer adverbialen Demonstration (wie *οὗτος* für *ὧδε*) annimmt, wofür im Leben Geberde oder schärfere Betonung ausgereicht hätten. Also *τὰ τείρεα πάντα, τό τε σθένος Ὠρίωνος*, jene Himmelsbilder alle, das Gestirn des Orion da, *χεύαντες δὲ τὸ σῆμα* ein Grabmal dort errichtend, *ἐς πεδίον τὸ Τρωικόν* in Trojas Ebene vor seinen Augen.« *)

Naproti tomu Krüger, jeden z nejlepších znalců řečtiny, praví: »Schon bei Homer erscheinen die *Formen* des Artikels ziemlich oft auch in der *Bedeutung* des Artikels; nirgends jedoch wohl in einem Falle, in dem er nach epischem Gebrauche nicht auch fehlen könnte.« (Griech. Sprachl. II, § 50. 3.)

Ovšem mezi příklady členu individualného, které Krüger § 50. 3, Anm. 4. 5 a j. uvádí, nalezají se dosti četné, které ze sbírky dokladů *členu* sluší vymýtiti a v kterých zajisté původní užívání *zájmenné* se jeví, jako na př. *A* 20 *τά τ' ἄποινα* (který příklad jsem na str. 111 mylně do sbírky IV. pojal), *Θ* 268 *αὐτὰρ ὅ γ' ἥρως*, a táž formule také *A* 483, *N* 164. V Iliadě *K* 277 čteme *χαῖρε δὲ τῷ ὄρνιθ' Ὀδυσεύς, ἠρᾶτο δ' Ἀθήνη*. Ve verši 274 předchází *τοῖσι δὲ δεξιὸν ἦκεν ἐρωδιὸν ἐγγὺς ὁδοῖο Παλλὰς Ἀθηναίη*. Zde musí se dle mého mínění *τῷ ὄρνιθ'* u Homera vyložiti co *zájmeno* »radoval se z *toho* ptáka (ptačího znamení) Odysseus« vzhledem k verši 274. Ale ovšem v attické řeči by zcela táž vazba *τῷ ὄρνιθι* pokládala se za člen (deiktický, individualný), a tím byl Krüger zde (a mnohdy jinde) veden k tomu, že příklad ten vřadil do sbírky dokladů členů. A totéž musí se o přemnohých jiných místech říci.

Avšak tu se vyskytuje otázka, není-li takové tvrzení *nedůsledné a libovolné*. Smíme skutečně *touž* vazbu dle toho, v *které době* se vyskytuje, *rozličně* posuzovati? Myslím, že plným právem tak činíme a že právě toto rozlišování a různé posuzování dle různých dob jest požadavkem vědy a že stejné posuzování by bylo nevědecké.

---

*) Ovšem i Bernhardy hned toto velmi kategorické tvrzení sám zmiňuje, ba vlastně zrušuje těmito slovy: »Demnach finden sich bei Homer nur die Ursprünge des nachmaligen Artikels vor, das vollere *ὅς* und das herabgesunkene *ὁ* (dem eben wegen seiner adverbiascirenden Geltung kein Accent zukommen darf), welche sich in ihrer eigenthümlichen *δεῖξις* durch den gangbaren Sprachgebrauch hin vielfältig erhalten haben« atd. Co zde Bernhardy praví, jest z části nesprávné, z části nejasné; ale to jest z těch slov předce patrno, že i Bernhardy aspoň »zárodky pozdějšího členu« u Homera uznati musil.

Digitized by Google

Jaksi uprostřed mezi oběma extremy (Bernhardy — Krüger) jest mínění Kühnerovo. Badatel tento praví velmi opatrně (§ 457. 5): »Obwol nun das Pronomen *ὁ, ἡ, τό* bei Homer in der Regel demonstrative Bedeutung hat, und daher an unzähligen Stellen Substantive ohne Artikel auftreten, wo ihn die Attische Prosa setzen würde, wie man z. B. aus einer Vergleichung der Homerischen Verse *A* 12 mit Pl. Civ. 393, e*) ersehen kann: so finden sich doch schon bei demselben mehrere deutliche Spuren nicht bloss einer Annäherung dieses Pronomens an den Attischen Gebrauch des Artikels, sondern auch einer völligen Uebereinstimmung mit demselben, indem seine demonstrative Kraft so abgeschwächt erscheint, dass es gleichsam nur die Bedeutung einer *grammatischen Form* hat, deren sich der Redende bedient, um einen substantivischen Begriff zu *individualisiren*, d. h. ihn aus seiner Allgemeinheit herauszuheben und als einen *bestimmten* zu bezeichnen. Dass aber in der älteren Sprache der Gebrauch dieses Pronomens als Artikels verhältnissmässig selten ist, rührt daher, dass in ihr die sinnliche Auffassungsweise vorherrscht, und daher die Gegenstände von ihr mehr als Einzelwesen betrachtet werden.«

Téměř ve všem souhlasím s těmito opatrnými a střízlivými výroky Kühnerovými. Také s tím se shoduji, že Kühner praví, že v starší řeči užívání členu *poměrně* (verhältnissmässig) řídké jest; ale absolutní počet všech dokladů není nepatrný.

---

*) Srovnání těchto dvou míst (na což také Delbrück str. 508 upozorňuje) jest skutečně poučné. Plat. Polit. III, 393 E *ελθὼν ὁ ἱερεὺς εὔχετο ἐκείνοις μὲν τοὺς θεοὺς δοῦναι ἐλόντας τὴν Ἰλιον αὐτοὺς σωθῆναι, τὴν δὲ θυγατέρα οἱ λῦσαι δεξαμένους ἄποινα καὶ τὸν θεὸν αἰδεσθέντας. ταῦτα δὲ εἰπόντος αὐτοῦ, οἱ μὲν ἄλλοι ἐσέβοντο καὶ συνῄνουν, ὁ δὲ Ἀγαμέμνων ἠργίαινεν ἐντελλόμενος νῦν τε ἀπιέναι καὶ αὖθις μὴ ἐλθεῖν, μὴ αὐτῷ τό τε σκῆπτρον καὶ τὰ τοῦ θεοῦ στέμματα οὐκ ἐπαρκέσοι· πρὶν δὲ λυθῆναι αὐτοῦ τὴν θυγατέρα, ἐν Ἄργει ἔφη γηράσειν μετὰ οὗ ... ὁ δὲ πρεσβύτης ἀκούσας ἔδεισέ τε καὶ ἀπῆλθε σιγῇ, ἀποχωρήσας δὲ ἐκ τοῦ στρατοπέδου πολλὰ τῷ Ἀπόλλωνι εὔχετο, τάς τε ἐπωνυμίας τοῦ θεοῦ ἀνακαλῶν καὶ ὑπομιμνήσκων καὶ ἀπαιτῶν, εἴ τι πώποτε ἢ ἐν ναῶν οἰκοδομήσεσιν ἢ ἐν ἱερῶν θυσίαις κεχαρισμένον δωρήσαιτο· ὧν δὴ χάριν κατεύχετο τίσαι τοὺς Ἀχαιοὺς τὰ ἅ δάκρυα τοῖς ἐκείνου βέλεσιν.* Tiskem jsou zde vyznačeny všechny případy, v nichž u Platona člen se jeví naproti homerskému vypravování, které nesčíslněkrát, ba obyčejně členu neužilo, kde se v attické prose vyskytuje. Kromě případů tiskem vyznačených jsou u Platona ještě jiné, které se slovy Homerovými nekorrespondují; také v těchto případech člen jest položen odchylně od Homerské mluvy a sice *ελθὼν ὁ ἱερεύς, τὸν θεὸν αἰδεσθέντας* (u Homera *ἀζόμενοι Διὸς υἱὸν ἑκηβόλον Ἀπόλλωνα*), *ἐκ τοῦ στρατοπέδου* (u Homera jen *παρὰ θῖνα* a pak *ἀπάνευθε*). Nápadným by se mohlo zdáti, že u Platona jest *δεξαμένους ἄποινα*, u Homera však *τά τ' ἄποινα δέχεσθαι*. Ale to dokazuje právě, že u Homera *τά* zde jest deiktickým zájmenem = *toto výkupné zde*, které při proměně řeči ve vypravování nemělo žádného místa; proto Platon položil *δεξ. ἄποινα* pokládaje to za *celek* a přihlížeje jen k *pojmu*, právě tak jako Platon také přestal na pouhém *ἐν ναῶν οἰκοδομήσεσιν* (u Homera *εἴ ποτε τοι χαρίεντ' ἐπὶ νηὸν ἔρεψα*) *ἢ ἐν ἱερῶν θυσίαις* (u Homera *ἢ εἰ δή ποτέ τοι κατὰ πίονα μηρί' ἔκηα ταύρων ἠδ' αἰγῶν*), poněvadž Chryses poukázal *vůbec* a *neurčitě* k tomu, jestliže *kdy* (*ποτέ*) zřízením chrámu nějakého aneb obětí nějakou se bohu zavděčil (ne zřízením *těch* chrámů atd.). Aby ještě jasněji naznačeno bylo, že zde jde pouze o *čin* bez předmětu *určitého*, užil Platon kromě toho vhodně plurálu *ναῶν* naproti Homerovu *νηόν*. — Zajímavá jest shoda — jediná to shoda — mezi homerským *ὁ γέρων* (33) a Platonovým *ὁ πρεσβύτης*.

Digitized by Google

Že v příčině užívání členu individualného v básních homerských mezi badateli takové protivy se vyskytují, jaké se jeví mezi míněním Bernhardyovým a Krügerovým, jest právě výmluvným svědectvím *nejistoty, která ve věci samé tkví*. Tím, že jsou skutečně u Homera mnohé případy na rozhraní zájmena anaforického a členu (individualného), vysvětluje se, že badatelé stejně na slovo vzatí homerské příklady různě vykládají. Jest to tím méně s podivením, poněvadž i v attické prose ještě ledacos, co obyčejně v obor členu se počítá, lze za vazbu zájmennou pokládati, při čemž ovšem jen užívání členu deiktického (individualného) na mysli mám.

Tato nejistota a toto kolísání nevyskytuje se jen v řečtině. Zajímavou parallelou k této nejistotě v řečtině se jevící jest, že taktéž v gotštině mnohé případy jsou na rozhraní zájmena a členu.

Grimm (IV, 386) vytkl toto pravidlo: »für die gewöhnlichen, des artikels fähigen substantiva kommt nun der natürliche grundsatz in anwendung, dass sie das erstemal *ohne artikel eingeführt*, dann aber *durch ihn bestimmt* werden«. Avšak mezi příklady, které na to Grimm ke stvrzení toho pravidla uvádí, vyskytuje se také Luk. 2, 25, kde rozhodně *sa* není členem, nýbrž anaforickým zájmenem: tharuh vas *manna* in Iaírusalêm, thizei namô Symaiôn, jah *sa manna* vas garaíhts (řecký text *καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος καὶ εὐλαβής*).

V gotštině jest užívání členu celkem mnohem obmezenější než v řeckém textu, jejž Ulfilas překládal. Tak na př. Mat. 8, 23 in skip, a teprv pak 8, 24 þata skip, ale v řeckém textu jest na *obou* místech *τὸ πλοῖον*. Mat. 9, 10 sipônjam, a teprv 9, 11 tháim sipônjam, ale v řeckém textu na obou místech *τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ*. A takové případy jsou dosti hojné.

V gotštině vlastní jména nemají z pravidla členu, ale v řeckém textu často jest u vlastního jména člen. Grimm (IV, 385) podotýká, že řecké výrazy *ὁ Ἰησοῦς, ὁ Πέτρος, ἡ Ἐλισάβετ, τὸν Ζαχαρίαν, τῆς Μαρίας* přeloženy jsou do gotštiny Iêsus, Paítrus, Aíleisabaíth, Zakarian, Mariins. Jenom při zvláštním důraze jeví se na př. thamma Iôhannê Jan 5, 36; thana Judan Jan 6, 71; thana Barabban Mark. 15, 15. V řečtině jsou na těchto třech místech *τοῦ Ἰωάννου, τὸν Ἰούδαν, τὸν Βαραββᾶν*. Z toho, že pravidelně vlastní jména v gotštině členu nemají a nepotřebují, souditi můžeme, že v těchto případech gotské *sa* jest důraznější než řecký člen, čili jinak řečeno, že má *zájmennou* platnost.

Další doklady toho, že v gotštině užívání členu jest obmezeno naproti řečtině, jsou tyto:

Slovo *guth* a *fráuja* (znamená-li toto slovo Pána, t. j. Boha) nemají v gotštině nikdy členu, ale v řeckém textu často jest *ὁ θεός, ὁ κύριος*, na př. Mat. 5, 8; 5, 34; 6, 30 (všude *ὁ θεός*); Mark. 5, 19; 11, 3; Luk. 1, 25 (všude *ὁ κύριος*). V řeckém textu jest *ὄρος, ὄρη* spojeno se členem Mark. 3, 13; 9, 2; Mat. 8, 1; Luk. 9, 37; 19, 29; Mark. 11, 1; 5, 5: ale v gotštině bez členu in faírguni, ana faírguni, af faírgunja, in faírgunjam atd. Ulfilas vždycky má *sunus mans, sa sunus mans*, ale v řeckém textu *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου*.

Digitized by Google

Takových a jiných příkladů jest v gotštině veliké množství. Z toho vychází na jevo, že gotština, co se obmezeného užívání členu týká, podobá se mnohem více staré řečtině, než řečtině té doby, z níž text sv. Písma pochází; ba v mnohých případech můžeme říci, že gotština v této příčině jest na tom stanovisku, na kterém se mluva homerská aneb aspoň řecké básnictví tragické nalezá. Proto lze také v gotštině často touž pochybnost míti, jako při mluvě homerské, a platí také zde to tvrzení, že mnohé příklady jsou na rozhraní zájmena a členu.

* * *

Při posuzování mluvy homerské může, jak ochotně připouštíme, vzhledem k *členu individualnému* velmi často pochybnost býti, není-li na místech dotyčných spíše *zájmeno* anaforické. Ale dejme tomu, že by v nejkrajnějším případě ani jediný doklad individualného členu v básních homerských neobstál, *čemuž však já nevěřím*, nebyla by tím otázka ta nikterak rozřešena ve prospěch tvrzení, že homerská mluva vůbec členu neznala.

Zbývá totiž ještě druhá hlavní skupina užívání členu, t. člen druhový (generický). A tu lze přesně dokázati, že v homerské mluvě již člen druhový se vyskytuje.

Svrchu ve IV. sbírce (na str. 111) uvedeno jest z šesti prvních kněh Iliady celkem 63 dokladů členu. Připouštím, jak již dříve podotčeno, při opětném prozkoumání této sbírky a při obnoveném uvažování o poměru členu k zájmenu vůbec, že bych nyní počet ten na menší míru uvedl.

O místě *A* 20 *τά τ' ἄποινα*, kde jsem *τά* za deiktický člen pokládal, podotkl jsem již dříve, že *τά* jest zde skutečné zájmeno v platnosti *τάδε*.*) Dále jest snad lépe, *τὸν Χρύσην* = toho z písní známého Chrysa, za zájmeno, než za člen pokládati. Také *A* 340 *πρὸς τοῦ βασιλῆος ἀπηνέος* lépe pokládati lze *τοῦ* (toho) za zájmeno. Pak by přívrženec Bernhardyovy theorie snad ještě při přísném zkoumání vyloučil**) všechny příklady, v nichž *ὁ γέρων* nebo *ὁ γεραιός* o *určitém* starci řečeno jest (tedy *A* 33, 36, 380, 462; *Γ* 225, 259; *Δ* 310; *E* 150, ale ne *Γ* 109, kde *ὁ γέρων* jest spojení s *druhovým* členem), dále *B* 80 *τὸν ὄνειρον*, *Z* 467 *ὁ πάις*.

---

*) *τά* nemůže zde býti anaforickým zájmenem, poněvadž *τά τ' ἄποινα* nalezá se v *řeči* Chrysově a nemůže se tedy zpět vztahovati k *vypravování* ve verši 13 »*φέρων τ' ἀπερείσι' ἄποινα*.

**) Pravím »přívrženec Bernhardyovy theorie«, a nikoliv já sám. Neboť právě slovo *γέρων*, *γεραιός*, myslím, patří k těm slovům, k nimž nejdříve člen anaforický individualný se připojoval, což soudím z toho, že toto slovo velmi často, ba nápadně často s *ὁ* se spojuje, mnohem častěji než kterékoli jiné substantivum. Krüger uvádí (II, § 50, 3, Anm. 4.) z Homera 42 dokladů *ὁ γέρων* a 11 *ὁ γεραιός*, mimo to 6 dokladů pro taková spojení jako *ὁ γέρων Πρίαμος* a 6 dokladů genetivu *τοῖο γέροντος*. Že by právě u tohoto slova byla pociťována jakási potřeba, přidávati jemu zájmeno anaforické, nepodobá se pravdě; spíše tomu věřím, že ohled na metrické pohodlí (∪ ∪ —) k tomu přispěl, že se utvořila jakási *stereotypní* formule, v které pak ovšem *ὁ* nemělo důrazného významu. Také jest zajisté pozoruhodno, že se *γέρων* vyskytuje ve spojení s druhovým členem *Γ* 109; druhový člen však předpokládá užívání členu individualného.

Digitized by Google

Ale i v tomto nejkrajnějším případě zbývá z prvních šesti knih Iliady 50 míst, na kterých se ὁ vyskytuje v platnosti členu *druhového*.

Pokládám za nemožné, *οἱ ἄλλοι*, kterýžto výraz se u Homera vyskytuje vedle pouhého *ἄλλοι* (srv. na př. *Γ* 68 *ἄλλους μὲν κάθισον Τρῶας καὶ πάντας Ἀχαιούς* = ceteros Troianos) ve významu »*ostatní*«, jinak vyložiti, než že zde *οἱ* jest pouhou grammatickou formou, rovnající se úplně pozdějšímu členu. Ovšem *původně οἱ ἄλλοι* (čili vlastně původně *οἳ ἄλλοι*) znamenalo »*ti* druzí«, ale za dob homerských zajisté tomu již tak nebylo.

Že u Homera vedle *οἱ ἄλλοι* ještě také *ἄλλοι* v témž významu »ceteri« se vyskytuje, nesmí býti uvedeno co důkaz proti našemu mínění. Básně Homerovy nejsou na stanovisku té doby, kdy pouhé grammatické formy členu ještě vůbec nebylo, nýbrž jsou v *přechodním stadium*, v kterém užívání seslabeného zájmena ὅ v platnosti pouhého členu již se vyskytovalo; ale nebylo ještě potřebí členu užívati.

Velmi dobře Krüger (II, § 50, 3) toto stanovisko doby homerské naznačil slovy: »Schon bei Homer erscheinen die *Formen* des Artikels ziemlich oft auch in der *Bedeutung* des Artikels; **nirgends jedoch wohl in einem Falle, in dem er nach epischem Gebrauche nicht auch fehlen könnte.**«

S tím se v podstatě shoduje výsledek, kterého Delbrück (str. 508) dochází, jenž velmi pěkně praví: »Es ist also klar, dass in den homerischen Gedichten ein älterer und ein jüngerer Zustand im Gemenge liegen.«

Těch míst, na nichž v prvních šesti knihách Iliady *οἱ ἄλλοι* se vyskytuje, jest 11.

Taktéž myslím, že by bylo zbytečným pokusem, chtíti dokazovati, že v básních homerských cítěna byla původní zájmenná platnost ve výrazech *Α* 6 *τὰ πρῶτα*, 54 *τῇ δεκάτῃ*, 106 *τὸ χρήγυον*, *Β* 217 *τὼ δέ οἱ ὦμω*, 278 *ἡ πληθύς*, 281 *οἱ πρῶτοί τε καὶ ὕστατοι νῖες Ἀχαιῶν*, 623 *τῶν δὲ τετάρτων*, *Γ* 225 *τὸ τρίτον*, *Δ* 308 *οἱ πρότεροι*, *Ε* 54 *τὸ πρίν γ'*, 806 *τὸ πάρος περ*, *Ζ* 125 *τὸ πρίν*, 186 *τὸ τρίτον*, 435 *οἱ ἄριστοι*, 489 *τὰ πρῶτα* atd.

My můžeme ovšem *theoreticky* vyložiti, že toto užívání členu ὁ souvisí s *původním* užíváním *zájmena* ὅ, ale rovněž tak musíme rozhodně tvrditi, že u Homera v těchto případech již ona důrazná zájmenná platnost cítěna nebyla, čili jinak řečeno, že již za doby homerské v těchto případech zájmeno ὅ skleslo na pouhou grammatickou formu členu.

* * *

A nyní, když jest dokázáno, že se v mluvě homerské vyskytují doklady svědčící o tom, že ὁ, ἡ, τό nevyskytuje se u Homera *vždycky* v platnosti *zájmenné*, nýbrž že se v mluvě homerské nalezají nepopíratelné doklady členu druhového, vraťme se zase k otázce užívání členu individualného u Homera.

Zjištění *členu druhového* u Homera jest závažným svědectvím toho, že u Homera také *člen individualný* se vyskytuje; neboť již a priori jest pravděpodobno, že toto pokročilejší stanovisko, totiž užívání členu druhového, předpokládá, že homerským pěvcům také užívání členu individualného nebylo

Digitized by Google

neznámo. To seslabení významu, jež se v užívání členu druhového jeví, nemohlo přímo z užívání zájmenného vzniknouti, nýbrž tu zajisté předcházelo v syntaktickém vývoji užívání členu individualného.

* * *

V předcházejícím výkladě nebylo posud zevrubně jednáno o otázce, jakým způsobem se člen druhový vyvinul, nýbrž bylo prozatím jen naznačeno, že tato vazba předpokládá užívání členu individualného.

Delbrück (str. 509) v této příčině praví: »Wie nun aber ein einzelnes Ding, z. B. ein Pferd, als ein bestimmtes bezeichnet werden kann, so kann man auch die Gesammtheit der Pferde als etwas Bestimmtes z. B. der Gesammtheit der Rinder gegenüberstellen. So kam das Pronomen dazu, auch bei Wörtern, welche nicht ein konkretes Ding, sondern eine Vorstellung, einen Begriff bezeichnen, gesetzt zu werden. Dabei dürfte die pluralische Ausdrucksweise der singularischen voran gegangen sein. Wenn nun das Pronomen in dieser Weise gewohnheitsmässig gesetzt wird, nennt man es Artikel.«

Tento výklad Delbrückův jest v podstatě zcela správný, a nemůže vůbec ani jiný výklad podán býti. Já sám od více než 30 let ve čteních akademických týž výklad podávám.

Není zajisté možno, vznik tohoto druhového členu, jako *ἡ ἀρετή, ἡ δικαιοσύνη, οἱ ἄνθρωποι, οἱ ἀγαθοί*, vykládati z významu »známý«, jejž zájmeno *ὅ* ovšem mělo. V *některých* případech by ovšem tento výklad »předmět známý, předmět, o němž se často mluvívá« snad byl možný, ale nelze dle mého mínění celý ten veliký počet případů, v nichž se člen druhový jeví, takovýmto způsobem vyložiti.

Jen v jedné (vedlejší) věci nesouhlasím s Delbrückem. Tvrzení Delbrückovo, že při slovech, která nenaznačují konkretní předmět, nýbrž představu, pojem, užívání množné předcházelo před užíváním jednotného čísla, není nutné, ba není ani pravděpodobné. Proč by se nebylo mohlo užívání členu druhového, na př. *ἡ δικαιοσύνη*, ihned vyvinouti tím způsobem, že se pomýšlelo *na protivu* jiných dobrých vlastností, jiných ctností, na př. *ἡ σωφροσύνη, ἡ εὐσέβεια* atd.

Nejdůležitějším momentem při vysvětlování vzniku členu druhového jest *protiva*, v které dle názoru osoby mluvící něco se nalezá. Tak na př. Il. *A* 107 *μάπτι κακῶν, οὔ πώ ποτέ μοι τὸ κρήγυον εἶπας. αἰεί τοι τὰ κάκ' ἐστὶ φίλα φρεσὶ μαντεύεσθαι* jest *τὸ κρήγυον* = to, co ku prospěchu jest, řečeno tím způsobem, že básník pomýšlí na protivu *zlého*, kterouž protivu také slovy naznačiti na tomto místě*) zamýšlel, totiž slovy *τὰ κακά* (to zlé). Při slovech *τὰ κακά* pak opět protivou jest to, co předchází, totiž *τὸ κρήγυον*. *A* 576 *οὐδέ τι δαιτὸς ἐσθλῆς ἔσσεται ἦδος, ἐπεὶ τὰ χερείονα νικᾷ* = když to horší vítězí (totiž *κολῳὸν ἐλαύνειν*) naproti užívání rozkoší hodu. *A* 300 *τῶν δ' ἄλλων, ἅ μοί ἐστι θοῇ παρὰ νηῒ μελαίνῃ, τῶν οὐκ ἄν τι φέροις* = *z toho ostatního* (naproti Chryseidě, kterou chce vydati). *Δ* 308 praví Nestor: *ὧδε καὶ οἱ πρότεροι πόλιας καὶ τείχεα*

*) Protiva nemusí ovšem *výslovně* naznačena býti, nýbrž může pouze *na mysli tanouti*.

Digitized by Google

ἐπόρθεον = *ti dřívější* (předkové), při čemž se pomýšlí na protivu »*my nynější*«. *Τὰ πρῶτα* ve významu adverbialném*) »nejprv« klade se naproti pozdějším dobám. *A* 6 *ἐξ οὗ δὴ τὰ πρῶτα διαστήτην ἐρίσαντε*, *N* 679 *ἀλλ' ἔχεν ἦ τὰ πρῶτα πύλας καὶ τεῖχος ἐσᾶλτο*. *N* 228 *καὶ γὰρ τὸ πάρος μενεδήιος ἦσθα* = *v té dřívější době*, při čemž se pomýšlí na protivu *nynější doby*. *T* 42 *καί ῥ' οἳ περ τὸ πάρος γε νεῶν ἐν ἀγῶνι μίνεσκον*, | *οἵ τε κυβερνῆται καὶ ἔχον οἰήια νηῶν* | *καὶ ταμίαι παρὰ νηυσὶν ἔσαν σίτοιο δοτῆρες καὶ μὴν οἱ τότε γ' εἰς ἀγορὴν ἴσαν*. Místo toto jest poučné. *Ta dřívější doba* jest zde velmi důrazně vytčena naproti době tehdejší (*τότε γ'*) nejen pomocí členu *τό*, nýbrž také ještě přidanou částicí *γε*, která pak zase u *τότε* se vyskytuje. *H* 370 *νῦν μὲν δόρπον ἕλεσθε κατὰ πτόλιν, ὡς τὸ πάρος περ* = jako v té dřívější době (opp. *νῦν*). *N* 105 *ὣς Τρῶες τὸ πρίν γε μένος καὶ χεῖρας Ἀχαιῶν* | *μίμνειν οὐκ ἐθέλεσκον ἐναντίον, οὐδ' ἠβαιόν.* | *νῦν δὲ ἑκὰς πόλιος κοίλης ἐπὶ νηυσὶ μάχονται* = opět protivy: *τὸ πρίν γε* a *νῦν*.

Že užívání členu druhového na takovémto základu vzniklo, t. j. že původně zájmeno *ta* poukazovalo na jistý předmět nebo na celou skupinu jistých předmětů *naproti* jinému předmětu na mysli tanoucímu nebo naproti jiné skupině předmětů, to dochází svého potvrzení tím, že také *u členu individualného* touž snahu rozlišování často pozorujeme. Zájmenem *ta* se na předmět nějaký poukázalo, a tímto poukázáním a vytčením spolu se naznačilo, že ten předmět jest naproti jinému předmětu.

Takovéto *naznačení protivy* bývá vůbec přirozeným výsledkem důrazného vytčení některého předmětu nebo pojmu. Shledáváme toho doklady všude v jazyku; takřka při každém kroku setkáváme se v oboru mluvy lidské s tímto zjevem. Tak na př. vytkne-li se *slovním přízvukem* některý předmět nebo pojem, vede nás toto vytčení hned k tomu, abychom na protivu pomýšleli; neboť každý člověk rozumuje takto: K čemu by bylo potřebí, něco důrazně vytknouti, nemá-li se tím *protiva* naznačiti? Vezměme za příklad větu: Ty urážíš svého přítele. Dle toho, na *které* z těchto slov přízvuk se položí, vzniká rozličný význam, a v každém ze čtyř případů zde možných pomýšlíme na jinou protivu. *Ty* urážíš svého přítele (*Ty*, a ne já, nebo vůbec někdo jiný kromě tebe). Ty *urážíš* svého přítele (t. j. tvoje jednání naproti příteli jest *urážkou*, a ne něčím jiným). Ty urážíš *svého* přítele (t. j. *svého* vlastního přítele, a ne snad přítele nějaké jiné osoby). Ty urážíš svého *přítele* (svého *přítele*, a ne snad nepřítele, nebo osobu lhostejnou).

Uvedu nyní několik příkladů členu individualného, v kterých tato snaha rozlišovací se jeví a v kterých tedy na nějakou protivu se pomýšlí, která jest známa buď z kontextu nebo jinak, na př. z pověsti, z hovoru lidského atd. Při tom ovšem musí opět se podotknouti, že vzhledem k době staré, k době básní Homerových a Hesiodových, pochybnost může leckde vzniknouti, vyskytuje-li se zájmeno *ta* zde v platnosti členu, čili v původní platnosti zá-

*) Srv. ostatně starobulharské *to prvo* = nunc primum, ruské topervo, tepervo, naše teprv. Ovšem shoda jest zde jen *formalná*; ve významu jest rozdíl, poněvadž řecké *τὰ πρῶτα*, *τὸ πρίν*, *τὸ πάρος* a pod. výrazy vztahují se k *minulosti*, tak že *τὰ πρῶτα* nebylo nunc primum, nýbrž spíše *tunc* primum.

Digitized by Google

jmenné. Jsout zajisté mnohé takové případy, které v pozdější době za užívání *členu* pokládati se musí, v době staré na rozhraní.

Ψ 264 násl. čteme:

ἱππεῦσιν μὲν πρῶτα ποδώκεσιν ἀγλαὸ ἆεθλα
θῆκε γυναῖκα ἄγεσθαι ἀμύμονα ἔργ' ἰδυῖαν
καὶ τρίποδ' ὠτώεντα δυωκαιεικοσίμετρον
τῷ πρώτῳ· ἀτὰρ αὖ τῷ δευτέρῳ ἵππον ἔθηκεν
ἐξέτε' ἀδμήτην, βρέφος ἡμίονον κυέουσαν.
αὐτὰρ τῷ τριτάτῳ ἄπυρον κατέθηκε λέβητα
καλόν, τέσσαρα μέτρα κεχανδότα, λευκὸν ἔτ' αὔτως·
τῷ δὲ τετάρτῳ θῆκε δύω χρυσοῖο τάλαντα,
πέμπτῳ δ' ἀμφίθετον φιάλην ἀπύρωτον ἔθηκε.

Zde jest *τῷ πρώτῳ, τῷ δευτέρῳ, τῷ τριτάτῳ, τῷ τετάρτῳ* řečeno vždy *naproti ostatním*. Při označení *pátého* zápasníka jest pouze *πέμπτῳ*, a to jest důležité a poučné proto, že z toho poznáváme, že tehdáž přídavek *τῷ* byl možný, ale nebyl ještě nutný. Taktéž jest *B* 623 *τῶν δὲ τετάρτων ἦρχε Πολύξεινος* naproti ostatním, rovněž tak *M* 94 *τῶν δὲ τρίτων Ἕλενος καὶ Δηίφοβος θεοειδής*.

Ξ 459 násl. *Αἴαντι δὲ μάλιστα θαΐφρονι θυμὸν ὄρινε, τῷ Τελαμωνιάδῃ* jest zajisté přídavkem *τῷ Τελαμωνιάδῃ* naznačeno, že potřebí jest zde pomýšleti právě na Aianta Telamonovce, a ne na Aianta, syna Oileova. Že zde tento přídavek připojen od básníka z této rozlišovací snahy, patrno jest z toho, že skutečně o několik veršů dříve zmínka se stala o Aiantu *Oileovci*, totiž ve verši 442 *ἔνθα πολὺ πρώτιστος Οἰλῆος ταχὺς Αἴας Σάτνιον οὔτασε.*

Podobný účel má *Π* 358 přídavek *ὁ μέγας* připojený ke jménu *Αἴας*. Zajisté chtěl básník výrazem *Αἴας δ' ὁ μέγας* naznačiti: Aias, *ten veliký*, ne druhý Aias, menší.

Φ 4 násl.

πρὸς πόλιν, ἦ περ Ἀχαιοὶ ἀτυζόμενοι φοβέοντο
ἤματι τῷ προτέρῳ, ὅτε μαίνετο φαίδιμος Ἕκτωρ

jest důrazně položeno *ἤματι τῷ προτέρῳ* = dne nikoli téhož, nýbrž *dne předešlého*, kdy totiž Achaiové dvakrát k lodím prchali, a sice jednou po poranění Agamemnona, po druhé po smrti Patroklově.

H 247 násl.

ἐξ δὲ διὰ πτύχας ἦλθε δαΐζων χαλκὸς ἀτειρής·
ἐν τῇ δ' ἑβδομάτῃ ῥινῷ σχέτο

jest zcela na jevě protiva výrazu *τῇ δ' ἑβδομάτῃ* naproti slovům předcházejícím *ἐξ διὰ πτύχας*.

Podobně *K* 560 násl.

πὰρ δ' ἑτάρους δυοκαίδεκα πάντας ἀρίστους.
τὸν τρισκαιδέκατον σκοπὸν εἵλομεν ἐγγύθι νηῶν.

Digitized by Google

Vazba, která v attické řeči oblíbena jest, spojení členu s čísly základními, vyskytuje se již u Homera; a tato vazba zcela zřejmě zakládá se na důrazné protivě.

T 269 násl.

ἀλλὰ δύω μὲν ἔλασσε διὰ πτύχας, αἳ δ' ἄρ' ἔτι τρεῖς
ἦσαν, ἐπεὶ πέντε πτύχας ἤλασε κυλλοποδίων,
τὰς δύο χαλκείας, δύο δ' ἔνδοθι κασσιτέροιο,
τὴν δὲ μίαν χρυσέην· τῇ ῥ' ἔσχετο μείλινον ἔγχος.

Zde všude *αἳ, τάς, τήν* poukazuje ku protivě. Spolu také patrno jest, že toto poukazování nebylo za tehdejší doby ještě nutné; neboť vedle sebe vyskytují se výrazy *τὰς δύο* a pouhé *δύο*.

A 165 násl.

ἀλλά τὸ μὲν πλεῖον πολυάικος πολέμοιο
χεῖρες ἐμαὶ διέπουσ'

jest *τὸ μὲν πλεῖον* (*tu větší část* práce válečné) řečeno naproti menší části zbývající.

E 673

ἦ ὅ γε τῶν πλεόνων Λυκίων ἀπὸ θυμὸν ἔλοιτο

řečeno *τῶν πλεόνων Λυκίων* o většině Lykiův naproti Sarpedonovi.

Ne bez příčiny uvedl jsem svrchu jakožto obdobu změnu, která přeložením slovního přízvuku také vzhledem k myšlénce větou naznačené nastává. Při proměně zájmena v člen nastalo zároveň také podobné přemístění přízvuku slovního. Kdežto *ὁ γέρων* znamenalo »*ten* stařec (*dér* Greis)«, bylo *ὁ γέρων* »ten *stařec* (der Greis)«. A rovněž tak, co se týká vzniku členu druhového, musíme předpokládati, že *τὰ χρεῖονα νικᾷ* původně bylo = *to* horší vítězí, ale že z toho vzniklo přeložením přízvuku větového »*τὰ χρεῖονα νικᾷ* = to *horší* vítězí«. Ovšem v řečtině změna přízvuku jeví se v písmě jen v *ὁ, ἡ* naproti zájmenům *ὅ, ἥ*,*) kdežto *τό, τοῦ, τόν* atd. píše se vždy s přízvukem i tu, kde tato slova na pouhou platnost členu sklesla. Ale není pochybnosti, že se zde neshoduje písmo se skutečným vyslovováním, kdežto písemné rozlišování *ὃ μέν, ὃ δέ* a s druhé strany *ὁ γέρων, ἡ ἀρετή* atd. zajisté shoduje se také se skutečným vyslovováním.

* * *

Zájmena tázací.

V latině dává se, jak známo, pravidlo: »Uter de duobus, quis de pluribus«. A tak již u Quintiliana Inst. or. VII, 4, 21 čteme: Quaeritur ex duobus uter dignior, ex pluribus dignissimus? U Cicerona Off. I, 25, 87 jest tento rozdíl také velmi zřejmý: similiter facere eos, qui inter se contenderent, *uter* potius rem publicam administret, ut si nautae certarent, *quis* eorum potissimum

*) A i v této zájmenné platnosti posud obyčejně *ὁ, ἡ* se píše, zajisté mylně.

Digitized by Google

gubernaret. Zde jest tento rozdíl také v *potius*, *potissimum* zřejmý. — Týž rozdíl jest mezi *uterque* a *quisque*.

Ale rozumí se samo sebou, že slovo širšího významu *quis* místo *uter* může býti položeno, ne však naopak,*) jako na př. zvratného zájmena v řečtině bylo možno užívati místo vespolného ἀλλήλων, ale ne naopak.

Srv. Caes. B. G. V, 44 T. Pulfio et L. Varenus perpetuas controversias inter se habebant, *quinam* anteferretur. Cic. Att. XVI, 14 ut *quem* velis, nescias (řeč jest jen o Octavianovi a Antoniovi). Cic. Rosc. Com. 7, 21 considera, Piso, quis quem fraudasse dicatur? Roscius Fannium?

Podobné užívání jeví se u *quisque* (místo uterque), jako Ov. Fasti II, 715 oscula *quisque* (místo uterque) suae matri properata tulerunt. Liv. II, 44 duas civitates ex una factas; suos *cuique* parti magistratus, suas leges esse. IX, 12 diversique (totiž konsulové) ad suum *quisque* bellum proficiscuntur. XXVII, 35 in consules designatos omnes versi . . . praesciscere, quam *quisque* eorum provinciam, quem hostem haberet, volebant.

Ono méně přesné užívání zájmena *quis*, *qui* místo *uter* mnohem častěji vyskytuje se u Livia než u Cicerona.

Liv. I, 24 ut, *cuius* populi cives eo certamine vicissent, is alteri populo imperitaret. Liv. VII, 9 proelia de occupando ponte crebra erant, nec *qui* potirentur, incertis viribus satis discerni poterat. XXI, 39, 6 et Hannibal movit ex Taurinis, incertos, *quae* pars sequenda esset, Gallos praesentem secuturos esse ratus. XXII, 23, 6 convenerat inter duces Romanum Poenumque, ut *quae* pars plus reciperet quam daret, argenti pondo bina et selibras in militem praestaret. XXVII, 35 exercitum ex duobus . . . eligeret *quem* mallet;**) XXXII, 14 probe scit, *cui* parti . . . Epirotae favissent; XXVII, 40.

Podobně v řečtině klade se πότερος při otázce týkající se dvou předmětů, τίς při více předmětech, jako se liší ἑκάτερος a ἕκαστος.

Výjimka vyskytuje se někdy jen v tázacích větách u πότερον; místo dvou členů nebo vět tázacích vyskytují se někdy tři i více, na př. Her. III, 82 κόθεν

*) V leckterých jazycích vyskytuje se však předce užívání tvarů, které vlastně k *dvěma* předmětům se vztahují, ve významu *širším*. To bylo ovšem jen tehdáž možno, když původní ponětí se seslabilo a zatemnilo Tak na př. starobulharské *kotoryj*, české *který* i ve významu neurčitém, i v tázacím i ve vztažném vyskytuje se promiscue, ať jest řeč o dvou předmětech nebo o více, poněvadž zaniklo vědomí, že to jest vlastně tvar komparativný, vztahující se k *dvěma* předmětům. Naproti tomu příbuzné řecké slovo κότερος, πότερος, latinské *uter* (z cuter) svůj význam vztahu ke *dvěma* předmětům přesně podrželo. Latinské *alter* klade se přesně, je-li řeč o dvou předmětech, ale v romanských jazycích se význam rozšířil a přešel ve význam jiný; srv. italské altro, franc. autre. Miklosich (Vergl. Synt. str. 5) poukazuje k tomu, že starobulharské jeterъ znamená τις, ὁ δεῖνα, ač původně bylo obmezeno jen na případy, v nichž řeč jest o dvou předmětech. V řečtině se někdy zdá, jakoby ἕτερος při vztahu k více než dvěma předmětům, tedy ve významu ἄλλος se vyskytovalo; avšak při bedlivějším uvážení shledá se předce vztah ke *dvěma* předmětům, na př. Plat. Rep. I, 345 B ταῦτ' οὖν καὶ ἕτερός τις ὑμῶν πεπονθέν, οὐ μόνος ἐγώ; ale předce jest zde řeč jen o *dvou; všichni ostatní* zahrnují se v *jednu skupinu* naproti Sokratovi.

**) Ale o něco dále přesně řečeno: *utrius* mallet consulum prioris anni exercitum sumeret.

Digitized by Google

ἡμῖν ἡ ἐλευθερίη ἐγένετο καὶ τεῦ δόντος; κότερα παρὰ δήμου ἢ ὀλιγαρχίης ἢ μουνάρχου; Srv. Sof. El. 539 násl. Xen. Kyr. I, 3, 17. Tu se na *původní* význam slova *πότερον* již nepomýšlelo, nýbrž *πότερον* stalo se *částicí tázací.*

Velmi přísně a takřka velmi plasticky počíná si sanskrta v rozlišování obojího vztahu, užívajíc o dvou předmětech tvaru komparativného, o více předmětech tvaru superlativného. *Katara* jest *kdo z obou, κότερος*, (c)uter, ale *katama kdo z více než dvou.* Sanskrta provedla tedy ten rozdíl, jenž mezi komparativem a superlativem přídavných jmen jest, také zde. Rovněž tak v sanskrtě êkatara = jeden *z obou,* ale *êkatama* jeden *z více než dvou, tatara* ten, onen ze *dvou, tatama* ten, onen *z více než dvou, jatara* který *z obou, jatama* který z *více než dvou.*

* * *

Zájmeno neurčité.

Zajímavá jest zvláštní vazba, kteráž u Herodota se vyskytuje, totiž položení zájmena neurčitého mezi tak zvaným členem a podstatným jmenem. Her. I, 71 *τῶν τις Λυδῶν;* I, 84 *ὁ ὢν δὴ Τροιάδης οὗτος ὁ Μάρδος ἰδὼν τῇ προτεραίῃ τῶν τινα Λυδῶν κατὰ τοῦτο τῆς ἀκροπόλιος καταβάντα.* I, 85 *ἦλθε γὰρ τῶν τις Περσέων ἀλλογνώσας Κροῖσον ὡς ἀποκτενέων.* I, 124 *καὶ ἦν τε ἐγὼ ὑπὸ Ἀστιάγεος ἀποδεχθέω στρατηγὸς ἀντία σεῦ, ἔστι τοι τὰ σὺ βούλεαι, ἦν τε τῶν τις δοκίμων ἄλλος Μήδων.* II, 38 *δίζηται δὲ ταῦτα ἐπὶ τούτῳ τεταγμένος τῶν τις ἱρέων;* II, 103 *εἴτε αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Σέσωστρις ἀποδασάμενος τῆς ἑωυτοῦ στρατιῆς μόριον ὁσοισὶ αὐτοῦ κατέλιπε τῆς χώρης οἰκήτορας, εἴτε τῶν τινὲς στρατιωτέων τῇ πλάνῃ αὐτοῦ ἀχθεσθέντες περὶ Φάσιν ποταμὸν κατέμειναν.* V, 101 *τούτων δὴ μίαν τῶν τις στρατιωτέων ὡς ἐνέπρησε.* VII, 143 *ἦν δε τῶν τις Ἀθηναίων ἀνὴρ ἐς πρώτους νεωστὶ παριών.* VII. 146 *Ξέρξης δὲ ὡς ἐπύθετο ταῦτα . . . . πέμπει τῶν τινας δορυφόρων.* VIII, 90 *τῶν τινὲς Φοινίκων.* Tento slovosled jest vůbec u Herodota pravidelný, a neobyčejný jest u něho slovosled V, 12 *τῶν δορυφόρων τινὰς πέμπει κελεύων φυλάξαι.*

Tento slovosled, v Herodotově díle obyčejný, poukazuje dle mého mínění zcela zřejmě k původní platnosti *zájmena ukazovacího τῶν Τῶν τις Ἀθηναίων* znamenalo původně: *z těch někdo, totiž z Athenanův.* Nepravím ovšem, že ještě za doby Herodotovy cítěno bylo *τῶν* v platnosti ukazovacího zájmena a *Ἀθηναίων* co epexegetická přistávka; ale slovosled, který se až do doby Herodotovy udržel, poukazuje k tomu, že kdysi vazba *τῶν τις Ἀθηναίων* měla smysl naznačený.*)

Že tento výklad správný jest, tomu nasvědčuje důležité místo Homerovo *E* 422 násl. Athene praví zde:

ἦ μάλα δή τινα Κύπρις Ἀχαιάδων ἀνιεῖσα
Τρωσὶν ἅμα σπέσθαι, τοὺς νῦν ἔκπαγλ' ἐφίλησε,

*) Jest tu tedy *podobné* užívání zájmena *τῶν* jako Hom. *T* 322 *αὐτίκα τῷ μὲν ἔπειτα κατ' ὀφθαλμῶν χέεν ἀχλύν, Πηλείδῃ Ἀχιλῆι. σ* 311 *αὐτὰρ ὁ τῇσιν αὐτὸς διιγενὴς μετέφη, πολύμητις Ὀδυσσεύς. ω* 225 *ᾧχοντ', αὐτὰρ ὁ τοῖσι γέρων ὁδὸν ἡγεμόνευεν.*

Digitized by Google

τῶν τινα καρρίζουσα Ἀχαιιάδων ἐυπέπλων
πρὸς χρυσέῃ πειρόνῃ καταμύξατο χεῖρα ἀραιήν.

Zde jest zcela zřejmo, že *τῶν* jest samostatným zájmenem, poněvadž tímto *τῶν* poukazuje se zpět k slovu *Ἀχαιιάδων* ve verši 422. Pak následuje apposice *Ἀχαιιάδων ἐυπέπλων*, která vlastně jest nadbytečným přídavkem, poněvadž již předcházející *τῶν* poskytuje v kontextu *dostatečného* smyslu. Toto homerské místo jest tedy *úplně stejné* jako *T* 322, kdež *τῷ* poukazuje zpět a jest samo o sobě srozumitelné, tak že přídavek *Πηλείδῃ Ἀχιλῆι* jen za příčinou větší jasnosti připojen jest. Ve větší části míst Herodotových svrchu uvedených však *τῶν* neukazuje zpět, nýbrž jest položeno praeparativně; a proto jsem v poznámce pravil, že jest tu *podobné* užívání zájmena *τῶν* (nikoliv úplně stejné).

Jiného druhu jsou příklady, v nichž se vedle členu a podstatného jména vyskytuje ještě přívlastkové určení, jako Thuk. V, 82 *τῶν ἐν Πελοποννήσῳ τινὲς πολίων*. Xen. Anab. II, 5, 32 *τῶν βαρβάρων τινὲς ἱππέων*. V, 7, 19 *τῶν δ' ἀποφυγόντων τινὰς Ἑλλήνων*.

Digitized by Google

Digitized by Google

AUSZUG

aus der böhmischen Abhandlung.

Digitized by Google

Digitized by Google

Persönliche Pronomina.

Wann wird der Nominativ der Personalpronomina im Griechischen und Latein gebraucht, und wann nicht?

Warum wird im Deutschen der Nominativ der Personalpronomina gesetzt, auch da wo kein Nachdruck ist?

Im Griechischen und Latein werden die Nominative der Personalpronomina (als Subject) in der Regel nur dann gesetzt, wo ein Nachdruck auf denselben ist, was besonders bei Gegensätzen stattfindet. Ist kein solcher Nachdruck, wird das Subject nicht durch das Pronomen bezeichnet, sondern es genügt die Verbalform, in der ja eine genügende Subjectsbezeichnung vorhanden ist. Z. B. Hom. Ξ 5 f., ι 43 f., κ 307 ff., κ 336, ρ 297 ff. Xen. Kyr. V, 1, 7, Plaut. Most. I, 3, 147, Hor. Ep. I, 10, 6. Cic. Phil. 2, 21.

Dagegen ohne Pronomen Hom. ι 32, κ 10. Veni, vidi, vici. Dixi (nicht ego dixi).

Ebenso im Slavischen. So im Böhmischen: Sil jsem proso na souvrati (Erben, Volkslieder 201) = ich säete.

Im Deutschen muss auch da, wo kein Nachdruck ist, das Subject bezeichnet werden. Das homerische κ 70, ὡς ἐφάμην ist: So *sprach ich*. *Veni* = *ich* kam, und nur das ist möglich, dass z. B. bei veni, vidi, vici das Subject bloss beim *ersten* Verbum bezeichnet wird und eine Wiederholung nicht nothwendig ist, also: ich kam, sah, siegte.

Die Ursache des Unterschiedes zwischen dem Griechischen, Lateinischen, Slavischen einerseits und dem Deutschen anderseits ist die, dass im Deutschen frühzeitig einzelne Verbalformen, die verschiedene Personen bezeichnen, durch mannigfache Trübung so zusammenflossen, dass die Sprache, um dem Gebot der Deutlichkeit zu entsprechen, zur Unterscheidung der Pronomen das Mittel anwenden musste, dass sie die Person auch da mit dem Pronomen bezeichnete, wo kein Nachdruck ist. Ebenso aus *derselben* Ursache in den romanischen Sprachen, wo man bereits sagen muss: io amo, je parle.

Schon im Gothischen ist z. B. nam, habaida = cepi, cepit; habebam, habebat. Im Passivum vollends haitada = vocor, vocatur; haitanda = vocamur, vocamini, vocantur. Ebenso im Deutschen: binden = ligamus, ligant, ligare; sprach = dixi, dixit usw.

Digitized by Google

Dagegen erfuhren im Griechischen, Lateinischen, Slavischen und in anderen indoeuropäischen Sprachen die Verbalformen nicht eine *derartige* Vermischung, und sie blieben in ihrer lautlichen Erscheinung von einander geschieden, und darum wurde nicht in dem Masse, wie im Deutschen, die Nothwendigkeit gefühlt, die Person, welche ohnehin durch die Verbalform bezeichnet ist, auch noch durch die Zugabe des Personalpronomens zu bezeichnen.

Die Richtigkeit dieser Erklärung wird durch das Gothische und Deutsche bestätigt. Dies wird im böhmischen Text S. 2. 3. 4. eingehend nachgewiesen, worauf auf Grund der Forschungen Grimm's das Resultat in folgender Weise dargelegt wird:

a) In den ältesten Zeiten genügten *gewöhnlich* da, wo kein Nachdruck ist, die blossen Verbalformen ohne das Personalpronomen.

b) Jedoch kommen auch in den ältesten Zeiten daneben Beispiele des Gebrauchs des Personalpronomens auch in dem Falle, wo kein Nachdruck ist, vor.

c) Der Gebrauch der Personalpronomina vermehrte sich im Laufe der Zeiten; die Ursache liegt darin, dass die genauere Unterscheidung der Verbalformen allmählich in Abnahme begriffen war und dass das Streben nach Deutlichkeit einen ausgedehnteren Gebrauch der Personalpronomina erheischte.

d) Man kann jedoch in dieser Hinsicht keine *bestimmte* Progression bezeichnen, sondern man kann nur im Allgemeinen behaupten, dass das Schwinden des Unterschiedes der Verbalformen zur Folge hatte den immer häufigeren Gebrauch der Personalpronomina, so dass endlich in jenen germanischen Sprachen, in welchen die Unterschiede der Verbalformen ganz oder fast ganz verschwanden, der Gebrauch der Personalpronomina im Interesse der Deutlichkeit der Sprache als ein nothwendiges Erforderniss erschien (S. 1—4).

* * *

Gelegentlich werden hiebei aus dem Böhmischen zwei interessante Belege dafür angeführt, wie die Volkssprache eine klare Unterscheidung der durch die Verbalformen bezeichneten Personen anstrebt. Es sind dies Fälle, in welchen die Volkssprache, geleitet von dem Streben nach Deutlichkeit, *falsche* Formen schuf. Sprachlich richtige Formen der 3. Person des Plurals im Praesens sind *mluví*, (dicunt), *sedí*, (sedent), *chodí*, (eunt). Aber weil diese Formen lautlich mit der 3. Person des Singulars (dicit, sedet, it) zusammenfallen, spricht das Volk *mluvějí, sedějí, chodějí*, oder um die etwas unbequeme Form abzukürzen, *mluvěj', seděj', choděj'*. Allerdings ist durch den Einfluss der Litteratur auch in das Volk der Gebrauch der richtigen Formen theilweise gedrungen; aber die falschen Formen, welche den Vortheil der Deutlichkeit haben, hört man gewöhnlich in der Volkssprache. Auch gebildete Leute, welche die richtigen Formen gut kennen und beim *Schreiben* dieselben gebrauchen, meiden beim Sprechen diese falschen Formen nicht.

Ein zweites Beispiel ist die Form der 2. Person sing. *bys* (richtig *by*). Dobrovský Gram. 309: »In secunda persona rectius olim *by*, e. g. Čemu *by*

Digitized by Google

ty nerozkázal. Br. Moudr. 11, 25 — non *bys* ty. Neměl by (ty) nade mnou moci nižádné Jan 9, 11. Recentiores ambiguitatem vitaturi possunt *bys*«. — Diese Form *bys* hat nun aber eine solche Verbreitung gefunden, dass die richtige Form der 2. Person *by*, weil sie der 3. Person gleich ist und demnach der Forderung der Deutlichkeit nicht entspricht, *jetzt* ganz verschwunden ist (S. 4).

* * *

Auch beim Gebrauch der *obliquen Casus* der Personalpromina sind zwei Fälle zu unterscheiden: a) auf dem Personalpronomen liegt ein Nachdruck, nämlich bei Gegensätzen, mögen sie ausdrücklich bezeichnet sein oder nur gedacht werden, b) es findet kein Nachdruck statt.

In diesem zweiten Fall ist es allerdings in der Regel in keiner Sprache möglich, das Pronomen auszulassen, weil dadurch die Deutlichkeit geschädigt würde. — Aber das Griechische unterscheidet doch auch in dieser Hinsicht jene zwei Fälle, und zwar beim Pronomen der 1. Person nicht bloss durch den Accent, sondern auch durch die Form (*ἐμοῦ* opp. *μου*, *ἐμοί* opp. *μοι*, *ἐμέ* opp. *με*), bei der 2. Person und bei *οὑ* durch den Gebrauch einerseits der betonten, anderseits der enklitischen Formen.

Hier zeigt sich eine wichtige Übereinstimmug zwischen dem Griechischen und Slavischen. Im Altbulgarischen sind neben den volleren und nachdrücklicheren Formen Dat. мънѣ, тебѣ, себѣ die enklitischen Formen мн, тн, сн; neben dem Accus. мене, тебе, себе (eigentlich Genetive!) die schwächeren Formen, welche eigentlich die richtigen Accusativformen sind, ма, та, са. Im Dativ plur. neben намъ, вамъ, die Formen нм вм. Im Accus. plur. neben, насъ, васъ die Formen нс вс. Ferner im Accus. der 3. Person masc. (eum) neben einander его (eigentlich Genetiv!) und и.

Im Böhmischen Dat. *mně, tobě, sobě* — *mi, ti, si*. Accus. *mne, tebe, sebe* — *mě, tě, se*. Ferner *jeho*, (eius), *jemu* (ei) — enklitisch *ho, mu*. Vergl. Miklosich IV, 72 f., der zahlreiche Belege aus dem Altbulgarischen und aus den lebenden slavischen Sprachen anführt.

Zahlreiche und wichtige Beiträge zum Gebrauch der nachdrücklichen und der schwächeren Formen in den mährischen Dialekten führt Bartoš in der »Dialektologie moravská« (1886) an. Hiebei zeigt sich jedoch theilweise eine andere Unterscheidung. So finden sich in einem Dialekt im Dativ die Formen *mi, mne*; aber es wird nicht der Unterschied gemacht, wie im Böhmischen zwischen *mně, mi* (dal *mně* to, ne *tobě* = *ἔδωκέ τοῦτο ἐμοί, οὐ σοί;* dal *mi* knihu = *ἔδωκέ μοι τὸ βιβλίον*), sondern es hat sich eine andere Unterscheidung entwickelt. Im Dativ *ohne Praeposition* wird immer *mi* gesetzt, auch beim Nachdruck (*ἐμοί*); im Dativ mit der Praeposition dagegen *mne*. Es ist dies eine spätere Trübung. Aber auch hier zeigt sich das ökonomische Streben der Sprache. (S. 5. 6.)

* * *

Digitized by Google

Im Sanskrit finden sich auch bei den Personalpronominen neben einander stärkere und schwächere Formen, wie z. B. in Accus. sing. *mâm, tvâm — mâ, tvâ* usw. Es ist mir jedoch nicht bekannt, ob auch im Sanskrit eine ähnliche Unterscheidung wenigstens theilweise stattfindet, wie im Griechischen und Slavischen (S. 6).

* * *

Im Latein finden sich auch neben einander stärkere und schwächere Formen, und zwar im Gen. sing. *mei, tui, sui — mis, tis, sis*, z. B. Plaut. Mil. gl. IV, 2, 42 quia *tis* egeat; Trin. II, 2, 63 ne *tis* alios misereat.

Aber das Latein hat diese Verschiedenheit der Formen nicht benutzt zur Erzielung einer ähnlichen Unterscheidung, wie sie im Griechischen und Slavischen sich zeigt. Dies zeigt sich besonders deutlich bei den Dativformen *mihi, mi*. *Mi* findet sich seit Ennius und Plautus, und es scheint, dass diese Form in der Conversationssprache sehr beliebt war; denn sie findet sich oft bei Plautus, Terentius, in Horaz's Satiren, in den Briefen Cicero's und in anderen Briefen. In den Fragmenten des Ennius findet sich *mi* 9mal, *mihi* 13mal. Aber z. B. in dem Verse *mi* soli caeli maxima porta patet ist *mi* mit Nachdruck gesetzt, was aus dem beigefügten *soli* und aus dem vorhergehenden Verse si fas endo plagas caelestum ascendere cuiquamst ersichtlich ist. In dem Fragmente *mi* ausculta, nate, pueros comburi iube (Non. 246, 11) steht *mi* an der Spitze des Satzes, also mit Nachdruck. — Durch diese (und andere Beispiele, welche im böhmischen Texte erörtert werden) ist der Nachweis dafür erbracht, dass im Latein das Streben nach einer solchen Differenzirung, wie sie im Griechischen und Slavischen vorkommt, nicht vorhanden war (S. 7).

* * *

S. 8. 9 werden die Ausnahmen, welche im Griechischen von der oberwähnten Regel stattfinden, besprochen.

Hiebei zeigt sich, dass oft diese Ausnahmen nur *scheinbar* sind, z. B. Hom. *A* 207 ἦλθον ἐγὼ παύσουσα τὸ σὸν μένος, wo ἐγώ im Gegensatze zur Hera steht: πρὸ δέ μ' ἧκε θεὰ λευκώλενος Ἥρη (Vers. 208). So sind auch nur scheinbare Ausnahmen Hom. κ 56, ff., θ 487 f., Υ 179 f., Her. VII, 10, 8.

Ebenso sind im *entgegengesetzten* Fall die Ausnahmen oft nur scheinbar. So ist Soph. O. C 726 καὶ γὰρ εἰ γέρων κυρῶ, τὸ τῆσδε χώρας οὐ γεγήρακε σθένος nicht beabsichtigt der Gegensatz zwischen *Oidipus* und *Attika*, sondern der Dichter wollte nachdrüklich den Gegensatz zwischen γέρων und οὐ γεγήρακε bezeichnen. Die Nichtanwendung des ἐγώ bei κυρῶ ist also nicht auffällig, und die Ausnahme ist nur *scheinbar*.

Aber es lässt sich doch nicht leugnen, dass im Griechischen sich zuweilen der Nominativ der Personalpronomina da findet, wo kein Nachdruck ist, z. B. Hom. ι 39 f. ἔνθα δ'ἐγὼ πόλιν ἔπραθον (vgl μ 294 f. καὶ τότε δὴ γίγνωσκον ohne ἐγώ). Ebenso κ 13 f., κ 164 ff., λ 55 f., λ 84 ff., λ 345, λ 328, λ 517, λ 528 ff., λ 543 ff., ν 271 ff., ν 349 f. Meist sind dies schon bei Homer gewisse stereo-

Digitized by Google

type Formeln, in denen ἐγώ erscheint, wie αὐτὰρ ἐγώ, δὴ τότ' ἐγώ, καὶ τότ' ἐγώ. Zahlreiche Beispiele hiefür werden S. 11 angeführt. In diesen epischen Formeln wurde gewiss *ursprünglich ἐγώ nicht ohne Grund* gebraucht, sondern mit der Absicht, die Person nachdrücklich zu bezeichnen. Aber als diese Formeln *stereotyp* wurden, gebrauchte man dieselben ohne Rücksicht auf den jeweiligen Context, demnach auch da, wo kein Nachdruck beabsichtigt wurde.

Dass in späterer Zeit die Personalpronomina noch häufiger, als bei Homer, zu den Verbalformen hinzutraten auch da, wo kein Nachdruck stattfindet, ist begreiflich. Es zeigt sich dies hauptsächlich auch bei stereotypen Formeln, wie οἶδ' ἐγώ, ἐγῶμαι u. a., wie im Böhmischen bei *jářku* (wörtlich *ego dico*).

Im Böhmischen wird in der Conversationssprache oft neben *řeknu ti to* (dicam tibi hoc) auch ohne Nachdruck gesagt *já ti to řeknu* (ego tibi hoc dicam). Auf die Frage »víš, jak se to stalo« (scis, quomodo hoc factum sit) wird geantwortet entweder »nevím« (nescio), oder auch häufig »já nevím« (ego nescio).

Hierauf werden für diese Ausnahmen zahlreiche Belege aus Erben's Sammlung der böhmischen Volkslieder angeführt S. 12. 13.

* * *

Interessant sind jene Constructionen im Böhmischen, in welchen *já, my* mit dem Participium perfecti verbunden ist. Diese Constructionen entsprechen dem lateinischen Imperfectum oder Perfectum, je nachdem das Verbum ein duratives (beziehungsweise iteratives) oder finitives ist. *Já tam byl až do večera* = eram ibi usque ad vesperum. *Já zpíval celou hodinu* = cantabam totam horam. *Já přišel v čas* = adveni tempori (eingentlich wörtlich ἐγὼ προσεληλυθὼς ἐν καιρῷ). *My utekli* = aufugimus (eig. wörtlich ἡμεῖς πεφευγότες). Diese Constructionen entstanden durch Abkürzung aus den vollständigen *já jsem tam byl, já jsem zpíval, já jsem přišel v čas* (wörtlich ἐγώ εἰμι προσεληλυθὼς ἐν καιρῷ), *my jsme utekli* (wörtlich ἡμεῖς ἐσμεν πεφευγότες). Eine Person femin. gen. muss natürlich von sich sagen: *já utekla* (wörtlich ἐγὼ πεφευγυῖα) = aufugi; *my utekly* (wörtlich ἡμεῖς πεφευγυῖαι).

In diesen abgekürzten Constructionen hat oft *já, my* gar keinen Nachdruck, so dass z. B. *já plakal* (wörtlich ἐγὼ δεδακρυκώς) nur bedeutet ἐδάκρυον, lacrimabam; *já křičel* (wörtlich ἐγὼ κεκραγώς) bedeutet nur clamabam usw.

Das Pronomen *já, my* ist in diesen Fällen eine gewisse Stütze des Particips, und kann nicht ausgelassen werden, weil das blosse Particip, z. B. *házel* bedeuten würde *iaciebat, prosil* = rogabat. Sollte das Pronomen *já, my* entfallen, so müsste sofort zur Bezeichnung der 1. Person das Verbum *jsem* hinzutreten, also z. B. *byl jsem* ve mlýně (ich war in der Mühle, wenn eine männliche Person spricht), *byla jsem* ve mlýně (ich war in der Mühle, wenn eine weibliche Person spricht).

Die volksthümlichen Constructionen *já plakal, já plakala, my viděli* (vidimus, wenn eine männliche Person spricht), *my viděly* (vidimus, im Munde einer weiblichen Person) werden in der sorgfältigeren Schriftsprache gewöhnlich

Digitized by Google

gemieden, und die Schriftsteller gebrauchen gewöhnlich die volle Ausdrucksweise *já jsem plakal, my jsme viděli* usw. Aber was die 3. Person sing. und plur. betrifft, so wird auch in der Schriftsprache gewöhnlich gebraucht: *otec mi to dal* = ὁ πατήρ μοι τοῦτο ἔδωκε (eig. wörtlich ὁ πατήρ μοι τοῦτο δεδωκώς). Die vollständige Construction *otec mi to dal jest* wird allgemein für zu gravitätisch und schwerfällig gehalten. Aber in erhabener Rede, in religiösen Liedern, und merkwürdigerweise auch oft im Volkslied hat sich die volle Construction erhalten; z. B. im Osterlied: Vstalť jest této chvíle. Hierauf werden S. 14 in der Anmerkung zahlreiche Belege aus Erben's Sammlung der Volkslieder angeführt.

Das Reflexivpronomen.

Zunächst wird der Ursprung des Reflexivpronomens, hauptsächlich im Griechischen und Latein, erörtert.

Im Sanskrit zeigt sich der reflexive Gebrauch erst in späterer Zeit, und dies selten. Delbrück's Ansicht (S. 477), dass der reflexive Gebrauch von *sva* erst später auf dem heimischen Boden sich entwickelte, also nicht proethnisch ist, wird gebilligt.

Bezüglich des Prakritischen *sē* wird gesagt, dass dies *sē* aus *svê* entstanden zu sein scheint, dass sich jedoch wol bei diesem *sē* der reflexive Gebrauch nicht entwickelte, sondern dass dies *sē* bei der ursprünglichen Bedeutung, welche ich auch den griechischen Formen *οὗ, οἷ, ἕ* beilege, d. i. *eius, ei, eum* verblieb.

Was das Avestische betrifft, sagt Delbrück: »Aus der Darstellung bei Caland § 108 folgt, dass das Avestische so wenig wie das Altindische ein subst. Reflexiv nach Art der klassischen Sprachen besitzt.«

Im Griechischen zeigt sich bei *οὗ, οἷ, ἕ, σφίν, σφέ* theils die anaphorische Bedeutung *eius, ei, eum* usw., theils die reflexive. Über die mit *σφ* anlautenden Formen sagt Delbrück, dass ihr Ursprung dunkel ist. Ich glaube, dass diese Formen, wie auch *σφέτερος*, mit dem Stamme *sva* zusammenhängen *müssen*. Das Griechische hatte einen doppelten Weg. Da es *sve* nicht behalten konnte, konnte es entweder *Fε*(*ἕ*) oder *σφε* bilden, wenn es den Laut *σ* retten wollte. Da das Digamma dem Schwinden sehr geneigt war, musste sich dieser Laut in einen kräftigeren verdichten, und da schien *φ* der nächst liegende und zugleich widerstandsfähige Laut. Hiebei wird darauf hingewiesen, dass schon bei Homer das *F* in *οἷ* manchmal verschwunden ist, wie *E* 338, *Z* 101, 289, *Ψ* 865, *o* 105.

Die Meinung, dass in *σφιν, σφε* usw. *φ* ein Ersatz für *F* ist, findet ihre Bestätigung darin, dass auch im Slavischen bei demselben Pronomen in einigen Casus sich gegenüber *v* der kräftigere Laut *b* zeigt. Vgl. das böhm. possessive *svůj*, aber dagegen Gen. Acc. *sebe*, Dativ, Locativ *sobě*, Instrum. *sebou*. Ebenso beim Pronomen der 2. Person *tebe, tobě, tebou*.

Früher überwog die Meinung, dass im Griechischen die reflexive Bedeutung die ursprüngliche sei, und dass sich die anaphorische Bedeutung erst

Digitized by Google

aus derselben entwickelt habe. Windisch (Curtius' Studien II, 329) behauptete dagegen, dass beide Bedeutungen sich aus der älteren Bedeutung der *Identität* entwickelt haben. Brugmann (Ein Problem usw. S. 83 f.) nahm sich eifrig der älteren Hypothese an. Delbrück (S. 483) spricht die Meinung aus, dass vielleicht das anaphorische Pronomen nur scheinbar identisch sei mit dem reflexiven, und dass eine Vermischung von ursprünglich verschiedenen Formen **soi* und **svoi* eingetreten sei und dass diese Vermischung des Dativs auch auf andere Casus zurückgewirkt habe.

Diese Hypothese erscheint mir unhaltbar. Ich halte im Griechischen die anaphorische Bedeutung für ursprünglich. Zuerst werden sodann die Beispiele aus Homer und Hesiod angeführt. Bei Homer kommt nach Krüger ἑ in der Bedeutung *eum* „etwa an sechs Dutzend Stellen" vor, oft auch ἕο, ἕθεν, εὑ, οἱ in der Bedeutung *is*, seltener ἑός (z. B. δ 618).

Was *Hesiod* betrifft, so gebe ich die Resultate nach eigener Sammlung vollständig. Am häufigsten kommt bei Hesiod οἱ vor, und zwar = *ei*, im Ganzen an 40 Stellen. In reflexivem Sinne findet sich *oi* nur *einmal*, und auch da nicht allein, sondern mit αὐτῷ, nämlich Erga 265. Der Acc. ἕ findet sich bloss 4mal, immer = *eum*. Der Genetiv kommt nur zweimal vor, Th. 392, 400 f., beidemal reflexiv; jedoch ist es möglich, dass an der zweiten Stelle ἑοὺς μεταναιέτας zu lesen ist statt ἑοῦ μ.

Mehrere Gründe dafür, dass die ursprüngliche Bedeutung *is* war, werden hierauf aus meiner Schrift „Untersuchungen auf dem Geb. der Pron. S. 47 ff." angeführt, welche ich in diesem Auszuge nicht wiederhole.

Neue Gründe, welche ich in der erwähnten Schrift nicht geltend gemacht habe, sind:

Ein wichtiges Argument lässt sich aus dem reflexiven Gebrauch der Pronomina der 1. und 2. Person entnehmen. Homer gebraucht ἐμέ usw. auch bei reflexiver Beziehung, z. B. *H* 198 ἐπεὶ οὐδ' ἐμὲ νήιδά γ' οὕτως ἔλπομαι ἐν Σαλαμῖνι γενέσθαι. *K* 378 ἐγὼν ἐμὲ λύσομαι. *N* 269, *T* 361, δ 221. Manchmal tritt bei Homer des Nachdrucks halber αὐτός hinzu, wie ε 188 ἐμοί περ αὐτῇ, aber das zusammengesetzte ἐμαυτοῦ kannte Homer noch nicht; αὐτός *konnte* lose dazutreten, *musste aber nicht* gesetzt werden.

Nach der Hypothese, die ich vertrete, herrscht vollkommene Übereinstimmung im Gebrauch aller drei Pronomina. Ursprünglich genügte auch beim reflexiven Gebrauch das Pronomen der 3. Person οὗ (eius) gerade so, wie das Pronomen der 1. Person ἐμέ und der 2. Person σέ, oder anders gesagt, ursprünglich wurde die reflexive Beziehung durch kein eigenes Mittel bezeichnet.

Wer dieser „er" ist, der z. B. in dem Satze ὁ πατὴρ ἔπληξέν ἑ als das Object des πλήσσειν bezeichnet wird, das ist sprachlich unbestimmt; es konnte eine andere Person als das Subject πατήρ sein »der Vater schlug ihn« (die bereits erwähnte oder bekannte Person); es konnte aber ἑ auch auf die durch πατήρ bezeichnete Person sich beziehen »der Vater schlug ihn, d. i. den Vater, d. i. *sich*«.

Digitized by Google

Ein weiterer Grund liegt im Gebrauche von *μίν*. Dies Pronomen bedeutete gewiss *ursprünglich eum, eam.* Da sich nun *μίν* auch reflexiv findet (vgl. Her. I, 11 *ὁ δὲ Γύγης τεως μὲν ἀπεθωύμαζε τὰ λεγόμενα, μετὰ δὲ ἱκέτευε μή μιν ἀναγκαίῃ ἐνδεῖν κτλ.* I, 45 *παρεδίδου ἑωυτόν Κροίσῳ . . . ἐπικατασφάξαι μιν κελεύων τῷ νεκρῷ*), so ist dies ein wichtiger Grund für unsere Annahme.

Auch *αὐτός* findet sich reflexiv, und hier wird niemand behaupten wollen, dass dieser reflexive Gebrauch älter ist. Vgl. Hom. *β* 126 *μέγα μὲν κλέος αὐτῇ ποιεῖτ', αὐτάρ κτλ.*, *δ* 247. Vgl. Krüger Di. 51, 2, 4.

Hält man sich an die Ansicht, dass der reflexive Gebrauch sich erst aus *is* entwickelte, ist die Entstehung des späteren Reflexivs *ἑαυτοῦ* leicht begreiflich. Da *οὗ* eigentlich = *eius,* so begreift man, dass wenn dieses *is* identisch war mit dem Satzsubject, das Bedürfniss gefühlt wurde, diese Beziehung durch *αὐτός* (ipse) bestimmter anzudeuten. Daraus ergab sich im Laufe der Zeit der Gebrauch des zusammengesetzten Reflexivs *ἑαυτοῦ*.

Man kann also 3 Stadien unterscheiden:

a) Das blosse *οὗ* (welches ursprünglich = *eius*) wurde auch bei dem reflexiven Verhältniss gebraucht. *E* 343 *ἀπὸ ἕο κάββαλεν υἱόν*. Vgl. damit *K* 378 *ἐγὼν ἐμὲ λύσομαι.*

b) Oft wurde das Bedürfniss gefühlt, bestimmter zu bezeichnen, dass die mit *οὗ* bezeichnete Person identisch ist mit dem Satzsubject. Zu diesem Behufe trat *αὐτός* hinzu. Ebenso findet sich der Zusatz *αὐτός*, wenn *ἐγώ*, *σύ* reflexiv gebraucht wird. Vgl. *ε* 188 *ἅσσ' ἂν ἐμοί περ αὐτῇ μηδοίμην.*

c) Endlich erfolgte der Gebrauch des zusammengesetzten *ἑαυτοῦ*, gerade so wie des zusammenges. *ἐμαυτοῦ*, *σαυτοῦ*. (S. 18—20).

Weiter kann man anführen, dass in den Veden und im klassischen Sanskrit das reflexive Verhältniss auf eine Weise bezeichnet wird, die im Vergleich zum G iechischen und Latein sehr primitiv erscheint; es wurden nämlich die Subst. *tanú* (Leib), *ātmán* (spiritus, anima) dazu verwendet. Vergl. Delbrück S. 477.

Bei Herodot ist im Dativ plur. *σφίσι* und das enklitische *σφίν*, *σφί*, jedoch mit der Unterscheidung, dass *σφίν*, *σφί* = *eis*, *σφίσι* = *sibi ipsis.* Auch hier ist die Annahme berechtigt, dass *σφίν*, *σφί älter* ist und dass bei dieser *älteren* Form auch die *ältere* Bedeutung sich erhalten hat. Ich stimme vollkommen mit Brugmann überein der »Ein Problem d. hom. Textkritik (S. 14) behauptet, dass die Formen *σφωίν*, *σφωέ*, *σφείων*, *σφῶν*, *σφίσι*, *σφέας*, *σφᾶς*, *σφέ*, *σφεῖς* relativ jungen Ursprungs sind« usw.

Bezüglich der Verschiedenheit der Bedeutung von *σφί* und *σφίσι* kann man theoretisch zwei Hypothesen aufstellen:

a) Entweder hatten beide Formen *ursprünglich* dieselbe Bedeutung *eis*, wie es bei Homer thatsächlich der Fall ist, aber die Sprache, geleitet von dem Princip eines so zu sagen haushälterischen Gebrauches, führte eine Differenzirung ein, und gab der lautlich stärkeren Form *σφίσι* die stärkere reflexive Bedeutung und dem lautlich schwächeren *σφιν* die schwächere Bedeutung *eis*.

Digitized by Google

b) Oder die *alte* Form σφί hatte auch die ältere Bedeutung *eis*, gerade so wie οἱ ursprünglich *ei* bedeutete. Als aber später der reflexive Gebrauch aufkam und neben σφί das spätere σφίσι entstand, wies der neuionische Dialekt der *alten Form* auch die *alte Bedeutung* zu und übertrug die *neue reflexive Bedeutung* auf *die neuere Form* σφίσι.

Diese zweite Hypothese halte ich für wahrscheinlicher.

Im Griechischen erscheint eine erhebliche Anzahl von Pronominalformen, die mit σφ anlauten. Diese Formen haben *grösstentheils* die Bedeutung *is*; nur in der attischen Prosa zeigt sich das Gegentheil.

Bei Homer erscheint σφωε fünfmal, und niemals reflexiv. Die Form σφίν (ihnen beiden) findet sich 8mal, nie reflexiv. Für die Form σφίν, σφί führt Ebeling 173 Beispiele an. Diese Sammlung ist nicht vollständig; aber sicher ist, dass diese Formen bei Homer niemals reflexiv sind. Die Form σφίσιν findet sich bei Homer gewöhnlich in der Bedeutung *eis*. Ebeling führt 40 Beispiele an. Hier kommt nun auch die reflexive Bedeutung vor, z. B. *E* 368 δάσσαντο μετὰ σφίσιν. Dieser Gebrauch ist seltener.

Die Form σφέας hat bei Homer *gewöhnlich* die Bed. *is*. Bei Ebeling 24 Beispiele. Seltener ist die reflexive Bedeutung, z. B. *B* 366 κατὰ σφέας γὰρ μαχέονται usw.

Σφε (eos) kommt nie reflexiv vor.

Der Genetiv σφείων, σφέων, σφῶν findet sich theils in der Bed. *is*, theils reflexiv. (S 22. 23.)

Das Resultat ist: In der ältesten Zeit (bei Homer und Hesiod) überwiegt beim Pron. οὗ ganz entschieden die Bed. *is*. Die reflexive Bedeutung ist zwar bei Homer — absolut genommen — nicht selten; aber eine vollständige Sammlung müsste zeigen, dass die Zahl der Beispiele für die Bed. *is* nicht etwa bloss 3mal, 4mal grösser ist, sondern *vielmal grösser*.

Dazu kommt der Umstand, dass unter den Beispielen, welche für den reflexiven Gebrauch angeführt werden, gar manche sich finden, in welchen es sehr wol möglich ist οὗ = *is* zu nehmen; wenigstens kann man von manchen Beispielen sagen, dass sie den Übergang von *is* zur *reflexiven* Bedeutung zeigen. So z. B. wird *B* 239 ὃς καὶ νῦν Ἀχιλῆα, ἕο μέγ' ἀμείνονα φῶτα, ἠτίμησεν vom Standpunkt des Lateins »qui Achillem, virum se multo meliorem, contumelia affecit« beurtheilt. Aber vielleicht ist dies falsch. Wenn statt ἕο μέγ' ἀμείνονα φῶτα der Relativsatz stünde und wenn in diesem Relativsatz nach homerischer Weise ἕο vorkäme, so würde man gewiss sagen, dass ὃς μέγ' ἀμείνων φὼς ἕο ἐστί bedeutete — qui multo melior vir *eo* est. Wenn man dies bedenkt und ausserdem erwägt, dass im Griechischen in zahlreichen Fällen auch in späterer Zeit αὐτός gegenüber dem lat. *sui, sibi, se* erscheint,*) so wird

*) Vgl. z. B. Xen. Anab. I. 5, 12 Κλέαρχος ἀφιππεύει ... σὺν ὀλίγοις τοῖς περὶ αὐτόν = cum paucis *se* comitantibus. II, 3, 25 Γισσαφέρνης ἔλεγεν, ὅτι διαπεπραγμένος ἥκοι παρὰ βασιλέως δοθῆναι αὐτῷ σώζειν τοὺς Ἕλληνας = *sibi* esse datum. Kyr. I, 4, 19 οἱ πολέμιοι εὐθὺς ἀφήσουσι τὴν λείαν, ἐπειδὰν ἴδωσί τινας ἐπ' αὐτοὺς ἐλαύνοντας = contra *se* progredientes. II, 1, 1; Apol. 23; Thuk. II, 65; VI, 16. Auch im Latein manchmal *is* statt *sui*, aber viel seltener. Vgl. Cic. Verr. I, 34, 86 Verres Milesios navem poposcit, quae *eum* ... pro-

Digitized by Google

man wol nicht Bedenken tragen, *B* 239 *ἕο μέγ' ἀμείνονα φῶτα* zu nehmen = *eo* multo meliorem virum. Dasselbe gilt aber von einer *grossen* Anzahl anderer homerischen Stellen.

Auch in der übrigen Poesie überwiegt ausserordentlich die Bedeutung *is* bei *οἷ*.

Bei *Aischylos* findet sich *σφε* 14mal, und zwar 7mal = eum, einmal = *eam*, 5mal = *eos*, einmal = eas, niemals reflexiv. *Σφίσιν* bei Aischylos einmal = iis, *σφίν* = *iis* 5mal, *σφίν ei* 1mal, *σφάς eos* 1mal. Niemals reflexiv. Die Formen, die nicht mit *σφ* anlauten, sind bei Aischylos selten; *οἷ* kommt niemals vor, *ἕθεν* 1mal, und zwar in reflexiver Bedeutung, Hik. 67 nach Porson's Conjectur. Der Dativ *οἱ* 1mal = *ei* Agam. 1146. Der Acc. *ἕ* findet sich bei Aischylos (und bei den übrigen Tragikern) niemals. Dieser Accusativ wurde offenbar aus dem Gebrauch verdrängt durch *νιν*, welches bei Aischylos 48mal vorkommt, und zwar *eum* (33), *eam* (12), *id* (1), *eos* (1), *ea* (1).

Bei *Sophokles* in den erhaltenen Dramen *σφε* 22mal, und zwar = *eum* 12mal, *eam* 6mal, *eos*, *eas* 4mal; *σφίν* (*σφί*) 4mal = *eis; σφίσιν* 2mal, und zwar O. C. 58 reflexiv (Genthe = *αὐτοῖς*). El. 1070 ist *σφίσιν* handschriftlich, wird aber wol mit Recht in *σφι* geändert. Ebenso ist an der von Suidas angeführten Stelle statt *σφίσιν* zu lesen *σφιν*. O. C. 1489 halte ich die Erklärung von *σφιν* = *αὐτῷ* für einfacher und wahrscheinlicher. *Σφας* findet sich bei Sophokles 4mal = *eos*, *eas*, nie reflexiv.

Was die nicht mit *σφ* anlautenden Formen betrifft, findet sich bei Sophokles *οἷ* nur einmal, näml. O. R. 1257 (reflexiv), *οἱ* 4mal; O. C. 1631 erkläre ich es reflexiv, Trach. 650 und Aias 906 = ei. El. 196 ist statt des handschr. *σοἱ* zu lesen *ὅτε οἱ* (= ei).

Im neuionischen, dorischen, aiolischen Dialekt überwiegt entschieden die Bedeutung *is*.

Dagegen ist freilich in der attischen Prosa die reflexive Bedeutung häufiger, als bei den tragischen und lyrischen Dichtern, und im neuionischen, dorischen, aiolischen Dialekt. Ob jedoch in der attischen Prosa der reflexive Gebrauch oder die Bedeutung *is* häufiger ist, lässt sich nach meiner Meinung nicht entscheiden, *so lange nicht in dieser Hinsicht vollständige statistische Sammlungen vorliegen*. Allerdings behaupten manche (z. B. Arndt de pron. refl. p. 34 sq. Kühner Gr. Gramm. § 455. 5 Anm. 8), dass in der attischen Prosa nur ganz vereinzelte Fälle der Bed. *is* vorkommen, wie Xen. Anab. III, 1, 5, Kyr. III, 2, 26, Hell. VI, 5, 35, Thuk. V, 49. VI, 61. Aber bei genauerer Untersuchung findet man, dass auch in ziemlich zahlreichen anderen Fällen, in denen gewöhnlich die reflexive Bedeutung angenommen wird, die Bed. *is* wahrschein-

---

sequeretur. Cic. Att. X, 4, 5 a Curione mihi nuntiatum est, *eum* ad me venire. Caes. B. C. III, 30. Im Griechischen kann man eigentlich gar nicht sagen, dass in den in Kühner's Ausführl. Gr. S. 487 § 455, 3 bezeichneten Fällen der Gebrauch von *αὐτός* die *Ausnahme* bildet. In manchen von den im § 455, 3 bezeichneten Fällen findet sich *αὐτός* wol *eben so oft*, wie das Reflexivum. In einigen Fällen aber, und zwar in den Nebensätzen, besonders in den indicativischen, ist *αὐτός* sogar die *gewöhnliche* Construction gegenüber dem lat. *sui*. Vgl. Xen. Anab. I, 1, 5; III, 4, 1; Thuk. VI, 34; Xen. Mem. II, 1, 22; Anab. VII, 2, 15.

Digitized by Google

licher ist. Vgl. Thuk. III, 3; V, 44; V, 73. Die Erklärer lassen sich da oft durch die Vergleichung mit dem lat. *sui, sibi, se* dazu verleiten, dass sie auch im Griechischen die Bed. *is* annehmen. Das dies aber nicht nothwendig ist, zeigen Beispiele, wie Xen. Anab. V, 4, 33 σφίσι = αὐτοῖς, Hell. I, 7, 5 σφίσι = αὐτοῖς.

Es gehen aus dieser ganzen Darlegung folgende Resultate hervor:

1. *A priori* ist es wahrscheinlich, dass die reflexive Bedeutung, welche einen gewissen vorgeschritteneren Standpunkt bezeichnet, nicht die ursprüngliche ist, sondern dass sich dieselbe erst später aus der Bed. *is* entwickelte, wie ein analoger Vorgang bei der 1. und 2. Person notorisch ist.

2. Auch in der *Litteratur* überwiegt ganz entschieden die Bed. *is*. Nur die attische Prosa macht hievon vielleicht eine Ausnahme. Aber wenn auch durch eine vollständige und wissenschaftlich gesichtete Sammlung in der att. Prosa ein Überwiegen des reflexiven Gebrauchs erwiesen werden sollte, so würde dies nur beweisen, dass dieser Gebrauch *später* Verbreitung fand. Wichtig ist hiebei der Unterschied zwischen der attischen Poesie und Prosa. In der attischen Poesie überwiegt ganz entschieden die Bed. *is*, in der Prosa *vielleicht* die *reflexive* Bedeutung. Aber es ist eine bekannte Thatsache, dass die Poesie oft ältere Formen und Constructionen erhalten hat, während in der gleichzeitigen Prosa Neuerungen viel grössere Verbreitung fanden. Dies beweist die Vergleichung der Litteratur aller Völker (S. 23—28).

* * *

Der Gebrauch des Reflexivpronomens der III. Person statt des Pronomens der I. und II Person.

Im *Altindischen* findet sich der reflexive Gebrauch erst später, und nicht häufig. *Svam* ist eine substantivirte Form des adject. *sva,* der *das eigene* bezeichnete. Dies *svam* findet sich auch von der 1. 2. Person. Ebenso führt Delbrück (S. 489 f.) Beispiele dafür an, dass das adjectivische reflexive *sva* sich auf die 1. 2. Person bezieht (S. 28).

Ebenso führt Delbrück für einen ähnlichen Gebrauch aus dem *Altpersischen* Belege an (S. 29).

Im *Griechischen* ist folgender Sachverhalt.

Das einfache reflexive Pronomen findet sich vielleicht nur *einmal* mit Beziehung auf eine andere Person, als die 3., und zwar Hom. K 400. Betreffs dieser Stelle gibt Brugmann (Ein Problem S. 41 f.) eine ausführliche Erörterung, in welcher er zu dem Resultate gelangt, »dass das subst. Refl. οἷ in der altepischen Sprache, so lange diese von den Sängern noch mit wahrhaft lebendigem Sprachgefühl gehandhabt wurde, nur von der *dritten* Person gebraucht werden konnte, so dass in diesen Zeiten ein σφίσι = ὑμῖν nicht möglich war. Es hängt demgemäss die Entscheidung über unsere Stelle von der Frage ab, in welcher Zeit die Doloneia entstand. Möglicher Weise war das Sprachgefühl dem Verfasser derselben schon in dem Masse erlahmt, dass er, was

Digitized by Google

nur beim adjektivischen Reflexivum sprachgemäss war, fälschlich auf das Substantivum übertrug. Anderenfalls muss angenommen werden, dass *βουλεύοιτε* eine spätere, aber immerhin noch voralexandrinische Correctur von *βουλεύουσι* ist, die das Anstössige, was die dritte Person in der Stelle hat, beseitigen sollte.«

Die ganze Darlegung Brugmann's zeugt von grosser Behutsamkeit, die überhapt dieser hervorragende Forscher überall bekundet; aber mit dem Resultate stimme ich nicht überein. Es liegt mir daran, nachzuweisen, dass wenigstens an dieser einen Stelle*) aus älterer Zeit der Gebrauch des einfachen Reflexivums mit Beziehung auf die *zweite* Person bezeugt ist.

Liest man im Verse K 398 *nach der besten handschriftlichen Überlieferung* *φύξιν βουλεύοιτε μετὰ σφίσιν οὐδ' ἐθέλοιτε*, was ich für richtig halte, dann liegt hier der Beweis für den Gebrauch von *μετὰ σφισιν = μεθ' ὑμῖν αὐτοῖς* vor. Aristarch wollte die Richtigkeit dieser Überlieferung nicht anerkennen, weil er nur die Beziehung von *σφίσιν* auf die 3. Person für zulässig hielt.

Die Verse 395—399 sind allerdings eine Wiederholung von 308—312, in welchen *βουλεύουσι, ἐθέλουσι* steht. Aber diese 3. Person, die sich in *Hektor's* Rede findet, **musste** in der Rede *Dolon's* in die 2. Person vewandelt werden. Hektor sprach zu *den Anführern der Troer*, Dolon spricht dieselben Worte zu *Odysseus und Diomedes*.**) Um *μετὰ σφίσιν = μεθ' ὑμῖν* nicht zulassen zu müssen, änderte Aristarch *νηῶν ὠκυπόρων* (308) in *ἀνδρῶν δυσμενέων* (395), weil er glaubte, dass dann *βουλεύουσι, ἐθέλουσι* (398) leichter sich erklären lässt. Dies scheint mir bei der Erörterung der vorliegenden Frage besonders wichtig. *Warum behielt Aristarch im V. 395 nicht νηῶν ὠκυπόρων (308)? Weil dann βουλεύουσι, ἐθέλουσι gar keine Beziehung hätte und ganz unverständlich wäre.* Weil er aber seiner Theorie zuliebe *βουλεύοιτε, ἐθέλοιτε* nicht zulassen wollte, da er dann *μετὰ σφίσιν = μεθ' ὑμῖν* hätte anerkennen müssen, änderte er auch *νηῶν ὠκυπόρων* in *ἀνδρῶν δυσμενέων*. Es muss also nach meiner Meinung auch 395 restituirt werden aus 308 *νηῶν ὠκυπόρων*.

Allerdings ist diese Stelle die einzige in den homerischen Gedichten. Unterstützung bietet jedoch der Umstand, dass bei Hesiod Erga 2 das possessive Pronomen *σφέτερος = ὑμέτερος* vorkommt *δεῦτε δὴ ἐννέπετε σφέτερον πατέρ' ὑμνείουσαι*. Ausserdem halte ich Brugmann's Vermuthung (S 42) für wahrscheinlich, dass Apollonios Rhodios III, 909 und II 1278 jenes homerische *μετὰ σφίσιν* nachgeahmt hat.

Bei den späteren Epikern findet sich *οὖ* mit Beziehung auf die 1. 2. Person häufiger, nämlich. Apoll. II, 635; III, 99; I, 893; II, 1278; III, 909. Bei Quintus

*) Was die 2. Stelle betrifft, welche M. Schmidt (comm. de pron. p. 22) anführt, nämlich Hes. Erga 56 f., stimme ich vollständig der überzeugenden Beweisführung Brugmann's (Ein Problem S. 44) zu, dass hier das handschriftliche *σοὶ δ'αὐτῷ* beibehalten werden muss.

**) Es liegt hier eine ähnliche Nothwendigkeit der Änderung vor, wie *B* 28—32 gegenüber *B* 11—15.

Digitized by Google

Smyrn. einmal *οἵ* = *σοί*, nämlich *ν* 533. Ausserdem führt Brugmann Theokrit XXVII, 44 an.

Der Gebrauch des zusammengesetzen *ἑαυτοῦ* mit Beziehung auf die 1. 2. Person ist durch eine nicht unbeträchtliche Zahl von Belegen gesichert.

Bei *Aischylos:* Ch. 221, 1014; Sept. 194, Fragm. 129; Agam. 1142, 1297, 1544; Ch. 111. Also im Ganzen 8 Beispiele (unter 26, in denen überhaupt *ἑαυτοῦ* bei Aisch. vorkommt).

Bei *Sophokles* O. R. 138; O. C. 966; El. 285; Ai. 1132; O. B. 857, 930, 1356; Trach. 451. Im Ganzen 7 Beispiele (unter 50).

Auch in der Prosa finden sich Belege. Allerdings kommen in den Handschriften Varianten vor, und die Herausgeber verwerfen oft *ἑαυτοῦ*. Aber trotzdem bleiben auch in der Prosa einige ganz unanfechtbare Belege, z. B. Her. V, 92, 1; V, 20. Bei Thukydides I, 82, welchen Beleg freilich Classen beseitigen wollte, indem er statt *τὰ αὑτῶν* liest *τὰ αὐτῶν* d. i. *τῶν ξυμμάχων*. Ich glaube, dass dies der Context nicht zulässt.

Eine ziemlich reichhaltige Sammlung führt Kühner § 455. 7, b (S. 496) an und zwar aus Xenophon Anab. VI, 6, 15; Mem. I, 4, 9; II, 1, 30; II, 1. 31; II, 6, 35; Hell. I, 7, 19; Kyr. I, 6. 44; V, 1, 21. Aus Platon Phaid. 78 B, 91 C, Lach: 200 B, Pseudoplat. Alk. II, 140 C; aus den attischen Rednern Antiph. 3, *δ*, 1; 5, 60; Andok. 1, 114; 2, 8; Lykurg. 91; Isokr. 4, 106; 15, 145; Dem 18, 163; Aisch. 3, 163; 3, 39.

Hie und da nehmen einige Herausgeber auch gegenüber der einstimmigen handschriftlichen Überlieferung Änderungen vor. Es ist dies gewagt und unwahrscheinlich; denn wie hätte das gewöhnliche und regelmässige *ἐμαυτοῦ*, *σαυτοῦ* usw. in *ἑαυτοῦ* geändert werden sollen? Vielmehr ist es wahrscheinlich, dass wol manchmal das ursprüngliche *ἑαυτοῦ* verdrängt wurde. Sehr richtig urtheilt hierüber Brugmann (Ein Problem S. 40). Nur mit der Behauptung Brugmann's, dass in diesen Beispielen Beweise für die *ursprüngliche* freiere Verwendung der Reflexiva der 3. Person vorliegen, bin ich nicht einverstanden. Aber sehr mit Recht weist Brugmann darauf hin, dass sich von vielen Stellen noch evident nachweisen lässt, »dass sie auf Grund der irrigen Anschauung gemassregelt und verfälscht worden sind«. Hiebei verweist Brugmann auf Maetzner zu Antiph. 181 f. und Bremi zu Dem. 1. phil. Rede S. 52. 16. Ich weise ausserdem auf die sehr gute Bemerkung Kühner's zu Xenophon's Memorabilien I, 4, 10 hin. Es finden sich zwar auch jetzt noch bei manchen Editoren, welche die Forschungen Schmidt's, Miklosich's, Windisch's, Brugmann's u. a. nicht beachten, solche veraltete und irrige Ansichten, wie sie Bernhardy (Wiss. Synt. 272), Krüger (Griech. Sprachl. § 51, 2. Anm. 15) ausgesprochen haben. Diese Gelehrten sehen darin nämlich einen Solöcismus, missbräuchliche Erscheinung. Doch bezeichnet Krüger's Äusserung einen Fortschritt gegenüber Bernhardy, indem Krüger wenigstens *anerkannte*, dass sich solche Fälle wirklich finden, und zwar auch in der attischen Prosa, während Bernhardy fast alle diese Beispiele beseitigt wissen wollte und dieselben nur in »der sinkenden Gräcität« zugab, wobei er allerdings doch bemerken musste, dass die Anfänge dieses Sinkens sich schon bei Isokrates und Xenophon finden.

Digitized by Google

Man ist zu der Hoffnung berechtigt, dass die neueren richtigen Anschauungen bald allgemeine Anerkennung finden werden, wozu namentlich die Vergleichung der slavischen Sprachen behilflich ist. Eine nicht genug anzuerkennende Ausnahme unter den Philologen der 30er und 40er Jahre bildete Kühner, der gleich in der ersten Ausgabe seiner Ausführlichen Grammatik (1834) bei der Besprechung dieser Frage auf die Analogie der *slavischen* Sprachen hinwies.

Ich stimme auch hierin Brugmann bei, dass in der Volkssprache dieser Gebrauch gewiss noch mehr verbreitet war, als in der Schriftsprache, besonders in späterer Zeit (Ein Problem S. 39).

In der alexandrinischen Zeit fand dieser Gebrauch grosse Verbreitung (vgl. Arndt, de pron. refl.). Einen interessanten Beweis dafür bietet Apollonios *περὶ συντ.* 3, 2, 3 »*οὐ γάρ φαμεν ἑαυτὸν ὕβρισα ἢ ἑαυτὸν ὕβρισας, ἑαυτοὺς δὲ ὑβρίσαμεν*. Diese Behauptung ist allerdings nicht ganz richtig, da in der alexandrinischen Zeit auch im Singular dieser Gebrauch erscheint, aber gewiss geht aus der Behauptung des Apollonios hervor, dass dieser Gebrauch im Plural viel mehr verbreitet war. Den Grund hievon hat schon Bernhardy (Wiss. Synt. S. 272) gut angegeben, nämlich dass beim Plural »die Leichtigkeit der kürzeren Form zu dem Gebrauche berechtigte, nicht aber im Singular, der keinen Grund zu solchem Umtausch darbot«.

Was das possessive Reflexivpronomen betrifft, so verweise ich auf meine in dieser Schrift später folgende Darlegung und auf die ausgezeichnete Schrift Brugmann's »Ein Problem der hom. Texteskritik u. der vergl. Sprachwiss.«, besonders auf S. 45 ff. dieses Werkes.

Was das *Latein* betrifft, so kann man bei der Erörterung dieser Frage bloss*) die Bildung des sogenannten Passivums anführen, welches eigentlich ein *Medium* ist und als wahres *Medium* noch bei zahlreichen Verben sich darstellt, z. B. *lactor*, *delector*, *proficiscor*.**) Schon Bopp (Vergl. Gramm.), Pott (Etymol. Forsch. I, 32 und Neue Jahrb. f. Phil. LXVIII, 357 f.) haben unwiderleglich dargethan, dass das lat. Passivum oder Medium eine Zusammensetzung des Activum mit dem refl. *se* ist, also *miror* = *miro se*, *miratur* = *mirat se*. Nur *miramini* macht eine Ausnahme, weil dies Nomin. plur. des Participiums ist. Es ist dies (lavamini = lavamini estis) eine Parallele zu den oben angeführten böhmischen Constructionen, wie *přišel* (eig. *ἐληλυθώς*) = *προσελήλυθε*.

---

*) Ich sage »*bloss*«; denn auf die Formel *sui iuris*, die sich auch mit Beziehung auf eine andere, als die 3. Person, findet, kann man sich hier nicht berufen, da dies zu einem stereotypischen technischen Ausdrucke wurde, wie z. B. im Deutschen »*seiner Zeit*«. Über diese deutsche Formel vgl. Brugmann (Ein Problem S. 120).

**) *Laetor* = *laeto se* = *laetum reddo se* = *laetum reddo me*. Vgl. das böhm. *veselim se* = *veselým činím sebe* d. i. zu einem frohen mache ich mich. *Proficisco* kam im Altlatein wirklich vor. Sehr belehrende Beispiele finden sich im Böhmischen; z. B. *starám se* (curo) eig. = *činím se starým* d. i. ich mache mich alt, ich altere, was darauf beruht, dass Sorgen und Kummer ein vorzeitiges Altern verursachen. Das böhmische *starost* bedeutet eigentlich »das Altsein, das Alter«, aber gewöhnlich »Sorge«.

Digitized by Google

Im Umbrischen und Oskischen wurde das Passivum ebenso gebildet wie im Latein. Vgl. das umbrische *emantur* = lat. *emantur*, umbr. *terkantur* = lat. *tergeantur*. Oskisch *sakarater* = lat. *sacratur*. Sabellisch *ferenter* = lat. *ferentur* oder *feruntur*.

Aus dem archaischen Latein sind Reste ähnlicher Passivformen in jenen Temporibus erhalten, welche auf Grund des Perfectstammes gebildet sind. Corssen (Über Aussprache usw. II, 38) führt 4 solche Beispiele an, und zwar *faxitur, nancsitor, renancsitur, turbassitur*. (S. 34, 35.)

Nirgends ist jedoch der Gebrauch des Reflexivpronomens der 3. Person in allen Personen in einer so ausgedehnten Weise durchgeführt worden, wie in den slavischen Sprachen.

Das Slavische hat verschiedene Mittel, das Passivum zu bezeichnen. Unter diesen Mitteln ist auch der Gebrauch des *directen* oder *reflexiven Mediums*. Bei diesem Medium, das auch als Passivum fungirt, gilt dieselbe Regel, wie im Latein, dass nämlich *se* in allen Personen und Numeris erscheint, also böhmisch *myji se* wörtlich = lavo *se*, *myješ se* = lavas *se*, *myje se* = lavat *se*; *myjeme se* = lavamus *se*, *myjete se* = lavatis *se*, *myjí se* = lavant *se*.

Ausserdem gilt aber auch im Slavischen die Regel, dass bei reflexiver Beziehung innerhalb desselben Satzez in allen Personen und Zahlen *se* gebraucht wird; z. B. im Böhmischen: To jsem *si* nemyslil = das habe ich *mir* (im Böhmischen = *sich*) nicht gedacht. My jsme sami proti *sobě* = wir sind selbst gegen *uns* (im Böhmischen = *sich*), vy tu chybu také na *sobě* shledáte = ihr werdet diesen Fehler auch an *euch* (im Böhmischen = *sich*) selbst wahrnehmen.

Dieselbe Regel gilt im Slavischen vom Gebrauch des possessiven *svůj* (suus). Also im Böhmischen: Dal jsem ti *svou* knihu = dedi tibi *meum* (aber im Böhmischen = suum) librum. Přiznej *svou* vinu = confitere *tuam* (eig. *suam*) culpam. My *svým* slibům dostojíme = nos *nostris* (eig. suis) promissis stabimus.

Von dieser Regel weicht das Böhmische aber doch zuweilen ab. Wir nehmen hiebei keine Rücksicht auf solche Beispiele, die man für *Fehler* halten kann, weil sie entweder auf ungenügender Sprachgewandtheit oder auf Nachlässigkeit beruhen. Bei Leuten, welche das Böhmische erst lernen, hört man solche Fehler oft. Aber auch bei geborenen Böhmen findet man in der Conversation und manchmal auch in der Schriftsprache Abweichungen von der Regel, die nicht auf Unkenntniss, sondern auf Unachtsamkeit beruhen. Auch wirkt gewiss hie und da der Einfluss des Deutschen. — Aber dem gegenüber muss man doch constatiren, dass auch in den Volksliedern, in welchen man den Einflus dess Deutschen nicht annehmen kann, solche Abweichungen vorkommen. Ich habe S. 36 einige Beispiele aus Erben's Sammlung mitgetheilt; z. B. S. 252 však já *mou* Marjánku znám (regelmässig wäre: *svou*), S. 298 doufám, že nám ten *váš* poklad dáte (ich hoffe, dass ihr uns diesen *euren* Schatz geben werdet; aber die Regel wäre *svůj poklad* = *suum* thesaurum). Ich habe S. 36 einen Erklärungsversuch dieser Abweichung im Volkslied gegeben; diese Erklärung beruht auf der Voraussetzung der zärtlichen Ansprache

Digitized by Google

»*má* Marjanko« u. dgl., welche *stereotype* Formel dann auch in andere Sätze übertragen wurde.

Im Altbulgarischen ist es keine seltene Erscheinung, dass *moj, tvoj, naš, vaš* sich auf das Subject des Satzes beziehen. Beispiele dieser Ausdrucksweise führe ich S. 36 und 37 aus Miklosich's Vergl. Synt. S. 101 f. und aus Delbrück's Vergl. Synt. S. 493 an. Ich vergleiche damit die böhmische Bibelübersetzung, in welcher überall *svůj* vorkommt.

Das Litauische ist in vollkommener Übereinstimmung mit dem Slavischen. Vgl. Schleicher Lit. Gramm. S. 120. Es findet sich auch im Litauischen die Erscheinung, dass manchmal bei reflexiver Beziehung auf die 2. Person sich das Pronomen der 2. Person findet, namentlich in *der älteren* Sprache, wie Bezzenberger (Beiträge zur Gesch. der Lit. Sprache 1877, S. 254) sagt. Delbrück fügt bei dieser Gelegenheit die *wichtige,* aber *schwierige* Frage hinzu: »Ob darin nun der Rest eines ältern Zustandes (vgl. das Slavische) oder etwa ein Germanismus vorliegt, vermag ich nicht zu entscheiden«.

Wie im Latein, so wird auch im Litauischen das Medium durch Hinzufügung des Reflexivpronomens gebildet, welches mit dem Verbum verschmilzt, z. B. *linksminůs* (aus linksminu si), *linksminës* (aus linksmini si). S. 37. 38.

Auch in den *germanischen* Sprachen finden sich Beispiele dieses Gebrauchs, freilich im Vergleich zum Slavischen und Litauischen seltenere. Grimm (Deutsche Gramm. IV, 3, 19) weist auf die Ausdrucksweise, die hie und da in der Volkssprache erscheint, hin, wie »wir freuen *sich*«. S. 36 sagt Grimm: »Merkwürdig ist noch ein andrer zug der gemeinen volkssprache: sie pflegt das reflexive *sich* auf die erste und zweite person des plur. zu erstrecken, d. h. für *uns* und *euch* zu brauchen, z. b. wir bedanken *sich,* wir haben *sich* gefreut, ihr habt *sich* gewundert; vielleicht auch für *mich* und *dich,* doch wol seltner.« S. 319 erwähnt Grimm, dass man in der Volkssprache hört »ich gehe *hinter sich*; du musst nicht *unter sich* sehen. Auch aus der Litteratur führt Grimm Beispiele an, wie aus Hans Sachs wan ich *hintersich* sech; und so bei Hans Sachs öfter. Grimm wirft dann (S. 320) die Frage auf: »oder sind alle jene beispiele nichts als adverbiale verhärtungen, deren *sich,* an der dritten person entsprungen, hernach ungefühlt mit der präp. auf andere fälle erstreckt wurde?« Brugmann, der diese Worte Grimm's citirt (Ein Problem S 119), antwortet: »In der That ist dem so«. Auch ich billige diese Ansicht, welche nahe liegt und durch zahlreiche Analogien unterstützt wird. Aber es bleiben noch die anderen Beispiele übrig, und zwar theils aus der Volkssprache, theils aus der Litteratur. Brugmann (S. 121) bemerkt, der älteste ihm bekannte Beleg dessen sei *wir woln sich wern* in einem schlesischen Osterspiel des XIV. Jahrh. (Kehrein III, § 101), dieser Gebrauch habe sich in den folgenden drei Jahrhunderten verbreitet, und finde sich sehr oft in Grimmelshausens Simplicissimus, z. B. nachdem wir *sich* auff die Erde gesetzt hatten usw.

Weinhold (Bair. Gramm. S. 369) nahm die Möglichkeit des Einflusses des Slavischen an. Dem widerspricht aber der Umstand, dass sich diese Ausdrucksweise auch in Westdeutschland und am Rhein findet.

Digitized by Google

Auch ist es nicht wahrscheinlich, dass durch den Gebrauch solcher Ausdrücke wie *hintersich* das Sprachgefühl für die Bedeutung des Pronomens *sich* so abgestumpft wurde, dass sich der Gebrauch des *sich* von hier aus ohne Rücksicht auf die Person verbreitete. Brugmann selbst wendet dagegen ein: »Warum setzte sich denn — so fragt man — *sich* nicht auch an die Stelle des *mich* und *dich*?« Diese Einwendung ist wol nicht begründet. Wenn sich *für sich*, *undersich*, *nidsich* statt *für mich* usw. findet, warum hätte es nicht möglich sein sollen, *sich* statt *mich* auch in anderen Fällen zu gebrauchen? Und wirklich gibt Grimm (S. 36) zu, dass *sich* vielleicht auch statt *mich* und *dich* vorkommt, doch wol seltener. Aber einen anderen Grund kann man nach meiner Meinung gegen jene Hypothese geltend machen, nämlich den, dass der Gebrauch des *fürsich*, *hintersich* usw. im Vergleich zu dem *Gesammtgebrauch* der Formen *uns*, *euch*, *sich* verhältnissmässig so unbedeutend ist, dass ein solcher Einfluss dieser *verhältnissmässig* doch nur seltenen Ausdrucksweisen auf den Gebrauch des *sich* statt *uns*, *euch* (aber auch, wenngleich seltener, statt *mich*, *dich*) nicht wahrscheinlich ist. Ein zweiter Grund gegen jene Hypothese ist der, dass *fürsich, hintersich undersich* usw. gleichsam *erstarrte* und *versteinerte* Formeln sind, in denen eben wegen dieser Erstarrung das Reflexivpronomen nicht mehr lebhaft gefühlt wurde, und darum kann man nicht annehmen, dass dies in *undersich* usw. gleichsam abgestorbene *sich* anderseits wieder die Kraft gehabt hätte, den Gebrauch der berechtigten Formen *uns* usw. zurückzudrängen.

Noch unwahrscheinlicher ist die Hypothese, dass sich in diesen Fällen der Gebrauch des *sich aus uralter* Zeit erhalten habe.

Brugmann (S. 122 f.) gibt eine neue Erklärung. Er weist darauf hin, dass sich der Gebrauch des *sich* statt der betreffenden Formen der 1. 2. Person, so viel er wisse, nur im Plural, und hier fast nur an der Stelle der *ersten* Person finde. S. 122 sagt er: »Ich bemerkte, fast nur *uns* sei von *sich* verdrängt worden; *euch* hat dieses Schicksal, so viel ich weiss, nur in einigen heutigen Mundarten erfahren.« Auf dieser schwachen Grundlage hat Brugmann die Hypothese aufgebaut, dass aus der Accusativform *unsih* (*unsich*), welche im Althochdeutschen allgemein war und für welche auch noch aus dem Mittelhochdeutschen bis zum Beginn der 13. Jahrh. Belege angeführt werden können, durch Verstümmelung *sich* entstand. Aber diese Verstümmelung ist unwahrscheinlich. Gerade die *entgegengesetzte* Verstümmelung ist thatsächlich, nämlich *uns* aus *unsih*. Weiter ist einzuwenden, dass im Mhd. *unsih* schon ungewöhnlich war und dass man es nur *bis zum Beginn des 13. Jahrh.* verfolgen kann. Aber der Gebrauch des *sich* statt des Pron. der 1. 2. Person ist *verhältnissmässig spät*. Brugmann selbst sagt, dass das älteste ihm bekannte Beispiel aus dem 14. Jahrh. sei. Zu jener Zeit existirte aber das alte *unsih*, welches schon in den früheren Jahrhunderten selten ist und welches man in Resten nur bis zum Beginn des 13. Jahrh. verfolgen kann, nicht mehr. Übrigens weist das Wörtchen »*fast*«, dass sich bei Brugmann findet, auf die schwache Seite der ganzen Argumentation hin.

Digitized by Google

Es bleibt somit nichts übrig, als anzuerkennen, dass *später* auch im Deutschen, *unabhängig von anderen Sprachen,* der Gebrauch des *sich* in der 1. und 2. Person auftauchte, und zwar aus derselben Ursache, welche auch in anderen Sprachen ihre Wirksamkeit zeigte und die ich in den später erscheinenden »Nachträgen« darlegen werde. Es ist im Deutschen weder ein Zusammenhang mit einem uralten Gebrauch, noch auch Abhängigkeit vom Slavischen anzunehmen. Es ist keine seltene Erscheinung, dass in verschiedenen Sprachen zuweilen selbstständig und unabhängig dieselben Mittel angewandt wurden. Es ist dies daraus erklärlich, dass in jeder Sprache der menschliche Geist thätig ist, und eine solche Congruenz, welche in gegenseitiger Unabhängigkeit erfolgte, lässt sich aus der allgemeinen Einheit des Menschengeistes erklären.

Dass in den germanisehen Sprachen der Gebrauch des Reflexivs der 3. Person statt des Pron. der 1. und 2. Person eine *späte* Erscheinung ist, schloss Grimm mit Recht aus dem Gothischen. Ulfilas setzt auch da, wo im griechischen Text ἑαυτοῦ statt ἐμαυτοῦ, σαυτοῦ ist, das Pronomen der 1. und 2. Person, woraus deutlich hervorgeht, dass *damals* die Anwendung einer gothischen Construction, die mit dem griechischen ἑαυτοῦ im Einklang gewesen wäre, als unmöglich gefühlt wurde und dass diese Construction damals überhaupt nicht vorhanden war. Vgl. die richtige Erklärung Grimm's IV, 320.

Weiter kommt das *altnordische* Medium in Betracht. Für die älteste Form hält Grimm jene, die nur in der Edda vorkommt und bloss die 1. Person betrifft, die Hinzufügung des Pron. der 1. Person *mik*, abgekürzt *mk*, *mc* zur 1. Person des Verbs: *ôumk* (ich fürchte mich), dem Sinne nach gleich mit dem got. *ôg mis* usw. In *ôumk*, *hoelomc* (ich rühme mich), *siąmc* (ich fürchte mich, eig. ich schaue mich um) ist also *mik* in reflex. Sinne hinzugefügt.

In der 3. Person wird *sc* (aus *sik*) hinzugefügt, oder *zc* und abgekürzt *z*. Von diesem *sc*, *z* sagt Grimm, dass es in der Edda schwerlich mit Beziehung auf die 1. Person vorkomme. Aber im Lauf der Zeiten drang dies *sc*, *z* auch in andere Personen, als die 3., ein. Schon in der Edda findet es sich auch bei der 2. Person, und auch in der 1. Person, wofür Grimm freilich nur *einen* Beleg hat: *ek minniz* (recordor). Im *Isländischen* aber drang der Gebrauch der 3. Person siegreich vor; hier verschwand *omc* gänzlich, und *sc* (*z*) trat in der geänderten Form *st* zu *allen* Personen ohne Unterschied, z. B. *tekst* = capior, *tekst* = caperis, *tekst* = capitur, *tökumst* = capimur, *takist* = capimini, *takast* = capiuntur. Im Schwedischen und Dänischen findet sich statt *st* ein blosses *s*.

Aus der ganzen Darlegung Grimm's geht hervor, dass der Gebrauch des Reflexivs der 3. Person im Altnordischen statt der 1. und 2. Person eine *spätere* Erscheinung ist und dass dieser Gebrauch mit der Zeit sich sehr verbreitete und das Pronomen der 1. und 2. Pers. verdrängte.

Ich werde diese Frage in den später erscheinenden »Nachträgen« genauer erörtern, bemerke jedoch schon jetzt, dass ich eine *uralte allgemein*

Digitized by Google

reflexive Geltung des Pronominalstammes sva, welche auf alle Personen nach der Ansicht mancher Forscher sich bezogen haben soll, nicht zugeben kann. S. 38—42.

* * *

Pronomen reciprocum und die Bezeichnungen der Reciprocität.

Das Griechische hat zur Bezeichnung der Reciprocität ein eigenes Pronomen *ἀλλήλων* gebildet. Es finden sich wol auch in anderen Sprachen ähnliche Ausdrucksweisen, wie lat. *alius alium*, *alii alios*, im Slavischen »jeden druhého« (wörtl. der eine den zweiten), im Deutschen *einander;* aber diesen Ausdrücken gegenüber ragt *ἀλλήλων* durch seine Verbreitung derart hervor, dass man sagen kann, ein *eigenes* Pronomen reciprocum habe sich nur im Griechischen herausgebildet. — *Ἀλλήλων* entstand aus *ἄλλοι ἄλλων*, aber im factischen Gebrauch ist ein Unterschied. Thuk. III, 81 *οἱ πολλοὶ τῶν ἱκετῶν διέφθειραν ... ἀλλήλους* ist der Sinn »sie tödteten einander wechselseitig«, wobei vorausgesetzt wird, dass die *ἱκέται* ein *Ganzes* bildeten. Aber in dem Satze *ἄλλοι ἄλλους διέφθειραν* alii alios interfecerunt, muss die Voraussetzung, dass die thätigen Personen (Subject) und die leidenden (Object) ein Ganzes, einen Verein bildeten, nicht vorhanden sein. Ich sage *muss nicht vorhanden sein*, aber sie *kann* vorhanden sein; und eben dadurch, dass bei dem Gebrauche von *ἀλλήλους διέφθειραν* sich die Vorstellung zugesellte, dass die thätigen und leidenden Personen zusammen ein Ganzes, eine Corporation, einen Verein udgl. bilden, wurde die Entwicklung des Pronomen reciprocum gefördert. Das Griechische erlangte durch das Pron. reciprocum einen grossen Vortheil; es konnte in leichter, klarer und gefälliger Weise die Reciprocität bezeichnen. Dieser Vortheil tritt besonders da hervor, wo *neben einander* und *gegen einander* die Begriffe der Reflexivität und Reciprocität gesetzt sind; z. B. Plat. Phaidr. 237 C *οὔτε γὰρ ἑαυτοῖς οὔτε ἀλλήλοις ὁμολογοῦσιν.* 263 A. Gorg. 451 C. Isokr. IV, 16.

Es versteht sich von selbst, dass das Pronomen reciprocum, welches allerdings schon in den ältesten Denkmälern vorkommt, *nichts ursprüngliches* ist; den Griechen genügte ebenso wie anderen Völkern ursprünglich das Pronomen reflexivum auch zur Bezeichnung der Reciprocität. Dies ergibt sich daraus, dass eine mit *ἀλλήλων* vollkommen congruente Form in anderen Sprachen nicht vorkommt, ferner daraus, dass in anderen Sprachen das Pron. refl. auch die Reciprocität bezeichnet, und endlich daraus, dass im Griechischen auch nach der Entwicklung des Pron. reciprocum das Reflexivpronomen in reciprokem Sinne vorkommt. Vgl. Hes. Aspis 402 *ἀλλήλοις κοτέοντες ἐπὶ σφέας ὁρμήσωσι.* Ebenso ist Xen. Mem. II, 6, 20 *ἑαυτοῦ* und *ἀλλήλων* promiscue: *φθονοῦντες ἑαυτοῖς μισοῦσιν ἀλλήλους.* Soph. Ant. 145 *πατρὸς ἐκ μητρός τε μιᾶς φύντε καθ' αὑτοῖν δικρατεῖς λόγχας στήσαντ'* scheint es, dass absichtlich *αὑτοῖν* gesetzt ist, weil dem Dichter der Gegensatz *καὶ οὐ κατ' ἄλλων* vorschwebte. Es ist nämlich Thatsache, dass das Reflexiv statt des Reciprocum da beliebt

Digitized by Google

ist, wo der Gegensatz *ἄλλοι* ausgedrückt oder beabsichtigt ist. Dies hat schon Kühner (Griech. Gramm. S. 498) gut angedeutet, wobei er unter anderem folgende Beispiele anführt: Isokr. XVIII, 30 *τίνας πίστεις πρὸς τοὺς ἄλλους εὑρήσομεν, εἰ τὰς πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς γεγενημένας οὕτως εἰκῇ λύσομεν;* IV, 15; XII. 226; Lys. XIV, 42.

Zur Bezeichnung der Reciprocität kann im Griechischen auch ebenso wie im Latein das blosse Personalpronomen dienen, z. B. *φιλοῦμεν ἡμᾶς* = *φιλ. ἀλλήλους.*

Im Slavischen wird oft zur Bezeichnung der Reciprocität das *blosse* Reflexivum gebraucht, falls durch den Context Zweideutigkeit ausgeschlossen ist. Vgl. die von Miklosich S. 108 f. angeführten Beispiele. Ich füge, was das Böhmische betrifft, hinzu, dass bei den Verben des Streites, Zwistes, der Berathung usw. dies oft erscheint; z. B. ti dva stále *se hádají* (= zanken sich), *se perou* (raufen sich), soudcové *se radí* (*οἱ δικασταὶ βουλεύονται*). Im Griechischen entsprechen diesen Ausdrücken oft Medialformen, die ich Medium reciprocum nenne, wie *ἀγωνίζεσθαι* (potýkati se), *μάχεσθαι, διαφέρεσθαί τινι;* auch *διαλέγεσθαί τινι* u. a. Vgl. *sich steiten, sich hadern, sich besprechen, sich berathen, sich schlagen* (se battre) usw.

Aber auch bei anderen Verben kommt im Böhmischen oft das blosse Reflexiv in reciproker Bedeutung vor, wenn ein Missverständniss unmöglich ist; so z. B. oft *milují se* = *inter se amant.*

Falls jedoch das blosse Reflexiv nicht hinlänglich klar ist, werden im Altbulgarischen andere Mittel angewandt, und zwar a) die Praep. *meždu* (= inter) oder sъ mit dem Reflexiv, b) die Verdoppelung des Wortes drugъ, c) die Wiederholung des Substantivs. Z. B. prьrъkajeta *meždu sobojь*. Böhmisch: milují se *mezi sebou.* Slovenisch: ljubite se *med seboj.* Besonders bemerkenswerth sind die Constructionen, welche vollkommen dem lat. *inter se amant* gleichen, wie russ. Bus. 2, 120 oba plemeni vraždovali *meždu soboju.* Böhm. o tom tážete *mezi sebou.*

Im Latein ist beliebt *inter se* (ohne *se*), wie Plaut. Capt. II, 3, 60 videas corde *amare inter se*; Stich. V, 4, 47 haec facetiast, *amare inter se* rivalis duos. Mil. gl. 1433 osculari atque amplexari *inter se;* Cic. de orat. II, 3, 13 inter se consalutare. Ebenso inter nos amamus, inter vos amatis. — Diese Construction ist daraus zu erklären, dass das Verbum *amare* usw. hier *absolut* gesetzt ist = *Liebe haben, Liebhaber sein.* So kann auch im Böhmischen »milovati« absolut vorkommen = verliebt sein. Diese Erklärung wird dadurch unterstützt, dass bei reciprokem Verhältniss oft das Verbum eine deutliche absolute Bedeutung hat, wie *colloquimur inter nos, quod vos inter vos risum tenere poseitis.* Darnach war *amare inter se möglich.* Dazu, dass es factisch gebraucht wurde, trug der Umstand bei, dass *se inter se amare, amamus nos inter nos* u. dgl. lästig ist. Auch in den slavischen Beispielen, welche Miklosich S. 109 anführt, findet jene Erklärung ihre Begründung.

b) Altbulg. ljubite *drugъ druga* = *ἀγαπᾶτε ἀλλήλους.* Böhm. *druh druhu málo věří.* Serb. ljubite *drug druga.* Vgl. lat. Sall. Iug. 79 Carthaginienses et Cyrenenses *alteri alteros* aliquantum attriverant.

Digitized by Google

c) Das Substantiv wird wiederholt. Griech. Hom. *Δ* 472 *ἀνὴρ δ' ἄνδρ' ἐδινοπάλιζεν. O* 328 *ἀνὴρ ἕλεν ἄνδρα. Χεὶρ χεῖρα νίζει.* Lat. Manus manum lavat. Ennius Annal. 498 *et pede pes* premitur atque *armis arma* teruntur. Verg. Aen. XI, 632 legitque *virum vir* (vgl. Hom. *ἀνὴρ ἕλεν ἄνδρα*). Slavische Beispiele vgl. bei Miklosich S. 111, ausserdem Böhm. doba doby hledá; doba dobu nachází; vrána vráně neublíží, u. andere Beispiele, die Kott (Lexikon I, S. 252; IV, S. 806) anführt.

Ausser den drei von Miklosich angeführten Ausdrücken finden sich aber im Slavischen noch andere. Miklosich selbst erwähnt gelegentlich S. 110 noch das böhmische *vespolek*, *spolu* (lat. invicem, franz. ils se louent mutuellement). *Invicem* ist im Latein ein beliebter Ausdruck der Reciprocität; z. B. amant se invicem.

Im Böhmischen erscheint noch *vzájem*, *vzájemně*, und in der Volkssprache *dohromady* = do hromady = in societatem. Die eigentliche Bedeutung des *dohromady* findet sich z. B. in »sešli se do hromady« = convenerunt in societatem. Aber das Volk sagt auch »nadávají si dohromady« = *λοιδοροῦνται ἀλλήλοις*. (S. 42—47.)

* * *

Possessive Pronomina.

Im Griechischen und Latein werden die Possessivpronomina verhältnissmässig viel seltener gebraucht als in den neueren Sprachen. Während sie im Böhmischen und Deutschen auch da vorkommen, wo sie nicht unumgänglich nothwendig sind, gebraucht man sie im Latein und Griechischen regelmässig nur da, wo ein Nachdruck auf denselben liegt, also besonders bei Gegensätzen, mögen dieselben ausgedrückt oder bloss beabsichtigt werden, oder behufs der Deutlichkeit. Bekannt ist, dass der heil. Augustinus die Vulgata »extendit manum suam« rügte: »Hanc locutionem Hebraeam puto; nam utique sufficeret *extendit manum.*«

Im Griechischen wird die betreffende Beziehung oft nur durch den Artikel bezeichnet, z. B. *τίμα τὸν πατέρα* ehre deinen Vater. Aber in den ältesten Zeiten (und auch später in der Poesie) genügte das blosse Substantiv, z. B. Hom. *A* 12 f. *λυσόμενός τε θύγατρα* = um seine Tochter loszukaufen. Auch später wurden besonders die ein Verwandtschaftsverhältniss bezeichnenden Wörter, wie *πατήρ, μήτηρ, υἱός, ἀδελφός, παῖς, ἀνήρ* (Mann = Gatte), *γυνή* (Gattin) oft ohne Artikel gebraucht.

* * *

In verschiedenen slavischen Sprachen entwickelten sich neben den gewöhnlichen Possessivpronominen noch andere Formen, deren Grundlage nicht die Personalpronomina sind.

Miklosich führt aus dem Altbulgarischen (aus späteren Quellen) an onogovъ, jegovъ, segovъ, togovъ, jeinъ (*αὐτῆς*).

Digitized by Google

Im Neubulgarischen, Kroatischen, Serbischen, Russischen finden sich manche andere Bildungen. (Miklosich IV, 71 f.)

Interessant ist das böhmische *její*. Es ist dies der Genetiv feminini *eius*, und demnach eigentlich indeclinabel. Auch jetzt bemühen sich manche Schriftsteller noch diesen alten, streng correcten Gebrauch nachzuahmen, z. B. dal jsem knihu bratru *její* = dedi librum fratri eius (fem.). Aber in der Volkssprache hört man ausschliesslich *bratru jejímu*, *se synem jejím*. Das Streben nach Deutlichkeit führte nämlich das Volk dazu, die Form *její* (eius) als Adjectiv zu behandeln, und dazu trug der Umstand bei, dass *její* lautlich zahlreichen Adjectiven auf -í gleicht, wie *první, cizí, dnešní* und den Comparativen *větší, lepší*. Die Declinierung des *její* (nach *první*) zeigt sich vom 15. Jahrhundert an und hat nunmehr in der lebendigen Volkssprache das indeclinable *její* ganz verdrängt.

In der böhmischen Volkssprache finden sich aber auch hie und da Versuche, auch den possessiven Genetiv *jejích* (eorum, earum) wie ein Adjectiv zu behandeln. Man hört in der Volkssprache z. B. *jejichho* vůdce jsem neviděl = eorum ducem non vidi; *jejichmu* pánovi to řekni = eorum domino hoc dic. Bartoš führt auch aus mährischen Dialekten diese Formen an. Interessant ist Bartoš's Mittheilung (Dialekt. S. 25), dass dialektisch statt *její* auch *jejin, jejina, jejino* gebraucht wird. Hier wurde also ein anderes Mittel angewandt, um dasselbe Ziel zu erreichen, wie durch die Declinierung *jejího, jejímu*. Das Princip ist auch hier das Streben nach Klarheit.

Im Latein findet sich als possessive Form *quoius, cuius* und zwar interrogativ oder relativ: quoia vox, cuium pecus.

Diesem *quoius, cuius* gleicht das böhmische *čí* (nur fragend). Zwischen dem Latein und Böhmischen ist auch die Ähnlichkeit, das beiderlei Formen im Gebrauche beschränkt sind. Im Latein finden sich nur Beispiele des Nomin. Accus. (ausser *cuia* refert). Das böhmische *čí* ist in der Volkssprache gewöhnlich beschränkt auf die Form *čí*, also *čí syn* (quoius filius), *čí dcera* (quoia filia), *čí* stádo (cuium pecus), und ebenso im Nomin. plur. Ausserdem gebraucht das Volk *čí* noch im Accus. und in anderen Casus wo *čí* unverändert bleiben kann, z. B. *čí radou* (Instrumental) jsi se řídil = nach wessen Rath hast du dich gerichtet? Sonst kommt in der Volkssprache nur hie und da *čích* und einiges andere vereinzelt vor. Das Volk scheut sich z. B. vor »čímu slovu (Dativ) se diviš? (cuium verbum miraris?) oder »čím rozkazem« (cuius iusso). In der Schriftsprache geht man zuweilen weiter, aber nur selten. Nie ist z. B. geschrieben worden *v čím domě* (in cuius domo), *na čím poli* (in cuius campo) oder Gen. plur. *čích* usw. (S. 48—50).

* * *

Das Böhmische stimmt mit dem Latein darin überein, dass es den Genetiv der Personalpronomina in possessivem Sinne nicht gebraucht, sondern dass es den Besitzer nur mit dem Possessivpronomen bezeichnet. Man sagt nicht *otec mne, pater mei, matka tebe, mater tui,* sondern nur *otec můj, pater meus, matka tvá, mater tua.*

Digitized by Google

Im Böhmischen ist dies consequent auch da durchgeführt, wo der Besitzer durch den Genetiv des Substantivs bezeichnet werden sollte. Tritt nämlich zum Substantiv kein Attribut (kniha otce mého), sondern sollte der Besitzer nur durch das blosse Substantiv bezeichnet werden, wird das *possessive Adjectiv* gesetzt, also: *kniha otcova* (liber paternus), *ruka matčina* (manus materna), nicht *kniha otce*, *ruka matky*. Im Latein und Griechischen kommt dies selten vor, und meist nur in der Dichtersprache, z. B. Hom. *B* 54 *Νεστορέη παρὰ νηί*, *B* 658 *βίη Ἡρακληείη*. Ferner bei Tragikern *πατρῷος* auch = des Vaters, z. B. Aisch. Eum. 760. Im Latein Verg. Aen. I, 200 Scyllaeam rabiem; IV, 471 Agamemnonius Orestes, Ovid. X, 3 Orpheā voce. So auch *paternus, patrius* bei Dichtern, z. B. Aen. VI, 33 bis *patriae* (= patris) cecidere manus. Andere Beispiele sind im böhm. Texte angeführt.

Im Griechischen sagt man dagegen nicht nur *ὁ ἐμὸς πατήρ*, sondern auch *μου ὁ πατήρ* oder *ὁ πατήρ μου*. Diese Wortfolge erklärt sich daraus, dass die Stellung zwischen dem Artikel und Substantiv für nachdrucksvoll gehalten wurde. So ist *ὁ τῶν Ἀθηναίων δῆμος* z. B. gegenüber *ὁ τῶν Θηβαίων δῆμος* u. dgl., während die Fügung *τῶν Ἀθηναίων ὁ δῆμος* den Gegensatz zwischen dem Demos der Athener und zwischen anderen Factoren, z. B. den Aristokraten, bezeichnet. *Ὁ ἐμὸς πατήρ* ist *mein* Vater gegenüber *deinem*, *euerem* usw. Darum war *ὁ μου πατήρ* nicht möglich, weil die schwache und enklitische Form *μου* keinen Gegensatz bezeichnen und demnach nicht an gewichtiger Stelle stehen kann (S. 51).

* * *

Im Altlatein erscheint ziemlich oft *suus sibi*. Plaut. Capt. prol. 5 quo pacto serviat suo sibi patri; ebend. I, 1, 13 cochleae suo sibi succo vivunt. Asin. IV, 2, 16 cum suo sibi gnato unam ad amicam de die potare. Ter. Ad. V, 8, 35 suo sibi gladio hunc iugulo (S. 51, wo noch andere Beispiele erwähnt werden). Aber manche Beispiele, die hie und da angeführt werden, gehören nicht hieher, wie z. B. Cic. Verr. III 28, 69, wo *sibi* mit *liceret* zu verbinden ist. Zweifelhaft ist Cic. Lael. 3, 11. Bei *meus*, *tuus* ist der Dativ *mihi*, *tibi* selten. Plaut. Truc. III, 2, 30 ubi male accipiar mea mihi pecunia. Bacch. IV, 9, 71 tuus tibi servos tuo arbitratu serviat.

Manche halten diesen Dativ für den *ethischen*, oder *Dativus commodi*. Und allerdings könnten einige Stellen so erklärt werden; aber vergleicht man die grosse Menge von Beispielen, welche Miklosich (S. 107) aus den *slavischen* Sprachen anführt, in welchen sich deutlich der *possessive* Dativ zeigt, so kann man nicht bezweifeln, dass auch im Latein dieselbe Erklärung anzuwenden ist.

Miklosich führt 3 Fälle an:

a) wenn *svoj* selbständig, ohne Substantiv steht (= der seinige, le sien, le leur), z. B. Sup. 401, 13 togo vъzьmъše *svoi jemu* prinesošę kъ svętuumu. *Svoi jemu* (consanguinei eius) eig = sui ei = sui, qui ei (dat. poss.) erant. Ebend. 196, 3 do nьdeže pridątь svoi imъ. Miklosich sagt, dass hier svoi imъ *nothwendig* ist, was ich nicht glaube; der Dativ dient nur zu grösserer Klarheit oder Nachdrücklichkeit;

Digitized by Google

b) wenn der Gen. oder Dativ von jь stehen sollte, jedoch wegen der diesen Worten mangelnden Congruenz und der dadurch entstehenden Undeutlichkeit vermieden werden will; asl. svoimъ imъ językomъ vъskriča eorum lingua exclamavit;

c) in einigen Fällen, wo *si, jego, jemu* der Verstärkung wegen angefügt scheinen.

Den lateinischen oben angeführten Beispielen gleichen solche, wie Sup. 311, 15 svojego si syna pusti (suum filium misit), oder pogubi svoju si dušu (perdidit suam animam); aber Miklosich hat zur Erklärung dieser Construction wesentlich dadurch beigetragen, dass er auch Beispiele gesammelt hat, in denen zum poss. *svoj* der Dativ oder Genetiv von jь hinzutritt: denn diese Fügung hat dieselbe Grundlage wie *svoj si* (suus sibi), und gerade bei dieser Fügung tritt es recht deutlich hervor, dass der Dativ possessiver Natur ist.

Der poss. Dativ findet sich nämlich nicht bloss in praedicativer Verbindung mit *esse,* wie Hom. ι 366 *Οὖτις ἐμοίγ' ὄνομα,* nomen *mihi* est, sondern auch in attributiver Beziehung, wie Her. I, 31 *οἱ δέ σφι βόες . . . οὐ παρεγίνοντο ἐν ὥρῃ.* Im Altbulgarischen war diese Construction sehr beliebt, wie die zahlreichen von Miklosich (605 f.) angeführten Beispiele beweisen; z. B. Sup. 20, 25 boga tvorьca nebu i zemi i morju i vьsěmъ, iže sątъ vъ nichъ creatorem coeli et terrae et maris et omnium, quae sunt in iis. (S. 51—53.)

* * *

Dass die Genetive des Personalpron. *mei, tui, sui, nostri, vestri* eig. Genetive zum Neutrum *meum, tuum* usw. sind, ist längst bekannt. Aber fälschlich glauben manche, dass diese Erklärung dadurch bestätigt werde, dass zu diesen Genetiven der Gen. des Gerundiums, z. B. videndi, conservandi, auch da hinzutritt, wenn das Pronomen auf ein Subst. femin. gen. sich bezieht, oder bei einer Mehrheit (so z. B. Kühner I, 379), z. B. Plaut. Truc. II, 4, 19 *tui videndi* est copia (*tui* bezieht sich auf *puella*), Cic. Div. II, 17, 39 doleo tantam Stoicos Epicureis *irridendi sui* facultatem dedisse (*sui* auf die Mehrheit Stoicos bezogen), Nat. D. II, 48, 124 *conservandi sui* (bezogen auf animantibus).

Aber auf die Wahl des Gen. videndi, irridendi, conservandi hatten die Genetive *tui, sui* gar keinen Einfluss, was daraus hervorgeht, dass auch in *anderen* Fällen mit einem Genetiv, der sich auf ein Femininum bezieht oder mit dem Genetiv plur. solche Singulare *videndi, conservandi* verbunden werden. Vgl. z. B. Ter. Hec. III, 3, 12 *eius* (näml. Philumenae) *videndi* cupidus. Plaut. Capt. VI, 2, 72 *nominandi istorum* tibi erit . . . . copia. Ter. Heaut. prol. 29 *novarum* qui *spectandi* faciunt copiam. Aus diesen Beispielen ist zu ersehen, dass auch in den oben erwähnten Stellen *tui videndi, irridendi sui* usw. *videndi, irridendi* das Gerundium, und nicht Gerundivum ist, und dass diese Ausdrucksweisen durch die Verschmelzung zweier Constructionen entstanden. So wie *nominandi istorum tibi erit copia* entstand aus den zwei Constructionen *nominandi erit copia* und *istorum erit copia,* so entstand auch *tui videndi est copia* aus *tui est copia* und *videndi est copia.*

Digitized by Google

Im Altlatein finden sich die Genetive *mis, tis,* wornach Prisciam auch *sis* richtig voraussetzt, wenn es auch nicht beglaubigt ist.

Wahrscheinlich waren im Altlatein ursprünglich nur die Formen *mis, tis, sis*, später entstanden *mei, tui, sui,* und endlich wurden die alten Formen verdrängt. Bei Plautus beide Formen neben einander Pseud, I, 1, 3 f. Es entstanden wol *zuerst nostri, vestri,* da von eigenen Formen des Personalpron. im *Plural* nicht mehr die leiseste Spur vorkommt; und nach Analogie von *nostri, vestri* entstanden *mei, tui, sui;* und weil im Plural die Formen des Personalpron. frühzeitig ganz verschwunden waren, trug dies Factum auch zur Verdrängung von *mis, tis, sis* durch die Macht der Analogie bei. Wie konnte aber an die Stelle des Personalpron. das Possessivum treten? Eine befriedigende Antwort auf diese Frage gibt der Gebrauch des griech. *τὸ ἐμόν, τὸ ἡμέτερον* usw. statt *ἐγώ, ἡμεῖς*. Vergl. Plat. Rep. VII, 533 A *τό γ' ἐμὸν οὐδὲν ἂν προθυμίας ἀπολείποι.* Tim. 27 D *τὸ δ' ἡμέτερον παρακλητέον.* Herod. VIII, 140 *ἢν μὴ τὸ ὑμέτερον ἀντίον γένηται.*

In diesen und ähnlichen Beispielen bezeichnet *τὸ ἐμόν* usw. die Verhältnisse der betreffenden Person, ihren Zustand, ihr Beginnen usw., und es könnte auch geradezu *ἐγώ* usw. gesetzt werden.

Sieht man sich etwas um, so findet man, dass auch manche andere Ausdrücke auf demselben Princip beruhen. So *τὰ φίλτατα* = Liebling (Soph. Phil. 434), *τὰ πρῶτα* = der erste, hervorragendste Mann. *Τὰ παιδικά* = Liebling. *Τὰ πράγματα* = die Gemeinde (eig. die Angelegenheiten, Verhältnisse, Macht der Gemeinde), *τὰ Περσῶν πράγματα* (die Persermacht, das Perserreich Aisch. Pers. 711). Im Lat. *res, res summa, res publica* = Staat. Im Latein *haec* = die Verhältnisse, Zustände des Staates, der Staat.

* * *

Im Gen. plur. findet sich neben *nostri, vestri* auch *nostrum, vestrum,* welche Formen hauptsächlich als partitive Gen. gebraucht wurden. Viele halten diese Formen für Abkürzungen von *nostrorum, nostrarum, vestrorum, vestrarum,* wofür *scheinbar* der Umstand spricht, dass in denselben Constructionen, in welchen *nostrum, vestrum* vorkommt, im Altlatein auch *nostrorum, nostrarum* usw. sich findet; z. B. Plaut. Most. I, 3, 123 maxuma pars vostrorum. Amph. prol. 4 rationes vostrorum omnium, Pseud. 186 ne quaepiam vostrarum mihi neget. *Nemo nostrorum* ist eig. = *niemand von den unsrigen*, und es ist sehr natürlich, dass ein solcher Ausdruck auch gebraucht werden konnte im Sinne von »niemand von uns«. Man vergleiche z. B. dass im Böhmischen oft gesagt wird »*Naši* vyhráli« (die unsrigen haben gewonnen), wo man meint und sagen könnte »*my* vyhráli« (wir haben gewonnen). In den Bereich der Personen, welche wir mit dem Ausdruck *my* (wir) bezeichnen, gehören auch *naši lidé*, unsere Leute, denen eine gewisse Aufgabe anvertraut wurde und die mit uns *solidarisch* sind. Vgl. auch Liv. VIII, 9, 6 divi, quorum est potestas *nostrorum* hostiumque.

Digitized by Google

Aber trotzdem muss man behaupten, dass *nostrum* nicht aus *nostrorum* entstanden ist, sondern dass die Formen *nostrum*, *vestrum älter sind,* gerade so wie *deûm*, *divom*, *equom ältere* Formen sind, die nicht auf deorum, equorum zurückgehen. Wir dürfen uns nicht dadurch beirren lassen, dass die archaischen Ausdrücke nostrorum, nostrarum (als part. Gen.) später verschwanden.. Es ist nicht immer dasjenige, was bei archaistischen Schriftstellern vorkommt und später verschwand, das ältere und ursprünglichere. Hier ist sicherlich *nostrum* älter. Später wurde in der arch. Zeit in demselben Sinne (als part. Gen.) nostrorum gebraucht; aber weil die Fälle, in denen man diese Construction gebrauchen musste, zahlreich waren, erschienen die schwerfälligen Formen *nostrorum, vostrorum* usw. unbequem, und so machten sie wieder Platz den leichteren Formen *nostrum*, *vestrum,* die niemals ganz verschwunden waren. Dass gerade bei Ausdrücken, die man sehr oft gebraucht, Abkürzungen eintreten, ist aus jeder Sprache bekannt. Die nächstliegende Analogie ist, dass im Gen. plur. bei den Wörtern des Masses, Geldes im gewöhnlichen Gebrauch die kürzeren (und alten) Formen beliebt waren nummum, denarium, sestertium, talentum, modium. (S. 53—56.)

* * *

In keiner Sprache haben sich beim Possessivpron. so viele und verschiedene Bedeutungen entwickelt, wie im Latein, und man kann diese Fülle als *charakteristisch* für das Latein ansehen. Es versteht sich von selbst, dass ich damit sagen will, dass auf die Possessiva die Nuancen, welche im **Context** enthalten sind, oder die erfahrungsmässig bekannt sind, übertragen wurden.

1. Die eig. poss. Bedeutung zeigt sich im Latein oft im substantivischen Gebrauch. *Mei* = meine Leute, meine Verwandten usw.; *sui* = seine Freunde, Anhänger; *meum* = meine Habe. Im Griech. *οἱ ἐμοί* = meine Verwandten, *τὰ ἐμά* = meine Habe. Bei Homer Ψ 85 *ἤγαγεν ὑμέτερόνδ'* = in euer Haus, η 301 *ἐς ἡμέτερον.*

Auffallend ist bei Herodot *ἐν ἡμετέρου* »in unserem Hause, bei uns«. Bei Homer kommt dies nicht vor, sondern nur in dem sog. homer. Hymnus auf Hermes *ἐς ἡμετέρου.* Die richtige Construction wäre *ἐν ἡμετέρῳ, ἐς ἡμέτερον* oder *ἐν ἡμῶν, εἰς ἡμῶν* wie Her. I, 108 *ἐς σεωυτοῦ*; IV, 5 *ἐς ἑωυτοῦ*, Arist. Lys. 1211 *ἴτω εἰς ἐμοῦ.* Es ist dies keine Ellipse, ebenso wie *εἰς Ἥρας* (ohne Ellipse) bedeutet »in das, was der Göttin Hera ist; was des Hera gehört« (*εἰς Ἡραῖον*). Wie entstand jenes *ἐν ἡμετέρου*? Ich führe einige Hypothesen an und bemerke zum Schluss, dass es vielleicht am einfachasten ist, auzunehmen, dass durch falsche Analogie (wie oft in der Sprache) nach Art der berechtigten Ausdrücke *ἐν ἑαυτοῦ, εἰς ἐμοῦ, ἐν διδασκάλου* die falsche Construction *ἐν ἡμετέρου* entstand.

Böhmische Beispiele des subst. Gebrauchs: mezi *svými* býti (inter *suos* esse); byl ve *svém*, nemusil býti u cizích lidí (er wohnte im Eigenen). In der Volkssprache unzähligemal *miûj* (meus) = mein Gatte, *moje* (mea) mein

Digitized by Google

Weib. My jsme již svoji (wörtlich = nos sumus iam *sui*) = wir gehören einander schon an = wir sind mit einander verheiratet.

Im Latein ist sehr beliebt *meum, tuum* est usw., womit entweder die *Gewohnheit* oder die *Pflicht* bezeichnet wird. Über die jeweilige Bedeutung entscheidet der Context. *Meum est* bedeutet eigentlich nur »mir gehört etwas an«. Es kann dies die Gewohnheit sein, aber auch *Pflicht*; denn es ist bekannt, dass oft Ausdrücke, welche eig. das Eigenthum bezeichnen, zur Bezeichnung der Pflicht gebraucht werden; vgl. προσήκει τινι; das deutsche *zukommen, gehörig, gebühren* usw. hat auch beiderlei Bedeutungen. Die Constructionen *meum, tuum est* haben denselben Sinn, wie die Genetive, z. B. Cic. de orat. II, 27, 117 tardi ingenii est (Gewohnheit, Beschaffenheit); pro Cluent. 58 sapientis iudicis est .... cogitare (Pflicht).

Äusserst selten*) findet sich ein solcher Gebrauch des Genetivs im Slavischen; vollends aber für die Construction *meum, tuum est* mit dem Infinitiv habe ich keinen Beleg aus dem Slavischen. Es kann als sicher gelten, dass diese Constructionen keine Stütze in der Volkssprache haben. Es *konnten* sich im Slavischen diese Constructionen entwickeln, aber sie haben sich factisch nicht entwickelt. Auch im Russischen, Polnischen, Slovenischen kommen, wie ich von verlässlichen Kennern dieser Sprachen gehört habe, diese Constructionen in der Volkssprache nicht vor. Sollten sich in den slavischen Sprachen irgendwelche Beispiele in der Schriftsprache finden, so können wir sie für eine Nachahmung des Lateins halten.

2. Oft bezeichnet das lat. Possessivpronomen *nachdrücklich* das Eigenthum = *mein eigen.* Hoc *mea manu* scripsi, nicht propria manu. Plaut. Curc. III, 61 *meus* hic est. Ov. Met. IV, 356 vicimus, en *meus* est.

Suus bedeutet manchmal *sein eigener*, und steht scheinbar für *eius*. So Naevius bei Gell. N. A. VI, 8 eum *suus* pater (sein eigener Vater) ... abduxit. Cic. pro Sest. 68 Hannibalem *sui* cives (seine eigenen Mitbürger) e civitate eiecerunt.

3. Mit dem Begriff des Eigenthums hängt der Begriff der Beherrschung zusammen; denn mit dem, was unser Eigenthum ist, können wir nach Willkür verfahren. Plaut. Pers. IV, 3, 3 *mea* ancilla quae fuit hodie, *sua* nunc est (= ist frei). Cic. Leg. II, 7 nisi plane esse vellem *meus* (mein eigener Herr). Vgl. als Analogie Soph. Aut. 635 πάτερ, σός εἰμί. Im Böhm. ten je *náš*; Kom. Lab. ne *svoji*, ale boží jsme.

4. Mit Nr. 3 hängt der Begriff der Selbstbeherrschung zusammen. Ov. Met. VIII, 35 vix *sua* .... erat = mentis compos.

5. Das Possess. bedeutet »angemessen, gehörig«. Hieher gehört der technische Ausdruck *suo anno, suo tempore* von der Erlangung eines Amtes zur Zeit, wo es gesetzlich zulässig war, also im Gegensatz zu ante tempus (Cic. Lael. 3, 11). Böhm. na *svém* místě = an seinem Orte (= am gehörigen Orte).

*) Miklosich (S. 470) führt bloss zwei Beispiele an, eins aus dem Altbulgarischen, das zweite aus Zikmund's Syntax. Wichtig ist, dass Bartoš in seiner Abhandlung über den Genetiv (Brünner Gymnasialprogramm) auch nicht ein einziges Beispiel dieser Construction anführt.

Digitized by Google

6. Oft in der Bed. »günstig«. Ov. Met. IV, 373 vota *suos* habuere deos. Verg. Aen. II, 396 vadimus non numine *nostro*. Zahlreiche Beispiele S. 60.

7. Oft in vertraulicher Sprache *meus* = mein lieber. Besonders bei Plautus. Terentius, in Cicero's Briefen, woraus hervorgeht, dass dies in der Conversation üblich war. Plaut. Cist. IV, 2, 8 *mi* homines, *mi* spectatores. Ähnlich im Böhmischen und Deutschen.

8. Manchmal humoristisch oder ironisch; besonders auch da, wo Einfältigkeit bezeichnet werden will. Catull. 17, 21 meus stupor, Phaedr. 5. 7 homo meus se in pulpito totum prosternit. Im Böhm. můj milý Vašek. Im Deutschen mein lieber Hans Jörgel. (S. 56 - 68.)

S. 61 wird bei dieser Gelegenheit erörtert, dass oft Ausdrücke, welche gewöhnlich bono sensu vorkommen, manchmal eine humoristische oder sarkastische Bedeutung annehmen. So *bonus*, böhm. *dobrý*, deutsch *gut*, griech. ἀγαθός, χρηστός. Ferner σεμνός usw. Umgekehrt werden Ausdrücke, die eig. üble Bedeutung haben, hypokoristisch gebraucht, wie μιαρός usw., im Böhm. *darebák* (Schelm) u. a.

* * *

Apollonios bezeichnete die Possessivpronomina mit dem Ausdrucke ἀντωνυμίαι διπρόσωποι, weil sie entweder *active* oder *passive* Bedeutung haben. Ἐμὸς πόθος = *die Sehnsucht, die ich habe*, oder = *die Sehnsucht, die andere nach mir haben.* Dieselbe doppelte Beziehung beim Genetiv. Τίσις Ἀτρεΐδαο könnte bedeuten »die Rache des Atriden«, aber Hom. α 40 bedeuten diese Worte »die Rache, die Orestes für die Ermordung des Atriden nimmt«. Ähnlich im Latein. *Hominum opinio* die Meinung der Leute, aber Cic. Tusc. I, 13, 30 *deorum* opinio = die Meinung von der Existenz der Götter. Welche Freiheit im Latein war, zeigt deutlich Caes. B. G. I, 30 pro veteribus *Helvetiorum* (subjectiv) iniuriis *populi Romani* (objectiv, passiv). S. 62 f. werden Beispiele aus dem Böhmischen und Griechischen angeführt.

Im Griechischen ist die objective Bedeutung verhältnissmässig selten. Bei Homer finden sich gegenüber einigen Hunderten von Beispielen des gewöhnlichen Gebrauches nur 3 für den object. Gebrauch, nämlich *T* 321, 336, λ 201. — Bei Hesiod kommt das Possessivpronomen 59mal vor, niemals in objectivem Sinn. Bei Aischylos nur 1 Beispiel, bei Sophokles nur 3. Etwas häufiger in der Prosa, aber doch verhältnissmässig selten.

Im Latein (vgl. Beispiele S. 64 f.) ist in älterer Zeit der obj. Gebrauch sehr eingeschränkt. Viel häufiger in der Prosa. Doch kann im Ganzen behauptet werden, dass die Zahl der Beispiele für den obj. Gebrauch im Latein nur ein kleines Bruchtheil bildet, wenn auch die Beispiele häufiger sind, als im Griechischen. Am häufigsten kommt in diesem Sinne *iniuria* vor; bei Sallustius hat iniuria mea, sua, nostra *immer* objective Bedeutung.

Ursprünglich ist kein Unterschied bei *iniuria mea* u. dgl. zwischen subjectiver und objectiver Bedeutung. Es ist eigentlich possessiv, und zwar entweder *die Kränkung, die von mir ausgeht* oder *die Kränkung die mir zugefügt wird, und die ich in Folge dessen habe. Iniuria Caesaris* in dem

Digitized by Google

Sinne »iniuria, quae Caesari illata est« unterscheidet sich nicht wesentlich von *vulnus Caesaris*. So wie letzteres = vulnus, quod Caesari illatum est = quod Caesar habet, so ist auch *iniuria Caesaris* = iniuria, quae Caesari illata est = quam Caesar habet. Vgl. übrigens über diesen doppelten Gebrauch die interessante Erörterung bei Gellius N. A IX, 12, 13 f. Überhaupt ist das ganze 12. Capitel des IX. Buches von Gellius N. A., das von den Substantiven und Adjectiven handelt »quae in utramque partem significatione adversa et reciproca dicuntur« sehr interessant. (S. 62—67.)

* * *

Im Griechischen finden sich bei den Possessivpronominen mannigfache Vertauschungen. Ein genaues und übersichtliches Verzeichniss ist wol nicht unerwünscht.

1. *Ἡμέτερος* = *ἐμός* (wie *ἡμεῖς* oft für *ἐγώ*.

2. *Ὑμέτερος* = *σός*.

3. *Σφέτερος* = *ἑος*, *ὅς*. Das älteste Beispiel ist Hes. Asp. 89 f. *προλιπὼν σφέτερόν τε δόμον σφετέρους τε τοκῆας*. Öfter bei Pindar. Bei Aischylos kommt *σφέτερος* nur zweimal vor, beidemal mit Bezug auf einen *Singular*, so dass es scheint, das dieser Gebrauch zur Zeit des Aischylos nicht so selten war, wie manche glauben. Dieser Gebrauch wurde dadurch unterstützt, dass es den Anschein hatte, als ob *σφέτερος* nicht bloss mit den Pluralformen *σφέων*, *σφῶν*, *σφίσι*, *σφέας* zusammenhänge, sondern auch mit *Singular*formen; *σφέ* ist ja nicht bloss *eos*, *eas*, sondern auch *eum*, *eam*, und zwar bei Aischylos 8mal; dagegen = *eos*, *eas* nur 6mal. Auch *σφίν* kommt, freilich selten, im Sinne von *αὐτῷ* von (Aisch. Pers. 759, Soph. O. Kol 1419).

Wie *σφέτερος* = *ἑός*, so auch zuweilen *ἑός* = *σφέτερος*, jedoch selten. Die Vereinigung beider Bedeutungen zeigt sich auch im Latein und Slavischen; *suus*, *svůj* bezieht sich auf den Singular und Plural.

Bei Apollonios Rhod. 7 Beispiele *σφέτερος* = *ἑός*. Bei Quintus Smyrnaeus (nach Brugmann) in den ersten 5 Büchern 5 Beispiele; aus den anderen Büchern führt Br. 4 Beispiele an, ohne für die Vollständigkeit zu bürgen. — Dass in *σφέτερος* der Begriff »eigen« vorwaltete, geht daraus hervor, dass *σφετερίζειν*, *σφετερίζεσθαι* (das nicht bloss bei Platon, Demosthenes und späteren, sondern auch schon bei Aischylos Suppl. 39 vorkommt) »sich aneignen« bedeutet, wie *ἰδιάζεσθαι* bei späten Autoren.

4. *Σφός* = *ἑός*. In alter Zeit nur Hes. Theog. 398. Bei Apollonios kein Beispiel. Aber bei Quintus mehrmals. Brugmann führt in einer unvollständigen Sammlung 6 Beispiele an (aus Buch VI—XIV).

5. *Ἑός* = *σφέτερος*. Ein sicheres Beispiel Hes. Erga 59. Ferner liest Brugmann Hom. *Λ* 76 statt des gewöhnlichen *σφοῖσιν* nach GLS (in A *γρ.* *οἷσιν*) *οἷσιν*, was ich für wahrscheinlich halte. Zweifelhaft ist *Σ* 230 f. Grashof *οἷς*, Brugmann *οἷς*. Bei Apollonios *ἑός* in 14 Beispielen. Darunter ist wichtig III, 1375, weil hier *ἑοῖς* in reciprokem Sinne steht. Die Form *ὅς* bei Apollonios 7mal für *σφέτερος*.

Digitized by Google

6. *Ἑός* (*ὅς*) = *ἐμός* oder *σός*. Im Slavischen gilt *überhaupt* die Regel, dass das possessive *svůj* nicht bloss mit Bezug auf die *dritte* Person Sing. und Plur. steht, sondern auch mit Bezug auf die 1. und 2. Person des Sing. und Plur., wenn durch das Possessivum eine Person bezeichnet werden soll, die zugleich Subject des Satzes ist; also z. B. miluji *svého* otce amo meum (wörtlich *suum*) patrem, miluješ svého otce amas tuum (wörtlich *suum*) patrem usw. Im Böhmischen ist die Beobachtung dieser Regel im ganzen sehr streng (Ausnahmen vgl. S. 36 des böhm. Textes, S. 205 des deutschen Auszuges). Im Altbulgarischen galt dies nicht als eine so strenge Regel. Vgl. gegenüber den von Miklosich IV, 102 angeführten Stellen die Beispiele, die er IV, 36 f. anführt. Andererseits ist im Altbulgarischen eine Ausdehnung, weil *svoj* auch da vorkommt, wo nicht eine Beziehung auf das grammatische, sondern auch bloss auf das *logische* Subject ist, das nicht im Nomin. steht.

Aus der Vergleichung mit dem Slavischen geht hervor, dass wo sich im Griech. ein ähnlicher Gebrauch des *ἑός* findet, dies nicht ein »Missbrauch« ist, wie manche meinen. Es erscheint in diesen Fällen *ἑός*, *σφέτερος* in der allgemeineren possessiven Bedeutung (eigen, *ἴδιος*). Wichtige Belege dessen sind bei Homer. So *α* 402 *δώμασιν οἷσιν ἀνάσσοις* = in tuis (eig. suis) aedibus, wie im Slav. *v svém domě*. Ebenso *ν* 320 *φρεσὶν ἧσιν ἔχων δεδαϊγμένον ἦτορ ἠλώμην*. Die alten Kritiker verwarfen freilich *ν* 320. 321. Ich stimme vollkommen Brugmann bei, dass diese Verse echt sind und dass sie nur wegen des *ἧσιν* = *ἐμῆσιν* verdächtigt wurden. Aber wenn man auch *per inconcessum* diese 2 Verse für interpolirt halten sollte, so bliebe doch das unbestreitbare Factum, dass zu einer gewissen Zeit, und zwar in alter Zeit (denn die Interpolation müsste alt sein) *ἧσιν* = *ἐμῆσιν* für möglich galt. Ferner *δ* 192 *οἷσιν ἐν μεγάροισι* = *ἡμετέροισιν ἐν μεγ*. Dann *T* 174 *σὺ δὲ φρεσὶ ἧσιν ἰανθῇς*; freilich schreiben neuere Editoren *σῇσιν*. — Dies *φρεσὶ ἧσιν* scheint überhaupt eine beliebte epische Formel gewesen zu sein, und ich stimme Brugmann darin bei, dass wol noch an anderen Stellen *ἧσιν* die echte Leseart ist. Wichtig ist Hom. *ν* 320 und Hes. Erga 381, wo *ἧσιν* unzweifelhaft feststeht. Beispiele aus späterer Zeit führe ich S. 76 f. an.

7. *Ἑός* = *ἡμέτερος*, *ὑμέτερος*. Bei Homer nur ein gesichertes Beispiel, nämlich *δ* 192 *οἷσιν* (nostris) *ἐν μεγάροισιν*. Brugmann liest *β* 206 *εἵνεκα ἧς* (statt *τῆς*) *ἀρετῆς* und nimmt *ἧς* = *ἡμετέρης*. Ich stimme bei, dass *ἧς* zu lesen ist, aber mit Bezug auf *Penelope* = eius. Der *Context* verlangt dies; denn die Freier suchen keine andere Ehe wegen der hervorragenden Tugend der Penelope, auf die auch Telemach *φ* 107 f. hinweist. Brugmann (S. 47) nimmt weiter an, dass *π* 149 ff. statt *τοῦ* zu lesen sei *οὗ* = *ἡμετέρου*. Auch ich glaube, dass *τοῦ* nicht praeparativ = *eius*, näml. *patris* sein kann. Ebenso kann es auch nicht der Artikel sein. Aber auch Brugmann's Änderung und Erklärung kann ich nicht billigen. Ich meine, es sei *τοι* statt *τοῦ* zu lesen. *Λ* 142 halte ich Zenodot's Leseart *οὗ* (= *ὑμετέρου*) statt *τοῦ* für richtig. Aus Apollonios führe ich S. 78 vier Beispiele an, aus Quintus 7.

8. *Σφέτερος* = *ἐμός* Theokr. 25, 162 f.

9. *Σφέτερος* = *σός*. Theokr. 22, 67.

Digitized by Google

10. *Σφέτερος* = *ἡμέτερος* Apoll. Rh. IV, 1353 ff. Vgl. *σφέος* = *ἡμέτερος* Apoll. Rh. I. 872.

11. *Σφέτερος* = *ὑμέτερος* Hes. Erga 1 f. *Δὶ ἐννέπετε σφέτερον πατέρ' ὑμνείοντες* euren Vater preisend, böhm. *svého* otce velebíce. Apoll. Rh. 1327 f.

12. *Σφωΐτερος*. Das älteste Beispiel ist Hom. *A* 216, wo es bedeutet = was euch beiden gehört. In späterer Zeit bedeutet aber diese Form auch »was ihnen beiden gehört«. Ich weiss nicht, ob man dies als »Missbrauch« bezeichnen darf; denn wenn auch das homeriche *σφωΐτερος* Pronomen der 2. Pers. Dualis ist, so konnte doch auch von dem Dual der *dritten* Person ebenfalls *σφωΐτερος* gebildet werden. Es hat ja *οὖ* im Dual Gen. und Dat. *σφωΐν*, Accus. *σφωέ*, wie der Dual der 2. Person *σφώ*, *σφῶν* lautet.

Dagegen ist es allerdings ein entschiedener Missbrauch, der auf Unkenntniss beruht, wenn sich in späterer Zeit *σφωΐτερος* = *ἑός* und *σφωΐτερος* = *σός* findet. Apoll. Rh. I, 643; II, 544; III, 395; Theokr. 25, 55. Die Alexandrinischen Dichter gebrauchten manchmal alte epische Formen, ohne dieselben richtig zu verstehen. Dies konnte hier um so leichter geschehen, weil nicht nur die Form *σφωΐτερος* in der alex. Zeit eine abgestorbene war, sondern weil ja überhaupt in der alex. Zeit der Dual aus der lebendigen Sprache verschwunden war. Vgl. den falschen Gebrauch von *νῶιν* = *ἡμῖν* bei Quintus. (S. 67—80.)

* * *

Pronomina demonstrativa.

Der Unterschied der drei Demonstrativa *hic, iste, ille* tritt im Latein sehr klar und schön hervor. Man kann sagen, dass *hic* das Demonstr. der *ersten* Person, *iste* das Demonstr. der *zweiten*, *ille* das Demonstr. der *dritten* Person ist. *Hic* weist auf die Gegenstände hin, die sich in *meiner* (des Sprechenden) Sphäre befinden oder welche ich in diese meine Sphäre einbeziehe. *Iste* bezeichnet die Gegenstände, die in der Sphäre der zweiten Person sind oder in dieselbe einbezogen werden. *Ille* endlich bezeichnet Gegenstände, die weder im Bereich der 1. noch der 2. Person sind, sondern in die Sphäre einer dritten, fremden Person gehören.

Der Umfang der Sphäre dieser Demonstrativa ist freilich sehr wandelbar. *Ich*, die sprechende Person, kann nach meiner Willkür, nach meiner Anschauung die Sphäre der ersten Person einschränken oder erweitern. *Ich* kann mit *hic* die Glieder meines Körpers bezeichnen oder Sachen, die ich in den Händen halte, oder die bei mir, vor mir in geringerer oder grösserer Entfernung sind, welche ich aber in *meine* Sphäre einbeziehe. Ich kann *hic* von der Localität, in der ich gerade bin, gebrauchen, aber auch von der Stadt, in der ich wohne (von der hiesigen Stadt), oder auch von meinem Vaterlande, und endlich von der ganzen Erde.

Dat lat. *iste* wird in gutem Latein immer mit Bezug auf die *zweite* Person gebraucht, was ich in meinen »Untersuchungen auf dem Geb. der Pron.« nachzuweisen gesucht habe.

Digitized by Google

Dass *ille* die *dritte* Person bezeichnet, wird allgemein anerkannt. Den mit *ille* bezeichneten Gegenstand denkt sich die sprechende Person als entfernt, als weder im Bereich der 1., noch der 2. Person befindlich. Freilich entscheidet auch hier wieder die Willkür und subjective Anschauung des Sprechenden. In der Wirklichkeit kann etwas, was viel entfernter ist, mit *hic* bezeichnet werden, und etwas, was factisch näher ist, mit *ille*.

Hic. Damit bezeichnet der Redende oft sich selbst. Plaut. Curc. II, 1, 35 hic homo = ego: ebenso Trin. V, 1, 1; Ter. Heaut. II, 3, 115; Andr. II, 1, 10 tu si *hic* sis, aliter sentias. — Haec manus = diese meine Hand. Haec domus = dies mein Haus, oder dies Haus, auf das ich zeige.

Hieher gehört auch das bekannte *hoc habet* von dem Schlage, den der Gladiator dem Gegner versetzt. Vgl. das böhm. *tu máš*. Diese Formel kommt nicht nur bei Plautus, sondern auch bei Vergil (Aen. XII, 296) vor.

Ferner das deiktische *huius;* Ter. Ad. II, 1, 9 huius non faciam, was man sich von einer entsprechenden Handbewegung, welche die Missachtung symbolisch darstellt, begleitet zu denken hat.

Auch in temporalem Sinne ist die Beziehung auf die 1. Person oft sehr klar. *Hic dies* = der heutige Tag, an dem ich spreche. Hodie = heute (böhm. dnes). Im deutschen, wie im böhm. Worte ist ebenso, wie im Latein das Demonstr., das sich auf die 1. Pers. bezieht, enthalten. — Plaut. Trin. II, 4, 83 *hac* annona = bei dieser Theuerung der Lebensmittel. Varro. R. R. I, 13, 6 si potius ad *antiquorum* diligentiam quam ad *horum* luxuriam dirigas aedificationem. Gegenüber den *Alten* sind *hi* die jetzt, in dieser Zeit, wo ich lebe, lebenden Personen. Besonders bei Livius finden sich zahlreiche Beispiele dieses temporalen Gebrauches; vgl. I, 5, Lupercal *hoc;* I, 55 *horum;* I, 42 *hunc* ordinem (= qui nunc est).

Ille von dem, was *örtlich* entfernt ist; *ille* Jupiter, *illum* solem bei Plautus. Ferner von dem, was *zeitlich* entfernt ist: *ille* Socrates. Der Unterschied zwischen *hic* und *ille* tritt besonders scharf da hervor, wo beide Pronomina neben einander stehen: Verg. Aen. IV, 675 *hoc illud*, germana, fuit = diesen Zweck, der sich *jetzt* zeigt, hatten deine *früheren* Vorbereitungen? Aen. VII, 255 *hunc illum* fatis externa ab sede profectum portendi generum. Schon *früher* verkündeten Zeichen und Weissagungen, dass ein fremder Schwiegersohn kommen wird; *jetzt* geht dies in Erfüllung. Vgl. griech. Arist. Ach. 41 τοῦτ' ἐκεῖνο οὐ 'γὼ 'λεγον. Eur. Med. 98 τόδ' ἐκεῖνο = *jetzt* ist da, was ich *früher* stets fürchtete. Auch im Böhmischen kann man sagen *to bylo ono;* aber man sagt auch: *to* je *to*. Besondere Beachtung verdient die Phrase »*to* je *to*, *to* jsou *ty* věci«, die man in der Volkssprache anwendet, wenn Hindernisse bezeichnet werden, die der Realisirung der Absicht entgegenstehen. Ebenso ist der Gegensatz zwischen der durch *ille* bezeichneten Vergangenheit und der Gegenwart da, wo *ille* mit *ego*, *tu* verbunden ist, z. B. Ovid. Trist. V, 7, 55 *ille ego* Romanus vates ... Sarmatico cogor plurima more loqui (Gegensatz der Vergangenheit, in welcher Ovidius in Rom dichtete, und der traurigen Gegenwart).

Digitized by Google

Wichtig ist die Regel, dass in der oratio obliqua *ille* da gesetzt wird, wo in der oratio recta *hic* stünde. Sall. Jug. 49 wird in oratione obliqua erzählt, was Jugurtha seinen Soldaten sagte: *illum diem* aut omnis labores et victorias confirmaturum usw. Jugurtha aber sagte: *hic dies* aut omnis labores confirmabit. Liv. III, 61 consul... Romanos meminisse iubebat *illo* die primum liberos... pugnare. Direct: *hoc* die primum liberi... pugnatis.

Auch *is* erscheint zuweilen ebenso in der obliquen Rede; vgl. Liv. XXII, 30, 9 (wo es nicht nöthig ist, *eam* zu ändern). — Auch in der Verbindung *hic et ille* ist es klar, dass die Römer denselben Unterschied fühlten, wie im Böhmischen bei *ten a onen*, im Deutschen bei *der und jener*. *Hic et ille* = manche. Hiebei wird durch zwei Endpunkte die *Mehrheit* bezeichnet. Man nimmt hier den nächsten Gegenstand (hic) und dann den entfernten Gegenstand (ille), und durch dieses Überspringen wird gewissermassen symbolisch bezeichnet »manche, einige«. S. 80—84.

* * *

Im Griechischen ist die Unterscheidung von ὅδε, οὗτος, ἐκεῖνος nach den drei Personen nicht so consequent durchgeführt, wie im Latein. Klar ist der Unterschied zwischen ὅδε, οὗτος einerseits und ἐκεῖνος anderseits; aber zwischen ὅδε und οὗτος ist *nicht immer* ein solcher Unterschied, wie zwischen *hic*, *iste*, sondern oft stimmen ὅδε und οὗτος überein mit *hic*.

Ὅδε bezeichnet allerdings oft, ja überwiegend die Beziehung auf die *erste* Person; aber bei οὗτος lässt sich eine so bestimmte Beziehung auf die 2. Person, wie sie bei *iste* ist, nur verhältnissmässig selten *evident nachweisen*. Die Beziehung auf die 2. Person zeigt sich z. B. Soph. Ai. 71 f. οὗτος... Αἴαντα φωνῶ; ebend. 89 ὦ οὗτος, Αἴας, δεύτερόν σε προσκαλῶ. Vgl. auch Plat. Gorg. 489 *B* οὗτοσὶ ἀνὴρ οὐ παύσεται φλυαρῶν. Kallikles konnte den Sokrates, der vor ihm steht und mit dem er spricht, auch mit ὅδε bezeichnen. Aber Kallikles wendet sich zu den übrigen anwesenden Personen und spricht verächtlich von Sokrates wie von einer dritten Person, welche jedoch die von Kall. angesprochenen Personen (2. Person) vor sich sehen und deren Worte sie hören = der Mensch, den ihr vor euch sehet und der vor euch spricht (genau so wie *iste*).

Dagegen tritt zwischen ὅδε und οὗτος oft folgender Unterschied hervor: Ὅδε und ebenso τῇδε, ἐνθάδε bezeichnet den Gegenstand, der in meine Sphäre gehört oder auf den ich hinweise; in temporalem Sinne weist ὅδε *auf das hin, was folgt* und in der nächsten Zukunft ist, die gleichsam mit der Gegenwart zusammenhängt. — Οὗτος (ebenso ἐνταῦθα) *weist zurück* auf das, was früher erwähnt wurde und durch diese Erwähnung bekannt ist. Τῇδε (ἐνθάδε) hier (zde); ταύτῃ (ἐνταῦθα) = dort, an dem erwähnten und bekannten Orte; ἐκεῖ *dort* (entfernt); auch ist ἐκεῖ = in der anderen Welt opp. dem irdischen Leben; vgl. Plat. Apol. 40 E, 41 A.

Besonders scharf tritt der Unterschied von ὅδε und οὗτος da hervor, wo beide Pronomina neben einander stehen, oder da, wo die nachfolgende Rede

Digitized by Google

mit ὅδε eingeleitet wird, während nach der Rede auf dieselbe als eine schon bekannte mit οὗτος zurückgewiesen wird. Belehrend ist Plat. Menon 93 *B* ε διδακτόν ἐστιν ἀρετή, πάλαι σκοποῦμεν. τοῦτο δὲ σκοποῦντες τόδε σκοποῦμεν, ἆρα usw. Was der Inhalt von τοῦτο ist, ist aus der vorausgehenden Erörterung (πάλαι σκοποῦμεν) bekannt; es ist dies die Frage, ob die Tugend lehrbar ist. Aber τόδε weist auf die *folgende* Erörterung hin, welchen Sinn eigentlich die Frage hat. — Bei Herodot wird sehr oft die Rede einer Person mit εἶπε τάδε eingeleitet, und nach der Rede folgt die Zurückbeziehung mit ταῦτα εἶπε.

Im Latein wird die nachfolgende Rede mit *hic**) eingeleitet; aber die Rückweisung wird oft auch mit *hic* bezeichnet, nicht bloss mit *is*.

Holtze (Synt. prisc. script. lat. I, 369) führt das interessante Factum an, dass in Cato's Buch de re rust. oft mit *haec*, *haec omnia* zusammenfassend auf alles, was vorher angeführt wurde, hingewiesen wird, wie Cap. 8. 37. 73 u. s.

Die Zurückweisung mit *hic* (statt *is*) ist dadurch zu erklären, dass nicht bloss die Gegenstände, welche vor unseren Augen sind und auf welche wir hinweisen können, mit *hic* bezeichnet werden, sondern auch jene, welche so zu sagen vor unserem geistigen Blicke sind. Dies wollte offenbar auch Priscian bezeichnen mit den Worten XVII, 58 *hic* non solum de praesente, verum etiam de absente possumus dicere, *ad intellectum referentes demonstrationem.*

* * *

Bei der Verbindung *hic*, *qui* muss man unterscheiden:

a) In der Verbindung *hic*, *qui* behält *hic* seine nachdrückliche Bedeutung, d. h. es bezeichnet deiktisch etwas Gegenwärtiges. Der Relativsatz ist da bloss eine epexegetische Zugabe, die nicht unumgänglich nothwendig ist. Also hic, qui sapiens est, est beatus kann bedeuten = *dieser* Mensch, von dem ich gelegentlich auch sage, dass er weise ist, ist glücklich. Cic. Qu. fr. I, 1, 15, 43. Hier bezeichnet *hi* die jetzt lebende Generation. Cic. Rep. I, 22.

Dagegen *is, qui* sapiens est, est beatus hat eine allgemeine Bedeutung = derjenige, welcher weise ist, ist glücklich, d. h. jeder, von dem *sapiens* gilt, ist auch beatus.

Daraus folgt, dass *is* ausgelassen werden kann ohne Beeinträchtigung des Sinnes (qui sapiens est, est beatus), keineswegs aber *hic*. Bei der Construction *hic, qui* ist im Gegentheil der Relativsatz oft eine nebensächliche Zugabe, — *Ea, quae* importantur = Einfuhrsartikel; *haec, quae* importantur = *diese* Einfuhrsartikel.

---

*) Cicero *hanc* orationem habuit = böhm. Cicero proslovil *tuto* řeč. Man sagt zwar jetzt im Böhm. auch »*následujíci* řeč«; aber dies geschieht unter dem Einfluss des deutschen »folgende Rede«, sowie auch im modernen Latein geschrieben wird »*sequentem* orationem habuit«. Es *konnte* sich im Latein allerdings auch *sequens* = *hic* entwickeln. Aber thatsächlich ist es nicht geschehen. Dass jene Entwicklung *möglich* war, zeigen Stellen, wie Cic. N. D. II, 32 *sequitur*, ut doceam. Plin. N. H. II, 63, 63 haec sint dicta de aere. Sequitur terra, cui usw.

Digitized by Google

b) Da aber *hic* auch zurückweisende Kraft haben kann, so kann sich dies auch in der Construction *hic, qui* zeigen; vgl. Cic. Leg. I, 9, 27.

c) Sehr beliebt ist die Construction, bei welcher der Relativsatz vorausgeht und *hic* nachfolgt: Cic. Tusc. I, 18, 41 quam quisque norit artem, in *hac* se exerceat. Plaut. Most. IV, 2, 2. In solchen allgemeinen Sätzen könnte auch *is* stehen.

Dass sich im Latein *is, qui* findet, scheint eigentlich dem gewöhnlichen Gebrauch des *is* zu widersprechen, da *is* regelmässig zurückweisende Kraft hat. Aber im älteren Latein war der *praeparative* Gebrauch des *is* ziemlich geläufig; vgl. Ter. Eun. IV, 4, 56 *id* modo dic, abisse Dorum. Aus dieser älteren Zeit, in welcher *is* eine kräftigere Bedeutung hatte, hat sich *is, qui* erhalten. Die kräftigere Bedeutung des *is* ist besonders da klar, wo dies Pronomen = *eiusmodi.* Cic Fam. V, 12 neque enim tu *is* es, qui quid sis, nescias.

* * *

Im Böhmischen ist am wichtigsten der Unterschied der Pronomina *tento, ten, onen.* Es ist im Ganzen derselbe Unterschied, wie im Griech. bei ὅδε, οὗτος, ἐκεῖνος.

Im Altböhmischen findet sich als Demonstrativpronomen, das auf die Sphäre der 1. Person hinweist, *sěn, sen*, altbulg. masc. *sь*, fem. *si*, neutr. *se.* Vgl. böhm. až do *sieho* dne = usque ad hunc diem; do *sýže* chvíle = usque ad hoc temporis momentum. So in der älteren Sprache. Gegenwärtig haben sich nur dialektische Reste erhalten, wie *na si stranu* (= auf diese Seite, wo ich bin), *na sěm svètě* = in hoc mundo. Schon im Altböhmischen war dies Pronomen im Schwinden begriffen.

* * *

Im Latein kommt bei der Erläuterung, entsprechend dem deutschen »das ist«, dem böhm. »to jest«, entweder *hoc est* oder *id est* vor, und zwar beides so ziemlich gleich häufig. Vgl. für *hoc est* Cic. Sull. 17, 49; Fam. V, 12, 8; Mil. 9. 24 (sarkastisch). Daneben *id est* z. B. Cic. Brut. 46, 172, Acad. I, 2, 6; Tusc. III, 13, 27.

Dass in diesem Falle *hoc* nicht praeparativ ist, leuchtet ein; es weist auch zurück, wie *id.*

Beide Formeln werden oft da gebraucht, wo nachdrücklich hervorgehoben wird, wie man eigentlich das früher Gesagte zu verstehen habe. Dies ist nicht mehr eine blosse Erläuterung, sondern es ist eine gewisse Correctur, welche darauf hinweist, dass das früher erwähnte einen tieferen und weitreichenden Sinn hat. Vgl. Liv. XXI, 10, 8 sed Tarento, *id est* Italia, non abstinueramus; XLI, 23 ähnlich *hoc est.*

Im Griech. findet sich nur τοντέστι, nicht τόδ' ἐστι, wie auch im Böhmischen nur *to jest* möglich ist, nicht *toto* jest; im Deutschen nur *das ist*, nicht *dies ist*; nur *das* heisst, nicht *dies* heisst.

Digitized by Google

Oben sind Beispiele angeführt worden, in welchen *hic* und *ille* neben einander stehen, aber so, dass ein Pronomen Subject, das andere Prädicat ist. Aber Cato R. R. 132 lässt sich die uralte Gebetformel macte *hac illace* dape pollucenda esto wol nicht auf diese Weise erklären.

* * *

Ille bezeichnet oft, wie das griech. κεῖνος, ἐκεῖνος, das böhm. *onen*, das deutsche *jener*, eine bekannte Person oder Sache, und zwar gewöhnlich in gutem Sinne »berühmt«, zuweilen jedoch »berüchtigt«. Vgl. Cic. Fam. V, 12, 5 *ille* ... Epaminondas; Fam. V, 12, 3 Herculem Xenophontium *illum*; Cat. mai. 14, 50 honestum *illud* Solonis est. Aber auch malo sensu: Cic. Manil. 22 Medea *illa*; Mil. 51 Clodius *ille*. Cicero bezeichnet oft Catilina mit *ille*.

Griech. Arist. Ach. 708 ἐκεῖνος ἡνίκ' ἦν Θουκυδίδης; Thesm. 161 Ἴβυκος ἐκεῖνος.

Böhm. Háj. 10 *Ona* Cyrces. Kom. prot. 129 *onim* sv. Augustina. Aber im Böhmischen ist, wie es scheint, dieser Gebrauch durch Nachahmung des Lateins entstanden, wie besonders das Citat aus Komenský beweist »onim sv. Augustina«, was eine offenbare Nachahmung des lat. »illud sancti Augustini«. Aber auch andere Beispiele haben in der böhm. Volkssprache keine Basis und Stütze. Die Volkssprache gebraucht, wenn sie eine *bekannte* Person oder Sache bezeichnen will, lieber *ten*. Im Griechischen dagegen kam dieser Gebrauch des ἐκεῖνος gewiss in der Volkssprache vor, wie durch das Factum bewiesen wird, dass ἐκεῖνος in diesem Sinne namentlich bei Aristophanes vorkommt.

Wie ist nun dieser praegnante Gebrauch des *ille*, ἐκεῖνος zu erklären? Billroth meinte, dass der Sprechende die berühmte Person aus Bescheidenheit als weit über ihm stehend sich vorstelle. Diese Erklärung ist gekünstelt. Es spricht aber gegen dieselbe offenbar auch der Umstand, dass *ille* auch *berüchtigte* Personen bezeichnet. Da müsste man nun vielleicht wieder sagen, dass der Sprechende sich die Entfernung der berüchtigten Person wünscht. Und wirklich sagte Reisig (Vorles. über lat. Sprachwiss. S. 359): »Cicero pro Mil. §. 51 Clodius ille, weil man *dies entfernt wünscht.*«

Ich glaube, dass man bei der Erklärung ausgehen muss von dem feststehenden Factum, dass *ille*, ἐκεῖνος mit Vorliebe von Gegenständen gebraucht wurde, welche räumlich oder *zeitlich* entfernt sind (wie *olim*, eig. illo tempore, bedeutet »einst, in der Vergangenheit«). Was ist aber die Ursache, dass der Sprechende wieder Personen und Sachen, die der Vergangenheit angehören, erwähnt? Die Ursache ist die Bedeutsamkeit, sei es in gutem oder schlimmem Sinne. Von vergangenen Dingen spricht man, wenn sie Aufmerksamkeit heischen; was bedeutungslos und alltäglich ist, kommt in Vergessenheit. Ich glaube also, dass *ille*, ἐκεῖνος von dem gebraucht wurde, was der Vergangenheit angehört, wovon man *seit langer Zeit und oft* spricht, und das sind nur *ungewöhnliche* Personen und Sachen (bono sensu, aber auch malo sensu). *Epaminondas ille* = jener Epam., von dem seit lange und fortwährend die

Digitized by Google

Rede ist; aber man konnte auch sagen *Clodius ille* von einem Menschen, von dem seit langer Zeit und immer unrühmlich gesprochen wird. Zur Erklärung trägt viel bei der bedeutsame und gewissermassen plastische böhmische Ausdruck »na slovo vzatý, na slovo braný«.

Interessant ist der *corrective* Gebrauch von *illud*. Plaut. Mil. III, 2, 7 Sorbet dormiens. Quid, sorbet. *Illud* stertit volui dicere. Cic. de Orat. II, 88, 361 habetis sermonem bene longum hominis utinam non impudentis, *illud* quidem certe non nimis verecundi. Ich glaube, dass dies *illud* bedeutet, dass wir etwas *schon früher* sagen konnten und sollten, was aber erst jetzt nachträglich gesagt wird.

Eine andere Grundlage hat das böhm. *to*, *to*, welcher Ausdruck in der Conversation oft gebraucht wird, wenn man bezeichnen will, dass das Gesagte nicht richtig ist und dass statt dessen das richtig ist, was wir nun sagen. Es ist dies dem *illud* nur dem Sinne nach ähnlich.

Auch im Griechischen findet sich eine solche corrective Formel, nämlich τὸ δέ, welche nicht immer die gehörige Beachtung findet. Vgl. Plat. Apol. 23 A. Hier stellt Platon gegenüber *der irrigen Meinung* der Leute, dass Sokrates darin weise ist, worin er andere überführt, *die richtige Ansicht*, dass nur Gott weise ist. Polit. I, 340 C; Menon 97 D; Theait. 157 A B. Ich glaube, dass hier τό die alte nachdrückliche Bedeutung τόδε hat und auf das folgende hinweist; also τόδε δὲ ἔστιν = dieses aber (gegenüber dem früher gesagten) gilt, dagegen findet vielmehr dieses statt. S. 88—91.

* * *

Ὅδε bezieht sich auf dasjenige, was im Bereich der 1. Person liegt. *Räumlich* Soph. Ant. 43; Trach. 304; Phil. 1036. Bei den Tragikern oft = ἐγώ. Bei genauerer Erwägung findet man diese Beziehung oft auch da, wo sie auf den ersten Blick nicht vorhanden zu sein scheint; so in der seit den ältesten Zeiten herkömmlichen Formel οὐ τάδ' ἐστίν. Vgl. Hom. α 226 οὐκ ἔρανος τάδε γ' ἐστίν = das, was hier vor mir ist, ist nicht ἔρανος.

Temporal: ἥδε ἡ ἡμέρα = dieser mein Tag, dieser Tag, an dem ich dies sage. Τὰ νῦν τάδε, τἀπὸ τοῦδε, ἐκ τοῦδε.

Dagegen ist die Beziehung des οὗτος auf die *zweite* Person seltener ganz *klar und offenbar*. Vielleicht wird aber meine Darlegung dazu beitragen, dass anerkannt werde, dass *ursprünglich* diese Beziehung auf die 2. Person verbreiteter war. Zu diesem Behuf ist es angemessen, alle Kategorien des Gebrauchs, soweit sie gesichert oder *wenigstens wahrscheinlich* sind, hervorzuheben.

a) Am meisten ist die Beziehung auf die 2. Person klar in solchen Beispielen, wie Soph. Ai. 71, 89, die schon oben angeführt wurden; ferner Arist. Plut. 439, Thesm. 610, Soph. Oid. Tyr. 532, 1122; Plat. Symp. init. ὁ Φαληρεὺς οὗτος Ἀπολλόδωρος, οὐ περιμένεις (so ist zu lesen, nicht περιμενεῖς), Eur. Med. 922, Or. 1567, Alk. 773.

b) οὗτος bezeichnet die *dritte* Person, aber mit Beziehung auf die *zweite* Person, wie das lat. *iste*. Oben wurde schon ein solches Beispiel angeführt,

Digitized by Google

näml. Plat. Gorg. 489 B. Solche Beispiele sind schon bei Homer, wie β 40 *ὦ γέρον, οὐχ ἑκὰς οὗτος ἀνήρ, τάχα εἴσεαι αὐτός, ὃς λαὸν ἤγειρα.* Aigyptios fragte β 28, *wer* die Versammlung einberufen hat, und darauf antwortet Telemachos »der Mann, *nach dem du fragst*, ist nicht fern. Ähnlich η 48 f., *X* 484 ff., *Π* 29 f.; ζ 199 ff., *Γ* 178 f., δ 347 ff., *Λ* 612, 650; Plat. Gorg. 505 C.

c) Im Dialog bedeutet die Antwort *τοῦτο, ταῦτα* Zustimmung, wie das böhm. *ano* (= ja). Arist. Wesp. 1008, 142; Ritter 109 f., Fried. 275; Ach. 816; Plat. Phaid. 65 C *ἔστι ταῦτα*; Polit. IV, 422 B *ναί, τοῦτό γε*. Dies ist offenbar ganz gleich dem lat. *est istud, sunt ista* (vgl. S. 82 und meine »Untersuch. auf d. Geb. d. Pron.« S. 55).

Im Böhmischen bietet eine gewisse Ähnlichkeit *ano*. Dies *ano* ist *a ono* (an = a on) = et illud. Es ist eine ähnliche elliptische Ausdruckweise = *a ono jest* (ja jenes findet statt), wie *τοῦτό γε = τοῦτό γ' ἔστι*. Die Conj. *a* ist in dieser Verbindung *a ono* affirmativ. Beachtenswerth ist, dass auch im Griech. in der Antwort oft *καί* vorkommt. Vgl. Plat. Phaidr. 258 B *καὶ μάλα*; 263 A; 272 C *καὶ σύ γε οὕτω ποίει*: 274 B; Xen. Mem. II, 2, 1; III, 4, 8. Auch lat. *et* hat oft, wie man zu sagen pflegt, die praegnante Bedeutung = *und wirklich*. Vgl. Liv. IX, 16 *et fuit*; II, 11, 6 *et sciere*; XXIV, 34, 1 *et habuisset*.

d) *οὗτος* bezeichnet *bekannte* Personen oder Sachen, von denen oft gesprochen wird. — Hier polemisire ich gegen Kühner's Behauptung (S. 556): »Auch *οὗτος* wird häufig von dem gebraucht, was der Redende *vor sich sieht, mit seinen Sinnen wahrnimmt*; aber die Auffassung ist alsdann weniger scharf und lebhaft«. Da wäre eigentlich kein Unterschied zwischen *οὗτος* und *ὅδε*. Diese Annahme, welche eine grosse Willkür der Sprache bedeuten würde, ist gar nicht nöthig. Dass in alten Zeiten eine grosse Neigung vorhanden war, *οὗτος* mit Beziehung auf die 2. Person zu gebrauchen (= iste), ist sicher, weil es die homerischen Gedichte beweisen. Warum hätte sich nicht auf dieser Basis der Bedeutung *iste* entwickeln können die Bed. »*dir, euch bekannt, wovon du oft sprichst, wovon ihr oft sprechet*«.

e) Wenn diese sub d) gegebene Darlegung richtig ist, dann würde der *am meisten verbreitete* Gebrauch des *οὗτος* sich an jene Functionen anschliessen, deren Basis die Beziehung auf die 2. Person ist. Ich meine den Gebrauch, nach welchem *οὗτος* sich auf den Gegenstand zurückbezieht, von dem früher Erwähnung geschah und der daher bekannt ist.

Vielleicht könnte man die Vermuthung aussprechen, dass jede spätere Erwähnung eines früher erwähnten Gegenstandes auf diese Weise erklärt werden kann, dass der Redner oder Schriftsteller (1. Person) den dem Hörer oder Leser (2. Person) schon bekannten Gegenstand bezeichnet, und dass darum *οὗτος* die Beziehung auf die 2. Person involvirt, wie *iste*. Ich will wenigstens vorläufig nicht so weit gehen, weil ich diese Hypothese noch nicht für hinlänglich gesichert halte. Ich begnüge mich vorläufig mit der Hypothese, dass der *verbreitetste* Gebrauch des *οὗτος* nur *indirect* mit jenen Beispielen zusammenhängt, in denen sich die Beziehung auf die 2. Person zeigt Dem-

Digitized by Google

gemäss habe ich im böhm. Text die Resultate der Untersuchung vorläufig so zusammengefasst:

1. οὗτος bezeichnete schon in alter Zeit die 2. Person = *du dort.*

2. οὗτος bezeichnete dann einen im Bereich der 2. Person befindlichen Gegenstand, einen Gegenstand, den die 2. Person vor sich sieht, einen der 2. Person *bekannten* Gegenstand.

3. Die Beziehung auf die 2. Person *verschwand*, und es blieb nur die Bedeutung, dass der Gegenstand *bekannt* ist, weil früher von ihm Erwähnung geschah.

Anm. Während des Druckes fand ich bei Homer sehr wichtige Belege dafür, dass bei οὗτος die Beziehung auf die *zweite* Person sehr lebhaft gefühlt wurde. In der Teichoskopie fragt Priamos dreimal die Helena, wie der und jener Held heisst. Dabei gebraucht Priamos immer ὅδε, aber Helena bezeichnet in ihrer Antwort den Helden immer mit οὗτος, so dass hier die Bedeutung *iste, der, nach dem du fragst*, ganz unzweideutig vorliegt. Γ 166 f. fragt Priamos ὦς μοι καὶ τόνδ' ἄνδρα πελώριον ἐξονομήνῃς, ὅς τις ὅδ' ἐστὶν Ἀχαιὸς ἀνήρ. Helena antwortet 177 f. οὗτός γ' Ἀτρεΐδης. Und genau so im folgenden. Vgl. Γ 192 und 200, ferner 226 und 229. (S. 91—96.)

* * *

Ob οὗτος auch auf das, was erst folgt, hinweist? Oben (S. 85) wurden Beispiele angeführt, aus denen hervorgeht, dass die Attiker im Gebrauch von ὅδε und οὗτος sehr lebhaft den Unterschied fühlten, dass οὗτος darauf sich bezieht, was schon früher erwähnt wurde, ὅδε dagegen auf das, was erst folgt, hinweist. Viele Ausnahmen sind nur *scheinbar*. So steht β 306 f. ταῦτα *scheinbar* praeparativ: ταῦτα δέ τοι μάλα πάντα τελευτήσουσιν Ἀχαιοί, νῆα καὶ ἑξαίτους ἑρετάς. Aber schon β 212 f. verlangte Telemachos von den Freiern ἀλλ' ἄγε μοι δότε νῆα θοὴν καὶ εἴκοσ' ἑταίρους. Es bezieht sich also das ταῦτα in der Rede des Antinoos (306) zurück auf 212 = *das, was du verlangst und was uns aus deinen Worten (212) bekannt ist.* Es ist also ταῦτα an und für sich schon selbstverständlich, und nur der grösseren Klarheit halber und so zu sagen zum Überfluss ist die Appos. νῆα καὶ ἑξαίτους ἑρετάς hinzugefügt. — Ähnlich Ν 374 ff. Es wäre irrig anzunehmen, dass die Worte καί κέ τοι ἡμεῖς ταῦτά γ' ὑποσχόμενοι τελέσαιμεν (377) *erst* in den folgenden Worten δοῖμεν δ' Ἀτρεΐδαο θυγατρῶν εἶδος ἀρίστην ihre Erklärung finden; ταῦτα bezieht sich zurück auf 365 ff. — In Ebeling's Lex. hom. sind s. v. οὗτος S. 116 ziemlich viele Stellen angeführt, von denen gesagt wird: »ad res, *quae sequuntur*, spectare videtur.« Aber bei genauerer Erwägung ergibt sich oft ein ganz anderes Resultat, und eine solche Erwägung ist ein nützlicher Beitrag zur Interpretation Homer's.

Ζ 150 f. ist ταῦτα nicht praeparativ, sondern bezieht sich zurück auf die Frage des Diomedes 123 f. — Μ 69 bezieht sich τοῦτο auf 67 f. — α 174 ist τοῦτο nicht praeparativ, sondern = sage mir *das* zuverlässig, wornach ich gefragt habe mit den Worten τίς πόθεν εἰς ἀνδρῶν usw. (170 f.). — δ 645 bezieht sich τοῦτο auf 642—644. — ω 258 bezieht sich τοῦτο auf 257. — Wichtig

Digitized by Google

ist ι 23 ff. *οὐ γὰρ δὴ τοῦτον μὲν ἐβούλευσας νόον αὐτή, ὡς ἤτοι κείνους Ὀδυσεὺς ἀποτίσεται ἐλθών;* Die praeparative Geltung, die in Ebeling's Lex. Hom. angenommen wird, bestreite ich entschieden. Aber ich billige auch die Erklärung von Ameis nicht, dass *τοῦτον νόον* (diesen Gedanken) in α 87. 91 seine Erklärung findet. Diese Stelle ist wichtig nicht bloss in syntaktischer Hinsicht, sondern auch mit Rücksicht auf die *ganze grosse homerische Frage*. *Τοῦτον νόον* bezieht sich ganz entschieden *zurück*. Aber in der ganzen Rede der Athene α 81 ff. *findet sich nichts, wodurch die Behauptung des Zeus* im fünften Buche *οὐ γὰρ δὴ τοῦτον μὲν ἐβούλευσας νόον αὐτή, ὡς ἤτοι κείνους Ὀδυσεὺς ἀποτίσεται ἐλθών gerechtfertigt wäre*. Diese Worte des Zeus deuten die blutige Rache an, welche Odysseus an den Freiern nehmen wird. Die Einwendung, dass es *selbstverständlich* ist, dass Od. nach seiner Rückkehr die Rache ausüben muss, kann ich nicht gelten lassen. Ich meine, dass die Übereinstimmung zwischen dem ersten und fünften Buche der Odyssee nur *scheinbar* ist und dass der Urheber des ersten und fünften Buches nicht identisch ist. — ν 314 f. bezieht sich *τοῦτο* auf 299 f. Ähnlich ist zu beurtheilen κ 431, α 267, η 299, μ 112, φ 200, τ 576.

Dagegen bleiben noch übrig *O* 217, ν 232, ξ 186, ω 297 (eine zweifelhafte Stelle!), ω 403, ξ 273. An diesen Stellen kann man nach meiner Meinung allerdings ohne gewaltsame Interpretation *οὗτος* in rückweisendem Sinne nicht nehmen, sondern die natürliche Erklärung scheint zu sein, dass es *praeparativ* ist. — Das Resultat ist: Von den 19 in Ebeling's Lex. hom. für die *praeparative* Geltung angeführten Stellen zeigen **13** Stellen die rückweisende Geltung; **nur 6** Stellen zeigen eine Ausnahme. *Eine geringe Zahl*, besonders wenn man noch erwägt, dass *an überaus zahlreichen Stellen, welche hier nicht angeführt sind, οὗτος zurückweisende* Geltung hat. Doch ergibt sich aber, dass schon in den ältesten Zeiten eine *ganz genaue und ausnahmslose Unterscheidung* von *οὗτος* und *ὅδε* nicht existirte.

Plat. Apol. 36 E sagt Sokrates *τούτου τιμῶμαι, τῆς ἐν πρυτανείῳ σιτήσεως*. Viele Erklärer meinen, *τούτου* sei hier praeparativ und finde seine Erklärung erst in den folgenden Worten *τῆς ἐν πρυτανείῳ σιτήσεως*, und man meint, es stehe *τούτου* für *τοῦδε*. Aber schon 36 D hat Sokrates gesagt, dass ein solcher Mann, wie er, würdig sei, auf Staatskosten im Prytaneion seinen Lebensunterhalt zu finden. *Τούτου* ist also hier ganz entschieden *rückweisend*. — Aber Aisch. Perser 328 kann ich bei *τοῦτο* eine *rückweisende* Geltung nicht darthun. Es heisst hier *ἀτὰρ φράσον μοι τοῦτ' ἀναστρέψας πάλιν, πόσον δὲ πλῆθος ἦν νεῶν Ἑλληνίδων*, und diese Frage ist *ganz neu*.

* * *

Bekanntlich weist bei der Gegenüberstellung von *οὗτος — ἐκεῖνος, hic — ille ἐκεῖνος, ille* auf das zuerst Erwähnte, also formal Entferntere hin, *οὗτος* auf das an zweiter Stelle Erwähnte, also grammatisch Nähere. Vgl. Sall. Cat. 54 Caesar — Cato; *ille* (näml. Caesar), *huic* (näml. Catoni). — Aber hievon findet eine Ausnahme statt, indem manchmal der *Hauptgegenstand*, an dem eigentlich

Digitized by Google

gelegen ist, mit *οὗτος hic* bezeichnet wird, das Nebensächliche mit *ἐκεῖνος ille*, wenn auch die grammatische Reihenfolge eine andere ist. Vgl. Dem. VIII, 72; Liv. XXX, 30 (sehr wichtig!). Andere Beispiele sind Xen. Mem. I, 3, 13; Plat. Phaidr. 232 D; Xen. Mem. IV, 3, 10. Im Latein Cic. Mur. § 19, § 31; Sen. 19, 68; Lael. 2, 10; Tusc. I, 49, 117; II, 21, 49; Liv. XXIV, 29, 3.

* * *

Es wird oft die Regel aufgestellt: »Sollte im Griech. und Lat. das Demonstrativum im Neutrum Subject sein, und ist das Prädicat ein Substantivum, so richtet sich das Subject (das Demonstrativpronomen) betreffs des Genus nach dem Genus des Prädicats (Substantivs).« Darum wird diese Construction oft *Assimilation* oder *Attraction* genannt. Hiebei wird also vorausgesetzt, das die *ursprüngliche* Construction wäre »Das ist die wahre Freundschaft, hoc est vera amicitia« und dass erst durch den Einfluss des Subst. amicitia die Assimilation *ea vera est amicitia* entstand. (Vgl. Kühner Griech. Gr. S. 66, wo übrigens neben der irrigen Auffassung, dass hier eine Assimilation vorliege, auch noch ein zweiter Irrthum ist, dass nämlich das Pronomen als Prädicat, das Subst. als Subject aufgefasst wird.) — Diese Ansicht ist ganz irrthümlich. Es liegt hier keine Assimilation, sondern eine *Brachylogie* vor. Sall. Cat. 20, 4 nam idem velle atque idem nolle, *ea demum firma amicitia est = ea amicitia firma amicitia est.* Ebenso Xen. Kyr. VIII. 7, 24 *αὕτη γὰρ ἀρίστη διδασκαλία = αὕτη ἡ διδασκαλία ἐστὶν ἀρίστη διδασκαλία.* Dass diese Erklärung richtig ist, darüber belehrt, glaube ich, jeden sein Sprachgefühl, wenn er ähnliche Beispiele in seiner Muttersprache vergleicht, wie im Böhmischen bei Hájek: *ta* jest byla nejprvnější příčina zlého = *ta příčina* byla nejprvnější příčina. Auch im Deutschen kann man sagen: *Diese* ist die wahre Freundschaft und keine andere = *diese Freundschaft* ist die wahre Freundschaft (was gewiss nicht entstanden ist durch Assimilation aus: *dieses* ist die wahre Freundschaft). Hierüber ist im böhm. Texte sodann eine Detailuntersuchung S. 103—105 gegeben, die sich im Auszuge *kurz* nicht wiedergeben lässt.

Allerdings findet sich auch im Griech. und Lat. das Neutrum des Demonstrativpronomens, und zwar da, wo die Wesenheit bezeichnet wird oder wo eine Definition gegeben werden soll, wie Plat. Phaid. 67 D *τοῦτό γε θάνατος ὀνομάζεται;* Antiph. 1, 5 *νομίζει τοῦτο εὐσέβειαν εἶναι, τὸ τὴν μητέρα μὴ προδοῦναι;* Sen. de tranqu. II, 4 id tranquillitas erit.

Aber ich muss darauf aufmerksam machen, dass nicht alle Beispiele, die für das *Neutrum* angeführt werden, gleichartig sind. Vielmehr sind 2 Gruppen zu unterscheiden.

a) Das Pronomen ist *Subject*, wie Xen. Kyr. V, 2, 19 *ἀλλὰ τοῦτο νομίζειν ἡδίστην εὐωχίαν εἶναι, τοὺς συμμάχεσθαι μέλλοντας ὅτι βελτίστους παρασκευάζειν.* Antiph. 1, 5; Plat. Pol. 432 B *τοῦτό ἐστι δικαιοσύνη;* ebend. 344 A *ἔστι δὲ τοῦτο τυραννίς;* Phaidr. 249 C *τοῦτο δέ ἐστιν ἀνάμνησις;* Apol. 29 A; Ter. Andr. I, 5, 2 si *hoc* non contumeliast. Ovid. Her. 2, 56; Tac. Agr. 43; Verg. Aen. III, 173 nec sopor *illud* erat.

Digitized by Google

b) Das Neutrum ist Prädicat. Wenn wir z. B. fragen *τί ἐστιν ἀνδρεία; quid* est fortitudo? so wollen wir die Definition der Tapferkeit haben, und *τί, quid* ist also Prädicat. Vgl. Plat. Krat. 390 C. Gorg. 478 C; Cic. fin. II, 4, 11 *idem* voluptas est, *quod* indolentia. Tac. Germ. 6 centeni ex singulis pagis sunt, *idque ipsum* inter suos vocantur.

Bei der Vergleichung des Griech. und Lat. mit dem Böhmischen oder überhaupt mit neueren Sprachen ergibt sich ein offenbarer Unterschied darin, dass im Böhm. *viel häufiger* das Neutrum erscheint; ja in den neueren Sprachen überwiegt das Neutrum so sehr, dass Constructionen, wie z. B. *ta* jest pravá ctnost (*diese* ist die wahre Tugend), schon ungewöhnlich und auffallend erscheinen. — Aber es kommt in neueren Sprachen das Neutrum unzähligemal auch mit Bezug auf *Personen* vor, was im Griech. und Lat. unmöglich ist Im Böhm. Kdo *to* jest = wer ist *das? To* jsem já = *das* bin ich. Unmöglich ist *τίς τοῦτό ἐστι; Τοῦτό εἰμι ἐγώ.* Quis *id* est? *Hoc* sum ego. — Im Griech. und Lat. finden sich nur solche Beispiele, wie Aisch. *περὶ παραπρ.* 50) *ταῦτ' ἔστιν ὁ προδότης.* Dem. Eubul. 34 *τοῦτο γάρ ἐστιν ὁ συνοφάντης*, Liv. XXX, 30, 12 *quod ego* fui ad Trasimenum, *id tu* hodie es. Phaedr. 5. 10, 9 *quod* fuimus, lauda, si iam damnas, *quod* sumus. Ovid. Her. 9, 106; Gell. N. A. XVIII, 13, 5 *quod* homo est, *hoc* non est equus; ebend. 8 *quod ego* sum, *id tu* non es.

To findet sich im Böhm. aber auch in Verbindung mit anderen Casus, nicht bloss mit dem Nominativ. Hom. *Λ* 612 f. *Νέστορ' ἔρεω, ὄφρα τοῦτον ἄγει* übersetzen wir »zeptej se Nestora, *koho to* vede, d. i. wörtlich »*quem hoc* vehat«. Die böhm. Construction würde der griech. gleichen, wenn es hiesse »*koho toho* vede« = quem hunc vehat. Hom. *ι* 348. — Aber allerdings muss ich hinzufügen, dass dies *to* im Böhm. bereits nur in *adverbieller* Geltung gefühlt wird. Schon in der Construction »kdo jest *to*« = wer ist *das*? fühlen wir nicht mehr *to* als Subject (mit dem *kdo* praedicativ verbunden ist), sondern wir fühlen *to* als Adverbium. Noch mehr aber ist die ursprüngliche Geltung zurückgetreten, wo *to* mit anderen Casus, als Nomin. und Accus. verbunden ist, wie »komu se *to* směješ = kdo jest *to*, jemuž se směješ,« oder »s kým jsi *to* šel = kdo jest *to*, s kým jsi šel?«

* * *

Einen grossen Vortheil hat das Griech. darin, dass es mittelst der praedicativen Construction des Interrogativums oder Relativums mit dem Demonstrativum *in einem einzigen Satze* Gedanken zusammenfassen kann, welche in neueren Sprachen durch zwei Sätze, und zwar einen Frage- und Relativsatz bezeichnet werden. Wenn man die Regel aufstellt, dass im Griech. zu einem Satze verbunden werden zwei Sätze, von denen der eine das Fragepronomen und *εἶναι* enthalten sollte, während der zweite Satz ein Relativsatz sein sollte, so ist dies nur *eine mechanische Regel*, nur eine *mechanische* Darlegung dessen, was sich bei der Vergleichung der griechischen und modernen Construction zeigt. Es wäre aber ein grosser Fehler, wenn man meinen

Digitized by Google

sollte, dass vielleicht der *historische* Process der war, dass die griechische Construction aus einer solchen entstand, in welcher zwei Sätze waren, wie in den modernen Sprachen. Im Griech. entstand diese Construction aus der grossen Leichtigkeit, mit der die Griechen seit uralter Zeit die praedic. Construction gebrauchten. Im Griech. sagte man eben nicht bloss τίς (Praedic.) οὗτός (Subject) ἐστιν, sondern eben so leicht τίς (Praed.) οὗτος (Subject) ἔρχεται, und auch τίνα (Praed.) τοῦτον (Object) ἄγει, was im Böhm. wörtlich hiesse »*koho toho* wede?«, im Deutschen wörtlich „wen diesen er führt«. Aber doch können wir die böhm. Construction »koho *to* vede« mit der griech. vergleichen, da *ursprünglich to* gewiss *Object* war, wie dasselbe *to* in dem Satze »kdo jest *to*« (= wer ist *das*) *Subject* war. Aber freilich dies *to* wird schon nur *adverbial* gefühlt.

Gelegentlich wird im böhm. Texte angeführt, dass im Slavischen die Bezeichnung einer Person mit dem *Neutrum eines Pronomens* nichts seltenes ist. Besonders in der Volkssprache wird da, wo eine Thätigkeit bekannt, aber nicht bekannt ist, von welchem Factor die Thätigkeit ausgeht, oft das Neutrum angewandt zur Bezeichnung des Subjects, das wir nicht kennen oder nicht bestimmt bezeichnen wollen. So sagt man: *Co* se *to* tam hýbá? wie im Deutschen = *was* regt sich dort? Von einem Ertrinkenden sagt man: Najednou ho *to* stáhlo pod vodu = *es* zog ihn herunter unter das Wasser.

Das Griech. gewann durch solche Constructionen, wie τίνα τοῦτον ἄγει einen grossen Vortheil, den Vortheil der *Kürze* und *Gefälligkeit*. Man vergleiche z. B. Hom. ι 348 ὄφρ' εἰδῇς, οἷόν τι ποτὸν τόδε νηῦς ἐκεκεύθει = damit du wissest, *was das für ein Trank ist, den unser Schiff birgt*. Oder Soph. El. 1216.

* * *

Das Pronomen ὅ, ἥ, τό und die verwandten Pronomina in anderen Sprachen.

Entstehung des Artikels im Griechischen und in anderen Sprachen.

Notorisch ist, dass ὅ, ἥ, τό etymologisch mit Skr. *sá*, *sā́*, *tád*, Avestisch *hō*, *hā*, *tath*, goth. *sa*, *so*, *thata* identisch ist. Im Altbulg. dagegen zeigt sich *t* in allen Geschlechtern: *tъ*, *ta*, *to*, ebenso im Litauischen *tàs*, *tà*, *taí*.

Zuerst werden im böhm. Text zahlreiche Beispiele dafür angeführt, wie sich bei Homer und Hesiod der Gebrauch des Pron. *ta* herausstellt. Zu diesem Behufe habe ich die ersten sechs Bücher der Ilias und die drei Hesiodischen Gedichte vollständig durchgenommen. Es war mir nicht möglich, obzwar ich dies ursprünglich beabsichtigte, die ganze Ilias und Odyssee durchzunehmen; aber ich glaube, dass in den übrigen Büchern der Ilias und in der Odyssee dasselbe Resultat sich ergibt. Ich bemerke, dass ich in der S. 108—117 gegebenen Sammlung auch die Partikeln anführe, mit denen das Pron. verbunden ist, weil ich überzeugt bin, dass diese Partikeln eine wichtige Beigabe waren, welche dem Pronomen zur *Stütze* dienten.

Digitized by Google

Die erste Sammlung (I) enthält die Beispiele für den *subst. Gebrauch* des ὁ, ἡ, τό in den *sechs ersten Büchern der Ilias*. Im Ganzen 630 Beispiele, und mit dem adverb. τῶ (τῷ) zusammen 644 Beispiele.

In der zweiten Sammlung (II) 20 Beispiele für die *adjectivische* Verbindung des *ta* mit einem Subst.

In der dritten Sammlung (III) 49 Beispiele für den *relativen* Gebrauch des *ta*.

In der vierten (IV) 63 Beispiele für den Gebrauch des Artikels, wobei jedoch ausdrücklich bemerkt wird (S. 110), dass manche von diesen Beispielen auf der Gränze zwischen Pronomen und Artikel sind, was ja natürlich ist, da der Artikel aus dem Pronomen sich entwickelte. (In der späteren Darlegung werden einige Modificationen vorgenommen nach abermaliger Prüfung.)

In der V. Sammlung werden 11 Beispiele der präpositionalen Verbindung des Pronomens angeführt.

Besondere Beachtung verdienen die in der VI. Sammlung (S. 111 f.) angeführten Beispiele, in denen eine Person oder Sache erst mit dem Pronomen bezeichnet wird, worauf dann als Apposition das Pronomen folgt. Oft wurden solche Beispiele irrthümlich so erklärt, als ob hier ὅ der von seinem Substantiv getrennte Artikel wäre; wie z. B. *A* 348 ἦ δ' ἀέκουσ' ἅμα τοῖσι γυνὴ κίεν. *A* 409 τοὺς δὲ κατὰ πρύμνας τε καὶ ἀμφ' ἅλα ἕλσαι Ἀχαιούς. — Solcher Beispiele gibt es in den ersten sechs Büchern der Ilias 32, wovon die Hälfte auf das fünfte Buch kommt.

Aus der VII. Sammlung (S. 113 f.) ergibt sich, wie verhältnissmässig selten der Gebrauch der übrigen Demonstrativpronomina gegenüber dem Gebrauch des *ta* war. Ὅδε findet sich substantivisch in den Büchern *A—Z* 15mal, adjectivisch 25mal. Das Adverb ὧδε findet sich 18mal. Also 58 Beispiele für ὅδε und ὧδε in *A—Z*. Οὗτος subst. 21mal, adjectivisch 3mal, das Adverb 13mal; also 37 Belege in *A—Z* für οὗτος und οὕτως, οὕτω. Κεῖνος 10mal, ausserdem κεῖθι (*Γ* 402) und κεῖσε (*Γ* 410) je einmal. Etwas häufiger ist αὐτός. Dies findet sich in *A—Z* 85mal, dazu die Adverbia αὐτῆμαρ, αὐτοῦ αὖθι, αὐτόθι, αὐτίκα,*) αὕτως zusammen 50mal; also insgesammt 135 Beispiele.

Bei Hesiod finden sich für den subst. Gebrauch des ὅ 295 Beispiele; für den adject. 5, für den relativen 33,**) für den Artikel 68, für die präpositionale Verbindung 13, ferner (VI. Sammlung) 6 solche Beispiele, wie Theog. 485 τῷ δὴ . . . μέγαν λίθον ἐγγυάλιξεν Οὐρανίδῃ. Ὅδε findet sich 17mal, ὧδε 4mal, τῇδε (hieher) einmal. Οὗτος 32mal, οὕτως (οὕτω) 6mal. Bemerkenswerth

*) Neben αὐτίκα finden sich bei Homer sehr oft Synonyma, wie αἶψα, τάχα, ὦκα, μάλ' ὦκα, καρπαλίμως. Eine vollständige Sammlung aller Stellen, an denen bei Homer Ausdrücke, welche die schnelle und unmittelbare Folge einer Handlung bezeichnen, vorkommen, würde klar zeigen, ein wie beliebtes und so zu sagen *technisches Mittel* dieser Gebrauch in der hom. Sprache war.

**) Auch Erga 172 ist τοῖσιν relativ; es ist zu lesen ἥρωες, τοῖσιν und nicht ἥρωες· τοῖσιν. Der Satz τοῖσιν μελιηδέα — ἄρουρα ist eine *Begründung* des ὄλβιοι ἥρωες, und darum ist die *engere* Verbindung zweckmässiger, als ein neuer Satz mit τοῖσιν (eis). Vgl. ferner die Parallele Erga 143 f. οἵοισιν und 159 f. οἵ, wo das Verhältniss ähnlich ist.

Digitized by Google

ist, dass in der Aspis *οἵτος*, *οὕτως* niemals vorkommt. *Κεῖνος*, *ἐκεῖνος* 6mal. *Αὐτός* 49mal; dazu *αὐτίκα* 3mal, *αὖτως* einmal.

Während des Druckes habe ich mir ähnliche Sammlungen aus Il. *I*, *M*, *Π*, *Ω*, dann aus Odyss. *ε*, *ζ*, *ι*, *κ*, *λ*, *μ*, *ν* angelegt, und zwar so, dass ich aus jedem dieser Bücher etwa 200 Verse durchnahm. Die Resultate stimmen *im Ganzen* mit den oben gegebenen überein.

* * *

Die gewöhnliche Ansicht ist, dass *ὅ*, *ἥ*, *τό* von demselben Stamme sind, wie skr. *sá*, *sā́*, *tád*, avest. *hō*, *hā*, *tath*, goth *sa*, *so*, *thata*. Darnach fand im Sanskr. und Goth. im Masc. und Fem. eine Umwandlung des *t* in *s* statt, im Avestischen und Griech. aber noch eine weitere Änderung, indem sich *s* zu *h* abschwächte. — Dagegen könnte freilich die Meinung aufgestellt werden, dass vielleicht *sa* (*ha*) im Masc. und Fem. ein anderer Stamm ist, der sich schon *ursprünglich* von *ta* unterschied, und dass sa (hō, *ō*) nicht eine lautliche Änderung eines urspr. *ta* ist. Mit anderen Worten, man könnte sagen, dass das griech. Schema *ὅ*, *ἥ*, *τό* eine *spätere Vermischung zweier ursprünglich verschiedener Stämme sei*. Hiefür könnte man anführen, dass im Altlatein der Stamm *so* vorkommt (davon *sei*, *si*, *si-c*). z. B. bei Ennius *sam*, *sapsa*, *sas*, *sum*, *sos* (Beispiele S. 118). Von diesem Stamme *so* glaube ich auch jetzt noch (wie in den Unters. 1870), dass er *v* eingebüsst hat, gerade so wie *sibi* = svibi, *se* = sve (*σφε*), und dass also *sum*, *sam*, *si*, *sic* dem Ursprung nach identisch ist mit *sui*, *sibi*, *se*. Sehr wichtig ist, dass Festus 351 das altlat. *suad* anführt und hiebei sagt, Verrius Flaccus habe dies Wort erklärt *sic*: *suad ted* idem ait esse *sic te*. Auch im Altbulg. kommt ein demonstr. *sъ* vor (Mikl. S. 111 f.). Noch heutzutage sind Reste im Böhm. *dne-s* (heute), *leto-s* (heuer). Aber doch halte ich die gewöhnliche, schon von Bopp aufgestellte Meinung für wahrscheinlicher, weil im syntaktischen Gebrauch in *denselben* Fällen, in denen im Masc. Fem. *sa* vorkommt, sich nicht bloss im Neutrum, sondern (was mir gewichtig zu sein scheint) auch in den obliquen Casus des Masc. Fem. die Form *ta* zeigt. Vgl. *A* 9 *ὃ γάρ* mit *A* 55 *τῷ γάρ*: *A* 446 *ὃ δ'* mit *A* 84 *τὸν δ'*. Man erwäge ferner, dass in *relativer* Geltung im Nom. Sing. *ὅ* vorkommt (*Γ* 351), in den obliquen Casus die mit *τ* anlautenden Formen. Besonders ist ferner zu erwägen, dass in solchen Beispielen, wie sie oben in der VI. Sammlung angeführt sind, bei Homer in *ganz gleicher Weise praeparativ* gebraucht wird einerseits *ὅ*, anderseits die obliquen Casus *τοῦ*, *τῷ*, *τόν* usw.

Ich halte also, wenigstens vorderhand, an der gewöhnlichen Ansicht fest, dass *ὅ*, *ἥ*, *τό* ein etymologisch einheitliches Schema bildet und dass im Griech. eine Umwandlung des *t* stattfand in *h*, natürlich durch Vermittlung des *s*.

Daraus ergibt sich:

a) Schon in proethnischer Zeit setzte sich das Schema *sa*, *sō*, *tat* fest. Dafür spricht die Übereinstimmung von *vier* Sprachen.

Digitized by Google

b) Im Slavischen *(tъ, ta, to)* und Litauischen *(tàs, tà, taí)* drang *nachträglich* nach Analogie und durch den Einfluss des Neutrums und der obliquen Casus *t* auch in den Nom. Masc. Fem.

c) Im Plural ist im Sanskr. *tē, tās, táni*, im Gothischen *thai, thôs, thô*. Auch im Avestischen lauten die betreffenden Formen mit *t* an. Dagegen griech. *οἵ, αἵ, τά*. Dies scheint nur griechische Specialität zu sein; die Analogie des *ὅ, ἥ* wirkte auch auf den Plur. *οἵ, αἵ*. Dazu führt uns der Umstand, dass im Skr. Avest. Goth. die Pluralformen Masc. Fem. übereinstimmend mit *t* anlauten,*) obzwar Nomin. sing. *sá, sā́, hō, ha, sa, so* ist.

d) Im Griech. zeigt sich aber im Nomin. plur. auch *τοί, ταί*, und zwar in *A—Z τοί* 13mal (dagegen *οἵ* 52mal), *ταί* 4mal (*αἵ* 11mal). Bei Hesiod in der I. Sammlung (S. 114 f.) *οἵ* 36mal, *τοί* 18mal, *αἵ* 10mal, *ταί* 2mal.

Soll man im Griech. *τοί, ταί* für älter halten als *οἵ, αἵ*? Beide Meinungen kann man mit Gründen vertheidigen, und auf den ersten Blick scheint es, als ob *τοί, ταί* alterthümlicher wären, da im Skr. Avest. Goth. die Pluralformen auch mit *t* anlauten. Aber ein grosser Zweifel erhebt sich dagegen, wenn man erwägt, **wo** hauptsächlich diese Formen im Griech. vorkommen. Bei Homer ist *τοί, ταί* viel seltener. Beide Formen zusammen in *A—Z* nur 17mal, dagegen *οι, αἵ* 63mal. Bei Hesiod (also *später*) sind zwar auch die mit *τ* anlautenden Formen in der Minderheit, aber die Zahl ist doch auffallend gestiegen. *Οἵ* bei Hesiod 36mal, *τοί* 18mal.**) *Aber von grösster Wichtigkeit ist hiebei der Umstand, dass alle 18 Beispiele ausschliesslich in der Aspis sich finden*, d. i. in einem Gedichte, das deutliche Merkmale *einer bedeutend späteren Zeit* an sich trägt. Es ist, glaube ich, die Meinung ganz unzulässig, dass gerade ein verhältnissmässig spätes Gedicht das einzige sein sollte, welches eine so beträchtliche Anzahl alter Formen erhalten hätte, sondern es ist viel wahrscheinlicher, dass *später* durch den Einfluss der übrigen Casus *τοί, ταί* in den Nomin. plur. eindrang und die Formen *οἵ, αἵ*, welche *auf* **griechischem Boden** älter sind als *τοί, ταί*, verdrängte.

Ich glaube auch nicht, dass man die Hypothese aufstellen kann, dass das häufige Vorkommen des *τοί* in der Aspis eine *dialektische* Eigenthümlichkeit der Gegend, in welcher dies Gedicht entstand, war; denn anderseits finden sich in demselben Gedicht fast ebenso viel Belege des *οἵ*, nämlich 16.

Das Resultat ist also: Im Griech. war im Sing. *ὅ, ἥ, τό(δ)*, und *ὅ, ἥ* sind proethnische Formen. Im Plural lauteten aber die proethnischen Formen mit *τ* an (vgl. Skr. Avest. Goth.). Im Griech. wurde das proethnische *τοί, ταί in hellenischer Zeit* verwandelt in *οἵ, αἵ* durch den Einfluss des Nom. Sing., was dem Griechischen eigenthümlich war. Später aber drang durch den Einfluss der übrigen Casus *τοί, ταί* auch in den Nomin.; aber die älteren

*) Dass auch im Altbulg. Nom. plur. Masc. Fem. *ti, ty* ist, ebenso im Lit. *tē, ts*, erscheint minder gewichtig, weil in diesen zwei Sprachen *t* auch schon im Nom. sing. Masc. Fem. erscheint, und zwar durch den Einfluss der obliquen Casus.

**) Dazu kommt, dass in A—Z sich (abgesehen von der I. Sammlung) *τοί* nur einmal findet, und zwar Z 493 in relativer Geltung. Dagegen bei Hesiod *τοί, ταί* 4mal als Relat. In der Aspis (272) findet sich sogar *τοὶ δ' ἄνδρες* (wo *τοί* Artikel ist).

Digitized by Google

Formen verschwanden nicht, sondern beiderlei Formen existirten neben einander; die älteren Formen *οἵ, αἵ* hatten jedoch entschiedenes Übergewicht, was sich nicht bloss bei Homer und Hesiod zeigt, sondern auch darin, dass auch in später Zeit *οἱ μέν, οἱ δέ* der regelmässige Ausdruck ist, der bedeutete »die einerseits, die anderseits«.

Dass es irrthümlich wäre, aus den Formen *τοί (ταί)*, die besonders in der hesiod. Aspis sich finden, zu schliessen, dass sie alterthümlicher sind als *οἵ, αἵ*, dafür ist belehrend das Factum, dass auch in der alexand. Zeit, ja auch in der Zeit nach Christi Geburt *τοί, ταί* sehr häufig vorkommt. So in den Argonautika des Apollonios (3. Jahrh. v. Chr.), bei Nonnos (5. Jahrh. nach Chr.), Quintus Smyrn. (5. Jahrh. nach Chr.), z. B. bei Apollonios 7 Beispiele in der ersten Hälfte des I. Buches. Bei Quintus 7 Beispiele im I. Buche. Es ist klar, dass diese Dichter nur als Imitatoren gerade die bei Homer *seltenen* Formen hervorsuchten. Und ich glaube, dass auch der Dichter der Aspis, der die Form *τοί* auffallend liebte, hierin nur einer gewissen Laune folgte und, wie es eben *Nachahmer* oft thun, gerade das Seltene und, wie er meinte, Exquisite oft anwandte.

Weiter kommt nun in Betracht der strittige Punct, ob das demonstr. *ὡς (so)* mit dem Stamme *ta* zusammenhängt, ob also *ὡς* aus *τώς* entstand. Schleicher (Compend. II. Aufl. S. 633) hielt dies für eine erwiesene Thatsache, wie er auch meinte, dass das Demonstr. *ὅς* vom Stamme *ta* herrührt.

Im böhm. Texte werden auch hier wieder (S. 121 f.) zuerst Sammlungen angeführt.

Bei Homer *A—Z* zeigt sich *ὡς (so)* meist in gewissen stereotypen Formeln. So *ὡς φάτο* 29mal, *ὡς ἔφατ' (ἔφαθ)* 25mal. Andere ähnliche Formeln, wie *ὡς ἄρ' ἔφη, ὡς φάσαν, ὡς ἄρ' ἔφαν, ὡς ἔφαν, ὡς ἄρα τις εἶπεσκεν, ὡς ἀγόρευον, ὡς ποτέ τις ἐρέει* = 13mal. In Verbindung mit dem Particip *εἰπών, εἰποῦσα, φωνήσας* und mit den anderen Participien 32mal. In der Apodosis einer vergleichenden Periode 24mal. In verschiedenen anderen Beispielen 13mal. Ein besonders nachdrücklicher Gebrauch des *ὡς* findet sich *A* 116, *Γ* 159, *Δ* 322, *E* 482, an welchen Stellen manche Herausgeber nach der Lehre der alten Grammatiker *ὥς* schreiben. — Endlich ist noch besonders zu erwähnen *Δ* 319 *ὡς ἐμὲν* und *Γ* 339 *ὡς δ' αὖτως*.

Es findet sich also in *A—Z* das demonstr. *ὡς* 142mal. Dazu kommt noch *τώς B* 330, *Γ* 415. Gelegentlich wird bemerkt, dass in dem ganzen Schiffskatalog (*B* 484—877) *ὡς* nur zweimal vorkommt, nämlich 784 in der Apodosis einer comparativen Periode und 807 *ὡς ἔφαθ'*. Die Ursache hievon liegt in der Beschaffenheit dieser fast 400 Verse umfassenden Partie.

Gegenüber diesen zahlreichen Beispielen des demonstr. *ὡς* findet sich in *A—Z ὧδε* nur 18mal, *οὕτως* 13mal.

Bei Hesiod *ὡς* 32mal, *τώς* dreimal. Dagegen *οὕτω* und *ὧδε* je viermal.

Wie schwierig die Frage nach dem gegenseitigen Verhältniss des *ὡς* und *τώς* ist (wie auch nach dem Verhältniss von *ὅ* und *ὅς*), zeigt am besten Brugmann's Bemerkung (Griech. Gramm. § 203) im Texte und unter dem Texte. — Delbrück sagt S. 559 f., *τώς* komme bei Homer zweimal bei einem Verbum

Digitized by Google

vor und einmal bei einem Adjectivum. Dass ὡς mit *yád* identisch sei, sei nicht zu bezweifeln; ausser diesem ὡς gleich *yád* komme aber ein wahrscheinlich erst im Griech. entstandenes ὥς vor, welches sich zu ὁ und ὅς (in ἦ δ' ὅς) so verhalte, wie οὕτως zu οὗτος; ferner nehme man an, dass ein drittes besonderes Wort in dem einzelne Begriffe vergleichenden ὡς (z. B. θεὸς ὥς) vorliege, welches aus *σϜως zu erklären sei. Delbrück gesteht schliesslich, er habe sich darüber keine entschiedene Ansicht gebildet. Auch aus diesen vorsichtigen Worten des hervorragenden Forschers ist die Schwierigkeit der Frage ersichtlich.

Auf den ersten Blick scheint es, dass die beiden neben einander vorkommenden Formen ὥς und τώς identisch sind, wie ὅ für identisch mit den obliquen Casus τόν, τῷ usw. gehalten wird. Dass sich die relative Geltung ὡς = *wie* entwickelte, stünde jener Meinung nicht im Wege, weil auch ὅ, τόν, τοῦ, τῷ usw. relative Geltung erlangten und weil es ja überhaupt ein wichtiges syntaktisches Gesetz ist, dass die relat. Geltung aus der demonstrativen sich entwickelte. Aber Zweifel erregt das Factum, dass im Griech. auch ὅς in demonstr. Bedeutung vorkommt*) und dass das gewöhnliche Relativ ὅς ist. Die Identität des demonstr. und relat. ὅς kann man ja füglich nicht bezweifeln, und ebenso scheint es einleuchtend zu sein, dass das demonstr. ὥς *(so)* und das relat. ὡς *(wie)* dem Ursprunge nach identisch ist. Aber ὅς für ein ursprüngliches *τος zu halten, und consequent ὡς für ein ursprüngl. τώς dürfte ganz unwahrscheinlich sein. Dieser Vermuthung steht namentlich das entgegen, dass sich θεὸς ὥς in der Bedeutung »wie ein Gott« findet, in welcher gewiss uralten Formel die zweite Sylbe von θεός Positionslänge hat. Nun kann man sich aber gar nicht denken, dass diese Länge noch aus der Zeit herrühren sollte, wo ὥς = τώς war. Ich glaube vielmehr, dass θεὸς ὥς = θεὸς Fώς. Dies ὥς in der Formel θεὸς ὥς kann man aber nach meiner Meinung nicht loslösen von ὥς = *so* und von ὡς = *wie*.

Die Form τώς hat bei der Lösung dieser Frage, wie ich glaube, gar kein Gewicht. Sie findet sich bei Homer bloss dreimal, und auch bei Hesiod nur dreimal. Die Form τώς entstand später durch die Analogie und den Einfluss der obliquen Casus τοῦ, τῷ, τόν usw. (Vgl. S. 120.)

Das Demonstr. ὅς halte ich für eine Form, von *sva*. Das Relat. ὅς ist identisch mit diesem ὅς. Ich halte nämlich, wie ich schon früher (Untersuch. S. 51 f.) dargelegt habe, die Ansicht, dass ὅς = jas ist, nicht für richtig. Vgl. Savelsberg (Kuhn's Ztschft 8, 401 ff. und 10, 75.)

Ich glaube, dass ὥς = σϜως.**) In solchen Formeln wie θεὸς ὥς hatte ὥς ursprünglich die Bed. *so*, und darum ist ὥς betont. So bedeutete *ursprünglich* Γ 2 Τρῶες μὲν κλαγγῇ τ' ἐνοπῇ τ' ἴσαν ὄρνιθες ὥς = die Troer schritten einher mit Getöse und Geschrei; Vögel *so* (*so* fliegen lärmend Vögel). — Aus der

*) Vgl. Z 59 μηδ' ὃς φύγοι; Φ 198 ἀλλὰ καὶ ὃς δείδοικε. Später besonders bei Platon ἦ δ' ὅς, welche uralte Formel Platon gewiss der Volkssprache entlehnte.

**) Vgl. hom. φή = σφη, wie lakon. φίν = σφίν; dies φή = goth. svê. Ferner erwäge man, dass οὗ, οἷ, ἕ gewiss = *sva* sind; und diese Formen hatten ursprünglich die Bed. *is*. Vgl. altlat. *suad*. Lat. *sei*, *si* = svei.

Digitized by Google

demonstr. Bed. *so* entwickelte sich die relat. *wie*, und hiebei büsste ὡς die Betonung ein.

Dass ὡς *(wie)* dem Ursprung nach identisch ist mit ὥς *(so)*, bezeugen zahlreiche homerische Beispiele, in welchen in der Protasis ὡς, in der Apodosis ὥς ist; z. B. *B* 459 ff. τῶν δ', ὥς τ' ὀρνίθων πετεηνῶν ἔθνεα πολλά . . . ὥς τῶν ἔθνεα πολλὰ . . . προχέοντο. Das ist eine ganz analoge Construction wie *A* 125 ἀλλὰ τὰ μὲν πολίων ἐξεπράθομεν, τὰ δέδασται. Auch hier war ursprünglich τά in beiden Sätzen demonstrativ: *das* haben wir aus den Städten erbeutet; *das* ist vertheilt.

* * *

In den ältesten Denkmälern der griech. Litteratur ist ὅ, ἥ, τό das beliebteste Demonstrativum. Die Gesammtzahl der oben in der I II. V. VI. Sammlung angeführten Beispiele aus *A—Z* ist 701. Diese Zahl wird noch erhöht durch die Beispiele für τότε und τοὔνεκα. Dann ist die Gesammtzahl 733. Dagegen ὅδε und ὧδε zusammen nur 41mal, οὗτος und οὕτω 34mal, κεῖνος und Adverbia 12mal. Also alle diese Pronomina und Adverbia repraesentiren nur eine Gesammtzahl von 87 Beispielen. Häufiger ist αὐτός und Adverbia, nämlich 135mal. Aber das entschiedene Übergewicht des Pron. *ta* ist daraus vollkommen ersichtlich. — Bei Hesiod ist die Gesammtziffer der I. II. V. VI. Sammlung 319. Rechnen wir noch die Adverbia τότε, τοὔνεκα, τῇ dazu, so ist die Gesammtzahl 346. Dagegen ὅδε und Adv. 22mal, οὗτος und Adv. 38mal; κεῖνος 6mal. Rechnen wir dazu αὐτός sammt Adverbien (53), so ergibt sich doch nur eine Gesammtziffer *aller* übrigen Pronomina und Adverbia 119 gegen 346.

Der Gebrauch des Demonstr. *ta* ist proethnisch. Auffallend ist, dass in den italischen Sprachen das Pron. *ta* sich nicht findet. Aber das Verschwinden des Pron. *ta* fand erst auf *italischem* Boden statt; denn dass auch das Latein früher das Pron. *ta* besass, beweisen *tam, tantus, talis* (opp. quam, quantus, qualis). Schleicher und Brugmann ziehen auch *is-te, is-ta, is-tud* hieher. Ich habe (Untersuch. S. 61) die Meinung zu begründen gesucht, dass der 2. Theil von *is-te* vielmehr mit dem Pron. der 2. Person zusammenhängt. Auch das altlat. *topper*, welches Brugmann für **tod-per* hält, gehört vielleicht nicht hieher. Ich glaube, dass topper = toto opere, wie magnopere, maximopere, tantopere usw.

Vielleicht kann man annehmen, dass das Pronomen *ta* sich im Latein in der geänderten Form *do* zeigt, und zwar in *dum, donec, quando, quidam*. Im Lat. findet sich *d* statt *t* in quadraginta, quadriduum, allerdings hier durch den Einfluss des *r*. Auf Inschriften zuweilen *quodannis* (statt quotannis), *imudavit* (= immutavit). Im Auslaut ist ein grosses Schwanken zwischen *t, d*. Vgl. *aput, apud; haud, haut; sed, set* usw.

Dass im Griech. die deiktische Partikel δε (in ὅδε, οἰκόνδε usw.) mit dem Demonstrat. zusammenhängt, halte ich für wahrscheinlich.

Gegenüber dem proethnischen *ta* entwickelten sich die Demonstrativa ὅδε, οὗτος, κεῖνος, αὐτός erst *auf gricchischem Boden*. Die Elemente freilich

Digitized by Google

dieser Pron. finden sich auch in anderen Sprachen, wobei jedoch manches zweifelhaft ist; aber fertige *Pronomina*, die jenen griechischen entsprechen würden, gibt es in anderen Sprachen nicht. Auch *μιν* ist auf griech. Boden entstanden. Diese Form, die *A—Z* 79mal, bei Hesiod 22mal vorkommt, ist bisher nicht aufgeklärt. Thumb's Versuch (Jahrb. f. Phil. 1887, S. 641 f), *μίν* = **σμ-ιν* (Partikel *σμ* = skr. sma), erscheint mir misslungen. — Neben *ta* findet sich bei Homer und Hesiod am häufigsten *οὗ, οἷ, ἕ, σφίν* usw. in demonstr. Geltung; dieser demonstr. (anaphorische) Gebrauch des *sva* ist proethnisch. In *A—Z* findet sich dieser Gebrauch 136mal, bei Hesiod 44mal. — Man gelangt also zu dem Resultate, dass die Griechen aus proethnischer Zeit die Dem. *ta*, *sva* erbten, dass sie jedoch schon frühzeitig gezwungen waren, neue Pronomina demonstr. zu bilden. *Sva* genügte nicht mehr, weil dies Pron. auch reflex. Bed. erlangte. *Ta* schwächte sich so ab, dass es schliesslich Artikel wurde. Diese factische Abschwächung des *ta* führte dazu, andere, stärkere Mittel ausfindig zu machen zur demonstr. Bezeichnung.

* * *

Sehr wichtig ist, dass in der grossen Mehrzahl der Fälle schon bei Homer und Hesiod *ὅ nicht allein steht* als Demonstr., sondern in Verbindung mit Partikeln, die offenbar eine gewisse Stütze des Pron. bildeten. Es entstanden verschiedene stereotype Verbindungen, in denen sich *ὅ* leichter erhielt. Ähnliches kommt auch sonst vor, wie z. B. im Latein das alte einfache Indefinitum *quis*, *qui* sich in der Verbindung mit *si*, *nisi*, *ne*, *num* oder in gewissen anderen formelhaften Wendungen erhielt. Ebenso im Böhm. »praví-li to *kdo* (si *quis* hoc dicit), chybuje (errat)«. Selbstverständlich ist dies indef. *kdo* nicht aus *někdo* entstanden, ebenso wie das lat. indef. *quis* älter ist als *aliquis*.

Aus der Sammlung I. (S. 108 ff.) geht hervor: In *A—Z* finden sich für *ὅ* mit *δέ 320* Beispiele; für *ὅ* mit *μέν* 89, für *ὅ* mit *γέ* 60, für *ὅ* mit *γάρ* 16; *ὅ* mit vorausgehendem *αὐτάρ* kommt 23mal vor, mit anderen Partikeln 20mal. Da in jener Sammlung im Ganzen 624 Beispiele sind, so bleiben bloss 96 Fälle (also nur etwa 15%), in denen keine Partikel als Stütze vorkommt Von diesen 96 Fällen kommen auf den Gen. plur. 39. — Bei Hesiod kommt *ὅ* als selbstständiges Pron. 295mal vor; in 255 Fällen hat es die Stütze der Partikel. Die übrigen 40 Fälle = 13—14%. Bekanntlich erhielt sich auch in späterer Zeit *ὅ* als Dem. nur in Verbindung mit stützenden Partikeln (bes. *ὅ μέν, ὅ δέ*) und in anderen stereotypen Formeln. Eine Parallele bildet die Erhaltung des *demonstr.* *ὅς* (svas) in den stereotypen Formeln *ἥ δ' ὅς, καὶ ὅς*.

* * *

Delbrück behauptet S. 499, dass *to* im Ind. und Avest. niemals eigentlich deiktisch gebraucht werde, sondern stets etwas Erwähntes oder sonst Bekanntes aufnehme, und in Griech. liege es wol auch nicht anders. Zwar gebe es hom. Stellen, in denen es gleich *ὅδε* zu sein scheine, z. B. *Γ* 54 *οὐκ*

Digitized by Google

ἄν τοι χραίσμῃ κίθαρις τά τε δῶρ' Ἀφροδίτης, ἥ τε κόμη τό τε εἶδος; indessen könne man auch übersetzen: die bekannten Gaben, deine (berühmte) Schönheit. Mit dieser Behauptung will aber nicht recht stimmen, was Delbrück selbst S. 506 § 219 anerkennt, dass nämlich im Altind. und Avest. *ta* auch auf das Folgende hinweist. Delbrück will diesen Widerspruch beseitigen mit der Erklärung: »Dasjenige, was sogleich bekannt werden wird, schwebt schon als ein Bekanntes vor.« Ich halte dies nicht für richtig. Aber gesetzt, dass Delbrück's Behauptung in Betreff des Altind. und Avest. richtig wäre, so *müssten* wir nothwendiger Weise annehmen, dass die *ursprüngliche* Bed. verschwand und sich in der Litteratur nicht mehr zeigt; denn welche andere Bed., als die deiktische, soll die ursprüngliche bei *ta* gewesen sein? Dass *ta* im factischen Gebrauch einerseits auf das früher Erwähnte *zurückweist* und anderseits *vorwärts weist* auf das erst Folgende, dies lässt sich nur daraus erklären, dass *ta* urspr. eine *allgemein deiktische* Geltung hatte. Im Griech. vollends lässt sich das Vorkommen der deiktischen Bed. bei ὅ nicht leugnen. Schon die von D. angeführte Stelle Γ 54 ist anders zu erklären; τὰ δῶρ' Ἀφρ. = *die* Gaben (die dir Aphr. geschenkt hat), ἡ κομή = diese deine Locken, τὸ εἶδος = diese deine Gestalt. Diese Construction ist auf der Gränze zwischen Pron. und Artikel, aber die deiktische Bedeutung lässt sich nicht leugnen.

Als selbstständiges Pron. findet sich ὅ allerdings sehr selten in voller deiktischer Geltung. So könnte z. B. Γ 167 ὅς τις ὅδ' ἐστὶν Ἀχαιὸς ἀνήρ statt ὅδε nicht stehen ὅ; ebenso wenig könnte Γ 178 statt οὗτός γ' Ἀτρεΐδης stehen ὅ. Dasselbe gilt von Γ 192, 200, 238; Α 275, Ζ 460, δ 26 u. a. Es zeigt sich hierin, dass schon in der hom. Zeit das einfache ὅ nicht hinreichende deiktische Kraft hatte, und darum entstanden eben neue, kräftigere Bildungen ὅδε, οὗτος. — Aber doch finden wir z. B. Α 280 f. ἀλλ' ὅ γε φέρτερός ἐστιν (allerdings mit der Stütze γε!);*) ferner glaube ich, dass in der Formel τοῦ γὰρ κράτος ἔστ' ἐνὶ οἴκῳ und ähnlichen τοῦ deiktisch mit Beziehung auf die erste Person gesetzt und von einer Handbewegung begleitet ist. Ὅ steht also hier gerade so, wie oft ὅδε = ἐγώ. Vgl. α 358, λ 353.

Häufiger zeigt sich *ta* in deiktischer Geltung bei *adject.* Verbindung. Hier sind 2 Fälle.

a) *Ta* mit dem blossen Subst. Auch da genügte freilich oft ὅ nicht mehr, sondern es wurde ὅδε, οὗτος gesetzt, wie Α 234 ναὶ μὰ τόδε σκῆπτρον; doch wäre τὸ σκῆπτρον hier nicht unmöglich, aber freilich schwächer. Deiktisch ist Α 20 τά τ' ἄποινα δέχεσθαι. Chryses weist auf die Lösegeschenke hin, welche seine Diener tragen. In Θ 388 ὁ ξεῖνος μάλα μοι δοκέει πεπνυμένος εἶναι ist ὁ = der Fremdling, den ihr da vor euch sehet; also ὁ = οὗτος = iste. Es ist dies freilich wieder auf der Gränze zwischen Pron. und Art., aber gewiss war dies ὁ in der hom. Zeit betont, und man sollte es eigentlich auch jetzt ὅ schreiben.

---

*) Anders ist die Sache Τ 342 ff. Hier ist κεῖνος deiktisch, und ὅ weist auf Achilleus, der im vorhergehenden Verse genannt ist, zurück. Ebenso ist Γ 391 κεῖνος deiktisch und ὅ weist auf Alexandros zurück.

Digitized by Google

b) Öfter zeigt sich die deiktische Bed. in der Verbindung des Pron. *ta* mit dem Subst. und einem Attribut. So ist *A* 608 *δῖε Μενοιτιάδη, τῷ ἐμῷ κεχαρισμένε θυμῷ* gewiss = der du *diesem meinem Herzen* lieb bist, was von einer entsprechenden Handbewegung begleitet war. Bei späteren Autoren wäre allerdings *τῷ ἐμῷ θυμῷ* nicht so nachdrücklich, sondern es wäre der Artikel. Aber bei Homer können wir diese spätere Abschwächung nicht gelten lassen. Wol findet sich an anderen Stellen das blosse *ἐμῷ κεχ. θυμῷ* ohne *τῷ*. Aber wir dürfen beide Constructionen nicht identificiren. Bei *ἐμῷ κεχ. θυμῷ* ist eben kein deiktischer Nachdruck.

Wichtig ist das Factum, dass im Gothischen oft *sa, so, thata*, welches ja identisch ist mit *ὅ, ἥ, τό*, offenbar deiktische Bed. hat. Dies erkennt auch Delbrück an S. 499: »Im Gotischen freilich giebt *sa, so, thata* so oft das griech. *οὗτος* wieder, dass man an seinem auch deiktischen Sinne nicht zweifeln kann. Ob nun darin etwas Ursprüngliches oder eine gotische Ausdehung zu erkennen sei, wage ich nicht zu entscheiden.« Ich glaube, man kann diesen deiktischen Gebrauch ganz entschieden für etwas Ursprüngliches halten, und nicht für eine gothische Specialität, da bei Homer, wie eben dargelegt wurde, *ὅ* sich auch in deiktischer Geltung zeigt. Vgl. Grimm IV. 445. Es ist hier eine interessannte Übereinstimmung zwischen dem Griech. und Goth.

* * *

Die *gewöhnlichste* Geltung des *ta* bei Homer und Hesiod ist freilich, wie Delbrück mit Recht behauptet, die Zurückweisung auf etwas früher Erwähntes und darum Bekanntes. Ebenso ist im Altind. diese anaphorische Geltung die verbreitetste. Vgl. Delbrück S. 499. Dass dieser Gebrauch proethnisch ist, geht aus der Übereinstimmung der Sprachen hervor. Aber diese anaphorische Geltung hat sich aus der ursprünglichen deiktischen entwickelt. Dies ist a priori klar; denn die anaphorische Bed. kann nicht ursprünglich sein. Ebenso hat sich bei *οὗτος* aus der ursprünglichen deiktischen Bed. die anaphorische entwickelt.

Im Griech. ist die Zahl der Beispiele für den anaphorischen Gebrauch des *ta* überaus gross. In der I. Sammlung aus *A*—*Z* (S. 108 ff.) zeigen von sämmtlichen 624 Beispielen nur 5 nicht die anaphor. Bed., und zwar *A* 271 f., *B* 35 f., *B* 38, *B* 681, *E* 300 f., also nur 0·8%, und alle diese 5 Beispiele zeigen die Verbindung des Demonstr. mit einem folgenden Relativum. Allerdings erleidet dies Resultat eine gewisse Modification, wenn man noch die II. und VI. Sammlung berücksichtigt. In der II. Sammlung zeigen nämlich von den dort angeführten 20 Beispielen 10 die praepar. Bed. (in Verbindung mit einem folgenden Relativsatz), und in der VI. Sammlung zeigt allerdings die Mehrzahl der dort angeführten 32 Beispiele die praeparative Geltung nämlich 29 Beispiele.*) Bloss in 3 Beispielen der VI. Sammlung bedarf *ὅ* nicht

*) Ähnlich im Böhm. Vgl. z. B. Erben (Volkslieder) S. 237 potkal *on* ji Vavřina, S. 409 *on* křivánek neseje.

Digitized by Google

der Erläuterung durch die *folgenden* Worte, sondern die bezeichnete Person oder Sache ist schon aus dem Vorhergehenden bekannt. Es ist dies *A* 348 (vgl. 345 ff.), *B* 104 f. (vgl. 104), *E* 499 ff. (vgl. ἄχνας im V. 499 und 501).

Aber zählt man alle Beispiele aus der I., II., VI. Sammlung zusammen, ergeben sich 637 Beispiele für den anaphorischen Gebrauch und bloss 44 für den praeparativen.

Wie ist dies auffallende Factum zu erklären? Die Antwort darauf ist, dass im *Epos* viel häufiger die Gelegenheit dazu war, *auf etwas in der Erzählung schon früher Erwähntes* zurückzuweisen. Die *vorbereitende* Geltung konnte, wenn man nicht auf die Beispiele der VI. Sammlung Rücksicht nimmt, sich hauptsächlich in *den Reden* zeigen. Die Reden aber umfassen in *A—Z* bloss 1784 Verse, die Erzählung 2147 Verse. In den Reden aber wird in praeparativer Geltung lieber das neue kräftigere Pron. ὅδε gebraucht, weil die praepar. Geltung kräftiger ist als die anaphorische. Schon in der hom. Zeit zeigte sich eine offenbare Neigung zur Abschwächung der Bed. des Pron. ὅ, welche Neigung in dem Gebrauch des Artikels ihren Gipfel erreichte; es ist darum begreiflich, dass schon bei Homer ὅ viel häufiger in der schwächeren anaphorischen Bed. erscheint, als in der nachdrücklichen praeparativen. Übrigens erscheint auch in dieser anaphor. Bed. ὅ gewöhnlich in der Verbindung mit stützenden Partikeln. Zwischen ὅ γε und ὅδε ist eigentlich kein grosser Unterschied, und es wäre nicht unberechtigt zu schreiben ὅγε statt ὅ γε, gerade so wie man ὅδε schreibt (welches aus ὅ und dem deikt. δέ = *hier, da* entstand) und ἔγωγε.

Ὅδε findet sich in *A—Z* 40mal, ὧδε 18mal, also zus. 58 Beispiele. Unter diesen 58 Beispielen zeigt sich die deiktische Geltung bei ὅδε 33mal, bei ὧδε 10mal, also 43mal; 15 Beispiele zeigen die praepar. Geltung, ὅδε 7mal, ὧδε 8mal.

Hierauf folgt im böhmischen Texte (S. 134—139) eine detaillirte Eintheilung der homerischen Stellen (nicht bloss aus *A—Z*) und eine genauere Erklärung vieler derselben, sowie auch mancher Stellen, an denen ὅδε ist. Besonders ist hervorzuheben eine Construction, in der die praepar. Geltung des *ta* bei Homer sehr nachdrücklich hervortritt, und zwar τό mit folgendem Infinitiv oder Accus. cum inf. (S 139). Nägelsbach hat *v* 52 ἀνίη καὶ τό, φυλάσσειν πάντυχον ἐγρήσσοντα erklärt ἀνίη καὶ τοῦτο (richtiger τόδε), φυλάσσειν. Sehr mit Recht hat Nägelsbach die Annahme der Construction τὸ φυλάσσειν zurückgewiesen; dies wäre die spätere attische Fügung. — Ähnlich α 370 f. ἐπεὶ τό γε καλὸν ἀκουέμεν ἐστὶν ἀοιδοῦ, wo es ganz unmöglich wäre, τὸ ἀκουέμεν zu verbinden. Vgl. weiter *E* 665 f., *O* 599 f., λ 363 f, τ 283 f., φ 126 f., *P* 406 f. Diese Constructionen sind ganz gleich denjenigen, in denen das nachdrücklichere τόδε erscheint, wie *B* 119 ff., ι 31, α 376 f., η 159 f.

* * *

Delbrück führt S. 506 aus dem Altind. Avest., Deutschen Beispiele an, welche ähnlich sind dem hom. δ 655 ἀλλὰ τὸ θαυμάζω. ἴδον ἐνθάδε Μέντορα

Digitized by Google

und *O* 207 *ἐσθλὸν καὶ τὸ τέτυκται, ὅτ' ἄγγελος αἶσιμα εἰδῇ*, z. B. den Anfang des Hildebrandliedes: ik gihōrta *dhat* seggen, *dhat* sich urhēttun usw.

Im Altbulgarischen entsprechen im Gebrauch dem dem. *ŏ* zwei Demonstrativstämme, und zwar *sь* und *tь*. Im Altbulg. entwickelte sich zwischen diesen beiden Stämmen, wie es scheint, der Unterschied, dass *sь* Demonstrativpronomen der 1. Person ist und demnach das bezeichnet, was im Bereich der sprechenden Person sich befindet (vgl. den Gebrauch des lat. *hic* S. 81 und *ὅδε* S. 85), während *tь* eine gewisse allgemeine demonstr. Bed. hat und mit dem griech. *οὗτος* oder *αὐτός* oder auch *ἐκεῖνος* zu vergleichen ist.

Dass im Altbulg. *sь* wirklich in der angegebenen Bed. gefühlt wurde, beweist das von Miklosich angeführte Beispiel učitelь se jestь *ὁ διδάσκαλος πάρεστιν*, wo *se* bedeutet, dass der Lehrer *hier*, d. i. vor mir, der redenden Person, steht. Überhaupt ist altbulg. *se* = *ἰδού*, *ecce* und hat deutlich eine deiktische auf die Sphäre der 1. Pers. bezügliche Geltung. Miklosich führt weiter an i *se* pooblačilo sę nebo = et *ecce* coelum nubibus obductum est.*)

Vgl. die weiteren von Miklosich S. 112 f. aus dem Altbulg. und anderen slav. Sprachen angeführten Beispiele und die von uns oben (S. 87 f.) gegebene Erklärung. — Unser *zde* (vom Stamme *sь*) = *ἐνθάδε*, *τῇδε* = an diesem Orte hier, wo *ich* mich befinde. Im Kleinruss. wird gewöhnlich der Unterschied zwischen *sь* und *tь* beobachtet, wie z. B. in der Phrase: to *śak*, to *tak*, oder *śim i tam*; po *sej* storońi, po *tam toj* storońi. Im Böhmischen war *sjen scn* nicht mehr im lebendigen Gebrauch, sondern erhielt sich nur in einer beschränkten Zahl alter, erstarrter oder dialektischer Ausdrücke [z. B. *dnes*, *letos*, *na sí stranu*. Vgl. *σήμερον* (dnes), *σῆτες* (letos), für welche alte Formen im Attischen *τήμερον*, *τῆτες* eintrat]. Darum war das Böhmische gezwungen, diesen Verlust irgendwie zu ersetzen. Dieser Ersatz fand im Böhm. dadurch statt, dass an die Stelle des *sjen*, *sen* theils das Demonstr. *ten*, theils *tento* trat. — In der Verbindung *ten a onen* und in dem Gegensatz *ten — onen* (hic — ille) bezeichnet *ten* den Gegenstand, der dem Sprechenden näher ist, *onen* den entfernteren, was auch in anderen slav. Sprachen, denen *sь* abhanden kam, sich zeigt. (S. 139. 140).

Im Böhm. hat *teň* gewöhnlich anaphorische Bed., und zwar

---

*) Dies *se* hat hier dieselbe Geltung, wie im lat. *lucet hoc*. Diese Phrase, welche offenbar im Munde des Volkes beliebt war, kommt bei Plautus und Terentius vor. Dies *hoc* war ursprünglich Subject des Satzes = *das*, *es* ist hell. Ter. Heaut. 410 lucescit *hoc* iam = *es* hellt sich schon auf. Auch im Böhm. hört man in der Volkssprache »*to* prší, *ono* (vono) prší« = *es* regnet. Was dasjenige ist, was Licht gibt, was regnet, was blitzt, was donnert, wurde unbestimmt mit *hoc* bezeichnet. Und demnach ist diesem *hoc* das altbulg. *se* ganz gleich. Freilich im Laufe der Zeiten erlangten die Ausdrücke *hoc*, *to*, *ono*, *es*, altbulg. *se adverbiale* Bed., und das Bewusstsein, dass diese Neutra eigentlich das *Subject* bezeichnen, erlosch. Dieser Beweise (sowie noch anderer) bediene ich mich in meinen akad. Vorlesungen, um zu beweisen, dass auch im Griech. bei den sog. unpersönlichen Verben der Naturerscheinungen als Subject »*das*, *es* (*to*, *ono*)« gedacht werden muss, und dass man aus dem Vorkommen von *Ζεὺς ὕει*, *Ζεὺς ἀστράπτει* u. ähnl. nicht schliessen darf, dass *ὕει*, *ἀστράπτει* durch eine Ellipse aus *Ζεὺς ὕει* entstanden ist. (S. 140. Anm.)

Digitized by Google

a) *Ten* weist zurück auf den in einem früheren selbstständigen Satze bezeichneten Gegenstand;

b) *ten* weist auf einen Gegenstand, der in einem Nebensatze derselben Periode bezeichnet wurde, zurück;

c) *ten* weist recapitulirend auf einen früher in *demselben* Satze bezeichneten Gegenstand zurück; z. B. Alex. 62 nepřítel, *ten* sě oddálí; Háj. XX úzkost brány u mostu *ta* jest je zdržovala. Oft im Volksliede. Ähnlich wird auch *on* recapitulirend gebraucht; z. B. Erben S. 355 má žena falešná, *ona* mi odešla.

Auch im Griech. und Lat. findet sich diese Construction oft, und zwar entweder behufs nachdrücklicher Hervorhebung oder um Klarheit zu erzielen; manchmal kann man dies wol als Rest aus der Volkssprache betrachten. Vgl. Her. VII, 221; Thuk. VIII, 61; Xen. Kyr. I, 3, 15. Bei Homer unzähligemal in Vergleichen, und zwar zu grösserer Klarheit; vgl. B 474 ff. Etwas anders, aber im Wesen doch gleich ist π 78 τὸν ξεῖνον... ἕσσω μιν χλαῖναν. Behufs nachdrücklicher Hervorhebung vielleicht schon bei Homer, z. B. A 300. Vgl. Soph. O. T. 386; Thuk. IV, 69; Plat. Apol. 19 A; Xen. Kyr. VI, I, 17.

Ähnlich im Latein. Cato R. R. 5. 157, und so oft in dieser Schrift.

Auch bei Plautus oft; vgl. Poen. prol. 34; Men. IV, 3, 4; Asin. III, 1, 24; Cic. Mil. 26, 70; Liv. I, 19, 1.

d) *ten* mit Subst. weist auf einen aus der früheren Darlegung bekannten Gegenstand hin.

Aber doch weist zuweilen *ten* vorwärts, auf das folgende, und zwar:

a) wenn ein Relativsatz folgt (ebenso wie in anderen Sprachen),

b) in älteren Denkmälern zeigt sich diese praeparative Geltung nicht selten auch in anderen Perioden, z B. in der Verbindung mit Objectsätzen. Ursprünglich gab es freilich zwischen diesen Sätzen und den Relativsätzen keinen Unterschied, weil die Conjunction *že* (ježe, jež) das Neutrum eines Relativs ist. Auch *ότι* ist eig. Neutrum von *ὅστις*. Bei Homer auch bloss *ὅ* = quod = *že*. Dass *ὅ* als Relativum eig. auf ein Demonstr. sich zurückbezieht, ist sehr schön durch solche Beispiele bezeichnet, wie A 120 λεύσσετε γὰρ τό γε πάντες, ὅ μοι γέρας ἔρχεται ἄλλη. Aus dem Böhm. werden zahlreiche Beispiele angeführt, unter denen besondere Beachtung verdient Erben 327 (Nr. 92) Bětuška nic nepláče, není jí *to* líto, že ji odtud povezou. Es zeigt sich hier, wie sich die Bed. abschwächte. Erwägt man den Context, so ist klar, dass *to* seine Erklärung erst in den *folgenden* Worten, »že ji odtud povezou« (dass man sie von hier wegführen wird) findet; und doch wird hier *to* nicht betont ausgesprochen und könnte ohne Beeinträchtigung des Sinnes auch wegbleiben.

Auch *on* zeigt sich im Volkslied oft praeparativ; Beispiele S. 145.

Bei Homer zeigt sich die praepar. Geltung des *ὅ* oft in solchen Beispielen, wie sie oben (in der VI. Sammlung) angeführt sind. Aber zuweilen wird schon bei Homer in praepar. Geltung nicht *ὅ*, sondern lieber *ὅδε* gebraucht. Sehr oft wird das, worauf *ὅδε* praeparativ hinweist, durch einen eigenen folgenden Satz bezeichnet, sei es dass *τόδε*, *τάδε* substantivisch steht, z. B. K 384

Digitized by Google

ἀλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπὲ καὶ ἀτρεκέως καταλέξον,*) oder adjectivisch, z. B. A 41 τόδε μοι χρήηνον ἐέλδωρ· τίσειαν Δαναοὶ ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλεσσιν. — Hierauf werden im böhm. Texte (S. 145—148) zahlreiche andere Fälle des praeparativen Gebrauches von ὅδε angeführt und einzelne Beispiele genauer erörtert. Erwähnung verdient im Auszuge besonders O 509 f. Manche halten diese Construction für auffallend, da sie meinen, der Infinitiv sei eine erläuternde Epexegese und τοῦδε sei praeparativ. Es ist aber nicht nöthig, diese *unrichtige* Fügung anzunehmen. Der Sinn des τοῦδε ist aus den vorausgehenden Worten des Aias klar, besonders aus Vers 502 f. und 508. Es ist also τοῦδε — ἤ = als dieser Entschluss, zu dem ich euch auffordere, näml. zu kämpfen. Genau so ist ζ 182 f. zu erklären, τοῦ γε ist anaphorisch und der Sinn des τοῦ ist aus den vorhergehenden Worten des Odysseus ἄνδρα τε καὶ οἶκον, καὶ ὁμοφροσύνην ὀπάσειαν ἐσθλήν klar. Ebenso ist zu erklären Eur. Med. 553. Was τοῦδ' hier bedeutet, weiss man aus den vorausgehenden Worten Iason's 547, und darum ist ἢ παῖδα γῆμαι βασ. keine *nothwendige* Epexegese. Ebenso Eur. Hik. 1120. Zweifelhaft ist Eur. Herakleid. 297; entweder ist diese Stelle corrupt, oder es ist hier die Construction, welche bei Homer und bei Eur. Med. 553 und Hiket. 1120 berechtigt ist, unrichtig gebraucht. Bei Platon Krit. 44 C ist die *rückweisende* Beziehung ganz klar, weil hier οὗτος vorkommt.

* * *

Wie im Griech. findet sich auch im Slav. die Abschwächung der Bed. von *ta*. Nur in anaphorischer Geltung ist *ta* im Slav. sehr verbreitet. Aber in deiktischer und praeparativer Geltung genügte oft das einfache *ta* nicht, sondern es wurde zu diesem Behuf *tento* gebildet (wie statt des einfachen ὅ, τόν entstand ὅδε, τόνδε). *Tento* = *ten to*, was urspr. = *ten zde, ten tu. To* ist Neutrum in adverbialer localer Geltung, wie ὅδε aus ὅ δέ entstand, wobei δέ deiktisch war und den Ort bezeichnete. Neben der localen Bed. entwickelte sich bei δέ auch die temporale = *da, damals*. Dasselbe δέ, das in ὅδε usw. ist, findet sich auch in οἰκόνδε, οὐρανόνδε = ins Haus da, dort. Die continuative und adversative Partikel δέ ist identisch mit dem deiktischen localen δέ in ὅδε usw.

Miklosich führt zwar aus dem Altbulg. kein Beispiel für den localen adverb. Ausdruck *to* (= hier) an; aber im Altbulg. verbindet *to* die Apodosis mit der Protasis (Mikl. S. 113 f.), in welchem Falle *to* anaphorisch ist und auf dasjenige, was durch die Protasis bezeichnet ist, hinweist (= *tu;* vgl. das hom. δέ in apodosi, ebenso ἐνταῦθα, τότε in der Apodosis). Vgl. das dialekt. *tož*, das besonders in Mähren beliebt ist. Wir sind berechtigt, aus diesem *temporalen* Gebrauch des *to* auf die frühere deiktische *locale* Bed. = *zde* zu schliessen. Vgl. die von Miklosich angeführten Beispiele.

*) Auch hier zeigt sich nachdrücklich der Unterschied zwischen ὅδε und οὗτος. Odysseus fordert Dolon 405 auf ἀλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπέ. Dolon erwidert 413 τοιγὰρ ἐγώ τοι ταῦτα μάλ' ἀτρεκέως καταλέξω. Hier ταῦτα = das, was *du* wissen willst. Ähnlich α 169 (τόδε) und 179 (ταῦτα); α 206 und 214; α 224 und 230.

Digitized by Google

Aber auch das Altbulg. *to prъvo* = nunc primum (russ. topervo, tepervo) müssen wir so erklären, dass urspr. *to* ein deiktischer adverbialer Ausdruck war. In temporalem Sinne ist *to* = nunc, aber gewiss können wir die locale Bed. = *hic, zde*, ἐνθάδε voraussetzen. Vgl. ferner russ. *tožno* = to že no, *tošto* = to že to (tum), *togda to*, *tuto ležitъ* (hic iacet), *kto-to*. Vgl. ferner die Beispiele, die Miklosich S. 116 aus der russischen Volkssprache anführt.

Die Abschwächung der Bedeutung des Pron. *ten* fühlen wir am besten in dem Falle, wenn eine *nachfolgende* Rede praeparativ eingeleitet wird. S. 85 des böhm. Textes wurde darauf hingewiesen, dass bei Herodot eine Rede oft mit ἔλεξε τάδε eingeleitet und nach der Rede mit ταῦτα ἔλεξε auf dieselbe zurückgewiesen wird. Im Böhm. hat sich jetzt der feste Gebrauch herausgestellt, dass ἔλεξε τάδε übersetzt wird »pravil *toto*«; dagegen ταῦτα ἔλεξε = *to* pravil. — Ebenso genügt da, wo ἐκεῖνος — οὗτος gegenübergestellt wird, im Böhm. bei der Übersetzung des οὗτος gewöhnlich nicht *ten*, sondern man gebraucht *tento*. Dies ist um so belehrender, weil sonst mit dem griech. οὗτος oft *ten* übereinstimmt.

In der Königinhofer Handschrift erscheint *tento* gar nicht, sondern in deiktischer Bed. nur das alte *sien*. Im Jaroslav 214 na *siem* chlumce; jetzt = na *tomto* chlumci. In der Alexandreis findet sich *tento*, aber verhältnissmässig *sehr selten*. Dagegen kommt in der Prosa *tento* schon in den älteren Denkmälern ziemlich oft vor. Hiefür werden im böhm. Texte S. 150 Beispiele angeführt aus *Štítný* (14. Jahrh.). — Bei *Harant* (geb. 1564, gest. 1621) ist aber der Gebrauch des *tento* gegenüber der Sprache *Štítný's* ausserordentlich gesteigert. Bei Harant ist nämlich neben dem häufigen Gebrauch = ὅδε schon oft die *rückweisende* Bed. = οὗτος (Beispiele S. 150). Gegenwärtig wird *tento* geradezu unzähligemal in anaphorischer Bed. statt *ten* gebraucht.

Verhältnissmässig selten findet sich *tento* und das Adverb *tuto* im Volkslied. Ich habe zu diesem Behuf S. 1—200 der Erben'schen Sammlung (also fast $^2/_5$) durchgenommen, und bloss 6 Beispiele gefunden. Statt dessen findet sich in den Volksliedern in deiktischer Bed. das einfache *ten*, das Adverb *tu* (Beispiele S. 151 des böhm. Textes). Aber noch beliebter ist im Volkslied die Hinzufügung des *hle* (ecce) zu *ten*, *tu*, *tam*. Es zeigt sich hierin, dass auch das Volk oft *ten* für zu schwach und unzureichend hält.

Es ist dies überhaupt eine höchst wichtige syntaktische Erscheinung in jeder Sprache, dass die ursprünglichen einfachen Ausdrücke durch häufigen Gebrauch sich abschwächten und später unzureichend erschienen und dass zu demselben Zwecke, zu welchem früher einfache Bildungen genügten, im Laufe der Zeiten zusammengesetzte und stärkere Ausdrücke gewählt werden mussten. Im menschlichen Leben nützt sich alles, was häufig gebraucht wird, ab und es tritt dann die Nothwendigkeit ein, stärkere Mittel zu wählen. Hiefür werden S. 152. 153 Beispiele angeführt.

Das deutsche *derselbe* bedeutet eine nachdrückliche Hervorhebung der *Identität*; aber im Gebrauch schwächte es sich so ab, dass es jetzt unzähligemal gebraucht wird, wo man gar nicht beabsichtigt, die Identität nachdrücklich

Digitized by Google

hervorzuheben, sondern wo *derselbe* = *is*. Dasselbe gilt von dem böhm. *týž*, und man darf nicht überall diesen Gebrauch für einen Germanismus halten.

Das Pron. *jь*, welches ursprünglich demonstrativ ist, hat im Slavischen relative Geltung erlangt. Aber diese einfache Form genügte nicht, und es wurde *jь* durch die Partikel *že* verstärkt, und das einfache *jь* findet sich in der Litteratur in relativer Geltung nur selten. Aber die Relativa *jakъ*, *jelikъ* u. a. zeigen, dass die Zugabe *že* ursprünglich nicht nothwendig war. Besonders im Polnischen zeigt sich oft *jen* als Relativum (böhm. *jenž*). — Später trat nun auch noch *to* zu *jenž* oft hinzu, so dass *jenžto* als relativer Ausdruck sehr beliebt ist. Bezeichnend ist, dass man die causale Conjunction *ježto* (= ὅτι, quod) nicht mehr ohne *to* gebrauchen kann.

Im Griech. genügte als Reflexivum später οὗ nicht mehr, und es musste ἑαυτοῦ dafür eintreten. Ebenso wurde später in reflexivem Sinne statt ἐμοῦ, σοῦ gebraucht ἐμαυτοῦ, σαυτοῦ.

Auch im Lat. tritt zu *se* oft *ipse* hinzu.

Im Latein genügte ursprünglich als Indefinitum *quis*, *qui*. Später blieb dies einfache Pron. beschränkt auf gewisse Verbindungen und Formeln; gewöhnlich aber trat dafür *aliquis*, *aliqui* ein. Ebenso trat im Böhm. für das alte einfache Indefinitum *kdo* das zusammengesetzte *někdo* ein.

Wie complicirte Mittel manchmal die Sprache später anwendet, zeigt das franz. *même* = *semet ipsissimum*.

Besonders in der Casuslehre zeigt sich unzähligemal das historische Factum, dass ursprünglich der *Casus* an und für sich vollkommen genügte zur Bezeichung derselben Beziehung, während später der *Casus mit einer Präposition* gebraucht werden musste. Die Präposition war ursprünglich ein Adverbium und gab nur eine nähere Erklärung.

* * *

Delbrück (S. 499) sagt: »Dem Indischen eigenthümlich ist die Verbindung auch mit Pronominibus erster und zweiter Person, z. B. *tám mā*, *tébhyo nas*, *sā́ tvám* usw. (SF. 5, 211).« Ich bin Delbrück sehr zu Danke verpflichtet für diese Belege aus dem Sanskrit, die ich nicht kannte. Ich muss aber bemerken, dass sich diese Verbindung ebenfalls im Griech. zeigt. Apollonios περὶ ἀντ. 15 A B führt Beispiele für τὸν ἐμέ, τὸν σέ an. Besonders bei Platon finden sich ziemlich viele und interessante Beispiele, wie Theait. 166 A γέλωτα δὴ τὸν ἐμὲ ἐν τοῖς λόγοις ἀπέδειξε. Phileb. 20 A, Phaidr. 258 A, Phil. 59 B, Soph. 239 B, Phil. 14 D, Lys. 203 B. Eigenthümlich ist, dass im Griech. diese Constr. bloss im Accus. vorkommt. Ob dies irgend eine Ursache hat, wage ich nicht zu entscheiden. Im Skr. ist, wie Delbrück's Beispiele zeigen, diese Beschränkung nicht. Der Sinn ist im Griech., dass die Persönlichkeit *nachdrücklicher* und mit Selbstbewusstsein hervorgehoben wird. So Pl. Theait. 166 A τὸν ἐμέ = *diese meine Person, dies mein Ich*. Gut erklärt Kühner II, 539 Plat. Phaidr. 258 τὸν ἑαυτόν = *seine wichtige Person*.

Digitized by Google

Was ist aber τόν, τούς in diesen Beispielen? Die Erklärer halten es gewöhnlich für den Artikel; so auch Kühner S. 539. Aber da sich dieselbe Constr. auch im Skr. findet, so ist dies nicht anzunehmen. Aber auch bloss vom Standpunkt der class. Philologie konnte man schon zu diesem Resultate gelangen, da sich im Lat. *ego* mit dem Demonstr. findet. So in den bekannten Versen *ille ego*, qui quondam gracili usw. Diese Verse, falls sie nicht von Vergil selbst sind, müssen doch aus Vergil's Zeit sein, da Donatus und Servius mittheilen, dass Tucca und Varius diese Verse aus der Aeneis ausschieden. Ähnlich Ovid. Met. I, 757. Plin. Epist. I, 6, 1. An diesen Stellen kann man *ille ego* von einander nicht trennen; *ille ego = jener ich.* Die Erklärer vermischen hier freilich manches. So führt Forbiger zu jenem Prooemium der Aeneis an Ov. Met. IV, 226; aber hier ist *ille* in *praedicativer* Verbindung mit *ego*, ebenso Ov. Fasti III, 505. Aber die Stellen, an denen *ille ego* zusammengehört, sind eine passende Analogie für τὸν ἐμέ und zeigen, dass τόν Pronomen ist, und nicht Artikel. — An *allen* oben angeführten Stellen (und nicht bloss an einigen, wie Kühner meint) ist τόν, τούς *anaphorisch;* denn überall kann man nachweisen, dass die mit ἐμέ, σέ, ὑμᾶς bezeichnete Person *schon früher erwähnt war* und dass also τόν, τούς zurückweist. — Für die Ansicht, dass τόν, τούς hier die nachdrücklichere Pronominalgeltung hat, führe ich noch an, dass, wenn τόν, τούς blosser Artikel wäre, die Beispiele dieser Constr. im Griech. ohne Zweifel noch zahlreicher wären; und ferner, dass im Germanischen, wo der Artikel eine ebenso reiche Entwicklung fand, keine Beispiele der Verbindung des Artikels mit den Pronominen sich finden. Man könnte allerdings gegen meine Ansicht einwenden, dass die *ältesten* Beispiele für τὸν ἐμέ erst bei Platon sich finden und dass damals der Gebrauch des *ta* in *pronominaler* Geltung schon selten und beschränkt auf gewisse Formeln, wie ὃ μέν, ὃ δέ war. Ich erkenne allerdings das Gewicht dieser Einwendung an, aber ich glaube, dass zu diesen Resten der demonstr. Geltung auch τὸν ἐμέ gehört. Diese Meinung unterstütze ich damit, dass das Vorkommen dieser Fügung in Platon's Dialogen den Schluss erlaubt, dass sie aus der Volkssprache entlehnt ist, gerade so wie das platon. ἦ δ' ὅς sehr alterthümlich ist und aus der Volkssprache herrührt; kurz ich halte das platon. τὸν ἐμέ für einen Rest aus alter Zeit. (S. 153—156.)

* * *

Delbrück sagt S. 501: »Auch darin gleicht der ältere griech. Sprachgebrauch, wie er bei Homer und Herodot vorliegt, noch dem altindischen, dass ὁ auch das Subject des unmittelbar vorgehenden Satzes aufnehmen kann, z. B. τοῦ μὲν ἅμαρθ', ὃ δὲ Λεῦκον . . . βεβλήκει; Θέτις δ' οὐ λήθετ' ἐφετμέων παιδὸς ἑοῖο, ἀλλ' ἥ γ' ἀνεδύσετο *A* 495 und sonst.« Diese von Delbrück erwähnte Construction ist im Griech., freilich nur bei Homer und Hesiod, sehr beliebt. Allerdings sind nicht alle Beispiele, die hier von den Erklärern angeführt werden, identisch. Man muss zwei Gruppen unterscheiden:

Digitized by Google

a) Oft wird die Person, die scheinbar überflüssig durch das Pronomen bezeichnet ist, nachdrücklich hervorgehoben, und man muss nach dem Context oder nach den bekannten Verhältnissen den Grund dieser nachdrücklichen Hervorhebung ausfindig machen. Beweis der nachdrücklichen Hervorhebung ist, dass oft γέ zum Pronomen hinzutritt. Vgl. A 318 f., B 2 f., Δ 387 f., besonders deutlich μ 186 f. und ϑ 487 f. (S. 156).

b) Aber oft ist diese nachdrückliche Hervorhebung verschwunden, und es scheint ὅ überflüssig, da kein Gegensatz der Personen stattfindet, sondern *derselben* Person verschiedene Handlungen zugeschrieben werden. So β 327, A 190. Noch mehr als bei ὅ γε leuchtet die Abschwächung bei ὃ δέ ein, z. B. Θ 320 f., χ 85 f.

Wie ist dies zu erklären? Dieser Gebrauch ist sicher aus proethnischer Zeit, wo in dieser *primitiven* Weise die Sätze an einander gereiht wurden. Beispiele aus dem Skr. führt Delbrück S. 500 an, und zwar aus dem Rigveda und aus Taittirîya-Samhitâ (S. 157 des böhm. Textes). — Im Skr. zeigt sich die uralte, kunstlose Anreihung der Sätze. Im Griech. zeigt sich ein Fortschritt darin, dass zu ὅ Partikeln, besonders γέ, δέ hinzutraten, durch deren häufigen Gebrauch das Griech. seit den ältesten Zeiten hervorragt.

Aber oft bezieht sich, wie Delbrück sagt, im Altind. das wiederholte *ta* auf *dieselbe* Person, so TS. 2, 3, 2, 6. Dies ist ein lehrreiches Beispiel für die Beurtheilung der griech. Constructionen. Wichtig ist, dass der Nom. *sá*, weil er so oft bei der Anreihung der Sätze sich findet, in S'B (The Çatapatha-Brâhmana, ed. by A. Weber) als blosse *Partikel* gefühlt wurde. (Delbrück S. 501.)

Auf Grund der Vergleichung der altindischen und homerischen Beispiele kann man betreffs der historischen Entwicklung drei Stadien hervorheben:

a) Ursprünglich fand der Fortschritt der Erzählung in ganz einfacher Weise statt, und zwar so, dass *ta* stets wiederholt wurde. Hiebei musste aus dem Context klar sein, *wer* mit *ta* bezeichnet wird. Auf diesem Standpunkt sind die S. 157 des böhm. Textes angeführten Beispiele aus dem Skr.

b) Im Griech. traten aber schon in ältester Zeit zum Pronomen *ta* verschiedene Partikeln, wie γέ, δέ, δ' ἄρα usw., durch deren Anwendung die homer. Sprache eine seltene Bedeutsamkeit und Gefälligkeit erlangte. Diese homer. Ausdrücke finden sich auch bei Herodot und in einzelnen Fällen bei den Tragikern. Dies stimmt überein mit der Thatsache, dass *überhaupt* bei Herodot und den Tragikern sich manches Alterthümliche erhalten hat. (Beispiele S. 158 des böhm. T.) Auch bei anderen Dichtern und in der Prosa finden sich einzelne Beispiele.

c) Endlich trat im Griech. das Pron. ὅ zurück und es wurden nur die Partikeln und Conjunctionen γέ, δέ, ἀλλά u. a. als Bindemittel gebraucht.

Der Gebrauch des abgeschwächten ὅ lässt sich passend damit vergleichen, dass das anaphorische adject. Pronomen *ta* sich im Laufe der Zeiten zum anaphor. Artikel abschwächte. So kann man z. B. nicht bezweifeln, dass A 33 ἔδεισεν δ' ὁ γέρων das ὅ noch Pronomen, und nicht Artikel ist »*der* Greis, der früher erwähnt wurde«; ebenso A 340 καὶ πρὸς τοῦ βασιλῆος ἀπηνέος. Aber *dieselben* Ausdrücke wurden in der späteren Gräcität in abgeschwächter Bed.

Digitized by Google

des Artikels gefühlt, und wenn ein attischer Autor dasselbe mit *denselben* Worten erzählt hätte, so würde ἔδεισε δ' ὁ γέρων bedeutet haben, »der (tonlos!) Greis aber erschrak«, während die Worte bei Homer bedeuten »*der* Greis erschrak«. A 340 bedeutet in homerischer Zeit »*des* (= dieses) harten Königs«; aber bei einem attischen Schriftsteller würden dieselben Worte bedeuten, »des (tonlos!) harten Königs«.

Im Latein kann man mit dem Gebrauch von ὅ γε, ὁ δέ usw. vergleichen das scheinbar überflüssige *ille* bei Vergil Aen. I, 2 f., V, 457 nunc dextra ingeminans ictus, nunc *ille* sinistra; VI, 592 f., IX, 477 f.; IX, 795 f.; X, 384 f.; XI, 492 f.; Hor. Carm. I, 9, 15 f.; Epist. I, 2, 63; Lucan II, 627; Juven. VI, 172. In manchen von diesen Beispielen ist wol *ille* mit Nachdruck; aber an einigen Stellen findet sich kein Nachdruck, sondern die Formel ist stereotyp. — Freilich wenn zu *ille* (seltener *is*), *ego*, *tu* das nachdrückliche *quidem* tritt, kann man in der Regel annehmen, dass ein Nachdruck beabsichtigt ist, wie Cic. Tusc. I, 3, 6; Fam. XII, 30, 3; Lael. 12, 40; Att. VIII, 2, 2.

* * *

Das Pron. *ta* verbindet sich in anaphorischer Geltung mit dem Substantiv in allen indoeurop. Sprachen, ist also attributiv. Beispiele aus dem Skr. führt Delbrück S. 502 an, ebenso aus dem Avestischen und Gothischen. Aus letzterem führt zahlreiche Beispiele Grimm IV, 386 an, der freilich das Pronomen für den Artikel hält, was nicht richtig ist. — Aus dem Griech. führt D. als ein den altind. Beispielen ähnliches Θ 133 f. an. Dies Beispiel ist richtig angeführt (nicht jedoch das zweite I 50 f.); aber zwischen dem Altind. und Griech. ist ein erheblicher Unterschied. Wir müssen vor allem im Griech. einen *älteren* und *späteren* Gebrauch unterscheiden.

In den alten Denkmälern gilt nicht die von D. aufgestellte Regel: »Unser Pron. wird seit alter Zeit mit Substantivis verbunden, und zwar gilt für alle betheiligten Sprachen die Regel, dass bei der ersten Erwähnung das Subst. allein steht, bei der zweiten mit dem Pronomen.« Dass diese Regel nicht gilt, geht schon daraus hervor, dass bei Homer überhaupt die Verbindung des Subst. mit dem anaphor. Pron. *ta* verhältnissmässig selten vorkommt. Oben (S. 110 des böhm. T.) sind aus A—Z bloss 20 Beispiele für die adjectivische Geltung des *ta* angeführt. Von diesen zeigen nur 5 Beispiele (A 239, B 16, Δ 25, E 308, 327) die anaphorische Geltung; in allen anderen Fällen ist *ta* entweder praeparativ oder deiktisch. Ich gebe allerdings bei wiederholter Prüfung zu, dass einige Beispiele der IV. Sammlung (A—Z) vielleicht besser in die II. Sammlung gehörten, wie es überhaupt sehr schwer, ja eig. unmöglich ist, *überall* eine strenge Gränze zwischen II. und IV. zu ziehen. Aber auch wenn man *alle* Beispiele, die auf dieser Gränze sind, aus IV. in II. übertragen wollte, so wäre es bloss A 340, B 80, Z 467, dann die Beispiele für ὁ γέρων*) oder ὁ γεραιός A 33, 35, 380, 462; Γ 225, 259; Δ 310;

*) ὁ γέρων scheint wie ὁ γεραιός ein stereotyper Ausdruck zu sein, der auch in metrischer Hinsicht sehr bequem war.

Digitized by Google

E 150. Aber im *äussersten* Falle wären dann doch in A—Z bloss 16 Beispiele für den anaphor. Gebrauch. — Aber die Zahl der Fälle, in denen die von D. auch für das Griech. aufgestellte Regel Geltung erlangen **konnte,** wäre **unverhältnissmässig grösser**; und daraus geht eben hervor, dass diese Regel für Homer nicht gilt. Hierauf wird im böhm. Text dargelegt, dass in A das anaphor. *ta* in Verbindung mit einem Subst. 46mal vorkommen konnte, wenn Delbrück's Regel für das Griech. giltig wäre; in Wirklichkeit aber zeigt sich dies in A nur *zweimal* (A 239, 340), und wenn wir ὁ γέρων, ὁ γεραιός dazunehmen, nur *sechsmal*. In A—Z sind im *äussersten* Falle nur 16 Beispiele; aber die Zahl der Fälle, in denen in A—Z der anaphor. Gebrauch sich zeigen konnte, ist gegen 300.

Aber freilich in der *späteren Gräcität* zeigt sich jene Regel wenigstens theilweise bei den *Eigennamen*. Es wird bekanntlich die Regel gegeben, dass Eigennamen der Personen, weil sie schon an und für sich mit genügender Bestimmtheit einzelne Personen bezeichnen, den Artikel bei der *ersten* Erwähnung nicht annehmen, wol aber bei wiederholter Erwähnung. Vgl. Dem. gegen Makart, § 19, § 48, Plat. Prot. 347 B. Freilich ist hiebei doch im Griech. grosse Willkür. Übrigens ist es auch hier wieder fraglich, ob man ὁ für den Artikel oder für das anaphor. Pronomen halten soll.

* * *

Delbrück erörtert S. 503 die Frage, ob die adject. Verbindung des anaphor. Pron. mit einem Subst. sich daraus entwickelte, dass das Subst. als *Apposition* dem Pronomen beigefügt wurde. Er meint, dass dafür allerdings der Umstand spricht, dass im Altind. oft zwischen das Pron. und Subst. andere Wörter eingefügt werden. Aus Homer führt er Δ 20 an. Solche Beispiele sind bei Homer häufig. S. 111—113 sind in der VI. Sammlung aus *A—Z* 32 Beispiele aufgezählt. Delbrück sagt dann: »Ich will gegen die Anschauung, dass in solchen Sätzen sich der ursprüngliche Typus zeige, gewiss nicht streiten. Nur wolle man bedenken, dass die Verbindung von Pronomen und Subst. uralt ist und dass Sätze wie der eben angeführte hom. (d. i. Δ 20) immer wieder neu entstehen konnten, weil ja der subst. Gebrauch von ὁ, ἡ, τό dem Sprechenden noch geläufig war.« Dagegen meine ich, dass in solchen Fällen wie Δ 20 gegenüber Θ 133 ff. von einem *ursprünglichen Typus* nicht die Rede sein kann, d. i. aus solchen Constructionen wie A 348 ἦ δ' ἀέκουσ' ἅμα τοῖσι γυνὴ κίεν ist historisch die Construction ἡ γυνή nicht entstanden, sondern diese zweite Construction ist *unabhängig* von der ersten. — Die attributive Verbindung des dem. Pron. mit dem Subst. ist ebenso alt und natürlich, wie die Verbindung des *Adjectivs* mit dem Subst. überhaupt. Ebenso alt wie δῖος Ἀχιλλεύς ist gewiss τὼ ἵππω, und es war dazu nicht nöthig die vermittelnde Construction τώ, ἵππω (diese, näml. die Rosse).

Diese Frage betrifft übrigens nicht bloss die Verbindung des attrib. anaph. Pron. mit dem Subst., sondern auch die Verbindung des *Artikels* mit dem Subst. Ganz falsch wäre die Meinung, dass ὁ ἀνήρ (Art.) historisch direct aus

Digitized by Google

der apposit. Constr. *ὅ, ἀνήρ* (der, näml. Mann) entstanden ist, sondern die Constr. *ὁ ἀνήρ* (der Mann) entstand historisch gewiss aus *ὅ ἀνήρ* = *dér* Mann.

Dass im Altind. und Griech. zwischen das Pron. und Subst. andere Wörter eingefügt werden, ist ganz irrelevant. Es muss hiebei bemerkt werden, dass auch in der späteren Gräcität, wo der Gebrauch des Artikels schon sehr verbreitet war, solche Partikeln wie *δέ, γέ, τέ* stets unbedenklich zwischen den Artikel und das Subst. eingefügt wurden. (S. 163.)

* * *

Delbrück S. 503: »Diesem Falle, dass das Pron. ein vorher bereits erwähntes Wort bei dessen zweiter Erwähnung einführt, steht so zu sagen als anderer Endpunkt der Linie der Fall gegenüber, dass das Pron. etwas nicht Erwähntes, wohl aber allgemein Bekanntes bezeichnet. Derartiges habe ich S. F. 5, 210 aus dem Veda angeführt .... und dasselbe führt Caland § 3 a) aus dem Avesta an ... Ob gerade diese Verwendung auch in den anderen Sprachen vorliegt, lasse ich dahingestellt, jedenfalls aber giebt es überall solche Fälle, welche zwischen den beiden genannten Endpolen in der Mitte liegen.«

Auch im Griech. zeigen sich solche Beispiele. Das bekannteste ist A 11 *τὸν Χρύσην*. In den troischen Sagen war der Name Chryses geläufig, weil die Beleidigung des Chryses die Ursache des Zwistes zwischen Agamemnon und Achilleus war. Ebenso ist zu erklären *μ* 125, B 595, Hymn. Apoll. 201. Zahlreichere Belege später, z. B. Plat. Phaidr. 229 B. *ἀπὸ τοῦ Ἰλισσοῦ λέγεται ὁ Βορέας τὴν Ὠρείθυιαν ἁρπάσαι*. Ebenso Telesilla fr. 6, Xen. Anab. VI, 2, 2.

Hiemit stimmen unzählige Beispiele in den böhm. Volksliedern überein. Unzähligemal weist in unseren Volksliedern *ten* auf etwas hin, was im Liede selbst früher nicht erwähnt ist, was aber aus dem Leben und aus den Sagen bekannt ist. Diese Geltung hängt eng zusammen mit jener, nach welcher *ta* in anaphorischer Geltung darauf hinweist, was früher erwähnt wurde und eben deshalb bekannt ist. Ist aber etwas aus der allgemeinen Erzählung des Volkes bekannt, so kann mit Recht das Pron. angewandt werden. Es ist eben ganz gleich, *woher* die Bekanntheit stammt. Die Erwähnung im Volksliede muss nicht darauf sich beziehen, was im Liede selbst früher angeführt wurde, sondern kann sich auch darauf beziehen, was der lebendige Quell des Volksliedes ist, nämlich auf die Sage oder auf die volksthümliche Erzählung. Hiefür werden aus der Sammlung Erben's und Bartoš's S. 164 f. zahlreiche Beispiele angeführt. — Dann folgen S. 165 f. Beispiele dafür, dass neben *ὅ* in demselben Sinne das nachdrücklichere *οὗτος* sich findet.

* * *

Reste des Demonstrativpronomens *ta* nach Homer.

Was Hesiod betrifft, sind S. 114 ff. alle Belege angeführt (mit Ausnahme der Fragmente). Daraus ergibt sich, dass im Ganzen zwischen Homer und Hesiod Übereinstimmung herrscht. Kühner (II, 505) führt aus Hesiod nur

Digitized by Google

eine geringe Zahl von Belegen des demonstr. Gebrauchs an und sagt dann: »Aber auffallend ist es, dass das Pron. *nirgends* (?) als eigentlicher Artikel erscheint«. Dieser Ausspruch beruht offenbar nur auf einem Versehen; denn meine Sammlung (S. 116 des böhm. Textes) weist 68 Beispiele nach. Es ist auch a priori nicht möglich, einen solchen Unterschied zwischen Homer und Hesiod anzunehmen, und bezüglich der hom. Diction bemerkt Kühner II, 102 ganz richtig, dass sich schon bei Homer mehrere deutliche Spuren finden nicht bloss einer Annäherung des Pron. *ta* an den attischen Gebrauch des Artikels, sondern auch einer *völligen Übereinstimmung mit demselben* usw.« — Richtig ist Kühner's Behauptung, dass die späteren Epiker im Ganzen Homer folgten. Auch bei den lyrischen und tragischen Dichtern zeigt es sich sehr oft, dass viele Substantiva, die in der Prosa mit dem Artikel erscheinen, ohne Artikel gesetzt sind. In dieser *negativen* Beziehung stimmt die lyrische und tragische Poesie oft mit dem alten Epos überein. — Die erhabene poëtische Diction meidet oft die genaue logische Bezeichnung, die in der nüchternen Prosa vorkommt. Schon die Umständlichkeit, welche aus der Genauigkeit der Prosa sich ergibt, widerstreitet dem poëtischen Gebrauche. Dagegen ist in der komischen Poesie, welche der Umgangssprache und der Prosa näher steht, der Gebrauch des Artikels häufiger und im Ganzen derselbe, wie in der Prosa.

Allerdings zeigt sich anderseits in der lyr. und trag. Poesie der demonstr. Gebrauch des ὅ, ἥ, τό nicht so häufig wie bei Homer und Hesiod. Die kräftigeren Pronomina ὅδε, οὗτος, die schon bei Homer und Hesiod vorkommen, fanden später noch grössere Verbreitung; aber doch ist bei den lyr. und trag. Dichtern die Zahl der Beispiele für den demonstr. Gebrauch des ὅ, ἥ, τό häufiger als in der Prosa. — Hierauf werden S. 167 ff. des böhm. Textes die Beispiele aus der lyrischen und tragischen Poesie angeführt. Ferner S. 169 f. Beispiele aus Herodot, und S. 170—172 die Reste in der attischen Prosa, und zwar die häufiger vorkommenden Beispiele: a) ὁ μέν — ὁ δέ; b) ὅ δέ ohne vorausgehendes μέν; c) das Pron. vor einem Relativsatz. Dazu kommen die selteneren Beispiele: a) καὶ τόν, καὶ τήν; b) τὸν καὶ τόν, τὸ καὶ τό, τὰ καὶ τά; c) τὸ δέ in correctivem Sinne (vgl. S. 90 des böhm. Textes); d) τῷ, das schon bei Homer oft vorkommt; e) zweifelhaft ist τό γε; f) endlich adverbiale Verbindungen, wie πρὸ τοῦ, ἐν τοῖς.

Bezüglich des schwierigen ἐν τοῖς wird eine genauere Erörterung gegeben S. 171 f., deren Resultat ist:

Man muss die Beispiele, die oft vermischt werden, in zwei Gruppen theilen.

a) Einige Beispiele sind elliptisch, und es muss aus dem Context die entsprechende Ergänzung stattfinden, wie Plat. Symp. 173 B. Dies ist keine Steigerung des Superlativs, sondern eine solche Periphrase, wie im Lat. Cic. Fam. V, 2, 6; Sull. 31, 87; Fam. XIII, 3; Phil. V, 16, 45. Ebenso Plat. Kriton 43 C. und Krit. 52 A. Hier ist τοῖς *Artikel.*

b) In die zweite Gruppe gehören Beispiele wie Thuk. I, 6; VII, 24; Plat. Symp. 178 C; Thuk. III, 17; III, 81. Das älteste derartige Beispiel ist

Digitized by Google

Her. VII, 137 τοῦτό μοι ἐν τοῖσι θειότατον φαίνεται γίγνεσθαι. — In diesen Beispielen ist τοῖς in der ursprünglichen Geltung eines Demonstrativpronomens, und zwar ist ἐν τοῖς *Neutrum* = *in his*, *darunter*. Es bedeutete, dass *unter allem dem*, wovon die Rede ist, etwas besonders hervorragte. Zu dieser Erklärung sind wir dadurch gezwungen, dass ἐν τοῖς sich auch in der Verbindung mit einem Superlativ Fem. findet. Man kann gewiss ἐν τοῖς in der Verbindung mit einem Superlativ Masc. nicht anders erklären, als z. B. Thuk. III, 81 (στάσις) ἐν τοῖς πρώτη ἐγένετο. Kühner hält nur da, wo der Superlativ Fem. erscheint, ἐν τοῖς für das Neutrum, und erklärt Thuk. I, 16 ἐν τοῖς πρῶτοι δὲ Ἀθηναῖοι τὸν σίδηρον κατέθεντο anders. Ich meine dagegen, dass *alle* Beispiele in gleicher Weise erklärt werden müssen.

Artikel.

Die erste Frage, die sich hier aufdrängt, ist, ob der Ursprung des Artikels schon in die proethnische Zeit gehört. Es könnte scheinen, dass dafür der Umstand spricht, dass im Griech. und Goth. *dasselbe* Pronomen die Geltung des Artikels erlangte. Auch darauf könnte man hinweisen, dass auch in anderen Sprachen, in denen gewöhnlich der Artikel nicht anerkannt wird, doch Ausdrucksweisen vorkommen, die dem griech. Art. ganz ähnlich sind. Vgl. Schleicher (Lit. Gr. S. 260 und Glossar S. 237) bezüglich des Litauischen. Schleicher hielt diesen Gebrauch des *tàs* für einen Germanismus, was wol Bezzenberger mit Recht bestreitet. Auch im Lettischen findet sich eine dem griech. Art. sehr ähnliche Ausdrucksweise (Bielenstein, die Lett. Spr. S. 255 f.). Auch in den slavischen Sprachen findet sich *ten* im Sinne des individualisirenden Artikels, was kein Germanismus ist, sondern eine natürliche Entwicklung aus dem anaphor. Pron. — Dennoch stimme ich der Ansicht bei, dass der Gebrauch des Art. nicht proethnisch ist, sondern sich in jeder einzelnen Sprache für sich entwickelte. Dass eine solche Entwicklung *später* stattfinden konnte, beweist die Vergleichung der roman. Sprachen mit dem Latein. Im Lat. gibt es auch nicht die geringsten Keime des generischen Artikels, ja man kann im Lat. nicht einmal von Keimen des individualisirenden Art. sprechen. Der anaphor. Gebrauch des *is, ille, hic* in Verbindung mit Subst. (wie z. B. Plaut. Rud. prol. 41 *is eam* huc Cyrenas *leno* advexit *virginem*) dient im Lat. nicht zur Basis für den anaphor. *Artikel*. Die alten Gramm. gebrauchten nur, um den Unterschied des Geschlechts zu bezeichnen, *hic vir, haec femina*. — Dies ist aber kein Artikel. Aber im Spätlatein verbreitete sich in der Vulgärsprache der Gebrauch des *ille* so sehr und zugleich schwächte sich *ille* derart ab, dass in den roman. Sprachen auf dieser *späten* Grundlage der Artikel entstand, und zwar zuerst der anaphorische (individualisirende), dann der generische. (S. 173.)

Eine weitere Frage ist, auf welche Weise aus dem Pronominalgebrauch der Artikel entstand, ob aus einer ursprünglich *appositiven* oder aber *attributiven* Construction. Manches könnte man für das erstere anführen. So z. B.

Digitized by Google

weist die bemerkenswerthe Construction bei Herodot *τῶν τινα Ἀνδῶν* (I, 84), *τῶν τις Περσέων* (I, 85) u. a. auf die Zeit hin, in welcher *τῶν* Pronomen und *Ἀνδῶν*, *Περσέων* Apposition war. Es ist dieselbe Construction im Wesen, wie A 488. Das älteste Beispiel ist bei Homer E 424 f., wo *τῶν* nicht Artikel sein kann; es weist *τῶν* als anaphor. Pron. zurück auf 422 *Ἀχαιάδων*; darum wäre 424 das zurückweisende *τῶν* verständlich, und nur zum Überfluss wird behufs grösserer Deutlichkeit *Ἀχαιάδων* hinzugefügt. — Eine analoge Erscheinung ist beim Gebrauch des *ἄλλος*. Vgl. *α*, 132, wo *ἄλλων μνηστήρων* ursprünglich = *ἄλλων, μνηστήρων*. Aber die Griechen zur Zeit Homers fühlten gewiss schon *ἄλλων μνηστήρων* in attributivem Sinne. Vgl. weiter *β* 412. Ebenso später *οἱ ἄλλοι*, z. B. Xen. Hell. II, 4, 6 *ὁπλίτας καὶ τοὺς ἄλλους ἱππέας*. Auch kann man auf die oben in der VI. Sammlung angeführten Beispiele hinweisen.

Dennoch aber, obzwar *einzelne* solche Gründe für die erstere Ansicht angeführt werden können, spricht die Entwicklung des Artikels *im Ganzen* für die zweite Ansicht. Man kann die Entstehung des deiktischen individuellen Art. nicht loslösen von dem attributiven Gebrauch des anaphor. Pron. *ὅ*; und schon oben (S. 163 des böhm. T.) wurde dargelegt, dass dieser attrib. Gebrauch des Pron. *ὅ* nicht aus der appositiven Constr. entstand. — Ursprünglich genügten gewiss die Subst. an und für sich, und es war nicht *nöthig*, auf die früher angeführten und darum bekannten Subst. mit dem anaphor. Pron. zurückzuweisen. Auf diesem Standpunkt sind regelmässig die homer. Gedichte. *Manchmal* aber wurde doch das attrib. anaph. Pron. gebraucht, aber (wie schon S. 161 gesagt wurde) verhältnissmässig selten. Und durch die Abschwächung dieser Constr. entstand und entwickelte sich allmälig der Gebrauch des Art. — Gegen die Meinung, dass der Art. aus der appos. Constr. entstand, spricht auch der Gebrauch des postpositiven Art., der sich in einigen Sprachen entwickelte.

Der Art. entstand durch Abschwächung aus dem anaph. Pron. Diese Abschwächung der *Bedeutung* war zugleich mit einer Abschwächung des Tones verbunden. Aus *ὁ ἄνθρωπος* (*dér* Mensch) wurde *ὁ ἄνθρωπος* der (tonlos) *Mensch*. Ich glaube, dass es eigentlich auch in den anderen Casus richtig wäre, den Artikel *ohne Accent* zu schreiben; denn man kann es für sicher halten, dass der Artikel *in allen Casus* tonlos ausgesprochen wurde, gerade so wie der deutsche Art. Wenn man wirklich gesprochen hätte *τὸν* (betont) *ἄνθρωπον*, so wäre dies nicht mehr der Artikel, sondern das anaphor. Pron. = *dén* Menschen gewesen. Von dem Standpunkte, dass die Bezeichnung oder Nichtbezeichnung des Accents in der Schrift mit der wirklichen Aussprache übereinstimmen soll, ist eig. der jetzige Usus irrthümlich. — Man kann auch die lebendige Sprache dafür anführen. In den böhm. Volksliedern, in den Märchen und überhaupt in dem schlichten erzählenden Stil gebraucht man unzähligemal das attrib. Pron. *ten*, das auf einen schon früher erwähnten Gegenstand zurückweist. Aber diese Bed. dieses Pron. schwächte sich so ab, dass es schon *tonlos gesprochen wird*. Es ist dies eine Constr., die auf der Gränze zwischen Pron. und Art. ist. Eigentlich aber gleicht in diesen Fällen der Gebrauch des Pron. *ten* ganz dem griech. deiktischen Art., durch welchen auf einen früher

Digitized by Google

erwähnten Gegenstand zurückgewiesen wird. (S. 173—175.) Hierauf werden zahlreiche böhm. Beispiele aus Volksliedern angeführt (S. 175), z. B. Erben S. 64 Co nám chtěla paní naše? Poslala nás pro sekýrku. Co s tou sekýrkou dělat budem? Budeme s ní dříví sekat. Co s tím dřívím dělat budem? Budem z něho housle dělat. Co s houslema dělat budem? = Was wollte von uns unsere Frau? Sie schickte uns um eine Axt. Was werden wir mit der Axt (s tou sekýrkou) thun? Wir werden mit ihr Holz spalten. Was werden wir mit dem Holz (s tím dřívím) machen? Wir werden daraus eine Geige machen. Was werden wir mit der Geige (hier s houslema ohne Pron.) machen? Jeder fühlt hier, dass man sprechen muss »Co s tou (tonlos) *sekýrkou* (betont)«, und weiter »Co s tím (tonlos) *dřívím* (auf diesem Worte ist der Ton)«. Dass das Pron. nicht nothwendig ist, geht daraus hervor, dass dann »s houslema« ohne Pron. folgt. — Es ist dies eine ähnliche Abschwächung der Bedeutung und des Tones, wie bei *jeden* im Märchen. Im Deutschen entstand auf diese Weise der unbestimmte Art. »ein« aus dem Zahlwort »éin« (*ein* Mann — ein Mann). Im Böhm. darf man diesen Gebrauch des *jeden* nicht für einen Germanismus halten. Nicht bloss im Litauischen erscheint ähnlich *vẽns* als unbestimmter Art., sondern auch im Lat. *unus*; vgl. Plaut. Pseud. IV, 1, 35 una aderit mulier lepida. Cic. de orat. I, 29, 138 sicut unus paterfamilias his de rebus loquor (S. 175).

* * *

Oft wurde die Frage aufgeworfen, ob schon bei Homer der Gebrauch des Art. sich findet. Welche Verschiedenheit der Ansichten da herrscht, zeigt sich, wenn man zwei Extreme vergleicht, nämlich Bernhardy's Behauptung (Wiss. Synt. d. griech. Spr. S. 305), dass Homer noch unbekannt mit dem Artikel war, und Krüger's Ausspruch (Griech. Sprachl. II, § 50. 3), dass schon bei Homer die *Formen* des Artikels ziemlich oft auch in der *Bedeutung* des Art. vorkommen. Unter den von Krüger § 50. 3, Anm. 4. 5 usw. angeführten Beispielen finden sich ziemlich viele, die aus der Sammlung der Belege für den Artikel auszuscheiden sind und in denen sich die Pronominalbedeutung zeigt, wie A 20, Θ 268, Λ 483, N 164. Ilias K 277 heisst es *χαίρε δὲ τῷ ὄρνιθ' Ὀδυσεύς*. Hier muss bei Homer *τῷ* als *Pronomen* erklärt werden; aber allerdings würde *dieselbe* Constr. *τῷ ὄρνιθι* im Attischen als individ. Art. gelten, und dadurch wurde Krüger hier, wie in vielen anderen Fällen beirrt. Aber hier ist die Frage, ob eine solche Behauptung nicht inconsequent ist. Dürfen wir wirklich *dieselbe* Construction, je nachdem sie in älterer oder späterer Zeit erscheint, *verschieden* beurtheilen? Dies muss entschieden bejaht werden; gerade die identische Beurtheilung wäre unwissenschaftlich. In der Mitte zwischen den beiden Extremen ist Kühner's Ansicht. Kühner äussert sich § 457. 5 sehr vorsichtig, und fast in allem stimme ich Kühner bei, namentlich auch darin, dass in der älteren Sprache der Gebrauch des Art. *verhältnissmässig* selten ist; aber die absolute Zahl ist nicht gerade unbedeutend.

Digitized by Google

Die grosse Verschiedenheit der Ansichten der Forscher ist ein beredtes Zeugniss *für die Unsicherheit, die in der Sache selbst ist.* (S. 176—178.)

Diese Unsicherheit ist nicht bloss im Griech., sondern auch im Gothischen. Dies wird im böhm. Text S. 178 an Beispielen dargethan. Als Resultat wird S. 179 hingestellt, dass das Gothische, was den beschränkten Gebrauch des Art. betrifft, viel mehr dem Griechischen älterer Zeit gleicht, als dem Griechischen aus der Zeit, aus welcher der griech. Text des Neuen Test. ist. Ja in vielen Fällen kann man sagen, dass das Gothische auf dem Standpunkt ist, auf dem die homerische Sprache oder wenigstens die trag. Poesie ist. (S. 179.)

* * *

Bei der Beurtheilung der homer. Sprache kann bezüglich des individ. Art. oft zweifelhaft sein, ob da nicht vielmehr das anaphor. Pron. ist. Aber wenn man auch der extremen Ansicht beipflichten wollte, dass bei Homer auch nicht ein einziges Beispiel des individ. Art. vorkommt, *was ich jedoch für unrichtig halte*, so wäre damit noch immer nicht die Frage in dem Sinne entschieden, dass die homer. Sprache den Artikel überhaupt nicht kannte. Es bleibt nämlich noch die zweite Hauptgruppe, nämlich der generische Artikel übrig. Und da kann man evident nachweisen, dass der generische Artikel schon bei Homer vorkommt. — In der IV. Sammlung (S. 111) sind aus *A—Z* 63 Beispiele des Art. angeführt. Wenn ich nun auch nach abermaliger Erwägung einige Beispiele ausscheide und in denselben jetzt lieber das Pron. anerkenne (S. 179), so bleiben doch im äussersten Falle 50 Beispiele des *generischen* Artikels. Die Verbindung *οἱ ἄλλοι*, was neben dem blossen *ἄλλοι* vorkommt (z. B. *Γ* 68), kann nicht anders erklärt werden, als dass *οἱ* hier eine blosse grammatische Form ist, die dem späteren Artikel ganz gleicht. Allerdings bedeutete *οἱ ἄλλοι* (oder vielmehr *οἱ ἄλλοι*) *ursprünglich »diese* anderen«; aber zu Homer's Zeit war dies gewiss nicht mehr der Fall. — Dass bei Homer neben *οἱ ἄλλοι* noch *ἄλλοι* in derselben Bed. *»ceteri«* vorkommt, darf nicht als Beweis gegen unsere Meinung angeführt werden. Die homerischen Gedichte sind nicht auf dem Standpunkt der Zeit, da die blosse gramm. Form des Artikels noch nicht existirte, sondern sie bezeichnen ein *Übergangsstadium*, in welchem der Gebrauch des abgeschwächten Pron. *ὅ* in der Bed. des blossen Artikels schon vorkam; aber es war noch nicht *nothwendig*, den Artikel zu gebrauchen. Sehr gut hat Krüger (II, § 50. 3) diesen Standpunkt der hom. Zeit mit den Worten bezeichnet: »Schon bei Homer erscheinen die *Formen* des Artikels ziemlich oft auch in der *Bedeutung* des Art., **nirgends jedoch wohl in einem Falle, in dem er nach epischem Gebrauch nicht auch fehlen könnte.**« Damit stimmt im Wesen überein Delbrück's sehr zutreffender Ausspruch: »Es ist also klar, dass in den homer. Gedichten ein älterer und ein jüngerer Zustand im Gemenge liegen« (S. 508). — Es wäre wol ein gewagter Versuch, beweisen zu wollen, dass in den hom. Gedichten die urspr. Pronominalgeltung gefühlt wurde in

Digitized by Google

den Ausdrücken *A* 6 *τὰ πρῶτα*, 54 *τῇ δεκάτῃ*, 106 *τὸ κρήγυον*, *B* 217 *τὼ δέ οἱ ὦμω*, 278 *ἡ πληθύς*, 281 *οἱ πρῶτοί τε καὶ ὕστατοι νῖες Ἀχ*, *Γ* 225 *τὸ τρίτον Δ* 308 *οἱ πρότεροι*, *E* 54 *τὸ πρίν γ'*, *Z* 435 *οἱ ἄριστοι* u. a. Wir können allerdings *theoretisch* darthun, dass dieser Gebrauch des Art. *ὁ* mit der *ursprünglichen* Geltung des *Pronomen ὅ* zusammenhängt; aber ebenso müssen wir entschieden behaupten, dass bei Hom. in diesen Fällen jene nachdrückliche Bed. nicht mehr gefühlt wurde, mit anderen Worten, dass schon in hom. Zeit in diesen Fällen das Pron. *ὅ* zu einer blossen gramm. Form des Art. sich abgeschwächt hat. (S. 180.)

Die Constatirung des *generischen* Artikels bei Homer ist aber ein gewichtiger Beweis dafür, dass bei Hom. auch der *individualisirende* Art. sich findet; denn schon a priori ist es wahrscheinlich, dass das vorgeschrittenere Stadium, nämlich der Gebrauch des generischen Art., voraussetzt, dass den hom. Sängern auch der individuelle Art. nicht unbekannt war. Die Abschwächung der Bed., die sich im gener. Art. zeigt, entstand gewiss nicht direct aus dem Pronominalgebrauch, sondern es gieng in der syntakt. Entwicklung gewiss der Gebrauch des individ. Art. voraus.

Wie entwickelte sich aber der *generische* Gebrauch? Delbrück (S. 509) sagt: »Wie nun aber ein einzelnes Ding, z. B. ein Pferd, als ein bestimmtes bezeichnet werden kann, so kann man auch die Gesammtheit der Pferde als etwas Bestimmtes z. B. der Gesammtheit der Rinder gegenüberstellen. So kam das Pron. dazu, auch bei Wörtern, welche nicht ein konkretes Ding, sondern eine Vorstellung, einen Begriff bezeichnen, gesetzt zu werden. Dabei dürfte die pluralische Ausdrucksweise der singularischen voran gegangen sein. Wenn nun das Pron. in dieser Weise gewohnheitsmässig gesetzt wird, nennt man es Artikel.« Diese Erklärung ist im wesentlichen richtig und gebe ich selbst in meinen akad. Vorles. seit mehr als 30 Jahren dieselbe Erklärung. Es ist nämlich nicht möglich, die Entstehung des generischen Artikels, wie *ἡ ἀρετή*, *ἡ δικαιοσύνη*, *οἱ ἄνθρωποι*, *οἱ ἀγαθοί* aus der Bed. »bekannt«, welche freilich das Pron. *ὅ* hatte, herzuleiten. In *manchen* Fällen wäre zwar diese Erklärung »bekannter Gegenstand, Gegenstand, von dem man oft spricht« vielleicht möglich, aber man kann nach meiner Meinung nicht die ganze grosse Masse der Beispiele, in denen der generische Artikel erscheint, auf diese Weise erklären. — Nur in einer Nebensache stimme ich mit D. nicht überein. Ich halte es nicht für nothwendig, anzunehmen, dass in dem von D. erwähnten Falle der pluralische Gebrauch älter war. Warum hätte sich nicht der Gebrauch des gener. Art. z. B. in *ἡ δικαιοσύνη* gleich unmittelbar in der Weise entwickeln können, dass man an den *Gegensatz* anderer Tugenden dachte, z. B. *ἡ σωφροσύνη*, *ἡ εὐσέβεια* u. a.?

Das wichtigste Moment bei der Erklärung der Entstehung des gener. Art. ist der *Gegensatz*, in welchem nach der Ansicht des Sprechenden etwas steht. So z. B. ist *A* 107 f. *μάντι κακῶν, οὔ πώ ποτέ μοι τὸ κρήγυον εἶπας, αἰεί τοι τὰ κάκ' ἐστὶ φίλα φρεσὶ μαντεύεσθαι* der Ausdruck *τὸ κρήγυον* (= das, was zum Vortheil ist) so gesagt, dass der Dichter an den Gegensatz des *Schlim-*

Digitized by Google

men denkt, welchen Gegensatz er hier auch wirklich bezeichnete,*) näml. mit κακῶν und τὰ κακά. Bei den Worten τὰ κακά aber ist Gegensatz das Vorausgehende, näml. τὸ κρήγυον. *A* 576 ἐπεὶ τὰ χερείονα νικᾷ = wenn das Schlimmere obsiegt, näml. κολῳὸν ἐλαύνειν gegenüber dem Genuss. *A* 300 τῶν δ' ἄλλων = von dem Übrigen, gegenüber der Chryseis, die Achilleus herausgeben will. *A* 308 sagt Nestor καὶ οἱ πρότεροι, wobei er an den Gegensatz »wir, die wir jetzt leben«, denkt. Belehrend ist *T* 42 τὸ πάρος γε, da hier *die frühere Zeit* gegenüber der damaligen nicht bloss durch den Art. τό, sondern auch durch die Part. γε bezeichnet ist.

Dass der generische Gebrauch auf dieser Grundlage entstand, d. h. dass urspr. das Pron. *ta* auf einen gewissen Gegenstand oder eine ganze Gruppe von Gegenständen hinwies *gegenüber* einem anderen vorschwebenden Gegenstand o. gegenüber einer anderen Gruppe, findet seine Bestätigung darin, dass wie auch bei dem indiv. Art. dasselbe Streben, zu unterscheiden, oft finden. Das Pron. *ta* wies auf einen Gegenstand hin, und durch dies Hinweisen und Hervorheben wurde zugleich angedeutet, dass dieser Gegenstand einem anderen gegenüber steht. — Eine solche *Bezeichnung des Gegensatzes* pflegt überhaupt das natürliche Resultat der Hervorhebung eines Gegenstandes o. Begriffes zu sein. In der Sprache finden wir überall auf Schritt und Tritt diese Erscheinung. Wenn wir z. B. durch den *Wortaccent* einen Gegenstand oder Begriff hervorheben, führt uns diese Hervorhebung gleich dazu, an einen *Gegensatz* zu denken; denn jeder argumentirt: Wozu wäre es nöthig, etwas nachdrücklich hervorzuheben, wenn man damit nicht den *Gegensatz* andeuten wollte? Nehmen wir als Beispiel den Satz: Du beleidigst deinen Freund. Je nachdem der Nachdruck auf das eine oder andere Wort gelegt wird, entsteht ein verschiedener Sinn, und in jedem von den vier Fällen denken wir an einen anderen Gegensatz. *Du* beleidigst deinen Freund (= *Du*, und nicht ich oder eine andere Person ausser dir). Du *beleidigst* deinen Freund (d. i. deine Handlungsweise gegenüber dem Freund ist eine *Beleidigung*, und nicht etwas anderes). Du beleidigst *deinen* Freund (d. i. *deinen eigenen* Freund, und nicht vielleicht den Freund eines anderen). Du beleidigst deinen *Freund* (deinen *Freund*, und nicht vielleicht deinen Feind oder eine dir gleichgiltige Person). (S. 181—182.)

Hierauf werden im böhm. Text S. 182–184 einige Beispiele des indiv. Art. angeführt, in denen dies Streben nach Unterscheidung hervortritt und in denen man also an einen Gegensatz denkt, der aus dem Context bekannt ist oder sonst irgendwie, z. B. aus der Sage, aus dem, was die Menschen reden usw. Dabei muss freilich wieder bemerkt werden, dass bezüglich Homer's und Hesiod's zuweilen der Zweifel auftauchen kann, ob hier *ta* in der Geltung des Art. oder in der urspr. Pronominalgeltung steht. Es werden erörtert Ψ 264 ff., *B* 623, *M* 94, Ξ 459 f., *H* 358, wo Αἴας δ' ὁ μέγας bedeutet: Aias, der grosse, nicht der zweite, kleinere Aias; Φ 4 f., *H* 247 f., K 560 f. —

*) Der Gegensatz muss freilich nicht *ausdrücklich* gesetzt sein, sondern kann auch nur *vorschweben*.

Digitized by Google

Die im Attischen beliebte Construction, näml. die Verbindung des Art. mit Cardinalzahlwörtern, zeigt sich schon bei Homer; und diese Constr. beruht deutlich auf einem nachdrückl. Gegensatz; vgl. Υ 269 ff. *αἱ τρεῖς, τὰς δύο, τὴν δὲ μίαν*. Hier zeigt *αἱ, τάς, τήν* überall auf einen Gegensatz.

Nicht ohne Grund habe ich oben als Analogie die Änderung angeführt, welche durch Transferirung der Betonung auch hinsichtlich des durch den Satz bezeichneten Gedankens entsteht. Bei der Umwandlung des Pron. in den Art. fand nämlich zugleich auch eine ähnliche Transferirung der Betonung statt. Während *ὁ γέρων* bedeutete »*der* Greis«, war *ὁ γέρων* »der *Greis*«. Und ebenso müssen wir, was die Entstehung des gener. Art. betrifft, voraussetzen, dass *τὰ χερείονα νικᾷ* ursprünglich war = *das* Schlimmere siegt, dass aber daraus durch Verlegung der Betonung entstand *τὰ χερείονα νικᾷ* = das *Schlimmere* siegt.

Pronomina interrogativa.

Im Latein gilt die Regel: »Uter de duobus, quis de pluribus«. Und so schon Quintilian Inst. or. VII, 4, 21: Quaeritur ex duobus uter dignior, ex pluribus quis dignissimus? Vgl. Cic. Off. I, 25, 87. Derselbe Unterschied ist zwischen *uterque* und *quisque*. Aber selbstverständlich kann der weitere Ausdruck *quis* für den engeren *uter* stehen, nicht aber umgekehrt,*) wie z. B. das Pron. reflexivum im Griech. für *ἀλλήλων* stehen konnte, aber nicht umgekehrt. Vgl. Caes. B. G. V, 44; Cic. Att. XVI, 14; Cic. Rosc. Com. 7, 21.

Ähnlich *quisque* statt *uterque*. wie Ov. Fasti II, 715; Liv. II, 44; IX, 12; XXVII, 35.

Jener minder genaue Gebrauch des *quis*, *qui* statt uter ist viel häufiger bei Livius, als bei Cicero. Vgl. Liv. I, 24; VII, 9; XXI, 39, 6; XXII, 23, 6; XXVII. 35;**) XXXII, 14; XXVII, 40.

Ähnlich im Griech. *πότερος* bei einer *zwei* Gegenstände betreffenden Frage; *τίς* bei mehreren Gegenständen. Vgl. *ἑκάτερος* u. *ἕκαστος*.

Eine Ausnahme ist nur zuweilen in Fragesätzen bei *πότερον*. Statt zweier Frageglieder erscheinen manchmal *drei oder mehr*; z. B. Her, III, 82; Soph.

*) In manchen Sprachen werden aber dennoch Formen, die eigentlich auf *zwei* Gegenstände sich beziehen, in *weiterem* Sinne gebraucht. Dies war allerdings nur möglich, wenn die urspr. Bed. sich verdunkelte. So z. B. altbulg. *kotoryj*, böhm. *který*, welches sowol in indefinitem, als auch in interrogativem, als auch in relativem Sinne promiscue erscheint, mag von zwei oder mehreren Gegenständen die Rede sein. Es war hier eben das Bewusstsein, dass es eine *Comparativform* ist, die auf *zwei* Gegenstände sich bezieht, geschwunden. Dagegen behielt das verwandte griech. *κότερος, πότερος*, das lat. *uter* (cuter) seine Beziehung auf *zwei* Gegenstände bei Das lat. *alter* wird streng mit Bezug auf *zwei* Gegenstände gesetzt (opp. alius); aber in den roman. Sprachen erweiterte sich die Bed. Vgl. ital. *altro*, franz. *autre*. Miklosich (S. 85) weist darauf hin, dass altbulg. jeterъ *τὶς, ὁ δεῖνα* bedeute, obzwar es ursprünglich beschränkt war auf Fälle, in denen von zwei Gegenständen die Rede ist. Im Griech. scheint es zuweilen, als ob *ἕτερος* = *ἄλλος* vorkäme; aber bei genauerer Betrachtung ergibt sich doch die Beziehung auf *zwei* Gegenstände.

**) Aber weiter unten ist genauer *utrius*.

Digitized by Google

El. 539 f.; Xen. Kyr. I, 3, 17. In solchen Fällen fühlte man die *ursprüngliche* Bed. nicht mehr, sondern *πότερον* wurde zu einer Fragepartikel überhaupt.

Ein sehr strenges und so zu sagen plastisches Vorgehen zeigt sich im Sanskrit, indem von *zwei* Gegenständen die Comparativform, von mehr als zwei die Superlativform gebraucht wird. *Katara* = *κότερος*, (c)uter; *katama* = wer von mehr als zweien. Ebenso *êkatara* opp. *êkatama*, *tatara* opp. *tatama*, *fatara* opp. *jatama*. Das Sanskrit hat also den Unterschied, der zwischen dem Comparativ und Superlativ der Adjectiva stattfindet, auch hier durchgeführt. (S. 184—186.)

Pronomen indefinitum im Griechischen.

Wichtig ist die schon oben erwähnte, bei Herodot vorkommende Construction, der zufolge das Pron. indef. *τις* zwischen den sog. Art. und das Subst. gesetzt wird. Her. I, 71 *τῶν τις Λυδῶν*; I, 84. 85. 124; II, 38. 103; V, 101; VII, 143, 146; VIII, 90. Dies ist überhaupt bei Herodot die *gewöhnliche* Wortfolge. Ungewöhnlich ist bei Herodot die Wortfolge, wie V, 12 *τῶν δορυφόρων τινὰς πέμπει*.

Diese Wortfolge weist nach meiner Meinung deutlich auf die ursprüngliche Pronominalbedeutung des *τῶν* hin. *Τῶν τις Ἀθηναίων* bedeutete ursprünglich »von diesen jemand, nämlich von den Athenern«. Ich sage nicht, dass noch zur Zeit Herodot's *τῶν* in der ursprünglichen Bed. des Demonstrativpronomens gefühlt wurde und *Ἀθηναίων* als epexegetische Apposition; aber die Wortfolge, welche sich bis in die Zeit Herodot's erhielt, weist darauf hin, dass *einst* die Fügung *τῶν τις Ἀθηναίων* die angegebene Bedeutung hatte.*)

Für die Richtigkeit dieser Erklärung zeugt die wichtige homer. Stelle *Ε* 422 ff., wo Athene sagt

ἦ μάλα δή τινα Κύπρις Ἀχαιιάδων ἀνιεῖσα
Τρωσὶν ἅμα σπέσθαι, τοὺς νῦν ἔκπαγλ' ἐφίλησε,
τῶν τινα καρρέζουσα Ἀχαιιάδων ἐυπέπλων
πρὸς χρυσέῃ περόνῃ καταμύξατο χεῖρα ἀραιήν.

Hier ist ganz klar, dass *τῶν* selbständiges Pronomen ist, weil dies *τῶν* zurückweist auf *Ἀχαιιάδων* im V. 422. Dann folgt die Apposition *Ἀχαιιάδων ἐυπέπλων*, welche eigentlich ein überflüssiger Zusatz ist, weil schon das vorausgehende *τῶν* im Context einen *genügenden* Sinn hat. Dies hom. Beispiel ist also *ganz gleich* z. B. der Stelle *Τ* 322, wo *τῷ* an und für sich ganz verständlich ist und die Apposition *Πηλείδῃ Ἀχιλῆι* nur behufs grösserer Deutlichkeit hinzugefügt ist. In der Mehrzahl der oben citirten Herodotischen Stellen weist allerdings *τῶν* nicht zurück, sondern ist praeparativ gesetzt.

---

*) Es ist hier also ein *ähnlicher* Gebrauch des *τῶν*, wie bei Hom. *Τ* 322 *αὐτίκα τῷ μὲν ἔπειτα κατ' ὀφθαλμῶν χέεν ἀχλύν, Πηλείδῃ Ἀχιλῆι*. σ 311 *αὐτὰρ ὃ τῇσιν αὐτὸς διογενὴς μετέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς*; ω 225.

Digitized by Google

Anders zu beurtheilen sind Stellen, wie Thuk. V, 82; Xen. Anab II, 5, 32; V, 7, 19, in welchen neben dem Artikel und Substantiv noch eine attributive Bestimmung vorkommt.

* * *

Auszug aus der böhmischen Vorrede.

In der Vorrede bemerke ich, dass ich die Resultate meiner syntaktischen Studien seit dem J. 1860 in meinen akademischen Vorlesungen darlege, und einen Theil derselben, jedoch nur einen geringen Theil, in verschiedenen Publicationen veröffentlicht habe. Jetzt habe ich mich zu einer, wenn auch nicht systematischen, doch ausführlicheren Veröffentlichung dieser Studien entschlossen, weil ich nach Möglichkeit zu einer eifrigeren Pflege der syntaktischen Studien, die ich stets für den *wichtigsten* Theil der Sprachwissenschaft gehalten habe, beitragen will.

Die wissenschaftliche Syntax muss *historisch* sein. Die Forscher müssen sich bemühen, soweit es möglich ist, die *ursprüngliche* syntaktische Geltung der Sprachformen und Constructionen aufzufinden, oder wenigstens jene, welche nach den erhaltenen Denkmälern der Litteratur und nach der wissenschaftlichen Combination für die *älteste* zu halten ist. Auf dieser Basis muss sodann die weitere Entwicklung *historisch* verfolgt werden.

Auf diesem Gebiete bleibt noch sehr vieles, ja das meiste zu thun übrig. Die griechische und lateinische Syntax ist, was die praktische Seite betrifft, in vielen systematischen Werken und in Monographien sehr gründlich bearbeitet worden. Aber jeder selbstständige Forscher weiss, dass auch in diesen beiden Sprachen unzählige syntaktische Fragen in historischer Weise nicht behandelt worden sind.

Es werden sodann die epochemachenden Leistungen Jac. Grimm's für die germanischen Sprachen und die überaus grossen Verdienste Miklosich's um die syntaktische Durchforschung der slavischen Sprachen erwähnt, wobei aber hervorgehoben wird, dass bei Grimm die Vergleichung der germanischen Sprachen mit den übrigen indoeuropäischen nicht so umfassend und allseitig ist, als es wünschenswerth wäre. Dasselbe gilt von Miklosich's Syntax (IV. Band der Vergl. Gramm.) betreffs der Vergleichung des Slavischen mit den übrigen indoeur. Sprachen. Miklosich's Arbeit ist zum grossen Theil eine Materialsammlung, nicht eine systematische und wissenschaftliche Durcharbeitung des Materials. Besonders was das Böhmische betrifft, genügt Miklosich's Arbeit nicht. Dies zeigt sich schon darin, dass Miklosich hier nicht selbstständig sammelte, sondern aus fremden zum grossen Theil unzulänglichen Sammlungen schöpfte.

Erwähnt werden als sehr verdienstliche Leistungen Mourek's Beiträge zur gothischen Syntax, Hattala's und Bartoš's Beiträge zur slavischen, besonders böhmischen Syntax. Im Ganzen muss man aber sagen, dass die slavische und namentlich die böhmische Syntax eine wahrhaft wissenschaftliche,

Digitized by Google

d. i. historische Bearbeitung noch nicht gefunden hat. Eine Construction der Syntax, die bloss auf der Basis der Regeln der Logik aufgebaut ist, kann *praktisch* nützlich sein, entspricht aber nicht den Anforderungen der strengen Wissenschaft.

Ich lege hier nur *Beiträge* zu einer systematischen wissenschaftlichen Syntax vor, glaube aber doch sagen zu können, dass ich durch die formale Gestaltung dieser Beiträge und ihre Reihenfolge in den hauptsächlichsten Umrissen angedeutet habe, welchen Charakter und welche Richtung eine systematische Arbeit haben soll.

Diese Beiträge werden fortgesetzt werden, und ich werde im II. Theil zunächst nachträgliche Beiträge zur Lehre vom Pronomen geben. In diesen Nachträgen werde ich mit neuen Gründen meine Ansicht über den Ursprung und die ursprüngliche Bedeutung des Reflexivpronomens zu stützen trachten. Während des Druckes dieser Arbeit habe ich die Studien über die Pronomina fortgesetzt und neue Sammlungen angelegt. Auf der Grundlage dieser weiteren Studien und Sammlungen habe ich nachträglich schon in diesen I. Theil manche Resultate aufgenommen, den grössten Theil aber für den II. Theil zurückgelegt. Hauptsächlich werde ich aber im II. Theil syntaktische Beiträge zur Lehre vom Nomen vorlegen.

In welch umfassender Weise in dieser Arbeit Brugmann's und Delbrück's Forschungen benutzt wurden und welch werthvolle Basis für meine Studien dieselben waren, davon liefert meine Arbeit selbst überall Beweise; doch halte ich es für meine Pflicht, auch in der Vorrede dankbar hervorzuheben, dass ich aus den Arbeiten dieser Forscher reiche Belehrung gewonnen habe.

Digitized by Google

I. Index locorum.

Euripides Medeia 464 9
Helena 364 63
Foiničanky 364 nn. 63
Herodot I, 31 . . . . . 16*
VII, 10, 8 8
Hesiod Theogonie 71 nn. 70
Theogonie 400 nn. 18
Erga 56 nn. 29*
Erga 172 . . . . . 115*
Aspis 111 nn. 25*
Homer Ilias *A* 207 nn. 8
» *B* 11—15, 28—32 . . . 30*
» *B* 239 . . . . . 23—24
» *Γ* 54 . . . . . 129**
» Z 109 . . . . . 122*
» *K* 395 . . . . . 30, 31
» *K* 398 . . . . . 29—31
» *Λ* 75 69
» *Π* 531 . . . . . 16*
» *Σ* 230 nn. . . . . 69—70
» *T* 179 8
Odysseia *α* 10 . . . . . 67*
» *α* 400 nn. . . . . 71—72
» *β* 205 77
» *δ* 190 nn. 72
» *ε* 23 nn. 99
» *ζ* 199 nn. 93
» *ϑ* 487 nn. 8
» *ι* 21 nn. . . . . 75—76
Odysseia *ι* 39 nn. 9
» *κ* 13 nn. . . . . 9—10
» *κ* 56 nn. 8
» *κ* 142 nn. 10*
» *λ* 380 nn. 11*
» *ν* 320 nn. 72
» *π* 149 nn. . . . . 77—78
Hymnus 19, 19 . . . . . 25*
» 30, 9 . . . . . 25*
Livius XXII, 30, 9 . . . . . 83—84
Ovidius Metam. V, 221 81
Platon Apologie 36 E 100
Gorgias 489 B 84
Gorgias 505 C 94*
Symposion začátek 92**
Plautus Amphitruo V, 1, 14 . . . . 64*
Sofokles Antigone 145 44
Elektra 196 26
Elektra 1070 . . . . . 24—25
Filoktetes 1251 . . . . . 63*
Oidipus Tyrannos 1255 nn. . . . 25
Oidipus Kolon. 58 nn. 24
» » 726 9
» » 1489 nn. 25
» » 1630 nn. 26
Trachiňanky 650 26
Thukydides I, 82 32
Vergilius Aeneis I, 1 nn. 154
Aeneis V, 457 159

II. Rejstřík.

A v platnosti stvrzovací = a zajisté, a věru 95
Adiectiva kladená v mluvě básnické řec. a řím. spisovatelů místo genetivu přivlastňovacího: str. 50—51*, adiectiva ve významu objektivném str. 66*.
Ἀγαθός v ironickém významu . 61
Aischylos v jakém významu užívá forem *σφε, σφίσιν, σφίν, σφιν, σφάς, ἕθεν, οἱ, νιν*: str. 24, nevyskytá se u něho tvar *οὗ* a tvar *ἕ*: str. 24, jednou užívá *σφιν* = *αὐτῷ*: str. 25, užívá zájmena zvratného *ἑαυτοῦ* místo zájmena zvratného I. a II. osoby: str. 31, užívá pouze jednou zájmena přivlastňovacího ve významu objektivném, jinde všude ve významu subjektivném: str. 64, užívá zájmena *σφέτερος* vztahem k plurálu: str. 68, *σφέ* u Aischyla 8krát = eum neb eam, 6krát = eos a eas: str. 68.
Alexandrijští básníci užívali leckdy starých epických tvarů nerozumějíce jim dostatečně 78
Aliquis, aliqui viz Quis, qui.
Ἄλλος, užívání jeho 174
Alter 185*
Ano 94
Apollonios Rhodský užívá *ἑοῖς* ve významu vespolném: str. 70, napodobuje

Digitized by Google

Homerovo *μετὰ σφίσιν*: str. 31, *σφέτερος* u Apollonia Rhodského = *ἑός*: str. 69, *ἑός* = *σφέτερος*: str. 70, napodobuje tvary neobyčejné u Homera se vyskytující: str. 120.
Apollonios grammatik . 62, 67, 153, 154
Aristarchos 30, 69, 72, 74*, 77
Assimilace tak zvaná u zájmen ukazovacích . . . . . 102 nn.
Attrakce viz Assimilace.
Augustinus kárá překlad vulgaty . 48

Bartoš František 5, 49, 58, 66**
Bernhardy 155, 176, 178
Bezzenberger 173
Bielenstein 173
Bonus v ironickém významu 61
Bopp 15, 34
Božť v ironickém významu str. 61, ve významu objektivném: str. 66*.
Brugmann 17, 20, 21, 25, 29, 31, 32, 33, 34, 38, 39, 40, 42, 69, 70, 72, 73, 74, 75*, 76***, 77, 78, 123, 126
Buttmann 25*

Cato starší jak užívá haec a haec omnia: str. 86, užívá hic místo is snahou po pádnosti a důraznosti: str. 86.
Curtius Jiří 21
Čí (tázací) a jeho užívání, čích . . 50
Člen: vznik užívání členu řeckého: str. 108 nn., 155, 156, člen při užívání vlastních jmen: 162, spojení členu se substantivem: 163, užívání členu u básníků řeckých: 166—167, užívání členu nepatří do doby proethnické, nýbrž vyvinulo se v každém z těch jazyků indoeuropských, v němž se jeví, na základě domácím: str. 173, užívání členu vzniklo z vazby přívlastkové: 173 nn., člen vznikl seslabením ze zájmena anaforického; toto seslabení významu bylo spojeno se změnou přízvuku: str. 174, vyskytuje-li se užívání členu v básních homerských?: str. 176 nn., protivy v té příčině mezi badateli: str. 176—178, v gotštině mnohé případy jsou na rozhraní zájmena a členu: str. 178, v gotštině užívání členu proti řečtině obmezeno: str. 178—179, člen druhový vyskytuje se ve mluvě homerské: str. 179—180, užívání členu individualného u Homera: str. 180—181, jakým způsobem se člen druhový vyvinul: str. 181 nn., příklady užívání členu individualného, kde na nějakou protivu se pomýšlí, která jest známa buď z kontextu nebo z pověsti, hovoru atd.: str. 182—183, spojení členu s čísly základními: str. 184. Viz též *τα*.

D místo t v latině, kolísání jich na konci slov 126
Dativ přivlastňovací nevyskytuje se jen ve vazbě výrokové ve spojení s esse, nýbrž též ve spojení přívlastkovém . . . 52
δέ původně deiktická částice znamenající místo (v *ὅδε, ὧδε, τοιόσδε, οἷκόνδε, οὐρανόνδε*) str. 148, *δε* deiktické souvisí s ukazovacím zájmenem ta: 126.
Delbrück 15, 16, 17, 20, 28, 29, 36, 37, 38, 119, 123, 126, 128, 129, 130, 131, 132, 137, 139, 153, 154*, 156, 157, 158, 160, 161, 162, 163, 164, 177*, 180, 181.
Derselbe původně označuje důrazné stotožňování, později seslabeno = lat. is 152
Digamma 16, 17
Dobrý ve významu ironickém 61
Donec viz Ta.
Dual zmizel u Řeků v době alexandrijské: str. 79, mrtvé tvary dualu užívány v době, kdy dual zmizel, leckdy nesprávně: str. 79.
Dum viz Ta.

Ein neurčitý člen vznikl z číslovky éin 175*
ékatama sanskr. 186
ékatara sanskr. 186
ἐκεῖ 85
ἐκεῖνος str. 83, 84—85, 89, 90, 95, 96. Viz též Zájmeno.
ἐνθάδε . . . . . 85. Viz též Zde.
Ennius jak užívá dativu mihi a mi: str. 7, užívá formy mis = mei: str. 7, 54. Viz též Vergil.
ἐνταῦθα 85
ἐν τοῖς . . . . . 171—172
et = a skutečně 95
εὐήθης v ironickém významu 61

φίν lakonské = *σφίν* 124
φόβος = strašák 63*
Formido = strašák 64*

Gellius 65**, 67
Genetiv může dle kontextu býti subjektivný neb objektivný: str. 62, gen. possesivus kdy vyjadřuje a) zvyk, obyčej, b) povinnost: str. 58, gen. předmětný neliší se původem od gen. podmětného nebo přivlastňovacího: str. 66.
Genthe 24
Grimm 2, 3, 4, 38, 39, 40, 41, 131, 160, 178

Ἕκαστος 185
ἑκάτερος 185
ἡμέτερος = *ἐμός* . . . . . 67—68
ἑός (*ὅς*) = *σφέτερος*: str. 68, 69—70, *ἑός* (*ὅς*) = *ἐμός* nebo *σός*: 70—77, *ἑός* = *ἡμέτερος* neb *ὑμέτερος*: 77—78.
Herodot užívá *οἱ, σφι* jako dativů přivlastňovacích v poměru přívlastkovém str. 165, užívá *μίν* zvratně: 19, u Herodota starší tvar *σφιν, σφι* přichází ve starším významu = eis, *σφίσι* = sibi ipsis, výklad tohoto rozlišování: 20—21, 26, užívá *ἑαυτοῦ* místo zvratného zájmena I. a II. osoby: 32, vazba *ἐν ἡμετέρου*: 56—57, řeč oznamuje a uvádí se u něho často slovy *ἔλεξε τάδε* a poukazuje se k ní zpět slovy *ταῦτα ἔλεξε*: 85, 149, užívání *ὄγε, σύγε* při důrazném vytčení: str. 156 nn., 158, mluva jeho často podobá se mluvě homerské: 169, položení zájmena neurčitého mezi tak zvaným členem a substantivem: 173—174, 186—187. Viz též Ta.
Hesiod: dativ *οἱ* ve významu = ei, *οἷ* ve významu zvratném, *ἕ* = eum, *εἷο* a *ἑοῦ* ve

Digitized by Google

významu zvratném str.: 18, převládá u zájmena *οὗ* užívání ve významu is: str. 23, zájmeno přivlastňovací *σφέτερος* místo *ὑμέτερος*: str. 31, zájmeno přivlastňovací přichází u něho 59krát, nikdy však ve významu objektivném: str. 63—64, zájmeno *ὅς, ἥ, τό* jakožto substantivné zájmeno ukazovací u Hesioda: str. 114—115, 166, zájmeno ta v adjektivném spojení: str. 115, zájmeno ta ve vztažné platnosti: 115—116, zájmeno ta v platnosti členu: str. 116, spojeno s předložkami: str. 116, zájmenem ta naznačena osoba, načež následuje jakožto přístávka epexegetické jméno: str. 116. *ὅδε* a příslušná adverbia u Hesioda: str. 116, 125, *οὗτος* a příslušná adverbia: str. 116—117, 125, *κεῖνος, ἐκεῖνος*: str. 117, 125, *αὐτὸς* a *αὖτως*: str. 117, 125, užívání tvarů *οἵ* a *τοί*: str. 119—120, užívání ukazovacího *ὡς*: str. 122, *τώς*: str. 122, 124, *οὕτω* a *ὧδε*: str. 122, *τότε*: 125, *τοὔνεκα* 125, *μιν*: 126**, zájmeno *οἱ, ἕ* v platnosti ukazovací: str. 127, zájmeno *ὅ* ve spojení s částicemi, jež byly mu oporou: str. 127—128. Viz též *Ta*.

ἕτερος 185*

Hic: užívání: str. 80—82, 83, 84, 85, 86, 88, 91, 141*, 173, hoc lucet: str. 140, hic et ille — *οὗτος ἐκεῖνος*: str. 100—102, hic qui: str. 86—87, hoc est: str. 88, hoc lucet: str. 140. Viz též Cato, Livius a Zájmeno.

hle připojené k zájmenu ten a k příslovcím tu, tam, tak v národních písních českých 151, 152

ὅ ve významu že 144*

ὅδε str. 84—85, 95, 96, 148, 152, vztah jeho k 1. osobě, *ὅδε = ἐγώ, οὐ τάδ' ἐστιν*: str. 91 a 92. Viz též Hesiod, Homer, Zájmeno.

hodný ve významu ironickém 61

Homer: bezdůrazné užívání zájmena *ἐγώ* u Homera: str. 9—10, zdánlivě bezdůrazné užívání zájmena *ἐγώ*: str. 11—11*, *ἐγώ* ve spojení *αὐτὰρ ἐγώ, δὴ τότ' ἐγώ, δὴ τότ' ἐγών, καὶ τότ' ἐγώ*: str. 11—12, digamma nejeví se na několika místech u zájmena *ἑοῖ*: str. 16, Homer užívá *οἱ* jako dativu přivlastňovacího v poměru přívlastkovém nebo naznačuje jím, v. čí prospěch neb neprospěch se co děje: 16*, *ἕ, ἕο, ἕθεν, εὖ, οἱ* ve významu = is, *ἑός* = eius: str. 17—18, užívá tvarů *ἐμέ* atd. i při vztahu zvratném, někdy přidávaje za důrazem *αὐτός*, nezná však tvarů *ἐμαυτοῦ, σαυτοῦ*: str. 19, *σφι* a *σφίσι* mají v nářečí homerském stejný význam: str. 21, v jakém významu užívá zájmen *σφωε, σφωιν, σφω, σφι, σφίσιν, σφέας, σφε, σφείων, σφεων, σφῶν*; převládá zde rozhodně u zájmena *οὗ* užívání = is: str. 22—24, *φρεσὶ ἦσιν, φρεσὶ σῇσι*: str. 73—75, užívá jednou (Ilias *K* 398) jednoduchého zvratného zájmena se vztahem k druhé osobě: str. 29—31, *ἡμέτερον, ἡμέτερα, ὑμέτερον* = náš, váš dům, příbytek, nikdy *ἐμόν, σόν*: str. 56, vazba *ἐς ἡμετέρου*: str. 57, zájmeno přivlastňovací ve smyslu objektivném přichází u Homera pouze třikrát, jinde všude má význam subjektivný: str. 63, zájmeno *ὅ, ἥ, τό* jakožto substantivné zájmeno ukazovací v Iliadě: str. 108—110, zájmeno ta v adjektivném spojení v Iliadě: str. 110, 161, zájmeno ta ve vztažné platnosti: str. 110, v platnosti členu: str. 110—111, spojeno s předložkami: str. 111, zájmenem ta naznačena osoba, načež následuje jakožto přístávka epexegetické jméno: str. 111—113, 163, *ὅδε* u Homera: str. 113, 125, 134, 138, 145—148, *Οὗτος*: str. 113, 12[illegible], *κεῖνος, νεῖθι, νεῖσε*: str. 113, 125, *αὐτός* a adverbia příslušná: str. 113, 125, užívání výrazů, jimiž u Homera naznačuje se bezprostřední a rychlé následování děje (*αὐτίκα, αἶψα, τάχα, ὦκα, μάλ' ὦκα, καρπαλίμως*): str. 114**, užívání tvaru *οἵ* a *τοί*: str. 119, užívání ukazovacího *ὡς* u Homera; str. 121—122, důrazné užívání příslovce *ὡς* (*ὥς*): str. 122, *τὼς* u Homera: str. 122, 123, *ὧδε*: str. 122, 125, 134, *οὕτως* (*οὕτω*): str. 122, 125, homerské *φή* = *σφη*: str. 124, *τότε* u Homera: str. 125, *τοὔνεκα*: str. 125, *μιν*: str. 126**, *οὗ, οἱ, ἕ, σφίσι, σφίν, σφέας* v platnosti ukazovací: str. 126—127, zájmeno *ὅ* ve spojení s částicemi, jež byly mu oporou: str. 127—128, *ὅ* ve skutečné deiktické platnosti jako *ὅδε, οὗτος*: str. 129 nn., anaforické užívání zájmena ta: str. 132 nn., řeči v prvních šesti zpěvích Iliady: str. 134, v řečích u Homera vyskytuje se raději zájmeno *ὅδε*: str. 134, jeví se u něho náklonnost k seslabování významu zájmena *ὅ, ὅ* užíváno u něho mnohem častěji ve slabší platnosti anaforické: str. 134, *οὗτος* a *ὧδε* v platnosti deiktické a praeparativné: str. 134, zdánlivá praeparativná platnost zájmena ta: str. 134, vazba, ve které po neutru zájmena *τό* následuje infinitiv neb accus c. inf.: str. 138—139, po *ὅ* následuje asyndeticky věta, která vysvětlení zájmena *ὅ* podává: str. 137, neutrum ukazovacího zájmena vysvětluje se následující vztažnou větou: str. 136, užívání *ὅ γε, σύ γε* při důrazném vytčení: str. 156, *ὅ γε, σύ γε* zdá se býti zbytečně položeno: str. 156—157, užívání toto pochází z doby proethnické, kdy věty jednotvárně tímto primitivním způsobem se seřaďovaly: str. 157, spojování substantiva se zájmenem anaforickým ta jest u něho poměrně řídké: str. 161 nn., *ὁ γέρων, ὁ γεραιός* stereotypní výraz, z příčin metrických pohodlně užívaný: str. 161***. 179**, vazba *τῶν τινα*, kde *τῶν* jest samostatným zájmenem: str. 174, 186—187. Viz též Apollonios Rhodský, Člen, Quintus Smyrnský, Ta, Tyrtaios, Vergil, Zájmeno.

ὅς ve významu ukazovacím = ten: str. 123, *ἦ δ' ὅς* prastará formule, užívaná ve mluvě lidu: str. 123*, 128, 155, *ὅς* ukazovací jest tvar kmene zájmenného sva: str. 124, *καὶ ὅς* str. 128, *οἵ, αἵ* starší formy než *τοί, ταί*, str. 119—120, *οἳ μέν, οἳ δέ*, ti s jedné strany, ti s druhé strany: str. 120, 128, *ὥς* = *σϝως*, tak: str. 121 nn., *ὡς* původem totožné s *ὥς* pozbylo přízvuku při proměně významu: str. 124 nn. Viz též Hesiod, Homer.

Digitized by Google

ὥς viz ὅς.
ὡς viz ὅς.
οὗτος: str. 84—85, 95, 96, 132, 135, 152, vztah jeho k 2. osobě: str. 92—94, naznačuje osoby neb věci známé: str. 95, τοῦτο, ταῦτα = ano: 94, τοῦτό γε, ταῦτα δή, τοῦτό γ' ἔστι, ταῦτα δὴ ἔστι: 94, οὗτος o tom, co chvalně známo nebo zlopověstno jest: str. 165—166. Viz též Hesiod, Homer, Zájmeno.

Τμέτερος = σός 68

Hypokoristické užívání slov vlastně nepěkných . . . . . 61—62
Χρηστός v ironickém významu . . . 61
Chybné tvary: neumějí, sedějí, bys utvořené od lidu snahou po jasnosti za příčinou rozeznávání . . . . . : 4

ἰδιάζεσθαι 69
Ilgen 25*
ille: užívání: str. 80, 82—84, 88, 89—91, 173, ille ve spojení s ego, tu: str. 83, ille klade se v řeči nepřímé, kde by v řeči přímé musilo býti hic: str. 83, ille ego = onen já, ona má osobnost: str. 154—155, ille zdánlivě zbytečně užito: str. 159—160, illud ve významu opravném: str. 90. Viz též Zájmeno.
is v řeči nepřímé, kde by v přímé hic musilo státi: str. 83—84, užívání zájmena is: str. 85, 86, 88, 173, is qui: 86—87, id est: str. 88. Viz též Zájmeno.
iste: užívání: str. 80, 82, 83, 84, 92, 93, 95, 96, istic, istinc: str. 82, est istud, sunt ista: str. 94. Viz též Zájmeno.

jъ majíc původní platnost ukazovací stalo se ve slovanštině zájmenem vztažným: str. 152, sesíleno přidanou částicí že: str. 152.
jatama (sanskr.) 186
jatara (sanskr.) 186
jazyk: jeho šetrná oekonomie . . 20—21**
jeden ve slohu pohádkovém a vůbec v prostém slohu není germanismem 175*
její (zájmenný tvar): nesklonné užívání tohoto tvaru zatlačeno v živé mluvě skloňováním 49
jejichho, jejichmu, chybné tvary lidové a jich vznik 49
jejin, jejina, jejino, jejiného, jejiný, dialektické tvary moravské 49**
jen v relativné platnosti 152*
jenžto, ježto (= ὅτι) 152
jeterъ 185*

καί, καὶ μάλα v odpovědi 94
katama sanskr. 186
katara sanskr. = κότερος 186
kdo (neurčité zájmeno), obmezeno na jistý počet utkvělých vazeb a rčení 153
Konservativní vliv, jejž jistá utkvělá rčení mají 128
kotoryj 185*
který 185*

Livius libuje si v užívání zájmena hic . . . . . 82—83
Lottner 124
Lucet hoc 140
Medium: latinské passivum jest vlastně medium a jeví se také jako medium u četných sloves; tvoření passiva a media v latině, jazyku umbrickém a oskickém; zbytky lat. tvarů passivných v časích, které utvořeny jsou na základě perfektního kmene: str. 33—35, medium přímé (zvratné) ve slovanštině: str. 35, medium staronordické str. 41, medium vespolné: str. 45.*
mêmе = semet ipsissimum 153
metus: označuje předmět, z něhož strach jde: str. 64*, ve významu řeckého φόβος: str. 63*.
μιαρός ve smyslu žertovně přátelském 61
Miklosich 5, 36, 42, 44, 45, 52, 140, 148, 149, 152
μίν vytvořeno na půdě řecké str. 126. Viz též Zájmeno.
mis (= mei) viz Ennius a Vergil.
mluva vycházejíc z rozličného stanoviska často k témuž cíli přichází . 95*
Na slovo vzatý, braný 90
nec = a skutečně ne 95

olim 90*
on: užito způsobem rekapitulujícím: str. 143, v prostonárodních písních často užito způsobem připravovacím: str. 145, ono prší, hřmí, ono buchá, ono se nenašlo peněz: str. 140.
onen: užívání jeho 89, 140
osoba naznačena středním rodem zájmena 107
osobné zájmeno viz Zájmeno.

Passivum: jak slovanština naznačuje trpný rod sloves: str. 35. Viz též Medium.
Perština stará: nemá substantivného zájmena zvratného: str. 16, 20, 29, užívání přivlastňovacího zájmena zvratného: str. 29.
Platon převzal formuli ἦ δ' ὅς z obecné mluvy: str. 123*, 155. Viz též τὸν ἐμέ.
πότερος: str. 185, πότερον: 185—186.
pověstný 90
Priscian 86
πρὸ τοῦ 171
Přisvojovací zájmeno viz Zájmeno.

quando viz Ta.
quidam viz Ta.
quidem připojeno za důrazem k ille (fidčeji is), ego, tu 160
Quintus Smyrnský: užívá σφέτερος = ἑός: str. 69, σφός = ἑός: str. 69, ἑός (ὅς) = σφέτερος: str. 70, νῶϊν chybně užil místo ἡμῖν: str. 79, napodobuje tvary neobyčejné, u Homera se vyskytující: str. 130.
quis, qui, původní neurčité zájmeno udrželo se později obyčejně jen v jistých utkvělých vazbách a nahrazováno důraznějším aliquis, aliqui: str. 153, quis jak se liší od uter: str. 184—175, quis, qui místo uter: str. 185.
quisque místo uterque: str. 185.

Digitized by Google

sь a tь starobulharské shodují se v užívání s řec. ὅ (sь = ὅδε, tь = οὗτος, αὐτός, ἐκεῖνος): str. 139 nn., sь a tь jakým způsobem v maloruském jazyku se rozeznávají: str. 140.
sa, so, thata gothské = řec. ὅ, ἥ, τό v platnosti deiktické 131
sah, sôh, thatuh v gotštině . . . 131
Sallustius: Zájmeno přivlastňovací ve spojení se subst. iniuria má u něho vždy význam objektivného genetivu: str. 65*, 66.
sanskrita: nemá původně zvratného zájmena = řec. οὗ, lat. sui, teprve později se toto zájmeno vyskytuje, ale zřídka: str. 15, 20, 28, prākritský tvar sē = svě ve starém významu οὗ, οἱ, ἕ: str. 15—16, jakým způsobem naznačuje se ve Vedách a klassické sanskritě zvratný poměr: str. 20, užívání zvratného zájmena 3. osoby svam a svá místo zájmena 1. a 2 osoby: str. 28. Viz též Zájmeno.
Savelsberg 124
se starobulh. = ἰδού, ecce 140
se latinské sesíleno přidaným ipse . . 153
σεμνός v ironickém významu 61
sěn, sen mizelo a ustoupilo zájmenu ten a tento: str. 88, 140, zachovalo se v dnes, letos, na si stranu: str. 140, sien v epickém vypravování: str. 141*.
σφέ = eos a eas, eum a eam str. 68. Viz též Zájmeno.
σφεός, σφός = ἡμέτερος 78
σφετερίζειν a σφετερίζεσθαι . . . 69
σφέτερος = ἐμός, σός, ἡμέτερος, ὑμέτερος: str. 78—79, σφέτερος = ἑός, ὅς: str. 68—69. Viz též Zájmeno.
σφίν = αὐτοῖς i αὐτῷ, str. 68. Viz též zájmeno.
σφός = ἑός 69
σφωίτερος = ἑός a σός . . . . . 79—80
Schleicher 121, 126, 173
so, ukazovací zájmeno v staré latině 118
Sofokles: v jakém významu užívá tvarů σφε, σφίν (σφί), σφίσιν, σφιν, σφι, σφας, οὗ, οἱ: str. 24—26, σφιν u Sofoklea jednou = αὐτῷ: str. 25, užívá ἑαυτοῦ místo zájmena zvratného 1. a 2. osoby: str. 31, užívá pouze třikrát zájmena přivlastňovacího ve významu trpném, jinde všude v činném: str. 64.
spojování vět: různá stadia zde se objevující: str. 158—159.
sprach's vzniklo snahou německých překladatelů Homera, chtějících epické ἦ co nejstručněji přeložiti 3
starám se 31*
suad starolat. = sic 118, 124
superlativ: perifrase superlativu podobná 172
svai oskické 124
sve umbrické 124
svê gothské 124
svůj: úchylky od pravidla o užívání zájmena svůj v češtině a výklad jich . . . 35—37
Tь viz Sь.
Ta (zájmeno ukazovací): užívání jeho proethnické: str. 125—126, latina měla též dříve zájmeno ta, jež na půdě italské zaniklo; existenci jeho dokazují tam, tantus, talis, snad též dum, donec, quando, quidam: str. 126, ta mělo původně vůbec všeobecnou platnost deiktickou: str. 129, ta v deiktické platnosti v adjektivném spojení s podstatnými jmény: str. 130—131, anaforická platnost zájmena ta jest v jazyku staroindském nejrozšířenější ze všech, rovněž u Homera a Hesioda: str. 131—132, anaforické toto užívání jest proethnické: platnost anaforická vyvinula se z původní platnosti deiktické: str. 132, anaforické užívání zájmena ta v řečtině: str. 132 nn., připravovací platnost zájmena ta jeví se v řečtině nejčastěji ve spojení s větou vztažnou: str. 135 nn., seslabení významu jeho ve slovanštině: str. 148, v řečtině: str. 152, anaforické užívání zájmena ta a anaforické užívání členu ta často splývá tak, že nelze všude rozhraní přesně vymeziti: str. 156, užívání anaforického adjektivného zájmena ta během času proměnilo se v užívání anaforického členu: str. 159, ta spojuje se v anaforické platnosti se substantivy a objevuje se tedy jako adjektivný přívlastek: str. 160 nn., spojení přívlastkové zájmena ukazovacího se substantivem jest právě tak přirozené a staré jako spojení každého adjektiva se substantivem: str. 163, zájmenem ta uvádí něco, co nebylo dříve vzpomenuto, ale co jest všeobecně známo: str. 164, zbytky užívání zájmena ukazovacího ta v řečtině po době Homerově: str. 166 nn., ὅ, ἥ, τό jako zájmeno ukazovací u lyriků řeckých: str. 167, u tragiků: str. 167—169, u Herodota: str. 169—170, v attické prose: str. 170—172.
Talis viz Ta.
Tam viz Ta.
Tám mā, tébhyō nas, sā́ tvám 153
Tantus viz Ta.
tatama sanskr. 186
tatara sanskr. 186
ταύτῃ 85
τῇδε str. 85. Viz též Zde.
tempus ve významu praegnantním . . 59*
ten: v češtině naznačuje sěn, sen, ten = předmět osobě mluvící bližší: str. 140, anaforické užívání zájmena ten: str. 141 až 144, poukazuje k tomu, co následuje: str. 144 nn., seslabení významu zájmena ten vedlo k utvoření silnějšího zájmena tento: str. 149, 152, ten (a tu) v deiktickém významu v českých písních národních: str. 151, ten pokládáno za nedostatečné v českých písních národních: str. 151, v národních písních poukazuje se zájmenem ten k tomu, co není v písni samé dříve připomenuto, ale co jest ze života a pověstí kolujících všeobecně známo: str. 164 a 165, ten v písních národních, pohádkách atd. ve významu tak seslabeném, že ten vyslovuje se již bezpřízvučně: str. 175 ten = tento: str. 95. Viz též sěn a tento.

Digitized by Google

Tento: původní význam jeho deiktický = ten zde, ten tu: str. 148 nn., tento ve staročeské poesii a prose: str. 149–150, v anaforickém významu místo ten: str. 150—151, tento (a tuto) velmi zřídka se vyskytuje v básních prostonárodních: str. 151, tento = ten: str. 95. Viz též sěn a ten.
terror naznačuje předmět, z něhož hrůza jde: str. 61*, ve významu řec. *φόβος*: str. 63*.
Theokrit jak užívá *σύ γε* 158
Thukydides užívá *ἑαυτοῦ* místo zájmena zvratného 1. a 2. osoby: str. 32.
timor naznačuje předmět, z něhož jde strach 61*
τίς, užívání jeho 185
tiž 88
To (neutrum) v adverb. významu místním: str. 148, ve významu časovém: str. 148 a 149, ve spojení s jinými pády, nejen s nominativem: str. 106—107.
to ve starobulharštině spojuje závětí s předvětím 148
τὸ δέ . . . . . 90—91
το δὲ ἀλ/θές 91
to prší, ono vono) prší, to hřmí . . 140
to to 90
τοί, ταί, pozdější tvary než *οἵ, αἵ* 119—120
ton ironický mění význam každého slova; ton a celý způsob vyslovení dává slovům nepěkným význam dobrý 61
τὸν ἐμέ, τὸν σέ, τὸν ἑαυτόν, τοὺς ὑμᾶς: vytýkají osobnost důrazněji a s jakousi hrdostí: str. 153—156, *τὸν* jest v této vazbě zájmeno, ne člen: str. 155, vyskytování se vazby té u Platona nasvědčuje tomu, že vazba ta převzata z obecné mluvy: str. 155.
topper (= toto opere) 126
τώς, jak vzniklo 124
totiž 88
tož 148
Tragikové: jak užívají spojení *ὅ γε, σύ γε, ὃ δέ*: str. 158. Viz též Ta.
Tryfiodoros: *ἑός* u něho = *σφέτερος*: str. 70, reminiscence z Hesioda: str. 70.
τουτέστι 88
tuto u Haranta = zde 150**
Tyrtaios: napodobuje Homera . . . 46
týž ve významu seslabeném 152

Unus jako neurčitý člen 175*
uter: užívání jeho: str. 184—185. Viz též Quis.
uterque viz Quisque.
Vëns litevské jako neurčitý člen . . . 175*
Vergil užívá tvaru mis (= mei), libuje si vůbec v užívání tvarů archaických, napodobuje Ennia: str. 7, 54, reminiscence homerská u Vergilia: str. 46.
veselím se 34*
vespolnost: vazby vespolnost naznačující . . . . . 42—47
vlastnictví, kterými způsoby se naznačuje . . . . . 50—51
Výrazy původní, jednoduché užíváním se seslabily a nahrazovány později výrazy složenými a silnějšími: str. 151—152, 153.
vyslovení posměšné mění význam každého slova, vyslovení dává slovům nepěkným význam dobrý 61
vztažný význam vyvinul se z ukazovacího 123
Windisch 17
Zájmeno: nominativy zájmen osobných v řečtině, latině a slovanštině kladou se za příčinou naznačení podmětu věty jen tehdáž, pronášejí-li se s důrazem, zvláště při protivách: str. 1, jak vede si v užívání nom. zájmen osobných gothština, stará horní němčina, středoněmčina a nová němčina: str. 2—3, jak vede si v téže příčině Edda, angličina a danština: str. 3—4, germanské jazyky vůbec jak si vedou v této věci: str. 4, nepřímé pády zájmen osobných v sanskritě, řečtině, latině, starobulharštině, češtině, nářečích a různořečích moravských: str. 4—7, výjimky v řečtině, skutečné i zdánlivé: str. 8—15, v češtině dosti často zájmena osobná bez důrazu k tvarům slovesným se přidávají, na př. v písních prostonárodních: str. 12—13; zvratné zájmeno: vznik zvratného zájmena v řečtině a latině, původní jeho význam anaforický a z něho vzniklý význam zvratný: str. 15—28, v řečtině *οὗ, οἱ, ἕ, σφίν, σφέ* mají jednak anaforický význam eius, ei, eum atd., jednak zvratný význam: str. 16, 152**, *σφιν, σφε, σφέτερος* a vůbec tvary zájmenné s *σφ* souvisejí s kmenem sva; vznik tvaru *Fε* (*ε*) a *σφε*: str. 16, dativ *οἱ* jako dativ přivlastňovací v poměru přívlastkovém nebo naznačuje v čí prospěch neb neprospěch se co děje: str. 16*, ve tvarech *σφιν, σφε* jest *φ* náhradou za F, což dotvrzuje v jazycích slovanských střídání *v* a *b* v témž zájmeně: str. 17, *μίν* znamená původně eum, eam, z toho vyvinulo se později užívání zvratné: str. 19, *αὐτὸς* při zvratném poměru: str. 19, 20, *ἑαυτοῦ* jak vzniklo: str. 19—20, 152, *οὗ* původně = eius, užito dále při poměru zvratném a přidáno k němu někdy *αὐτός*, podobně u *ἐγώ* a *σύ*: str. 20, i u složených zvratných zájmen pociťuje se někdy potřeba přídavku *αὐτός*, zvláště u komparativu: str. 20*, *σφωίν, σφωέ, σφείων, σφῶν, σφίσι, σφέας, σφᾶς, σφείς* jsou tvary velmi pozdní, vzniklé vlivem příslušných tvarů zájmena 1. a 2. osoby; vznik tvaru *σφίσι*: str. 21, tvary zájmenné počínající hláskami *σφ* mají z největší části význam is, jen v attické prose jeví se opak toho: str. 21–27, i v pozdější době vyskytuje se v řečtině často *αὐτός* naproti latinskému sui, sibi, se: str. 23–24, 27, v latině vyskytuje se is někdy místo sui: str. 24*, užívání tvarů zájmenných *Fέθεν, Foι, ἄσφι, ἄσφε* v nářečí aiolském: str. 26, v nářečí novoionském, dorském a aiolském převládá u zájmena *οὗ* rozhodně význam is, v attické prose však jest zvratné užívání hojnější, ač i zde jest častý význam is: str. 26—27, užívání zvratného zájmena 3. osoby místo zájmena 1. a 2. osoby

Digitized by Google

v řečtině, latině, v jazyku umbrickém, oskickém, slovanštině, litevštině a němčině: str. 28–42, u pozdějších epiků častěji vyskytuje se οὗ se vztahem k 1. a 2. osobě: str. 31, ἑαυτοῦ klade se místo zájmena zvratného 1. a 2. osoby: str. 31—32, zájmeno vespolné a vazby vespolnost naznačující: řecké pronomen reciprocum; zvratné zájmeno ve významu vespolném; vespolné a zvratné zájmeno někdy promiscue se klade; zvratné zájmeno jest zvlášť oblíbeno při protivě ἄλλοι buď vytčené neb zamýšlené; užívání zájmena osobného při vztahu osobném; v lat. užívání zájmena zvratného se a zájmena osobného ve smyslu vespolném; ve slovanštině často užívá se o činu vespolném pouze zvratného zájmena beze zvláštního přídavku, kde zvratné zájmeno samo o sobě jest jasné a možnost dvojsmyslu kontextem vyloučena; užívání rozličných výrazů určitějších, kde pouhé zvratné zájmeno není dosti jasným výrazem při označení poměru vespolného, a to: 1. spojení předložky mězdu se zvratným zájmenem, 2. užívání dvojitého drugъ, 3. opakování podmětu; lat. vazby amant inter se a podob. a výklad vazeb těch; jiné prostředky k naznačení vespolnosti: vespolek, spolu, vzájem, invicem, mutuus, mutuellement, vzájemně, dohromady: str. 42—47, zájmena přivlastňovací: užívání zájmen přivlastňovacích v řečtině a latině omezeno na případy, kde s důrazem něco se pronáší, na př. v protivách, nebo kde za příčinou jasnosti zájmena jest třeba: str. 48, neobyčejnější tvary zájmen přivlastňovacích: str. 48—50, rozličné způsoby naznačující vlastnictví: str. 50—51, latinské suus sibi: str. 51—53, genetivy osobného zájmena mei, tui, sui, nostri, vestri jsou původně tvary zájmena přivlastňovacího; výklad tvarů nostrum a vestrum: str. 53–56, rozmanité, přehojné významy lat. zájmen přivlastňovacích jsou charakteristickou vlastností latiny: str. 56–62, subjektivný a objektivný význam zájmen přivlastňovacích: str. 62—67, v užívání zájmen přivlastňovacích vyskytují se v řečtině různé záměny: str. 67—80; tázací a vztažné quoius, cuius, jak utvořeno, obmezené jich užívání: str. 49—50, původní tvary zájmena osobného mis, tis, sis v latině potlačeny pozdějšími tvary mei, tui, sui: str. 51, zvratné zájmeno užito místo vespolného: str. 44 nn., 70, zájmena ukazovací: rozdílné užívání zájmen hic, iste, ille v latině: str. 80—84, užívání zájmen ukazovacích ὅδε, οὗτος, ἐκεῖνος v řečtině: str. 84—85, 97, podrobnější výklad o lat. zájmenech ukazovacích: str. 85—87, zájmena ukazovací v češtině: 87—88, některé podrobnosti o užívání zájmen hic, iste, ille, ὅδε, οὗτος, ἐκεῖνος: str. 88 nn., οὗτος zdánlivě položeno ve významu pravidelného ὅδε: str. 97—100, οὗτος praeparativně položeno: str. 100, οὗτος ἐκεῖνος — hic ille, pravidelné užívání a úchylky: str. 100—102, střední rod zájmen ukazovacích: str. 102—107, spojení zájmena tázacího nebo vztažného s ukazovacím v řečtině: str. 107—108, zájmeno ὅ, ἥ, τό: str. 108 nn., zájmeno ukazovací položeno způsobem rekapitulujícím v řečtině a latině: str. 143; zájmena tázací: str. 184—186; zájmeno neurčité: str. 186—187; osobné zájmeno já, my v češtině spojeno s příčestím činným: vazby ty rovnají se lat. imperfektu nebo perfektu; vznik vazeb těch, užívání zájmena já, my v nich, úplné vazby a zkrácené vypuštěním jsem, jest: str. 13 až 15, české přisvojovací zájmeno můj, tvůj, svůj, naši atd., zvláštní užívání jich: str. 55, 57. Viz též Hesiod, Homer, perština, sanskrita, ta.

Ζεὺς ὕει, ἀστραπτει 140

Zde = ἐνθάδε, τῇδε: str. 140, v písních prostonárodních velmi zřídka se vyskytuje: str. 151*.

že (ježe, jež) jest neutrum zájmena vztažného 144*

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

TISKEM J. OTTY V PRAZE.

Digitized by Google

ROZPRAVY
ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ V PRAZE.

ROČNÍK III. TŘÍDA III. ČÍSLO 2.

MLUVNICKO-KRITICKÁ STUDIA K LIVIOVI.

NAPSAL

ROBERT NOVÁK.

PŘEDLOŽENO DNE 25. KVĚTNA 1894.

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.
1894.

Digitized by Google

Digitized by Google

ROZPRAVY
ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ V PRAZE.

ROČNÍK III. TŘÍDA III. ČÍSLO 2.

MLUVNICKO-KRITICKÁ STUDIA

K LIVIOVI.

NAPSAL

ROBERT NOVÁK.

PŘEDLOŽENO DNE 25. KVĚTNA 1894.

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.
1894.

Digitized by Google

Tiskem J. Otty v Praze.

Digitized by Google

PŘEDMLUVA.

Nemalou zásluhu o zdokonalení textu knih Liviových v posledních desítiletích má nepopíratelně zevrubné zkoumání dikce tohoto spisovatele. Na četných místech kriticky nejistých čtení pravé způsobem tím bylo nalezeno aneb vada vulgaty aspoň odhalena. Než ačkoliv v hojných již spisech o jednotlivostech mluvy Liviovy jest pojednáno, přece mnohá věc v té stránce dosud není stanovena a prozpytována, čímž nejedno místo textu pochybným zůstává, zejmena tam, kde jsou rovnocenní svědkové podání ve sporu, jako častěji v dekadě první **P** a **M**, v třetí **P** a **S**, ve čtvrté **B** a **M**. Z té příčiny každý příspěvek, jenž objasňuje mluvu tohoto auktora, musí býti kritikům jen vítán, nehledíc ani k tomu, že i historické mluvnici mnohdy nového materialu tím se dostává a po případě podnětu k badání grammatickému u jiných spisovatelů ve směrech nových.

Rozšířiti dosavadní známosti dikce Liviovy a kromě toho přispěti něčím k opravě textu tohoto auktora hojně čítaného má účelem práce tato. Způsob, jímž si tu ve zkoumání dikce jeho vedu, jest podobný jako v *Pozorováních Vellejovských*, jež jsem v Rozpravách české Akademie před dvěma lety uveřejnil. Stopuji z pravidla příslušnou věc od počátku spisu auktorova až do konce jeho a na základě sestaveného materialu činím konkluse.*) Zda vždy správné,

*) To jest cesta, kterouž již před třiceti lety proslulý badatel v oboru latinských památek Ed. Wölfflin v cenném pojednání *Livianische Kritik und Livianischer Sprachgebrauch* (Berlín, Calvary 1864) za správnou uznal a k následování jiným doporučil. V předmluvě spisu toho dí mezi jiným: Eine Idee hält aber alle diese Versuche zusammen, die Überzeugung, dass die Kritik vorzugsweise durch genauere Untersuchung des Sprachgebrauches festere Grundlage gewinnen könne, dass die Vergleichung einzelner Parallelstellen trügerisch sei und sich vielmehr erweitern müsse zu einer vollständigen Übersicht des Gebrauches jeder Redensart, jedes Wortes, über welches zu streiten man sich die Mühe nimmt. Kdo cestou tou po Wölfflinovi v kritice se brali, nepracovali nikterak bez úspěchu.

Digitized by Google

rozhodnou znatelé Livia; avšak ani tehdy, když by které závěry mé nedošly jich souhlasu, nebudou vyšetřování má bez užitku; sestavená zajisté místa usnadní badatelům práci, zejmena volbu mezi čteními různými, a snad i přispějí ke konečnému vystižení znění původního.

Zvláštní zřetel mám v díle tomto ke knihám I. II. XXI. XXII., jichž recensi jsem před nedávnem (r. 1890 a násl.) vydal. Činím tak proto, bych vážnější změny textové, jež jsem před se vzal ve vydání tom, odůvodnil, pokud jsem to neučinil již v článku, jejž brzy potom jsem uveřejnil v Zeitschr. f. d. österr. Gymn. 1892 str. 193—206. Neboť místo adnotaci kritické v mém vydání vyměřené nestačilo k delším výkladům a rozpravám.

Takto podávaje veřejnosti práci svou, vyslovuji přání, aby u znalců přijetí stejně příznivého došla jako předešlý můj spis, Velleja Paterkula se týkající.

Digitized by Google

Praef. 10: *Hoc illud est praecipue in cognitione rerum salubre ac frugiferum omnis te exempli documenta in inlustri posita monumento intueri.*

Která pravidla zachovával Livius v kladení předložek před slovy, jež počínají jich slabikami, žádoucno jest nejen z grammatických a stilistických příčin znáti, nýbrž i vzhledem ke kritice textové. Dosud nebyla otázka ta nikým vyšetřena,*) jakož vůbec málo o tom uvažováno, pokud jednotliví auktorové eufonie dbali či nedbali.**) Proto pokusím se o věci té zde pojednati.

Z jednoslabičných předložek jest to *in,* jež před slovem začínajícím jeho slabikou položeno jsouc snesitelným spisovateli bylo; neboť příkladů vykazujících *in in* , jako uvedené *in inlustri*, máme u něho dosti. Uvedu příslušná místa toliko z první dekady: 1, 1, 3 in intimum — sinum; 1, 14, 7 in insidiis; 1, 17, 9 in incertum; 1, 22, 1 in infima arce; 1, 48, 3 in inferiorem arcem; 2, 2, 6 in inperio; 2, 7, 8 in invidiam; 2, 22, 6 in ingenti gloria; 2, 30, 13 in insidias; 2, 50, 1 in ⟨in⟩cursantes; 2, 51, 5 in insidias; 2, 59, 6 in insequentem diem; 3, 5, 5 in incautum hostem; 3, 10, 13 in integro; 3, 14, 6 in insequentem annum; 3, 41, 6 in inperiis exercendis; 4, 4, 4 in inmensum; 4, 7, 7 in interregno; 4, 7, 11 in inperio; 4, 13, 7 in incertum; 4, 20, 10 in inperio; 4, 23, 3 in incerto; 4, 30, 12 in insequentem; 4, 42, 8 in inperio; 5, 18, 3 in insequentem annum; 5, 18, 7 in insidiis; 5, 38, 5 in incerto; 5, 34, 2 in inperio; 5, 36, 10 in insequentem annum; 5, 47, 1 in ingenti periculo; 5, 49, 9 in incerto — statu; 6, 1, 5 in insequentem annum; 6, 27, 2 opět; 6, 30, 4 in insidias; 7, 6, 1 in inmensam altitudinem; 7, 6, 9 in insidias; 7, 12, 11 in inpetu; 7, 32, 6 in inbelles gentes; 7, 38, 1 in indutiis; 7, 41, 2 in innocentia; 8, 6, 3 in incerto; 8, 8, 9 in intervalla; 8, 8, 12 a 8, 10, 5 opět; 8, 13, 10 in insequentem annum; 8, 22, 6 in insidias; 8, 30, 8 in ingentem acervum; 8, 33, 6 in incepto; 8, 34, 4 opět; 9, 9, 13 in indutiis; 9, 17, 5 in incremento rerum; 9, 42, 2 in insequentem annum; 10, 4, 11 in insidiis; 10, 14, 12 in inpetu.

*) Jak vedl si v té příčině Vellejus Paterkulus, vyložil jsem v Pozorov. Vellej. na str. 41 a násl.; co se Caesara týče, uvedl jsem některé jednotlivosti sem hledící v adnot. crit. k jeho Bellum civ. str. 138 a 145.

**) Do této věci stěžuje si ne neprávem Kraffert v článku *Kakophonien im Lateinischen* obsaženém v Zeitschr. f. d. Gymnasial-Wesen 1887 str. 715—733.

Digitized by Google

U druhých předložek jednoslabičných má se věc podstatně jinak. Neboť buď jen po různu vyskytují se před slovy majícími v následí jejich slabiku aneb vůbec se před nimi neobjevují.

V kategorii prvou náleží:

ab (jsouc před *ab-* neb *ap-*): 2, 57, 3 ab Appio; 10, 19, 4 ab Appio; 10, 25, 13 ab Ap. Claudio praetore; 23, 31, 6 ab Ap. Claudio est missus; 24, 27, 6 ab Appio; 24, 29, 4; 24, 33, 2 též; 24, 40, 7 ab Apollonia; 27, 15, 7 hae naves ut ab aperto mari urbem adgrederentur; 27, 15, 14 navibus, quae ab aperto mari adpulsae erant; 33, 38, 8 traici ab Abydo Chersonesum iussit; 34, 10, 1 dato ab Ap. Claudio praetore; 34, 29, 7 ab apertiore loco hostis; 37, 18, 6 ab Apamea profectus; 38, 13, 5 ab Apama, sorore Seleuci regis; 38, 15, 2 Seleucus ab Apamea — venit; 38, 37, 8 tertiis — ab Apamea castris. Hlavně tedy před vlastními jmeny v té příčině *ab* se vyskytá, z obecných slov má je jen *apertus* před sebou. Zřejmo, že nemělo by se 21, 8, 1 s assimilací psáti ab *ap*paratu operum, nýbrž ab *ad*paratu operum, zvláště když tu jest *adparatu* nejlepším čtením rukopisným a Livius z pravidla *adparatus* jinde má; srovn. *Fügner, Lexic. Livianum* str. 584.

ad (jsouc před *ad-* neb *at-*): 24, 22, 4 legatos ad Adranodorum mitti placere; 24, 22, 7 ut ventum ad Adranodorum est; 28, 6, 7 ad Attalum se recepit; 32, 16, 14 ad Attalum — miserunt; 32, 39, 2 legatos Elatiam ad Quinctium et ⟨ad⟩ Attalum Aeginae hibernantem mittit; 32, 39, 3 mittit ad Attalum; 33, 4, 1 ad Atracem vi pulsos. Zde jest užívání *ad* ještě obmezenější; jen při jmenech vlastních jest připuštěno. Opět netřeba doličovati, že 39, 35, 4 není pravděpodobna forma *adcolas*, nýbrž že pro předchozí *ad* zvoliti se musí, jak ostatně i rukopisy mají a jak i jinde se u Livia z pravidla čte, assimilovaný tvar *accolas*, tedy čtení: missi ad *ac*colas Histri fluminis.

de: 3, 53, 5 de decemvirorum modo; 6, 42, 2 de decemviris sacrorum — creandis; 39, 4, 11 de deorum inmortalium templis. Jest tudy sice u Livia *dc* před *dc-*, ale před *dě* (celkem na třech místech), nikdy před *dē*. Též to faktum potvrzuje nás v mínění, že 3, 30, 3 Livius psal: nova de *dl*ectu contentio orta, a nikoli, jak dříve se četlo, de *del*ectu.

Tím jsme s výčtem svým u konce. Jiné jednoslabičné předložky nejsou oním způsobem nikde u Livia kladeny, tedy nenacházíme u něho *cum cum-*, *ex ex-*, *ob ob-*, *per per-*, *prae prae-*, *pro pro-*, *sub sub-*. Z té příčiny nepřípustnou jeví se domněnka Madvigova 8, 8, 11 inde rem ad triarios redisse cum laboratur, ⟨pro⟩ proverbio increbruit. Musíme přestati na pouhém abl. *proverbio* a jej za abl. inst. pojati smyslem 'výrok onen rozšířil se příslovím t. j. tím, že v přísloví vešel'.*) Rovněž odmítnouti se musí návrh Gru-

*) Styk *pro pro-* lze z Cicerona, jenž v těchto věcech volnějším byl, doložiti, na př. in Cat. 4, 11, 23 pro imperio, pro exercitu, pro provincia — pro triumpho — nihil a vobis — postulo. *Ex ex-*, zdá se, že lepší auktorové vůbec se vyhýbali; noví latinisté nevědouce to často píší *ex exemplo*, *ex exilio*, *ex exiguo*, *ex expeditione* a p. Podotýkám při té příležitosti, že ani Tacitus nezná *pro pro-* a že tudy Agr. 19 s rukopisy čísti se musí: ut civitates proximis (Bezzenberger i Halm: pro proximis) hibernis in remota et avia deferrent. Tacitus nemá též *ad ad-*, ze kteréž příčiny ponechati se musí čtení vulgaty v ann. 3, 1

Digitized by Google

terův 44, 27, 4 quae manus — ⟨per⟩ Perrhebiae saltum in Thessaliam traducta, a je-li podání, jak se také zdá, nesnesitelné, zvoliti návrh jiný (Harantův): *Perrhebiae saltu*; srvn. 2, 50, 10 iugo circummissus Veiens; 5, 35, 2 Poenino deinde Boi — transgressi; 5, 40, 8 quae sublicio ponte ducit ad Ianiculum; 22, 15, 4 ipse iugis iisdem exercitum reducit; 22, 18, 6 Fabius medius — iugis ducebat; 22, 31, 9 freto in Italiam traiecit. Povstává otázka, jak uniká spisovatel nelibým spojením označeným? Hlavně dvojím způsobem, a to:

1. je-li jmeno na předložce závislé jedním neb i více slovy blíže určeno, postaví po předložce výraz, jenž nepočíná se slabikou předložky. Tak činí

při ***ad:*** 6, 32, 11 nec Romanis — ad moenia *ad*gredienda nec illis ad subeundum pugnae casum; 21, 25, 3 qui ad agrum venerant *ad*signandum; 21, 61, 1 ad primum adventum Romanorum; 24, 22, 11 tutiorem ad opes adfectandas; 25, 10, 7 ad omnem adeundam simul fortunam; 26, 17, 4 ad Lapides atros castra habebat; 27, 17, 17 dimissique ad copias adducendas; 29, 33, 9 omne tempus usque ad C. Laeli classisque Romanae adventum — consumpsit; 37, 21, 4 ad tuendum Adramytteum venisse; 38, 22, 7 ad ipsos aditus; 39, 31, 4 ad singulas legiones adhortandas; 39, 37, 6 quod ad leges ademptas adtineat; 40, 47, 4 ad auxilia adcienda; 40, 57, 7 ad mare Adriaticum; 42, 10, 15 quod ad provinciarum administrationem attineret;

při ***de:*** 6, 21, 9 de Praenestinorum quoque *de*fectione — fama exorta; 7, 1, 3 de Hernicorum *de*fectione agitata mentio; 8, 16, 13 de colonia deducenda Cales rettulerunt; 9, 15, 9 obscurum esse — de hostium duce dedito; 22, 61, 8 de iis dedendis — actum; 23, 17, 10 de Capuae defectione; 27, 21, 6 de Etruriae defectione; 29, 37, 11 de populorum suorum defectione; 35, 31, 11 de reddenda Demetriade; 36, 2, 13 idem L. Oppio de alteris decumis exigendis in Sardinia imperatum; 39, 38, 6 de legionibus deportandis; 42, 21, 4 de Liguribus deditis;

při ***ex:*** 5, 22, 4 delecti ex omni exercitu; 9, 22, 11 ex hostium exercitu; 10, 19, 1 tribunique ex Appiano exercitu; 10, 29, 18 nam ex P. Decii exercitu caesa septem milia; 10, 31, 7 ex Romano exercitu cecidere duo milia; 22, 11, 9 ex hoc urbano exercitu; 22, 30, 7 militum ex utroque exercitu; 24, 16, 5 duo milia hominum ex tanto exercitu; 24, 46, 2 centurionum robora ex toto exercitu delegit; 25, 26, 13 ex hostium exercitu Siculi — dilapsi sunt; 25, 26, 15 multi tamen ex Romano exercitu; 26, 19, 10 quas ex vetere exercitu — habebat; 27, 7, 13 quique ex praetoris Cn. Fulvi exercitu — missi eo — fuerant; 27, 40, 14 ex utroque exercitu electa; 29, 22, 12 et ex iis exercitibus — ipse eligeret; 29, 24, 11 qui superabant ex Cannensi

---

fidissimumque adpulsu (Döderlein: ad adpulsum; M: adpulsū); 4, 8 hanc ut amore incensus adulterio (Nipperdey: ad adulterium) pellexit. Než ani *de de-* nenajdeme u Tacita, mimo hist. 4, 40 diversa fama ⟨de⟩ Demetrio Cynicam sectam professo, kde nom. propr. jest, což věděti důležito pro ann. 3, 62, kde doplňuje se: exim Cyprii tribus ⟨de⟩ delubris; náleží spíše psáti: Cyprii ⟨de⟩ tribus delubris.

Digitized by Google

exercitu; 30, 41, 5 is ex duobus exercitibus — conscriberet; 31, 8, 8 ex eo exercitu — legere; 31, 14, 2 voluntariis ex Africano exercitu in legiones discriptis; 31, 49, 11 ex eo exercitu — fuisse; 32, 23, 9 pars ex Hannibalis exercitu — secuta; 33, 43, 9 et quingenti equites ex Gallico exercitu decreti; 35, 20, 5 ex eodem exercitu quindecim milia; 36, 19, 11 nec — ex toto exercitu quisquam effugit; 41, 18, 13 ex Romano exercitu duo — ceciderunt; 43, 15, 7 milites ex Macedonico exercitu;

při ***pro:*** 28, 21, 10 ludi funebres additi pro copia provinciali et castrensi adparatu.

2. volí auktor předložku souznačnou. Zejmena nahrazuje:

ad předložkou ***in:*** 22, 35, 4 par magis in adversandum quam collega datur consuli; 23, 14, 12 extrahi rem in adventum suum iussit; 28, 7, 9 trahere obsidionem in adventum suum potuissent; 31, 48, 4 in adventum eius rem extrahere; 32, 32, 3 usque in adventum eius tenuit urbem; 34, 34, 1 simulando se transire in eorum sententiam omnis in adsensum consilii sui traduxit; 37, 8, 1 totam hiemem liberam in adparatus terrestris — habuisset; 37, 33, 2 velut in adventum exercitus praeparatis; 38, 43, 13 retineat Ambraciensis suos in adventum M. Fulvii; 38, 4, 4 uti ea disceptatio integra in adventum suum servaretur; 40, 56, 11 et mortem regis in adventum eius — celavit;

ex předložkou ***de:*** 4, 46, 6 quod roboris de exercitu fuit; 5, 46, 10 revocatus de exilio — dictator;*) 23, 20, 1 septingentorum militum de exercitu Hannibalis praesidio; 23, 25, 7 de exercitu — traduci placuit; 25, 22, 3 ut desertores de exercitu volonum conquirerent; 26, 1, 9 duae legiones — decretae et supplementum de exercitu Cn. Fulvii; 27, 3, 9 et mille milites de exercitu urbano — missi; 27, 34, 14 revocatum de exilio; 29, 24, 14 equitesque de exercitu Cannensi legit; 29, 36, 15 mille et ducenti de exercitu consulis interfecti; 30, 18, 14 duo milia et trecenti ***de*** exercitu praetoris, pars multo maxima ***ex*** legione duodecima amissi; 31, 2, 6 additisque ad eas quattuor cohortibus de exercitu suo; 31, 8, 6 ut de exercitu — voluntarios — duceret 31, 8, 10 is quoque de exercitu — quinque milia — legeret; 35, 1, 10 de exercitu Romano septuaginta et tres amissi; 35, 2, 8 vagos milites de exercitu P. Africani; 37, 46, 7 sex milia de exercitu Romano cecidisse; 40, 48, 7 de exercitu Romano centum novem ceciderant; 42, 66, 10 trecentos de exercitu consulis cecidisse;

---

*) Srovn. však: 1, 55, 6 quosque — ex Etruria acciverant; 4, 3, 10 Numam — ex Sabino agro accitum; 4, 33, 2 ex montibus Quinctio accito; 7, 2, 4 ludiones ex Etruria acciti; 21, 57, 2 altero (consule) ex Sicilia revocato; 25, 11, 14 naves ex Sicilia accitas; 26, 8, 2 duces — ex tota Italia revocabat; 26, 20, 7 classis ex Sicilia — accita; 27, 4, 3 consulem ex Sicilia revocari; 27, 4, 4 collegam revocandi ex Sicilia; 27, 25, 11 omne genus — ex Sicilia arcessierat; 27, 37, 6 haruspices ex Etruria adciti; 28, 41, 13 consulem ex Africa — arcessemus; 29, 11, 1 Aesculapium — ex Graecia — arcessitum; 29, 20, 3 eum — ex provincia revocari; 30, 23, 6 ex Italia non revocarentur; 31, 21, 5 Galli — ex agris revocati; 39, 56, 3 ex Histria revocans M. Marcellus; 44, 6, 2 ex praesidiis revocat; 41, 37, 4 ex statione equites revocati sunt.

Digitized by Google

ob předložkou ***propter:*** 25, 15, 8 ira in Romanos propter obsides nuper interfectos; 33, 32, 2 quia propter opportunitatem loci — concilium Asiae erat.*)

Co se dvojslabičných předložek týče, jest věc zcela jednoduchá. Tu není příkladu u Livia, kde by předložka taková položena byla před slovem jejími slabikami začínajícím. Místo *inter intervalla magnorum bellorum* dí onen 39, 1, 2 inter magnorum intervalla bellorum.

Při této příležitosti bude záhodno též o kladení částic před slovy jejich slabikami počínajícími u Livia promluviti.

Z jednoslabičných jest to přede vším ***si***, jež připouští u něho slovo s týmž náslovím: 1, 46, 8 si sibi eum; 2, 24, 5 nec si sit laxamenti; 2, 49, 2 si sint duae; 2, 55, 3 si sint qui contemnant; 3, 11, 8 si sic agi liceret; 3, 65, 9 si similes — haberet; 4, 3, 15 si sit ex plebe; 4, 3, 17 ne si sit quidem; 6, 18, 6 si singuli — adgressuri essetis; 6, 27, 8 quod si sit animus; 10, 16, 7 si sit animus; 10, 26, 2 si sibi adiutorem; 21, 43, 6 si Siciliam tantum; 24, 13, 3 si signa eius; 24, 45, 1 si sibi praemio foret; 25, 28, 9 si simul liberatas; 29, 1, 7 si sibi utrum vellet; 29, 15, 12 si simplum imperetur; 29, 24, 4 si sileretur; 31, 48, 8 nam si sine consule; 33, 28, 8 si sibi conscius esset; 34, 11, 8 si sibi a consule negetur; 34, 49, 1 si sine excidio; 34, 58, 10 si sibi Antiochus; 41, 4, 2 ille si signum (pochybno; podání jest: si unum); 43, 5, 5 si sint facta.

Daleko méně oblíbeno jest postavení takové při druhých částicích. Tu shledáváme:

ne: 4, 24, 3 tum dictator, ne nequicquam creatus esset, — censuram minuere parat; 8, 28, 9 cautumque in posterum, ne necterentur. Že Liviu nebyl milým styk *ne ne-*, vychází nejen ze skrovného tohoto počtu případů takových na jevo, nýbrž i z toho, že zřejmě vyhýbá se mu na některých místech, jako 44, 22, 13 is ne deneget operam rei publicae (čekali bychom dle zvyku auktorova ve všech knihách zachovaného *ne neget*); srovn. též 35, 45, 4 *ne* bellare *ne*cesse sit, voluntate remittere;

sic: 31, 29, 8 sic Siculorum civitatibus;

ut: 8, 12, 16 ut utrumque plebeium fieri liceret; 27, 39, 3 ut uterque hostem contineret; — 40, 12, 20 ut, uter timuerit jakož i 42, 25, 14 ut, uter eorum posset, — veniret jest *ut* interpunkcí odděleno.

Proti tomu nenacházíme nikdy u Livia spojení *at ad-, at at-, cum cum-*,**) *dum dum-, quin quin-, sed sed-, tum tum-*, tím méně *at ad, cum cum.* Poučna jsou v té příčině místa 9, 1, 8 at ego ad deos — confugiam; 10, 22, 1 ne-

---

*) Rovněž Salustius nezná *ob ob-* neb *ob op-*, ze kteréž příčiny nelze Iug. 47, 2 psáti ⟨*ob*⟩ *opportunitates loci*, jak by hotov byl čísti i Wölfflin (Arch. I. 165). Vypadla-li tu předložka, mohlo to býti jen *propter*; srvn. Iug. 23, 1 propter loci naturam; 92, 9 propter iniquitatem loci; Caes. b. c. 1, 38 propter loci opportunitatem; Liv. 33, 32, 2.

**) Spojení *cum cum-* se auktorové vůbec vyhýbali; neslýchaná u nich věc jest *cum cum* a přec z domněnky vpravuje ji v novém vydání (r. 1887) Kempf v text Val. Max. 9, 10, 1 qui cum ⟨cum⟩ coniugibus ac liberis squalore obsiti.

Digitized by Google

mini dubium erat, quin Fabius Quintus*) — destinaretur. Toho si špatně povšiml Wex, když 22, 60, 2 psal ⟨*at*⟩ *ad erumpendum e castris defuit animus*, rovněž ti, kdo ho následovali.**) Již dávno před ním lépe četl Ascensius, doplniv ⟨at enim⟩ ad erumpendum, jež odstraňuje styk *at ad* a obsahuje rovněž částice v okkupaci u Livia obvyklé; srvn. 3, 19, 11 at enim divinis — obruti sceleribus legem vos hoc anno perlaturos dictitatis; 3, 68, 3 at enim communis res per haec loco est peiore; 5, 53, 1 at enim apparet quidem pollui omnia; 6, 41, 4 at enim dignitas ad homines pertinet; 21, 18, 9 at enim eo foedere — Saguntini excipiuntur; 21, 40, 8 at enim pauci quidem sunt, sed vigentes animis corporibusque; 24, 26, 8 at enim periculi quidem nihil ab se timeri; 34, 31, 6 at enim ego eam violavi; 34, 32, 6 at enim cum Philippo Argivi senserunt; 37, 53, 28 at enim magnificum est liberare civitates servas; 37, 56, 26 at enim quaedam civitates cum Antiocho senserunt; 38, 48, 2 at enim sunt quidem ista vera; 38, 59, 9 at enim quod ex bonis redigi non possit; 39, 37, 1 at enim illa certe vestra sunt, Achaei; 42, 41, 12 at enim bello quidem iusto sum persecutus. — Vedle *at enim* čteme v okkupaci u Livia *at hercule*: 6, 40, 15 at hercule sermo est minime civilis; 29, 18, 12 at hercule milites contactos sacrilegio furor agitat; 33, 3, 3 at hercule ne quid novum in eas rogetur recusant; 34, 7, 5 at hercule universis dolor est; 34, 31, 6 at hercule in ea controversia superior — sum; 37, 46, 6 at hercule idem nos — caesi — sumus; 38, 59, 1 at hercule in Scipione leges — suspectas esse; 42, 52, 15 at hercule nunc indixisse; 44, 39, 1 at hercule aciem quidem inconditam — habuissemus.

Dle toho měli bychom 22, 60, 2 volbu mezi *at enim* a *at hercule*; ale ježto *at hercule* v námitkách jest v dekadě první a třetí velmi řídké — neboť teprve ve čtvrté dekadě se rozmáhá —, jeví se čtením podobným pravdě ⟨*at enim*⟩ *ad erumpendum*, zvláště když z první polovice třetí dekady možno v této příčině *at enim* doložiti místy třemi, *at hercule* místem žádným.

Pro částice dvojslabičné položené před slovem jimi počínajícím příkladu u Livia není. Srvn. též níže poznam. k 41, 4, 1.

praef. 11: *nec in quam — tam serae avaritia luxuriaque immigraverint.*

Místo adverbia *sero* neužívá Livius nikde bez zvláštní příčiny adjektiva *serus*; čtemeť 4, 2, 11 potiusque sero quam numquam obviam eundum audaciae temeritatique; 4, 13, 9 serius se paene — ea deferre; 9, 7, 11 ingressi sero in urbem; 9, 12, 2 et sero ac nequiquam laudare senis Pontii — consilia; 9, 36, 14 laetati serius se — venisse; 21, 3, 5 ne Hamilcaris filius nimis sero imperia — videat; 22, 60, 15 sero nunc desideratis; 23, 17, 9 serius profecti

*) Weissenborn-Müller (1890), Zingerle čtou *quin Q. Fabius* dle *ed. vet.*, zajisté neprávem.

**) Patrně uvedeni byli v omyl mluvou Cicerona, jenž ani *ad ad-* ani *at ad-* se neštítí: de senect. 14, 50 usque ad adulescentiam meam processit aetate; Phil. 2, 14 at ad quos refert; Mil. 15 at adparet. Livius jest v této věci pečlivější.

Digitized by Google

domo; 26, 26, 4 serius spe omnium Romam venit; 28, 7, 1 sed serius Platoris fraude ex specula elati; 28, 15, 4 ad medias acies aliquanto serius pervenit pugna; (28, 29, 2 stipendiumne — serius numeratum; 29, 37, 5 lustrum conditum serius;) 31, 11, 10 serius in Africam traiciendi; 31, 29, 14 sero ac nequicquam — socium Philippum quaeretis; 37, 45, 18 quia serius facit quam facere potuit; 38, 27, 4 quia serius ad eos perventum est; 38, 42, 1 quod solito serius ad comitia venisset; 38, 43, 1 Aemilius serius biennio se consulem factum; 39, 6, 4 serius ei triumphandi causa fuit; 40, 26, 5 quo serius perficeretur; 40, 50, 7 serius in provinciam pervenisse; 42, 6, 6 quod stipendium serius quam ad diem praestaret; 42, 28, 1 rediit aliquanto serius quam senatus censuerat; 42, 66, 4 quae et serius — erat adventura; 44, 35, 22 paulo serius recepit suos; 44, 44, 3 et serius cum redisset; 45, 37, 4 aut serius paulo. Píše-li 31, 32, 2 celerem enim paenitentiam, sed eandem seram atque inutilem sequi, nelze přehlédnouti, že jest tu *serus* ve spojení s adjektivy jinými, *celerem* a *inutilem*; podobně má se věc 3, 56, 7 et superbiae crudelitatique etsi seras, non leves tamen venire poenas. Je-li na u. m. (praef. § 11*) *serae* čtením neporušeným, byl by to v prose latinské první případ *serus* v platnosti *sero*.*) Stanovíme-li však změnu pozdější *sero* v *serae*, můžeme uvésti za příklad akkommodace takové z podání Liviova 2, 35, 6 venientem Volsci benigne (R^{2}C; ostatní rkpp., tedy i PM: benigni) excepere benigniusque in dies colebant; 21, 3, 5 ne Hamilcaris filius nimis sero (M^{1}: sera) imperia inmodica — videat; 23, 7, 7 haec — nec enim occulte (P: occulta) agebantur — cum relata Hannibali essent; 27, 12, 15 dum alii trepide (Σ^{1};**) P: trepidi) cedunt; 29, 31, 5 tamquam haud dubie (P: haud dubii) iuris sui; 30, 31, 4 patres nostri prius (rkpp.: priores) de Sicilia neque nos de Hispania fecimus bellum. Ve svém vydání rozhodl jsem se pro toto mínění druhé a psal jsem *tam sero — immigraverint.*

1, 1, 3: *et in quem primum egressi sunt locum, Troia vocatur pagoque Troiano inde nomen est; gens universa Veneti appellati. Aeneam ab simili clade domo profugum, sed ad maiora rerum initia ducentibus fatis primo in Macedoniam venisse.*

Maiora, jež tu rukopisy i vydání mají, nedává smyslu. Počátky Říma nebyly větší neb velikolepější než počátky obce Venetů, již Antenor na severu založil. Větší však měla později býti obec římská. Proto opraviti náleží, jak jsem ve vydání svém učinil — a s opravou tou H. J. Müller v recensi mého vydání souhlas projevil — ad *maiorum* rerum initia. V tom smyslu píše také Livius o něco níže, c. 4, 1 debebatur — fatis *tantae* origo urbis, a ne: *tanta* origo urbis. Srvn. též Caes. b. c. 3, 22 ita magnarum initia rerum — facilem exitum habuerunt; Liv. 3, 70, 1 quod saluberrimum in administratione

*) Srvn. Drager, Hist. Synt. I. § 159; Riemann, Études sur la langue et la grammaire de Tite-Live p.^{2} 108 a násl.

**) Stranu Σ^{1}, Σ^{2}, Σ^{3}, Σ^{4} srovn. úvod k vydání Luchsovu Liv. knih 26—30 z r. 1890.

Digitized by Google

magnarum rerum est; 5, 10, 10 occupatos animos maiorum rerum curis; 27, 8, 1 inter maiorum rerum curas comitia — excitaverunt; 27, 9, 1 adeo ex parvis saepe magnarum momenta rerum pendent; 45, 39, 10 maiores vestri omnium magnarum rerum et principia exorsi ab dis sunt. V pořádku jest *a parva origine* 4, 8, 2: censurae initium fuit, rei a parva origine ortae, quae deinde tanto incremento aucta est, neboť prvopočátek censury byl vskutku nepatrný a teprve později úřad ten větší moci došel; podobně věc se má 7, 2, 13 inter aliarum parva principia rerum ludorum quoque — origo ponenda visa est, ježto i dramatické hry za vzniku svého v Římě proti pozdější době jen chudičky byly.

Chyba v podání povstala spojením attributu s následujícím *initia*; podobně se stalo 4, 10, 8 quia concordiae pacisque domesticae (rkpp.: domesticam) curam — ita tenuit; 4, 35, 6 ad spem consulatus in partem revocandi (rkpp.: revocandam); 4, 49, 11 dignum (rkpp.: dignos) enim esse, qui armis cepissent, eorum urbem — esse; 10, 43, 11 deinde regione castrorum — flamma late fusa, certius (rkpp.: certioris) cladis indicium, progredi longius prohibuit; 22, 26, 6 eadem et populi in se saevientis (P: saevientem) iniuriam tulit; 34, 17, 11 uno die muris omnium (B: omnibus) dirutis; srvn. též 3, 58, 11 manesque Verginiae, mortuae quam vivae felicioris (rkpp.: feliciores), — quieverunt. Za dobrou opravu pokládám Wesenbergův návrh 8, 22, 4 in praeteriti (codd.: praeteritam) iudicii gratiam.

1, 1, 10: *ea res utique* (M: *utique*) *res Troianis spem adfirmat tandem stabili certaque sede finiendi erroris.*

Někteří historikové vyhýbají se naprosto adverbiu *utique*, jako Caesar, Sallustius,*) Tacitus, vyjmeme-li ovšem *Dialogus*,**) jenž mu po mém mínění nepřináleží; možná, že nelíbilo se jim slovo to, že srovnávalo se s *utique* = *et uti*. Livius nepatří však v počet jich. Neboť ve všech dekadách častěji u něho *utique* se vyskytuje, jak zřejmo ze sbírky následující: 1, 1, 10; 2, 27, 7 saevire inde utique consulum alter; 2, 30, 1 haud salubres, utique Larci; 2, 30, 3 quae res utique alienasset plebem periculosissimo tempore; 2, 34, 3 ventumque ad interitum servitiorum utique et plebis esset; 2, 59, 4 monentes, ne utique experiri vellet imperium; 3, 1, 2 adiutore utique consule obtineri posse rati; 3, 46, 4 nec se utique collegarum lictores convocaturum; 3, 52, 5 vocatis utique in senatum patribus; 3, 65, 8 utique postremis mensibus; 5, 24, 7 quae post captam utique Romam a Gallis celebratior fuit; 5, 39, 12 relictae in urbe utique perituraе turbae; 5, 51, 2 non ut ego utique in patria essem; 5, 53, 3

*) Neprávem vnášejí *utique* někteří v text jeho z domněnky, na př. Iug. 101, 3; Cat. 36, 5.

**) V tom vyskytuje se *utique* na 5 místech, což jest na nevelký objem jeho dosti často. I toto užívání v něm částice té nasvědčuje původu Quintilianskému, jejž já stanovím; není snad druhého auktora, jenž by byl tolikráte *utique* užil jako Quintilian.

Digitized by Google

nunc utique faciendum putatis; 6, 20, 1 utique postquam — reum viderunt; 6, 35, 5 consulumque utique alter ex plebe crearetur; 6, 37, 4 nisi alterum consulem utique ex plebe fieri necesse sit; 6, 38, 1 duos utique — plebes reficiebat; 6, 40, 16 qui utique alterum ex plebe fieri consulem iubet; 8, 6, 14 tunc uti⟨que⟩*) disciplina militaris ad priscos redigeretur mores; 8, 7, 3 omnes inter se utique inlustres viri noti erant; 8, 10, 11 licere consuli — non utique se, sed quem velit — civem devovere; 8, 12, 16 tertiam, ut alter utique ex plebe — censor crearetur; 9, 16, 16 ne utique dorsum demulceatis; 9, 19, 15 numquam aequis, utique numquam nostris locis laboravimus; 9, 43, 11 coniungi utique passi duos — exercitus; 10, 5, 6 iam — ad impetum capiundum, equiti utique, modicum erat spatium; 10, 10, 10 militaturos tamen se, si utique Etrusci velint; 10, 19, 7 primis utique mensibus hiscere eum nequisse; 21, 29, 7 rem fama utique inexpertis horrendam; 21, 38, 8 utique quae ad Poeninum ferunt, obsaepta — fuissent; 21, 48, 5 turbasset utique novissimum agmen; 21, 54, 9 tum utique egressis rigere omnibus corpora; 22, 7, 11 neque avelli, utique ab notis — poterant; 22, 18, 1 ab nocturno utique abhorrens certamine; 22, 23, 3 togatosque, utique postquam — pugnatum fuerat; 22, 27, 2 tum utique immodice; 22, 24, 8 tum utique exiguum spatii a vallo aberat; 22, 52, 5 nam ad vescendum — utique militantes utebantur; 23, 18, 7 accenduntur, utique postquam — proposita est; 23, 48, 5 cetera utique ab Roma mittenda esse; 24, 28, 7 ut non utique in praesentia bellum cum eis geratur; 25, 6, 9 milites utique morituros — misistis; 25, 23, 9 huius utique redimendi — cura erat ingens; 26, 22, 12 et, si utique novum aliquem adversus Poenos consulem creari vellent; 28, 35, 1 cum ipso utique congredi Scipione volebat; 28, 39, 7 nec ad perniciem nostram Carthaginiensi utique — exercitu opus esse; 30, 37, 12 et homines utique inquiri; 31, 8, 3 utrum ipsi utique nuntiari iuberent; 33, 44, 5 omnes curae, utique post adventum decem legatorum, in Antiochum — conversae; 34, 1, 7 minime exorabilem alterum utique consulem — habebant; 34, 19, 6 si utique bellum placeat; 35, 30, 7 utique enim equitibus haud facilem futuram fugam; 36, 3, 7 ipsine utique regi — indiceretur bellum; 36, 29, 2 quonam modo enim utique regem — se tradere posse; 36, 43, 4 et utique prius confligendum; 37, 33, 2 laetius fuit, utique postquam eo venerunt; 37, 53, 25 quoniam dicere utique volentibus vobis parendum est; 37, 56, 9 si utique eam rem — pertinere censerent; 38, 6, 7 expugnari una utique parte opera — potuisse; 38, 43, 12 si in hac utique (B vynechává utique) mavult, retineat Ambraciensis; 38, 46, 11 ipsis utique regibus nuntiaretur; 39, 34, 7 Cassandrum — si utique vellent, se missurum dixit; 39, 45, 4 uti flamini Diali utique altera iuris dicendi Romae provincia esset; 39, 53, 10 conciliabat, utique postquam legati — venerunt; 39, 54, 12 non utique iis melius fore, qui eas primi pervias fecissent; 40, 9, 8 regnare utique vis; 40, 35, 11 et habendum illic utique**) (rkpp.: utile) exercitum censes;

*) Domněnka Sigoniova, ale ne nutná; *uti* jakožto opakování předchozího *ut* jest tu snesitelno.

**) Čtení to není jisto; *utile*, jež podání má, mohlo dittografií vzejíti, totiž z habend*um illic ūillic*.

Digitized by Google

41, 24, 12 si quae forte fuerunt, utique post mortem; 42, 19, 7 hos utique populos — adsumptos in societatem gaudebant; 42, 30, 5 si utique optio — daretur; 44, 14, 8 et paene victoriae, utique de Antiocho rege; 44, 25, 9 et utique alteram in tanti nominis regibus turpem — esse aiebat; 44, 27, 12 contraxisse necessitatem ratus ad bellandum utique cum Romanis; 45, 23, 18 superbiam — prudentes inrident, utique si inferioris adversus superiorem est; 45, 25, 10 tunc utique petenda societas videbatur. Úhrnem jest *utique* v dekadě první na místech 29, ve třetí na 19, ve čtvrté na 20, v páté na 8, tedy nejčastěji poměrně v prvních desíti knihách.*)

Spojení *utique postquam* objevuje se na 5 místech (6, 20, 1; 22, 33, 3; 23, 18, 7; 37, 33, 2; 39, 53, 10), *utique si* jen jednou (45, 23, 18). Úplně schází *utique cum*, *utique quia*, což podotknouti náleželo, ježto byla i taková čtení z domněnky v text Liviův vnášena; za *utique cum* volí několikráte Livius *cum praesertim* (ne však *praesertim cum*), jako 3, 52, 9 cum praesertim nec nos temperemus imperiis; 3, 72, 2 cum praesertim nequaquam tantum — adquiratur; 32, 20, 6 cum praesertim nemo tam hebes sit; 42, 39, 4 cum praesertim Perseus petisset conloquium.

Dva mladší rukopisy 6, 35, 5 mají čtení: fierent, sed consulum, et *ut utique* alter ex plebe crearetur, jež Sigonius schválil a vydavatelé v apparatu kritickém jako povšimnutí hodné uvádějí, na př. Zingerle. Než nemůže býti pochyby, že jest to čtení nepravé. Livius nikde nepřipouští styk *ut utique*, než vyhýbá se mu patrně, jako 5, 51, 2 non ut ego utique in patria essem; 8, 12, 16 ut alter utique ex plebe — censor crearetur; 39, 45, 4 uti flamini Diali utique altera iuris dicendi Romae provincia esset. Čtení lepších rukopisů 6, 35, 5 tertiam, ne tribunorum militum comitia fierent consulumque utique alter ex plebe crearetur úplně dostačuje. Zcela podobně připojuje se pouhým *atque* bez *ut* věta kladná k předchozí záporné 3, 46, 9 scribit, ne Verginio commeatum dent atque etiam in custodia habeant; Vell. Pat. 2, 111, 4 quanto opere inclusus custodiis exercitus nostri, ne qua posset erumpere inopsque copiarum et intra se furens viribus hostis elanguesceret. Z té příčiny asi netřeba *ut* doplňovati před *novi* 24, 45, 5 si quo modo fieri possit, ne qui socii a populo Romano desciscant *et* novi concilientur.

Co do postavení utique jsou na vahách kritikové 1, 1, 10, ježto P má *ea res utique*, M *ea utique res*. Ač jsem ve vydání svém auktority P následoval, přec zdá se mi nyní, že M svým *ea utique res* podává pravdu. Aspoň čtení to jest více podporováno mluvou Liviovou; neboť Livius při substantivě opatřeném attributem klade *utique* buď před oběma výrazy neb — a to častěji — hned po prvním z nich: 3, 1, 2 adiutore utique consule; 3, 65, 8 utique postremis mensibus; 5, 24, 7 post captam utique Romam; 10, 19, 7 primis utique mensibus; 22, 18, 1 ab nocturno utique — certamine; 25, 23, 9 huius utique redimendi; 28, 35, 1 cum ipso utique — Scipione; 28, 39, 7 Cartha-

*) Výčet míst *utique* chovajících, jejž podává Friedersdorff ve vydání 28. kn. (Teubner 1883) p. 125, není přesný, což sbírka má ukazuje.

Digitized by Google

giniensi utique — exercitu; 34, 1, 7 alterum utique consulem; 36, 3, 7 ipsine utique regi; 38, 6, 7 una utique parte; 38, 46, 11 ipsis utique regibus nuntiaretur; 42, 19, 7 hos utique populos. Jen 2, 30, 3 quae res utique a 6, 37, 4 alterum consulem utique máme je po výrazech obou položeno, ale na prvním místě možná že pro eufonii, tak že jen 6, 37, 4 pro pořádek slov P na označeném místě uvésti lze. To sotva dostačuje k vyvrácení čtení M.

1, 2, 3: *rem Troianam crescere ratus haud gravatim socia arma Rutulis iunxit.*

Tvar *gravatim* odchyluje se od mluvy Liviovy. Livius již od první dekady píše jinde všude *gravate*: 3, 4, 6 haud gravate venissent; 4, 48, 9 haud gravate acclinaturos se ad causam senatus; 7, 33, 1 haud gravate munia obeundo; 21, 24, 5 haud gravate (CM arci: gravanter) ad Poenum venerunt; 32, 32, 6 id gravate regi concessum est; 35, 44, 3 quod — legatis eorum haud gravate obsecutus esset; 42, 43, 2 gravate et in magnam gratiam petentis concessit. Je-li stanoviti zde odchylku od zvyku auktorova čili porušení textu písaři,*) nelze rozhodnouti. Psal-li tu skutečně Livius *gravatim*, byl, pokud víme, první z prosaistů, jenž adverbia toho užil. Před ním má tvar ten Lukretius 3, 387 qui nimia levitate cadunt plerumque gravatim; v pozdější době Solin. 1, 7, 6 taurum — solidum — absumpsit solus non gravatim. Srvn. A. Funck, *Neue Beiträge zur Kenntnis der lat. Adverbia auf -im,* Archiv, VII str. 500.

1, 3, 3: *is Ascanius — novam ipse aliam sub Albano monte (urbem) condidit, quae ab situ porrectae in dorso urbis Longa Alba appellata.*

Že by který spisovatel vůbec byl psal urbs ab situ porrectae — urbis Longa Alba appellata, nevěřím; natož pak, že by byl tak neobratně se vyjádřil Livius. Místa, jimiž vykladatelé onu nejapnost slohovou snaží se hájiti, jako praef. 4; c. 3, 9; c. 7, 1 jsou jiného rázu. Z příčiny té slova *porrectae in dorso urbis* ve vydání svém za cizí přídavek jsem označil. Bez nich místo na smyslu ničeho netratí; interpolace pak jsou v této knize i jinde.

1, 5, 3: *huic deditis ludicro, cum sollemne notum esset, insidiatos ob iram praedae amissae latrones.*

Livius náleží v počet auktorů, již v platnosti kausalné nejen *propter*, nýbrž i *ob* užívají.**) Arci má *propter* v příčině té převahu a téměř jen ono před jmeny osob se klade. Poněvadž pak *ob* nemalou má podobu s *ab*, žádoucno věděti, zda z ohledů fonetických v některých případech nevyhýbal se mu spi-

*) Srvn. 23, 7, 10 privato (P: privatim) se tenuit; 26, 35, 3 ut privati (P: privatim) ex censu — darent.

**) Srvn. Wölfflin, Zu den lat. Kausalpartikeln, Arch. I. 161—176.

Digitized by Google

sovatel ve prospěch *propter*, jako učinil tak dle nových pozorování při *ab* vzhledem k *a* (srvn. H. Meusel v Neue Jahrbb. 1885 p. 402), rozhoduje se v jedněch případech před konsonanty pro *a*, v jiných však pro *ab*. K otázce té můžeme odpověděti na základě sbírky míst *ob* kausalní obsahujících, rozřaděných dle hlásek, před nimiž předložka ta položena.

Před *vokalem* a *h* nacházíme *ob*: 1, 5, 3 ob iram praedae amissae; 1, 14, 3 ob infidam societatem regni; 1, 32, 13 ob eam rem — iudico (citat); 1, 39, 5 ob unicam nobilitatem; 1, 40, 5 ob haec — insidiae parantur; 1, 51, 7 ob eam differri — potuisse; 2, 17, 7 magis ob iras graviter ultas; 2, 19, 10 ob erepta bona; 2, 23, 1 maxime propter nexos ob aes alienum; 3, 5, 15 ob impigram militiam; 3, 29, 9 ob id prodigium; 3, 57, 7 ob eam; 4, 32, 7 ob ereptum censurae regnum; 4, 44, 6 ob ignominiam Volsci belli; 4, 57, 9 ob iram dictatoris creati; 4, 57, 12 ob alias virtutes; 5, 1, 5 ob iram repulsae; 5, 4, 11 ob unam mulierem; 5, 23, 6 ob eam unam maxime rem; 5, 25, 9 ob eam munificentiam; 5, 29, 3 ob id ipsum; 5, 51, 1 ob eadem haec; 5, 52, 10 ob excellens — studium; 6, 33, 6 ob iram; 7, 24, 11 ob id meritum; 7, 25, 10 vel ob aliam dignationem — vel ob omen faustum; 8, 12, 5 ob iram agri amissi; 8, 13, 2 ob agri adempti dolorem; 8, 15, 5 ob ea infensus; 8, 23, 3 ob haec; 8, 28, 1 ob unius faeneratoris — libidinem; 8, 28, 2 ob aes alienum — nexum; 8, 28, 2 ob inpotentem iniuriam; 9, 8, 12 ob iram diremptae pacis; 9, 10, 9 ob eam rem noxam nocuerunt, ob eam rem — vobis dedo (citat); 8, 14, 13 ob interpellatam dulcedinem; 9, 29, 7 ob infamem — lectionem; 9, 38, 8 ob amissos quosdam; 9, 38, 9 ob haec etiam; 9, 38, 14 ob animum egregie victum; 9, 41, 1 ob egregie perdomitam Etruriam; 9, 45, 8 ob haec; 10, 21, 13 ob haec; 10, 31, 8 ob haec; 10, 36, 19 ob amissa tot milia militum; 10, 37, 6 ob hasce res gestas; 10, 44, 5 ob insignem — operam; 21, 2, 4 ob aliam indolem; 21, 2, 6 ob iram interfecti — domini; 21, 31, 8 ob id meritum; 21, 31, 11 ob eadem; 21, 44, 2 ob iram iustissimam; 21, 46, 8 ob egregiam victoriam; 21, 47, 1 ob id; 21, 50, 11 ob haec; 21, 52, 5 ob eam iram; 21, 52, 7 ob infida — facinora; 21, 53, 11 ob haec; 21, 63, 5 ob haec; 22, 40, 9 ob inopiam; 22, 56, 5 ob eandem causam; 23, 15, 9 ob eius gratiam meriti; 23, 31, 7 ob egregie — res gestas; 23, 46, 6 ob iram, credo, aliquam; 24, 18, 10 ob inopiam; 24, 39, 8 ob insignem — locum; 25, 13, 7 ob id; 25, 15, 17 ob imperium — mite; 25, 16, 2 ⟨ob⟩ id; 25, 23, 13 ob id ipsum; 25, 35, 7 ob id; 25, 37, 17 ob hoc; 26, 2, 7 ob exercitum — amissum; 26, 11, 6 ob id; 26, 30, 2 ob alia; 26, 30, 2 ob eam causam; 26, 34, 13 ob haec decreta; 27, 8, 5 ob adulescentiam neglegentem — ob eadem vitia invisus; 27, 8, 7 ob indignitatem; 27, 15, 2 ob errorem; 27, 30, 1 ob haec; 28, 2, 2 ob id; 28, 38, 4 ob has res; 28, 39, 13 ob haec; 28, 39, 15 ob haec; 29, 8, 2 ob egregiam fidem; 30, 30, 28 ob hoc; 31, 1, 9 ob infidam — pacem, tum ob auxilia — missa; 31, 6, 1 ob iniurias armaque illata; 31, 14, 8 ob infandum scelus; 31, 31, 16 ob id ipsum; 32, 1, 14 ob hoc unum prodigium; 32, 22, 12 ob haec; 33, 11, 8 ob insatiabilem aviditatem; 33, 11, 10 ob eas causas; 33, 37, 9 ob has res gestas; 34, 4, 15 ob hoc ipsum; 34, 21, 8 ob has res gestas; 34, 42, 6 ob id; 34, 50, 4 ob hoc;

Digitized by Google

34, 55, 1 ob id; 34, 56, 11 ob eas res; 35, 13, 10 ob haec; 35, 14, 4 ob ea; 35, 31, 14 ob eleganter actam vitam; 36, 20, 4 ob ingratum — animum; 36, 24, 12 ob eam ferociam; 37, 11, 5 ob eandem causam; 37, 24, 5 ob id; 37, 34, 8 ob haec; 37, 48, 4 ob haec; 38, 35, 5 ob annonam compressam; 38, 41, 11 nullam ob aliam causam; 38, 43, 11 ob has res gestas; 38, 44, 10 ob eas; 39, 4, 7 ob hoc ipsum; 39, 19, 5 ob id; 39, 29, 3 ob has (causas); 40, 1, 5 ob ea; 40, 42, 9 ob eam rem; 40, 53, 3 ob eas res; 41, 17, 3 ob eas res; 41, 19, 2 ob eas res; 42, 2, 6 ob haec prodigia; 42, 5, 4 ob id; 42, 10, 15 ob ea; 42, 63, 2 ob aliam causam; 44, 22, 3 ob aliam causam; 45, 3, 2 ob eas res; 45, 16, 6 ob id; 45, 22, 19 ob id; 45, 24, 3 ob id; fragm. 12 kn. 20 ⟨ob⟩ hoc — celkem tedy na 136 místech a hlavně před demonstrativy *is* a *hic.**)

Před *konsonanty* mimo *h* vyskytuje se *ob* na 65 místech, a to:

před *b:* 1, 23, 4 expetiturum poenas ob bellum impium dictitans;

před *c:* 1, 33, 6 ob commoditatem itineris; 6, 27, 8 ob creditam pecuniam; 21, 62, 6 ob cetera prodigia; 42, 40, 10 quam ob causam;

před *d:* 23, 49, 5 ob defectionem; 28, 37, 2 ob direpta quaedam; 29, 8, 1 ob defectionem; 36, 36, 4 ob dedicationem eius; 45, 16, 8 ob devictum Antiochum;

před *f:* 36, 9, 1 quod ob factum;

před *m:* 2, 17, 7 ob magnitudinem perfecti belli; 25, 6, 4 quod ob meritum;

před *n:* 7, 4, 5 quam ob noxam; 21, 19, 5 ob nulla — merita; 21, 30, 3 ob noxam sibi dedi; 21, 52, 6 ob nimiam cultorum fidem; 21, 63, 3 ob novam legem; 24, 40, 4 ob nullam aliam causam; 24, 47, 5 quam ob noxam; 28, 28, 15 opět; 33, 27, 7 ob nullam aliam causam; 42, 24, 4 opět; 45, 25, 9 rovněž;

před *qu:* 5, 31, 5 ob quae — incursavere; 21, 20, 5 ob quae — sumant arma; 23, 11, 15 ob quem imbrem; 41, 24, 5 qui nec ob quam causam nec quem ad modum perierit Demetrius scimus; 43, 17, 6 ob quae; tedy vesměs jen před relativem;

před *r:* 1, 30, 7 ob residuas — iras; 1, 45, 3 ob rem — temptatam; 4, 57, 12 ob recentem favorem; 7, 22, 2 ob recens meritum; 8, 14, 9 ob recens — crimen; 8, 33, 17 ob rem — male gestam; 9, 15, 11 ob rem bene gestam; 9, 42, 2 ob res tam feliciter gestas; 10, 21, 6 ob rem bene gestam; 10, 47, 3 ob res bello bene gestas; 21, 52, 7 ob recentem — perfidiam; 22, 25, 10 ob res; 26, 21, 3 ob res prospere — gestas; 27, 7, 4 ob res feliciter — gestas; 33, 22, 1 ob res prospere — gestas; 33, 24, 4 opět; 34, 10, 3 ob rem feliciter gestam; 38, 39, 10 ob recentia ulla merita; 40, 35, 5 ob res prospere gestas; 39, 4, 2 ob rem publicam — feliciter gestam; 41, 28, 1 ob res prospere gestas; 42, 8, 7 quas ob res; 42, 9, 3 ob rem — gestam; 45, 2, 8 ob rem — gestam; 45, 39, 12 ob rem publicam bene gestam — celkem na 25 místech, a to po většině před *res;*

*) Podobně Caesar *ob* před těmito pronominy velmi rád klade.

Digitized by Google

před *s:* 1, 34, 2 ob seditiones; 4, 15, 4 ob superbiam regiam; 4, 43, 2 ob Semproniae cladis levatam ignominiam; 4, 58, 6 ob superbum responsum; 23, 20, 4 ob separata — consilia; 24, 39, 8 ob sacrata omnia; 27, 7, 13 ob similis iram fugae; 42, 28, 12 ob spoliatum templum;

před *v:* 5, 47, 7 ob virtutem; 21, 25, 2 ob veteres iras; 23, 20, 2 ob virtutem.

Ze sbírky té vychází na jevo, že Livius kausalné *ob* raději klade před vokaly a *h*, než před konsonanty mimo *h*. Před těmito má je nejčastěji před *r*,*) potom několikráte před *n* a *s*, dále před *d*, zřídka před *m*, *v*, jen jednou před *b* a *f*. Nikdy není u něho položeno *ob* před *g*, *j*, *l*, *p*, *t*. Něco z toho dlužno arci přičísti náhodě, — neboť ani *propter* před některými z oněch konsonantů se neobjevuje u Livia neb jen zřídka se objevuje — jiné však nikoliv. Tak úmyslným zdá se býti scházení *ob* před *p* a, vyjmeme-li jedno místo, před *b*. Neboť případy dosti jsou četny, kde *ob* před *p* neb *b* mohlo voleno býti, kde však s *propter* se setkáváme, jako: 2, 23, 5 propter populationes; 3, 27, 1 propter paupertatem; 6, 21, 6 propter pestilentiam; 4, 15, 3 propter pactionem indicatam; 4, 22, 4 in locis propter propinquitatem notis; 5, 26, 1 propter bella simulabant parari; 8, 38, 4 nec tamen fallere propter propinquitatem castrorum potuit; 21, 10, 11 propter paternas inimicitias; 23, 21, 6 propter penuriam; 28, 13, 9 propter pavorem; 34, 41, 1 propter belli mala; 36, 23, 5 propter paucitatem; 40, 36, 14 propter pestilentiam; 40, 59, 6 propter prodigia; 41, 8, 2 propter belli magnitudinem. Bezpochyby styk labialek nezamlouval se tu auktorovi, jako při *ab*; neb i pro *ab* před *b*, *p*, *f*, *v* jest u něho velmi málo příkladů aneb i žádných. Srovn. nyní Fügnerovo Lexic. Liv. p. 11 a násl. Podobně užívání *ob* před *r*, *s*, *n*, *d* má své analogon v častém užívání *ab* před týmiž souhláskami. — Zvyků Liviových zde vyložených v příčině kausalného *ob* nedbali na mnoze kritikové a tím chybovali leckde v stanovení textu. Sbírka nahoře uvedená může jim býti na mnohém místě v příčině *ob* vodítkem.

1, 5, 7: *ita regem obtruncant.*

Jest ku podivu, jak obmezen jest počet tvarů aktiva při slovese *obtruncare* u Livia. Pouze třetí osoba sing. a plur. času přítomného v rodě tom u něho může se nalézti; jsou to vesměs případy s praes. hist. Mimo uvedené místo náleží sem: 1, 10, 4 regem in proelio obtruncat; 2, 12. 7 scribam pro rege obtruncat; 4, 14, 6 haec eum vociferantem assecutus Ahala Servilius obtruncat; 5, 16, 6 multos mortales obtruncant; 7, 26, 5 donec — mente turbatum Valerius obtruncat; 7, 33, 11 primus omnium consul invadit hostem et cum quo forte contulit gradum, obtruncat; 8, 24, 9 et ducem Lucanorum cominus congressum obtruncat; 23, 35, 18 alios — redeuntes obtruncat; 25, 9, 11 vigiles in cubilibus suis obtruncat; 25, 9, 15 ingressi deinde triginta

*) Caesar má *ob* toliko před vokaly a *h*, pak před *r*, mimo jedno místo, kde jest obvyklé spojení *quam ob causam.*

Digitized by Google

fere armati ceteros vigiles obtruncant; 25, 29, 9 arreptisque armis praetores primum obtruncant; 27, 16, 5 Carthalonem — venientem ad consulem miles obvius obtruncat; 31, 39, 15 plerosque etiam obtruncant; 35, 36, 9 ibi Alexamenum cum paucis resistentem obtruncant.

Faktum tuto vytčené s dostatek nám hlásá, že, má-li CM 21, 2, 6 barbarus eum quidam palam ob iram interfecti ab eo domini obtruncati, pravým čtením jest *obtruncat,* pro něž jsem se ve svém vydání (z r. 1891) rozhodl, a ne *obtruncavit,* jež Luchs v recensi svou nově přijal. Tvaru *obtruncat* i korruptela *obtruncati* nasvědčuje více než perfektu *obtruncavit.* Neb obtruncati vzniklo z *obtruncat* přizpůsobením k vedlejšímu *domini*; srvn. 21, 28, 5 certe variat (M: variata) memoria actae rei; 22, 12, 5 animum incessit (P: incensum).

Větší rozmanitost tvarů *obtruncare* shledává se v passivě; srvn. 4, 33, 11 obtruncantur in ripis; 4, 46, 5 multique in ruina maiore quam fuga oppressi obtruncatique; 10, 38, 11 id primo quidam abnuentes iuraturos se obtruncati circa altaria sunt; 22, 6, 4 obtruncatoque prius armigero — consulem lancea transfixit; 4, 14, 6 jest obtruncati dittografií předchozího obtruncat a vypuštěno také ve V.

1, 7, 6: *confusus atque incertus animi ex loco infesto agere porro armentum occepit.*

Verbum *occipere,* jež u historiků starších nepochybně zhusta se vyskytovalo, neváhal Livius v mluvu svou přejati. Než neužívá ho ve všech částech díla svého stejně; v první dekadě zajisté častěji je nacházíme než v ostatních všech. Celkem vyskytuje se ve dvojí konstrukci, a to:

1. s infinitivem, jako nahoře; pak 1, 49, 1 inde L. Tarquinius regnare occepit; 4, 55, 2 ubi — dilectum habere occipiunt;

2. s akkusativem *magistratum*: 3, 19, 2 qui magistratum statim occiperet; 3, 55, 1 qui extemplo magistratum occeperunt; 4, 37, 3 consules — magistratum occepere; 5, 9, 1 qui Kal. Octobribus magistratum occiperent; 5, 9, 8 rovněž; 5, 11, 11 rovněž; 5, 32, 1 magistratum occepere; 6, 5, 7 též; 23, 31, 13 Marcellus, qui extemplo magistratum occiperet; 31, 50, 6 qui statim occipere magistratum non possent; 41, 17, 6 qui extemplo magistratum occiperet.

Odtud patrno, že *occipere magistratum* ve všech dekadách jest v užívání, naproti tomu *occipere* s inf. že jest první polovicí dekady první obmezeno. Tím však jest dosvědčena nemožnost čtení H. J. Müllerem navrženého 43, 11, 11 ignominiam Claudi temeritate acceptam elevare ⟨apud⟩ patres occeperunt (V má: acceperunt); quippe paucos . . ., jež částečně i chvály došlo. Rovněž 24, 4, 7 čtení timentibus ⟨munus occipiunt⟩. funus fit regium, jež týž učenec doporučí, jest pochybeno. Neboť s jiným akkusativem než *magistratum* nespojuje Livius *occipere.*

Dříve i v absolutné platnosti *occipere* uznávalo se 29, 27, 6 et a meridie nebula occepit ita, vix ut concursus navium inter se vitarent; ale mylně.

Digitized by Google

Neníť pravděpodobno, že by byl Livius v užívání archaického *occipere* dále postoupil v třetí dekadě než v první; potom není *occepit* na tom místě jednohlasně rukopisy poskytováno P má *occepit* z *eccepit*, HV *accepit*, F *cepit*, δ *concepit*. Pravdy dostihuje nepochybně *excepit*, jak *z* mají a jak Alschefski a nyní i Zingerle a Luchs píší. Srvn. 2, 61, 1 turbulentior inde annus excepit; 5, 13, 4 sive alia qua de causa gravis pestilensque — aestas excepit; 23, 18, 15 viaque et alius militaris labor excepit; 25, 23, 8 alia subinde spes, postquam haec vana evaserat, excepit; 32, 3, 2 atrox seditio militum iam ante irritata — excepit; 38, 40, 6 a Cypselis via — confragosa excipiebat; 38, 41, 5 aliae angustiae circa Tempyra excipiunt; 40, 22, 2 magis magisque silvestria et pleraque invia loca excipiebant.

1, 7, 10: *te mihi mater, veridica interpres deum, aucturum caelestium numerum cecinit tibique aram hic dicatum iri.*

Jest ku podivu, jak málo Livius tohoto inf. fut. pass. užívá. Případy jeho lze snadno spočísti; jsou to kromě uvedeného místa:

2, 13, 3 quam quod negatum iri sibi ab Romanis ignoraret; 3, 59, 3 et nihil admissum iri — spondet — cura; 3, 67, 1 hoc vos scire, hoc posteris memoriae traditum iri; 8, 3, 10 et quae actum iri secum credant; 9, 10, 9 (citat) foedus ictum iri spoponderunt; 10, 21, 15 confideret — consulem declaratum iri;

23, 34, 12 ita parum ⟨aptum⟩ bello, quod motum iri videretur; 29, 14, 1 in spem erecta civitas erat in Africa — bellatum iri;

35, 13, 7 aut funditus sublatum iri.

Odečteme-li citat 9, 10, 9, máme pouze 9 míst s oním inf. u Livia, ne 11, jak Kühnast p². 259 dle E. L. Richtera (De supinis Latinae linguae, Královec 1856—60) praví. Ale místa ta nejsou stejnoměrně na jednotlivé dekady rozdělena. Prvá chová jich v sobě nejvíce, totiž 6, třetí již 2, čtvrtá jedno, poslední žádné. Čím dále tím více tedy odvykal infinitivu onomu Livius, až se ho, pokud my víme, úplně vzdal.

Z toho zřejmo, že zvláště po prvé dekadě není radno infinitivu toho z domněnky v text vnášeti. Takové pokusy v třetí dekadě učiněné nedošly právem souhlasu. Hleděl totiž Riemann 25, 22, 14 psáti: prodi⟨tum iri⟩ id oppidum ratus, kde čtení rukopisné jest bezúhonné (srvn. 29, 30, 12 sua omnia cum fide restitui sponderent; 4, 58, 14 profertur tempus ferendae legis, quam, si subiecta invidiae esset, antiquari apparebat; 35, 5, 1 spem nactus per Timonem — prodi urbem); Weissenborn 26, 45, 5: et tempus datum iri, kde rukopisné *daturum* třeba změniti jen v *datura* a uznati assimilaci k *tempus*. Ještě více na váženou jsou domněnky takové v dekadě čtvrté. Nicméně píše Madvig i v posledním vydání (z r. 1884) 31, 24, 11 habere se hostes in potestate ratus et diu optata caede — expletum iri za rukopisné *expleturum*. Mnohem více pravděpodobnosti má Weissenbornova oprava ⟨*iram*⟩ *expleturum*, ježto v parenthesi *erat* předchází; srvn. též 7, 30, 15

Digitized by Google

quae est ista tam infesta ira quam — fusus sanguis explere non potuerit; 7, 30, 16 hiscine ira expleri non potuit.

Nejčastěji zastupuje se dotčený inf. u Livia infinitivem *posse* s inf. praes. pass., na př. 25, 35, 1 non dubia spe, si se coniunxissent, debellari posse; 33, 17, 3 ad muros accessit, ad primum terrorem ratus inclinari animos posse; 38, 25, 11 adfirmante Attalo venturos reges et transigi res posse; 40, 20, 5 neque magnam — spem habebat patrem sibi placari posse; 44, 26, 6 multitudinem credens trahi spe posse.

1, 9, 10: *ubi spectaculi tempus venit deditaeque eo mentes cum oculis erant, tum ex composito orta vis.*

Čteme u Livia vazbu *dedere se (aliquem) alicui ad aliquid,* jako: 1, 5, 4 sic ad supplicium Numitori Remus deditur; 9, 4, 14 dedendo (sc. exercitum hosti) ad necem patriam deserimus; 21, 10, 12 nec dedendum solum ad piaculum rupti foederis; 29, 18, 19 an irato (nos) Hannibali et Poenis ad supplicium dedatis; rovněž nalézáme u něho *dedere aliquem in dicionem (arbitrium, potestatem, fidem) alicuius,* na př. 1, 38, 2 deditisne vos — in meam — dicionem; 23, 28, 11 ad urbem deditam nuper in fidem Romanorum oppugnandam; 26, 33, 12 qui se dediderunt in arbitrium dicionemque populi Romani Q. Fulvio proconsuli; 39, 54, 7 dedidisse se prius in fidem quam in potestatem populi Romani; 42, 8, 5 deditos in fidem populi Romani; ale nikde nenajdeme dokladu pro *dedo me (animum, mentem) ad aliquam rem* = *dedo me (animum, mentem) alicui rei* »oddávám se čemu«. Srvn. 1, 5, 3 huic deditis ludicro; 1, 31, 6 sacris dedere animum; 1, 57, 9 deditam lanae — inveniunt; 5, 1, 6 eo magis dedita religionibus. Proto nemám na u. m. *eo* = *ad id* za původní čtení i píši nepatrnou změnou: deditaeque *ei* mentes cum oculis erant. Čtení to neváhal jsem přijati v text svého vydání. Srvn. 42, 39, 5 quod Philippo ipsi (V: ipso) cognomen erat; 24, 9, 9.

1, 8, 7: *centum creat senatores, sive quia is numerus satis erat, sive quia soli centum erant, qui creari patres possent. patres certe ab honore patriciique progenies eorum appellati.*

Patres před *possent* zdá se mi býti přídavkem cizím. Neboť z předchozího snadno domyslí se výrokový nominativ *senatores* a výrazem *patres* nepěkně předstihuje se tu jmeno senatorů, o jehož vzniku v následující větě zmínka se činí slovy: patres certe ab honore — appellati.

1, 10, 4: *exercitum fundit fugatque, fusum persequitur, regem in proelio obtruncat et spoliat; duce hostium occiso urbem primo impetu capit.*

Slova *duce hostium occiso* jsou mi podezřelá. Svou obšírností — neboť *occiso eo* aneb i *deinde* bylo by dostačilo — méně hodí se v stručný, úsečný výklad tohoto místa. Zcela dobře mohou vypuštěna býti; pak by bylo po-

Digitized by Google

dobné přiřadění myšlénky jako c. 11, 2 fusi igitur primo impetu et clamore hostes; oppidum captum. Interpolace na u. m. mohla vzejíti z § 5 spolia ducis hostium caesi suspensa; srvn. též § 6 spoliis, quae regibus ducibusque hostium caesis me auctorem sequentes posteri ferent.

1, 14, 2: *igitur illorum poenam in se vertit.*

Částice *igitur* nemá u spisovatelů postavení stejné, jak již Quintilian pozoroval; srvn. inst. 1, 5, 39. Sallustius klade ji, vyjmouc otázky, na prvém místě (srvn. Constans, de sermone Sallustiano p. 243), v čemž ho Tacitus na největším díle následuje. Postavení to bylo by oprávněno, byl-li by, což se zdá, pravdiv výklad, že *igitur* není než *agitur* (viz Stolz, Lautlehre str.[2] 320). Jiní zase, jako Cicero a Vellejus,*) kladou částici tu z pravidla na druhém místě, po případě i dále. Třetí píší ji libovolně buď na počátku věty neb po jednom neb více slovech, na př. Quintilian. U Livia, jenž rád částice té užívá,**) mají místa s *igitur* na druhém neb třetím místě převahu nad místy chovajícími je hned na počátku věty. Livius píše *igitur* kromě m. u. z počátku věty:

1, 27, 2 igitur ut prius in bello pacem, sic in pace bellum quaerens; 1, 32, 3 igitur Latini — sustulerant animos; 2, 48, 1 igitur non patrum magis quam plebis studiis; 2, 54, 8 igitur iudicii die — mirari; 3, 8, 4 igitur nuntiantibus Hernicis — promissum auxilium; 3, 8, 9 igitur praeparatis animis — adorti; 3, 20, 6 igitur tribuni — agere; 3, 60, 8 igitur et ipsi — signum pugnae accepere; 4, 23, 5 igitur cum duae civitates — impetrassent; 5, 19, 2 igitur fatalis dux — Camillus — dictus; 5, 43, 5 igitur exercitu diviso — praedari placuit; 5, 49, 5 igitur primo concursu — fusi — sunt; 5, 51, 8 igitur victi captique ac redempti; 6, 9, 5 igitur senatui — agi placuit; 6, 18, 3 igitur cum pars utraque — coorta esset; 6, 27, 5 igitur cum Sulpicius abdicasset se magistratu; 8, 22, 8 igitur L. Cornelio Lentulo, Q. Publilio Philone iterum consulibus — populus — bellum fieri iussit; 9, 35, 5 igitur scuta galeaeque ictae cum — turbarent; 10, 14, 6 igitur non fefellere ad Tifernum; 10, 34, 5 igitur simul advenit consul;

22, 20, 12 igitur terrestribus quoque copiis satis fidens Romanus; 25, 27, 4 igitur centum — navibus — profectus; 26, 5, 3 igitur magna parte impedimentorum relicta; 26, 24, 8 igitur conscriptae condiciones; 27, 15, 15 igitur Democrates — illi loco praepositus; 27, 16, 2 igitur pilis tantum coniectis; 28, 7, 3 igitur Philippus ab Demetriade Scotussam — contendit; 28, 19, 13 igitur non militaris modo aetas aut viri tantum; 28, 46, 10 igitur Poenus — praeda deposita; 29, 30, 4 igitur Mauris retro ad regem remissis; 30, 6, 3 igitur pro se quisque inermes; 30, 7, 11 igitur non benigne modo legatis respondit; 30, 8, 9 igitur circumfusis undique hostibus; 30, 10, 2

*) Srvn. má Pozorování Vell. str. 54 a násl.

**) Tím činí protivu k Caesaru, jenž částice té vyjmouc jedno místo (B. C. 1, 85, 4) nezná.

Digitized by Google

igitur omisso opere pronuntiatum iter; 30, 11, 4 igitur omnibus — tela dividit; 30, 34, 3 igitur primo impetu — movere; 30, 34, 6 igitur auxiliares terga dant repente;

33, 38, 4 igitur et ipse ab Epheso — misit; 34, 20, 3 igitur ad oppidum eorum — consul duxit; 34, 23, 5 igitur Alexander — invectus; 37, 26, 8 igitur operibus oppugnare — aggressus.

Sbírka uvedená jest poučna. Vidíme z ní, že čím dále tím více Livius blíží se v označené příčině Ciceronovi; vykazujet dekada první 21 příkladů *igitur* položeného na počátku, třetí již 17, čtvrtá pouze 4 a to do 37, 26, 8. Dále klade Livius igitur jen po prvním neb druhém slově věty.*) Jako u Sallustia, není ani u Livia částice ta položena na počátku otázky.

Podobně vede si Livius i co do stavení *ergo*. Častěji jest položeno toto u něho po začátku věty**) než hned na počátku. Místa, kde shledáváme je na počátku, jsou:

1, 25, 7 ergo ut segregaret pugnam eorum; 1, 35, 6 ergo virum cetera egregium secuta; 1, 56, 8 ergo ex industria factus ad imitationem stultitiae; 1, 59, 7 ergo ex omnibus locis urbis — curritur; 2, 13, 6 ergo ita honorata virtute; 2, 19, 5 ergo etiam proelium — fuit; 2, 40, 8 ergo nisi peperissem; 3, 67, 3 ergo si viri arma illa habuissent; 4, 3, 13 ergo dum nullum fastiditur genus; 4, 37, 7 ergo fortuna — virtutem est secuta; 6, 40, 12 ergo si esset libera haec civitas; 7, 35, 9 ergo una est salus; 7, 40, 10 ergo vos prius in me strinxeritis; 10, 19, 19 ergo fundunt fugantque hostes;

22, 27, 4 ergo secuturum se fortunam suam; 25, 21, 8 ergo ne clamorem quidem — eorum Romani sustinuere; 26, 2, 11 ergo effecisse, ut feroces — essent; 29, 8, 10 ergo sicut ante regiae naves laceratae.

Celkem jest míst těch v dekadě první 14, v třetí jen 4; v dekadách následujících upouští spisovatel od postavení toho úplně. Nikdy není u něho *ergo* na počátku otázky, podobně jako *igitur*.

Fakta tuto vyložená jsou novým dokladem toho, že Livius postupem vypravování měnil způsob mluvy své.

Podobný zjev možno pozorovati při kladení částice *itaque*. Caesar i Cicero kladou ji na počátku vět, podobně Livius na nejvíce místech. Na některých místech však staví ji na místo druhé, ale hlavně v první dekadě:

1, 25, 10 prius itaque quam alter — consequi posset, et alterum — conficit; 1, 26, 3 stricto itaque gladio — transfigit; 1, 34, 7 sublatis itaque rebus

*) Srvn. 37, 36, 9; 37, 52, 10; 37, 53, 23; 38, 12, 7; 38, 17, 13; 38, 28, 11; 38, 31, 5; 38, 46, 4; 38, 49, 1; 39, 15, 9; 39, 16, 5; 39, 36, 12; 39, 36, 16; 40, 56, 3; 40, 57, 1; 42, 11, 2; 44, 3, 6; 44, 4, 3; 44, 10, 7; 44, 11, 6; 44, 12, 5; 44, 13, 4; 44, 33, 7; 45, 5, 4; 45, 10, 14; 45, 23, 6; 45, 23, 7; 45, 24, 1; 45, 25, 13; 45, 32, 6; 45, 38, 8. Náhoda tedy jest tu vyloučena i uznati dlužno úmysl spisovatelův.

**) Dle slov Kühnastových Liv. Synt.[3] p. 318 'ergo wird nachgestellt 8, 25, 3; 1, 27, 5, dazu kommt die Verbindung itaque ergo 1. 25, 2 etc.' mohlo by se zdáti, že jen zřídka *ergo* u Livia jest po začátku položeno, ale to by byl veliký omyl. Neméně než na 56 místech jest *ergo* u L. po prvním neb druhém slově umístěno.

Digitized by Google

amigrant Romam; 2, 6, 8 avide itaque se certamini offert; 2, 28, 9 prius itaque — senatum iterum consulere placuit; 3, 3, 1 relicto itaque castris praesidio — invasere fines Romanos; 3, 20, 4 edicimus itaque omnes — adsitis; 3, 45, 3 placere itaque patrem arcessiri; 4, 1, 5 his itaque in maius etiam acceptis; 4, 15, 8 iubere itaque quaestores vendere ea bona; 4, 17, 8 maior itaque ex civibus amissis dolor fuit; 4, 21, 5 obsecratio itaque a populo duumviris praeeuntibus est facta; 4, 21, 9 trepidatum itaque non in agris magis quam in urbe est; 4, 24, 4 contione itaque advocata rem publicam gerendam ait; 4, 31, 3 plus itaque ignominiae quam cladis acceptum; 4, 54, 6 pro ingenti itaque victoria id fuit plebi; 4, 59, 7 cogebantur itaque victi — pugnam inire; 4, 60, 1 concursum itaque*) ad curiam esse; 5, 1. 6 gens itaque ante omnes alias eo magis dedita religionibus; 5, 20, 10 edictum itaque est ad praedam — proficiscerentur; 5, 43, 4 omissa itaque spe per vim — obsidionem parant; 6, 11, 9 bellum itaque Volscum — oneratum; 6, 17, 1 audiebantur — itaque propalam voces; 6, 17, 8 non negatum itaque tantum de captivis; 6, 24, 3 versus itaque in victorem terror; 6, 31, 6 populatio itaque non illi vagae similis; 6, 32, 11 prius itaque moenia intravere hostes; 7, 2, 6 accepta itaque res saepiusque — excitata; 7, 17, 5 discusso itaque vano adparatu hostium; 7, 28, 3 prima itaque acie debellatum est; 7, 31, 8 legatos itaque extemplo mitti — placuit; 7, 39, 8 incompositi itaque praedantes in agrum Albanum perveniunt; 8, 7, 8 oblitus itaque imperii patrii; 8, 13, 17 et vestram itaque de eis curam — absolvi — oportet; 8, 30, 11 misso itaque repente senatu se ex curia proripuit; 8, 37, 10 plus itaque misericordia — valuit; 9, 31, 5 minus itaque saevitum in hostes est; 10, 5, 3 urgent itaque alii alios.

Ku podivu skrovný jest počet ten v dekadách dalších. Náleží sem pouze:

25, 14, 10 capta itaque momento temporis — castra; 26, 18, 6 maesta itaque civitas — in campum descendit; 27, 9, 10 redirent itaque propere in colonias; 28, 17, 11 dignam itaque rem Scipio ratus; 28, 24, 13 fugatis itaque e principiis ac post paulo e castris tribunis; 30, 7, 5 senatum itaque suffetes — vocaverunt; 30, 40, 8 negare itaque prius quicquam agi passurum;

31, 35, 7 non tulere itaque dimicationem nec alia re — tutantes se — refugerunt; 31, 39, 5 movere itaque ex Pluinna Romani; 32, 15, 7 intra paucos itaque dies transvectis a mari commeatibus; 34, 24, 6 contentum itaque opinione ea — referre se dixit; 34, 34, 9 versis itaque subito voluntatibus; 37, 7, 2 redire itaque eosdem legatos — iusserunt;

45, 13, 16 sumere itaque eos — aequom esse; 45, 30, 8 divisa itaque** Macedoniae partium usibus (místo kusé a nejisté).

Celkem jest míst těch v dekadě první 38, v třetí jen 7, ve čtvrté 6, v páté 2, z nichž jedno i pochybno. Odvážno jest tudy z domněnky počet případů oněch v posledních knihách zvětšovati. Madvig hotov by byl 45, 6, 2 čísti *itaque* na druhém místě; navrhuje v Emend. str.[2] 716: pro se quisque transire ad Romanos; fugaeque consilium capere solum prope relictum co-

*) Zde jest mi *itaque* podezřelým i bude asi interpolováno. Neboť věta ona vykládá prostě předchozí.

Digitized by Google

egerunt. Oroandem ⟨ita⟩que Cretensem — appellat, ut se — ad Cotym deveheret. Připouštím, že není tu vhodna částice kopulativná *que*, ale proto není *itaque* spolehlivo. Může tu býti před *Oroandemque* mezera, obsahující větu s *appellat* souřadnou.

1, 14, 4: *et cum his quidem insperata pax erat; aliud multo propius atque in ipsis prope portis bellum ortum. Fidenates nimis vicinas prope se convalescere opes rati — occupant bellum facere.*

Ve svém vydání slova *prope se* vložil jsem v závorky jako cizí přídavek. Jsouť zajisté vedle *nimis vicinas* pouhou tautologií a nad to tím nepěkna, že předchází *propius* a *prope* ve větě sousední. Povstala asi nejinak, než že vrátil se písař k slovu, jež byl krátce před tím napsal. Chyby takové máme v rukopisech první dekady nejednou; srovn. z první polovice její na př. 1, 36, 4 eludensque artem [iubenque M], ut ferunt; 2, 23, 14 tandem in senatum veniunt; frequentique [tandem] curia non modo inter patres; 2, 31, 2 turbaverat hostium aciem — parum apte introrsum ordinibus [aciem] firmaverant; 2, 40, 3 adesse *in*gens mulierum agmen [in] primo; 2, 56, 7 *in*sectatione abstinens consulum ipse [in] accusationem Appi — exorsus; 3, 61, 11 non in urbem modo sed in Sabinos —, in urbe laetitia [modo] celebrata est; 4, 17, 1 ad Lartem Volumnium, Veientium regem, [ad Veientes] defecere; 4, 18, 6 simul aves — signum; quod [simul] ubi; 5, 10, 8 ne ulla quies — sit; quae [ne] etiam vectigalis — facta sit.

1, 18, 4: *suopte igitur ingenio temperatum animum fuisse opinor.*

Z possessiv přijímá u Livia sesilující suffix *pte* toliko *suus*, a to, jak již v staré době pravidlem bylo, pouze v ablativě. Až na jednu výjimku jsou to ablativy *natura* a *ingenio*, k nimž *suus* sesílené oním *pte* přistupuje.*) Vedle u. m. náleží sem: 1, 25, 1 feroces et suopte ingenio et pleni adhortantium vocibus; 4, 22, 4 quia suapte natura tutissima erat; 6, 15, 12 rem suapte natura facilem difficilem interrogatio facit; 8, 27, 8 deformis suapte natura res cum speciem iniuriae — prae se ferret; 10, 16, 6 feroces cum suopte ingenio tum adversus Romanos; 10, 42, 6 seu suopte ingenio seu fiducia bene gerendae rei; 22, 22, 14 rei suapte natura gratae; 25, 18, 2 superbae suopte ingenio genti; 28, 35, 6 suapte natura multa maiestas inerat; 29, 6, 2 Bruttiis — suopte ingenio congruentibus in eum morem; 29, 26, 5 partim suapte fortuna quadam — celebratus; 30, 9, 12 cum operibus tum suapte natura tutus; 31, 39, 9 viam suapte natura difficilem; 44, 6, 9 hic locus tam suapte natura infestus. Vidíme, že hlavně v první a třetí dekadě *suapte* a *suopte*

*) Podobně má se věc u Tacita (srvn. Gerbera-Greefa Lex. Tac. s. *-pte*) a později u Ammiana Marcellina. Jak u Livia, tak i u těchto historiků pokaždé položeno *suopte (suapte)* před substantivem, nikdy za ním.

Digitized by Google

častěji se vyskytá, po třetí dekadě nápadně v pozadí ustupuje; neb ve čtvrté a páté toliko po jednom místě je majícím nalézáme.

Vedle *pte* nacházíme u Livia při *suus* přítvorek *met*, ale ne pouze v ablativě, než i v jiných pádech a s různými substantivy: 2, 9, 5 sed suosmet ipsi cives; 2, 19, 5 sed suismet ipsi corporibus dimicantes; 3, 57, 6 cum tanti viri supplicio suamet plebi iam nimia libertas videretur; 5, 38, 7 suomet ipsorum certamine; 6, 36, 4 intra suamet ipsum moenia compulere; 8, 18, 9 suamet ipsae fraude — interierunt; 8, 25, 6 capti a suismet ipsi praesidiis; 10, 16, 4 si suismet ipsorum viribus tolerare — possent; 22, 14, 13 impeditam suomet ipsam instrumento; 22, 19, 11 suomet ipsi tumultu turbati; 25, 41, 5 ab suomet ipsi (tak dobře Weissenborn; P má: suo et ipli) equite; 27, 28, 13 suamet ipse fraude; 34, 15, 8 suomet ipsi agmine in arto haerentes. Zjev, jejž jsme nahoře při *suopte* a *suapte* shledali, zde se opětuje; neb i tu po třetí dekadě skoro přestává užívání starobylého přítvorku *met* při *suus*.

Než přítvorek *met* i k refl. *se* a *sibi* přistupuje: 2, 12, 7 semet ipse aperiret; 2, 42, 9 inter semet ipsos certando; 2, 44, 8 inter semet ipsos — saeviant; 3, 35, 8 semet ipse creare posset; 3, 61, 1 sibimet ipsis victuros; 3, 62, 6 inter fidentes sibimet ambo exercitus; 4, 51, 3 sibimet ipsos conscisse mortem; 5, 23, 10 cum sibimet ipse praedam aestimasset suam; 5, 45, 7 quem sibimet ipsi praefecerant; 6, 28, 1 patres — in semet ipsos versos; 6, 35, 3 sibimet ipsi viam; 6, 37, 1 apud timentes sibimet ipsos; 8, 10, 3 semet ipsi fatigassent; 8, 26, 3 et multitudine semet ipsa impediente; 9, 5, 8 proponere sibimet ipsi ante oculos iugum; 9, 23, 8 quam in semet ipso — relictam spem; 9, 23, 16 semet ipsam turba impediens; 10, 17, 2 ac sibimet ipsi exilium conscivere; 10, 35, 8 sibimet ipsi circumeundos — ratus; 10, 40, 11 in semet ipsum religionem recipit; 21, 14, 1 plerique semet ipsi praecipitaverunt; 21, 24, 3 conloqui semet ipsum — velle; 22, 53,13 semet ipsos Scipioni tradunt; 22, 57, 2 sibimet ipsa mortem consciverat; 23, 20, 5 sibimet ipsi consulere iussi; 23, 20, 6 consulere sibimet ipsos — iusserunt; 25, 28, 9 periculum — ab semet ipsis esse; 25, 37, 10 ad tutandos semet ipsos — acuerent animos; 26, 48, 14 sibimet ipse aequavit; 27, 3, 2 sibimet ipsos — coegerat aedificare; 28, 19, 8 in semet ipsos — instructam fraudem; 28, 19, 16 sibimet conandum — ratus; 29, 7, 9 ut sibimet ipsi consulerent; 29, 36, 12 sibimet ipsi exilium consciscentes; 31, 13, 6 et sibimet emptis opus esse; 31, 31, 14 sibimet ipsi — mortem consciverunt; 34, 17, 6 mortem sibimet ipsi consciscerent; 34, 18, 4 in semet ipsum imperium exerceret; 35, 14, 10 semet ipsum dixisse; 37, 10, 8 adversus semet ipsum; 39, 49, 5 vix sibimet ipsi — credentes; 39, 52, 9 non sibimet ipse solum; 41, 25, 1 in semet ipsos versus furor; 45, 5, 8 ac sibimet ipse consuleret. Zde ovšem i po třetí dekadě přítvorek vícekráte se připíná, než přece v míře menší než v knihách předchozích.

Řidčeji přivěšuje Livius *met* k osobním zájmenům; jsou to místa: 3, 56, 3 vosmet ipsi armis vindicastis; 3, 67, 5 vosmet tantum eorum paeniteat; 7, 35, 4 vosmet ipsos servate; 22, 22, 14 mihimet deposco ipse; 22, 50, 9 vosmet ipsos et rem publicam salvam voltis; 26, 36, 5 nobismet ipsis primum imperemus; 30, 30, 24 nobismet ipsi multam inrogemus; 34, 17, 9 vosmet ipsi

Digitized by Google

attuleritis. Nenáleží sem 22, 49, 11, kde od mnohých četlo se dle Weissenborna *me⟨m⟩et*; neboť tvar takový nemá dokladu u Livia a *et* po *me* mohlo z předchozího opakováno býti. Čísti dlužno s mladšími rukopisy: et mori . me [et] in hac strage — patere expirare.*) Zastoupeny jsou tu tedy tvary *vosmet* (pětkráte), *nobismet* (dvakráte), *mihimet* (jednou); tím schází *egomet*, *nosmet*. Rovněž *tute, tete* u Livia není. Pravým čtením jest 34, 31, 19 pluribus me ipse (B: met ipse), Weissenborn opět chybně navrhoval *memet ipse*.

Pozoruhodno jest, že z pravidla tvary s *met* ve spojení s *ipse* se vyskytují, kdežto při suopte a suapte není nikde přičiněno ipse. Pouze na pěti místech po *-met* nenacházíme *ipse*, totiž 3, 57, 6; 3, 62, 6; 3, 67, 5; 28, 19, 16; 31, 13, 6; po mezeře jednoho slova jest *ipse* 22, 22, 14: mihimet deposco ipse. Tím není radno tvary osobních pronomin s *-met* bez *ipse* z domněnky v textu Liviově psáti, jakož učinil Weissenborn na uvedeném místě 22, 49, 1 aneb Alschefski, píše 22, 59, 10: se nobismet (P: nobisṁė) merito praetulerint, kde *me* dittografií povstalo.

1, 20, 6: *cetera quoque omnia publica privataque sacra pontificis scitis subiecit.*

Pořádek *ceteri omnes* u Caesara a Cicerona oblíbený jest u Livia pravidlem s jednou výjimkou.**) Kromě u. m. mají spojení to: 7, 35, 1 ceteris omnibus tesseram dari iubet; 21, 3, 8 ceteris omnibus — suadentibus; 22, 11, 2 cetera omnia ageret; 22, 20, 6 ceterum omne incensum; 22, 22, 4 cetera omnia — acta; 24, 7, 2 cum cetero omni exercitu; 24, 22, 15 quin et corpus suum et cetera omnia — patriae restitueret; 24, 40, 15 cetera omnis praeda — concessa est; 25, 22, 8 ceteris omnibus copiis — descendit; 25, 33, 12 ceterorum omnium; 26, 33, 9 ceterorum omnium — eundem erga nos animum — fuisse; 26, 36, 8 ceterum omne aurum — deferamus; 26, 42, 1 ceteras omnes copias — traiecit; 28, 10, 16 cum cetera omni classe redire ad urbem iussus; 29, 27, 14 ceteros omnes — terrores; 32, 12, 9 cetera omnis multitudo; 34, 16, 2 ceteris omnibus effusis; 34, 60, 6 regem cum ceteris omnibus transire — debere; 36, 43, 5 ceteris omnibus superiores; 37, 24, 4 ceteris omnibus longe praestantem; 41, 2, 13 mox idem ceteri omnes faciunt; (45, 33, 1 cetera omnis generis arma cumulata). Jak odtud patrno, nejčastěji setkáváme se se spojením tímto v třetí dekadě.

Ke dvěma případům první dekady přidává z domněnky Fr. J. Drechsler (Zeitschr. f. d. österr. Gymn. 1888 p. 291), jehož Zingerle ve svém vydání i H. J Müller následují, třetí, píše 9, 39, 10 *ceteri omnes* místo *certiorem*, na základě výkladu Haranta (Emend. Liv. p. 62), jenž *ceteri item* navrhoval. Místo

*) Čtení to přijal Luchs, což chvály zasluhuje.

**) Ta jest 22, 52, 5: omnis cetera praeda diripienda data est. Nesluší i tu psáti *cetera omnis praeda*, zvláště když 24, 40, 15 *cetera omnis praeda — concessa est* máme? Srvn. též 10, 31, 4 praeda alia omnis militibus concessa; 26, 24, 11 alia omnis praeda populi Romani esset. Pořádek slov v P jest nejednou porušen; srvn. 21, 37, 6; 22, 27, 7; 22, 35, 7; 22, 52, 1; 22, 56, 8; 23, 56, 8; 24, 6, 7; 24, 10, 12; 24, 16, 9; 24, 47, 5.

Digitized by Google

celé zní: tunc vinci (Etruscorum) pertinacia coepta, et averti manipuli quidam; et ut semel dedere terga, etiam *certiorem* capessere pugnam. ille primum dies — Etruscorum fregit opes. Toto podání rukopisné zdá se však neporušeno. Dobře zajisté poznamenává Luterbacher, že všechny manipuly tehdy neutekly z boje, nýbrž jen některé, ježto ihned dále vypravuje Livius *caesum in acie, quod roboris fuit.* Harant zastavuje se na spojení *certiorem* capessere fugam, ale dobrou parallelou jest 21, 56, 1 ibi extemplo *haud dubiam* facere fugam. Mimo to srovnati lze místa 7, 8, 3 primum gradu moverunt hostem, deinde pepulerunt, postremo iam haud dubie avertunt; 33, 18, 18 terga deinde vertunt, postremo abiectis armis in praecipitem fugam effunduntur, kde podobně jednotlivé fase porážky vojska jsou vytýkány; srvn. též 4, 37, 10 incerti trepidant applicantque se turbae —. nondum fuga certa, nondum victoria erat. Tím upouštím od dřívějšího mínění svého (List. fil. 1885, 46), že jest tu čísti: etiam ceteri capessere fugam.*)

S pořádkem *ceteri omnes* shoduje se spojení *reliquus omnis*: 4, 59, 7 reliquam omnem multitudinem — exuit armis; 37, 39, 9 reliquus omnis equitatus Romanus erat. Není výjimkou 10, 14, 12 omnem reliquam spem in impetu esse equitum, nebo tu jest reliquam výrokem a reliquam esse = restare.

Tohoto postavení *omnis* nezachovává veskrze Livius při *alius*; vedle *alius omnis* jest u něho i *omnis alius.* Prvý pořádek mají místa: 3, 42, 2 alia omnis penes milites noxia erat; 9, 36, 1 aliis omnibus cladis Caudinae nondum memoria aboleverat; 10, 31, 4 praeda alia omnis militibus concessa; 24, 1, 6 aliam omnem multitudinem in potestate hostium esse; 24, 16, 5 alii omnes caesi aut capti; 26, 21, 7 catapultae ballistaeque et alia omnia instrumenta belli lata; 26, 24, 11 alia omnis praeda populi Romani esset; 28, 37, 6 quantum inter alios omnes Baliares excellunt; 31, 46, 10 ballistis catapultisque et alio omni genere tormentorum tela ingerentes; 34, 32, 11 ut alia omnia vetustiora omittam; 35, 14, 11 et ante Pyrrhum et ante alios omnes imperatores esse; 39, 53, 5 cum aliis omnibus rebus frater superior esset; 40, 12, 19 tamquam in aliis omnibus rebus inferior essem; 42, 65, 11 et hoc et alio omni genere telorum; 45, 8, 8 et alius omnis ei honos habitus est.

Pořádek *omnis alius* objevuje se: 4, 13, 13 plus in illo senili animo — virtutis esse quam in omnibus aliis dicerent; 7, 10, 11 corpus ab omni alia vexatione intactum; 10, 29, 20 intermissa — omnium aliarum rerum cura; 27, 33, 9 omnibus aliis omissis; 28, 12, 1 etsi omnia alia circa eum ruerent; 33, 38, 6 cum satis et ipsis et omnibus aliis appareret; 34, 7, 1 omnes alii ordines, omnes homines mutationem — sentiunt (zde anafora omnes — omnes patrně vliv měla); 38, 51, 2 omnibusque aliis rebus Scipionem — cultum; 42, 1, 9 ideo magistratus mulis tabernaculisque et omni alio instrumento militari ornabantur; 42, 41, 7 si hoc et vos recusabitis et omnes aliae gentes,

*) Návrh ten byl by jinak pravdě podobnější než Drechslerův, ježto v první dekadě, jak řečeno, Livius *ceteri omnes* zcela málo užívá, přestávaje na jednoduchém *ceteri.* Ale ani Zingerle ani H. J. Müller v adnotaci ho nepřipomínají.

Digitized by Google

ego quoque inter ceteros ero; 45, 28, 8 omnibus aliis omissis Apolloniam ad eos pergit; srovn. též 30, 30, 16 ut omnium obliviscaris aliorum; 30, 35, 9 ut omnibus rebus aliis pares. Slovosled ten, jak viděti, vyskytuje se v první dekadě třikráte, v třetí dvakráte, ve čtvrté třikráte a v zachované polovici dekady páté taktéž. Celkem má tedy postavení *alius omnis* převahu.

1, 21, 3: *quo quia se persaepe Numa sine arbitris velut ad congressum deae inferebat, Camenis eum lucum sacravit, quod earum ibi concilia cum coniuge sua Egeria essent. et Fidei sollemne instituit.*

Slova *cum coniuge sua Egeria* překvapují nemálo. Již v c. 19, 5 jest zmínka o Egerii, ale ne jako choti Numově, nýbrž toliko bohyni s ním v noční době se scházející a jemu radící: simulat sibi cum dea Egeria congressus nocturnos esse; eius se monitu, quae acceptissima dis essent, sacra instituere sacerdotesque suos cuique deorum praeficere. Podobně označena jest Egerie na u. m. slovy *ad congressum deae*. Hned na to však táž Egerie manželkou zvána jest Numovou; nemusí býti to s podivením? může takovýto výklad auktoru, jakým jest Livius, přičítán býti? Já soudím, že nemůže, a z příčiny té neváhal jsem slova *quod earum — essent* za cizí přídavek ve vydání knihy této označiti. Bez slov těch myšlénka ničeho nepostrádá. Numa posvětil háj Camenám, ježto v něm, jak tvrdil, scházel se s Egerií, jež v počet Camen náležela.

1, 23, 8: *illud te, Tulle, monitum velim: Etrusca res quanta circa nos teque maxime sit, quo propior es, hoc magis scis.*

Velle (po případě *malle, nolle)* s inf. perf. pass. místo inf. praes. pass. jest vazbou u Livia dosti oblíbenou; ve všech dekadách nalézáme její doklady. Ježto příslušná místa nejsou dosud sebrána - Draeger (Hist. Synt. II.[2] str. 405) na př. uvádí jen 5 jich, Ziemer Junggrammatische Streifzüge str.[2] 79 rovněž —, bude nejen pro Liviovskou, nýbrž i pro historickou syntaxi užitečno, je tuto uvésti. Kromě místa uvedeného mají vazbu tu věty následující: 2, 15, 2 cui nihil negatum vellent; 2, 44, 3 gratiam — bono publico velit quaesitam; 2, 45, 5 nolle inultos hostes, nolle successum non patribus, non consulibus; 3, 21, 4 ipsi quoque solutum (senatus consultum) vultis; 3, 58, 2 ne Claudiae genti eam inustam maculam vellent; 3, 58, 4 cuius adversae fortunae velit succursum; 4, 5, 3 quia nobis consultum volebatis; 4, 24, 8 deminutum — ius noluissent; 5, 5, 4 nunc consultum repente volunt; 7, 5, 2 se parenti opem latam quam inimicis eius malle; 9, 34, 23 ego te — non modo manu violatum, sed ne verbo quidem — appellatum vellem; 10, 18, 14 malle frustra operam insumptam; 21, 45, 6 mutatam secum fortunam esse vellent; 21, 53, 2 qui dilatam dimicationem vellet; 22, 7, 4 nihil auctum ex vano velim; 24, 16, 9 omnes ait malle laudatos a se dignos indignosque quam quemquam eo die castigatum esse; 25, 3, 12 patres ordinem publicanorum in tali tem-

Digitized by Google

pore offensum nolebant; 25, 15, 17 quia ipsi — consultum volebant; 25, 20, 5 Hannibal non Capuam neglectam neque — desertos volebat socios; 26, 31, 6 qui navatam operam rei publicae nostrae vellet; 27, 17, 8 sine quo nihil maioris rei motum volebat; 28, 20, 10 cum sibi quisque consultum — vellet; 32, 8, 14 qui ope sua velint adiutos Romanos; 32, 21, 1 in commune consultum non vult; 36, 5, 3 apud regem gratiam initam volebant; 38, 49 13 veniam a vobis petitam inpetratamque velim; 40, 46, 2 quid — in vobis — mutatum malint; 40, 46, 3 quem velimus vobis praelatum esse; 41, 5, 3 nullius liberae civitatis fortunam secum mutatam vellent; 42, 23, 6 quid donatum ex alieno Masinissae vellent.

Viděti odtud, že konstrukce ona omezena jest slovesem *velle* a komposity *malle* a *nolle*, i že tudy *cupio*, jež rovněž jako *expetere* u jiných auktorů při této vazbě přípustno jest, u Livia odtud jest vyloučeno. Dále zasluhuje vytčení, že i u Livia *esse* při inf. tom zpravidla potlačeno; vyjádřeno jest teprve po první dekadě na 3 místech, totiž 21, 45, 6; 24, 16, 19; 40, 46, 3.

Než Livius po příkladu staré latiny, zvláště mluvy kurialní, má několikráte i inf. perf. act. místo inf. praes. act. po slovesech »chtíti«, avšak téměř po první dekadě:*) 22, 59, 10 nec premendo alium me extulisse velim; 23, 15, 10 sibi adsumpsisse quam hosti ademisse fortem ac strenuum maluit socium; 24, 16, 12 neminem nota strenui aut ignavi militis notasse volui; 28, 41, 5 ab Drepanis aut Eryce detraxisse Hamilcarem quam Italia expulisse Poenos atque Hannibalem malis; 30, 14, 6 hanc te quoque — adiecisse velim; 32, 21, 32 quia pepercisse vobis volunt; 38, 11, 9 (citat) ne quem eorum Aetoli recepisse velint; 39, 14, 8 (citat) ne quis qui Bacchis initiatus esset, coisse aut convenisse sacrorum causa velit neu quid talis rei divinae fecisse; 39, 17, 3 (asi citat) ne quis quid fugae causa vendidisse neve emisse vellet; 40, 10, 5 perisse expetunt, quia tuis iniuriis doleo; 42, 11, 1 et quibus credidisse malis.

1, 24, 4: *fetialis regem Tullum ita rogavit: iubesne me, rex, cum patre patrato populi Albani foedus ferire? iubente rege 'sagmina' inquit 'te, rex, posco' rex ait: '[pura] tollito.' fetialis ex arce graminis herbam puram attulit.*

Pozoruhodno jest, že Livius adjektiva *purus* a adverbia *pure* z pravidla o čistotě vzhledem k bohům při věcech neb výkonech božstvu libých neb libými býti majících užívá, jako na u. m. Srvn. nad to: 1, 32, 12 puro pioque duello quaerendas (res) censeo; 1, 44, 4 puri aliquid ab humano cultu pateret soli; 5, 22, 4 iuvenes pure lautis corporibus — venerabundi templum iniere; 8, 10, 13 neque — pure faciet, qui sese devoverit; 10, 7, 4 tum P. Decium consulem purum piumque deis inmortalibus visum; 25, 17, 3 uti loco puro ea quae ante dicta prodigia sunt procuraret; 27, 37, 10 pureque et caste a matronis sacrificatum; 31, 44, 5 quae in loco puro poni — fas esset; 39, 9, 4 deinde pure lautum in sacrarium deducturam; 45, 5, 4 quibus non sint purae manus.

*) Neboť 10, 18, 14 malle frustra operam insumptam quam quicquam incidisse jest perf. *incidisse* způsobeno zajisté passivem *insumptam*.

Digitized by Google

Jen na třech místech užito výrazů oněch beze vztahu k bohům, totiž 24, 14, 6 postero die signis conlatis dimicaturum puro ac patenti campo; 42, 64, 3 quo purius frumentum tereret a 45, 37, 8 duas mihi aliquis contiones parumper faciat, unam militum Macedonicorum, puram alteram, integrioris iudicii et a favore et odio universi populi Romani. První dvě místa jsou spolehliva, ne však třetí. O správnosti jeho již vysloveny pochybnosti. *Puram* vykládá tu Weissenborn-H. J. Müller ‚unverdorben, nicht parteiisch'. Ale kde jest doklad pro *purus* smyslem ‚nicht parteiisch'? Že by byl Livius v neobyčejném tom významu slovo ono položil, jest tím méně pravdě podobno, čím užší jsou hranice užívání slova toho u něho vůbec. H. A. Koch uvázl také na výraze tom a psal zaň *veram*. Spíše však na jiný způsob opravy jest tu pomýšleti; *puram* může býti snadno opakováním předchozího *parum*per. Vypuštěním *puram* místo by nijak neutrpělo; neboť vedle *integrioris iudicii et a favore et odio* jest výraz ten smyslem ‚nestranný' zcela zbytečný, ne-li vadný. Že vrácením k předchozímu jest ve V mnoho míst porušeno, s dostatek již známo. Na místě onom samém máme toho příklad; neb V obsahuje integrioris *iudicii* et a favore et odio universis *iud. c.* pr.

1, 24, 7: *legibus deinde recitatis 'audi' inquit, 'Iuppiter, audi, pater patrate populi Romani, audi tu, populus Albanus.'*

Nominativ *populus Albanus* místo vokativu *popule Albane* byl by sám o sobě nápadný, zde pak jest tím podivnější, ježto jest ve spojení s vokativem *pater patrate*. Podobně má se věc 8, 9, 4 'deorum', inquit, 'ope, M. Valeri, opus est; agedum, pontifex publicus populi Romani, praei verba, quibus me pro legionibus devoveam'. Ze které příčiny byl by užil Livius neobyčejného toho pro vokativ tvaru na místech obou? To není na jevě. Ani stářím formule na prvním z obou míst nevysvětluje se nominativ. Livius má nejednu starobylou formuli ve svém díle, a v těch nejsou nikde vokativy nominativem zastoupeny. Rovněž u prosaistů doby klassické a stříbrné marně ohlížíme se po podobných případech. Básníci arci již od starší doby porůznu dávají nominativu zastupovati vokativ, jako Plaut. Most. 311; Ter. Phorm. 2, 2, 10; Verg. Aen. 1, 664; 6, 835; Hor. C. 1, 2, 43; ad Pis. 292; Ov. Fast. 4, 7, 31, snad po příkladě řeckém. Já mám proto na obou oněch místech Liviových vokativ za nepůvodní i restituuji nominativ, čta 1, 24, 7 audi tu, popule Albane a 8, 9, 4 pontifex publice. Opačná chyba jest 22, 53, 11 tum me Iuppiter optimus maximus (P: optime maxime) — leto adficiat; srvn. též rukopisy pan. Lat. p. 95, 13 Baehr.; hist. Aug. p. 192, 24 Pet.[2] Praví-li římský fetial 1, 24, 7 audi tu, popule Albane, připojuje k *audi* pronomen *tu*, že se zvláštním důrazem k národu Albanskému obrátiti se chce jako k činiteli, na němž hlavně mu záleží; lze srovnati též 1, 32, 10 audi, Iuppiter, et tu, Iane Quirine, diique omnes caelestes, vosque terrestres vosque inferni, audite; 5, 52, 7 quid de ancilibus vestris, Mars Gradive, tuque, Quirine pater?

Aby více vynikla závadnost nominativů na obou uvedených místech (1, 24, 7 a 8, 9, 4), podávám sbírku míst první dekady, jež obsahují vokativ

Digitized by Google

formou různý od nominativu: 1, 28, 9 tum Tullus: ‚Metti Fufeti' inquit 'si ipse discere posses'; 1, 36, 4 ‚agedum' inquit 'divine tu, inaugura'; 1, 41, 3 'tuum est', inquit 'Servi, si vir es, regnum'; 2, 2, 7 hunc tu — tua voluntate, L. Tarquini, remove metum; 2, 10, 11 tum Cocles: ‚Tiberine pater', inquit ‚te sancte precor'; 2, 45, 12 ego istos, Cn. Manli, posse vincere scio; 2, 45, 14 victor —, M. Fabi, revertar ex acie; 2, 46, 6 aut propter te hic, Q. Fabi, dimicans cadam; 3, 17, 6 Romule pater, tu mentem tuam — da stirpi tuae; 3, 21, 7 te vero, C. Claudi, adhortor; 3, 29, 2 et tu, L. Minuci, — praeeris; 3, 45, 10 postulo, Appi, etiam atque etiam consideres; 3, 47, 7 Icilio —, Appi, non tibi filiam despondi; 3, 48, 4 quaeso, inquit, Appi; 3, 49, 5 te —, Appi, tuumque caput — consecro; 3, 56, 4 omnium igitur tibi, Ap. Claudi, — gratiam facio; 4, 40, 6 Sex. Tempani, — quaero de te; 5, 16, 9 (citat ze staré doby) Romane, aquam Albanam cave lacu contineri — sinas; 6, 21, 2 tuo ductu, inquit, Pythice Apollo, tuoque numine instinctus pergo ad delendam urbem; 6, 6, 12 te —, P. Valeri, socium imperii — ducere placet; 6, 6, 13 te, Q. Servili, — castra habere (placet); 6, 6, 15 te, Servi Corneli, praesidem — facimus; 6, 12, 10 tu, T. Quincti, equitem — teneas; 6, 15, 5 ut contra te, T. Manli, adhorter; 6, 15, 9 offendit — te, A. Corneli, vosque, patres conscripti, circumfusa turba; 6, 16, 2 Juppiter — optime maxime Iunoque regina ac Minerva ceterique dii deaeque; 6, 23, 8 sustinere —, M. Furi, non possumus impetum militum; 6, 29, 1 videsne —, A. Semproni, — illos — constitisse; 7, 10, 4 macte virtute —, T. Manli, esto; 7, 34, 4 videsne tu —, A. Corneli, cacumen illud; 7, 40, 13 T. Quincti, — in novissimos te recipito; 8, 5, 3 tempus erat —, Tite Manli vosque patres conscripti, — pro imperio agere; 8, 6, 4 est caeleste numen, es, magne Iuppiter; 8, 7, 15 quandoque — tu, T. Manli, — pugnasti; 8, 9, 6 (stará formule) Iane, Iuppiter, Mars pater, Quirine, Bellona, Lares, divi Novensiles —, vos precor, veneror; 8, 32, 3 quaero — de te, Q. Fabi; 8, 35, 6 vive, Quinte Fabi, felicior hoc consensu; 8, 38, 14 vides tu, — M. Fabi; 9, 1, 7 quid — tibi, Romane, — debeo; 9, 8, 2 dic, Sp. Postumi; 9, 9, 19 interim, T. Veturi vosque ceteri, — liberemus; 9, 11, 2 quin tu, Spuri Postumi, — stas; 9, 11, 9 hoc tu, A. Corneli, hoc vos, fetiales, — dicitis; 9, 33, 7 dic agedum —, Appi Claudi; 9, 34, 6 itane —, Appi Claudi; 9, 34, 8 hoc dicis, Appi; 9, 34, 21 et quanto modestior illius cupiditas fuit quam tua, Appi; 9, 34, 23 ego te, Appi Claudi, — appellatum vellem; 10, 8, 4 non ut vos, Appi, vestro loco pellant; 10, 8, 5 noli erubescere, Appi; 10, 18, 11 satin salve —, L. Volumni.

1, 25, 4: *ut primo statim concursu concrepuere arma micantesque fulsere gladii, horror ingens spectantes perstringit.*

S pravidelností pozoruhodnou klade Livius příslovce *statim* hned po výrazech *primus, principium, initium*. Kromě místa uvedeného nacházíme pořádek ten 2, 25, 4 primo statim incursu pulsi hostes; 2, 52, 6 initio statim anni — die dicta; 2, 56, 6 principio statim anni — agebatur; 4, 33, 1 concusserat primo statim congressu hostem; 4, 42, 3 principio statim anni L. Hor-

Digitized by Google

tensius — diem dixit; 4, 47, 2 itaque primo statim proelio cum — antesignanos hostium turbasset; 4, 52 2 is cum principios tatim anni — seditiones cieret; 4, 53, 9 impigre primo statim adventu deiectis. qui in praesidio erant; 6, 31, 1 insequentis anni principia statim seditione ingenti arsere; 6, 38, 3 principio statim anni ad ultimam dimicationem de legibus ventum; 21, 4, 1 primo statim adventu — convertit; 22, 28, 9 primo statim conspectu contempta paucitas; 22, 49, 1 primo statim proelio — ictus; 24, 5, 2 primo statim conspectu omnia — ostendit; 24, 27, 4 nec illi primo statim creati nudare; 27. 32, 8 primo statim terrore adveniens cepit; 31, 23, 11 magna res principio statim belli — adempta regi foret; 35, 26, 8 et primo statim incursu — divulsa est.*)

Od pořádku toho pouze 3, 22, 2 principio anni statim res turbulentae jest odchylka. Ale ježto na více místech (2, 56, 6; 4, 42, 3; 4, 52, 2; 6, 38, 3), jak ze sbírky uvedené zřejmo, samo spojení *principio statim anni* se vyskytuje, bude dlužno onde uznati přestavení slov v podání rukopisném a uvésti místo v souhlas se zvykem spisovatelovým.**)

Podobným zjevem jest kladení *saepe* hned po *multus*: 2, 35, 8 multis saepe bellis — fractos spiritus esse; 3, 5, 6 multis saepe frustra conatibus captis cecidit; 21, 4, 7 multi saepe militari sagulo opertum — conspexerunt; 26, 14, 1 maior pars senatus multis saepe bellis expertam populi Romani clementiam haud diffidentes sibi quoque placabilem fore; 26, 40, 16 id quod multis saepe tempestatibus fecerat.

Pouze 40, 45, 7 inter hos viros nobiles inimicitiae erant, saepe multis et in senatu et ad populum atrocibus celebratae certaminibus činí výjimku; avšak ta za bezpečnou nemůže býti pokládána, ježto podání rukopisné zejmena v poslední části knihy této jest chatrné. Přestavena jsou slova na př. 40, 5, 10 redierant forte, quos (rkpp.: forte quos) miserat; 40, 44, 10 ne maior ludorum causa (Mogunt. ed.: causa ludorum) consumeretur; 40, 45, 7 atrocibus (Mogunt. ed.: civibus atrox, což vzniklo patrně z *cibus atro*) celebratae certaminibus; 40,

---

*) Téhož pořádku drží se i Tacitus: Agr. 3 primo statim beatissimi saeculi ortu; 20 primo statim anno; 31 primo statim congressu; rovněž Quintilian; srovn. inst. 1, 6, 25 primis statim positionibus; 9, 2, 37 in T. Livii primo statim; 9, 4, 76 in principio statim orationis; 9, 4, 77; 10, 1, 41; 12, 7, 8 a j.

**) To jest tím spíše záhodno, ježto na více místech první dekady slova v podání skutečně jsou přestavena; srvn. praef. § 5 prisca illa tota (rkpp.: tota illa) mente; 1, 32, 11 solvi fieri (rkpp.: fieri solvi); 1, 59, 5 custodibusque ad portas (rkpp.: ad portas custodibusque) datis; 2, 15, 3 hostibus potius portas quam (PM: quam portas) regibus; 3, 70, 6 sibi quibus (PM: quibus sibi); 3, 72, 6 valet vocata (PM: vocatae valet); 4, 25, 13 addere petitionis causa liceret (tak V; ale PM: liceret causa); 5, 13, 6 Herculem et Dianam (rkpp.: et Dianam Herculem); 6, 23, 3 cum ferox (rkpp.: ferox cum); 7, 31, 3 ius fasque (rkpp.: fas iusque) est; 7, 38, 9 haberet, et aetate (PM: et aetate haberet); 8, 8, 3 facti sunt, scuta (PM: facti scuta sunt) a j.; srvn. o věci té také Madv. Em. Liv. str.² 13. Nepodobným pravdě jest pořádek 2, 4, 2 praeterea aliquot nobiles adulescentes conscii adsumpti, quorum vetustate memoria abiit; neboť při postavení tom naskytovala se možnost *quorum* s *vetustate* spojovati. Myslím, že psáno tu bylo: quorum memoria vetustate abiit.

Digitized by Google

49, 6 quaesivit ab eo, liceretne sibi (tak čtu s Glareanem;*) Mogunt. ed.: ab eo ne sibi liceret) ac suis vivere; 40, 50, 5 veramque pacem, non fluxa ut ante (Mogunt. ed.: non ut fluxa ante) fide — fecisse.

1, 25, 9: *in eum magno impetu rediit et dum Albanus exercitus inclamat Curiatiis, uti opem ferant fratri, iam Horatius caeso hoste victor secundam pugnam petebat.*

Livius spojuje *inclamare* s akk.: 8, 9, 4 in hac trepidatione Decius consul M. Valerium inclamat; 10, 4, 8 pastorum unus — inclamat alios cunctanter — pecus propellentes, quid cessarent; 26, 15, 11 consurgentem iam Fulvium Taurea Vibellius — inclamavit. Má-li na u. m. P: Curiatiis, M: Curiatios, zdá se, že v případu tom M má pravdu.

Vazba s akk. jest při *inclamare* nejen před Liviem, nýbrž i po něm vazbou pravidelnou: Plaut. Stich. 2, 2, 4 tuos inclama; Cist. 1, 1, 110 nolito acriter eum inclamare; Amph. 5, 1, 16 ibi me inclamat Alcmene; Mil. 4, 2, 46; Truc. 3, 2, 4; Asin. 3, 2, 56; Cic. inv. 2, 4 comitem illum suum inclamavit semel ac saepius; Ov. Fast. 2, 351 inclamat comites; 3, 756 inclamatque suos; Val. Max. 1, 7, 7 servos inclamavit; 9, 12 ext. 6 puerum ut illum abigeret inclamavit.

Proti tomu zdá se velmi zřídka býti dativ při slovese onom; lexika uvádějí toliko Ov. Am. 1, 7, 45 nonne satis fuerat timidae inclamasse puellae.

1, 30, 1: *Caelius additur urbi mons, et quo frequentius habitaretur, eam sedem Tullus regiae capit ibique habitavit.*

Pouhou tautologií jest zde *ibique habitavit.* Soudím, že pozdějším přídavkem jsou slova ta, vytvořeným na základě c. 44, 3 inde deinceps auget Esquilias ibique ipse — habitat. Ve svém vydání položil jsem je v závorky k označení pozdějšího jich původu.

1, 32, 2: *proximum regnum, cetera egregium, ab una parte haud satis prosperum fuerat.*

Ještě na jednom místě jest u Livia adverbialní akkusativ *cetera* (= εἰς τὰ ἄλλα)**), a to opět ve spojení s *egregius*, totiž 1, 35, 6 ergo virum cetera egregium — regnare iussit. Po první knize volí tím smyslem Livius buď *ad* s akk. *cetera* neb *alia*, aneb klade adverbium *alioqui:* 4, 26, 7 ad alia discordes in uno — consensisse; 27, 15, 8 in tumulum — tutum, ad cetera inopem; 30, 1, 4 bello quoque bonus habitus ad cetera; 30, 29, 9 ad cetera loco

*) Srvn. níže výklad k 3, 52, 1.

**) Srvn. též Wölfflinův článek Das adverbielle cetera, alia, omnia v Arch. f. lat. Lexic. u. Gramm. 2, 90 a násl. — Spojení *egregius cetera* již u Sallustia Hist. IV. 70 M. se objevuje.

Digitized by Google

opportuno — consedit; 35, 31, 2 quos — ad cetera quoque satis fidos censebant esse; 37, 7, 16 virum — ad cetera egregium; 7, 19, 1 alioqui mitis victoria fuit; 27, 27, 11 mors Marcelli — alioqui miserabilis fuit; 30, 29, 10 tumulum — tutum commodumque alioqui — cepit; 37, 46, 6 alioqui magnificus et spectaculo et fama rerum triumphus fuit. Proto odvážné a pravdě nepodobné jest Ascensiovo čtení, jehož vydavatelé se drží, 21, 8, 10 phalarica erat Saguntinis missile telum hastili abiegno et cetera (CM: cetero) tereti praeterquam ad extremum, unde ferrum extabat. Nevhodnou parallelou Sil. It. 1, 354 falarica — cetera fumans podpory se mu nikterak nedodává. Mně není pochybno, že s dittografií, kteráž přečasto v podání třetí dekady se vyskytuje, jest nám zde činiti, s dittografií abiegno et ettere tereti, i že dlužno psáti: abiegno et tereti praeterquam.

Naprosto neužívá akk. *omnia* Livius adverbialně; neb tu klade předložku ad: 3, 15, 8 praesidium satis fidum ad omnia esset; 38, 14, 3 homine ad omnia infido atque importuno; 39, 23, 12 urbem validam et ad omnia opportunam; 44, 3, 4 loco se tuto et ad omnia opportuno consedisse. Jediné místo, jež výjimku činilo, 21, 34, 5 circumspectans sollicitusque omnia, opraveno od Luchsa doplněním *ad* po *sollicitusque*; srovn. 5, 42, 4; 24, 32, 6; 34, 38, 4.

1, 34, 6: *Roma est ad id aptissima visa.*

V složených tvarech passiva mohou býti formy *esse* čtverým způsobem položeny: 1. hned po participiu, 2. v mezeře jednoho nebo více slov po něm, 3. přímo před participiem, 4. v mezeře jednoho neb více slov před ním. Lze na př. říci: 1. Romani a Poenis magna pugna victi sunt 2. Romani a Poenis victi magna pugna sunt 3. Romani a Poenis magna pugna sunt victi 4. Romani a Poenis sunt magna pugna victi. Tři první druhy slovosledu jsou u Livia oblíbeny, ne tak čtvrtý, ač zase u Caesara a Cicerona často se objevuje. Případy jeho u Livia jsou tak řídky, že mohou tu dobře vypočteny býti. Jsou to kromě u. m.: 1, 43, 10 deinde est honos additus; 1, 51, 6 gladiorum ingentem esse numerum ad eum convectum; 1, 51, 8 ubi est eo ventum; 1, 58, 7 corpus est tantum violatum; 2, 13, 5 quae postea sunt Mucia prata appellata; 2, 58, 3 inter seditionem Romanam est bellum coortum; 3, 24, 3 erat et nova exorta causa motus; 3, 24, 10 pax est petentibus data; 3, 42, 6 tanti erant terrores allati; 4, 11, 2 tanta foret cura subventum; 4, 15, 8 nec satis esse sanguine eius expiatum; 4, 40, 8 est in imperio consecutus; 4, 50, 4 esset militibus minatus; 4, 50, 6 postquam est Romam nuntiatum; 5, 6, 2 si non sit aestate perfectum bellum; 5, 18, 9 plus ignominiae erat quam cladis acceptum; 5, 38, 6 simul est clamor proximis ab latere, ultimis ab tergo auditus; 6, 2, 10 erat vis magna versa in hostem; 6, 10, 3 terror est oppidanis admotus; 6, 28, 1 cum esset Praenestinis nuntiatum; 7, 6, 10 est Romam nuntiatum; 7, 31, 11 adeo est ferociter responsum; 8, 5, 1 ubi est Romam ventum; 9, 6, 5 quod ubi est Capuam nuntiatum; 9, 41, 17 haec tanta

Digitized by Google

sunt alacritate militum audita; 10, 18, 3 postquam est Romam perlatus; 10, 19, 12 tum vero tantus est clamor exortus;

21, 26, 1 est Romam perlatus; 21, 34, 1 est prope circumventus; 23, 31, 1 est in Capitolio consultus; 23, 35, 9 esset miles factus; 23, 42, 5 ita sumus aliquotiens hac aestate devastati; 24, 17, 7 est ab consule increpitus; 25, 28, 5 est Crispino nuntiatum;

33, 34, 5 conventus — est haberi coeptus;*) 34, 6, 11 cur sit autem lata; 34, 44, 1 non esse recte factum; 35, 9, 1 censores erant priore anno creati; 36, 8, 5 tumulus est in unum ossibus... coacervatis factus; 37, 14, 5 est primus rogatus sententiam; 39, 11, 3 cur esset a matre eiectus;**) 39, 16, 8 negotium est magistratibus datum; 39, 37, 9 qua sum adhuc usus; 40, 13, 3 tempora quidem qualia sint ad parricidium electa, vides;

41, 2, 1 castra sunt Romana mota; 42, 41, 12 qui sum armis lacessitus; 42, 47, 8 iusto ac pio esse bello***) superatum.

Případy ty jsou, jak vidíme, četnější v první dekadě než v ostatních dohromady; neb kdežto v oné máme jich 28, jest v těchto jich pouze 21, totiž v dekadě třetí 7, ve čtvrté 11, v páté 3.

Počet uvedených míst rozmnožují kritikové svými návrhy. Náleží sem:

4, 23, 3: Licinio libros haud dubie sequi linteos placet; Tubero incertus veri est. sit (tak Muretus; *sed* rkpp., V: //t) inter cetera vetustate cooperta hoc quoque in incerto positum. Čtení to není jisto; možno by bylo i: sed inter cetera — hoc quoque in incerto positum ⟨sit⟩; srovn. 8, 6, 3 exanimatum auctores quoniam non omnes sunt, mihi quoque in incerto relictum sit; 23, 16, 16 sed sive tanta sive minor victoria fuit, ingens eo die res — gesta est; 37, 48, 7 rumoris huius quia neminem alium auctorem habeo, neque adfirmata res mea opinione sit nec pro vana praetermissa.

5, 36, 10: itaque ne penes ipsos culpa esset, ⟨si⟩ clades forent Gallico bello acceptae (tak H. J. Müller a s ním Zingerle; rkpp. mají: cladis forte), cognitionem de postulatis Gallorum ad populum reiciunt. Oprava ta jest stěží dobrá. Mně zdá se podání neporušeným; slova *culpa — cladis forte Gallico bello acceptae* lze interpretovati smyslem: culpa cladis, quae forte Gallico bello acciperetur (= jež by — utrpěna byla); srvn. 30, 30, 30 ita adnitar, ne quem pacis per me partae paeniteat, kde značí slova pacis per me partae 'pacis quae per me pariatur' (= míru, jenž by mnou zjednán byl). S toho sta-

*) Toto postavení *est* jest zde nápadné; čekalit bychom haberi est coeptus dle míst jiných: 21, 58, 10 fieri est coeptus; 32, 8, 5 haberi est coeptus; 38, 53, 6 opět; 38, 58, 2 duci est coeptus; 21, 23, 4 traduci exercitus est coeptus; 24, 45, 10 desiderari quaerique est coeptus; 30, 5, 3 efferri sunt coepta; 30, 10, 2 ferri sunt coepta; 38, 52, 3 citarique absens est coeptus. Snad dlužno označeným způsobem psáti. Také tato dekada přemístěním slov trpěla značně, jak již (str. 33) podotčeno.

**) Tak pouze M; proti tomu codd. rec. a vet. ed.: cur eiectus esset. Zdá se, že pořádek tu porušen.

***) To jest slovosled nepěkný; myslím, že Livius psal: iusto ac pio *bello esse* superatum.

Digitized by Google

noviska lze i hájiti 1, 7, 14 iam tum immortalitatis virtute partae (= quae virtute pareretur), ad quam eum sua fata ducebant, fautor.*)

28, 32, 6: etiam eo moveri, quod nemo fere sit miles, qui non (tak Aldus; $P\Sigma^3$: non ex Italia) aut a patruo suo Cn. Scipione, qui primus Romani nominis in eam provinciam venerit, aut a patre consule aut a se sit ex Italia advectus. Zde může prvé ex Italia býti pravé a druhé z prvního opakováno. Psal bych raději: qui non ex Italia... a se sit [ex Italia] advectus.

34, 32, 6: satis compertum habemus duorum aut summum trium in ea re, non civitatis culpam esse, tam hercule quam in te tuoque praesidio accersendo accipiendoque in arcem nihil est (tak Hertz; rkpp.: si in) publico consilio actum. Čtení *est* za *si in* není palaeograficky pravdě podobno a nad to očekáváme ve větě oné spíše acc. c. inf. závislý na *compertum habemus*. Myslím, že *si in* jest interpolováno a dlužno psáti: accipiendoque in arcem nihil [si in] publico consilio actum.

42, 14, 10: ita omnes ei honores habiti donaque sunt quam (tak Harant; rkp.: cuiquam) amplissima data cum sella curuli atque eburneo scipione. Zde bylo by toto postavení *sunt* tím podivnější, že souřadná předchozí věta perfectum bez *sunt* má (*habiti*). Kdyby byl Livius *sunt* v druhé větě položil, byl by je jako společné oběma větám dle svého zvyku po *data* umístil.

45, 17, 1: legatos — decreverunt decem in Macedoniam, quinque in Illyricum. in Macedoniam sunt primi (tak Harant, jemuž H. J. Müller přisvědčuje; rkp.: *culpmi* dle udaje Gitlbauerova, *culpmi* dle Vahlena) nominati. Ani na tomto místě není čtení bezpečno. Možná, že písař opakoval tu *cum in* z předchozích slov Illyricum in a že čísti náleží pouze: in Macedoniam [cum i] nominati.

Také při opisné konjugaci jest ono postavení *esse* u Livia řídké; pozoroval jsem toliko tato místa: 4, 5, 6 nemo est nomen daturus; 8, 11, 4 mercedem esse Romanis solvendam; 10, 21, 15 fuisse extemplo dicturum; 21, 53, 3 non esse cum aegro senescendum; 22, 28, 3 haud dubie iniquiorem erat hosti locum facturus; 28, 42, 7 est tibi futura res; 28, 43, 9 essem periculi aditurus; 28, 45, 5 non sit ratum habiturus consul; 36, 9, 6 esset in consilio habiturus;**) 37, 53, 19 non sum hoc dicturus; 40, 57, 6 duplex

*) Podobný význam participia uznávám 3, 18, 10 iam caput fieri libertatem repetentium (= eorum qui libertatem repetant 'kteří by svobody chtěli se domáhati'), si se plebs comitem senatui det, i nesouhlasím s Madvigem, jenž mění: iam patefieri libertatem repetendi viam. Návrh Madvigův jest nejen zbytečný, nýbrž i tím málo podoben pravdě, že inf. *patefieri* v sobě chová, jemuž jakož i tvarům s ním souvisícím Livius patrně se vyhýbá. Čteme totiž u něho častěji *patefactus* a aktivné tvary *patefacere*, ale nikde *patefio, patefiam, patefiebam, patefierem* atd., pouze jednou *patefieri*, a to teprve na konci 4. dekady, 39, 16, 11 nec patefieri voluerunt. To nestalo se náhodou, jak vidno z míst obsahujících pass. aperire: 23, 25, 2 aperirique tabernas — iuberent; 25, 8, 11 ut — porta aperiretur; 25, 9, 13 portula aperitur; 26, 10, 8 aperirique error poterat; 26, 14, 5 aperirentur hostibus portae; 27, 28, 9 aperirique portam iubent; 35, 51, 6 portae sibi aperirentur; 42, 66, 7 via aperiri poterat; 45, 2, 6 aedes sacrae aperirentur.

**) Ale B: esset habiturus in consilio, čemuž bych přisvědčil.

Digitized by Google

inde erat commodum futurum; 42, 38, 10 non fuisse se dilaturum; 42. 41, 4 nec eram postea visurus; 42, 41, 13 non sum eodem modo defensurus. Jak patrno, není v tom případě *esse* od participia více než dvěma slovy odloučeno. Dobře činí vydavatelé, že 21, 50, 10, kde jest podání P: pollicitusque est, quo animo priore bello populum Romanum iuvenis adiuvisset, eo senem adiuturum; frumentum vestimentaque esse legionibus consulis sociisque navalibus gratis praebiturum, neuznávají pravost *esse*. Toto *esse* jest nejen proto nápadným před *praebiturum*, že předchozí *adiuturum* jeho prosto jest (očekávalit bychom je v tom případě po *praebiturum*), nýbrž i z té příčiny, že pěti slovy jest odloučeno od onoho participia, čehož není vůbec příkladu u Livia. Chybují však vydavatelé, že mění je dle *z* v *sese*. Neboť důrazné toto vytčení podmětu není na místě, když předchozí akkusativ s inf. hledící k též osobě nemá vyjádřen subjekt ten; řečeno tu prostě *eo senem adiuturum*. Dlužno uznati zde cizí přídavek a psáti, jak jsem ve svém vydání učinil, pouze: vestimentaque legionibus — praebiturum. Rukopisné *esse* mohlo kdysi povstati tím, že vrátil se písař k předchozímu *eo senem*. Od *eose* k *esse* nebylo daleko.

Než při inf. fut. act. Livius vůbec rád neklade *esse* před náležité k němu participium, a klade-li je tak přece, klade je přímo před ně, ne pak v mezeře jednoho nebo více slov. Náleží sem pouze místa 3, 47, 7 non spero esse passuros illos, qui arma habent; 31, 13, 7 consules agrum aestimaturos et in iugera asses vectigal testandi causa publicum agrum esse imposituros (pro předchozí *aestimaturos* jest slovosled ten nápadný); 40, 41, 8 aes — ad quaestores esse delaturos. Na všech ostatních místech jest esse při inf. fut. act. položeno buď přímo po participiu neb v mezeře jednoho neb více výrazů. Tak čteme na př. v I. knize: c. 32, 3 desidem — regem — acturum esse; 41, 5 eum iura redditurum obiturumque alia regis munia esse; 41, 6 consultaturum se regem esse; 50, 9 habiturum infortunium esse; — v 45. knize: c. 17, 7 decreturos esse; 19, 15 partem regni petiturum esse; 35, 9 plebem urbanam secuturam esse militum iudicia; 44, 10 dignissimum eo dono — habituros esse; 44, 12 eum ablaturum esse.

Tyto věci přehlédl, tuším, Hartel (*Kritische Versuche zur fünften Dekade des Livius p. 18*), když 42, 8, 2 doporoučel čísti: speraverant tamen atrocius quam superiores imperatores consulem ⟨non esse⟩ in se saeviturum. Dlužno asi zůstati při Grynaeově opravě: speraverant tamen ⟨non⟩ atrocius — consulem in se saeviturum. Má-li rkp. cons̄s. = consules, není nic divného; consulem připodobil písař vedlejšímu pluralu superiores imperatores.

1, 34, 8: *aquila suspensis demissa leniter alis pilleum aufert superque carpentum cum magno clamore volitans rursus — capiti apte reponit.*

Livius připíná sice *k předložkám* částici *que*, ale poměrně ne zhusta; mnohdy delší partie dlužno přečísti. než místo shledáme předložku s *que* vykazující. Mimo to jest přivěšování částice té obmezeno jistými předložkami,

Digitized by Google

tak že jiné jsou v příčině té vyloučeny úplně. Z jednoslabičných předložek přibírají *que*:

de: 10, 24, 11 ita eum de se deque re publica meritum esse; 22, 11, 1 tum de bello deque re (než P: reque de)*) publica dictator rettulit; 23, 11, 3 (citat) ⟨de⟩ lucris — mittitote deque praeda — habetote; 26, 28, 2 haec de se deque provincia consul; 31, 5, 4 (citat) quod senatus populusque Romanus de re publica deque ineundo novo bello in animo haberet; 31, 5, 5 (snad citat) ut de re publica deque provinciis consulerent; 36, 7, 2 cum de Euboea deque Achaeis et de Boeotia**) agebatur; 38, 35, 7 de re publica deque provinciis et exercitibus senatum consuluerunt; 40, 42, 9 dicta a pontifice deque ea cum provocasset certatum ad populum; 42, 62, 12 permittat rex de se deque universa Macedonia statuendi ius. Patrno, že Livius *que* připíná k *de* toliko po předchozím *de* vyjma jeden případ, kde *de* nepředchází; avšak tam aspoň pronomen *is*, před nímž u Cicerona spojení *que* s předložkou *de* oblíbeno, následuje. Madvig a s ním Luchs k případu tomu dávají druhý, píšíce 23, 3, 6 citari singulos — iubebo deque eorum (P: de quorum) capite vos consulam. Ale nikde nemá Livius *deque* před genetivem, nýbrž vždy před ablativem. Nad to podání *de quorum* lze dobře podržeti. Relativum nemusí značiti jakou distribuci, jak Madvig myslí, nýbrž rovnati se může *et de eorum*.

in: 10, 37, 15 multos occisos inque ea pugna Iovis Statoris aedem votam; 40, 57, 5 delere propositum erat inque eorum agro — fundare; obakráte jest *inque* před *is*, jakž u Cicerona bývá; 9, 37, 11, kde by *inque* nebylo před *is*, volí Livius anastrofu předložky: metuque in magno civitatem fuisse.

per: 1, 49, 4 cognitiones — per se solus exercebat perque eam causam occidere; 1, 49, 9 nuptum dat perque eas nuptias — conciliat; 3, 6, 7 ubi cum obvius nemo — fieret perque omnia — deserta transirent; 5, 36, 7 agnovere perque totam aciem — datum est; 21, 11, 9 perque patentia — vadebant; 21, 14, 2 perque ruinam eius impetu facto; 21, 49, 8 perque omnem oram; 31, 46, 15 prociderat perque apertum ruina iter nocte Romam — perruperunt;

pro: 6, 26, 5 nisi si quando a vobis proque vobis arma acceperimus; 22, 59, 16 cum ii pro nobis proque iis — ita suspensi sint; 29, 23, 10 et pro patria coniugis suae proque parente ac penatibus dimicare; 30, 18, 12 equo advectus; proque duobus cornibus praetor ac proconsul — hortabantur; (31, 44, 8 si quis contra ignominiam prove honore eius dixisset;) 33, 20, 1 nulla — pro fide erga populum Romanum proque universo nomine — ausi sunt; 34, 8, 1 haec cum contra legem proque lege dicta essent;

trans: 22, 41, 7 transque proximos montes — condit; 22, 43, 7 omnibus ultra castra transque montes exploratis.

---

*) Zdá se, že Livius psal *de bello reque publica* a *de* že jest z předchozího opakováno; srvn. 25, 12, 11 ut decemviri de ludis Apollini reque divina facienda inspicerent; srvn. též 21, 49, 10 in muris portarumque [in] stationibus.

**) Čtení to není jisto; B má: deque achaeis de boeotia, M: de achaeis deque boeotia.

Digitized by Google

Není tudy u Livia spojení *adque, aque, obque, subque*, jež jest vůbec neklassické, ale ani *cumque*, vyjmeme-li 38, 36, 3, kde však *que* na *secum* přivěšeno: imperarent secumque transportarent,*) není dále *exque*,**) *postque* (v platnosti předložky), *praeque*. Raději volí někdy za ně Livius připojení *que* k jmenu na předložce závislému a to: 22, 28, 14 terroremque in latera utrimque ab tergoque (?; tergaq. P) incursantes fecerunt; 45, 29, 7 regionem, quam ab ortu Strymo amplecteretur amnis, praeter Sinticen Heracleam et Bisaltas, ab occasuque Axius terminaret fluvius (než místo to jest pochybno, poněvadž V má *ab occasu qua*; ježto věta bez *que* dobře může býti, jest otázka, není-li rukopisné *qua* opakováním *quam* z předchozího řádku); 7, 19, 1 duo bella eo anno prospere gesta, cum Tiburtibusque (Madvig: cum Tiburtibus ⟨us⟩que; Morstadt: cum Tiburtibus[que] ad deditionem pugnatum, což zdá se čtením původním); 23, 43, 7 explorato cum firmisque praesidiis tuto receptu praedatum ierat;***) 36, 21, 3 traditae; post paucosque dies exercitus — reductus (než příklad ten jest velmi pochybný, ježto B čte *paucosque p dies* a Livius spojení *postque* v platnosti adverbialné a *postve* v platnosti předložky se neštítí: 29, 27, 2 postque gerentur; 38, 11, 9 postve eos venerunt; 41, 9, 9 postve ea — censi essent; 43, 14, 7 postve eos consules — scriptis, dle kterýchž míst bychom spíše čekali *postque paucos*; bezpochyby že jako 25, 11, 19 tu bylo psáno: *paucosque post*†) *dies*).

Pro takovéto připojení *que* k jmenu při *in* není příkladu u Livia; pročež neprávem doplňují vydavatelé dle H. J. Müllera 25, 20, 2 castellum communitum ⟨in eoque et Puteolis — id oppidum⟩ ante Fabius munierat — praesidium inpositum; náležíť aspoň dle 10, 37, 15; 40, 57, 5 psáti *inque eo*, zvláště když i tu po *in* následuje *is*. Rovněž nikde není přivěšeno *que* k jmenu na *ad* závislému. Okolnost ta svědčí proti čtení starých vydání dosud schvalovanému 22, 17, 3: calorque iam ad vivum ad imaque (P: diuatimaque) cornua veniens — agebat boves. Kromě toho odporuje mu to faktum, že Livius vůbec nikdy k jmenu na předložce visícímu *que* nepřičinil, když předcházela táž předložka. V případě tom buď přičinil *que* k předložce, jak bylo lze pozorovati na příkladech svrchu uvedených, aneb jinou kopulativnou částici volil (et, ac, atque), po níž předložka sama o sobě následovala. Ježto pak prvé z obého tu nastoupiti nemohlo — neboť *adque* (= et ad) nebylo v užívání — a druhé od podání bylo by příliš odlehlým, nezbývá než domnívati se, že, jak jsem již ve svém vydání vytknul, psáno tu bylo pouze *ad vivum imaque*, korruptela pak *diuat* že jest dittografií předchozího *aduiu*.††) Právě toto místo, jak z apparatu kritického zřejmo, oplývá dittografiemi.

---

*) 21, 25, 9 uniká L. spojení *cumque* anastrofou předložky: multaque cum caede suorum — emersit.

**) Podobně jako 21, 25, 9 děje se 2, 18, 2 parvaque ex re ad rebellionem spectare res.

***) Mně jest *cum* na tomto místě velmi podezřelé; neb spojením *firmisque praesidiis* s *tuto* jest zbytečno i mohlo opakováním počátku předchozího *com*missum vzejíti.

†) *p* v B (= *per*) místo *post* mohlo vlivem následujícího *perpacatis* vzejíti.

††) Srvn. 1, 2, 3 ad florentes opes Etruscorum Mezentiumque regem eorum confugiunt; 1, 7, 12 adhibitis ad ministerium dapemque Potitiis; 2, 41, 1 ad Veturiam matrem

Digitized by Google

K jmenům na takových předložkách jednoslabičných závislým, jež připouštějí spojení s *que*, Livius *que* nepřičiňuje až na jedno místo 34, 3, 1 recensete — iura, quibus — adligaverint maiores vestri per quaeque subiecerint viris. Ale místo to není spolehlivé; důležitý rukopis B má: per q̄', což mění Madvig s Ussingem v *per quae*, snad správně.

Z dvojslabičných předložek přibírají *que:*

circa: 9, 32, 9 ante signa circaque omnes ceciderunt; 22, 9, 5 Paelignos devastat circaque Arpos et Luceriam proximam Apuliae regionem; 23, 46, 8 circaque Arpos consedit; 24, 20, 13 dispositis ad omnes portas circaque muros stationibus; 24, 39, 1 pars maxima super theatrum circaque;

contra: 2, 56, 2 contraque omnium opinionem — rogationem tulit; 10, 7, 2 quae pro lege Licinia quondam contraque eam dicta erant; 24, 41, 5 contraque castra Romana — omnes consedere;

extra: 31, 24, 9 et intra eam extraque latae viae sunt;

inter: 2, 20, 8 interque eos — Mamilium noscitans: 5, 49, 7 interque iocos militaris — appellabatur;

intra: 6, 4, 6 intraque annum nova urbs stetit; 9, 22, 11 intraque paucos dies — potitur; 21, 61, 7 intraque dies paucos — recepit; 27, 37, 9 quibus in urbe Romana intraque decimum lapidem ab urbe domicilia essent; 38, 38, 6 cum rege Antiocho intraque fines regni eius (citat); 43, 15, 1 intraque undecim dies dilectus est perfectus;

praeter: 4, 61, 6 praeterque arcem cetera capta; 10, 29, 11 praeterque aciem ipsam — relictis — sociis; 26, 11, 11 praeterque oppidum — transisse;

subter: 39, 4, 9 circa muros supra subterque terram — pugnatum;

super: 1, 34, 8 superque carpentum — volitans; 8, 6, 10 utrius exercitus imperator legiones hostium superque eas se devovisset; 24, 42, 3 superque ipsum — elephanti pilis confixi; 25, 18, 13 superque delapsum — desiluit.

Schází tedy *apudque,* jako u Cicerona, Caesara a jiných. Rovněž není s podivem, že nesetkáváme se s *anteque, sineque,* ježto zjištěno v nové době, že vyhýbal se Livius *-ěque.* Proti tomu pozoruhodno, že *propterque* nikde nečteme, ač nacházíme *subterque, interque, praeterque, superque.* Jako u jiných auktorů neobjevuje se ani u Livia *que* připojeno k jmenu po předložce dvojslabičné.*)

Coriolani Volumniamque uxorem — coeunt; 3, 70, 13 ad victorem collegam castraque hostium venit; 5, 9, 5 quod ad vos attinet, tribuni plebis, minasque vestras; 6, 15, 4 quod ad te attinet eamque rem, quam de te sum quaesiturus; 6, 15, 6 ad montes silvasque vertunt fugam; 22, 5, 4 ad gemitus vulneratorum ictusque corporum; 23, 30, 4 vires ad standum in muris ferendaque arma deerant; 23, 48, 3 quod ad Philippum bellumque Macedonicum attineret; 24, 18, 2 ad mores — regendos animum adverterunt castigandaque vitia; 23, 44, 16 quae ad rem publicam pertinent et bellum, quod instat, et provincias, de quibus agitur, dixisse satis est; 31, 40, 3 succedi ad portam obsessasque fauces; 36, 26, 3 ad dignitatem eius fidemque pertinere; 45, 44, 4 ad forum a porta tribunalque perrexit a j. v.

*) Výkladem mým opravují se některé nesprávnosti v pojednání Ringově *Zum Sprachgebrauch des Caesar I. (et, que, atque, ac)*, Göttingen 1880, p. 19 a násl.

Digitized by Google

Rovněž ke *konjunkcím* jen zřídka *que* u Livia přivěšeno. Z podřadných přibírá je pouze

cum: 1, 14, 1 cumque Laurentes iure gentium agerent; 5, 15, 7 cumque progressi ambo — essent, jinde nikde.*) Podobně Caesar zdržoval se spojení toho, jak jsem ve svém vyd. Bell. civ. str. 149 ukázal, nikoliv však Cicero, u něhož *cumque* častěji se objevuje.

quam: 1, 16, 8 mirum quantum illi — fidei fuerit quamque desiderium — lenitum sit; 23, 48, 4 quantas quamque prosperas — res gessissent. V obou případech předchází souřadné interrogativum.

quando: 1, 32, 12 inde ordine alii rogabantur; quandoque pars maior — in eandem sententiam ibat, bellum erat consensum. Na jiných místech není *quandoque = et quando*, nýbrž značí buď důrazné quando (= quando quidem) neb quandocumque aneb jest v platnosti aliquando; srovn. 1, 31, 4; 8, 7, 15; 9, 10, 9; 21, 3, 6; 29, 10, 5.

quo: 22, 3, 5 quoque pronior esset in vitia sua, agitare eum — parat; 22, 42, 2 quoque fuga obscurior esset, crebros etiam relictos ignes; 35, 12, 10 quo ex altiore fastigio rex — detractus erat quoque plures ademptae res. Jinde jest *et quo* místo *quoque*: 1, 30, 1; 22, 5, 2; 25, 38, 22; 26, 45, 2; 41, 1, 5 a j. v. Naprosto vystříhal se *quoque = et quo*, patrně pro obojetnost jeho, Caesar**) a Vellejus Paterkulus.***)

quod: 4, 20, 8 quis ea in re sit error, quod tam veteres annales quodque magistratuum libri — habeant; 35, 14, 7 quod parva manu innumerabiles exercitus fudisset quod⟨que⟩ ultimas oras — peragrasset; 37, 52 3 et gratulatus esset, quod mari terraque res prospere gessissent quodque regem Antiochum — expulissent; 42, 30, 10, quod Perseus — occupasset quodque belli parandi — consilia inisset. Máme tedy pokaždé anaforické spojení *quod — quodque.*

ut (uti): 1, 24, 7 (citat) ut illa palam — recitata sunt —, utique ea hic — intellecta sunt; 7, 42, 2 (citat) ne quis — uno anno gereret utique liceret consules ambos plebeios creari; 23, 15, 12 referre — quotiens pericula — adisset utique — non prius pugna abstiterit; 28, 39, 16 id uti permittatis quaesumus utique — ea rata faciatis; 36, 2, 2 (asi citat) ut — imperarent consules utique M.' Acilius consul ludos — voveret; 38, 38, 12 (citat) deducito utique recte tradantur curato; 39, 19, 4 (asi citat) senatus consultum factum est, ut — darent; utique consul — ageret, uti — ferrent — utique — liceret — utique — curarent — utique — esset; 39, 14, 10 mandatum est, ut vigilias disponerent — *utque* ab incendiis caveretur. Toto místo jest jediné, kde *utque*

---

*) Tedy mylně praví Wölfflin (Livian. Krit. p. 13): *cumque* — als Conjunction 1, 14, 1; 5, 15, 7 *und öfter*. Korruptelou jest *cumque*, jak vůbec uznáno, v P 21, 52, 11; *que* přivěšeno z vedlejšího sequentesque.

**) Proto nelze u něho *quoque = et quo* z domněnky psáti. H. J. Müller nedávno tak učinil.

***) Srvn. Pozor. Vellej. p. 70.

Digitized by Google

ve vydáních čteme, jinde všude máme *utique* = et ut. Myslím, že i zde psáti náleží: *utique* ab incendiis. Neboť *utque* má pouze M a několik mladších rukopisů, proti tomu ostatní mladší rukopisy a nejstarší vydání *utique*, jehož žádáme. Vidíme, že hlavně v anaforickém spojení *ut — utique* a na místech vážených z listin starých *que* k *ut (uti)* jest přičiněno.*)

Tím jsme výčtem svým u konce; schází tedy mimo jiné u Livia *dumque, numque, quoniamque, quiaque, ubique* (= et ubi primum), *simulque* (= et simulac). Za *priusquamque* čteme *priusque quam* 29, 25, 13 (srvn. též 7, 14, 10; 34, 20, 9).

Z druhých částic, z částic nepodřadných, odmítají *que* hlavně jednoslabičné, vyjmouc:

iam: 1, 7, 1 iamque nuntiato augurio; 1, 25, 11 iamque aequato Marte singuli supererant; 2, 50, 5 iamque Fabii — contempserant; 3, 60, 9 iamque pars egressa portis erat; 25, 14, 6 iamque intra vallum Paeligni pugnabant; 29, 6, 13 iamque ad arma — vocabat a j. v.

post: 29, 27, 2 (asi citat) postque gerentur;

tam: 23, 29, 5 tanta velocitas ipsis tamque docile equorum genus est; 30, 14, 2 tamque praeceps festinatio; 36, 20, 4 ob ingratum in tantis tamque recentibus beneficiis animum. Na všech jiných místech jest *ac tam* neb *et tam*; srvn. 8, 12, 4 de tot ac tam potentibus populis; 28, 35, 1 itineris tam longi ac tam devii; 30, 36, 10 obsidio tam munitae et tam validae urbis; srvn. též 5, 54, 5 tot tam valida oppida, non universa Etruria — bello vobis par est; 21, 9, 3 inter tot tam effrenatarum gentium arma; 26, 13, 17 haec tot tam acerba; 28, 28, 12 tot tam praeclaris imperatoribus; 29, 21, 10 tot tam nefanda commissa; 30, 30, 7 tot tam egregiis amissis ducibus;

vix: 3, 16, 4 vixque concordia sisti — posse.**)

Tím schází úplně mimo jiné *moxque, tumque.*

Častěji jsou víceslabičné partikule nepodřadné s *que* sdruženy, jako na př. čteme deincepsque, itemque, ibique, simulque, tandemque, adeoque, ideoque. *Itaque = et ita* máme několikráte, na př. 3, 30, 8 itaque (= et ita) cautum est, ut postea crearentur; 23, 35, 7 itaque legatis tribunisque praeceperat; v anaforickém spojení *ita — itaque* jen 1, 4, 8 ita geniti itaque educati; ale 1, 32, 12 jest citat (puro pioque duello quaerendas censeo itaque consentio consciscoque); dále *ubique = et ubi* jen v anafoře ubi — ubique položeno; srvn. 1, 6, 3 ubi expositi ubique educati erant. Úplně schází u Livia *anteaque, intereaque, praetereaque, proptereaque.*

U Cicerona jest na některých místech *que* přivěšeno k slovu po částici následujícímu místo k částici samé, jako Brut. 26 iam diuque; Phil. 8, 27 tam diuque; Tusc. 5, 72 tot tam variisque; fam. 13, 11 quam commodissime

*) Obyčejně dí Livius *et ut*: 1, 30, 3; 1, 55, 2; 2, 47, 2; 3, 27, 8; 6, 32, 6; 6, 32, 8; 6, 36, 8; 8, 5, 6; 10, 13, 11; 10, 30, 6; 21, 51, 5; 22, 1, 15; 22, 1, 18; 22, 52, 3 a j. v.

**) Srvn. 6, 29, 5 et vix moenia tuta rati; 10, 5, 2 et vix ab impetu — tenebantur; 30, 20, 10 ac vix lacrimis temperans.

Digitized by Google

administretur quam primumque conficiatur; srvn. Guil. Merten, de particularum copulativarum apud veteres Romanorum scriptores usu (1893) p. 19 a násl. Po takovém postavení u Livia není stopy, což není s podivením. Vždyt i podobného postavení při předložkách, jak jsme viděli, jest Livius rozhodným odpůrcem. Možná, že i proto nezamlouvaly se mu spojeniny *anteaque*, *praetereaque*, ježto podobaly se *ante eaque*, *praeter eaque*.

1, 37, 5: *pergit porro in agrum Sabinum exercitum inducere.*

Užívání adverbia *porro* u Livia není rozsáhlé. Hlavně o místu, jako v příkladě hořejším, jest tu kladeno: 1, 7, 7 agere porro armentum occepit; 1, 40, 3 sed praeceps inde porro ad servitia caderet; 1, 53, 10 infensus ira porro inde abiturus videretur; 6, 35, 2 eo gradum fecisse plebeios, unde, si porro adnitantur, pervenire ad summa — possent; 9, 2, 8 aut si ire porro pergas, per alium saltum — evadendum; 21, 22, 9 pergeret porro ire; 36, 14, 12 ducere tum porro in sinum Maliacum coepit; příbuzno poněkud jest místo 27, 51, 4 extemplo aliis porro impertiebant gaudium suum. Pouze na třech místech nacházíme je o čase smyslem 'příště' položeno, totiž 10, 8, 10 aeque adhuc prosperum plebeium et patricium fuit porroque erit, Quirites; 30, 17, 9 donis, quibus ne indignus esset, et dedisse operam Masinissam et porro daturum esse; 40, 36, 1 neque se — divinare posse, quid in animo Celtiberi haberent aut porro habituri essent. Podobno *deinde* jest 28, 42, 12 quid porro, si satis confisi — novum exercitum — miserint.

Pro naše 'dále' při pokračování řeči neb výkladu není 'porro' u Livia; v případě tom nastupuje u něho *iam* neb *tum* a j.

Ostatně pozoruhodno, že užívání *porro* hlavně prvním desíti knihám jest vlastní a nesáhá za dekadu čtvrtou; posledním dokladem jeho jest, jak z hořejší sbírky zřejmo, 40, 36, 1. Již proto neradno v posledních pěti knihách z domněnky slovo to psáti; navrhuje je Hartel 45, 19, 15, čta (Kritische Versuche str. 67): si partem, ambo infirmos distractis viribus et omnibus iniuriis porro (V: pro) obnoxios fore. Po mém soudě dlužno rukopisné *pro* vypustiti; nežádáť myšlénka ničeho za ně i možno, že maně slůvko to vzešlo, jako 29, 37, 10 quod falsum (P: profalsum) adversus se testimonium dixisset, aneb že anticipací počátku slova následujícího *pri*vatumne vzniklo; čteme totiž hned dále: si totum, *pri*vatumne ergo maiorem. Příklady anticipace ve V nacházíme: 41, 11, 4 memores [in] pacis in caedem; 41, 24, 8 opportuni[tate] propinquitate ipsa; 41, 26, 3 signo proposito pugnae [ad] paucis adhortatus milites; 41, 27, 5 et [ae]scenam aedilibus; 42, 12, 8 habere [non], ut externis non egeat; 42, 29, 12 rex [ei ad] Macedonum partis erat; 42, 37, 2 Illyriorum [quem] si aliquem respectum; 42, 48, 9 praetor [ne] ab Neapoli; 42, 54, 7 ne temptata (V: pugnata) quidem oppugnatione; 42, 57, 9 proelium [esset] cum pares numero essent; 43, 5, 2 [de] populorum agros, sociorum suorum depopulatum C. Cassium; 43, 17, 3 oneribus[que] inpensisque; 43, 18, 1 egredi Macedoniae finibus non (V: ne) ausus, ne qua in

Digitized by Google

regnum; 43, 18, 2 nequid [in] averso se in Romanum bellum; 43, 23, 4 in agrum — [de] transcendit. Macedones ad depopulationem; 44, 9, 8 depulsisque [in] iis in urbem; 44, 12, 8 eam quoque oppugnare (V: adpugnare) adorti; 44, 22, 12 et proprie [ductis] rei militaris peritis et usu doctis monendi; 44, 31, 8 maiore animo [quam] commiserunt quam; 44, 38, 5 explicatam (V: inplicatam) intuentis aciem; 45, 3, 8 postquam superatos [in] saltus transgressosque in Macedoniam Romanos audissent; 45, 5, 10 veneno se malle [quam] mori quam ferro dixisset; 45, 33, 1 edito ludicro [omnis generis] clupeisque — impositis cetera omnis generis arma cumulata; 45, 34, 8 copias in[na]venisset, exercitu in naves inposito; 45, 41, 1 duo fulmina [per] domum meam per hos dies perculerint; 45, 41, 12 Paulus in domo praeter me (V: sed) nemo superest. sed hanc cladem domus meae. Vidíme odtud, že nejen blízká slova, resp. díly jich, jsou anticipována porůznu ve V, nýbrž i vzdálenější. Zdá se, jakoby byl písař jeden neb i dva řádky v předloze mnohdy přeskočil.

Myslím, že tímto způsobem porušeno bylo místo 42, 43, 4, o jehož opravení velmi mnozí se již pokoušeli. Tam čteme: ab hoc conloquio fide indutiarum interposita legati Romani in Boeotiam comparati sunt. ibi iam motus coeperat esse discedentibus a societate — quibusdam. Smysl žádá tu prostě 'římští poslanci do Boeotie se odebrali', a to nemůže značiti *comparati sunt*, což se uznává všeobecně. Abych tahům rukopisným poněkud se přiblížil, navrhoval jsem v List. fil. X (1883) p. 384 compo⟨situm⟩ res ⟨profec⟩ti sunt. Než slova *compositum res* rozumějí se ze souvislosti sama a nejsou nutna. Pravým však čtením zdá se mi zbývající *profecti sunt*, jež doporoučel již Bauer; neboť více myšlénka nevyžaduje; srvn. 28, 7, 9 compositis circa Opuntem rebus Thronium est profectus; 43, 17, 6 obsidibus postulatis — in Acarnaniam inde profecti legati sunt; 43, 17, 4 gente relicta in Aetoliam traiecerunt. *Profecti* jest arci příliš od *comparati* vzdáleno a nemohlo z něho *comparati* vzejíti. Chyba mohla však státi se tím, že písař anticipoval po *in Boeotiam* z následujícího řádku *coeperate* a při tom *profecti,* jež měl psáti, vynechal. Bylo-li pak v textu porušení: legati in Boeotiam *coeperate* sunt, mohlo snadno opraveno býti, jak jest ve V, *comparati* sunt.

1, 41, 1: *simul quae curando vulneri opus sunt, tamquam spes subesset, sedulo conparat.*

Věc, k níž jest čeho potřebí, vytýká Livius při *opus est* pravidelně akkusativem s *ad* neb *in*: 3, 2, 9 longiore luce ad id certamen — nobis opus est; 5, 10, 5 tanto maiore pecunia in stipendium opus erat; 6, 12, 1 quia celeritate ad bellum opus erat; 7, 36, 6 ad conspiciendam tantam virtutem luce ac die opus est; 23, 5, 3 omnia quae ad bellum opus essent; 23, 5, 4 quae opus essent ad bellum; 25, 16, 10 rem —, ad quam perficiendam ipsius Gracchi opera opus esse; 25, 20, 1 quaeque in eam rem opus erant; 26, 8, 6 quanto exercitu ad Capuam obsidendam opus esset; 27, 10, 11 quae ad bellum opus erat; 28, 39, 8 nec ad perniciem nostram Carthaginiensi utique

Digitized by Google

aut duce aut exercitu opus esse; 29, 7, 5 quaeque alia ad oppugnandum opus erant; 31, 9, 4 si qua re ad id bellum opus sit; 31, 9, 5 quae ad bellum opus essent; 31, 11, 12 si quid — ad firmandum augendumque regnum opus esse indicasset; 32, 10, 6 nihil ad id quidem arbitro — opus esset; 35, 23, 5 auctoritate opus erat ad tenendos sociorum animos; 35, 46, 2 celeritate magis in eam rem — opus esse; 36, 28, 7 ad decernenda ea concilio Aetolorum opus esse; 37, 18, 10 quae ad transitum Hellesponti opus essent; 37, 22, 1 opět; 42, 35, 3 omnibus quae ad classem opus erant praemissis; 44, 22, 5 quae ad bellum opus essent; 44, 36, 3 ut consuli non minore arte ad suos eludendos quam ad hostis opus esset; 45, 13, 14 quae ad bellum opus essent; 45, 23, 5 opět; 45, 36, 3 integro sibi die ad causam eam orandam opus esse; lib. 120 fr. 61 et in cuius laudes exequendas Cicerone laudatore opus fuerit. Toliko na u. m. 1, 41, 1 jest za *ad* a akk. dativ *curando vulneri*. Ta věc činila mi *opus* na místě tom podezřelým, když stanovil jsem text této knihy pro své vydání, i označil jsem pochybnost tuto v adnotaci na str. 122. Kdybychom *opus* vypustili, měli bychom při *esse* dat. ger., jehož příklady u Livia se vyskytující uvádím níže v pozn. k 2, 5, 4.

1, 45, 7: *interea Romanus immolat Dianae bovem.*

Livius obou tvarů, jak *interim* tak *interea*, užívá, ale ne stejnou měrou; neboť *interim* daleko převládá.

Z pravidla má u něho podobně jako u Caesara*) *interea* první místo; srvn. mimo uvedený příklad 3, 45, 3 interea iuris sui iacturam assertorem non facere; 5, 8, 12 interea praeesse legatos placuit; 9, 8, 7 interea consules exercitum scribere — placet; 9, 9, 13 interea in indutiis res fuisset; 9, 37, 7 interea taceri opus esse; 10, 4, 12 interea ipse impetus hostium sustinet; 22, 17, 7 interea toto agmine Hannibal traducto; 22, 52, 4 interea — castra — tradita hosti; 23, 31, 9 interea duumviri creati sunt; 25, 27, 2 interea Bomilcar iterum cum classe profectus; 43, 7, 4 interea nuntiarent suis; 44, 19, 5 interea legationes exterarum nationum audiri posse; 44, 25, 10 interea Samothracae in templo depositurum.

Výjimku činí arci — ale pouze v I. dekadě — především dvě otázky a jedna věta imperativná, kde slova tázací a imperativ pro důraz místo první zajímají, totiž 8, 7, 4 quid interea consules, quid duo exercitus consulares agent? 8, 7, 7 visne igitur — interea tu ipse congredi mecum? 9, 9, 1 dedite interea, dedite — profanos nos.**) Potom na druhém místě *interea* postaveno 5, 54, 5 inter tot veterrimos populos tam diu bella geritis, cum interea, ne

*) Výjimku činí pouze BG. 5, 24, 8 ipse interea — constituit; 1, 24, 3 jest kriticky nejisté místo.

**) Než M má zde toliko *interea dedite*, což H. J. Müller ve vydání Weissenbornově (1890) schvaluje.

Digitized by Google

singulas loquar urbes, — bello vobis par est. Dle druhých míst čekali bychom na tomto posledním místě za *interea* spíše *interim:* 3, 37, 5 id modo plebes agitabat —, cum interim mentio — nulla fieri; 4, 51, 4 iacere tam diu — actiones, — cum interim — vim habere; 6, 11, 4 cum interim — recuperari — non potuerit; 6, 27, 6 demersam partem a parte civitatis, cum interim obaeratam plebem obiectari aliis atque aliis hostibus; 26, 20, 3 cum interim audiret deperire eum sponsae amore; 29, 15, 2 vacationem militiae — habere, cum interim — socii exhausti essent. Proto však nelze ještě na u. m. *interea* v *interim* měniti· neb odjinud, jako z Cicerona (na př. Sext. Rosc. 11; in Verr. act. pr. 15; 2, 25; 3, 62; 5, 162; Cluent. 82; prov. cons. 5), možno pro *cum interea* doklady uvésti.

Zvyku Liviovu co do postavení *interea* příčí se návrhy Mor. Müllera 26, 26, 4 litterae ⟨interea⟩ Laevino redditae a 33, 4, 1 acceptae ad Aoum flumen in angustiis cladi interea a (rkpp.: terra) Macedonum phalange ad Atracem vi pulsos Romanos opponebat. Mluvě Liviově jiný návrh M. Müllera na druhém z jmenovaných míst by více vyhovoval, totiž *interim a* (neboť *interim* jest u Livia na kterémkoli místě věty kladeno), než ten nemá vnější pravděpodobnosti. Obyčejně čte se tu *ter a Macedonum phalange,* což však nesrovnává se s předchozím vypravováním Liviovým. Já pokládám *terra* za cizí přídavek způsobený buď zaběhnutím oka písařova k předchozímu *terrebant* aneb nesprávným pojetím genetivu *Macedonum.* V případu druhém ukazuji k podobným interpolacím v podání Liviově: 4, 21, 6 tantum [metum] vastitatis in urbe — fecit; 7, 29, 1 maiora hinc bella et viribus et longinquitate vel regionum vel temporum [spatio], quibus bellatum est, dicentur; 9, 30, 8 per speciem celebrandarum cantu epularum [causa] invitant; 27, 29, 10 magistratum ad eum proximo [anno P] concilio detulerant; 28, 21, 2 non ex eo genere hominum, ex quo lanistis comparare mos est, servorum [de causa (tak Σ^1; P nemá slov těch)] ac liberorum, qui venalem sanguinem habent; 31, 40, 9 praetor, qui morae ad decernendum bellum ad Naupactum [auctor] fuerat; 35, 27, 12 quoniam satis et [testes] suorum a pudore — restituti animi et hostium conterriti essent; 37, 42, 2 ne primum quidem impetum [pars] eorum sustinuerunt; 40, 17, 4 quod [more] maiorum suorum fuisset.

Nesprávným pochopením místa 10, 39, 7 *dies* po předložce *in* vloženo kýmsi a pak od vydavatelů čteno i interpungováno: quodcumque inciperetur remittereturque, omnium rerum, etiam parvarum, eventus proferebatur in dies. altera castra [quae] viginti milium spatio aberant. Teprve nedávno H. J. Müllerem vložka poznána a místo bezpečně emendováno: eventus perferebatur in [dies] altera castra, quae — aberant. Zdá se, že podobná interpolace tkví 3, 37, 7*) ve slovech *fortuna qua,* jež vzdorují veškeré opravě. Obyčejně čte se tu: hi ferre agere plebem plebisque res, cum fortuna [qua], quidquid cupitum foret, potentioris esset; ale *fortuna — potentioris esset* není řečeno dle zvyku

*) Též 4, 8, 2 tuto interpolaci shledávám a čtu: ut — senatus equitumque [centuriis] decoris dedecorisque sub dicione eius magistratus . . .

Digitized by Google

auktorova; srvn. 7, 19, 1; 9, 41, 4; 9, 41, 5; 10, 4, 5; 22, 27, 8; 24, 34, 1; 28, 12, 10; 29, 8, 3; 30, 24, 6; 30, 31, 10; 30, 32, 2; 33, 10, 1; 35, 37, 5; 36, 19, 1; 45, 23, 1. Smyslu by úplně dostačilo: agere plebem plebisque res cum [fortuna qua], quidquid cupitum foret, potentioris esset. Interpolator asi vložil nejprve *fortuna*, smyslem agere — res cum ⟨fortuna⟩ (= se zdarem); aby pak spojení následujícího bylo s předchozím, přidáno *qua*.

Vedle *interea* užívá Livius častěji i *inter haec*, kteréž má veskrze první místo ve větě: 1, 26, 10; 1, 27, 1; 2, 24, 1; 3, 57, 7; 5, 9, 4; 5, 16, 3; 5, 23, 12; 24, 26, 12; 25, 25, 10; 26, 4, 1; 26, 10, 3; 26, 18, 1; 26, 45, 1; 26, 49, 11; 27, 43, 1; 30, 3, 4; 30, 28, 1; 31, 19, 1; 37, 9, 1; 44, 8, 8; 44, 10, 5; 44, 13, 1; 44, 46, 3. Dvakráte čteme též inter quae: 23, 35, 6 inter quae maxime erat cura a 30, 38, 10 inter quae etiam aquarum insolita magnitudo in religionem versa.

1, 46, 8: *celeriter adulescentem suae temeritatis implet.*

Tuto vazbu *implere* s genetivem, vzniklou patrně vlivem řeckým, má Livius při abstraktech z pravidla v singularu; mimo místo citované náleží sem 3, 63, 10 ne ita omnia tribuni potestatis suae implerent; 4, 41, 7 fortunam — omnia terroris mutui implesse; 5, 28, 4 multitudinem — religionis iustae implevit; 10, 14, 20 errorque — fugae formidinisque Samnites implevit; 25, 40, 7 ut brevi tempore totam Siciliam impleret nominis sui;*) 26, 19, 2 impleret homines certioris spei; 35, 35, 16 quem adveniens extemplo spei implevit; 36, 12, 10 implevitque spei socios. Jen 7, 7, 5 jest genetiv pluralis, ale ve spojení s předchozím genetivem singularis, jenž k vazbě té podnět dáti mohl: hunc — florem iuventutis eo etiam, quod — decreverant, spei animorumque implevere. Ve vydáních nacházíme gen. pl. arci ještě 29, 14, 2 impleverat ea res superstitionum animos, pronique et ad nuntianda et ad credenda prodigia erant, ale tvar ten není bezpečen. Nebot *superstitionum* má dle Luchsa pouze Pλ, kdežto *superstitionem* vykazuje Hαδ‹L, superstitione VβF. Není nemožno, že poslední varianta dostihuje čtení původního; srvn. 4, 30, 9 quibus quaestui sunt capti superstitione animi; 7, 2, 3 victis superstitione animis ludi — instituti; 7, 28, 7 cum plena religione civitas esset; 21, 62, 1 motis semel in religionem animis; 21, 62, 11 levaverat religione animos; Cic. leg. 2, 20 implet — (stips) superstitione animos et exhaurit domos. Při vazbě ablativné má Livius *implere* jak se singularem substantiv tak s pluralem; srvn. 1, 2, 5 terras — fama nominis sui implesset; 3, 5, 14 delubra — virorum mulierumque turba implebantur; 3, 69, 2 totam urbem ira implevere; 7, 16, 3 militemque praeda implevit; 8, 26, 3 Charilaus — cum summa urbis Romano milite implesset; 9, 24, 8 ego iam terrore omnia implebo; 24, 26, 12

*) O správnosti místa toho pochybuje H. J. Müller, maje tu za nevhodné spojení implere nominis aliquid; doplňuje Siciliam ⟨fama⟩ inpleret nominis sui. Pak bychom srovnati mohli 1, 2, 5; 3, 2, 3 spe profectus famam nominis sui pacaturam Aequos; Cic. Mil. 72 impleverunt orbem terrarum nominis sui gloria.

Digitized by Google

impleturae urbem tumultu fuerint; 25, 20, 6 et ipsum et milites praeda impletos; 26, 41, 19 brevi — Punicum nomen maria terrasque foeda fuga impleturum; 34, 12, 8 hostis fama Romani auxilii adventantis impleverunt; 36, 29, 3 implevitque expectatione vana multitudinem; 41, 5, 2 omnia terrore ac tumultu — impleverunt. — 1, 31, 6 religionibusque etiam populum impleret; 1, 56, 4 pectus — anxiis implevit curis; 3, 68, 1 et carcerem impleveritis principibus; 5, 6, 11 ut seditionibus — castra impleantur; 5, 21, 12 urbs hostibus impletur; 5, 39, 4 totam prope urbem lamentis impleverunt; 7, 2, 7 sed impletas modis saturas — peragebant; 22, 7, 8 tamen alius ab alio impleti rumoribus; 26, 14, 5 impletae cibis vinoque; 26, 26, 8 eundem litteris falsis urbem implesse; 26, 50, 13 implevit popularis laudibus meritis Scipionis; 27, 22, 8 ducentis navibus omnem oram Italiae — impleturos.

Při jiných kompositech **plere* nemívá Livius genetivu; tím velmi podezřelým jest genetiv při *repletus* 6, 25, 9: ubi — proposita omnia in medio vidit intentosque opifices suo quemque operi et ludos litterarum strepere discentium vocibus ac repletas semitas inter vulgus aliud puerorum et mulierum huc atque illuc euntium.*) Snad jest tu v podání mezera slova, na němž genetivy ony závisely; v případě tom doplnil bych: ac repletas semitas inter vulgus aliud puerorum et mulierum ⟨turba⟩**); srvn. 3, 5, 14 delubra — virorum mulierumque turba implebantur; 22, 49, 12 haec agentes — turba fugientium civium, deinde hostes oppressere; 22, 60, 2 feminas quoque metus — turbae virorum immiscuerat; 23, 9, 6 illa turba tot liberorum servorumque; 23, 23, 7 turbaeque se immiscuit privatas agentium res; 25, 1, 7 in publico etiam — mulierum turba erat nec sacrificantium nec precantium deos patrio more; 25, 24, 5 praecipitarique turba paventium; 26, 10, 8 refertis itineribus agrestium turba pecorumque; 28, 4, 1 ingentem turbam captivorum prae se agentes; 29, 1, 21 inconditam turbam tironum esse; 29, 26, 7 concurrerat — omnis turba non habitantium modo Lilybaei; 29, 28, 3 neque enim hominum modo turba — compleverat vias; 30, 20, 5; 30, 28, 3; 30, 45, 2; 33, 23, 6; 33, 48, 10; 34, 1, 4; 34, 39, 7; 35, 28, 9; 35, 36, 3; 36, 33, 4; 37, 41, 11; 37, 43, 3; 38, 23, 9; 38, 26, 8; 39, 49, 9 a j.

---

*) S ablativem spojeno *replere*: 2, 26, 3 repleti cibo vinoque; 5, 38, 2 loci, quem subsidiariis repleri placuit; 6, 37, 12 repleri vinctis nobiles domos; 7, 24, 5 complete eadem strage campos, qua montis replestis; 8, 39, 1 caede omnia replet; 9, 40, 14 iam strage hominum armorumque insignium campi repleri; 24, 16, 14 cum omnia replessent sanguine; 25, 26, 9 curantesque eadem vi morbi repletos; 26, 45, 1 inter haec repleverat iam Poenus armatis muros; 27, 20, 7 exercitum eius — Hispanis repleri militibus; 32, 15, 7 repleta omni rerum copia sunt castra; 34, 4, 3 in Graeciam — transcendimus omnibus libidinum illecebris repletam; 35, 21, 11 ibi praeda Etrusca — repletus est miles Romanus; 40, 15, 3 haec regnum tuum criminibus et suspicionibus replent; 44, 12, 8 repleta moenia armatis vidissent; 44, 38, 9 ore atque oculis repletis pulvere.

**) Ale zatajiti nemohu, že slovosled ten se mi nelíbí; možno, že jest tu porušení hlubší; uspokojovalo by mne místo v této podobě: ac repletas semitas ⟨*turba*⟩ puerorum et mulierum *inter vulgus aliud* huc atque illuc euntium.

Digitized by Google

1, 48, 3: *tum Tarquinius necessitate iam etiam ipsa cogente ultima audere.*

Spojení *iam etiam*, kteréž se tu objevuje, má Livius na více místech; srvn. 5, 7, 1 par iam etiam in contionibus erat Appius tribunis plebis; 22, 15, 1 sed iam etiam Romae infamem; 22, 45, 4 iam etiam castra — terreri; 25, 26, 6 satisque iam etiam in posterum videbatur provisum; 30, 18, 10 elephantos iam etiam peditum aciem turbantis invadunt; 33, 39, 7 iam etiam in Europam — transierit; 33, 43, 6 sed iam etiam Nabide (suspecto); 34, 3, 11 iam etiam rem publicam capessere; 34, 39, 5 mox progressos iam etiam ex tectis; 42, 15, 2 iam etiam volebat; — 10, 43, 14 iamque etiam legionariae. Na u. m. (1, 47, 3) béře Madvig *iam etiam* v pochybnost pro *ipsa* i píše pouze: *iam et ipsa cogente.* Než možno, že oblíbené spojení *iam etiam* přimělo Livia zde za obvyklé *et ipse* položiti *etiam ipse.* Srvn. ostatně 21, 30, 5 domita etiam ipsius fluminis vi traiectum.

1, 54, 1: *ubi cum de aliis rebus adsentire se veteribus Gabinis diceret, quibus eae notiores essent, ipse idcntidem belli auctor esse.*

Na jiných místech — a těch jest 18 — užívá Livius passivných forem slovesa *adsentire,* i v první dekadě, jako 3, 11, 13 adsentiebantur multi pulsatos se querentes; 3, 40, 6 verbo adsensi sunt; proč by byl 1, 54, 1 učinil výjimku? Mínění, že psáno tu bylo *adsentiri*, jest tím více na snadě, že Liviovy rukopisy velmi často infinitivy praes. act. a pass. směšují; srvn. 1, 17, 3 regnari (PM: regnare) tamen omnes volebant; 2, 16, 6 timeri (rkpp.: timere) posset; 3, 13, 8 vades dari (rkpp.: dare) placuit; 3, 27, 7 ut — perveniri (PM: pervenire) posset; 7, 12, 14 vociferari (PM: vociferare); 7, 38, 9 impetum frustrari (rkpp.: frustrare); 22, 61, 2 exhauriri (P: exhaurire); 25, 9, 16 occupari (P: occupare) iubet; 26, 33, 13 fieri (P: fiere) velitis; 34, 13, 7 addi (rkpp.: addere); 39, 13, 14 captari (B: captare); 42, 24, 5 responderi (rkpp.: respondere); 45, 38, 14 videri (V: videre) velle. Rovněž nesvědčí pro *adsentire*, že 24, 45, 9 položeno sloveso to passivně: Fabio adsensum est (bylo přisvědčeno); neboť u Livia mají deponentia nejednou význam passivný, jako 1, 24, 6 quae longo effata carmine non operae est referre; 2, 17, 7 ob iras graviter ultas — triumpharunt; 2, 29, 1 utraque re satis experta tum demum consules; 3, 3, 10 uri sua popularique passi; 3, 44, 3 pro causa plebis expertae virtutis; 4, 13, 9 partita ducibus multitudinis ministeria esse; 5, 18, 1 moderationis expertae in priore magistratu virum; 7, 19, 8 depopulatum agrum circa Romanas salinas; 9, 36, 13 late depopulato agro; 10, 37, 15 locus templo effatus; 21, 16, 4 cum Gallis tumultuatum verius quam belligeratum; 21, 21, 2 partitis divenditisque reliquiis praedae; 23, 11, 4 haec — ex Graeco carmine interpretata; 24, 21, 2 secundum Hieronymi caedem primo tumultuatum in Leontinis apud milites fuerat vociferatumque ferociter paren-

Digitized by Google

tandum regi — esse; 34, 41, 3 testata — libertas est Argivorum; 38, 52, 5 his comitatus; 40, 15, 13 meditata in me oratione est usus; 40, 23, 6 iam ante praemeditatis in Macedonia, quae ab Roma renuntiarent, venerunt.

Záměnu inf. praes. pass. s inf. act. uznal jsem ve svém vydání 1, 19, 2 i psal: quibus cum inter bella adsuesci (rkpp.: adsuescere) videret non posse, quippe efferari militia animos, mitigandum ferocem populum armorum desuetudine ratus Ianum — fecit. Neboť k *adsuescere* pohřešuje se subjekt a ten z následujícího musí se doplniti, což nikterak není přirozeno a na snadě. Obtíž tu uznal též Zingerle a v posledním vydání školním přijal změnu mou. K pass. *adsuesci* srovnávám: 1, 11, 4 et Romam inde frequenter migratum est; 1, 17, 3 regnari — omnes volebant; 1, 37, 1 cum Sabinis confligitur; 1, 59, 7 ergo — in forum curritur; 2, 1, 5 ipsius soli, cui longo tempore adsuescitur; 2, 6, 8 sensit in se iri Brutus; 2, 10, 4 quantum — posset obsisti; 2, 18, 10 responsum ignosci adulescentibus posse; 2, 40, 12 adeo sine obtrectatione gloriae vivebatur; 10, 29, 10 postquam non resisti vidit; 10, 33, 10 diffisi duobus exercitibus resisti posse recesserunt; 34, 15, 6 qua minima vi resistatur; 35, 6, 2 ut abscedi inde — non posset; 36, 23, 3 ut pluribus erumperetur in hostem locis; 37, 5, 4 ad Naupactum iri placuit; 41, 3, 1 terra mari trepidatur; 41, 6, 6 nec eis — resisti poterat; 42, 49, 7 adversus quem ibatur; 43, 10, 5 duabus simul portis erumpitur.

1, 54, 7: *interrogando expectandoque responsum nuntius fessus, ut re imperfecta, redit Gabios.*

Quintilian (inst. 1, 5, 65) neschvaluje složení participií perf. s privativným *in-* při slovesech chovajících v sobě předložku *per*: »simplices voces prima positione, id est natura sua constant, compositae aut praepositionibus subiunguntur, ut 'innocens' (dum ne pugnantibus inter se duabus, quale est 'imperterritus': alioqui possunt aliquando continuari duae, ut 'incompositus, reconditus' et quo Cicero utitur 'subabsurdum'), aut e duobus quasi corporibus coalescunt, ut 'maleficus.'« Zásady takové zdá se jakoby byl již Livius šetřil. Neboť není u něho kromě *imperfecta* na u. m. participií perf. oním způsobem složených, nenacházíme tu ani *imperturbatus* ani *inperterritus* ani *inpermissus* atd. Za *inperfectus* jest prosté *infectus**): 5, 4, 1 abducere infecta re a Veis exercitum noluerunt; 8, 12, 9 bello infecto repente omisso; 8, 37, 2 infecta pace; 9, 1, 3 pace infecta; 9, 11, 4 omnia pro infecto sint; 9, 23, 11 infecta victoria; 9, 32, 6 ne infecta re abiretur; 10, 9, 9 eam infectam rem — acceperunt; 23, 37, 9 redit infecta re; 27, 30, 15 infecta pace;

*) Podobně má se věc u Caesara. Složeninu *inper-* nacházíme toliko v inperfectus v B. G. 6, 12, 5 inperfecta (α; avšak infecta β) re redierat. Jinde má Caesar infectus: 7, 17, 5 ut nusquam infecta re discederent; 7, 82, 4 re infecta — reverterunt; B. C. 1, 33, 4 infectis iis, quae agere destinaverat; 2, 14, 6 reliquos infecta re reppulerunt; 3, 40, 5 re infecta inde discessit; 3, 57, 4 infecta re sese — recepit.

Digitized by Google

32, 28, 5 cum hoste infecta re revocatum; 32, 37, 5 infecta pace regii dimissi; 37, 1, 6 ita infecta pace dimissi; 42, 16, 4 re infecta redierunt. Proti tomu vyskytují se u Livia složeniny incompertus, incompositus, inexpertus, inexploratus, inprovisus a p.

1, 54, 8: *Sexto ubi, quid vellet parens quidve praeciperet tacitis ambagibus, patuit, primores civitatis — interemit.*

Jest ku podivu, jak málo Livius *patet* smyslem *liquet, manifestum est* užívá. Vedle místa uvedeného jen 9, 18, 7 id quod ex monumentis orationum patet sem náleží. Livius klade tím smyslem až na skrovné výjimky sloveso *apparet*. Proto mýlil se Weissenborn, myslil-li, že 45, 37, 13 vypuštěn právě výraz *patet*. Dlužno-li tu uznati mezeru takového pojmu, bylo by nejpodobnější pravdě doplnění *apparet*; neb toho Livius smyslem tím skoro napořád užívá. Že stanovil tu Weissenborn mezeru *non* před hiscere potuisse, učinil dobře, jak jsem v časopise pro rakouská gymn. 1890 p. 966 ukázal. Neboť jen s *non posse, nequire, non audere* Livius *hiscere* spojuje. Dále však musilo by se *futuram* před *fuisse* přidati, ježto celá věta jest závislým závětím irrealné periody. Tím by místo takto se mělo: itaque accusatorem ⟨apparet non⟩ hiscere potuisse et supervacaneam defensionem Pauli ⟨futuram⟩ fuisse. K jiné možnosti opravy ukázal jsem na u. m. v časop. pro rak. gymn. 1890.

1, 54, 8 a násl.: *multi palam, quidam, in quibus minus speciosa criminatio erat futura, clam interfecti. patuit quibusdam volentibus fuga aut in exilium acti sunt absentiumque bona iuxta atque interemptorum divisui fuere.*

Slova in exilium acti sunt jsou mi tak podezřelá, že neváhal jsem je ve svém vydání za cizí přídavek označiti. Především zřejmo, že jsou položena na místě nevhodném. Místo pro ně bylo by hned po *clam interfecti*, kde jednalo se o násilném jednání proti velmožům Gabijským. Po slovech *patuit quibusdam* přechází se k výkladu o tom, co mohli někteří Gabijané dobrovolně učiniti, a tu zajisté nepěkně následuje, kterého násilí dále bylo proti jiným občanům Gabijským užito. K tomu jsou slova aut — acti sunt k předchozímu tvrdě připojena, tak že někteří vydavatelé za nutné uznávají *alii* místo *aut* čísti. Možná, že k interpolaci zavdala příčinu slova c. 49, 4 perque eam causam occidere, in exilium agere, bonis multare poterat non suspectos modo aut invisos.

1, 56, 1: *qui cum haud parvus et ipse militiae adderetur labor, minus tamen plebs gravabatur se templa deum exaedificare manibus suis.*

Gravari jest tu spojeno s acc. c. inf. a tím liší se místo to od druhých, kde s pouhým infinitivem sloveso ono jest položeno: 1, 9, 4 ne gravarentur — miscere; 24, 37, 11 si ad consulem gravarentur mittere; 31, 46, 3 quod illi

Digitized by Google

quoque gravati prius essent ad populandam Macedoniam exire; 35, 6, 4 si id facere gravaretur; 44, 38, 3 non gravabor reddere dilatae pugnae rationem.

Je-li u. m. neporušeno, dlužno vazbu acc. c. inf. vyložiti, jak činí Weissenborn, analogií sloves indignor, moleste fero. Než vyloučena není možnost, že na onom místě jest *se* cizím přídavkem, vzniklým dittografií *gravabatur te templa.*

1, 56, 8: *Bruti quoque haud abnuit cognomen, ut sub eius obtentu — latens opperiretur tempora sua.*

Pro ‚očekávati' má Livius nejen *expectare*, nýbrž i *opperiri*, kdežto Caesar, jenž nepřál rozmanitosti v pokladu slovním, slovo to z lexika svého vyloučil. Než to zasluhuje pozornosti při užívání Liviově *opperiri*, že verbum to nevyskytá se ve tvarech z participia perf. složených; vedle místa uvedeného náleží sem: 4, 56, 7 ibi — hostem opperiebatur; 5, 6, 2 hiemem opperiri; 6, 22, 8 ibi eum expugnatores — opperiebantur; 7, 36, 6 hic lucem quieti opperiemur; 21, 49, 3 consulem Romanum opperiens; 22, 7, 11 nuntios de iis opperiens; 24, 27, 5 quove eos ageret — libertas opperiens; 25, 40, 13 Muttinem opperirentur; 28, 7, 13 iussis ibi se opperiri — legatis; 28, 9, 5 conlegam ibi opperiri iussus; 30, 10, 8 hostium adventum opperiebantur; 31, 28, 3 rex — classem Romanam opperiretur; 31, 42, 3 opperiens agmen peditum tardius ductum; 32, 39, 8 tyrannum ibi — opperientem; 33, 3, 5 hostem opperiebatur; 33, 3, 8 auxilia opperiebatur; 33, 4, 5 hostem opperiebatur; 33, 6, 5 quieti opperientes; 33, 14, 12 quam in partem hostes effunderent sese, opperiebatur; 33, 19, 9 iussisque Sardibus se opperiri; 34, 50, 10 se ibi opperiri; 35, 30, 8 levem armaturam — opperiebatur; 35, 48, 10 eventum — opperirentur; 36, 8, 3 opperitur Amynandrum; 36, 44, 2 opperitur insequentis navis; 37, 20, 7 occasionem opperiens; 37, 22, 5 ibi hostem opperiri; 40, 16, 5 opperiri eodem loco Liguribus iussis; 42, 48, 10 simul opperiens, ut terrestris copiae traicerentur; 42, 54, 9 opperiri ibi hostium adventum; 44, 5, 10 opperiri Popilium — necesse fuit; 44, 8, 3 opperientibus sese rebus; 44, 26, 7 mercedem pactam opperiens; 44, 27, 10 nuntios ab se opperirentur; 44, 30, 12 ut se ad Genusum opperiretur; lib. 91 fr. 22 extr. iussum — Contrebiae sese opperiri.

Všude, kde bylo třeba užiti tvaru složeného, nastoupilo *expectare*; tak 4, 13, 10 quod expectassent; 23, 31, 7 taciti primo expectaverant; 26, 18, 5 primo expectaverant, ut — nomina profiterentur; 32, 21, 24 velut qui eventum expectaverimus; 33, 3, 9 ne dubium esset, quid expectasset; 33, 7, 8 ut qui nihil minus — expectasset; 33, 35, 6 ne — expectasse — videri posset; 34, 5, 1 tacitus suffragia vestra expectassem; 34, 26, 9 ibi — sociorum auxilia expectavit; 34, 31, 1 tacitus eventum fortunae meae expectassem; 34, 41, 9 Aetolorum auxilia expectasset; 35, 4, 5 lucem expectavit; 35, 8, 5 itaque expectasse sese; 35, 38, 14 signum nequiquam expectasset; 37, 21, 2 velut iam futurum eventum expectaverant; 39, 50, 4 lucem insequentem expectaverunt;

Digitized by Google

40, 38, 1 qui — non expectassent bellum. Rovněž za part. fut. act. slovesa *opperiri* nastupuje příslušný tvar *expectare*: 33, 39, 7 Romanos — non expectaturos; 36, 43, 10 ibi — expectatura hostem; 41, 18, 5 se eam expectaturum; 44, 28, 16 Phanis se eos expectaturum.

Věc právě vyložená není bez významu pro porušené místo 41, 18, 8: Valerium auspicato sortitum constabat, quod in templo fuisset; in Petilio id vitii factum postea augures responderunt, quod extra templum sortem in sitellam in templum latam foris ipse oporteret. Neboť vidíme takto, že na bludné byl cestě Madvig, když Emend. Liv.[2] str. 611 pomýšlel na opravu: quod [extra templum] sorte in sitella in templum illata foris ipse oppertus esset. Lepší bylo rozhodně dřívější mínění jeho, že *oporteret* jest neporušeno, ale místo před *foris* neúplno. Doplňuji je sám takto: 'in Petilio id vitii factum postea augures responderunt, quod [extra templum] sortem [in] sitella in templum lata foris ⟨expectasset, cum eum intus⟩ esse oporteret.' Mezera povstala nepochybně tím, že oko písařovo od *exspe*ctasset zabloudilo k *esse* oporteret; slova *extra templum* vylučuji jako Madvig, maje je za výklad *foris*. Ostatně srvn. 25, 3, 16 sitellaque lata est, ut sortirentur; 22, 60, 26 cum erumpere e castris oportet, cunctaminí ac manetis; 24, 32, 6 nec minore intus vi quam foris portae effringebantur; 26, 29, 2 Siculos expectatione sortis in consulum conspectu stantis.

1, 57, 7: *quin, si vigor iuventae inest, conscendimus equos.*

Tvar *iuventus* klade Livius jen v kollektivném smyslu *iuvenes*. Pro ‚mladý věk', ‚mládí' oblíbil si tvar *iuventa*, jehož před ním jen básníci, pokud víme, užívali. Tak čteme kromě u. m. ještě 5, 2, 13 virum imbutum iam ab iuventa certaminibus plebeis; 5, 40, 1 commendantes virtuti eorum iuventaeque urbis — quaecumque reliqua esset fortuna; 26, 2, 15 ubi iuventam egerit; 26, 19, 3 arte quoque quadam ab iuventa in ostentationem — compositus; 28, 35, 7 flos iuventae faciebat; 30, 13, 14 Syphacem — etiam iuventa incautiorem; 33, 33, 3 et cum robur iuventae tum gaudium — vires suppeditaret; 35, 42, 12 non ita se a iuventa*) eum gessisse; 36, 17, 6 rex ille — exercitatus iam inde ab iuventa — bellis; 38, 53, 9 quia in iuventa bella adsidue gesta; 40, 6, 4 medio iuventae robore. Proti tomu *iuventus* objevuje se u něho jen = *iuvenes*, jako u druhých prosaistů zlaté doby až na dvě výjimky, Cic. de sen. 6, 15 a Sall. Cat. 5, 2.

Tvaru *iuventa* odpovídá tvar *senecta*. Jej nacházíme v prose nejprve u Varrona L. L. 5, 5 quem puerum vidisti formosum, hunc vides deformem in senecta. Po něm užívá ho Livius podobně jako *iuventa*, a to: 2, 40, 6 in hoc me longa vita et infelix senecta traxit; 6, 8, 2 iam ad munera corporis senecta invalidum; 24, 4, 2 Hiero ultima senecta voluisse dicitur liberas Syracusas relinquere; 28, 16, 12 constantissimae ad ultimam senectam fidei; 38,

*) Dle 5, 2, 13; 26, 19, 3; 36, 17, 6 čekáme zde *ab iuventa*.

Digitized by Google

53, 9 cum senecta quoque defloruere; 45, 40, 4 tum senecta ipsa maiestatem prae se ferens. Než vedle *senecta* má týmž významem Livius senectus, což není s podivením, ježto *senectus* v kollektivném smyslu *senes* se neklade; náleží sem 1, 47, 1 tum vero in dies infestior Tulli senectus; 2, 40, 10 usque ad senectutem vixisse eundem invenio; 4, 43, 14; 4, 49, 14; 8, 33, 15; 10, 22, 3; 23, 30, 11; 34, 33, 2; 35, 15, 4; 35, 42, 12 non ita se a iuventa eum gessisse —, ut in senectute dominum laturus videatur;*) 38, 51, 11; 38, 53, 4; 39, 40, 11; 40, 10, 6; 40, 10, 9; 40, 54, 3. Tedy obyčejné *senectus* má nad řidším v prose tvarem *senecta* značnou převahu.

2, 4, 4: *nam aliter qui crediturus eos non vana ab legatis super rebus tantis adferri.*

Částice *qui* = *quo modo* není časta v klassické latině, u Caesara na př. jen v BC. 2, 32, 9 se vyskytuje. U Livia setkáváme se s ní častěji i jest tu ve všech dekadách. Užívání její však obmezeno jest otázkami negativný smysl majícími. Čteme ji

a) v otázkách přímých: 30, 10, 3 qui enim restitissent agili et nautico instrumento aptae et armatae classi naves tormenta machinasque portantes; 32, 21, 2 respondere autem nisi ex vestro decreto qui possum; 32, 21, 15 qui recusare potest, quin et socii sibi consulant; 35, 16, 3 qui enim magis Zmyrnaei Lampsacenique Graeci sunt quam Neapolitani; 36, 7, 7 qui dubitare de eventu possim; 37, 19, 2 qui enim — honeste — accipiemus; 39, 37, 2 quae utraque ab iisdem obici qui possunt; 45, 38, 10 si infamia nulla esset et de gloria tantum ageretur, qui tandem triumphus non communem nominis Romani gloriam habet (= qui tandem fieri potest, ut non — habeat). V přímých otázkách i jinde, zejmena u komiků, toto *qui* se objevuje.

b) v otázkách nepřímých: 2, 4, 4; 3, 39, 6 neque se videre qui sibi minus privato ad contionem populum vocare quam illis senatum cogere liceat; 22, 38, 9 mirari (= intellegere non posse) se, qui **) dux — sciret; 26, 3, 3 qui autem se restantem prodesse rei publicae — potuisse; 29, 20, 2 qui enim convenire; 42, 50, 10 neque hercule videre, qui conveniat fratri — summa vi restitisse. V těchto větách jest *qui* v latině řídkým zjevem. Z komiků uvádí se jen několik míst takových, z Cicerona vytýká Draeger jen part. or. 29, 91, z Caesara nelze citovati žádného místa.

Pozoruhodno, že až na 30, 10, 3 jsou všechna uvedená místa z řečí (přímých neb nepřímých). Zda 1, 18, 3, kde není vlastní řeči, dlužno čísti: ex quibus locis, etsi eiusdem aetatis fuisset, qui (rkpp.: quae) fama in Sabinos ⟨adlata

*) Srvn. 38, 53, 9 quia in *iuventa* bella adsidue gesta, cum *senecta* res quoque defloruere.

**) Tak čte se dle Haupta; P má: quodne qui, z čehož Zachariae a Madvig (ed. 4.) tvoří: quidni, qui. Než quidni samo sobě jest tu nevhodno, a mimo to neužívá ho nikde Livius.

Digitized by Google

esset⟩, jak já jsem psal ve svém vydání, jest záhadno; ale 30, 10, 3 ukazuje, že nikterak není čtení to nemožné.

2, 5, 4: *ita in vadis haesitantes frumenti acervos sedisse inlitos limo; insulam inde paulatim et aliis, quae fert temere flumen, eodem invectis factam. postea credo additas moles manuque adiutum, ut tam eminens area firmaque templis quoque ac porticibus sustinendis esset.*

Čtení *firmaque* označil jsem již ve svém vydání za nemožné. Půda ostrovu byla po vzniku jeho nepevna, a aby pevnosti nabyla i hodila se k stavbě chrámů, k tomu měla ruka lidská přispěti. Proto jsem nepodržel rukopisného čtení, nýbrž vytknul *firmaque* za cizí přídavek. Dativ ger. měl by analogii v 2, 9, 6 qui oneri ferendo essent; 4, 43, 10 non ducem scribendo exercitui esse; 10, 5, 5 esse etiam nunc tolerando certamini legatum; 28, 25, 7 rem publicam esse gratiae referendae; 30, 6, 3 ea modo, quae restinguendo igni forent, portantes; 30, 9, 4 et pro se quisque, quae diutinae obsidioni tolerandae sunt, ex agris convehebat; 31, 13, 5 nec tamen solvendo aeri alieno res publica esset.

Než jakkoli podává oprava uvedená smysl žádaný, neschvaluji ji nyní ze dvou příčin. Dativ ger. s *esse* lze, jak sbírka hořejší ukazuje, jen v singularu u Livia doložiti; dále možno prostředkem jednodušším místo v pořádek uvésti, potlačením *que* ve *firmaque*, tedy čtením: manuque adiutum, ut tam eminens area firma templis quoque ac porticibus sustinendis esset. Neboť Livius při adjektivech má častěji dat. ger., jako: 2, 49, 8 is opportunus visus locus communiendo praesidio; 3, 36, 3 Idus tum Maiae sollemnes ineundis magistratibus erant; 10, 39, 14 quae insignia publicis etiam locis decorandis essent; 21, 7, 6 locus procul muro satis aequus agendis vineis fuit; 21, 37, 2 cum et vis venti apta faciendo igni coorta esset; 21, 47, 1 campos patentes — bello gerendo Romanis aptos non esse; 21, 54, 1 quem ubi equites quoque tegendo satis latebrosum locum circumvectus — perlustravit; 23, 4, 3 aptiorque in vulgus favori conciliando; 25, 36, 9 ludibrium illud vix feminis puerisve morandis satis validum distraherent diriperentque; 28, 12, 7 exiguus tamen tanto alendo exercitui erat; 28, 12, 11 pars terrarum bello reparando aptior erat; 28, 43, 13 an aetas mea tunc maturior bello gerendo fuit quam nunc est; 29, 31, 9 et quia pecori bonus alendo erat; 32, 10, 11 genus armorum — aptum tegendis corporibus; 33, 6, 1 ut paratus omni loco castris ponendis esset; 36, 13, 2 id tempus rebus gerendis inmaturum erat. Rovněž na snadě jest, jak *que* k firma se dostalo: interpolator, maje *firma* za jsoucí na rovni s *tam eminens*, spojil výrazy oba částicí kopulativnou. Zcela tak učinil 1, 16, 6 cum perfusus horrore venerabundus (PR: venerabundusque) adstitissem; 2, 13, 8 prae se ferre, quem ad modum, si non dedatur obses, pro rupto foedus se habiturum, sic deditam inviolatam (PM: inviolatamque) ad suos remissurum (srovn. 21, 13, 7 corpora — servat inviolata; 24, 4, 5 ut fidem — ab se cultam inviolatam servarent; 26, 9, 8 liberos parvos inviolatos servarent;

Digitized by Google

41, 23, 5 si cum Romanis inviolatum foedus servaretur); 3, 43, 6 Sicciumque in medio iacentem armatum (PM: armatumque) omnibus in eum versis corporibus videre; 3, 55, 9 non haberi pro sacro sancto[que] aedilem; 6, 12, 3 quod cum ab antiquis tacitum praetermissum[que] sit a j.

Za interpolováno mám *que* 45, 7, 5 et iussis sedere aliis progressus*que* paulum; neboť není *iussis* na rovni s *progressus*.

2, 6, 7: *ipse en ille nostris decoratus insignibus magnifice incedit.*

Livius ve dvojí platnosti užívá *en*, jednak v otázkách přímých i nepřímých ve spojení s *umquam* smyslem *zda*, jednak ve významu *ecce*, jakož jest na u. m.

K případu prvému hledí místa: 4. 3, 10 en umquam creditis fando auditum esse; 9, 10, 5 en umquam futurum, ut congredi armatis cum Samnite liceat;*) 10, 8, 10 en umquam fando audistis; 24, 14, 3 quaerentium, en umquam liberi militaturi essent; 30, 21, 7 voces — auditas, en umquam ille dies futurus esset.

V platnosti druhé objevuje se *en* kromě u. m.: 2, 12, 13 en tibi, inquit, ut sentias, quam vile corpus sit iis; 3, 17, 6 primus en ego consul — sequar; 5, 18, 5 en vobis, inquit, iuvenem; 7, 15, 2 en ipsum imperatorem clara voce vocare ad proelium; 8, 4, 6 si quando — usurpandae libertatis tempus optastis, en hoc tempus adest; 8, 4, 11 si quem hoc metus dicere prohibet, en ego ipse — profiteor me dicturum; 22, 6, 3 ⟨en⟩, inquit, hic est; 28, 27, 9 in castris en meis — quantum opinio fefellit — fama mortis meae — expectata est. Pozoruhodno jest, že *en* v případě tomto pokaždé položeno před pronominem. Kde by tomu tak nebylo, nastupuje za ně *ecce*: 2, 36, 7 cum patribus — enarrasset, ecce aliud miraculum; 3, 10, 8 ecce ut idem in singulos annos orbis volveretur; 7, 35, 10 ecce autem aliud minus dubium. Tato věc svědčí, že není dobrým čtení 23, 45, 9 'Romam vos expugnaturos, si quis duceret, fortes lingua iactabatis: en (tak z; P: enim) minor res est; hic ⟨ex⟩periri vim virtutemque volo' aneb, což Madvig píše a s ním Luchs, ‚en in minore re experiri vim virtutemque volo'; neboť *en* není tu postaveno před zájmenem. Nad to jest při Madvigově návrhu nepěkné spojení *en in*. Rovněž není u Livia dokladu, že by abl. *re* položen byl po slově končícím se slabikou *re*, — Cicero arci jest i v té věci volnějším; srvn. off. 1, 83 adipiscare re; 1, 128 adulterare re a j. — jakož není u něho spojení *-res res* vyjmouc 4, 41, 7 nec Volscorum melio*res* r e s **) esse credere quam populi Romani aneb *-rem rem*, ač jest jednou *re re-* a *res res-*; srovn. 1, 3, 2 quis enim *rem* tam vete*rem* pro certo adfirmet; 5, 4, 1 quo abduce*re* infecta *re* a Veis exercitum noluerunt;

*) Místo to svědčí, že není pravda, co A. Köhler v Arch. VI. 26 dí, že by totiž Livius teprve po první dekadě *en umquam* v nepřímých otázkách kladl.

**) Myslím, že i tu, jako často v první dekadě (srvn. výše str. 33), slova jsou přestavena a čísti sluší: Volscorum *res meliores* esse. Neboť tak jest pořádek slov přirozenější a nelze se domnívati, že by byl spisovatel slovosled méně přirozený zvolil, když jím vznikala kakofonie, jíž jinde se vyhnul.

Digitized by Google

3, 19, 9 vestram patriam peculia*rem*que *rem* publicam fecistis; 5, 52, 16 quae *rem* milita*rem* continent; 7, 21, 5 faeneb*rem* quoque *rem* — levare adgressi; 9, 3, 10 haud facile receptura vi*res* Romana *res* esset; 23, 2, 6 ceterum maio*rem* multo *rem* magisque timendam instare; 24, 19, 6 cum *res* maio*res* instarent; 25, 37, 1 vir unus *res* perditas *res*tituit; 28, 24, 6 artio*res* in pace *res* erant; 30, 15, 10 tristio*rem*que *rem* quam necesse fuerit fecerit; 30, 23, 2 cum de *re* maio*re* — consultatio incidere non posset; 35, 7, 8 maio*res* gestae *res* a M. Fulvio; 35, 12, 10 quoque plu*res* ademptae *res*; 37, 57, 6 victoriae fama tranquillio*res* in Hispania *res* facit; 43, 23, 5 utique prospe*re* gesta *re*; — 32, 28, 5 infecta *re re*vocatum; 35, 32, 10 inclinatas Graeciae *res res*tituere.*) Proto jest na u. m. *in minore re* pochybeno **) a rukopisné *minor res est* třeba zachovati. Ježto však před tímto *minor res est* nemůže *en* samo býti, otázka nastává, co vytvořiti z rukopisného *enim*. Bezpečného návrhu nemám; toliko na uváženou bych dal čtení: en mihi minor res est: hic ⟨ex⟩periri...

2, 7, 12: *delata confestim materia omnis infra Veliam, et, ubi nunc Vicae Potae ⟨aedes⟩ est, domus in infimo clivo aedificata.*

Aedes doplňuje se na tomto místě po návrhu Syesbyově; ale podobná místa 3, 63, 7 ubi nunc aedes Apollinis est; 6, 20, 13 cum domus eius fuisset, ubi nunc aedes atque officina Monetae est; 1, 4, 5 in proxima eluvie, ubi nunc ficus Ruminalis est; 3, 54, 15 ea omnia in pratis Flaminiis — acta, quem nunc circum Flaminium appellant zdají se tomu nasvědčovati, že substantivum ono spíše před *Vicae* vypadlo a že Livius psal: ubi nunc ⟨aedes⟩ Vicae Potae est.

Velmi podezřelá jsou mi slova *in infimo clivo;* neboť z toho, co předchází (delata — infra Veliam) patrno, že dům *in infimo clivo* byl vystavěn. V mém vydání označena jsou proto slova ona za cizí přídavek.

2, 9, 6: *pauperes satis stipendii pendere, si liberos educarent.*

Pro 'vychovávati' má Livius obyčejně *educare,* a to: 1, 4, 7 ab eo — Larentiae uxori educandos datos; 1, 4, 8 ita geniti itaque educati; 1, 5, 5 stirpem apud se educari; 1, 6, 1 ut geniti, ut educati, ut cogniti essent; 1, 6, 3 ubi expositi ubique educati erant; 1, 7, 3 in quo ipse erat educatus;

*) Ten jediný příklad nedává nám ještě práva z domněnky jinde podobně psáti; srvn. 42, 24, 1 interrogari Gulussam placuit, quid ad ea (eas V; Madvig: eas res) responderet.

**) Podobně špatným čtením byl Böttcherův návrh 26, 31, 4 quibus tantam crede*rem* ⟨*rem*⟩; čísti náleží, jak *s* mají: tantam *rem* crede*rem*, což Luchs přijal. Snesitelno jest: si — deduce*rem*, *rem* pro manifesto haberes, ježto *rem* interpunkcí odděleno od *deducerem*. Nicméně *rem* není tu jisto; srvn. Madvigovo pozn. k tomu místu v praef. k VI. dílu p. XXI.

Digitized by Google

1, 29, 4 in quibus natus quisque educatusque esset; 1, 39, 3 quem tam humili cultu educamus; 3, 47, 7 et ad nuptias, non ad stuprum educavi; 5, 54, 3 sub quo natus educatusque essem; 9, 36, 3 Caere educatus apud hospites; 26, 2, 11 honeste genitos, liberaliter educatos; 27, 19, 9 apud maternum avum Galam — educatum; 28, 35, 10 in qua autem genitus educatusque — esset; 30, 28, 4 cum Hannibale prope nato in praetorio patris —, alito atque educato inter arma; 39, 9, 2 sub tutela Duroniae matris — educatus fuerat; 39, 24, 3 cogendis omnibus procreare atque educare liberos; 40, 4, 5 ut in suis manibus liberi sororis educarentur; 42, 34, 2 in quo natus educatusque sum.

Výjimkou čteme u něho tím smyslem *educere*, jako: 1, 39, 6 et puerum ut in domo a parvo eductum; 21, 43, 15 me in praetorio patris — prope natum, certe eductum; 24, 4, 5 et disciplinae, in qua eductus esset; 35, 36, 8 puer admodum, eductus cum liberis tyranni; 42, 19, 4 regem educendum filium Romam misisse.

Nějakého rozdílu významu při *educare* a *educere* nelze stanoviti. Praví-li se, že *educere* = *ἀνατρέφειν* ‚aufziehen', tož odporuje 42, 19, 4, kde *educendum* značiti musí *παιδεύειν* ‚erziehen'; podobně 24, 4, 5 spíše zamlouvá se *eductus* ve významě ‚vzdělávati' než ve významě ‚živiti'. Též *educare* neznačí na všech místech *erziehen*, nýbrž na některých i *grossziehen*, *aufziehen*, na př. 1, 4, 7; 39, 24, 3.

Spíše zasluhuje vytčeno býti, že *educere* smyslem *vychovávati* u Livia jen v passivu dokázati lze, nikdy v aktivu, *educare* že jak v passivu tak v aktivu kladeno; srvn. pro aktivum 1, 39, 3; 3, 47, 7; 39, 24, 3. Faktum to jest rozhodující pro 2, 9, 6, kde nejlepší podání (PM) zní *educent*. Vydavatelé volí zde opravu Latiniovu *educerent*; já opíraje se o vyložený usus spisovatelův, přijal jsem ve svém vydání čtení mladších rukopisů *educarent* a trvám při mínění tom.

Ostatně, ač jsou spolehlivé příklady u spisovatelů jiných pro *educere* = *educare*, na př. Plaut. Curc. 4, 2, 32 istam eduxi domi meae; Ter. Andr. 5, 4, 8; Cic. de or. 2, 28, 124 quem procrearis et eduxeris; Verg. Aen. 7, 763 quem — misit eductum Egeriae lucis; 8, 413 parvos educere natos, přece jsem u Livia k *educere* smyslem *vychovávati* nedůvěřiv; neboť apparat kritický ukazuje, že nepohodlným bylo *educare* písařům středověkým a že je rádi měnili;*) srovn. 27, 19, 9 educatum (Σ^4; edictum P, eductum z); 28, 35, 10 educatusque (P; eductus F); 30, 28, 4 educato (P; educto Σ); 39, 9, 2 educatus (eductus 3 codd. rec.). Co zde se stalo, mohlo i na několika těch místech se přihoditi, kde *educere* máme místo *educare*. Zvláště nápadno jest *eductum* 21, 43, 15 prope natum, certe eductum, srovnáme-li 1, 4, 8; 1, 6, 1; 1, 29, 4; 5, 54, 3; 26, 2, 11; 28, 35, 10; 30, 28, 4 cum Hannibale prope nato in praetorio patris —, alito atque educato inter arma; 39, 24, 3; 42, 34, 2. Přímo *eductus* zaručeno není 24, 4, 5; neboť P

*) Podobně *indicare* s *indicere* směšovali.

Digitized by Google

má korruptelu *edoctus*. Vlivem *adducentes* mohlo psáno býti *educendum* 42, 19, 4, kde *educandum* se očekává.

2, 21, 6: *plebi, cui ad eam diem summa ope inservitum erat, iniuriae a primoribus fieri coepere. eodem anno Signia colonia — deducta est.*

Při pass. inf. bývá u Livia passivum slovesa *coepi* z pravidla, aktivum výjimkou. *Coepere* 2, 21, 6 nepodobá se však tím pravdě, že na místě zcela podobném 3, 65, 7 čteme: ab iunioribus patrum iniuriae fieri coeptae a že Livius při infinitivu *fieri* má jinde veskrze passivné tvary slovesa *coepi*: 8, 2, 6 deditio — coepta fieri est; 9, 42, 7 deditio fieri coepta; 9, 43, 16 fuga passim coepta Samnitium fieri; 21, 58, 10 ignis fieri est coeptus; 24, 19, 9 caedesque — fieri coepta est; 24, 47, 4 conloquia coepta fieri; 24, 48, 13 transitiones crebrae — coeptae fieri; 25, 11, 6 opus — fieri coeptum; 25, 34, 13 fuga — fieri coepta est; 27, 42, 5 fuga passim fieri coepta est; 31, 23, 7 caedes — fieri coepta est; 37, 18, 9 proelia fieri coepta; 38, 41, 7 fuga — fieri coepta est; 39, 8, 6 corruptelae primum — fieri coeptae; 44, 13, 4 opera ad oppugnationem fieri coepta. Zvláštního povšimnutí zasluhuje místo 24, 48, 12 transitiones crebrae ab Numidis coeptae fieri; ita cum Syphace Romanis coepta amicitia est. Neboť ukazuje, kterak Liviovi aktivum *coepi* při *fieri* bylo neoblíbeným; neboť neužil ho tu, ač mohl jím, když následuje *coepta*, uniknouti jednotvárnosti. Proto vyslovil jsem ve vydání svém domněnku, že na u. m. 2, 21, 6 bylo psáno: *iniuriae — fieri coeptae*, a při mínění tom dosud trvám.

Ještě méně mohu věřiti, že by byl Livius aktivum *coepisse* položil, kde jest vazba neosobná, na př. 'počalo se jednati'. Tam zvláště passivum se doporoučelo, ježto neutrum bylo tak tvarem jasno, a jeho také Livius tam z pravidla užil: 2, 32, 1 agi deinde de concordia coeptum; 3, 14, 5 nisi cum de lege agi coeptum esset; 5, 23, 8 agi deinde de — dono coeptum; 6, 1, 11 de diebus — agitari coeptum; 7, 2, 10 cantari — coeptum; 7, 6, 2 quaeri coeptum; 9, 35, 8 tum — agitari coeptum; 10, 21, 7 tum — agitari coeptum; 21, 25, 16 simulari coeptum de pace agi; 22, 4, 7 pugnari coeptum est; 25, 19, 3 pugnari coeptum est; 26, 35, 1 de — supplemento agi coeptum; 28, 2, 3 trepidarique repente coeptum; 31, 46, 6 agitari — coeptum; 32, 39, 10 de condicionibus — coeptum agi est; 33, 39, 3 de mandatis — agi coeptum est; 34, 62, 8 de agro — disceptari coeptum; 35, 41, 2 de provinciis — agitari coeptum est; 36, 44, 4 tumultuari primum coeptum est; 37, 1, 7 de consulum provinciis coeptum agi est; 38, 9, 5 agi coeptum est de pace; 39, 17, 4 trepidari coeptum est; 39, 49, 12 consultari coeptum; 40, 58, 7 consultari — coeptum; 41, 3, 5 rediri coeptum est; 44, 42, 9 maturius pugnari coeptum esset. Jediná výjimka jest 2, 29, 6 ordine consuli coepit. Výjimku tu vydavatelé uznávají; já však vzhledem k tomu, co jsem tuto uvedl, s nimi souhlasiti jsem nemohl a psal jsem ve vydání svém: *ordine consuli coeptum*; srvn. 39, 49, 12 consultari coeptum; 40, 58, 7. Chyba mohla povstati tak, že *coeptum* nebylo celé vypsáno, jakož častěji jsou příklady kusých slov v po-

Digitized by Google

dání rukopisném, nýbrž že psáno bylo jen *coept*, jež dále změněno bylo v *coepit*.

Passivum *coepisse* má Livius při inf. pass. (aneb medialném) a při subjektu určitém tuto: 1, 39, 4 puerum liberum loco coeptum haberi erudirique; 1, 57, 3 obsidione — coepti premi hostes; 2, 21, 6 agitari coepta esset; 3, 14, 4 lex coepta ferri est; 3, 38, 2 contemni coepti erant; 3, 70, 9 vinci coepti; 3, 70, 10 cornu — pelli coeptum; 4, 29, 4 abici passim arma ac dedi*) hostes coepti; 4, 45, 3 bellum — reparari coeptum; 4, 55, 7 bellum — apparari coeptum; 4, 58, 1 res repeti coeptae; 4, 61, 6 obsideri coepta; 5, 2, 1 hibernacula — aedificari coepta; 5, 12, 6 Anxur — vallo fossaque obsideri coeptum; 5, 15, 5 quod sperni, agitari deinde — coeptum est; 5, 17, 1 ingens — haberi captivus vates coeptus; 5, 21, 14 dedi inde inermes coepti; 5, 24, 5 ea largitio sperni coepta; 5, 55, 2 urbs aedificari coepta; 6, 27, 9 quae — impediri coepta; 6, 36, 5 obsideri coeptae erant; 6, 37, 9 ex plebe coeptos creari; 8, 11, 3 ferri (auxilium) coeptum; 9, 7, 7 dilectus haberi coeptus erat; 9, 12, 7 arma iactari coepta; 9, 20, 5 praefecti — creari coepti; 9, 25, 7 custodes trucidari coepti; 9, 30, 3 imperia — dari coepta; 9, 39, 10 vinci pertinacia coepta et averti manipuli quidam; 9, 41, 18 signa primo eripi coepta; 10, 3, 2 genus — pelli armis coeptum; 10, 7, 7 res geri coeptae sunt; 21, 8, 2 vineae coeptae agi admoverique aries; 21, 15, 3 Saguntum — coeptum oppugnari; 21, 15, 5 Saguntum — non coeptum oppugnari est; 21, 23, 4 traduci exercitus est coeptus; 21, 63, 15 exercitus duci est coeptus; 22, 43, 7 consilia agitari coepta; 22, 60, 2 senatus — consuli coeptus; 23, 16, 4 instrui deinde — acies coeptae; 23, 18, 7 vineae quoque coeptae agi cuniculique; 23, 18, 15 haberi coepti sunt; 23, 30, 1 coepta oppugnari erat; 23, 40, 1 res — administrari coeptae; 24, 18, 14 pecuniae — coeptae conferri; 24, 22, 6 haberi coeptus est; 24, 32, 5 coepti erant recipi; 24, 33, 9 coeptae oppugnari Syracusae; 24, 41, 11 oppugnari coepta est; 24, 45, 10 desiderari quaerique est coeptus; 25, 20, 1 Capua — obsideri coepta est; 25, 24, 3 magna vi refringi coepta; 26, 26, 3 utrimque oppugnari coepta est; 26, 27, 9 quaestio — haberi coepta est; 26, 44, 10 pars urbis oppugnari coepta est; 26, 46, 6 porta — refringi coepta; 27, 24, 5 citari coeptus esset; 28, 2, 6 geri res coepta est; 28, 19, 17 scalaeque — erigi coeptae; 28, 25, 1 primi auctores requiri coepti; 28, 33, 5 res coepta geri est; 29, 4, 4 mittique legationes — coeptae; 29, 37, 8 census agi coeptus est; 30, 5, 3 signa efferri sunt coepta; 30, 7, 8 dilectus — haberi coeptus; 30, 10, 2 ferri sunt coepta; 30, 10, 16 inici — coepti; 30, 23, 1 sententiae interrogari coeptae; 32, 8, 5 haberi est coeptus; 33, 34, 5 conventus est haberi coeptus; 34, 23, 1 percenseri aliorum sententiae coeptae sunt; 35, 16, 1 agi res coepta est; 36, 31, 1 oppugnari coepta est; 37, 16, 4 volvi**) coeptum est mare; 37, 18, 5 obsideri urbs coepta est; 37, 39, 5 instrui acies coepta est; 38, 18, 4 duci inde exercitus — coeptus; 38, 28, 10 oppugnari — coepta urbs est; 38, 52, 3 citarique absens

*) Zde jest inf. medialný (= vzdávati se, *dedere se*); rovněž 5, 21, 14.

**) Zde jest též inf. med. (= *volvere se*).

Digitized by Google

est coeptus; 38, 53, 6 senatus — haberi est coeptus; 38, 58, 2 in vincula duci est coeptus; 39, 6, 9 epulae — adparari coeptae; 39, 6, 9 ars haberi coepta; 39, 8, 5 vulgari coepta sunt; 40, 37, 2 ea clades haberi coepta; 41, 12, 1 consilia — haberi coepta; 42, 17, 4 perfamiliaris haberi trahique — est coeptus; 42, 25, 12 et summoveri e regia omnis coeptos; 44, 9, 2 machinisque oppugnari coepti; 45, 25, 2 sententiae interrogari coeptae.

Úchylky od tohoto pravidla při určitém podmětu jsou zcela řídky; v první dekadě není příkladu takového, v třetí máme 22, 4, 4 postquam — pandi agmen coepit, id tantum hostium — conspexit; 24, 19, 6 ab — consulibus Casilinum oppugnari coepit; ve čtvrté 35, 35, 10 educi — ad Eurotam amnem coepere; 37, 12, 12 medio in cursu — iactari coeperunt. Je-li na místech těch podání neporušeno, může býti pochybno. Proti 24, 19, 6 Casilinum oppugnari coepit svědčí jmenovitě 21, 15, 3 Saguntum — coeptum oppugnari; 21, 15, 5 Saguntum — non coeptum oppugnari est; 23, 30, 1; 24, 33, 9; 24, 41, 11; 26, 26, 3; 26, 44, 10; 36, 31, 1; 38, 28, 10; 44, 9, 2; proti 35, 35, 10 educi — coepere uvésti můžeme 21, 63, 15 exercitus duci est coeptus; 38, 18, 4 duci inde exercitus — coeptus; 38, 58, 2; proti 37, 12, 2 iactari coeperunt jest 9, 12, 7 arma iactari coepta; proti 22, 4, 4 pandi agmen coepit konečně jest 37, 16, 4 volvi coeptum est mare; též libější bylo tu *agmen coeptum, id* než *agmen coepit, id*. Zdá se mi skoro, že Livius důsledně psal při inf. pass. tvary pass. *coepi* a že výjimky v podání zakládají se na změnách rukou cizí. Nasvědčuje tomu i ta okolnost, že Livius téměř veskrze i při *fieri*, kteréž není ryzím passivem (= *evadere*)*) a při němž by activum *coepi* bylo zcela na snadě, i při mediu *dedi* a *volvi* passivum jeho volil. Neméně pozoruhodno, že 2, 1, 4 (si plebs) agitari coepta esset tribuniciis procellis et in aliena urbe cum patribus serere certamina Livius dává čtenáři doplniti *coepisset* k *serere* z *coepta esset*; doplnění takového nebylo by třeba bývalo, kdyby byl zvolil agitari coepisset. Že neužil pohodlného prostředku toho, musíme souditi odtud, že mu act. *coepi* při pass. inf. bylo proti mysli. (Srovn. též 5, 17, 1 ingens inde haberi — honos coeptus eumque adhibere tribuni — coepere; 21, 58, 10 ut — sese movere ac recipere animos [sc. coeperunt] et raris locis ignis fieri est coeptus.) Posléze máme příklad libovolné změny passiva *coepi* v activum a naopak; srvn. 26, 46, 6 porta — refringi coepta (P; coepit Σ); 5, 17, 10 eoque mitescere discordiae — coepere (rkpp.: coeptae);**) co se zde stalo, mohlo na označených místech se státi.

Naopak má se věc s *desinere* při inf. pass. Tu volí Livius raději tvary aktivné, a to při určitém subjektu 4, 35, 9 ubi contemni desissent; 5, 3, 2 hoc — desisse dubitari; 6, 6, 6 desierant iam ulla contemni bella; 8, 28, 1 necti desierunt; 22, 18, 10 vinci desisse; 22, 34, 8 contemni a patribus desierint; 25, 38, 20 contemni desierimus; 32, 7, 6 (bellum) iam timeri desierat. Při vazbě neosobné máme pass. *desinere* 5, 17, 5 numquam desitum interim

*) Srvn. Terent. Eun. 5, 5, 3 sitis coepit fieri; Sall. Cato 51, 40 alia — fieri coepere.

**) Srvn. též rkpp.: Cic. Tusc. 1, 13, 29.

Digitized by Google

turbari; 34, 41, 5 cum Philippo non ante desitum bellari; jednou při určitém subjektu 42, 49, 7 numquam — desitum celebrari nomen.*)

2, 25, 4: *mox ipsa castra legionibus circumdatis -- capta direptaque. postero die ad Suessam Pometiam — oppidum capitur, captum praedae datum.*

Cicero nepřivěšuje *que* k jinému slovu na konci věty před silnější interpunkcí, podobně činí až na některé výjimky Caesar (srovn. J. Seiler, de particulis copulativis quaestiones grammaticae et metricae p. 32). Livius jde jinou cestou: velmi rád má *que* na místě onom. Než v jednom případě nerad klade *que* před silnější interpunkcí, tehdy totiž, když by mělo zavěsiti se ke krátkému vokalu. Žádný ze známých tří případů, kde vyskytuje se u něho *-ĕque* (jsou to místa 2, 33, 7; 21, 39, 2; 41, 23, 7), nemá *que* před řečenou interpunkcí, *-ăque* pak, jež často se u něho čte, jen zřídka jest oním způsobem položeno. Náležejí sem pouze tato místa kromě uvedeného nahoře: 3, 34, 3 plus pollere multorum ingenia consiliaque. — 4, 33, 1 erumpit acies inaudita ante id tempus invisitataque: — 5, 20, 9 ipsum dictatorem fugere invidiam ex eo criminaque: — 6, 32, 9 castra capta direptaque. — 8, 19, 12 corpora — in potestate populi Romani esse futuraque. — 9, 41, 11 puberes inpubes, homines iumentaque. — 9, 39, 11 castra eo impetu capta direptaque.

21, 20, 7 eadem ferme in ceteris Galliae conciliis dicta auditaque; —

33, 20, 8 honorifica in se decreta responsaque. — 34, 44, 5 atrium Libertatis et villa publica ab iisdem refecta amplificataque; — 38, 9, 13 sublata omnia avectaque.

Máme celkem v dekadě první příkladů 8, v třetí 1, ve čtvrté 3, v páté žádný. Po první dekadě téměř odvyká tedy Livius onomu zakončení myšlénky.

2, 33, 2: *hi tres collegas sibi creaverunt, in his Licinium fuisse, seditionis auctorem; de duobus, qui fuerint, minus convenit.*

Acc. c. inf. *Licinium fuisse* nemá slovesa, na němž by závisel. Že by sloveso žádané smyslu 'jisto jest' z myšlénky následující *minus convenit* mohlo se doplniti, nelze mi věřiti. Mám za jisté, že buď jest *fuisse* interpolováno a čísti se musí: creaverunt, in his Licinium, seditionis auctorem; de duobus,**) aneb že po *auctorem* jest mezera; ve svém vydání vyplnil jsem ji: in his Licinium fuisse seditionis auctorem ⟨constat⟩; de duobus... Srvn. 38, 57, 2 minorem — nuptam fuisse convenit; illud parum constat, utrum post mortem patris et desponsa sit et nupserit, an verae illae opiniones sint; 41, 15, 4 ceteris dis perlitatum ferunt, Saluti Petilium perlitasse negant.

*) Srvn. též Wölfflin, Liv. Krit. p. 21 a násl. Ve výkladu jeho jsou však některé nepřesnosti, jež opravuje sbírka naše. Že nesprávný jest výrok str. 22: 'weil *coeptus* einzig noch 24, 7, 10 neben einem Infin. pass als Particip vorkommt', ukazuji již ve svém vydání v pozn. k 21, 8, 4, kde cituji místa 5, 19, 10; 9, 41, 14; 30, 38, 11.

**) Tento návrh jsem učinil ve svém vydání (adnot. crit. p. 124; a H. J. Müller přijal jej v novém vydání kommentaře Weissenbornova letos vyšlém.

Digitized by Google

Rovněž 21, 10, 12 není mi pochybno, že po *rupti foederis* vypadlo buď *existimo* neb jeho synonymum některé, i mám za nemožné sloveso takové z následující myšlénky *ego ita censeo* si domysliti.

2, 33, 10: *eodem anno Agrippa Menenius moritur, vir omni vita pariter patribus ac plebi carus, post secessionem carior plebi factus.*

Ježto nejlepší podání (PM) má *omnium*, psal Jac. Gronovius *omni in* a četní vydavatelé píší tak po něm. Pro změnu tu ve svém vydání (z r. 1890) nemohl jsem se rozhodnouti, ježto neviděl jsem ji v souhlase s podobnými místy Liviovými, i psal jsem, jak jest v některých mladších rukopisech, zejmena v *C*, a ve starších vydáních, pouze *omni*.*) Srvn. 8, 12, 1 iuventutem et tunc et omni vita deinde aversatam eum; 22, 61, 9 ceteri non foro solum omni deinde vita, sed prope luce ac publico caruerint; 30, 45, 5 omnique deinde vita, ut dignum erat, libertatis auctorem coluit; 39, 41, 1 hunc, sicut omni vita, tum prensantem (já čtu: petentem) premebat nobilitas. Chyba v podání povstala zdvojením *u*, t. j. z *omniuuita*, což vésti musilo k *omnium vita*.

Klade-li Livius v onom spojení předložku, jest to *per* a ne *in*: 26, 19, 6 hic mos, ⟨quem⟩ per omnem vitam servabat; 39, 44, 9 simultatiumque plena, quae M. Porcium — per omnem vitam exercuerunt.

2, 35, 4: *restiterunt tamen — usique sunt qua suis quisque qua totius ordinis viribus.*

Korrespondujícího *qua — qua* (= jednak, jednak), jež ve vybrané mluvě velmi málo se objevuje,**) užívá Livius jen v první dekadě; v knihách následujících jinými výrazy v té věci si pomáhá. Kromě u. m. náleží sem: 2, 45, 3 qua consules ipsos qua exercitum increpando; 3, 45, 3 qua falsa qua vera iacere; 2, 45, 16 omnium illo die qua plebis qua patrum eximia virtus fuit; 3, 11, 6 ferox iuvenis qua nobilitate gentis qua corporis magnitudine et viribus; 9, 3, 4 his invicem sermonibus qua cibi qua quietis immemor nox traducta est; 9, 8, 3 sed tamquam reum qua infelicis belli qua ignominiosae pacis; 9, 41, 16 praedicatione vera qua in Tuscis qua in Samnio partorum decorum; 10, 38, 1 consul insignis — qua paterna gloria qua sua. Upustiv od spojení toho v dalších knihách, přiblížil se tím Livius, jako v jiných věcech postupem díla svého, mluvě auktorů klassických.

2, 40, 8: *sed ego nihil iam pati nec tibi turpius nec (rkpp.: quam) mihi miserius possum; nec, ut sum miserrima, diu futura sum.*

Čtení to vyhovuje smyslu úplně, i není závažným, že zcela liší se od stop rukopisných. Neboť původní částice byla tu vytísněna částicí *quam*, kteráž působením komparativu sem vnikla. Způsobem tím i jinde vluzuje se *quam*

*) Tak psal letos i H. J. Müller ve vydání Weissenbornově.

**) Tak Caesar a Sallustius zdržují se ho úplně, Cicero má je pouze v listech několikráte; srvn. Draeger II², 96; Riemann, Études p.² 280 a 18.

Digitized by Google

v text; srvn. 5, 54, 3 et si minus iniuriae vestrae [quam] meae⟨que⟩ (tak H. J. Müller) calamitatis meminisse iuvat; 21, 32, 7 prius, qua (rkpp.: quam) incerta; 21, 34, 5 ipse post cum (M^1: quam) robore; 28, 8, 3 utrum a se audacius an (Σ: quam) fugacius ab hostibus geratur bellum; 28, 44, 15 castra Romana potius (P: potius quam) Carthaginis portis immineant; 35, 19, 5 aliam materiam crescendi [quam] ex me quaerant; 39, 18, 9 dum ne plus ⟨quinque⟩ [quam qui] sacrificio interessent; 39, 54, 12 non utique iis melius fore [quam] qui — fecissent; 44, 31, 8 proelium loco aequo maiore animo [quam] commiserunt quam sustinuerunt; 45, 5, 10 veneno se malle [quam] mori quam ferro dixisset; 45, 39, 15 (dle mé domněnky) et tu, centurio, miles, quibus ab imperatore Paulo donatus es spretis potius ⟨quae⟩ [quam] Servius Galba fabuletur audies?; Sen. rhet. p. 314, 13 M. ante [quam] novercam potest; Tac. ann. 15, 62 neque aliud superesse ⟨post⟩ [quam] matrem fratremque interfectos; paneg. Lat. p. 34, 1 Baehr.: ambitio enim et iactantia et effusio et quidvis potius [quam] (tak jest tu rozhodně čísti) liberalitas existimanda est cui ratio non constat.

2, 47, 6: *nam cum incursantes, quacumque exitum ostenderet spes, vano aliquotiens inpetu issent, globus iuvenum unus in ipsum consulem insignem armis invadit.*

Cicero konstruuje invadere = aggredi, adoriri pravidelně s *in*, Livius proti tomu má po způsobě aggredior a adorior sloveso to s pouhým akkusativem. Pouze dvě místa činí výjimku, místo uvedené a 27, 42, 6 equites enim tergo inhaerebant; in transversa latera invaserant cohortes. Ale tu namanouti se musí otázka: Proč připustil auktor tyto dvě výjimky z pravidla, jehož na přečetných místech knih zachovaných šetřil? Příčiny k tomu nelze nalézti, za to však možno pozdější vznik *in* na obou místech tušiti, na prvém místě předstižením *in*signem, na druhém vrácením k *in*haerebant. Z příčiny té neváhal jsem ve svém vydání *in* 2, 47, 6 vymýtiti.

Arci ještě na jednom místě jest u Livia *invadere in*, ale tam značí slovo to 'vniknouti' 'incurrere' 'penetrare' a není proto nikterak vazba ona s podivením: 28, 29, 3 insanistis profecto, milites, nec maior in corpus meum vis morbi quam in vestras mentes invasit; srvn. 29, 10, 3 et tanta incesserit in ea castra vis morbi.

2, 56, 14: *violatusque esset tribunus, ni et contio omnis atrox coorta pro tribuno in consulem esset, et concursus hominum in forum ex tota urbe concitatae multitudinis fieret.*

Slova concitatae multitudinis mám za pozdější přídavek; neboť smysl jich obsažen v concursus hominum fieret a spojení concursus hominum concitatae multitudinis jest dosti podivné. Z příčiny té athetoval jsem slova ona ve svém vydání.

Digitized by Google

2, 65, 3: *fixis in terram pilis, quo leviores ardua evaderent, cursu subeunt.*

Figere a jeho kompositum *defigere* mívá u Livia *in* s abl. o místě, kde co jest připevňováno: 1, 45, 4 (cornua) fixa — in vestibulo templi Dianae; 1, 58, 11 cultrum — in corde defigit; 7, 3, 7 clavos — fixos in templo Nortiae; 8, 8, 10 hastas subrecta cuspide in terra fixas; 8, 11, 16 tabulam in aede Castoris Romae fixerunt; 10, 2, 14 spoliaque Laconum in aede Iunonis veteri fixa; 38, 43, 11 et fixurus in postibus suis; 44, 5, 3 in terra defigebantur. Podobně myslím, že Livius na u. m. psal fixis in terra pilis a 9, 7, 3 fixos in terra (codd.: in terram) oculos. Uvážiti dlužno, že nesčíslněkráte přivěšují písaři *m* na tvar v *-a* neb v *-e* neb v *-u* vycházející jak jinde, tak i v podání Liviově; na př. 1, 56, 2 cloacam sub terra (M: terram) agendam; 41, 27, 8 emporium lapide (V: lapidem) straverunt; 42, 61, 7 extemplo castra (V: castram) oppugnabimus; 1, 56, 4 fugamque in regia (rkpp.: regiam) fecisset; 3, 57, 10 priusquam urbe (P: urbem) egrederetur; 8, 20, 7 Vitruvium in carcere (rkpp.: in carcerem) adservari iussit; 22, 25, 6 prope in custodia (P: custodiam) habitum, což vůbec známo (srvn. Madvig, Emend. Liv. p.[2] 9 a násl.). Tím nemůže svědectví rukopisů v případě takovém váhy míti a lze i proti znění jejich tvar bez *m* restituovati, žádá-li ho usus spisovatelův, jako na místech zpomenutých. Naše mínění není vyvracováno místem 10, 29, 7 quibus plerisque in scuta rarisque in corpora fixis sternitur cuneus, neboť zde mají akkusativy svou příčinu. Zde zvolil spisovatel pád ten pro vedlejší ablativy pluralis: quibus plerisque — rarisque — fixis, ježto velmi nepěkné by bylo: quibus plerisque in scutis rarisque in corporibus fixis.

Tolikéž nemohu uvěřiti, že by byl kdy bez příčiny Livius psal *reponere aliquid in aliquam rem.* Konstrukci takovou uznávají vydavatelé na dvou místech, 29, 19, 7 duplamque — in thesauros reponi a 31, 13, 1 pecuniaque — in thesauros reposita. V klassické latině jest vazba taková neslýchána a Livius na četných jiných místech dí správně reponere in aliqua re, podobně jako vždy dí ponere neb deponere in aliqua re: 1, 49, 4 in caritate civium nihil spei reponenti; 2, 39, 1 in quo aliquanto plus spei repositum; 3, 53, 3 in aequitate rerum plus quam in armis reponi spei; 4, 20, 8 libri, quos linteos in aede repositos Monetae Macer Licinius citat identidem auctores; 8, 30, 4 quod omnia in dictatore viderentur reposita esse; 9, 46, 5 civile ius repositum in penetralibus; 24, 37, 3 in fide Siculorum reponeret; 26, 15, 9 litteras — cum in gremio reposuisset; 26, 40, 3 in Muttine spem repositam habebant; 27, 45, 7 in illorum armis — salutem — repositam esse; 28, 12, 6 in quibus spes omnis reposita victoriae fuerat; 28, 34, 6 in misericordia victoris spem repositam habere; 29, 18, 15 quam reposita pecunia in thesauris fuerit; 29, 21, 4 pecuniam — in thesauris reposuerunt; 30, 16, 2 in quo plus — spei reposuerat. Praví-li Livius 29, 18, 15 a 29, 21, 4 *reponere pecuniam in thesauris,* proč byl by na uvedených místech 29, 19, 7 a 31, 13, 1 řekl neklassicky *reponere pecuniam in thesauros? In thesauros* jest tu právě tak chybou písařskou jako *in aram* 23, 11, 6, kde vydavatelé nerozpa-

Digitized by Google

kují se proti rukopisnému podání psáti: coronam Romae in ara Apollinis deposuisse; srvn. 1, 18, 6 in lapide (rkpp.: in lapidem) con·edit; 3, 28, 10 sub iugum (rkpp.: iugo) abituros; 10, 36, 1 in medium (rkpp.: in medio) sarcinas coniciunt; 23, 10, 4 parcere victis in animo (B: in animum) habebat; 34, 37, 1 haec primo inter se in circulis (B: in circulos) serentes fremere; 42, 12, 2 nec dicere pro certo (V: pro certum) posse; 44, 25, 7 in utrumque (in utroque V) — fidem — dare.

3, 19, 1: *pace parta instare tum tribuni patribus, ut P. Valeri fidem exolverent, instare C. Claudio, ut collegae deos manes fraude liberaret, agi de lege sineret.*

Výrazem *deos* odchyluje se tu Livius od svého způsobu psaní. Jinde totiž, kde řeč jest o manech jedné neb více osob, klade *manes* bez přídavku *di*: 1, 25, 12 duos, inquit, fratrum manibus dedi; 3, 40, 2 orantis per sui fratris parentisque eius manes; 3, 58, 11 manesque Verginiae — tandem quieverunt; 4, 19, 3 victimam — legatorum manibus dabo; 21, 10, 3 non manes, non stirpem eius conquiescere viri; 22, 6, 4 iam hanc victimam manibus peremptorum foede civium dabo; 31, 30, 5 omnium nudatos manes. Proti tomu *di manes* dí Livius, když rozuměti se mají duchové zemřelých vůbec. 7, 6, 4 manus — ad deos manes porrigentem; 8, 6, 10 exercitum dis manibus deberi; 8, 9, 7 dique manes, vos, precor; 10, 28, 13 Telluri ac dis manibus dabo; 10, 29, 4 Telluris matris ac deorum manium esse. Podobně má se věc v řečech Ciceronových; srvn. Pis. 16 quibus (poenis) coniuratorum manes expiaretis; — Verr. 5, 113 ab dis manibus innocentium Poenas scelerumque Furias in tuum iudicium esse venturas; Vatin. 14 cum puerorum extis deos manes mactare soleas. Rovněž tak vede si Tacitus: Agr. 46 si quis piorum manibus locus; h. 4, 40 et Sorani manibus satisfactum; a. 1, 49 nec aliter posse placari commilitonum manes; 13, 14 infernos Silanorum manes invocare; — a. 3, 2 aras dis manibus statuentes.*) Snad jest *deos* na u. m. u Livia přidáno rukou cizí a dlužno čísti: ut collegae [deos] manes fraude liberaret.

Podobnou interpolaci uznávám u Livia 31, 21, 12, kde čtu: aedemque [deo] Iovi vovit, si eo die hostis fudisset. Vydavatelé píší zde: aedemque *Diiovi* vovit; ale kromě toho, že Livius nikde takového božstva nevzpomíná, ona změna jest i proto nepřijatelna, že z 34, 53, 7 et in insula Iovis aedem C. Servilius duumvir dedicavit neb z 35, 41, 8 aedes duae Iovis eo anno in Capitolio dedicatae sunt vidíme, že Jovovi samému ona svatyně svědčila. Jemu i jinde svatyně za vítězství se slibují neb zasvěcují: 10, 29, 14 ipse aedem

*) Též počísti sem dlužno po mém mínění rhetora Seneku: contr. 7, 1, 21 invocare coepit manes eius; 9, 3, 12 per manes praeceptoris mei Cesti; — suas. 4, 4 arma consecrata dis manibus. Neboť contr. 7, 2, 5 na snadě jest opraviti: Blandi [di]. manes Popilli senis et inultae patris, Cicero, te persecuntur animae.

Digitized by Google

Iovi Victori spoliaque hostium — vovisset; 10, 36, 11 templum Iovi Statori vovet; 10, 42, 7 et in ipso discrimine, quo templa deis immortalibus voveri mos erat, voverat Iovi Victori, si legiones hostium fudisset, pocillum mulsi — sese facturum; 32, 6, 7 aedem etiam Iovi in eo proelio votam, si res prospere gesta esset; srv. též 35, 1, 8 in hoc discrimine ludos Iovi, si fudisset cecidissetque hostes, propraetor vovit; 41, 28, 9 hanc tabulam donum Iovi dedit.

Zcela pošetile přidáno *dei* v podání 42, 52, 10 quantum genere militum [dei] praestarent tironibus a u Stat. Achill. 1, 832 quoque pii [dei] Samothraces eunt.

Táž interpolace uznati se musí u Val. Max. 1, 1, 14 non quidem ignarus (sc. Regulus), ad quam crudeles quamque merito sibi infestos [deos] reverteretur, kde proneseno hojně domněnek zbytečných; srvn. též Liv. 28, 22, 5 quia nec deditio tuta ad tam infestos videbatur.

3, 20, 2: *tum tribuni eludentes velut vana dicta persequi quaerendo, quonam modo exercitum educturi consules essent, quos dilectum habere nemo passurus esset.*

Persequi jest tu neobyčejně řečeno. O usilovném vyptávání má Livius častěji *exequi quaerendo* (*percunctando* a p.) neb pouhé *exequi*, ale *persequi*, jako nahoře jest, není tím smyslem nikde; též odjinud není doklad tohoto užívání *persequi* znám. Livius píše 5, 15, 12 exequebatur inde, quae sollemnis derivatio esset; 6, 14, 13 itaque exequebantur quaerendo, ubi tantae rei furtum occultaretur; 9, 3, 11 percunctando exequerentur, quid, si media via consilii caperetur; 9, 16, 4 execuntur quaerendo a consule; 22, 3, 2 et cetera — summa omnia cum cura inquirendo exequebatur; 25, 29, 10 exequentibus sciscitando, quae acta cum Romanis essent; 35, 14, 10 exequenti, quem tertium duceret; 35, 28, 4 quem locum — capturus esset, cogitando aut quaerendo exequebatur; 41, 7, 7 exequebantur deinde quaerentes. Z příčiny té zdá se mi, že původní čtení bylo na u. m : eludentes velut vana dicta *ex*equi quaerendo.

3, 24, 9: *at illi (etenim extremum anni iam erat) quartum affectantes tribunatum ... certamen averterant.*

Kdežto Cicero hojně částice *etenim* jak v platnosti odůvodňovací tak vysvětlovací užíval, zdržel se jí Caesar úplně, přestávaje na prostém *enim*. Livius jest v té příčině uprostřed obou: nezamítá sice *etenim*, ale jen mírně ho užívá, v celku ne více než patnáctkráte. Vedle uvedeného místa jsou to: 5, 16, 5 non iusto dilectu (etenim ab tribunis plebis impediebantur), sed prope voluntariorum — coacta manu; 6, 28, 6 etenim si diem — timeant Romani, quanto magis — reformidaturos; 6, 41, 4 de indignitate satis dictum est;

Digitized by Google

etenim dignitas ad homines pertinet; 7, 5, 4 mox introductus (etenim percitum ira in patrem spes erat — deferre) salute accepta redditaque esse ait; 10, 18, 13 neque te quisquam moratur: etenim minime consentaneum est; 22, 18, 2 quo interclusam ab suis levem armaturam facile (etenim numero aliquantum praestabant) Romani superassent; 23, 3, 4 etenim hos, ut opinor, odistis senatores; 26, 19, 12 inde — profectus conventum omnium sociorum (etenim legationes — omni se provincia effuderant) habuit; 26, 42, 6 his ab tergo (nam frons natura tuta erat) duplex vallum obiectum. etenim sita Carthago sic est; 30, 22, 5 nec meminisse se per aetatem (etenim omnes ferme iuvenes erant) dicerent legati; 32, 21, 33 nam — nulla via est etenim praeterquam quod aut accipienda — societas est, quid aliud quam — praeda victoris erimus; 36, 23, 4 etenim cum multis urgerentur rebus, nulla eos res aeque ac vigiliae conficiebant; 37, 53, 11 huius ego vestigia ingressus — adicere (etenim inexuperabilia haec erant) nihil potui; 39, 41, 3 etenim tum quoque minitabundus petebat.

Dříve četlo se *etenim* ještě 36, 31, 2 eodem tempore et Messene in Peloponneso — oppugnari coepta est. etenim duae civitates, Messene et Elis, extra concilium Achaicum erant, ale z domněnky za *et*, jež B tu má. Ježto bez částice oné místo býti může, činí novější vydavatelé dobře, že ji vypouštějí po příkladu Lov. 2. K interpolování *et* mohl leckdo pohnut býti předchozím: eodem tempore et Messene; dále neradno částici auktoru proti podání rukopisnému vpravovati, pro niž jen pořídku se rozhoduje,*) zejmena po třetí dekadě. Kdežto v první a třetí napočteme 11 míst s *etenim*, máme ve čtvrté již jen čtyři, v páté ani jedno. Povšimnutí zasluhuje poměrně časté užívání *etenim* u Livia v parenthesích — jak viděti ze sbírky, vyskytuje se tam takto na sedmi místech —, potom v řečech.

Jako užívá Livius *etenim* vedle *enim*, tak má *namque* vedle prostého *nam*; rozdíl jest však ten, že *namque* jest u něho nepoměrně častější než *etenim*. Již od jiných pozorováno, že namque u Plauta, Terentia, Caesara, Cornelia Nepota jen před vokaly a *h* se vyskytá, dále, že Catullus a Varro jsou prvními, již je na druhém místě kladou. Livius užívá částice té nejen před vokaly, nýbrž i před konsonanty, rovněž neostýchá se ji klásti na druhém místě.

Před *vokalem* neb *h* nacházíme ji: 2, 16, 3 namque Attius Clausus — Romam transfugit; 3, 4, 8 namque et proxima nocte castra sunt circumsessa; 3, 44, 6 ibi namque in tabernis litterarum ludi erant; 4, 31, 3 incertam namque aciem invasere; 5, 13, 9 namque eodem quo antea modo — pugnatum est; 7, 28, 7 namque et lapidibus pluit et nox interdiu visa intendi; 7, 29, 1 namque eo anno adversus Samnites — mota arma; 7, 32, 3 eo namque omnem belli molem inclinaturam censebant; 7, 33, 7 namque ita conflixerunt; 9, 25, 2 mota namque omnia adventu Samnitium — fuerant;

*) Madvig ještě 26, 25, 5 navrhuje *etenim* (za *me* P) a 3, 40, 11 (za *neminem*), ale na obou místech neprávem.

Digitized by Google

22, 50, 3 fuga namque ad Aliam sicut urbem prodidit; 22, 58, 1 namque Hannibal — intentus curis; 24, 48, 13 namque ad famam eorum transitiones crebrae ab Numidis coeptae fieri; 27, 39, 8 invisitati namque antea alienigenis; 29, 5, 3 namque utriusque gentis ibi multitudo erat; 33, 16, 6 suadentibus nam⟨que⟩ (z domněnky asi ve vyd. řím. z r. 1616; možno by bylo též: nam suadentibus) amicis cederent tempori; 34, 50, 10 inde namque in animo esse; 37, 30, 6 mediam namque aciem hostium — cum rupissent; 37, 42, 6 namque Antiochus — impetum — fecit; 42, 56, 5 namque extemplo M. Lucretius — Haliartum circumsedit; 44, 11, 2 eminet namque in altum lingua.

Před konsonanty vyjmouc ***h*** čteme *namque*, a to

před ***c*** a ***g:*** 5, 47, 1 in ingenti periculo fuit; namque Galli seu vestigio notato; 5, 47, 4 namque clangore eorum excitus M. Manlius; 6, 9, 4 namque cum ea loca opposita — essent; 7, 26, 3 namque conserenti iam manum Romano corvus repente in galea consedit; 23, 30, 11 namque Gelo — ad Poenos defecit; 27, 6, 7 namque Cn. Servilio consule — ad plebem latum; 29, 15, 5 hae namque coloniae in ea causa erant; 41, 6, 2 prorogatae namque consulibus — provinciae erant;

před ***d*** a ***t:*** 4, 9, 7 namque tutores — virginem rapiunt; 4, 56, 2 namque tribuni militum — creati sunt; 5, 22, 3 namque delecti ex omni exercitu — templum iniere; 6, 31, 2 namque trepidi nuntii primo — attulere; 8, 27, 2 namque Tarentini cum rem — sustinuissent; 25, 29, 8 namque transfugae tradi se Romanis rati; 32, 4, 2 namque Thaumaci — siti sunt in ipsis faucibus; 35, 40, 2 inde namque deverteram;

před ***m:*** 5, 11, 6 omnium namque malorum in Sergio — causas esse; 7, 24, 2 namque multitudo Gallorum sensum — exuperans; 8, 16, 9 namque M. Fabius, captivus Romanus — perpulit; 25, 23, 2 namque Marcellus initio veris incertus; 39, 50, 9 victa namque Messene bello — dedidit hostes;

před ***p:*** 1, 16, 5 namque Proculus Iulius sollicita civitate; 8, 24, 14 namque praeciso medio partem Consentiam misere; 8, 30, 2 namque Papirius dictator — monitus; 8, 36, 2 namque postero die — ad castra accesserunt; 24, 36, 6 mediterraneo namque Poenus itinere duxit; 26, 12, 1 namque ⟨per Samnium Apuliamque⟩ (doplněno od Weissenborna a Luchsa) et Lucanos — contendit; 28, 14, 15 ibi namque praeerat; 32, 8, 10 vacuum namque praesidiis navalibus — regnum — invasisse; 36, 43, 11 ii namque per aliquot dies tenuerant;

před ***s:*** 6, 4, 8 victos namque se fatebantur; 7, 29, 6 namque Samnites arcem — adorti; 9, 37, 1 vastatione namque sub — radicibus iacens ora; 42, 54, 10 namque Sycurium est sub radicibus Ossae montis;

před ***v:*** 2, 11, 4 namque Valerius consul — servabat; 2, 31, 8 namque Valerius — primam habuit; 35, 1, 7 tertia namque vigilia exierant hostes.

Úplně schází tedy *namque* před *b, f, j, l, n, q, r*, což vše sotva jest náhodou. Neboť podobně ani *atque* nelze u Livia před *b, j, q, r* doložiti,

Digitized by Google

jen dvakráte čte se před *n* a jen čtyřikráte před *l* (a to vesměs v prvních třech knihách).*) Kde by před *f* mělo státi *namque*, volí pokaždé auktor postposici: 2, 36, 4 filium namque; 4, 9, 1 frui namque; 4, 13, 2 frumento namque; 22, 50, 3 fuga namque; srvn. též 6, 8, 8 Latini namque et Hernici.

Konečně pozoruhodným zjevem jest, že *namque* jen jednou (6, 9, 4 namque cum — essent) před konjunkcí podřadnou a poměrně často — na 10 místech — před vlastním jmenem jest; v případě tomto zpravidla zaujímá první místo.

Ještě o *quippe* jakožto vysvětlovací neb odůvodňovací partikuli dlužno se zmíniti. Caesar částice té nezná, rovněž Cicero zřídka pro ni se rozhoduje. U Livia setkáváme se s ní v platnosti té sice ve všech dekadách, ale nikoli stejně často. Můžeme říci, že čím dále tím více Livius quippe v platnosti nam neb enim se zdržoval. V první dekadě shledáváme je na 30 místech, a to**) 1, 19, 2 quibus cum — adsuesci videret non posse (quippe efferari militia animos) mitigandum — populum — ratus; *1, 25, 2 quippe imperium agebatur; 2, 29, 10 quippe minas esse consulum, non imperium; 2, 45, 9 quippe impune se insultaturos; 3, 9, 3 quippe duos — acceptos; 3, 40, 3 quippe rem publicam — expetituram; 3, 50, 14 quippe ab ipsis datum locum seditioni esse; *3, 53, 5 dedi quippe eos aequum censebant; 3, 67, 5 quippe totiens fusi fugatique — et se et vos novere; 4, 35, 11 minorem quippe ruborem fore; 5, 2, 6 quippe illos hiemem — agere; 5, 3, 6 opus quaerunt; quippe (domněnka Büttnerova, ale nejistá; rkpp.: qui et) semper aegri aliquid esse — volunt; 5, 11, 13 quippe et collegis abrogatum imperium; 5, 24, 9 quippe nunc in una urbe tantum dissensionum esse; *5, 33, 5 ducentis quippe annis ante — transcenderunt; 5, 51, 2 quippe, ut in sua sede maneret patria, id agebatur; 5, 53, 4 quippe tum causa — esset; 6, 6, 6 dictatorem quippe dicendum eum fuisse; 6, 11, 8 acriores quippe aeris alieni stimulos esse; *6, 16, 5 quippe domi, non militiae partum — fremebant; *6, 27, 10 quippe iam a Praeneste profectos hostis — nuntiabatur; *6, 31, 7 quippe a Volscis timentibus — incursiones — factae erant; 6, 37, 10 quippe ex illa die in plebem ventura omnia; 7, 25, 7 civili quippe standum exercitu; 7, 35, 10 quippe, si lux expectetur, quae spes est; 8, 23, 5 quippe minime paenitere se virium suarum; 8, 27, 3 quippe propemodum perventum ad se esse; 9, 7, 5 quippe suos quemque eorum animos habiturum; 9, 30, 5 quippe illa praedam verius quam arma esse; *10, 41, 2 quippe in oculis erat omnis ille occulti paratus sacri.

V dekadě třetí lze celkem již jen na 19 místech toto quippe doložiti, totiž: 22, 25, 5 quippe consulum alterum in acie cecidisse; 23, 3, 5 quippe aut rex — habendus est; 25, 6, 15 quippe illis arma tantum atque ordo — est mutatus; *25, 24, 4 quippe ad Epipolas — perventum erat; *25, 27, 8 quippe etiam plures habebat; 26, 27, 12 ideo se moenibus inclusos tenere

*) Srvn. Wiener Studien 1894 p. 254. a násl.

**) Místa hvězdičkou (*) neopatřená vyňata jsou z řeči přímé neb nepřímé, místa s hvězdičkou pocházejí z ostatního výkladu.

Digitized by Google

eos; quippe (domněnka Friedersdorffova, ale nejistá; rkpp.: quia) si qui evasissent —, velut feras bestias per agros vagari; 26, 31, 10 quippe mea fides exoluta est; *26, 38, 4 quippe ad pluris exemplum — pertinebat; 27, 9, 3 quippe ab hoste gratis remitti in patriam; 27, 44, 6 quippe et Hasdrubalem patre eodem — genitum; 27, 44, 7 quippe — coegisse exercitum; 27, 45, 3 quippe — rem omnem inclinaturos; 28, 19, 7 quippe cum illis prope sine ira de imperio et gloria certari; 28, 32, 9 quippe illic et ducem Carthaginiensem et — praesidium esse; 28, 34, 9 quippe ea pignera timentium rebellionem; 29, 17, 2 quippe magis indignemini; *29, 33, 10 quippe illa regnanti multitudo — conveniens est; 30, 9, 7 quippe classi ut felicissime gerantur res, parte aliqua levari Uticae obsidionem; *30, 34, 12 quippe ad veros hostes perventum erat.

Ku podivu jest, jak po třetí dekadě počet míst s *quippe* se menší. V prvních čtyřech knihách dekady čtvrté není vůbec příkladu podobného; teprve od knihy 35. řada dalších míst se počíná: 35, 49, 13 quippe sine gratia — praemium victoris eritis; 36, 17, 3 quippe portae sunt hae; 36, 17, 5 quippe illic Macedones; *38, 41, 6 quippe etsi iniquo loco, proelio tamen iusto — dimicandum erat; 39, 35, 6 quippe in bello sociis — usos. Celkem jest v dekadě čtvrté dokladů pět.

Ještě skrovnější počet máme v posledních pěti knihách; jsouť tu pouze dvě místa: 42, 41, 14 quippe Euphranorem — ita occiderunt; 42, 62, 14 Perseus hanc ipsam superbiam, quippe ex fiducia virium esse, timere. Neboť 43, 11, 11, kde v poslední době v kommentovaném vydání Weissenbornově druhém *quippe* se čte, totiž: acceperunt; quippe paucos — amissos referebant, jest *quippe paucos* domněnkou H. J. Müllera za rukopisné *qui perpaucos*, a to domněnkou velmi nejistou, ježto i předcházející slova *elevare eos patres acceperunt* zhojena přesvědčivě nejsou. Zdrželivost auktorova k tomuto *quippe* v této partii díla zajisté též málo jest jí na podporu. Ve všech dekadách však objevuje se ono *quippe* z pravidla v řeči přímé neb nepřímé, jen výjimkou v jiném výkladu.

3, 28, 7: *iam se ad prohibenda circumdari opera Aequi parabant, cum ab interiore hoste proelio coepto — vacuam noctem operi dedere.*

Čteme sice u Livia 4, 2, 12 armari civitatem defendique prohibeant; 5, 49, 8 cum prohibuit migrari; 22, 60, 3 nec prohibendos ex privato redimi; 25, 4, 4 ut — tribus — vocari prohiberet, avšak nikde kromě u. m. nenajdeme vlastní gerundivum slovesa *prohibere* — neboť 22, 60, 3 *prohibendos* (= *prohibendos esse*) *ex privato redimi* máme *coniug. periphr.* — konstruováno s inf. nejen pass., nýbrž ani act.; srvn. 3, 11, 3 quem ad modum se tribuni gessissent in prohibendo dilectu; 4, 34, 7 in traiectu — fluminis prohibendo; 10, 43, 5 ad prohibendos urbis aditu hostes; 22, 41, 1 in prohibendis praedatoribus; 24, 27, 9 decurrerat multitudo ad prohibendos, si in terram egrederentur; 35, 26, 1 comparaverat — classem ad prohibenda, si qua obsessis mari summitterentur, praesidia (Livius vyhnul se tak vazbě: ad prohibenda

Digitized by Google

obsessis mari summitti praesidia); 38, 4, 7 ad prohibendam obsidionem venire in animo fuerat; srvn. též 4, 25, 1 prohibendo consularia comitia. Než ani gerundivum *vetare* neb *iubere* nenacházíme u Livia sdruženo s inf. pass., nenalézáme tu spojení, jako jest *in vetandis (iubendis) oppugnari urbibus*, ač čteme 27, 7, 15 triginta quinqueremes — mitti iussae; 28, 39, 19 locus inde lautiaque legatis praeberi iussa; 36, 14, 5 deductus — ad consulem custodiri iussus; 37, 2, 12 frumentum in Aetoliam — portari iussum atd., a tu máme věřiti, že z péra Liviova vyšlo 3, 28, 7 ad prohibenda circumdari opera? Vazbu takovou nemohou vykladatelé ani z Cicerona a Caesara, aniž z kterého jiného auktora doby zlaté nebo stříbrné doložiti,*) natož pak aby byla u Livia podobna pravdě.**)

K tomu přichází, že Livius jinde nedí *prohibere opera fieri (circumdari)*, nýbrž prostě *prohibere (impedire) opera:* 5, 26, 7 inpedire opus conatos; 6, 8, 10 quae (opera) — impediri videt; 25, 11, 3 prohibentibus opus Romanis; 25, 22, 9 prohibentibus opera Campanis; 43, 19, 10 et opera hostium impediebant.

Soudím proto, že *circumdari* jest pozdější přídavek, vzniklý asi z § 2 exercitum — circumdat hostium castris.

3, 28, 10: *sanguinis se Aequorum non egere; licere abire.*

Pravidelnou vazbou *egere* jest u Livia ablativ, podobně jako u Cicerona: 2, 31, 10 ut hoc magistratu egeret res publica; 2, 48, 8 adsiduo magis quam magno praesidio — bellum Veiens eget; 3, 56, 8 egentem iure libertatis; 4, 8, 4 rem operosam ac minime consularem suo proprio magistratu egere; 4, 17, 1 ne qua res, qua eguissent in castris, moraretur; 4, 27, 7 ubi praesenti ope res egebant; 4, 30, 7 terra quoque ingenito umore egens; 4, 31, 5 simul fortuna civitatis virtute vera eguit; 5, 36, 3 si Gallis egentibus agro — partem finium concedant; 5, 44, 1 et fortuna hoc (sc. beneficio) eguit mea; 6, 27, 3 censoribus quoque eguit annus; 7, 25, 5 absisterent imperare iis, quorum auxilio egerent; 7, 35, 4 ipsi nullius auxilio egueritis; 10, 18, 10 si eguerat ope; 21, 52, 6 egentes ope Galli; 21, 52, 8 qui eguissent ope; 22, 25, 6 quarum neutra hoc tempore [provincia] praetore egeat; 26, 36, 12 nec remige in supplementum nec stipendio res publica eguit; 32, 13, 9 quia res egebat mora; 34, 34, 4 nunc impensa quoque magna eget in opera; 34, 34, 6 quo plures sumus, pluribus rebus egebimus; 35, 17, 7 gleba terrae et haustu aquae eguisse; 35, 38, 10 negare — praesidio cuiusquam egere; 35, 46, 11 neque vindice libertatis ullo egere — neque praesidio; 37, 36, 6 aliis deos precor ne umquam fortuna egeat mea, animus certe non egebit; 37, 39, 11 laevum

*) Rovněž u Draegera Hist. Synt.[2] II. 448 a násl. dokladu nenacházím.

**) Livius uchází takové vazbě nejednou užitím gerundia, jako: 5, 23, 9 haud facile inibatur ratio iubendi referre praedam populum; 6, 15, 9 prohibendo iudicatos addictosque duci; 6, 19, 2 qui non in vincula duci iubendo inritet publicum hostem; 7, 1, 6 verecundia inde inposita est senatui ex patribus iubendi aediles curules creari.

Digitized by Google

cornu non videbatur egere talibus auxiliis; 41. 23, 15 quo modo in reliquum hoc munere non egeat; 42, 12, 8 ut externis non egeat; 42, 50, 5 neque enim Romanos pecunia aut agro egere; 44, 4, 7 tertio die egere consilio Romanus imperator.

Výjimkou shledáváme genetiv na místech těchto: 3, 28, 10 sanguinis se Aequorum non egere; 3, 52, 9 quominus illi auxilii egeant; 22, 31, 3 ac si in insulis cultorum egentibus praedarentur; 22, 61, 2 nec Hannibalem maxime huiusce rei, ut fama erat, egentem locupletari volebant; 32, 14, 8 Amynandro — accito non tam virium egens quam ut duces — haberet. Na posledních třech místech vykazujících *egere* v part. praes. není genetiv pochybným; neb egens mohlo po způsobě egenus (srvn. 9, 6, 4 omnium egena corpora) genetiv přibrati; nadto nucen auktor 22, 31, 3 ke genetivu, by zabránil styku dvou ablativů pluralis. Podezřelými jsou mně však genetivy v prvních dvou případech, 3, 28, 10 a 3, 52, 9, kde není part. egere. Jestliže kde měl příčinu Livius v případě tom upustiti od ablativu, bylo to zajisté 4, 27, 1 ne qua res, qua eguissent in castris, moraretur, kde genetivem *cuius* byl by unikl nelibému opakování qua — qua. Když toho neučinil zde, nelze dobře se domnívati, že by byl genetivu užil při *egere,* jež není v tvaru partic. Příčina chyby v obou případech dotčených jest na snadě.

V prvém z nich mohl povstati genetiv zdvojením *s* reflexiva *se* t. j. ze *sanguinesse*; jistě se tu obvyklá vazba auktoro.i doporoučela, ježto následuje zase genetiv (Aequorum). V druhém případě mohla chyba povstati slitím auxilioegebat = auxili egebat (srvn. 25, 16, 14 P conciliis místo concilio iis; 25, 25, 5 nominea místo nomina ea; 25, 29, 1 eoratio místo ea oratio; 41, 4, 4 vino usi (Froben. ed.: vinosi); 42, 3, 1 ne ullum (nullum V); 42, 55, 8 parva erant (paruerunt V) aneb připodobením *auxilio* vedlejšímu *illi.* Srvn. též *egere praesidio* (2, 48, 8; 35, 38, 10), *ope* (2, 27, 7; 10, 18, 10; 21, 52, 6; 21, 52, 8), *auxilio* (7, 25, 5; 7, 35, 4; 37, 39, 11); *consilio* (44, 4, 7).

Zcela tak jako s *egere* má se věc s *indigere*: 2, 34, 3 longinquis coegerant indigere auxiliis. Participium slovesa toho má genetiv: 29, 35, 9 sed desiderio indigentium (= egenorum) auxilii tardius cuncta movebantur; 45, 30, 2 animali in artus alterum alterius indigentes distracto.

3, 37, 2: *nec probare, quae fierent, et credere haud indignis accidere*; *avide ruendo ad libertatem in servitutem elapsos iuvare nolle.*

Elapsos nepokládám tu za správné; neboť o upadání v co nepěkného, nepříjemného, v pohromu nějakou nebývá *elabi*, nýbrž *labi*; srvn. 3, 50, 6 misericordia se in speciem crudelitatis lapsum; 27, 33, 10 in necopinatam fraudem lapsos esse. *Elabi* klade Livius o unikání z postavení nemilého, o zachránění se z nebezpečenství: 1, 53, 7 se quidem inter tela et gladios patris elapsum; 30, 35, 4 Hannibal — inter tumultum elapsus Hadrumetum perfugit; 31, 36, 11 tandem inter medias hostium stationes elapsi quidam

Digitized by Google

trepidi; 44, 40, 7 iumentum e manibus curantium elapsum; 44, 42, 4 qui ex hostium manibus elapsi erant. Proto opravuji s Madvigem na u. m.: in servitutem *lapsos* iuvare nolle.

3, 37, 6: *primo tribunicios homines, quia id populare habebatur, circum se ostentaverant plebei.*

V užívání tvarů *circum* a *circa* jde Livius cestou zcela opačnou než Caesar: kdežto tento zpravidla má circum, výjimkou pak, ač je-li místo v B. C. 3, 31, 1 neporušeno, circa, klade Livius zpravidla circa,*) výjimkou na několika místech circum. Pozoruhodno, že circum u něho téměř jen před vokalem se vyskytuje: 2, 64 3 incendia circum Anienem flumen fecissent; 4, 31, 6 missis circum Etruriae populos; 28, 5, 10 omnem circum (než Σ^4 circa, což zdá se mi původním, ježto mírnila se tvarem *circa* kakofonie místa) urbem agrum depopulatum; 29, 24, 9 item circum oram omnem maritimam misit; 42, 45, 1 circum insulas**) missa. Ježto 8, 36, 6 ipse circum saucios čtení jest nejisto — navrhuje se: circumiens saucios —, máme pouze 3, 37, 6 homines — circum se ostentaverant před konsonantem circum. Než myslím, že tu chyba v podání i že též zde circa bylo. Ukazuji k tomu, že spojení *circa se* na jiných místech se čte: 2, 20, 5 quam — circa se habebat; 8, 32, 9 omnia circa se — domita armis habeant; 8, 24, 6 exules circa se pro fidis habebat; 27, 15, 15 quieta omnia circa se vidit; 29, 1, 2 inermes circa se habebat; 29, 33, 6 equites Masinissa circa se conglobatos; 36, 43, 7 pacata omnia circa se relinquentis; 37, 25, 4 quae circa se erant; 42, 52, 5 circa se habens filios duos; srvn. též 32, 32, 14 quos circa te video. Dále myslím, že by byl Livius circum položil před slovy s *ca-* neb *cha-* počínajícími za uniknutím kakofonie, kdyby byl chtěl vůbec tvar ten před konsonantem umístiti; ale i v tom případě klade důsledně circa, ne circum: 9, 2, 1 circa Caudium; 9, 25, 2 circa Campaniam; 10, 44, 3 circa castra; 22, 60, 10 circa castra; 23, 39, 5 a 25, 22, 8 circa Capuam; 30, 2, 10 opět; 30, 20, 9 circa Casilinum; 30, 29, 1 circa Carthaginem; 34, 47, 4 circa castra; 35, 36, 9 circa Chalcioecon; 35, 37, 4 circa Chalcidem; 37, 43, 5; 42, 17, 8 opět. Varianta circa — circum vyskytuje se 34, 22, 3; prvé má správně B; druhé vykazuje M. Srvn. též 22, 17, 3 omnia circa (circuma P).

3, 39, 5: *superbiam violentiamque tum perosos regis. quae si in rege tum eodem aut in filio regis ferenda non fuerint, quem laturum in tot privatis?*

Místo to není dosud náležitě opraveno. Madvig opravuje: quae si in rege et uno eodem, což nikterak se nezamlouvá. Jednak nevhodno jest po *rege* důrazné vytýkání jedinosti, jakoby při rege pomýšleti se mohlo též na

*) Pro *circa* rozhoduje se zpravidla též Corn. Nepos. Srvn. Wölfflinův článek v Arch. V. 294—296.

**) Madvig doplňuje zde dle Dukera ⟨*et*⟩ *circum insulas*, což pokládám za lepší než návrh H. J. Müllera *circum*⟨*que*⟩ *insulas*. Neboť Livius má sice několikráte *circaque* (srvn. p. 41), ale nikdy *circumque*. Postavení *circum* před vokalem (*in*sulas) dlužno, tuším, zde zachovati.

Digitized by Google

osoby dvě; jednak protiva *in tot privatis* žádá pojem *unus* před *rege*. Madvig ovšem hledí takto z rukopisného *tum* před *eodem* něco zachovati, ale to zajisté není více než opakování *tum* před *perosos* položeného. Já proto vypouštěje druhé ono *tum* píši, jak protiva *tot privatis* káže: quae si in ⟨***uno et***⟩ rege eodem . . . ferenda non fuerint.

3, 49, 6: *videt imperium vi victum. agitatus deinde consiliis, ad quae ex omni parte adscntiendo multis auctoribus trepidaverat, senatum postremo vocari iussit.*

Ad quae navrhl Stroth za rukopisné *atque*. Změna ta jest lehká a dochází částečně souhlasu, ale sotva podává čtení původní. Jestiť při ní smysl ten, že Appius, jak uslyšel kterou radu, jako uděšen neb rady si nevěda sem tam pobíhal; srvn. 37, 30, 5 magisque ad incendium quam ad proelium trepidabant; 23, 16, 12 in sua quisque ministeria discursu trepidat ad prima signa; 38, 5, 3 oppidanos primo — ad ictus moenium — pavor ac trepidatio cepit; 30, 38, 6. To však patrně spisovatel říci nechce, nýbrž zajisté míní, že Appius, když mu udělena byla která rada, dřívější nechal a nové se ujal či, že od jedné rady k druhé přebíhal. Smyslu takového bychom došli, kdybychom četli: consiliis, ***per*** quae ex omni parte adsentiendo multis auctoribus trepidaverat. Srvn. 44, 6, 1 victum se sine proelio clamitans proripuit; et subinde per alia atque alia — consilia et imperia trepidans; 41, 20, 2 animus per omnia genera vitae errans; 3, 58, 11 manesque Verginiae — per tot domos — vagati. Chyba mohla vzejíti anticipací *ad* z následujícího ***adsentiendo.***

3, 52, 2: *curam in animos patrum descensuram; admoniturum Sacrum montem constantiae plebis, scituros quam (rkpp.: sciturosque) sine restituta potestate redigi in concordiam res nequeant.*

Takto opravil místo Rhenanus, s nímž mnozí pak souhlasili. Harant (Emend. et adnot. ad T. Livium str. 26) hleděl prostředkem jednodušším slova v pořádek uvésti, čtením sciturosque — redigi in concordiam resne queant. Mínění jeho i sám jsem schválil v List. fil. 1883 str. 19, po mně učinil tak H. J. Müller ve zprávě o literatuře Liviovské z r. 1883 str. 341, načež čtení ono neváhali Luterbacher a Zingerle v text svých vydání přejati. Než další zkoumání mluvy Liviovy utvrdilo mne v mínění, že návrh Harantův pravý není a že musí se odmítnouti.

Položení tázacího *-ne* tak daleko od počátku závislé otázky a na předposledním místě od konce myšlénky vůbec jest zajisté neliviovské a nemůže z domněnky auktoru tomu se přikládati. Livius v jednoduchých otázkách závislých zpravidla má tázací částici na prvním místě: praef. 1 facturusne operae pretium sim —, nec satis scio; 1, 36, 4 inaugura, fierine possit, quod nunc ego mente concipio; 2, 34, 12 haud tam facile dictu est, faciendumne fuerit, quam potuisse arbitror fieri; 2, 36, 4 rogitare, satin magnam spreti numinis haberet mercedem; 3, 32, 7 admiscerenturne plebei, controversia

Digitized by Google

aliquamdiu fuit; 3, 38 12 sciscitandumque, num consulto detrectarent; 3, 40, 10 nemo, iustine magistratus summae rerum praeessent, controversiam fecerit; 3, 47, 7 passurine haec isti sint, nescio; 3, 48, 8 clamitant — eamne liberorum procreandorum condicionem, ea pudicitiae praemia esse; 3, 55, 3 in controverso iure esset, tenerenturne patres plebis scitis; 3, 60, 11 et undique hostes, victisne cessuri essent, increparent; 3, 72, 4 Scaptione hoc — assignaturos putarent finitimos populos; 4, 40, 6 quaero de te, arbitrerisne C. Sempronium consulem — functum officio aut tune ipse — equitem ad pedes deduxeris restituerisque pugnam; excluso deinde ab acie nostra tibi atque equitibus num aut consul ipse subvenerit aut miserit praesidium; 4, 50, 1 praedaene interceptorem — minari militibus; 4, 61, 2 parum constitit, bellone publico gentis universae tuendi Veientes essent; 6, 25, 8 eademne forma pacis — esset, scire cupiens; 6, 34, 7 rogantium, numquid vellet; 7, 6, 3 dubitantes, an ullum magis Romanum bonum — esset; 7, 6, 11 num etiam in deos — legem valuisse; 7, 15, 1 sicine pugnaturos spopondissent; 7, 25, 1 rogitabant, num quem plebei consulis paeniteret; 8, 10, 2 paulisper addubitavit, an consurgendi iam triariis tempus esset; 8, 23, 14 quia vitione creatus esset in disquisitionem venit; 8, 32, 5 (interroga) — num ea (cura) magister equitum solutus ac liber potuerit esse; 8, 32, 6 respondes, vetuerimne — agere, vetuerimne signa — conferre; 8, 33, 8 videro, cessurusne provocationi sis; 8, 35, 4 quae in discrimine fuerunt, an ulla post hanc diem essent; 10, 33, 3 cum consul vociferaretur, expulsine extra vallum castra deinde sua oppugnaturi essent rogitans; 10, 41, 13 interrogat milites, satin aequo animo paterentur — capta esse; 21, 18, 1 ad percunctandos Carthaginienses, publicone consilio Hannibal Saguntum oppugnasset; 21, 18, 7 vobiscum una disceptatio est, licueritne per foedus fieri; 22, 57, 11 sciscitantes singulos, vellentne militare; 23, 47, 1 percunctaretur, liceretne extra ordinem — pugnare; 24, 44, 10 experiri — volui — satin scires consulem te esse; 24, 45, 5 atque cogitandum sit, si quo modo fieri possit; 25, 18, 12 consuleret, permitteretne sibi — pugnare; 25, 36, 4 circumspectare dux coepit, si quo modo posset; 26, 15, 3 percunctandi —, num communicassent consilia cum aliquis sociorum — et num ope eorum in bello forent adiuti; 26, 33, 4 paulisper dubitatum, an arcessendus a Capua Q. Fulvius esset; 27, 19, 11 interrogat, velletne ad Masinissam reverti; 27, 47, 3 specularique, num auctum sit vallum; 28, 45, 2 diceret, permitteretne patribus, ut de provinciis decernerent; 29, 19, 1 quaesissetque — detulissentne eas querelas; 29, 25, 8 quaesivit, si aquam — inposuissent; 30, 16, 13 placeatne pax, triduum ad consultandum dabitur; 30, 29, 3 percunctatusque, satin per commodum omnia explorassent; 31, 9, 8 ad conlegium — referre consul iussus, si posset recte votum — suscipi; 32, 11, 4 percunctatum ad Charopum mittit, satisne credendum — censeret; 32, 37, 5 interrogatio, cessurusne iis tribus urbibus esset; 33, 25, 3 percunctatus, si consilium — admittere auribus posset; 34, 3, 5 id modo quaeritur, si maiori parti et in summam prodest (?)*); 34, 30, 3 misit ad explorandum, si pate-

*) Indikativ ten příčí se mluvě spisovatelově; čekáme rozhodně konj. *prosit*.

Digitized by Google

rentur legatos ad se mitti; 35, 42, 4 deinde an omnino mittendus esset, consultatio mota est; 36, 3, 8 et num Aetolis — iuberent bellum et num prius — renuntianda esset; 36, 33, 1 percunctatus, si se interim — urbes recipere vellet; 36, 43, 3 consilium extemplo habuit, faciendumne periculum navalis certaminis foret; 37, 17, 10 percunctatus esset, possetne — stare; 37, 19, 3 quaero enim pace per te facta rediturusne extemplo in Italiam sis; 37, 49, 4 interrogati —, permitterentne arbitrium de se populo Romano, deinde ab altero, rhabiturine eosdem — hostes essent; 38, 48, 7 appello — sciatisne in exercitu — fuisse; 39, 5, 9 consuli iussit, num omne id aurum — consumi necesse esset; 39, 33, 3 decreverunt ad visendum, redditaene civitates Thessalis et Perrhaebis essent; 39, 45, 5 sin fateretur, ignominiane sua quemquam doliturum censeret; 39, 50, 7 quaesisse, si incolumis Lycortas equitesque evasissent; 40, 14, 7 te quaerere — iubebat, an ferrum habuissent; 40, 14, 8 quaeri iubes, num — sumpserint, num me auctore et sciente; 40, 49, 6 quaesivit ab eo, sibine liceret*) ac suis vivere; — quaesivit iterum, si cum Romanis militare liceret; 41, 2, 6 incertum fecerat, an hostis intra vallum esset; 42, 19, 8 simul speculari, num sollicitati animi sociorum ab rege Perseo essent; 43, 1, 6 interrogati, vellentne eam rem C. Cassio — mandari; 45, 20, 6 consulti —, an locum lautia senatumque darent; 45, 22, 1 peccaverimusne adhuc dubium est.

Toliko na jednom místě jest tázací částice od počátku o něco posunuta; jest to 8, 34, 5 maiestas imperii perpetuane esset, non esse in sua potestate, na kteréž místo Harant na u. m. se též odvolává. Než ani na tomto místě není tázací *-ne* tak nápadně umístěno jako na místě, od něhož jsme vyšli, ježto věta jest tu kratší; dále otázka zde předchází hlavní větu, kdežto onde má se věc naopak. Konečně mělo *maiestas imperii* s důrazem se vytknouti i položeno proto na první místo.

Kromě toho však uvážiti náleží, že *queo*, jež Harantův návrh v místo ono (3, 52, 2) vpravuje, u Livia jen zřídka se vyskytuje, mnohem řidčeji než *nequeo*. Pouze na pěti místech shledáváme je, totiž 4, 24, 9 ut vis a censoribus nullius auctoritate praeterquam ipsius Mamerci deterreri quiverit; 22, 61, 10 mirari magis — quam quid veri sit discernere queas; 26, 44, 9 neque superstantes armati arcere queunt; 31, 4, 4 ut subiectos campos terminare oculis haud facile queas; 45, 19, 12 quibus vix consensu — resisti queat, tedy v každé ze zachovaných dekad jen jednou. Okolnost ta rovněž nenasvědčuje čtení Harantovu.

Nic však podstatného nelze namítnouti proti Rhenanově opravě *sciturosquam — redigi in concordiam res nequeant*, znamenající 'zvědí, jak málo věci ve shodu uvésti lze' t. j. 'zvědí, že nelze vůbec ve shodu věci uvésti'. Otázky oné podobné nejsou u Livia nic neobyčejného: 2, 54, 9 quam nihil auxilii sacratae leges haberent, morte collegae monitos; 4, 24, 6 ut re ipsa sciatis, quam mihi diuturna non placeant imperia, dictatura me abdico; 4, 31, 2 documentoque fuere, quam plurium imperium bello inutile

*) Podání jest *ne sibi liceret*; dle 21, 18, 7; 23, 47, 1; 25, 18, 12; 28, 45, 6; 37, 49, 4 psal bych spíše: liceretne sibi, jak již Glareanus navrhoval.

Digitized by Google

esset; 5, 9, 5 ne ego libenter experirer, quam non plus in iis iuris quam in vobis animi esset; 7, 20, 1 et quam non suarum virium ea dimicatio esset, cernebant paenitebatque populationis; 26, 16, 13 confessio expressa hosti, — quam nihil in Hannibale auxilii — esset; 24, 31, 14 expertique, quam vana aut levi aura mobile vulgus esset; 27, 39, 14 quippe reputantem, — quam ipse frustra eandem illam coloniam ab Trebia victor regressus temptasset; 30, 37, 10 multis verbis disseruit, quam nec iniqua et necessaria esset; 33, 27, 7 apparuit, quam nulla inita apud Boeotos gratia esset; 39, 36, 1 et cogitatio, quam non ex aequo disceptatio futura esset. Pouze o to, tuším, spor býti může, má-li z rkpisného *que* ono *quam* se vytvořiti čili *que* podrženo býti a *quam* se doplniti. Obé jest stejně možno. Pro druhé mínění uvésti bylo by lze 9, 26, 12 ipsos adeo dictatorem magistrumque equitum reos magis quam quaesitores idoneos eius criminis esse, intellecturosque ita id esse, simul magistratu abissent.

V kommentovaném vydání Weissenbornově z r. 1881 kloní se H J. Müller v kritickém přídavku str. 165 k mínění, že asi psáno tu bylo *sciturosque — redigi in concordiam res* ***nequire.*** Ale proti návrhu takovému svědčila by nejen vnější odlehlost *nequeant* od *nequire*, nýbrž, což závažnější jest, že Livius patrně vyhýbá se infinitivu jak *quire* tak *nequire*, i na místech, kde infinitiv sloves těch pro různost se zamlouval, jako 4, 15, 6 sperasse — populum in servitutem perlici posse, ut, quem senatorem concoquere civitas vix posset, regem ferret; 31, 9, 7 quia ea pecunia non posset in bellum usui esse —, quod si factum esset, votum rite solvi non posse, — referre consul iussus, si posset recte votum — suscipi. posse rectiusque esse pontifices decreverunt. Pouze jedenkráte můžeme u Livia infinitiv *nequire* doložiti, totiž 22, 3, 12 signum — convelli nequire. Proti tomu častěji setkáváme se u něho s konj. praes. řečeného slovesa, jak patrno ze sbírky následující, kde uvádím místa chovající v sobě tvary *nequeo* vůbec:

2, 7, 9 ut suspicione violari nequeat; 2, 12, 15 ut beneficio tuleris, quod minis nequisti; 2, 13, 3 magis quia id negare ipse nequiverat; 2, 47, 7 sustineri deinde vis nequit; 3, 40, 4 rem publicam, si a volentibus nequeat, ab invitis ius expetituram; 4, 7, 2 quia — obire tot simul bella nequirent; 4, 9, 6 cum res peragi intra parietes nequisset; 4, 39, 4 qui cum saepe conati nequissent perrumpere ad suos; 4, 51, 3 nequivere tamen consequi; 5, 10, 10 tribunorum plebis numerus expleri nequiit; 5, 29, 9 si tribunicia vis tribunicio auxilio repelli nequeat; 5, 31, 5 quo — exercitus duci nequivit; 5, 33, 3 a quo expeti — nequiret; 6, 37, 7 lege obtinendum esse, quod comitiis per gratiam nequeat; 7, 25, 3 quia hiemis vim pati nequiverant; 8, 12, 2 quia — bellum exequi nequierat; 8, 31, 7 quia id nequeat, in unum saevire; 9, 1, 9 placari nequeant; 9, 13, 8 aut pervenire Arpos — nequisset; 9, 30, 7 postquam perpelli nequibant; 9, 31, 2 quia nequiverat vi capi; 10, 11, 11 quia condicionibus perlicere se nequiverint ad societatem armorum; 10, 19, 7 hiscere eum nequisse; 10, 31, 11 quibus nequiverint tamen dura illa pectora vinci; 21, 22, 7 temperare oculis nequivisse; 21, 56, 2 cum alibi evadere

Digitized by Google

nequissent; 21, 56, 9 quia iam moveri nequibant; 21, 58, 9 ut — diu nequiret; 22, 3, 12 signum — convelli nequire; 22, 8, 7 quando Italiam tueri nequissent; 22, 43, 2 ibi plures dies — manere nequit; 22, 60, 23 arma iam sustinere nequirent; 23, 9, 7 quem armati exercitus sustinere n⟨equivere⟩ (?), quem;*) 23, 20, 5 quibus cum obsistere malis nequirent; 23, 34, 5 Campaniam superare nequisse; 24, 18, 4 cum purgari nequissent; 26, 30, 10 si nequeant omnia; 26, 38, 3 quae tueri nequibat; 26, 38, 13 cum evadere nequirent; 27, 17, 13 qui nequeant hominum vim — pati; 28, 8, 10 pecora quae — abigi nequierant; 28, 20, 7 quae incendio absumi nequeunt; 28, 21, 5 controversias finire nequierant; 28, 21, 9 cum dirimi ab tanta rabie nequirent; 29, 34, 12 sustineri ultra nequiere; 30, 40, 13 si pax — componi nequisset; 31, 6, 5 quia recto itinere nequiverit; 32, 30, 8 et id quidem impetrari nequiit; 33, 18, 17 Macedones — moveri nequiverunt; 34, 19, 9 ubi hostis ad pugnam elicere nequit; 34, 31, 3 nunc imperare animo nequivi; 39, 32, 11 coerceri tamen — nequit; 40, 40, 3 ut — sustineri nequeant; 41, 26, 4 ut sustinere impetum — nequirent; 42, 63, 4 si qua declinare nequiverant ictum; 43, 16, 3 cum impetrare nequissent; 44, 6, 4 unde invito hoste regredi nequiret; 44, 16, 6 postquam deterrere eum a bello nequiit; 44, 35, 12 ubi — procul provideri nequeat; 44, 45, 10 quia ipse hiscere nequiit; 45, 16, 4 nequiit ire in provinciam.

Z této sbírky patrno, že Livius neužívá *nequeo* ve všech osobách stejně, nýbrž z pravidla jen v třetí osobě sing. a plur. Pro druhou osobu jest jediný doklad 2, 12, 15 nequisti; pro prvou 34, 31, 3 nequivi, ale ten není nikterak jistý, ježto tak má pouze ed. Frob. 2, kdežto Mog. a B vykazují nequeo, jež arci jest tu grammaticky nemožno. Kdož ví, nebyla-li zde kdysi mezera v archetypu? Podobně má se věc s *queo*; jak místa nahoře sebraná ukazují, i to vyskýtá se hlavně v třetí osobě; dvakráte v druhé osobě sice (*queas*), ale v platnosti všeobecné (= *homines queant*), ne vzhledem k osobě určité. Proto není radno první neb druhou osobu slovesa *nequeo* (*queo*) z domněnky u spisovatele tohoto zaváděti i činí kritikové dobře, že doplňují raději 45, 23, 6: sed a vobis prohibiti praestare ⟨non po⟩tuimus (V: praestare fuimus), než aby s Madvigem psali: *praestare ⟨nequ⟩ivimus*. Rovněž 21, 41, 4 není původním čtením, co Wölfflin před delší dobou navrhl a i v nejnovějším vydání oné knihy (z r. 1891) píše: *quia adsequi terra nequieram, regressus ad naves, quanta* (rkpp.: terra non poteram neque regressus ad naves erat quanta), nýbrž co druzí přijímají: quia adsequi terra non poteram, [neque] regressus ad naves [erat], quanta, uznávajíce dvojí interpolaci.

Ježto užívá Livius kratšího tvaru *nequisti* a důsledně forem *nequisse, nequisset, nequissent*, jest velice s podivením 21, 22, 7 *nequivisse*. Myslím, že dittografií slabiky *ui* chyba vzešla a že čísti se i tu musí *nequisse*. Neboť v zápětí následující infinitiv *vidisse***) k tvaru tomu dosti vybízel, ježto *nequisse*,

*) Pro nelibé homoioteleuton návrh ten není podoben pravdě.

**) Obyčejně čte se tu dle starých vydání: temperare oculis nequivisse; tum vidisse post sese serpentem mira magnitudine. Za *tum* mají CM *eum*; já jsem ve svém vydání

Digitized by Google

vidisse snesitelnější jest uchu než nequiuisse, *ui*disse. Srvn. co do chyby rukopisné 21, 10, 7 perseverantius (C: perseveratitius); 23, 36, 2 servorumque (P^1: servorvorum); 23, 42, 13 ademeris (P: ademdemeris); 25, 1, 6 abolebantur (P: abotetebantur); 26, 37, 3 dolori (P^1: dololori); 26, 44, 6 ad oppugnandam (P: ad oppugnandandam); 27, 21, 4 antiquaretur (P: ante quaereretur); 27, 28, 2 inventum (P: invenventum).

3, 52, 7: *non pudet lictorum vestrorum maiorem prope numerum in foro conspici quam togatorum aliorum? quid, si hostes ad urbem veniant, facturi estis? quid, si plebs mox, ubi parum secessione moveamur, armata veniat? occasune urbis vultis finire imperium?*

První osoba *moveamur* jest mi tu na závadu. Nepokládám za vhodné, aby senator uvedená slova mluvící počítal se tvarem *moveamur* mezi ty, již by se nedali secessí lidu zmírniti, i žádám tu druhou osobu *moveamini*, jakož druhé osoby užito jest ve větách sousedních *facturi estis, vultis* a před tím v § 6 *expectabitis, passuri estis, tenetis, dicturi estis.* A také tvar *moveamur* jest jen slabě zaručen; má jej jen C, rukopis malé váhy, ale rukopisy ostatní, tedy i PM, čtou *moveatur.* Možná, že byla tu kdysi kusá forma *movea,* jež z domněnky rozšířena byla v *movea⟨tur⟩* vlivem *plebs*, místo, jak smysl žádá, v *movea⟨mini⟩*. Čtení C *moveamur* může býti pouhou domněnkou.

3, 52, 9: *novam potestatem eripuere patribus nostris, ne⟨dum⟩ *) nunc dulcedine semel capti ferant desiderium, cum praesertim nec nos temperemus imperiis, quominus illi auxilii egeant.*

Nec jest zde položeno v platnosti *ne-quidem*; tu možno se tázati, je-li čtení takové původním. Pro stupňovací *ani* čteme u Livia, podobně jako u Caesara a Cicerona, zpravidla — a míst těch jest převeliké množství — *ne-quidem.* I před pronominy a pronominalnými adverbii, kde by *nec* spíše bylo přípustným (srovn. *et* = *etiam* před slovy těmi), jest tomu tak: praef. 12 ne tum quidem gratae futurae; 1, 50, 5 quamquam ne sic quidem alienigenae; 1, 50, 9 ne id quidem — tulisse; 1, 55, 9 et nullorum ne huius quidem magnificentiae operum fundamenta non exuperaturam; 3, 19, 8 ne pro se quidem ipsis; 3, 54, 4 nihil ne ego quidem moror; 3, 65, 8 ne ipsi quidem inviolati erant; 3, 68, 2 si ne hoc quidem audetis; 4, 2, 6 ne secum quidem ipse concors; 4, 3, 9 ne ea quidem scimus; 4, 26, 11 ne id quidem — convenerat; 5, 5, 1 ne illa quidem, oro vos, movent; 5, 36, 3 ne se quidem pacem — aspernari; 6, 26, 5 ne ipsi quidem fecerunt; 6, 36, 6 nihil ne ab

---

ono *tum* vypustil, ježto není tu nutno (srvn. 23, 11, 8 cum sex consularibus exercitibus acie conflixisse; occidisse supra ducenta milia hostium), proti tomu však pravdě nepodobno, poněvadž nejbližší věta právě tak počíná: tum quae moles ea — esset audisse. Dittografie dvou písmen, totiž nequivisse *eu* uidisse, způsobila zde patrně dochované *eum.*

*) Tak opravil jsem v Zeitschr. f. d. österr. Gymn. 1890 p. 966.

Digitized by Google

iis quidem tribunis — factum; 6, 38, 12 aut ne illas quidem; 6, 42, 10 et ne is quidem finis certaminum fuit; 8, 4, 10 ne ipsos quidem iam postulare; 8, 7, 19 ne te quidem — recusare censeam; 8, 23, 13 ne eum quidem — ingressum; 9, 9, 7 et ne illud quidem — refert; 9, 40, 14 deinde ne ea quidem retenta; 10, 26, 6 ne haec quidem certamina exponere; 21, 18, 11 ne nos quidem — obligare potuit; 21, 20, 8 sed ne illi quidem ipsi — fore; 22, 25, 11 nec tamen ne ita quidem prius mittendum; 22, 39, 16 sed ne adversus te quidem gloriabor; 22, 54, 7 ne has quidem reliquias superesse; 22, 59, 10 ne illi quidem — se nobis merito praetulerint; 22, 60, 20 nam fortes ne ipsi quidem dixerint; 25, 9, 4 et ne ibi quidem denuntiato; 25, 38, 4 et ne tum quidem — avertere animum — licet; 26, 17, 11 iam ne iis quidem — stabatur; 26, 17, 13 ne tum quidem suspecta fraus; 26, 31, 5 et ne hic quidem — parcitis; 27, 5, 16 si ne is quidem vellet; 27, 8, 10 ne ipso quidem contra tendente; 27, 10, 7 ne nunc quidem — fraudentur; 28, 16, 12 ne tum quidem — fecisse; 28, 29, 5 sed ne ea quidem ipsa ultra exprobrabuntur; 28, 41, 1 ne tuam quidem gloriam — praeponam; 28, 41, 6 ne tu quidem — gloriatus fueris; 29, 28, 10 ne nunc quidem — cessat; 30, 30, 7 neque enim ne vobis quidem; 31, 31, 10 ne ipsi quidem queri possunt; 32, 19, 9 ne ipsis quidem secum cogitantibus; 33, 8, 12 ne ipsi quidem — receptus erat; 34, 8, 7 ne ipsi quidem — excedebant; 34, 50, 3 ne ipsis quidem honestum; 35, 45, 8 sed ne pro se quidem ipso momenti ullius futurum; 36, 35, 4 ne hoc quidem reliqui vobis est; 36, 35, 8 ne ipsi quidem — infitiabantur; 38, 24, 4 et ne eam quidem — gratuitam; 39, 5, 5 ne hoc quidem cernere eum; 39, 15, 11 maiores vestri ne vos quidem — coire voluerunt; 39, 36, 9 sed ne apud vos quidem nobis obiciendum fuisse arbitror; 40, 7, 3 ne ipsis quidem ducibus abstineretur; 40, 10, 6 ne ea quidem expectata fuerit; 40, 12, 5 ne apud te quidem habeam; 41, 11, 4 et ne tum quidem memores pacis; 43, 7, 6 ne ipsi quidem petenda; 44, 36, 8 ne his ⟨quidem⟩ cunctationem; 44, 40, 2 ne illo ipso quidem die; 45, 6, 7 ne tum quidem abscedebat; 45, 18, 5 ne ipsos quidem Macedonas id exercere posse.

Pouze před *ipse* jest za *ne-quidem* několikráte položeno *nec*, a to: 23, 18, 4 ita primis repulsis Maharbal — missus nec ipse eruptionem cohortium sustinuit; 34, 32, 9 crimina tibi obici dicebas, non quidem nec ipsa *) mediocria; 37, 20, 8 et hostes — in eos versi, ut nihil moveri viderunt, nec ipsi quicquam ex — neglegentia — mutarunt. Proti tomu není nutno *nec* ve smyslu ne-quidem bráti, nýbrž lze je vyložiti v platnosti *et non* na místech: 5, 33, 11 ne quid ex antiquo praeter sonum linguae, nec eum incorruptum (= et quidem eum non incorruptum), retinerent; 8, 27, 4 eam solam gentem restare, nec eam ipsam satis validam; 10, 5, 8 integri accepere pugnam, nec ea ipsa longa aut anceps fuit.

Tím není příkladu pro *nec* = *ne-quidem* před *ego, tu, nos, vos* až na u. m. 3, 52, 9: cum praesertim nec nos temperemus imperiis. Není tu *nec*

*) Zde byl Livius nucen k *nec* smyslem *ne-quidem* předchozím *non quidem.*

Digitized by Google

nápadné? Nevtírá se zde domněnka, že *quidem* tu vypuštěno bylo a *ne* v *nec*, jako častěji se stalo, v *nec* prodlouženo?

Jestliže Livius, jak vyloženo, se ostýchal *nec* v platnosti *ne-quidem* klásti před pronominy, oč méně lze se domnívati, že užil kdy *nec* oním smyslem před výrazy jinými. Jaký odpor v případě tom měl k *nec* = *ne-quidem*, vidíme jasně z 30, 11, 10 sed ne equitem quidem sustinere peditis praesidio audentem, kde kakofonii uniknouti mohl užitím *nec* t. j. psaním *sed nec equitem sustinere — audentem;* srovn. též 24, 3, 16 in Apulia ne hiems *quidem quieta* — erat; 36, 39, 9 ne Boios *quidem quieturos;* 44, 28, 11 et Gallis vix quietem (místo: ne quietem quidem) ferentibus in mari. Arci podání vykazuje na dvou místech *neque* v uvedeném případě smyslem *ne-quidem*, ale, jak myslím, ne právem. Jest to:

22, 53, 10 ut ego rem publicam populi Romani non deseram, neque alium civem Romanum deserere patiar. Místo to zajisté jest velmi málo spolehlivo. Pohřešujemet před *neque* částici *ita,* jež by s *ut* korrespondovala; neboť Livius za *ut* (*sicut, quemadmodum*) — *ita* (*sic*) nemá nikdy pouhé *ut* (*sicut, quemadmodum*), když část druhá jest záporná; srvn. na př. 1, 53, 1 nec, ut iniustus in pace rex, ita dux belli pravus fuit; 24, 19, 7 Marcellus multa magnis ducibus sicut non adgredienda, ita semel adgressis non dimittenda esse dicendo; 27, 26, 1 ut — nec spem nec metum ex vano habebat, ita duobus consulibus haudquaquam sese parem futurum credebat; 28, 32, 9 ut ad — rapienda pecora aliqua vis sit, ita in acie — nullam esse; 40, 15, 4 quemadmodum nec nunc sperare regnum nec ambigere umquam — debeam, — sic illud nec debui facere nec debeo. Bylo-li kdy *ita* neb *sic* po *deseram* na u. m. vypuštěno, bylo na snadě *non deseram* spojiti s *ne alium — patiar* a psáti, jak podání zní, *non deseram ne⟨que⟩ alium — patiar;* srvn. též 24, 43, 4 ne (neque P) lustrum perficerent. Dle míst 6, 7, 5 neque enim dictatura mihi umquam animos fecit, ut ne exilium quidem ademit; 8, 27, 10 quam causam nullam, tam ne fidem quidem habebat; 44, 37, 7 itaque quemadmodum — exiguo cornu fulgere lunam non mirarentur, ita ne obscurari quidem — trahere in prodigium debere; 45, 24, 7 ceteri Rhodii sicut gratiam nullam meriti hoc bello, ita ne pacem quidem sumus (srovn. též 21, 18, 11 si vos non tenent foedera vestra —, ne nos quidem — obligare potuit) čekali bychom na u. m. čtení, jež v text svůj přijati jsem neváhal: ut ego rem publicam — non deseram, ⟨ita⟩ ne alium ⟨quidem⟩ civem Romanum deserere patiar. Arci jest tak třetí změny potřebí, doplnění *quidem*, ale tu sluší uvážiti, co jsem již v Pozor. Vell. str. 19 vytknul, že *quidem* z *ne-quidem* často jest v rukopisech vypuštěno; srovn. též třetí exkurs Madvigův k Cic. de finibus p.[3] 816 a násl. U Livia jest tomu tak 31, 22, 7 sed ne extra fretum ⟨quidem⟩ *) Euripi; 44, 36, 8 neque enim ne his ⟨quidem⟩ cunctationem; u Vell. Pat. 1, 17, 2 ut ne poetarum ⟨quidem⟩ — processit ubertas.

---

*) Zde vkládám *quidem* na základě mluvy Liviovy (srvn. níže pozn. k 31, 22, 7), jiní kladou je méně správně až po *Euripi.*

Digitized by Google

40, 20, 6 maxime ab omni mentione — Romanorum abstinebat, ut neque scribi sibi vellet. Že by byl Livius zde pro *neque* smyslem *ne-quidem* se rozhodl, nelze mi věřiti; neboť kdyby byl psal: ut ne scribi quidem sibi vellet, byl by ušel nelibému spojení *scribi sibi*. Mám za jisté, že i tu *quidem* písařem bylo vypuštěno a zbývající *ne* podle pozdější latiny v *neque* = *ne-quidem* změněno. Ostatně jest podání poslední části knihy 40. velmi nespolehlivo a chatrno.

3, 67, 10 a násl.: *victi nos acquiore animo quiescimus quam vos victores. satisne est nobis vos metuendos esse? adversus nos Aventinum capitur, adversus nos Sacer occupatur mons: Esquilias vidimus ab hoste prope captas et scandentem in aggerem hostem nemo submovit.*

Vidimus psali někteří v poslední době za rukopisné *quidem*, ježto jinak nemá *Esquilias captas* svého slovesa. Než ono *quidem* jest tu zcela vhodno a tím zajisté původní; neboť jako na jiných místech Liviových, uvozuje věc jistější než byla ta, o níž před tím stala se zmínka. Srvn. 1, 53, 6 iam ab alienis in suos vertisse superbiam et liberorum quoque eum frequentiae taedere —; se quidem inter tela et gladios patris elapsum nihil usquam sibi tutum — credidisse; 21, 30, 7 nullas profecto terras caelum contingere nec inexuperabiles humano generi esse: Alpes quidem habitari, coli; 35, 31, 13 sub hanc vocem fremitus variantis multitudinis fuit partim adsensu, partim indignatione dicere id ausum eum; Quinctius quidem adeo exarsit ira, ut ...; 37, 25, 12 Philippum et Nabim, hostis et bello superatos ab T. Quinctio, tamen in regno relictos. Philippo quidem anno priore etiam stipendium remissum; srovn. též 4, 35, 8; 7, 32, 7; 7, 34, 13; 10, 28, 4; 31, 29, 11; 40, 37, 6; 41, 22, 8. Učinil proto správně Luterbacher, že podržel *quidem* a jinde chybu hledal; přijal pak v text změnu: Esquiliae quidem ab hoste captae sunt; scandentem, v čemž Zingerle ho následoval. Než změna ta jest násilna; více doporoučelo by se ponechati znění rukopisné a jen doplniti po *captas* sloveso pohřešované *vidimus*, tedy čísti: Esquilias *quidem* captas ⟨vidimus⟩ et scandentem. Možná, že toto *vidimus* máme v podání rukopisném o něco výše, v § 9, zachováno; tam čteme: pro deum fidem quid vobis vultis? tribunos plebis concupistis; concordiae causa concessimus. decemviros desiderastis; creari passi sumus. decemvirorum vos pertaesum est; coegimus abire magistratu. manente in eosdem privatos ira vestra mori atque exulare nobilissimos viros honoratissimosque passi sumus. tribunos plebis creare iterum voluistis: creastis; consules facere vestrarum partium; etsi patribus videbamus iniquum, patricium quoque magistratum plebi donum fieri vidimus. Že jest toto *vidimus* nepěkně položeno, když v předvětí jest *etsi videbamus*, samo sebou zřejmo i činěny pokusy je nějak odstraniti. Já již v List. fil. 1883 str. 20 jsem navrhoval: consules facere vestrarum partium: ⟨fecistis⟩, etsi patribus videbamus iniquum patricium quoque magistratum plebi donum fieri. iidem ..., při čemž doplněné *fecistis* srovnávalo by se s předchozím *creastis*. Mínění toho držím se dosud,

Digitized by Google

jen v příčině *vidimus* přidávám domněnku, že se sem dostalo z okraje rukopisu a že vložiti se mělo níže v § 11 po slovech *prope captas*, kde sloveso takové se pohřešuje. Stranu *videbamus iniquum — donum fieri* srovn. 26, 29, 8 cum extra sortem conlegae optionem dari provinciae inicum fuerit.

4, 5, 3: *an ideo non est dimicatum, quod, quae pars firmior, eadem modestior fuit?*

Jako korrelativum k větám účelným s *ut* (*ne*) a k příčinným s *quod*, *quia* přistupuje mnohdy v hlavní větě u Livia *ideo*, *idcirco*, *eo*, nikdy však *propterea*, jež u Caesara a Cicerona nezřídka bývá. Srvn. vedle u. m. 4, 6, 2 ideoque decemviros conubium diremisse, ne — auspicia turbarentur; 5, 10, 6 ideo aera — constituta esse arguendo, ut — partem tributo conficerent; 6, 6, 5 eo abnuentes publicum fuisse consilium, quod — dicerent; 6, 37, 5 cum tribunos militum idcirco*) potius quam consules creari placuisset, ut et plebeis pateret honos; 7, 3, 6 eoque Minervae templo dicatam legem, quia numerus Minervae inventum sit; 28, 45, 5 ut sententiam mihi ideo non dicenti, quod — non sit ratum habiturus consul, auxilio sitis; 31, 49, 10 maiores ideo instituisse, ut legati — adessent, ut testes — videret; 34, 6, 10 nam si ista lex — ideo lata esset, ut finiret libidinem muliebrem; 38, 48, 14 quae ideo omnibus rebus incipiendis gerendisque deos adhibet, quia nullius calumniae subicit; 42, 1, 9 ideo magistratus — ornabantur, ne quid tale imperarent sociis; 44, 39, 3 ideo — praesidio quoque valido firmabant, quod, qui castris exutus erat, — pro victo haberetur.

Poněvadž má *V* 44, 17, 7: *placuit — provideanteumutri*, chce H. J. Müller vytvořiti odtud *placuit prov. ideo, ut, cum, utri* a čísti celé místo: itaque designatus extemplo sortiri placuit provincias ideo, ut, cum, utri Macedonia consuli — evenisset, sciretur, kdežto Madvig před ním opravil: placuit provincias, ut, cum . . . Proti návrhu Müllerovu svědčí postavení *ideo*. Livius zajisté neklade korrelativné *ideo* bezprostředně před spojku *ut*, *quod*, *quia*, jak z uvedené nahoře sbírky zjevno. Nadto *itaque — ideo* v jedné větě nedlouhé má do sebe cosi obtížného. Z té příčiny držím se čtení Madvigova, zvláště když rukopisné *prouidea* není příliš daleko od *prouincias*, jehož smysl žádá.

4, 8, 4: *mentio inlata ad senatum est rem operosam ac minime consularem suo proprio magistratu egere.*

Rukopisy nemají *ad senatum*, nýbrž *ab senatu* (P: *ab senatum*). Že toto *ab senatu* nemůže pravé býti, jest jasno; neboť ona zmínka nebyla učiněna od celého senatu, nýbrž od některého ze senatorů. Ale ani *ad senatum*, jež

*) To jest jediné místo, kde *idcirco* u Livia se objevuje; *quocirca* u něho se vůbec nečte, rovněž ne *quapropter*, *quare*.

Digitized by Google

píší někteří dle Alschefského, ani *ap⟨ud⟩ senatum*, jež navrhuje Madvig, bych neschválil, ježto obé odporuje mluvě auktorově, kteráž žádá: mentio inlata *in* senatu; srvn. 4, 44, 7 subinde ab iisdem tribunis mentio in senatu de agris dividendis illata est; 6, 6, 2 et de Latino Hernicoque bello mentio facta in senatu maioris belli cura; 23, 22, 8 numquam rei ullius alieniore tempore mentionem factam in senatu dicit; 41, 13, 6 cum in senatu de rebus — prospere gestis disseruisset. Myslím, že chyba v podání stala se tím, že *a* na konci *inlata* dvakráte psáno bylo a *in*, jež mělo následovati, se při tom vypustilo, tedy z *inlata a senatu*.

4, 14, 7: *tum dictator 'macte virtute' inquit, 'C. Servili, esto liberata re publica'.*

Zde jest ta věc nápadna, že po *esto* není myšlénka ukončena, nýbrž že jsou slova *liberata re publica* přidána. Neboť Livius jinde při formuli *macte — esse* uzavírá větu slovesem *esse;* tak jest tomu 2, 12, 14 iuberem macte virtute esse; 7, 10, 4 tum dictator 'macte virtute' inquit 'ac pietate in patrem patriamque, T. Manli, esto. perge et nomen Romanum invictum — praesta'; 7, 36, 5 cum Decius: 'macte virtute' inquit, 'milites Romani, este. vestrum iter ac reditum omnia saecula laudibus ferent'; 10, 40, 11 tu quidem macte virtute diligentiaque esto. ceterum qui auspicio adest, — in semet ipsum religionem recipit; 22, 49, 9 tu quidem, Cn. Corneli, macte virtute esto; sed cave frustra miserando exiguum tempus — absumas; 23, 15, 14 'itaque macte virtute esto' inquit; 'apud me tibi omnis honos atque omne praemium erit'. S místy těmi bychom 4, 14, 7 uvedli v souhlas, kdybychom po esto silněji interpungovali a četli nevelkou změnou: tum dictator 'macte virtute' inquit, C. Servili, esto. liberata res publica'.

4, 21, 9: *dictatorem dici A. Servilium, placet, cui Prisco alii, alii Structo fuisse cognomen tradunt.*

Livius užívá chiasmu častěji, ač ne tak zhusta jako opačné figury, anafory. Ale náleží na paměti míti, že v jednom případě chiasmu podobně jako Caesar a Vellejus Paterkulus se vyhýbá, když totiž vnitřní členy měly by býti stejny neb podobny. Pozoroval jsem, že především při *alius, alter, modo* z pravidla toho učinil výjimku,*) celkem na málo místech. Ta jsou: *a)* 4, 21, 9 cui Prisco alii, alii Structo fuisse cognomen tradunt; 22, 29, 3 caesis aliis, aliis circumspectantibus fugam; 37, 11, 12 ante portum aliae, aliae in portu deprensae; 45, 32, 5 praedivites alii, alii — his sumptibus pares; domněnkou jest 3, 37, 8 caedi

*) Caesar ani v těchto případech chiasmu nepřipouští, jak jsem ve vydání Bell. Civ. ,str. 149 v pozn. k 3, 110, 5 vytknul. Ale to nevadilo B. Küblerovi podržeti na témž místě domněnku Oudendorpovu: regno expellere ⟨*alios*⟩, alios arcessere a zamítnouti mou opravu: ⟨alios⟩ regno expellere, alios arcessere, kteréž ani Rud. Schneider souhlasu neodepřel. S Caesarem stejně vede si Vell. Pat.; srvn. má Pozor. Vell. str. 75 a násl.

Digitized by Google

⟨alii⟩, alii securi subici; — *b)* 9, 40, 21 consulem alterum, alterum praetorem declaravit; 9, 46, 3 nocturno altero, altero coloniae deducendae; 23, 11, 9 ex duobus saucium alterum, alterum toto amisso exercitu — effugisse; 30, 40, 6 belli finem alterius, alterius principium prospiciebant animis; — *c)* 38, 56, 6 nebulonem modo, modo nugatorem adpellat. K tomu druží se 24, 25, 6 animos eis regios regias coniuges fecisse a 28, 4, 2 Carthagini a se captae captam ab eo Orongim aequasset.

Pozorováním tímto málo pravděpodobnými se jeví mnohé domněnky kritiků, tak zejmena čtení Th. Mommsena 4, 20, 8 quod tam veteres annales quodque magistratuum libri ⟨librique⟩, quos linteos — Macer Licinius citat identidem auctores;*) Jana Müllera 21, 30, 7 pervias paucis esse, ⟨esse⟩ exercitibus;**) Weissenbornovo 25, 8, 8 fide sanxerunt liberos Tarentinos leges ⟨suas⟩ suaque omnia habituros;***) Hartelovo 41, 28, 10 Sardiniae insulae forma erat, ⟨er⟩antque (V: autque) in ea simulacra pugnarum picta; téhož 45, 26, 7 qui duorum hominum ⟨noxa⟩ noxae civitatis accessionem facitis; Grynaeovo 45, 37, 6 cui crimen nullum. ⟨nullum⟩ probrum dicere poterat.†) Nesnadno souditi o správnosti doplnění Th. Mommsena 25, 12, 9 cum populus dederit ex publico partem, ⟨partem⟩ privati uti conferant pro se atque suis, ježto zde citat jest. Na předposledním místě 45, 37, 6 rozhodně musí se doplniti: cui ⟨***nullum***⟩ crimen, nullum probrum dicere poterat. Neboť není příkladu u Livia, kde by vnitřní členy chiasmu tvořily stejné výrazy negativné, jako nihil, nullus, numquam a p., ale mnoho míst jest, kde v tom případě jest anafora: 2, 9, 3

*) Rukopisné podání zdá se tu neporušeno; srvn. Luterbacherovo pozn. ve vydání této knihy str. 111.

**) Srvn. pozn. k t. m. v mém vydání str. 111.

***) Nepochybuji, že Livius zde psal *Tarentinos ⟨s u a s⟩ leges suaque omnia habituros*; srvn. 1, 24, 9 sua item carmina Albani suumque ius iurandum per suum dictatorem suosque sacerdotes peregerunt; 2, 32, 9 membris suum cuique consilium, suus sermo fuerit; — sua cura, suo labore — quaeri; 2, 38, 3 vestras coniuges, vestros liberos traductos; 2, 44, 9 suos cuique parti magistratus, suas leges esse; 2, 45, 1 suas vires, sua arma horrebant; 4, 46, 2 sua consilia velle, sua imperia — rata esse; 5, 40, 6 suam quisque spem, sua consilia sequentes; 7, 30, 11 vestram misericordiam vestrumque auxilium; 21, 44, 5 superbissima gens sua omnia suique arbitrii facit; 21, 44, 8 quos sua terra, suus ager — accipient; 23, 5, 14 imperium vestra fide, vestris viribus retentum; 23, 7, 2 ut suae leges, sui magistratus Capuae essent; 23, 42, 2 quod nostra arma, nostrae vires nos tutari poterant; 24, 28, 4 pars utraque suos exercitus, sua arma, suos habitura sit duces; 25, 33, 6 non plus sui roboris suarumque proprie virium; 25, 38, 7 suam disciplinam suaque instituta sequi iubent; 27, 22, 7 suae Hispaniae suique exercitus in annum decreti; 27, 39, 8 suas rupes suaque castella; 28, 24, 14 suis tergis suisque cervicibus; 29, 18, 18 dea suam sedem suumque templum — tutata est; 32, 8, 11 sua classi suaque opera uti; 33, 33, 5 sua impensa, suo labore ac periculo bella gerat. Ten pořádek shledáváme na podobném místě 25, 23, 4 fidem dare — liberos eos ac s u i s l e g i b u s victuros esse.

†) Podobně asi stěží psal Livius 40, 46, 12 amicitias i n m o r t a l e s, ⟨m o r t a l e s⟩ inimicitias debere esse, jak doplnil Drakenborch; pravděpodobnější jest oprava ve vydání Basilejském r. 1531: amicitias inmortales, i n i m i c i t i a s ⟨m o r t a l e s⟩ debere esse. Nejisté jest čtení 40, 34, 2 centuriones centena, centena quinquagena equites acceperunt.

Digitized by Google

nihil excelsum, nihil quod — emineat ... fore; 2, 12, 11 nullam aciem, nullum proelium timueris; 2, 45, 5 nolle inultos hostes, nolle successum; 2, 51, 4 non usquam pecora tuta, non agrestes erant; 2, 54, 2 nihil Meneni damnatione, nihil periculo deterriti; 3, 10, 14 nullum terrorem externum, nullum periculum esse; 4, 5, 6 nemo est nomen daturus, nemo arma capturus, nemo dimicaturus; 4, 15, 5 quamquam nullam nobilitatem, nullos honores, nulla merita — pandere viam; 4, 37, 11 nondum fuga certa, nondum victoria erat; 6, 28, 1 nullum exercitum conscriptum Romae, nullum ducem creatum esse; 7, 40, 7 nullius superbae in vos legis, nullius crudelis senatusconsulti auctor; 8, 32, 16 cum parum precibus, parum causa proficerent; 8, 34, 8 nemo hominum, nemo deorum; 8, 36, 9 nulla arma, nullam vim — expertus; 9, 19, 15 numquam*) a pedite, numquam aperta acie, numquam aequis — locis laboravimus; 21, 4, 9 nihil veri, nihil sancti, nullus deum metus, nullum ius iurandum, nulla religio; 22, 39, 13 nullae eum urbes accipiunt, nulla moenia; 25, 6, 16 nemo eorum relegatus — est, nemini spes — adempta; 26, 27, 12 nullam enim in terris gentem esse, nullum infestiorem populum; 26, 35, 6 nulla vi, nullo imperio cogi posse; 27, 5, 4 neminem Carthaginiensem in Sicilia esse, neminem Siculum; 28, 20, 6 nemo capiendi vivos, nemo patentibus — omnibus praedae memor est; 28, 27, 8 nullum locum tota provincia, nullos homines credebam esse; 28, 27, 16 quod nullis hostiis, nullis supplicationibus — expiari possit; 28, 30, 8 nihil voluntarium, nihil artis aut consilii esse; 28, 43, 11 nemo se ostenderet —, nemo — ausus esset; 29, 3, 14 nihil usquam spei, nihil auxilii esse; 34, 11, 7 nullis minis, nullis terriculis se motos; 34, 12, 1 nolle deserere socios, nolle minuere exercitum; 37, 53, 18 nulla expeditio, nullum equestre proelium sine me factum est; 38, 23, 1 nulla — saxa, nullae rupes obstant; 38, 53, 4 nullisne meritis suis, nullis honoribus — pervenient; 39, 1, 6 nullum usquam tempus, nullum locum quietum — esse sineret; 39, 13, 10 nihil ibi facinoris, nihil flagitii praetermissum; 40, 8, 18 nihil cari, nihil sancti est; 40, 14, 5 nihil aliud scio —, nihil arguo; 45, 37, 11 parum licentiae, parum avaritiae suae inservitum censent.

Anaforické postavení jest po mém soudu zvráceno 42, 19, 3, kde čte se ve vydáních dle V: cum in expectatione senatus esset bello etsi non indicto, tamen iam decreto, qui regum suam, Persei qui secuturi amicitiam essent. Neboť kdekoli u Livia dvě neb tři věty vedlejší mají společné verbum finitum, podřadná jich spojka neb pronomen relativum neb interrogativum položeno na počátku jich čili anaforicky. Tak tomu praef. 9 intendat animum, quae vita, qui mores fuerint; 1, 6, 1 originem nepotum, ut geniti, ut educati, ut cogniti essent, — ostendit; 1, 8, 3 ab Etruscis finitimis, unde sella curulis, unde toga praetexta sumpta est; 1, 20, 5 eique sacra — attribuit, quibus hostiis, quibus diebus, ad quae templa sacra fierent; 1, 24, 1 utrius populi Horatii, utrius

*) Taková anafora, myslím, že byla i 24, 3, 5 remeabant ad stabula, numquam insidiis ferarum, num<quam> (rkpp.: non) fraude violati hominum. Možno však též: non umquam insidiis ferarum, non fraude violati hominum; srvn. 2, 51, 4.

Digitized by Google

Curiatii fuerint; 1, 25, 1 quidquid civium domi, quidquid in exercitu sit; 1, 59, 4 auctorque, quod viros, quod Romanos deceret, arma capiendi; 2, 3, 3 a quo impetres, ubi ius, ubi iniuria opus sit; 2, 59, 10 ubi signa, ubi arma essent, singulos rogitans; 3, 41, 7 comparabant, quos ire ad bellum, quos praeesse exercitibus oporteret; 4, 2, 5 ne quid sinceri, ne quid incontaminati sit; 4, 14, 2 qui tumultus, quod bellum repens — quaesisset, rogitarent; 4, 40, 8 ecquem in castris consulem, ecquem exercitum inveneritis; 6, 27, 8 quid sui, quid alieni sit — sciat; 6, 39, 1 apparuit, quae ex promulgatis plebi, quae latoribus gratiora essent; 9, 9, 16 quid enim vobiscum, patres conscripti, quid cum populo Romano actum est? quis vos appellare potest, quis se a vobis dicere deceptum; 10, 8, 5 quem in censura, quem in consulatu conlegam habere potuisti; 21, 18, 8 discerni placet, quid publico consilio, quid sua sponte imperatores faciant; 21, 30, 9 quid per octo menses periculi, quid laboris exhaustum esse; 21, 44, 5 cum quibus bellum, cum quibus pacem habeamus; 21, 53, 3 quem tertium consulem, quem alium exercitum expectari; 21, 55, 2 quod virium, quod roboris erat; 21, 57, 2 quos alios duces, quas alias legiones esse; 22, 60, 10 dum paucitas hostium circa castra, dum quies ac silentium esset; 24, 31, 3 qui mos ille, quae licentia Cretensium esset, rogitantes; 26, 2, 9 neminem — satis cernere, cui imperium, cui exercitum permittat; 26, 8, 8 inter se compararent, — utri obsidenda Capua, utri — Romam veniendum esset; 26, 13, 14 dum liber, dum mei potens sum; 26, 31, 5 quis est vestrum, qui se mihi portas aperturum, qui armatos milites meos in urbem accepturum promiserit; 27, 13, 6 quid haec nox, quid hic dies attulit; 28, 28, 1 quae mens, quod consilium vestrum fuerit, scire velim; 28, 29, 2 vos qui dolor, quae ira incitavit; 28, 4, 4 quantis viribus, quanto exercitu id bellum geratur, in eorum potestate esse; 29, 34, 2 Syphacem orant, ut Carthagini, ut universae Africae subveniat; 30, 4, 2 qua Poeni, qua Numidae haberent; 30, 12, 1 si pudore, si periculo suo fugam sistere posset; 30, 12, 16 quid Carthaginiensi ab Romano, quid filiae Hasdrubalis timendum sit; 30, 21, 7 quas deinde clades, quos luctus incidisse; 30, 28, 6 qui praetores, qui imperatores, qui consules Romanos manu sua occidissent; 30, 40, 12 sortirenturve, uter Italiam, uter classem navium quinquaginta haberet; 31, 3, 4 edocuissetque eum, quantos exercitus, quantum navium numerum comparasset rex; 31, 7, 10 quanto magis florentem Italiam, quanto magis integras res — concussit; 31, 7, 11 ut linguam, ut nomen secutos crederes; 31, 15, 4 dum se, dum Rhodios — haberent; 32, 15, 1 quantum arma, quantum moenia tueri poterant; 33, 32, 3 qui deinde status futurus Graeciae, quae sua fortuna esset; 34, 3, 9 ne ullus modus sumptibus, ne luxuriae sit; 34, 11, 7 si decedere fide, si coniurare cum ceteris voluissent; 34, 34, 5 explorandum, quid quaeque animi, quid virium habeat; 34, 46, 4 quantae copiae, quanta fiducia esset hosti, sensit; 35, 13, 10 quantum auctoritate, quantum consilio valebat; 35, 16, 3 a quibus stipendium, a quibus naves ex foedere exigitis; 35, 28, 4 quo impedimenta, quo sarcinas, quo turbam inermem reiceret; 35, 42, 10 si classem, si exercitum amittat Hannibal; 36, 12, 7; 37, 24, 13; 37, 34, 4; 37, 36, 3; 37, 45, 13; 38, 22, 5; 38, 47, 10; 38, 56, 2; 39, 11, 1;

Digitized by Google

39, 16, 2; 39, 16, 5; 39, 27, 9; 39, 36, 10; 39, 37, 16; 39, 43, 4; 40, 9, 3; 40, 9, 12; 40, 12, 9; 40, 14, 2; 40, 15, 6; 40, 15, 7; 40, 15, 9; 40, 27, 11; 40, 39, 8; 40, 46, 9; 40, 56, 6; 41, 17, 9; 41, 23, 6; 41, 24, 10; 42, 12, 1; 42, 14, 5; 42, 37, 7; 42, 42, 7; 42, 45, 5; 42, 45, 6; 42, 49, 6; 42, 52, 10; 42, 52, 13; 44, 22, 12; 44, 36, 12; 45, 23, 3; 45, 29, 3; 45, 31, 1. Proto sluší na u. m. 42, 19, 3 opraviti, jak již Madvig žádal: qui regum suam, qui Persei secuturi amicitiam essent. To tím spíše lze učiniti, ježto ve V často jest, jak s dostatek známo, původní slovosled pozměněn.

Také 42, 39, 4 při souměrnosti obou členů větných zdá se mi anaforické postavení *aliquid* — *aliquid* původním, tak že bych tu psal: aliquid illi regiae maiestati, aliquid ⟨hi⟩ populi Romani nomini — existumabant deberi. Obyčejně *hi* před *aliquid* se tu vkládá.

4, 22, 1: *quibuscumque vires suppetebant ad arma ferenda, praesto fuere.*

S výrazem *suppetere* setkáváme se, odečteme-li 40, 56, 7 et si vita longior suppetisset, jen v první dekadě; kromě u. m. máme jej: 2, 56, 8 rudis in militari homine lingua non suppetebat libertati animoque; 4, 48, 13 nec consilium sibi suppetere diceret; 5, 26, 9 copiaeque — obsidentibus suppeterent; 5, 51, 2 quoad vita suppetat; 8, 19, 6 Vitruvio nec ut longius a castris dimicaret animus suppetere; 9, 3, 4 ne Samnitibus quidem consilium in tam laetis suppetebat rebus. Po první dekadě nastupují za ně výrazy jiné, mezi nimi jednou *competere*, 22, 5, 3 ut vix ad arma capienda — competeret animus, častěji však *suppeditare*, jež již v prvních desíti knihách vedle něho se vyskytovalo: 1, 55, 7 manubiae — vix in fundamenta suppeditavere; 6, 24, 2 quod multitudo suppeditabat; 8, 13, 16 materia crescendi per summam gloriam suppeditat; 22, 39, 14 nec his paucis iam victus suppeditat; 26, 45, 1 et vis magna ex ingenti copia congesta telorum suppeditabat; 28, 22, 15 multitudo armatorum facile suppeditabat; 28, 27, 3 nec consilium nec oratio suppeditat; 30, 25, 7 quoad tela suppeditarunt; 31, 39, 8 ut — materia suppeditabat.

Toto *suppeditare* nevyskytuje se však u Livia toliko v intransitivném smyslu 'praesto esse' 'satis esse' 'abundare' a p., nýbrž i v transitivném, znamenajíc 'praebere' 'praestare', a to nejen v passivu, nýbrž i v aktivu. To podotýkám, ježto Wölfflin Liv. Krit. p. 24 mylně píše: 'Da Livius das transitive Activ von *suppeditare* nicht gebraucht, so empfiehlt sich Hz. *victum suppeditat* (22, 39, 14) — weder durch den Sprachgebrauch noch durch den Sinn etc.' Srvn. 9, 13, 9 omnia ab Arpis Romanis suppeditabantur; 23, 48, 7 tributo sumptus suppeditari; 26, 33, 8 hanc — alimenta clam suppeditasse; 26, 43, 7 unde terra marique, quae belli usus poscunt, suppeditentur; 33, 33, 3 gaudium — vires suppeditabat; 35, 44, 7 ut copia frumenti suis et annona tolerabilis rerum aliarum suppeditetur; 36, 22, 10 benigne — materiam suppeditabat; 37, 7, 9 qui — omnia — nobis suppeditabit; 37, 53, 15 commeatus terra marique suppeditavi.

Digitized by Google

Uvážíme-li, že až na jediné místo 40, 56, 7 Livius po první dekadě, jak uvedeno, *suppetere* se zdržuje, nebudeme v pochybnosti o tom, zda 42, 54, 3 ad subeundum invicem proelium haud difficulter sedebat z nesmyslného *sedebat* vytvořiti náleží palaeograficky bližší *s⟨upp⟩etebat* čili odlehlejší *s⟨uff⟩iciebat*, zvláště když *suppetere ad* i v prvních desíti knihách jen 4, 22, 1 se vyskytá. Patrno, že *sufficiebat*, jež také již v text přijato, zde čtením pravým jest. Ve spojení s *ad* užívá Livius výrazu toho ve všech dekadách, jednou i s *in*: 2, 8, 4 non sufficientibus iam viribus ad consularia munera obeunda; 3, 5, 2 vires — non suffecturas ad omnia; 3, 6, 8 vix ad quietas stationes viribus sufficerent; 4, 30, 7 vix ad perennes suffecit amnes; 9, 19, 12 vix aetatem Alexandri suffecturam fuisse — ad unum bellum; 10, 47, 6 annus vix ad solacium unius mali — suffecit; 25, 5, 5 inopia iuniorum non facile in*) utrumque — sufficiebat; 29, 16, 2 nec plebe ad tributum sufficiente; 29, 17, 17 quomodo ad patiendum sufficiamus; 31, 13, 3 ad novum bellum vix aerarium sufficeret; 33, 20, 13 cum ad ea — vix sufficiam; 38, 2, 2 neque enim ad tanta itinera sufficerent; 38, 8, 2 nec Aetolos ad tria simul diversa bella occursantis subficere; 38, 19, 3 quae ad usum quamvis longi temporis subficerent; 42, 53, 4 satis regios apparatus ad ea — sufficere; 42, 63, 5 eo magis suffecturam ad id multitudinem.**)

4, 24, 2: *itaque cum renuntiatum a mercatoribus esset negata Veientibus auxilia iussosque suo consilio bellum initum suis viribus exequi nec adversarum rerum quaerere socios, cum quibus spem integram communicati non sint, tum dictator — parat.*

Communicare jako deponens jest za zlaté i stříbrné doby neslýcháno.***) U Livia jest v podobě té tím podivnější, ježto na více místech jeho aktiva užito: 6, 11, 7 cum plebeis magistratibus consilia conmunicare; 23, 5, 9 communicavimusque vobiscum (civitatem); 26, 15, 3 num communicassent consilia cum aliquis sociorum; 28, 28, 5 vos cum Mandonio — consilia communicastis; 33, 11, 5 magna parvaque communicare cum sociis; 33, 12, 3 cum iis communicare pacis consilia; 33, 42, 8 Flaminius gratiam eius communicaverat cum collega; 37, 16, 1 omnia cum iis communicare consilia.†) Z pří-

*) O správnosti čtení toho neprávem pochybuje Harant.

**) Srvn. též výklad Vil. Heraea (Vind. Liv. part. II. str. 7 pozn.), jenž podobně jako my soudí o *sufficiebat* 42, 54, 3.

***) Srvn. Neue, Formenlehre III. p.³ 32, kde místo Senekovo epist. 10, 1 se již neuvádí.

†) Na místech druhých rod slovesa tohoto nelze rozeznati; jsou to: 3, 70, 1 comiter respondebat communicando consilia; 4, 54, 7 patres contra non pro communicatis, sed pro amissis honoribus fremere; 4, 56, 12 si quando — communicata res publica esset; 5, 14, 1 quippe non communicatum modo cum plebe, sed prope amissum cernentibus — imperium; 6, 36, 4 nisi imperio communicato numquam plebem — fore; 7, 6, 8 ita communicatos honores pro bene — consulto habitura; 8, 25, 9 communicato inter se consilio; 8, 30, 10 minime cum eo communicantis laudes; 9, 14, 2 cum collega se communicaturum respondit; 10, 22, 3 cum moribus notis facilius se communicaturum consilia; 22, 27, 8 sibi communicatum cum alio, non ademptum imperium esse; 31, 46, 2 ad communicanda — consilia.

Digitized by Google

činy té mnozí nesouhlasili s podáním rukopisným a různými návrhy hleděli chybu zhojiti. Než žádný z návrhů podaných nedostačuje. Zejmena nepřípustným jest návrh Jak. Gronovia *communicari non sirint*; neboť archaického tvaru *sirim* užívá Livius jen ve formulích přísežných (1, 32, 7; 28, 28, 11; 34, 24, 2) a nad to jest *sinere* tu nevhodné, ježto nevypravuje Livius, že by byl kdo z Etrusků činil návrh v příčině spolku s Vejskými, jemuž by se byli tito protivili. Já rovněž mám tu čtení rukopisné za porušeno, ale nenalezl jsem bezpečné opravy jeho. Neboť změna *cum quibus spes integra communicata non sit,* jež by smyslu i Liviově mluvě vyhovovala, bude se asi zdáti mnohým přílišnou

5, 5, 4: *quid? illud, quod proprie ad milites pertinet, quibus boni tribuni plebis olim stipendium extorquere voluerunt, nunc consultum repente volunt, quale est?*

Ač pojednal jsem o místě tom v časopise pro rak. gymn. 1892 str. 201, nucen jsem tuto k němu se vrátiti, ježto nepřesvědčil jsem H. J. Müllera o nesprávnosti Heidenhainovy konjektury *olim*. Přejdeme-li místa Liviova olim vykazující — sestavil jsem je v časop. pro rak. gymn. na m. u. —, vidíme, že po každé jest adverbium ono položeno o vzdálené době minulé neb budoucí, nikdy o době tak blízké, o jaké by na u. m. položeno bylo; neboť táhlo by se k události, jež teprve před dvěma lety se zběhla, pro niž *nuper* mnohem lépe by se hodilo; srvn. zvláště 5, 4, 3 negabant nuper danda esse aera militibus, quia numquam data essent. Bez adverbia onoho může věta dobře se obejíti, byť následovalo v protivě: nunc repente consultum volunt; to ukazují tato místa: 7, 40, 11 quod non induxerunt patres avique vestri, non illi, qui in sacrum montem secesserunt, non hi, qui postea Aventinum insederunt; 23, 45, 9 qui pauci plures vincere soliti estis, nunc paucis plures vix restatis; 26, 41, 21 eadem in illos ingruit fortuna, quae nuper nos adflixit; 29, 19, 13 exercitum omnem licentia corruptum, qualis Sucrone in Hispania fuerit, qualis nunc Locris, sociis magis quam hosti metuendum; 31, 29, 4 qui cum legatis vestris Romae responderi ita iussissent, — iidem nunc, ut bellum — geratis, postulant; 38, 47, 13 stipendium scitote pependisse socios vestros Gallis et nunc liberatos per vos regio imperio fuisse pensuros, si a me foret cessatum. Že *eum (cum)*, kteréž rukopisy recense Nikomachovské vykazují, není než cizím přídavkem, svědčí starší svědek V, kterýž slova onoho nezná.

5, 6, 1: *si medius fidius ad hoc bellum nihil pertineret, ad disciplinam certe militiae plurimum interesset insuescere militem nostrum — victoria frui.*

Kdežto Caesar přestává pro 'záleží komu na čem' na *interest,* Sallustius na *refert,* užívá Cicero jak *interest* tak *refert.* Podobně jako Cicero vede si Livius.

Digitized by Google

U něho čteme *interest* kromě u. m.: 8, 7, 8 praeceps ad id certamen agitur, quo vinceret an vinceretur haud multum interesset; 9, 24, 15 summo gaudio plebis, cuius maxime intererat tutam ubique — multitudinem esse; 23, 43, 13 ipsorum ⟨magis⟩ quam Hannibalis interesse, capta an tradita Nola potiretur; 24, 8, 17 magis nullius interest quam tua, T. Otacili, non imponi cervicibus tuis onus; 26, 27, 7 si conlegae nihil intersit; 26, 31, 2 nihil interest nunc an vivo Hierone Syracusas violaverim; 26, 31, 10 ea vos rata habeatis, patres conscripti, necne, magis rei publicae interest quam mea; 26, 44, 8 quodque plurimum ad accendendos militum animos intererat; 28, 42, 17 ne Claudius quidem et Livius consules tam recenti exemplo, quantum id intersit, documento sunt; 28, 44, 2 multum interest alienos populere finis an tuos uri et excindi videas; 29, 18, 19 nihil nostra interest, utrum sub illo legato — Locros esse sinatis an irato Hannibali et Poenis ad supplicium dedatis; 30, 30, 9 agimus ei, quorum et maxime interest pacem esse; 31, 7, 3 hoc quantum intersit, — proximo certe bello experti estis; 35, 28, 4 plurimum enim interesse; 36, 17, 11 quod quantum interest ad timorem ostendendum, an muris alicuius urbis obsidendum sese incluserit; 36, 34, 10 atqui non tantum interest nostra Aetolorum opes ac vires minui quantum non supra modum Philippum crescere; 37, 13, 7 aut — quod plurimum intererat ad animos civitatum, timoris confessionem exprimerent; 38, 12, 6 et cuius interesset frangi Gallorum opes; 42, 46, 4 cum ceterorum id interesse tum praecipue Rhodiorum; 44, 4, 9 neque ipse, quod plurimum intererat, certamini adfuit; 44, 25, 11 videre Eumenes nihil interesse, ⟨in ea⟩ an Pellae pecunia esset; 44, 38, 8 nihilne interest, utrum militem — requietum — capere iubeas — an longo itinere fatigatum; lib. 91 fr. 22 quantum Hispaniae provinciae interesset suas partes superiores esse.

Refert pak píše Livius: 2, 7, 10 ut ubi sim quam qui sim magis referat; 4, 49, 15 quid id refert; 8, 18, 2 ceterum in eo parvi refert, quid veri sit; 8, 39, 11 id referre tantum, utrum supplicia noxio paucorum an omnium innoxio praebeant sanguine; 9, 9, 7 et ne illud quidem — refert, consul an dictator an praetor spoponderit; 21, 40, 2 quid enim adhortari referret aut eos equites — aut eas legiones; 25, 16, 19 id referre, utrum praebentes corpora — trucidentur; 28, 19, 11 id referre, utrum in pugna et in acie — an postmodo cremata et diruta urbe — expirarent; 34, 17, 7 non nostra — magis quam vestra refert vos non rebellare; 34, 27, 6 et ipsorum referre — prohiberi potius ne quid moliri possint quam puniri molientis; 36, 3, 9 nihil referre, ipsi coram an ad praesidium nuntiaretur; 39, 28, 13 quo in numero me apud vos esse velitis, refert; 39, 36, 16 nec iure an iniuria caesi sint, argumentari refert; 40, 34, 10 mens vero ut nova et orationi conveniens esset, ipsorum id plurimum referre; 42, 42, 7 nec tam referre, quid ego aut qua mente fecerim quam quo modo id vos factum accipiatis.

Vidíme ze sbírky té, že jest *interest* téměř jednou tak častější než *refert;* proti 25 místům s *interest* jest 15 míst s *refert. Interest* má tedy převahu u Livia, jako již u Cicerona a po něm v prose vůbec (srvn. Landgraf, Bei-

Digitized by Google

träge zur lateinischen Kasussyntax, Bamberg, Buchner 1894). Jednotlivé tvary *interest* a *refert* nejsou veskrze zastoupeny; vedle *interest* objevuje se nám toliko *intersit, intererat, interesset, interesse*, tedy schází *interfuit* s tvary na něm se zakládajícími. Kromě *refert* nacházíme pouze *referat, referret, referre;* není tu tedy *referebat* (asi náhodou), *rettulit* a tvarů na tomto spočívajících.*)

Stupeň, jak komu na čem záleží, vytýká Livius buď neutry *multum, plurimum, tantum, quantum, nihil*, aneb adverbii *magis, maxime,* genetivem jen jednou, totiž 8, 18, 2 parvi refert.**) Schází tu tedy magni, pluris, permagni, maximi, minimi, tanti, quanti.***)

Osoba, jíž na čem záleží, vytýkána nejen pronominy mea, nostra, ipsorum, cuius, quorum, nullius, nýbrž i substantivy Hannibalis, Rhodiorum; i jmeno věcné genetivem takovým může vytčeno býti, jako rei publicae, Hispaniae provinciae, ano i militiae (5, 6, 1).†)

Vedlejšími větami na interest neb refert závislými jsou otázky a acc. c. inf.; toliko jednou následuje *ut*, totiž 40, 34, 10, patrně z té příčiny, aby acc. c. inf. nebyl na acc. c. inf. závislým.

5, 13, 12: *repulsos deinde insecuti victores ingentem ediderunt caedem. nec ita multo post iam palantes veluti forte oblati populatores Capenatis agri reliquias pugnae absumpsere.*

Již jiní, zejmena Madvig, dovodili nesprávnost *palantes* a nutnost psáti dativ, palatis (tak Madvig) neb palantibus (Weissenborn). Neboť míněni jsou tu Faliskové v bitvě poražení, s nimiž setká se díl vojska římského. Rovněž chyba ve *veluti* obsažená poznána; neboť ne takřka náhodou, nýbrž vskutku náhodou Římané (populatores Capenatis agri) s Falisky rozptýlenými se utkali. Avšak čím místo mělo zvláště býti opraveno, to po mém soudu nedostačuje. Míním Madvigův návrh, jejž Zingerle v text přijímá: nec ita multo post iam palatis, velut tuti forent, oblati ... *Forte* zajisté vyhovujíc smyslu nesmí se měniti, zvláště když spojení *forte oblatus* i jinde u Livia se objevuje, jako: 6, 8, 5 quam ipsius Camilli forte oblata species; 8, 16, 8 quarum usum forte oblata opportunitas praevertit; 9, 31, 7 pars forte, pars consilio oblati; 25, 29, 9 quosque fors obtulit, irati interfecere; 31, 43, 4 minuit deinde ei forte oblata res hostium Aetolorum numerum; 36, 29, 3 et spes forte oblata — ingens

*) Těchto vůbec za klassické a stříbrné doby auktorové unikali; vzácností jest Sall. Iug. 111, 1 illorum rettulisse. — Perfekta *interfuit, rettulit* hradí Livius výrazem *attinuit:* 2, 41, 6 quid attinuisse Hernicis — agri partem tertiam reddi; 3, 36, 4 nec attinuisse demi securim — interpretabantur.

**) Srvn. Ter. Phorm. 646 parvi rettulit.

***) Proto dobře doplněno 23, 43, 13 ipsorum ⟨magis⟩ quam Hannibalis interesse.

†) Srvn. Cic. Mur. 2, 4 quantum salutis communis intersit duos consules esse; fam. 4, 20, 2 multum interesse rei familiaris tuae te quam primum venire.

Digitized by Google

parari bellum; 40, 55, 4 forte oblatum perductumque in regiam; srvn. též 28, 44, 8 et oblata casu flectere ad consilium; 2, 23, 12 quos casus obtulerat, contracti; 42, 63, 10 inpubesque, quos casus obvios obtulit, passim caesi. Emendace místa může se dvojí cestou bráti: buď možno stanoviti po *veluti* mezeru smyslu 'jakoby mimo nebezpečí byli' aneb lze *veluti* za cizí přídavek vyhlásiti, což učinil Luterbacher ve svém vydání. K možnosti druhé bych více se klonil, ježto *veluti* za podobným účelem mohlo tu připojeno býti, jako častěji přičiněno *prope*, *fere*, *paene* od písařů;*) mimo to zdá se, že táž interpolace jest 37, 41, 2 humor inde ab austro [velut] perfudit omnia a 37, 54, 21 si natura insita [velut] ingenio terrae vinci posset. Rovněž není nemožno, že *veluti* dittografií z *palatis* se vyvinulo.

5, 46, 3: *ibique omnibus sollemniter peractis eadem revertens similiter constanti vultu graduque, satis sperans propitios esse deos, quorum cultum ne mortis quidem metu prohibitus deseruisset, in Capitolium ad suos rediit.*

Slovům *quorum cultum — deseruisset* možno u Livia rozuměti jen smyslem: quorum cultum, cum ne mortis quidem metu prohibitus esset, deseruisset; srvn. 9, 13, 4 ne castris quidem suis fugam impedire ausi Apuliam dissipati petiere; 31, 16, 1 ne Romano quidem — bello territus — ipse terra eodem — pergit; 39, 39, 11 ne tum quidem de sententia motus gratias populo Romano egit; 43, 10, 8 ne moratus quidem in castris Appius — ad Lychnidum protinus reliquias cladis reduxit; 45, 22, 13 ne tanta quidem clade territi ausi sumus — obviam ire; 2, 56, 2; 31, 16, 6; 32, 9, 9; 33, 19, 4; 33, 27, 3. Smysl takový však příčí se souvislosti myšlének tohoto místa Obsahu náležitého dostalo by se místu, kdybychom *prohibitus* vypustili; pak bychom srovnati mohli 31, 5, 8 ut sociis gratiae agerentur, quod diu sollicitati ne obsidionis quidem metu fide decessissent. Rukopisné *prohibitus* zdá se pochoditi z *propitios*, jež tu omylem z předchozího bylo kdys opakováno.

5, 51, 3: *et cum victoribus Gallis, capta tota urbe, Capitolium tamen atque arcem diique et homines Romani tenuerint et habitaverint, victoribus Romanis, reciperata urbe arx quoque et Capitolium deseretur et plus vastitatis huic urbi secunda nostra fortuna faciet quam adversa fecit?*

Cicero užívá *habitare* jen intransitivně; Livius jde dále v té příčině a má sloveso to i transitivně kladeno, avšak v passivu: 1, 30, 1 et quo frequentius (mons) habitaretur, eam sedem — capit; 1, 43, 13 collibus, qui habitabantur; 1, 44, 5 spatium, quod neque habitari neque arari fas erat; 5, 24, 8 senatui destinabant habitandos Veios; 21, 30, 7 Alpes quidem habitari, coli; 24, 3, 2 vix pars dimidia habitabatur; 24, 3, 2 arx procul eis, quae ha-

*) Srvn. níže výklad k 26, 5, 15.

Digitized by Google

bitabantur; 26, 16, 9 ceterum habitari tamquam urbem Capuam frequentarique placuit; 27, 30, 3 quondam frequenter habitatus propter egregium portum; 31, 29, 11 relicta crudelius habitanda quam si deleta foret; 40, 3, 4 et aliis barbaris urbes tradidit habitandas.

Proti tomu v aktivu klade Livius *habitare* intransitivně: 1, 18, 1 Curibus Sabinis habitabat; 1, 30, 1 ibique deinde habitavit; 1, 41, 4 habitabat enim rex ad Iovis Statoris; 1, 44, 3 ibique ipse — habitat; 2, 7, 10 ego si in ipsa arce Capitolioque habitarem; 2, 7, 11 ut vos supra suspectum me civem habitetis; 3, 19, 7 servorum dux — in cella Iovis — habitaret; 5, 30, 3 in captivo solo habitare populum Romanum; 5, 50, 4 qui in Capitolio atque arce habitarent; 5, 53, 6 et habitare in capta ab se — urbe velint; 5, 53, 8 incasis — habitare est satius; 6, 30, 13 ne quis patricius in arce aut Capitolio habitaret; 6, 36, 12 ubicumque patricius habitet; 8, 14, 5 iussique trans Tiberim — habitare; 8, 20, 9 trans Tiberim — habitaret; 8, 22, 5 duabus urbibus populus idem habitabat; 9, 13, 7 Samnites — in montibus vicatim habitantes; 10, 23, 6 in vico Longo, ubi habitabat; 21, 12, 5 ibi habitarent; 26, 33, 8 Vestiam — Capuae habitantem; 26, 34, 7 locus, ubi habitarent; 27, 3, 6 querentis, ubi habitarent, non esse; 28, 46, 6 ut Campani cives, ubi cuique — liceret habitare, ibi habitarent, animadverteretque in eos, qui alibi habitarent; 29, 6, 6 ibi se habitare; 29, 26, 7 turba non habitantium modo Lilybaei; 30, 3, 9 extra fossam — habitabant; 31, 30, 6 pagatim habitantes in parvis illis castellis vicisque; 33, 17, 11 quidam — Leucade habitantes; 38, 30, 6 magna pars in maritimis Laconicae orae castellis — habitabant; 38, 30, 8 vicani quique ibi exules habitabant; 38, 39, 8 qui in Notio habitant; 39, 34, 2 iam diu habitantium Maroneae; 42, 34, 2 hodieque ibi habito; 43, 3, 2 oppidum, in quo habitarent.

Pouze místo, od něhož jsme vyšli, 5, 51, 3 arcem — tenuerint et habitaverint činí výjimku, ježto *habitare* zde, ač v aktivu jsouc, položeno transitivně. Výjimka ta jest tím více s podivením, ježto k ní spisovatel nijak nucen nebyl. Neboť chtěl-li míti vedle *tenuerint* transitivné sloveso, značící 'obývati', nemusil voliti *habitare*, nýbrž mohl psáti *tenuerint et incoluerint*; srovn. 1, 7, 12 quae tum familiae — ea loca incolebant; 4, 3, 3 nos — eandem tamen patriam incolere; 5, 21, 3 Iuno regina, quae nunc Veios colis; 5, 33, 9 incoluere urbibus duodenis terras; 6, 16, 2 dii deaeque, qui Capitolium arcemque incolitis; 6, 40, 5 plebi tamquam aliam incolenti urbem; 24, 38, 8 di, qui hanc urbem — colitis; 28, 7, 12 incolebant urbem eam profugi ab Thebis; 28, 37, 6 si Romani eam insulam incolerent; 29, 27, 2 divi divaeque —, qui maria terrasque colitis; 31, 30, 9 urbem colentis deos; 31, 41, 5 qui Maloeam incolunt; 35, 18, 4 Aetolos, qui umbilicum Graeciae incolerent; 35, 32, 8 omnibus, qui Graeciam Asiamque incolerent; 37, 53, 8 omnium Asiam Graeciamque incolentium; 37, 54, 21 si medium umbilicum Graeciae incolerent; 38, 16, 14 primus Asiam incolentium; 38, 17, 2 omnium quae Asiam colunt gentium; 38, 38, 3; 38, 47, 9; 39, 6, 3; 43, 1, 2 eos, qui Carnuntem — incolebant; 45, 30, 6; 45, 44, 5 deos, qui urbem Romam incolerent.

Digitized by Google

Ještě podezřelejším stává se habitaverint na u. m. tím, že pouze *V* má čtení *tenuerint et habitaverint,* druhé rukopisy, tedy i *PM*, vynechávají *et.* Ježto asyndeton *tenuerint habitaverint* jest tu nevhodné, zdá se, že glossou jest *habitaverint* k *tenuerint* a že vymýtiti se musí, jak již du Rieu (Mnemos. I 96) učiniti vydavatelům navrhoval.

Příklady podobných gloss máme v první polovici dekady první i jinde; srovn. 1, 29, 3; 1, 33, 4 ibi Marte incerto [varia victoria] pugnatum; 1, 35, 9 sollemnes deinde [annui] mansere; 2, 7, 6 inexpugnabilem [fieri] fore; 2, 10, 11 ita [sic] armatus; 2, 17, 4 cum ira maiore [bellum]*) tum viribus etiam auctis Pometiae arma inlata; 2, 18, 4 sed [nec quo anno] nec quibus consulibus; 2, 45, 16 Fabium nomen [Fabia gens] maxime enituit; 5, 3, 4 si quae forte aliquando [inciderunt M] fuerunt; z druhé polovice srvn. zvláště 7, 16, 1 plebs — eam cupidius scivit [accepit]. Jiné příklady uvádím níže (str. 109) v pozn. k 9, 1, 8.**)

Velmi řídky jsou případy, kde by v passivu *habitare* intransitivně položeno bylo u Livia: 2, 62, 4 vicorum, quibus frequenter habitabatur; 9, 28, 5 et frequenter ibi habitabatur; 28, 11, 8 et posse sine metu in agris habitari; 36, 22, 7 ⟨ab⟩ arce, qua extra muros frequentius prope quam in urbe habitabatur, Ti. Sempronio Longo opp⟨idum opp⟩ugnandum dedit (dle domněnky H. J. Müllera). Tím opravuje se poznamenání M. Müllera k 2, 62, 4.

6, 15, 10: *sed quid ego vos, de vestro impendatis, hortor? sortem aliquam ferte; de capite deducite, quod usuris pernumeratum est.*

Že *aliquam* jest chybné, o tom jsou přesvědčeni všichni. Manlius vyzývá tu věřitele, by vzali od dlužníků pouze tu část peněžitou, již jim půjčili, ne však jistinu rozmnoženou úroky. Pročež nemíní neurčitou jakousi summu, nýbrž jistinu, kterou každý z boháčů půjčil. Kritikové shledávají nějaké slovo v onom *aliquam* porušeno a mění různě pronomen to. Já mám je za cizí přídavek a čtu, což smyslu zcela dostačuje: 'sortem [aliquam] ferte...' To znamená: 'jen jistinu půjčenou vezměte; z dluhu odečtěte, co na úrocích splaceno bylo.' Na obhájení svého návrhu uvádím, že nejednou pronomina neurčitá neb výrazy jim podobné od interpolatorů jsou v text vloženy; srvn. 4, 9, 3 ex certamine factionum ortum, quae fuerunt eruntque [pluribus] populis — exitio; lib. 120 fr. 60 manus quoque scripsisse [aliquid] in Antonium exprobrantes praeciderunt; Vell. Pat. 2, 116, 2 Passienus et Cossus, viri diversis [quibusdam] virtutibus celebres; Val. Max. 5, 10, ext. 3 ita ne vivere [aliquem] quidem posse, qui non sit moriturus; Quint. declam. p. 45, 10 R. etiamsi in praesenti occasione [quadam] delectat; ibid. p. 64, 6 nec frustra tibi [aliqua] fortu-

*) Arci i dittografií MAIORE RETUM TUM mohlo BELLUM tu vzejíti.

**) Chybou tou myslím že stižena jsou i tato místa: 1, 22, 5 excepti — ab Tullo blande ac benigne [comiter], regis convivium celebrant; 2, 58, 7 segniter [otiose, neglegenter] contumaciter; 6, 41, 4 auspiciis bello ac pace [domi militiaeque] omnia geri.

Digitized by Google

na dedit; Tac. Agr. 38 miscere invicem consilia [aliqua]. Srvn. o věci té má *Pozorování Vellejovská* p. 82.*)

6, 24, 10· *optimum visum est in fluctuante acie tradi equos et pedestri pugna invadere hostem.*

Tak opravil místo Heerwagen; rukopisy mají: in fluctuantem aciem (M¹: acie). Madvig, pohřešuje dativu, komu byli koně odevzdáni, schválil čtení Lov. 4 trudi a psal: optimum visum est ⟨non⟩ in fluctuantem aciem trudi equos. V návrhu tom nedošel souhlasu a právem. Dvě věci činí jej pravdě nepodobným.

Přede vším nikde neužívá Livius jednoduchého *trudere*, kteréž Madvig odvažuje se i 25, 36, 10 jemu z domněnky v text vpravovati, čta: trudentes sudibus (P: traditis dibi) cum amoliti obiecta onera; ba ani komposita onoho slovesa nejsou mu milá. Jediné detrudere jest v jeho knihách zastoupeno, ale jen pěti místy: 2, 10, 10 iam impetu conabantur detrudere virum; 22, 28, 12 pulsa detrusaque terrorem — intulit; 28, 3, 7 alii furcis — detrudebantur; 33, 7, 13 ne effusa detruderentur fuga; 38, 17, 9 scandentis in Capitolium detrusit Gallos. Za *trudi* čekali bychom na u. m. buď *agi*: 21, 15, 14 vel ab inermi equite equo temere acto perverti posset; 21, 28, 8 elephanti per stabilem ratem — acti; 30, 33, 1 qua elephanti hostium acti nihil ordines turbarent; 30, 33, 14 paucae — bestiarum — in hostem actae; 33, 9, 6 elephantis prius in hostem actis impetum facit, aneb spíše některé kompositum *mittere (permittere, admittere, immittere)*: 2, 19, 6 equum infestus admisit; 3, 61, 8 pulsum vos inmissis equis exigite e campo; 3, 61, 9 concitant equos permittuntque in hostem iam turbatum pugna; 8, 30, 6 atque ita concitatos (equos) calcaribus permisit; 9, 22, 7 in quem — ita permisit equum; 10, 5, 6 qua satis laxo spatio equi permitti possent; 25, 19, 3 ut in hostem admitterent equos; 29, 2, 8 equites per — vias permittere equos iubeat; 30, 11, 10 primo barbari segnius permittere equos; 40, 40, 5 et permittite equos in cuneum hostium, quo nostros urgent; 40, 40, 5 si effrenatos in eos equos**) inmittitis; 40. 40, 9 in perturbatos iam hostes equos inmittunt.

Dále svědčí proti návrhu Madvigovu, že Livius pravidelně po větách *optimum (melius, rectius) visum est, optimum ratus* klade infinitiv neb acc. c. inf. kladný: 3, 4, 10 ipsum consulem Romae manere ad conscribendos — optimum visum est; 5, 35, 6 melius visum bellum ipsum amoveri; 5, 40, 8 optimum ducunt — sacello proximo — defodere; 7, 38, 9 optimum ratus differendo spem — impetum frustrari; 8, 10, 2 deinde melius ratus integros

*) U Livia zdá se tím způsobem porušeno i 27, 17, 6 ceterum, etiam si cum pluribus pariter dimicandum foret, arte quadam copias auxerat; neboť *quadam* není tu vhodné, ježto ihned se vykládá, v čem záležela *ars* ona. Srvn. též 22, 22, 9 Bostarem ipsum arte adgreditur; castra extra urbem — habebat Bostar; 36, 11, 9. Bylo by proto záhodno vypustiti *quadam* na m. u.

**) Livius zajisté psal: effrenatos *equos in eos* inmittitis.

Digitized by Google

eos ad ultimum discrimen servari; 8, 22, 10 ibi optimum visum Cornelio stativa habere; 9, 12, 11 optimum visum est committere rem fortunae et transigere cum Publilio certamen; 10, 44, 7 optimum visum — eo pertinacius et infestius agere cetera; 22, 33, 11 patribus rectius visum est dictatorem — dici; 23, 34, 8 quibus satis cognitis optimum visum est captivos comitesque eorum Romam ad senatum — deportare; 24, 2, 5 itaque optimum visum est ad Hannibalem mitti; 25, 32, 7 optimum igitur rati divisis bifariam copiis totius simul Hispaniae amplecti bellum; 26, 2, 3 melius visum differri eam consultationem; 27, 4, 3 optimum visum est — Valerium potius consulem ex Sicilia revocari; 27, 45, 12 nocte clam ingredi melius visum est; 29, 30, 10 optimum ratus cum fratre patruele gratiam reconciliare; 32, 19, 4 optimum igitur ratus est — legatos ad gentem Achaeorum mitti; 32, 38, 2 optimum ratus Nabidi eam — velut fiduciariam dare; 35, 24, 1 ad rem pertinere visum est consules primo quoque tempore creari; 35, 32, 8 optimum fuisse omnibus — ait integris rebus Philippi potuisse intervenire Antiochum; 35, 46, 2 optimum visum est Chalcidem frustra ab Aetolis nuper temptatam primum aggredi; 36, 22, 5 optimum visum est ibi hostem opperiri; 37, 60, 2 cogitanti Q. Fabio — optimum visum est in Cretam insulam traicere.

Z důvodů těch zavrhuji opravu Madvigovu a držím se čtení Heerwagenova. *Tradi equos* (sc. calonibus) jest tu tolik jako *omittere equos*: 9, 39, 8 ut equites Romani omissis equis — evaserint; 22, 49, 2 restituit protegentibus — equitibus Romanis, omissis postremo equis. Konečně *in* v in fluctuante acie položeno jako 4, 23, 2 ceterum in tam discrepanti editione et Tubero et Macer libros linteos auctores profitentur; 21, 55, 10 tamen in tot circumstantibus malis mansit aliquamdiu inmota acies.

6, 27, 9: *nam et addicebantur multi et ad Praenestini famam belli novas legiones scribendas patres censuerant, quae utraque simul auxilio tribunicio et consensu plebis impediri coepta.*

To jest u Livia první příklad z oněch, kde plural *uterque* se vyskytuje, ač na každé z obou stran po jedné věci (zde *addici homines* a *scribi legiones*) neb osobě jest. V první polovici první dekady místa takového ještě není. Zvláštním zjevem jest, že nejvíce příkladů tohoto užívání *uterque* připadá na neutrum, jakož tomu v místě uvedeném. Při relativu neutr. jest plural ten ještě: 33, 12, 4 quae utraque proclivia esse, si fortuna uti vellet; 39, 37, 1 leges — sustulistis — muros diruistis; quae utraque ab iisdem obici qui possunt; 44, 6, 5 quae utraque regiis tenebantur praesidiis. Při substantivech nacházíme onen plural neutr. místo singularu: 9, 12, 2 senis Pontii utraque consilia (laudare); 9, 30, 3 et duo imperia eo anno dari coepta per populum, utraque pertinentia ad rem militarem; 22, 46, 3 ita ut Afrorum utraque cornua essent; 30, 8, 7 primo impetu simul utraque cornua (ale P: cornu), et Numidae et Carthaginienses, pulsi; 30, 30, 11 tuam et adulescentiam et

Digitized by Google

perpetuam felicitatem, ferociora utraque quam quietis opus est consiliis; 32. 17, 15 ad hoc et muri pars adhuc integra utraque tuta praestabat latera; 32, 29, 7 oppida Clastidium et Litubium, utraque Ligurum, et duae gentis eiusdem civitates — sese dediderunt; 42, 54, 8 utraque oppida in faucibus sunt. Řidčeji bývá tak při substantivech druhých dvou rodů, a tu vykazují substantiva ženského rodu místa: 34, 25, 5 et utrasque arces — validis praesidiis firmavit; 36, 16, 5 Aetolorum utraeque (utraque však 2 codd. rec.)*) manus Heracleam sese incluserunt; 42, 34, 4 nobis duae filiae sunt, utraeque iam nuptae.**) Místa ta vyjmouc prostřední jsou kriticky bezpečna; proti tomu pochybna jsou místa obsahující plural *uterque* při substantivech rodu mužského, vesměs osoby vytýkajících. Náležíť sem:

27, 22, 1 a násl.: consulatum inierunt M. Marcellus — et T. Quinctius Crispinus. utrisque consulibus (P; ale Spirensis měl: utrique consulum) Italia decreta provincia est. Čekali bychom *utrique consuli*, ježto důsledně sing. *uterque* se substantivem při dvou osobách jinde má Livius (srvn. 2, 41, 7 uterque deinde consul — plebi indulgere; 2, 63, 7 utroque — consule ingresso; 3, 18, 8 dux uterque suos adhortatur; 8, 6, 9 utrique consuli — visa species; 8, 23, 1 ab utroque consule exiguam spem; 9, 19, 8 statarius uterque miles; 9, 43, 4 suspensique de statu alterius uterque consul ageret; 10, 44, 1 uterque — consul captum oppidum — dedit; 21, 21, 11 melior — uterque miles; 21, 29, 4 ad utrumque ducem; 22, 45, 8 utriusque consulis — sententia; 42, 10, 11 patres — utrique pariter consuli infensi; 43, 16, 11 et utrique (V: utrimque) censori perduellionem se iudicare) a genetiv při *uterque* jen jednou a to s pronominem (35, 24, 6 utrique eorum Salinator cognomen erat) klade. Než možno, že ve společné předloze rukopisů P a S *consulum* bylo a toto *consulum* z následujícího duo consulum sem vniklo. Srvn. podobné místo 33, 25, 4 L. Furius et M. Claudius Marcellus consulatu inito, cum de provinciis ageretur et Italiam utrique provinciam senatus decerneret . . .

29, 37, 17 in invidia censores cum essent, — diem ad populum utrisque dixit (P, ale S opět měl *utrique*). Není mi pochybno, že pravým jest čtením *utrique*; neboť *uterque* o dvou osobách neb i věcech není vůbec nikdy u Livia, vyjmouc apposici, položeno v pluralu, je-li bez substantiva, jako zde; srvn. 1, 7, 1 utrumque — multitudo consalutaverat; 1, 40, 5 quibus consueti erant uterque agrestibus ferramentis; 1, 40, 6 primo uterque vociferari; 1, 48, 2 clamor ab utriusque fautoribus oritur; 2, 6, 9 per parmam uterque transfixus, duabus haerentes hastis moribundi — lapsi sint; 2, 47, 11 idem

*) Srvn. 2, 46, 5 sensit utraque acies; 4, 33, 6 utraque acies armatur; 4, 33, 6; 6, 13, 1; 7, 26, 8; 42, 58, 10 quadringentorum manus utraque numerum explebat; 38, 9, 2 nam forte utraque acies simul conclamavere. Kdož ví, není-li na u. m. *utraque* pravé?

**) To jest jediný příklad rukopisně bezpečný, kde *utraque* v pluralu položeno při dvou osobách; pochopitelný jest poněkud apposicí. Neboť pluralem *duae filiae* mohl způsoben býti. Nicméně v podobném případě 8, 18, 8: duae ex eis, Cornelia ac Sergia, patriciae utraque gentis, cum contenderent nacházíme singular. Srvn. též 10, 10, 12.

Digitized by Google

in utroque laudator; 3, 31, 6 uterque magna patrum indignatione damnatus; 3, 66, 1 sed imminebat utrumque; 4, 12, 7 nam utrumque traditur; 4, 54, 8 ubi utrumque plebi liceret; 6, 40, 18 utrumque ex patribus praeterire liceat; 8, 12, 6 ut utrumque plebeium — fieri liceret; 9, 20, 5 utrumque ipsi pro remedio — petissent; 9, 28, 5 utrumque traditur; 10, 14, 5 uterque populabundus — incedit; 10, 14 12 pari comitate utrumque; 10, 25, 12 nam in utrumque auctores sunt; 21, 39, 7 ita iam imbutus uterque quadam admiratione; 23, 12, 17 cum utrumque Mago negasset; 23, 21, 4 responsum utrique; 23, 29, 12 utroque Romani — haud dubie superant; 23, 31, 8 utrumque — e re publica fuit; 23, 31, 9 utraque in Capitolio est, canali uno discretae; 23, 49, 3 utroque impetrato conduxerunt; 25, 5, 5 quod inopia iuniorum non facile in utrumque — sufficiebat; 26, 6, 7 satis ad utrumque profectum ratis; 26, 7, 5 utrumque infirmiorem factum — daturos esse; 26, 38, 8 arcessito utroque; 26, 48, 6 ipsi — studia excitaverant sui uterque corporis hominum; 27, 17, 10 Indibilis pro utroque locutus; 27, 39, 3 hae litterae consules — exire — coegerunt, — ut uterque hostem — contineret; 28, 9, 9 et supplicatione amborum nomine et triumpho utrique decreto; 28, 9, 11 ita consociatus triumphus cum utrique, tum magis ei — gloriam auxit; 28, 18, 2 utrumque in hospitium invitat; 28, 41, 10 si utrumque tuo ductu auspicioque fieri potest; 29, 13, 6 cum vetere uterque praesidio obtinerent; 32, 21, 35 quemadmodum hodie utrumque — licet; 33, 11, 3 utrumque ab Romano impetratum; 33, 22, 3 cum Q. Minucius utrique Italiam — obtigisse diceret; 33, 25, 4 consulatu inito cum de provinciis ageretur et Italiam utrique provinciam senatus decerneret; 34, 4, 13 sed utrumque lex vobis demit; 34, 32, 16 utrumque a te factum; 34, 42, 1 utriusque nomine — supplicatio decreta est; 35, 10, 4 gloria recens utrumque commendabat; 35, 12, 17 paratum utrumque ad rebellandum esse; 35, 24, 6 utrique eorum Salinator cognomen erat; 35, 46, 7 ab utriusque iniuria tutas — fore; 36, 4, 3 et cum uterque — polliceretur; 37, 46, 2 auditis utriusque rebus gestis; 38, 22, 2 et sequi consulis agmen modico uterque intervallo velut ex composito coeperunt; 38, 44, 8 novis enim uterque maluit uti militibus; 39, 42, 2 utrique — triumphus est decretus; 40, 7, 1 convivium eo die sodalium — uterque habuit; 40, 16, 2 sed inquirendo in utriusque vitam, mores; 40, 28, 9 utrumque permissum ab senatu; 40, 52, 2 dedicavit eas aedes, utramque in circo Flaminio; 41, 8, 4 mentio tantum de provinciis Sardinia Histriaque et utriusque hostibus fuit; 41, 10, 6 ad extremum utrumque decedere — iussit; 41, 18, 7 quia non ab eadem utrumque parte aggredi — placebat; 42, 1, 1 Ligures utrique decreti sunt; 42, 2, 1 falso utrumque fingerent; 42, 10, 12 utrumque negatum est; 44, 4, 11 Attalum et Misagenem cum suae gentis utrumque auxiliaribus praesidio esse saltum aperientibus iubet; 44, 12, 5 placuit igitur utrique; 44, 25, 7 in utrumque — fidem — dare paratum; 45, 15, 8 omnes iidem ab utroque et tribu moti.

38, 42, 8 consulibus novis — senatus utrisque (tak M; ale B, jak se zdá, pak mladší rkpp. a stará vyd.: utrique) Ligures — decrevit. Ani zde bych neváhal *utrique* přednost dáti; srvn. 10, 14, 12 et ipsos nominatim iuvenes,

Digitized by Google

pari comitate utrumque, nunc laudibus nunc promissis onerat; 26, 48, 6 nec ipsi tam inter se acriter contendebant quam studia excitaverant uterque sui corporis hominum; 27, 39, 3 hae litterae consules — exire — coegerunt, ut uterque hostem — contineret; 8, 18, 8; 44, 4, 11.

Srvn. též 22, 24, 12 speciem parti utrique (P: utriusque) praebuisse; 22, 35, 7 nulli (P: nullis) novus magistratus videbatur mandandus; 29, 1, 23 utrisque (Σ^4; ale P špatně: utrique); 44, 37, 10 tantus utrique (V: utrisque) ardor exercitui — fuerat.

Řekl jsem nahoře, že genetiv závislý jest u Livia na *uterque* pouze 35, 24, 6: utrique eorum Salinator cognomen erat.*) Jinde všude má Livius *uterque* v stejném pádě se substantivem aneb s pron. relat., ale jen relat. neutr., jak vidno z příkladů hořejších. V tom jest veliký rozdíl od Cicerona, jenž *uterque* s genetivem velmi rád spojuje. Jen v řečech jeho setkáváme se s místy: Quinct. 56 quorum illi aetate utrumque difficile est; div. Caec. 22 in utroque nostrum sint; Verr. 3, 211 modo uterque horum exercitum habuit; 5, 56 quarum civitatum utraque foederata; 5, 129 quorum utrumque aetas — requirebat; Mur. 21 utrique nostrum desiderium nihil obfuisset; 37 horum utrumque ei fortunae — reservavit; Sull. 11 harum in utraque Sullam dicis fuisse; 13 uterque nostrum — putavit; dom. 35 quorum uterque nostra memoria — adoptavit; 68 quorum utrumque cum fieret; har. resp. 54 utrique horum secunda fortuna regnum est largita; Sest. 6 utrique eorum et carus maxime et iucundus esset; Planc. 97 utriusque filiorum manibus in navi — conlocatus; Mil. 75 quorum utrique mortem est minitatus; Phil. 1, 29 non possum utriusque vestrum errorem reticere; 2, 11 quid fuit illorum utrique fatale; 2, 26 quorum uterque — videret; 2, 79 qua in re quanta fuerit uterque vestrum perfidia in Dolabellam; 9, 9 uterque nostrum cedere cogebatur; z filosofických spisů náleží sem Legg. 3, 18, 40; Tusc. 1, 26, 65; de div. 1, 52, 119 a j. v.

Kde by měl Livius spojiti *uterque* s genetivem pron., vyjma neutrum relat. pl., volí *ambo*, s nímž pronomen v stejný pád klade: 5, 11, 6 qui noxii ambo — conferant; 21, 38, 7 qui ambo saltus — deduxissent; 26, 21, 11 his ambobus civitas data; 26, 48, 13 seque eos ambos virtutis causa — donasse; 30, 14, 3 quos cum pariter ambo — excepisset; 30, 26, 11 ii ambo praetores facti; 32, 8, 8 ita ut ii praetores ambo — veteres dimitterent pedites equitesque; 45, 17, 2 ambo illi censorii a j.

6, 38, 3: *et cum tribus vocarentur nec intercessio collegarum latoribus obstaret, trepidi patres ad duo ultima auxilia, summum imperium summumque ad civem decurrunt.*

Tak zní nejlepší podání; že bezúhonné není, poznal dobře Madvig i s náležitou znalostí mluvy Liviovy vypustil *ad* před *civem,* jak ostatně již v rukopise Kodaňském jest opraveno. Nejnovější vydavatelé nenásledovali ho, nýbrž

*) Genetiv *eorum* není tu naprosto nutný i mohl od cizí ruky připojen býti.

Digitized by Google

chtějíce *ad* zachrániti, psali buď ad duo ultima auxilia, ⟨ad⟩ summum imperium summumque [ad] civem decurrunt (H. J. Müller) neb dokonce ad duo ultima auxilia, ⟨ad⟩ summum imperium summumque ad civem decurrunt (Luterbacher, Zingerle), což Livia sotva krášlilo. Návrhy tyto již tím nejsou pravdě podobny, že Livius při apposici z pravidla předložky neopakuje: 1, 35, 5 sub haud paenitendo magistro, ipso Anco rege — Romanos ritus didicisse; 1, 56, 2 ad alia — traducebantur opera, foros in circo faciendos cloacamque — agendam; 4, 45, 5 ad insequentis annį tribunos consulari potestate inito magistratu legati ab Tusculo venerunt, L. Sergium Fidenatem, M. Papirium Mugilanum, C. Servilium Prisci filium; 6, 11, 2 a patriciae gentis viro et inclitae famae, M. Manlio Capitolino; 6, 29, 7 ad caput belli Praeneste ventum; 7, 22, 3 ad bellum ambo profecti, Faliscum Quinctius, Sulpicius Tarquiniense; 7, 25, 9 adeo in quae laboravimus sola crevimus, divitias luxuriamque; 8, 36, 3 tantum momenti in uno viro, L. Papirio fuit; 9, 20, 7 Apuli ad novos consules C. Iunium Bubulcum, Q. Aemilium Barbulam — venerunt; 9, 26, 16 in (snad jest čísti: ad) praesidia adversariorum, appellationem et tribunicium auxilium, patricii confugerunt; 9, 27, 4 in loca plana, Campanos campos, agmen demittunt; 10, 6, 3 certamen iniectum inter primores civitatis, patricios plebeiosque; 21, 4, 3 numquam ingenium idem ad res diversissimas, parendum atque imperandum, habilius fuit; 21, 12, 3 temptata deinde per duos est exigua pacis spes, Alconem Saguntinum et Alorcum Hispanum; 22, 8, 5 itaque ad remedium iam diu neque desideratum nec adhibitum, dictatorem dicendum, civitas confugit; 22, 32, 5 cum iuxta pro urbibus agrisque sociorum ac pro capite atque arce Italiae, urbe Romana — geratur; 23, 5, 11 ab ultimis terrarum oris, freto Oceani Herculisque columnis; 23, 8, 1 apud Ninnios Celeres, Sthenium Pacuviumque; 23, 21, 5 T. Otacilius ad unicum subsidium populi Romani, Hieronem — misisset; 26, 11, 8 inde ad lucum Feroniae pergit ire, templum ea tempestate inclutum divitiis; 26, 22, 12 seniores de tribus consulendum dixerunt esse, duobus plenis iam honorum, Q. Fabio et M. Marcello; 27, 36, 3 qui per hospites eorum, principes Gallorum, omnia explorata referrent; 27, 51, 13 in extremum Italiae angulum Bruttios contraheret; 28, 24, 13 ad principes seditionis, gregarios milites; 33, 41, 2 ad duos reges, Antiochum Ptolemaeumque; 34, 34, 7 ad respicienda — mala convertit, segnitiam, invidiam et obtrectationem; 35, 45, 2 inter duos principes Aetolorum, Phaeneam et Thoantem; 40, 8, 7 inter duos filios, accusatorem parricidii et reum; 44, 32, 3 cum filiis duobus, Scerdilaedo Pleuratoque; 45, 34, 14 inter tam opulentos reges Antiochum Ptolemaeumque — valuisse. Od pravidla toho jen zřídka uchyluje se Livius; jsou to místa: 3, 31, 3 hostem in sua sede, in Algido, inveniunt; 8, 31, 7 in caput consilii, in ducem incurrere; 22, 39, 11 in Italia bellum gerimus, in ⟨se⟩de ac solo nostro;*) 22, 60, 10 pervenire in tuta loca, in sociorum urbes posse; 24, 26, 8 quod ab se cuiquam periculum, a

*) Příklad ten není spolehliv; neb *in* mohlo býti z *in Italia* opakováno a slabika *se* tím vypuštěna.

Digitized by Google

sola ac prope vidua; 41, 20, 5 in duabus tamen magnis honestisque rebus vere regius erat animus, in urbium donis et deorum cultu; jiné povahy jest 8, 7, 12 inde ad praetorium ad patrem tendit. A těchto několik míst, z nichž 22, 39, 11; 22, 60, 10; 24, 26, 8 mají předložku opakovánu z rhetorického důvodu pro docílení anafory v řeči vlastní, mělo by proti tak velikému počtu míst, kde předložka neopakována, tolik váhy míti, aby na u. m. 6, 38, 3 opětování předložky z domněnky ospravedlňovalo? Mnohem více jest na snadě mínění, že předložka *ad* po *summumque* jest od písaře z předchozího mylně pojata; neb i v první dekadě jsou dosti četné příklady takového opakování v podání rukopisném. Naprosto neliviovským jest návrh, jejž Luterbacher a Zingerle v text položili. Neboť Livius nemá nikde anastrofy předložky při substantivě souřadném se substantivem sdruženým s touž předložkou. Dále neužívá až na jednu pochybnou výjimku týž auktor postposice *ad* jinde než po relativu, jak níže v pozn. k 21, 31, 6 ukáži.

6, 42, 7: *multa milia — caesa; palati alii Apuliam maxime petentes cum fuga s e longinqua, tum quod passim eos simul pavor errorque distulerant, ab hoste [sese] tutati sunt.*

Tak obyčejně nyní stanoví se místo to po návrhu Crévierově. Původní čtení však, myslím, že nalezl J. F. Gronovius, píše: cum fuga [se] longinqua — s e s e tutati sunt. Důležito jest totiž, že M nemá *fuga se*, nýbrž *fugace*, kteréž, zdá se, že bylo také v předloze našich rukopisů; neboť pravděpodobněji přešlo *fugace* ve *fuga se*, než *fuga se* ve *fugace*, jež smyslu nepodávalo. Co se této chyby *fugace* tkne, podotýkám, že i jinde jsou slova v první dekadě o slabiku i více rozšířena; srvn. 9, 31, 7 transfugae (transfugere PM) agrestes; 9, 43, 5 ac vetusta (rkpp.: vetustate) gentis gloria; 10, 1, 7 Dentre (dentrice M; dentice P). Dále ukazuji k tomu, že důrazný akk. refl. *sese* při *tueri*, *tutari*, *defendere* i jinde se u Livia vyskytá, jako 8, 19, 9 ut muris potius quam vallo sese tutarentur; 23, 44, 2 qui ad sese tuendos venissent; 28, 16, 7 haud difficulter sese tutati sunt; 38, 18, 15 ut inde armis locorumque situ sese tueantur; 42, 54, 2 ad tuendos sese acrius accendit; 42, 65, 7 ut — ab ictu — iaculorum sese tuerentur; — 26, 45, 2 moenia ipsa sese defendebant; 28, 15, 13 munimento sese — defensuri; 28, 33, 15 cum in orbem sese — defendissent; 39, 43, 5 sponsione defenderent sese.

7, 2, 4: *ceterum parva q u o q u e, ut ferme principia omnia, et ea ipsa peregrina res fuit.*

Quoque nelze tu vyložiti i uznává se za vadné. Opravy podané nedostačují. Já mám *quoque* za cizí přídavek; zdá se mi, že z předchozího ludi quoque scaenici se sem dostalo. Jiná možnost jest, že jím následující *et* mělo býti vyloženo.

Digitized by Google

7, 4, 2: *acerbitas in dilectu non damno modo civium, sed etiam laceratione corporum l a t a, partim virgis caesis, qui ad nomina non respondissent, partim in vincula ductis, invisa erat.*

Není mi pochybno, že *lata* Livius tu nepsal. *Ferre aliquid damno* není vazbou, jak dobře podotýká již Madvig Em. Liv. str.[2] 167, správnou. Návrhy, jež za *lata* podány, neopravují chybu. Já pokládám slovo to za povstalé opakováním prvých dvou slabik slova *lace*ratione a vylučuji je. Tím jest místo v pořádku; ablativy *damno* a *laceratione* jsou pak ablativy příčiny náležité k *invisa erat,* rovnající se *propter damnum — propter lacerationem*; srvn. 21, 63, 3 invisus etiam patribus ob novam legem; 26, 30, 2 cum ob alia tum propter defectionem — invisos fuisse sibi; 27, 8, 5 aliis ob eadem vitia invisus; srvn. též 10, 11, 3 Romae cum desiderio viri tum incommoditate temporis tristis nuntius fuit; 10, 17, 3 tantusque ardor militum fuit et caritate ducis et spe maioris quam ex agrestibus populationibus praedae; konečně 1, 59, 2; 4, 19, 6; 9, 38, 2; 21, 2, 3; 21, 22, 7; 28, 23, 4; 30, 5, 9; 33, 10, 3.

7, 14, 1: *dictator, quamquam rem bonam exemplo haud probabili actam censebat, tamen facturum, quod milites vellent, ⟨in⟩ s e recepit Tulliumque secreto, quaenam haec res sit aut quo acta more, percunctatur.*

Již r. 1883 (List. fil. X p. 373) pronesl jsem mínění, že místo má mezeru, již vyplniti náleží: tamen facturum, quod milites vellent, ⟨pollicitus in praetorium⟩ se recepit. Při mínění tom trvám dosud. *Facturum se recepit* (= slíbil, že učiní) nebylo by u Cicerona nic podivného; neb on častěji *recipere = polliceri* užívá (na př. pro Rosc. Am. 39, 114 ille sese facturum recepisset; fam. 6, 7 si reciperes te correcturum; ib. 6, 12, 3 recepit perceleriter se ablaturum diploma; Att. 5, 13, 2 Thermus omnia se facturum recepit), ale u Livia má se věc jinak. Livius má sice dvakráte *recipere* s acc. c. inf. smyslem 'slíbiti', 'zaručiti se', ale o věci, již kdo jiný vykoná, ne osoba slibující neb zaručující se: 33, 13, 15 pecuniamque reddi Philippo receptum est; 39, 47, 7 alia recipienti futura ita, ut maxime vellet senatus; v témž smysle s pouhým akkusativem *recipere* spojeno 40, 35, 11 si neque de fide barbarorum quidquam recipere aut adfirmare potes Než při čtení *tamen facturum, quod milites vellent, se recepit*, jež rukopisy mají, jest ještě druhá obtíž: *se* jest větou *quod milites vellent* od *facturum* příliš tvrdě odloučeno a příkladu podobného položení jeho není u Livia. Vydavatelé pomoci si hledí tím, že po návrhu Weissenbornově čtou: facturum — ⟨in⟩ se recepit. Ale *in me recipio me facturum* nemá dokladu u Livia, ba, tuším, ani u Cicerona. Cicero klade sice *in me recipio* s acc. c. inf., ale ne o věci, již osoba slibující sama vykoná: fam. 13, 17 spondeo in meque recipio eos esse Curii mores. Vydavatelé novější hájí domněnku Weissenbornovu místem 10, 40, 11 qui auspicio adest, si quid

Digitized by Google

falsi nuntiat, in semet ipsum religionem recipit, zcela nedostatečně, neb zde po *in se recipit* jde akkusativ prostý, nikoli acc. c. inf.; podobně špatným dokladem by bylo 45, 5, 11 in se nimirum receptam labem, quae Euandri fuisset.

Se recepit, jež podání má, může pocházeti z věty, jíž označen byl návrat velitelův v příbytek vlastní (neboť k mínění tomu vede následující *secreto — percunctatur*) a sloveso *polliceri,* na němž by *facturum* bylo závislo, chyběti. Doplníme-li, jak navrhuji: tamen facturum, quod milites vellent, ⟨pollicitus in praetorium⟩ se recepit, můžeme srovnati: 24, 40, 8 facturum se quae vellent pollicitus duo milia — mittit; 42, 17, 8 Rammius — facturum pollicitus proficiscitur; 3, 46, 8 Appius paulisper moratus — domum se recepit collegisque in castra scribit; 27, 19, 11 Scipio cum adservari Numidam iussisset, quae pro tribunali agenda erant, peragit; inde cum se in praetorium recepisset, vocatum eum interrogat; 30, 31, 10 ita infecta pace ex conloquio ad suos cum se recepissent, frustra verba iactata renuntiant.

7, 33, 11: *haec dicta dederat, cum equites consulis iussu discurrunt in cornua legionibusque in mediam aciem aperiunt viam.*

V poslední době pohřešoval Luchs ve větě *haec dicta dederat* adverbium *vix* i četl: ⟨vix⟩ haec; jemu přisvědčili H. J. Müller, Luterbacher a Zingerle. Ale že věta bez takového přídavku může obstáti, ukazuje místo Vell. Pat. 2, 70, 3 deciderat Cassii caput, cum evocatus advenit nuntians Brutum esse victorem, kde Cornelissen podobně *vix* k plusquamperf. hodlal přičiniti. Srvn. též Liv. 30, 34, 1 utrimque nudata equite erat Punica acies, cum pedes concurrit.

7, 35, 4: *erumpendo hinc vosmet ipsos servate. digni estis, qui pauci pluribus opem tuleritis, ipsi nullius auxilio egeritis.*

Tak zní místo to v rukopisném podání; že v té podobě není snesitelno, není mi pochybno. Jestiť na jevě, že věta pauci pluribus opem tuleritis nemůže souřadna býti s myšlénkou následující ipsi nullius auxilio egueritis, ježto obsahuje příčinu, proč oslovení vojíni nemají potřebni býti pomoci cizí. Poněvadž, dí vojevůdce, jste ku pomoci již přispěli, ač nemnozí, na počet hojnějším, zasluhujete, byste neobjevili se potřebnými sami pomoci jiného. Proto hleděl zhojiti místo Grunauer návrhem: digni estis, qui, ⟨cum⟩ pauci... — opem tuleritis, ipsi nullius auxilio egueritis. Ale oprava ta nezdá se mi býti úplnou. Livius nemá nikdy po *dignus* ve větě s *qui* (*ut*) konjunktiv perf. neb plusq., než jen praes. neb imperf. Srvn. 1, 17, 10 si dignum, qui secundus ab Romulo numeretur, crearitis, auctores fient; 4, 3, 2 quam indignos ducerent, qui una secum urbe intra eadem moenia viveretis; 6, 26, 7 peccetur in vos, dum digni sitis, quibus ita satis fiat; 6, 42, 12 cum dignam eam rem

Digitized by Google

senatus esse censeret —, ut ludi maximi fierent; 7, 1, 10 dignusque habitus, quem secundum a Romulo conditorem urbis Romanae ferrent; 7, 3, 8 digna etiam per se visa res, propter quam dictator crearetur; 7, 36, 6 nec vos digni estis, quos cum tanta gloria in castra reduces silentium ac nox tegat; 8, 21, 9 eos demum — dignos esse, qui Romani fiant; 22, 32, 8 dignosque iudicaverint, ab quibus donum animo ac voluntate eorum — maius ampliusque acciperent; 22, 59, 17 cum indigni, ut redimeremur, vobis visi simus; 23, 42, 13 si modo quos ut socios haberes dignos duxisti, haud indignos iudicas, quos in fidem receptos tuearis; 28, 17, 11 dignam itaque rem Scipio ratus, quae — magno periculo peteretur; 28, 29, 2 stipendiumne — satis digna causa fuit, cur — indiceretis bellum; 30, 30, 24 sed forsitan non indigni simus, qui vobismet ipsi multam inrogemus; 30, 31, 4 indigni, quibus eadem pateat condicio; 35, 12, 8 nec — Laconas dignam causam existimaturos Romanos, cur legiones — transmittant; 37, 53, 27 neminem digniorem esse ex sociis vestris, qui bello a vobis parta possideat; 38, 58, 8 consulem et ab senatu dignum habitum, cui — decerneretur, et a fratre, cui legatus in Asiam iret; 42, 34, 7 hic me imperator dignum iudicavit, cui primum hastatum — adsignaret; 43, 13, 2 ea pro indignis habere, quae in meos annales referam

Také odjinud není mi příklad s perf. neb plusqu. coni. v oné příčině znám. Vykládá-li H. J. Müller *egueritis* smyslem *qui — ipsi nullius auxilio eguisse dicamini*, není to výklad po mém mínění právě jednoduchý, ale strojený. Mám za jisté, že *egueritis* vzešlo zde vlivem *tuleritis* a místo že kdysi znělo: digni estis, qui, ⟨cum⟩*) pauci pluribus opem tuleritis, ipsi nullius auxilio egeatis.

7, 37, 2: *milites, qui in praesidio simul fuerant, duplici frumento in perpetuum, in praesentia [singulis] bubus privis binisque tunicis donati.*

Čtení to jest Weissenbornovo a dochází skoro všeobecného souhlasu; pravdivým však jistě není. Již rukopisně jest *privis* slabě zaručeno; neboť P a M mají v textu *singulis bubus binisque tunicis*, a toliko na okraji P připsáno *privisque tunicis*. Ale rozhodně svědčí proti tomuto *privis*, jež tak četným kritikům jako řídký a vzácný výraz se zalíbilo, usus Liviův. Neboť na hojných místech jest mu vyjádřiti naše 'jednotlivý' 'po jednom' a tu veskrze dí *singuli*, nikdy *privi*. Nemohu všechna ta místa zde uváděti, ale vytknu jen některá, důležitější: 4, 34, 4 singulis captivis ab equite ac centurione sorte ductis et, quorum eximia virtus fuerat, binis; 6, 3, 3 inermis cum singulis emissa vestimentis miserabili agmine penates relinqueret; 9, 4, 3 inermes cum singulis vestimentis sub iugum missurum; 9, 43, 21 tum trium mensum frumento imperato et annuo stipendio ac singulis in militem tunicis ad senatum

*) Podobně 33, 11, 6 *cum* vypadlo a čísti dlužno: gratiae privatae locum quaerere, ut, ⟨cum⟩ dura atque aspera belli Aetoli exhauserint, pacis gratiam et fructum Romanus in se vertat.

Digitized by Google

pacis oratores missi; 21, 12, 5 egressi urbe cum singulis vestimentis; 22, 52, 3 ut eo pretio persoluto cum singulis abirent vestimentis; 23, 15, 3 ut inermes cum singulis abirent vestimentis; 28, 2, 8 et singuli binique velut cum paribus conserere pugnam cogebantur; 30, 17, 13 et vestimenta bina legatis, singula comitibus Numidisque; 31, 17, 3 atque ipsis urbe excedere cum singulis vestimentis; 31, 45, 6 pacti —, ut cum singulis vestimentis Delium Boeotiae transveherentur; — 1, 52, 6 miscuit manipulos ex Latinis Romanisque, ut ex binis singulos faceret binosque ex singulis; 29, 25, 11 lamina in navibus singula rostratae, bina onerariae haberent. Jediné místo, kde *privus* u Livia se vyskytuje, patrně jest citatem; jest to 30, 43, 9 ipsis (sc. fetialibus) postulantibus senatus consultum in haec verba factum est, ut privos lapides silices privasque verbenas secum ferrent. Proto vylučuji na u. m. *privis* a čtu, jak v textu PM jest: in praesentia singulis bubus binisque tunicis donati. Vznik *priuisque*, jež na okraji P psáno, vykládám tak, že písař po *bubus* vrátil se k *pr*aesentia a počátek slova toho napsal. Tím vzešlo *prinisque* a dále *priuisque*.

Za vymýtění *privisque* jest nyní i H. J. Müller (srvn. J.-Ber. 1893, p. 26).

8, 32, 11: *Fabius fidem militum implorans lacerantibus vestem lictoribus ad triarios tumultum ⟨ultima⟩ iam in contione miscentes sese recepit.*

Ultima doplnil tu Heusinger, a to smyslem zcela dobře. Neboť nejzazší část shromáždění vojenského má se zde vyznačiti, jak z celé souvislosti patrno. Než s otázkou jest, zda výraz doplněný sám na tomto místě byl či slovo jiné smyslu podobného. Styk *tumultum ultuma* neb i *tumultum ultima* nezdá se mi nic libého do sebe chovati, tak že nenahlížím, proč by byl spisovatel právě jeho vyhledával i užitím anastrofy předložky. Již *tumultum iam in ⟨ultima⟩ contione* by bylo více se doporoučelo. Myslím, že spíše po *in* jest dlužno hledati mezeru slova značícího 'nejzazší' a ježto v § 13 mluví Livius o *extrema contio*, zvolil bych doplnění, byť méně palaeograficky na snadě jsoucí: ad triarios tumultum iam in ⟨extrema⟩ contione miscentes.*) Při mnohých slovech v první dekadě vypuštěných nemůžeme příčiny mezer udati.

8, 33, 20: *quam conveniens esse, propter Q. Fabium civitatem in laetitia, victoria, supplicationibus ac gratulationibus esse, eum, propter quem*

*) Co do úsloví *tumultum miscere (= tumultum excitare)*, o jehož správnosti Harant (p. 57) pochybnost pronesl, srvn. 2, 19, 5 duces — miscuere certamina; 28, 30, 11 anceps proelium misceretur; 35, 13, 1 ad seditiones in iis miscendas; 41, 19, 4 miscente Perseo inter Dardanos — certamina. — Častěji má Livius *tumultum ciere:* 25, 31, 9 in tanto tumultu, quantum pavor — ciere poterat; 26, 5, 9 qualis (tumultus) cieri solet; 28, 17, 16 nec ultra tumultum ciere quisquam — audebat; 41, 24, 18 quid vanos tumultus ciemus; 43, 16, 10 postero die — tumultus ciere; srvn. též 1, 12, 2 principes — pugnam ciebant; 2, 19, 10 Latinus dux — proelium ciet; 2, 47, 1 consul pugnam ciebat; 3, 18, 8 pugnam ciens interficitur.

Digitized by Google

deum delubra pateant, arae sacrificiis fument, honore, donis cumulentur, nudatum virgis lacerari in conspectu populi Romani, intuentem Capitolium atque arcem deosque ab se duobus proeliis haud frustra advocatos.

Slova *propter Q. Fabium* mám za pozdější přídavek; neboť předstihuje se jimi nevkusně obsah vět následujících: propter quem deum delubra pateant, arae sacrificiis fument, honore, donis cumulentur. Myslím, že k výkladu *propter quem* byla slova ona na okraji rukopisu kýmsi připsána a odtud že na ono místo v text se dostala. Srvn. interpolaci 9, 13, 8 (vyd. Luterb.): quae regio — [interiecta inter Romam et Arpos] — absumpsisset.

9, 1, 8: *ad deos vindices intolerandae superbiae confugiam et precabor, ut iras suas vertant in eos, quibus non suae redditae res, non alienae adcumulatae satis sint, quorum saevitiam non mors noxiorum, non deditio exanimatorum corporum, non bona sequentia domini deditionem exatient, placari nequeant, nisi hauriendum sanguinem laniandaque viscera nostra praebuerimus.*

Slova *placari nequeant* nezdají se mi pocházeti od Livia. Bez relativa *qui* velmi tvrdě připojují se k oběma větám předchozím a neobsahují vlastně více než předchozí *quorum saevitiam — non exatient*. Bezpochyby měla býti vysvětlivkou slov těchto. Po vypuštění jich k *non — exatient* připojovala by se věta počínající se *nisi* podobně, jako jest 38, 54, 10 populum Romanum ne morte quidem P. Scipionis exatiari, nissi et ipsius fama sepulti laceretur et frater insuper, accessio invidiae, mactetur; 6, 14, 11 nec iam possidendis publicis agris contentos esse, nisi pecuniam quoque publicam avertant; 25, 16, 6 neque trahere ad defectionem Lucanos satis habuit, nisi imperatoris et eiusdem hospitis — foedus cum hostibus sanxisset; 33, 47, 5 nec satis habere bello vicisse Hannibalem, nisi velut accusatores calumniam in eum iurarent; 38, 54, 9 parum enim fuisse non laudari pro rostris P. Africanum post mortem, nisi etiam accusaretur; 42, 3, 6 templum — violare parum habuisse, nisi detexisset foede ac prope diruisset; 9, 34, 18; 24, 29, 7.

Interpolace podobné přídavku uvedenému nejsou řídkostí v posledních knihách první dekady: 7, 26, 14 cuius populi ea [cuius gentis] classis fuerit; 7, 39, 14 aut ubi restitaret, mortem [ni sequeretur] denuntiantes; 7, 39, 14 somno gravem Quinctium [oppressum] *) — pertraxerunt; 8, 23, 1 duo milia Nolanorum militum — recepta Palaepolim ⟨nuntium⟩ miserat [Romae compertum]; 9, 19, 7 sarissaeque illis [id est hastae]; 10, 6, 3 Romae quoque plebem quietam [et] exonerata [deducta] in colonias multitudo praestabat; 10, 10, 2 se intra moenia [et muros] accepturos; srvn. též výše str. 87.

Takovou interpolaci shledávám 9, 6, 12: adeo silens ac prope mutum agmen incessisse, iacere indolem illam Romanam ablatosque cum armis animos,

*) Madvig arci dvou těchto interpolac neuznává, ale uznává je Hertz.

Digitized by Google

non reddere salutem, non salutantibus dare responsum, non hiscere quemquam prae metu potuisse tamquam ferentibus adhuc cervicibus iugum. Neboť *non salutantibus dare responsum* nepraví skorem co jiného než *non reddere salutem.*

Dále předpokládám tuto chybu 10, 14, 12: peditum certamine inmobilem hostem restare, omnem reliquam spem in impetu esse equitum. et ipsos nominatim iuvenes — promissis onerat. ceterum quando ne ea quoque temptata vis proficeret, consilio grassandum, si nihil vires iuvarent, ratus Scipionem — circumducere iubet. Že místo to jest vadné, o tom se nepochybuje; neboť *quando = si forte* není správné, rovněž *ne-quoque = ne-quidem.* Obyčejně pokládá se místo za neúplné a doplňuje se různě. Na př. píše Madvig: ceterum, quando, ne ea quoque temptata vis ⟨parum⟩ proficeret, ⟨timeri poterat⟩, consilio grassandum, si nihil vires iuvarent, ratus, Scipionem — circumducere iubet. Čtení takové mne neuspokojuje; věta *si nihil vires iuvarent* nezdá se mi pak dosti obratně pronesena. Čekaliť bychom spíše *si ita accideret*, čímž by ubylo zejmena opakování *vis.* Podobnějším pravdě po mém mínění jest stanoviti interpolaci a čísti: ceterum, [quando] ***ni*** ea quoque temptata vis proficeret, consilio grassandum [si nihil vires iuvarent], ratus. Srvn. 27, 17, 6 ceterum, etiam si cum pluribus pariter dimicandum foret, arte — copias auxerat; 3, 60, 8 egreditur castris Romanus vallum invasurus, ni copia pugnae fieret; 7, 31, 10 si leniter agendo parum proficerent, denuntiarent Samnitibus...; 23, 14, 10 agrum Hannibalis esse et Poenorum, urbem extemplo futuram, ni subveniatur. Rukopisné *quando* mohlo vzejíti, když *ni* v *ne* porušeno bylo (srvn. rkpp. 31, 25, 6) a interpolator *ne-quoque* vykládal si smyslem *ne-quidem.* Ostatně ve dvou mladších rukopisech chybí toto *quando.* Že slova *si nihil vires iuvarent* vyloučiti pak dlužno, jest zřejmo; neboť obsahují výrazy poněkud jinými totéž, co předchozí *ni ea quoque temptata vis proficeret.*

9, 11, 11: *ita dii credent Samnitem civem Postumium, non civem Romanum esse et a Samnite legatum Romanum violatum, eo vobis iustum in nos factum esse bellum. haec ludibria religionum non pudere in lucem proferre et vix pueris dignas ambages senes ac consulares — exquirere.*

Kdyby bylo tu čtení neporušeno, musili bychom v *non pudere* uznati inf. exclamationis, jsoucí místo indikativu *non pudet.* To činí také vykladatelé. Než velmi podezřelým stává se inf. ten, ježto naprosto nikde nezná inf. toho ve zvolání Livius; u něho jen indikativ na takových místech se vyskytuje, jako: 3, 67, 3 ergo si viri arma illa habuissent, quae in portis fuere nostris, capi Roma me consule potuit; 3, 52, 6 tectis ac parietibus iura dicturi estis? non pudet lictorum vestrorum maiorem prope numerum in foro conspici quam togatorum aliorum? 22, 14, 4 ne civium quidem horum pudet, quos — patres nostri miserunt? srvn. též 5, 4, 12 nos — in conspectu prope urbis nostrae annuam oppugnationem perferre piget? 5, 53, 9 nos Capitolio atque arce incolumi — aedificare incensa piget? Nelze nikterak srovnávati místa 2,

Digitized by Google

50, 1; 3, 58, 2; 4, 44, 4; 39, 43, 4, neboť tam jest orat. indir. Také nic neváží 3, 67, 1, ježto lze tu spojiti: tamen cum pudore summo in conspectum vestrum processi, hoc vos scire, hoc posteris memoriae traditum iri Aequos et Volscos — armatos venisse i učiniti infinitivy *scire* a *traditum iri* závislými na *cum pudore summo*. Nuže, jaká příčina vedla Livia na u. m. 9, 11, 11 k modu neobvyklému? Zjevna není; ano auktor měl právě zde velmi příčinu zvyku svého se držeti, totiž indikativu. Neboť předcházela závislá řeč, tři akk. s inf. Aby se od těchto akkusativů s inf. ono zvolání odlišilo, musil Livius býti pobádán psáti: haec ludibria religionum non pudet in lucem proferre. Rovněž pro následující závislé inf. *proferre* a *exquirere* méně doporoučel se inf *non pudere* a rozhodně libějším byl indikativ *non pudet*. Chybu v podání připisuji písaři, jenž domníval se, že i v tuto větu zasahuje oratio indir. v předchozím se vyskytující; srvn. 8, 24, 2 ibi fatis eius terminum dari. eoque ocius transmisit (M: transmisisse) in Italiam.

9, 17, 3: *fortuna per omnia humana, maxime in res bellicas potens.*

Potens in rem aliquam smyslem 'mocný v nějaké věci' nemá dokladu nejen u Livia, nýbrž ani u druhých prosaistů. Tím oprávněna byla pochybnost Harantova o správnosti vulgaty. Než ještě jedna věc svědčí proti čtení tomu. Livius nemění předložky po *maxime*, *praecipue*, *ante alios*, nýbrž podržuje předložku, jež při obšírnějším pojmu předchozím byla: 5, 6, 9 quae in omni quidem genere militiae, maxime tamen in obsidendis urbibus necessaria est; 5, 25, 11 incitatur multitudo in omnes principes, ante alios in Camillum; 38, 53, 6 ibi gratiae ingentes ab universo ordine, praecipue a consularibus senioribusque Ti. Gracchо actae sunt; 40, 20, 3 sermonum cum Romanis, maxime cum T. Quinctio adversus fratrem de regno habitorum. Opravuje-li tedy H. J. Müller: fortuna per omnia humana, maxime in re bellica potens, nedostihuje tím po mém soudu pravdy. Původním čtením jest nepochybně: fortuna per omnia humana, maxime [in] res bellicas potens, což Vil. Heraeus navrhuje. Neboť Livius rád po *maxime* a výrazech podobných předložku vypouští a ze všeobecného pojmu předchozího doplniti dává: 21, 6, 1 certamina cum finitimis serebantur, maxime Turdetanis; 21, 27, 2 cum parte copiarum, maxime Hispanis; 30, 5, 9 in armatos incidere hostes, maxime Numidas — dispositos; 30, 33, 13 elephanti in suos, sinistrum maxime cornu, verterentur, Mauros ac Numidas. Co do pluralu *res bellicas* srovn. 5, 26, 10 cognitae rebus bellicis virtutis; 8, 12, 17 ex victoria eorum bellicisque rebus foris auctum imperium; 10, 11, 9 qualis in bellicis rebus — fuerat; 10, 31, 8 felix annus bellicis rebus; 22, 3, 4 prospero civilibus bellicisque rebus successu; 26, 29, 10 prosperis tum maxime bellicis rebus. *In* asi opakováním *im* v *maxime* vzniklo; srovn. 2, 48, 6 res proxime [in] formam latrocinii venerat.

9, 37, 2: *itaque quantus non umquam antea exercitus ad Sutrium venit; neque e silvis tantummodo promota castra, sed etiam aviditate dimicandi*

Digitized by Google

quam primum in campos delata acies. deinde instructa primo suo stare loco relicto hostium ad instruendum contra spatio; dein postquam detractare hostem sensere pugnam, ad vallum subeunt.

Jedna má pochybnost týká se zde slov *delata acies*. Když se tu praví, že vojsko v šiku na rovinu vyšlo za příčinou svedení boje, jak může dále býti řeč o tom, že šik teprve zřizován byl (*deinde instructa*)? Patrně nejsou tu slova náležitě rozdělena; slušÍ čísti: in campos delata. acies deinde instructa... Pak jest subjektem k *delata* předchozí *castra* a smysl jest: 'Vojsko hnulo se táborem netoliko z lesa, nýbrž i na rovinu postoupilo a tam ležení rozbilo. Potom šik vytvořen.' Srvn. 37, 39, 5 postero die propius castra admoveri placuit, tertio signa in medium campi prolata et instrui acies coepta; 34, 46, 4 tota gente concitata ad rebellandum castra locis apertis posuit, ut appareret dimicaturos, si hostis finis intrasset. Co do úsloví *castra deferre* srovnati lze 22, 24, 2 ceterum castra, quae in monte alto — posita fuerant, iam in planum deferuntur; 2, 62, 4 postero die rettulere castra in tutiora loca; 4, 17, 11 collesque inter Fidenas atque Anienem ceperunt referentes castra nec ante in campos degressi sunt, quam legiones Faliscorum auxilio venerunt; 10, 33, 7 et non modo proferre inde castra Romanum, sed ne pabulari quidem per agros suos patiebantur; 22, 24, 7 ipsi eo transferunt castra; 27, 28, 1 castra in tumulum — extemplo transfert; 30, 16, 1 ad Tyneta rursus castra refert; 31, 25, 1 castra ab urbe rettulit rex; 30, 29, 8 ambo ex composito duces castra protulerunt; 42, 60, 3 ut trans Peneum transferret castra; 42, 62, 1 non abscedentes ab ripa Penei transtulerunt in locum tutiorem castra.*)

Druhá pochybnost má hledí k výrazu *hostium*. Nejen čekáme dativ za genetiv ten, jak v mladších rukopisech jest skutečně psáno, nýbrž výraz *hostes* jest tu vůbec zbytečný, ježto totéž označuje se následujícím *contra*. Zdá se mi, že *hostium* z druhého řádku, kde *hostem* se vyskytuje sem vpraveno bylo aneb že jím vyloženo mělo býti adverbium *contra*. Potlačením *hostium* místo by jenom získalo. Srvn. 34, 46, 7 steterunt parati ad pugnandum, si quis contra egrederetur.

9, 41, 6: *revocatos milites ab opere, prout loci natura tempusque patiebatur, ita instruxit.*

Ita nepokládám tu za původní. Livius nikdy nemá ani po *prout* ani před ním částici ukazovací; srvn. 3, 57, 7 coronam auream tulere parvi ponderis, prout res haud opulentae erant; 5, 47, 3 trahentes alii alios, prout postularet locus; 8, 21, 1 prout cuiusque ingenium erat, atrocius mitiusve suadentibus; 9, 29, 4 is prout rei magnitudo postulabat, omnes — adigit; 9, 43, 12 et prout tempus patiebatur, instructa acies; 24, 16, 9 veteres milites primum, prout cuiusque -- opera in ea pugna fuerat, militaribus donis

*) 44, 9, 10 dobře opravuje Vil. Heraeus: et consul capto iam Heracleo castra eo pro<mo>vit (V: peruic), kde četlo se *protulit*.

Digitized by Google

donasset; 26, 48, 14 reliquos, prout cuiusque meritum virtusque erat, donavit; 28, 5, 10 prout tempus ac res sineret, omnibus laturum se auxilium; 29, 35, 2 Scipio praefectos equitesque, prout cuiusque opera fuerat, — donat; 30, 15, 13 prout a quoque navata opera erat, donati; 37, 52, 6 cumulatiusque, si quo possit, prout eius merita sint, senatum facturum; 38, 40, 14 prout locus iniquus aequusve his aut illis, prout animus pugnantium est, prout numerus —, varia fortuna pugnae est; 38, 50, 5 id, prout cuiusque ingenium erat, interpretabantur. Vypustíme-li ono *ita,* jež z vedlejšího *in* mohlo se vyvinouti, máme místo s 9, 43, 12 et prout tempus patiebatur, instructa acies ve shodě tím větší.

9, 44, 4: *memoriane fugerit in annalibus digerendis an consulto binos consules, falsos ratus, transcenderit, incertum est.*

Již v List. fil. 1885 p. 386 dovozoval jsem proti Madvigovi správnost čtení rukopisného *memoriane fugerit*, a to parallelou z Frontona ad Ant. imp. 1, 2 (p. 99, 44 Nab.): sed me forsitan memoria fugerit, kterouž vydavatelé uznali za svědectví dostatečné; srvn. vydání Zingerlovo, Luterbacherovo a Weissenborn-Müllerovo. Nyní ukazuji ještě k Amm. Marc. 29, 1, 24 quia nos penitissima gestorum memoria fugit. Srovnání s Ammianem není u Livia proto bez důležitosti, že onen z tohoto leccos přebírá. Tak měl Ammianus na př. 31, 13, 4 barbarum — minaciter circumferentem oculos truces jistě na mysli Liv. 2, 10, 8 circumferens inde truces minaciter oculos; Amm. 31, 2, 11 ad omnem auram incidentis spei novae — mobiles srovnati lze s Liv. 29, 3, 11 ex Afris, gente ad omnem auram spei mobili atque infida; Liviovské sdružení *luce palam* (22, 24, 6 si luce palam iretur) máme u Ammiana 14, 1, 9 non nisi luce palam egrediens; srvn. též 24, 4, 21 dumque haec luce agerentur ac palam; Amm. 18, 1, 4 contra quem Iulianus prudenter motus ex tempore — ait upomíná na Liv. 27, 28, 3 ibi duo duces sagaciter moti sunt, alter ad inferendam, alter ad cavendam fraudem, kteréž místo bylo v pochybnost bráno; Amm. 19, 5, 4 turris fuit in sublimitatem exurgens, sub qua hiabant rupes abscisae, ut despici sine vertigine horrenda non posset jest napodobením Liv. 44, 6, 8 rupes utrimque ita abscisae sunt, ut despici vix sine vertigine quadam simul oculorum animique possit; Amm. 26, 10, 15 eum raptum ut deditum noxae mancipium srovn. s Liv. 26, 29, 4 mergi freto satius illi insulae esse quam velut dedi noxae inimico; Amm. 14, 2, 9 augente nocte adulta terrorem quievere*) srvn. s Liv. 38, 5, 7 posse ratus — nocte augente pavorem memorabilem rem geri; při čtení Ammianova místa 15, 5, 34 evenerat autem, antequam huius modi aliquid agitaretur in Galliis, ⟨ut⟩ Romae in Circo maximo populus — incertum ratione quadam percitus an praesagio — 'Sil-

*) Toto místo měnil v poslední době Petschenig, ale, jak svědčí místo Liviovo, neprávem.

Digitized by Google

vanus devictus est' magnis vocibus exclamaret uvozujeme si snadno na mysl Liv. 45, 1, 2 quarto post die, quam cum rege est pugnatum, cum in circo ludi fierent, murmur repente populi tota spectacula pervasit pugnatum in Macedonia et devictum regem esse; s Amm. 21, 16, 8 cunctos sanguine *et* genere se contingentes stirpitus interemit lze srovnati Liv. 45, 7, 3 nec ipsius patris avique * *, quos sanguine *et* (V: *at*, Hartel dobře: *et*)*) genere contingebat, fama conspectum eum efficiebat; již před lety srovnal jsem Liv. 45, 17, 7 tamen in senatu quoque agitata sunt summa consiliorum s Amm. 19, 2, 1 agitata summa consiliorum, totiž v List. fil. 1885 p. 61. Tamže srovnal jsem Amm. 25, 1, 15 et si ferociens animal vires exuperasset regentis, ne reversum per suos, ut tunc acciderat, conlisam sterneret plebem, vertebram, quae caput a cervice disterminat, ictu maximo terebrabant s Liv. 27, 49, 1: fabrile scalprum cum malleo habebant; id, ubi saevire beluae ac ruere in suos coeperant, magister inter aures positum, ipso in articulo, quo iungitur capiti cervix, quanto maximo poterat ictu adigebat. ea celerrima via mortis in tantae molis belua inventa erat, ubi regendi spem incidissent.**) Již Wölfflin upozornil na podobnost Amm. 15, 10, 10 sed civitate potiore Marte deleta Hannibalem sequi***) nequiens — apud Genuam observabat s Liv. 21, 41, 4 peditum agmen — quia adsequi non poteram [neque] regressus ad navis [erat] — obvius fui, ale mýlí se, jestliže z Ammianova místa váží důvod pro svou domněnku *quia adsequi nequieram, regressus*; neboť Ammianus vyjádřiti chtěje participium 'nemoha' mohl jen *nequiens* užiti, nikoliv *non potens*. Domněnka Wölfflinova, jak na jiném místě (srvn. výše str. 80) ukazuji, jest nepřijatelna proto, že v první a druhé osobě nerad užívá Livius *nequeo*, i měli by konečně onoho *nequieram* na u. m.: Wölfflin a Luterbacher se vzdáti.

9, 44, 11: *tum Postumius integris legionibus defessam iam aciem hostium improviso invadit.*

Pro 'zemdlelý' nemá Caesar nikdy jednoduchého 'fessus', nýbrž pokaždé složené 'defessus'; rovněž nezná 'fatigare' a 'fatigatio', nýbrž jen 'defatigare' a 'defatigatio'. Livius jde cestou právě opačnou; z pravidla užívá jednoduchých *fessus, fatigare, fatigatio*. Výjimkou jsou vedle u. m. pouze: 26, 45, 6 Scipio ab defessis iam vulneratisque — accipere scalas iubet; 32, 11, 6 lacessere hostem — succedentibus in locum defessorum non destitit; 8, 38, 11 fremitus aequalis — in defatigationem ultimam spectabat.

---

*) Srvn. můj článek ve *Wiener Studien* (1894) nadepsaný *Atque vor Consonanten und ac vor Gutturalen bei Livius und Curtius* p 255 a násl.

**) Čtení to arci není jisto; P má *regendis pervicissent*, Σ *regendi spem vicissent*. Zdá se mi, že Ammianus v textu Liviově četl: si regentis imperium vicissent.

***) Tak má Ammianus, ne, jak cituje Wölfflin a jiní s ním, *adsequi*

Digitized by Google

10, 8, 9: *semper ista audita sunt eadem, penes vos auspicia esse, vos solos gentem habere, vos solos iustum imperium et auspicium domi militiaeque. aeque adhuc prosperum plebeium et patricium fuit porroque erit, Quirites.*

Že poslední ze tří souřadných členů *vos solos iustum – militiaeque* nemá zvláštního verba jako členové předchozí *(esse — habere)*, tím ruší se nemile souměrnost místa. Myslím, že nesouměrnost ta nepochází od Livia, neboť jí vzniká i nelibé postavení 'militiaeque. aeque' a volbou jiného výrazu (na př. *pariter, perinde*) možno bylo oné kakofonii ujíti; srvn. 3, 44, 2 honestum ordinem — ducebat, vir exempli recti domi militiaeque. perinde uxor instituta fuerat liberique instituebantur. Bezpochyby vypadl po *militiaeque* infinitiv; i četl bych: vos solos iustum imperium et auspicium domi militiaeque ⟨gerere⟩. aeque adhuc... V příčině *gerere* srvn. 3, 11, 7; 6, 27, 5; 7, 40, 9; 9, 34, 16; 25, 6, 8; 26, 12, 8; 27, 22, 1; 44, 21, 2; 45, 19, 10.

Podobně 28, 42, 3 zdá se mi téměř nepochybným, že doplniti dlužno: pacato mari — in urbem sociorum classem adpulisti; expositos milites — Tarraconem duxisti; ab Tarracone deinde iter per praesidia Romana ⟨fecisti⟩. Neboť i tu souměrnost žádá sloveso po *Romana.*

Kusou jest věta *quem — laturum* 35, 35, 2: tyrannus dolo capiendus erat, quem spoliatum — qui occupasset occidere, eum totius gratiam rei apud Lacedaemonios laturum, neboť nemá slovesa, na němž by visela. Patrně psal Livius: quem — laturum ⟨apparebat⟩.*)

10, 9, 5: *Valeria lex, — si quis adversus ea fecisset, nihil ultra quam 'improbe factum' adiecit. id, qui tum pudor hominum erat, visum credo vinculum satis validum legis nunc vix servus ero (P: sumr serio, M: servos ero) ita minetur quisquam.*

Čtení *servus ero* pochází od M. Haupta (Opusc. I. 150) a do nedávné doby, ještě od Zingerla ve vyd. z r. 1890, schvalováno bylo od vydavatelů. Tomu jest se věru diviti; nepozorovalť žádný z nich, že *erus* Liviovským výrazem není, nýbrž *dominus*, jež na nesčetných místech u tohoto spisovatele se objevuje. Před tím četlo se na u. m.: *nunc vix serio ita minetur quisquam*, a čtení to jest asi pravé. Poskytujeť smyslu zcela vhodného, táhneme-li *vix* ke *quisquam*: 'nyní by sotva kdo opravdově takovýmto způsobem hrozbu vyslovil', nad to jest v souhlase s dikcí auktorovou. Adverbium *serio* nacházíme u něho na těchto místech: 4, 25, 13 parva nunc res et vix serio agenda videri possit; 7, 41, 3 nequis eam rem ioco seriove cuiquam exprobraret; 24, 6, 6 cum serio legationes audire coepisset; 39, 42, 12 et cum is vixdum serio adnuisset. Co do postavení *vix* srovnati třeba 21, 40, 8 quorum robora ac vires vix sustinere vis ulla possit; 26, 39, 1 in arce Tarentina vix inopia tole-

*) Toto *apparebat* vkládal Heusinger před *apud Lacedaemonios.*

Digitized by Google

rabilis esset. Čím zaviněno bylo porušení v podání, jest nesnadno říci, ježto nelze při různosti znění P a M bezpečně tvrditi, co v archetypu bylo psáno. Dle P zdálo by se, že chyba povstala zaběhnutím oka písařova při *vix* k předchozímu *visum credo*, dle M pak bylo by na snadě pomýšleti na dittografii *vix seruo serio*. Potěšujícím jest, že H. J. Müller odmítl v kommentovaném vydání Weissenbornově (r. 1890) domněnku Hauptovu a vrátil se ke čtení starších vydání.

10, 11, 3 a násl.: *Romae cum desiderio viri tum incommoditate temporis tristis nuntius fuit; patres ab iubendo dictatore consulis subrogandi comitia ex sententia principum habita deterruerunt. M. Valerium consulem omnes sententiae centuriaeque dixere, quem senatus dictatorem dici iussurus fuerat.*

Výraz *sententia* jest zde velice podezřelý. Weissenborn vykládá jej smyslem 'die einzelnen Stimmen in den Centurien, sonst *suffragia* genannt'; ale pak vyjádřil se spisovatel velmi nejasně, ježto *sententia* jest výrazem obecným, žádajícím ve významu, jejž tu Weissenborn stanoví, rozhodně genetivu, na př. *centuriarum*. Dále lze proti pořádku činiti námitky; čekáme *sententiae* po *centuriae*, ježto *sententiae* obsahuje více než *centuriae*. Při pořádku rukopisném jest *centuriae* zbytečno, neboť jestliže všechny hlasy jednotlivých centurií M. Valeria zvolily, bylo zřejmo, že jej zvolily i centurie samy. Poučno jest v té věci místo 26, 18, 9 iussi deinde inire suffragium ad unum omnes non centuriae modo, sed etiam homines — iusserunt. Patrně z té příčiny hotov jest H. J. Müller opraviti na u. m.: omnes centuriae sententiaeque. Než čtením takovým neodstraňuje se námitka první týkající se nejasnosti výrazu *sententiae*. Myslím, že Cobet (Mnemos. 1882 p. 104) na pravou cestu uhodil athetesí *sententiae* a *que* čili čtením: M. Valerium omnes centuriae dixere. Z předchozího *ex sententia* mohlo zde *sententiae* vzejíti a tím k čtení zachovanému vésti.

Livius kromě 26, 18, 9 jinde nepřipomíná svorné hlasování nejen v celých komitiích, nýbrž i v jednotlivých centuriích neb tribuích; srvn. 4, 41, 11 T. Quinctium — omnes tribus absolverunt; 6, 21, 5 et nequiquam dissuadentibus tribunis plebis omnes tribus bellum iusserunt; 10, 9, 10 in eum annum cum Q. Fabium consulem non petentem omnes dicerent centuriae; 10, 13, 13 omnes quae supererant centuriae Q. Fabium P. Decium consules dixere; 10, 15, 7 cum primo vocatae Q. Fabium consulem dicerent omnes centuriae; 10, 22, 1 eumque et praerogativae et primo vocatae omnes centuriae consulem cum L. Volumnio dicebant; 24, 9, 3 eosdem consules ceterae centuriae sine variatione ulla dixerunt; 27, 21, 4 sed postero die consulem eum ingenti consensu centuriae omnes crearent; 28, 38, 6 centuriaeque omnes ingenti favore P. Scipionem consulem dixerunt; 29, 22, 5 quo die illum omnes centuriae priorem consulem dixissent; 30, 27, 3 omnes tribus P. Scipionem iusserunt; 30, 43, 3 de pace 'uti rogas' omnes tribus iusserunt; 31, 6, 3 rogatio de bello Macedonico primis comitiis ab omnibus ferme centuriis antiquata est; 33, 25, 7

Digitized by Google

omnes quinque et triginta tribus 'uti rogas' iusserunt; 38, 54, 11 omnes tribus 'uti rogas' iusserunt.

10, 14, 18: *ibi integrae vires sistunt invehentem se iam Samnitem; et in tempore visa ex montibus signa clamorque sublatus non vero tantum metu terruere Samnitium animos.*

Místo to jest velmi sporné; přes četné pokusy opraviti je není nalezeno, co v podání rukopisném (P má: et tempore in se visa; M: et tempore improvisa) vlastně se skrývá. Jak jsem je uvedl, čte je Weissenborn; před ním navrhoval J. Perizonius *et tempore ipso visa*, J. F. Gronovius *eodem tempore visa*. Všechny tři návrhy obsahují spojení visa ex montibus signa smyslem *visa in montibus signa*, pročež není u Livia dokladů. O místě, kde co se vidí, neužívá Livius předložky *ex*, nýbrž *in*: 5, 40, 10 se ac suos in vehiculo conspici; 7, 37, 8 ibi ut militem in vallo vidit; 9, 2, 9 praesidium etiam in summo saltu conspicitur; 10, 33, 6 nec arma nec viros in turribus ac muris vidit; 10, 42, 3 ut suos in muris videt; 10, 43, 5 antequam in muris viderent armatos; 22, 1, 10 Arpis parmas in caelo visas; 22, 17, 4 in summis montibus — ignes conspexere; 24, 1, 6 ut Poenus apparuit in collibus; 24, 10, 10 aram in caelo — visam esse; 24, 10, 11 legiones se armatas in Ianiculo videre; 33, 15, 7 hostes — raros in collibus vidisset; 41, 16, 6 Tusculi facem in caelo visam; 42, 2, 4 Lanuvi classis magnae species in caelo visae dicebantur; 42, 64, 8 repente prima luce in inminentibus tumulis equitatus regius — visus ingentem tumultum fecit; 43, 10, 5 neminem armatum in muris viderunt; 43, 13, 3 facem in caelo conspectam; 43, 13, 4 in aede Fortunae anguem — visum esse; 44, 4, 1 castra Romana in tumulo conspexit; 44, 13, 6 in superioribus locis repente apparuisset. Předložka *ex* neb *a* bývá o místě, ze kterého se co vidí, jako 10, 43, 14 conspecta et ex muris Aquiloniae ea multitudo erat; 28, 42, 2 cum ex alto Africam conspexeris; 37, 11, 8 id inceptum eius Nicander a terra visus cum turbasset; 37, 27, 5 videre ex alto classem. Arci Weissenborn uvádí *pro videre ex = videre in* 44, 7, 10 postquam ex alto conspecta classis; 44, 9, 2 ex — castris apparebant (ignes), konečně *procul* řec. τηλόθεν. Ale ty analogie nedostačují. *Procul videre* nic nedokazuje, ježto adverbium to i při jiných slovesech může býti na otázku *kde*, na př. procul esse, procul habitare a p. Na místě 44, 9, 2 není ex castris s podivením, ježto *apparebant* blíží se tu výrazu *prodibant, escendebant*. A 44, 7, 10 není nutný výklad *ex alto = in alto;* možnoť vyložiti *classis conspecta ab iis qui in alto (= in mari) erant;* srvn. 28, 42, 2; 37, 27, 5. Z toho jde na jevo, že *visa ex*, oním způsobem na u. m. položeno jsouc, není správným.

Jak místo původně znělo, nelze ani mně říci; jako pouhý pokus předkládám čtení: et tempore uno fe⟨rri⟩ visa ex montibus signa. Co do spojení *tempore uno = simul* srovnávám: 10, 39, 17 uno tempore deos cives hostis metuat; 21, 16, 2 tot uno tempore motibus animi turbati; 23, 23, 1 neque duos dictatores tempore uno — probare se dixit; 23, 32, 11 his nuntiis prope

Digitized by Google

uno tempore turbati; 28, 9, 4 uno tempore ad urbem accederent; 30, 13, 5 habuisse eum uno tempore in potestate duos imperatores; 34, 39, 1 ternaeque acies tempore uno locis diversis pugnabant; 36, 2, 3 neve uno tempore quinque senatores ab urbe abessent; 38, 50, 7 duas — urbes ingratas uno prope tempore in principes inventas. Srvn. též 27, 1, 10 equestris tumultus a tergo, simul a castris clamor hostilis auditus... legionem avertit; 2, 10, 10 cum simul fragor rupti pontis, simul clamor Romanorum alacritate perfecti operis sublatus pavore subito impetum sustinuit; 2, 23, 6; 26, 42, 5.

10, 17, 3: *tantusque ardor militum fuit —, ut uno die vi atque armis urbem caperent. ibi duo milia Samnitium et centum pugnantes circumventi captique, et alia praeda ingens capta est.*

Capta po předchozím *captique* a *caperent* jest nepěkné a stěží pochází od Livia. Domnívám se, že psáno tu bylo: et alia praeda ingens parta est; srvn. 3, 31, 4 praeda parta ingens; 10, 19, 22 castra capta direptaque, praeda ingens parta est; 22, 52, 5 praeda ingens parta est; 25, 39, 12 praedam ingentem partam; srvn. též 3, 68, 6 praeda parta, agro ex hoste capto — ad penates redibatis; 5, 28, 3 praedam partam dividere; 22, 20, 9 maiore — praeda parta; 10, 39, 4 praeda opulenta utrubique est parta; 35, 40, 4 unde non praeda modo — cum captivis parta, sed recepti quoque aliquot cives sociique; 37, 19, 8 neque alio ullo loco — maior — parta est praeda; 41, 18, 3 saeviunt in praedam, quae Mutinae parta erat. Proč by nebyl Livius obvyklého sobě v tomto spojení *parta* užil, nýbrž *capta**) položil, když *capti* krátce před tím bylo položeno a rovněž *caperent*?

10, 39, 7: *intentiorque Carvilius, quo ⟨in⟩ maiore discrimine res vertebatur, in Aquiloniam — erat.*

Jako zde doplňuje *in* Madvig i 23, 29, 7: velut quibus reditus in patriam ⟨in⟩ eo discrimine pugnae verteretur. Než někteří vydavatelé, na př. H. J. Müller a Luchs, v tom ho nenásledují. Myslím, že nečiní dobře; nebot Livius na četných jiných místech píše *verti in re*. Proč by byl na oněch dvou od zvyku svého se uchýlil? Srvn. 1, 30, 8 vertique in eo res videretur; 3, 46, 6 in eo verti puellae salutem; 4, 31, 4 in eo verti spes civitatis; 6, 36, 7 in maiore discrimine domi res vertebatur; 8, 27, 4 discrimen — in bello Samnitium — verti; 26, 5, 12 in summo discrimine rem verti; 29, 7, 1 in maiore discrimine — rem verti; 32, 15, 2 cum in eo verti crederet — Thessalorum animos; 32, 34, 2 non in verbis rem verti ait; 35, 18, 8 in eo enim victoriam verti; 35, 26, 2 in eo ratus verti spem obsidionis; 37, 7, 8 sed totum — vertitur in voluntate; 41, 18, 12 qui in eo victoriam

*) *Capere praedam* dí Livius 8, 16, 10 praeda capta ingens est; 9, 15, 7 praedaque ingens Luceriae capta receptis omnibus signis.

Digitized by Google

verti scirent; 41, 23, 5 qui in eo verti salutem gentis crederent; srvn. též 30, 3, 1 Africae cura erat, seu quia ibi summam rerum bellique verti cernebant. Či nemůže chyba vyskytovati se na místech dvou? Že může, toho výmluvným jest dokladem 45, 15, 8 plures et senatu [re]moti sunt — iidem ab utroque et tribu [re]moti et aerarii facti.

10, 39, 15: *si qua coniectura mentis divinae sit, nulli umquam exercitui fuisse infestiores, quam qui nefando sacro mixta hominum pecudumque caede respersus ancipiti deum irae devotus, hinc foederum cum Romanis ictorum testes deos, hinc iuris iurandi adversus foedera suscepti execrationes horrens, invitus iuraverit, oderit sacramentum, uno tempore deos, cives, hostes metuat.*

V této podobě textu nelze jinak relativu *qui* rozuměti, než že položeno jest o vojsku vůbec, ne o Samnitském výhradně. 'Bohové', jest tu smysl, 'žádnému vojsku nebyli nepřátelštějšími, než takovému, jež — proti vůli své přísahalo atd.' Než obsah relativné věty nezůstavuje nejmenší pochybnosti o tom, že toliko vojsko Samnitské spisovatelem bylo tu míněno. Z té příčiny musí se uznati před *qui* mezera slova, jímž určité vojsko ono se vytýkalo. Bez pochyby psal Livius: nulli umquam exercitui fuisse infestiores quam ⟨***illi***⟩, qui nefando... Že tímto *illi* může býti toliko vojsko Samnitské, s dostatek zřejmo ze souvislosti.

10, 42, 3: *acciri quas receperat copias signaque in urbem inferri iussit. ingressi proxima ea parte, quia nox adpropinquabat, quievere.*

Místo *ea parte* mají rukopisy *ex parte,* kteréž jest nevhodno; neb jinak než *proxima ex parte* nemohli vojíni v město vstoupiti. Ale oprava uvedená zdá se mi velmi pochybnou; neboť proč praví tu Livius obšírně *ea parte* a nedí prostě, jako obyčejně, *ibi?* Toto adverbium tím více se doporoučelo, ježto *proxima* vedle *ea parte* jsouc i mylně s *parte* mohlo se spojovati. Myslím proto, že *ex parte* jest interpolováno od kohosi, jenž *proxima* pokládal za ablativ sing.; bez slov těch věta může dobře se obejíti.

10, 45, 6: *segnius — acta res esset, ni Faliscos quoque — adlatum foret arma Etruscis iunxisse.*

O sdružení branné moci k společnému vedení války užívá Livius buď úsloví *arma (con-)iungere* — srvn. kromě u. m. 2, 53, 1 quibus Sabini arma coniunxerant; 8, 16, 2 Sidicinis finitimis arma coniunxerat; 8, 29, 7 hostes prohibiti coniungere arma — aneb *arma consociare*: 8, 14, 9 cum Gallis — arma quondam consociassent; 28, 28, 5 cum Mandonio — arma consociaturi fuistis. Ojedinělé jest 1, 2, 3 haud gravatim socia arma Rutulis iunxit. Sluší nadbytečné *socia* na vrub nehotové dikce první knihy položiti či za cizí přídavek prohlásiti? Povšimnutí zasluhuje, že Livius i *copias (exercitus) iungere (coniungere)*

Digitized by Google

nejednou dotčeným smyslem má, ale pokaždé bez přídavku *socias* (*socios*). Tím jest rovněž 1, 2, 3 *socia* nemálo podezřelé.

21, 5, 12: *clamore sublato passim sine ullius imperio, qua cuique proximum est, in amnem ruunt. et ex parte altera ripae vis ingens equitum in flumen immissa medioque alveo haudquaquam pari certamine concursum.*

Již od Friedersdorffa v pozn. k 28, 43, 20 (p. 127 vydání knihy této) bylo k tomu poukázáno, že Livius po prvních knihách (určitěji řečeno: po první polovici první dekady) málo užívá *at* mimo řeči.*) Místa příslušná zde uvedu, ač čísla jich Friedersdorff vyjmouc jedno na řečeném místě vytýká: 1, 7, 1 tempore illi praecepto, at hi numero avium regnum trahebant; 1, 10, 1 iam admodum mitigati animi raptis erant, at raptarum parentes — civitates concitabant; 2, 23, 10 at in eos multitudo versa ostentare vincula sua; 2, 34, 3 at vero curia maesta ac trepida ancipiti metu;**) 2, 45, 5 at inperitae multitudini nunc indignatio nunc pudor pectora versare; 2, 48, 5 at a Veiente hoste clades accepta; 3, 11, 1 at ex parte altera consules — dilectum habebant; 3, 16, 5 at id prope unum — incubuit; 3, 24, 9 at illi — quartum affectantes tribunatum — averterant; 3, 47, 1 at in urbe prima luce cum civitas — staret; 4, 52, 8 at ubi eae sollicitudines discessere; 5, 9, 3 at enimvero Sergius Verginiusque — primo deprecari ignominiam; 5, 12, 6 at in Volscis — Anxur nequiquam oppugnatum.

6, 19, 1 at in parte altera senatus — agitat; 9, 18, 16 at hercule reges — trahunt consiliis cuncta; 10, 29, 3 at ex parte altera pontifex Livius.

26, 38, 7 at ille — rem Hannibali aperit; 26, 46, 2 at parte alia — facilis transitus — fuit.

35, 39, 7 ita irrito incepto Villius ad Quinctium sese recepit; at Quinctius — Corinthum rediit.

41, 4, 4 at Histrorum pauci, qui modice vino usi erant, memores fuerant fugae; 42, 8, 3 at ille arma omnibus ademit.

Odtud vysvítá, že *at* ve vypravování není radno po páté knize z domněnky psáti bez příčiny zvláště závažné. Toho však mnozí nešetří a často i v partiích těch *at* (zejmena za *et*) mimo řeči navrhují neb i z domněnky píší.***) Tak z domněnky píše Wölfflin — a někteří, jako H. J. Müller, Zingerle, Luterbacher s ním — na u. m. 21, 5, 12 at (et CM) ex parte altera. Zde nemyslím, že jest nutno *at;* neboť *et ex parte altera* lze dobře vyložiti: 'a tu z druhé strany . . .',†) výklad pak ten místu se hodí. Proto ponechal jsem čtení rukopisné ve vydání, rovněž Luchs nepřijal změny Wölfflinovy. Považiti

*) V řečech jest užívání *at* ve všech dekadách dosti hojné.

**) Jinde u Livia *at vero*, jež u Cicerona často čteme, se neobjevuje.

***) Srvn. 24, 1, 11; 25, 21, 8; 25, 36, 11; 27, 2, 3; 31, 40, 4; 42, 64, 5 a j.

†) Srvn. 41, 4, 2 conisusque — primus omnium portam intravit. et parte alia T. et C. Aelii tribuni militum — adveniunt.

Digitized by Google

též sluší, že *at* v první polovici třetí dekady mimo řeči, jak ze sbírky hořejší patrno, se neobjevuje.

21, 9, 4: *litteras igitur nuntiosque ad principes factionis Barcinae praemittit, ut praepararent suorum animos, ne quid pars altera gratificari Romanis (CM: pro Romanis) posset.*

Tak psal jsem ve svém vydání za *populo Romano,* jež čtou vydavatelé po návrhu A. Perizonia, soudíce, že rukopisné *pro Romanis* vzniklo z *p. Ro. Romanis* t. j. z *p. Ro.*, k němuž přidána byla vysvětlivka *Romanis.* Myslím totiž, že jednodušeji vykládá se zde korruptela z časté v P chyby dittografie, z *roromanis*, jež opraveno bylo dále v *pro romanis*; srvn. 42, 29, 3 neque Romanos (V: pro romanis) aequum censere; 42, 24, 1 expromeret super qua re (V: re prae, vzniklé patrně z: re re) Romam venisset; — 21, 58, 6 necessarium (P^1: nenecessarium); 22, 28, 6 tegendis (P: detegendis); 22, 39, 6 memoria (P: mememoria); 22, 59, 14 hospitum (P: uos hospitum); 23, 1, 1 Hannibal (P: haec hannibal); 23, 16, 4 volebant (P: vovolebant); 23, 18, 1 Isalca (P^1: isisalca); 23, 23, 2 sine (P: se sine) magistro; 23, 26, 6 tenentem (P: tetenentem); 23, 48, 12 Hispaniensi (P: hihispaniensi); 24, 17, 2 nec moram (P: nec memoran); 24, 20, 1 recessum (P: rerecessum); 24, 27, 1 necopinantibus (P: nenecopinantibus); 25, 10, 5 dubitationem (P: tum dubitationem); 25, 16, 2 adlapsi (P: adadlapsi); 25, 23, 1 maxume (P: mamaxume); 25, 34, 4 saepe (P: saesaepe); 26, 47, 2 propinqua (P: propropinqua); 27, 8, 1 comitia (P: cum comitia); 27, 38, 10 summa (P: sumsumma); 27, 44, 1 audax (P: aut audax); 28, 24, 11 imperantes (P^1: imimperantes); 28, 33, 7 imminuti (P^1: imimminuti); 28, 46, 14 portantis (P: porportantis); 29, 35, 9 indigentium (P: inindigentium); 29, 38, 6 priore (P^1: priprior); srvn. též Amm. Marc. 17, 11, 5 Romae (VP: promae).

21, 10, 2: *Hanno unus adversus senatum causam foederis magno silentio propter auctoritatem suam, ⟨non⟩ cum adsensu audientium egit.*

Přídavek *magno* není tu vhodným a pravděpodobným. 'Magni silentii', dobře dí Madvig Emend. str.^{2} 257, 'significatio subinepta est in iis, qui vix dissensum comprimebant.' Madvig a s ním Harant, neschvalujíce toto *magno*, mění je v *magis* a v následujícím za *suam* píší *quam.* Já změny té ve svém vydání jsem nepřijal, nýbrž podržel jsem *non* před *cum*, jež Eichhoff sem vložil, avšak *magno* za cizí přídavek jsem označil. Myslím totiž, že, jako jinde často v této dekadě, tak i zde písař k tomu se vrátil, co již napsal, že po foederis zaběhlo oko jeho k *hanno* v řádku předchozím, a to že dále v *magno* přešlo, by nějakého smyslu se dostihlo. Srvn. též 33, 16, 8 primo murmur ac fremitus admirantium, silentium mox a verecundia simul pristinae dignitatis ac misericordia praesentis fortunae ortum est; 3, 72, 1 consules cum Scaptium non silentio modo sed cum assensu etiam audiri animadvertissent; 38, 10, 4

Digitized by Google

Rhodii tamen — cum silentio auditi sunt. Vyloučíme-li *magno* a v následujícím *non* přidáme, jest místo v pořádku.

21, 14, 3: *quod imperium crudele, ceterum prope necessarium cognitum ipso eventu est.*

Ceterum nemám zde za původní. Doplnění *fuit* po *crudele* jest nesnadné i nepodobné pravdě, neboť nebylo příčiny k vynechání jeho při dosti rozvláčném výkladu tohoto místa. Čteme-li, jak jsem ve vydání svém učinil: quod imperium crudele prope necessarium cognitum — est, lze srovnati 6, 15, 12 rem suapte natura facilem difficilem oratio facit; 45, 32, 3 id prima specie saevom mox apparuit — pro multitudine sua esse factum; 4, 19, 1 quod amplissimum acceptum maius auctiusque reliquit posteris; 5, 32, 3 bellum numero hostium ingens certamine haud sane asperum fuit; 22, 53, 6 quod malum praeterquam atrox super tot clades etiam novum cum — defixisset. Interpolováno jest *ceterum* 34, 34, 2 illud modo ne fallat: [ceterum] cum res tam lenta — sit. Není spolu vyloučena možnost, že na u. m. 21, 14, 3 *ceterum* anticipací ne*cessarium* vzniklo.

21, 18, 5: *tunc enim Hannibal et insimulabatur et deposcebatur: nunc ab nobis et confessio culpae exprimitur et ut a confessis res extemplo repetuntur.*

Exprimere podobně jako *extorquere* konstruuje s dativem Livius, ne s *ab* (*ex*, *de*) a abl., jež při obou slovesech u Cicerona častěji bývá:*) 2, 1, 3 si — alicui regnum extorsisset; 2, 13, 4 expressa necessitas — Romanis; 2, 30, 6 expressit hoc necessitas patribus; 2, 34, 8 quae extorta — patribus essent; 5, 5, 4 quibus boni tribuni plebis stipendium extorquere voluerunt; 9, 9, 5 qua sponsionem istam expresserunt nobis Samnites; 22, 29, 2 victoriam hosti extorqueamus, confessionem civibus; 25, 4, 4 Postumium Pyrgensem suffragium populo Romano extorsisse; 26, 16, 13 confessio expressa hosti; 32, 20, 5 vocem cuiquam possunt exprimere; 36, 45, 6 postquam confessionem victis satis expresserunt; 37, 31, 5 cum confessionem concessi maris ultimam hosti expressisset; 39, 36, 9 extorqueri sibi — beneficium; 42, 46, 7 quibus expressum invitis existimabatur; 42, 47, 8 cui confessio expressa sit. Pouze místo 21, 18, 5 nunc ab nobis — confessio culpae exprimitur činí výjimku. Je-li *ab* tu původním, psal je Livius pro následující *repetuntur*. Možno však, že jest interpolováno, ježto bez něho může věta obstáti, a k mínění tomu já se kloním.

21, 19, 11 a 20, 1: *ita nequiquam peragrata Hispania in Galliam transeunt. in iis nova terribilisque species visa, quod armati — in concilium venerunt.*

*) Srvn. na př. Qu. Rosc. 56; Verr. 3, 84; leg. agr. 2, 5; har. resp. 3, 5; Mil. 10; prov. cons. 5; Pis. 97; de fin. 2, 16.

Digitized by Google

Slova *in iis* dlužno by bylo vykládati smyslem *in Gallis*, což formálně není na snadě, když *in Galliam* předchází. Mimo to čekali bychom v případě tom spíše *apud eos* místo *in iis*. Tím není divu, že nejeden z kritiků pochybnost pronesl o pravosti podání onoho a měnil je. Já přijal jsem v text svůj 'ibi nova — species visa' po návrhu Doeringově, ale zvoliti jsem měl spíše opravu C. Heraea: ibi iis nova, ježto dativ *iis* jest tu potřebný a doporoučí se místy 1, 56, 4 haec agenti portentum terribile visum; 8, 6, 9 utrique consuli eadem dicitur visa species; 28, 11, 2 cruentas spicas metentibus visas. Co do spojení *ibi iis* lze srovnati: 41, 14, 3 in Macedoniam traiecit; ibi ei praesto fuere; 41, 21, 2 dum is ibi bellum gereret.*) Povstalo pak na u. m. *in* tím způsobem, že písař, jako jinde často, k předchozímu se vrátil, totiž k *in Galliam*, a *in* napsal místo *ibi*. Chyby toho druhu v třetí dekadě uvádím níže.

21, 20, 9: *civitatem omnem expectatione belli erectam invenerunt satis constante fama iam Hiberum Poenos tramisisse.*

Transmittere užívá Livius o přechodu moře, *transire* však o přechodu řeky: 1, 15, 2 Tiberim transit; 1, 27, 4 ubi Anienem transiit; 1, 27, 4 exercitus Tiberim transierat; 1, 36, 1 Anienem transirent hostes; 2, 12, 5 transire Tiberim — volo; 2, 51, 2 transierant Etrusci Tiberim; 2, 51, 7 consul et ipse transit Tiberim; 4, 21, 8 duo populi transiere Anienem; 21, 16, 5 Hiberum transire; 21, 25, 1 Hiberum transisse Hannibalem; 21, 38, 5 postquam Rhodanum transierit; 21, 44, 6 ne transieris Hiberum; 22, 45, 4 ne extemplo transirent flumen; 23, 28, 9 et transito amne cum diu consultassent; 24, 41, 1 priusquam Romani amnem Hiberum transirent; 25, 37, 8 transisse Hiberum allatum est; 27, 31, 11 transeunt Larisum amnem; 28, 16, 3 ut transeuntis (Baetim fluvium) adgrederentur.

Již tato věc činila by *tramisisse* na u. m. nápadným. Než k tomu přichází, že P^1 nemá *tramisisse*, nýbrž *tramisisse*, což značiti může *transisse*, kteréž vykazuje vskutku P^2CM. Když tomuto *transisse* nasvědčuje i usus spisovatelův, nezbude než uznati je za čtení původní, jak někteří vydavatelé již činí. Korruptela *tramisisse* mohla vzniknouti dittografií slabiky *si*, to jest z *transisisse*.

---

*) Srvn. nadto 21, 22, 5; 21, 25, 9; 21, 25, 13; 21, 34, 1; 21, 48, 9; 22, 20, 7; 30, 39, 2 a Corsica in Sardiniam traiecit. ibi superantem — tempestas adorta; 31, 45, 9 Cythnum traiecerunt. ibi dies aliquot — nequiquam absumpti; 31, 45, 11 Icum pervenere. ibi paucos dies — retenti; 31, 45, 15 Acanthum petiere. ibi primo ager vastatus; 31, 46, 1 Euboeam repetunt. ibi relicta classe; 32, 35, 8 in terram est egressus. ibi cum aliquamdiu secreto locuti essent; 32, 40, 8 Sicyonem est profectus. ibi et civitas — honores auxit; 33, 3, 7 ad Thermopylas pervenit. ibi consilium — indictum; 33, 10, 6 Tempe petit. ibi ad Gonnos diem unum substitit; 33, 31, 7 inde Corinthum traiecit. ibi consilia — agitabantur; 33, 41, 9 Seleuciam rediit. ibi subduci navibus iussis; 33, 49, 5 Antiochiam navigat. ibi — cum audisset; 34, 8, 7 Emporias perventum; ibi copiae — expositae; 34, 26, 9 ad Caryas posuit castra. ibi — auxilia expectavit; 34, 48, 3 Corinthum — venit. ibi — legationes — est adlocutus; 36, 6, 3 Thebas venit. ibi in concilio gentis ... a j. v.

Digitized by Google

21, 24, 3: *oratores ad regulos eorum misit: colloqui semet ipsum cum iis velle; et vel illi propius Iliberrim accederent, vel se Ruscinonem processurum.*

Et, jež CM má, není tu vhodné; čekali bychom spíše konsekutivnou částici, na př. *itaque*, ježto slova *vel illi — processurum* vytýkají následek *colloqui — velle*. Možno však, že Livius asyndeticky *vel illi* etc. připojil, jako jest na podobném místě 24, 19, 3 a násl.: Nolam ad conlegam mittit: altero exercitu, dum Casilinum oppugnatur, opus esse, qui Campanis opponatur: vel ipse (= itaque vel ipse) relicto Nolae praesidio modico veniret, vel, si eum Nola teneret, — se Tib. Gracchum — acciturum; srvn. též 24, 37, 9 consulem Marcellum haud procul esse; ad eum mitterent legatos, cuius — arbitrii res esset. Toto asyndetické připojení na u. m. mají *z*; jich následoval jsem ve svém vydání.

21, 31, 6: *regni certamine ambigebant fratres. maior et qui prius imperitarat, Braneus nomine, minore ab (CM: erat) fratre et coetu iuniorum — pellebatur.*

O anastrofě předložek jedná sice Kühnast Liv. Synt. str.[2] 317, ale nepřesně a neúplně. Nebude proto zbytkem znova celou věc v úvahu vzíti, zvláště když po vytčení pravidel spisovatelem tu zachovávaných o podobě nejednoho místa bezpečněji bude lze rozhodnouti.

Nejhojnější jest u Livia ten druh anastrofy, v němž předložka po attributu před substantivem se klade, a to po attributu záležejícím z adjektiva neb pronomina v stejném pádě se substantivem položeného aneb z genetivu relativného pronomina. Zcela řídky jsou případy, kde předložka po substantivě před adjektivem k němu náležitým se vyskytuje aneb kde položena předložka po substantivě bez attributu jsoucím neb po pronominu nemajícím substantiva při sobě.

Z jednoslabičných předložek kladeny jsou na druhém místě hlavně *in* (ale s abl., méně často s acc.), potom *cum* (ale vždy jen *cum quo*, *cum qua*, *cum quibus*), *de*, *ex*, *ad*, *ob*, *per*, *post*, *sub*, a to obzvláště po adjektivech velikost, číslo, pořádek (magnus, summus, ingens, primus, medius) značících a po pronominech, zejmena relativných, dále před jistými substantivy, jako *causa*, *locus*, *pars*. Dosti často jest anastrofa ve spojení *in modum = modo* (na způsob, na př. hostilem in modum; desultorum in modum).*) Pomina mlčením případy anastrofy řečených předložek časté, uvedu v následujícím případy jen řidší, a to anastrofu

ad: 1, 9, 13 cuius ad sollemne — venissent; 6, 18, 16 nec cum quibus nec quem ad finem consilia pervenerint satis planum traditur; 29, 1, 2 ignorantes, quem ad usum — servarentur; 33, 3, 7 quantis auxiliis Romanum ad

*) Místa sem příslušná uvádím níže v pozn. k 34, 13, 4.

Digitized by Google

bellum sequerentur;*) ve spojení *quem ad modum*, tedy obyčejně jen po relativu. Za interpolováno mám *ad*, jak výše řečeno, 6, 38, 3 summumque *ad* civem, na konjektuře velmi pochybné zakládá se 42, 29, 6 quod ⟨ad⟩ bellum.

ob: 7, 4, 5 at quam ob noxam; 22, 25, 10 quas ob res — audacter se laturum fuisse; 24, 47, 5 quam ob noxam Romanorum aut quod meritum Poenorum; 25, 6, 4 quod ob meritum nostrum suscensuistis; 36, 8, 2 quod ob factum dictumve — lacesseret eos; 38, 28, 7 quam ob causam Samaei desciverunt; 38, 41, 11 nullam ob aliam causam quam quod . . .; 42, 8, 7 quas ob res placere senatui; 42, 40, 10 quam ob causam — traicerentur, tedy mimo jeden případ anastrofa vesměs po relativě.**)

per: praef. 5 nostra tot per annos vidit aetas; 5, 21, 7 cum tot per dies nemo se — movisset; 9, 24, 12 quarum per unam praesidium — inrupit; 9, 43, 15 aciemque per mediam — tendit; 10, 25, 18 quantis administrandum copiis et quot per duces esset; 10, 44, 8 quarum per excidia militem locupletare — possent; 25, 1, 11 quam ut minores per magistratus sedaretur. Zde jest již větší rozmanitost.

post: 38, 9, 5 quorum post adventum agi coeptum est de pace; potom ve spojení paucos post dies a t. p.

sub: 39, 24, 14 quorum sub adventum — concilium indictum est; 42, 52, 12 cum procul, tum omnibus sub casibus maritimis fore [než srvn. 43, 4, 10 V: corona sub ceteros místo: sub corona ceteros; 42, 57, 10 plaustris aqua cum (místo: cum aqua) sequentibus; 44, 38, 1 omnibus ex (místo: ex omnibus) unus]. Pochybno jest místo 45, 18, 2: tutam eam sibi perpetuaque sub tutela esse; neb vydavatelé čtou *perpetuamque*.

Nikdy není na druhém místě položeno *ab, cis, trans, prae, pro,* z čehož vysvítá, že 21, 31, 6, od kteréhož místa jsme vyšli, 'minore ab fratre' Livius nepsal a že jinak se musí slova opraviti. Mají-li CM: minor erat fratre, není v *erat* jiné než dittografie *fratre* (ERAT FRATRE), chyba v rukopisech třetí dekady velmi častá; podobně jest 45, 27, 9 ve V psáno: a Chalcide Aulidem erat traicit místo: a Chalcide Aulidem traicit, načež jsem již ve svém vydání str. 111 upozornil. Proto dlužno vypustiti prostě *erat* před *fratre* a předložku před *minore* doplniti, tedy psáti: ⟨a⟩ minore fratre, jak jsem učinil ve svém vydání. Čtení to ostatně jest již v Lov. 4.***) Předložka táž doplňuje se z domněnky 21, 5, 16 priusquam ⟨a⟩ tanto pavore; 21, 33, 11 nec ⟨a⟩ montanis; 21, 40, 5 ⟨a⟩ quibus capta; 22, 33, 10 ⟨a⟩ consulibus; 22, 34, 8 ⟨a⟩ patribus; 44, 30, 5 dempto ⟨a⟩ fratre metu a j. v.

*) Zde, myslím, jest *ad* přestaveno a čtením původním: *ad Romanum bellum;* neboť tak píše Livius jinde, na př. 35, 12, 5 suis quemque stimulis moverent ad Romanum bellum; 36, 7, 6 quae non accessio tantum ad Romanum esse bellum; 44, 23, 5.

**) Všechny tyto případy unikly pozornosti Kühnastově; praví str. 317: 'ob [stellt er] meines Wissens nicht so (quam ob rem fehlt bei ihm).'

***) H. J. Müller má rovněž vulgatu za chybnou, opravuje pak *a fratre minore*. Transposici tu nemám za nutnou.

Digitized by Google

Z dvojslabičných předložek nacházíme na druhém místě, nehledíme-li k *tenus*, jež jiného místa míti nemůže než po svém ablativě, *ante, inter, super*, a to

ante: 21, 43, 17 cuius non ante oculos ipse — ediderim facinus; ve spojeních jako paucos ante dies.

inter: 22, 3, 3 qui Faesulas inter*) Arretiumque iacent; 28, 14, 5, Romanum Poenumque, quos inter**) belli causa esset; 40, 45, 4 haec inter prodigia nuntiatum. Domněnkou Weissenbornovou, a to špatnou, jest 32, 13, 1 consul per ipsas angustias, quas inter valle se (B: quas inter valles) flumen insinuat, hostem sequitur; neb inter angustias se insinuare není vhodně řečeno; čekáme per angustias neb prostě angustiis; srvn. 27, 18, 10 cohortesque duas alteram tenere fauces vallis, per quam deferretur amnis, iubet; 32, 6, 5 secutum vallem, per quam mediam fertur Aous amnis. Dále zcela zbytečno jest *valle*. Myslím, že *inter valles* jest glossou k *angustias* a že psáno tu bylo: per ipsas angustias, qua se flumen insinuat. Rukopisy mladší a stará vydání mají: qua se inter valles.

super: nulla super re, quae petenda esset.

Jak viděti, jsou případy druhé kategorie jen sporadické i vztahují se toliko ke třem předložkám; jiné, jako zvláště *contra, circa, penes, propter*, jsou odtud vyloučeny.

Řečeno svrchu, že velmi zřídka položena u Livia předložka po substantivě před adjektivem, jak v básních častěji bývalo již od dob Enniových; místa bezpečná zjevu toho jsou pouze dvě: 9, 37, 11 metuque in magno civitatem fuisse a 9, 43, 15 aciemque per mediam — tendit i na obou jde předl. po *-que*. Nejist je případ 26, 46, 2 at parte in alia quingentis et per stagnum facilis transitus fuit, ježto předložky by tu ani býti nemusilo (srvn. 8, 10, 1 aliis partibus multitudo superaret Latinorum; 10, 31, 2 et parte alia in Aeserninum — descendere; 37, 53, 17 alia parte Antiochus, alia Seleucus — castra haberent; 38, 8, 2 alia parte Ambraciam oppugnari cerneret; 41, 4, 3 et parte alia T. et C. Aelii tribuni militum — adveniunt). Bezpochyby interpolována tu

*) Toto postavení slov nepokládám za původní. Neboť Livius neužívá jinde anastrofy předložky při substantivě nemajícím attributu; četná pak místa podobná vykazují *inter* před závislým na něm jmenem: 1, 1, 3 qui inter mare Alpesque incolebant; 1, 14, 4 vastatur agri quod inter urbem ac Fidenas est; 2, 5, 2 ager —, qui inter urbem ac Tiberim fuit; 4, 17, 11 collesque inter Fidenas atque Anienem; 5, 33, 6 cum iis, qui inter Appenninum Alpesque incolebant; 10, 26, 8 in collem, qui inter urbem et castra erat; 21, 47, 1 quales sunt inter Padum Alpesque; 21, 52, 3 quod inter Trebiam Padumque agri est; 21, 53, 5 quod inter Alpes Appenninumque agri sit; 23, 10, 13 quo inter Romanos Campanosque bellum sit; 25, 26, 4 quod inter urbem et castra Romana erat; 26, 4, 6 in campum, qui medius inter castra murumque erat; 30, 16, 10 insulis omnibus, quae inter Italiam atque Africam sint; 38, 13, 7 in sinum —, qui inter Prienen et Miletum est; 42, 64, 7 quae inter Sycurium et Crannona est; 44, 41, 1 intervallum, quod inter cetratos et phalanges erat a j. v.

**) I tato anastrofa jest velmi nápadná a nemá u Livia dokladů. Při pronominech pouhých, nespojených se substantivy, neužívá Livius anastrofy.

Digitized by Google

předložka, jak již Weissenborn se domníval, aneb z *in*festiora opakována. Chybným čtením bylo 28, 11, 2 in aedem Iovis foribus in ipsis duo perlapsi angues, ježto ablativ pouhý tu žádán; patrně *in* z předchozího *in aedem* opětováno. Ale byť všechny ony případy byly zajištěny, jest velmi odvážno z domněnky počet jich zvětšovati. V nejnovější době učinil tak Luterbacher v kommentovaném vydání sbírky Teubnerské (r. 1892), píše 10, 14, 18 et tempore in ipso visa (P: in se visa, M: improvisa) ex montibus signa, ale místo tak najisto nezhojil (srvn. výše str. 117).

Kde jest položena předložka po genetivě, bývá tím genetivem zpravidla pron. relat.; výjimkou na těchto místech není tomu tak: 1, 39, 1 caput arsisse ferunt multorum in conspectu; 3, 4, 7 profectus in Aequos Hernicorum in agro populabundum hostem invenit; 9, 46, 14 simul ne humillimorum in manu comitia essent; 26, 41, 8 adversae pugnae in Hispania nullius in animo — oblitterari possunt (zde měl patrně styk *in* — *in* se zmírniti); pochybný jest případ 36, 7, 3 Macedonas belli in societatem — censeo deducendos esse, ježto edit. Basil. 1535 má: in societatem belli a genetiv belli jiné povahy jest než genetivy v předešlých příkladech; proto asi správně učinil nejnověji Zingerle, přijav pořádek slov in societatem belli v text. Řídkost těchto případů jakož i ta vlastnost jich, že genetiv v nich jen z jednoho výrazu se skládá, dotvrzuje s dostatek, že původního čtení nevystihli, kdo doplňovali 1, 39, 5: partum Romae edidisse Prisci Tarquini ⟨in⟩ domo. Psáti náleží, jak jsem již ve vydání svém učinil, partum Romae edidisse ⟨in⟩ Prisci Tarquini domo, čemuž nasvědčuje i 6, 34, 6 in Servi Sulpici tribuni militum domo sorores Fabiae cum inter se — sermonibus tempus tererent; srvn. též 3, 18 11 in consulis domum — iactasse fertur.*)

Nikdy neužil Livius anastrofy předložky, když táž předložka v souřadném členu předchází na prvém místě. Tato věc důrazně svědčí proti čtení Lov. 3 v 6, 38, 3 trepidi patres ad duo ultima auxilia, ⟨ad⟩ summum imperium summumque ***ad*** civem decurrunt, jež nejen Luterbacher, nýbrž i Zingerle nedávno v text přijali; 22, 11, 1 čte se nyní dle některých mladších rukopisů de bello deque re publica (P: reque de publica); zda správně, nemožno s určitostí říci, ježto i *reque publica* mohlo tu býti, jak jiné rukopisy mladší opravují (srvn. 25, 12, 11; 24, 11, 1), *de* pak před *publica* mohlo z předchozího opakováno býti, jako opakováno *in* po *que* 21, 49, 10 in muris portarumque [in] stationibus.

Zvláště pozoruhodno jest, že zpravidla jsou to více než jednoslabičná substantiva, před nimiž předložka anastroficky postavená se vyskytuje. Pří-

---

*) Rovněž 4, 8, 2 senatus equitumque ⟨in⟩ centuriis decoris dedecorisque discrimen jest čtením pochybeným; opravuji: equitumque [centuriis] decoris. V příčině *senatus equitumque* srvn. Cic. red. 2, 5, 13 senatus equitesque — flere — vetarentur; Liv. 4, 52, 7 in legationes non plus singulis senatoribus invenientes coacti sunt binos equites adicere; Vell. Pat. 2, 111, 1 senatorum equitumque — exactae ad id operae; Tac. h. 3, 58 dilabi paulatim senatores equitesque; ann. 16, 13 equitum senatorumque interitus — minus flebiles erant, kde též výrazem *equites* označování »rytíři« a ne »jízda« římská.

Digitized by Google

padů, kde by předložka takto položená byla před jednoslabičným substantivem, jest u Livia velmi málo i snadno lze je vypočísti:

a) 6, 1, 9 nulla de re; 22, 61, 10 nulla profecto alia de re; 24, 22, 6 nulla de re; 40, 20, 3 nulla super re. Ve všech případech těch jest v attributu negativné *nullus*;

b) 22, 25, 10 quas ob res; 42, 8, 7 quas ob res. Anastrofa jest tu pochopitelna, ježto Livius před *res* velmi rád, před *q* nerad klade *ob*, i může-li, anastrofy jeho při relativě užívá;

c) 3, 6, 8 exigua in spe trahebat animam; 24, 13, 5 hac cum spe (srvn. 25, 22, 16 cum hac spe); 44, 5, 12 meliore cum spe;

d) 2, 18, 2 parvaque ex re (příčina anastrofy jest zde ta, že i exque parva re i reque ex parva příčilo se mluvě spisovatelově); 39, 40, 1 quod et maiore de re (Livius psal zde tak, by vyhnul se: de maio*re re*).

Nemáme tedy u Livia nikde *ea in re*, *ea de re*, *eam in rem*, *eam ad rem*, *hac ex re*, *hac de re*, nýbrž jen *in ea re* (5kráte), *de ea re* (27kráte), *in eam rem* (11kráte), *ad eam rem* (16kráte), *ex hac re* (jedenkráte), *de hac re* (2kráte) atd., čímž liší se auktor ten velice od Cicerona a Caesara, kteří v případech těch libují si v anastrofě předložky.

Z tohoto pozorování plyne, že 24, 9, 11 čísti se musí: si qua *ex* ⟨*ea*⟩ re oreretur, jak Duker navrhoval, a ne: ⟨ea⟩ ex re, jak Riemann a H. J. Müller myslili. Mají-li rukopisy 4, 20, 8 qui si ea in re sit error, vytvořiti odtud dlužno ne, co J. F. Gronovius a Madvig psali: quis ea in re sit error, nýbrž: quis *i*⟨*n*⟩ *ea* [in] *re* sit error. Neboť *ea in re* nedí Livius nikde, ale *in ea re* má na místech šesti.

21, 32, 5: *ipse cum admodum exiguis copiis Genuam repetit, eo* ⟨*qui*⟩ *circa Padum erat exercitu Italiam defensurus.*

Že by byl psal Livius *excrcitus*, jak mají zde rukopisy CM a vydání, nevěřím a neváhal jsem také ve vydání svém opraviti: eo ⟨qui⟩ circa Padum erat exercitu. Položí-li totiž Livius mezi pronomen demonstr. neb některé adjektivum či participium a mezi substantivum větu relativnou, netáhne substantivum ono k větě relativné, resp. nepřidobuje substantivum pádu relativa. Srvn. 1, 46, 8 si sibi eum, quo digna esset, dii dedissent virum; 3, 38, 3 recepto ad Eretum, quod passim vagatum erat, agmine castra locant; 4, 25, 8 eandem, qua Fidenae deletae sint, imminere Veis fortunam; 5, 16, 10 ex ea tibi his quae nunc panduntur fatis victoriam datam; 7, 35, 12 ego eandem quae duxit huc sequar fortunam; 8, 38, 7 eum ipsum in quo constiterat locum castris dimetari iussit; 9, 19, 17 modo sit perpetuus huius qua vivimus pacis amor; 9, 23, 13 damna — omnium circa qui defecerant populorum praeda sarcientur; 9, 34, 14 contagio eius quod quaerebat ipse criminis obiectata ab inimicis est; 21, 25, 7 sed violata etiam quae data in id tempus erat fide; 23, 22, 10 vetustissimusque ex iis qui viverent censoriis

Digitized by Google

essent; 23, 31, 8 quam is inde confecto quod mandatum est negotio; 23, 41, 7 impositoque, quem secum advexerat, milite Romam navigat; 23, 48, 3 praetorem — cum eo, quem Luceriae habuerat, exercitu misit; 27, 15, 3 eandem, quae data Lucanis erat, condicionem deditionis petentes venissent; 27, 22, 10 de duabus, quae ad urbem Romam fuerant, legionibus nihil mutatum; 29, 9, 10 laceratosque omnibus quae pati corpus ullum potest suppliciis interfecit; 31, 16, 1 ne Romano quidem quod inminebat bello territus; 31, 26, 4 itaque revocatis qui discurrerant ad praedandum militibus instructisque; 32, 21, 14 relictoque quem insidebat saltu penitus in regnum abiit; 32, 24, 4 in eum qui premebatur impetu hostium locum concurrerunt; 32, 24, 6 relicto quem conferti tuebantur loco; 34, 17, 11 omnes qui circa incolebant populos in deditionem accepit; 34, 43, 9 ut dimissis quos senatus censuisset exercitibus octo omnino Romanae legiones essent; 35, 15, 6 omisso quod inchoaverat bello rediit; 35, 27, 16 praeoccupatus quem petebat locus; 35, 43, 4 collectis in alto quae dissipatae erant navibus; 37, 11, 4 deductisque raptim quae subductae erant navibus; 38, 7, 2 adiunctis Achaeorum quae Patris erant navibus; 38, 16, 10 tantum terroris omnibus quae cis Taurum incolunt gentibus iniecerunt; 38, 17, 2 omnium quae Asiam colunt gentium Gallos — praestare; 38, 17, 17 omnis illa, cum qua venerant, mansuefacta est feritas; 39, 33, 7 ademptas, quibus ad eam diem civitas steti›set, Lycurgi leges; 40, 26, 2 spem ademit eum qui in Gallia esset exercitum in Ligures posse traduci; 40, 36, 7 ut dimisso quem haberent exercitu reverterentur Romam; 42, 11, 9 accessisse ad vires eam quae longo tempore multis magnisque pareretur auctoritatem; 43, 9, 7 qui non contentus iis quas adduxerat copiis auxilia — armavit; 43, 15, 4 ex iis quas scripsissent legionibus; 45, 13, 10 eum, de quo agatur, ab triumviris agrum sibi adsignatum esse; 45, 35, 5 spectaculo fuit ei quae venerat turbae non scaenicum magis ludicrum.

Jen tehdy připodobuje se substantivum relativu, když relativum má u sebe ještě adjektivum: 21, 29, 6 an cum eo qui primus se obtulisset Romanus exercitus manus consereret; 24, 7, 11 in eum, quem primum diem comitialem habuit, comitia edixit; 34, 32, 9 sed quid ista sunt prae iis, quae a te tuisque cotidie alia super alia facinora eduntur?

Bez příkladu jest u Livia postavení substantiva *lapidum* 38, 20, 1: ingentem vim pilorum et modicorum qui funda mitti lapidum possent paraverat; neboť *lapidum* hodí se ve větu hlavní, v relativné větě žádáme nom. *lapides*. Patrně přemístiti dlužno: modicorum qui funda mitti possent lapidum. Rovněž není příčiny na jevě, proč by byl auktor subst. *naves* v relativnou větu vložil 42, 27, 2: ut eas quae in Sicilia naves essent reficeret atque expediret; i tam, zdá se mi, jest ve V, kde často slova jsou přestavena, pořádek porušen a čtením původním: eas quae in Sicilia essent naves; srvn. 24, 34, 8 in eas, quae procul erant, naves saxa — emittebat; 37, 2, 45 tum et Hannibal quaeque circa eum erant naves capessunt fugam.

21, 32, 7: *tum — ex propinquo visa montium altitudo nivesque caelo prope inmixtae, tecta informia inposita rupibus, pecora iumentaque torrida*

Digitized by Google

frigore, homines intonsi et inculti, animalia inanimaque omnia rigentia gelu, cetera visu quam dictu foediora, terrorem renovarunt.

Slova *animalia inanimaque omnia rigentia gelu* pokládám za cizí přídavek. Neboť podržíme-li je, nelze následující *cetera* vyložiti. Znamenáť *animalia inanimaque* vše, co v krajině oné bylo, čímž pak nezbývá, co by výrazem *cetera* označiti se mohlo. Dále, nač se dí pecora iumentaque torrida frigore, když následuje animalia inanimaque omnia rigentia gelu? Z důvodů těch označuji slova dotčená ve svém vydání za interpolována. Interpolator mohl na mysli míti 21, 55, 8 corpora — rigentia gelu; 21, 40, 9 nive rigentes nervi, membra torrida gelu.

21, 33, 4: *quidquid adiecissent ipsi terroris, satis ad perniciem fore rati, diversis rupibus iuxta ⟨per⟩ invia ac devia adsueti decurrunt.*

Per vložil Kleine, a tím, myslím, že dostihl čtení původního. Ve vydání svém přijal jsem sice toto *per*, ale *iuxta* jsem vypustil, ježto jsem se domníval, že, podrží-li se slovo to, následovati musí po *per* dva výrazy ostrou protivu vespolek činící, na př. *vias — devia*; srvn. 4, 59, 6 caedes pariter fugientium ac resistentium, armatorum atque inermium fuit; 6, 33, 4 cum faces pariter sacris profanisque inicerent; 9, 14, 11 caedunt pariter resistentes fusosque, inermes atque armatos, servos liberos, puberes impuberes, homines iumentaque; 10, 41, 10 pariter iurati iniuratique fugiunt; 28, 20, 6 trucidant inermis iuxta atque armatos, feminas pariter ac viros a j. Ale místo 23, 28, 3 per dubios infestosque populos iuxta intentus poučuje nás, že protivy takové není nezbytně potřebí, že mohou býti tu i slova smyslu podobného, jakož jest při čtení iuxta ⟨per⟩ invia ac devia. K tomu srovnati sluší: 9, 24, 5 delectos — per ardua ac prope invia in arcem ducit; 38, 2, 14 et per invia atque ignotas rupes iter fugae non expedientis; 39, 2, 3 per invia et rupes deruptas praecipitantes fugerunt; 42, 16, 1 non facile sequendo per invia atque ardua.

Nemalé oblibě těší se oprava G. F. Ungera: iuxta in vias ac devia — decurrunt. Ale tu již Madvig dobře namítl, že v oněch místech nebylo cest (*viae*), a tím že nemožno čtení *in vias*. Dále lze uvésti, že bychom čekali jako protivu k *vias* ne *devia*, nýbrž *invia* dle míst 23, 17, 6 per vias inviaque — perfugerunt; 31, 37, 11 per vias inviaque — pervenit; 38, 23, 1 ruunt caeci per vias, per invia; srvn. též 2, 32, 7 eam per aequa, per iniqua reconciliandam esse; 25, 14, 9 per aequa atque iniqua loca — pervadunt; 44, 4, 6 conserere per iniqua atque aequa loca pugnam.

21, 33, 11: *castellum inde, quod caput eius regionis erat, viculosque circumiectos capit, et captivo cibo ac pecoribus per triduum exercitum aluit.*

Deminutivum *viculosque* má teprve M^2; M^1 a před rasurou C čtou *vinclosque*, z čehož po rasuře činí C *vicosque*. Čtení poslední jsem přijal v text

Digitized by Google

svého vydání a myslím, že právem. Livius nikde nezná deminutiva *viculus*, ač nejednou o malých vískách jedná, na př. 31, 30, 6 in parvis illis castellis vicisque consecrata, než vesměs má *vicus*, několikráte, jako nahoře, ve spojení s *castellum*: 9, 38, 1 multa alia castella vicique — deleta hostiliter; 10, 12, 8 sed castellis etiam vicisque inlatus ignis; 33, 18, 20 dum in castellis vicisque recipiendis Peraeae tempus teritur; 33, 36, 8 Boi — in castella sua vicosque passim dilapsi sunt; 35, 3, 6 per quod in castella eorum vicosque ageretur; 35, 21, 10 in Ligures profectus castella vicosque eorum — pervastavit; 37, 56, 3 et castella vicosque ad Maeandrum amnem et oppida; 37, 56, 6 oppida vici castella agri; 38, 30, 9 castella omnia vicique; 38, 31, 2 Laconicae orae castella et vicos tradidissent; 38, 38, 4 excedito — agris vicis castellis; 38, 39, 14 castella vicos — adiecerunt; 39, 32, 2 vastando agros urendoque vicos et castella eorum; 40, 17, 6 passim in vicos castellaque sua dilapsi sunt; 40, 33, 8 extemplo in vicos castellaque sua omnes dilapsi; 45, 29, 6 qua Perseus tenuisset vicos castella. Pro korruptelu *vinclosque* lze mnohá analoga z rukopisů uvésti; uvádím 21, 23 2 Bargusiosque (C^1: Barguntosque); 21, 24, 5 gravate (CM: gravanter); 21, 28, 12 excidere (C^1: excindere, M^1: exindere); 21, 32, 11 loco (C^1: longo, M: longa); 21, 34, 3 oboedienter (C: obendienter); 21, 35, 12 adfixi (C: adflicti; M: adflictis); 21, 53, 6 occasio (P: occansio); 22, 2, 9 cubile (P^1: cumbili); 22, 6, 7 retro (P: rentro); 22, 11, 6 Cosanum (P: Consanum); 22, 33, 10 abscedi (P^1: abscendi); 22, 45, 6 instructa (P: instruncta); 22, 46, 8 seu de (P^1: seunde); 22, 49, 11 iterum (P: interum); 24, 10, 7 effusum (P^1: etfuncsum); 24, 21, 6 Adranodorus (P: Andranodorus); 24, 39, 10 admovissent (P: admonuissent); 25, 36, 7 clitellae (P: clientelae); 25, 39, 1 iter (P: inter); 27, 28, 3 moti (P^1: monti); 28, 7, 1 omissa (P: omnissa); 28, 8, 8 septem (P: semptem); 28, 14, 10 equites (P^1: emquites); 28, 30, 9 potens (P: pontens); 28, 32, 8 circumfusam (P^1: circumflusam); 28, 42, 19 minores (P: mninores); 29, 30, 6 Syphacem (P^1: Sympacem); 30, 7, 7 vicit (P: vincit); 30, 10, 16 inici (P: inlici); 44, 15, 8 legatis (V: longatis); 44, 41, 8 ire (V: inre); 45, 8, 7 efferet (V: effleret); 45, 17, 7 agitata (V: agitalte).

Deminutivum *viculus* jest v latině vůbec řídkostí; lexica uvádějí pro ně pouze Cic. rep. 1, 2 equidem quem ad modum urbes magnas atque imperiosas, ut appellat Ennius, viculis et castellis praeferendas puto.

21, 35, 2: *inde montani pauciores iam et latrocinii magis quam belli more incursabant modo in primum modo in novissimum agmen, utcumque aut locus opportunitatem daret aut progressi morative aliquam occasionem fecissent.*

Incursabant neváhal jsem psáti ve svém vydání za rukopisné *concursabant*; neboť smyslem 'útočiti' *concursare in aliquem* nikde nedí Livius.*)

*) *Concurrere adversus aliquem* má ovšem 42, 41, 9; rovněž congredi 42, 41, 9; 35, 1. 6.

Digitized by Google

Proti tomu častěji čteme u něho *incursare aliquem (aliquid)* neb *in aliquem (in aliquid)*: 2, 48, 6 agros incursabant; 3, 70, 4 in aversam incursando aciem; 5, 31, 6 ultro agros Romanos incursavere; 5, 36, 7 ferociter in ipsa signa Etruscorum incursantem; 6, 21, 9 Labicanis, quorum in fines incursatum erat; 8, 38, 6 ausus luce demum incursare in hostem; 22, 28, 14 terroremque in latera utrimque — incursantes fecerunt; 24, 41, 4 agmenque — incursatum ab equitibus hostium fuerat; 25, 35, 8 nunc in latera incursantes consistere coegerunt — agmen; 27, 48, 2 cum fessum agmen carperent — incursarentque; 28, 11, 10 agrum — ab accolis — incursari; 34, 19, 2 incursantes in stationes; 36, 14, 12 in agmen Romanum — incursavit; 39, 1, 8 propter domesticam inopiam vicinos agros incursabant; 39, 2, 5 in agrum Pisanum Bononiensemque ita incursaverant. Podobně *incurrere* tak čteme: 5, 11, 4 in Sergium Verginiumque incurrunt; 5, 49, 5 in Romanos incurrunt; 8, 31, 7 in caput consilii, in ducem incurrere; 9, 21, 3 patefactis repente portis in stationes hostium incurrerunt; 9, 40, 12 in transversa latera hostium incurrunt; 9, 41, 18 non tamquam in viros aut armatos incurrunt; 10, 29, 9 in transversos — incurrerent; 25, 37, 11 in hostem — incurrunt; 26, 4, 7 pedestris inde acies ex equitatu repente in hostium equites incurrit; 26, 25, 7 incurrere ea gens in Macedoniam solita; 27, 18, 15 in transversos hostis incurrit; 27, 18, 19 qui laevo cornu in dextrum incucurrerat; 27, 32, 4 et ipse rex cum equitatu in cohortem Romanam incurrit; 27, 48, 14 in dextrum hostium latus incurrit; 28, 5, 7 proxima Macedoniae incursuros; 28, 13, 6 equites improviso in effusos incurrissent; 28, 14, 20 in latera incurrebant; 28, 33, 4 Hispani in conspecta procul pecora, velites in Hispanos praeda occupatos incurrere; 29, 5, 6 extemplo infestos utrimque exercitus in agrum suum incursuros; 30, 35, 1 in aversam hostium aciem incurrere; 37, 21, 3 in postremum agmen incurrit; 38, 21, 8 in suos temere incurrunt; 39, 31, 6 in cuneum hostium — incurrit; 42, 7, 6 in hostis — incurrant; 42, 59, 2 in dextrum cornu Italicos equites incurrerunt.

21, 38, 5: *Taurini Galli* (C^1M^1: *taurinisne galli) proxuma gens erat in Italiam degresso. id cum inter omnes constet, eo magis miror ambigi, quanam Alpis transierit.*

Tak píše nyní Luchs ve svém kritickém vydání, začež zasluhuje chvály, ježto odmítl Harantovu domněnku na pohled pravděpodobnou, vskutku však mylnou: Taurini sane Galli, kterouž před tím H. J. Müller v sedmé kommentované vydání Weissenbornovo neváhal přijati. Neboť *sane* nebylo by tu výrazem Liviovským. Klade-li Livius nějaké faktum proti zprávě méně jisté, méně zaručené, neužívá onoho sane, nýbrž certe: 1, 31, 4 mansit certe sollemne, ut... feriae per novem dies agerentur; 1, 36, 6 auguriis certe — honos accessit; 3, 8, 10 magna certe caedes fuit; 6, 12, 6 ingens certe — exercitus fuit; 21, 28, 5 certe variat memoria actae rei; 31, 7, 3 proximo certe bello experti estis. Nad to jest *sane* u Livia velikou řídkostí v kladných větách indikativ obsahujících; jen jednou je tu nacházíme, totiž 28, 3, 6 atrox sane et anceps proe-

Digitized by Google

lium fuit, a ani tu nenáleží k celé větě, než toliko k adjektivu *atrox*, položeno jsouc v platnosti *valde*. Podobně v kladných větách s konjunktivem neb imperativem jest *sane* u Livia vzácné; objevuje se tak jen 1, 57, 8 'age sane' omnes; 8, 5, 6 sit haec sane patria potior; 28, 40, 7 pigritiamque omnes homines adulescentes sane appellent. Na všech ostatních místech vyskytuje se *sane* v negativných větách a má tu místo své po negaci, nikdy před ní: 2, 36, 3 quamquam haud sane liber erat religione animus; 3, 72, 7 nunc haud sane quicquam bono causae levatur dedecus iudicii; 4, 8, 6 haud sane tetendere; 5, 32, 3 bellum — certamine haud sane asperum fuit; 8, 16, 2 unoque proelio haud sane memorabili — fusus; 8, 40, 3 functusque eo haud sane memorandi imperii ministerio; 21, 2, 4 haud sane voluntate principum in imperio positus; 21, 28, 10 nihil sane trepidabant; 21, 29, 4 ita haud sane incruentam — victoriam; 21, 32, 10 haud sane multum abhorrentes; 21, 48, 9 nec sane magno pretio; 22, 19, 12 haud sane intrabile esset; 22, 40, 1 haud sane laeta fuit oratio; 24, 8, 13 haud sane — documenti quicquam dedisti; 24, 37, 2 praesidium — haud sane opportunum; 27, 26, 14 nec id sane haruspici placuisse; 28, 43, 3 haud sane purgata est; 29, 2, 3 haud sane memorando — eventu; 29, 31, 1 haud sane multum ad se pertinere; 30, 31, 2 neque tu id sane dissimulas; 32, 16, 16 argenti haud sane multum fuit; 32, 26, 1 in Gallia nihil sane memorabile — gestum; 34, 15, 9 Cato ipse haud sane detrectator laudum suarum; 34, 25, 10 haud sane movit quemquam; 34, 36, 2 nec sane quicquam eorum satis placebat tyranno; 36, 14, 4 fratrem haud sane decoro — ioco; 39, 51, 4 fidei regum nihil sane fretus. Dále upouští Livius od slova toho; v páté dekadě není pro ně příkladu, ze kteréž příčiny nelze, jak jsem dříve myslil, 45, 36, 1 haud sa⟨ne⟩ (V: si) quisquam procederet psáti, nýbrž dlužno *si* prostě vypustiti.

V nedávné době mínil Vil. Heraeus (Vind. Liv. II. p. 7) 21, 8, 4 čísti: oppidani ad omnia tuenda atque obeunda multifariam distineri coepti sane (CM: coepti sunt) non sufficiebant, což již tím jeví se chybou, že Livius nemá *sane*, jak podotčeno, v negativných větách před negací, nýbrž po ní. Ostatně i jinak bylo by zde *sane* zbytečným přívěskem. Weissenbornovým vynecháním *sunt* po *coepti* mám, jak jsem již ve svém vydání str. 110 pravil, za zhojeno; neboť spatřuji v slově tom anticipovanou slabiku *su* následujícího *sufficiebant*, jež přibravši *n* z vedlejšího *non*, snadno přešla v zachované *sunt*.

Příklady takovýchto anticipac v třetí dekadě uvádím na jiném místě.*) Co do participia *coepti* s inf. již ve svém vydání uvádím 5, 19, 10; 9, 44, 14; 24, 7, 10; 30, 38, 11.

---

*) Ostatně jsou tvary *esse* v třetí dekadě častěji interpolovány, podobně jako jinde ; srvn. 22, 1, 3 petitusque [est] saepe; 22, 12, 9 in subitos [est P] tumultus; 22, 14, 4 spectatum [est] huc - venimus; 22, 39, 1 tui [esse] similem; 22, 50, 6 non tam sententia [est] displicere; 23, 24, 12 sacerdotibus [esse]; 25, 34, 2 eo tempore [erat] socius; 28, 8 14 tranquillas et (tranquilla erat et V); 30, 21, 9 nec esse [fuit P]; 30, 40, 7 victoriam [fore DC]; 30, 43, 5 [esse E'] egere.

Digitized by Google

21, 43, 6: *quidquid Romani tot triumphis partum congestumque possident, id omne vestrum cum ipsis dominis futurum est. in hanc tam opimam mercedem agitedum dis bene iuvantibus arma capite.*

Livius užívá k sesílení imperativu smyslem našeho 'nuže' na místě nejednom *age* neb *agedum* při sing. i plur., *agite* neb *agitedum* při plur.

Z toho jest *age* mnohem řidší než důraznější *agedum*; neboť objevuje se jen 1, 57, 8 'age sane' omnes a 26, 13, 7 age contra, quae illi infeste in nos fecerint, repetite. Proti tomu *agedum* čteme: 1, 36, 4 agedum, inquit, divine tu, inaugura; 2, 29, 11 agedum — dictatorem — creemus; 7, 9, 8 procedat agedum ad pugnam; 8, 9, 4 agedum, pontifex — populi Romani, praei verba; 9, 16, 18 agedum, lictor, excide radicem hanc; 9, 33, 7 dic agedum —, Appi Claudi; 34, 32, 12 agedum — iube vinctos produci; 38, 47, 11 mittite agedum legatos; 44, 38, 4 recognoscat agedum mecum, si videtur. Vyjmouc dekadu třetí, zastoupeno jest *agedum* v dekadách všech. Na uvedeném místě dekady třetí, kde *agedum* mohlo býti, totiž 26, 13, 7, máme *age*, kteréž po 1, 57, 8 jinde se nevyskytuje. Není-li tu psáti: age⟨dum⟩ contra — repetite, jako jest *agedum* při pluralu 38, 47, 11: mittite agedum legatos? Ukazuji k tomu, že 26, 13, 7 v P psáno jest *age qua contraq.* Toto *qua* jest arci anticipace následujícího *quae*, ale při anticipaci té mohlo *dum*, jež tu čekáme, býti vynecháno.

Co se týče *agite*, nalézáme je: 3, 61, 7 agite, iuvenes — praestate virtute peditem; 4, 28, 5 hac qua me praegressum videritis, agite — ite mecum; 4, 33, 5 agite, nominis Romani — memores vertite; 26, 41, 23 agite, veteres milites, novum exercitum novumque ducem traducite Hiberum; 40, 8, 19 agite, conscelerate aures paternas; 40, 4, 14 agite, iuvenes mei, — capite ferrum. Tím máme *agite* v dekadách všech vyjmouc dekadu pátou, kde nebylo k sesilnění tomu hrubě příležitosti. Podstatně jinak má se věc s důraznějším *agitedum*. To líbilo se spisovateli jen v prvních desíti knihách: 3, 62, 4 agitedum clamorem — tollite; 3, 68, 1 agitedum, ubi hic curiam circumsederitis, — egredimini; 5, 52, 9 recordamini, agitedum, quotiens sacra instaurentur; 6, 35, 9 agitedum, comitia indicite, patres, tribunis militum creandis; 7, 33, 10 agitedum, ut me videritis —, obvios sternite; 7, 34, 14 agitedum ite mecum, ut — exploremus; 7, 35, 12 agitedum, in dextram partem pedibus transite. Po první dekadě upouští Livius od tohoto *agitedum* i přestává na slabším *agite* aneb volí singular *agedum*: 38, 47, 11 mittite agedum lictores. Z té příčiny není oprávněna domněnka Kochova vůbec schvalovaná 21, 43, 7: in hanc tam opimam mercedem agitedum (P: cū) dis bene iuvantibus arma capite. Sluší psáti pouze: agite dis bene iuvantibus — capite a vyloučiti *cū*, jež jest asi opakováno z předchozího *cum* ipsis dominis.

21, 46, 4: *densior deinde incessu tot hominum ⟨et⟩ equorum oriens pulvis signum propinquantium hostium fuit.*

Ačkoliv simplex *propinquare* jest ještě 28, 37, 7 grandinis modo in propinquantem iam terrae classem effusa est podáním rukopisným, nemohu věřiti,

Digitized by Google

že by bylo na místech těch čtením původním. Před Liviem nezná žádný prosaista *propinquare* místo *adpropinquare* vyjmouc Sall. hist. IV fr. 74 Maur.: tum vero Bithynii propinquantes iam amnem Arsaniam, kterýž zlomek zachován u Arusiana. Ale v místo to nelze spoléhati, ježto jinde (Iug. 53, 1) Sallustius appropinquare zná a jeho menší zlomky u grammatiků ve zkomolené podobě jsou dochovány. Livius pak sám užívá složeného adpropinquare, jak nyní z Fügnerova lexika viděti možno, dokonce na 61 místech; proč by byl na dvou uvedených místech k neobvyklému v prose propinquare sáhl, jehož z básníků teprve Vergilius počal užívati? Není-li lépe uznati na uvedených místech vypuštění předložky *ad*, když podání rukopisné v třetí dekadě předložku sloves složených nejednou vynechává? Srvn. 21, 46, 7 ⟨pro⟩pulsatum; 21, 59, 4 ⟨ex⟩pectare; 22, 1, 10 ⟨re⟩spersum; 22, 24, 7 ⟨de⟩iecissent; 23, 5, 5 ⟨de⟩est; 24, 1, 5 ⟨e⟩vocare; 24, 7, 4 ⟨in⟩structi; 24, 9, 4 ⟨de⟩nuntiato; 24, 36, 4 ⟨a⟩versumque; 24, 38, 8 ⟨in⟩ferendae; 25, 24, 15 ⟨in⟩pellerent; 25, 25, 2 ⟨a⟩versus; 26, 5, 11 ⟨inter⟩cluderentur; 26, 28, 6 ⟨pro⟩rogato; 26, 36, 4 ⟨im⟩peremus; 26, 44, 10 ⟨ad⟩hiberi; 27, 6, 2 ⟨e⟩dixit (P); 27, 8, 4 ⟨in⟩augurari; 27, 8, 14 ⟨de⟩ductae (P); 27, 15, 1 ⟨pro⟩sequerentur (S); 27, 30, 3 ⟨re⟩duxit; 27, 50, 9 a ⟨per⟩cunctantibus (SV); 28, 5, 10 ⟨tra⟩iecerunt (V); 28, 8, 14 ⟨in⟩ferret (P); 28, 11, 5 ⟨pro⟩curare (*δ*); 28, 19, 13 ⟨pro⟩pugnantibus; 28, 23, 1 ⟨re⟩pugnantisque (P); 28, 25, 10 ⟨pro⟩positum; 28, 35, 8 ⟨o⟩miserit; 28, 38, 9 ⟨de⟩spondebatque(P); 28, 42, 15 ⟨de⟩legare (P); 29, 7, 2 ⟨trans⟩misit; 29, 12, 13 ⟨ac⟩cederet; 30, 1, 3 ⟨pro⟩rogabatur (P); 30, 32, 7 prae ⟨in⟩sita (B). Podobně má se věc ve V v páté dekadě: 41, 1, 8 ⟨prae⟩erat; 41, 26, 4 ⟨in⟩ruperunt; 42, 9, 7 ⟨re⟩cognoscendis; 42, 10, 4 ⟨a⟩demerunt; 42, 14, 1 ⟨e⟩manavere; 42, 22, 1 ⟨ac⟩ceperunt; 42, 52, 15 ⟨prae⟩tulisse; 42, 58, 11 ⟨e⟩misit; 42, 60, 2⟨e⟩minebat; 43, 14, 7 ⟨e⟩dixerunt; 44, 4, 7 ⟨in⟩staret; 44, 4, 8 ⟨re⟩stabat; 44, 5, 6 ⟨pro⟩cederet; 44, 5, 10 ⟨in⟩sperato; 44, 6, 11 ⟨im⟩positum; 44, 16, 1 ⟨re⟩citatae; 44, 27, 3 ⟨in⟩violato; 45, 4, 2 ⟨ex⟩civisset; 45, 8, 5 ⟨ac⟩cusatus; 45, 26, 9 ⟨in⟩ruperunt; 45, 40, 5 ⟨pro⟩ nuntiata; ibd. ⟨ac⟩clamassent.

21, 52, 2: *tamen consul alter equestri proelio uno et vulnere suo minutus trahi rem malebat; recentis animi alter eoque ferocior nullam dilationem patiebatur.*

Minutus, za něž má P: et minutus, není neporušeno, jak se všeobecně uznává. Livius nikde se takto nevyjadřuje, aniž který prosaik jiný. Ale ani *spei minutus,* což bylo od Frigella navrženo, není Liviovským obratem. *Ictus,* jež mají *s*, vyhovovalo by smyslem (srvn. 37, 24, 11), ale vzdaluje se od P příliš i není asi více než domněnkou kohosi. Ve svém vydání str. 113 uvedl jsem návrh svůj: et vulnere suo [et] motus (= perturbatus, jsa v nitru svém pobouřen), a návrh ten, myslím, že pozornosti zasluhuje. *Movere* o mocném dojmu nemilé věci několikráte u Livia se čte, jako: 2, 58, 8 tacite praeteruntem execrari, ut invictus ille odio plebeio animus interdum moveretur; 7,

Digitized by Google

31, 6 commoti patres vice fortunarum humanarum; 8, 7, 18 me quidem cum ingenita caritas liberum tum specimen istud virtutis deceptum vana imagine decoris in te movet; 22, 37, 2 caedem — adeo aegre tulisse — Hieronem, ut nulla sua propria regnique sui clade moveri magis potuerit; 22, 59, 15 profecto non minus vos ea species moveat; 22, 59, 19 magis me famae periculum movet, ne a vobis damnati ac repulsi abeamus; 25, 22, 1 consules minus his cladibus commovebantur; 34, 11, 3 moveri quidem se vel periculo eorum vel metu; 38, 21, 10 sed non tam patentibus plagis moventur; 39, 47, 3 simul et tirocinio et perturbatione iuvenis moveretur; 40, 9, 4 nec praeterito periculo meo movereris; 42, 60, 4 consul moveri flagitio timoris fatendi; 42, 65, 12 motus periculo tot civium; 44, 37, 9 Macedonas ut triste prodigium occasum regni perniciemque gentis portendens movit; srvn. též bell. Afr. 72, 1 quibus ex rebus Caesar vehementer commovebatur; ibd. 73, 1 non hostium vi et metu commotus patientem se timidumque hostium opinioni praebebat. Též vznik *motus* ze zachovaného *et minutus* lze vyložiti. *Et* může býti dobře opakováním z předchozího *et vulnere*. Pro *motus* za *minutus* lze uvésti: 24, 32, 1 mouit (P: monuit); 24, 39, 10 admouissent (P: admonuissent); 27, 28, 3 moti (P: monti); 29, 35, 11 motis (P^1: montis); 28, 7, 1 editi monuerant (P: editī minuerant); 35, 8, 7 videri esse amotum (B: videre se admonitum); 43, 23, 2 montium (V: mouentium); 44, 6, 14 mentem (V: mouentem); 45, 27, 9 admota (V: admonta).

21, 59, 7: *pugna raro — ulla — pernicie clarior fuisset, si extendi eam dies in longum spatium sivisset (P: uisset).*

Již ve svém vydání str. 113 ukázal jsem na neshodu tohoto místa s mluvou spisovatelovou co do tvaru *sivisset*. Livius zajisté důsledně vypouští před *ss* slabiku *ui* v slovese tom (podobně jako v *nequeo*) t. j. v konj. plusq. a inf. perf., píše *sissem* a *sisse*: 3, 18, 6 si edoceri se sissent; 27, 6, 8 qui sibi continuari consulatum — profecto numquam sisset; 35, 5, 11 si restitui ordines sissent (tak Lov. 4 a některé jiné z, Madvig; B: sinissent); 45, 44, 18 munera sibi — emi non sisse. Náleží tudy na u. m. opraviti, jak již J. F. Gronovius navrhoval: extendi — spatium sisset. V P jest tu podobně *uisset* místo *sisset*, jako 22, 61, 4 *exuoluisset* za *exsolvisset* a 23, 19, 18 *uoluisse* za solvisse; 25, 7, 8 *uol* místo *sol*. Chybnou domněnkou M. Müllera jest 32, 17, 8 *sivissent* místo *sensissent*, Madviga 4, 43, 5 *ius sissent* místo *usi sunt*; 45, 37 13 *hiscere non sisset* místo *hiscere potuisse*; srvn. výklad svrchu na str. 52.

Slabiku *ui* vypouští Livius v slovese tom i v konj. perf. (*sirim* místo *siverim*): 1, 32, 7 patriae compotem me numquam siris; 28, 28, 11 ne istuc Iuppiter optimus maximus sirit; 34, 24, 2 ne istuc Iuppiter — sirit, jak zřejmo, jen v přísahách, což ze staré doby přejato. Chybnou domněnkou Jak. Gronovia, schválenou i Madvigem, bylo 3, 24, 2 communicari non sirint za communicati non sint; srvn. výše str. 92.

II.

Digitized by Google

Jiných tvarů *sinere* na perfektě se zakládajících Livius neužívá, tedy ani *siveram* ani *sivero*, ba ani samého perfekta *sivi*.*) V té příčině zastupováno *sinere* souznačným pati: 3, 19, 8 attingere arma passi sumus; 3, 67, 7 creari passi sumus; 3, 67, 8 mori atque exulare — passi sumus; 6, 1, 4 neque — abdicare — passi sunt; 6, 35, 10 nullos curules magistratus creari passi sunt; 7, 2, 12 nec ab histrionibus pollui passa est; 9, 12, 7 quod vocem audiri praeconis passi sunt; 22, 54, 11 inde vectigales — fieri se passi sunt; 23, 19, 15 tum demum agi secum est passus; 25, 4, 5 vincique se — passi sint; 25, 11, 4 pelli se statio passa est; 27, 13, 4 quos — nec iter facere nec castra ponere passi estis; 34, 48, 1 quoad progredi silvae — passae sunt; 40, 9, 10 me ac meos vinci passus sum; 40, 51, 7 duci non est passus; 44, 27, 8 signare eos pecuniam passus est; 45, 37, 10 ne victorem te adquiescere passus est. Proto pro domněnky obsahující ony tvary *sinere* není v textu Liviově místa. Tím jeví se lichým návrh na př. Harantův 3, 67, 9 fieri sivimus neb Madvigův 5, 43, 4 Veios ⟨vehi siv⟩erant.

Rovněž žádné participium slovesa *sinere*, ani praes., nevyskytuje se u Livia, mělo-li by slovo to položeno býti smyslem *pati*;**) i v té příčině nastupuje ono synonymum: 1, 59, 1 nec alium quemquam regnare Romae passurum; 2, 1, 9 neminem Romae passuros regnare; 3, 19, 1 negare passurum agi de lege; 5, 34, 8 patientibus Salluviis a j.

Proti tomu v ind. praes. act. a časech act. odtud odvedených střídá se u Livia *sinere* s *pati* beze všeho rozdílu.

22, 3, 1: *multis hominibus iumentisque foede amissis cum tandem de paludibus emersisset, ubi primum in sicco potuit, castra locat.*

Místo *de* čekáme zde *e*; neboť té předložky užívá Livius při *emergere* smyslem *se*: 1, 13, 5 ex profunda emersus palude; 5, 52, 1 vixdum e naufragiis prioris culpae cladisque emergentes; 9, 10, 4 emersisse civitatem ex obnoxia pace; 25, 38, 20 ex omni profecto saevitia fortunae emersurum esse; 27, 38, 7 ne emergere ex Bruttiis — posset.***) Weissenborn — H. J. Müller srovnávají B. Afr. 11 de navibus — egredi; Cic. de off. 1, 40 exisset de castris a těmito analogiemi†) spokojil bych se, kdyby možnost chyby na u. m. nebyla zvláště na snadě. Opakováním poslední slabiky slova předchozího (tan*dem de*) mohlo zajisté *de* vzejíti. Že vady takové v P jsou časty, známo s dostatek; srvn. mimo jiné 27, 5, 11 mercede conduci (P: mercede deduci);

---

*) Cicero tvary ty porůznu ještě připouští; srvn. Caecin. 64 non enim sivi accedere; de dom. 92 sororem — virginem esse non sisti; Sest. 122 sistis pelli; Planc. 87 senatui parere non sierint; Rab. Post. 13 subici non sivistis; 43 corruere non sivit; ba i pass. lze doložiti: Sest. 95 accusare — non est situs.

**) *Situs* jest vždy u něho smyslem *positus*.

***) Srvn. Wölfflin, Liv. Krit. p. 11.

†) Z Livia srovnati lze 42, 3, 4 tegulae expositae de navibus ad templum portabantur.

Digitized by Google

22, 23, 9 reliquerat (P^1: legiquaeratra); srvn. též 42, 9, 11 canere (V: caneretre).

22, 3, 7: *Flaminius —, postquam res sociorum ante oculos prope suos ferri agique vidit, suum id dedecus ratus, per mediam iam Italiam vagari Poenum —, inquit.*

Iam po slově končícím se *iam* není u Livia oblíbeno; jak vyhýbá se auktor ten postavení takovému, vidíme z míst 21, 55, 9 et elephanti iam in mediam peditum aciem sese intulerant; 29, 3, 8 et fama fuerat iam in Siciliam transgressum; 31, 38, 8 profectos domo iam in Macedoniam transcendisse; 34, 4, 3 et iam in Graeciam Asiamque transcendimus; 36, 5, 1 iam multifariam scalis adpositis; 41, 12, 2 alter consul iam in Sardiniam traiecerat; srvn. též 31, 28, 4 iam enim in Macedoniam pervenerat. To jest tím pozoruhodnější, ježto spojení *-ia iam* není u něho nic řídkého: 10, 13, 6 nimia iam in se; 23, 33, 4 tertia iam pugna; 25, 6, 10 in Sicilia iam alterum; 37, 35, 3 Lysimachia iam cessisse; 39, 13, 1 quia iam in exitu; 42, 10, 11 de — Macedonia iam imminente Persei bello; 45, 41, 7 ipsi nimia iam fortuna videri.*)

Z příčiny té s podivením býti musí 22, 3, 7 per med*iam iam*, kde následujícím Ital*iam* kakofonie se zvyšuje. Zde, myslím, zvláště měl auktor příčinu držeti se zvyku svého a psáti *iam per mediam Italiam*. Bezpochyby dittografií vzniklo ono *iam***) a dlužno čísti pouze: per mediam Italiam vagari Poenum. Nutným *iam* tu nikterak není, ježto snadno se domyslí, jako na mnohých jiných místech, na př. 25, 15, 19 quod urbi tam propinquae tertium annum inpunita defectio esset; 25, 31, 5; 26, 13, 8; 27, 9, 2; 27, 39, 9; 28, 41, 3.

Dříve četlo se 37, 25, 1: magnam laetitiam iam prius victoriae nuntius — attulit, ale ani M ani B nevykazuje pořádek slov takový; neb rukopis prvý má: laetitiam romanis iam prius nuntius victoriae, B pak: Romanis laetitiam prius victoriae nuntius, kteréžto čtení v poslední době vydavatelé právem schvalují.

Jako *-iam iam*, tak i *-quam quam*, zdá se, že Livius se vzdaloval; srvn. 2, 39, 8 nus*quam* alibi spem *quam* in armis ponebant; 4, 54, 7 salii flaminesque nus*quam* alio *quam* ad sacrificandum pro populo — relinquantur; 7, 18, 7 plebem nus*quam* alio natam *quam* ad serviendum; 28, 27, 2 non quo verba um*quam* potius *quam* res exercuerim; 29, 17, 8 nus*quam* alio *quam* ad vos querellas detulimus; 30, 40, 8 negare itaque prius quic*quam*

*) U Cicerona ovšem odporu k *-iam iam* není; srvn. mezi jiným in Cat. 3, 12, 29 quoniam iam nox est; de sen. 10, 31 tertiam iam enim aetatem hominum videbat.

**) Podobná dittografie jest na jisto v kn. 91 fr. 22 ne ipsi quidem consilium esse ducere adversus Pompeium [iam]; srvn. též 3, 59, 8 neque iam (P^1: iam iam) oblitterata; 27, 30, 1 Lamiam (P: labiamiam). Srvn. níže pozn. k 42, 11, 5.

Digitized by Google

agi passurum *quam* sibi provincia Africa decreta esse; 30, 44, 9 nec in iis quic*quam* acrius *quam* pecuniae damnum stimulat; 31, 24, 3 nec quid*quam* aliud *quam* ad deforme spectaculum — cum venisset; 32, 13, 7 nec, quod ab hoste crudelius pati possent, reliqui quic*quam* fuit *quam* quae ab sociis patiebantur; 43, 9, 4 nus*quam* alibi *quam* in Macedonia bellum erat. Dva příklady, kde *-quam quam* ů Livia spatřujeme, nejsou mi bezpečny.

Jest to předně místo 42, 50, 11: nec turpius quicquam esse quam sine certamine cessisse nec praeclarius quicquam ⟨quam⟩ pro dignitate ac maiestate omnem fortunam expertum esse. Zde jest druhé *quicquam* úplně zbytečno a též obtížno, následující pak *quam* schází ve V. Zdá se, že vrátil se tu písař po *praeclarius* k hořejšímu *turpius quicquam* a tím opakoval slovo poslední, vynechal však *quam*, jež psáti náleželo. Z té příčiny četl bych pouze: nec praeclarius [quic] quam pro dignitate.

Druhé místo jest 30, 38, 3: ne per indutiarum tempus alio usquam quam (aliosus quamquam B, alios usquam C, alios quoque V; P pohříchu již tu schází) Romam mitterent legatos. Zde, myslím, jsou slova přestavena a sluší psáti: ne — usquam alio quam Romam. Neboť obyčejný pořádek jest *nusquam (usquam) alio* (srvn. *nemo alius, nihil aliud, nullus alius; quisquam alius, quidquam aliud; ullus alius* atd.)*) a od toho pořádku byl by sotva se tu uchýlil Livius a psal *alio usquam*, když tím styk *-quam quam* jemu nemilý vznikal. Povšimnutí hodna jsou nahoře vypsaná místa 2, 39, 8; 4, 54, 7; 7, 18, 7; 29, 17, 8; 31, 24, 3; 43, 9, 4.

22, 4, 4: *id tantum hostium, quod ex adverso erat, conspexit; ab tergo ac super caput ⟨haud⟩ detectae insidiae.*

Livius, jak s dostatek známo, velikým jest přítelem negace *haud* (srvn. M. Müller, Zum Sprachgebrauch des Livius I. *Die Negationen haud (non), haudquaquam (nequaquam)*, Stendal 1877 p. 2) i činí opak k Caesaru, jenž až na jedno místo (BG. 5, 54, 5 haud scio) částicí tou opovrhl. U něho nejen k jmenům (subst., adj., pron.) a k adverbiím přičiňováno slovce to, nýbrž i k slovesům, jako: praef. 4 haud dubito; 1, 3, 2 haud ambigam; 1, 8, 3 me haud paenitet eorum sententiae esse: 1, 8, 7 cum — haud paeniteret; 1, 23, 6 haud aspernatus Tullus — educit; 1, 23, 10 haud displicet; 1, 35, 5 sub haud paenitendo magistro; 1, 56, 8 Bruti — haud abnuit cognomen; 2, 46, 1 haud desperandum esse facinus; 2, 64, 8 in castra venit haud dubitans — Romanos nocte abituros; 3, 11, 4 se submoveri haud sinebat; 3, 36, 2 iam haud dissimulando superbiam; 3, 60, 2 haud scio; 4, 12, 8 perpulere plebem haud adversante senatu; 4, 20, 11 haud spernendos testes; 5, 30, 1 incitare — haud desistebat; 5, 33, 4 haud abnuerim; 5, 34, 6 haud equidem miror; 6, 34, 5 eaque ipsa adfinitas haud spreta gratiam — quaesierat; 7, 18, 2 Em-

*) Viz Fügnerovo *Lex. Livian.* str. 941 a násl.

Digitized by Google

pulum — haud memorando certamine captum; 7, 25, 11 ob aliam dignationem haud subiciendam dictaturae; 8, 18, 4 fides sibi data esset haud futurum noxiae indicium; 8, 18, 9 haud abnuentibus et illis bibere; 9, 15, 10 haud sciam, an sit; 9, 17, 3 haud equidem abnuo; 9, 26, 9 haud abnuente dictatore; 9, 30, 7 consilio haud abhorrente ab ingeniis; 9, 42, 5 Volumnium provinciae haud paenituit; 9, 46, 4 id quod haud discrepat; 10, 3, 4 ortum errorem haud abnuerim; 10, 10, 8 haud abnuunt barbari; 10, 40, 9 rem haud spernendam rati; 21, 13, 8 haud despero; 21, 53, 8 haud diffidebat; 22, 59, 10 haud equidem — invideo; 24, 20, 15 spe — haud absistens; 24, 41, 6 haud fefellit hostes; 25, 23, 13 haud spernenda visa; 25, 25, 20 haud dubitabat; 25, 37, 4 haud contemnendum exercitum fecerat; 26, 14, 2 haud diffidentes sibi — placabilem fore; 28, 8, 9 haud fefellit Aetolos; 28, 18, 4 haud abnuit; 28, 21, 4 haud abnuerent; 28, 43, 7 haud dissimulo; 29, 4, 9 cum haud contemnendis copiis adfuturum; 29, 5, 7 haud abnuere; 29, 6, 8 spem ab effectu haud abhorrentem; 30, 29, 8 haud abnuisset; 30, 30, 27 haud negaverim; 32, 35, 7 haud absisteret; 33, 49, 2 haud quieturum eum; 37, 19, 1 Rhodii haud aspernari pacem. Tu přestává v zachovaných knihách užívání *haud* se slovesy.*) V dekadě páté nemáme jediného dokladu takového.

Jak ze sbírky viděti, jsou to hlavně slovesa negativný pojem v sobě chovající a činnost neb stav duševní vytýkající, jež *haud* jako negaci k sobě přibírají.**) Dále pozoruhodno, že jsou to aktivné tvary indikativu a konjunktivu, jež negaci onu při verbu finitu mívají, ne passivné, vyjmouc deponentia, avšak jen ve tvarech jednoduchých. Nikde nedí Livius na př. *haud ambigitur*, *haud dubitabatur*, *haud abnueretur*, *haud spernebatur*, ještě méně *haud spretus est*, ba ani ne *haud adversatus est*. Proto, věru, diviti se musíme, jak může držeti se v textech na u. m. 22, 4, 4: super caput ⟨haud⟩ detectae (dispectae) insidiae. Dlužno psáti, jak jsem ve svém vydání učinil, aspoň: super caput ⟨***non***⟩ detectae insidiae.***) Srvn. 1, 55, 4 non motam — sedem; 2, 54, 1 non tamen bellatum; 3, 60, 7 ulteriores non inventi; 4, 17, 4 non aversum ab intentione lusus animum; 4, 21, 2 urbes tamen non oppugnatae; 4, 54, 2 tribunicia comitia sibi non commissa; 5, 12, 9 non tamen ultra processum; 6, 10, 9 quae relata — causam non visa belli habere; 6, 21, 6 exercitus propter pestilentiam non eductus; 6, 25, 7 non demigratum ex propinquis — locis, non cultus agrorum intermissus; 8, 17, 8 eo ex agro Sidicino exercitus Romanus non deductus; 8, 19, 4 eamque deditionem — non acceptam; 10, 43, 9 hostes non inventi; 22, 36, 9 aurum non acceptum; 25, 19, 12 id non promissum; 32, 35, 6 id primo non acceptum; 35, 6, 9 exercitum — non deletum; 41, 14, 7 caput non inventum; 42, 2, 1 conveniendi regis — potestatem non factam; 42, 57, 3 non latam Pheraeis opem; 43, 12,

*) Jeden příklad podává v kn. 91 fr. 22: haud inopinantibus iis hostis advenerat.

**) Odvážno proto *haud* při jiných slovesech u Livia z domněnky psáti. Tak učinil ovšem neprávem Madvig 3, 40, 1 píše: etenim — verum esse praeiudicium tantae rei *haud* fieri; Hachtmann 25, 37, 19 ⟨*haud*⟩ recepturum se adflictas res.

***) Tuto opravu ve vydání z r. 1894 Luterbacher již přijal.

Digitized by Google

7 non permissum, ut consules facerent. *Non* vypuštěno v rukopisech Liviových bez vnější příčiny nejednou; srvn. 4, 2, 11 ⟨non⟩ posse in eadem civitate — esse; 4, 58, 4 tarditatis causa ⟨non⟩ in senatu magis fuit; 21, 10, 2 propter auctoritatem suam, ⟨non⟩ cum adsensu; 23, 23, 6 qui magistratus ⟨non⟩ cepissent; 30, 32, 5 cum ⟨non⟩ oculis magis quam ratione pensarent vires; 31, 49, 9 qui triumphaturus esset et ⟨non⟩ eorum; 33, 12, 6 pacis semper, ⟨non⟩ ut ad internecionen bellaretur; 42, 41, 2 fateri ⟨non⟩ erubescam; 42, 52, 15 nunc ⟨non⟩ de ultimis Indiae oris; 43, 23, 1 rex cum ⟨non⟩ minore vexatione — rediit; 44, 38, 10 fortissimum virum ⟨non⟩ vicerit.

Horší chybou jest, že *haud* doplňováno 39, 55, 5: id senatui ⟨haut⟩ placuit.*) Livius nejen nemá nikde v této partii s verbem finitem spojenu částici onu, nýbrž vůbec říká *non placere*, nikdy *haud placere*: 2, 2, 4 non placere nomen; 2, 31, 9 non placeo — concordiae auctor; 2, 53, 5 mos, credo, non placebat; 2, 55, 11 quibus — certari non placuit; 6, 1, 5 tribunos habere — non placuit; 8, 20, 5 longius discedi — non placuit; 25, 2, 3 intentos avocare non placebat; 26, 2, 4 adscribi autem — non placuit; 27, 6, 10 itaque moram fieri comitiis non placere; 34, 43, 7 exercitum transportari non placuit; 34, 56, 11 tribunos plebis non placere causas — cognoscere; 41, 18, 17 quia non ab eadem parte adgredi — placebat; 42, 26, 6 responsum tamquam legatis — dari non placuit; 42, 36, 1 eos in oppidum intromitti non placuit; 42, 37, 6 cui rescribi non placuit; 43, 8, 7 ea senatui non placere; 44, 19, 11 non placere senatui sociis regibus bellum fieri; 45, 34, 12 intrare eum non placuit.**) Nutno tedy i na u. m. doplniti: id senatui ⟨***non***⟩ placuit.

Na zpomenutém místě 22, 4, 4 psáno po návrhu Hellově od některých též: ab tergo ac super caput ⟨haud⟩ dispectae insidiae. K tomu dlužno připomenouti, že *dispicere* jest slovo, jehož Livius velmi málo užívá a to nikde v první a třetí dekadě; čteme ť je pouze 40, 10, 1 discerne, dispice insidiatorem et petitum insidiis a 44, 6, 17 quorum nihil cum dispexisset caecata mens subito terrore. Livius jiných komposit **specere* více dbá; srvn. 22, 6, 8 quae fortuna pugnae esset, neque scire nec perspicere prae caligine poterat; 40, 22, 2 ut prae densitate arborum inmissorumque aliorum in alios ramorum perspici caelum vix posset; 3, 28, 1 ibi dictator, quantum nocte prospici poterat, equo circumvectus; 9, 2, 9 praesidium etiam in summo saltu prospicitur; 21, 33, 2 cum repente conspiciunt alios arce occupata sua super caput inminentes; 28, 1, 9 signa — iubebat ferri, necunde ab stationibus Punicis conspiceretur; 35, 42, 6 unde classem regiam prospexissent; 38, 41, 6 nudae valles procul ut conspicerentur angustias obsidentes efficiebant.

---

*) Ještě letos píše tak Zingerle ve svém vydání, čemuž se divím, ježto již pojednání M. Müllera ukazovalo, že *haut* tu není podobno pravdě.

**†) *Haudquaquam* při *placere* má ovšem Livius třikráte: 22, 27, 8 Q. Fabio haudquaquam id placere; 28, 40, 2 id consilium haudquaquam — cum placeret; 32, 36, 5 id ceteris haudquaquam placebat.

Digitized by Google

Lepším zdá se na u. m. *detectae*, jež Stroth nalezl. Neboť *detegere* užívá Livius ve všech dekadách, zejmena několikráte ve spojení s *fraudem*, třikráte ve spojení s *insidias* (dvakráte = insidias monstrare, jednou = insidias invenire): 10, 4, 10 detegant nequiquam conditas insidias; 22, 28, 8 necubi tamen — fraudem — detegeret; 22, 43, 1 detecta fraude; 23, 5, 2 nimis detegendo cladem; 23, 35, 4 ita ⟨de⟩tegi fallax consilium posse rati; 24, 32, 1 perbene detectam — avaritiam; 27, 16, 16 metu — quaestionis detegunt insidias; 27, 45, 1 detegi consilium satis tutum esset; 35, 7, 4 detecta est magnitudo aeris alieni; 36, 12, 7 detecta — fraus; 40, 12, 12 et noctis huius insidias aut tuas aut meas detegam; *) 40, 56, 1 omnia detecta esse; 44, 15, 4 ipsam se fraudem — detegere. Rovněž závažno, že častěji v rukopisech vůbec *detectus* a *deceptus* jest směšováno; srvn. Archiv. II 315; srvn. též Quint. decl. p. 387, 12 R.: detecta (decepta B) fraude.

22, 6, 5: *et iam nec lacus nec montes pavori obstabant; per omnia arta praeruptaque velut caeci evadunt, armaque et viri super alios alii praecipitantur.*

Evadunt má teprve P^2; P^1 vykazuje prosté *vadunt*. Nevidím příčiny, proč se od čtení P^1 odchylovati. Římané v zděšení svém jako slepí řítili se, kudykoli mohli, i jeden přes druhého se střemhlav vrhali. V spojení takovém jest *vadere* zcela na místě. Srvn. 9, 31, 14 his accensus miles omnium immemor difficultatum vadit adversus imminentem hostium aciem; 22, 50, 10 stringit gladium cuneoque facto per medios vadit hostes; 31, 39, 14 partim testudine facta per adversos vadunt hostes; srvn. též 24, 39, 5 cum alii super aliorum capita ruerent; 25, 24, 5 omnia teneri custodes ⟨rati⟩ alii per murum fugere, alii salire de muro praecipitarique turba paventium; 25, 39, 5 alii ruunt ad portas, alii obsaeptis itineribus super vallum saliunt; 26, 40, 12 ne temptato quidem certamine cum caeci in fugam ruerent; 30, 5, 10 multi in praecipiti fuga ruentes super alios alii in angustiis portarum obtriti sunt.

Evadunt by bylo na u. m. nutno tehdy, když by souvislost žádala naznačiti, že útěkem onino vojíni se skutečně zachraňovali, ale tomu tak zde není.

22, 17, 3: *quo repente discursu haud secus quam silvis montibusque accensis omnia circa virgulta ardere ⟨visa⟩.*

Pro doplnění *visa* na tomto místě lze více míst parallelních uvésti než pro doplnění jeho po *virgulta*, jež obyčejně se přijímá. Kdežto totiž pro pořádek druhý lze citovati 3, 5, 14 caelum visum est ardere plurimo igni, máme slovosled prvý 3, 10, 5 eo anno caelum ardere visum; 7, 33, 17

*) Zde jest *detegere insidias = invenire insidias*, čímž mizí z části má pochybnost pronesená ve vydání této knihy co do návrhu Strothova *detectae*.

Digitized by Google

oculos — ardere visos; 32, 9, 3 caelum ardere visum erat Arreti; srvn. též et solis orbem minui visum; 2, 1, 11 caelum findi — visum; 29, 14, 3 et facem — porrigi visam; 30, 38, 8 solis orbis minui visus. Proto rozhodl jsem ve svém vydání na u. m. pro *virgulta ardere ⟨visa⟩*, jak psal již A. Perizonius, ačkoli čtení *virgulta ⟨visa⟩ ardere* z palaeografické stránky jest snazší.

22, 18, 9: *medicos quoque plus interdum quiete quam movendo atque agendo proficere; haud parvam rem esse ab totiens victore hoste vinci desisse et ab continuis cladibus respirasse.*

To čtení mají *z* a do nedávna i vydání je přijímala. Ježto však P čte *desisse ab continuis cladibus ac respirasse,* mínil Luchs (Emend. Liv. I. 3 a násl.) transposicí uvésti slova P v pořádek, čtením: desisse ac respirasse ab continuis cladibus. Opravu jeho schvalují nejnovější vydavatelé. Než změnu tu nemám za spolehlivu. Infinitivy proficere, esse, desisse položené na konci věty nasvědčují spíše rukopisnému postavení respirasse po *cladibus.* Částice *ac*, jež v P jest, mohla opakováním *ab* vzejíti.

22, 19, 12: *temptata verius pugna quam inita in fugam averterunt classem. et cum adversi amnis os lato agmini et tam multis simul venientibus haud sane intrabile esset, in litus passim naves egerunt.*

Et tam multis simul venientibus praví totéž, co předchozí *lato agmini.* Není možno, aby byl Livius tuto tautologii napsal, i nutno text jeho skvrny této zbaviti. Patrně některý interpret parafrasoval slovy *tam multis simul venientibus* Liviovo *lato agmini.*

Není to jediné místo v třetí dekadě, kde text glossou jest znešvařen. Srvn. 21, 25, 5 id quoque dubium est legati — violati sint [incertum] an — impetus sit factus; 21, 40, 7 eos duabus partibus peditum equitumque in transitu Alpium amissis [qui plures paene perierint quam supersint] plus spei nactos esse; 22, 26, 7 acceptisque — litteris [sc.] de aequato imperio; 22, 38, 4 nisi teli sumendi [aut petendi]*) aut hostis feriendi aut civis servandi causa; 22, 42, 12 cum ambitio alterius suam primum [prava indulgentia], ⟨deinde collegae⟩ maiestatem solvisset;**) 23, 16, 9 subsidiaque destinata impedimentis [data]; 26, 26, 6 Romae crimina [edita] ficta ab inimicis vulgare; 26, 39, 4 primo quinque naves — a Marcello ei traditae [habuit]; 28, 25, 11 seu carptim [partes] seu universi mallent.

22, 26, 1: *is iuvenis, ut ex eo genere quaestus pecunia a patre relicta animos ad spem liberalioris fortunae fecit togaque et forum placuere, — ad honores pervenit.*

*) Zde i souměrnost členů druhých glossu odstraniti káže.

**) Tak opravil jsem v Zeitschr. f. d. österr. Gymn. 1892 p. 19.

Digitized by Google

Do nedávné doby psalo se po návrhu J. Perizonia *ut primum* ex eo genere, ježto P má *utrum* ex eo genere. Tím, co jsem v ZfdöG. 1892 p. 195 o užívání *ut primum* u Livia vyložil, myslím, že příště *ut primum* se na u. m. psáti nebude. Aspoň Luterbacher a Mor. Müller, kteříž tuto knihu letos vydali, toto čtení již nemají. Oba čtou: is iuvenis, *ut iam* ex eo genere a nepřijímají můj návrh: is iuvenis, *ut*[rum] ex eo genere, podporovaný místem podobným 27, 8, 6. V tom, myslím, že nečiní dobře. *Iam* místo *rum* není v uncialním písmě nikterak podobno pravdě, a nutno adverbium to zde též není. Luterbacher ukazuje k 3, 50, 4 flens diu vocem non misit; tandem, ut iam ex trepidatione concurrentium turba constitit ac silentium fuit, ordine cuncta — exposuit a 26, 18, 10 ceterum post rem actam, ut iam resederat impetus animorum ardorque, silentium subito ortum. Ale ta místa nejsou vhodnými parallelami. Na prvém z nich jest *iam* po *tandem* zcela přirozeno, podobně jako po *postremo* 1, 47, 8: postremo, ut iam agendae rei tempus visum est, — inrupit, na druhém není *ut* s perf., nýbrž dokonce s plusqupf. spojeno a tím *iam* zcela na místě. Na našem místě *ut* samo jest úplně dostatečno, a Livius na nesčetných místech má *ut* samo s ind. perf. smyslem *jakmile*. Rozšíření *ut* v *utrum* mohlo se tím státi, že písař vrátil se k *usum*, jež jest před *is iuvenis*. Představuji si tedy původní porušení takto: in servilia — ministeria usum is iuvenis ut sum ex eo . . . *Utsum* snadno přešlo v *utrum*.

22, 28, 11: *et Hannibal laborantibus suis alia atque alia crescente certamine mittens auxilia peditum equitumque iam iustam explevcrat aciem.*

Ježto má P *aut crescente* za *crescente*, opravuje Wölfflin (Liv. Krit. p. 20) *increscente* a opravu tu podržuje ve svých vydáních. Uvážíme-li, kde Livius *increscere* užívá, nejeví se čtení Wölfflinovo podobným pravdě. Čteme je totiž toliko 1, 33, 8 carcer ad terrorem increscentis audaciae; 10, 5, 2 concitatior accidens clamor ab increscente certamine; 10, 14, 17 sustinere frons prima tam longum certamen increscentemque fiducia sui vim potuisset; 44, 36, 5 deinde quantum increscceret aestus; 45, 1, 3 dein fremitus increvit. Nevyskytuje se tedy verbum to ani v třetí ani ve čtvrté dekadě, ač tu bylo příležitosti k němu dosti. Všude máme zde za ně pouhé *crescere*, zejmena 21, 25, 14 adversus crescentem in dies multitudinem; 27, 48, 11 deinde crescente certamine; 29, 9, 3 multitudine simul ac tumultu crescente; 34, 39, 2 deinde crescente certamine; 35, 3, 1 nec — bellum crescebat; 37, 38, 7 et crescente certamine pepulerunt hostis; 37, 41, 2 crescente die; 40, 5, 5 deinde crescente in dies Philippi odio. Má-li proto na u. m. i P *crescente*, náleží je ponechati, zvláště když spojení *crescente certamine* jest místy 27, 48, 11; 29, 9, 3; 34, 39, 2; 37, 38, 7 stvrzováno. V *aut* není asi jiné obsaženo než opakování *at* z *atque*. V poslední době rozhodl se i Luchs pro čtení *crescente*.

Digitized by Google

Ještě menší pravděpodobnost mělo by *adcrescente*. Neboť jen jednou objevuje se kompositum to u Livia, totiž 1, 54, 2 dictis — vana adcresceret fides, a k tomu v jiném spojení.

22, 37, 11 a násl.: *id perinde ac deberet gratum populo Romano esse. aurum et a civitatibus quibusdam allatum gratia rei accepta non accepisse populum Romanum, Victoriam omenque accipere sedemque ei s e divae dare dicare Capitolium.*

Již ve svém vydání prohlásil jsem *se* před *divae* za interpolováno, jak dosud myslím, právem. Co senat zde poslanectvu Hieronovu odpovídá, to mluví tak, jakoby národ římský vše vzkazoval sám, ač tento nijak nebyl o mínění otázán. Proto s podivením by bylo, kdyby týž senat, když v druhých věcech vůli svou s vůlí národa římského stotožňuje, v příčině vykázání místa sošce Viktorie od Hierona poslané učinil výjimku a pravil, že on, a ne veškeren národ římský, Capitolium za sídlo oné bohyni vítězství stanoví. Věc přichází v úplný pořádek, vymýtíme-li dotčené *se* a čteme: s e demque ei [s e] divae dare. Jak chyba vznikla, zřejmo; opakováním prvé slabiky předchozího *se*demque.

22, 39, 17: *sed ne adversus te q u i d e m gloriabor; Servilius atque Atilius, proximi consules, vide quem ad modum eum ludificati sint.*

Pouze *quidem* psal jsem ve svém vydání za čtení P: *quideme* neb *z*: *quid de me,* kdežto vydavatelé čtou s Alschefskim: ne adversus te q u i d e m ⟨d e m⟩e gloriabor. Důvody, jež mne vedly k opravě řečené, jsou tyto. Především časty jsou v P případy, kde slovo o jedno neb dvě písmena jest rozšířeno, aniž smysl ukazuje, že by v nadbytečných slabikách těch co obsaženo bylo; podobně má se věc v 5. dekadě ve V. Srvn. 22, 22, 1 cis (P^1: cisi) Hiberum; 22, 31, 3 milites (P^1: militesi); 23, 16, 6 acciperent (P^1: acciperente); 23, 41, 6 quae ad (P: ade) Hampsicoram; 24, 29, 7 dicionis essent (P^1: essente); 25, 24, 4 custodiis (P^1: custodiissi); 26, 31, 8 victos (P: victose) iustius; 28, 10, 8 ambobus (P: ambopusi); 21, 31, 8 ob id (C^1M^1: ide) meritum; 45, 1, 4 evanuit (V: evanuite); 45, 2, 6 ad (V: ade) gratias. Takový případ může býti předpokládán i na uvedeném místě tím spíše, že ke korruptele *quideme* sveden býti mohl písař rozložením *quidem* v *qui* a *de m*. Přídavku *de me* že tu není nezbytně potřebí, učí nás místa, kde *gloriari* absolutně smyslem 'vychloubati se svými věcmi neb činy' položeno: 22, 39, 9 nec gloriandi tempus adversus unum est; 45, 22, 14 haec non gloriandi causa rettuli.

Označenou chybu shledávám 21, 54, 3, kde píši ve svém vydání dle *z*: sed u t (P: ute) numero etiam — valeatis, singulis vobis novenos — eligite. Neboť v řečech jest *ut* zpravidla u Livia ve větách finalných, ne *uti*, kteréž tu jiní dle Alschefského píší; *ute* mohlo vzejíti zaběhnutím oka písařova k *e*tiam.

Digitized by Google

22, 42, 6: *ignes in ea parte castrorum, quae vergat ad hostem, relictos.*

Caesar konstruuje důsledně *vergere* s *ad*: BG. 2, 18, 1 collis ab summo aequaliter declivis ad flumen Sabim — vergebat; 4, 20, 1 quod omnis Gallia ad septentriones vergit; 5, 13, 2 alterum (latus) vergit ad Hispaniam atque occidentem solem; BC. 2, 9, 5 ex tribus partibus, quae ad hostes vergebant; 2, 24, 3 ab ea parte, quae ad Uticam vergit; srvn. též Cic. Phil. 11, 26 ni Brutum conligassemus in Graecia et eius auxilium ad Italiam vergere quam ad Asiam maluissemus. Táž vazba vyskytuje se u Livia na těchto místech: 23, 33, 12 quaeque insulae ad Macedoniam vergunt; 27, 20, 4 oram, quae ad Oceanum et Gadis vergit; 27, 25, 11 vergentem ad mare partem urbis; 27, 26, 7 pars eius quae vergeret ad hostium castra; 27, 42, 10 quae pars castrorum ad hostis vergebat; 36, 15, 10 valle ad Maliacum sinum vergente; 36, 15, 18 intra fauces ad meridiem vergunt; 37, 56, 3 agrumque — ad Phrygiam vergentem; 37, 56, 6 agri, qui ad Pisidiam vergunt; 38, 13, 11 in ea parte, quae vergit ad — mare; 44, 36, 1 hora diei iam ad meridiem vergebat; 45, 29, 6 vergentia ad occasum.

Než kromě toho spojuje L. *vergere* i s *in*, a to: 5, 33, 9 et in utrumque mare vergentes; 21, 7, 5 angulus muri erat in planiorem — vallem vergens; 24, 3, 8 altera vergente in agrum; 28, 1, 3 qua in orientem vergit; 32, 13, 3 latus, quod vergit in Thessaliam; 35, 23, 8 oram — provinciae, qua vergeret in Graeciam; 37, 31, 10 qui in meridiem vergit; 38, 4, 2 qua murus vergit in campos; 38, 21, 1 ab ea parte, quae in meridiem vergeret; 38, 29, 10 urbs — in occidentem vergit; 38, 38, 4 ad iuga, qua in Lycaoniam vergit; 42, 54, 10 qua in meridiem vergit; 44, 13, 2 qua parte in Thessaliam vergit; 44, 46, 5 sita est in tumulo vergente in occidentem hibernum.

Záhadno jest, jak Livius na u. m. (22, 42, 6) psal, zda vergat ad hostem čili vergat in hostem; neboť P má: vergant adin hostem. Vydavatelé buď pro *ad* neb pro *in* se rozhodují. Já zvolil jsem ve svém vydání *ad hostem* z následujících důvodů.

Zcela podobná korruptela jest v P 22, 4, 2 inde colles adinsurgunt. Že pravým čtením jest tu *colles adsurgunt*, ukázal jsem v časop. pro rak. gymn. r. 1892 str. 194, stanoviv, že *insurgere* Livius nezná, ale *adsurgere* častěji klade. Jako zde vzniklo *in* v *adinsurgunt* opakováním první slabiky *inde*, tak 22, 42, 6 *in* v *adin* vzejíti mohlo opakováním předchozího *in ea parte*.

Dále lze pro *ad* na u. m. vytknouti, že v třetí dekadě jest při *vergere* tato předložka častější než *in*; neboť vyskytuje se na pěti místech, *in* jen na třech. Rovněž není bez váhy, že na místě zcela podobném 27, 42, 10 quae pars castrorum ad hostis vergebat jest *ad* a ne *in*.

Ani pro styk *-at ad* není čtení ono méně podobno pravdě; neb příklady jeho máme: 1, 5, 7 nec enim er*at ad* apertam vim par; 1, 45, 5 idque carmen pervener*at ad* antistitem fani; 2, 31, 4 subeundum er*at ad* hostes; 3, 23, 4 partem deder*at ad* arcem occupandam; 5, 11, 8 consenesc*at ad*

Digitized by Google

Veios iuventus; 6, 38, 11 quid creari attineb*at ad* id certamen; 7, 20, 2 mitti iubeb*at ad* petendam erroris veniam; 23, 16, 12 trepid*at ad* prima signa; 25, 9, 11 silentio duceb*at ad* portam; 27, 12, 8 sollicitab*at ad* defectionem; 29, 8, 5 arcem ceper*at ad* tuendam urbem; 29, 24, 2 d*at ad* regem; 29, 26, 7 concurrer*at ad* spectaculum; 32, 22, 12 inclinaver*at ad* Romanam societatem; 42, 15, 3 d*at ad* Praxo a j.

Méně na snadě jest čísti: quae vergat in hostem. Neboť pak musíme pokládati korruptelu verg*ant ad* za lectio geminata (= vergant vergat), ale v tom případě čekali bychom spíše vergant at; neboť *at* v *ad* nemohl písař snadno změniti, následovala-li opět předložka, totiž *in*.

22, 43, 7: *sed — cum relatum esset, visum procul hostium agmen, tum de insequendo eo consilia agitari coepta.*

De insequendo píší vydavatelé dle Lipsiova návrhu; P má *die sequenti*. Já jsem opravy té ve svém vydání nepřijal, nýbrž psal *de sequendo*. Ježto totiž v P neb v rukopisech z něho vzešlých CM velmi často písmě *i* před vokaly se vkládá, jest velmi pravděpodobno, že *die* jest tu *de* a nikoliv *de in*. Srvn. 21, 25, 11 patentia (C: inpacientia); 21, 47, 2 Ticin[i]o; 21, 49, 2 Lipar[i]as; 21, 51, 4 depopulat[i]oque; 21, 57, 2 ad Ticin[i]um; 21, 62, 4 hastam (P: hostia, CM: hostiam); 22, 1, 3 princip[i]um; 22, 14, 8 s[i]altusque; 22, 35, 1 familiar[i]um; 22, 39, 15 senesc[i]at; 22, 45, 7 laev[i]om; 23, 42, 9 explorat[i]o; 23, 46, 11 lacess[i]ebat; 24, 10, 13 supplic[i]atio; 24, 27, 5 quon[i]am; 24, 34, 14 procliv[i]e; 26, 9, 6 concitat (P: conciliat); 28, 14, 14 incipiend[i]ae; 28, 25, 14 fac[i]unda; 29, 4, 8 finit[i]umis; 29, 24, 3 arbitr[i]os; 30, 24, 7 deinde (P: die inde); srvn. též 30, 31, 2 neque (B: nequie); 37, 40, 12 quadrigae (B: quadrigie).

Nejinak má se věc ve V páté dekady: 41, 12, 4 gest[i]a; 42, 8, 2 a[i]trocius; 42, 9, 2 hibernacul[i]a; 42, 63, 6 fact[i]o; 42, 64, 2 spic[i]as; 42, 65, 7 circumdat[i]o; 43, 3, 7 Macedon[i]as.

Že dostačuje tu simplex *sequendo*, ukazuje další vypravování 22, 44, 1 consules satis exploratis itineribus sequentes Poenum; srvn. též 6, 13, 6 fugae sequendique non ante noctem finis fuit; 7, 8, 5 usque ad castra fugientes Hernicos Romanus sequitur; 9, 45, 16 pergunt hostem vestigiis sequi; 10, 41, 11 equitem eques sequitur, peditem pedes; 21, 40, 2 fugientem hunc ipsum hostem secutus; 23, 47, 8 cum refugientem ad urbem Tauream Claudius sequeretur; 25, 39, 15 Mago cedentes nostros effuse sequeretur; 26, 17, 15 proficiscentem institit sequi; 27, 14, 12 nec ante finis sequendi est factus, quam in castra paventes compulsi sunt; 29, 32, 9 is finis Bucari sequendi fuit; 30, 34, 10 qua quisque poterat, sequentes hostem et signa et ordines confuderunt; 32, 13, 1 postero die consul — hostem sequitur; 36, 19, 4 et munimenta sequentes impedierunt et angustiae vallis, per quam sequendi erant; 37, 43, 8 alius equitatus toto — campo sequuntur hostem; 38, 27, 5 eos qui in cornibus fuerant pro-

Digitized by Google

tinus ad sequendos hostes misit; 42, 64, 10 Romani equites modico intervallo sequentes, sicubi sparsos ac dissipatos invadere possent; 44, 42, 9 nunc imminens nox et fugientes texit et Romanis pigritiem ad sequendum locis ignotis fecit; 44, 43, 8 eum finem sequendi propter difficultatem transitus fore ratus Romanis; 44, 44, 3 dum effuse sequitur hostes. Na mnohých z míst těch *sequi* rovná se přímo *insequi*.

22, 50, 1: *haec est pugna Cannensis, Aliensi cladi nobilitate par, ceterum ut iis, quae post pugnam accidere, levior, quia ab hoste est cessatum, sic strage exercitus gravior foediorque.*

Ut iis psal jsem ve vydání za rukopisné *utilis*, i nepřijal jsem změnu Luchsovu *uti eis;* neboť Livius z pravidla říká *ut — ita* (*sic*) a jen zřídka *uti — ita* (*sic*). Chyba mohla vzniknouti tím, že písař pokládaje *ut iis* za jedno slovo vytvořil odtud *uti⟨l⟩is*; srvn. 22, 2, 1 dis habendoque (P: distrahendoque). Ostatně častěji v rukopisech Liviových a jiných mezi dva vokaly vloženo *l* neb *r* rukou cizí; srvn. 21, 48, 9 Dacio (P: dasiro); 22, 3, 10 Veis (P: uelis); 27, 21, 10 Bois (P: bolis); 28, 12, 2 fuerit (P: tulerit); 31, 45, 3 Gaurion (B: gaurelon); 35, 12, 8 Gytheum (B: cithelum); 35, 27, 11 Tegeam (B: tegelam); 44, 28, 16 Aegaeo (V: aegaelo).

22, 51, 5: *postero die, ubi primum inluxit, ad spolia legenda foedamque etiam hostibus spectandam stragem insistunt. iacebant tot Romanorum milia.*

Insistunt jest tu žádáno v smyslu 'vyjdou' 'exeunt'. Než takový význam *insistere* nemá, a vůbec nelatinské jest spojení insisto *ad rem agendam*, z čehož následuje, že místo není neporušeno. To uznává se po výkladu Madvigově Emend. p.² 309 téměř všeobecně. Madvig sám navrhoval *exeunt*, kterouž opravu jsem v text svůj přijal, nemaje po ruce změny jednodušší. Brzy potom připadl jsem na čtení snadnější: ad — spectandam stragem ⟨*ire*⟩ insistunt (= ire incipiunt, 'dají se na pochod'). Srvn. 8, 35, 2 orare dictatorem insistunt; 27, 2, 10 vestigiis insistit sequi; 28, 46, 11 Montanos institit oppugnare; 34, 59, 6 tum Menippus deprecari et Quintium — institit; 35, 11, 3 converso agmine redire institit consul; 35, 30, 3 sequi suorum agmen aliquantum praegressum insistunt; 39, 31, 3 cuneo institit pugnare; 42, 17, 5 promissis enim ingentibus praemiis petere institit ab eo rex.

Ale v návrhu tom předešel mne letos Mor. Müller až na to, že *ire* buď po *insistunt* vkládá aneb (k radě H. J. Müllera) po *inluxit*. Než proti tomu myslím, že perioda výrazem *insistunt* lépe se uzavírá než infinitivem *ire* a po *inluxit* jest *ire* příliš od *insistunt* vzdáleno. Neboť jinde infinitiv *ire* nebývá od podobného slovesa tak velice odlučován; srvn. spojení *ire pergere*.*)

*) 22, 22, 1 Saguntum pergunt ire; 22, 53, 9 pergit ire — in hospitium; 23, 27, 3 pergit ire; 26, 11, 8 pergit ire; 26, 13, 12 ire pergas; 26, 17, 3 inde pergit ad hostes ire; 29, 32, 12 pergit ire ad regnum repetendum; 35, 22, 7 ad Tagum amnem ire pergit; 35, 30, 4 ad persequendos hostes ire pergunt.

Digitized by Google

Před. *insistunt* mohlo *ire* právě tak snadno vypuštěno býti jako po *inluxit*. Ostatně srvn. též 45, 44, 19 obviam ⟨ire⟩ legatis solitum.

22, 61, 13: *nec tamen eae clades defectionesque sociorum moverunt, ut pacis usquam mentio apud Romanos fieret.*

Moverunt vykládá Wölfflin *effecerunt;* ale kde jest u Livia *movere, ut*= *efficere, ut?* Dokladů jsem marně hledal. Rovněž nelze *moverunt* vzíti smyslem *moverunt Romanos*, ježto následuje *apud Romanos*. Z důvodů těch bylo mi při stanovení textu knihy této ono *moverunt* velmi podezřelo i neváhal jsem je změniti ve *valuerunt*, jehož vyžaduje mluva Liviova: 4, 44, 2 nec — suffragatio valuit, quin — praeferrent; 6, 27, 11 neque aliud ad seditionem extinguendam — valuit; 6, 42, 1 oratio Appi ad id modo valuit, ut tempus — proferretur; 7, 17, 13 cum intercedendo tribuni nihil aliud quam ut differrent comitia valuissent; 7, 30, 4 ad id valere arbitror, ne nos in amicitiam accipiamur; 8, 17, 6 fama Gallici belli — valuit, ut dictatorem dici placeret; 8, 28, 6 metus ad omnes valuit, ne deditionem recusarent; 8, 37, 10 plus itaque misericordia ad poenae veniam quam causa ad crimen purgandum valuit; 25, 29, 7 huius amentia ad perniciem tantum ipsius valuit; 33, 16, 4 non ad tollendum modo decretum Romanae societatis valuerunt, sed etiam ut — damnaretur; 38, 17, 10 sicut in frugibus pecudibusque non tantum semina ad servandam indolem valent; 38, 28, 6 metus ad omnes valuit, ne deditionem recusarent; 38, 58, 12 tamen non modo ad criminis fidem, sed ne ad moram quidem triumphi eam accusationem valuisse; 41, 24, 15 valeant et nunc eadem illa, non ut praecipue amici, sed ne praecipue inimici simus; 45, 23, 10 qui tamen nihil ultra valuerunt, quam ut in officio cessaremus.

23, 14, 1: *nam nec consul ulli rei, quae per eum agenda esset, decrat, et dictator M. Iunius Pera (P: per) rebus divinis perfectis — ad ultimum — auxilium — descendit.*

Pera píše se místo *per*, jež P má, po návrhu Gronoviově. Mladší rukopisy vynechávají prostě ono *per* a čtení to, myslím, že jest původní. Není podobno pravdě na místě tomto ono cognomen; bylo by pochopitelno 22, 57, 9, kde poprvé o dictatoru tom zmínka se děje. Ale tam neuvádí se muž ten jinak než toliko dvěma prvními jmeny: inde dictator ex auctoritate patrum dictus M. Iunius. Podobně níže, 23, 32, 1, čteme: Fabio exercitus Teani, cui M. Iunius dictator praefuerat, evenit. *Per*, jež na u. m. v P nacházíme, vzniknouti mohlo předstižením následujícího *per*fectis aneb opětováním předchozího *per eum.*

23, 19, 16: *septunces auri in singulos pretium convenit. fide accepta tradiderunt sese. donec omne aurum persolutum est, in vinculis habiti; tum*

Digitized by Google

emissi summa cum fide. id verius est quam ab equite in abeuntis inmisso interfectos.

Summa cum fide píše se dle návrhu Rob. Titia, v rukopise P jest: cumas cum fide. Proti tomu mínil Weissenborn, že *cumas* jest vypustiti a čísti toliko *cum fide*. Toto mínění Weissenbornovo i já sdílím. *Cumas* samo o sobě vypadá velice jako dittogram *cum*, dittografii pak uznati v P tím snáze, ježto chybami tohoto druhu oplývá P neméně než spřízněný s ním Vindobonensis v páté dekadě. Jen z knihy 23., z níž místo naše pochází, uvádím: c. 7, 2 captivis [captivis]; 7, 11 nequid [id] eo die; 13, 6 haud multos [multos] movit; 14, 8 secunda [simulanda] simulando; 17, 4 [inde] uidet; 34, 7 et pacta (P^1: et pactae et pactis); 35, 7 erat cura [cura] duci; 38, 9 militibus [militibus] Varronianis; 42, 6 nec [nec] duce; 46, 5 minus [minus] mille; srvn. též 29, 27, 13 sine (P^1 sinem sine) terrore ac tumultu; 3, 5, 10 cum saucio (PM: cuma saucio); 7, 12, 8 cum [cum] fulta res. Dále pak smysl nevyžaduje více než cum fide; ba mírnější výraz ten zdá se mi i proto vhodnějším, že druhá verse u historiků byla, že tehdy Hannibal danému slovu nedostál: id verius est quam ab equite in abeuntis inmisso interfectos. Při čtení summa cum fide byla by odchylka obou zpráv zvláště nápadna. Čteme-li prostě *cum fide*, máme podobné místo 24, 47, 9 emissique cum fide incolumes ad Hannibalem Salapiam pervenerunt. Též ta věc svědčí proti Titiovu návrhu, že Livius jinde říká *summa fide* aneb *cum summa fide*, ale nikdy *summa cum fide*: 4, 60, 7 summa fide — contulisset; 23, 49, 4 sic summa fide praebita; 25, 20, 4 summa fide stipendia fecerat; 29, 37, 2 et cum summa fide exegerunt; 31, 4, 6 cum summa fide — diviserunt; 39, 23, 1 quaestionibus cum summa fide — perfectis; 45, 8, 4 quam cum summa fide — coluimus. Opačně má se věc při subst. *cura*; tam jest anastrofa *cum* pravidelnou: 22, 3, 2 summa — cum cura inquirendo; 22, 7, 5 magna cum cura inquisitum; 22, 12, 2 summa cum cura exploratis.

24, 20, 10: *nihil ibi violatum neque usquam via excessum est; apparebatque non id modestia militum aut ducis, sed (usi P) ad conciliandos animos fieri.*

Místo to jest dosud sporné, nejen že za *sed* má P *usi*, nýbrž i, že k *ducis* substantivum čekáme, jež by proti *modestia* bylo položeno. Můj dřívější návrh: non id modestia militum, at ducis astu ad conciliandos jest formou arci pochyben, ježto *at* by tu bylo proti mluvě Liviově, ale smyslem vyhovuje dobře. Opravuji jej nyní v tento způsob: non id modestia militum, ⟨sed⟩ arte ducis [uci] ad conciliandos animos fieri. Uznávám tedy mezeru *sed* a v *usi* nacházím dittografii *ducis*.*) Výrazu *ars* = *dolus* užívá Livius

*) Korruptela *aut* místo *arti*, myslím, že u Katulla c. 29, 8 musí se uznati a čísti: 'ut albulus columbus *arti* idoneus'. Neboť ani Silligovo *haut idoneus* ani Statiovo *aut Adoneus* nedává smyslu. *Columbus arti idoneus* byl by *columbus fallax* neb *dolosus*, a to jest, čehož myšlénka žádá.

Digitized by Google

velmi rád: 2, 14, 7 cohortes arte adversus vim usae declinavere paululum; 2, 35, 8 arte agendum; 2, 51, 5 capti deinde eadem arte sunt qua ceperant Fabios; 3, 10, 10 arte eludi (libertatem); 3, 14, 6 his — artibus lex elusa est; 3, 35, 7 munus consensu iniungunt. ars haec erat, ne semet ipse creare posset; 7, 14, 6 ut arte aliqua terrorem hostibus incuteret; 7, 39, 6 nervos coniurationis eiectos arte consulis cernentes; 8, 32, 1 praetorem — arte adgressus perpulerat; 21, 20, 1 contra eludere Poenus et arte non vi rem gerere; 22, 22, 9 Bostarem ipsum arte adgreditur; 23, 18, 8 nec ad varios conatus hostium aut vis ulla aut ars deerat ab sociis Romanorum; 25, 39, 1 in huius silvae medio ferme spatio cohors Romana arte Punica abditur; 26, 40, 4 neque intercludi ab Agrigento vi aut arte ulla; 27, 16, 10 eadem qua ceperamus arte Tarentum amisimus; 27, 17, 6 arte quadam copias auxerat; 42, 22, 8 ita rogatio de Liguribus arte fallaci elusa est; 42, 47, 3 Boeotorum quoque se concilium arte distraxisse; 44, 36, 3 ut consuli non minore arte ad suos eludendos quam ad hostis opus esset.

24, 10, 11: *adfirmantes quidam legiones se armatas in Ianiculo videre concitaverunt civitatem ad arma, cum, qui in Ianiculo essent, negarent quemquam ibi praeter adsuetos collis eius cultores apparuisse.*

Konjunktivu *essent* není příčina patrna; čekáme prostý indikativ *erant;* srvn. 1, 14, 9 prius paene quam Romulus quique cum eo erant circumagerent frenis equos, terga vertunt; 1, 41, 1 Tarquinium moribundum cum qui circa erant excepissent, illos fugientes lictores comprehendunt; 7, 39, 14 itaque silentio noctis cum tectum villae qui ad id missi erant intrassent, somno gravem Quinctium — in castra pertraxerunt; 22, 53, 6 cum — torpidos defixisset qui aderant; 40, 31, 7 clamore non tantum ad ardorem excitandum pugnae sublato, sed etiam ut, qui in montibus erant, exaudirent; 43, 10, 3 ita occaecavit animum, ut nec ⟨ex⟩ iis, qui venerant, quemquam retineret; 43, 17, 7 ut praesidia — inducerentur adversus amentiam eorum, qui ad Macedonas gentem trahebant. Ježto P nemá *cum qui*, nýbrž *qui cum,* myslím, že vlivem tohoto přestaveného *cum* změněno bylo kdysi *erant* v *essent.* Srvn. *negarunt* P místo *negarent.*

24, 23, 11: *nunc etiam apud infimae plebis homines crimina serebant in senatum optimatesque: illud (P: ut) moliri clam eos atque struere, ut Syracusae — in dicione Romanorum sint.*

Illud za *ut* opravil Luchs (Emend. Liv. II 7) a psal ve vydání svém. Opravu jeho schválil H. J. Müller i Zingerle. Než nemyslím, že čtení Luchsovo chvály zasluhuje. Neboť *illud* není nikterak tu nutno a vznik *ut* vysvětluje se jednoduše anticipováním *ut* před *Syracusae.* Takováto anticipace vyskytuje se v podání třetí dekady častěji; brzy k bližšímu, brzy k dalšímu slovu neb slabice vpřed zabíhá oko písařovo a mylně je vypisuje, podobně jako ve V páté

Digitized by Google

dckady (srvn. nahoře p. 44 a násl.). Tak tomu na př. 21, 52, 7 [ob] ut illa vetustate obsolevissent; 21, 56, 1 trepidantisque et (P: in) prope iam in suos consternatos; 22, 7, 3 multi postea [utrimque] ex vulneribus periere. multiplex caedes utrimque facta traditur; 22, 10, 3 [da]tum donum duit populus Romanus; 22, 16, 3 quam Hannibalis [fuit] voluntate fuit; 22, 34, 9 cui non [id] apparere id actum et quaesitum esse; 22, 41, 1 aut [in] iussu inperatorum; 22, 45, 5 itaque [Varro P¹] postero die Varro; 22, 46, 4 Afros Romanam [magna ex parte] crederes aciem: — ceterum magna ex parte ad Trasumennum captis; 22, 47, 8 etiam [in] sinum in medio dedit; 22, 47, 10 non tam [in] eo iniquam; 22, 59, 9 [re]fuerunt, sed praesidio castris relicti; 23, 25, 7 ex[in] fuga Cannensi essent, in Siciliam eos traduci; 25, 14, 8 ab revocando[que] ad incitandos hortandosque versus milites; 26, 37, 1 neque aliud [magis] tempus belli fuit, quo Carthaginienses — magis in ancipiti spe — fuerint; 28, 44, 7 quorum ego fidei ita [perfidia ita] innitar, ut bene tutus a perfidia sim; 30, 18, 6 extemplo (P¹: exp̄r. templo) in proelium.

Takovouto anticipací mohlo porušení vzejíti:

21, 8, 4 oppidani ad omnia tuenda atque obeunda multifariam distineri coepti (coepti sunt CM) non sufficiebant, o čemž vyloženo již nahoře na str. 133.

22, 27, 11 castris quoque se (se quoque P) *se*parari magister voluit. Místo pouhého infinitivu při *volo*, *malo* atp., pro kterouž vazbu jest přemnoho příkladů u Livia, velmi zřídka užívá tento acc. c. inf.*) Ježto vazbou tou vzniká tu kakofonické se separari, není podobno, že by právě zde jí byl Livius užil.**) K tomu přichází, že P má: se quoque separari. V tom *se*

*) Nalezl jsem toliko čtyři místa: 3, 68, 11 et quia in concordia ordinum nullos se usquam esse vident, malae rei se quam nullius turbarum ac seditionum duces esse volunt; 22, 50, 7 non tu, si quidem L. Aemilii consulis, qui se bene mori quam turpiter vivere maluit, — cives estis; 29, 25, 3 inter quos me ipse in re dubia poni malim; 37, 58, 6 Asiaticum se adpellari voluit. Při prvním z nich jest však možnost, že *se* před *quam* opakováno z předchozího *se usquam*, při druhém, že *se* vzešlo z předchozího *si*; srvn. 22, 49, 4 cum victi mori in vestigio mallent quam fugere; 31, 31, 20 nisi perire cum Philippo quam vincere cum Romanis mavultis; 22, 50, 5; 24, 14, 3; 26, 49, 8 a mn. j. — 26, 24, 3 ut socii esse quam cives mallent. Tím zbývala by dvě místa, mající inf. pass.; při tomto by byla vazba ona méně nápadnou. Že Liviu vazba acc. c. inf. místo inf. milá nebyla, vidíme i z míst, kde inf. pouhý položen, ač souměrnost žádala acc. s inf.: 2, 55, 5 quoniam tribuni civem Romanum in conspectu suo virgis caedi malunt quam ipsi in lecto suo a vobis trucidari; 35, 4, 2 Boi diripi sua impune quam tuendo ea conserere certamen malebant; 44, 22, 10 qui suum imperium minui per vanitatem populi maluit quam secunda fama male rem publicam gerere. Srvn. proti tomu 28, 42, 9 et Syphax et Masinissa se quam Carthaginiensis malunt potentis in Africa esse; 35, 16, 7 quemlibet ista quam se dicere maluit; než zde akk. *se* byl nutný, ježto oba členy mají společné sloveso.

**) Že Livius styku *se se-* velkým přítelem není, ukazují příklady: 3, 27, 8 ut sensere se iam prope hostes esse; 4, 17, 10 sequi se dictator iussit; 6, 10, 2 ut secernerent se ab Etruscis; 8, 35, 12 secuturos se dictatorem responderunt; 9, 37, 14 laetati serius se venisse; 10, 35, 5 arma capere milites iubet et sequi se extra vallum; 22, 25, 2 secunda se magis — timere; 22, 27, 4 ergo secuturum se fortunam suam; 22, 60, 10 se ducem sequerentur;

Digitized by Google

bude třeba uznati anticipaci *separari* a je vypustiti, jak již radil učiniti Kraffert (Beitr. 1882, p. 89).

23, 38, 7 ad naves viginti quinque, quibus P. Valerius Flaccus praefectus praeerat, viginti ⟨quinque⟩ p a r a r i alias decernunt. his comparatis deductisque — profectae. Ježto má PM[1] *paratis* místo *parari*, možno, že anticipováno *comparatis*. Inf. *parari* není ve větě oné nutný; srvn. 21, 17, 2 sex decretae legiones et — classis, quanta parari posset; 29, 11, 4 iis quinque naves quinqueremes — decernunt.

26, 27, 12 ideo se moenibus inclusos tenere eos; q u i a, si qui evasissent aliqua, velut feras bestias per agros vagari. *Quia* jest tu vadné, což Madvig jasně dovodil (Em. str.[2] 380). Nyní čte se po návrhu Friedersdorffově *quippe*, kteréž není též vhodné, neb tím, co následuje, věta nejbližší se neodůvodňuje, nýbrž v počatém výkladu o krutosti Kampanů se pokračuje. Madvig proto dobře navrhoval potlačení *quia*. K tomu dodávám, že *quia* anticipováním *quie* z qui evasissent vzejíti mohlo. Podobně ve V 42, 37, 2 psáno quem si aliquem místo [quem] si aliquem.

27, 10, 2 ducerent t e m p t a t i s (tak P; Σ^1: pertemptatis) prius aliarum coloniarum animis. Livius jen 2, 3, 6: nobilium animos pertemptant má *pertemptare*, jinde všude — a těch míst jest velmi mnoho*) — *temptare*. Pertemptatis prius v Σ mohlo vzniknouti z *pr*temptatis *pr*ius; srvn. nahoře P[1] 30, 18, 6.

27, 40, 10 priusquam — consul in provinciam v e n i r e t (tak P; p e r veniret Σ), p e r extremum finem — ducentem.

24, 26, 14: *tandem volneribus confectae, cum omnia replessent sanguine, exanimes corruerunt. c a e d e m q u e p e r s e miserabilem miserabiliorem casus fecit, quod paulo post nuntius venit, ne interficerentur.*

22, 60, 16 sequi se iubentem; 26, 5, 15 ni se propere sequantur; 26, 27, 15 sequi se Romam iussit; 27 14, 8 sequi se iussisset; 27, 46, 9 ad sequendum se iter intendisse; 28, 43, 5 sic senem se perfunctumque; 29, 12, 5 quo Sempronius se receperat; 29, 32, 5 sequentibus se eripuit; 33, 1, 2 iussis legionis hastatis — sequi se; 34, 7, 6 se pedibus sequi; 34, 25, 9 ducem se libertatis sequerentur; 38, 53, 8 eo ipso loco sepeliri se iussisse ferunt; 44, 33, 1 postremo sequi se putearios ad mare.

*) Uvádím 2, 3, 6 hic primo sensim temptantium animos sermo; 4, 5, 4 animos vestros illi temptabunt semper; 9, 15, 1 Apuli circa — temptarentur; 25, 23, 4 conloquiis — temptare hominum animos iussit; 26, 24, 1 t e m p t a t i s p r i u s per secreta conloquia p r i n c i p u m a n i m i s; 27, 15, 11 primo occulte temptando animum; 28, 2, 3 per legatos nequiquam temptatum; 28, 3, 4 qui ex propinquo alloquio animos temptarent; 28, 17, 4 Syphacem primum regem statuit temptare; 31, 45, 3 qui temptarent oppidanorum animos; 32, 25, 1 t e m p t a t i s p r i u s a n i m i s plebis; 34, 4, 5 mulierum animos donis temptavit; 35, 12, 15; 35, 14, 3; 35, 39, 4; 35, 47, 2; 36, 6, 8; 36, 25, 5; 37, 9, 11 t e m p t a t i s per conloquia a n i m i s; 37, 17, 4; 37, 32, 1; 37, 36, 1; 38, 14, 4; 38, 24, 3; 38, 48, 11; 40, 5, 3; 42, 37, 2; 42, 62, 14; 43, 18, 5; 43, 23, 8; 44, 30, 8 per praemissos nuntios p r i u s t e m p t a t i.

Digitized by Google

Tak psal místo to Ascensius r. 1513 a jeho následují druzí vydavatelé, mezi nimi i v poslední době Luchs, jenž však v adnotaci poznamenává: 'que' fortasse omittendum. Této poznámce jeho přisvědčuji, ač dříve jsem za původní čtení *quam caedem per se miserabilem* pokládal. Neboť má-li P: *caedē quide se*, může *quide* velmi snadno býti dittografií *caedē*, kterouž žádaná předložka *per* byla vytisknuta; srvn. 42, 18, 9 popularem quidem nec ingratam (V: quidem quidem gratam). Bez *que* neb jiné částice kopulativné jsou věty rázu podobného, jako jest hořejší, připojeny k předchozímu na těchto místech: 5, 48, 9 rei foedissimae per se adiecta indignitas est; 8, 36, 7 rem per se popularem ita dextere egit; 28, 25, 11 tranquillam seditionem iam per se languescentem repentina quies rebellantium Hispanorum fecit; 5, 10, 6 haec per se gravia indigniora ut viderentur, tribuni plebis — faciebant; 8, 27, 8 deformis suapte natura res cum speciem iniuriae — prae se ferret; 40, 4, 1 eam crudelitatem, foedam per se, foediorem unius domus clades fecit; 42, 61, 3 haec per se ampla laetaque multiplicata verbis regis.

24, 29, 7: *nam ita eos pacem pepigisse cum Romanis, ut, quicumque populi sub regibus fuissent, et suae dicionis essent, nec iam libertate eos contentos esse, nisi etiam regnent ac dominentur.*

Libertate eos jest Kochova domněnka za *liberatos* P, jež těší se valné přízni. Já bych pro ni však se nerozhodl, neboť *eos* jest po ita eos — pepigisse zcela zbytečno, ne-li obtížno, a *liberatos* mohlo z *libertate*, kteréž také mají *z*, tím způsobem vzejíti, že písař anticipuje koncovku conten*tos* psal *libertatos*; srvn. 41, 24, 8 opportuni (opportuni*tate* V) propinqui*tate*; 43, 17, 3 oneribus (oneribus*que* V) inpensis*que*. Čtu tedy: nec iam libertate contentos, jak v *z* jest.

24, 34, 9 a násl.: *pars sagittis, pars scorpionibus modicis ex occulto petebant hostem. quae propius etiam subibant naves, quo interiores ictibus tormentorum essent, in eas tollenone super murum eminente ferrea manus — navem in puppim statuebat.*

Etiam psal Weissenborn, P má *quaedam*. Toto *etiam* dává dobrý smysl, ale nutno není; neboť snadno se přimyslí. Rovněž není na snadě vývoj jeho z quaedam, jež v P zachováno. Souhlasím s Crévierem, jenž *quaedam* dle mladších rukopisů prostě vypustil; neboť mohlo vzejíti opakováním *quae*; srvn. též 2, 21, 4 nec qui consules secundum quos[dam] ⟨fuerint⟩,*) — digerere possis. Nepřípustna jest domněnka Harantova: qua⟨r⟩e propius quaedam subibant naves; neboť Livius nezná *quare*, jak již na str. 85 dotčeno. Toho si nepovšimnuvše, pochybili někteří kritikové, na př. 24, 20, 14, kde J. F. Gronovius

(* To já doplňuji; nyní čte tak i Zingerle.

Digitized by Google

emendoval: quare (P¹: q.) diebus aliquot frustra ibi absumptis, podobně Mor. Müller (Neue Jahrbb. 123 (1881) p. 676).

24, 45, 13: *ceterum ut irae magis quam avaritiae datum crederent homines, crudelitatem quoque aviditati addidit.*

Za *aviditati* má P *gravitatem*. Vydavatelé píší jednak *aviditati*, jednak ⟨*ad*⟩ *aviditatem*. Mně nezdá se žádné z obou čtení pravdivým. Ježto předchází *avaritiae*, nebylo třeba onoho substantiva; pronomen *huic* by bylo dostačilo. Avšak ani toho nebylo potřebí; dativ takový ze souvislosti snadno se přimyslí; srvn. 3, 28, 9 ab consule ad dictatorem ire iussi; is ignominiam infensus addidit; 24, 31, 6 fraudem quoque Hippocrates addit. Rukopisné *gravitatem* zdá se mi opakováním *crudelitatem*; neboť dittografie nejsou vždy v podobě původní, nýbrž nejednou jsou pozměněny.

25, 24, 15: *praemittit Syracusanos, qui intra praesidia Romana — fuerant, ut alloquio leni* ⟨*in*⟩*pellerent hostis ad dedendam urbem.*

Inpellerent jest konjektura Weissenbornova; *pellerent* má P, *pellicerent* rukopisy mladší. Toto *pellicerent* přijímá Luchs v text po příkladě vydání starších. Mně nezdá se však více než domněnkou býti, neboť Livius užívá tvaru *perlicere*, ne *pellicere*.*) Spíše bych se domníval, že kompositum *pellere*

*) Srvn. 3, 44, 4 hanc — pretio ac spe perlicere adortus; 4, 15, 6 populum in servitutem perlici posse; 4, 48, 10 ad intercessionem perlicerent; 8, 28, 3 primo perlicere adulescentem sermone incesto est conatus; 10, 11, 11 condicionibus perlicere se nequiverint ad societatem armorum; 21, 19, 6 ut in societatem (civitates) perlicerent; 21, 26, 7 perlicit donis ad naves undique contrahendas; 23, 8, 7 unus nec dominorum invitatione nec ipsius interdum Hannibalis Calavius filius perlici ad vinum potuit; 23, 14, 7 ad voluntariam deditionem conatus perlicere; 23, 18, 1 verbis benignis ad portas aperiendas praesidiumque accipiendum perlicere iubet; 24, 48, 10 ad transitionem perlicerent; 26, 7, 6 Numidam promptum ad omnia agenda audendaque donis perlicit, ut — pervadat; 31, 27, 3 evocatos — ad conloquium, ut — se committerent, perlicere est conatus; 35, 42, 2 neque condicionibus in amicitiam perlicere; 37, 18, 2 quos in societatem perlicere non poterat; 39, 8, 5 quo plurium animi perlicerentur; 42, 37, 2 ut etiam ad belli societatem perliceret; 43, 18, 3 regem iam diu dubium in societatem perlici posse; 45, 5, 1 modo minis modo spe perlicere ut se traderet.

Patrno ze sbírky té, že Livius *perlicere* jen v čase přítomném a tvarech od něho odvozených klade, že tudy perf. *pellexi* a formy s ním souvislé jakož i part. perf. u něho scházejí. Srvn. 10, 11, 11 condicionibus perlicere se nequiverint ad societatem armorum s 10, 13, 3 Gallos quacumque condicione traxerint ad bellum. Z jiných komposit **lacere* nacházíme u Livia:

adlicere: 1, 47, 7 adlicere donis iuvenes; 6, 11, 7 adliciendo ad se plebem; 41, 1, 2 ut opinione clementiae eos adliceret. I tu pohřešujeme perf. a part. perf.

elicere: 1, 20, 7 ad ea elicienda; 2, 11, 5 ut eliceret praedatores; 2, 62, 1 hostem ad proelium elicere; 5, 6, 3 quam — voluptas elicere solet; 5, 15, 6 ad conloquium vatem elicuit; 6, 31, 7 ut hostem ad certamen eliceret; 6, 24, 9 elicuit comiter sciscitando; 8, 21, 3 ut ipse benigna interrogatione mitius responsum eliceret; 8, 28, 2 quae aetas — misericordiam elicere poterat; 9, 6, 8 neque illis sociorum comitas vultusque benigni et adloquia — sermonem elicere — poterant; 9, 43, 8 eos — elicere ad certamen; 21, 54, 4 elicere ad pugnam hostes; 23, 26, 7 eliceret hostes ad certamen; 23, 27, 1 neque elicere Poenum ad certamen; 25, 15, 9 quem facile elici ad certamen temere ineundum rebantur posse; 26, 7, 1 hostis elici — ad pugnam; 28, 37, 2 ad conloquium sufetes — elicuit; 29,

Digitized by Google

tu bylo, buď *inpellere*, jak Weissenborn myslí, neb *perpellere*, jak soudí Fügner. Kterékoli ze sloves těch srovnávalo by se v případě tom s mluvou auktorovou.

Vil. Heraeus (Vindiciae Livianae II p. 8) pokládá *pellicerent* na u. m. za podobnější pravdě: 'pelliciendi verbum adiectivo *leni* magis convenit et habetur in simili oratione 23, 17, 4 Poenus Acerras primum ad voluntariam deditionem conatus perlicere. apte Livius compellere ad deditionem posuit 5, 42, 1; 24, 3, 11; 38, 9, 6, etiam perpellere 32, 14, 2 eo demum metu perpulit ad deditionem. iure Luchs vulgatam repetiit.' Menší váhy jest, že Heraeus myslí, že 25, 24, 15 psáno *ad deditionem* a ne *ad dedendam urbem* a pak pro *ad deditionem perlicere, compellere, impellere* parallely uvádí. Důležitější jest, že nepovšimnul si míst, kde dotčená komposita *pellere* položena o vábení koho jednáním laskavým: 27, 15, 11 blanditiis muliebribus perpulit eum ad proditionem custodiae loci; 29, 23, 7 perpellit blanditiis quoque puellae adhibitis, ut legatos — mittat; 39, 55, 3 vereri, ne tanta indulgentia plures ad talia audenda inpellantur; 43, 20, 3 qua una (pecunia) barbarus inops inpelli ad bellum poterat; 27, 15, 10 spem nactus per sororem quolibet inpelli amantem posse. Místa ta ukazují, že 25, 24, 15 ut alloquio leni ⟨per⟩pelleret (neb: ⟨in⟩pelleret) hostis ad dedendam urbem mohl dobře Livius napsati. K čtení tomu tím spíše bych se přiklonil, ježto častěji v P, jak jinde (str. 135) ukazuji, předložky u sloves vynechány jsou.

Nevhodným jest *perlicere* 45, 5, 1: is quoque praesenti admoto terrore modo minis modo spe perlicere, ut se traderet, ⟨cum⟩ conaretur, adiuvit in hoc eum res. Neboť *perlicere* nesnáší se s *minis*; čekáme za sloveso ono výraz širší, na př. *perpellere*, jako jest 2, 61, 5 illum non minae plebis, non senatus preces perpellere umquam potuerunt; 4, 21, 8 nam Falisci perpelli ad instaurandum bellum neque clade Romanorum neque sociorum precibus potuere. Dále jest si všimnouti, že Livius *perlicere* spojuje s *ad* neb *in*, ne pak s *ut*, vyjmeme-li dvě místa 26, 7, 6 Numidam promptum ad omnia agenda audendaque donis perlicit, ut — pervadat a 31, 27, 3, kde pro blízké ad vazba obvyklá se nedoporoučela. Tedy i ta věc nemohla na u. m. vésti spisovatele k položení *perlicere*. Z příčin těch mne místo ono neuspokojuje. K tomu při-

---

34, 8 hostem ad pugnam elicere; 29, 34, 9 ad eliciendos hostes; 29, 34, 10 cedendo — ad insequendum — eliciebat; 32, 18, 8 ad excursiones elicuissent; 32, 20, 7 non modo quemquam unum elicuit ad suadendum; 34, 14, 4 barbaros simulatione fugae eliceret; 34, 19, 9 hostis ad pugnam elicere; 37, 13, 10 ad eliciendum extra moenia Macedonem; 38, 43, 7 haec — eliciebat; 40, 21, 11 ut elicere omnia arcana — posset; 40, 23, 1 arcana eius elicuit; 40, 48, 2 ut omnes extra munitiones eliceret; 42, 57, 12 longius a castris eos elicuissent; 42, 64, 9 elici posse ratus; 45, 19, 4 qui spe cupiditatem eius elicerent. Při kompositu tom zastoupeno nejen praes., než i perf. act., schází pak part. perf. Srvn. 10, 15, 1 extractos deinde ad certamen fudisset.

inlicere: 5, 33, 3 inliciendae gentis causa; 10, 17, 6 inlicite lucro mercatorem; 22, 13, 2 multis iam tum inlecti donis — ad conciliandos popularium animos; 26, 21, 13 inlectus ad transitionem Moericus; 39, 8, 5 quo plurium animi inlicerentur. Máme tu tvary na praes. se zakládající, též part. perf., ale ne ind. perf. act.

Digitized by Google

chází, že nezdá se *perlicere* ve V čitelno býti; neboť Madvig četl tam: spe permitteret se tradere.

25, 29, 7: *ne plus apud vos Hieronymi quam Hieronis memoria momenti faciat: diutius ille multo amicus fuit quam hic hostis, et illius benefacta etiam ⟨vos⟩ sensistis (V: resensistis), huius amentia ad perniciem tantum ipsius valuit.*

Čtení to jsem navrhl v časopise pro rakouská gymnasia 1892, str. 198 a schvaluji je i nyní. Činím-li o něm zde zmínku, děje se to proto, bych parallely k porušení *resensistis* místo *sensistis* uvedl: 22, 59, 9 qui ne in acie quidem fuerunt (P: refugerunt); 23, 32, 16 legiones (P^1: religiones); 25, 2, 7 quod non ad [re P^1]petendum legitima; 25, 15, 16 victoribus [re]censerent; 25, 16, 3 intentius exta [re]servarentur; 27, 34, 5 prae se ferens (P: referens); 28, 11, 3 visos ferebant (GRF: referebant).

25, 37, 12: *extemplo inprovisa res pavorem incutit Poenis, mirabundique, unde tot hostes subito exorti prope deleto exercitu forent, unde tanta audacia, tanta fiducia sui victis ac fugatis, quis — castris praecesset, quis signum dedisset pugnae — ad haec tot tam necopinata primo omnium incerti stupentesque referunt pedem.*

Adjektiv v *-bundus* užívá Cicero velmi poskrovnu,*) Caesar zdržuje se jich úplně. Livius klade je častěji, ale ne stejnou měrou ve všech částech díla svého. Místa, na nichž se objevují, jsou:

1, 15, 1 in fines Romanos excucurrerunt populabundi magis quam iusti more belli; 1, 16, 6 cum perfusus horrore venerabundus **) adstitissem; 1, 29, 3 errabundi domos suas — pervagarentur; 1, 41, 1 Tarquinium moribundum — excepissent; 1, 54, 6 rex velut deliberabundus in hortum — transit; 1, 58, 12 moribunda cecidit; 2, 6, 9 moribundi ex equis lapsi sint; 2, 12, 12 minitabundus iuberet; 2, 20, 3 moribundus — defluxit; 2, 26, 1 praedabundum ad Anienem pervenisse; 2, 45, 7 velut deliberabundi capita conferunt; 2, 60, 2 vagari populabundum hostem per agros pati; 3, 3, 10 infesto agmine populabundus isset; 3, 4, 7 Hernicorum in agro populabundum hostem invenit; 3, 5, 13 populabundi in finibus Romanis vagabantur; 3, 38, 8 mirabundam plebem convertit; 3, 46, 8 atque ille lacrimabundus; 3, 47, 3 haec prope contionabundus circumibat homines; 3, 66, 5 populabundi — accessere; 4, 21, 7 populabundi descenderent; 4, 33, 9 utramque mirabundam in se aciem ver-

*) Doložiti lze z něho furibundus, ludibundus, moribundus, noctuabundus, queribundus, tremebundus, volutabundus.

**) Tak čte M; rukopisy druhé mají venerabundusque. Myslím, že M podává čtení pravé. Neboť venerabundus s perfusus horrore není souřadné, nýbrž venerabundus jest výsledkem onoho perfusus horrore. Proculus Iulius stanul pln úcty, když byl bázní pojat (cum horrore perfusus esset, venerabundus adstitit).

Digitized by Google

tisset; 4, 45, 8 certamen mirabundi patres conspicerent; 4, 56, 5 populabundos in agris vagari; 5, 22, 4 venerabundi templum iniere; 5, 25, 4 omnibus locis contionabundus; 5, 29, 10 haec propalam contionabundus in dies magis augebat iras; 5, 41, 8 venerabundi intuebantur — viros; 6, 7, 2 cunctabundosque et resistentes egressos castris esse; 7, 12, 6 populabundi Tarquinienses fines Romanos — peragravere; 7, 19, 6 inde populabundos in agrum — venturos esse; 7, 33, 18 quo se omnis Campanorum multitudo gratulabunda effudit; 9, 17, 17 per quam temulento agmine comissabundus incessit; 10, 14, 5 uterque populabundus effuso agmine incedit;

21, 36, 1 miles temptabundus manibusque retinens virgulta; 21, 53, 6 haec — prope contionabundus agere; 22, 18, 6 usque in Paelignos populabundus rediit; 23, 8, 10 mirabundus pater — quaereret; 23, 10, 7 contionabundus incessit; 24, 16, 14 ita ludibundi Beneventum rediere; 25, 13, 4 vitabundus castra hostium consulesque — cum Benevento iam adpropinquaret; 25, 14, 11 populabundus passim cum isset; 25, 37, 12 mirabundique unde tot hostes subito exorti; 26, 15, 11 et cum mirabundus — resedisset; 26, 15, 15 moribundus procubuit; 27, 27, 7 moribundum videre; 28, 18, 10 non peregrinabundum neque circa — oras — vagantem; 28, 23, 3 mirabundi parumper obstipuerunt;

33, 8, 2 invitum et cunctabundum — perpulit; 33, 32, 7 alii alios intueri mirabundi; 33, 36, 1 ut aegre expeditus miles temptabundus — demittere sese posset; 37, 10, 4 mirabundus Pausistratus percunctaretur; 38, 57, 7 illa muliebriter indignabunda — adiecisset; 39, 10, 5 eo magis mirabundo quaerentique — quid rei esset; 39, 41, 3 tum quoque minitabundus petebat; 40, 27, 8 portas contionabundus ipse imperator obiit; 40, 33, 9 per Celtiberiam populabundus ducit legiones.

Celkem na 56 místech adjektiva tato u L. se objevují.*) Z těch připadá 33 na dekadu první (a to 27 na první její polovici, 6 na druhou), 14 na třetí, 9 na čtvrtou. V páté dekadě neshledáváme již adjektiv v -bundus. Píše-li Livius ještě 39, 10, 5 eo magis mirabundo quaerentique — quid rei esset, praví 45, 28, 7 mirantique et percunctanti quid esset. Tedy i tohoto archaismu postupem výkladu se zhošťuje, až koncem dekady čtvrté zhostí se ho úplně a ve shodu přijde s klassickou mluvou Caesarovou.

Z pravidla klade Livius adjektiva ta absolutně, bez akkusativu. Výjimkou jsou spojena na třech místech (3, 47, 3; 5, 29, 10; 25, 13, 4) s akkusativem, jak asi v době předklassické častěji bývalo; srvn. Sisennu u Gell. 11, 15, 7 populabundus agros ad oppidum pervenit (Draeger, hist. Synt. I. str.[2] 357).

Povšimnutí zasluhuje, že adjektiva v *-bundus* Livius klade jen ve dvou pádech, v nominativě a akkusativě, vyjmeme-li jediné místo 39, 10, 5 mira-

*) *Gratabundus* a *laetabundus*, z nichž prvé Hildebrand (Dortm. progr. 1868 p. 5), druhé Kreizner Liviovi přikládá, nevyskytují se u tohoto.

Digitized by Google

bundo quaerentique, kde jest dativ. Tento zvyk Liviův nasvědčuje rukopisnému čtení 25, 37, 12 mirabundique, kde Duker a s ním před nedávnou dobou Luchs (Emend. Liv. III 22) psali *mirabundis*, silně interpungujíce po *pugnae*. Stranu spojení mirabundi — ad haec tot tam necopinata ... incerti stupentesque srvn. 6, 19, 4; 10, 28, 18; 10, 36, 7; 21, 6, 5; 22, 18, 10; 37, 56, 4; 38, 43, 7; 45, 20, 9. Kromě ludibundus (24, 16, 14) a moribundus (26, 15, 11; 26, 15, 15; 27, 27, 7 a j.) jsou vesměs adjektiva ta vytvořena od sloves konjugace I. Patrně že tato svou zvučností více se auktoru zamlouvala než tvary v *-ibundus* neb *-ebundus*.

25, 40, 2: *ceterum inde primum initium mirandi Graecarum artium opera licentiaeque hinc sacra profanaque omnia vulgo spoliandi factum est.*

Hinc jest po předchozím *inde* zbytečno. Nelzeť *hinc* vykládati smyslem mirando Graecarum artium opera, ježto *licentiae sacra profanaque spoliandi* závislo jest na *primum initium*. Také nemá *hinc* P, nýbrž *huic;* jenť v mladších rukopisech jest hinc. Ussing a Madvig opravují *huius,* ale oprava ta nezamlouvá se již proto, že nic podobného není řečeno při členu prvém *mirandi — opera*, ač vlastnost jím vyjádřená stejně doby spisovatelovy se týkala. Dále nemohlo *huic* snadno z *huius* se vyvinouti. Mně zdá se, že opakováním počátku slova *lic*entiae chyba ta přivozena a že z korruptely *licentiaeque lic sacra* interpolator vytvořil *licentiaeque huic sacra*, jak ještě v P jest psáno. Že písař vrací se k tomu, co již napsal, toho příklady jsou v P častěji: 21, 22, 2 eam provinciam destinat firmatque [eum] Africis maxime praesidiis; 21, 43, 4 circa Padus amnis, maior [Padus] ac violentior Rhodano; 22, 28, 13 si iusta ac [si] recta pugna esset; 22, 38, 12 ad id locorum fuisse. [id] sua sponte; 23, 22, 7 quem Latinum [quem] in curia vidisset; 23, 24, 3 de se pauca ac [de] modice locutus; 24, 3, 11 eo deduci — frequentiam [eo] recipere; 24, 8, 2 et sibi [si] quemque; 25, 34, 2 Masinissa erat iuvenis eo tempore [erat] socius Carthaginiensium; 26, 13, 9 illud irae atque odii execrabilis[que]; 26, 40, 5 propter auctorem satis laetae essent. [propter] postremo; 27, 16, 12 iis priora fore, si Metapontum [iis] cum; 27, 39, 9 viam tantum Alpis esse; duas [tantum] praevalidas; 30, 40, 7 bellum foret, facilem victoriam [fore].

26, 5, 15: *Naevius signum ademptum signifero in hostis infert, iacturum in medios eos minitans, ni se propere sequantur milites.*

Jako zde, i jinde rád klade Livius ve větách podmínkových s *ni* neb *nisi* (zvláště při výhrůžce) adverbium *propere*: 2, 12, 2 cum — circumdari ignes minitabundus iuberet, nisi expromeret propere; 2, 23, 10 nec temperatum manibus foret, ni propere consules — intervenissent; 2, 36, 4 maiorem instare, ni eat propere; 4, 58, 7 ni facesserent propere ex urbe finibusque, daturos, quod Lars Tolumnius dedisset; 25, 3, 19 et rem ad seditionem spectare, ni propere dimittitis plebis concilium; 25, 15, 1 ni propere subveniat, celerius Capuam — in potestatem hostium venturam; 25, 15, 15 permixtosque et hostes

Digitized by Google

urbem invasuros, ni propere portas claudant; 25, 37, 14 caedes foeda fuisset —, ni Marcius propere receptui dedisset signum; 44, 20, 5 nunc et Appium — in summo periculo esse, nisi propere — iustus exercitus eo mittatur.

Dále jest časté *propere* u Livia při inf. závislém na *iubere*: 3. 26, 9 togam propere e tugurio proferre uxorem iubet; 4, 47, 2 signa inferri propere iussit; 10, 40, 8 in tumulum — propere circumducere iubet; 22, 19, 8 conscendere naves propere atque arma capere iubet; 23, 16, 11 iussos propere adparatum — adferre; 24, 15, 5 signum dari propere iussit; 25, 41, 1 arma propere capere milites et efferri signa iubet; 30, 34, 11 receptui propere canere — iussit. Podobně k imperativnému konjunktivu přistupuje *propere* 6, 17, 8 denuntiatum senatus verbis facesserent propere ex urbe; 9, 41, 12 in Umbriam propere exercitum duceret; 27, 9, 10 redirent itaque propere in colonias.

Rovněž zhusta jest připojeno *propere* k slovesu *mittere* a k slovesům značícím 'přivolati' (accire, revocare), což pochopitelno, ježto v nich tají se výraz 'iubere' (mittere = iubere ire; accire = advenire iubere atd.): 1, 41, 2 Servio propere accito; 4, 46, 9 speculatores propere missi; 8, 11, 9 iuventute propere excita; 10, 4, 12 itaque propere ad dictatorem auxilia accitum mittit; 21, 45, 4 revocatoque propere Maharbale; 23, 14, 10 legatos — propere mittunt; 29, 24, 2 legatis propere — remissis; 33, 7, 7 milia — propere missa; 39, 31, 5 propere mittit; 42, 66, 3 et qui phalangem arcesserent propere misit; 45, 25, 13 missa igitur iuventute propere.

Velmi zřídka jest *propere* mimo tyto případy položeno; nalezl jsem toliko 21, 55, 5 diducta propere in cornua levis armatura; 23, 36, 1 Cumas se propere recepit; 27, 47, 2 receptui propere cecinit; 31, 27, 7 ad quorum clamorem — cum revectus equo propere legatus signa convertisset; 44, 20, 5 circumvectus propere. Není tedy místa takového ještě v první dekadě. Již tím odvážno jest psáti 2, 28, 9 tum vero ad sellas consulum propere (tak M^2, ale PM^1: prope) convolavere minimus quisque natu patrum. Než k tomu přistupuje, že vůbec nepřipojuje Livius k slovesům metaforicky položeným *volare*, *advolare*, *convolare* atp. adverbií rychlost značících *) a dále že *propere* nikde nepoložil k verbu běh neb chvat vytýkajícímu, jako *currere*, *festinare*, *contendere*. Proto není mi pochybno — a tvrzení to pronesl jsem již ve svém vydání str. 123 —,

*) Srvn. 1, 12, 7 ipse ad primores Romulus provolat; 1, 57, 8 citatis equis avolant Romam; 2, 20, 10 ad equites dictator advolat — provolant in pugnam equites; 2, 24, 1 cum tumultuoso advolant nuntio; 2, 27, 8 undique convolabant; 2, 29, 3 devolant de tribunali; 2, 46, 7 in primum infestis hastis provolant; 3, 15, 6 praecipites pavore in forum devolant; 3, 61, 7 advolat deinde ad equites; 3, 62, 8 provolant in primum; 3, 63, 2 transvolat in partem alteram; 4, 19, 2 insignemque eum regio habitu volitantem tota acie cognosset; 7, 7, 8 clamore ingenti provolant ante signa; 7, 12, 13 qui nihil agenti sibi de caelo devolaturam in sinum victoriam censeat; 10, 41 9 provolat eques; 25, 41, 1 effusis equis advolant ex hostium acie; 28, 44, 10 cum victor tota volitaret Italia Hannibal; 38, 46, 5 velut avium examina ad crepitum primum missilium (Galli) avolavere; 39, 32, 10 consul toto foro — volitando. Jen kde o úprku řeč, přidáno jednou *praecipites*, podruhé *effusis (citatis) equis*.

Digitized by Google

že *prope* na u. m. jest cizím přídavkem, jímž od kohosi metafora *convolavere* měla se zmírniti. Interpolace adverbií 'skoro' 'téměř' značících nejsou nic vzácného v rukopisech; ukázal jsem k nim při různých příležitostech, jako ve vydání Cic. pro SRosc. str. 89, de amic. str. 74, v Pozorováních Vellejovských str. 47; srvn. k tomu 26, 48, 3 sed ante eo congessissent omnis (P; omnis pene Σ^{4}) Africae — opes; 34. 10, 5 nuntiis aliis [prope] super alios adferentibus; Sen. contr. 7, 1, 2 omnia [paene] instrumenta circumcisa sunt. Vydavatelé nedobře činí, že z nich obyčejně něco hledí vytvořiti, jako nejnověji Vil. Heraeus (Spicilegium crit. in Val. Max. p. 581) opravuje u Val. Max. 1. 1, 17 nomenque Potitium in XII familias divisum a stirpe (rkpp.: prope) interiit.

Ale ještě jedno místo shledávám u Livia, kde neprávem píší vydavatelé *propere*, totiž 31, 39, 8 ibi alia vallo, alia fossa, alia lapidum congerie, ut pro muro essent, alia arboribus obiectis, ut aut locus postulabat aut materia suppeditabat, propere (Voss; rkpp.: opere) permuniit atque, ut ipse rebatur, viam suapte natura difficilem obiectis per omnes transitus operibus inexpugnabilem fecit. O kvapném opevňování neb rychlém budování čeho nemá Livius nikdy *propere*, ale častěji *raptim*: 27, 12, 10 castra — raptim ante noctem permunita; 28, 16, 7 castra tumultuaria raptim Poeni — communiverunt; 29, 1, 14 (naves) ex viridi materia raptim factae erant; 31, 17, 2 ad interiorem raptim oppositum murum — perventum esset; 32, 6, 6 ponte raptim facto in ripam — transgressum; 38, 7, 10 nunc ciliciis praetentis, nunc foribus raptim obiectis; 42, 63, 4 novum (murum) tumultuario opere raptim ex ipsa ruinae strage congestis saxis extruebant. Ježto za rukopisné *opere* smysl ničeho nežádá, soudím, že jest slovo to interpolováno. Kdosi ablativem tím zahrnul předchozí specialní práce opevňovací *vallo — fossa — lapidum congerie — arboribus obiectis*. Výraz ten podával interpolatoru následující ablativ *operibus;* srvn. též 26, 46, 2 nam neque opere emunitus erat; 28, 20, 2 urbis partem — neque opere ullo munitam.

Sesíleného *propere* předložkou *prae* užívá Livius na třech místech ve spojení s *agere*, na jednom ve spojení s *festinare*: 2, 45, 3 Veiens hostis Etruscique eo magis praepropere agere; 22, 3, 5 ferociter omnia ac praepropere acturum; 22, 19, 10 raptimque omnia ac praepropere agendo; 37, 23, 10 et festinans ipse praepropere — Hannibali occurrit.

Tak jako *propere* klade Livius i adverbium *ocius;* nacházímeť je při infinitivech závislých na *iubere*, při imperativném konjunktivě, při kompositu *transmittere*: 8, 24, 3 eoque ocius transmisit in Italiam; 10, 5, 3 hortanturque signiferos, ut ocius eant; 10, 40, 6 ipse signa ocius proferri iubet; 22, 3, 1 cum ocius signa convelli iuberet; 23, 10, 9 ociusque rapi extra portam iussus; 35, 29, 12 signa ocius ferri ad urbem iussit. Kde nadto slovo to z domněnky psáno bylo, neučiněno tak právem.

26, 22, 8: *vixdum requiesse auris a strepitu et tumultu hostili, quo paucos ante menses arserint prope moenia Romana.*

Digitized by Google

Arserint psal Alschefski za čtení P *asserint*, ale nedošel všestranného souhlasu. Zejmena Madvig obrací se důrazně proti návrhu tomu v Emend. Liv.[2] p. 377 slovy: 'urbs ardere potest tumultu, moenia non possunt; prope ardere tumultu nihil potest; nam imago tollitur addito prope.' Mne námitka ta nepřesvědčuje o nemožnosti domněnky Alschefského; ba myslím, že tato podává čtení původní. Livius na několika místech užívá *ardere* neb *flagrare*, kde vřava válečná vytknouti se má: 28, 25, 15 totam Hispaniam arsuram bello; 28, 44, 6 ardere bello Africam; 31, 11, 10 flagrante bello Italia; 33, 44, 7 mox bello Graeciam arsuram fuisse; 36, 7, 16 Galliae Cisalpinae oram bello ardere; 43, 4, 4 pacatum agrum, qui paulo ante ingenti tumultu arserat, peragravit; ano i o době *ardere* jednou tak položeno: 6, 31, 1 principia statim anni seditione ingenti arsere. Srvn. též 2, 29, 11 iam hic, quo nunc omnia ardent, conticescet furor; 5, 11, 4 cum arderent invidia non patres modo sed etiam tribuni plebis. Proč by nemohlo tedy říci se o hradbách, na něž dobývají se nepřátelé, o něž na nich svádí se boj, 'moenia strepitu et tumultu hostili ardent'? Rovněž námitka Madvigova *prope* se týkající jest lichá. *Prope* nenáleží k *arserint*, nýbrž k *moenia Romana* a značí: vřava ona zuřila nejen v okolí Říma, nýbrž i na samých téměř hradbách jeho. Ostatně i kdyby *prope* k *ardere* náleželo, může se říci správně *tumultu prope ardet locus* a není pravda, že takovým slovcem obraz se stírá. Nestírá se obraz, ale mírní a toho příkladů jest dosti. Jest mi s podivením, že mohli někteří badatelé přiložiti váhu námitkám Madvigovým a že zejmena Luchs v kritickém vydání prohlašuje místo ono za nezhojeno slovy: '*asserint* P nondum videtur emendatum esse.'

26, 29, 9 a násl.: *inter ipsos consules permutatio provinciarum, rapiente fato Marcellum ad Hannibalem, facta est, ut, ex quo primus post* ⟨*adversa omnia haud*⟩ *adversae pugnae gloriam ceperat, in eius laudem postremus Romanorum imperatorum prosperis tum maxime bellicis rebus caderet.*

Doplněná slova pocházejí od Riemanna; Alschefski před ním četl *tot adversas secundae*, Weissenborn *adversissimas secundae*, Madvig *adversissimas haud adversae*, Hertz *adversa secundae*, Mor. Müller *adversa omnia secundae*. Proti *adversissimas* lze uvésti, že superlativu toho Livius neužívá. Spojení *haud adversae*, jež v četná vydání přístup si již získalo, jest rovněž málo podobno pravdě. Nelzet ho u Livia doložiti, podobně jako nelze u něho nalézti *non adversus* = *prosper, secundus*. Protivou k *adversus* jest u něho přímo *secundus* neb *prosper*: 5, 51, 3 et plus vastitatis huic urbi secunda nostra fortuna faciet quam adversa fecit; 5, 51, 5 intuemini enim horum deinceps annorum vel secundas res vel adversas; invenietis omnia prospera evenisse sequentibus deos, adversa spernentibus; 6, 25, 4 adversae pugnae fugaeque in L. Furio culpam, secundae decus omne penes M. Furium esse; 6, 28, 9 nuntium secundae adversaeque fortunae domum perferret; 25, 1, 6 et variabant secundae adversaeque res; 26, 37, 2 nam Romanis et in provinciis, hinc in Hispania adversae res, hinc prosperae in Sicilia, luctum et laetitiam miscuerant; 26, 41, 13 et hae

Digitized by Google

secundae res illas adversas sustinuerunt; 27, 3, 8 inter multas magnasque res, quae nunc secundae nunc adversae occupabant cogitationes hominum; 27, 40, 3 adhuc adversa secundis pensando rem ad id tempus extractam esse; 28, 11, 1 cum omnium secundorum adversorumque causas in deos verterent; 28, 12, 2 an mirabilior adversis quam secundis rebus fuerit; 28, 17, 8 res tum prosperae ubique Romanis, Poenis in Italia adversae; 28, 39, 4 quae nobis secunda quaeque adversa hostibus nostris essent; 33, 36, 15 adversamque prospera pugna oblitteraverit; 33, 37, 10 quia ipsi proprie adversa pugna in ea gente evenerat, cum collega secunda; 35, 2, 2 itaque adversae quam secundae res per ipsum amicosque eius magis sermonibus celebrabantur; 37, 45, 12 neque eos secundae res extuleruut nec adversae minuerunt. Proto lépe jest upustiti od doplňovaného v poslední době *haud adversae* a zvoliti přímo *secundae,* byt nebyla při tom příčina mezery jasna. Nedoporoučí se *prosperae*, ježto *prosperis* brzy potom následuje.

26, 31, 2: *qui si non fuerunt hostes, nihil interest, nunc an vivo Hierone Syracusas violaverim. sin autem desciverunt a populo Romano, legatos nostros ferro atque armis petierunt, urbem ac moenia clauserunt exercituque Carthaginiensium adversus nos tutati sunt, quis passos esse hostilia, cum fecerint, indignatur?*

V *P* jest *portas* místo *a populo Romano*, kteréž čte se dle návrhu Fabriova. Podobně já (List. fil. X 1883 p. 378) jsem soudil, že v *portas* něco obsaženo, a vzhledem k následujícímu *nostros* doporoučel jsem *a nobis*. Nyní však dospěl jsem k přesvědčení, že dobře činili dřívější vydavatelé, majíce *portas* za cizí přídavek. Neboť všeliký dodatek po *desciverunt* nemile ruší souměrnost vět, vykazujících tu verbum na místě posledním: *petierunt, clauserunt, tutati sunt. Portas* není asi čím jiným než vysvětlivkou z okraje rukopisu v text se dostavší, náležitou k následujícímu '*urbem ac moenia* clauserunt'; srvn. c. 30, 7 si *portas* Marcello Syracusani — *clausissent*; srvn. též interpolaci 4, 21, 6 Fidenates, qui se primo [aut oppido] aut montibus aut muris tenuerant; 2, 17, 4 cum ira maiore [bellum] tum viribus etiam auctis Pometiae arma inlata; 6, 1, 6 quod [legatus] in Gallos, ad quos missus erat orator, – pugnasset; 23, 16, 9 subsidiaque destinata impedimentis [data]; 23, 19, 18 velato capite [et tria signa] cum titulo —. idem titulus tribus signis — subiectus.

Podobně jsem přesvědčen, že 21, 36, 7 taetra ibi luctatio erat [via lubrica] glacie non recipiente vestigium jest *via lubrica* interpolováno (neboť což jiného dí *glacie non recipiente vestigium*?) a interpolace že vážena z c. 35, 12 omnis enim ferme via praeceps angusta lubrica erat. Též není mi pochybno, že 21, 5, 3 čísti se musí, jak jsem ve svém vydání naznačil: finitimis domitis gentibus [iungendoque] tractus ad id bellum videri posset, i že interpolace původ svůj má v c. 2, 7 mirae artis in sollicitandis gentibus imperioque suo iungendis fuerat. Že 21, 39, 1 čísti se má: peropportune ad principia rerum Taurinis [proximae genti] adversus Insubres motum bellum erat, pozoroval již

Digitized by Google

Wölfflin i stanovil původ interpolace z c. 38, 5 Taurini Galli proxima gens erat in Italiam degresso. Srvn. 10, 38, 13 hic hominum numerus [quod roboris erat] ad Aquiloniam consedit, kde interpolace pochází z § 4 ad quadraginta milia militum, quod roboris in Samnio erat, convenerunt.

26, 50, 4: *ego cum sponsa tua capta a militibus nostris ad me ducta esset audiremque tibi eam cordi esse, — tuo cuius possum amori faveo.*

Simplex *ducta* jest mi zde, kde dostižení cíle se vytýká, na závadu, právě tak jako v češtině by zde uráželo 'vedena' místo 'dovedena' neb 'přivedena'. Čekáme tu kompositum ⟨*ad*⟩*ducta esset*, jako jest v podobné myšlénce v § 1 captiva deinde a militibus adducitur ad eum adulta virgo adeo eximia forma. Předložka v podání tu patrně vypuštěna, jako na četných místech této dekady, což jinde (str. 135) ukazuji.

Podobně myslím, že 5, 46, 9 čísti se musí: et ad magistratus ⟨ad⟩ductus mandata exercitus edit; srvn. 3, 28, 10 Gracchum Cloelium ducem principesque alios vinctos ad se adduci iubet; 5, 25, 1 secreti ab aliis ad tribunos adducuntur; 23, 34, 4 tradunt se Romanis et ad praefectum classis adducti; 37, 29, 2 agrestis quidam ad praetorem adductus; 37, 45, 20 ad consulem — obsides ab rege adducti sunt; 43, 2, 8 ad recuperatores adducti — P. Furius Philus — M. Matienus; 44, 32, 3 et Caravantium fratrem Scodram in castra adduxit.

26, 51, 9: *his ita incohatis refectisque, quae quassata erant muri, dispositisque praesidiis ad custodiam urbis Tarraconem est profectus, a multis legationibus protinus in via aditus, quas partim — ex itinere dimisit, partim distulit Tarraconem.*

Místo to mne neuspokojuje. Neboť slova *est profectus — aditus* příčí se skutečné posloupnosti událostí, jestliže je přirozeně vykládáme, t. j. smyslem: 'vypravil se, osloven byv'. Scipio zajisté dříve se vypravil a pak teprve obrátila se k němu různá poslanectva. Čekáme proto čtení: Tarraconem profectus, a multis legationibus protinus in via aditus ⟨est⟩, quas... Snad *est* tu kdysi bylo přemístěno, jsouc na okraji dodatkem napsáno.

27, 8, 19: *ita tantum ea cura frumenti provenit, ut et Romam mitteret.*

Podivno, že *ea cura* drží se v textu; neboť již v *ita* jest smysl ten, ježto předchází: ipse — provinciam peragrabat, ut viseret agros cultaque ab incultis notaret et perinde dominos laudaret castigaretque. Nad to dělí slova *ea cura* zcela nevkusně *tantum* od jeho genetivu *frumenti*. Patrně jest *ea cura* vysvětlivkou, jež náležela k *ita*.

Takovou glossu označil jsem ve svém vydání i 1, 11, 2: ita rem coalescere [concordia] posse. Neboť ten smysl *ita* plyne z předchozího: Romulum — orat, ut parentibus earum det veniam et in civitatem accipiat.

Digitized by Google

Nejinak má se věc 4, 7, 4· legati ab Ardea Romam venerunt ita de iniuria querentes, ut, si demeretur ea, in foedere atque amicitia mansuros restituto agro appareret. Neboť ježto restituto agro dí totéž co *si demeretur ea* a není příčiny, proč by byl touž věc spisovatel v též periodě a to kratičké dvakráte vytýkal, sluší *restituto agro* za cizí přídavek míti a z textu vyloučiti.

Též 8, 38, 7 zdá se mi poznámka interpretova vložena býti, a sice tato: tum dictator — eum ipsum, quo constiterat, locum castris dimetari iussit. id vero circumfuso undique equitatu [ut vallum peteretur opusque inciperet,] fieri non poterat. Nesprávnost podání pozoroval již Weissenborn, jenž *id* měnil v *ibi*.

27, 18, 20: *et porta castrorum ducis principiumque fuga clausa erat addita trepidatione elephantorum, quos territos aeque atque hostis timebant.*

P vynechává *atque*, má je však Σ^3. Jest to čtení původní? V příčině kakofonického *aeque atque* ukazuje se k Ciceronovi, jenž má spojení to na př. har. resp. 18 plus quam ceteri qui aeque atque ego sunt occupati; Phil. 2, 37, 94 aeque atque huic ordini. Ale parallely ty nedostačují, neboť libozvuku jest Livius v některých věcech rozhodně dbalejší než Cicero. Závažným momentem proti čtení *aeque atque* na u. m. jest ta okolnost, že nejen není příkladu pro kakofonii tu u Livia, nýbrž i že auktor tento k ní nucen nebyl; neboť volí jinde *iuxta atque, pariter atque, perinde atque, aeque quam:* 1, 54, 9 absentiumque bona iuxta atque interemptorum divisui fuere; 5, 42, 2 nequaquam perinde atque in capta urbe — vagatus est ignis; 25, 12, 7 iuxta atque ipsam cladem agnoscebant; 28, 20, 6 trucidant inermis iuxta atque armatos; 33, 27, 7 perinde atque ipsis — id datum esset; 34, 12, 4 perinde atque haberet; 43, 7, 11 in tectis hieme pariter atque aestate navalis socios habere; 5, 3, 4 qui dubitet nullis iniuriis vestris — umquam aeque quam munere patrum in plebem — tribunos plebis offensos; aneb aspoň jest *aeque* odděleno od *atque*, jako: 4, 34, 6 rem aeque difficilem atque incredibilem; 31, 45, 2 aeque immodicis ad honores sociorum, atque in ira adversus hostem fuerant, Atheniensium decretis. Z té příčiny myslím, že *atque* v Σ^3 není než domněnkou a že v archetypu byla mezera, již vykazuje P. Tu bylo by možno vyplniti: quos territos aeque ⟨quam⟩ hostis timebant. Srvn. 5, 3, 4 (viz nahoře); 5, 6, 11 an quicquam est quod Veientibus optatum aeque contingere possit quam ut seditionibus — castra impleantur; 26, 45, 2 nec quicquam aliud aeque quam moenia ipsa sese defendebant; 28, 26, 14 nihil aeque eos terruit quam praeter spem robur et colos imperatoris; 31, 1, 4 tris et sexaginta annos — aeque multa volumina occupasse mihi quam occupaverint quadringenti octoginta septem anni; 39, 16, 9 nihil aeque dissolvendae religionis esse quam ubi non patrio — ritu sacrificaretur. Arci jest *aeque quam* u Livia hlavně v negativných větách, ale 31, 1, 4 ukazuje, že i v positivných větách *aeque quam* u něho jest přípustno; ostatně srvn. též 10, 6, 9 iuxta eam rem aegre passi patres quam cum consulatum vulgari viderent. Pak-li podržíme *aeque atque*, jež Σ^3

Digitized by Google

podává, bylo by záhodno pořad slov změniti asi tímto způsobem: quos territos aeque timebant atque hostis.

28, 44, 2: *multum interest alienos populere finis an tuos uri et excindi videas.*

Tvarů v *-re* v 2. os. pass. velmi rád užívá Cicero, zvláště v konjunktivě; Caesar proti tomu zdržuje se jich úplně, přestávaje na formách v *-ris*. Livius jest Caesaru ve věci té velmi blízkým; neboť příkladů s *-re* vyskytuje se u něho velmi poskrovnu; jsou to: praef. § 10 imitere; 1, 58, 2 moriere, si emiseris vocem; 3, 45, 10 quo progrediare; 5, 21, 3 (citat) ut — sequare. Po první polovici dekady první, zdá se, že od tvarů těch Livius úplně upustil. Neboť jediné místo 28, 44, 2, jež koncovku onu ve vydáních má *(populere)*, jest kriticky nejisto; P má: populare, VRF: populari. Raději bych vytvořil odtud: *populeri⟨s⟩*. Než možno, že i jiná chyba tu jest.

29, 1, 13: *nihil enim parvum, sed Carthaginis iam excidia agitabat animo.*

Plural *excidia* položený o sboření jednoho města jest tu s podivením i navržen zaň od Wesenberga singular *excidium*. Návrh ten zdá se mi býti čtením pravým. Neboť singularu slova toho užívá Livius, kdekoli o vyvrácení toliko jednoho města jest řeč: 4, 23, 4 Veientibus — exterritis metu similis excidii; 4, 61, 11 cuius excidium est dictum; 5, 15, 9 ut excidium patriae fatale proderet; 5, 19, 2 fatalis dux ad excidium illius urbis; 21, 16, 1 et Sagunti excidium nuntiatum est; 21, 16, 5 recentem ab excidio opulentissimae urbis; 21, 39, 8 Sagunti excidium; 25, 15, 19 urbis excidio; 27, 39, 12 magnum se excidio eius urbis terrorem ceteris iniecturum; 28, 39, 7 et alterum excidium patriae videremus; 28, 39, 8 prioris quoque excidii causa nobis fuerant; 30, 31, 4 nunc Sagunti excidium; 30, 32, 3 et Carthagini supremo auxilio effuso adesse videbatur praesens excidium; 31, 10, 7 excidio coloniae Romanae; 31, 18, 9 Sagunti excidium; 34, 49, 1 si sine excidio Lacedaemonis fieri potuisset; 36, 34, 2 sed iam prope excidium (Naupactus) erat; 43, 4, 9 causam excidii fuisse urbi; 45 28, 2 ante excidium. Ano singular ten na dvou místech položen, kde o více městech se jedná: 26, 27, 16 clarissimarum urbium excidio a 41, 11, 9 trium oppidorum excidio. Jinde jest v posledním případě plural: 1, 52, 3 quam urbium excidia patiantur; 9, 45, 11 urbium relictarum excidia; 10, 44, 8 urbium oppugnationes, quarum per excidia militem locupletare praeda — possent; 32, 16, 10 ad urbium excidia secum portabant. Myslím, že na u. m. chyba povstala tím, že kdysi *excidium* nebylo vypsáno celé, nýbrž toliko *excidi* a to že přibralo pak *a* z *agitabat*. Taková kusá slova jsou v *P* častěji: 22, 14, 8 nos⟨tram⟩; 22, 15, 6 quan⟨tum⟩; 22, 57, 12 redime⟨ndi⟩; 23, 12, 15 defe⟨cerit⟩; 23, 22, 11 equi⟨tum⟩; 24, 3, 7 move⟨at⟩; 24, 7, 6 in⟨ter⟩; 24, 8, 1 ve⟨strae⟩; 24, 22, 15 animadverte⟨rit⟩; 24, 37, 11 denun-

Digitized by Google

tia⟨tio⟩; 24, 39, 1 itine⟨ra⟩; 26, 3, 4 circum⟨ventum⟩; 28, 46, 16 pro⟨pter⟩; 29, 5, 6 volun⟨tatem⟩; 30, 42, 7 nequa⟨quam⟩. Že zavdaly zkomoleniny takové příčinu k novým chybám, jest na snadě.*)

29, 27, 6: *vento secundo vehementi satis profecti celeriter e conspectu terrae ablati sunt; et a meridie nebula excepit ita, vix ut concursus navium inter se vitarent.*

Slovosled *ita, vix ut*, jejž vykazuje P, nepokládám tu za původní i myslím, že rukopisy na Špýrském se zakládající HV pravý pořádek zachovaly, majíce *ita, ut vix*. Kdykoli totiž Livius *ita* klade přímo před větou výslednou, počíná se tato částicí *ut*, ne výrazem jiným, ani negace nevyjímaje; srvn. 8, 7, 1; 8, 31, 5; 10, 26, 10; 24, 40, 9; 26, 34, 7; 28, 35, 9; 36, 23, 6; 37, 53, 9; 42, 7, 5; 43, 13, 6.

Cicero i Caesar rádi kladou negativná slova s důrazem na počátek věty výsledné před samo *ut*.**) Livius nemá toho zvyku. Jediné místo, jež činí výjimku, totiž 27, 50, 2 iter eius frequentia minore, quia nemo praecesserat nuntius, laetitia vero tanta, vix ut compotes mentium prae gaudio essent, celebratum est není bezpečno; neboť rukopisy Vβ F čtou *ut vix*. Podání to mělo by se v text přijati, zvláště když schvaluje se 42, 12, 8 čtení: apparatus belli habere, [non] ut externis non egeat.***) Srvn. též tato místa vykazující *vix* v konsekutivné větě po *ut*: 5, 34, 2 fertilis fuit, ut abundans multitudo vix regi videretur posse; 6, 25, 11 ita — tranquilla pace, ut eo vix fama belli perlata videri posset; 8, 7, 1 super castra hostium — evasit ita, ut vix teli iactu — abesset; 8, 10, 6 perrupere cuneos, ut vix quartam partem relinquerent; 9, 5, 6 redintegravit luctum — consulum adventus, ut vix ab iis abstinerent manus; 9, 8, 11 miseratioque viri incessit omnes, ut modo vix crederent; 10, 20, 3 tantum iam praedae hostis trahere, ut vix explicare agmen possint; 21, 20, 3 risus dicitur ortus, ut vix — iuventus sedaretur; 21, 54, 9 tum — rigere omnibus corpora, ut vix — potentia esset; 21, 56, 7 in castra rediere, ut vix laetitiam — sentirent; 22, 5, 3 tantumque aberat, ut — noscerent, ut vix ad arma capienda — competeret animus; 22, 30, 9 spreverant, ut vix — bellum

---

*) 5, 44, 7 má V: nec pati haec omnia *a Gallis* fieri, rukopisy Nikomachovské recense: nec pati haec omnia *Galliam* fieri. Žádné z těchto dvou čtení neuspokojuje. Nebylo-li kdys v archetypu zkomoleně psáno: nec pati haec omnia *Gall* fieri? a není-li čtením pravým, co H. J. Müller navrhuje: nec pati haec omnia *Gall⟨orum⟩* fieri? Srvn. 6, 40, 17 cum praeter Capitolium atque arcem omnia haec hostium erant; 9, 26, 1 Luceria Samnitium facta; 21, 30, 2 omnes — terrae — Carthaginiensium essent; 22, 14, 9 Gallorum Roma esset; 23, 27, 10 Romanorum Hispaniam fore; 24, 38, 3 Carthaginiensium extemplo Henna erit; 25, 28, 3 quin, quae ubique regum fuissent, Romanorum essent; 35, 38, 4 ne sinerent Aetolorum Chalcidem fieri; 35, 34, 12 ita Demetrias Aetolorum facta est.

**) Srvn. Cic. prov. cons. 5 vix ut se posset diuturna pace recreare; Sest. 109 quae feruntur ita, vix ut quini — reperiantur.

***) Jiné povahy jest místo 26, 22, 15.

Digitized by Google

esse crederent; 22, 36, 1 adeo variant auctores, ut vix — adfirmare ausus sim; 22, 40, 8 frumento convecto, ut vix decem dierum — frumentum superesset; 23, 24, 9 viros equos obruerunt, ut vix decem homines effugerent; 25, 3, 14 conciliumque — adesset, ut multitudinem area Capitolii vix caperet; 25, 19, 17 ne fugae quidem iter patuit —, ut ex tanta multitudine vix mille evaserint; 26, 11, 2 imber ingens — ita utramque aciem turbavit, ut vix armis retentis — se receperint; 28, 15, 11 ni se — tanta vis aquae deiecisset, ut vix in castra sua receperint se victores; 32, 22, 4 in quem adeo exarsere studia, ut vix parentes ab liberis temperaverint; 33, 37, 8 nam ita caedis — avidi pugnarunt Romani, ut vix nuntium cladis hosti relinquerent; 35, 1, 2 et adeo pleraque adversa, ut vix dimidium militum — successori tradiderit; 35, 30, 11 multi caesi captique sunt, ut vix quarta pars de toto exercitu evaserit; 37, 28, 7 ita clauditur portus, ut vix duae simul inde naves possint exire; 38, 60, 7 adeo dimissum Scipionem laeti homines viderunt, ut vix in eadem civitate videretur factum iudicium; 39, 31, 8 et ita se inmiscuit mediis, ut vix utrius partis esset nosci posset; 40, 22, 2 pervenere — in tam opacum iter, ut prae densitate arborum — perspici caelum vix posset; 44, 6, 8 rupes — ita abscisae sunt, ut despici vix sine vertigine — possit.

30, 6, 2: *relucentem flammam — vigiles — cum conspexissent, ab eodem errore credere et ipsi sua sponte incendium ortum et clamor inter caedem et vulnera sublatus an ex trepidatione nocturna esset confusus sensum veri adimebat.*

Že by mohlo se říci clamor, an ex trepidatione nocturna esset, confusus, nevěřím; nebot *confusus* = *mixtus*, a jako na *mixtus* nemůže viseti otázka, tak nelze toho mysliti při *confusus*. Livius arci dí 5, 50, 6 cum quo referri oporteret confusa memoria esset, ale zde visí otázka ne na *confusa*, nýbrž na celém výraze confusa memoria esset, jenž roven jest *incertum esset* neb *non constaret*. Po mém soudu psal tu Livius — a toho mínění již i jiní byli —: et clamor inter caedem et vulnera sublatus ac, ⟨velut⟩ ex trepidatione nocturna esset, confusus sensum veri adimebat.

30, 18, 7: *ad quorum stridorem odoremque et adspectum territi equi vanum equestre auxilium fecerunt. et ut permixtus, ubi cuspide uti et cominus gladio posset, roboris maioris Romanus eques erat, ita in ablatum paventibus procul equis melius ex intervallo Numidae iaculabantur.*

Permixtus není, jak již z více stran vytčeno bylo, na místě tom výrazem dostatečným. Livius chce označiti jízdu smíšenou s vojem nepřátelským, a tu musí přistoupiti dativ nepřítele znamenající. Ježto P má: ut rem permixtus, mínil psáti Madvig: ut turmae permixtus a Mor. Müller: ut turbae permixtus, ale oba návrhy ty jsou nepřípustny. Neboť *turmae* aneb *turbae* značí četu a

Digitized by Google

zástup vůbec, ne pak specialně četu a zástup nepřátel, o něž tu jde. Kdyby byl kterého z výrazů obou zde Livius užil, byl by nezbytně musil k nim připojiti gen. hostis neb hostium. Než rukopisné *rem* povstalo anticipací *rm* v per*m*ixtus (z ut *rm*per*m*ixtus) a jest je vypustiti. Žádaný pak dativ *hosti* neb *hostibus*, jak ostatně jsem navrhl již v List. fil. 1883 p. 380, náleží doplniti po permixtus, tedy na př. čísti: et ut permixtus ⟨hostibus⟩, ubi cuspide uti et cominus gladio posset. Srvn. 31, 24, 16 ne in permixtos hostibus suos conicerent; 39, 31, 11 et permixti turbae hostium — penetraverunt; 26, 44, 4 permixti fugientibus inrupturi fuisse viderentur.

30, 44, 7: *tunc flesse decuit, cum adempta sunt nobis arma.*

Infinitiv perf. *flesse* jest mi tu nevysvětlitelný; mluva klassická žádá *flere*, rovněž mluva Liviova; srvn. z Livia 3, 17, 5 non — omnes armatos opem ferre — decuit; 3, 62, 2 qualem liberi populi exercitum decuit esse; 6, 7, 5 et vos in me nihil praeter me ipsum intueri decet; 6, 23, 7 civitatis, quam inmortalem esse deceat; 21, 3, 4 minime decet iuventutem — assuefacere; 21, 40, 11 decuit — deos ipsos — committere ac profligare bellum; 22, 60, 25 cum in acie stare ac pugnare decuit, in castra refugerunt; 24, 8, 2 vos — inire suffragium — decet et sibi quemque dicere; 24, 8, 9 creare vos consules deceat; 34, 3, 10 ne domi quidem vos — curare decuit; 37, 45, 8 id maiore — animo decet vos facere; 37, 54, 14 id vos facere decet; 37, 54, 17 hoc — vos praestare decet; 45, 8, 6 nihil — violenter consulere decet nec praesenti credere fortunae; 45, 14, 1 quod virum gratum bonumque facere deceat; 42, 41, 11 quid tandem me facere decuit. Hájiti nelze onen inf perf. místem 37, 19, 5 instauremus — bellum, quod possumus — ante hiemem diis volentibus perfecisse; neboť *perfecisse* jest položeno smyslem *perfectum habere*. Rovněž pochopitelným jest inf. perf. 21, 15, 6 nam excessisse pugna ad Trebiam in annum Cn. Servilii — non potest; neboť smysl jest: cogitari non potest pugnam — excessisse.

Myslím, že opraviti náleží na u. m.: tunc flere decuit, i uznati, že písař dle pozdější latiny, v níž směšován inf. praes. s inf. perf., podání změnil. Příklady chybného inf. perf jsou časty v památkách pozdější doby (srvn. Rönsch, Itala und Vulgata str. 431; Kübler, die lat. Sprache auf afrikanischen Inschriften v Arch. f. Lexic. VIII 177),*) rovněž v rukopisech auktorů klassické doby porůznu; z Livia náleží sem 25, 13, 3 Hannibal Hannonem — in Campaniam transire (P^1: transisse) et dare operam iussit; 37, 17, 5 ne urbem — innoxiam perire sinerent (tak M; ale B: perisse liceret); 44, 6, 3 incolas eius loci demigrare (V: demigrasse) Pydnam cogit (srvn. 38, 28, 8 ne demigrare coge-

*) Z Amm. Marc. srovn. 14, 5, 6 ausos conspirasse; 18, 5, 7 dilatasse decuerat rem; 19, 7, 1 properabant — litasse; 22, 15, 24 migrasse compulsi; 28, 1, 14 ausum — affectasse.

Digitized by Google

rentur a Romanis); z Cicerona uvádím de orat. I § 91 qui ista nec didicissent nec scire (codd. mutili: scisse) curassent;*) z Vell. Pat. 2, 64, 2 censebatque aequum, quae acceperat a Caesare, retinere, Caesarem, qui illa dederat, perire. haec (A: perist. haec)**) sunt tempora; Tac. Agr. 25 oppugnare (rkpp.: oppugnasse) ultro castella adorti.

31, 10, 6 a násl.: *duarum coloniarum — alteram captam ac direptam ab hostibus, alteram oppugnari; nec in exercitu suo satis praesidii colonis laborantibus fore — et tanta sua clade iam inflatos excidio coloniae Romanae augeri hostium animos.*

Slova *excidio coloniae Romanae* pokládám za cizí přídavek. Neboť totéž označuje před tím *tanta sua clade*. Že *clades* ta záležela v dobytí římské osady, řečeno jasně svrchu slovy *coloniarum — alteram captam ac direptam*. Nepochybně z okraje rukopisu slova *excidio coloniae Romanae* v text se dostala.

Podobnou glossu poznal H. J. Müller 36, 8, 2 et Aetolis Amynandroque dies ad conveniendum [exercitui] Pheras est dictus; Madvig 40, 11, 8 pater senex et [filio] solus [orbatus] de se magis timebit; Duker 40, 57, 7 nec enim aut lingua aut moribus [aequales] abhorrere.

Možná, že i 40, 16, 8 dlužno čísti: victi perseverantia Fulvii, quod nulla vi abstrahi ab obsidione potuit, Celtiberi [fessi proeliis variis] abscesserunt. Neboť *fessi proeliis variis* podobá se dosti vysvětlivce *victi pertinacia Fulvii*.

31, 22, 7: *non modo Sunium superare, sed ne extra fretum Euripi ⟨quidem⟩ committere aperto mari se audebant.*

Že doplnil tu *quidem* Weissenborn,***) srovnávám se. Neboť Livius pro stupňovací *ani* má z pravidla *ne-quidem* a častým zjevem v rukopisech jest vynechání druhé z těchto dvou částic (srvn. výše str. 81 a násl.). Proto nečiní dobře vydavatelé, jako H. J. Müller a Zingerle, mění-li na u. m. *ne*, jež podává B, v *nec* a *quidem* nedoplňují.

Avšak po *Euripi* jest *quidem* na nesprávném místě vloženo; dlužno psáti: ne extra fretum ⟨quidem⟩ Euripi. Kdykoli jest substantivum s genetivem spojeno, nepojímá *ne-quidem* v sobě u Livia oba ty výrazy, nýbrž jen jeden z nich. Ukazují to následující místa: 1, 3, 4 ut ne morte quidem Aeneae — movere arma — ausi sint; 1, 58, 4 et ne mortis quidem metu inclinari; 2, 14, 4 quae ne in potestate quidem populi Romani esset; 2, 23, 14 ut ne consulum

*) Srvn. Cic. de rep. I § 11 qui gubernare se negent quod nec didicerint nec umquam scire curaverint.

**) t. j. *perisse haec*. Korruptela ona vedla badatele k různým omylům.

***) Jeho následuje Madvig, Hertz, M. Müller.

Digitized by Google

quidem maiestas coerceret iras hominum; 4, 11, 6 ne primoribus quidem patrum satis accepti; 4, 35, 6 sed ne in tribunis quidem militum creandis — meminisset; 4, 44, 4 ne quaestorum quidem quemquam ex plebe factum; 5, 2, 7 ne hiemis quidem spatio — arma deponentem; 5, 38, 9 sed ne nuntius quidem cladis Romam est missus; 5, 45, 3 quorum cultum ne mortis quidem metu prohibitus deseruisset; 5, 49, 6 et ne nuntius quidem cladis relictus; 8, 33, 12 ne plebis quidem hominem — violatum; 9, 34, 17 ne in demortui quidem locum subrogare fas est; 10, 35, 19 ne fugae quidem patere viam; 21, 10, 6 unde ne hostium quidem legati arcentur; 21, 30, 8 ne maiores quidem eorum indigenas; 23, 5, 11 Poenus hostis ne Africae quidem indigena — militem trahit; 23, 30, 10 et ne domus quidem Hieronis — abstinuit; 24, 31, 11 et ne fuga quidem eorum seditio compressa est; 24, 33, 3 et iam non modo pacis, sed ne belli quidem iura relicta; 25, 19, 17 ne fugae quidem iter patuit; 26, 12, 12 ne oppugnatione quidem urbis Romanae abstrahi potuisse; 26, 15, 14 ne mortis quidem copia eadem est; 27, 12, 3 ne remorandi quidem causam in Italia fore; 27, 18, 20 et iam ne fugae quidem patebat locus; 28, 5, 7 ne ex regno quidem ipsius tranquillae nuntiabantur res; 29, 8, 9 ne sacrorum quidem spoliatione abstinuit; 30, 11, 11 sed ne conspectum quidem signorum atque armorum tulerunt; 31, 5, 8 quod diu sollicitati ne obsidionis quidem metu fide decessissent; 31, 38, 6 neque enim ne regis quidem primum consilium — reprehendendum foret; 32, 20, 7 sed ne fremitum quidem aut murmur contionis tantae ex tot populis congregatae movit; 33, 40, 4 ne ex Philippi quidem adversa fortuna spolia ulla se petisse; 36, 17, 11 ne ante fauces quidem saltus — retractis castris; 38, 28, 9 et ne suorum quidem precibus — desistere ab incepto; 38, 54, 10 populum Romanum ne morte quidem P. Scipionis exatiari; 38, 56, 7 ne Gracchi quidem oratio — mentionem habet; 38, 58, 12 sed ne ad moram quidem triumphi eam accusationem valuisse; 39, 31, 5 sed ne Tagi quidem ulteriorem ripam — visurum; 41, 21, 6 ne liberorum quidem funeribus Libitina sufficiebat.

32, 15, 3: *capta Phaloria legati a Metropoli et a Cierio dedentes urbes venerunt. venia eisdem petentibus data; Phaloria incensa ac direpta est.*

Již ve svém vydání v pozn. k 1, 5, 6 (str. 119) podotknul jsem, že za *eisdem*, kteréž tu, jak obecně se uznává, správno není, čtu prostě *eis*. Více tu smysl nežádá, a *eis* položeno při partic. praes. jako 3, 53, 2 profecti gaudio ingenti — accipiuntur; — ob haec iis advenientibus gratiae actae; 36, 35, 12 et Philippi regis legati sub idem tempus in senatum introducti gratulantes de victoria; iis petentibus — permissum ab senatu; 37, 45, 6 consulem adierunt; praebitoque iis petentibus frequenti consilio — inquit Zeuxis; srvn. též 9, 45, 18 his populis foedus petentibus datum. Rukopisné *eisdem* mohlo v pozdější době, kdy utuchl přesný rozdíl mezi *idem* a *is*, od písaře z *eis* vzejíti, *) aneb dittografie

*) Srvn. 30, 2, 6 in eam (eadem HVF, eandem R) classem; 45, 18, 5 id (idem V) exercere; Val. Max. 8, 10, 2 in eo[dem] elaborando; 9, 13, ext. 3 ad eam (eandem codd.) ex epulis. U Livia 1, 5, 6 psáti asi dlužno: sciscitandoque *eo*[dem] pervenit, ut haud procul esset.

Digitized by Google

počátku *de*dentes příčinu k němu zavdala. Způsobem navrženým bylo by místo jednodušeji v pořádek uvedeno než vymýtěním celého *eisdem*, jakž Mor. Müller ve svém vydání učinil.

Naproti tomu 22, 49, 12 nemám za původní čtení: haec eos agentes (P: haec exagentes) prius turba fugientium civium, deinde hostes oppressere. Neboť *eos* může scházeti a *ex* mohlo dittografií *haec ec* z *haec*, jak soudí Weissenborn, se vyvinouti aneb z předchozího *ex*istentes opakováno býti. Srvn. 1, 56, 4 haec agenti portentum terribile visum; 9, 5, 11 haec frementibus hora fatalis ignominiae advenit; 23, 10, 9 haec vociferanti — obvolutum caput est; 29, 4, 3 iam haec agentibus nuntius tandem venit; 35, 5, 4 haec agenti nuntius venit a Ti. Sempronio Longo; 37, 12, 3 haec agentibus cum intervenisset nuntius Rhodiorum cladis; 40, 16, 1 dicenti haec lacrimae — intercluserunt; 45, 26, 9 haec dicentem cum multitudo sequeretur.

32, 17, 4: *consul interim spe longiorem ⟨Atracis⟩ atrocioremque oppugnationem habuit, et ea, qua minimum credidisset, resistebant hostes.*

Atracis doplňuje K. Heusinger, po něm v poslední době Harant; doplněk ten přijímají v text noví vydavatelé, jako H. J. Müller, Mor. Müller, Zingerle. Já nepokládám přídavek ten za nutný. Po c. 15 neděje se sice hned dále zmínka o dobývání města toho konsulem, i následuje výklad o pracích bratra konsulova L. Quinctia, zejmena o jeho vzetí dvou jiných měst, ale výklad ten, vyplňující c. 16. a ze 17. § 1—4, není zajisté tak obšírný, aby čtenář v c. 17, 4 se nepamatoval, že slovem *oppugnationem* míněno jest dobývání dotčeného Atraku. A kdyby byl psal skutečně Livius na u. m. genetiv *Atracis*, nebyl by ho položil před *atrociorem*, kde vznikla by kakofonie *Atracis atrociorem*, nýbrž byl by jej umístil po *oppugnationem*, kde by nelibého onoho znění nebylo.

32, 21, 30: *nolite, quia ultra Romani petunt amicitiam, id quod optandum vobis ac summopere petendum erat, fastidire.*

Livius užívá sice častěji *magnopere* (zejmena ve spojení se *suadere*), několikráte též *quantopere* a *tantopere*, ale *summopere* jest mu cizí právě tak jako *maximopere*.*) Na u. m. mají *summopere* vydání nová, avšak nejlepší rukopis B výrazu toho nepodává, nýbrž *summare*. Toliko část mladších rukopisů čte *summopere*. Čekali bychom dle Liviova zvyku *summa ope*, a čtení to nacházíme v druhé části rukopisů mladších a v starých vydáních, odkud přejal je v text svůj Drakenborch i Hertz. Myslím, že náleželo příkladu jich následovati. Jak toto *summa ope* (= velmi úsilně, horlivě) Liviovi oblíbeno jest, vysvitne z ná-

*) Neprávem míní Grynaeus a Gitlbauer 42, 57, 3 psáti: maxumopere (maxumere V) indigne ferentes. Podobně chybným byl návrh J. F. Gronovia 22, 15, 2 summopere.

Digitized by Google

sledující sbírky: 1, 23, 1 et bellum utrimque summa ope parabatur; 1, 30, 8 bellum utrimque summa ope pararent; 1, 56, 11 rem summa ope taceri iubent; 2, 2, 5 id summa ope tuendum esse; 2, 21, 6 cui summa ope inservitum erat; 3, 35, 2 honorem summa ope a se impugnatum; 4, 43, 5 quam rem — summa ope adprobassent; 4, 43, 5 patres summa ope adnisi sunt; 4, 50, 7 tendebantque summa ope, ut consules crearentur; 5, 26, 1 summa ope evicerunt, ut — crearetur; 22, 15, 2 ab spe summa ope petiti certaminis; 22, 34, 2 patres summa ope obstabant; 23, 7, 4 summa ope — restiterat; 26, 15, 10 rem — quae summa ope adproperata erat; 27, 46, 8 summa ope orare; 30, 7, 8 summa ope et ipsum reparantem bellum; 36, 9, 9 summa ope parabant se ad urbem defendendam; 38, 45, 2 Cn. Manlium summa ope tetendisse, ut eam pacem turbaret. Že *summa ope* jest Liviovi i superlativem k *magnopere*, viděti ze srovnání na př. 22, 37, 5 magnopere se — orare s 27, 46, 8 summa ope orare aneb 28, 45, 13 magnopere tetendisset s 38, 45, 2 summa ope tetendisse.

Pro *summa ope* na u. m. 32, 21, 30 rozhoduje se Luchs (Emend. IV p. 14 [r. 1889]) a dochází souhlasu H. J. Müllera (J.-Ber. 1890 p. 193), jenž sám před tím četl *summopere*.

32, 28, 7: *nunc prope in hiberna profectum (Quinctium) ita comparare dici bellum, ut, nisi successor impediat, perfecturus aestate proxima videatur.*

Adverbium *prope* jest zde nevhodno; neboť Quinctius ne skoro, nýbrž úplně do tábora zimního se odebral, ježto zima nastoupila. Chybu tu pozoroval již Crévier a psal *quoque*, což Madvig schválil. Než čtení to není ani palaeograficky na snadě, ani nutné smyslem. Za podobnější pravdě mám, že *prope* jest anticipací následujícího *profe*ctum a že musí se vymýtiti. Smysl bez slova toho jest úplný. Anticipováním slova, jež následuje, vznikla ve čtvrté dekadě chyba 32, 21, 16 an tibi [potius] credamus — potius quam res — intueamur; 35, 40, 7 terra dies [per M] duodequadraginta movit. per totidem dies feriae — fuere; 36, 19, 9 ab effuso (cdd.: a confuso) constiterit cursu; 36, 21, 3 paucosque post (B: ꝑ[= per]) dies omnibus perpacatis; 36, 27, 2 et [ad B] paucos post dies quam ad bellum renovandum; 37, 5, 2 et tunc (B: quidem) cibo et quiete refectis corporibus; 37, 30, 2 robore navium et virtute militum Romani longe [Rhodios] praestabant, Rhodiae naves agilitate; 38, 23, 11 nam singularis eius iuvenis (B: vires) cum virtus et industria; 37, 15, 2 quin hostes extracturi (B: detracturi) demersas moles sint.

Takovou chybu dlužno uznati 37, 54, 2: quarum una quaelibet regi adiecta multiplicare regnum Eumenis potest, kde *regi* z následujícího *regnum* vzejíti mohlo. Jestiť dativ ten zcela zbytečný, mimo to zcela nevhodno jest označení Eumena nejprve jmenem obecným, potom vlastním. Rovněž 39, 41, 1 nesprávně čte se dle Lipsia: hunc, sicut omni vita, tum prensantem (část mladších rkpp.: praesentem) premebat nobilitas Neboť Livius *prensare*

Digitized by Google

absolutně neklade nikde: 1, 47, 7 prensare minorum maxime gentium patres; 2, 61, 5 aut supplex prensaret homines; 3, 12, 1 prensabat singulos; 3, 35, 2 ut primores quoque civitatis — prensarent homines; 3, 47, 2 et prensare homines coepit; 4, 6, 9 et prensare homines; 4, 48, 11 prensantur a principibus tribuni; 4, 58, 13 prensantesque veteranos; 4, 60, 1 prensatasque exeuntium manus; 5, 30, 4 suos quisque tribules prensantes. Nad první polovici první dekady toto užívání *prensare* nejde, vyjmeme-li jediné místo 45, 36, 8 sed eos — prensando — stimulaverat. Proti tomu velmi často vyskytuje se absolutně *petere* o ucházení v příčině úřadu a to ve všech dekadách. Slovo to dlužno, jak jsem již v List. filol. IX (1882) p. 242 dovozoval, i zde psáti a čísti: tum petentem premebat, což i v některých rukopisech, jako v Lov. 2, jest; srvn. § 3 etenim tum quoque minitabundus petebat. Korruptela *praesentem* mohla vzniknouti vlivem *premebat* z *tum pretentem premebat*. Ostatně nacházíme *praesentibus* za *petentibus* 8, 22, 4 v rukopisech Geleniových.

33, 45, 7: *ut feras quasdam nulla mitescere arte, sic inmitem et inplacabilem eius viri animum esse: marcescere otio situque queri civitatem et inertia sopiri nec sine armorum sonitu excitari posse.*

Situque není čtení spolehlivé. Kdežto B má *otii situ,* psáno bylo v M *otio situque*, v ed. Mog. vytištěno *otio tum. Situs* bylo by tu položeno v přeneseném významě 'zahálka' 'nečinnost', ale v tom smysle neklade slovo to Livius nikde, nýbrž píše je vždy jen o poloze místa nějakého, jako: 1, 9, 9 cum situm moeniaque — vidissent; 1, 15, 4 urbe valida muris ac situ ipso munita; 5, 2, 6 egregiis muris situque naturali urbem tutantes; 5, 6, 9 naturali situ inexpugnabiles; celkem má tak slovo to na 32 místech.

Mně tím stává se *situque* na u. m. velmi podezřelým. K tomu přistupuje, že na jiných místech Livius jednodušeji se vyjadřuje: 35, 35, 9 marcescere otio; 28, 35, 3 marcescere desidia; srvn. též 1, 19, 4 ne luxuriarent otio animi; 1, 22, 2 senescere — civitatem otio ratus; 2, 28, 5 otio lascivire plebem; 2, 52, 2 ex copia deinde otioque lascivire rursus animi; 6, 36, 1 coloni gestientes otio; 28, 24, 6 licentia ex diutino, ut fit, otio conlecta; 40, 1, 4 otio solutam disciplinam; 40, 21, 1 ne otio miles deterior fieret; 44, 20, 4 in otio militem ali. Přídavek *situque* jest na u. m. i tím zbytečný, že následuje *et inertia sopiri.* Není toto *situ* variace *otio*, od vykladatele některého připojená? Glossami takovými trpěla značně tato dekada, jak ukazuje srovnání *B* s *M* a rukopisy mladšími; viz níže (str. 177) pozn. k 34, 13, 4.

33, 48, 4: *magistros navium mercatoresque invitari iussit et vela cum antemnis ex navibus conrogari, ut umbraclum — media aestas forte erat — cenantibus in litore fieret.*

Umbraclum vytvořil Madvig lehkou změnou z *umbraetum*, jež B podává; v ed. Mog. jest *umbrae etenim.* Než čekali bychom tvar *umbraculum*, ježto

Digitized by Google

Livius prvé *u* v koncovce *-culum* nepotlačuje až na několik míst, kde *vinclum*, tvar to i jinde v prose se vyskytující, položeno za *vinculum*.*) Dále nezná L. jinde substantiva *umbraculum*, nýbrž užívá obratů *umbra* obsahujících: 35, 27, 3 casas — fronde, quae umbram modo praeberet, texissent; 3, 25, 7 quercus — praetorio imminebat, cuius umbra opaca sedes erat; 37, 20, 5 pars vescentes sub umbra; 25, 26, 15 infirmaque corpora tecta et umbrae recreaverant; rovněž tak jest, kde v přeneseném smyslu *umbra* položeno: 4, 42, 5 sub tribunicia umbra consularem virum delituisse; 5, 6, 5 et meminisse hanc ipsam potestatem non in umbra nec in tectis maiores suos creasse; 32, 21, 31 quia sub umbra vestri auxilii latere volunt; 34, 9, 10 quod sub umbra Romanae amicitiae latebant; 38, 51, 4 sub umbra Scipionis civitatem dominam orbis terrarum latere. Zdá se mi, že i na u. m. *umbra* má se ponechati i čísti: ut umbra [ut um] — media aestas forte erat — cenantibus in litore fieret t. j. že dittografie se musí vypustiti. Pro *umbra alicuit fit* možno srovnati Verg. Georg. 2, 58 arbos tarda venit seris factura nepotibus umbram; srvn. též Ov. met. 3, 50 fecerat exiguas iam sol altissimus umbras; Cels. 1, 2 melior est ambulatio in umbra, quam parietes aut viridia efficiunt, quam quae tecto subest; Quint. 10, 2, 7 umbrae, quam corpora in sole fecissent. Pro *umbra fit alicui* není sice u Livia dokladu; ale poněkud srovnati lze 1, 44, 3 ibique ipse, ut loco dignitas fieret, habitat; 2, 24, 6 quominus ei nominis edendi apud consules potestas fieret; 2, 41, 5 regno viam fieri; 25, 13, 3 ut frumenti copia fieret Campanis.

34, 2, 2: *nunc domi victa libertas nostra inpotentia muliebri hic quoque in foro obteritur et calcatur, et quia singulas non continuimus, universas horremus.*

Continuimus, jež píší někteří po návrhu Hertzově za *potuimus* B, jest arci smyslem správné, než o pravosti jeho přece může býti pochybnost. Neboť též na čtení: quia singulas non co⟨er⟩cuimus, universas horremus možno pomýšleti, kteréž snadno z podání se vytvoří — zkrácené *co'cuimus*, pozbyvši zkracovacího znaménka, mohlo bez obtíží vésti k *potuimus* — a smyslem i se zamlouvá. Jestiť *coercere* důraznější než *continere* a tím místu po mém soudu vhodnější. Velmi pak rád užívá Livius výrazu toho zejmena o krocení bujnosti a prudkosti neb trestání neposlušnosti. Srvn. 2, 23, 14 prope erat, ut ne consulum quidem maiestas coerceret iras hominum; 2, 58, 7 nec pudor nec metus coercebat; 3, 19, 4 non in plebe coercenda quam senatu castigando

*) Livius důsledně píše: adminiculum, cenaculum, cubiculum, curriculum, diverticulum, hibernaculum, iaculum, miraculum, operculum, osculum, periculum, piaculum, propugnaculum, receptaculum, retinaculum, senaculum, spectaculum, spiculum, tabernaculum, terriculum, vehiculum. Též oraculum čteme 1, 56, 5; 3, 33, 1; 5, 15, 3; 5, 15, 12; 5, 16, 8; 5, 21, 5; 9, 3, 8; 22, 57, 5; 23, 11, 4; 23, 11, 5; 26, 19, 5; 29, 10, 6; 29, 10, 8; 29, 11, 5; 34, 50, 2; 38, 13, 1; 38, 48, 2; 45, 27, 6; 45, 27, 8. Má-li proto V 41, 22, 5 oracium, nevytvořil bych odtud *oraclum*, jak ve vydáních jest, nýbrž *oraculum*, jak již Grynaeus psal; srvn. 22, 33, 1 speculator (P: spectator, zajisté ze *speclator*).

Digitized by Google

vehementior fuit; 3, 46, 4 ad coercendos seditionis auctores; 3, 48, 2 turbantes civitatis otium pro maiestate imperii coerceret; 4, 15, 2 vim parantem — vi coercitum esse; 4, 50, 2 et quaestor P. Sestius eadem violentia coerceri putaret seditionem posse; 5, 9, 7 inventam esse aliam vim maiorem ad coercendos magistratus; 5, 11, 11 dictatoris metu a collegis coercitos esse; 8, 2, 11 sin imperium abnuerent, armis coercerent; 9, 34, 22 nec lex nec pudor coercet; 22, 55, 6 comploratus familiarum coerceant; 34, 4, 6 ad coercendam luxuriam muliebrem; 34, 4, 7 nulla erat luxuria, quae coerceretur; 34, 6, 2 legem, quae luxuriae muliebris coercendae causa lata esset; 34, 6, 15 ut ad eam (sc. luxuriam) coercendam Oppia lex desiderata sit; 36, 7, 13 ut erumpere diu coercitam iram — possit; 39, 32, 11 coerceri tamen ab effuso studio nequiit; 41, 27, 4 coerceri rabiem gentis non posse; 42, 2, 2 discordiarum principes auctoritate coerceri non potuisse; 42, 41, 13 quod Dolopas armis coercuerim.

34, 13, 4: *ubi satis ad ⟨hunc⟩ modum et suorum et hostium animos est expertus, convocari tribunos — iussit.*

Za rukopisné *admodum*, jež vedle *satis* nemožno jest (srvn. Madv. Em. Liv. p.² 498), píší vydavatelé *ad hunc modum*, což sotva vystihuje čtení původní. Neboť Livius dí sice *quem ad modum*, ale nikdy *ad hunc modum*, nýbrž volí v těch případech *in;* tak § 10 in hunc modum maxime adhortatus; dále 37, 41, 6 armatae autem in hunc maxime modum erant; 37, 45, 11 is in hunc modum locutus fertur; 38, 17, 1 in hunc maxime modum adlocutus est consul; 38, 47, 1 Manlium in hunc maxime modum respondisse accepi; 42, 59, 1 in hunc modum maxime instructae acies. Než Livius 'na způsob čeho' vyjadřuje vůbec *in modum*, ne *ad modum*: 1, 5, 4 hostilem (= hostium) in modum; 2, 23, 5 circumfusa turba esset prope in contionis modum; 2, 28, 6 circumfusa multitudo in contionis modum; 2, 38, 2 in contionis modum orationem exorsus; 5, 8, 3 lixarum in modum — negotiabantur; 5, 15, 4 vaticinantis in modum cecinit; 6, 14, 11 domi contionantis in modum sermones pleni criminum; 21, 28, 7 pontis in modum humo iniecta constraverunt; 21, 41, 4 in modum fugientium — agebatur; 23, 29, 5 desultorum in modum binos trahentibus equos; 24, 21, 12 arcis in modum emunitus; 25, 11, 1 in paene insulae modum pars maior circumluitur; 26, 51, 4 in modum iustae pugnae concurrerunt; 27, 16, 8 in modum pugnantium; 28, 6, 10 temere in modum venti nunc huc nunc illuc verso mari; 32, 38, 8 in servilem modum lacerat; 34, 48, 3 in contionis modum circumfusas; 37, 14, 7 in fluminis modum — vadosum ostium — sit; 37, 27, 7 ipse collis est in modum metae in acutum cacumen fastigatus; 38, 17, 5 et quatientium scuta in patrium quendam modum; 38, 17, 6 pecorum in modum consternatos caedunt; 44, 9, 9 imbris in modum — labebantur; z domněnky píše Madvig 7, 10, 13 inter carminum prope ⟨in⟩ modum incondita quaedam militariter ioculantes Torquati cognomen auditum. Má-li proto B 37, 46, 8 et ad modum fugientium magnis itineribus in agrum

Digitized by Google

pacatum reductos, M však *in modum*, nelze pochybovati, že v tomto případě M zachoval čtení původní. Mor. Müller přijal také čtení to, ač jest příznivcem B, s poznámkou 'illud magis Livianum'. Naše sbírka ukazuje, že *ad modum* v oné příčině jest *non Livianum*.

Nelze-li 34, 13, 4 ad ⟨hunc⟩ modum ponechati, otázka, co za ně položiti. Myslím, že máme na tom místě dvojité čtení, že *satis* jest původní *) a *admodum* jeho variací. Případy takového porušení podání objevují se ve čtvrté dekadě 34, 7, 3 nec ut vivi solum habeant [tantum] insigne, sed etiam ut cum eo crementur mortui; 34, 40, 5 nuntiis aliis [prope] super alios adferentibus tantum non iam captam Lacedaemonem esse; 35, 10, 11 postero die praetores creati (M; B: creati facti); 40, 11, 8 senex et [filio] solus [orbatus] — timebit; 40, 57, 7 nec enim — moribus [aequales] abhorrere. V B schází *satis*; to mohlo se státi tím, že písař *admodum* za čtení pravé pokládal a *satis* za výklad. Podobný případ jest 34, 46, 4 *castra locis apertis posuit;* zde má M *idoneis* místo *apertis*, což povstalo interpretací *apertis* (= *ap'tis*), porušeného v *aptis*. Srvn. též 35, 31, 3 iter flexere (direxere B); 37, 26, 10 mora obfendebat (detinebat M); 37, 28, 1 cum in oculis (B; ale M: in agris) populatio esset; 37, 48, 6 subtexit (M: adiecit) deinde fabulae huic; 37, 56, 7 caritatem (gratiam M) esse; 38, 46, 1 animi mixti ac vitiati (B: mutati) sunt; 39, 13, 6 ut se — ablegarent (amandarent M); 39, 14, 6 indices praemiis invitare (codd. rec.: illicere) iubent; 39, 21, 1 litterae — tristitiam adferentes recitatae sunt (M: venerunt); 39, 29, 3 hae causae (4 codd. rec. res) maxime — alienaverant; 39, 37, 5 vestrae enim illae deformes veluti notae (M: cicatrices) servitutis erant; 39, 42, 9 ut obsequium amatori venditaret (M: iactaret); 39, 51, 4 fidei — nihil sane fretus (confisus rec.); 39, 53, 6 graviorem esse — aiebat (censebat rec.); 40, 8, 17 hereditatem — crevistis (petitis rec.).

34, 32, 3: *nam quid minus conveniret, quam nos — cum tyranno instituere amicitiam? et tyranno quam qui umquam fuit saevissimo et violentissimo in suos.*

Nemůže býti pochybnosti, že místo jest porušeno; superlativ nelze spojiti po způsobě komparativu s jiným členem pomocí *quam*. Také odstraněním

*) Srvn. 2, 25, 3 postquam satis apparebat ingens ardor, — militem — emittit; 2, 29, 1 utraque re satis experta tum demum consules; 4, 27, 11 prius paene cepit castra, quam oppugnari hostes satis scirent; 6, 15, 1 cum satis periclitatus voluntates hominum discedere senatum — vetuisset; 10, 10, 4 per suos satis comperta re trecenti armati — ingressi; 23, 17, 10 ut — satis pro certo habuere; 23, 34, 8 quibus satis cognitis optimum visum est; 26, 8, 10 inde cum Hannibalem Latina via iturum satis comperisset; 26, 46, 2 ubi — stagni praesidio satis creditum foret; 28, 14, 1 ubi satis temptatae — vires sunt; 31, 39, 7 inde satis comperto Eordaeam petituros Romanos; 32, 30, 6 ut satis comperit — iuventutem in armis esse; 32, 37, 6 cui ut satis apparuit non taedere belli senatum; 34, 13, 1 ubi satis, quod in speciem fuit, ostentatum est, revocari — iubet; 34, 38, 8 ubi satis omnia inspexit; 35, 45, 6 toties cum ipso Quinctio disceptando satis expertum esse; 38, 1, 4 si popularium animos satis perspectos haberet; 40, 31, 1 praetor Romanus ubi satis tot dierum quiete credidit spem factam hosti.

Digitized by Google

quam neb přeměnou jeho v *etiam* (Harant) nepřichází místo v pořádek. Neboť se superlativem nelze zase sdružiti bezprostředně větu relativnou. Livius byl by v tom případě užil spojení: tyranno omnium qui umquam fuerunt saevissimo, jak viděti z 21, 1, 1 bellum maxime omnium memorabile, quae umquam gesta sint, mc scripturum; 39, 51, 2 hominem omnium, qui viverent, infestissimum populo Romano apud eum esse. Změna taková byla by však násilná a málo podobná pravdě; z takové příčiny nezamlouvá se ani návrh H. J. Müllerův: et tyranno ⟨tam saevo⟩ quam qui umquam fuit saevissimus et violentissimus in suos; nadto není dokladu pro obrat ten u Livia.

Je-li vskutku *qui umquam fuit* původním, myslím, že nezbude jiného prostředku než uznati po *tyranno* mezeru komparativu k tomuto slovu se táhnoucího a znamenajícího 'krutšího' neb 'horšího' i psáti na příklad: 'et tyranno ⟨crudeliore⟩, quam qui umquam fuit, saevissimo et violentissimo in suos'. Srvn. 5, 42, 5 tanto ante alios miserandi magis, qui umquam obsessi sunt (= tanto miserandi magis quam qui alii umquam obsessi sunt); 32, 33, 14 plures — urbes — evastasse Philippum quam omnes, qui umquam hostes Italiae fuerint; Cic. ad Quint. fr. 1, 3, 6 gratia non inferior quam qui umquam fuerunt amplissimi; srvn. též Liv. 5, 23, 4 adventus — dictatoris — celebratior quam ullius umquam antea fuit; 34, 24, 4 moribus ritibusque efferatioribus quam ulli barbari; 33, 44, 8 tyrannum avaritia et crudelitate omnis celebratos tyrannos aequantem.

34, 39, 3: *nam propter angustias loci confertamque turbam non modo ad emittenda cum procursu, quo plurimum concitantur, tela spatium habebant, sed ne ut de gradu quidem libero ac stabili conarentur; itaque ex adverso missa tela nulla in corporibus, rara in scutis haerebant.*

Conarentur nezdá se mi býti čtením pravým; neboť doplnění infinitivu není bez značné obtíže. Myslím, že *coniterentur* čísti dlužno. Lacedaemoňané — byl by smysl — střílejíce, nemohli jednak rozeběhnouti se, jednak ani o půdu pevně se opříti. Srvn. 6, 12, 8 ne procurri quidem ab acie velim, sed obnixos vos stabili gradu impetum hostium excipere; 8, 38, 11 in suo quisque gradu obnixi urgentes scutis — pugnabant; 33, 5, 7 iuvenes conixi arborem — evellebant; 41, 4, 2 ille — facturum dixit conisusque cum trans vallum signum traiecisset, primus omnium vallum intravit. *Coniti* s *conari* zaměněno 42, 65, 8 nam neque conferti * * propter eos, qui in tumulos conitebantur (V: conabantur), poterant;*) Sen. ep. 95, 5 non potest toto animo ad honesta coniti (cdd.: conari).

Podobnějším pravdě zdálo by se mi *conarentur* 9, 31, 12, kde konsul vyzývá vojíny: coniterentur modo uno animo omnes invadere hostem. Neboť k udeření *jednomyslnému* na nepřítele nebylo tak námahy potřebí se strany

*) Mezeru shledávám ne před *propter*, nýbrž před *poterant*; navrhuji čísti: neque conferti propter eos, qui in tumulos conitebantur, ⟨progredi⟩ poterant.

Digitized by Google

vojínů, jako spíše jich vůle a snahy. K tomu neužívá jinde Livius *coniti* s inf., nýbrž vždy klade je jen absolutně: 1, 33, 5 ad ultimum omnibus copiis conisus Ancus; 3, 63, 4 undique omnes conisi hostem avertunt; 3, 70, 5 ni equestre proelium conixi omni vi perficerent; 10, 33, 4 clamore sublato conixi primo resistunt; 21, 36, 8 iactandis gravius in conitendo (continendo CM) ungulis; 22, 47, 5 diu ac saepe conisi; 31, 21, 10 Galli omni multitudine in unum locum conixi; 33, 5, 7 iuvenes conixi arborem — evellebant; 33, 18, 16 in dextrum omnes conisi; 33, 19, 9 omnibus enim regni viribus conixus; 35, 5, 12 omnes conisi tandem averterunt hostem; 41, 4, 2 conisusque cum trans vallum signum traiecisset. S inf. spojuje Livius buď jednoduché *niti* neb kompositum *adniti*: 5, 29, 1 patres reficere intercessores legis adnisi sunt; 9, 26, 15 ipsas expugnare quaestiones omni ope adnisi sunt; 10, 41, 7 adniterentur vincere; 21, 28, 2 qui nitebantur perrumpere impetum fluminis; 22, 34, 2 extrahere — nitebatur; 25, 16, 23 Gracchum — vivum capere Poeni nituntur; 44, 11, 8 cum subire Romani summa vi niterentur.

35, 15, 3: *id enim iam specimen sui dederat, ut, si vita longior contigisset, magni iustique regis in eo indolem fuisse appareret.*

Věta *si vita longior contigisset* nemá zde smyslu žádného. Syn Antiochův, ač jsa ještě mlád, již tehdy dal na jevo vlohy vládce velkého a spravedlivého, i nelze říci tudy, že by je byl dal na jevo teprve tehdy, kdyby byl mu delší věk popřán býval; srvn. též 39, 35, 3 satis credens ipsum etiam iuvenem, quod Romae obses specimen indolis regiae dedisset, aliquid momenti facturum. Mám proto označenou větu si — contigisset za interpolovánu. Vzorem mohla býti interpolatoru místa 21, 2, 2 et si diutius vixisset, Poenos — inlaturos fuisse; 39, 23, 5 et is ipse, si diutius vixisset, id bellum gessisset; 40, 56, 7 et si vita longior suppetisset, haud dubium fuit, quin eum in possessione regni relicturus fuerit.

35, 36, 5: *sed, ut oportuit in consilio fraude coepto, omnia in maturandam perniciem eorum, qui fecerant, sunt acta.*

Předložka *a* zdá se mi před *fraude* vynechána; aspoň *incipere* (*coepisse* a p.) *ab aliqua re* dí Livius na jiných místech: 4, 12, 7 coepere a fame mala; 4, 17, 6 a causa etiam tam nefanda bellum exorsis; 4, 31, 7 nisi ab scelere bellum ordiri nefas esset; 4, 43, 3 moles discordiarum — coepta a duplicando quaestorum numero; 7, 28, 1 bellum ab repentina populatione coeptum; 22, 48, 1 segne primo et a Punica coeptum fraude; 24, 24, 6 principium coniurationis factum ab Harmoniae — nuptiis; 30, 45, 6 coeptum ab adsentatione familiari; 31, 29, 16 unde coepit oratio mea, ibi desinet; 32, 39, 9 initium sermonis ab excusatione tyranni ortum; 35, 17, 7 sed initium iniusta imperandi semper a parvis fieri; 38, 26, 6 a paribus initiis coepta res eundem exitum habuit; 40, 9, 5 ut a me coeptum scelus in me finem habeat.

Digitized by Google

36, 17, 6: *rex ille bellicosissimus et exercitatus iam inde (rkpp.: ille) ab iuventa finitimis Thracum atque Illyriorum et circa omnium accolarum bellis·*

Ille, kteréž mají rukopisy i nejstarší vydání, nemělo se změniti v *inde*, ale prostě vypustiti jakožto opakování z předchozího *rex ille.* Neboť spojení *iam ab iuventa* máme 5, 2, 13 virum -- imbutum iam ab iuventa certaminibus plebeis; srvn. též 26, 19, 3 arte quoque quadam ab iuventa in ostentationem — compositus. Opakováním předchozího na více místech čtvrté dekady chyba v podání vzešla; uvádím pouze 36, 6, 4 primo ad Chalcidem quoque per (B: ad) legatos in concilio Achaeorum usus erat; 36, 42, 7 Romam est profectus. Livius una et octoginta constratis (B: prostratis) navibus; 37, 1, 6 nihil certi responsum est. ita infecta (M: incerta) pace dimissi; 37, 5, 1 in muros [in B] gererent; 39, 26, 4 aut desertis alterum [de]ridiculum esse.

36, 23, 2: *nam cum ariete quaterentur muri, non laqueis, ut solet, exceptos declinabant ictus, sed armati frequentes ⟨erumpebant⟩, quidam ignes etiam, quos aggeribus inicerent, ferebant.*

Doplněním *erumpebant*, jež J. F. Gronovius navrhl, nezhojuje se místo. Neboť i při druhé kategorii obležených, již oheň nesli, čekáme *erumpere* jakožto verbum finitum; potom staví se *armati* vhodněji proti participiu než proti imperfektu *ferebant.* Z příčin těch hotov byl bych čísti: sed armati frequentes, quidam ignes etiam, quos aggeribus inicerent, fer⟨entes erump⟩ebant. Srvn. 38, 6, 2 alii cum ardentibus facibus, alii stuppam picemque et malleolos ferentes ... advenere; 38, 24, 9 caput ipsa involutum veste ferens ad virum ... pervenit; 42, 6, 3 commentarium ferens secum ... Romam venit; 42, 19, 3 legati Ariarathis puerum filium regis secum adducentes Romam venerunt; 42, 60, 2 cum cantu enim superfixa ⟨hastis⟩ capita hostium portantes redierunt; 45, 39, 11 ad eosdem deos — merita dona portans redit; 1, 10, 5 spolia ducis hostium — gerens in Capitolium escendit; 2, 40, 2 Veturia ... et Volumnia ferens filios ... irent; 28, 20, 3 clavos secum ferreos portantis ... scandunt; 27, 37, 13 carmen ... canentes ibant; 29, 32, 13 palam iam quis esset ferens venisset; 45. 38, 12 imperatoris laudes canentes ... incedunt. Dle toho dlužno též 45, 22, 1 doplniti: ex curia in Capitolium ad deos vestros dona ferentes ⟨ibamus⟩; srvn. též 21, 63, 9 ne — in Capitolium ad vota nuncupanda — iret.

36, 25, 3: *et quia Lamia cum posita in tumulo est, tum regionem maxime Oetae spectat, oppido quam breve intervallum videtur.*

Schmalz (Lat. Stilistik p.² 540) podotýká o adverbiu *oppido:* 'Im archaischen Latein spielt eine grosse Rolle *oppido*, welches selten noch von Plaut., öfter von Ter. Catull. b. Afr. Vitr., vereinzelt von Cic., häufiger von Livius und Apul., ja noch von Apoll. Sid. gebraucht wird; Quintilian bezeichnet das Wort

Digitized by Google

bereits als veraltet, und in den romanischen Sprachen hat es sich nicht erhalten.' Kterak možno tvrditi, že *oppido* u Cicerona vyskytuje se 'vereinzelt', ale u Livia 'häufiger', jest mi s podivením. Proti třem místům Ciceronovým, jež jsou mi známa (totiž de or. 2, 64 oppido ridiculus; de fin. 3, 10 oppido inter se differunt; fam. 14, 4 oppido pauci) lze z Livia jen tři místa uvésti, místo citované 36, 25, 3;*) 39, 47, 2 pleraque oppido quam parva erant; 42, 28, 18 in Fulvi (locum) pontifex Cn. Domitius Ahenobarbus oppido adulescens sacerdos est lectus.**)

Ještě méně než *oppido* užívá Livius jeho synonyma *perquam*, totiž 9, 30, 3 perquam paucis suffragio populi relictis locis a 33, 13, 3 perquam prudenter iis — omissis. Slovo takové z domněnky v textu jeho psáti jest věc odvážná. Z vydavatelů učinil tak Hertz 40, 8, 14, kde psal: iam hos — (posui i. e. commemoravi) a ⟨per⟩quam exiguis rebus, prope ut puderet regii nominis —, regnum aequasse. Pravdě podobněji čte Madvig a s ním Weissenborn: *a tam exiguis*. Než ani ta změna nezdá se býti čtením původním; Madvigovi samému jeví se při ní vznik podání nevysvětleným (*etsi mirus error est* jsou slova jeho). Já podržuji rukopisné *a quam exiguis*, ale *aequasse* rozšiřuji v *aequasse⟨nt⟩*. Pak přistupuje k akkusativu *hos* nepřímá otázka *a quam exiguis rebus — aequassent* k bližšímu výkladu, což není nic nemožného.

36, 32, 4: *quidam Achaeorum et initio eam se rem aspernatos testabantur et tunc pertinaciam increpitabant praetoris.*

Frequentativum *increpitabant* má toliko M; B a mladší rukopisy čtou *increpabant*. Vydavatelé rozhodují se pro čtení první, patrně proto, že jest to tvar vzácnější, ale dle mínění mého neprávem. *Increpitare* nacházíme u Livia jen 1, 7, 2 cum verbis quoque increpitans adiecisset, všude jinde — a těch míst jest 73 — užito jest *increpare*, z čehož se zdá, že Livius po 1, 7, 2 od řečeného frequentativa na dobro upustil. Dále jest považiti, že v první dekadě frequentativ hojněji se vyskytuje než v dekadách následujících. Neboť jestliže Livius *increpitare* již po první knize se zřekl, nelze pak snadno se domnívati, že by byl ve čtvrté dekadě znova k němu sáhl. Vydavatelé měli by tu rozhodně B se přidržeti, jehož výbornost proti M právě v poslední době v četných případech se objevila. Vydání Mor. Müllera a vydání Zingerlovo jsou zvláště toho důkazem.

36, 41, 2 a násl.: *magis mirari se aiebat, quod non iam in Asia essent Romani quam venturos dubitare. propius esse ex Graccia in Asiam — traicere*

---

*) To místo nezná Weissenborn v pozn. k 42, 28, 18.

**) I jiné jsou nesprávnosti v uvedeném místě Schmalzově. Catullus neužívá častěj *oppido*, nýbrž jen jednou (c. 54, 1 caput oppido pusillum), auctor bell. Afr. podobně jen jednou (47, 5 oppido [perquam] pauci.

Digitized by Google

et multo maiorem causam Antiochum quam Aetolos esse, neque enim mari minus quam terra pollere Romana arma.

Enim jest tu nevhodné a nemožné. Neboť věta *neque — pollere Romana arma* nevykládá aniž odůvodňuje předchozí myšlénku *propius esse — traicere,* nýbrž jako tato uvádí důvod tvrzení hořejšího *magis mirari se* atd. Zingerle, aby něco z tohoto *enim* zachoval, psal nedávno *nec denique*, což smyslem jest arci možno, než dosti uměle musí se z *neque enim* vyvoditi. Já souhlasím s těmi, kteří *enim* prostě vylučují; neboť bez něho věta ničeho nepostrádá a vyvinouti se mohlo slovo to předstižením *min*us t. j. z neque [e min] mari *min*us.

37, 11, 7 a násl: *Pausistratus primo — armatos duobus agminibus ad promunturia, quae cornibus obiectis ab alto portum faciunt, ducit, inde facile ex ancipitibus hostem summoturus.*

Slova *ex ancipitibus* různě od vydavatelů se doplňují, by smyslu snesitelného poskytla, jako *ex ⟨loco superiore telis⟩ ancipitibus* (Weissenborn, Hertz), *ex ancipiti ⟨missilibu⟩s* (M. Müller). Já v nich nic původního nenalézám, než soudím, že jsou vysvětlením adverbia *inde*. Pausistratus mínil obě předhoří, jež přístav se strany moře širého obmykala, vojskem osaditi, ježto z těchto dvou míst, mezi nimiž v přístav se vstupovalo, doufal nepříteli s moře přístup překaziti.

Vysvětlení pronomin *is, ille, hic* neb pronominalných adverbií *hinc, inde, ibi, hic* není v rukopisech nic neobyčejného. Srvn. výše pozn. k 27, 8, 19.*)

37, 54, 18: *non, quae in solo antiquo sunt, Graecae magis urbes sunt quam coloniae earum, illinc quondam profectae in Asiam.*

Takto psal Crévier za rukopisné *in solo modo antiquo* a to, jak myslím, dobře. Neboť *modo* jest tu zcela nemístné, ježto města řecká, jež jsou ve vlastním Řecku, srovnávají se prostě s osadami řeckými v Asii. Ono *modo* není asi než variací kohosi, jenž *solo* vykládal smyslem adjektiva *solus* a ne smyslem substantiva *solum* = půda. Srvn. 39, 15, 6 non fama solum (M; *modo* mladší rukopisy a stará vydání) accepisse vos.**) Zingerle (Sitzungsber. der Wiener Akad. 1892, sv. 128, p. 14) navrhuje in solo illo antiquo, ale *illo* jest tu zbytečno a jen uměle může se z *modo* vyvoditi.

---

*) Možná, že chyba taková tkví 38, 13, 5 a že čísti se má: Celaenae urbs caput quondam Phrygiae fuit; migratumque inde haud procul [veteribus Celaenis] novaeque urbi Apameae nomen inditum. Slova *veteribus Celaenis* jsou naprosto zbytečna.

**) Srvn. též Cic. p. Sull. 29: qui non modo *(non modo solum* codd.) idcirco oderunt.

Digitized by Google

37, 58, 1: *centum milium multa irrogata erat; bis de ea certatum est; tertio, cum de petitione destitisset reus, nec populus de multa suffragium ferre voluit, et tribuni eo negotio destiterunt.*

Pravidelná vazba *desistere* jest u Livia pouhý ablativ: 4, 55, 5 ut tum denique desisterent impediendo bello; 7, 5, 6 se incepto destitisse; 7, 40, 12 ne destiteritis inpio bello; 24, 2, 7 tribuni repente incepto bello desisterent; 37, 57, 15 desistere se petitione; 37, 58, 1 eo negotio destiterunt; 38, 30, 5 incepto destitit; 38, 36, 8 destiterunt incepto. Podobně *absistere* smyslem *desistere* u něho jen s ablativem konstruováno, a to na 31 místech. Tím jest na u. m. *de petitione destitisset* nápadné, jakkoliv vazba ta z Cicerona může se doložiti. Předložka *de* jest tu nápadnější, ježto v témž spojení 37, 57, 15 desistere se petitione schází a ježto v nejbližší větě *eo negotio destiterunt* rovněž pouhý ablativ položen. Nezbytně vtírá se domněnka, že jest *de* na u. m. buď z předchozího *de ea certatum est* opakováno aneb z *destitisset* anticipováno.

O nic bezpečnějším není mi *ab* 38, 28, 9 portas clauserunt et ne suorum quidem precibus (miserat enim sub muros consul ad temptandam misericordiam parentium populariumque) desistere ab incepto voluerunt. Neboť pro *ab* není ani při *desistere* ani při *absistere* u Livia dokladu, a k tomu vyskytuje se u něho *desistere incepto* na třech, *absistere incepto* dokonce na devíti místech; srvn. Fügner Lexic. Liv. str. 152 a násl. Možno, že v *ab* předchozí *ad* opakováno.

38, 9, 9: *Ambracienses prius pacti, ut Aetolorum auxiliares sine fraude emitterent, aperuerunt portas. dein ⟨Aetolis condiciones pacis dictae:⟩ quingenta Euboica ut darent talenta, ex quibus ducenta praesentia.*

Před nedávnou dobou pozoroval Fr. Skutsch, *Forschungen zur lateinischen Grammatik und Metrik* str. 85, že *dein*, podobně jako *proin*, v staré latině (zejmena u Plauta) jen před konsonanty mimo *h* bývá. Podobně již před tím Wölfflin (Philol. 25, 105 n.) upozornil, že Sallustius na 38 místech *dein* volí, ale vždy před konsonanty kromě *h*, *deinde* ze dvou třetin před vokaly, z jedné třetiny před konsonanty;*) dále podobný zjev že vyskytuje se u Tacita v annalech, kde *deinde* hlavně před vokaly kladeno, *dein* na 70 místech před konsonanty, ne před vokaly. Také Livius náleží v počet auktorů, již vedle *deinde* kratší *dein* připouštěli. Tu nastává otázka: držel se i on vytčeného pravidla v příčině adverbií těch či šel cestou jinou? Otázku tu, pokud *dein* se týče, vzal H. J. Müller v úvahu a stanovil, že Livius podobně jako Sallustius *dein* jen před konsonanty mimo *h* užívá (srovn. J.-Ber. 1887 p. 19). Má pozorování v té věci konaná potvrzují správnost tvrzení Müllerova. Nenalezl jsem u Livia

*) Srvn. též Th. Opitz, Neue Jahrbb. f. Phil. 1885, p. 270.

Digitized by Google

dein před vokalem neb *h*. Ze sbírky své vidím nadto, že užívá Livius ve všech dekadách *deinde* častěji než *dein*; v první dekadě jest míst s *dein* 30, v třetí 60, ve čtvrté 22, v páté 13, mezi nimiž dvě pochybná. Zřejmo odtud, že auktor v užívání tvaru toho nevede si stejnoměrně, zejmena po třetí dekadě že poněkud se *dein* vzdaluje.

Vydavatelé chybili proti pravidlu v příčině *dein* H. J. Müllerem nalezenému, píšíce na u. m. 38, 9, 9 buď s J. Perizoniem: dein ⟨Aetoli⟩ quingenta Euboica aneb nyní s M. Müllerem: dein ⟨Aetolis condiciones pacis dictae⟩; neboť kladou tak *dein* před vokal. Podržíme-li tu *dein*, nutno slovo konsonantem počínající po něm položiti, na př. čísti: dein ⟨condiciones pacis Aetolis dictae⟩. Než možno, že více tu vypadlo a že jinak místo znělo. Dříve četlo se 25, 23, 6: dein ⟨in⟩ piscatoria; to opraveno H. J. Müllerem v dein⟨de in⟩ piscatoria, jak jest již v *z*.

Ale ještě jedna věc jest při Liviově užívání *dein* povšimnutí hodna. Kdežto *deinde* buď na počátku věty neb na jiném místě jejím bývá, nacházíme *dein* zpravidla na počátku. Výjimky jsou řídky, a to: 2, 2, 3 regnasse dein Ser. Tullium; 3, 3, 6 vocato dein senatu cum — profectus — esset; 10, 23, 10 vulgata dein religio; 26, 12, 17 paulatim dein convictus; 29, 22, 10 patefacto dein scelere (ale slova ta má Luchs za cizí přídavek); 41, 9, 9 legem dein de sociis — tulit; 44, 33, 7 illum, et dein*) singulos; 45, 13, 3 gratulati dein de victoria sunt. Než může býti pochybno, pocházejí-li i tyto odchylky vskutku od Livia. Kdyby byl Livius je připustil, myslím, že by byl neváhal též připustiti *dein* na druhém místě za *deinde*, kde následuje v zápětí *de*; neboť pak by byl vyhnul se kakofonii *deinde de*, jako vyhnul se jí 21, 63, 3, kde *dein* na prvním místě bylo, píše: dein de triumpho habuerat; 45, 17, 1, kde anastrofy užito: legatos deinde, quorum de sententia — componerent res, decreverunt. Ale i na takových místech vidíme *deinde*; srvn. 2, 33, 1 agi deinde de concordia coeptum; 5, 23, 8 agi deinde de Apollinis dono coeptum; 21, 25, 11 iter deinde de integro; 37, 51, 8 fama deinde de rebus (tak M; B a z: dein de rebus, což Zingerle jistě neprávem v text přijímá) in Asia gestis; 38, 53, 8 silentium deinde de Africano fuit; 39, 14, 6 quaestionem deinde de Bacchanalibus — consulibus mandant.**)

Ale byť oněch osm či lépe jen sedm míst vykazujících *dein* na druhém místě bylo správných, nelze na základě domněnek bez důvodů zvláště vážných počet jich rozmnožovati. Pokusy takové se staly, jako 1, 5, 6 sciscitandoque eo dein (Lipsius; rkpp.: eodem) pervenit (na třetím místě nemá Livius vůbec

*) Ale 25, 34, 3 P. Scipioni occurrit et deinde adsidue dies noctesque infestus aderat; 26, 19, 11 praeter oram Tusci maris, Alpes atque Gallicum sinum et deinde Pyrenaei circumvectus promunturium; 4, 47, 7 captis Labicis ac deinde tribunis militum...

**) Tím nápadnější jest 41, 9, 9 legem dein de sociis — tulit a 45, 13, 3 gratulati dein de victoria sunt. Než uvážiti tu, že v prvním příkladě nemáme svědectví *V* samého, v druhém, že možno i čtení: gratulati deinde victoriam sunt; srvn. 36, 25, 1 ut victoriam ipsi populoque Romano gratularetur; 45, 20, 1 gratulatus victoriam est; 45, 44, 8 gratulatus victoriam est.

Digitized by Google

nikdy dein); 44, 16, 1 litterae dein recitatae (Hartel, ač jen váhavě; V: deinde citatae; správné jest obecné čtení: deinde ⟨re⟩citatae.*)

Na některých místech jest kolísání v podání mezi *deinde* a *dein*. Tak zejmena 29, 18, 13 exanguis est relictus; recreatus dein (tak P; ale IIV$^{\alpha\gamma\delta\varepsilon}$ F: deinde; β: inde) legatus ex vulneribus tribunos militum in vincula coniectos, dein verberatos — occidit, mortuos deinde prohibuit sepeliri. Rozhodl bych se tu pro 'recreatus deinde' nejen proto, že jest *dein* na druhém místě u Livia neobyčejno, nýbrž i, že pak střídá se s *deinde* v následujícím výkladě *dein*, podobně jako 9, 37, 3 deinde instructa primo suo stare loco relicto — spatio; dein postquam — sensere, a že nikde u Livia *dein* po sobě v tak malé mezeře nenásleduje. Má-li V 42, 52, 8 fallaci deindein colloquio, vytvořeno dobře odtud: fallaci deinde [in] colloquio. Zda 38, 37, 1 ad — consulem primum, deinde (B: deindein) pro consule psal Livius čili jen *dein*, nelze rozhodnouti; možno jest obé.

Mnohem méně než deinde užívá Livius *exinde*. V první dekadě má je pouze jednou, a to aby různost byla s následujícím *deinde*, totiž 1, 28, 10 exinde duabus admotis quadrigis — inligat Mettium, deinde in diversum iter equi concitati. Potom teprve v 24. knize s adverbiem oním se setkáváme, totiž 24, 42, 1 ad Mundam exinde castra Punica mota; dále 28, 10, 9 praetores exinde sortiti sunt; 31, 4, 4 praetores exinde facti Q. Minucius Rufus, L. Furius Purpurio; 31, 6, 2 praetores exinde sortiti sunt; 37, 43, 3 stare primo, deinde redire — iubebat —, minae exinde erant (ale M: non deerant); 37, 47, 8 praetores exinde facti duo; 40, 35, 2 praetores exinde facti Ti. Sempronius Gracchus, L. Postumius Albinus; 42, 9, 8 praetores exinde facti. Zvláštní jest, že v nejvíce případech položeno *exinde* po subjektu praetores, a to, kdyby místa 37, 43, 3 nebylo, od 28, 10, 9 počínajíc důsledně. Proto zasluhuje na onom místě 37, 43, 3 varianta M: minae non deerant trochu pozornosti; netkví v ní *minae inde erant*?

Na jediném místě 27, 5, 6 ... subsidium. exim Muttine et si quorum — merita — erant in senatum introductis jest za *exinde* v textech kratší *exim*. Ale ani případ ten není jist; *exim* má pouze P; proti tomu *exin* vykazují u Luchsa G$\alpha\beta\gamma^{1}\delta$, *ex in* V, *exinde* γ^{2}sFμ. Není-li psáti *exinde*?

38, 48, 2: *at enim sunt quidem ista: verum etiam Delphos quondam, commune humani generis oraculum, umbilicum orbis terrarum, Galli spoliaverunt.*

Čtení jest tu porušeno. M, jak se zdá, měl *sunt quidem ista vera etiam*, B pohříchu tu již schází, mladší rukopisy mají variantu *sunt quidem haec ita*,

*) Srvn. 1, 24, 7 legibus deinde recitatis; 42, 9, 7 consumpta aestate in ⟨re⟩cognoscendis agris; 44, 4, 8 nec aliud ⟨re⟩stabat; 44, 38, 9 recenti, ⟨re⟩quieto; 22, 1, 10 manasse ⟨re⟩spersum; srvn. též svrchu str. 135 pozn. k 21, 46, 4.

Digitized by Google

verum etiam, z čehož vytvořeno jednak *sunt quidem ista vera; verum etiam*, jednak *sunt quidem ista, verum etiam.* Než žádný z těchto dvou návrhů nemůže schválen býti; neboť oba chovají v sobě adversativnou částici *verum*, kteréž o sobě neužívá nikde Livius, liše se takto od Cicerona a Sallustia, již v ní mají zálibu, srovnávaje se však s Caesarem a Vellejem Paterkulem, kteří podobně odpor k slovci tomu chovají. Livius ani tam nevolí tohoto *verum*, kde by rozmanitostí se doporoučelo, jako 1, 31, 8 sed non rite initum aut curatum id sacrum esse nec solum nullam ei oblatam caelestium speciem, sed ira Iovis sollicitati prava religione ictum cum domo conflagrasse; 3, 46, 3 sed ut iam sciret non id petulantiae suae, sed Verginio absenti et patrio nomini — datum; 4, 22, 3 sed neque scalis capi poterat urbs —, quia frumentum non necessitati modo satis, sed copiae quoque — sufficiebat; 5, 46, 7 Veis non animi tantum — sed etiam vires crescebant. nec Romanis solum eo convenientibus — sed etiam ex Latio voluntariis confluentibus —; sed corpori valido caput deerat; 7, 32, 12 vos — sequi volo nec disciplinam modo, sed exemplum etiam a me petere, non factionibus — sed hac dextra — laudem peperi; 9, 34, 23 ego te — non modo manu violatum, sed ne verbo quidem inclementiore a me appellatum vellem: sed et haec — pervicacia tua — coegit me loqui; 39, 50, 6 sed defectionis auctores — ad necem eius consentiebant, sed utrum maturarent —, ambigebatur; 40, 21, 8 sed non solum parendum patri, sed etiam adsentiendum erat; 41, 5, 3 non capta tantum — sed perditas res — adlatum est. — non in urbe tantum, sed tota Italia indicti.*)

Jen v důrazném spojení *verum enim vero* má několikráte Livius *verum*; jsou to místa: 4, 4, 9 verum enim vero — conubium tolli; 24, 5, 2 verum enim vero Hieronymus — ostendit; 29, 8, 7 verum enim vero tantum — superaverunt; 31, 30, 3 verum enim vero id se queri; 36, 40, 4 verum enim vero illud multo maius esse; 37, 52, 8 verum enim vero cum ipsi daturi sint; 39, 4, 8 verum enim vero cum sint nobilissimae sibi cum consule inimicitiae.**)

Proto na jinou opravu dlužno na u. m. pomýšleti. A tu zamlouvá se jednoduchostí svou návrh Madvigův, jejž také již Mor. Müller v textovém vydání Weissenbornově (r. 1890) přijal, a rovněž loni A. Zingerle: sunt quidem ista vera; ⟨sed⟩ etiam Delphos quondam...; srvn. 32, 21, 21 ne sint vera, quae — disseruit.

Jestliže vyhýbá se Livius *verum*, nezamítá nikterak *vero*; rád ho užívá nejen jako adversativné, nýbrž i jako jisticí částice. V poslední platnosti spo-

---

*) Toho málo si povšimnul Winkler (Die Dittographien in den nikomachianischen Codices des Livius [I Theil]), opravuje 2, 17, 3 [sed] *verum* nomen auctores non adiciunt, kde již Lipsius čtení původní nalezl návrhem: sed utrum [nomen] auctores non adiciunt. Rovněž Frigell chybně psal 23, 48, 8 dle *s: verum* (eum P) ipsum tributum conferentium.

**) Za *verum enim vero* má Livius též *at enim vero* neb *sed enim vero*: 4, 4, 1 at enim vero nemo — consul fuit; 5, 9, 3 at enim vero Sergius — deprecari; 45, 19, 14 sed enim vero cum detestabilis altera res — sit.

Digitized by Google

juje je s *enim* v *enimvero* (věru, v pravdě, zajisté, arci), kteréž jsme viděli již svrchu sdruženo s *verum*. Bez toho nacházíme je ve všech dekadách zachovaných, a to na těchto místech: 1, 51, 8 cum gladii abditi ex omnibus locis deverticuli protraherentur, enimvero manifesta res visa; 2, 22, 6 enimvero tum Latini gaudere facto; 2, 36, 6 tunc enimvero deorum ira admonuit; 2, 45, 11 enimvero non ultra — pati — posse; 3, 35, 8 ille enimvero quod bene vertat, habiturum se comitia professus; 5, 25, 6 enimvero illud se tacere suam conscientiam non pati; 6, 14, 12 quae ubi obiecta spes est, enimvero indignum facinus videri; 9, 26, 13 tum enimvero Maenius iam famae magis quam imperii memor progressus in contionem; 10, 35, 13 tunc enimvero consul indignum facinus esse vociferari; 22, 25, 3 id enim⟨vero⟩ ferendum esse negat; 24, 31, 1 enimvero conclamabant, bonum ut animum haberent; 25, 18, 8 enimvero ferocius tum Campanus increpare mollitiam; 25, 41, 1 enimvero indignum ratus Marcellus se — cedere; 26, 38, 9 enimvero ille velut in manifesta re exclamat — de proditione agi; 27, 16, 14 enimvero laetus successu fraudis; 27, 30, 14 enimvero indignum ratus Philippus; 27, 51, 1 tum enimvero omnis aetas currere obvii; 33, 46, 5 enimvero indignum id ratus; 34, 58, 4 enimvero id auditu etiam dicere indignum esse Hegesianax; 38, 14, 11 enimvero, inquit consul, ferri iam ludificatio ista non potest; 40, 8, 4 enimvero se Philippus dicere auditurum; 43, 1, 9 enimvero senatus indignari; 45, 23, 19 id enimvero periculum erat, ne Romanos Rhodii contemnerent. Na místě posledním jest *enimvero* patrně s ironií řečeno jako u Ter. Andr. 5, 2, 7 bene sane, id enimvero hic nunc abest; na četných z uvedených míst položeno ve větách nevoli neb rozčilení mysli vytýkajících. Obyčejně zaujímá první místo ve větě; pouze sedmkráte vidíme je na místě druhém, a to čtyřikráte (2, 36, 6; 9, 26, 13; 10, 35, 13; 27, 51, 1) po *tunc* (*tum*), dvakráte (22, 25, 3; 45, 23, 19) po *id*, jednou (3, 35, 8) po *ille*.

38, 58, 8: *L. Scipionem — consulem et ab senatu dignum ductum, cui — bellum cum Antiocho rege decerneretur, et a fratre, cui — legatus in Asiam iret.*

Ductum navrhl Zingerle (*Zur vierten Decade des Livius* I., Sitzungsber. der Wiener Akademie 1892 vol. 128 p. 19) a čtení to přejal ve své vydání z r. 1893; v rukopisech a starých vydáních nacházíme *visum*, jež arci nemožno jest. Že změna Zingerlova nepodává čtení původního a že odmítnouti se musí, jest mi zřejmo. Neboť Livius má sice a to často *ducere* se dvěma akkusativy = *pokládati koho (co) zač* (srvn. 1, 21, 2 civitatem — violare ducerent nefas; 4, 3, 2 quam indignos ducerent; 5, 20, 5 si — nefas ducerent; 9, 3, 10 quod optimum duceret; 10, 24, 7 si dignum provincia ducerent; 22, 32, 8 si omnes res — suas duxissent; 22, 60, 12 nec viros equidem nec Romanos vos ducerem; 23, 35, 8 omnes satis honestos generososque ducerent; 23, 42, 13 quos — dignos duxisti; 26, 48, 5 qui se dignum eo duceret dono; 27, 34, 13 si virum bonum ducerent; 28, 32, 8 qui id bellum ducat; 35, 14, 10 quem tertium duceret), ale pouze v aktivu. Podobně *putare* a *existimare* neužívá tím

Digitized by Google

smyslem v pass., tak že nelze ani na *putatum* na u. m., ani na *existimatum*, kteréž Landgraf (Blätter f. d. GSW. 1894 p. 221) navrhuje, pomýšleti.

Více oprávněnosti mělo by Weissenbornovo: ab senatu dignum iu⟨dica⟩tum. Neboť některá místa jako: 3, 40, 6 privatos eos a Claudio iudicatos; 35, 10, 9 virum e civitate optimum iudicatum, qui matrem — acciperet; 36, 40, 8 quo se virum optimum iudicatum; 42, 18, 1 quo maturius hostis Perseus iudicaretur bylo by lze za doklad uvésti. Než odvážna by byla i ta změna, ježto míst těch jest jenom pořídku: *iudicare* v onom spojení Livius obyčejně kladl, bylo-li aktivum žádáno; srvn. 4, 11, 6 quem populus Romanus suum iudicasset; 22, 32, 8 dignosque iudicaverint; 35, 50, 2 omnes eosdem — hostes — iudicarent; 39, 41, 7 latentes — noxios iudicavit; 39, 48, 14 ne me tanta iniuria dignum iudicetis; 40, 56, 5 quem dignum regno iudicem; 41, 24, 19 quam rem ne legatione quidem dignam iudicasset; 42, 34, 13 idoneum militem iudicabit; 42, 34, 14 ordine, quo me dignum iudicent; 44, 22, 11 eum — superbum iudico magis quam sapientem; 45, 23, 18 capitali poena nemo — dignam iudicavit.

Nejvíce podporuje usus spisovatelův čtení, jež Madvig a po něm M. Müller zvolili: ab senatu dignum ⟨ha⟩bitum, neboť pass. *haberi* jest v dotčeném významu u Livia velmi časté; srvn. 3, 4, 7 bellum inde haud dubium haberi; 3, 27, 1 bello — primus — iuventutis habitus esset; 3, 37, 6 id populare habebatur; 3, 55, 9 non haberi pro sacrosancto aedilem; 4, 4, 5 quam partem civitatis velut contaminatam indignam conubio haberi; 4, 20, 6 ea rite opima spolia habentur; 4, 45, 2 dena milia — aeris, quae tum divitiae habebantur; 6, 1, 10 dignusque habitus, quem — ferrent; 7, 1, 10 dignusque habitus, quem — conditorem urbis Romanae ferrent; 7, 40, 2 ultimaque rabies secessio ab suis habebatur; 8, 18, 11 prodigii ea res loco habita; 8, 36, 3 pro haud dubio habitum sit; 10, 21, 15 qui haud dubie tum primus omnium ductor habeatur; 10, 22, 7 callidos sollertesque iuris atque eloquentiae consultos — urbi ac foro praesides habendos; 21, 63, 4 id satis habitum ad fructus ex agris vectandos; 22, 11, 10 dictatorem — unicum haberi imperatorem; 23, 18, 13 maiusque id peccatum ducis apud peritos — haberetur; 23, 22, 9 id — pro indicto habendum esse; 24, 8, 17 aliquem — meliorem bello haberi quam te; 24, 45, 8 neque enim pro hoste neque pro socio — habitum; 25, 33, 6 exemplaque haec — pro documentis habenda; 26, 32, 6 acta M. Marcelli — rata habenda esse; 27, 8, 7 nemo — haberetur — prior nec probatior; 28, 8, 4 pro difficili id bellum habendum; 30, 1, 4 nemo — instructior civis habebatur; 30, 1, 5 facundissimus habebatur; 30, 26, 9 cautior — quam promptior hic habitus; 31, 25, 10 inter adsentatores regios — habitus; 32, 27, 3 asperior tamen — habitus; 34, 17, 2 maxime imbelles habentur Turdetani; 35, 2, 6 nihil ratum haberi debere; 39, 6, 7; 39, 6, 9; 40, 14, 7; 40, 37, 2; 42, 20, 2; 42, 45, 3; 44, 24, 7; 44, 39, 3; 45, 20, 8.

39, 9, 6; *huic consuetudo iuxta vicinitatem cum Aebutio fuit, minime adulescentis aut rei aut famae damnosa.*

II.

Digitized by Google

Iuxta nemůže tu býti čtením původním; bylot by zde položeno v smyslu kausalním (= pro sousedství, následkem sousedství) a takové užívání jeho není klassické, nýbrž vlastní latině pozdější. U Livia čekáme buď *propter* neb *ob*; ale ježto *ob* před *v* jest, jak jinde (str. 18) ukazuji, u něho velmi řídké (jen 5, 47, 7; 21, 25, 2; 23, 20, 2 se vyskytuje), bylo by *propter* podobnější pravdě; srvn. též 4, 22, 4 in locis propter propinquitatem notis; 8, 38, 4 nec tamen fallere propter propinquitatem castrorum potuit; 41, 8, 2 sed ea propter belli magnitudinem provincia consularis facta; 42, 56, 2 tardior ei navigatio propter infirmitatem corporis fuit; 43, 21, 6 quos pauciores propter angustias viarum et asperitatem duxit. Ke změně, ač násilné: huic consuetudo p r o p t e r vicinitatem cum Aebutio fuit, myslím, že na u. m. budou musiti se odhodlati vydavatelé, ježto žádá tu smysl předložku příčinu vytýkající a tou jiná než *propter* sotva může býti. Chyba povstala v podání bezpochyby glossou *iuxta*, jež v text vnikla a původní čtení vytiskla (srvn. výše str. 145). Podobně soudí H. J. Müller (Jahresb. 1891 p. 168), že 37, 17, 10 dle pozdní latiny (vulgaty) vytvořeno čtení B: u t r u m n a m — in portu stare posset i cituje Esra 5, 17 recenseat in bibliotheca regis, utrumnam — iussum fuerit a 1. Sal. 10, 22 et consuluerant dominum, utrumnam venturus esset illuc. V tom mu přisvědčuji.

39, 28, 7: *hostemque ei me esse prius etiam, quam M'. Acilius in Graeciam exercitum traiceret, p r a e t u l i.*

V starých vydáních jest *prae me tuli* místo *praetuli*, a čtení to zdá se býti pravým. Neboť na *prae se ferre* činí Livius jinde závislým acc. c. inf. neb tázací větu, ne však na *praeferre*: 2, 13, 8 et prae se ferre — deditam — ad suos remissurum; 7, 5, 6 et prae se deinde tulit ea vi subactum se incepto destitisse; 28, 18, 7 mirabilioremque sibi eum virum congresso coram visum prae se ferebat; 28, 42, 16 quippe qui prae te feras eam tibi causam traiciendi in Africam esse; 28, 45, 4 quippe cum prae te feras temptare te magis senatum; 32, 22, 8 omnibus fere populis — prae se ferentibus, quid decreturi essent; 39, 35, 1 ut prae se ferrent nihil eorum sibi placere; 42, 10, 10 prae se ferens, si quid decernerent, intercessurum; 45, 22, 5 qui ideo felicia bella vestra esse — prae vobis fertis.

40, 13, 9: *quo deinde modo, si te metu mortis credebam cenam e v i t a s s e meam, non ab eodem metu comisationem quoque e v i t a t u r u m existimabam?*

Neobvykle položeno tu kompositum *evitare* o věci, které ze strachu kdo uniknouti hledí. Madvig (Emend. Liv. str.[2] 569) má výraz ten v té příčině za nelatinský, pravě: metu vitamus res, quas periculosas fore putamus fugimusque neque iis nos committimus; ea cautione, si fortuna iuvat, ipsum malum evitamus et effugimus, i píše simplex vitasse a vitaturum.

Pro změnu Madvigovu svědčí též mluva Liviova. Livius nejen pro 'fugere aliquid', nýbrž i pro 'effugere' oblíbil si jednoduché *vitare*: praef. § 10 foedum

Digitized by Google

exitu quod vites; 2, 27, 3 nec plebis vitavit odium; 3, 67, 3 hanc ego ignominiam — vel exilio vel morte — vitassem; 4, 11, 7 vexationes — vitavere; 23, 23, 4 vitantes portum; 24, 38, 2 eam vos fraudem — perstando ac pervigilando in armis vitastis; 24, 38, 8 si vitandae, non inferendae fraudis causa hoc consilii capimus; 25, 4, 11 cuius rei periculum vitantes plerique in exilium abierunt; 25, 13, 4 vitabundus castra hostium; 27, 12, 10 ad id quod vitabat; 28, 36, 12 incerto prae tenebris, quid aut peterent aut vitarent; 29, 27, 6 concursus navium inter se vitarent; 37, 42, 5 et vitare impetum beluae; 38, 21, 3 ut missilia tantum vitarent; 38, 45, 2 conspectum etiam eius vitasse; 42, 40, 10 haec ne dicerentur a me, uno modo vitare potuisti; 44, 27, 13 consulem vitandae suspicionis causa certiorem fecit.

Jen jedno místo jest u Livia, kde objevuje se kompositum evitare, totiž 40, 10, 4 nec eundo nec manendo insidias evito, ale tam jest bez závady, jsouc položeno smyslem 'effugio unikám', ne 'chci uniknouti'.

40, 37, 4: *fraudis quoque humanae insinuaverat suspicio animis.*

Cicero užívá *insinuare* též medialně = *insinuare se*, jako de orat. 2, 35, 149; fam. 4, 13, 6; Att. 2, 42, 2, ale Livius kromě u. m. nemá druhého příkladu takového; srvn. 3, 15, 2 quantum iuniores patrum plebi se magis insinuabant; 7, 10, 10 insinuasset se inter corpus armaque; 9, 2, 8 aut eadem, qua te insinuaveris, retro via repetenda; 40, 21, 11 ut per omne obsequium insinuaret se in quam maxime familiarem usum; 44, 41, 8 et Romani — insinuabant ordines suos. Nepsal Livius na u. m. spíše: insinuaverat ⟨se⟩ suspicio? Před *suspicio* mohlo snadno *se* vypadnouti.

40, 51, 7: *habuere et in promiscuo praeterea pecuniam.*

O místě tom pojednal jsem již v časop. pro rak. gymn. 1892 p. 200, kdež jsem ukázal k nepatrné pravděpodobnosti *praeterea*, jež píší vydavatelé po návrhu Sigoniově za *practores* obsažené v ed. Mogunt. Jestiť slovo to po *et* = *etiam* zcela zbytečno. Pronesl jsem pak mínění, že *praetores* má se vyloučiti, ježto myšlénka přídavku jakého nežádá a příklady v rukopisech jsou nezřídka, že podmět věty rukou pozdější nevhodně doplněn. Mínění to chovám dosud, toliko dodávám, že možno si tu vyložiti vznik *praetores* dittografií: in *pro*miscuo *pr* pecuniam. Neboť písař další mohl snadno v tom shledati: in promiscuo *practores* pecuniam, ježto *praetor* zkracováno častěji v *pr*. Liviovy rukopisy samy hojné doklady toho podávají.

41, 4, 1: *sub haec A. Baeculonium signiferum suum, notae fortitudinis virum, inferre signum iussit. ille, si signum seque sequerentur, quo celerius fieret, facturum dixit.*

Digitized by Google

Tak psal místo to Jacobs; vydání Grynaeovo — neboť rukopis nám v této části nedochován — má: si unum se sequerentur. Změna Jacobsova domohla se i přístupu ve vydání, má ji v textu na př. Weissenborn ve svém vydání kommentovaném. Tomu jest se věru diviti. Spisovatel rhetoricky vzdělaný, jako Livius, byl by mohl napsati větu ***si sig*num *seque seque*rentur! Kde jest druhý příklad u tohoto auktora, kde by dvojslabičné slovo bylo položeno před slovem, jehož první dvě slabiky byly by tytéž, jako jsou slabiky, z nichž samo se skládá?*) Takovému postavení slov vyhýbal se nejen Livius, nýbrž uhlazení auktorové římští vůbec. Než vydavatelé neostýchají se ještě na jiném místě podobnou nelepost Liviu přičítati, píšíce 38, 50, 12 ab ⟨*eo*⟩ *eo*dem.

Čtení Grynaeovo ani mne neuspokojuje. *Unum* jest naprosto zbytečné, ježto vojíni jiných než svého praporečníka následovati nemohou. Bezpochyby v *unum* obsaženo prodloužení *si* o slabiku *gnum*, způsobené vrácením písaře k předchozímu *signum*; srvn. 28, 15, 10 signa (P: si una). Tím bychom došli čtení: si se sequerentur, kteréž má oporu v jiných místech Liviových; srvn. 22, 60, 16 P. Sempronium — non audistis — sequi se iubentem; 26, 5, 15 iacturum (signum) in medios eos minitans, ni se propere sequantur; 27, 14, 8 signo arrepto manipulum eius signi sequi se iussisset; 37, 2, 8 si se sequerentur; 38, 2, 8 regem cupientem, si se sequerentur, raptim evadere; 10, 35, 5 consul arma capere milites iubet et sequi se extra vallum.

41, 8, 10: *nam ne stirpem domi relinquerent, liberos suos quibusquibus Romanis in eam condicionem, ut manu mitterentur, mancipio dabant, libertinique cives essent.*

Velmi málo slov lze u Caesara nalézti zdvojením vytvořených; neboť pouze *quidquid* lze u něho doložiti (celkem na 7 místech) a refl. *sese*. Nečteme u něho tedy *quisquis*, ani *utut*, *ubiubi*, *quotquot*, ba ani *quamquam*, rovněž ne *iamiam*; za *quoquoversus* čte se u něho dle Nipperdeye *quoqueversus*. Livius jest v příčině té Caesaru velmi blízký. Až na to, že *quamquam* užívá a na 2 místech,**) totiž 3, 17, 7; 25, 29, 6 *quisquis* má, shoduje se s ním zcela, vyjmeme-li pochybné případy, u. m. a s ním 42, 57, 12 facile, ubiubi essent, se — conversuros aciem. Neboť místa 26, 33, 3 a 42, 11, 5 kde *iamiam* v podání se čte, pokládají se nyní za porušena. Zpomenuté *quisquis* objevuje se na obou oněch místech v nominativě: 3, 17, 7 legum oblitum, quisquis ille sit; 25, 29, 6 quo quisquis terra, quisquis mari venerit; jinde jest pro 'kdo-

*) Ostatně jest '*signum seque* sequerentur' pořádek nepřirozený; Livius byl by jistě psal: *se signumque* sequerentur; srvn. 3, 7, 6 te ac tua vestigia sequar; 3, 48, 5 te tuumque caput — consecro; 5, 23, 10 qui se domumque religione exolvere vellet; 9, 34, 19 propter te ac tuam censuram; 26, 48, 12; 29, 24, 6; 34, 32, 14; 34, 33, 1; 40, 9, 7; 42, 41, 10; 42, 50, 2; 43, 18, 11; 45, 8, 1.

**) Citatem jest 36, 2, 5 quisquis magistratus — ludos — ubique faxit.

Digitized by Google

koliv' *quicumque*: 1, 7, 2 sic deinde quicumque alius transiliet moenia mea; 1, 10, 4 quemcumque alium generum delegisset; 3, 11, 2 quemcumque lictor iussu consulis prendisset; 4, 6, 9 quibus indictis extemplo, quicumque aliquid seditiose dixerat aut fecerat umquam, maxime tribunicii, et prensare homines et concursare — coepere; 4, 22, 1 quibuscumque vires suppetebant ad arma ferenda, praesto fuere; 5, 6, 13 morietur enim extemplo, quicumque erit seditionis auctor; 8, 5, 7 et quemcumque in curia Latinum vidisset, sua manu interempturum; 10, 18, 1 cum ea in Samnio cuiuscumque ductu auspicioque gererentur; 10, 36, 7 ut, quicumque ad vallum tenderet, — pro hoste haberent; 24, 33, 6 si ea non fiant, quicumque in mora sit, bello persecuturos; 25, 1, 12 edixit, ut, quicumque libros vaticinos — haberet, eos libros — deferret a j.

Jestliže lze u Livia doložiti *quisquis* pouze jako relativum v nominativě, jak možno se domnívati, že by byl kdy týž spisovatel užil slova toho v dativě pluralis, kde tvar jest čtyřslabičný, a to jako indefinita? To jest na prosto pravdě nepodobno. Ani tím nelze na u. m. *quibusquibus* hájiti, co Weissenborn pro ně uvádí, že totiž z pramene svého výraz ten Livius mohl přejati. Neboť příslušné místo celé má ráz čistě Liviovský. Nutno proto podání změniti. Kdyby změny potřebí bylo, má Weissenborn *quibusvis* za čtení nejvíce na snadě jsoucí. Než změna taková byla by novou chybou. Jak níže v poznamenání k 44, 46, 11 ukazuji, neužil nikde Livius *quivis* v plurale, podobně jako má *quilibet* až na dvě místa 2, 49, 4 a 5, 6, 15 vždy jen v singulare. K tomu přichází, že *quivis* v poslední dekadě vůbec se nečte, ale čte se *quilibet*. Z příčin těch nemohu než za nezhojeno uznati čtení rukopisné na u. m. V *quibusquibus* obsažena patrně dittografie, jako jest v P: 27, 28, 2 quos [quos] proxumos; 27, 29, 1 cui [cui] conlega; 29, 2, 5 ubi [ubi]; 29, 19, 9 qui [qui]; srvn. též 8, 4, 10 unde [unde M] haec illis tanta modestia. Po vymýtění jednoho *quibus* schází ovšem sloveso určité; to, myslím, že dittografií vypuzeno bylo. Doplňuji: liberos suos quibus ⟨videretur⟩ Romanis — mancipio dabant; srvn. 9, 11, 13 quominus, ubi visum fuerit, abeant; 43, 15, 4 ut — praetores ex iis — legionibus, quas videretur, consuli darent.

Touž chybu nutno uznati 42, 57, 12 facile, ubiubi essent, se — conversuros aciem. Neboť pro *kdekoliv* zná Livius jen *ubicumque*: 1, 3, 3 is Ascanius, ubicumque et quacumque matre genitus, — reliquit; 6, 28, 7 ubicumque esset Latinus hostis, satis scire eum esse; 6, 36, 12 ubicumque patricius habitet, ibi carcerem privatum esse; 9, 7, 5 suos quemque eorum animos habiturum, ubicumque congressuri sint; 9, 31, 13 Fregellana arx Soranaque et ubicumque iniquo successum erat loco memorabantur; 9, 37, 12 sed ubicumque pugnatum est, res Romana superior fuit; 29, 15, 7 ubicumque extra Italiam supplemento opus esset; 32, 22, 10 cum redimi eos, ubicumque servirent, Philippus iussisset; 35, 19, 4 ubicumque vires, ubi arma esse sciam, veniam; 39, 15, 11 ubicumque multitudo esset, ibi et legitimum rectorem — debere esse; 43, 1, 10 ubicumque erit, persequantur; 43, 12, 9 ubicumque clavis esset, deportandos curasset. A že by byl na u. m. učinil Livius výjimku a psal *ubiubi*, není též pravděpodobno. Neboť není příkladu u něho pro adverbium

Digitized by Google

zdvojením vytvořené; ani *utut* a *quoquo* nelze u něho nalézti, nýbrž jen *utcumque* a *quocumque*; *ubi* pak tím méně hodilo se k zdvojení, ježto dvojslabičné jest.*) Proto domnívám se, že na onom místě jest *ubiubi* dittografií způsobeno jako 29, 2, 5 a původním čtením že bylo: ubi⟨cumque⟩ essent.

U Livia objevuje se *quicumque* nejen jako relativum s určitým slovesem, nýbrž i jako indefinitum bez verba finita, podobně *qualiscumque* a *quantuscumque*.

Přechod od platnosti prvé k druhé činí, jak dobře poznamenává Riemann, Études sur la langue et la grammaire de Tite-Live str.[2] 179, případy, kde *quicumque* etc. jest spojeno s participiem: 1, 3, 3 is Ascanius, — quacumque matre genitus (= quacumque matre — genitus erat), — urbem matri — reliquit; 1, 39, 5 hic quacumque de causa tantus illi honos habitus credere prohibet; 2, 44, 10 qualicumque urbis statu (= qualiscumque fuisset urbis status) manente disciplina militari sisti potuisse.

V platnosti indefinit jest *quicumque*, *quantuscumque*, *qualiscumque* u Livia na těchto místech: 3, 40, 7 censendo enim quodcumque magistratus esse qui senatum haberent iudicabat; 4, 39, 3 tendunt in quemcumque casum; 9, 9, 11 dum quacumque condicione arma — auferre festinant; 10, 13, 3 quod non quacumque condicione traxerint ad bellum; 22, 58, 5 laeti tamen quamcumque condicionem paciscendi acceperunt; 25, 8, 11 ut quocumque tempore, sibilo cum dedisset signum, porta aperiretur; 27, 31, 7 Philippo ludorum quoque — celebritatem quantaecumque, de Romanis tamen victoriae partae fama auxerat; 28, 32, 9 quippe illic et ducem Carthaginiensem et quantumcumque Punicum praesidium esse; 30, 10, 20 unum quantumcumque ex insperato gaudium adfulserat; 32, 5, 1 ibi ceteri quidem data quanticumque quiete temporis — animos — remiserant; 33, 45, 2 quoniam rex quacumque de causa in Syriam concessisset; 35, 13, 9 satius esse Romanis sociis quamcumque fortunam subire; 36, 7, 3 in societatem belli quacumque ratione censeo deducendos esse; 38, 9, 2 qualemcumque pacem referre iussi; 39, 10, 8 ut eam rem quocumque modo discuteret; 40, 13, 1 exequamur tamen quocumque modo conficti ordinem criminis; 45, 23, 6 qui de quacumque causa tum aspernati nostra auxilia estis.

Ze sbírky té patrno, že Livius v první dekadě toliko *quicumque* bez verba finita klade, teprve od třetí dekady počínaje i *quantuscumque* a ve čtvrté jednou *qualiscumque* oním způsobem užívá. Dále jest hodno povšimnutí, že jen singular *quicumque*, *quantuscumque* a *qualiscumque* v tomto případě se objevuje, což nadbytkem stvrzuje Madvigovu domněnku 3, 40, 7 censendo enim quodcumque (rkpp.: quoscumque) magistratus esse qui senatum haberent iudicabat.

Z adverbií relat. sem příslušných pouze *utcumque* nacházíme bez verba fin. u Livia: 28, 29, 4 auferat omnia inrita oblivio, si potest; si non, utcumque

*) Srvn. Wölfflin, die Gemination im Lateinischen (Sitzungsber. der. k. bayer. Akademie, philos.-philol. Classe 1882, p. 449).

Digitized by Google

silentium tegat; 29, 15, 1 quae dubiis in rebus utcumque tolerata essent, ea dempto iam — metu non ultra pati; 32, 3, 4 sed utcumque, seu iniuncta seu suscepta foret militia, et eam exhaustam esse; 33, 7, 10 committendam rerum summam in discrimen utcumque ratus; 42, 66, 3 ea quoque temptata utcumque; 42, 66, 7 ⟨dum⟩ utcumque explicaretur agmen; 44, 36. 3 tantus ardor — ad dimicandum utcumque erat; 45, 10, 3 quae Popilius obiecerat, diluere utcumque conati sunt.*) Tedy teprve na konci třetí dekady počíná se takovéto užívání *utcumque*; před tím není příkladů podobných. Neboť 8, 24, 15 corpore regio utcumque mulcato jest utcumque aspoň při participiu, jako 44, 40, 1 quod, utcumque praetermissum, revocari non posset neb 31, 15, 10 gaudentes utcumque composita cum Philippo pace. Srvn. praef. 3 utcumque erit, iuvabit; praef. 8 et his similia, utcumque animadversa aut existimata erunt; 2, 12, 16 ceteri, utcumque ceciderit primo, — aderunt; 3, 2, 4 se tamen, utcumque sit, etiam nunc paenitere; 7, 13, 7 utcumque enim se habet res; 9, 39, 4 secuta deinde impetum eorum, utcumque adfecta erat, cetera multitudo; 21, 35, 2 modo in novissimum agmen, utcumque aut locus opportunitatem daret; 26, 6, 13 utcumque initum finitumque est; 26, 42, 8 incertae altitudinis, utcumque exaestuat aut deficit mare. Pro druhá adverbia, jako *ubicumque, quacumque, quocumque*, není v žádné dekadě dokladu užívání bez verba fin.

41, 10, 6: *nam cum contione advocata fugam e castris A. Manli adversis auribus militum, quippe qui primi ipsi fugissent, iactasset ⟨et⟩ ingessisset probra M. Iunio, quod se dedecoris socium collegae fecisset, ad extremum utrumque decedere provincia iussit.*

Více pravděpodobnosti zde má *ingessisset⟨que⟩*, kteréž Modius navrhoval, než *⟨et⟩ ingessisset*, ač toto jest palaeograficky snazší. Livius totiž rád užívá *que*, jestliže věta ukončena jest slovesem určitým a k ní připojuje se souřadná myšlénka počínající opět slovesem; zvláště však bývá u něho tomu tak v souřadných větách vedlejších: 1, 5, 6 cum in custodia Remum haberet audissetque geminos esse fratres; 1, 20, 6 quem quia — luna non explet desuntque ⟨aliquot⟩ dies solido anno; 1, 54, 1 quod utriusque populi vires nosset sciretque invisam — superbiam — esse; 2, 40, 3 ubi ad castra ventum est nuntiatumque Coriolano est adesse — agmen; 3, 22, 6 ut pariter et socii rem inciperent referrentque pedem; 3, 46, 5 cum dilatum tempus iniuriae esset secessissentque advocati puellae; 3, 57, 7 prout res haud opulentae erant colebanturque religiones pie; 4, 40, 7 et tune — equitem ad pedes deduxeris restituerisque pugnam; 5, 9, 7 cum omnium adsensu comprobata oratio esset gauderentque patres; 5, 24, 10 ut — patriae praeferret sineretque maiorem fortunam — esse; 6, 2, 4 cum — terrores circumstarent appareretque omnibus; 8, 4, 2

*) S podivením jest, že Friedersdorff v pozn. k 28, 29, 4 praví, že jen na tomto místě (28, 29, 4) *utcumque* bez verba. fin. položeno, neboť ve skutečnosti na osmi místech věc tak se má.

Digitized by Google

quin — dicto pareamus respondeamusque Romanis; 8, 32, 3 cum summum imperium dictatoris sit pareantque ei consules; 8, 32, 10 cum — posse vociferaretur purgaretque se invicem; 9, 31, 15 postquam prima signa planiciem summam ceperunt sensitque acies; 9, 38, 13 cum senatus consultum tradidissent adiecissentque orationem convenientem; 10, 6, 6 cum quattuor augures — ea tempestate essent placeretque augeri sacerdotum numerum; 10, 29, 3 cui lictores Decius tradiderat iusseratque pro praetore esse; 10, 34, 10 qui ubi redierunt rettuleruntque eo se progressos; 10, 37, 6 cum — spe impetrandi petisset videretque alios; 10, 40, 13 priusquam clamor tolleretur concurreretque emisso temere pilo; 21, 6, 3 qui cum — de re publica rettulissent placuissetque mitti legatos; 22, 5, 8 qui — partes prostravit avertitque cursu rapidos amnes; 22, 42, 3 ut signa proferri iuberent ducerentque ad persequendos hostes; 22, 44, 6 cum — Fabium obiceret testareturque deos; 22, 55, 2 cum — ne consilium quidem satis expedirent obstreperetque clamor – mulierum; 22, 59, 10 qui — se nobis merito praetulerint gloriatique sint in se plus — praesidii — esse; 22, 61, 13 postquam is rediit renovavitque memoriam acceptae cladis; 23, 5, 3 cum legati — nuntiassent pollicerenturque omnia; 23, 5, 9 quod — civitatem — dedimus communicavimusque vobiscum; 23, 9, 1 quae ubi vidit audivitque senex; 23, 12, 15 cum — pugnatum ad Cannas sit constetque — totam Italiam esse; 23, 34, 9 ut — custodiendos divideret daretque operam; 23, 34, 13 ut — traiciendam curaret mitteretque cum imperio, quem ipsi videretur; 23, 34, 15 qui bis consul — fuerat subegeratque in consulatu Sardos; 23, 42, 5 ut M. Marcellus — vicisse ad Cannas videatur glorienturque Romani; 23, 46, 14 cur non ferro decerneret daretque opima spolia victus; 24, 18, 9 ut ei omnes — pedibus mererent mitterenturque in Siciliam; 24, 32, 4 ut portas aperirent sinerentque communem patriam defendi; 24, 45, 2 qui — ad Hannibalem descisset traxissetque ad defectionem Arpos; 25, 26, 10 ut — mortuos — ne efferrent quidem aut sepelirent iacerentque strata exanima corpora; 25, 30, 4 cum fidem accepisset composuissetque agendae ordinem rei; 26, 24, 3 cum Syracusas — in fidem — rerum secundarum ostentasset adiecissetque iam inde a maioribus traditum morem; 26, 25, 13 ut — eos — contegerent adicerentque — titulum; 26, 33, 10 ut M. Antistius — rogationem ferret scisceretque plebs; 26, 40, 15 cum — consul pretia poenasque exolvisset coegissetque Siculos — animos convertere; 26, 50, 4 cum — ad me ⟨ad⟩ducta esset audiremque tibi eam cordi esse; 27, 5, 18 ut — rei publicae subveniret diceretque — dictatorem; 27, 32, 6 cum iam impar certamen esset caderentque circa eum multi; 27, 35, 4 ut — domos irent scirentque sua — reddere populum Romanum; 28, 15, 8 quamquam retinebat obsistebatque cedentibus Hasdrubal; 29, 4, 6 quibus fretus — exercitum admoveret coniungeretque se Hannibali; 29, 12, 12 ut finem belli facerent darentque eam — veniam; 29, 19, 1 haec cum — dicta essent quaesissetque ab iis; 30, 15, 1 cum se — in potestate futurum imperatoris dixisset orassetque eum; 30, 37, 7 cum — ad dissuadendam pacem processisset audireturque a multitudine inquieta; 30, 39, 2 inde cum pervenisset stetissetque ibi; 30, 41, 8 Octavius Romam decederet reduceretque naves; 31, 3, 4 cum

Digitized by Google

M. Aurelius legatus venisset edocuissetque eum; 31, 6, 5 ut de integro comitia — ediceret castigaretque segnitiam populi; 31, 9, 5 cum dilectum consules haberent pararentque quae ad bellum opus essent; 31, 20, 2 qui cum in senatu res ab se gestas exposuisset postulassetque, ut — invehi liceret; 32, 21, 33 ut quiesceretis abstineretisque armis; 34, 14, 8 ut quosdam consul manu ipse reprenderit verteritque in hostem; 34, 23, 2 cum — merita extulisset — indignatusque esset haec tanta — carpi; 34, 57, 5 ut — verba audiret responderetque iis; 34, 60, 4 si nihil ibi moveatur liceatque populo Romano — gerere; 36, 22, 4 ad ea cum pacati nihil responderetur adpareretque armis rem gerendam; 36, 25, 1 ut victoriam — gratularetur excusaretque, quod morbo impeditus bello non interfuisset; 38, 31, 6 qui — Lacedaemonem dederent orarentque eum; 39, 3, 2 cui ut cognosceret statueretque senatus permiserat; 42, 47, 9 ut — eodem rursus — remitteretur iubereturque cetera — agere.

V tomto slučování vět souřadných dotčený pořádek obsahujících pomocí částice *que* srovnává se s Liviem Vellejus Paterkulus, jak ukazuji v Pozorov. Vell. na str. 24. Na u. m. (41, 10, 6) byl by tím spíše L. psal ingessisset⟨que⟩, ježto tak homoioteleuton se mírnilo, zde dosti obtížné, když pohromadě jest fug*issent*, iact*asset*, ingess*isset*. Dobře z domněnky *que* připojeno 25, 36, 4 dein postquam toto agmine — aderant apparebat⟨que⟩ parum armis — valituros esse.

41, 13, 8: *itaque taciti, ut iratos esse sentires, secuti sunt currum.*

Esse jest mi tu podezřelým, ježto Livius při acc. c. inf., jenž závislým jest na konjunktivech potentialných *diceres, crederes, videres* a p., vynechává *esse*: 2, 35, 5 quidquid erat patrum, reos diceres; 2, 43, 9 crederes victos; 22, 46, 4 Afros Romanam — crederes aciem; 28, 30, 9 ut fugientem navem videres vertice retro intortam victoribus inlatam; 31, 7, 11 ut nomen secutos crederes; 39, 40, 5 natum ad id unum diceres, quodcumque ageret; srvn. též 42, 30, 2 principum diversa cerneres studia; 44, 34, 8 neminem totis mox castris quietum videres. Snad vzniklo na u. m. *esse* dittografií: ut irat*os* [osse] *sen*tires.

42, 1, 12: *legati, qui repente aliquo mitterentur, singula iumenta — imperabant; aliam impensam socii in magistratus Romanos non faciebant. ira (iniuria V) consulis, etiam si iusta, non tamen in magistratu exercenda, — ius — fecit.*

Že není správné *iniuria*, jež V tu má, poznáno dávno. Svědčí proti výrazu tomu nejen následující *iusta*, nýbrž i ta věc, že Livius dí jinde iniuriam *facere (inferre, adferre)*, ale ne *exercere*. Smysl žádá tu, jak již ve vydáních jest, *ira*; srvn. § 7 hic iratus Praenestinis; 21, 44, 2 ob iram iustissimam

Digitized by Google

pugnaturos; 31, 26, 13 irae exercendae materia deerat; 7, 4, 3 quam (saevitiam) — in alienis — exerceret; 38, 43, 13; 39, 4, 5; 39, 5, 5; — 39, 5, 2; 39, 40, 9; — 29, 17, 13.

Než opravou *ira* není ještě místo zhojeno. Dobře podotýká Weissenborn, že věta *ira consulis — fecit* příkře připojuje se k výkladu předchozímu a že tudy částice *tum* se před *ira* pohřešuje. Po mém soudu byla zde partikule ta — mělať jí doba tehdejší proti dřívější vytčena býti —, ale vypadla kdysi tím, že písař vrátil se po *faciebant* k *in* magistratus a psal: faciebant. in ira consulis. Chybné *in ira* mohlo pak snadno dochovaným *iniuria* býti zaměněno. Srvn. 42, 30, 1 in liberis *gen*tibus populisque plebs *(gens* V*)* ubique omnis ferme.

42, 11, 5: *itaque Persea hereditate a patre relictum bellum et simul cum imperio traditum iam iam primum alere et fovere omnibus consiliis.*

Slova *iam iam primum* jsou porušena i mění se různě. Na pohled nejvíce zamlouval by se návrh Vahlenův a Harantův *iam iam pr⟨ox⟩imum*, než ani ten neuspokojuje. Neboť čekáme: ⟨ut⟩ iam iam proximum, ze kteréž příčiny já jsem doporoučel čísti: tam⟨quam⟩ iam proximum. Tento můj návrh byl by i tím lepší, že *iam iam* v sobě nechová, jehož příkladu u Livia není; neboť 26, 23, 3 čte se nyní et propinquis *⟨et⟩iam* (iam iam P) cognationibus; srvn. též 3, 59, 3 neque iam (iam iam P^1) oblitterata; 22, 14, 8 nostram quam (quamquam P) deorum.*) Nicméně mám nyní za podobnější pravdě opravu Kochovu: bellum — iam [iam] pridem alere et fovere omnibus consiliis, kteráž poskytuje dobrého smyslu a podpory má dosti v mluvě Liviově. Srvn. co do *iam pridem*: praef. 4 quibus iam pridem — vires se ipsae conficiunt; 3, 62, 6 et ipsi iam pridem avidi certaminis procedunt; 8, 38, 10 iam pridem desueto Samnite clamorem Romani exercitus pati; 9, 25, 5 docent suos iam pridem exoptantes Samnitium adventum; 24, 45, 12 suspectum iam pridem habebat; 27, 17, 13 animum iam pridem ibi esse; 28, 18, 11 hoc eum iam pridem volutare in animo; 28, 35, 10 id etiamsi iam pridem vellet; 30, 20, 2 qui vetando supplementum et pecuniam mitti iam pridem retrahebant; 30, 31, 2 praeter ea, quae iam pridem in nostra potestate sunt; 36, 14, 9 veritus, ne traderetur Philippo iam pridem hosti; 36, 41, 4 iam pridem classem circa Maleam esse; 37, 54, 16 quod vestrum nomen iam pridem intuetur; 37, 54, 21 Massilienses iam pridem efferassent tot indomitae circumfusae gentes; 38, 51, 3 id quod Africae iam pridem persuasum esset; 39, 15, 6 Bacchanalia tota iam pridem Italia esse; 40, 8, 8 iam pridem quidem hanc procellam inminentem timebam; 40, 9, 7 quod utri nostrum sanctius sit iam pridem sentis.

42, 14, 10: *ita omnes ei honores habiti donaque quam (V: cuiquam) amplissima data.*

*) Srvn. též svrchu str. 138.

Digitized by Google

K sesílení superlativu přidává Livius quam tehdy, když se vytýká věc, jež teprve státi se má, ne pak, jež se již stala: 1, 35, 1 ut quam primum comitia — fierent; 2, 28, 5 ut dilectum quam acerrimum habeant; 2, 37, 1 ludi quam amplissimi ut fierent decreti; 2, 48, 2 agrum plebi quam maxime aequaliter darent; 4, 9, 5 quae quam splendidissimis nuptiis iungi puellam volebat; 5, 4, 9 bellum — perfici quam primum oportet; 5, 21, 15 precatus esse, ut — eam invidiam lenire quam minimo suo privato incommodo — liceret; 8, 13, 17 curam quam primum absolvi — oportet; 8, 20, 12 quam minimum irarum inter nos illosque relinqui velim; 8, 24, 3 eoque ocius transmisit in Italiam, ut quam maxime procul abesset urbe Pandosia; 9, 3, 6 censuit omnes inde quam primum inviolatos dimittendos; 9, 37, 2 sed etiam aviditate dimicandi quam primum; 10, 5, 5 quam maxime vult fatigari hostem; 21, 26, 7 levarique quam primum regionem suam — cupiebant; 21, 27, 3 et — quam occultissime traiecto amni circumducere agmen; 21, 45, 3 Gallis parci quam maxime iubet; 22, 22, 7 ut quam maximum emolumentum novis sociis esset; 23, 21, 3 suadere, ut quam primum ea mittantur; 23, 23, 10 Philippus rex quam maxima classe — in Italiam traiceret; 23, 34, 8 optimum visum est captivos — quam primum deportare; 25, 6, 23 ut — quam primum fiat; 25, 9, 16 itinera quam maxime frequentia occupari iubet; 25, 27, 3 perpulit, ut — naves quam plurimas — mitterent; 26, 26, 8 ut quam plurimi questum de se Romam venirent; 27, 5, 12 ut quam maximo exercitu — in Italiam transgressus iungeret se Hannibali; 27, 12, 2 ut quam acerrimo bello detinerent Hannibalem; 27, 17, 6 dimicare quam primum statuit; 27, 35, 5 quam primum eos sortiri volebant; 28, 1, 9 signa quam maxime ad laevam iubebat ferri; 28, 33, 11 imperat —, ut per collis quam occultissimo itinere circumducat equites; 29, 5, 3 iubentium exercitus quam maximos comparare; 29, 6, 1 accensis ad traiciendum quam primum; 29, 15, 7 equites quam locupletissimi legerentur; 29, 34, 5 instare, ut in Africam quam primum traiciat; 33, 6, 3 defungi quam primum et ipse certamine cupiens ducere ad hostem pergit; 33, 28, 12 litteras iussus Zeuxippo dare quam primum; 34, 13, 3 ut et quam longissime a castris procederent; 34, 17, 9 volo id quam mollissima via consequi; 35, 5, 8 quam concitatissimos equos immittere iubet; 35, 25, 7 statuere quam primum ipsos; 36, 15, 4 omnia — facta, ut quam plurimos — evocarent; 37, 24, 11 cum coniungi quam primum cuperet; 38, 17, 18 vobis cavenda — quam primum amoenitas est Asiae; 38, 23, 3 si in illo pavore quam plurimi caesi forent; 38, 23, 10 ut quam aequissima esset; 38, 40, 4 ut quam maxime recentibus et integris iumentis Thraeciam — ingrederetur; 39, 22, 5 necarique quam primum iusserunt; 40, 21, 11 ut per omne obsequium insinuaret se in quam maxime familiarem usum; 40, 25, 7 ut quam primum veniret; 40, 30, 4 misit quam proxime succedere ad vallum iussum; 42, 24, 6 legatos quam primum ad senatum mittat; 42, 25, 14 ut scirent quam primum; 42, 33, 4 quam plurimos — scribi censuisset; 44, 34, 3 corpus ut quam validissimum et pernicissimum habeat. Výjimku zdají se činiti dvě místa: 10, 28, 2 extrahebaturque in quam maxime serum diei certamen a 10, 28, 5 in id tempus — quam integerrumas vires militi servabat, ale ve skutečnosti položeno

Digitized by Google

i tu *quam* o věci zamýšlené, neboť extrahebaturque certamen = dux extrahi cupiebat certamen, podobně servabat = servare studebat.

Kde hotové factum, věc skutečná se vytýká, tam jest u Livia veskrze k onomu quam přidruženo *posse*: 1, 23, 5 ducit quam proxume ad hostem potest;*) 1, 40, 5 in vestibulo regiae quam potuere tumultuosissime specie rixae ⟨certantes⟩ in se omnes apparitores regios — convertunt; 2, 27, 1 quam asperrime poterat ius de creditis pecuniis agere; 5, 13, 6 tribus quam amplissume tum apparari poterat stratis lectis placavere; 7, 6, 5 equoque deinde quam poterat maxime exornato insidentem; 9, 2, 1 castra quam potest occultissime locat; 9, 44, 10 de vigilia tertia qua [duci]**) proxime potest expeditas legiones ad collegam ducit; 21, 32, 9 castra — quam extentissima potest valle locat; 23, 5, 1 consulem invenerunt quam poterat maxime miserabilem; 24, 35, 10 quam poterat maxime intentus — ibat; 25, 35, 8 hostes — quam poterant maxime citato agmine sequi coeperunt; 26, 5, 3 quam poterat aptissimus ad maturandum iter in Campaniam contendit; 26, 25, 12 obtestationem quam sanctissimam potuerunt — composuerunt; 27, 10, 6 senatus quam poterat honoratissimo decreto adlocutus eos mandat consulibus; 27, 19, 1 quam plurimos poterat — excipiens.

Z toho jest zřejmo, že na u. m. donaque quam amplissima data nemůže býti čtením původním. Chybu čtení toho obsahuje a novou vadu přidává návrh Harantův: donaque sunt quam amplissima data, neboť *sunt* jest tu na neobvyklém u Livia místě položeno, jak svrchu (str. 37) v poznamenání k 1, 34, 6 vykládám.***)

42, 19, 4: *quorum oratio fuit regem educendum filium Romam misisse, ut iam inde a puero adsuesceret moribus Romanis hominibusque; petere, ut eum — curae ac velut tutelae vellent esse. egregie ea (tak Madvig; V: et regem et) legatio grata senatui fuit.*

Čteme u Livia 1, 45, 7 id mire gratum regi — fuit; 2, 27, 13 Appius patribus mire gratus; 2, 56, 4 huic actioni gratissimae plebi; 4, 30, 3 legem pergratam populo; 5, 25, 9 grata ea res ut quae maxime senatui umquam

*) Po mém soudu přestaviti dlužno: ducit quam proxume potest ad hostem; srv. 2, 27, 1; 9, 44, 10; 10, 29, 9 in transversos quanto maximo possent impetu incurrerent; 24, 35, 5 ut quantae maximae possent — copiae in Siciliam traicerentur; 27, 41, 9 ut equites —, quanto maximo impetu possit, in hostem emittat

**) Toto *duci* jest proti zvyku auktorovu položeno a zcela zbytečno. Mám je za cizí přídavek.

***) Ostatně Livius na podobných místech, kde činí se zmínka o darech senatu, klade perf. pass. bez tvarů *esse*: 42 6, 11 legatoque centum milium aeris munus missum et aedes liberae — datae sumptusque decretus; 43, 5, 9 haec missa; illa petentibus data; 43, 6, 14 legatis in singulos binum milium aeris munera missa; 43, 8, 8 munera legatis missa et vehicula Micioni publice locata; 44, 14, 12 gratiae ab senatu actae muneraque missa; 44, 14, 4 et binum milium aeris singulis missum munus; 45, 44, 14 munera iussa dari; srvn. též 2, 10, 12; 2, 31, 3; 5, 50, 7; 7, 37, 2; 8, 11, 14; 8, 14, 2; 9, 43, 26; 22, 32, 9; 30, 21, 5; 31, 11, 11; 31, 19, 3; 33, 24, 5; 35, 23, 11; 37, 3, 11.

Digitized by Google

fuit; 27, 31, 4 quo nihil gratius est civitatibus liberis; 41, 1, 1 iuventuti — pergratus esse dicebatur; 42, 44, 1 quod maxume gratum erat Romanis; ale nikde *egregie gratus*. S adverbiem *egregie* setkáváme se u Livia na 53 místech, ale vždy ve spojení s verbem, mezi tím též s participii v platnosti adjektivné položenými, ale nikde ve spojení s vlastním adjektivem, jakým jest *gratus*. Zasluhuje z příčin obou oprava Madvigova souhlasu, jakého se jí dostává? Myslím, že nikoli, i soudím, že třeba zlepšení jiného hledati. Navrhuji čísti: . . . vellent esse. g r a t a e a legatio [grata] senatui fuit, s čímž by bylo lze srovnati: 2, 7, 7 gratum id multitudini spectaculum fuit; 2, 8, 2 gratae in vulgus leges fuere; 5, 25, 9 g r a t a e a res ut quae maxime senatui umquam fuit; 24, 48, 3 gratam eam rem fore senatui populoque Romano; 24, 48, 4 g r a t a e a l e g a t i o barbaro f u i t; 29, 16, 3 grata ea patribus admonitio fuit; 37, 54, 1 grata oratio regis patribus fuit; 45, 12, 8 clara ea per gentis legatio fuit. *Grata*, jež V má před *senatui*, bylo by opravou porušeného *et regem*;*) podobně má se věc 22, 51, 8 superiecta (*sub*iecta *super* P) humo. Srvn. též níže pozn. k 45, 7, 4.

42, 19, 6: *decreverunt, ut Cn. Sicinius praetor aedis instructas locaret, ubi filius regis comitesque eius h a b i t a r e possent.*

V této podobě, v jakéž místo to již od Grynaea stanoveno bylo, mne úplně uspokojuje a nesnáším se s míněním, že by po *habitare*, za něž V má: habitare r e c, nějaké adverbium (na př. *recte* neb dokonce *regie***) bylo vypuštěno. Můžeť *rec* býti dittografií z habit*are* (srvn. 42, 59, 11 receptui canere [caneretre V]) neb *reg*is a nutno adverbium značící 'dobře' 'pohodlně' tam nikterak není. Proti 43, 8, 8 vehicula — locata, quae eum Brundisium c o m m o d e perveherent jest 42, 1, 7 locum publice pararet, ubi deverteretur a 45, 14, 6 duas naves conducere, quibus ipse comitesque regis in Africam deveherentur, nemající onoho adverbia.

Ani pro *possent* není tu, jak Madvig myslí, adverbia dotčeného potřebí. Livius nejednou v relativných větách finalných klade konj. *posse* s inf., kde by dostačil konj. slovesa položeného v onom infinitivě; zejmena činí tak rád, když předchází nadřaděná věta finalná neb imperativná. Srvn. 1, 23, 9 viam (ineamus), qua — decerni possit (= decernatur); 2, 4, 6 ut litterae legatis darentur, quae deprehensae rem coarguere possent (= coarguerent), expectabat; 4, 9, 14 bracchium iniunxerant, qua ex oppido sui commeare possent; 21, 7, 5 vineas agere instituit, per quas aries moenibus admoveri posset; 23, 32, 17 et viginti quinque naves datae, quibus oram maritimam — tutari posset; 28, 31, 4 ut auxilia mitterent, quibus — imperium — repeti posset;

*) Nepovstala-li korruptela *et regem et* vrácením písaře k fu*it regem ed*ucendum?

**) Adverbium to nelze u Livia doložiti. Ten dí 2, 3, 2 adsueti *more regio* vivere; 41, 51, 2 ipse centum hostiis sacrificio *regaliter* Minervae — facto. Proto nepochopuji, že na u. m. návrh: habitare *regie* posset H. J. Müllerovi se zamlouval.

Digitized by Google

30, 10, 16 intervalla fecit, qua procurrere — possent; 32, 36, 4 postremo petere tempus, quo legatos mittere Romam ad senatum posset; 44, 9, 11 tectaque aedificari (iubet), ubi deversari portantes commeatus possent; 45, 4, 6 impetravere, ut aliqui ad eum mitterentur, cum quibus loqui de statu — suae fortunae posset. — 8, 3, 8 principes — evocaverunt, quibus imperarent, quae vellent; 21, 26, 9 raptim, quibus se suaque transveherent (= transvehere possent), faciebant; 24, 23, 8 petere, ut praesidii dent aliquid, quo Locros in Italiam perducantur; 27, 29, 3 legatos opus esse — mitti viros prudentes, cum quibus quae vellet de re publica loqueretur; 37, 41, 6 cuspides circa temonem — habebant, quibus, quidquid obvium daretur, transfigerent; 43, 4, 9 spatium petierint, quo de ea re et ad Hostilium consulem et Romam mitterent legatos; 45, 44, 7 et aedes, quae ipsum comitesque eius benigne*) reciperent, conductae.

42, 21, 2: *aucta etiam invidia est Popili litteris eius, quibus iterum cum Statellis — pugnasse se scripsit.*

Eius sotva psal tu Livius; neboť totéž obsaženo v následujícím quibus — scripsit. Weissenborn podotýká arci, že *eius* pro jasnost zde přidáno. Ale co by bylo tu temného bez genetivu toho? Po mém soudu vzešlo ono *eius* z dittografie: litteris [eris] quibus.

42, 21, 8: *rogationem Marciam de Liguribus magno consensu plebes scivit iussitque.*

Výrazu *sciscere* užívá, což pozoruhodno, Livius zpravidla jen o lidu římském (*plebs*): 1, 17, 11 adeo id gratum plebi fuit, ut — id modo sciscerent iuberentque, ut senatus decerneret, qui Romae regnaret; 3, 54, 14 plebs scivit, ne cui fraudi esset; 3, 55, 14 plebesque scivit, qui — creasset, tergo ac capite puniretur; 4, 1, 6 ea — plebes scivisset; 6, 35, 7 nec sollemne quicquam aliud ad sciscendum plebi fieri passi sunt; 6, 38, 9 idque plebs scivit; 7, 16, 1 et plebs aliquanto eam cupidius scivit;**) 25, 4, 9 plebesque

*) *Benigne reciperent* jest tu spojení podivné tím, že subjektem jest příbytek (*aedes*), ne však osoba. Obyčejně bývá *benigne* o přijetí osobou nějakou: 1, 22, 5 excepti blande ac benigne; 1, 53, 10 benigne ab Gabinis excipitur; 1, 57, 10 Tarquiniique excepti benigne; 1, 58, 1 exceptus benigne ab ignaris consilii; 2, 14, 8 ibi benigne excepti divisique in hospitia; 2, 35, 6 benigne excepere benigniusque in dies colebant; 21, 19, 7 a quibus benigne excepti; 22, 54, 2 eos — benigne accipiendos; 30, 21, 9 homines benigne accipere; 34, 9, 10 exercitum — benigne acceperunt; 41, 24, 6 benigne exceptos; 44, 30, 9 advenientem benigne accepit; 45, 19, 2 exceptus est — haud paulo benignius. O místě neb obydlí není u Livia *benigne* nikde položeno. Také odjinud neuvádí se doklad pro onu personifikaci. Proto pochyboval Duker o správnosti podání na u. m. a navrhoval *benigne* po *reciperent* položiti a s *conductae* spojiti. Tím by bylo místo v úplném pořádku. Srvn. 4, 52, 6 contra ea benigne — adiuti; 37, 7, 13 commeatus — paratos benigne; 42, 25, 13 nec sibi - quicquam — benigne factum; 43, 17, 4 benigne legatis dimissis.

**) Tak opravil dobře Weissenborn; *scivit accepitque* PD cod. rec., *scivit accepit* M. Srvn. 34, 3, 4 quam [accepistis] iussistis suffragiis vestris legem. Spojení *sciscere et accipere* u Livia není. Ten sdružuje dvakráte (1, 17, 11; 42, 21, 8) *sciscere* s *iubere*.

Digitized by Google

ita scivit — videri eum in exilio esse bonaque eius venire, ipsi aqua et igni placere interdici; 26, 3, 12 id ei iustum exilium esse scivit plebs; 26, 33, 10 scisceretque plebs, uti — sententiae dicendae ius esset; 27, 5, 17 plebesque scivit, ut Q. Fulvius — dictator diceretur; 27, 6, 7 plebemque scivisse, ut — populo ius esset; 27, 11, 8 plebesque scivit (ut censores — locarent); 31, 50, 9 plebesque scivit, ut perinde esset; 34, 53, 1 plebesque scivit, uti — coloniae — deducerentur; 35, 7, 4 plebesque scivit, ut — ius — esset. Toliko 31, 44, 4 položeno verbum to o lidu athenském, ale tu nejen *sciscere*, nýbrž i výraz *plebs* přenesen na Atheňany: rogationem extemplo tulerunt plebesque scivit, ut Philippi statuae — tollerentur.

Z toho následuje, že 41, 23, 7 není právě na snadě psáti, jak Kreyssig a v poslední době též Hartel (p. 10 u. m.) navrhoval: nam qui regibus Macedonum Macedonibusque ipsis finibus interdixissemus manereque id decretum ⟨scivissemus⟩, scilicet ne legatos — admitteremus regum, — ii contionantem — audimus regem. Proti čtení takovému jest, tuším, i spojení kakofonické *scivissemus scilicet,* jemuž Livius ujíti mohl užitím *scivissemus videlicet*; neboť vedle *scilicet* rád klade i *videlicet;* srvn. 2, 1, 11; 9, 4, 12; 9, 17, 12; 21, 63, 10; 22, 13, 11; 22, 50, 5; 22, 59, 14; 23, 12, 14; 28, 40, 13; 32, 21, 31; 45, 37, 6.*) Proto, ač je-li vše ostatní neporušeno, což se nezdá — neboť *-ĕque* v *manereque* jest závadno, rovněž plusqupf. *interdixissemus* při *audimus* podivno — dlužno na jiný výraz smyslu *ustanoviti* na u. m. pomýšleti; vhodno by bylo na př.: manereque id decretum ⟨iussissemus⟩, scilicet . . .**)

42, 23, 5: *sed iam ultra superbiam crudelitatemque et avaritiam eius non pati posse Carthaginienses.*

Čekáme pořádek: pati non posse; neboť smysl nežádá negace k inf. *pati* Srvn. toliko z poslední dekady: 41, 7, 9 dici non posse; 41, 27, 4 coerceri — non posse; 42, 42, 5 non posse — esse; 42, 42, 6 conquiescere — non posse; 42, 46, 10 mittere non posse; 43, 8, 6 non posse existimare; srvn. též 44, 14, 11 cum id ultra pati non possent; 44, 37, 11 phalanx promoveri non posset; — lib. 20 fr. 60 cum — iactationem navis — pati non posset. Ježto i jinde v této dekadě *non* jest přemístěno — na př. 41, 9, 14 manu non (non manu V) mittere; 42, 19, 2 quod factum tot annis [non] post captam Capuam ⟨non⟩ fuerat —, neváhal bych na u. m. psáti, jak mluvou Liviovou žádáno: avaritiam eius pati non posse.

*) *Scilicet* má arci převahu: 1, 56, 12; 3, 19, 9; 4, 5, 3; 5, 4, 12; 7, 2, 8; 10, 30, 5; 26, 30, 6; 31, 29, 8; 32, 21, 27; 34, 7, 11; 40, 12, 13; 40, 13, 2; 42, 41, 4; 42, 42, 2. Nevhodno jest *scilicet* 7, 13, 3, kteréž podává MLH a stará vydání, kdežto PD a mladší rkpp. čtou *si licet.* Zdá se mi, že dittografií *militem militet* místo jest znešvařeno a části náleží: 'oboedientissimum militem [scilicet]: dictator, inquit'.

**) Kdybychom četli: nam qui — interdixi⟨mus iu⟩ssimusque manere id decretum, scilicet . . ., odstraněny by byly arci všechny obtíže.

Digitized by Google

42, 29, 1: *non urbs tantum Roma nec terra Italia, sed omnes reges civitates⟨que⟩, quacque in Europa quaeque in Asia erant, converterant animos in curam — belli.*

Oprava *civitates⟨que⟩* jest pro nelibý zvuk málo podobnou pravdě. Aspoň *-que quaeque* nikde nenacházím u Livia, ač častěji u něho vyskytuje se *-que quae.* Buď dlužno psáti *civitatesque, quae* aneb ⟨*et*⟩ *civitates, quaeque.* Srvn. 45, 10, 5 noscere ipsos omnia, quae acta essent quaeque agerentur Rhodi.

42, 29, 8: *consilia autem in omnem fortunam ita disposita habebat: si penes Romanos victoria esset, suas quoque in eodem statu mansuras res esse.*

Quoque jest mi tu výrazem nepochopitelným. Neboť kdyby Římané ve válce s Perseem zvítězili, nezůstaly by jich věci v témž stavu, nýbrž rozmnožena by byla moc římská. Jak může tedy Masinissa říci: suas quoque? Patrně jest tu *quoque*, jako jinde nejednou částice takovéto, interpolováno. Srvn. 41, 18, 11 advectus suos quidem [etiam] ⟨a⟩ fuga; 41, 27, 3 votis [etiam] in Capitolio nuncupatis; 42, 66, 8 ruinae [quoque] prope.*)

Etiam nenacházím vhodným 42, 53, 9: Cyretias oppugnare coactus primo etiam die acri concursu ad portas armatorum est repulsus. Neboť *etiam* zahrnuje v sobě myšlénku, jakoby něco zvláštního to bylo, že již prvního dne obyvatelé města proti útoku Perseovu rázně se hájili. Bezpochyby vznikla částice ona opakováním předchozího Cyr*etias* i sluší ji vyloučiti.

42, 32, 1: *Cassius sine sorte se Macedoniam optaturum dicebat, nec posse collegam salvo iure iurando secum sortiri: praetorem eum enim, ne (enien V) in provinciam iret, in contione iurasse.*

Ono postavení *enim* na třetím místě není Liviovské. Jsou sice některé příklady u tohoto auktora, kde částice ona teprve po druhém slově jest položena, ale pak náležejí první dvě slova těsně k sobě:

2, 18, 4 id quoque enim traditur; 3, 50, 7 illis quoque enim filias — esse; 23, 12, 15 mihi quoque enim — interrogare ius fasque est; 27, 7, 12 iis quoque enim prorogatum in Sicilia imperium; 27, 22, 9 ei quoque enim prorogatum imperium est; 30, 1, 3 ei quoque enim pro consule imperium in annum prorogabatur; 33, 30, 3 eas quoque enim placere liberas esse; 36,

*) Rovněž 7, 2, 4 doporučil jsem svrchu (str. 104) athetesi *quoque*; Zingerle píše 35, 35, 9 Nabidi [quoque] et ipsi faciendum esse.

Digitized by Google

27, 7, eo quoque enim mittendos fore legatos; 45, 39, 10 dis quoque enim — debetur triumphus; — 22, 40, 8 non solum enim nihil ex raptis in diem commeatibus superabat; 22, 60, 17 non modo enim sequi recusarunt —, sed obsistere — conati sunt; 23, 16, 16 non vinci enim ab Hanibale tunc difficilius fuit quam postea vincere; 24, 6, 5 vix credibilia enim legatos — narrare;

1, 15, 7 ab illo enim profecto viribus datis tantum valuit; 3, 45, 2 in iis enim — id iuris esse; 6, 5, 3 ab illis enim tantum — incursiones eo factas; 7, 35, 7 in eo enim loco res sunt nostrae; 23, 20, 5 in questus enim flebiles — sese — profuderunt; 28, 29, 8 de nullis enim quam de vobis infestius — consuluerunt; 34, 57, 11 cum Philippo enim hoste pacem — sanciendam esse; 35, 18, 8 in eo enim victoriam verti; 42, 60, 2 cum cantu enim — redierunt; 43, 17, 9 ab eo enim missi erant;

1, 28, 4 dimicatum est (= dimicatumst) enim non magis cum hostibus; 25, 38, 5 praesto est (= praestost) enim acerba memoria;

25, 35, 5 quonam modo (= quinam) enim Hasdrubalem — adducere exercitus potuisse; 36, 29, 2 quonam modo enim utique regem Amynandrum se tradere posse.

Jinde, kde příčiny takové není, jest *enim* položeno u Livia po prvém slově; srvn. zvláště: 1, 9, 6 id enim demum conpar conubium fore; 3, 7, 2 adeo enim nullam spem — animus eorum cepit; 3, 9, 3 nomine enim tantum minus invidiosum; 3, 41, 9 hunc enim virum — ita mutaverant; 3, 53, 4 potestatem enim tribuniciam — repetebant; 4, 48, 6 proavum enim suum Ap. Claudium ostendisse patribus viam; 5, 16, 3 aut enim passuros inultam iniuriam Romanos; 6, 41, 8 quid enim est, si pulli non pascentur; 10, 15, 10 facturam enim se fuisse dixit; 21, 24, 4 hospitem enim se Galliae, non hostem advenisse; 24, 28, 3 si enim uno animo — inclinent; 26, 20, 9 non enim tantum subvehi — poterat. 27, 39, 6 non enim receperunt modo Arverni; 31, 14, 11 Attalus enim rex Rhodiique persecuti; 31, 29, 3 quibus enim de causis — fecissent; 35, 33, 3 aut enim moturum aliquid; 34, 50, 6 mille enim ducentos ea ratione Achaia habuit; 35, 46, 10 nullam enim civitatem in Graecia nosse; 36, 8, 1 nihil enim eorum factum est; 37, 14, 5 is enim est primus rogatus sententiam; 40, 10, 3 quo enim alio confugiam; 40, 10, 9 iste enim est, cuius beneficio — remisit; 42, 63, 1 non enim solum qui partis Macedonum erant; 45, 19, 2 exceptus enim est.*)

Proto čekáme na u. m. 42, 32, 2 postavení: praetorem enim eum, ne in provinciam. Zda takové bylo původní čtení, nelze s jistotou říci; neboť jsou možná i čtení jiná. Tak může *eum* i scházeti a mohlo buď z koncovky *em* slova předchozího se vyvinouti aneb opakováním z nedalekého *secum* vzejíti. Rovněž *eum* může býti pravé, ale *enim* cizí, neboť nutno tu není;

*) 45, 32, 4 píše se: nominati (nomine V) sunt enim regis amici; není-li opraviti: nominati enim sunt regis amici?

Digitized by Google

rukopisné pak *enien* mohlo dittografií vzejíti. Tak soudil již Grynaeus, jenž psal: praetorem eum, ne in provinciam. To i mně by se zamlouvalo.

42, 24, 6: *devicto Philippo Macedonibusque cum in Italiam portati ac dimissi essemus, continuo miles voluntarius cum M. Porcio consule in Hispaniam sum profectus.*

Čekáme zde ⟨*re*⟩*portati* za jednoduché *portati;* srvn. § 9 expulso rege Antiocho, subactis Aetolis reportati sumus in Italiam. O dopravě vojska římského z provincií do Italie neužívá Livius vůbec jednoduchého *portare,* než složeného *reportare* neb *deportare*: 23, 31, 4 quaeque in Sicilia essent (legiones) Romam deportarentur; 25, 5, 10 ne ante Punici belli finem in Italiam reportarentur; 25, 7, 4 neu in Italiam reportarentur; 26, 17, 5 se omnem exercitum ex Hispania deportaturum; 26, 21, 2 quod — exercitum deportare non licuisset; 28, 10, 14 ex Sicilia vetus exercitus — deportatus; 30, 27, 9 M. Pomponius — milites Romam deportaret; 30, 40, 14 et quem si deportandus exercitus victor ex Africa esset deportare; 30, 40, 15 exercitum deportari iussissent; 30, 41, 5 veteres milites — in Italiam deportarent; 30, 43, 2 quemque ex Africa exercitum deportare iuberent; 30, 43, 3 eundem exercitum deportare; 31, 8, 6 exercitu, quem — ex Africa deportasset; 33, 25, 5 si exercitus inde deportatus esset; 33, 44, 9 deportatis in Italiam Romanis exercitibus; 34, 23, 10 deportarent legiones in Italiam; 34, 49, 4 exercitum deportare in animo esse; 34, 52, 10 exercitu omni ex provincia deportato (B: reportato); 35, 12, 2 post deportatos ex Graecia exercitus; 38, 42, 12 aut reportari legiones inde reddique tandem rei publicae debere; 38, 50, 3 qui — exercitum reportasset; 39, 29, 5 qui exercitum non deportasset; 39, 38, 5 ut praetoribus exercitum deportare liceret; 39, 38, 9 si deportandos censerent exercitus; 40, 35, 6 deportare inde exercitum; 40, 36, 11 eos — secum deportaret; 41, 28, 9 (citat) exercitum salvom — domum reportavit; 45, 38, 14 si quando non deportati ex provincia milites ad triumphum sunt; 45, 38, 13 ad quam rem in Italiam deportati — sitis. Dle toho neváhal bych na u. m. psáti: in Italiam ⟨re⟩portati ac dimissi essemus, zvláště když několik jest ve V příkladů, kde *re* na počátku slov jest vypuštěno, jak na jiném místě (str. 185) vykládám.

42, 34, 12: *tamen, cum quattuor milites pro me uno (V: meo) vobis dare, P. Licini, possem, aecum erat me dimitti.*

Ježto *uno* pro smysl není nutno, netřeba za rukopisné *meo* více psáti než *me.* Přídavky jednoho neb více písmen ve V nejsou nic neobyčejného; srvn. 42, 54, 8 Tempe[state]; 43, 2, 10 excusati[o]; 44, 15, 5 nunc[io]; 45, 23, 6 prohibiti[o]; srvn. též 40, 12, 9 proditionis me[ae]; 40, 12, 17 consiliis me[a].

Digitized by Google

42, 36, 6: *Romam quod praeterea mitteret, non esse; neminem eorum per Italiam ire liciturum.*

Vydavatelé neměli by váhati přijati opravu: nemini eorum — ire liciturum. Neboť Livius neklade nikde při *licet* acc. místo dat. s inf. Chyba mohla povstati slitím vokalů sousedních, t. j. tvarem *nemineorum* (srvn. doklady výše str. 74).

42, 39, 4: *ut in conspectu steterunt —, paulisper internuntiando cunctatio fuit, utri transgrederentur. aliquid illi regiae maiestati — existimabant deberi. ioco etiam Marcius cunctantis movit.*

O místě tom pojednal jsem v List. fil. 1882 p. 248. Ukázal jsem tam, že po *paulisper* očekáváme ve větě *ioco* — *movit* částici smyslu 'potom' 'posléze'. Tak tomu aspoň na podobných místech: 2, 10, 9 cunctati aliquamdiu sunt, dum alius alium — circumspectant. pudor deinde commovit aciem; 3, 50, 4 quaerentibus — flens diu vocem non misit; tandem — ordine cuncta — exposuit; 30, 30, 2 paulisper — attoniti conticuere. tum Hannibal prior; 34, 28, 4 aliquamdiu trepidatum est; tandem signa — supervenerunt; 42, 53, 7 paulisper cunctata — victa tandem — concesserunt; 1, 16, 2; 10, 10, 6; 21, 33, 3; 21, 33, 8; 28, 26, 15; 33, 2, 3 a j. Navrhl pak jsem *dein* po *etiam* vložiti. Návrh ten opravuje H. J. Müller (JB. 1883) v ten smysl, že místo *etiam* píše přímo *dein* neb *denique*. Ve vyloučení *etiam* srovnávám se s ním; neb to není tu vhodné, a na podobném místě 2, 10, 9 nedí Livius pudor etiam deinde, nýbrž toliko pudor deinde. Ale za *dein* musilo by býti *deinde*, poněvadž velmi zřídka jest, jak výše (str. 184) vyloženo, *dein* u Livia na druhém místě, a *deinde* místo *etiam* málo má pravdě podobnosti, rovněž *denique*. Více by se doporoučelo: ioco [et] tan⟨dem⟩ Marcius — movit. Srvn. 23, 22, 4 profecto tan⟨dem⟩ (*tam* P, *iam* z) ad exercitum; 42, 44, 4 victa tandem (eadem V) multitudo.

42, 40, 3: *orationis acerbitatem adversus hospitem, utcumque est, subibo, sicut medicus salutis causa tristiora remedia adhibens.*

Tak opravil jsem v List. fil. 1883 p. 384; V má: medici cum. Opravu svou nyní dovršuji tím, že ponechávám plural *medici*, jež má podání, ale *cum* vypouštím jako opakování z předchozího ut*cum*que. Co do pluralu *medici* srovnávám 22, 18, 9 ne nihil actum censeret extracta prope aestate per ludificationem hostis; medicos quoque plus interdum quiete quam movendo atque agendo proficere; Curt. 5, 9, 3 medici quoque graviores morbos asperis remediis curant.

42, 40, 5: *Arthetauri interfectores — recepisti, qui omnium Illyriorum fidissimum Romano nomini regulum occiderant.*

Digitized by Google

Za Romano nomini má V: Romanum ii. V tom zajisté netkví více než *Romanis*. Písař vlivem fidissimum psal Roman⟨um⟩ is, což pro plural occiderant přešlo v Romanum ii. Srvn. 41, 27, 5 vias — extra urbem substruendas (V: substruendams); 41, 21, 6 ne liberorum quidem (V: quibusdem) funeribus; 42, 32, 7 primos (V: primoms); 43, 2, 12 Hispanis (V: Hispanonis); 45, 29, 1 Macedonum (V: Macedonisum); více takových chyb podává Vil. Heraeus, Quaest. crit. Liv. p. 59 a násl. Dle toho náleželo by psáti 41, 28, 9 felicissim[um]e (= felicissime), ne felicissume, srvn. následující § 9 plenissimum; 45, 22, 2 amplissim[um]is, ne amplissumis.

42, 44, 5: *Thebanos Marcius et Atilius laeti audierunt auctoresque et his ⟨et⟩ separatim singulis fuerunt ad renovandam amicitiam mittendi Romam legatos.*

His není protivou k *separatim singulis,* neboť i *singuli* jsou *hi* t. j. Thebani. Spisovatel chce říci, že Marcius a Atilius radili Thebanům jak pohromadě jsoucím tak i jednotlivým z nich. Proto musí v prvním členu vytčena býti protiva separatim singulis. Patrně psal Livius: auctoresque his et ⟨universis et⟩ separatim singulis fuerunt. Srvn. 1, 25, 7 ut universis solus nequaquam par, sic adversus singulos ferox; 2, 52, 2 nec in universos modo, sed in singulos; 5, 53, 9 quod singuli facturi fuimus —, hoc — universi recusamus facere; 6, 15, 11 et tum universis — opem tuli et nunc singulis feram; 6, 18, 7 audendum est aliquid universis aut omnia singulis patienda; 35, 34, 7 singulos universosque obtestantes; 21, 60, 6 malletque adversus singulos separatim quam adversus duos simul rem gerere.

42, 46, 3: *apud Rhodios legati addiderunt (assederunt V) confidere: pacem futuram.*

Livius užívá sice *addere = adferre dicendo*, ale veskrze jen v passivu: 1, 59, 9 addita superbia ipsius regis miseriaeque et labores plebis; 7, 41, 4 additumque legi, ne quis — ordinum ductor esset; 21, 19, 3 additum esset id ita ratum fore; 21, 19, 4 neque additum erat 'iis qui tunc essent'; 26, 1, 10 additum etiam — est, ne — aedificarent; 26, 12, 18 additum etiam indicio — et alios — Numidas vagari; 26, 24, 9 additumque, ut — eodem iure — essent; 30, 38, 3 additum, ne — mitterent legatos; 31, 44, 7 additum decreto — id omne populum Atheniensium iussurum; 32, 25, 2 additum lege erat, ut his Philippus rex adiceretur; 32, 36, 9 additum —, ut regia praesidia — deducerentur; 34, 13, 7 addi hoc in foedere voluerunt, ut — Hiberus fluvius esset finis; 35, 20, 6 additum in suplementum, ut — imperarentur; 40, 43, 2 additum erat, ut quaereret de veneficiis; 41, 14, 10 additum decreto, ut binas legiones novas scriberent.

V aktivu klade tím smyslem *adicere*: 1, 7, 2 cum verbis quoque increpitans adiecisset 'sic deinde, quicumque alius transiliet moenia mea'; 9,

Digitized by Google

28, 6 qui captae decus Nolae ad consulem trahunt, adiciunt; 26, 24, 2 ubi cum — ostentasset adiecissetque; 30, 23, 6 Laelius Fabiusque adiecerunt; 34, 56, 12 adiecerunt etiam, ut — convenirent; 39, 26, 9 elatus deinde ira adiecit; 44, 1, 10 orsus a parricidio adiecit; 44, 14, 8 Rhodii superbe commemoratis meritis adiecerunt; 44, 26, 9 adiecissetque, per quantam omnium — copiam ituri forent a j. v.

Z toho následuje, že na u. m. 42, 46, 3 *addiderunt* za rukopisné *assederunt* čtením pravým není. Psáti patrně náleží: apud Rhodios legati adiecerunt.

Uvedenému zvyku Liviovu odporuje návrh Madvigův 38, 56, 9: legatum in Etruria fuisse Africanum tradunt ⟨addunt⟩que (*quo* rkpp.) post famam — adlatam — cucurrisse eum Romam. I tu musilo by býti: ⟨adiciunt⟩que; než oprava ta vůbec sotva podává čtení původní.

42, 54, 4 a násl.: *quarto die cum et scalae undique ad muros erigerentur et porta vi maiore oppugnaretur, oppidani † depulmoris ad portam tuendam concurrunt eruptionemque repentinam in hostis faciunt; quae cum irae magis inconsultae quam verae fiduciae virium esset, pauci et fessi ab integris pulsi terga ⟨dederunt⟩ fugientesque per patentem portam hostes acceperunt.*

Korruptelu *depulmoris* opravuje Madvig v *depul⟨so hoste⟩ muris* neb *depul⟨sa vi⟩ muris,* tedy předpokládá, že obyvatelé města Myl dříve zápasili s nepřátely na hradby se deroucími, než k bráně, na niž zvláštní silou bylo doléháno mužstvem nepřátelským, se sběhli a ven vyrazili. Mně nezdá se mínění takové pravděpodobným. Boj svěžích Makedonů s unavenými a vysílenými Mylany na různých stranách hradeb vedený byl by se protáhl nemálo i nebyli by onino brzo zapuzeni bývali, mezitím však mohla brána dotčená vyražena býti. Myslím proto, že dříve ještě, než Makedonové mohli od různých míst hradeb zapuzeni býti, když teprve řebříky k hradbám vztyčovali, Mylané vidouce nebezpečí, jež bráně hrozí, k ní na pomoc s hradeb pospíšili a pak náhle na nepřítele výpad učinili. Myšlénky takovéto lze docíliti v textu čtením: cum — porta vi maiore op*pug*naretur, oppidani de [pul] muris ad portam tuendam concurrunt. Slabika *pul* mohla vzejíti vrácením oka písařova k op*pug*naretur. Srv. lib. 121 frg. 22: incendiique simul et ruinae metu territi Contrebienses de muro trepidi refugerunt; 2, 29, 3 devolant de tribunali, ut lictori auxilio essent; 4, 33, 12 degressos modo de montibus.

42, 56, 5: *Boeotorum iuventute, quae pars cum Romanis stabat, eam rem adgressus legatus, a moenibus abscessit. haec soluta obsidio [cuius] locum alteri novae obsidioni dedit.*

Hartel (Kritische Versuche zur fünften Dekade des Livius p. 30) není spokojen opravou uvedenou, jež místo v pořádek uvádí, a poznamenává: 'Man sieht nicht, woher das von der Handschrift überlieferte *cuius*, welches die

Digitized by Google

Herausgeber tilgen, in den Text kam'; podobně Harant a H. J. Müller shledávají něco v slově tom. Ale i na jiných místech této dekady jest relativum interpolováno, aniž bychom mohli přesně udati příčinu přídavku takového. Zdáti se toliko mnohdy může, že písař veden byl k takové interpolaci, nerozděluje náležitě jednotlivé věty neb nepoznávaje souvislost jich. Srvn. 42, 14, 10 ita omnes ei honores habiti donaque [cui] quam amplissima data; 42, 27, 5 Cn. Sicinius praetor [qui] ut exercitum paratum ad traiciendum haberet; 44, 46, 11 možná že dlužno čísti: effusa omnis obviam turba [cuius] indicio erat. Viz níže (str. 226) výklad k 44, 46, 11.

42, 64, 3: *atque ita media nocte profectus ⟨est⟩, ut prima luce adgressus falleret. nequiquam. primae stationes oppressae tumultu ac terrore suo ceteros excitaverunt.*

Čtení toto, pocházející od Grynaea, podržuje ještě Weissenborn, ale rozhodně neprávem. Livius nikde nemá, jako na př. Cornelius Nepos (srvn. v té věci i Arch. II. 1 a násl.), nequiquam neb frustra samo o sobě v platnosti celé věty = nequiquam (frustra) id fuit (fecit). Ježto kromě toho profectus nemá při sobě *est*, jest mi nepochybno, že po nequiquam jest mezera, jež obsahuje určité sloveso k participiu profectus náležící. Vyplnil bych ji slovy: atque ita media nocte profectus, ut prima luce adgressus falleret, nequiquam ⟨venit. nam⟩ primae stationes ... Spojení profectus — venit (pervenit) jest u Livia nezřídka: 4, 27, 2 profectusque ab urbe diviso cum Quinctio consule exercitu ad hostes pervenit; 5, 34, 5 profectus ingentibus peditum equitumque copiis in Tricastinos venit; 7, 12, 1 ab Tibure agmine infesto profecti ad urbem Romam venerunt; 9, 39, 1 profectus cum legionibus — nuper scriptis ad Longulam pervenit; 21, 36, 3 scripta legione nova profectus — pervenit Massiliam; 24, 47, 12 equites — ab Capua profecti ad castra Romana — venerunt; 27, 5, 2 ipse decem navibus Romam profectus cum prospere pervenisset; 27, 30, 7 profectus inde rex per Thessaliam — Chalcidem — venit; 28, 33, 1 profectusque decumis castris pervenit ad Hiberum flumen; 30, 19, 1 Mago proximae silentio noctis profectus — ad mare in Ligures — pervenit; 31, 14, 1 tum — profectus ab urbe Brundisium venit; 38, 24, 1 ad eos profectus consul tertiis castris Ancyram — pervenit; 42, 27, 8 ad omnia praeparata Cn. Sicinius praetor paludatus ex urbe profectus Brundisium venit; 43, 18, 4 et duobus milibus levium armorum et quingentis equitibus profectus Stuberam venit; 45, 28, 1 sacrificio — facto profectus Corinthum altero die pervenit. Mezera způsobena patrně homoioteleutem nequiquam – nam. Ostatně mohla býti i o něco větší než jak označeno; původní znění mohlo na př. i býti: nequiquam ⟨ad castra venit. nam⟩ primae, čímž by ještě více místo s příklady uvedenými, kde cíl cesty vytčen, se shodovalo.

43, 4, 10: *vixdum ad consulem se pervenisse et audisse oppidum expugnatum.*

Digitized by Google

Et příčí se tu mluvě Liviově. Po způsobě řeckém mají sice básníci mnohdy *vix... et (que)* = *vix ... cum*, jako Verg. Aen. 2, 692; 5, 857; 8, 520; 11, 296, ale Livius nezná spojení takového, nýbrž pokaždé má v podobných případech *cum*. Nad to nemá ani V *pervenisse et*, nýbrž toliko *pervenisset*. Myslím, že nebylo tu jinak psáno než: vixdum ad consulem se pervenisse, ⟨*cum*⟩ audisse oppidum expugnatum. Srvn. 22, 19, 10 vixdum omnes conscenderant, cum alii — evehuntur; 29, 2, 12 vix haec dicta dederat, cum Romani equites — acies turbarunt; 34, 60, 1 vixdum hi profecti erant, cum a Carthagine legati bellum — parare Antiochum — attulerunt; 42, 66, 18 vix — expedierant sese, cum regis agmini — occurrunt; 44, 33, 2 vix deducta summa harena erat, cum scaturigines — emicare — coeperunt. Stranu inf. *audisse* po *cum* srvn. 4, 51, 4 iacere tam diu inritas actiones —, cum interim — legem exerceri; 6, 27, 6 demersam partem a parte civitatis, cum interim obaeratam plebem obiectari. Co do vypuštění *cum* ve V srvn. 44, 19, 1 nihil se habere Paulus, quod referret [et], ⟨cum⟩ nondum inde legati redissent, dixit; 44, 30, 9 et ⟨cum⟩ agros eorum — vastaret, aliquot palati — interfecti sunt.

43, 19, 14: *adicerent recentia in Illyrico hibernae expeditionis opera; hortarentur Gentium in amicitiam secum et cum Macedonibus iungendam.*

In amicitiam — iungendam jest tu neobyčejně řečeno, jak již Crévier pozoroval, jenž *ad* za *in* navrhoval. Ten návrh, myslím, jest dlužno schváliti. Livius má sice několikráte *in* místo *ad* při výrazech 'pobádati' 'povzbuzovati' k čemu, ale pak následuje po předložce pouhé substantivum neb neutrum pron., nikdy však gerundium neb gerundivum: 4. 49, 12 quam — in eas impelleret voces; 8, 27, 9 concitandam in arma multitudinem; 38, 22, 2 in id necessitate ipsa compulsis; 44, 36, 4 animos militum hortando in pugnam accendebat. Při gerundiu neb gerundivu jest v tomto případě *ad* u Livia pravidlem: 1, 27, 2 ad bellum palam atque ex edicto gerundum alios concitat populos; 1, 54, 2 ad rebellandum primores — incitaret; 1, 59, 2 Brutum iam inde ad expugnandum regnum vocantem; 2, 30, 10 hostem ad conferenda propius castra dimicandumque acie excitavit; 2, 58, 6 haec ira — animum ad vexandum saevo imperio exercitum stimulabat; 3, 11, 13 et tribunum ad rem peragendam ultro incitabant; 3, 50, 13 plebem ad repetendam libertatem creandosque tribunos plebis adhortantes; 3, 61, 11 animos militum ad aemulandum decus accendit; 4, 36, 1 incitavere quosdam ad petendum tribunatum militum; 5, 4, 12 quod nos ad perseverandum stimulet; 6, 9, 2 ut senatum ad excidendum Antium hortaretur; 6, 11, 10 compulere senatum ad dictatorem creandum; 6, 28, 8 inritaturum se potius ad delendam memoriam dedecoris; 7, 7, 3 simul ceteros ad aemulandas virtutes acuit; 8, 21, 5 et illis vocibus ad rebellandum incitari pacatos populos; 8, 27, 5 inpellique ad abolendam societatem Romanam posse; 8, 37, 2 arrecti ad bellandum animi sunt; 8, 39, 4 tribunos -- ad iterandam secum pugnam vocare; 10, 29, 5 ingens hor-

Digitized by Google

tamen ad omnia pro re publica audenda; 23, 15, 7 quem — ad transfugiendum stimulabat; 23, 18, 7 animi ad oppugnandum accenduntur; 24, 1, 5 adhortari ad urbem tradendam; 25, 37, 10 ad tutandos semet ipsos et rem publicam secum acuerent animos; 26, 13, 6 Hannibalem vocaverimus ad opprimendos eos; 26, 36, 8 excitet ad aemulandum animos; 28, 19, 10 metus ad defendendam impigre urbem hortatur; 30, 18, 2 milites ad inferenda in hostes signa — hortabantur; 30, 36, 10 ira omnes ad delendam stimulabat Carthaginem; 31, 1, 10 Romanos — excitaverunt ad renovandum bellum; 31, 31, 16 plures — ad experiundam adversus nos fortunam belli incitemus; 34, 33, 8 multos — ad insidiandum — incitaturum; 36, 31, 11 Aetolos compulit ad petendam pacem; 36, 40, 10 compulit ad remittendam intercessionem; 37, 24, 13 compelleret Romanos ad Patara oppugnanda; 37, 25, 9 Prusiam ad promerendam amicitiam suam compulit; 38, 12, 3 adhortatus eos ad novum cum Gallis suscipiendum bellum; 38, 12, 7 hortatusque ad capessendum secum bellum; 38, 16, 5 animi ad transeundum accensi; 39, 55, 3 plures ad talia audenda impellantur; 40, 35, 12 barbaros excitare ad rebellandum possit; 42, 38, 7 accensi animi multitudinis ad omnia decernenda; 42, 45, 2 hortabantur socios ad suscipiendum adversus Persea pro Romanis bellum; 42, 52, 7 compulsum ad rebellandum; 42, 54, 2 ad tuendos sese acrius accendit; 44, 24, 6 ad pacem secum faciendam compelleret Romanos; 44, 27, 11 a Pantaucho ad lacessendos hostili facto Romanos stimularentur. Že by byl Livius 43, 19, 14 od tohoto zvyku svého upustil, tím méně věřím, čím více jest na snadě vznik předložky *in*. Jako na četných jiných místech páté dekady, vrátil se prostě písař i zde k tomu, co předcházelo, totiž k *in* Illyrico a místo ad amicitiam psal: in amicitiam. Totéž učinil v nejbližším §, napsav per Illyrici solitudines, quas per (místo: de) industria populando Macedones fecerant. Srvn. 44, 7, 8 Perseus coactis (V: peractis) in unum — copiis; 44, 9, 5 horum inductio ex (V: in) parte simulacrum; 44, 13, 4 ex ducibus cum (V: ex) delectis duobus.

43, 20, 1: *hi transgressi iugum Scordi montis per Illyrici solitudines, quas de (V: per) industria populando Macedones fecerant.*

Že *per*, jež má V místo *de*, jest opakováním z nedalekého *per Illyrici*, uznává se téměř jednomyslně; neboť více než předložku k *industria* smysl nutně nežádá. Ono *de* psal za *per* Grynaeus; proti tomu myslí Vil. Heraeus *Quaestiones criticae — Livianae* str. 65, že pro 1, 9, 6; 1, 56, 8; 25, 15, 9; 26, 51, 11 i *ex industria* bylo by možno. Čtení to bylo by však málo pravdě podobno tím, že Livius po 26. knize až do konce poměrně často užívá *de industria* — napočítal jsem 13 míst —, ale nikdy *ex industria*, tak že se zdá, že po 26, 51, 11 úplně spojení toho se vzdal.

44, 1, 5: *castra eo tempore A. Hostilius in Thessalia circa Palaepharsalum habebat, sicut nulla re bellica memorabili gesta, ita ad cunctam (V: iunctam) militarem disciplinam ab effusa licentia formato milite.*

Digitized by Google

Jest s podivením, že čtení *cunctam* ve vydání přijato bylo, jakkoliv na snadě jest se stanoviska palaeografického. Neboť nevyhovuje mluvě Liviově. Singular *cunctus* zná Livius jen v první dekadě, než i v té toliko dvakráte jej připouští, totiž 4, 33, 6 ad imperium dictatoris mota cuncta acies (zde vyhnul se takto kakofonickému: mota tota acies) a 9, 6, 7 cunctus senatus populusque — obviam egressus. Livius podobá se v té příčině Tacitu, jenž singular *cunctus* vůbec odmítl. Tím nemáme práva zajisté, z domněnky dokonce v páté dekadě jej našemu auktoru v text vnášeti.

Daleko častěji užívá Livius pluralu *cunctus*. Avšak i tu jest potřebí některých zvyků jeho si všimnouti a jich při stanovení textu dbáti.

Livius má totiž plural *cunctus* hlavně v platnosti substantivné, a to

I. v mužském rodě

1. v nominativě a akkusativě, jako 2, 25, 3 quamquam cuncti undique, et nexi ante omnes — clamabant; 9, 10, 4 arma cuncti spectant; 9, 45, 13 cuncti eam sententiam — accepere; 24, 32, 2 itaque claudendas cuncti portas — censere; 25, 37, 6 cuncti summam imperii detulerint; 35, 35, 17 horror cunctos cepit; 37, 26, 12 cunctique instare.

2. v ablativě (abl. absol.): 3, 29, 6 Mamilio — adprobantibus cunctis civitas data; 3, 54, 1 facerent — permittentibus cunctis; 4, 13, 12 adprobantibus cunctis; 4, 48, 10 adprobantibus cunctis; 5, 47, 10 reum haud dubium — adprobantibus cunctis de saxo deiecit; 6, 6, 16 cunctis — benigne pollicentibus operam; 6, 20, 1 adprobantibus cunctis; 7, 5, 3 inscientibus cunctis; 7, 34, 8 admiratione paventibus cunctis; 7, 41, 1 adprobantibus clamore cunctis; 10, 17, 3 adprobantibus cunctis; 23, 22, 4 exposcentibus cunctis; 34. 24, 5 cunctis undique increpantibus Aetolos; 34, 50, 9 prosequentibus cunctis; 34, 51, 4 prosequentibus cunctis; 36, 45, 9 Africanum — intuentibus cunctis; 37, 16, 3 adprobantibus cunctis; 37, 52, 6 haec adprobantibus cunctis; 40, 46, 15 conlaudantibus cunctis.

II. v středním rodě v nominativě neb akkusativě: 1, 55, 4 firma stabiliaque cuncta portendere; 2, 17, 2 caede incendioque cuncta complent; 3, 50, 4 ordine cuncta, ut gesta erant, exposuit; 3, 54, 10 alacritasque cuncta adprobantium; 4, 59, 6 plenaque hostium cuncta erant; 5, 14, 2 cuncta experientes; 5, 37, 8 horrendo cuncta compleverant sono; 6, 35, 5 cuncta ingentia et quae — obtineri non possent; 7, 17, 7 eo promptius cuncta ferente dictatore; 8, 25, 2 cuncta parabant; 9, 13, 11 cuncta infesta — fecerat; 9, 18, 16 trahunt consiliis cuncta; 9, 24, 12 fuga cuncta complentur; 26, 13, 7 et cuncta bello arderent; 26, 51, 8 dux cuncta pari cura obibat; 29, 35, 9 tardius cuncta movebantur; 33, 11, 6 suo ipsum arbitrio cuncta agere; 40, 49, 1 cum ferret passim cuncta atque ageret.

Proti tomu zřídka nacházíme plural cunctus v platnosti adjektivné; jsou to pouze místa: 2, 10, 10 quae (tela) cum in obiecto cuncta scuto haesissent; 21, 5, 5 cunctis civium sociorumque animis in se firmatis; 26, 51, 10 et

Digitized by Google

cuncti fere qui cis Hiberum incolunt populi — convenerunt; 33, 13, 6 Aetolis cunctis tacentibus; 33, 16, 3 eo neque cuncti convenere Acarnanum populi; 40, 45, 1 arbores — deusserat cunctas; 43, 13, 8 cunctique magistratus circa omnia pulvinaria — sacrificarent. Avšak vyjmouc dvě místa 2, 10, 10 a 40, 45, 1 jest tu vesměs *cunctus* položeno o osobách, ne o věcech. Ony dvě výjimky asi sotva tolik váhy míti mohou, aby činily pravděpodobným čtení, jež Vahlen 44, 6, 17 navrhl: nudatis omnibus praesidiis patefactisque bello cunctis (V: factis) aditibus Pydnam refugit a jež i H. J. Müller pochvalně ve vydání Weissenbornově připomenul. Považiti dlužno i to, že Livius v páté dekadě cunctus vůbec se zřetele pouští; neboť jen jednou (43, 13, 8) tam je shledáváme. Jak jsem v časopise pro rak. gymn. 1892 str. 204 poznamenal, mám factis za opětování z patefactisque i stanovím za ně mezeru substantiva aditibus.

Zbývá otázka, jak čísti na místě před tím zpomenutém, 44, 1, 5, kde korruptela jest: adiunctam militarem disciplinam. Tu na snadě zdálo by se býti: ad iustam militarem disciplinam (k náležité vojenské kázni). Mínění toho, jež pronesl již Kreyssig, zastává se v poslední době Hartel, Kritische Versuche str. 6. Než jakkoli Livius má spojení *iustum proelium, iusta pugna, iustus exercitus*, neoznačuje nikdy *disciplinam militarem* tímto adjektivem, ač příležitosti naskytovalo se dosti. Neboť píše: 1, 19, 4 quos metus hostium disciplinaque militaris continuerat; 2, 44, 10 manente disciplina militari sisti potuisse; 2, 59, 9 in proditorem exercitum militaris disciplinae; 4, 37, 5 nec disciplina rei militaris cedendum esse; 4, 37, 7 adeo ut disciplinae Romanae plus in Volsco exercitu quam in Romano esset; 5, 6, 1 ad disciplinam certe militiae plurimum intererat; 5, 6, 17 non disciplinam vereri militiae; 7, 14, 2 ne se oblitum disciplinae militaris — crederet; 7, 32, 12 nec disciplinam modo, sed exemplum etiam a me petere; 7, 38, 5 minime salubris militari disciplinae Capua — avertit; 8, 6, 14 tunc uti disciplina militaris ad priscos redigeretur mores; 8, 7, 16 et quantum in te fuit, disciplinam militarem — solvisti; 8, 7, 19 disciplinam militarem culpa tua prolapsam restituas; 8, 30, 11 maiestatem dictatoriam et disciplinam militarem — victam et eversam; 8, 32, 7 adversus morem militarem disciplinamque maiorum; 8, 34, 2 ex parte altera imperium invictum populi Romani et disciplina rei militaris — iactabantur; 8, 34, 3 disciplinae militaris eversae iuventuti gratiam facere; 8, 35, 4 vicit disciplina militaris; 9, 17, 10 tum disciplina militaris — tradita; 9, 18, 15 tironem aut mala disciplina institutum; 9, 20, 10 res Capuae stabilitas Romana disciplina militiae; 23, 8, 6 et convivium non ex more Punico aut militari disciplina esse; 23, 18, 14 nihil usquam pristinae disciplinae tenuit; 23, 45, 4 ibi militarem disciplinam — extinctam; 24, 48, 4 ex comparatione tam ordinatae disciplinae; 25, 20, 6 ut nulla disciplina militiae esset; 25, 37, 3 accesserat Cn. Scipionis disciplina; 25 38, 7 et suam disciplinam suaque instituta sequi iubent; 26, 2, 10 brevi effecisse disciplina atque imperio; 26, 49, 13 meae populique Romani disciplinae causa facerem; 28, 24, 9 nihil instituto aut disciplina militiae — gerebatur; 28, 27, 12 quid adversus morem militiae disciplinamque maiorum — ausi sitis; 29, 1, 13

Digitized by Google

optima disciplina institutos credebat; 29, 19, 3 natum eum ad corrumpendam disciplinam militarem; 29, 21, 13 quae vulgata — erant de — soluta disciplina militiae; 32, 10, 11 pro his ordo et militaris disciplina — erat; 34, 8, 14 disciplina erat custos infirmitatis; 36, 11, 5 nihilo severiore disciplina milites quam ducem hibernasse; 39, 1, 2 ad continendam Romanis militarem disciplinam; 39, 6, 5 quod disciplinam militarem severe ab eo conservatam — conrupisse fama adtulerat; 40, 1, 4 luxuria et otio solutam disciplinam militarem esse; 45, 35, 6 antiqua disciplina milites habuerat; 45, 37, 2 antiqua disciplina habiti.

Ze sbírky té zároveň patrno, že Livius nejednou k označení pravé kázně vojenské volí pouhé militaris disciplina a, nemylím-li se, psal tak i na m. u., totiž: ita ad[iunctam] militarem disciplinam ab effusa licentia formato milite. Neboť ad intentam militarem disciplinam, na kteréž čtení dříve jsem pomýšlel, není rovněž podporováno mluvou Liviovou. Je-li mínění, že iunctam jest cizím přídavkem, správné, náleží i místo to v počet míst páté dekady položiti, kde slovo o jednu i více slabik rozšířeno; uvedl jsem je v časop. pro rak. gymn. 1892 str. 195. Dodávám pouze 24, 48, 9 cum duobus Romanis rex (P: relata) Numidas legatos in Hispaniam misit. Možná, že písaři tanula myšlénka na mysli: sicut nulla re bellica memorabili gesta, ita ad⟨iunctam⟩ militarem disciplinam, ab effusa licentia formato milite.

44, 2, 12: *ipse cum reliquis copiis primo circa Dium stativa habuit; deinde a Dio, ut obtorpuisse inops consilii videretur, cum equitibus expeditis litore nunc Heracleum, nunc Philam percurrebat, eodem inde cursu Dium repetens.*

A Dio píše se dle návrhu Gitlbauerova, V má *adeo*. Připomínám, že by čísti náleželo spíše *ab Dio*; neboť tak dí Livius jinde: 42, 39, 1 ab Dio Perseus in interiora regni recipit se; 44, 6, 3 ipse ab Dio — statuis — raptis; 44, 8, 2 ab Dio ad Philam ducit; srvn. též 24, 3, 8 ab Dionysio — fuerat capta.

Než zatajiti nemohu, že čtení *a Dio* i jinak nezdá se mi spolehlivým. Když *circa Dium* jest zcela na blízku, čekali bychom spíše pronominalné adverbium, na př. *hinc*, za *a Dio*. Opakování vlastního jmena toho má do sebe cosi obtížného a neobratného. Avšak ani *hinc* není tu nezbytno, ježto slovo to snadno se domyslí ze souvislosti. Po mém soudu jest *adeo*, jež V podává, čtením zde původním, ale před ním neb po něm mezera.

44, 3, 3: *ceterum adeo ardua ⟨via⟩ et aspera et confragosa fuit, ut praemissi expediti biduo quindecim milium passuum aegre itinere confecto castra posuerint ⟨requi⟩everintque. Dierum, quem ceperc, locum appellant.*

Digitized by Google

Requieverintque píše Vahlen (Zeitsch. f. d. österr. Gymn. 1861, str. 5*) za čtení V: *fuerimque* a dochází souhlasu u H. J. Müllera, jenž návrh ten ve vydání Weissenbornově podržuje. Ale mluva Liviova mu nenasvědčuje valně. Livius má sice v též knize dvakráte adjektivum *requietus*: 44, 38, 8 militem — requietum, integrum; 44, 38, 9 hosti obicias recenti, requieto, ale verba *requiescere* neužívá vůbec vícekráte než na dvou místech: 26, 22, 8 vixdum requiesse auris a 28, 44, 14 requiescat aliquando vexata tam diu Italia. Za ně klade buď jiná komposita *quiescere*, jako *adquiescere* neb *conquiescere*, aneb *respirare*: 1, 47, 1 nec virum conquiescere pati; 4, 25, 12 si plebi respirare ab eorum — precibus — liceat; 5, 23, 12 ut fessa tam diutino bello adquiesceret civitas; 6, 27, 7 ut in armis terant plebem nec respirare — sinant; 6, 32, 1 parvo intervallo ad respirandum debitoribus dato; 10, 28, 11 Gallica acies nullum spatium respirandi recipiendique se dedit; 22, 18, 10 vinci desisse et ab continuis cladibus respirasse; 26, 26, 11 nedum in bello respirare civitatem forent passuri; 27, 12, 12 non castra ponere pati, non respirare; 27, 40, 5 spatium dedisse ad respirandum; 28, 31, 3 ad quorum discessum non respiravit modo Mago; 29, 4, 4 ita respiratum; 38, 22, 4 respirare et conquiescere paulisper militem iubet; 45, 37, 10 ne victorem quidem te adquiescere passus est. Proto váhal bych změnu Vahlenovu v text přijati. Ježto *fuerimque* V dosti podobno jest vedlejšímu *dierum quem* i po*suerint* a smysl nežádá nutně přídavku 'a si odpočinuli' — to doplní si ze souvislosti čtenář sám —, hotov bych byl spíše *fuerimque* za dittografii prohlásiti a čísti toliko: castra posuerint. Dierum, quem . . .

44, 8, 7: *hoc flumine obsaeptum (V: hospes et saeptum) iter hostis credens extrahere relicum tempus aestatis in animo habebat.*

Jest čtení to, jež od Grynaea pochází, pravé či dlužno spíše *hospes et* vymýtiti a pouze *hoc flumine saeptum iter* psáti? K otázce té budeme moci odpověděti, až poznáme, jak má se Livius k slovesům *saepire* a *obsaepire*.

První z obou nacházíme: 1, 8, 5 locus — nunc saeptus; 1, 28, 8 pubes — ab armatis saepta; 2, 10, 1 urbem ipsam saepiunt praesidiis; 2. 11, 10 et ad urbem saeptis omnibus viis; 2, 50, 7 continenti agmine armatorum saepti 3, 19, 10 servorum saeptus armis; 3, 37, 6 patriciis iuvenibus saepserant latera; 3, 44, 4 omnia pudore saepta animadvertit; 4, 10, 1 postquam (imperator) saeptus vallo repente inops omnium rerum erat; 4, 32, 8 laeva Tiberi amne saeptus; 5, 5, 2 operibus ingentibus saepta urbs est; 5, 34, 7 ibi cum velut saeptos montium altitudo teneret; 6, 2, 9 ut vallo se ipsi — saepirent; 6, 37, 6 tribunatum saeptum tam diu habuerint; 7, 15, 8 auri — pondus saxo quadrato saeptum; 7, 35, 10 fossaque nos saepturum hostem; 8, 8, 10 vallo saepta inhorreret acies; 9, 2, 9 (angustias) saeptas deiectu arborum — inve-

*) Srvn. též jeho článek v Sitzungsber. der Preuss. Akad. sv. 49 (r. 1891) str. 1013 a následující.

Digitized by Google

nere; 9, 11, 3 intra saltum, quo saeptae fuerunt; 9, 38, 5 gentem — saeptam — iniquitatibus; 23, 34, 5 Campaniam superare nequisse saeptam hostium praesidiis; 23, 45, 10 urbem non flumine, non mari saeptam; 24, 3, 4 lucus — arboribus saeptus; 24, 21, 12 locus saxo quadrato saeptus; 25, 11, 1 quam — fossa ingenti saeptam; 25, 16, 18 in valle silva ac montibus saepta; 25, 25, 8 castra tectis [parietum]*) pro muro saepta; 28, 33, 2 campus ante montibus circa saeptus; 32, 39, 9 armatus ipse armatisque saeptus; 33, 5, 6 et cum castra his ante obiectis saepsissent; 33, 8, 4 quos — montibus fluminibusque saeptos — expulissent; 35, 30, 6 momentoque temporis strage armorum saepta via est; 38, 4, 3 muro quoque firmo saepta erat; 38, 4. 7 urbem — operibus saeptam viderunt; 38, 5, 1 munimentis, quibus saepienda urbs erat; 39, 50, 3 thesaurum — saxo quadrato saeptum; 39, 51, 5 ne custodia saepirentur; 41, 27, 8 emporium — stipitibus saepserunt; 44, 5, 9 locus — saeptus undique; 44, 11, 2 hinc Macedonico saepta mari; 44, 39, 3 ideo cum munimentis ea saepsissent; 44, 39, 8 vallo insuper saepta (castra); 44, 39, 9 per Elpeum amnem saepta ad hostem via erat.

Kompositum *obsaepire* vyskytuje se: 2, 6, 1 postquam dolo viam obsaeptam vidit; 4, 25, 12 obsaeptum plebi sit ad honorem iter; 9, 34, 5 haec plebi ad curules magistratus iter obsaepsit; 9, 43, 8 omnia itinera obsaepserant; 21, 38, 8 utique quae ad Poeninum ferunt (itinera) obsaepta gentibus — fuissent; 22, 50, 8 maioraque hostium agmina obsaepiunt iter; 25, 39, 5 alii obsaeptis itineribus super vallum saliunt; 36, 16, 6 satis omnia — obsaepta videbantur; 39, 51, 7 ut id quoque obcursu militum obsaeptum sensit.

Odtud vidíme, že proti *saepire* Livius poskrovnu užívá *obsaepire* a kromě toho nikoli stejnoměrně ve všech dekadách. Kdežto v první dekadě nalézáme čtyři příklady jeho, jsou v třetí již tři, ve čtvrté jen dva, proti tomu v páté ani jeden. To, myslím, jest pro u. m. závažným. Neb pak nemáme práva onde *obsaeptum* vpravovati, nýbrž vybízeni jsme při *saeptum,* jak rukopis má, setrvati. Toto simplex objevuje se, jak jsme nahoře viděli, v knihách 41.—45. šestkráte, a z těch míst připadá na 44. knihu, v niž m. u. náleží, dokonce pět. Nacházíme tu *saepire*, kde by kompositum *obsaepire* zcela na místě bylo, totiž 44, 5, 9 locus — saeptus undique. Rovněž jest hodno povšimnutí, že *saepire* jest i na místě našemu zcela podobném, 44, 39, 9 per Elpeum amnem saepta ad hostem via erat.

Tážeme-li se, jak porušení *hospes et saeptum* povstalo, myslím nyní — neboť mínění dříve (List. fil. 1882 p. 73) pronesené, že tu bylo kdysi: hoc flumine opposito saeptum, neschvaluji již, ježto *oppositus* u Livia o řece nenacházím —, že chyba vznikla buď opakováním *hoc* (t. j. z *hosaept*) neb anticipací *hostis* t. j. z 'hoc flumine hostisept saeptum iter hostis credens'. Chyby anticipováním následujícího vyskytují se častěji ve *V*, jak na str. 44 řečeno.

*) Tak, tuším, jest místo to opraviti.

Digitized by Google

Z druhých komposit *saepire* užívá Livius:

circumsaepio: 1, 49, 2 armatis corpus circumsaepsit;

consaepio: 10, 38, 5 ibi mediis fere castris locus est consaeptus cratibus pluteisque et linteis contectus; 22, 57, 6 demissi sunt in locum saxo consaeptum;

intersaepio: conspectum abeuntis Albani exercitus intersaepsit; 6, 9, 7 ex altera parte intersaeptis itineribus; 8, 25, 5 intersaeptis munimentis hostium; 24, 23, 4 pars quae — nimis firmo munimento intersaepiebat insulam; 25, 11, 2 vallo urbem ab arce intersaepire statuit; 31, 46, 9 qua et muro intersaepta urbs est; 34, 40, 1 eos nunc proeliis lacessendo, nunc operibus intersaepiendo quaedam;*) 38, 7, 10 intersaepientibus cuniculum; 42, 63, 7 ut incendio intersaepti ab hoste spatium ad obiciendum — murum haberent.

Není tu tedy *dissaepire*, což proto náleží vytknouti, že 41, 24, 10 opravováno *dissaeptio* za *dissertio;***) rovněž *praesaepio* zde nemáme, jež u Caesara několikráte se objevuje.

Přehlédneme-li sbírku míst, kde *saepio* a komposita jeho u Livia se nalézají, uvidíme záhy, že ne stejnoměrně všech forem sloves těch jest užito. Zna-

*) Není-li zde *quaedam* interpolováno?

**) Toto *dissertio* mám, jak jsem již v Sborníku r. 1884 str. 49 pravil, za porušeno a píši na místě tom: cur execrabilis ista nobis solis velut discretio iuris humani est (= proč toto neblahé takořka odloučení od práva lidského my jediní snášíme?). *Discretio* nenacházíme sice u Livia, ale *discretus* = *odloučen, oddělen*, čteme u něho: 23, 31, 10 utraque in Capitolio est, canali uno discretae; 23, 33, 2 ac mari tantum Ionio discretus erat; 27, 39, 3 magno inter se maris terrarumque spatio discretas; 31, 39, 12 plus lingua et moribus et legibus quam maris terrarumque spatio discreti; srvn. též 4, 27, 8 locum maxime secretum ab tumultu petit; 5, 23, 9 ut ex ea pars debita in sacrum secerneretur; 6, 10, 2 ut secernerent se ab Etruscis; 6, 25, 1 secreti ab aliis ad tribunos adducuntur; 8, 4, 3 quem (exercitum) secernere ab se consules — nolint; 34, 44, 5 ut loca senatoria secernerent a populo; 31, 54, 4 senatus a populo secretus; 35, 14, 12 quod e grege se imperatorum — secrevisset; 41, 3, 4 secernere inde inermes ab armatis coepit; — 39, 48, 2 an secretum eius unius in Peloponneso civitatis ius esset; 42, 40, 6 cum Boeotis — secretam tibi ipsi societatem quam non licebat iure iurando pepigisti; 1, 52, 6 ne ducem suum neve secretum imperium haberent. Dle Antibarbaru Krebs-Schmalzova jest subst. *discretio* z pozdější latiny. To by ovšem činilo návrh náš odvážným; než tvrzení ono není správným Již z Caesara lze *discretio* dokázati; praví tento v zlomku de analogia zachovaném u Pomp. comm. art. Don. p. 108 Lind.: volentes Romani discretionem facere, istos Albanos dixerunt, illos Albenses; dále užívá výrazu toho Quint. inst. 7, 1, 1: partitio singularum (rerum) in partes discretio; u Cic. jest podobné subst. *secretio* (Tusc. 1, 29, 71: est interitus quasi discessus et secretio) Tím nebylo by *discretio* u Livia nic nemožného. Palaeograficky jest korruptela *dissertio* z *discretio* na snadě; neboť v rukopisech *discretus* s *dissertus* a *desertus*, *discrevit* s *disseruit* nejednou zaměněno; srvn. na př. Amm. Marc. 26, 6, 3 e medio se conspectu discrevit (disseruit V); Curt. 4, 11, 13 a j.

H. J. Müller nemá *dissertio* na u. m. za porušeno, mysle, že může značiti slovo to 'allmälige Auflösung'. Než v tom nemohu mu přisvědčiti. Livius ani *disserere* ani *dissertus* nezná v podobném smyslu, čímž není podobno, že by byl na u. m. subst. *dissertio* tak užil, kteréhož slova vůbec nezná. Nadto zdá se mi ve významu, jejž tu H. J. Müller stanoví, *dissertio* mdlým výrazem a k souvislosti málo vhodným.

Digitized by Google

menáme tu nápadné rozdíly. Velmi často setkáváme se s tvarem partic. perf., proti tomu velmi zřídka s tvary imperfekta neb inf. praes. Úplně schází infinitiv *saepire* a *saepiri*, což sotva jest náhodou. Neb na místech, kde infinitivů těch užito býti mohlo, jest některé synonymum, jako *circumdare*, *claudere*, *cingere*: 1, 36, 1 muro quoque lapideo circumdare urbem parabat; 1, 38, 5 muro lapideo — urbem — cingere parat; 6, 8, 9 quos primo Camillus vallo circumdare — adortus est; 7, 34, 11 et nunc circumdare undique collem armatis volunt; 25, 22, 8 fossa valloque circumdare urbem parant; 29, 18, 17 muro circumdare templum voluerunt; 44, 6, 16 relicum perexiguum fossa modica valloque claudi poterat. Pozorováním tím dolíčena jest nepravděpodobnost návrhu Drechslerova 4, 17, 12 consedit in utriusque ripis amnis, quae saepiri (rkpp.: sequi) munimento poterant, vallo interposito,*) jenž i H. J. Mülleru se líbil.**)

44, 10, 11: *redintegrata in litore pugna est; adiuve⟨re⟩, qui in navibus erant.*

Kdežto Caesar přestal v perf. act. na koncovce *-runt*, užívá Livius tvarů obou, v *-runt* i v *-re*. Ale otázka jest, zda ve všech dekadách stejně. Zevrubnější sledování věci té ukázalo mi, že tvarů v *-re* čím dále tím ubývá a že tudy i v této příčině postupem díla Livius přibližuje se vybrané mluvě Caesarově a tvaru z oběhu vycházejícího se vzdává. Nejlépe objasní věc následující data:

v	knize	1	jest	tvarů	v	*-re*	48,	v	*-runt*	26
„	„	10.	„	„	„	„	44,	„	„	63
„	„	21.	„	„	„	„	40,	„	„	56
„	„	30.	„	„	„	„	20,	„	„	66
„	„	40.	„	„	„	„	16,	„	„	131.

V dekadě páté

v	knize	41.	jest	tvarů	v	*-re*	4,	v	*-runt*	70
„	„	42.	„	„	„	„	14,	„	„	120

*) Srvn. Zeitschr. f. d. ö. Gymn. 1892 p. 301.

**) Hledě k čtení M opravoval jsem místo to v List. fil. 1883 p. 20: amnis ⟨nisi⟩ qua sequi ⟨hostis⟩ poterat munimento nullo interposito. Ježto v poslední době cena M proti P značně se zmenšila, neodvažoval bych se nyní návrhu toho úplně se zastávati. Zjednodušuji jej v tento způsob: amnis, qua sequi ⟨hostis⟩ poterat, [munimento] vallo interposito. Srvn 39, 2, 3 per invia et rupes deruptas praecipitantes fugerunt, qua sequi hostis non posset; 6, 2, 9 tantum Camillus auditus — terroris intulerat, ut vallo se ipsi — saepirent, ne qua intrare ad munimentum hostis posset; 36, 33, 2 Minucius — intentus, ne qua transcenderet hostis munimenta; 36, 16, 2. *Munimento*, jež vypouštím, pokládám za variaci k *vallo*, jež v text se dostala a *hostis* vytiskla. Podobné interpolace v první dekadě uvádím na str. 97 a str. 105; srvn. též str. 103 (pozn. k 26, 31, 2), str. 177 (pozn. k 34, 13, 4). Dodatkem dávám zde na uváženou, není-li chyba taková i 5, 11, 4, není-li i zde čísti: cum fuga trepidum, plenum volnerum [pavore] incidentem . . .

Digitized by Google

v knize	43.	jest	tvarů	v	*-re*	7,	v	*-runt*	59
„ „	44.	„	„	„	„	7,	„	„	50
„ „	45.	„	„	„	„	15,	„	„	71.

Vidíme z čísel těch, že z počátku má *-re* nad *-runt* u Livia převahu, potom jest (a to ještě v první dekadě) *-runt* silněji zastoupeno než *-re*. Poměr tento trvá až do konce; v čtvrté dekadě a páté jest počet tvarů v *-re* nepatrný. V delším zlomku kn. 91 není tvar v *-re* žádným příkladem zastoupen, tvar v *-runt* zastoupen aspoň příklady dvěma. Z příčiny té nedoporoučí se hrubě zavádění tvaru v *-re* z domněnky po knize 30. Má-li V 44, 10, 11 *atiuvae* a 44, 25, 12 *move*, psal bych spíše *adiuve⟨runt⟩* a *move⟨runt⟩*, podobně jako 43, 6, 5 píše se *commemorave⟨runt⟩*. Z domněnky píše se tvar v *-re* 44, 35, 4 sub idem tempus Rhodii legati in castra venerunt cum iisdem de pace mandatis, quae Romae ingentem iram patrum excita⟨ue⟩re, ale asi nesprávně; neboť čekáme zde plusquamperf. Myslím, že dlužno opraviti: *excitaue⟨rant⟩*.

Vil. Heraeus (Quaest. crit. Liv. p. 79) míní že může býti pochybno, zda 45, 54, 6 psáno bylo *superfuerunt*, jak vydání mají, čili *superfuere*, když V má *superfuereunt*. Já nespatřuji v tvaru V toto čtení dvojí. Neboť, jak známo, písař V nečeká častěji, až vypíše slovo předlohy své, nýbrž v části jeho přidá jedno neb i více písmen a pak teprve připojí pravou koncovku. 45, 43, 9 píše igiturvium místo Iguvium, 45, 39, 13 seruntvio místo Servio; 43, 4, 7 locoasse místo locasse; 44, 4, 6 patere ad místo poterat; srvn. též 22, 33, 1 fefellerat (fefelleread P). Proč by nebyl mohl psáti *superfuereunt* místo *superfuerunt*?

Alschefski, Wölfflin a Luchs psali na více místech třetí dekady koncovku *-re* v perf. místo *-runt*, kde P má chybně tvar v *-rent*. Wölfflin (Liv. Krit. p. 6) vysvětluje vznik chyby nadepsaným *e* nad tvarem *-runt*, na př. *tenuerent* vykládá z *tenuerunt*, s výkladem pak jeho vydavatelé se srovnávají. Mně tak jistou věc ta se nezdá. Jestiť jistý počet případů jak v P třetí dekady tak ve V dekady páté, kde jsou tvary v *-rent* místo ind. perf. 3. os. pl., z nichž nelze vytvořiti perf. v *-re*: 23, 7, 3 expirarunt (expirarent P); 25, 28, 6 negarunt (negarent P); 25, 41, 10 compararunt (compararent P); 42, 35, 2 adsignarunt (adsignarent V); — srvn. též 36, 3, 6 certarunt (certarent B) — a též naopak máme mnohdy v rukopisech oněch tvary v *-runt* místo v *-rent*: 26, 3, 2 fugerent (fugerunt P); 42, 33, 6 reicerent (reiecerunt V); 44, 36, 6 constituerent (constituerunt). Chyby ty povstaly přímo záměnou *u* a *e*, kterouž i jinde shledáváme: 21, 31, 10 fluminum (fluminem M); 23, 12, 2 equitem (equitum P); 23, 42, 5 glorienturque (glorienterque P[1]); 23, 48, 10 prodeundum (prodeundem P); 24, 30, 4 puberum (puberem P); 26, 40, 4 erumperet (eremperet P); 27, 12, 3 fidum (fidem P); 28, 25, 8 seditionum (seditionem P[1]); 29, 15, 13 pereundum (pereundem P); 29, 23, 1 geruntur (gerentur P); 44, 19, 10 ferrent (ferunt V); 45, 17, 7 possent (possunt V); 45, 27, 9 regum

Digitized by Google

(regem V); 45, 40, 3 bellare cum (bellaregē V). Jestliže v těchto případech *u* s *e* bylo zaměněno, proč bychom nemohli se toho domnívati o tvarech v *-rent*, za něž žádán ind. perf.? Ani pro libozvuk není nikde nutno z tvaru *-rent* činiti *-re* místo *-runt*. Co v té příčině Wölfflin na u. m. uvádí, lze místy Liviovými vyvrátiti. Tak lze na př. i 22, 1, 2 psáti: postquam — viderunt (viderent P), verterunt. Není pravda, co tvrdí tu Wölfflin: 'Nie hat so Livius zwei Perfecta auf *erunt* am Ende eines Neben- und zu Anfang eines Hauptsatzes unmittelbar aneinander gereiht, selten die beiden Formen an die beiden Satzenden gestellt wie 41, 4, 5 (postquam — senserunt, armis arreptis caedem — fecerunt)'; neboť srvn. 5, 51, 10 in hostes, qui caeci avaritia in pondere auri foedus ac fidem fefellerunt, verterunt terrorem fugamque et caedem; — 21, 24, 5 ut vero — venerunt, capti donis — transmiserunt; 22, 17, 4 ubi — conspexere, — praesidio excessere; 22, 40, 5 ut in castra venerunt, — miserunt; 23, 17, 6 ut circumvallari — viderunt, — perfugerunt; 23, 17, 10 ut — pro certo habuere, — occupavere; 24, 24, 4 qui ubi rem — compererunt, — Adranodorum interfecerunt; 24, 29, 1 dies haud ita multi intercesserunt, cum — legati — venerunt; 24, 30, 2 postquam capi — videre, — sese cum paucis recepere; 27, 30, 11 sed ea omnia — Aetoli turbavere, postquam — audivere; 30, 16, 4 qui ubi — pervenerunt, more adulantium — procubuerunt; 31, 40, 3 postquam signa ferri — viderunt, — metu in deditionem venerunt; 32, 16, 14; 32, 21, 8; 34, 44, 5; 35, 12, 2 ubi nihil — viderunt, — concilium — indixerunt; 37, 20, 8 ut nihil moveri viderunt, nec ipsi — mutarunt; 38, 29, 11; 40, 33, 4; 40, 40, 2; 42, 10, 4 omnes quos senatu moverunt quibusque equos ademerunt, aerarios fecerunt et tribu moverunt; 42, 63, 10 armati in arcem confugerunt et postero die — deditione facta sub corona venierunt, fuerunt autem duo milia ferme et quingenti a j. v. Mně proto zdá se psaní tvarů v *-re* za rukopisné *-rent* odvážným a raději volil bych tvary v *-runt* v případech takových. Nikterak bych nerozhodl se v té příčině pro *-re* v páté dekadě, kde spisovatel formám těm málo jest přízniv. To podotýkám, ježto Vil Heraeus (Quaest. crit. p. 79) návrh takový tu činil, chtěje psáti 45, 12, 12 Romae manserе (*manserent* V, což opraveno dobře v *manserant**); srvn. 44, 13, 13 adduxerat [adduxeret V]).

44, 13, 1: *ne segnis sederet tantum in agro hostico, M. Popilium cum quinque milibus militum ad Meliboeam oppugnandam mittit.*

Zcela správně jedná o místě tom Vil. Heraeus ve *Vindiciae Livianae* II (r. 1892) str. 13, nemaje *hostico*, jež po Grynaeovi se tu za rukopisné *hos* píše, za pravděpodobno, právě jako nedlouho před tím Fügner. Na místech, kde *hosticus* u Livia se nachází, jest substantivně adjektivum to jako neutrum položeno. Heraeus uvádí 6, 31, 7; 8, 34, 9; 8, 38, 2; 28, 24, 6; 29, 2, 2; k tomu přidávám 33, 29, 5 et timidius quam in hostico egredi castris miles.

*) Rovněž souhlasím, píše-li se 43, 4, 8 averterunt (averterent V), a ne avertere.

Digitized by Google

Tím pro spojení *ager hosticus* není u Livia ani jednoho místa. Též čtení *in agro hos⟨tili⟩* mělo by na u. m. málo opory v mluvě Liviově; neb toliko z první dekady mohli bychom parallelu uvésti, totiž 8, 24, 5 in omnem partem agri hostilis, ne však z knih dalších. V těch čteme za to několikráte *ager hostium*, a to 31, 26, 13 agro hostium in Boeotiam excessit; 31, 41, 10 vix meminisse viderentur se in agro hostium esse; 31, 47, 5 in agrum hostium legiones induxit; 34, 4, 3 consul agro hostium excessit; 34, 26, 10 hostium intraret agrum; 37, 21, 9 depopulato circa urbem hostium agro; 39, 20, 9 ubi primum ex hostium agro evasit; z předchozích dekad srvn. 8, 2, 8 agro hostium excessere; 8, 36, 9 perlustravitque hostium agros; 10, 18, 9 hostium agros relinquit; 23, 24, 8 ut viginti quinque milia armatorum in agros hostium induxerit; 23, 26, 6 Hannibal ingressus agrum hostium; 23, 40, 3 profectus in agrum hostium; 24, 20, 1 in agros hostium praedatum misit; 24, 47, 12 praedandi ex hostium agro; 25, 40, 6 pervagatus est hostium agros; 26, 41, 16 atque abire ex hostium terra liceat; 28, 12, 3 in hostium terra — bellum gereret; 28, 12, 7 commeatus in hostium agro deesset. Proto souhlasím s Fügnerem a Heraeem, že čísti dlužno na u. m.: ne segnis sederet tantum in agro *hos⟨tium⟩*. Příklady kusých slov ve V máme: 41, 20, 6 thea⟨trum⟩; 42, 38, 1 ab se⟨natu⟩; 42, 38, 3 Ita⟨lia⟩; 42, 47, 5 indice⟨re⟩; 42, 51, 1 contra⟨hit⟩; 43, 6, 5 commemorave⟨runt⟩; 43, 8, 5 fie⟨ri⟩; 43, 8, 7 con⟨quirendos⟩; 43, 16, 8 post⟨quam⟩; 44, 9, 7 procurre⟨bant⟩; 44, 12, 11 palu⟨dem⟩; 44, 20, 2 induct⟨um⟩; 44, 22, 8 Mace⟨doniam⟩; 44, 25, 12 move⟨re⟩; 44, 27, 8 miss⟨is⟩; 45, 12, 9 sic⟨ut⟩; 45, 12, 10 int⟨ravit⟩; 45, 20, 8 pronuntia⟨vit⟩; 45, 23, 6 tam⟨quam⟩; 45, 38, 14 do⟨mos⟩; 45, 40, 7 an⟨nos⟩; 45, 41, 11 no⟨men⟩.

44, 10, 11 doplňuje se *adiuve⟨re⟩*, 44, 25, 12 *move⟨re⟩*, ale poněvadž koncovka *-runt* v perf. jest v posledních knihách, jak jinde (str. 219) ukazuji, mnohem častější než *-re*, náleželo by spíše doplniti *adiuve⟨runt⟩* a *move⟨runt⟩*, jako doplňuje se 43, 6, 5 *commemorave⟨runt⟩*.

Ježto 44, 20, 4 V má *inspe rebus*, lze tu pomýšleti i na čtení: hiemem etiam inspe⟨ratam⟩ rebus gerendis intervenisse; srvn. 1, 14, 4 et cum his quidem pax insperata fuit; 3, 26, 5 nihil tam inopinatum nec tam insperatum accidere potuit; 38, 28, 7 insperata pax adfulserat; 42, 65, 1 cum ex insperato iam obstinatis mori spes adfulsit; 44, 5, 10 vix tandem ex insperato stabilem — nanctis locum. Nyní čte se na u. m. po návrhu Vahlenově *etiam insuper*, ale tu jest podotknouti, že Livius velmi často *insuper* samo klade a pleonasmus *insuper etiam* neb *quoque insuper* jen na třech místech připouští: 21, 1, 5 stipendio etiam insuper inposito; 32, 20, 2 eos orationes quoque insuper turbaverant utrimque; 37, 20, 8 insuper etiam eludentes paucitatem. V páté dekadě není tedy dokladu pro *insuper etiam*, ale jest tam šest míst s pouhým *insuper*: 41, 10, 10; 41, 16, 6; 42, 18, 1; 42, 25, 2; 44, 5, 4; 44, 39, 8.

Digitized by Google

44, 13, 3: *collectis deinde ⟨ex⟩ necopinato pavore animis discurrunt.*

Doplnění *ex* pochází od Vascosana, ale není valně pravděpodobno. Livius má sice při slovesech značících 'zotavovati se' dvakráte *ex*, totiž 29, 18, 14 recreatus — ex vulneribus a 39, 49, 4 et diutino morbo, ex quo tum primum reficiebatur, viribus admodum adtenuatis, ale v četnějších druhých případech, jež na mnoze i zotavování ze strachu (pavore, terrore), jako m. u., vytýkají, nachází se předložka *ab* (*a*): 2, 50, 10 respirandi — recipiendique a pavore tanto animum; 4, 25, 12 si plebi respirare ab eorum — precibus liceat; 5, 25, 11 simul ab religione animos remiserunt; 5, 41, 4 a contentione pugnae remiserant animos; 21, 26, 5 necdum satis refectis ab iactatione maritima militibus; 22, 18, 10 et ab continuis cladibus respirasse; 23, 37, 7 priusquam se hostes ab repentino pavore colligerent; 35, 27, 12 satis et suorum a pudore maritimae ignominiae restituti animi; 39, 30, 7 reficiendis ab terrore adversae pugnae militum animis; 42, 66, 1 Romanis — ab ultuma desperatione recreatus est animus.

Proto pravdě podobněji zajisté doplníme na u. m.: collectis deinde ⟨*ab*⟩*) necopinato pavore animis, zvláště když na třech místech táž předložka při slovesech označeného významu z domněnky již se vkládá, totiž 21, 5, 16 priusquam ⟨a⟩ tanto pavore reciperent animos; 33, 36, 7 et ⟨a⟩ tanto terrore animos militum reficeret; 44, 10, 1 Perseus tandem ⟨a⟩ pavore — recepto animo.**)

44, 14, 10: *tertium se annum multa eius incommoda belli sentire mari intercluso; inopem insulam esse, nec nisi maritimis iuvetur commeatibus, colendam. itaque cum id . . .*

Způsobem tímto zhojil jsem uvedené místo v List. fil. XII (r. 1885) p. 384. K emendaci té, o jejíž pravosti ani nyní nepochybuji, přivedla mne zpráva Gitlbauerova, dle níž v rukopise mezi *esse* a *ritimis* ne šest, jak se dříve myslilo, nýbrž asi osm písmen jest nečitelno. Dodatkem co do spojení *nec nisi* u Livia uvádím: 5, 46, 11 nec nisi dictator dictus auspicia in exercitu habere; 6, 4, 11 nec nisi per invidiam adimi poterat; 6, 5, 4 nec nisi — divisus sit, locum ibi plebi fore; 23, 23, 2 nec dictatori nisi rei gerendae causa creato in sex menses datum imperium; 24, 5, 12 nec nisi tam potenti duce confisos rem tantam ausuros ⟨fuisse⟩; 28, 36, 10 nec nisi naves — accepissent; 31, 18, 8 nec nisi quem — prohibuit, quisquam — venit; 32, 18, 9 nec nisi vi cogerentur, recepturi moenibus videbantur — exercitum Romanum; 33, 8, 11 nec nisi defenderentur servari poterant; 34, 18, 2 nec nisi in tempore sub-

*) Srvn. 33, 7, 5 ab necopinato; Lex. Liv. p. 14 a násl.

**) U Caesara jest v případech podobných důsledně *ex*: BG. 3, 65, 2 ut se ex maximo timore colligerent; 3, 5, 3 milites certiores facit —, se ex labore reficerent; 7, 32, 1 exercitum ex labore atque inopia reficit; 7, 83, 7 milites ex nocturno labore sese recipere iussit.

Digitized by Google

ventum foret, ultra sustentaturi fuerint; 35, 45, 6 nec nisi abscisa spe omni auxilium Antiochi imploraturos fuisse; srvn. též 38, 38, 3 cum illis qui insulas colunt.

44, 25, 10: *interea Samothracae in templo depositurum. ea insula cum ipsius dicionis esset, videre Eumenes nihil interesse, ⟨in ea⟩ an Pellae pecunia esset*

In ea jest arci správně co do smyslu doplněno, ale sotva co do formy. Livius zajisté zpravidla užívá *ibi* a ne *in* s pronom. *is* neb *hic*, když byl místo jmenoval, jakož tomu zde. Proto zvolil bych čtení od jiných navrhované: nihil interesse, ⟨ibi⟩ an Pellae.

44, 26, 11: *cum ad id nihil responderetur, Clondicus, regulus eorum, 'abi, renuntia ergo', inquit, 'regi, nisi aurum obsidesque accepissent, nusquam inde Gallos longius vestigium moturos'. haec relata regi cum essent, advocato consilio — institit de perfidia disserere.*

R 1884 (Sborník prací filol. p. 50) hleděl jsem *accepissent* závislé na *renuntia* hájiti místem 40, 5, 13 nec regem se alium rentur habituros nisi quem Romani dedissent. Nyní nejsem již toho mínění. Na obou místech jest konj. plusqu. grammaticky nesprávný a nevysvětlitelný, i dlužno uznati čtení podání za porušeno. Opravuji bez rozpaků na prvém místě *acceperint*, na druhém *dederint*, ježto nacházím i jinde v Liviových rukopisech konj. perf. s konj. plusqu. zaměněn: 5, 39, 12 si — superfuerit (superfuisset V); 21, 38, 7 deduxissent (C^1: si duxerit, M: deduxerint); 27, 2, 2 contuderit (P: contudisset); 27, 10, 1 decesserint (P: decessissent); 30, 17, 12 appellaverit (Σ^1: appellasset); 30, 17, 12 fecerit (Σ^1: fecisset); 30, 42, 18 obtinuerint (Σ^3: obtinuissent); 39, 14, 8 ut quaestio de iis habeatur, qui coierint coniuraverintve (coissent coniurassentque codd. rec., ed. vet.), quo stuprum — inferretur.

44, 36, 1: *iter multo pulvere et incalescente sole factum erat. lassitudo et sitis iam sentiebatur et meridie aestum magis adcensurum utrumque adparebat.*

Způsobem tím hleděl Madvig místo opraviti, ale oprava ta nemá vnější pravděpodobnosti; jestiť podání: *accesserunt tum mox*. Největší obtíž spočívá v *tum mox*, ježto adverbia ta jsou zde nevhodna a nepotřebna (srvn. List. fil. 1883 p. 32). Zdá se mi, že dittografií ae*stum mag*is byla slova ta způsobena a že čísti náleží: et meridie aestum magis accessurum [tum mag] adparebat. Jiného myšlénka nežádá a na bludné cestě byl Vahlen, jestliže mezeru na místě tom shledával.*)

*) Dittografiemi jest značný počet míst v této dekadě porušen. Mnohá z nich jsou již opravena, některá však po mém soudu nikoli. Tuto chybu uznávám 41, 3, 4 deformis

Digitized by Google

44, 38, 8: *nihilne interest, utrum militem, quem neque viae labor eo die neque operis fatigaverit, requietum, integrum in tentorio suo arma capere iubeas atque in aciem plenum virium, vigentem et corpore et animo educas an longo itinere fatigatum et onere* (*V: etenere*) *fessum, madentem sudore, arentibus siti faucibus — hosti obicias recenti requieto —?*

O zemdlelosti vojínů způsobené pochodem činí zmínku Livius častěji, ale nikdy při tom zvláště nevzpomíná břemene, jež by bylo vedle chůze samy únavu přivodilo: 2, 26, 3 fessi cum itinere tum populatione nocturna; 4, 41, 8 exercitum affectum proelio ac via nocturna; 21, 27, 6 nocturno itinere atque operis labore fessus; 27, 36, 7 dum fessum via ac vigiliis reficeret militem; 27, 48, 16 itinere ac vigiliis fessi; 31, 42, 1 fatigatos enim equos virosque non tam proelio quam itineris simul longitudine simul praepropera celeritate habebat; 33, 36, 4 fatigato per diem totum milite via facienda; 35, 1, 6 adversus fessos longo itinere; 37, 33, 3 fessi morbis ac longitudine viae; 44, 3, 9 dies unus fessis labore viae — datus est; 44, 36, 7 fessos viae labore; 44, 40, 2 nec fessos — ex via. Patrně ve výrazech *iter* a *via* zahrnoval veškery útrapy, jež vojínu na pochodě snášeti bylo, tedy i tíži obvyklých zavazadel a zbraní. Již z té příčiny musí býti podezřelým čtení *et onere fessum* za rukopisné *etenere fessum*.

Než ještě druhá věc se připojuje jemu odporující. Vytýká-li Livius dvě neb více věcí, jimiž zemdlelost něčí způsobena, neklade ke každému ablativu substantiv je označujících, až na jeden případ 1, 25, 1, kde anafora jest (fessum vulnere, fessum cursu trahens), výraz značící 'mdlý', 'unavený', nýbrž spojuje ablativy částicí kopulativnou a slovo 'mdlý' znamenající položí k oběma dohromady: 1, 54, 7 interrogando expectandoque responsum nuntius fessus; 2, 26, 3; 2, 30, 13 Volsci cursu et clamore fessi; 2, 65, 1 fessum stando et vigiliis Volscum; 3, 60, 4 tandem fatigati stando ac nequiquam expectando; 4, 41, 7 fessum labore ac vulneribus; 4, 41, 8; 5, 48, 6 exercitus stationibus vigiliis fessus; 6, 3, 3 confectaque paucitas oppidanorum opere vigiliis vulneribus; 8, 24, 11 fessus metu ac labore miles; 21, 11, 3 fessum militem proeliis operibusque; 21, 27, 6; 21, 35, 5 fessisque labore ac pugnando; 22, 49, 5 labore ac vulneribus fessos; 22, 52, 2 omnibus labore vigiliis vulneribus etiam fessis; 22, 59, 4 fessi laboribus ac vulneribus; 25, 24, 6 et gravatis omnibus vino somnoque; 27, 46, 7 fessum via ac vigiliis reficeret militem; 27, 47, 9 fessique aliquot somno ac vigiliis; 27, 48, 16; 28, 15, 12 fessos labore ac vulneribus; 28, 40, 12 mihi vivendo iam, non solum rebus gerendis fesso; 28, 42, 19 tot proeliis et tam diutina et gravi militia fessum; 28, 33, 8 taedio et desperatione fessum; 31, 6, 3 fessi diuturnitate et gravitate belli;

turba velut lixarum calonumque, praeda [vel] futura, kde vere jest nesnesitelno; 42, 47, 9 indicatum Pyrrho regi — traditum proditorem liberorum [regis]. haec Romana esse; 42, 47, 9 haec seniores, quibus nova [haec] minus placebat sapientia; 45, 23, 10 si hoc in [hac] tam bene morata civitate accidere potuit; 45, 19, 5 eam opinionem de Attalo et Eumene Romae esse, tamquam [de] altero Romanis certo amico.

Digitized by Google

31, 17, 11 confectos vulneribus ac lassitudine; 31, 42, 1; 31, 46, 14 labore adsiduo, vigiliis diurnis pariter nocturnisque et vulneribus confectum; 32, 3, 5 confectos iam se labore, opere; 35, 29, 5 labore etiam et vulneribus fessos; 36, 14, 10 iumenta quae et navigatione et postea itineribus fatigata erant; 36, 24, 3 adfecta labore ac vigiliis corpora; 37, 33, 3; 38, 27, 1 fessique et stando et vulneribus; 39, 28, 3 cum diu fatigatus ibi operibus proeliisque essem; 41, 10, 10 fatigatus consul et contumeliis singulorum et multitudinis — ludibriis; 42, 33, 3 corpora et aetate et adsiduis laboribus confecta. Dle míst těch čekali bychom na u. m. *longo itinere et onere fessum*; pro čtení *longo itinere fatigatum et onere fessum* z Livia nelze uvésti parallely.

Uvedená fakta vedou mě k mínění, že ve vulgatě nemáme čtení původního. Ježto rukopisné *etenere* jest zcela blízko *itinere* (srvn. též 25, 9, 17 P *etinfra* místo *itinera*), myslím, že máme zde lectionem geminatam, totiž *itinere fatigatum* a *itinere fessum*, z níž jedno pouze čtení v textu podržeti dlužno; které, jest lhostejno, ježto obé jest téhož smyslu a ve shodě s mluvou auktorovou, jak uvedená místa ukazují. Takováto lectio geminata nebyla by pouze na tomto místě ve Vídeňském rukopise; vyskytujet se 41, 18, 4 vasa omnis generis usui magis quam ornamento [in speciem] facta; 41, 18, 8 quod [extra templum] sortem — foris; 42, 9, 1 (ferocia) eadem (V: eandem) ad non parendum fuit senatui [habuit]; 42, 16, 9 et quamquam dissimulare et tacita habere [id pati] statuerat; 42, 26, 5 venisse eos et super [de] *qua* re venissent; 42, 50, 7 et regione propincum et quod [quia] (srvn. P 25, 41, 5 praeterquam quod [quia] maxima parte — non iuvabatur), sicubi fortuna labet, antiquos animos regibus suis videatur posse facere; 42, 52, 5 circa se habens filios duos, [cuius vel] quorum maior Philippus natura frater; 44, 22, 4 illud adfirmare pro certo [habeo] audeo. Možno, že náleží sem i 42, 24, 20 a že čísti dlužno: legati deinde [postea] missi ab rege, cum Megalopoli concilium esset; neboť pleonasmus *deinde postea* jest tu dosti obtížný. Rovněž položiti sem dlužno 41, 8, 4 mentio tantum de provinciis Sardinia Histriaque et utriusque hostibus fuit [, qui in his provinciis bellum concivissent], kde Crévier interpolaci dobře stanovil.

44, 46, 11: *effusa omnis obviam turba cuivis (V: cuius) indicio erat non bono ac iusto rege orba* * * *

Jen zřídka má Livius *quivis*, ale vždy v platnosti substantivné a pouze v singularu*): 3, 45, 2 quia quivis lege agere possit; 25, 38, 2 vel mea — pietas — fidem cuivis facere potest mihi hoc imperium — sollicitum esse; 35, 26, 3 quemvis clarorum imperatorum — aequabat; 37, 25, 10 sed toto in orbe terrarum cuivis regum — parem; proti tomu srvn. 26, 42, 4 super portum satis amplum quantaevis classi.

Mnohem četnější jest u něho *quilibet*, a to jak v platnosti substantivné, tak i adjektivné, obyčejně v singularu, jen dvakráte (2, 49, 4 a 5, 6, 15)

*) Proto není 24, 8, 15 *quaevis* s než domněnkou za *quīb.* P.

Digitized by Google

v pluralu; srvn. 1, 9, 1 ut cuilibet superiorum regum — gloria par; 2, 49, 5 egregius quibuslibet temporibus senatus; 4, 2, 10 primo quamlibet dimicationem subituros fuisse; 5 6, 15 quaelubet sub ea scelera latere sinitis; 6, 40, 6 sed unus Quiritium quilibet; 6, 40, 17 cum hoc M. Furio et quolibet alio ex patribus; 6, 41, 9 cuilibet apicem dialem — imponamus; 9, 17, 10 horum in quolibet cum indoles eadem; 9, 17, 15 quilibet unus — locum caperet; 9, 24, 7 vel tres armati quamlibet multitudinem arcuerint; 24, 8, 12 quilibet nautarum — gubernare potest; 28, 42, 5 claris imperatoribus qualibet arte belli par; 30, 30, 1 omnium gentium cuilibet regum — pares; 35, 16, 7 quemlibet ista quam se dicere maluit; 37, 53, 7 cessisse — cuilibet videri malim; 37, 54, 12 quarum una quaelibet — adiecta; 37, 54, 19 certamine cuiuslibet bonae artis; 40, 8, 14 mihi Antiocho et cuilibet regum — aequasse; 42, 42, 3 queratur unus quilibet militis mei iniuriam; srvn. též 10, 24, 17 quorum utrolibet duce bellum — geri — possit; 9, 18, 8 quantalibet magnitudo hominis concipiatur animo.

Vidíme odtud, že Livius v 5. dekadě *quivis* neužívá, ale *quilibet* dvakráte, a to i o osobách má. Již tím může sporno býti, zda na u. m. návrhem *cuivis* původní čtení jest vystiženo, jakkoli *cuius*, jež má podání, není od něho daleko. Než k tomu přistupuje, že Livius v úsloví *indicio* (*documento, argumento*) *est* nepřidává nikde všeobecného dativu *omnibus*, *cuilibet* neb *cuivis*, nýbrž bez toho přídavku je klade, rozumí-li se vztah k lidem vůbec: 3, 56, 13 se documento futurum, utrum . . .; 5, 33, 7 quantum potuerint, nomina sunt argumento; 5, 44, 4 argumento sit clades Romana; 7, 6, 11 deletum cum duce exercitum documento fuisse, ne deinde — comitia haberentur; 7, 33, 7 pugna indicio fuit, quos gesserint animos; 22, 61, 11 quanto autem maior ea clades — fuerit, vel ea res indicio est; 23, 19, 18 statua eius indicio fuit, Praeneste in foro statuta; 39, 51, 10 mores quidem populi Romani quantum mutaverint, vel hic dies argumento erit. Z příčin těch mám za pravděpodobnější, že rukopisné *cuius* jest cizím přídavkem, zvláště když ve *V* jsou příklady takové interpolace: 42, 27, 5 praetor [qui] ut exercitum; 42, 30, 8 preces suas [quo] acceptas; 42, 56, 5 soluta obsidio [cuius] locum; 43, 14, 8 eorum [qui] in Italia; 43, 23, 3 angustiis [quem] in campo. Ještě četnější jsou místa, na nichž interpolováno relativum (interrogativum), v druhých dekadách; srvn.: 1, 48, 7 locus est. [quem] Sceleratum vicum; 2, 32, 10 nec dentes [quae] conficerent; 3, 41, 4 non [quid M] cui simulabat; 5, 53, 5 evertere potuerunt Romam, [quam] Romani; 7, 2, 11 quae [unde P] exodia; 7, 41, 6 esset, [qui] ab Lautulis; 8, 39, 1 qualis [quae] esse; 21, 46, 3 ex [quo] propinquo; 22, 12, 4 tandem [quos] Martios animos; 22, 12, 10 finitimo receptu [quae] adsuefaciebant; 22, 39, 10 futura [quae], donec; 23, 31, 1 ut [quo] eo anno duplex; 25, 16, 8 latebras [ubi] ingentem; 26, 6, 4 quam [quo] porta; 26, 13, 7 age [qua] contra; 26, 46, 8 alios [quid] in arcem; 27, 36, 3 inspiciendam [qui F] rettulerant; 28, 2, 4 id ferme [quod VF^2] roboris erat; 28, 25, 3 septem [qui P] ab ipso; 28, 28, 5 horum [quorum V] quosque; 28, 41, 15 ubi per [quod P] aliquot; 29, 22, 12 relinqueret [quos P] praesidio; 29, 30, 12 et [qui] Mazaetullo; 33, 39, 7 potuerit, [quid] quod; 34, 37, 6 extemplo [qui B]

Digitized by Google

et Romanis; 36, 40, 13 divisit, [qui M] duplex; 37, 27, 2 insulae — [quae M] obiecta; 37, 38, 6 pauciores [qui] in statione; 38, 16, 14 fortuna [unde M]; 39, 36, 8 Lacedaemonii [quae] a te paulo; 39, 56, 6 sanguine [quem] per biduum; 40, 54, 2 suae. [quae] stimulabat.

45, 3, 6: *fortunam populi Romani bene fecisse, quando finito aliter bello gratulandi sibi de victoria egregia Romanis opportunitatem dedisset.*

Po *facere* spojeném s výrazem adverbialným chválu neb hanu obsahujícím klade Livius, jako jiní klassikové, *quod* smyslem našeho *že:* 6, 18, 9 bene facitis, quod abominamini; 24, 31, 7 recte eum atque ordine fecisse, quod — nulli pepercisset; 28, 39, 18 suos imperatores recte et ordine et voluntate senatus fecisse, quod Saguntum restituerint civesque Saguntinos servitio exemerint; 30, 17, 12 Scipionem recte atque ordine videri fecisse, quod eum regem appellaverit; 30, 42, 9 et P. Scipionem recte atque ordine videri fecisse et facere, quod eos — in vinclis habeat; 33, 12, 3 recte atque ordine imperatorem Romanum facere, quod — cum iis communicaret pacis consilia; 45, 13, 6 Antiochum recte atque ordine fecisse, quod legatis paruisset; srvn. též 3, 24, 1 clamant fraude fieri, quod foris teneatur exercitus. Jen na u. m. 45, 3, 6 máme *quando* v tomto případě místo *quod.* To *quando* zdá se porušeno tím spíše, ježto V vykazuje: beneficiis se*quendo.* Cobet asi pravé čtení vystihl návrhem: bene fecisse, *quod* finito . . .

45, 3, 6: *haec ab Rhodio dicta; responsum ab senatu esse: Rhodios nec utilitatum Graeciae ⟨g r a t i a⟩ neque cura inpensarum populi Romani, sed pro Perseo legationem eam misisse.*

Že *gratia* po *Graeciae* špatně doplnil Hertz, lze s velikou jistotou tvrditi. Již pro kakofonii *Graeciae gratia* byl by Livius zajisté souznačné *causa* místo *gratia* volil. K tomu přichází, že vůbec málo *gratia* jako předložky užívá a z pravidla — a v tom s Caesarem ku podivu se shoduje — *causa* klade; 4, 25, 13 ani pro rozmanitost nevolí *gratia*; píšeť: placet tollendae ambitionis c a u s a tribunos legem promulgare, ne cui album in vestimentum addere petitionis c a u s a liceret. Obyčejně má Livius *gratia*, když *causa* v platnosti substantivné jest na blízku: 6, 31, 2 erat autem et materia et causa seditionis aes alienum, cuius noscendi gratia Sp. Servilius Priscus, Q. Coelius Siculus censores facti; 7, 3, 9 qua de causa creatus L. Manlius, perinde ac rei gerendae ac non solvendae religionis gratia creatus esset, — iuventutem agitavit; 29, 17, 3 sed ego causam utrisque defectionis nostrae in aliud tempus differendam arbitror esse duarum rerum gratia; 34, 23, 5 adsentationis propriae gratia communem causam prodentis; srvn. Caes. BG. 7, 43. 2 legatos ad Caesarem sui purgandi gratia mittunt; haec faciunt reciperandorum suorum causa. Bez oné příčiny jest gratia v platnosti předložkové u Livia jen na dvou

Digitized by Google

místech, totiž 5, 5, 12 si quis aegro — cibi gratia*) praesentis aut potionis longinquum et forsitan insanabilem morbum efficiat; 22, 59, 7 legatos — captivorum redimendorum gratia Tarentum misisse; podobně u Caesara tak na jednom toliko místě, totiž BC. 2, 7, 3 una (navis) . . . huius nuntii perferendi gratia cum . . . appropinquaret urbi. 2, 44, 7 a 40, 56, 3 u Livia *gratia* není předložkou.**)

Z příčin těch nutno na u. m. jinak slova opraviti než jak učinil Hertz. Myslím, že prostým položením cura před neque Madvig místo náležitě zhojil.

45, 7, 4: *pullo amictu ⟨cum⟩ filio Perseus ingressus est castra nullo suorum alio comite, qui socius calamitatis miserabiliorem eum faceret.*

Za *amictu cum filio*, jež píší vydavatelé dle Lipsiova a Graeviova návrhu, má V: *amictus illo.* S opravou tou nemohu souhlasiti.

Především nelze substantivum *amictus* u Livia doložiti; pro 'plášť' vyskytují se u něho jiné výrazy: 7, 34, 15 sagulo gregali; 10, 30, 10 sagaque et tunicae; 21, 4, 7 multi saepe militari sagulo opertum — conspexerunt; 27, 4, 10 cum amiculo reginae purpureo; 27, 19, 12 cum Hispano sagulo; 29, 3, 5 frumentum sex mensium imperatum sagaque et togae exercitui; 29, 19, 12 cum pallio crepidisque inambulare; 30, 17, 13 sagula purpurea duo; 34, 7, 3 purpureum amiculum; 43, 5, 8 et equestria arma ac sagula; 44, 26, 6 et sagula donum principibus ferre. Pro 'oděv vůbec' zná Livius *vestis, vestimentum, habitus,* jako 4, 19, 2 insignemque eum regio habitu volitantem; 9, 36, 6 iere pastorali habitu; 21, 4, 8 vestibus nihil inter aequales excellens; 33, 47, 10 vestitu forensi — est egressus; 45, 20, 5 cum primo in veste candida visi essent; 45, 20, 5 si sordidam vestem habuissent; 6, 3, 3 inermis cum singulis emissa vestimentis; 31, 45, 6 cum singulis vestimentis Delium Boeotiae transveherentur.

Proti tomu lze nalézti u Livia participium *amictus*, jež V na u. m. podává: 7, 34, 15 sagulo gregali amictus; 23, 19, 18 statua — amicta toga. Okolnost ta musí nás pobádati nedotčeným nechati rukopisné *amictus*. Dále nepokládám *⟨cum⟩ filio* za čtení pravdě podobné. V c 6, 12 inde Octavius regem in castra ad consulem misit nečiní se zmínka o tom, že by byl Octavius z Amfipole též syna Perseova ke konsulu do tábora poslal. Rovněž při setkání Perseově s Paullem v c. 8 nezmiňuje se spisovatel nijak o tomto průvodčím králově, ani v § 7 při slovech concilio dimisso tuendi cura regis Q. Aelio mandatur; rovněž mlčí o něm v § 8 eo die et invitatus ad consulem

*) Než i zde voleno býti se zdá *gratia* místo *causa*, by vyjádřen byl pojem libosti (= 'pro požitek jídla neb pití').

**) Wölfflin jednaje v článku Zu den lat. Kausalpartikeln (Arch 1, 161 a násl.) o *gratia* a *causa* nedotýká se způsobu Liviova v té příčině. Podaný zde výklad budiž doplňkem jeho úvahy.

Digitized by Google

Perseus et alius omnis ei honos habitus est, qui haberi in tali fortuna poterat. Patrně ponechal si jej Octavius v Amfipoli a nedovolil mu následovati otce do tábora římského.

Po mém soudu dlužno hledati v *illo* substantivum značící 'plášť', neboť *pullo amictus*, kteréž dříve se tu četlo, nelze žádným místem Liviovým ospravedlniti; srvn. nahoře zvláště 45, 20, 5; potom 1, 10, 1 parentes tum maxime sordida veste — civitates concitabat; 24, 10, 10 speciesque hominum circum eam cum candida veste visas esse; 26, 29, 3 circumibant enim senatorum ⟨domos⟩ cum veste sordida. U Tacita jest v hist. 3, 67 *pullo amicta* arci bez závady. Navrhuji čísti: pullo amictus ⟨pa⟩llio Perseus ingressus est castra nullo suorum [alio] comite qui . . . *Alio*, jež vylučuji, mám za neúplné opakování předchozího *pallio*; cf. 43, 22, 2 ubi prope Inachum amnem castris ⟨positis⟩ cum expectaret effusos omnibus ⟨portis⟩ [positis] Aetolos — venturos. Srvn. co do výrazu *pallium* svrchu 29, 10, 12; Cic. de or. 3, 32, 127 pallium, quo amictus — esset, sua manu confecisse; Plaut. Pers. 2, 5, 6 sed palliolatim amictus si hac incessi ludibundus, plaudunt.

45, 18, 6: *commune concilium gentis esse (esset V)* * * ⟨*ne*⟩ *inprobus vulgi adsentator aliquando libertatem salubri moderatione datam ad licentiam pestilentem traheret.*

Mezeru, jež tu v podání jest, hleděl jsem v List. fil. 1883 p. 388 vyplniti takto: gentis ⟨si⟩ esset, tim⟨endum esse, ne quis im⟩probus. Takovou podobu mezery stanovím i nyní až na to, že bych za *timendum* položil *periculum*, jemuž více Liviova mluva nasvědčuje; srvn. 9, 17, 15 id vero erat periculum, ne sollertius . . . castris locum caperet; 9, 18, 6 id vero periculum erat, . . . ne maiestatem nominis Alexandri . . . sustinere non potuerit populus Romanus; 10, 7, 5 id esse periculum, ne suas preces minus audirent dii; 10, 25, 14 periculum esse . . . ne ad omnia simul obire unus non possit; 21, 33, 9 periculumque esse, ne . . . exercitum nequiquam incolumem traduxisset; 26, 42, 2 periculum esse ratus, ne eo facto in unum omnes contraheret; 29, 24, 4 et si sileretur, quid petentes venissent, periculum erat, ne vera eo ipso . . . emanarent; 30, 18, 4 ac ne vertat in audaciam, periculum est; 31, 31, 16 magis illud est periculum, ne nimis facile victis ignoscendo . . . fortunam belli incitemus; 33, 38, 3 periculumque erat, ne, si concessum iis foret . . . , aliae urbes sequerentur; 34, 6, 3 itaque periculum est . . . ne quis error vobis offundatur; 34, 6, 9 quod tandem ne abrogata ea effundantur ad luxuriam periculum est; 34, 7, 14 id enim periculum est, ne sacrum montem . . . capiant; 35, 23, 8 periculum esse, ne classis regis Antiochi ex Aetolia in Siciliam traiceret; 39, 35, 6 periculum esse, ne victi magis timendi forent quam bellantes fuissent; 40, 1, 3 periculumque esse, ne impetum in agmen Pisanum facerent; 40, 46, 5 quae periculum est ne ex hac die nobis . . . graviores fiant; 45, 23, 19 id enim vero periculum erat, ne Romanos Rhodii contemnerent.

Digitized by Google

45, 23, 5: *navalibus ⟨copiis⟩, armis, iuventute nostra, sicut prioribus bellis, ad omnia paratos fore.*

Copiis doplňuje Weissenborn, ale myslím, že ne právem. Především není podobno pravdě, že by byli Rhodští chtěli podporovati Římany jiným mužstvem než lodním (navalibus copiis). Než dejme tomu, že by byli chtěli; pak by bylo musilo iuventute přídavek míti, by rozdíl se učinil od *navales copiae*. Posléze pořádek slov uráží: *navalibus copiis* dělí se od *iuventute* nepěkně ablativem *armis*; čekali bychom *navalibus copiis, iuventute nostra, armis* aneb *armis, navalibus copiis, iuventute nostra*. Mnohem lepší vidí se mi oprava Gronoviova: navibus, armis, iuventute nostra; tu mám za pravou.

45, 23, 9: *etiam apud vos fuisse audivi, qui adsentando multitudini grassarentur, et secessisse (V: secessione) aliquando a vobis plebem nec in potestate vestra rem publicam fuisse.*

Poněvadž za *secessisse* má V *secessione*, jest na snadě domněnka, že psáno tu bylo *secessionem fecisse*, a domněnku tu vskutku také pronesl Fr. Fügner v nedávné době. Ale čtení takové není pravděpodobno z jiné příčiny. Livius zná sice *secessionem facere = secedere*, ale, vyjmeme-li 24, 16, 12 qui detractatae pugnae memores secessionem paulo ante fecerunt, jen v passivu. Srvn. 2, 32, 3 in Aventinum secessionem factam esse; 3, 51, 7 secessio ab decemviris facta est; 3, 54, 14 ne cui fraudi esset secessio ab decemviris facta; 21, 14, 1 repente — secessione facta; 38, 16, 2 secessione facta — in Thraeciam iter averterunt; 45, 36, 10 tribuni cum ad deliberandum secessissent. — 2, 32, 2 iniussu consulum in sacrum montem secessisse; 2, 32, 6 tranquillam quae secesserit multitudinem fore; 2, 34, 10 secedat nunc, avocet plebem; 3, 46, 5 secessissentque advocati puellae; 4, 26, 9 tribuni — secedunt proque collegio pronuntiant; 7, 40, 11 non illi qui in sacrum montem secesserunt; 8, 13, 9 Romam ad — triumphum secessere; 38, 60, 3 cum in consilium secessissent; 40, 8, 6 secessit in partem interiorem cum duobus amicis. Něco jiného jest *secessionem facere* 38, 52, 5 secessionemque eo die in Capitolium a tribunis plebis fecisset; znamenáť to tam ne *secedere*, nýbrž *facere, ut quis secedat.*

45, 25, 1: *secundum talem orationem universi rursus prociderunt ramosque oleae supplices iactantes tandem excitati curia excesserunt.*

Zde nemůže býti podání neporušeno; neboť jak lze spojiti *ramosque oleae supplices iactantes* s hlavním dějem *curia excesserunt*? Když poslanci Rhodští ze senatu vystoupili, ratolestmi olivovými prosebně již nemávali. Patrně jest místo neúplno a dlužno stanoviti mezeru po *iactantes*; vyplňuji ji takto: ramosque oleae supplices iactantes ⟨veniam orabant⟩. tandem excitati curia excesserunt. Srvn. 24, 30, 14 ramos oleae ac velamenta alia supplicum por-

Digitized by Google

rigentes orare, ut reciperent sese; 40, 4, 12 interdum manus ad caelum tendens deos, ut ferrent opem, orabat; 44, 42, 4 manus ad eos — tendentes suppliciter vitam orabant; 3, 50, 5 supinas deinde tendens manus — orabat, ne — sibi attribuerent; 3, 7, 8 stratae passim matres crinibus templa verrentes veniam irarum caelestium finemque pesti exposcunt; 6, 20, 10; 7, 31, 5; 7, 40, 4.

45, 39, 16: *ille nihil praeterquam loqui, et ipsum id maledice ac maligne, didicit.*

Ipsum id jest neobyčejný slovosled u Livia; čekáme *id ipsum*. Po mém soudu jest také tak psáti; neboť rukopis nemá výslovně *ipsum id*, nýbrž *ipsut*. Toto *ipsut* mám za *ipsum* (srvn. 45, 42, 7 et id ipsum [ipsut V] argumenti praetendentibus) a id, myslím, že před *ipsum* vypadlo; čtu tedy: et ⟨id⟩ ipsum maledice . . .

45, 40, 5: *alterum tantum pediti daturum fuisse credunt et pro rata aliis, si aut non refragati (suffragi V) honori eius fuissent aut benigne hac ipsa summa pronuntiata acclamassent.*

Refragati za *suffragi* nemá mnoho pravděpodobnosti vnější. Snad psal Livius: si aut [non] suffragati honori eius fuissent. *Non* mohlo vzejíti anticipací (příklady její ve V viz na str. 44 a násl.) *hon*ori.

Digitized by Google

Digitized by Google

EX IIS,

QUAE SUPRA EXPOSITA SUNT,

EXCERPTA.

Digitized by Google

Digitized by Google

Praef. 10. non omnes *praepositiones* monosyllabae ante voces ab earum syllabis incipientes Livio videbantur ferendae. cum saepe *in in-* reperias apud eum in decadibus omnibus, raro deprehendes *ab ab-* (vel *ab ap-*), *ad ad-* (vel *ad at-*), *de de-*. atque *ab* quidem tantum ante nomina propria et adiectivum *apertus* ita collocatum est, item *ad* ante nom. prop. sola obvium; unde efficitur non debere scribi 21, 8, 1 *ab ap*paratu, sed, id quod suppeditant CM, *ab ad*paratu, recteque se habere 39, 35, 4 *ad ac*colas, non *ad ad*colas. *de* legitur ter ante *dē-*, numquam ante *dē-*, quod ipsum documento est Livium 3, 30, 3 scripsisse 'nova *de di*lectu contentio orta', non '*de de*lectu', quod olim legebatur. prorsus vitavit idem *cum cum-*, *ex ex-*, *ob ob-*, *per per-*, *prae prae-*, *pro pro-*, *sub sub-*. itaque Madvigius falso scripsit 8, 8, 11 ⟨pro⟩ proverbio increbruit, ubi vulgata non est vitiosa; si 44, 27, 4 tradita scriptura non videtur tolerabilis, probanda est Harantii emendatio Perrhebiae saltu, non Gruteri ⟨per⟩ Perrhebiae saltum. parium illarum syllabarum concursum vitat Livius duabus praecipue rationibus: aut collocat post praepositionem vocem eam, cuius prima syllaba non cum illa concinit (cf. 42, 10, 15 *ad* provinciarum *ad*ministrationem; 7, 1, 3 *de* Hernicorum *de*fectione; 9, 22, 11 *ex* hostium *ex*ercitu; 25, 26, 15 *ex* Romano *ex*ercitu; 28, 21, 10 *pro* copia *pro*vinciali et castrensi adparatu) aut adhibet pro praepositione, quae cum subsequenti nomine consentiat, aliam idem valentem (cf. 23, 14, 12 extrahi rem in (non: ad) adventum suum iussit; 4, 46, 6 quod roboris de exercitu fuit; 5, 46, 10 revocatus de exilio; 30, 18, 14 duo milia et trecenti *de* exercitu praetoris, pars multo maxima *ex* legione duodecima amissi; 25, 15, 8 ira in Romanos propter (non: ob) obsides nuper interfectos).

praepositiones, quae binis constant syllabis, positae sunt nusquam ante vocem quae ab earum syllabis sumat originem. pro *inter intervalla magnorum bellorum* scriptum legitur 39, 1, 2 *inter magnorum intervalla bellorum*.

similiter versatur L. in *coniunctionibus* collocandis. ex monosyllabis *si* occurrit saepissime ante voces huius initii, velut 1, 46, 8 si sibi eum; 34,

Digitized by Google

49, 1 si sine excidio. aliae multo rarius sic sunt positae; in iis sunt: *ne* (4, 42, 3 ne nequicquam creatus esset; 8, 28, 9 ne necterentur), *sic* (31, 29, 8 sic Siculorum), *ut* (8, 12, 16 ut utrumque — fieri liceret; 27, 39, 3 ut uterque contineret). nusquam inveneris *at ad-, at at-, cum cum-, dum dum-, quin quin-, sed sed-, tum tum-*, nedum *at ad, cum cum.* inde apparet, cur scripserit Livius 10, 22, 1 'nemini dubium erat, quin Fabius *Quintus* — destinaretur', non 'quin Quintus Fabius', id quod falso habent edd. vet., nec minus perspicuum est Wexium prave supplesse 22, 60, 2 '⟨at⟩ ad erumpendum e castris defuit animus', ubi iam Ascensius verum reposuit scribendo: ⟨at enim⟩ ad erumpendum ...

coniunctiones disyllabae ante voces ab earum syllabis exordientes positae non magis leguntur apud L. quam tales praepositiones.

praef. 11. pro adverbio *sero* L. nulla coactus causa non usurpat adiectivum *serus*. quare suspicionem movet h. l. *serae* ac requiritur *sero*.

1, 1, 3. ad maiora rerum initia integrum non videtur. nam rei Romanae primordia non erant ampliora quam Venetorum coloniae, quae ab Antenore erat condita. at maior res publica Romanorum olim evasura erat. hoc significabitur, si scripseris: ad maiorum rerum initia.

1, 1, 10. quidam historici, velut Caesar, Sallustius, Tacitus — si non spectas Dialogum, cuius auctor ille esse non potest — prorsus abstinent adverbio *utique*, ni fallor, propter ambiguitatem eius; nam *utique* potest esse etiam *et uti*. at Livius non est in eo numero; nam in omnibus decadibus non pauca habet illius particulae exempla, plurima tamen in decade prima. — etsi scribit L. *utique postquam* (5 locis), *utique si* (semel), nusquam tamen dicit *utique cum*, *utique quia*, quae ei invehere quidam conati sunt. pro *utique cum* quattuor locis legitur apud eum *cum praesertim* (non *praesertim cum*). falso scriptum in duobus codd. rec. 6, 35, 5 'et *ut utique*', quod Sigonius probavit; nam L. ut utique manifesto vitat nec meliorum codicum scriptura fierent consulumque utique quicquam habet, quod merito damnetur. per coniunctionem copulativam omisso *ut* enuntiatum adfirmativum adiungitur enuntiato negativo etiam 3, 46, 9; Vell. Pat. 2, 111, 4. fortasse et 24, 45, 5 post 'desciscant et' carere possumus *ut*, quod vulgo supplent. quo modo 1, 1, 10 *utique* collocandum sit, ambigunt editores. mihi ordo M 'ea utique res' videtur potior; nam Livius ante substantivum et eius attributum ponit plerumque *utique* aut inter substantivum et attributum vel inter attributum et substantivum: 3, 65, 8 utique postremis mensibus; 10, 19, 7 primis utique mensibus; 36, 3, 7 ipsine utique regi; 42, 19, 7 hos utique populos.

1, 2, 3. adverbio *gravatim* alibi L. non utitur, sed saepius habet *gravate*. illo abstinent praeter Lucretium (3, 387) et Solinum (1, 7, 6) omnes scriptores.

1, 3, 3. *porrectae in dorso urbis* spurium videtur. nam elegantem scriptorem dixisse 'urbs ab situ porrectae — urbis Longa Alba appellata' credi qui potest? exclusis verbis illis sententia manet integra.

II.

Digitized by Google

1, 5, 3. Livius notione causali non modo *propter* adhibet, sed etiam *ob*, nisi quod illud paulo est frequentius. sed cum *ob* satis sit simile *ab*, non alienum videtur quaerere, fugiatne scriptor ante quasdam litteras *ob* et ponat *propter*, quem ad modum *ab* pro *a* nonnumquam adhibere noluit. e conspectu locorum, quibus *ob* causale apud L. extat, apparet ante vocales et *h* illud eum saepius dedisse quam ante consonantes praeter *h*. frequentissime positum *ob*, si consonas spectas, ante *r*, aliquotiens legitur ante *n* et *s*, tum ante *d*, raro ante *m* et *v*, semel ante *b* et *f*; nusquam deprehendes illud ante *g*, *j*, *l*, *p*, *t*. quaedam horum forte accidisse non abnuerim, praesertim cum ante aliquas consonas ne *propter* quidem occurrat positum, alia non item. velut consilio videtur factum esse, ut *ob* ante *p* et, si unum locum exemeris, ante *b* non deprehendatur; nam *propter* ante has litteras non raro scriptum: 2, 23, 5 propter populationes; 3, 27, 1 propter paupertatem; 6, 21, 6 propter pestilentiam etc. fortasse labialium consonarum concursus displicebat scriptori et pro *ob* eum cogebat *propter* adhibere. *ab* quidem ante *b*, *p*, *f*, *v* apud eum aut non reperitur aut reperitur raro, id quod ex Fügneri Lex. Liv. p. 11 sqq. nunc satis patet.

1, 5, 7. nisi *obtruncat* et *obtruncant* non habet alias formas verbi illius in genere activo Livius. hinc patet 21, 2, 6 veram scripturam esse 'barbarus eum — obtruncat ⟨obtruncati CM⟩', non 'obtruncavit'. formarum pass. maior sane est in eo verbo apud Livium varietas.

1, 7, 6. *occipere* aliquotiens apud L. legitur, sed aut cum inf. coniunctum aut cum acc. *magistratum*. haec altera constructio in omnibus decadibus inveniri potest, illa nisi 1, 7, 6; 1, 49, 1; 4, 55, 2 nusquam alibi. itaque prava est opinio H. I. Mülleri 43, 11, 11 'ignominiam Claudi temeritate acceptam elevare ⟨apud⟩ patres occeperunt (acceperunt V)' emendantis. nec magis adsentiendum eidem 24, 4, 7 'timentibus ⟨munus occipiunt⟩. funus fit regium' supplenti. nam nisi cum acc. *magistratum* non iungit *occipere* Livius — olim *occipere* 29, 27, 6 absolute positum legebatur: 'a meridie nebula occepit ita, vix ut — vitarent,' nunc substitutum ei *excepit*, quod in recentioribus est et haud dubie veram scripturam praefert.

1, 7, 10. infinitivo fut. pass. admodum raro utitur Livius. si 9, 10, 9, ubi verba fetialis adferuntur, exceperis, novem locis eum adhibet, quorum sex decadis primae sunt, duo tertiae, unus quartae. itaque post decadem primam haud probabiliter formam eam ex opinione Livio inferas, id quod fecit Riemann 25, 22, 14, Weissenborn 26, 45, 5, Madvig 31, 24, 11. Livius non raro infinitivum illum per *posse* iunctum cum inf. praes. pass. describit; cf. 38, 25, 11 adfirmante Attalo venturos reges et transigi res posse.

1, 8, 7. *patres* ante *possent* non duco genuinum. nam ex iis quae praecedunt nominativus *senatores* facillime subauditur nec commode senatores appellantur hic patres, cuius nominis origo in proximis exponitur.

1, 9, 10. legimus apud Livium *dedere se* (*aliquem*) *alicui ad aliquid*, item *dedere aliquem in dicionem* (*arbitrium*, *potestatem*, *fidem*) *alicuius*, at *dedo me* (*animum*, *mentem*) *ad aliquam rem* = *dedo me* (*animum*, *mentem*) *alicui*

Digitized by Google

rei non item. quare non credo l. l. *deditaeque eo mentes* salvum esse et suspicor corrigi debere *deditaeque ei mentes*; cf. 1, 5, 3; 1, 31, 6; 1, 57, 9; 5, 1, 6.

1, 10, 4. illa *duce hostium occiso* pro interpolatis habeo. nam loci brevitati parum conveniunt; *occiso eo* vel solum *deinde* sufficeret dici. si omiseris ea, nihil ad sententiam requires; addi poterant ex § 5 'spolia ducis hostium caesi suspensa'; cf. et § 6 'spoliis, quae regibus ducibusque hostium caesis me auctorem sequentes posteri ferent.'

1, 14, 2. *igitur* Livius non solum altero tertiove enuntiati loco ponere consuevit sed etiam primo. in decade tamen prima loci sunt 21, ubi *igitur* principem obtinet locum, in tertia 17, in quarta 4 non amplius. inde a 37, 26, 8 Livius nisi post primam secundamve sententiae vocem non collocat particulam illam. itaque magis magisque accedit ea in re ad Ciceronis dicendi genus congruitque cum eo in ultimis operis libris.

similis est Livius in particula *ergo* collocanda, nisi quod iam post 29, 8, 10 ponere fugit hanc coniunctionem in sententiae initio. in decade prima primum tenet locum *ergo* quattuordecies, in tertia quater. in ea quoque re Ciceronis consuetudini, quo longius progreditur, appropinquare studet Livius. ceterum neque *igitur* neque *ergo* in principio interrogationum usquam ab eo positum.

item in *itaque* adhibendo Livius in posterioribus libris aequiperare nititur Ciceronem et Caesarem, id quod ex his numeris fit apertum. cum in prima decade sint 38 exempla *itaque* altero tertiove loco positum exhibentia, invenies in tertia 7, in quarta 6, in quinque 2, unde tamen dubium est unum. quare minime decet ex opinione post primam sententiae vocem scribere illam particulam in libris, qui supersunt ultimi. Madvigius 45, 6, 2 hoc proponit: '... egerunt. Oroandem ⟨ita⟩que Cretensem'. equidem non aptam esse h. l. particulam copulativam concedo, sed *itaque* certum non puto. nam ante *Oroandemque* sententia excidisse potest ex aequo cum *appellat* posita.

1, 14, 4. *prope se* quin excludendum sit, non dubito; nam *nimis vicinas* idem valet. accedit quod *propius* et 'ipsis *prope* portis' dictum in proximo. error inde natus videtur, quod scriba revertit ad id, quod iam exaraverat, '*prope* portis.' hoc modo aliquotiens etiam in hac decade erratum.

1, 18, 4. *pte* adfigitur apud Livium ablativis *suo* et *sua*. inde *suopte* tantum cum abl. *ingenio*, *suapte* cum abl. *natura* legitur iunctum praeter 29, 26, 5, ubi est *suapte fortuna*. saepius tamen formae illae in decadibus prima et tertia reperiuntur quam in libris ceteris. item *met* adicitur pronomini *suus*, sed non solum posito in ablativo aut cum duobus illis substantivis iuncto. ceterum post decadem tertiam abstinet paene Livius formis *suus* per suffixum illud aucti. praeterea accedit *met* apud Livium ad refl. *se* et *sibi*, nec solum in decadibus prima et tertia, sed etiam, quamquam sane aliquanto rarius, in quarta et quinta. quibusdam denique locis *vos*, *nobis*, *mihi* per *met* amplificata. itaque deest *egomet*, *nosmet*, *memet* et falso scripsit Weissenborn 22, 49, 11 'me⟨m⟩et in hac strage' et 34, 13, 19 'pluribus memet (met B) ipse'.

Digitized by Google

formas per *met* auctas plerumque *ipse* excipit; quinque modo locis hoc deest, semel uno verbo disiungitur *ipse* ab illo pronomine. ea quoque neglexerunt quidam in emendando scriptore.

1, 20, 6. constanter dicit Livius *ceteri omnes*, si 22, 52, 5 exceperis, ubi scriptum: omnis cetera praeda diripienda data est. at cum legamus 24, 40, 15 cetera omnis praeda — concessa est; 10, 31, 4 praeda alia omnis militibus concessa; 26, 24, 11 alia omnis praeda populi Romani esset, etiam illo loco Livium *cetera omnis praeda* dedisse licet suspicari. accedit quod saepius ordo verborum in P est inversus.

in prima decade *ceteri omnes* duobus locis habetur, 1, 20, 6 et 7, 35, 1; frequentius hae voces iunctae inveniuntur in decade tertia. hoc moneo, quod probatur quibusdam Drechsleri opinio 9, 39, 10 *ceteri omnes* pro *certiorem* scribentis. praestaret, si mutatione opus esset, quod ego (List. fil. 1885, 46) proposui: *ceteri*, sed ex iis, quae adnotavit ad h. l. Luterbacher, effici videtur traditam scripturam non esse attrectandam.

item *reliquus omnis* scribit Livius, non *omnis reliquus;* nam loci 10, 14, 12 alia est indoles.

at non ea constantia est Livius in iungendo *omnis* cum *alius*; nam et *alius omnis* et *omnis alius* habet, illud sane frequentius.

1, 21, 3. quod dicit h. l. Livius *cum coniuge sua*, mirum est satis. nam c. 19, 5 appellat Egeriam deam nec uxorem Numae esse adicit; item c. 21, 3 scribit *ad congressum deae*. inde mihi totum enuntiatum *quod earum ibi — essent* spurium videtur. necessarium h. l. non est; nam Numa lucum Camenis consecrare ideo potuit, quod ibi cum Egeria conveniebat, quae et ipsa e Camenarum numero erat.

1, 23, 8. non raro — Draegerus septem modo locos adfert — iungit Livius *velle*, *nolle*, *malle* cum inf. perf. pass. in omnibus operis partibus. plerumque *esse* in hoc inf. omissum; expressum est 21, 45, 6; 24, 16, 9; 40, 46, 3.

aliquotiens addidit verbis illis Livius etiam inf. perf. act., antiquum sermonem, ut videtur, secutus, sed si exceperis 10, 18, 14, ubi inf. perf. act. aequabilitatis gratia adhibitus est, post primam demum decadem

1, 24, 4. *purus* et *pure* ponit L. plerumque de rebus quodam modo ad deos pertinentibus, ter de rebus aliis. ac duo horum locorum (24, 14, 6; 42, 64, 3) integri sunt, unus (45, 37, 8) non item. ibi *puram* interpretantur 'non studiosam alicuius' 'integri iudicii'; sed desunt exempla eius notionis. tum superfluum est illud, cum subsequatur *integrioris iudicii et a favore et odio*. mihi delenda vox videtur et orta ex repetitione '*parumper*'.

1, 24, 7. scribendum existimo: audi tu, populе Albane. nominativus enim *populus Albanus* eo molestior est, quod vocativus *pater patrate* praecedit. dicit autem fetialis *audi tu*, ut maiore cum vi nomen Albani populi, ad quem res praecipue pertinebat, efferat. eundem errorem agnosco 8, 9, 4 ibique scribo: agedum, pontifex publice populi Romani. nam et hic praecedit vo-

Digitized by Google

cativus: deorum — ope, M. Valeri, opus est. adde quod ingens est numerus apud Livium locorum, ubi vocativus extat, nusquam autem praeter duos illos locos, ne in vetustis quidem formulis, nominativus pro vocativo positus.

1, 25, 4. constanter Livius *statim* vocibus quae sunt *primus, initium, principium* adponit excepto uno loco 3, 22, 2: principio anni statim. sed quoniam ipse ordo *principio statim anni* quattuor aliis locis (2, 56, 6; 4, 42, 3; 4, 52, 2; 6, 38, 3) recurrit, dubitare vix possumus, quin Livius eodem modo scripserit loco illo. consecutionem verborum in prima decade turbatam multis locis monstrare licet.

item voci *multus* adplicare solet L. adverbium *saepe*; uno loco inversus ordo est, 40, 45, 7: saepe multis — celebratae certaminibus. sed hic quoque dubitare potes, nihilne vitii subsit. nam in hac parte libri 40. saepius verba non genuinum tenent locum.

1, 25, 9. *Curiatios*, quod M habet, videtur praeferendum; nam alibi *inclamare* L. iungit cum acc., non cum dat.; illa structura multo est omnino usitatior.

1, 30, 1. per illa *ibique habitavit* nihil aliud dicitur quam per ea quae antecedunt *eam sedem — regiae capit.* itaque excludenda censeo sumptaque puto ex c. 44, 3: ibique — ipse habitat.

1, 32, 2. acc. adv. *cetera* duobus locis apud Livium legitur, iunctus ille cum *egregius*, 1, 32, 2 et 1, 35, 6. post primum librum dicit L. eo sensu *ad cetera* vel *ad alia* vel *alioqui*. 21, 8, 10 'et *cetera* tereti' scribitur ex coniectura, CM habent: cetero. mihi hoc e dittographia 'abiegno et ettere tereti' ortum videtur et delendum. sensu non est necessarium.

acc. *omnia* vi adverbii posito abstinet prorsus Livius. 21, 34, 5 recte a Luchsio 'circumspectans sollicitusque ⟨ad⟩ omnia' suppletum.

1, 34, 6. *esse* formae passivae his modis quattuor collocari potest: 1. Romani a Poenis magna pugna victi sunt 2. Romani a Poenis victi magna pugna sunt 3. Romani a Poenis magna pugna sunt victi 4. Romani a Poenis sunt magna pugna victi. tres modi priores frequentes sunt apud L., quartus non item, quamquam Ciceroni et Caesari ipse quoque non erat ingratus. in decade prima sic collocatum *esse* locis 28, in tertia 7, in quarta 11, in quinta 3. numerum augent critici coniecturis, velut 4, 23, 3; 5, 36, 10; 28, 32, 6; 34, 32, 6; 42, 14, 10; 45, 17, 1, ut mihi videtur, non iure.

similiter res se habet in coniugationibus periphrasticis, nisi quod *esse* non amplius quam duabus vocibus a participio dirimitur. itaque 21, 50, 10 'vestimentaque esse legionibus consulis sociisque navalibus gratis praebiturum' integrum esse non potest. mutatur *esse* in *sese*, at hoc ideo non probandum, quod antecedens *eo senem adiuturum* destitutum est hoc subiecto. ego delendum existimo vocem eam, ortam, ni fallor, ex repetitione '*eo se*nem'.

inf. fut. act. habet apud L. *esse* plerumque post participium, rarius ante participium. quod si accidit, *esse* nullo vocabulo a participio dividitur. hac ex ipsa causa 42, 8, 2 non licet scribere, id quod Hartelius proposuit: speraverant

Digitized by Google

tamen atrocius — consulem ⟨non esse⟩ in se saeviturum. ego retinuerim Grynaei emendationem.

1, 34, 8. *que* Livius neque saepe adiungit praepositionibus neque omnibus. ex monosyllabis augentur eo: *de, in, per, pro, trans.* sed *deque* ponitur praecedente *de* excepto 40, 49, 9, ubi tamen ante *is* illud scriptum; 23, 3, 6 non necessarium, quod Madvigius proposuit, *deque eorum* (de quorum P).

itaque deest non solum *adque, aque, obque, subque*, quae et ab aliis spernuntur, sed etiam *cumque, exque, postque, praeque.* raro addit *que* Livius voci ex praepositione suspensae; ii ipsi loci, ubi hoc fit, non certi sunt satis, velut 45, 29, 7; 7, 19, 1; 23, 43, 7; 36, 21, 3 (hic Livius *paucosque post dies* videtur scripsisse; cf. 25, 11, 19). numquam *que* adfixum voci e praepositione *in* pendenti; quare falso supplet H. I. Müller 25, 20, 2 ⟨in eoque et Puteolis — id oppidum⟩; cf. 10, 37, 15; 40, 57, 5. idem valet de *ad.* quare non recte scribitur 22, 17, 3: calorque iam ad vivum *ad* ima*que* (divatimaque P) cornua veniens. adde quod nulli umquam voci ex praepositione suspensae adfixit *que* Livius, cum praepositio eadem antecederet in membro ex aequo posito. vera scriptura videtur esse: 'ad vivum imaque cornua'. illud *diuat* ex repetitione '*ad uiu*um' natum arbitror.

ex praepositionibus disyllabis *que* adiungunt *circa, contra, extra, inter, intra, praeter, subter, super.* deest *apudque* (ut apud alios), *anteque, sineque* (propter *ěque*), et quod mirandum sit, *propterque.* numquam additum *que* voci ex praepositione disyllaba aptae.

coniunctionibus subordin. 'que' raro adiunctum apud L.; legitur *cumque* (bis, non saepius), *quamque, quandoque, quoque, quodque, utique.* itaque non invenies *dumque, numque, quoniamque, quiaque, ubique, simulque* (= et simul ac), semel est *utque*, 39, 14, 10; sed quia pars *z* et ed. vet. *utique* ibi exhibent, non est lectio illa certa. mihi eo quoque loco L. *utique* videtur scripsisse.

ex aliis particulis raro eae adsumunt *que*, quae sunt unius syllabae; legitur *iamque, postque, tamque, vixque;* deest *moxque, tumque.* saepius sunt cum *que* copulatae particulae longiores; habes ap. L. *ibique, simulque, tandemque, adeoque, ideoque*, sed non invenies *antcaque, intercaque, praetereaque, proptereaque.*

1, 37, 5. *porro* non saepe legitur apud L., plerumque de loco est positum. nusquam occurrit in V. decade, frequentissime adhibetur in decem primis libris. 45, 19, 15 ex *pro* non effecerim *porro*, sed voculam deleverim; oriri potuit praeoccupato '*pr*ivatumne'; ceterum cf. 29, 37, 10: falsum (pro falsum P). in V quintae decadis saepe sunt verba a librario praecepta neque ea res neglegenda in crisi factitanda. ab eo vitio repetiverim 42, 43, 4 falsam lectionem 'in Boeotiam comparati sunt', pro qua sententia flagitat nihil nisi 'in Boeotiam profecti sunt.' puto enim librarium ad subsequens '*coeperat esse*' praevertisse et scripsisse 'in Boeotiam *coeperate* sunt', unde lectio V detornata.

Digitized by Google

1, 41, 1. Livius dicit plerumque *opus est ad (in) rem aliquam*, non *alicui rei*. quare haerendum l. l. in *quae curando vulneri opus sunt*. fortasse *opus* interpolatum et *esse* iunctum fuit cum dat. ger., cuius structurae sunt ap. L. aliquot exempla.

1, 45, 7. Livius non modo *interim* adhibet, sed etiam *interea*; verum illud est frequentius. hoc etiam dignum quod commemoretur, *interea* plerumque primum obtinere locum, *interim* ubivis poni solere. fugerat hoc Maur. Müllerum, cum 26, 26, 4 emendaret et 33, 4, 1. hoc altero loco legendum puto: acceptae — cladi [terra] Macedonum phalange. similiter fortasse 3, 37, 7 emendandum: agere plebem plebisque res, cum [fortuna qua] quicquid cupitum foret, potentioris esset.

1, 46, 8. *implere* iungit L. etiam cum gen., sed plerumque cum gen. sing. substantivorum abstr.; lectio 29, 14, 2 *superstitionum* non est certa, quia et *superstitionem* vel *superstitione* codices habent. sing. superstitione magis convenit sermoni Liviano.

alia copulata **plere* L. cum abl. iungit. quare mirum est *repletus* 6, 25, 9 cum gen. iunctum. mihi lacuna videtur locus laborare suppleamque: 'ac repletas semitas inter vulgus aliud puerorum et mulierum ⟨turba⟩ huc atque illuc euntium', quamquam sane ordo verborum sic non est iustus.

1, 48, 3. *iam etiam* gratum est Livio; hac ex causa etiam l. l. videtur scripsisse *iam ctiam ipsa* pro *iam et ipsa*.

1, 54, 1. *adsentire* Livium non puto scripsisse. nam alibi est apud eum hoc verbum deponens. emendo igitur: 'adsentiri se'. infinitivi praes. act. et pass. admodum saepe in codicibus sunt confusi. item 1, 19, 2 emendandum: 'cum inter bella adsuesci (adsuescere codd.) videret non posse'; nam, si retinueris codicum scripturam, subiectum requiritur et durius ex sequentibus suppletur.

1, 54, 7. *imperfectus* solo hoc loco legitur ap. L., alibi est *infectus*. Livius omnino verba cum *per* copulata iungere fugit cum *in* privativo. non habet *imperturbatus*, *inperterritus*, *inpermissus*, ita ut sequi videatur legem, quam multis post annis Quintilianus sequendam proponit inst. 1, 5, 65.

1, 54, 8. rarissime *patet* usurpat L. sensu *liquet*, *manifestum est*, i. e. 1, 54, 8 et 9, 18, 7. plerumque *apparet* sic ponit. itaque 45, 37, 13, si lacunosus est locus, *patet* non est cum Weissenbornio supplendum, sed multo potius *apparet* inserendum. at recte *non* addendum censuit vir ille ante *hiscere potuisse;* cf. quae dixi ephem. gymn. Austr. 1890 p. 966. si lacunosum locum ducimus, scribi oportet: 'itaque accusatorem ⟨apparet non⟩ hiscere potuisse et supervacaneam defensionem Pauli ⟨futuram⟩ fuisse'. aliter emendavi locum eph. gymn. Austr. l. l.

1, 54, 9. illa *aut in exilium acti sunt* pro interpolatis habeo. pravo loco sunt posita et durius antecedentibus adnexa. fortasse a c. 49, 4 origo eorum repetenda.

1, 56, 1. *gravari* L. cum inf. solo iungere consuevit, quare acc. c. inf. l. l. movet suspicionem. videndum, ne vitium subsit dittographia 'gravabatur *tc tc*mpla' ortum.

II.

Digitized by Google

1, 56, 8. Livius et *expectare* adhibet et *opperiri*. sed illud notandum, simplices formas huius verbi alterius ei adsuetas, non compositas. itaque falso Madvigius 41, 18, 8 emendabat: 'quod [extra templum] sorte in sitella in templum illata foris ipse oppertus esset'. ego etiam lacuna depravatum locum existimo et sic suppleo: responderunt, quod [extra templum] sortem [in] sitella in templum lata foris ⟨expectasset, cum eum intus⟩ esse oporteret.

1, 57, 7. *iuventus* significat ap. L. *iuvenes*; 'aetas iuvenilis' 'adulescentia' effertur per formam *iuventa*. item *senecta* et *senectus* Livio usitata, sed non diversa notione. utrumque denotat aetatem hominis senis; sed *senectus* paulo est quam illud frequentius.

2, 4, 4. *quî* = *quomodo* in omnibus decadibus legitur scriptum, sed in interrogationibus sensu negativo. interrogationes eae non solum sunt rectae, sed etiam obliquae et praeter unam (30, 10, 3) reperiuntur in orationibus. scribendumne sit 1, 18, 3 'qui fama in Sabinos ⟨adlata esset⟩', certo dici non potest.

2, 5, 4. *firmaque* ferri non potest. solum insulae firmum minime erat, cum haec orta esset, et ut tale evaderet, homines eniti debebant. itaque aut *firmaque* delendum est, aut, id quod rectius videtur, tantummodo *firma* scribendum. Livius saepius habet adiectiva cum dat. ger. iuncta, nusquam vero dativum ger. pluralis cum *esse* constructum.

2, 6, 7. Livius *en* aut in interrogationibus habet simul cum *umquam* = *-ne, num* aut in enuntiatis aliis sensu *ecce*. at *en* = *ecce* semper cum pron. compositum. itaque 23, 45, 9 neque vera scriptura est: 'en (z; enim P) minor res est; hic ⟨ex⟩periri . . .' neque, id quod Madvigius Luchsiusque scribunt: 'en in minore re experiri vim virtutemque volo'. in Madvigii lectione etiam 'mino*re re*' offendit; nam vitat L. *-re re*, *-res res*, *-rem rem*. quare l. l. *minor res est* tuendum et aliter locus emendandus. fortasse legendum: en mihi minor res est: hic experiri . . .

2, 7, 12. propter 3, 63, 5; 6, 20, 13 suppleverim: ubi nunc ⟨aedes⟩ Vicae Potae est. illa *in infimo clivo* spuria videntur.

2, 9, 6. apud L. non solum *educare*, sed etiam *educere* legitur sensu *ἀνατρέφειν* vel *παιδεύειν*. quod statuunt verborum eorum discrimen interpretes demonstrari non potest. id potius notandum, *educere* eo sensu nusquam pass. dictum, *educare* formas et pass. et act. generis habere itaque 2, 9, 6 *educarent*, quod in *z* legitur, verisimilior scriptura est. ceterum *educere* multo est rarius quam *educare*, ita ut omnibus locis, ubi *educere* codices exhibent, *educare* Livium dedisse non sit incredibile, praesertim cum haud raro voces illae in codicibus permutentur.

2, 21, 6. infinitivum pass. addit L. plerumque passivo *coepisse*. quin etiam infinitivo *fieri* semper pass. verbi eius adiunctum nisi l. l., ubi exhibent codices: iniuriae a primoribus fieri coepere. sed is ipse locus de mendo suspectus, cum loco simillimo 3, 65, 7 'ab iunioribus — iniuriae fieri coeptae' sit scriptum. multo minus credi potest Livium infinitivum pass.

Digitized by Google

adiecisse act. *coepisse*, ubi nullo certo addito subiecto in universum profertur enuntiatum, velut in sententia 'de pace agi — coepit'. quo sic scribitur loco mendum subesse opinor, dico 2, 29, 6: 'ordine consuli coepit'. sed suspicari licet Livium ne tum quidem posuisse umquam activum *coepisse* adiuncto inf. pass., cum de subiecto certo est enuntiatum. nam pass. *coepi* apud eum non solum cum inf. *fieri* solet esse iunctum, sed etiam cum *dedi* et *volvi*, quae sensu medio (= *se dedere*, *se volvere*) sunt adhibita. accedit, quod act. et pass. *coepi* in codicibus saepius confunduntur.

aliter se habet verbi *desinere* structura. activum eius praefert scriptor, etiam cum inf. pass. adiungitur. passivum eius est bis, cum in universum prolata sententia sine certo quodam subiecto.

2, 25, 4. *-ĕque* odit Livius, *-ăque* frequenter admittit. uno tamen loco rarius habet ille *-ăque*, in fine sententiae ante fortiorem interpunctionem, praesertim post decadem primam.

2, 33, 2. illa *in his Licinium fuisse* non habent unde pendeant; nam ex sequentibus *minus convenit* suppleri posse *convenit* credi qui potest? aut *fuisse* delendum est et *in his Licinium* cum prioribus coniungendum, aut excidisse post *fuisse* verbum *constat* statuendum. item 21, 10, 12 lacuna 'existimo' post *rupti foederis* utique agnoscenda.

2, 33, 10. scribendum *vir omni vita*, non *vir omni in vita* usus Livianus satis declarat.

2, 35, 4. *qua--qua = et — et* habet Livius in prima decade sola; deinde spernit particulas eas ut minus, credo, elegantes.

2, 40, 8. post comparativum vel voces notione ei proximas haud raro *quam* in codicibus falso scriptum. quod ideo monendum est, ne l. l. suspectetur vulgata lectio 'nec tibi turpius nec (*quam* codd.) mihi miserius', qua nihil potest esse sententiae aptius.

2, 47, 6. *invadere in aliquem* = aggredi aliquem, quamquam duobus locis exhibent codices, Livium scripsisse credere non possum. tantus est numerus locorum, ubi *invadere aliquem* eo sensu ab illo positum. *in* 2, 47, 6 ex '*in*signem' ortum esse potest, 27, 42, 6 ex *inhaerebant* repetitum. aliter res se habet 28, 29, 3, ubi item *invadere in* legitur; nam eo loco valet 'incurrere, penetrare in'.

2, 56, 14. *concitatae multitudinis* pro spurio duco; nam inest hoc in *concursus hominum — ficret.*

2, 65, 3. pro 'fixis in terram pilis' usus Livianus flagitat 'fixis in terra pilis'; item 9, 7, 3 'fixos in terra oculos' pro 'fixos in terram oculos'.

non magis verum esse potest 'reponere aliquid in aliquam rem' 29, 19, 7 et 31, 13, 1. utroque loco emendare non dubito: *in thesauris*.

3, 19, 1. si commemorantur manes unius pluriumve hominum, Livius *manes* dicit non addito *di*; at scribit *di manes*, ubi umbrae Orci omnes intellegendae sunt. itaque 3, 19, 1 *deos* adiectum ab alio videtur. vocem *deus* interpolatam praeterea puto 31, 21, 12, ubi legendum censeo: 'aedemque [deo]

Digitized by Google

Iovi vovit'. scribunt 'Diiovi', sed hoc numen alibi non conmemorat Livius. saepius vero duces in proelii discrimine templa fanave apud eum Iovi Victori dedicant; ceterum cf. 34, 53, 7 et 35, 41, 8.

3, 20, 2. *persequi quaerendo* dictum inusitate. ex usu Livii sermonis requiritur *exequi quaerendo*. fortasse sic Livius scripsit.

3, 24, 9. *etenim* non est frequens apud Livium, utique post decadem tertiam; in quinta ne semel quidem legitur. ex coniectura scribitur 36, 31, 2 pro *et*. sed hoc potius ex prioribus repetitum; nam *etenim* non est necessarium sententiae. notandum denique in parenthesi Livium illam particulam non raro habere.

multo saepius quam *etenim* extat apud L. *namque* pro *nam*. nec solum ante vocales hoc positum ab eo, sed etiam ante consonantes; aliquotiens etiam alterum obtinet enuntiati locum. memorandum tamen nusquam inveniri illud ante *b, f, j, l, n, q, r,* id quod omne haud casu evenisse videtur. nam ne *atque* quidem ante *b, j, q, r* apud L. reperias.

sensu *nam* vel *enim* Livius etiam *quippe* adhibet, sed multo rarius in quarta et quinta decade quam in libris prioribus. plerumque orationum sunt loci, quibus illud occurrit. ex opinione scribit *quippe* H. I. Müller 43, 11, 11, sed emendatio ea minime est certa.

3, 28, 7. scripseritne Livius '*ad prohibenda* circumdari *opera*', satis est mihi dubium. nam gerundivum verbi *prohibere* non magis cum inf. a Livio iunctum quam gerundivum verborum quae sunt *vetare, iubere*. ne aliunde quidem idonea talis structurae exempla adferuntur. adice quod alibi non dicit L. *prohibere opera fieri (circumdari),* sed tantum *prohibere (impedire) opera*. itaque l. l. *circumdari* excludendum arbitror.

3, 28, 10. *egere* iungit L. plerumque cum ablativo. quinquies est hoc verbum cum gen. positum; at tribus iis locis habetur part. *egens*, quod ex similitudine adiectivi *egenus* casum eum adsumere potuit. non excusatur genetivus 3, 28, 10 et 3, 52, 9. si usquam, L. genetivum ponere debuit 4, 27, 1: 'ne qua res, qua eguissent in castris, moraretur', ubi genetivo *cuius* duplex *qua* evitaretur. si hoc ibi non fecit, non licet opinari eum alibi gen. praetulisse. itaque existimo 3, 28, 10 genetivum a corruptela *sanguinesse* (i. e. *sanguine se*) repetendum, 3, 52, 9 a verborum coniunctione *auxilioegebat* (= auxili egebat). similiter atque *egere* Livius adhibet *indigere*.

3, 37, 2. *elapsos* verum esse non potest. nam in rem ingratam malamve *labitur* quis, non *elabitur*. dicuntur autem *elabi*, qui ex periculo vel re adversa evadunt. itaque accedo ad Madvigii sententiam *lapsos* scribentis.

3, 37, 6. Livius plerumque *circa* scribit, *circum* raro. forma haec altera ante vocales tantum reperitur, si exemeris 3, 37, 6 *circum se*, nam scriptura 8, 36, 6 dubia est. sed 3, 37, 6 scribendum puto *circa se*, ut est aliis locis satis multis. tum si usquam *circum* ante consonantes L. ponere voluisset, posuisset hoc ante *ca-* et *cha-*, ut ingratum sonum vitaret. atqui nusquam sic scripsit.

Digitized by Google

3, 39, 5. *tum* post *rege* inutile est et sane ex repetitione prioris ortum. oppositum *tot privatis* requirit ante *rege* id, quod mox Madvigius scripsit, *uno*; emendaverim: 'quae si in ⟨uno et⟩ rege eodem — ferenda non fuerint'.

3, 49, 6. *atque*, quod ferendum non est, muto in *per quae* et comparo 44, 66, 1 'et subinde per alia atque alia — consilia — trepidans'. *atque* illo loco oriri potuit praeoccupato '*ad*sentiendo'.

3, 52, 2. *sciturosque — redigi in concordiam resne queant* vera scriptura esse non potest, quia Livius in simplicibus interrogationibus sic collocare non solet particulas interrogativas; nam habet eas plerumque in enuntiati initio. tum *queo* apud Livium admodum rarum nec nisi in negativis sententiis usitatum, frequentius multo est *nequeo*. inde rectior videtur Rhenani emendatio: *sciturosque, quam — redigi — res nequeant*. sane etiam de *sciturosque* (sic codd.) ⟨*quam*⟩ *— redigi — res nequeant* cogitare licet. non probaverim, quod H. I. Müller proponit: sciturosque — redigi — res nequire. nam infinitivum *nequire* non invenias apud Livium nisi semel (22, 3, 12), quamquam saepius pro *non posse* poni poterat. at frequens est coni. praes. *nequeat (nequeant)*.

monendum est *nequeo* non in omnibus personis sing. et plur. aeque usitatum esse ap. L.; forma 2. pers. sing. extat 2, 12, 15 *nequisti*, 1. pers. sing. 34, 31, 3 *nequivi*, nec ea certa. nam B et M habent *nequeo*. alibi legitur 3. pers. sing. vel plur. hoc parum videtur curasse Madvigius 45, 23, 6 proponens: 'prohibiti praestare ⟨nequ⟩ivimus (fuimus V)' aut Wölfflinus 21, 44, 4: 'quia adsequi terra nequieram (non poteram neque P), regressus ad naves, quanta . . .'

ceterum breviores formae *nequisti, nequisse, nequisset, nequissent* Livio erant gratiores. uno loco 21, 22, 7 forma latior *nequivisse* extat, sed rectene, quaeri potest. nam cum sequatur *uidisse*, brevius *nequisse* in promptu erat magis, ne syllaba *ui* cumularetur.

3, 52, 7. *moveamur* displicet. nam propter *facturi estis, vultis* requiritur *moveamini* nec apte orator, qui haec suadet, in iis numeratur, qui non ad lenitatem flectantur. optimi codices non habent praeterea *moveamur*, sed *moveatur*. fortasse trunca forma *movea* in archetypo fuerat, quae in *movea-*⟨*tur*⟩ falso adaucta est.

3, 52, 9. pro *ne-quidem* admodum raro est *nec (neque)* apud Livium. etiam ante pronomina, ubi *nec* eo sensu magis erat in promptu, legitur *ne-quidem*. ante *ego, tu, nos, vos* numquam *nec* sic positum nisi 3, 52, 9: 'cum praesertim nec nos temperemus'. estne ea scriptura integra habenda? an supplendum: 'ne nos ⟨quidem⟩ temperemus'? lacuna in praecedentibus quoque est: 'ne-⟨dum⟩ nunc dulcedine semel capti'. tantummodo ante *ipse* positum aliquotiens *nec* sensu *ne-quidem*.

si Livius excepto *ipse* non ante pronomina *nec* sensu *ne-quidem* ponere voluit, haud veri simile est eum ante alias voces sic scripsisse. accedit quod 30, 11, 10 dicit: 'sed ne *equitem quidem* sustinere — audentem', ubi per *nec* cacophoniam vitasset; cf. et 24, 3, 16; 36, 39, 9. duobus locis scribitur *neque* = *nec — quidem*, sed ii mihi non videntur integri, dico 22, 53, 10 et 40, 20, 6;

Digitized by Google

priore illo ante *neque* requiritur *ita* vel *sic*, nam pro *ut* (*sicut, quem ad modum*) — *ita* non dicit Livius *ut* (*sicut, quem ad modum*) omisso *ita* (*sic*), si est pars altera negativa. tum est locis similibus non *ut* — *ita neque*, sed *ut* — *ita ne-quidem*. quare genuina lectio videtur esse: ut — non deseram, ⟨ita⟩ ne alium ⟨quidem⟩ civem — deserere patiar'. loco altero (40, 20, 6) erat cur consuetudo a scriptore servaretur; nam 'ut ne scribi quidem sibi vellet' gratius sonat quam quod traditum est 'ut neque scribi sibi vellet'.

3, 67, 10. *quidem*, quod codices post *Esquilias* habent, non est mutandum; sic Livius saepius rei incertiori (leviori) certiorem (maiorem) adiungit opponitque. verbum, quod desideratur, *vidimus* supplendum est post *captas* nec quidquam aliud mutandum. fortasse illud *vidimus* supra § 9 post 'donum fieri' servatum; nam hoc ibi non videtur tolerabile. Livium eo loco dedisse arbitror: consules facere vestrarum partium: ⟨fecistis⟩, etsi patribus videbamus iniquum patricium quoque magistratum plebi donum fieri [vidimus].

4, 5, 3. enuntiata finalia ab *ut* (*ne*) incipientia vel causalia per *quod* vel *quia* incohata praecedit nonnumquam in sententia primaria *ideo, idcirco, eo*, numquam *propterea*, quo omnino L. abstinet. sed particulas eas non adplicat hic illis *ut, ne, quod, quia* ipsis. quare non adsentior H. I. Muellero 44, 17, 7 'sortiri placuit provincias ideo, ut, cum . . .' emendanti proboque Madvigii propositum.

4, 8, 4. 'mentio inlata ad senatum est' non est vera emendatio. usu Liviano poscitur *in senatu*.

4, 14, 7. Livius dictione *macte esse* concludere solet sententiam. ea re monemur, ut l. l. scribamus: tum dictator 'macte virtute' inquit 'C. Servili, esto. liberata res publica'.

4, 21, 9. Livius chiasmo utitur ille quidem saepius, sed tum raro, cum interiora eius membra paria similiave vocabula sunt. aliquotiens *alius, alter, modo* sic in chiasmo collocata. critici non semel hoc neglexerunt et in errores lapsi sunt. numquam adhibetur a L chiasmus, cuius interiora membra efficiant voces negativae. itaque 45, 37, 6 Livianum non est: 'cui crimen ⟨nullum⟩, nullum probrum dicere poterat'; legi debet: 'cui ⟨nullum⟩ crimen, nullum probrum . . .'

frequentior quam chiasmus ap. L. est anaphora. haec turbata est 42, 19, 3. nam si duae pluresve sententiae ab alia aequaliter suspensae commune habent verbum finitum, coniunctio subordinativa vel pron. rel. semper in initio sunt posita enuntiati, ita ut anaphora oriatur. itaque l. l. emendandum: in expectatione senatus esset —, qui regum suam, qui Persei secuturi amicitiam essent. — anaphora etiam 42, 39, 4 mihi fuisse videtur haec: aliquid illi regiae maiestati, aliquid ⟨hi⟩ populi Romani nomini existumabant deberi. nam favent opinioni tali cetera membra aequabiliter composita.

4, 22, 1. praeter 40, 56, 7 *suppetere* legitur in prima decade sola. post eam adhibet L. pro illo aut *competere* (semel) aut *suppeditare* (saepius). sed hoc alterum etiam sensu transitivo 'praebere' 'praestare' apud eum occurrit, nec solum in genere pass., sed etiam in activo. itaque 42, 54, 3 ex corrupto

Digitized by Google

sedebat non est eliciendum *su⟨pp⟩etebat*, sed *s⟨uff⟩iciebat*, praesertim cum *suppetere ad* solo loco 4, 22, 1 inveniatur. saepe enim dicit L. *sufficere ad*, semel etiam *sufficere in*.

4, 24, 2. deponens *communicari* non est usitatum. Livius saepius eo verbo utitur, numquam, si exemeris l. l., ut deponenti. itaque credi vix potest scripturam l. l. non depravatam esse. vide, ne Livius scripserit: 'cum quibus spes integra communicata non sit'.

5, 5, 4. *olim*, quod Heidenhain scripsit pro *eum* (*cum*), verum non iudico. Livius numquam adverbio eo usus est de re, quae uno duobusve ante annis accidit quam res, quae exponitur. de illa *nuper* apte dicatur. cum V omittat *eum* (cum), delendum censeo additamentum Nicomachianorum, praesertim cum non sit necessarium adverbium, quod opponatur illi *nunc*; cf. 31, 29, 4; 38, 47, 13 cet.

5, 6, 1. Livius et *interest* = *magni momenti est* adhibet et *refert*, quem ad modum Cicero. sed illud multo est apud eum frequentius. iis adduntur aut neutra *multum*, *plurimum*, *tantum*, *quantum* ad gradum designandum vel adverbia *magis*, *maxime*, genetivus, nisi 8, 18, 2 *parvi*, nusquam. itaque 23, 43, 13 *magis* recte suppletum. homines, quorum interest quid fieri, denotantur non solum pronominibus *mea*, *nostra*, *ipsorum*, *cuius*, *quorum*, sed etiam substantivis, velut *Hannibalis*, *Rhodiorum*; iis accedunt genetivi rerum, ut *rei publicae*, *Hispaniae*, *provinciae*, quin etiam *militiae* (5, 6, 1). a *refert* et *interest* suspensae sunt interrogationes vel acc. c. inf., semel sequitur *ut*, ne acc. c. inf. iteretur.

5, 13, 12. *palatis* vel *palantibus* oportere scribi recte censet Madvigius. mox *forte* iniuria mutatur, nam populatores re vera *forte* oblati erant palatis Faliscis. accedit quod *forte offerri* saepius dicit Livius. vitiosum remanet *veluti*. si hoc verum est, lacuna laborat locus, cuius haec sit sententia: 'post iam palatis, veluti ⟨nihil esset periculi⟩, forte oblati . . .' sed et spurium esse potest *veluti*. scribae enim non numquam talia (cf. *prope*, *fere*, *paene*) addunt. vide, ne 37, 41, 2 'humor inde ab austro [velut] perfudit omnia' et 37, 54, 21 'si natura insita [velut] ingenio terrae vinci posset' scribendum sit.

5, 46, 3. *prohibitus* sententiae loci repugnat et ex praecedenti *propitios* ortum videtur.

5, 51, 3. *habitare* ponit Livius etiam vi transitiva, sed in pass.; in act. est hoc verbum intransitivum, si 5, 51, 3: 'arcem — tenuerint et habitaverint' exceperis. sed hic locus videtur glossa depravatus. nam V omittit *et* ante *habitaverint* et pro *habitaverint* ponere potuit L., ut fecit alibi, *incoluerint*. itaque legendum puto: arcem — tenuerint [habitaverint]. tales glossae saepius sunt in libris primae decadis.

6, 15, 10. emendo: sortem [aliquam] ferte (i. e. sortem solam). indefinita non raro a librariis orationi scriptorum inlata sunt.

6, 24, 10. non scripserim cum Madvigio: 'optimum visum est ⟨non⟩ in fluctuantem aciem t r u d i equos'. nam simplici *trudere* nusquam utitur L. et

Digitized by Google

ex copulatis eius habet aliquotiens *detrudere* solum. Madvigius tamen etiam 25, 36, 10 *trudentes* ex coniectura scripserit. pro *trudere equos* requiritur ap. L. *equos agere* vel *immittere* (*admittere*, *permittere*). tum monendum est Livium sententiis *optimum* (*melius, rectius*) *visum est*, *optimum ratus* addere inf. vel acc. c. inf. positivum, non negativum. itaque l. l. praetulerim Heerwageni propositum: optimum visum est in fluctuante acie tradi equos.

6, 27, 9. pluralem *uterque* pro sing. habet aliquotiens L. in genere neutro, iunctum etiam cum pron. rel.; multo rarius est sic scriptum in genere fem., fortasse numquam in gen. masc.; nam lectio 27, 22, 1; 29, 37, 17; 38, 42, 8 non est certa. equidem omnibus his locis singularem restituerim. nisi 35, 24, 6 utrique eorum Livius non habet *uterque* cum genetivo coniunctum. qua in re differt multum a Cicerone.

6, 38, 3. in appositione L. non fere repetit praepositionem. quapropter l. l. *ad* ante *civem* probabilius omittitur quam ante *summum* transfertur. prorsus reicienda lectio: ad duo ultima auxilia, ⟨ad⟩ summum imperium summumque ad civem decurrunt. nam non utitur L. anastropha praepositionis, cum antecedit eadem praepositio in membro ex aequo posito.

6, 42, 7. praetulerim: fuga [se] — sese tutati sunt. nam saepius addit *sese* Livius verbis *tueri*, *tutari, defendere*, nec M habet *fuga se*, sed *fugace*; similiter et alibi in primae decadis codicibus verba sunt aucta.

7, 2, 4. *quoque* deleverim; fortasse ex superioribus *ludi quoque scaenici* huc irrepsit.

7, 4, 2. *lata* est vitiosum. ego ortam vocem puto ex '*lace*ratione' et delendam existimo.

7, 14, 1. *facturum, quod milites vellent, se recepit* integrum non puto. *recipere* = *polliceri* habet L. bis iunctum cum acc. et inf, sed de re, quam non is qui pollicetur facturus est, sed alius quis. tum *se* durissime per illa *quod milites vellent* a *facturum* diremptum. quam difficultatem ut tollant, scribunt non nulli 'vellent, ⟨in⟩ se recepit'; sed *in me recipio me facturum* dicit L. nusquam. mihi lacunosus videtur locus lacunamque expleo: 'tamen facturum, quod milites vellent, ⟨pollicitus, in praetorium⟩ se recepit'; cf. 24, 40, 8; 42, 17, 8; 27, 19, 11 al.

7, 33, 11. *vix* ante *haec* non iudico addendum esse; similis locus est Vell. Pat. 2, 70, 3.

7, 35, 4. consentio cum Grunauero *cum* post *qui* explenti; nam *pauci — opem tuleritis* et *ipsi nullius auxilio egeritis* ex aequo positum esse non potest, si quidem illud causam huius continet. sed Grunaueri additamento non videtur locus sanatus; quippe coni. perf. *egeritis* est offensioni. nam neque plusqu. neque perf. coni. est usquam apud L. in enuntiato a *dignus est* suspenso. hic eo minus L. *egeritis* praetulisset praesenti, quod *tuleritis* praecedit. itaque scribendum censeo: 'digni estis, qui, ⟨cum⟩ — opem tuleritis, ipsi nullius auxilio egeatis'.

7, 37, 2. *privis* genuinum esse non potest; nam aliena est vox ea ab usu scriptoris. eius proprium est *singulis*, quod P et M in ordine verborum habent.

Digitized by Google

8, 32, 11. 'tumultum ⟨ultuma⟩ iam in contione miscentes' scripsisse Livium non credo; nam illum sonum ingratum facile vitare potuit. cum § 13 *extrema contio* commemoretur, suppleam: 'tumultum iam in ⟨extrema⟩ contione miscentes'.

8, 33, 20. illa *propter Q. Fabium* mihi e margine videntur irrepsisse. nam illepide ea quae subsequuntur *propter quem — cumulentur* sic praeoccupantur.

9, 1, 8. illa *placari nequeant* non duco genuina. durius prioribus adiunguntur nec aliud quam haec continent. similes tautologiae occurrunt aliquotiens in altera parte decadis primae. eodem vitio laborare existimo 9, 6, 12, ubi scripserim: 'non reddere salutem, [non salutantibus dare responsum,] non hiscere quemquam potuisse', 10, 14, 12, ubi legerim: ceterum, [quando] ni ea quoque temptata vis proficeret, consilio grassandum [si nihil vires iuvarent] ratus.

9, 11, 11. inf. exclam. non utitur L. pro indicativo. quare haereo l. l. in 'non pudere', praesertim cum alii inf. sint in proximo. puto Livium dedisse: non pudet in lucem proferre; cf. 3, 52, 6; 22, 14, 4.

9, 17, 3. *potens in rem aliquam = in re aliqua* non est usitatum. tum post *maxime*, *praecipue*, *ante alios* non adhibet L. praepositionem aliam atque ea fuit, quae addita erat antecedenti voci latius patenti. assentior Guil. Heraeo *in* delenti; nam Livius saepius ibi praepositionem etiam omittit.

9, 37, 2. verba sic distinguo: 'in campos delata acies deinde instructa'. mox *hostium* delendum censeo; nam hoc in *contra* inest, et dativus requiritur pro gen.

9, 41, 6. *ita* ante *instruxit* non puto Livii esse. nam particulae *prout* numquam ille *ita* adnectit; cf. et simillimum locum 9, 43, 12.

9, 44, 4. lectio *memoriane fugerit* etiam Ammiani, qui saepius verba Livii respexit, loco 29, 1, 24 firmatur.

9, 44, 11. Livio simplicia *fessus*, *fatigare*, *fatigatio* sunt usitata; *defessus* extat tantummodo 9, 44, 11; 26, 45, 6; 32, 11, 6; *defatigatio* 8, 38, 11; nusquam legitur *defatigare*. diversam tenuit in hac re viam Caesar.

10, 8, 9. post *militiaeque* desideratur verbum aequabilitatis causa. tum turpe est 'militiaeque. aeque'. suppleverim: domi militiaeque ⟨gerere⟩. aeque . . .

item 28, 42, 3 aequabilitatis gratia scripserim: 'iter per praesidia Romana ⟨fecisti⟩'. nec verbo fin. carere possis 35, 35, 2, ubi legendum: quem — laturum ⟨adparebat⟩.

10, 9, 5. M. Haupt emendavit 'nunc vix servus ero ita minetur quisquam', cum non animadvertisset prorsus alienum esse *erus* ab usu scriptoris. probanda est vetustior emendatio: 'nunc vix serio ita minetur quisquam', quae sententiae satisfacit nec repugnat sermoni Liviano.

10, 11, 4. *sententiae* videtur ex prioribus repetitum et genuina scriptura a Cobeto inventa esse: omnes centuriae dixere. nam *sententiae* per se non

Digitized by Google

potest significare suffragia singulorum hominum; tum offendit ordo verborum et requiritur consecutio 'omnes centuriae sententiaeque'.

10, 14, 18. *videre ex* non dicit Livius sensu *videre in*; qua re vitiosae sunt pleraeque huius loci emendationes. vide, sitne scribendum: et tempore uno fe⟨rri⟩ visa ex montibus signa.

10, 17, 3. suspicor: 'et alia praeda ingens parta est'; nam offendo in *capta*, cum praecedat *capti* et *caperent*. adde quod *praedam parere* frequentius est multo ap. L. quam *capere*.

10, 39, 7. videtur scribendum: quo ⟨in⟩ maiore, item 23, 29, 7 ⟨in⟩ eo discrimine; nam sic Livius alibi loquitur.

10, 39, 15. supplendum censeo: 'nulli — fuisse infestiores quam ⟨illi⟩, qui nefando . . . .' i. e. quam Samnitium exercitui. nam omisso illo pronomine relativum enuntiatum in universum est prolatum.

10, 42, 3. *ex parte* non mutaverim in *ea parte*, sed deleverim. nam Livius *ibi* potius dixisset, non *ea parte*. addidit *ex parte* interpolator, cum *proxima* ablativum esse putaret.

10, 45, 6. Livius dicit aliquotiens *arma iungere*, *arma coniungere*, *arma consociare*, nec nisi 1, 2, 3 'socia arma iungere'. estne hic *socia* genuinum?

21, 5, 12. *at* raro habet Livius extra orationes, praesertim post quinque primos libros. quod monendum est, quia haec particula ex opinione verbis Livii infertur etiam post primam decadem saepius. non puto necessarium *at* 21, 5, 12, ubi plures scribunt: 'at (et CM) ex parte altera . . .'; nam 'et ex parte altera . . .' explicare licet: et tum ex p. a.; cf. 41, 4, 2. accedit quod in libris 21. — 25. (incl.) *at* praeter orationes non extat.

21, 9, 4. emendo: 'gratificari [pro] Romanis posset'; nam *pro* e dittographia *ro romanis* facile ortum.

21, 10, 2. *magno* non sententiae aptum esse iam Madvigius monuit. puto subesse *hanno* repetitum et vocem delendam esse.

21, 14, 3. *ceterum* mihi non videtur genuinum; nam sic *fuit* durius omissum. interpolatum est *ceterum* 34, 34, 2.

21, 18, 5. *exprimere* et *extorquere* cum dativo L. solet coniungere, non cum *ab* (*ex*, *de*) et abl.; solum 21, 18, 5 est *exprimere ab*; vide, ut *ab* genuinum sit.

21, 20, 1. vera lectio videtur esse: 'ibi iis nova — species visa.' *in* extitisse puto aberrante scriba ad praecedens '*in* Galliam'.

21, 20, 9. *transmittere mare* dicit L, *transire flumen*. itaque l. l. 'Hiberum Poenos transisse' eum scripsisse probabile est, non tramisisse.

21, 24, 3. *et* ante *vel illi* deleverim cum *z*. nam ex particulis consecutiva, velut *itaque*, conveniat orationi, non copulativa.

21, 31, 6. ex monosyllabis praepositionibus postponuntur *in, cum, de, ex, ad, ob, per, post, sub,* at non sic collocantur: *ab, cis, trans, prae, pro.* hinc apparet falso scribi l. l.: 'minore *ab* fratre'. emendandum: '⟨a⟩ minore

Digitized by Google

[erat] fratre', sublata dittographia. ex praepositionibus disyllabis postponitur: *ante*, *inter*, *super*, sed raro. suspicor tamen 22, 3, 3 qui inter Faesulas Arretiumque; 28, 14, 5 inter quos; 32, 13, 1 per ipsas angustias, qua se [inter valles] flumen insinuat.

admodum raro praepositio ponitur inter substantivum et adiectivum; duo modo sunt certi loci, quibus haec est collocatio, sed utroque substantivum adnexum habet *que*. itaque verisimile non est, id quod Luterbacher proposuit, 'et tempore in ipso visa' 10, 14, 18. saepius invenimus praepositiones inter gen. et substantivum, sed tum est gen. plerumque pron. rel.

nusquam usus est L. anastropha, cum eadem praepositio adhibita in membro ex aequo posito. id neglexerunt quidam in verbis 6, 38, 3 emendandis.

denique monendum est raro inveniri praepositionem postpositam ante substantivum monosyllabum. nusquam reperies apud Livium *ea in re*, *ea de re*, *eam in rem*, *eam ad rem*, *hac ex re*, *hac de re* cet., at saepius leges *in ea re*, *de ea re*, *in eam rem cet.*; itaque 24, 9, 11 'si qua ⟨ex⟩ ea re oreretur' legendum nec recte se habet 4, 20, 8 'quis[i] ea in re sit error'. restituendum: 'quis i⟨n⟩ ea [in] re sit error'.

21, 32, 5. usus Livianus postulat, ut scribatur: eo, ⟨qui⟩ circa Padum erat, exercitu Italiam defensurus. nam tum modo in hac collocatione enuntiati relativi accommodatur substantivum relativo pronomini, cum hoc pronomen adiectivo instructum est; cf. 21, 29, 6; 24, 7, 11; 34, 32, 9.

pravo loco positum *lapidum* 38, 20, 1: et modicorum qui funda mitti lapidum possent paraverat; nam in relativo enuntiato requiritur nom. *lapides*. haud dubie scripsit Livius: 'et modicorum qui funda mitti possent lapidum.'

21, 32, 7. illa *animalia inanimaque omnia rigentia gelu* genuina esse non possunt; nam si ea retinuerimus, *cetera* sensu apto est vacuum.

21, 33, 4. hoc loco scribendum videtur: 'iuxta ⟨per⟩ invia ac devia'. nam post *iuxta* non est necesse sequi nomina res contrarias significantia; cf. 23, 28, 3: per dubios infestosque populos iuxta intentus. scribunt: iuxta in vias ac devia — decurrunt; sed Livius nusquam iungit *viae* et *devia*, saepius habet idem *viae* et *invia* copulata.

21, 33, 11. non scripserim cum M^2: *viculosque*. Livius saepius vicos parvos commemorat, sed nusquam utitur deminutivo *viculus*. *vinclosque*, quod habent M^1 et C ante rasuram, nihil est nisi *vicosque*, id quod praebet C post rasuram. in P librarius sescentis locis et *n* et *l* vitiose intrusit.

21, 35, 2. scribendum iudico *incursabant* pro *concursabant* ex usu scriptoris.

21, 38, 5. falso scripsit Harant: Taurini sane Galli. si res certior opponitur incertae, non adhibet Livius *sane*, sed *certe*. praeterea admodum raro habet ille *sane* in enuntiatis positivis, plerumque in negativis, ubi particula ea postponitur negationi. quod neglexit nuper etiam Guil. Heraeus, cum 21, 8, 4 scriberet: distineri coepti sane non sufficiebant.

II.

Digitized by Google

21, 43, 6. ad augendam imperativi vim Livius huic aut *age*, *agedum* (in sing. et plur.) aut *agite*, *agitedum* (in plur.) adstruit. hinc *age* rarum est, *agedum* frequentius. *agite* in omnibus praeter quintam legitur decadibus, *agitedum* non item. nam nisi in decade prima non reperitur. quare 21, 43, 7 non scripserim cum Kochio: 'in hanc — mercedem agitedum (agite cū P) — arma capite', sed omisso *cum*, quod ex repetitione 'cum ipsis dominis' oriri poterat, emendaverim: in hanc — mercedem agite — arma capite.'

21, 46, 4. cum Livius sexaginta aliis locis *appropinquare* adhibeat, verear duobus 21, 46, 4 et 28, 37, 7 simplex *propinquare*, quod ante eum in prosa oratione fuisse non videtur, ei tribuere. accedit quod saepe in codicibus Livianis praepositiones verbis sunt demptae.

21, 52, 2. cum Livius aliquotiens *moveri* sensu *animo perturbari* adhibeat, emendare l. l. possis: 'et vulnere suo [et] motus'.

21, 59, 7. cum breviores formas *sissem, sisse* Livius praeponat longioribus *sivissem*, *sivisse*, probabilior videtur l. l. lectio: *sisset* pro *uisset* P; accedit quod aliquotiens in P *u* exaratum pro *s*: 25, 7, 8 sol (uol P); 23, 19, 18 solvisse (uoluisse P).

etiam *siris, sirit* Livio gratius quam *siveris, siverit*. prorsus abstinet perf. ind. *sivi*, plusqu. *siveram*, fut. II. *sivero* ponitque pro iis synonymum *pati*. itaque falso proponit Harant 3, 67, 9: fieri sivimus, Madvigius 5, 43, 4: Veios ⟨vehi siv⟩erant.

22, 3, 1. ex usu sermonis Livii desideres: 'tandem *e* paludibus emersisset'. *de* ex repetitione 'tan*de*m' natum videtur.

22, 3, 7. cum vitet L. *-iam iam*, non mediocriter l. l. 'per med*iam iam* Italiam' movet suspicionem. sequente 'Ital*iam*' cacophonia augetur. mihi *iam*, quod facile potest abesse — nam nullo negotio subauditur —, e dittographia videtur extitisse.

item *-quam quam* L. odit. loci duo, quibus *-quam quam* legitur, non sunt certi. altero (42, 50, 11) pro *quam* scriptum *quicquam*, quod ex prioribus est repetitum; emendandum: 'nec praeclarius [quic] quam pro dignitate'. altero (30, 38, 3) varia exhibent codices; ego probaverim: 'ne-usquam alio quam Romam'; nam *usquam alio* est ordo verborum Livio usitatus; nec verisimile est eum hic ab illo recessisse et scripsisse 'alio *usquam quam*', quo *-quam quam* oriebatur ei odiosum.

22, 4, 4. Livius *haud* etiam verbis addebat, sed praecipue in prima decade et tertia. raro sic scribit in quarta, numquam in quinta. verba, quibus *haud* adiectum, plerumque negativam notionem continent et animi actionem quandam designant. item notandum est verbum fin., quod negatione *haud* instructum est, semper formam act. ind. vel coniunct. prae se ferre, non pass., si deponentium exceperis formas simplices. itaque numquam invenies apud Livium ex. gr. *haud ambigitur, haud dubitabatur, haud abnuerctur, haud spernebatur, haud spretus est, haud adversatus est*. inde apparet falso scribi 22, 4, 4: 'super caput ⟨haud⟩ detectae insidiae'; legi debet: ⟨non⟩ detectae. nec melior est lectio 39, 55, 5: 'id senatui ⟨haut⟩ placuit.' in hac enim parte

Digitized by Google

omnino non adiungit L. *haud* verbis fin., tum nusquam dixit *haud placere*, sed saepe scripsit *non placere*. itaque l. l. scribendum: 'id senatui ⟨non⟩ placuit.'

22, 6, 5. *vadunt*, quod P^1 habet, sententiae prorsus idoneum nec est cur *evadunt* P^2 ei praeponatur.

22, 17, 3. suppleverim cum A. Perizonio: 'omnia circa virgulta ardere ⟨visa⟩'; cf. 3, 10, 5; 7, 33, 17; 32, 9, 3 al.

22, 18, 9. cum *z* legerim: 'et ab continuis cladibus respirasse'; nam et in ceteris membris infinitivi ultimo sunt positi loco. *ac* P ante *respirasse* repetitum *ab* esse potest.

22, 19, 12. *et tam multis simul venientibus* mera est tautologia; itaque eicienda verba ea censeo.

22, 26, 1. scribendum iudico: 'is iuvenis, ut[rum] ex eo . . .' in *utrum* subesse potest *usum* repetitum. non efficiam inde *ut iam*. nam *rum* ex *iam* in unciali scriptura oriri non potuit, et *iam* prorsus hic inutile. ubi *ut iam* legitur ap. L., causa *iam* apertior est.

22, 28, 11. neque in tertia neque in quarta decade *increscere* legitur. quare l. l. non est *increscente* ex *aut crescente* P efficiendum, sed solum *crescente; aut* ex '*at*que' videtur ortum.

22, 37, 11. emendandum puto: sedemque ei [se] divae dare. nam et in superioribus senatus, quae Hieronis legationi respondet, tamquam populus Romanus ea dicat, verba facit.

22, 39, 17. veram scripturam iudico: 'ne adversus te quidem[e] gloriabor.' nam L. *gloriari* etiam absolute (= suis rebus gloriari) adhibet et saepius in P vocabula una alterave littera sunt aucta.

item 21, 54, 3 cum *z* scripserim: ut[e] numero etiam valeatis. nam in orationibus *uti* finale insolitum.

22, 42, 6. Livium puto scripsisse: 'quae vergat *ad* hostem'. nam *vergere ad* usitatius est in tertia decade quam *vergere in*; tum dicit *ad* Livius loco simillimo 27, 42, 10: quae pars castrorum ad hostis vergebat. in corruptela *adin* repetitum esse potest *in* ex '*in* ea parte', quemadmodum 22, 4, 2 'ad*in*surgunt' iteratum habet *in* ex '*inde* colles'.

22, 43, 7. *die sequenti* P muto in *de sequendo*, non in *de insequendo*. nam *sequi* non raro habet L. sensu *insequi*. ut in illo *die* intrusum *i*, sic in multis vocibus P tertiae decadis.

22, 50, 1. pro *utilis* scribendum existimo *ut iis*; nam Livius saepe habet *ut — ita* (*sic*), admodum raro *uti — ita* (*sic*). error natus est scriba *ut iis* in unam vocem conflante. ceterum in Livii codicibus frequenter inter vocales aut *l* aut *r* inlatum.

22, 51, 5. adsentior M. Müllero *ire* ad *insistunt*, quod solum intellegi nequit, adicienti. sed ante *insistunt* ipsum insertum illud malim quam post *inluxit*; nam hic longe a suo verbo *ire* est remotum.

22, 61, 13. *movere*, *ut* = *efficere*, *ut* nusquam dicit Livius. quare mihi verbum illud est suspectum; requiro: 'valuerunt, ut'.

Digitized by Google

23, 14, 1. non recte scribitur: 'M. Iunius P e r a (per P)'. nam deest cognomen dictatoris, ubi primum ille commemoratur, 22, 57, 9. sine eo etiam 23, 32, 1 appellatur. *per,* quod P habet, aut ex '*per* eum' aut ex '*per*fectis' haud dubie ortum.

23, 19, 16. legendum: '[cumas] c u m f i d e'. nam alibi dicit Livius *summa fide* aut *cum summa fide*, non *summa cum fide*. illo loco *cum fide* sufficit dici, cum alii scriptores memoriae prodiderint fidem datam tum servatam omnino non esse.

24, 20, 10. Livium scripsisse crediderim: non id modestia militum, ⟨s e d⟩ a r t e ducis [uci] ad conciliandos animos fieri.

24, 10, 11. coniunctivus *essent* mihi est offensioni; desidero: 'cum, qui in Ianiculo e r a n t, negarent'. error videtur evenisse, cum transpositum esset *qui*. sic enim P habet.

24, 23, 11. *ut*, quod P ante *moliri* exhibet, praeoccupatum *ut* ante *Syracusae* videtur esse. itaque voculam deleverim, non in *illud* cum Luchsio mutarim. similes praeoccupationes crebrae sunt in P. eum errorem agnosco 21, 8, 4: distineri coepti [s u] non s u f f i c i e b a n t; 22, 27, 11 castris [s e] quoque s e p a r a r i magister voluit; 23, 38, 7 viginti quinque [p a r a t i s] alias decernunt. his c o m p a r a t i s; 26, 27, 12 tenere eos; [q u i e] si q u i evasissent; 27, 10, 2 [p e r Σ^1] temptatis p r i u s; 27, 40, 10 veniret (p e r v e n i r e t Σ), p e r extremum.

24, 26, 14. *quide* dittographia videtur extitisse ex *caedē*; scripserim: 'caedem [quide] ⟨per⟩ se miserabilem'. ei scripturae etiam aliquot loci similes favent.

24, 29, 7. post *libertate* omiserim *eos*; nam post 'ita e o s — pepigisse' prorsus redundat nec a codicibus praebetur. *liberatos* P extitit ex *libertate* praecepta terminatione sequentis 'conten*tos*'.

24, 34, 9. *quaedam* P deleverim ut ortum ex repetitione *quae. etiam*, quod pro eo scribitur, non est necessarium. falsa est Harantii emendatio: 'q u a ⟨r⟩ e propius q u a e d a m'; nam *quare* alienum a Livii sermone.

24, 45, 13. *gravitatem* P mutant in *aviditati* vel in ⟨*ad*⟩ *aviditatem*. sed sufficit sententiae pron. *huic* (i. e. avaritiae) et ad *aviditati* requiritur genetivus *pecuniae*. videndum, ne sub *gravitatem* lateat *crudelitatem* repetitum. dativus *avaritiae* facile subauditur.

25, 24, 15. ⟨*in*⟩*pellerent* vel ⟨*per*⟩*pellerent* non est ab hoc loco alienum nec minus verisimile quam *perlicerent*; nam ea forma utitur L., non *pellicere*.

25, 29, 7. emendo: 'etiam ⟨vos⟩ sensistis'. P habet *re*sensistis; sic et alibi *re* in P additum.

25, 37, 12. adiectivis in *-bundus* desinentibus L. 56 locis utitur, quorum 33 sunt decadis primae, 14 tertiae, 9 quartae, ita ut in quinta non extent. itaque in hac quoque re L. sequitur elegantem Caesaris sermonem in libris postremis. monendum illud etiam, praeter 39, 10, 5, ubi dativus est, omnibus locis vel nominativum vel accusativum horum adiectivorum occurrere. idcirco 25, 37, 12 'mirabundique' tenendum nec cum Dukero Luchsioque in *mirabundis* mutandum.

Digitized by Google

25, 40, 2. *hinc* post *inde* inutile; nec in P legitur illud, sed *huic*. mihi subesse videtur *lic* scriptum ex repetitione initii *licentiae* et delendum.

26, 5, 15. usus adverbii *propere* certis finibus est apud Livium circumscriptus. legitur hoc adverbium in enuntiatis condicionalibus a *ni* vel *nisi* incipientibus, praecipue cum minae proferuntur; tum additur infinitivo a *iubere* suspenso vel coniunctivo imperativo; deinde cum verbis mittendi vel acciendi occurrit iunctum. raro aliter invenitur positum, nusquam tamen in decade prima. itaque non scripserim 2, 28, 9: 'tum vero ad sellas consulum prope⟨re⟩ convolavere'. adde quod Livius verbis metaphorice positis *volare*, *advolare*, *convolare* cet. non adiungit adverbia celeritatem designantia. denique numquam *propere* iunctum apud Livium cum verbo cursum festinationemve exprimenti. ego l. l. *prope* pro spurio duco et additum ab interpolatore existimo, ut metaphora *convolavere* molliretur.

falso scribitur *propere* 31, 39, 8 pro *opere*. nam *raptim aliquid facere*, *munire*, *extruere* al. dicit alibi Livius, non *propere*. ego traditum *opere* pro glossa habeo.

similiter ac *propere* Livius adhibet *ocius*. hoc aliquot locis iniuria critici Livio intulerunt.

26, 22, 8. *arserint* pro vera scriptura habeo nec adsentior Madvigio illud improbanti.

26, 29, 9. *haud adversus* dicit Livius nusquam. cum frequenter adiectivo *adversus* opponatur apud eum aut *prosper* aut *secundus*, supplere malim cum M. Müllero: 'post adversa ⟨omnia secundae⟩ pugnae' quam cum Riemanno scribere: 'post ⟨adversa omnia haud⟩ adversae pugnae'.

26, 31, 2. *portas*, quod P post *desciverunt* habet, deleverim. nam, quidquid post *desciverunt* addideris, turbes loci aequabilitatem. illud *portas* videtur e margine irrepsisse et ad explicanda '*moenia ac moenia* clauserunt' pertinuisse; cf. c. 30, 7: si portas Marcello Syracusani — clausissent. — similia vitia agnosco 21, 36, 7: taetra ibi luctatio erat [via lubrica], 21, 5, 3: finitimis domitis gentibus [iungendoque].

26, 50, 4. desidero compositum ⟨*ad*⟩*ducta*, item 5, 46, 9 ⟨ad⟩ductus.

26, 51, 9. *est* ante *profectus* positum post *aditus* videtur collocandum; nam prius erat Scipio profectus, deinde in itinere a legationibus est aditus.

27, 8, 19. *ea cura* pro glossa habeo; hoc enim in *ita* inest; tum prave voces illae inter *tantum* et *frumenti* insertae. similem glossam agnosco 1, 11, 2, ubi legendum censeo: ita rem coalescere [concordia] posse; 4, 7, 4, ubi *restituto agro* excludo tamquam glossam *si demeretur ea*. postremo 8, 38, 7 addita videntur verba *ut vallum peteretur opusque inciperet* ad *id* explicandum.

27, 18, 20 *aeque atque* non videtur lectio genuina. nam alibi variis rationibus L. vitat hanc cacophoniam. accedit quod P omittit *atque*. aut supplendum existimo: 'quos territos aeque ⟨quam⟩ hostis timebant' aut retento *aeque atque* verba sic collocanda: 'quos territos aeque timebant atque hostis'. illud praestare videtur.

Digitized by Google

28, 44, 2. *-re* in 2. pers. pass. rarum est ap. L. nec nisi in quinque prioribus libris decadis primae obvium. non credo l. l. usum esse Livium illa terminatione, praesertim cum aut *populari* aut *populare* habeant codices. nisi aliud vitium latet, praetulerim: *populeri⟨s⟩*.

29, 1, 13. *excidium* pro *excidia* Wesenberg recte videtur coniecisse; nam plurali eius substantivi non utitur L., si unius urbis intellegitur expugnatio.

29, 27, 6. offendo in ordine verborum *ita*, *vix ut*, quem P exhibet. nam Livius sententiam consecutivam ab *ut* orditur, quotiens sub ipsum eius initium posuit *ita*. et videtur fuisse in Spirensi is quem requirimus ordo *ita*, *ut vix*. ceterum non solet omnino negationes praeponere *ut* consecutivo Livius differtque in ea re a Cicerone.

30, 6, 2. requiro: 'sublatus ac, ⟨velut⟩ ex trepidatione nocturna esset, confusus'. vulgata non est mihi tolerabilis.

30, 18, 7. suppleo: 'et ut permixtus ⟨hostibus⟩, ubi'.

30, 44, 7. infinitivum perf. *flesse* explicare nequeo. requiritur ex usu Liviano: 'flere decuit'. inf. perf. act. pro praes. passim in codicibus aureae et argenteae aetatis scriptorum ex consuetudine, ni fallor, serioris latinitatis scriptus.

31, 10, 6. *excidio coloniae Romanae* pro glossa *tanta sua clade* duco. fortasse et 40, 16, 8 glossa agnoscenda: 'victi perseverantia Fulvii, quod nulla vi abstrahi ab obsidione potuit, Celtiberi [fessi proeliis variis] abscesserunt'.

31, 22, 7. *quidem* post *fretum* inserendum, non post *Euripi*. nam Livius illo *ne-quidem* non amplectitur substantivum eiusque genetivum.

32, 15, 3. scribendum censeo: 'eis[dem] petentibus'; non est opus *eisdem* excludere totum. *is* et *idem* et alibi confusa. at contra 22, 49, 12 praetulerim 'haec [ex] agentes'; nam *ex* aut ex *haec* oriri potuit aut ex part. '*ex*istentes'. necessarium *eos*, quod h. l. scribunt, non est.

32, 17, 4. displicet '⟨Atracis⟩ atrocioremque'. mihi non videtur esse necesse suppleri eum genetivum.

32, 21, 30. recte scripsit Drakenborchius *summa ope*, quod habent recentiorum codd. quidam. nam *summopere* alienum a Livii sermone, item *maximopere*.

32, 28, 7. *prope* ortum puto praecepto initio '*prof*ectum'. idem vitium statuo 37, 54, 2, ubi lego: 'quarum una quaelibet [regi] adiecta multiplicare regnum Eumenis potest', 39, 41, 1, ubi veram scripturam existimo: 'tum petentem (*praesentem* codd. quidam) *pre*mebat'. falso vulgatur *prensantem*; nam absolute non utitur eo verbo Livius.

33, 45, 7. *situs* L. saepe habet de locis positum, at sensu 'desidia' 'inertia' nisi l. l. nusquam. hoc movet aliquid suspicionis. accedit, quod variant codices; nam B exhibet *otii situ*, M *otio situque*, ed. Mog. *otio tum*. videndum, ut *situ* genuinum sit.

Digitized by Google

33, 48, 4. Madvigius ex *umbractum* B fecit *umbraclum*. sed Livius dixisset certe *umbraculum*, si hoc substantivo usus esset. nam terminationem *-culum* adhibet alibi, non *-clum*, si exceperis *vinclum*, quod aliquot locis pro frequentiore *vinculum* occurrit. sane 41, 22, 5 legunt *oraclum*, sed V habet *oracium*, unde efficiendum *oraculum*, qua forma multis aliis Livius usus est locis. sed l. l. mihi non videtur ne *umbraculum* quidem restituendum. nam nusquam adhibet hoc substantivum L. et vitium scripturae facile dittographia explicari potest. emendandum puto: '*ut um*bra [ut um] — media aestas forte erat — cenanſibus in litore fieret'.

34, 2, 2. pro *potuimus* scribi potest etiam: *co⟨er⟩cuimus*, quod ipsum Liviano sermone commendatur.

34, 13, 4. falso scribunt *ad ⟨hunc⟩ modum*; nam Livianum est: in hunc modum. haud dubie est *admodum* altera lectio ad *satis* adscripta et excludendum. item prave habet B 37, 46, 8: 'et ad modum fugientium'; Livianum est: 'et *in* modum fugientium', quod M seṛvavit.

34, 32, 3. locus non est emendatus. mihi ante *quam qui* comparativus videtur excidisse; suppleam: 'et tyranno ⟨crudeliore⟩, quam qui umquam fuit, saevissimo et violentissimo in suos'.

34, 39, 3. *conarentur* habeo pro corrupto ex *coniterentur*; nam inf. ad illud requiritur nec facile subauditur. at contra 9, 31, 12 *conarentur* scriptum fuisse censeam pro *coniterentur*. nam uno animo invadere hostem milites velle et studere magis debebant quam niti. accedit quod alibi absolute ponit *coniti* Livius.

35, 15, 3. *si vita longior contigisset* h. l. prorsus inepte dicitur et certe spurium est.

35, 36, 5. usus scriptoris postulat, ut suppleas: 'in consilio ⟨a⟩ fraude coepto'.

36, 17, 6. *ille* post *iam* deleverim ut repetitum ex prioribus. nec *inde* h. l. necessarium; cf. 5, 2, 13; 26, 19, 3.

36, 23, 2. scribendum existimo: 'fer⟨entes erump⟩ebant'. nam *armati* aptius opponitur participio *ferentes* quam imperfecto *ferebant*. similiter 45, 22, 1 scripserim: 'dona ferentes ⟨ibamus⟩'.

36, 25, 3. *oppido* adverbium ter recurrit ap. L., *perquam* bis. non est veri similis Hertzii emendatio 40, 8, 14 scribentis: 'a ⟨per⟩quam exiguis rebus — aequasse'. Livium dedisse puto: 'a quam exiguis rebus — aequasse⟨nt⟩'.

36, 32, 4. *increpitare* habet Livius solum 1, 7, 2, aliis locis 73 scribit *increpare*. lectio l. l. dubia est, cum B et recentiores *increpabant* suppeditent, M *increpitabant*. ego *increpabant* praetulerim, cum post 1, 7, 2 Livius frequentativum illud sprevisse videatur. accedit quod post decadem primam in frequentativis ponendis L. omnino est parcior.

36, 41, 3. *enim* ante *mari* est vitiosum. videtur '*min*us' praeoccupatum subesse; legerim: neque *[e min]* mari *minus*.

37, 11, 7. *ex ancipitibus* glossam *inde* puto esse et delendum.

Digitized by Google

37, 54, 18. *modo* adscripsit aliquis, cum *solo* pro adiectivo *solus* haberet, non pro substantivo *solum*; cf. codd. 39, 15, 6; Cic. p. Sull. 29.

37, 58, 1. *de* ante *petitione* mihi est valde suspectum; nam alibi *desistere* iungit L. cum abl. solo. fortasse *de* ex superioribus *de ea re* repetitum.

38, 9, 9. falso scribunt: dein ⟨Aetoli⟩. nam ante vocales et *h* Livius *dein* non ponit, sed *deinde*. notandum illud etiam est, *dein* apud Livium plerumque primum enuntiati locum obtinere, rarissime alterum, numquam tertium. quae pluribus locis neglexerunt critici.

parcius multo Livius *exinde* est usus, *exim* solo loco 27, 5, 6, si modo vera est ea scriptura, reperitur.

38, 48, 2. *verum* hoc loco L. scribere non potuit. nam ea particula adversativa non aliter utitur nisi cum *enim vero* copulata. itaque cum Madvigio emendandum: 'sunt quidem ista v e r a; ⟨sed⟩ etiam Delphos . . .' falso scribi voluit *verum* Winkler 2, 17, 3, Frigell 23, 48, 8.

38, 58, 8. *ductum* prave nuper scripsit Zingerle. nam Livius, quamquam saepius *ducere* = *existimare* habet, tamen numquam eo sic utitur in passivo. usus Livianus favet maxime Madvigii proposito: 'et ab senatu dignum ⟨h a⟩ b i t u m'.

39, 9, 6. *iuxta* non potest esse lectio genuina; nam sensu causali non adhibent illud scriptores aureae et argenteae aetatis. mihi Livius videtur dedisse: 'p r o p t e r vicinitatem' et *iuxta* interpretandi causa ab aliquo adscriptum esse. similiter extitit *utrumnam* B 37, 17, 10.

39, 28, 7. *prae me tuli*, quod est in ed. vet., Livium scripsisse arbitror; nam a *prae se ferre*, non a *praeferre* alibi pendent acc. c. inf. vel interrogatio.

40, 13, 9. adsentior Madvigio *vitasse* et *vitaturum* scribenti. simplici illi verbo etiam sermo Livianus opitulatur.

40, 37, 4. supplendum videtur: 'insinuaverat ⟨s e⟩ suspicio'; nam alibi non est intrantisivum *insinuare* ap. L.

40, 51, 7. emendo: 'habuere et in promiscuo [praetores] pecuniam'. error, ni fallor, ex iteratione verbi prioris repetendus i. e. ex 'habuere et in *pr*omiscuo *pr* pecuniam'.

41, 4, 1. mirandum est quod scribi potuit: *si sig*num *seque sequ*erentur. nam disyllabam vocem non ponunt scriptores ante aliam ab illius syllabis incipientem. *unum*, quod est in Frob., sane ineptum, sed aliud verbum hinc non effecerim. nam 'si se sequerentur' sententiae satis facit, et *si unum* oriri potuit aberrante scriba ad *signum*, quod praecedit.

41, 8, 10. *quibusquibus* Livius minime scripsit, nam ne *quisquis* quidem tamquam indefinito usus est, nedum adhibuerit sic *quibusquibus*, quae forma omnino vitabatur in sermone elegantiore. error haud dubie dittographia ortus et scribendum in hunc fere modum: et quibus [quibus] ⟨videretur⟩ Romanis.

item *ubiubi* 42, 57, 12 iniuria Livio tribuitur. si *utut quoquo* apud eum non legimus, qui credi potest eum usquam *ubiubi* posuisse? legendum haud dubie: 'facile, ubi⟨cumque⟩ essent, se — conversuros aciem'.

Digitized by Google

41, 10, 6. non neglegenda Modii emendatio: 'iactasset ingessisset⟨que⟩ probra'. Livius enim enuntiata in chiasmum structa per *que* plerumque coniungit. hic praeterea illa particula *ὁμοιοτέλευτον* satis durum *(fugissent, iactasset ingessisset)* molliebatur.

41, 13, 8. videtur scribendum: 'ut iratos [esse] sentires'. nam alibi omittitur *esse* in acc. c. inf., qui ex potentialibus coniunctivis *diceres, crederes, videres* sim. suspensus est, vitium l. l. dittographia potuit fieri.

42, 1, 12. ⟨*tum*⟩ *ira* videtur genuina lectio esse; nam *tum* carere h. l. non possumus, quia aetas illa superiori opponitur. *iniuria* ex *in ira* natum crediderim revertente librario ad *in magistratus*.

42, 11, 5. Kochii probo emendationem '*iam pridem* alere', et sententiae aptam et sermoni Liviano satis facientem. *iam iam* Livius non videtur usquam adhibuisse.

42, 14, 10. 'donaque quam (cuiquam V) amplissima data' Livium scripsisse non credo. is quamquam saepe superlativo addidit *quam* solum, nusquam tamen sic fecit, cum res proferretur acta. tum enim superlativo per *quam* aucto *posse* ab eo adicitur.

42, 19, 4. *egregie gratus* non est Livianum; nam nisi verbis non addit Livius illud adverbium. quapropter Madvigii emendatio in dubium vocanda. vide, scribendumne sit: 'vellent esse. grata ea legatio [grata] senatui fuit'.

42, 19, 6. Grynaei emendatio 'comitesque eius habitare possent' mihi probatur nec adverbium post *habitare* ullum requiro; cf. 42, 1, 7; 45, 14, 6. *rec* V ortum est haud dubie dittographia.

42, 21, 2. *eius* prorsus inutile et tollendum.

42, 21, 8. *sciscere* saepius adhibet Livius, sed praeter 31, 44, 4 de plebe Romana sola. 41, 23, 8 *scivissemus* cum Kreyssigio non addiderim, quia sequitur *scilicet*; nam pro *scivissemus scilicet* suavius scriptor *scivissemus videlicet* dixisset. verisimilius esset: 'manereque id decretum ⟨iussissemus⟩, scilicet', sed ne sic quidem omnia recte se haberent. praeter *-èque* offensioni est plusquamperf. *interdixissemus* sequente praes. *audimus*. si scribas: 'nam qui — interdixi⟨mus iu⟩ssimusque manere id decretum, scilicet . . .', sublatas habeas omnes loci difficultates.

42, 23, 5. *non* ante *posse* fuisse opinor; nam cur ante *pati* sit, nihil est causae.

42, 29, 1. cum *-que quaeque* nusquam ap. L. inveniatur, *civitates⟨que⟩* l. l. non scripserim. aut '⟨et⟩ civitates, quaeque' aut 'civitatesque, quae' hic fuisse arbitror.

42, 29, 8. *quoque* mihi spurium videtur. nam si Romani bello Persei superiores discessissent, non in eodem statu res Romanae erant mansurae, sed crevissent opes Romanorum.

42, 32, 1. in 'praetorem eum enim' insolito positum est *enim* loco. requiritur: 'praetorem enim eum'. sed cum V *eum enien in provinciam ire*

Digitized by Google

habeat,' veram scripturam exhibere potest Grynaei emendatio: 'praetorem eum, ne in provinciam iret'; nam non est necessarium *enim* et vitium dittographia potuit evenire.

42, 34, 6. scribendum puto: ⟨re⟩portati. id non solum § 9 postulatur, sed etiam usu scriptoris.

42, 34, 12. sufficit scribi *pro me* (meo V) *vobis*.

42, 36, 6. *neminem* adversatur sermoni Liviano; poscitur dativus.

42, 39, 4. *etiam* non est sententiae aptum. emendandum videtur: 'deberi. ioco tan⟨dem⟩ Marcius cunctantis movit'.

42, 40, 3. *cum* V ex 'ut*cum*que' ortum videtur et scribendum: 'subibo sicut medici salutis causa tristiora remedia adhibens'.

42, 40, 5. 'fidissimum Roman[um]is regulum' veram lectionem esse puto.

42, 44, 5. illi *his* non recte opponitur *separatim singulis*; nam et *singuli* sunt illi *hi* i. e. Thebani. opinor hic fuisse scriptum: 'auctoresque his et ⟨universis et⟩ separatim singulis fuerunt'.

42, 46, 3. *addiderunt* falso scribitur pro *assederunt*; nam Livius verbo *addere* = *adferre dicendo* in pass. solo utitur. reponendum: *adiecerunt*. eodem vitio laborat Madvigii supplementum 38, 56, 9: tradunt ⟨addunt⟩que.

42, 54, 4. pro *depulmoris* scribendum videtur tantum *de muris* et *pul* expungendum tamquam dittographia ex 'op*pug*naretur' ortum. nam oppidanos ad portam tuendam concurrisse verisimile est, priusquam hostes, id quod haud exiguo temporis spatio fieri poterat, muris detrusi essent.

42, 56, 5. *cuius* interpolatum iudico nec quidquam sub eo latere. relativa et alibi in V a scriba sunt addita.

42, 64, 3. locum lacuna depravatum iudico et sic suppleo: 'media nocte profectus, ut — falleret, nequiquam ⟨ad castra venit. nam⟩ primae stationes . . .'

43, 4, 10. prave scribunt *vixdum — se pervenisse et audisse*; nam Livius nusquam habet *vixdum — et* (vel *que*). eius oratione flagitatur: 'vixdum — se pervenisse, ⟨cum⟩ audisse'.

43, 19, 14. 'hortarentur — in amicitiam — iungendam' non ex usu Liviano est dictum. etenim quamquam interdum dicit L. *hortari, concitare* sim. *in aliquid* = *ad aliquid*, numquam tamen, si exceperis l. l., habet *hortari, concitare* cet. *in aliquid faciendum* = *ad aliquid faciendum*. itaque non immerito haesit l. l. Creverius proposuitque '*ad* amicitiam — iungendam'. huic sententiae ipse quoque accedo; vitium oriri potuit scriba ad '*in* Illyrico' aberrante.

43, 20, 1. *de industria* recte scribi puto nec probem *ex industria*, cum Livium post 26, 51, 11 sic nusquam scripsisse video.

44, 1, 5. 'ad *cunctam* militarem disciplinam' scribi non debuit. Livius nisi bis in prima decade non habet sing. *cunctus*, multo saepius pluralem adhibet, certis quidem finibus servatis. frequentissime legitur *cuncti* et *cuncta* vi substantivi positum. admodum raro habetur pluralis *cunctus* positi vi ad-

Digitized by Google

iectivi, plerumque ille de hominibus adhibitus. ideo parum est verisimilis Vahleni emendatio 44, 6, 17: 'patefactisque bello cunctis (factis V) aditibus Pydnam refugit'.

nec l. l. (44, 1, 5) scripserim quod in promptu est satis: 'ad iustam militarem disciplinam', quoniam L. nusquam sic appellat disciplinam militarem, quae esse debet. praetulerim: 'ad[iunctam] militarem disciplinam', cum *militaris disciplina* ipsum significet apud L. *iustam* disciplinam militiae et saepius in V voces una pluribusve syllabis sint adauctae.

44, 2, 12. recipitur Gitlbaueri inventum *a Dio* pro *adeo* V. sed ex usu Livii erat: *ab* Dio. mihi *adeo* non videtur corruptum, sed lacuna puto locum deformatum.

44, 3, 3. non scripserim cum Vahleno ⟨*requi*⟩*everintque*. nam raro L. adhibet *requiescere*, saepius eo sensu ponit *respirare* et alia. mihi *fuerimque* e dittographia videtur prodisse; praecedit enim po*suerint* sequiturque *Dicrum quem*.

44, 8, 7. verisimilius est *hoc flumine saeptum iter* quam *obsaeptum*. nam raro habet Livius *obsaepire*, numquam in quinta decade, frequentius *saepire* ponit, sexies quidem in decade quinta.

frequens est part. perf. *saepire* eiusque copulatorum. rarus imperf. coniunctivus; nusquam est *saepire* ipsum in inf. praes., quae res non favet Drechsleri emendationi 4, 17, 12: quae saepiri (sequi codd.) munimento poterant. vide, ne ibi legendum sit: 'amnis, qua sequi ⟨hostis⟩ poterat, [munimento] vallo interposito'; cf. 39, 2, 3.

44, 10, 11. Livius in 3. pers. pl. perf. act. et *-runt* admittit et *-re*. hoc in primis libris decadis primae est crebrius, tum illud usitatum scriptori magis. in quarta et quinta decade non est magnus numerus locorum *-re* exhibentium. itaque 44, 10, 11 adiuve⟨runt⟩, 44, 25, 12 move⟨runt⟩ supplere malim, quem ad modum 43, 6, 5 commemorave⟨runt⟩ scribitur vulgo. pro *excita⟨ue⟩re* 44, 35, 4 legerim *excitaue⟨rant⟩*, nam plusquamperf. sententiarum ratione requiritur. 45, 54, 6 adsentior *superfuerunt* (*superfuerunt* V) scribentibus. nam etiam in medio voces una pluribusque litteris sunt non numquam auctae in hoc codice.

in P tertiae decadis non raro formae in *rent* desinentes occurrunt, pro quibus perf. requiritur. eam nunc terminationem critici Wölfflino auctore in *-re* mutant, originem ex *runt* repetentes. mihi res minus certa videtur. nam in eodem codice etiam *-rent* legitur, unde *-re* effici non potest, sed *-runt*; cf. 25, 41, 10 compararunt (compararent P). cum etiam alibi in P *u* et *e* confundantur, id quod in V quintae decadis aliquotiens accidit, sub illis *rent* facile suspicari licet latere *runt*. pro *-rent* usquam necessario reponi debere *-re*, non *-runt*, non existimo nec quae hac in re disputavit Wölfflinus omnia comprobo. multo minus in V quintae decadis pro *-rent* restituerim *-re*.

44, 13, 1. *in agro hostico* recte reprehenderunt Fügner et Guil. Heraeus. nam nisi vi substantivi non posuit L. adiectivum *hosticus*. ex usu Liviano scripseris: 'in agro hos⟨tium⟩'. voces mancae et alibi in V deprehenduntur.

Digitized by Google

fortasse 44, 20, 4 tale vitium agnoscendum et legendum: 'hiemem etiam inspe⟨ratam⟩ rebus gerendis intervenisse'. *etiam insuper*, quod Vahlenus proposuit, bis apud L. legitur, nusquam in quinta decade, quamquam sex locis *insuper* ibi habetur.

44, 13, 3. 'collectis deinde ⟨ex⟩ necopinato pavore animis' non recte suppletur. desideratur ex scriptoris consuetudine: '⟨ab⟩ necopinato pavore'.

44, 14, 10. emendationem meam iam a. 1885 prolatam: 'inopem insulam esse nec, nisi maritimis iuvetur commeatibus, colendam. itaque cum id . . .' etiam nunc pro vera tueor.

44, 25, 10. '⟨ibi⟩ an Pellae' rectius scribitur. nam *ibi* ponit L. plerumque, non *in* cum pronom. demonstr., cum locum appellavit.

44, 26, 11. *acceperint* legendum iudico, item 40, 5, 13 *dederint*. saepius coniunct. perf. act. et plusq. confunduntur in codicibus.

44, 36, 1. *tum mox* ex repetitione superiorum ortum existimem et scribendum: 'et meridie aes*tum mag*is accessurum [tum mag] adparebat'. lacunae, quam Vahlenus statuit, nulla videtur causa.

44, 38, 8. lectio duplex mihi subesse videtur *itinere fatigatum* et *itinere fessum*. scribunt *itinere fatigatum et onere fessum*, sed alibi Livius commemorat milites itinere fessos nec adiungit defatigationem onere factam. tum expectes apud eundem *itinere et onere fatigatum* vel *itinere et onere fessum*. lectiones geminatae aliquot locis occurrunt in V.

44, 46, 11. *quivis* raro scripsit L. nec nisi in sing. et vi substantivi. in decade quinta nulla sunt eius exempla. quare l. l. *cuivis* pro *cuius* non est certum. cum aliquotiens relativa in V interpolata sint, potest illud spurium esse. accedit quod L. ferme dicit *res indicio (documento, argumento) est*, non adiecto dativo *omnibus, cuivis, cuilibet*.

saepius quam *quivis* Livius indefinito *quilibet* est usus et tamquam substantivo et tamquam adiectivo, bis in plur. numero.

45, 3, 6. *bene fecisse, quando* Livium scripsisse non credo. sermone eius postulatur, quod Cobetus proposuit: *bene fecisse quod*.

45, 3, 6. *utilitatum Graeciae ⟨gratia⟩* miror probari. nam cacophonia *Graeciae gratia* facile vitari poterat scribendo *Graeciae causa*, nec saepe adhibet Livius *gratia* sensu illo. praefert enim *causa*, ut Caesar; aliquotiens *gratia* habet, cum *causa* vi substantivi in proximo est. itaque alia medela quaerenda; eam invenisse Madvigium censeo *cura* ante *neque* posito.

45, 7, 4. substantivo *amictus* non utitur Livius; tenendum iudico *amictus* V tamquam participium et legendum: 'pullo amictus ⟨pa⟩llio Perseus ingressus est castra nullo suorum [alio] comite, qui . . .' nam part. *amictus* alibi ap. L. extat nec Persea in castra consulis a filio deductum esse verisimile. *alio* ex repetitione *pallio* ortum videtur.

45, 18, 6. pro *timendum*, quod olim proposui, dederim nunc *periculum*, quod magis sermoni scriptoris conveniat; legerim: 'gentis ⟨si⟩ esset, ⟨periculum esse, ne quis⟩ improbus . . .'

45, 23, 5. Gronovii comprobo emendationem . . . 'nav[al]ibus, armis, iuventute nostra'. nec recipio Weissenbornii scripturam: 'navalibus ⟨copiis⟩,

Digitized by Google

armis, iuventute nostra'. nam in ea ordo membrorum offendit, cum desideretur 'armis, navalibus copiis, iuventute nostra' vel 'navalibus copiis, iuventute nostra, armis'; tum *iuventute* non plane dictum opposito *navalibus copiis*.

45, 23, 9. pro *secessione* non scribit probabiliter Fügnerus *secessionem ⟨fecisse⟩*; nam *secessionem facere* = *secedere* Livius tantum in passivo dicit uno loco excepto.

45, 25, 1. supplendum existimo: 'ramosque — iactantes ⟨veniam orabant⟩. tandem excitati curia excesserunt'. nam *iactantes* cum *excesserunt* coniungi non potest.

45, 39, 16. *ipsut* V nihil est nisi *ipsum*; cf. 45, 42, 7. itaque supplendum: 'et ⟨id⟩ ipsum maledice'.

45, 40, 5. *refragati* pro *suffragi* V satis violenter scribitur. fortasse praestat: 'si aut [hon] suffrag⟨at⟩i honori eius fuissent'.

Digitized by Google

SEZNAM

pozorování v knize této obsažených.

Adcrescere . . . . . str. 145
adicere, addere . . . . . » 207
adjektiva v *-bundus* . . . . . » 157 n.
adpropinquare, propinquare . » 134 n.
adsentiri . . . . . » 50
aeque atque . . . . . » 165
age, agedum . . . . . » 134
alioqui . . . . . » 35
alius omnis . . . . . » 28 n.
amictus . . . . . » 223
Ammianus napodobuje Livia . » 113 n.
anafora při negativných výrazech . . . . . » 87 n.
anafora při spojkách podřadných neb pron. rel., mají-li věty společné sloveso . . . . . » 88 n.
anastrofa předložek . . . . . » 124 n.
anticipace v třetí dekadě » 152
anticipace ve čtvrté dekadě . » 173
anticipace v páté dekadě . . » 44 n.
-ăque před silnou interpunkcí . . » 63
ardere, metaforické užívání . . » 162
arma iungere, coniungere . . » 119
ars = dolus . . . . . » 150 n.
at, užívání . . . . . » 120
at enim, at hercule . . . . . » 10
castra deferre (referre, proferre, transferre) . . . . . » 112
cetera adv. akk. . . . . » 34 n.
ceteri omnes . . . . . » 27 n.
circum, circa . . . . . » 75
coepi . . . . . » 60
coercere . . . . . » 175
colligere, reficere se a re aliqua str. 222
communicare . . . . . » 91 n.
coniti . . . . . » 178
cunctus . . . . . » 211 n.
dativ gerund. při adjekt. . . . » 56
dativ ger. při esse . . . . . » 56
dedere se, konstrukce . . . . » 21
defessus, defatigatio . . . . . » 114
dein, deinde, ... » 183 n.
de industria, ex industria . . » 211
desinere s inf. . . . . » 62 n.
desistere, absistere, konstrukce . . . . . » 183
detegere insidias . . . . . » 142
deus interpolováno . . . . . » 67 n.
dignus sum qui (ut) . . . » 106 n.
di manes . . . . . » 67
disciplina militaris . . . . » 213
dispicere . . . . . » 141
dissertio, discretio . . . . . » 217
dittografie v třetí dekadě . » 121 150, 159
dominus (erus) . . . . . » 115 n.
ducere se dvěma akkusativy . » 187
dvojí čtení v 5. dekadě . . » 225
educare, educere . . . . . » 58 n.
egere, vazba . . . . . » 73 n.
egregie . . . . . » 199
elabi, labi . . . . . » 74
emergere ex (de) . . . . . » 137
en, ecce . . . . . » 57
enim, postavení . . . . . » 203
enimvero . . . . . » 187

Digitized by Google

ergo, postavení . . . . . str. 28
esse, jeho postavení v složených tvarech . . . . . » 35 n.
etenim . . . . . » 68 n.
evadere, vadere . . . . . » 142
evitare, vitare . . . . . » 189
excidium . . . . . « 166
exequi quaerendo atp. . . » 68
exin, exinde . . . . . » 185
exprimere, extorquere alicui aliquid . . . . . » 122
forte oblatus . . . . . » 94
geminace slov u Livia . . . » 191 n.
gerundivum s inf. pass. . . . » 72 n.
gloriari absolutně položeno . . » 145
glossy v první dekadě str. 97 a » 109
glossy v třetí dekadě str. 143 a » 163
glossy ve čtvrté dekadě str. 170 a » 177
gratia předl. . . . . » 227
gravari, vazba . . . . . » 52 n.
gravatim, gravate . . . . . » 15
habitare . . . . . » 95 n.
haud, užívání jeho při verbech . » 139 n.
hortari ad (in . . . . . » 210
hosticus . . . . . » 220
chiasmus, jehož vnitřní členy jsou stejny . . . . . » 86 n.
iam etiam . . . . . » 50
iam iam . . . . . » 197
-iam iam neoblíbeno u Livia . . » 138
iam pridem . . . . . » 197
idcirco . . . . . » 85
idem zaměněno v rukopisech s *is* » 171
ideo . . . . . » 85
igitur, postavení . . . . . » 22 n.
implere s gen. . . . . » 48 n.
in privat. v part. perf. sloves složených . . . . . » 51 n.
in s abl. při *figere, defigere, reponere* . . . . . » 66 n.
incipere (coepisse a p.) ab aliqua re . . . . . » 179
inclamare, konstrukce . . . . » 84
increpitare, increpare . . . . » 181
increscere . . . . . » 144
incursare, incurrere . . . . . » 132
infectus (inperfectus) . . . . . » 51
infinitivus exclamationis . . » 110
inf. fut. pass. u Livia . . . . » 20 n.
inf. perf. act. místo praes. . . . » 169
inf. perf. při *velle, malle* atp. . » 29 n.
infinitiv praes. act. a pass. často zaměněn v rukopisném podání . . . . . » 50
in modum . . . . . str. 176
insinuare se . . . . . » 190
insistere . . . . . » 148 n.
insuper etiam (quoque) . . . » 221
interea, postavení . . . . . » 46 n.
interest, refert, jich konstrukce » 92 n.
interpolace indefinit . . . . » 97
interpolace substantiv . . . . » 47
invadere, vazba . . . . . » 65
itaque, postavení . . . . . » 23 n
iuventa, iuventus . . . . . » 54
konjunktiv perf. act. zaměněn s konj. plusqu. act. . . . . » 223
kusá slova v P třetí dekady . . » 166 n.
macte . . . . . » 86
-met suffix u Livia . . . . . » 26 n.
movere = perturbare . . . . . » 135 n.
namque . . . . . » 69
nequeo . . . . . » 78 n.
ne — quidem . . . . . » 81 n.
ne — quidem nepojímá v sebe subst. s gen. . . . . » 171
nec = ne — quidem . . . . . » 81
niti, adniti . . . . . » 179
nominativ místo vokativu u Livia . . . . . » 31 n.
ob, propter v kausalném smyslu » 15 n.
obtruncare . . . . . » 18
occipere . . . . . » 19 n.
ocius . . . . . » 161
olim . . . . . » 92
opakování předchozího v rukopisech I. dekady . . . . . » 25
opperior . . . . . » 53
oppido, perquam . . . . . » 180 n.
optimum (melius, rectius) visum est a p. . . . . » 98 n.
opus est *ad (in)* . . . . . » 45 n.
oraculum, oraclum . . . . . » 175
patet = apparet u Livia . . . . » 52
perfectum v *-runt* a v *-re* . . » 218
periculum est, ne . . . . . » 229
perlicere, adlicere, elicere, inlicere . . . . . » 155
porro . . . . . » 44
potens per aliquid . . . . . » 111
praedam parere . . . . . » 118
praepropere . . . . . » 161
prae se ferre . . . . . » 189
předložky před slovy počínajícími jich slabikami . . . . » 5 n.
předložky sloves složených často vynechány v rukopisech . . » 135

Digitized by Google

předložka u apposice se neopakuje . . . . . str. 102 n.
privus . . . . . » 107 n.
propere, užívání . . . . . » 159 n.
propterea . . . . . » 85 n.
prout bez *ita* . . . . . » 112
-pte suffix u Livia . . . . . » 25 n.
purus, pure . . . . . » 30 n.
qua — qua . . . . . » 64
quam u superlativu . . . . . » 197 n.
quam interpolováno . . . . . » 64
-quam quam neoblíbeno u Livia » 138 n.
quando po bene facio . . . . » 227
quî = quo modo . . . . . » 55 n.
quicumque, ubicumque, utcumque a p. . . . . » 92 n.
quippe . . . . . » 71
quivis, quilibet . . . . . » 225
que na předložkách . . . . . » 38 n.
que na konjunkcích . . . . . » 42 n.
que spojuje často věty chiasmus tvořící . . . . . » 194
queo . . . . . » 78
quoque, etiam interpolováno . . » 203
-re v druhé os. pass. . . . . » 166
recipere = polliceri . . . . . » 105 n.
regie . . . . . » 200
relativum pron. interpolováno str. 208 a » 226
relativné věty vložené mezi demonstr. (adj. neb part.) a mezi substantivum . . . . . » 128 n.
reliquus omnis . . . . . » 28
repletus, vazba . . . . . » 49 n.
reportare, deportare o vojsku . » 205
requiescere, synonyma . . . . » 214
saepio a komposita . . . . . » 215 n.
sane, užívání . . . . . » 132 n.
scilicet, videlicet . . . . . » 202
sciscere . . . . . str. 201
secessionem facere . . . . . » 230
senecta, senectus . . . . . » 54 n.
sequi hostem = insequi h. . . . » 147
serio . . . . . » 115
sero, serus . . . . . » 10 n.
sinere . . . . . » 136 n.
situs, význam . . . . . » 174
slovosled v první dekadě častěji porušen . . . . . » 33
spojení *-res res, -rem rem, -re re, re re-, res res-* u Livia . . . . » 57
spojky před slovy majícími v násloví jich slabiky . . . . . » 9 n.
statim při *primus, initium, principium* . . . . . » 32 n.
sufficere, vazba . . . . . » 91
summa ope . . . . . » 172
suppetere, suppeditare . . . . » 90 n.
tázací částice, její postavení v jednoduchých otázkách . . . » 76 n.
tempore uno = simul . . . . » 117
transire flumen, ne transmittere » 123
trepidare per . . . . . » 76
trudere a jeho komposita u Livia » 98 n.
tumultum miscere (ciere) . . . » 108
umbraclum . . . . . » 171
uterque, jeho užívání . . . . . » 99 n.
utique . . . . . » 12 n.
valere . . . . . » 149
velut interpolováno . . . . » 95
vergere ad (in) . . . . . » 146
verti in aliqua re . . . . . » 118 n.
verum, verum enimvero . . . . » 185 n.
vicus, viculus . . . . . » 130 n.
videre ex = videre in u Livia . » 117 n.
vix — cum . . . . . » 210
vix ut v konsek. větách . . . . » 167

Digitized by Google

SEZNAM MÍST LIVIOVÝCH,

o nichž v knize této jest jednáno.

Předmluva.

11 . . . . . str. 10

Kniha I.

1, 3 . . . . . str. 11
1, 10 . . . . . » 12
2, 3 . . . . . str. 15 a » 119
3, 3 . . . . . » 15
5, 8 . . . . . » 15
5, 6 . . . . . str. 171 a » 184
7, 14 . . . . . » 37
8, 7 . . . . . » 21
9, 10 . . . . . » 21
10, 4 . . . . . » 21
11, 2 . . . . . » 164
14, 4 . . . . . » 25
18, 3 . . . . . » 55
19, 2 . . . . . » 51
21, 3 . . . . . » 29
23, 5 . . . . . » 199
24, 7 . . . . . » 31
25, 9 . . . . . » 34
30, 1 . . . . . » 34
39, 5 . . . . . » 127
41, 1 . . . . . » 45
48, 3 . . . . . » 50
54, 1 . . . . . » 50
54, 8 . . . . . » 52
56, 1 . . . . . » 52

Kniha II.

4, 2 . . . . . str. 33
5, 4 . . . . . » 56
7, 12 . . . . . str. 58
9, 6 . . . . . » 58
21, 6 . . . . . » 60
28, 9 . . . . . » 160
29, 6 . . . . . » 60
33, 2 . . . . . » 63
33, 10 . . . . . » 64
40, 8 . . . . . » 64
47, 6 . . . . . » 65
56, 14 . . . . . » 65
65, 3 . . . . . » 66

Kniha III.

19, 1 . . . . . str. 67
20, 2 . . . . . » 68
22, 2 . . . . . » 33
28, 7 . . . . . » 72
28, 10 . . . . . » 73
30, 3 . . . . . » 6
37, 2 . . . . . » 74
37, 6 . . . . . » 75
37, 7 . . . . . » 47
38, 10 . . . . . » 37
39, 5 . . . . . » 75
40, 7 . . . . . » 193
40, 11 . . . . . » 69
49, 6 . . . . . » 76
52, 2 . . . . . » 76
52, 7 . . . . . » 81
52, 9 . . . . . str. 74 a » 81
67, 9 . . . . . » 137
67, 10 . . . . . » 84

Kniha IV.

5, 3 . . . . . str. 85
7, 2 . . . . . » 165

Digitized by Google

8, 2 . . . . . str. 47 a str. 127
8, 4 . . . . . » 85
14, 7 . . . . . » 86
17, 12 . . . . . » 218
20, 8 . . . . . str. 87 a » 128
23, 3 . . . . . » 36
24, 2 . . . . . » 91
41, 7 . . . . . » 57
60, 1 . . . . . » 24

Kniha V.

11, 4 . . . . . str. 218
13, 12 . . . . . » 94
34, 8 . . . . . » 137
36, 10 . . . . . » 36
44, 7 . . . . . » 167
46, 3 . . . . . » 95
46, 9 . . . . . » 164
51, 3 . . . . . » 95

Kniha VI.

15, 10 . . . . . str. 97
24, 10 . . . . . » 98
25, 9 . . . . . » 49
35, 5 . . . . . » 14
38, 3 . . . . . str. 102 a » 127
42, 7 . . . . . » 104

Kniha VII.

2, 4 . . . . . str. 104
4, 2 . . . . . » 105
13, 3 . . . . . » 202
14, 1 . . . . . » 105
19, 1 . . . . . » 40
33, 11 . . . . . » 106
35, 4 . . . . . » 106
37, 2 . . . . . » 107

Kniha VIII.

6, 14 . . . . . str. 13
8, 11 . . . . . » 6
9, 4 . . . . . » 31
22, 4 . . . . . » 12
32, 11 . . . . . » 108
33, 20 . . . . . » 108
38, 7 . . . . . » 165

Kniha IX.

1, 8 . . . . . str. 109
6, 12 . . . . . » 109
11, 11 . . . . . str. 110
17, 3 . . . . . » 111
31, 12 . . . . . » 178
37, 2 . . . . . » 111
39, 10 . . . . . » 27
41, 6 . . . . . » 112
44, 4 . . . . . » 113
44, 10 . . . . . » 199

Kniha X.

8, 4 . . . . . str. 133
8, 9 . . . . . » 115
11, 4 . . . . . » 116
14, 12 . . . . . » 110
14, 18 . . . . . str. 117 a » 127
17, 3 . . . . . » 118
22, 1 . . . . . » 10
39, 7 . . . . . » 118
39, 15 . . . . . » 119
42, 3 . . . . . » 119
43, 11 . . . . . » 12

Kniha XXI.

2, 6 . . . . . str. 19
5, 3 . . . . . » 163
5, 12 . . . . . » 120
8, 1 . . . . . » 6
8, 4 . . . . . » 152
8, 10 . . . . . » 35
9, 4 . . . . . » 121
10, 2 . . . . . » 121
10, 12 . . . . . » 64
14, 3 . . . . . » 122
18, 5 . . . . . » 122
20, 1 . . . . . » 123
20, 9 . . . . . » 123
22, 7 . . . . . » 80
24, 3 . . . . . » 124
30, 7 . . . . . » 87
31, 6 . . . . . » 124
32, 5 . . . . . » 128
32, 7 . . . . . » 129
33, 4 . . . . . » 130
33, 11 . . . . . » 130
34, 5 . . . . . » 35
35, 2 . . . . . » 131
36, 7 . . . . . » 163
38, 5 . . . . . » 132
41, 4 . . . . . str. 80 a » 114
43, 6 . . . . . » 134
43, 15 . . . . . » 59
46, 4 . . . . . » 134

Digitized by Google

50, 10 . . . . . str. 38
52, 2 . . . . . » 135
54, 3 . . . . . » 145
59, 7 . . . . . » 136

Kniha XXII.

3, 1 . . . . . str. 137
3, 3 . . . . . » 126
3, 7 . . . . . » 138
4, 4 . . . . . str. 62 a » 139
6, 5 . . . . . » 142
11, 1 . . . . . str. 39 a » 127
17, 3 . . . . . str. 40 a » 142
18, 9 . . . . . » 143
19, 12 . . . . . » 143
26, 1 . . . . . » 143
27, 11 . . . . . » 152
28, 11 . . . . . » 144
37, 12 . . . . . » 145
39, 17 . . . . . » 145
42, 6 . . . . . » 146
43, 7 . . . . . » 147
49, 11 . . . . . » 27
49, 12 . . . . . » 172
50, 1 . . . . . » 148
51, 5 . . . . . » 148
52, 5 . . . . . » 27
53, 10 . . . . . » 83
59, 10 . . . . . » 27
60, 2 . . . . . » 10
61, 13 . . . . . » 149

Kniha XXIII.

3, 16 . . . . . str. 39
9, 7 . . . . . » 80
10, 11 . . . . . » 151
14, 1 . . . . . » 149
19, 16 . . . . . » 150
38, 7 . . . . . » 153

Kniha XXIV.

3, 5 . . . . . str. 88
4, 7 . . . . . » 19
9, 11 . . . . . » 128
20, 10 . . . . . » 150
23, 11 . . . . . » 151
43, 7 . . . . . » 40
26, 14 . . . . . » 153
29, 7 . . . . . » 154
34, 10 . . . . . » 154
45, 5 . . . . . » 14
45, 9 . . . . . str. 57
45, 13 . . . . . » 155

Kniha XXV.

8, 8 . . . . . str. 87
20, 2 . . . . . » 40
22, 14 . . . . . » 20
24, 15 . . . . . » 155
29, 7 . . . . . » 157
37, 12 . . . . . » 157
40, 2 . . . . . » 159

Kniha XXVI.

13, 7 . . . . . str. 134
22, 8 . . . . . » 161
25, 5 . . . . . » 69
27, 12 . . . . . » 153
29, 10 . . . . . » 162
31, 2 . . . . . » 163
31, 4 . . . . . » 58
45, 5 . . . . . » 20
50, 4 . . . . . » 164
51, 9 . . . . . » 164

Kniha XXVII.

5, 6 . . . . . str. 185
8, 19 . . . . . » 164
10, 2 . . . . . » 153
17, 6 . . . . . » 98
18, 20 . . . . . » 165
22, 1 . . . . . » 100
40, 10 . . . . . » 153
42, 6 . . . . . » 65
49, 1 . . . . . » 114
50, 2 . . . . . » 167

Kniha XXVIII.

5, 10 . . . . . str. 75
32, 6 . . . . . » 37
44, 2 . . . . . » 166

Kniha XXIX.

1, 13 . . . . . str. 166
14, 2 . . . . . » 48
18, 3 . . . . . » 185
19, 7 . . . . . » 66
27, 6 . . . . . str. 19 a » 167
37, 17 . . . . . » 100

Digitized by Google

Kniha XXX.

6, 2 . . . . . str. 168
18, 7 . . . . . » 168
38, 3 . . . . . » 139
44, 7 . . . . . » 169

Kniha XXXI.

10, 7 . . . . . str. 170
13, 1 . . . . . » 66
21, 12 . . . . . » 67
22, 7 . . . . . str. 83 a » 170
24, 11 . . . . . » 20

Kniha XXXII.

13, 1 . . . . . str. 126
15, 3 . . . . . » 171
17, 4 . . . . . » 172
21, 30 . . . . . » 172
20, 7 . . . . . » 173

Kniha XXXIII.

3, 7 . . . . . str. 125
4, 1 . . . . . » 47
11, 6 . . . . . » 107
16, 6 . . . . . » 70
34, 5 . . . . . » 86
45, 7 . . . . . » 174
48, 4 . . . . . » 174

Kniha XXXIV.

2, 2 . . . . . str. 175
3, 1 . . . . . » 41
8, 5 . . . . . » 77
13, 4 . . . . . » 176
31, 19 . . . . . » 27
32, 3 . . . . . » 177
32, 6 . . . . . » 37
39, 3 . . . . . » 178
40, 1 . . . . . » 217

Kniha XXXV.

15, 3 . . . . . str. 179
35, 2 . . . . . » 115
36, 5 . . . . . » 179
42, 12 . . . . . » 54

Kniha XXXVI.

7, 2 . . . . . str. 39
9, 6 . . . . . » 37
17, 6 . . . . . » 180
21, 3 . . . . . str. 40
23, 2 . . . . . » 180
31, 2 . . . . . » 69
32, 4 . . . . . » 181
41, 3 . . . . . » 181

Kniha XXXVII.

11, 8 . . . . . str. 182
41, 2 . . . . . » 95
43, 3 . . . . . » 185
46, 8 . . . . . » 176
54, 2 . . . . . » 173
54, 18 . . . . . » 182
54, 21 . . . . . » 95
48, 1 . . . . . » 183

Kniha XXXVIII.

9, 9 . . . . . str. 183
13, 15 . . . . . » 182
20, 1 . . . . . » 129
28, 9 . . . . . » 183
37, 1 . . . . . » 185
42, 8 . . . . . » 101
48, 2 . . . . . » 185
58, 8 . . . . . » 187

Kniha XXXIX.

1, 2 . . . . . str. 9
9, 6 . . . . . » 188
11, 3 . . . . . » 36
14, 10 . . . . . » 42
28, 7 . . . . . » 189
35, 4 . . . . . » 6
41, 4 . . . . . » 173
55, 5 . . . . . » 141

Kniha XXXX.

8, 14 . . . . . str. 181
13, 9 . . . . . » 189
16, 8 . . . . . » 170
20, 6 . . . . . » 84
35, 11 . . . . . » 13
37, 4 . . . . . » 190
40, 5 . . . . . » 98
45, 7 . . . . . » 33
46, 12 . . . . . » 87
49, 6 . . . . . » 78
51, 7 . . . . . » 190

Kniha XXXXI.

3, 4 . . . . . str. 223
4, 1 . . . . . » 190

Digitized by Google

8, 10 . . . . . str. 191
10, 6 . . . . . » 194
13, 8 . . . . . » 196
18, 8 . . . . . » 54
22, 5 . . . . . » 175
23, 7 . . . . . » 202
24, 10 . . . . . » 217
28, 10 . . . . . » 87

Kniha XXXXII.

1, 12 . . . . . str. 196
8, 2 . . . . . » 38
11, 5 . . . . . » 197
14, 10 . . . . . str. 87 a » 197
19, 3 . . . . . » 88
19, 4 . . . . . str. 60 a » 199
19, 6 . . . . . » 200
21, 2 . . . . . » 201
23, 5 . . . . . » 202
24, 1 . . . . . » 58
27, 2 . . . . . » 129
29, 1 . . . . . » 203
29, 8 . . . . . » 203
32, 1 . . . . . » 203
34, 6 . . . . . » 205
34, 12 . . . . . » 205
36, 6 . . . . . » 206
39, 4 . . . . . str. 90 a » 206
40, 3 . . . . . » 206
40, 5 . . . . . » 206
43, 4 . . . . . » 45
44, 5 . . . . . » 207
45, 1 . . . . . » 75
46, 3 . . . . . » 207
47, 8 . . . . . » 36
47, 9 . . . . . » 224
50, 11 . . . . . » 139
52, 8 . . . . . » 185
53, 9 . . . . . » 203
54, 3 . . . . . » 91
54, 4 . . . . . » 208
56, 5 . . . . . » 208
57, 12 . . . . . » 192
64, 3 . . . . . » 209
65, 8 . . . . . » 178

Kniha XXXXIII.

4, 10 . . . . . str. 209
11, 11 . . . . . str. 19 a » 72
19, 14 . . . . . str. 210
20, 1 . . . . . » 211

Kniha XXXXIV.

1, 5 . . . . . » 211
2, 12 . . . . . » 214
3, 8 . . . . . » 214
6, 17 . . . . . » 213
8, 7 . . . . . » 215
10, 11 . . . . . » 218
13, 1 . . . . . » 220
13, 3 . . . . . » 222
14, 10 . . . . . » 222
16, 1 . . . . . » 185
20, 4 . . . . . » 221
25, 10 . . . . . » 223
25, 12 . . . . . » 219
26, 11 . . . . . » 223
27, 4 . . . . . » 7
35, 4 . . . . . » 219
35, 1 . . . . . » 223
36, 8 . . . . . » 83
38, 8 . . . . . » 224
46, 11 . . . . . » 225

Kniha XXXXV.

3, 6 . . . . . str. 227
5, 1 . . . . . » 156
6, 2 . . . . . » 24
7, 3 . . . . . » 114
7, 4 . . . . . » 228
7, 5 . . . . . » 57
17, 1 . . . . . » 37
18, 6 . . . . . » 229
19, 5 . . . . . » 225
19, 15 . . . . . » 44
22, 1 . . . . . » 180
23, 5 . . . . . » 230
23, 6 . . . . . » 80
23, 9 . . . . . » 230
23, 10 . . . . . » 224
25, 1 . . . . . » 230
28, 10 . . . . . » 87
29, 7 . . . . . » 40
32, 4 . . . . . » 204
37, 6 . . . . . » 87
37, 8 . . . . . » 31
39, 16 . . . . . » 231
40, 5 . . . . . » 231
44, 7 . . . . . » 201
54, 6 . . . . . » 219

Digitized by Google

SEZNAM MÍST SPISOVATELŮ JINÝCH,

o nichž v knize této jest jednáno.

Amm. Marc. 14, 2, 9 . . . . . str. 113
Caes. Bell. Civ. 3, 110, 5 . . . . . » 86
Catull. c. 29, 8 . . . . . » 150
Quintil. decl. p. 45, 10 Ri. . . . . » 97
» » p. 64, 6 Ri. . . . » 97
Sall. Iug. 47, 2 . . . . . » 9
Sen. rhet. contr. 9, 10, 1 . . . . » 9
Tacit. Agr. 19 . . . . . str. 6
» ann. 4, 1 . . . . . » 6
» » 3, 62 . . . . . » 7
» » 3, 3 . . . . . » 7
Val. Max. 1, 1, 14 . . . . . » 68
» » 1, 1, 17 . . . . . » 161
» » 9, 10, 1 . . . . . » 9

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

TISKEM J. OTTY V PRAZE.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Ceska akademie cisare Frantiska Josefa... Rozpravy. Trida III.
AS142
C444
v.6-8

574582

AS142
C444
v.6-8

UNIVERSITY OF CALIFORNIA LIBRARY

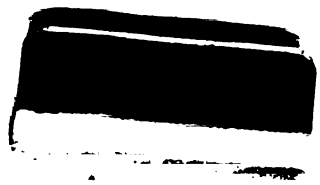

Digitized by Google

Digitized by Google